IMPRIM BR I H V* P. Ï.AROÜSSE ET C

I?, KUK NOTEE FAME ь›l› • ‹ luUM. O

COMMENTARIA

IN

SCRIPTURAM SACRAM

R. P. CORNELII A LAPIDE

E SOCIETATE JESU,

SANCTÆ SCRIPTURÆ OLIM LOVANII, POSTEA ROMÆ PROFESSORIS.

ACCURATE RECOGNOVIT AC NOTIS ILLUSTRAVIT

AUGUSTINUS CRAMPON,

DiacKsis A»nux. phksbvtku.

----------6----------

EDITIO NOVA

ACCURATE EXPURGATA MENDIS QUÆ IN PRIOREM IRREPSERANT

TOMUS DECIMUS OCTAVUS

IN EPISTOLAS DIVI PAULI

-------LIBRARY-------
the Missionaries of the S. Heart,
NATICK, R. 1.

PARISHS

AI'UD LUDOVICUM VIVES, BIBLIOPOLAM EDITOREM

13, VIA VULGO LICTA DELAMBKg, 13

M DCCC LXXVI

ILLUSTRISSIMO ET REVERENDISSIMO DOMINO

D. MATTHIÆ HOVIO

ARCHIEPISCOPO MECHLINIENSI.

S. Ambrosius, exemplar et speculum Pastorum el Pontificum, Illustrissime Reverendissime Domine, Sacerdotibus et Præsulibus adeo impense commendare/>>•"! solebai studium S. Scripturae, ut eam vocaret *librum sacerdotalem,* qua in re‹ap‘ seculus est magnum ilium et coelcslem Dionysium, qui S. Pauli discipulus etj^0^ admirator (Paulum enim ipse virum divinum et secundum solem vocat, et suspicit) asseverai S. *Scripturam esse substantiam sacerdotii nostri.* °r

Atque ne plus dixisse quam fecisse videretur Ambrosius, hujusce rei seipsum exemplum praebuit : illius enim continuus et indefessus labor in S. Scriptura tum legenda et perscrutanda, tum voce et scripto explananda liquido patet, partira ex commentariis et tractatibus, quos in illam mullos et luculentos edidit; partira ex sermonibus et concionibus, quibus quasi strenuus Ecclesiae Pastor populum suum assidue verbo Dei pavit et instruxit : quarum quanta fuerit vis et energia vel ex eo conjicere licet, quod iisdem S. Augustinum, jam tum Manichæum, et in hæresi sua aeque doctum ac pertinacem, ad sanam fidem converterit, Ecclesiaeque Catholicae (quale lumen 1) restituerit, imo dederit.

Quinimo huic S. Scripluræ studio non tantum vigens valensque jugiter insudavil, sedet senescens eidem continue incumbere, adeoque immori voluit S. Ambrosius : nam usque ad ultimam ægritudincm suam, aitPaulinus, nonftnifa" cessavit unquam scribere, commentari et exponere sacras Litteras; ac denique¿wul"5* commentationi *Psalm,* xlvii : « Magnus Dominus et laudabilis nimis, » immortuus est : unde et commentarium in eum inabsolutum reliquit, duobus ultimis ejus versibus intactis, quo tempore sphaera ignea coelitus demissa caput ejus cingens e* allambens, evidens signum cl testimonium dedit, hosce ejus commentarie Ûeo et Spiritu Sancio non tantum probari, sed et ab eodem aspiratos et suggestos fuisse; perinde ac alias eidem S. Ambrosio contra Arianos disputanti

in *Vita*

T»-'<*tet accertanti S. Paulus corporea specie noctu apparens, tam eum. quam ejus dicla ct scripta confirmavit et roboravit.

S. Ambrosium secutus est per omnia hoc sæculo B. Carolus Borromæus, no-
fi- tíí vus Mediolanensium Ambrosius, qui S. Scripturam suis Clericis et Pastoribus tam verbo, quam exemplo studiose commendavit. Solebat enim ipse eam assidue et volvere, et populo explanare, idque tanto studio? devotione et reverentia, ut ultimis vitæ suæ annis S. Scripturam, quasi ipsissimas Dei ad homines litteras, non nisi nudo capile et flexis genibus venerabundus lectitaret.

Fuit B. Borromæus Mediolanensium, tu, Illustrissime Domine, noster Belgarum es Ambrosius, ac proinde instar Ambrosii cl ipse S. Scriptura mire delectaris, et eamdem tuis impense commendas. Hausit e S. Scriptura atque in primis e S. Paulo Ambrosius doctrinam sanam, vitæ innocentiam, comitate mixtam morum gravitatem, spiritum Episcopalem, imo Aposlolicum ; hausisti pariter et tu, ac vita tua ita exprimis illud S. Pauli ad Titum : « In omnibus teipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate, verbum sanum, irreprehensibile, ut is qui exadverso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis; » ut omnes hoc Paulinum Archiepiscopi schema in moribus tuis, quasi in viva idea descriptum et depictum non tam legere, quam videre et cominus intueri sibi videantur.

Fuit S. Ambrosius hæresomastyx, atque Arianos undique persecutus est et profligavit : flagellum hæreticorum similiter es, Illustrissime Domine, adeo ut in tota Flandria null® urbes magis intact® sint ab hæresi, quam tua Mcchlinia, Lovanium et Bruxella : quod eo mirabilius et illustrius est, quo magis hic undique bæreticis cingimur, et pene commiscemur. Facit hoc tua strenua vigilantia et auctoritas, quam ipsi etiam hærelici ita suspiciunt, timent et reverentur, ut in hisce cum Hollandis induciis in tua dioecesi non dico nidulari, sed vel hærcscs suas profiteri et palam tacere non audeant. Vidimus in hoc genere nuper novum illum dogmatist enP., non Paulum, secreto suos errores magno multorum favore, pariter et periculo spargentem, a te detegi, revinci, suaque dogmata ejurare, itaque grando incendium, quod Brabanlis imminebat, in ipso fomite restinxisti.

In S. Ambrosio enituit invida animi magnitudo, libertas et constantia, qua cl Justin® Imperatricis Arian® audaciam, et Maximi Eugcniique tyrannidum
«ur-Z repressit, nec minas, nec mortem veritus; quin etCalligono, Imperatoris euniL eho. cædcm minitanti placido et hilari vultu respondit : « Deus permittat tibi ut impleas quod minaris : ego enim patiar quod Episcopi, tu facies quod spadonis. »

Theodosium vero Imperatorem peccantem quam libere et redarguii et in ordinem redegit! cui proinde Theodosius apud Ncclarium, Patriarcham Constanlinopolitanum, illud elogium dedit : «Solum Ambrosium novi Episcopum dignum eo nomine : hic veritatis magister est, qui me docuit quid inter imperatorem ct Episcopum intersit. »

Integritatem cl constantiam tuam, Illustrissime Domine, norunt et experti sunt summi juxta ac infimi, ejusque opinionem ct famam apud omnes ita certam, itaque ex tot annorum usu ct experientia quasi praescriptione firmatam vindicas et oblines, ut citius vitam quam constantiam, Illustrissimam R. T. dimissuram cuncti existiment; quo iit ut nemo, etiamsi polenlissimus sit, ab ea petere aliquid audeat, quod vel in minimo aequitatis, aut disciplinae Ecclesiasticae cancellos, non dico transgredi, sed vel praetergredi vidcalur : qua in re dictitant illud, quod de Chrysostomo olim celebratum est : Archiepiscopus Mechlinicnsis nil nisi peccatum timet; nimirum cum Timotheo el S. Paulo didicisti illud : «Non enim dedil nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis. »

S. Ambrosius Mediolanensem Rempublicam et Ecclesiam pravis moribus et vitiis infectam ct corruptam expurgavit, prislinaeque integritati et splendori restituit, atque aliud quasi Mediolanum, perinde ac B. Borromæus nuper, nobis exhibuit, Illustrissima R. T. hanc nostram Mcchlinicnscm diœcesim paucis abhinc annis tam ex hærcticorum, quam ex bellorum ct hostium incursu silvescentem , desertam et pene depositam, adeo ut rure et in pagis non tam Christiani , quam Indi ct Barbari (nipote qui mullis annis nec sacra, nec sacerdotes viderant) habitare viderentur, ita reformavit et reparavit, ut hic impletum videatur illud *Isaiæ* : « Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, habitantibus in regione umbræ mortis lux orta est eis.» Et : « Ponam desertum in stagna aquarum, ct terram inviam in rivos aquarum; dabo in solitudine H cedrum, et spinam, cl myrtum, ct lignum olivæ, ut videant, et sciant, ct recogitent, quia manus Domini fecit hoc, et Sanctus Israel creavit illud. »

Jam quanta, te duce et chorago, Mechliniæ in choro est psalmodiæ et officii divini decor, ordo, reverentia? quis Ecclesiæ , quis rituum ornatus ct dignitas? quanta sacrorum omnium religio et majestas? Verbo dicam : Ambrosiana est; qui eam intuentur, mirantur cl stupent, sibique videntur spectare sacram castrorum aciem ordinatam, imo vivam imaginem coelestis hierarchiæ æque ac harmoniæ. Non abblandior, non narro secreta, sed publica, quæ res ipsa palam loquitur.

Denique nunquam non oh oculos habes vivam S. Ambrosii effigiem, ideam inquam perfecli, omnibusque numeris absoluti Pontificis, quam S. Bernardus Eugenio Pontifici ita praescribit et ad vivum depingit : « Considera, oportere te esse formam jusfiliæ, sanctimoniæ speculum , pietatis exemplar, assertorem veritatis, fidei defensorem, doctorem Gentium, Christianorum ducem, amicum sponsi, sponsæ paranymphum, cleri ordinatorem, pastorem plebium, magistrum insipientium, refugium oppressorum, pauperum advocatum, miserorum spem, tutorem pupillorum, judicem viduarum, oculum caecorum, linguam mutorum, baculum senum, ultorem scelerum, malorum melum, bonorum gloriam, virgam potentium, malleum tyrannorum, Regum patrem, legum moderatorem, Canonum dispensatorem, sal terræ, orbis lumen, sacerdotem Altissimi, vicarium Christi, Christum Domini, postremo Deum Pharaonis. »

Quapropter sub tali Antistite Mechliniensis Ecclesia hoc tempore et doctrina et disciplina, et morum integritate ac pielate, ita composita instructaque est, ut non tantum Belgicis, sed et totius Europae Ecclesiis, quasi forma et exemplar proponi possit; quam ad rem multum adjuvit, et indies adjuvat Serenissimi. Principum nostrorum avita pietas, religio et zelus; qui tua consilia reverentur, et constanter fovent, tutantur et promovent, ut merito sperare debeamus in hoc Belgii quasi deliquio, talibus Principibus et Praesulibus pristinum religionis æque ac Reipublicæ vigorem, floremel decus postliminio Belgio restitutum iri. Ita nimirum Gratianus et Valentinianus Junior, Imperatores, quamdiu S. Ambrosii quasi paedagogi sui et hierarchae monita secuti sunt, imperium pie et prospere administrarunt, atque Italiae regnum pacificum et felix reddiderunt. Ita Constantinus, Constans, Theodosius, Marcianus, Carolus et alii Reges et Imperatores Pontificum, quasi parentum suorum, placitis et volis obsecundantes, a Deo benedicti, directi et fortunati fuerunt, atque Imperium tam Orientis quam Occidentis, pietate et religione juxta ac opibus et gloria florens inclytumquc praestiterunt.

Ambrosium itaque nobis exhibes, Illustrissime Domine, studio et doctrina, Ambrosium sapientia et prudentia, Ambrosium comitate, integritate, gravitate, Ambrosium libertate et constantia, Ambrosium vigilantia, fortitudine et zelo, ideoque instar Ambrosii sacras Litteras, ac praecipue Paulinas hasce epistola" quasi librum sacerdotalem, quasi vivum Pastorum et Praesulum speculum avide complecteris, atque carum æque studiosus es ac doctor; indeque Pauli mores, spiritum, animos et ignes imbibisti, atque indies magis hauris et imbibis; pe-

rinde ac libros Sapientiales Salomonis etSiracidæ assidue, etiam in itineribus cl hospitiis (instar magni illius Ilosii Cardinalis, qui Concilio Tridentino praefuit) teris et volvis, eorumque sententias gravissimas, quae in rebus quibusque particularem prudentiam tam humanam, quam divinam docent atque praescribunt, quasi ad unguem calles, atque ex carum praescripto et dictamine actus omnes tuos moderaris et dirigis.

Cui ergo justius hocco Paulinum opus, atque imprimis Pontificales atque Archiépiscopales ejus ad Titum et Timotheum epistolas dedicem, nisi Illustrissima; R. T., quæ et proprius nosler Episcopus es, imo Archiepiscopus, Belgii–que Ilierarcha, et S. Pauli gradum ac munus sortitus, eumdem aemulari, verbisque et moribus exprimere satagis, atque plures Titos et Timolheos nobis instruis, formas et creas; uti anno praecedente Vicarium tuum, virum integrum, prudentem, fortem æque ac suavem, atque in negotiis Ecclesiasticis apprime versatum , et longo usu exercitatum, Reverendissimum Gandensem (Gandensium delicias) formasti et creasti?

Accedit, quod ego perplures annos ab Illustrissima **R.** T., et Reverendissimo Gandensi, Vicario tunc tuo, statis anni festis solemnioribus Mechliniam evocatus, in Metropolitana Ecclesia tua pœnitentiarium egerim, dumque sæpius cum Illustrissima R. T. familiariter agerem, auctor et incentor hujus operis mihi fuisti; amice enim monebas et hortabaris me, ut ea, quæ in lotam S. Scripturam jam per octodecim annos semel ilerumque in celebri hac urbe tua et Universitate Lovaniensi publice docuissem, typis evulgarem, omnibusque Belgis, quin et aliis provinciis communia facerem. Atque ego quidem tum detrectabam , et excusabam, dicebamque libros esse liberos : eo quod non minor libris, hoepræsertim tam eruditosæculo, quam liberis concipiendis, fovendis et educandis cura, labor et sollicitudo sil adhibenda. Eram enim, et etiamnum sum, silentii et quietis amanlior, alteque mihi impressi illud, p^jet illud S. Job : « Dixi, In nidulo meo moriar; » et illud S. Hieronymi de S. Hilarione: « Crebro mutabat locum, non ex levitate, sed honorem fugiens et importunitatem. Semper enim silentium et vitam ignobilem desiderabat. » Quocirca octogesimo ætatis anno moriens fidenter dicebat : « Egredere, anima mea, quid times? Septuaginta prope annis servisti Christo, et mortem times? » Præsertim cum anliquæ et continuarne® infirmitates jugiter me admoneant brevitatis vita, ut disponam domui mcæ, utque animam meam virtutibus, et coelestium divinarumque rerum traclalione expoliam, præparemque ad felicem transitum, et ad

beatam aeternitatem ; hæc enim una cura est, quæ Religiosum assidue ad humanarum rcrum contemptum, et ad coelestium desiderium, cœlcstcmque vitam exstimulat et impellit, quæque me ab ipso Religionis ingressu pupugit, et assidue Deo excitante pungit et stimulat.

Verum cum ad Illustrissimæ R. T. amicam exhortationem accessit Superiorum meorum, quibus quasi Dei in Religione hac nostra vicariis, volo obcdicnliæ obstrictus sum, voluntas et imperium, jubens ut hæc ipsa ederem, acquiescendum mihi fuit, etsi res mihi debili et infirmo difficilis esset et laboriosa ; malim enim vitam perdere, quam obedienliam. Coepi igitur inter Magdalcnam et Martham horas ct operas partiri, atque rem Deo duce aggredi, orsusque sum ab Epistolis S. Pauli : tum quod illæ gravissimae sint, uti cl difficillimae ; tum quod eas tertio et exacte præ aliis S. Scripturæ libris docuissem ; tum quod antagoniste Sectarii nostri Paulum assidue crepitent, cumque a se suisque sectis stare apud imperitum vulgus clamitent; tum denique quod Paulus, utpote vas electionis et Doctor Gentium, hisce Epistolis ta Praesules et Pastores, quam Principes, Magistratus ct Christianos quoslibet, cujuscumque conditionis, status ct gradus sint, ad sapientiam æque ac virtutem, et perfectionem Christianam instruat ct informet : quas ob causas, in hoc opere licet aliis commentatoribus sim brevior, præ meo tamen more paulo fui fusior, addidique subinde ea, quæ et dogmata, et quæstiones controversas, et morum compositionem spectant; non tamen alia, nec aliunde quam ex re nata, ct ex horto hoc nostro Paulino petita : quam ad rem hinc inde raras et selectas veterum sententias, exempla et apophlhegmata inserui, quæ proprium cujusque tam spiritum, quam sapientiam et prudentiam acuere et excitare, atque ad eumdem in aliis acuendum et excitandum Pastoribus et Ecclesiasticis adjumento esse possint : hæc enim Christian» prudenliæ, spiritus et zeli fomenta crebro suggerit et aspirat Paulus.

Porro hisce commentariis conscribendis et limandis mullis annis assiduo et ingenii labore incubui, studuique quatuor rebus quam maxime : *primo,* soliditati, ut genuinam Pauli menlem explicarem; *secundo,* brevilati, in studio enim sacræ Scripturæ verissimum est illud : « Ars longa, vita brevis; » ea de causa ex totcl tam vastis aliorum*commentariis quasi mcllilegium feci, et relictis furfuribus pollinem dedi : mea vero pari delectu et brevitate tradidi. Citavi Patres ad verbum, quantum brevitas tulit; sed ob eam subinde illos in verbis luxuriantes restrinxi, atque sententias illorum illustriores tantum citavi, casque elianti disparatas, mediis omissis, conjunxi, verbo uno, aut verbi casu ad

conprnam syntaxm adaptato, **et** commutato, **filorum enim medullam et energiam** paucis (radere intendi, idcoque nonnunquam, sed rarius, plura eorum verba satis involuta uno alterove meo clariore commutavi, ut prolixitatem vitarem: sed ita, ut fideliter sensa eorum semper expresserim. *Tertio,* methodo, de qua mox dicam; *quarto,* claritati; «y.» enim ««««/{, sapiens et eruditum est quod clarum est, non quod obscurum. Ut quid enim lingua et sermo nobis datus est, nisi ut clare sensa mentis tum nostra}, tum alienae efferat et explicet? ut quid difficiles et obscuros auctores explicamus, si nostra obscuritate, licet elegantі, tam nos nostraque dicta et scripta, instar sepiarum, quam ipsos auctores magis implicamus et involvimus?

Scopus itaque meus fuit, solide, breviter, muhodiceet clare tradere sensu maxime genuinum et litteralem harum epistolarum, uti et reliquae deinceps S. Scripturæ : idcoque ex textu Græco, Hebræo et Syro, atque ex Patribus et Coctoribus ea profero, quæ sensum hunc genuinum vel demonstrant, vel illustrant. Hunc scopum in omnibus spectavi et specto, in hunc ubique collimo; an assequar, Lectorum esto judicium.

Quamobrem florida et parerga non sector, uec elegantiam ambio ; Theologum enim ago, non oratorem; veritatem vestigo, utilitatem quæro, non umbras et pompam;insisto rebus, non verbis: præsertim cum Apostolus ipse, quem interpretor, profiteatur se imperitum sermone, sed non scientia, I *Cor.* n : « Et sermo meus, inquit ipse, non in persuasibilibus humanæ sapienti® verbis, sed in ostensione spiritus et virtutis. » Qui enim verborum eleganti® studet et incumbit, nccesse est ut tantumdem rerum ipsarum studio et profunditati demat et detrahat.

Quare stylo utor didáctico et methodico, per notantes, quaestiones, numeros, membra et puncta incisoci distincto, qui in scholis usitatus ad disciplinam et cmoriam aptissimus est : hic enim ornari res ipsa vetat, contenta doceri.

Methodus mea hæc est : post brevem synops;n totius capitis rem aggredior, atque illustriores Patrum ct Doctorum expositiones ordine quamque suo affero: tum ut plenus et perfectus sit commentarius; tum ut S. Scripturæ fœcundilas appareat; tum quia hæc varietas in cathedris et pulpitis, cum multa materia mullum affert tam ornamenti quam emolumenti. Sensum vero illum, qui maxime genuinus videtur, expresse designo, cumque aliis præfero et illustro. Connexionem quoque et vim ratiocinationum Paulinarum, ubi eæobscuræsunt, clare ostendo, et in forma dialectica propono. Porro aliorum expositiones sæpe

non refello, tum ne longior sim, tum ob reverentiam auctorum, tum quia multae sunt probabiles, tum quia vene et genuinæ sententiæ propositio ac confirmatio, rcipsa adversarum est refutatio. Aversor Criticos qui ex aliorum censura famam aucupantur; sed falso : nam et ipsi similes patiuntur vel Criticos, vel Apologéticos. Vere dixit Ausonius : « Tria iis avertenda sunt qui gloriam quærunt : oculi a scriptis aliorum , manus a pecunia quam alius possidet, aures a secretis principum. » Denique Christiani animi semper esse duxi, aliorum labores fovere, laudare, mirari; nullius carpere, despicere, abjicere et impedire. Quid enim quaerimus?gloriam Christi, non nostram, ut Christi nomen per nos et alios quosvis toto orbe propagetur, secundum mensuram gratiae cuique a Deo date.

Uniformem hanc brevitatem et methodum, quantum licuit, ubique servavi. Verum, prout ipse Paulus subinde magis assurgit, subinde magis se demittit; in nonnullisepistolis planuset facilis, in aliis (uti clare patet in epistola ad Ephesios) obscurus est et sublimis, adeo ut ipse sibi dissimilis et diflbrmis esse videatur : ita pariter nccessum me fuit in ejus interpretatione nunc vela contrahere, nunc laxare; nunc attollere, nunc demittere.

Accipe igitur, Illustrissime et Reverendissime Domine, hoc levidense amoris et observan fiæ meae erga Illustrissimam R. T. testimonium et mnemosynon, imo debitum : ad hoc enim me tum aliis titulis, tum eo praesertim obligas, quod tam me, quam totam Societatem nostram adeo amice et benevole foves et complecteris.

Norunt hoc nostri Lovanienses et Bruxellenscs, cujus rei, ut alia praeteream, illud recens et illustre argumentum dedisti, quod a biennio nostrum tirocinium atque Domum probationis in tuam urbem Mechlinicnsem admisisti, quodque tirones nostros, quasi parvulos tuos Benjaminos, ita amas, visitas, juvas et protegis, ut iis videaris esse Abraham, pater, inquam, dilecti Isaaci, et magnae ejus prosapiae fidelis ac religiosa ad aliorum salutem comparatae, quam Christo Jcsu ejusque Ecclesiae instruis et adornas, ut in partem laborum et messis ipsi grandiores facti quandoque veniant, utque Illustrissim. R. T., tuosque quasi subsidiarii milites adjuvent, tum in catechizanda et erudienda plebe, tum in haereticis revincendis, tum in peccatoribus convertendis, tum in omni disciplina Ecclesiastica spiriluque Christiano augendo et promovendo : viri enim Religiosi, qui suas in mundo res et spes pro Christi amore, ut cum quam proxime sequerentur, abdicarunt; quique in ipsa religione tum litteris, tum moribus, tum reru

divinarum meditatione multis annis exculti fuerunt, atque instar Noe et Enoch cum Deo ambulare didicerunt : veri, inquam , Religiosi, utpote Deo devincti et conjuncti, nec sua lucra, sed quæ sunt Jesu Christi quaerentes, selecta et aptissima sunt Dei instrumenta ad animas convertendas, dirigendas, et perficiendas et salvandas, uti tum hujus saeculi, tum aliorum praecedentium multiplex experientia docuit, et docet. Atque haec est causa, quæ Illustrissimi. R. T. impellit, ul tirocinium hoc nostrum, et totam Societatem, quæ a Deo hoc saeculo excitata fuit ut Lulhero et Calvino se opponeret, ut Indos, Japones et Chinenses converteret, ut languescentes Christianos et Clericos excitaret, tenere diligas, defendas et promoveas.

Divina bonitas Illustrissimam R. T. in multos annos nobis, Belgio et Ecclesia suæ incolumem servet, induatque nova virtute ex alto, ut renovetur sicut aquilæ senectus, imo juventus tua, utque B. Borromæi et S. Ambrosii aemulus Paulum nobis plene perfecleque exprimas, fiasque magnus Paslor et Doctor multarum gentium tum Episcopali, tum Archiepiscopali jure, illustrissima R. T. subditarum; ac denique, cum apparuerit summus ille Princeps Pastorum, ab eodem percipias immarcessibilem gloriae coronam. Amen. Lovanii ex nostro Collegio, anno Domini 1614, ipso S. Thomæ Aquinatis.

Illustrissimi. R. T.

Servus in Christo

CORNELIUS CORNELII sœ.

FACULTAS PROVINCIALIS.

CAROLUS SCRIBANI,

SOCIFIATIf JFSÜ Fia PROVINCIAM ILANDRODFLC!CAM PAXPOSITUI PlOVTNOALaL

Cum *Commentarium P. Cornelii a Lapide in omnes Epistolas D. Pauli* quatuor Societatis nostræ Theologi, quibus id commissum fuit, recognoverint, et in lucem edi posse probaverint: pro potestate mihi facta ab admodum R. P. N. Claudio Aquaviva, Societatis nostræ Proposito Generali, concedo haeredibus Mart. Nutii facultatem typis eum mandandi. In cujus rei fidem hasce mea manu subscriptas sigilloque officii munitas dedi, Antuerpia), 21 marlii, anno 1614.

Carolus SCRIBANI.

APPROBATIO CENSORIS.

Ili *Commentarii in omnes S. Pauli Epistolas,* auctore R. P. Cornelio Cornelii, Societatis Jesu Presbytero, sunt docti ac pii, et digni qui studiosorum manibus terantur. Quare utilissimum judico, ut in publicum prodeant. Quod testor 1i januarii, anno 1613.

Egbertus SPITHOLDIUS,

6. T. L. Canonicus et Plebanus Antuerpiensis, librorum Censor.

Annotationes quibus *Commentaria* B. P. *Cornelii a Lapide in omnes* S. *Pauli Epistolas* illustravit ac ditavit Aug. Crampon, Presbyter dioecesis Ambianensis,

Nil obstat quin imprimantur.

Datum Ambiani, ultimo februarii, anno 1858.

t JACOBUS-ANTONIUS,

Ambian. Episcopus.

DE SENSU ACCOMMODATO [1]

I. De *natura, diversisque formis ac nominibus sensus accommodati.*

Sensus *accommodatus,* vel, ut barbaro magis dici solet, *accommodatitius,* a quibusdam autem x*rà xó»t.w recte nuncupatus, est, quem voces atque enuntiationes Scripturarum praefe-runt, quum aptantur alii rei exprimendae, ac ea sit, quam auctor expressit. Hinc *transumptivus* quoque a Cajetano apposite dictus est. Nec male subinde huic sensui nomen illud inderes, quo pessime Theodorus Mopsuestenus designavit sensum illorum oraculorum, ex quibus scriptores novi Testamenti argumenta petiere, etXarl diceres. Adde, sensum qui spiritalis a Patribus aliisque vocatur, non raro alium non esse, nisi hunc sensum accommodatum, qui proinde alia quoque nomina apud eos sortitur, quibus spiritalis sensus vocari solet.

Hunc autem tanquam Scripturarum sensum haberi nec debere nec posse, earumque testimonia quæ xa-rà xi»r.aw ad aliquid confirmandum producimus, nulla ad id divina auctoritate pollere, quivis facile intelligit. Quum enim in hunc sensum Scripturas accipimus, nihil aliud praestamus, nisi ut earum verbis ac locutionibus rem aliquam enuntiemus, quam aliis verbis ac locutionibus ne minimo quidem auctoritatis detrimento enuntiaremus. Neque enim, quia Spiritus Sanctus probet ac velit illud, cui verba Scripturarum ea ratione acco odamus, consequens ideo est, illud ipsum verbis hisce eum exprimere voluisse, quum longe aliud sit loquentis propositum, ac sensus qui locutionibus subet, aut subesse potest.

Pro diverso genere rerum significatarum, aut modo quo significantur, facile poteris sensum hunc in easdem formas dispertire ac sensum litteralem et spiritalem. Pro diversa autem ratione, qua Scripturarum verba et locutiones rebus aliis exprimendis aptamus, sensus accommodatus distingui solet a quibusdam in *extensivum,* seu *secundum extensionem,* et in *allusivum,* seu *secundum allusionem.* Prior habetur, quum Scripturarum verba horumque significationem velati extendimus ad ea quæ aliquid simile aut commune habent cum iis, de quibus a Spiritu Sancto dicta sunt verba hæc; posterior vero, quum verbis hujusmodi alludimus alicui rei designandæ ab eo, quem verba hæc, ut sunt inscripturis, exhibent, sensu alien» prorsus ac disparatae. Prioris specimen haberes, si quis admissam culpam excusaret illis Hevæ verbis : a Serpens decepit me; » aut amissum visum defieret dicens cum Tobia : a Quale gaudium milii erit, qui in tenebris sedeo, et lumen cœli non video? » Posterioris, si quis verba illa : *a* Cura sancto sanctus eris,... et cum perverso perverteris, » quibus psaltes Deum alloquitur, adhibeat ad indicandos effectus bonæ vel pravæ conversationis. Priorem porro posteriori præferendum esse satis apparet. Hoc sacrarum Scripturarum usu D. Bernardus cæteros antecellit.

II. An *Scriptores bibliorum ex Libitis verba in sensum accommodatum quandoque acce-perint ?*

Quœri solet, an ipsi auctores sacrarum Scripturarum usi quandoque sint harum verbis in sen-sum accommodatum acceptis. Quantum ad vaticinia, quæ ex volere Testamento deprompta prodi? cuntnr a scrintorihus rinvi Testamenti. ita sentiunt post Theodorum Mopsuestenura Sociniani af Kationalistanim plenque. Contra vero aln, non prophetias modo, sed quascumque sententi» bibliorum negant in cum sensum acceptas unquam fuisse a Scriptoribus sacris. Utrumque tamen falsum est, sed primum insuper tanquam absonum a Christiana doctrina Vigilius Pont. Max. reprobavit. Dicimus itaque, nulla omnino vaticinia in sensum accommodatum accepisse Scriptores sacros, ubi prophetarum testimonio aliquid confirmare instituebant; attamen inter alias Scriptu-

(1) Hæc do sensu accommodato, ex P. Patritii opero cui titulus, *De interpretatione Scripturarum Sacrarum libri* II, deprompta ct lere exscripta, nonnihil, ut spero, facient tum ad quædam Paulinarum epistolarum loca illustranda, tum ad lectures do sano ct licito sacrorum verborum usu monendos.

rarum sententias, quas vel Scriptores illi, D. Paulus imprimis, vel Christus ipse produxere, nonnullas ita ab eis acceptas reperir! maxime in novo Testamento, v. g. *Matth.* vii, 23 ex *Psal.* vi, i); X, 36 ex *Midi,* vn, 6; *Luc.* xxm, 30 ex *Oscæ* x, 8; *Ephcs.* iv, 25 ex *Zaohar.* vm, 16.

Cæterum nihili faciendum est argumentum r?oXr.jmx-.'v, quo ducti nonnulli nobiscum sentire recusant. Est autem illud, quod ratio hæc usurpandi testimonia Scripturarum minus decere videatur vel ipsos Scriptores vel Scripturarum sanctitatem. Eccur enim id dedeceat Scriptores illos, quos non dedecuit et a profanis scriptoribus verba ac sententias mutuari? « Quis enim nesciat, inquit Hieronymus, *ad Magnum,* epist. 70 (al. 8'r), et in Moyse et in prophetarum voluminibus qnædam assumpta de Gentilium libris? » Paulus profecto non illud so dedecere arbitratus est, ut quædam proferret sive ex Phœnomenis Arati *(Act.* xvii, 28), sive ex Oraculis Epimenidæ *(Tit.* i, 12), atque adeo ex turpi quadam Menandri fabula *Thaidis* nomino inscripta (I *Cor.* XV, 33). Sed neque Scripturarum sanctitatem mos iste dedecet. Si enim hanc, minime violant vel oratores sacri, vel Patres, vel Ecclesia ipsa, quum illarum verba sic usurpant, cur eam violari dicamus, quum id agunt Scriptores ipsi bibliorum? Num Spiritui Sancio, quem præcipuum auctorem Scripturæ habent, minimo liceat sua propria verba, quoties voluerit, aliis atque aliis rebus significandis adbibero.

Uæc quum affirmamus, haudquaquam volumus ut do facili quis aliquid talo sese in Scripturis deprehendisse credat. Quinimo cavendum omnino est, ne forte, dum sententias Scripturarum rebus aliis in Scripturis ipsis quærimus, nimium iis concedamus, qui *liberaliorem,* ut vocant, seu verius liberiorem audacioremque Scripturarum explicandarum rationem sectantur, quum reapse neque adeo frequenter a sacris Scriptoribus illud fiat, neque factum esse credendum sit, nisi ubi optima ratio ita credere cogit. Quare, ne hac in re peccemus, diligenter attendere oportet ea indicia quæ mox suggerentur.

III. *Quatenus liceat Scripturis hac ratione uti, quidque in hoc attendere oporteat?*

An liceat voces atque enuntiationes Scripturarum aliis rebus exprimendis aptare quam iis, quas verbis illis auctores ipsi expresserunt, religio est dubitare, quum id et Patres fecerint, et Ecclesia ipsa in sacris et in cæremoniis faciat quam frequenter. Neque modo id licet, sed cum laude quoque fit net sino pietatis emolumento; siquidem iis, qui Deum bibliorum auctorem agnoscunt, ipse, vocum, quibus ea constant, sonus sanctum quid præfert, reverendum atque divinum, quod ad pios allectus ciendos mirifice valet. Nonnulla tamen in hoc Scripturarum usu sunt observanda, quibus neglectis, non solum eo, quod diximus, emolumento usus hic destitueretur, sed facile queque improbandus alquc illicitus prorsus evaderet. Ea vero sunt quto subjungamus.

Malum omnino accommodationis genus est et cumprimis cavendum, quum sensum accommodatum pro litterali aut spiritali accipimus, atque aliis obtrudimus. Id peccant, qui testimoniis Scriptorum sacrorum in hunc sensum acceptis utuntur ad aliquid comprobandum, puta, si quis alteri persuadere conaretur vitandum esso improborum consortium argumento desumpto ex loco illo : *a* Cum perverso perverteris. » II®c enim horumque similia hoc modo accommodata, si quid fortasse momenti habent ad aliquid probandum, nequaquam illud habent ab auctoritate Scripturarum, quæ non in hunc sensum ea nobis exhibent, sed quia vel primum aliquod scientiarum aut morum principium continent, vel aliquam veritatem, de qua jam aliis rationibus constat. Maxime vero omnium id peccant, qui hoc idem faciunt ad prava dogmata aut ad proprii capitis commenta confirmanda. Contra hos lege Tridentina, *ses.?.* tv, cautum est.

Neque levius falli aut fallere dicendi sunt, qui verum Scripturarum sensum sive litteralem sive spiritalem tanouam accommodatum accipiunt aut tradunt. Id, sicut diximus supra, peccavit Theodorus Mopsuestenus, hodieque peccant Sociniani et Rationalist®. Ad hoc ipsum Grotius sæpius offendisse jure ac merito redarguitur.

Hi* porro venia magis digni nequaquam sunt, nec minus ut violatæ religionis rei sunt habendi, qui sanctissima verba Scripturarum ad scurrilia vel turpia, aut etiam impia, edicenda detorquent. Patrum enim qui Tridenti concilium habuere, decreto judicium de illis plano jam facium est, quod sic habet : a Post hæc temeritatem illam reprimere volens (Synodus), qua ad profana quæque convertuntur et torquentur verba et sententi® sacr® Scripturæ, ad scurrilia scii., fabu-

losa, vana, adulationes, detractiones,superstitiones, impios et diabolicos incantationes, divinationes, sortes, libellos etiarn famosos, mandat et præripit, ad tollendam hujusmodi irreverentiam et contemptum, ne de cartero quisquam quomodolibet verba Scripturæ sacr® ad hæc et similia audeat usurparo} ut omnes hujus generis homines, temeratores et violatores verbi Dei, juri · et arbitrii pœnis per episcopos coerceantur, » «ess. iv. Tanti vero criminis rei traducendi non sunt, qui quædam Scripturarum proverbia aut quosdam similitudines rebus aliis quam iis, de quibus liet® sunt, accommodant ita, ut levem aliquem lusum minimeque turpem exhibeant, præsertim ii ipsa verba tale aliquid præfcrant etiam accepta in eum sensum, quem habent in ipsis Scripturis, ut si rem tibi molestam dicas esse, « sicut acetum dentibus et fumus oculis, » Prou. x, 26. Multo vero magis si verba sint perditorum hominum, ut si hominem avarum sacculo sordide parcentem irrideas verbis Jud® Iscariot® : a Ut quid perditio hæc? » *Matth.* xxvi, 8.

Incongruum omnino atque ineptum est, si non criminosum ac minus decens, accommodare verba Scripturarum rebus nimis dissimilibus ac disparatis ab illa, quam verbis hisce Scriptor sacer enuntiavit; ut si quis Romanum gymnasium laudaturus il'ud ex Proverbiorum libro proferret : « Sapientia ædificavit sibi domum. » Ilac arte sive hoc modo usurpandi sententias Scripturarum excelluere platique oratores, qui saeculo xvn floruerunt. Hunc autem scopulum vix fugies, si te altera sensus accommodati species nimium delectet, quæ *per allusioncm* fieri dicitur. Id a se peccatum in adolescentia fuisse Hieronymus conquestus est, præfat. *Commentarii de Abdia.*

Denique sedulo attende sensum accommodatum haudquaquam haberi, quum verba Scripturarum usurpantur aliqua ex his rationibus quas subdimus. Ac primo, cum hæc producimus, ut inde, ob similem aut potiorem rationem, rei, de qua agimus, veritatem aliis probemus. Licet enim, quum ita producuntur, rebus aliis aptari dici possint, non tamen aptantur ad eas exprimendas atque edicendas, quod fit quum in sensum accommodatum accipiuntur. Sic Paulus Hcbræos, ut Deo fiderent, hortabatur verbis illis : a Non te deseram, neque derelinquam, » *Hebr.* xin, 5, quibus Deus Josuem allocutus fuerat, *Jos.* i, 5; qu® tamen nequaquam usurpasse Paulus putandus est in sensum accommodatum, sed ut inde argumentum sumeret, ac si dixisset : *Sicut* Deus Josué promisit se nunquam ei auxilio defututum, *ita* neque vos unquam deseret. Idem Paulus, ut probet sacrorum ministris, qu® victui necessaria sunt, ea deneganda non esse, affert hanc legem ex Deuteronomio : a Non ligabis os bovis terentis, » non quidem in sensum spiritai» in acceptam, ut plures opinantur, neque in sensum accommodatum, ut nonnullis placet, sed in litteralem, ut confirmet, inquam, sententiam suam argumento, ut vocant, *a minore ad majus,* ac si diceret : Quum vetemur a Deo bobus triturantibus os colligare, quominus edant de iis quæ terunt, magis sane multo divino numini is adversaretur, qui sacerdotibus, dum pro nobis laborant, victum præbere abnueret. Num enim Deo boves cur® sunt, non autem ipsius ministri? aut magis saltem, quam his, consultum bobus e.«o cupit? Qu® omnia ex integro sermonis contextu apparent.

Quum Scripturarum sententias exempli aut similitudinis causa adhibemus, dici nequeunt u? rpari atque accipi in sensum accommodatum; non enim id facimus, ut rem aliquam expri*r* .amus atque edicamus, sed ut eam magis declaremus, atque sermonem exornemus. Id autem sic Æse prodit ipse dicendi modus, ostenditque germanum verborum significatum non excludi. Hac ratione Paulus, II *Cor.* vin, 15, eleemosynam laudans affert illud Exodi : « Nec qui plus collegerat, habuit amplius, nec qui minus paraverat, reperii minus, » xvi, 8, quod de manna dictura est œquo pondere a singulis Israelitis collecto; illud, inquam, affert, similitudinis causa, ni manifestum fit illis verbis : « Sicut scriptum est, » quibus exorditur, et qu®, ut nullo modo evincunt Exodi effatum, sive in litteralem sensum, sive in spiritalem id accipias, ad eleemosynam pertinere, ita satis declarant neque in sensum accommodatum accipi a Paulo, sed totam hujus sententiam sic sonare : Divitum esse pauperibus opem ferre, quo quædam bonorum squalitas sit inter Christianos, sicut contigit illis, qui manna colligebant, de quibus scriptum est, etc.

Denique in sensum accommodatum usurpari Scripturæ dicend® non sunt, quum ad aliquam rem confirmandam depromimus ex illis effata, proverbia, ac piæcepta quædam universalia, qu® personam nullam nullainque rem certam attingunt, quanquam ab eo predata fuennu qui vel unuuiaii-

quem aut plures alloqueretur, vel de certa aliqua re ageret Hujusmodi sunt illa, quæ Samuel protulit Saulem redarguens: « Melior est enim obedientia, quam victim®,)» I *lìeg.* xv, 22; et quæ Deus de Judæis loquens : *a* Numquid voluntatis me® est mors impii? » *Ezech.* xvm, 23. Si enim rioribus alicui suadeas, ut legibus obtemperet, posterioribus vero, ut Deum sibi benignum futurum speret, prolecto non ea usurpas in sensum acco odatum, sed in proprium ac germanum»

COMMENTARIA

IN OMNES

S. PAULI EPISTOLAS.

------- LIBRARY-------
oí the Missionaries oi the S. Heart,
NATICK, R. L

PROŒMIUM.

QUIS, QUALIS, QUANTUS S. PAULUS.

Octo ndOtir> gatn æX vi Piali.

Octo dotes et prærogativæ eximiæ in S. Paulo considorandæ et admirandæ sunt. *Prima* est, prægclara ejus natura et indoics; *secunda* est, mira ejus vocatio ct gratia; *tertia* est, rara ejus sapientia; *quartaj* heroicæ ejus virtutes; giunta, efficacia ct fructus in evangelizando; *sexta,* illustre illius martyrium; *septima,* miracula; *octava,* ejusdem fama et gloria.

CAPUT PRIMUM.

De Pauli genere et indole.

Panini a rtàvi» nus.

Quoad *primum,* fuit Paulus nobili Judæorum Prosapa ortus, e tribu Benjamin. S. Hieronymus, lib. /Jc *Scrip. Eccles.,* cap. xv, videtur tradere Paulum Gischalæ, Judææ oppido, natum esse; quo a Romanis capto, eum cum parentibus suis Tarsum Ciliciæ commigrasse. Verum idem S. Hieronymus, in epist. *ad Philem.,* hanc traditionem fabulam appellat, et vero fabula est. Certum enim est Paulum non Gischalæ, sed Tarsi natum esse. Id enim ipse affirmat *Act.* xxn : a Ego, inquit, sum vir Judæus, natus in Tarso Ciliciæ. »

Porro Tarsus Ciliciæ erat metropolis, et jus municipale a Romanis fuerat consecuta, ita ut Tarsenses censerentur cives Romani ct civium Romanorum privilegiis fruerentur. Unde Paulus, *Act.* XVI, 37, et xxn, 25, civem Romanum se esse proclamat : « Si hominem Romanum; inquit, ct indemnatum licet vobis flagellare? » Cumque diceret Tribunus : « Ego mulla summa civitatem,» vel, ut Græca habent, irohruxv, *civilitatem,* «hanc consecutus sum; » respondit Paulus : « Ego autem ct natus sum. » Jus hoc civitatis Roman® adepti sunt Tarsenses a iulio Cæsare et ab Augusto, eo quodutnusquo partes in bclhs civilibus strenuo adjuvissent. Unde ct Tarsus Juliopolis est (ijc[a ui testatur Dio Cassius, lib. XLVU.

Tanenj"' Domans comeen, u a Julio quo nonunc? ruino?®carum et

Hac de causa libcraliter et nobiliter educatus fuit Paulus, atque Græcorum litteris et liberalibus disciplinis egregie excultus : nam harum scholæ florebant Tarsi, iisque ita dediti eraut Tarsenses, ut teste Strabone, lib. XIV, in studiis hisce superarint Athenas et Alexandriana ; adcoque ipsa Roma Tarsensibus litteratis abundant. Paulus ergo Gentilium scientiis Tarsi apprime imbutus, inde, quod genere Judæus esset, ad Judæorum metropolim Hierosolymam, ut sacris disciplinis a Gamaliele erudiretur, profectus est. « Ego, inquit ipse Act. xxn, nutritus sum in ista civitate, secus pedes Gamaliel eruditus juxta veritatem paternæ legis, æmulator legis; sicut et vos omnes.»

x Sp- D.prâio.

Tantum vero in hisce profecit, ut Tertullianus, lib. V *Contra Mardon.,* ante finem, asserere non dubitet neminem magis nosse medullas Scripturarum, quam S. Paulum. Audi et S. Hieronymum *ad Paulinum :* « Cur dicitur, inquit, Paulus vas electionis? nempe, quia legis et S. Scripturarum erat armarium. »

?"»•

Fuit autem Paulus PI arisæus, quæ secta apud Judæos erat nobilissin » et prestantissima. Ita enim ipse ait Act xxv 5 : « Secundum certissimam , » græce àxfiEiçoô e», id est *diligentissimam. exactissimam, religiosis (imam ,* « sectam nostre religionis vixi Pharisæt «. »

W® Judih-

Jam vero insignis, nf xgnanima et heroica ejus indoles elucet in arder i ejus zelo et pugna pro Judaismo, quo, errai»»*licet, putansque obsequium se prestare Deo, ipse adhuc adolescens ducem sa praebuit Judæis ad persequendum et extirpan lum Christianos.

i».

« Saulus, inquit Lucas, Act. vni, devastabat Ecclesiam, per domos intrans, ct trahens viros ac mulieres, tradebat in custodiam. » Et cap. IX, 1 : « Saulus adhuc spirans minarum ct cædis in discipulos Domini, accessit ad principem sacerdotum, et petiit ab eo epistolas in Damascum ad synagogas, ut, si quos invenisset hujus viæ viros ac mulieres, vinctos perduceret in Jerusalem. » Luculentius vero ipse Paulus, *Galat.* cap. i, vers. 13 : « Supra modum, inquit, persequebar Ecclesiam Dei, et expugnabam illam, et proficiebam in Judaismo supra multos coælancos meos in genere meo, abundantius æmulator existons paternarum mearum traditionum. »

Aïmirnm mystice impletum est in Paulo vaticinium Jacobi, *(lenes,* x1ix : a Benjamin lupus rapas , mane comedet prædain, et vespere dividet spolia. » Praeclare S. Augustinus, lib. XXII *Contra Faust.,* cap. 1ix : « Animae, inquit, virtutis capaces ac fertiles praemittunt fwpo vitia, quibus hoc ipsum indicent, cui virtuti sint potissimum accommodata*, si fuerint præccptis excultæ. Sic Moyses occidens Ægyptium, vitiosa quidem, sed magnæ fertilitatis signa fundebat : ita quoque Pauli saevitia silvestre erat vitium, sed magnæ C'-;r so fertilitatis erat indicium. » Quis enim postmodum *e''J,* in Evangelio loto orbe propagando animos et ignes Pauli aequavit? quis in laboribus pluribus? quis in carcerili abundantius? quis in crucibus et plagis majoribus? quis in periculis tam interritus? quis in arduis tam audax et excelsus? quis tanta, non dicam moliri, sed et cogitare ausus fuit, quanta molitus fecit et confecit Paulus?

CAPUT II.

De mira S. Pauli vocations el gratta.

Secundo, illustris Pauli vocatio et gratia imprimis in eo elucet, quod ipse a Christo immortali et glorioso e coelis vocatus sit, cum alii Apostoli a Christo mortali in terra vocati sint. Rursum, quod Christus cum Paulo quasi duellum inierit, eumque sui odio flagrantem, in ipsa persecutione in terram prostraverit, vicerit, subegerit. Cum Diclino enim inclamasset illi Christus : «Saule, Saule, et? ì'aù- ‹IU^ me persequeris? » Mox ille : « Quis es, Do- o. mine? » llursum Christus : « Ego sum Jesus, quem tu persequeris : durum est tibi contra stimulum calcitrare, » Cui ille stalim manus dans : « Domine, quid me vis facere?» Quam valida hæc Christi cum Paulo contentio ! quam potens vocatio ! quam efficax gratia, quæ momento cor Pauli hostile sibi subditum, amicum et obsequens effecit, qua; Saulum in Paulum, lupum in agnum, persecutorem in prædicatorem, Judæum in Apostolum commutavit ! Et qualem quantumque Apostolum, audi : « Vas electionis (instrumentum et organum electum) est mihi iste, ut portet nomen meum coram Gentibus, ct regibus, et filiis Israel. Ego enim ostendam illi, quanta oporteat eum pro nomine meo pati. »

E liai» Mirantur S. Ambrosius, Basilius, Aristoteles, ruwn M'u*us e* echineida, sive remorara, exiguum q nr- pisciculum, qui vastissimas navium moles valio*l M-db-imis etiam ventorum turbinibus agitatas, ?t1!* nullo suo labore, non detinendo, non manus injiciendo, non alio modo quam iis adhaerendo, remoratur et sistit. Causam et modum hasce naves sistendi varii varium divinant. Alii fieri id putant, quod echineis navi qualitatem aliquam imprimat, quæ ejus impetum Licet citatissimum remorelur; alii, quod adhaerendo detineat per virtutem sibi innatam, sicut homo per manum detinet lapidem ne cadat; alii, quod primo so- ipsam sistat, et immobiliter adhæreat loco et spatio suo, ita ut nulla vi, etiam navim impellente, inde dimoveri possit, ac consequenter nec navis cui adhærct cuique se affixit.

Quanto magis mirum fuit in Paulo, Deum ho- Patiit»t minem turbinibus concupiscenti® in barathrum ruentem præcipitem sistere? ejus amores et æs- remo i tus inhibere, imo in contrarium reflectere? ad Jstouiu* Christum, quem pessime oderat, trahere, Christo unire et vincire?

Hanc sui vocationem et gratiam admiraris Paulus, *Timolh.* i, XV: « Fidelis, inquit, sermo et omni acceptione dignus : quod Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum. Sed ideo misericordiam consecutus sum, ut in me primo ostenderet Christus Jcsus omnem patientiam, ad informationem eorum, qui crediturі sunt illi, in vitam internam. » Quis pcenitens veniam et gratiam non speret, cum Saulum blasphemum et persecutorem Christi, ah eo in gratiam inlimamque amicitiam receptum videt?

Jam vero quanta fuit Christi gratia, qua Pau- Gratii D. Ium Gentium doctorem orbis magistrum creavit? Pauli cl ¿'Xuk-| singularisco .p-:- « Mihi, inquit ipse, *Ephes,* cap. in, 8, omnium mio. Sanctorum minimo data est gratia hœc, in Gentibus evangelizare investigabiles divitias Christi, et illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi a sœculis in Deo. » Et I *Timoth.* cap. ii, vers. 7 : « In quo positus sum ego prædicator et Apostolus (veritatem dico, non mentior), doctor Gentium in fide et veritate. » Dicebat illo adulator :

Divisum imperium cum Jove Cæsar habet.

Nos vere dicere possumus Christum cum Paulo, Titnli non imperium, sed titulos et munia sua divisisse: Ghriito Christus enim orbis est redemptor el doctor; Pau- et Paulo lus vero præco est et doctor orbis omniumque commugentium. nes : Christus

Huic vero grati® quam strenue cooperatus est orbis re- Paulus ? quanta fide munus sibi commissum demptor, obivit? quam sedulum , ardentem et indefessum i'->ulus se Gentibus omnibus præconem exhibuit? Dicat ipse, *Roman.* xt, 13 : « Quamdiu ego sum Gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo, » Spai tam quam naclus sum, exornabo; et I *Cor.* cap. XV, vers. 10 : « Gratia Dei sum id quod sum, et gratia ejus in me vacua non fuit ; sed abundantius illis omnibus laboravi : non ego autem, sed gratia Dei inecum. »

Porro quantos Evangeli! et Gentium causa la- ui»re», bores generose exantlarit, quanta pericula inire- v'¡j'j pidus adierit, quanta ludibria, ærumnas, plagas w, ¿¿n et verbera alacer sustinuerit, enarrat ipse 1 Cor. pro E- cap. IV, vers. 9 : « Spectaculum, inquit, facti su- '‘‘S®110* mus mundo, et angelis cl hominibus : nos stulti, propter Christum, usque in hanc horam et esurimus, et sitimus, et nudi sumus, et colaphis cædi-

inur, ct Instabiles «iimus (àç»?t5›ll.w, incertis locis et sedibus vagamur ct discurrimus), et laboramus operantes manibus nostris : maledicimur, et benedicimus; persecutionem patimur, et sustinemus ; blasphemamur, ct obsecramus ; tanquam purgamenta hujus mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc. »

Uberius vero, plenius, nervosius laborum ct passionum suarum catalogum seriemque generosus Christi athleta pertexit, aut potius perstringit II *Corinth,* xi, 23 : « In laboribus, inquit, plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. A Judaeis quinquies quadragenas una minus accepi. Ter virgis cæsus sum , semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte et dio in profundo maris fui : in itineribus siepe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis cx Gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus : in labore et œruinnu, in vigiliis multis, in fame et siti, in jejuniis multis, in frigore et nuditate.»

CAPUT III,

De rara Pauli sapientia.

Epistola coDttoent luedui- t.im fidet Cunta- Fintai ip'^'ad- miran- duj.pu- 'fertur?"

Tertio, eximia Pauli sapientia passim in epistolis CJUS consPicua est. Ips® enim continent medullain fidei ct religionis Christian®. Sane de gratia, de prredestinalionc ; de Christi redemptione et tota eJus in carne œconomia, de matrimonio et jure conjugum, de caelibatu, do Ven. Sacramento et sacrificio, de novem ordinibus angelorum, de muniis Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum totoque ordine hicrarchico nullus ita plane, graviter, exacto et sapienter disseruit ac Paulus. Taceo naturalem et græcanicam ejus scientiam, in qua Tarsi insigniter, ut dixi, excultus fuit, quam etiam Ethnici admirati sunt : adeo, ut tradat S- Chjysostomus, hom. 3 *in* 1 *ad Cor.,* apud Elhnicos disceptatum fuisse, an Paulus Platoni, cujus doctrinæ gravitatem et subtilitatem illi in primis venerantur, præfercndus esset.

Memoria dignum quod de S. Paulo scribit Clemens Alexandrinus, lib. VI *Stromat.,* his verbis : « Quomodo Deus Judæos salvos esse voluit, dans cis Prophetas; ita etiam Græcorum spectatissimos propri® su® lingu® exercitatos, prout poterant capere Dei beneficentiam, a vulgo secrevit. Prætcr Petri prædicalionem declaravit Paulus Apostolus dicens : Libros quoquo Grœcos sumite, agnoscite Sibyllam, quomodo unum Deum significet , ct ea qu® sunt futura : Hydaspeo sumite, et legite, ct invenietis Dei Filium mullo clarius ct apertius esso scriptum, ct quemadmodum adversus Christum multi reges instruerent aciem, qui eum habent odio, et cos qui nomen ejus gestant, et ejus fideles, ct adventum, ct tolerantiam.» Ilice Clemens, non ex epistolis, sed cx concionibus S. Pauli, per manns tradita posteris con«icnavit : nnde discas quanti veteres ac S. Paulus Sibyllina oracula fecerint. Ita Baronius in *Apparatu Annat.*

Christianam ct divinam ejus sapientiam intasamur: cujus præcellenllam et profunditatem satis ip«e insinuat, cum *ad Gal.* j, asseverat se Evange- limn non ab homine accepisse et didicisse, sed per t- revelationem Jesu Christi. Rursum, quod II *Cor.* xa. se raptum asserat in tertium ct summum Beatorum cirium, scilicet in paradisum, ibique audivisse arcana verba, quæ non licet homini loqui, qj® oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt. Sublimia illa ac cœlestia, homini ineffabilia, imo incomprehensibilia sunt, o Tria sunt, ait Sapiens, mihi difficilia : via aquil® in cœlo, via colubri super terram, via navis in medio mari. » Quis aquilam hanc Paulum in cadum pernicissime se librantem vel visu assequatur? Paulus ergo non in terrena, sed in cœlesti schola eruditus, ibidem quasi creatus et consecratus est magister Evangeli! doctorque orbis.

Moses in Sina collocutus cum Domino, acceptis ab eo legis tabulis, inde prodiit quasi novus ‹t coelestis legislator ad populum : Paulus vero non e Sina, sed e cœlo, quasi Propheta, imo quasi angelus urano-gnomon in terram descendit, ut arcana legis Evangelic® toti orbi panderet, atque eructaret mysteria æternis temporibus tacita et abscondita a constitutione mundi. Quapropter Orígenes affirmat extitisse nonnullos, qui crederent Paulum esso veritatis Spiritum a Patre missum, quem Christus suis discipulis promiserat, dicens,Joan, xv : « Ego rogabo Putrem, et alium Paracletum dabit vobis, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipero : illo vos docebit omnia, ct suggeret vobis omnia quæcumquo dixero vobis. »

Verius et solidius S. Dionysius Areopagita, Pauli proles et hæres, cap. vu *De Divin. Nominib.,* Pauium communem nostrum solem: et abbi, eumdem sapienti® abyssum indigitat, ab coque altissima sacramenta suamque Ecclesiasticam pariter et Cœlcstcm Hierarchiam accepisse so gloriatur.

Audi S. Chrysostomum , hom. 4 *De Laudibus* S. *Pauli :* « Paulus, inquit, archetypus bonorum. cui omnem prædicationem, res orbis, mysteria cuncta universamque dispensationem Deus concessit. Ipse cœlum solem habens jusliti®, ipse mare sapienti® purissimum ct profundissimum.»

AudiS. Hieronymum,epist. Gl *ad Pammachium :* «Paulus, inquit, vas electionis,tuba Evangeli!,rugitus leonis nostri, flumen eloquenti® Christian®, qui mysterium retro generationibus ignoratum,et profundum divitiarum sapienti® ct scienti® Dei magis miratur, quam loquitur : quem quotiescumque lego, videor mihi non verba, sed audire tonitrua. »

Amplius dico : Paulus doctor fuit Petri, doctor

^7^.

cu.

T'"l»*

de ..-sp- **

nu- s» Ckri°

Je»

«peo ll1-

,llu'ru

T «R‘

toaftm Geuti n.

r*uiu»

e«t-r r<:n, larticT Ar.tliv roa·

Apostolorum, imo doctor Angelorum. Utaliapræ-tepeam , Paulus insigni sapientia, fiducia et constantia Petrum arceto tramite Christian® libertatis deviantem, et nonnihil in Judaismum inclinantem, redarguit, revocavit et correxit, a Cum venisset , ait ipse *Galat.* n, Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat. Et cum vidissem quod non recte ambularet ad veritatem Evangcbi, dixi Cephæ coram omnibus : Si tu, cum Judæus sis, gentiliter vivis, et non judaicé, quomodo Gentes cogis judaizare?» Rursum, magnum mysterium vocationis Gentium ad fidem et ad Christum primus ipse mox a sua conversione, utpotc doctor Gentium a Deo electus et declaratus, *Act.* ix, 1.7, plene cognovit: ipse Apostolos, ipse Ecclesiam, ipse angelos edocuit. Loquatur ipse, imo loquatur potius per eum Spiritus Sanctus, *Èphcs.* in : « Prout potestis, inquit, intclligero prudentiam meam in Christo :mihi omnium Sanctorum minimo data est hæc gratia, in Gentibus evangelizare; ut innotescat principibus et potestatibus in coelestibus per Ecclesiam (puta per me Ecclcsi® doctorem) multiformis sapientia Dei secundum præfinitionem sæculorum, quam fecit in Christo Jesu Domino nostro. »

Myik- c< I ::I primnj

s. Cbry. XMs r Jam w'ni.nT

Nemo jam mirabitur S. Chrysostomum, præfadone *m Epist. ad Ilomanos,* proclamare laicos omncs, etiam opifices et mercatores, Paulum identidem legere debere. Quod si cui id per negotia non d'ccal, hic, inquit, saltem me Paulum cnar-'rantem et explicantem assidue audiat : quare commentariaquæ in Paulum reliquit nobis Chrysostomus, homiliæ ejusdem fuerunt *ad Populum.*

Puah» C!" - l(n r in miai-bo*

Sane ipse Chrysostomus, ut refert Georgius, Patiiarcha Alexandrinus, in ejus Vita, nunquam sinebat Paulum e manibus elabi, sed assidue eum legebat, ac miraculi loco habebat ejus sapientiam.

Ptnitii s? Aii- p.-.-oj '] ' I ‹ ñtr-

Jam vero Paulus hæresomaslyx sua sapientia et acrimonia omnes Novatorum ælalum omnium errores destruit et configit. Auctor est S. Augustinus, hb. VII Confess., xxi, sub initio conversionis avidissime se sacram Scripturam et præculeris Apostolum Paulum ingenti fructu legilasse; quinimo Pauli lectione plane conversum se fatetur idem Augustinus, ut mox ex eo audiemus. Atque hæc fuit causa, cur prisci hæretici Paulum Pauliquc epistolas proscripserint. Fuerunt illi triplices. Primi omnes Pauli epistolas repudiarunt easque a canone S. Scriptum detruncarunt.

Ut.-'i-i vi.-ft r, ir(" rest.

T,ᵓ\ ' I i» r tS .'ej

Horum parens et dux, teste Irenæo , lib. 1, cap. **livi,** et Eusebio, lib. Ill *llistor,,* cap. xxvn, fuit mentis mops Ebion (sic namque in cum vere ludit S. Ignatius : Ebion enim hebraico pauperem et mopemsignificat), qui judaizans Apostolum Paulum, quasi legis suæ hostem, Apostatam et Græcum per summam contumeliam appellabat. Hunc ()uctm et errorem secutos esse Heleheseitas, auctor est Eusebius, lib. VI, cap. xxvn.

r. eh-

Secundi non omnes quidem Pauli epistolas, sed aliquas duntaxat, qtins scirrcct suis dogmatibus infestas videbant, ex catalogo sacro, more, ingenio et fastu hœreticis usitato abraserunt. Ii fuerunt Encratite, Severiani, Marcionike, Manichæi, Ariani, Aeliani : nimirum Encratite et Marcionite utramque ad Timotheum, et unam ad Titum, alii alias sustulerunt.

chosrit*. Aliqui taratici aliquot Pauli epistolii instalo» ruat.

Tertii omnes Pauli epistolas receperunt, verum asseruerunt in iis multa esse scripta dictante non Spiritu Sancto, sed genio et ratione humana : uti epistolam ad Philemonem, item ea quæ naturaliter et familiariter scire et scribere poterat Paulus. Ita censuit anonymus ille, Fabricii discipulus, contra quem S. Augustinus sub nomine adversarii legis et Prophetarum duos libros edidit. Iluc etiam allusit Erasmus, cum in cap. n et xxvn *Matthæi* asserit scriptores sacros subinde memoria lapsos esse, et leves quosdam errores admisisse. Alii denique subinde vitiatas et a falsario quopiam depravatas basco epistolas somniarunt.

Quidam uon omnia in qjZtoito Pjnli. » ta esse s^ 1' °' Ensmí error'

Hac similive de causa Marcion, teste Epiphanio, *baresi* 42, c cæteris epistolis, quas ipse admittebat, id quod sibi videbatur, quodque palato et oculis suis non allubescebat, spongia sua politola et delicatula, quasi spurium extersit ac dispunxit.

Mirelon sus muti lue.

Verum veritas et auctoritas S. Pauli has omnes nebulas mox dispulit atque disjecit; adeo ut jam vel fanaticorum, vel umbrarum potius quam hominum obsolete et emortuæ sint hre cum suis auctoribus hærcses. Quare iis refutandis non immorabor; videat, qui volet, Ircnæuin, Epiphaniam, Petrum Cluniacensem, epistola priore *Contra Henricianos et Petrobrusianos,* atque Sixtum Senensem, lib.VH Bt6lio(/i.,cap. vu. Tantum illud hic animadversione dignum est, veteres illos haeretico*, licet epistolas hasce respuerent, eas tamen Paulo ascripsisse. Itaque communis Orthodoxorum jam olim omnium consensus fuit, est, hasce omnes epistolas, excepta una ad Hebræos, de qua aliquando dubitarunt nonnulli (ut suo loco dicam), esse canonicas, plenas majestate et spiritu Apostolico : quinimo nostri Sectarii hasce Pauli epistolas præ cæteris sacræ Scripturio libris laudant, colunt et jactitant. Sed et hi in alium lapidem impingunt. Dum enim non advertunt, quando, contra quos, qua de causa tam acriter subinde insurgat Paulus, a mente et sententia Pauli aberrant : nam uti ille qui acrius errorem aut vilium aliquod persequitur, in oppositura aliudque extremum videtur declinare et impingere; ita Paulus, dum contra Judæos Gentesque sui temporis disputans, legis et natur® opera cæremoniasque elevat et convellit, dum Christi fidem cl gratiam inculcat, videtur imperitis tollere liberum arbitrium, operaque bona et meritoria, atque uni fidei salutem cl justitiam ascribere et consignare. Nimirum, imperiti et stulti dum fugiunt vitia, in contraria currunt.

o™* «piitoiu J' cujns- quin' n*r. tic› mil» in- errores ,uns firmar* Vijon- r * etqiunîô KnhâU

Hoc modo Philippus ille, vere Melonchlhon, pro Mthnch

thon bs- rrlicux I'atihim circum- fert.

sua Confessione, vel polius confusione , Augustana passim testem citat S. Paulum ; atque ut in ejus epistolis homo profanus egregie versatus videretur, nunquam sine iis incedere, nunquam prandere aut cornare, nusquam considere aut cubare consueverat. Quare suo huic Philippo hoc

Uthenw *»nncri»l rXíüt

elogium dedit Lutherus : « Ego tibi, mi Melanch- ^10n› vcre tribuo, neminem melius te scripisse in I). Paulum. Ego scio', quo judicio et spiritu

M. bnçh Vmu Pau- ltnncom- nifDla'

hoc de te pronuntio : Hieronymi et Origenis commentaría esso meras nugas et ineptias, si tuis comparantur. » Quale hoc supercilium ? nimirum -3 nXxTUv çiXtoVÎÇtt, $ ‹t›iX‹ov «XxTwviJn, nimirum it ú 6ix çatTOiTti, Lutherus philippizat, quia Philippus lutherizat. Itaque vere ad suam mentem dixit Lutherus : Nullus melius, scilicet ad Lutheri palatum et sensum, nullus melius, hoc est lutheranius, in D. Paulum scripsit, quam Melanchthon. Hieronymus, Orígenes aliique Patres, quia antilutherane, ideo Luthero pessime scripserunt : suis enim scriptis novam Lutheri fidem ejusque cacangelion configunt, destruunt, evertunt.

Calvino»

Calvinus, odium Dei et hominum, passim pro sua ca^va ct bonorum operum inope, pro

ll0 nuli- *P»* aim- ,us'

servo arbitrio, pro reprobationis, prædestinationis, virtutum peccatorumque fato, pro justitia Christi nobis imputata, pro concupiscentia* culpa aliisque similibus sibi placitis, testes Paulum et S. Augustinum producit, eos a se stare clamitat, et quasi hæresum suarum auctores dilaudat. Sed fallitur erro, fallitur impostor, ut suis quibusque locis ostendam. Atque, ut ex ungue Iconem agnoscas videasque quam ipse aliique Novantes paralogizent, qualiaque ex Paulo sophismata texant:

Paralo- 'rciicoæ rum.

Accipe c multis unum , commune et frequens coruni sophisma, imo fraudem manifestam. Solent ipsi « propositione Pauli indefinita inferre universalem; solent ex una parte totum concludere; solent ab affirmativa indefinita inferre negativam

i.

universalem, v. g. Fides, inquiunt, teste Paulo, justificat; ergo opera non justificant, ergo nihil aliud a fide justificat; quod perinde est ac si tali ratione concluderent : Panis alit hominem, ergo caro aut piscis non alit hominem : Homo vivit per respirationem, ergo non vivit per cibum : Homo est animal, ergo leo non est animal.

Alterum accipe : Paulus sæpe obscurus est et difficilis ; eo abutuntur Novantes, ejusque obscuritate, quasi latebris, errores suos velant et contegunt; atque ex obscura Pauli sententia dogmata sua æque obscura et abstrusa demonstrare nituntur. Verum hic seipsos conficiunt. Ilie enim vel ex sua confessione convincuntur et fateri co-

fecripm- n“ 'j" ttu? 4 contro- vcr»u>.

guntur, Paulum et S. Scripturam non esse clarum el perspicuam, ac consequenter non posse esse judicem, qui controversias fidei decidat, enodet cl determinet. Judex enim qui obscuram cl ambiguam fert sententiam, quam ulraque litigantium pars sibi arrogare et attribuere possit, litem non decidit, non determinat, neutri parti causam adjudicat. Lis ergo in fide et religione apud haereticos interminabilis, xx‹ ««revis? sreUocç sit oportet. Omnes enim ipsi Paulinis sententiis ad suas hæreses utuntur et abutuntur, et de earum sensu intelligentiaque perpetuo cum Orthodoxis, imo inter seipsos concertant.

Exemplo non obscuro, sed claro res patebit : !V asserit S. Paulus Christum in institutione Eucha-

«m, n. 'd›- nm ng. t-r-^nx Caiviaia- tocony». guatar «ill*»* ¿jn.ta- u.-j1

ristiæ dixisse : « Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus. » Idem iisdem verbis dixerunt, Evangelist® omnes, qui ultimam Christi ccenam enarrarunt. Calvinus et Calvini asseclæ verba Christi clara, simplicia, historica, testamentaria ultim® voluntatis Christi, ad figuram et tropum torquent sensumque esse volunt : Hoc est figura corporis et sanguinis mei. Quid agitis ? cornicibus, vobis ipsis, inquam, oculos configitis. Ad Scripturam orthodoxos provocatis, ad illam quasi judicem certum et clarum appellatis, per eam oinnem traditionem Patrum et Ecclesi® excluditis. Scripturam proferimus, Scripturæ verba clara et plana sunt : « Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus. » Nos planum et clarum verborum sensum amplectimur, vos illum declinatis; imo verba ipsa vestra explicatione invertitis et evertitis, quia pro corpore figuram et umbram corporis surrogatis : quo jure? qua fide? Pari jure ct modo licebit omnia testamenta, omnes fibros, omnes historias, fidem omnem subruere.

Asserit Scriptura Christum esse natum, passum, crucifixum : pari libertate, qua vos, exponet Manichæus Christum natum, passum et crucifixum esse, uon revera, sed per figuram, speciem et apparentiam tantum. Asserit Scriptura Filium esse Deuiu : exponet more vestro Arius Filium esse Deum, non proprie, sed tropice per metonymiam, pula esse Deum, hoc est esse hominem divinum. Asserit Scriptura in fide SS. Trinitatis, Patris, et Filii et Spiritus Sancti, nos esse baptizandos: exponet vestro genio Sabellius, hæc tria significare Trinitatem, non personarum, sed nominum tantum, et potestatum unius ejusdemque person® divin®. Si in loco tam plano, tam claro nobis obstrepitis, si de sensu tam aperto nobiseum contenditis, quid facietis in locis plane obscuris et implicatis?

Quid? Vos ipsi in hoc aliisque Pauli locis, de Pauli mente acerrime inter vos ipsos digladiamini : quis lites fiasco componet? quis hic judex sedebit? quis arbiter? Sane, nisi veneranda Sæculorum omnium antiquitas causam definiat, nisi prisca majorum Patrumquo fides canam veritatem ostendat, nisi Ecclesia, qu® columna est et firmamentum veritatis (Ecclesia enim u Christo data est S. Scriptura ejusque sensus concreditus, ut sit ejus custos et doctrix), audiatur: nemo erit ad diem usque judicii, qui lites hasce resolvat et terminet. Quis credat Christum Dominum tam male consuluisse et providisse Ecclesi® su®› cum

AdEccl. ¿rTia d«biu 8 ”

omnis alia hominum respublica suos judices habeat, qui lites quasvis decidant et determinent. Plurima talia recenset illustrissimus Cardinalis Bcllarminus In suo opero *Controvert..,* quod vere est panoplia reel® fidei opusque retorna memoria dignum. Prrevidit hoc ct prremonuit S. Petrus, tr Htocpijf. II, cap. ni : « Charissimus, inquit, frater b l ® noster Paulus secundum datam sibi sapientiam J j .i/ scripsit vobis, sicut ot in omnibus epistolis : in i l quibus sunt quaedam difficilia intellectu, qure indocti et instabiles depravant, sicut et cretcras na. Scripturas ad suam ipsorum perditionem. »

Creterum Paulum non Calvinianre, nec Lutheran®, sed Catholic® ct Romanre fuisse religionis ct fidei, nemo cum lectitans ambigere potest. Paulus enim asser.il se fuisse cœlibcm, crelibatum laudat, virginitatem suadet; gloriatur in cruce, in jejuniis, in vigiliis; castigat corpus suum; reprobus fieri timet; merita bonorum operum commendat, Deumque eis redditurum coronam justitiae asseverat ; damnat cos qui fidem Deo datam, vota, inquam, violant; docet homines esse liberi arbitrii, cisque ut liberis suadet ct praecipit actus humilitatis, obedientire, charitatis, etc.; docet hominera sui peccati ct damnationis esse auctorem, ac thesaurizare sibi iram, non Deum qui vult omnes homines salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire, eie. Uree loquitur, hrec scribit Paulus. Utri hrec docent, Catholicinc et Romani, an Calvinist® ct Lutherani? Tuam fidem, tuum judicium, tuam conscientiam, o lector, appello. Scio, dices, Catholici, non Calvinist®, nec Lulherani, qui nullos ciclibes, nullas virgines habent, omnes conjugatos volunt, qui jejunia et pœnitentias horrent, corpus delicate habent, fide divina et speciali credunt singuli so prædestinatos et salvandos, merita operum exeerantur, votifragi sunt ct votifragos recipiunt ac laudant, docent homines libero carere arbitrio, Deum omnium humanorum operum, tam bonorum quam malorum, ac consequenter tam damnationis quam salvationis cujusque esse auctorem; fidem solam tegere peccata, justificare, salvare, etc. Qure ergo conventio Christo cum Belial, luci cum tenebris, Paulo cum Calvino?

pjrlttl «riotu Mp.eD- Ui, uli «• .- H. 4M- “ nrhu '›- .

Verum, missis hrereticis, ad nostros Orthodoxos redeamus. Paulus, ut dixi, oceanus ct abyssus est tam sapientiæ, quam zeli ct spiritus divini, atque utraque hrec ita mixtim ct glomeratim eructat et convolvit, ut se ipse capere suamque vim expromere non posse videatur; ac veluti baliste nostræ nitrato ac sulphureo pulvere graviete, eo accenso ingentes ferri, reris, lapidum globos, fulminum instar, flammis ductantibus cum horrendo fragore et fumi convolutione contorquent; ita incensum Pauli pectus sapientia œque ac spiritu gravidum et turgidum, cum densas utnusque flammas expromere et ejaculari nititur, qu i fumo intermicantia fulgura, et crebra torniiua verbmum et sententiarum vomit et conglobat, eaque de causa menti audientium et legentium nebulam non raro effundit, qure deindo si a doctore elucidetur et clarescat, in magnum doctrinæ et charitatis incendium flammescit. « Praedicatio mea, inquit ipso l *Corinth,* ii, non r«uiu-» in persuasibilibus human» sapienti® verbis, sed ni'líi'n b in ostensione spiritus et virtutis : ut fides vestra subii i non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei. ,11‘ -l ' Sapientiam autem loquimur inter perfectos; sapientiam vero non hujus sœculi, neque principimi hujus sreculi, qui destruuntur; sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, qure abscondita est, quam prredestinavit Deus ante saecula in gloriam nostram, quam nemo prlncipum hujus sæculi cognovit. » Apostolus ergo sensu ct rebus turgidus, ad verba et synt ixim non reque respicit, sed multa commisect, inserit, incidit, mutilat, clunedivaricat, absorbet. Hinc crebras ei sunt aposio- ¿/ JJj peses, mutilos sentential, hyperbata, anantapo- epHdb dota; ct id genus tropi, qui legenti vel interpreti Pb""ml’ supplendi vel ordinandi sunt. Taceo phrases rus, Grrecas et Ilebrreas : Paulus enim, uti Hebraeus rus' erat, ita hebraismis abundat. Atque haec una inter alias obscuritatis harum epistolarum est causa, Undo obscura epistola» qua retardatus ct revocatus S. Augustinus, vir l'juliuæ. licet tanti ingenii et eruditionis, commentarium olim in epistolam *ad Romanos* orsus, mox resiliil: « Coeperam , ait S. Augustinus, lib. l *lictract.,* *s.* Ancap. XXV, in epistolam ad Romanos; sed quoniam, si perficeretur, plures futuri erant libri, mentati» ct ipsius operis labore ac magnitudine deterritus, in alia faciliora deflexus sum. » S. vero Chrysostomus, magnus Pauli admirator, inter- ritus, près et assecla, quem deinceps Thcophylaetus, Photius, OEcumcnius, Euthymius ct alii secuti sunt, quique nobis quoque præ aliis in hoc com- du» in mentano facem prrelucebit : Chrysostomus, in-M^ ₥n. quam, cujus maxima in Paulinis epistolis expli- uriis, candis laus constat, felicius idipsum tentavi!, non suo, sed Pauli lumine et institutione. Dum enim s. Cbryhosce suos in Paulum commentarios dictaret, (*0'p™ visus est vir quidam augustus, S. Pauli effigie ct tnms. iihabitu, ei astare, qui ea qure scriberet in aurem 1111. suggereret. Cujus rei testis oculatus est Proclus, qui postea factus est Episcopus Constantinopoli- liti-– ,*t* tanus, apud Leonem Augustum in Vita S. Chrysostomi. Undo ct Damascenus, De *Imaginib.,* orat. 1, testatur S. Chrysostomum in musteo per- vi«u. petuo habuisse imaginem S. Pauli, in eamque s- t:bT sæpe oculos et animum intendisse. Denique graviter reque ac vere Eusebius, lib. Ill *Ilistor.,* nem s. cap. XXIV : « Paulus, inquit, qui ínter Meteros Apostolos eruditior etiam in verbis videtur, ct En-cbii’ in sensibus pnrpotens, non amplius quam par- de vulum epistolarum suarum corpus reliquit, quod utique immensa continet intra se atque innu-J mera sacramenta : utpoto qui usque ad tertium caelum raptus, qu® gererentur inspexerat, et in ipsum quoque Deo dignum paradisum abductus. viderat ibi ineffabilia verba, et doclri-

nam illius interim sehol® discipulus effectus exceperat. 0

CAPUT IV.

Do vIrlutibui 8. Fatili.

Quarto, Paulus virtutum omnium illustre fuit speculum et exemplar : quippe qui eas exacto gentes omnes toto orbe dispersas docere deberet, non tam verbis quam factis : longa enim ct languida ost doctrina virtutum per verba ; brevis vero et efficax eadem est per facta ct exempla. Eiempio daiu ** Viderunt id quoque Gentiles Philosophi. Quare Ep>c,ctus› *Enchiridii* cap. xxix : « Nunquam, inquit, te Philosophum profitearis, nec apud imperitos multum disputa do præccplis, velul in convivio , nec dic quo pacto sil edendum, sed ede ut decet. Nara et oves non fœnum afferunt opilionibus, sed pastu intra se concocto exterius proferunt lanam. Et tu ergo ne verba ostendas imperitis, sed opera qu® verborum concoctionem sequuntur. »

Paulus ergo Christian® virtutis ct perfectionis magister peritissimus, eamdem magis vita ct gestis quam sermono docuit ct expressit. Unde EtempU ll *Cor.* vi, I : « Exhibeamus (Græce owiçmvtk îjwtcù;, ¡uP uío* id csl co,nmen(^antcs› boa est *commendamus)* nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suavitate, in Spiritu Sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma justitiæ p.Miins a dextris ct a sinistris. » « Paulus, inquit Chryviu"iiiinsoslomus. omnium virtutum fuit arca; adeo ut, etiamsi quis totum contra eum justorum chorum sigillaürr. appendat, inveniat trutinam virtutum ponderibub o Pauli parte depressam.» Porro virtutes has. r in hisce epistolis, quasi in horto quodam deliciòrum ita luculente inseruit et expresppistoi» sit, ut, si Paulum non aliunde, certe ex scriptis ” (''i',' s”*s a(?noscasct admireris; quin ct in teipso per„ sentiscas. Sicut enim in solo diutius inambulanluni anetes, calorem inde sibi cum colore conciliant vel tonsui, nescientes, nec advertentes; ita fieri non potest, ut qui non obiter et parergi»;, sed accurato ct sedulo Paulum versat, Pauli sensu non affletur ac spiritu. Age, si lubet, in hoc deliciarum paradiso inambulemus, libemus florem ct pomum hinc inde unum.

nomili- Vis violam humilitatis? « Ego, inquit, sum mi-
J, , Si nimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei. Novissime omnium tanquam abortivo visus est et mihi Christus. Mihi omnium sanctorum minimo data est hæc gratia. Blasphemus fui, ct persecutor, et contumeliosus. »

r- kc- Vis myrrham pœnitcnliæ? « Christus Jesus ve-
***• nit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum. Castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne, cum aliis praedicaverim, ipse reprobus efficiar. Eramus acquando ct nos insipientes, increduli, errantes, servientes desideriis ct voluptatibus, in malitia et invidia agentes, odibiles, odientes invicem. Cum autem benignitas ct humanitas apparuit Salvatoris nostri hei, non ex operibus justitiæ qu® fecimus nos, sed secundum suam misericordiam, salvos nos fecit. »

Vis juglandem temperanti®? « Usque in hanc Temp» horam esurimus et sitimus. » Abstemium fuisse nnLi' Paulum ct nunquam vinum bibisse censet Baronins, anno Christi 3fi, et alii. Idque cx eo colligi potest, quod Timotheus, Pauli discipulus, ex Pauli vino utique institutione, exemplo ct disciplina, abstemius fuerit, a Noli, inquit ipse, I *ad Timot.* cap. V, 23, adhuc aquam bibere, sed modico vino utere, propter stomachum tuum, et frequentes tuas infirmitates. » Idem colligitur ex voto nazaræatus, quod, ut satisfaceret Judæis, fecit Paulus, Act xsl, statimque postero die explevit. At quomodo illud explere potuit postero die, atque purificari in templo, nisi jam ante sua consuetudine vino (quod proprium erat hujus ritus et nazaræatus, teste Josepho, lib. Il *Belli,* cap. xv) abstinuisset? alioqui enim fuisset hæc non religio, sed potius quædam legis illusio, ct simulat® sanctitatis effictio, ct tanquam in scena fabula, ac in re gesta affectatum mendacium, quæ omnia prorsus indigna sunt non solum tanto Apostolo, sed ct quolibet Christiano.

Vis lilia castitatis? « /Einulor vos Dei æmula- Castim.
(ione. Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo. » Rursum : «De virginibus præccptum Domini non habeo : consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus u Domino, ut sim fidelis. Existimo enim hoc bonum esse, propter instantem necessitatem. Volo omnes homines esso sicut mcipsum. » Unde liquet, Pau- r^nlm lum non conjugalem, sed cælibem egisse vitam, “rlj,hfc uti communis habet Patrum ct Orthodoxorum sensus et consensus.

Vis palmam contemptus mundi, human® lau- Conump.
dis et vituperi!? «Si adhuc hominibus placerem, 'u' Ulde' Christi servus non essem. Mihi pro minimo est, ut a vobis judicer, aut ab humano die; sed neque meipsum judico : qui autem judicat me, Dominus est. »

Vis amaranthum crucis? « Mihi absit gloriari a™w nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo. Nemo mihi molestus sit : ego enim stigmata Domini nostri Jesu Christi in corpore meo porto. »

Vis rosam aculeatam amoris Christi? «Vivo . Amor ego, jam non ego ; vivit vero in me Christus ; mihi C!,r,iX vivere Christus est, et mori lucrum. » Hac etiam do causa singulis sœpe periodis nomen Jesu vel Christi repetit et personat; utpoto quod piusquam adamantinis litteris cordi insculpserat. Sane 85. no si cui Sauciorum, Paulo certe, Jesus erat mei in 'u

r>uio orc, melos in aure, jubilus in corde. Quam assidua fuerit Pauli cum Christo conversatio, docet ahoy s. Chrysostomus, hom. 55 in *Matth.,* cap. xvi : A.' iJui a Paulus, inquit, cum in terris esset, ubi Sera- Ch^°t Pb¡m sunb conversabatur, propius Christo tta/ Ay. assistens quam hastati et stipatores isti regi assis- ta. lunt : quippe cum isti aspectum huc illuc circumferant, ille vero nulla rerum specie motus universam mentis aciem ad regem (Christum) semper tenderet. »

CttiMiM Vis hyacinthum coelestium cogitationum ct desideriorum? « Fratres, jam non estis hospites et t ‹ d'. advenæ; sed estis cives Sanctorum ct domestici Dei. Non habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus. Nostra conversatio in coelis est : unde ct Salvatorem exspectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae. » Et vero omnia in hisce epistolis coelestes spirant animos et ignes. Nec aliud in eis ubique agit Paulus, quam ut doceat omnes terrena despicere, concupiscentiae turbines sedare, carnis fluxos ct infimos, sed incensos amores restinguere , mentem ad coelestia et ad Deum avocare, illi unire et sociare.

cntitu- Vis hcliotropium gralitudinis, orationis ct de- no' vol*onis? *Ephes, i :* « Benedicius, inquit, Deus ct Tdio. l'a,er Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali, in coelestibus, in Christo : sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti ct immaculati in conspectu ejus in charitate. Qui praedestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum, secundum propositum voluntatis suae, in laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificavit nos in dilecto Filio suo, in quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum, secundum divitias gratiae ejus quæ superabundavit in nobis, in omni sapientia et prudentia : ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis suæ, secundum beneplacitum ejus, quod proposuit in eo, in dispensatione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo, quæ in coelis, et quæ in terra sunt, in ipso. In quo etiam ct nos sorte vocali sumus, prædestinati secundum propositum ejus, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ : ut simus in laudem gloriæ ejus nos, qui ante speravimus in Christo. » En quos gurgites, quæ flumina gratiarum ct laudum convolvit ct revolvit, eructat et régurgitât in Deum omnium fontem.

n...,, ‹. Vis (ut alia prætercam) malogranatum charitatis? Hoc sane in Paulo tam vernans, tam redoleus, tam punice erubens mirc adblanditur. Accipc et degusta : u Quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? sicut scriptum est : Quia propter te mortificamur tola die, a dirnati sumus sicut oves occisionis. Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos.'Certus sum certo mihi persuadeo, fixum mihi et certum est) quia neque mors (comminata), neque vita (promissa), neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo; neque profundum (neque cceli, neque inferi), neque creatura alia (quæ esso aut fingi possit), poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro. »

Atque no putes otiosa ct inania hæc tantum Actnnsi esse amantis desideria, aut adulantis verba, audi efficacia charitatis verba. Hac charitate armatus Paulus, inquit Chrysostomus, Neronem omnesque tyrannos velut quosdam culices æstimabat ; hac charitate labores, pericula, cruciatus, mortem , mille supplicia quasi ludum putabat esse puerorum; hac charitate Paulus vinctus Jesu Christi magis quam diademate coronatus gloriatur. « Ego, inquit ipse, in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. » Neque hic stetit amor dtorit»» Pauli, sed quotidie celsior assurgens, ct quasi in- ai,-' corporeus, imo igneus ad omnes labores, quæ nis etm- retro sunt obliviscens, ad ea vero quæ priora sunt, extendens scipsum, ad destinatum perse- s' quebatur bravium supernæ vocationis Dei in Christo Jesu : nec ante destitit, quam amori divino vicem reddens, illi vitam cum sudore ct sanguine refudit et profudit. Miremur jam Pau- Objcctnm lum Dei amore ab Oriento in Occidentem pervo- CJUS tO' lasse; miremur cum sua charitate totum mun- tas mon- dum esse complexum; miremur cum tot terras <1^- et maria oberrasse. Nimirum consecrarat se ipse Deo ct amori Christi, ideoque illi omnes homines tolumque orbem offerre, et ex hominibus, imo brutis et dæmonibus angelos efficere, impensa sudoris et sanguinis sui satagebat ; ac velut ignis ventusque validissimus totum mundum percurrit, percurrendoquc purgavit. Pectus ergo Pauli fuit tentorium Christi, Deum toto orbe vehens et circumferens. Docet id S. Gregorius, lib. XXVII *Moral.,* cap. vin, explicans illud Job, xxxvi, 29, *Si voluerit extendere nubes quasi tentorium :* « Dum catenis, ait, vinctus Romam peteret Paulus, occupaturus mundum, latens in ejus pectore quasi sub tentorio Lbat Deus : quia et occultus videri non pelerai, et per verba prædicationis proditus, iter inchoatæ gratiæ sino cessatione peragebat. » Ibat ergo sic Romam in Paulo Deus, ibat Christus, inde velut a capite invasurus et debellaturus mundum.

Dominus enim est, qui facit angelos suos spi- immola ritus, ct ministros suos flammam ignis. « Quotidie, inquit ipse, immolor propler gloriam ves- ‘ tram, fratres : sed etsi immolor super sacrificium ct obsequium fidei vestræ, gaudeo ct congratulor omnibus vobis. » Sim ego sacerdos, vos hostia, libamen sanguis meus. Hac de causa, quasi paler s<>)iiciin. qui tolum orbem genuisset, sic perturbabatur, sic ll ' p

ehiriUtii s,lcM' sollicitus erat; sio omnes in regnum Dei fesiinabat inducere. « Instantia, inquit, mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum : quis infirmatur, cl ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror? » Hac de causa factus est Judaeis tanquam sub lege, infirmis infirmus, omnibus omnia factus est, ut omnes Christo lucrifaceret, ut mater amavit Hic amor coegit eum quasi matrem, os et verba mutaro, alternis blandiendo, increpando, rogando, terrendo, consolando, ct in omnes partes se suosque versando. «O insensati, inquit, Galatœ ; » et slatini blandiens : « Filioli, ait, mei, quos iterum parturio, donec Christus formelur in vobis. » Et *Philip.* n : « Si qua ergo, ait, consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si quæ viscera miserationis ; implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eamdem charitatem habentes. n En qua charitate se pene eviscerat. Denique Paulus charitate incensus non aliud satagebat, quam Dei cultum ct gloriam propagare omnesque ad Dei fidem ct amorem perducere. r.whii d'euü^sí-mili„ « Sicut ferrum, inquit S. Chrysostomus, homil. 3 *Dc Pauti Laudibus,* missum in ignem totum ignis efficitur; sic Paulus charitate succensus, totus factus est charitas. Unde nunc per epistolas, nunc per exhortationes, nunc per preces, nunc per minas, nunc per se, nunc per suos omni studio conabatur erigere laborantes, stantes firmare, humi jacentes attollere, sanare contritos, torpentes animare, hostes retundere, more optimi ducis, militis et medici, omnium officiorum personas et munia unus ipse subibat. »

Eum- u "hiiHs*n chariutii ¡n Paulo auàthe^ ng mm pro Judili‘ Accipe e multis unum vivum hujus charitatis ’nfens*ss*mos infestissimosque sibi terra mariquo hostes, Judæos et judaizantes, exemplum pariter et argumentum : « Veritatem dico in Christo; non mentior, testimonium mihi perilingbente conscientia mea in Spiritu Sancto : » no putes me aulicismo, amphibolia, rhetorica amplificalione uti ; ne putes me ludere; testor Christum, testor conscientiam meam, testor Spiritum Sanctum hujus mei doloris et amoris conscios, imo causas : « Quoniam tristitia mihi magna est, et continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem. » Quid agis, Paule? nonnedesipis? nonne contracharitatem, contra Christum, pro cæcis Judaeis pugnas? Nequaquam, sed pro charitate contra charilatem in charitatem connilor ct tendo; optabam et opto anathema esse a Christo ; opto pro charitate Christi a Christo divelli ; opto pro salute Judæorum, non ab amore, sed a beatitudine ct gloria Christi, a Christo ct ccelo, etiam in æternum, si opus sit, exui excludi : deposco pro cis esse anathema, deposco esse diris devotum caput; dempto peccato ct charitatis naufragio, deposco mihi æternum eorum exitium. Opto oroque, Domino, oinnia irarum tuarum fulmina Judæis imminentia, ut cis parcas, in meum caput retorqueas, vibres, effundas, exhaurias,

Me me, adjutn qui feci, m *we* convertito ferrum.

CAPUT V.

De efficacia et fructu prxdiealionis S. Pauli.

Quinto, ex dictis consequitur admirabilem in Paulo extitisse agendi dicendique efficaciam, qua homines quoquoversum impelleret. Quid enim non persuadeat tantus zelus, tam ignita charitas? Si enim magnes ferrum ad se trahit, eamdemque vini ferro communicat, ut aliud ad se ferrum Tlfc trahat; hoc iterum aliud et aliud, quasi catenam nectendo, ait S. Augustinus, sive hoc fiat via polo, ad quem vergit, magneti communicati; sive tanquam a fine, ut ipsum ferrum internaci innata virtute, naturali pondere se libret et moveat ad magnetem, quasi ad centrum suum; seu potius, ut passim censent melioris notæ Philosophi, id fiat ex sympathia quadam ferri ct magnetis, per potentiam attractivam in magnete, quæ qualitatem seu vim impellentem iipprimat cturitu ferro, qua illud ad se impellat et trahat : quidni homines rapiat amor ? quidni Paulus sua ardenti pouutiot charitate ciur s sibi Christoque devinciat? magnes enim amoris est amor; efficacissimum philtrum ut ameris, est *ama.*

Disputante Paulo apud injustum et incestum p^jii da præsidem Felicem de justitia, castitate et judicio futuro, tremefactus est Praeses, quantumvis inipius et scelestus. Pariter et Festus : « Insanis, in- u> co- quit, Paule, multæ te lilteræ ad insaniam conver- eiatunt. » Cui Paulus : «Non insanio, optime Feste, sed veritatis ct sobrietatis verba loquor. » Agrippa denique Rex: « In modico, inquit, suades me Christianum fieri. » Cui Paulus : « Opto apud Deum, et in modico, et in magno, non tantum te, sed etiam omnes qui audiunt hodie, fieri tales, cpialis et ego sum, exceptis vinculis his. » Audi Lycaonios ad Pauli Evangelium et vocem n. s attonitos, Acfor. xiv : « Dii similes facti homini- Ulur c!» bus descenderunt ad nos, et vocabant Paulum Mercurium, quoniam ipse dux erat verbi, » illique .l «> - tanquam Deo sacerdos Lycaonius hostiam para- ni4 vulbat, quam eidem sacrificassel, ni Paulus ipso acri objurgatione prohibuisset.

Quod de Catone Majore in ejus Vita refert Plu- c ' ‹|‹ tarchus, eum de tribus tota vita indoluisse : *primo,* ‘ Ç" quod unquam secretum credidisset mulieri ; secundo, quod navigio ivisset aliquo, quo pedibus ire poterat; *tertio ,* quod vel uno die mansisset intestatus in hac tam brevi, fragili incertaque vita : hoc de S. Augustino ferunt, eum tribus s. A» maxime delectatum, tria hæc unico optasse ct desiderasse : *pruno,* videre Christum in carne con- tlU versantem, *secundo,* cernere Romam in fiore et pristino imperii splendore triumphantem; *tertio,* audire Paulum iu sede ct cathedra fulniiuauleu.

Di' bisce (ribus S. Augustini volis Ravisius, Lipetas et alii plures scripserunt. Sane si scripta Pauli et oratio mortua tantam vim habet ad animos lecentium et audientium commovendos : quid fieret, si non Demosthenem, ut Æschincs, sed Paulum aodisses viva voce et spiritu sua verba resonantem ? Potuit una Paulina vox lecta Augustinum convertere ; quid fecisset integra vivaque oratio? Narrat ipse Augustinus, lib. VIII cap. ii, animi sui testum et duellum, rum hinc in hœresi et libidine relineretur vinculis inolite consuetudinis et voluptatis, indcmctu, gratia ac inspiratione Dei retraheretur, audisse se vocem inclamantem: «Tolle,lege : Tolle,lege;» apparuisse mox librum, ac Deo regente, oculos subito conjecisse in illud Pauli, Roman. xiii : « Non in comessationibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudicitiis, non in contentione et nnudatione ; sed induimini Dominum Jesum Christum. » Qua sententia quasi fulmine ictus Augustinus litem diremit, et ab hœresi ad fidem, a scortatione ad castitatem, non maritalem, sed religiosam, cælibem omnino et intactum nitroso transtulit, eamque illibatam constanter in omnem omnino vitam conservavit.

S. Joannes Chrysostomus Paulum assiduo versabat.ct exeo tantusevasit ecclesiastes, ut Chrysosfomus, puta os aureum, dici meruerit. Quare idem Chrysostomus ecclesiaste futuro non alium imgis quam Paulum legendum censet. Addo ego, ipsum etiam Chrysoslomum, Pauli imitatorem, eidem diligenter volvendum esse. S. Dominicus, illustris Prædicatorum Ordinis caput et fundator, dum suos ad id muuus formaret cl Praedicatores institueret, prie omnibus jussit, ut S. Scripturas et maxime S. Paulum assidue tererent. Ita Fratres ab co missi ad prædicandum, sola Biblia, aut epistolas S.Pauli sccum deferebant, indequo tanto spiritu concionabantur, ut plurimos converti rent od pœnllcnliam : quin cl ipse Dominic epistolas S. Pauli totas callebat et memoria tenebat. Atque, quod rarum est et memorabile, S. Paulus apparuit S. Dominico, suum illi offerens librum ad concionandomi ; itaque cum quasi prœdicatorem, et Prædicatorum magistrum, consecravit, uti refert auctor Vitæ ejus, lib. II, cap. i.

Similiter S. Thomæ Aquinati, S. Dominici alumno et discipulo atque Doctori Angelico, S. Paulus per noctem vigilanti et oranti apparuit cumque docuit, atque obscurum Isaiæ locum, qui plures dies cum torserat, cujusque cxplicationem multis jejuniis et orationibus a Deo postuiavera!, explanavit, ut ipsemet socio et scribæ tto Ileginaldo facilitatem dictandi insolitam ad\trienti, ab eo importunis precibus rogatus et pene coactus revelavit. Quocirca ea hora qua mortuus est S. Thomas in monasterio Fossæ novaj, F. Paulus AquAmus insigni probitate et existimatione, in visione vidit illum Neapoli m frequenti auditorio praelegentem, et S. Paulum cum multa Sanctorum frequentia ingredientem in scholas. Cum autem S. Thomas o cathedra descenderet, honoris causa in ejus occursum processurus; Apostolus jussit eum pergere in pradectione suscepta. Sciscitabatur vero ex illo S. Thomas, num probe assecutus esset mentem Epistolarum ejus. Apostolus respondit : « Quantum quidem assequi potest quispiam in mortali corpore. » Et subdidit : « At nunc tamen eo te perducturus sum ubi longe majori institueris cognitione et intclligentia. » Atque luec dicens videbatur illum, apprehensa veste, secum o scholis educere. Tum vero F. Paulus Aquilinus coepit clamare fortiter : « Succurrite, Fratres, succurrite : en F. Thomas aufertur a nobis. » Ad quos clamores excitati Fratres quærebant ex eo, quidnam vidisset ita clamitans. Illo autem visionem omnem ordino referente, hora annotatur; et facta diligenti inquisitione animadversum est ea ipsa Doctorem sanctum excessisse e vivis. Ita ad verbum habet ejus Vita. Discant Scholastici a S. Thoma studere S. Paulo : ita pariter ejus lumen et opem, præserlim in hora mortis, experientur.

Jam vero eadem prædicandi energia in Paulo, vis primullis aliis capitibus illustrior evadit. *Primo,* si spectemus inculta novalia, barbaras , inquam, gentes, quas ipse primus Evangelio subegit, crudivit, excoluit, expolivit. «Sic, inquit ipse Rom.xv, praedicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus qUOd ipcst Christus, ne super alienum fundamentum aedificarem, sed sicut scriptum est : Quibus non est annuntiatum de eo, videbunt, et qui non audierunt, intelligent. »

Secundo, quod ipse amplissime Christi fidem a Jerusalem ad Illyricum usque, per omnes intermedias provincias propagarit. « Non audeo, inquit ibidem , aliquid loqui eorum quæ per me non efficit Christus in obedientiam Gentium, verbiset factis, in virtute signorum et prodigiorum, in virtute Spiritus Sancti : ita ut ab Jerusalem per circuitum usque ad Illyricum repleverim Evangelium Christi. » Inde ab Illyrico in Italiam et Hispaniam pergens, easdem aliasque provincias evangelizando peragravit. Imo vero S. Irenaeus, lib. IH, cap. i, diserte asserit Paulum una cum Petro Rom o evangelizasse, ac Romanam Ecclesiam (quæ caput el matrix est omnium Ecclesiarum) fundasse.

Denique tota Ecclesia Paulum quasi suum totiusque orbis doctorem colit et indigitat; atque untonomaslice Apostolum nominat. Unde in Collecta de S. Paulo ita precatur : « Deus qui universum mundum S. Pauli Apostoli prædicalione docuisti.» Quare merito S. Paulum admiratur Chrysostomus, homil. 4 *De ejus Luudibus :* a Et- enim, inquit, homo ignobilis (Paulus), abjectus, et circumforaneus, qui artem exercebat in pellibus, in tantum virtute progressus est, ut vix triginla annorum spalio Romanos et Persas et Par-

thos et Mcclos et Indos et Scythas et Ethiopas et Sauromatas et Saracenos, et omne prorsus humanum genus sub jugum mitteret veritatis.»

Tertio, vhj' ¡o-ritus v<-eMjunt.

Tertio, ex sapientia et spiritu vehementi, quo QfUatus inflammatus Paulus ignes divinos ejaculabatur, cosque omnibus, etiam potentibus, principibus et sapientibus mundi aspirabat, et vci jnv¡(0S accendebat, atque ad coelestia rapiebat, « Sermo, inquit, noster non in persuasibilibus humanre sapientia; verbis, sed in ostensione spiritus et virtutis. » Diffiteri idipsum non noluit Lucüni ttJtiuii0 Lueianus Paulo coævus, sed Pauli et Christianorum ,iosl*s ct sann'°> qui *n *Philopalro* ita Paulum pingit ct ridet: «Quando autem Galilaeus ille recalvaster, naso aquilino, qui in tertium usque coelum per acrem ingressus, quæ optima et pulcherrima sunt, indo didicit, per aquam nos renovavit, in beatorum vestigia insistere fecit, ct Tanin» a Toxins pronip-tuarium má-'uí'a juhano. ex impiorum regionibus nos redemit.» Beatus Cyrillus, lib. Ili *Dialogorum de SS. Trinitate,* Paulum « Christi promptuarium » appellat, ex quo scilicet quaslibet Christi opes et doles dc-Promcro possimus. Idem, lib. 111 *Contra Julian.,* asserit Paulum a Juliano Apostata vocatum esse magum : cui ipse respondet, Paulum hactenus vocari posse magum, quod sapienter incantarit Gentiles, cosque ad Christum traxerit concinnitate ct efficacia doctrinas. Quo sensu Clemens Alexandrinus Christum vocat Preonium medicum ct incantatorem animarum.

De Elia ita scribit Ecclesiasticus, cap. xtvni: «Surrexit Elias propheta quasi ignis, et verbum ipsius quasi facula ardebat. Qui dejecisti reges ad perniciem, ct confregisti facile potentiam ipsorum, et gloriosos do lecto suo; qui audis in Sina judicium, qui receptus es in turbine ignis, in curru Compar*, tio Pauli cam Eli-UO. equorum igneorum. » Talis fuit Paulus. Cum J rapiendus esset Elias in cœlum, obsecrabat cum Elisons : « Obsecro, inquit, ut fiat in me duplex spiritus tuus.» Obsecravit, ct impetravit : « Cumque pergerent, ct incedentes sermocinarentur, ecco currus igneus ct equi ignei diviserunt utrumque, ct ascendit Elias per turbinem in cœlum. » Eliseus autem videbat ct clamabat : «Palermi, (quo raperis? tu qui es) currus Israel, ct auriga ejus.» Pari modo Paulus quasi alter Eliseus, Christi Domini, quasi veri Elia-, ascendentis in cœlum, duplicem videtur obtinuisse spiritum. E cœlo enim a Christo vocatus, imo ad cœlum raptus est Paulus; indeque rediit, quasi ignis, ut verbum ejus qua-d facula arderci, ut merito illi pariter acclamare liceat : « Pater mi, currus Ecclesia), et auriga ejus : » tu solus universum orbem, quasi pater, charitatis visceribus, voce aninioque complexus, tanqnam auriga, Evangeli! tui curru in cœlum subvexisti.

et. t* P"; " r.iiii, Hoc ipsum, imo amplius asserit Chrysostomus, homil. 4 *De Laudibus S. Pauli :* « Sicut, inquit, radiis solis orientibus fugantur tenebræ, fera) latitant, recondunt se fures et latrones ; sic prredicalione fulgente et Evangelium disseminante Paulo, fugabatur error vcrilasque remeabat; idololatria, ebrietates, comessationes, stupra, adulteria, aliaque dictu fœda defecerunt atque consumpta sunt, instar ccræ ignis vapore pereuntis, et instar palearum, quæ subito crementur incendio.»

CAPUT VI.

De S. Pauli martyrio.

Sexto, nobilis fuit Pauli mors ct martyrium multis nominibus. *Primo,* quod illud constantissime subierit sub Nerone Cresare, cujus crudelitas N 'ı'i!» omnibus historiis celebratur. Rursum, quod Boma; passus sit in conspectu totius orbis. «Tunc, inquit Tertullianus, in Scorpia o,cap. xv, Paulus civitatis Roman® consequitur nativitatem, cum illic martyrii renascitur generositate.» Ad hrec, quod cum B. Petro, Apostolorum Principe, eodem anno et die occisus sit.

Secundo, ex causa. Passim enim veteres tradunt Cmn Petrum et Paulum cum Simone Mago Romæ decertasse, ac de eo triumphasse, adeoque illum qmi A arte magica in cœlum evolantem suis precihus ttnn r" dejecisse, illique crura elisisse, ita ut sanguine ejus Nero, cui Simon ob magicas prestigias erat gum ..»• in deliciis, aspersus fuerit. Unde Suetonius, in PiriTlt *Nerone,* cap. xn, narrans a Nerone in theatro exhibitum spectaculum, quo Icarius hic exhiberetur volatus, sic ait : « Icarius primo statim conatu juxta cubiculum ejus decidit, ipsumque cruore respersit.» Hac do causa in Petrum et Paulum, quasi Simonis sui antagonistas, infensus Nero, cos ad necem persecutus est. Altera, et Alt r› Paulo propria causa fuit, quam enarrat S. Chrysostomus, lib. I *Adversus Vituperat, vitas monas-* qnod, l- *ticas :* « Paulus, inquit, pellicem Neronis, quam ll ille deperibat, cum induxisset fidei ac religionis r¿ '.' sacramenta suscipere, persuaserat una incestum c¡... t› illum impurumquo congressum declinaro; hrec fl ı- " ille crimina objectans, corruptoremque nequam, flagitiosum ac nebulonem Paulum-vocitans, pri- ra- mum conjecit in vincula; cum vero ut puello» ejusmodi monit i atquo consilia dare desineret, persuadere non posset, cumdcin necavit.» Pro castitale ergo reque ac pro fide Paulus martyr occubuit.

Tertio, quod Paulus, praecisa cervice, pro san- E -encibus Pauli decollili Lu guiñe lac profuderit, symbolum utique innocentia? et castitatis, pro qua tuendii moriebatur. Hujus rei certus testis est S. Ambrosius, *serin.* 68, cum ait : « De Pauli cervice, cum eam persecutor gladio percussisset, dicitur fluxisse lactis magis unda, quam sanguinis, et mirum in modum sanctum Apostolum baptismi gratia, in ipsa crede extifisso splendidum potius quam cruentum. Quid enim mirum, si abundat lacte nutritor Ecclesire, sicut ipso ad Corinthios ait: Lac vobis

potum dedi?» S. quoque Cbrysoslomus, orat, in Principes *Apostolorum :* a Beatus, inquit, Paulus, cui caput ense præcisum est, vir, cujus laudes verbis exprimi nequeunt : at cujusmodi ensis illius guttur, Dominicum, inquam, instrumentum, *calo* suspiciendum, et terne tremendum, pervasit? qualis locus tuum, Paule, sanguinem excepit, qui lacteus apparuit in ejus veste, qui te percussit : qui quidem sanguis barbaricum illius animum reddens meile dulciorem, ut ipsa una cum sociis ad fidem traduceretur, ita affecit. » Nimirum in Paulo adimpletum est illud Jcremiæ : « Nazaræi ejus candidiores nive, nitidiores lacie, rubicundiores ebore antiquo, sapphiro pulchriores. »

i *Quarto,* quod, ut ait hic Chrysostomus, Pauius suos carnifices, sua lactea nece, ad Christi
I fidem converterit. Addit *Martyrologium Romanum,*
e; Beda, Usuardus et alii, Paulum cum duceretur
it<m » i- ad mortem, tres milites apparitores convertisse,
iib.uu. pU|a Longinum, Acestumcl Megistum, ut habent acta SS.Ncrei et Achillei, quos idem Nero martyrio affecit secunda julii; qua die eorum memoria in Menologiis ct Ecclesia recolitur.

r.r. ii *Quinto,* quod resectum Pauli caput tres in ,crra fiuas* sa^us dedit, ct quolibet saltu e terra
t f. . fontem elicuit, unum lactei, alios alterius sapo-
V' tu-ris : cujus rei hanc dant causam, quod Pauli
‘ cervix recisa primo lac, deinde sanguinem derit. Celeberrimus est hic Romæ locus trium fontium, qui omnium peregrinorum concursu visitur.

Memorabile est quod Jacobus de Vitriaco Cardinalis scribit in Vita S. Mari® *Oigniacensis,* lib. II, cap. xi, scilicet S. Stephanum e coelis lapsum interfuisse martyrio S. Pauli, ejusque animam in coelum transtulisse Deoque obtulisse : « Dicebat (S. Maria Oigniacensis rapta inexstasin), inquit, cum de B. Stephano protomarlyrc caneret, quem paradisi rosarium appellabat, illi sub mortem oranti Dominum, pro munere dedisse S. Paulum : ct B. Paulo, peracto martyrio, e corpore excedenti S. Stephanum adfuisse, ejusque spiritum obtulisse Domino, atque dixisse : Domine, hoc ingenti ct singulari munere tu me donasti : ego vero multiplici fructu auctum tibi illud reddo. »

s*!»l- Sez/o, quod Pauli sepulcrum quasi nobilissi-
i:r a «- mura v*ctoriæ trophreum, totius orbis peregrina-
tiiimi. tiono ct Christianorum undequaque concursu celebretur uti pluribus dicam cap. vm.

Porro S. Chrysostomus, S. Pauli studiosissimus a que ac peritissimus, loco jam citato asseverat
it'-. Paulum occubuisse anno ælatis suæ sexagesimo
u' ottavo : quare cum occubuerit anno Neronis 13, ut communior ct verior habet Chronologorum sententia, sequitur cum occubuisse annott i a sua conversione, anno vero 36 a passione Christi ; tot enim annos, scilicet 36, invenies, si ab anno Neronis 13 retrocedas, et computes ad annum Tiberii 18 quo passus est Christus : secundo autem anno a passione Christi conversus est Paulus. Rursum, si Paulus conversus ad Christum 34 annos laboravit pro Evangelio, et anno ælatis 68 occubuit, sequitur cum ad Christum esso conversum pariter anno retatis suæ 34, ut totidem annos vixerit post conversionem, quod ante : si enim duplices annos 34, conficies 68, quæ est integra œtas vitæ S. Pauli. Alii volunt Paulum conversum esse anno ælatis 25, eo quod a Luca vocetur adolescens in lapidatione S. Stephani. Verum pro *adolescens* græce est vuníac, id est juvenis, item homo audax, juvenili audacia et ferocia præditus, qualis erat Paulus anno aetatis 34. Quæ fuerit Pauli forma ct statura, dicam II *Corinth,* x, 10. Tempo» ,conï,r; piuu,

Prætcrco quod scribit Nicephorus, lib. II, cap. xxxvr, Paulum tertia die e martyrio Neroni, uti ei prredixerat, apparuisse in visione, ciquo professum esse non esse aliam viam ad salutem, quam fidem in Jcsum Christum : caque visione mire consternatum fuisse Neronem. Porro de loco sepulcri S. Pauli divinitus designato, deque Orientalibus ejus corpus asportare volentibus, per tonitrua ct fulgura deterritis, audi S. Gregoriani, lib. Ill, *epist.* 30 : « De corporibus vero beatorum Apostolorum quid ego dicturus sum, dum constet quia eo tempore quo passi sunt, ex Oriente fideles venerunt, qui eorum corpora sicut suorum repeterent? Quæ ducta usque ad secundum urbis milliarium, in loco qui dicitur Catacumbas, collocata sunt. Sed dum ca exinde levare omnis eorum multitudo conveniens niteretur, ita eos vis tonitrui atque fulguris nimio metu terruit atque dispersit, ut talia denuo nullatenus attentare præsumerent. Tunc autem exeuntes Romani, qui hoc ex Domini pietate meruerunt, eorum corpora levarunt, ct in locis quibus nunc sunt condita, posuerunt. » Corpn» p<<'<<<< caucum, “"XaT

Denique locus martyrii Pauli post eum ita nobilitatus est, ut plurimi Martyres ibidem coesi sint, fucritquc quasi communis Christianorum laniena, ut juro Martyrium nuncupari possit. Avebant Christiani ibidem sanguinem profundere, ubi Paulus eorum doctor suum profuderat. Ut alios taceam, ibidem S. Zeno dux cum decem millibus militum, gloriosum pro Christo agonem ct mortem obiit. Cum enim Diocletianus ct Maximianus cos, quia Christiani erant, ad lutum, lapides et lateres convehendos in fabricam thermarum suarum damnassent; ca consummata, timentes ne ob numerum seditionem concitarent, omnes ad Aquas Salvias duci ct capite plecti jusserunt. Celebrat Ecclesia eorum diem natalem in *Martyrologio* 9 julii. Quocirca ibidem locum monasterio suis adaptando delegit, et a Pontifice dono accepit S. Bernardus, in coque primum Abbatem creavit eum, qui postea Summus Pontifex creatus, Eugenios III appellatus est, ad quem et scripsit libros Dc *Consideratione.* Hic itidem vidit S. Bernardus, quasi alter Jacob, scalam as-

condentium angelorum et descendentium : nimirum angeli tuentur locum, ubi Angelus illccrelcstis potius quam terrestris, puta S. Paulus, corpus pro Christo exuit, ac ad angelos evolavit. Loco ergo hoc civis sui, qui tot angelicos effecit homines, jure delectantur, ct ad cum visendum colcndumque, S. Bernardum oinnesque Christianos invitarunt ct invitant, in cujus rei memoriam ibidem sacellum redificatum est, quod Scala cceli appellatur : ubi pro animabus e Purgatorio liberandis, Pontifices amplas indulgentias concesserunt. Uree omnia templum, imo tria templa visitantibus, ct tabellas juxta altare, in quibus hæc omnia descripta sunt, reque ac Annales Romanos legentibus , notissima ct certissima sunt. Tribus enim templis locus hic S. Pauli decoratus et consecratus est : *primo,* S. Pauli ; *secundo,* S. Vincentii ct Anastasii; *tertio,* quod dicitur *Scala cali,* ob visionem S. Bernardi quam jam recensui. Omitto basilicam imperatoriam, quam Constantinus Magnus non longe a loco martyrii, in honorem S. Pauli rediücavit, in qua corpus S. Pauli a S. Sylvestro Pontifice conditum est, dc qua cap. vin.

CAPUT VII.

Do miraculis S. Pauli.

Septimo, miraculis maximis et plurimis Paulus cxcclluit. Pauca ex iis recenset Lucas in Actis; sed multa ex iis verbo perstringit dicens *Actor,* xix, 11 : « Virlutcsquc non quaslibet faciebat Deus per manum Pauli : ita ut etiam super languidos deferrentur a corpore ejus sudaria, ct semicinctia, ct recedebant ab eis languores, ct spiritus nequam egrediebantur. » Addit Chrysostomus, hom. 8 *in epist. ad Rom.,* Paulum sua umbra non tantum morbos, reque ac Petrum depulisse, sed etiam mortuos suscitasse.

Umbra r.inli mortuos suscitavit.

Linguarum dono eminuit Paulus : licet enim illud in Pentecoste, utpotc necdum conversus, cum cretcris Apostolis non acceperit, tamen postea speciatim a Christo infusum adeptus est : hoc enim illi, qui omnium gentium futurus erat doctor, necessarium erat ad evangelizanduin tota Syria, Asia, Grrecia, Macedonia, Achaia, Italia, Hispania. Unde ipse, I *Corint.* xiv, 18 : «Gratias, inquit, ago Deo meo, quod omnium vestrum lingua loquor.

Lingua donum in Paulo.

rroph&- tie «piri- ut

Prophetia) spiritus major fuit in Paulo : Christus cnjlu qUj Paulum primo sua praesentia convertit, *Actor,* ix, cum deindo per omnem viam ct vitam ita direxit, ut non tam Paulus, quam Christus per Paulum omnia gessisse videatur. Ita Troade in Macedoniam per visionem cum evocavit, *Actor,* svi, 9 : « Visio, inquit Lucas, per noctem Paulo ostensa est : Vir Macedo quidam erat stans, et dcprccans cum, ct dicens : Transiens in Macedoniam adjuva nos; ut autem visum vidit, statini quresivimus proficisci in Macedoniam, certi facti quod vocasset nos Deus evangelizare eis. » Christus vero ita frequens apparuit Paulo, ut illi familiaris, in graviori quolibet casu occurreret et assisteret. Ita, *Ador,* xvm, 9, Corinthi per visionera dixit Paulo : a Noli timere, sed loquere, et ne taceas; propter quod ego sum tccum : et nemo apponetur tibi ut noceat te; quoniam populus est mihi multus in hac civitate. » Ita Christo monente et adjuvante, periculum et insidias Judaeorum Hierosolyma. evasit, *Ador.* xxn, 17 : a Factum est, inquit ipse, revertenti mihi in Jerusalem, et oranti in templo, fieri me in stupore mentis, et videre illum dicentem mihi : Festina, ct exi velociter ex Jerusalem : quoniam non recipient testimonium tuum de me. Vade quoniam ego in nationes longe mittam te. » Rursum, *Ador,* xxm , cum Hierosolyma? captus esset Paulus, « nocte assistens ei Dominus ait : Constans esto; sicut enim testificatus cs dc me in Jerusalem, sic te oportet et Romre testificari. »

chrfetas PjnIo'P' ¿la- hw.

Chrhtw

Pari modo in naufragio Adriatico, submisso angelo affuit ci, cumque, et propter ipsum 276 animas certo mortis periculo liberavit. *Ad.* xxvu, 22*: « Nunc, inquit ipse, suadeo vobis bono animo esse : amissio euim nullius animæ erit ex vobis, prreterquam navis. Astitit enim mihi hac nocte angelus Dei, cujus sum ego, et cui deservio, dicens : Ne timeas, Paule, Cresari te oportet assistere : et eccc donavit tibi Deus omnes qui navigant lecum. s Sic cum sisteretur quasi reus Neroni, II *Timoth.* IV , 16 : « In prima, inquit, mea defensione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt. Dominus autem mihi astitit et confortavit me, ut per me prædicatio impleatur, et audiant omnes gentes : et Uberatus sum de ore Iconis, n

Nmfra- »a-

Quid multa? unicus ille raptus in tertium cœIum, quem soli Paulo, nulli alteri Apostolorum vel Prophetarum, concessum legimus, luculentum perhibet testimonium prophetiis et exstasibus Pauli. Rursum, plurcs alias revelationes habuisse Paulum, casque pressisse silentio, manifestum est ex eo quod ipse ait II *ad Connth.* xn, I : « Veniam ad visiones ct revelationes Domini. » Et post enarratum sui raptum : a Si, inquit, voluero gloriari, non ero insipiens : parco autem, nequis me existimet supra id quod videt in me ; et ue magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis mere, angelus Satana), qui me colaphizet. »

,n '' Rrr-u- f.¿ti.

Mortuos suscitavit Paulus, uti Eutychum adolescentem iUum, Act. xx, qui in concione Pauli indormiens, lapsusque ex alto expiravit. Super quem Paulus incumbens cumque complexus dicit : «Nolite turbari, anima enim ejus in ipso est. » De suis hisce miraculis scribens I *ad Thessaloniccnses* Paulus, slalim initio : « Evangelium, inquit, nostrum non fuit ad vos in sermone tantum, sed ct in virtute, ct m Spiritu Sancto, et in plenitudine mulla. » Et II Cor. xn, 12 : • Signa;

Mortno» '

inqnit, npostolatns moi facia sunt super vos, in omni patientia, in signis, ct prodigiis, et virluti-buMox ut n Spiritu Sancto Paulus segregatus, designatus et missus est evangelizare Gentibus, cum Paphum pervenisset, primum edidit miraculum, quo suam vim et potentiam non tantum in homines, etiam magos, sed vel maxime in (hemones ostendit, cosque subegit et compescuit.

r .▮» Eh mam magum, qui Paulum Proconsulem a fide
r| - io nm<cbat, intuens Paulus dixit : « 0 plene omni dolo ct omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis justitiæ, non desinis subvertere vias Domini rectas. Et nunc cccc manus Domini super te, et eris caecus, non videns solem. Et confcstim cecidit in cum caligo ct tenebrae, et circuiens quærebat qui ci manum daret. Tunc Proconsul credidit, admiraos super doctrina Domini, » *Act.* xni, 10.

Viprim íiu-uí a «ei. Lycaonii vero videntes miracula Pauli, stupefnc(j CXfjamaverunt eum esse Deum, *Act.* xiv. Pari modo Melitenses, cum vipera invasisset manum Pauli, *Act.* xxvin, putarentque eum mox veneno ejus inflandum et enectum iri, videntes cum viperam excutere nihilquc ab ea lædi, dicebant eum esse Deum ct inviolabile numen.

Sfuu in T,ab ama n- ku' Atque hic adverte memorabile continuumquo m'racuiuni' flu0(1,)cus bisulæ Melite, sive Malte, eo tempore ob S. Pauli merita concessit; ut scilicet in ea insula serpentes ct scorpiones, qui alibi sunt lethales, Pauli munere sint innoxii; adcoque ut quævis animalia venenata, etiam aliunde transportata, venenum in Melita ponant nocendique facultate destituantur; quin et glebæ ejusdem insui® contra venena antidotum praebeant, quam insulani gratiam sancti Pauli nominant, qua Paulus sinistram, quam de eo quasi scelerato, quod a vipera invaderetur, opinionem conceperant Melitenses, in perpetuum abolevit, atque hospitii sui benevolentiam compensavit : nam ante hoc Pauli factum viperas aliosque serpentes in Malia, æque ac alibi noxios fuisse, palet ex eo quod insulani putabant Paulum a vipera correptum, mox extinguendum esse. Ita mihi Roma? narrarunt et asseverarunt nostri Patres Siculi, addentes hanc vini maxime sentiri in gleba, ct frustis lapidis decisis ex carcero Melitensi, in quo transiens hospitatus fuit S. Paulus : quocirca eadem Hornam afferuntur et distribuuntur, uti ct mihi ab iisdern pars istius lapidis candidi instar creta*, distributa ct donata fuit.

Uni ia f 'Co Addit Alarms Copus, *Dialog.* Ill, cap. xxvnr, C05 qUOg nascj contingit in festo Conversionis S- Pauli, puta 25 januarii, quæcumque cos orbis i r- pars in lucem proferat, non horrere nec formi- ' ' dare angues; imo, quod majus est, sola saliva horum morsibus mederi. Idem asseverat, ct ex uln certa experientia confirmat vir egregie doctus ct exactus, Thomas Fazellus, *De Ilibus Siculis,* decado I, lib. J, cap. i. Est genus hominum, qui so de cognatione Pauli temere ct falso venditant ; hi quaque angues contrectant, uec ab eis keduntur; verum compertum est istos contra anguhm morsum antidotis ‹ Dicacibus se premunire.

Porro ostenta ct prodigia a Paulo post mortem multa sunt edita. Pauca e multis afferam. S. Paulus cum S. Petro apparens Constantino Magno imperatori curationem a lepra ci promisit, si curaret se baptizari a S.Sylvostro, et superstitionem omnem abjiceret, ac Christo templa ædiflearet. Fecit imperata Constantinus, promissum pra-stltit Paulus, cumque sanum et purum sibi et suis restituit. Quare Constantinus insignem basilicam in gratiarum actionem nomino S. Pauli erexit. Do qua cap. vin. Ita ex monumentis Dómame Ecclesiæ narrat Baronins in gestis Constantini.

S. Ambrosius, lib. Vil, epísí. 53, narrat sibi vigilanti apparuisse S. Paulum, et revelasse corpora SS.Gervasii et Protasii martyrum, dicendo : « Isti sunt qui monitis racis obtemperantes, praedia et divitias respuentes, secuti sunt Domini lesti Christi vestigia, nihil terrenum, nihil carnale concupiscentes, in media hac Mediolanensi urbe per decem annos in Dei servitio perdurantes, ad hoc pertingere meruere, ut Christi martyres fierent. Quorum corpora in eo loco invenies, in quo stas et oras. Duodecim pedum altitudine terra coopertam arcam invenies, quam arcam superius exaltabis, ct in nomine eorum ecclesiam fabricabis. » Quæ omnia reipsa explesse se narrat S. Ambrosius.

Insigne est quod refert S. Gregorius, lib. Ill *Dialog.,* cap. xxix, de quodam Ariano Episcopo templum S. Pauli invadente, ab eo cxeæcato : « Cum ad Spoletanam, inquit, urbem Longobardorum Episcopus (scilicet Arianus) venisset, et locum illic ubi solemnia sua ageret, non haberet, ccepit ab ejus civitatis Episcopo ecclesiam petere, quam suo errori dedicaret. Quod dum valde Episcopus negaret, idem qui venerat Arianus beati Pauli Apostoli ecclesiam illic cominus sitam, se die altero violenter intraturum esso professus est. Quod ejusdem ccclesiæ custos audiens festinus cucurrit, ecclesiam clausit, seris munivit. Facto autem vespere lampades omnes exstinxit, seque in interioribus abscondit. In ipso autem sul>-sequenlis lucis crepusculo Arianus Episcopus collecta multitudine advenit, clausas ccclesiæ januas effringere paratus : sed repente cuncho simul porte divinitus concussæ, abjectis longius seris, aperte sunt, atque cum magno sonitu omnia ecclesiœ claustra patuerunt. Effuso desuper lumine, omnes qu® extincte fuerant lampades, accens® sunt. Arianus vero Episcopus, qui vim facturus advenerat, subita cæcitatc percussus est, atque alienis jam manibus ad suum habitaculum reductus. Quod cum Longobardi in eadem regione positi omnes agnoscerent, nequaquam ulterius præsumpserunl Catholica loca temerare. Miro enim modo res gesta est, ut quia ejusdem Ariani causa lampades in ecclesia beati Pauli fuerant exstincte, uno eodemquo tempore et ipso

lumen perderet.et in ecclesiam lumen rediret. »

D. Gregorius Turonensis, lib. De *Gloria Martyrum,* cop. XXIX, narrat quemdam ex desperatione volentem se strangulare, ac opem S. Pauli implorantem, ab eo fuisse liberatum, mentique et vitœ meliori redditum.

Alberto Magno torquenti so in quibusdam locis difficilibus S. Dionysii Dr *Ecclesia Hierarch.,* cum ea elucidare non posset, apparuit per visionem S. Paulus quasi Missam celebrans, ac post Missam duxit Albertum ad aquas profundas instar illarum Ezcchielis, cap. xlvii, vers. S, et ad domum Aaronis; cumque, eo aquas sicco pede transeunte, Albertus ab eo invitatus sequi, casque tranaro non posset, evigilavit, ac resolutionem dubiorum suorum, mentem Apostolo illustrante accepit, uti ipsiusmet Alberti verbis narrat Ludovicus Casliglius, gravis auctor, *in Historia Ordinis* S. *Dominiti,* part. 1, lib. Ill, cap. xlvii. Illustra et mentem meam, o S. Paule, ut profundum hoc mare tuum, et S. Scripturae occanum intelligendo ct explicando, penetrare ac permeare valeam.

De reliquiis S. Pauli missis in Gallias, quarum ope navigantes evaserunt naufragium, narrat idem GregoriusTuronensis, *De Gloria Martyrum,* cap. lxxxiii. Quin et catenæet career Apostolorum cliamnuin miraculis coruscant. Catenae S. Petri integræ visuntur in basilica quam in earum honorem augustam exlruxit Eudoxia Imperatrix. Sane sœpius cas vidi et collo imposui, ac semper ingenti devotionis ct dulcedinis internai spiritu perfundi me sensi. Calenarum S. Pauli, uti et scipionis, sive baculi ejus viatorii pars ostenditur in basilica S. Pauli, ipso conversionis ejus dic. Career Mamertinus ad radices Capitolii, in quem a Nerone conclusi fuere Petrus ct Paulus, nunc in sacellum conversus, quotidie ab indigenis, uti et a Homipetis, ingenti concursu et veneratione visitur, ac spirat alllatque devotionem. Exstat in eo etiamnum aqua et fons quem S. Petrus orans per miraculum elicuit, ut S. Processum ct Marlinianum, custodes carceri?, a se conversos, baptizaret : ex quo quotidie hauriunt peregrini, ac a febribus ahisque morbis liberantur.

bi.Ko h- -jnu j. Memorat Nicetas, lib. 1, Andronicum Comnenuni imperatorem S. Paulo auream erexisse imaginis ,,¡neni^ jn tempio quadraginta Martyrum, eamque ante mortem Andronici, quasi eam portenderet, lacrymalam esso ; terserunt famuli lacrymas imaginis : illa uberiores profudit, quasi Vivens in ca Paulus, cx visceribus misericordia', Imperatoris in se pii, licet alias impii, necem dolerci ct llore I.

CAPUT VIII.

Dc S. Pauli fama cl gloria.

Octavo, quanta sit cl fuerit Pauli fama et gloria, colligi potest, *primo, ex* iis quæ hactenus dicta sunt; *secundo, ex co* quod, sicuti Moses Judaeorum, ita Paulus Gentium habitus et vocatus sit legislator ct doctor; *tertio,* quod Petrus et Paulus Permet censeantur dùo Ecclesiæ principes. Unde S. Augustinns, lib. De *Consensu Evangel.,* cap. x, affli- «ta, mat ohm moris fuisse, nt in qua tabula Christi effigies picta extaret, in eadem hinc inde Petrus el Paulus, quasi Apostolorum duces, appingerentur. Sic etiamnum videmus in altaribus Paulum Petro appingi, idque a dextris Petri, cujus rei varias causas afferunt illustrissimi Cardinales Bcllarminus cl Baronius.

Pulchre Vcnantius Fortunatus, lib. III *Carm.,* c<'" Paulum cum Petro ita comparat ct combinat : ''¿¿X

Cœlorum porti, lati duo lumina mondi,
Ore tonat Paulus, fulgunt arre Petrus.
Inter Apostólicas radianti luce coronas
Doctior hic monitis, celsior ille grado.
Cordi per hunc hominum re.-ranlnr, et astra per illuta :
Quos docet ille stylo, sus ipil Ille polo.
Pandit iter calis hic dogmate, cbribus alter
Est via cui Paulas, janna fida Petrus.
A facie hostili duo propugnacula prxjunt,
Quos tldei lunes Urte, caput orbis, habet.

Unde S. Leo loquens de SS. Petro ct Paulo, serm. 1 : « Duo, inquit, ista praeclara divini germina s. minis , in quantam sobolem germinarmi, beatorum millia Martyrum protestantur , qui Apostolicorum aemuli triumphorum, urbem nostram purpuratis et longe latequo rutilantibus populis ambierunt, ct quasi ex mullarum honore gemmarum conserto uno diademate coronarunt. » Et de iisdem inferius : « In horum excellentia Patrum merito est excellentius gloriandum, quos gratia Dei in tantum apicem, inter omnia Ecclesia* membra provexit, ut eos in corpore, cui caput est Christus, quasi geminum constituerit lumen oculorum : de quorum meritis atque virtutibus, quæ omnem loquendi superant facultatem, nihil diversum, nihil debemus sentire discretum ; quia illos ct electio pares, et labor similes, et linis fecit æquales. »

Et S. Chrysostomus, hom. 32 in *epist. ad Rom. :* Rl « * « Ego, inquit, Hornam propterea diligo, tametsi s- '-rï‘ et aliunde eam laudare queam, nempe a magni- ïuuU rl licentia, ab antiquitate, a pulchritudine, a divitiis, - a bedis et triumphis. Sed relictis omnibus illis, ['r *j. * ob id illam beatam prædico, quod erga illos tu,u Paulus, dum viveret, adeo fmt benevolus, adeo illos amavit, coram disseruit, et postremo vitam linivit. Unde et civitas ista hinc facta est insignis, plusquam a reliquis omnibus, et sicut corpus magnum ac validum duos habet oculos illustres, Sanctorum videlicet illorum corpora. Non ita coelum splendescit, quando radios suos sol ex sese dimittit, sicuti Horna duas illas lampades ubique terriu'um effundens. Considerate quale spectaculum visura sit Horna in resurrectione : hinc rapietur Paulus, inde Petrus in occursum Domini. Propterea celebro hanc urbem, non

propter copiam auri, non propter columnas, neque propter aliam phantasiam, sed propter columnas illas Ecclesia*. »

Mi.;· p- .‘ y ChnX’ t ’-jam v'ú' -’ét “ Qn*s ni‘h* nuno dab*l TtaJñri circumfundi corpori Pauli, afligí sepulcro, videre pulverem corporis *q illius quæ adhuc in Christo deerant implentis, stigmata illius gestantis, prædicationein Evangeli ubique seminantis, pulverem, inquam, oris illius, per quod Christus locutus est. » Et paulo post : « Vellem videre sepulcrum, quo recondita sunt arma justiliæ, arma lucis, membra nunc viventia, tunc vero cum in hac vita essent, mortua. »

Quarto, quod ad Paulum Paulique sacras reliquias venerandas, e toto orbe Christiani Romam confluant. Audi rursum Chrysostomum , *hom.* ’-jam citata, ad Pauli sepulcrum suspirantem : “ Qn*s ni‘h* nuno dab*l circumfundi corpori Pauli, afligí sepulcro, videre pulverem corporis illius quæ adhuc in Christo deerant implentis, stigmata illius gestantis, prædicationein Evangeli ubique seminantis, pulverem, inquam, oris illius, per quod Christus locutus est. » Et paulo post : « Vellem videre sepulcrum, quo recondita sunt arma justiliæ, arma lucis, membra nunc viventia, tunc vero cum in hac vita essent, mortua. »

Iœr*n- r ili i | ’* T'^rriC Gii’l un. Bt.-e*. Oiri-iij. 81 uti-

Testatur S. Augustinus, serm. 28 De *Sanctis,* sub fine, et *epist.* 42, quod Christiani imperatores reddita jam paco Ecclesia», ad sepulcra hæc Petri et Pauli se venerabundi abjiciant, cl ibi radient gemm® diadematis, ubi fulgent beneficia flectentibus genua concessa. « Nam et ipse ille, inquit Augustinus, purpura indutus peregre proficiscitur sepulcra illa complexurus, et fastu deposito contingit Sanctos, rogans ut sibi apud Deum patrocinentur; et tabernaculorum opificem et piscatorem patronos, etiam mortuos, deprecatur ille diadema gestans.» Ita Galla Placidia, Theodosii impera- 1°r*s uxor› epist- *ad Pulcheriam Augustam* scripta, testatur se Romam ivisse non aliam ob causam, quam ut sacra Apostolorum limina viseret etveneraretur. Idem fecerunt alii reges et principes* Unde S. Chrysostomus, hom. *Quod Christus sit Deus:* a Relictis, inquit, omnibus, ad sepulcra piscatoris ct pellionis (scenopegi Pauli) currunt et reges et præsides et milites. Et in Constantinopoli reges nostri magnam gratiam putant, si non prope Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula, corpora sua sepeliantur. » Et in 11 *nd Timolh.,* hom, 4 : « Nullus, inquit, ex Romanis regibus tanto in honore fuit, quanto hic est (Paulus); cœterum Imperator foris alicubi jacet abjectus : hic autem velul vivens et regnans medium urbis tenet; longe Imperatore clarior est et honoratior pellium sutor. » Quinimo, vigente et fervente persecutione, hæc sepulcra ex Oriente et Occidente, etiam cum capitis periculo, adibant certalim Christiani. Ita ex Perside venisse constat jfji (ham, Marium et Audifaccm temporibus Claudii Imperatoris ad limina Petri et Pauli, atque suæ peregrinationis premium retulisse martyrium, quorum dies natalis sacris fastis ascriptus, in Ecclesia recolitur 19 januarii.

Porro solent fideles ad sepulcra SS. Petri et Pauli venerabundi, plane in terram se prosternere, pavimentum osculari, et toto quasi corpore proni eis supplicare. Neque id soli plebeii faciunt, sed et viri graves ac Prelati : uti Cardinalem Baronimn quotidie ea visitasse, ac supplicem toto corpore procubuisse humum deosculando vidit et laudavit tota Roma. Neque id recens ct novum : vetus fuit illo fidelium mos. Romipet® enim in terram procidui, limina Apostolorum osculabantur. Ita Prudentius in hymno S. Laurentii canit :

> Apostolorum ac Martyrum
> Exosculantur limina.

Et in hymno S. Hippolyti :

> Oscula perspicuo figunt impressa metallo.

Sidonius Apollinaris, lib. I, *epist.* 5, de se ita scribit : « Triumphalibus Apostolorum liminibus affusus, omnem protinus sensi membris malo fortibus explosum esse languorem : post quæ coelestis experimenta patrocinii, conducti diversorii parte susceptus,» etc. Idipsum docet S. Chrysostomus loco citato; quin et hom.30 *iy epist.* II *ad Corinth.,* ait fideles solere januas ct vestibula templi deosculari; et Cassiodorus, *Histor. Tripart.,* lib. IX, cap. XXX, et Fortunatus, lib. IV *De Vita sancti Martini :*

> Rursus Apollinaris pretiosi limina lambe,
> Fusus humi supplex.

Et Arator, *Histor. Apost.,* lib II, agens do Philippensi templo in honorem S. Pauli :

> Quam bene career erat : tota concurritur urbe,
> Qui primus nova tecta petat, quive oscula ligat
> Postibus, et tacta sacretur parto cylindri.

Petrus Arvernus Venerabilis, lib. I *De Ecclesiis,* agens de liminibus Apostolorum : « Ab eisdem, ait, fidelibus dulcissime ac devotissime deosculantur.» Causam dat S. Hieronymus scribens nomino Paulæ et Eustochii ad Marcellam : quia in his «Petrus ct Paulus, Christiani exercitus duces, sanguinem fudere pro Christo. » Quin ct Paganos in gravi clade aut causa idipsum factitasse docet Arnobius, lib. I : « Cum per omnia supplices irent templa, cum deorum ante ora prostrati, limina ipsa converrerent osculis. » Et Tibullus ;

> Non ego, si merui, dubitem procumbere templis,
> Et dare sacratis oscula liminibus.

Audi quid S. Gregorius scribat, lib. 111, *epist.* Miraceli 30, Constanti® Augustee, quæ in honorem S. Pauli 1,1 "'J* ecclesiam in palatio ædmeaverat, ad camque reliquias S. Pauli sibi mitti petebat : « Corpora, inquit, S. Petri et Pauli tantis in ecclesiis suis coruscant miraculis atque terroribus, ut neque ad orandum sine magno illuc timore possit accedi. Ego ad sacratissimum corpus S. Pauli aliquid meliorare volui; et quia necesse erat, ut juxta sepulcrum hujusmodi effodi altius debuisset, prepositus loci ipsius ossa aliqua, non quidem eidem sepulcro conjuncta, reperit: quæ quoniam levare presumpsil, atque in alium locum trans-

ponere, apparentibus quibusdam tristibus signis, subita morte defunctus est. » Subdit S. Gregorius Orientales fideles voluisse tollere corpora SS. Petri et Pauli ; sed per fulmina fuisse dispersos, uti cap. vu recensui, unde concludit : a Quis ergo nunc, serenissima Domina, tam temerarius possit existera, ut hæc sciens, eorum corpora non dico tangere, sed vel aliquatenus præsuinat inspicere ? » Denique no Augustam vacuam dimittat : « De catenis, inquit, quas ipse S. Paulus collo ct in manibus gestavit, ex quibus multa miracula in populo demonstrantur, partem aliquam vobis transmittere curabo, si tamen hanc tollere limando prævalucro. »

Duilii s. Pauli.

Quinto, Constantinus Imperator basilicam s paui0 Apostolo, ex suggestione S. Sylvestri, inter viam Ostiensem ct Tiberim erexit, et sanctum ejus corpus ita recondidit in œre et conclusit, sicut condiderat S. Petri in ejus basilica ; atque ingentia eidem dona obtulit, quæ recenset Baronius anno Christi 324, p. 214 et 200. Imo, ipsemet Constantinus, epist. *ad Cathol.,* quæ habetur tom. I *Condi.,* ait se corpora Apostolorum Petri ct Pauli in electro conclusisse : « Quia, inquit, electro nulla prævalet materia elementorum. » Unde Plinius asserit electrum esse pretiosius auro. Hanc basilicam postea Valentinianus Junior imperator amplissimam effecit anno Christi 386 : exstat Valentiniani hac de re rescriptum ad Sallustium, præfeclum Urbis, lib. II *De Decur. urb. Roman.,* Cod. Theodos. Eamdcm basilicam in expugnatione Romæ venerati sunt Gothi, ut eo confugientibus pepercerint : imo ipsimet Gothi S. Marcellam ejusque filiam Principiara, sanctissimas feminas atque cognatas, ad S. Pauli basilicam perduxerunt, ut custodirentur iutactæ, uti referi S. Hieronymus, epist. 145 *ad Prindpiam*. Eadem basilica postea magnis donis ornata est a S. Gregorio et a Sergio Pontifice, qui et hospitium S. Pauli Romæ in ecclesiam convertit : quæ etiamnum exstat estquo vicina Collegio nostro Romano, ut multum mihi gratulor, quod in vicinia S. Pauli habitem, cumque assidue cominus quasi intuear ; ac vocatur « ecclesia Beatæ Marite in via lata. » Plurima alia magnificentissima (empia in Italia, Hispania, Germania, Gallia, Anglia, Belgio et aliis provinciis in honorem S. Pauli exedificata scimus.

Quin in S. Pauli memoriam, et trophæa mox 1 martyrio fuisse erecta, puta ecclesiam ab Anacleto Pontifice, eamque sævientibus persecutionibus perdurasse, magisque inclaruisse, docet ex Eusebio ct aliis Baronins anno Christi 106, in fine. Ex tot etiam priscis principimi Romanorum titulis et trophæis, Dei providentia facium est, ut duæ ingentes columnæ marmorcæ remanserint, Antonini Imperatoris una, altera Trajani, utriusque victoriis cl triumphis incisæ et cælatæ, quibus duæ Ecclesiæ columnæ a Sixto V Pontifico imponerentur. Itaquu columnæ Antonini c '¥»

ex aurichalco coruscus insistit S. Paulus, Trajani S. Peints. Utraque adeo est illustris, ut in orbe nihil sit simile, sive materiam spectes, sive altitudinem (Trajani enim est 128 pedum), sive cælataram, sive amplitudinem, sive cochleam, qua ab imo ad culmen per 18") gradus introrsum ascenditur; sive culminis coronicem ejusque peribolum ct cancellos, quæ tam vasta sunt, ut plures simul circumcirca inambulare et libere exspatiari possint. Pari modo obeliscus Augusti Caesaris S. Petro cessit, ac hodie ante ejus basilicam erectus instar trophæi vel pyramidis triumphalis consistit : unde a civibus D. Petri *Aguglia* nuncupatur. Ita S. Petrus Augustum et Trajanum, S. Paulus Antoninum suo solio dejecit. Nam et hic Antonino cognomento Pio, revera impio, in immensum fuit pientior; et ille Trajano fuit melior, Augusto felicior. Nimirum hæ sunt duæ columnæ, *lachin* et *Boos,* quas Salomon ante templum erexit, III *Reg.* vii, 21. *lachin enim,* id est directio et regimen, notat S. Petrum, Ecclesiae principem et rectorem; Boos, id est fortitudo et fortis exeeutio, notat S. Paulum, doctorem Gentium.

Denique S. Chrysostomus, hom. 8 *De Laudibus* S. *Pauli,* in fine tomi III, Paulum rerum gestarum "¿TX* gloria universos Patriarchas, Prophetas, Apostolos Sanclosque omnes antecelluisse asseverat. raa rn* a Cui, inquit, te,o sancte Paule, justorum veleris vel novi Testamenti audeam comparare? Omnium nim :«• quippe virtutem quasi in arca quadam, sed cum multo prorsus cumulo c andidisti. Denique, etiamsi mn ja. totum contra te aliqui s sigillatila justorum appendat chorum, inveni it trutinam virtutum ponderibus a tua parte de iressam. Paulus vere secundus Abel ; verum nc u semel, sed per dies singulos immolatur : Pau us alter Noe, sed absque arca insurgentes adva sus se undas impietatis enavigans : Paulus altt,-Abraham, non modo a patria vel gente; sed post vocationem suam, ab ipsa etiam vita prorsus abscissus : Paulus alter Isaac, sponte in hostiam colligatus : Paulus alter Jacob, quasi pro uno quodam totius mundi grege semper invigilans: Paulus alter Joseph,spirituali fame tabescenti mundo veritatis alimenta distribuens : Paulus alter Moses, qui omnes gentes a tyrannide diaboli reduxit ad Christum. » Non hic sistit S. Chrysostomus; audi plures et plura : « Paulus alter Aaron, totius mundi populis inuue- Axroai , (us sacerdos : Paulus allcr Phineos, impietatem Judæorum atque Gentilium, quasi fornicationem mentium uuo lidei mucrone confodiens : Paulus aller David, qui valut quemdam Goliath in certa- DíT'Jí, men diabolum provocat : Paulus alter Elias, cla- 1!ui' rius raptus in coelos : Paulus alter Eliseus, qui Gentes ab interiore lepræ pollutione purgavit : Paulus allcr Ezechias, qui ad unam fidem Christi £jrch diversos populos attraxit ; Paulus alter Josias, qui abominationes Gentilium dissipavit ac perdidit : Vaulus alter Joannes, pro Christo capite trunca-

Chryso»» U.H1. Priíe> tur Abdo.

Abra*

(.|<¡ ; panlns alter Pelais, de cœlo vocatus nd Evangelium : Paulas aller Gabriel, qui Christi orinili cunctis gentibus nuntiavit : Paulus alter Micheli. Michael, qui Christianorum dux esse sortitus est. Etiamsi angelorum, etiamsi justorum hominum circumvolem choros, non invenio comparationem, cui non cumulo meritorum Paulus occurrat. »

ORATIO AUCTORIS

AD D. PADLÜM.

.«spice nos ex alto, S. Paule : tu enim es delibimi animæ nostra. Suscipe has, exiguas licet, primitias operum nostrorum, imo tuorum, quas Lbi toto animo offerimus et reddimus. Impetra clienti tuo majorem indies sapientiam, lumen et gratiam, ut stadium hoc biblicum decurrere, et utrumque Testamentum a te toto orbe predicatimi, tuamque ac Christi gloriam illustrare, ac sudore, quin et sanguine meo obsignare valeam. Hanc lauream, hanc unam laborum meorum omnium mcrccdem, a te enixe efflagito. Fiat in me, obsecro,hic spiritus tuusduplex. Da nobis quoquo multos, si non Paulos, certe Paulinos, qui Belgium bocce nostrum, Ilollandiam, Frisiam, Zelandiam totumque septentrionem, quin et Indias, universumque orbem, quasi Soles, spiritu Apostolico illuminent, convertant et igne divino inflamment ; atque in ultimo mundi die nos Christo nostro, cum magna fidelium messe sistas dicasque: Ecco ego et pueri mei, quos dedisti mihi» Domine, in signum et nortentum orbi?.

ARGUMENTUM

in

EPISTOLAS S. PAULI.

Duplex objectum in genere spectant hæ epistola?, doctrinam scilicet et mores Christianos : prior enim pars cuiusque fere epistola? dogmatica est, in qua res fidei docet Apostolus; posterior ethica, in qua instruit mores fidelium, idque varie et mixtim, more epistolico, et more Hebræorum. Ubi notammo .-Res et mysteria fidei quaelibet quidem docet hic Panlus, maxime tamen tria inculcat, scilicet, *primo,* Christi ceconomiam et gratiam, Christumqne solum esse Redemptorem nostrum, a quo omnis gratia, justitia et salus aiterna petenda et exspectanda sit; *secundo,* judaismum et caeremonias Judaicas abrogatas •esse per legem novam Christi ; *tertio,* cavendas esse hæreses jam tumsuppullulantes, quas sæpe hic perstringit et confutat. Missi enim sunt Apostoli post Christum , ut per orbem hæc de Christo Christique redemptione et salute promulgarent, explicarent, inculcarent, stabilirent, utpote nova omnia et orbi inaudita, necessaria tamen ad salutem.

Unde nota *secundo:* Quibusdam epistolis Paulus maxime judaizantes impugnat, et opera cæremoniasque non Christianas, sed Judaicas. Id facit epistola *ad Romanos, ad Galatas, ad Philippenses, ad Tlebrceos.* Aliis, hæreses nascentes evellit, puta Simonis Magi, cum sua sobole, id est Menandri, Saturnini, Basilidis, Gnosticorum , Carpocratis, quos etiam vivis coloribus depingit Judas et S. Petrus *epistola secunda.* Id facit epistola *ad Ephesios, ad Colossenses, ad Timotheum,* Reliquis privalim eos ad quos scribit, instruit, eorum dubia resolvit, cosque in fide et officio Christiano confirmat et perficit. Id facit epistolis *ad Corinthios, ad Thessalonicen-es, ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem.* Ikec autem omnia præstat eximia et admirabili tum sapientia, tum efficacia et spiritu.

Nota *tertio,* hos hæreticos primaevos, quos jam nominavi, coævos fuisse Apostolis. Nam Epiphanius, lib. I, *hærcs.* 23, et Philastrius, *hæres.* 37 , docet Cerinthum, qui illis fuit posterior, illam quæstioncm de servandis legalibus Mosis simul cum christianismo movisse Antiochiæ : cujus solvendae causa coactum est primum Concilium Hierosolymitanum, *Actor.* XV ; eumdemque concitasse Hierosolymis seditionem in Paulum, quasi præpntiatos adduxisset in templum : de qua *Actor.* xxn. Nec mirum, Cerinthum diu adhuc postea vixisse pervenisseque ad annum Christi 166, ut docet Cæsar Baronius. Nam et S. Polycarpus, Dionysius, Simeon , S. Joannes et alii eaætatediu vixerunt. Paulus ergo adversus ^rrores horum Novatorum, nec non et Philosophorum ac Poetarum, ex quibus maxime sua dogmata consarcinarat Simonis schola, scripsit epistolam *ad Ephesios, ad Colossenses, ad Timotheum, ad Titum.* Unde facile intclligitur, quo sensu accipienda sint ea quæ de cavepda philosophia, de falsa religione angelorum, de superstitioso delectu ciborum, deque horum similibus inculcat : videlicet eo sensu hæc accipienda esse, quo illa adstruehaut Simoniani, ut suo loco demonstrabitur. Siculi vice versa cum opera elevat Paulus, ut fidem Christi attollat, opera intelligit illa, quæ lex vetus dictabat et proscribebat, qualia jactabant Juda*i, quasi suis lustrationibus, cæremoniis, sacrificiis justificarentur, nec indigerent fide, gratia, redemptione, Sacramentis et præceptis Christi.

Nola *quarto :* Posteriore epistolæ parte, Paulus virtutes Christianas et ethicam Chri>tia-

nani docet, non per continuos discursus et tractatus, uti fecit Aristoteles aliique in suis ethicis, sed per varias gnomas, sive breves sententias, sæpe sine ordine congestas; ine ^à'en'm fait raos veterum Hebraeorum, ut patet in Proverbiis, Ecclesiaste, Ecclesiastico ; et Græcorum, ut patet ex Phocylide, Hesiodo, Theognide.

Nota *quinto :* Omnes hæ epistolæ, excepta epistola *ad Romanos* et *ad Ucbræos,* de quibus suis locis agendum est, scriptæ sunt græce, nipote ad Græcos.

scxt0 ; Estât Syriaca versio epistolarum et totius novi Testamenti, in Bibliis Regiis, qua eliamnum utuntur Christiani S. Thomæ in India, Babylonii et Æthiopes Abyssini. Guido Fabricius, qui eam in Latinum vertit, tradit Syros putare eam esse S. Marci Evangeliste. Sed quia veteres, ut S. Athanasius, Cyrillus, Clemens, Hieronymus et alii, imo et Damascenus, qui in Syria vixerunt, ejus non meminerunt, cum de Scriptura et Scripturæ editionibus variis tractant, hinc videtur, hisce Patribus eorumquc ætate Syriaca bæc versio esse posterior. Quædam etiam habet, quæ doctis non admodum placent. Denique idiotismus hujus Syriacæ versionis non respondet Syriacæ linguæ, qua usus est Christus, Marcus et Apostoli, ut ostendam in proœmio epistolæ *ad Ilebræos.* Illud tamen notandum, in titulis capitum hujus Syriacæ versionis præfigi diesjejuniorum, festorum, commemorationes Sanctorum, preces pro mortuis, venerationem Crucis ct alios sacros ritus, quos vel hinc palet non esse inventos a Romanis Pontificibus, sed acceptos ab Apostolis, utpote quos Asianæ et Syriacæ Ecclesiæ quasi a suis Apostolis acceptos eliamnum servant, uti faciunt et Africanæ Ecclesiæ Abyssinorum sive /Ethiopum, ut testatur Damianus a Goez, libro *De Fide et Moribus Æthiopum.*

Nota *septimo :* Hic videtur esse ordo harum epistolarum. *Primo,* scripta est a Paulo epistola prior *ad Thessalonicenses,* Corinthi, anno Christi 52. *Secundo,* posterior *ad Thessalonicenses* scripta est Corinthi, anno Christi 53. *Tertio,* prior *ad Corinthios* scripta est Ephesi, anno Christi 57. *Quarto,* prior *ad Timotheum* in Macedonia, vel, ut communior habet sententia, Laodiceæ (qua deve dicam in proœmioprimæ*ad Timotheum}* scripta est anno Christi 57. *Quinto,* secunda *ad Corinthios* scripta est Nicopoli, anno Christi 58. *Sexto,* epistola *ad Galatas* scripta est anno 58. *Septimo,* epistola *ad Romanos* scripta est Cenchris apud Corinthum, anno Christi 58. *Octavo,* epistola *ad Titum* e Græcia scripta est anno Christi 58. *Nono,* secunda *ad Timotheum* Romæ scripta est anno Christi 59. *Decimo,* epistola *ad Ephesios* scripta est Romæ anno Christi 59. *Undecimo,* epistola *ad Philippenses* Romæ scripta est anno Christi G0. *Duodecimo,* epistola *ad Colossenses* Romæ scripta est anno Christi G0. *Decimo tertio,* epistola *ad Philemonem* scripta est Romæ anno Christi G0. *Decimo quarto,* epistola ad *Ucbræos* scripta est Romæ anno Christi G0. Ita Baronins annalium Ecclesiasticorum fax et pharus : cui per omnia assentior, excepta epist. Il *ad Timotheum,* de qua ibi in fine dicendufn. Paulo aliter hasce epistolas ordinant Theodorelus, Salmeron et Pererius. Ubi nota, sex ultimas scriptas esse Romæ e vinculis, ideoque plenæ sunt spiritu (1).

(I) Alio ordine D. Pauli epistolas disponit D' Haneherg, *Einleitung in's alte, und ncue Testament,* Regensburg. 1852, scilicet : Utraque *ad Thessalonicenses* scripta est Corinthi, ann. ær. vulg. 53; epistola *ad Galatas* scripta est Ephesi, ann. 57 ; prior *ad Corinthios*, ibidem, ann. 57 vel 58 ; epistola *ad Titum,* ibidem, ann. 58 ; posterior *ad Corinthios,* Nicopoli, anu. 59 ; epistola *ad Romanos,* Corinthi, eodem anno; prior *ad Timotheum,* paulo ante Pauli llierosolymam adventum, eodem anno; posterior *ad Timotheum,* Cæsareæ, ann. 60 ; epistola *ad ¡lebratos,* ibidem, ann. 6t ; reliquae vero scriptæ sunt Romæ ann. 61-2.

At pr cplaret ordo et computus Doctoris Sepp, opere cui titulus in vernacula, *La Viede Notre-SeigncurJesus-Christ,* tom. II; hunc si sequamur, sicut jam in *Actorum* chronologia secuti sumus, singulis epistolis id tempus atbcnbendum erit, scilicet Priorem ad TAessa/o;iicense.sCorinthi scripsitPaulus,ann. 50; posteriorem vero ibidem, ann. 5t ineunte ; epistolam *ad Titum* scripsit Ephesi eodem anno, sequenti autem epistolam *ad Galatas,* ibidem ; anno 54 ineunte, ibidem, scripsit *ad Corinthios* priorem ; posteriorem vero in Macedonia, anno.64, menso junii; *ad Romanos* scripsit ex Achaia, ineunte anno 55 ; *ud Ephesios,* ct iterum *ad Timo-*

Visum hic fuit commodum fore lectori, si generalia quædam documenta, quasi canones jui facem præferant, epistolis Paulinis præmilterem.

.learn cum jam Horn® captivus esset, ann. 56 ; *ad Philemonem* autem, *ad Colossenses* et *ad Philippin* item in vinculis Romæ, ann. 57; tandem *ad Hebræos,* ann. 58 ineunte, paulo ante emissionem e vinculis. — Plura reperiesin singularum Epistolarum Argumentis.

De ordino autem, non jam temporis, sed *loci* quo in bibliis epistolæ receptæ sunt, pauca addam. Nam, ut nemini ignotum est, non ut in Evangeliis, ita etiam in epistolis, ordo temporum in bibliis servatus est. Porro, apposite monuerunt interpretes, primum locum obtinuisse epistolas integris ccetibus, iisque dignioribus, scriptas ; cæteris postremum aut remotiorem adscriplum. Itaque primo stat loco epistola *ad Romanos,* quia Roma caput orbis totiusquo Ecclesiæ sedes est. Quam sequitur utraque *ad Corinthios,* quorum urbs in Græcia primas tenebat. Jam venit epistola *ad Galatas,* genti, non urbi scripta ; deinde epistola *ad Philippenses,* quia Philippi, ex loco *Act.* xvi, 12, prave intellecto, Colossis et Thessalonica praestare existimabantur. Timotheus Titum antecedit, utpote Pauli comes. Epistolam denique *ad líbraos,* quia diu de ea dubitatum fuit, in ultimum locum rejecerunt.

De Paulinarum epistolarum *authentia,* vid. D. Glaire, *Introduction aux livres de l'Anc. et du Nom. Testam.,* tom. VI, p. 4 seqq. Hancaut/ icnhomexinternisargumentisegregiedemonstravit, turn William Paley in *Horis Paulinis,* turn Du Voisin, *Autorité des livres du* AT. *Testament.*

Denique de epistolarum Pauli stylo et indole, vid. D. Glaire, op. cit. ibid. p. 36 seqq. ; Thaleman, *Erudition de TApótre S. Paul;* J.-E. Cellérier , *De l'origine antique et divine du Nom. Testament,* p. 302 seqq., neenon ejusdem *Essai d'une introduction critique au N. T.,* pag. 406 seqq. ; Bossuet. *Panégyrique de S. Paul.*

CANONES RERUM.

Primus.

SeopMrt ni inten- kntisin- vMtigan- dum «o- 'tohrum D. i"t'n.

Sit ergo primus canon : Ut quis sensum genuinum (um a]¡arum Scripturarum, turn maxime S. Pauli assequatur, vestigandus maxime est scopus et intentio ejus, videlicet quorsum, quibus, contra quos loquatur, an contra Judæos, an contra Gentiles, an contra Simonem. Spiritus Cn'm CjUS SU^^*m*S Cl aCCr *n Par^',n *n QUam inclinat, ita vehementer fertur, ut in extrema declinare videatur, alterumque extremum negare. Ita s®pc, in lib. *lietract.-, se* purgat S. Augustinus, quod olim contra Manichreos, qui dicebant omnia bona a Deo bono, omnia mala a Deo malo, quasi fato, non autem ab homine libero fieri, scribens, ila liberum arbitrium prædicarit, ut grati® oblitus esse videatur. Contra postea, orto Pelagio, hoste grati®, ita gratiam extollit, ut liberum arbitrium deprimere videatur. Sic, cum judaizantes oppugnat Paulus, dicit circumcisionem nihil esse, et vetera sacramenta fuisse infirma et egena elementa, Gahh.cap. iv, 9. Sic, ut charitatcm extollat apud Corinthios in dono linguarum gloriantes, dicit sino charitate c®tcra dona omnia nihil esse, nihil prodesse, 1 *Corinth.* mi, 2. Sic, ut supra Aaroncm exaltet Melchisodcch, dicit *ad Ilcbr.* vn, 1, cum fuisse sine patre, sine matre, sine genealogia. Non quod vere tabs fuerit Mclchisedcch, sed quod derepente quasi talis, *Genes.* xiv, inducatur ct proponatur. Sic, ut Judæos suis meritis præfidentes deprimat, provocat ad Dei misericordiam et prædestinalionem, eamque exaggerans dicit : « Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei: cujus vult, miseretur; ct quem vult, indurat, » *Horn.* ix> 16 et 18. Quæ omnia commode accipi debent, ut suis quibusque locis ostendam.

Secuxdus.

0n»n». et imp-i- Unl,irT

Hinc s®pc Paulus fidem Christi opponit non charitati, sed legi, id est gratiam opponit natur®, Christum Mosi, sive opera facta viribus grati® tu.sati* Christi, per dictamen fidei, opponit opei ibusqu® fiunt viribus natur®, per dictamen legis naturalis vel Mosaic®. S. Paulus enim totus in eo est, ut Christum inculcet doceatque eum unum esse hominum per mortem in cruce redemptorem, et talem ab omnibus credi oportere, ab eoque (non autem a Mose vel a natura) omnia qu® salutis sunt, exspectanda esse, qualia sunt gratia et opera ex gratia facta, Sacramenta ex præcepta legis Evangelic® : hoc enim tunc orbi erat novum et incredibile. Ita passim Patres, et patet I *Cor.* ii , 2. Hac de causa dicit subinde Paulus Christi justitiam nobis imputari, non formaliter, sed efficienter et meritorie, de quo Rom. iv, u. Et Christum factum osse nobis sapientiam, justitiam, sanctificationem, redemptionem, 1 (¿róifA. i, 30. Sic dicit fidem Cluisti, vel passionis Christi justificare, scilicet objective; quia merita passionis Christi, qu® sunt objectum fidei, quod fide credimus, meruerunt nobis justitiam et meritorie nos justificant.

Tertius.

sub aa.

Hinc rursum sub fide non solam fidem, ut hæretici, sed ipsam charitatcm omnemque gratiam a Christo manantem, quasi ramos in sua radico et causa complectitur. Ita Concilium Tri- t;.i «i dentinum, sess. VI, cap. vin; cl patet *Rom.* xii, cfri

3, et cap. nr, vers, nlt., et II *Thcss.* i, H, ubi sic ail : « Impleat (l)cus) omnem voluntatem bonitatis et opus fidei in virtute.n Quis non videt hic Apostolum, prætcr fidem, opus fidei requirere? Ergo recte dicit, quod fides nos justificet, non sola (uti Ludicrus addidit et pervertit), «quod absit ut sentiret vas electionis,» aitS.Augustinus, Jib. *De Gratia et libero arbit.,* cap. vn ; sed sicuti dicimus : Hæc arbor me aluit, scilicet cum pomis et fructibus suis : hic medicus me sanavit, scilicet per pharmaca, diætain, exercitia a se præscripta, quibus sanatus sum. Nam fides est quasi doctor indicans et præscribens opera spei, pœnitenliæ, charitatis, quibus justificamur. Imo hac ratione recte dici potest : Sola fides me justificat; siculi recte dicitur : Solus hic medicus me sanavit. Est enim fides in suo genere adæquala causa justiliæ, sicut medicus salutis; et quia reliqua necessaria ad justitiam et salutem fides tacite in se includit, quasi in principio, ut patet toto cap. xi *ad Hcbræos.*

Quartus.

Sic in epistola *ad Hcbræos* sacrificium crucis, quod unum nos habere ait Apostolus, opponit veteribus Aaronicis, non autem sacrificio Missae; imo illud sub eo tacite complectitur, quasi unum et idem in substantia, licet modo diversum. Tam enim in Missa, quam in cruce idem principalis est sacerdos, scilicet Christus; eadem numero victima, scilicet corpus Christi : sunt etiam idem rcpræsenlatione, quia Missa repræsentat, imo continet et applicat sacrificium crucis ; sed actione et modo sacramentali et incruento, cum in cruce fuerit visibile et cruentum : quanquam, si melaphysice loquamur, hic modus sit differentia essentialis, et constituat aliam speciem ultimam sacrificii. Sicut *mincha,* quod in lego veteri farreum erat sacrificium, siccum et incruentum, differebat specie ab holocausto, quod cruentum erat et jugulatorium. Est tamen in Missa eadem victima, quæ fait in cruce, ut dixi, et idem sacrificium in substantia saltem generica. Sacrificium enim novi Testamenti, quod est quasi genus, tam eompctit sacrificio Missæ, quam sacrificio crucis. Hursum, sacrificium Missæ idem est cum sacrificio crucis analogico, quia illud repræsentat; sicut imago qua imago, sivc quoad repræsenlalionem, vlem est cum suo exemplari. De quo plura in epistola *ad Hcbræos.*

Quotus.

Negantes propositiones generales absolute et sine alia superaddita cohditione intelliguntur : t. rnhil damnationis est iis qui sunt in Christo.» tflirmantes vero promissiones, benedictiones et regni® nunquam absolute, sed commode ct cum conditione intelligenti® sunt: scilicet, ut significent virtutem et naturam rei, itaque fore, qu tntum est ex párle rei, nisi quid aliud impe- it, aut si estera requisita adsint. Sic rursum sæpc salus tribuitur fidei, quia scilicet fides, quantum est ex parto sua, nata est perducere hominem ad spem, timorem, inde ad poenitentiam, charitatem, et tandem ad justitiam et salutem. Id ita esso patet ex eo quod aliquando salus tribuitur invocationi Dei, ut *Joci.* n,32; aliquando spei, timori, charilati, ut I *Cor.* xm, 2; *Luc.* vn, 47 ; alibi passim ad justitiam et salutem requiritur poenitentia, ut Luc. xm, 3, et II Cor. vn, 10. Alioquin enim nisi adhibeatur moderatio, concludetur puri modo, ad salutem ncc baptismum, nec sacramenta requiri, et eum qui crediderit, salvum fore, etiamsi postea fiat infidelis. Ita S. Augustinus, lib. *De Fide et Opcrib.,* cap. XIV, tom. IV. Quem librum expresse conscripsit hoc fine, ut inentem Apostoli esse doceat hanc, scilicet, quod fides non excludat, sed requirat opera ex fide facta.

Sextus.

Quatuor sunt sensus sacræ Scripturæ, Litteralis, Allegoricus, Tropologicus vel Moralis et Anagogicus : quos Lyranus, prologo in Biblia, hoo carmino describit :

Littera gesta docet; quid credas *(scilicet de Christo et Ecclesia}* Allegoria;
Moralis, quid agas; quid speres, Anagogia.

V. g. Urbs Jerusalem, ait Eucherius, ad litteram significat urbem nolam Judææ, allegorico Ecclesiam, tropologice animam fidelem, anagogico patriam coelestem. Hosco qualuor sensus diserto expressit Paulus *ad Galat.* iv, ubi sic ait : « Abraham duos filios habuit, unum de ancilla et unum de libera, » en sensus litteræ planus ; « quæ sunt per allegoriam dicta : hæc enim sunt duo Testamenta, » en allegoria. « Sed quomodo tunc is qui secundum carnem natus fuerat, persequebatur eum qui secundum spiritum; ita et nunc, » en tropologia. « Illa autem quæ sursum est Jerusalem, libera est, quæ est mater nostra, » en anagogia. Ubi nota, omnem Scripturam habere sensum litteralem, non autem semper alios; imo in novo Testamento vix est allegoria ; in epistolis raro tropologia. Porro litteralis sensus est is quem primo littera significat, sive is proprius sit, sive mctaphoricus aut parabolicus : huic autem inniti debet allegoricus et tropologicus, eique apta proportione respondere, ut quasi ex ipso natus videatur. Sicut enim litteralis est is, quem primo significant ; ita allegoricus est is, quem res per litteralem sensum significato significant, Quo ergo melius ct plenius allegoria et tropologia respondet sensui litterali, eo magis apta et genuina est. ita S. Hieronymus, in *Oscæ* i, ubi retractat quod alibi dixeral, sensum accommodatitium esse allcgoricum, vel tropologicum.

Septimus.

Quæ de Christo vel corpore Christi dicuntur in

S. Scriptura, aliquando de solo capile, id est Christo ; aliquando de solo corpore, id est Ecclesia ; aliquando de utroque accipienda sunt; et solerter ex adjunctis dispiciendum est, quid de quo dicatur. Ita Augustinus exTiconio, lib. Ili *De Doctr. Christiana,* cap. xxxi et seqq.

Octavus.

s. Scrip- Sacra Scriptura potest habere varias versiones.
ì'T hai Addit Leo Castrili», prologo *in Isaiam ,* et varias
bro vi-lectiones etiam in Hebraeo, intentas a Spiritu
“ ''f-Sancto. Denique, potest eadem habere varios
Iccuoner sensus canonicos, etiam litterales.

nasus. *Primo,* quod S. Scriptura possit habere varias versiones, patet *Matth.* xn, 19, ubi ex Isaia, juxta versionem Septuaginta de Christo dicitur, « non clamabit : » pro quo tamen noster Interpres in ipso *Isaia* xm, 2, vertit, non *accipiet personam.* Sic pro eo quod, *Osca:* xm, II, dicitur: « Ero mors tua, o mors ; » Septuaginta et ex iis S. Paulus, I *Corinth,* xv, ti5, vertunt, *ubi est, mors, victoria tua ?* Sic versio Nostra discrepat sœpe a versione non tantum Aquilæ, Symmachi, Theodotionis, sed et Septuaginta interpretum; quorum tamen versionem probavit et recepit Ecclesia, caque usa est per quadringentos annos, scilicet donec nostram ex llebræo versionem cuderet S. Hieronymus.

Secundo, quod possit S. Scriptura habere varias lectiones, probatur ex *Genes.* xLvn,31,ubi noster Interpres ex llebræo vertit, *adoravit Israel Dominum conversus ad lectuli caput ;* pro quo tamen Septuaginta et ex iis S. Paulus *ad Hcbræos,* cap.xr, vers. 21, verterunt, *adoravit Israel fastigium virgee ejus.* Cujus diversitatis non alia videtur fuisse causa quam quod noster Interpres in llebr. legerit Í1ÜO *mitta,* id est *lectulum;* Septuaginta vero aliis punctis legerint HOD *matte,* id est *virgam. Sic ad Uebrœos,* cap. xii, vers. G, Paulus citans Proverò, ni, 11, cum Septuaginta legit 3K3 *kieb,* id est flagellat ; cum noster Interpres in Proverbiis legat 3X3 *keab,* id est siculi pater; vertit enim, *quasi pater in filio complacet sibi.* Pro quo Septuaginta et Paulus vertunt, *flagellat omnem filium quem recipit.*

Tertio, quod possit S. Scriptura habere varios sensus, palet *Matth.* vi, 11, ubi noster Interpres vertit sic, *panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie.* Pro quo tamen idem Interpres, *Lucas* xi, 3, vertit, *panem nostrum quotidianum da nobis hodie,* Utrobiquo enim in Græco eadem est vox tatuai», quam Interpres in Matthieo, supcrsuôslan- *tialcm,* in Luca vero *quotidianum* vertit. Idem patet tum vx aliis S. Scripturæ locis, tum ex variis ejusdem loci Patrum expositionibus , commodis sa-pc et litteralibus Unde S. Augustinus, lib. Xll *Confess.,* cap. xxxii : « Cum alius, inquit, dixerit : S. Scripturæ scriptor hoc sensit, quod ego; et alius : Imrno quod ego : religiosius me arbitror dicere, Cur non utrumque potius, si ulruiuque verum est? et si quid tertium, et si quid quartum, et si quid omnino aliud verum quispiam in his verbis videt, cur non illa omnia vidisse credatur, per quem Reus sacras Litteras, vera et diversa visuris multorum sensibus temperavit? •

Noxus.

Solet Paulus frequenter tacitis objectionibus occurrero. Unde S. Hieronymus *ad Hedibfam,* epist. 130, *Quast.* XI : «Paulus,inquit, solet quidquid alius objicere potest, per quam Quintilianus vocat *subjectionem,* antequam objicialur, edisserere. » Ut *llom.* i, 18, cum dixisset : « Revelatur ira Dei de ccelo super cos qui veritatem Dei in injustitia detinent, » et vidisset sibi objici posse : Unde Gentiles veritatem Dei cognoverunt ? subintulit : a Quia quod notum est Dei, manifestum est in illis. Deus enim illis manifestavit. » Rursum, quia hic alius objicere denuo poterat: Quomodo Deus se manifestavit Gentilibus, qui S. Scripturam non habuerunt? idipsum præoccupans resolvit et explicat subdens : « Invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea qute facta sunt, intellecta conspiciuntur : sempiterna quoque ejus virtus et divinitas. » Hac de causa Apostolus sœpe more Hebraeo utitnr interrogatione , idque ad emphasim : interrogando enim suspendit auditorem, suspendendo attentionem excitat.

D- P«- ñ‹nrji t Aj-z- 'é'-i"-

Decisus.

Rursum, eadem de causa solet Apostolus, si forte in argumentatione quapiam, alia necessaria inciderit quæslio, in eam digredi, et postea ad praecipuum scopum reverti. Sicl *Timoth.* m, cum multa disputasse! de Diaconis, ea occasione ad eorum uxores digreditur, ac paulo post rursum ad eosdem Diaconos redit.

Undecimus.

D. Paulus, utpolc in veteri lego et Testamento versatissimus, passim vel expresse, ut patet tota epistola *ad Hcbrtios* ; vel tacite, alludit ad dicta et facta veleris Testamenti, ut ostendat Christum in Mose, Ecclesiam in Synagoga, et novum Testamentum m veteri fuisse significatum et adumbratum. Magnum enim Christo et veritati perhibet testimonium consensio ulriusquc Testamenti, sivo consensio Mosis et Christi, Prophetarum et Apostolorum, ut docet Tertullianus passim contra Marcionem. Hac de causa Christus et Apostoli citant vetus Testamentum, oslenduntque illud novo prælusisse, Christiquo paranymphum egisse. Ita Paulus, 1 *Timoth.* in, cum Ecclesiam vocat columnam et firmamentum veritatis, alludit ad columnas templi Salomonici, Boos cl lachin. Idem facit sæpc alibi, ut iu commentariis ostendam.

cm™ a vruu T ,u\

Duodecimus.

Nou est m huce episloh» requirenda semper et

reaetfc ubique connexio (am capitum quam sententia-
;;n rum : quia more epistolico scripsit eas Paulus,
^Ç.f'quo scilicet amici ad amicos varia familiariter
fc'r '0- sine ordine sæpe et connexione perscribere so-
iuijub']cnt IJ patet gj epi5t0]is *ad Corinth.,* in quibus singulis sæpe capitibus novas materias pertractat, et quæstiones alias ct alias a Corinthiis propositas resolvit, ut cap. vu resolvit quiestionem do virginitate *ct* matrimonio; cap. vin, de idolothytis; cap. xj, de Eucharistia ; cap. xiv, de prophetia; cap. XV, de resurrectione.

Decimus tertius.

/iTdw- Duplex est predestinado, vocatio, electio:
tiaïhû, una a(i gratam, secunda ad gloriam. Rursum
Twtio haec secunda est duplex: una inchoata, altera
dopici, completa ct efficax. Tam illius quam hujus meminit S. Scriptura. Undo subinde vocatos, predestínalos, dilectos, electos vocat, non eos qui proxime, absolute et efficaciter destinati sunt ad gloriam et beatitudinem, sed eos qui ad fidem ct gratiam christianismi destinati et vocati sunt, in qua qui perseverant, gloriam æternam asscquentur. llæc enim prima et insignis est gratia, ac cæterarum fons, quam proinde omnibus epistolis admiratur et extollit Apostolus, opponitque vanæ fiduci®,quam Judæi habebant in cæremoniis legis Mosis, Gentes in suis virtutibus moralibus. Sic *Ephes, i,* b', omnes Christianos Ephesios vocat predestinates et electos ad gratiam et sanctitatem. Ait enim : « Qui predestinavit nos in adoptionem filiorum, etc., in qua gratificavit nos in dilecto Filio suo. » Et vers. *4* : a *Elcgit nos* in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus in charitate. » Predestinado ergo hæc ct electio proxime estad adoptionem, gratiam et sanctitatem, non autem ad gloriam.

Hoc sensu omnes justi sunt electi et predestinati, scilicet complete ad gratiam ct justitiam, inchoate vero ad gloriam. Hinc Paulus Christianos passim vocat electos, dilectos et vocatos sanctos; id est electos, dilectos et vocatos ad sanctitatem. Hæc distinctio prœdestinationis, sive electionis inchoatæ et completa: non est recens et novitia, ut aliqui putant, sed antiqua. Nam eam non quoad verba, sed quoad rem et sententiam
Tx 8. tradit S. Thomas, I part., Quæst.XXIV, art. 3, ubi
i l'occ* di(Iuos scr'Pt°s cssc *n libro vit® absolute
put-, ct perenniter, alios tantum ad tempus, scilicet, quoad presentera justitiam ; et hos excidere posse, imo sæpe reipsa de libro vit® deleri, juxta illud *Psal.* LXVin : « Deleantur de libro viventium. » Nam scribi in libro vitæ, est esse prædcslinatum ct electum. Liber enim vit®, est Uber sive catalogus pncdestinalorum et electorum. Jam scribi in hoc libro absolute, sive predestinado absoluta, quid est aliud quam predestinado completa? Et predestinado quoad presentera ju.didam, quid est aliud quam predestinado inchoata? Hinc S. Augustinus, lib. Ill *Contra duas epistolas Pelagian.,* cap. ni, docet duplicem esse salutem, unam inchoatam per gratiam , alleram consummatam per gloriam. Salus inchoata ergo est præsens gratia et justitia; consummata, est ipsa gloriad bealitudo. Rursum S. Augustinus, lib. *De Pradcst. Sanet.,* cap. x, non aliler predestinationem a gratia distinguit, quam quod, inquit ipse, « predestinado est grati® preparado, gratia vero ipsa donatio ; » cum ergo gratia alia sit inchoata, alia completa, erit pariter predestinado alia inchoata, alia completa. Denique hanc distinctionem predestinationis agnoscit Ecclesia, cum dominica I Quadragesim®, in Collecta, qu® tribuitur S. Augusdno, pro inchoate predestinaos orat : « Ut omnium fidelium nomina beat® predcsdnationis liber ascripta retineat : » nec enim pro complete predestinaos apte rectcquo oratur, ut retineantur maneantque predestinati, cum completa eorum predestinado includat d proesupponat eos semper mansuros esse predestínalos. Est enim hæc Dei predestinado immutabilis

Decimus quartus.

Cum Apostolus ait nos « vocatos, predestinatos, electos secundum propositum, » *propositum* vocat *decretum,* sive *beneplacitum* Dei, quo ex amore d favore liberali proposuit et decrevit homines peccato perditos revocare ad gratiam et salutem per Christum. Unde hoc propositum opponit debito justiti®, vel natur®, id est meritis nostris, ut planius d fusius ostendam *Rom.* cap. vui, vers. 18.

Decimus quintus.

Justificationem, bona opera, merita, salutem, OmM»
beatitatem sæpe Apostolus tribuit grati®, voca-
tioni, electioni, misericordi® Dei, non quasi libe- operx et
rum arbitrium nihil hic agat, ut vult Lulherus :
sic enim ageremus, vel potius ageremur ut bruta, Pnti.i\t
imo ut stipites et trunci ; et ridicule nobis Deus quomodo
præciperet d prohiberet id quod in nostra non 'j'TM'*
est potestate et arbitrio, atque tyrannice minare- contnor-
tur et infligeret transgressoribus poenas æternas.
« Virtus et vitium, ait Philosophus, in nostra est Lu' 'l
potestate. Qu® autem sunt in nostra potestate^
ea agere ct non agere possumus. Et circa h®8
versatur lex, laus, vilupcrium, pœna et premium ; ad ea enim qu® non sunt in nostra potestate, nemo hortatur, præcipit, punit ; nemo do iis consultat, deliberat, eligit; sicut non eligimus famere, frigere, sed ea patimur. » Hæc et plura hac de re habet Aristoteles, lib. Ill *Ethic.,* cap. i, h, nr, V. Tribuit ergo Sancta Scriptura opera nostra potius grati®, quam libero arbitrio : *primo,* qiu3 Lo
quod primas ct potissimas partes in iis teneat Ul op"™
Dei gratia, qu® liberum arbitrium prevenit et
excitat, eique deinde cooperatur. *Secundo,* hoc quàui u-
sensu totum opus bonum dat grati®, quia eliam beroixbb

trio tri- t ¶ t¿ráT

cooperatio nostra manat a gratia Dei excitante, pendetque a gratia Dei cooperante. *Tertio,* quia loto dignitas operis supernaturalis est gratia : quod enim opus charitatis sit supcrnaturalc et nobilissimum, Deoquo gratissimum et meritorium vita; æternæ, hoc habet a gratia, non a libero arbitrio. Ab co enim habet tantum quod sit liberum, non coactum. Ita passim docet S. Augustinus cantra Pelagianos, ct diserte libro *De Spirituel Littera,* cap.xxxiv, et Concilium Tridentinum, *scss. V,* cap. v; imo Apostolus II *Timoth.* cap. ii, vera. 19 ct 21.

Decimus sextus.

oirinn- ,tn; ,rr' damnatio quomodo ctquóiìì)- <io Deo tnbum- lur?

Perditionem, obdurationem -, reprobationem, damnationem tribuit Paulus et S. Scriptura homini, idque primo ct proprie : Deus enim cx se vult (cum sit ipsissima bonitas ct clementia infin',a) omn›um hominum justitiam et salutem : hinc sa;pe Judaeos dicit reprobatos, quia Christum noluerunt recipere, nec in eum credere. Omne enim bonum ex Deo est, malum autem cx nobis. Ac rursum prædestinatio et vocatio opus est gratiae Dei, quia omne opus et meritum prævenit. Reprobatio vero opus est justitiæ vindicativa!, quæ ex natura sua non prævenit, ut vult Calvinus, sed sequitur et supponit demeritum sive peccatum. Judex enim condemnans reum supponit peccatum rei. Et ex hoc capite subinde S. Scriptura reprobationem, obdurationem ct perditionem, œque ac prædestinalionem , vocationem ct electionem tribuit Deo, quia scilicet Deus ob præccdcntia demerita hominem obdurat ct reprobat. Hinc ait : « Non volentis, non currentis, sed miserentis est Dei. Cujus vult, miseretur ; ct quem vult, indurat. Jacob dilexi, Esau autem odio habui. »

Ubi notandum, Scripturam hisce phrasibus tantum significare altissimam ct generalissimam Dei providentiam circa omnia tam bona quam mala, nihilquc in mundo extra eam esse aut ®cr*» ul ^c* manuui effugero possit; quin potius Deum sua providentia omnia, etiam peccata, complecti, stringere, regere ct ordinare. Providentia (amcn ilæc jjc¡ cjrca bona cj niain ¡n specie diversa et dispar est. Nam Deus bona proprie provident, praedestinat, intendit, excitat, promovet, protegit ct coronat, mala autem ex certa scientia, singula cum suis circumstantiis statuit tantum permittere, cum tamen, si vellet, facile ea posset ’mpediro ; caque jam facta ordinat ad bonum finem ct justam pennam, qua ea punit. Ha S. Augustinus, *Enchiridii* cap. XI et cx:

Dei prober et mal» qimmodn dder.it ?

Decimus septimus.

Ob-ccadrii'r'f-l uonem hominis,

Homo proprie, directe et active seipsum obdura*’ exræcat› trudit in reprobum sensum : Deus tamen idem agere dicitur, non proprie et directe, ut vult Calvinus. Cæcitas enim mentis non tantum (¡5J simplex carentia lucis, sed affectus pravus, quo quis illustratione? divina? libere repellit, vel eis obicem ponit, ut nunquam a Deo illaminetur; ac consequenter cæcitas hæc grave est peccatum, ut docet Augustinus, lib. V *Contra Julian.,* cap. in; sic et duritia cordis, sive improbitas et malitia sensus, grave peccatum est. Indurat ergo et excæcat hominem Deus : *primo,* permissive; *secundo,* sensim gratiæ non sufficientiam; sed copiam solitam subtrahendo; *tertio,* dæmoni potestatem in hominem dando, qui sponte hominem tentât, et in omne scelus et cordis obstinationem impellit; *quarto,* objiciendo homini occasiones, scilicet indendo corpori et animo eas affectiones et cogitationes, alias bonas vel indifferentes, aut exterius ea proponendo, v. g. species mulierum, opes, honores, plagas, quibus præscit hominem libere mitunim in peccata, ct se in iis obduraturum ; licet Deus non hoc fine, sed alio bono ea homini objiciat et indat. Sic obduravit Pharaonem, plagas in Ægyptum immittendo , intendens ut iis humiliatus, resipisceret Pharao ; quibus tamen ille sua culpa magis exacerbatus obduruit, et fortius Deo restitit. Et hoc tantum vult Augustinus, lib. V *Contra Julianum,* cap. ni, cum ait Deum non tantum patientia, sed et potentia, id est plagis suis, obdurasse Pharaonem, ut docte et solide docct Bellarminus, lib. II *De Amiss, gratiæ,* cap. iv. Potuisset enim Deus aliis modis agere cum Pharaone, quibus praesciebat eum molliendum ct flectendum fore; sed noluit : maluitque ob ejus superbiam ct duritiem, plagis eum contundere, quibus tamen præsciebat eum magis se obduraturum.

n--> . * Qtnvw» m"*_ * p .. c n -t "U'ulk 9. A»

Decimis octavus.

Loquitur Paulus, uti et alii scriptores hagiographi, aliquando perfectis , aliquando et statim transit ad imperfectos : hinc aliquando laudat, aliquando vituperat. Sic Corinthios laudat quasi sanctos, et tamen mox eorum (puta imperfectorum in cis) schismata, avaritiam, libidinem aliaque vitia redarguit. Pari modo aliquando blanditur. mox minatur; cstque quasi mater, qu® ut pueris persuadeat ct omnibus se accommodet; so in omnes partes vertit, ex amoris vehementia. Patent hæc *Galat.* cap. ni, vers. 1, eteap. iv, vers. 19 et 20.

Decimus nonus.

Libertas Christiana, quam pr.Tdicant Apostoli, up-rt»; est exemptio, qua Christus nos exemit, non a servitute herili, non ab obedientia Decalogi, legum, Principimi, Prælatorum, Superiorum; non ab operibus pœnitentiæ ct satisfactionis, non ab obligatione votorum, ut volunt hæretici (quos damnat Concilium Tridentinuin. scss. IX, canon. 19,20,21 : hæc enim irrationalis, animalis, carnalis, turpis, et contra omne natur® jus, ct contra omnem rectam rationem est libertas); sed a servitute tum legis veteris, lura

f ı :- eximat?

peccati, diaboli et vitiorum hic, tum concupiscenliæ, miserias et mortis in ccelo. Patet id I *Petri* li, 13,16, 17; *Galat.* v, 15. De quo plura, II *Cor.* in, 17.

CANONES VERBORUM.

Vigesimus.

Apostolus grace scripsit, ideo rape gracizat; sed quia Hcbraus erat, lune sœpe bebraizat. Notandum enim quod Spiritus Sanctus per cum loquens,suo se organo attemperabat, uti facit naturam gratiæ subservire tum in angelo, tum in homine. Sic per sanctos scriptores ita accommode locutus est Spiritus Sanctus, ac si ipsi suo nutu, conceptu, voce loquerentur ct scriberent, patet H *MacHab.* n, 27; *Lue.* i, 3. Hinc Apostolus eloquentia utitur non phalerata, nec verbosa Græcorum, sed simplici, gravi tamen ac nervosa Ilebr.eorum. Unde in hisce epistolis phrases parum Gracas, quin et soloecismos, ct plurimos hebraísmos invenias: sic pariter llebræam antiptosin reperies, Il Cor. mii, 2.3; ad *Ephcs.* n, 2, et alibi; quia debrai casibus carent, et eodem nomine invariato per omnes casus utuntur. «Iste (Paulus scilicet, inquit S. Hieronymus, lib. II comment, *in epift. ad Ephes.)* qui soloecismos in verbis facit, qui non potest hyperbaton reddere sapientiamquo concludere, audacter sibi vindicat sapientiam. »

Vigesimus primus.

Itine sæpe Paulus per heterosin abstracta sumit pro concretis, ut circumcisionem pro circumciso, id est ludito; prœpuftum pro praputiato, id est Gentili; electionem pro electis; *dominationes* pro dominantibus; *virtutes* et *potestates* pro virtute et potestate pnedilis. Sic dicit quoti Christus nobis factus est justitia, sanctificatio, redemptio, id est factus est nobis justificator, sanctificator redemptor, ut dicctur I Cor. i, 30. Ita Theophylactus, Ansclmus ct alii ibidem.

Vigesimis secundus.

Hinc etiam per hebraisinum siepe omittit notas similitudinis, comparationis, causalilalis, atque quorumvis adverbiorum et conjunctionum vincula, ut patet I *Timoth.* i, 3, et alibi. Hæc enim Ikbra i sœpe significant per litteras serviles,S,3.3 et similes, quas ipsi rape subaudiunt.

Vicesimus tertius.

Verba activa Ilebræorum sæpo passionem vel perm:-donem significant, scilicet cum sunt in conjuc ilione vel significatione *eat.* Sic dicit Paulus, I: u n. xi, 32: « Conclusit Deus omnia in incredulitate : » *condusit,* id est concludi permisit. Ha lheodorelus, Ambrosius, Ansclmus, îheopbyluctus, ibid. Halio èst, quia permissio jus, sure cujus mila nil fieri potc-t, quaedam est actio, non autem pura negatio. Sic ergo in Deo Qno non negativum, sed positivum est decretum, quasi placet aulæ summi Regis, ut dicit Prosper, m quo vult permittere peccala, sive quo nullum t». «t peccatum fieri posset. Ex cujus decreti vi in executione positive laxat Deus habenas male agere volenti voluntati : omnium enim voluntates Deus ardissime omnipotentia? suæ manu tenet, quasi ligatas, ut nec aliud, nec alio modo, aut loco, aut tempore cogitare, aut velle, aut in ullum omnino motum erumpere possint, quam ipse positive voluerit permittere, imo effective etiam concurrere. Hoc enim spectat ad altissimam Dei circa res omnes, etiam illas, qua? peccata sunt, providentiam. Hoc ergo exprimit S. Scriptura per verba activa . ut inclinare, inducere , excæcare, tradere. Siculi qui leonem manu tenet, et dimittit, si is aliquem occidat, dicitur tenens occidisse et immisisse leonem in hominem. Et hoc tantum vult S. Augustinus, lib. De *Gratia et lib. arbit.,* cap. xx et scq., ubi ait, Deus voluntatem Setnci et aliorum vitio suo mal im in hoc speciale peccatum inclinavit, id est inclinari permisit, ut malediceret David, non alteri. Aliter ergo permittit malum Deus, aliter homo : homo negative, Deus positive ; homo siepe cum peccato, quia tenetur impedire; Deus juste et sancto, quia summus omnium Dominus causas secundas sibi permittit, ut libertate sua in quamlibet partem utantur : vim enim natura inferret, si eas necessitarci ad bonum.

Vicesimus quartus.

Eadem verba, imo et notre causalitatis, v. g. *ut, quia, propter quod, proptcrca,* sæpe non causam, sed cvmtmn ct consecutionem significant. Sic enim vulgus antecedentem occasionem causam vocat, ut, «Blanda patrum segnes facit indiligentia natos. » Scriptura autem, quia familiariter loquitur, Sirpe vulgi phrasi se accommodat. Ha Cyrillus, Chrysostomus,Theophylactus,Euthymius,inJoan. cap. xin, vers. 38. Rutsum causales particula?, ut *proptcrca, ideo,* et similes, apud Paulum subindo redundant more llcbhco, ct nullam causam reddunt, sed lautum praccdentia continuant cum sequentibus.

Vigesimus quintus.

Nihil Apostolo familiarius, quam enallage præpositionum, conjunctionum ct adverbiorum. Sic more Ilebræorum in sumit pro *per, ex, de, cum, propter, apud; et* per *in,* significat omne genus causas: ut," *in Christo,* quod singulis pene iterat versibus *ad Ephes.* i, jam. significat per Ulnis-

tum, jam propter Christum, jam ex Christo, jam cum Christo, jam in Christo. Ita ibi Theophylactus. Sic *in Domino sæpe* significat, in re vel negotio Domini, vel coram Domino, vel per Dominum, vel a Domino, vel propter Dominum, Domini amore ct reverentia, ad gloriam Domini. Ex hac phrasi S. Pauli in regulis nonnullarum Religionum sœpe dicitur : « Omnes orationi incumbant cum omni diligentia in Domino, omnes invicem ament in Domino; omnes integre obediant, studiis vacent, sincere agant in Domino. » Ubi to *in Domino* est cxcitamenlum virtutis et indUstrite, idque quadrupliciter. *Primo,* quasi dicant: Sciant omnes se Domino servire, se Domini negotium agere, non hominis. *Secundo,* non pretio, non mctU} non cupidilate, sed « in Domino, » id est unius Dei amore et reverentia, id agant. *Tertio,* ut servi in oculis domini, ita ipsi coram Domino serio id agant, Dominus eorum oculis obvcrsctur. *Quarto,* finem spectent, non suam, sed unius Domini gloriam. Sic præpositionem xa?à, quam noster Interpres sæpe vertit *secundum,* valde ample ct varie accipit Paulus. Jam enim *a,T® capit Pro est *Vcr›* ut « Paulus Apostolus secundum (id est per) imperium, » vel præcepium «Dei,» *ad Titum* i, 3. Jam pro *in,* ut ibidem, vers. 4 : «Tito filio secundum communem fidem, » id est in communi fide. Jam et frequenter per illam designat materiam, sive objectum, ut *secundum* idem sit quod *circa,* ut ibidem, vers. 1 : « Fidem quas secundum, » id est circa, « pietatem est» ct versatur, ut scilicet pietatem doceat. Jam camdem capit pro *ante,* vel *coram,* ut II *Cor.* cap. X, vers. 7 : « Quæ secundum,» id est ante, «faciem sunt, videte.» Jam et sœpissime ac maxime proprio tò *secundum* accipit pro *juxta* , ut, « secundum Deum, secundum hominem loquor, secundum carnem, vel spiritum ambulant.» Jam ▮tú xxri utitur pro *a* vel cx, denotatque per illud causam efficientem, ut *Coloss.* n, 8 : «Ne quis vos decipiat per philosophiam secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, ct non secundum Christum; » id est no quis vos decipiat per philosophiam quro manat non a Christo, sed a traditione ct fictione hominum, qui de mundi elementis et auctoribus mira somniarunt. Denique tò scctindiim accipit pro *propter,* ut *ad Titum* in, I» : « Deus salvos nos fecit secundum, » id est propter, « misericordiam suam. » Pari modo voculas *tamen, sed,* ct similes, sumit Paulus pro *imo, quinfmo.* Sic vocem *enim,* non proprie, ut sit causalis, sed adversativo pro *autem,* sumit *Qalat.* n, 6. Idem facit Isaías,cap. xxviii, vers, **1i,** quem locum citat Apostolus, I *Cor.* xiv, 21. Sic copulam *ct* sumit Paulus pro *id est, Ephes,* i, 1; *Galat.* vi, 1G; *Coloss.* II, 8.

Tò (n *Dmnino* piicsm' habet limum.

Mcmph to ‹-pis- tr'i ïauli*

Vicesimis sextus.

Conduplicat Paulus qu«'dain ad majorem emphasim, maxime m gradibus comparationis, id* que ut plurimum excessum significet ; ut PMhpp. cap. i, vers. 23 : « Multo magis melius, » id esi longe melius.

Vigesimus septimus.

Apostoli ct Evangelista! consarcinant in unum testimonia ex lege veteri, cum tamen e variis locis petita sint, patet Horn, in ,11. Sic etiam citant subinde non verbotenus, sed eodem sensu. Denique, citant eadem juxta Septuaginta, quia Gentibus gnece scripserunt, quibus Grajea Septuaginta versio notior erat Hebraico textu.

Vicesimus octavus.

Utitur . lus sæpe verbo *induendi,* ut di'at hominem induero opprobrium et ignominiam, induere Christum, induere gloriam, immortalilatem, virtutem. Ubi tò *induere* >.gnifical hominem Christo ct virtuti Christianic studere, eam possidere, caque largiter uti, et quasi veste decora circumvestiri. Rursum, hominem gloria ct immortalitatc abundare, amiciri et circumfundi. Alludit ad togam llebreomm, et pretextara Romanorum: cum qua quasi virum ct virilem animum, virtutem et decus induebant juvenes. Vide S. Hieronymum *ad Pammach.,* contra errores Joannis Hierosolj mitani. De hac phrasi dicam plura Rom. xiu, in fino.

Ve-bnm ; t ›' dcsunipliUa *

Vigesimus noxus.

Infinitivos per bebraismum sæpe Paulus sumit pro nominibus, aliquando pro verbis quorumlibet temporum et modorum. Rursum, sæpe imitatur Hebreos in eo quod, cum careant indicativo, pro eo utuntur participiis, uti Cor. xil, 2: « Ad simulacra euntes, » id est ibatis. Similia sunt II *Cor.* X, 2, 4, », 12,15. Subinde quoque Hebraei ct Paulus per praeteritum significat indicativum, ut *Psalm.* cxv : « Credidi, » id est credo, « propter quod locutus sum , » id est loquor : de quo dicam II Cor. iv. 13. Porro tritum est Hebraeos, prœscitiin Prophetas, do futuris loqui per preteritimi , quia ea quæ praedicunt. tam certo futura sunt. ac si jam essent preterita, et in altissima amplissimaquo Dei praescientia jam sunt quasi preterita.

Tiucésimú S.

Nomina, gerundia, infinitivos subinde active, subinde passive capiunt Hebreijet ex iis Paulus, ut, « Christus factus est nobis justitia, » id est, justificator. Contra,il Cor.cap. v, vers, ult., dicit: «Nos efficeremur justitia,» id est justi «in Christo.» Ita Chrysostomus ct Cyrillus, lib. .XII *Thesauri,* cap. m. Sic Deus dicitur umor ct timor noster, spes ct patientia nostra, scilicet passivo, id est objectum amoris, timoris, spei ct paticntke nostre ; sive is quem amamus ct reveremur, in quem speramus, propicr quem patimur. Pari modo sæpe ab iisdem Hebreis potentia vel actus sumi-

tur pro objecto, et contra. Sic enim Hebræi colorem vocant oculum, quia color oculo videtur et percipitur, estque objectum oculi : ut *Num.* xr, 7, ubi noster Interpres vertit, *erat* man colons bdellii, hcbraice est py *habebat* man *en,* id est oculum, bdellii. Et *Levitici xui,* 53, pro eo quod nos habemus, *cum viderit non crevisse lepram;* hebraico est, *si lepra non mutaverit* eno, id est suum colorem. Sic ct Galli, Flandri aliæque gentes loquuntur ut dicant rem aliquam, puta, gemmam aut vestem, pulchrum habere oculum, obtutum, aspectum; volentes hac phrasi significaro gemmam aut vestem pulchram habere formam aut speciem.

Trigesimus primus.

Ludunt Hebræi et Paulus, eleganti® causa, vario sensu in iisdem vocibus. Sic *peccatum* nunc proprie, mox pro causa vel effectu peccati, scilicet concupiscentia, mox pro hostia pro peccato sumunt. Sic Paulus ait, II *Cor.* v, 21 : « Eum qui non noverat peccatum (Christum), pro nobis peccatum (id est hostiam pro peccato) fecit. » Ita S. Augustinus, *Enchirid.* cap. x1i. Estque antislasis, sive ejusdem verbi contraria significatio; qualis est, si dicam, a Amari jucundum est, si curetur, no quid insit amari. » Sic Plautus, in *Euclionc :* « Araneas, inquit, mihi ego illas servari volo, i» Locuta erat anus de inani prorsus, prætcr araneas, domo; at senex araneas intelligit thecaurup, qui anum latebat.

T1UGESIMUS SECUNDUS.

Verba hebræorum subinde actum inchoatum, subinde continuatum, subinde perfectum significant: inchoatum , ut Rom. ii, 4 : « Benignitas Dei ad poenitentiam te adducit, » id est adduccro conatur. Perfectum, ut II *Cor.* n, 14 : a Deus triumphat nos, » id est triumphare facit. Ita Ambrosius, et ex eo Anselmus ibi. Continuatum, ut *Joan.* XIV, 1 : «In me credite,» id est pergite credere, confirmate vos in fide mea. Jam pridem enim ante in Christum crediderant Apostoli.

Trigesimus tertius.

Sicut Christus multis parabolis, ita ct Paulus, more suæ gentis, docet per similitudines et metaphoras. Sic sæpe Ecclesiam comparat ædificio, corpori,agro, arbori, Christum Adamo, peccatum fermento. Ita S. Hieronymus, *in Matth.vtm.*

Trigesimus quartus.

Oro in r< t

Caro, ait S. Augustinus, epist. 14G *ad Consen-* nunc ProPr'e sumitur, nunc tropice : et tunc aliquando carnis corruptionem , aliquando concupiscentiam, aliquando homines carni deditos significat. Sic virtute prestantes, vocantur carnis expertes. « Vos, ait Paulus, Rom. vili, 9, in carne non estis. » Et *Joan,* m, 6 : « Quod natum est ex carne, caro est, » id est carnale, animale est ; « quod natum est ex spiritu , spiritus est, » id est spiritale est. Rursum , Apostolus subindo a carnem » vocat externam speciem et gratiam , eamque opponit spiritui, id est internæ gratile ct efllcaciæ. Sic dicit Judæos gloriari « in carne, » id est in carnali circumcisione et prosapia, quod sint filii Abrahæ. Sic « sapientes secundum carnem, et sapientiam carnis,» vocat sapientiam mundanam et sapientes mundi : hoc sensu ait so neminem nosse « secundum carnem, » id est externam speciem ct carnalem cognationem, de quo plura II *Corinth,* x, 2. Ita S. Chrysostomus, Theophylactus, Anselmus ct alii. Sæpius vero *Caro* a carnem » vocat ipsam concupiscentiam : cujus causa est, *primo,* non quod proprio caro sit ipsa concupiscentia, aut fomes, incentrix et dictatrix peccati (nec enim caro peccati cogitationes et motus suscitat aut format), sed metonymicc : quia caro est velut officina animre, quæ in carne quasi figulus in luto, format suarum concupiscentiarum et turpitudinum idola, per quam ea peragit ct consummat. thcumi- ,ur- ob rnirn.

Secunda causa est quia caro motus concupiscentiæ juvat et fovet : effervescentia enim sanguinis iram concitat, motus et concitatio spirituum generationi subservientium suscitat libidinem : sic varii motus spirituum et sanguinis varias concupiscentias suscitant. Secuah.'

Tertio, caro non nuda, sed animata et informata anima concupiscente, dicitur concupiscentia : quia concupiscentia, sive anima concupiscens, carnem inhabitat, informat et cum ea unum efficit compositum. Tertia,

Denique *quarto,* multi Philosophi censent, siculi sensationes (quales sunt visio, auditio, perceptio , gustus et tactus) ; ita et concupiscentias motusque appetitus sensitivi esse tam in corpore et organo corporeo, puta oculo, aure, lingua, spiritibus, corde, etc., quam in anima : licet alii et forte subtilius ac verius, putent eas, utpote spiritales et animales, esse in sola anima : cum enim hæc sola præcise vivat ct sentiat, sola quoque vitales et animales actiones elicit, ac consequenter sola quoque eas recipit : quod enim vitalium ct animalium actionum est efficiens, idem carumdem est recipiens, sive subjectum. Ad has tamen actiones corpus per organa sua, per spiritus ct sanguinem, disponit ct adjuvat animam, ct per sympathiam, similes passiones, sed corporales, in se suscitat et suscipit : utv. g. cum in anima et appetitu sensitivo exurgit concupiscentia iræ et appetitus vindictæ (hic enim præcise non videtur esse in corpore, sed in sola anima), mox per consensionem quamdam naturalem et sympathiam corporis et animai, ex anima redundat in corpus ira quædam quasi corporalis, scilicet effervescentia sanguinis ct spirituum; ct ita de aliis concupiscenti® molibus, ut propter hanc sympathiam et similes utriusque motus recte concupiscentia tam in corpore, quam in QturU Corpn* an s*»n<a« tione-s in M reel- put- sympa- „lt* coi*

anima esso dici possit, adcoquc vocari caro, ut docte docet S. Cyprianus, in prologo tractatus *DeCardinalib. Opcrib. Christi.* « Iloc ipsum, inquit S. Cyprianus, quod dico carnis affectus, improprie dico : quia hæc vitia propria animæ sunt, qua; sentit, et movet, ct vivit, cui imputatur peccatum : quia ipsi datum est arbitrium. et judicium, ct scientia, et potentia; per quæ possit improbaro malum ct eligere bonum. Corpore autem sic utitur anima, sicut faber malleo, vel incude, in qua format omnium turpitudinum idola, ct fabricatur quælibct quarumcumque vo-

Corpui na Iniiu. luptatum simulacra. Non est caro dictatrix peccati, nec inventrix malitire, nec cogitatus format, nec disponit agenda ; sed officina est spiritus,qui in caci per eam quæcumquc affectaverit, peragit ct consummat; quod autem ipsa insensibilis sit, spiritu recedente dignoscitur, post cujus discessum nulli apta usui supercsl putredinis massa ct paludis acervus : quidquid enim sentit, a natura corporis alienum probatur. »

Quomodo “”“”“”“” adversu» Deinde explicat S. Cyprianus quomodo jam dictis non obstet, quod caro adversus spiritum concupiscere dicatur : « Quod vero, inquit, caro adversus spiritum, ct spiritus adversus carnem contendere dicitur et repugnare , improprie arbitror dictum : quia solius animai lis ista est, quæ secum rixatur ct cum proprio arbitrio litigat, certior in hujusmodi quæstionibus quid bonum sit, quid malum, quam in aliarum rerum inquisitionibus, quid verum sit, quid falsum. Sed desiderii sui veneno mens ebria corpus contumeliis applicat, ctjunctis complexibus ambo in mortiferas suavitates elapsi obdormiunt; cumque evigilaverint, sero poenitentiam adducit confusio et inquinamentorum horror fœdatæ menti occurrit. Et in cætcris omnibus, quæ maligne patrata sunt, hujusmodi ultio peccatorem persequitur, ct ipso libidinum labe crapulatus se convomit. »

Trigesimus quintus.

Opponit Paulus spiritum carni, interiorem hominem exteriori; legem mentis legi carnis et membrorum ; legem Dei legi peccati, id est gratiam qua per Christum renovamur, virtutem ejusque motus et dictamen opponit coneupis-

Conoipi» centn ct qui'i'u» centiœ, ejusque motibus et dictamini. Notandum cst enjm) quod concupiscentiam vocat nunc *carnem,* nunc *legem* (id est dictamen) *membrorum,*

nomini- bwsiKni- ili. ran. lo? *carnis* et *peccati ;* nunc *peccatum* ; nunc *exteriorem hominem, terrenum ct animalem;* nunc *hominem veterem,* nunc *corpus peccati,* id est peccato obnoxium, in peccatura proclive. Et contrario gratiam ct spiritum vocat « legem mentis, legem Dei, hominem novum, novam creaturam, interiorem hominem ct spiritualem, » cujus phrasis originem ct causam assignabo *ad Homan.* vu. 22 et 23 : ita Chrysostomus, Ambrosius, Thcophylactus ct clarissime Anselmus ibidem.

Trigesimus sextus.

Verba Ilcbræorum activa rcalia sæpc per mentalia exponenda sunt : ut *adduxit,* id est adducere voluit et praedestinavit, *Hcbr.* 11, 10. Sic *Jeremía* i, 10. dicitur : « Constitui te ut evellas et destruas, ædifices et plantes, » Gentes scilicet ct regna, id est, ut illa evellenda et destruenda, vel ædificanda et plantanda praedicas et prophetes. Simile II *ad Timoth.* i, 9, et *ad Titum* i, 2.

Rursus Ilebræi comparationem exprimunt per negationem , scilicet, ut id quod majus est, asserant; quod minus, negent. Patet *Matth.n.,* 13. Ita Chrysostomus ct Euthymius ibid., et Augustinus, lib. X *De Civit,* v. Ut I *Cor.* xv, 10 : « Abundantius omnibus laboravi, non ego, sed gratia Dei, quæ in me est n (uti legunt Græci), id est in operibus supcrnaturalibus plus fecit gratia Dei, quam ego ; et I *Cor.* tu : « Neque, qui plantat est aliquid, neque qui rigat ; sed qui incrementum dat Deus, » id est parum facit prædicator in conversione ct perfectione animarum, si comparetur cum eo quod facit Deus interius, menti gratiam aspirando.

Trigesimus septimus.

Apostolus confuse subinde loquitur et rem ponit pro adjacentibus rei. Sic *Christum* sæpe vocat Christi fidem, gratiam, institutionem , baptismum , Ecclesiam, religionem, id est christianismum ipsum. Ut *Coloss.* n, 6 : a Sicut, inquit, accepistis Jcsum Christum, » id est Christi fidem, doctrinam , religionem ; a in ipso, » id est in fide et religione ipsius, «ambulate. » Et *Galat.* v, 2: « Si circumcidamini, Christus (id est christianismus) vobis nihil proderit. » Sic passim ait baptízalos « induere Christum,» id est Christi virtutes, spiritum et mores, cosque *esse, inseri, vivere, ambulare in Christo,* id est in Christi fide et gratia.

Trigesimus octavus.

Apostolus, quiaspiritu, sapientia, sensu et rebus Fr^pni» turget, hinc ad verba non æque respicit. «Etsi imperilus (inquit ipse) sermone, sed non scien- *7 j',| ⁎ lia; » et, «Prædicatio nostra, non in persuasibilibus human® sapienti® verbis, sed in ostensione spiritus et virtutis, » I *Cor.* n. Hinc siepe sententias convolvit, alias et alias agglomerat, primas imperfectas relinquit et quasi alio abreptus, digreditur, multaque interloquitur, ac deinde ad primas et ad propositum redit. Patet id clare GuL n, G; *Ephes,* in, 1,2 et 14. Rursum utitur crebra ellipsi, enallage, aposiopesi, hyperbatis, et id genus tropis qui interpreti supplendi sunt, vel ordinandi. Causam dat S. Irenæus, lib. Ill, cap. mi : « Hyperbatis, ait, siepe utitur Apostolus propter velocitatem sermonum suorum et impetum spiritus qui in eo est. » Porro ellipsi utitur, vel casus, vel propositionis, vel conjunctionis, vel verbi, vel integrai etiam sententi®, ut cum

ait initio epist *ad Horn. : a* Paulus Apostolus, servus Jcsu Christi : » decst hic, ct supplendum est, *opto,* vel *precor, a* ut multiplicetur gratia in vobis. »

Trigesimus nonus.

Hinc etiam utitur epilasi, id est vehementiori verbo, pro minus vehementi, ut *Uovi,* ix, 13: « Esau odio habui, » id est neglexi, postposui, minus amavi. Simile Gen. cap. xxix, vers. 31 ; *Luc.* cap. XIV, vers. 26.

QUADRAGESIMUS.

Multa verba usurpat Paulus juxta phrasim et morem provincial sure, puta Tarsi et Cilici® : erat enim ipse Tarsensis et Cilix, ut I *Cor.* iv, 3 : « Mihi pro minimo est, ut a vobis judicer, aut ab humano die. » Ubi *diem* posuit pro *judicio,* ex Cilicum phrasi : nam dies dici reis consuevit. Sic *ad Colons, ii , 18,* usus est verbo xaT«6?xC<0»w, quod lingua Tarsensium significat insidioso alteri palmam præripere, ut annotavit S. Hieronymus, epist. 151 *ad Algasiam,* Quæst. X. Cilices enim îræce, sed corruptius quam alii Græci loquebantur. « Hisce, inquit Hieronymus, ct aliis multis verbis usque hodie utuntur Cilices : nec hoc miremur in Apostolo, si utatur ejus linguæ consuetudine, in qua natus est et nutritus, cum Virgilios, alter Homerus, apud nos patrite sute (Mantu® et Mantuanæ linguæ) sequens consuetudinem , sceleratum frigus appellet, » *sceleratum,* id est horrende intensum, mordax et noxium; quomodo et Galli nostri loquuntur cum aiunt : *II faict mcschammiut froid,* id est scelerate, hoc est horrendo est frigidum.

Quadragesimus primus.

Apostolus subinde novat quasdam voces iisque nova significatone et sensu utitur. Hunc canonem tradit et exemplis illustrat Gregorius Nysscnus, orat, in illud I Cor. xv, *Tunc et ipse Filius subjoins erit ei qui subjecit sibi omnia : «* Solet, inquit Nyssenus, sapientia magni Pauli, ad id quod visum fuerit, libere ad arbitrium suum verbis uti et ad su® sententi® seriem verborum significationes adaptare, etiamsi ad aliquas alias mentis conceptiones usum dictionum trahat consuetudo. Nam unde sumpsit usum verbi wtiwowv, id est « exinanivit seipsum, » P/iil. n? et II Cor. xi : « Gloriationem meam nemo exinaniet aut evacuabit ; » ct *Hom.* iv : u Exinanita est fides ; » ct I Cor. i : « Ne inanis reddatur crux Christi : ex quonam usu hæc traxit ad suum propositum? Quis item judicabit cum quod dixerit Ipupdfuvct ópuón, id est cupidi eramus vestri, vestrique avidi ? per quam dictionem amoris habitum et effectum ostendit. Quomodo per dictionem pi id est non agit perpera, cbaritatem a fastu et superbia alienam demonstrat? Studium item contentionis et ulciscendi cupiditas quo pacto per verbum tpiOcizc, ab eo significatur ? *Horn,* n, 8. Exercitium namque; et studium lan® hoc nomine significatur : est enim *r.* QA:;, proprie ancilla qu® lanam tractat,et ifiaippa, est ipsum lanificium. » Et post pauca, docet, cum Apostolus ait : « Tunc et ipse Filius subjectus erit ei, » pari modo per subjectionem hanc Filii, abusive intelligi non servilem ejus humilitatem, sed salutem, felicitatem, incorruptionem ct regnum æternum , quod Filius a Patre, quasi illi unitus et gloriosissime subjectus, accipiet.

Quadragesimus secundus.

Paulus, licet Græce scribat, subinde tamen utitur vocibus Romanis, easque ex Latinis Græcas facit, quia h® voces usitatissim® erant, non solum apud Latinos, sed etiam apud Graecos. Sic enim Græce scribens vocat *macellum, coloniam, sicarios, semicinctium, membrana, penulam.*

Quadragesimus tertius.

Scriptura ct Paulus dicunt aliquando nos credere in Deum, aliquando nos credere Deo. S. Augustinus, *in Psal.* lxxvii, hæc duo distinguit: « Plus, ait, est credere in Deum quam credere Deo : nam et homini cuilibet plerumque credendum est, quamvis in eum non sit creJendum. » Hoc juxta communem Latinorum phrasim verum est; verum juxta phrasim Hebræorum, Pauli et Scripturæ hæc duo idem sunt. Idem enim est Hcbræis niil'3 pDNrt *haamin badonai,* id est credere in Deo, vel in Deum, et niH'b paNrt *haamin ladonai,* id est credere Deo. Hæc ergo tria apud Hebræos et in Scripturis idem significant, scilicet, credere Deo, credere in Deo ct crederò in Deum. Verbum cnim *haamin,* id est credere, Hcbræis significat contactum quemdam mentalem, quo mens quasi tangit sua credulitate et consensu rem creditam, iliique adhærescit.Verba autem contactus sæpe apud Hebræos cum *bet,* id est *in,* construuntur.

Quadragesimus quartus.

Verba Hebræorum sæpe non actum, sed debitum, vel officium significant, ut *lle.br.* xm, 17 : « Ipsi cnim pervigilant, » id est pervigilare debent, «quasi rationem pro animabus vestris reddituri. w Sic Hebræi dicunt n»JI» tô TON tífU *asa ascer lo lease,* id est fecit quod non fiet, hoc est fecit quod fieri non debet, sive quod facere non licet.

Quadragesimus quintus.

Utitur Scriptura cl Apostolus sæpe inctalepsi, id est transumptione, ut *ad Philip,* it : « Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, » id est non ut rapinam studiose retinuit, defendit, ostentavit, jactavit squalitatem suam cum Deo uatre, sed eam quasi Dominus sponte deposuit

et celavit. Sic etiam utittir hypallage, ut *Isaæ* i: « Cognovit bos presepe domini sui,» id est cognovit bos dominum presepi? sui, sive dominum se alentem in presepio (1).

(1) « In Epistolis interpretandis multo majorem difficultatem roperimns, quam in Evangeli!*, quod ex iòsa rei natura oritur. Qui enim historiam scribit, iis scribit quibus ignota est; adeoque omnia clare ct simpliciter narran* debet : epistola vero est quasi colloquium cum amico absento, qui etiam partes suas agit, et ad cujus quæsila vel cogitata nobis precognita respondemus; quando ergo epistola est paulo longior, ita ut plura in ea capita tractentur, fieri vix potest, quin sæpe hæreamus, non percipientes quomodo scriptor ab nno ad alterum transeat, aut quis loquatur, an is qui scribit, an is cui scribitor Praeter hanc est et a! a ohr raritatis causa ipsi Paulo peculiaris, nimirum fervidum pjus ingenium, multa eruditione Judaica excultum, qua flebat, ut pimi fpg wmnl inciderent, et mente calimum prækurr ?nte, sermo ejus non raro fier I abruptus.» Hæc Roscnmullerus. Cf. D. Glaire, op. cil., p. >0 ct seqq.

INTERPRETES EPISTOLARUM S. PAULI.

On;;en, Græcis primus Orígenes scripsit in epistolam *ad Romanos*. Fusus hic est, elegans, ct in moralibus excellit, dogmata quædam habet a sana fide aliena. Unde S. Hieronymus, in epist. *ad Pammachium et Oceanum de Origene,* sic ait : n Laudavi interpretem, non dogmatisten; ingenium, non fidem; Philosophum, non Apostolum.» Secundus I'n'odo- Cfit Theodoretus, qui in omnes Pauli epistolas " " ' scripsit. Brevis hic est, planus et litteralis. Tertius Chryjost. est g Chrysostomus. Excellit hic tum sensu litterali, tum morali, tum spiritu Paulino. S. Chrysos- Tbcophybetas. tomum sequuntur, quasi discipuli, Thcophylactus OEcunainus. et OEcumenius, in quibus tamen quædam cavenda et suis locis monenda sunt: ut quod, *Rom. ix,* prædcstinationcm non tantum ad gloriam, sed etiam ad gratiam ex prævisis meritis factam esse, ex vers. 11, plane contra mentem Apostoli asserere ct docere videntur. Tlicopbylaclus quoque Photii, Patriarch® Constantinopolitani (nipote a quo creatus fuit Episcopus Bulgari®), errorem secutus est, docetque Spiritum Sanctum procedere non a Filio, sed a solo Patro.

oom* £1001. Araldoilo inscriptus «Hs.'Ám. biMii?

Inter Latinos, primo extant commentarii in omnes Pauli epistolas inscripti nomine S. Ambrosii, breves, sed graves passim. Verum notandum est eos non esse S. Ambrosii. Alibi impressi extanl› «omine S. Athanasii, sed ncccsse Athanasii, nec Ambrosii, patet *primo,* ex stylo, quodque hic auclor græce se nescire profiteatur, cum S. Ambrosius optime Græcam calluerit, uti indicant multa quæ ex Origene et Basilio mutuatus est. *Secundo,* quod nec S. Hieronymus, nec S. Augustinus eorum meminerint. *Tertio,* quod quædam habeant suspecto fidei : ut quod, l *Corinth,* mi, docent virum non ita constringi legibus matrimonii, sicut uxor constringitur; virum enim posse facere divortium, uxorem non, qui est manifestus error, etiam ipsimet S. Ambrosio aliis locis. Sic *ad Roman,* iv, vers, ult., docent cos, qui baptizat! sunt ante Christi passionem, accepisse remissionem peccatorum, sed non fuisse justificatos. Rursum, *Rom.* mii, 28, docent nos vocari ad gratiam secundum propositum, non Dei, sed nostrum : quod est Pelagianum, ct contra mentem Apostoli. Sunt lumen hi commentarii veleris auctoris. Unde ipse, I *Timoth.* in. ait se hæc scribere Damaso regente Ecclesiam. Tempore Cassiodori, hi commentarii nomine Gelasii vulgabantur, ut palet ex Cassiodoro, lib. *De Divinis Lc tionibus,* cap. viu, non Gelasii Romani Pontificis, uti 0111 ' * putavit Cassiodorus, qui Damaso posterior fuit, ; sed illius, ut videtur, Episcopi Caesariensis, qui vixit ante Concilium Chalcedonensc, et scripsit librum De *Duabus Naturis.*

Alii hosce commentarios Remigio attribuunt : ri' sed hic longe posterius vixit, scilicet anno Do-^.flla. mini 880, fuitque Antisiodorensis Episcopus, cujus etiam alii in has epistolas exstant commentarii; prorsus ab his Ambrosianis diversi. Alii putant illoium auctorem esse illum qui scripsit *Quasliones veteris ct novi Testamenti,* tom. IV operum S. Augustini, quia in quibusdam cum eo consentit, sed stylo, gravitate, doctrina, methodo ab eo dissentit. S. Augustinus, lib. IV *Contra duas* epistolas *Pelagian., cap.* iv, citat ex hoc commentario, in cap. V *ad Roman.,* explicationem illius sententi® : « in quo omnes peccaverunt; » nomine S. llilarii. Hinc putant Doctores Lovanienses, quos ai s› sequitur Salmeron, *disp,* xix, et Cardinalis Bel- n'bn0- lanninus, lib. *De Scriptor. E dis.,* in *Ambrosio,* Hilarium Diaconum urbis Romm esse huju^ com- Hibno» mentarii auctorem, qui schismati Luciferi Calari- ®'r ' ,';s lani adhæsit, et docuit rebaptizandos esse hære- 1 *ti*licos. Unde S. Hieronymi: scribens conira Lucirr J ferianos, eum vocat Deucalionem orbis. 11r*

Dices : Quomodo ergo S. Augustinus euiusanc- 0* -di tum vocat? Respondeo : Forte deceptus fuit Au- ¡\' gustinus nomine llilarii, putavilque eum esse m. i cumdemcum S. Hilario Pictaviensi Episcopo; aut ' nomen *sancti,* more illius temporis accipit late oAU'ia* pro quovis ministro Ecclesi®. Sive ergo hic fuerit horum commentariorum auctor, sive quis alius, certe doctus est, litteralis, verbis brevis et sententiis gravis; sed, ut dixi, infarta quædam habet quæ suspecta et erronea sunt.

Secundus est S. Hieronymus, qui scripsit in epistolam *ad Galatas, ad Ephesios, ad Titum* ct *ad* "'L'' *Philemonem*. Ubi adverte, solere S. Hieronymum l r'* in præfatione dicere, quos veteres secuturus sit, hl ¡ ill fl ac deinde m coiumcuLuio sæpe eoruindem erro aa

Ismario- res transcribere, nec refutaro. Quare caute Icgen-
rik› 8 ^us esl ›n Wsce S. Hieronymus, atque Origeni
oytnn aliisque quos in præfatione nominat, non autem ipsi Hieronymo hi errores tribuendi sunt. Rursum notandum hic est, inter opera S. Hieronymi, post commentarium in hasce quatuor epistolas, etiam alios extare commentarios breves in omnes epistolas S. Pauli. Sed certum est intuenti et conferenti priores cum hisce posterioribus, eos non esse S. Hieronymi. Unde ct in ipsa præfatione
iWtodo- Heliodoro ascribuntur : hic enim posteriorum auctor repit, nil habet Græci, vel Hcbræi, cum Hieronymus acer sit, et tam Hcbræis quam Græcis abundet. Adde videri auctorem hunc esse Pelagiannm. Nam, in cap. *v ad Roman.,* negare videtur peccatum originale; tractans enim illud Pauli:
Err rPc- « Per unum hominem peccatum intravit inmun-
l ll dl* dmn, » sic explicat : Per Adam, inquit, intravit
ini ri o- peccatum in mundum, » intravit, inquam, imila-
giaiie. tionc, non naturali traduce aut propagatione : » quia scilicet posteri Adæ peccatum sponte sua imitati sunt, non autem naturali propagatione ex Adamo peccatum aliquod contraxerunt : quæ expositio fuit Pelagii. Unde hic auctor ementito nomine S. Hieronymi plures decepit. Nam eum
fcdniinj. secuti sunt Sedulius, Primasius et Ruperitis,
te adeoque commentarius Sedulii Scoti in epistolas Pauli idem cum hoc Hieronymiano esse videtur, resectis tantum plerisque, quæ manifestam Pela-
prima- gii hærcsim continebant. Sic et Primasii Uticensis, qui floruit sub Theodosio Imperatore fuitque S. Augustini discipulus, commentarius, ejusdem scripti, S. Hieronymo falso ascripti, non aliud quam lima et castigatio quædam est, licet per omnia non satis semper exacta ct diligens.

Aupns- Tertius S. Augustinus inchoavit commentarium
IIQUi. in epist. *ad Romanos :* a Sed difficultate et prolixitate, inquit ipse, lib. I *Retract.,* cap. xxv, Apostoli territus, destiti.» Scripsit et in epist. *ad Galathas* ct in reliquas sparsim, caque collegit Venerabilis Beda. Hos secuti sunt alii post aliquot saecula. Primus, qui cæteris aptius, peritius, sapidius scripsit, est S. Anselmas, Cantuariensis Archicpiscopus, Lanfranci discipulus et successor sub annum Christi 1080. Dubitat lamen Franciscas Ribera, in epist. *ad Ilebræos,* an hi commentarii sint S. Anseimi ; et in antiquis exemplaribus, Hcrveo monacho inscribuntur, teste Sixto Senensi in *Anselmo.* Nonnulla descripsit hic auctor ex commentario Ambrosiano, ut videre est in ll *ad Corinthios,* cap. vili.

Hirn.' llaymoetiam,lIalbcrstatensisEpiscopus,inhasce
Baiben- epistolas breviter scripsit, simpliciter ct clare
uteasiu*. anno pom¡nj 83o Cum Pcimasio ita consentit, ut pene unus idemque utriusque videatur esse commentarius.

Tb- Hos secutus D. Thomas, in easdem scripsit bre-
A‹ - viter, methodice et theologice, multumque materiæ legenti suggerit.

ra.-t» Magister Sententiarum, Petrus Lombardus, cx Patribus more suo commentarium in hasce épis- l/mhu-
lolas contexit: in quo hoc unum desideratur, dl“*
quod Patrum loca non annotet aut designet. Huic similis est Glossa ordinaria, quain ex Patribus, ob ' r
tacitis locis, collegit Strabo, Rabani auditor. Sicut Anselmas Laodunensis, anno Domini 1110 (ut tra- Au i-
dunt Sixtus Senensis et alii), auctor est Glossai in- ('"j'
terlinearis, quæ multa breviter cl punctim, sed docte ct utiliter attigit. Huic Glosses tum ordina-
ri®, tum interlineari adjunctus est Nicolaus Lyranas, ex Judæo Christianus, r* suo tempore no- yrln'14'
bilis Scripturæ interpres. Scripsit etiam Hugo Cardinalis, qui subinde moralia puncta, caque multa, sed brevia conglomerat e Scriptura.

E reccntioribus præ aliis egregio scripserunt £
Cajctanus, Dionysius Carthusianus, Contorcíais
Cardinalis, Ambrosius Catharinus, Claudius Gui- cautiore*
liaudus, D. Hasselt, doctor Lovaniensis, qui apud nos Lovanii manuscriptus exstat; Titelmannus, Adamus Sasbout. Bene etiam Gagneius scripsit, sed immatura morte prævcntus, commentarium hunc quasi posthumum embryonem aliis formandum, limandum et edendum reliquit. Novissime in omnes epistolas scripsit per dubia et quæstiones P. Alfonsus Salmeron fuse et docte. In epis- Alfonsm
tolain *ad Hebruos* scripsit Franciscus Ribera, singularis sacræ Scripturæ interpres, ultimamque Fianch-
ine quasi cycnæam vocem edidit. niSîi.

In epist. *ad Roman,* scripsit ***primo,*** Dominicus 1) lllhi¿
Soto docte cl theologice. *Secundo,* per quaestiones Solo,
selectas, P. Pererius. *Tertio,* commentarium plenum ct exactum, magno judicio edidit Cardinalis Tolclus, qui Apostoli argumenta et rationes acri Toletu*
indagine rimatur, nectit ct stringit. Mullas hic habet novas expositiones, casque vestigare et adamare videtur.

In epist. *ad Timotheum* ct *ad Titum* fuse et floride scripserunt noster Magalianus et Ludovicus Soto Major; ct ante hos Claudius Spencæus, qui to. Spca-
prolixas cum hæreticis nostri temporis disputa- caui·
tiones interserit. Habet ct Erasinus hic suas annotationes, grammaticales sæpe, quibus varias lectiones atque vim et signiticationem Græcæ dictionis expendit. Vcrutn de nonnullis fidei artica- *•' ”
lis, uti de divinitate Filii, de descensu Christi ad ,t'¿è-
inferos, de processione Spiritus Sancti a Patre et raUcu.
Filio, de peccato originali, de confessione sacramentali, dubie ct ambigue loquitur, ovaque ponit quæ postea Lutherus et Ariani excluserunt (1).

(1) Egregie in epistolas D. Pauli recentius commentati sunt Isaacus Habert-, P. Alexander, ord. Prædicatorum; Bernardinus Mauduit, quorum opera, ut optimo aota, satis sit indigitare.

Estius in Paulo interpretando, via quidem et methodo optima usus, vim verborum nexumque sententiarum diligenter exquirit et invenit; justa tamen non caret reprehensione , tum quia sa-pius et prolixe in quaestiones theologicas excurrit; tum quia Thomistarum opinionibus nimium favens, totus est ut ipsum Paulum Thomistam faciat ; tum quia durior c*t in explicandis Pauli locis do prxdesliualiono et reprobinone.

n*rttici. Ex hœreticis scripserunt inulti, ac in primis Calvinus, Boza cl Augustinus Marioratus, qui ex Lullicro, Mclancbthonc, Brenlio, Bulingero, Romeiano, Sarccrio, Petro .Martyre et aliis *Catenam* confecit.

Ex omnibus Cornelii a Lipide commoen Uriis primas dat comrmmtario in S. Paulum Rlchardus Simon, Wit- *toire erit. det principaux commentateur! du J'imtv. Tettainent,* cap. XUV.

Joannes a Gorctun optimam epitomen ex E-ui ‹ t Cornelii in Paulum commentariis conflavit, cuju pr I - «tantioreditio Lovanii exiit, ann. 175t, b> Ululo; *Ep>-*

Valables Catholicus fuit, sed ejns «cripta ab bardici* excusa ct depravata sunt : alioqui vir ipse fuit egregie doctus, tam in Hebrei», quam in Graecis. Acute litteram breviterque persequitur sed væpe a nostro Interprete diversus est. Habet enim ipse propriam verstonem, vel pobos versionem Tigurinam Leonis Hebrd. emboli- crrrip- toi.

tome commentariorum G Edit d Com a Inde í« *omne* 0. *Pauli Epistola», per /ohautem Goreum -re barrum, coltreta.* Editio nota t D. Pauli textu ¿'eaUj (>ncfdUouibuk aucta, ia-®*.

COMMENTARIUS

IN EPISTOLAM

AD ROI ANOS

ARGUMENTUM.

Dn» h-i- u', 'rí t,, i d ... .a- u, Cr.-j, . ,.r dj n^n* ti ó. now.

Totins epnlttls

Cl

Dcæ epistolae hujus partes sunt. Prior, ab initio usque ad cap. xn. dogmatica est. Posterior, a cap. xn ad finem u-ipie, etilica est, et mores insfruii. In priore dogmatica, ut ail S. Augustinus et IX co Anselmos, versatur et discutitur quaglio operum legis et gratia» : an videlicet Judæis solis (ut ipsi jactabant), propter merita operum legis, data sit justitia et salus ; an vero omnibus omnino nationibus sine ullo operum legis aut natura: merito, gratis a Deo concessum sit, ut per fidem in Chiistum et gratiam ejusdem justificentur, ac deinceps fidei et gratiæ cooperando, juste ct sancte vivant, itaque salutem æternam assequanj|ac en¡in de re Judaei cum Gentibus contcndOiant, Gentibus philosophiam et virtutes morales jactantibus, pro sua justitia : Judæis vero vendir.mtibus opera legis, ct quod essent posteri Abralne, quibus promissus erat Mcssias et salus, ut, si ca potiri vellent Gentes, deberent circumcidi et fieri Judæi proselyti. Utrosque retundit hic Apostolus, ostendens quod Judæi contra legem Mosis, Gentes contra legem naluræ gravissime peciarint et utrique indiguerint redemptore ; ac proinde utrisque gratis promissus sil Mcssias, cujus fide ct gratia gratis justificentur.

U -e autan totius epistola- c-t distributio. Primis quinque capitibus reprimit Apostolus fastum tam Judæornm, quam Gentium, ostenditque tam hos, legem naluræ ; quam illos, legem Mosis violas e. Idcoque omnes esse sub peccato, et consequenter egere Salvatore Christo ; quodque ex fide et gratia Christi, non autem cx operibus legis vel naturi» justitia petenda ct spectanda sil.

Secundo, cap. \ i, docet, quomodo in justitia per Christum accepta progredi, vitiisquo suis resistere deheaut : nam, ut ail cap. vu, post justificationem manet injusto concupiscentia, quam acuit lex, sed comprimit et superat Chi isti gratia.

Tertio, cap. vin , enumerat fructus quos capimus ex fide et justitia Cluisti.

'Juailu, cap. ¡X, X cl xi, docet Gentes vocatas ol cl clas t- .• ad justitiam, ab caque rejectos esse Jt i o->; eo qu id Gi otes Christo credere voluerint, Judæi vero noluerint, sed justitiam in lege Mosis, non autem in fido Christi quaesierint, eam* que >ihi quasi Abrahæ posteris, jure hereditario debitam arrogarmi. I

Quinto, cap. xn, transitad inores hortafurque ad exercitia Christianarum virtutum, ac denique, cap. XVI. salutationibus epistolam claudit (1).

Nota *primo* : Scripta est hæc epistola post utram- O™ que *ad Corinthios,* ut recte annotavit S. Chrysos- bæ'l'pi. tomus et patet ex I *Corinth.* cap. xvi, 2, ubi collec- ct lam fieri hortatur Paulus pro pauperibus Itierosolymilanis : hac vero epistola *ad Romanos,* cap. xv, primo io- £.'>, collectam illam jam factam esse significat, co? Ponitur tamen hæc epistola ab Ecclesia primo loco, vel ob præcminentiam Roman® Ecclesia*, ut censet Calharinus. Unde S. Irenæus, lib. Hl, cap. i, tradit S. Paulum cum S. Petro Romm evangelizassc, et cum eo Romanam fundasse Ecclesiam, sicut et eamdem cum eodemsuosanguine et martyrio consecravit. Vel, ut opinatur S. Augustinus, epist. 105 *ad Stilum,* eo quod gratiam fidei commendet, qum caput est et initium gratiarum. Vel, ut vult Theodorctus, ob exactam omnis generis doctrinam.

(1) Hæc Rnspnmiillcrus : « Sunt totius epístola) partes tres. I. Praefatio,cap. i, 1-17. II. Tractatio, cujus iterum du«o sunt sectiones, dogmatica et parænetica. Et in dogmatica quidem parte, p iis 11 capitii h h ' uiMite, lotus in eo esc, ut ostendat, non ex observatione Judaismi, sed ex observatione Christianismi, ct quidem solius christianismi salutem æternam homini sperandam esse, ita ut Judaismo amplius non sit opus; religione veteri Mosaica impietatem humanam, inter Judíeos Ethnicosque prorsus eamdem, non potuisse tolli, nec felicitatem veram restitui, itaque novam ad felicitatem hujus et futuræ vil® perveniendi viam et rationem, positam esse a ¡leo in doctrina Jesu Christi; ab hac sola certam salutis spem omnibus, Judæis Gentibusque esso repetendam, nec in hac re tribuendum esse qutdquam majorum mentis, aut legis Mosaicæ olisci valloni, sed soli benevolenti.e Dei per Jcsum Christum luculenta quadam ratione hominibus dedlaratæ. Altera hujus epístolas parte, para nevica, universa vita- Christian® pietas commendatur, cap. xn, 1 — xv, 14. HI. Pei oratio, «cu epilogus, quo continentur scriptionis excusatio, ap stolatus commendatio, adventus promissio, intercessionis petitio, ad Unem cap. xv. Caput xvi aliorsum ¡>ertinere videtur. » Cf. Bible de Vence , Pr< *face sur répart aux Romains;* Lhmeberg, *Einfcituny,* etc., p. 014 seqq.

FpífW Lin hw* pukid hum* •cnj.tam.

Noh xwundb : Probabiliter Salmeron, tom. J, prolegómeno 3X, in line, censet hanc unam Pauli epistolam Infine esso scriptam. Primo, quia eam Apostolus scribit Latinis : ipse enim ex dono linguarum sibi infuso etiam latine nomi. *Secundo,* quia ejus amanuensis fuit Tertius, cap. xvi, 22, quod nomen Latinum est. Dices: Cur ergo folias hic grecizal? Respondeo : Quia hactenus inter Græcos versatus erat, ideoque in Graeam erat proclivior.

Verius est scrip- et unam ir.4 ,vrri m num a à Tertio.

Contra Bellarminus, lib. II *De Verbo Dei* ‹ ap. vu, (q communiter alii, omnes Pauli epistolas, pra ter ad Hebreos, grince scriptas esse contenit (hint. Certe S. Chrysostomus et Græci Græcum textum quasi autographum sequuntur. Idem fa- cit ‹d Syrus. Adde, Paulum hac epistola Judæo et Barbaro non opponere Romanum , sed Græcum, cap. i, vers, 1 i ct 16. Scribit enim ex Gracia, ubi inter Græcos agens Græcæ linguæ jam assueverat, ideoque scribit grace etiam ad Romanos, quia his, uti et aliis, lingua Graea tum erat familiaris et elegans, ut dicam cap. i, vers. 16. Perinde ergo hic facit Paulus, atque si Graneus vel Belga aliquis ex Francia in Belgium ad Lovanienses vel Antuerpienses scriberet francicc. *Tertio,* idipsum confirmat, quod hæc epistola gracismis abundet, quodque Latinus noster textus ex Greco ad verbum, imo ad litteram et apicem sæpe expressus videatur, ut quod cap. i, 31 habetur : «Sine affectione, absque f‹edere, sine misericordia,» quis non videt ex Grcecis verbis açôycu;, ad apicem esse expressum ?Nam si latino scripsisset Paulus, latine et claro dixisset : *Inhumanos, fadifragos, immisericordes.* Similes grecismos videbimus cap. i,7 ,8, ct deinceps : ita ut hæc epistola plane stylo ct phrasi Graea scripta esso videalur.

Quarto, hic videtur esso sensus ct consensus interpretum tam Græcorum, quam Latinorum. Omnes enim provocant, cum lectio est dubia, ad textum Græcum, quasi ad Pauli autographum. Quod si textus (¡recua sit ambigu® et vari® significationis, variant quoquo in expositione interpretes : nil talo fit in Latino : v. g. *Rom.* cap. i, vers. 1, Græcum ¿ploere; Chrysostomus et Græci vertunt, *qui declaratus est;* noster vero Interpres et Latini vertunt et legunt, *qui prædestinatus est.* Ulnimquo enim significat Græcum ipcoWrwc. Quod si Paulus latino scripsisset, *qui pradcstinalw est,* milia foret hic lis, nulla varietas, nullum dubium; causa pro Latinis foret decisa, Latini omnes Græcos ad Latinum Pauli autographum provocarent : quod tamen nemo hactenus fecit (1).

Addo tamen, probabile esse Græcum Pauli autographum mox a Tertio, vel alio interprete, quem, ut alibi dixi, Paulus semper ad manum habebat, conversum esso in Latinum sermonem, itaque Romanis et Latinis esse transmissum ; hoc enim suadent rationes prioris centenfiæ Salmcronî*. Afqn* hac de cauca, nimirum oh duritiem ct obscuritatem interpretis, putavit Diodnrus Tarsensis hanc epistolam præ aliis tam hiulce ct obscure esse ron^ cripfam. ut dicam cap. XVT. 22. Pari modo S. Marrirssiiurn Evangelium .quod Romæ Lifinecon^ ripserat, fertur Aquileiæ in Græcum transtulisse, cujus originale Venetii* etiamnum asservatur, uti test \-tur Petrus Episcopus Aquiletensis in *Catalogo,* lib. IV, cap. Lxxxvt. Sic et Irenæum, quem nipote Græcum grace scripsisse omnes consentiunt, mox a quopiam familiari ejus interprete in Latinum esse conversum opinantur nonnulli, inter quo- est Fêvardentius, prnormiofnfre/umm: hoc enim suadere videtur styli illius Latini vetustas et gravitas

Denique scripta est hæc epistola anno Chri-li \3, ut ait Baronins (2), Corinthi, missa per Phoeben, ut habent Biblia Greca, Syra et Latina Regia in fine epistol®, cum jam S. Petrus Roma jussu Claudii abiisset in Britanniam ; tunc nimirum Paulus Romanos pastore destitutos, el inter se de quæstionibus jam dictis tumtdtasntes confirmavit, docuit et in concordiam redegit. I n i ‹ mirum non est, quod Paulus hac epistola Petrum, nipote Roma absentem, non salutet (3).

(1) Insuper, ait Dorn Cciliicr, Apostolus scribit Air *qui runt Romeo,* hoc est non solum L<uno-Romanis, sod etiam omnibus Christianis ex quavis natione Huma* degentibus. //ÚL *générale des auteurs sacrés,* tom. I,

(2) Rectius, anno 55 ineunte, ait Sepp. Vid. Chmnicon *A'tuum Apostolorum* tom. XVB prætiium; ct Sepp, op. cit., tom. II, p. 847.

(3) De *consilio* Pauli in scribenda hac *ad Rcmanos* epistola pauca dicam. Videtur nempe Paulus p^r Aquilam et Priscillain, et piares alios Claudii imperar ri* edicto Roma expulsos, quibus Cerinthi ct Lphcsi familiariter usos fuerat, certus factus t de re?¿&» Chnstianerum Romanorum. Paulus vero per cnm I» ni Aquilam, aliquanto post Romam redeuntem, furtasds etiuu pt;r Christianos ia Macedonia, Achaia, Asta ipsi familiariores factos, et Romam proficiscentes, atque insignia ejus in religionem menta narrantes ac predicantes, Romanis innotuit. Precipua causa, cur Apostolus hmc ad eos epistolam scriberet, fuisse videtur hæc, quod in orum co?tu,qui mixtos erat ex homtnfbns, ante susceptionem Christianas religionis, panini Judaismo, partito i iulorum cultui addictis, lites orue essent, quas componere studuit. Porro caurê dimidiorum hæ fero fuerunt : *Judaá* Chnstiani* opiniones Judaicas, imprimía pharbaicas cura doctrina Christiana conjungi re solebant, ct existimabant beneficia Messis m.qon juro ad suum populum, quam ad extern gentes pert mere, i. iv, 17;n, 17; ni, 2, 29;x, 12. Quin etiam do lege Musiica ipsa, sibi, non Gentilibus concerna, valde gloriabantur, censebantque propter hujus legis et rituurn sacrorum ohson itionem, ut ct propter merita majorum, Abrahami, etc., IMnm lpsis furo propitium; GonUles centra, utpete Ic^ destitutus, nec ab Abrahamo genus ducentos, nec ritibus sacris initiatos, Linquam homines profanos esso contemnendos, nisi et ipsi jugum legis Mosaica* imponi sibi paterentur. *Ethnico-ChnsticDu* ven» Christianos *'x Ja* dais, tanquam homines superstitiosos, mimique Dei misericordia indignes valde contennielcmt. Inde vero altercationes ct scandala enaLi erant, quæ a Paulo px^im carpuntui. Denique præter istam doctrina? ct opinionum varietatem, etiam vita plurimorum Christianorum vanis vitiis, vd jam corrupta erat, vel certe facile coirurnpi pulciai. Itaque Paulus partim Judaicas opiniones reluparimi odia ct rixas pellcn» studeL

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ſautus commendans suum opostolatum et Evangelium, salutat Romanos, eosque visere et eis *predicare exoptat.*

Bine. secundo, 1<¡, *docci Evangelium et fidem Christi esse virtutem Liei in salutem omni credenti : justum enim ex fide vivere.*

linde tertio, virs. 18, *docet Ethnicos ante Christum, licet Deum ex creaturis agnoverint, non tamen eum, sed idola coluisse, indeque a Deo traditos in reprobum sensum, in abominanda, gure hic recenset, scelera incidiss' Docet ergo omnes ante Christum peccatis et ira Dei fuisse obnoxios; ut inde concludat omnes eguisse Evangelio, fide et gratia Christi Redemptoris.*

I Paulus, servus Jesu Christi, vocatus Apostolus, segregatus in Evangelium Dei, 2. quod ante promiserat per Prophetiis suos in Scripturis sanctis, 3. de Filio suo, qui factus est n ex semine David secundum carnem, 4. qui prædestinalus est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri : 5. per quem accepimus gratiam el apostolalum ad obediendum fidei in omnibus Gentibus pro nomine ejus, 6. in quibus estis et vos vocati Jesu Christi : 7. omnibus qui sunt Romaj, dilectis Dei, vocatis sanctis. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo. 8. Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis : quia tides vestra annuntiatur in universo mundo. 9. Testis enim est mihi Deus, cui servio in spiritu meo in Evangelio Filii ejus, quod sine intermissione memoriam vestri facio, 10. semper in orationibus meis : obsecrans, si quomodo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos. 11. Desidero enim videre vos, ut aliquid impei liat vobis gratiæ spiritualis ad coixirmandos vos : 12. id est simul consolari in vobis, per eam qua- invicem est, (idem vestram atipie meam. 13. Nolo autem vos ignorare, fratres : quia >;epe proposui venire ad vos (et prohibitus sum usque adhuc), ut aliquem fructum habeam el in vobis, sicut et in cæterisgentibus. 14. Gracis ac Barbaris, sapientibus el insipientibus debitor sum : 15, ita (quod in me) promptum est et vobis, qui Ilomæ estis, evangelizare. 16. Non enim erubesco Evangelium. Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Judæo primum, et Græco. 17. Justitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem : sicul scriptum est : Justus autem ex fide vivit. 18. Revelatur enim ira Dei de coelo super omnem impietatem et injustitiam hominum eorum qui veritatem Dei in injustitia detinent : 19. quia quod notum est Dei, manifestum est in illis. Deus enim illis manifestavit. 20. Invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur : sempiterna quoque ejus virtus, et divinitas: ita ut sint inexcusabiles. 21. Quia cum cognovissent Deum, non sicul. Deum glorilicaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, el obscuratum esi insipiens cor eorum ; dicentes enim se esse sapientes, stulli facti sunt. 23. Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis,el volucrum, el quadrupedum,ct serpentium. 24. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam : ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis : 25. qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium ; el coluerunt, et servierunt creatura potius quam Creatori, qui est benedictus in sæcula. Arnen. 20 Propt-r» a tradidit illos Deus in passiones ignominiæ. Nam feminæ eorum immutavo

nini nntiiralem usum, in eum usum qui est contra nalnraa , 27. Similiter autem ct mar-culi, relicto naturali usu feminæ, exarserunt in desideriis suis in invicem, ma-culi in masculos turpitudinem operantes, et mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes. 28. Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia : tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant eaqumnon conveniunt, 29. repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione , avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, 30. detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inventores malorum, parentibus non obedientes, 31. insipientes, incompositos, sine affectione, absque feedere , sine misericordia. 32. Qui cum justitiam Did cognovissent, non intellexe-runt, quoniam qui talio agunt, digni sunt morte : et non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

Veri. <. Pauli no-iu h i unde d‹ ump-qni')l h fcuiücet?

1. Paulus. — De hoc nomine multi hic multa afferunt.

Primo, aliqui putant hoc nomen c«sc Graecum, el *fPl,etcm›* vel potius *quietum* significare, deducique àzô Tcü iraûuv, id est « *quiescendo,* Sicut e contrario Saulus (ait Ambrosius) significat inquietudinem : aíxe; enim Græcis idem est quod *commotio.* Nam Saulus inquietus fuit, turbator et persecutor Ecclesiae.

Secundo, S. Hieronymus, in *Nominili. Hebraicis,* vult nomen *Paulus* esse ilebræum et significare *mirabilem :* hoc enim significat Hebræum *pele,* unde Paulus. Alii Paulum interpretantur *operarum,* a radice bjJD *paal,* id est operatus est.

Tertio, alii censent nomen *Paulus* esse mixtum ex Hebræo et Gr.eco et significare os tuba*, vel potius os tibia*, quasi conflatum sit ex HD pc, id est *os,* et aùxo'i, id est *tibia.* Rursum S.Damasus, in *Carmine de S. Paulo,* putat Paulum in baptismo mutasse nomen Sauli in *Paulus.* Sed contra facit, quod post cap. ix *A'tor.,* ubi Paulus baptizatur, semper vocetur Saulus, usque ad cap. xiu. Ergo post baptismum diu Sauli nomen retinuit : non ergo in baptismo nomen Pauli assumpsit. Denique Orígenes putat Paulum fuisse binominem , et in circumcisione illi tam Pauli quam Sauli nomen impositum esse, siculi Matthæus vocatus est Levi.

Nomen manum ttqiuoc-«nono uatinq-tum

Verum respondeo et dico : Verius est, *Paulus* esse nomon Latmum ct Romanum. Rursum Sauluin assumpsisse hoc nomen Pauli, *Actor,* xm, 9, quando, uj,j cum Barimba segregatus est ‹l d ignalus Àpostolus Gentium, scilicet, mox Ut CCuplt pradicare Gentibus, puta Paulo, Proconsuli Cypji, in quem primo e Gentibus incidit cumque convertit : ut enim illi et aliis Gentibus Paulus quasi Romanus civis, etiam nomino suo facilius so insinuaret, Paulus, inquam, qui omnibus omnia fleri cupiebat, ut omnes lucrifaceret; proplerca hac occasione Sergii Pauli, ut dixi, nomen Judaicum Sauli, levi mutatione unius litlcrai, mutavit ni nomen Romanum Pauli.

Id ita esse ex eo conjicitur, quod usque ad apostolalum suum ad Gentes el conversionem Sergii Pauli, semper vocetur Saulus, vel Saul, a Saule primo rege sua* tribus Benjamin, quia inter Judíeos agebat : post illam vero Sergii Pauli conversionem emper vocetur Paulus, qma deinceps inter Romanos et Gentes, quasi Gentium doctor ct Apostolus agit. Ita S. Augustinus, lib. Vili *Confess.,* cap. ni; S. Hieronymus, in epist. *ad Philemonem ,* Reda et Salmeron hic, et Loriaos in cap. ix *Actor ,* vers. 18.

Non ergo Sergii. Paulas Saulo suum Pauli nomen ex amicitia imposuit, ut aliqui volunt; sicut Josephus fatetur s« Flavii nomen ac, pisse a familia Flavia Titi et Vespasiani : cum potius Sergius Paulus, qu -i catechumenus et di opulus a Paulo nomen accipere debu* rii, quiist a magistro suo : siculi S. Cyprianus C c. ilii nomen a *C* -cilio presbytero, aaquo baptizatus est, assumpsit : sed tantum occasiono illius Pauli, qui nomen sibi affine gerebat, quemque primo e Gentibus convertit Paulus, sponte inter Gentes nomen Pauli assumpsit.

Hinc patet etymon Pauli esse Latinum, et Paulum idem esse quod parvum, pusillum, modicum. Unde et a parva statura Pauli nomon adii i*-si«e familia* Æmiliæ, auctor est Sigonius in *Nominibus Romanis,* quasi dicat Paulus : Ego olim Judeeis fui Saulus, nunc vobis Romanis Romanus sum Paulus : olim ante christianismum altus et superbus eram, quasi aller Saul ; nunc Christianus effectus parva- sum Paulus; parvus, inquam, tum corpore, tum inigis animi demissione. ita S. Thomas el S. Augustinus, lib. *De Spuit. et Litt.,* cap. vu. El m *Psalm,* lxxii ; « Paulus, inquit, primo Saulus, postea Paulus, id est primo superbus, postea humilis. Saul ‹ mm, undo dictum est nomen Sauli, nostis quia rex superbus et infrante fuit. Non quasi aliqua jactantia nomen sibi mutaverit Apostolus; sed ex S-uilo factus esi Paulus, ex superbo modicus. Paulum enim modicum est. » El lib. 1 De *Verbis Domini, serui.* 13 ; «Tu es ipse Paulus,in te parvus, in Domino magnus; in lo infirmus, in Domino firmissimus. Ens exaltatus, quia non es ingratus. »

Quare quod S. Hieronymus, loco jam citato, Pauli nomen censet esse nomen victoria* ct triumphi, licet a parte rei vere hoc nomen ita

No aJaU uwb»6»j.

accipi possit : tamen hæc non esi vera hujus nominis ratio ex mente et intentione Pauli, qui, ut dixi, Pauli nomen non tam sublimitatis, quam familiaritatis et humilitatis studio assumpsit. Ascribam lúe verba S. Hieronymi, quia pulchra sunt : « Iti Scipio, inquit, subjecta Africa, Africani sibi nomen assumpsit, et .Metellus, Creta subjugata, Cretici cognomentum reportavit, et Imperatores nunc usque Romani cx subjectis gentibus Adiabenici, Parthici, Sarmatici nuncupantur ; ita et Paulus, ad predicai¡onera Gentium missus, primo Bcclcsiæ spolio proconsule Sergio Paulo, victoriæ suæ Irophrea retulit erexitque vexillum, ut Paulus diceretur e Saulo. » Aptius S. Augustinus, serra. 25 De *Sanctis,* tom. X : « Patitur, inquit, Paulus quod fecerat Saulus. Saulus lapidavit, Paulus lapidatus est. Saulus Christianos virgis affecit, Paulus pro Christo quinquies quadragenas una minus accepit. Saulus persecutus est Ecclesiam Dei, Paulus submissus est in sporta. Saulus vinxit, Paulus vinctus est. Et dum Paulus sæviens quærit minuere numerum Christianorum , etiam ipse accessit ad numerum Confessorum. »

Apostolus igitur, ut ipsemet ait, « presentía corporis fuit infirma. » Fuit enim nomine et corpore Paulus, id est parvus; sed ingenio, animo, virtute el factis magnus. « Animus enim non mensuratur corpore, » sed corpus transcendit. Pulchre cl vere Sapiens, *Eccli.* xi, 3 : « Brevis, id est *parva,* in volatilibus est apis, ct initium *primas, principatum)* dulcoris habet fructus illius, ⅱ Ita corpore parvus , sed animo celsus fuit S. Hieronymus, ut habet ejus Vita apud Ribadenciram et alios. Idem de se innuit S. Augustinus, hom. De *Trans[i'jur. Domini :* « Qusso, inquit, per Dominum, ne vos homuncionis foeditas offendat, dummodo qualibet occasione , de cordibus vestris peccatorum sordes abstergat. » Et *Sum.* 6 inter commun. : « Obsecro , ait, vos fratres, etc., ut oretis pro me exiguo et pusillo, » etc. S. Antoninus, memorile portentura , æque ac sanctitatis ct miraculorum, ab exigua statura nomen accepit : vocabatur enim Antonius. Nimirum ut ait Poeta,

> Major in exiguo regnavit corporo virtus.

Et e contrario :

> Nulla m trm vasto corpore mica salis.

p«rri 'T '* Et Cicero : « Valentissimo quisque corpore longissimo abest a sapientia. » Experientia docet i ommuniter in parvo corpore magnos inesse animos. Virtus enim unita fortior est seipsa divisa. Virtus autem animai in corpore parvo unitur, in magno dividitur et dispergitur. Atque hac de causa naturaliter parvis quam magnis facilior est marnianimitas, difficilior humilitas. Eleganter et cordate S. Gregorius Nazianzeuns , scribens *ad Ifinaulum,* qui Alypiante uxori su e Gorgoniæ. Gregorii sororis, filiæ, exiguam sinturam exprobrabat, ita rescribit, *epist.* 15.5 : « Alypiauam apud nos cavillis incessis ut parvam et tua proceritate indignam, o magne et vasto ac gigantino tum forma, Ium robore. Nunc demum intclligo animum mensure subjici, ac rupes margaritis preslantiores esse, corvosque lusciniis augustiores. Tu vero magnitudine lua ct cubitis fruere. » Deinde subdit : « Quod si hoc quoque adjicias, eam orationis causa curvam esse, ac per ingentes mentis agitationes, perpetuam cum Deo consuetudinem habere ; quid hic de tua sublimitato corporisque mensura te jactabis? Vide tempestivum silentium, loquenlem audi, quam non incompta sit animadverte, quam ut femina foriis ac strenua, quas rei domestic® utilitates aflerat, quam viri amans, ac tuin illud Laconis dices: Certe animus in mensuram minime cadit, atque externum hominem oculos conjectos in internum habere oportet. Ita cam ut parvam deridere desines, et tuum conjugiuln faustum ac felix judicabis. »

Seikis Jesu CnatSTi. — « Servus, » scilicet honorarius , qui hebraico vocatur JTTJO *inescaret,* d est minister, de quo plura dicam *Philip,* cap. i, vers. 1.

Vocatus Apostolus, — id est vocatus ad apostelatura, vocatione Apostolus. Greco enim non est participium MxXr.uxwi, id est vocatus, appellatus ; sed nomen xXrréc, id est vocalilius. Unde Syrus vertit NFPjwl N'lp *karta vaschehcha,* id est vocalilius et Apostolus, *q. d.* Evocatus Deique Apostolus. Ita S. Chrysostomus. Sic Hispani gloriantur quod sint *criados del Iley,* id est servi Regis, evocati a Rege, vocalitii Regis. Undo, leste llesyehio, *vocatus* dicitur nobilis. Alludit ad *Isaia:* x1 viii, 12, ubi pro co quod nos habemus : « Audi, Israel, quem ego voco, » hebraico est *meccnai,* id est *vocate mi,* uti vertunt Aquila, Symmachus, Vatablus cl alii : Israel enim typus fuit S. Pauli el fidelium. Vide ibi dicta (1). Rursum alludit hic Paulus per nomen llebreum et Syrum *scelicha,* id est Apostolus, ad prius suum nomen regium Saul. Saul enim hebraico significat Avocatum cl postulatum, scilicet a Deo ad regnum, sicut Saulus hic uoslcr ex eadem tribu Benjamin est vocatus ct postulatus ad aposlolalum : eslqiio paronomasia Hebraica, ‹/. *d.* Paulus : Qui olim fui Saulus vel Saul ; nunc sum *scelicha,* id est vocatus ad legationem ct munus Apostoliciun. Pari modo iu voce *karia,* id est vocatus, alludit ad duodecim principes vocatos a Deo et Mose, ut duodecim tribubus preessenl, *Num.* i, IG. uti ibi dixi. Quare parerga hic est Anseimi expositio, qua censet Paulum se non Apostolum. sed vocatum Apostolum nuncupare ex studio humi-

r'"!n* elma. nere Ap^to. «pr»*-

(1) Simplicius: Vocatus Apostolus, i›l est, consiilutu» Ap›-tollis, cui munus Apostolicum est ileuiaiulatum, V ..itus ab it.s › Christo, non ut al b r›- -l'in istum mentitus, I Cor. i,I.

litatis, 7. *d,* Ero non voco mo Apostolum, sed ab aliis vocatus et dictus sum Apostolus : quomodo S. Bernardus ex humilitate non Abbas, sed vocatos Abbas Claræ vallis dici et nuncupari voluit : repugnat enim huic expositioni textus Græcus, ut patet ex dictis.

Nota *primo: Actor.* ix? vocatus est a Christo Paulus Apostolus, id est legatus, missus a Christo per lotum orbem evangelizare ct docere Gentes, fundare et regere Ecclesias Christi, de quo plura dicam, vers. 5.

IWnsct ainutuU Apostoli flu.i<nt, piæter Christo '' -l''' *l.l.*

Nota *secundo :* Prater duodecim Apostolos, qui ^*[atth.* x, a Christo in terris vivente vocali ct missi sunt predicare regnum Dei, nomen Apostoh extensum quoque est ad Paulum, Barnabam, Silam, Lucam, Marcum aliosque, qui peno idem officium sunt sortiti, quod primi illi duodecim a Christo vocati. Unde S. Hieronymus, tn *cap.* i *ad* vers Apostoli titulum in Paulo ct Apostolicam dignitatem suspiciens, inquit : « Quod ait Paulus de se, Apostolus autem Jesu Christi, talo mihi videtur, quale si dixisset, Pnnfcctus prietorio Augusti Cæsaris, magister exercitus Tiberii. Ut enim judices sæculi hujus, quo nobiliores esse videantur, ex regibus quibus serviunt ct ex dignitate qua intumescunt, vocabula sortiuntur; ita ct Apostolus grandem inter Christianos sibi vindicans dignitatem, Apostolum se Christi titulo prenotavi!, ut ex ipsa nominis auctorilato lecturos terreret, indicans omnes qui in Christo crederent, debere sibi esse subjectos. » Apostoli enim a Christo iu totum orbem et in omnes fideles auctoritatem et imperium acceperunt.

Psuln.in .tola- ¿'tus "a uitiusus.

Nota *tertio* : Paulus hoc Apostoli nomine, quasi (¡tuio muneris dignitatis el professionis, se initio epistolarum, suis insinuare solet. Sicut enim repro.nonges el principes præfanlur : Nos Albertus, Dei gratia Archidux Austria), Dux Brabantia), etc.; ita Paulus : « Ego Paulus, Dei gratia el vocatione Christi Apostolus; » non autem per me, vel amicos, vel potestatem laicam in apo-lolalum intrusos; hoc enim proprium ed pseudo-apostolorum et hærelicorum, ut docet S. Cyprianus, lib. *De Vintale Eelesia- :* « Ii sunt, ait. qui se ultro apud temerarios convenas sine divina dispensatione præficiunt, qui se pr. -positos sine ulla ordinationis loge constituunt (nola nomen Ordinationis, quæ sane non a magistratu , sed a Christo Jesu, ejusquo vicariis Episcopis, manuum impositione ritu veteri in sacramento Ordinis suscipitur), qui, nemine episcopatum liante, Episcopi sibi numen assumunt. » imo S. Paulus, *Ihibr.* v, 4 : « Nec quisquam, inquit, sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo, lanquam Aaron. » El Jeremías de falsis prophetis, se per amicos atri reges intrudentibus, sic ait carpens et xulpans eos, cap. xxiii, 21 : « Non mittebam Prophetas, el ipsi currebant; non loquebar ad eos, el ipsi prophetabant.» Sicut enim magistratus est ordinaro civilia et civicos prefectos; ita Episcoporum est ordinare sacra et sacros Prasuies : hic enim est hierarchicus ordo Ecclesia) a Deo institutus. < Scriptum est, ait Ambrosius, lib. V, epist. 33 *ad iiarccllinain sororem* : Quæ Dei, Deo; quæ Cæsaris, Cœsari; ad Imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem Ecclesia) : publicorum tibi mœnium, o Imperator, jus commissum est, non macrorum.» El Hoslus Constantio : « Tibi, inquit, Deus Imperium commisit; nobis quæ Ecclesiae sunt, credidit. » dH

Segregatus IX Evangelium Dei , — tanquam in rem arduam ct sublimem, quæ omnem nalur® modum ct rationem transcendat. Alludere rursum videtur Spiritus Sanctus ad etymon Hebraeum nominis Pauli. Sicut enim velS"ibrs, sic-uli ›t ▮ vocatum et postulatum ad munus Apostolicum, ' * ita K73 pc/e (unde Paulus), sL-ni:. t .arduum, n-nw excellentem, mirabilem, ideoque a vulgo -egre- Joi: ' palum. Idem innuit Græcnm rïMi»^*" enim significat secernere aliquid et segregare t in- miniua. quam eximium, puta Lanquam organum electum, quale fuit Paulus. Unde et medici -ri-.ù: vocant sententias selectas, raras et eximias. Sic Christus, *IsaifF* ix, 6, vocatur kSd *[de,* id est admirabilis , eximius, segregatus. Et angelus nuntians Manne Samsonis ortum, *Judinim* xm, 18 : «Quid quæris, inquit, nomen meum, quod est mirabile, » Iv-braice, quod est xba *pole.* jH

2. Quod axte promiserat ren 'imi h ;.is ^ios Vcn-»- ix Scriptims saxctis db Filio mo, — q. d. Non novum, non nuper inventum, aut ex meo alleriusve hominis cerebro fabricatum est Evangelium, sed ab œterno a Deo institutum et decretum, ideoque jam olim per omnes san- tos Prophetas promissum tanquam res rara. mira, salutifera, divina, certissima et verissima; utpote quæ confirmata est el corroborata tot s-vetitorum tempore : temporis enim filia est veritas, ait Cicero, lib. Il De *Oratore* (i).

3. QI I FACTI S ESI EI EX SEMINE Da VID SECL'MUM Ven- J. CA lAEii. — Syrus, Valla el Erasmus vertunt, /u* ywit'us <s', vel *na us est.* Sed m-dius vertit noster lutu près, *ipti factus est:* Grece enim non est — -Y r vel -¡.w .ji.cj a -i-oio», id est *(j''ii:o ;* sed poy- a fivciuu, id est *[io.* Unde S. Cyrillus. lib. XI 7 s *turi,* sub medium, dicit totam SS. Trinitatem dici et esse ipTr.r«, id est increatam, infectam, sive non creatam, nou factam; solum vero Patrem esse et dici i-yiwvw, id esi ingenitum, ct ita Putres Christum hic nou natum, sed factum miei pretantur; ut Tertullianus, *Contra Pruxeam;* Irenieus, hb. Ill, cap. xxxu;S. Augustinus, lib. Il *l)c Trunl.,* cap. v. Vox enim *factus* magis signi- Mutiy ficai humanam Daturam Christi contra Marcio- ll,'' T* nem, ïlkmiqüe Chnslum non e cado m virgmeui ballai, L intulisse, ul voluit VolcuUnubj sed ia Virgme, el

(1) Hoc addit AposUl'JS propter jud-u antes, tini calimini.ibinlur. el Prophetas ab Aputiuio cciu<'.*uu, òuaque privali auctoritate*

& r,r> ex virgine formatam, idque non ex copula viri,
u; F "• ut voluit F.bion ; sed virtute Spiritus Sancti, factam et productam accepisse : ita ut Christus est ¿eró;, id est sine patre, secundum humanitatem, sicut est id est sine matre, secundum deitatem.

Tm. 4. 4. Qui pr-edestixatus est Filius Dei. — a Qui uiiu ʻ»Í Prædeslinatus est,» Graece ¿prfñrc;, quod apte in hoc et plane Syrus et Greci vertunt, *qui declaratus ct l -a "-agnitus est Filius Dei.* Ita Chrysostomus, Théophylactus, OEcumenius, Origenes, Theodorctus; imo Tolelus sic exponit Latinum *praedestinatus*, sive *definitus,* scilicet non quoad rem, sed quoad notitiam hominum, ut *praedestinatus* idem sit quod *certificatus, certo cognitus hominibus, q. d.* Christus demonstratus et declaratus est præ aliis Sanctis, qui sunt filii Dei adoptivi, quod ipso solus sit Filius Dei naturalis. Sed hoc est torquere Latinum verbum *praestinatus* et *prademonstratus,* vel declaratus. Quare hoc sensu melius Ambrosius subaudit hic verbum *declarari,* dum sic exponit : Christus, latens in incarnatione, prædestinatus est, ut declararetur Filius Dei iu resurrectione. *Secundo,* rectius ct profundius noster Interpres, quidquid obstrepat Calvinus, Græcum ¿sioOívrt; vertit, *<pii praedestinatus est,* ct ita legunt S. Irenœus, lib. Ill, cap. xxxil; Hilarius, lib. Vil *De Trinit.;* Augustinus, lib. *De Prcedest. Sanctorum,* cap. xv; Ambrosius ct alii. Græcum enim licet apud profanos sæpe significet *declarare,* tamen auctore S. Dionysio, lib. *De Divinis Nomin.,* cap. v, passim in Scriptura significat *definire, constituere, predestinare,* ut *Actor.* n, 23 : « Hunc definito consilio et præscicntia Dei traditum , » Grece est úpauínj partii. *Actor,* x, 42 : « Ipse est qui constitutus est judex vivorum ct mortuorum, » Grece ú:iauñc; **prr¿. Act.* xvii, 2G: • Definiens statuta tempora, » Grace

Adde : Etiamsi Origenes, Hieronymus, Tertullianus , Cyrillus, Thcodoretus , Chrysostomus, CEcumenius legant in Greco íptaflím;, quod est ad verbum, *destinatus est,* scilicet, ab æterno : quod in re idem est cum co quod noster Interpres vertit, *praedestinatus est,* tamen alii, ut Ambrosius, Augustinus, Irenœus locis jam citatis, ct Epiphanius, *haeresi* 54, in fine, et Athanasius , lib. Ili *De Assumpt. hominis,* clare legunt in Greco wpi'.yieWm; : hoc autem ad verbum idem est quod *pradestinatus est,* non autem *pradeclaratus est*.Sic enim hic verti non posse palet ex sequentibus ; vox enim *prie* falsum induceret sensum.

» i- ... Ibi nota : Putat Origenes Christum solum dici
°] •' *i:"r m ,* id est *destinatum,* quia antequam nasceretur homo, erat Deus Deique Filius: nos vero dici id est *pradestinatos,* quia non eramus antequam nasceremur. Sed hæc distinctio subtilior est, quam verior et solidior; *destinatus* enim hic idem est quod *prædestinatus,* ut jam dixi. Quare non recte Orígenes hunc locum sic exponit, *q. d.* Paulus : Christus existons Filius Dei, destinatus est ut sit princeps et primogenitus ex mortuis, scilicet, ut in eos virtutem divinam exerceat cisque det Spiritum sanctificationis et vivificationis.

Sensus ergo Apostoli est, *q. d.* Homo Christus, qui factus est ex semine David, seu cui data est essentia et existentia human® naturae, praedestinatus est ad hoc, ut subsisteret in persona Filii Dei ; id est prredestinalus est Jesus ad hoc, ut scilicet qui futurus erat secundum carnem filius David, idem secundum hypostasin esset Filius Dei : hoc est, pradestinatum est, ut hic homo, qui dicitur Jesus, estque filius David, esset simul Filius Dei, quia scilicet pradestinatum est, ut hic homo assumeretur a Filio Dei, illique hypostatice uniretur, ita ut idem esset homo ct Deus, sive filius hominis ct Filius Dei. Ita S. Augustinus, *De Prædestin. Sanctor.,* cap. xv ; Anselmus, Concilium Toletanum XI, cap. i, ct passim Scholastici, IH *part., Quæst.* XXIV.

Dices: Pronomen *qui* refert Filium Dei, qui pracessit. Filius autem Dei non est praedestinatus, ut fieret Filius Dei, quia semper fuit Filius Dei. Ita Calvinus.

Hespondeo : Pronomen *qui* refert Filium Dei, Ch(l„ul
non formaliter, sed materialiter, scilicet non qua- i¡Ur pr>
tenus est Filius Dei, sed quatenus factus est se- tus est
eundum carnem ex semine David, uti præcessit, Filiui
id est refert hunc hominem Christum, qui as- Dei.
sumptus est a persona Verbi, estque Filius Dei. Hic enim homo non fuit ab æterno Filius Dei, sed prædestinatus est Filius Dei, sicut in tempore factus est Filius Dei.

Ubi nota, S. Scripturam de Christo ita loqui, Attribiiita Divi i- i ut jam de ejus divinitate loquatur, mox ad ejus "ütü' ét humanitatem transeat, rursum ad divinitatem re- bnuuni-
deat. Hinc fit, ut Christo det attributa quæ Deo
sunt propria, et mox eidem tribuat alia quæ non- scriptura
nisi in hominem cadunt. Id clare videre est *Hebr.* tribuat
i,2, ubi sic loquitur Apostolus : a Novissime diebus istis locutus est (Deus) nobis in Filio, quem constituit hæredem universorum. » Ecce hic loquitur de Filio, ut homo est ; et mox loquitur de eodem, uti Deus est. Subdit enim : a Per quem fecit et sæcula, qui cum sit splendor gloriœ ; » ac rursum redit ad eumdem Filium qua homo est, cum statim subjungit : « Purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram majestatis in excelsis. »

Dices *secundo :* Hic homo non tantum Christi naturam humanam, sed et personam, quæ Verbum est, includit; et relativum *qui,* non potest referre naturam humanam : quia sic dicendum esset, *quæ;* ergo refert personam : atqui in Christo non fuit alia persona, quam divina Verbi; hœc autem non potuit predestinan ad unionem Verbi. Sic enim pradestinatum esset, ut idem cum eodem, sive ut idem cum seipso uniretur : quod est impossibile. Unde possim Ductores dicunt,

solam naturam humanam predestinatam ct elevatam esse ad hanc unionem eum Verbo. Est hoc argumentum Toleti, quo probare contendit *praedestinatus* hic debere exponi per *declaratus.*

Respondeo : Relativum *qui* refert naturam humanam Christi in concreto, id est hunc hominem, non subsistentem, sed existentein ex semine David. Licet enim idem materialiter subsistat in persona Filii Dei, uti precessi! ; tamen in nova hac propositione, mens inde , puta ab hac subsistentia et persona Verbi, prescindi!, et tantum Chriiti in subjecto *hic homo* hominem existentem, non non tin-aU(Cni subsistentem sive personatum concipit, tun, donec accedat predicatum *Filius Dei.* Sic fit in et perso- oinni propositione essentiali ; nam in ea semper "e.tiniu sl,l)jectum re idem est cum predicato , sed condin po- ceptu distinctum et quasi precisum; ut homo est test. animal, leo est brutum.

Respondeo *secundo:* Pronomen *qui* referre potest personam hujus hominis, seu hoc suppositum humanitatis Christi confuse, abstrahendo ab eo, quod idem sit suppositum divinum Filii Dei: licet enim in re idem in Christo sit suppositum humanitatis et divinitatis, tamen in conceptu nostro, quem per enuntiationem hanc exprimimus, unum ab altero seorsum concipi, itaque quasi separari et prescindi potest; ut scilicet idem hoc suppositum in subjecto concipiam tantum eatenus, quatenus est suppositum humanitatis ; in predicato vero idem concipiam, quatenus est suppositum divinitatis, sive Filii Dei ; ut sensus sit, praedestinatum est ut persona Christi hominis esset non humana, uti est aliorum hominum, sed ut eadem esset cum persona Filii Dei. Ita subtiliter et erudite docet Franciscus Suarcz, III *part., Quast.* XXIV. Et hoc sensu patet, Christi non tantum naturam humanam, sed ct personam in confuso, sive in abstracto esse prædestinatam, ut ibidem docet Suarez et D. Thomas.

Chri.4¡ Denique notat D. Thomas, III *part., Quast.*
uiæn i?» Scholastici, hanc Christi prædeslinatio-
,iuùn, nem fuisse medium, finem et exemplar nostre
finisti predestinations : quia, ut Augustinus, De *Pnc-*
^nortne4r ^ancf-› caP- xv› a'* : th'ídlR initio fidei suœ homo quicumque Christianus, qua gratia homo ille ab initio suo factus ost Christus. De ipso spiritu et hic renatus est, de quo ille natus. Eodem spiritu fit in nobis remissio peccatorum, quo factum est ut ille nullum habeat peccatum : » scilicet tam Christo, quam cuilibet Christiano id datur sine ullis alicujus ineritis, ex mera Dei gratia.

In virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Jusu Christi Domini nostri. — *Primo,* S. Chrysostomus et Greci hæc sic explicant, *q. d.* Declaratus est Christus esso Filius Dei, *pruno,* in, id est *ex,* virtute miraculorum; *secundo,* quia dabat Spiritum Sanctum; *tertio,* ex resurrectione ex mortuis, quia inde quasi mortis Dominus resurrexit.

Secundo, Theodoretus et Toletus sic explicant, dirigi *q. d.* Christus declaratus est Filius Dei, per virtutem a Spiritu Sancto et sanctificante Apostolis collatali), qua miris signis et factis resurrectionem Christi confirmarunt: hoc autem factum est, postquam ipse Dominus a mortuis resurrexit, Huc pertinet Ambrosii expositio : Christus, inquit, predestinatus est per Spiritum Sanctum, ut manifestarctur esse Filius Dei ; in virtute qua resurrexit a mortuis.

Verum noster Interpres, ut dixi, vertit, non *declaratus,* sed *pradestinatus est.* Hujus ergo nostre versionis hic est sensus : Christus a predestínalos est Filius Dei in virtute, » id est cum potentia divina (Grece enim est non m ponitur procum; sic enim sæpe sumunt Hebrei pro P), ut scilicet, licet esset Filius David secundum carnem fragilem et infirmam, haberet tamen tam potentiam, quam hypostasin divinam ; nimirum ut per hanc potentiam, hic homo unitus Verbo faceret miracula, remitteret peccata, sanctificaret homines : quam potentiam habuit *secundum ,* id est *per,* et a natura divina, qua est a Spiritus sanctificationis, » id est fons omnis sanctitatis; vel planius, a Spiritu Sancto, qui totum hoc unionis hominis cum Deo opus in Christo peregit, dunque ita sanclificavit, ut illi virtutem dederit omnes homines sanctificandi, quæ potentia Spiritus Sancti maximese ostendit, maximeque patuit «ex resurrectione » ex mortuis, ¡destin resurrectione, qua Christus se et alios mortuos suscitavit. Unde de ea tunc dixit Christus, *Matth.* xxvm : < Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra. » Et Joannes, *Apoca!,* v : « Dignus est Agnus qui occisus est, accipere virtutem et divinitatem et sapientiam. » Ita S. Augustinus ct passim interpretes.

Aliqui etiam sic explicant : Christus predestinatus est, ut esset Filius Dei, « in virtute, » id est in unione hypostatica, quæ opus fuit prestantis- cimtur simum virtutis et potenti® tum Dei Patris, tum r.*'n* Spiritus Sancti, sive sanctificantis : per quam polentem unionem ipse Deus et Spiritus Sanctus pouuiu. resurrectionem mortuorum induxit, fecitque ut Christus et alii Christiani a morte corporis ad vitam beatam, peccatores vero a morte peccati ad vitam gratile resurgerent. ll;ec expositio subtilior est ; sequitur tamen et cohærvt cum priori, quæ planior et solidior est. Ubi nota *primo,* hic esse ellipses : supplenda enim sunt verba, *habuit, patuit.* Vide *can.* 37.

Nota *secundo,* resurrectionem, greco «vwmww, hic tam passive, qua Christus resurrexit, quam active, qua Christus se et alios resurgere fecit, capi posse. Ita Ambrosius.

Nota *tertio* hebraisinum, « Jesu Christi Domini nostri, » id est, ipsius vel sua : Hebrei enim, pro pronomine demonstrativo, siepe repetunt nomen antecedens. Addit ergo hic Paulus tò *Jesu Christi,* tum ut exprimat doceatque hoc nomen esse proprium Filli Dei, de quo loculus est; tum quia hoo

dulcissimum Salvatoris nomen in deliciis, ac consequenter in corde et oro semper habebat (1).

Denique S. Ansclmus et ex eo Salmeron, probabiliter, plane et facile ita hunc Inoum explicant, ut Christus dicatur hic «t prædestinatus esso l ilius Dei, » non simpliciter et absolute, sed cum gricu ir ;;d<lito. scilicet, «in virtute resurrectionis. » id e t pr.rdeslinatusesseutresurgeret: «in virtute.» id e<l in potentia, gloria et majestate immortalitafi<;nttunc quasi pleno et perfecte videretur regenerari et renasci Filius Dei gloriosus et immortalis, *q. d.* Paulus : Prædestinatum et definitum est a Deo, ut Christus homo esset Filius Dei, non in infirmitate et humilitate, qualis inilio nasci ns, vivens et moriens apparuit, sed in virtute et gloria resurrectionis ; ut scilicet, resurgeret a mortuis essetque Filius Dei immortalis, et gloriam d< Ì itis per corpus ostenderet : quod facium est per Spiritum Sanctum et sanctificantem: qui sicut in incarnatione animam Christi per gratiam et gloriam. ita in resurrectione corpus Christi per immortalitatem et gloriam , ac consequenter totum Christum plene et perfecte sanclifieavil. «Christus, inquit Anselmus, qui praedestinatus est secundum carnem (quoniam Deus ab æterno prædestinavit, ut Verbum ejus caro fieret, quam et resuscitans glorificaret), prædestinalUs est ut sit Filius Dei in virtute immortalitatis et potential, de qua post resurrectionm ait : Data est mihi omnis potestas in cado et in terra. » Nam cum de electis ipse dicat, quod sunt filii Dei, quia sunt filii resurrectionis, cur non ipse magis, qui « secundum divinitatem naturaliter est semper Dei Filius, in resurrectione secundum humanitatem factus esse dicatur Filius Dei? » Unde et Pater, resuscitans Filium, dixit ei : « Filius meus es tu, ego hodie genui te,» *Ad.* xm, 33. Hic sensus planus et speciosus apparet, evaditque difficultates de prædestinationc Christi paulo ante allatas; sed nonnihil coarclat, deflectit et enervat generalia Apostoli verba, scilicet, quod Christus sil Filius Dei non absolute, sed in vii tuie et gloria resurrectionis, quodque tunc tantum habuerit Spiritum sanctificationis, quem ei absolute hic tribuit Apostolus. Explicatio ergo prior jam allata, licet paulo difficilior, magis tamen genuina, et ex mente phrasiquo Apostoli, magisque sublimis, solida et universalis esse videtur.

m.5. 5. Ptn QIE?I ACCI 1'IJIUS GRATIAM ET APOSTÛLATUM AD OBEDIEXDUM FIDEI IX OMM1JLS GESTIBUS PRO rumbe ejis. — Maldonalus in nolis ejus manuscriptis quas vidi Romas, cen«et esse hendiadyn : « gratiam et aposlolatum, » id est gratiam apostolatus, et recte, lime et ex vers. l omnium pene epistolarum S. Pauli, cum S. Chrysostomo et Origene, uota contra Calvinum cl Erasinum, apostolatum non tantum significare legationem et missionem, aut missionis et legationis functionem, ut sonat ejus etymon, sed etiam significare officium, potestatem et dignitatem primam et summam in Ecclesia. Sicut enim jam Legatus Summi Pontificis vocatur Nuntius, vel Legatus Apostolici^; cstquo hæc magna dignitas : ita pariter Apostoli dicebantur et rcipsa erant legati Christi, *Matth.* XXVIII, 19, atque hoc ipso obtinebant auctoritatem summam in Ecclesia. « Pro Christo legatimio fungimur,» inquit Paulus II *Corinth,* v,20. Apostoli ergo erant primi a Christo, Christi vices gerebant, et Christi personam repraesentabant : sicut regis legatus regein ipsum repræsentat. Licet ergo Apostoli omnes subditi essent S. Petro, quasi Pontifici et capili Ecclesia], cique obedire deberent ; tamen parem cum eo potestatem habebant : *Primo,* toto orbe prædicandi Evangelii, «ad obediendum fidei in omnibus Gentibus, » id est ut obediatur fidei ab omnibus gentibus, scilicet, ut Apostoli sua prædicatione inducant omnes Gentes, ut se submittant, credant et obediant Evangelio. Ita S. Chrysostomus et alii. *Secundo,* fundandi ubique Ecclesias, id est creandi Episcopos et Presbyteros, instituendi ritum sacrorum et Sacramentorum, totumque ordinem Ecclcsiie dispo ' nendi. *Tertio,* mandandi, prohibendi, puniendi quosvis fideles. Adde *quarto,* scribendi libros canonicos. Unde Paulus hunc dignitatis et potestatis suæ titulum suis pr.efigit epistolis, dicens: «Paulus vocatus Apostolus; » ut jam faciunt Legati Pontificis, dicendo : «Nos Octavius Dei gratia Legatus Apostolicus. »

Dices ; Si in hisce quatuor muniis Apostoli omnes pares erant S. Petro, quomodo ergo Petrus erat eorum et Ecclesia] totius caput?

Respondeo : quia S. Petrus poterat aliis Apostolis quasi superior præciperc; et, si errarent, Petri erat eos corrigere; et, si dissiderent, ejusdem erat lites eorum dirimere, onera insuper et provincias cuique distribuere. Ita S. Cyprianus, hb. De *Unitate Eccles.* Sic ¡kvojwst„ sive episcopatus, non tantum est functio, sed etiam est ipsa dignitas episcopalis, sive prœsulatus. Unde *Psal.* cvm dicitur : «Episcopatum ejus accipiat alter,» ubi hebraico esl,iünp3 pc/íudd<Ho, id est pnefeoturam ejus accipiat alter.

Pno misure ejus. — Aliqui hæc referunt ad « *obediendum.* Unde Syrus vertit, *ut omnes Gentes obediant fidei nominis ejus.* Verum aptius hæc referas ad -I› *arrepimus apostatatimi, q. d.* Nomine et vice Christi aposlolalnm accepimus, et legationo fungimur. Ita Ambrosius, vel, ut Chrysostomus et Theophylactus : « Accepimus aposlolatum pro nomine ejus, » id est pro gloria et tide nominis Christi propaganda et divulganda.

6. 1N QUIBUS ESTIS ET VOS VOCATI JbSU CIIIUSTI.— Ver». »• « Vocali, » id est vocalità, quasi famuli vel lii

(I) T. *fau Christi Domini* norfrt commodius in Greco œnnecillar cum verbis eût •wûvlcû ataû, quibus exorditur comma 1, m interjecta vers. 3-4 parenthesi lint indo lemla. lime m versione Vulgata oritur dUûeulus, qvi mt 1»,» *fD* Fi/io tuo et *Jt*t u *Christi Domini nostri* vino Ruantur cùìu, quoi tu Græcü nun repentur.

/esu Christi. Sic vers. scq. : «Vocatissanctis,» inquit, id est vocatis ad sanctitatem, vocatis ad Christianismum, ut sint sancti. Omnes enim Christiani vocatione sunt sancti, quia vocati sunt ad sanctimoniam ; ct, si vocationi su® respondero velint, debent studere sanctitati, esseque sancti. Vido dicta, vers. 1.

Ven. 7. 7. Omnibus qui sunt Rom.e. — Est hic hyperbaton ct perturbatus ordo. Hiec enim verba referenda sunt ad prima capitis : « Paulus servus Jesu Christi; » unde aliqui omnia a vers. 2 hucusque per parenlhcsin intercipiunt et legunt. Vide *can.* 37. Deinde subintelligendum hic est verbum *optat,* vel *urat, q. d.* «Optat Paulus ut omnibus qui sunt Rom®, gratia ct pax, » subintellige rursum, *adimpleatur,* vel *multiplicetur;* aut certe cum ait, «Paulus omnibus qui sunt Rom®,» subaudi, *scribit hanc epistolam* (1).

Gratia vodis et pax a Deo Patre nostro, et Dotino Jesu Christo. — Notat Tertullianus, lib. V *Contra Marcion.,* cap. V, quod Judæorum, quos Christus secutus est, hæc erat salutatio : Olbú h *schalom lachcm,* pax vobis, id est omnia prospera et fausta sint vobis. Apostolorum vero hæc erat salutatio : « Gratia et pax vobis, » eo quod grati® per Christum allatæ precones

Modns n'b' iL-' sui. essent. Idem secuti Pontifices Romani ct concio-na,ores› viriquo Religiosi in suis concionibus et epistolis premiltunt gratiam, pacem; Pontifices etiam Apostolicam benedictionem.

firati.i Nota i-eoundo : «Gratia» non est tantum bene-

usen, volentia et favor Dei (ut vult Reza), sed et quod ex eo, utpotc non inani, sed liberali et efficaci, sequitur, scilicet gratia et omne Dei beneficium gratuitum, quo homo dirigitur ad salutem : qualia sunt fides, spes, charitas, virtutes, earum augmenta, remissio peccatorum, illuminationes intellectus, impulsus voluntatis ad piam vitam, bona opera, in iis perseverantia et ipsa denique vita interna.

Pai du- «Pax» vero hic intelligilur illa, quam habet

lll anima justa cum Deo; item pax conscienti®, ut conscientia olim cogitatione suorum peccatorum et terrore ir® Dei perturbata, jam peccatis per gratiam Dei remissis in quiete sit, et quieta Deo serviat.

Moraliter notat S. Chrysostomus, in II *Timoth.* i,1, Pauli salutationes non tantum esso signa benevolenti®, sed et causas benedictionis et grati®. «Sufficit, inquit Chrysostomus, sola Pauli salutatio gratia implere eum, qui ita salutatur. »

Kincto- Sanctorum enim salutationes sunt tacit® preces et benedictiones, potentes et efficaces, qu® a Deo impetrant ea bona, qu® Sancti iis quos salutant,

,l . pprccaiitur: unde Christus, *Matth.x,* jussit Apos-

b iL' tolis, ut hospitibus sua salutatione bene precarentur ct benedicerent: « Intrantes› inquit, domum, salutate eam, dicentes : Pax huic domui. » Et ne verbalem tantum ac cæremonialem hanc salutationem putes, subdit ejus fructum et efficaciam, dicens : « Et si quidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra supeream. » Tanti est a Sanctis salutari. Ita B. Virgo sua salutatione Elisobetham et Joanncm Baptistam replevit Spiritu Sancio, *Lura* i, 44. Vide hic quam potens quamque optanda ct ambienda sit Sanctorum salutatio.

8. PRIMUM QUIDEM GRATUS AGO ÜEO. — D. Na- VfTI *•

zianzenus, in *Apologetico,* inquit, is'-r e»vrx ' *

mi «zi T7-.z-,:xzTt;, íz.t>.-.5 n á^trtzt, zzi p.^u. ’

ci; Ow *ík jxxú{<Am,* Ordo, inquit, optimus incepti et sermonis ct negotii est, a Deo incipere , et in Deum desinere, ut Deo canamus : a A te principium, tibi desinet (2). »

Peu Jesum Christum, — tanquam mediatorem nostrum, a quo fides, graba et omnia bona, pro quibus Deo gratias agijnus, nobis proveniunt, ait Ambrosius ; et tanquam summum sacerdotem nostrum, cujus oblatione omnia nostra grata sunt Patri, ait Orígenes; ac consequenter et nostra gratiarum actio grata est Patri per Christum, qui tanquam Pontifex illam Patri offert.

Pro omnibus vodis : quia fides vestra annuntiatur in UNIVERSO MUNDO, — *q.* d. Gratias aso Deo, cujus gratia est fides vestra. Quod enim Christo credideritis; non per vos, sed per gratiam Dei effectum est. Rursum gratias aco Deo, quia ejus gratia factura est, ut fides vestra, id est fuma, excellentia et constantia fidei vestra*, quod scilicet vos, qui Rom® estis rerum domini, credidc- B^uni

•j i i nlis Evangelio, in coque generose persistatis ėt i P««l» proliciatis; vulgetur toto orbe Romanis subjecto, sive ubicumque nomen Romanorum est celebre, ait Chrysostomus et Theodoretus.

Hanc Pauli de Romanis sententiam ct laudem, non tantum ad presentes et illius levi Romanos, sed et ad posteros eorum pertinere docet Hieronymus, lib. Hl *Contra Ru/fin.,* cap. iv : «Ad Romanos, ait, Apostolico ore laudatos perfidia non habet accessum,» neca tempore S. Hieronymi B»«ua hucusque habuit : nunquam enim hactenus ad Dua- íui*n >> nostra usque tempora h uresis Romam, sicut ali is capai it urbes occupavit. Vere Tertullianus, lib. De Pro- Leresis. script. *adversus hirreticos,* cap. xxxvi: « Habes, ait, Romam, unde nobis quoquo auctoritas presto est : statu felix Ecclesia, cui lotam doctrinam Apostoli eum sanguine suo profuderunt. »

Quare S. Hieronymus, in pradal, hb. Il *in epist. ad Galatas :* «Vultis, inquit, scire, o Paula et Ro m viget Eustochium, quomodo Apostolus unamquamque Hrs <4 provinciam suis proprietatibus denotarli; usque plet* hodie eadem vel virtutum vestigia permanent vel errorum. Roman® plebis laudatur fides : ubi ali-

(2) Qu® nunc sequuntur ad vers. 17, pertinent ad prx*~ Cilionem, et continent captationem benevolenti®. Vox *prunum* h. 1. non esso onliius partícula, respiciens *secuitdum,* &ed intentionis, significans *imprima,* videtur.

(lj *OiNHifnit qui nmt Ilom, Deo ddeclis.* Alii posi *Kunut* Chi CuJiHiia,

quando tanto studio et frequentia ad ecclesias et ad Martyrum sepulcra concurritur? ubi sic ad similitudinem coelestis tonitrui reboat Amen , et vacua idolorum templa quatiuntur? Non quod aliam habeant Romani fidem, nisi hanc quam omnes Christi Ecclesia), sed quod devotio in cis major sit, et simplicitas ad credendum. »

Amplius vero quippiam dicit S. Cyprianus, nimirum hæc prophetice dicta esse aS. Paulo, providente Romanorum futuris sæculis in fide constantiam. Sic enim ait epist. 57 *ad Cornelium,* ubi ejus et populi Romani, tempore persecutionis Decii, fidei robur collaudat : « Dum apud vos unus animus ct una vox est, Ecclesia omnis Romana confessa est; claruit, fratres diarissimi, fides, quam do vobis B. Apostolus predicavi!, et preconio futurorum merita vestra contestaos, dum parentes laudat, filios provocabat. »

Ulterius progreditur S. Chrysostomus hic, ur- *getque to annuntiatur,* cum ait Paulus : u Fides vestra annuntiatur in universo mundo, » quod scilicet sicut Ecclesia Romana, Petro et Paulo predicante, crediderat, ita instar illius quasi matricis , cæteræ Ecclesia) et nationes credere deberent, quod illa credidisset. « Non dixit Paulus, inquit Chrysostomus : Manifestatur, sed, Annuntiatur fides vestra; planum faciens, quod dictis nihil addendum vel demendum esset. Sterntof Angeli seu nuntii hoc est opus, ea sola quæ IS£tlu dicuntur, deferre : ob quod sacerdos angelus vocatur, quod non sua ipsius, sed ea tantum nuntiat, quæ ab eo acceperit, a quo delegatur : quanquam Petrus inibi predicavi!; sed illius facta, sua esse ducit Paulus. »

n ? »n»» Hinc « Romanus » apud veteres, non tantum n ?™ orthodoxos, sed et hæreticos, idem erat quod otici Catholicus. Sic Jocundus Arianus ad Thcodori- gtiiici. cum regem : « Si Armogastcn, inquit, gladio peremeris, Romani martyrem prædicabunt; » Romani, id est Catholici. Ita refert Victor Uticensis in persecutione Wandalica, ubi et alium martyrem commemorat, qui ab eisdem Arianis de fide rogatus, respondit, « Romanus sum; » Romanus, id est Catholicus. Pari modo Ricemer Gothus et Arianus scribit ad Ligures : u Si est Catholicus, est Romanus. » Theodosius quoque Imperator, in epistola *ad Aeacium Bcroenscm : hinnus* « Decet, ait, vos probatos sacerdotes esse Rot*:‘› Et-manæ religionis. » Cujus nomenclature æque a /.* ac prasemineutiie et con-tanliæ Romans Ecclesia) vera ac justa causa est; quod S. Petrus suum episcopatum Antiochia Romam transtulerit, et in Romana Ecclesia cum episcopatu, primatum quoque ipsum ipsamque petram fidei et Ecclesiœ constituerit et collocarli ; idque a divino consilio , ı inquit S. Leo, serra. 1 *De Nativ. S. Petri ct Pauli,* mmirura ut Evangelium et fides a Roma, quasi a capite et arce imperii citissime per totum orbem diffunderetur et diffusa conservaretur. Elrat enim Roma ¡ít vt cjit, ri; cìxwjaVr.;, quasi epitome et compendium totius orbis : omnium enim nationum inquilini versabantur Romæ : unde Polemon apud Galenum vocat populum Romanum t í; còcwudvr.;.

Alii veteres Romam compellant «a.(i6aw&4«, virtutum domicilium, mundi caput, urbium regina, mater et nutrix heroum, patria legum, terrarum ueutii. dea gentiumque, communis nostra patria, patria omnium, quæ, ut canit Poeta, *Ænciđ.* VI,

Imperium terris, animos æquavit Olympo.
Tu regere imperio populos, Nomane, memento.

Unde ct apposite Roma, Grece pou-r;, robur, hebraico vero sublimitatem et celsitudinem a radice n *rum,* id est altus, excelsus fuit, significat, ut annotavit S. Hieronymus, lib. 11 *Contra Jovinian.,* ubi sic Romam alloquitur : « Te alloquar, quæ scriptam in fronte blasphcmiam Christi confessione delesti, urbs potens, urbs orbis domina, urbs Apostoli voce laudata, interpretare tuum vocabulum : Roma aut fortitudinis nomen est apud Grecos, aut sublimitatis juxta Hebreos.» Quocirca ab Ecclesia Romana, quasi a matrice, AbEed» veritatem fidei et traditionis Apostolicæ petendam esse docet S. Irenæus, lib. Illf cap. vi: riustìdel « Quoniam, inquit, valde longum est in hoc tali et10^ " volumine omnium Ecclesiarum enumerare sue- tradilfocessiones; maximæ et antiqnissimæ, omnibus nls> xcognitæ, a gloriosissimis duobus Apostolis Petro et Paulo Romæ fundatæ et constitute Ecclesiœ, eam quam habet ab Apostolis traditionem et annuntiatam hominibus fidem, per successiones Episcoporum pervenientem usque ad nos indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo vel per sui placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cœcitatem malamque sententiam, præterquam oportet colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam propter potcnliorem principalitatem, ncccsse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est eos qui sunt undique fideles, in qua semper al) his qui sunt undique conservata est ea, quæ est ab Apostolis traditio. »

9. Testis enim midi est Deus, cui servio h(V«».k spiritu meo, etc. — Ostendit hic Paulus suum eximium in Romanos affectum, ut ita facilius se suaque deinceps iis insinuet et instillet. Hicaulem affectus causa erat excitans Paulum, ut gratias ageret Deo pro fide Romanorum. Hanc enim causam significat vox causalis *enim.*

Cui servio , — quem (Deum) colo latria ; Grece enim est « Xxrpijcu, quod verbum usu Ecclesiœ significat cultum soli Deo, quasi omnium Domino debitum. Ita S. Augustinus, lib. X *De Civit.,* *Dull* cap. i. Pari modo JwAú* Sanctis datur, usu theologico : neque vero dulia elidit latriam, sed potius includit eam includit. Sicut enim amor proximi non impedit, imo includit et refertur ad amorem Dei; ita et dulia et honor Sanctorum refertur ad honorem Dei; ut is, qui mirabilis est in Sanctis suis, in iis honoretur; perinde ac rex honoratur, Dtnna.

dum principes ejus et amici honorantur, honoro scilicet inferiori, quam est honor, quo rex in sua persona honoratur.

Nota «cui (scilicet Deo) servio,» Greecexarpwu, magna nimirum reverentia ct sollicitudine ; tdeoquc subdit dicens : « In spiritu meo ; » nam Aarptúitv dictum volunt a *>a,* quæ partícula auget in compositione, et rpù», quod est tremere.

IN spiritu meo, — 7. *d.* Servio Deo Deuinque colo spiritu ct mente, non caeremoniis Judaicis. Sic enim Christus jussit Patrem adorari in spiritu ct veritate, *Joan,* iv, 23: ita Orígenes, Chrysostomus , Thcophylactus.

Secundo, non male alii per tò wvwua, sive spiritum, hic spiritum vitalem intelligunt, *q. d.* Paulus: Ego vitam et omnes spiritus meos, sudorem et sanguinem Deo impendo, ad ultimum usque spiritum Deo deservio, pro coque laboroet decerto.

Ver*, io. 10. Quomodo tandem aliquando prosperum iter HABEAM IN VOLUNTATE (id CSt, per Voluntatem) DEI VENIENDI ad vos , clc.

Vers. IS. 12. Id EST, SmUL CONSOLARI IN VOBIS, PER EAM quæ invicem est fidem. — Pro *simul consolari,* Græcc est av¡JL-apaxWrívat, id est, ut simul consolationem ct lætitiam capiamus, per mutuam fidei communicationem. Ita Chrysostomus et Theodoretus.

Secundo, aptius Orígenes -rè *simul consolari,* refert ad to *confirmandum, q. d.* Desidero videre vos ut confirmem vos instruendo et docendo in fide Christi ; et hæc mea confirmatio fiat mutua consolatio nostra, ex communi fido mea et vestra, jam per me aucta ct confirmata. Colligitur hic Doceri et sensus ex versu scq. Unde etiam patet, melius ikzx ver- nostrum Interpretem tò ovjxrapixAr.&fivxi vertere, cituril' “ s>mul consolari, » quam Bucerus ct Beza, qui vertunt, « mutuo exhortari ; » nec enim Apostolus exhortationem accipere, sed dare volebat Romanis, ut ait vers. seq. Quo simul tacite premit fastum Romanorum, ait Chrysostomus, ct insinuat eos sua instructione et monitis indigere : consolationem autem Romanis et dare, ct vicissiin ab eis accipere volebat (I).

Ver».u. 14. Gilfcis ac Barbaris, sapientibus et insip,EfiT,BLS DEB|TOB sum. — « Barbarus » est vox Græca, et a Græcis per onomatopœiam facta. Barbarus ergo a Græcis sapienti® et eloquentia» deditis, dictus est omnis is qui alia quam Græca lingua loqueretur, ct hac ratione etiam Romani Græcis erant Barbari : unde Paulus hic qui hactenus inter Gracos egerat, Græcorum inoro et phrasi, Græcis opponit Barbaros. Sic et Cicero, lib. II Dc *Divinat.,* gentes omnes dividit in Gracos et Barbaros. Unde et Plautus in prologo *Asinaria,* Latinam linguam barbaram vocat. Dc quo rursum dicam i *Corinth,* xiv, 11.

(1) Vers. 12 Paulus mitigat et mollii quod prius dixerat , no suspicarentur $»1 a Paulo tanquam intirmos contemni. Ego vicissim a vobis fructum, gaudium ct solamen percipiam, ut in amicorum congressibus fieri solet.

Notant hic Chrysostomus et Thcophylactus modestiam Pauli, qua ait: « Debitor sum,» *q.d.* Debitum irrecusabile evangelizandi mihi incumbit. Creditum enim ct demandatum est mihi a Deo hoc munus prædicandi. Unde I *Corinth,* ix, 1G, ait : « V® mihi, si non evangelizavero ! »

15. Ita (quod in me) promptum est et vobis Ver** <f- evangelizare, — *q. d.* Itaque quod ad me attinet, promptiludo mihi adest; et ut Syrus vertit, Dma *mcrchappat,* satago evangelizare vobis.

16. Non enim erubesco Evangelium, — uti eru- VeT*- ,<- bescunt Judæi, qui Evangchum de Christo crucifixo et Salvatore contemnunt, habentque pro scandalo ; et Gentiles qui illud idem rident quasi stultitiam, I *Corinth.* 1, 23. Tertullianus, lib. V *Contra Marcion.,cap.* xm, legit : « Non enim me pudet Evangelii (2). »

Hanc vocem Pauli generose æque ac congrue usurpavit perillustris Palatinides, Paulus Kostka, frater B. Stanislai Kostka, uti refertur in ejus Vita ; qui parentibus demortuis, hæres amplorum et nobilium dominiorum, fratrem secutus, omnia sua Christi amore contempsit et in pauperes erogavit : quin et hospitalem domum, inter aha, extruxit ct dotavit, in qua ipse inter pauperes vivere, mori et sepeliri voluit, ut Christum pauperem ejusque Evangelium, quod beatos praedicat pauperes, quam proxime ^pauper sequeretur, vetus S. Paulæ Romanæ exemplum aemulatus, ideoque suo inter eos sepulcro inscribi jussit : « Non erubesco Evangelium. » Significans vitam sibi inopem, licet mundo ignobilem, ultro delectam, quod scholæ et libro Christi, non mundi, se addixisset: nec rubori sibi,sed splendori ducere, quod caelestis Magister re et oratione optabile et gloriosum demonstrara!, imo fecerat. Quocirca apud Principes Poloni® magnam sanctitatis famam obtinuit, cosque simili pio Evangelic® paupertatis et perfectionis sensu perstrinxit. Praclare enim S. Ambrosius, lib. I *Offic.,* cap. XXX : « Neminem, inquit, debet pudere, si ex divite pauper fiat, dum largitur pauperi ; quia Christus pauper factus est, cum dives esset, ut nos sua inopia ditaret. » Digna ergo principo Christiano vox : « Non erubesco Evangelium. »

Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, — *q. d.* Evangelium, id est non ipsa vox vel scriptura Evangelii, sed praedicatio et fides, vel potius res praedicata per Evangelium, scdicet Christi mors, merita, Sacramenta, praeopta; promissa, licet incredulis pudori sint, scandalo et risui, nobis tamen Dei virtus sunt ct potentia; Grace enim est íúvxtu;, per quam Deus potenter in credentibus operatur salutem, id est fidem, justitiam et vitam ælernain.

Objicit Lutherus: Ergo fides sola salvat et jus- Fid« tificat. Respondeo, nego consequentiam. Fides 0011 *•'**

(2) Imo honori mihi duco predicare Evangelium ; nam non *erubesco* per juiwoiv hic dictum est.

|r ' a».. nim operator salofemnon se sola et immediate, "'J'l sed per spero. pœnitentiam, bona opera, Sacra* r^o'' menta, ad quæ hominem excitat. Vide *cano-nrm* 3.

Eviret- Nota hic obiter, hanc Apostoli sententiam ex- r ¿_ tendi quoque posse ad salutem corporis; est enim generaliter vera : nam Evangriium est vir- ai) h tos et causa instrumentalis salutis et vil® non | tantum futurs, sed et prSsentis, idquc non solum voce,sed etiam scripto. Nam, ut docetS. Augus-

tinus, tract. 7 in *Joannem,* Evangelii scriptus codex, curo ægrotis applicatur, morbos coruin sanat. « Cum caput, inquit, tibi dolet, laudamus, si Evangelium ad corpus tibi apposueris ct non ad ligaturam cucurreris. » Rationem dat D. Thomas, Il 11, *Quast.* XCV1, art. 4 : «Verbum Dei, inquit, non est minoris efficaci®, quam reliqui® Sanctorum, sed reliquiis utimur ad salutem; ergo pari modo, imo majori, ad eamdem beet uti verbo Dei scripto, sive Evangelio, n

M'" w- Atque hinc orta est consuetudo fidelium, ut Evangelium S. Joannis contra venena, veneficia, 1.„ ,'t- morbos aliaque incommoda gestent et circum- s. ¡dant. Verum Apostolus proprie non de corpo- cù- r;„l*) do spirituali salute hic loquitur, quam i u» conciliat Evangelium non solum voco et prædica- tionc, quod proprie hic intendit Apostolus, sed c- '»* etiam scripto. Mine de B. Cæcilia canimus :« Virgo gloriosa semper Evangelium Christi gerebat in E, -e- pectore. » Nimirum ut per illud conciliaret «ibi iimu fortitudinem ad martyrium, atque ad maritum, aliosqne fidei hostes ad fidem convertendos: L ¡-.to-qnod ct factum est. Hinc etiam in Vitii S. Barnabm Apostoli legimus, illius corpus repertum fuisse sub Zenone Imperatore in Cypro, habens ad pectus Evangelium S. Matlbœi, ipsius Barnab® manu scriptum : videtur enim Barnabas Evangelium hoc sccum sepeliri voluisse, ut illud haberet quasi pignus cadeste resurrectionis Evangelio promissor. Verum Apostolus, ut dixi, de Evangeli non scriptura, sed praedicatione hic loquitur.

Jipío primum (quia primum ac potissime a Christo ct Apostolis, *Maith.* x, 5, annuntiatum esi Evangelium Judiéis, quibus promissus erat Christus) et (id est *deinde)* Gnxco, — id est Gentili : quia enim Groetì post Alexandrum latissimo linguam cum regno propagarunt. Irine Grajeas idem est quod Gentilis. Ila S. Augustinus, apiri. 200.

Nota : Copula *et* hic significat *deinde,* vel jc- rundo.-opponitnrcnim-óprimwm. Vide *Can.*2j(|).

Ven. 17. 17. **J**ist it ia Emm Dei IX eo (Evangelio) revela-

(I) ■ Hoc ct sequenti commate 17, ait Rosenmullcrus, c-'.uretur primaria thesis quam in dogmatica Imjus e¡ _ l* j.jiu! tri.lal At' stolus, quæ est hæc : *Retiyio-* n ‹ i (/u-utianam e.«>< *uitrihwn effieacisilmum perducrti'1. qun ; homines,qui eam* tutci/ *ant, uve wnl Jiulnsi, me pnynm, m!* v. *om [elcitatetn et trternam salutem,* nrc ad *tam rem opu* esse amplius Judaismo. »*

mi. — Quæros quænam hic intelligntur *justifia Dei.*

Respondent Orígenes, Ambrosius et Chrysos- Jn«»iU tomus, intelligi illam qua Deus in se justus est. scilicet qua juste retribuit justis praemium, impiis .¡gavio et injustis supplicium, ut vult Orígenes; aut, ut t,un- Ambrosius, qua in se justus, id est verax est in promissis; aut, ut Chrysostomus, qua in so justus, id est bonus est et benignus hominibus propter Christum.

Secundo, Thcodoretus : Justitia Dei, inquit, est illa, qua Christus cx rigore justitiæ Deo Patri pro nobis satisfecit.

Tertio, genuine ct aptissimo, S. Augustinus, lib. *I)c Spiritu ct Litt.,* cap. ix : Justitia Dei, inquit, est justitia divina, non Judaica, non philosophica, qua scilicet nos Deus justificat per Christum, quinque nos revera in oculis Dei justos facit : hæc justitia revelatur et claro docetur in Evangelio Christi. Simili modo sumitur « salus. « Piiri. in, f>, ubi dicitur, « Domini est salus, » qua scilicet salvos nos facit, *q. d.* Domini est salvaro et darò nobis salutem.

Ex fide ix fidem.—Primo, S. Anselmas hoc tripliciter exponit : *primo,* ex fide unius Dei, in fidem „„rb „ Trinitatis; *secundo,cx* fide primi adventus Christi mm k» ad salvandum, in fidem secundi adventus ejus 6U*" ad judicandum ; *tertio,* ex fide humanitatis Christi in fidem divinitatis.

Seiundo, S. Augustinus, lib. De *Spirituel Lift.,* cap. xi : Ex fide, inquit, praedicantium, in fidem audientium ct credentium.

Tertio, S. Thomas : « Ex fido in fidem, » id est, ait, per fidem Christi in omni aitate necessariam ad salutem, *q. d.* Ex fide patrum, in fidem nepotum.

Quarto, S. Ambrosius : Ex fide, inquit, promittentis Dei, in fidem hominis credentis Dei promissis.

Quinto, Thcodoretus et Œcumenius : Ex fide, inquiunt, rerum præterilarura in Christo, in fidem rerum futurarum iu nobis.

Sexto, aptius Orígenes, Chrysostomus, Theodorclus et Toletus: Ex fide, inquiunt, veteris Testamenti obscura, in claram fidem novi Testamenti, ad quam vetus illa nos ducit quasi predagogus.

Septimo, Beda : Ex fido, ait, hic obscura, in fidem, id est in claram visionem in cœlis. Sic et S. Augustinus, lib. II *Quast. Evanq.,* cap. xxxix.

Octavo, et alitissime, Theophylactus, QEcumenius, Adamus et Pcrerius : « Ex fide,» inquiunt, incipientect imperfecta, «in fidem»proficientem, perfectam, chaiitate formatam, similivo modo augescentem, vel in se intrinsece, vel extrínseco per charilatem in virtutes alias, quas fides excitat, *q. d.* In Evangelio revclalnr vera justitia, qu® est ct proficit ox fide in fidem, id est, qu® incipit, alitur, augescit per fidem indies crescentem, donec credentem ad salutem perducat, quæ Evangeli! est valus, uti præcessit. El hic seusus op-

timo colimi ci quod sequitur : «Sicut scriptum est, justus autem ex fide vivit ; » ut ibi patebit : eslque hebroismus hic simplicissimus ct creberrimus. Sic enim Ilcbræi significant rei profectum et augmentum, per geminationem rei mediante præposilione in ; ut *psal.* lxxxiii : a Ibunt de virtute in virtutem, » id est, ibunt in profectum et augmentum omnis virtutis. » Simili sensu, II Cor. n, 16, vocatur « odor mortis in mortem, et odor vii© in vitam. » Et cap. 11, vers, ult.: a Transformamur, inquit, a claritate in claritatem, » id est in majorem claritatem. Sic in hac epist., cap. vi, 19 : « Exhibuistis, inquit, membra vestra servire iniquitati ad iniquitatem, » id est ad incrementum iniquitatis , ut de scelero rueretis in scelus. Eadem phrasis alibi passim occurrit.

Féi<- v¡. da. Sicut scimium est *,/Inbncucn,* 4): Justus autem *x FU,B VIVIT» — 1' tl-* V*,a K|-a*iæ, qua vivit justus, *primo,* incipit a fide sola : se< *undo,* crescit ct perficitur fide, licet non sola, sed crescente ad fidem vivam gratiæ et charitatis, per observationem mandatorum, ut ea facias, quæ fides jubet. Nam alioquin implicat vivero sine vita, aut fido viva. Sicut ergo dicitur Proverò. tv, 23, quod ex corde vita procedit, id est quod homo cx corde vivat ct vitam hauriat, quia scilicet cor est radix vitio, estque in homine primum vivens et ultimum morions; per hoc tamen non excluduntur cerebrum, pulmo, jecur, stomachus et cider.1, quin ex iis quoque vivat et vitam suam hauriat homo : ita pariter dicitur quod justus cx fide vivat, quia fides est initium, radix et quasi cor vitæ spiritualis gratiæ ; per hoc tamen non excluduntur spes, charitas ali.eque virtutes, quin cx iis quoque vivat justus. Vide uni. 2 et 3.

îxx:»is Ihtacnc wp. h tu*.

Citat hic Paulus llabacuc prophetam, qui cum c ip. 1, graviter questus fuisset de prosperitate impiorum, quod scilicet impii Chaldæi in victoriis ct imperiis essent fortunatissimi, ideoque populo Dei, id est Judæis, tyrannice dominarentur, quodque Deus populum suum pium et fidelem, adcoque res humanas negligere videretur; respondet ci Deus, cap. 11, se brevi ostensurum suam providentiam et judicium, missurum scilicet se Cyrum, qui Babylonios impios subigat et evertat, Judæos pios liberet et salvet, ut recte ibidem annotavit Antonius Guevara, et patet ex vers. 5 et seq. Sub Cyro vero allegorico inlclligit Christum, cumque hic præcipuc significaro intendit Spiritus Sanctus, qui Babylone, id est reguo impietatis et diaboli everso, indo veros spiritales israelitas, id est fideles Christianos, eruet et salvabit : « Si moram, inquit *llabacuc* 11, 3, fecerit, exspecta illum : quia vemens veniet (scilicet Deusjustus judex ct vindex, tam impiorum, puta Babyloniorum, quam piorum ct fidelium, puta Judicoriun, per Cyrum, et longe verius per Christum), ct non tardabit. Ecce qui incredulus est, non erit reda anima ejus in scmclipso : justus autem m fide sua vivet. » Hæc enim verba allegorice de Christo expli. d S. Paulis, Jfefcr. x, 37, dum eos ad constantiam in fide ex Christi secundo ad judicium adventu, adhortatur: «Adhuc modicum, inquit, et qui venturns est (Græce í veniet, » etc. Solet enim Christus dici id est venturus, ut vertit noster Interpres : ut patet ¿poc. i, 4 ; *Matth.* xi, 3; *Joan,* I, 15; *Actor.* .vix. 4.

Allego- lÙl .cue l i.hn>- l0'

itine sequitur, primo, llabacuc loqui de fide pcneratim, qua pen quavis in re credimus, quaque proprie credebant Judæi Deo pr llabacuc aliosque Propbetas, proinitlenti liberationem e captivitate Babylonica per Cyrum. Hac enim fide in Deum, quilibet justus pie, juste, -ancte, pacate et divine vivere incipit, pergit et proficit; dum in quavis tribulatione et miseria, hac fide et spe in Deum, vitam aninre sustentat,cons rv.it et adauget. Dicit ergo : « Justus ex fide vivit,» 7. d. Qui incredulus et injustus est, Deo displicet, ac consequenter vera, recta, pacata et felici vita fidei, gratiæ, justiti® præscntis et gloriae future non vivet, quia me habet infensum; et quia non in Deo, sed in hominibus ct in humanis præsidüs, rebusque creatis spem melumque >uum ponit et defigit ; hinc inquietus erit, misere vivet, iiwpie semper agitabitur: fidelis autem et justus, qui credidit Deo meisquo hisce ex Deo pruplidiis de liberatore Cyro et ejus antitypo diruto, hic vivet vita recta, suavi, quieta, felici, sancta et imperturbata; quia in Deo, qui vera est vita, Deique promissis per fidem et spem defixus, Deo charas Ileoque cur® erit.

Sequitur secundo, quod Apo<tolus hanc sententinni Prophet®, «Justus ex fide vivit, » recte applicet fidei in Christum : tum quia fides vera est illa , quam sanxit ct instituit Deus ; jam autem Deus sanxit fidem veram esse fidem in Christum redemptorem ; tum quia fides de Cyro representaba! allegorico fidem de Christo. Intendit enim Spnitns Sanctus per Cyrum, Cyrique liberationem representare Christum, Christique redemptionem qua suis fidelibus Christus vitam, justitiam, gratiam et gloriam impertii; adeo ut *ia* Christo verissima sit b eo sententia, « Justus ex fide (Christi) vivit. »

Sequitur *tertio,* perinde osse, sive legas absolute eum Paulo, « Justus ex fide vivit; » sive legas, «in fide sua,» uti habent Hebrea, Aquila, Symmachus et Theodotion : sive legas, *in fòle ruta,* uti vertunt Septuaginta; legerunt enim ipsi in Hobræo 'D3T2X *emanati,* cum ahi legant UU12K r'h»ao» *l .amato,* id est in fide sua. Nam fides quæ in seip-a fides est, nostra est subjective, quia nobis ve. Dat inh eret; Dei vero est objective, quia Deum habet obJ<tUlr*' pro objecto. Credit enim Christum esse redemptorem. quia Deus hoc dixit et revelavit.

Sequitur *quarto,* llabacuc loqui de vita non corporis, sed anim e; non naturili, sed superna- /' turdi, gratiæ scilicet et justitia, qua justus, qua- numi» tenus justus est, vivit. De illa cium hanc Prophet® crrd'u,t'

i ¡JjS '» frna l** yi‘‘ *» Chrúú.

>> pro- ffuauur. sententiam explicat S. Paulus hic, imo Propheta jpSC . 0pp0n¡t enjm ijæc duo, scilicet avivere, » quod tribuit justo et fidei, et a non habere rectam animam, d sive displicere Deo, quod tribuit incredulo et injusto ; ait enim : a Qui incredulus est, non recta erit anima ejus in semetipso, » pro quo Septuaginta vertunt, non *placebit* (id est displicebit) *animæ mcæ ; justus autem* in *fide sua vivet. Ergo* a contrario per vivere intelligit habere animam rectam, qua placeas Deo; ita scilicet, nt exinde a Deo tanquam amico ct benevolo audeas sperare opem, liberationem et salutem, tum corporalem per Cyrum, tum potius spiritualem per Christum.

Sequitur *quinto,* Habacuc et Apostolum loqui tam de inchoatione vitæ supematuralis, seu de prima justificatione, quam de secunda justificatione, seu do incremento justitiæ et vitæ spiritualis, uti patebit *ad Hcbræos* x, 38.

irJtian. comem- mfÊuvtfIuam u oMif pofns intmn^per ¿dun. Est ôjaim hæc sententia, « Justus ex fide vivit, » generalis et universalis, pertinens tam ad Judæos, Christianos; tam ad peccatores, qui primo justificantur, quam ad cos qui jam justificatj sunt. Omnis enim horum vita spiritualis conservatur et crescit per fidem. Licet ergo C,P^> Habacuc hanc sententiam ad lillcram applicet Judæis in Babylone captivis, credentibus Deo promittenti Cyrnm liberatorem ; tamen affert eam quasi generalem sententiam, et commune quoddam axioma aut proverbium : quod proinde recte a Paulo Christianis quoque applicatur. Adde, Judæos illos fuisse typos Christianorum. Rursum, Judæos, per fidem illam suam dictam; non tantum conservatos esse in vita grati® et justitiæ accepta, sed pereamdem fidem inchoasse ct disposuisse se ad hanc vitam, si necdum erant justificati. Credendo enim et sperando in Deum liberatorem et protectorem, sensim accedebant ad Deum, seque disponebant ad Dei gratiam ct amicitiam, præsertim accedente fide Christi, qui per Cyrum hic adumbrabatur. Quare recte Paulus hanc sententiam tam justis jam, quam justificandis adhuc applicat. Simili modo applicat utrisque illud *Genes,* xv: a Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam, » ut dicam cap. iv, vers. 3.

vît t® in ri tdê l Bir ía- Denique cum in Hcbrceo dicitur, « Justus in fije sua vivit, » to sua significat causam tam inchoantcm, quam conservantem vitam; sensus enim est: Justus in fide sua vivere pergit, uti in eadem vivere cœpit. Sic dicimus: Animal calore suo vivit, id est vivere pergit, uti cœpit. Hic homo ¡n sua turpitudine vivit, id est vivere pergit in eadem turpitudine, in qua vivere cœpit; eadem, inquam, gencrice, licet in individuo, imo in specie alia et alia sæpe sit turpitudo, in qua vivere pergit, ab ea, in qua vivere cœpit. Eodem modo,

F a Jyslus *n 8ua vivit, p id est justus, uti cœqro'i pit, ita pergit vivere in eadem fide, eadem , in•tycu quam, quoad objectum formale et genericum, quod esi crederò Deo, licet quoad objecta materialia et specifica, alia sæpe sit fides quæ inchoat, alia quæ continuat vitam gratiæ etjustitiæ. Fides enim quæ inchoat justitiam, proprie ct proxime est fides in Christum redemptorem; fides vero quæ justitiam continuat ct auget, quælibet alia potest esso fides, uti hic erat fides, qua Judæi credebant Deo promittenti libertatem per Cyrum. Generico ergo verum est, « Justus in sua fido vivit, » id est justus credens et sperans in Deum incipit vivere spiritualiter, incipit habere rectam animam, qua placeat Deo : ac rursum pergens ct proficiens in hac sua fide et spo in Deum, pergit pariter ct proficit in vita spirituali, in rectitudine et justitia animæ, in gratia ct amicitia Dei, ut magis magisque Deo placeat (1).

generici verla cnadoa 'dflea.

18. Revelatur enim ira Dei de coelo super omnem impietatem et injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent (2). — Ven.it*

(1) Rosenmulleri hæc est totius vers. 17 interpretatio: *Nam per illud* (Evangelium) *manifestatur beneficium divinum* (salus per Mesiam), *quod tribuitur propter fidem credentibus, ut* (in hac etiam re valeat illud quod) *scriptum est : Pius per fidem* (promissis) *salvabitur.* Est igitur in his verbis æliologia commatis 16; causa nempo indicatur, cur religio Christiana agnoscenda sit pro efficacissimo salutis adjumento. *Justitia,* ut Hebr. sæpe significat *favorem, beneficium.* Intelligitur illud beneficium quo Deus credentibus peccata remittit gratis, propter Christum, non ob legis Mosaic® observationem, seu hominum salus et redemptio per Messiam. Genitivus *Dei* indicat eum a quo proficiscatur et tribuatur illud beneficium. *Fidem,* quæ ex parte hominis requiritur, esse fiduciam in promissionibus divinis reponendam, patet ex loco Habacuc, qui statim additur (conf. *Hom.* in, 20 seqq.). Opponitur portioni Judæorum, qui se propter sua merita et Judaisnñ observationem, consequi posse *justitiam Dei* putabant; quæ opinio in sequentibus refellitur. *Credentibus,* seu *in credentes;* sic *Gal.* m, 25, *fides* sumitur pro *credentes,* ad similitudinem vocum cbtpc&joriz; et ttcsitcut;. *Salvabitur,* seu *felix, salvus erit,* quod *vivere* ex bebraismo sæpe notat. Locus est *Habac.* n, 4. Quod ibi Propheta de liberatione Judæorum Deo confisorum ab invasione Babylonica scripsit, id potiori jure de salute ætema, quam Deus omiubus Christo credentibus collaturus est, dici potest.

(2) Incipit hic ipsa *tractatio.* Et primo quidem Apostolus describit totius fere generis humani contagionem moralem, seu prolapsionem in vitæ morumque depravationem pessimam. Itaque scelerum ct fiagiliorum accusantur atque convincuntur *a)* Pagani inde a vers. 18 usque ad finem cap. i ; *b)* Judæi, cap. n, quos illis nihil meliores esse docetur, cap. m, 1-19;c) utrique, cap. ni, 20-23. Argumentatur Apostolus *enthymemate rhetorico* illius formai. quæ est ex consequentibus, ita : Neque Pagani religione *naturali,* ncque Judæi *Mosaica,* ad ineundam vitæ rectitudinem ct perfruendam salutem flecti potuerunt : ideo ítxaicoúvn 0icù, rnclior, cl procurante generi humano saluti accommodatior ratio, perquam optabilis, et quam omnes ingrediantur dignissima est. Exornat autem ita argumentationem, ut *primo* generaliter moneat, Deum connectcre mala cum sui contemptu eorum hominum, qui veritatem, quam edoceri potuissent, reprimant atque infirment; *deinde* doceat quoque dedisse Deum paganis certa adminicula tum *coyndiunis,* tum *actionis;* proximo admovisse ipsis et sui cognoscendi

« Enim » ponitur pro *autetn* cl-¡á? pro **Ji**, ait Maldonatiis in *Notis manuscript*. Verum melius proprie et causaliter accipias. Nam probat hic Apostolus id quod dixit, scilicet quod Evangelium sit virias Dei in salutem omni credenti, quodque justitia Dei in eo reveletur : id est, probat Christum Christique Evangelium et fidem , necessaria esso ad justitiam et salutem. Quod hoc probare intendat, patet ex voce causali *enim,* qu® significat cum hic afferre rationem ct causam eorum quæ immediate ante dixerat, r/. d. Recte dixi jus-

Impii,in-'nfu-'i' v>, .n'eu Dei «tao-

veram revelari per Christi Evangelium, illudquo esso virtutem Dei in salutem : quia c contrario revelatur tum in eodem Evangelio, tum experientia, tum maxime revelabitur in die judicii impietas et injustitia hominum infidelium; revelabitur, inquam, omnes homines, qui fido Evangeli! destituti fuerunt, veritatem Dei in justitia detinuisse, idcoquc esse peccatores, impios et injustos, ac consequenter Dei iræ et vindicte œtern® obnoxios esse. Ita S. Chrysostomus, Thcodoretus et OEcumenius.

Judæi in-ni, veri-tMrmDei titii^d^ ,lanc autcm thesim probat inductione; scilicet Unent,

Esthæc sententia Apostoli, quasi thesis ejus generalis, primumque principium, ex quo probat omnes homines, utpote peccatores, indiguisse Christo redemptore, Christique Evangelio et fide, omnes Judæos sino Christi fide, veritatem Dei in injustitia detinuisse, esseque peccatores probat cap. seq.; omnes vero Gentes, veritatem Dei in injustitia detinuisse, esseque peccatores ir® Dei obnoxios, probat hic versibus seq., ex eo quod omnes coluerint idola; omnes, inquam, non solum simplices et plebcii, sed etiam sapientes ct Philosophi, quos maxime ct acerrime hic insectatur. Indeque cap. m, vers. 23, concludit, omnibus tam Judœis quam Gentibus ad justitiam ct salutem omnino opus esse fide ct gratia Christi, qui est scopus totius hujus discursus Paulini, adeoque totius hujus epistol®.

Qui veritatem Det in injustitia detinent. — Errore» nmn' cir-ta lx uni, anto TiiraT s-ris ini lunhtis dttinne-niniGcu-ïttnuin venta-

Nota : Non ait: Qui veritatem Dei in errore et ignoranlia detinent, licet ct hoc verum fuerit; nam homines ante Christum mullos errores Deoafllnxeruntf uli Deum esse corporeum, agere fato, non curaro rcs humanas; sed ait Paulus: « Qui veritatem Dei delinent in injustitia, » quia scilicet homines pleriquc ante Christum, licet agnoscerent veritatem Dei, scilicet unum esse Deum verum, opificem ct rectorem universi; tamen hunc Deum non coluerunt, sed justum ct Deo debitum Cllltiim creaturis et idolis injustissime dederunt, Ergo quasi iucarcerarunt veritatem camque detinucrunt seris iniqu® voluntatis, ne exiret ad picque reverendi, et rectum a pravo discernendi facultatem atque occisionem, i, 19, 20, 22 ; », 14, 15,26, 27; *tandem* vero ostendat, eos nihilo tamen magis ab idololatria ct vita turpissima coerceri aut avocari potuisse. Sic nexum constituit Wintcrberg in *Periculo exeget.* 11 wi *cap.* vu *ad Horn.,* pag. 22.

effectus ‹*t opera conformia veritati not®-. ítnque vim illi intulerunt iliique summam injuriam irrogarunt. Ita S. Chrysostomus et S. Augustinus, serm. .'›3 *De Verbis Domini secundum Joan.* Ili ergo quasi in vinculis tenuerunt judicem , nec recta dictare permiserunt legislatorem menti suma Deo impressum, scilicet recte rationis ct veritatis dictamen.

Idem tropologice facit quilibet peccator, dum contra veritatis et rationis dictamen operatur et peccat. Ende S. Basilios, in *Rqjui. brevior,* interrog. fi'›, quierit : *a* Quomodo veritatem in injustitia aliquis detinet?» acrespondet: «Quotiescumque, datis sibi a Deo bonis, ad proprias voluntates abutitur, quod vitium in sc fuisse negavit Apostolus, cum dixit : Non enim sumus, sicut plurimi, adulterantes verbum Dei. Et : Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, ncque in sermóne avariti® (Deus testis est), nec quærentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab aliis. »

19. Quia quod notum est Dei, manifestum est in illis : Deos enim illis manifestavit. — Occurrit hic Paulus objectioni. Dicet enim aliquis, Gentes non detinuisse vcritatemDei in injustitia,quia eam non cognoverunt : unde enim verum Deum agnovissent? Respondet Apostolus, asseritque plane eos Deum Deique veritatem agnoscere potuisse ct debuisse ; quin et reipsa cognovisse. Quia hæc veritas naturaliter est aperta et manifesta, cam-

Lnra'n cuit - r-|-

que docet et dictat ipsa natura. Deus ergo per lumen natur® eis hanc veritatem manifestavit, quam tamen ipsi sua malitia in injustitia delinuerunt. Ait ergo Paulus : « Quod notum est Dei, » Gnece-ptwçÔK tw ©u5, id est, quod naturaliter de Deo est cognoscibile, ut, Deum esse unum, æternum, mundi principem et vindicem (1).

Manifestum est in illis. — « In illis,» id est illis, in illorum monte, intellectu, conscientia. Syrus vertit »H Nh SxT ÌWIJT TH *didiute dalaha yalia hibeun,* id est, *cognitio Dei patefacta est in ipsis,* idque, ut re. te ait Chrysostomus, hom. 9 *ad Popuk,* non pera igelos, non per Prophetas, non per Evangelistas; sed quia invisibilia attributa Dei creatoris a creatura iutellecta conspiciuntur. Ita etalii Patres mox citandi. Solus fere An-

s" Ia-

selmus , cum aliquot recentioribps, addit Deum hanc veritatem, sive seipsum Gentilibus mauifestasse per lumen non tantum naturale, sed etiam supernaturale, quasi sine lumine supernatural! et sino fide non potuerint Gentiles per solum lumen natur® agnoscere unum esse Deum verum. Scdhoc est præter mentem Apostoli et Patrum, qui asserunt Deum Gentilibus se manifestasse per creationem ct res creatas. Ex illis enim Gentiles per lumen natur® Deum creatorem agnoscere polue-

r-u po. l sl nUo ucm U"imul iTM; E' l lur"

(1) Vers. 19, *Qttod notum est Dei,* id est cognitio Dei, nun amat Paulus adjectiva neutrius generis loco substantivorum. Ahi vertunt rè *cognoscibile Dei,* id est, quod do Deu ex ualuia cvguusci polesk

runt et debuerunt. Addunt aliqui, « in illis,» id est, inquiunt, in ipsorum aniniaet mente, adcoque toto homine maxime relucet et cognoscitur Dei virtus et majestas; est enim homo speculum et imago Dei. Sed hoc arctius est. Subdit enim Apostolus a creatura qualibet generatim cognosci posse creatorem.

20. Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per EA qi je FACTA sunt, intellecta conspiciuntur, semper et pituina quoque ejus virtus et divinitas. — Quaeres, qunenam sunt hæc *invisibilia* Dei, et quæ est Dei *virtus et divinitas?*

Respondet *primo* Orígenes : Dei « invisibilia, » inquit, sunt angeli; «virtus » Dei est potentia, qua Deus regit omnia; « divinitas » est essentia Dei, quæ continet universa. Verum de angelis hic nullus est sermo, sed tantum de Deo : precessi! enim, « Quod notum est Dei; » et sequitur: « Sempiterna quoque ejus (scilicet Dei) virtus et divinitas. »

Secundo ergo, S. Thomas hæc tria sic explicat et distinguit : « Invisibilia, » inquit, Dei est essentia divina invisibilis, quæ cognoscitur per viam negationis; «virtus » Dei est potentia Dei, quæ cognoscitur per viam causalilatis; « divinitas » est esse ultimum finem et sum-mum bonum, quo omnia tendunt, quod cognoscitur per viam excellentiæ. Verum hæc subtilior quam solidior est expositio : nam divinitas non est aliud, quam essentia divina.

Tertio, S. Ambrosius, lib. II *De Spiritu Sancto,* cap. ii, el Cyrillus, lib. I *Thesauri,* cap. v, et Anselmos hic sic explicant : « Invisibilia » est Pater invisibilis, « virtus » est Filius, « divinitas » est divina bonitas, quæ tribuitur Spiritui Sancto. Sed hoc estaccommodatiliuin-.nani ad litteram, certura est Philosophos ex creaturis non cognovisse SS. Trinitatem; atque sino fide, lumine ac revelatjoue Bupernaturali eam non posse cognosci ; data tamen fide, potest homo in creaturis advertere vestigia quædam ct quasi umbras SS. Trinitatis. Quod ergo Platonici de Deo et Dei Verbo obscure ei tenuiter cognoverunt, quodque dixit Trismegistus ; «Monas genuit monadem, et in se reflexit ardorem, » *q. d.* Pater genuit Filium, et so reflexo amando spiravit Spiritum Sanctum, id totum a Mose et Hcbreis didicerunt, ut docet Eusebius, lib. X De *Præparat. Evangel.,* cap. i; lib. Xlll, cap. X : bine et Plato vocatus est Moses Atticus.

Dico ergo : « Invisibilia » Dei sunt attributa Dei spiritualia, ut esse aeternum, immensum, omniscuuii optimum, maximum; « virtus » Dei est potentia, per quam Deus omnipotens omnium rerum causa est efficiens, regens et providens; « divinitas » est essentia Dei et majestas, scilicet Deum esse primum ens perfectissimum, a quo omnia pendent, a quo omnia bona expetuntur, et mala omnia avertuntur ; Deum esse ultimum fingili omnium rerum et operiun, marinip. iiuiua-norum, ideoquo colendum esso lalria, precibus, votis, sacrificiis, gratiarum actione.

Ubi nola : a Virtus » quasi potentia Doi continetur quoque inter invisibilia Doi : est enim inque ut alia, attributum Dei; eam tamen pr» aliis hic exprimit Paulus, quia inter alia maximo relucet et resplendet illa in creatione et relm» creatis. Sic, *Marci XVI,* 7, dicit angelus mulieribus : « lie, dicite discipulis ejus, et Petro ; » non quod Petrus non esset discipulus, sed quod inter discipulos CliWf-M quasi primus emineret.

Dicis : I *Corinth,* i, 21 , dicitur contrarium hujus sententiae, quod scilicet mundus in sapientia Dei Deum non cognoverit.

Respondeo : Loquitur ibi Paulus de practica cognitione Dei, quæ conjuncta est cum Dei amore et cultu, non autem de speculativa.

Secundo : Etiam speculative non cognovit mundus multa Dei attributa, quia mentem ab eo avertit ct vitiis excæcavit : cognoscere tamen ilia potuit ct debuit.

A CREATURA MUNDI PER EA QUJB PACTA SUNT, INTELLECTA conspiciuntur. — Per *creaturam mundi, C:* Anselmus inlelligit hominem, qui dominus est, participium, nodus ct vinculum omnis creatur e. Homo enim cx seipso, suisque partibus et potentiis tam corporis quam animœ, vel maxime cognoscere potest creatorem suum Deum.

Secundo, planius, generalius cl melius Chrysostomus, Theodorelus, Theophylaclus et S. Augustinus, tract. 2 *in Joan.,* per *creaturam mundi* acciplunt fabricam et creationem mundi, aut potius res ipsas creatas in mundo, sive mundum ipsum, qui est creatura Dei. Ulrumquc enim significat Græcum ««n;, scilicet tam creaturam rosque creatas, quam ipsam creationem.

Nota : Vox *intellecta* significat opus esse discursu, collatione et illatione, ut per opera sensibilia resque creatas ascendamus ad cognoscenda invisibilia Dei. Et hoc est quod *Sapient,* xiu, dicitur : «A magnitudine speciei ct creatura» cognoscibililer (græce àvahqwç, id est *per analogiam)* poterit creator horum videri. » Syrus vertit, xSilDU *bcsachala,* id est intellectu conspiciuntur et videntur, quæ oculis corporis sunt invisibilia. Pulchra paronomasia idipsum insinuant Greca; habent enim, t ì ityatu *aOc;¿rai, id est invisibilia videntur, scilicet per creaturas, quasi Jwt mt w - id est per speculum.

Hinc patet primo, Deum esse non esse per se notum, scilicet ex ipsis terminis : sicut cognitis terminis, per se notum est, unum et duo facere tria; sed ad hoc, ut quis scilicet cognoscat Deum esse, opus esse discursu, scilicet ex iis quæ facta sunt, colligendo ipsum factorem Deum. Ita Scolus et D. Thomas I part. Quasi. II, ar1.1. UndcS.Bernardus, serm. 31 *in Cant.* :< Tanta hæc, inquit, formarum varietas, atque numerositas specierum in rebus conditis; quid, nisi radii sunt deitatis? monstrantes quidem quia vero sit, a quo sunt;

non tamen definientes prorsus quid sit: ita quod do ipso sit, vides, sed non ipnim. Cum autem de eo quem non vides, cadera vides, scis indubitanter esistere quem oportet inquirere : ut inquirentem non fraudet gratia, ignorantem negligentia non excuset. Verum hoc videndi genus commune. In promptu enim est juxta Apostolum, omni utenti ratione invisibilia Dei per ea qu® facta sunt, intellectu conspicere. » Iline idem, lib. De *Interiori domo,* cap. xii et xin, docet quod speculum ad videndum Deum sit animus intuens scipsum : « Frustra, inquit, oculum cordis erigit ad videndum Deum qui nondum idoneus est ad videndum seipsum. Prius enim necesse est ut cognoscas invisibilia spiritus tui, quam possis esse idoneus ad cognoscenda invisibilia Dei. Et si non poles cognoscere te, nonpræsuinas apprehendere ea qure sunt supra te. Præcipuum et principale speculum ad videndum Deum, est animus inluens seipsum.

Qn*nim l Cll nna-turali co-

Secundo, ex hoc loco, et ex *Sapient,* xm, 5, panaturaÚ himine cognosci posse Deum esso unum, esse liberum, habere providentiam non tantum in universali, sed cujusquo hominis in particulari. Tali enim soli agend® sunt grati® ab unoquoque, quod hic urget Apostolus, vers, seq. Ha S. Chrysostomus, Ambrosius, Beda, Anselmus et S. Dionysius, cap. vu *De Divin. Nomin.,* cl S. Augustinus De *Spiritu ct Litt.,* cap. xn.

Lbcr di- *st niun-duj, in çuo »on mijud is. Auto-

Idem experientia ipsa didicerunt ct docuerunt ìpsiraet Gentiles : nam Trismegistus dixit munl'uni esso librum divinitatis et speculum divinorura, in quo nimirum Deus seipsum, quasi Apelles summus, clare expressit et depinxit. In hoc l*bro non solus studuit S. Antonius, ut de eo testatnr Athanasius, aliique cremi incoi® : nec solus S.Bernardus, S. Franciscos aliique Sancti; sed etiam Plato, Socrates, Aristoteles omnesque Philosophi. Idem agnovit ct docuit Orpheus , cum ait : « Mundi machina est musica et admirabilis consonantia, prædicans ct laudans Deum; coeli enim euarrant gloriam Dei. » llæc diam est musica ccclorum, quam prœdicabat Pythagoras. Unde Philo, lib. *De Untiate Dei, et duplici tempio,* mundum vocat Dei templum : « Dei, inquit, kmpium alterum, summum verumque existimandum est, mundus scilicet hic universus, cujus sacralium sit cœltun, in tota rerum natura præstantissimum; donaria vero sint sidera; sacerdotes et reditui sint potestates angelica:, ratione sinceritatis unitati similes : alterum vero templum est manufactura, » etc. Vide hac de re pulchre disserentem S.Chrysostomum, hom. 9 *ad Popul.,* et S. Dasilium, in princip. *Parabol. Salomonis;* Anselmum hic; Bernardum, initio lib.VDo *Consider.;* auctorem *Soliloq.,* cap. xxxi, toni. IX operum S. Augustini, ct Prosperum, lib. De Focal. *Gent.* cap. i, qui liber falso adscrihitur S. Ambrosio : a Quod est, inquit Prosper, testimonium, quod Bem»>erDomino dcserviyit, ct nunquam de eÿus bonitate ac potestate conticuit, nkl Ipsa totius mundi inenarrabili* pulchritudo, ct inenarrabilium beneficiorum ejus dives ct ordinata largitio? per quam humanis cordibus quædam œtern® legis tabui® præbcbantur, ut in paginis elementorum, et voluminibus temporum, communis et publica divin.® institutionis doctrina legeretur. Cœlum ergo, mare, terra ct omnia quæ in eis sunt, consono speciei suæ ordinationisque concentu protestabantur gloriam Dei, et praedicatione perpetua majestatem sui loquebantur auctoris ; ct tamen maximus hominum numerus hanc vocem non intellexit, n etc. Hinc vero ct pie S. Augustinus : « Coeli, inquit, cl terra clamant, Domine, ut amemus te ; » et, «Fecistis nos, Domine, ad te, et inquietum est cor nostrum donec requiescat in te. » Ita ipse, lib. I *Confess,* i.

Musica Pythagora est consoni» tu.it n-cak'ruò).

21. Clm COGNOVISSENT DEEM , NON SICCI DEUM Ver*-** GLORIFICAVERENT, ACI GRATIAS EGERUNT (D-?O pro .^Fl a' mundi fabrica, suique ac rerum omnium adj^,^ suum usum creatione et conservatione), sed eva- di jtaiii-nlehlnt (græce ¿uxTouú&r.ír/, id est, vani et inanes 1 Tl' facti sunt) » cogitationibcs. — Græce id est disquisitionibus ct discursibus, quos ex creaturis de Deo creatore fecerant; quia scihcet, iis relictis, ad vana idola, quæ non erant Deus, colenda deflexerunt. Ila S. Chrysostomus, Oríganes, Theodoretus.

Secundo, « evanuerunt « in sua cogitatione ct cognitione Dei, quia finem ct fructum cognitionis Dei, qui est actio (de qua re pulchre S. Bernardus ictia h» disserit serm. 36 *in Cantica)* honesta et cultus Dei, t-— non sunt assectati. Hinc « ct obscuratum est insipiens cor eorum, » adeoque stulti facti sunt, quia veram sapientiam, quæ in praxi ct pietate consistit, respuerunt, et stultissime idola pro diis habuerunt et coluerunt.

Tertio, ex S. Augustino Anselmus, a evanuerunt, » inquit, id est superbicrunt hac Dei cognitione. Sed primus sensus est optimus, et hoc loco genuinus. Ha enim seipsum explicat Paulus, vers. 23.

23. MUTAVERUNT GLORIAS! INCORRUPTIBILIS DEI, IX V«rt.SJ. SIMILITUDINEM IMAGINIS CORRLTTIDILIS DOMINIS, Et VOLUCRIM, CtO.— *q. d.* Ili sophi, CÆCÎ Ct Stulti, Sopht gloriosum divinitatis nomen , adorationem et ! confessionem , quæ Deo immortali prostare ct i-unuiT exhibere debebant, converterunt et collocaverunt « in similitudine (Græcum enim i» ipoúpxn potest proprie capi pro *in similitudine),* vel, «in similitudinem (capiendo D pro <i;, uti sirpe capitur), sive assimilationem « imaginis hominis, ▮ id est in imaginem hominis, non naturalem, sed arte factam et assimilatalo, *q. d.* Idola pro Deo coluerunt hi sophi. Ila S. Chrysostomus, Theophylactus et (jEeuracnius. Quare non recte Erasinus et Dcza sic exponunt, « in similitudinem » vel *assimilaiionem :* quia, inquiunt, Gentiles assimilarunt Deum incorporeum rebus corporeis» puta homiui, bobus» orpoçdilis, quia in horum

simulacris, quasi in imagine, Deum coluerunt. Lbinota: Gentilesputabant ipsa idola ignea et lapidea esse deos; aliqui tamen sapientiores, uti Philosophi, sciebant ipsa idola non esse deos, et tantum in idolis ipsis deos ipsis repraesentari : verumtamen omnes tam hi, quam illi, non Deum verum in idolo, quasi in imagine , ut vult Calvinus, sed ipsa idola, uti Deum vel Numen aliquod adorarunt, et adoranda crediderunt ; idque, quia putabant idolum esse corpus Dei, aut esse simulacrum Dei, Deumque similem esse idolo, et similia habere inembra, aut esse locum et sedem Dei, cui quasi naturaliter adhæreret et præsens esset Deus. Denique censebant omnes idolum habere aliquid numinis, ut cum ad illud irent, ad deos ire se putarent, ait Cicero, lib. I *De Natura Deorum;* idque quia videbant idolum loqui et oracula dare. Excipe hic paucos Gentilium sapienlissiraos, qui idola colebant non ex animo, sed metu legum suarum, et ut populum metu deorum in officio continerent, ut testatur ibidem Cicero.

Peccarunt ergo primo, quia dæmonem quasi animam idoli pro Deo coluerunt, cumque ex falsis oraculis, malis consiliis, et sua propria confessione, aliisque circumstantiis, non Deum, sed dæmonem esso agnoscere potuerunt et debuerunt.

Peccarunt *secundo,* quia ipsa idola quasi aliquid esset Dei, adorarunt, placarunt, invocarunt; hoc enim, quidquid neget Calvinus, clarissimum est ex *Psal.* cxni, *Baruch,* vi, et *Sapienti®* xiv. Idem expresse docent Patres, Tertullianus , Lactantius, Justinus, Athanasius, Athenagoras, Cyprianus et alii, qui passim rident Gentiles, quod lapides et ligna pro diis colant, ut cliamnum fac*unl ,nt^ et JaPoncs' N?i ergo idolo cum imagine Christianorum , qu® nihil habet numinis, sed nudam rationem imaginis, qu® est repraesenJùi' iò-,arc suura protolypon, ut docent S. Basilius el Damascenus.

piota *secundo :* Licet Catharinus de Socratis et l'latonH salute bene speret el existimet, tamen X< nophon et Plato docent Socratem diis Græcoruui sacrificasse, el inter alia gallum / Esculapio. Sie Plato eosdem colendos censuit, quod lex Gentium ita juberet, uti testatur Eusebius, lib. XIII De / rapar. *Evany.,* cap. vin et xi. Sic et Seneca sacrificia laudat, non quasi diis placita, sed qui i legibus jussa, uti testatur S. Augustinus, lib. VI *De Civit.,* cap. x. Idem Plato, in *Epimenide,* divinum cultum tribuit coelis, astris et dæmonibus. Denique Trismegistus daemonum simulacra col- uda esse docet, ut benefaciant, inquit S. Augustinus, lib. VIH De Civit., cap. xxiii. Eadem colenda esse ob melum legum politicarum docuit Cicero, lib. I De *Natura Deorum*. En quo labilur humana, etiamsi docta, infirmitas et cœcitas, si Deum de- rat et a Deo deseratur, ut merito in eos hic ita detonet Apostolus.

VOLUCRUM, ET QUADRUPilDUM , KT SERPENTIUM. — Mnlttt».

Nam aves, serpentes, feles, crocodilos, imo alia, porros et herbas, quin ct sterculimn, cloacinam, pestem, febrem, aliaquc his absurdiora veteres pro diis coluisse, fuse docet S. Augustinus, lib. Ill *De Civit.,* cap. xii, et lib. IV, cap. x ct seq., ct lib. XVIII, cap. XV. Unde ct Juvenalis satyra penultima Ægyptios, quod sua cæpe colerent quasi numina, ita ridet :

> Porrum cl cæpe nefas violare ac frangere morsu.
> O sanctas gentes, quibus hxc nascuntur in hortis
> Numina !

21. Propter quod tradidit illos Deus in desiDERIA CORDIS EORUM , IN IMMUNDITIAM. — «Propter quod, » *q. (l.* Sicut illi gloriam Dei serpentibus, aliisque immundis et ignominiosis creaturis tradiderunt, ita etiam Deus tradidit illos immunditiae, «ut contumeliis afficiant, » græce rc5 «-n- , id est ut ignominia afficiant « corpora sua. *n* Nota : Deus hos ita tradidit, non proprie immittendo, vel impellendo eos ad mala, ut vult Calvinus : hæc enim blasphemia est nimis evidens et atrox in Deum, ejusque infinitam bonitatem ct sanctitatem ; sed tradidit cos Deus in peccata, quia permisit eos suæ concupiscenti®, daemoni et occasionibus peccati, ut fornicatione ct adulterio corpus suum dcdccorarcnt. Unde *Psal.* 1xxx, Dominus idem explicans ait : « Dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adinventionibus suis. » Sic S. Augustinus, lib. V *Conira Julian.,* cap. in. et *fíe Grat, et Lib. arbit.*. cap. XXI, docet Deum tradere peccatores in prava desideria, quando non solum non apponit gratiam , sed etiam ponit occasiones et offendicula peccandi (licet alio et pio fine), in qu® eos per suam malitiam gravius ac turpius impacturos prævidct, non autem prædefinit, prædeterminat vel impellit. Talis occasio sunt opes, honores, delici®, quibus impios Deus cumulat, ut iis bene utantur; scit tamen id cos non facturos, sed iis ad peccata abusuros. Vide *can.* 14 et 15.

Objicit Beza : Deus quasi judex tradit impios carnifici, scilicet peccato; ergo non tantum permittit, sed positive tradit eos peccato.

llespondelur : Aliter permittit homo peccata, aliter Deus : homo negative, Deus positive : quia Deus voluntates omnium hominum arctissime omnipotenti® su® manu, quasi lupum vel feram fune constrictas tenet, quam positive laxare debet, ut male agere possit. Unde recte hicc laxatio ct permissio dicitur actio ct traditio, maxime quando fit a Deo, ut vindice, ad puniendum pr®cedcns peccatum, ut dixi *can.* 21.

Hinc docent Theologi peccata sequentia præccdentium peccatorum esse poenas. Ila Magister Sententiarum, in II, disi. 3G, et Augustinus, lib. V *Contra Julian.,* cap. v, ubi sic ait : « Crimina criminibus vindicantur, et supplicia peccantium non tantum sunt tormenta, sed el vitio-

rum incrementa. » Et in *Psalm,* lvii, in illud, *Supercecidit ignis:* a Inter primum, ait, peccatum apostasiæ ct ultimam pœnam ignis œterni, media qum sunt, et peccata sunt, et pœna peccati. » Et paulo superius, in illud ejusdem psalmi, *Iniquitatem manus vestra concinnant,* docet quamdam esse peccatorum inter se colligationem, ct velut catenam, in qua alia sint causa sequentium peccatorum, alia pœnæ præccdcntium, qua de re vide quoquo S. Gregorium, lib. XXV *Moral.,* rx.

Ve», si. 25. Commutaverunt veritatem Dei in mendacium, — id est in mendax falsum idolum ; lUuXcv enim Græcis est res vana, inanis, umbratica, fallax et mendax; sicque idola mentiuntur se esse deos, suntque mendaces umbrae deorum:de quo plura dicam I *Cor.* vm.

Ver». 16. 26. Pr OPTEREA TRADIDIT ILLOS DEUS IN PASSIONES ignominias. —Græce, ii; *r.idr,,* id est in libidines pathicas et pudendas, ut nimirum contra naturam non tantum masculi et pathici pueri cum masculis; sed, ut sequitur, et feminis cum feminis oinncs nature ct honestatis limites transcendentes commixtae sint. Ita Ambrosius, Thcodoretus, Anselmus et alii. Dicitur hæc præpostera ct vcsana libido -áOt;, non tantum quia in ca activæ libidini præpostera ut passiva respondet; sed etiam quia hæc passio ita vehemens est, ut homo illi immersus, adco ab ea absorbeatur, ut potius pati quam agere videatur, sitque instar equi equæ adhinnientis et ad eam furentis. Jam vero Gentiles, non tantum plebcios, sed et Philosophos, ac nominatim Socratem, infami hoc pæderastiæ vitio laborasse, tradit Philo, lib. II *De Vita contemplat.* Quin et Laertius, in Vita Socratis, tradit eum in judicio, quo ad mortem damnatus est ducentis octoginta sententiis, accusatum fuisse *primo,* quod Deos patrios respueret ct nova daemonia induceret; *secundo,* quod connu» M tra fasci jus juvenes corrumperet. Idem vitium ,^aton* ascribit Laertius, Gellius, lib. XVIII, cap. n, Gcntdw cl lib- XIX, cap. xi, cl Plutarchus, lib. *De Educan-* iufuiic» *dis liber.,* ante finem : licet Cardinalis Bessarion, psj¿ras" l'la,on's propugnator, cum ab hoc vitio purgare conciar, lib. IV *in Calumniatorem Platonis,* cap. ii. Addit S. Chrysostomus, Solonem ct alios Philosophos non tantum pœderastiam fecisse, sed et cam quasi honestam laudasse ct legibus sanxisse, statuissequo ut illam exercere possent liberi, non autem servi; quasi pæderastia non servos, sed liberos tantum deceat, sitque et ipsa ars libera et *tum* h*- liberalis. Talia monstra quoquo ab hærcsi nata n iid nosjra vjdit et protulit aetas. Contra hos fulminat tempori» hic S. Chrysostomus et Patres sæpe.

<.xh vi- Denique ut videas verissimam esso hanc Apo-'rìrx'r s,°*' sententiam, atque Philosophos fuisse impurissimos ct spurcissimos, audi ex uno Diogene Laertio, seriatim singulorum hac do ro emblemata.

PiUilq Milo vcsana libido -áOt;, non tantum quia in ca activæ libidini præpostera ut passiva respondet; sed etiam quia hæc passio ita vehemens est, ut homo illi immersus, adco ab ea absorbeatur, ut potius pati quam agere videatur, sitque instar

PiogenM Periander, inquit, Cratea propria matro sua abusus est, lib. 1.

Socrates Alcibiadi in deliciis fuit, lib. II. L*b n

Theodorus ait sapientem publice absque pudore ct suspicione scortis congressurum.

Phædon captus ah hostibus, infami se quæstui addixit.

Stilpo, praeter uxorem, Micarete pellice utebatur.

Menedemus notatur nimium familiaris fuisse amasio Asclepiadis. W

Aristippus, lib. IV *De Antiquis deliciis,* ait Pia- Lib. tonem captnm fuisse amore Stellæ astrologi et Dionis : alii Phaedrum addunt, alii etiam Alexim. Plura de eo habet Laertius, lib. III.

Bion Boryslhenites Theodota* et Philetae, scor- Lib. rv. tis, palam congrediebatur : item duos adolescentes, Demetrium et Myrleanum Leocharem, turpiter amavit. Unde et ab Aristone Chio, Corruptor juvenum dictus est. Idem adoptabat juvenes, ut eis abuteretur, lib. IV.

Aristoteles Hermiæ concubinam amavit, cique Lib. v sacrificavit, lib. V.

Demetrius Phalereus, qui 360 statuis æreis honoratus est, a Cleone turpiter est perpessus.

Anthistenes dicebat sapientem formosissimis Lib. vl quibusque mulieribus congressurum, lib. VI.

Diogenes dicebat debere esse communes mulieres et filios.

Zeno uxores communes in republica statuebat, La>. vn. lib. VII.

Chrysippus, in libro *De República,* congredi jubet matribus, filiabus et filiis.

Eudoxius fuit in deliciis Thcomodonti medico, Lib.vnL lib. Viti.

Epicurus Leontiam et Themistiam meretrices, Lib. x et Pithoclem, formosum adolescentem, in deliciis habebat, lib. X.

Eant nunc politici et naturalista» nostri, Philosophos hosce ut viros probos predicen!, cosque ut sanctos ct beatos canonizent, quos infandae veneris mancipia Asmodæus auctoravit, Orcoquo addixit. Preclare S. Bernardus, contra Petrum Abailardum platonizantem, epist. 109 *ad Innocentium Pontificem :* «Ubi, inquit, dum multum sudat; quomodo Platonem faciat (Abailardus) Christianum, se probat Ethnicum.»

Femina: eorum immutaverunt naturalem usum, **IN EUM USUM QUI EST CONTRA NATURAM. — Nota,** diabolico invento feminas instar virorum cum feminis active congredi. Docet id el plura Seneca, *epist.* 95 : « Feminte, ait, cum virorum licentiam a>quaverint, corporum quoque virilium vitia œquaverunt : non minus pervigilant, non minus potant, oleo ct mero viros provocant, libidine vero nec maribus cedunt, pati nata». Dii illas de;eque male perdant, adeo perversum commentae genus impudicitias, viros ineunt. » Græcis hæ feminæ Tribades dictæ, id est frictrices, quarum meminit Tertullianus, lib. *De Pallio.* Unde r;tCxJtr.r, dicitur, tribaduin illa insana et nefaria libido, cujus inventrix crcdiUu* fuisse Phila>

TrtH *r' r-us n... ia

nis, et ob banc male audiit Sappho. De his agit impurissimus Lucianus, dialog. *Clonarium ct Lcœna*. Hæc invitus licet scripsi ad hoc, ut sciant confessarli quanta sit libidinum vorago, sciantque feminas quoque, ut viros, peccatum mollitiei committere, ut Galenus, medici et experientia docet; et sicut illud in se exercent, ita et in alios Idem exercere modis infandis.

Mercedem (quam oportuit) erroris sci in semetIPSIS recipientes. — Pro *men edem, græce* est «Aimcíím, id est recompensationem, sive mcrcedein pro meritis; ut quia contra naturo ordinem cum ignominia creatoris, co relictoad creatura idololatriam so converterunt, hac dc causa juste a Deo permissi sint natura ordinem pariter in actu generationis invertere, et pudenda libidine se dedecorare. Ita Anschnus.

Porro idololatriam esse causam libidinis et obsccrnitatis, docet quoquo Sapiens, cap. iv, vers. 12 : « Initium, Inquit, omnis fornicationis est exquisitio idolorum, et adinventio illorum corruptio vitæ est;» idque primo, quia idola iis cæremoniis colebantur, quæ ad omnem obscœnilatem homines impellerent, ut patet ex sacris Priapi, Veneris, Bacchi. Et hoc permittente Deo in supplicium Idololatria, ut ait hic Paulus. *Secundo,* quia idololatra, ut ait hic Ambrosius : « Deum incuriosum colentes, atque per hoc negligendum, magis hebetati sunt, et ad omnia mala admittenda facti promptiores. » Exardescit enim concupiscentia, cum vindicem non timet Deum. Quis autem timeat Deum ligneum, aut saxeum? *Tertio,* quia, ut ait S. Athanasius, orat. *Contra idola :* « Idololatria instituta est desiderio eorum qui stupris ct propudiis pleni, figmentis repræsentantur. » Jupiter enim adulter cum ut Deus colitur, quis non putet licere r imo pulchrum esso adulterari, quod ca in re deo suo similis sit? Addit S. Athanasius : « Et pene omnes civitates omnibus libidinibus scatent, ob immanitatem morum quam in suis diis conspiciunt ; ncque est in hoc genere deorum quem castum appelles. Olim certe Phœnissæ mulieres ante idola prostituebantur. dedicantes numinibus suum quæsttim , persuasa meretricatu ca propitiari, ac prosperitatem rerum inde nasci. » Idem factitarunt virgines Babylonica, Syra, Medæ, Persica, Lydien et alia, uti dixi *Baruch* vi, 42. Pergit S. Athanasius : •Viri quoque, abdicato sexu, nec se amplius mares esse ferentes, mulierum naturam affectaverunt, tanquam ita honorifica grataque matri deorum facturi essent. Omnes autem in turpissimis vivunt, ct certamen inter se pravitatis suscipere vidi nlur, et, ut dixit S. Paulus, Mulieres eorum mutaverunt usum, »

Ume patet infidelitatis, impietatis et hærcsis

l H l ‹i nam esse mor^tro.-as libidines, atque hujus

ni causa esi: Pruno, quia u' i non est fides, ibi

‹• n» non est gratia Dei; ubi non est gratia Dei, ibi non

* •* est c • ut-s, sed omnis concupiscentia: ut merito dixerit Lutherus, concubitum homini tam necessarium esse, quam cibum, et passim apud Novantes personat hoc axioma, castitatem esso impossibilem, quia vere Luthero ethærcticisimpossibilis est. Vere ergo dixit S. Hieronymus, lib. II *Comment, in Oscœ* cap. ix : « Difficile est invenire hærelicum qui diligat castitatem, etiamsi cara verbis commendet et præ se ferat. »

Secundo, quia hærcsis ct infidelitas oritur ex superbia, superbia autem piena est libido, sicut humilitatis pramium est castitas. Unde elflcacissinium remedium ad castitatem, est humilitas. Hæc enim justa est Dei ordinatio, ut si mens Deo, et iis, quibus debet, se subdat, etiam sibi subditum habeat corpus suum : sin Deo Deique vicariis subdi nolit, etiam corpus suum sibi sentiat rebello, ut pulchre docet Gregorius, lib. XXVI *Moral.,* xn: «Sic, sic, inquit, elati justa fuerant retributione feriendi, ut, quia superbiendo se hominibus præfcnint, luxuriando usque ad jumentorum similitudinem devolvuntur; homo enim cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, etc. Intus ergo videt Deus, quod mentem elevat, ct idcirco permittit foris invalescere, quod deponat: ergo per humilitatis custodiam servanda est munditia castitatis. Si enim spiritus pie sub Deo premitur, caro illicite supra spiritum non levatur : et contra. Unde ct primus ille inobediens Adam, mox ut superbiendo peccavit, pudenda contexit. » Ita virgo illa, dc qua Palladius in *Lausiaca,* cap. xxxiv, a dæmono superbia» obsessa, deserta fuit ab angelo temperantia, et turpiter lapsa.

28. Sicut non probaverunt (græce cùz. iJocíoaaiv, Ver», id est non placuit eis, non est eis visum, non curaverunt) Deum habere in notitia (id est, ait Ambrosius, credere Deum res nostras curare; vel, ut alii, Deum habere præ oculis, ut illi placero ct servire intenderent. Veruni simplicius ct magis proprie S. Chrysostomus, Thcodorctus ct Toletus sic explicant, 7. *d.* Siculi non curarunt Deum verum vere nosse, ut recto de eo sentirent, sed idolis adhæserunt, caque pro Deo agnoverunt ct coluerunt; ita pariter juste) tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ. non conveniunt . — Nam, ut docet S. Gregorius, Error'tn lib. XXV *Moral.,* ix : «Qui errant in Dei cognitione, juste traduntur ut errent pariter in agendis;» qnj|nP qui mentem et rationem ab errore non servant, enor in exponunt se pecuinis cogitationibus et vitiis, tum lcüüa'|* quia, errante duce, errant comites : cognitio autem est dux actionis ; tum quia recedentes a Deo, recedunt a virtute ct gratia ; tum quia ubi non est cognitio Dei et timor, ibi dominatur effrenis concupiscentia.

Nota : « Reprobum sensum » vocat Paulus improbam ct perversam mentem, quæ probat non probanda, ct probanda improbat ac reprobat (hoc enim est Græcum òSixttw;), v. g. quæ judicat ct probat mollitiem, fornicationem, vindictam.

ebrietatem esso appetenda et sectanda; ac tandem, cum mens per consuetudinem peccandi est excæcata, judicat hæc ipsa vix esse peccata, esseque licita.

Tota hujus loci elegantia consistit in paronomasia ct antithesi verbi *Soumit»*, et epitheti ò Smcijw», q. *d.* Quia reprobarunt Dei notitiam et cultum, hinc traditi sunt in reprobam ct perversam mentem : àìówuci» ergo significat eos non expertes fuisse judicii, ut vertit Reza (hoc enim minus est malum, et sæpe naturale), sed pravo, distorto et perverso fuisse judicio, quo scelera infanda judicabant esse licita et honesta.

ver*, so. vitia que tur ex Houli- tria ettaresL

29. Repletos (id est, ut repleantur : pendet enim *repletos* a verbo *tradidit, q. d.* Hoc ipso, quo tradidii eos Deus in reprobum sensum, factum est ut replerentur, fuerintque repleti) omni iniquitate, dolo et malignitate. — Pro *malignitate,* græce est xzxtT.Oila;, quod, ait Aristoteles, vitium est, quo omnia in deteriorem partem accipiuntur : alii *morum asperitatem* vertunt; sed hanc significat vox *incompositi,* quæ sequitur. Syrus *fraudem* vertit.

Ven. so.

30. Deo odibiles. — 8wçtrpû, id est Deo odibiles, vel Dei osores, a quibus Deus abhorret, vel qui exccrantur Deum. S. Cyprianus, *epist.* 68, legit *Deo abhorrentes, çnqiu* enim abhorrere significat; unde Slyx, palus inferni, ita dicta est ab horrore.

Elatos. — ¿X«W»ac, id est gloriosos et jactabundos.

Ver*, ai.

31. Incompositos. — awOirwc.idest inciviles, barbaris moribus, ab omni societate et conversatione honesta alienos, turbulentos, qui non possunt in civitate aut familia cum aliis componi. Ita ex Demosthene Suidas. GEcumenius vertit, *separantes sc ab omnibus,* id est omnes odio prosequentes ct adversantes.

Misanthropic vibum.

Sink affectione. — ¿corroe, id est inhumanos, quineminem, aiuntThcophylactus, QEcumcnius et Syrus, amant, nec habent amicum. Sic in India versus Peru, Indi quidam sunt tri nuncupati, qui ita fugiunt homines, ut rogali qui sint, respondeant se non esso homines, sed Uros, ut refert oculatus testis Josephus Acosta, lib. 11 *De Novo orbe.* Talis erat ille,do quo Salyrieus, «nec amat, uec amatur ab ullo.» Rursum àçs'flw;, verti potest, *sino pielate,* hoc est impios **In parentes et cognatos.**

Absque foedere, — id est foedifragos. Densat hic Apostolus synathrœsmum, per rerum congérieni, ut ostendat quantum malum sit Dei ignorantia et neglectus, atque in quot quantaque scelera Gentiles per hunc Dei neglectum incide- rint. ν„Μ qantna nulaa*

Sine misericordia., — id est immisericordes et crudeles , qui hebr. vocantur HI3X*artari. Syrus* vertit, cum quibus *nullum est fartus, nulla charilas, nulla pax, nulla* denique misericordia «n *eis.* Hi ergo sunt fructus idololalri®, infidelitatis ct a pari hærcsis.

32. Qui CUM JUSTITIAM Du COGNOVISSENT, NON Ver».II. intellexerunt (noluerunt intelligere, considerare, ct practice sibi persuadere), quoniam qui talia AGUNT, DIGNI SUNT MORTE î ET NON SOLCM QUI EA FACIUNT, SED ETIAM QUI CONSENTIUNT FACIENTIBUS.— Kemnitius, Valla , Erasmus et Faber hic volunt corruptum esso nostrum textum, quia Græcasic habent : ci-vu; vi Stxxiaxi rcû 0iaJ en el n i tc'.xûts. lïpàsOTmç í;iet Sxváreu dai», cù u¿,7» aùri Zttiû- ct», iXJ.ii xai <rj.uJc»cjci ni; «pàscti, 1(1 est, *qui CUm justitiam Dei cognovissent,* videlicet, *quod qui talia agunt digni sunt morte, non solum ca faciunt › sed diam facientibus consentiunt.* Hoc enim consentire majus ct pejus est, quam facere. Fit enim ex malitia, cum facere sæpe ex mera infirmitate promanet. Ita quoque legunt et explicant S. Chrysostomus, Thcophylactus ct OEcumenius. Verum variare ct olim variasse exemplaria Graeca patet ex OEcamenio. Origene et quibusdam manuscriptis. Rursum nostro Interpreti per omnia consentit Ambrosius, Sedulius, llaymo, Anselmus, Ilesychius, lib. VI *in Levit.* XX; Symmachus Papa, in *Apologet, contra Anastasium Imper.,* et S.Cyprianus, lib.], *epist.* 4. Denique nostra lectio planior ct fatuL» est intellectu, idcoque verisimilior. Videtur enim Apostolus hic taxare Philosophos sapienliores,qui idolorum cultum, aliaquo vitia jam dicta, licet mala esse scirent, nec passim ea facerent et perpetrarent, illa tamen ab aliis facta probarunt, vel dissimularunt, sive metu legum, sive amore suis placendi ct timore eisdem displicendi. Vide dicta vere. 23.

Textas il,11!er tw.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Idem docet de Judais, quod cap. i *docuit de Gentibus, scilicet cos esse in peccatis, et egere fide et gratia Christi.*

Primo ergo redarguit Judxos, qui ex data sibi lege Gentiles quasi peccatores condemnabant, cum ipsi eadem patrarent. Unde docet Deum justum judicem cuique tam Judæo, quam Gentili redditurum secundum opera.

lime secundo, vers. 13, *asserit non auditores, sed factores legis justificari, atque non solos Judaeos, sed et Gentes habere legem a natura sibi inditam.*

Tertio, vers. 17, *arguit Judccos quod ex lege sua alios doceant, non seipsos; quodque faciant eadem quae in aliis carpunt.*

Quarto, vers. 25, *docet circumcisionem veram esse, non externam, sed internam, quæ consistit in observatione legis; qua est circumcisio cordis in spiritu, non littera; coram Deo, non coram hominibus*

1. Propter quod inexcusabilia es, o homo omnis, qui judicas. In quo enim judicas alterum, teipsum condemnas : eadem enim agis quæ judicas. 2. Scimus enim quoniam-judicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt. 3. Existimas autem, o homo, qui judicas eos qui talia agunt, et facis ea, quia tu effugies judicium Dei? 4. An divitias bonitatis ejus, et patientiæ, et longanimitatis contemnis? ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? 5. Secundum autem duritiam tuam, et impoenitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, et revelationis justi judicii Dei, 6. qui reddet unicuique secundum opera ejus : 7. iis quidem, qui secundum patientiam boni operis, gloriam, ct honorem, et incorruptionem quærunt, vitam æternam : 8. iis autem, qui sunt cx contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio. 9. Tribulatio, et angustia in omnem animam hominis operantis malum, Judæi primum, et Græci : 10. gloria autem, et honor, et pax omni operanti bonum, Judæo primum, et Græco : 11. non enim est acceptio personarum apud Deum. 12. Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt : et quicumque in lege peccaverunt, per legem judicabuntur. 13. Nqb enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur. 14. Cum enim Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex : 15. qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitationibus accubantibus, aut etiam defendentibus, 16. in die, cum judicabit Deus occulta hominum, secundum Evangelium meum per Jesum Christum. 17. Si autem tu Judæuscognominaris, et requiescis in lege, et gloriaris in Deo, 18. et nosti voluntatem ejus, et probas utiliora, instructus per legem, 19. confidis teipsum esse ducem cæcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt, 20. eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scienliæ et veritatis in lege. 21. Qui ergo alium doces, teipsum non doces : qui praedicas non furandum, furaris : 22. qui dicis non moechandum, moecharis : qui abominaris idola, sacrilegium facis : 23. qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras. 24. (Nomen enim Dei per vos blasphematur inter Gentes, sicut scriptum est). 25. Circum* ‹ i-io quidem prodest, si legem observes : si autem prævaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est. 26. Si igitur præpulium justitias legis custodiat, nonne præpulium illius in circumcisionem reputabitur? 27. et judicabit id quod ex natura est præputium, h gem consummans, te, qui per litteram et circumcisionem prævaricator legis es? 28. Non

enim qui in manifesto, Judæus est ; neque quæ in manifesto, in came, est circumcisio : 29, sed qui in abscondito, Judæus est : et circumcisio cordis in spiritu, non littera : cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

Vers. I. 1. PROPTER QUOD INEXCUSABILIS ES, O HOMO OMNIS, QUI JUDICAS. In QUO ENIM ALTERUM JUDICAS, teipsum condemnas, ctc. — 7. *d.* Quia Gentes, qu® non intellexerunt gravitatem et supplicia peccatorum, uti processit in line cap. procedent., ob peccata tamen, qu® faciunt, aut quibus consentiunt, dign® sunt morte; hac de causa multo magis vos, o Judæi, qui intellexistis cx lege Mosaica gravitatem peccatorum, et poenas quas Deus peccatoribus intentat; quique Gentes ob peccata sua judicatis ct condemnatis, et tamen eadem facilis et perpetratis, digni estis morte. Taxavit Apostolus, cap. proced., Gentes Gentiumquo scelera, quibus veritatem Dei in injustitia detinuerunt; hic eadem , imo potiori de causa taxat Judíeos. Nam, ut dixi cap. proced., vers. 18, proposuit thesim, quod scilicet sine fide et gratia Christi omnes sint peccatis et ir® Dei obnoxii : illam ibidem probavit ostendendo Gentes fuisse et esse in peccatis et ira Dei : hic eamdem probat, idem ostendendo in Judæis, indeque concludit, cap.m, omnes tam Gentes, quam Judæos indigere Christo Christique fide et gratia, ut justificentur et salventur. *Secundo,* probabiliter Maldonatus in *Notis manuscriptis :* Respicit, ait, Paulus ad vers. 20 ct 21, cap. i : « Ita ut sint inexcusabiles, » etc. *q. d.* Cum Deus eos qui se cognoverunt, sed non sicut Deum glorificaverunt, tradiderit in passiones ignomini®, eos, inquam, qui veritatem detinent in injustitia ; sequitur cos inexcusabiles esse cum alios male agentes damnant : ipsi enim similia, imo pejora et foediora faciunt ; sed mutat personam tertiam in secundam , quia convertit se ad cos, cosque alloquitur et redarguit, ad majorem emphasim. Adhuc enim generation culpat Apostolus omnes fide et gratia Christi destitutos, tam Gentiles quam Judæos, ut patet vers. 9, usque ad vers. 17, ubi se convertit ad Judæos.

juàsi risd-m Gcntcí ▾ ¡til» imtitati.

Ver». 4. 'i- An divitias bonitatis ejus, et patientis, et longanimitatis contemnis?—« Divitias bonitatis » vocat exuberantem Dei benignitatem. Sic passim per catachresin di *itias* sumit Paulus pro copia et abundantia, ut cap. xi, vers. 33 : « O altitudo divitiarum sapienti® ! » Sic alibi vocat « divitias glorine, divitias grati®,» etc. Et profani nXwni* protùxcptìvcapiunt. «Divitias bonitatis Dei, inquit orígenes, ille agnoscere potest, qui considerat quanta in terris mala quotidie homines gerant, et quomodo pene omnes declinantes et simul inutiles facti latain ct spatiosam perditionis ambulant viam : si quis consideret quanti in Deum quotidie blasphemant, ct in coelum extendunt linguas cuas. Jam quid de fraudibus, de sacrilegiis et piaculis dicam? Si quis ergo hanc bonitatem Dei, ct sustentationem ejus, et patientiam contemnit, ignorat quod per h®c ad poenitentiam provocatur, sed nos non dissolvat hoc, et tardos ad conversionem faciat : quia rursus patienti® ejus et sustentationis certa mensura est.» Vide Phitarchnm, lib. *De Sera Numinis vindicta;* ubi illud Euripidis de Deo pertractat : «Cunctatur; talis est enim Numinis natura (1).»

Sm D<i tincti, unnnt^ taiutu.

An POENITENTIAM TE ADDUCIT ? — GræCC «£ç «*-Tár.iáv ai á-pw ; id est ad poenitentiam te agit et impellit? « Adducit » ergo, id est adducere cupit ct conatur, et quantum in se est adducit. Vide *can. 32.*

S. Secundum duritiam tuam, et impoenitens cor, thesaurizas Tini IRAM. — «Thesaurizas, inquit Bernardus, serin. De *Triplici misericordia,* tibi thesauros ir®, pro prorogatis thisiuris misericordi®, quos contemnis, et evacuas in te misericordiam Dei. » Pulchre S. Augustinus, in *Psal.* c, ad illa verba, « Misericordiam et judicium cantabo tibi, Domine, » ex hoc Apostoli loco docet jam tempus esse misericordi®, futurum autem tempus esse judicii. ven.1

Nota : « Cor durum est, inquit Orígenes, cum mens humana velut cora frigore iniquitatis obstricta, signaculum imaginis divin® non recipit.» Egregie vero idipsum depingit S. Bernardus, lib. I *De Consider, ad Eugenium :* « Quid est, inquii, cor durum? idipsum est quod nec compunctions scinditur, nec pietate mollitur, nec movetur precibus, minis non cedit, flagellis induratur; ingratum ad beneficia est, ad consilia infidum, ad judicia sœvum, inverecundum ad turpia, impavidum ad pericula, inhumanum ad humana, temerarium ad divina ; proteritorum oblivisccns, prosentium négligeas, futura non providens. Ipsum est, cui proteritorum, proter solas injurias, nihil omnino non proterit, prosentium nihil non perit, futurorum nulla nisi forte ad ulciscendum prospectio seu proparatio est : et, ut in brevi cuncta horribilis mali mala complectar, ipsum est, quod nec Deum timet, nec hominem reveretur. » Corfta ,ï^i p

Nota *secundo : Iram* vocat hic Apostolus ultionem, qu® moro thesauri collecta deprometur, ct universa in peccatores in die judicii effundetur. Simile dat S. Hieronymus : « Sicut, inquit, qui paulatim arcum intendit, tempus dat alteri ut fugiat; qui si fugere nolit, tanto fortius sagitta emissa configitur, quanto majori tempore arcus intensio fuit facta : sic Deus, qui límeos habet n-n» tw-diut^n \

(1) Vers. 4, *q. d.* Apostolus : Tu alios omnes crudeliter damnas, dum Deus omnes benignitatis su.u divitias in te effudit, nec tantum peccanti breves inducias concedit, sed longa putentia te invitat.

pedes, sed ferreas manus, tarditatem supplicii gravitate compensat. »

IHh :r,- IN DIE IRJE et REVELATIONIS JUSTI JUDICII DEI, — hoc est in die judicii, quæ dicitur a dies iræ, • l i quia tunc Deus omnem suam iram ct justam vindictam in impios effundet, ut videatur ira Dei sua omnia tela, fulmina, tonitrua ct tormenta in cos depluere et detonare. Unde hujus dici acerbitatem ct terrorem ex Joule, Sophonia et Isaia graphico describit hic Orígenes, quem vide, si lubet. Egregie quoque S. Bernardus, vel quisquis est auctor tractatus *De Interiori domo,* cap. Eterni xxxvin : « Attende, ait, quam cito venit dies ultima. Præsentaberis ante tremcpdum judicem, J ,n. accusaberis multiset magnis offensis, non dubiis, " sed certis; non brevi accusatione, sed tam longa, l tJ.' longa est vita tua; non uno accusatore, sed tot quot sunt debela tua. Ipse judex erit districtus accusator tuus, omnes etiam spiritus boni et mali coram Deo te accusabunt. Undique erunt tibi angustile : hinc erunt accusantia peccata, inde terrens justitia, subtus patens horridum chaos inferni, desuper iratus judex, intus urens conscientia, foris ardens mundus. Si justus vix salvabitur, peccalorsic deprehensus in quam pariem se premet? Latere erit impossibile, apparere erit intolerabile. »

Chdsti ts j jcccito- ix0ί ci- jínhn* Uû. Audi ct Christum judicem in illa die iræ cxprobrantem peccatori, apud S. Augustinum, serm. 67 *De Tempore :* « Ego, inquiet Christus, te, o homo, de limo manibus meis feci, ego terrenis artubus infudi spiritum, ego tibi ineam imaginem conferre dignatus sum; tu vitalia mandata contemnens deceptorem sequi, quam Deum maluisti. Cum expulsus de paradiso mortis vinculis propter peccatum tenereris, carnem assumpsi, in præsepio expositus, et pannis involutus jacui, infuntim contumelias humanosque dolores pertuli, irridentium palmas et sputa suscepi, flagellis cœsus, vepribus coronatus, cruci affixus expiravi. Eu clavorum vestigia, quibus affixus pependi. En perfossum vulneribus latus. Cur quod pro tc pertuli, perdidisti ? cur, ingrato, redemptionis luæ munera renuisti? cur hoc habitaculum, quod mihi m lo sacraveram, luxuriæ sordibus polluisti? cur me graviore criminum tuorum cruce, quam illa, in qua quondam pependeram, afflixisti? Gravior enim apud iuo peccatorum tuorum crux est, m qua invitus pendeo, quam illa, in quam tui misertus, mortem tuam occisurus, ascendi. Et quia post omnia mala tua, ad medicamenta pœnitentiæ confugere noluisti, ab auditu malo non mereberis liberari : despexisti enim in judice veniam. »

I

G. Qui REDDET UNICUIQUE SECUNDUM OPERA EJUS.— Nota vocem *reddet,* scilicet, quasi mercedem, ut £*>' fatetur Calvinus; sed negat inde sequi meritum, IÍ V, eu justos bonis operibus mereri vitam æteinam, quia, inquit, hæc est mala consequentia : Est iMciL* uiei æ s, ergo est meri' im. Verum perperam et imperite hoc asserit : nam *primo,* merces ct meri- ine* pro tum sunt correlativa, merces enim meriti est bari.° * merces, et mentum est mercedis meritum : ergo pu fip.. si vita «eterna est merces bonorum operum, ri». M- bona opera sunt meritum vitæ æternæ.

Secundo, fatetur Calvinus malos malis operibus pone», mereri mortem aeternam : ergo a pari, justi bonis operibus merentur vitam œternam, atque idipsum clare et diserte docet Apostolus, vers, sequent. Respondet Calvinus, esse disparitateli!, quia bona opera non habent valorem, nec proportionem cum gloria æterna, mala vero opera habent proportionem cum sua poena. Sed errat : ?l i"' nam etiamsi bona opera non habeant proportio- bectpro. nem cum gloria cadesti, quatenus sunt opera rorlil> hominis; habent tamen proportionem cum ea, quatenus sunt opera graliæ Christi. Gratia enim est semen gloriæ, tum ex natura sua, tum ex ordinatione et promissione Dei.

Tcrlio, idipsum patet ex eo, quod Apostolus non tantum.dicat, *reddet,* sed « reddet unicuique secundum opera : » nam reddere secundum opera significat, reddere mercedem pro merito operum. Ita enim vulgo loquimur, itaque vulgo omnes hanc phrasim intelligunt et 'explicant, ac nominatim S. Augustinus, lib. *De Gratia et Lib. arbitrio,* cap. vin, ix, xv, xvi, xx.

Nota, per opera etiam passiones hic intelllgl : Passion» nam ct passiones remunerabitur Deus, quia passiones pro operibus, et quidem perfectis repu- pcrfeciii tantur : difficilius enim est pati, quam agere, operibu». Unde « patientia, ut ait S. Jacobus, opus perfectum habet,» id est operis perfecti rationem et præmium, uti clare patet in Martyrum passione et gloria. Adde passiones non esse sine opere, saltem interno voluntatis. Voluntas enim patiendi, et libera acceptatio passionis arduum et heroicum est opus.

7. IlSQUI SECUNDUM PATIENTIAM BONI OPEBIS, GLO- Veri. 7. RIAM, ET HONOREM, ET INCORRUPTIONEM QU.UIIUNT, vitam ætkrnam. — Quærcs, quinam hic dicantur (Mrn- esse « secundum patientiam boni operis? » Cajetanus respondet esse cos qui ob bona opera, quæ t.nmi « faciunt, multa patiuntur : perfectio enim Chris- ¡«Rypro- liana in duobus sila est, scilicet in bene agendo, “ et si, quia bene agis, mala patiaris.

Secundo, Ambrosius censet esso cos qui patientia Dei, de quavers. 4, recte utuntur, bene operando ct poenitendo.

Tertio, alii hæc Apostoli verba ita trajiciunt ct distinguunt : qui per patientiam quærunt boni operis gloriam ct mercedem.

Quarto, et optime, S. Chrysostomus, Syrus et Orígenes sic explicant, *q. d.* lis qui secundum patientiam, id est patientibus, qui patienter et constanter in omni tcnlalione ct molestia perseverantes in bono opere et vita, quærunt ct patienter exspectant futuram gloriam, Deus illis cam reddet in vita æterna. Est græcismus. Sic ct, vel và xara[xwaixTiv, ájjTTí, sunt qui, vel quæ ad musicam,

ad virtutem, pertinent scilicet, puta musici, virtute prædiți. Sic vers. 8, et indila;, id est « qui sunt ex contentione, » vocantur contentiosi. Sic hic tmç *m*-'6w¡w, idem est quod tm; úzctuNwaw, id est, *a* iis qui sunt secundum patientiam » idem est quod patientibus, sustinentibus. Posset etiam sic exponi « secundum patientiam , » id est pro merito patienti®, vel per patientiam, uti vertit nosler Interpres Græcum **t «, cap. m, vers. 2; videtur enim respicere et explicare Apostolus id quod dixit : « Reddet unicuique secundum opera sua. »

Nota : Græcum *(mM-di et* patientiam, et perseverantiam , quæ opus bonum coronat, significat,

pinm est fi '"» nucalis itérai. Nota *secundo :* Ex hoc Apostoli loco patet, pium ct sanctum esse operari intuitu mercedis æternæ, uli definit Concilium Tridentinum, sess. VI, cap. xi, ct *Can.* 31.

Vus. 8. 8. Iis qui sunt ex contentione, — id est *contentiosis ;* est græcismus. Sic -ó; ¿x TntitwSíc, id est, « cos qui sunt ex circumcisione, » vocat circumcisos, sive Judæos. Sic et Græci rcù; ixçùxç, Stoicos vocant. Sic ct cap. in, 26, cí íx dçwç, id est, « ii qui sunt ex fide,» vocantur fideles. Notat Paulus hisce verbis Judæos contra Gentes contendentes et rixantes (1).

Ira et indignatio, — scilicet reddetur et retribuetur a Deo : vox enim *reddet* hic repetenda et revocanda est ex vers. 6, sed per enallagen Hebræam verbi passivi, pro activo : *reddetur,* scilicet a Deo, pro *reddet,* scilicet Deus ; hoc enim in re idem est.

Notat Photius, dc praemiis dici *reddet,* quia Dei proprium est benefacere : do malis vero et suppliciis dici *reddetur,* quia Deus ex se illa nobis non infligit, sed ultro nos nobis illa accersimus,

Ira ct indignar ‹ii "riuieu. Deo nolente, imo dolente. Pro «ira et indignatio,» Giæce est 0ju¿; xsd ¿ppi, quæ duo ita distinguit S- Rasilius *in Psalm,* xxix: (bui; foip içr» iqxjÍsi; "CÚ t~ax,0r,7xi ~*ti&i* rivi ffxu5ptun« tü ; cj-j-r, Si *i* trivs; xSr,, xalr, xcXat»;, ¿ à-ò rcû Stxxicu xfiTcù xatà rô *rc.t* ¿Saia; ì^a-pjiivr.. « Ira, inquit, judicium est ad infligenda talia ct talia alrocia commerito; indignatio vero labor suppliciiimquo est ajusto judice , pro mensura injustiliæ inductum. »

Verum *secundo,* simplicius dici potest, indignationem ad auxesim addi iræ , et significare iram vehementem ct indignantem, ut sit hendiadys : « ira ct indignatio, » id est ira indignabunda, ira indignatione plena, ira spirans ignem ct indignationem , quæ fumos naribus cillat.

r, 9. Tribulatio et angustia (supple, a Deo retribuetur et immittetur) in omnem animam hominis operantis malum , Jud£i l'iuMtM, et (id est deinde) Gileci, — id est Gentilis.

(1) Alii, *qui sunt ex contentione,* id est, qui renitent, seu repugnant Deo, ejusquo institutis atquo pnuceptis, ex hebr. mo.quoil Septuaginta haud raro vertunt tyitiQuv *rif* Oiÿ, vel TÒv Owv,

10. Gloria autem et honor et pax omni operanti Ven. ix bonum, Juiijeo primum, et (Id est deinde) Gr.rco, — id est Gentili. Nota : Per «bonum» Apostolus intclligit absolute bonum, quod nos coram Deo bonos et justos facit; vel bonum constans et continuum, quod est observatio totius legis, quæ fieri ct observari non potest sine fide et gratia Christi, ut cap. m docebit Apostolus, quia « sine fide non est ulla recta et bona vita, » ait S. Augustinus, lib. De *Pide et Operibus,* cap. xxm, et hæc sola mçretur gloriam, scili ct veram et æternam, dc qua hic agit Apostolus.

Cave hic errorem Origenis, quo asserit Gentes 0Ef™ cum sola naturali Dei cognitione, ct naturaliter d./ ./'/ bona rectaque vita potuisse vitare damnationem g ' « *ct* consequi præmium, scilicet gloriam, honorem g et pacem; licet non vitam æternam, quæ solis p-.. ' «*, credentibus datur. Idem asserit de Judæis, qui,l-- ▮› persuasione aliqua muniti Christo non credunt, si {£r ££ tamen probe vivant. Hæc enim falsa sunt : nam ¡. - risine fide nemo acceptus est Deo, nec sine fide u b * vita ulla recta et bona est. quæ vitare possit omne peccatum, ct consequenter poenam æternam evadere, ut docet S. Augustinus loco citato, et alii passim. Apostolus ergo loquitur de Gentibus et Judæis tum post, tum ante Christum, qui ex Christi fide et gratia bene operati sunt, quales fuerunt Melchiscdech, Job, Ninivitæ, Cornelius Centurio, ait S. Chrysostomus, nam per «bonum » hic accipit absolute ct perfecte bonum, ut dixi.

11. Non enim est acceptio personarum apud ▼ «.!!. Deum , — 7. *d.* Non respicit Deus an Judæus quis sit, an Gentilis ; sed utrumlibet peccantem æque punit, et utrumlibet bene agentem præmiat.

Nota primo : Hæc«acceptio personarum, » vel, toja» ut hebraico est, O'3D *panim,* et, ut Syrus vertit, r' S2N 'ippe, id est facierum, vitium est contra jus-r c. ?' tiliam distributivam, qua judex vel distributor ™ »• ‹ l bonorum vel onerum communium respicit a l J' qualitatem personæ vel faciei, v. g. quod sit™^ ~ amica, grata, speciosa, dives et nobilis, etc., ll ' lideoque plus distribuit diviti quam piuperi, tn^'u" amico quam inimico, placenti quam displicenti. Non ergo acceptio personarum locum lubet in his , quæ indebita et mere gratuita sunt : ut si dives det eleemosynam pauperi amico, non autem inimico, non est acceptor personæ.

Nota *secundo* : Cum Scriptura negat in Deo hanc in acceptionem personarum, non accipit eam pro- ProPrM prie pro hoc vitio, do quo jam dixi, sed qualo- t,.^ nus acceptio hæc personarum opponitur liberali *n* indifferenti® Dei erga omnes homines, *q. d.* Deus non respicit personam, non curai an Judæus sis an Græcus, an dives an pauper, sed indifferenter suas gratias suaque dona distribuit, tam Gentibus quam Judæis, tam pauperibus quam divitibus. Id quod dixi, patet ex eo quod neo Judæi nec Gentes, nec p«.upercs nec divites, jus habuerint ad hæc Dei dona. Si enim Judiéis peccantibus

parceret Deus; non autom Gentibus; aut si Judæos bene agentes premiarci, non autem Gentes, vel contra, non faceret contra justitiam distributivam, nec peccaret ; quia libertate et jure dominii sui uteretur; nec enim cuipiam aliquid debet, ac consequenter nec ordinem, nec indifferentiam personarum in gratiarum suarum distributione servare tenetur, sicut in regni et rcipublicæ officiis distribuendis ordinem ct indifferentiam hanc servare tenetur princeps ct magistratus. Qua de re plura dicam II *Timoth.* iv, 8. Vide et S. Augustinum, *epist.* 95, ct Fulgentium, *De Gratia Christi,* cap. xxi.

Vrrt. !■ 12. QUICUMQUB ENIM SINE LEGE (SCripla Scilicet Ct Mosaica, uti fuerunt Gentiles) peccaverunt, sine Gnrius lige peribunt, — id est sine sententia legis Mo- ' I saicæ, quæ mortem suis transgressoribus intentat, damnabuntur : sed mitius quam Judæi, quia P i punientur juxta severitatem legis, non scriptæ ct 'r l - Mosaicæ, sed tantum naturalis, in quam cognitam „ peccaverunt. Ita CEcumenius. Probat hic Apostolus, quod non sit personarum acceptio apud ▮ju m Ileum, quodque Deus indifferenter tribulet ct i..n. puniat operantem malum, sive is Judæus sit, sive Græcus, ut dixit vers. 9.

Ver». 13. 13. Non ENIM AUDITORES LEGIS JUSTI SUNT APUD Deum, sed factores legis justificabuntur. — *j' itifra* Nota, *justificari* tripliciter in Scriptura sumi : *";* *Primo,* significat ex peccatore fieri justum; se- *tundo, ex* justo fieri justiorem; *tertio,* modo n " u- forend, justum vel justiorem censeri et pronunliari. Omnibus hisce modis hic capitur (est enim indefinita ct generalis hæc Apostoli sententia), sed maxime *tertio,* nam tò *justificari* opponit hic Apostolus tû perire ct *judicari,* sive condemnari, vers, præced. *Primo* ergo « factores legis justificabuntur, » quia opera fidei, timoris, spei, pœnitentiæ, quæ fiunt ex legis præscripto, peccatorem disponunt et præparant ad justitiam, itaque dispositive ct meritorie de congruo ex peccatore faciunt justum cumque justificant.

Secundo, quia opera charilalis omnisque virtutis, quæ fiunt ex præscripto legis, si fiant ajusto ex charitate aut gratia, dc condigno merentur justifies augmentum, atque justitiam justi conservant et augent.

m l«- *Tertio,* denique, quia eadem declarant ope- pi< u>ii- rantem esse justum. Qui enim facit justitiam sive \ i' t'l opera justa, hic est justus et ab omnibus habetur M juti, justus.

JC Nota, Apostolum supponere hæc opera fieri cx ¡•'.'ri fide ct gratia Christi; agit enim de tota legis ob- - ib. 'vrvalione, deque operibus vere bonis. Deoquc —* acceptis ad vitam æternam, quæ non possunt c e, nisi nascantur ex lido, ut patebit cap. in, in fine. Tantum enim Apostolus hic probare intendit, solam legis notitiam non sufliccre ad justitiam, sed insuper ad eam requiri bonam actionem et observantiam legis. Quod valde notandum est contra hæreücos; qui solam fidem volunt justificare. Calvinus, ut hoc Apostoli telum effugiat, respondet Apostolum loqui tantum do justitia politica, ut scilicet, quis videatur justus coram hominibus : ad hanc enim requiri opera externa.

Verum hoc falsum esso patet ex ipsis Apostoli verbis, quibus ait de hisce justificatis : « Justi sunt apud Deum. » Deus ergo (non autem homines, ut vult Calvinus) judicabit eos esse justos, eo quod legem et justa opera legis fecerint, quibus facti sunt justi vel justiores revera apud »«»* Deum et in oculis judicioque Dei ; ac consequenter Deus non nude credentibus, sed bonum tur. operantibus reddet quasi mercedem gloriam , et vitam æternam, ut dixit Apostolus vers. 7 et 10. « Justificari *ergo* apud Deum , » est apud Deum justum fieri, et justum declarari. Apostolus enim ▮w *justificari* hoc versu exponit per tò *justum fieri;* cum ergo dicat, non credentes, sed factores legis justificari, patet justitiam non ex fide, qua quis credit, sed ex operibus, quibus facit legem, homini obvenire.

Secundo, idem patet ex eo quod, ut fatetur Beza in cap. in, vers. 20, justitiæ Dei repugnet, ut aliquem pro justo habeàt, qui vere justus non sit : prius ergo factor legis justificari, id est justus fieri, debet, quam a Deo justus declarari possit.

Dices, eum justum fieri ct factum esse per fidem præviam operibus, quam fidem et justitiam per fidem jam acceptam postea justus per opera bona declarat et demonstrat : ita ut justificatio proprie fiat per fidem, declaratio vero justificationis postea fiat per opera bona. Verum hoc dici nequit. *Primo,* quia, ut dixi, Apostolus pro Triplici eodem habet *justificari* ct *fieri justum,* ergo cum ait : a Factores legis justificabuntur, » tò *justi-* ostendi- *ficabuntur* non tantum significat : Justi declara- "“r- "›“ buntur, sed etiam significat: Revera justi fient et 'a erunt. «u p¿r

Secundo, hæc responsio ex diametro repugnat °i*rl verbis Apostoli ; ait enim : « Non auditores legis jXfo'X justi sunt apud Deum, sed factores legis justifi- jusnda- cabunlur. » Subsumo, atqui dum quis tantum pure credit per fidem, est tantum auditor, non factor legis : ergo si credens, hoc ipso quo credit, sine operibus, imo ante opCTa, justificatur, verum erit quod auditor legis, non autem factor legis justificetur, cujus contrarium directe hic asserit Apostolus.

Tertio, quia Judæi credebant Deo et legi; et tamen contra eos hanc sententiam intorquet Apos- B tolus, dicens : « Non auditores, sed factores legis justificabuntur. » Ergo clarum est ex mente Apostoli, non per solam fidem, sed per opera fidei nos justificari.

Objicit Beza, loco jam citato : Si cx operibus OsUndk justificamur, ergo Deus non justificat nos, sed ,ur t0B* ipsi nos facimus justos per opera nostra. Res- ^'n pondeo : *Primo,* idem posse inferri ex fide spe- loüü-

onn.sM ciali Bczæ, hoc modo : Si credendo Christum pro Is',ira me esse passum, hoc ipso justificor; ergo justifico me ipsum, hoc enim credere meum est : nam credere est actus non Dei, sed hominis credentis.

Respondeo ergo *secundo,* negando consequentiam ; non enim homo, sed Deus homini propalanti se ad justitiam, atque pœnitcnli gratis infundit justitiam : homo ergo pœnilcns dicitur se disponere ad justitiam; Deus autem solus proprie dicitur eum justificare. Quod si homo jam justus sil, tum per bona opera meretur quidem augmentum justitiae, id est charilatis et graliæ; sed illud ipsum solus Deus justo infundit, ac consequenter et hunc proprie solus Deus magis justificat.

Citrini Ex dictis patet, perperam Calvinum et Bezam pervèrsah,inc locum Apostoli sic exponere, quasi in se et His- quidem verus sit, sed tamen contineat condiliopheiuj nein et rem impossibilem, q. d. Apostolus : Si tiopub H'1*8 laccrc posset legem , hic justificaretur; verum, quia nemo potest facere legem, utpote cum omnes sint peccatores, hac de causa quærenda est alia justificatio, ut scilicet justificemur non cx operibus, sed ex fide Christi, per quam justitia Christi nobis applicetur ct imputetur ; itaque fiamus justi, non justitia operum nobis inhærente, sed justitia Christi nobis imputata. Hæc enim sunt tria principia et axiomata Calvini. *Primum :* « Impossibile est nobis prostare quæ lex jubet. » *Secundum :* « Promissio legalis annexa conditioni impossibili nihil probat. Talis est : Si sis factor legis, justificaberis. » *Tertium :* « Qui pro aliis mullum progressi sunt (inquit Calvinus, lib. Ill *Instil.,* cap. xix, sett. 4) in via Domini, si legem Domini intueantur, quidquid tentant aut meditantur operis, maledictum esse vident. » Equidem talem esse Calvini ejusque scquaciunxprogrossum in via Domini facile crediderim. Verum hæc expositio perversa, violenta, inepta ct blasphema est, planeque evertit et pervertit sententiam et mentem Apostoli. Nam *primo,*

Qnstnor APost°lus hic nostram justitiam non in auditu, ti'/"".^'- uec *n Ade, sed in factura et impletioue legis fidei, vincitur constituit, uti jam ostendi : ergo si nulla, imo Aposto- impossibilis est hæc justitia, quæ consistit in uïLtîtT observatione legis, nulla prorsus erit in homine mm non justitia, erilque justitia homini impossibilis. tn sola

Vilui™ 1'1 rursum plane patet ex iis quæ dixit Paulus in præced. vers. 5, 0, 9, ad quos hic respicit et refert seso : ibi eniin dixit, quod Deus reddet unicuique secundum opera, scilicet, quod iis qui sunt secundum patientiam boni operis, reddet vitam æternam ; quodque gloria, honor et pax sit omni operanti bonum. Si enim bono operi et bene operanti quasi merces redditur gloria et vita æterna, ergo in bono opere sita est justitia : nam vita æterna nonnisi justitiæ est merces ct præmium.

Secundo, hæc propositio: «Factores legis justificabuntur, w non est conditionolis, ut patet, sed assertiva : siculi ergo ; si dicas : Non spectatores, sed luctatores el victores in agone coronabuntur, recto ex hac propositione inferam; aliquos posse esse victores, posseque luctari et vincere in agone ; ita pariter, cum ait Apostolus : « Non auditores, sed factores legis justificabuntur, » recte inde sequitur aliquos posse esse factores legis, posseque facere et implere legem. Unde et subdit Apostolus hic, quod « Gentes naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt, n

Tertio, si hæc Apostoli propositio est conditio- D«i Janalis , habens conditionem impossibilem, ergo ‘°* est impossibilis, significatque rem impossibilem. Nam cum conditio est impossibilis, etiam id quod politila hanc conditionem requirit, est impossibile. Ut si dicam : Homo habens alas volare potest; hæc propositio est quidem conditionate vera , absolute tamen est falsa et impossibilis. Nam cum conditio, scilicet habere alas, sit homini impossibilis, impossibile quoque homini est volare, quod hanc conditionem, scilicet alas, requirit. Pari ergo modo justitia homini erit impossibilis, cum conditio, quam requirit hic Apostolus, scilicet factura legis, sit homini impossibilis, secundum Calvinum ; ac consequenter, secundum Calvinum, hæc Apostoli propositio : « Factores legis justificabuntur, » simpliciter ct absolute erit falsa.

Quarto, dicere quod homini, etiam per gratiam Christi adjuto, legem implere sit impossibile, est ingens blasphemia in Deum et in Christum : hoc enim reipsa est dicere Deum esse tyrannum, utpote qui præcipiat nobis impossibilia ; legem enim Dei, sive quam præcipit Deus implere, secundum Calvinum nobis est impossibile. Rursum , hoc ipsum est dicere Christum non sufficienter nos redemisse, Christique gratiam esse infirmam et inefficacem adimplendam legem, et ad superandum peccatum.

Vere et Christiane S. Augustinus, et ex eo Concilium Arausicanum et Tridenlinum, sess. VI, cap. xi : « Deus, inquit, impossibilia non jubet, sed jubendo monet et facere quod possis, et petere quod non possis, et adjuvat ut possis. »

14. Cum enim Gentes, qua legem nox habent, ver», il NATURALITER EA, QU.E LEGIS SUNT, FACIUNT, EJUSMODI LEGEM NON HABENTES, IPSI SIBI SUNT LEX. — Occurrit hic Paulus lacii» objectioni : Quomodo Gentes, si legem non habent, possunt contra legem peccare? Respondet eas aliam habere legem naturaliter inditam, quam faciunt, et contra quam peccant. Itaque sibi ipsi sunt lex, id est instar legis, qua damnantur. Redit enim ad vers. 12, quasi ad scopum hujus capitis ct procedentis, scilicet, ut probet tam eos, qui sub lege, quam eos, qui stne lege vixerunt, id est tam Judæos, quam Gentiles peccatores esse ct opus habere fide et gratia Christi.

Dices : Quomodo Gentes naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt?

Respondet *primo* Zuinglius : Numa, inquit, ZulB.

ciúu C <to. Scipio ct similes Gentile.' probi cl justi sine r'b:"* fide Christi salvi facti sunt naturaliter, id est vir- Oa l-tute tegis naturalis quam servabant. Sed Luthe- u- rus hoc arguit ut Pelagianum, ct recte : id enim) rzj docet hic Orígenes, qui semina jecit pelagianismi, ı 4 elipse Pelagius, epist. *adDemetriadem* :acproinde r-b.u. haec ejus expositio damnata csl a Concilio Mileviti tui. tano, *can. U.*

Si undo, S. Thomas, ct mordicus Andreas Vega, lib. VI *in Condi. Trident.,* cap. xxi, volunt Apostolum loqui de Gentibus, qu® cognitionem quidem D i,boni ctm: li tantum habent naturalem; sed tamen in voluntate habent supernaturale grati® auxilium quo legem totam impleant cl Deo placent. Verum hoc acriter oppugnat Michael Medina, lib. IV *De Recta fide,* cap. vu. Nam corium est ex Apostolo, *llcbr.* xi, fi, ct ex toto ejus discursu hic, atque ex Concilio Tridentino, sess. VI, can' s'ne li'te l'l cognitione supernaturali irapossibile esso legem implere ct justificari, ac Deo placere.

Tertio, Lyranus censet Apostolum loqui de Gentilibus, quibus Evangelium necdum erat prædicatum habentibus fidem supernaturalem unius Dei, sed non Christi, qui servantes legis naturalis præcepla salvabantur. Verum et hoc falsum est. Nam semper fides saltem implicita Christi el observatio legis charitatis, quæ est supernaturalis, fuit necessaria ad salutem.

Quarto, Commentarius adseriptus S. Ambrosio hunc locum explicat do Gentibus fidelibus. Ilæ, faeiuni legem, id est credunt in Christum naturaliter, quia recta ratio naturalis testatur cis fidem Christi, tot miraculis ct signis testatam, esse amplectendam. Sed hoc contortum est, nec satisfacit : quia licet Gentes sic crederent naturaliter, tamen naturaliter non implerent legem; quod tamen hic asserii Apostolus.

Quinto, melius S. Augustinus, *DeSpirit, ct Litt.,* cap. XXVI ad xxx; Prosper, *Contra Collât.,* xxii ; Iulgentius, De *Gratia Christi,* cap. xxvi, Anselmas ct Pererius putant Apostolum loqui do Gentibus conversis ad fidem Christi, quæ naturaliter, id est non ex lege Mosaica, sed natura per Christi gratiam (quæ naturæ conformis est : sicut enim vitium est contra naturam, ita virtus et gratia est secundum naturam illique conformis) sanata, reparata el roborata, legem implent ; de his enim immediate ante dixit : « Factores legis justificabuntur. » El vers. IU : « Gloria el pax omni operanti bonum, Judæo primum et Græco.» De his etiam agit vers. 26 cl 28.

Huc refertur et Salmcronis expositio : loqui scilicet Apostolum de Gentibus ante Christum pie Eanclc jn jCge naturæ |)co servientibus, per titiem et gratiam Dei; quales fuerunt Job, Jetliro, Melrhisedech, Naaman Syrus ct alii.

Sexto, planius et plenius ad litteram Chrysostomus, Tbeodoretus, Theophylaclus, CEcumenius, Sedulius, Haymo, Cyprianus, lib. III *ad Quirinum,* cap. XCIX; Hie ronymus *nd Algas.,* nior «t Quæst. VIII (S. Augustinus etiam, cap. xxviii jam citato, expositionem hanc admittit, licet priorem præferat), D. Soto, Cajefanus et passim recenliores, accipiunt hunc locum Apostoli dc Gentibus in gentilismo viventibus; itaque debere accipi patet, ex voce *naturaliter et quæ legem non habent,* scriptam scilicet Mosis, vel Christi (nam Gentes ad Christuiq conveœæ habent legem Evangelicam, quæ plenior cl perfectior lex est, quam fuerit lex Mosis data Judiéis), sed tantum conscientia; legem et vermem accusantem et defendentem habent. Idipsum *secundo,* patet ex eo quod hic Apostolus probare velit tam Gentes, quam Judæos egero gratia et tide Christi : ergo tam hos, quam illos intelligit, qui sine fide Christi sunt, *q. d.* Nolite superbire, o Judæi, contra et supra Gentes, propter legem Mosaicam, quasi auditores legis justificentur : Gentes enim non habentes scriptam legem, illam naturaliter habent inditam, quæ eos dirigit ct impellit, ut pleraque opera legis naturalis perficiant naturaliter, id est ductu, lumine ct virtute naturæ (I).

Dices cum S. Augustino: Paulo ante dixit Apostolus , « Factores legis justificabuntur ; n atqui Gentes sine fide non possunt justificari : ergo cum eas vocat factores legis, non intelligit illas sino fide, sed conversas ad fidem.

Respondeo : «Factores legis, » scilicet totius, ccniiu> «justificabuntur; » Gentes autem licet faciant ea legis quæ facilia sunt, ut honorare parentes, dare eleemosynam, cavere furta et cædes, non tamen possunt totam legem facere et implere sine fide el gratia Christi, tum quia legem fidei, spei, charitatis, el alias quæ supernaturales sunt, per naturam et naturæ vires implere non possunt ; tum quia etiam difficiles leges naturai, ut, Non concupisces, diliges Deum magis quam te et alias quasvis, si ingruat gravis tantalio, sine ope el viribus gratiæ implere non possunt. Nam gravi tentationi diu suis viribus resistere nequeunt, sed ad hoc egent gratia Dei. Ubi diligenter attende : Non dicit Apostolus, Gentes facere, vel implere legem; sed « ea quæ legis sunt, » id est aliqua, puta faciliora, legis præcepta facere : cum vero ait, justificari eos, qui faciunt, non dicit a ea quæ legis sunt, n sed legem, scilicet lotam et integram. Hoc autem fieri nequit sine fido et gratia Christi.

16 et 16. Qui ostendunt opus legis scriptum in CORDIBUS SUIS, TESTIMONIUM REDDENTE ILLIS CONSCIENTIA IPSORUM, ET INTER SE INVICEM COGITATIONIBUS (ita legendum est cum S. Cypriano el Dibliis Romanis, non *cogitationum,* uti legunt alii) accusantibus, AUT ETIAM DEFENDENTIBUS, IN DIB CUM

(i) Igitur cum çjat; h. 1. opponatur v4j»<¡», non significat ingenium prava educatione corruptum, sed usum r. inia rationis, cujus facultas homini agnata est. Sic ri Jixauw o îïu , etri ÿixauw Oían distinguit Aristoteles, ac jurisperiti jus naturale ac civile.

judicabit Deus occulta hominum, secundum Evangelium meum, rr.it Jisum Christum. — Pro cogi/a-*tiûnibus,* græce est >cqwu.&», id est ratiocinationibus, vel disceptationibus, «accusantibus, n scilicet hominem, etiam Gentilem, cum male agit (ut quod pollutio sit peccatum, dictat homini naturaliter conscientia: quia de ea juvenes erubescunt, anguntur, ct in aliis judicant illam esse rem a ratione ct naturali honestate ct pudore abhorrentem, foedam et turpem), et « defendentibus » hominem, cum bane agit : quibus scilicet cogila-
Ortcim- tionibus et disceptationibus conscientia utitur, ut
!t' jnj/x hominem bene aut male egisse convincat, quæ
nilorum conscientia testis est omni exceptione major,
ct jono- Gentes habere legem monti inditam; isque testis maxime apparebit «in die judicii, » ubi propria conscientia, vel excusabit, vel accusabit quemque apud Deum, qui judicabit «per» hominem « Jesum Christum.» Ita Theophylactus.

in corde Notahic insigne documentum morale. In basi-
¿"“"h lica cordis humani Deus tribunal constituit, le-
bunsl gesque in ejus tabulis incidit digito suo, rationem
consti- creavit judicem, conscientiam actorem, testes co-
,u“' gitationes, qute vel accusant vel defendunt ipsum hominem reum. Hoc enim hisce verbis clare significat Paulus. Et hoc voluit Menander, cum dixit: Epotas ázaoi owtiïnoiç Où;, id est, Mortalibus cunctis conscientia est Deus, id est instar et vice Dei. El Psalles, *Psal.* iv, 6, cum ait : « Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine. » Hinc ad judicium hoc ipsius hominis causas Deum retulisse legimus : nam Davidi proposita est causa propria sub specie litis aliena, et rogatus judicium tulit contra seipsum sententiam dicens : «Vivit Dominus, quoniam filius mortis est vir qui hoc fecit, » II *Heg.* xn, 5. Et ab Achab simili stratagemate exorta est adversus seipsum mortis damnatio, illis verbis pronuntiata : a Hoc est judicium tuum, quod ipse decrevisti, » Hl *Reg.* xx,
L. . .iu 10. Et quorsum ista, rogabis, amiginata? nescili-
tnni in ,ct ^unian^ cordis vafritias delictum suum ele-
l minem varel, cl Dei justitiam criminaretur, data opera
II d°- est, ut ipse reus peccati gravitatem liber ab af-
inerit, fectu examinans, contra seipsum pro meritis supplicium decerneret. Atque hoc sibi voluit David, cum protestatur : «Tibi soli peccavi, etc., ut justificeris in sermonibus luis, el vincas cum judicaris, » id est, ego me fateor graviter deliquisse, ut hac confessione tua resplendeat justitia, et obtrectatorum ora claudantur.

Merito fidelis David delicium suum palam fatetur : audet enim aliquando cor humanum sagax Deo ipsi mentiri velle, ut videro est apud Jercmiam, cap. n, vers. 23 : « Quomodo dicis : Non sum polluta, post Baalim non ambulavi? vide vias tuas in convalle, » etc. Et iterum, vers. 33 ', « Quid niteris bonam ostendere viam tuam? Ego judicio contendam tecum, eo quod dixeris : Non peccavi,» etc. Et Petrus ail Ac/. v,3 : « Cur lentavit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui Sancto? » Et Achaz ad Isaiam , cap. vu, vpts. 1n. : « Non petam, inquit, et non lentabo Dominum.» De Deo se bene mereri dixit impius Achaz, quod nolit illum tentare , cum revera illi potins diffidat. Et Saul gloriatur I Reg. xv, 20, dicens : « Imo audivi vocem Domini, ct ambulavi in via, per quam misit me Dominus, etc. Tulit autem de prenda populus oves ct boves, ut immolet Domino,» etc. Sed infra se prodit: «Peccavi timens populum , ct obediens voci eorum. » Has ergo larvatas et mendaces conscientia excu-ator * revelat et dispellit Deus, cum conscientiam sibi «• 0 ipsi ob oculos ponit, ut ipsa se accuset et con- 7^ demnet, quod maxime faciet in die judicii. id- o- u que addit Apostolus dicens : « In die,cum judi - < - !> bit Deus occulta hominum.» Ita Prado, in cap. wi *Ezechid.* ui»

Jam si ita conscientia nostra nosipsos, imo seipsam accusabit in die judicii, cogita quomodo to accusabunt da mones tui jurati hosles. Audi S. Augustinum in Cone, *ad catechum.,* tom. VI : « Præsto erit adversarius diabolus, recitabunt ir D.“ i” verba professionis nostra. Et si talis inventus fuerit quisque, ut debitor ex hac vita migret : exaltabit ille adversarius in conspectu severissimi judicis, superiorem se esse declamans, agensque talem causam apud talem judicem : èquissime, inquiet, judex judica; justitia et judicium præparatio sedis tuae. Judica meum esse, qui tuus esse noluit; meus est, mecum damnandus est. Post renuntiationem, ut quid invasit pannos meos? Quid apud eum impudicitia faciebat, cui ipse renuntiaverat? Quid intemperantia, quid avaritia, quid ira, quid calera mea? Postremo, æquissime fugientem a me, confugientem ad te, poslea cum meis quibus renuntiaverat, apprehendi, invasorem detinui. In ipsa quodammodo mea possessione a me apprehensus est. Quid in theatro faciebat renuntiator turpium voluptatum ? Thesaurizavit sibi iram in die iræ. l{œc omnia mea post renuntiationem invasit, meus esse voluit, et mea concupivit judicia; judica ¿equissimo, quoniam quem tu non dedignatus es tanto pretio liberare, ipse mihi se postmodum voluit obligare. Poteritne os aperire is, qui post professionem suam talis invenitur, ut juste diabolo addicatur? » Ende concludit : « Videte quid agatis, filii mei, fratres mei, videte quid agatis, quomodo hanc professionem vestram custodiatis. Contestamur vobis ipsum judicem, omnesque potestates cœlestcs, quæ el nos audiunt admonentes, et vos excipiunt profitantes, ne in vacuum graham recipiatis; sed corde integro, tota virtute renuntiate tam damnosam diaboli hæreditatem. »

Secundum Evangelic» melm, — secundum quod de die judicii ejusque pomis et praemiis evangelizare et docere soleo, edoctus a Christo : ita Theophylactus.

Hinc disce, contra h-ereticos, ad Evangelium Ad [»»■ pertinere, non solum praedicationem fidei, gru-

m k tiœ et salutis per Christum promiss®, sed etiam justi judicii, quo Deus reddet unicuique sccun-
jttdKrtUD dum opera sua, ut hic ait Apostolus.

17. SI AUTEM TU JtD.EIS COGNOMINARIS, ETRE-
QUIESCIS in lege. — Supple ex pr.eced. :Et tamen ipsam legem non facis, nec observas; gravius hac de causa damnaberis, *q. d.* Si tu, o Judæe, gloriaris, quod sis Judæus, quodque legis sis peritus, ita ut in doctrina legis conquiescas, ct tamen legem ipsam non facis, non imples, merito sane acerbius punieris. Pro si *autem,* legit noster Interpres d Ji. Sic etiam legit Orígenes, Ambrosius et Theophylactus. Jam legunt Græce *ecce,* ita quoque legunt Theodoretus et OEeumenius, et sic sententia independeos est et absoluta.

Ver». IS. 18. Et PROBAS UTILIORA. —í«igáíti« rà ÿiaçtpc-erx, quod alii vertunt, *examinas ea quæ discrepant.* Sed noster Interpres planius cum Thcophylacto vertit, *probas utiliora :* quia, ut recte Budæus annotavit, Jusque aliquando idem est, quod id est utile esse.

V'ſ« i» ei i>' 19 ct 20. Confidis teipsum esse ducem oecorum, CtC. Ha BLNTEM FORMAM SCIENTI.E ET VERITATIS IN LEGE. — a Habentem formam, » Græce go'fçwow, id est formationem, formulam, regulam agendorum et credendorum, *q. d.* Putas, o Judæe, te habere in lege, qua alios doceas camdem legem, scientiam et cultum Dei, ut eos ad virluicm et pietatem efformes. Ha Theophylactus.

Ven. 11. 21. QII ERGO ALIUM DOCES, TEIPSUM NON DOCES : QLI PRJSDICAS NON FURANDUM, FURARIS. — PulchIB ct vere S. Prosper : a Bene , inquit, docere et male vivere, quid aliud est quam se sua voco damnare?» Et S. Bernardus, lib. 11 *De Consider, ad Eugen.,* ante medium : « Monstrosa, inquit, res est gradus summus, ct animus infimus; sedes prima, et vita ima; lingua magniloqua, ct manus otiosa; sermo multus, et fructus nullus; vultus gravis, et actus levis ; ingens auctoritas, ct nutans stabilitas; facies rugosa, et lingua nugosa. » Idem Bernardus, serin. 3 *in Vigil. Nativ. Dornin.,* damnat eam doctrinam, quæ operibus bonis destituitur, solainque veram esse scientiam docet eam , quæ vitam componit et mores emendat : « Scientia, inquit, ista in primo gradu operatur poenitudinem et dolorem , ut risum in luctum, cantum in planctum , gaudium in mœroreui convertat : ct incipiaut tibi displicere, quæ vehementer ante placuerant, ct illa specialiter horreas, quæ specialiter et appetebas. Sic enim scriptum est : Quia qui addit scientiam, addit et dolorem, ut veracis et sanctæ scientiæ sit dolor subsequens argumentum. In secundo vero gradu operatur correctionem, ut jam non exhibeas membra tua arma iniquitatis peccato, sed coerceas gulam, jugules luxuriam, superbiam deprimas et facias servire corpus sanctitati, quod iniquitati ante servierat. Poenitudo enim sine correctione non proderit, sicut Sapiens ait : Inus aedificans, et unus destruens, quid prodest cis nisi labor ? qui enim baptizatur a mortuo, et iterum tangit eum, nihil proficit lavatio ejus. Sed p quia hæc diutius haberi non possunt, nisi circa se multa circumspectione mens indefessa vigilet et attendat, in tertio gradu operatur sollicitudinem, ut jam sollicitus incipiat ambulare cum Deo suo et ex omni parte scrutetur, ne vel levissima re, tremendos illius majestatis offendatur aspectus. In poenitudine accenditur, in correctione ardet, in sollicitudine lucet, ut interius et exterius renovetur. »

Dottrini ton» cupritas (brilloU d. uti- correcti* ue J”|^|

In Vitis Patrum, lib. V, cap. x, ait Abbas Pastor : « Si quis docet aliquid ct non facit quod docet, similis est puteo, qui omnes ad se venientes satiat ct sordes delet ; seipsuin autem purgaro non potest, sed omnis spurcitia et immunditia in eo est. »

22. QI'1 ABOMINARIS IDOLA, SACRILEGIUM FACIS, — Ver».'A dum scilicet avaritia victus, res idolis consecratas, vel dæmoniis immolatas, contra legem usurpas, ait S. Chrysostomus ct Theophylactus ; vel etiam dum vota violas, aut res sacras suffuraris , aut kendis et profanas, lloc enim est sacrilegium, et qui hoc facit, est sacrilegus.

25. Circumcisio quidem prodest , si legem obser- v«n.u. ves. — « Circumcisio prodest, » non per se ad justificandum saltem adultos ; sed quia facit te esse ex populo Dei signato, cui Deus credidit sua eloquia, ut ait Paulus, cap. scq., vers. 2. Erat enim circumcisio *primo,* signum distinctivum populi Dei ab aliis populis, qui verbi Dei ac cultus divini, vcræquc religionis et pietatis erat tueres. Citam, císio erat signum quadra* pici.

Secundo, erat signum rememorativum peccati originalis, quod per generationem in posteros transfunditur : hæc enim generatio, et consequenter transfusio peccati originalis fit membro illo, quod circumcidebatur.

Tertio, circumcisio erat signum præfigurativum Messiæ, pariter ct participativum : nam circumcisis primo Messias et Evangelium, uti promissum , ita et revelatum est.

Quarto, erat signum commonitorium circumcisionis spiritalis, ut scilicet vitia a corde suo resecarent.

2G. Si AUTEM PRJEVARICATOR LEGIS SIS, CIRCUM- Vcrs.M. CISIO TUA PR EPUTIUM FACTA EST , — *q. d.* Si ICgCIU violes, licet circumcisus sis, perinde tamen es, ac si preputium haberes ct genlihsmum induisses. Reprimit hic Paulus arrogantiam Judaeorum gloriantium de sua circumcisione. Ita Theophylactus.

Si igitur PR.EPUT1UM (id est præputiatus Gentilis) *Cima»*- JUSTITIAS LEGIS CUSTODIAT, NONNE PR.I.PUT1UM ILLIUS Cu'° H pnrpu- IN' CIRCUMCISIONEM REPUTAIHTUII ?— *q. d.* Sl Geli- /|Um >fjJ. lilis legem custodiat, tunc incircumcisio illi non ritualiter oberit, sed reputabitur potius ac si esset circuincisus, quia custodia legis tantum, imo amplius illi valebit, quam Judæo valeat circumcisio : quia,

ut Theophylactus ait, vera circumcisio est præclsio non carnis, sed peccatorum, sive est ipsa actio vera et bona præcisa a vitiis ; præputium vero est mala ct turpis actio.

Nota, «præputium» hic posteriore loco capi proprie pro incircumcisionc, priore vero capi pro præputiato, id est Gentili. Sic etiam capitur vers. 27, et sœpe inferius. Per hebraismum enim ponilur abstractum pro concreto. Vide *Can.* 21. Addo, quod Judæi ad majorem Gentilium detestationem, vocabant cos non pra*puliatos, sed *a* præputium ; » se vero ad majorem honorem vocabant non circumcisos, sed « circumcisionem , » ut patet *Ephes,* ii, vers. 11.

Nota *secundo:* Præccpta moralia vocantur hic *justitia,* Græce Sixxuijwtra, id est justificationes legis, quia præscribunt id quod æquum et justum est, quodque hominem justum facit, ut dixi *Psalm,* cxyiii, in initio.

Ven. Î7. 27. Et judicabit (id est, damnabit) id quod ex natura est præputium (id est, ex genere et nativitale præputiatus, sive Gentilis; sic *Galat.* ii, 15, dicitur : « Nos natura, » id est, genere et prosapia, « Judæi»), LEGEM CONSUMMANS (puta, SÌ legem faciat et consummet), te, qui per litteram et circumcisionem (id est te, qui habes litteram legis et circumcisionem, et tamen) prjevaricator LEGIS ES.

Nota græcismum, *per litteram ,* id est, habens litteram. Sic enim sumitur a Græcis Si«. Simile est I *Timoth.* n, 15 : « Salvabitur per filiorum generationem, » id est salvabitur filios generans, « si permanserit in fide, » etc.

Quomodo pii Mcì- au? *Secundo,* tamen et melius tò *per* proprie hic caP'as : fil"ll littera nuda legis sine Christi gratia irritat concupiscentiam et peccatum, ut ait Paulus cap. vu, vers. 13. Hinc H *Cor.* ni, tí el 7, ait, litteram legis occidere, cl Mosis ministerium in legislatione vocat « ministrationem mortis et condemnationis : » hinc rursum, I *ad Corinthios* xv, 5tí, dicit quod « virtus peccati » sit *lex.* Sic ergo Judæus per litteram, sive legem, quasi occasionem incitantem, prævaricator est legis.

Ob ir» a¡. ?<- Nota *secundo :* Solet Apostolus legem Mosaicata vocarc >d est *litteram,* vel *scripturam.*

Iu- vocat lr m *Trimo,* quia illa lex a Deo in tabulis lapideis fuit scripta.

uviaza. *Secundo,* quia lex hæc indicabat Christum ct ad eum homines deducebat : sicut scriptura et littera indicat conceptum scribentis, ipsamquo rem qua* scribitur.

Tertio, quia lex nuda ct a Christo separata erat, quasi id est quasi mortua quædam scriptura, quæ ad salutem parum, vel nihil proderat; quia videlicet morbum, puta peccatum ct concupiscentiam in visceribus nostris latentem indicare duntaxat, non autem sanare poterat : quin vero camdem magis irritabat et acuebat, uti jam dixi. Haede causa littorie huic Apostolus opponit spiritum ct gratiam Christi animas vivificantem.

28. Non enim qui in manifesto Junsus est (per v.r m. externam et publicam Jndaismi observationem et professionem) : neque quæ in manifesto, in carne, est circumcisio. — Subaudi, hic verus Deoque placens Judæus, hæc vera Deoque placens circumcisio est.

29. Sed qui in abscondito Judæus est , — qui v».-» »• scilicet in corde ct spiritu, per legis observantiam , fidem et gratiam , Christum (qui scopus est legis, quemque lex tota clamat et profitetur) confitetur. Subaudi, hic vere apud Deum Judæus est, ct filius Abrahæ spiritalis. Alludit ad nomen Jiien» patriarchio Judæ (ab hoc enim, utpote patriarcha, omnes posteri dicti sunt Judæi, non autem a Jada eraría Machabæo, ut aliqui opinati sunt); hebraico enim « lv›- dictus est miiT *Jchuda,* id est confiions, sive laudans, scilicet Deum, *Genes,* cap. xxix, xxxv et XLix, vers. 8. Sic a Juda natus Judæus est confiions Deum, in Christo, quasi Messia a Deo misso, qui tum ex Deo, tum ex Juda et Judæis natus est : juxta promissa Judæ facta, *Genes.* XLIX, 10. ¿7^

Et circumcisio cordis, — quæ cor, id est mentem, circumcidit a vitiis et passionibus, scilicet, hæc vera et Deo grata est circumcisio. Vide S. Cyprianum, tractatu *De Circumcisionis ratione,* torn. in.

In spiritu, non littera. — *Primo,* Toletus sic Tnpi« explicat, *q. d.* Hæc circumcisio cordis fit « in) spiritu, » id est, in anima per praecisionem vitio- a. rum ; « non littera, » id est, non in corpore, cujus «rdu. circumcisio jussa est littera legis.

Secundo, hæc cordis circumcisio fit spiritu, id est secundum sensum spiritalem legis, non autem litteralem, qui est de circumcisione carnali. Ita S. Augustinus.

Tertio, hæc circumcisio cordis fit « spiritu, » id est gratia adjuvante et sanante, non « littera» docente ct minante, id est fit per gratiam, non per legem. Ita S. Augustinus, *De Spir. et Litt.,* cap. mu. Hoc tertium magis genuinum est, magisque ex mente ac phrasi Apostoli. Sic enim ipse loquitur H *Cor.* m, tí.

Quarto, concinnius ad Græca Maldonatus, ▮» *in spiritu, non littera,* refert non ad rò *circumcisio* (hæc enim non fit in littera, sed in carne), sed ad TÒ *Juduus, q. d.* Non qui scripta lege, legisque littera, sed qui animo et spiritu Judæus est. Judæum enim esse vocat legem habere. Id constat ex relativo cJ, id est *cdjus,* uti jam dicam.

Cujus (scilicet Judæi, nou autem circumcisionis: Græcuin enim w, cum sit masculinum, Judæum respicit, non circumcisionem) laus non ex hominibus, sed ex Deo est , — *q. d.* Talis absconditi, interni et spiritalis Judæi laudator est Deus cardiognosles. Ita (JEcumenius. \ *d secundo,* « cujus laus est, » cujus laus quœritur ct exspectatur a Deo, *q. d.* Qui se Deo interius, non autem hominibus exterius probaie et placere contendit, qm

non ab hominibus, sed a Deo laudari cupit et quærit, hie vero Judæus est spiritalis, co sensu quem dixi vers. 28.

CnrDtci Hinc tropologice S. Hieronymus (vel potius Eaulinus, ut vult Erasinus; aut certe Maximus drewnci-Taurinensis, ut mit Marianus), epist. *ad Tcra-*»<-III *stam,* de vera circumcisione, quae extat tom. IV mr.c/. °Perum S. Hieronymi, quærit cur Deus, non in ¡cJho-aure, digito aliavo patenti corporis parte, sed in membro, quod absconditum est, circumcisionem instituerit. Et respondet, haneque dat causam : « Illud, inquit, figuravit Dominus, quod poslmodmn monstravit, no justitiam nostram coram hominibus faceremus ; sed in occulto, coram co solo, cui soli nihil est occultum, et quem solum remuneratorem bonorum novimus esso factorum. Undo non in carne palam, sed in occulto cordis Judæi esse debemus, non littera, sed spiritu. Nam littera oculis subjacet nostris, spiritus nobis carnalem refugit aspectum, ut laus juxta Apostolum ex Deo, non ex hominibus acquiratur. »

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ex didis cap. i *et* n *concludit omnes homines, tam Judaos, quam Gentiles, esse sub peccato, ct egere gratia Christi.*

Primo ergo, ne Judæos offendat, dicit eos propellere Gentibus in co quod Judæis credila sint eloquia ct promissa Dei, qua Deus fideliter adimplet, etiamsi nonnulli eorum fuerint ct sint increduli : est enim Deus verax ; omnis autem homo mendax.

Secundo, vers. 9, *æquat Judæos Gentibus, in eo quod omnes sint sub peccato, idque multis Scriptura: testimoniis probat.*

Tertio, vers 20, *docet eosdem a peccato liberari et justificari, non ex operibus legis, in quibus gloriabantur Judai, sed ex fide in Christum propitiatorem.*

1. Quid ergo amplius Judæo est? autquæ utilitas circumcisionis? 2. Multum peremnem modum. Primum quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei; 3. quid enim si quidam illorum non crediderunt? Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit? Absit. 4. Est autem Deus verax : omnis autem homo mendax, sicut scriptum est : Ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris. 5. Si autem iniquitas nostra justitiam Dei commendat, quid dicemus? Numquid iniquus est Deus, qui infert iram? 0. (secundum hominem dico.) Absit. Alioquin quomodo judicabit Deus hunc mundum? 7. Si enim veritas Dei in meo mendacio abundavit in gloriam ipsius : quid adime et ego tanquam peccator judicor? 8. et non (sicut blasphemamur, et sicut aiunt quidam nos dicere) faciamus mala ut veniant bona : quorum damnatio justa est. 9. Quid ergo ? præcellimus eos? Nequaquam. Causali enim sumus, Jndæos et Græcos omnes sub peccato esse, 10. sicut scriptum est : Quia non est justus quisquam : ii. non est inlelligens, non est requirens Deum. 12. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Í3. Sepulcrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant : Venenum aspidum sub labiis eorum. 14. Quorum os maledictione et amaritudine plenum est : 15. Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. 1G. Contritio ct infelicitas in viis eorum : 17. et viam pacis non cognoverunt. 18. Non est timor Dei ante oculos eorum. 19. Scimus autem, quoniam quacumque lex loquitur, iis qui in lege sunt, loquitur; ut omne os obstruatur, et subditus liat omnis mundus Deo : 20. quia ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati. 21. Nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est : testificata a lege et Prophetis. 22. Justitia autem Dei per fidem Jesu Christi in omnes et super omnes qui credunt in eum : non enim est distinctio. 23. Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei. 24. Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptio-

nem, qua» est in Christo Jesu, 25. quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem justitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum, 26. in sustentatione Dei, ad ostensionem justitiæ ejus in hoc tempore : ut sit ipse justus, et justificans eum, qui est ex fide Jesu Christi. 27. Ubi est ergo gloriatio tua? Exclu .i est. Per quam legem? Factorum? Non : sed per legem fidei. 28. Arbitramur enim justificari hominem per fidem sine operibus legis. 29. An Judæorum Deus tantum? nonne et Gentium? imino et Gentium. 30. Quoniam quidem unus est Deus, qui justificat circumcisionem ex fide, et præputium per fidem. 31. Legem ergo destruimus per fidem? Absit : sed legem statuimus.

VjTd.K' pruGcntiltexcelicuiu.

OürD rnG0 A'",L,US est ?—Occurrit hic Apostolus objectioni, *q. d.* Si vera sunt qu® dixi cap. n Je inani Judæorum legeet circumcisione, qi10dqUe Dens Gentilem œque ac Judæuin proemici, si servet legem, et puniat, si eam non servet : ergo in nullo videtur Judœus prœcellcre Gentilem. Respondet, negando id ex dictis suis sequi. Ostendit ergo hic, in quibus Judaeus praecellat Gentilem.

Nola : pro *quid amplius,* graece est ri ri id est quid eximium Judæo est? quid magni, quid insigne et illustre habet Judœus pr® Gentili? spierò enim aliquando supervacaneum, aliquando tÇaîjiiTw , id est selectum ct eximium significat.

Ver». î. 2. Aut QUÆ UTILITAS CIRCUMCISIONIS ? MULTUM, — scilicet utilis est circumcisio, nuiltuinque amplius habet Judœus, quam Gentilis.

Per omnbm modum , — id est omnino, omnimode.

Primum quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei. — Aliqui putant -rô *primum* tantum esse exordium scntenliæ sermonis.

Secundo, Orígenes censet « irpúrcv esse principium enarrationis et enumerationis, quasi Apostolus in sequentibus multa Judæorum privilegia enumeret; quod taiucn nusquam apparet.

I>no Hcimt c ntn.nj (, prjinis es(ȝ

Unde tertio, optimo S. Ambrosius : *primum ,* inquit, id est prrecipuum , primarium, ct uumn quum populo pr® aliis selecto , et circumcisione distincto, quasi depositariis ct custodibus credidit

1 1 Saínanui. ‹t *ni'J'uï.*

veiui depositum « eloquia sua, » id est, ut Chrysostomus et Thcodoretus, legem suam; ct ut alii, Scripturas sacras, in iisquo promissiones et pacta divina, fulurorunque mysteriorum praedictiones; hæc enim sunt eloquia vetera Dei. Inde græce est Arp«, *q. d.* oracula, teste llesychio; hæc enim primitus Judæis a Deo sunt revelata iliisque scripto per Prophetas tradita : ita ut illa non nisi per Jndæos ad Gentiles devenerint. Ilæc ergo eloquia Dei solum affert Apostolus, quibus Judeeus præcellit Gentilem ; licet plura alia afferre potuisset, ut divinam erga Jndæos benevolentiam , protectionem et beneficentiam, veram fidem ct religionem, miracula, sacramenta, sacrificia. sanctos Prophetas, judices, reges, Messiam eis promissum, et ex cis natum , atqne his similia : hæc, inquam , afferre hic potuisset Apostolus; sed noluit, quia hæc omnia vel explicite, vel implicite continentur in eloquiis Dei. Unde subdit Apostolus :

3. Qljd ENIM SI QUIDAM ILLORUM NON CREDIDE- Veri.3. runt ?Numquid incredulitas eorum fidem Dei evacuare? — Occurrit novæ objectioni : Quomodo credita sunt Judæis eloquia Dei, cum mutti eorum iis non crediderint? Respondet : Esto aliqui D*™ a-

non crediderint, Deus lamen ex parte sua credi-J 'A dii cis su i eloquia ac promissa, caque fideliter1· adimplevit : nec enim hominum incredulitas vel c.' . infidelitas evacuare vel enervare potest Dei fi-jj " dem, id est fidelitatem , ut scilicet Deus non stet promissis, qu® fecit patribus, maxime de Messia ex Judæis nascituro, omnesque fideles justificaturo, in eloquiis S. Scripltiræ ipsis creditae. Ilie vides per *eloquia Dei* complecti Apostolum promissa Dei.

Nola : Objicit sibi hanc Judæorum incredulitatem Apostolus, ut quasi aliud agens, pungat et perstringat eorum infidelitatem, qua Christo et Evangelio credere noluerunt.

Nola secundo : pro *evacuabit,* graece est «rxppi-«i, id est otiosam, evanidam, inefficacem, irritam reddet. Respondet enim Hebreo JHD *para,* vel T2.~1 *hephir.* De quo plura *Galat.* v, 4.

4. Absit. Est autem Deus verax, omms autem Vcw-a. homo mendax. — Vox *autem* ponitur hic pro enim, ut vertit Syrus; vide *can.* 25. Dat enim causam, cur incredulitas hominum Dei fidem evacuaro non possil; quia scilicet Deus est verax, omnis autem homo mendax. Græcapro *est,* significatitins habent qwiaOw, id est *sit, q. d.* Absit, quin potius sit et statuatur Deus verax, uti omnis homo est mendax. Unde Salmeron putat nostrum Interpretem vertisse *esto,* et pro eo jam corrupte legi, *est.* Verum S. Augustinus, Ambrosius, Cyprianus, epist. *ad Conidium,* et passim Latini tam codices, quam interpretes, constanter legunt *est,* non esto.

Est Deus verax. — Nota : Voracitas virtus est Ver«n»- inclinans hominem, ut in verbis veritatem disto- **» * diat, opponilurque mendacio. Fidelitas vero vir- j. tu> est inclinans, ut pacta, et id quod promissum tío. est, servetur ct impleatur. Omnis ergo fidelitas

est voracitas, non contra ; siepe tamen, ut hic, pro eodem sumuntur.

B ' ’• ir i- nubi,

Omms autem homo mendax. — Hebraice psalmus cxv, quem hic citat Paulus, habetur DIN So 30 *col adoni coscb ;* quod *pruno,* Theodoretus vertit, *omnis homo deficit, q. d.,* ait Theodoretus et Euthymius in *Psal.* cxv : «Nihil est stabile in rebus humanis; sed universa vanitas , omnis homo vivens, » *Psal.* xxxvm, 6.

Hinc *secundo,* Aquila vertit, *omnis homo est mendacium*. Sic et Hieronymus (legunt hi in Hebræo alio puncto 30 *casab,* pro *coseb),* id est, ut explicat Hieronymus in *Psal.* cxv : « Omne quod in hac vita videmus, omne quod intelligimus, mendacium est, » id est umbra et imago, et sœpe error est. In Deo enim solo et cœlo est veritas, stabilitas, œternitas. Vel, ut alii explicant, « Omnis homo est mendacium, » id est omnis homo est res nihili, futilis, vana et indigna, cujus Deus curam suscipiat ; ut idem sit, quod dicitur *Psal.* XXX. vers. 23 : « Ego dixi in excessu mentis mcæ, projectus sum a facie oculorum tuorum, » *q. d.* Videtur mihi Davidi in hac mea trepidatione, quod obliviscaris mei, o Domine, qpiasum homo mendax, id est vanus, nihili. Unde huic mox opponit dicens : « Pretiosa in conspectu Domini mors sauciorum, » *q. d.* Licet homo sit tam vilis, tamen eos qui sancti sunt, non negligit Deus, sed caros habet et curat.

Horco lini niait».

Tertio, Symmachus vertit, *omnis homo mentitur.* Quod S. Basilios, in *Psal.* cxv, sic explicat: Quia David , inquit, coram Achis coactus est se simulare stultum, et quasi mentiri; hinc ait: Omnis homo cogitur subinde mentiri, uti ego hic cogor; vel, ut idem Rasilius, « Omnis homo mentitur, » id est, spem datam et de se conceptam fallit; sicut seges mentitur, cum spem et laborem agricolie fallit, *q. d.* Homo tantum habet mendacem speciem et larvam veritatis. *Quarto,* optime noster Interpres vertit, « Omnis homo mendax, » id est ex natura; corruptæ vitio et proclivitate, habitu etiam et consuetudine quivis homo potens et pronus est ut mentiatur, ct fidem datam fallat : rursum, homo sæpe, id quod dicit, nescit: et quod promisit, obliviscitur, vel per infirmitatem implere non potest, itaque reipsa mentitur. Hinc S. Augustinus, in *Sententiis,* num. 322 : < Nemo, ait, habet de suo nisi peccatum et mendacium. Si quid autem habet homo veritatis atque justitiæ, ab illo fonte est quem debemus sitire in hac eremo, ut ex eo quasi quibusdam guttis irrorati non deficiamus in via. »

Ut ii*- lu*.

Nota : Citat lue Apostolus *Psal.* cxv, ubi dicitur : « Ego dixi in excessu , » id est, ut explicat S. Rasilius, in exstasi ct raptu mentis; vel potius, ulex Hebræo vertunt Hieronymus, Augustinus et Aquila, tn *stupore,* pavore et perturbatione mentis (hoc enim v-t ptgn *chippaum)* : u Omnis homo mendax,»»/ , *d.* Ego David, cum essem m tot malis , ut m me oriretur diffidentia salutis ct regni promissi, ex præcipitatione animi perturbati, dixi : « Omnis homo mendax. » Ecco enim Samuel promisit mihi regnum , Saul filiam, amici et milites, quibus in castris pnefui, suam promiserunt mihi fidem ct opem ; et ecce ego miser et pauper hic pereo, omnes me deserunt, et fidem mihi datam falhmt, Saule me perseguente.

p*\tf" bi t Omni» hamo mendax, in sini Scriptura sacra'

Dices : Ergo hæc verba non sunt Scriptura sacra, nec Spiritus Sancti, sed Davidis agitati malo et falso diffidentiæ spiritu; quia vere evasit rex postea, hominesque non mendaces ; sed veraces expertus est.

Respondeo : Verum est, scilicet hæc verba non esse Spiritus Sancti, quatenus dicta sunt a Davide; sed tamen quatenus illa ipsa hic dicuntur et confirmantur aS. Paulo, eatenus sunt Spiritus Sancti, qui hæc verba Davidis liic sua facit, quia a parte rei vera sunt eo sensu , quem paulo ante dedi. Adde, etiam quatenus dicta sunt a Davide, esse Scripturam sacram hactenus, quia nimirum Spiritus Sanctus, *Psal.* cxv, testatur Davidcin ea dixisse, sicut in Evangelio testatur Judæos dixisse de Christo, « Dæmonium habet, » etiamsi animo turbido, imo maligno, idipsum dixerint.

Nota *secundo :* Loquitur Paulus hic dc homine secundum statum naluræ corruptæ. Sic enim est mendax : nam per gratiam homo fit quasi Deus, et desinit esse homo et mendax, ait S. Hieronymus et S. Augustinus in *Psal.* cxv.

Ex natura corrupta qiuluûr pullulant in homio* propensiones ad malum.

Nota *tertio* hic morale documentum. Ex natura corrupta, quatuor maxime in homine pullulant propensiones ad malum : *prima* est ad voluptatem ct libidinem; *secunda* est ad excellentiam, ct ad excusandum peccata ; *tertia* est propensio ad vana, curiosa et caduca bona; *quarta* est propensio ad mentiendum et fallendum, ubi res propria agitur. Unde Aquila vertit, *omnis homo est mendacium,* id est, ita siepe mentitur, ut videatur totus consutus ex mendaciis, fraudibus et vanitatibus. Hinc videas perperam ex hoc loco probare Lutherum, omne opus hominis justi, etsi sanctum, peccato aliquo infectum esse esseque peccatum. Prolator nim,omllalio Lutheri hæc est : « Facilius, inquit, est verum dicere, quam bonum agere; » atqui nequit homo verum dicere, quia omnis homo mentitur, ut ait hic Apostolus : ergo nequit quoque homo bonum agere. Sed et fallit et fallitur Lulherus ; nec enim semper major propositio ipsius est vera : nam furi in equuleo, martyri in tormentis difficillimum est fateri et profiteri veritatem; illudqtie illi longe dilllcilius est, quam dare eleemosynam, orare, aut aliud opus bonum facere. Deinde in minori assumit ipse falsum : non enim dicit Apostolus omnem hominem semper mentiri, sed tantum, omnem hominem esse mendacem.

w ‘p« ¡.^ ra- |

Sicut scriptum est. — Probat quod « Deus sit verax,omnis autem homo mendax,» ex *Psal.* uti, ‘ ubi dicitur : « Ut justificeris in sermonibus luis.» *Vt* significat hic non intentionem, sod eventum homicidii et adulterii Davidis, *q. d.* Peccavi, Do-

mine; sed parce et miserere mei, atque ita flet, ut per peccata mea, quæ condonas, justus et verax ostendaris, o Deus, in tuis promissis : ita Theodoretus, et hunc esse sensum mox clarius patebit.

Hic ver- Et vincas cum JUDiCAius. — *Primo,* S. Itieron-
in'r mus 'n L»c* Gregorius in *Psalm.* iv *Ponit.,*
nini Da- 1,oc de Christo sic explicant, 7. *d.* Tu solus inter
vidi»; J- omnes judicatos, o Christo, a peccato immunis,
iantuim 'nJus*e adjudicatus cruci vincis; quia a morte
tt accom- gloriosus resurgis, ct judices tuos œtemæ morti
■nodati- adjudicabis. « Judicatus, ait S. Gregorius, Domi-
'niuñr nus v*c*t› Qu›a un(le 'n passione succubuit, inde
Cbrirto. majorem sui gloriam resurgendo manifestavit. Judicatus vicit, quia quorum ad tempus judicium moriendo subiit, cos justo judicio condemnatos æterna morte mulctavit. » Verum hic sensus non est litteralis, sed allcgoricus, vel potius accommodatitius : ad litteram enim sunt hæc verba Davidis pœnitentis ct petentis a Deo veniam sui peccati, uti patet ex titulo *Psal.* L.

Secundo, Theodoretus, Euthymius et Jansenius in *Psalm.* L, sic hæc explicant, *q. d.* David : In judicio, quo me homicidii, o Domine, per Nathan arguis, fateor me a te vinci, ct homicidii, adulterii ac ingratitudinis roum peragi et damnari. Hic sensus satis convenit Davidi *Psal.* 1, sed non bene cohæret hic apud Paulum cum præccdentibus. Vult enim per hunc versum Psal. 1 Paulus probare, quod Deus sit in promissis verax, et omnis homo mendax.

Basasi *Tertio,* Hesychius et Didymus, in catena Græco-
í'.ni c-" ru,n' 1›sal- L› s'c oxponunt : a Ut vincas in
until sermonibus tuis, » quibus dixisti, o Domine, om-
Deo »ub- nes declinasse et esse peccatores. Cum enim ego
insolentius contra hos de mea virtute et
bum. constantia gloriatus sim, dicens, *Psal.* xxix : ‹| In virtute mea non movebor in æternum ; » jam lapsus in cædcm Uriæ agnosco me fragilem peccatorem, atque pristinæ meæ gratile cl constanti® non me, sed te auctorem fuisse. Verum Paulus hic agit de victoria non human® arroganti®, quam Deus contundit ct vincit, subtrahendo suam potentiam ct gratiam, sed de victoria fidelitatis Dei, qua Deus nostram infidelitatem ct ingratitudinem vincit ct superat. Ut patet ex vers. 3 et 4.

ucn» *Quarto,* aptissime et congruentissime tam Da-
pulmi L vj(y qUum paulo hæc sententia sic explicanda
et con- est, *q. d.* I-alcor ego David, me coram te, o Do-
gnicntis- mine, peccasse ; sed parce, et promissa mihi olim
a lo fac*:i restitue, iudeque flet, ut vincas, et
tu», rcipsa evertas judicia hominum, qui censent ct mentiuntur te non staturum promissis, quibus tum cuivis pœnilenti veniam (ita S. Gregorius), tum mihi Davidi proprie regnum perpetuum in Salomone et Messia filiis promisisti. Promissis, inquam, non condilionatis : nam hæc non servata conditione evacuari et irrita fieri posse constat, salva fide et veritate promitlcnlisj sed absolutis, ita S. l hornas, scilicet ut homines hanc tandem sententiam ferant : Justus est hic Deus, qui snapacta servat, etiam his (puta mihi Davidi mei>^ue posteris) a quibus post pacta injuria afficitur. Sicque ergo David mendax et fallax ostendor; atque ex me meoque hoc exemplo ct similitudine, quivis alius homo mihi similis pariter mendax, id est Deo infidelis ct peccator; Deus vero verax et fidelis ostenditur : hoc enim probare intendit Apostolus. i

t>. Si AUTEM INIQUITAS NOSTRA JUSTITIAM DEI COMMENDAT, QUID DICEMUS? NUMQUID INIQUUS EST DEUS, QUI INFERT IRAM? G. SECUNDUM HOMINEM DICO. ——Ver».».

Occurrit hic Apostolus objectioni hominum insipientium. Unde ait : a Secundum hominem dico,» id est ea hic oppono et objicio, quæ homo non sapiens, sed carnalis objiciat. Scilicet, si Davidis et nostra iniquitas in causa est, ut Dei justitia ct fidelitas erga nos magis illustretur; ergo iniquus videtur Deus, si nos iniquos puniat, et non potius præmiet, quasi auctores, ut ejus justitia magis eluceat. Respondet Apostolus:

Absit, — scilicet ut iniquus sit Deus, utqueini- Hbutrt-
quitas nostra per se, et natura sua Dei coinmcudet justitiam, liase enim illustratio glori® et jus- un;„n
liti® Dei per accidens ex peccato sequitur. Unde l*r uxi'
subdit Apostolus dicens (i) : ^tnra

7. Si ENIM VERITAS DEI IN MEO MENDACIO ADUNDAVIT IN GLORIAM IPSIUS, ——Ut nOQHUlli COlligUOt fX p-. .to. Vc;'- 7*

co quod dixi : a Utjustificeris in sermonibus tuis, ct vincas cum judicaris, » *q. d.* Si mendacium et peccatum per se cedit in gloriam veracitalis ct fidelitatis Dei, qua hominibus, licet peccatoribus et ingratis, promissa sua servat Deus.

Quid adhuc et ego tanquam peccator judicor? — ct non potius laudor, tanquam illustrator glori® divin® (2)?

8. Er CUR NON FACIAMUS MALA, UT VENIANT BONA? Vers. «.

sicut blasphemamur (id est sicut calumniamur), et sicut aium quidam nos DicERB,—quasi docea- Ad illas-
mus mendacia et peccata nostra natura sua in
gloriam Dei cedere, illiusque fidelitatem et mise- rvorium
ricordiam provocare et commendare. Si enim<*
hoc verum esset, utique peccandum esset, et injustus esset Deus ulciscens peccatum. Ita passim maortii-
interpretes cum Theophylacto. Videntur hi ve- DjnUr
cordes hujus columni® occasionum sumpsisse ex eo, quod sœpe doceret Apostolus, superablindasse gratiam Dei, ubi abundavit hominum

(1) « Alioquin quomodo Deus judicabit hunc mundum? n etiam Paganos. Si objectio hæc (vers. 5 proposita) valeret, Deus nullum hominem punire posset, nec Judæum, nec Ethnicum. Juste autem puniri Paganos a Deo, ipsi Judæi concedunt. Ergo per instantiam respondet, ct Judæos ipsorum gladio jugulat Paulus.

(2) Juxta alios, Paulus hoc vere, in persona Pagani hominis loquitur : Si tu Judæus, inquit, impunitatem speras, ego Paganus eadem ratione impunitatem speraro possum. Nam per idololatriam occasio datur Deo vero ostendendi se suium esse verum Deum, gentium autem Deos nihil esse.

iniquitas, et cam cessisse in laudem gratia* et justitiæ Dei.

Quorum (scilicet tam ita sentientium, quam nos calumniantium) damnatio justa est. — Hi enim perinde syllogizant, et perinde faciunt, atque si quis de viro pio *et* patiente ita concluderet : Ilie vir mirra est patientia*, omnia tolerat, omnia dissimulat; ergo vexemus eum, milleque injurias ei irrogemus, ut ejus patientiam exerceamus et illustremus. Hic enim est paralogismus et perversa

I»n)s « - m'nrdi ar^Wen^a*10 : nam *ain virtus et gloria hujus

Cl(Kc. viri ex injuriis protervorum, quam gloria Dei ex

ru ad peccato nostro, non per se, et natura sua prove-

bnnm nj|, SPlj pCr sap¡en[¡nn) vjrj sancti, et per sapien-

oonii*, tiam Dei, qui malum ordinare novit ad bonum

j«"- misericordia* vel jaslili® sura, ut docet S. Au-

til"r' gustinosi!) *Enchirid.*, cap. xevi, et lib. HI *De Gen. ad litter.*, cap. xxiv. «Deus, ait S. Augustinus, rerum optimus est conditor, et peccatorum justissimus ordinator. » Idem docet S. Dionysius, De *Divin. Nominib.*, cap. iv, ubi agit de malo, sub finem ; et Boetius, lib. IV *De Consol.*, prosa 6, ubi sic ait : « Divina est vis cui mala quoquo bona sunt, cum cis competenter utendo, alicujus boni elicit effectum. Ordo enim quidam cuncta complectitur, ut quod ab assignati ordinis ratione discedit, hoc idem licet in alium, tamen in ordinem relabatur, ne quid in regno providenti® liceat temeritati. »

Kniinm vi r.n.i- £ ("rst réduira

Nota hic cum Cajetano nullum peccatum, nec minimum quidem veniale, medium esso cligibile, aut faciendum, ut peccata etiam gravissima evitentur.

át r ¿7 ➢ – c. «**» eri- Uul,'r'

Dice8: s- Gregorius, lib. XXXII *¡[oral.*, cap. xx, videtur contrarium docere. Ait enim : « Dum mens inter minora el maxima peccata constringitur, si nullus omnino sine peccato evadendi aditus pateat, minora semper eligantur. »

Respondeo : S. Gregorius loquitur de scrupulosis et perplexis. His enim si videatur se peccaturos quidquid agant, eligant minus , scilicet id quod eis mimis malum esse videtur, si facultas doctos consulendi, aut alia ratio nodum conscienti® perplexum dissolvendi, non suppetat.

vm.9.

9. Qvio ergo? pn.ECELi.iiiLs f.os? — Judæi Ethnicos, quasi oh merita nostra, legem, aut circumcisionem prra cis vocati sumus ad fidem et justitiam Christi? Redit enim hic Paulus ad propositum suum, quod tetigit vers. 2. Respondet, « Nequaquam » prracelhmus nos Judæi ipsos Gentiles.

Causati enim sumus, — id est causam antea attulimus; unde Gneca clarius habent, , *pratausati sumus.*

v r Á V'

10 et tl. Sicit scriptum est: Qua non est jls- TISQV*SQVAM,KON EST INTELLIGENS, NON EST REQUI-

k,A' r çu ù»

ren? Deum. — Docet S. Hieronymus, prrafat. in lib. XVÍ *Comment, in Isaiam*, sumptos esse hos vppRUS sequentes, quos hic citat Paulus, ex variis locis Scriptur®, ex *Psal.* xiu, i ; *Psal.* 1u, 3; *Psal.* v, II; *Psal.* cxxxix, 4; *Psal.* rx, 7: *Tsaiæ* 1tx, 7; Proti, i, 16; atque omnes hi versus ita separali, ex hoc loco Apostoli, qui omnes hic jungit, simul translati sunt in *Psal.* xm Latin® versioni», etiam in editione Romana, sed sub eodem versu. Pari modo simul omnes habentur in Syra et Ægyptia versione *Psal.* xm, et in codice Anglicani psalterii Debraici (quem citat Arias in *Apparatu,* et Lindanus, lib. I De *Optimo (¡enere interpret. S. Strip?.)* inventi sunt omnes hebraico in *Psal.* xm. Sed codicis illius Anglicani auctoritas et antiquitas est incerta. Nam passim hi versus in Hebreo non exstant *Psal.* xm, sed sparsim in Scriptur® locis jam citatis. Vide Franciscum Lucam in *Notis ad Psal.* xm.

Scripto. ii("lal ut '|"

Nola : significant hi versus corruptionem hominis et natui . per l lem et gratiam non sanat®, ut mox fusius ostendam; hrac enim omnis peccato est subdita, non cuivis, sed una huic, altera alteri. Quod enim particulalim cap. i de Gentibus, et cap. n de Judiéis probavit Apostolus, scilicet omnes esse sub peccato, hic more Rhetorum generatim, per complexionem et exaggerationem concludit et amplificat.

Comp. 1,0 lu,0' TMatüm Christi noulæin>

Non est justus quisquam, non est intelligens; NON EST REQUIRENS DeUM.

Nota *primo :* Citat hic Apostolus quradain non quoad verbum. sed quoad sensum. Nam tò *non est justus,* et, ut Grraca addunt cóJ'd;, id est, *ne unus quidem,* nusquam scriptum est hisce verbis, sed aliis icquivalcntibus, puta his : « Non est qui faciat bonum, non est intelligens, non est requirens Deum. » Itaque videlur Apostolus omnes sequentes Scripturae versus, in quibus particulatim hominum peccata enarrat, una generali sententia quasi synopsi et argumento complexus, dicens et prramittens: «Non est justus quisquam,» camque deinde quasi in partes dividit, dicens: « Non est intelligens, non est requirens Deum, n Licet enim hæc verba de quolibet impio a Psalte, *Psal.* xm, dicta esse videantur; tamen ri non *est intelliijcns* proprie convenit Gentilibus, qui idola coluerunt, et Deum verum non agnoverunt : -ri vero *non est requirens Deum* proprie competit Judicis, qui Deum quidem agnoverunt, sed III legem et voluntatem non requisiverunt, nec observarunt, et hoc videtur hic velle Paulus, </. </. Quidam non intelligunt, ncc cognoscunt Deum, quales sunt Gentiles : quidam vero Deum cognoscunt , sed Dei mandata non requirunt, neo custodiunt, quales sunt Judæi; atque ideo ncc Judraus, nec Gentilis, adeoque nemo justus est inter filios hominum.

H Gentih» hict u u* iwt

Nota *secundo* : Citat hic Paulus *Psal.* xm, 2, ubi sic dicitur : « Dominus de cœlo prospexit super filios hominum, ut videat, si est intelligens aut requirens Deuin, n *q. d,* Qurasivit Deus an quis hominum esset intelligens aut requirens Deum : et quantumciunque qurasieril, neminem tamen invenit. Nam, uti precessil ibidem, « non est qui

faciat bonum; non est usquo ad unum.» Unde et Paulus non verba, sed sensum reddens vertit, « non est intelligens, non est requirens Deum. » Vocula enim si, quæ est in *Psal.* xm, Hebræls sæpe negantis est, idemque valet quod non. Id patet in juramentis Hebræorum, ut : « Hæc mihi faciat Deus, si steterit caput Elisei super ipsum, » IV *Heg.* *vi,* 31, id est, Juro quod non stabit caput Elisei super ipsum, juro quod demam Eliseo caput. Sic hic : « Prospexit, ut videat, si est intelligent aut requirens Deum,» idem est, ac si dicat : Prospexit ct vidit Deus, quod non est intelligens quisquam, aut requirens Ileum.

And^<6- 'xc'n' M fiat

Quæres, an hæc Psallis verba, « Non est intel- l*?0118* nonest requirens Deum,» de omnibus omnino hominibus, an tantum dc certo hominum genero dicta sint?Genebrardus, Jansenius ct alii, in *Psal.* xm, volunt illa dicta esse de solis atheis, quasi Apostolus suam universalem propositionem, scilicet omnes esse peccatores, probet tantum per exemplum atheorum , qui maximi sunt peccatores, uti omnem hominem esse mendacem, probavit per exemplum Davidis, vers. 4. Nam de solis atheis dicitur ibidem, vers. 1 : « Dixit insipiens in corde suo : Non est Deus, » hebraico {'it D'nbx en *Elohim,* non est Elohim, id est, non est Deus judex et vindex bonorum et malorum; ct, ut Chaldæus vertit, *non est potestas Dei in terra.* Elohim enim Dei non essentiam significat, sed providentiam , qua Deus mundum regit, judicat, punit, vel præmiat. Homines enim qui negant hanc Dei providentiam , sine Numinis aut vindicis metu, ruunt in omnia scelera, quæ ibi deinceps enarrat Psaltes , ut notant Chrysostomus ct Thcodorctus in *Psal.* xm.

Vfrbi P-ilniis- hnmini. tu* nini " ¿1'» 6t '

Verum respondeo et dico, cum Salmerone, Toleto ct aliis, hæc Psallis verba non de solis a^10*8» 6C^ tlc quibusvis hominibus intclligcnda esse. Patet id claro ex hoc Apostoli, qui verus est Davidis interpres, loco. Nam ex hisce Psallis verbis Apostolus hic pleno et adæquata totoquo conatu probare intendit, omnes omnino homines esse sub peccato. Illud autem non plene, nec adacquato ex iis probaret, si illa de solis atheis intclligcnda essent. Responderent enim Judæi Paulo hæc Psallis verba objicienti, Davidem do idololatris ct atheis loqui, ad so ista non perlinere, utpotc qui sint jurati atheorum hostes, itaque rueret nervus ct vis argumenti Paulini. Undo Paulus, ut hoc elidat, vers. 19, ait : «Scimus autem quoniam qurecumquo lex loquitur, iis qui in lege sunt, loquitur. »

iMipteni qwj »it n diu- Scriptute?

Secundo, id palet cx ipso Psalte, qui claro initio psalmi insinuat so non de atheo tantum, sed d0 quovis insipiente loqui. «Dixit, inquit, insipiens. » *Insipiens* autem phrasi Davidis et Sapientis est quivis impius, qui insipienter Deum suæ concupiscenti®, cl adema bona caducis, quæ adamat, posthabet ct postponit. Undo do talibus mox subdit : « Non est qui faciat bonum usquo ad unum. » Primus ergo insipiens fuit Adam pater noster, qui Insipienter credidit Evre et serpenti, adeoque uno pomo sc et nos omnes perdidit; indeque nos omnes insipientes facti et nati sumus.

Describit ergo Psaltes, *Psal.* illo xm, insfplen-Tmipiwtiam et corruptionem humanæ natur® omniumque hominum, si sola eorum natura peccato un mtñviliata, sine Dei gratia illam reparante et restau- «'• rante, comideretur. Tali enim statu homines in omnia peccata proclives ruunt, adeoque tandem mt*. co deveniunt, ut vel explicite, vel implicite dicant : Non est Deus judex ct vindex malorum, ut scilicet licentius et magis impune peccent.

Tertio, idipsum patet ex co quod tam hoc *Psal.* xm. 1, quam alibi Psaltes opponat hunc statum insipienti.® et corruptionis humanæ naturæ, statui grati®, quo Deus naturam lapsam sanat, redimit, reparat et justificat. Ait enim : « Quoniam Dominus in generatione justa est. Quis dabit ex Sion salutare Israel? Cum averterit Dominus captivitatem plebis su®, exultabit Jacob et lætabitur Israel. » Quod ergo dicit Psalles, *Psal.* xm, 1 : « Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus, » proponit hoc non quasi argumentum ct scopum totius psalmi, sed quasi extremum et suminum malorum, ad quod tandem pervenit hominum insipientia. Unde versibus seq. gradus peccatorum explicat, quibus sensim eo conscendunt homines. Aliter respondet et explicat illum versum Salmeron : Omnis, inquit, insipiens, id est impius et peccator, hoc ipso quo pcccat, in corde suo implicite et virlualiter dicit: « Non est Deus ; » quia ita libere et impudenter in Deum pcccat, ac si Deus peccatura ejus non videret, vel punire non posset, aut non vellet, adeoque ac si Deus judex ct vindex non esset: atque huic expositioni favet, quod ita se explicare videatur Psaltes, vers. 2, dicens, ut hic vertit Paulus :.«Non esi intelligens, non est requirens Deum. »

12. Omnes peclin'avervnt (hebraico 10 *sar,* id est recesserunt, scilicet a Deo), simul imtiles facti sint. — Hebraice inbxJ *neelachu,* id est computruerunt, fœtucrunt ; Chaldæus vertit *obtorpuerunt,* mdeque inutiles facti sunt, nullos ferentes bonos fructus fidei et bonorum operum, sed tantum malos, vanos, putidos et fcetidos gulæ, luxuri®, superbiæ aliorumqne scelerum. Ver* it

Non est qvi faciat bonum, non est isqle ad vmm. — « Unum, » scilicet Christum, qui excipitur, quique solus per se facit bonum, ait S. Augustinus, p. 13. Verum hic spnsus non respondet Hebraeo in *Psal.* xm; ibi enim hebraico habetur 1FIK DJ px *en gam echad,* hoc est, non est quidem unus, id est nullus est.

Unde *secundo,* Cajetanus sic exponit : Non est Em» nqui faciat per omnia bonum, ut nunquam peccetT' saltem venialiler. Sic et Chrysostomus, ¡n *Psal.* xui, qui hanc sententiam nimis laxe extendit i» v>r.>etiam ad B. Virgiuem, quam in Christi passione w‘‘‘

putat ipse defectum et deliquium fidei cum Apostolis circa Christum Christique resurrectionem passam fuisse. Verum hic jam est error : totius enim Ecclesire sensus et consensus est, B. Virginem nunquam ne venialiter quidem peccasse, uti declarat Concilium Tridentinum, sess. VJ, can. 23.

Tertio, S. Thomas censet hic. esse hyperbolen : « non est unus, » sive nullus est, id est pauci sunt qui faciant bonum.

Quarto, Ambrosius putat Psaltem loqui non dc piis, sed dc impiis : horum enim nullus est bonus. Sed hoc non satisfacit ; quia Apostolus ex hoc Psaltis versu probat neminem esse pium ct bonum, sed omnes omnino homines esse sub peccato et ira Dei.

Quinto ergo, hic est genuinus hujus loci sensus : " 'Son cst " cx sc' s'no Dc*> *(I cst Christi, gratia « faciat bonum » absolute, tale scilicet, ut inde bonus ct justus coram Deo diei, dignusque Dei gratia aut reterna gloria censeri possit : quia omnes peccato Adre corrupti et concupiscentia infecti, in peccata varia proclives declinant. Ita S. Augustinus in *Psal.* xm. Hinc ergo non sequitur, omnia opera infidelium esse malact peccata, sed tantum esse inepta ad justitiam et gratiam Dei promerendam. Hoc enim hic vocatur *bonum.*

13. Sepulcrum patens est guttur eorum, — 7. *d.* Quilibet homines peccato et concupiscentia corrupti, instar sepulcri patentis, spurca, tetra, fœtida, dolosa, maledicta exhalant, proloquuntur ct eructant. Guttur eorum , quasi sepulcrum patens, foeditatem , putorem ct abominationem lethalem mortui cordis, quasi cadaveris intus scpulti, semper exhalat. Addit S. Augustinus, in *Psal.* xm, per sepulcrum *patens* significari voracitatem cibis inhiantis gulre.

Venenum aspidum sub labiis eohum, — *q. d.* lidem homines labia et os venenata habent, ut vix aliud in eos quibus irati et offensi sunt, proferant, quam contumelias ct maledicta, quin et verbis addant verbera et credes. Unde subdit Apostolus : a Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. »

16. CONTRITIO ET INFELICITAS IN VIIS EORUM,— *q. d.* Vire, gressus et conatus eorum eo tendunt, ut alios et sese invicem conterant miserosque faciant. Patet ex Ilebrteo. Aliter Thcophylactus : « Contritio et infelicitas, » inquit, est peccatum, quia peccatum conterit et infelicem facit animam. De corruptione humans naturre, tam quoad animam. quam quoad corpus, vide S. Augustinum, lib. XXII De *Civit.,* cap. xxii.

IV. Scimus autem quoniam quxcumqub loquitur lex, his qui in lege sunt, loquitur. — Est occupatio, *q. d.* Ne dicas, o Judæe, hos versus, qui omnes homines de tam gravibus peccatis arguunt, de solis Gentilibus loqui. Nam hi versus sunt ven-us legis, puta Psaltis et Prophetarum, qui non tam Gentilibus, quam iis qm in lege sunt, id cst Judreis, loquuntur, corumque vitia increpant ct castigant. Ha S. Chrysostomus ct Thcophylactus.

Ut ojine os obstruatur (ut nemo audeat sc a peccato excusare), et subditus fiat omnis mundus Deo. — Pro *subditus,* grrece est (nróíixx, id cst *condemnationi* (íucñ enim causam, crimen, condemnationem, vindictam et poenam significat) *obnoxius.* Ita Syrus, Chrysostomus et Thcophylactus, *q. d.* S. Scriptura versibus jam citatis ita omnes de peccatis redarguit, ut omnis homo qui est in mundo, fateri debeat se coram Doo reum esse, seque Dei irre et vindicta: obnoxium et subditum esse, ob crimina in Deum admissa: unde S. Augustinus, lib. *De Gratia Christi,* cap. Vin, legit, « ut reus fiat omnis mundus Deo. » *Secundo,* Ambrosius : «ut mundus, inquit, subditus, » id cst prostratus et supplex, « fiat Deo, itaque ad suorum peccatorum indulgentiam ct Dei gratiam pervenire queat. » Addit *tertio* Thcophylactus : « ut mundus » inquit, 6iroSixc«, id est condemnatus, hoc est* libertate ac fiducia carens, et indigus opis alienre, agnoscat sc egere Dei gratia ct clementia. Sed primus sensus maxime proprius ct genuinus est.

20. Quia ex operibus legis non justificabitur omnis caro (omnis homo, cst synecdoche) coram illo. — Est occupatio altera, *q. d.* Excipies iterum, o Judæe, et obtendes dicendo : Esto sim peccator, et in peccata incidam; tamen habeo opera legis, aspersiones, lustrationes et sacrificia pro peccato, quibus peccatum expiem. Bespondet Apostolus, hrec opera posse quidem purgare ct expiare carnem et irregularitatem externam, sive carnalem et politicam, non tamen posse animam purgare et justificare a peccato : tum quia sacra Scriptura omnes omnino homines etiam qui sub lege sunt, post omnes hascc suas lustrationes, peccati condemnat; tum quia lex ct opera legis tantum indicium ct demonstratio, non autem expiatio sunt peccati.

Nota : Cnm Apostolus asserit hic neminem justificari ex operibus legis, veteris intcllige, seu iis qure prrescribit lex vetus, seclusa fide et gratia Christi; idque patet ex co, quod vers. 22 ct passim opponat bree opera fidei Christi : cum ergo fidem Christi justificantem iis opponit, non excludit, sed potius includit in fide opera facta ex fide. Sic eniin pari modo sub lege includit opera legis, seu qure facienda dictat lex. ItaS. Augustinus, lib. *De Gratia et Lib. arbilr.,* cap. vu. Vido *Can.* 2 et 3.

Per legem cognitio peccati. — Lex docet quid faciendum sit, quid cavendum, quid virtus sit, quid vitium et peccatum. Hinc de ea dicitur, l'rov. vi : « Mandatum lucerna est, ct lex lux ct via vita:. » Unde et hebraico vocatur min *thora,* id cst doctiina ct institutio.

Nota : pro *cognitio,* græce est ici cst agnitio. Differunt *ulem *cognitio* ct *agnitio :* nam

cognoscimus nova, agnoscimus vetera. Lex ergo non erat proprie *cognitio,* sed agnitio peccati. Quia jam ante legem a Mose latam, cognoscebant homines peccatum per lumen et legem naturre. Verum quia lime lex sensim obscurabatur in homine |jinc ()eils per Moscn tulit legem clare excunta, pncanlcm, quid licitum et peccatum. Unde per legem hanc Mosis agnoverunt rursum Judrei peccatum, quod antea cognoverant, licet obscure per lumen naturæ (I).

Lex niturr *n-

prr le-

P'in vinll

21. Nunc autem sine lege (id est, ut Theodoretuset Ambrosius, lege veteri cessante), justitia Dei (id est justificatio, qua nos Deus a peccatis absolvit, infundendo nobis suam justitiam, id cst gratiam, charitatem aliasquo virtutes, per Christi Evangelium) manifestata est (qure olire ante tot Sæcula) TESTIFICATA (est) A I.EGE ET PROPHETIS (2). — Ili enim quasi testes divini et certissimi hanc justitiam per Christum dandam pronuntiarunt et asseverarunt : ita S. Augustinus, lib. *De Spir. et Litt.,* cap. ii et xi : « Non dixit Apostolus, inquit Augustinus : Justitia hominis, vel, Justitia proprire voluntatis ; sed : Justitia Dei, non qua Deus justus cst, sed qua induit hominem, cum justificat impium, » etc. Unde idem praeclare, *sententia* .320 : « Qui, ait, dedit legem , ipse dedit et gratiam : sed legem per servum suum misit, cum gratia ipse descendit : ut quia lex ostendit peccata, non tollit, volentes suis viribus legem exequi, nec valentes, cogantur ad gratiam, qure ct impossibilitatis morbum et inobedientire aufert reatum. »

Ven.n.

Ver*.21.

22. Justitia autem *[autem,* id est, *inquam,* vide *can.* 25) Dei (qure proponitur et datur) per fidem Jesu Christi in omnes (dum scilicet omnibus offertur) et super omnes (dum scilicet omnibus reipsa datur, et desuper infunditur) qui credunt in eum, — scilicet « qui credunt, » non ut dremoncs, nu(ja ct inani, sed, ut amici, fide cbaritùie formata : « credunt, » inquam, Christo, ita ut illi ejusque pneccptis obedianl. Sive « qui crechini » fide humili, efficaci et obedienti, ut faciant mandata, qure fides docet implenda esse. Sic vulgo dicitur duci exercitus : Si credas huic consiliario, obtinebis victoriam, scilicet si credas practice, id est si juxta ejus prreccpla aciem et bellum instruas. Pari modo qui credunt non speculative, sed practice Christo, id est qui Christi dictis et monitis obediunt, hi justificantur et salvantur.

FiJrs cinnUiie formata. non spæ. cuhtiva tica,

Nota : Cum ait hic Apostolus justitiam Dei per Christum esse a in omnes, et super omnes, » rt in *omnes* significat universalitatem et diffusionem justitire, quod scilicet justitia hrec offeratur et diffundatur in omnes homines qui credunt in Christum : to vero *super omnes* significat sublimitatem justitire, quod scilicet illa supra naturre vires ct merita, desupere cœlo homini infundatur. Ita Anselmas.

23. Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei. — « Egent, » græce , quod Syrus vertit, *destituuntur;* Chrysostomus, *carent.* Proprie vertas, *posteriores sunt gloria,* id cst gratia Dei gloriosa et munifica, qua justificentur ; nec eam viribus naturre assequi possunt; sed egent alia priori et proveniente Dei gratia, qua ad justificationem se préparent, ideoque gratis justificantur. Utraque enim gratia, ct proveniens ct justificans, gratis datur; proveniens tamen per opera pœni- (entire ad justificationem prreparat hominem et disponit. Ita OEeumenius, Thcodoretus cl S. Auguslinus, De *Spir. ct Litt.,* cap. ix.

Vfn-iX

Cn,u J j us- frv lnr.

Nota : Cum ait Apostolus : « Omnes egent irio- 0'·i <r ria Dei,» Cyrillus, lib. De *Recta fide,* per *gloriam* intclligit Christum, qui est gloria Patris hoc ipso, laietuquo est redemptor et justificator noster, *q. d.* Paulus : Omnes egent Christo redemptore.

Secundo, S. Chrysostomus sic vertit ct explicat: Omnes, inquit, peccaverunt ct destituuntur gloria Dei, quia ad peccatorem non gloria, sed dedecus et confusio pertinet. Unde aliqui gloriam hic proprie accipiunt, beatam scilicet, quam pro gratia vitaque bene acta rependet justis Deus in cœlis. Hac enim destituuntur et indigent peccatores.

Tertio, alii, ut dixi, magis genuine ad mentem Apostoli, per *gloriam* hic accipiunt gratiam, qua glorificatur Deus. Unde S. Hieronymus, lib. VI *in Isaiam,* sub finem, et S. Augustinus, lib. I *De Peccat, meritis,* cap. xxvn, citantes non tam verba, quam sensum Apostoli, legunt, *Omnes egent gratia Dei.* Quanquam omnes hi sensus eodem fere leudunt. Nam Christi gratia est gloria quredam inchoata, sicut gloria est gratia consummata. Egemus enim Christo ct gratia Christi ad hoc, ut per eam, gloriam , qua indigemus ut bene beateque semper vivamus, in cœlis adipiscamur. id «t

Uree est ergo sententia, quam quasi judicialiter audita utraque parte, cx ore Dei pronuntiat Pauius, qua utramque partem, scilicet tam Judaeos quam Gentiles, ct prosternit et condemnat, ⟨/. *d.* \os, o Judrei, arroganter contra Gentes insolescitis, vosque justos ex lege reputatis : vos vicissim Gentes, Judreos quasi recutitos contemnitis, ct ob morales virtutes vobis justitiam arrogatis : ego vestram utrimque causam, justitiam, vitam et mores examinavi cap. i et n, atque cx allegatis et ¿tuna.

(1) « Per legem cognitio peccali, » id est, quilibet intuenda lege huc ducitur, ut vanta sibi opus esse sentiat, et faleri cogatur causam venire et justificationis non quærondam esse in manca legis observatione, sed potius relinqui causam culpæ. Omnes igitur, optimi etiam homines laborant imperfectione murali, et venia egent.

(2) Hactenus descripsit Apostolum totius generis humani depravationem, atque ostendit, neque Paganos religione naturali, neque Judaeos lege Mosaica justificari et salvari potuisse. Iledil jam ad argumentum quod cap. i, 17, leviter tantum attigerat, nempe religione Christiana monstrari viam ad veram justitiam ac salutem. Nunc nutem, ait, nullo respectu ad legem, justitia Dei, id est, via ad consequendam peccatorum veniam et salutem, monstratur, promissa m lego et Prophetis.

pronatis judico: Omnes tam Judæi, quam Gentes peccaverunt, et egent gratia Dei.

?! - itu 4,^'. tanni- t pttti.m.

Hæc sententia sternit omnium hominum super-'biam, omnium cristas dejicit, omnesque peccati condemnat, omnes peccatores ir® Dei obnoxios pronuntiat, omnes mendicos et egentes Dei gratia, omnc8 SUpp|jces Deo facit; ut nonnisi ad Dei gratiam, clementiam, misericordiam et indulgentiam provocare et appellare possint. Qui ergo propri® virtutis aut sapienti® opinione inflatus tumet, audiat hanc Dei sententiam : a Omnes peccaverunt, ct egent gloria Dei, n sibique eam applicans, dicat : Ergo et ego peccavi, ergo et ego peccator sum, et egeo magna et gloriosa Dei gratia et misericordia : ut quid ergo superbiam? ut quid tumeam? quid sapienti®, virtutis, honoris et laudis mihi arrogabo? Præsertim si considerem illud, quod ait S. Augustinus, lib. L homil., Awn. 23, tom. X : « Nullum est peccatum quod fecit homo, quod non possit facere alter homo, si desit rector, a quo factus est homo. » Rursum, si considerem quod, sicut in peccato conceptus et natus sum, ita pariter in peccatis vivo, et in peccatis moriar : peccator ergo in mundum veni, peccator vivo, peccator moriar.

Ver», n. v»rj»t i B*ir in. «uuiur.

24. Justificati (id est, ut justificentur fiantque justi, et sint justificati) gratis. — Pendent enim hajo verba ab eo quod pnecessll, « Omnes egent gloria Dei. » Hinc el Gruice est participium præS£,ntis temporis, Juuwtitvu, quod more Hubræo ponitur pro indicativo Joaitóvrat, quo carent Hebraei. Unde clarc vertit Syrus, *justificantur autem gratia.* Simplicius tamen vertas, *ut just ficenlur gratis,* tum quia in Graeco non est autem; tum quia, ut dixi, pendent hæc verba a priecedentibu% et llebrieorum participia sœpe capiuntur pro subjunctivo. Noster Interpres ad verbum vertit, *justificati,* scilicet per participium praeteritum, quia Latini carent participio praesenti in verbis passivis, quale hic est *justificati ;* coguntur ergo uti participio prœtcrito pro præsenti.

Gratis, —id est sola fide, ait Beza; sed perperum : nam *gratis* idem est quod sine meritis præcedentibus fidem, aut etiam sequentibus. Gratis enim dare significat gratuito dare sino merito : gratia enim et gratuitum opponitur merito. Unde cum dixisset Paulus : « Justificati gratis, » explicans subdit, « per gratiam ipsius. » Ubi alludit ad Hebraum O3F1 *chinnam,* quod a njCID *terhuma,* sicut Latinum *gratis* a gratia deducitur.

I iipti- ‘ * «'▮ > Bra ,^'a dtu-..) nuli. ’paup>”Im n.. ..

Itaque vox *gratis,* in hac significatione non excludit dispositiones (spei, timoris, doloris do peccatis admissis, propositi novi de vita emendanda) pr®vias ad justificationem, quas alibi requirit Scriptura (sic enim et ipsa fides praevio excludenda furet), sed merita sola excludit : ita Concilium Tndcnlinum, sejs. VI. cap. vin. Sic dives dicitur gratis adoptare in hneredein, etiamsi requirat ab co, ut prius bonos mores et disciplinas addiscat : quia hæc non meriti, sed dispositionis locum obtinent. Par enim est ut futurus filius talis (antique viri ad hoc apposite per bonos mores et disciplinas seso disponat. Vide *Can.* S. Gratis ergo justificamur, ut dicamus cum Apostolo : a Gratia Dei sum id quod sum: » et cum Jeremía et Psalte : *a* Misericordi® Domini, quia non sumus consumpti; Misericordias Domini in sternum cantabo; » ct cum Isaia, cap. i, 9 : u Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen (tropologicum grati®), quasi Sodoma fuissemus, ct quasi Gomorrha similes essemus. »

Peu gratiam ipsius (quam nanciscamur) peu **REDEMPTIONEM QUA (facta) EST IN CIIRISTO JESU,—** id est per Christum Jesum. Hebricuin enim , id est *in,* significat *per,* vel *propter.* Vido *Can.* 25.

Nota rb *per redemptionem*. Hinc enim inferebat Marcion : ergo homo non est creatura Dei, sed diaboli. Nemo emm emit quod suum est; Dens autem emit et redemit hominem. Ita refert Epiphanius, */ueresiit*. Respondet Orígenes, homil. 6 *in Exod. :* « Omnes, ait, creatione eramus Dei, sed pretio peccatorum vendidimus et tradidimus nos dæmoni : ideo pretio sanguinis Christi liberati a potestate dæmonis, dicimur non tam empti, quam redempti. »

Er^r „. 1,1 • h* c™‘ tunm dbb°u.

25. Quem (Christum) proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius (I).— «Propitiationem : » ita legunt Biblia Romana. Graecum IXarrslsv verti potest cum Theophylacto, *propitiatonum,* ut alludat Paulus ad propiliatorium, sive tabulam auream tegentem arcani (hanc enim Septuaginta , quos sequi solet Paulus, vocant Daçnpiev), qu® erat quasi thronus clementi® Dei, ex quo propitiatus dabat responsa, indeque hebraico vocatur D1DD *capporct,* id est placatorium, reconciliiitnriuin, propiliatorium, eratque figura Christi propitiatoris, *Exodi* xxv, 17 : ita Theodorelus, Theophylactus, Orígenes ; 7. *d.* Paulus : Pro veteri typico propitiatorio, dedit jam Deus anlitypum verum propiliatorium, ipsum scilicet Christum.

Ver» is

Unde *secundo,* clarius *propitiatio* hic idem est, quod propitiator (ita Syrus, vide *can.* 21), scilicet victima propitians ct placans Deum hominibus, idque «per fidem in sanguine ipsius, » id est, per fidem sui sanguinis ct passionis, 7. d. Qui fide credunt Christum passum el mortuum esso, itaque factum esse propitiatorem pro peccatis nostris, his voluit Deus Christum esse propitiatorem. Ita Anselmos. Vel plenius sic, 7. *d.* Propitiationis vel reconciliationis Christi voluit nos Deus participes fieri per fidem, qua credimus eum esse nos-

(I) Vers. 25 ct 20 : Quem (Christum) Deus proposuit expiatorem, per fidem in ejus morte collocandam, ut ostenderet justitiam ct amorem suurn, in eo quod credentibus remisit peccata olim ab ipsis commissa, pro sua lenitate : ut appareat, inquam (repetit enim quod dixerat, ut sœpe solet, ubi quid altius vult inllger» ¿ninfo), eum esse justum ac benignum , cl ahwHire quemlibet credentem in Jesum.

tnim propitiatorem, qua fido excitamur in spem veniæ, amorem Dei ct peccatorum detestationem, itaque disponimur ad justificationem : ita Concilium Tridentinum, sess. VI, cap. ii et vi. Pulchre S. Anselmus, lib. *Cur Deus homo,* cap. ix : « Quid, ait, misericordius intelligi valet, quam cum peccatori damnato œternis tormentis, ct unde fio redimat non habenti, Deus Pater dicit : Accipe unigenitum meum, cl da pro te; et ipso Filius : Tolle me, et redde pro te? n

vini fi- Nihil ergo hic habent haeretici pro fido speciali
cuii.‘j!i^ins,“^can,e’ Qua scilicet certissime credam mihi,
tiBein» mihi, inquam, in particulari et in individuo per
Lxn iico- Christum esso remissa peccata ; itaque hoc ipso,
r“"’’ quod id credo, peccata mihi remitti meque justificari , ut ipsi volunt. Nil enim tale dicit hic Apostolus; sed verba ejus generalia sunt : « Per fidem, ait, in sanguine ipsius, n id est per fidem passionis Christi.

Aliter Chrysostomus, Thcodorctus, Ambrosius et Tolclus, vi *in sanguine* referunt ad projnTiafo*rem, q. d.* Christus sanguine non animalium aut alieno, sed suo factus est propitiator. Sed hi trajiciunt et interjiciunt râper *fidem*. Prior ergo sensus planior est. Adde, tunc vertendum esset, *in sanguine suo,* non *ipsius,* ut vertit Noster. Alioqui si Grneca solum spectes, ct phrasim Apostoli, sensus hic S. Chrysostoini probabilior est : solet enim Apostolus verba trajicere, ut dixi *Can.* 38.

Quidrn. Ad OSTENSIONEM JUSTITI3 SUÆ. — Refert hæC
trama verba ad *quem proposuit Deus propitiationem,* ad
tipbca- hoc scilicet, ut per cum ostenderet justitiam
li0‘ suam. Jam *per justitiam* hic Thcodorctus intelligit bonitatem : hanc enim vel maxime ostendit Deus in Christo.

S *rundo,* Ambrosius per *justitiam* accipit fidelitatem , qua Deus, siculi hanc propitiationem et justitiam per Christum dandam nobis promisit, ita cl rcipsu præstitit cl exhibuit.

Tertio, Orígenes justitiam Dei interpretatur justam peccati vindictam, qua Deus noluit gratis remittere peccata, sed pro peccato voluit justum pretium sanguinis Christi sibi persolvi. Verum quia luce ostensio justitia) Dei consistit in remissione peccatorum ct justificatione nostra, ut sequitur: hinc

Quarto, magis genuine Chrysostomus, Augustinus, Anselmus *justitiam* hic proprie accipiunt, uti ct paulo ante capitur, hoc sensu, *q. d.* Proposuit nobis Deus propitiatorem Christum, hoc fine, ut scilicet divitias justitia), qua Deus in se justus est, ostenderet, communicando nobis peccatoribus camdcm justitiam ; ostenderet,inquam, se esse illum, qui justificat peccatores per Christum, suamque esse hanc justitiam, non hominum. Hæc enim justitia in lege vetori non erat ostensa, nec manifestata. Hunc esse sensum palet ex eo, quod paulo post vers. 26 ita se explicet Apostolus, dicaris : « Ut sil ipse (Deus) justus, ct justificans eum qui est ex fide Jesu Christi. »

Nota , in hisce Apostoli verbis notari et desig- 0«‘‘«'» nari omnes causas justificationis. Nam *prima* causa efficiens est Deus; *secunda,* meritoria est t..-H Christus; tertia,instrumental!* est sanguis Christi ; n0*l-’- *quarta,* applicans est fides; *quinta,* formalis est remissio peccatorum per gratiam sanctificantem; finalis denique, est ostensio justifies Dei.

Propter (id est, ad) remissionem precedentium delictori M, — scilicet Adæ ct aliorum ante Christum ; vel *propter,* id est per remissionem. Græce enim ïià cum accusativo apud Atticos significat per, *q. d.* Christus omnia etiam præcedentia peccata abolevit ; jam ergo amplius non est peccandum post tantum amorem et pretium nobis exhibitum : sat vitiis, sat veneri ventrique datum, nunc vivite Christo.

Nota : pro *remissionem* græce est **rip»**, quod *primo,* condonationem signifi- I. Ha explicat An- a t.'tX scimus, Orígenes et noster Interpres, ut i«uu. idem sit quod nxpnai enim quandoque significat aliquid de suo remittere et transilire, id est condonare, ut notat Budæus.

Secundo, significat tabem, corruptionem, virium remissionem ct debilitatem: ita explicat S. Chrysostomus etTheodoretus, *q. d.* id est, propter tabem praecedentium delictorum, ut scilicet antiqua et quasi tabida peccata el vitia aboleret, et mundum quasi languidum ct paralyticum sanaret ; hac de causa venit Christus Christlque justitia in mundum.

Tertio, S. Augustinus, *De Spirit. el Liti.,* cap. ni, ct Ambrosius, pro *ndp>v»* legunt id est propositum. Jam per *propositum procedentium delictorum,* intelligunt ipsi benignam Dei voluntatem el beneplacitum, sive t&cxta, qua placuit Deo peccatoribus subvenire, eosque a preteriti* suis delictis liberare. Verum primus sensus clarissimus el planissimus est.

26. PlIECEDEMIUM D1XICT0RDI (qUæ fuerunt) IN Vw$-îa- SUSTENTATIONE **Du**, — *q. d. Qüæ* delicta DeUS sustentavit, id est toleravit, diu exspectavit, donec Christus veniret caque expiaret, itaque ostenderet justitiam veram in hoc tempore gratia), eamquecredentibus daret: ita Anselmus.

Ur sit ipse **Jus**tus, rr justificans eum. qui ESTCUri<tM ex fide **J**esu **C**hristi. — « **Justus,** » id est fidelis in promissis; vel potius ajustas, » id est sanctus pro ¡.o- ct rectissimus. Adeo odit peccatum Deus, ut ideo t4lu '1 Filium dederit in mortem, ut pro peccato ex justitia satisfaceret, et a peccato homines ad «u sanctitatem cl rectitudinem suam originalem, in qua a Deo conditi erant in paradiso, traduceret; itaque ipse justus suam justitiam nobis commis nicarel, nosque justificaret per Christum : vide dicta vers. 25. ■

27. Ubi est ergo gloriatio tua? — qua, o Ju- Vm.iT. dæe, gloriaris et arrogas tibi ex circumcisione, sacrificiis aliisque operibus legis Mosaic», justitiam.

Exclusa est. Per quam legem? Fagiorum ?Non/

STO per legem fidei. — Nola ex S. Augustino, lib. *D- Spirit, et Litt.,* cap. xni, ct passim conira Pclagitmos : Lex factorum est ca, quæ jubet quid sit faciendum ; lex fidei est ipsa fides, quæ impetrat gratiam faciendi quod lex jubet.

Lex factorum est lex vetus; lex fidei est lex nova.

Lex factorum continet præceptum ; lex fidei, auxilium.

Lex factorum dat lucem, ut sciamus ; lex fidei dat virtutem, ut faciamus.

Lege factorum dicit Deus: Facquæ jubeo; lego fidei dicimus : Da quod jubes.

Lex factorum est ea, quæ externa opera ct facta, caque multa præscribit; lex fidei est ea, quæ actiones interiores ordinat, inter quas prima est fides ct amor.

Denique quod hic dicit Apostolus, justitiam quærendam esse ex lege fidei, non autem ex lego factorum, idem est cum eo quod dixit cap. ii, vers. 29, circumcisionem cordis fieri spiritu, non littera.

28. Arbitramur. — Græce , id est colligimus et ratiocinamur.

Emm. — Græce «6», id est *igitur :* est enim hæc omnium hactenus dictorum conclusio, *g. d.* Igitur ex dictis colligimus et concludimus, « justificari hominem per fidem sine operibus legis. »

Justificari domixem per fidem. — Lutherus addit *solam, q. d.* Apostolus : Sola fide sine ullis operibus justificamur. Cumque Catholicus quidam hoc ei objiceret, cumque quasi falsarium argueret, Lutherus ita respondit, ut palet tom. IV operum Germanic. Lutheri, quæ excusa sunt Wiltembergæ, anno Christi 1551, fol. 475, pag. 2 : a Doctor Martinus Lutherus vult sic habere, ct dicit Papistam et asinum rem esse unam. Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas. Nolumus enim Papistarum scholares esse, sed judices. Lutherus ita vult, ct ait se Doctorem super omnes Doctores totius Papalus. » Audisti Luciferum Lutheri ore loquentem. Dico ergo, Apostolus ait nos justificari per fidem, non solam, sed tanquam radiceo, fundamentum ct initium justificationis : Concilium Tridentinum, sess. VI, cap. vin; “I’cr fldcm» ’ inquam, talem, quæ ad spem, pœnitentiam ct charitalem se diffundat, ut patet *Galat.* V, 6; I Cor. xm, 3. Adde, justitiam ab Apostolo fidei præ aliis virtutibus tribui, co quod fides clare ostendat homines justificari, non propria virtute aut merito, sed Christi, in quem credentes salvi fiunt. Hæc enim initio Ecclesiæ maxime inculcanda erat mundo.

Ubi nola : Cum Apostolus hic passim fidem ab operibus separat et distinguit, opera intelligit legis, non solum cœremonialia et judicialia, ut volunt Ambrosius et Theophylaclus, sed et moralia, sive decalogi (ut recte docet S. Augustinus, *De Spirit, d Litt.,* cap. iv), solo legis dictamine, ct sobs naturæ viribus facta. Sub fide vero gratiam, spem, charitalem cætcrasque virtutes Christianas collocat ct complectitur. Id ita esse patet *primo,* ex cap. xn, vers. 3, ubi gratiis, dona, virtutes quas Deus variis varie distribuit, vocat Paulus « mensuram fidei, » quam cuique Deus dividiL Idem clare patet ex epist. S. *Jacobi,* cap. n, vers. 21 et seq., ubi sic ait : « Abraham pater noster, nonne ex operibus justificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius ; et ex operibus fides consummata est? et suppleta est Scriptura dicens : Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam. » Quid clarius contra Novantes, qui ex sola fide hominem justificari volunt, dici posset?

Secundo, idipsum patet ex scopo Apostoli. Tantum enim vult Apostolus hic probare necessitatem fidei et graliæ Christi, ex eo quod opera sive legis, sive naturæ, sine hac fide et gratia Christi non potuerint nos a peccato justificaro ; alioquin enim gratis mortuus esset Christus. Hoc autem non sequitur, si dicamus justificari nos ex operibus factis ex gratia Christi, quia illa habemus a Christo; unde de illis, non in nobis, sed in Christo gloriamur, imo per illa magis illustramus fidem ct gratiam Christi. Ha Patres et S. Augustinus, *De Fide et Operib.,* cap. iv. Agit enim hiChri* Apostolus contra Judæos, qui jactabant opera non fidei, sed legis. Vido *Can.* 2 ct 3.

Dices : Non videtur Apostolus lue agere contra Judæos ; nam Judæi habuerunt ante Christum fidem Christi venturi, et ex ca justificati sunt.

Respondeo : Haesi; sed, cum Christus venit, tunc Judæi hanc fidem in Christum amiserunt, et sine fide Christi, quem recipere noluerunt, asseruerunt sibi deberi justitiam ex operibus legis, puta ex circumcisione, sacrificiis aliisque lustrationibus et observantiis legis; itaque a justitia et salute exciderunt. Unde solerter annotavit S. Augustinus, loco jam citato, quod S. Jacobus timens nc quis ex S. Paulo erraret putaretque solam fidem justificare, scripserit suam epistolam hoc fine, ut doceat opera requiri ad justificationem. Cum ergo S. Paulus negat opera justificare, intelligit opera legis cl naturæ, quæ fiunt per legem et naturæ vires, seclusa fide ct gratia Christi. Cum vero S. Jacobus asserit opera justificarc, opera intelligit facta ex fide et gratia Christi. Atque, ut ait S. Augustinus, lib. LXXXHI *Quast.,* cap. lxxvi, Paulus intelligit opera quæ fidem præcedunt, Jacobus vero intelligit opera quæ fidem sequuntur.

Licet vero Paulus gencratim loquatur de operibus cujuslibet legis, etiam naturalis et decalogi, ut patet vers. 20 : « Per legem, ait, cognitio peccati; » et cap. n, vers. 12, 13 et 11, ubi ait factores legis, non auditores justificari, et Gentes naturaliter facere ea quæ legis sunt : Limen, cum ait nos justificari per fidcin sine operibus legis, per *opera legis* præcipue accipit opera oseremo-

nialia ct lege cærcmoniali precepto, qualia sunt circumcidere preputium, lustrare se aqua lustrali, offerre victimas pro peccato, etc. Nam loquitur de ca lego qu® opponitur fidei, fidei autem proprio opponitur non decalogus, sed lex cœremonialis, quia figura erat, sicut fides est veritas : figura autem ct veritas opponuntur. Id patet ex hoc versu, ubi fidem opponit operibus legis, iliique, non his, justificandi vim tribuit; et vers. 30 : « Unus, ait, est Deus, qui justificat circumcisionem (circumcisum) ex fide, et preputium (preputiatum Gentilem) per fidem; » ct vers. 31 : « Legem ergo destruimus per fidem? absit; sed legem statuimus. » Ex quibus omnibus liquet, Apostolum prtecipuc agere hic de lege, quæ tanquam umbra ct figura opponitur fidei, tanquam verilati et corpori; ac consequenter « opera legis » vocari ab eo opera legis cæremonialis potius quam naturalis ct decalogi. Ita Maldonatus. Vult enim nos justificari per fidem, non per circumcisionem, aliasque caeremonias et sacrificia legis veteris, quibus se justificari putabant Judæi.

Vcr».s". 29. An judæorum Deus tantum? nonne et Gentium? — Est novum argumentum, quo probat Paulus ex absurdo nos justificari, non ex operibus legis, sed ex fide Christi : quia scilicet si ex operibus legis justificaremur, ergo justitia alligata esset legi Mosaicæ et Judæis, ac consequenter Deus videretur tantum Judæorum habere curam, esseque Judæorum Deus tantum, non Gentium, quod est absurdum.

Ven. 3o. 30. Unus est Deus (Judæorum et Gentium), qui justificat circumcisionem (id est circumcisos; puta Judæos) ex fide, et præputium (id est prepulíalos, puta Gentiles : vide *can.* 2!) pes ftdfm.

31. Legem ergo destruimus per fidem? — Oc- v««.ji. currit objectioni Judæorum dicentium : Tu, Paule, justitiam adimis legi, carnquc arrogas fidei, ergo legem destruis per fidem. Respondet Paulus :

Absit : sed (potius) legem statuimus. — Quia lex statuitur et confirmatur ex eo quod illa quæ lex illa significabat ct promittebat, per Evangelium (quod fidem hic appellat Paulus) completa sunt. Messias enim in lege nova adimplevit, et adimplendo quasi stabilivit ct confirmavit quidquid Moses prefiguravi! in lege veteri.

Nota : Opponit Paulus verbum içàE** (quod respondet Hebreo O'pH *hekim),* id est statuo, stabilio, facio ut aliquid stet, alioqui vacillans ct casurum, verbo xaras-pu (quod respondet Hebreo 1'20 *hephir),* id est destruo, aboleo, irritum facio, *q. d.* Ego per Evangelium adeo legem non destruo, non dejicio, ut eam per hoc stare faciam, stabiliam ct confirmem. Evangelium enim est Erinr*- confirmatio, ratificati©, obsignatio legis et Pro- ^"“r phetarum. Preclare S. Prosper, in *Sententiis ex-* uortfb- cerptis ex S. Augustino, quæ habentur in fine ') tom. HI S. Augustini, num. 44 : « Lex, ait, data p, .. . est ut gratia quærerctur, gratia data est ut lex urúxu. impleretur. Neque enim suo vitio non implebatur, sed vitio prudentiæ carnis, quod vitium per legem demonstrandum, per gratiam sanandum fuit (I). »

(1) Ostendit Paulus ab hoc commate 31 usque ad cap. iv, 25, doctnnam Apostolicam dc tide non repugnare doctrins veteris Test., sed potius cum ea optimo consentire : Per *legem* h. 1. intelligilur doctrina quæ in sacris libris veleris Testam, continetur; *fides* vero est doctrina de tide.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit probare exemplo Abraha, non per opera legis aut natura, sed per fidem Christi, omnes justificari. Ita Orígenes ct CEcumenius.

Primo ergo urget illa verba Genes, xv : Credidit Abraham Deo; et reputatum est illi ad justitiam.

Secundo, vers. 10, *docet hac verba dicta esse Abraha ante datam ipsi circumcisionem, quam p stea Abraham accepit, ut esset signaculum justitia jam accepta per fidem : indeque concludit nos part mod), non per circumcisionem aut legem, sed per fidem justificari.*

Tertio, vers. 13, *docet non* per legem, *sed per fidem nos amplecti et participare benedictionem, id est justitiam ct salutem Abraha ejusque semini gratuito promissam, adeoque omnes eos, qui Abraha fidem imitantur, sive ii Gentiles sint, sive Judai, veros esso Abraha filios et haeredes.*

Quarto, vers. 18, *exaggerat Abraha fidem, quod contra spem in spem* ere *“dent se senem ex Sara anu ei sterili generaturum Isaac, cl semen a beo promissum; indeque vers.* 23, *infert hanc Abraha fidem nobis imitandam esse, si justificari ct salvari velimus.*

I. Quid ergo dicemus invenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem? 2. Si enim Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. 3. Quid

enim dicit Scriptura? Credidit Abraham Deo : et reputatum est illi ad justitiam. 4. Ei autem, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. 5. Ei vero, qui non operatur, credenti autem in eum qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam secundum propositum graliæ Dei. G. Sicut et David dicit beatiludinom hominis, cui Deus accepto fert justitiam sine operibus : 7. Beati, (piorum remiss© sunt iniquitates, et (piorum tecta sunt peccata. 8. Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum. 9. Béatitude ergo hæc in circumcisione tantum manet, an etiam in præpulio? Dicimus enim quia reputata est Abrahæ fides ad justitiam. 10. Quomodo ergo reputata est? in circumcisione, an in præpulio? Non in circumcisione, sed in præpulio. 11. Et signum accepit circumcisionis, signaculum justiti© fidei, quæ est in præpulio : ut sit paler omnium credentium per piæpulium, ut reputetur et illis ad justitiam : 12. et sit paler circumcisionis, non iis tantum qui sunt ex circumcisione, sed cl iis qui sectantur vestigia fidei : quæ est in præpulio patris nostri Abrahæ. 13. Non enim per legem promissio Abrahæ, aut semini ejus, ut bæres esset mundi : sed per justitiam fidei. 14. Si enim qui ex lege, hæredes sunt, exinanita est fides, abolita est promissio. 15. Lex enim iram operatur. Ubi enim non est lex, nec prævaricatio. 1G. Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei qui ex lege est solum, sed et ei (pii ex fide est Abrahæ, qui pater est omnium nostrum, 17. (sicut .scriptum est : quia patrem multarum gentium posui te), ante Deum, cui credidit, qui vivificat mortuos, et vocat ea quænon sunt, tanquam ea quæ sunt. 18. Qui contra spem in spem credidit, ut fieret paler multarum gentium, secundum quod dicium est ei : Sic erit semen tuum. 19. Et non infirmatus est fide, nec consideravit corpus suum emortuum, cum jam fere centum esset annorum, et emortuam vulvam Sara. 20. In repromissione etiam Dei non hæsilavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo : 21. plenissime sciens quia quæcumque promisit, potens est et facere. 22. Ideo et reputatum est illi ad justitiam. 23. Non est autem scriptum tantum propter ipsum, quia reputatum est illi ad justitiam j 24. sed et propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui suscitavit Jesum Christum Dominum nostrum a mortuis, 25. qui traditus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram.

Ven-i. 1. QI'U> ERGO DICEMUS INVENISSE ADRADAM? — *g. d.* Quam justitiam, an fidei, an operum legis dicemus Abraham invenisse, id est accepisse? ct, ul Syrus, adeptum esse? hoc enim llebræis est NXO *maisa, id* est invenire. Sic dicitur íhcíb i, ct abbi : « Invenisti gratiam apud Deum, » id est nacta ct adepta es Dei favorem et benevolentiam (I).

f n.i Si l siji Abraham ex operibus justificatus est, DAtET GLORIAM , SED NON APUD ÜELJ1, — (/. ‹l. Si Abraham (aulum habet eam justitiam, quæ ex operibus est legis aut naturae, seclusa fide, sane ea parva esi et politica, tantum habens gloriam ct laudem justitiæ apud homines, qui opera externa udent et mirantur: non autem apud Deum, qui internam mentem et fidem videt et (estimai, in caque collocat veram justitiam. Hisce tribus primis capitis versibus nonnulla supplenda sunt; ca ergo sic supple et connecte : « Quid ergo dicemus Abraham patrem nostrum invenisse secundum carnem?» (sic enim grieca habent, ut verbum *invenisse* in Latino trajiciendum sit et jungendum cum ™ *secundum carnem),* quasi dicat: Quid fructus invenit, id est adeptus est Abraham cx circumcisione carnis, et cx cteremoniis nudam carnem tangentibus? subaudi, nihil. Hujus responsionis mox causam reddit vers. 2, dicens : « Si enim Abraham ex operibus (ex circumcisione sui et suorum) justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum : » hoc est, si enim ex operibus carnis jam dictis justitiam consecuius esset, habuisset gloriam, sed non apud Deum, jam autem certum est eum etiam apud Deum gloriam habuisse , scriptum est enim : « Credidii Abraham Deo, et reputatum est ei ad justitiam. » Ergo non ex operibus carnis, sed quia credidit, id ot ex fide, justitiam consecutus est. Hinc wrgo patet Apostolum maximo de operibu» cærumonialibus loqui. Possunt tamen generatila opera accipi.

(1) Ven. 1 Quid, exempli gratia, Abrahamum diceana consecutum «ecundum carnem, id est, ob «¡.natJ.1 ' u.utiuiicinuniciM», oblatimcs, sacritkta; vel, ut ait Ai r a, i> rn rjin legis adimpletiunein? Verx-t. Si cuja, id ul, w m, proteçlo, si Abralumus, etc.

quæcumque solis naturio viribus sino fide cl gratia Christi sunt facta, uti communiter exponunt interpretes, sicut dicam vers. 4 et t›, hæc enim a negotio justificationis excludit Apostolus.

hn. J. 3. Qum enim dicit Scriptura? — Probat Paulus ex Scriptura, Genes, xv, quod Abraham justitiam et gloriam apud Deum adeptus sit, non ex operibus legis, sed ex fido.

Credidit Adraium Deo — promittenti sibi ct Sann conjngibus, senibus, sterilibus, infirmis et impotentibus ad generandum, semen, id est posteritatem, tum carnalem ex Isaac, tum spiritualem ex Christo, credentium ct Christianorum.

BT:r› fi- Unde hoc credere « reputatum est illi ad justi-
t ^bri tia,n'" h*caclus ûdei in Abrahamo fuit valde heroicus, ut patebit vers. 18.

Et reputatum est illi ad justitiam.— *Genes,* xv, G, in Hebræo habeturnpT*' lb rDwFPl vajacscefccha *lo tsedaka,* id est, *ct reputavit illam,* scilicet fidem,

Error *Uetis illi ad justitiam :* non quasi justitia Christi,
^ 'D* id est Christo inhrerens, per fidem imputetur
qnidi' Abrahæ et nobis, nosque justos formalitcr non
cum uo» efficiat, sed denominet, uti fingunt Novantes. Sio
justitii eni,n dixisset Scriptura : Imputavit Deus Abrahæ
jwtifiu- justitiam Christi; jam autem contrarium dicit, scilicet quod Deus ipsi Abrahæ fidem, non Christi, sed ipsiusmel Abrahæ, imputarli ad justitiam.

Sensus ergo hujus phrasis est : Fides tam Abrahæ quam nostra, quæ cx natura sua, uti actus est hominis, non est justitia, nec justitiam parere aut producere potest, a Deo tamen acceptatur ad justitiam tam Abrahæ, quam nobis tribuendam, ut scilicet propter hanc fidem, Deus Abrahæ et nobis justitiam largiatur et infundat, repuletque nos justos, amicos et filios suos. Et hoc est, quod subdit Apostolus vers. 5 : « Secundum propositum gratile Dei,» id est secundum gratiosam, benevolam et liberalem Dei voluntatem, quæ statuit, ut per actum fidei formatie, id est per con-

fluii! trilioncm, gratia justitiaque detur sine operibus,
jn iitn- ¡j cst g|ne morit0 operurn : reputari enim dicitur
qurodo Pr0 tali, quod in se tale non est, uti voluntas pro
«t quo- facto reputari dicitur. Ita Concilium Tridenlinum,
'i' ñscss< ' UM no,a piane aliud est imputare fidem
oprilbu»? ad justitiam, vel pro justitia, aliud imputare justitiam, ut patebit vers. 6.

FidM Alii sic explicant, *q. d.* Paulus : Abrahæ fides
J'òri rcP,fia*a cs* e* Pro justitia › scilicet inchoata, id
""at.11 ®st pro via ct dispositione ad justitiam.

Verum quia S. Jacobus, cap. il, 23, addit : a Et amicus Dei appellatus est, » hac de causa, justitia hic non inchoata, sed completa accipienda videtur.

Abnham Dices : Abraham jam erat justus, et per hoc
justm crc(]cre tantum factus est justior ct sanctior;
midi quomodo ergo concludit Apostolus : Si Abraham
justifica.* cx fide factus est justior, ergo accesso est ut im-
J"'rl ['ci pius peteator per fidem pariter justificetur
Mtorjxr fiatque justne? Alia est enim ratio priinæ, alia sc-
fidemjo». cundie justificationis : nlioquc modo justificau-
uâwtur. lur peccaiore8i alio justi* jum fiuut justiores.

Respondent aliqui, negando Abraham fuisse justum: ita Anselmas et S. Augustinus, præfaL *in I'sal.* XXXI. Verum Abraham jam tum fuisse justum, sat patet Genes, xv, I ; *ad Hebraeos* xi, 8, et idipsum docent passim alii interpretes.

Unde respondet *secundo* Pererius, esse hic argumentum a minori ad majus : Si Abraham jam justus adeptus est augmentum justitiæ non per opera legis, sed per fidem, qua credidit Deo promittenti magnam -eminis posteritatem, Genes, xv, ergo multo magis initium justitiæ, seu primum justificationem, adipisci non possumus viribus naturre, sed gratiæ tantum et fidei jam in Christum et per Christum propositre, uti vers. 5 ct sequenti explicat Paulus. Hæc expositio est probabilis.

Tertio et optime, respondet Toletus : hæc verba, *credidit Abraham,* etc., referenda esse non tantum ad immediate pnecedentia, sed ad omnia antecedentia, Genes, xii et xni. Vult enim Scriptura Abrahamum, qui pater est credentium et justorum, statuere exemplar justificationis, tum impii, ut docet hic Paulus, vers. 5, timi justorum, ut docet Paulus, vers. 20 et scq.,et Jacobus, cap. ir, vers. 23. Vult ergo sacra Scriptura dicere et asserere , Abrahamum tam primo justificatum esse per fidem, cum primo Deo credidit, quam secundo justificatum esse , hoc est, justiorem factum esse, et in justitia accepta crevisse, per fidem, qua secundo et deinceps Deo dicenti, loquenti, promittenti et præcipienti credidit.

Nota in Abrahamo non fuisse fidem nudam, Fil'» sed sperantem,diligentem, invocantem, obedien- mi ('"t tein.ct vestitam charilatis et obedientiæ operibus, •?.-nw, quibus Deum vocantem secutus est, peregrinans tanto tempore per tot labores in Chanaan, quibusque postea obtulit Deo filium suum Isaac in holocaustum, ut docet S. Jacobus, ii, 23 ; et Paulus, *Uebr.* xi, 8; et Moses, Genes. cap. xii, vers. 1 ct seq.

Dices : Abraham hic sua fide non credidit in Christum,sed in Deum promittentem sibi semen; quomodo ergo ex hao Abrahæ fide, qua ipse justificatus est, infert hic Apostolus ad justificationem nostram requiri fidem in Christum?

Respondeo, Abraham etiam in prima sua jus- Abnbam
tilieationc credidisse in Christum. Hoc enim licet
in Genesi non exprimat .Moses, tainen ex hoc tmacere,
aliisque Pauli locis, atque ex Evangcliis idipsum lu
certo constat. Passim enim Evangelisti» ct Pau- Chiia-
lus docent neminem post lapsum potuisse justi- lina.
ficari sine fide in Christum propitiatorem, lu secunda vero justificatione non est nocesse, quod Abraham actu explicita crediderit in Christum, uti nec jam idipsum in secunda nostra justificatione necessarium est.

Rursum ex tide Abrahæ in Deum promittentem semen, recte inferi Apostolus fidem nostram m Chi istum, quia fides jam requisita a Deo ad justi*
▮n est fides in Christum; Genes, autem xv, Deus

ab Abrahamo tantum requisivi! et exegit fidem seminis sui.

Adde Abrahamum, dum credidit hoc semen, implicite credidisse in Christum, qui primus, imo principium et finis erat in hoc semine Abrahæ promisso.

Denique credere ex tam impotentibus parentibus. Abrahamo scilicet ct Sara, nasciturum tale semen, tum carnale, tum spiritale, quod credidit Abraham, arduus fuit fidei actas ct amplissimus, omnia alia credenda tacite complectens. Unde recte proponitur tam a Mose, quam a Paulo quasi exemplar fidei, etiam primo justificantis.

Quæres, an Paulus hic dc eadem justificatione loquatur, de qua loquitur Jacobus, cap. ir, vers. 2.3, cum ait Abraham ex operibus justificatum esse. Negat Tolctus ct alii nonnulli : putant enim Paulum loqui de prima justificatione, qure non est ex operibus, id est ex merito operum : Jacobum vero loqui de secunda justificatione, seu de jusliliæ augmento; hoc enim meremur per opera bona.

Verum melius censent alii, tam Paulum quam Jacobum dc utraque justificatione, prima scilicet ct secunda loqui.

Primo, quia uterque producit justificationis Abrahæ exemplum : hæc autem justificatio Abrahæ, tam prima, quam secunda accipi debet, uti paulo ante ostendi.

Secundo, quia Jacobus profert exemplum Raab, quæ impia erat et meretrix. Ergo cum ipse ait cara adeptam esse justitiam, primam intelligit. Fuse idipsum ex testimonio S. Augustini ct aliorum Doctorum probat Gabriel Vasquez, tom. II, in I 11, disp. 210, cap. vin. Paulus ergo cum excludit a justificatione opera, intelligit opera viribus naturæ facta, ut dixi cap. in, vers. 30. Jacobus vero dum ad justificationem requirit opera, intelligit opera ex fide ct gratia facta : hæc enim ad utramque justificationem requiruntur; quia tam acquirendæ, quara augendæ justificationis in hoc æquaest ratio, sed in modo est differentia : ad primam enim justificationem opera tantum disponunt, secundam vero merentur non quatenus sunt opera hominis, vel naturæ, sed quatenus fiunt cx fide et gratia Christi (sic enim non hominis, sed Christi Deique sunt opera). Unde sub fide ca Paulus complectitur.

Atque hæc est causa, cur tam secunda, quam prima justificatio dicatur fieri gratis. Sicut enim gratis facti sumus justi, ita gratis quoque magis justificari dicimur, eo quod gratis fidem ct gratiam, qua meremur secundam justitiam, id est justitiae augmentum, accepimus : a Quid enim aliud, ait S. Augustinus, Deus dum nostra opera, quam sua dona coronat? » Quo sensu Apostolus quoque vitam æternam , quam tamen meremur, vocat gratiam, cap. vi, vers, ultim. Denique hinc docent Theologi, actum fidei esse meritorium in homine justificato, uti fuit in .Abrahamo.

4. EI AIITEM QUI OPERATOR, MERCES NON IMPUTATUR Von. 4. SECUNDUM GRATIAM,SED SECUNDUM DEBITUM. 3. EI VERO Ver». 5. qui non operatur (id est qui non affert sua opera suæ naturæ viribus facta , ncc ex iis quæril aut sperat justitiam, quasi mercedem iis debitam), credenti autem in eum qui justificat impium, reputatur FIDES EJUS AD JUSTITIAM (id est 11îC per fidCIII justificatur, ut dixi vers. .3) secundum propositum (id est liberale decretum) gratie Dei.— Dc hoc Justifia» proposito plura dicam cap. vin, vers. 28. Ilæc est argumentatio Apostoli : Abraham justificatus est gratis per fidem, quia scilicet credidit Deo, qui sua gratia justificat impium ; non autem, quia bene suo marte operatus est, aut quia suis bonis operibus meritus est hanc justitiam : ergo et nunc hæc justificatio impiis et peccatoribus obtingit, non ex eorum operibus et meritis, sed gratis ex fide Christi, quera Deus proposuit nobis redemptorem ct propitiatorem. Nam quod datur per fidem et gratiam, non merces est, sed gratia : quod vero datur pro operibus sive pro merito operum, merces est, non gratia. Cum ergo justificatio Abrahæet nobis obtingat gratis per fidem, sequitur eam non obtingere ex operibus, ut operum et meritorum nostrorum sit merces.

6. Sicut et David dicit (*Psal.* xxxi, 1) beati– Vere,e. TUDiNEM hominis (græce (xaxxf.ajiw, id est beatificationem, scilicet justificationem, illius hominis esse, id est beatum et justum esse hominem illum), cui Deus accepto fert (grrecc id est censet, reputat, ascribit) justitiam (hoc est, quem Deus censet et reputat esse justum) sine operibus, — id est, non ex virtute aut merito operum, sed ex propria sua gratia.

Nota hæc tria idem esse Apostolo, scilicet reputari, imputari et accepto ferre justitiam, cum- Orati* que hac phrasi uti, quia potissimus effectus jus- tiliœ est Deo placere, Deo esse gratum et acccptum, a Deo reputari pro amico, justo et sancto. Deus enim justificans gratuito remittit peccata ct, acceptat hominem ad suam amicitiam, ideoque tu infundit homini inhærentem justitiam, sicut rex munificus, quem Equitem sibi socium creat, dat ei vellus aureum : idque vel ex eo patet, quod vers. .3,4, f>, dicit Apostolus fidem, quæ homini utique inhæret, imputari, id est acceptari, ad justitiam ; ct operanti mercedem imputari, id est computari pro debito; quia revera omnium judicio et computi! debetur operario merces, operi promissa. Unde Budæus : TcqíüiaOxt, inquit, verbum est arithmeticum, sicut ápu-iXte», musicorum Xútw, geometrarum : tópe enim rationem et computara significat. Sicut ergo merces, quæ computatur et numeratur fossori aut messori, non per heri imputationem vel æslimationem, sed per propriam laboris computationem, rationem et æslimationem, est merces; ita pariter justitia a Deo nobis computata et annumerata non per solam computantis imputationem , sed per seipsam, suamque intrinsecam rationem, computa-

tur, æstimatur, et reipsa est vera et realis justitia, recwü rr^ in- "otcr? ioti- Boi|D»'n- tum im- putjtive, "{¡'¿¡i'

Secundo, idipsum patet ex eo quod, vers. 8, simini¡i¡ Inot]o dicit Apostolus, peccata imputari homini. Certum est enim, teste Calvino, peccata revera inhaerere homini peccatori. Sic violatio votl dicitur reputari in peccatum, *Douter.* xxm, 21 ; et *Deut.* XXIV, 1', detentio mercedis aliente dicitur reputari in peccatum. Constat autem hæc non tantum reputari, sed etiam revera in se esse peccata. Nec enim Deus, qui juste judicat, in peccatum reputare et quasi peccatum punire potest opus aliquod, quod vere in se non est peccatum. Unde evidens est, hanc justitiam, quam Deus nobis reputat, imputat et computat, non esse justitiam Christi nobis imputatam : hæc enim homini est estrinseca ; justitia autem nostra nobis est intrinseca et inhærens, sicut et peccatum , dum peccamus, nobis intrinsecum est, intimeque inhæret.

Dicitur tamen hæc justitia nobis a Deo reputari vel imputari, quia Deus in homine vere reputat, imputat et æstimatid quod in homine est et existí, non autem id quod in eo non est, sed inesse putatur et fingitur. Est enim Deus verissimus æstimator ac ponderator omnis justitiæ et peccati, virtutis et vitii. Imputare ergo Deum alicui justitiam, est Deum æslimare eum esse justum , quia scilicet ei Deus condonavit peccata, et justitiam inhærentem infudit.

Ce:P*u- tur U|Jc verbo r'-

Dices : Si ita est, cur ergo Paulus idipsum hic c^aic non exPress'^ cur non dixit inhærere nobis justitiam, potius quam reputari ?

puucdiT

Respondeo : Paulus toties hic utitur verbo imputandi, quia eo usus erat Moses in fide Abrahæ : hæc enim Abrahæ, ut ait Moses, reputata est ad justitiam. Hoc enim fidei et justificationis Abrahæ exemplum hic perurget Apostolus, ideoque verbis Mosis mordicus insistit : Abrahæ autem non dicitur imputata justitia Christi, sed fides propria, ut palet ex ipsis Mosis et Pauli verbis.

Contra "'.à imputatur nobis iin u ra nosu*.

Nil ergo habent hic Novantes pro sua justitia imputativa Christi : imo potius contrarium hinc evincitur. Fides enim Abrahæ non fuit imputata illi in se, quasi hæc fides Christo, vel alicui niteri fuer*l propria; Abrahæ vero fuerit a Deo imputata, quia hæc tides Abrahæ fuit propria, non aliena, non imputata, illique vere et proprie inhæsit; sed fides hæc dicitur illi imputata ad justitiam, quia ratione et respectu fidei quam Deus acceptavit, tribuit ei et donavit justitiam. AtqiCqioi enim, a>^p;, significat cum ratione, vel ob rationem aliquam aliquid æstimare. Sic hic Deus æstimavit, acceptavit, habuit Abraham justum, et acceptando fecit eum justum justitiamque inhaerentem ei infudit, respectu et ratione fidei illius, quia scilicet ipse credidit Deo promittenti rem tam novam, arduam, naturaliter impossibilem et incredibilem : quod ita Deo placuit, ut cum ad suam amicitiam acceptarit, cumque gratia et justitia sua dignatus sit. At-^uc hæc est causa, cur Moses in justificatione Abrahæ usus sit verbo nsn *chasab,* sive)/ .$»«, id est æstimare, imputare.

7. Beati qcoruv remisse süxt ixiqvitates,— Vt.v 7. gratuita nimirum condonatione, non meritis operum : hoc enim vult probare Paulus, et hoc proprie est remittere offensas et peccata; scilicet gratis ea condonare.

Et quorum tecta süxt peccata. — «Tecta,» non quasi peccata in justo maneant et lateant, ut vult Calvinus; vel quod Deo dissimulante non impu- Citrini» (enturad poenam, ut vult Luthcrus. Hoc cnim *tLn' ~ non patitur perspicax et integra Dei justitia. Sed r'pn T « tecta. » id est obliterata, obruta; ita ut non sint, hi"(• nec existant amplius , quomodo tegitur hiatus terra injecta, et nuditas tegitur vestibus, et maculæ miuioatræ teguntur et auferuntur albo colore inducto. v " i"» Ita se explicat David, *Psal.* 1, cum ait : « Asperges me, Domine,hyssopo, et mundabor; lavabis <pent. me, et super nivem dealbabor. » Quod enim sic omnino tectum est, ut nec a Deo videatur, hoc omnino non est. Ita S. Augustinus, lib. I *Contra* conidias *epistol. Pelagian.,* cap. xin : « Tecta, ait, sunt peccata, non quasi ibi sint cooperta et vivant, sed tecta sunt et abolita sunt. Si texit peccata Deus, noluit advertere ; si noluit advertere, noluit animadvertere, noluit punire, noluit agnoscere; maluit ignoscere;» si ignovit peccata, ergo sustulit. Sic et Nazianzcnus, orat, *in S. Lavacrum,* et Gregorius, *in Psal.* ii *pœnitentialem,* dicunt peccata tegi a Deo in justificatione, eo modo, quo vulnera a medico teguntur emplastro, per quod plane curantur et abolentur, ita ut nusquam appareant. Orígenes quoque hic etTheodoretus, in *Psal.* xxxi, dicunt tegere peccatum, significare peccatum ita stirpitus eradicare, ut ne vestigium quidem remaneat.

Notat Orígenes hic et S. Ambrosius, lib. II *De Pœnitent.,* cap. v, peccatum per pcenitentiam re- » mitti, sed per bona opera tegi. Unde et S. Gregorius, hom.4 *in Ezech. :* «Peccata, inquit, tegimus, p*c*ut cum bona facta malis actibus superponimus : (piando ergo abdicamus mala quæ fecimus, et eligimus bona quæ faciamus, quasi tegumen ei rei superducimus, quam erubescimus videre. » Hic sensus tropologicus est. Tr^!<* ' . ,r

Se undo, S. Hieronymus, *in Psal.* xxxi. dicit pec- Omnia cata tegi, quia peccata, inquit, quæ hic deleta r c''.tJ sunt per pcenitentiam, in die judicii non manifes- [notor tabuntur, sed legentur et celabuntur. Verum hoc ia di issane accipi debet ; nam in die judicii omnia cu- <UcU* jusque opera revelabuntur et judicabuntur. Unde et peccata , licet per pcenitentiam remissa, tunc manifestabuntur (hoc enim exigit publicum, plenum et exactum tam de peccatis, quam de eorumdem poenitentia, Dei Christique judicium). Dicuntur tamen tegenda, quia per pcenitentiam lecta et condonata declarabuntur; itaque pœnitenti non ad ignominiam, sed ad laudem et gloriam cedent.

Tcrho, Gregorius Nazianzcnus, orat, *in S. Bap-*

físma, cen«et peccati tegi tone, cum ca remittuntur, sed ila ut eorum reliquia? et habitus pravi in anima adhuc remaneant; remitti vero peccata time, cum plano peccatum cum suo habitu et radico ex anima evellitur et expugnatur.

Quarto, alii apud Ambrosium in *Apologia David,* cap. a, dicunt peccata remitti per baptismum, *tegi vero per* confessionem et pœnitentiam. Idem Ambrosius, *ibid.* cap. xxiii, asserit peccata remitti ratione gratiæ, tegi ratione charilatis, deleri rabone sanguinis Christi.

Quinto, et genuine, peccata dicuntur remilti per Dei condonationem, tegi vero per infusionem .ju-lilii', id est gratiæ ct charilatis : hæc enim sunt vestes spirituales et pulc|ierrim.e, quibus anima? nuditas per peccatum inducta tegitur et ornatur. Hæc est enim stola illa prima, qua indulus est filius prodigus, *Luca* xv ; hæc enim est vestis nuptialis, de qua dicit Christus, Muti/i. xxn : « Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem? »

8. Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum. Nota « non *imputavit* non sic esse accipiendum, quasi homo peccet, et tamen Deus ei hoc peccatum non imputet, hoc enim implicat. Scnsus ergo est : Beatus est vir cui Deus peccatum condonavit, cl consequenter non amplius illud ei imputat; quemque deinceps Deus protegit ne faciat peccatum, quod illi imputet : ratio enim peccati in eo sita est, quod sit oflensa Dei, quodque illud Deus nobis imputet ad culpam et pœnam, maxime æternam. Dico *aternam :* nam remissa culpa, justam satisfactionem exigit Deus pro pœna temporaria, quam vult peccantem luero. Cui ergo Deus offensam non imputat ad culpam, hoc ipso camdem illi condonat et aufert. Ha B. Justinus, in fine *Dialogi contra Tnjphon. :* « Beatus, inquit, cui non imputabit Dominus peccatum, hoc est, cui pœnitenli peccata remittet : non autem sicut prædicalis vosmetipsos fallentes, etiamsi peccatores fuerint, modo Deum noverint, non imputabit cis Deus peccata. »

Notat Nazianzenus, oraliono *in S. Baptisma,* Deum tunc non imputare peccatum, quando opus in se vitiosum non deputat culpæ, ob ignorantiam vel rectam intentionem operantis.

Secundo, S. Augustinus, lib. *De Diligendo Deo,* cap. xi!, asserit quod remittere peccata, sit ea non ulcisci; legere vero peccata, sit eadem non improperare; non imputare autem peccata, sit plane et ex corde illa condonare, cum scilicet Deus eum qui peccavit, ita diligil ac si nunquam peccasse!.

Tertio, Orígenes : Peccata, inquit, remittuntur, cum ab iis peccator per pœnitentiam se avertit; Uguntur, cum bonis operibus obruuntur; non imputantur, cum omnis peccati radix ex animo evellitur. Idem babel quoque Nazianzenus supra.

Quarto, Lyranus : Peccata, inquit, non imputare, est ea non deputare ad æternam pœnam, sed remittere et condonare tam culpam, quam pœnam æternam.

Quinto, S. Hieronymus, *in Psal.* xxxi : Peccata, inquit, remittuntur per baptismum, teguntur per charitatcm, non imputantur per martyrium.

Sexto et genuine, Deum non imputare alicui peccatum, est aliquem non habere peccatum : ex eo enim quod quis peccatum non habeat, sed vitet et caveat, sequitur quod Deus illi peccatum imputare non possit. Ponit enim hic Psaltes duas beatitudines hominis justi. Prior est. de qua dicit : « Beati quorum remiss® sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata, » ‹/. *d.* Beati sunt qui a peccatis sunt expurgati, justificati et charilatis stola tecti et amicti. Posterior, cum mox subdit : « Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum, » *q. d.* Beatus, imo beatior est, qui postquam a peccatis expurgatus est, juste deinceps vivit, omnique studio vitat peccata, ita ut nihil mali faciat, quod ei Deus in peccatum imputare possit.

9. BEATITUDO ERGO II.EC IX CIRCUMCISIONE TANTUM MANET, AN ETIAM IN PR.EPUTIO?— GræCC UOI1 CSI VCTbum *manet,* sed tantum i-l *xi.*‹ -qsrcu^ *r,* i«l TT.» id est, in circumcisionem, an etiam in præpulium ; supple, cadit et convenit hæc béatitude? *q. d.* Justitia hrec, quæ, teste Davide, nos beat, quæque inchoata est beatitudo, an ad solos circumcisos, puta Judaeos, manavit, an etiam ad præpuliatos, puta Gentiles? Interrogatio hæc Apostoli, more llebræo, non interrogatio, sed acris et vehemens est assertio ct conclusio, *q. d.* Ex citatis Davidis verbis, « Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum, n clare concludere potestis, o Judæi, quod hæc ejus beatitudo et justitia non ad solos circumcisos, sed etiam ad Gentiles pertineat, tum quia verba ejus indefinita sunt et generalia, lamque viro Gentili, quam Judæo conveniunt; tum quia dicit bcatitudinem et justitiam nostram sitam esse, non in operibus legis, sed in liberali clementia et condonatione Dei, qui gratis nobis remittit peccata. Justificatio ergo opus est non legis, quam vobis arrogatis, o Judæi, sed gratiæ, quæ communis est omnibus, tam Gentibus quam Judæis.

Dicimus enim, quia reputata est Adrahm fides ad justitiam. — Est secunda ratio, qua probatJ' Paulus justitiam non ad solos Judæos, sed etiam ad Gentiles perlinere : hanc enim suam conclusionem, quæ totius epislolæ est scopus, non tantum Davidis, sed et Abrahæ testimonio probat. Est autem hæc Apostoli ratiocinatio : Abraham ante legem, imo ante circumcisionem justificatus est, non ex circumcisione aliisque operibus legis, ulpote quæ nondum erant, sed ex fide : unde et circumcisionem postea accepit, ut esset signum justitiœ accept® per fidem : ergo justitia hæc non est ex loge et circumcisione, ncc pro lege et circumcisione sola, sed pro omnibus qui fidem Abrahæ sectantur.

10. Quomodo ergo reputata est? in circumci- ve». io.

SIONE , AS TN PREPUTIO? NON IN CIRCUMCISIONE, SED in præpotio.— « Quomodo, » id est, in quo statu; circumcisionis scilicet, an preputii, Judaism!, an gentilismi, ut hic se explicat Apostolus, *q. d.* Aiuihsm Circumclsusne erat Abraham, an præputiatus, r"'|_ ▲ c„m justificatus est? certum est, quia præputia- ihtns, tus erat : ergo justitia Abrahæ non tantum pcr- ^lùseu' *,nc^a^ vos› 0 Judici, sed etiam ad pi nputiatos ' 7‹ ì Gentiles. Rursum ergo Abraham est justificatus, opribui non ex circumcisione, ncc ex operino I» , ex l quibus vos, o Judæi, dicitis petendam e e omnem justitiam, sed ex fide ct gratia quæ communis est tam incircumcisis quain circumcisis. Vides hic Apostolum passim tantum velle a justificatione excludere opera ct caeremonias legis , non autem opera quæ manant ex fide et gratia Christi.

Ver». ii. 11. Et signum accepit circumcisionis signaculum Atinium JUSTI TIM FIDEI, QUÆ EST IX PR EPUTIO. —PrOc' qili- *cw'inci* tur suam assertionem Apostolus, tacitequc eam •¡■...a probat, *q. d.* Adeo Abraham non est justificatus j | jus- in, vel ex circumcisione, ut circumcisionem post justitiam a¿ccPern, ad hoc ut esset signum jus- jujtitiæ. titiœ, quam adeptus est ipse per fidem ante circumcisionem, cum adhuc esset præputiatus.

Cnjusrei Nota, ex *Genes.* xvn, circumcisionem primario 'j'|' fuisse signum fœderis, quod pepigit Deus cum 7 ei/. Abraham, quo sanxit in semine ejus, scilicet cumciiid. Christo, benedicendas esso omnes gentes.

sécXio *Secundo,* circumcisio fuit signum distinguens Abrahæ posteros ab aliis gentibus.

Tenie. *Tertio,* circumcisio, ut ait hic Apostolus, fuit «signaculum justitiæ fidei, n id est fuit sigillum, quo claudebatur ct occultabatur quasi secretum ingens, justitia fidei revelanda per Christum, inquit Orígenes.

Ouirio, *[piarlo,* ct proprie ad mentem Pauli hic,S. Chrysoslomi, Theodoreti, Theophylacti, OEcumenii, Augustini, lib. II *De Nuptiis et Concupisc.,* cap. iij Cyrilli, lib. IV *in Joan,* 1 i, circumcisio erat *signaculum,* greco quod respondet Hebreo CZJDin *chotarn,* id est *sigillum* justitiæ, quo scilicet testificabatur Deus Abrahæ justitiam certam esse ac legitimam, justitiam, inquam, adeptam ante per fidem, cum adhuc esset præputiatus.

In porte- Ubi nota : Licet in Abrahamo ita se res habuc- ruAi.-a- ¡.¡t, jn posteris tamen ejus secus fuit : nam in iis camdrto' circumcisio non fuit signaculum justitiæ acceptai, init d- sed potius accipiondæ.

/ " Qi u est in preputio.— Addit hoc, ut significet ittipiru- Abrahamum per preputium designatum fuisse ‹ix. patrem omnium gentium (hæenim habent preputium), id est ipsum præputium significasse eum fore patrem omnium gentium, sicut circumcisio significavit eum patrem fore Judæorum, utpotc pariter circumcisorum. Vide simile cap. vi, vers. 4, et cap. vu, vers. 4.

Ut sit (Abraham) pater omnium credentium per præputium, — id est omnium in preputio manentium, omnium prepuliatorum, puta omnium Gentilium, ut corum fides eis reputetur ad justitiam, ct ex fide sua Oli quoque justificentur, sicut Abraham ex fide sua justificatus est.

Nota : Abraham dicitur pater Gentilium ere- Ahnhim dentium, non naturalis et carnalis, sed spiritualis ct mysticus : quia scilicet iis omnibus illustre di-tma. fidei exemplum dedit. Rursum, quia posteris ejus Wt ” 6b secundum fidem et spiritum, iis scilicet, qui fidem Abrahæ imitaturi essent, promissa est a Deo benedictio, justitia ct salus; haneque promissionem primus inter omnes patres a Deo accepit Abraham, ct nomine omninin posterorum acceptavit: omnium, inquam, tam Gentilium, quam Judaeorum. Nam Abraham, cum hanc promissionem accepit, incircumcisus erat et Gentilis.

12. Et sit patir circumcisionis, non us tantum v«««-«• QÜI SUNT EX CIRCUMCISIONE, SEU ET IIS QUI SECTANTUR VESTIGIA FIDEI, QU.® EST IN PREPUTIO PATRIS nostri Abrau.e.— *q. d.,* ait Anselmus : « Et sit Tripi» pater circumcisionis, » id est circumcisorum, puta hnj*‘ ’* Judæorum; et non tantum horum, sed etiam omnium credentium, licet circumcisi non sint qui seciantur fidem Abrahæ : ut sit repetitio prioris sententiæ, complectens utrosque Abrahæ posteros, scilicet, Gentiles, et Judæos credentes, quorum pater spiritualis est Abraham.

Secundo, S. Chrysostomus , Theophylactus , OEcumenius et Toletus sic exponunt, *q. d.* Ut Abraham sit a pater circumcisionis, » id est circumcisorum, non eorum qui tantum exteriorem habent in carne circumcisionem, sed eorum qui cum carnis circumcisione sectantur quoque vestigia fidei Abraliæ. Si enim hanc ejus fidem non sectentur, licet carne circumcisi sint, non censebuntur Abraham habere patrem. Nam, ut ait Apostolus, cap. IX, vers. 8 : «Non qui filii carnis, hi filii Dei, sed qui filii sunt promissionis, aestimantur in semine. » Verum hic sensus non satis verbis Apostoli re.-pondet, planeque invertit et trajicit voculam *tantum.*

Tertio ergo, plane et genuine, *circumcisionem* proprie videtur hic accipere Apostolus, non autem metonymice, pro ipsis circumcisus. Sic enim dicere debuisset : Et sil pater credentium per Ahnhanj circumcisionem, siculi dixit : « Ul sil pater ere-r_’ —r’ dentium per preputium; » jam autem ita nou loquitur, sed mutat phrasim dicens : « Et sit pater dren ud. circumcisionis. » *Pater ergo,* id est auctor et sianifc institutor circumcisionis, *q. d.* Abraham accepit signum circumcisionis, ut scilicet esset ipse signaculum justitiæ accepte per fidem, cum adhuo esset præputiatus. Unde factum est, ut Abraham fuerit paler credentium Gentilium, fuerit quoque *pater,* id est auctor et institutor *circumcisionis;* circumcisionis, Inquam, quæ fuit signum fœderis inter Deum et Abraham, ejusque posteros initi, quo scilicet testabatur Deus se patrem fore, protectorem et amicum Abrahæ ejusque posterorum , quodquo eos benediceret, justificaret et salvaret, siculi benedixerat, justificaverat et salvaverat Abrahamum.

Porro circumcisio talc fuit signum, a non iis tantum qui sunt *ex* circumcisione, » id est, non solis Judæis, « sed et iis (Gentilibus) qui sectantur vestigia fidei, quæ est (id est, quæ fuit et apparuit) in præputio patris nostri Abrahœ, » cum scilicet Abraham adhuc esset præputialus et Gentilis. Hisce enim verbis explicat Apostolus cur Abrahamo incircumciso circumcisio data sit in signaculum justitiæ, nimirum ut significaret quod, sicut Abraham ante circumcisionem est justificatus et benedictus per fidem, sic et omnes qui Abrahœ fidem imitarentur ; etiamsi circumcisi non essent, justificandi et benedicendi forent per fidem. Paulus, inquit Cyrillus, lib. IV *in Joan.,* cap. 1i : « In signum fidei, quam in prœpntio habuit Abraham, ei circumcisionem datam asseruit : voluit enim vocationem et justitiam fidei, omni leguli mandato priorem et superiorem ostendere, ut facilius persuaderet Ilebræis ne justitiam fidei, prævaricationem legis putarent, sed reditum quemdam atque recursum in priorem hominis statum. »

libi nota, sub circumcisione Apostolum intel- 1‘8er0 *o,ara legem veterem omnesque legis cæremonias et opera, quia circumcisio horum omnium initium erat et professio : siculijam baptismus cst Pr°fess*0 Christianismi totiusque legis Evangelica. Dum ergo Apostolus circumcisionem a justitia Abrahœ et posterorum excludit, hoc ipso omnia legis opera omnesque cœremonias a justitia excludit. Sicut vers. *4,* i^aÇsjxive» vocavit eum qui circumcisionem aliasque legis ceremonias observat, ita nunc wiçw et *ittçtùwn,* vocat eum qui credit habelque fidem et opera moralia, etiamsi cæremonialia non habeat.

Ven. 13. **13. Nox ENIM PER LEGEM PROMISSIO ADnAnÆ (I).** — Supple, contigit, sed ante legem et ante circumcisionem; hanc enim accepit *Gen.* xvii, promissionem vero accepit Gen. xn, licet ea repetita sit post circumcisionem, Gen. xxii. Promissio vero hæc est, quæ sequitur : « Ut haeres esset mundi. » Probat Apostolus hic id, quod præcessit, scilicet Abraham patrem esse omnium credentium , etiam prœputiatorum , et consequenter justitiam nobis obtingere non per circnmcisionem et legem legisque opera, sed per fidem. Probat autem idipsum ex promissione facta Abrahœ, hoc argumento : Abrahœ promissa fuit benedictio, id est justitia et salus omnium gentium, non per legem et circumcisionem , sed ante eam, ex eo, quia credidit Deo; ergo posteri Abrahœ hujus promissionis, benedictionis et justifiai participes quoque fient, non per opera legis, sed per fidem. In fide enim, non in lege hanc justitiam constituere voluit Deus ; et in fide, non in lege, imo ante legem justitiam hanc accepit Abraham, ut esset exemplar posterorum, significans eos, non ex lego, sed ex fido pariter justificandos esse.

(tj OsUn-leral Apostolus incircumciso Abrahamo ob fidem tantum a Deo beneficia promissa fuisse ; nunc vero osten ht hæc beneficia ipsi et posteris ob fidem, uon ob legis observationem contigisse : ita Ailloli.

Ut heres esset mundi, — ut scilicet in semino ejus benedicerentur omnes Gentes. Hœo enim est promissio facta Abrahœ, *Gen.* xxii, 18, ut nimirum Abrahœ fides, benedictio ct filius, scilicet Christus, omnes Gentes sibi subigeret, sicque regnum Christi per omnes gentes dilataretur, uti dicitur *Psal.* n, 8 : « Postula a me, ct dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, ct possessionem tuam terminos terræ. n Ita Chrysostomus, Thcophylaetus. Sic ergo Abraham hreres est mundi, quia totum mundum habet pro filiis, et sic quasi universo mundo potitur, sed per filium suum, puta per Christum, perquo «justitiam fidei, » id est fide acceptam. Hæc enim fides et justitia Abrahœ ct Christi pervasit et occupavit omnes gentes, ct hrecest promissio, benedictio et hæreditas Abrahœ, scilicet Ecclesia tolo orbo diffusa, quæ est regnum fidelium, in quo rex est Christus, pater et patriarcha est Abraham.

Nota hic justam et amplam mercedem fidei et obedientiæ Abrahœ. Abraham enim credidit et obedivit Deo sc evocanti ex Ur Chaldaeorum ; atque pro Deo parvam, quam in Ur habebat, hrereditatem dereliquit, sed pro ea accepit hæreditatem totius Chananeæ, imo totius mundi. |Tam liberalis est Deus, tamque magnifice suos remuneratur.

14. Si exim qvi ex lege, heredes suxt : exixaNITA EST FIDES, ABOLITA EST PROMISSIO. — « Ilíei'Cdes, » scilicet ct promissionis ct benedictionis Abrahœ jam diche.

Nota : Tò *hæredes* capi potest vel active et proprio; vel passive, ut idem sit quod ipsa possessio hæredilaria, scilicet populus Christo ct Abrahœ in hæreditatem promissus, uti præcessit. Aptius tamen priori modo, scilicet active, capitur. Urget et perurget Apostolus tam hic, quam *Galat.* ni, 18, justitiam nobis obtingere ex fide, non ex lege ct legis operibus : quia si per legem obtingeret, nou per fidem, sequeretur ingens absurdum, scilicet fidem et promissionem Abrahœ esso abolitam ct abrogatam ; Abrahœ enim promissa est benedictio, non ex lege, utpote anlc»ioAbi> legem, sed ex fide, quia scilicet credidit Deo promittenti. Rursum, si ex lege datur justitia, ergo non ex promissione : pugnant enirn lex ct promissio, lex et fides (tides enim respondet promissioni, estque promissionis acceptatio et applicatio), quia promissio libera est et liberalis, quodque promissum est, datur libcralilcr, gratuite et ex gratia; quod vero ex lege ct operibus legis datur, id datur non gratuite, nec ex gratia, sed ex justitia ct merito operum (1).

(1) Sensus est : si Abrahamus et posteri ejus propter observatam legem accepissent bona promissa, non amplius /Wei ex parte hominum, et *gratia* ex parte Dei suus honor et sua vis constare potuisset, sed mento quodammodo lutaci lucus.

Ve». ». 1,1 i"oa tam, di ium peratur.

15. Lex exim ibam operatur. — Hic versus non videtur directe cohærero cum procedenti, remotiuB ergo ad vers. 13, more Ilebræo, est referendus (I). Reddit enim causam cur Abrahœ non pOtncrit promissio, id est promissa salus ct justitia, per legem obtingere : quia scilicet tantum abest ut lex hæreditatem promittat, ut potius iram operetur. Est hæc nova ratio probans per legem non obvenire nobis justitiam, quia scilicet lex non justitiam, sed iram operatur : quia nimirum lex causa et occasio est, non benedictionis, non justitiæ, non hærcditatis, sed prævaricationis ct consequenter maledictionis, ir® et vindici® divin® : si enim non esset lex, non esset prævaricatio legis ; et quia lex quasi per antiperistasin, concupiscentiam accendit : nam semper nitimur in vetitum, intelligc, nisi lex jungatur fidei et gratiro quæ legem adjuvet et concupiscentiam reprimat : quod intendit Apostolus. Scopus enim est ostendere necessitatem fidei et grati® Christi, ad eamque Jndæos omnesque homines deducere, ut justitiam et salutem assequantur.

Ver». i«. Promis- b» doUs (iHdoper Chris- ,nm'

16. Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio. — Deducit et concludit hunc versum Apostolus ex vers. 14, *q.d.* Ex lege non poacc*dcre nobis hærcditas ct justitia Abrah® : sic enim abolenda esset fides et promissio Dei ; ergo ex fide ea nobis obvenit, puta per Christum, non per Mosen, idque « ut secundum gratiam firma sit promissio : » vel, ut habent Groca, Syrus ct quidam Latini codices manuscripti, *ut secundum gratiam,* ut *firma sit promissio, q. d.* Ideo ex fide obtingit nobis justitia, ut illa sit nobis gratuita, sitque ex gratia, non ex debito ct justitia, uti ita consequenter firma sit promissio, qua Deus, uti per gratiam libcraliter promisit, ita per gratiam gratuito et libcraliter prostat et donat nobis hanc justitiam.

Nota : Cum ait Apostolus : « Ut firma sit promissio , » non intclligit promissionem remissionis peccatorum in particulari, qua hærcticus credit fide divina sibi remissa esso peccata per fidem ct poenitentiam; nam nil talo habent verba Apostoli, sed hoc est glossema, quod apponunt Novantes ; glossema, inquam , Aurcliancnse, {.uoj textum evertit. Nam, ut alia taceam, nemini certo constat ut talem actum fidei divmæ, vel pcenitenti® habeat : potest enim credere fido naturali, non divina, ct agi spiritu naturo, vel dæmonis, putans so agi Spiritu Sancto. Quin vero sine speciali Dei revelatione constare nemini potest, se credere fide divina : multo minus certo constare potest cuipiam per talem actum, qui sibi incertus cst, sibi remissa esso peccata.

Norato- rnnigios retomen- *f*--in faune eum.' Io"

DTreG* lie pro-

Loquitur ergo Apostolus de promissione facta Abrah® in genere, scilicet quod in semine ejus benedicerentur, id cst justificarentur ct salvarentur omnes gentes, non tantum Judæi ex eo carnaiiter nati, sed ct Gentes , qu® spiritualiter ex eo per fidem nascuntur ; quia Abraham quasi patrem in fide imitantur. Tantum enim vult dicere, hanc benedictionem, id est justitiam per fidem, non tantum promissam esse Judæis, filiis Abrah® carnalibus, sed et Gentilibus, filiis spiritualibus; non autem vult dicere, mihi, tibi » isti in particulari promissam esse justitiam; sed tantum in genere ct nonnisi sub conditione, et per consequentiam hujus syllogismi: « Omnibus, qui credunt ct fidem Abrah® imitantur, promissa cst benedictio , id est justitia; atqui ego credo; ergo mihi promissa est justitia. » Ubi major est de fide : verum minor non est certa de fide, sed tantum certa certitudine quadam morali et conjecturali, ac consequenter nec consequens est de fide, sed tantum conjecturale.

j,*. Jcr»<. « Jt! ¡y. 6J'm *'• Llatx

Firma sit promissio omni semini (posteritati Abrah®), non ei qui ex lege est solum (non soli Judæo), sed et ei (Gentili) qui ex fide est \braiie, (qui Abrah® patris fidem quasi genuinus ejus filius consectatur) qui pater est omnium nostrum , r 1 — tam Gentilium, quam Judæorum. Est, inquam, pater propagatione non carnis, sed fidei et spiritus. Nam dum Abrah® fidem imitamur, tunc ipse Abraham per Christum suam justitiam, gratiain ct spiritum in nos quasi filios suos transfundit, nosque sibi adsciscit et adoptat.

Abnhvn t,- mna pn>p«*- «in-

Ver». n.

17. Sicut scriptum est (Genes, xvn), quia patrem multarum gentium posui te. — « Posui, » id cst ponam ct constituam te : more enim prophetico ob certitudinem rei futur® ponitur protentum pro futuro.

Seitu- r' l ' bomm expolio,

Ante Deum cui credidit. — *Primo,* OEcumenius hæc verba refert ad *-n sicut scriptum est ,q.d.* Sicut scriptum est ante Deum, id est coram Deo, cui nos fides commendat; vel, sicut scriptum est ex persona Dei.

Secundo, Orígenes sic explicat : « Ante Deum, » id est a Deo Abraham factus est pater noster.

Tertio, Anselmas : « ante Deum, » inquit, quia Abraham per fidem factus est pater, qu® fides Dei oculis patet, non hominum.

Quarto, S. Chrysostomus, Thcodorelusct Theophylactus Græcum xxrwdwn, exponunt o regione, ex adverso, id est ad exemplum et similitudinem. Hanc enim sibi cx adverso opponunt ct proponunt pictores, cum eam exprimere volunt, *q. d.* Paulus : Ad exemplum et similitudinem Dei, qui universalis est omnium pater, Abraham pariter factus cst pater multarum gentium.

Quinto, alii sic explicant : « Posui te patrem ante Deum, » id cst patrem spiritualem per generationem et cognationem spiritualem, qu® coram Deo locum habet, ct Deo nos gratos reddit. Sed hoc alienius et obscurius est.

Sexto, ergo planissime : « Posui te patrem ante Deum, » id est in præscientin et decreto divino, immobili, certo et irrevocabili; necdum enim

(1) Beno tamen comma 15 cum precedenti cohærel, á qáp vertas, non *enim,* sed *qum potius.*

Abraham actu crat pater mullarum gentium, sed tantum in præscicnfia et prædeslinalione Dei. Unde explicaris subdit Paulus : « Qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. » Ita S. Augustinus in *Psal.* cv.

CM t*f Qui vivìfica ! Momos. — « Mortuos, » id est peccatores, ait Anseltnus : sed hoc mysticum

Pinta*, CSt.

qyiim- *Secundo,* Ambrosius i «Mortuos,» inquit, id estad generandum invalidos, senes, imbecilles,

»aa. pene enectos et mortuos, quales erant Sara et Abraham, cum generarunt Isaac.

Tertio, S. Chrysostomus : Proprie, inquit, Deus vivificat mortuos, cum eos a morte resuscitat. Hisce enim verbis Paulus commendat Dei omnipotentiam, 7. *d.* Sicut Deus potest suscitare mortuos, ita potest facere, ut Gentes nato in paganismo, spiritualiter renascantur per fidem, fiantque filii Abrahæ, idque credidit Abraham, cum credidit Deo dicenti i « Patrem mullarum Gentium posül te. »

Quarto, Tolctus putat Apostolum hic respicere ad fidem Abrahæ, quá jussus immolare filium Isaac, credidit quod Deus eum a se immolatum, a morte suscitaret. Verum de hac Abrahæ fide non agit hic Paulus, nec Moses Genes, xvn, sed tantum de fide, qua credidit Abraham Deo primo promittenti, sibi ex Sata nascitiirum esse Isaac, ut patet ex verbis Apostoli, maxime sequentibus, ct ex *Genes,* xvii : nam immolatio Isaac præccpta fuit postea, *(¡enes.* cap. xxn. Tertius ergo sensus S. Chrysostóihi magis litteralis ct appositus esso videtur. Alludit tamen ad Isaac, quem Abraham immolavit, credens posse Deum illum a mortuis suscitare, ut explicat idem Paulus *Hcbr.* xi, 19; quæ suscitatio signum erat suscitationis Christi, cujus fide nos eramus justificandi, ut ait vers. 24. Licet enim, *Genes,* xvn, necdum reipsa immolatus ct suscitatus esset Isaac, erat tamen immolatus et suscitatus in præscientia et prædeslinalione Dei ; atque per cum Abraham futurus erat paler mullarum gentium.

\- Er VOCAT EA QUJB NON SUNT, TANQUAM EA QVÆ

, j ,¿ sint .— *Primo :* Deus, ait Anselmus, vocat C-en-

iTB» Ner- tes, « quæ non sunt, » quia viles Orant ct nihili,

U(uw. ulpote infideles, a Dco primo ente rcmotíssim®, ut sint nobiles et fideles, adhérentes Deo primo enti.

Secundo, Ambrosius : Deus, ait, vocat Gentes « quæ non sunt » semen, ut sint semen et populus Abrahæ.

Tertio, Pcrerius : Deus, ait, ab ælerno homine- qui non erant, elegit ac prædestlnavit ad vitam æternam, quasi actu csscnl et quasi fuissent ab sterno.

In pi- *Q torio,* alii sic explicant, 7. d. Paulus : Deus

* ‘ ita dare et distincte videt ea qu® non sunt, sed

«t a,- longe post futura sunt, siculi videt et cognoscit

-- r i qu e jam actu sunt « Vocat n ergo, id est videt et cognoscit, ut ea vocare possit. Hinc dicitur *Ecrit.* XXIII : « Domino Deo antequam crearentur, omnia sunt agnita ; sic et post perfectum respicit omnia. »

Quinto, planissime et ottimo, Deus « vocat ea quro non sunt, tanquam ea quæ sunt,» quia Deus æquale habet imperium in ea quæ non sunt, atque in ea quæ sunt, et ea quæ non sunt facit ut sint : V. g. hic facit, ut Gentes, quæ non erant, sint filii Abrahæ.

Ubi nota : Dei *vocare* est creare et facere; om-,M '- nia enim possibilia cum nondum actu sunt, sunt tamen et latent in omnipotentia Dei quasi in vir- !«««. tute et semine, ct cum Deus suo jussu illa inde evocat, hoc ipso facit ut sint : Dei enim dicere ct vocarc est efficax, idemqbo est, quod nostrum facere. Ita S. Chrysostomus. Unde Græctim xxXcúv- *Ttf ri* ¡XT, ivi® **i;** cvT®, verti potest, 7Ú1 *vocat ea quee non sunt, quasi sini.* Ita S. Augustinus *in Psal.* cv. Sic Deus e tenebris Ct thesauris suæ potenti® vocat (uti loquuntur Propheto) famem, gladium, siccitatem, dum facit ut sint, diimquo illa quasi famulos et lictores orbi et hominibus immittit. Indo enim sumpta est metaphora : quasi Deus Omw, evocans famem, pestem, gladium, dicat: Tu fames quasi satelles veni et puni tales impios ho- nondum mines; tu gladio lictor adesto, vade, plecte «hun- Flandriam; tu grando adesdum, percelle Eranciam. Hoc significat Hebræum Nìp *bara,* id est tus j,/, vocavit. Sic « stolto, inquit Baruch, cap. ni, 34, fimnlio- lumen dederunt in custodiis (id est, stationibus et ‘2 excubiis : stolto enim sunt quasi milites Dei, ad tur. ejus obsequium semper excubantes) suis : vocato sunt et dixerunt (non verbo, sed facto et roipsa), ádsumus. » Atque hinc dicitur Deus *Sabaoth,* id Dens st» est *exercituum,* quia omnes angeli, stolto, crea- ””"I* turæ quævis, etiamsi non existentes, sunt exer- tUi? citus Deo ad nutum obsequentes ct pro co depugnantes.

18. Qui (Abraham) contra spem (naturæ et na- Vers. is. turalis potentiæ generativa) in spem (id est in rem speratam gratto ct promissionis divin®) **CREDIDIT, ET (quod Scilicet) FIERET PATER MULTARUM** gentium. — Nota : Siculi speraro desperata, est sperare contra spem, sic ct credere futura, quorum nulla est spes, est crederò contra spem, quod scilicet seni Abrahæ et sterili Saræ nascetur Isaac, quia idipsum promisit Deus. Ita Theophylactus, Ansclmus et Thcodoretus.

Nota, quantam fidem et sp. m exegerit Deus ab Aimham Abrahamo, et quantam præslilerit Abraham, ut ﬂ(merito pater fidei et spei appelletur : nimirum , ut contra spem in spera crederci, ut speraret ct crederci ea, qu® naturaliter erant impossibilia, ut contra omne medicorum et physicorum judicium, supra naturæ vires, ad Deum Deiqne promittentis omnipotentiam heroica fide se erigens, certissimo sibi persuaderet, ex sterili et anu Sara nasciturum sibi prolem a Deo promissam ; hacque fide meruit et impetravit non tantum prolem hanc, sed omnem Dei benedictionem. Adeo grata

Común- fuit Deo hæc fides et spes in se : unde eam in
A^ralinino› Ml1115* ¡n speculo nobis imitandam hic
imitandi proponit, idque *primo,* in rebus et articulis fidei
in r<bu« quæ nostrum captum et naturæ vim transcen-
íu*add' v- &•' J'^et Deus credi se esso Deum unum
' in essentia, et tamen trinum in personis : jubet credi Christi corpus realiter esse præsens in Eucharistia, etiamsi visus et sensus aliud nobis dictent. Hic fidelis contra spem naturæ credet in spem divinæ onjnipolcntiæ, ut transcendat exilitatem dictaminis oculorum, aurium, phantasiæ et judicii naturalis, et in Deum se erigens firmissimo credat id quod ipse, qui est prima et infallibilis veritas, quæ nec mentiri, nec fallere potest, dixit : nimirum, a Ego et Pater (pariter et Spiritus Sanctus) unum sumus : Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur; Hic est sanguis meus, » etc.

Kcm in *Secundo,* et magjs ad mentem Apostoli, in re-
dd*17iî bus ar(^u*sJ *n 6ravi tentatione et tribulatione, in
gravibus persecutione, in infamia, in morbis, morte, et
vnutio- martyrio, in apostolatu ad Indos, Anglos, Hol-
u'ibni/.l land°s› capessendo, si quis ad eos mittatur, et
Uumbus. naturalis suæ infirmitatis conscius trepidet, contra spem in spem credat; cogitet homini Christiano mulla supra naturam esse facienda et toleranda; cogitet gratiam superare et transcendere naturam ; cogitet Deum, qui olim misit et mittendo fecit Apostolos et Prophetas, se quoque mittere et mittendo facturum Apostolum, dicatquo : Omnia possum, non in me, sed in eo qui me confortat, llac spe subnixi et roborati Apostoli orbem subegerunt Christo ; hac spe Martyres omnia supplicia et tyrannos vicerunt ; hac spe tenerrimæ virgunculie SS. Agnes, Agatha, Febronia aliæque innumera, carnem et mundum, omniaque diaboli tentamenta et tormenta superarunt. Hæc spes
refectiu ,nu^'s deest, idcoquc humi repunt, nec ad magna
<i'i* nan- assurgunt : radix hujus mali est debilitas fidei,
* tòruiìi" qUia non vive apprehendunt et credunt, sibiquo
imiorem plane persuadent Deum esse omnipotentem, Deum neminem sinere lentari supra vires, Deum esse suorum fidelissimum protectorem, Deum nostri curam gerere magis, quam pater/mater, etc. Et sane non parva est injuria Dei, tam parvam do ejus bonitate, potentia, providentia et paterna cura habere opinionem; cum moneat Sapiens, « Sentite de Domino in bonitate,» g. d. Bene, pie, sancte sentite de Dei providentia, clementia aliisque attributis; non male et impie cum Epicureis et Atheis, non timide et contracte cum timidis et pusillanimibus. Vult enim Deus haberi a nobis optimus cl clementissimus, œque ac potcnlissimus; honori sibi ducit cum talis qualis revera est, a nobis creditur, speratur, colitur : sicut rex vult haberi a suis clementissimus, quodque in
IV Uro omnes regali utatur munificentia. Magnum ergo
(“ ‘ giatissimumquo obsequium, reverentiam ac ho-
/i H.e norem Deo deferimus, cum magna ab eo spera-
; mus, cum magnam ineo, quibusvis in rebus quamvis arduis, collocamus fiduciam, ac tum magna largitur, turn magna operatur. Quis enim «p*no-
speravit in eum, et confusus est? dam*

Vide quanta fecerit Deus per Athanasios, Gregorios, Vincentios, Laurentios : imo per teipsum subinde; modicæ ergo fidei, in hac tentatione, in .h
hac difficultate, quid dubitas, quid trepidas? Deus adest, Deus regit et pascit te. Sane Christiano, præsertim generoso, et ad magna anhelanti, excitanda maxime est spes, ut etiam sæpe contra spem in spem credat; sciatquc spem nunquam esse nimis magnam, nec tanta sperari a Deo, qnin Deus plura a se sperari velit, itaque faciet admiranda supra vires, supra naturam. « Nescitis, inquiebat S. Ignatius, quantas vires habeat spes in Deum. Spes quæ videtur, non est spes. » S. Xaverius una spe adeo armarat se, ut in rebus difficillimis nihil timeret nisi difflden- “nnl lfl
tiam dc Dei ope ; hac spe invasit Indiam solo Deo Xna»
nixus, hac spe totum Orientem evangelizando percurrit; hac spe undecim annis, quibus ibi vixit, quanta, quam stupenda, supra vires, supra humanam prudentiam aggressus est et feliciter ad Dei gloriam perfecit?

Vere S. Bernardus, serm. 43 in Psalm. Qui *habitat : a* Sperate in eo (Deo), inquit, omnis congre- *s-* b-»*
gatio populi : quemcumque enim locum calca- x.
veril pes vester, vester erit : pes vester utique L»uua,
spes veslra est, et quatiinicumque illa processerit, obtinebit. Sl tamen in Deum tota figatur, ut firma sit, et non titubet. Quid timeat aspidem aut basiliscum? quid leonis rugitus, aut draconis sibilos expavescat? Quoniam in me speravit, liberabo eum ; porro liberatum, ne iterum egeat liberari, protegam eum et conservabo, si tamen cognoverit nomen meum, ne sibi tribuat quod liberatus est, sed nomini meo det gloriam. »

S. Augustinus vero in illud Psal. 102, *Quoniam secundum altitudinem cali a terra corroboravit misericordiam suam super timentes se,* etc., pulchre exemplo cœli terram longo superantis et transcendentis declarat, quam Dei cura et providentia circa nos transcendat omnem cogitationem et spem, ac consequenter, quantum in eam spem nostram erigere el dilatará debeamus. « Confir- s-
mavit, inquit, Dominus misericordiam suam su-
per timentes sc, secundum quid? secundum alti- <>n tip.
tudinem cœli a terra. Quid dixit? si aliquando potest cœlum abscedere a protectione terra, ali-c “
quando poterit Deus non protegere timentes se. Attende : cœlum ubique atque undique protegit terram, et nulla pars terra est quæ non cœlo protegatur. Peccant homines sub cœlo, faciunt omnia mala sub cœlo, cœlo tamen proteguntur. Inde lux ad oculos, inde aer, inde spiritus, inde pluvia ad terram propter fructus, inde omnis misericordia acœlo. Tolle auxilium cœli aterra, statilo deficiet : sicut ergo protectio cœli permanet super terram, sic protectio Dei permanet super timentes eum. Times Deum? supra te est protectio ipsius. Sed forte flagellaris, et putas quia deseruit

te Deus : si deseruit protectio cœli terram? Quoniam secundum altitudinem cœli a terra confirmavit misericordiam suam Dominus super timentes cum. Sicut miseretur pater filiorum, sic misertus est Dominus timentibus eum. Jam sæviat quantum vult, paterest; sed afflixit nos, sed contrivit nos : pater est. >

Secundum quod dictum est ei : Sic erit semen tuum. — Citat Apostolus *Gen.* xv, 5, ubi Dominus dicit ad Abraham : « Suspice coelum, ct numera stellas, si potes : sic erit semen tuum, » scilicet, sicut stellai cœli (uti addunt hic aliqui Latini codices), *q. d.* Posteritas tua, o Abraham, tum ad litteram carnalis Judaeorum, tum potius allegorica credentium et Christianorum, erit instar stellarum, *primo,* innumera et maxima; *secundo,* subminima et coelestis; *tertio,* constans, ordinatissima et /eterna; *quarto,* potentissima; *quinto,* famosissima ; *sexto,* splendidissima et gloriosissima, maxime post resurrectionem : « Qui enim docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellre in perpetuas aeternitates, » *Dan.* xn, 3. Atque huc alludit Ecclesia, cum canit pro defunctis: «Signifer tuus Michael repraesentet eas in lucem sanciam, quam olim Abrahæ promisisti, et semini ejus. »

Ver». I». 19. Et NON INFIRMATUS EST FIDE, NEC CONSIDERAVIT CORPUS SUUM EMORTUUM. — GræCC WHXfwptWV, id est morlificatum, viribus efïœtum et ad gignendam sobolem ineptum.

Dices : Quomodo ergo postea Abraham genuit filios ex Cctura ?

Respondet Augustinus, Quæst. XXXV in *Genesim,* fuisse Abrahæ corpus emortuum respectu Sane vetulæ, non autem respectu Ceturæ junioris.

Eccrini vii f nc- nbdi nridita «bruniti* AUatamo ia

Secundo, respondet S. Thomas, vere Abraham tunc fuisse impotentem præ senio ad generandum ex qualibet femina, sed divino miraculo redditam ei fuisse virtutem, qua ex Sara, Cetura ct quacumque alia proles suscitare et generare posset. Prior explicatio est verior, uti ostendi *Gen. xv»,* 17.

V. . îo SO. hi REPROMISSIONE ETIAM DEI NON HESITAVIT. — Grœcc, w £tuqí&n, id est non dijudicavit, non disquisivit, quomodo scilicet id fieri posset.

Atr ». K i fi- ,a * u» i, u- l ‘‘it » J t.- 'r ‘u , l Dices : Abraham , Gen. xv, 8, audita hac Dei promissione, illam signo confirmari petit et cupit, dicens : « Unde scire possum, quod possessurus sim eam (Chanameam)?» Ergo videtur hæsitasse dubitasse Abraham de Dei promissione.

Respondeo : Abraham ibi non dubitat de re et substantia promissionis divinai; nam paulo ante ibidem vers. G, dicitur : « Credidit Abraham Deo, cl reputatum est illi ad justitiam. » Sed tantum modum illius in exccutione servandum cognoscere, et ejus quod crediderat similitudinem aliquam sibi ostendi exoptat. Ita S. Augustinus; Chryso-tomus ct Theodoretus in Genes, xv.

Secundo, ut Rupcrtus ct Toslatus ibidem, hisce verbis cupit et rogat Abraham, ut Deus promissum suum confirmet, nec ullus posterarum demeritis illud irritet et revocet.

Tertio, petit Abraham signum, inquit Cajetanus, ibidem non sibi, sed posteris, ut scilicet ipsi firmius idipsum crederent, quod jam firmiter credebat Abraham. Hinc patet, fidem justificantem non esse fiduciam, quæ est in voluntate, sed esse assensum et actuin intellectus: quia per hanc fidem, ut hic ait Paulus, Abraham « non consi- PM«n a innute, ‘-'i«moderavit corpus suum emortuum , et plenissimo scivit quia quæcumquc promisit Deus, potens est et facere. » Deinde actum ejus non vocat fidere, sed credere Deo promittenti posteritatem.

Dices : Quomodo ergo ait Paulus de hac fide Abrahæ, quod « non hæsitavit diffidentia? » hæc enim opponitur fiduciæ.

Respondeo : « Diffidentia n hic idem est quod incredulitas, Græce enim est «««««. Unde Syrus vertit, ncc *de promissione Dei dubitavit tanquam expers fidei.* Eodem sensu accipitur diffidentia *ad Ephes,* v, 6. De quo plura ibidem.

21. Dans gloriam Deo, plenissime sciens quia QUECUMQUE PROMISIT DEUS , POTENS EST ET FACERE. — Pro *plenissime sciens,* Græce est , ¡d est plenissime persuasus, de quo plura dicam cap. XIV, vers. 5, *q. d.* Abraham dedit gloriam Deo Deumque glorificavi! sua fide, scilicet, hoc ipso, quo plane sibi persuasit Deum sua promissa, quantacumque, et posse ct velle implere. Illo enim glorificat Deum, qui de Deo Deique potentia et fidelitate, ut par est, sentit, credit et prædicat. Ven.îi;

Nola : Cum ait Paulus : « Potens est et facere, » est miosis significans, et potens est, et faciet; utrumque enim credidit Abraham, de qua phrasi plura dicam II *Cor.* ix, 8. Ubi adverte, dicit Paulus: « Potens est, » non autem, Verax est, aut, Sapiens, vel Fidelis est, quia potentia divina præ aliis Dei attributis in rebus arduis proponenda est humanæ infirmitati, ut naturam et omnia hominum auxilia transcendens, in Deum Deique potentiam se erigat, ab eaque certo speret opem, ct rem promissam. « Ideo, inquit Fulgentius, lib. I *ad Monimum,* in Dei promissis nulla est falsifas, quia in faciendis nulla omnipotentis difficultas.» In»rrfirf» ▮* f,^ ,.,/ dn» «a ‘‘JJ|* «q Deua.

Hinc Patres docent, in laniationibus ct rebus afiliefis ac difficilibus, non ad homines, sed ad orationem ct Deum confugiendum esse, ut anchoram spei jaciamus, non in mare, sed in eœlum, sicque animæ nostræ navem ab omni turbinum et tempestatimi æstu lutam ct fixam fore.

22. Reputatum est illi ad justitiam. — *q. d.* Ob tam heroicam fidem Abraham justificatus est. ’«.«•

23. Non est scriptum tantum propter ipsum, quia (quod) reputatum est illi ad justitiam : 21. sed et propter nos, quidus reputabitur (nostra fides ad justitiam) credentibus (si credamus) in eum; qui suscitavit Jesum Christum Dominum nostrum a mortuis. — *q. d.* Abraham datur et proponitur nobis in exemplar justificationis; ac proinde si- Vcrl· Ver». ?-•

ent ipse, ita et nos non ex circumcisione, legeet Mose, sed ex fide ct Christo justitiam quærerc cl consequi debemus.

pido re- Nota : Hic cl alibi inculcat Apostolus fide cre-
tendam esse resurrectionem Christi; quia hic erat
Cbrbü articulus mundo tunc incredibilis, ct quia hic ar-
uuiime ticulus maxime est necessarius, et compendium
quas* caîtcrorum : nam qu› eum credit, credit Jesum esse Christum ct Messiam, Deum ct homi-nem, salvatorem mundi, qui pro peccatis nostris et salute nostra mortuus est et resurrexit. Tertio, quia fides ct spes resurrectionis maxime nos excitat ad bene et Christiane vivendum, omniaque dura tolerandum.

Vas. 15. 25. Qui traditus est (tum a Juda et Judæis, tum potius a Patre œterno, in mortem et crucem) PROPTER DELICTA NOSTRA, ET RESURREXIT PROPTER justificationem nostram. — Nota : Christus in passione sua omne meritum, pretium et lytrum redemptionis nostra) consummavit; unde per suam resurrectionem non meruit nostram justificationem.

Per re- Dices : Quomodo ergo hic dicitur, quod « Chris-
ii'naii *ns rcsurrcx*l propter justificationem nostram? »
ci'n':"\ Respondet Commentarius Ambrosio ascriptus,
tan me- sensum Apostoli esse, *q. d.* Illi qui baptizati sunt
mit ms- ante passionem Christi, solum tunc remissionem
tninjns- peccatorum acceperunt ; post resurrectionem
tii ¡tío- vero Christi et missum Spiritum Sanctum fuerunt
nem. justificati. Sed hic est error, qui satis arguit hos commentarios non esse Ambrosii. Respondeo
i. h ergo cum Francisco Suarez, III *part., Quæst.* LVI,
r praepositionem *propter* quatuor causas hic posse
tït U significare, *primo,* materialem seu objectivam. Ita
quatuor Cajctanus et Adamus, *q. d.* « Christus surrexit
cauiaa. prOpter justificationem nostram, » quia scilicet per fidem resurrectionis, qua credere cœpimus Christum esse Dei Filium et redemptorem mundi, perducti sumus ad justificationem, et quia Christus ipse resurrectione sua fidem suæ passionis et deitatis roborando, spemque nostram acuendo, justificationem nostram procuravit.

Ser *undo,* ut S. Anselmus, Orígenes et S. Thomas, præpositio *propter* significare potest causam exemplarem; *q. d.* Christus mortuus est, ut nos ejus exemplo moriamur deliciis; cl resurrexit, ut nos resurgamus ad novitatem vitœ : resurrexit ergo Christus ad hoc, ut nobis daret typum ct exemplar resurrectionis animæ.

jinm-iní- *Tertio,* tó *propter* potest significare causam effi-
U‘t:iin»- cientem ; nam, ut docet 1). Thomas, III *part.,*
Í Q'|,i sf› LVI, art. 2, resurrectio humanitatis Christi
:›rt*ctio est instrumentum divinitatis ejusdem, efficiens
m mo- justificationem nostram : instrumentum, inquam, non physicum, ut volunt aliqui : resurrectio enim, quæ per tot sœcula transiit, quomodo physice jam agere, influere ct operari potest? sed morale, qnia scilicet destinavit Deus resurrectionem Christi ad nostram justificationem, decrevilque nos non justificare, nisi post illam, et quasi per illam, sicut rex qui promisit subditis, per coronationem filii sui, certa privilegia, nonnisi post eam, ct quasi per eam ea elargitur ; ct hoc sensu dicitur *Joan,* vu, 39 : « Nondum erat Spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorifícalos. »

Quarto, ct optime præpositio propter significat Pr›P ¶-
causam quasi meritoriam : Christus enim offi-
cium suum ct meritum passionis in resurrectione, icat ™
quasi in termino suo absolvit : resurrectio enim n,A*
fuit terminus et complementum passionis, mentorum et totius œconomiæ Christi. Unde resurrectio ct passio censentur unum opus redemptionis, ct una actio moralis Christi completa, qua simul et semel meruit Christus tum remissionem peccatorum, tum justificationem nostram : sed ob similitudinem apposite Apostolus tribuit re- ır›'*
missionem passioni, quasi satisfactioni; resurrectioni vero justificationem, quia per resurrectio-tio, re-
nem, quam suis meritis et virtute propria adeptus est Christus, factus est plenus redemptor ct justificator : utpotc victor mortis, et consequenter victor regni peccati et injustitia), quod mortis erat causa, tuneque simul suum induxit regnum vitæ, sanctitatis et juslitiæ. Unde post resurrectionem misit Spiritum Sanctum justificatorem, misit et Apostolos, qui vi verbi sui ct sanctis Sacramentis a se institutis nos justificarent.

Adde, nisi Christus resurrectione sua mortem vicisset, imbellis et inefficax fuisset ad vincendum eldebellandum omnino peccatum, quod mortis est causa, quodque morti quasi effectui suo adstriclum et colligatum manet, ac consequenter imbecillis et impotens fuisset Christus ad justificandum nos. Unde Syrus vertit, *resurrexit ut justificet nos.* Qua de re plura dicam I *Cor.* xv, 17.

Denique tò *propter* significat causam finalem camque mutuam. Nam et Christus resurrexit hoc line, ut mitteret Apostolos ct Spiritum Sanctum, qui nos justificarent, et vicissim finis nostra» justificationis est, ut laudetur ct celebretur resurrectio Christi, sive Christus resurgens, qui ejus causa est ct auctor. Christus ergo moriens et resurgens, nosque secum suscitans, fuit phœnix; cui proinde recte illud phœnicis ænigma attribuas :

> Vita mihi mors est, morior si capero nasci.
> Sed pnus est fatum, Ixbc quam îucis origo.
> Sic solos manes ipsos mihi dico parentes.

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hactenus docuit Pmihis, nos justificari non per legem, sed per fidem Christi : nunc ostendit, quanta lit *turn accilentia et celsitudo, tum utilitas hujus justitias, quam Christus nobis attulit.*

Primo ergo recenset sex fructus hujus justitias, quos enumerabo vers. 2, ex quibus fit ut gloriemur non tantum in spe beatitudini, sed etiam in tribulationibus, quia charitas Dei et Christi diffusa est in cordibus nostris.*

Secundo, vers. 12, *opponit et praeponit gratiam Christi peccato Adœ, docetquo, quod, siculi per unius Ada inobedientiam peccatores facti sumus et morti obnoxii, ita per Christi obedientiam, justitiam ct vitam cctemam adipiscamur.*

Tertio, vers. 20, *docet legem inter Adamum ct Christum subintrasse, ut abundaret delictum, idque ad hoc, ut ubi abundavit delicium, ibi abundet et gratia Christi.*

1. Justificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum : 2. per quem et habemus accessum per fidem in gratiam istam , in qua stamus, et gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. 3. Non solum autem , sed et gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur; 4. patientia autem probationem, probatio vero spem. 5. Spes autem non confundit : quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis. 6. Ut quid enim Christus, cum adhuc, infirmi essemus, Secundum tempus pro impiis mortuus est? 7. Vix enim pro justo quis moritur : nam pro bono forsitan quis audeat mori. 8. Commendat autem charitatem suam Deus in nobis : quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus, 9. Christus pro nobis mortuus est : multo igitur magis nunc justificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum. 10. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus : multo magis reconciliati, salvi erimus in vita ipsius, **1i.** Non solum autem : sed et gloriamur in Deo per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus. 12. Proptcrca sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt. 13. Usque ad legem enim peccatum erat in mundo : peccatum autem non imputabatur, cum lex uon esset. 14. Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moyscn etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem praevaricationis Adæ, qui est forma futuri. 15. Sed non sicut delicium, ita et donum : si enim unius delicto mulli mortui sunt, multo magis gratia Dei et donum in gratia unius hominis JesuChristi in plures abundavit. 16. Et non sicut per unum peccatum, ita et donum : nam judicium quidem ex uno in condemnationem : gratia autem ex multis delictis in justificationem. 17. Si enim unius delicio mors regnavit per unum, multo magis abundantiam grati®, et donationis, et justiti.B accipientes, invita regnabunt per unum .Jesum Christum. 18. Igitur sicut per unius delictum in omnes homines, in condemnationem ; sic et per unius justitiam in omnes homines, in justificationem vitæ. 19. Sicut enim per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi ; ita et per unius obeditionem, justi constituentur mulli. 20. Lex autem subintravit ut abundaret delictum. Ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia, 21. ut sicut regnavit peccatum in mortem, ita ct gratia regnet per justitiam ia vitam æternam : per Jesum Christum Dominum nostrum.

Vers. I. 1. JCSTIFICATI EfUIO IX FIDE, PACEM IIADEAMUS AD DEI™ PÈfi DOMINER NOSTRUM JESL'M ChRISTEM. — *a* Pacem habeamus : n ita legunt Biblia Romana, Orígenes, Chrysostomus, Theodoretus, Ambrosius, Theophylactus ; sed Syrus et Græcc habent i¿ó>uv, id est *habemus pacem*. Hoc enim apte infert Apostolus ex praecedentibus, *q. d.* Ut Ambrosius et Toletus explicant, *pacem,* id est reconciliationem et amicitiam cum Deo habemus, ex eo quod jam sumus justificati per fidem Christi. Verum, legendo cum Romanis aliisque, non *habemus,* sed *habuimus pacem, primo* OEcumenius et Ansclmus hunc dant sensum, *q. d.* Paulus : Cum jam simus justificati per Christum, hinc par est ut omnes pacem in Christo servemus, nec Judæi cum Gentibus de justitia, deque praelatione contendere pergant. Sed huic sensui repugnat vox *ad Deum,* quæ significat Apostolum loqui de pace, quam habemus non cum hominibus, sed cum Deo.

Undo *secundo,* S. Chrysostomus et Theodoretus sic explicant, *q. d. Pacem,* id est amicitiam cum Deo in justificatione acceptam, *habeamus,* id est conservemus. Hoc valde litterale videtur.

Tertio, et maxime genuine, ad mentem Pauli sic exponemus, *q. d.* Cura jam simus justificati per fidem et gratiam Christi, uti hactenus demonstravi, *pacem habeamus, id* est pacato et tranquillo simus animo, nullam posthac metuentes Dei vindictam ct condemnationem ; simus animo a terroribus quos ingerere solet mala conscientia, libero, lieto ct sereno, nipote jam reconciliati Lwn* cum Deo, Deiquc amici ct filii, Pax ergo hæc est dTh'w- tranquillitas, serenitas et fiducia juste et bonæ qnilUuto conscientiæ, orta non ex certitudine fidei divins, c tuci.-n- qUa quis certissimo credat sibi per Christum tu No- remissa esse peccata, ut volunt Novantes; sed ex vantés. conjecturis ct signis, quæ moralem quamdam certitudinem dant, nos esse justos; cum conscientia scelerum remissione et venia in baptismo, aut Pœnitenliæ sacramento, uti confidit, accepta, nullius peccati sibi jam conscia, mentem non angit aut mordet; sed placida ei pacata studet puritati et sanctimonio), spem et amorem in Deum et coelestia defigens, rectaquc tendens ad bealiludinem et gloriam œternam. l'ax hæc conscientiæ ingens est bonum, ut merito dixerit S. Tiburlius martyr : « Omnis nobis vilis est pœna, ubi pura comes est conscientia. » De quo plura I *Tim.* i, î>. Rursum hæc pax est sculum impenetrabile, quo omnia hostium tela excipimus et elidimus. Audi S. Leonem, serra. (› *De fiat ivit. Christi :* «Totus mundus in maligno positus est; et, insidiante diabolo et angelis ejus, hoc innumeris tentalionibus laboratur, ut hominem ad superna nitentem aut adversa terreant, aut secunda corrumpant; sed major est qui in nobis est, quam qui adversus nos est ; et pacem eum Deo habentibus, ac semper Patii cum toto corde dicentibus : Fiat voluntas tua, nulla prævalerc certamina, nulli possunt nocere conlLclus. » Causam subdit : quia a consensum animi carnis concupiscentiis denegantes, inimicitias quidem adversus nos ejus, qui peccati est auctor, co Ulli ovemus, sed inexpugnabilem cum Deo pacem gratiæ ipsius serviendo firmamus, ut regi nostro non solum obedientia subjiciamur, sed etiam judicio copulemur. » Quocirca « ipse jam pro nobis omnia bella conficiet : ipse qui dedit velle, donabit ct posse, ut simus cooperatores operum ejus, ct propheticum illud cum fidei exultations dicamus : Dominus illuminatio mea, et salus mea, quem timebo ? Dominus defensor vitæ mere, a quo trepidado ? »

2. Per quem et habemus accessem per fidem n cratiam tuam —justificadoras et remissionis peccatorum, ex qua pax ista sequitur (i).

Nota : tò *cl* hic non tam copulativum est quam explicativum et causale, idcmqilô valet, quod *utpote, q. d.* Justificati habeamus pacem per Jesum Christum, utpote per quem accessum habemus ad gratiam istam. Ita S. Chrysostomus.

In qua stamus, — id est constanter perseveramus, Græce IçTjcxuri, id est erecti consistimus, firmi permanemus.

Gloriamur in spe. — is* burfJt, id est *sub spe,* vel *propter spem,* seu quia speramus gloriam praeparatam filiis Dei : Greco decst tò *filiorum*.

Nota : Primus fructus ct excellentia justifie est s*r frocpax. vers. 1. Secundus est spes gloriæ, vers 2. Tertius est, magnitudo animi et tetitia in adver-jasutiz* sis ob spem gloriæ. a Et facere et pati fortia, non Romanum , ut aiebat Sccvola, sed Christianum est. » Quartus est, quod per eam efficimur Deo amici et dilecti per charitatem , vers. 5. Quintus est, quod per eam a Deo adoptamur in filios, coque patre gloriamur, vers. 11. Sextus est, merces vitæ ælernæ, vers, ultimo.

3. Non solum autem (scilicet gloriamur in spe ▾«.-• ' ista, inquit Theophylactus), sed et gloriamir in tribulationibus, — quas propter Christum, aut pro Christo, et vita Christiana patimur, reputantes eas esse insignia Dei dona et beneficia, quibus nos ipse donat, perficit ac promovet ad patientiam omnemquo virtutem, ac præsertim ad spem certam fulurae gloriæ (2). Hanc enim causam dat ipse Apostolus, cum subdit: «Scientes quod tribulatio patientiam operatur. » Eamdem causam dat S. Bernardus, serm. 17 *in Psalm,* xc : «Siquidem, inquit, in tribulatione spes glori e, imo et ipsa in tribulatione gloria continetur, sicut spes fructus in semine, sic et ipse fructus iu semine est. » Addit secundam : quia Deus promittit dicilque.

(1) Commatis 2 sensus est : Per quem etiam iwtestalein accipimus fule fruendi hujus beneficii, quo Dei lavere perfruimur, clc. *Gloriamur,* tum quia felicitas api i .iu cum hon re conjuncta est, tum ut spes nostra eleganter opponatur ineptis Judororu!' gloriationibus, n, 17, 23 ; m, 27.

(2) Occurrit Paulus t tciiæ objectioni : Ves gloriando! spe lelicilausa Deo promiss-v, intonui allliguuuu, texamini, tlcJeeon' ct contumeliis (dicimini* Respondet Apostolus, etc.

« Cum ipso sum in tribulatione. » Hoc est quod S. Martinas diabolo Christum se mentienti, et apparenti in gloria, respondit : a Christus suis in hac vita nonnisi in cruce apparet : n ita Sulpitius in ejus Vita. Jam quis non aveat, quis non gaudeat esse ubi Christus, ubi Deus est? « Bonum, ait S. Bernardus ibidem, mihi, Domine, magis tribulari, dummodo ipse sis mecum, quam regnare sine te, epulari sine te, sine te gloriari. Bonum in tribulatione magis amplecti te, in camino habere te mecum, quam esse sine te vel in codo. Quid enim mihi est in cado, et a te quid volui super terram? n Preclare S. Augustinus in *Sentent.*, num. 226 : «Inpraesenti, ait, vita, et deliciæ temporales dulces sunt, et temporales tribulationes amarae sunt. Sed quis non bibat tribulationis poculum, metuens ignem gehennarum? Et quis non contemnat dulcedinem saeculi, inhians bonis vitæ æternae? »

Scientes quod tribulatio patientiam operator. — « Operatur, » ut causa non efficiens, sed materialis, scilicet ut occasio, objectum et excitamentum patientiæ : de quo vide Chrysostomum in morali *homil.* 9. Simili modo et sensu vulgo dicitur, quod tortores martyribus, ct impii piis quos vexant, fabricant coronam in coelis. Loquitur enim Paulus de justis constantibus et cordatis, qui ex tribulatione robustiores et perfectiores evadunt, non de timidis et levibus, qui tribulationi cedunt et succumbunt. Addit hic notatquo S. Chrysostomus Deum in hoc statu lapso, quo concupiscentia diffluimus, necessario immisisse nobis tribulationes ad eam castigandam et stringendam. Sicut enim silvestres aves cicurantur cavea, equi indomiti freno, canes loro : sic per tribulationes homo alias incompositus ct indomitus iit mitis, patiens, flexilis, obediens Deo.

Inde notat Hugo Cardinalis Apostolum hic innuere, patientiam esse veluti terram fructiferam, quam tribulatio operatur, id est arat, colit, ut fun tum ferat meritorum, eo sensu, quo Gen. n Adam dicitur positus in paradiso, ut operaretur illum. Hinc patet, quam alacri animo excipienda sit quævis tribulatio, utpote quæ velut diligens agricola, nostram patientiam, quasi tellurem exerceat, ut uberem meritorum segetem proferat.

Ven. *. 4. Patientia autem (operatur) probationem, — quia scilicet nos nostramque virtutem probat, ut fornax probat aurum. Secundo ct melius « patientia» operatur « probationem, » id est termi-

L'' num probationis, experimentum scilicet (hoc enim significat Grecum , quod nou active, sed passive tantum capitur), ut sit probatus et "exploratus animus patientis, pateatque quanti Deum et cœleslia faciat (utpote pro quibus tanta tara generose patitur), ac consequenter quam laudabilis et excelsus sil. ita Cajetanus et Toletus. Aliter ergo sumit probationem S. Jacobus, cap. i, cum e contrario ait, quod probatio fidei patientiam operetur, scilicet pro ipsa tribulatione et persecutione, quæ hominem exercet et probat: hæc enim operatur et excitat patientiam eo sensu, quem paulo ante dedi. Quocirca S. Augustinus, in *Sententiis* (quas ex eo excerpsit S. Prosper et habentur in fine tomi III S. Augustini), num. 186 : *a* Non queratur, ait, homo quando in his quæ juste habet, patitur aliquas adversitates. Per amaritudinem enim inferiorum docetur amare meliora, ne viator tendens ad patriam stabulum præ modo diligat. »

Probatio vero (operatur) spem, — id est spei robur et vigorem. Ita S. Chrysostomus et Anselmus : nam alioqui simpliciter spes precedit ct operatur patientiam et probationem. Hinc contra Novantes nota : Licet spes primario Dei ope et gratia nitatur, secundario tamen bonis quoquo operibus patientiæ, et aliis ex gratia factis nititur. Tria hæc spem roborant, ait Bernardus in *Sententiis :* Primum, est humilitas collata sapienti®; secundum, firmitas constantis patientiæ; tertium, veritas inspirationis occultæ.

5. Spes autem non confundit .— w xxraiaxôwt, id est non solet pudefacere, quia scilicet sperantem non frustratur, nec fallit, sed eum certo perducit ad assecutionem rei speratæ a Deo. Secus se habet spes fallax, quam collocamus in hominibus, quæ sæpe fallit, ideoque pudorem afficit : ita Theophylactus et Anselmus. Quid enim sunt spes mortalium, nisi (ut aiebat Plato) somnia vigilantium, aut potius desiderantium? « Spes, inquits. Bernardus, serra. 37 *in Cant.*, non confundit, quia infundit certitudinem; per hanc enim ipse Spiritus testimonium perhibet spiritui nostro, quod simus Filii Dei.» VercS. Augustinus in illud Psalmi xxx, *Odisti observantes vanitates supervacue : ego autem in Domino speravi :* « Ego, inquit, qui non observo vanitatem, in Domino speravi. Speras in pecunia, observas vanitatem; speras in honore ct sublimitate aliqua potestatis humanæ, observas vanitatem; speras in aliquo amico potente, observas vanitatem. In his omnibus cum speras, aut tu expiras, et ea hic dimittis; aut cum vivis, omnia pereunt, et in spe tua deficis. Istam vanitatem commemorat Isaias, dicens : Omnis caro farnum, ct omnis gloria ejus quasi flos fami. Aruit famum, et flos ejus decidit : verbum autem Domini manet in œternum. Ego autem, non quomodo illi qui sperant in vanitates et observant, sed in Domino speravi, qui non est vanitas, » sed ipsa veritas et stabilitas.

Idem in illud Psalmi ix, *Sperent in te qui noverunt nomen tuum : u* Ne sperent, inquit, in his rebus, quæ temporis volubilitate praeterfluunt, nihil habentes, nisi Erit et Fuit. Quoniam quod in illis futurum est, cum venerit, fit statini praeteritum, et quod exspectatur cum cupiditate, amittitur cum dolore. In Dei autem natura non erit aliud, quasi nondum sit, aut fuit, quasi jam non sit; sed est tantum id quod est, et ipsa est æternitas. Desinant igitur sperare et diligere temporalia, ct

V tnbah- tiooei dificul- tar ad rii tutes»

Vers. 5.

Spe»em*

nititor

»pem pi- boriaU

ludo,

*Pei||°"

subiti*

epei m

Beu'n*

ac ad tnlernam spem conferant, qui cognoscunt nomen ejus, qui dixit : Ego sum qui sum. »

d Egregie vero, ex hoc Apostoli fundamento, quod X/ 'àd scilicet spes non confundat, S. Bernardus omnes ipem <i. ad spem in Deum excitat, serm. 9 in Psal. Qui hwuiio. *habitat* . n Quoniam, inquit, tu es, Domine, spes mea, altissimum posuisti refugium meum. Quidquid agendum sit, quidquid declinandum, quidquid tolerandum , quidquid operandum, tu es, Domine, spes mea. Hæc una mihi omnium promissionum causa, hæc tota ratio rneæ exspectationis. Prætendat alter meritum, sustinere sc jactet pondus diei ctæstus, jejunare se bis in sabbato dicat, postremo non esse sicut cæteros homines glorietur : mihi autem adhærcrc Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam. Speret qui vult in incerto divitiarum. Ego vero, ne ipsa quidem nisi abs te victui necessaria spero, nimirum verbo tuo confidens, in quo abjeci omnia. Nempe tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adjutor. »

in «poli. Deinde in particulari quolibet casu sperandum aibrlci- cssc *n üco» il* docet : « Si mihi præmia promit- sn spe-tuntur, per te oblinenda sperabo. Si insurgant riodum adversum me prælia, si sæviat mundus, si fremat w 1Xo' malignus, si caro adversus spiritum concupiscat, in te ego sperabo. Qui dicit : Quoniam tu es, Domine, spes mea, jactet cogitatum suum in Domino, sciens quod enutriendus sit ab illo, sicut scriptum est : Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est dc vobis. Ut quid enim, si hæc sapimus, ut quid cunctamur abjicere omnino spes miseras, vanas, inutiles, Cm»so seductorias, et huic uni tam solidæ, tam beatæ lidiutis spC¡, tota devotione animi inhærerc? » Et causam ,IXI hujus soliditatis spei assignans, subdit : « Si quid illi impossibile, si quid vel difficile est, quære aliud in quo speres : sed verbo omnia potest. Quid facilius dictu? An vero dc facilitate jam non dubitas, sed ipsa tibi est suspecta voluntas? quando in se speranti desit illa majestas, quæ tam studiose monet in se sperare ? plane non derelinquit sperantes in sc. Adjuvabit cos, ait, ct cruci eos a peccatoribus. Quære, quibus meritis? quia speraverunt in eo. Dulcis causa, attamen efficax ct irrefragabilis. Quis speravit iu co, cl confusus est? »

Atque hic est accr stimulus, qui sanctos heroes excitavit, ct etiamnum excitat ad audendum magna, ad res heroicas arduasque fortiter pro Deo vel aggrediendas, vel sustinendas. Sciebant enim sc non confundendos, quia spes non confundit. Dc his S. Bernardus, serm. 32 *in Cant. :* « Jam vero, inquit, magni patris familias, seu regia) majestatis schema apparere existimo his, qui accedentes ad cor altum, de majori spiritus libertate, ct puritate conscientia) magnanimiores facti, consueverunt audere majora. » Dat exempla : « Talis erat Moyses, qui audebat dicere Deo : Si inveni gratiam in oculis tuis, ostende mihi teipsum. Talis Philippus, qui sjbi ct suis condiscipulis Patrem flagitabat ostendi, .alis et Thomas, qui nisi sua manu tangeret vulnus et fossum latus, credere recusabat. Pusilla fides, sed de magnitudine animi miro modo descendens. Talis quoque David, qui et ipse dicebat Deo : Tibi dixit cor meum, exquisivit te facies mea : faciem luam, Domine, requiram. Tales itaque magna audent, quoniam magni sunt ; et qua) audent obtinent, juxta verbum promissionis ad ipsos, quod est istius modi : Quemcumque locum calcaverit pes vester, vester erit Magna siquidem fides magna meretur ; et quatenus in bonis Domini fiduciæ pedem porrexeris, eatenus possidebis, d Et paulo inferius : a Igitur istius modi magnis spiritibus magnus occurrit sponsus, ct magnificabit facere cum eis, ita ut dicat qui ejusmodi est : Quia fecit mihi magna qui potens est. Regem in decore suo videbunt oculi ejus præeuntem se ad speciosa deserti, ad flores rosarum , et lilia convallium, ad amana hortorum, et irrigua fontium , ad delicias cellariorum, et odoramenta aromatum, postremo ad ipsa secreta cubiculi. Beatus qui implevit desiderium suum ex ipsis, n

Qdia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis.

— Quæres, quaenam hic inteUigatur *charitas* De» ? Pnn» S. Chrysostomus, Theophylactus, Ambrosius, P'r Cajetanus et Toletus respondent, quod charitas uL Dei sit charitas, quæ est in ipso Deo, qua Deus«rdfaidnos diligit : hæc diffusa, vel, ut Græce est, h<n01 í¡oc:'xuTxt, id est *effusa* « est in cordibus nostris. » "t uJip- Quia in iis efficit charitatem , gratiam omniaque w D-°- dona et virtutes Spiritus Sancti. Huic sensui valde favent sequentia, maxime vers. 8. Simili modo vulgo dicitur : Libéralités regis effusa est in hunc principem; *q. d.* Paulus : Spes non confundit, quia Dei, in quem speramus, charitas et liberalitas in nos effusa et profusa est, quia scilicet jam non per legis, sed per fidei justitiam accepimus ex Dei charitate Spiritum Sanctum, quo sumus effecti divinæ consortes naturæ, Deo amici, chari, dilecti, ab eoque omnibus gratiis et virtutibus dotati et ditati. Si autem antequam tales essemus, Deus dedit pro nobis Filium suum in mortem . multo magis jam postquam tales sumus effecti, dabit nobis quasi amicis et filiis suis, tanquam pater amantissimus, ea quæ speramus et postulamus ab eo, quæque ipse liliis suis promisit.

Secundo, S. Augustinus, *De Spirituet Litt.*, \\\ *ii,'* s. ,j, S. Bernardus, *epist.* 107, Anselmus «t passim r r »- Doctores Scholastici, imo Concilium quoque Tri- £ dentinum, sess. VI, cap. vu, acharitatem Dei » put hic intelligunt non eam, quæ est in ipso Deo t lt“ increata et æterna, sed eam quæ est in nobis a ",X Deo creata et donata in tempore, quam scilicet Deus nobis infundit, ut cum diligamus : illa cmm proprie diffundi vel effundi dicitur, *q. d.* Paulus : Spes æternorum non confundit nos, quia chari-

tjl. m h.vhcmnr, qpc Ih;nn diligimus sumusque Dei amici : Deus autem amicos suos in se sperantes non confundet, imo vero iisdem diligentibus sc hæc sperata æterna bona præparavit : nam vocula *enim* dat causam praecedentium, cur scilicet spes non confundat.

Nota : A'erbo *effundi,* innuit Paulus charilatem ad omnes motus ct actus animae perficiendos se extendero : ita S. Thomas.

Trrtio. *Tertio,* plenissimus erit sensus, si charilatem Dei utramque acçipias, scilicet creatam ct increatam ; et de utraque hunc locum explicat Ovigencs, Thcodoretus, OEcumenius et D. Thomas, *q.* d. Paulus : Charilas Dei increata effudit so per charitatcìn crcalam a se diffusam ct effusam in cordibus nostris; ideoque spes, quam habemus in Deum, nos non confundet, nec pudefaciet, eo sensu, quem jam dedi.

Nola quod ait Paulus : a Per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis, p Hinc enim patet, in justificatione non tantum gratiam Spiritus Sancti, sed ct ipsum Spiritum Sanctum quasi primum Dei donum nobis dari; non solum enim Spiritus Sanctus nobis charilatem et dona sua communicat, sed et per ea in nobis ipse Spiritus Sanctus inhabitat : licet enim antea ipse in anima fuerit per essentiam, potentiam, pnesentiam; datur tamen rursum anione, dum illa justificatur, ut sit in ea novo modo, scilicet quasi in templo suo, camquc per charilatem sanctificet faciatquo participem sui amoris. Est enim ipse primus et mercatus amor.

Error 3ia?i4ri Seakxilürum doceolij

Hinc refellitur error Magistri Sententiarum, lib. l *Sail.,* dist. 1G ct 17, docentis charilatem quæ in nobis est, non esse qualitatem creatam et infusam, sed esse ipsummel Spiritum Sanctum, qui per se solum sine habitu charitalis infuso operatur in nobis et nobiscum actum amoris; I)am Apostolus asserit hic charilatem diffundi in cordibus nostris: Spiritus autem Sanctus diffundi non potest, nisi per chaiilalem aliaquc dona creata et infusa.

Secundo, quia Apostolus distinguit hic charitatem a Spiritu Sancto, tanquam effectum a sua causa, ait enim : a Charilas Dei diffusa est per Spiritum Sanctum ; n ergo charilas alia et diversa esi a Spiritu Sancto. Siculi lux effusa in hac domo per lampadem, aha est a lampade lucem diffundente.

Mirinti tnotis

Dices : S. Augustinus, lib. *De Trinitate,* cap. vu et vin, et alibi, dicit charilatem, qua nihil melius est, esse Deum uosque Deum diligere charilate, quæ Deus est. Hæc sententia Magistro Sententiarum errandi occasionem dedit.

Respondeo, Augustinum loqui more Platonicorum ; fuit enun ipse ante conversionem Platonicus. Platonici autem hac phrasi utebantur, ut aicercnl nos esse bonos bonitate Dei, amantes amore Dei, sapientes sapientia Dei, nos verum cognoscere veniale incommutabili, quæ b*u* est, qua phrasi tantum significare volebant, quod bonitas, amor, sapientia, veritas, quibus sumus formalitor boni, amantes, sapientes, veri, sint participatio quædam bonitatis, amoris, sapienti® et veritatis increato), quæ est in Deo, non autem quod per amorem, sapientiam, bonitatem, quæ est in Deo, simus formaliter amantes, sapientes, boni: hoc enim est impossibile. Est ergo metonymia in hac phrasi; cum enim dicitur : Charilas nostra Deus est, sensus est : Charilas nostra creata manat a charitatc increata , quæ est Deus ipse; et sic charilas nostra non formaliler, sed originaliter, causaliter et participative est ipse Deus.

Hursum, ex hoc Apostoli loco probari potest, justitiam esse qualitatem et donum nobis inhærens. Hoc enim insinuat verbum, *effunditur in cordibus nostris,* el *ñ per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis.* Ita Concilium Tridcntinum, loco jam citato. Unde S. Augustinus, lib. Ill De *Doctrina Christ.,* cap. x : « Charilatem, inquit; voco animi motum ad finiendum Deo,propter ipsum; ct se atque proximo, propter Deum. » Et lib. De *Moribus Ecclcsiæ : a* Virtus , inquit, illa (charilas sive dilectio) quæ ipsius animi nostri rectissima affectio est, si in alio cst, favet ut conjungamur Deo; si in nobis est, ipsa conjungit. » Insuper S. Augustinus, *Sententia* 318, ex hoc loco docet multos Christianos per unum Spiritum Sanctum et unam charilatem fieri unum unitate dilectionis : a Multorum, ait, hominum multæ sunt animæ et multa sunt corda : sed ubi per dilectionem fidemque adbærenl Deo, una anima et unum cor fiunt. Si ergo charilas Dei diffusa in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis, tantam unitatem multarum animarum ct multorum cordium facit; quanto magis in Patre, ct Filio, et Spiritu Sancto, æterna et incommutabilis unitas manet, ut indifferens Tiinitas, unus Deus, unum lumen ct unum principium. »

Diffusa est, — tum in baptismo, tum in operibus pœnitentiæ , charitalis aliarumquo viriatum, quibus vel *pruno,* vel magis justificamur; tum proprie et peculiariter in impositione manuum, ait S. Augustinus, lib. VI *Contra Julian.,* cap. \ i, puta in sacramento Confirmationis : in eo enim datur et diffunditur robur et plenitudo Spiritus Sancti. Nola hunc Augustini locum : ex eo enim contra Novantes patet, Confirmationem conferre gratiam, imo plenitudinem gratiæ , ac consequenter esse Sacramentum legis novæ. Hæc enim impositio manuum non cst Ordinatio, sed Confirmatio : quia hæc charitalis diffusio, quæ per eam fit, non solis Clericis, sed omnibus Christianis competit. Omnibus enim Christianis loquitur hic Apostolus, qui olim mox a baptismo sacramentum Confirmationis suscipiebant, cum soli Clerici Ordinationem susciperent.

A'orro hauc charilalem in nobis diffundit Spi-

ritus Sanctus, ut per eam facilem ct suavem reddat legem jugumque Christi. Audi S. Augustinum in *Sententiis,* num. 222 : « Omne praeceptum Dei leve est amanti. Nec ob aliud intelligitur dictum : Onus meum leve est, nisi quia per Spiritum Sanctum diffunditur charilas in cordibus nostris, ut diligendo liberaliter faciamus: quia quod quis timendo facit, serviliter facit. Nec cst animus rectus, quando mallet, si fieri posset, id quod rectum est non juberi. »

Vera. 6. G. Ut quid enim Curistus, cum Annue INFIRMI ESSEMUS, SECUNDUM TKMI'USFRO IMPIIS MORTLUs EST? — Est occupatio. Dicet enim quis ; Quomodo sequitur, Amicitia et charilas Dei diffusa est in cordibus nostris : ergo spes non confundit. Sequelam hanc probat hic Apostolus eo modo quo dixi ex Chrysostomo jam paulo ante vers, præced.

recato- nj mûr- Nota : *Infirmos* vocat hic Apostolus peccatores : iji en¡lu infirmi sunt cx morbo peccati ct consequenter impotentes ad opera salutis, ipsamque salutem sibi accersendam. Ita Thcodoretus.

Secundum tempus. — Græce *M-rk* id est opportune, opportuno tempore; cum scilicet, ut ait S. Hieronymus, *ad Algasiam,* epist. 151, quæst. Il et VII : « Omnia plena essent infidelitate ct peccato, ct maxime egerent redemptione et Virii medico. » Vel, ut Thcodoretus : a Cum tempus a hcuo ct pa(re præscriptum esset expletum. » Sic ct Theotio' bo- phylaclns (1). Vel, ut Sedulius : «Cum ultima rum ver- esset mundi ætas.» Sic enim Ilebræi dicunt *kett,* id est secundum tempus, uro eo quod nos dinniem- dicimus, *Hoc tempore, hac adate.*

P^- Aliter id explicat Ambrosius et S. Auselmus : « Secundum tempus, » inquiunt, id est, ad tempus, breve scilicet, mortuus est Christus, quia tertio die resurrexit.

Aliter quoque Chrysostomus, qui hæc nectit cum tú *infirmi; q. d.* Cura infirmi essemus secundum tempus, id est, pro eo tempore quo aramus infirmi ; quando scilicet tempus erat infirmitatis et legis, non gratiæ, tunc mortuus cst Christus : sed primus sensus germanior cst, magisque congruit phrasi Græcæ et menti Pauliuæ.

Vtff. 7. 7. Vix ENIM PRO JUSTO QUIS MORITUR : NAM PRO 0■* •T'" BONO FORSITAN QUIS AUDEAT MORI. — S. IlierOnyciTmm nuis, *ai¡ Algasiam,* epist. 151, quæst. VII, quinque tiD.nie- hujus loci affert sensus.

rrnynm. *prunus* est Marcionis, qui duos faciens deos. IilUUS 7 A Mirdo-' unum veteris Testamenti, secundum novi, illum aiebat hic vocari *justum* et severum, pro quo nulli vel pauci mortem subierunt; hunc vero *bonum* et benignum, pro quo plurimi Martyres mortui sunt.

Secnn- doA.Arii. *Secundus* cst Arii, afferentis *justum* esse Christunl ¿onum esse Patrem.

Tertius cst aliorum, cpioc postea secutus Eucherius, in *Quæst. novi Testamenti,* dicentium *justum* esse legem veterem : hæc enim erat lex justitire. *Bonum* vero esse Christum ct legem Evangeli! : hæc enim est lex bonitatis et clementi®, unde et plurimos habet Sanctos ac Martyres. Tertia. Eocb rtL

Quartus est eorum qui censent eumdein hic vocari *justum* et *bonum,* Christum scilicet. Ourtai lenio*

Quintus, qui S. Hieronymo placet, est, «pro justo ct bono,» id est pro justitia et re bona, v. g. pro tuenda veritate, vix et raro se morti quis objicit. Ouhtm, H

Sextus est commentarii Ambrosiani, *justum* esse virum perfectum, *bonum* esse simplicem ct innocentem, cujus commiseratione facibus quis pro eo moriatur. sextus, CoTTi!OFr* bro,lui.

Septimus est Cajelani, justum esse virtute pr.editum, *bonum* esse excellentem sanctitate et religione. s puIbIMI I

Ottavus est S. Thomas, curadera esse *justum* et *bonum,* hoc sensu, *q. d.* Vix pro justo quis moritur. Dixi *vix,* quia fieri potest ut aliquis pro bono, id est justo, moriatur, *q. d.* Vix sunt; sunt (¿unen aliqui, qui pro viro bono et justo morti se exponant. o-u™, D- Tùl> M'

Nonus est aliorum, qui sic explicant, *projusto,* id est pro justitia, vix aliquis ; pro tono viro, id est pro utilitate propria, nonnulli mori audent. Nowm

Decimo, optime et maxime genuine Catharinus ct Vatablus censent *justum* hic vocari virum sanetum, *bonum* vero eura qui beneficus est, quique beneficentia sua mullorum amorem sibi conciliat; ut « áf*íc5, ponatur pro vel ifzOzirwwvTc;, sic enim ponitur et sumitur I Rej. XXV, 15; *Psal.* Lxxn, 1 ; *Galat.* v, 22 (ubi *bonitas,* quæ est fruclus Spiritus Sancti, idem est quod beneficentia);! *Rcq.* xxix, G; Pro», xxn, 9, in llebræo, ubi sic dicitur, |'J) 3TJ ;■ *b am,* id est bonus oculo ; hoc est, ut noster Interpres vertit, « pronus ad misericordiam, benedicetur. » Sic Codrus, Decii, Samson et alii pro patria sua sibi bona, id est benefica, mortem oppetierunt. Sic et Leonides, rex Lacedæmonum, cum trecentis in castra Xerxis irrupturus, cum ab Ephoris rogaretur, num quid vellet : « Ego, inquit, nomine tenus vado quasi pro Græcis pugnaturus, sed rcipsa pro patria moriturus. » Et ad suos: « Prandete, ait, commilitoucs, quasi apud inferos ccenaturi ; » itaque in hostes irrumpens et fortissime dimicans occubuit (2). ^ 'y* cl¿,blL,

Nota : Pro *audeat, Græce* est -rcApi, id est sustineat.

8. Commendat autem cuaritatem suam Deus in Vera, i,

(1) Et quidem recte. Igitur Kxipiv hic omnino cum rqor(uur *esi* construendum est, ct indicat *stato (empore.*

(î) Hoc versu magnitudine^ charitalis divinai erga nos laudat Apostolus, caiuqua ratione admodum populari illustrat: Inter homines inauditum est, ut quis moriatur pro justo (id est, viro bono : Christus autem mortuus est pro uobis peccatoribus). Pro viro boon (benefico, qui magnis uos aflecit beneficiis). 1'orsiiAa quis animum induxerit oppetere mortem.

notis (in nos, erga nos): quoniam cum adhuc peccatores issemus, Christus pro nobis mortuus est. — Eccc hæc est chantas Dei ct Christi in nos, de qua egit vers. S et deinceps, *q. d.* Inter homines nullus est tantae charitatis, ut pro viro justo mori velit, pauci vero ct rari sunt, qui pro benefactoribus suis mortem subeant: atqui Ouirti Christus ex chántate sua ct Patris in nos, pro no,HS› ,is(Iuc injustis, ct malefactoribus pcccato- ≺ a ribusque mori voluit : ergo Christus longe omnem «'.mu- omnium hominum charitatem superat et transcendit.

Nide hic ct obstupesce immensitatem amoris Dei et Christi. Objectum amoris est bonum : nec homines quid amant nisi quia pulchrum, sapiens, dives, delicatum , nobile et in summa bonum. Quid in nobis, Domine, boni invenisti, quid pulchri quod amares? Fœdi eramus, insipientes, mendici, putidi, viles, miseri et miserabiles. Foedos amavi, inquit, ut pulchros efficerem ; inimicos amavi, ut amicos facerem; insipientes amavi, ut sapientes redderem ; mendicos amavi, ut divites; viles, ut nobiles ; miseros, ut beatos et gloriosos efficerem. Hæc est celsitudo et nobilitas amoris divini, qua omnes creatos amores transcendit, ut objectum non inveniat, sed amando creet. Ratio enim amandi in Deo petitur et fundatur non in objecto amato, sed in ipso Deo amante. Ideo enim amat, ut sua bona malis communicet, ut suum amorem in hostes transfundat, cosque ex hostibus faciat amicos, imo filios et bæredes, uti docet S. Dionysius, lib. *Dû Divin.Nomin.* Porro hunc Dei amorem facit admirabilem ct stupendum, quod non angelum, non Seraphinum, sed seipsum dederit pro nobis vilissimis terne vermiculis : dederit autem non quomodocumque, sed in mortem et crucem. Poterat nos mille modis redimere ct salvare, sed ut divinum et immensum amorem in nos ostenderet, voluit seipsum pro nobis dare lytrum, omnemque sanguinem, spiritum et vitam pro nobis profundere. 0 amor, quantum amasti nos! o amor ! o stupor!

9. Salvi erimus au ira per ipsum. — «Ab ira, » id est ajusta vindicta, qua Deus punit ct puniet peccatores, maxime in die judicii. Ita S. Augustinus, lib. Ill *De Trinit.,* cap. xvi. Clara est hæc ratiocinatio Apostoli.

/ ... io 10. Si enim cum inimici essemus, reconciliati simus Deo per mortem Filii ejus : multo magis RECONCILIATI, SALVI LUIMUS IN VITA IPSIUS. — « In vita, » qua scilicet ipse Christus, postquam a morte resurrexit, jam vivit vita beata et gloriosa, ll.ee est argumentatio Apostoli : Si Christus dignatus est mori pro nobis, et moriens per mortem suam reconciliavit nos Deo Patri ; inulto magis ipse jam vivens in gloria, perficiet opus, quod ccrpit, atque salvabit nos jam reconciliatos sibi et Patri, atque quasi mediator efficiet resurrectionem animæ et corporis nostri : jam enim nullus ei mortis aut passionis est labor, estque in summa gioita, potestate ct amore nostri, ita ut sine ulla sui fatigatione aut molestia, unico verbo et Spelte- nutu, idipsum efficere possit : ita OEeumcnius. '°'"-* Totus hic Apostoli discursus eo tendit, ut probet cii/. ti spem electorum ct probatorum non confundere : cimiti- ad hoc enim probandum inducit et exaggerat charitatem Dei erga nos. Vide S. Augustinum, tstinc j* lib. XIII De *Trinil.,* cap. x. finibili».

11. Non solum autem, — *q. d.* Non solum glo- Vcrs.ii. riainur in spe glorine, ncc in solis tribulationibus, ut dixi vers. 3 ; eo enim redit post longam parenthesin. Vide *Can.* 38.

Sed et gloriamur in Deo (id est, gloriamur ct praedicamus Deuin nos habere patrem, amicum, familiarem, tutorem, protectorem, ac supra modum dilectorem, ait S. Chrysostomus, idqueper merita Domini nostri Jesu Christi), per quem nunc reconciliationem accepimus. — Aliter Anselmus : « Gloriamur, ait, in Deo, » in eo quod consideramus nos cum illo futuros in gloria. Denique Theodoretus hæc ad proxime præcedentia refert, *q. d.* Paulus : Non tantum in futuro speramus salutem, sed etiam in præsenti in Domino gloriamur. Verum prima Chrysostomi expositio magis est ex mente ct spiritu Apostoli.

12. Pr OPTEREA SICUT PER UNUM HOMINEM PECCA- Vers. I!. TUM IN HUNC MUNDUM INTRAVIT(1).— « PfOpterca,» quia scilicet tanta charitatc, uti jam ostendi, nos Christus amavit, ut sua morte reconciliaret nos Patri. Pergit enim hic Apostolus ostendere mag- nitudinem charitatis Christi erga homines, *q. d.* « Propterea,» id est, jam ut amplius declarem 'CWta charitatem Christi in homines, propterea dico t Adunet! cum esse secundum Adam, cumque propter charitatem ct beneficia in homines collata magis ter nos- nostrum esse parentem, quam fuerit Adam, cum '¿i,'}"1" hic mortis, Christus vero vitæ sit auctor filiis suis omnibus.

Sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit. — Est «hwtxjtoJotw. Decst enim al- Alterisi- tera similitudinis sive collationis pars, caque d"“¡h\u'4 supplenda est hoc modo : Ita per unum hornieoihiio nem, puta Christum, fuit justitia in mundum in- ni» p›r* gressa,et per justitiam vita, itaque vita in omnes pertransiit : in quo omnes justificati et vivificati snp. sunt, quicumque ex Christo per baptismum el picat*, gratiam renali sunt : hæc enim supplenda esso patet ex vers. 1› et seq.; imo, ut recte annotavit Orígenes ct Cajetanus, ipsemet Apostolus post longum hyperbaton , quo more suo alio abripitur, hæc eadem supplet et explet vers. 18. Simili-

(1) Ostendit jam Paulus, vers. 12-21, beneficium, do quo hactenus disputaverat, perlinere non ad Judæos tantum , sed ad on. .limino homines, et hanc felicitatem nos debere soli Jesu Christo, lege, circumcisioni» omniquo merito nostro exclusis. Illustrat rem totam, instituens comparationem Christi cum Adamo, qtn quodammodo *solus auctor* peccati et panarum haberi potest. Quemadmodum nempe peccatum ab *uno* ad omnes transiit, sic quoque redemptio per *unum* omnibus contigit.

1er facit *ad Epics.* Ill, ubi sententiam vers. 1 inchoatam, po^t longam digressionem tandem explet et perficit vers. 14. Vido *can.* .38. Aliter hæc adaptat Salmeron, scilicet, ut hæc pendeant a prrecedcntibus, *q. d.* Paulus: «Propterea» (ut scilicet gloriemur de Christo, ct per Christum) reconciliationem accepimus per Christum : siculi o contrario peccatum, mortem ct damnationem per unum hominem, puta Adamum, accepimus et incurrimus. Sed hæc magis difficilis ct implexa est praecedentium revocatio et subintellcctio. *Per unum,* Erasmus vertit, *propter unum.* Sed perperam, ct contra omnes interpretes : Græcum enim 3t« cum.genitivo significat *per,* non *propter.*

Quæres, quis est hic unus homo?

Ptt Respondet Ambrosius esse Evam. Sed patet ex sequentibus non esse Evam, sed Adamum : hunc hic inut- enim Paulus opponit Christo. Licet enim prima Ugitnr Eva peccarit, tamen Adam primaria fuit causa, Adam. utj genera|¡on¡Sí j[act peccati originalis, ejusque propagationis : quia in ipso quasi capite constituta fuit nostra innocentia et justitia originalis. Unde valde verisimilis est sententia eorum qui uu.tito- sustinent, Adamo non peccante, licet Eva pecca- *i>ecci*-a reb uon transfundendum fuisse peccatum origi- :t, naie. Ita 1II, *Quast.* LXXX1, ari. 5, sentiunt multi orni.' >ho- cuin d Thoma : licet aliqui contrarium teneant pecatuin probabiliter, dicentes sub Adamo etiam Evam contini* accipi. Erant enim Adam et Eva una caro, et quasi Knt 7 una persona : undo videtur consequi quod tam sola Eva peccante, quam solo Adamo peccante, peccatum originale ex ea contraxissent omnes ejus posteri.

p»Ugi*ni Peccatum inthayit. — Pelagiam «egentes pec- calu,u originale, uti ct Anabaptist®, Faber ct Zuin- oiyuaic glius (quibus viam hic stravit Erasmus), docent peccatum hic vel metonymicc accipi, pro poena peccati, id est morte, quam solam dicunt in omnes pertransisse, vel secundo, peccatum ipsum pcrlransisse dicunt non propagatione, sed imitatione, quia omnes deinceps peccantes post Adam, etiam inscii ipsum secuti ct rcipsa imitati Fii.ii ei sunt. Unde Commentarius S. Hieronymo adserip- ‹Zi"i'di- tus› ‹1u* non csl Hieronymi, sed Pelagii : « Pecca- cti.tmm tum, ait, intravit in mundum, *n* per Adamum ; non pcc- intravit, inquam, exemplo vel forma, quia scilicet t-.|lUuò- Adam omnibus dedit peccati exemplum ct for- tu.i p®. mam. Verum hre expositiones, vel potius evasio- 'it› ncs cl c^u8'a cum verbis Pauli consistere ne- '7ñ queunt; nam, ut rcctc annotavit S. Augustinus, onmrj lib. *De Pcccat. meritis,* cap. vin, ix et x, Aposto- Í hit iur lus Pecca^u,n intrasse, ct per peccatum mor- /ijufjuh.te,c : ergo per peccatum non intelligit mortem, tw. sed peccatum proprie dictum, quod est causa mortis.

iTuVcn' ^ccun(^°' fIu'a Apostolus ait peccatum intrasse Pcl' Adam, sicut justitia intravit per Christum; ñoco in- atqui justitia in mundum per Christum intravit, non imitatione, nec in solo clfcctu suo, sed propne per se, porque propagationem ct communi»

xvnr,

cationcm Christi : ergo pari modo peccatum in mundum intravit per Adamum.

Tertio, ut omittam Indos et alios Paganos, qui Adami peccatum, de quo nihil audierunt, imitati fuisse vere dici non possunt : Apostolus docet omnes homines peccasse in Adamo; ergo et infantes in Adamo peccarunt: infantes autem nullum habere possunt peccatum actuale : ergo necessum est ut habeant peccatum originale propagatum ex Adamo.

Quarto, quia Concilium Milevitanum, *can.* 2, docet hunc Apostoli locum debere inlelligi de peccato originali, quod generatione transfunditur. Respondet Erasmus Concilium Milevitanum Concila fuisse particulare, ideoque se ejus decretis non teneri. Sed errat : nam approbatum est hoc Con- ‹a iucw- cilium ab Innocentio I, ut patet ex ejus epistola rtUfc ad illud Concilium; et idem decretum iisdem verbis renovavit Concilium Tridenlinum (quod fuit œeumenicum), *sess.* V, can. 4.

Dices : S. Chrysostomus ad hunc versum et ad vers. 29, ait nos ex Adamo peccatores et inobedientes nasci et esse, non proprie, sed improprie, scilicet peccatores, id est supplicio obnoxios, et mortis reos, puta mortales , passibiles, miseros.

Respondeo : Vult S. Chrysostomus dicero nos s. Chry- ex Adamo nasci peccatores, non proprie, id est nou proprio actu, sed alieno, scilicet Adæ, ex et ‹i ...ut quo reatum peccati originalis contrahimus, quo sumus rei ct obnoxii morti. Nam S. Chysosto- inbxrent uium credidisse et docuisse peccatum originale CÜ1JUÛ inhærcns cuique homini, patet tum ex aliis ejus hoolici. locis, tum maxime ex homilía ipsius 40 in 1 *ad Corinth.*

Secunda, priori non absimilis hujus loci expo- T-.xi> sitio est et Theodoreli, qui asserit peccatum Adæ in posteros transisse non propagatione, sed occa- rautor sione ct incitatione; quia scilicet ex peccato Adæ P™» omnes nascimur mortales, miseri, cupidi, indeque iit, ut in mulla peccata labamur. Unde patet Theodorctum hic peccatum non proprie capere, sed metonymicc, ut nimirum peccatum idem sit, quod propensio et proclivitas ad peccantium, scilicet ut peccatum idem sit, quod concupiscentia.

Verum hæc expositio iisdem argumentis quibus prior refellitur. Porro argumentum Theodoreti est hoc : Quia, inquit, Apostolus vers. 19 ait peccatum hoc transisse in mullos, non autem in omnes, uti dixisset, si peccatum ipsum originale intellexisset : ergo per peccatum intelligit pronitatem ad peccandum ; non enim omnes, sed inulti proni sunt ad peccatum. Verum Ineo ratio N‹» sol» debilis ct nulla est : nam multi hic, uti et alibi, pronità idem sunt, quod omnes. Ita enim explicat ipse Apostolus, vers. 12 et 18, Nota tamen Theodore- .>4 turn credidisse peccatum originale, ut palet cap. mi in Epitome *decrclòrum divinorum,* ubi illud confitetur et adstruit.

Tertio, Cajetonus docet hic tantum Apostolum

dicere, quod omnes Adæ posteri incurrant debitum, seu necessitatem contrahendi peccatum originale et mortem : non autem quod de facto omnes incurrant ipsum peccatum ; nam probabile, inquit, est beatam Virginem non incurrisse peccatum originale : rursum probabile est non omnes Adæ posteros incurrisse mortem : nam Core, Datban et Abiron vivi descenderunt ad inferos.

N-n tau- Sed certum est hunc Apostoli locum intelligi
*"r' ,E^ debere non tantum de necessitate contrahendi
peccatum originale, sed etiam de ipso peccato
«t originali, quod do facto omnes contrahunt. Vult
enim dicere, omnes Adæ posteros de facto hoc
cmnobo peccatum cx Adamo trahere et incurrere. Ita enim
hunc locum intclligit et intellexit semper Ecclesia,
<IU® *n Concilio Arausicano, Milevilano, Tride-
ti» Cajo- tino, *sc'js.V,* can.2,3,4, cx hoc Apostoli loco probat
Uâiufl. ct definit, omnes homines, etiam parvulos, peccatum originale contrahere. Idque patet ex ipsis verbis Apostoli : ait enim ipse, non necessitatem peccandi, sed peccatum ipsum mundum intrasse, et per peccatum mortem, additque : « Et ita in omnes homines mors pertransiit, » scilicet, sicut peccatum in omnes hornines pertransiit : atqui non tantum necessitas moriendi, sed et ipsa actualis mors in omnes perlransit : ergo pari modo non tantum necessitas peccandi, sed ct ipsum peccatum actu in omnes perlransit.

Ad argumentum Cajelani respondeo, privile-
l r ginni et exceptionem unius beato Virginis, vel
paucorum aliorum, de quibus alibi dicendum
jcuiu. est, non infirmare legem generalem. Nulla est enim lex tam generalis, quæ non patiatur exceptionem.

Et ver peccatum lions, et ita in omnes homines mors PERiRANSITT. — Errat ergo Seneca, et cum eo Philosophi, quorum hæc est communis sen-
M M ho- tentiu : a Mors homini uatura est, non pœna; »
XDiui pil- imo vero « mors homini pœna est, non natura, »
la. ttiD ut hic docet Apostolus, ct Sapiens cap. ii : a Deus,
Iutura, inquit, creavit hominem inexterminabilem, » id
cct.tra esi, immortalem et incorruptibilem, grace *i-'*
IhiloiO id est immortalitati, vel ad immortalitatem, ut scilicet esset immortalis, si vellet Deo
pbet. obedire et persistere in sua innocentia. « Invidia autem diaboli » peccatum intravit, et per pecca-
Cx»rrTi. tum « mors introivit in orbem terrarum. » Male
* cr8° Cicef0 naturam, quod in homines crudelis
"* es., t, cosque morbis et morti addiceret, accusavit. Male rursum Pythagoras, ct ex eo Origenes, peccata qure anima, antequam corpori conjungeretur, in coelo commisisset, mortis et ærumnarum hominis caudam esse consuerunt.

Pulchre de iis S. Augustinus, lib. V Contra Julianum, cap. xit et xv, sic ait : « In libro tertio *de* República Tullius hominem dicit, non ut a matre, «cd tanquam a noverca natura editum in vitam, corpore ct nudo, et fragili, et infirmo ; Animo autem aoxiu tui molestias, humili ad timores, molli ad labores, prono ad libidines : in quo lamen inesset tanquam obrutus quidam Ignis ingenii ct mentis, n Hæc Cicero. Post hæc subdit Augustinus : « Neque hoc iste auctor dixit male P«oe»h, viventium moribus effectum, sed naturam potius accusavit. Hem vidit, causam nescivit : latebat sunt nn> enim cum cur esset grave jugum super filios Adam nino nu. a dic exitus dc ventre matris eorum, usque in diem sepultura; cum enim sacris Litteris eruditus nrn n&> non esset, ignorabat originale peccatum.» Et mox trinun. do Hortensio et aliis paulo altius assurgentibus subdit : a Qui nos ob aliqua scelera suscepta in vita superiore poenarum luendarum causa natos esse dixerunt, aliquid vidisse videntur; ut verum sil illud, quod esi apud Aristotelem, simili nos affectos esse supplicio, atque eos, qui quondam, cum in pnedonum Hetruscorum manus incidissent, crudelitate excogitata necabantur, quorum corpora viva cum mortuis, adversa adversis accommodata quam aptissime colligabantur : sic nostros animos cum corporibus copulatos, ut vivos cum mortuis esse conjunctos. » Verum hic et alibi JAd- docent scriptura peccatum primi parentis Adæ causam esse mortis ipsius et omnium poster- monk orum, ac consequenter omnium quoque rerumnarum hujus vitæ.

Ubi nola *primo :* Simul cum peccato introivit mors in hominem, ut, siculi lictores immittuntur in domos et bona reorum, mox ut peccarunt, ita mors immissa sit in homines reos, cosque sensim arrodat ct consumat. Dum ergo vivimus, mortem On.im.fln (puta mortis principia et causas) gerimus in vis- '¿'"“a' ocribus, quæ non cessat nobis morbos et ærum- genmu», nas procrearo, donec plane nos mortificet elelalim"' absumat. Hinc Apostolus ait: « Corpus mortuum est propter peccatum : » *mortuum,* id est mortis ub. necessitati et ærumnis ita obnoxium, ut videatur non tam esse vivum quam mortuum cadaver. Magna ergo aniraæ pœna est quod huic cadaveri sit alligata, et cum eo quasi tabescere et mori debeat, ut aiebat Hortensius apud S. Augustinum.

Nota *secundo :* Effectus et quasi filia peccati est Ei«eta> mors : peccatum enim suum lictorem procreat, culpa parit pœnam, crimen parens est et causa t$i m.o. mortis. Unde S. Jacobus, cap. i, 1." : « Concupiscentia, inquit, cum conceperit, parit peccatum ; peccatum vero, cum consummatum fuerit, generat mortem.» Ubi adverte : mater peccati est ipsa concupiscentia habitualis, pater est ipsa libera voluntas; semen matris est titillatio cl dc- STp* leclatio, quam ingerit concupiscentia; semen dw e00- patris est ipse consensus voluntatis in fieri ; proles est peccatum iu ipso facto esse ; proles hæc joiuiu- vel est imperfecta, ut embryo et fœtus incomple- ti*« tus : talis est peccatum veniale ex indeliberatione commissum; vel est proles omnino formata: talis est peccatum mortale deliberatum ct consensu voluntatis consummatum; nepos vero hujus patiis et matris est mors tum pr eseas, tum fuluraet

æternagchennm. HincJo6miii, 13,dicitur: «Consumat brachia illius (Impii) primogenita mors. »

Primo» *genita fnorj,* quinque u l u

Quæres, qiiænam hic dicitur « primogenita mors? » S. Gregorius superbiam intclligit, quia Ipsa est initium peccati; ipsa enim fuit prima mors angeli et anim® hominis. *Secundo,* Philippus presbyter et Beila, in *Job* cap. xvm, accipiunt diabolum, quia ipse invexit mortem in orbem terrarum, ct ipse su® mortis inventor est. Sic capitur mors *Apocal.* xx, vers. 14. *Tertio,* Lyranus intclligit mortem præcocem et pnematuram. *Quarto,* llobrrei intelligent morbum, qui impium primo corripiet. VatabluB et Titelmannus intelligunt morbntn gravissimum ct lethalem. *Quinto,* subtiliter Pineda et Merccrus accipiunt mortem non vulgarem, sed maxime acerbam, funestam et violentam, qualis est mors juvenum et divitum : quomodo *Isaiæ* xiv, vers. 30, « primogeniti pauperum » vocantur maxime pauperes.

Primo- *genita* dicitur innrs. qiiU filis ’’l Umo' p’n’t.ï'" rjiuHjuo VæxT ’

Verum sapidior, pientior magisque genuinus videtur esse sensus, quem dat Chaldæus, ut mors proprie dicta fpsiusinet peccatoris ct peccati vocetur *primogenita,* id est primæva filia , prin- CCPS re^na : Qu*a ’Psa Quasi ex jure primo- genitur®, in regno peccali, quasi patris sui lueres successit et dominatur : *primogenita* enim rc^ert„r at' *illius,* scilicet impii, et ad impietatem in impio inclusam, cujus primogenitam filiam Caldai apud Job mortem vocat, optalque ut, sicut impietas impio dominata est, sic eidem dominctur mors, qu® est filia et hreres impietatis, idque ex asse, ut quam late patet regnum impietatis, tam late pateat et regnum mortis, ‹/. d. Mors, qu® prima per peccatum invecta est in mundum, adeoque quasi primogenita peccati filia, in regno peccati princeps successit et imperat , illa, inquam, mors devoret eum, scilicet impium et instar vipera; matrem suam, hoc est peccatum ct peccatorem consumat. Unde vers, scq. illud ita explicans subdit : « Calcei super eum quasi rex interitus. » Sic sumitur « primogenitus » *Psal.* LXXXVIH, 23 : « Et ego, inquit Deus, primogenitum ponam illum (Salomonem, et ejus antitypum Christum) excelsum pr® regibus terr®, » *q. d.* Deus: Salomon et Christus in Israele et regno meo succedent, et latissime imperabunt, tanquam primogeniti mei, qui sum Réx regum ct Dominus dominantium, filii. Vere dixit ille : « Tria potentia sunt, mas, Mars, mors; sed potentissima est mors. Sicut enim Mars marem, ita mors Martem domat. »

izen, in’ '»'•» utn nu- title peo

Denique moraliter, vide hic quantum malum sit peccatum, quod generat tot morbos, mortem- te’mquc ipsam, tum præsenlem, tum æternam. Vis scire quid sil peccatum ? intuere tantum unicum Ad® peccatum, et considera quot millionum hominum morbos , fames, œrumnas, neces, hoc unum peccatum pcpercrit ; quam multi et parvuli ct adulti propter illud damnentur ; quod Dei Filius ad illud expiandum mori debuerit; et videbis quantum malum sit unum peccatum molatale, dicesque, cum te voluptas ad peccatum sollicitat : Ego tantillo pretio mortem et reternum pœnitere non emo.

In quo omnes peccaverunt. — « fn quo, » supple, non peccato, sed uno homine. Græcum enim ‹› est masculinum, vero est femininum. Ita S. Augustinus, lib. De *Peccat, meritis,* cap. X, qui et rationem addit : «Quia, inquit, omnes homines fuerunt ille unns homo, scilicet Adam;» quod inlellige, non formalité?, sed originaliter, radicaliter, seminante? et représentative, quia scilicet omnes homines in primo illo homine, quasi radice, parente et principio suo contenti, censi et comprehensi fuerunt, quodque Adam fecit, omnes ejus posteri fecisse censentur. Adam enim quasi pater et princeps omnes suos posteros représen labat, sicut rex représentât regnum, et magistratus représentât civitatem. Ita Oriirenes, Chrysostomus, Theophylactus, CEcumenius o plassim Patres Græci et Latini.

i -, r.^ ll e”u*

Quare perperam Erasmus, Theodoretus et Pelagiani, ròta' « vertunt, *quatenus, in quantum,* eo quod scilicet in Adamo omnes peccaverunt- Quam - expositionem S. Augustinus, lib. VI *Contra Ju-t'1DiVtn lian.,* xv, ait esse novam et falsam. Nec mirum aut rarum est, i-t cum dativo significare *in;* nao *ad llebr.* ix, 17, *bn* idem est ellam, teste Erasino, quod *in mortuis.* Simile est hic vers. 14. Sic dicunt Græci, <?’ ferri», *k' t ó, in equo,* m *vobis.* Et patet legenti Paulum et Lucam, eos indifferenter uti is», d;, *b,* pro in. Imo firt cum dativo etiam causam significat, conditionem et pactum. Sic Xenophon, rowra, inquit, rutis tei rS id est hæc facere lucri causa. Sic passim dicunt Græci, tel r¿» [xioOtì, id est pro mercede, ex paeto mercedis. Sic pariter hic tò te’ ó accipi potest, (/. *d.* Paulus: Cujus, scilicet Adami, causa et pacto , quod ipse cum Deo iniverat, omnes peccaverunt. Et licet vertas ct legas, *quatenus omnes peccaverunt,* sat adhuc ex eo colligitur, peccatum originale ; quomodo enim omnes homines, etiam infantes peccaverunt, nisi per unum hominem et patrem suum, scilicet Adamuin?

p„rpr¿_ nu, »I U- ? ‹» <¡w

Nola *primo :* Sicut in peccato actuali actus peccati transit, sed relinquit post se habituale peccatum, scilicet maculam in anima, quæ non est quid physicum, sed moralis quvdam turpitudo et quasi nota et infamia ex peccato admisso refiqua, scilicet est moralis aversio a Deo, et offensa Dei, ex «pia homo moraliler censetur aversus a Deo, et Dei hostis, Ileusque illi infensus, et ex qua denominattir peccator, estque reus coram Deo , ir.eque Dei obnoxius et pœna dignus; siculi qui regem offendit aliquo actu rebellionis, post actum adhuc censetur rebellis, hostis, reus, iræque et vindici® regis subjectus, donec rex illi condonet: ita originale peccatum parlim actuale est, scilicet est actus inobedienti® Adami, quo puiuum vetitum comedit; parimi vero est hibi-

r :ca' io- ¿ ot kxbnu" le*

tuale, scilicet est macula cuique homini propria, quam quisque nascendo contrahit ex Adami illo primo peccato. Unde errant Albertus Pighius ct Catharinas, dum peccatum originale non inhmrens cuique, sed tantum primum ipsum Adæ peccatum esse voluerunt cuique imputatum ad culpam et poenam. Hic enim error satis refellitur ex dictis vers. 42.

Ubi adverte, juxta hanc sententiam Pighii de peccato Adæ nobis imputato, pari modo hærelicos docere Christi justitiam similiter nobis non inhærere, sed tantum imputari. Verum ex ipsiusmet Lutheri, Calvini et aliorum passim Novantium sententia, potius contrarium colligimus et concludimus hoc modo : Adam vere transfudit in nos concupiscentiam et peccatum, ut ipsimet Novantes sentiunt et docent *; ergo et* pari modo, Christus vere et proprie transfundit in nos justitiam inhærentcm.

Nota *secundo* : Actus ille inobedientiæ Adami jam dictus partira personalis fuit ct proprius, ac inhærens ipsi Adamo , et hic est ei remissus per pomitentiam, ut dicitur *Sapient,* x, 2; partira generalis fuit et communis totius naturai huinanæ, omniumque Adæ posterorum. Hi enim illo actu Adamo aclualitcr peccante, in eo quasi capite, fonte ct seminario contenti, et quasi conclusi, originaliter idem peccatum commiserunt : quod enim Adam egit et comedit, nos censemur egisse et comedisse ; quia voluntas nostra posita fuit a Deo summo omnium Domino in voluntate Adami, tanquam communis omnium parentis : sic ergo Adara peccans omnes nos eodem peccato infecit. El sic peccatum originale nobis voluntarium est voluntate aliena : dicitur tamen et proprium, tura quia Adæ voluntas censebatur nostra et propria, tum quia cuique proprie inhæret ejus macula habitualis, quam post se reliquit et transfudit actus Adami.

Nota *tertio :* Hic actus Adæ non qua personalis, sed qua toti hominum generi et naturai fuit communis, scilicet quatenus eodem actu nos originaliter, cum nondum essemus, peccavimus in Adamo et per Adamum, causa est ut, cum ex Adam nascimur, aversi a Deo et maculati, ac peccatores nascamur. Commentum enim frivolum incuta est id, quod fingit Magister Sententiarum in II, H ibu? disp* XXXI, scilicet qualitatem quamdam morbillaer. dain carni et semini Adæ inhærentcm fuisse, quæ deinde infecerit ct indies successive inficiat animas probum et posterorum ejus peccato originali. Nec enim qualitas corporea parere potest peccatum spiritale in anima.

Multo major error est Tertulliani,putantis animam filii esse ex traduce, id est traduci el produci ab anima parentis, sicque simul trahere ab ea peccatum originale; ut enim omittam hoc essc COl^ra philosophiam el damnatum in Concilio Lateranensi, sub Leone X, sess. Vili, ubi definitur animos singulas singulis hominibus creari et infundi a Deo , huic Tertulliani sentontirn nbstat, quod anima filii trahit hoc peccatum a parente, etiam tunc cum parens justificatus est ab originali, omnique alio peccato : quomodo ergo peccatum hoc a parentis anima, in qua amplius non est, ad animam filii traduci potest.

Hinc nota *quarto :* Aliud est in Adamo peccaro, aliud est peccatum Adami in omnes pertransiro, sive omnes ex Adamo peccatum contrahere : illud enim actuale fuit, hoc vero habituale est, et cuique proprium ac inhærens peccatum originale, ut dixi. Cum ergo ait Paulus, *in quo,* scilicet Adamo, *omnes peccaverunt,* sensus est, quod actus illo Adami, quo ipse peccavit, omnibus imputetur et censeatur omnium fuisse proprius, indeque fit, ut quilibet Adæ filius necessitatem peccati hujus ex Adamo, una cum natura sua trahat, ct necessario, cum nascitur, peccator nascatur, nisi a Dei gratia cl misericordia prævenialur. Sic B. Virgo in Adamo peccavit ct hanc necessitatem contrahendi peccatum originale incurrit : sed peccatum ipsum originale de facto in se non contraxit, nec habuit : quia a gratia Dei fuit præventa primo conceptionis suæ instanti, quæ peccatum omne ab ea exclusit.

43. (1) Usque au legem enim peccatum erat in mundo. — Nota, *peccatum* hic vocat quodlibet peccatum, scilicet primum originale cl quodvis actuale, quod ex eo secutum est, quod est regnum peccati. Hic Apostolus probat id, quod dixit, scilicet omnes homines in Adamo peccasse ; adeoque probat ipsum peccatum originale. Probat autem hoc argumento : ante legem datam peccatum, et ¡leccati reatus ac corruptio erat in mundo : licet enim peccatum tunc non imputaretur, id est vix reputaretur, vix aestimaretur ab hominibus, solam naturam ct concupiscentiam suam sequentibus, nec legem quæ peccati foeditatem ostenderet, habentibus, tamen peccatum tunc fubse in mundo, clare demonstrat ipsa mors omnium hominum : nam eifcctus, poena et comes individua peccati est mors. Cum ergo mors etiam ante legem regnaverit ct extenderit se in omnes homines, sequitur peccatum quoquo, quod mortis est causa, in omnes homines regnasse et se diffudisse.

(1) Versus 13 et 14 parenthesi includendi videntur, itaque exponendi : Nam (ab Adamo) usque ad (Mosis) legem peccatum fuit in genere humano ; peccatum autem non imputabatur nisi ex lege existente (a qua sit discessum). Atqui regnavit mors (noxae peccatis oriunda) ab Adamo usque ad Mosca, in eos etiam qui non peccarunt siculi Adamas, qui typus est futuri ; ita Rosenmulleras. Rectius el clarius Ailloli hunc locum ila interpretatur: omnes per Adamum sunt peccatores, omnes, inquam, sive ante, sive post Mosis legem vixerim. Quamvis ante Mosen peccata contra legem, nondum existentem, non possent imputari, peccatores tamen crant homines, ratione sive peccati originalis, sive peccatorum actualium contra legem naturalem. Hic *omnium* reatus ex eo imprimis declaratur, quod mors, quæ est poma peccali, o/nnes, etiam infantes, attigerit.

Occurrens: et ἀπίθανος, ante legem fuisse quidem peccatum in mundo, verum non originale, sed actuale, quod quisque fecerat et commiserat. Hanc exceptionem disjicit et elidit Apostolus, dicens :

Vers. 14. Regnavit mors ab Adam usque ad Mosen, ETIAM IN EOS QUI NON PECCAVERUNT IN SIMILITUDINEM prævaricationis Adæ. — 7. *d.* Ante Mosen et legem, uti mors, ita et peccatum hoc commune fuit etiam iis qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, id est iis qui non peccaverunt actu, siculi peccavit Adam legem prævaricando, puta infantibus. Ita Theophylactus, Hieronymus, Anselmus, Chrysostomus et S. Augustinus, lib. I *De Peccatorum meritis,* xi; relinquitur peccatum originale fuisse in infantibus, et in illum (ut ait) ante legem. Cur enim infantes tunc reque ac jam mortui sunt, nisi ob peccatum, non actuale, quod perpetrare non possunt, sed originale, quod ex Adamo contraxerunt?

Aliter hæc explicat Toletus, *q. d.* Paulus : Erat quidem peccatum actuale in mundo ante legem, sed non imputabatur ad pœnam certam, verbi gratia mortis. Hrec enim tantum statui solet per legem, non naturalem, sed positivam divinam vel humanam, quæ tunc necdum erat : ergo cum videamus ante legem a Deo peccato statutam fuisse certam poenam, scilicet mortis, omnes enim etiam ante legem ob peccatum mortui sunt, hinc sequitur, adcoque mors ipsa indicat, quod ante legem in mundo fuerit peccatum aliquod, non actuale, uti jam probavi, ergo originale, cui a Deo juste decreta et inflicta est certa poena mortis. Verum hic sensus plus satis remotus, obscurus et implexus videtur.

Nola ri» *qui non peccaverunt :* ita enim legendum est cum Græcis et Latinis. Mule enim Orígenes et Ambrosius tollunt negationem, *non,* leguntque affirmative, *qui peccaverunt.*

Τυπικὸς In similitudinem prævaricationis Adæ. — S. Chrysostomus hæc refert ad *regnavit mors, q.d.* Hegnavit mors in similitudinem prævaricationis Adæ : Quest regnavit mors in nos, quia nascimur similes Adæ prevaricanti, puta peccatores.

Secundo, alii sic explicant, *q. d.* Regnavit mors ellam in cos qui non peccarunt contra legem aliquam positivam sibi datam a Deo, uti peccavit Adam, sed tantum peccarunt contra legem nature.

Tertio, planius, ut dixi, similitudo hæc prevaricationis Adæ sita est in actu et peccato actuali, quo peccavit Adam, legem sibi datam a Deo prevaricando. Sensus ergo est, mors regnavit in cos « qui non peccaverunt in similitudinem prevaricalionis Adæ, » id est mors regnavit etiam in cos qui non peccarunt actu, uti fecit Adam, puta in infantes; ex morte enim infantium recte colligit Apostolus corunidem peccatum, quod cum non possit esse actuale, sequitur debere esso originale "ontractum ex Adamo.

Adæ, qui est forma futuri. — *q. d.* Qualis fuit Adam, tales post se permit filiA«, pnfa peccatores, mortales, miseros, inquit S. tugustinus, lib. I *De Peccatorum meritis, cap.* 11.

Secundo et magis genuine, sic exponas ; Adam fuit forma, typus et figura Christi venturi, 7. *d.* Uterque, scilicet tam Christus, quam Adam, fuit paternoster, sed in contrarium, uti recte ostendit S. Augustinus, lib. II *De Nuptiis et Concupiscentia,* cap. xxvn. Nam *primo,* sicut Adam solus sine concubitu maris et feminæ, ex terra non maledicta, sed pura et integra est formatus ; ita Christus ex sola purissima Virgine est natus. *Secundo,* sicut Adam solus totam posteritatem peccando perdidit, ita Christus solus moriendo reparavit.

Hinc recte adverterunt docti quidam et sapientes viri, causam, cur Deus nostram voluntatem, meritum et demeritum posuerit in voluntate Adæ, præter summum Dei dominium et libertatem, qua quidvis potest facere et statuere, hanc fuisse : ut scilicet Adam hac ratione esset typus Christi, in cuju* manu et voluntate Deus ponere volebat nostram salutem, ut ille pro nobis mereretur gratiam et gloriam, sicut Adam nobis meritus est reatum et pœnam. Antequam enim peccaret aut crearetur Adam, Deus ab æterno per prescientiam conditionatam omnia futura præsciebat et praevidebat, et secundum eam absolute voluit et decrevit Adamum et omnia Adami esse propter Christum, esseque typum Christi rerumque a Christo gerendarum. Deus enim in Christo omnem suam sapientiam et gloriam ostendere voluit, ideoque statuit et decrevit ut Christus esset omnium non tantum electorum, sed et operum suorum principium, exemplar et finis, ut *Coloss. 1,* 15 et scq.

Fuit ergo non tantum in ipsa exeeutione, sed etiam in ipso decreto divino mutua contradependentia Adæ et Christi. Nec enim Adam futurus fuisset pater omnium hominum ca ratione, ut suam vel justitiam vel peccatum in eos transfundere posset, nisi hoc ipso simul fuisset typus et figura Christi, qui omnium Dei filiorum futurus erat parens : nec vicissim Christus incarnatus et natus fuisset iu mundo nisi Adam peccasset, nosque perdidisset, uti verior et communior habet Theologorum sententia.

Nota hic, sacram Scripturam uti aliquando allegoriis in contrarium sensum. Sic Osee, cap. 1 et iu, jussus est a Deo fornicariam accipere in uxorem, ut significaret filios Israel fornicaturos, id est relicto Deo, Synagoga' marito, idolis adhæsuros caque adoraturos : ubi pium Oseæ factum, et legitimum ejus cum fornicaria matrimonium significat impiam Judæorum idololatriam.

Pari modo, mulli Patres explicant allegorico Davidis adulterium, per castum amorem Christi, scilicet quod David permissus sit a Deo adulterium committere cum Bethsabco, ut significaret Christum exarsurum amore Ecclesia) ex Gentibus et idololatris congregando). Hanc enim allego-

riam assignat S. Augustinus, lib. XXII *Contra Faustum,* cap. xxvn, ct S. Ambrosius, *Apologia David* cap. m. Similemque allerunt Angclomus, Eucherius ct Rupertus in lib. II *Peg.,* cap. xi. Sic ergo et hic Adam dicitur forma, sive typus Christi in genero, non specie, quia contrario modo se habuerunt Christus et Adam : hic mortis, Christus vero vito ct salutis fuit parens. Sed in ipsa contrarictatc est similitudo quísdam proportionis et propagationis, uti paulo ante ostendi.

Vw. is. 15. Sed non sicut delictum, ita et donum.— « Delictum, » Græce -ajá-ru|w. Ita vocat Paulus ipsum Adami casum, ruinam et oiïensam : ex qua quasi causa manat effectus, scilicet áu.x¡>ría, id est peccatum originale, quod est macula ct reatus cuvs singulis ex Adamo natis inhærens. Huic delicto repudio °ffcns® opponit x«êw» iuptàv, id est Cbrisu gratiam, donationem et gratuitum beneficium Ister r* Christi, scilicet ejus redemptionem, satisfactio- rictur. ncra' raer*tum grati® et remissionis peccatorum; ex quo, quasi causa, manat effectus Jiijrjxa ct , id est donum gratiæ et justitiae nobis inhærens.

Secundo, Adæ delictum dicitur ra?áwT«p.a, *q. d.* Non casus, sed quasi erasus, non ruina, sed pene ruina, non lapsus, sed offensio. Præpositio enim «sfi minuit rem, cui in compositione jungitur, *q. d.* Parvus fuit et exiguus casus ct ruina Adæ præ reparatione et gratia Christi, quia bona ct beneficia Christi longe potiora et efficaciora sunt peccato Adæ, siculi paupertas Iri comparata cum divitiis Crœsi, eam sublevare ct ditare parantis, parva vel nulla est.

Si enim unius delicto multi mortui sunt : multo magis gratia Dei et donum in gratia (per gratiam) unius hominis Jesu Christi in plures abundavit. — Multi, id est omnes : dicit tamen potius *mulli* quam *omnes,* ut multitudinem posterorum significet, quia omnes possuut esse pauci, ait Iknnm S. Auguslinus, *q. d.* Paulus : Si per unius Adæ omnes ejus posteri reatum et pœnam nei i. mortis, tam presentís quam æternæ incurrerunt; prati- scitote longe majus fuisse beneficium quod Chrisjci ut*lus u0^9 exhibuit; nam longe majora bona ct *qoini dona nobis contulit gratia Christi, quam Adam nulu,Tl abstulent, scilicet tot gratias et dona Spiritus Sanati, <lU® Christus contulit Apostolis, Martyri- Aúís. bus, Doctoribus, Eremitis, Episcopis, Virginibus aliisquc filiis novi Testamenti, quibus caruit Adam, ac tandem ipsam gloriam et immortalitatem «jusque dotes maximas, plurimas et diverBissimus. Vide S. Chrysostomum hic, de Christi gratiarum thesauro (1).

(1) Ot xcUticum articulo multitudinem, omne genus buminum, denguat. Nota, oppositionem hic non em inter mu/t/el inter *mortem* ct orabam *Christi tuper*obum*lantrm.* Cæcerum, per quinque versus idem fere repetitur, variatis quidem verbis, al re semper eadem manente. Nutandum etiam a quibusdam inter* i retibus prinum partem versuum 15 et Ib interrogative sumi : *Nonne vero t><ir est ratio peccati et doni, seu beneficii divini?* et : *Nonne sic se habebat donum, ut illa naxa per unum qui peccavit, veniens ?*

Alii sic explicant, *q. d.* Paulus : *Multo magis,* id est multo majori potentia, virtute, robore sua dona nobis contulit Christus, quam Adam eadem abstulerit, quia difficilius est construere, quam destruere. Hinc recte Doctores inferunt cum S. Leone, serm. 12 De *Passione,* quod valor meritorum ct satisfactionis Christi longe excedat demerita Adæ; idque non acceptione divina, sed ex rigida justitia ct valore ipsorum operum, quem habebant per se, ex dignitate personæ operantis et patientis : sic enim peccatum Adæ, per se sua indignitate ct gravitate ex summa æquilale et justitia iram Dei, pœnasque præsentes ct æternas merebatur. Val« '"'¿J* chri'u lon •'di- cinl,'ri^ a i».

Nota : Pro *in plures,* Græce est «t« -reti; isdXXtbç, in multos, id est in omnes jam dictos, *q. d.* Sicut Adam omnibus nocuit, ita Christus omnibus profuit, sed amplius quam ille nocuerit. Ita Theophylactus.

1G. Et NON SICUT TER UNUM PECCATUM (supple, Adam infecit omnes), ita et donum, — supple, Christi ab uno tantum peccato liberat, sed a multis, quæ posteri peccato Adæ addiderint et addent. Ita Theophylaetus. Hæc est secunda dissimilitudo Adæ et Christi. Græca habent ù; ï'tAi áiAafT¿«rroí, *sicut per unum peccantem,* supple, mors venit in mundum : et sic legit Augustinus, lib. I *De Peccat, merilis;* sod idem est sensus. Vers. io. Adun *«"• "«> 'it. ^s'ubj. ul ab omnibus peccatis.

Nam judicium quidem ex uno in condemnationem, GRATIA AUTEM EX MULTIS DELICTIS IN JUSTIFICATIONEM. — *Judicium,* Græce id est *reatus,* scilicet fluxit ex uno peccato Adæ, in xxrxz.ft|u.x, id est in condemnationem : ul omnes, etiam parvuli, essent obnoxii condemnationi, id est pœnæ damni, etsi non sensus, ut docent plcriquc Scholaslici. E contrario beneficium et gralia Christi ex multis deliciis processit ad justificationem, ul scilicet non ab uno, seda multis, imo ab omnibus peccatis nos justificaret. Opponit Paulus zx'?w;xa x.x»z.fí¡xa, id est gratiam et reatum : rursum îiz.aîwux xxl z.xTxxp-.ax, id est justificationem ct condemnationem. Hinc S. Augustinus, lib. H *De Nuptiis et Concupiscentia,* cap. xxvn, docet peccatum originale sufficere ad condemnationem. Infinies tmiTorijmieob

17. Multo magis abundantiam guatib, et donationis, et justitle accipientes, in vita regnabunt per UNUM Jesum Christum. — *In vita regnahunt, q. d.* Adam invexit regnum mortis, Christus vero eminentius, et gratia, justitia bonisquo omnibus abundantius invexit regnum vite, in quo nos reges fecit, ut vitam hic gratiæ divinam, ct postea sino morte æternam et gloriosam adipiscamur in coelis. Ita Thcophylactus. v»r».ik

Nota : Non dicit Paulus, *vita regnavit,* sicut dixit, *mors regnavit,* quia suavius et gloriosius sonat, *justificati regnabunt in vita per Christum,*

quam d dixisset : Vita regnabit in justificatis per Christum. Preclare S. Bernardus, epist. 190 *ad Innocentium Pontif. contra errores P. Abailardi,* qui docebat Christum esso nostrum doctorcm, non redemptorem : «Si gratia, inquit, venumdatus sum, gratis non redimor? Quod si dixerit : Pater tuus addixit te, respondebo : Sed frater meus redemit me. Cur non aliunde justitia, cum aliunde reatus? Alius qui peccatorem constituit, alius qui justificat a peccato. Alter in semine, alter in sanguine. Sed justitia, inquiet, sit cujus est : quid ad te? Esto. Sed sit etiam culpa cujus est : quid ad me ? »

Ver*. is. 18. Sicut i-eii unius delictum in omnes homines (supple, reatus perlransit) in condemnationem : sic et per unius (Christi) justitiam (Græce íutxíuixx, id est *meritum,* quod est causa nostræ justificationis et justitiae) in omnes domines, — supple, donum et beneficium Christi pertransiit, scilicet in omnes qui a Christo spiritaliter descendunt, ct baptismo in illo renati sunt. Nam Paulum pro-

Loqnihir Pr*e do gratia justificante, non preveniente,

pntia patet tum ex vers, seq., tum quia Christum op-

jmtifi- ponit Adamo, qui omnibus ex se natis efficax est

nni "l.nr- 001183 damnationis, sicut Christus omnibus ex se

venicutc. renatis etlicax est causa justificationis et immortalitatis.

aowiie- Nola : Ahcxju;*#, id est meritum Christi, distin-

nuoHs h*c Apostolus a Ji*xiw<n;, id est a justifica-

iJ.X-' tione, et a îwxicrivr., id est a justitia. Hæc enim

uà tertia est in nobis, prima vero est in Christo, se-

in cinis- eunda autem effective quidem est in Christo,

to>. l' quasi agento, sed subjective est in nobis, quasi

reclive e:i,n recipientibus. Id ita esse constat ex opposi-

in Chris- tione T6Û Jucxió¡ixtc; et rcû rrx:arrwj-xTc;. Flxfirrwu-x

futivr'in cri',n Apostolus vocat delictum, ct offensam Adæ

nobb. transfusam in posteros : ergo St*xí<ü(xx illi oppositum vocat obedieutiam et justitiam Christi in posteros ejus, puta in credentes transfusam. Unde quod hoc loco vocat J'ixxiwp.x, vers. 13 vocat teax&ìv, id est obedieutiam. Lego vers. 19, qui hunc explicat.

In justificationem yitæ, —qua a morto peccati ad vitam grati® et glori® revocamur. Palet vers. 16: ita S. Augustinus, lib. *De Peccat, meritis,* cap. XV.

Aliter hæc explicat Tolctus. Putat enim *justificationem vitee* hic appellari actionem et operationem, qua Deus ex justitia ct merito Christi justi omnes homines, etiam reprobos, a morte sucitabil ad vitam perpetuo duraturam, non ipsorum merito ac justitia, sed Christi, ut dixi; verum nusquam sic accipitur justificatio vil®.

v<ru i», to. Sicut peu inobedientiam unius hominis (Ad®) PECCATORES CONSTITUTI SUNT MULTI (OUIUCS Ad® posteri), ita et per unius (Christi) obeditionem JUSTI CONSTITUENTUR MULTI, — omnes Scilicet, qui ex Christo per fidem ct gratiam renascuntur.

Adverte hic, quis el quantus fuerit fructus linin': obedienü®, ct unius inobedicnliæ. Ex hoc loco recte Doctores inferunt concluduntqne hoc modo : In Adamo fuit vera inobedientia, ergo et TnChH* in Christo fuit vera et proprie dicta obedientia, quæ præcepto Superioris se subjicit et conformat, ac consequenter datum fuit Chricto præceptum a ' Patre moriendi, et sic redimendi nos. Hoc enim 'V,. * fuit objectum obedientiæ Christi, cui Christus «pum obedivit.

Nota : Ab Apostolo affertur hic triplex antithesis ct dissimilitudo inter Adam et Christum.

Primo, Adam omnes perdidit, Christus omnes Mnlti- reparavit.

Chrisiiet Actual iatiUè-

Secunda, Adam unicum peccatum ad posteros transmisit, Christus ab omnibus peccatis actualibus eosdem liberat.

Tertio, Adam unum malum, quod nullo modo intendi potest, scilicet peccatum originale, propagavit; Christus abundantiam gratiarum effudit. Ilis adde, uberiorem ct potentiorem esse gratiam Christi quam fuerit peccatum Adæ.

Quarto, quia Adæ peccatum tantum poenam damni in nos induxit: Christus et a pœna d.imni, et a poena sensus, quæ actualibus peccatis debetur, nos liberat. Rursus ex Adamo trahimus concupiscentiam, sed per Christum illa facta est materia magnæ tam luctæ ,quam victoriæ et triumphi: camque per gloriam in cado Christus exlirpabit.

Quinto, per Adam amissa est gratia, qua homo perseverare posset; per Christum datur gratia crebrior et uberior, ut in tanta infirmitate, inter tot hostes fortior stet, et actu perseveret. Ita S. Augustinus, toto lib. *De Bobo perseverantia.*

Sato, per Adam omnes morimur temporaliter; per Christum resurgemus ad vitam tum animæ, tum etiam corporis immortalem et gloriosam.

Septimo, non peccatum Adæ, sed gratia Christi Gntii Cbnstt s» se extendit ad B. Virginem, qu® est mare grati u 'ézs» rum, cl plus habet gratiæ, quam omnes homines 10* simul. Addit Pererius, Suarex et alii, etiam ad angelos Christi gratiam se extendisse eosque per merita Christi justificatos esse, ad quos peccatum Ad® pertingere non potuit.

Octavo, licet Adam actu plures inficiat, quam ex Christo renascantur : Christi tamen gratia quoad sufficientiam el oblationem se extendit ad omnes, non tantum ex Adamo genitos, sed quoquo modo producibiles, V. g. si Deus eos de novo crearet.

Nono, per Adamum reducti sumus quasi ad statum pura* naturæ; per Christum elevati sumus ad statum magis spiritualem et sublimiorem, quam in quo Adam fuit conditus, et ad vitam plane coelestem.

Decimo, per Adam facti sumus similes bestiis, per Christum angelis, imo natura nostra in Christo et B. Virgine exaltata est super omnes angelorum choros.

Undecimo, Adam privavit nos ligno vite; Chris- A<hm tus dat panem , qui de cœlo descendit, et dat vitam æternam, puta seipsum totum, Deum scilict ! vii»,

Cirt-in» ct hominem , in cibum dat nobis in Eucharistia.

iÍí''e? <i t. r>. iu c"$ r'íi- n- Xi.n. aet um?' Duodecimo, Adam privavit nos gratia justitiæ originalis; Christus dat copiam gratiarum ct virtutum : *primo,* quia dat virtutes, quæ non fuissent *n <*alu innocentiæ, scilicet patientiam, pœnitentiam, martyrium, virginitatem, apostolatum etvirtutes religiosas. *Secundo,* harum et aliarum omD'um m3.¡orcm Tiam fuisset in statu innocentiæ, dat copiam, intensionem ct continuum augmentan").

Nmm* 5' 'll'zi io ad partirf. ju iw ttnim Nota *secundo :* Sicut in Adam omnes peccavimus, sic in Christo omnes justificati sumus, id juste pro peccatis satisfecimus, ct menti sumus justitiam ; sed sicut ad contrahendum peo ca(Um originale necesse est ex Adamo naturaliter nasci, ita ad justitiam Christi participandam, necesse est ex eo nasci spiritualiter per baptismum.

Nota *tertio,* hinc sequi contra hrereticos, quod, sicut inobedientia ct peccatum Adre realitcr inhaeret nobis, non autem tantum imputatur nobis, ita quoque, imo magis inhrereat nobis gratia Christi, non autem tantum imputetur nobis : alioqui tn›m longe efficacius esset peccatum Adre quam gratia Christi, qure peccatum tollere non posset, sed tantum abscondero.

Jnrtlth iaUt.L

Ver». »o. 20. Lex autem sübiktbavtt ut abundaret delictum (1).—Nota vocem «subintravit, n <7.d. Obiter, ct quasi furtim ad tempus breve, scilicet usque ad adventum Evangeli!, intravit lex in mundum; ut esset Judæorum quasi predagogus ad Christum. Græcum «npuoñXOn significat, ait Budreus, irrepere ct fallere introeundo ct se insinuando. Sic hic lex quasi latenter se insinuavit, et, ut noster Interpres vertit; *subintravit,* directe quidem ad '10C' ut d>ss°lutos hominum mores restringeret, illosquc duceret ad Christum, qui cos sanaret : sed indirecte ad id quod sequitur, scilicet, « ut abundaret delictum, » *q. d.* Unde factum est, ut abundaret delictum. Vocula enim *ut* conscquentiam significat,non causam. «Nitimur enim in vetitumsempcr,cupimusquenegata.nVidecap.xxiv. « Lex, inquit S. Augustinus *in Psal.* cn,ideo data est, ut crescente peccato, humiliarentur superbi, humiliati confiterentur, confessi sanarontur.» Idem, tract. Ill *in Joan. :* «Lex; inquit, minabatur, non opitulabatur; jubebat, non sanabat; languorem ostendebat, non auferebat. » Quare minus genuine S. Ambrosius, epist. 71 *ad Irenæum,* «subintravit,» inquit, lex, quia quasi fortuito intravit, ut succederet legi naturali, qure iu menlibushominum erat obscurata. Nec enim legis naturalis mentionem hic fecit Apostolus, nec ob eam solam instaurandam data fuit lex Mosis.

tn hb at tT Uctam. *Ut.* b--› ‹a"UTn- *tr^v¸n'.* tnm »« "

(1) Quid vero lex, dicere poterat Judæusî Si ita se res ialn , ut Christus sit causa vitæ, sicut inortis Adamas, quid ergo egit lex Mosis? Respondet Paulus : Lex autem insuper accessit, ut atrocitas peccati eo magis apparem (nam Hebraeis saepissimo dicitur *este* quod apparet) ; vel, *ut* sutnendo ínCxnxó»;, eo *eventu, ut nu*i-n/ precatorum *multiplicaretur.*

Dices : Lex publice tanta pnmpa fn Sina rogata tot cst ct accepta, ergo non furiim intravit. t* t/¸atw

Despondeo : Nego consequentiam, quia Deus Ilebrreos ex Ægypto media nocte, quasi latente) eduxit in desertum Sina, ibique nil tale exspectantibus legem promulgavit. doo.

Alii vertunt, lex *praterea intravit, q. d.* Prretcr morbum ex Adamo contractum, accessit lex, qure morbum auxit.

Occurrit hic Apostolus objectioni. Dicet enim aliquis : Dixisti, Paule, vers. 15 : *Usque ad legem peccatum erat in mundo* : ergo post legem, ct per legem Mosaicam ablatum cst peccatum : ad quid enim aliud data cst lex ? Respondet Paulus, adeo per legem non esse ablatum peccatum, ut magis per eam sit auctum, vitio quidem hominum, sed occasione accepta ex lege, qure multiplicavit prreccpta, ncc tamen hominibus infirmis vires dedit ad ea implenda. rea- t*» .wctma.

Notat hic Apostolus tres mundi status : *primus* fuit ab Adam ad Mosen; *secundus* a Mose ad Christum ; *tertius* a Christo ad finem mundi : in *primo* regnavit peccatum ct mors ; in *secundo* Icx, quæ peccatum auxit; in *tertio* gratia, qurepeccatum ct mortem sustulit. *Tm* l

Unde Apostolus hic quasi comoediam instituit in tres sccnas distinctam, et per prosopopoeiam, cuique scenro suam personam, quasi choragum, assignat, qure quasi rex dominetur ct regnet : tres ergo reges hic, qui inter se confligunt, sunt peccatum, lex, gratia, sive Adam, Moses et Christus; quorum quisque suum habuit regnum et regnandi tempus ct spatium. Tm mnnJl ¿ m»..

Pulchre quatuor hominis status inter se comparat S. Augustinus, lib. LXXXII1 *Qucest.,* Quæst. LXIX : « Prima, inquit, est actio ante legem, seeunda sub lege, tertia sub gratia, quarta in pace. Ante legem actio cst, cum peccatum ignoramus, et sequimur carnales concupiscentias. Sub lege est actio, cum jam prohibemur a peccato, et tamen consuetudine ejus victi peccamus. Tertia actio est, cum non vincimur delectatione consuetudinis maire, sed per gratiam ei resistimus. Quarta actio, cum omnino nihil est in homine, quod resistat spiritui. In prima ergo actione, qure est ante legem, nulla pugna est cuín voluptate. In secunda, qure est sub lego, pugnamus, sed vincimur. In tertia pugnamus ct vincimus. In quarta non pugnamus, sed perfecta ct relerna pace requiescimus. » C!ir"'ir; t gntii. gj*™ ftit« l"l'' Mr™^'

Notanda hic est sententia D. Thomre, de triplicis legis fine, respectu triplicium hominum. Tripi»»

«Circa finem legis, inquit, scicndmn est, quod in populo Judæorum tria fuerunt hominum gcnera , sicut ct in quolibet alio populo : scilicet duri, id est peccatores et rebelles, proficientes ct perfecti. Quantum igitur ad duros, lex fuit data in flagellum, ct quantum ad praecepta moralia, ad quorum observantiam cogebantur per pœnæ comminationem, ut palet *Levit,* xx, et quantum 'nípu.'l cium lio- ,ulnuiai

nrl croremonlalla, quro ideo sunt multiplicata, no liceret cis diis alienis alium cullum superaddere, *Ezech.* xx : In manu valida ct brachio extento, ct in furore effuso regnabo super vos. Sed proficientibus, qui dicuntur mediocres, lex fuit in paedagogum, secundum illud *Galat.* m : Lex paedagogus noster fuit in Christo. Et hoc quantum ad cærcraonialia, quibus ad justitiam promovebantur. Perfectis autem fuit, quantum ad crorcmonialia quidem in signum, secundum illud *Ezech.* XX : Sabbata mea dedi cis, ut essent signum inter mo, etc. Quantum ad moralia vero in solatium, secundum illud quod cap. vu ait Paulus : Condelector legi Dei secundum interiorem hominem. »

Ubi autem abundavit delictum $ superabundavit gratia. — *Ubi,* id est, postquam in mundo, occasione legis invaluit peccatum ; postquam mundus ad summum malorum ct peccatorum venerat in statu legis, tunc mox venit Christus, quasi medicus potentissiinus et elementissimus, qui abundantiam et efficaciam graliro suro ostendit in curando et abolendo peccato regnt«ìtw pecxnti.

21. Ut sicut regnavit peccatum in mortem (per-v*re.tu trahens scilicet peccatorem in mortem corporalem et aeternam), ita et gratia regnet per justitiam in vitam «ternam,—ut scilicet per justitiam assequamur vitam aeternam, ad quam justitia dat jus, <]. *d.* Gratia Christi superabundavit ad hoc, ut mortis et peccati regno destructo, regnum justitiæ et reternæ vitro instauraretur, et lontre latcque propagaretur per Christum. Vide hic duo regna, unum mortis, in quo regnavit Adam et Adro peccatum; alterum vitro, in quo regnat Christus Christique gratia, quro prius regnum mortis evertit. Inter hroc duo subintravit lex , ut faceret quasi interregnum, sed frustra; nam lex regnum peccati potius auxit, quam suspendit, Unde necesse fuit venire Christum, qui sua gratia regnum peccati ct mortis exscinderet. Prroclare S. Augustinus, in *Sententiis,* num. 194 : o Rationalis anima, inquit, est domina corporis sui, quro inferiori non bene imperabit, nisi superiori se Deo tota charitatis subjectione servierit. »

Duo re» I'v'r' m. B ' 4 nam.

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ffcc *capite, de more, Apostolus post dogmata, ad mores dogmatibus conformes transit, hortaturque fideles, ut justitia per Christum accepta servanda ct augenda studeant.*

Primo ergo, docet nos in baptismo Christo consepultos, complantatos, et commortuos esse peccato, ut deinceps in novitate vita ambulemus, sicut Christus semel mortuus, ad novam vitam, non amplius moriturus resurrexit, ut ct nos quandoque cum eo ad gloriam resurgamus.

Secundo, vers. 12, *docet in Christianis non debere regnare peccatum, ut obediant concupiscentiis ejus, utpote qui per Christi gratiam liberati sunt a peccato, ct servi effecti justitia; itaque par esse, ut membra sua tradant in obsequium justitia ad vitam, qua prius tradiderant immunditia ad mortem. Nam, ut ait vers, ultimo :* Stipendia peccati, mors : gratia autem Dei, vita roterna.

1. Quid ergo dicemus? Permanebimus in peccato ut gratia abundet? 2. Absit. Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo? 3. An ignoratis, quia quicumque baptizad sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus? 4. Consepulli enim sumus cum illo per baptismum in mortem : ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novilate vitie ambulemus. 5. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus : simul et resurectionis erimus. G. Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruatur corpus peccati, et ultra non serviamus peccato. 7. Qui enim mortuus est, justificatus est a peccato. 8. Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quia simul etiam vivemus cum Christo : 9. scientes quod Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. 1Ü. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel : quod autem vivit, vivit Deo. 11. Ita et vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo in Christo Jesu Domino nostro. 12. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus. 13. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato : sed exhibete vos Deo, tanquam ex mortuis viventes : et membra vestra arma justitiæ Deo. 14. Peccatum enim vobis non

dominabitur : non enim sub lege estis, sed sul) gratia. 15. Quid ergo? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit. 16. Nescitis quoniam cui exhibetis vos servos ad obcdiendum , servi estis ejus, cui obeditis, sive peccati ad mortem, sive obcditionis ad justitiam? 17. Gratias autem Deo, quod fuistis servi peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinae, in quam traditi estis. 18. Liberati autem a peccato, servi facti estis justitiæ. 19. Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestrae : sicut enim exhibuistis memhra vestra servire immunditiæ, et iniquitati ad iniquitatem ; ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem. 20. Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ. 21. Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis ? Nam finis illorum mors est. 22. Nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam. 23. Stipendia enim peccati, mors. Gratia autem Dei, vita æterna, in Christo Jesu Domino nostro.

Ver». I. J. QUID ERGO DICEMUS ? PERMAXEBIMÜS 15 PECCATO ut gratia abuxdet ? — Est prolepsis, qua Apostolus occurrit quorumdam objectioni. Dicet enim quis : Si, o Paule, verum est, quod dixisti cap. superiori, in fino : « Ubi abundavit delictum, superabundavit gratia; » ergo peccata peccatis addenda sunt, ut gratia Dei magis abundet.

Respondet Paulus, *Absit :* ita Patres. Undo patet peccatum hic proprie accipi, licet aliqui metonymice pro fomite peccati accipiant (1).

Ver». • Rapici b , Trito- n>ri -o- ri.. vi p'.- “ ’

2. Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus IX illo? — NotaiTò *peccato* potest hic accipi dupliciter, scilicet *primo,* ut sit ablaţv¡ casus, idemquo sit «mortui peccato,» quod mortui per peccatum, quomodo loquitur Apostolus, Epftes. n, b; *secundo,* ut ti *peccato,* sit dativi casus, et tunc mori peccato, idem est quod renuntiare peccato, abdicare peccatum. S. Cliry-sostomusutroque modohic accipit, unde duplicem aflert expositionem. *Primo,* « qui mortui sumus peccato, » id est, inquit, qui vitam spiritualem per peccatum amisimus. Vel *secundo,* qui peccato deleto amplius ei non obedimus, sed illi jam renuntiavimus, illudquo abdicavimus. Verum secundus hic sensus potior est, magisque genuinus; opponitur enim directa anlhilhesi ei, quod subdit Apostolus, *quomodo adhuc vivemus in illo?*

Nota: Vivere justitire, vel peccato, est operationes vitæ circa justitiam vel peccatum, seu opera ¡leccali vitalia facere et exercere, scilicet cum homo rationalis per voluntatem, amorem , desiderium, gaudium obedit, delectatur, sequitur, fruitur concupiscentiis et appetitibus, qui sunt contra legem Dei, nec divinat, sed suro vo-

(1) Sequitur tractationis dogmatic® altera pars, qua r^poudetur ad varias objectiones, quæ doctrinæ supenon opponi poterant, ct fortunis diam solebant. Et hoc quidem cip. vi prolixe demonstrat Paulus,hac doctrina Mininibus non dari occasionem ct licentiam peccandi ; ene poüus illius hanc vitn, ut ad mentis et vit® cmendilicneiA monstm viam, atque ad eam incitet hornidtoqae permoveat.

luntati indulget. Sic e contrario peccato mortuus dicitur, cum hæc opera vitæ, hos amores non habet, sed a so præscindit et abdicat. Mot's enim est plena derelictio, et separatio, ac præcisio. Sicut ergo Religiosi mortui debent esse mundo, ut non delectentur, nec misceant se rebus mundanis, ita omnes Christiani mortui debent esse peccato. Vide dicta *Galat.* vi, I L

Nola : Hoc cap. peccatum ct peccati fomitem considerat Apostolus, quasi dominum quemdam, aut regem in homine tunc regnantem, quando pravis ejus molibus et desideriis obsequitur : persistit enim in prosopopœia, do qua dixi cap. præccd., vers. 20.

3. Qü ICü MQUB BAPTIZAT! SUMUS IN’ CHRISTO JESU, IN MORTE IPSIUS BAPTIZAT! SUMUS.—*Baptizad in Christo,* id est baptizati in virtute, nomine, meritis non Joannis, sed Christi : ita Orígenes et Anselmus. Ver*1

Secundo Pererius, *in Christo,* inquit, id cstïnChr^ per Christum. Sed Graeca habent <k XptçA, in 4^1. Christum, et ita legit Tertullianus, lib. *De* Re- ter lip-*surrect. camis, q. d.* Paulus : Per baptismum liuti. estis inserti in Christum quasi rami in novam arborem, ct facti estis de ejus corporo, mystico scilicet, quod est Ecclesia. Ex hoc loco clsimilibus putarunt nonnulli validum esse baptismum, si quis hac forma baptizet : « Ego te baptizo in nomine Christi, n omisso nomino Patris et Spiritus Sancti. Ita censent Magister, in IV, distan; Adrianos, *Quæst.* 1, art. 2; Cajelanus, III *part., Quant.* LXV1, art. 6. Idem videtur sensisse ut privatus Doctor, Nicolaus I Pontifex respondens ad consulta Bulgarorum. Ait enim : «Hi profecto, st in nomine Trinitatis, vel tantum in nomino Christi, sicut in Actis Apostolorum legitur, baptizali sunt, rebaptizari non debent. » Idem docet S. Ambrosius, lib. I *De Spiritu Sancto,* cap. in, et Üeda in *Actor,* x. An bipIhmm ia nomino wh" ChrL-ti vileali

Secundo, S. Thomas, HI part., Quast. LXVI, art. G, censet Apostolos ex Dei dispensationo baptizasse in nomine Christi, ad nomen ejus illustrandum; nunc autem id non licero, nec

valero baptismum, nisi conferatur exprimendo tres personas SS. Trinitatis.

Verum alii Paires ct Doctores possim censent non valere, nec unquam valuisse baptismum, nisi nominentur singul® person® SS. Trinitatis. Citat cos Suarez, III *part., Quast.* LXVl, art. G. Imo idipsum definivit Pelagius Pontifex, cap. *Si revera de consecrat.,* dist. 4, ubi talem qui baptízalas est in nomine Domini, id est Christi, dicit esse rebaptizandum in nomine Patris , ct Filii, ct Spiritus Sancti. Idem asseverat Zacharias Pontifex eadem dist., cap. *In Synodo Anglorum.* Cum ergo ait Paulus nos baptizari in Christo, et Lucas in *Actis,* in nomine Jesu, intelligc, *in Christo,* id est, primo, in auctoritate, virtute et meritis Christi ; *secundo,* in baptismo a Christo instituto, qui confertur in nomine Patris, ct Filii, ct Spiritus Sancti; *tertio,* in nomine Christi, sed non solo; *quarto,* probabile est Apostolos addidisse in baptismo hæc verba, *Jesu Christi,* dicendo : Ego te baptizo in nomine Patris,et Filii ejus Jesu Christi, ct Spiritus Sancti. Hoc enim plurimum conducebat ad illustrandum novum hoc nomen Christi apud Judæos et Gentes, præsertim cum sic Christus poneretur cura Patre et Spiritu Sancto, auctor sanctificationis. Ita S. Rasilius, lib. De *Spiritu Sancto,* cap. xu, aperte asserit in baptismi forma nullam trium personarum posse omitti ; ct ideo cum Paulus ait nos baptizari in Christo, vel in Spiritu Sancto, coderas quoquo personas intelligendas esse. « Siquidem, inquit, Christi appellatio, totius deitatis est professio : quippe qu® simul declarat et Deum (Patrem) qui unxit, et Filium qui uncius est, ct Spiritum Sanctum qui est unctio, sicut a Petro in *Actis* didicimus : Jesum Nazarenum, quem unxit Deus Spiritu Sancto ; item in *Isaice* cap. lxi : Spiritus Domini super me,eo quod unxit mc.Et Psaltes, *Usai.* xuv: Proptcrea unxit te Deus, Deus tuus oleo cxultationis, ultra participes tuos. »

In morie. — Greco «ìtròoàwrw, in mortem, id est in similitudinem et rcpræsentationem mortis Christi baptizat! sumus. Qui enim baptizantur ct aquis immerguntur, Christum mortuum et sepultura representan! allegorico, idque ut tropologica similitudine significent, sicut Christus inol|llU9 est vit® temporali, ita se mori peccato, ail S. Chrysostomus, per baptismum, quo peccala merguntur et sepeliuntur ; mori, inquam, Peccato» tu,n Per v*m °t efficaciam baptismi, ut oit S. Augustinus, *Enchir.* 1.1 (ubi hinc probat infautes habere peccatum originale, quia scilicet baptizantur) ; tum per propositum sanctura novro vit®, quod concipit baptízalas : ita Tertullianus, lib. De *rmnilentia.*

Probat hic Apostolus nos mortuos esse peccato, nec illi vivero debere, ex eo quod per baptismum inserti sumus Christo, ut vivamus vita Christi et Christiana ; baie enim ex diametro poetato repugnat.

4. COXSEPUEXI SCJ1VS CUM IULO PER BAPTISMUS Ven. I. in mortem. —Probat Apostolus nos esse mortuos peccato, ex mystica baptismi sepultura; unde ait, *corisepala sumus, q. d.* Nos tanquam mortui peccato scpulti sumus in baptismo , sicut Christus mortuus corporaliter traditus est sepultura, nemo enim sepelitur nisi mortuus. Ritus ergo baptismi, scilicet trina mersio allegorico repræsentat 1res dies scpultur® Christi, et tropologice represent'd sepulturam ct mortem peccati. Unde cx hac causa et rcpræsentalione, in die sepultura Christi, scilicet sabbato sancto, solemnis baptismus celebrari solet. Vide Damascenum, lib. IV De *Fide,* cap. X.

Nota hic dissimilitudinem inter sepulturam Christi et baptismum. Christus enim prius mortuus est, quam sepultas : hæc vero baptismi sepultura, quia Sacramentum est, mortem peccati in nobis efficit ; itaque morte peccati est prior et anterior, non tempore, sed natura, ut recte advertit Percrius et Tolclus, et hoc est quod ait Paulus : « Conscpulli sumus in mortem,» *q. d.* Cum Christo in baptismo quasi sepelimur, ad hoc ut moriamur peccato : hanc enim peccati mortem affert ct inducit hæc sepultura baptismi, ílinc moraliter Patres monent nos, ut semper ante oculos habeamus professionem, quam fecimus in baptismo, dicentes : « Abrenuntio Satan®, » et consequenter peccato.

a Ingressus es, inquit S. Ambrosius, lib. *De iis qui mysteriis initiantur,* cap. n, regenerationis sacrarium, repete quid interrogatus sis, recognosce quid responderis. Renuntiasti diabolo et operibus ejus, mundo et luxuriæ ejus ac voluptatibus, tenetur vox tua non in tumulo mortuorum, sed in libro viventium. Præsenlibus angelis locutus cs: non est fallere, non est negare.» Et S.Augustinus, lib. IV *De Symbolo ad Catcch.,* cap. i, tom. IX : « Exclusus est, inquit, inimicus de cordibus vestris; huic vos renuntiare professi estis, in qua professione non hominibus, sed Deo ct angelis ejus conscribentibus dixistis : Renuntio. Renuntiate non solum vocibus, sed et moribus ; non tantum sono lingu®, sed ct actu vil® ; nec tantum labiis sonantibus, sed et operibus pronuntiantibus. Scitote vos cum callido , antiquo et veternoso inimico suscepisse certamen : non in vobis post renuntiationem inveniat opera sua, non jure vos attrahat in servitutem suam : deprehenderis enim ct detegeris, Christiane, quando aliud agis, cl aliud profiteris : fidelis in nomine, aliud demonstras in opere, non tenens promissionis tu® fidem : modo ingrediens ecclesiam orationes fundere, post modicum in spectaculis cum histrionibus impudico clamaro. Quid libi cum pompis diaboli, quibus renuntiasti Ÿ » Hinc etiam baptizatis sacerdos dat vestem candidam, quasi tessorara puritatis ct innocenti®, dicens : u Accipe vestem candidam , sanctam et iinmaculalaiu, quam perferas sme macula auto tribunal Christi;

ut habeas vitam æternam. n Qua de re ita Lactantius canit in *Carmine paschali :*

Candidos egreditor niveis exercitos undis,
Atque vetus vitium purgat in amne novo.
Fulgentes animas vestis quoque candida signat,
Et grege de niveo gaudia pastor habet.

Quare pathetice Muritla Diaconus, apud Victorem Uticensem, lib. Ill *Persecution. Wandal.,* ad Elpidophorum apostatam ct carnificem tam suum quam aliorum orthodoxorum, expandens et ventilans lintea illa, quibus Elpidophorum olim c
Pniebra sacro fonte susceperat : « Hæc, inquit; sunt lin-
“ tea, Elpidophore, minister erroris, quæ te accusabunt, dum majestas venerit judicantis, custodiente diligentia mea ad testimonium tuæ perdi-
l **on*s› demergendum tc in abysso putei sul-
qn.j.t:, phurantis. Uree to immaculatum cinxerant de
primam fonte surgcntem. Hæc tc acrius persequentur
in¿¿inD* flammanleni gehennam cum coeperis possidere, quia induisti tc maledictionem sicut vestimentum, scindens atque amittens veri baptismatis et fidei sacramentum. Quid facturus es, miser, cum servi patris familias ad camam regiam congregare coeperint invitatos? Tunc te aliquando vocatum, terribiliter indignatus, exutum stolam Rex conspiciet nuptialem, dicctquc tibi : Amice, quomodo huc venisti, vestem non habens nuptialem? Non video quod contuli, non nosco quod dedi. Perdidisti militi® chlamydem, quam in tela virgineorum membrorum decem mensibus texi, et tendiculas crucis, quas extendens aqua mundavi, ct purpura mei sanguinis decoravi, non conspiciunt oculi mei; characterem non video Trinitatis; talis non poterit interesse epulis meis : ligate cum pedibus et manibus, » etc.

Ut quomodo Christus resurrexit a mortuis FER GLORIAM PATRIS, ITA ET NOS IN NOVITATE VITE AMBULEMUS. — *Per gloriam Patris,* id est per divinam virtutem; vel; ut Thcodorelus et Theophylactus, per propriam divinitatem suam; eadem enim est gloria, sive gloriosa divinitas Patris ct Filii.

Secundo ct aptius Cajetanus, ut plenior sit comparatio inter Christum et nos, sic explicat, *per gloriam Patris,* id est, inquit, per vitam gloriosam ct immortalem, quam Christus resurgens accepit a Patre, *g. d.* Christus resurrexit ad hoc, ut gloriosam et divinitati convenientem vitam ageret, qualis decet Filium Dei. Unde congruum est, ut et nos baptismo resurgentes novam vitam dignam filiis Dei agamus, idque continuo et constanter in ea pergendo et proliciendo : hoc enim significat verbum, *ambulemus.*

Posset *tertio,* Græcum Sii verti *propter,* vel ut Syrus vertit, *in gloriam Patris.* Valde enim glorificalos est Pater in resuscitatione ct resurrectione Christi. Prreclare S. Augustinus in *Enchiridio,* cap. l il i : a Quidquid, inquit, gestum est in cruce Christi, in sepultura, in resurrectione tertia die, in ascensione in cœlum et sedo ad dexteram Patris, ita gestum est, utils rebus non tantum mystice dictis, sed etiam gestis, configuraretur vita Christiana, qure hic geritur. Nam , propter ejus crucem dictum est : Qui Jesu Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis ct concupiscentiis; propter sepulturam : Consepulli sumus cum Christo per baptismum in mortem; propter resurrectionem : Ut quemadmodum Christus resurrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vit® ambulemus ; propter ascensionem sedemque ad dexteram Patris : Si consurrexistis cum Christo, qu® sursum sunt qurerite, ubi Christus est ad dexteram Dei sedens ; qu® sursum sunt sapite, non qu® super terram. »

5. SI ENIM COMPLANTATI FACTI SUMUS SIMILITUDINI 1
mortis ejus, simul et (supple, complantati similitudini) RESURRECTIONIS ERIMUS.—Excitat 11ìc ApOStolus ad novitatem vit®, per spem resurrectionis.

Nota:Pro *complantati,* græce est oùpçurw, quod non est participium, sed nomen , quasi dicas, *consititii.* Jam sensus est, si Christo insili sumus, perinde ac rami inseruntur arbori, ut ex ea succum sugant et hauriant, sic ut ex morte Christi, cujus similitudinem gessimus in baptismo, tanquam e radice similem quamdam peccati mortem sugamus, ut nimirum per mortem Christi, in qua baptizati sumus, mortui simus peccatis; si, inquam, ita inseramur Christo, participes quoquo erimus resurrectionis Christi. Ergo tò *similitudini* ex hebraísmo accipitur pro *in similitudinem,* id est in conformationem mortis Christi. Posset tamen cum Syro sic accipi *:similitudini,* id est, per similitudinem, vel in similitudine, puta in baptismo, qu® est similitudo et repræsentatio mortis ct sepultar® Christi.

Veruni antithesis sequens primum sensum ex- Chrirta
poscit; nam pari modo tacite subdit Apostolus, quód aliquando complantati ct insiti erimus nmi jr.
Christo, similitudini, id est ad similitudinem, re- bori,
surrectionis ejus, ut nimirum ex Christo quasi resurgente, similem nos ipsi resurrectionem sugamus et participemus. Persistit Paulus in metaphora plant® .Sic enim sacra Scriptura Christum Inebri»-
vocat virgultum et vitem, nos palmites, et Chris-,n
tUS in nobis dicitur crescere, nosquo m Christo dicimur adolescere, esseque arbores frugifer®, quas ministri Christi dicuntur plantare et rigare. Dicit ergo: Sicut ramus in arbore insitus, moriente quasi per hiemem arbore, illi pariter etiam ipse commoritur, et rursum arbore tempore veris quasi resurgente, una quoque ramus resurgit: sic qui Christo coinsitus, peccato commoritur, in hieme hujus vit® et passionis : ct hic Christo quoque in vere illo universali resurrectionis, cum novum cœlum et nova terra repullulasccnt, consurget ad gloriam. Ita Orígenes. Undect Tertullianus, lib. De *Carnis resurrect.,* cap. xi.vii, sic legit: «Si enim consati sumus simulacro mortis Christi, simul et resurrectionis erimus; » iiludque sic

explicar: « per simulacrum (pei repraesentationem) enim morimur in baptismo,sed per veritatem resurgemus in carne, sicut et Christus. »

Sensus ergo est, 7. *d.* Paulus : Sicut mortis et passionis Christi in hac vita consortes facti sumus, ita pariter et resurrectionis Christi in futura vita consortes fiemus : nam et huic insili sumus, ulpote cujus, aeque ac mortis Christi, in baptismo gessimus similitudinem. Nam sicut immersione, in baptismo tuo ct sepulto ; ita vicissim emersione ex aquis baptismi, configuramur Christo resurgenti : quod si autem resurrectionis Christi participes futuri sumus, fierique debemus; ergo pariter in novitate vita., qUam resurrectio Christi significat, quamque resurrectio nostra postulat et prærcquirit, ambulandum nobis est.

SicntimkuqtX cluæ Cl io baptismo, configuramur Christo mortüpüsiui tuo ct sepulto ; ita vicissim emersione ex aquis «ufigu- baptismi, configuramur Christo resurgenti : quod ¿('“.'sto si autem resurrectionis Christi participes futuri msritnU, sumus, fierique debemus; ergo pariter in novitate itjcmcr- vita., qUam resurrectio Christi significat, quam- »ur£«U. que resurrectio nostra postulat et prærcquirit, ambulandum nobis est.

Si aim mtímur enm ipso glorificiPulchre Nazianzenus, orat. I *in Pascha :* « Heri, cum Christo in crucem agebar, hodie simulcum illo glorificor; heri commoriebar, hodie simul vivificor ; heri consepeliebar, hodie simul resurgo, » etc. Et Tertullianus, lib. *De Corona militis*, cap. XIV : « Christus, inquit, favos post fella gustavit, ncc antea Rex gloriœ a coelestibus est salutatus, quam rex Judæorum proscriptus in cruce : minoratus, primum a Patre modicum quid citra angelos, ita gloriad honore coronatus est.» Ita et nos, si hic fella gustemus, postea favos cum Christo gustabimus.

Complu». tiri re- rinUj ut complantari resurrectioni Christi, sit idem ”cbri^Quod in novitate vite ambulare, uti processif, ti,est in *q. d.* Paulus: Si tanquam surculi quidam insili ritL a' SUIUUS Christo Per baptismum, sic ut similitudibuhrt' nem mortis ejus in nobis habeamus, moriendo peccatis, erimus quoque hoc ipso complantati, sive insili, vel ingenerati similitudini resurrectionis ejus : quæ similitudo posita est in novitate vitæ, ut nimirum sicut Christus ad novam et beatam vitam resurrexit, ita quoque nos ad novitatem vite resurgamus et in ea vivamus et ambulemus. Verum si hoc voluisset Apostolus, dixisset potius, *simul et resurrectionis sumus ;* jam autem non dicit *sumus,* sed *erimus :* unde magis genuino ct proprie videtur spectare futuram resurrectionem.

Praepositio (TJV significat similitudinem cum Christo, effectum «' «U- "uu™0” fju m noni»-Nota vim præpositionis <w», id est *cum,* in Grocis Apostoli vocibus, aújxyjTct, (TJv&ánrtaOxt, <rjçuj;c5a0*i, <n»*T,v, <rjjjL”áa/.u'», , aujjiCxaúaúnv , auvSd;»-ÇtcOxi, id est complantati sumus, conscpulli, concrucifixi, conviventes, compotientes, conformati, conregnantes, conglorificati Christo : cùv enim significat *primo,* similitudinem nostram in h*s cura Christo.

Secundo, significat causam omnium horum in nobis esse hanc, quod scilicet simus uniti Christo, quasi rami arbori, ita ut hæc omnia quasi succum arboris Christi a Christo Chrislique cruce et passione sugamus.

Tertio, signiticat cfiectum d Ructum quem Christus a nobis requirit, ut scilicet hæc conemur cum Christo in nobis perficere, Christumque in hisce assidue imitari ct prosequi, ut cum ipso pariter glorificemur.

6. HOC SCIENTES, QUIA (quod) VETUS NOSTER ROMO Ven. (. simul crucifixis est. — Refer *hoc scientes,* ad omnia procedentia, sed maxime ad t» *mortui sumus,* ct ad t‘› *complantati facti sumus similitudini mortis ejus, ut in novitate vita ambulemus, q. d.* Debemus mortui esse peccato, et in novitate vite ambulare, *hoc scientes,* id est, cum sciamus (per hebraismum enim ponitur participium pro verbo) quod vetus noster homo crucifixus sit (1).

Nota: *Vetus horno,* inquit I). Thomas, *primo,* q^i» .itesi macula ex actu peccati relieta; *sei undo,* est ipsa ,ltnr r* consuetudo peccandi; *tertio,* est concupiscentia; *quarto* ct clarius Toletus : *Vetus homo,* inquit, dicitur is qui peccatum ct concupiscentias, nascendo ex veteri Adamo, traxit ct sequitur, puta, vetus vita, veteres mores, vetus in concupiscentiis et peccatis, instar veteris Adami, vivendi ratio, uti pluribus dicam cap. vn. Hic ergo jam v-twhodictus vetus homo crucifixus est cum Christo, moc-uó- *primo,* per repraesentationem ; baptismo enim re- fix‘‘aîl præsentamus crucem Christi, et viliorum, scilicet Gbrido nos cum Christo esse crucifixos, et crucifixisse dui bc*- nostra vitia ; *secundo,* per efficientiam, quia scili- lcr‘ cet virtute Christi in cruce mortui, quæ baptismo nobis applicatur, peccata nostra deleta sunt. Crux enim peccatorum nostrorum est mors et destructio.

Ut destruatur corpus peccati. — *Primo,* Origenes, Chrysostomus, Ambrosius, Anselmos etP'00'**' Toletus : « Corpus peccati, » inquiunt, est tota peccatorum massa, quæ quasi unum est corpus hominis veteris, cujus membra sunt libido, avaritia, fornicatio cuilibet Christiano mortificanda, ut ait Apostolus *Coloss.* hi, 5. Hanc peccatorum massam vocat Apostolus a coipus peccati, » ut persistat in metaphora crucis, de qua dixit: *Vetus noster homo crucifixus est :* non cmm accidentia, ncc spiritus, sed corpora hominum crucifigi solent.

Nola hic peccata non legi per justitiam impu- precita lalivam, sed omnino mori et deleri in baptismo i» r per gratiam et justitiam infusam, ut hic coactus fatetur Calvinus sui oblitus. e vim, bed

Secundo, idem Orígenes sic explicat, *ut corpus icfllMru peccati,* id est corpus in peccato conceptum, nutritum et peccare solitum, *destruatur,* non sub- *potuti* stantia, sed qualitate, id est enervetur : hoc enim est Græcuin Unde et Tertullianus, lib. VuhJiT *Dc llcsurr. carnis,* cap. xun, sic legit et explicat: pwcitx

(I) Pergit Paulus ex cruce, morte et resurrectione Christi multas sumere similitudines, et eis aptare allegorica loquendi genera. Adjungit prosopopdam, qua delectatur plurimum. Veterem illam sentiendi consuetudinem dicit, ad similitudinem Christi cruci afligen* dam esse; sicut cruci aflixus non sine gravi dulure moritur, ita illa vitiosa natura uou sme dolore vi suaprivainr.

« Ut cvncuctar corpus delinquenliæ, per emendationem vitæ, nou per interitum substantial »

Tertio, Theodoretus sic legit, *ut corpus nostrum evacuetur peccato,* id est, ut peccatis sit vacuum; verum primus sensus Apostoli menti ct phrasi magis est conformis.

7. 7. Qui SNIM MORTUUS est, justificatus est a peccato. — Causam dat cur ultra non debeamus servire peccato : Quia, inquit, qui conformatus cor con drb i- «= '’«« Christo crucifixo, ct morti Christi in cruce mo- pecua». r‘CDlis› mortuus est peccato,seu vite veteri, hic « justificatus, » id est absolutus est prorsus a peccalo, ut non debeat habere cum eo commercium : sicut homo mortuus absolutus est ab hujus vite negotiis, ut iis so miscere non debeat, nec possit.

Secundo, S. Basilius, lib. *De Baptismo :* « Qui, inquit, mortuus est, hic justificatus, id est purgatus est a peccato per justitiam a Deo datam ct infusam, n

Tertio, specialius et profundius, juxta primum sensum S. Chrysostoinus et Theodor.tus sic explicant, lanquam alludat Paulus ad servum, qui dum vivit, servituti astringitur, sed in morte ab eadem absolvitur el liberatur : hanc enim metaphoram servi, vers. IG et scq., urget Apostolus, *q. d.* Sicut servus mortuus, per mortem justificatus, id est absolutus ct liberatus est a jure ct dominio heri, puta a servitute, ita ut herus in eum nullum herile habeat jus vel imperium : pari modo ct nos a servitute peccati justificati, id est liberati cl absoluti sumus hoc ipso quo eidem mortui sumus per baptismum, ut proinde amplius peccato vacare el servire non debeamus.

Ven-e. 8. SI MORTUI SUMUS CUM CIIRISTO, CREDIMUS QUIA SIMUL ETIAM VIVEMUS CUM CUIUSTO. — « Simili Vívcinus,» in vita nimirum futura, beataci «eterna. Ita Orígenes, Chrysostoinus, Theodorelus et Anselmos. *Secundo,* Tolelus : a Credimus, inquit, id est confidimus, quod simul cum Christo in nova vita gratile vivemus, id est vivere pergemus. » Sed prior sensus planior est : Apostolus enim more concionaloris, identidem Christianis proponi! premium ætcmæ vite, ut nos ad bonam sanctamque vitam alliciat ct excitet, ideoque ab anagoge baptismi, salit ad tropologiam, puta a resurrectione salit ad mortificationem viliorum, el novitatem vite ; et mox ab ca ad resurrectionem redit, idque facit secundo et tertio, sed aliis et aliis verbis. Nam hanc baptismi anagogem sive resurrectionem proposuit vers. 5, et eaiudem hoc vers. 8, et rursum vers. 9 et 11, aliis verbis inculcat, Rursum eidem tropologiam de novitate vite prepostili vers. 4, et iterum subnexuit vers. G, 7, 9, H et seq.

“‘ Idem faciendum est cuivis ecclesiastic, ut scilifc Le ccl “‘àsceat premia cum virtutibus, ulque suis n>. auditoribus jam coelum et celestes coronas, jam i . ia fugam viliorum et Christianos mores, quibus cadeslcs cerumi) acquiruntur, proponat.

9. Sciexils quod Christus resurcexs (Greco ntm,pm i-ytfDit;, id est suscitatus, vel qui resurrexit, est c'*' enim preteriti temporis) ex mortuis jam nox moRITI'R , MORS ILLI ULTRA NON DOMINABITUR. — Peli- redent hæc a precedentibus, *q. d.* Si mortui sumus Vei“ *’ peccato, credimus quia simul etiam vivemus cum Christo, in vita scilicet beata et immortali. Scimus enim Christum, postquam resurrexit a mortuis, talem vitam jam vivere, nec. amplius moriturum, imo mori mn nnsse. Cum ergo vita nostra beata post resurrecti m nl similis et conformis sit futura vitæ Christi, sequitur nos quoque tunc amplius non morituros, imo mori non posse. Ex quo discursu tacite Christianis colli christtt gendum relinquit Apostolus, cos nipote jam mortuos peccato, et traductos in novitatem vil e. r.'iod>" ideoque ordientes hic beatam vitam, et leuden- relnprô- les ad gloriosam immortalitatem, constanter in lw¿^c' hac via vitaque sancta persistere debere, ut in mortem peccati non recidant, sed sanctam el felicem immortalitatem per constantiam vite piai et Christian® repraesentent atque inchoent. Infert Orígenes ex eo quod ait Apostolus: « Mors illi ultra non dominabitur, » ergo mors antea, puta in cruce, dominata est Christo. Porro Orígenes Enor per mortem intelligit diabolum ; sed clarum est Origrot» ex precedentibus mortem proprie hio accipi. Mors ergo quasi dominus et rex hic inducitur, idradi* quæ Christo omnibusquo hominibus fuit dominata, sed per Christum dominio hoc suo est dn;nlBl. spoliata. tun.

10. Quod exim mortuus est peccato, morti la vm».io. est semel. — S. Hilarius, lib. IX *De Trinit.,* pulat lrè *quod* esse relativum, sicque vertit ct legit, «quod mortuum ut, peccato mortuum est semel; quod autem vivit, vivit Deo,» 7. *d.* Mortuum est Christi corpus semel propter peccatum, sed vivit el vixit, vivelque semper ejus divinitas; ct ita vertendum esse contendit Faber Stapuleusis, (pii Fibri nostrum taxat Interpretem, quod vertat *mortuus,* » non *mortuum*. Verum nostrum Interpretem de- tj"'?' ;- fendit Erasmus, el alii passim, imo el Deza. Gre- njiátur. cum enim ó, id est *quod,* pro 2« capitur, vel certe subaudiendum est ziri, 7. *d.* »a0' ó, id est in co quod molTllUS fuit, vel quantum ad moilem Christi attinet, semel ipse peccato mortuus est : aptius enim dicitur Christus mori et vivere, quam corpus thristi ; no scilicet videatur cura Ncstorio separare in Christo corpus et hominem a deilate.

Peccato moiuuus est semel. — Hilarius, lib. IX Tripla *Dc Trinit.,* et UEcumenius: «Peccato,» inquiunt, h'”llin id est corpore, puta corporaliter, mortuus est semel Christus. Corpus enim dicitur « peccatum » ¡,hutte metonymice, quia peccati est subjectum. Simili 1 sensu vocatur « caro peccali, » licet in Christo ’ tantum fuerit similitudo carnis peccati : vel ut Pererius explicat, « mortuus est Christus peccato,» id est vite passibili et mortali, qualis est in corpore hoc peccatis subdito.]

Secundo, S. Ambrosius, serin. 1H *in Psal.* cxmii, vers. 7 : Mortuus, inquit,est Christus «peccalo,» id est peccatori, puta propter peccatores.

Tertio ct optimo, S. Chrysostoinus et Thcodorctus, mortuus est Christus «peccato, » id est propter peccatum, ad peccatum in nobis mortificandum ct abolendum; hano enim vim hakct ^amC(^ dativi Ilebrœis. Aliter ergo Christus mortuus dicitur peccato, aliter nos ; Christus effective, nos subjective ; Christus semel *est* mortuus, nos autem wxm! nominaliler, quasi semper mor'tuï pecca'to esso e't permanere debeamus.

Quod aitem vivit, vivit Deo. — « Vivit Deo, » id est divinitate et anima. Ita GEcumenius.

Secundo, S. Chrysostoinus et Tolelus : «Vivit Deo, » id est per Dei virtutem.

Tertio ct optime, Christus jam post resurrectionem « vivit Deo , » id est apud Deum, et similem Deo vivit vitam, coelestem, divinam, beatam, immortalem. Rursum, « vivit Deo, » id est ad Dei gloriam , ut Deum perpetuo laudet et celebret : sicut enim mortuus est propter peccatum, sic vivit propter Deum ct Dei gloriam.

Vcri.il. 11. ITA ET vos EXISTIMATE VOS MORTUOS QUIDEM O"iJ '*I ESSU PECCATO, VIVENTES AUTEM DEO. — Quis sit mortuus peccato, pulchre ct minutim explicat S. Prosper, lib. De *Vita contemp.,* cap. xxi : « Quid est, inquit, mori peccato, nisi damnandis operibus omnino non vivere, nihil concupiscere carnaliter, nihil ambire? Út sicut qui mortuus est carne, nulli jam detrahit, nullum aversatur, despicit, nullius pudicitiam callida circumventione corrumpit, nemini violentus existit, neminem cahimniatur aut opprimit, non invidet bonis, aut insultat afflictis, non luxuriæ carnis inservit, non vinolentiæ deditus in se bibendi sitim bibendo magis ac magis accendit, non odiorum facibus inardescit, non compendia injusta sectatur, non potentibus aut divitibus adulatur, non inquieta curiositate rapiatur, non domesticae sollicitudinis cura distenditur, non officiosis occurrentium salutalionibus delectatur, nec superborum injuriis fatigatur ; non eum superbia inflat, non ambitio ventosa précipitât, non vana gloria turpiter jactat, non desiderium glorioso; opinionis inflammat, non distentio alieni actus illaqueat, non ad societatem turpium turpitudinis amor invitat, non rabies insani furoris exagitat, non sumptuosarum deliciarum studium mactat, non ardor animosae contentionis exanimat. » Deindo alio schemate per epitheta singulorum viliorum propria idipsum prosequitur, dicens: « Quem non facit impudentem audacia, iniquum injustitia, ferum inclementia, varium inconstantia, pertinacem contumacia, insanum vesania, doliciosum gula, rebellem inobedientia, vanum jactantia, infidelem perfidia, levem facilitas, sævum crudelitas, manducatorcm turpis edacitas, impatientem mobilita», mobilem instabilitas, vagum spiritualis infirmitas, iracundum animositas, suspiciosum perversitas, verbosum vanitas, injuriosum malignitas : qui remotus est prorsus a saecularibus illecebris , remotus ab immunditiis ct inimicitiis, remotus ab insidiis alienis, remotus *t,* rapinis vel occultoribus vel apertis, remotus a mendaciis sive perjuriis, postremo remotus ab omni genere flagitiorum atque facinorum, quibus carnaliler viventes, Deum offendant : sicut, inquam, carne mortuus ncc facere ea potest, quæ dixi, nec pati, ita ct his, ct talibus vitiis omnino non vivunt, qui viventes Deo, carnem suam cumviLiis ct concupiscentiis crucifigunt. »

Viventes autem Deo, — ut scilicet spiritu Dei, a riu sive vita spiritali et divina, puta vita grati n, non peccato, sed Deo servientes, vivatis, ij est vitam r-4Fnnhanc gratiæ in baptismo acceptam conservetis ; ri enim vn*entes* hic significat actum, non inchoatum, sed continuatum, juxta *can.* 32. Unde ait, «existimate,» id est reputate, cogitate, perpendite, resolvite, concludite, ct omnino decernite, vos Deo deinceps semper debere et velle vivere.

In Christo, — id est, *per Christum ;* vel, ut Toldas , ad *similitudinem Christi,* quia ita vivit, ut amplius non moriatur, *q. d.* Pari modo, nec vos amplius mori debetis per peccatum. Siepe Hebraei sumunt 3, id est tn, pro similitudinis, ut *in Christo* idem sit, quod i*nstar Christi.*

12. Nox ERGO REGNET PECCATUM IN VESTRO MOR- Ven. It TAI.I CORPORE , UT ODEUIATIS CONCUPISCENTIIS EJUS. — « Peccatum » intellige, proprie dictum. Sic enim accepit peccatum Apostolus vers. 1,2, 6, 7, 10 et 11.

Notat S.Chrysostoinus etTheodoretusnon dici: r-oa- Non tyraunizet quasi invitis vobis peccatum : quia pçccatum in nobis regnare non potest, nisi intibe» nobis volentibus, illudque sponte acceptantibus, ac consequenter nobis invitis imperare et tyran- tuT' nlznre non potest.

Alii, non improbabiliter (i), metonymice ca- Pece»- piunt hio « peccatum, » ut idem sit, quod fomes peccati et concupiscentia. Undo notant S. Augus-, / '-t tinus, in *Psal.* xxxv, et Gregorius, lib. XIV *Moral.,* wucapúcap. lx, non dicere Apostolum: *Non sit, non habitet :* hoc enim est impossibile ; sed, lYon *regnet in nobis peccatum,* ut scilicet illi vos subjiciatis, ejusque desideriis et concupiscentiis obeciialis, ut sequitur. *walia'*

Perperam ergo Beza sic explicat to *non regnet* Putidi *peccatum, q. d.* Apostolus : Peccato et concupì»- b, centiie reluctetur spiritus, attamen illam non v vincat. Sed perperam, ut dixi: namsiin hac lucta spiritus non vincit carnem el concupiscentiam, ergo concupiscentia ipsa vincit et regnat. Nimirum fallitur Beza, nec videt quod aliud est esse vel existera peccatum, aliud, vincere peccatum et concupiscentiam. Est quidem in homine caro et concupiscentia, et in hac vita plano extirpan

(1) Imo probabilius.

nequit, sed tamen in justo vincitur et supprimitur a dominante ratione et spiritu.

Nota tí *mortali,* cum ait Apostolus : « In vestro mortali corpore, » stimulum dat ad pugnam et ad resistendum concupiscentiis, quia scilicet hæ fluxæ et evanidæ sunt, unaque cum mortali hoc corpore interniorituræ. Unde notat hic S. Chry-
».mjxu sosfomus breve in hac vita et corpore, peccati
Bi. et irque ac luche contra peccatum esse tempus, ciim
h r t-victori® et gloriæ sit æternum et immensum :
’ ^ultl cri’° ’ 0 liomo › longa hic, quid solida gaudia quæris? breve est et caducum, quidquid hic vides. » Dicit ergo Apostolus : « Per Christum , gratia ejus quasi rex regnat in mentibus fidelium : ergo in iis non regnet peccatum. » Graviter ct eloquenter S. Leo, serm. 1 De *Quadragesima :* « Si, inquit, mens rectori suo subdita, et supernis muneribus delectata, terren® voluptatis incitamenta calcaverit, et in suo mortali corpore regnare peccatum non sinerit, ordinatissimum tenebit ratio principatum, et munitiones ejus nulla spiritualium nequitiarum labefactabit illusio : quia tunc est vera pax hominis, et vera libertas , quando et caro animo judice regitur, ct unimus Deo præsidc gubernatur. »

Vtta.u. 43. Sed neque exhibeatis membra vestila arma iniquitatis peccato. — « Arma, » id est instrumenta servientia peccato : sic enim llebræi vocant DDJ1 ’So *líele chamas, vasa,* id est, *arma iniquitatis,* quomodo vocantur Simeon et Levi, *Genes.* xLix, 5.

in mi- Nota, in anima duplex et contrarium esse reg-
Y num peccati ct justitiae. Peccatum ad regni sui
’¿'in- dilatationem utitur membris nostris, quasi armis,
num re- dum manu ad verbera, lingua ad detractiones, oculis ad curiositatem abutitur. Contra fit in regno justiliæ, dmu illa, manu ad eleemosynam, lingua ad Dei laudem, oculis ad studium utitur. Hac de causa Apostolus membra nostra vocat arma tam peccati quam juslitiœ.

Sed exhíbete vos Deo, tanquam ex mortuis viventes. — *q. d.* Quin potius ita vivite, ut ostendatis vos ex morte peccati resuscitates esse ad vitam gratis. Videtur enim Paulus respicere ad vers. 11.

Secundo et plenius, *q. d.* Servite Deo, uti facere oportet eos, qui semel peccato mortui in baj>-tismo, jam vivunt justitiis et Deo, in nova vita Christiana, ad quam cum Christo et instar Christi resurrexerunt. Hunc esse sensum patet ex antecedentibus.

Tertio, aliqui sic explicant, *q. d.* ita exacte, timorate et fervide servite Deo, ac si a morte naturali ad vitam revocati essetis. Cogitate quam pie et sancte vixerint, Deoque servierint qui in morte ad Dei tribunal rapti, ejus rigorem, reque ac inferorum preñas, et cœlitum gloriam spectarunt, ac deinde vitæ sunt restituti. Cogitate quantam pœoitentiam egerit S. Diethelmus , quam narrat Venerato. Buda, lib.V *Ihst.A/uj.,* lib.Xlll, qui causam tant® austeritatis rogatus, non aliud respondebat quam : Austeriora vidi, frigidiora vidi. Similia habet Beda, *De Sancto Fursco,* lib. Ill, cap. xix. Cogitate quales cruciatus sponte subierit S. Christina mirabilis, a morte rediens ad vitam, qua; se injiciebat in fornaces ardentes, in stagna gelidissima, in rotas molendinorum, ut cum iis volveretur et laceraretur, etc., idque ad hoc, ut animas (quarum horrendas poenas in raptu viderat) e Purgatorio liberaret, uti refert Cardinalis Jacobus a Vitriaco in ejus Vita. Vos ergo hosce imitamini, ac oculis fidei mentisque speciate mortis horrorem , judicii terrorem, gehennæ acerbitatem, æternitatis immensitatem, ac ita vivite, quasi ca oculis, reque ac ipsi, speclassetis, et a inorte ad vitam rediissetis ? certo enim certius illa vos manent, uti certa fides vos docet. Ilie sensus pius est, sed accommodatitius potius quam genuinus, uti patet ex dictis.

14. Peccatum enim vobis non dominabitur, — id Ver». itj est *dominari nequit ;r'o* «enim dominabitur » sumitur per hebraismum Jurcnxûç, sive pro modo potcntiali. Occurrit Paulus objectioni huic ; Quomodo possumus servire justiti®, non peccato, cum imbecilles sumus ad resistendum peccato^ ejusque lentatiombus ; et hactenus totus mundus, adeoque dos ipsi servierimus peccato ? Respondet Apostolus : Licet peccatum in mundo, tempore Adæ, ct tempore legis Mosaicæ dominatum sit, vobis tamen, o Christiani, qui per baptismum mortui estis peccato, et gratia Christi f*»roborati, peccatum dominari non potest : Intellige, per se et jure suo, uti dominatum fuit ante jun; ,i0- Christum, nisi videlicet vos ipsi sponte gratiam mi,uri Christi abjiciatis, et dedatis vos peccato. Unde explicans causamque assignans, subdit Apostoctiristulus. “‘o*-

Non enim sub lege estis , sed sub gratia. </. *d.* — Peccatum iis qui sub gratia sunt, dominali nequit, nisi ipsi libere se peccato subjiciant; iis vero qui sub lege sunt, non sub gratia, quasi jure hmreditario ab Adamo hucusque praescripto dominatur peccatum. Licet ergo peccatum fideles, qui sunt sub gratia, oppugnet, cisque bellum moveat, tamen iis suo nutu et imperio dominari nequit, quin vero facile ab iisdem per gratiam Spiritus Sancti vinci ct domari potest. Prreclaro S.Leo, semi. 7 De *Jejunio decimi mensis :* « Fremit, inquit, adversarius, et cruentas inimicitias ad quietas convertit insidias, ut quos vincere fame et gelu, flammis ferroque non poterat, otio tabefaceret, cupiditatibus irretiret, ambitione inflaret, voluptate corrumperet. Sed iis malis, atque aliis omnibus destruendis habet acies Christiana potentes munitiones, ct arma victricia, Deo scilicet instruente milites suos, ut spiritu veritatis mansuetudo iram, largitas avaritiam, benignitas extinguat invidiam. Commutante etenim dextera Excelsi corda mullorum, rediit m novitatem vetustas, ut ab iniquitatis (amulis ministri prodiere

justitiæ. Subegit luxuriam continentia, humilitas arrogantiam propulsavit; et qui impudicitia sorduerant, castitate nituerunt. »

Secundo, Maldonatus, in *Noh's manuscript.,* sic explicat : « Non estis sub lege, » id est non *accepistis spiritum servitutis,* ut dicit cap. vin, *sed spiritum adoptionis filiorum Dei.* Itaque non debetis permittere ut quidquam aliud vobis dominelur. Atque ita sequitur, «Quid ergo? peccabimus? (1) »

Vw». 15. 15. Quid ergo? Peccabimus, quia non sumus sub lege, sed sub gratia? — Occurrit novæ objectioni. Objiciet enim quis : Dixisti, o Paule, nos non esso sub lege, sed sub gratia, ideoque peccatum nobis non posse dominari, ergo licenter ct impune legem transilire et peccare possumus, atque indulgere nostris concupiscentiis ct peccatis, quia liberi sumus, et quidquid faciamus, peccatum nobis dominari nequit; sed nos potius peccato el concuP'scenl*'s dominabimur, si pro libilo eas accersamus, vel repellamus. Hoc enim est argumentum libertinorum etiam modernorum. Respondct Paulus : «Absit, » quia licet simus sub gratia, non sub lege, tamen legem aspernari aut prævaricari non licet: sed potius per gratiam le- atj¡mp]ere debemus. Rursum, licet peccatum nobis perse ct suojure dominari nequeat, tamen nobis dominari potest, ct de facto dominabitur, si sponte nos illi addicamus, et quasi servos ejus dominio subjiciamus. Et hoc est quod subdit Apostolus dicens :

Arrn- r ¡¿era'' ruin'ii- it; tino- í't-rtjte at onutf l re- ''Wnr.

Ven. i6. 10. Nescitis quoniam cui exhibetis vos servos AD OBEDIENDUM, SERVI ESTIS EJUS CUI OBEDITIS, SIVB PECCATI (quod ducit) AD mortem, SIVE obeditionis (quæducit) ad JUSTITIAM. — Proponit hic Apostolus duos reges, cosque sibi invicem opponit : *prior* rex est peccatum, sive inobedientia divinæ legis : hujus servi sunt omnes peccatores, qui illi obediunt, quorum stipendium et finis est mors; *posterior* rex est obeditio, sive obedientia Dei ct legis divinte, puta Evangeli! : hujus servi sunt omnes fideles, qui Evangelio obediunt; horum stipendium, fructus ct finis est justitia ct vita æterna. Hæc est quasi major propositio Apostoli, sub qua tacite hanc minorem subsumendam, ct hanc conclusionem inferendam relinquit : Atqui, o fideles Christiani, in baptismo renuntiastis peccato, ct devovistis vos servos Christo ct fidei, ad obediendum Evangelio; ergo non estis servi peccati, nec peccato servire debetis, sed Christo et obedientiæ, id est fidei et Evangelio.

Doo re- ul ntiâ « obe- diutia.

Nota : Lex Christi dicitur lex obedientiæ, quia docet homines obedire Deo, ct (quod proprie hic spectat Apostolus) fidei, Christo, Evangelio, Præ-

Lti CbrBU

(1) Quum verba *lex* et *gratia* sibi opponuntur, prius legem Mosis, posterius Evangelium designat. Igitur sensus est : Non amplius legi Mosaic® obstricti estis, quæ jubet, minatur poenas; sed Evangelio, coque libentius Deo obsequi debetis, quod nos jam non per minas et poenas, sed per promissiones allicit, imo sibi per Spiritum Sanctum cliaritato devincit.

lati , Principibus, facitquc sibi subditos, flexiles ct obedientes, uti experientia constat, et confitentur ipsi quoque Ethnici principes moderni in Tapone et India.

·I ne», ⁵' *•

17. Gratias autem Deo, quod icistis (esse de- siistis) SERVI PECCATI, OBEDISTIS AUTF't FX CORBE IN BAH FORMAM DOCTRIN.E, IN Qt AM TRADITI ESTIS. — Graece ii; *tn* ssftíiír,?» ítíz/ z;. *q. d.* Obcdistis doctrinœ Evangelicæ, in quam quasi in typum immissi estis a Deo ct Apostolis, ut illi, quasi formæ et typo vos apprimatis ct conformetis. Siculi enim charta typis typographorum impressa in se exprimit typorum litteras, ct doctrinam litteris contentam ; ita pariter vos vestra obedientia Evangelicæ doctrinæ, quasi formæ, typo et normæ recto vivendi vos apprimentes et conformantes, vita vestra et moribus eamdem exprimitis et repræsentatis.

va».w. P-drtna n‘‘...x. pnxta-

18. Liberati autem a peccato, servi facti estis justitiæ. Penaet hæc sententia a præccdenti, scilicet, « gratias autem (ago) Deo, quod fuistis servi peccati, » camquc continuat et explet.

vera. is.

19. HUMANUM DICO, PROPTER INFIRMITATEM CARNIS VESTRÆ : sicut enim (*q. d.* humanum enim est ut sicut) EXHIBUISTIS MEMBRA VESTRA SERVIRE IMMUNDITIE ET INIQUITATI AD INIQUITATEM, ITA NUNC EXHIDETE MEMBRA VESTRA SERVIRE JUSTITI.E, IN SANCTIFICATIONEM. — Tertullianus, hb. Dc *Resur. earn.,* xlvii, legit: « Sicut exhibuistis membra vestra famula immunditias et iniquitati, ita et nunc exhibete membra vestra famula justitiæ in sanctificium. »

Ven. 19.

Sensus est : Ego a vobis, o Romani Christiani, rem exigo humanam, id est æquam, moderatam ct facilem (similis phrasis est II Rej. vu, 11; et I *Cor.* X, 13), ut scilicet, tantum tantoque conatu studeatis justitiæ «in sanctificationem, » id est, ut in dies magis magisque sanctificemini, quanto olim studuistis « inquitali ad iniquitatem, n ita scilicet, ut ex una iniquitate rueretis m aliam, fieretisquo semper sceleratiores, *q.* d. Majora a vobis, o fideles, possem exigere cum *Baruch.* cap. IV, vers. 28, ubi sic ait : « Sicut fuit sensus vester, ut erraretis a Deo, decies tantum iterum convertentes requiretis eum;» verum ego ex humanitate, non tantum, non amplius, sed par studium, requiro.

Tintoci t íiía.

Pulchre hæc explicat ex S. Augustino S. Anselmus. « Sicut, inquit, ad peccandum vos nullus cogebat timor, sed ipsius libido voluptasque peccati ; sic ad justo vivendum non vos supplicii motus urgeat, sed ducat delectatio charilasquo justitiæ. Sicut ergo illo iniquissimus est, quem ne peen» quidem temporales (Jeterrent ab immundis operibus sordid® voluptatis ; ita justissimus ille est, qui no pœnarum quidem temporalium timore revocatur a sanctis operibus luminosissimæ charitatis. »

Pnlchn **taru- Anselrl unlnm «errir» qu¡, v?r. vini ini- .i<uuu.

El Orígenes : « Pudorem, inquit, hisce verbis auditoribus incutit Apostolus , ut hoc saltem obsequium impendant justitiæ, quod prius imperi-

deruat iniquitati, quasi dicat : Currebant prius pr des vestri ad effundendum , nunc autem ad liberandum sanguinem currant. Protendebantur manus prius ut aliena diriperent, nunc protendantur ut propria largiantur. Circumspiciebant prius oculi alienum ad concupiscendum, nunc circumspicient pauperes ad miserendum, ct uniuscujusque membri ministerium, quod exhibuit vitiis, aptet virtutibus, et actum quem exhibuit immunditia, ad cadilalcm nunc sanclilalemquo convertat. »

Videtur hanc *justitiam* hic pro omnibus simul virtutibus nominasse : sicut e contrario *iniquitatem* pro omnibus simul vitiis posuisse. Opponit enim Apostolus a vers. 12 hucusque regnum justitia ctregnum peccati, sive iniquitatis et injustitia. Quare nimis arcte aliqui per *iniquitatem ct injustitiam* intelligunt adulterium; per *immunditiam,* alias libidines, quæ sine proximi injuria fiunt; per *sanctitatem* et *justitiam* intelligunt castitatem. Moraliter vide quoque S. Gregorium, lib. XIX *Moral.,* cap. xxv, ct Bernardum, *Tractatu* de Vita *solitaria.* Nimirum multi, ut luxuria, lucr*8' craPyl® serviant, ad omnia patienda fortes sunt s post conversionem ad virtutem vires sibi deesso causantur.

A; - iV'ri jX.j ≪w noûc"-

Alii cum Syro sic explicant : « Humanum dico, » id est *loquor hominum more,* ut ad vestrum captum me demittam, utendo nomino servitutis et libertatis in rebus spiritualibus (1).

Alii volunt hæc esse verba, quasi praemollientis, et veniam petentis, quia de rebus inhonestis locuturus erat; sed primus sensus jam datus est genuinus.

Va» .

20. CIM ENIM SERVI ESSETIS PECCATI , LIBERI FUISTIS justitle. — « Justitia, » id est a justitia ejusque pulchenimo statu, *q. d.* Cum serviretis peccato, expertes fuistis justitia : subtraxistis enim vos dominio justitia, et quasi omni lege soluti, in peccata ruistis. Ita Anselmus, quem vide. Hat enim Apostolus hic causam cur sub peccato servierint iniquitati in iniquitatem; curquc fuerint effusi iu omnia scelera, quia scilicet omnino expertes erant justitia, ac proinde quasi omni freno soluti, currebant ad omnes voluptates vetitas. llursum opponitur hæc sententia illi, vers. 18, • Liberati a peccato, servi facti estis justitia. »

Castri *b* Uo u t.'° P ido u, - *i.* UtMiitur t i,- Un**.

Objicit Beza : Hi peccatores sunt servi peccati, e'(Iuc manc*Pal* , ergo non habent liberum arbitrium : « Miror, ait, qua fronte Sophista suum audeant tueri liberum arbitrium, liberum sane Publia, servum autem peccati. » Insulse, quasi l berum vocetur arbitrium quod peccato servii. itaque

Respondeo cum S. Bernardo, lib. *De Gratia et L'.'cro* arWtr. : Triplex est Ubertas, natura, gratia, gloria. *Prima* opponi r ne' usitati naturali, facitquo liberum arbitrum; *tertia* opponitur morti etærumnis hujus vita, facitquc beatum; *secunda* opponitur peccato, facitque justum etsanctum. De ea, non autem de prima aut tertia hic agit Apostolus. Alludit cniin ad servos Hebræos septem annis servientes, *Exodi* xxi, 2. Peccatores enim sponte sua et voluntaria obedientiaaddicunt se peccato, quasi domino, ut hic docet Apostolus : siculi vice versa, iidem sponte sua addicunt se justitia, quasi domina, cum gratia Dei adjuti ad justitia regnum libere se transferunt.

Hac justitia libertas, ut ait Anselmus, libertas est et dicitur, propter recti facti justitiam, et quia libéralité? operatur : eadem tamen êtiam est servitus, propter præccpti obedientiam. Sic servi boni libere et libenter serviunt dominis suis; adcoque omnes et boni et mali in servitute sua servant liberum arbitrium : quidni ergo idipsum servent homines, sive justitia, sive peccato serviant? Moraliter : Peccatores servi sunt suarum cupiditatum. Vide dicta *E¿odi* cap. xxiii, vers, ultim. Jurtttti 't" Krr¡t0»,

22. Habetis fructuji vesthum in sanctificatio- nem , — continuam scilicet, ut catis de sanctitate in sanctificationem, ut indies magis magisque sanctificemini. Est hebraísmos. « In sanctificationem , » id est ipsam sanctificationem, ejusque continuationem ct incrementum, habetis pro fructu justitia, quia scilicet justitia facit et parit hunc fructum, ut qui eam habet, pure sanctequo vivat, sancta et preclara faciat opera , ct continuis virtutum operibus sc magis sanctificet, quibus promereatur et aliquando adipiscatur quasi finem et mcrccdem vitam alcrnam. Ven.

23. Stipendia enim peccati, mors. Gratia autem Dei, vita æteiina in Christo, — id est, *per Christum.* « Stipendia,» Græce quod significat id quod cum pane comeditur, vel quasi pretium quod vesperi datur : quod apte respondet ei quod præcessit, a Finem vero vitam aternam. » Veo-ix

Secundo, ait Nazianzcnus, *orat.* 23, qu.e inscribitur de suis sermonibus *ad Julianum,* tributorum exactorem, significat to pasiAÍxcv cerrfjíatí», xxi -à; û-ajxi'jixi i* vqMU tei; àÇtcâpxot Jiùftà;, id est regium commeatum, et dona quæ ex lego dignitatibus tribuebantur; et, ut ait Theophylactus; significat *cibarium* quod militibus ab imperatore datur. Sic hic peccatum servientibus sibi quasi cibarium, scilicet vile stipendium, dat mortem. Unde passim omnes hic vertunt, *siipendium,* sive, ut Syrus, NJTTUXTI *tejureta,* id est *merces,* melius sane quam Erasmus, qui vertit *auctoramentum.* Citarla»

Gratia (id est *gratuitum Dei donum,* est) vita eterna. — Tertullianus, lib. *De Resurrect. carnis,* cap. XLVii, legit *donaticum Dei vita esterna.* Donativum est donum quod ali Imperatore militi donatur. I

(1) IU cl S. Clirysostonius : *Humanum loquor,* Id est, ait, dicam do ib rebus humana concludendi ratione, exrmplis ⅆ< - nupti» ab tu rebus, quae in consuetudine potile IUUt.

P nli-j n c I-aiti, toniti- tor.

Nola : Apostolus hic describit duplex reguum, Dei d peccali : in utroque sunt anna inmbra ,10Slra; milites et servi illius sunt homines justi, hujus impii; hujus stipendium est mors, illius vj(a ætema. Unde *su undo,* apta antithesis ejus quod prœccssit: «Stipendia peccati mors, » exigebat ut pari modo dicerei: «Stipendium vero jus-

r<cci- tam « iitur E-.itfm, m"ij'i- um.vter.sunl

t-itiæ est vita retprna, » perinue ac alila cantileni vocat coronam justitiæ; maluit tamen dicere : « Gratia Dei est vita «tierna, » quia hæc ‹pi loia contra Judæos ct Gentiles operibus legis vel naturæ præfidentes, necessitatem gratiæ Christi passim inculcat; et quia dissimilis est hic ratio peccati d justitiæ : peccato enim non gratis, sed quasi stipendium omnino debitum redditur mors ct damnatio ; non sic justitiæ meritis redditur vita œterna. Hæc enim merita manant ex gratia, quasi semineci radice : gratia, inquam, indignis «oliata, unde et ipsa vocari possunt, et reipsa gratia. Ita S. Augustinus, *epist.* 103. Unde

Bl‘‘’

idem S. Augustinus primam gratiam, vocat gratiam ; vitam vero æternam, vocat gratiam pro gratia : ct « Deus cum coronat nostra merita, quid aliud coronat quam sua dona?» ait ex S. Augustino Cœlestinus Papa *ad Episcopos Gallia,* cap. xn , et Concilium Tridentinum, s<ss. VI, cap. XVI.

Merita d- tra Hi"ratflnicn, Tiu±ur-

Secundo, vita (Eterna dicitur *gratia,* quia licet operibus ex gratia factis debeatur vita retorna, si lahor noster nude spectetur, ipsa est gratia, quia non sunt condignre passiones hujus temporis ad futuram gloriam : ita Thcodoretus. Gratia ergo est vita relcrua, quia exiguis operibus, laboribus et passionibus oblinetur. Siculi si rex pauperem adoptaret in filium, hac lege, si vollet sibi obedirc, diceretur cum adoptare ex gratia.

Terito, vita reterna dicitur *gratia,* quia gratuita sun ordinatione Deus decrevit et promisit justorum operibus vitam reternain, sinu qua promissione vita bree non esset eis debita. Adde, Apostolum vitam reternam noluisse vocare stipendium, quia Græce est àjwr.w, scilicet vile et cibarium stipendium : hoc autem non convenit excellentissimo præmio justitiæ, quod est vila œterna.

Sensus ergo Apostoli est hic : Siculi peccatum hominem ducit ad mortem, quasi ad finem et stipendium suum ; ita gratia, quæ nos a peccato liberat facitquc servos Dei justitiæ et sanctitatis, ducil nos ad vitam reternain, quasi ad finem, terminum ct coronam suam : hoc enim est quod paulo ante dixil, quodque hic urget Apostolus : « Habetis, inquit, fructum vestrum in sanclificti-

Gratili- ☚ turai,

tionem, finem vero vitam reternam. » Gratia ergo est vita reterna, non in sc, cl formatter; sed finaliter, quia finem ct coronidem habet vitam reternam. Est metonymia.

Emr l,-irdoí-'1l0,u*ncs tum et

Hiñe contra Eunomium, Regardes ct Bcguinas solo naturæ lumine solisquo m*-tiiræ viribus non posse videro Deum cl beari ; ulioquiu enim vita œterna non esset gratia.

Nota : Pruunium Beatorum non vocatur cidi- ci®, non opes, non honores, sed « vita œterna. » *Primo,* quia hæc directo opponitur stipendio et supplicio Ad® ct peccatorum, quod es! mors œterna; *secundo,* quia hæc vita includit quasi ridix omne bonum : nec enim vita in tormenti-, vita dicitur, -cd mor> potius ; ‹ hæc vil i viU- lis est, ct perfecta qua animalis, qua humana, qua angelica, qua divina est Nivit ibi memoria, recordatione omnium pre tentorum. Nivit ibi intelleclus, cognitione et visione bei. Nivit ibi voluntas, fruitione omnis boni. Pari modo vivunt ibi appetitus concupiscibili-, irascibili*, ct sensus omnes, suisque fruuntur deliciis. Includit ergo hæc vita omnes delicias, opes, honores, et omnium vitarum, sensuum, potentiarum oblectamenta.

na.h* ‘ ln/a> JSTeu* r* rlrf- o, !•« * umuiw Cl ,r ' *

Secundo, vita hæc non esi mille annorum, non mille millionumannorum, sed est œterna..tierna enim esse debel, ut sil beata. AudiS. Augustinum, lib. LXXXlll *Quast.,* Quœsl. XXXV : « Quid, ait, est aliud beale vivere, nisi æternum aliquid cognoscendo habere ?>Elernum est enim de quo solo recte fiditur, quod amanti auferri non potest, etc. Omnium enim rerum præ-tanlissimum est quod æternum est. EI propterva id habere non possumus, nisi ea re qua pnestantiores sumus, id est mente. » Et mox : a Et quoniam id quod amatur, afficiat ex se amantem neeesse est, iit ut sic amatum quod æternum est, æternitate animum afficiat. Quocirca ca demum vita beata, quæ œterna est. Quid vero æternum est, et quod æternilate animum afficiat, nisi Deus? » Unde Christus ait, *Joan.* xvii : « Hæc est autem vila œterna, ut cognoscant lo solum verum Deuin, et quem tnisisti Jesuui Christum. » Quid est ælernitas? est dun> tio semper præsens, est unum perpetuum hodie, quod non transit in præleritum aut futurum. Quid esi ælernitas? est ævum œvorum, ait S. Dionysius, cap. X *De Divinis nominibus*9 quod non interit, sed eodem modo semper sc habet. Quid est œtcrnilos? esi circulus, cujus centrum est semper, circumfcrenua nunquam,quia nunquam, nnllove tempore claudi aut terminari potest. Quid est æternitasîest stabilis immutabilitas cl immortalitas Quamdiu durabit ælernitas? semper; post nulle annos, post centum millia annorum, post mille milliones annorum, necdum finis, necdum medium, necdum principium ælernitatis; sed ejus mensura est semper : quamdiu durabit semper, lamdiu durabit ælernitas. Quamdiu coelum erit cœlum, quamdiu tetra erit (erra, quamdiu Deus erit Deus, qui tempus ab ®vo ire jubet, stabilisque manens dat cuncta moveri, taindiu durabit aeternitas, tamdiu beati erunt beati, tamdiu damnati erunt damnati: sicut erat in principio, et nunc , et semper, et in s/ecula sæculorum. Quid est ælernitas?est axis stabilise! immobilis circa quem volvitur rota mundi, temporis et sæculorum ominum. Quid est ælernitas? est inter-

.Eterni-

minabilis vite tota simul ct perfecta possessio, inquit Boetius, lib. V *Do Consolatione,* prosa 6 : « 0 chara veritas, vera æternitas, æterna felicitas, Deus meus! » ait S. Augustinus. 0 æternitas, æternitas! quam longa es æternitas! q'iam raro versaris in montibus hominum! Si hanc sæpe cogitaremus, quam levo videretur ct momentaneum quidquid est tribulationis nostrae, quam nihil esset arduum, quam alacres essemus ad omne bonum, quam bene expenderemus momentum hoc, unde pendet æternitas nostra! Merito Regius Propheta: « Cogitavi, inquit, dies antiquos, ct annos «eternos in mente habui.» Nam «durum, quod cruciat, œternum : felix,quæ beat, æternitas. A morte pendent : mors a vita : hæc a momento ; ebgo. Vixisse semel, periisse semel, œternum est. »

Lccn> u ,iib sb /rï- tú.4

Hanc œternam vitam, ct hujus vitœ bona ac felicitatem pulchre describit S. Augustinus, lib. cap.IXX : « Quanta, inquit, erit illic felicitas, ubi nullum erit malum, nullum latebit bonum, vacabitur Dei laudibus, q'/j erit omnia in omnibus! Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sœcula sœculorum laudabunt te. Omnia membra ct viscera incorruptibilis corporis proficient in laudibus Dei. Vera ibi gloria erit, ubi laudantis nec errore quisquam, nec adulatione laudabitur. Verus honor, qui nulli negabitur digno, nulli deferetur indigno, sed nec cum ambiet ullus indignus, ubi nullus permittetur esse nisi dignus.» Moxpræmium Beatorum essentiali! describit : « Praemium virtutis erit ipse qui virtutem dedit, ct qui scipsum,quo melius et majus nihil possit esse, promisit. Quid cst enim aliud quod per prophetam dixit : Ero illorum Deus, ct ipsi erunt mihi plebs: ego ero quœcumque ab omnibus honeste desiderantur, et vita, et salus, et victus, ct copia, ct gloria, et honor, ct pax, ct omnia bona? Sic enim ct illud recte intelligitur : Erit Deus omnia in omnibus ; ipse finis erit desideriorum nostrorum. Atque id etiam beata civitas illa magnum in sc bonum videbit, quod nulli superiori ullus inferior invidebit, sicut in corpore non vult oculus esse, qm est digitus, cum membrum utrumque contineat totius carnis pacata compago. » Deinde inferius : « Quantum, inquit, atlinctad scientiam rationalem, erit anima memor praeteritorum malorum suorum : quantum autem ad experientis sensum, prorsus immeinor : carebunt enim præterilis malis, ita ut penitus deleantur dc sensibus eorum. Ibi perficietur : Vacate ct videte, quoniam ego sum Deus. Ibi vacantes in sabbato requici videbimus, quoniam suavis est Dominus, quoniam ipse cst Deus, quo pleni erimus, quando ipse erit omnia in omnibus. »

ZEtan» r>t« adfeticiu».

Selrjtii niiwjj- lis qiulh in rila beaut

Audi ct auctorem libri *De Spiritu ct anima,* tom. Ill operum S. Augustini, cap. 1x, hanc vitam compellantem : «Non est in te corruptela, nec defectus, nec senectus, nec ira: sed pax perrennis, gloria solemnis, lælitia sempiterna, solem* nilas continua. Vere tantum gaudium et exullatio, flos ct decus juventutis, ct perfecte salutis. Non est in te heri, nec hesternum, sed est idem hodiernum. Tibi salus, tibi vita, tibi pax est infinita, libi Deus omnia. Cdoriosa dicta sunt de te, civitas Dei; sicut enim lælantium omnium habitatio est in te. Nullus in te timor, tristitia nulla : desiderium omne transit in gaudium, dum præsto est quidquid optatur, et quidquid desideratur, abundat. » Et infra : « Ipsi vero qui redempti fuerint a Domino , quam devote confitebuntur, et dicent : Quam bonus Israel Deus! quoniam in sæculum misericordia ejus. Lælitia siquidem sempiterna erit in cis, et exaltationes Dei in gutture eorum in œternum, et in sæculum sœculi, in perpetuas aeternitates. Beati omnes, qui habitant in domo tua, Domine, in sœcula sœculorum laudabunt te. Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, ct torrente voluptatis tuæ potabis eos. Quoniam apud le cst fons vitœ, ct in lumine tuo videbimus lumen : cum videbimus te in te, ct nos in te, et te in nobis visione continua et felicitate perpetua. ▮

Gandís vit® a* tenu.

Musia Beatorum.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

duod cap. pracedenti dixerat, nos non *esse sub peccato, ex eo quod non simus sub tege, sed sub gratia, fusius hic probat exemplo uxoris, qua solvitur a lege viri, si is moriatur. Pari enim modo legem nobis, et nos legi mortuos esse docet.*

Inde, vers. 1, docet quod **lex,** *licet in sc sancta* **sit,** *per occasionem tamen, nimirum indicando et vetando peccatum, magis illud in homine prono in vitia auxerit.*

Tertio, hac occasione, vers. ***ii,*** *transit ad concupiscentiam, quae ex peccato et lege est reliqua, docetque viros etiam justos, licet invitos, eamdem* **pati,** *et contra eam assidue luctari.*

1. An ignoratis, fratres (scientibus enim legem loquor), quia lex in homine dominatur, quanto tempore vivit? 2. Nam quæ sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi : si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri. 3. Igitur, vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro : si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri: ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro. 4. Itaque, fratres mei, et vos mortificati estis legi per corpus Christi : ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit, ut fructificemus Deo. 5. Cum enim essemus in carne, passiones peccatorum, quæ per legem erant, operaLmlur in membris nostris, ut fructificarent morti. 6. Nunc autem soluti sumus a lege mortis, in qua detinebamur, ita ut serviamus in novitale spiritus, et non in vetustate littera. 7. Quid ergo dicemus? lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognovi, nisi per legem : nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret : Non concupisces. 8. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat. 9. Ego autem vivebam sine lege aliquando. Sed cum venisset mandatum, peccatum revixit. 10. Ego autem mortuus sum : et inventum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem. 11. Nam peccatum occasione accepta per mandatum, seduxit me, ct per illud occidit. 12. Itaque lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et justum, et bonum. 13. Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum , ut appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem : ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum. 14. Scimus enim quia lex spiritualis est : ego autem carnalis sum, venumdatus sub peccato. 15. Quod enim operor, non intelligo, non enim quod volo bonum, hoc ago : sed quod odi malum, illud facio. 1G. Si autem quod nolo, illud facio : consentio legi, quoniam bona est. 17. Nunc autem jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. 18. Scio enim quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Nam velle adjacet mihi : perficere autem bonum non invenio. 19. Non enim quod volo bonum, hoc facio : sed quod nolo malum, hoc ago. 20. Si autem quod nolo, illud facio : jam non ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatum. 21. Invenio igitur legem, volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adjacet. 22. Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem : 23. video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. 24. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? 25. Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Igitur ego ipse mente servio legi Dei; carne autem, legi peccati.

Hoc capite identidem dicit urgotque Apostolus, quod nos, Christiani, non simus sub lege, quod S. Chrysostomus intelligit de lege cæremoniali : « Quia, inquit Chrysostomus, non sumus sub

caeremoniis legis, ideo non sumus sub lege.» Sed hæc expositio non est ad mentem Apostoli hoc loco : nam, ut patet vers. 7 et seq., loquitur Apostolus etiam de lege naturali ct decalogo. Cbririh- Unde nota, aliud est lege teneri, aliud esse sub ?| t | £ lege. Nam lege veteri morali, id est decalogo, V rètA. tenemur, sed non sumus sub illa, id est sub ejus «.«die- cfatu et dominio, quod est hominem obligare, £j"3'D nec tamen dare gratiam ad eam implendam , ut quasi servus ea teneatur, et captivus possideatur, ct Linquam reus ab en damnetur. Ab hoc enim legis statu nos gratia Christi liberat, quæ charitatis dat spiritum, ut quæ lex jubet, faciamus sponte, libenter, amore virtutis, non timore pœnæ.

Ver». I. 1. An ignoratis quia lex in DOMINE dominatur , n | "– quanto tempore vivit ? — « Dominatur 0 jubendo, / terrendo, reum faciendo, accusando, condemnando ; hic enim est dominatus legis. « Quanto tempore vivit, » scilicet ipsa lex, inquit Orígenes et Ambrosius. *Secundo,* « quanto tempore vivit, » scilicet ipse homo : ita S. Chrysostomus, ThcodoreluSjS. Augustinus, lib. LXXXI1I *Quastionum,* Qnæst. LXVI ; $. Thomas, Theophylactus ct GjEcumenius. Sed eodem uterque hic sensus redii Tolctus hæc arclat ex sequentibus ad legem matrimonii : sed nihil est quod cogat generalem Apostoli sententiam arclare ad unam matrimonii legem : quod enim do ea subjicit Apostolus, non per modum piente et adæquatæ explicationis, sed per modum exempli subjicit.

Vtt*.t 2. Nam QIMBSUB VIRO EST MULIER, VIVENTE VIRO, alligata est LEGI. — Ex unica lege matrimonii apposito, ut slatini ostendam, probat Apostolus ca quæ in genere de lege dixerat. Nota primo : Evm- J , Pr0 (*Plrr* v,r0 esL græcc est unica vox, C-xvJjc;, i *d. Subvira.* Nota secundo, «alligata est lcgi,n ri' scilicet matrimoniali præcipienli fidem et obedientiam marito. S. Ambrosius legit: « vivente viro, alligata est lege ; » alii vertunt, « viventi viro alligata est lege. » Ha Græca, Syrus et Erasinus. Tertullianus, lib. De *Monogamia,* cap. xm, legit : «viventi viio vincta est. » Sed eodem hæc omnia redeunt : nam uxor hoc ipso, quo legi matrimoniali, etiam marito, quamdiuis vivit, alligata esi.

S'i'l"' Apostolus hoc capite pulchra utitur metaphora t‹- 11X Pol'us allegoria : nimirum peccatum, mors ' et lex, quæ occasionaliter peccatum ct mortem fovet, est maritus ; anima nostra est uxor ; proles sunt opera mala; hoc marito mortuo, transiit anima ad secundum maritum, nupsitque Deo, et peperit proles bonorum operum. Ha S. Augustinus, *Quast.* LXVI jam citata, et lib. XV *Contra Faustum,* cap. vin. Idem docet Theophylactus , haneque esse mentem et phrasim Apostoli, patet ex vers. 4 et seq.

Sl mortuis luerit vir ejus, soluta est a lege mi,— scilicet a lege matrimonii, qua sub viri lz« ma- potestate mulier tenebatur. Gr.cce est á-ó -c5 «kj unantii - quod potest etiam verti *a lege viro,* quia lex matrimonialis est quasi legalis uxoris maritus, sicut vicissim maritus uxori est quasi lex viva. n^rti miniai.

4. Itaque, fratres mei, et vos mortificati estis Ver».a legi per CORPUS Crristi. — Vox *itaque* significat hanc esso conclusionem , quam Apostolus deducit cx exemplo uxoris jam allato. Hæc enim est argumentatio Apostoli : Uxor, marito mortuo, soluta est vinculo et lege mariti ; atqui lex, quæ Trîp'n erat quasi maritus noster, jam mortua est, et èsse c * desiit per Christum : ergo nos pariter lege lilierati et soluti sumus, nec sub lege, sed sub gratia degimus.

Nota : cum ait Apostolus : « Vos mortificati estis, » est hypallage, ‹7. *d.* Lex quæ erat quasi maritus vester, jam per Christum mortificata ct mortua est, quia scilicet in vobis mortuum est et esse desiit legis illud imperium, quo lex minatur, accusat, terret, damnat ct punit, de quo dixi vers. I. Hac enim do causa lex homines vitiosos pejores facit, quia dat eis occasionem praevaricationis et contemptus; contrarium facit gratia, contra quam hic legem distinguit Apostolus.

Hinc *secundo,* lex, id est legis reatus et præva- Senta» ricatio, quam lex per litteram, cui gratia defuit, faciebat occasionaliter et objective, mortua est, " aiiS. Augustinus, lib. XV *Contra Faust., cap.* vin. Verum Apostolus prudenter et caute, ne Judæos offendat, si dicat legem esso mortuam, et ut ab utroque conjugo mortuo (per Christum enim siculi lex nobis, ita nos legi mortui sumus) dissolutum ostendat matrimonium ; hac de causa non dicit : Lex mortua est; sed dicit : Vos quasi uxores mortificali mortifique estis, et soluti lego, quasi marito jam mortuo, quia Christo jam vivitis et ei in Evangelica gratia servitis : ita Chrysostomus, OEcumeniu*;, Ambrosius, Anselmus.

Aliter Toldas : Homo, inquit, quoad naturam est uxor, hujus maritus fuit homo vetus, cujus lex erat lex vetus : hoc mortuo, successit alter lima uxori maritus, scilicet homo novus, cujus kx est lex fidei et Christi. Sed hoc est obscurius et alicuius: nam Apostolus uxoris hujus maritum facit non hominem novum aut veterem, sed ipsam legem.

Nota : cum Apostolus dicit : « Nos mortuos esse legi per corpus Christi, » intcllige immolatum in cruce, per corporalem Christi passionem ct mortem. Per hanc enfin mortua est lex velus nobis, et nos legi.

Alii : « per corpus Christi, » inquiunt, id est Izx TK»n quia incorporati estis Christo per baptismum, d£nft,n>. Verum prior sensus planior est ct simplicior. Ilie v¡yJü- est ergo discursus Apostoli : l.ex non dominatur bus: homini, nisi quasi vivens viventi; atqui vos non vi- ChriUh* vitis, sed estis mortui legi, et lex vobis per Christi ni ¿ulmi crucem et mortem mortua est : ergo non estis mortal sub lege, id est sub dominatu legis. snni in

Ur sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit. ebrirt»; — Ilie clare patet, Apostolum, uti dixi, distili- h»° »•' uerc duo matrimonia unius hominis et animæ domini» lur'

Pnn na- quasi nxorîs. Prins cum velcri homine, ut vult Toletus, vel potius cum lege dominante veteri
ani ‹ºi domini. Hic prior hominis maritus (puta lex)
»muiæ. mortuus est et modificatus in passione corporis Christi. Unde idem homo et anima secundum matrimonium iniit cum homine novo, id est cum Christo resurgente, quia illi per baptismum incorporatus, ct cum co quasi factus est una caro. Ex hoc matrimonio novas proics concepii : unde sequitur:

Úr fructificemus Dro, — id est, ut vivas proles ex hoc cum Christo matrimonio pariamus Deo, scilicet opera fidei, spei, charitatis ct aliarum virtutum; quæ ex semine, id est gratia Christi et Dei concepimus, ut illa Christo et Deo quasi eorum parenti offeramus.

Ve». 5. y. Cum ESSEMUS in caune, — cum scilicet carnalibus desideriis astricti teneremur, inquit Ansclmus.

Passiones peccatorum,— id est passiones incitantes ad peccata, puta affectus vitiosi.

Quæ peu legem erant, — id est quæ acuebantur et excitabantur occasione legis.

OPERABANTUR IN MEMBRIS NOSTRIS, UT FRUCTIFICARENT morti, — ut scilicet fructus peccatorum parerent, qui nos ducerent ad mortem aeternam.

v«n.«. o. Nunc autem (per Christi crucem ct mortem) soluti sumis a lege (qure erat occasio peccati, ct consequenter) mortis, in qua detinebamur. — « Soluti sumus, » græce xxTT.fpi0r.j4w, id est *enervali sumus :* quod opponit Apostolus rii ivtfpicOxi, id est intimæ et efficacissima! operationi passionum, vers, præccd. Est hypallage, « enervati sumus, » id est *enervala in nobis est lex,* quia lex vires ct nervos suos, scilicet dominium ct jus quasi maritale, quod in nos habebat, amisit. Simili modo *Galat.* v, 4, dicit Evacuati estis a Christo, » id est Christus Christiquc redemptio vobis facta est per judaismum vacua, cassa ct inutilis.

v«rb fcthcr' Nota : pro *mortis,* noster Interpres in Græco legit 0ov«tw ; jam legunt aircOxwm;, id est *mortui sumus,* scilicet legi, in qua detinebamur. Alii legunt xzc0xvwtc;, scilicet víjxcj, id est *mortua lege,* in qua detinebamur.

Ita ut serviamus (Deo ct Christo) in novitate SPIRITUS, ET NON IN VETUSTATE LITTERS, — 1100 ¡II veteri vivendi genere, animali et carnali, cujus magistra est legis littera, non gratia. Ita Anscl-
Izt y- mus. Lex enim homini vetustatem suam indica-
\ Unt' bal quidem ct velabat, sed adeo non auferebat,
» ut per occasionem etiam eamdem auxerit : magis enim refricabat, irritabat et incitabat veteres concupiscentiæ affectus.

v"- 7. 7. Quid ergo dicemus? lex peccatum est ? Absit. — Crebras hic Apostolus interjicit occupationes, iisque gaudet. Talis est hic : poterat enim quis ex eo quod Paulus, vers. 5 et C, legem vocaverat legem mortis, dixcralquc passiones peccatorum pur legem esso et excitari, objicere : Ergo lex ipsa est peccatum. Quod enim est causa peccati ct mortis, hoc peccatum est. Respondet Apostolus : «Absit.» Non enim lex in se peccatum est (1).

Sed pf.ccatum non cognovi, nisi per legem ; nam CONCUPISCENTIAM NESCIEBAM (esSC pCCCatum), NISI LEX diceret : Non concupisces. — Nota : Concupiscentia in Decalogo vetatur speciali præcepto, scilicet nono ct decimo, cx eo quod plerique existimarent sexto praecepto : Aon *mxebaberis; et* Artista, septimo : *Non facies furtum,* vetari tantum actum externum, internum autem non esse vetitum aut cavendum. Quin et post datam legem Josephus, -«tema» lib. XII *Antiq.,* cap. xm, et Judæi abi, quos corrigit Christus, *Matth.* v, 12 et 28, idem putasse videntur : unde præccptum, « Non concupisces, » sic explicabant, quod illo non vetaretur concupiscentia mere interna, sed tantum conatus et machinatio exterior ad eam explendam, et ad facinus opusque perpetrandum. Verum hic conatus et hæc machinatio, ct inchoatio est et pars quædam operis; unde eodem præcepto velatur, quo ipsum opus, puta sexto ct septimo.

Adde, ut demus illa seorsim vetari præcepto nono et decimo, nihilominus certum et clarum est illa non tara vetari ideo, quod exterius se prodaqj, quam quia a mala voluntate prodeunt Voluntas cniin in se mala et vetita, virus malitiæ Volant» suæ actui externo instillat, eamque proprie hæc 'r verba significant et prohibent, cum dicitur: «Non concupisces.» Unde colligas omnem alium ' pm- voluntatis motum praeceptis aliis adversantem, iisdem pariter vetari. Si enim Iiic concupiscentia, *ć.j?,,* ad quam naturaliter maxime proclives sumus, tanquain mala ct illicita vetatur, ergo multo magis actus voluntatis, quo volumus id quod lege vetitum csl, ipsa lege vetatur.

Haeretici, Lutherus ct Calvinus in alio sunt ex- Uefatitremo. Putant enim concupiscentiam peccato ori- lQr Lu' ginali reliquam, id est motus appetitus sensit \i ¿ u. u ct voluntatis inordinatos, qui præveniunt ratio- err. r .unem ct liberum voluntatis assensum, hic prohi- f J" !'| bori. « Mandatur, ait Calvinus in cap. xx £>■'/.. t ",iT præcepto, *Non concupisces,* ne quis impurus <ip- [re petitus animos nostros incitet. Hinc perspicitur quibus praestigiis fascinarli Satau scholas omnes ◥ . Papales, in quibus personat axioma istud, concupiscentiam in baptizatis non esse peccatum, quia stimulus est ad virtutem. » Et in cap. vi *Levit. :* « Quamvis, inquit, neque adulteri, neque fures, neque homicidæ simus; nemo tamen est quem non reatu constringat ultimum legis praeceptum. Non concupisces. »

Verum hæc esse falsa, et præcepto *Non concu-* Primmn *pisces* vetari, non deliberatam et involuntariam, sed tantum voluntariam et liberam concupiscili- j'pbrr? liam, sive consensum voluntatis in illicita, patet wotr*

(1) Nec peccali magistra, «d arguii tantum homines ct convincit malefactorem, quod ostendit Paulus vers. t-li.

Calvi- *primo,* quia pro *non concupisces,* in Hebreo est verbum TDIT *chamad,* quod non significat concupiscere, vel habere concupiscentiam, quæ nature nostre vitium est; sed nude significat tantum appetere et desiderare; unde ct rebus coelestibus tribuitur. Concupiscentia autem, quæ nature vitium est et morbus, proprie significatur nomine nOTOD *teseuha,* et nomine *betsa.* Cum ergo dicitur: *Non concupisces,* significatur, ut patet ex Hebreo *chamad,* et prohibetur tantum libera voluntatis appetentia ad sibi vcndicandum rem alienam vel illicitam.

Secundnm u. in CJ-Tiflum. *Secundo,* idipsum patet ex eo quod præceptum ›10Cj ntj et cætera) non detur brutis, non pueris, sed creature rationali, ratione et libera voluntate utenti, quæ sola legis est capax , solaque potest jegem implere Vel transgredi. Hi autem motus concupiscenti» rationem et libertatem preveniunt, nec magis sunt humani actus, aut in potestate, ratione et arbitrio hominis, quam iidem sint in potestate equi, canis, leonis, alleriusve bruti. Sicut ergo leoni imperari nequit, ne irascatur; cani, ne ringat; equo, ne adhinniat : sic nec homini imperari polest, ne primos similes concupiscenti® motus sentiat, et qui cos puniret, tyrannus esset. « Peccatum enim (inquit S. Augustinus, lib. I *Heir.,* cap. xv, estquehic conununis hominum et nature sensus) ita in sua essentia includit voluntarium, ut, si hoc desit, desinat esse peccatum.» Unde Apostolus, vers. 17 ct scq.: « Jam, inquit, nop ego operor illud, » *q. d.* Ti *loncupisccre* non est actus meus, quia non est humanus el liber : unde mihi imputari, vitio verti, aut puniri non potest : sed potius quia, ut idem ait vers. 16, 22, 23, « condelector, consentio, mente servio legi; » hinc hic meus actus, nipote mentis rationalis et libere, censeri debet, quod scilicet mente detestando motus concupiscenti® legi contrarios, legi ipsi adhæream ct obediam.

Peccatmu tivh-i-, i non ‹-t

Trrthim Cttrfll Ciln - Dum aigumentum. *Tertio,* id patet ex eo quod Paulus, cap. preci,d., vers. 12, cl S. Scriptura alibi ita sc explicet : ut *Eccli.* Win, 30 : « Post concupiscentias tuas non eas; » ctS. Jacobus, cap. i, vers. 13, concupiscentiam et tcntalionem non peccatum esse, sed peccatum parere, si videlicet pater peccati, consensus voluntatis, accedat, diserte asserit.

C -i ,T '' (l ♦ •i i- *r, “ *Quarto,* ita hoc præceptum explicant omnes Patres. Vide Chrysostomuin, homil. 12 *in Malth.;* fyrillum, lib. HI *Contra Julian.,* sub medium; Rasilium, *De Constit. monast.,* cap. u; Nyssenum, lib. Dc *Octo Beatitud.;* Ambrosium, lib. I Ofllc., cap. XXI; Hieronymum, *ad Eustoch., de custod. virg.;* Prosperum, lib. 11 De *Vita contemplat.,* cap. ni, et lib. Hl, cap. iv; Grcgorium, lib. XXI Moral., cap. in ; Augustinum, lib. I *Contra duos* q ist. *Pelaq.,* cap. x ct xm, et lib. VI *Contra Julian.,* cap. xi, et lib. 11 De Peccai, *meritis,* cap. iv, xxxni el xxxiv : ita denique explicat et definit Concilium Tridentinum, sess. V.

Dices: Augustinus, epist. 200 *ad Asellicum,* dicit hoc præceptum, « Non concupisces, » in hao vita non impleri, sed in ca nos tantum tendere et contendere ad locum , in quo illud compleamus, puta ad cœlum. Idem docet lib. I *De Nuptiis ct Concup.,* cap. xxni et xxix, ct lib. *Dc Spiritu ct Litt.,* cap. ultim.

s. Anjus præcepti jungit sensum litteralem et anagogi- «t pr't-

Respondeo : D. Augustinus in explicatione hu-

cum : litterali enim sensu hic precipitar, ut concupisccntias ct desideria prava non sequamur, ‹-*pton, sed iis resistamus, caque sensim omnino evellere ' et eradicare coneraur, coque conari possumus ct hic B ⅁' debemus in hac vita; anagogico vero sensu præ- ‹›npl«rt, cipitur, ut nulla omnino in nobis talia desideria , . ¿ sint : quo modo hoc præceptum, uti et omnis alia n 1«. anagoge Scripture, non ad prementem vitam, sed ad futuram in cado pertinet. Sic ergo hoc non r.r Ineprecipitin- hic, ut in hac vita impleatur; sed presentis luche erit merces, fietque tunc cum Deus ip mandabit virtuti suæ, ct omni ex parte precipi- ›› ›** tabil peccatum et mortem in infernum. Vult ergo m* dicere S. Augustinus precepto, *Non concupis ci,* r „r nobis precipi, ut per virilem ct constantem in hac vita luctam contra concupiscentiam, co ten- J damus ct connilamur, ut scilicet mereamur om- Cfflo. nino ab ea liberari in coelo, utque ibi plenissime impleatur in nobis non *concupisces :* ut scilicet nec consentiamus, nec sentiamus motus concupiscenti®. Simili modo explicat S. Augustinus præceptum dilectionis Dei, lib. *De Spiritu et Lift.,* cap. ultim.

8. Occasione autem accepta, peccatum fer man- Ver-, s. DATUM OPERATUM EST IN ME OMNEM CONCUPISCENTIAM. — Quæres, quidnam hic vocetur ct sit *peccatum? Pc i-* Respondct *primo,* OEcumenius, Ambrosius ct Me- ':t pol' al thodius apud Epiphanium, *hæresi* 64, peccatum quinji» hic esse diabolum. Sigili Cara

Secundo, S. Chrysostomus vult esse socordiam : socors enim cx lege accipit occasionem augendi concupiscentiam.

Tcrliô, Anselmus putat *peccatum* hic esso concupiscentiam, sive peccati fomitem : hic enim quasi sopitus ct canis dormiens, occasione legis sibi adversæ excitatus el irritatus, exarsit in omnis generis pravos motus, ir® scilicet, superbi®, gui® et cælcrorum vitiorum (1).

Quarto, Hieronymus, *ad Algasiam,* Quæst. Vili, censet *peccatum* hic esso legis objectum , seu id quod lege prohibetur.

Quinto et optime, Toletus proprie hic accipit *peccatum*. Sic enim paulo ante illud accepit Apostolus, el sensus est, *q. d.* Homo in statu peccati peccatum ipsum occasione legis auxit. Peccatum enim nisi deleatur, in nova peccata hominem per-

il) Recte, ul videtur. Notum est illud Ovidii, *Amor.* ¡I, xa, 3 :

Quod licet, ingratum est; ‹piod non licet, icriu» urit.

Et ibid. HI, IV, 17 :

Nitimur ia vetitum semper, cupimuxjuo ur-au.

trahit, quia vires gratiæ et bonorum habituum, quibus peccato resistimus, homini vel adimit, vel imminuit, et sui delectationem animo ingerit, idque magis data lege, per quam peccatum, quasi canis dormiens, ut dixi, excitatus exarsit in omnem concupiscentiam : ideoque lex peccati ct mortis causa, vel potius occasio fuit : quod docere cl probare hic intendit Apostolus.

Sine lege enim peccatim mortuum erat. — *Primo,* Thcodorctus ct Cajctanus sic explicant, *q. d.* Paulus : Ante legem, puta in statu innocentée, « peccatum mortuum erat, » id est *non erat.* Sed quid hoc facit ad rem ct rhombum?

Triplex horum verborum explicatio.

Secundo, Ambrosius : « Peccatum, » inquit, id est *diabolus* mortuus erat; quia quasi dormiens, utpote securus dc homine peccatore quem possi¡(¡cija(} parum curabat eum ulterius sollicitare et trahere ad peccatum : sed hoc longe remotius est.

Tertio ct optime, « sine loge peccatum mortuum, » id est *sopitum erat :* per legem enim excitatum revixit, ut dixi vers, proccd.

Ver». 9. g ego autbm V1VEBA3Í SINE LEGE ALIQUANDO. — *q. d.* Ego aliquando legem non cognoscebam, quando nimirum nondum poteram habere usum rationis, et tamen motus concupiscentiæ sentiebam, qui tamen defectu rationis peccata non erant. Ita S. Augustinus, lib. VI *Contra Julian.,* cap. xi, ct S. Hieronymus *ad Algas.,* Quæst. Vili. Vel potius, « ego vivebam sine lege, » nimirum tunc, cum adolescere inciperem et peccare, nec tamen legem Mosis edoctus essem : tunc enim vivebam quasi exlex, ac consequenter peccatum non curabam, non agnoscebam, non æstimabam; hinc ad illud non multum incitabar.

Secundo, S. Chrysostomus, CEcumenius, Tolctus hic, etS. Augustinus, lib. I *Contra duas epist. Pelagian.,* cap. lx ; S. Ambrosius, lib I *De Jacob et vita beata,* censent Apostolum loqui in persona eorum, qui ante Moscn el legem vixerunt. Sed prior sensus planior est, cl aptior verbis Apostoli.

Vcr«.io. Sed cum venisset mandatum (innotitiam meam, hinc) peccatum (quasi per anliperistasin legis so intendit, el) revixit, (ct per illud) ego mortuus sum : (itaque) inventum est mihi mandatum, quod (datum) erat ad vitam (mihi demonstrandam cl procurandam), uoc esse (cedere mihi) ad mortem.

Vm». n. n Peccatum, occasione accepta, per mandatum seduxit me (in suas partes me dolose traxit) et per illud occidit ,— infigens animæ vulnus culpæ lethalis.per exardescentem occasione legis concupiscentiam , uti dixi vers. 8. In verbo *seduxit* alludit ad primorum parentum seductionem, quæ occasione mandati facta est, cum serpens tentarci diccrclque : « Cur præccpit vobis Dominus? » *Gen.* m, 2.

Itaque lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et justum, et bonum. — Id est mandata legis sancta, jusla ct bona sunt : «sancta, » quia proscribunt quomodo Deus sancto coli debeat; « justa, » quia præscribunt ut proximum non lædas, sed ci quod suum est tribuas; « bona, » quia præscribunt ea, quibus quisque in se bonus sit, ac bonis moribus virtuteque præditus. El quia hæc tria apposite fiunt per triplicia legis veteris præcepta, scilicet per cærcmonialia, quibus sanctus cultus et religio erga Deum ; per judicialia, quibus justitia erga proximum; per moralia, quibus bonitas ct continentia erga seipsum proscribuntur.

Hinc S. Tilomas, 1 II, *Quant.* XCÏX, art. iv, putat hic mandatum I¿gis vocari « sanctum, » propter præcepta c lemonialia; «justum, p propter judicialia; «bonum, » propter moralia, et forte co etiam respexit Apostolus; proprie tamen videtur agere de quolibet particulari legis mandato : hoc enim significat Græcum ivrcXij, ut sic distinguat mandatum a lege, quasi partem a toto. Respicit enim ad mandatum, non *concupisces,* quod paulo ante citavit ; *q. d.* Hoc mandatum, non *concupisces ,* et quodvis aliud in se *sanctum* est, quia facit hominem purum, castum, sanctum; *cl justum* est, quia hominem cohibet, ne injuste alienam uxorem aut rem concupiscat; ct *bonum* est, quia hominem bonum facit omnesque animi vires et motus bene et rite ordinat ac componit.

JZXKine' ‰, pjcqsu«. ntmoeia* IU, juti prop* ter jalicUlU. pro! Usv‘‘*’*3’ 'b=h'

13. Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? — *q. d.* Objicies: Ergone mandAtum. quod erat bonum m seipso, mutatum est, faciumque mihi mors, id est causa ct occasio peccati, et consequenter mortis? Respondet: Absit : non fuit hæc mutatio vitium et culpa ipsius mandati, sed peccati ct hominis mandato abutentis.

raJ<bficDo-

Peccatum, ut appareat peccatum (ut robur et vires peccati manifestentur), per bonum (per mandatum, occasionalitcr) OPERATUM EST MIHI MORTEM (animæ præsentem el æternam) : ut fiat supra MODUM PECCANS PECCATUM PER MANDATUM. — S. Hieronymus *ad Algas.,* Quæst. VIH, legit « ut liat peccantius peccatum. » S. Augustinus, lib. I *ad Sitnplic.,* Quæst. I, legit, a ut fiat supra modum peccator peccatum. » Græce enim est « áu«prí», quasi dicas sceleratum scelus, vel peccatrix peccantia, id est malitia peccati ingens ct exuberans, *q. d.* Inde apparet ingens peccati vis el malitia, quod per rem bonam, puta per legem, magis malitia ejus increverit, quodque per eamdeni hominem magis invaserit et occiderit. Est prosopopoeia : peccatum enim hic inducitur quasi persona, quæ habeat artem peccandi et peccata fingendi, suggerendi, machinandi, camque exercoat, uti faciunt lenones et lenæ. Cave hic commentarium S. Hieronymo adscriplum, qui negat traducem peccati originalis (1).

,1.’*£‘. 4r.

Ur appareat peccatum. — Maldonatus, in *Notis*

(1) Vers 13. « Ut Gal supra modum, » etc., id est, ut proclivitas ad peccatum Geret longe pessima, occasione legis.

ma?luscript., paulo aliter vertit et explicat, nimirum, sed peccatum «dum apparet peccatum, per bonum operatum est mihi mortem, dum fit supra modum peccans peccatum, » ntivx, id estui, capiatur pro Jtxv, id est *dum*. Sed Nostra versio uti propria, ita genuina est. Ubi nota, tò *ut* non significat causam finalem, puta finem intentum, sed consecutionem, uti paulo ante explicui.

V I*. 14. SCIMUS ENIM QUA LEX SPIRITUALIS EST; EGO AI TEM CARNALIS SI M, VENUMDATUS SIB PECCATO. — Probat hic. Apostolus id, quod dixit, scilicet legem esse sanctam, et legem non esso causam mortis, sed peccatum lege declaratum et prohibitum, hominemque peccato subditum, qui prava carnis et peccati desideria seciatur. Id autem probat ex eo : « Quia lex, inquit, spiritualis est, » id est spiritalia praecipit, non carnalia; « ego autem carnalis sum, » id est sector ea, quæ carni et concupiscenti® placent, utpole « venumdatus sub peccato ; » ego ergo sub dominatu peccati vivens, mihi ipsi carnalis vit® et peccati, ac consequenter mortis sum causa, non autem lex.

pr «pi- n'' ›“ ‘r»- ….. Nota: Lex dicitur spiritualis, *primo,* ut explicat S. Chrysostomus, quia præscribit ea qu® spiritus et hominis spiritualis sunt : scilicet virtutes sequi, vilia fugere; *secundo,* quia lex homines dirigit ad cultum unius Dei, qui purissimus est spiritus, a quo etiam data est : ita Ambrosius; *tertio,* quia lex impleri non potest, nisi per spiritum ct gratiam a viris spiritualibus : ita S. Augustinus, hic in expositione quarumdam propositionum hujus epistolæ, num. il ; *quarto,* ut S. Thomas, quia lex cum spiritu hominis congruit, ct, utCajelanus, spiritum hominis dirigit et regulat, tam circa Deum, quam circa seipsum et proximum ; *quinto,* quia lex spiritualiter accepta ducit et praeparat homines ad legem Evangelicam, qu® est lex spiritus et vit®.

An s. r--i-» In peno : | |- ‣ · Ego altem carnalis sum. — Notant Græci Paulum hic, usque ad vers. 25, inducere personam hominis peccatoris constituti sub lego, qui nondum gratia Christi liberatus est a servitute peccati. Ita Origenes, Chrysostomus, Theophylactus, ILisiliusin *Ilcgul. brevior.,* in resp. ad 16 interrog.; .Commentarius Ambrosii, Hieronymus *ad Algas.,* Quasi. Vili; imo S. Augustinus hic, et *ad Simplic.* bb. 1, Quæst. 1, quos libros ipso scripsit; dum essetjunior. Et probant ex eo quod ait Apostolus : *primo,* « ego carnalis; » *secundo,* « venumdatus sub peccato; » *tertio,* « video aliam legem captivantem me in lego peccati : » hæc enim non videntur esso viri sancti et perfecti, qualis erat Paulus, sed peccatoris aut certe recens conversi, ut vult Origenes : « in quo, inquit, remanet infirmitas el proclivitas ad pristina vitia, ut licet velit ea vincere et facere omne bonum, non tamen stalim voluntatem, sequatur effectus, sed Siepe cadat, el a vitiis solitis vincatur, v. g., decernit quis, el vullcohiheru iram, sed quia longa consuetudine ira ei dominata est, obsistit ejus voluntati ac proposito, et in solita sibi rursus itinera vis furoris erumpit. Sic et in virtutibus vult bono agere, sed non statini voluntatem sequitur effectus : sicut qui vult esse sapiens, non stalim ut vult, sapiens effectus est; sed prius adhibendus est labor, studium, sollicitudo, vigili®, doctrin® institutio, ct vix aliquando longo usu, meditatione continua, sapiens ciUcitur. »

Secundo tamen, idem S. Augustinus postea se- lolite nior et doctior effectus, dum scribit contra Pela-(ll„'J^la\ gianos, docet hunc locum omnino explicandum qnoiiUi esse de viris sanctis, ipsoque Paulo; illiusquc hic concupiscenti® et spiritus luctam graphice ab eodem depingi. Ita ipse lib. I *Retract.,* cap. xx.ni; lib. VI *Contra Julian.,* cap. xi, ubi ait hanc esso expositionem S. Hilarii, Nazianzcni, Ambrosii (unde colligitur commentaria in has epistolas et in hunc locum S. Ambrosio ascripta, revera non esse S. Ambrosii, habent enim hoc loco contrarium) et cæteroruin Ecclesiæ Sanctorum ct notorum Doctorum. Sic quoque explicant S. Gregorius, lib. XIX *Moral.,* cap. vi ; S. Hieronymus, lib. ll *Contra Pelagianos;* Anselmos, Primasius, D. Thomas, Pererius, Adamus et alii. H

Hæc ergo expositio verior et germanior esse videtur. Idquc probatur *primo,* quia non ait Apostolus : *Eram,* vel *vivebam,* uti dixi vers. 9, sed ait : *Sum, consentio, condelector,* in præsenti. Ergo hoc versu transit a statu præterilo legis et peccati ad statum grati®, sed cum concupiscentia luctantis, *q. d.* Vis legis, vel potius peccati lego abutenlis, quam dixi, cx eo apparet, quod etiamnum sub gratia licet constitutus, tantos tamen adhuc ejus effectus et incitamenta concupiscenti® sentiam, ut videar esse carnalis.

Secundo, idempatctexcoquodait : «Jamnonego operor illud;» hæc enim verbaindicant Apostolum non loqui dc peccatore : peccator enim operatur peccalum. Loquitur ergo do viro justo ct sancio.

Tertio, idem indicat, cum ait : « Condelector legi secundum interiorem hominem ; » et : *a* Ego ipse servio meute legi Dei,» ct cum ait cap. seq.: j «Nihil ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu, » qu® omnia non cadunt, nisi in virum justum et sanctum.

Tertia explicatio hujus loci est Cassiani, qui Lncuvb *Collatione* 23, vult hic describi luctam Martii.n et Magdalena?, vitæ scilicet activai et contemplativo). Veruni hoc non litterale est, sed mysticum, vel Hr* potius accommodatitium.

Vexusidatus sub peccato. — Nota *primo,* peccatum hic idem esse, quod ante, sed materialiter Tnnn / p*'* tantum, sive objective, id est capi pro objecto CJi0 for. peccati, sive fomite et concupiscentia. Unde hanc vers. 23 vocat *legem in membri* rcpwjnanlem mentis.* Ita S. Hieronymus et Anselmas supra. ^Uler Neque novum est Apostolum a peccato formaliter sumpto, transire ad peccatum materialiter fU sumptum. Sic enim ipse sæpe ludit in vocibus, ut dixiçun. 31. plua'

Undo nota *secundo,* concupiscentiam hic dici «i, ./.'u- Peccatum, non formaliter ct proprie, ut vult Cal- q„„ u- vinus; sed *primo,* quia ipsa est materiale pecca- ti.xi'. (Um . es{ enim concupiscentia contra Dei legem, dwtuir iUiqiio ad rationem formalem peccati nihil decst, nisi consensus voluntatis; *secundo,* quia ipsa incitat ad peccatura; *tertio,* quia ipsa est effectus peccati : ita Concilium Tridonlinum, sess. V; *quarto,* quia ipsa est pœna peccati ; *quinto,* quia ipsa est instrumentum, quo per actum generationis, peccatum originale transfunditur in posteros Adæ.

Cenen- Hinc S. Augustinus, lib. V *Contra Julian„* cap. '.. nn? 1,1 » docet concupiscentiam et peccatum esse, et dum au- pœnam peccati, ct causam peccati. « Sicut, inquit, «“tí- escitas cordis, quain solus removet illuminator "atom" Deus, ct peccatum est, quo in Deum non credi- ta. et tur, ct poma peccati, qua cor superbum digna .-mpec. animadversione punilur, ct causa peccati, cum «•'m aliquid cœci cordis errore committitur : ita ixwü. concupiscentia carnis, adversus quam bonus concupiscit spiritus, ct peccatum est, quia inest illi inobedientia contra dominatum mentis ; ct pœna peccati est, quia reddita est meritis inohedientis; et causa peccati est, defectione consentientis vel contagione nascentis. »

Ubi adverto, concupiscentiam ab Augustino dici peccatum eodem sensu, quo explicui eam- EnwJn- dem hic peccatum dici ab Apostolo : vult enim 'j”* docere Augustinus concupiscentiam non esse na- p/unti» turalem conditionem, proprietatem ct perfcctio- (tenenpis nem manantem cx natura hominis, ut volebat .ntnui jn|¡anus. seq csse peccatum, id est esso vilium » nitun natum et propagatum ex peccalo originali, quod twnpu. negabat Julianus, utpote Pelagianus. Unde cap. scq., docet S. Augustinus concupiscentiam esso perpetuam materiam luctæ, virtutis ct victoria?, ac consequenter non esso peccatum formalitcr et proprio, nisi ei succumbat ct consentiat libera voluntas.

Homine* Nola *tertio,* dicit Apostolus do so, quod *sit vc-* A.l.l- *llinniia(us,* scilicet ab Adamo, pretio pomi, et tra- aiti ditus (llebræum enim *machar,* et verniore, ct oto. ‹l tradere significat; quod enim venditur, traditur «a'//? ementi, quasi domino) *su›› peccatum,* ut habent Græca, id est in servitutem peccati originalis; et consequenter, quod ipso ctiamnum, justificatus licet, sit tamen concupisconliæ (quæ in locum peccati originalis quasi successit, ut in justis remaneat) obnoxius, quasi servus emptilius, ut ejus motus volil, nolit, ubique sentiat. Undo Syrus vertit Nfl'unS *mczaLban lachatita,* id est *venditus sum peccalo,* hoc est, traditus sum concupisccntiai.

Sic \chab, lib. III *fícguin,* cap. xxi, dicitur t c- *numdatus, ut faceret malum,* id est sua mala volúntalo servum so addixit ¡leccalo, quasi vendidisset so, vel looasset so et suas operas, non ad aliud quam ad peccandum. Alludit enim Scriptura hac phrasi ad servos Ilebræorum, quise vendebant ad opera servilia dominis prestando,

7. *d.* Achab tradidit et totum so impendit idolis, quasi corurn mancipium, quasi idololatriae a dominis suis idolis tanquam servus addictus esset, non quasi esset rex tsraelitarum liber et ingenua» conditionis. Sic S.Augustinus, in *Expositione propositionum hujus epistola:,* num. 42 : a Quisque, P-.-ioda ait, peccando animam suam diabolo vendit, accopta, tanquam pretio, dulcedine temporalis vo- T .\hw lupiatis. » Concupiscentiæ ergo quasi tyranno ›*' p* traditi sumus, etiam justi; non tamen proprie uo' peccato ; nec enim concupiscentia cogit nos ad peccatum , quia ejus motus sentire non est peccatum, sed eis Ubere consentire peccatum est, ait S. Bernardus.

15. Qlod emm operor, xox r.vrmmo. — *Primo,* v.rj. n. hæc verba sic explicat S. Chrysostomus, 7. ‹/. S kin- Peccator quibus modis deceptus sit, ut peccai .in pt I b'i- operetur, non cognoscit. í-¿

Secundo, Theodori tus sic explicat, *q. d.* Peccator peccati malitiam perfecte non noscit. eliK Mil tlû.

Tu7*io,* Toletus : Peccator, inquit, quod operatur non intclligit, quia contra judicium intolle» tus, quo speculative judicat hoc non esso faciendum, operatur et peccai.

Quarto, Anselmos sic exponit, *q. d.* In reculis præceplorum Dei non invenio, quæ concupiscentia mea appetit.

Quinto, Methodius, apud Epiphanium, tares» G2, sic, *q. d.* Qui bonum operatur, sæpe distractiones et malas cogitationes patitur, ut non inlelligat suas passiones fit sua opera.

Serto et optimo, S. Au.uslinus, lib. I *Contra* S*n<nf *duas epist. Pelagian.,* cap. xi, hunc dat sonsum : optimal « Quod operor, non intolligo,» id est, per ratio- D. Angi: nem ct voluntatem non approbo opera et motus concupiscentiæ mean Hunc esso sensum patet ex scq. Sio *Psal.* 1 dicitur : u Novit (id est amat ct approbat) Dominus viam justorum. » Et *Jiatth.* vu : « Non novi vos, » id est *non a:.o ws, non approbo :* hæc enim est scientia practica. Rursum eosdem concupiscentiæ mutus « non intelligo, » quia hi motus rationem et intellectura praeveniunt.

Probat hic Apostolus se venumdatum sub peccato, id est *esse sin um concupiscentiæ,* cx eo quod faciat non illa quæ sibi facienda videntur, sed illa quæ dominus, scilicet concupiscentia, sibi imperat, puta concupiscere : id deinde probat verbis consequentibus.

Nox EMM (JUOD volo donum, noe AGO ÎSED QUOD odi malim, illud facio. ––Ita. legunt Biblia Romana, aliaquc correcliora (licet Græca non habeant tà *Ionum,* illud tamen habent vers. 19). Jam Pnpî'-x quod ad sensum, *pruno,* S. Chrysostomus sic ex- h»ijw.* lo- pliqat, 7. *d.* In peccatoribus est qu edam velloitas ci**»»iu. boni, et odium quoddam imperfectum mali, etiam dum peccant.

S ·undo et melius, S. Augustinus ct Anselmus, qui h ee exponunt, non ile peccatore, sed de justo, qualis erat Paulus, ut diti: Malum, inquiunt,

quod justus odit, et tamen facit, est concupiscentia, quam justus naturaliter, sed involuntarie operatur, vel potius patitur ct sentit invitus; bonum vero quod justus non agit, cum tamen velit, est bonum opus facere alacriter, ct totis viribus sine concupiscentia repugnante. Vel brevius, non concupiscere bonum cst, quod vult ct optat justus; malum vero, quod odit, c$t concupiscere, *q. d.* Paulus : Vellem non concupissero, et nollem concupiscere, ct tamen concupisco.

Nota : *Facio* significat hic actionem hominis imperfectam, id cst actum concupiscendi appetitus, citra rationis assensum, idque patet ex phrasi Votant» Hebræorum, de qua dixi *can.* 32. Præsertim quia noMiíl* molus concupiscenti® non tantum sunt in appete pro- titu sensitivo, sod et in voluntate, quæ naturaliter pnjrt cx origine sua in Adamo vitiata propendet in j,] bona delectabilia, honorifica et curiosa. Unde exi .L i.ho- plicans subdit Apostolus : « Jam non ego operor ¡iiud, sed quod habitat in me peccatum. » llic r‘ acUis concupiscendi non est meus, non cst humanus, quia non est liber ct deliberatus, sed est actus inhabitantis in me peccati, id est concupiscenti®. Hinc S. Augustinus in *Sententiis,* sent. 383 : « Approbare, inquit, falsa pro veris, ut erres invitus, et resistente repugnatione carnalis vinculi, non posse ab illicitis operibus temperaro, non est natura instituti hominis, sed pœna damnati. »

/er». <0. 16. Si AUTEM QUOD NOLO, ILLUD FACIO (id est Sì concupisco, quod tamen nolo et nolens facio, vel potius patior), consentio legi (id est ratione et voluntate approbo), quoniam (quod lex in se) dona est. — Unde Syrus vertit, *suffragium fero legi, quod bona cst,* quasi dicat : Si concupisco nolens et invitus, mens et voluntas mea integra est et intacta, quia legi adhærct ctcum ea consentit (1).

Vtt». 17. 17. Nunc aitem (nunc ergo) jam non ego operor illud (scilicet *humane,* id est *deliberate),* sed quod habitat in me peccatum. — Id est *concupiscentia,* ut dixi vers. 14, hæc enim habitat in carne mea, non autem ipsa virtus et bonum, id est bonitas. Hoc est enim quod subdit Apostolus.

Vn». 1«. 18. Scio QUIA NON HABITAT IN ME, UOC EST IN CARNE MEA, DONUM. NAM VELLE, ADJACET MIHI : PERFICERE autem bonum, non invenio. — *q. d.* Facultas et bona voluntas volendi id quod bonum est, est in me justificato ; sed vix, et non nisi difficulter illud perficere possum: *Spiritus enim promptus est, caro autem infirma,* imo reluctans spiritui. Ita S. Augustinus, Anselmus, S. Thomas, Primasius el Syrus. Idem explicat, repetit ct inculcat Apostolus, vers. 21. Vere S. Bernardus, semi. 81 *in Cantica:* « Jacet, inquit, voluntas, ubi non suppetit facultas. » Et S. Augustinus , lib. X *Confess.,* cap. XL, in terra gemens ct suspirans ad cœlum : «Recido, inquit, in hæc ærumnosis ponderibus, ct resorbeor solitis, et teneor, et multum fleo, sed multum teneor. Tantum consuetudinis sarcina degravat. Hic esse valeo, nec volo; illic volo, nec valeo : miser utrobique. »

.Merito S. Gregorius Nazianzenus, in Carmine ad virgines, carnem vocat echeneida, sive remoram pisciculum. Sicut enim remora navis, ita caro hominis in cœlum cursum inhibet et sistit. Hanc ergo remoram amovendam esse docet, dum canit :

> Ne vilæ ipsa tuæ immittas echeneida, carnem,
> Quæ velut injecta properantem compede puppim
> Detinet, ac tantum cogit subsistere molem.

Vide ct Abbatem Thconam apud Cassianum, *Collât.* 23, ubi fuse hanc Apostoli sententiam pertractat.

21. Invenio igitur (in meipso) legem (quæ se- ver».i quitur scilicet), quoniam (quod) mihi volenti FACERE BONUM, MALUM ADJACET, — Ct inCSt, malum, inquam, concupiscentiæ mihi innatæ, quæ bono el legi Dei repugnat. Adverte hic, et in teipso experire, cum bonum aliquod, præsertim heroicum vis aggredi, maxime senties insurgentem et sese opponentem concupiscentiam.

Nota hic Hebraicam trajectionem : vox enim Tnjwa gizozitam, quam postponit Paulus dicens : « Inve- ,ina nio, volenti bonum facere, quoniam mihi malum adjacet, » præponenda est hoc modo, « Invenio, quoniam mihi volenti bonum facere, malum adjacet. » Aliter alii hæc explicant, quos vide, si lubet, apud Toletum.

22. Condelector legi Dei secundum interiorem v«».n hominem.—Quæres, quis dicatur interior, quis exterior homo ? Primo, Manichici ex hoc loco docue- Erret runt iu homine duas esse animas, unam bonam, ‚M’n' a qua virtutes; secundam malam, a qua vitia ma- a„ iE.„. nant; ac consequenter in ipso homine esse quasi Horia duos homines, unum interiorem, alterum exteriorem.

Secundo, Illyricus rigidus Lutheranus: « Inte- cira rior homo, inquit, est anima et spiritus Dei ; J' exterior homo est peccatum originale, quod nci quasi forma substantialis animam allicit. » Putat ttauú. enim ipse peccatum non esse accidens, sed formam et substantiam quamdam tetram et horridam, talemquc qualem vulgo imaginamur diabolum.

Tertio, Calvinus : « Interior homo, inquit, est Deliri» superior pars aiüinæ, sivo mens consentiens legi Dei; exterior est eadem mens quatenus concn- piscit mala. » Putat enim Calvinus in eadem | omnino animæ portione et facultate hanc esse r‘M’ pugnam, ideoque hominem etiam justum simpliciter tam esse peccatorem, quam justum; quod implicat. Porro hæc ejus doctrina sequitur cx altero ejus principio, quo homini re ipsa vere et

(1) Rectius, ut videtur : Si *tero non quoti voto, hoc idem effutio, fantur aítentior legi, eamque bonam rsse tritor.* Vrrutn hoc es.-* experientia docci, sepe enim (alentur homines, hoc vel illud recte prohibitum esse, ct tamen affectibus abrepti, faciunt quod illicitum esse latemur.

Taint proprie partem superiorem, id est rationem et li-
nbwuM bcrum arbitrium, adimit: tunc enim necessario
‘,rh-U sequitur, quod in parte inferiori tam dominetur
trium, concupiscentia, quam virtus; quodque inferior hæc pars, non re ipsa, sed nomine tenus in superiorem ct inferiorem dividatur. Verum hæc omnia áSúv»Ta sunt, erronea et hieretica.

r-iic.'- *Quarto,* Photius etToletus sic explicant : Homo
h HH;* interior est ratio, quæ etiam in peccatoribus reluctatur exteriori, id est sensui et appetitui.

Verum nota : In homine una tantum est anima, quæ simul est rationalis et sensitiva; ct post privationem justitiæ originalis peccato contractam, hiec contra illam, scilicet sensitiva contra rationalem , maxime gratia imbutam , adcoque ipsa anima contrariis appetitibus secura pugnat, etiam in homine justificato : ita ut ex operationibus ejus duplex in eo videatur esse anima ct duplex
Vaie homo. Cujus rei causa est eminentia animæ ratio-
CIuUlr, nalis, quro virtute in se continet animam sensili-
un- vara et vegetativa™, facitque in homine una
rims in anima, quod in tribus, scilicet in planta, in equo, in homine faciunt tres animæ, scilicet vegetativa, sensitiva et rationalis.

Unns ho- pjco ergo, unus idemque cst homo, sed ratione
° <hX diversorum statuum, affectionum ct operationum, dicitur exterior vel interior. Interiorem
! ! ! Apostolus nunc novum vocat, nunc renovatum,
no n"r scilicet a Christo, nunc spiritualem, nunc men-
vd inte- tem : exteriorem, animalem vocat, vel veterem,
rior- quem scilicet a veteri Adamo traximus ; curadera vocat carnem, vel membra synccdochice ct metonymicc : quia scilicet, maxime vim suam ostendit in membris, carne et appetitu sensitivo. Hæc enim corruptio derivata ex carnali Adamo, maxime se pandit ct cxeril in carne ct carnalibus desideriis, imo per ea animam sollicitat et commovet, licet proprie in anima resideat. Hinc Apostolus, *Galat.* v, superbiam, invidiam, rixas, vocat opera carnis, id cst concupiscentia: ct veteris hominis.

inteiio- Interior homo est mens, ut recte Cajctanus;
Bbh»n!- V°1 aPdus, ipse homo gratia, cliaritate et spiritu
nu. j, », Bei imbutus ct vivens: hujus anima, cst gratia
cprratio. ct charitas : hujus lex, cst lex divina ejusque dictamen, ut, Esto castus, sobrius, humilis, obedions, Deum time et ama : hujus vitalis operatio, est Deum amare, colere, obedire.

Eiterio- Exterior ,sive vetus homo cst concupiscentia,
chri.'i'J seu vitiositas, omnibus animæ potentiis, ipsique
«ipu h etiam menti ct voluntati insidens; vel est mens, aut potius est ipso homo omnibus suis potentiis vitiatus ct corruptus : hujus anima, est concupiscentia : hujus lex, cst vitiosa inclinatio, vel aliquod dictamen concupiscibile, Dei legi contrarium, v. g. : Inebria te, fornicare, superbi : hujus operatio vitalis, cst concupiscere vinum, opes, delicias, amicas. Concupiscentia ergo ct homo exterior est in anima, voluntate et mente, sed qua parte naturaliter agunt, et in objecta sua feruntur motu naturali ; virtus vero et homo interior est in eadem anima voluntate ct mente, sed qua parte ratione ct libertate utitur, cl suis actibus, ipsique concupiscentiæ dominatur, maxime cum gratia Dei pollet.

Est hic locus moralis pro lucta concupiscenti.: Lx-i»
ct spiritus, quam graphice depingit in se S. Augustinus, lib. Mil *Confess.,* cap. XI, et serm. De *Tempore,* tom. X. Ascribam hic verba S. Au- aoti»et
gustini, quia rem hanc plane ob oculos ponunt, ?‘nau-
ut qui in se hanc luctam cum Paulo ctS. Augustino sentiunt, sed explicare nequeunt, in Augustino expressam et explicatam videant, discantque qua ratione victoria potiri possint, præsertim cum vitam commutare ct a statu peccati ad statum gratiæ transire moliuntur. « Dicebam, inquit, Pn^a*
apud me intus : Ecce modo fiat, modo fiat. EI "¿‘i?',*
cum verbo jam ibam in placitum, jam pene fa- ¡^us4
ciebam, cl non faciebam ; nec relabebar tamen in pristina, sed de proximo stabam ct respirabam; ct item conabar, ct paulo minus ibi eram, ct paulo minus jam jamque attingebam et tenebam ; et non ibi eram, nec attingebam, nec tenebam , hæsitans mori morti, et vitro vivere ; plusque in me valebat deterius inolitum, quam melius insolitum : punctumque ipsum temporis, quo aliud futurus eram, quanto propius admovebatur, tanto ampliorem incutiebat horrorem; sed non recutiebat retro, nec avertebat, sed suspendebat. » Hactenus audivimus primum concupiscentia: insultum in Augustino.

Sequitur secundus, a Retinebant me nugæ nu- s«n*-
garum, et vanitates vanitatum, antiquæ amica? c'“*
meæ, ct succutiebant vestem meam carneam, et
submurmurabant : Dimittisne nos ? et a momento sulin*.
isto non erimus tecum ultra in æternum? et a momento non tibi licebit hoc et istud, ultra in æternum ? Et quæ suggerebant in co, quod dixi, Hoc ct istud! quæ suggerebant, Deus meus, avertat ab anima servi tui misericordia tua : quas sordes suggerebant, quæ dedecora ! Et audiebam eas jam longe minus quam dimidius, non tanquam libere contradicentes eundo in obviam, sed veluti a dorso mussitantes, et discedentem quasi furtim vellicantes ut respicerem ; retardabant tamen me cunctantem abripere atque excutere ab eis, et transilire quo vocabar, cum diceret mihi consuetudo violenta : Putasne sine istis poteris? »

En tertius concupiscentia: insultus, sed remis- Tertia»
sior, prrovalente gratia et constantia S. Augustini. cooc"7
« Sed jam tepidissime hoc dicebat. Aperiebatur enim ab ea parte, qua intenderam faciem, ct quo transire trepidabam , casta dignitas continentiae, serena, ct non dissolute hilaris, honeste blandiens, irt venirem, neque dubitarem, et extendens ad me suscipiendum et amplectendum pias manus, plenas gregibus bonorum exemplorum. Ibi tot pueri et puellro, ibi juvenius multa, ct omnis rotas, et graves viduæ, et virgines anus, ct in

omnibus ipsa continentia nequaquam sterilis, sed fœcunda mater filiorum gaudiorum de marito te, Domine. Et irridebat me derisione cxliortatoria, quasi diceret : Tu non poteris, quod isti et isLe? An vero isti et islæ in semetipsis hoc possunt, ac non in Domino Deo suo? Dominus Deus eorum me dedit eis. Quid in te stas et non st is? *Projice te* in eum, noli metuere; non se subirait t, ut cadas. Projice te securus, excipiet te, sanabit te. Et erubescebam nimis, quia illarum nugarum murmur adhuc audiebam, ct cunctabundus pendebam. Et rursus illa quasi diceret: Obsurdesce adversus immunda illa membra tua super terram, ul mortificentur. Narrant tibi delectationes, sed non sicut lex Domini Dei lui. Ista controversia in corde meo, non nisi de meipso adversus meipsum.» Hæc Augustinus.

Luet* *Secundo,* hictæ hujus utilitatem docet S. Gre- •jinhii- gOr¡us> ¡¡b. XJX *Morat.,* vi : «Optima, ait, virtutis endos c't iniirmitas, vel pressurarum, vel lenLitionum : et fit ceito moderamine, ut, dum quisque Sanctorum jam quidem interius ad summa rapitur, sed adhuc leniatur exterius, nec desperationis lapsum, nec elationis incurrat; sicque cognoscimus in profectu, quod accepimus; in defectu, quid sumus ; et sic subtilissima interni judicii moderatione infra summa, ct supra infima, in quodam medio anima libratur. » Et S. tlemardus, serm. in ccena Domini, De *Baptism, ct Sacramento altaris :* « Ad humiliandos nos ipsam (concupiscentiam) adhuc patitur vivere in nobis, ct graviter affligere nos, ut sentiamus quid nobis gratia praistet, ct semper ad illius auxilium recurramus : sic et dc minoribus istis peccatis pia dispensatione nobiscuin agitur, ut non penitus auferantur, sed in illis nos erudiat Deus, ut, cum minima cavero non possumus, certi simus quod non nostris viribus majora superemus, semperque timorati et omnino solliciti simus quomodo ejus gratiam non amittamus, quam nobis tam multipliciter necessariam esse sentimus.»

V. -3. VIDEO ALIAM LEGEM IN JIEMDRIS SIEIS , REPUGNAMES LEGI MENTIS MEJE, ET CAPTIVANTEM ME IN lece peccati. — « Repugnantem, » græce wtçg*-Ttzi¡u.«, id est contra *militantcm, rebellantem.* Est metaphora a lucta el pugna.

t h Rursum, «captivantem me, » non voluntatis **I*!** • con cusione, ut vult Chrysostomus (putat enim ipse hæc omnia de statu peccati et de peccatore capuiur dici), sed commotione, ait S. Augustinus, ut sci-

3 **P** licet captivus reddar et subjiciar legi peccati, id est concupiscentiæ; ita ul etiam invitus el reluctans, vitiosas ejus inclinationes, dictamina, impulsu sentire cogar, elejus laqueos et motus evaden» non possim.

Aliqui ex S. Augustino sic explicant : « Captivantem, » id est captivare *cenantem;* sed græce est **iJ** est *capientem me ;* et Syriaco est *bx3w sa^eb, id est *quod captivum me reddit.* Defacto enim omnes, non sub peccato, sed sub concupiscentia quasi captivi tenemur.

Nota hic hebraismuin, « in lege peccati, » id *est sibi ipsi.* Eadem enim est lex peccati et mernbroru>*\ scilicet concupiscentia, ut dixi. Sic di-

Genes, xix, 24 : « Pluit Dominus a Domino,» id est *a seipso.* Dicitur concupiscentia lex peccati, quia est fomes ad peccatum sollicitans, peccatum dictans et suggerens. **I**

21. Infelix (græce , id est *miser,* Ven-u. *armnnosus)* ego homo, quis me liberabit de corpore mortis muis? — id est *a congerie omnium peccatorum,* inquit Calvinus ; vel, ut Commentarius Ambrosii, ab universitate vitiorum. Sed hæc expositio impropria, remota et aliena est. Unde dico, « de corpore mortis, » id est « *corpore monbundo,* et peccandi affectibus, ac consequenter morti et corruptioni obnoxio; quodque, ut ait S. Hieronymus, tum corporalem, tum, ul Photios, animæ sœpe spiritualem mortem inducit. Ha S. Augustinus, lib. 1 *Contra duas epist. Pelay.,* xi. Est melalepsis. «Liberari a corpore mortis, inquit S. Augustinus, est omni sanato languore concupiscenliæ carnis, non ad poenam recipere corpus, sed ad gloriam. Non enim a corpore mortis impii liberabuntur unquam, quibus in resurrectione eadem corpora ad æterna tormenta reddentur. »

Nota, mors Hcbræis per metonymiam et catachrcsin sœpe morbum, pestem, luem et afflictio- X*i nem quamlibet gravem significat. Sic Pharao, qniinrii *Exod.* X, 17 : « Rogate, inquit, Dominum, ut auferat a me mortem istam : *mortem,* id est plagam locustarum depascentium herbas ct germina. Sic IV 2tey.iv, 40, dicitur : *Mors,* id est amaricies coloeynlidarum, in olla est. Pari modo hic *corpus mortis* accipi potest corpus obnoxium mullis morbis, afflictionibus et œrumnis. Est hoc ardens Apostoli ex hoc misero ct mortali corpore ad beatam ct coelestem vitam anhelantis suspirium. '®*li9e{ ph 1!a intrlli- '"uflU

Audi pari modo suspirantem auctorem (Hugonem Victorinum, si credimus Trithemio) lib. *De* Sjpin *ct Anima,* qui exlat tom. Ill operum S. Augustini Cap. lxh : « Audi, inquit, o anima, qualis sis: onerata cspeccatis, irretita vitiis, capta illecebris, aflixa membris, confixa curis, distenta negotiis, contracta timoribus, afflicta doloribus, erroribus vaga, suspicalionibus inquieta, sollicitudinibus anxia, advena in terra inimicorum, coinquinata cum mortuis, deputata cum iis qui in infer no sunt. » Et cap. lx : « Quando veniam el apparebo ante faciem Domini, ad videndum eum in bonitate electorum suorum, adlœtandum in lælilia gentis su.e, ut laudetur cum hæreditalo sua? Quando videbo civitatem illam, de qua dictum est : Plateæ (uæ, Jerusalem, sternentur auro mundo, et in te cantabitur canticum lœtitiæ, ct per omnes vicos tuos ab universis dicetur Alleluia? O civitas sancta, civitas speciosa, de lon- Ciritib ginquo le saluto, ad tc clamo, te requiro; desi- **Animi** sfisplnn* tiijirtbfr popxia.

in.'in*n'i t'KK.v " ¡C

Hero cnim videre to, ct requiescere in le : sed non «¡nor carne retentus. O civitas desiderabilis! ,uul*tu* ,aP*s unus› custos tuus ipse Deus, cives tui semper lecti ; semper enim gratulantur iu visione Dei, » etc.

\at. ».

25. Gnatü Dei per Jesum Christum. — Supple, liberabit me quandoque a corpore morlis hujus, puta in futura resurrectione, dando mihi corpus immortale ct gloriosum.

Nota, pro *gratia Dei,* noster Interpres legit in Greco */dfti* «5 0ioG. Ita quoque legit S. Ambrosius, Orígenes, Hieronymus, S, Augustinus et alii. Verum S. Chrysostomus, Theodoretus, CEcumeuius, Theophylaclus, Hieronymus *ad Algasiam,* et Giteci codices jam legunt «ú/.a?tsTü t ú ©tú, gratias ago Deo, qui scilicet me liberabit a corpore mortis, per Jesum Christum.

GratU-wnudio n I flw.i pditi- " f"t'

Verum nostra lectio aptior, idcoquc verior est; nec enim gratiarum actio, sed gratia respicit futurum. Nam gratiæ proprie non aguntur pro beneficio futuro et accipiendo, sed preterito et jam accepto : tò autem *ULcraLit* hic est *futurum,* non *praderitum.*

Addo, ri *gratia Dei* tacite includit tò *gratias ago Deo.* Nam dicere : gratia Dei per Chris!um me liberabit, haneque gratiam confiteri et celebrare, est re ipsa gratias agere Deo.

Igitur ego ivsb mente servio legi Dei ; carne autem, legi peccati, — eo sensu, quem jam dedi vers. 22 et 23. Totum hunc Apostoli locum de lucta carnis et spiritus, sive concupiscentia» et continentiie, egregie tractat S. Auguslinus, lib. *Dc Continentia,* tom. IV; hunc enim librum non esse Hugonis Victorini, ut suspicatur Erasmus, sed ipsius Augustini, ex Bcda, Possidonio et aliis docent DD. Lovanienses, qui accurate et correclissime opera omnia S. Augustini ediderunt,

latini-

In illo ergo libro docet *primo* Augustinus, sub tine cap. ii, in hac vita perpetuam esse hanc luc-

twuin' thrtspj.

lain› cl sufficere nobis, si non consentiamus nittlis concupiscentiis, itaque futurum ut in altera beala vita illam non sentiamus. « Nunc quamdiu, inquit, concupiscit caro adversus spiritum, ct spiritus adversus carnem, sat est nobis non consentire malis, que sentimus in nobis. Nam ipsa continentia cum frenat cohibetque libidines, simul et appetit bonum, ad cujus immortalitatem tendimus, ct respuit malum, cum quoin hac mortalitate contendimus. »

Deinde docet eos tantum hunc luctam sentire,

Loeum um- Mtiubi

qui concupiscentiæ reluctantur, non autem eos qui illi cedunt et consentiunt. « Hanc pugnam, ¡nquit, non experiuntur in semetipsis nisi bcllii-ritu?.',ores virtutum , debellatorcsque vitiorum. Non xpugnat concupiscentiæ malum, nisi continentiie bonum. Sunt autem qui legem Dei omnino nescientes, malas concupiscentias nec in hostibus deputant, cisque miserabili «coitale servientes, insuper etiam beatos se putant satiando eas, potius quam domando. »

Tertio, docet Christiano4 quasi Christi milites ad hanc pugnam ab Apostolo accendi, ut non permittant concupiscentiam in sc regnare, quod fit, cum illi obediunt ; sed illi resistant, eamqnc resistendo doinent ct minuant, licet eam extinguère nequeant; sic enim ait : « Milites Christianos Apostolica tuba isto sonitu accendit in pi lium : Non regnet peccatum in vestro mori ili corpore ud oberliendum desideriis ejus. Tunc autem regnare ostenditur, si desideriis ejus obeditur, quibus non est obediendum , ne obedientibus regnet. Cum hortatur Apostolus, ut -pirita facta carnis mortificemus, tuba utique canit; bellum, in quo versamur, ostendit, et ut acriter dimicemus, ct hostes nostros mortificemus , ne ab eis mortificemur, accendit. »

Th j'. ¿ " 1- 2

Quarto, hostes nostros describit, et hujus pugnæ milites utrimque recenset : hinc scilicet opera carnis, inde fructus spiritus in aciem pro-

n -i *fa,* i

ducens, a Hostes autem nostri, inquit, opera sunt4 carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicilis, contentiones, æmulationes, etc. In hoc pr) lio adversus carnalem exercitum vehit aliam producens aciem spiritalem : Fructus spiritus est, inquit, charitas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia, line est actio continentiie, si opera carnis mortificantur. »

ot

Quinto, cap. vu, docet non esso duas in homine naturas ex contrariis inter so principiis ortas, el inter se assiduo confligentes, unam boni, alteram mali, ut voluerunt Manichici. Sed hoc belhim oriri cx languore concupiscentiæ, quam peccatum in naturam hominis bonam, et bene a bono Deo conditam invexit. « Languorem autem istum, inquit, culpa meruit, natura non habuit ; quam sane culpam per lavacrum regenerationis Dei gratia fidelibus jam remisit, sed sub ejusdem medici manibus adhuc natura cum suo languore confligit. In tali autem pugna sanitas erit tota victoria, cum justus dicet : Benedic, anima mea Domino, qui sanat omnes languores tuos. »

la borni- D„a rutur^ u>>ib> » j,i0, "•'W

Sexto, ostendit carni ipsi bonum esse, ut ejus pravis desideriis resistatur, ut ita ipsa caro silla vitus purgelur. « Audi, inquit, Apostolum dicenteni : Scio quod non habitat in mo (quod ut exponeret, addii), hoc est, in carne mea, bonum. So itaque dixit esso carnem suam. Non ergo èst ipsa inimica nostra; ct quando ejus vitiis resistitur, ipsa amatur, quia ipsa curatur : nemo enim unquam carnem suam odio habuit, ut ipso Apostolus dicit. Et ipso alio loco, ait : Mente servio legi Dei; carne, legi peccati. Quomodo carne, legi peccati? numquid concupiscentiæ consentiendo carnali? Absit : sed motus desideriorum illic habendo, quos babero nolebat, et tamen habebat; sed eis non consentiendo, mente serviebat legi Dei, et tenebat membra, ne flerent arma peccati. »

B-nam c'*i'r éuUuu.

Septimo, ostendit quo sensu dicat Apostolus se Q*o*a-

n rm- k» .Lrtt b £an. r.- »»- propter concupiscentiam, vello quidem bonum, non (>imcn perficere, « Fiunt, inquit, itaque in nobis concupiscentia' mnlæ, quando id quod non licet, libet : sed non perficiuntur, cum legi Dei ni' n,e serviente libídines continentur, et bonum fit, cum id, quod male libet, vincente bona delectatione non fit : sed boni perfectio non impletur, quamdiu legi peccati carne serviente libido illic, quamvis contineatur, tamen movetur ; non enim opus esset ut contineretur, nisi moveretur. Erit ergo perfectio boni, quando erit consumptio mali; illud erit summum, hoc erit nullum. Quod si in ista mortalitate sperandum putamus, fallimur; tunc enim erit, quando mors non erit, sed summum bonum erit, n etc.

o ; *t» n f.¿ 'iil, i ' . q, ;,;,t i:, 'o>o- re tX i/. inC. utor, *Orlavo,* cap. xm, docet continentiam luctari non s°lnnl conlra libidinem, verum etiam contra quoslibet alios concupiscente motus, cainque illos tramare et compescere. « Continentia, inquit, omnibus prorsus delectationibus concnpiscentiæ, quæ adversantur dilectioni sapiente , coercendis atque sanandis invigilat, ut homo non secundum hominem vivens, jam possit dicere : Vivo autem non ego, vivit vero in me Christus; ubi enim non ego, ibi felicius ego, ut quando secundum hominem reprobus ullus motus exurgit, cui non consentit, qui mente legi Dei servit, dicat etiam illud : Jam non ego operor illud. »

Mori.5- t t.fflin ƒ "i Xtnm uvoIud- *Nono* denique, demonstrat per continentiam mortificandos esse concupiscente motus, tum ne opus exeant, tum ne voluntas in mento et cogitatione iis inhaereat et consentiat, ut iis mortui Christo et justitiae vivamus. « Mortificate, inquit Apostolus, membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam,etc. Et quomodo ista mortificantur opere continente, nisi cum cis mento non consentitur, neque exhibentur cis arma corporis membra? Et quod est vigilantia majore continentias curandum, ipsa etiam nostra cogitatio, si eorum quadam suggestione et quasi susurratione tangatur, tamen ab eis, no oblectetur, avertitur. »

Præsenlissimum porro concupiscenti® antidotum est cogitatio et inspectio mortis, et morientium, ac mortuorum.

Abbas Elias, apud Sophronium, in *Prato Spirituali,* cap. X, narrat de se, quod visitatus a femina religiosa, post ejus abitum, gravem senserit tentationem libidinis, a qua vicius exiverit ad eam cum illa explendam. «Cum vero, inquit, ferme uno stadio ab ejus adhuc spelaeo distarem, urente graviter æstu libidinis, repente factus in cxslasi, vidi apertam terram, et me hiatu lcrræ absorptum. Aspicioque illic cadavera putrida jacentia ct resoluta, et incredibili fcetorc plena, quemdamque reverendi habitus virum ca mihi demonstrantem, ac dicentem : Eccc istud mulieris est, istud viri, istud pueri; frucrc jam ut vis, et quantum libet concupiscentia tua : hujus tamen voluptatis gratia vide quot labores amittere voluisti : vide propter quod peccatum vos ipsos privare vultis regno coelorum. Væ húmame miserim ! propter unius horæ voluptatem tanti laboris mercede frustramini. Ego autem præ nimio fœlorc in terra corrui. Tunc accedens vir ille venerabilis, qui mihi apparuerat, erexit me. Et gratias agens Deo, reversus sum in locum meum. » Plura vide *Humer.* xi, 20 ct 34.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hactenus explicavit Apostolus infirmitatem legis, peccati et concupiscentive : hic vires <¡ratia¡ ct spiritus Christi explicat, seu quanta bona justis per Christum Christique spiritum dentur.

Primo ergo cx dictis concludit eos qui Christo ptr fidem et gratiam sunt insiti, ab omni culpa et damnor tione esse *liberos, eos scilicet, qui non secundum carnem, sed secundum spiritum vivunt.*

Cnde secundo, vers. 12, *multis probat nos secundum spiritum, quem accepimus, debere vivere, spiritum, inquam, adoptionis, in quo clamamus:* Abba,Pater, *qui nos Dei filios ac futures gloria: cum Christo cohxrcdes efficit.*

Inde tertio, vers. 19, *ostendit, quanta, quamque ambienda sit hæc gloria, utpotc ad quam suspiret non si.lum omnis creatura, quæ m hac vita vanitati subjecta est, sed et hi, qui spiritus primitias acceperunt.*

Cnde, vers. 20, *asserit spiritum adjuvare infirmitatem nostram, et postulare pro nobis.*

Denique, vers. 28, *exaggerat charitatem Dei erga se diligentes, qua omnia eis cooperantur in bonum, utpjle, quos præscivit et praedestinavit conformes fieri Christo, et pro quibus tradidit Christum in mortem. Ex quo, vers.* 35, concludit : Quis ergo nos separabit a charitate Christi?

1. Nihil ergo nunc damnationis est iis qui sunt in Christo Jesu, qui non secundum carnem ambulant. 2. Lex enim spiritus vitai in Christo Jesu liberavit me a lege peccali et

mortis. 3. Nam quod impossibile crai legi, in quo infirmabatur per carnem, Dens Filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum in carne, 4. ut justificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. 5. Qui enim secundum carnem sunt, quæ carnis sunt, sapiunt; qui vero secundum spiritum sunt, quæ sunt spiritus, sentiunt. 6. Nam prudentia carnis, mors est : prudentia autem spiritus, vita et pax. 7. Quoniam sapientia carnis inimica est Deo : legi enim Dei non est subjecta, nec enim potest. 8. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. 9. Vos autem in carne non estis, sed in spiritu : si tamen Spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus. 10. Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus vero vivit propter justificationem. 11. Quod si Spiritus ejus, qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in vobis, qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum ejusin vobis. 12. Ergo, fratres, debitores sumus non cami, utsecundum carnem vivamus. 13. Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini : si autem spiritu facta carnis modificaveritis, vivetis. 14. Quicumque enim Spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei. 15. Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus : Abba (Pater). 16. Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei. 17. Si autem filii, et bæredes : hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi : si tamen compatimur, ut et conglorificemur. 18. Existimo enim quod non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. 19. Nam exspectatio creatura, revelationem filiorum Dei exspectat. 20. Vanitati enim creatura subjecta est non volens, sed propter eum, qui subjecit eam in spe : 21. quia et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. 22. Scimus enim quod omnis creatura ingemiscit, et parturit usque adhuc. 23. Non solum autem illa, sed et nos ipsi primitias spiritus habentes; et ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei exspectantes, redemptionem corporis nostri. 24. Spe enim salvi facti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes : nam quod videt quis, quid sperat? 25. Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam exspectamus. 26. Similiter autem et Spiritus adjuvat infirmitatem nostram : nam quid oremus, sicut oportet, nescimus : sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. 27. Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret Spiritus : quia secundum Deum postulat pro sanctis. 28. Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis, qui secundum propositum vocati sunt sancti. 29. Nam quos praescivit, et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. 30. Quos autem prædestinavit, hos et vocavit ; et quos vocavit, hos et justificavit : quos autem justificavit, illos et glorificavi!. 31. Quid ergo dicemus ad hæc? si Deus pro nobis, quis contra nos? 32. Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum : quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit? 33. Quis accusabit adversus electos Dei? Deus qui justificat. 34. Quis est qui condemnet? Christus Jesus, qui mortuus est, imo qui et resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. 33. Quis ergo nos separabit a diaritale Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? 36. (Sicut scriptum est : Quia propter te mortificamur tota die : aestimati sumus sicut oves occisionis.) 37. Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. 38. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, 39. neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a cbaritate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro.

Vex»..,

i. Nina ergo damnationis (nihil damnatione dignum, nihil damnabile, nulla damnabilis culpa: ita Concilium Tridentinum, sess. Ill, can. B, etiam Fi motus concupiscenti® sentiant) est ns, qui sunt in CnnisTO Jf.su, — idest, qui sunt justificati, Christoque in baptismo insili per fidem, spem et charitatem. Cum justitia ergo non consistit reatus c'’lPæ damnabilis, sed bene reatus pœnæ, puta obligatio ad pœnam temporalem. Hinc patet *primo,* ncc concupiscentiam, nec aliud quippiam in renatis esse peccatum damnatione dignum; *secundo,* gratiam justificantem et baptismum non tantum tegore aut radere peccata, sed eradere omnino ct tollere, ac *tertio,* vere nos justificari, non tecte, non imputative.

Bapunu TtSam-" hir, «it» nili [zc-

Bthi Vcip ttrUS cü loctSj VF3<

et £loi

Dices : Quomodo ergo dicit S. Augustinus, lib. I *Contra duas epist. Pelag.,* cap. xiii, concupiscentiam in justis transire reatu, manere actu?

Respondeo : Sensus est, concupiscentiam, quæ peccatum originale erat, vel potius cum eo conjuncta erat, reatu peccati hujus in baptismo absterso , remanere actu. Palet enim culpa peccati originalis in baptismo remissa, concupiscentiam actu remanere ad luctam. Videtur enim S. Augustinus putasse concupiscentiam in non renalis esse peccatum originale, cujus contrarium mulli doclores docent, idquo videtur verius. Videtur enim peccatum originale, uti ct habituale, consistere non in ipsa concupiscentia, sed in morali aversjonc a peOj qUic remanet ex actu preterito, vel Adæ, vel proprio; sicquc esplicala potest S. Augustinus, ut hanc aversionem vocet reatum cum concupiscentia conjunctum, qui transit, cura in baptismo tollitur et remiltilur, remanente nihilominus ipsa concupiscentia.

tLii? cou eoa-mut íd cLpIx to. i Deo.

Vm*- ?, 2. Lex spiritus yttí in Christo Jesu (id est, per Christum Jcsum) liberavit me a lege peccati et mortis. — Pro *liberavit* Tertullianus, lib. *De Ilesurrect. earn.,* cap. XLVi, legit *manumisit.* Fuimus enim quasi mancipia peccati et mortis, sed u Christo manumissi et libertate donati sumus.

Jam « lex spiritus vitæ, » id est *lex spiritus vivificantis,* puta, lex gratiæ et charilatis per Christum liberavit me a lege peccati et mortis, hoc est, a dictamine, jure, dominatu, reatu concupiscentia; ut, licet eam sentiam, non tamen consentiara. Ita S. Augustinus, lib. 1 *Contra duas epist.* caP- x, Theophylactus, Anselmus et alii.

ij ' ». ÎÙ- » jouil

Est enim concupiscentia lex peccati, quia est fomes, ut dixi, ad peccatum sollicitans : consequenter est lex mortis, quia *stipendium peccati est mors.*

Alii, a a lege peccati, » id est, inquiunt, a lege Mosi, quæ occasio erat peccati et mortis. Sic enim eam vocat cap. vu, vers. lì. Verum prior sensus videtur planior et germanior; nam paulo ante, cap. præced. vers. 23 et ultim., concupiscentiam vocavit legem peccali ; de lege vero proprie dicta absolute subdii Apostolus dicens :

Ven.

3. Nam quod impossibile erat legi (Mosaic®, etiam naturali et decalogo), in quo infirmabailr per carnem, — ‹/. *d.* Quatenus lex impotens eval ct invalida propter carnem nostram peccato et concupiscentia infectam, quæ sanare non poterat. Ita Theophylactus. Aliter Orígenes, qui per « carnem » intclligit crassam, litteralem et carnalem legis intelligentiam ; atque istam legis Infirmitatem et impotentiam in eo collocat, quod impossibile fucritlcgiscœrcmonias omnes secundum carnem, id est secundum litteram, observare. Verum hic sensus impcrlinens videtur ct improprius. Ista enim infirmitas non legis erat, sed hominis.

Deus Filium suum mittens (Greco id est *cum misisset, q. d.* misso Filio) in similitudinum Carnis peccati, — id est, *carnis peccatricis, q. d.* Deus mittens Filium suum, prestiti! et supplevit legis et carnis impotentiam ; vel hebraísmo, mittens, id est misit Christum, ut assumeret carnem humanam similem carni peccatrici aliorum hominum. Ita Theophylactus. Scilicet Christus natus est mortalis, vitæ nostre ærumnas mortemque est passus, quæ debentur peccatoribus. Unde et per ænenra serpentem a Mose erectum, *Num.* xsl, præsignatus est, ulpole qui cum videlelur habere venenum peccali, revera tamen non haberet.

chriitni F· ClIII Tj. Vc"cn^l peccati, no"ij¡tu* Co¿"..;.a. uri« p7'^ (t Mini- *5""^ cjoau hununi-

Quare non bene Commentarius Hieronymo ascriptus : caro peccati, id est, ait, in qua erat non peccatum, sed proclivitas ad peccatum. Perperam etiam Manichæi similitudinem carnis peccati, carnem non veram, sed apparentem ct similem veræ interpretantur: quia Christus, inquiunt, non veram, sed phantasticam carnem assumpsit. Nam, ut bene annotavit S. Basilius, *epist.* 65, non ait Apostolus: ia similitudinem carnis human®, sed carnis peccati; el Tertullianus, lib. V *Contra Marcion.,* cap. xiv : « Similitudo, inquit, ad tituhim peccati perlinet, non ad substanti® mendacium. Nam nec addidisset, peccati, si substanti® similitudinem vellet intclligi, ut negaret veritatem. Tantum enim *carnis* posuisset, non et *peccati :* cum vero sic struxit, *carnis peccati,* ct substantiam confirmavit, id est carnem, et similitudinem ad vitium substanti® retulit, id est ad peccatum. » Et paulo ante : «Voluit Deus peccati carnem simili substantia redimere, id est carnea, quæ peccatrici carni similis esset, cum peccatrix ipsa non esset. Nam cl hiec erit Dei virtus, in substantia pari perficere salutem. »

Et de peccato damnavit peccatum in carne. — TreiAnS. Augustinus, lib. Ill *Contra duas epist. Pelag.,* cap. vi, tres affert expositiones, quarum *prima* est : « do peccato, » id est, *per peccatum,* hoc est, hostiam expialricem peccati, scilicet, per corpus suum crucifixum, damnavit, id est abolevit, sustulit peccatum. Sic etiam Orígenes. Ita enim alibi sæpe peccatum metonymicc significat hostiam destinatam expiando peccato, ut dicam II Cor. v, vers, ullim.

gnsl,nl ,a Riaver* **

Secunda esi ; « deoccato,) idest, p i *peccatum*

Judæorum, quo Christum crucifixerunt, deletum est peccatum.

Tertia, a do peccato, » id est, *per carnem Christi,* qure similis erat cami peccati, delevit peccatum. Sed repugnat Græcum -qì, quod non *per,* spd *de* significat.

0”"1! ÀlLè.'c'i' *Quatta* est Anseimi : « do peccato, » id est mortc s"a' (IU® crat Pcccal* effectus, Christus damnavit peccatum. Sed et hoc remotum ct alienum est.

Quinte tì '■ ihj'- *Quinta* est Theophylacli : a de peccato, » id est, *propec<alo,* vel propter peccatum expugnandum et abolendum, « damnavit, » id est destruxit ct sustulit « peccatum in carne n sua morieus (1) : sed Græcum «ql non significat *propter.* Adde, quod hic sensus tautológicos videatur.

Satant-lu“· *Sexto,* Hilarius *in Psal.* lxvii : Christus, inquit, damnavit peccatum, id est *diabolum,* « de peccato, » in carnem Christi admisso, quia ejus mortis fuit auctor. Sed hoc quoque incommodum et durum videtur, ut scilicet ipse dæmon dicatur peccatum, cum peccatum paulo ante et passim hic proprio capiatur.

Sejtin» *Septimo,* optime S. Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus : Christus, inquiunt, in carne ’ patiens cl morions damnavit ct sustulit peccatum, quasi reum peccati, eo quod injuste vim intulerit Christo, iliumque occiderit innocentem, eo quod videret eum habere similitudinem carnis peccati : hac enim do causa juste peccatum suo dominio, quod habebat in alios homines, privatum est. Qui enim manum extendit in aliena, juste privatur suis. Est prosopopoeia : peccatum enim quasi tyrannus hic regno privatur. Sic Christus morte sua damnavit et occidit mortem. Simile est *Joan,* xvi, 8, ubi dicitur, quod Spiritus Sanctus arguet mundum do peccato, de justitia et do judicio.

Vtn.4. 4. Lr JUSTIFICATIO LEGIS IMPLERETUR in nodis. — *q. d.* Ut lotum quod lex præcipit, quasi justum ct debitum, impleremus. Alii Jixiiuiia pro Jixxitim; accipiunt, *q. d.* Ul justificatio a peccatis quam lex exigebat, impleretur in nobis, et hoc planius est. Hinc palei per solam naturam et legem, sino gratia Christi, hominem in hac corruptione non posse tolam legem tolumquo decalogum implere.

Vtn.5, S. QUI SECUNDUM CARNEM SUNT, QUM CARNIS SUNT, sapiunt (id est cogitant, amant, quærunt, iisquo so pascunt et oblectant); qui vero secundum spiritum sunt (homines spirituales, secundum spiritum viventes), qu« sunt spiritus, sentiunt, — id Cimi- est, *sapiunt :* Græco enim idem est verbum quod 'l iutra- anto» ®ciiicet *'tfMñaw, q. d.* Homines carnales bona bum di- carnalia sectantur, probant, eligunt, ambiunt : 'HM spirituales vero spiritualia ambiunt, ut scilicet per ’ legem charilatis sua studia, curas et actiones di-

II) Ita et Ailloli : Et peccati causa (ad expianda peccata) condemnavit, vi sua privavit peccatum (concupiscentiam) quod se per carnem exserit, id est, destruxit vim uravarmn cupiditatum in nobis.

rigant ; ul motibus cl instinctibus Spiritus Sancti obsecundent, ct secundum illos vitam et mores componant: ut bona non terrena, sed spiritualia et œterna adament, omnique studio conquirant; tí enim *sentire* et *sapere* hic actiones sunt non tam intellectus, quam appetitus cl voluntatis.

G. Nam prldbntia carnis, mors est, — id est sapere ac vivere secundum carnem mortem affert tum corporis, tum animae; tum praesentem, tum maxime internam. Ilie sensus patet ex textu græco, vers, tí, ubi çjflnw va t í; cxfxi;, est *sapere carnalia.* Undo vocat hanc prudentiam, sive -apien- r>rnJa> liam, id est hoc sapere. Sic prudentia spiritus est sapere et vivere secundum spiritum. Undo eam- umm. dem prudentiam, vers, seq., *sapientiam* vocat. Ibi enim in Græco idem est Idem ergo hic sunt hæc quatuor, scilicet sapere, sentire, sapientia ct prudentia : quæ non aliud significant quam amorem, affectum, curam et studium carnis, id est rcrum carnalium; vel spiritus, id est rerum spiritualium.

Nola vocem causalem nam : ex illa enim patet Apostolum hic dare causam præcedcntium, scilicet illius quod oixit vers. 4, justificationem legis» impleri in iis qui non secundum carnem, sed secundum spiritum ambulant. Causa hæc est, quod prudentia, id est, amor et studium carnis mortem afferat: inde enim sequitur eamdem, pnis.n- non justitiam, sed peccatum afferre : peccatum enim mortis est causa, et inseparabiliter cum e;'4riiân morte conjunctum; prudentia vero et studium spiritus, vitam et pacem affert : inde enim sequitur eamdem afferre quoque justitiam, utpote quæ vitæ est causa, et necessario oim vita et paco conjuncta est.

« Prudentia carnis, inquit Anselmus, est cor machinationibus tegere, sensum verbis velare, l. quæ falsa sunt vora ostendere, quæ vera sunt fai- dacnM- lacia demonstraro, honorum culmina quærere, lar- adepta temporalis gloriæ vanitate gaudere, irrogala ab aliis mala multiplicius reddere ; cum vires suppetunt, nullis resislenlibuscedere ; cum virtutis possibilitas deest, quidquid explere per malitiam non valet, hoc impacifica bonitate simulare. Prudentia vero spiritus, id est justorum sapientia, P--«4en- est nihil per ostensiones fingere , sensum verbis aperire, vera, ut sunt, diligere, falsa evitare, bona «ti gratis exhibere, mala libentius tolerare quam facere, nullam injuriæ ultionem quærerû, pro veritale contumelias pati, lucrum putare.» Ubi nola, hæc tantum esso partem prudenti» carnis, iliaque apud Latinos proprie vocari prudentiam carnis : nam Græcum ofróqxx, ut dixi, ad omnes carnales affectiones, sapores et amores sc extendit.

Prudentia autem spiritus (est) vita et pax. — Id est, sapere, amare, sectari spiritualia, vitam æternam et pacem, id est omnium bonorum proventum et tranquillam possessionem conciliat, Barn, n, 7.

7. Quoniam sapientia carnis (sapero carnalia / ver». ?.

immica est Reo. — Dat hic causam cur prudentia et sapientia carnis non vitam, sed mortem afferat, quia nimirum ipsa inimica est Deo et legi divino» : vita autem nostra animæ, maxime beata, a Deo pendet, ct donatur Dei amicis, non inimicis; nam inimicos suos Deus æterna morte punit.

Vai. S 8. Qui ALTEM IN CARNE SUNT (qilí CUHlis affcctibus serviunt cosque explent, qui carnaliler vivunt), Deo placere non possent .— tò *autem* capi-
Cinu eh tur pro *enim* (1) : dat enim hic causam cur prudcnt¡a et sapientia carnis inimica sit Deo, quia
h ***ui*** nimirum Deus, qui purissimus est spiritus, imtit iko pnros carnis affectus ct opera odit et exeeratur,
Uumic'"" quo fit, ut ii qui carnales sunt, Deo placere non possint.

Ven. ». 9. Vos IN CARNE NON ESTIS, SED IN SPIRITU. — *q. d.* Vos carnales non estis, carnalia non quærilis, non amatis, sed spiritualia : anima enim magis est ubi amat, quam ubi animat. Ita S. Leo, serm. 1 *De Hcsurrectione :* « Quamvis, inquit, spe salvi facti sumus, et corruptibilem adhuc carnem mortalemque gestamus, recte tamen dicimur in carne non esse, si carnales nobis non dominantur affectus ; ct merito ejus rei deponimus nuncupationem, cujus non sequimur voluntatem. »

Si tamen Spiritus Dei habitat in vobis. — Ecce quid sit esse in spiritu, nimirum Spiritum Dei non transire, sed habitare sedemque permanentem figere in aliquo.

spiritai Nota, *Spiritus* hic tam Spiritum Sanctum, quam
h-111 sPir'tlim charitalis et gratiæ nobis a Spiritu Sancto communicatum et infusum significat : hic enim
¡-r») ri- ab illo separari nequit; nam Spiritus Sanctus per spiritum gratiæ inhabitat in anima nostra. Pul-
uu. clire S. Augustinus in *Sententiis,* num. 168 : «Sicut, ait, non est a carne, sed supra carnem, quod facit eam vivere; sic non est ab anima, sed supra animam, quod eam facit beate vivere : quia ut vitii carnis anima est, ita beata vita hominis Deus est. »

Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus. — Nota hic, eumdem esse Spiritum Christi et Dei, ct consequenter Christum esse
spirita Deum. Rursum, si hic est Spiritus Christi, œque
-'i • ac Dei, ergo Spiritus Sanctus a Eilio æque ac a
hoqn. Patre procedit, inquit S. Ambrosius, lib. III Dc
proudii. *Spiritu Sancto,* cap. ix. Examinet hic quisque, an sentiat in se spiritum, affectus, amores et studia, quos in se habuit vitaque sua expressit Christus, ut videat an ipse sit Christi, an vero mundi, vel
D.î'rtn- diaboli. Spiritus enim Christi humilis et cœlcs-
içùtim **s -P'r'lus mundi vanus, terrenus et carnali' ju, lis; spiritus diaboli superbus est, arrogans et iniihtbtf vidus.

Si Christus in vobis est, — per Spiritum suum Sanctum, ejusque gratiam et charilatem.

v«r».io. 10. Corius quidem mortuum bst propter peccatum. — « Corpus mortuum, » Græce estvixpá», id est *mortale,* mortis necessitati subjectum.

Notat S. Augustinus, contra Pelagianos et Phi- ll
losophos, qui docent hominem etiam ante lapsum moriturum, et mori ex naturæ necessitate (quod ¡¿ai¡
idem docuit Eugubinus *in Genes.* n), hic ab Apos- "
tolo dici *corpus mortuum,* non propter naturam, sed *propter peccatum. Secundo,* dici *mortuum,* non xitu.
mortale, quia ante lapsum poterat esse mortale, licet non moriturum, si nimirum in innocentia persisteret. *Mortuum ergo* est post peccatum , id cst mortis necessitati factum cst obnoxium, ita brevi et certo, ut quasi jam habeatur et dicatur mortuum. Ita S. Augustinus, lili. 1 De *Peccat, meritis,* cap. IV.

Spiritus vero vivit propter justificationem. — Legit noster Interpres Cf, id est *vivit.* Jam legunt id est *vita, q. d.* Spiritus Sanctus, qui in se est vivens, ipsaque vita essentialis et increata, est causa vitœ nostræ spiritualis, eamque nobis communicat, dum nos facit vivere vitam non carnis, sed spiritus in charitate et gratia. Ita legunt et intclligunt S. Chrysostomus, Ambrosius, Augustinus et alii : et huic sensui favent sequentia. Nam vers, scq., spiritus intelligilur non noster, sed Spiritus Sanctus idem, ut videtur, qui hic.

Verum noster Interpres, Orígenes et Theodoretus legunt, « spiritus vivit, » id est mens nostra vivit, tum jam vita gratiæ; tum vivit, id est vivet vita gloriæ in resurrectione : sicut corpus jam mortuum est propter peccatum. Vivit, inquam, « propter justificationem : » Græce Jtà ¿ucximúto, id est *propter justitiam,* ut nimirum serviat justitiæ, inquit Orígenes. Putat enim ipse t» *propter* significare hic causam finalem. Verum aptius rà *Topnpper,* vel *propter* (utrovis enim modo vertas) signi- non flai-
ficat vel causam formalem (vitæ enim spiritualis
causa formalis est justitia, sive gratia infusa), vel meritoriam, hoc sensu, *q. d.* Vivit, id est vivet, iemnw^
corpus nostrum in resurrectione et cœlo propter mentójustitiam. Justitia enim meretur hanc vitam, illius enim merces et præmium est gloriad vita æterna. k
Pari enim modo dicitur corpus mortuum propter peccatum, quia scilicet merito, vel potius demerito peccati pœnam mortis incurrimus.

11. Quod si Spiritus ejus (Spiritus Patris) ha- Vcrt.iL
BITAT IN VOBIS Î QUI SUSCITAVIT JeSUM **A MORTUIS** (ipse Deus Pater), vivificabit et mortalia corpora vestra, **PROPTER INHABITANTEM SPIRUUM EJUS** in vobis. — « Vivificabit, » nimirum in resurrectione, hoc est, donabit vobis corpora immortalia ct gloriosa : nam alioquin ct reprobi tunc vivificabuntur, sed ad pœnam.

Nola tò propter *inhabitantem Spiritum.* Hinc enim patet Spiritum Sanctum per spiritum charitalis iu nobis inhabitantem esse causam resurrectionis et vitæ glorioso*. Est enim hic Spiritus in se vita, JortRh, omnia animans, vegetans et vivificans; ac proindo
at Christi corpus, ita ct nostrum vivificabit in u graib

(t) Rectius, › *igitur;* deJucuutur enim hæc e superioriLus. 1U AlUcU.

in nobi« monii/ rciurno tioni*.

resurrectione, si ipse in nobis inhabitet. Significa* cr&° h*c f>nu^is justitiam esse causam moralem et meritoriam resurrectionis. Ita Molina Dc *Opere sex dierum,* disp. xxvm (1).

Ven. is.

ia. Ergo debitores simus non carni, ut secundum carnem vivamus. —Supple, sed debitores sumus spiritui, ut secundum spiritum vivamus.

Christo obstricti Unqtuin capiti h / ¡h' tùiht'r rinro id-emus.

Nola « *ergo :* colligit enim Apostolus hanc conclusionem ex dictis, *q. d.* Dixi hactenus vos non esse in carne, sed in spiritu, et a Christo translatos esse a carnc ad spiritum : Christus enim novam spiritus vitam induxit. Ergo cum in baptismo nos obstrinxerimus Christo, quasi parenti ct capiti nostro, sequitur pariter nos obstrictos et debitores esse non carni, ut carnaliter, sed spiritui, ut spiritualiter vivamus : Christus enim est et vivit non in carne, sed spiritu.

Ven-o. Sm »r- ^nihis' ostendit h 't hfs tüi.i> vivtutium cuñ luui" amem,

43. Si secundum carnem vixeritis, moriemini; SI AUTEM SPIRITU (per spiritum) FACTA CARNIS MORtificaveritis, vivetis. — Probat hic Apostolus scx argumentis, Christianis esse vivendum non secundum carnem, sed secundum spiritum ; ea^nc ProPond scx seqQ' versibus. *Primum* est hoc versu : quia si secundum carnem vivant, morientpr morte gehennae et æterna ; si autem sccundum spiritum vivant, non morientur, sed vivent vita beata et æterna.

•ed«piri- *Primum.*

Secundum est vers. 14, quia si secundum spiritum vìvant, ct dicentur et erunt filii Dei.

Si-cun- er* um.

Tertium est vers. 15, quia ad hoc acceperunt spiritum adoptionis, ut nimirum secundum spirjjum vivant.

Qmf- ,oa-

Quartum est vers. 17, quia si id faciant, erunt liærcdes Dei.

Quin- tBIU-

Quintum est vers. 18, quia non sunt condign® passiones, quas pro vita spirituali luenda patimur, ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.

S itom.

Sextum indicat vers. 20, quia alias, si non spiritui, sed carni et creaturis serviant, servient vanitati : omnis enim caro et creatura vanitati et corruptioni subjecta est.

Pulchre S. Augustinus, semi. 13 De FerWs *Apostati :* « Epicurei, inquit, posuerunt suam beatitudinem in carne carnisque voluptatibus; Stoici in anima, puta in virtute sua. Dicebat Epicureus : Mihi fruí carne bonum est; dicebat Stoicus: Mihi fruí mea mento bonum est; dicebat Apostolus : Mihi autem adhærcro Deo bonum est. Errat Epicureus, fallitur Stoicus. Tunc enim redo anima vivit, si non secundum carnem, neo secundum seipsam, sed secundum Deum vivat. Sicut enim anima carnis, ita Deus animæ est vita. »

Nota tò *mortificaveritis.* Vivunt enim in appetitu nostro carnalia desideria actusquo concupiscenti®, quibus vitaliter concupiscimus vina, vencres, honores aliasque res carnales. Sed hæc ipsa per continentiam ct mortificationem domanda, frenanda, eradicanda sunt, iis scilicet resistendo, eaque supprimendo; quod fieri nequit, nisi hæc desideria mortificemus , id est mortem iis afferamus. Mori enim debent, ut amplius non vivant, sed vivat in nobis virtus et continentia. Atque hinc est quod hæ concupiscenti®, utpote vitales, sine magno animæ sensu et dolore mortificari nequeant. Magis enim vitaliter inhærent notu rianima , quam dens capiti, imo quam anima ubur ipsi corpori : si ergo dens a maxilla, et anima a 'I, corpore evelli nequit sine ingenti dolore, sequitur concupiscentias quoque has vitales ex appelitu et anima sine ingenti dolore evelli non posse : X- ncccsse est enim, ut tam hic, quam ibi mors ct r|* dolor mortis interveniat. /

LI. Quicumqlespiritu Deiaguntur (non ut bruta, rr ■ ?*• sed ut homines ratione et libertate prediti), ir sunt filii Dei. — Unde S. Augustinus, serm. 13 De Vertis *Apostoli : a* Dicet, inquit, mihi aliquis : r : a Ergo agimur, non agimus. Respondeo, imo ct agis et ageris ; et tunc bene agis, si a bono aga-L - ris. Spiritus enim Dei, qui te agit, adjutor est agentibus. Nemo autem agitatur, si ab illo nihil agatur. Spiritus enim adjuvat infirmitatem nostram. n Idem, lib. De *Correpl. ct Gratia,* cap. n : Intulligant, inquit, si filii Deisunt, se spiritu Dei agi, ut quod agendum est agant ; el cum egerint, illi a quo aguntur, gratias agant. Aguntur enim, ut agant, non ut ipsi nihil agant, et ad hoc eis ostenditur, quid agere debeant; ut quando id agunt, sicut agendum cst, id cst cum dilectione et delectatione justitiæ, suavitatem quam dedit Dominus, ut terra eorum daret fructum suum, accepisse se gaudeant. » Vide cumdem de *Pugna anim*,* tom. IX. Sicut ergo Samson ad heroica fortitudinis opera patranda spiritu Dei correptus agebatur, unde antequam ea aggrederetur Samson, dicit sacra Scriptura : « Irruit spiritus Domini in Samson;» ita pariter justi et sancti ad spiritualia opera, utpote heroica opera, spiritu Dei aguntur.

Ven. is.

15. Non accepistis spiritum servitutis in timore. — Græce «îîçsGw, id est *ad timorem, q. d.* ait S. Chrysostomus et Thcodoretus : Non accepistis spiritum servorum ad timendum, ut Judici, qui metu pcenæ a peccatis coercebantur ; ut timore suppliciorum adigendi sitis ad legem Dei implendam.

Spiritu»

Quœres : Quis sil hic spiritus timoris? Est lex, ait S. Augustinus, serm. 13 *De Verin's Apostati. Secundo* ct planius, est Spiritus Sanctus, inquit Ahsclinus, qui Judæis dedit legem timoris, quasi servis ; nobis autem dat spiritum amoris, gratiam et veniam, quasi filiis. *Tertio* et planissime, spiritus timoris cst spiritus servilis, quem acceperunt Judæi, ut quasi servi legi obedirent. Spiritus ergo timoris cst ipso timor Judæis a Deo injectus, qui eos quasi servos agebat et impellebat, ad implendum id quod preceptum erat, quique

t.\? ':'a pititur hic 14* 'uuu

(1) Alii : *corpus,* id est natura vostra vitiosa, *vos morti addicit propter peccatum,* id est concupiscentiam ; *sed spiritus,* pars nobilior, *vivit propterjustificationis gratiam.*

eos cohibebat ab opero externo contra legem patrando ; sed internam cupiditatem compescere ct evellere non poterat.

Accepist is spiritum adoptionis filiorum . in quo clamamus: Arra, pater .— «Spiritum adoptionis,» id est *charitatem et gratiam Spiritus Sancti,* vel potius ipsummet Spiritum Sanctum, per quem Sfirftrj adoptati sumus in filios Dei. Nam de Spiritu w w Sancto subdit, quod *testimonium reddat spiritui* «drpirt *nostro, quod sumus filii Dei.* Unde ex hoc loco £ nota : Filiatio et adoptio nostra in eo videtur conwr'sistere, quod , siculi Deus Christo homini dedit mai. sripsum, id est deitatem el Verbum, ut hunc hominem qui dicitur Christus, faceret Filium Dei : ita nobis dat Spiritum Sanctum, ejusquo deitatem, ul nos faciat suos filios, nosque adoptet. Sic enim apud homines pater dicitur, qui naturam suam filio communicat. Cum ergo pari modo Deus dando nobis Spiritum Sanctum, naturam suam divinam nobis communicet, sequitur cum C«ij r»- tunc nos facere et adoptare in filios. Jn Eucharistia dat quidem nobis scipsum Filius, suamque ritoiiesn naturam, sed ad cibum proprie, non autem ad generationem, vel adoptionem, uti in justificalione facit Deus ct Spiritus Sanctus. Porro Spiritus Sanctus nos sibi in filios adoptat dupliciter : *primo,* per gratiam, quasi accidcntaliter ; *secundo,* per naturam, quasi substantialiter. In justificatione enim ipsa natura et substantia deitatis se homini communicat, miroqno modo eidem se unit, uti docet Franciscas Suarez, lib. XII *De Deo trino et uno,* cap. v. De qua re plura dixi *Osece,* cap. i, 10, ac rursum dicam II *Petri* i, 4, ad illud : « Ul efficiamini divinæ consortes natura. »

In quo (per quem Spiritum Sanctum) clamamus (non voce, sed filiali ct liduciali allectu) : Abba (id est), patir, — pra dulcedine et teneritudine amoris, qnasi infantes teneri, qui carissimum parentem balbutientes blandula el iterata vocula compellare solent : Pater, pater. Hinc ct maxime ex vers. 2C patet, ait S. Augustinus, *epist.* 105 : « Quod sicut sine spiritu fidei non est quisquam recte crediturus, ita sine spiritu orationis nemo csl salubriter oraturus. »

A Nota hic, gratiam ct adoptionem, êjraqse ope i ral'ones cl elTeclus, licet communes sint SS. Tri *tr..* '.p- Dilati, appropriar! tamen Spiritui Sancto, quia – Spiritus Sanclus procedit per voluntatem cl amo- ntui " reni› cl primus ac notionalis est amor ; alioqui Sificin re ipsa, sicut se dat el communicat justis Spiritus Sanclus, sic et Pater ct Filius, cosque SS. Trinilas sibi in filios adoplat, in iisque habitat. Hoc est enim quod dicitur *Joan,* xiv, 23 : « Ad cum veniemus, ct mansionem apud eum faciemus. »

Abba, pater, — ó id est pater, est nominativus, quem ad auxesin, pro vocativo hic poni putat Syrus. Vertit enim ipse NUX *abba, abun,* id est abba, paler noster.

Secundo et proprie , *q. d.* Paulus : *Abba,* quod Kgmficat *paler.* Paler enim nominativi est casus* addilurquo ut explicet Ilebræmn, vel potius Chaldæum *Abba.* Unde Biblia Regia et Romana ri *pater* includunt parenthesi. Sio dicitur *Joan,* i, 38: « Rabbi (quod dicitur interpretatum magister) ; » et *Joan,* ix, 7 : « Siloe (quod interpretatur Missus). » Alludit enim Paulus hic ad Evangelium S. Marci, quod Romrn sciebat esse conscriptum nolumque Romanis. Nam *Marci* xiv, 3G, dicitur *Abba* (scilicet id est), *pater.* Christus enim non dixit Grace, vel Latine tò *pater,* sed tantum dixit Hebraice, vel potius Syro-chaldaice, tò *Abba,* quod explicat Marcus dicens, *pater.* Tangit autem has duas linguas Apostolus hic, et *ad Galat.* iv, fi, ait S. Augustinus, *De Spirit, ct Litt.,* cap. xxxii, ct Anselmas, ad hoc ut significetur idem esso Deus, Dtoip». cademqueapud : eum esse adoptio Judæorumet Gentium. *Abba* enim Jiidæorum, *pater* Gracoruin nun ‹t et Gentium est idioma et vox. Gentium.

16. Ipse Spiritus testimonium reddit spiritui Ver». ig. nostro, quod sumus filii Dei. — «Testimonium reddit,» Græce ‹rjuu«?Tu?st, id est *contestificatur Spiritili nostro.* Quod *primo,* sic potest accipi, quasi verbum compositum ponatur pro simplici, ut *contestificatur* idem sit, quod testificatur, uti vertit noster Interpres, et Gricci.

Secundo, potest accipi proprie, ut *contestificatur* idem sit, quod *simul cum spiritu nostro testatur,* quasi duos hic testes filiationis nostra producat Paulus, nimirum Spiritum Sanctum et spiritum nostrum, *q. d.* Spiritus Sanctus simul cum spiritu nostro testificatur nos esse filios Dei, scilicet dum nos excitat ct spiritum nostrum, ut dicamus : Abba, pater.

« Spiritus Sanctus, inquit Bernardus, serm. 2 Tripla *in Pentecost.,* donat animae, *primo,* pignus salutis, jiut¡ scilicet testimonium quod filius Dei sis; *secundo,* robur vitæ, ut in laboribus, vigiliis et in omnibus observantiis delectabiliter incedas; *tertio,* sLciòt scienti® lumen , ut cum omnia bene feceris, te servum inutilem putes, ct quidquid boni in te inveneris, illi tribuas, a quo omne bonum est. »

Nota: hoc testimonium Spiritus Sancti, quo T'·•“0- nobis testatur nos esse filios Dei, non est certum certitudine fidei, ut volunt hæretici; hoc enim s.vhií, damnat Concilium Tridenlinuin, cl Apostolus, Itor, iv, 3, ct alibi; nec etiam certum est certitu- n(., dine infallibili, ut volunt Catharinus et Cajeta- fliiosD-i, nus; sed tantum certum est certitudine conjecturali, quæ tamen certitudo cum sanctitate crescit, timdi. adeo ut Andreas Vega, Riiardus, ct eos secutus urniûdM Pcrerius putent aliquos viros valde sanctos sine ¿«u. speciali Dei revelatione, ex signis et affectibus cos. Spiritus Sancti, quos valde crebros , claros et efficaces in se experiuntur, habere certitudinem O0»1™ non quidem infallibilem, ita ut ausint juraro se esso in gratia Dei, sed talem ct tantam, quæ hiUmt omnem metum cl formidinem oppositi excludat non solum ab affectu ct fiducia, sed etiam ab intellectu ct persuasione : ita ut tales tam certo ut sciant sc esse in gratia Dei, quam certo scimus

et credimus Constantinopolim vel Alexandriani esso, ex eo quod passim omnes dicunt illas urbes esse et existera.

Rices : Testimonium hoc, est a Spiritu Sancto, ergo est omnino certum.

T«timo- -nlu“ rpirnus Samii ct ipcicon- l cotitndi. «m e‘ ‘ia)Oren1,

Respondeo : In se quidem est certum, nobis tamen non est certum; quia non sumus certi ouinmo illud esse a Spiritu Sancto, non autem a diabolo. Undo I *Joan,* iv, 1, dicitur : « Probate sPirilus› s’ cx Deo sint, ” an diabolo, a natura et a çtXauTta. Experientia enim quotidiana docet plurimos hic falli. Nam lucratici omnes jactant Spiritum Sanctum; qui tamen contraria docent et credunt, suntque in secias quam plurimas divisi, et quisque certo sibi persuadet sc agi ct illuminari a Spiritu Sancto, cum constet plerosque, imo omnes falli : nec enim Spiritus Sanctus contraria, praesertim erronea et hæretica, docet vel inspirat. Si in fide et certitudine fidei suæ falli possunt, multo magis in certitudine gratiæ et charitatis falli possunt. Unde I *Cor.* iv, 4, Apostolus de se dubitat dicens : « Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum.» Apostolus ergo hic per hoc testimonium Spiritus Sancti, non vult inducere fidem specialem justitiæ cujusquc fidelis, sed tantum vult corroborare spem nostram. Spes autem non exigit sui objecti plenam certitudinem, sed potius cum incertiludine et timore illud amittendi conjuncta est.

Twtimo- s^irihis Sancti qtiintn- *invii",* lwt.su

‘ Quæres : Quodnam est hoc testimonium? Respondet *primo Orígenes, esse* hoc, quod „jtperimur nos cx amore legem Dei implere, non ex timore.

Secundo, Ambrosius ct Ansclmus respondent esse imitationem Rei ct Christi; per illam cnim fimus similes Reo, ac consequenter filii Rei.

Tertio, Theodoretus respondet testimonium hoc esse sacram doctrinam, quæ docet Reo, quasi patri obedientes, cumque invocantes esse filios Rei.

Quarto, Sedulius respondet esse Spiritum Sanctum qui datus est nobis. Hic cnim testatur nos esse filios Rei.

Quinto, optime S. Chrysostomus ct Tolelus respondent, testimonium hoc esse clamorem, de quo locutus est Apostolus vers, præccd.; dum enim clamamus-filiali affectu : *Abba, pater,* per Spiritum Sanctum, ipse clainor noster, ct Spiritus Sanclus, auctor hujus clamoris, nobiscum testatur, ul habet Græcus, spiritui, id est menti nostræ, nos esse filios Rei, maximo si accedat pia vita, mundi contemptus, cœlcslium desiderium, innocentia, pax conscientiæ, libenter audira et cogitare de Reo ct rebus salutis, zelus honoris Rei ct salutis animarum, pro Deo mulla pati, ac Præscrlim, si, ut Cajetanus solerte? annotavit, quis in se hæc duo sentiat : *primo,* amorem Dei, ad prompte obediendum Spiritui Sancto; *secundo,* continuam Dei gubernationem, quasi paternam, qua so ad bona opera dirigat, ct a peccatis gravioribus custodiat; addit *tertio* S. Gregorius, lib. I *Dialog,* cap. i, humilitatem, si illa cum aliis virtutibus jungatur; addit *quarto* S. Basilios, odium ingens peccati, ac zelum ad illud in se et in aliis extirpandum. Ita cnim ipse, interrog.296 in *Degul. Brevioribus,* quærit : « Qua ratione, inquit, persuaderi possit animæ cuipiam, quod a peccatis sit liberan ct expurgata, ac consequenter quod Dei sit amica et filia? ac respondet : «Si quis in seipso animi affectionem illam similem David inessc animadverterit, apud quem est:Iniquitatem odio habui, ct abominatus sum; aut assecutum se præceptum illud Apostoli, qui dixit : Mortificate igitur membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam ct avaritiam, quæ est simulacrorum servitus, propter quæ venit ira Dei super dios incredulitatis ; ut vere dicere illud possit : Non adhaesit mihi cor pravum , declinantem a me malignum non cognoscebam. » Deinde hujus odii peccati hoc dat signum : «Porro intelligit aliquis se in hujusmodi affectione positum , si etiam adversus peccantes admirabilem et horrore plenam sanctorum virorum misericordiam illam imitatus sit, velut David quidem, apud quem est : Vidi prevaricantes, el tabescebam ; Apostoli vero, qui ait: Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, cl ego non uror? Quandocumque igitur quis vel in suis, vel in alienis peccatis eo modo, quo diximus, animo affectum se esse aniuiadverterit, tunc sine dubio eradat se liberum esse a peccato,» ac consequenter se esse in gratia, adeoque esse filium Dei.

D n p in » »ût«s

Denique tria his similia signa dat S. Bernardus, serm. De *quatuor orandi modis* : « At fortasse quæras, inquit, unde aut quomodo nossc poteris, utrum hanc consecutus sis indulgentiam. Sic nimirum conscrvandæ humilitatis gratia, divina solet pietas ordinare, ut quanto quis plus proficit , eo minus sc reputet profecisse. » Ac post pauca : « Tunc ait Dominus paralytico : Surge, tolle lectum tuum, ct ambula. Et tu ergo *primo,* si jam surgis desiderio supernorum; *secundo,* si grabatum tollis, corpus scilicet a terrenis elevans voluptatibus, ut jam non feratur anima concupiscentiis ejus, sed magis ipsa, ut dignum est, regat illud, et ferat quo non vult; *tertio,* si demum ambulas, quæ retro sunt obliviscens, ct ad ea quæ ante sunt te extendens, desiderio et proposito proficiendi : curatum te esso non dubites; neque enim surgere poteras, si non aliquatenus onus esset alleviatimi, nec grabatum tollere, nisi exoneratus magis ; quia nec ambulare in fervoro conversationis cum peccatorum gravi mole possibile est. »

TrU x § :¿xf. rjrdmlfenmmr

Ex hisco signis ct testimoniis oritur in anima nostra certitudo conjecturalis justitiæ ct sanctitalis nostre, quæ nobis sufficere debet, nec alia quaerenda est : Deus euim vult nostram spem

Ortitnfc uu®,

ti« <w mixtam esse formidine, nosque sollicitos ac suspensos tenere, ut securitate non torpescamus, sed d<iotr cum metu et tremore, vigilanter et studiose nostram salutem operemur. Unde pulchre S. Gregorius, *epist.* 186, quæ est libri sexti 22, ad Gregoriani, cubiculariam Augustae, petentem sibi dari plenam certitudinem (qualem pollicentur Novantes nostri) ct revelationem de remissione peccatorum suorum, ita rescribit: «Quod vero dulcedo tua in suis epistolis subjunxit, importunam se mihi existero, quoadusque scribam mihi esse revelatum, quia peccata tua dimissa sunt, rem et difficilem, etiam et inutilem, postulasti. Difficilem quidem, quia ego indignus sum, cui revelatio fieri debeat : inutilem vero, quia secura de peccatis tuis fieri non debes, nisi cum jam in die vitæ tuæ ultimo plangere eadem peccata minime valebis. Quæ dies quousque veniat, suspecta semper ac semper trepida metuere culpas debes, CnrDer.1 atque eas quotidianis fletibus lavare. » Deinde vai hno- 'dipsum exemplo S. Pauli confirmat dicens : j:' ntt ‹ « Certe Paulus Apostolus jam ad tertium coelum bibere ascenderat, in paradisum quoque ductus fuerat, C&m ‹l arcana verba audierat, quæ homini loqui non «eunt*- liceret ; ct tamen adhuc trepidans dicebat : Cast'n'T tigo corpus meum, ct servituti subjicio, ne forte aliis prædicans, ipse reprobus efficiar. Adhuc timet, qui jam ad cœlum ducitur, ct jam timere non vult, qui adhuc in terra conversatur? » Denique causam hujus inccrtitudinis subdit, dum ait: « Perpende, dulcissima filia, quia mater negligenti® *solet* esse sttburitas : habere ergo in hac vita non debes securitatem, per quam négligeas reddaris. Scriptum est enim : Beatus vir qui semper est pavidus. Et rursus scriptum est : Servite Domino in timore, et exultate ei cum tremore. In pauco ergo hujus vitæ tempore mentem vestram ncccsse est ut tremor teneat ; quatenus per securitatis gaudium sine fine postmodum cxultct. »

ven. it. sj avtem F|LII (Dei sumus, ergo) et iiæiiedes — Dei sumus. Dices : Ergo non opus est bonis operibus. Si enim vita æterna nobis obtingit ex hæreditate, ergo iron ex meritis bonorum operum.

Respondeo : Nego consequentiam, quia filiatio jn(i,¿ hæc accepta in baptismo, et consequenter jus ad rediuui hærcditatem cœlcstcm, conservanda et augenda lUUUo. suut Pcr bona opera, præserliin paticnliæ ; dum i» quibus camdcm haircdilatem et gloriam, atque tucpcri- gloriæ augmentum mereamur. Sic enim Deus or- ***▮ dinavit, ut qui facit justitiam, justus sit et hærcs Dei, utque tanta felicitas et gloria nonnisi per labores, dolores ct cruces, magnamque ct multam patientiam, cum Christo nobis obtingat. Unde subdit Apostolus : « Si tamen compatimur (patimurcum Christo), utet (cum eo) conglorificemur.» Nervose S. Cyprianus, serm. 2 *De Zelo et livore :* « Si hominibus, ait, lætum est et gloriosum filios habere consimiles, et tunc magis generasse delectat, si ad patrem lineamentis paribus sobolcs successive respondeat : quanto magis in Deo Patre lietitia est, cum quis sic spiritualiter nascitur, ut actibus ejus ct laudibus divina generositas praedicetur?» Et S. Augustinus, epist. 88 *ad Consentium :* « Cogitemus nos tanto similiores Deo, quanto esse poterimus ejus participatione justiores. »

Nota : Apostolus duodecim hic argumentis hor- ®llOd“ tatur fideles ad patientiam, ct opera paticnliæ : singula enim ejus verba pondus habent, et ple- dtanti» raque novam rationem et stimulum suggerunt.

Primo enim ait : Si tamen compatimur, *q. d.* f^uuuir Christus dux noster in cruce præit, quidni cum lb M"l- quasi milites generosi sub crucis vexillo subse- pXuk quamur?

Secundum est, cum subdit : Ut et conglorificomur, *q. d.* Non qualem qualem, sed ipsam Christi . Sec'ia' Filii Dei gloriam, pro præmio assequemur, ut, sicut communis fuit nobis passio cum Christo, ita communis sit ct gloria.

Tertium est, quod ait vers. 1 :Non sunt condi- Tcrtlun,‘ gnæ passiones, *q. d.* Modica passione emes gloriam immensam, quasi si obolo emeres totum orbem. Si quis etiam hostis coronatos aut gemmas in dorsum tuum conjiceret, non dolores, sed gemma gauderes, colligeres eas ; et, ut aiebat S. Junipc- cth.,i ; rus : Talibus lapidibus lapidari vellem Parisiis Aureliam usque. Ilæ gemmæ, hi lapides pretiosi, SancUla- sunt tribulationes. pidiotoi.

Quartum est, quod ibidem addit : Hujus tem- Qu,Ituia poris, *q. d.* Momentanea passione emes beatam æternitatem.

Quintum est, vers.19 : Nam exspectatio creatura tu!12 'in* revelationem filiorum Dei exspectat, *q. d.* Omnes creatura) nobiscum patiuntur et exspectant, ut per nostram patientiam nobiscum gloriam ct renovationem adipiscantur. Ergo pali oportet illarum tam exemplo, quam commodo, quia nostra patientia omnibus hanc gloriam conciliabimus.

Sextum est, quod ait ibidem: Revelationem filio- Sci,nm* rum Dei exspectat, *q. d.* Coepimus esse filii Dei, sed perficere oportet hanc filiationem, ut per patientiam adoptionem et hærcditatem filiorum Dei in coelis assequamur.

Septimum est, quod affert vers. 22: Omnis creatura ingemiscit ct parturit usque adhuc, *q. d.* Aliæ creatura ab exordio mundi hucusque patiuntur, homo autem brevi tempore vitæ suæ : quidni ergo fortiter ferat brevem crucem, quam constanter creatura aliæ per tot saecula tulerunt ?

Octavum, quod habet vers. 23 : Exspectantes re- 0ctiT1’3 demptionem corporis nostri, *q.d.* Corpus hoc miserum et aerumnosum per patientiam flet impassibile et gloriosum : patientiam ergo hanc animose amplectamur.

Nonum est, vers.21 : Spe, inquit, salvi facti Non"'n- sumus, *q. d.* Certam habemus spem, nos brevi omni passione liberandos : spes hæc animos excitet ad dura quævis toleranda. « O passi gru-

viofa, dabit Deus his quoque finem, » et finem ederem.

■umld' est ' Spiritus, inquit, adjuvat infirmitatem nostram, ct postulat pro nobis : quidni ergo tali adjutore et succollatore fortiter cruccm nostram humeris excipiamus?

sunnm LWerimuni est, vers. 28 ct seqq. : Diligentibus, inquit, Deum omnia cooperantur in bonum. Feramus ergo alacriter infamiam, morbos, famem, ærumnas, persecutiones, mala omnia; quia hæc omnia nobis Deus in bonum convertet.

Daodcd-mum' *Duodecimum* est, vers. 29, quod patientes sint prædcstinali : Deus enim suos amicos ct electos prædestinavit, ut sint conformes Filio suo, tam in patientia, quam in gloria. Denique si Deus pro nobis, quis contra nos ?

Ven. is. 18. Non sunt condign® (S. Augustinus legit *indigna sunt)* passiones nurus temporis ad futu-rar-iones «AM GLoniAM (1), — scilicet quatenus passiones noitii liumanæ sunl ct temperane® : cædem tamen ad Christ» gloriam futuram condign® sunt, quatenus sunt innin passiones grati® Christi meritis innix®, seu quatenus h® passiones per gratiam Christi susci-futnnm piuntur ct tolerantur. Explico : si passionum glorum, nostrarum naturam, vim, dignitatem, in se, ct ut nostri sunt arbitrii, cum libere et voluntarie sufferuntur ; si carumdcm acerbitatem, multitudinem, durationom aliasque circumstantias naturales spectes, non sunt condign® ad futuram gloriam ; si vero passiones hasce spectes, prout gratia et charitate Dei informantur, ab caque manant, sive prout ex Dei amore, fido, spe, cultu, obedientia ct patientia Christiana suscipiuntur et tolerantur, sic condign® sunt ad futuram glo-GAUan- riam : sic enim sunt actus grati®, charitatis, pa-trzD pio- (¡en{jæ ctOt. gratia autem semen est glori®. Ita-pwitioad quo sicut semen, licet in se exiguum, vim tamen gioriim, ct efficaciam seminalem habet producendi flores, glunæ frondes ct fructus : ita tam passio, quam actio Wonitu- manans ex gratia ct charitate Dei, licet in sc exi-rilis. gua sit, vim tamen habet ct eflicaciam producendi turn physice et dispositive (est enim gratia dispositio ad gloriam, iliique connaluralis), tum potius moraliter et meritorie gloriam cœlestem et beatam. Hujus sententi® et axiomatis parallela est ista quarn S. Furseus audivit concinentes angelos : « Nullus labor durus, nullum tempus longum quo gloria ætemitatis acquiritur,» utirefert Venerabilis Reda, lib. II! *Historia Anglic.,* cap. six.

Ergo nihil hic habent hæretici ut tollant meritum ; nam eodem modo de Christo dicere poterat, imo dixit Apostolus : *a* Non sunt condign® passiones hujus temporis, tam Christi, quam nostr® scilicet, ad futuram gloriam. » Sicut ergo modicum auri valet equum aut bovem, tum sui valore et pretio, tum ex institutione et aestimatione hominum : sic modicum in se opus ex gratia factum, meretur vitam æternam, tum sua ipsius dignitate et pretio; tum ex promissione ct institutione Dei. Pari modo non sunt condign® voluptates hujus acculi ad pœnas ®ternas,quas tamen juste eos mereri qui iis indulgent, nemo negat.

Hisce tamen jam dictis ad plenam explicationem sententi® hujus Paulin® adde : ctiamri opus bonum spectes, quatenus ex gratia et charitate fit, adhuc tamen proprie et adæquate non est condignum ad tantam gloriam : licet enim cum n ea proportionem quamdam habeat, non tamen ri'^a æquam dignitatem; qu® enim proportio est inter qnua terrenam passionem et martyrium unius hor®, PrrPor-cum æterna ct immensa gloria cœlesti?

Audi S. Augustinum in *Sententiis,* num. 272 : cua e-« Sæviat, ait, ct fremat mundus, increpet linguis, t,raa coruscet armis ; quidquid fecerit, quantulum illud £'on*' erit ad illud quod accepturi sumus? Appendo quod patior contra id quod spero : hoc quidem sentio, illud spero ; et tamen incomparabiliter majus est quod speratur, quam quod aufertur. Quidquid est quod contra Christi nomen sævit, si potest vinci, tolerabile est : si non potest, proficit pr®mio citius consequendo; et fidelis fine temporalis mali, transit in perceptionem ælerni boni. » Eodem dilemmate S. Scbastianus martyr (ut habetur in ejus Actis) SS. Marco et Marcelliano acerrime tentatis a suis parentibus, ct jam nutantibus, persuasit constantiam in fide et martyrio, dicens : Omnis labor et dolor hujus vite obitus pro Christo, aut lenius et longus est, aut acer et intensus. Si acer, brevis est, ct diu durare nequit mortemque accelerat ; si lentus, tolerabilis est. State ergo fortiter, tolerate et lentos et aeres dolores, quia hi parient vobis coronam et gaudium immensum æque ac æternum.

Rursum: «Si quotidie , ait idem Augustinus, serin. 2 *De Festo omnium Sanet.,* oporteret nos tormenta perferre, si gehennam ipsam parvo tempore tolerare, ut Christum videre digni essemus venientem in gloria, et Sanctorum ejus numero sociari, nonne erat dignum pati omne quod triste est , ut tanti boni tanteque glori® participes haberemur ! » Vide euindein semi. 37 et 44 De *Sanctis.* Hinc aiebat S. Franciscos : « Tanta est gloria, ss.Fra», quam exspecto, ut omnis me pœna delectet, om- j' nis morbus, humiliatio omnis, persecutio omnis,

(1) Apostolus, laudatis superius atque commendatis Insignibus beneficiis a Christo ct Christianismo allatis, pergit ad caput de miseriis quibus anguntur Christiani. Objici poterat, cum tanta Christian® religionis laude haud facile conciliari posse pressuras et calamitates ubique obvias. Hanc offensam removet Paulus, turn admonitione, quod nondum omnimoda felicitas obtingere possit hominibus, qua? potius *futuro* tempori reservetur, ac spe tantum capiatur, vers. 19-25; turn commendatione præsentis fructus, quoin inter ipsas miserias religio Christiana afferat, 2G-39, quum nos certos reddit, secundum ordinationem divinam piis Dei cultoribus etiam mala ad bonum cedere, vers. 28, cosque olim foro felicissimos, exemplo Christi, cui nonnisi per miserias hujus vitæ aditus ad summum felicitatis diguilaltsquo culmen pervenisset, vere, 29 seqq.

mortificatio omni?.» Et Abibus, diaconus etinar- *-r' n* habetur in Aclisejus, cum in persecutione Licinii sub annum Christi 310, Edessenam civitatem obiret, omnes confirmans ad pietatem ct constantiam in fido, captus a Lysania, ungulis laceratus, suspensus, omnibusque membris distortus atque luxatus, rogatus a Praeside, quamnam ei utilitatem tormenta conciliarent, quæ corpus illius tantum consumebant, respondit Christi Martyr : « Non ad præsens usque tempus, inquit, nostra consistunt, nec ca solum sequimur, quæ cernuntur. Quod si tu quoque volueris aspicere ad spem ct promissam nobis renumerationem, forte etiam dices cum Paulo : Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis. » Qua dc causa in ignem conjectus ore flammam excipiens, spiritum njartyr Deo reddidit.

flue quoque pertinet illud S. Gregorii, lib. VI *Moral.,* cap. vin : « Sancti viri, inquit, foris despecti sunt, et velut indigni omnia tolerant, sed dignos sc supernis sedibus confidentes, reternitalis gloriam cum certitudine exspectant. » Refert Joannes Moschus in *Prato spirit,* (qui liber in 11 Nicena Synodo generali citatur), cap. cxxx, quod Abbas Athanasius audierit choros laudantium Deum, cumque vellet ad cos ingredi, audiit: « Nemo huc ingreditur negligens : abite, certate, contemnite vanitatem sæculi. »

Pulchre et apposite S. Bernardus, *De Conversione ad Cleric.,* cap. xxx : « Non sunt condign®, ait, passiones hujus temporis ad prætcritam culpam quæ remittitur, ad præsentem consolationis gratiam quæ immittitur, ad futuram gloriam quæ promittitur nobis. » Et alibi : « Propter quatuor totam vitam nostram debemus Christo. Totos nos debemus satisfactioni pro peccatis prætcritis, totos creatori, totos redemptori, lotos futur® glori®. Eece quatuor creditores, quibus nos totos debemus. »

19. Nam exspectatio creatura mvelationem filiorum Dei exspectat.—Nota, r» *nam* dat rationem præccdentium, q. d. Certissimo in nobis, totique mundo revelabitur hæc gloria, quia omnis creatura cam avidissime exspectat : videturque innatum et insitum a Deo illi hoc desiderium : quod sicut Deus illi inseruit, ita ct explebit.

ç n» in T.t Ti- j«t.uo gi/ i.x Exspectatio.— Græce àsaxpsJatx, id est sollic*la, anxia, ut ait Theophylactus, et quasi erecto cx^erloque capite exspectatio. S. Hilarius, lib. Xll *DeTrimtat.,* vertit, *longinqua;* Ambrosius, *frequens exspectatio,* scilicet ab origine mundi. Componitur enim hæc Græca vox, ex àn», id est *a,* et , id est *caput,* et loxtv», id est *videro;* quia qui valde aliquid videre desiderant, porrecto capite, subinde illud prospiciunt aut suspiciunt in altum, uti in montes aut in coelum, quasi rem desideratam inde cxqicctcnl.

Nota emphasim : Non dicit : Creatura exspectat, sed, Exspectatio creatur® exspectat; q.*d.* Creatur® ita avido hanc gloriam exspectant, ut videantur esse ipsa exspectatio.

Creatura. — *Primo,* Orígenes, Thcodorctus et Nazianzcnus, orat. 1 *Contra Julian.,* ct Cyrillus, lib. Ill *Thesauri,* cap. i cl vu, per *creaturam* intelligunt angelos, qui vanitati ct servituti corruptionis non suæ, sed hominum, maximo electorum serviunt, et ab hac servitute liberabuntur in hominum resurrectione. Verum hæc expositio distorta et pone violenta videtur : nec enim angeli, cum sint beati, propter hominum vanitatem proprio dici possunt subjecti vanitati, et in ea esso inviti, ab caque fore liberandi* ut recto annotavit D. Thomas.

Secundo, S. Augustinus hic in expositione proposita supra, ct lib. LXXXlll *Quastionum,* Quæst. LXVII ; Ansclinus, Gregorius, lib. IV *Moral.,* cap. x l i; Andreas Masius, *in Josué* cap. vi, vers. IK; Catharinus ct Cajetanus hic: *omnis creatura,* inquiunt, id est omnis homo, qui est nodus ct vinculum omnis creatur®, et microcosmus, et mundi miraculum, ut aiebat Trismegistus: quia nimirum homo ab omnibus creaturis aliquid participat, scilicet ab clementis esse, a plantis vegetari, ab animalibus sentire, ab angelis ratiocinari; ctsic omnes creatur® in homine et cum homine patiuntur, optantque indo liberari. Homo eniin, qui constanti® statum volens deseruit, pressus justo mortalitatis pondere, nolens vanitati, id est mutabilitati corruptionis suæ servit. Sic *creatura* capitur pro *homine, Marci* cap. ult., vers. 15. Aliter etiam S. Augustinus supra : *Creatura,* inquit, id est homo infidelis, liberabitur a servitute corruptionis, id est a peccato; quia vocabitur ad fidem, fictquc filius, ut postea libertatem glori® filiorum assequatur. Verum Apostolus loquitur hic dc liberatione a corruptione, non peccati in hac vita, sed mortalitatis in futura.

Tertio, ct optime *creatura* hic proprio accipitur. Nam, vers. 22, opponitur hominibus ct filiis Dei. Ha S. Chrysostomus, Thcodorctus, Theophylactus, OEcumcnlus, Ambrosius, lib. IV *llcxamcron;* Hilarius, lib. XII *DcTrinit.;* Solus, Adamns, Percrius ct Toletus. *Creatura* ergo hic sunt coeli, ole-Parereimenta omniaque creata; ut sit prosopopoeia, *q. d.* Paulus: Omnes creatur® avidissime naturali appetitu exspectant tempus, quo filii Dei gloria donabuntur, ut cum cis quibus servierunt, quasi dominis, ips® quoque suam gloriam, renovationem ac perfectionem, tanquam famuli accipiant. Sic arbor per appetitum, non rationalem, nec animalem, sed naturalem, dicitur exspectare suum fructum, ct semen suam messem, q. (J. Apostolus : Atque hoc magnum est argumentum, , gloriam illam nobis præparalam ingentem esse et inaestimabilem, quod omnes creatur® etiam insensibiles tot® ad illam anhelent.

20. Vanitati creatuia subjecta est non volens, SED PROPTER EUM, QUI SUBJECIT EAM IN SPE, — « Vanitas» hic est defectus mutabilitatis, ct opera ser-

vilia, labores, passiones et corruptiones, quibus creatura occupantur propter hominem, ut patet ex sequent, (i). Hinc Chrysostomus, Thcodorctus, Theophylactus ct OEcumcnius aiunt coelos esse corruptibiles, inlcllige qualitate, non substantia.

THpi« brusio-ci »xpli-aUo.

Secundo, Erasmus GræCUmfxaTatcrr-i, vertit *frustrationem, q. d.* Natura non assequitur quod intendit, dum unum individuum ex alio propagat, ne species intercidat, ea re moliens quasi immortalitatem quamdam; sed frustra : nec enim eam assequatur ante resurrectionem nostram.

Jfrrtsis Oriunii wli» lucæ, ca> li» odementis 3ninum UiLucals.

Tertio, Orígenes, lib. I *Pciiarchon,* vn : Vanitas, inquit, hæc sunt corpora, in quro animæ anto corpus existentes ob peccata sua sunt detruste; et talia corpora sunt etiam sol, luna, imo et terra ct cceli. Hæc enim omnia habent animas, quæ ante ca cxliterunt, ac consequenter possunt ipsa peccare, judiciumque Christi æque ac homines subibunt. Hæc ergo corpora proprie exspectant resurrectionem, et ut a corruptione liberentur, proprie sperant et ingemiscunt. Ikec est Origenis hærcsis, dc qua Epiphanius, *hærcsi* Gi, et S. Hieronymus *ad Avitum,* absona sane ct absurda. Est enim contra omnem rationem, philosophiam, experientiam.

Vidlis et tnnü-cnXr.t inclini-tita- a-lw. Uur.

Nox volens,—id est, *non sponte* (uti legit Comment. S. Hieronymo ascriptus, ct Hilarius supe- riuscitatus), hoc est, non ex naturali inclinatione: qnæque enim creatura naturaliter amat suum essc, C[conservari, suamque perfectionem, ideoque abhorret ab hac vanitate et corruptione. Ita D. Thomas. Creatura ergo vanitati huic subjecta est non sponte sua, sed propter cum (Deum Deique ordinationem) qui huic vanitati eam subjecit, propter hominem, ut scilicet illi serviat in hoc mortali statu.

In spe,—sub spe liberationis ct commutationis in melius in communi hominum rerumque omnium resurrectione ct renovatione.

Veri.ii. Triplex hnjujlo-ukmuj.

21. Creatura liberabitur a servitute corruptionis, in libertatem gloriE filiorI >1 DI.I.—*Primo,* Ambrosius legit *in libertate,* cum scilicet in iUa erj^ *j* Cum libertatem, id est incorruptioncm, adepta fuerit. Sic ct Thcodorctus.

Secundo, S. Chrysostomus : in, id est *propter,* vel in commendationem libertatis et glori® filiorum Dei. Sicut enim nutrix pueri regii, cum puer coronatur, et ipsa propter ipsum de bonis regiis participat : ita pariter, cum homo gloria donabitur, hanc ejus gloriam cader® creatura), quæ homini servierunt, participabunt, inquit Chrysoslomus.

Tertio ct planius, « in libertatem, » id est in imitationem, vel ad exemplum libertatis filiorum Dei, ut similem quamdam libertatem, stabilitatem ct immortalitatem creatura aliæ accipiant. *In* ergo exemplarem, vel etiam finalem causam significat. Ita Pcrerius ct Toletus (2).

Nota : Libertas gloriæ hic idem est, quod libertas gloriosa. *Secundo,* libertas hæc non naturæ, nec grati®, sed gloriæ, est liberatio ab omni miseria, infirmitate, afflictione, corruptione, adeoque ab omni malo animi et corporis, culpæ et pœnæ.

22. SCIMUS QUOD OMNIS CREATI RA INGEMISCIT ET parturit usque adhuc.— Hinc hærctici quidam apud S. Augustinum, *Quast.* LXVU inter LXXXlll, multa impia ct inepta de angelis tradiderunt, v. g. quod omnes in dolore ct gemitibus sint, donec nos homines penitus ab omni miseria liberemur. Verum hæc frivola sunt; ct Apostolus non loquitur de angelis, ul dixi, sed de creaturis inanimis ct irrationabilibus, 7. d. Omnes creatura) inanimes anxie, ct magno cum dolore finem malorum exspectant. Est enim prosopopoeia, ut notat S.ChrysostomusctTheophylaclus, per quam Apostolus duo significat : pruno, continuas ct magnas passiones, corruptiones ct mutabilitates creaturarum; *secundo,* ab cis vehementem ave - sionem, ita ut si haberent sensum, gemerent quasi parturientes, idque ab exordio mundi ct BiUnlapsus hominis, usque nunc.

_v 7.1 ,, . *t~ a « / jh <a <i*>- "■ d -- Ÿ'

23. Sed et nos ipsi primitias spiritus habentes, Vt ‘ ET IPSI intra nos genimus, adoptionem filiorum Dei exspectantes.— Nota r. *prim*'itis *sp»i Jus baltes. Primo* S. Augustinus, ub. LXXXlll *Quast.,* Quæst. LXVU, sic explicat, *q. d.* Nos Christiani, qui nos quasi primitias Deo obtulimus.

t rân»

Secundo ct melius, S. Ambrosius ct Anselmos, *q. d.* Nos Apostoli, qui prima et potiora Spiritus Sancti dona accepimus, videmurquo vobis admirabiles, gemimus tamen sub hoc onere corporis.

Tertio ct optime, S. Chrysostomus, Theodoretus ct Cyrillus, lib. XIV *Thesaur.* cap. l : Omnes, inquiunt, Christiani (prasertim primitivas illius Ecclesia)) eum justitia accipiunt primitias spiritus, quia primos fructus ct pinguedinem spiritus, scilicet veram Dei cognitionem, et amorem, ac vera felicitatis spem habent et prælibant, idque sæpe cum affluentia divin® consolationis; hæc enim gratia et hæc vita pia et Christiana, sunt primiti® redemptionis et liberationis a peccato, cui accedet consummata gratia, scilicet felicitatis et gloriæ, et perfecta redemptio ac liberatio ab omni malo, qu® fiet in resurrectione : hæc enim erit corporis nostri redemptio a morte omuique miseria, ad quam gemimus ct anhelamus. Nam Paulus hic non solis Apostolis, sed omnibus Christianis loquitur, ut patet vers. 13 et 24.

p taw l ' ll2).

Adoptionem. — Nota : lu primo instanti justificationis infunditur horniui charitas et gratia, per quam homo particeps lit divin® natur.®, ct consequenter acceptus ad gloriam, et hieres Dei;

(i) V. g., solem et lunam pro nomino habuero ; auruin •t argentum irritamentum sunt cupiditatis, ct multa ali i, uoui cougruo data, superbia), gulæ, luxurio) imerviuaU

(2) Alii, ti;, pro i», id est, co tempora quo üiu U«u gloriosa Irueulur Ubertate.

fdeoque hoc ipso fit filius Dei adoptivus, sicut Christus est Filius Dei naturalis, ut patet vers. 17. Itaque adoptio nostra, qua adoptamur in filios ct hæredes Dei, contingit nobis in ipsa justificatione.

Adeptio Quod ergo hic Apostolus ait, in cœlis demum dandam esse hanc adoptionem, intellige consummatam, quæ est ipsa possessio juris et hæreditaíaSiisti- (¡s, ad quam adoptati sumus, videlicet redemptio liuLo- corporis nostri, quæ partim erit liberatio a mor-°⅛* talilate et concupiscentia, partim gloria corporis ex animæ gloria dimanans: ita S. Chrysostomus et S. Ambrosius, *qrist.* 22. Adoptio ergo inchoata

Adoptio fit hic, sed perfecta erit in cœlo. Pari modo de r<! ¡d'?,4 salute bifariam loquitur Apostolus; nam ad Ti-

fccboau 111,5, dicit: «Salvosnosfecit per lavacrum reei patee- generationis; » e contrario vero hic ait: «Spe salvi u' facti sumus.» Eadem enim ratio est salutis, quæ adoptionis, scilicet salus inchoata est justitia, qua salvamur a morte animæ, puta a peccato; hæc nobis contingit in baptismo, ut ipse dicit ad Tt- *tum,* iu. Perfecta vero salus ab omni miseria et malo continget nobis in cœlo : unde eam necdum habemus, sed speramus; et hoc est quod hic ait: a Spe salvi facti sumus, » *q. d.* Speramus salutem , quam hic per gratiam inchoavimus, complendam fore in nobis per gloriam in cœlo (1).

Vert. îi. 24. Spe enim salvi facti sumus. — Tò *enim* dat Noatjo- causani cur dixerit nos exspectare hanc adoptio-<ks. ncm filiorum m coelis, quia scilicet necdum re, et «prs sed tantum spe salti facti sumus : per spem enim tendimus ad salutem, quam speramus nos adep-

Mlafcm. turos in cœlo. Hinc patet non solam fidem, sed ct spem requiri ad salutem.

Tropologice vide S. Augustinum, serm. 25 *De Verbis Apostoli,* dc longanimi et constanti spe.

Spes autem quæ videtur, non est spes. — *q. d.* Spes, id est *res sperata,* si adsit, si possideatur, non amplius speratur. Transit Apostolus ab actu ct habitu spei, ad ejus objectum ; unum enim cum allero connexum est. Pendent hæc a sequentibus. Hisce enim verbis solatur Apostolus fideles, qui hic multa patiuntur, ob spem gloriæ; suggerit

D-ni h- enim sæpe mens afflicta homini afflicto : Ubi est v^|^quod speras? vides tua mala quæ pateris, non t Lualu Vl(lcs gloriam propter quam pateris. Huic sug-

gestioni occurrit hic Apostolus dicens, nos mala uLu>. pisentia videre, sed futura bona necdum videre, verum ea sperare, ct per patientiam exspectare debere.

Nam quod videt quis, quid sperat? — Cur speret? *q. d.* Frustra quis sperat id quod jam videt, tenet et possidet. Est enim hic catachresis in verbo *videt;* videre enim hic ponitur pro quovis sentire, cognoscere, frui, possidere. Sic vulgo dicitur quispiam cernere hærcditatem, id est eam adire et possidere. Est enim visus sensuum omnium certissimus et nobilissimus, per quem mens objecta visa quasi tangit et possidet. Loquitur enim Apostolus non do visione Dei, sed dc gloria corporis possidenda : hæc enim est redemptio corporis nostri, uti dixi.

Nota : hæc Apostoli verba pari modo recte in- Jognh* torqueas contra fidem specialem hærelicorum, si videlicet sic argumenteras : Peccator pœnitens hsrtba sperare jubetur in Scriptura veniam per Christum, non ergo certus est de ea : quod enim videt quis, quid sperat? Pulchre S. Augustinus, serm. 29 *De Verbis Apostoli,* spem comparat ovo : « Spes enim, inquit, nondum pervenit ad rem, et ovum est aliquid, sed nondum est pullus (2). »

26. Similiter et spiritus adjuvat infirmitatem V«n.u. nostram (3). — Quæritur hic, quo pertineat ro si- *inilitcr.* Respondeo, pertinet ad omnes effectus et dona Spiritus Sancti, quæ toto hoc cap. hucusque recensuit Apostolus. Dixit enim vers. 11, quod «Spiritus Sanctus habitans in nobis, vivificabit mortalia corpora nostra, » et vers. 14, quod a Spiritus nos faciat filios et hæredes Dei. » Rursum Spiritu ibidem dixit, quod Spiritus Sanctus faciat nos clamare : Abba, pater. Denique vers. 23 (ad quem in nota maxime hic respicit Apostolus) dixit, quod nos primitias Spiritus habentes gemimus, adoptionem auxi' filiorum Dei exspectantes. Jam ulterius dicit, quod llom, n præterea Spiritus Sanctus adjuvet nostram infir- fc,^ a mitatern quam patimur. 7. *d.* Dixi hactenus Spiritum Sanctum varia in nobis operari, ac praesertim facere ut gemamus et suspiremus ad gloriam coelestem : jam dico eumdem Spiritum, siculi jam dicta in nobis operatur, ita similiter operali in nobis robur et auxilium, quo adjuvat infirmitatem nostram.

Rursum H *et* hic idem est, quod *prætcr* vel *insuper, q, d.* Spiritus Sanctus prætcr gemitum, spem et patienliam, quæ in nobis operatur, insuper adjuvat etiam in hoc gemitu infirmitatem nostram, ut scilicet magna alacritate ct fortitudine toleremus infirmitates animæ et corporis, vitæque hujus corruptibilis, propter quas gemimus et suspiramus ad coelum, ulque eas constanter superemus, maxime per orationem. Docet enim nos Spiritus Sanctus quid orare, et a quibus infirmitatibus liberari, a quibus non liberari, sed in iis confortari, petere cl orare <lebeamus. De infirmitate enim orandi hic vel maxime agi palet ex vocula causali *nam.* quam subdit dicens : a Nam quid oremus, sicut oportet, nescimus. »

(1) • Redemptionem corporis nostri, » id est liberationem ab ejui iragiliUts et miseriis in resurrectione (tonem.

(2) Commatum 2 » ct 25 sensum hunc dat Allioli : spe enim felices et beati (nunc) sumus (non tantum fide, nisi fide qu.n spem charitalemcpio amplectatur); atqui spes necessario futurum aliquid intendit, patientiam ergo cl fortitudinem supponit ac requirit.

(3) Jam progreditur Paulus ad alium fructum, *præsentem* scilicet, quem inter ipsas miserias religio Christiana afferat, quie sunt consolationes Spiritus Sancti cordibus nostris inhabitantis.

Oratio enim proprium remedium est infirmitatum nostrarum ad eas superandas.

Est hic decimum argumentum, ut dixi vers. 17, quo (idclcs excitat Apostolus ad patientiam, scilicet, quod in omni passione ct infirmitate habeamus opem et auxilium Spiritus Sancti, qui nos roborat ct consolatur in omni tribulatione, quique postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

Prer»>™ fil Nota primo : Spiritus Sancti et Dei proprium est nos adjuvare Hinc Cicero, lib. U Dc *Natura deor. :* « Jupiter, inquit, id est juvans pater, a Poetis pater divumque hominumque dicitur, a majoribus autem nostris optimus maximus; et quidem ante optimus, id est beneficentissimus, quam maximus : quia majus est, ccrtcque gratius prodesse omnibus, quam opes magnas habere. »

Nerem niiL infilmitiu .cu£ Nota *secundo* : Novem sunt precipua) hominis infirmitates ortæ ex peccato, contra quas robur dat Spiritus Sanctus. *Prima,* sunt morbi, ærumnæ et mala quaevis illata corpori vel animo ; in his r°l)Oral nos Spiritus Sanctus, ut ea de mauu Dei accipiamus, Deumque in eis laudemus.

Secunda est in intellectu ignorantia, quid hic ctnunc agere aut fugere oporteat; ct improvidentia, quid in futurum providere aut cavere homo debeat.

Tertia est in voluntate infirmitas ad amandum bona, solida ct aeterna, quæ nobis sunt abscondita; ct ad contemnendum bona præsentia et caduca, quæ sensus feriunt ct alliciunt.

Quarta est in memoria infirmitas, ut recordemur tum beneficiorum Dei, ut iis grati simus; tum judiciorum Dei, quibus malos punit, bonos præmiat; tum præceptorum Dei; tum peccatorum nostrorum, ut iis compungamur et poeniteamus.

Quinta infirmitas est in spiritu ct appetitu concupiscibili, ut spiritus concupiscente carnis reluctetur.

Scita est in irascibili; ut iram, odium ct vindictam contra cos, qui nobis malefaciunt aut maledicunt, compescamus.

Septima infirmitas est ad aggrediendum opera ardua et heroica.

Octava est ad perseverandum in Dei obsequio et primo fervore.

Nona est ad orandum Deum, sicut oportet. Dc nona hac maxime, ut dixi, agit hic Apostolus,

fei nochindo «miar, Nam quid oremus, sicut oportet, nescimus , — Mll'll scx m°d*s *n orando erratur : *Primo,* si bonum temporale petamus animæ nociturum. Quocirca S. Augustinus in *Sententiis,* sent. 212 : « Fideliter, ait, supplicans Deo pro necessitatibus hujus vilæ, misericorditer non auditur. Quid enim infirmo utile sit, magis novit medicus quam ægrotus. Si enim id postulat quod Deus præcipit et promittit, fiet omnino quod poscit; quia accipiet charitas quod parat veritas. *Secundo,* si tenlatione aut malo aliquo (ufi Paulus -limulo carnis) quod prosit nobis ad humilitatem et alias virtutes, liberari oremus. *Tertio,* si quid petamus ex ambitione, uti filii Zebedæi petebant primas in regno Christi. *Quarto,* si quid petamus ex zelo indiscreto, uti iidem optarunt ignem de cœlo mitti in Samaritanos Christum respuentes. *Quinto,* si petatur id quod utilius est differri, ut per hanc dilationem studium orationis et meritum perseverantiæ ac virtutis in nobis accrescat. *Serto,* et maxime, si petamus statum, aut vitam, modumque certum : v. g. vivere in Religione, sacerdotio, matrimonio, cum Deus sciat alium statum nobis et noslræ complexioni magis convenire, ut in eo salvemur, vel plus gloriæ adipiscamur. Plurimi enim in matrimonio et in sæculo damnantur, qui in cælibatu salvarentur, et contra. Hinc optima oratio est, petere quotidie ut Deus iis mediis ct viis nos regat et ducat, quæ peccati non habent scandalum; quibus prævidct nos recta ad finem, id est vitam æternam, perventuros, ct in ea sanctiores ac beatiores futuros, ut in omni negotio, priusquam illud aggrediamur, oremus cum Propheta : « Domine, quid me vis facere? paratum cor meum, Deus; vias tuas, Domine, demonstra mihi, et semitas tuas edoce me; » et cum Josaphat rege , II *Paral,* xx, 12 : .n*4ni* «Cum ignoremus, Domine, quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te ; » tu me dirige per illas vias, ia omniofficia, exercitia, actiones et passiones , quibus prævides me ad cœlum majoremque gloriam perventurum : hæc pie et sapienter Pererius et Salmoron. b '« pr*saî

Ipse Spiiut cs postulat pro nobis gemit ibus ine- ..... a NARRABILIBUS. — QuærCS quis sit 11ÌC « spiritus? » l-rrcn- Respondet *primo,* Lyranus, esse angelum : angelus enim custos postulat pro nobis. Verum toto tuo lue hoc capite angeli non meminit Paulus, et cum Lynnus toto hoc capite sæpius nominarit spiritum, nunquam tamen intellexit angelum. b

Secundo,S. Chrysostomus, Thcophylactus. (i? u- Alii mimenius. per *spiritum* accipiunt virum spiritualem, puta ministrum Ecclesiæ, cui in primitiva Ecclesia gratia orandi pro populo, qui sæpe inutilia postulasse!, data erat a Spiritu Sancto, qualis jam est sacerdos vel diaconus ; illi enim ministro primitiva* Ecclesiæ jam successit diaconus pro populo supplicans, ct ministrans sacerdoti et Ecclesia».

Tertio, S. Augustinus, tract. 6 *in Joan.:* * Spiri- Alii dittos, inquit, id est charitas ipsa gemit, charitas nuuun* ipsa orat ; » contra hanc aures claudere non novit , qui illam dedit. Sic etiam explicat S. Anselmos Augustinum dc more secutus.

Quarto, Thcodorctus vult *spiritum* esse gratiam AlU r*- Spiritus Sancti, qua excitati oramus; vel esse spiritum orationis. saucu.

Quinto, alii volunt *spiritum* esso superiorem *n¡ reanima) portionem gratia Dei illustratam et adju- i'-rMrea

infm» tini, quæ *spiritus* vo !.. l carni contraria est,
£7?^- *(lalat.* V, 17. Ikrcenim pars docci nos, ut petamus
t .i.i *-.< ii/idau* *Deum,* id est ca quæ Deo placent, et ut
Uituu. i,spuamus ea quæ carni grata sunt ; et quanto magis caro suas voluptates concupiscit, tanto magis spiritus gemit et petit pro nobis instantius ea quæ nobis videt essa salutaria : unde Ethnici dicunt mentem deprecari semper ad optima. Ilie sensus aptus est et commodus : sic enim sape etiam hoc nomen a spiritus » accipit Apostolus.

L *Sc-rfo,* optime et planissime *spiritus* hic est ipse
K .i' ' Spiritus Sanctus ; hic enim est qui adjuvat intirnntalem nostram, quique docet nos quid orare
hiîtur1* ,î, '" 'nius' cum *PS* h°c sæP0 nesciamus : unde Apostolus hunc Spiritum opponit nobis, sive spiritui nostro, qua noster, id est naturalis et humanus est. Ilie sensus est plurimorum Patrum, ut Origenis hic, Nazianzcni, orat. 5 *De Theologia;* Ambrosii, epist. 23 *ad Horont.;* Hilarii, *in Ps.* r.xiv; Augustini, epist. 121, quæ est *De orando Deo,xv,* et aliorum.

Quteres *secundo,* quomodo Spiritus Sanctus pos-
^7. tulet pro nobis? Despondent primo Arius et Ma-
»•-. dr ccdonius, quia Spiritus Sanctus non est Deus, sed minor Patre, ideoque proprie Patrem orat et postulat pro nobis. Hanc hæresim refellit S. Augustinus, lib. 1 *Contra Maxim.,* post initium, et alii.

Secundo, S. Augustinus, epist. 121 *De orando Deo,* cap. xi ; Gregorius, lib. H *Moral.,* cap. xxn, et
' Anselmus: Spiritus Sanctus, *inquiunt, postulat,*
17'7,*. id est postulare et gemere nos facit, ut sit hebrais-
v.-ui. mus, quo *cal* ponitur pro *IFphil.* Sic *Matth.* x, 20,
ukm dicitur • "Spiritus Patris, qui loquitur in vobis,»
m fadt id <!'•› loqui vos facit. Pulchra similitudine hunc sensum illustrat Orígenes hic : « Sicut, inquit, magister ut rudem plane discipulum litteras doceat, ad ejus ruditatem se dimittit, primusque litteras pronuntiat, pueroque pncil, ut puer repetens id quod pronuntiavit magister, idipsum addiscat : ita Spiritus Sanctus, ubi perturbationibus carnis perturbari nostrum spiritum viderit et nescientem quid orare debeat, uti oportet, ipse quasi magister orationem præmittit, animoque nostro immittit, quam noster spiritus (si tamen discipulus esse Spiritus Sancti desiderat) prosequatur; ipse gemitus proponit et excitat in nobis, quibus noster spiritus discat ingemiscere, ut repropitiet sibi Deum. » ll.ee et plura Orígenes.

Tertio et genuine, Spiritus Sanctus postulat, id
«dru- 'M, desideria amicorum suorum corumque ge-
' | ▮' 'nilus inenarrabiles in consistorio SS. Trinitatis
2 7' quiri paracletus, id est advocatus noster, exponit
Un. magna instantia, magno pondere et magna auctoritate. Hæc enim omnia significat Græcum v-tj-«vrrpinx, id est, *supereaposlulat :* nam inri? notat præenunitnliam Spiritus Sancti in postulando, quasi ipse præsjt omnibus postulationibus, sitque quasi nngistcr et praefectus libellorum supplicum nostrorum apud Deum : et Latinum postulare, inquit Ulpianus, lib. I tit. *De postulando,* est desiderium suum, vel amici sui in juro apud eum qui juris dictioni prnecst, exponere. Simili modo, vers. 31, dicitur Filius interpellaro pro nobis. Ha Nazianzenus, orat. 2 *De Filio,* qui pro vertit, «ftfltw», id esi legatione fungitur, legatum agit, et lanquam legatus, internuntius et interpres noster postulat pro nobis Spiritus Sanctus. Ita quoque exponit I). Thomas, III *part., Quast.* XXI, art. 4.

Exponit autem Spiritus Sanctus hæc vota et Spiriiu
hos gemitus nostros Sanctissimae Trinitati, hoc ¡$,!',7-
ipso, quo illa per intellectionem divinam cog-ss. innoscit, et intellectu ea proloquitur eum affectu
ct amore coram SS. Trinitate : licet enim intel- muru
lectio hau; et locutio essentialis sit et tribus per- expwit
sonis communis, attribuitur tamen vel Filio, cum nuda est et sola; vel Spiritui Sancio, cum jungitur amori, et ex eo promanai, ut hic fit. Charilas enim, amor et gratia attribuuntur Spiritui Sancto, ut sapientia attribuitur Filio, potentia Patri. Vide D. Thomam el Doctores, I *part., Quast.* XXXVII et XXXVIII.

Gemit ibcs imaaiibabiuuls. — *Primo,* S. Ambio- °"'' '
gius, *epist.* 23 : «inenarrabilibus,» inquit, id est tllr j›'..
calestibus et divinis : hi enim gemitus sunt Spi- jmnitiu
ritus Sancti, cujus potentia, efficacia et modus agendi ac postulandi est inenarrabilis.

Secundo, S. Augustinus loco jam citato : « inenarrabilibus,» inquit, id est *ignotis :* gemimus enim et suspiramus ad gloriam, quam non videmus, nec agnoscimus. Sic et Anselmus.

Tertio, Toletus: «inenarrabilibus,» inquit, id est *occultis et inexplicabilibus ;* quia nimirum Spiritus Sanctus sæpe per nosiros gemitus alia petit et impetrat, imo contraria iis quæ nos cupimus et petimus. Vite enim particulares, quæ cuique ut in ccclum recta tendat, convenientes sunt et congrua;, homini sæpe ignotae sunt et ineffabiles, soliquo Spiritui Sancto cognitæ. Dude de eo subdit Apostolus dicens : « Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret spiritus. »

Quarto proprie et genuine, hi gemitus, quos in nobis excitat, et excitatos proponit SS. Trinitati ioeiurn.
ipse Spiritus Sanctus, dicuntur *inenarrabiles,* quia Mk».
major est affectus interior charitatis suscitans Tl'1®l'
illos gemitus, omni externo sermone; adeo ut eum viri sancti diari et sæpe eloqui non possint, interfor
maximo dum coelestem gloriam ejusque perfectissiinam pacem flagrantissimo gemitu deside- Omní virant. Sic Apostolus gemit inellabiliter, *primo,* ex tædio exilii et corporis hujus moribundi, dicens ; Rrmoa*
« Infelix ego homo, quis me liberabit de corporo mortis hujus? » *Secundo,* ex desiderio cmli, dicens : « impio dissolvi et esse cum Christo. » Tertio› ex dolore et desiderio salutis aliorum, et pereuntium, dicens : « Quis infirmatur, et ego non infirmor? » et : « Optabam anathema esse pro fratribus. » Ex dictis patet, hos gemitus inenarrabi-

les in nobis esso subjectivo; in Spiritu Sancto vero eos esse partira effectivo, quia cos officit in nobis, partiin objective, quia eos ipso sibi totique SS. Trinitati objicit et proponit, dum postulat pro nobis.

Vl ᵓor*ı' J;.' Rursum, ex hoc loco disce donum ct efficaciam orationis, non in verbis, sed gemitu, affectu, desiderio, orationibus jaculatoriis ct suspiriis ignitis consistere.

stcut.

Ve.->. ir. 27. Qui scrutatur conni (puta Deus Pater), scit quid desideret Spiritus: quia secundum Deum postulat eno sanctis. — Pendent hæc ab immediate præccdenlibus, g. *d.* Dixi nos ncsciro quid oremus, sed Spiritum Sanctum inspiraro nobis orationes nostras casque offerre Deo, ac postulare pro nobis : idque nobis convenit ct perutile est. Nam nos ipsi sæpe non intelligimus orationes nostras, et per eas petimus res nobis noxias vel inutiles : Spiritus Sanctus autem eas intelligit, ct per eas non intendit impetraro nobis nisi id quod

Spiritui «hìnt à «.-risit oriti'ᵘ‹ˢ nobis proficuum ct salutaro est. Deus autem scit; resP^c^ ct attondit, non quid nos desideremus, sed quid desideret ct intendat Spiritus impetraro nobis a Deo, per preces quas nobis suggerit.

L-**Porro** Spiritum Sanctum tantum intendere id quod nobis bonum est ct salutare, patet ex eo, quod ipso « secundum Deum postulat pro sanctis, » quia nimirum illis postulat ea, quæ sunt secundum Deum Deiquc mentem ct voluntatem, quaeque Deo grata, sancta ct accepta sunt; hæc autem nobis salutaria sunt. Ita S. Chrysostomus, Thco-

Sensyr dorelus, Ambrosius. Aliter Orígenes : Spiritus

Onouii5. sanctnSj inquit, postulat secundum divinitatem, seu quatenus ipso Deus est : Christus vero postulat secundum humanitatem, scu quatenus homo est. Sed hoc alienius est, ncc satis cohæret cum præccdentibus ; quæ enim hæc est ratio : Pater scit quid desideret Spiritus, quia ipse Spiritus, qua Deus est, postulat pro sanctis?

Ten. 2?. 28. SCIMUS AUTEM QUONIAM DILIGENTIBUS DEUM OMNIA COOPERANTUR IN BONUM IIS, QUI SECUNDUM PROPOSITUM VOCATI SUNT SANCTI.—ToIctUS 11ÍGC C0I1-ncctit proxime præccdentibus, *q.* d. Paulus : Quod postulatio Spiritus Sancti sit efficax, ct proficua ipsis Sanctis, patet ex effectu : nam sive detur sanctis, sive negetur id, quod ipsi petunt, Spiritus tamen impetrat semper cl efficit ut omnia cis coeperentur in bonum, uti de facto fieri scimus et experimur. Verum juxta hunc sensum, pro scimus *autem,* dicendum fuisset, scimus *enim,* vel,

OmnA ll lh- p. .ir*» e, 'U» ur'?n benna. unde *et scimus.* Potius ergo videtur Apostolus hæc conncctcrc cum vers. 17,18 et seq., ubi agit de passionibus, afflictionibus, vanitate, corruptione et ærumnis, quas Sancti patiuntur in hac vita, ct ProPlcr fluas gemunt et suspirant ad coelum, *q. d.* Multa, ut dixi, Sancti patiuntur in hac vita, verumtamen iis omnia cooperantur in bonum : animose ergo et læto animo omnia ista perferant. Est enim hic undecimum Apostoli argumentum, quo fideles incilat ad patientiam, ut dixi vers. 17. «Omnia » ergo, id est *omnes tribulationes,* inquit Ambrosius ct Hieronymus, de his enim hactenus egit Apostolus. S. Augustinus, lib. De *Correp. et Grat.* cap.i, addit «omnia, » etiam peccata Sanctis cooperari in bonum. «Nam praedestinati, ait, · x casu humiliores, cautions et ferventiores resur-q gunt; » ita etiam explicat Anselmus et S. Thomas, «uú S. Augustinum secuti. Sic e contrario S. Augusti- ^'i', mis, serin. 78 De *Temp,* et *Soliloq.,* cap. xxviii: ı› « Improbis, ait, et reprobis omnia cooperantur t„r 13 in malum, ct ipsa oratio eorum vertitur eis in peccatum. » Quod intellige non proprie et per rtma se, sed per accidens, quia scilicet omnis grati i TlrtuW1 omniaquo dona Dei, ac consequenter ipsa etiam oratio cedit reprobis in graviorem culpam, ct graviorem damnationem, hoc ipso, quo hisce Dei donis abutuntur, dum iis uti et per illa se convertere suamque salutem procurare nolunt. Est enim hæc ingens eorum ingratitudo, neglectus et contemptus gratiæ Dei.

Adde , reprobos sæpe oraro perperam, scilicet illa quæ faciunt ad explendas suas concupiscentias et libidines : aut, si orent ea quæ bona sunt, non serio tamen orare, sed esso in sua impietate obstinatos, in carpio indies se magis obdurare; itaque ex oratione omnibusque rebus adeo nihil proficere, ut potius pejores fiant, itaque omnia vertant in majorem duritiem, et consequenter damnationem suam. Verum hæc sunt præter mentem Apostoli, qui luo non de peccatis, sed do Ap:.,ui tribulationibus agit, ut dixi. Ipsius enim mens in est hortari fideles et Sanctos ad omnes tribula- TW‘‘*' tiones fortiter perferendas, ex eo quod eis cedant ct coopercntur in bonum.

Nota, Graecum «wtpqti, tam verti potest in singulari *cooperatur,* quam in plurali *cooperantur,* ut sensus sit : Spiritus Sanctus diligentibus Deum omnia cooperatur in bonum, facitque ut omnia quantumvis tristia et adversa, eis cedant in bonum; ita legit ct intelligit Theodorctus.

Notat S. Bernardus, serin. *DeFallacia vitas prosentis,* Sanctis omnia cooperari , non ad libitum, T33- í.mnii non ad voluptatem, sed ad bonum. Quia sæpe Swc-.u sibi suoque appetitui contraria, dura et molesta l perferre coguntur; hæc tamen ipsa, puta molestia, dolor, morbi, mors omniaque acerba Sanctis, licet non ad voluptatem, ad bonum tamen eorum, sive patientiæ, sive humilitatis, sive continentiae, sive aliarum virtutum, ct ad bonum gloriai tam praesentis, quam ætcrnæ cooperantur. Ita persecutiones Martyribus in bonum heroica» fortitudinis cl laureæ martyrii cesserunt, atque aliis in exemplum ct stimulum, ut fis semper creverit Ecclesia. Hinc canit Prudentius, hymno **4** *in Casaraugust. Martyr. :*

Ncc furor quisquam sine laude iwsinlta
Cessii, aut clari \acuus eruens :
Nartjruiu scuqwr numerus sub ornai
Graudme crescit.

« Plurcs efficimur, ait Tertullianus iu *Apologa.**

quoties metimur a vobis : semen est sanguis Christianorum. » El S. Hieronymus, epist. *ad Thcophilum:* « Persecutionibus, ait, Ecclesia crevit, martyriis coronata est. n El S. Cyprianus, serra. 5 *De Lapsis:* « Adest, ait, militum Christi cohors candida, qui persecutionis urgentis ferociam stabili congressione fregerunt, parati ad patientiam carceris, armati ad tolerantiam mortis. Repugnases fortiter sæculo, spectaculum gloriosum praebuistis Deo, secuturis fratribus fuistis exemplo. Quam vos læto sinu excipit mater Ecclesia de prælio revertentes ! quam beata, quam gaudens portas suas aperit, ut adunatis agminibus intretis de hoste prostrato trophæa referentes ! Cum triumphantibus viris et feminæ veniunt, quæ cum sæculo dimicantes, sexum quoque viceruntVeniunt geminata mriitiæ suæ gloria virgines, et pueri annos suos virtutibus transeuntes, nec non et circumstantium cœtera multitudo vestram sequitur, » etc.

Atque hos triumphos sæpe in hac vita Deus miraculis illustravit. S. Joanni Damasceno Leo Isaurus Imperator amputari jussit manum, qua pro SS. imaginum cultu scripserat : recisam hanc ei «ad imaginem suam oranti restituit B. Virgo. Ariani in Africa orthodoxos Confessores lingua mutilarunt : hi postea, Dei miraculo, sine lingua œque ut ante locuti, Christi divinitatem celebrarunt. Theophilus Imperator, iconoclasta, monachum quemdam Lazarum, pictorem tunc celeberrimum, crudelibus excruciatum modis conjecit in vincula, eo quod sanctas imagines pinxisset : qui cum cx plagis recreatus, iterum pio picturarum operi se dedisset, ignitis laminis ei manus aduri jussit : sed Dei nutu factum est, ut nihilominus postea probe pinxerit, ac si nihil passus esset.

Quisquis ergo inique pateris calumnias, opprobria, verbera, damna, morbos, etc., tolera, supera : hæc adversa fac instrumenta virtutis et gloriæ. a Electi, inquit S. Gregorius, in tentatione proficiunt, et quod cis diabolus præparat ad ruinam, hoc Deus eis convertit in gloriam. » Fallere cnira nequit Apostolus, imo Spiritus Sanctus per eum promittens ac dicens : « Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. » Quocirca S. Augustinus in Sententiis, sent. 158 : u Inimici Ecclesiæ, ait, si accipiant corporaliter potestatem affligendi, exercent ejus patientiam : si tantummodo male sentiendo adversantur, exercent ejus sapientiam ; et ut etiam inimici diligantur, exercent ejus benevolentiam : quia Deus iis qui eum diligunt, omnia cooperantur in bonum. »

Its QUI SECUNDUM PROPOSITUM VOCATI SUNT SANCTI, —- id est, iis qui vocati sunt ad sanctitatem. Vide dicta cap. **i**, vers. 1.

Quæres, quodnam sit hoc « propositum,» ct quinam dicantur « vocati secundum propositum.»

Primo, Orígenes, Theodorelus et Commentarii S. Ambrosio et Hieronymo ascripti hæc sic explicant : omnia diligentibus Deum cooperantur rmp-M. in bonum, iis scilicet, qui ad hanc dilectionem *'lni vocati sunta Deo secundum propositum non Dei, n0!l 1,4 sed suum; quia scilicet Deus eos solos vocavit intalii- ad fidem, gratiam et amicitiam suam, quos proposito suo, id est prompta sua voluntate, fidem hanc et gratiam a Deo oblatam acceptaturos prævidil. Verum hoc quasi dogma Pelagianum passim, sed maxime in lib. *De Prædest. Sanctorum,* egregie refellit et confutat S. Augustinus.

Secundo, S. Chrysostomus, Theophylactus ct OEcumcnius, pari modo intelligunt hic propositum non Dei, sed ipsorum hominum, qui a Deo vocati sunt; ita ut bonum hoc eorum propositum non quidem sit causa et ratio cur a Deo vocati sint, sed tamen sit conditio ct determinatio eorum qui vocati sunt, *q. d.* Paulus : Non omnibus vocatis omnia cooperantur in bonum, sed iis qui suo proposito vocationi Dei consentiunt et obediunt : hoc sine errore dicitur, sed prætcr mentem Apostoli. Nec enim Apostolus hic propositum hominum, sed Dei ipsius intclligit.

Unde *tertio* optime S. Augustinus, lib. *De Cor- Propon» rept. et Grat.,* cap. vii, ct passim alibi, Anselmos ct alii per *propositum* hoc accipiunt aeternum Dei aurons beneplacitum, liberale decretum, voluntariam ct b l fegratuitam Dei constitutionem, quæ *Actor,* n ,23, t^ , d vocatur *definitum consilium,* idque vel ex eo patet, liberale quod II *Tim.* i, 9, ct alibi, Paulus opponit opera nostra huic proposito liberali et gratiæ Dei. Propositum ergo est liberale et gratuitum Dei consi- col- lium ct decretum, quo proposuit, statuit ct decrevit Deus ab æterno ex mera sua bonitate ct i> i clementia, homines peccato perditos per Christum vocarc ad gratiam et sanctitatem , sine ullo d-creton eorum merito, uti fuse explicat Apostolus, *Ephes, i.*

Nota : Tò *secundum propositum* est epitheton signi- T«wew ficans causam dilectionis, directionis ct protectionis justorum, cur videlicet cis omnia coopcrcnlur in bonum, quia scilicet Deus illos amat, dinitfodirigit et protegit, *secundum propositum,* id est dis et protecti> serio, ex corde et certo proposito. Unde iidem nisjurtohic sunt diligentes Deum, et ii « qui secundum *■' propositum vocati sunt sancti, » ut patet cx 8 u Græco rei; sqanwin tot 6tsv, et rei; xa:à irpiOiaiv xXt.tcî;. *q. d.* Diligentibus Deum, ct vioissim dilectis a Deo, utpote vocatis a Deo ad iidem ct dilectionem cx benevoli cordis proposito, omnia, Deo dirigente ad suorum dilectorum commodum, cooperantur in bonum. Ncc Græcum irp#taw, nec latine *propositum* aliud includit aut innuit. Sic enim dicimus: Proposui hoc facere, id est statui, decrevi, hoc est meum propositum, ut te vocem ad prandium ; quos rex diligit ex proposito, nemo cos lædero aut nocere potest. Hinc Apostolus, II *Timoth.* i, 9; *Ephes,* i, 5, 9 ,11 ; *Homan,* iv, 5, ct alibi, expresse propositum bocce Dei opponit operibus quæ jactabant Judæi.

Cum ergo ait nos vocatos *secundum propositum,* Votiti» tantum vult excludere meritum operum, *q. d. pr® '**

eicm a ^'n* « te riiu Donna.

Quod siimus vocati ad fidem, gratiam, canclimoni[„n' ('sl tribuendum liberali Dei proposito, voluntali ct gratia", non nostris meritis. Sic. Lue. H> dicitur : « Pax (sit) hominibus bona} voluntalis, » Græce lùîo/.îa;, id est beneplaciti et benevolentia} divinte, ubi tò *bonæ voluntatis* non est particula limitans tí *hominibus,* q. *d.* Pax sit hominibus, non omnibus, sed iis tantum qui sunt bona} voluntatis, uti aliqui explicant: sed est particula causalis. Dat enim causam cur nato Christo pax optanda ct danda sit hominibus ; quia nimirum Deus suam bonam voluntatem, id est benevolentiam, reconciliationem et amicitiam hominibus jam per Christum exhibere destinavit ct decrevit. Ita Theophylactus, Euthyinius ct abi ibidem. Quod enim Apostolus hic vocat srpilww, id est *propositum;* Lucas, cap. n, vocat tttcxww, id est *beneplacitum.*

Ver*, i». 29. Nam quos pr.escivit et pr.f.destinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. — *Primo,* Pelagiani, quibus hic favere videtur Theodorctus Chrysostomus et Theophylactus, sic explicabam hunc locum, *q. d.* Paulus : Quos Deus præscivit et praevidit, sua vocatione ct gratia, si illa cis daretur, bene per liberum suuin arbitrium usuros, hos prædcstinavil ad hanc vocationem, gratiam, justitiam et vitæ sanctitatem, ut in ea conformentur Christo. Verum hunc errorem acriter parsim scribens contra Pelagianos, sed maxime lib. *De Prædest. Sanctorum,* confutat S. Augustinus. Et ratio est, quia prima gratia est mera gratia, nec Deus cam ¿at nobis, quia prævidet nos fore sanctos, sed ut simus sancti, ut ait Apostolus, *Ephes.* cap. 1, vers. 4.

Eiplia- l ram.* Primi gn'.u'st gnth.

Aliquo- aplica- '(mi" pn viM "KnU*

Secundo, aliqui Scholastici, l *part., Qucrst.* XXIII, sic explicant, *q. d.* Paulus : Quibus gratis Deus dare gloriam decrevit ante prævisa merita, hos prædeslinavit, ut merita ad eam promerendam acciperent. Verum hac ratione alii cum Ambrosio cl llaymone, pari jure contrarium supplent, hoc modo : quos Deus praescivit lore devotos, sanctos et conformes Christo in vita et passionibus , hos prædeslinavit ut sint Christo conformes in gloria; hoc enim proprie innuit verbum *prascivit.* Præscienlia enim est rerum nostrarum et operum, quæ facimus, sicut prœdestinatio est Dei ct divini arbitrii ac voluntatis.

ii' Pio- ¿rthn- limi h k

Tertio, alii hunc locum exponunt de Dei praescientia condilionata. Ita Dionysius Cavlhusianus cl Ludovicos Molina, l *part., Quæst.* XXIII, art. 4, disp, i, raemb. 11, *q. d.* Paulus : Quos Deus præscivit per praescientiam condilionatam, futuros pro sui arbitrii libertate, in sanctitate conformes Christo; futuros, inquam, tales non absolute, sed ex hypothesi, si nimirum ex parte sua Deus vellet eis dare gratiam suam, caque auxilia, quæ eis misericorditer postea dedit : hos et prædcslinavit, ut tales forent, decernendo nimirum absolute illam gratiam iliaque auxilia suo tempore illis dare ct exhibere, quibus de facto sanctificarentur ct conformarentur Christo.

Erplfe*- brini»

Quarto, non improbabiliter -atisque apposite Gabricl Vnsqucz, I *part., Qucrst.* XXIII, sic ‹ xplicat : Quos Deus præ«civit sibi amicos et dilectos per gratiam suam futuros, hos etiam predalinavit ad hoc, ut paterentur et fierent conformes Filio suo in patientia, nipote qui pro nobis tot labores et aerumnas sustinuit. Jam hinc colligendum relinquit Apostolus, quod sicut Dens omnes passiones et cruces Christi fecit ei cooperari in bonum et gloriam, ita pariter sanctorum ct dilectorum suorum passiones, ad quas eos cum Christo prædcstinavil, convertet illis in bonum et gloriam. Ita Orígenes ct Cyrillus apud CEeumenium. Hoc enim intendit hic probare Apostolus : nam hoc capite hortatur fideles ad passionum tolerantiam ex spe secuturi fructus et gloriæ, patet vers. 17, 18 cl omnibus seq. Subdit deinde Apostolus : a Quos autem prædeslinavit, hos et vocavit; ct quos vocavit, hos ct justificavit; quos autem justificavit, illos ct glorificavi!; » Quibus verbis recenset omnia media p r qu e Deus ipsos fideles ad hunc finem patiendi pro Christo, et ad hanc conformilatem, qua Christo patienti sunt conformes, perduxit. Ad hanc enim patientiam ct conformitatem Christi primo illos Deus vocavit : deinde per tribulationes eos magis magisque justificavit et sanctificavit ; ac denique tot laboribus et ærumnis fortiter superatis, eosdem cum Christo gloriosos, celebres et magnos effecit. Graecum enim iJo;xin, quod noster Interpres vertit, *glorificava,* alii vertunt, *magnifaavit,* vel *nos magnos effecit* : ita Vasquez.

Orion» ;1;'r,en. ¿ ; 4, Cbnjto c ·'_r*

Quinto, Toletus sic explicat, *q. d.* Quos Deus præscivit fore suos, se diligentes, hos etiam prædestinavit, ut sint conformes Christo; ut, sicut Christus est Filius Dei naturalis, ita ipsi sint filii Dei adoptivi, per gratiam, charitatem, amicitiam et patientiam in hac vita, ct in iis perseverando, per gloriam in futura; sicque conformentur Christo Filio Dei naturali in adoptione grati<e,patientiæ et gloriæ.

Eijxritĭ»

L'bi nota : scire Dei, phrasi Apostoli et Scripturœ practicum est, et connotât favorem et affectum Dei, ut patet cap. 11, 2; Ga/at. iv, 9; I Pelr, i,2, et II Ton. it, 19; uude ‹l præscivit » est *pradilexit,* ait Orígenes cl S. Augustinus, et præscili idem sunt quod prædilecti; unde et alibi dicit Apostolus « uovit, n id est *noscens diligit* « Dominus qui sunt ejus. » Præscivit ergo Deus hic proprie hosce fideles fore suos, quodque Deum essent dilecluri, et vicissim ipsos præscivit, id est eosdem suos amicos et dilectores foro pr.esciens, praedilexil, *q. d.* Omnia diligentibus Deum Deique amicis cooperantur in bonum, quia Deus cos praescivit fore suos, suique dilectores, eosque tales fore praesciens, prtedilexil : atque bac de causa eosdem prædeslinavit. ut sint conformes Eiho suo, tam in gratia et patientia, quam in gio-

s :iW I'rsdt'

ria. Sicnt ergo Deus Filio suo etiam tormenta acerbissima cooperatus est. ct convertii in bonum : s'c et his tiliis suis adoptivis omnia quantumvis dura ct acerba cooperabitur et convertet idem Deus in bonum.

•'•w<;t>» Veruni mihi sæpius et diutius hunc locum ex-
“ pendenti, lue visus cst esse sensus planissimus, maxinieqiie obvius ct congruus, ideoque genuinus : ut nimirum hic versus et hæc sententia jungatur cum versu ct sententia proxime sequenti, quasi ab eo pendeat, ibique sensus ejus expleatur, quia enim de more exspatiatur hic Apostolus in
* verbo *prædcstinavit,* ut explicet qualis et quanta sit hæc prædestinatio, atque ad quid cos Deus prredcslinarit, nimirum ad hoc, ut sint conformes Filio suo : hac de causa hoc versu coeptum sermonem incidit, quem ut perficiat, vers. scq. cumdem resumit dicens : « Quos autem predestina-
rais» vit, » *q. d.* Quos, inquam, præscivit et prædesti-
; navit, ut dixi vers, precedenti, hos ct vocavit. liunc esse sensum probatur pruno , quia dispar
am in- estmodus loquendi hic, ct vers, sequent.; hic enim
'h , ' a'l : ° 9UOS Præsc,v'let prædcstinavit; » vers. scq.
«pinste- vero ail : u Quos prædcstinavit, hos et justifica-
lu.-.i! vii, n [;rg0 -, *prascivft ct prædcstinavit* non di-
k <- vellenda, sed jungunda sunt, ct referenda ad idem, scilicet ad ri *conformes fieri Filio suo.* Alioqui enim dixisset Apostolus : u Quos præscivit, hos cl prædcstinavit, » siculi paulo post dixit : « Quos prædcstinavit, hos et vocavit. »

Secundo, hunc esso sensum patet, quia hoc sensu nihil supplendum cst, sed ipso sensus scipso consistit, el per so plenus ac perspicuus cst; cum alii multa supplere debeant, ut « quos præscivit, » scilicet fore diligentes Deum : ubi rursum supplere debent t'o *hos et prædestinavit.*

s.tUfit Tertio, quia hic sensus respondet mori ct spiritui Paulino, qui ita excurrero ct abripi, atquo post multa redire, et prius dicta resumero solet, ut ostendi cap. v, vers. 12. Tantum huic expositioni objici posset, quod hoc sensu vox *autem* ponatur pro *inquam :* quod novum et inusitatum videtur. Verum facile ad hoc respondetur, hanc adverbiorum enallagen non esso novam, sed frequentem Apostolo, ut ostendi *Can.* SS.

Copnh Nota primo, copulam ct hic dare auxesin, vel
11 1,!c causam, idemquo valere quod *imo vero, imo*
t¿U ' *diam,* vel *quia, quoniam, q. d.* Quos Deus pnesci-
» n- vit, imo vero pra destinavit ad hoc, ut sint con-
,111^.. foriucs Fi|j0 suo ; vel quos Deus fore præscivit conformes Filio suo, quiaeosad hoc praedestinavit: præscientia enim hæc, nipote absoluta, posterior est prædestinationc, tanquam effectus sua causa : ideo enim prescit Deus nos fore conformes Filio suo, quia ad hoc nos prædestinavit, euaque gratia vocavit ct deduxit. Utrumquo ergo verbum, scilicet tam præscivit, quam *prædestinavit,* directe ct expresse respicit -rè *conformes fieri Filio suo ;* indirecte vero, oblique et tacite -6 *præscivit* respicit diligentes Deum : *prædestinavit* vero respicit propositum, dc quibus egit Apostolus vers, præced., hoc enim Dei propositum æternum est ipsa ¡eterna Dei prædestinatio.

Unde nola *secundo : vox nam* dat hic causam VntM» cur diligentibus Deuin omnia coopercntur in bo- 'Il1 Mn' num; simulque explicat, qui sint « sancti vocati diii?«ntp secundum propositum, d scilicet ii, quos Deus Ln» præscivit et prædcstinavit, ut sint conformes ' Christo quasi imagini, id est exemplari suo. Ubi coop› eo adverte : non dicit Apostolus : « Quos præscivit, hos et prædcstinavit, n sed tantum : « Quos pr ' - ıJU“‘ civit et prædcstinavit, » ut innuat eosdem esse prescitos ct predestínalos, scilicet diligentes Deum et sanctos, vocatos secundum propositum et beneplacitum Dei. Ili enim diligentes Deum ct sancti vocali secundum Dei propositum sunt presciti et predestinati a Deo, ad hoc ut sint conformes Filio.

Sensus ergo est : Diligentibus Deum ct sanctis vocatis secundum propositum, omnia etiam tristissima cooperantur in bonum, quia hi sunt illi, quos Deus ab æterno præscivit et prœdestinavit fore conformes Filio suo, tam in dilectione hac, sanctitate, patientia et gratia, quam in futura gloria : si nimirum ipsi in dilectione, sanctitate, gratia ct patientia sua perseverent. Atque siculi hos ab æterno præscivit et prædcstinavit Doue tales per gratiam suam fore : ita et in tempore eosdem eodem per gratiam suam vocavit ; vocatos, vocationique obedientes justificavit ; justificatos vero, et in justitia constanter in omni lentalionc et persecutione permanentes glorificabit. Vides ergo quomodo in bonum, nimirum ad gloriam coelestem et æternam, diligentibus Deum, ipso Deo dirigente, omnia coopercntur.

Unde nota *tertio* tria argumenta ct incitamenta Tri» «.-• palientiæ, quæ fidelibus tacite suggerit ct objicit ®<»u hic Apostolus, scilicet *primum,* quod ait : « Præs- ' n"“u civit et prædcstinavit, n *q. d.* Passiones, cruces et pui-niii ærumnas nostras non carni, non dæmoni, non hosti, sed Deo ascribere debemus. Ipse enim ab æterno cas præscivit, imo prædcstinavit, ct cui- ruatu. que suas dare decrevit, ut per eas quisque conformetur Christo patienti ct resurgenti. Deus ergo, Deu, n* qui omnia constituit in numero, pondere et men- * sura, ipso ab æterno cuique diligenti se, suam crucem definivit et limitavit, ut tantum , non mi- crnasib nus, nec amplius pateretur. Ipso per emeem eum in patientia, puritate, gratia et charitato expolire et perficere decrevit ; ipse per crucem ad gloriam cum deducere constituit. Quis ergo horreat aut fugiat crucem a Deo patro amantissimo sibi ab æterno decretam et admensam ? *Secundum* argumentum palientiæ suggerit w *conformes Filio, q. d.* Per crucem conformamur Filio Dei et Christo crucifixo : quæ ingens est dignitas et utilitas. Si- simiut» cut enim hic conformamur Christo in tribula- dort tione, ita conformabimur eidem in beatitudine. ' Quis ergo non ambiat crucem cum Christo ? T-r- ChnUo *Hum* argumentum pationliæ innuit vox *fratrihuo,*

da na- d,M' *q. d.* Per crucem non tantum limus conforme , sed ct fratres Christi, ac consequenter fimus filii ct hærcdes Dei. Quis ergo non optet crucem? quis patientiam, quæ tanti boni est causa, non amplectatur et exoscuktur? Unde Syrus vertit, *et a principio cognovit cos, ct ipsos obsignavit in similitudine PUH sui.*

Conformes FIERI imaginis Filii sui.—D. Thomas et Adamus hæc verba exponunt dc Filio, quatenus Deus est, *q. d.* Nos filii adoptivi imitabimur Filium Dei naturalem. Prædcstinavit enim nos Deus, ut illi simus conformes in gloria. Unde et Orígenes sic explicat : Prædcstinavit nos Deus, ut in sapientia, justitia et veritate Deo simus conformes.

A.vimit> hnairin Cbri-to, quAboum ‘ ',nll0a p os: lacfnini .u jtetra ii- militndo. apiit-j- li..inngi. “y**|*| Primi, Verum melius S. Chrysostomus, Hieronymus, Anselmos et alii passim per *filium* hic intelligunt Christum, qua homo est, quia Christus ut homo primogenitus est in multis fratribus. Simile est *Philip,* ni, vers, ult., *q. d.* Paulus : Electi omnes Christo homini conformes erunt in gratia et gloria idque hoc fine, ut nimirum ipse Christus sit Unquam prima mensura, primaque imago, id cst exemplar cætcrorum.

Undo ulterius nota : Orígenes per « imaginem FiMi, ” Christi animam accipit, quæ speciali ratione imago Filii Dei dicitur, quia Filium, sive Verbum Dei in se integre suscipit, iliumque perfectissime refert sua sapientia et gratia.

Secundi. *Secundo,* Theodoretus, Ambrosius et Hieronymus : Imago, inquiunt, hæc est corpus, vel humanitas Christi gloriosa.

Tata. *Tertio,* S. Athanasius ad Scrap, Dc *Spiritu Sancto,* elS. Rasilius, lib. V *Contra Eunom. :* Imago, inquiunt, hæc est Spiritus Sanctus, qui cst imago Filii, *q. d.* Prædestinavit suos Deus, ut sint conformes imagini Filii, id est, ut sint conformes ipsi Spiritui Sancto, ut nimirum sint puri ct sancti, siculi Spiritus Sanctus purissimus et sanctissimus cst. Verum hæc, licet ingeniosa, obscuriora tamen ct alieniora a phrasi et mente Pauli esse videntur.

Qnirti 01- Ba’ *Irrn,x* b in i'> *i* r i .» rl.'/,l’, ti poteri u “*l Dico ergo plane ct simpliciter, imago Filii Dei est exemplar Filii Dei, puta est ipse Filius Dei, qui est nostrum exemplar, ex quo gratia nostra ct gloria, quasi imago cx suo exemplari expressa cst. Christus enim qui cst Filius Dei naturalis, omnibus sanctis hominibus, qui sunt filii Dei adoptivi, est exemplar sanctitatis, gratia?, virtutum, consequenter et gloriæ ac felicitatis æternæ, adeoquo omnis nostra sanctitas, dilectio, patientia, gratia ct gloria quasi imago cx Christi sanctitate, dilectione, patientia, gratia et gloria, quasi cx suo exemplari depiola et expressa est. «Imago» crgo hic mclonymicc capitur pro suo exemplari, cujus cst imago, uti et capitur *Gen.* i, 26, cum dicitur : « Faciamus hominem ad imaginem (id csl *templar)* ct similitudinem nostram.» Potest tamen « imago » hic proprie capi, uti capit Toletus, ut Filius hic dicatur «imago,» non respectu nostri, sed respectu Putris (eterni. Christus enim hoo ipso, quo est Filius Dei Patris naturalis, co bv·o I-.v ipso cst imago Dei Patris, *q. d.* Paulus : Prredes- ‘ * linavit nos Deus, ut simus conformes Filio Dei. in quantum ipse filius, et consequenter imago est patris, ut nimirum pari ratione nos ipsimet Patri per Filium assimilemur et conformemur.

Ut sit ipse (Christus Dei Filius) primogenitus in multis (in omnibus) fratuirus, — puta fidelibus, sanctis, amicis, electis et dilectis Dei.

Nota : Christus filiorum Dei est primogenitus: ctirf^i *primo,* quia ipse est Filius Dei naturalis, cum cie- r’b,r’< teri sint tantum adoptivi ; s- *undo,* quia ante omnes prædestinatus fuit Christus ad hanc filiatio- Dei pnnem ct unionem cum Verbo, et consequenter ad omnem suam gratiam et gloriam; tertio, quia Christus finis, scopus et exemplar fuit et est omnium prædestinatorum et electorum, uti ex hoc loco aliisque docet S. Augustinus, lib. *De Prodest. Sanet.,* cap. xv.

30. Quos autem pmedkstinavit (ab æterno), nos V«*.ja. et vocavit , — in tempore, dando cis gratiam et vocationem, ad quam eos prædestinavit. Vocavit, inquam, cos tum vocatione externa, per exempla, flagella, conciones; tum maximo interna, per gratiam prævenienfvm et excitantem, quæ æternæ vocationi respondet et commensa est ex liberali Dei ordinatione.

Nota : « vocavit, » id est *vocat, vocavit* aut vo- v«t« *cabit.* Sic ct « *justificavit,* quod sequitur, idem r\! est; quod justificat, justificavit aut justificabit et ri *glorificava,* idem cst quod glorificat, glori- ont ficavit aut glorificabit. Preterita enim Lee more Ilcbr.ro ponuntur pro quolibet tempore : utitur [nrr.pi. autem Apostolus potius præterilis, quam futuris, quia hæc preterita congrue, utpole in eodem tempore. respondent primo verbo et prælerito predestinan/, ex quo alia hæc preterita, quasi effectus cx sua causa certissimo, quantum ex est parto Dei, manantes, deducit et derivat Apostolus.

Quos AUTEM JUSTIFICAVIT, ILLOS (in justitia ad finem vilæ perseverantes) et glorificavit. — S. Chrysostomus, Theophylaetus, Theodoretus et Commentarii S. Hieronymo et Ambrosio ascripti, gloriam hic accipiunt non æteniam, sed presentís vilæ, quod scilicet sint filii Dei; hæc enim ingens Sanctorum et justorum est gloria, puta adoptio et filiatio divina. Unde Græcum id esi *glorificant,* verti quoque potest, celebres, magnos, G! i- gloriosos reddidit, scilicet ærumnis, tentation!-" | bus, martyriis aliisque palientiæ et virtutum horoicis actibus et mentis. Orígenes tamen, SL Au- vi;. t gustinus, De *Deadest. Sanet.;* Fulgentius, *ad Mo-* l l *i*ntmum, cap. xi, ct jam passim Theologi, t í *glorificavi/* accipiunt dc gloria bealitudinis æternæ; qui sensus planior est, aptior et sublimior.

Hinc Scholastici tres ponunt effectus prædesti- Trai «fnationis, nimirum vocationem, justificationem, glorificationem ; ac consequenter colligunt glo- Liums. riam et beatitudinem ælernom esse effectum pru> destinationis.

ven.ji. 31. Qrrn nido dicémus ad hæc? si Decs peo
Sciitr.m NOBIS , QUIS CONTRA NOS? — ECCO 11ÍC CSt SCUtlim
tnt^r impenetrabile patientiae Sanctorum, quo excipt ,ſ.piunt ct elidunt omnia hostium jacula ¡nimirum,
filetto- « Si Deus pro nobis, quis contra nos, » scilicet, dæmonum vel hominum insurgat, ut nostram salutem impediat, cum Deus cam curet per æternum propositum praedestinationis suæ, perquo temporaneam vocationem, justificationem et glorificationem suam ? Deo autem nemo est potentior, supple, si Deum sequi ct obedire pergamus, nec impedire salutem nostram : Deus enim non vult nolentes , ncc invitos salvare. « Si Deus pro nobis, quis contra nos? Quis contra nos? ait S. Chrysostomus. Terrarum orbis contra nos, ct tyranni, et populi, ct cognati, et cives, etc. Verum hi etsi contra nos stent, tantum abest ut nobis incommodent, ut vel nolentes coronarum nobis auctores existant, ipsa Dei sapientia illorum insidias in nostram salutem ct gloriam convertente.» Plura vide apud eumdem.

Tradunt llebrœi, uti R. Isaac Benhole, Reuchlinius, lib. Ill *Cabal.;* Marccrus, in *Abbreviatur. Hcbr.;* Sixtus Senensis, lib. I *fiiblioth.,* ct Genebrardus, in *Chronolog.,* simili emblemate pro scuto usos fuisse Machabæos, nimirum illo versiculo cantici et triumphi Hebraeorum, merso Pharaonc, *Exodi,* xv, 11 : « Quis similis tui in fortibus, Domine ? » quod quasi insigne belli ct victoria; ubique praeferebant, hoslesque fortissimos et numerosissimos parva manu prosternebant : indeque
N>ehi- (radunt cos dictos esse hebr. » *Machabi,* id
hti a ct» CS[*Machábaos,* nimirum a litteris Hebraicis, quæ
a littcHJ sunt initiales singularum dictionum versiculi jam
iLltl)1i. dicti, qui in llebræo sic habet O'b'XH '
bi* - Jn' K nw *mi camocha baclim Jehova.* Si enim a prima
t>r.tu dictione *mi* capias primam litteram M, a secunda
U brai. primam C, a tertia primam B, a quarta I, casque conjungas, facies *Machabi,* id est *Machabæus.*

v< >.j». 32. Qui etiam proprio Filio suo non pepercit. — Hinc Adrianus Papa, epist. *ad Episc. Hispan.,*
ciriift» Concilium Francofurticnse et DD. docent Chris-
(“• tum, in quantum homo est, id est secundum hu-
c' < < inanitatem, vere ac proprie esse Filium Dei, scili-
e»tHhwcet ob gratiam unionis cum Verbo, sive cum
,AI' persona Filii Dei, quia in quantum homo traditus est pro nobis in mortem, quod de eo hic asserit Paulus.

Quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit ? — « Omnia » quæ scilicet spectant vocationem, justificationem, glorificationem et salutem nostram, ut nulla adversa, vel prospera, nulli hostes, nulli persecutores eam impedire possint, nisi sponte iis cedamus et succumbamus (i).

t»». » 33. Quis accusabit adversus electos Dei ? — « Electos » hic et alibi intclligit Paulus, non eos qui electi sunt efficaciter et immediato ad gloriam coelestem, sed eos qui electi sunt ad fidem et gratiam Christianismi. Omnes ergo veri Christiani sunt electi, nimirum complete ad gratiam, inchoato vero ad gloriam, ut dixi vers. 28 et *Can.* 13 unde sequitur ;

33 et 34. Deus qui justificat ; quis est qui con- V«„JV
demnet ? — *q. d.* Deus est qui hosco electos, puta fideles suos verosque Christianos, a peccatis et ab intenta peccati cl dæmonis actione absolvit justosque pronuntiat. « Quis ergo diabolus, ait Anselmus, vel homo contrariam damnationis sententiam in cos ferat? » *q. d.* Nemo, nisi frustra; aut quid noceant eis accusationes ct damnationes hominum, cura Deus cos justificat? Alludit Paulus ad *Isaice* 1 , 8 et 9, ubi sic dicitur : « Juxta est qui justificat me, quis contradicet mihi? Ecco Dominus Deus auxiliator meus, quis est qui condemnet me ? » Pro *condemnet me,* hebraico est »3jwv *iarscieni,* id est injustum vel impium mc faciet, hoc est, impium me judicabit ct declarabit; opponit enim hæc duo *hastdic,* et JW1H *harscia,* id est justificare et injustum facere, sivo injustum judicare, quod est condemnare.

Excitat Paulus omnibus hisco versibus fideles ad fiduciam, patientiam, magnanimitatem, amorem in Deum. Unde duo elidit hic diffidentiæ ja- Doodifl-
cula. Primum est persecutio exterior hostium, quales tunc erant Ethnici permulti, qui Chnstia- didit
nos bonis et vita non raro spoliabant; ne ergo Paulo*,
huic cedant, Deoquo diffidant Christiani, opponit illi S. Paulus hic scutum divinum, dicens vers. 31 : « Si Deus pro nobis, quis contra nos? » Alterum diffidentiæ jaculum est interior metus ct conscienti® anxietas ob peccata oliin admissa, ne forte illa a nobis quandoque exigantur et repetantur, hoc hic elidit dicens : « Deus est qui justificat, quis est qui condemnet? »

Christus Jesus (supple, est), qui (pro nobis) mortuus est , imo qui resurrexit , qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellât pro nobis. — Repeto ex praecedentibus : « Quis ergo accusabit adversus Tot»
electos Dei? quis eos condemnet? » *q. d.* Chris- Siwtu-
tus : Adeo cos non accusabit, ut pro cis mortuus rr'j
sit, et resurrexit ad hoc, ut ad dexteram Dei SC- pronabli
dens interpellet pro cis. Dixerat Apostolus, vers. 26, de Spiritu Sancto, quod adjuvet infirmitatem nostram, et postulet pro nobis. Dixerat quoquo de Patre, vers. 32, quod proprium Filium tradiderit pro nobis. Supererat ipse Filius : de co hic dicit, quod mortuus sit, quodque interpellet pro nobis, *q. d.* Tota ergo SS. Trinitas nos fideles suos impense amat, fovet, tuetur. Quid ergo timeamus, quem metuamus accusatorem? cum talem, imo tales habeamus advocatos et patronos, qui nos nostraque curant sedulo; ac eonsc< quenter efficiunt, ut omnia nobis coopcrcntur in bonum, cedoutque nobis ad salutem et gloriam æternam.

(1) Quod m Abrahamo signum fuerat amoris in Deum, *Grn.* liu, tí, id in Deo signum est benevolenti.!: erga homines. Popolale dictum. Facilius est dare nume aliud, quelli tiiiufu.

Notat CajctanUB, tí *pro nobis* referendum esse ad omnia procedentia, scilicet ad tò *mortuus est,* et ad -rè *resurrexit,* ct ad tò *sedei ad dexteram Dei.* Magis tamen refertur ad tò *interpellat pro nobis.* Ubi adverte, tò *imo qui resurrexit* habere emphasim ct tacitam prooccupalioncm : ne quis enim diceret Christum quidem mortuum esse pro nobis, sed post mortem nihil amplius pro nobis pali vel agere, occurrit Apostolus dicens : imo vero post mortem magis satagit pro nobis, curat-

Christu» ' üo'bi's° mortuo»

que nostra ct nostram salutem; nam siculi mortuus 061 Pro n°b*s› multo magis pro nobis resurrexit, ut nimirum viam ad resurrectionem et bcatiludinem coelestem nobis panderet, utque post resurrectionem scanderet in coelum, ibiqutì sedens ad dexteram Patris interpellaret pro nobis.

rtàunc- ïil.

QII ETIAM INTERPELLAT PRO NOBIS. — QuærCS, quomodo Christus in coelis interpellet et oret pro nobis?

Ont Christos pro nobis ontiono inkrpic- Uliva.

Respondeo *primo* : Orat Christus oratione interpretativa, scilicet exhibendo sect cicatrices suas, quas in passione acceptas adhuc servat, ct Patri ostentat ; ac consequenter orat, sua merita, suos labores, suas passiones allegando divino conspectui; cl hoc est, quod ait Apostolus, *Hcbr.* ix, 24 : « Introivit (Christus) in ipsum coelum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis. » Ita docet D. Thomas, ibid.; S. Gregorius, lib. XXII *Moral.,* cap. xvm; Rupertos, lib. IX Dc *Divinis officiis,* cap. in, ct alii.

CoriUus h^u in orat Vro «obliqua Uiat›-

Secundo, proprie Christus, qua homo, in cœlis oral l)ro n°bis, perinde ac in terra oravit. Est enim ibi, æque ut hic, advocatus, mediator et pontifex noster, cujus proprium est orare pro populo. Videtur id negare Rupertus loco citato : verum alii Patres passim idipsum asserunt, imo Christus ipse Joan, xiv, 13, ubi loquens do sua ascensione ad Patrem in coelum : « Ego, inquit, ad Patrem vado, ctquodcumque petieritis in nomine meo, hoc faciam. Si diligitis me, mandata mea servate ; ct ego rogabo Patrem, ct alium Paracletum dabit vobis. » Quid est *rogabo,* nisi postulabo, petam, precabor? Rursum idipsum significat hic Paulus, cum ait : a Interpellat pro nobis.«Quidest enim *interpellat,* nisi intercedit, orat, obsecrat pro nobis? Idem palet *ad Hcbr.* vu, 27. Unde Nazianzenus, orat. 4 *Dc Thcolog.:* « interpellat,» inquit, id est pro nobis mediationis ratione supplicat. Et S. Gregorius in *Psal.* v *Pcénit. :* «Quotidie, inquit, orat Christus pro Ecclesia, de quo testatur Apostolus, quia sedens ad dexteram Patris interpellat pro nobis.» Idem docet S. Augustinus *in Psal.* XXIX, Thcodorctus, Chrysostomus, Thcophylactus, Bonaventura, Abulensis, Sotus et alii, quos citat ct sequitur Franciscus Suarez, ill *part.,* disp. XLv, sect. 2.

Nfrren» tab»/i- u.cijtw

Ubi nota : Orat Christus in cœlis pro nobis oral'one ProPr*e dicta, non qua denuo mereatur vel impetret aliquid, uti fecit in hac vita, in qua omne buum mentum consuunnavit, ommaque quæ luipctranda erant, impetravit, ac proinde nihil jan: «natu to ei merendum vel impetrandum restat; sed qua petat exigendo jus suis meritis debitum, et premium a Patre impetratum, scilicet gratiam et salutem nostram, (¿imilla quasi promerita sibique a Patre promisca reipsa nobis dari, erogari et applicari poscit ct exigit, ea tamen reverentia, humilitate et submissione, quam homo ct creatura debet suo creatori. In hac ergo vita Christus oravit Patrem anxius, sollicitus et cum lacrymis, jam vero Patrem orat lætissimus, liberrimus et beatissimus. Omnis enim humilitas, anxietas et vilitas Christo glorificato indigna, jam ah ejus oratione removenda est, inquit Nazianzenus et Augustinus, loco citato.

Objicies : Christus est jam beatus, cui Pater omnia dedit in manus; ergo non est quod Patrem oret.

Chrijtm etumd oxaii acceperit

Respondeo : Licet Christus sit beatus, omniumque habens potestatem, tamen est et homo, ct qua homo est creatura, quæ Deo creatori ac Domino suo debitum cultum religionis exhibere, cumque agnoscere, revereri et honorare tenetur, scilicet illum adorando, laudando, gratias agendo: cur non etiam interpellando proprie et postulando? hoc enim est advocati et pontificis, præsertim cum Christus, qua homo, omnem suam potestatem, dignitatem ct gloriam a Deo continuo accipiat, totusque a Deo pendeat, omnisquo gratia et gloria a Deo ad nos derivari ct descendere debeat per merita et preces Christi. Sic ergo Deus Pater omnia dedit in manus Christi, quia Christo nihil negat, sed illi concedit quidquid potit, et sic Christus ut homo, omnia potest, non immediate et independenter ; hoc enim est proprium Dei ; sed mediate ct dependenter a Deo, tanquam mediator et pontifex, cujus est a Deo sua petere ct impetraro.

mJ3 -id- ix>. .p* ^tara-

Objicies *secundo* : Si Christus in coelis oret pro nobis : ergo licebit orare hoc modo : «Christe, ora PTC Iiollis. P

Ani- -n onj pqj

Respondeo licere, si intelligas Christe, qua homo ; Ecclesia tamen ita non orat, quia Christo redemptori tribuit id quod habet dignius et præstantius, oratque Christum, non ut intercedat qua homo, sed ut det. qua Deus, id quod petitur.

35. QUIS ERGO NOS SEPARABIT A CHANTATE CORISTI? Ver». J5, — Quærcs, quænam hic dicitur « chapitas Christi?» an illa quæ est in ipso Christo, ipsoque Dco, qua scilicet Deus per Christum nos diligit : an vero ilia quæ est in nobis, qua nos Christum Deumque diligimus? Haeretici, et nonnulli Catholici, uti Tolelus et Perecías, inlelligunt chantatern, non eam quae est in nobis, sed eam quæ est in ipso Christo, ipsoque Deo, qua scilicet Deus nos amat per Christum mediatorem , quem pro nobis dedit in mortem, facilquc dilectis suis omnia cooperari in bonum, qua scilicet eos prédestinât, vocat, justificat, glorificat.- ut pergat Apostolus lu commvuduuda chántate Dei erga dih-

q ìi-h kw ulii-uot d-* cluri- Deu.

pentes sc, ct vocatos secundum propositum, *q. d.* Neo gladius, nec fames, nec dæmon, nec angelus, nihil denique erit quod possit Deum revocaro ab hoc arnore, ul cos desinat diligere, regero, protegere, ut sinat eos a sc ct salute excidere.

F*trr» iotfllk fnnt de nngtn ci ari- uu-

Verum S. Chrysostomus, Orígenes, Theodoretus, Ambrosius, Theophylactus, Anselmus ct passim alii *Paires, ct* recentiorcs intcllignnt hic charit.*item* non quæ in Deo, sed quæ in nobis est, qua nos Christum et Dcuin diligimus : hanc enim elicit, protegit, conservat et accendit in nobis ipsa Christi et Dei charitas, *q. d.* Si ita (ut ostendi vers. 29 ct sequent.) nos Christus et Deus dilexit et diligit, quomodo non vicissim cum diligemus ct diligere pergemus? ecquid erit, quod nos ab ejus amicitia et ainoro divellat? Hunc esse sensum patet, quia sequentia ostendunt animos Pauli, et cujusvis sancti, amore Dei flagrantis. Nec enim recte dicitur, quod angustia, fames, nuditas, gladius charitatem, quæ in Deo est, separet a nobis, aut separare possit ; do nostra autem charitate optime dicitur : nec fames, nec gladius mo separabit ab amore Christi; hæc omnia superabo charitate Christi.

Secundo, quia si Paulus loqueretur de Christi amore erga nos, non diceret : « Quis nos separabit a charitate Christi?» sed, «Quis Christum separabit a charitate nostra? »

Tertio, quia de hac charitate, quæ in nobis est, mox subdit : a Sed in his omnibus superamus, proptervum qui dilexit nos;» et clarius vers. ull. : « Certus sum quod neque mors, neque vita, etc., poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo. » S. Bernardus, serm. Dc *Duplici baptism, et de relinquenda propria voluntate,* quæril : « Quis nos separabit a charitate Christi?» ac respondet : Neque mors, neque angeli, nec aliquid quod extra hominem est, sed sola propria hominis voluntas honc separationem efficere potest. Verum hoc non est ad mentem Apostoli, quia Apostolus votentate fervida, resoluta, constanti, de caque non dubitans, asserit, quod nemo se suique similes separabit a charitate Christi : perinde ac si amicus amicum ardentissime amans, el pro eo mori resolutus diceret : « Quis me separabit a te, quin tc sequar usque ad mortem? » uti de Niso et Euryalo narrat \ irgilius. Dicit ergo Apostolus, Chrislum tam fortiter, quam suaviter diligens : « Quis nos separabit a charitate Christi? »

Ixvrni- l ' voi. u. u f-n!- J*" c ; t.i- u-

Tbiullatio? — Certe non, quia gloriamur in tribulationibus.

An angustia?— Multo minus : quia licet foris instent pugna*, intus timores, in omnibus tamen superamus; propter eum, qui dilexit nos. Angustias omnes devorat, imo absorbet latitudo charitatis Christi; perinde ut ballena parvos deglutii pisciculos, cl ignis maximus güilas nquto vix sentiens haurit : aquæ enim mullæ non poterunt extingúete charitatem, nec flumina obruent illam.

AN eames? — Minime : quia meus cibus est Christus, quocum semper vescar, non possum fame perire : imo fames, serpens, silis, ardor, arenæ, dulcia virtuti, dulcia charitati. Charitas hæc omnia non fugit, non patitur, sed ambit et invadit.

Scribit Seneca de scipso, *epist.* 63 : « In quacumque, inquit, positione mentis sim, cum lego Sextium, libet omnes casus provocaro, libet exclamaro: Quid cessas, fortuna? congredere. paratus sum; illius animum induo, qui quæril ubi sa experiatur, ubi virtutem suam ostendat :

> Spumantcmquo dari, pecora inter inertia, votis
> Optat nprurn, aut fulvum descendero monte leonem.

Libet aliquid habere quod vincam, cujus patientia exercear. » Hæc Ethnicus; quid hic dicat Christianus? quid Paulus? utique dicet: Cum Christum in cruce intueor, et lego purpureos toto corpore amoris mei characteres, libet exclamaro : Veni inedia, veni dolor, veni crux, venite leones; vos ambio, ut amorem meum in Christum osteddam, ut amorem amori rependam : vobis gaudeo, vobis glorior, vobis exuito.

An nuditas? — Neuliquam ; quia vestit mo chantas Christi, et libens sequar nudus eum, qui cum dives esset et amictus lumine sicut vestimento, propter me egenus et nudus fieri dignatus est.

An peiuculum?— Nequaquam; sum enim miles veteranus Christi, qui pericula non fugio, sed ambio; qui adversus principatus cl potestates tenebrarum harum mlllics bella suscepi, pugnavi et vici; tot victoriis assuetus, hostes timere, in periculis trepidaro non possum.

An pebsecutio? — Nullo modo, persecuti sunt me Judæi, Gentiles, Barbari, Græci, principes, magistratus; lapidibus, virgis, verberibus innlctaiunt : sed quid? Christum mihi adimere non potuerunt. Ecce vivo vegetior et fortior, Chrisloquo intimius amore conjungor.

An gladius? — Minime gentium ; resecct illo caput a corpore, ut anima ad Christum, qui amor meus est, evolet: mihi vivere Christus esi, ct mori lucrum. Omnibus his tiliisque ærumnis ct tormentis excelsior est charitas Christi : animus in Nou «• cœlis, in Christo, in .TleriiiJato defixus ridet omnia quæ sub cmlo sunt, lanqiiam vilia et exilia; nuil» reges ct tyrannos non pluris fiidt, quarti pulices ; ciiriui plagas el verbera pulicum morsus ædiinat, ul ait Chrysostomus; emees et mortes, quasi bre-nujorcu. vein, facilem et certum ad Christum et beatiliidincin transitum ct januam reputat et ambit. Quid mirum ergo, si charitate Christi flagrans in tribulationibus non tribuletur, sed cxullet; In angustiis non coarctctur, sed consolatione dilllual; in fame non esuriat, non sitiat, sed Christi gratia, patientia el fortitudine satur sit et ebrius ; in nuditate non frigeat, sed caleat et ai.-tm t charitate; in periculis non metuat, sed securo in Christi chrtrfl protectione obdormiat; in persecutione hostes durilo

ct mar- non fugiat, sed ii* cum Christo libero et intrepido
<F hu- se quasi athleta invictus offerat ; in gladio et
i't lcrj- niorte non dolent, non pereat, sed quasi martyr
nu num- laureatus triumphet? Idipsum pulchre et pie ca-
di toj- nit Prosper in Epigram. *De Dilectione Christi:*
ncnU
Irina-
ptat.

Et quid erit *(inqu(l)* quoi me wpret a Domino?
Ignem adbibo. rimiro manu mea vfarcra tortor :
Effugiunt paoli membri loluu ton.
Cimero si anco claudar, nerl.irquc cutenii,
Líber in excelsu mentis adibo Deum.
Si mucrone pin i cervicem ab> indere lictor,
Impavidum inveniet mors cita, puni brevis.
Non metuo exilium, mundus domus omnibus una est ;
Sperno famem, Domini (it mihi sermo cibus.

Contempserunt Philosophi Gentiles mortem studio humana) vel virtutis, vel gloria). Ita Darain-das conversus ad cos qui timebant Philippum Macedonem : « O semiviri, inquit, quid nobis acerbi potest accidere, qui mortem contemnimus? » testis est Plularchus.

Alius tyranno necem comminanti : « Hemina, ait, sanguinis in tua est potestate, eam accipe, amplius quod mineris non habes. »

Theodorus Lysimacho tyranno mortem minitanti ct crucem : a Nihil, ait, interest, humine an in sublimi putrescam. » Ac rursum : a Praeclaram, inquit, rem effecisti, si cantharidis vim consecutus es. » Cantharis enim insectum ct animalculuin vilissimum suo veneno hominem occidere potest; testis est Cicero, *Tuscul.* cap. v.

Plura dc Anaxarcho, Empedocle et aliis habet Tertullianus, *Apolog.* cap. t.

Quid ergo faciet philosophus et miles Christianus amore Dei ct spe caelastis gloria»? Audi quid fecerint philosophi Christiani. S. Basilius cum a Valente Imperatore in exilium pro fide cogeretur, exhibitus est ad tribunal pnefecti, terroribusquo et minis maximis actus, ul, nisi pr.cceptls principis obediret, sciret sibi impendere interitum, tura illo intrepidus ad prefectura : Atque Illinam aliquid mihi esset digni muneris, quod olferrera huic, qui maturius Basilium de nodo follis hujus absolveret. Cumque daretur ci aox quæ erat media ad deliberandum, denuo respondit : Ego cras idem ero (pii nunc sum , tu Io utinara non mutares! Ita *Ecclesiast. Llislor.* lib. I, cap. lx.

Tales taraque celsos et leoninos animos ostendit S. Chrysostomus, cum ab Eudoxla in exilium pelleretur, cl extrema quæque metueret. Scribens enim ad *Cyrimuin,* epist. 3, tom. V, ita ait : a Ego cum o civitate fugarer, nihil eorum curabam, sed dicebam intra memetipsum : Si quidem vult mo regina cxulem, agat in exilium : Domini est terra, ct plenitudo ejus. Et si vult secare, seed : iclctti passus est Isaías, subscribat illi. Si vult in pelagus mittere, Jonæ recordabor. Si me lapidare vult, lapidet me : Stophanutn habeo primum martyrem socium. Si et caput tollero vult, tollat : habeo socium Joanncm Baptistam. EI i substantiam auferre, auferat: nudus exivi de utero matris meæ, ct nudus revertar itine, » etc.

36. Sicut scriptum est (P». xl iii, vers, 22) -, nvu VerK *
PROPTER TE MORTIFICAMUR (in mortem morlisqnft pericula, plagas ct terumnas tradimur: unde S. Cyprianus legit, *p-cidimur)* tota die, estimati **SUMIS SICUT OVES OCCISIONIS.**

Nota t4 *propter te, q. d.* Proptrr fidem, amorem, confessionem et cultum nominis tui : sunt enim hæc verba Machabrorum aliorumqne Judaeorum ab Antiocho Epiphane alDictorum, et plagi' ac morte millclatorum , ut notat ibidem Theodoretus. Allegorico vero sunt hæc verba Ecelesiæ, Apostolorum ct Martyrum, qui a persecutoribus et tyrannis vexantur, ct careeribos, verberibus mortique traduntur. Hunc vers, ita legit Tertullianus , *'Scorpiaci cap.* xiii : a Tui causa mortificamur tota dic, deputati sumus, ut pecora jugulationis, » id est ut pecora ccrtæ et proximæ neci destinata, ct jamjam jugulanda.

37. Sed in uis ossibus superamus (greco fcws- v*™17I
vaio*», id est *plus gtiam victores sumus,* supervincimus, scilicet, insigni ct illustri victoria, ait Theophylactus et Œcumenius, quam consequimur, dum non resistendo, sed patiendo et moriendo, superamus hostes omnes et quœvis adversa, in iisque gloriamur, idque) propter eim, id est amore et exemplo Christi: vel, ut Greci et Syrus habent, per *cum,* id est per auxilium gratiæ Christi), qui dilexit nos.

Triplicem ergo rationem hujus supervictoriæ affert hic Apostolus. *Prima* est a facilitale vin- "('h »* condi; quia sola ipsa tolerantia contra hoste- Ch. ubique Irophæa erigimus. Secunda, quia per ipsa tormenta et persecutiones superamus : quæ nova est et mira vincendi ratio. *Tertia,* ob vicloriæ certitudinem : plusquam enim superare est, aliquem sic ad certamen descendere , quasi jam victoris dominus sit. Undo ait : « Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, » etc.

« Hoc, inquit Chrysostomus, hom. 23 «n 3f*aUh.,* testantur Apostoli, qui torrente totius orbis in so pariter irruente. tyrannorum scilicet atque populorum, Judæorum atque Gentium, suorum ct alienorum, pulsata lluctibus rupe firmius constiterunt. » Et iufra : « Hoc est enim maxime mirabile, quia cum plurimas illi paterentur insidias, maximequo in illos tempestatum turbines frequentes irruerent, nequaquam tamen eorum animos labefactare potuerunt, neo eis aliquem incutere moerorem. Exagitat to undiquo inimicus, et afflictionibus milio circumdat, sed clariorem tibi profecto texit corouam. Quod autem precipue mirandum est. non modo nihil omnino lædunt, qui talibus insidias machinantur, sed cos etiam faciunt oppugnatione meliores.» Deindo idipsum probat, eosdem apposite comparando adamanti, stimulo et igni, dicens : « Et qui adversus stimulum calcitrat, sine dubio ipse compungatur suisque propriis ictibus vulneratur ; et qui im-

pugnat virlntem tenentes, ipse profecto subruitur, et malitia tanto efficitur infirmior, quanto contra virtutem diutius prrefiatur. Et sicut qui ignem ligat in vestimento, illum quidem non extinguit, vestimentum vero comburit: ita etiam qui in virtute positos persequebantur, comprehendebant, acwppius colligabant, illos quidem reddebant ex his omnibus clariores, se autem perdebant. »

v js *38 et 39.* Certus sum enim, quia neque mobs, ne- j*' ' QUE VITA, etc., POTERIT NOS SEPARARE A CUARITATE Dei. — « Certus sum;» ergo, aiunt haeretici, Non»- electi fide credunt esse se impeccabiles ct ad j nl°r*am electos. Respondent aliqui, Paulum de bàri >ila- se loqui, eiquc revelatum fuisse se esse præ- «la. destinatum et confirmatum in gratia.

Alii putant Paulum hic loqui in persona electorum, *q. d.* Electi finalitcr non possunt separari a charitate, aut mori in peccato.

Verum respondeo : pro *certus sum,* græce est «tnuopoi, id est certam in Domino spem habeo, persuasum habeo, confido, ut legit Ambrosius, Hieronymus, Quæst. IV *ad Ahjasiam,* Syrus, imo Erasmus, Reza et Valablus. Hoc enim sensu ti -í- rttcixxí usurpat Paulus cap. xv, vers. 14 ; *Jfebr.* cap. vi, vers. 9, ct ¡I *Tim. i,* 5, et alibi. Significat ergo Paulus hisce verbis, ait S. Augustinus, lib. *De Moribus Eccles.,* cap. xi et seq., potentiam et efficaciam charitalis, *q. d.* Nullus est terror, qui possit permovere hominem, qui charitatc flagrat, ut Deum offendat; tamen ibidem docet S. Augustinus, charilatem posse amitti, et diligentissime esso servandam. Sic miles animosus et ardore belli ac victori® accensus diceret : Certus et resolutus sum, quod nec tela, nec saxa, nec ignes me arcebunt a mœnibus, quin ea conscendam, uti de Sinone ait Virgiiius :

In ulrumquo paratus,
Aut versare dolos, aut certæ occumbere morti.

lO' Mi- Adde, ipsos hæreticos, qui hunc locum pro ln<u'UbC sua SPCC*:11‘ nobis objiciunt, aliosque Doc- tii 1,(7. tores Catholicos hæc accipere de charitatc Dei, i 8- non nostra, *q. d.* Paulus : Charilas qua Deus suos dilectos amat, curat, dirigit ad salutem, ita fiua, Ucmu . certa el immutabilis est, ut nulla omnino creatura ab ea nos possit divellere, aut efficere ut illa nos desinat amare, vel ut amor ejus frustretur suo effectu, puta gratia, justitia, salute nostra, « quæ est in Christo, » id est per *Christum,* qui hanc Dei charilatem, sua morte nobis conciliavit. Intelligc, nisi nos sponte per peccatum ab ejus amore avellamus, et nolimus ab eo amari et regi. Et hoc est quod ait S. Bernardus : « Nulla creatura a Dei charitatc separare nos potest, sed sola propria voluntas id ipsum potest. » Certitudo ergo hit* ex paite Dei summa cst, estque certitudo fidei : sed cx parte nostra moralis tantum est certitudo, qualem affert firma resolutio lirmumque propo-itum hominis; de quo loqui hic Apostolum verius c=l, ut dixi.

Exclamat hie S. Chrysostomus : « 0 animam furentem insania, sed qure sobrietatem pariat! omnia quæ in cœlis, qure in terra, qure sub terra, qu® supra ceñios sunt, visibilia et invisibilia, pr® amore Christi transcendens nihil œstimabat: unum hoc metuebat, ne a Christi dilectione excideret. » « Hac charitatc Paulus ornatus, inquit idem Chrysostomus, homil. 2 Dc *Laudibus Pauli,* tyrannos ipsumquo adeo Neronem, vehit quosdam culices aestimabat* hac morlem, cruciatus et mille supplicia, ludum putabat esse puerorum; hac Paulus vinctus Jesu Christi, magis quam diademate coronatus, gloriatur : etenim coardatus carcere cœlum habitabat ; hac libentius verbera excipiebat et vulnera, quam alii bravia diripiunt; hac labores non minus quam requiem, dolores non minus quam prremia, quam triumphales pompas ct trophrea diligebat. Ego, inquit , in laboribus plurimis, in carceribus abundantias , in plagis supra modum, in mortibus, » etc.

Hac charitatc succensus S. Tiburtius martyr, ut habent ejus Acta, ad Torquatum judicem in- vm cb*. sultans, ct quasi triumphans dicebat: « Applica nuii» equuleos, suspende Christianos, damna, percute, incendo, universa denique supplicia adhibe : si violea- exilium minaris, hoc philosophantibus est totus thm mundus; si mortis supplicium, evadimus mundi i carcerem; si ignes, majora his in cupiditatibus uurtyri- inccndia vincimus : decerne quidquid libet, om- btu- nis nobis vilis cst poena, ubi pura comes cst conscientia. » Tiburlium mox secuti Marcus ct Marcellianus fratres, cum pedes eorum clavis acutis stipiti confixi essent, psallebant dicentes : « Ecce quam bonum ct quam jucundum habitare fratres in unum? nunquam tam bone epulati sumus, quia modo coepimus esso fixi in amore Christi; utinam, o judex, nos sic esse permittas, quamdiu hujus corporis tegimur indumento! »

Pulchre dc hac charitalis suavi vi et violentia, qua amantis cor lotum in Deum quem amat, abri- 'aerwpilur, S. Bernardus, serm. 79 «n *Cant.,* in illud do,.juicap. in, *Num quem diligit anima mea, vidistis?* T'.'' 11” « Oamor, inquit, praeceps, vehemens, flagrans, j. impetuose, qui prreter te aliud cogitare non sinis, no- fastidis cætcra, contemnis omnia printer te ; te contentus, captivam ducis rationem ct intellectum, mirabiliter triumphum agens rcruin omnium. En omne quod cogitat ista, quod loquitur, te sonat, te redolet, et aliud nihil : ita tibi ipsius ct cor vindicasti ct linguam. Num quem diligit anima mea, vidistis? Quasi vero hi sciant quid cogitet ipsa, non explicat verbis sponsi nomen; ut perpendas amorem hunc sanctum non lingua aestimandum esse et verbo, sed opere et veritate. Et prreterea quoniam sicut idioma Graecum , qui græce peritus non est, inielligere non valet; sio ‹l proprios amoris términos ac nomina solus amans inlelligit : aliis autem illa loquens apparebit barbarus. AI isti vigiles, quia idioma ainç ı

ris callebant, docent dilectam. Tenni eum, nec dimittam. » Deinde idipsum exemplo Jacobi Patriarch» declarat : «Dixit Jacob angelo, cum quo luctabatur usque mane, postulanti uti cum dimitteret , quia viderat appropinquantem auroMir* «> ram : Non dimittam te, nisi benedixeris mihi ; ct ; ' ‘ benedixit ei in eodem loco, et post hoc dimisit divini illum. Sponsa autem etiam benedictionem conti»- secuta, invento eo, quem diligit anima ejus, ait : Tenui eum, nec dimittam ; dimittere eum non vult, nec illo forsan minus teneri vult, de quo dicitur : Deliciæ mcæ esse cum filiis hominum. Quid hac copula fortius, quæ una duorum tam vehementi voluntate firmata est? Tenui eum, ncc dimittam, ct tenetur illa, juxta illud : Tenuisti manum dexteram meam; non teneret, nisi teneretur misericordia Dei. »

Neque fortitudo. — Ita legunt Biblia Romana. Sed delent hoc Græca, Syra et Ambrosiana ; ncc habet sibi respondens quid, uti habent cætcra, quæ paria sunt : quodque enim suum habet compar, ut palet cum dicit : « Neque mors, neque vita, neque instantia (id est præsentia bona, vel mala, inquit Anselmus), neque futura. »

Ven. 39. 39. Neque altitudo, neque profundum. — Id cst nullaProsPcritas, nulla adversitas, nulla gloriosa, o cipi^ vel humilia, inquit OEcumcnius et ex eo Toletus. catto. *Secundo,* I). Thomas ct Anselmus sic explicant : « Neque altitudo, » scilicet arcis ct rupis, ex qua quis minaretur præcipilium, ni a Dei amore recedas ; a neque profundum, » puta mare aut flumen , in quo pari modo minaretur quis submersionem, nos separabit a charitatc.

Tertio ct efficacius, Thcodoretus : « neque altitudo, neque profundum,» id est nec coeli, ncc inferi , *q. d.* Etiamsi promittas regnum coeleste, etiamsi gehennam mineris Deum amanti, ut separes eum a charitatc, nihil tamen apud cum effeceris, ait S. Chrysostomus. Est hyperbole. Subintelligilur enim, si videlicet hoc promittere, vel hoc minari tali conditione quis posset, *q. d.* Paulus : Hoc unum non tam timeo, quam adversor, abhorreo ct detestor, scilicet separationem a charitatc et dilectione Dei, a quæ est in Christo » (id est per *Chfìstum ;* qua scilicet Deo per Christum Christique tidem, gratiam et amorem jungimur ct unimur : vide *Can.* 25); præ hac separatione omnia quasi ludicra contemno, nam separari a Christo ipsa gehenna mihi magis horrendum cst : sicut vicissim in Christi charitatc perdurare quovis regno mihi jucundius est, ait S. Chrysostomus.

Pukhti Pulchre, subtiliter Ct nervoso sigillatilo hæc D. An- explicansS. Augustinus, lib. I *Dc Moribus Ecrit siæ,* *fûitini* cap. xi, tom. i - Nemo, inquit, nos separat a charitatc Domini, minando mortem; idipsum pm- enim quod diligimus Deum, mori non potest, plui»**- cum mors ipsa sit non diligere Deum. Nemo ab ca separat pollicendo vitam : nemo enim ab ipso fonte separai, pollicendo aquam. Non separatangelus : non enim cst angelus, cum inhaeremus Deo, nostra mento potentior. Non separat virtus quæ potestate habet in hoc mundo : nam toto mundo omnino sublimior est mens inhærcns Deo. » Pergit Augustinus : « Non separant instantes molesti® : hoc enim leviores eas sentimus, quo ei unde nos separare moliuntur, arctius inhæremus. Non separat promissio futurorum : nam et quidquid boni futurum est, certius promittit Deus; ct nihil est ipso Deo melius, qui jam bene sibi inhærentibus præsens est. Non separat altitudo, neque profundum : quid enim mihi castum polliceatur, ut a coeli fabricatore sejungar? aut quid terreat infernus, ut Deum deseram? quem si nunquam deseruissem, inferna nescivissem. Postremo, quis me locus ab ejus charitate divellet, qui non ubique totus esset, si ullo contineretur loco? n

Ita resoluta et solidata fuit In amore Christi præ aliis Sanctis S. Agatha, virginum heroína, ut cum esset nobilissima, ditissima, honestissima et pulcherrima, ac prases Siciliæ Quintianus ejus amore captus, non tam judicem ageret, quam procum, sed frustra, ideoque tandem eam tradidisset Aphrodisiæ, ut eam suis lenociniis flecteret prasidique obsequentem efficeret, iliaque quasi siren nocte et dio voluptates et delicias illi occineret, S. Agatha quasi surda mentem in Deo defigens immobilis persisteret : cumque illa finem sollicitandi non faceret, demum ei virgo sancta respondit : « Tuas voces, Aphrodisia, tuamque linguam, non ut tuam, sed ut dæmonis organum et linguam accipio. Pudeat te mihi hæc foeda et indigna proponere. Si non pudet, cessa tamen : operam enim perdis, surdo canis. Ego enim ita fundata et firmata sum in amore Domini mei Jesu, tamque constans in voto virginitatis mcæ quod ipsi nuncupavi, ut per ipsius gratiam confidam quod prius soli deficiet sua lux, igni calor, nivi albedo, quam ego mutem meam voluntatem et propositum. Praparet Quintianus Icones, accendat rogum, distendat equuleos, aperiat portas inferni si potest, omnemquo dæmonum vim et tormenta contra me concitet, libens omnia excipiam ut moriar Christiana et virgo. Nullam Quintiani violentiam timeo, quia Deus, cui animam et corpus consecravi, me lutabitur. » Quocirca Aphrodisia referens ad Quintianum ea, quæ in Agatha viderat ct exploraverat : « Facilius, ait, est lapides molles ct teneros facere, aut ferrum in plumbum convertero, quam mentem Agathæ a Christi amore et castitate ad te traducere. Ego enim et filiæ mcæ per triginta dies, noctu diuquo nihil aliud egimus, quam ejus animum pulsare et tundere, nunc blanditiis, nunc minis, nunc promissis; sed ipsa omnia qu» sub cœlo sunt, propter Christum non pluris facit quam terram quam pedibus calcat; imo noctu diuque non aliud cogitat, non aliud somniat quam ut moriatur pro Christo. » Quintianus ergo Agatham accersens, novis modis

artíbusquc cunctis ejus rursum animum pcrtentavit, promittens ei quidquid desiderari potest in hoc mundo, si sibi obsequeretur. Cui sancta : « Ego extra Christum nec vitam, nec salutem, nec quid aliud opto aut desidero. Nec est, o Quintiane, quod putes me tuis minis, sævitia et tormentis percellere. Scias cnim non esse cervam fessam et sitibundam, quæ ita desideret limpidam aquam, atque ego desidero et sitio tua tormenta, ut per ea Christum meum amplectar « ¡que nniar. Si velis in me stringere gladium, cccc collum meum ; si flagella, ccce dorsum meum; si ignem, ecco tolum meum corpus. Ecco meas manus, meos pedes, membra mea omnia tibi offero, excrucia ea ut lubet. Uro, seca, stringe, lacera, distendo, liga, excrucia, occide : quanto in meeris crudelior, tanto majus in me beneficium conferes, tanto plus consolationis et gloriar a dulci meo sponso accipiam. Quid lardas? quid moraris? animo sitienti omnis mora longa est. » Dixit, et præstilit; nam mamillæ abscissionem, ignes, testas aliaque dira tormenta alacri fortique animo perpessa, martyr in cœlum evolavit die 5 februarii.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Docet Judæos rejectos esse a justitia ct saluta ob infidelitatem ; Gentes vero ad eam ascitas esse propter fidem.

Primo ergo ostendit hic Paulus suum amorem in Judæos, et dolorem de eorum ruina et repulsa.

Secundo, vers. C, *ostendit non propterea irritas esse promissiones a Deo Abrahæ (jusque filiis, sive Israeliti!, factas, eo quod illæ non pertineant ad filios carnis, puta Judæos, sed ad filios promissionis et electionis divina, puta ad Christianos, qui credendo in Christum Abrahæ fidem imitantur.*

Tertio, vers, i i, docet hoc non esse iniquum, co quod Deus, cum sit omnium Dominus, cujus vult misereatur, et quem vult induret : induret, inquam, non duritiem eis immittendo, sed sustinendo eos in multa patientia, quasi vasa iræ apta in interitum, ut ipse Apostolus explicans ait vers. 22.

Quarto, vers. 24, *hosfilios promissionis docet parlirn esse Judæos credentes in Christum, sed paucos, partir* Gentes, casque plurimas.*

Denique, vers. 30, *propriam, directam et adæquatam dat causam, cur Judæi a justitia et salute sint repulsi, Gentes vero ad eam ascitæ; nimirum quod Judæi noluerint credere in Christum, Gentes vero in cum crediderint. Omnis enim justificatio et salus nostra (Deo ita volente et decernente) ab uno Christo petenda et expcctanda est.*

1. Veritatem dico in Christo, non mentior : testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu Sancto • 2. quoniam tristitia mihi magna est, et continuus dolor cordi meo. 3. Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, 4. qui sunt Israelitas, quorum adoptio est liliorum, et gloria, et testamentum, ct legislatio, et obsequium, et promissa : 5. quorum patres, et ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen. 0. Non autem quod exciderit verbum Dei. Non enim omnes qui ex Israel sunt, ii sunt Israelitæ : 7. neque qui semen sunt Abrahæ, omnes filii : sed in Isaac vocabitur tibi semeu : 3. id est, non qui filii carnis, hi filii Dei : sed qui filii sunt promissionis, æslimantur in semine. 9. Promissionis cnim verbum hoc est : Secundum hoc tempus veniam ; et erit Saræ filius. 10. Non solum autem illa; sed et Rebecca ex uno concubitu habens, Isaac patris nostri. 11. Cum cnim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali (ut secundum electionem propositum Dei maneret), 12. non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei ; 13. Quia major serviet minori, sicut scriptum est : Jacob dilexi, EsaU autem odio habui. 1 ». Quid ergo dicemus? numquid iniquitas apud Deum? Absit. 15. Moysi enim dicit : Mi-erebot cujos misereor; el misericordiam præslfibo cui miserebor. 10. Igitur non volentis, n* que currentis, sed miserentis est Dei. 17. Dicit enim Scriptura Pharaoni : Quia in

hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam; et ut annuntietur nomen meum in universa terra. 18. Ergo cujus vult miseretur, et quem vult indurat. 19. Dicis itaque mihi : Quid adhuc queritur? voluntati enim ejus quis resistit? 20. O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei, qui se finxit : Quid me fecisti sic? 21. An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam? 22. Quod si Deus volens ostendere iram, et notam facere potentiam suam, sustinuit in mulla patientia vasa iræ, apta in interitum, 23. ut ostenderet divitias gloriæ sua*, in vasa misericordis, quæ praeparavit in gloriam. 24. Quos et vocavit nos non solum ex Judæis, sed etiam ex Gentibus, 25. sicut in Osee dicit : Vocabo non plebem meam , plebem meam ; et non dilectam, dilectam ; non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam. 26. Et erit : In loco, ubi dictum est eis : Non plebs mea vos : ibi vocabuntur filii Dei vivi. 27. Isaias autem clamat pro Israel : Si fuerit numerus filiorum Israel tanquam arena maris, reliquia) salvæ fient. 28. Verbum enim consummans et abbrevians in æquitate : quia verbum breviatum faciet Dominus super lei r m; 29. et sicut prædixit Isaias : Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, et sicut Gomorrha similes fuissemus. 30. Quid ergo dicemus? Quod gentes, quæ non sectabantur justitiam, apprehenderunt justitiam : justitiam autem, quæ ex fide est. 31. Israel vero sectando legem justitiæ, in legem justitiæ non pervenit. 32. Quare? Quia no., ex fide, sed quasi ex operibus : offenderunt enim in lapidem offensionis, 33. sicut scriptum est : Ecce pono in Sion lapidem offensionis, et petram scandali et omnis; qui credit in eum, non confundetur.

Car Ju- £ d uioijs.

Descendit hic Apostolus a thesi ad hypothesin. Hactenus enim docuit, non legalia, sed fidem Christi unicam esso viam ad justitiam ct salutem : nunc Iribus capitibus sequentibus (1) docet Gentes electas esse ad hancjustitiam et salutem, quia hanc fidei Christi viam iniverunt : Judíeos vero ab eadem rejectos esse non defectu vocationis, ut patet cap. x, vers. 12, vel gratiæ, utpote quam maximam, imo Christum ipsum totum soli ipsi habuerunt; sed quia carnali patri Abrahamo ct Mosi legislatori, legisque operibus præfisi, inde sibi salutem et justitiam arrogarunt: Christi vero, quasi hominis abjecti fidem et gratiam contempserunt. Id diserte patet cap. xi, vére. 20,30 etseq.

Hoc ergo cap. docet prono, idipsum non esse contra promissa, nec etiam contra justitiam Dei ; nam Abrafuc *semen,* id est filii, cui fce/iethcfio, id est justitia, amicitia, Dei protectio et salus promissa fuit a Deo, non intelliguutur filii secundum carnem, puta Judæi, sed secundum spiritum et lidem, puta Christiani.

Secundo, docet causam cur Deus filiis non carnis, sed spiritus, id est *non Judæis,* sed Christianis promissam hanc benedictionem consignari voluerit, esso non illorum demeritum, vel horum meritum; sed puram voluntatem, electionem et misericordiam Dei, qui novam posteritatem, non carnalem, sed spiritualem, scilicet fidelium Christianorum, eligere et adoptare voluit ad hæc promissa; cum ad eadem carnalem Abrahæ posteritatem, puta Judæos, adoptare potuisset si voluisset (uti eos in lege veteri adoptavit sibi in filios), vel alium ordinem el viam benedictionis el justificationis instituere.

Unde patet, Apostolum hoc cap. proprio ct directe non agere de vocatione Judæorum el Gentilium ad fidem, sed hanc utrorumque vocationem presupponete; nee rursum agere cum de gratia prævenientu, cjtisquo disparitale, quasi docere velit Judæis minorum datam esse gratiam, Genti-

(1) « Novum argumentum tractat Panltis ab hoc cap. lx usque ad finem cap. xi, nempe do gentis Judaic® statu ac conditione misera, do cauíjs undo ea sit repetenda , dc tino denique in quem aliquando sit exitura. Causam tree scribendi Apostolus habuisse videtur hanc, quod Judæi, non tantum in volere sua religione perseverantes, sed etiam ipsi c Judæis Christiani ægro ferrent, Ethnicos paribus juribus cum Jud-t is hui. Hoc cnim vehementer pugnabat cum iis opinionibus quas Judæi ex magistris suis hauserant : posteros Abraham!, Isaac! et Jacobi semper præcipuo apud Deum loco (ore, et, quamvis mulla delinquerent, Deum ista condonaturum, tum ob majorum virtutes, tum ob profesdonein ver e religionis. Ostendit ergo Apostolus, Dentò et in puniendo el benefaciendo semper justi simum .cqulssimumque, ct magn® esse temeritatis disputaro contra id, quod Deus faciat, cap. ix, vers. G–18 ; deindo vero decet, Judæis hæc mala accidero ipsa eorum culi».!, propter suam improbitatem, sqperbiam el incredulitatem, ix, 19 ; x, 21; deniqüS etiam solatur Christianorum animos ea cogitatione, multos Judæorum jam Christo nomen dedisse, et foie aliquando tempus, quo universa gens Judaica ad reh¿ionem Christi sit accessura, cap. xi. Ac primum, qu... ciedi poterat Paulus aut intensus Judæis, aut pro* pi usiot in Christianos e Gentibus vocatos, suspicion in banc longe a se amolitur ix, I-.>, el quidem juicjuraQdo adhibito per Chiisiuui. u Hiec apposite lioscmnullerus.

Agit bus majorem: Jndœis inefficacem, Gentibus cfll-
h> ^d" caccm : agere do gratia justificante, ut patet
gratu Mo cap. præccd. et aliis omnibus, hucusque.
joíUI* Vide ct lege præ aliis caput m et iv, et ita esse
videbis. Totius enim epistola? quœstio est hæc:
vcDiru*" unde justificetur homo? Cui respondet Apostolus,
Prob, hominem justificari per fidem et gratiam Christi,
rn®0, non per caeremonias aut opera legis. Ex qua responsione recte hoc cap. et seq. infert ct concludit Gentes justificatas esse, quia fidem et gratiam Christi amplexæsunt, non autem Judæos, utpote qui eam amplecti noluerunt.

&c Sd ia. *Secundó,* idipsum, scilicet quod Apostolus non agat hic de gratia proveniente, sed justificante, patet ex eo, quia hæc est benedictio promissa Abrahæ et semini ejus, scilicet : a Ero Deus tuus el seminis tui, n nimirum ad hoc, ut te et posteros tuos secundum fidem et spiritum, quasi justos, filios et amicos meos amem, protegam, complectar : ergo benedictio hæc Abrahæ non est aliud quam justitia et amicitia Dei.

Terto. Terito, idipsum patet, ex eo quod hæc benedictio jam dicta præsupponat et requirat, ut jam natus quis sit filius Abrahæ, non secundum carnem, sed secundum spiritum, puta, ut quis per fidem ct baptismum renatus sit in Christo : hic enim est filius Abrahæ et hærcs benedictionis, id est, justitiæ ct salutis. Promissa ergo hæc Abrahæ benedictio non est fides, nec vocatio, aut gratia proveniens, utpote quam jam filius hic ct heres prosuppomtur habere : per hanc enim debet nasci quis filius spiritualis Abrahæ, ut capax fiat hujus benedictionis ejusdem, perinde ac in humanis aliquis prius debet nasci, fierique filius patris sui, antequam ejusdem lueres fieri, vel jus ad hærcditatem acquirere possit.

flirto. *Quarto,* idipsum clarc palet ex conclusione totius hujus disputationis, quam colligit Apostolus hoc cap. vers. 30 ct seq., ubi concludit Gentes justitiam adeptas esse, quia crediderunt Christo, Judœos vero ab ea excidisse, quia eam non in
Corolla- fide Christi, sed in lege Mosis quæsivcrunt. Ex
riaxn his omnibus patet Apostolum hoc cap. ct seq.
<< proprie non agere de gratia proveniente congrua,
vel incongrua, mullo minus de electione el elec-
l' < tis ad gloriam, deque reprobatione ct reprobis
t ad pœnas wternas; sed agere de gratia justifi-
cipi- cante, quam per fidem Chi isti adcplæ sunt Gentes, a qua Judæi exclusi sunt propter incredulitatem. Atque hoc punctum maxime hic notandum est : ex illo enim pendet genuina applicatio pariter el explicatio totius capitis, omniumque illius antithesium, adcoque tota mens Apostoli, uti fusius ipso capitis decursu declarabo.

Vtn.1 **1- VERITATEM DICO IN Cu RISTO , NON MENTIOR, TESTIMONIUM MIHI PERIUDENTB CONSCIENTIA MEA IN** Smnu Sancto. — Kota to *in Christo, q. d.* Veritatem dico, uti facere par est cum, qui Christum revereatur; vet « iu Christo,»* id est per *Christum,* qutrn k$km invoco, *q. d.* Testor Cluulum, juro per Christum me verum dicere. *Beth* enim, id est *in,* apud Hebræos subindo est nota et vox jurantis, ut patet *Genes,* xxn, 16; *Josué* n, 12. Addunt Theophylactus et OEcumcnius, Paulum hic per tres testes jurare, scilicet per Christum, per conscicntiam, per Spiritum Sanctum. Verum illud, « testimonium perhibente mihi conscientia, » non tun\ videtur esso juramentum, sed tantum asseveratio *se* non mentiri, cum conscientia hoc illi dictet et attestatur; conscientia, inquam, mota et excitata ac impulsa a Spiritu Sancto : hoc enim significat Toin *Spiritu Sancto,* quod idem valet ac *per Spiritum Sanctum.*

2. Quoniam (quod) tristitia mihi magna est, et CONTINUUS DOLOR CORDI MEO. — Scilicet oh rojCC- TnVuta tionem et reprobationem Judæorum a justitia et salute. Hanc enim causam doloris sui in seq. ex- run reprimit Paulus ; sed hic initio eamdem artificioso celat et tegit, ut prius ostendat suum in Judæos affectum, itaque cos sibi devinciat, ne putent cum ex odio legis cl Judæorum hæc dicere, neve inilio statim cos tam tristi nuntio percellat.

3. Optabam ego ipse anathema esse a Christo VertL pro fratribus meis. — « Optabam » S. Chrysostoinus, Orígenes et Theophylactus vertunt, *optarem,* vel *optarim,* si videlicet possibile esset, et si divina dispositio id pateretur. Intelligunt ipsi in Groco ¿¿v, cl videntur legisse *w/dtw*. Nam uli jam legitur, non video quomodo aliud esse possit, quam proteritum imperfectum, *optabam* (I). Optabam ergo, idem est ac si dicat : jam pridem optavi et continuo opto, el, ut ait Anselmus, jamdiu optare cœpi. Cajclanus vero sic explicat, q. *d.* Modo non opto, sed optabam in judaismo existons, esse analhema, id est separari a Christo.

Verum non recte : nec enim optat quis sepa- citisi rari ab eo, a quo omnino jam separatus est : Paulus autem in judaismo plane erat separatus a Christo, Chrislique hostis acerrimus. Adde, non tor. recle probare Paulum amorem suum in Judæos præsentem cx proterito. Nam dixissent Judæi : Tu quidem, Judæus existons, nos Judæos amasti, sed jam cum religione affectum in nos mutasti.

Nola : Quia Paulus hic dicturus erat ea quæ Judæis sciebat fore valde odiosa, scilicet eorum repudium a Deo et justitia, hinc cos initio sibi conciliat tot lamquo gravibus verbis, intimum animi sui dolorem et sensum, indeque eximium suum in eos amorem ostendens; unde optat pro eis fieri anathema.

Anathema esse. — *Primo,* aliqui apud CEcume- Qmnt* nium sic explicant : Optarim me nondum esse ad Pl'1 ' Christum conversum, sed adhuc esso anathema a Christo, si hoc ad fidem Judæorum confeiTûl. expwhia Sed hoc votum est illicitum et impium.

(I) Hjy/jw legit S. Chrysostoinus, nam imperfectum pro optativo frequens est Grecia, sivo addito, sivo non additu ¿v.

Beando, S. Thomas ct Lyranus sic explicant: Opto diutius abesse a Christi gloria, ut vivens in hac vita Judiéis prosim.

Tertio, Ambrosius, Anselmos ct Tolctus hunc dant sensum : Cum essem Judreus, eram Christi hostis, adeo ut anathema et x. lut cxccratio ac maledictio a Christo et Christianis haberi vellem. Verum huic seusui obstant ea, quæ paulo ante produxi.

Quarto, Dionysius Carthusianus et Abulcnsis, in cap. xxxn *Exodi,* censent esse hyperbolen, qua tantum Paulus velit significare el testari eximium suum m Judæos amorem, quo quidvis pro cis optet perpeti.

Quinto, Orígenes et S. Hieronymus ad *Algas.,* Quæst. IX : Optabam, inquiunt, esse anathema, id est occisionem et martyrium, ac mortem corporis pro Judæis subire. Sed huic expositioni repugnat vox *a Christo.* Mors enim separat hominem a vita, sed non a Christo : quin imo martyrem cum Christo maxime conjungit.

Verum omnes hi sensus pectus et amorem Paulinum non explent, non satisfaciunt illius incenso zelo ct spiritui, ut recte annotavit S. Chrysostoinus, OEcumcnius el Theodoretus.

Alludit Aititele» ad ictam *cfartm,* qw ‘1 vofon mt aura

Unde nota : «Anathema n Syrus vertit, XOTH *cherma;* alludit enim Apostolus ad votum CLTIri *chcrem,* quod Septuaginta vertunt et vocant anathema, quo res Deo consecrata moriebatur, aut civiliter, aut naturaliter, atque in æteruum separabatur a domino suo cl usibus profanis, ^10 ffu0 ad''01'10» Hebræum *chcrem* significare occisionem, excisionem, succisionem, a radice om *charam,* id csl, occidit, excidii, succidit. Inde votum *chcrem* dicebatur votum maximum, quo res vota Deo ita consecrabatur, ut destrui vel occidi deberet. *Chcrem* ergo idem est, quod occisio, interfectio, consecratio, anathema, sive res ita Deo devota ct in lotum consecrata, ut m ejus honorem vel occidi, vel consumi debeat. Palet hoc *Levit,* xxvii, 28 : «Omne, inquit, quod Domino consecratur (hebraico omne *chcrem,* quod ann’ia-*charom,* id est plane cl plene consecrabitur Domino tanquam *chcrem),* sive homo fuerit, sive animal, sive ager, non vienici (non vendetur), nec redimi poterii. Quidquid semel fuerit consecratum (hue volo el hae consecratione *chcrem,* id est anathematis), sanctum sanctorum (id esi omnino sanctum ct consecratum) erit Domino. El omnis consecratio (hebraico omne *chercm,* id est anathema) quæ offertur ab homine, nou redimetur, sed morte monetur. » Cujus exemplum est *burner.* XXI, 2 : a At Israel, inquit, volo *chercm* so Domino uit : Si tradideris populum istum (chananæum) in manu mea, delebo (’JlOinni *vchacharamti,* id est succidam, excidam) urbes ejus. Exaudivitque Dominus preces Israel, ct tradidit Chananæum, quem ille interfecit, subversis urbibus ejus, cl vocavit nomen loci ejus Horma (sivo *Chcrem,* chet emm Hebræum alii pronuntinat per *h,* alii per *ch :* undo alii dicunt *heron* et *horma,* alii vero *chercm* ct *rhorma),* id csl anathema.» Vide dicta *Levit.* xxvii, 28.

Significat itaque *chcrem* vel *anathema,* teste Budæo, separationem, succisionem, exitium reternum et extremum. Optat ergo Paulus heroico quodam excessu, quasi cæcæ charitatis, qure abstrahit, nec considerat an res sit possibilis, an secundum Dei ordinationem, nec ne : vel si non abstrahit, optat sub tacita conditione, si Deus vellet et si fieri posset (ita S. Chrysoslomus, Origenes, Theophylactus, qui legunt *optarem) ;* optat, inquam, sibi *chcrem* et *anathema,* id est œternam separationem, non a charitate, sed a beatitudine ct gloria futura cum Christo (id enim significat vox, *a Christo),* ut Judæi salventur. Ita Theodoretus, OEcumcnius, Anselmus, Theophylactus, Sotus, Catharinus; imo optat, ait Chrysoslomus, in æternum perire ; ct, ut Cassianus ait *Collât.* 32, cap. vi, æternis addici poenis, idque tum pro gloria Dei, ut ait Chrysoslomus, ne scilicet Deus a Judæis blasphemetur, sed in æternum laudetur; tum pro salute ipsorum Judæorum. Optai ergo hic Paulus illud idem, quod in simili casu optavit Moses, *Exodi* xxxn, 31, dicens: «Aut dimitte cis hanc noxam, aut, si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti. »

Hinc patet cuilibet viro sancto idem licere optare, scilicet, ut deleatur de libro vitæ et separetur a fruitione ct beata societate Christi ct Sanctorum in coelis, sine tamen sua culpa, dummodo hac ratione et conditione posita, mulli alii Deum agnoscerent, diligerent ct bearentur, ut inter alios docet Ludovicus Molina, 1 *part., Quast.* XXIV, m fine. Hoc enim majus est Dei bonum ct gloria, quam sit mea unius bcatiludo; ct consequenter hoc optare non minuit, sed auget charitatem et propriam perfectionem, ad quam magis inclinat charitas, quam ad propriam gloriam cl bcatitudinem : præserlim quia ipsa novit ct scit Deum, utpote liberalissimum, tam liberali animo, qui sua commoda suamque beatitudine!» divin® glorile et fratrum saluti posthabet et postponit, liberaliler quoquo charitatis, gratiarum et aliorum doliorum cumulos et incrementa repensurum, nec passurum ut liberalilate suæ creatur® vincatur.

Nota hic illustre exemplum pro dignitate ct nobilitate animarum earumque zelo. « Quid ais, Paule? ait Chrysoslomus; nonne jam dixisti : Quis nos separabit a charitate Christi? imo ait : Quia amo Christum, cupio separari a fruitione Christi, ut plures, imo omnes cum ament et laudent.» Addit S. Chrysoslomus: « Quia nos, inquit, longo sumus ab hac dilectione, idcirco intclligerc hæc ejus dicta non possumus, n Sic Christus fieri voluit pro nobis maledictum. « Et quid mirum, inquit Orígenes, si, cum Dominus (Christus) pro servis maledictum sit factus, servus (Paulus) pro fratribus anathema liai ? » Optatio ergo hæc Pauli

pia, sancta cl efficax finì ex parte et volunt te ipsius; ex parte tamen objecti, non fuit omnino absoluta ct efficax. Optabat enim rom impossibi,cm et repugnantem ordinationi divinae. Deus Inu, cnim ordinavit ut mea salus ct beatitudo sit medium ad Dei gloriam ct salutem, ac bcatitudinem proximorum promovendam et augendam : non autem ordinavit ut privatio bcatiludinis mcie sit medium et procuratio salutis alien®,idqueoplime *sciebat* Paulus : unde simpliciter loquendo actus hic, sive votum ct optatio htec in eo non potuit esse plane absoluta ct efficax.

Vcs 4. 4. Qui SUNT COGNATI MEI SECUNDUM CARNEM, QUI sunt Israelita, —qui sunt posteri Israelis, sive Jacobi magni illius Patriarchs. Omnia cnim hæc quæ hic sequuntur, spectant ad laudem Judaeorum, iisque se Paulus ad eorum amorem mirifica accendi insinuat.

QUORI M ADOPTIO EST FILIORUM. — QIIOS DOUS adoptavit in filios,cum sibi suoque cultui eos addixit, *Exodi* iv, 22, dicens : « Filius incus primogenitus Israel ; » et jam per Christum vult eosdem sibi adoptare præ omnibus in filios ct horedes.

Gloria pT gloria.— Judæorum gloria, inquit Chrysostomus *ct* Ansclmus, est hæc, quod ipsi soli l'fæ omnibus gentibus vocati sint, ct reipsa fuerint populus ct Ecclesia Dei.

Secundo, Theodoretus : Judæorum, inquit, gloria hæc est, quod Deus Judæis solis scipsum per tot tamque gloriosa miracula ct prophetias, atque per tam singularem protectionem ct providentiam, perqué tot tantaque beneficia, tamquam patrem amantissimum, et tanquam Deum gloriosum, potentissimum æque ac clementissimum se ostendit cl exhibuit.

Tertio, Toletus : Judæorum gloria, inquit, erat arca Testamenti, quæ Dei potentiam cl gloriam referebat : Deus enim gloriosus in templo Judæorum sedebat super propiliatorio sustentato a Cherubinis, ita ut arcam haberet pro scabello pedum suorum. Unde arca a Philistæis capta, uxor Phinees parturiens filium quem pcperil, vocavit Ichabod, id est *uLi gloria?* dicens : « Translata est gloria de Israel, quia capta est arca Dei, » I Ilcg. iv, 21, *q. d. a* Fuimus Troes, fuit Ilium, et ingens gloria Teucrorum, » puta *Israelilarum*. Omnes hi sensus accommodi sunt; secundus tamen planior est ct plenior.

Et Testamentum. — *q. d.* Quibuscum pactum sæpius Deus iniit, græce enim est id est *testamenta ;* vel quibus datum est vetus testamentum, ct novum promissum. *Tertio,* simplicius Noster vcrlil, a testamentum, » vetus scilicet. Graecum enim cum significat testamentum, plerumque plurilcr usurpatur, inquit Uudæus.

Nola: Græcum Julnrxt et *testamentum* et *pactium* significai, lime sæpe noster Interpres testautum usurpat pro quovis pacto, ul dicam *ad* ',r. IX, 15.

Legislatio. — *q. d.* Qui (scilicet Judtni) præ n crateris gentibus legem a Deo, e coelo, in Sina «to» acceperunt, et jam novam accipiunt in Sion. Nam cui populo data est lex vetus, eidem nova pro- tar. missa est, et per Christum exhibita, indequo per omnes gentes propagala. j

Obsequium.—Grrcce id est *cultus cl religio Dei,* Dcoquc soli competens et debitus, c/. d. Deus solis Judiéis dedit verum sui cultum veramque religionem.

Promissa.— *q. d.* Denedictio Abrah® promissa, mh m omnesque ali» promissiones Dei, quas ipso tam pmmi* veteri, quam novo Testamento hominibus fecit, primo et primario ante omnes alias gentes spec- Tmutaut ad Judæos. Harum autem promissionum m"nU maxima est ipse Messias, sive Christus, puta re- Chru,“ demptio, justitia ac salus præstanda per Christum.

5. Quorum patres (scilicet sunt illi inclyti et ve«.5 insignes patriarch® Abraham, Isaac ct Jacob; qui .primomira virtutum facinora ediderunt) et *(secundo)* EX QUIBUS EST CHRISTUS.— *q. d.* Judæorum patres sunt etiam parentes Christi. *Secundo* ct aptius, « quorum, « supple parentes, sunt patres, id est Patriarch® nostri celebres, puta Abraham, Isaac et Jacob. Ili cnim anlonomastice vocantur ct sunt patres. I

Er ex quibus (scilicet Israeliti») est Christus secundum carnem. — Mira cnim dignitas Judæorum est, quod Christus cx eis sil natus. Ha distinguit hæc Syrus, ut tò *quorum patres* referat ad præcedentem versum ; ex tú vero *ct ex quibus est Christus,* inchoet seq. vers.; cum ergo ait: « Ex quibus, » supple, non patribus, sed Judæis sive Israeliti», de quibus egit vers. 4 hucusque, atque hæc ita dividi et explicari postulat conjunctio *et.* I

Qui (Christus) est super omnia.—Supple, quæ sunt extra Deum. Non ergo est Christus supra Spiritum Sanctum. Ita S. Gregorius, hom. 8 *in Ezech.,* Ambrosius et alii. Male ergo hinc infere- Brmr bant Macedonian!, Spiritum Sanctum esse Deo Christoquo minorem, esseque creaturam. nirn ex

QüI EST SUPER OMNIA I)EUS BENEDICTUS IN SECULA. Ih. '<0 — Hinc S. Athanasius, Augustinus, Hilarius, Tertulliani®, et alii passim probant contra Arium tinmSpb Filium esse Deum. Ilespondet Erasmus, vocem ritma « Deus » forte esse additam; nam Hilarius, *m* Sim-tom *Psal.* cxxii, et S. Cyprianus, lib. II *Contra Judæos,* Chriito illam non legunt. Sed errat; nam omnes codices niîâôsâ Latini, Græci et Syrus legunt tò *Deus.* Ita quoque Conta legunt Patres passim ac nominatili! ipso Hilarius, nitit.i lib. VIH *De Trinit.,* ubi integrum citat hoc testi- bino monium : Cypriani quoque exemplaria antiqua tcmblut extant, in quibus loco citalo tò *Deus* legilur. Filium etti

Hursum Erasmus hic contra omnes ponit punctum post *omnia,* cl sequentia ab eo divellit, *q. d.* Paulus : « Ex quibus est Christus, qui est super omnia, » punctum. « Deus (Pater) *sit* benedictus in sæcula. » Quis non videt hanc novam. Ikuuu

hiulcam, distortam ct absonam esse diastoleo?

Vi ». 0. Non autem quoi» excidf.bit vebbum On. — « Non autem, » græee clw *S¡,* quod Pholius vertit, non *taliter vero,* vcl *non autem velut excideril verbum Dei.*

Scanalo, Toletus vertit, non *possibile est aulem quod exciderit verbum Dei,* itaque explicat nostram versionem, *q. d.* «Non autem, » supple, fieri potest, quod exciderit verbum Dei. Verum prior PJiotii explicatio planior est, *q. d.* Paulus : llæc autem quæ jam dixi de Judæorum repulsa ct reprobatione a justitia et salute, dico, non quasi «exciderit, » id est irritum sit, verbum et promissum Dei : nimirum quasi Deus aliis, scilicet Judæis, promiserit justitiam cl salutem per Christum; aliis vero, scilicet Gentibus, eamdem dederit. Ita Theophylactus. Occurrit hic Paulus objectioni Judæorum, qui indigne ferebant in Ecclesia

Xco ruit ,üdl' (■l'Àa iioioU- *((•l ia ci" tit diU' Pro-is- 515111

ft Christianismo Gentes idololatras sibi præferri, dictitantes hoc esse contra promissa Dei.

Objiciebant ergo ipsi Paulo : Promissio Messiro, justitiæ el salutis a Deo facta est Abrahæ ct semini ejus; atqui nos Judæi sumus semen Abrahæ, non autem Gentiles : ergo si hæc promissio a nobis ad Gentes (ul tu, o Paule, asseris et predicas) translata est, sequitur quod promissio Dei revocata, cassata et irrita facta sit, quodque Deus sit instabilis ct infidelis in suis promissis. Huic objectioni ct cavillationi Judæorum respondet

'l Apostolus vers, sequent., hanc promissionem facq:n; s-tam esse posteris Abrahæ, non carnalibus, sed a' iVj- spiritualibus, puta Christianis, non Judæis.

, Nota : Iloc verbum, sive hæc promissa bene- l!' ' dictio, est justitia, salus ct vita æterna promissa ;'.'. Y credentibus in Christum, ejusque gratiam amada.' plectentibus. Id patet primo, ex sequentibus : soli Abuin cn¡ni credentes censentur filii Abrahæ, scilicet i spirituales, ac consequenter hærcdes ejus bene- ' fnr dictionis. *Secundo,* idem patet ex cap. in *ad Ga-* J, ?'s */ at.*, vers. 14, et ex hac *epist.* cap. iv, vers. 3 el 24. 'Yr ' *Ta lio,* idem ostenditur ex co, quod Apostolus r.'ib- non respiciat ad promissionem Abrahæ factam ' dc terra Chanaan possidenda, deque multiplicanda ejus sobole ad instar stellarum cudi : utrumque cnim hoc etiam tempore Christi habebant Judæi, non Gentes : lue cnim nunquam possederunt terram Chanaan. Apostolus autem docet hic promissam Abrahæ benedictionem non in Judæis, sed in Gentibus, puta Christianis, adimpletam esse. Ergo respicit ad promissionem, non illam temporalem jam dictam, sed ad aliam spiritualem, nimirum ad illam quæ continetur *Genes.* sii,2, ct Genes. Wil,", cstque talis: a Benedicam tibi, erisque benedictus : ero Deus tuus, ct seminis tui post te : « quia nimirum, ut sequitur Genes, xu, 3, et *Genes.* xmi, 18, « in te, ct in semine tuo,» scilicet in Christo, per fidem « benedicentur, » id est justitiam, gratiam, gloriam assequentur « omnes gentes. »

Ubi adverto, in Genesi, locis jamjam citatis, Abrahæ semini promissas osse duplices benedie- Abris» (iones: unas carnales, datas carnalibus Abrahæ filiis, puta Judæis, de possidenda terra Chanaan, tiow» deque ejus fertilitate et copia prolis; secundas proal», spirituales, promiscas spiritualibus filiis, id est credentibus ct fidelibus, nt sunt hæ quas hic citat Apostolus. Rursum utrasque benedictiones jam dictas in Genesi locis citatis miscet Scriptura, siculi Prophet® futuram Judæorum redemptionem cl felicitatem temporalem miscent cum spiritali. Ueercditas enim cl possessio terne Chanaan a Judæis inita significabat hæreditatem cadi, ad quam asciscuntur, et jus acquirunt credentes, in fide et baptismo Christi regenerati, quasi filii justificati et adoptati a Deo. Apostolus ergo, relicta temporali Abrahæ benedictione (utpote de qua nulla erat interjudroos et Gentiles contentio, quin ea solis Judæis cederet), solam spiritualem urget ct persequitur : ad hanc enim asciti sunt Gentiles, Judæis exclusis.

Nox enim omnes qci ex Israel sunt (qui ex Ji- f.t í-- - cob Patriarcha prognati sunt),n sint Israelite, — veri scilicet, secundum mentem Scripluræ, ad ua quos pertineat divina promissio spirituali-^ Abrah® A¶ » et Israeli facta, de qua jam dixi. Pertinet enim •*****⁎ hæc promissio non ad carnales, sed ad spirituales Abrahæ ct Israelis, sive Jacobi, filios, ad eos scilicet, qui Abrahæ el Jacobi fidem imitantur, quos Apostolus, vers. 8, vocat « filios promissionis : » idque probat vers. 7 et 9, duobus similibus 'xcmplis, scilicet Isaaci et Jacobi, ut ibi videbimus,

7. NtQVB QUI SEMEN SUNT ABRADIS, OMNES FILII. V.. 1*1.*

— *Neque qui,* græce wfr neque quia semen sunt Abrahæ. Sic quoque legunt Syrus et Ambrosius, estque hæc lectio nervosior, *q. d.* Non omnes qui cx semine Abrahæ carnaliter sunt progeniti, eo ipso censentur filii Abrahæ, tales nimirum ad quos pertineat benedictio et hæredilas Abrahæ, nam, ul sequitur : Sfd, subaudi, dictum est Genes, xxi, 12, ad Abraham, id quod sequitur.

In Isaac vocabitur tibi semen. — Est hebraísmos, *q. d.* Isaac eiit et vocabitur tuum semen, id est verus cl genuinus tuus filius, ae consequenter luæ benedictionis hæres, non autem Ismael. Sic apud llebræos, et in S. Scriptura super aliquem vocari semen aut nomen Jacob, est aliquem vocari filium Jacobi aut Jacobæum. Simili hebraísmo dicitur hic vers. S : « Æstimantur in semine, » id est *astimanlur semen.*

Secundo et simplicius, « in Isaac,» id est tn *posteris Isaac, q. d.* Posteritas tua, o Abraham, censebitur per Isaac, qui Dei promissione ct virtute supernaturali natus est tibi seni et sterili Sarro; non per Ismael, qui filius est carnis, id est, sola naturali virtute generatus; ac consequenter Isaac et Isaacidæ erunt hæredes tui, non autem Ismael, nec Ismaelite, neque alii fui filii, quos cx Cetura genuisb, *q. d.* Paulus : Ita ergo etiam jam veri spirituales ’-radite ct filii Abrah®

Katcn- sunt, non qnos naturalis generatio ejus, sed quos ‹?ra„'a cl xirtns promissionis spiritualis renenera-tii f»ót vit per fidem el gratiam : et sic patet ex illis non ›l i rre-excidisse promissam a Dco Abrahæ benedictio-•Ì'i-'-*m*- n‹ m» scilicet justitiam Dei, gratiam, amicitiam ct cumpos-salutem : hi *enim* eorum sunt h eredes, id est i.uu: m *pauci Judæi, et* plurimi e Gentibus, per baptis-AbraLt. nium jn c|irji;f0 penati.

N. *Ili EST,* NON QUI FILII CARNIS, HI FILII DEI. — *q. d.* Non Ismael, nec ahi carnaliter ex Abrahamo geniti, sunt filii Dei, quos scilicet Deus adoptavit et promisit Abrahæ, ut in iis suas promissiones, puta benedictiones Abrahæ ct semini ejus promissas, adimpleret.

Sed QUI FILII SUXT PROMISSIONIS , ÆSTIMANTÜR IX schive. — *q. d.* Sed filii a Deo Abrahæ promissi aestimantur « in semine, » id est *æstimantur semen,* sive filii et hæredes Abrahæ, ct consequenter ipsius Dei divinæquc promissionis Abrahæ factæ.

nuplex tuj-'U-1'- Nota : Duplex est hujus loci sensus. Loquitur en¡m Apostolus de utraque filiatione ct promissione, scilicet tam dc spirituali quam ¿e temporali Abrahæ facta. Nam Isaac duplici modo fuit Lise J,' A!^_ filius promissus Abrahæ : *primo,* temporalis, ct 1' Jiirtu sic ipse cum posteris Judaeis, non autem Ismael t m¡or›- hærcs fuit terne Chanaan aliarumquc promissio-niiuiis* num temporalium Abrahæ patri suo factarum ; atque hoc sensu Isaac et Isaacidæ, sive Judæi, vocantur filii et hæredes Dei temporales.

Secundo, Isaac quoque fuit filius promissus Abrahæ spiritualis, tum quia Isaac secutus est fidem et gratiam patris sui Abrahæ, tum quia Isaac hærcs fuit promissionum spiritualium, quas Deus Ahrahœ pollicitus erat, nimirum in semine ejus (puta in Christo) benedicendas, id est justificandas et salvandas esse omnes Gentes. Christus enim ex Abrahamo per Isaac, non per Ismael descendit. Et hoc sensu omnes fideles et Christiani censentur filii Isaac æque ac Abrahæ; atque de hisce maxime loquitur Paulus. Ili enim vocantur proprie filii Dei, ct hi sunt filii non carnis, sed promissionis, horumque typus fuit Isaac ct Isaacidæ, sive Judæi ex Isaac temporaliter prognati. Unde priorem sensum obiter solum perstringit, et quasi tantum ad eum alludit hic Aposlolus, ut ex co assurgat ad secundum, cumque stabiliat. Scopus enim ejus est probare benedictiones spirituales, puta justitiam ct salutem Abrahæ ejusque posteris promissam, non promissam esse carnalibus Abrahæ filiis, puta Judæis; sed spiritualibus, puta Christianis (1).

Nota, fideles cl Christianos esse filios promis- Chrimi. sionis, id est promissos a Deo : *primo,* quin pro- ni filii misit Deus per Prophetas foro Christianos, sive protnlw gentem Christianorum; *secundo,* quia cis a Deo stoni* <4 per eosdem Prophetas promissa est justitia ct «ltus salus, eo quod Christo credant ct obediant : hæc C4UU. enim fidelium generatio non naturalis est, sed libera, fitquo per gratiam, quasi patrem; ct per consensum voluntatis, quasi matrem.

Nota *secundo :* Apostolus loquitur hic non de hoc, vel illo Christiano in particulari, sed in genere do Christianis in Christum credentibus : lii enim, rejectis Judæis incredulis , succcsc runt in spiritualem filiationem ct familiam Abrahæ, ct consequenter in hæreditatcm benedictionis, putii justitiæ ct sallitis illi promissio.

9. Phomissioxis enim verbum noe est , — scilicet Van.», quod sequitur, citaturque ex *Genes,* xvn. Probat hic Apostolus, id quod dixit, scilicet Isaac fuisse Abrahæ filium, non carnis, id est carnali virtute genitum; sed promissionis, id est, virtute divina a Dco promissa conceptum ct genitum. Probat, inquam, ex eo quod dicitur *Genes,* xvm.

Secundum noe tempus veniam, et erit Sar.b filius. — *q. d.* Anno proximo, sub hoc anni tempus veniam ad te, ct tunc Sara conjux tua, licet sterilis et vetula, filium habebit. Sunt hæc verba angeli ad Abraham promittentis ei filium Isaac ex Sara conjugo sua, *Genes,* xvin, 10.

10. Non solum autem illa (Sara), sed et Re- Ven.U becca, — scilicet idipsum experta est, filios nimirum a Dco censeri non carnaliter genitos, sed eos qui divinitus promittantur, eligantur ct adoptentur. Nam Jacob filius ejus (Rebeccæ), licet junior, quia promissus et electus a Deo, prrclalus fuit Esau seniori, factusque est successor cl hærcs Isaac patris sui.

Ex uno concubitu habens, — scilicet conceptum vel fœtum. Noster Interpres in Græco legit i; :vi; XCIT4Ü, *ex uno cubili,* vel *concubitu.* Et ita legit S. Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Anselmus et alii passim. Jam Gricci legunt i? twç xetrw f/.wjx, id est *ex uno,* scilicet Isaac, « concubitura habens, » id est *concipiens;* unda Bcza ct Erasmus volunt nostrum textum hic esse corruptura. Sed verisimile est nostrum Interpretem habuisse emendatius exemplar Græcum, quia Patres cum sequuntur, estque versionis ipsius pressior sensus ct ordinatior, ‹/. d. Ne dicas Ismaelem neglectum a Deo, cl ab Abrahamo, quia genitus est ex Agar serva; Isaac vero electum, quia cx Sara libera est natus; en Rebecca una ex uno codemque concubitu simul duos edidit filios, o quibus tamen minor, scilicet Jacob, fuit dilectus et electus a Deo , Esau vero senior fuit neglccluu ct rejectus. Ita Chrysostomus ct Thcophylaclus.

Sensus ergo est, *q. d.* Paulus : Gloriaris, o Judæe, te filium esse Abrahæ; arrogas tibi ejus benedictionem, justitiam ct salutem, quia filius ¿r''n X ejus es secundum carnem : folleris, nam fifius credula

ti) Sensum bene Nocssellus exprimit sic : *Filii promise, hoc est* ii, qui in eo similes sunt Isaac, ut, quemadmodum is prater natura vim, solius divina: promissionis virtute , Abrahamo atque Sara natus erat, jam P' r .i tatis imbecillitatem viribus ad procreandam sobolem d iiiutis, sic isti divina prorsus virtute gignantur, atque a Deo mu, ei Abraham:, Unquam spiritualis patris fUi,0de rnonbusqif-THul^scxislatit, isti domum *ar.t*jujt, seu *toJiquam ceri* Abrallx *filii habentur.*

premi--i carnis fuit ct Ismael cl Esau, hi tamen a familia 1,' Abrahæ sunt exclusi : Isaac vero et Jacob electi et adscili sunt ad eam, quia lilii erant non carnis, sed promissionis divino?. Quid miraris ergo, si jam Deus Judíeos in filiatione carnali insistentes et gloriantes repellat, Christianos vero credentes, quasi filios promissionis, adsciscat in familiam Abr.üiæ, ut sint hæredes benedictionis, id est juslitiæ et salutis Abrahæ promissœ? Nonne vides in hisce non excidisse promissa Dei; esto in Judæis incredulis ea exciderint, utpotc quibus nunquam fuerunt promissa?

ftrs II. **il.** Con NONDUM NATI FUISSENT (CX Rebecca Jacob ct Esau), aut aliquid boni egissent, aut mali. — Probat hic Paulus Rebeccæ filium juniorem, scilicet Jacob, prælatum esse Esau seniori, non ex præccllcntia œtalis, nativitatis aut etiam meritorum, sed ex electione et promissione divina, quia nimirum ante eorum nativitatem ct operationem dictum est a Deo : Major, scilicet Esau, serviet minori, scilicet Jacobo.

Tripla ctixàî ‘n*. rimú, Tkü'* Ut secundum electionem CnOPOSITUM Dei manenET‘ — *Primo,* Thcodorctus sic explicat, *q. d.* Paulus : Ideo Jacob prælatus est Esau, ut electio divina, qua hos probat, illos rej robat, juxta ipsorum varia proposita bona ve l mala prævisa, maneret firma. Sed hoc est centra mentem et verba Apostoli ; ait enim ipso : ‹ Ut propositum Dei, non hominum, maneret (firn lum) secundum electionem, » utique non homini m, sed Dei pariter; illius enim est electio, cuji is est propositum.

Secnndi, a?) ‹t Ambre- •»*- *Secundo,* SS. Chrysostomus eV Ambrosius sic t-xplicant : « Ut propositum, sive decretum Dei, quo Esau repulit, Jacob amavit, maneret secundum electionem; » qure electio facta est ex prajscicntia, qua præ vidil Esau malum, Jacob bonum fore. Electio enim, inquiunt ipsi, unius præ alio non potest esse, nisi sit distinctio in ipsis electis; ct constat ex *Malachia* cap. **i**, Esauitas odio habitos esse a Dco ob sua peccata. Verum hic sensus pari fero modo, quo prior, verbis ct magis scopo Apostoli repugnat, ut mox patebit.

Triti», s¿^úi nino *tertio* S. Augustinus, lib. Ili *ad Simplic.,* Ouæ^t. II, eodem modo quidem electionem hanc intelligit; sed rtut *secundum electtonem propositum maneret,* nectit præccdentibus : « Cum nondum aliquid boni egissent, aut mali, » quasi ea explicet, imo cx iis cducatur, *q. d.* Elegit Deus Jacob, cum nondum aliquid boni egisset ; ct Esau repulit, cum nondum aliquid mali egisset: ita nimirum , ut propositum hoc Dei quo Jacob elegit præ Esau, non potuerit esse et manere secundum electionem operum; quia scilicet eligi solet is, qui est melior, sanctior et dignior.

Ueouirmijl leaiu» Apostoli. Verum nota Dei electionem vers. seq. opponi °Pcr^U3, ac consequenter eam versari circa paria, et æque digna vel indigna. Sensus ergo est : Deus Jacob ante nativitatem ct ante ejus opera bona prælulit Esau, hac dc causa, ut uiiuuiu» firmum esset id quod per se et «ponte sua elegerat Deus, ct secum constituerat, videlicet Jacob extollere et honorare præ Esau : ex tunc enim Deus suo decreto Jacobum præferebat Esan, *q. d.* Sicut Deus Jacobum, non qxia ipse id merebatur, sed quia ipse filius erat electus et promissus a Dco, prælulit Esau fratri, qua«i filio secundum carnem seniori et digniori, fecitque Jacobum solum hæredem benedictionum Abrahæ avi sui; ita allegorico, non carnales posteros Abrahæ, sed spiritualeselegit idem Deus, qui essent filii Abrahæ el benedictionis ejus hæredes; idque non ex eorum merito previo, sed ex libera sua electione et dignatione.

Si ergo quæras, o Judæe, cur Deus noluit posteritatem nostram carnalem, sed aliam, quæ secundum fidem esset, elegit? Respondeo, quia ita placuit eligere Deo. Si quæras, cur in posteris Abrahæ, non secundum carnem, puta in Judæis; sed secundum fidem, puta in Christianis ; benedictiones promissas Abrahæ impleri voluit? Respondeo, id ita factum est, non quia Judæi id demeriti sunt, aut Christiani antequam essent Christiani, id meriti sunt ; sed quia id ita Deo placuit. Ita Tolelus, *annot.* 21 et seq., qui primus genuinum sensum Apostoli hic annotavit. Rune verum esse sensum Apostoli patebit ex seq. (1).

12 et 13. Non ex opebibus (Jacob et Esau præviis Vm- ct a Deo praevisis), sed ex vocante (cx gratuita Dei rtu' vocatione et electione) dictum est ei (Rebeccæ matri) : Quia major serviet minori, — puta Esau Jacobo serviet, non in sua persona, sed in * suis posteris : Judæi enim Jacobi posteri soli, ‹Uoram, quasi hæredes Abrahæ, possederunt terram pro- ,5(missam Chanaan, et beneficiis Dei locupletati sunt, cisque servierunt Idumæi, posteri Esau, tempore Davidis et Salomonis (ut patet 11 *Rcj.* cap. vin). Jam hæc Judæis sibi applicanda, cl allegoriam Jacobi ct Esau adaptandam relinquit Paulus, hoc modo, *q. d.* Pari ergo ratioucqua Jacob et Esau, ncc vos, o Judæi, propter opera legis aut naturæ adepti estis benedictionem Abrahæ, ut in justitia præferremini Gentibus; imo vero, ut dicetur vers. 31 , quia operibus legis superbe præfisi estis, et fidem ac vocationem Christi respuistis, postpositi el rejecti estis. E contrario vero Gentes, quæ in Dei cognitione, cultu et Ecclesia vobis sunt juniores, quia non operibus suis confisœ, sed grati» et vocationi Dei obsecutae sunt, vobis prælatæ sunt in hæreditaria benedictione salutis et juslitiæ Abrahæ promissa, et per Christum exhibita, ut explicat ipse Paulus, vers. 30. Unde pariter et proportionaliter ad hunc sensum asserit S. Augustinus, lib. I *ad Sim-*

ii) Alii : üt (¿ftt&uttwû:) benignitas enim est *propositum, voluntas,* inde in specie *benigna voluntas)* libera (ixXtqii esl *electio, libertas;* xirx autem eleganter periphrasim facit adjectivi) Dei perstaret (appareret, constaret esse), non ex merito, s^d ex benignitela Ur- Eieulis ‹ xxXiiv enim wcare, *invitare, offerre)**

p' Quæst. IT, quod Esau odio sii habitus et reprobatus, ex co quod vocationem Dei contempserit.

Falli prò- awjojocii I' ▮ rati a Jio-i C"?>ï n 'i j c*--*- ¿? ' -'•> j ty. i -U- -.il. l-n-mi». * , 'p" B.„n" M* ci 1.;. Ihidit uti. tn"w-

l.t hæc plenius intelligas, nota *primo,* hic filios promissionis, quos significat Jacob, allegorico ‹ S.-C Christianos baptismo et gratia Christi renatos : filios vero carnis, quos significat Esau, esso Judíeos. Cum ergo ait Paulus : « Major serviet minori, ▮ sensus litteralis est: E«au serviet Jacobo; sensus vero allegoricus, quem hic directo intendit Apostolus, est : Judæi servient ct postponentur Christianis, perinde ac lex vetus servivit novæ. fia s. Augustinus, lib. XVI *De Civitate,* cap. xxxv.

Nota *se undo :* Hæc promissio, uti et vocatio Dei, non excludit, sed potius includit liberum arbitrium, quod Dei vocationi respondet et consentit, ut filius promissionis nasci et adoptari pos- s,t* ®Pcla en*m T1® hic negat Paulus, non sunt cx fide et gratia facta; ncc etiam est ipsum opus, quo fidelis fidem ct gratiam acceptat, credit, sperat, pœnitet, ut ad remissionem peccatornin ct justitiam se præparct et disponat ; sed per opera, quæ hic excludit Paulus, intelligit opera legis et naturæ sine fide ct ante fidem ac gratiam Christi facta : hæc enim jactabant Judæi, quasi oh ea eligendi essent ad justitiam ct salutem.

v« itio j. b et ^nuo* t - ' j». F**l'"*j

Dices : Jacob, utpotc infans, vocatus est ct electus sine ullis operibus; ergo allegorico Chrls- h™* › qui a Deo vocantur ut sint filii et hærcdcs Abrahæ, sine ullis operibus ct sine consensu lihcr* arbitrii vocantur.

r ·. .0 i -úu i &-l m V u ' I ' ‘,7, m .t f>

Respondeo : Nego consequens, non enim per omnia hic est similitudo, sed in eo tantum quod nculr* cx operibus, id est meritis præviis, sed utrique, id est tam Jacob quam Christiani, cx Dei gratia vocentur, ut sint filii et hæredes Abrahæ; ita tamen ut Christiani jam, utpotc viri, vocationi Dei libere consentire debeant, itaque fieri filii Abrahæ, quod Jacob, utpotc infans, faccrcnon potuit, ut nimirum suæ generationi ct nativitati ex Abrahamo libere consentiret.

Rursum cum Apostolus ait : « Non ex operibus, sedei vocante, » non tantum excludit opera jam actu facta, licet id velit S. Chrysostomus et Theodoretus: clarum enim est talia non potuisse CS5C tunc,cum nondum nati erant operantes; sed etiam excludit opera futura, qu® a Deo prævisa sunt. Risco enim omnibus opponit vocationem et electionem Dei : alioqui enim vere ex operibus, ct non ex pura vocatione et gratia facta esset hæc electio. Sicuti ex sententia llieologorum docentium, Deum nos elegisse ad gloriam ex prævisis meritis, falsum esset dicere electionem hanc factam esse ex vocante , et non ex operibus : licet enim non sit facta ex operibus actu existentibus, facta est tamen cx operibus futuris cl prævisis, quæ in Dei prœscientia quasi præsentia sunt et existant; vere ergo ct absolute dicendum est, quod hæc electio facta -silex operibus, et non ex solo vouante Duo : pari ergo modo per opera hic, non solum actu exislentia, vel facta, sed etiam futura, quæ a Deo prœvisa, intelligenda sunt.

Nnud*í> ^ro'lll,.l ru.

Nota *tertio,* ex dictis duo hic tacite infert Apostolus. Primum, non esse irrita promissa Dei Abrahæ facta, sed in Christianis, quibus promissa sunt, impleri, lloc enim intendit probare a vers. 0 hucusque.

Secundum est, reconciliationem cum Deo obtingere homini non cx operibus justifias, sed gratis, per Dei vocationem et gratiam. Ex ea enim Deus jam non carnales posteros Abrahæ, sed spirituales filios elegit et vocavit, qui essent filii Abrahæ, ac consequenter justitiœ et benedictionis hærcdcs : hæc enim electio et adoptio est cx mera Dei voluntate, neutrius merito vel demerito; placuit tamen Deo eam Christianis et credentibus dare et consignare, cum œque camdcm Judæis et circumcisis, postcrisque Abrahæ carnalibus dare et consignare potuisset, si voluisset.

Lenitur cicctiOne et voo IH.in et

Nota *quarto :* Non loquitur hic Apostolus, ut dixi initio capitis, do electione ct vocatione ad gratiam prtovenientem, sed ad filiationem, justifiam et salutem. Hæc enim est benedictio et hæreditas Abrahæ, quæ proindo supponit illos nasci filios, non carnis, sed spiritus : filii autem spiritus nasci non possunt, nisi per fidem baptismo renascantur Christiani : hæc ergo præsupponuntur benedictioni et hæreditati, imo et filiationi a Deo jam institut® et acceptat®. Deus enim in filios suos jam adoptare et acceptare statuit cos solos, non qui circumcisione ct lege, sed qui baptismo ct fide Christi spiritualiter renascuntur. Prius ergo natura sic renasci debent, quam a Deo in filios Abrahæ adoptentur. Sicut olim Judæi prius ex Abraham nasci debebant, quam ejus filii secundum carnem esse possent.

Pnr«- nicnUa.

Sicut scriptum est (*Malachite* i) : Jacob dilexi, Esau autem odio habui. — Probat hic Apostolus promissionem qua dixit : Major serviet minori, puta Esau serviet Jacobo, rcipsa impletam esse, ex eo quod Malachias, vel potius Deus per Malachiam, dicit : « Jacob dilexi, Esau autem odio habui. »

Quinto, bora» «iplica» Pfirnj♯ Chr>sc- lo,ni cl

Jacob dilexi. — *Primo,* S. Chrysostomus, Theodorctus, OEcumenius , Theophylactus sic explicani, *q. d.* Jacob ad œternam vitam ct coronam dilexi et elegi : Esau vero in aeternum reprobavi, antequam quidquam boni vel mali actu cire ipsa egissent; quia hujus opera pessima, illius vero operà optima fore prævidi. Sed hoc est contra mentem Apostoli, vers. 11 et 12, Patet enim non opera facta, quæ satis excludit, cum ait : « Cum nondum nati fuissent; » sed futura omnia a Deo praevisa ab eo hic excludi : his enim omnibus opponit unam Dei electionem. Ita S. Augustinus et passim alii.

aUorttflL

Secundo, alii plane ex adverso praedestinationem et reprobationem, saltem quoad primum , effectum, volunt esso ante omnem pnrvisioncm & operis et peccati etiam *originalis, q. d.* Seposita

s^nndi,

omni prævisione peccati, etiam originalis, Jacob, id est prædestinatos, elegi; Esau, id est reprobos, odio habui, id est permisi labi in peccatum ct damnari. Ita Petrus Lombardus, lib. I *Sentent.*, dist. x1 i, et alii.

Tertii, s. ibo- *Tertio,* S. Thomas : a Jacob, inquit, dilexi, id (1Ç| prædestinavi s¡no cjus meritis; sed Esau odio habui,» id est reprobavi ct damnare decrevi, sed ob prævisa ejus demerita. Hinc aliqui sic exponunt, *q. d.* Sine meritis Jacob ad gloriam dilexi ct elegi, et hoc tantum, inquiunt, vult hic probare Apostolus; « Esau autem odio habui, » post prævisa demerita, id est Esau post prævisaejus peccata reprobavi et damnavi. Ponunt enim ipsi duplicem reprobationem : Primam permissivam vel negativam, qua permittitur reprobos peccare et in peccato mori. Hæc prædestinalioni opponitur non contrarie, sed contradictorie, siculi opponuntur misereri et non misereri. Secundam positivam, qua Deus mortuum in peccato reprobat ct damnat. Jam priorem censent fieri ante demerita, secundam post demerita.

puplci reprub.v tío» ue- galha el posi- tiva»

QuuU eipcaitfo Cretani» *Quarto,* Cajelanus et alii multi : « Jacob dilexi,» id est, inquiunt, gratiam talem tamque congruam dare Jacobo decrevi, qua peccato originali omnique alio liberetur, ct ad vitam œlernam perveniat ; « Esau autem » ob peccatum originale « odio habui, » id est sibi permittere decrevi, ut in peccata labatur et damnetur; ct utrumque hoc factum estante prævisa utriusque merita. Huic sensui favere videtur S. Augustinus, *epist.* 105.

Auctoris ICnk'Q- N n io- qaitur ti ¿j,' rcrwn»- dctoium [steti ., ‹li› vhtito- hii M *1 >*io- Est imi- ntujcst, elt tju pl,. »ui. Pro genuino hujus loci sensu nota, ncc Paulum , nec Malachiam loqui de Jacob ct Esau personaliter tantum; sed et vel maxime de posteris eorum. Rursum, non loqui cum de singulis prædestinatis ct reprobis, ncc de dilectione vel electione ad gloriam, ct reprobatione ad infernum ; sed ad litteram loquitur directe Malachias do Pos*cr*s Jacob ct Esau ; aitque illos dilectos et electos esse ad bona potissimum temporalia, præ posteris Esau, ut patet intuenti Malachiam. Nam verisimile est salvatum esse ipsum Esau; et multo magis Job ejusque filios, ct alios oriundos cx Esau (Job enim prognatum esse cx Esau, docent s- Augustinus, Orígenes, Chrysostomus, Ambrosius, Gregorius, Sedulius, Abulensis ct abi, quos citat et sequitur Pineda in *Job,* cap. i, vers. 1 , n. 32). Idem patet intuenti Apostolum hic, maxime vers, præced.; Apostolus tamen ex hac electione Jacobæorum sive Judœorum præ Idumæis ad bona temporalia, allegorico assurgit ad prædestinationem Christianorum præ Judæis ad benedictionem et bona spiritualia.

Sensus ergo est : Quod dixi Jacob prædcstinatum a Deo vocante, cl prælatum fuisse fratri Esau, sive quod « major servici minori, » id palet cx eventu. Ha enim , ut alia priora taceam, evenisse docet suo tempore Malachias, videlicet quod,

4 A(- vio i ü. cum him vos› ° Judroi, qnam Idumœos propter peccata Chaldæis «—sta vlos tradidissem, vos tamen diligens dileclionemque pristinam conscr- vans, cx captivitate Babilonica reduxcrim, et in patriam restituerim : Idumœos autem in vastitate ,et captivitate Babylonica reliquerim, ct eorum terram in solitudinem redactam draconibus habitandam dederim, ut ait Malachias. Ecce hoc est ad litteram : « Jacob dilexi, Esau autem odio habui. » Unde patet hæc verba non referri ad vers. 11, « cum nondum nati fuissent, » quia tunc Malachias necdum scripserat, «Jacob dilexi ; » sed ad illud vers, præced-, « non ex operibus, sed cx vocante dicium est : Major serviet minori.» Quod enim hæc vocatio et prophetia, quæ dicit : a M ijor serviet minori, » vere impleta sit, probat ex eo quod de facto Deus dilexcrit Jacob, postquam is natus est; Esau autem odio habuerit, ut testatur Malachias.

tn' ** ' «pu '°*- Dilexi ergo Jacob, non ex operibus, sed ex mea vocatione ct dignatione, quia ante omnem prævisionem meritorum statui eumejusque posteros eligere in populum et Ecclesiam meam, illosquo ornare bonis temporalibus, adde ct spiritualibus. Ex hac enim mea dilectione secula est tanta Jacobæorum multiplicatio, liberatio ex .Egypto, sustentatio per manna in deserto, ducatus per columnam ignis et nubis, legislatio, instructio, sacerdotium, protectio singularis in mille difileultatibus, tot revelationes, ut Deus inter eos assidue versari videretur, tot victoriis, spolia, tot regnorum ejectis incolis fortissimis possessiones, tot judices, sacerdotes sancti, Prophetœ. Hanc dilectionem in vos, o Judæi, ego Deus vester contiuuo, et in ea pergo, uti ipsemet assevero per Malachiam; cum e captivitate vos reduco in patriam, cumque ibi vos protego, et deinceps protegam evehamque per Machabæos, ac denique dabo vobis Christum Sanctum sauciorum, cum m^re ejus dilecta et electa, cumque Apostolis aliisque primis Christianis et sanctis : hi enim ex Judæis sunt orti. Pari modo allegorica ante omnem provisionem meritorum « dilexi Jacob, » id est Christianos, qui sunt posteri Abrahæ ct Jacobi secundum Iidem et spiritum, donando scilicet eos mea justitia, gratia, amicitia, ac tandem si in ea perseverent, vita aeterna, uti mox fusius dicam.

Ltttr». ¡ ʃ status i™™» vtrbo ſ , / acoji.

Esau autem odio habui. — Id est neglexi. Sic v t,., «t Lia dicitur a Jacobo « odio habita, » id est *ne-* htunlb *(¡leda* præ Háchele, *Genes,* xxix, 31. Sic lue® xiv, n 2d, jubemur odio babero, id est minus diligere ertecci postponere patrem, matrem, uxorem et animam Christo et amori Christi, *q. d.* Non elegi in «fio a». populum et Ecclesiam meam Idumœos, et coegi *"‘‘‹• cos servire Judæis, dedique cis terram sterilem, montes Scir, et proprio eos odio habui, cum ob peccata cos Chaldæis vastandos tradidi et in captivitate dereliqui, quod proprio intendit Malachias.

Dices : Si ob peccata derelicti et odio habili h «m l sunt Idumæi, ergo non cx vocante, sed ex ope- lilw ‘u'J,j0

mu « ribus *odio* sunt habili : quod negat Apostolus fw.t |w vcrs. præced.

hi /r Respondeo : Eliam ante peccata neglecti fuerunt a Deo Idumæi præ Jacobaîis, ut dixi; post peccata tamen proprie sunt odio habiti et derelicti : sed «eque el forte magis peccarunt Judæi quam Idumæi ; unde ct eadem captivitate Babylonica cum eis puniti sunt. Non ergo ex operibus, id est ex discrimine operum fuit quod Jacob dilexcrit, et e captivitate reduxerit; Esau vero odio habuerit et in captivitate reliquerit, cum ulrique hac misericordia indigni essent. Sed hæc discretio et electio Jacobæorum facta est ex gratia ct vocatione Dei, qui Jacob ejusque posteros dilexil ct diligere perrexit etiam post peccata male de se meritos; Esau autem neglexit et negligere perrexit.

r>ntu> tintnm 'J.w rc cnr J l G',' electi. Hinc allegorico tacite infert Apostolus : Sic etiam jam Jacob, id est credentes Christianos, qui sunt Ai** promissionis, ct semen spirituale Abrahæ ct Jacobi, per fidem et gratiam generatos, quasi filios dilexi, quia cos ad justitiam ct viam salutis promovi; Esau vero, id est semen carnis, puta Judæos de operibus et patre Abraham gloriantes ct Christi fidem spernentes, a justitia et salute repuli et rejeci. Ita S. Augustinus, lib. XVI *De Civit.*, cap. XXXV. Idque « non ex operibus, » quia tam Christiani ante fidem, quam Judæi, nulla habebant operum merita : nam ulrique erant in peccatis; sed ex gratia et vocatione Christi, quam amplexati sunt Christiani, idcoque dilecti; respuerunt Judæi, et ideo odio sunt habiti. Apostolus enim hic totus in co est, ct hoc tantum intendit ostendere, cur scilicet Gentes justitiam sint adept®, Judæi vero ab ca sint rejecti et reprobali, uti probavi initio capitis.

Rursum idem patet ex eo, quod hic versus uti et alii præced. clsequentes pendeantet educantur ex vers. G. Omnes enim eo diriguntur, ut demonstrent filios, non carnis, sed fidei et spiritus, ¡iuta fideles Christianos, esse filios cl hæredes benedictionis, id est justitiæ Abrahæ promissæ ; idcoque non excidisse promissa Dei Abrahæ facta, utpote quæ tiliis Abrahæ spiritualibus, non autem carnalibus, promissa et præstila a Deo sint. Hæc autem promissa benedictio facta Abrahæ ejusque filiis secundum fidem et spiritum, non est alia quam justitia et amicitia cum Deo, uti initio capitis ostendi : ergo dilectio hæc Jacobi præ Esau pariter est justitia ct amicitia cum Deo. Nam Deus dilexit Jacob ad hoc, ut eum benedictionis Abrahæ faceret hæredem : « Jacob ergo dilexi, n id est Jacobo et Jacobi filiis secundum fidem ct spiritum, puta Christianis, contuli benedictionem Abrahæ, hoc est, eos in Christum credentes justificavi, sanctiiicavi, et in filios meos adoptavi; aEsauautemodio habui, » id est Idumæos, Judæos aliosquc ¡mídales. qui sunt posteri Abrahæ secundum carne >, ct quoTnnrr-typus fuit Esau, repuli a mea jusbha, sanctitate ct adoptione.

Non ergo intendit hic Apostolus ostendere, ul sr. -b- recte docet Tolctus, annoi.24, cur aliquis in paiticulari, Petrus, v. g., electus sit ad gloriam, Judas vero reprobatus sit ad gehennam. hri pm-

Huic tamen speciali prædeslinationi et electioni nonnulli hæc verba Apostoli sic accommodant : „1 Ante prævisionem meritorum Petrum dilexi, id probiti»- cst, Petro gratiam prædestinationis dedi, scilicet talem, cui prævidebam eum cooperaturum, per- conari scveralurum, ct consequenter salvandum : Judara na- vero odio habui, id est Judæ gratiam non dedi Potest applioiri talem, sed aliam, cum qua prævidebam eum non predarti- perseveraturum, sed casurum et damnandum, licet hoc non intenderem : quia seno et sincere dedi ei gratiam, sicuti dedi Petro, intendens ut ct pj▮▮'▮i- ipse cooperaretur et perseveraret, quod ipse tam lionL facile ac Petrus facere poterat, si voluisset ; sed praesciebam ipsum hoc non facturum, idque ex mera sua libertate. Hæc enim præscientia futur® vel non futuræ cooperationis ct effectus, distinguit gratiam prædestinalionis, quæ datur electis, a gratia communi, quæ datur reprobis. Hæc autem gratia prædestinalionis non datur cx operibus, sed ex gratia et liberali voluntate, proposito et intentione Dei. Verum, uti jam dixi, hic sensus est accommodations, non autem proprie destinatus vel intentus ab Apostolo.

14. Quid ergo dicemus? numquid iniquitas Ven. ii, (Græce iStxía, id est *injustitia)* est apud Deum? — Apostolus hic occurrit tacitæ objectioni : Si Deus sine merito Jacob dilexit, Esau vero illi icqualcra odio habuit; ergo injustus videtur : hoc autem dicere est impium. Respondet Apostolus : adsit , et rationem reddens, atque objectionem solvens subdit :

15. Moysi enim dicit *(Exodi* xxxm, 19) : Mise- Ven. is. RÉBon cujus misereor ,— id est cujus voluero misereri. Est hæc generalis Mosis sententia ubique vera; Apostolus tamen eam applicat ad suum propositum, *q. d.* Prædeslinatio hæc et electio Jacobi præ Esau, et allegorico filiorum fidei Abrahæ, id est Christianorum, præ filiis carnis, id est Judæis, non est cuipiam debita, nec opus justitiæ, sed misericordiæ, ac consequenter mihi liberum ct gratuitum; nunquam ergo iniquum, *q. d.* Ergo nulla est iniquitas in carnalium Judæorum repulsa, et credentium acceptatione ad justitiam, gratiam et salutem, quæ sunt benedictio Abrahæ et semini ejus promissa, quia acceptatio hæc nulli est debita, sed plano est in Dei arbitrio, ut eam det gratis ct gratiose, cui voluerit; non ergo Judæis feci injuriam, cum Gentibus feci misericordiam; potui enim, prout volui, in fide collocare benedictionem Abrahæ : sicut poteram in carnali generatione ct circumcisione eamdem collocare; sed nolui : volui enim tam Gentes, quam Judæos per fidem facere Ecclesiam meam. Quare non genuine, nec ad mentem Apostoli Anselmus hæc sic explicat, *q. d. Cujus* miserebor per vocationem, ejusdem miserebor per

Nntli ia D» ini<iui- Uj, qn.inlo JadxM rejecit, Gralei vero dc- «it-

operationem, id est faciam ut talis credat et recte operetur (1).

Ven. id. 16. IGITUR NON VOLENTIS, NEQUE CURRENTIS, SED jia hn* ju. i . (»i' ;uè. Gihiub' “ferentis est Dei. — Tollitur, inquit Calvinus, hic cooperatio liberi arbitrii, interior per *volentis,* exterior per *currentis,* quia totum opus bonum csl “ miserentis, » id est gratiæ Dei. Respondeo : Verum est, in hac causa et quæslione quam hic agitat Apostolus, tollitur liberum arbitrium, quia hæc causa et quæstio solum Deum tangit, non hominem, uti mox ostendam : ergono illud ipsum in humanis operibus, meritis, consiliis, quæ humani sunt arbitrii et electionis, tollendum est?

Scuota, a' bn ” tii Lt iii<r>ny- "n- *Secundo,* Orígenes, Ambrosius et Hieronymus, Quæst. X *a(l Jlcdibiam,* volunt hæc esse verba objieientis Judæi. Unde et S. Chrysostomus ct Thcodorctus aiunt Paulum his verbis augere quæstionem.

Tertia, Chry^ toíuL " *Tertio,* Photius et Chrysostomus sic explicant : ^on cst v°lent*s› neque currentis tantum, sed etiam Dei miserentis. Verum hoc refellit D. Augustinus, quia sic pariter dicere potuisset Paulus: Non est Dei miserentis, scilicet tantum, sed et hominis volentis, atque currentis; intelligit ergo S. Augustinus id, quod hic ait Paulus, solius Dei miserentis esse. Sed respondere posset S. Chrysostomus S. Augustino, Paulum non pari ratione hoc dicere potuisse, quia potiores partes in bono opere, conversione et justificatione sunt gratia? et Dei miserentis ac prævenientis, non hominis volentis ; hocque tantum hac phrasi Hebraica Paulum significaro voluisse. Hebræi enim ita comparationem suam elferre solent, ut quod majus est affirment, quod minus est negent; ut « misericordiam volo, non sacrificium, » id est misericordiam magis volo, quam sacrificium. Vide *Canonem* 36.

Qtwrta, ttpiica- i.niium bnne iodwthn iinni 'ingulorum, non ° i'cqU *Oliarlo,* aliqui Doctores Scholastici ex S. Augustino, *epist.* 105, aptant hæc ad prædestinationcra singulorum, quæ non est ex operum pnevisione, sed ex sola Dei voluntate. Misereri enim, inquiunt, est dare gratiam congruam, cum qua videt Ilcus hominem cooperaturum ct salvandum : ut autem Deus det talem gratiam nobis, non aliam incongruam, cum qua prævidct nos non cooperaturos, hoc mereri non possumus.

Quinto, Ludovicus Molina ex S. Augustino, *En-*

(1) Dixit Deus hæc, quum Moses rogarci ut Deus so ipsi manifestaret, in signum futuri favoris. Est igitur h. 1. sermo de eximio quodam et plane extraordinario beneficio, cujus non quivis homo potest fieri particeps. Itaque non nfiert hæc Apostolus quasi suæ disputationis alias reddere rationes non possit, nam reddet aliquas (sub finem capitis); sed quod pnus quam co veniat, edomare vult contradictoris audaciam. Nam in tota hac disputatione agit cum hominibus superbis, hypocritis, suamque dignitatem non ex veræ virtutis studio, sed externarum rerum vanitate molientibus; igitur contra hos initio potestatem et jus Det magûa vi ct auctoritate détenait.

chiridii cap. xxxii, exponit: «Non est volentis, scilicet vello; neque currentis, scilicet currere: *P* sed Dei, qui sua gratia et misericordia nos excitat q ,. .u. ad velle cique cooperatur : nam velle etiam nos- !d Irum est; sed præparatur ut velit voluntas, a,?;'*» Domino, » *q. d.* Velle id quod bonum est, hoc, inquam, velle non est virium naturæ, sed gratiæ, U0Dquæ tamen gratia et misericordia non excludit, sed includit liberum gratiæ amplexum, sive liberum arbitrium gratiæ consentiens, et per gratiam operans : est enim hic liber gratiæ amplexus gratiæ prævenientis effectus ; gratiæ vero coopérants et comitantis concausa, vel potius concansato.

Verum ex dictis patet, omnes hacce expositiones directe non tangere scopum et sensum S. Pauli. Non enim ipse hic disputat de causa boni operis, nec etiam de prædestnatione ad gloriam vel ad gratiam congruam; sed disputat de justitia et grata justificante, quæritque unde ea nobis obveniat, an a nostra bona voluntate et conatu, an vero a gratia et misericordia Dei?

Sexto, ergo optime et planissime ad litteram SixU' Anastasius , in *Quast.* S. *Scripturae,* Quæst. LIX, sic explicat, *q. d.* Paulus : Benedictio Abrahæ et Isaac non fuit Esau volcnfis ct currentis in campum ad venandum, ut, cum ex sua venatione comedisset pater, benediceret ei ; sed fuit Jacobi, cujus Deus misertus est, ut in eum caderet, non in Esau, licet is senior esset et primogenitus. Rursum, ut recte explicat Toletus, Jacob bene- TI'«“ dictionem, et ex ea filiationem hæreditatemque Isaaci patris sui, et consequenter Abrahæ avi sui, est consecutus, ut nimirum Abrahæ et Isaaci familia censeretur esse familia Jacob et Jacobæorum, non autem familia Esau et Idumæorum ; idque obtinuit Jacob, non ex eo quod ipse monitu matris suæ volens et currens citius attulit hædum quam Esau, sed quia Deus ita voluit et misertus est ejus, non Esau.

Pari modo allegorico, quod populus Christianus, cujus typus fuit Jacob, ex Gentibus et Ju- l ' dæis adunatus per fidem Christi, in posteritatem Abrahæ reciperetur, ut nimirum ipse esset Ecclesia et populus Dei. et consequenter haeres justitiæ et salutis, indeque haeres donorum Spiritus Sancti, ainieitiæ et protectionis Dei (quæ fuit benedictio Abrahæ promissa); Judæi vero carnales rejicerentur a justitia, ac consequenter a populo et Ecclesia Dei, ut non essent ex amicis et ex filiis Dei; hoc, inquam, non contigit ex voluntate, aut præviis operibus horum, vel istorum ; sed ex sola Dei voluntate, cui placuit in fidf Christi collocare benedictionem et filiationem Abrahæ, ul fideles Christiani sint populus, filii ct Ecclesia Dei ; sicut olim erant Judæi secundum carnem ex Abraham nati, quia tunc ita placebat Deo : nunc autem aliter illi visum est.

Opera ergo quæ bic arciudit Apostolus, qui- Per »[*- busque negat nos meruisse hanc benedictionem " *'

ih son ct jiisfiliam, sunt, non opera ex fide facta, sed
rr 7,'. circumcisio aliaque opera lege Mosaica præ-
t u> scripta, ex quibus Judæi hanc filiationem et be-
7 ncdictionem Abrahæ sibi deberi putabant, sed falso. I nde hisce eorum operibus opponit Apostolus Dei vocationem, dilectionem, misericordiam, gratiam et fidem per Christum exhibitam ct propositam, atque ex hac, non autem ex operibus Mosaici*jam dictis, nos justificari et salvari docet, urget et inculcat. Ilie, enim est scopus totius capitis, imo totius epistolre, uti dixi initio.

lfc»t da Dices : In Christianis fides est dispositio ad jus-
77™ titiaq, ct meretur de congruo ipsam justificatio-
dnpeiiti- nem; nam, ut ait S. Augustinus, epist. 105 : «Ncc
veu r.-n- jpsa remissio peccatorum sine aliquo merito est,
t'Xii'X sccI f,(les hanc impetrat. » Et *epist.* 100 : «Si
E- in, u- quis, inquit, dixerit, quod gratiam bene operandi
mcrcab|r, negare non possumus, imo vero
*.ù v"» gratissime confitemur. » Ergo justificatio non est
gnu», mera gratiæ, ncc solius miserentis Dei.

Respondeo : Nego consequentiam , quia meritum hoc de congruo non aliud est quam dispositio; dispositio autem proprie non dat meritum, nec vim justificandi, sed tantum est dispositio ad justitiam, quia Deus ita voluit, cum posset aliter statuere; quinimo sino dispositione posset nos justificare. Fidelis ergo licet et pœnitens quis sit, gratis tamen et misericorditer, ac indebite accipit remissionem peccatorum, et justificatur, quia ita placuit Deo miserenti. Siculi si rex reis læsæ majestatis daret veniam, restilueretque in suam gratiam et pristinam dignitatem, sed cos solos qui ad aulam regiam venirent et veniam peterent : omnes rei ita veniam adepti, non suo labori aut petitioni, sed regis misericordiæ veniam hanc et restitutionem attribuerent : ita ct hic cum Deo res nostra se habet.

Daune- Adde tí *miserentis* opponi:û *volentis ct currentis,*
110 inter scilicet viribus natura, et suis, non vero opponi
tem Tiri- volenti ct currenti viribus gratiæ et misericordi®
ltu tu- Dei, sed potius illud includere aut prresupponere.
*^OD c,l'm est justificat Deus aliquem. nisi quem nasci secundum spiritum, id est fidelem et pœnilentem viderit. Ilie enim solus est Abrahæ filius, cui hæc misericordia promissa est.

v r«. n. 17. Dicit Scriptura (*Exodi* ix, 10) Piiaraoni : Quia in hoc ipsum excitavite, ut ostendam in te viiit ltem meam. — Probavit Apostolus, vers. 15 et Ili praccd., non esse iniquum quod Deus gratuita electione ct voluntate Jacob dilexerit, ejusque misertus sit, sine illius operibus et meritis.

Ett.ti eb Rie probat secundam antithesis suæ partem, sci-
r> > -7 l'cel £'au °dio habuerit, ct noluerit ejus
i ^misereri, id non ex demeritis Esau præ Jacob
t accidisse, sed ex Dei voluntate, qui noluit ejus
r 77 misereri. Est enim hoc Deo liberum, ut patet in
Bll. Pharaone, quem quia obduratus erat in suis peccatis, sibi suisqne prraulis permisit ct dimisit, ac laudem punivit mergendo eum in muri Rubro : cum tamen misertus sit Nabuchodonosoris et aliorum, qui œquo ut Pharao mali et obdurati fuerunt.

Excitavite; — te, o Pharao, regem constitui, sustinui, ut vertit Chaldæus et Septuaginta, conservavi, permisiquo ut in populum meum tyrannus insurgeres; ut ego vicissim in te, quasi hostem, tot plagis potentissimis insurgerem, tandemque te mergerem in mari Rubro : ut sic omnes meam justitiam ac potentiam agnoscant, timeant ct colant. Ita S. Chrysostomus et Photius.

Aliter Anselmus: Excitavi, inquit, tuam malitiam sopitam per mea signa ct plagas, ut durior fieres. Sic etiam explicat 1). Thomas ctS. Augustinus, lib. III *Contra Julian.*, cap. ir.

Ut ostendam in te yirtuteh meam.—Nota: Hæc Pnsau. non prima et prrecipua, sed una inter alias ct ultima causa fuit cur Deus cxcitarit Pharaonem. r>.„„ ct. Prima enim causa fuit, ut Pharao Deo creatori eiurit suo obediret, et bene beateque viveret, qui finis est omni homini a Deo prostitutus; sed quia prrevidebat Deus eum contumaciter monitis suis ct potentini obluctaturum, hinc hanc ejus malitiam ordinavit ad suam gloriam, ut eum per iniraculosas plagas castigando comprimeret, corrigeret et converteret. Sed cum iis magis indurari cerneret, plagas plagis addere decrevit, et tandem cum suis mergere eum in mari Rubro, ad hoc, ut bæ plagæ ct clades omnibus hominibus Dei virtutem, non longanimitatem, utinterpretatur GEcuinenius, sed ut Græcc est, Jútxuw, id est *potentiam,* ob oculos ponerent, atque impiis ct rebellibus metum Dei incuterent.

Nota, Pharaonem et impios tolerari a Deo pri- impii
maria voluntate ad hoc, ut so corrigant ct sal- ,**
ventur. Id enim docet Paulus, *Roman,* n, 4. Vocula lerantnr ut .j.
ergo *ut* hic eventum vel causam remotam signi- ventur.
Ccat, uti jam explicui. Vide *Can.* 21.

18. Elico CUJUS VULT MISERETUR, ET QUEM VULT Vers. 18.
indurat. — Hinc horrendum suum dogma de re- nórren-
probatione ct prredestinatione deducit Calvinus; docclquo quod Deus post lapsum Adæ, ut eflica- 77 j,
citer singulos electos elegit ct destinavit ad glo- prad».
riam, quasi ad finem suum, ct consequenter cos- toutfooa
dem destinavit ad fidem ct gratiam quasi ad me- bjUoo*
dia tali fini congrua: ita pariter singulos reprobos ante omnem prrevisionem operum ct demeritorum destinavit ad preñas retemas, quasi ad finem suum, ct consequenter eosdem destinavit adactus malos, quibus has poenas mererentur; atque cx hac prredestinatione, inquit ipse, manat cxcculio efficax gratia» et glorile in bonis ct electis, in malis vero ct reprobis manat certus et necessarius lapsus in peccata quaelibet, atque in iis obduratio, excæcatio, mors et damnatio reterna, ita ut homo in negotio salutis vel damnationis sure reter* nre nihil libere agat, sed agat actus ct adactus in omnibus a Deo : perinde ac agitur et adigitur globus a rotanto, securis a secante. Jutum a figulo, cui reniti nequit, imo n quo t ningit,

quam agitur et patitur. Iloccsl fatum Calvini longe generalius, i (fictu jus et violentius fato Stoicorum.

FJnm Cilvini violentii»* fato stoicof. t tur.'

Verum si hoc fatum demus, ut taceam illius impietatem in Deum, recto reprobi dicent cum Luciano in Jove *confutato :* « Si Parca omnium rerum est causa : ergo si quis patrem occiderit, •'«rea in culpa est. Si Minos recte velit uti judicio, multo æquius fatum pro Sisypho puniet, et Parcam pro Tantalo. Quid enim illi injusto egerunt, quando jussi dicto audientes fuerunt? » Sæpe mirari soleo , quomodo tam atrox bla^phemia, tam horribilis sententia, imo quævis aliæ hominibus a Calvino persuaderi potuerint; cum ex hoc uno quasi ex ungue leonem agnoscere possint ct debeant. Hinc enim sequitur, ut alia omit-

Abcnrd.l quiintnr a eu- vii i hi- ¿.¡'.b" Uouc.

,am' h°ra›ncm necessario velit nolit peccare, quoties pcccat; necessario blasphemare ct exe- crar¡ Deum, quoties blasphemat et exeeratur ; ac consequenter omnes cos qui damnantur, damnationem hanc non potuisse avertere, sed necessario et inevitabiliter damnari, et aeternis ignibus cruciari. Hoc enim Dei decretum pnevium, quod ponit Calvinus, homini reprobo est inevitabile et in< lodabile, ejusque pariter cxcculio ineluctabilis est.

Imo ex hoc ejus principio ct fato sequitur non hominem, qui tantum motum Dei necessario recipit, sed Deum solum, qui motum imprimit, te ad actum malum impellit et prædclcrminat ex mera et libera sua voluntate; Deum, inquam, solum causare actum peccati; ct consequenter sohim peccare. Quæ est blasphemia a sæculis non audita, nimirum quod aliquis Deum, qui ipsissima est bonitas per essentiam ct omnis boni fons, faceret omnis malilitn fontem, id est ex Deo faceret dæmoncm, hoc nostro saeculo fecit Cal-

jtirMn ”'l'

impiit.it«

vinus. 0 tempora! o monstra! horruit hoc Manes ct Manichaei, ct no Deo bono tam essent in-

1Ui'

li i.V.'t' Caliinu»

jurii, illi Deum quemdam malum opposuerunt, «piasi fontem omnis mali. Longe hoc erat tolera- bililS.

duiHf ut Li- icm ;.nati.

Omitto quod hoc fatum Calvini hominem in desperationem adigat : si enim quos libuit Deus damnationi et gehennæ addixit, sino ullo pra'- vjso coruna demerito ; quis non timeat, non percellatur? quis non semper anxius decretum hoc Dei capiti suo imminens suspiciat, dicatquo : Quid si Deus damnationi me addixerit? quis scit an inter reprobos me collocari!? Si ita est, actum est do me : perii, æternum ero miser ct damnatus, ut quid do bona vita laboro? pereundum mihi est, imo peccandum. Ad hoc. urgeor Dei fato, cui reluctari, a «pio me subducere tam est impossibile, quam contra Deum pugnaro.

Pulchre cl graviter S. Augustinus, cap. xxni *Da Gratia ct Libero arbit.:* « Deus, inquit, reddit mala pro malis, quia justus est; bona pro malis, quia bonus est; bona pro bonis, quia bonus ct jushw est : solum non reddit mala bonis, quia injustus non est. »

Nota : t» *reddit* non prædcflnit, non ptwveirit, non prædeterminat. Qnod ergo ad verum et orthodoxum sententi» Paulin» sensum attinet, putant aliqui hanc ejus illationem : « Ergo cujus vult miseretur, et quem vult indurat,» non inferri ex mente ipsius Panli, sed ex mente Jnd eorum, Paulo adversantium ct obstrepentium, q«ii hanc sententiam, quasi ingens absurdum, ex dictis Panli colligant, illiquo objectent. Ita censent Orígenes et Hieronymus *ad Ilcdibiam,* Qurest. X.

ErenH- *^r , X -.r, *j^at.* «

Verum non hæc, sed proxime sequentia verba e^se objicentium Judæorum, patet ex iis ipsis. Sequitur enim : a Dicis itaque mihi,» etc.

Dico ergo : Apostolus hic ex illo testimonio, « Miserebor cujus misereor.» scilicet Jacobi, et all- orice populi fidelis, sive Christiani, quem dib xi, infert : « Ergo cujus vult miseretur. » Ex illo vero, a In hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam, » infert et colligit : « Ergo qunm vult indurat, » scilicet Pharaonem ; et per consequens non ex operibus, sed quia vult, odio habet Esau, et allegorico carnales Judæos, quos repellit a benedictione Abrahæ. Hoc enim est, quod toto hoc capite probare contendit, scilicet Dei voluntate credentes adseitos, et Judæos repulsos esse a benedictione Abrahæ. Omnes ergo hæ sententi» pendent, et connexæ ac concatenatæ sunt cum vers. 13; deducuntur enim omnes hæ antitheses cx prima illa vers. 13 : « Jacob dilexi, Esau autem odio habui, » iiliusque probatio ct explicatio sunt.

Omo» r.-ii suni cum versu 13» eon p» eipU-

Nota primo : Deus « indurat, » id est indurat proprie, ct consequenter odio habet, ut Esau, et punit ac punivit, uti Pharaonem; ad hos enim omnes jam dictos . puta Esau, Pharaonem, ele., se extendit t í *indurat* per mctalepsin.

Nota s-. undo : Deus indurat peccatorem . quia ejus non miseretur, sed eum in sua duritia et peccatis relinquit : eamque aut indulgendo aut flagellando augeri permittit, opponit enim Apostolus hæc duo misereri et indurare. Ergo indurare est non misereri : cura ergo misereri sit liberare a peccato (peccatum enim maxima est ¡ni- seria, quæ maxima indiget misericordia) ct justificaro, sequitur, quod non misereri sive indurare, sit idem quod in justitia ct peccatis duritiaquô sua peccatorem relinquere et negligere : sic enim se explicat Apostolus vers. 22. Nam peccatores se sua malitia proprie et directo obdurare docet Isaías, cap. i, IG, et David, *Psalm.* xciv, 8. Idem patet in Pharaone, qui in Scriptura quasi speculum ct exemplar obdurationis proponitur, dc quo proprie hic loquitur Apostolus. Quod enim Pharao non a Deo, sod a seipso suaquo malitia proprie et directe sit obduratus, demonstratur,

P^mta- t»m ni- !a «» qo» n ›a Uil*'n!n' p'J¿. u› «lia-

Primo, ex eo quod Dens, misso Moyse, Pharaoni decies præcepit dimissionem populi Judaici; ergo voluit ut missum laceri populum; non ergo eum obduraro voluit. Hoc enim proprio velle, est

r “ ‘

velle efficaciter nt Pbarao nolit populum dimittere : velle autem ut dimittat, idque praecipere, ac rursum efficaciter id nolle, ideoque obdurare, manifeste inter se pugnant. Rursum, si Dei voluntas erat obduraro Pharaonem, ergo Pharao ei se conformans non peccabat : Dei enim voluntas omnis *bonæ* voluntatis mensura est.

Secando, Deus reluctantem Pharaonem gravissime punivit; atqui « Deus non cst auctor eorum , quorum est ultor, » inquit S. Fulgentius, lib. 1 *ad Monimum,* cap. in.

Tertio, Pharao ipse paulatina Deo, Moysi ct Hebraeis cessit, dum *primo,* cos sine prolibus et armentis; *secundo,* cum prolibus, sed sine armentis; *tertio,* omnino cum suis abire permisit ; ergo ipse se flectebat et obdurabat; quin vero Pharao ipse non tam impius fuit ut duritiei sum causam in Deum evomeret, sed sibi earn tribuit, *Exodi* cap. s, vers. 16 : « Peccavi, inquit, in Dominum. »

c«irinn> pbar» m. obdant» lapirii iniwt.

Quod enim Calvinus Deum culpa liberare con- ,ent^al» peccatum Pharaoni, obdurationem Deo tribuendo, tam impie quam imperite id facit : si enim durities Pharaonis peccatum cst, cur pariter peccatum non sit obduratio, quæ duritiei est causa? Causa enim ad peccatum impellens utique peccat, *Joan,* yhi ; 34, *Rom.* i, 32; et vel maxime tunc, cum efficaciter impellit, ut ei altcr resistere nequeat. At instat Calvinus : obdurare in Deo non esse culpam, quia justum hoc Dei judicium est; sed frivola est et inanis hæc larva, si enim durities culpa cst, quocumque fine, quocumque judicio ad cam impellas, culpam admittis : quod enim in se malum est ct culpa, nullo fine licet, ideoque non justum est hoc, sed impium Calvini judicium ; tantumque est dicere ac si aperte pronunties : Deus peccati auctor est, sed hoc fine, ut judicium suum et præcedentium peccatorum vindictam exerceat.

rbirsoni ntinwm Wbait

Quarto, non Pharao tantum sibi, sed ct Scriptura culpam ct obdurationem eidem tribuit, cum cnm jam immunem ct liberum a pcena, ad ingenium sponte rediisse narrat *Exodi* vm, 15 : « Videns, inquit, Pharao quod data esset requies, ingravavit cor suum. » Et cap. ix, vers. 34 : « Videns Pharao quod ccssasset pluvia, auxit peccatum, ct ingravatum est cor ejus, » id est, ut habetur in Uebrao, mb *iachbcd libbo,* id cst *aggravavit ipse cor suum*. Idem patet cap. vili, vers. ult. in llcbrao. Unde quoties noster Interpres in *Exodo* vertit, « ingravatum cst, » accipe, ingravavit se cor, id est voluntas Pharaonis ; sic enim llcbraa ubique vertas. Ipse ergo Pharao 1> » proprie ct positive sc induravit, Deus vero per- J'rf, missive et negative : quia cum voluntatem ejus *f* tn sua manu contineret, illam a malo non com- b-i i î pescuit, sed illi laxavit frena, ad Hcbraorum u ' T oppressionem: sicut quicanem venaticum funibus i xn» ligatum tenet, in leporem cum dicitur immittere, ‘‘‘ si eum vinculis sobmL, ct jn leporem farri sinat. P'irsum Deus subtrahendo et suspendendo flagella sua, quæ Pharaonem molliebant, cum induravit, quia, iis cessantibus, ipse mox ad ingenium et duritiem suam rediit. Quando enim Deus f/ V, plagas infligebat Pharaoni, Pharao promittebat quod dimitteret Ilcbraos ; quando vero plagas subducebat, rursum indurabatur Pharao. Unde 3 *Exodi* vili, 15, dicitur : « Videns Pharao quod data esset requies, ingravavit cor suum. » Ita Anastasios Nicenus in *Quaestionibus S. Scripturas,* quæst. XXIX.

tteu f> intonili riww.

Addo : Sicut pueri nequam verberibus fiunt duriores, sic ct Pharao verberibus Dei indies factus est durior. Unde sicut praeoptor flagellando puerum pervicacem, dicitur cum flagellis suis obdurare, magisque pervicacem efficere : ita Deus suis plagis dicitur indurasse ct durius reddidisse cor Pharaonis durum et pervicax, non effectivo, sed objective, id est non officiendo ct immittendo illi duritiem, sed objiciendo flagella, quibus ipso magis scipsum obduravit, fortiusquo Deo restitit. Ita explicant hunc locum Patres omnes et interpretes Catholici.

Misere- ,,t, et signifi ca «piiri- ‘,tj‘ D,‘ y on,il'

Nota *tertio :* « Misereri» me in Apostolo generale est; sed Apostolus illud applicat Jacobo, quod scilicet Deus c captivitate Babylonica cum reduxcril ; et allegorico credentibus, quod scilicet ipsi a servitute peccati a Deo gratis sint liberali et justificati, ut dixi. Poterat enim Deus, si voluisset, crcdentes, imo et pœnitentes, non justificare, id est eorum non misereri.

Ama- a^lll** ’the^a Pauli m

Nota *quarto :* Ut omnia dicta in unum colligamus, hæ omnes antitheses, quas Apostolus vers. 7 hucusque conglomerat, applicandæ ct explicandæ sunt per hoc, quod Christiani, qui sunt filii spiritus, promissionis, gratiæ ct fidei, credendo in Christum ciquc obediendo, benedictionem Abrahœ, id est justitiam, sint adepti : Judæi vero, qui sunt filii carnis, id est carnalitcr nati ex Abraham , quique cx operibus vi legis ct natura factis, id est humanis et carnalibus, justitiam quærebant, eamque parere ct producere contendebant, repellendo fidem Christi, a benedictione pariter ct justitia, ac via salutis sint repulsi. Quod ut clarius demonstrem, applicabo singulas antitheses.

Primi ’, tio.

Prima est, vers. 7. Non Ismael filins carnis, sed Isaac filius promissionis æstimatur filius Abrahœ et hærcs : sic non Judæi filii carnis increduli, sed Christiani credentes, quasi filii promissionis æstimantur filii et hærcdes benedictionis cl justitiæ Abrahœ.

secoli

Secunda est, vers. 13 : « Major serviet minori,» id est Judæi postponentur et servient Christianis.

Tertii,

Tertia cstibidem : «Jacob dilexi,Esau odio habui,» hoc est Christianos credentes dilexi, Judíeos incredulos odio habui.

Qairu,

Quarta est, vers. 1G : « Non cst volentis, ncque currentis, sed miserentis Dei ; » id cst, justitia uon est Judæi volentis et curroutiv ad eam naluræ

viribus ct operibus, sed est Christiani credentis, cui Deus justitiam misericorditer largiri ct donaro voluit.

Qtlou. *Quinta* est, vers. 18 : « Cujus vult,» v. g. Isaaci, Jacobi, Nabuchodonosoris, a miseretur; quem vult, » v. g. Ismael, Esau corumque posteros ct Pharaonem, « obdurat. » Id est, Deus miseretur populi Christiani fidelis, dando ei justitiam; Judæos vero fidei rebelles indurat, id est in sua Injustitia, duritia, rebellione permittit ac deserit, et a vera justitia ac salute arcet et repellit.

Seiu *Sexta* est, vers. 21, 22,23, ubi Apostolus Christianos credentes vocat «vasaio honorem, ctvasa misericordia!; » Jndæos vero incredulos vocat vasa in contumeliam, vasa iræ, apta in interitum.»

If™» h «top»» ot toicu- det» Ubi nota *quinto,* Judæos semper hic accipi debere incredulos, ct fidem Christi repellentes, suæiIuc legi insistentes : sicut in Christianis involvilur acceptatio fidei et gratiæ, et obedientia erga Christum ; nec enim Christiani electi sunt ad jusdiinui'e-'tiliam, nisi prius prrovisa fuerit eorum fides et tos. Ju- obedientia : nec Judæi ante rejecti a justitia, in- \in iIuam prævisi sunt fidem ct gratiam Christi rcniteli». pellere. Sicut ergo in Christianis fides presupponitur eorum dilectioni ct benedictioni, id est justificationi, ita in Judæis semper includitur et præsupponilur eorum incredulitas, quasi objectum odi', "b incredulitatem enim suam a Deo rejecti et odio habiti sunt : ita ut a parte rei prius sit eos esse incredulos, quam odio haberi a Deo ; siculi vice versa, prius est Christianos credere et obedire Christo, quam diligi et justificari a Deo. Hæc est ergo perpetua antithesis Apostoli, quam tot probat exemplis: nimirum, « Judæi increduli repulsi sunt a justitia, Christiani vero credentes justitia donati sunt. » Ad hanc omnia colliniant, per hanc resolvenda sunt omnia, hic est scopus, hæc mens Apostoli.

Miseri- MiJia n' 61/ eoMtitw « joui- Kota scx,° ' Apostolus utrumque horum dicit factum esse ex vocante ct miserente Deo, non ex °PC,'*^US præviis : quia quod credentes justificontar, alii vero non credentes repellantur a justitia, est inisericordiæ Dei, cui placuit in fide constituere justitiam , ct credentes gratis justificare; cum potuisset non credentes in Christum justificare, et alia in re justitiam constituere, aliumque justificationis modum praescribere , v. g. circumcisionem, aut naturalem descensum ex Abraham, milleque alios modos, quos Deus ipso habet in thesauris suæ sapientiæ et providente.

ApMto* lu» hic d/wj- tioofccn- Fnu nl Ex dictis clarum est, Apostolum non agere hic dc vocatione congrua vel incongrua ad primam Sratiam VCl gloriam; nec de gratia efficaci, vel inefficaci : sed agere de vocatione ad juslitiam.

gnu. Kota *septimo :* Apostolus primario hic intendit ostendere, quod Isaac Ismaeli, Jacob Esau fratri suo, id est Christiani Judæis sint prælati et prædilecti, non esso ex meritis eurum præviis ; sccundario tamen ostendit, quod Ismael, Esau et Judæi sint odio habiti, id est neglecti, postpositi ct repulsi a familia, benedictione et justitia Abrah®, id non accidisse ex eorum demerito prævio ; prævio, inquam, ante fidem vel repulsam fidei, quasi in judaismo demeruerint præ Gentibus repelli, sed utrumque hoc fuisse voluntatis et electionis Dei, qui ante omne meritum utriuslibet voluit Isaac præ Ismael censeri et esse filium et E'Mto hæredem Abrahæ, ac Jacobum præ E=au benedici l ab Isaac, ejusque ct per illum Abrahæ censeri filium et hæredem; ac consequenter utriusquo pos- *a tin-* *teros,* Isaacidas scilicet et Jacobæos, præ Ismaelitas pri‘ et Idumæis, filios esse et hærcdes Abrahæ.

Si dicas, postea Idumæos odio esse habitos ob ‘) m peccata, cum, ut ait .Malachias, capti et eversi|^|'*.’ sunt, respondebit Paulus, et Jacobæos peccasse, tu. ct captos esse ob sua peccata. Non ergo ex operibus et demeritis, in quibus erant pares, hi præ illis dilecti et reducti sunt ; sed quia hos, et horum parentes præ illis dilexit et elegit Deu* in populum ct Ecclesiam suam. Similiter quod Pharaonem præ Nabuchodonosore et aliis induravit, id est in sua malitia et duritia reliquerit et oppresserit Deus, non fuit ex demerito Pharaonis, quasi durior et deterior fuerit Nabuchodonosore ct aliis similiter obduratis : sed quod voluerit Nabuchodonosoris misereri eique regnum restituere, Pharaoni noluerit Ita plane in sensu alie- Smm gorico (quem maxime hic significare intendit Apostolus, ita tamen ut priorem sensum littera- ‘L” „:Bi. lem tantum obiter quasi perstringat, et pnrsup- t ‘ » ponat sua? allegoriæ), quod Judæos incredulos p' ’* præ Christianis credentibus repulerit, et odio habuerit idem Deus, non fuit ex demeritis præviis, quasi Judæi in judaismo præ Gentibus in gentilismo id demeruerint, cum utrique fuerint in peccatis, et magis Gentes; sed fuit ex voluntate Dei, qui voluit credentes eligere ad justitiam, incredulos ab ea repellere.

Si ergo quæras cur Christiani electi sint ad justitiam, Judæi vero ab ea repulsi? Respondet Apostolus, vers. 30 et scq., quia Christiani fidem Christi amplexi sunt, Juda?i eam repulerunt. Si pergas quærere eur Judæi fidem repellentes rejecti sint, Christiani vero ampleclentes fidem electi? Respondit semper hucusque Apostolus causam esse, quod Christiani credentes sunt filii promissionis, quos elegit Deus, eisque promisit misericordiam, puta justitiam : hoc est, quia pla- riiciit cuit Deo in fide Christi collocare benedictionem Deo in ct filiationem Abrahæ, ipsam scilicet justitiam ; ¿do non autem quia Gentes hoc meruerunt, vel Ju- Christi dæi in judaismo demeruerunt, aut meruerunt ea colloca» privari præ Gentibus. Ecce hoc est quod toties 1W per tot sententias hic volvit, revolvit et inculcat Apostolus.

19. Dicis itaque mihi : Quid queritim? v.n. ia. — Græce (Aia.?«rat, i**J** est *quertlur, conqueritur;* non autem quæritur, conquiritur, licet ita legat

et intelligat S. Thomas. Est occupatio querula. Objiciet enim quis : Si Deus a cujus vult miseretur, et quem vult indurat, » cur ergo queritur, conqueritur et succcnsct Deus Pharaoni aliisquo impii' per Prophetas, cosque punit? Ipse cnim Deus, ut ais, o Paule, eos indurat.

Voli stati enim ejus quis resistit? — aut, ut Græce est, ¿vOiçrju, id est restitit unguam. Hanc objectionem Apostolus primo retundit objectu absoluti dominii et majestatis Dei, contra quam nemo queri possit aut debeat; deinde directe illi respondet vers. 22.

c .u» *oiutu a d. mi- t n' ct rn rm- l*711 i- im-pn- * › nen qu/ri.

Nota : statini illi respondere potuisset Paulus, ,1euni ías,c queri de impiis, quia propria voluntale peccant. Verum quia agit contra superbos et querulos impios, qui irreverenter et arroganter queruntur, seque opponunt Deo, Deique volunlati ct judiciis; hinc primo, eorum superbiam et superbam querelam retundit objectu reverenti® et celsitudinis divin®, maxime quia hoc ipso, licet non respondeat ad ipsam eorum interroga-'ioncm ct objectionem, ad originem tamen et causam ejusdem respondet.

Causa hæc est, quod impii nolint subesse voluntati divin® ejusque imperio, illudque vellent excutere si possent, utpote per quod sciunt se plectendos et damnandos. Dicunt ergo ipsi : Si Deus cujus vult miseretur, ct quem vult indurat, quid mirum est nos esse miseros et induratos? voluntate enim Dei tales sumus : voluntati autem ejus quis resistit? Hanc causam aufert ct elidit Apostolus dicens, voluntatis divin®, utpote sapientissiin®, optim® ct cminentissim® a creatura non esse quærendam rationem; neminem cnim de ca queri, vel illi obstrepere, debere, sed illam omnes silentio vencrari, iliique summa humilitate ct reverentia se submittere debere. Ait ergo :

Ve-< :<▮. 20. O homo (Græce lavsrqt, *atqui o homo),* tu QHS ES, QUI RESPONDEAS DEO? — PulcllTO S. GrCgorius, lib. IX *Moral.,* cap. vin, inquii: « Despondere Deo non posse convincitur, qui homo nominatur; qui per hoc quod de humo sumplus est, judicia superna discutere dignus non est. »

l'<...«i. 21. Numquid dicit figmentum ei qui se finxit : Quid me fecisti sic? An non iiaeet potestatem FIGULUSLUTI, EX EADEM MASSA FACERE ALIUD QUIDEM VAS IN HONOREM, ALIUD VERO IN CONTUMELIAM? — Pergit Apostolus retundere ct reprimere importunam et arrogantem impiorum contra Deum objectionem, dicens quod non magis Deo factori et creatori suo resistere vel oggannire debeant, quam lutum figulo.

Nola prono: Apostolus hic Deum comparat figulo, ct homines luto, non quasi homines, æque ac lutum, electione el libera voluntate destituantur; contrarium enim hic significat Apostolus, ver,. et vers. 21, et quia alioqui pari ralione homines, lutum, anima ct ralione carerent, inquit S. Cbiysvrrtoinus; sed ul significet quod homines non magis Deo miserenti vul induranti, punienti vel præmianti obstrepero debeant, quam lutum figulo, ut statini planius ostendam. Ad hoc enim tantum inducitur hæc s-nr» figuli et luti similitudo ; nam alludit hic Paulus ad *Jercm.* xvui, 6, ubi sic ait Dominus : « Ecce sicut lutum in manu figuli, ita et vos in manu qi› '• mea, » *q. d.* Sicut vas luteum est in manu figuli, ‘ ut illud frangat, ct ex eo faciat aliud vas, vel i' . ’ prius renovet : sic et ego vos, o Judæi, a me des- 1 ‡ tinatos Chaldaico excidio, si pœnitueritis, refor-c'ls”n' mabo, mutabo sententiam, et calamitatem vestram in felicitatem convertam : ita Thcodoreliis, ut ex vasis contumeliae, id est ingloriis, fiatis vasa in honorem, id est honorifica.

Nota *secundo :* S. Augustinus et alii censent An n-(Apostolum hic loqui de massa, id est communitate hominum non tantum originali, sed et acinali peccato respersa (loquitur cnim hic Paulus ato r-». de impiis ct incredulis Judæis), ex qua hos Deus liberat et eligit ad gloriam, alios relinquit etaj¡„’vl destinat ad prenam æternam. Da S. Augustinus, i» lib. I *ad Simplician.,* Quæst. II, et Fulgentius, *ad Monimum,* lib. I, cap. xxvi. melina’

Ubi adverte : ex massa peccati originalis, Deus n' » non intendit positive facere aliquem vas in con-ll'ÿ' * tumeliam, uti demonstravi vers. 13, sed tantum ,^to^ permissive; imo Deus intendit, quantum est ex parte sua, omnes ex hac massa co™'inta et perdita eripere ct salvare per Christum. ‘ideo enim Christum mediatorem omnibus dedit, volens quantura est ex parte sua, ut per Christum omnes salventur. Ex massa vero et complemento peccatorum actualium , qua» peccatores ipsi faciunt ct adjiciunt peccato originali, etiam positive facit Deus vasa in contumeliam ; quia destinat eos ad pœnam et opprobrium æternum, quos videt in peccatis hisce suis mori. Ex hoc ergo Non Apostoli loco etiam juxta mentem S. Augustini * intellecto, non recto elicitur aut concluditur Deum aliquem reprobasse, vel decrevisse a regno Dea® A calorum excludere ob solum prævisum peccatum originale ejus, vel ante actualia ejus peccata, <7¡;Lik in quibus prmvidebalur ipse moriturus. Imo Gre- «liquo» gorius de Valentia, *part.* I, *Quast.* XXIII, puncto 3, col. 4G3, docet ad hanc perditionis massam ex mente S. Augustini pertinere, et in eam recidere cos, qui post originale peccatum sibi remissum, actualia peccata committunt. Hoc est enim quod ait S. Augustinus, *Enchir.* xxix : « Creatura rationalis qu;e in hominibus erat, peccatis atque suppliciis, et originalibus, ct propriis lota perierat.» Et *epist.* 105 : « Una, ait, est ex Adam massa peccatorum et impiorum, in qua et Judæi et Genios, remola gratia Dei, ad unam pertinent conspersionem. n Lib. I *ad Simplic.,* Quæst. 11 : « Propter hoc, ait, inexcusabilis est omnis peccator, vel reatu originis, vel additamento etiam propri® voluntatis. » El paulo post: « In vasis, inquit, propter maritum mass® , in contumeliam debitam factis (id est, in omnibus iis qui ob peccatu

destinati sunt ad gehennam) iniquitatem damnaro novit Deus, non facere. » Et lib. LXXXIII *Quast.*, Quæst. LXVIII, docet reprobos non posse dicere Deo : Cur me fecisti vas in contumeliam ? quia jam sunt massa luti, id est peccati, post Addi praevaricationem. Et concludit : « Si vis hoc posse dicere Deo : Cur me fecisti? noli esse lutum, sed fieri filius Dei per ipsius misericordiam. » Quocirca graves theologi, ex mento S. Augustini, censent Deum neminem reprobasse, id est cerio exclusisse, et destinasse gehennœ, nisi post prævisum ejus finale peccatum, quod scilicet, in originali, vel actuali peccato moreretur. Audi Cardinalem Bellarminum, lib. II De Gratia *ct Lib. arbitr.*, cap. xvi : « Dicimus, inquit, causam reprobationis esso prievisionem peccati originalis vel actualis ; quia non omnes Deus reprobat propter originale peccatum, cum illud vero nonnullis reprobis per baptismi gratiam remittatur; sed alios propter originale tantum, ut parvulos non baptízalos; alios propter actuale tantum, ut baptízalos adultos; alios propter utrumque, ut infideles adultos, de qua re vide Augustinum, De *Correp.ct Grat.*, cap. xin, et Prosperum, in *Hcspons.* ad cap. ii Gallorum. » Verum quidquid sit de hac massa peccatorum, eoruraquo electione et reprobatione, dico de ea non loqui hic Apostolum.

teras et ut ergo genuinam Apostoli mentem explicem,
Xw. assero Dcum tantum in eo comparari hic figulo, quod, sicut figulus potesi ex eodem luto facere vas unum in honorem , aliud in contumeliam ; ita Deus ex eadem massa hominum, cujus vult miseretur et quem vult indurat. Cujus ergo miseretur, id est quem a peccato liberat et justificat, uti Christianos credentes, hos facit vasa in honorem : quem vero indurat, uti Pharaonem et Judæos incredulos, hos facit vasa in contumeliam; sed siculi Deus positive et directe miseretur, sic positive et directe facit vasa in honorem: et sicut permissive ct indirecte tantum indurat, sic permissivo ct indirecto tantum fceit vasa in contu-
Onid Me moliam. Non ergo vas in honorem hic est clectus ad gloriam, neo vas in contumeliam est re-
«ufaAoi probatus ad gehennam; sed vas in honorem est justificatus, vas in contumeliam est impius qui
iZÌ® 51 *n Pcccnto-

i- Posset secundo, ri *misereri* temporaliter accipi
l'u¡bx pi o dare bona et præmia temporalia, qualia Deus dedit Jacobo et Judæis; *indurare* vero per metalepsim, ut dixi, pro punire ct malis afficere, ut plagis affecit Deus Pharaonem. Unde Tolctus censet Apostolum hac similitudine tantum vello significare, quod Deus pro libito nulla alia causa ex jure dominii summi et potentia) eminentissima!, quam habet in homines, possit quœvis bona vel mala cuilibet immittere, sicut figulus pro libito va<a facit aut vilia aut honorifica, el sic vas in contumolinm non est peccator formaliter : sic enim Deus non facit vas m conlumeliam ; sed est is cui Deus pmnaa et mala irrogat, uti Pharao, Esau, Judæi : contra is est vas in honorem, cui Deus bona et beneficia confert, uti Jacob et Christiani. Sed prior sensus quem dedi, pressior est, profundior et præcedentibus magis connexus.

Denique in hac antithesi Græce elegans c<t pa- s"
rnnoinasia. Vocatur cnim «u5k th xxi «ouúx ı
il; òriuiav, id est *ras demris* et *vas dedecoris.*

Tropologice nota : Lutum est homo, quia ex limo factus, ut cum timore et humilitate Deo se subdat, in cujus manu est status noster, doria, diviliœ, virtus, salus et omne bonum nostrum; nimirum ut discat homo totus pendere a Deo, quasi figulo suo, iliique se totum restituat, cujus potestatem effugere non potest. Sic ergo hac phrasi s ' >
tacite jubet et monet nos Deus, ut cum *Jercm.* ¿
cap. xvnr, jam citato, sæpe descendamus ad do- n >j
mnm figuli, ut videamus originem patris nostri Adami ex luto, hebraico Adami ex Adama, lutei ex luto, nobisque dicamus : Quid superbi^, terra ma et cinis, imo lutum vilissimum, quod pecudum pedibus calcatur?

Secundo : sicut lutum tantum est lutum, sed ex manu figuli hanc vel illam formam sortitur : ita homo cx sua humo nil nisi humum et lutum habet; sed ex Deo habet quod sit homo rationalis, dives, nobilis, sapiens, felix, gratiosus. Deus enim cuique dat suam formam, et *a* cuique dividit sua dona prout vult, » *Ecdi.* xxxiii, 14; ipse cnim fecit nos non ipsi nos.

Tertio : hinc sequitur quod quisque sua sorte contentus esse debeat ; sicut enim lutum non potest dicere figulo : Cur me fecisti sic? sic nec nos Deo dicere possumus : Cur nos fecisti pauperes, ignobiles, rudes, infirmos; illos vero divites, nobiles, sapientes, validos et fortes ?

22 et 23. Quod si Deis volens ostendere iram , v -
ET NOTAM FACERE POTENTIAM SUAM , SUSTINUIT IN MULTA PATIENTIA VASA IRE, APTA IN INTERITUM : UT OSTENDERET DIVITIAS GLORIE. SU.E IN VASA MISERICORD1.E, QU E PREP IRO IT IN GLORIAM.—ApOStolUS

hic perfecte respondet querclæ quam proposuit vers. 19. Si Deus homines indurat, cur queritur et induratos punit? Despondet ergo hic hoc modo, *q. d.* Indurati ipsi positivo se fecerunt ct aptarunt vasa iræ: Deus ergo non fcciteos, se l ^sustinuit,» DuplH id est patienter peccaro permisit, differens diu supplicium , sicquc cos indurasse dicitur. Idque ra'X'' duplici decausa: *Prior est.* ut iram, id est justam -• luKt et potentem suam vindictam in eos ostenderet, uti fecit, dum Pharaonem mersit in mari Rubro : putabat cnim Pharao Dei patientiam, per quam non puniebat cum Deus, impotentiam esse. *Posterior* est, ut cx hac severitate Dei in induratos appareat gloriosa Dei misericordia, opulentia et liberalitas « in vasa misericordi e,» id est in sanctos et electos, quibus non pœnam, sed gloriam præparavit.

NutdAirtnio : « Quod si Deus sustinuit vasa ira; »

supple, quid ad te? vel, tu quis es, qui respondeas Deo? quid habes quod queri possis? Est enim hic aposiopesis, sive reticentia, frequens Apostolo.

V i mi- Nota *secundo* : « Vasa misericordi® » hic non ,c^'o vocantur efficaciter electi ad gloriam, sed crc- , . dentes et justi, quos gratia sua dirigit et ordinat ‹ c»r Deus ad gloriam, ut patet ex sequentibus : con-

Brr» sc(Iuentcr vasa 'r® sunt mali et indurati, qui se ctruc 8 ur"UB' ordinant ct disponunt ad iram ct poenam æter- fib nam.

loti*, Nota *tertio* : « Vasa misericordi® » eadem sunt cum iis quæ vers, præced. vocantur a vasa in honorem; » sic « vasa iræ » vocantur ea quæ sunt a in contumeliam. »

'teW via tra Nota *quarto* : *a* Vasa iræ » non aptavit Deus, iropri» sed *apta^* græcc xsTr.jTtuuiva, id est *aptata* et *appa-* *ip.Ju rata sunt*› propria scilicet culpa et impoenitentia « ot ad (ita Græci Patres, D. Thomas et passim interpretes) ad interitum et condemnationem ; unde ct Deus non fecit, sed sustinuit ea in multa patientia, patienter scilicet exspectans eorum resipiscentiam et poenitentiam : quam utique non exspcctasset, nisi ipsa in illorum fuisset manu et potestate ; quia scilicet paratus erat Deus eos sua gratia adjuvare, si eam illi implorare cique cooperari voluissent. E contrario, vasa misericordi® Deus præparavit in gloriam. Bonum enim etpræ- destinatio a Deo est, malum vero et reprobatio a nobis est; homo solus peccare potest ct peccat, Deus vero solus a peccato liberat.

Veri. S4. **24. Quos ET VOCAVIT NOS NON SOLUM EX JUDÆIS,** sed et iam ex GENTinus. — Nota, T» *quos* refert «vasa misericordi®, » qu® præcesscrunt, puta sanctos : tò *quos* ergo idem est ac si dicat, hæc vasa misericordi® , non lutea, sed humana, sunt ii quos Deus ad se , suamque gratiam ; amicitiam ct filiationem « vocavit, » nempe nos fideles, tum cx

U & BI plrx centi nvm E^u: Non tou Judæis, tum ex Gentibus. Putabant Judæi eo so-

* *os a '*css*a vocandos esse ad ejus regnum, Ec- TccjrJi casiam ct bona omnia. Contrarium hic probat rraut Apostolus ex Prophetis, nimirum Gentes quoque ab eo ad eadem bona vocandas esse.

Ver*.«. 25. Sicut in Osee dicit : Vocabo non plebem meam, plebem meam. — *q. d.* Vocabo Gentes idololatras, qu® non fuerunt plebs mea, ad meam fidem et cultum, ut, cum fuerint ad rae convers®, vocem eas plebem meam. S. Paulum recte citare Ose;e locum, cumque de Gentibus explicare ostendi *Oscae* i, 10.

Et non misebicordiam consecutam , misericordum consecutam. — Delent hoc Græca, Origenes, Ambrosius, Chrysostomus, Thcophylactus, OEcumenius, Sedulius et alii; sed legunt Biblia Romana aliaque Latina, el S. Hieronymus in *Osca:* i, ibique habent illud Uebræa. Illud vero « non dilectam, dilectam, » quod non habet Syrus, nec Hebræus , halient Septuaginta quoad sensum in *Osce,* et Graxa ac Latina hic. Vide *Notationes* Francisci Luc® ia S. Scrîptnrusa^ Jam renaue hic planus ‹ st. Gentes enim, quas paulo ante dixit ex non plebe facias esse plebem Dei, hic cx statu derc- *Certe* lictionis dicit esse translatas in statum misericordiæ et grati® Dei, ut plebs Gentilis, qu® antea non erat misericordiam consecuta, jam vocaretur •' - misericordiam consecuta. îJ*|* IAj r

26. Er erit : In loco ubi dictum est eis : Non Ven.« plebs mea vos; ibi vocabuntur filii Dei, — *q. d.* In loco, ubi antea non erat plebs mea, puta in Italia, Gallia, Germania, India, « ibi vocabuntur,» id est erunt filii Dei. 14 enim *vocari* per metonymiam sæpe in Scriptura significat *esse.* Quod enim re ipsa tale est, hoc per sermonem tale dici et vocari potest.

27. Isaías autem clamat pro Israel. — Probat Ven.», hic Paulus ex Isaia priorem partem vers. 24, scilicet quod Deus ad se suamque gratiam vocabit per Christum Judæos ad Christum convertendos, sed paucos. Plcrique enim omnes, ut ait Paulus vers. 32, offenderunt in lapidem offensionis, puta in Christum. Posteriorem partem vers. 24, decorila Gentibus ad Christum vocandis et convertendis, jam probavit Paulus, vers. 25, ex Osce propheta, á¿ch'w. Ait ergo Isaías : tam on-

Si fuerit numerus filiorum Israel tanquam arena maris (innumerabilis), reliquia (id est pauci) SALV.E fient. — Isaías habet, *convertentur ad Dominum.* Unde patet cætoros omnes Judæos rejectos esso, uti hactenus docuit Paulus, ct in eorum locum Gentes surrogatas accepisse promissa Dei, ac proinde ea non excidisse, sed in Gentibus impleta esse, quod a vers. 6 hucusque probare intendit et contendit Apostolus.

28. Verbum enim consummans et abbrevians in Vert». æquitate, — supple, *Deus est,* ut patet ex Græco, ubi *consummans* est nominativi casus, *verbum vero* accusativi. Sic enim habet Grœcus qsw luiuhis (tjvtù.ìw xal yjvrty.vuv, *q. d.* Deus consummabit et diartu- abbreviabit verbum, id est rem, puta numerum fidelium ex Israel brevem, id est exiguum conficiet, idque « in æquitate » ct justitia : tum quia juste incredulos et impios Judæos ita abbreviavi!, consumpsit et attrivit (quod proprie hic spectat Paulus); tum quia vice versa primos credentes piosque Judæos, puta Apostolos, et per eos omnes gentes fecit abundare æquitate, justitia ct sanctimonia. Sicut enim Deus justus est in infideles ct impios, cos puniendo ct consumendo : ita justus est in fideles ct pios, cos premiando, faciendo scilicet ut in eis et per eos in aliis gentibus abundent gratia ct justitia. Utrumque hunc sensum, sed magis posteriorem, significant verba Isai®, qui habet : « Consummatio abbreviala inundabiljustitiam (1). »

Pro quo nola : citat hic Paulus Isaiam, cap. x,

(1) Vers. 28 : *Perficiet enim Deus ct subito absolvet rem pro veracitate sua : rem sic decretam exsequetur Dominus in terra.* Sententia in utroque membro eadem est, aliis tantum verbis expressa. t¿ *quia* in Vulgato interprete, Hcbr. » , redundat vel axpoaendum *utique, profecto.*

Loquitur qni ad litteram loquitur de Judæis ex vastatione
'"Sennacherib reliquis, de cisque ait: « Consum-
„/ inatio abbreviata inundabit justitiam, » *q. d.* Tem-
ei ' 't> pore Ezechia: vastatio illa Sennacherib, quæ plu-
licuK r'nios Judfforum consumpsit ct abbreviavi!, id est paucos fecit, faciet ut in paucis reliquis Judaeorum superstitibus « inundet, » id est instar aquarum exundantium abundet justitia, tum puniens impietatem, tum præmians pios, quos hoc terrore et clade perculsos ad Deum verum invocandum ct colendum compellet; uti re ipsa evenissepatetll *Paralip.* xxx, 7. Hinc allegorico (quod maxime hic intendit Spiritus Sanctus) hanc sen-
tentiam de suis Judæis explicat S. Paulus, *q. d.* «Consummatio abbreviata inundabit justitiam,» ggi *consumam faciamque finem,* ct quidem brevissimum, judaismi et Judæorum per Titum, ita tamen ut pauci cx iis relinquantur et convertantur ad Christum; ct tum justitia, quæ ex fide est, inundabit ct propagabitur per omnes gentes, orbemque pietatis quasi altero diluvio obruet. Hoc est ergo a verbum breviatum, quod faciet Dominus super terram, » uti prædixil Isaías.

Vftbim aM'icrh- pUdfer li.! nisi *'I 'it- *Secundo,* «verbum abbreviatum » hoc accipi pOicst brevissimum Evangelice fidei et electionis præceptum, quod pro cunctis lacunose ct sinuose legis cæremoniis et prophetiis successit. ItaOrigenes, Augustinus, Anselmus, OEcumenius et alii veteres. Evangelium enim est compendium legis, quia cx duobus ejus preceptis : a Diliges Deum ct proximum, tota lex pendet et prophetæ.»

ob tres ntiorxj *xaUtn* didiur Addit S. Chrysostomus, idem verbum dici conguinmaium in justitia, quia justitiam quam lex dare non poterat, dat Evangelium ; aut, ut Ambrosius, quia verbum hoc fidei et Evangclii cousummationem attulit peccatorum; vel, ut Photius; quia Evangelio non succedit aliud Evangelium siculi legi successit Evangelium, quia Evangelium plenam docet justitiam et perfectionem hominis.

Vtrbnm ïPnvb- v«buni iDcirw- *Tertio,* S. Hieronymus, *ad Algasiatn,* Quæst. X, ct g Cyprianus , lib. 11 *Contra Judæos,* cap. in : " Verbum incarnatum, inquiunt, est verbum ad hominis usque naturam abbreviatum et exinanitum, ut quod cœlo non capiebatur, præsepio caperetur, » ait S. Bernardus, quod salvas fecit reliquias Israel, quodque absolvit ct consummavit tot promissiones dilatas, tot historias acephalas, tantarum rerum initia ct elementa vix delineata veteri Testamento, et justitiæ exundationem induxit orbi. Addit Haymo consummationem abbreviatala esso passionem Christi, quæ tribus diebus fuit consummata, itaque abbreviata, per quam justitia et sanctitas totum orbem inundavit. Rursum, in passione Christus omnia consummavit, dixitque : « Consummatum est : » ipso quoque tunc fuit abbrcvialus in fama et vita, et capito quasi minutus.

Ven.». 29. Ei sicut predixit Isaías : Nisi Dominis Sabaoth RELIQUISSET NODIS SUMEN , SICUT SODOMA FACTI ESSEMUS, ET SICUT GOMORRIIA SIMILES FUISSEMUS. — *q. d.* Nisi Dominus reliquisset nobis semen, id est aliquos «jperstites, fuissemus juste, ut Sodoma, omnino deleti. Loquitur Isaías ad litteram de Judæis qui superfuerunt captivitati Babyloniae. Allegoric© S. Paulus idipsum explicat hic dc paucis Judæis, qui in communi celerorum infidelitate crediderunt in Christum, *q. d.* Nisi tempore Christi parum reliquiarum, videlicet B. Virginem, Apostolos et paucos electos ex Judæis credentes elegisset Deus, reprobatus fuisset totus Israel ob infidelitatem, et periissct, uti Sodoma. Ita S. Hieronymus, Cyrillus, Rupertus, Haymo in *Isaia* i, et S. Augustinus, lib. I *ad S'mplician.,* Quæst. Il (1). iiugo-

Hoc tropologice sibi applicet dicatque pcenitens, et grata Deo anima : Nisi semen graliæ et sauciarum inspirationum reliquisset Deus in me, periissem in peccatis meis, ut Sodoma. Seu»

Alii, ut Origenes et Photius apud OEcumenium, per « semen » hoc accipiunt Christum vel doctrinam Christi.

30et 31. Quro ergo dicemus? quod Gentes, que VerK n NON SECTABANTUR JUSTITIAM, APPREHENDERUNT JUS-**1 TITIAM : JUSTITIAM AUTEM QU\E EX FIDE EST. ISRAEL VERO SECTANDO LEGEM JUSTITIA, IN LEGEM JUSTITIA non pervenit, — *q. d.* Judæi sectantes « legem justitiœ, » id est legem ipsorum opinione justificantem, « in legem justitiæ, » id est in legem vere justificantem, venerunt quidem, hoc est (per legem quasi radicem) venire coeperunt, sed non pervenerunt, *q. d.* Falsus est Israel putans se habere legem justitiæ, cum lex justitiæ non sit lex vetus, sed lex graliæ. i0* ttiui.

Græca pro « non pervenit, n habent w* fsix«, id est proprie, non *antevertit, non praevenit,* scilicet Israel Gentes in acquirenda justitia. Ul 5n

Nota : hic Apostolus post longam totius capitis disputationem resolvit quæstionem, et dat propriam causam cur rejecti sint Judæi a justitia et salute, Gentes vero ad cam sint ascitæ et electe : nimirum quia Judæi eam quæsierunt ubi non debebant, scilicet in operibus legis, uon in fide Christi, ubi eam posuit Deus : hoc est enim quod subdit Apostolus. cPrnj?r'¿ .Vfàia- dii • ☛ 'j1

32. Quare? quia non ex fide, sed quasi ex operibus, — supple, justitiam quæsierunt Judæi; Gentes vero fidem Christi ainplexæ sunt, et per hanc fidem quæsierunt et invenerunt veram justitiam. Hic versiculus cum sequenti diligentissimo notandus ct perpendendus est : directe enim solvit nodum litis et controversi® Judæorum et Gentium. Vers.».

(I) Aliis hic Isai® locos non est vaticinium do rebus Nov. Test., sed ab Apostolo positus ideo, quod salis declaret non esse quod Judæi tam jactarent Dei benevolentiam in omnes cos, qui se Judæos profiterentur; neque enim hos caros esse Deo universo», <wd exosos potins ot internecioni qu.isi >ia>-'', nisi proborum hominum pietas seierilalcm Dei quodammodo retardaret.

Ts nt ~ ^7,™* » ü,ua* Nota. Com nit Paulus, « quasi ex operibus, *quasi,* non est similitudinis, ncc comparativum, sed assertivum. Adde rò *quasi* sonare præsumptionem vel fastum : praesumebant siquidem Judæi sibi propter opera legis deberi justitiam, sed falso.

Vmk N. 33. OFFENDERUNT EXIM IX LAPIDEM OFFEXSIOXIS (in Christum), sicut scriptum est : Ecce poxo ix Siox lapidem offensionis, et petram scandali. — Citat Paulus *Isaiæ* xxvm, 16 et vm, 14. Cap. xxvm, sic habet Isaías : « Eccccgo mittam in fundamentis Sion,» id est *Ecclesia,* quæ in Pentecoste cœpit in Sion, « lapidem angularem. » Cap. vero mu, sic habet : « Timorem ejus (scilicet regis Syriæ Rasin) ne timeatis, neque paveatis: Dominum exercituum sanctificate (id cst glorificate, sperando in cum, iliique placendo et obediendo, sirque vobis cum conciliando); ipse (sit) pavor vester, ctipse terror vester (tum passive, quem ut terribilem revereamini ; tum active, qui faciat vos regi Syriæ et hostibus terribiles), et erit vobis in sanctificationem, » g. *d.* Dominus credentes et sperantes in se sanctificabit, et ut sanctos suos proteget, eritque eis quasi sanctuarium ct asylum. Hoc enim significat Hcbræum tripo *nticdas.* « Incredulis autem ex duabus domibus,» hoc cst, *ex duobus regnis,* puta Judaei Israel, sive duaruru et decem tribuum Israel, erit « in lapidem offensionis, » in quem impingant. Dicent enim : Deus noster non est tam potens ct foriis, quam putabamus, non pole l liberare hos, it rque ab hosto conteremur. Est metaphora ab iis sumpta, qui per viam incedentes, in lapides quos non vident, pedibus impingunt.

v t › to- * ’ u .t U- tu*u»u.

Aiv-nr». l , *Ì‘j* Utiuiux. Allegorico Apostolus hic hæc verba Isaiæ dc Christo explicat. Nam Christus Judæis fuit lapis offensionis; quia videntes Judæi Christi humifitalem, paupertatem, mortem, noluerunt cum agnoscere Messiam, offensi ejus abjectione; exspectabant enim Messiam, quasi filium Davidis ct Salomonis opulentum et magnificum, qui eadem pompa regali veniret et Judæos ditaret et bearet. Sed iste modus, utpote nimis carnalis, non placuit Deo. Hinc alium modum justificandi ct salutis elegit, scilicet proponere Christum pauperem «t crucifixum mediatorem, ut per cum justitiam ct salutem speremus, cum mille alios modos eligere potuisset. Et sic originaliter et remote est electionis Dei, proxime vejo et immediate est culpa Judœorum, quod ipsi sunt rejecti a justitia et salute. Sicut c contrario, obedientia ct fides in Christum * lentibus causa cst quod ipsæ sint acceptæ et electre ad justitiam et salutem.

Nota : idem hic est « lapis offensionis, ct petia scandali. » Augustinus l imen, *in Psal.* xi.v, hæc duo distinguit : Christus, inquit, in vita fuit lapis offensionis, in quem sua incredulitate impegerunt Judæi; post resurrectionem vero fuit eisdem pefra scandali, quando ut gravis petra cecidit supra Judæos, cosque per Titum et Vespasianum contrivit.

Jj *t* if. ui

Omnis qui CREDIT IX eum, nox confundetur. — Citat Paulus *Isaiæ* xxvm, 16, ubi pro a non confundetur,» Interpres noster vertit, «non festinet,» scilicet fidelis, volens sibi statini Christum ab Isaia ct Prophetis promissum exhiberi; sed exspectet patienter, quia certissime ego Deus promissionem meam de Christo complebo. Septuaginta vero, ct ex iis S. Petrus, I *epist.* n, 7, ct Paulus hic vertunt, *non confundetur,* scilicet tum hic, tum in die judicii, g. *d.* Qui credit in Christum, non confundetur, non pudefiet, sua fide ct spe non frustrabitur; sed certo videbit et assequetur ca quæ dc Christo credidit ct speravit, scilicet justitiam ct gratiam in hac vita, et salutem ac gloriam in futura. Hoc enim sensu dixit Apostolus cap. v, quod spes in Christum non confundat.

Atque hoc idem est, quod significat Isaías dicens : « Qui crediderit in eum (Christum), non festinet, » g. *d.* Fidelis non discurrat huc illuc, ad quaerendum ct videndum Christum, uti solent discurrere homines anxii ct metu trepidi, a Non festinet » ergo idem est ac si dicat, « non tropidet : » non enim confundetur, sed certo consequetur rem a se creditam ct speratam. Itaque in verbo « festinet » cst metalepsis. Simili modo loquitur Virgilios de apibus :

FiJti et Cll^ v n«inco» fusibili»

> Ill® intus trepidae rerum per cerei castra
> Discurrunt.

Qui enim trepidant, festini huc illueque discurrunt, uti faciunt apes.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Veram causarn repulsa Judaorum a justitia, quam errpit dare cap. preved. vers. 30. *puta Judaorvm infidelitatem in Christum, hoc cap. persequitur et perurget Apostolus. Unde primo, usque ad vers.* 12, *justitia legis opponit ct anteponit justitiam Dei, camque sitam esse docet in fide Christi.*

Secundo, a vers. 12, ad finem ostendit Deum ad hanc (idem et justitiam vocasse, non solos Ju letas, sed omnes Gentes, ac proinde cis prædicari debuisse Evangelium, idque probat testimonio Isaiæ, Davidis et Mosis.

Denique vers, ultimo, ex Isaia probat Deum vocare Judæos ad Christum, sed eos *Christo nolle credere, eique contradicere.*

1. Fratres, voluntas quidem cordis mei, et obsecratio ad Deum, fit pro illis in salutem. 2. Testimonium enim perhibeo illis quod aemulationem Dei habent, sed non secundum scientiam. 3. Ignorantes enim justitiam Dei, ct suam quaerentes statuere, justitia* 1)ei non sunt subjecti. 4. Finis enim legis, Christus ad justitiam omni credenti, 5. Moyses enim scripsit, quoniam justitiam, quæ ex lege est, qui fecerit homo, vivet in ea. 6. Quæ autem ex tide est justitia, sic dicit : Ne dixeris in corde tuo : Quis ascendet in ccelum? id est, Christum deducere. 7. Aut quis descendet in abyssum? hoc est, Christum a mortuis revocare. 8. Sed quid dicit Scriptura? Prope est verbum in ore tuo, el in corde tuo : hoc est verbum fidei, quod praedicamus. 9. Quia si conlitearis in ore tuo Dominum Jesum, et in corde luo credideris, quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris. 10. Corde enim creditur ad justitiam : ore autem confessio iit ad salutem. 11. Dicit enim Scriptura : Omnis qui credit in illum, non confundetur. 12. Non enim est distinctio Judæi ct Graeci : nam idem Dominus omnium, dives in omnes qui invocant illum. 13. Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. 14. Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine praedicante? 15. Quomodo vero praedicabunt nisi mittantur? sicut scriptum est : Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona! 16. Sed non omnes obediunt Evangelio. Isaías enim dicit : Domine, quis credidit auditui nostro? 17. Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi? 18. Sed dico : Numquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terre verba eorum. 19. Sed dico : Numquid Israel non cognovit? Primus Moyses dicit : Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem : in gentem insipientem, in iram vos mittam. 20. Isaias autem audet, et dicit : Inventus sum a non quaerentibus me : palam apparui iis, qui me non interrogabant. 21. Ad Israel autem dicit : Tota die expandi manus meas ad populum non credentem ct contradicen lem.

Ven. I. 1. Fratres, voluntas quidem conias mei, et Obsecratio ad Deum, fit pro illis (Judæis) in salutem.— Pro *voluntas* græce est lùJcxix, id est propensus animi aiïectus, et vehemens desiderium mihi est erga Judæos, ut salventur. Undo oro et obsecro pro illis, idque, ne putent ipsi hæc tiistia de ipsorum repudio et repulsa a Christo me dixisse ex odio, sed putius cx commiseratione. Ila S. Chrysostomus, Thcodoretus, UEcumemus.

2. Testimonium enim perhibeo illis, quod æmc- ve.-j.j.
LATIONEM Dia habent, sed non secundum scientiam,— verum secundum errorem, *q. d.* Judæi Jul»
zelum errantem pro lege Mosaica tuenda habent, putantque se agi zelo Dei, sed errant; quia vere uUi.
coutra Dei honorem et veritatem agunt, cum Udem ct legem Christi, quæ vera few lex Dei, oppugnant.

3. IGNORANTES ENIM JUSIITIAM Dei, LT SUA'1 QUX- v *is.S,*

Veraji > RENTES STATUÈRE, JUSTITIÆ DEI NON SONT SUBJECTI.

'• tu n — “ ^l,s^*>a,n Dei » Paulus intclligit cam, quæ t-----,nos facit justos, non coram hominibus, sed coram i ‘ I Reo; quæ sita est in reconciliatione hominis cum l Deo, per fidem Christi, siculi Judæorum justitia sita erat in nnpletione legis coram hominibus. Undo eam Paulus vocat « justitiam suam, » id est ex suis et natura: viribus et legis operibus partam : huic enim opponitur « justitia Dei, » id est a Deo et Dei gratia proveniens. Pro a non sunt subjecti, *n* Græca clarius habent, c>/, ùztTâqr.aw, non subdiderunt se illi, non obedierunt, *g. d.* Quia Judæi suam justitiam ex lege quæsierunt, hinc noluerunt se subdere fidei Christi, ac consequenter nec vera: justitiæ Dei. Hanc enim Deus in fide ct obedientia Christi constituit. Undo sequitur:

Vm. 4. er : trs t'IIII['ra- e nu«t Jo* iU' 4. Finis enim legis (est) Christus, ad justitiam omni credenti. — Quæres, quomodo finis legis sit Christus? Respondet *primo* S. Augustinus, quia Christus legis umbras implens eam terminavit ct cessare fecit. Ita ipse lib. II *Contra advers. legis et Prophet.,* cap. vu, ct S. Gregorius, hom. 16 *in Ezcch.*

Secundo, Chrysostomus ct Photius : « Finis, » inquiunt, id est perfectio et consummatio legis est Christus, quia quod lex non potuit, scilicet justum facere hominem, hoc fecit Christus, llebncum enim nSo *cala,* perindo ut Græcum t Dx; (id est finis) tam consu ationem, quam consumptionem significat.

Tertio, Anselmus : « Finis, » inquit, id est perfectio, legis est Christus, quia scilicet sine fido Christi, lex perficiet impleri non potuit, nec potest.

Quarto ct aptissime, Theodorctus, « Finis, » id est, ut Syrus vertit, H3O *sache,* hoc est *scopus* legis est Christus, quia tota lex ad Christum, quasi ad finem, terminum ct scopum suum, refertur, tendit, ducit ct vocat. Alludit hic eleganter ct ingeniose Paulus in Ilcbræa voce **min** *tora,* id est lex, ad radicem **ni'** *tara,* id est jacere, sagittare, quasi lex sit sagitta, quæ collimai in Christum, quasi scopum suum, idque « ad justitiam omni credenti, » ul scilicet per fidem Christi omnes credentes in eum justitiam assequantur. Fidem hic inleUige non nudam et solam, sed quæ so in proles spei, pcenilentiæ ct bonorum operum, quasi mater fœcunda porrigit et extendit, vide *Can.* 3.

Moralitcr S. Augustinus, in *Sentent.,* num. 106 : « Finis, ait, fidelium Christus est, ad quem cum pervenerit currentis intentio, non habet quod possit amplius invenire, sed habet in quo debeat permanere, *n*

Trn. s. T b '• << i 'j' 5. Moïses enim scripsit *(Levit.* xvhi,3),quoSIAM JUSTITIAM, QUÆ EX LEGE EST, QUI FECERIT HOMO, ' ,vt T 15 ea .— Probat hic Apostolus id quod dixit vers. 3, uiminun Judæos, eo quod suam ex lege justitiam velint statuere, justitiro Dui, quæ sola vera est justitia, non esse subjectos. Probat autem idipsum ex eo, quod justitia ex lego piane diversa, imo adversa et opposita sit justitiæ Dei : limi quia hanc suam justitiam Deus constituit non in lego, sed in fide Christi; tum (quod proprie hic urget Apostolus) quia Moses justitiæ legali ct justis secundum legem promisit tantum vitam temporalem : Deus vero justitiæ fidei, sive fidelibus suis justis promittit salutem et vitam æternam (1).

Nola : « Facere justitiam quæ ex lege est, » sivn facere justitiam legalem, est facere cl implero præcepta legis. Hæc enim præcepta sunl justitiæ legalis objectiva, id est sunt ipsum justum legale, sive justum et æquum, quod lex praescribit, quodque legaliter et civice observantem facit justum, cx eo, quod ipse se suæ legi et rcgulæ conformet. Hanc ergo « justitiam » legalem « qui fecerit homo, vivet in ea : » vita nimirum spirituali, per justificationem, inquit S. Augustinus, *q. d.* Paulus: Atqui lex sine fide Christi impleri non potest; ergo tacite monet et indicat lex ipsa, ut Christi gratiam flagitemus : hanc enim subsumptionem intclligcndam hic et supplendam relinquere Apostolum, censet S. Augustinus, lib. *De Spiritu et Littera,* cap. xxix. Sic fere explicat quoque S. Chrysostomus et OEcumenius.

Verum aptius Theodorctus, Ambrosius, Anselmus sic explicant, *q. d.* Paulus : Qui fecerit justiliam legis, puta justum, quod lege praescriptum est, hic vivet in ea; hoc est, hic non punietur morte, quam lex transgressoribus sui sæpe intentat; vivetque vita temporali prospera, quam lex servantibus se promittit, *Ezcch.* xx, *Levit,* xvm; supple hic alteram antitheseos partem, *q. d.* E contrario vero, qui fidem Christi amplexus fuerit, hic vivet vita justitiæ in hoc mundo, ct in futuro vivet vita salutis, gloriæ ct felicitatis æternæ. Hanc enim antilhesim tacite Paulus significat hic, et vers. 9.

Vívt í. ‘Jw i

6 et 7. Ne dixeris in corde tuo : Quis ascendet IN COELUM? ID EST CHRISTUM DEDUCERE : AUT QUIS DESCENDET IN ADYSSUM? HOC EST CIIRISTUM A MORTUIS revocare. — Nola : To *id est,* vel, ut grasce est, Tcjrtçt, hoc est, hoc significat, explicat verba *Dcutcr.* XXX, 14, per significationem allegoricam, uti mox explanabo, *q. d.* Moses dixit : « Quis ascendet in coelum? » quod allegorico significat : Quis ascendet in coelum, Christum deducere? id est, ut e coelo Christum deducat? a Quis descendet in abyssum? » quod allegorico significat : Quis descendet in abyssum, Christum a mortuis revocare? id est, ut Christum a mortuis revocet? Subaudit enim Paulus (in sua allegoria) Mosis expli-

¥«».» 91 7’ Eunti* ,ar v> 5ttl

(1) Videtur in his verbis esse objectio Judæi, provocantis ad Mosen ipsum : Nonne vero ipso Moses dicit, observatione legis vivere, seu salvari, homines? Kcspondct Paulus, vers. O-tl, hoc esse quidem verum quamdiu valebat legum Mosaicarum auctoritas, sed nunc ostendi faciliorem viam ad salutem perveniendi. liene tamen cnhærcnt omnia, si verba hæc Pauli dicamus, non adversarii.

bornm Trr,kP

catione, quam subdit post, td <st, et legenti repetendimi relinquit ri› *quis descendet,* ct *quis ascendet?* Sic enim explenda est hæc ejus sententia : Quis ascendet in coelum? id est quis ascendet in coelum, Christum deducere? Quis descendet in abyssum? id est quis descendet in abyssum, Christum a mortuis revocaro?

Unde clare Syrus vertit : *Quis scandit cados, et Mcschicho,* id est Christum Messiam, *deduxit? Quis descendit in abyssum inferorum, ct eduxit Heschicho ex mortuis?* Ubi nota, recle et clare Syrus vertit infinitivos Apostoli per præterita, quia infinitivus Hebræus ponitur vico omnium temporum. Sensus ergo est : Ne dicas, ad certitudinem fidei ct ad justificationem opus est Christo præsente, ut eum videamus, ejusque aspectu et praesentia sanemur et justificemur ; itaque ipso vel coelo, vel inferno revocandus est. Non putes hoc a te peti : propinquus enim et facilis justificationis jam modus est, si in Christum credas mortuum ct resuscitatum, licet absentem ; ct corde ac ore idipsum profitearis, g. *d.* Ne dicas, *o* Judæc, legi assuete : lex Mosi nobis vicina est, ct plana : fides ct justitia Christi salutem quidem promittit, sed obscura est ct remota; nam erras et falleris, non enim ita se res habet, quia, ut sequitur (1):

Non opus tstcbrj-Xc'ad juitificatiouoâ.

Ver».8. **8. PHOCE EST VERBUM (justitiæ et salutis) IN ORB TUO, ET IN CORDE TUO : HOC EST VERBUM FIDEI, QUOD** PRÆD1CAMUS, — idque clarius verbis proximo sequentibus explicat Paulus. Hunc genuinum hujus loci esse sensum patet tum ex antcced. et scq., tum ex ipsis verbis Mosis, *Deutcr.* xxx, 12, quæ hic citat Paulus, quæquo paulo post hic transcribam.

Pirtnibtsi lúe, Piuto.

Nota : Apostolus copia et vehementia sapienti® ac spiritus quasi obreptus, et in omnes partes sese versans, ut Judæis fidem Christi persuadeat, eorum objectiones et difficultates discutiat ct dispellat, parenthesim hanc interserit mure suo, ut dixi *Can.* 38; nam antithesin versus præced. do justitia Dei opposita justitiæ legis, infra demum vers. 9 ponit et explet.

Aliter Chrysostomus hoc explicat, *q. ct.* « rfe dixeris,» id est ne incredibilis tibi videatur incarnatio et resurrectio Christi, et, ul aitThcodorelus, ne sis nimis curiosus in iis scrutandis. Unde ct Anselmus sic explicat : Ne dicas ; Nemo in coelum ascendit, Qu*a h°c est negare Christum ascendisse. Nec dicas neminem descendisse ad inferos, quia hoc est revocare Christum ab inferis, id est negare eum passum esso et descendisse ad inferos. Sic fere et Valablus: Ne dicas, inquit, o Judæe incredule : Quis ascendet in cœlum, hoc est Christum ex alto deducere? *q. d.* Dicere, Quis ascendet in coelum? est velle Christum e coelo in terram evocare, ct affirmare eum nondum ad nos descendisse. Quis descendet in abyssmn, ut indo afferat ad nos Evangelium? id est Christum, est mortuis revocare, *q. d.* Dicere, Quis descendet in abyssum? est affirmare Christum a morte et inferno, in quem moriens descendit, nondum resurrexisse. Sed hæc omnia coactiora sunt ct implicatiora.

Chrysose!d «t upoMuo c «Uor <1Ur'

Longe coactius hæc torquent Beza et Calvinus, cum sic explicant : Ne dicas : Quomodo justificabor, ut ascendam in cœlum, evadam infernum? quia Christus in cœlum conscendit, ut tibi viam sterneret eo ascendendi; atque descendit ad inferos, ut te inde liberaret. Hic enim sensus evertit verba Apostoli et Mosis. Illud enim, *quis descendet,* ut alia taceam, optantis est et ambientis, non fugientis, æque ut t» *quis ascendet.* Primus ergo sensus planissimus est et aptissimus. Citat hic Paulus *Deuter. xxx,* 13. Ubi nola : Pro « quis descendet in abyssum?» Moses habet, a quis transfretabit mare? » quia Paulus non tam citat littcram et verba Mosis, quam allegorica tantum alludit ad dicta Mosis : unde non per omnia verbum verbo reddit. Hinc nota *secundo :* Licet Cajetanus, Adamus, PereriHs, Tolctus putent Mosem ad litteram loqui de Christo et Christi justitia; referunt enim hæc ejus verba ad pœnitentiam, de qua eodem cap. egerat Moses, vers. 1 : poenitentia enim et dilectio Dei, ac consequenter peccatorum venia, ipsaque justitia sine fide Christi haberi non potest ; tamen longe planius est, ut non litteraliter, sed allegorico tantum alludat Apostolus ad Mosen. Moses enim ad litteram, sive in sensu litterali loquitur non de Christo ejusque Evangelio, sed de lege data Judæis, ut patet eum intuenti. Ita Chrysostomus, Theodorctus, Theophylactus, OEcumenius, Abulensis, Solo.

eipUc*. u0- um.

Idque rursum patet ex eo quod ibidem subdit Moses : a Considera quod hodie proposuerim in con<pcctu tuo vitam et bonum, et e contrario mortem et malum; ul diligas Dominum, etc., bencdicatquc tibi in terra, ad quam ingredieris possidendam ; » quæ verba Mosem ad Judæos suos loqui clarissimum est. Quæ ergo hisce verbis Moses præmiltit, dicens : a Mandatum hoc quod ego pnecipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum ; nec in coelo silum, ul possis dicere : Quis nostrum valet ad cœlum ascendere , ut deferat illud ad nos, ut audiamus atque opere compleamus? neque trans mare positum, ut causeris, et dicas : Quis ex nobis poterit transfretare mare, et illud ad nos usque deferre, ut possimus audire et facere quod praeceptum est? Sed juxta te est sermo valde in ore tuo, ct in corde tuo, » id est habes legem ad manum, ut in cordo, id est memoria et mente, eam rumines ct ore proloquaris : hæc, inquam, verba æque ac sequentia Mosen ad suos Judaeos litteralilcr loqui plane certum, evidens ct manifestum est : ita tamen ut eadcin hæc ejus verba allegorico Evangelio ejusque catechumenis et fi-

fu^'Jn.

(1) Sensus commatum 6 ct 7 est hic " Qiuxl Moses de sua lego affirmavit, scit, eam non esse acquisitu difficilem, ut ad eam tenendam opus sit peregrinatione in dissitas terrarum regiones, hoc majori jure valere ait Paulus de Evangelio et tide in Christum, per quam salvandi sunt homines.

■en & ddibus optime conveniant» -Eque enim, imo ma-
° ad Hinnum est omnibus jam Evangelium et
etri tii- fi«lcs Christi, quam olim fuerit lex Mosis : ita
t % nki ut fidem hanc omnes facillime corde, id est mente,
f> Con,plecíb oro proloqui, itaque justificari et
salvari possint. Undo sequitur :

Ven. 9. **9. Si COMMEARIS IN ORE TUO DOMIN'UM JESIDI, ET IN CORDE TIO CREDIDERIS QUOD DûUS ILLUM SUSCITAVIT** a mortuis, salvus eris: — « salvus eris, » scilicet a peccato, et consequenter a morte ac damnatione, per beatam et gloriosam cum Christo resurrectionem. Sive, « salvus eris » hic inchoate per justificationem, complete vero salvus eris in cudo per glorificationem. Hæc enim est duplex salus, quam Christus nobis attulit. Hinc patet, fidem justificantem non esse specialem , qua credam mihi in particulari remissa esso per Christum peccata. Apostolus enim non docet, illud esse objectum fidei, osseque credendum, sed hoc, quod scilicet Christus resurrexit a mortuis.

Dnptex filos a Chntto nobis al- Uu.

Ncn untam £it „i m lio. rem .v- reri' wc • ia £Jr, *td oj» nliu».

Nota : Ut quis justificetur, non solam Christi resurrectionem, sed plura alia debet credere dc Patre, do Spiritu Sancto et do ipso Christo, scilicct, quod ipse pro nobis sil factus homo, quod sit crucifixus, quod descenderit ad inferos, quod sil Filius Dei, redemptor, etc. Apostolus tamen solum hic ponit resurrectionis Christi articulum, n11**l üle quasi terminus cœteros præsupponit et complectitur, et difficillime a Judæis, qui Christum occiderant, credebatur; quem si crederent, faclutn suura jpsi retractarent, poeniterent, ct omnia de Christo credenda crederent. Vides ergo Apostolum cum uni rei salutem nostram tribuit, alias res æquo necessarias ad justitiam et salutem non excludere : sic, nimirum, cum ipse fidei justitiam tribuit, non excludit spem, timorem ; poenitentiam, charitatem. Vide *Can.* 3.

Vers.io. 10. Corde creditor ad justitiam, ore autem CONFESSIO FIT AD SALUTEM. — *q. d.* Fides COrdis valet cl necessaria est ad acquirendam justitiam; professio vero fidei, qu® fit ore, valet et necessaria est ad justitiam hanc conservandam et augendam, el consequenter ad salutem œlernam promerendam ct consequendam.

Ad ídem r ‘- luiiutu.

Nola : rè curde, id est mente et voluntate : licet enim fides sit actus intellectus, tamen ob ejus incvidenliam adusque difficultatem, necessarius est concursus et imperium piæ voluntatis, quæ intellectui imperet, ut tam obscura et difficilia credat; coque actus hic fit liber ct meritorius. Cor ergo hic et voluntatem et intellectum significat. Sic cor pro mente ct intellectu capitur *Eccli.* cap. xn, vers. 29 : « In ore fatuorum , cor iliorum; et in corde sapientium, os illorum. » Et Owe vu, li : « Factus est Ephraim quasi columba seduda, non habens cor. » Sic dicitur :

SMrep* •« ■■-* ham-

Cor «pii, et poltno loquitur, tel commovet iram,
Splen ridere fidi, cogit amare jecur,

Veteres cmmputabant, mentis et sapienti® sedem, aut certo fontem esso in corde ; uti est irro in fello, amoris in jecoro.

Hinc patet necessitas bonorum operum. Apostolus enim non solam fidem, sed etiam professionem fidei (quæ utique heroicum csl fortitudinis ct pietatis opus) quasi ad salutem necessariam, hoc loco requirit. Hoc telum ct argumentum ut defugeret quidam Illyricanus in colloquio Allonburgensi, hanc Apostoli sententiam ita vertit, *Ore confessio fit de salute;* sed imperite et inepto. Sicut enim corde creditur non do justitia, sed ad justitiam : sic et ore confessio fit non de salute, sed ad salutem; hoc enim exigit antithesis Apo-sloli, ct hoc significat Græcum d;f scilicet, tn, vel *ad,* non autem, *de.*

5. h* o ¿¡i ' °i''rnm‘ I’ r› p nr rifo cl *

Secundo, hanc versionem repugnaro Apostolo, patet ex voce *enim,* quæ dat causam præcedentium, cur scilicet dixerit : « Si confitearis in oro tuo Dominum Jesum, ct in cordo tuo credideris, salvus eris. » Hujus enim sui dicti rationem ct causam Apostolus mox subdit dicens : « Cordo enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem. » Ex hac enim propositione recto sequitur : ergo «si corde credideris et ore confitearis , salvus eris. » Quis non videt hic ulrobique tam in antecedente, quam in consequente salutem non soli fidei, sed etiam professioni fidei tribui, ipsamquo æquo ac fidem salvare, et salvos nos facere.

Nota *secundo :* Hanc propositionem Apostoli licet invertere et transponere hoc modo : « Corde etiam creditur ad salutem, et ore quoquo confessio fit ad justitiam ; » antequam enim quis adultus baptizetur et justificetur, ore profiteri debet fidem Christi. Aptius tamen Apostolus fidei cordis tribuit justitiam, professioni vero oris salutem : quia fidei et pœnitentiæ proprie respondet justificatio, professioni vero salus, uti patet ín Martyribus, qui per fidei professionem, salutem gloriam æternam adepti sunt. Adde, Apostolus justitiam et salutem fere pro eodem accipit. Est enim justitia salus inchoata, et salus est justitia completa; suntque hæc duo connexa : justitia enim justum perducit ad salutem. Unum ergo sub alio intelligit Apostolus, ut patet ex sequentibus. Sic cap. seq. vers. 5, ait reliquias Israel salvas factas, id est justificatas esse. Denique hinc S. Augustinus, lib. I *De Fide et Symbolo,* docet fidem exigere officium non tantum cordis, sed ct linguæ, scilicet fidei professionem.

Fidei conia jnUitli, ni orii ‘¿’iiiur"*

Ita S. Gordius martyr, cum ob fidem Christi damnatus esset ad rogum, mullique ei condolentes flerent, dixit : « Nolite flere super me, sed super inimicos Dei, qui ignem nobis parant, sed sibimet gehennæ incendia thesaurizant. Ego pro nomine Domini mille mortes, si nccesse sit, adire paratus sum. » Cumque alii instarent, ut Christum ore saltem negaret, corde retineret : « Lingua, inquit, quam Christi beneficio retineo, adduci non potest, ut auctorem suum neget. Corde ere-

dJinus nd jtiMilinm, ore ad salutem confitemur.» Ergo vultu alacri in ignis supplicium volens se immisit. Testis est S, Basilius, serm. De *Gordio Martyre,*

Sic Elenzarus sub Antiocho jussus porcinam contra legem comedere, cum amici aliam carnem ei afferrent, ut simularet eam esse porcinam, camque comedens mortem evaderet : « Non, inquit, ælati nostra dignum est fingere, ut multi adolescentes propter meam simulationem decipiantur. Nam etsi in præsenti tempore suppliciis hominum eripiar, sed manum Omnipotentis nec vivus, nec defunctus effugiam. Quamobrcm fortiter vita excedendo, senectute quidem dignus apparebo; adolescentibus auleta exemplum forte relinquam, si prompto animo ac fortiter pro gravissimis ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar, » Il *Machab.* vi, 24.

vcn.ii. **II.** Dicit Scriptura (*Isaiæ* xxvin, 16) : Omnis **QUI CREDIT IN ILLUM, NON CONFUNDETUR , — non pu**defiet, non frustrabitur sua fide cispe, sed justitiam et salutem speratam omnino assequetur. Hebræum est *Io iachis,* id est *non festinabit,* hoc est *non confundetur* : pudibundi enim dum confunduntur, festinant ut abeant, seque abscondant præ pudore, forte pro *lo iachis,* Septuaginta legerunt V12T frò *lo iabos,* id est *non con-*

8nb fl<lo t Kl<t bou ope- *fundetur.* Hic clarum csl sub tide professionem Âdûi, ac consequenter bona opera inleliganda esse. Vult enim probare Apostolus id niaulli-quôd dixit, scilicet: « Corde creditur ad justi-

£Cüdj‘ tiain, ore autem confessio fit ad salutem.» Id probat ex Isaia, qui dicit : « Omnis qui credit in illum (Christum), non confundetur. » Ergo cum ait : « Omnis qui credit, » subaudi, et qui ore profitetur, quique obedit Christo, hic non confundetur, sed salvus erit. Tam enim Apostolo hic probandum est, professionum fidai, quam fidem ipsam requiri ad justitiam ct salutem. Sic vulgo dicimus, si credideris huic advocato, causam obtinebis : si credideris, id est si illi obediveris, si ejus consilium secutus et cxeculus fueris. Vide *Can.* 3 et 4.

Ven. H. 12. Non est distinctio Judju et Greci.— Urget Apostolus in verbis Isaiæ vocem *omnis, q. d.* Omnis sive Judæus, sive Græcus, qui credit in Christum, hic salvus erit. Deus enim in negotio juslitiæ et salutis non distinguit, non curat, an Judæus sis, an Græcus, id est Gentilis. Dicit hoc conira Judæos, qui sibi solis justitiam, curam ct

Transit Apcito amicitiam Dei arrogabant. Transit ergo hic Apostolus a priori capitis parte (qua hucusque probavit veram justitiam consistere in fidu ct obe-

cjpiuud dientia Christi, ideoque Judæos Christo incrcdu-

n? ,ld© 1°s a fidisse) ad alteram pariem, qua

Gemina probat Gentium vocationem. Sanxit enim decre-

rocatio- vilque Deus, ut Gentes fideles Judæis incredulis

L,‘ exclusit succederent in Dei Ecclesia, justitia ct salute.

Ver*, ia. 13. Idem kst Dominus omnium, dives in omnes qi i invocant illum. — a Dives, » id crt affluens, liberalis, munificus, et copiose Mias gratias suaque dona clargiens. Est metalepsls.

Qltcumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. — Vides salutem, quam vers. II tribuit fidei, hic tribui invocationi Dei. Quicumque ergo invocaverit Deum prout oportet, scilicet cum debita fide, spe, contritione el charitate, hic salvus erit. Alioqui enim certum est Tureas, hæreticos cl improbos Christianos, etiamsi Deum invocent, non salvandos, sed damnandos esse. Porro hanc sententiam citat Paulus ex *Jode,* it,32.

Nota : Apostolus hic opponit Dei invocationem fidei intern®. Unde sub invocatione profezianem, gratiarum actionem, laudem, votum, sacrificium, juramentum omnemque externum cultum Dei intelligit : sicut eumdem intelligit nomine juramenti, *Psal.* 1xh, 12 et abbi. Esi synecdoche. înwtio P4 u/ma

14. Quomodo ergo invocabunt, in quem nonv^u. credlderunt. — Torquent hec Novantes contra invocationem Sanctorum : Si, inquiunt, in Sanctos non credimus, sed in Deum, quomodo eos invocabimus? ¡{espondeo : Vox *ergo* significat h mc sententiam referri ct inferri ex precedenti sermone Joelis, qui habet : « Omnis qui invocaverit noinen Domini, salvus erit. » llic ergo repelendum est ro *nomen Domini,* hoc modo: a Quomodo invocabunt nomen Domini, in quem non crediderunt? » *q. d.* Quomodo invocabunt Deum, quasi Dominum el auctorem salutis omnisque boni, in quem non credunt?Sic enim solus Deus invocatur a fidelibus in Ecclesia, scilicet quasi Dominus cl auctor salutis eorum. Nam alioquin etiam tò *invocari* hominibus tribui, cum eorum opem imploramus, patet *Isaiæ* xxxiv, 12; *Osee* mi, 1i. Et sic Sanctos invocamus, non quasi auctores, sed quasi opitulatores ct intercessores nostros apud Deum (1). Novani-i x t>^ -4 00'"V* ° **Pia**- Dei ct rttn*

Quomodo ergo? — *q. d.* Si non solis Judæis, sed omnibus sino discrimine Gentibus Deum iavocantibus a Deo promissa est justitia et salus : ergo necessaria est omnibus fides, et fidei prædicatio. Nemo enim potest invocare Deum et Christum, in quem non credit. Nemo autem credere potest, nisi ei annuntietur et prædicetur quid credendum sil, quidque credi velit ct jubeat Deus. Sensim enim et gradatila eo tendit Apostolus, ut ostendat, non solis Judæis, sed et quibusvis Gentibus (Deo ita ordinante) praedicandum esse Evangelium, ut non mirenlur Judæi, si ipse Paulus non Judæorum, sed Gentium sil Apostolus, prædicator el doctor.

(I) Infert Apostolus ex vers. 13 recto Evangelium predican ct Judæis cl Gentilibus. Deus enim omnibus suis piis cultoribus promisit salutem, sive natione sint Jud rl, rivo Gentiles; ergo etiam omnibus, non habita generis natione, oflercnda est salus, quod tit predicalione E\angelli. Eleganti sorile utitur Apostolus, ab eifeclis ad caucis prugrcdieulc , ad confirmandam sententiam.

Nota : Apostolus hanc interrogationem educit quasi consequentiam ex versu preced. Ibi enim dixit : « Omnis quicumquo invocaverit noinen Domini, salvus erit;» ex illa propositione hic infert : a Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt?» *q. d.* Si, ut salvi sint homines, debent invocare Deum Salvatorem , ergo prius in eum credere cumque agnoscere debent, tanquam suum salvatorem. Nemo enim invocat cum, in quem non credit, quem non agnoscit, utpote a quo nihil opis vel auxilii sperat.

latino- F''h wlvnd» in i- notem.

Interrogatio ergo hæc : « Quomodo ergo invoca')Unt› ›n quem non crediderunt? » resolvenda c-t in negationem hoc modo, *q. d.* Ergo necesso est credere in Deum, ut cum invocent, quia nemo p0(cst invocaro Deum, in quem non credit. Si ergo generalis est, omnibusque Gentibus communis hæc Dei invocatio, erit pariter iisdem ct fides fideique prædicatio communis. Destruit hic Paulus errorem Judæorum, qui uti sibi solis justitiam , ita ct fidem et prædicationcm Evangeli! arrogabant. Contrarium cnim hic ipse docet, nimirum omnibus Gentibus prædicandum esse Evangelium, ut credant ct justificentur ac salventur; « quia Deus dives est in omnes qui invocant illum : » si in omnes, ergo tam in Gentes quam in Judæos.

Ven. IS. I^¿' tili

13. QUOMODO CREDENT EI QUEM NON AUDIERUNT? QUOMODO AUTEM AUDIENT SINE PREDICANTE? QUOMODO VERO MEDICABUNT, NISI MITTANTUR? —Est ‹r.ùiinj lurEija- cjjmax, sive elegans ct nervosa gradatio, qua, ex eo quod Deus per Joelem omnibus se invocantibus salutem promiserit, colligit Apostolus omnivus Gentibus prædicandum esso Evangelium. Probat autem sic : Deus est dives in omnes, vultque omnes salvaro; atqui salvari non possunt nisi Deum invocent, invocaro non possunt nisi in cum credant, credere non possunt nisi ejus præconcs audiant, audire non possunt nisi præcones prædicent, predicare hi non possunt nisi mittantur; ergo a primo ad ultimum colligendum est, quod Deus qui vult omnium Gentium salute-m, voluerit et decreverit mittere præconcs suos, puta Apostolos, ad omnes Gentes, ut cis prædicent Evangelium, per quod ipsæ credant, justificentur et salventur.

::;oq tst r n- tilo pf>idum, *«« Nota tò *quomodo praedicabunt, nisi mittantur?* ut'(Iuo non a re®0 aut magistratu, seda Deo, qui ministros suos mittit, ut vocet homines ad fidem, justitiam et regnum suum; hoc cnim solius est Dei. Hinc patet neminem esse audiendum, nisi legitime mittatur ad prædicandum a Deo, ut satis patet ex Isaia, quem citat hic Apostolus. A Deo, inquam, vel proxime ct immediate, et tunc opus est miraculis, vel signis supernaturalibus, quibus is qui mittitur, hominibus probet sc mitti a Deo; vel mediale, ut nimirum mittatur a Christi vicariis ct successoribus, scilicet Pontificibus et Episcopis, uti ordinarie iit ex institutione Christi. Vide dicta cap. 1, vers. 1.

Nola *secundo* : Pulchre hic Paulus describit ordinem justificationis, sive ordinem rerum, quibus pervenitur ad justitiam ct salutem. In hoc enim ordine *primo,* est missio prædicantium ; sc- *eundo,* ipsa Evangeli! prædicatio; *tertio,* audienfiumfides; *quarto,* eorumdeminvocatio et cultus Dei; *quinto,* salus, tum præsens, scilicet justificatio a morbo peccati, tum futura, scilicet liberatio a morte ct corruptione per gloriam coelestem.

Oninjn*. rum, jtuUthn ct ul'b tem.

Sicut scriptum est (Isaiœ ui,7) : Quam speciosi PEDES EVANGELIZANTIUM PACEM , EVANGELIZANTIUM bona ! — Sensus est : quam pulcher, suavis et gratus erit adventus ct discursus annuntiantium Evangelium, ejusque bona et beta nuntia, scilicet pacem cum Deo, gratiam, justitiam et salutem ! seu : quam grati ct accepti erunt auditoribus suis Apostoli, hæc bona hominibus per totum orbem annuntiantes ct evangelizantes ! Est synecdoche ; pcs cnim pro homine ponitur : pedes ergo evangelizantium sunt homines, puta Apostoli discurrentes el evangelizantes per totum orbem.

A Ia* santha-

Notat pulchre Toletus Apostolorum pedes posse laudan, primo, a velocitate, qua celerrime discurrerunt per totum orbem; *secundo,* a fortitudine; *tertio,* a munditia; sed *quarto* ct maxime a speeie ; quia non armis, non minis, sed specie ct pulchritudine, id est suavitate sanctissimae vitæ ct doctrinae, efficaciter hominum mentes ad fidem traxerunt, quin ct reges, philosophos et Barbaros, hominesque sceleratissimos converterunt, idque toto mundo ct brevissimo tempore, quod ingentis miraculi instar est. Species ergo hæc pedum significat splendorem sapientiæ, doclrinæ, virtutis et pietatis Apostolorum. Et hujus rei symbolo docet Orígenes Christum lavisse pedes Apostolorum in ultima cœna, tumque impleri empisse hoc Isaiæ vaticinium.

Nota : In Isaia pro *quam speciosi,* hebraico est TIK2 Í1O *ma navu:* quod Toletus et aliqui alii vertunt, *quam desiderabiles ct concupiscibiles sunt pedes evangelizantium !* ut tí *navu* sit *niphal* a radico niN *ata,* id est affectavit, desideravit, concupivit. Verum doctiores llebræi censent tò HX2 *navu* non esse *niphal,* sed *cal;* idque ita esso patet cx eo, quod littera *nun* in *navu* habeat *carnets,* uti verba in *cal* habent. Si enim esset *niphal,* deberet habere *chine* vel *patach.* Rursum id patet cx Septuaginta, S. Hieronymo, Bagnino, Aria ct aliis passim qui vertunt, *quam pulchri ct speciosi pedes!*

ATom

Radix ergo 11X2 navu est;—(12 *nava,* quæ uti litteris, ita et significatione affinis est, et alludit ad radicem ! IIX *ava.* Sicut enim *ava* significat desiderare et concupiscere, ita *nava* significat esse ammnum, jucundum, decorum, formosum, pulchrum , volupe, gratiosum , quodque invitat ct ad blanditur, allubescit et incitat ad concupiscendum; ac proinde *nava* recipit sæpe litteram *aleph,* ut significetur ista relatio ct mutua benevolentia , qua res pulchra et amoena excitat ui

fl lt 'i- «-frnbi- l

cupidinem ct desiderium , ac vicissim cupido et desiderium fertur et rapitur in rem pulchram et amœnam.

qtulíj Tales ergo fuerunt pedes Apostolorum, ¡psique M>osl°lb (Iut sua tfratia, decore et venustate cío- Quii acinorum mundo fuerunt grati, accepti, concupiti ct desiderati, omnesque in sui ct Christi amorem ei reverentiam rapuerunt.

Bi ter- noi." Septuaginta, pro *quam speciosi,* vertunt ¿>; ¡J cst *s¡cut /tora SUpcr montes, pedes annuntiantis* io- *auditum*. Vocabulo ú¡>», ait S. Hieronymus, sig- cuj bic nificatur tempus, pulchritudo, cura, sollicitudo ul,uiU1' evangelizantium. Unde Tertullianus, lib. IV *Contra Mardon.,* cap. xm, legit : « Adsum dum hora est, in montibus, ut evangelizans auditionem pacis.» Idem vero, lib. V *Contra Marcion.,* cap. n, legit, a quam tempestivi pedes evangelizantium pacem ! » S. Cyrillus, «pw accipit pro vere, *q. d.* Sicut ver, quod post hiemem pura luce fulget super montes, homines exhilarat, omnes agros et montes versicoloribus complet tloribus, et facit omnia vernantia mira amoenitate ; sic Christi et Apostolorum adventus omnia fecit vernare ct florere coelestibus virtutibus et ornamentis. Ita Cyrillus. Unde S. Ambrosius, epist. 11 *adlrcnœum,* secundum Septuaginta legit, *tanquam maturitas in montibus,* atque sic explicat : « Christus nobis, inquit , tanquam maturitas advenit, ut nihil acerbum, nihil immaturum in nostris consiliis sit, nihil immite, nihil asperum in operibus ac moribus. » Et Tertullianus, lib. V *Contra Marcion.,* cap. v, legit, « quam maturi pedes evangelizantium bona!»

Codices Verum mihi omnino verisimile est, jam olim s.'p',ui- corruptos esse codices Septuaginta; videntur enim >PS* Pro u'* corrupte jam legimus, ver- mut Loe tisse ¿»í úpaíM, *quam spedasi.* Sic cnim habent He- low- bræa, ct S. Paulus hic, qui sequi solet Septuaginta. Hujus quoque rei indicium est, quod Tertullianus alias legat, *dum hora est ;* alias , *quam tempestivi,* vel, *quam maturi pedes.* Ubi salis insinuat quædam exemplaria Graeca legisse ¿c quædam £»; úp*, indeque ipse falsus cst, putans ¿puoi ab ¿p* deductum el corruptum esse, ac significaro tempestivos, vel maturos, cum significet speciosos ct pulchros, ut patet ex Hebræo.

v«. io. 16. Sed non omnes obediunt Evangelio. — Occurrit Paulus objectioni. Dicet cnim quis Judæus ; Si tam speciosi sunt pedes ct voces Apostolorum, cur tam mulli eis non credunt, cur Judæi plcri- lutio ob que cos explodunt? Respondet Paulus, causam ‹i»“» esse, quod mulli suis vitiis, aut suo judaismo affixi, nolint credere ct obediro Evangelio, idcoquo diJaioi. oculos, aures ct animum avertant ab hac specio et pulchritudine Evangclii et evangelizantium.

Isaías enim dicit. — Probat hic Paulus non omnes credere Evangelio, ex Isaia, qui cap. lui, vers. 1 , dicit : « Domino, quis credidit auditui nostro? » *q. d.* Domine, quam pauci crediderunt nostræ prædicalioni !

Not i : To emm significat hic causam non rei, sed sermonis, sive propositionis. Dat enim causam non incredulitatis et inobedientiæ Judæorum, sed veritatis et certitudinis propositionis, sive cur hæc propositio et assertio Pauli, « non omnes obediant Evangelio, » sit vera, certa ct infallibilis. Prædictio cnim Isaiæ, qua inobedientiam et incredulitatem Judaeorum prædixit, non fuit can«a hujus inobedientiæ el incredulitatis; sed fuit causa cur hæc propositio vere et certo asseri possit, nimirum quod Judæi sint increduli el inobedientes. Hoc enim prædixit Isaias, vel potius Spiritus Sanctus, qui falli aut fallere nequit. Simile est, si dicam : Hic homo est homicida, nam idipsum testantur Petrus et Paulus; hoc enim testimonium non est causa cur hic homo sit, sed cur vere asseri et vocari possit homicida.

Domine , quis credidit auditui nostro? — hoc cst, sermoni nostro, quem scilicet nos Apostoli a Deo ct Christo audivimus : ita Ambrosius; aut po- trxiu*. tius, ut Chrysostomus, quem ipsi a nobis evangelizantibus audierunt : sequitur enim, « ergo fides ex auditu. » Loquitur Isaias in persona Apostolorum , *q. d.* Pauci admodum ex Judaeis crediderunt nostro sermoni nostræque evangelizationi. Est hebraismus; *schemua* enim, id est *auditus,* ponitur pro prædicatione, quæ auditur, tanquam actus pro ?uo objecto. Vido *Can.* 30.

17. Eruo fides ex auditu : auditus autem per Ven. it. verbum Christi.—Infert Paulus ex verbis Isaiæ citatis suam propositionem, quam proposuit vers. 14, scilicet neminem posse fide credere, nisi prius id quod credendum est sibi proponi et prædicari audiat. Hoc probat ex Isaia, qui ait : < Domine, « quis credidit auditui nostro? » Inde enim sequi- ’;▮ tur, quod fides qua credimus Christo et Evange- «fas. lio, sit ex auditu : auditus autem sit * per verbum Christi, » puta per prædicationem Apostolorum, qui quasi legati missi a Christo, ejus verbum praedicant.

Minus recte aliqui sic explicant : « Per verbum Christi, » id est. inquiunt, ex mandato Christi, qui Apostolos mittit, ut prædiccnt, itaque Gentes audiant Evangelium.

18. Sed dico, numquid non audierunt? — TJ *sed Ven.* i», idem valet quod *jam vero,* vel *quin vero.* Instat cnim ct perurget Aposlolus id quod dixil, scilicet fidem esso cx auditu, ct auditum esso per verbum Christi, *q. d.* Dixi fidem debere nasci cx auditu, auditum autem debere nasci ex prædicatione verbi Dei ct Christi : jam vero, vel quin vero, dico ct interrogo: Numquid non de facto hunc auditum habuerunt, numquid non audierunt Evangelium omnes gentes? *q. d.* Omnino audiverunt, nam « in omnem terram exivit sonus eorum. » Hisce enim omnibus probat Aposlolus, contra Judæorum opinionem , Gentibus prædicandum esse Evangelium (1).

(1) Vers. 18 : *Suae autem quarro, annon audiverint*

Nota *primo: -A audierunt,* id est partira audierant, partira audient, uti mox clarius ostendam. Rursum, « audierunt; » supple, non Judæi, ut aliqui volunt, sed Gentes; de his enim sequitur : « In omnem terram exivit sonus eorum, n Nam de Judæis subdit vers. 19 : « Numquid Israel non cognovit? »

0t› tru d*iaí. ruai m nab ti. ia f/tjZ. rr wr- buailkj.

Nota *secundo :* Hæc opinio, quod Judæis solis prædicandum esset Evangelium salutis, quodque ipsi soli essent vocandi a Messia ad ejus regnum et Ecclesiam, non autem Gentes, ita insedit Jndæorum animis, ut et S. Petrus et Apostoli quandoque dubilarint, ut patet *Actor,* x, an Gentibus liceret prædicare Evangelium; idque *primo,* quia Abrahæ ct semini ejus, non autem exteris, promissus erat Messias; *secundo,* quia hactenus soli jitjæj habuerant Ecclesiam Dei : unde eam transferendam esse ad Gentes videbatur incredibile; *tertio,* quia Judrci Gentes quasi idololatras et incircumcisas oderant, casque bao gratia omnino indignas esse censebant.

Et quidem (græce Id est *atqui,* ut vertil Vatablus et Erasmus. Simile vidimus cap. ix, vers. 20, *q. d.* Atqui, vol imo vero, David Judæus licet, testatur omnes gentes audivisse prædicationem Evangelii, cum *Psal.* xvm, ait :) 15 omnem TLRRAM EXIVIT S05CS EORUM.

Ocii iit ‚Kr,"‘ Iinju, T ili llndici ! (t.s ∜

Queeres, quis sit hujus versiculi Davidici sensus litteralis; ct an de facto hoc tempore, quo hæc Paulus scripsit, vox et præchcaüo Apostolorum exiverit in omnem terram, et in omnes gen-

Primo, S. Chrysostomus et Theophylactus putant prædicationem Evangelii factum esso apud omnes gentes ante excidium Hierosolym® per Titum. Huic sententi® favet quod do S. Thoma Apostolo (teste S. Stapletono in ejus Vita) scribunt veteres, eum plurimis ct remotissimis, etiam Indiæ populis evangelizassc. Unde et Emmanuel Nobrega, Societatis nostr® in Brasilia Provincialis, scribit in Brasilia extare in ripa fluminis vestigia pedum hominis sancti, qui ut infideles se persequentes effugeret, super fluvium ambulavit ct pertrauiiit, cumquo ab incolis vocari Zome, qui non videtur esse alius quam S. Thomas. Rursum clarius est quod scribit P. Nicolaus Trigautius in *Expedit. Sinens.,* lib I, in fine, S. Thomain convertisse Sinenses, idque constare ex Breviario Cbaldæo Ecclesi® Malabaricæ S. 'Ihomæ, quod sic habet : « Per D. Thomam Sinæ et Æthiopes conversi sunt ad veritatem, n Unde ct Episcopus Ecclesiæ Malabaricæ sc vocare solet u metropolitani India cl thru®. » Denique Josephus Acosta, lib. I *be* Aero urte, cap. xi, docel Indias veteribus fuisse cognitas. Christus enim suos Apostolos misil per lotum orbem, *Matlh.* xxwn, 19 : « Euntes, ait, docete omnes gentes; » cui præcepto obedientes ipsi, post Christi ascensionem inter se orbem diviserunt, et quisque provincias ct gentes sibi assignatas adiit et convertit. Hoc de plerisque ct potioribus eo tempore provinciis verum est, non tamen universim dc omnibus omnino. Quocirca :

Secundo, negat hoc S. Chrysostomi dictum Augustinus, epist. 80 *ad Hesych.,* Anselmus, Origencs * et alii. Idque recte negari patet ex regionibus ct populis Indiæ Occidentalis, ac quotidianis in ca Hispanorum navigationibus, quibus hoc sæculo r» ut novæ gentes plurima et maximæ, hactenus incognilæ, report® sunt, qu® nihil de Christo et Evangelio audierunt.

Tertio, Ambrosius et S. Thomas dicunt quod ad omnes gentes olim pervenerit fama Evangelii, licet non prædicatio, nec fundatio Ecclesiarum. Sed hoc non satisfacit, nec videtur verum, uti navigationum, de quibus jam dixi, experientia constat.

Alii sic explicant ; « In omnem terram, » scilicet Romanis subjectam, ct nobis nostroque orbi cognitam, exivit sonus et prædicatio Evangelii. Setuni

Verum respondeo et dico Psaltem, *Psal.* xvnr, (ut patet ex ipsis ejus verbis planis et apertis) ad estdecilitteram loqui de coelis materialibus, qui per uni- >o. ; > versum orbem sua pulchritudine, motu, magnitudine, stellarum varietate, splendore, influentiis tola, enarrant et enarrabunt semper gloriam Dei : in sensu tamen allegorico, quem maximo intendit hic Spiritus Sanctus, loquitur Psaltes dc Apostolis eorumque prædicatione.

Cœli ergo, qui enarrant gloriam Dei, non litteralitor, uti vult Toletus ct alii, sed allegorico sive symbolice, sunt Apostoli aliique præconcs Evangelii : horum sonus exivit partira, partira exibit in omnem terram. Paulatim enim impletum est, et ctiamnum impletur hoc Davidis vaticinium. Praeteritum ergo hic ponitur pro futuro, prophetico more, ob rei futurs certitudinem ; quod enim Prophetæ futurum prædicunl, tam certo tict ac si jam factum esset. Hisce enim omnibus tantum probat Apostolus, ut dixi, non solis Judæis, sed omnibus Gentibus prædicatum aut prædicandum quandoque esse Evangelium. vtn. o.

19. Sed dico (g.d. Quin vero, vide dicta vers. 18): Apropia Numquid Israel nox cognovit? — scilicet Gentibus “ÀX* etiam prædicandum esse Evangelium. Licet enim dum hoc scire nolit et invideat, scire tamen debuit et potuit ex Mose et Isaia, qui hoc prædixerunt, uti patet ex eorum verbis, qu® hic cito et subnecto. Ita Orígenes, *q. d.* Adeo verum est Gentibus prædicandum esse Evangelium, ut idipsum futurum Prophet® Judteis prædixerint, idcoque Jiidæis hoc ipsum cognitum est aut esse debet.

Aliter hæc exponit S. Chrysostomus, ita scilicet, *q. d.* Paulus : Numquid Israel non audivit Evangelium? numquid non e,us vim ct efficaciam cognovit? *q. d.* Omnino audivit, omnino cogno-

doctrinam i'ccnj'tíí, ii nempe Judæi, qui non obsc- qi ar ? ILi.c excuMtionetn non valere, siau® subvertus e Psalm. xa, 5, desuuupUs.

A

vit, sed sua pertinacia ct obstinatione non vult illi credere illiquo obedire

Verum priorem sensum esso genuinum, patet ex sequentibus Mosis ct Isaiœ verbis, quibus significant Judæos cx Gentium vocatione ad invidiam concitandos esse.

Primus Moses dicit *(Dcuter.* xxxn, 21) : Ego ad æmui.ationem vos addicam (hoc est ego Deus vos, o Judæi, qui repellitis Evangelium, ad iram ct invidiam concitabo) in (id est per) non gentem (puta per Gentiles, qui non fuerunt hactenus gens mea; quos ad Christi gratiam vocabo, vobisque, o Judæi, in hac gratia et Ecclesia mea præponam), in (id est *per)* gentem insipientem (puta per Gentiles, qui hactenus insipienter vixerunt, ct stulte adorarunt idola), in iram vos mittam,—bilem ct invidiam jam dictam vobis commovebo, *q. d.* Ego Deus per Christum ct Apostolos vocabo ad salutem homines viles, puta Ethnicos, Paganos et Barbaros, quos ne gentis quidem appellatione dignamini, o Judæi, sed belluas potius, vel caneSj soletis appellare. Unde vos vcrecundati ad imitationem eorum provocemini, si sani ct sapientes sitis; sin minus, ad œmulationem ct indignationem concitemini, uti re ipsa futurum prævideo et prædico. Ila S. Hieronymus *ad Fabiolam,* tract, de 42 mansionibus Hebræorum in deserto, mansione ultima.

Invidia el iodignjlio judionim propter Gentium coDvcrrioDcm.

Vers. !0. 20. Isaías autem audet ,—audacter et libere loquitur, non veritus suorum offensionem. Nam ProPtcr l,æc ct similia libere et animose a se dicta et prophetata serra dissectus est Isaías a Manasse et Judæis, ul habet certissima traditio Hebræorum, ait S. Hieronymus, lib. XV in *Isaiam,* in fine. Idem tradit ct canit Tertullianus, lib. Ill *Contra Marrioncm,* dicens :

ImIm uteruvr.i in dicendo Ierra dii* iulus

> Quem *(Isaiam)* populus sectun) ligno, sine hbc repertum, ItnmcriluiA demens crudeli morio peremti.

Ex eo quod Tertullianus ait sectum ligno, colligas Isaiam lignea serra dissectum fuisse, itaque ligneæ crucis Christi typum prælulisse.

Inventus sum (id est *inveniar :* prophetice enim ponitur prætcritum pro futuro, per cognitionem, Ddera, amorem, sequelam ct cultum) a non quuRENTinus me (puta *a Gentibus,* quæ antea non me, sed idola sua quærcre, consulere ct colere solebant. Per Apostolorum ergo prædicationcm) palam API'Anui IIS, QUI ME NON INTERROGADANT,— puta illis ipsis Gentibus, quæ non me, sed suum Jovem , Martem, Venerem consulebant et interrogabant.

21. Ad Israel autem dicit .—Nota : Ti *ad Israel v<n-îU* Erasmus vertit, *contra Israel* ; sed melius alii vertunt , *de Israel autem dicit :* hoc enim sæpe significat Hebraeum *el,* cui respondet. Græcum «jfc, ct Latinum *ad.* Sic *Ilebr.* cap. i, vers. 7, dicitur, « Ad angelos (hoc est de angelis) dicit; » imo vi Sx *cl* potest accipi pro *lamed* dativi. Unde Syrus vertit, bxno'xb *lisracl,* id est *Israeli autem dicit.*

l

Tota dte expandi manus meas ad populum non CREDEXTEM, ET CONTRADICENTEM. — *q. d.* Toto tcmpore, quo ego Christus cum Judæis versatus sum, sed maximo in cruce, ait Thcodorctus in Isæœ Lxv, expandi ct quotidie expando manus meas, quasi profundens in cos mea munera, ut eos ad me alliciam, cosque in sinum fidei ac gratiæ meæ recipiam; apud Judæos enim totam vitam docendo insumpsit Christus, plurimaquc miracula fecit ipse ct Apostoli ; ul taceam oracula Scripturæ per quæ assidue Deus ad Christum eos vocavit cl vocat, Chrislumque cis demonstravit et demonstrat. Sed frustra : Judæi enim Mosi suo praefidentes, ct judaismo suo affixi, Christum agnoscere nolunt, ait S. Chrysostomus, Ambro sius; Orígenes ct alii.

Ouim > «rgi Jud4>^-

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Doeuit Paulus cap. re et x, Gentes *per fidem adjustitiam et salutem adscitas, Judeeos vero ob infidelitatem, ab eadem repulsos esse :* nunc *ad Judaeorum solatium monet Gentes, ne Judaeorum incredulitati et repulsa indignantur et insultent; sed potius ei compatiantur ct condoleant, utque eos ad sui imitationem provocent; idque,*

Primo, quia non omnes Judaei sunt increduli, et rejecti : nam ipse Paulus et alii, quasi reliquias Israel salva facta sunt.

Secundo, vers. 8, *quia etsi plures excacati sint, tamen eorum cacitos salus est Gentilibus. Nam Judaorum incredulitas causa fuit cur pradicatio Evangclii, justitia et salus defiexerit ad Gentes.*

Tertio, vers. 16, *quia Judai sanctorum patriarcharum sunt filii, in quibus ipsi Deo quasi consecrati et sanctificat! sunt.*

Quarto, vers. 17, quia Gentes, qua erant quasi oleaster paganismi, per gratiam inserten sunt in oleam Judceorum, puta in Ecclesiam Dei, a qua facile per infidelitatem, superbiam ct inobedientiam rursum excidere possunt.

Quinto, vers. 23, *quia Judaei, si recedere velint a sua infidelitate, rursum inserentur suce oleae, id est Ecclesiae.*

Scato, vers. 25, *quia in fine mundi, cum plenitudo Gentium intrant, tunc omnis Israel credet, et salme fiet.*

Septimo, vers. 30, quia *ipsa etiam Gentes ante Judceos fuerunt incredulae, ct neglectae a Dco, uti nunc Judaei, increduli et neglecti sunt. Unde, vers.* 32, *concludit dicens :* Conclusit Deus omnia sub peccato, ut omnium misereatur. *Atque hanc vicissitudinem ct successionem Judaeorum ct Gentilium in obsequio et Ecclesia Dei admirans, exclamat :* O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei!

1. Dico ergo : Numquid Deus repulit populum suum? Absit. Nam et ego Israelita sum ex semine Abraham, de tribu Benjamin. 2. Non repulit Deus plebem suam, quam praescivit. An nescitis in Elia quid dicit Scriptura : quemadmodum interpellat Deum adversum Israel? 3. Domine, Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt : et ego relictus sum solus, et quærunt animam meam. 4. Sed quid dicit illi divinum responsum ? Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal. 5. Sic ergo et in hoc (empore, reliquiæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt. 6. Si autem gratia, jam non ex operibus; alioquin gratia jam non est gratia. 7. Quid ergo? quod quaerebat Israel, hoc non est consecutus : electio autem consecuta est : caetcri vero cxcæcati sunt. 8. Sicut scriptum est : Dedit illis Deus spiritum compunctionis : oculos ut non videant, ct aures ut non audiant, usque in hodiernum diem. 9. Et David dicit : Fiat mensa eorum in laqueum, ct **in** captionem, et in scandalum, et in retributionem illis. 10. Obscurentur oculi eorum ne videant : ct dorsum corum semper incurva. 11. Dico ergo : Numquid sic offenderunt ut caderent? Absit. Sed illorum delicto, salus est Gentibus, ut illos æmulentur. 12. Quod si delictum illorum divitiae sunt mundi, et diminutio eorum divitiae gentium : quanto magis plenitudo eorum? 13. Vobis enim dico Gentibus : Quamdiu quidem ego sum Gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo, 14. si quomodo ad aemulandum provocem carnem meam, et salvos faciam aliquos ex illis. 15. Si enim amissio eorum, reconciliatio est mundi : quæ assumptio, nisi vita ex mortuis? 16. Quod si delibatio sancta est, ct massa : et si radix sancta, et rami. 17. Quod si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cum oleaster o- , insert .s i illis, et socius radicis et pinguedinis olivæ factus es : 18. noli gloriari

adversus ramos. Quod si gloriaris : non tu radicem portas, sed radix te. 19. Dices ergo : Fracti sunt rami ut ego inserar. 20. Bene : propter incredulitatem fracti sunt. Tu antem. fide stas : noli altum sapere, sed time. 21. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit : ne forte nec tibi parcat. 22. Vide ergo bonitatem , et severitatem Dei : in eos quidem, qui ceciderunt, severitatem : in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin et tu excideris. 23. Sed et illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur : potens est enim Deus iterum inserere illos. 24. Nam si tu ex naturali excisus es oleastro, et contra naturam insertus es in bonam olivam : quanto magis ii, qui secundum naturam inserentur suæ olivæ? 25. Nolo enim vos ignorare fratres mysterium hoc (ut non silis vobis ipsis sapientes) : quia caecitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo Gentium intraret, 20. ct sic omnis Israel salvus fieret, sicut scriptum est : Veniet ex Sion, qui eripiat, et avertat impietatem a Jacob. 27. Et hoc illis a me testamentum : cum abstulero peccata eorum. 28. Secundum Evangelium quidem, inimici propter vos : secundum electionem autem, diarissimi propter patres. 29. Sine poenitentia enim sunt dona, et vocatio Dei. 30. Sicut enim aliquando et vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter incredulitatem illorum : 31. ita et isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam, ut et ipsi misericordiam consequantur. 32. Concludit enim Deus omnia in incredulitate : ut omnium misereatur. 33. O altitudo divitiarum sapientiae et scientiæ Dei: quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus! 34. Quis enim cognovit sensum Domini? Aut quis consiliarius ejus fuit? 35. Aut quis prior dedit illi et retribuetur ei? 36. Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia : ipsi gloria in sæcula. Amen.

Ters. I. 1. Dico ERGO : NUMQUID DEUS REPULIT POPULUM suum. — Nota : Tò *dico ergo* phrasis est Apostoli, qua utitur, cum sibi aliquid objicit, uti hic facit. N<o en- Sensus ergo est, 7. *d.* Dixi cap. ix et x, Judæos *di Jrê-* rcPulS0S esse a Deo et a justitia, Gentes vero ad ™it eam ascitas ; verum ergone Deus plano repulit U.U. populum suum, puta Judæos omnes? Respondet, Absit. Nam ct ego sum Judæ.us et Israelita, fidelis tamen ct Christianus ; tales quoquo sunt Apostoli, mullique alii, ex Judæis credentes. Non ergo repulit Deus absolute populum suum, sed tantum cos, qui Christo credere nolunt.

Ven. Î. 2. Nox REPULIT DEUS PLEBEM SUAM, QUAM PR.ESCI- C !ru- VIT> — N0(a -J *præscivit,* quod *primo,* S. Chry- J / b"¡ sostomus sic explicat, *q. d.* Deus non repulit to- *Imm.* tam plebem Judæorum, sed eos vocavit ad Ec- Eriun- elesiam, quos praevidit foro dignos. Hoc si do dsu bic, prima vocatione ad fidem ct gratiam intclligatur, feHcrá l'clagianum est; sin de secunda vocatione ad jus- d .m tiliam intclligatur, sanum est et orthodoxum : r ll > do secunda ergo hac vocatione explicandus est irtbodo S. Chrysostomus.

10. *Secundo,* GEeumenius : *rræscivit,* inquit, Deus Judíeos ante Gentes, quia Judæi ante Gentes vocati sunt ad Christum, illiquo crediderunt. Hos ergo Deus *præscivit,* id est scivit esse suos suamque plebem, antequam Gentiles vocaret, et sciret esse suos.

Tertio, S. Augustinus, lib II *Dc Dono persever.,* cap. XVm : « Non repulit Deus plebem suam, quam praescivit : » hoc est ; inquit, quam pra> destinavit, quam scilicet ab æterno decrevit ad se trahere, suamque facere. Unde alii sic explicant: « quam praescivit,» id est, quam prædilexit, quamque mullis olim beneficiis affecit.

Quarto, planius et simplicius, «non repulit Deus plebem suam, quam praescivit, » id est, quam praevidit Christi fidem et gratiam sponte sua complexuram, foreque fidelem, ideoque fore plebem suam. Vide dicta cap. vin, vers. 29.

Art nescitis IX Elia quid dicit Scriptura? — « In Elia, » hoc est *dc Elia.* Est hebraismus : *bet* enim ponitur pro bjl; vel m *Elia,* hoc est in historia Eliæ (1), IH *Reg.* xix, ubi Elias apud Deum queritur, eumquo interpellat adversum Isaraelitas, puta adversum Achab, regem Israel, ejusque uxorem Jesabel, corumque asseclas, dicens :

3. Domine, (Israelita.*) Prophetas tuos occide- v..r‹ j. RUNT , ALTARIA TUA SUFFODERINT. — « Altaría, » •IUn.1 scilicet in excelsis locis et collibus Deo vero erecta. Unde hæc altaria vocantur *Excels:* in Scrip- ‹jm l tura. Quæ licet lege *Douter.* xvi, 2, vetita essent, ac proinde pio ab Ezechia et Josia eversa sint : tamen impium erat evertere ea ex odio cultus divini, verique Dei, uti fecerunt Achab et Jesabel idololatrae (2).

(1) Tempore Pauli nondum per capita et versus S. Scripturae dispertitae erant, ideoque earum testimonia juxta aliam, qua nunc, rationem afferebantur, personas scii., aut res appellando.

(2) Possunt enim intelligi ea altaria quu *pii* in 10 tribubus in veri Dei bonerem sibi struxerant, ex quo

Et ego rtuctts sim solis, et quærünt animam meam. — Dixit hoc Elias mœrons, afflictus et cx mœstitia pusillanimis, aestimans omnia perdita esse ct longo deteriora quam revera erant : unde pusillanimitatem ejus pariter ct errorem corrigit hio Dominus, dicens ;

Tin. £ **4.** Deliqui anni septem millia virorum, qui nom CIRTATERUNT GENUA ANTE Ca AL. — *q. d.* Ne putCS, 0 Elia, te solum Dei superasse cultorem; reliquos vel esse occisos, vel ad Rial deflexisse. Ecco septem millia mea providentia ct gratia conservavi, et a ncce ct ab idololatria; qui me aequo colant, ut tu. Sic diam hoc tempore Christi ct Pauli reliquias Judaeorum mihi incoqne cultui, et Ecclesia conservavi, scilicet eos, qui fidem Christi amplexi sunt. Itaque verbum *reliqui* proprio significat, r servavi mihi in famulos, cultores et amicos, Xiunu - flicet eos qui noluerunt adorare Baal. Hæc enim il * antithesis optime accommodatur seopo Apostoli, jolrM <lui ostendero, etiamsi repulerit Deus a jusn¡ 4i.- titia et gratia plerosquo Judœos, quia incredulos l l Christo, paucos tamen cx iis sibi, suo cultui ct CMei, amiciti® servasse, scilicet eos, qui Christo credirunt. Rursum per verbum *reliqui* Deus su® virtc. grati® virtutem ostendit ct innuit. Non enim ait : sc rc^fllicrunl, sed, bgo reliqui, græce xxrf- Lo ır ' .—ır hebraica 'rnxCTI *hisarli,* id est reservavi; <•: i nri quia licet ipsi etiam servarmi se, tamen potius a :r!i ni pcj gra[ja servati sunt ; virtus enim gratiæ in crocor- r opere bono potior est liberi arbitrii conoursu. Ita S. Augustinus, lib. *fíe Dono pcrstxer.,* cap. xi.

Nota contra Novantes nuper ex tenebris natos, hunc locum pro conservatione ct durations Eccler?w siœ. Nam graviter hic errant, primo, Melunchlhon, E · "-qui Locis communiius, cap. De *Ecclesia,* docet cJ»!) t epore Eli® Ecclesiam constitisse in solis Elia, i> Eliseo ct paucis sacerdotibus. *Secundo,* Calvinus, " qui in præfatione *Institutionum* ox hoc Eli® loco probare nititur, Ecclesiam posse deficere. *Tertio,* alii Novantes, qui hæc Ecclesiœ su® invisibili, id est non existent! ante Lutherum ct Calvinum, adaptant, quasi fuerint ante ipsos aliqui Lulhcranl, qui camdem fidem docerent, quam postea Luthcrus ct Calvinus docuerunt ; sed pauci, quaIcs fuerunt tempore Eli®, incogniti ct absconditi.

a u- Frimocnim hoc gratis dicunt. Probandum enim · m» cis esi, tales revera fuisse. Dicant, quieso , ubi, r. ¿¿quando, sub quo rege vel Pontifice exstiterint? l: i Nominent cos saltem nomine communi suie sect®, vel historicos proferant qui eos exstitisse testentur : sic enim In Israel fuisse veros deicolas tempore Eli®, licet Eli® incognitos, testatur sacra historia, lib. Ul Beg. xix, quam citat hic Paulus.

v -> tc- &ni *do,* licet Ecclesia Dei, cum persecutionem ‘ '1 a I* sibdc pateretur iu Israel, id est in Samaria, r - d' 'h m paucos haberet fideles, conque latentes, kj e-- v laU .umhiQ&; lune tamen eadem Ecclesia spccpennisi non erant ad templum tro : quo tempore lex de Allanto» alibi umendis cessare videbatur.

labilis erat ct florens in Juda, id est in duabus niwlii tribubus; ubi sub Josaphat, rege fideli et pio, publice templo, sacrificiis et cærenioniis Deus verus colebatur, quo qui vere fideles erant, se recipiebant, quasi ad fidei et religionis oraculum et asylum, ct hoc est quod Dominus dicens : « Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal, » significat, dum subdit: « In Israel, » id est in Samaria, non autem in Juda; do eo enim non loquitur.

Licet ergo concederemus, in Israel defecisse tunc Ecclesiam, inde tamen non sequitur eam omnino defecisse, quia perstitit in Juda. Dicat E^va nunc Luthcrus, si ante sua tempora Lulherani fuerint ct latuerint in Saxonin, Germania, Gallia, tbenm ubi Gentium aut terrarum visibiles et spectabiles fat», fuerint, ut co se recipere possent, qui veram fidem, religionem et Ecclesiam aut sectabantur, mt*.' aut inquirebant? Ubi fuit Ecclesia Luthcrl ante Lutherum, qu® a Luthcro nomon et exordium sumpsit? sane ibidem fuit, ubi fuit Luthcrus antequam nasceretur. '

Tertio, in ipso Israel, id est Samaria, Ecclesiam riam tempore Eli® non defecisse, sed inultos habuisse veri Dei cultores, patet ex eo, quod paulo ante p;r'! ex iis Jcsabel plurimos occiderat Prophetas, cx ‹*▮ › quibus adhuc superstites erant Elias, Elisons, 'g/. Michæas, Abdias, dispensator ipsius Achab ct Je- enni ii sabelis, ct alii centum Prophet®, quos abscondit s»mm. Abdias jam dictus, no occiderentur a Jcsabelc, ut patet lll *¡leg.* xvni, 13, aliique insuper Prophet®, de quibus fit mentio lll *Deg.* xx, 22, 28 et 33. Quod ergo dicit Elia» ad Deum : « Prophetas tuos occiderunt, et ego relictus sum Bolus; » subaudi, soliis qui publice et intrepide oppono me Baal ct Jesaboli : alii enim Prophet®, no occiderentur, latebant, sicut latebant pontifices ct sacerdotes temporil Dccil et Diocletiani. Ex laicis vero multo plurcs tunc fuisse fideles in Israel, patet cx verbis Domini : a Reliqui, inquit, mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante R ial.» Denique totus Israel paulo auto sub Davide ct Salomone, ver® fidei ct Dei cultor fuerat, sed sub Jeroboam mulli cum eo ad idololatriam vitulorum desciverunt.

Ostendat jam Luthcrus, ostendat Calvinus non Lucrai septem millia, non mille, non centum, sed viginti, sed decem, sed quinque, imo vel unum, ""¿mu qui ante sua tempora camdem secum fidem per continu»- omnia docuerit; ostendat fidei su® continuatio- lloa',?u nem, descensum ct derivationem per singula ^«¡a a soccida; ostendat quinain Patres singulis annorum fidei w centuriis docuerint in Eucharistia non esse ve- bnil,rt rnm corpus, sed tantum signum corporis Christi, Pontificem Romanum esse Antichristum, Sanctos non esso invocandos, non esse liberum arbitrium, non operum merita, solam fidem justificare, Deum esso auctorem omnium operum tam malorum, quam bonorum*

Hactenus id prestare, imo promittere ausus

Annn- fuit nemo, no ipsi quidem Centuriatores Magde-
! *ii i Jurgenses : nimirum hæc est causa, quæ cos in
urfito- has angustias compellit, cogilquo eo confugero,
rnjiig- ut dicant Ecclesiam erraro et defleero posso, imo
defecisse Pcr lot annorum centurias, quota S.
l ‘ Gregorio (tunc enim alunt Ecclesiam defecisse, ct
Antichristum in ea præsidere coepisse) ad Luthe-
rum interfluxerunt. Durum est telum necessitas.
Hanc Christus per tot saecula sponsam suam Ec-
clesiam deseruit? Hanc fefellit promissionem suam
datam *Matth.* xvi : « Tu es Petrus, et super hanc
petram (id est *super hunc Petrum,* ut habet Syrus,
et Petri in cathedra Romana successores) ædifi-
cabo Ecclesiam meam, et port® Inferi non præ-
Ecctret* valebunt adversus eam? «Itane concidit Ecclesia,
‘‘"*• templum et domus Dei, quam Apostolus, I *Tim.*
h 'una' cap. m, ait esso « columnam et firmamentum
Luthc- veritatis ; » quam Prophelæ docent esso regnum
huLrí" ælcrnum Christi? Itane per tot sæculo delituit
et invilii invisibilis Ecclesia, quæ est magistra fidei, doc-
hfli» esse (r¡x veritatis; quam Isaías, cap. n, docet esso mon-
'toiu**tein *n vertice montium, et elevatum super omnes
colles ; quam Christus in dubiis ct difficultatibus
adiri ct audiri jubet, *Matth.* xvm : « Dic, inquit,
Ecclcsiro : si autem Ecclesiam non audierit, sit
tibi ethnicus et publicanus ?« Deus per suam bo-
nitatem aperiat oculos omnium errantium ct
miserorum, qui a Luthcro et Calvino, corumquo
asseclis decepti, quasi oves errantes a causa Ec-
clesias se segregarunt, ut Ecclesiam priscam ct
stabilem, Catholicam et Apostollcam, Romanam
scilicet, videant, agnoscant ct ad eam quasi ma-
trem amantissimam postliminio recurrant, cum
caque in gratiam ct mutuum amplexum redeant.
Arnen.

Q.ii nu- Septem milita. — Hoc est multa millia : Scpte-
c|7 ‘in’ narius enim numerus significat multitudinem, ct
tir i<r llcbræis est familiaris, propter sabbatum; sicut
t ',-! ct denarius propter decalogum, ait S. Hlerony-
lA,Ua? mus in cap. iv et 1iv *Isaice.* Sic *Eccles,* xi, 2, dicitur: « Da partem septem, » hoc est *multis pauperibus,* « nec non et octo, » id est *mullo pluribus.* Sic I Itcg. n, t», in llebræo habetur: « Donec sterilis peperit septem, » quod noster Interpres vertit, « donec sterilis peperit plurimos. »

tlulqnb **Qui NON CURVAVBRUNT GENUA ANTE** Baal. — **Græco** est feminine vr, uáaX, vf., scilicet tUw, hoc est *imagini Baal.* Nisi malis diccrc, a Jcsabele, femina Tyria, Astartcm, deam Tyriorum, Israelitis ad cultum fuisse propositam, quasi Baal feminam. Baal enim llcbræis generale deorum nomen est. Verum facillime ct solidissime dici potest, hic, uti ct alibi, mendum irrepsisse in textum Græcuin, ct pro rp restituendum esse masculinum tù>. Sic enim Interpres noster ct veteres legisse videntur (I). Blasphc-

, .lio Cx

^VTheoph^larI'hren*c,orum et Chananitarum, in VerSu »"' * t>cncrc masculino i Dix). (dominus), Ç* JznaiX (domina) occurrit. Coluerunt illud ’numen sull imagine tauri, aut vitula), imago lauri exprimebat *solem,* imago vilulm aut vacca) exprimebat *lunam ;* ut

mat hic Boza, dum ait Catholicos curvare genua ante Baal, cum B. Virginem et Sanctos invocant, camque communi omnium gentium voce vocant a Dominam nostram : » Baal enim Hebr. significat dominum; sed usu gentium significat Deam, qui summus omnium e«t dominus. Nemo autem B. Virginem ut Deum invocat : cur autem non liceat eam vocarc « Dominam nostram, » cum cives ita vocent reges et principes, famuli suos heros, imo Bcza Calvinum vocet suum dominum et magistrum?

3. Sic ergo et in noe tempore reliquia (hoc V» *• esfpauci Judici, credentes Christo; pauci,inquam, præ innumeris incredulis, ita ut ex tanta incredulitate et clade videantur hi pauci esse tantum rcliquiæ, et reliqui), secundum electionem gratijk (id est *gratuitam),* salv.e facte sunt, — id est *justificata! sunt.* Non enim agit hic Paulus de elee- N “ Hone immediata ad gloriam, vel ad primam gratlam ct fidem, sed de electione ad justitiam, uti initio cap. lx ostendi. Justitia enim est salus a 11 peccato, estque salus inchoata, quæ perficietur riiin’ in coelesti gloria. Electio ergo hæc Dei, est dilectio Dei, de qua dixi cap. ix : « Jacob dilexi, » quam ct alio nomine ibidem miserationem vocavit, dicens : a Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. »

Nota, huic electioni gratlæ non repugnare consensum liberi arbitrii, ejusque liberam acceptationem gratiæ, ncc etiam fidem, pœnitentiam aliasque liberas hominis dispositiones ad justitiam : ha; enim omnes nullum meritum, nullam efficaciam, nullum jus proprio dictum homini tribuunt ad justitiam. Sed his omnibus positis meræ est electionis Dei et gratiæ, quod tales justificet, non alios qui istis carent, ut diserte ait Apostolus cap. iv, vers. 3, el ex co Concilium Tridenlinum, scss. v ct vi.

Ulrumque ergo verum est, ct ulrumque vere Car fn»- responderi potest, si quæras, cur fidelis pœnilens justificetur præ infideli pernitente? Respondebo u«onr enim *primo,* quia ipso se disposuit, hic non. Res- F* pondebo *secundo,* quia gratis Deus voluit illum r¡¡. justificaro et acceptare illius dispositiones; non autem hunc, qui eis caret. Fides enim est dispositio ad justitiam, non sua natura aut naturali vi ct efficacia, sed quia Deus ita voluit ct constituit. Et juxta priorem responsionem videtur loqui S. Chrysostomus, cum ait Deum ad justitiam et salutem eligere hunc præ illo, quia huno suæ gratiæ consensurum praevidit, non illum. E contrario S. Augustinus, juxta posteriorem sensum, quærcnli cur hic præ illo eligatur a Deo, respondet causam esse non humanum meritum, sed electionem ct gratiam divinam. Ulrumque enim verum est, eo sensu quem dixi.

Moloch vocatur rox cœlij/oZ; ct Melochet, regina cœli, *luna.* Illum a viris, hanc a mulieribus cultam esso existimat Abarbanel.

Denique Apostolus hic tantum electionem gratu opponit electioni cx operibus legis, vel naturæ, ut patet cx sequentibus et ex tota epistola,
tir,I› Sub gratia ergo amplexum liberum gratiæ, ct eos
Í r Kra,Iiun eic'lali sponte obediunt ct sub-
cf. ;i.'¿ jiciunt se gratiæ, intelligit. Liber enim amplexus
jn i gratiæest quædam gratia: fit enim a gratia præ-
vcnjentc ct cooperante. Unde et ipsi fideles et Sancti qui gratiæ obediunt, filii gratiæ sunt ct nuncupantur. Fusius idipsum docet hic Tolelus *notat.* 4.

Dices : A sa/tœ non legit S. Augustinus, ct in Gracco tantum est Jatexx qrpw», id est *reservatio facta est.*

Respondeo : *reservatio,* supple salvatorum, id est eorum qui salvi facti sunt, ut vertit Noster, hoc cst eorum qui justificati sunt, facta est per electionem gratiæ justificantis.

Si tamen cum nonnullis cx S. Augustino hanc reservationem, æque ut A *reliqui,* sive reservavi vers, precedenti, velis extendere, ct accipere de gratia vocante et preveniente, quasi per hanc facta sit ista reservatio salvandorum, id cst justi-
ç l t, ficandorum : respondeo etiam hoc vere posse
crnT<r- dici, scilicet divinæ electionis et gratiæ vocantis
nú csso› Muoll conversi sint, non illi : quia licet
,j' utrique physice æqualem habuerint gratiam vo-
i cantem, hæc tamen gratia cum libero arbitrio in
snui? his operata cst conversionem, non in illis, id cst hi virtute gratiæ se converterunt, non illi ; quod cmm hi se converterunt, virtus et efficacia fuit gratiæ, qua usum ct cui cooperatum fuit liberum arbitrium, proutexigebat gratia, et prout intendebat Deus gratiam hanc tribuens : quod vero alii noluerint converti, liberi arbitrii fuit malitia. Justificaticrgo suam justitiam, licet libere a se acceptatam, gratiæ tribuere debent; perinde ac pauper divitis gratiæ tribuit, quod ejus pane sustentetur, non autem sibi hoc arrogat, licet ipse panem a divite oblatum libere debeat acceptare et comedere, si ex eo sustentari velit, llæc enim ejus acceptatio nihil habet laudis, nihil illustre, præsertim si comparetur cum libcralitatc ct liberali donatione divitis.

f it C. Si aet im (tuve clcctio est gratiæ, ut dixi, ideoque ipsa est) gratia, jas non ex operidls (1), — *q.d.* Si hæc electio ad justitiam, ipsa scilicet justificatio, fit cx Dei gratia, ergo non obtingit nobis
Artsitra- CX merito operum nostrorum. Opera hic intelligo
* .«t legis naturæ, imo ct fidei ; quatenus nimirum
\ liæc hominis opera sunt, quia dispositiones fidei,
. pci, pœnitentiæ, uti actus humani sunt, nec ba-
li. .ac-fient meritum, nec efficaciam justificandi; sed tantum ex gratuita Dei ordinatione disponunt hominem ad justitiam, uti dixi.

(t) Hx comma deest in mullía codi!., necnon in quibavLim vemonibus ac Patribus. Cxtcrum, parenthesi videtur includendum; non enim ad universi loci consitum, sed ad solam, quæ praecesserat, x»?it j î vocem pertinet.

Ex ultimis bisce verbis perperam intellectis quidam argumento a contrariis ducto, ita concluserunt : Si dispositiones fidei, spei, pœnitentiæ, uti actus hominis sive humani sunt, non habent meritum nec efficaciam justificandi, sed tantum ex gratuita Dei ordinatione; ergo iidem actus spei, etc., considerati uti actus hominis sunt, id est uti sunt actus solius naturæ et liberi arbitrii seclusa gratia, esto ex se non habeant meritum, nec efficaciam justificandi, illud tamen habent ex gratuita Dei ordinatione. Ex ea ergo actus hominis pure naturales, sine gratia, merentur saltem de congruo justificationem, ad eamque hominem disponunt. Verum hic est error semipclagianorum, censentium solam naturam per bonum liberi arbitrii usum nos disponere ad gratiam, quem semper detestatus sum. Mentem ergo meam explico : Dum dico, *actus hominis,* vel *actus humani,* non excludo, sed includo gratiam. Clarum enim cstactus fidei, spei, pœnitentiæ non posse elici ab homine nisi per gratiam : sed posita gratia, quodque homo ex gratia illos libere eliciat, dico hos actus humanos nec ex gratia, ncc cx cooperatione hominis proprie mereri justificationem, vel ad illam dare jus et meritum homini; sed quod ad justificationem sint dispositiones, ad eamque dirigantur et ducant, totum id esse gratuite Dei ordinationi, beneplacito et libcralitati tribuendum, quia scilicet Deus ita statuit.

Id me voluisse vidissent, si considérassent verba mea ultima, scilicet A *uti dixi,* nam vers, y, p. 187, col. 2, ex adverso verborum jam citatorum, § Nota, « huic electioni gratiæ non repugnare,» etc., ita diserte scribo mentemque mea n explico.

Igitur actus fidei, spei, pœnitentiæplene considerati, uti scilicet manant tam cx gratia quam cx libero arbitrio, ex se non tribuunt jus vel meritum ad justitiam, sed cx gratuita, duntaxat Dei ordinatione illos acceptante, itaque gratis statuente, disponunt ducuntque ad justitiam. Itec cst veritas, hæc mens mea.

Porro, quod ibi ct alibi dispositionem distinguo a merito, id facio cx communi Theologorum phrasi ct sententia, qui dicunt docentque actus fidei, spei, timoris, etc., esse dispositiones ad justificationem, non autem eam mereri, scilicet proprio dc condigno. Esto enim de congruo eam mereantur, tamen meritum hoc exile est et restrictum, ncc absoluti ct rigidi nomen meretur.

Denique justificatio dupliciter sumitur, scilicet *primo,* formaliter : formalis autem justificatio fit, cum Deus homini infundit gratiam justificantem ct charilatem; *secundo,* dispositive, cum scilicet per actus fidei, spei, timoris pœnitens se préparât ct disponit ad justitiam, gratiam et cbaritatcm. Jam cum Apostolus ait, ros JU¸'ribus gratis justificari, nonnulli cuii.°Pcruul dl'no, *epist.* 103, A *justificari* accipiunt §ccundo'iihx._\, q. *d.* Quod homo concipiat actus fidei, spei, poe-

nítenti.re, quibus sc disponit ad justitiam, id habet non ex sc suisque naturæ viribus; sed gratis, id est ex gratia Dei proveniente. Nec ego nego buccx-tendi posse verba Apostoli; sed tamen assero ea proprie ab Apostolo dici de justificatione formali. Id ita esso, diserte, fuse ct ex professo docet Concilium Tridentinuin, sess. VI, cap. vin, ut mirum sit nonnullos dixisse de alia justificatione loqui Concilium, do alia Apostolum. Et ipso Apostolus, cap. in, vers. 21 : a Nunc autem, inquit, sine lege justitia Dei manifestata est, ctc. Justitia autem Dei per fidem Jesu Christi, n Et vers. 24 : « Justificati gratis per gratiam ipsius, ctc., propter remissionem procedentium delictorum : ad ostensionem justitire ejus in hoc tempore ; ut sit ipse justus, et justificans cum, » etc. El cap. iv, 3 : « Credidit Abraham Deo : et reputatum est illi ad justitiam, » Et vers. 7 : « Beati, quorum rcmissre sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata, n Uree omnia formalem justificationem ct justitiam significant. Pluribus idipsum confirmavi initio cap. is.

Alioquin gratia jam nox est gratia. — Calumniatur Kcmnitius detractum esso in nostris codicibus, quod habetur in Grrecis, scilicet ùSì il;
cùx fri içi / .«t;, ‘"d 'd»
si *vero ex operibus, jam non est gratia : alioquin opus, jam non est opus.* Et ita legit Cajelanus et Thcophylaclus, sed hoc non legunt Orígenes, Chrysostomus, Ambrosius el alii, imo Erasmus ait esse superfluum. Et sane nostra Latina lectio brevior ct nervosior, idcoque verior cst. Nota, rò *ex operibus* semper hic significat meritum operum : hoc enim solum opponitur gratiæ, sive gratuilre donationi ct electioni.

Vtn. 7. Qu,° eugo (supple, dicemus, ct cx dictis hucusque concludemus? nimirum id quod sequitur) QUOD QUÆREBAT ISRAEL (Justificari, scilicet ex meritis operum legalium), noe non est conseci-
Qaod Jn- TUS; ELECTIO ALTEM CONSECLTA EST, — id CSt electi
<hi qni- secundum gratiam ex Judreis, puta Judæi qui Christi fidem ct gratiam amplexi sunt, hi electi a
n i-.u, Deo ad justitiam, cam consecuti sunt. Abstrac-
Boa tum ponitur pro concreto, nimirum *electio* pro electis, juxta *Can.* 30.

Cætf.ri vero (Judæi scilicet, non docti, sed rejecti ct repulsi a Deo eia justitia, ob suam incredulitatem) excaîcati sunt, — proprie ct directo a se suaque malitia, quia obstinate inhaeserunt legi Mosis, et Christi fidem contempserunt : indirecte vero a Deo cos deserente ct dimittente sure infidelitati ct obstinationi.

Ttri. s. 8. Sicut scriptum est (*Isaiæ* vi, 9) : Dedit illis Deus spiritum compunctionis. — *Dedit,* permittendo, deserendo ct occasiones probendo, bonas quidem in se, sed quibus illi se magis indurarent suo vitio et culpa. Ita S. Augustinus, Chrysostomus, Theophylactus, OEcumenius.

Qob hic Quaeres, quis hic vocetur *spiritus compunctio-*
etor)11S? *Primo,* Anselmus per *spiritum compunctionis* intclligit spiritum impellentem ad malum, in< ir *ipirttiu* stimuli, qui compungens boves incitat ad cursum.

Secundo, Ambrosius intclligit dolorem Judreorum ortum ex zelo judaismi, cum eum viderent aboleri per Evangelium.

Tertio, alii intelligunt spiritum remulationis ct invidire Judaeorum in Christum ct Christianorum multitudinem.

Verum nota : Citat hic Paulus *Isaiæ* vi, 10, ut vult Orígenes et Chrysostomus, vel potius et clarius, Isaiœ XXIX, 10, ut censet Anselmus, ubi noster Interpres vertit, *miscuit vobis Dominus spiritum soporis; claudet oculos vestros; Prophetas ct* ’’‘‘¡¿7 *principes vestros, qui vident visiones, operiet.* Cujus train*, loci sensus cst hic : Deus vobis, o Judæi, velabit et operiet Isaiam et alios Prophetas, ne cos intclligalis. Ita Hieronymus et Cyrillus ibid., ubi adverte : pro *soporis,* llebr. est rtOTUl *tardema,* quod Thcodolion vertit, frçxw», id cst *mentis excessum* ; Aquila, xxt xçcçôw, id est *gravem somnum;* Chaldreus, *spiritum erroris;* Syrus, *spiritum stupiditatis.* Hebræum *tardema* significat ollissimum veternum, qui homini oculorum et aurium usum oinnemque sensum adimit. Unde Septuaginta, quos sequitur hic S. Paulus, vertentes xxt xvjv», videntur hoc posuisse pro xxw5<rrsww, idestsoporationem : riÇ enim cst nox, et dormire significat. Ita Uesychius.

Narrat antiquitas Philosophum quemdam sa- MjooWh pientissimum, cerebro lapide percusso, oblitum fuisse litteras, ita ut ne quidem legere sciverit. Et «¿¡api*. Grammaticum, qui cum asino, quo vectabatur, excidisset, accepto in cerebro vulnere, prorsus omnem Grammaticam oblitum. Et Hermogenem, rhetorem, qui cum doctissimus sure retatis esset adolescens, senem factum. omnia esse oblitum. Majus miraculum hic accidit, cum Deus Judreorum legis doctores eminentissimos fecit stupidissimos, in pœnam obstinationis sure in judaismo.

Verum noster Interpres, Chrysostomus, Thcophylactus, Vatablus, Erasmus et alii proprie xxrxvj;tw; vertunt, *compunctionis.* Sic *Actor,* u, 37, dicitur : « His auditis, compuncti sunt corde; » ubi Lucas in Græco posuit idem hoc verbum xxTivrjTZJxv. Excrecationem enim ct obdurationem, c' quam Isaías per soporem et veternum significat, Septuagintā ēt Paŭlus per aliam metaphoram, scilicet per compunctionem, significaverunt : Iraas- *compunctio* autem hic idem cst quod transpunc- pnnetio- tio, ct compungi idem cst quod transpungi. Trans- n-’oi ct puuclio hæc significat exrocalioncm Judreorum. eicrci- lion nu

Primo, quia cum oculus clavo aut cultro trans- Declara- pungitur, tunc effoditur et cxcæcalur ; ct cum tur Mini- auris cultro transfoditur ct transpungitur, audi- Ulaihuûr tus exlinguitur, ct homo fit surdus; sic Judæi mentem habent expunctam, id cst transpunctam, tum clavo invidire in Christum et Christianos, tum clavo perfidiae ct obstinationis, ut ea qure Christi, Dei, fidei Christiante ac salutis sunt, videre et audire non possint, perinde ac si oculos

et aures mentis haberent transpunctas et transfossas, omnisquo audiendi, videndi et mlelligendi vis ac sensus in eis esset extinctus. Spiritus ergo compunctionis, ¡<l est transpunctionis, est obstinatio et livor, sive dolor ct invidia a propria inalitia et a dæmono Judæis aspirala ct suggesta, qure quasi clams terebravit, transpunxit ct oxcæcavil eorum oculos et mentem.

Trm- fr d Miw. J- ı -wt ! ' :

ri dar> V<J ' ’

Lbi nota : Sicut vehementia doloris sensum ^n^em KUPeral ct exlinguil, ut homo vi doloris incidat in animi deliquium, fiat stupidus, insensibilis, imo subinde amens et demens ; ita livor hic et dolor invidi® adeo vehemens fuit in Judris, ut eorum sensus, oculos, aures et mentem stupefecerit, feccriique eos insensibiles et quasi dementes in rebus fidei ct salutis. Et hoc est quod ait S. Cyprianus, lib. 1, epist. 3 : a Judæi, inquit, transpunctae mentis alienatione dementes Dei præcepta contemnunt, medelam vulneris negligimi, agere poenitentiam nolunt, ante admissum facinus improvidi, po*t facinus obstinati, » q, d. Vehementia livoris et doloris et invidi® in Christum et Christianos, tanta fuit in Judæis, ut cos aliénant a mente, feceritque quasi dementes, ut res Christianas ac divinas non magis capiant, quam saxa aut bruta, quæ mente destituuntur.

Allenii- fiüiitadû.

Secundo, sicut cacabus aut vas cum traiispungpHr ci pertunditur n¿hil retinet aquæ, aut alterius liquoris; et speculum cum transpungitur, speciem rei visibilis non relinet, sed quasi pertusum sinit eam effluere : ita Judæorum aures, oculi et mens invidia et obcœcatione ct transpuncta et pertusa nihil retinent, sed sinunt effluere quæcumque audiunt aut vident do Christo et Christianis. Unde oculos habentes non vident, et aures habentes non audiunt. Et hoc est quod S. Cyprianus, loco jam citato, addit et dicit : a Pertusa est illis mens, hebes animus, et sensus alienus a Deo, fide, poenitentia. »

T rtiui-

Terito, sicut clavus nummum aliquem transpungens, eumdem sibi inserit et affigit; ita invidia hæc, perfidia ct obstinatio in sua lego et judaismo, Judæorum animosità transpunxil ct penetravit, ut eisdem quasi clavis trabalibus, videantur confixi ct afflxi, adeo ut a sua perfidia sint immobiles, ac consequenter oxcæcati in fide Mcssiæ, omne lumen Scripturarum, omnem sen-

Cnilu>sum rerum cœlestium amiserunt. Compunctio d >• crg0 jlæc est pertinacia in sua perfidia, quæ Ju- ^7* dæ°B penetravit, transpunxit, siblquo immobiliter afllxil. Sic explicant compunctionem hanc S. Chrysostomus, Theophylactus, GEcumonius. Vido quo hominem adducat livor, pervicacia, proprii judicii tenacitas et obstinata voluntas.

Olope

OctLOS IT NON YIDÈANT, ET ACHES CT NON AU-

• 2 7“ ®UMT. — Nota hic quinque signa et effecti» obreiUl. «tinatœ mentis. Primum est cæcitas animi, de h >*< qua Job cap. xii, vers. SS : « Palpabunt, ait, quasi in tenebris, et non in luce, et errare eos Í (del quasi ebrios.» Et cap. xxiv, vera. 13: «Ipsi fuerunt rebelles lumini, nescierunt vias ejus, d

Secundum est voluntaria surditas, *Job* xxi, 14 : « Qui dixerunt Deo : Recede a nobis, ct scientiam viarum tuarum nolumus. » Talis fuit Pharao dicens, *Exodi* v, 2 : « Quis est Dominus, ut audiam vocem ejus? nescio Dominum.» De ulraque *Ìsains* XLii, 18 : a Surdi, audite, et cæci, intuemini ad videndum; quis cæcus, nisi servus meus?et suadus, nisi ad quem nuntios meos misi? »

Seco> Jui°’

Tertium est contemptus Dei ct hominum, *Proverb.* XVIII, 3 : « Impius, cum in profundum venerit peccatorum, contemnit : sed sequitur eum ignominia et opprobrium. » \ icissim talis a Deo contemnitur et despicitur, *Proverb.* i,25 : « Despexistis omne consilium meum : ego quoquo in interitu veltro ridebo, et sul/ sannabo, cum vobis id quod timebatis, advenerit. »

Tectfaja

Quartum est incorrigibililas, *Eccles,* vu, 14 : « Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere quem ille despexerit. » Huic connpxa est impudentia ct perfricta frons, *Jerom.* iu,3 : a Frous meretricis facta est libi, noluisti erubescere.» *Pro»,* ii, 14: a Lœtantur cum mule fecerint, et exultant in rebus pessimis. »

uu*

Quintum est stupor, *Prov.* xxui, 34 : «Eris sicut dormiens in medio mari, et quasi sopitus guber-

lum'

nator amisso clavo, et dices : Verberaverunt me, et ego non sensi. » Huic conjuncta est diilicullas, et quædam quasi impossibilitas resipiscendi, *Jcremiœ* xm, 23 : «Si mutare potest Æthiops pellem suam, ct vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum, n Et cap. xm, l : « Peccatum Juda scriptum est stylo ferreo in ungue adamantino, exaratum super latitudinem cordis eorum. »

9. Et David *(Psal.* i.xyiii, 23): Fiat mensa EORUM **IN LAQUEUM, ET IN CAPTIONEM, ET IN SCANDALUM. —** *Primo,* nonnulli hæc sio explicant ; *Mensa,* id est esca fellis et acoti, quam mihi Christo appararunt Judæi in cruce, tali et ipsi fruantur in obsidione sub Tito, et deinceps.

tur, *Fiat*

KipHo- „h)

Secundo, Theodorelus in *Psal.* 1xviii : *Mensa,* ait, *fiat laqueus, hoc* est, lœlilia eorum vertatur m & tristitiam.

Tertio, S. Augustinus: *Mensa fiat laqueus,* hoc est, inquit, fides eorum fiat Incredulitas ct perfidia.

Tcrtix

Quarto, S. Hilarius in eumdem *Psal.* 1xviii : *Mensa fiat cis laqueus,* hoc est, ait, sacrificia vetera eis obsint.

O'urtx

Quinto, mensa, hoc est agnus Paschalis, *fiat* Judœ U *in laqueum,* ut nimirum occasione paschalis omnes Hierosolyinam conveniant, ibique a Tito obsideantur et capiantur : ita enim re ipsa evenisse narr&t Josephus, lib. VII *Belli,* cap. xvn.

Quinti.

Sc.rto, planior ct simplicior sensus est, *q. d.* Sicut aves et pisces esca hami, vel retis capiuntur : ita Judæorum mensam, id est cibum, potum ct omnem rorum temporalium affluentiam (usuris sæpe partam) qua vita sustentat»’? et recreaturj Deus vertat Judæis in exitium, ut iis su-

Sexta pit nior*

Mrt«a pcrbiant, lasciviant, ct Romanos provocent ad »'ıı P5t sul depraedationem ct exoidium ; utque iia, ut- i'iíní Po,° Pcr usuram partis, ct incentivis ad omnem jb. luxum ct f. «Ium, sibi viam sternant ad infernum. Ita S. Chrysostomus,

jiroo Rursus, mensa spiritalis nnimrn, ait Anselmus, ! · Orígenes ct Cujetanus, scilicet mensa legis Dei et s^iptu. S. Scriptura;, quas Judæi unas reputant delicias n 't ki cl suminum suum bonum fiat cis in scandalum ct in retributionem, id ut in pœnam demeritorum, ut scilicet justo Dei judicio, quia ea abusi sunt, et quia, ex ea Christum agnoscere noluerunt, jam inde mortem el excœcationcm pelant, unde vilain cl lumen captabant.

Vds. io. K). Et dorsum eoblm semper incurva. — *q. d.* eü.ior- \i;tgi« marisque, o 1' n . onera illos, co modo mine? quo potes, erroribus, scandulis, calamitatibus, servitute, ait ihcodorelus, ul oneribus pressi, ceu silicernia curvati in terram, incedant.

Sc<undo, a dorsum eorum incurva, » hoc est, effleo ut voluntas atleclusquo eoruin curvali in terram lucro cl terne affigantur, ncc adspiciant aut requirant bona coelestia. Sic Poeta dicit :

O curvæ in tenis animæ, et coelestium inanes !

tales jam videmus Judæos.

T«n.n. 11. Dico ergo : Numquid sic offenderunt , ut caderent ? —r/. *d.* Si hæc dicta Davidis de Judæis lam funesta, vera sunt; ergo Judæi in Christum, quasi in Iapidem offensionis ita impegerunt et offenderunt, « ut cadereut, » sino ulla spe resurgendi : hoc est, ut pieno ct irreparabili casti elisi cl attriti corruerint. Ita S. Chrysostomus et Theophylaclus.

Objicit sibi (nam ?ò dico *ergo* objicientis est, ut disi vers. 1) hoc Aposlolus, ad leniendam ruinæ Judæorum invidiam et acerbitatem. Undo respondet :

Ar sit. Sed illorum delicto (per delicium , ruinam et lapsum Judæorum) salus est Gentibus, C'rtu ut illos æmulextur. — *q. d.* Adeo non sprevit ' lll omnino Deus Judæos, ut voluerit uli vocatione ciuftn- Gentium ad Judæorum conversionem; ideo enim t » *1 Judæis, fidei obluctantibus, vocavit ad justitiam !t i'^'ct salutem Gentes, cl Apostoli ad Gentes suam àiium. praedicationem transtulerunt, ut Judæi Gentium sanctimoniam, ac dona fidei et gratiæ Spiritus Sancti videntes, sancta quasi invidia excitarentur ad eos imitandos, fidemquo Christi reciperent. Et hoc est quod ait, « ul eos æmuleulur, » id est ut Gentes provocent « eos, » scilicet Judæos, ad aemulationem et sui imitationem. Hoc enim est v) *amulentur :* nam idipsum significat Hebræum top *kinna,* id est icinulari; et sio sumitur Graecum , vers. 14. ita Orígenes, Chrysostomus, Theodorelus cl Ambrosius.

Ur <l'i- Nota : Uno cadente ct excidente a gratia ct glo- iLu iii-ria» ftlius moxu üc0 erigitur et destinatur ad piar, cadentis coronam. Sic angelis labentibus, homines; Judæis incredulis, Gentes; uni genti cadenti altera surrogatur et succedit. Hinc Apoc. m, II, quisque monetur : « Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam. »

12. Quod si dilictum illorum divitis grxrVara.il. MORDI , ET DIMIMJTIO EORUM DIVITIÍ. GeXTIUR. — *q. d.* Si Judæorum incredulitas ct diminuii©, id est paucitas credentium, Gentibus occasio fuit tanti boni et tantarum divitiarum spiritualium, scilicet praedicationis Evanaclii (hæc enim a Judæis repulsa ad Gentes deflexit), fidei, justitiæ ct salutis, ut quantum Judæi tum gratia, tum numero credentium imminuti sunt, tantum Gentes tam numero, quam gratia credentium ditarentur et crescerent.

Quanto magis plenitudo eorum, — cum videlicet plena eorum multitudo, atque universus Israel in fine mundi credet Christo, supple, ditabit cl provocabit, confirmabilquc Gentes ad se imitandum ; maxime cum multi ex Israclitis ab infantia in sacris Litteris versati, cum Elia et Henoch per orbem praedicabunt, et Christum e Scriptura efficaciter et clare Judæis demonstrabunt.

Nota : Non dicit Apostolus, conversio eorum. Chr.Loo- sed *plenitudo ;* quia hauc apposite opponit eorum- * dem diminution;. Est argumentum a minori ad majus : hoc enim contingit ct sequitur perse, illud vero per accidens. Magis autem verisimile est futurum esso id, quod per se ex re quapiam natum est sequi, quam id quod tantum per accidens sequitur, *q. d.* Si de malo quod per se adversatur bono, puta de Judæorum incredulitate, per accidentariam occasionem divina sapientia tantum elicuit bonum, puta conversionem omnium Gentium, quæ millies plurcs sunt Judæis; quanto magis ex bono, quod per se ordinatur ad bonum, puta ex Judæorum fide et conversione, eliciet idem Deus ingens bonum, puta Gentium in fide propagationem ct confirmationem, ut ita per Judæos totus mundus ad florentem optimumque statum, adeoque ad salutem et gloriam æternam perducatur ? Eu quam Apostolus Gentibus facit desiderabilem Judæorum fidem et conversionem, ut Judæis incredulis non insultent, sed iis condoleant et compatiantur, eosque verbo ct exemplo convertero satagant. Ad idipsum mox Gentes iucilat suo exemplo, dum subdit :

13. Ministeriim meum honorificabo (1). — Nota v rs. jj. to *honorificabo,* id est laudabo, honorifice peragam, illustrabo et exornabo praedicationem Evangelii apud Gentes; ut Spartam quam ñachis sum, quæque mihi commissa est, hanc exornem, quod Hebræi dicunt lUDX *acabbcd,* id est condecorabo,

(1) Commata 13-15 ad vers. 11 referenda sunt, 7. *d.* Apostolus : Quia Judæi ad æmulationein suni excitandi, illustrabo (operor ul fructiferum reddam) ministerium meum apud vos, ul exemplo vestro provocentur coueanguinei mei ad Ecclesiam intrandam , quod maximi est nomcnli, nam eorum conversio totius mundi conversionem operabitur. Ita Aliteli in h. 1.

glorificabo tam verbis quam factis ,' ide Syrus vertit, naco *tmsahbach,* id est glori . n efficiam, encomiis celebrabo. Ila S. Bernardus, epist. 28 *ad Ardutionem,* Gebennensem Episcopum, eum hisce verbis exstimulat : « Paulum, inquit, imitari curato in honorificando ministerium tuum. Honorificabis autem gravitate morum, maturitate consiliorum, actuum honestate. Hæc sunt quæ officium Episcopale maxime nobilitant domani.» EI epist. 42 *ad Ilcnricum,* Scnonensem Archiepiscopum: « Non in corrigendis, inquit, sis remissior, non severior in parcendis, non pusillanimis in exspectandis. Nec superfluus in victu, nec notabilis in vestitu. Non citus ad promittendum, non ad reddendum tardus, nec prodigus dator. Istorum consilium longe semper faciet a vobis malum tempori vetus, sed cupiditati novum, simoniam et matrem ejus avaritiam, quæ est idolorum servitus. Et ut brevi omnia sermone concludam, si his credideritis in omnibus exemplo Apostoli, honorificabitis ministerium vestrum : ministerium, inquam, non dominium. Ipsum itaque honorificabitis, non vos. Nam qui quærit quæ sua sunt, se cupit honorari, non ministerium.» Novum deinde modum honorificandi subjicit : « Honorificabitis autem non cultu vestium, non equorum fastu, non amplis ædificiis, sed ornatis moribus, studiis spiritualibus, operibus bonis. Quam mulli aliter ! Cernitur in nonnullis sacerdotibus vestium cultus plurimus, virtutum aut nullus, aut exiguus. » Et paulo post : « Non Christi stigmata sunt hæc, quæ isti Martyrum exemplo circumferant in corporo suo : muliebria potius esse noscuntur insignia. »

44. Si QUOMODO AI) JEMULANDUM PROVOCEM CARnem meam, — puta Judæos, qui mihi secundum carnem cognati et consanguinei sunt, *q. d.* Tanti facio Judæos corumquo salutem, ut non tam Gentium, quam Judæorum me Apostolum esse profitear. Nam ideo Gentium sum Apostolus, ut nimirum hoc meo apostolato apud Gentes, provocem Judæos ad sanctam quamdam æmulationem; ut scilicet ipsi tam me, quam Gentes quas converto, imitentur in fide ct zelo Christi.

15. Si enim amissio (abjectio, reprobatio : græce enim est àzc&Wi ; S. Augustinus legit, *si rejectio)* eorum (Judæorum) reconciliatio est mundi (puta occasio est conversionis et reconciliationis omnium gentium totius mundi, juxta sensum jam datum, vers. 12), qux (qualis ct quam læta erit) assumptio (id est, ut Syrus, restitutio et adjunctio Judæorum ad Christum? sane non erit alia), nisi (talis qualis est) vita ex mortuis, — si nimirum mortuus quis, vel potius plurimi mortui ad vitam repurgant, *q. d.* Si Judæorum incredulitas ct abjectio Gentibus et universo orbi attulit occasionon reconciliationis, quia videlicet fides a Judæis repulsa ad Gentes pertransiit : quam gaudenda res erit, si etiam ipsi Judæi rursum assumantur ad fidem? Videlicet perinde erit ac si mortuus quis ad vitam revocetur : imo ac si mundus ipso, qui Gentibus constat et Judæis, altera parte demortuus, integer plane reviviscat; quomodo mortuo ad vitam redeunto, gaudent omnes, et nemo dolet, aut detrimentum patitur. Ita Ambrosius. g .

Secundo, « nisi vita ex mortuis, » *q. d.* Judæis assumptis et conversis ad Christum, nihil jam restabit amplius (Gentes enim omnes ad Christum jam tum conversa; erunt), nisi ut veniat finis mundi, et mortuorum resurrectio, et redemptionis hominum consummatio, ut nimirum omnes tam Judæi. quam Gentes fideles et electi cum Christo tr eant ad vitam ct gloriam æternara. Ita S. Chrjuostomus, Theodoretus, Anselmus, Cajetanus.

16. Quod si delibatio sancta est, et massa.— *q. d.* « Si delibatio, » hoc est primitiæ pastæ ciborum et panum Deo consecrentur, etiam lota reliqua massa vel pasta censetur quasi Deo consecrata. Alludit enim Apostolus ad *Numer.* xv, 29, ut patet, si græcos textus ulrobique conferas. Ulrobique enim est et <jj?zu.z, pro quo noster Interpres ibi *pulmenta,* hic *massam* vertit. Jam sensus est, *q. d.* Quandoquidem Judæorum primiliæ, id est, ut Chrysostomus, *Patriarcha: et Prophelæ ; et,* ut Theodoretus, *Christus ;* et, ut aptissime, Ambrosius et Anselmus, *Apostoli et primi Christiani ex* Judæis, ceu primitiæ oblati sunt Deo et deputati ad fidem et sanctitatem, etiam reliquum corpus Judæorum Deo censetur oblatum ct deputatum, atque morali quadam aestimatione et analogica quadam sanctitatis aspergine sanctificatum, quasi in spe, præparalione, semine ac familia, scilicet in sanctis progenitoribus. Est nova ratio, qua Paulus probat Judæos non esso respuendos, quasi a Deo rejectos ct reprobatos, ex eo quod ipsi sanctorum patrum sint filii, ideoque sancti, juxta sensum jam datum.

Nihil ergo hic habet Calvinus quo probet infantes fidelium esse sanctos, nec egere baptismo, ut sanctificentur : pari enim modo probaret Judæos incredulos esse sanctos, quia eorum parentes fuerunt sancti. De his enim ad litteram loquitur Apostolus. Simili modo I *Corinth,* vii, 14, non tantum filios, sed et conjugem vocat sanctum, si alter conjux sit sanctus, id cst Christianus ; quem tamen proprie per alterum conjugem sanctificari, nemo, ne ipso quidem Calvinus, dixerit.

Et si radix sancta, et rami. — Idem dicit alia metaphora, *q. d.* Si Patriarch® sancti fuerunt et sunt : ergo filii eorum, puta Judæi, a sanctitate non sunt repellendi, inquit Theodoretus; imo ipsi in suis parentibus morali quadam denominatione jam sancti ct sanctificali esse videntur, adcoque re ipsa sancti sunt, si suæ radici, id cst fidei ct sanctitati suorum parentum, inhæreant ct insistant. Unde sequitur :

17. Quod si aliqui ex ramis (ex Judæis) fracti sunt. — Græce , *defracti sunt,* puta a

tua radico, scilicet a fide ct justitia suorum parentum exciderunt, co quod fidem quam in Christum venturum habuerunt, in cum venientem abjecerunt. I'cndctsensusliujusscntcntirna sequentibus, ibique expletur. Subdit enim Paulus :

gentiles t;ti comp*-rmiar. Tu AUTEM (O popule C ltílis), M OLEASTER esses (á^ftilaioí, agrestis olea, et infrugífera bonorum operum, ob infidelitatem et impietatem, quia Gentilis), socius (particeps) RADICIS et pinguedinis olivæ factus es, — puta fidei, gratí® et pinguedinis Spiritus Sancti, quam Judæorum parentes habuerunt, maxime Abraham pater credentium ejusque posteri, qui fuerunt Ecejesia Dei : hæc enim est oliva. EfciMia olir».

Nomen olivæ, ait Anselmus, emptum est ex *Jeremía* xi, 16, ubi de populo Israel dicitur : a Olivam uberem (hebraico pyn *raanan,* id est *virentem),* pulchram, fructiferam, speciosam, vocavit Dominus nomen tuum,» *q. d.* 0 Israel, o Synagoga, eras Domino quasi oliva virens ct florens, cum eum sincere et fideliter coleres, in summa pace et rcrum abundantia felix, beata ac famosissima inter Gentes. Sæpe Scriptura Ecclesiam et fideles comparat arboribus ; sic Christus est vitis, nos palmites, nos in hac vite ct olea illi complantamur, et quasi plantæ ct rami adolescimus. Vide dicta cap. vi, vers. 3.

Ver«. is. 18. Noli gloriari adversus ramos (jam fractos, puta contra Judæos incredulos); quod si gloriaris, NON TU RADICEM PORTAS, SED RADIX TE. — *q. d.* Manen- riperbi* re. Si tu, o Gentils fidelis, insultas Judæo infideli, respondebitur et dicetur tibi, te tantum inserlu,n cssc radici, id cst fidei et Ecclesiæ sanctorum Patriarcharum, Prophetarum ct Apostolorum, qui omnes Judæi fuerunt, ab caque te omnem gloriam ct utilitatem sugero; idque gratis, ideoque rursum exscindi posse; ut et rami naturales, id est Judæi, ob superbiam effracti et evulsi sunt.

Ver», i». !*•). Dices irgo : Eracti sunt rami, ut ego inserar. — Tò *ut* hic et alibi, non finem, aut scopum a Deo intentum, sed tantum eventum et consecutionem significat, *q. d.* Eracti sunt et rejecti Judæi ab Ecclesia : unde factum et consecutum est, ut ego Gentilis Judæorum vico illi aggregarer et insererer.

Vrr». so, Cijotani tl Eho rrjidion 20. Bene (ct recte dicis ; sed scito, quod) propter INCREDULITATEM FRACTI SUNT, TU AUTEM FIDE stas (male Erasmus et Gajctanus putant verlen- ('llin' vel *constitisti;* nam Græcum içrxx; licet sit præteritum, vira tamen habet praesentis. Hoc enim creberrimum est Hebræis. *Stas ergo,* id est insertus es ole® per fidem) ; noli (ergo) altum sumi sapere (id est superbire), sed time. — Gluten [Tn' n» «dit. cn',n ‹IU0 ra('*c* et olcœ Jara didæ uniris, scilicet fides, non est ita firma, quin ab ea excidere, cl consequenter a radico separari possis, uti jam mullas gentes ab Ecclesia separatas et a fide excidisse videmus.

Nota hic contra Calvinum, hominem posse excidcr. › fide et gratia ; Gentes enim hre veram habebo jidem, et tamen Apostolus minatur eis excidium a fide et Ecclesia. Sicut Judæi veram habentes Christi fidem, eo veniente, illam perdiderunt.

Itiirsum locus hic totus moralis est, excitans quemlibet fidelem ad timorem et diligentiam in officiis Christianismi, ne, si in iis negligent sit, a fide vel statu, vocatione et gradu suo excidat, siculi Judæi exciderunt, et nostri apostat® quotidie excidunt, *a* Optimus virtutum et beneficiorum custos est timor, » ait Anselmus. « Ideo, inquit S. Augustinus, epist. 107, non perseveraturi perseveraturis providentissime Dei voluntate miscentur, ne regenerati et pie vivere incipientes securi alta sapiamus. » Rursum ex^loc loco docet S. Chrysostomus, in *Morali,* patrum merita filios degeneres non juvare. Audi et S. Bernardinum, epist. 42 *ad Henricum,* Scnonensem Arcbiepiscopum : « Noli, ait, altum sapere, sed time. In allo positum non altum sapere difficile est, ct omnino inusitatum. sed quanto inusitatius, tinto glorio sius. Timor de adepta jam altitudine, tædere magis quam placere facit affiora. Non vos ergo felices, quia præcstis : sed si non prodestis, infelices putate. I t autem securo præesse possitis, subesse et vos si cui debetis, non dedignemini. Dedignatio quippe subjectionis, prælationis reddit indignum. Sapientis est consilium : Quanto major es, tanto humilia te in omnibus. Sapienti® vero pr®ceplum : Qui major est vestrum, fiat sicut junior.»

Umb .l« ¿ nma.

21. Si enim Deus naturalibus ramis (Judæis, expellendo cos a sua Ecclesia, amicitia et salute) non pepercit (time), ne forte nec tibi (Gentili iusililio, si in fidem aut vitam Christianam peccces) PARCAT. v«*w.

22. In eos quidem, qui ceciderunt, severità —— :î· tem (quia incredulos Deus exclusit a se, sua gratia, amicitiactsalute): in te autem bonitatem (xpiçonr*, ici est *benignitatem,* qua scilicet te ad suam gratiam, amicitiam et gloriam adseivit et acceptavit) Dei, si permanseris in bonitate. — Hoc est, in fide Christi, ait Clemens Alexandrinus, lib. I *Padag.,* cap. vm.

Secundo, Ansehiiuszuln bonitate, «inquit, hoc est in gratia et bonis operibus. Verum hæc non sunt genuina; nam bonitas hæc non est hominis, sed Dei. Est enim eadem cum ea, de qua paulo ante dixit : « Vide in te bonitatem Dei. » Græce enim ulrobique est x?mç«vbç, id est bonitas, benignitas. Sensus ergo est, *q. d.* Vide, o fidelis, Dei erga te bonitatem et benignitatem, si tu in hac Dei bonitate permanseris, nimirum si digne vivas illa benignitate, quam tibi præstitit Deus, illam laudando, illi gratias agendo, illi serviendo et obediendo, ut te semper eadem Dei bonitas suis favoris et cura.' paterna, brachiis stringat, teneat, foveat et complectatur. Alioquin enim, si hui Dei bonitati ingratus sis, inobediens et rebellis ct tu excideris ex hac olea Dei, id >l Ecclesia.

Tnxrt- Nota si *permanseris.* Hinc enim patti *primo,*
mt“- quod perseverantia certum est signum et causa electionis ct praedestinationis ad salutem et gloriam aeternam. Hinc patet *secundo,* quod de perseverantia hac nemo sit certus. Vide S. Augustinum, lib. XI De *Civitate Dei,* cap. xn.

23. Sed et ilii (Judæi increduli) si nom permanserint 15 INCREDULITATE, INSERENTUR (in hanc oleam Ecclesi®, do qua dixi vers. 17); potens est enim Deis iterem inserere illos.—Nota in voce « potens est » miosin : w potens enim non nudam Dei potentiam, sed ct actum cffectumque significat, *q. d.* Si Judæi suam perfidiam mutent in fidem, Deus per suam potentiam pòtesl cos inserere, adeoque re ipsa potenier rursum inseret cos suæ Ecclcsiæ. Similis est phrasis II *Corinth,* ix, 8.

v«n.n. 24. Nam si tu ex naturali excisus es oleastro (pula ex gentilitate et paganismo, qui sterilis, incultus el agrestis fuit instar oleastri, sive oleæ agrestis ct silvestris), et contra naturam (oleastri hujus) INSERTUS ES IN BONAM OLIVAM (Ecclcsiæ, qUæ culta est, fertilis ct suavis, instar oleæ), quanto MAGIS II QUI SECUNDUM NATURAM (puta Judæi, qilj secundum naturalem propagationem prognati sunt cx hac olea, puta a fidelibus ct sanctis Patriarchis, quibus promissio Messim facta est, qui proinde erant populus et Ecclesia Dei : Abrahæ enim diclæ sunt promissiones cl semini ejus : Judæi, inquam, si suam perfidiam deserant, ct credant in Christum, rursum) inserentur sus olivæ, — prisfinæ scilicet Ecclcsiæ Dei?

imo mi- Hunc locum pulchre tradat S. Augustinus *in*
txxn ’ u^’ ’n 'iac °^ca£lr* *n olivam › puta
o**,..Gentilis populi in Judaicum et fidelem, insitione
u› Ju- duo annotavit miracula. Prius est, quod dicat
¿'T'.’. " Apostolus oleastrum insertum esse in oliva, cum
uaÜ. e contrario oliva inseri soleat in oleastro. *Posterius* est, quod oleaster ille insertus in oliva, non oleastri, sed olivæ fructus protulerit, cum in naturali insitione contrarium accidat : siquidem id quod inseritur ipsum est quod crescit, fructumque fert non arboris cui inseritur, sed surculi proprii qui fuit insertus. Atque hac dc causa Paulus hanc insitionem appellat « contra naturam. »

v«» ». 23. Nolo enim vos ignorare, fratres, mysterium noe (quod sequitur, scilicet), quia (quod) excitas ex parte contigit in Israel, donec flemudo Gentium intraret.—Probat hic Paulus id quod dixit, non ita Judæos esse exclusos ab Ecclesia ct regno Dei, quin rursum illi inseri possint, ex eo quod de facto rursum illi inserendi sint post conversionem et insitionem Gentium. Idque Apostolus vocat *mysterium,* id est mirabile, arcanum et stupendum Dei judicium, el dispositionem, providentiam, permissionem et ordinationim, qua factum est et consecutum, ut misso Christo primo Judæi excæcarentur, hoc consilio, ul Genti s vocarentur ad salutem, ac deinde omnes Iud< i illnminurentur. crederent et salvarentur.

It non vibis mis sapientes.—Ne vos prudentes seu sapientes rati, efferamini et aliqnld vobis insolenter arrogetis. Ita Theodorctus. Undo aliqui vertunt : « Ne sitis insolentes, » vel elati. Est ergo metalepsis, a ne silis sapientes,» id est superbi. Sapientia enim parit superbiam. Loquitur Apostolus Gentibus fidelibus ne de sua fide, sapientia et prudentia superbiant ct insolescant contra Judæos in sua incredulitate cl cæcilale manentes. s.ipi*n-

Quia cecitas ex parte (id est aliquibus, inquit S. Chrysostomus et Thcodeorctus) contigit in Israel.— Pro *cavitas,* græce est id est *obduratio.* Sed -¿cuate subinde idem est quod «¿puoi;, id est *cacitos.* Ita Theodorctus, Syrus et alii.

Donec plenitudo Gentium intraret.— Tò *intraret* per enallagen ponitur hic pro *intret, q. d.* Cæcitas erit in Israel, donec numerus eorum, qui cx Gentibus crediturl sunt, plene compleatur, intretque in ovile Christi. El sio post cos omnis Israel salvus fiet, et cx utraque Gentium ac Judæorum plenitudine, una plena et perfecta consurget existetque Ecclesia. Jndii «. po^Gcatium versta- ncin-

2G. Et sic omnis Israel salvus fieret. — Grrece WHmtcu, id est salvus erit, salvabitur. Aliqui hio *Israel* non carnalem, sed spiritalem accipiunt, puta omnes cx Judæis ct Gentibus credentes ct salvandos. Ita Theodorctus, Augustinus, Hieronymus, in cap. xi *Isaia,* Cœsarius apud Nazianzenum, *dialog.* 4. Verum patet Apostolum toto hoc capite agere de Israele carnali, non spirituali. Ita docent alii omnes Patres et interpretes Græci et Latini. Ve», m.

Unde *secundo,* melius S. Chrysostomus, Ambrosius, Orígenes ct Hilarius *in Psal.* lvhi : « Omnis Israel,» inquiunt, hoc est omnes Judæi. tjuaro ex hoc loco S. Chrysostomus, S. Thomas, Cajetanus ct Sotus censent omnes omnino Judæos in fine mundi convertendos et salvandos esse. Au onsD<s ,u; no mtutdiamrern- J.?’1’ inilllk

Tertio ct optime, « omnis Israel, » id est pene omnes, plurimi cx singulis tribubus Israel, excepia una tribu Dan, in fine mundi convertentur et salvabuntur. Excipio tribum Dan, quia cx hac nulli signantur inter i 14 millia signatorum ex XII tribubus Israel, *Apocal.* vìi. Unde multi putant Danitasadhæsuros contribuli suo Anlichrislo. Sane S. Hippolytus, lib. *De Consumai. saculi,* et multi alii docent, quod Antichristus præcipuos sectatores ct propugnatores habebit Judæos. Idque salis significat Christus Joan, v, 43, et Paulus II *Thessal.* n, 10, ul ibi dicam. Ergo omnes omnino Judæi in fine mundi non convertentur ad Christum. rl Dm.t ipiunt.id-

Sicut scriptum EST(fsatæ lix, 20) : Veniet ex Sion, qui eripiat, et avertat impietatem a Jacob. — Puta ab Israel; Jacob enim ab angelo vocatus est Israel, Genes, xxxtt, 28, indeque omnes ejus posteri, puta Judæi, vocantur familia Jacob vel Israel.

Nota, pro *ex Sion,* hebraico est p’i’b *letsion,* quod noster Interpres in Isoia vertit, « veniet

Sion, » id est *Stoni;* Septuaginta ct cx iis Cyrillus vertunt, prout jam in iis legimus, irt4C-z Stir/, *propter Sion*. Sed S. Hieronymus docet cos vertisse, tx Siiw, *cx Sion* : idque verum esse, patet hic ex S. Paulo, et llebraum b subinde significat ci tiuij *de,* ut palet II *licg*. xv, 19. Jam sensus est, *q. d.* « i iiï-1®**113 : Ex gente et tribu Juda, quæ habitat in uio.ibtuSion, nascetur Christus, qui Jacobi, id est omsion. nium tribuum Israel, iniquitatem auferet.

Verus?. 27. Et noe illis a me testamentum, — hoc est foedus (dc quo dicam 1 *Corinth,* xi, 25) quod ego Locm Deus cum hisce Judæis credentibus inibo. Hoc l ;'/Jl foedus Isaias, cap. 1ix, sequentibus verbis exciplicatus. plicat, dicens : «Spiritus meus qui est in tc, et verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, et de ore seminis tui usque in sempiternum, » *q. d.* « Spiritus Sanctus qui est in tc, » o Christe (ita Procopius ct Cyrillus ibidem : volunt enim ipsi hæc esse verba Patris ad Filium); vel potius, « qui est in te, » o Jacob el Sion, id est, o Ecclesia ex Judæis congreganda, a ct verba mea, » id est lex inca et præccpta mea, « non recedent de oro tuo ; » sed ea exequeris et præslabis, tum fide, tum fidei professione et vita sancta, per gratiam ct opein ejusdem Spiritus: novum enim Testamentum est foedus grati® el Spiritus; sicut vetus Testamentum fuit foedus legis, minarum ct poenarum, uti fusius describit Jeremías, cap. xxxi, 33.

Jwlto rum infine mun- "di con" vi-io Addit el explicat non Isaias, sed Apostolus, id fore, cum abstulerit Deus peccata eorum, in fine scilicet mundi, ut ait S. Chrysostomus et S. Augustinus, lib. XX *Dc Civit.,* cap. xxix, per prædicationcm Eli® et Henoch, ul patet *Malach.* i, 5, ct *Apocal.* xi, 3. Ex hoc ergo Apostoli loco, uti elex Malachia, certissime statuitur traditio Ecclesi®, dc conversione Judæorum ad Christum in fine mundi.

Vers. is. 28. Secundum Evangelium (cui adversantur Judæi) induci (sunt Dei) propter vos, — ut vos, o Gentes, hac occasione recipiatis prædicationcm ct fidem. Ha Ambrosius ct alii. Urget, repetit ct inculcat hoc Apostolus, ut Gentes beneficium Evangeli! sibi occasione Judæorum prastilum agnoscant, ideoque illis, licet incredulis, non indignenlur, sed commisereantur.

Secundum electionem autem (qua Deus olim Judæos in populum sibi elegit) Deo ciiarissimi Deni (sunt) propter patres, — scilicet sanctos Patriarfendii chas, Deo amicos, quibus Deus promisit se filios htrUr- eorum in fine mundi ad Christum conversurum, tslst electurum ad suam amicitiam, Ecclesiam ct salflrnver- tem, postquam Gentium plenitudo intrarit : Deus r<nmj autem promissa sua servabit et complebit, ac ropropterea, cum in fine mundi Judæi fidem susrum. cipient, lietissime suscipientur ab Ecclesia propter eorum patres. Ita Ambrosius, Orígenes, Augustinus.

Fer». Î0. 29. Sine poenitentia sunt dona, et vocatio Dei. — « Sine pœnitentia, » græce «jerrijuXr.r*, iiupcnnilibilia, id est *immutabilia*. Unde codes Basileen* sis legit áufT¿o).r.ra, et Syrus vertit, non *mutavit Deus donum suum et vocationem*. Sensus est : Licet Demiu- Judæi jam sint increduli, Deus tamen non revo- b,lu * cal id, quod absolute dedit, vel promisit, ac u». consequenter quod Patriarchis promisit, puta vocationem, protectionem ct amorem erga filio» eorum, maxime convertendos in fine mundi : hoc re ipsa præstabit, *q. d.* Deus Judæos, quos olim ad se per Mosem vocavit, ct promisit dccrcvitque ad Christum vocare, donisque gratiæ et gloriæ afficere, liosce jam de facto vocat, ct maxime vocabit in fine mundi, cisque bona spiritualia quæ promisit, largietur : tunc enim Judæi portesi tot malorum ct tam longæ suæ cæcitatis et desolationis, per prædicationcm ct miracula Eliæ cl Henoch, aperient oculos credentque in Christum.

Notat S. Thomas ct Cajetanus, hanc propositio- s nt -tu nem Apostoli : « Sine pœnitentia sunt dona, el ,A£ ' vocatio Dei, » veram esse de vocatione efficaci et tial v¿n absoluta, quæ effectum suum consequitur, qua- eel de v> lis est prædcstinatorum. Hoc verum est, atque cilione hoc loco ex praescientia conversionis Judæorum elfiuci, iu fine mundi talis efficax inlelligitur Dei vocatio. Iu genere tamen hæc propositio Apostoli etiam qnua ' t, de inefficaci vocatione ct gratia vera est, quan- quintan tum est ex parte Dei. Sic Deus vocavit Hebræos, » eitcx parcisque jiromisit fertilitatem terra Chanaan, sub u im. conditione : Si impleatis legem meam; Judæi hanc conditionem non servarunt, unde Deus re ipsa non implevit subinde promissionem hanc suam. Sed quantum est ex parte sua, promissionem adimplevit, quia paratus erat dare, et de facto dedisset cis hanc fertilitatem, si ipsi conditione ct pactis, id est lege sua, stetissent.

Secundo, Ambrosius sic explicat : « Sine pceni- Eiphcatentiasunt dona Dei,» *q.d.* Donum baptismi non indiget pœnitentia, sed sola fidei professione, quod sic intellige : baptismus non indiget pceni- proprii, lentia, scilicet satisfactoria. Nam alioqui baptizandus poenitere debet et dolere de peccatis admissis. Ita S. Thomas. Verum hic sensus non est ad mentem Apostoli.

Nihil ergo hic habent Novantes pro sua ccrlitu- fWntadine gratiæ singulorum fidelium el electorum, ,nr c,„rU' etiam teste Calvino : quia, ut ipse fatelur, Apo- slolus hic loquitur dc electione , non cujusquc, qium'.ised totius gentis Judaica?. Multo absurdius hinc 't' ',M inferat alius quispiam novator: «Sine pœnitentia .n> sunt dona Dei ; » ergo sine pœnitentia, persolam vitore», fidem Deus dat peccatoribus veniam ct gratiam.

30. SICOT ALIQUANDO ET VOS (o Gentes) NON CRI- Ven. 30. DIDISTIS, etc., PROPTER INCREDULITATEM ILLORUM (Judæorum) : 31. ita et isti (Judæi) nunc non Vcn.u. CREDIDERUNT IN VESTRAM MISERICORDIAM (ut VOS, O Gentes, ea occasione misericordiam pradicalionis, fidei et gratiæ a Deo reciperetis) : ut et ipsi (Judæi) MISERICORDIAM CONSEQUANTUR, — Ut provocali scilicet vestro exemplo, maxime cum vido-

rinf plenitudinem Gentium intrasse, credant in Christum, itaque misericordiam, gratiam et gloriam consequantur.

Ven. St 32. CoXCLISIT EMM Del s OMMA IX INCREDULITATE, ut omnium misereatur, — *Conclusit, id* est, conviât Deus successive omnes homines infidelitatis, *inqnilS.* Chrysostomus et Theodoretus.

Secundo et melius, Origenes : *Conclusit,* id est concludi permisit Deus omnes sub peccato, et reco- sub incredulitate. Peccator enim peccato, quasi tam «t saI0 vej carcero clauditur: quia ex co sine Dei c„ gratia egredi nequit.

CotrJn- Concludit Apostolus totam hanc disputationem J." suam captam cap. ix, eadem propositione, quam íb.\¡ ;- proposuit cap. i et n, scilicet, omnes homines t- ››n- tam Judæos quam Gentes esse peccatores, et sub c ' ’ll peccati jugo concludi, atquo indigere gratia Dei up'a' ct Christi, ut hac ratione tam Gentes quam Judæos humiliet, itaque utrosque ad concordiam redigat, utquo donum Dei et gratiam, ac beneficium Christi illustret. Sed quod cap. i et n dixit ct ostendit de variis peccatis, id jam fidei necessitate demonstrata, concludit do uno peccato infidclitahs, *q. d.* Deus tam Judæos quam Gentes tenebris long® infidelitatis successive ct vicissim concludi permisit, ut cos ad fidem ct gratiam suam vocaret ac liberaret, itaque gloriosam suam misericordiam omnibus patefaceret.

Nota *primo :* «Omnia, » id est *omnes,* ut habet Græcus ct Syrus, scilicet tam Judæos, quam Gentes.

0-iid Nola *secundo :* Pro *incredulitale,* græce est taí- ?;• »»*, quæ idem est quod pertinacia non credendi, etiam auditis quibuscumque rationibus, *q. d.* impersuasibihtas. Verum Apostolus hic ¿nufluxv tribuit etiam Gentibus : unde videtur «kúíiw w pro tarif, puta pro *infidelitate,* sumere.

Oriconei Nota *tertio :* Cum ait : « ut omnium misereatur, » *omnium* inlcllige non hominum, sed nalionuni, id est tam Gentilium quam Judæorum. Est enim distributio pro generibus singulorum, uou aulcni Pro singulis generum. Ne quis ergo lune cum Origene concludat, dæmones et damnatos aliquando salvandos fore. Ita S. Augustinus, lib. XXI De Civit, cap. xxiv.

!ll ı' «ib dito qoxMj) Um

Vtn. jj. 33. O altitudo divitiarum! (o profundas divitias! græce i fríx; *rtárnt,* o profundum divitiarum , vel thesauri! *q. d.* O alta profunditas et profunda altitudo ! i aviase; !o profundum! oabyssus! o profundumabyssictabyssalem profunditatem divitiarum) sapiemix et sciemtlsDbi!

Altitud. Nota : *Altitudo* sæpe pro profunditate sumitur, fval fiu'a profunditas, licet respectu nostri climatis descendat, tamen respectu alterius orbis ct hemi- *i<= u- spherii tendit in altum ; sic altus puteus vocatur profundus, ct fossa alta, id est profunda.

Nola retundo : *ri divitiarum* Ambrosius et Augustinus jungunt cum sapientia et scientia Dei, q. d. O altas divitias! o profundos thesauros saputili® cl scienti® Dei ! o abyssalem et immensam sapientiam Dei ! Vide S. Augiftlinum, semi. 11 *Dc Verbis Apostoli.* Nomen enim *divitiarum* copiam ct exuberantiam significat, uti et nomen *altitudo.* Verum S. Chrysostomus, Origenes elCw ’H Thodorctus melius ista distinguunt: Græca enim ct Syriis hæc tria distinguunt per copulam *ct :* sic prybit« cniin habent, ’ flotte; rôtcùrcu, xal acçta; xai -pd’tw; ôteû, *O profundum divitiarum et sapientia! et scientiæ Dei!* Huic distinctioni favent antecedentia et sequentia. *Primo,* quia Apostolus bic divin® misericordia), dc qua præcessit, non minus quam sapientiæ abyssum admiratur. *Secundo,* quia hæc tria ita distincta distinctim probat Iribus sequentibus interrogationibus, scilicet, profundum sapienti® , cum ait : « Quis cognovit sensum Domini? » profundum scientiœ, cum addit : « Aut quis consiliarius ejus fuit?» profundum divitiarum, cum subdit : « Aut quis prior dedit illi? »

Ubi abverlo : per *divitias* accipit hic Paulus magnitudinem misericordi® Dei, qua nos divites fecit in omnibus donis grati® ct glori® $ ut patet *Ephcs.* i. Sensus ergo est, *q. d.* O profundam misericordiam, sapientiam et scientiam Dei ! Misericordiam, qua omnium misertus est ; sapientiam, qua, ut ait Gregorius, lib. XXIX *Moral,* xxviii, omnia concludi permisit sub peccato et infidelitate, quaque ita omnia dispensavit, ut primo negligerei gentes, ut sic Judroos eligeret; deinde Judæos rejiceret, ut sic eligeret Gentes; denique utrosque in fine eligeret et complecteretur. Scientiam, qua omnia futura distinctissime novit antequam fiant, ut Judæorum rejectionem, Gentium adoptionem et justitiam : quod hoc loco spectat Apostolus. Ob hoc enim exclamat : « O altitudo divitiarum sapienti® et scienti® Dei ! » Et hoc ipsum est, quod a cap. ix hucusque per tria h®c capita docere ct demonstrare intendit.

Diritte ı coniu Dcl’ Sapfco- mi? stata p ' ' '

Si enim Deus Messiam misisset cum pompa, divitem, splendidum et magnificum quasi alterum Salomonem, Judæi eum recepissent. Rursum Deus mille alios modos habebat, quibus Judæos ad se traheret : sed noluit eos Judæis exhibere, voluitque unicum hunc justitiæ et salutis modum proponere, scilicet Messiam pauperem et crucifixum, quem sciebat a Judæis repudiandum, a Gentibus vero acceptandum. Si quæras, cur ita statuit, elegit et fecit Deus? non aliud respondere possum, quam quod Paulus bic respondet : « O altitudo divitiarum sapienti® et scienti® Dei ! »

Ration*» 'b d*i , •il- lnQ’-

Nola *tertio,* quanta sit altitudo divin® scienti® : nam undecim modis et rationibus Dei scientia excellit et transcendit omnem scientiam angelicam ct humanam. Primo, ratione objecti; Deus enim sua scientia cognoscit omnia præterita, pr.esontia, futura, omnia possibilia, atque scipsum rnnu. quasi pelagus rerum omnium. *Secundo,* ratione s*»0'11* modi ct perfectionis in cognoscendo ; cognoscit enim Deus omnia perfectissime, omni modo quo sunt cognoscibilia, idcoque omnia comprehendit. Tertio, ratione medii ; Deus enim non per species, Tertii;

ncc per effectus, sed per suam essentiam , quasi speculum clarissimum omnia cognoscit. *Quarto,* ratione celeritatis; in instanti enim, ct uno mentis intuitu Deus omnia simul cognoscit. *Quinto,* ratione certitudinis; quia omnia,etiam contingentia, perse incerta, certissime cognoscit. *Sexto,* ratione œternitatis; quia nunquam ejus cognitio incœpit, nunquam desinet. *Septimo,* ratione uniformitatis; quia cognitio Dei est invariabili?, et eadem semper, non proficiens, ncc deficiens. *Octavo,* ratione simplicitatis et unitatis; quia uno et simplicissimo actu intelligcndi Deus et seipsum, ct alia omnia cognoscit. *Nono,* ratione enlitatis; cognitio enim Dei non est accidentaria, ut est in hominibus et angelis, sed est substantialis Deo, estque ipsemet Deus. *Decimo,* ratione causalitatis ; quia cognitio Dei est idea ct causa omnium rerum quæ fiunt. *Undecimo,* ratione facunditatis et communicationis; quia Dei sapientia et scientia, quasi lux maxima, seipsam diffundit ad angelos, homines omniaque animalia, facitque cognosci et cognoscere omnia. Apostolus hic maxime considerat ct miratur primum, quintum ct decimum. Ita Percrius.

Oojrta. Coiuti. fiuta, fieptimj. Octio Nona, Deiin ». Unticci- BU>

Quam incomprehensibilia (Tertullianus, *Contra Hcrmogen,,* infine, legit, t/ iínvenlíóílía) sunt judicia ET INVESTIGABILES (id CSt, non inVCSIIgabiles, impervestigabilcs) vi.« (id est consilia, modi, opera, rationes providentiæ) ejus!

Ven. 31.

34. Quis ENIM COGNOVIT SENSI M (græce v:Gv, hoc est *mentem, cogitationem)* Domini? — llæc judicia Dei sternunt quamcumquc superbiam. « Dii (ait Comicus) homines quasi pilas habent.» Et Zeno Imperator : « Ludibrium Dei est homo ; » ut homine quasi pila ludat Dei Sapientia in orbe terrarum. Itine abyssus humanæ miseriæ invocat abyssum divinæ misericordiæ, ait S. Augustinus. Pari modo abyssus humanæ ignorantiæ et insipientiæ invocat abyssum divinæ scientiœ ct sapientiae.

Quid ho ij.o ies- pelli Iki?

Aut quis consiliarius ejus fuit ? — *Consiliarius,* non tantum qui det consilium Deo, uti explicat Isaias (ad quem hic Paulus alludit), cap. xl , 13, sed etiam qui particeps et conscius sit consilii Dei ; hic cniin est oúg&At;, *q. d.* Nemo est conscius consiliorum ct arcanorum divinorum, ac proinde nemo scrutari debet cur, Judæis relictis,Gentes sibi jam asciverit Deus. Pulchre S. Bernardus, *epist.* 107 : « Quis, inquit, cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? non equidem nullus, sed rarus. Soli sano qui veraciter dicere possunt : Unigenitus qui est in sinu Patris, ipse enarravit nobis. Væ mundo a strepitu. Clamat in populis iisdem Unigenitus tanquam magni consilii angelus : Qui habet aures audiendi, audiat. Et quoniam dignos non invenit sensus, quibus Patris committat arcanum, texit parabolas turbis; ut audientes non audiant, ct videntes non intclligant. Cælcrum amici sursum audiunt : Vobis datum est nosse mysterium regni Dei. Quibus ct loquitur : Nolite (linere, pusillus grex,quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum. Qui sunt hi? utique quos praescivit conformes fieri imaginis Filii Dei, ut sit ipse primogenitus in inultis fratribus. Magnum secretumque innotuit consilium, novit Dominus qui sunt ejus. Sed quod notum erat Deo,-manifestatum est hominibus. Nec alios sane dignatus est tanti participatione mysterii, nisi cos ipsos quos suos præscivit et prædestinavit. »

Omnibus knoU lia.

35. Aut quis prior dedit illi, — quod non acceperit ab eo. Patet ex seqq.; tali enim titulo gratitudinis vere et proprie obstringeretur Deas, deberctque illi gratias agere, et par pari retribuere. Sensus ergo est, *q. d.* Nulli Deus ullo jure aut titulo obstringitur : quia nihil ab ullo accepit, quod prius non dederit illi. Nulli ergo Deus est debitor; ac proinde non est injustus, infidelis aut ingratus, si Gentes illuminet, Judæos vero in sua cæcitate relinquat. 35« b-u at- u

Unde patet nihil hic contra merita dici. Nam, ut recte S. Augustinus, De *Verbis Apostolizan.* 16: « Debitor nobis factus est Deus, non aliquid nobis accipiendo; sed quod ei placuit promittendo nobis, ut dicamus ei : Redde quæ promisisti, quia fecimus quod jussisti; et hoc ipsua quod fecimus tu fecisti , quia nos laborante! juvisti. » Hanc sententiam sumpsisse videtur Apostolus ex *Job* xLi, 2, ubi ait Dominus : « Quis anta dedit mihi, ut reddam ci? » Porro neminem Deo quippiam primo dedisse, quod non acceperit ab eo, probat Apostolus illa sentenia quam subdit, dicens : Pnkh*» « t ”-l

Ven. 3«.

3G. Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt OMNIA : IPSI GLORIA IN S,ECILA. AMEN.— «Ex ipSO, » scilicet ut primo effectore, omnia esse acceperunt ; «per ipsum,» quasi directorem, omnia disponuntur,diriguntur, perficiuntur; «in ipso,» hoc est ejus virtute, omnia conservantur, durant, operantur. Græce «i; mt o», in ipsum, scilicet omnia respiciunt et tendunt.

Nota : Licet .hæc tria conveniant Deo, id est, tribus personis SS. Trinitatis; tamen, ut docet S. Augustinus, lib. I *De Trinit.,* vi, et ex eo passim doctores, praepositio *ex* appropriatin' Patri, cumque insinuat, tanquam primum omnium principium, a quo omnia promanant, et a quo omnis potestas, actio ct effectio profluit. proP",i.J tar

Per vero appropriati^ Filio, quia per significat originera a Patre, et sapientiam per quam facta sunt omnia, lime et Gentiles Deum, puta Jovem, vocarunt Ai*, id est *per,* dc quo audi Aristidem, hymno *in Jovem.:* « Est, inquit, Jupiter omnium rerum auctor et opifex, et per eum tum coelestia, tum terrestria omnia efficiuntur, ut et nomen ipsum, a causæ vocabulo non procul remotum, declarat, cum Ai* eum vocamus. Z®>; quidem vocatur, quod vit® omnibus et essenti® sil auctor : rursum, efficienti causa* cognominem ipsum dicimus, Ai* appellantes, quod per ipsum facta sint et fiant omnia. » aù emm Græcis idem est quod P«- H- ,w*

per, propter ; unde notat causam efficientem. Rursum, per significat mediatorem, ostium, pastorem et viam nostram ad Patrem : quæ omnia competunt Filio. ItaS. Rasilius, lib. *De Spiritu Sancto,* cap. V et xxw.

/i s- ri- *In denique* appropriatur Spiritui Sancto, utpote
l ı -*• cui attribuitur bonitas, amor, unio ct perfectio. Est enim Spiritus Sanctus amor notionalis Patris el Filii, estque ipse in SS. Trinitate quasi finis, a quo ad alium personam non fit progressus. Denique cum dicitur, *Ipsi gloria,* significatur unitas essentite, ut Athanasius, Hilarius, Augustinus, Orígenes, Gregorius et alii docent contra Arianos.

Ex ipso ergo Deo sunt *omnia,* scilicet quæ habent verum esse, ail D. Thomas. Peccata autem non habent verum esse, sed potius ab eo deficiunt; unde non sunt ex Deo. *Hæc enim est* ratio formalis peccati, *quod sit defectus* a bono, et consequenter ab esso : quidquid tamen materiæ ct entitalis est in peccatis, id lotum est cx Deo. Ita D. 'ihornas.

Arir». Hunc locum tractat S. Rasilius, lib. De *Spiritu*
Lr- *Sancto* contra Arianos, qui, ut ipse ait, syllabas
r" mu- observant. Inde cap. ii, per τὸ *ex quo* Ariani, in-
Locoato- quit, volunt significari conditorem mundi ; per riper *(piem,* operis ministrum et instrumentum; per ri *in quo,* tempus ct locum operis. Ha ut Filius tantum sit instrumentum Patris : Spiritus Sanctus vero tantum locum aut tempus prebuerit rebus conditis. Conira hos cap. ut et seqq., ostendit S. Rasilius, indifferenter Scripturam hisce propositionibus uti, casque singulas omnibus personis tribuere. Unde cap. v, hunc locum explicat de Deo ct omnibus personis junctim. Ex ipso enim Deo omnibusque personis omnia creata sunt ; per ipsum omnia conservantur; in ipsum (Græce cnim est »i; universa se convertunt invincibili atque insociabili quodam desiderio et arcano affectu, tanquam ad principem suum et gubernatorem vite ac totius universi respicientia.

pihtnj Rursum cap. xxvi, ostendit quomodo prepo-
'***° *u 'n^uatur Spiritui Sancto, idque varie.
oi ‹ t *Primo* enim Spiritus Sanctus in nobis est tanquam
l torma in materia. Ipse enim in nobis est quasi
tta ferraa divina, a qua spirituales dicimur. *Secundo,*
orr.t-m Spiritus Sanctus in nobis est, quasi habitus , vel
*i‘ ▮'"-u ars m artifice; sic cnim ipse adest Sanctis ad opera virtutum el miraculorum exercenda. *Tertio,* Spiritus Sanctus in nobis est, velut totum in partibus, quia totas suas gratias partialiter in suos fideles distribuit. *Quarto,* Spiritus Sanctus in nobis est, uti locatum in loco : sic enim in Sancti-est, quasi in templo suo. Hæc vera sunt; sed huic loco uon congruunt : Apostolus cnim hic non dicit Spiritum Sanctum esse in nobis, sed e contrario nos et omnia esso in ipso, scilicet Spiritu Sancto,

Pari modo S. Chrysostomus, Theophylactus ct CEcunu niusnuUamhic personarum distinctionem cigmhcant, quasi lue tria, *ex ipso, per ipsum et in* ipso, proprie ipsi Deo, ct consequenter singulis personis, competant; idquo faciunt ne Arianfs dent occasionem dicendi Filium esse *per*, id est instrumentum Patris.

Verum melius Latini censent quod, licet hæc tria seorsim posita dentur cuivis personæ, tamen cum junguntur, singula singulis approprientur. Ita S. Augustinus loco jam citato : ubi ex hisco Iribus praepositionibus probat Trinitatem ctrequalitalem in una essentia divina. Sic et S. Ambrosius, Anselmus et Gregorius, lib. XXIX *Moral.,* cap. XXVIII.

Unde idem S. Augustinus, lib. I *De Doct. Christ.,* cap. v : « Nec facile, ait, invenio nomen, quod ?•
tante excellentiæ conveniat, nisi quod melius ita 'ni' ih"
dicitur : Trinitas hæc, unus Deus, ex quo, per ss- ?•-
quem, in quo omnia ; eadem una substantia ; l
unus tamen non est alter; eadem tribus potestas, coni.
eadem æternitas, eadem incommutabilitas, eadem AniL *•
majestas; in Patro unitas, in Filio æqualilas, in Spiritu Sancto unitatis æqualilatisquo concordia. Et tria'hæc, unum omnia propter Patrem, aequalia omnia propter Filium, connexa omnia propter Spiritum Sanctum,» scilicet singulis appropriando hæc, quie tamen re ipsa omnibus sunt communia. Ut nimirum omnia dicantur æqualia propter Filium, quia Filius primum est œquale Patri; pari modo omnia dicantur connexa propter Spiritum Sanctum, quia Spiritus Sanctus procediit, ut nexus, amor et concordia Patris ct Filii.

Preclare et subtiliter S. Bernardus, lib. V *De Consider.,* cap. vi : « Quid est, inquit, Deus? non sane occurrit melius, quam, Qui est. Hoc ipse dc se voluit responderi, hoc docuit, dicente Moyse ad populum, ipso quidem injungente : Qui est, misit me ad vos. Quid item Deus? Sine quo nihil est. Quid est Deus? Principium. Quid est Deus? Cui sæcula nec accesserunt, nec decesserunt, nec coæterna tamen. Quid est Deus? Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. Ex quo omnia, creabiiiter, non seminabiliter, » *q. d.* Deus creavit omnia non ex semine (sic enim seinen esset increatum, nec Deus illud, ac consequenter non omnia creasse!) ; a per quem omnia, nc alium auctorem atque alium opificem arbitreris; in quo omnia, non quasi in loco, sed quasi in virtute. Ex quo omnia, tanquam uno principio auctoro omnium; per quem omnia, ne alterum inducatur principium artifex; in quo omnia, nc tertius inducatur locus. Ex quo omnia, non de quo, quia non est materia Deus. Efficiens causa est causai materialis; frustra Philosophi materiam quærunt, non eguit materia Deus. Non enim officinam queosivit, non artificem. Ipse per se, in sc omnia fecit. Unde? de nihilo. Nam si cx aliquo fecit, illud non fecit, ac per hoc nec omnia. »

Ipsi gloria .— Hinc cx Apostolorum institutione Quad*
et usu, ul docet S. Rasilius, lib. Dc *Spir. Sancto,* *k' t. 'p'
cap. vir, xxvn, XXIX, ctexeo Baromus, tom. Ill, na t›a.
auuo CluisU 323, cœpit a tempore Apostolorum

hæc Posologia SS. Trinitatis, Christianis mente et ore frequentanda : « Gloriapatri,ct Filio et Spiritui Sancio ;» cui, ni habet Concilium Vasense, cap. v, jupon!- Concilium Nicenum addidit : « Sicut erat in prin- dcnm. cipio; et nunc, et semper, ct in sæcula sæculo- “n› rum, Amen.» Idque ut per hoc retunderet Arianos, tic.? qui dicebant : « Erat quando non erat,» id est, erat, scilicet tempus, quando non erat Filius.

Hieronymus, epist. *ad Damasum,* rogat cum ut Antiquis- post singulos psalmos jubeat addi : « Gloria Pa- - “m» tri, d l'ilio et Spiritui Sancto. » Sed hæc epistola xoiò 't non v*dctur esse Hieronymi, videlurque confida. 6/on<i Hic cnirn mos addendi psalmis, « Gloria Patri, ct /'«/ri, pujo d Spiritui Sancio, » etc., fuit ante S. Iliero- *lc‘ nymum, ut disi ex S. Basilio. Quin ct Cassianus, cap. vin , lib. I, testis est suo tempore in Occi- dente post psalmos, quasi ex usu veteri, totum populum conclamare solitum : « Gloria Patri, et Filio ct Spiritui Sancto. »

Gloria ergo Patri, cx quo omnia; gloria Filio, Qw-^ir per quern omnia; gloria Spiritui Sancto, in quo omnia. Gloria Patri, ex quo omnis paternitas in cœlo et in terra ; gloria Filio , per quem omnis *Patri,* filiatio; gloria Spiritui Sancto, in quo omnis sane- titas et sanctificatio. Gloria Patri, ex quo reter- tar ñuu- nitas; gloria Filio, per quem omnis species et ph pulchritudo; gloria Spiritui Sancto, in quo omnis felicitas ct fruitio. Gloria Patri, ex quo omnis qm m unitas; gloria Filio, per quem omnis æqu ilitas; 111 " gloria Spiritui Sancto, in quo omnis amor et con- “. cordia. Gloria Patri, cx quo omnis potentia ; prtnm gloria Filio, per quem omnis sapientia; gloria 1106 'À'* Spiritui Sancto, in quo omnis bonitas. Gloria Patri, cU, qui me creavit; gloria Filio, per quem redemptus sum; gloriaSpiritui Sancto, inquojustificatus sum. Gloria Patri, qui me praedestinavit; gloria Filio, per cujus sanguinem ablutus sum ; gloriaSpiritui Sancto, in quo glorificabor in aeternum. Arnen

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Incipit hic secunda pars epistola:, qua Apostolus a fide et dogmatibus transit ad mores fidei consonos. Iloc s-cirrii *ergo capite monet fideles, ut exhibeant se hostiam Deo, utque probent et sapiant qua sit voluntas Dei bona, beneplacens ct perfecta : nimirum primo, vers.* 3, *ut de susceptis donis non se efferant, sed sapiant* lawi. *ad sobrietatem, atque in modum membrorum ejusdem corporis, quisque suo dono contentus, eo rite utatur ad proximorum utilitatem.*

Secundo, vers. 9, *ut dilectioni sincera:, prudenti, patienti et forti dent* operam. *Unde dilectionis officia et conditiones recenset.*

Tertio, vers. 1G, *ut dilectioni jungant humilitatem, qua etiam bonum pro malo reddant, et vincant* in *bono malum. Christianis cnim maxime commendanda: sunt hœ duce virtutes, scilicet chapitas ac humi- litas. lite enim sunt compendium caterarum, et in Ius duabus vita et perfectio Christiana consistit.*

1. Obsecro itaque vos, fratres, per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum. 2. Et nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in novitale sensus vestri : ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, ct beneplacens, et perfecta. 3. Dico enim per gratiam quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos : Non plus sapere quam oportet supere, sed sapere ad sobrietatem : et unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei. 4. Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eumdem actum habent : 5. ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alterius membra. 6. Habentes autem donationes secundum gratiam, quæ data est nobis, differentes : sive prophetiam secundum rationem fidei, 7. sive ministerium in ministrando, sive qui docet in doctrina, 8. qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in simplicitate, quipræest in sollicitudine, qui miseretur in hilaritate. 9. Dilectio sine simulatione. Odientes malum, adhaerentes bono : 10. charitale fraternitatis invicem diligentes; honore invicem praevenientes : 11. sollicitudine non pigri ; spiritu ferventes : Domino servientes : 12. spe gaudentes; in tribulatione patientes ; orationi instantes: 13. necessitatibus sanctorum communicantes; hospitalitatem sectantes. 14. Benedicite persequentibus vos : benedicite, et nolite maledicere. 15. Gaudere cum

gaudentibus, flere cum flentibus. 16. Idipsum invicem sentientes : non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos : 17. Nulli malum pro malo reddentes: providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. 18. Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes : 19. Non vosmetipsos defendentes, diarissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim : Mihi vindicta : ego retribuam, dicit Dominus. 20. Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum : si sitit, polum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ejus. 21. Noli vinci a malo, sed vince in bono malum.

1. OBSECRO ITAQVE VOS, FRATRES, PER MISERICORDIAM Dei (I), — Jsi Twv cixTisuûM, *per miserationes,* scilicet vobis, o Gentes, a Deo per Christum exhibitas, de quibus dixi lotis tribus capitibus præced., *q. d.* Docui hactenus vos, o Gentes, per Dei gratiam et misericordiam ascitas esse *ad justitiam et* salutem, Judæos vero ab ea repulsos esse ; nunc, ut a dogmatibus ad mores transeam, obsecro vos, o Gentes fideles, qui tantam Dei misericordiam, gratiam et justitiam consecuti estis, ut Deo grati sitis, ut digne Deo tantaque gratia vivatis, ut opere prrestetis quod fides dictat, quodque Deus et Christus a vobis efflagitat.

Nota : cixTifiMt, hoc est miserationes, sunt illæ quas flebrsi vocant **oom** *rachamim,* id csl viscera misericordiæ, hoc est visceralis misericordia et ex intimis visceribus commiseratio, cum scilicet quis alterius miseria ex intimis medullis commovetur et tangitur, ut videatur vello sua viscera in eum effundere. Talis enim fuit hæc Dei in nos miseratio, cum viscera sua ipsumque unigenitum suum Christum in nos effudit. De qua canit Zacharias, *Luta* i: «Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alto. » Aiscerahæc ingens habent záfe;. Rursum perro *fratres,* Apostolus gratiam sibi et benevolentiam fidelium, etiam Judæorum, conciliat.

Secundo, vox *fratres* vim habet et energiam ad cbarilatem, aliaque quæ hic Apostolus fidelibus commendat, persuadendum. Nam, ut pulchre el vere ait Tertullianus, *Apolog.* xxxix, scribens contra Gentiles: « Fratres, inquit, vestri sumus, jure nostra matris unius; etsi vos parum homines, quia muli fratres. At quanto dignius fratres et dicuntur ct habentur, qui unum Patrem Deum agnoverunt, qui unum spiritum biberunt sanctitatis, qui de uno utero ignorantiæ ejusdem, ad unam lucem expaverint veritatis? Rursum ex substantia familiari fratres sumus, quæ penes vos (o Gentiles) pene dirimit fraternitatem. Itaque quia anima animoque miscemur, nihil de rei communications dubitamus : omnia indiscreta apud nos, prater uxores. » Unde addidit ibidem Tertullianus, hanc Gentilium de Christianis fuisse vocem er sententiam : « Vido ut invicem so diligant, et ut pro alterutro mori sint parati ! »

Ur EXHIBEATIS CORPORA VESTRA.— Græ CCzapxœrwat, id est, ut Syrus, pD'pm *dattekimun,* hoc est, ut sistatis, *q. d.* Sistite et offerte Deo corpora vestra, alienate illa a vobis, ac transferte ea lanquam hostiam vivam in Dei dominium, ut iis utamini, non ad libitum, sed ad Dei cultum ct honorem. Ita S. Chrysostoinus.

IIost iaji vivKXTBM, — id est virtutibus deditam; QoidAa». quia caro vitiis dedita mortua est, inquit S. Grcgorius, hom. 22 *in Eiech.,* et S. Ambrosius hic : sic I *Petri* n, dicitur : « Ut peccatis mortui justitiæ vivamus. » Verum hic sensus mysticus est. *Secundo* alii : *viventem,* inquiunt, id est charitate formatam. Tertio, *viventem,* id est quæ vitam, scilicet Christum, in se gerat et dicat : Mortem Jesu in corpore circumferimus, ut et vita Jesu in corpore nostro manifestetur. Sed et hæc mystica sunt.

Dico ergo : alludit hic Paulus ad veteres Judæorum ct Gentium hostias, quæ occidebantur, iliisque, teste S. Chrysostomo, opponit novas hostias viventes, *q. d.* Cum dico, ut corpora vestra exhibeatis hostiam Deo, non inlclligo sic, ut illa occidi debeant, uti hostiæ boum maciantur, sed ut ex corporibus vestris, non occisis, sed viventibus ct mortificatis, facialis hostiam Deo. Corpus ergo fidelium ct sanctorum est hostia vivens, *primo,* quia manet vivum ; *secundo* et melius, quia se vivum per opera novæ vitæ spiritualis, puta charitatis, eleemosynis, orationis et quarumvis virtutum Deo offert: ita Orígenes et S. Chrysoslomus. Oinne enim opus, ait S. Augustinus in lib. X *De Civil.,* cap. v, quod fit, ut sancta societate Deo inh.erealur, generali nomine sacrificium est et hostia; *terito* ct propriissime, per actus mortificationis corpus fit hostia vivens, quia vivens mortificatur, castigatur, et spiritui ad omne spiritus officium exequendum, ad Dei honorem et obsequium subditur.

Est enim mortificatio, viva quædam mors : faeli enim in corpore mori concupiscentias carnis, dum cas truncat, per vivos continentia), abstinentiæ, paticntiæct pœnitentiro actus; ita ut corpus proprie sit hostia mortua, quia moritur suis vitalibus concupiscentiis, easque mortificat, occidit et immolat Deo : sit tamen idipsum quoque

(1) Sx^niiur pan nujus cpistolæ *¡>ar<tnetica,* in qua hoc Unquam pntnum ponit Apostolus, obstrictos esse Chruuauas aJ vium tanti* bcneliciis diviuis

hostia viva, per vivos contrariarum virtutum actus. Vult ergo Apostolus, nos semper cor nostrum exhibere Deo hostiam vivam; ut scilicet .semper mortificationi corporis, id est concupiscentiarum corporis, incumbamus; itaque ad vitam quietam, sanctam et perfectam, adeoque ad martyrium, si opus sil, pro Christo et pietate subeun-
Etymo dum, nos comparemus. Hostes enim nostri sunt
unït ri* concuPÎscentiæ ' si ergo eas vincamus et occida-
b mus, hostiam offeremus Deo. Inde enim dicta est victima et hostia, uti canit Poeta :

Victima quæ cecidit dextra victrice, vocatu^
Hostibus a domitis hostia nomen habet.

Lumo- Pulchre Orígenes : a Si superbiam, inquit, cor-
Luh vi- poris tui vincas et reseces, immolas Deo vitulum ;
lt7c^iæ si iracundiam, arietem; si libidinem , hircum ;
apinuiü si vagos ct lubricos cogitationum volatus, co-
'iiitur himbam et turturem, n Rursus idem Orígenes : « *Prima,* inquit, post Apostolos hostia, est martyrum; *secunda,* virginum; *tertia,* continentium; *quarta,* conjugatorum. »

Similiter notat hic D. Thomas triplicem esse hostiam : *primam* animæ, scilicet orationem; *secundam* corporis , scilicet mortificationem , jejunium, abstinentiam, castitatem; *tertiam* operum, scilicet eleemosynam. Ita S. Cyprianus, lib. 111, *epist.* 28, Nemesianum cæterosque ad metalla ob Christi fidem damnatos, dolentes quod ibidem Eucharistias sacrificio destituerentur, consolatur dicendo, ipsosmet factos esse hostias vivas Deo : « Celebratis, inquit, et offertis sacrificium Deo, et pretiosum pariter et gloriosum, et plurimum vobis ad retributionem præmiorum cœlestium profuturum, cum Scriptura divina dicat : Sacrificium Deo spiritus contribulatus , cor contritum et humiliatum, Deus, non despicies, Hoc vos sacrificium Deo offertis, hoc sacrificium sine intermissione die ac nocte celebratis, hostiæ facti Deo , et vosmetipsos sanctas atque immaculatas victimas exhibentes, sicut Apostolus adhortatur et dicit : Oro ergo vos, fratres, per misericordiam Dei, ut constituatis corpora vestra hostiam vivam, sanctam et placentem Deo. »

Sar.ctum Saxciam. — u Sanctum » est, quod Deo et Dei
ih cultui dicatum, ct ab omni, non lautum immundo,
¡uH>h sed d profano usu separatum est. Jubet ergo
pdioo. Paulus hic corpus nostrum separari ab omni servitio iniquitatis, ut sanctissimo Dei servitio et rultui addicatur, *q. d.* Antea, o Romani, corpus VestrUm servivit idolis, veneri, ventri, ambitioni; fuistis Martyres mundi et diaboli : jam forviai Deo soli, quasi Deo sanctum cl consecratum .

iNpa» *Secundo,* « sanctum » idem est quod purum et
do impu- illibatum. Hostia ergo sancta est corpus impollutum el incontaminatum , ipsaque corporis castitas, puritas, integritas. Sic virgo dicitur « sancta,» bl est pura, «elcorpore, et spiritu,» I Cor. mi, 34.

Deo l'LAÇKMEÙl. — TÒ *DCO* potvsl IVÌCITÀ ad p/«- *renfem eum* nostro Interprete, vel ad *exhibeatis,* ct ad omnia sequentia ; idque aptius est et plenius, ut patet ex Græco. Vult enim Paulus nos sistere Deo corpus nostrum, quasi hostiam viventem, «ano» tam, placentem, ut nimirum ipsum sil *primot* hostia viva Deo; *secundo,* sit hostia sancta Deo; ac denique sit hostia placens Deo. Sic enim habent Gneca : na&açwii *-i* Cócov, ¿"pav, Hió. Addit Apostolus tí *placentem,* quia potest esse hostia in se sancta, sed non placens Deo, si nimirum eam offerens Deo displiceat.

Sic multi jejunant, peregrinantur, mortificant Fnaui corpora sua, non mentem, non animum; quia superbi sunt, capitosi, rebebes et invidi, etc. Hinc b\u7¿a Deo non placent ipsi, ncc hostiæ eonim, utpote quæ a peccatoribus, qui in peccatis suis manent, offeruntur. Ideoque licet in se bonæ sint, tamen n apud Deum nec gratiam, nec gloriam merentur. di> Ita S. Augustinus, lib. *De Falsa e! vera pcenit.,* cap. xv, et S. Gregorius, lib. VII, *epist.* 126.

Nota : Alludit hic Paulus ad conditiones victi- Ournor marum Judaicarum. *Primo* enim victima Aaro- iT- nica debebat esse sine macula, integra et sana. nJ J«- Hinc a viventem » requirit Paulus. *Secundo,* per 4*- ipsam immolationem sanctificabatur, ut fas non esset eam contingi ab immundis. Sic hic requirit ur œo Paulus a sanctam, » ut scilicet per devotionem Ten'ɪ*f mentis corpus Deo consecremus. *Tertio* in ipsa CLiriivU. crematione victimae dicebatur ipsa fieri et esse m qb- odorem suavitatis Deo. Sic hic requirit Paulus « Deo placentem. » *Quarto,* sal victimae addebatur. ut patet *Levit,* n, 13. Sale autem significatur sapientia spiritualis. Unde Christus, *Marci* ix. 49, dicit : ‹i Habete in vobis sal, » quo scilicet cum ratione el sapientia spirituali omnia agatis, el ad Dei gloriam referatis.

Hujus hostiæ altare, inquit Gregorius, hom. 22 Alurr «t *in Ezcch.,* est cor, in quo scilicet ex mœrorecompunctionis ignis ardet, el caro consumitur. Et ui^-. tales, ait, quotidie in templo videmus, qui ælerni judicii memores se Deo sacrificium in lamentum compunctionis mactant, ut corpora sua castigantes, ea exhibeant hostiam sanctam, Deo placentem.

Rationabile obskquium vestrum ,— *q.* d., ait Qi t Anselmus : Sic opera bona facite, ut eorum ra- 7' lionem reddere possitis. *m* »

Secundo, S. Basilios in *Brevior, regul.,* regula Pnuu«x' 230 : Rationabile, inquit, sit obsequium vestrum. ut scilicet considerate et circumspecte, sana ratione rectoque consilio divinam impleatis voluntatem, ut rationem ducem sequamini, non animi impetum ac libidinem.

Tertio, 1). Thomas sic explicat « rationabile ob- Tertùu sequium, »g. *d.* Paulus : Corporum allliclio non sit nimia, sed moderata et rationabilis. Nam, ut inquit S. Bernardus, serm. 40 *in Cantica:* a Dis- Dirretio cretio est moderatrix et auriga virtutum, affec- IHS luum, inorum; omni virtuti ordinem ponit, or. C3--U4U- modum tribuit, et dafiQhU» V jwpcluilateun uq.

Tolle hanc, virtus vitium erit. » Unde idem Bernardus alibi docet eum, qui in corpore edomando et mortificando indiscretus et nimius est, quatuor hæc injuste r.ipere, scilicet, « corpori effectum, animo affectum, proximo exemplum, Deo honorem. » *¡adequo* concludit, *a* eum sacrilegii crimen incurrere, cum templo Dei vivo abutatur, D< *oque* debitum honorem deroget : quia nimirum casus unius alios quam plurimos terret, et a via spiritualis vit® retrahit : » cum nimirum vident aliquem per nimium vitæ rigorem, nimiasque pœnitentias incidere in morbos, phantasias, ineptitudinem, cl subinde mortem ipsam incurrere.

Quarto ct optimo; «rationabile,» id est non corporale, uti olim erat Judæorum; sed spirituale sit « obsequium, » id est cultus vester et latiia, ut habet Græcus. Rursum cultus vester hic nou sit irrationalis, uti erat Gentium stulte idola colentium ; sed sit rationabilis, qui scilicet rationales homines decet; nimirum non pecudibus, sed fide, spe, charitate sacrificale; non idolis, sed Deo. ItaS. Chrysostomus, Photiuset Theodoretus.

Unde Græcc est topi», logicam, id est *rationalem,* latriam vel cultum, quo Deus colitur rationaliter, exhibete et prestale Deo. Porro krjtxri, sive *rationabilis,* cultus est, quem recta ratio dictat. Recta autem ratio dictat, Deum magis interna fide, spe, pietate, amore et puritate mentis, quam externis corporis cœrcmoniis colendum esse, *q. d.* Paulus: Volo, o fideles, ut exhibeatis corpus vestrum, quasi hostiam Deo, non corporalem, non irrationalem , sed rationalem ct spiritualem; ut scilicet a pura et sancta mente, ratione et spiritu, quasi animatum, vivificatum, directum et gubernatum Deo offeratur ipsum corpus, omnesquo corporis motus et actus.

Quinto alii : *Rationabile obsequium,* inquiunt, est sacrificium Eucharisti®, scilicet corpus Christi humanum et rationabile, Deo oblatum : quia in Canone Miss®, et in Liturgiis S. Basilii et S. Chrysostomi Eucharistia vocatur *rationalis hostia.* Verum verba preccdcntia hic exigunt alium sensum, scilicet illum quem assignavi; ait cnim Aposlolus : « Ut exhibeatis corpora vestra, » uon autem corpus Christi, « hostiam Deo. »

2. Et nolite conformari uuic sìculo. — Dixit Paulus de corporis hostia, jam agit do anima: oblatione, cujus perfectio sita est in duobus : primo, ut se retrahat a noxiis et maculantibus ; *secundo,* ut sc convertat ad ea quibus proficit et perficitur. Unde de primo ait Apostolus : « Nolite conformari huic sæculo; » dc secundo : « Reformamini in novitate sensus vestri. » Nam, ut ait S. Augustinus, lib. XXH De Civit., cap. xvi : « Ubi reformamur ne conformemur huic sæculo, ibi conformamur Filio Dei. »

Nota: Non ait, Nohtc uti sæculo : hoc enim cst impossibile. Utendum enim cst nobis cibo, potu, quiete„ recreatione, hominibus ; sed, « Nolite conformari, » Grace yr. <rja/r.uaTiZ«ofl«, ne configuremini, id est no figuram mundi induatis, ut tales fiatis qualis est mundus ct mundani, scilicet vani, superbi, ambitiosi, terrena tantum qu®rentes, non coelestia.

SED REFORMAMINI in novitate sensus vestm. — *q. d.* Figuram mundi fugite, ct novam mentis formam assumite; abjicite figuram fragilem veleris ct carnalis vit®, atque novam et stabilem formam vit® spiritualis induite. I bi adverte : Sæculo tribuit Paulus 97.^«, id est *figuram,* figura enim parum durabilis est et externa. Significat ergo figura, sæculi inconstantiam et apparentiam potius quam existentiam. Novitati mentis tribuit id cst formam, qua significatur soliditas rerum spiritualium, ac permanentia : forma enim constantior est et interior, et ad substantiam pertinet. Ila S. Chrysostomus.

Pro *reformamini,* grace est (Mrauxpççüoôi, id cst, ut S. Cyprianus legit, epist. 77 *ad Nemesianum,* « transformamini, » ul scilicet transeatis ex veteri figura in novam formam, *q. d.* Studete quotidian® renovationi mentis vestra, ut resecando vitia, virtutibus mens quotidie innovetur : sicque hac metamorphosi fiet, ut in dies transmutemini magis et magis in alios homines. Semper enim nobis qnantumcumquc profecerimus, hac metamorphosi et transformatione opus est.

Nota *primo :* Non ait, «innovamini, » nova twom. opera facile; sed, «reformamini,» ct formam pristin® novitatis assumite. Sicut cnim igms vehementius ct diutius calefacit, quia formam habet et calorem, a quo manat calefactio ; ita vult Paulus, ut novitatem, quasi formam induamus, ut per eam novitatis opera assidue operemur, *q. d.* Induite formam novitatis sensus, id cst, ul græcc est w';, *mentis;* ut mentem virtutibus innovetis, ul diligatis et quæratis ea qu® sunt mentis et spiritus, ut opera nova, spiritualia ct divina edatis ex hac nova et divina forma Spiritus Sancti.

Nota *secundo :* Sicut vetustas in Scriptura est peccatum Ad® ct omnia cx illo secuta, tum peccata, tum pœn® et œrumnæ, uti concupiscentia, ignorantia, error, etc.; ita cx adverso novitas cst remissio peccatorum, gratia, charitas, virtutes, alacrilas, zelus; atque sicut in vetustatem jam dictam per peccatum recidimus, ita vicissim ab eadem renovamur per poenitentiam ac fervorem, studiumque novæ vit®.

Dc qua rc pulchre S. Gregorius, lib. XXII *Moral.,* cap. iv : «Animus noster, inquit, dum igne amoris excoquitur, semper in se servat claritatem pulchritudinis quotidiana innovatione fervoris; nescit cnim mens per torporem veterascere, qu® studet per desiderium semper inchoare. Hinc namque per Paulum dicitur : Renovamini spiritu mentis vestra. Hinc Psalmista, qui ad perfectionis jam culmen pervenerat, quasi inchoans dicebat : Dixi, nunc coepi, quia videlicet nisi

lassescere ab inchoatis volumus, valde accesso cst ut inchoare nos quotidie credamus, n

8. Anto- J'1', , t jmtpi- b iait" r. , tJ. L :mio.

Quare S. Antonius moriturus suis discipulis hoc unicum vitæ præceptum, quasi stimulum ad omnem virtutem dedit, teste S. Athanasio in ejus Vita : « Iloc, inquit, sit primum cunctis in commino mandatum, nullum in arrepti propositi vigore lassescere, sed quasi incipientem augere semper debere quod coeperit. Ego quidetn, filioli, secundum eloquia Scripturarum, Patrum gradior viam : jam enim Dominus me invitat, jam cupio videro coelestia. Sed vos, o viscera mea, admoneo, ne tanti temporis laborem repente perdatis; hodie vos religiosum studium arripuisse arbitramini, et cccptre voluntatis fortitudo succrescat. »

Alia ihr- kiuii .1 *l'

Simile præceptum Barlaam moriturus Josaphat oi¡ni rcg¡}jatn discipulo suo et anachoretre dedit, teste Damasceno, in *Historia liarlaamct Josaphat,* cap. XXXIX : a Nunc, inquit, quandoquidem mortis meæ tempus instat, atque coilaclanca et mihi requalisca cupiditas, quæ, ut cum Christo essem, semper me tenuit, jam expletur; tu quidem corpus meum terræ conde, pulverique pulverem redde. Post autem ipse in hoc loco hære, susceptum spiritualis vitre genus persequens, mereque tenuitatis memoriam retinens. Tu vero, fili, no rcligiosre exercitationis laborem metuas, neque ad temporis longitudinem, ad dæmonum insidia elanguescas : quin potius ipsorum imbecillitatem Christi virtute communitus audax irrido. » Addit deinde stimulum, dicens : « Ad laborum autem duritiam ac temporis diuturnitatem animo ita comparatus esto, tanquam quotidie discessum c vita exspectans, atque eumdem diem tibi vitre monaslicre tum initium, tum finem esse existimans. Sic semper ea qure a tergo sunt, obliviscons, atque ad ea qure a fronte sunt teipsum extendens, ad destinatum persequere, ad bravium supernae vocationis Dei in Christo Jesu. »

Rnrram n'nds- d.

Simili stimulo se et fratres suos ad vitre renov®tionem ct spiritus fervorem sub vitre finem incitabat S. Franciscus, ut refert S. Bonaventura in ejus *Vita,* cap. xiv : « Incipiamus, fratres, ait, servire Domino Deo nostro, quiausquo nunc parum profecimus. Flagrabat etiam S. Franciscus, inquit Bonaventura, desiderio magno ad humilitatis redire primordia, ut leprosis, sicut a principio, ministraret, corpusquo jam prre laboro collapsum revocaret ad pristinam servitutem. Proponebat, Christo duce, so facturum ingentia, et fatiscentibus membris, spiritu fortis et fervidus, novo sperabat certamine dc hoste triumphum : neque cnim languor, vel desidia locum habet, ubi amoris stimulus semper ad majora perurget. »

Ut **PRODETIS QUÆ SIT VOLUXTAS DEI BOXA, ET BENEPLACENS, ET PERFECTA.—« Ut probetis, » hOC Ost, ut exquiratis cl consideretis, inquit Orígenes.**

Secundo et melius, «ul probetis, » hoc est, experiamini, et quodam judicio ac gustu spirituali agnoscatis, et, ul Syrus, distinguatis, sapiatis et sentiatis, quid a vobis requirat Deus, qnid sit ab eo volitum, puta quid sit bonum, quid beneplacens, quid perfectum.

Pnitfn» tvbrú.

Ubi adverte : Quo magis reformamur spiritu mentis nostrre, eo magis illustramur a Deo, magisque purgata mente probamus et sapimus quid sit bonum, melius ct optimum, a Deo volitum Deoque gratum.

W"» ..J* mr>inn

Nota : Apostolus hic distinguit triplicem voluntatem Dei : alia enim est «bona, n alia « beneplacens,» alia « perfecta. »

r»*" u.-t- P ':K

Qurercs quomodo hrec tria distinguenda sint? llcspondet primo S. Ansclmus : « Voluntas Deil bona,» inquit, est in incipientibus et conjugatis; Pr a bencplacéns » est in proficientibus ct confinentibus; < perfecta » est in perfectis et in virginibus.

Secanda,

Secundo, alii : « Voluntas b i,» inquiunt, est ea quæ. non est ab irato Deo. Harsum, « voluntas bona » cst ea qure vult id quod absolute bonum cst : talis autem non esi ca qure vult id quod tantum permittitur ex indulgentia, quomodo permittuntur secundre nuptire, ait Commeat. S. Hieronymo ascriptus.

Tertio, S. Chrysostomus : « Voluntas bona, » inquit, cst lex vetus; «beneplacens,» est Evangelium , quod praestat legi veteri. Rursum S. Rasilius in *Ilegulis brevior.,* interrog. 276 : « Voluntas Dei bona » est, inquit, ut velimus id quod in se, et ex genero suo bonum esi. «Beneplacens,» cum fit illud Apostoli : Omnia ad gloriam Dei facito ; ct : Omnia honeste, ct secundum ordinem fiant. « Perfecta, » cum nulla ex parte manca est, sed quoad omnia recta ct perfecta.

sra'l 31

Quarto ct optime, *voluntas* hic idem cst quod volitum, scu id quod vult Deus a nobis fieri. Sensus ergo est, *q. d.* Ut sciatis qure sit voluntas Dei bona, id est quid Deus a nobis velit fieri bonum ; et beneplacens, id est melius; et perfectum, id est optimum et sibi gratissimum. Sunt enim hi tres gradus boni voliti a Deo, seu boni quod a nobis requirit Deus. Idipsum clarius significat textus Grrecus, qui sic habet, riri *OXr.ua* rei e»w, ri à-jrisv xxl tfciptçtv xat *riXicfi.* Quod S. Augustinus, lib. X *De Ctvit.,* cap. vi, Ambrosius ct Clirysoslomus vertunt, « ut probetis qure sil voluntas Dei, quod bonum et beneplacitum cl perfectum, » id est quid sil bonum, melius et perfectum, ut habet Commentarius Hieronymi.

R»f«u- ¡ ,iuo.

Loquitur Apostolus do voluntate signi, sivo prreccpti el consilii, quam Deus hominibus adimplendam proponit; non autem loquitur do voluntate beneplaciti Dei, hrec enim necessario adimpletur. Non bene ergo Cajelauus ri *beneplacens* refert ad homines, quibus Dei voluntas grata est ct suavis, ideoque placet: vult enim Apostolus per gradus sensim in dies nos proficere et aseendoro : ut *primo* bona, *secundo* meliora, *tertio optima* Dcoquo gratissima sapiamus ct opercinur.

1,1 Ap0*

Videtur autem Apostolus in sequentibus hauc triplicem Dei voluntatem explicare, et in porticu-

tde ›b ' lari describere ; nimirum voluntatem bonam descr*b«re a versu 2 ad 3, quod scilicet ca consistat
hein in co, ut sapiamus ad sobrietatem, utque officio
1 nostro juxta gratiam nobis datam rite et modeste
,U- perfungamur; voluntatem vero Dei bencplacentern videtur describere a vers. 9 et 16, scilicet, quod illa consistat in dilectione sincera, fervida, forti et liberali; denique voluntatem Dei perfectam videtur describere a vers. 1G ad finem capitis, scilicet, quod illa consistat in charitate perfecta, quæ sibi conjunctam habet humilitatem insignem, qua etiam inimicos amore praeveniamus, cisque bonum pro malo reddamus, adeoque vincamus in bono malum. Hæc enim est perfecta charitas et Deo gratissima, ideoque perfecta Dei voluntas. Quocirca S. Clemens, lib. Il *Consta. Apost.,* cap. Lxv, hæc refert ad salutem animarum : « Nos, inquit, audivimus ex ore Domini nostri Jesu Christi, et optime edocti dicimus, quænam sit voluntas Dei bona, beneplacens ct perfecta, quæ nobis per Jesum Christum declarata est; scilicet ne ullus pereat, sed potius omnes homines, cum ei uno consensu crediderint, laudibus eumdem uno animo et ore celebrantes, iidem in sempiternum vivant. » Hinc inter hujus bonne voluntatis actus el officia Apostolus vers. 7 ponit doctrinam, exhortationem, misericordiam, hospitalitatem, ctc.

Vult ergo Apostolus, ut primo bene, mox melius, ac demum perfectissime sanctissimam Dei voluntatem in omnibus cognoscere ct complere studeamus : hæc enim Dei voluntas regula est, mensura, fons ct origo omnis virtutis et sanctitatis, cui proinde nostra voluntas plane conformanda est, si sancti ct perfecti esse velimus.

lUnun Cujus rei memorabile exemplum narrat Divus Taukrus, in *Colloquio theologi et mendin',* pag. 685,
e, r t- quod quia rarum est, et clare ostendit punctum
ouou. cl apicem perfectionis Christian®, quem hic tangit c* praeibit Apostolus, mullisque ad illum magno fuit documento ct incitamento, hic adseribarn : « l uit, inquit, olim insignis qnidam Theologus, qui annis octo precibus continuis a Domino id cupiebat oblinere, ut ipsi hominem quemdam ostenderet, qui cum viam veritatis edoceret. Cumque vice quadam vehementissime hujus rei flagraret desiderio, vox quædain cœlitus lapsa, ita ipsum allocuta est : Exi foras ari limina templi, ct olfcndcs illic hominem, qui te viam ventatis edoceat. Exiens igitur invenit mendicum quemdam diruptis, sordidis, lutosis pedibus, cujus vestes in universum vix tribus obolis supputares ; quem salutans ita affatus est : Det tibi Deus prosperum mane. Respondit mendicus: Non memini me unquam adversum mane habuisse. El Magister : Eia, inquit, ut fortunatum te faciat Deus. Quid ita loqueris? Respondit mendicus : Sed nec infortunatus aliquando fui. Et ille: Felix esto, ait : quid sibi hæc tua verba volunt? El pauper ; Nunquam, ait, mfelix fui. lluraus itaque Magister : Salvet, inquit, te Deus. Jam, nunc apertius loquere; neque enim capio quid dicas. »

Audi jam divinum aniinum : « Tum pauper respondit : Id faciam libenter. Optabas mihi, Magister, prosperum mane, et ego me nunquam adversum mane habuisse respondi : quando enim fame premor, Deum laudo ; si frigus patior, si grando, si nix, si pluvia cadit, si aura serena est vel turbulenta, Deum laudo ; si miser sum atque despectus, Deum similiter laudo, et ideo nunquam triste mihi inane contigit. Optabas etiam me fortunatum fieri, ct ego nunquam me infortunatum fuisse respondi : novi enim cum Dco vivere, certusque sum, quidquid ille facit, non posse non esse optimum. Unde quidquid ipse vel dabat, vel evenire mihi permittebat, sive gratum id esset, sive contrarium, dulce vel amarum, lætus id tanquam optimum ab ipso suscepi, Qoufor. et ideo nunquam infortunatus fui. Dicebas præterca, ut felicem me faceret Deus; ad quod simi- fola! liter, nunquam me infelicem fuisse subjunxi: soli namque divinæ voluntati inhærere statui, in quam sic integre omnem meam transfudi voluntatem, ut quidquid ille vult, et ego velim, ct meam ipsi voluntatem ex integro resignarem.»

Audi sublimiorem philosophiam : « llæc cum mendicus ille retulisset, ita cum rursus Magister affatus est : Quid, obsecro, dicturus esses, si te Dominus Majestatis in abyssum demergere vellet? Et ille : In abyssum, inquit, me demergeret? Et revera si id faceret, duo mihi brachia sunt, in quibus eum amplexarer. Unum est vera humilitas, et hoc illi suppono, atque per ipsum sacratissim® humanitati ipsius unitus sum. Alterum, idemque delle rum, est amor, qui divinitati ipsius unitusest, atque per hunc ipsum circumplector, ita ut inecum ad infernum descendere cogeretur. Optatius autem mihi foret in inferno cum Dco esse, quam vel in cœlis sine illo. Ex his igitur Magister ille didicit, veram resignationem cum humilitate profunda compendiosissimam ad Deum semitam esse. »

Audi sapienti® apicem : « Dehinc iterum cx illo UNIMoi mendico percunctatus est, undo venisset. Cui ille, a Deo se venisse respondit. Cumque Magister, ubi cum reperissct, sciscitaretur: Ibi, inquit ille, ubi creaturas omnes dereliqui. Et Magister: Ubi vero, ait, Deum reliquisti? Respondit pauper : Inmundis cordibus , et hominibus bon® voluntatis. Et Magister : Quisnam, ait, es tu? Respondit ille se regem esse. Sciscitante Magistro, ubinam esset regnum ipsius ; in anima sua id esse respondit. Sic enim, ait, ct externos el internos sensus meos regere novi, ut cuncte affectiones et vires animæ mcæ mihi subdit® sint. Quod perfecto regnum cunctis mundi hujus regnis præstantius esse nullus ambigit. Et rursus Magister : Quid, inquit, ad hanc te perfectionem perduxit? Respondit pauper : Nimirum silentium meum, sublimes meditationes, et unio cum Deo. In nulla re qu® Deo minor foret, quiescere potui. Jam vero Deum

meum inveni, et in ipso pacem ct quietem habeo sempiternam. »

fen.3. 3. Dico enim. — *q. d.* Hæc quæ jam dicam, sunt opera Dco placentia et perfecta, quæ dixi vos debere facere : nam vox *enim* dat causam præcedenlium, cum cisque hæc sequentia connectit, *q. d.* Dixi, ut probetis quæ sit voluntas Dei. Hæc est enim voluntas Dei, ut non plus sapiatis quam oportet, sed sapiatis ad sobrietatem, etc.; quæ pleno vos facere convenit, si veri Christiani esse velitis. Addit Apostolus se hæc dicere *per gratiam* sibi *datam,* hoc est per peritiam spiritualem ct sapientiam a Spiritu Sancio sibi aspiratam. Ita Ambrosius.

Secundo, « per gratiam, » qua scilicet se gratum ct acceptum esse sciebat Romanis fidelibus, ut libere quidvis eis dicere auderet. Ita Orígenes.

Per gnu tum da- Apiolo inullìge Aloidi- ciim mu- DnJ. *Tertio* et optime, « per gratiam, » id est per apostolalum, vel munus Apostolicum gratis mihi a i)co datum, *q. d.* Ex munere, officio el auctorilate Apostolica dico et edico ea quæ sequuntur.

pLOS SApERR qVAM **opoRTET SAPERE ; SED SA-**pere ad sobrietatem, — *q. d.* Servare oportet modum ct medium in omni virtute: virtus enim, si in extrema defluat, fit vilium, inquit Orígenes.

EiiftiW f '"l djtLiet Apono- *Secundo, S.* Irenæus, lib. V, cap. xx; S. Augustinus, *epist.* 47; Gregorius, hom. 3 *in Ezech.,* et Anselmus, sic explicant, *q. d.* Ne sitis curiosi in rebus fidei perscrutandis, ut sapore velitis plura ct ultra quam fides sana doceat aut permittat; hic enim est fons hæresium.

Tertio, S. Chrysostomus sic exponit, *q. d.* Non plus dc se existimare op.ortel, quam par est; sed existimare sobrie, parco el cum modestia, ut vertit Syrus; maxime ne superbe et petulanter sibi quis aliquid tribuens ct arrogans, ut sequitur, ultra sui talenti mensuram sese extendat, et alieno talento officioque se ingerat, v. g., ut Grammaticus judicium sibi arroget de rebus theologicis, ut pleboius de rebus sacris decernere velit. Ita Ambrosius et Basilius in *Peg. brevior.,* regni. 2G4. Hunc esse sensum patet ex sequentibus.

ïtjçpe- cúvri **Tuia lift tuficaU** Sed sapere ad sobrietatem. — Greece rò at>- id est, ii; quod Irenæus, lib. V, cap. xx, vertit, « sapilo ad prudentiam; » Hieronymus, lib. I *Contra Jovinian.,* « sapile ad pudicitiam; » S. Augustinus, *epist.* 47, « sapite ad temperantiam. Temperantia autem, ait Augustinus, est modus ct temperamentum quo quisque uti debet, ut intra suos terminos se coerceat. » Et hoc noster Interpres vult, cum vertit, a sapere ad sobrietatem.» Hoc enim proprie est vel, ut pulchra paronomasia habent Græca, ci; awçpçYtîv, quasi dicas, *sapere ad sapere sobrie.* Hinc S. Chrysostomus ct Syrus vertunt, *sopite ad modestiam,* id est *ad humilitatem.* Græcum ýj&-

cv»r, and* dic- **Ut** ait S. Chrysostomus, dicitur á-ó tcû awàç ri; f/jw, id est, ab co quod mentes habeantur sanæ; sanas autem facit modestia cl humilitas. Nam immodestus ct superbus xueute valere nequit, id est firmus consistere, sani et constantis judicii ac propositi esse nequit, sed desipil, exorbitat et quovis demente furiosior fit, inquit S. Chrysostomus (1).

Hinc inoralifer hæc Apostoli verba explicans S. Bernardus, serm. in illud *Proverb.* in, *Beatus horno qui invenit sapientiam :* a Sobria, inquit, sapientia est, in pœnitudinc peccatorum præleritorum, in contemptu præsentium commodorum, in desiderio futurorum præmioruin. Invenisti plane sapientiam, si prioris vitae peccata defleas, si hujus sœculi desiderabilia parvipendas, si æternam bealitudinem toto desiderio concupiscas. Invenisti sapientiam, si tibi horum singula sapiunt prout sunt, ut hæc quidem amara et omnino fugienda, ista quoque velut caduca ct transitoria contemnenda, illa vero ut perfecta bona totis appetenda desideriis, intimo quodam animi sapore dijudices ct discernas. » Subdit deinde : « Atipie hæc quidem sobria est sapientia, et vomitum nescit, ubi el timoris frigus ex recordatione peccatorum, ct charitatis fervor ex appetitu divinarum promissionum, tepiditatem amovet earum quæ non sunt pessimarum occupationum; ut nec evomas sapientiam, nec evomaris ab ea.»

Et unicuique sicut Deus divisit. — To *et* legunt Romana, non Graeca, estque legendum ut sensus constet. Sensus enim est, *q. d.* Dico quemque debere sapere ad sobrietatem, et sapere (w enim *sapere* hic repetendum est) eo modo el mensura sicut Deus unicuique divisit.

Unicuique sicut. — Est hyperbaton. Rectus enim ordo exigit, ut hæc verba transponas, et dicas : « Sicut unicuique divisit Deus ; » nisi malis referre hæc altius ad verbum *dico, q. d.* Dico unicuique vestrum, ut sapiat, sicut Deus ei divisit et dispertitus est suam mensuram fidei et sapienti®.

Mensuram fidei. — *Primo,* S. Vugustinus et Ire-Qainam nceus locis jam citatis sic explicant, *q. d.* Intra waar fidei mensuram et terminum debet se omnis intellectus humanus continere.

Prima expatio. *Secundo,* Tolctus per *mensuram* / idei accipit mensuram fidelitatis, hoc est, ea talenta, functiones et gratias, quas quisque accepit a Deo et Ecclesia, ut fideliter eas dispenset el administret; ut sit metonymia, qua functiones cujusque fidei commissa* vocentur fides, sive mensura fidei. **Secnudi-**

Tertio et optime , S. Chrysostomus, Theodoretus, Orígenes, Ambrosius et (JEcuraenius : Fides, inquiunt, metònymice capitur pro donis fidei et grati®, maxime externis et visibilibus, quæ in primitiva Ecclesia fidelibus conferebat Spiritus Sanctus. Unde vers. G el seq., hanc mensuram fidei vocat Paulus charismata, id est donationes Spiritus Sancti differentes, scilicet, quod Spiritus Sanctus huic dederit prophetiam, illi doctrinam tertio exhortationem, quarto ministerium, etc. Trrti* Meoiun marin» exuriora.

(1) « Sapere ad sobrietatem, » id est *modeste de ee sentire ,* juxta Gracum.

F 1 : - i mox patebit, *q. d.* Quisque sc contineat intra ; mensuram doni, grati®, Lalenti, officii sibicoin- r„. missi, quod per fidem credendo accepit; nec alia t «jrr.jcr attentet, v. g., cui datum est ministerium, ille -í*| ','r ministret, non doceat : vicissim, cui data est doc- riiun, trina, *ille doceat,* nec se mgerat ministerio alteri pniii d tradito. Ex hoc ergo loco patet, quomodo superius tota hac epistola fidem acceperit Paulus, ni- ce» ndi- mirum pro charitate, gratia et donis fidem sequen- " rn> libus. Hæc enim mctonyraice dicuntur fides, quia rt- ' cx fide quasi radico ct matrice nascuntur, ut dixi *Can.* 3.

V.n.4. 4. SICUT ENIM IN UNO CORPORE MULTA MEMBRA HABEMUS, OMNIA AUTEM MEMBRA NON EUMDEM ACTUM (actionem, functionem, operationem) habent: Vfr».s. 5. Ita multi (hoc est, omnes nos fideles, qui sumus quasi varia membra, varias gratias et functiones habentia) unum conn's sumus in Christo.— - Puta una Ecclesia sumus, cujus nexus interior est per fidem et gratiam ; exterior per Sacramenta a DrT ? Christo instituta. Per hæc enim omnes nectimur rjli oe- ‹t jungimur cum Christo, cl in Christo ; hujus ' ' enim corporis, id est Ecclesi®, caput est Christus.

Nota : Sicut in corpore sunt quatuor : *primo,* r ri* unitas corporis ; *se‹undo,* diversitas membrorum ; ' ı ' *tertio,* diversitas officiorum in membris singulis; r› i .i- *quarto,* aplitudo et doscujusquo membri ad suum i ' io officium exequendum; ita prorsus per omnia se ' res habet in Ecclesia, ejusque singulis membris, puta fidelibus Christianis. Probat hic Apostolus, quemque fidelem debere sapere ad sobrietatem, utique ea mensura et dono fidei ac gratiæ quod ei divisit Deus : non autem ultra debere sapere, nec sibi arrogare donum et munus alteri commissum. Probat autem hoc a simili, puta a membris corporis humani; hæc enim singula suis muniis et functionibus contenta sunt, nec sc officiis alterius membri ingerunt, ¡llave usurpant. Pari ergo modo facere debent fideles, qui sunt membra ejusdem corporis Christi, puta Ecclesiae.

Singuli autem alter alterius membra. — Non ut corporis, sed ut commembri, « membra, » id est, *commembra sumus, q. d.* Ergo quodque membrum, puta fidelis quilibet, non sibi soli, sed etiam aliis operari debet, uti fit in corporo naturali.

v 4. 6, Habfntes (id est habemus) autem.— Est hebraísmos : Hebnri enim *limoni,* sive participium, usurpant pro indicativo, quo carent, finde patet hic novum incipere sensum, non autem hæc cum priori versu nectenda esse, uti volunt reccn- i ijbrv lions. Explicat ergo hic Paulus varios actus et ' ‹ ?ñolA functiones membrorum Ecclesia! : hoc enim exi- c similitudo allata de corpore, ut, sicut in cor- ii tata- pore quodque membrum suam habet gratiam ct ir íais functionem, sive actum; ila in Ecclesia fidelis quisque suum habeat talentum, sive officium et charisma, ejusque functionem. Dicit ergo :

ÜADFXTIS 1CIR» WWAT1CHFS RFXC^DVM GRATIAM . DATA hòl AUBlb, DUF2KEMES.— « Donationes,» Gr‹ cexafwpara, '›st *dona, talenta diversa.* Ecco hic explicat Paulus mensuram fidei quam Deus variis vario dividit, ut dixi vers. 3. Nimirum hæc mensura fidei sunt dona et gratiæ differentes, quas Deus vario fidelibus dispersit, ut quisque sua gratia, suoque dono utatur et contentus sit, nec aliud ambiat, *q. d.* Hæc gratiarum distribu- Cuif» tio, hic donorum ordo et limes a Deo est, qui- ‹› que eum perturbat, ct plus quam oportet sapit, u, Jiaj' donaque quæ non accepit, sibi arrogat, et alio- te* rum officia ambit : hic Dei ordinationi et providentis resistit in his quæ omnino gratis a Deo accepit; Deus enim sua providentia cuique suam distribuit et admensus est gratiam et functionem, quam quisque bene et fideliter obire ct intra quam se continere debet, nec ultra sapere, ne audiat: Sutor ultra crepidam. Hæc enim est voluntas Dei, vers. 2, qui ita suam cuique gratiam, pensum ac spartani distribuit ac limitavit.

Porro, hæc charismata ot dona in sequentibus Onto»r- cnumerat Apostolus : ac primo quidem illa propria, quæ Ecclesiasticas res ct personas concer- j'0 ‹=i» nunl; hæc enim ante omnia recto ordinanda SCtkfii sunt. Deinde, vers. 9, recenset illa dona, quæ functio- omnibus Christianis, etiam laicis et plebeiis, nibus sunt communia. Incipit ergo ab Ecclesiasticis, membro- dicitquc : nini Eo

Sive prophetiam secundum rationem fidei, sive ministerium in ministhando. — Multi hæc genera- EcelMtl» tim accipiunt do quavis prophetia et ministerio : ilt'tinr°'" verum magis genuine dicemus Apostolum enu- nII' tra. morare hic charismatum et functionum Ecclesias- ‹ut. pro- ticarum genera. Sunt enim duo : *unum* est prophclia, *secundum* est diaconia, sive ministerium. n|#rn. *Prophetice* nomine intelligit Paulus doctrinam, et Quid pro- ea quæ ad docendi munus perlinent (ut ostendam I *Corinth,* xtv, inilio). *Diaconia:* vero nomine F"Jp intelligit alia externa Ecclesiastica munia, quæ a gradii. se abdicarunt, cl in Diaconos rejecerunt Apostoli, costai dicentes *Actor,* vi, 2 : « Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, ct ministrare mensis. Considerate ergo, fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu Sancto et sapientia, quos constituamus super hoc opus : nos vero orationi et ministerio verbi instantes erimus. j› Vides hic Apostolos Ecclesiasticas functiones sta- ütnqno biles ct perpetuas in duo divisisse, scilicet in doctrinam, sive prædicalionem verbi Del, quæ utnt."ʃ hic *prophetia* vocatur, ct in *diaconiam :* ac prio- " l »H‹- rem, quasi præcipuam sibi reservasse ; posterio- rem in Diaconos transtulisse. p^u.

Hanc Apostolorum divisionem sequitur Paulus Minhtri hoc locojcll *Timoth.* in, ubi Ecclesiæ ministros, qui Ecclesiæ munia obeunt, dividit tantum '¿u in Episcopos et Diaconos : sub Episcopis Paro- Di*coaL chos et Presbyteros, sub Diaconis cæleros inferiores Ordines intelligens. Episcopi enim sunt prophclæ, id est doctores Ecclesiæ ; Diaconi vero cTterique eis subservientes, sunt eorum administri. lobelia ergo, id est doclriua, ce-sit

Apostolis, Episcopis cl Parochis : diaconia vero, sive ministerium, ce sit Diaconis corumque administris.

Deinde Apostolus hæc duo genera, scilicet prophetiam et diaconiam, in suas species partitur et firüio dividit : nimirum prophetæ alii sunt doctores, propbe- quales erant Apostoli et Episcopi; alii sunt exhortatores sive pastores, quales sunt Presbyteri et Parochi. Pari modo Diaconi et ministrantes, Pirislo aiii sunt eleemosynarii, qui eleemosynas distri- l iwnia. buunt ; alii præfecli, qui præsunt in sollicitudine; alii hospitalarii, qui ægros ct miseros curant. Hæc omnia magis patebunt cx sequentibus.

fide» Nota : Cum ait Apostolus, *secundum rationem* fides hic non tantum est fides, qua credi- jitur pro mus articulis fidei, quæ fides est omnibus fidelifolcili* bus communis; sed potius fides hic est inlelligengtntii lia perfecta rerum divinarum ct Scripturarum, rorum quæ non tam humano studio, labore cl industria, divina- quam Dei illuminantis operatione et inspiratione rum. acquiritur. Unde I *Corinth,* xn, 9, ponitur hæc fides inter gratias gratis datas : « Alteri, ait, fides (datur) in eodem spiritu. » Dicit ergo : a Habemus prophetiam, » hoc est, gratiam explicandi doctrinam cl Scripturam sacram, a secundum analogiam, » ul habent Græca, id est secundum proportionem ct mensuram « fidei,» id est intelligentiæ cl sapienti® a Deo nobis concessa. Ergo juxta cam quisque prophetet, non plura suo ingenio comminiscatur : inde enim ortæ sunt hæreses. line accedit Anselmas, qui ita explicat, a secundum rationem fidei, » id est, ut nihil extra regulam fidei loquamur, aut sapiamus.

Bcenndi *Secundo,* Ambrosius vult Apostolum hic praeucepUo scribere prophetic, hoc est doclori, ut doceat fidei. «secundum rationem fidei, » hoc est, prout fides credentium exigit, seu prout fert auditorum capacitas ct salus. Huic enim Spirilus Sanctus donum suum, quod prophetic, id est docloii dat, attemperat, ct ab eodem pari modo attemperari vult.

Tertia. *Tertio,* posset *fides* hic capi, uti eam accepit Apostolus, vers. 3, pro dono et charismate fidei ; ut idem sil mensura fidei, quod ratio vel analogia fidei. Verum, quia Apostolus jungit hic fidem prophetiæ, hinc melius, ul dixi, *fidem* specialius accipiemus pro dono inlelligentiœ sacrai Scripturæ et mysteriorum fidei, quod initio Ecclesiæ multis communicabat Spirilus Sanctus.

fcn 7 7. SIVU MINISTERIUM IN MINISTRANDO. — Gh ECO uti íuuwñav ivTñ Swuwá», id est site *diaconiam in diaconia,* repete *habemus.* Priore loco Jtwc.ía, munus ipsum significat : posteriore vero ipsam muneris functionem, ‹/. d. Fungimur diaconia, id est ministerio, secundum gratiam aut munus ministrandi. Nemo enim in Ecclesia ministrat, qui ad tale ministerium non habet titulum, gratiam aut ordinem, quo ei deputatur.

Nota: Per *diaconiam* aliqui accipiunt episcopatum, presbyterium et reliquos ordines. Ha Soluwron. Verum melius, ut jam dixi, Tolefus et alii D' censent *diaconiam,* sive *ministerium* esse secun- ‹ dum functionis Ecclesiastic® genus, oppositum prophetiæ, versarique circa res et munia charilatis externa, caque varia, ut patebit ex sequentibus.

Syrus cl recentiores supplent hic : Qui ministrat, versetur in ministrando ; qui docet, versetur in docendo ; qui præest, versetur in sollicitudine, et ila de aliis. Verum Paulus videtur potius id, quod gcncratim dixerat : Habemus donationes secundum gratiam» et talenta « differentes,» hic tantum per species explicare, enumerando illas donationes, sive charismata, scili?. ministerium, quod consistit in ministrando ; doctoratum, qui consistit in doctrina; exhortationem, quæ consistit in exhortando, etc. Inde tamen consequenter ex vers. 3, repetendum et inferendum relinquit in singulis, ut qui«que sua gratia et talento , ac donis jam dictis utatur pro mensura sibi data a Deo, uti mox particularius explicabo.

Sive qui docet in doctrina. — Hic duas dat r ‹*'*- species prophetiæ :*prima* est, «qui docet,» id e-l qui habet functionem docendi, eam habet « in «r* doctrina, » i» Jiíxinwú.ís, id est secundum gratiam tua»» doclrinæ ct magisterii, quam a Deo accepit; non ‹h' enim omnes eamdem habent peritiam divinorum. *Secunda* est :

8. Qui exhortatur in exhortando.—Græce i. Ven. % foxJ.T.511, *in cohortatione,* in exhortationis gratia et talento, quod accepit, id facit, puta exhortatur. a„t.ca- Sub exhortatione etiam consolationem accipe. Exhortatorum vocat hic Apostolus eum, quem snCfc I *Corinth,* xn, 28, « doctorem, » et *Ephes,* iv, 11, vocat « pastorem ; » eum scilicet, qui ex officio doctrinam cmn exhortatione, monitione, adeoque cum Sacramentorum administratione conjungit; uti jam faciunt Parochi. Ex hisce Apostoli sententiis tacite collige, *q. d.* Quisque ergo, tam qui docet, quam qui exhortatur, doceat ct exhortetur, suoque talento utatur, pro gratia et mensura sibi a Deo concessa.

Qn tribuit in simplicitate. — Enumeratis ■ -f* speciebus ct functionibus prophet!®, enumerat '4 , / hic functiones diaconi®, sive ministerii, easque tres, cum suis charismatibus, scu donationibus differentibus. *Prima* est, « qui tribuit, » *q. d.* Qui Pna» habet functionem et officium distribuendi eleemosynas, uti olim habebant diaconi, Ac/ , vi, 5, eam ., u» habet «in simplicitati',» id est, secundum gratiam simplicitatis. Hanc enim gratiam simul cum officiò tali dare solet Spiritus Sanctus, *q. d.* Videat ergo quisque eleemosynarius, uL secundum hano simplicitatem tribuat et distribuat eleemosynas.

Quæritur, quienam sit hæc «simplicitas?» QJr..tl0 Primo, Orígenes sic explicat : Qui tribuit, inquit, f tribuat in simplicitate, id est non ex vana gloria, pbau» Duplex enim est, qui actu externo videtur alteri C!lH dare eleemosynam, cum interno proprium commodum, scilicet laudem, qiimril. erogan.

Swuicdu, Glnysoslomus et Thcodotvlus : « S m- kual

pUritis,» fnqninnt, est liberalizas. Hæc enim simpliciter dat manu extensa : cum avarus manum contrahat, ¿rere ac tarde modicum quid eroget.

îi-fjro-

Tertio, Thcodoretus : « Qui tribuit, » inquit, tribuat «in simplicitate,» boc est simpliciter, lihere et resolute, nimirum, ut non *cogitet* an ea *quæ habet* sibi sufficiant, an ad futuros casus sint necessaria; sed Deo confidat, quod ille sibi et futuris omnibus providebit.

T aj

0 artu

Quarto, alii reccntiores: « In simplicitate,)) inquiunt, « tribuit, » qui non exspectat ut sibi retribuatur, multi enim dant hoc fine, ut majora recipiant, sed hi non dant simpliciter, neque tam dant, quam vendunt sua dona. Qua de re pulchre Seneca, lib. I *De Benefic.,* cap. i : « Demus¿ inquit, beneficia, non fœneremus. Dignus est decipi, qui dc recipiendo cogitavit, cum daret. »

QaicU.

Quinto, alii ; « *In simplicitate,* n inquiunt, « tribuit» is, qui ita sincere et pure tribuit, ut non velit *allicere cum,* cui tribuit ad peccatum aut aliam turpitudinem.

Aorfor Ar.-:X'

Sexto ctoptime, Anselmus : «Simplicitas;)» inquit, hæc opponitur duplicitati, id est dolo, fraudi, hypocrisi, acceptioni personarum, item

»i6 ¡ hei-

ct curiositati. Simplex ergo est, qui non aliud in-

'J'tendit, quam quod intendi debet : duplex vero

t' ' . *

est, qui aliud intendit vel spectat, quam debet.

i •«

Simplex itaque in eleemosyna danda est, qui non considerat an is cui dat, sit amicus, familiaris, commodus, vel utilis, aut gratus futurus, sed an

CulM-indigeat. Rursum, qui non nimis curiose inqui-

Kji c

pint an bonus sit, an dyscolus, an fictus is cui

•junu!

dal rieemosynam (do qua re pulchre tractat hic S. Chrysostomus, in morali hom. 21) ; sed, ut ait Ambrosius, in omnes indigentes puro se fundit affectu,et candide, prudenter tamen, sua sibique commissa erogat : tales enim ad functionem eleoinosynarii aptissimi, ideoque eligendi sunt. De hac simplicitate eleemosynae rursus dicam II Corinth. vin, 2.

QU PRÆEST IN SOLLICITUDINE.—Id C$t, qtli habet functionem in Ecclesia, ut præsit, eam habeat secundum gratiam sollicitudinis, græce id est studii, ut totus serio illi vigil incumbat, ct diligentiæ, ut sedulus et celer sit in executiono : qui enim hanc gratiam acceperunt, sunt aptissimi ct eligendi, ut præsint.

tasda *** ,7 rip.

Nota : Perpræsidem hunc Apostolus non tam intclligit Pastorem et Prælatum qui præest in spiritualibus (hunc enim, ut dixi paulo ante, intelIcxit nomine exhortaloris), quam præfectuin qui

y l v j'

præest rebus temporalibus ct externis, quique pohbam Ecclesiasticam administrat, quales erant Archidiaconi, qui prœerant cœteris Diaconis clccmosynanis ct hospitalarias. Hunc enim pnesidem Apostolus numerat inter Diaconos, (pii in ministrando versantur; eslque hæc prœsidentia secunda «pedes diaconis, quam Paulus, I *Corinth.* cap. xu, vers. 28, « gubernationem *n* vocal. Jam ex eo quod dicit Apostolus, ‹ qui præest in sollicitudine, » tacito colligendum relinquit, q. *d.* Ergo qui præest, in gratia sollicitudinis sc contineat, in caque præsit, ut debitam eorum qui sibi commissi sunt curam ct sollicitudinem gerat.

Tertii, tnn nnn «ronim

Qui miseretur in hilaritate. — Hæc est tertia species diaconi© maxime pertinens ad hospitalarios et olim ad viduas illas, de quibus ait Apostolus, I *Tim.* v, 9. *q. d.* Qui functionem misericordiæ in tractandis ct curandis pauperibus et

ln tnn> tandis mberis Decem* rii in tribu coubliL

œgris (de ægris enim et miseris proprie hic est Wlaritn sermo) in Ecclesia exercent, id faciant secundum donum hilaritatis; quæ in tribus consistit:*primo,* in animi lætitia, ut vincant tædium et nauseam ulcerosorum et morbidorum; *secundo,* in vultus alacritate, ut per eam ægros, qui ex (Egritudine mœrore laborant, consolentur et sublevent; *tertio,* in verborum affabilitate, qua ægros multis indigentes, et mulla petentes a se non absterreant, sed alliciunt, ut suam opem et operam fideliter implorent. Jam ex co quod dicit Paulus: « Qui miseretur in hilaritate, » tacito colligendum relinquit, *q. d.* Ergo cum misereris, utero dono «hilaritatis, » quod Deus tibi cum officio dedit, ut hilarem te præbeas miseris et ægrotis.

Hihtítii muime mee»* ria in operibof con*

Nota : Hilaritas maxime requiritur in misericordia; nam, ut ait Chrysostomus, hominibus nihil ita turpe et indecorum videtur, atque esse miserum, indigere, et ab aliis ca quibus indigent, accipere; ac proinde, inquit, nisi excellenti hilaritate suspicionem illam sustuleris, ostenderisque quod magis a miseris beneficium accipias quam des, magis dejicies accipientem, quam refocillabis.

Hinc idem Chrysostomus, hom. 33 *ad Popul.:* « Vera, ait, eleemosyna est, sic dare, ut gaudeas te dare, putans te accipere magis quam dare. Non enim tam pauperibus, quam nobis prosumus, plura accipientes quam dantes. » Pauper enim Christum repræscniat, ct Christo datur quidquid in pauperem erogatur : Christus autem se liberalitate vinci non patitur, sed plura dat quam accipiat. Merito ergo Sapiens, *Eccli.* xxxv, II : « In omni, inquit, dato hilarem fac vultum tuum, et in exultatione sanctifica decimas tuas. » Et Nazianzenus : « Beneficenti©, inquit, gratia promptitudinc geminatur. »

Hthriu- tij mm* incDiU- tio.

Est tamen hilaritas alibi quoque perutilis, adeoque ipsa est (piasi flos ornans, et quasi mei dulcorans, ac perficiens omnes alias virtutes. Unde B. Prosper, *Sentent.* 112 : « Cum bonum, inquit, facis, hilariter fac. Si enim tristis facis, magis de te fit, quam facis.n Hinc S. Augustinus, lib. *De Perfectione justitias,* ait peccare justum , si in beneficentia ei surrepal tædium quo fuscctur hilaritas, in qua datorem diligit Deus.

Tnnri- l¿°l dutfcii ld Uicu

Hucusque recensuit Apostolus donationes, sive charismata Ecclesiastica, modumque eis utendi præscripsit : ita tamen ut laici eumdem modum sibi suisque officiis mullis in rebus adaptare et accommodare possint ac debeant, deinceps ergo

recenset Apostolus charismata et officia virtutum Christianis omnibus et laicis communia. Prroscribil ergo eis dilectionem, docetque qualis illa esse qualesque virtutum actus exercere et imperare debeat. Dilectio enim est auriga et regina virtutum omnium, præsertim si conjunctam habeat humilitatem ; tunc enim pene omnia officia hominis Christiani comprehendit, caque recte ordinat et disponit juxta voluntatem et beneplacitum Peu Itaque dicit :

Vai-9. 9. Dilectio (scilicet sit) sine simulatione,—id cst, sincera sit ct candida, cl, ut græce est, àwTwxfcTcç, id est non sit hypocrita ct ficta, ut scilicet, sicut ait S. Joannes, *epist.* I, cap. ni, vers. 18: « Non diligamus verbo, neque lingua, sed opere et veritale.»

Onails Hactenus ostendit Paulus quæ sil voluntas Dei *n ',s *ia*)ent functionem in Ecclesia; nunc in |jClio ' omnibus Christianis idipsum ostendit.

etumhi- Unde de dilectione Christianorum docet *primo,* n caiu esso ¿cbcre sinceram.

mente Apostoli? *Secundo,* nos per eam proximum diligere debere, ut tamen ejus mala et peccata odio habeamus› v*,lulcs ver0 illitis amplectamur.

rrirr..» djbct¿ oh. Tertio, requirit ut hæc dilectio sit fraterna, ut

ScuEii. quasi fratres ex uuo patre Christo nati, invicem

Tcrtu' amemus.

(hurta. Quarto, ut eadem sit sine superbia et fastu, ut scilicet honore invicem praeveniamus.

Qiinta. Quinto, ut eadem sit celeris et sedula, non pigra.

Siit*. *Sexto,* ut eadem sit ardens et fervens.

Sepiinu. *Septimo,* ut non sibi suisque commodis et gloriai , sed Deo serviat, ut patet vers, **li** : ita Salmeron. Sequitur ergo dc hac dilectione :

Odientes (àwoarvpimç, *abhorrentes)* malum : (hoc non sufficit, sed requiritur ut sint) adhérentes (græce xcUójxtvci, id est *agglutinati)* boxo, —et virtuti, supple simus : ita S. Chrysostomus ct Orígenes.

ArtW- Nola *primo,* sequentia omnia participia usque pr.° ad finem capitis, more Hebræo per imperativum TOvXp. vel optativum exponenda sunt, hoc modo, «odicn- utiro tes, b id est odiamus, vel odite « malum ; adhæ- rtni> rcnlcs› " est adhærcamus « bono ; diligentes, » mnm id est diligamus; « honoro invicem prœvenien- wurpiu. (CS*f n* id est præveniamus ; « spiritu ferventes, « id est ferveamus; « Domino servientes, » id est serviamus, vel servite : et ita de aliis. Porro utitur continuo hisce participiis hio Apostolus, ut ostendat hæc omnia virtutum officia, quæ per hæc participia ad finem usque capitis recenset, pendere a dilectione, iliique conjungi, ct ab ea imperari, adeoque hæc esso quasi epitheta ct emblemata dilectionis. Similiter facit I *Corinth.* cap. xm, dicens: «Charilaspatiens est, benigna est, » ctc. Licet enim sequentes gnomæ, sive sententi breves ct illustres, sint de variis et disparatis virtutum officiis, quas more Hebræo mixtim, sine ordine et connexione proponere solet Apostolus; tamen hic, ut dixi, omnes ad dilectionem aliquo modo referri possunt, idque indicant omnia hæc participia.

Nota *secundo* tò *odientes :* nam in Christiano 041« requiritur ingens odium peccati, quia hoc odium perficit virtutem contrariam , ct quantum crescit ur. odium mali, tantum ct crescit amor boni. Sunt enim qui amant virtutem , verbi gratia tempe* rantiæ; sed quia ebrietatem non detestantur, hac de causa temperantiam cx animo, serio ac resolute non amplectuntur.

10. CIIAIUIATB FRATERNITATIS (græce , Vert. Id hoc est, c/iunhite *fraterna,* qua fratres se diligunt; eadem et nos Christiani, quasi filii Dei in Christo, et quasi invicem fratres) invicem diligentes,— id est diligamus, coque magis, quo fraternitas spiritualis perfectior est carnali, ait S. Ambrosius, *serm.* 9, et S. Augustinus, serm. 27 *De Verbis Apostoli.*

Nota *primo :* Male quidam hic legunt : « Chari- L«tin tatem fraternitatis invicem diligentes, » quasi ipsam charitatem diligi velit Apostolus : nam Jt.u. vox *invicem,* et clarius Grecum «« ów.t Xw ;, clare significant Apostolum non loqui de amore charitalis ipsius, sed de amore fratrum.

Secundo, fratres hic vocat non quosvis proxi- chriiih- mos, etiamsi Gentiles sint et Pagani, sed Christianos tantum. Hi enim invicem olim vocabant *fratres,* et amabant ut fratres, tanquam qui ex eadem matre Ecclesia, et eodem patre Christo geniti essent. Hos enim, utpote nobis et Christo conjunctiores, magis quam infideles et Paganos diligere tenemur novo dilectionis precepto, de quo *Joan,* xm, 34, dicit Christus : a Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos : » de quo ibidem fusius egi.

Tertio, componitur ex çîXoç, id est Qnld ÇÙ.Î- amicus, et áSú«;, id est *frater :* compositio autem hæc intensam charilatem significat, inquit Theodorctus, scilicet qua invicem diligamus, non solum tanquam amicos, sed etiam tanquam fratres conjunctissimos, ‹7. d. Amicitia non qualis qualis sil inter vos, o fideles, sed summa, intima ct arctissima, qualem decet esse inter fratres amautissimos.

Quarto, pro *diligentes,* græce est : çoppi Amor tu- autem significat naturalem et ingentem affectum I rClir”- pietatis, quo parentes feruntur in liberos, fia- qút’fl, lres, cognatos, idque permanentor. Hoc enim est ‹I*›· de- id est, non amantes, sed amatores, scilicet affectuosi ct stabiles, quasi ex habitu; cst enim nomen, non participium. Unde Tertullianum lib. V *Contra Marcion.,* cap. xiv, legit : « Amore fraternitatis invicem affectuosi. » Vult ergo Paulus ut tam dulces affectus sentiant ct gerant Christiani erga invicem, quales gerunt parento erga filios, et contra : ulquo ex tali affectu omnibus opitulentur et subveniant. Hinc Tertullianus, lib. I *Contra Marcion.,* Priniasius, Sedulius, Haymo, Commentarius Ambrosii et Hieronymi pro « diligentes « legunt, *feniani.*

Hoxcmr ivncni príveniext es. — *Invicem,* scilicet pares, impares etiam, cum hoc charilas exigit, vel cum hoc necesse est, ac ad aversionem tollndam inter Superiorem et subditum : nut certe cum ad hoc superiorem excellens humilitas impellit. Ed enim hic heroicus actus humilitatis, qui ordinarie non est præcepti, sed consilii. Non enim ait Apostolus. Honorem debitum reddentes, sed, «Honore invicem praevenientes,» ut scilicet Christiani instar Christi, quo majores eunt, eo magis sc demittant, et aliis submittant, cisque primas deferant in incessu , in mensa, in consessu aliisque rebus omnibus. Ut hoc exterius fiat, oportet interius facere id quod monet Apostolus, *Philip,* rr, 3, dicens : « Superiores sibi invicem arbitrantes. » Qua de re plura ibi dicenda sunt.

n. l LSoLLicnrniNE ifox pigre—7. d. Non tantum honore, sed ct favore, officio, ope, cura invicem pra:veniamus, idque non pigro, sed sedulo. Græco enim est ezwSf„ id est studio, diligentia, scilicet invicem juvandi (I), ne sitis pigri. Contra hoc peccant, qui opem pra'stant, sed seram, cum proximus vel malo suo liberatus est, vel desperatus, ut juvari non possit.

Spiritu pertentes. — « Spiritu, » id est charitate, vel Spiritu Sancto, quasi igne; vel simplicius, u spiritu, » hoc est, impetu quodam animi succensi, ferveamus ad faciendum officium : sic enim erimus sollicitudine non pigri.

Nota : Loquitur Apostolus de fervoro, non tantum ad benefaciendum proximo; sed ad omne virtutis officium. Est enim hæc ejus indefinita et generalis sententia : ct dilectio sive charilas (*a* qua hæc omnia aliquo modo pendent) dictat et imperat, ut ferveamus non tantum in charitatis, sed etiam in aliarum virtutum officiis omnibus,

In tribus consistit hic fervor, ait S. Basilius in I' *jutis breviorib.,* resp. 259 : Primo, ut in ea rc quam agimus, sit tola animi intentio; *secundo,* ut adsit inexplicabilis cupiditas bene operandi ; tertio, ut accedat assiduitas et continuatio, qua nullum charitatis erga proximum aut virtutis officium recusemus. Sicut enim olla quæ fervet, non quiescit, sed semper bullit, in altum se erigit, atque ignitas bullas et vapores sursum ejaculatur ; ila charilas oliosa esse non debet, nec poled, sed oportet ut continuo ad majora semper proficiat et exiliat, atque per sinceram intentionem, orationem, desideria ac gemitus, quasi vapores, ad Deum ascendat. Opponitur hic fervor tepori, de quo Apocalypsis hi, 15.

S. Bernardus, serm. ◊ De *Ascensione,* hominem i *.u ferventem sic describit : « Advertere potes omnibus fere religiosis congregationibus viros pktos consolatione, superabundantes gaudio , jucundos, semper hilares, ferventes spiritu, nocte dicque meditantes in lege Domini, crebro suspi-

(ij seu V'Aüi»,'-/Aciu exciendi.

cientes in cadum, et puras manus in oratione levantes, sollicitos observatores conscientia» et devotos sectatores bonorum operum; quibus amabilis disciplina, labor manuum delectabilis, ct universa denique conversationis hujus austeritas refrigerium videatur. »

Deinde, ut ex hoc quasi simulacro ferventis hominis tepidus cognoscatur, descriptionem tepidi subjungit in hunc modum : « Contra sane, inquit, invenire est homines, primo, pusillanimes ct remissos; *secundo,* deficientes sub onere; *tertio,* virga et calcaribus indigentes; quarto, quorum remissa lætitia, pusillanimis tristitia est; *quinto,* quorum brevis ct rara compunctio; *sexto,* animalis cogitatio; septimo, tepida conversatio; *octavo,* obedientia sine devotione; *nono,* sermo sine circumspectione; decimo, quorum oratio sine cordis intentione; *undecimo,* lectio sine (sui nempe) ædificationc; *duodecimo,* quos vix gohennre metus inhibet; *decimo tertio,* vix piidor cohibet; *decimo quarto,* vix ratio frænat; *decimo quinto,* vix displicina coercet, n

Audi Ruffinum, lib. HI in *VitisPatr.,* num. 201: « Quidam senex, inquit, dixit : Sicut ad succensam ollam muscæ non appropinquant; si vero tepida fuerit, insident in ea, ct faciunt vermes : ita ct monachum succensum igne divini amoris fugiunt dæmoncs; tepidum vero illudunt ct insequuntur. »

Domino servientes. — Ambrosius et Erasmus legunt, xxtpj, id est *tempori servientes, q. d.* Ne fervor vester sit importunus, sed modeste et honeste suo tempore fidem ct charitatem promoveto. Sic Pittacus dixit : qívamu xatphv, nosce *tempus,* id est temporis opportunitatem prospice ct capta, ne importuno et incongruo tempore quippiam aggrediaris.

Alii sic explicant, « tempori servientes, » *q. d.* Apostolus : Nolite tanta tamque præclara temporis salutiferi opportunitate abuti. Ecce cniin nunc tempus acceptable, ecco nunc dies salutis, quo Christus in mundum et carnem veniens, gratiam et salutem e coelo nobis attulit ; sollicite ergo tempore hoc utimini, illud jam habetis, paulo post non habituri. Ergo tempori servit, qui temporis occasione utitur ad bonum, quique diligenter cavet ne nugis aut rebus parum proficuis sc occupans, temporis ad serviendum Deo, et ad lucra ac praemia in cœlis comparanda concessi, jacturam faciat. Verum Syrus, Latina et Graeca passim legunt non xxqu, sed Kupiu, id est *Domino,* scilicet Christo, non idolis servientes, hoc est servile,' etiam in persecutionibus, per novam vitam Christianam, ideoque spiritu fervete, uti præcessit.

12. Spe gaudentes.—Tantorum enim bonorum quæ suis fidelibus Deus in cœlo præparavit, expectatio et spes, ingens pant gaudium, ita ul m quavis etiam gravi tribulatione Christianus gaudeal et cxullet. Ita sanctus ille abbas Apollo apud Palladium in *Lausiaca,* cap. 1 uí cum ali-

fi' m- quem o suis tristem ac pusillanimem videret, ut X-iium c,,m 3(1 Rutiliam cl gatldium erigeret : « Tris- c ' "" tcnliir, inquit, mundani, tristentur Judæi, tristentur peccatores, qui aliam spem non habent: nos vero, qui tanta spe coelestis gloriæ digni habili sumus, quomodo non perpetuo Letabimur?» liino Philo spem vocat «gaudium ante gaudium.»

U<ltti Ila S. Athanasius de S. Antonio scribit, eum ®, l ' semper tam in adversis quam in prosperis la tum ¿ilium fuisse, mentisque lælitiam protulisse, atque ex 1.l ilj-ea agnitum fuisse ab ignotis. « Si quis enim, inquit, ignarus ejus, inter nmlliliidinem monachorum eum videre desiderarci, nullo indicante, caderis prolennissis, ad Antonium currebat, et animæ puritatem agnoscebat ex vultu, et per speculum corporis gratiam sancite mentis intuebatur ; nam semper hilarem faciem gerens, liquido ostendebat se de coelestibus cogitare. »

In tribulatione patientes.—Tertullianus,lib. V *Contra Martian.,* cap. xiv, legit *pressuram sustinentes.*

Orationi instantes. — n?sswx? , hoc est, in oratione assidue perdurantes, vel instantes cum assiduitate ; enim est cuín patientia et perseverantia quadam insistere, incumbere, mullum esse et assiduum in aliqua re. Quod I *Thcssal.* v, 17, dicilur : «Sine intermissione orale. » EI *Lucie* xvhi, 1 : « Quoniam oportet semper orare. »

Ven. 13. **13. NECESSITATIBUS** Sa NCTOBUM **COMMUNICANTES.**— l ' 'Tc5 Ambrosius pro xfdai;, id est *necessitatibus,* legit 'm'Í"Í Fv'«,í. id est *memoriis.* Ita quoque legit S. Dila- ni ‹n ir- rius, lib. *Contra Constantium,* in fine : « Apostolus, gnul inquit, jubet communicare nos .Sanctorum me- *muriti.* moriis, lu (o Constanti) eas damnare plegjsti. » Ita quoque legit Orígenes (et exeo Commentarius Hieronymo ascriptus) dupliccmquc dal sensum : 1/015 *Primo, a memoriis* Sanctorum communicate, » eosin hoc est, cx recordatione Sanctorum proficite. *Se-* hen ¿to- *cundo,* mementote Sanctorum in solemuibus col- rn pro lectis; quomodo Ecclesia eorum meminit in Ca- Simt'o- none 5|jssæ f cun) ajt : tl Communicante.-, cl me- rnm com- tl ¡n monam venerantes imprimis gloriosa? semperque I- Ua. Virginis Mariae, sanctorum Apostolorum Petri, m¿°j£- *'au*b " elc- Lx tlua explicatione Origenis discant *u.* Novantes veterem in Ecclesia ritum et morem invocationis et commemorationis Sauciorum in publicis Ecclesiae precibus.

subitila Verum passim Graica, Latina, Syrus, interpretes 'i tic? ^ræc* Latini, teste Francisco Luca, legunt xfdxii, quod S. Hieronymus vertit, *usibus;* Noster, *necessitatibus,* id est inopia Sanctorum, puta Cluislianorum,communicate. «Sancti,fratres, discipuli» olim erat nomenclatura Christianorum; quia erant ipsi Deo dedicali, et per baptismum sancti effecti.

Urget S. Chrysostomus to « communicantes, » id est *communicate, q. d.* Communes facite cum Sanctis opes vestras, ut commune cum cis lucrum habeatis, et sitis participes meritorum, patientia? et corona? ipsorum.

Hospitalitatem sectantes, ———— id est perseguente», scilicet nolentes et recusantes cogendo ad hospitium, uti fecit Abraham. De hospitalitate Christianorum plura dicam *Ile.br.* xin, 2.

14. Benedicite perseql entibes vos , —hoc est, v s i« bene precamini, et orate pro cis. Male eruo Erasmus vertit : « Bene loquamini de his qui vos insectantur. » Non c=t hoc praecepti, ut vult Calvi- *»•• nus, qui addit vix ullum hoc proceptum implere : nimirum, quia docet ipse Deum homini ‹r;' u pr.rcipcre impossibilia, quod no tyrannus quidem faceret ; sgd est consilii, uti et procedentia, « Orationi instantes; honore invicem proventes; spe pandenti.s; spiritu ferventes. »

Er NOLITE JI4LBDJCF.RE. — GraiCC pr. xaTxjadl, id est, *nccTcramini* ; et, ut Syrus, *ne imprecamini eis mala,* scilicet ex animo vindicte cupido : nam ex zelo justitia» mala quandoque impiis imprecati sunt Sancti, ut Elisæus, Job ct ipse Paulus, *Actor.* XXV, 3.

15. Caldere (italegendum cum Bibliis Romanis v‹r»- ‹• et Græcis, non *gaudete.* «Gaudere» scilicet oportet; vel potius infinitivus x'l?»"» id est gaudere, attice ponitur pro imperativo /.xipiTt, id est *(¡núdele)* cum GAEDENTiui». — ‹/. d. Ea sit sympathia inter vos, Christiani, ijl fratrum bona vel mala •eque vos ac illos tangant. Ita S. Basilius, houiil. *in Julittaiii Martyrem :* « Flendum, inquit, nobis cum flentibus; tu enim sjrpul atque videns fratrem, ob eorum quæ admisit poenitentiam, sa proluentem laerymis, huic collugeto et condola : ita epirn fiet, ut ex alienis malis castiges proprium. Talis erat, qui dicit : Dejectio, sive defectio, animi tenuit qw pro peccatoribus relinquentibus legem luam. Fle igitur super peccatum. Peccatum est animar ægriludo, peccatum est mors animæ alioqui ¡minorías, peccatum luctu et implacabilibus lamentis est dignum. Flebat Paulus inimicos crucis Christi. Flebat ct Jeremías internecionem pereuntis populi, qui, sane quod lacryma? suaple natura profluentes ppn satis essent illi ad planctus magnitudinem, cupide expetebat sibi infundi lacrymarum fontem, et extremum solitudinis diversorium, dicens : Et sedebo, et plorabo populum hunc dies mullos, eos qui pereunt. Sane istiusmodi luctum ac lacrymas deprædicat Apostoli sententia, et felices astruit. »

Sapide quoque S. Bernardus, semi. *De D. Magdalena :* «Vere, inquit, meliora sunt ubera sponsæ vino isto. Quænam, ais, sunt ista? Procedat in medium Paulus Apostolus, et ubera felici lacto manantia nobis assignet. Gaudete, inquit, cum gaudentibus, fleto cum flentibus. O quam brevi sermunculo totius religionis depinxit insigne! quam eleganti clausula proposuit pietatem, tequitatem statuit, submovit invidiam! His uberibus mater Ecclesia lactat proficientes, nutrit perfectos. Gaudete, inquit, cum gaudentibus. Facessat hinc sæcularis plausus, insania, et heLitia mundiolis abscedat : quia non est gaudere impiis, di-

cit Dominus. » Et mox : « Mens enim ab hujus mundi aspergine pure prcsscque detersa, ct in divin® contemplationis acumen totum desiderii sui figens affectum, gaudens gaudet in Domino, et exultât anima sua in Deo salutari suo. Talis anima minas aspernatur, nescit timorem, spem falsam eludit ct omnium scandalorum immunis, in pace in idipsum dormiens requiescit. » Subjicit deinde : « Secunda est, flere cum flentibus. Numquid Apostolus pnccipit flere rerum amissionem, filiorum mortes, morborum instantiam? etc. Absit. Plorandi enim sunt qui taliter plorant. Religiosa enim tristitia aut alienum luget peccatum aut proprium. Hæc est mamilla compassionis, prior fuit congratulationis. » Et post pauca : ‹f Amator innocentiæ, pacis amicus, palientiæ cibus, patientibus compatiens, et congaudens gaudentibus, perfectionis metam cursu consummato contingit. » Ergo congaudere et condolere sunt signa perfectionis, imo actus virtutis perfecte.

vcr>. ii. 16. Idipsum invicem (Græce <îçaUxXw;, id est ad ,l alterutrum} semientes, — ut scilicet non sint, ait Anselmus» in vobis schismata, sed animo et affectu • n ? mutuo consentiatis. Unde Maldonalus in *Notis* in*, cx-*mahuscr.* sic explicat : a Idipsum sentite, vel sapite in invicem, » id cst invicem consentite, tam judicio, quam voluntate, vel unus sapiat quæ sapit alter, nec velit videri plus sapere quam reteri, ut judicium suum et sententiam cæterorum judicio cl sententi® proferat superbe. Hic sensus satis est verisimilis et appositus.

to ■* osato nsMB

Secxu>U Secundo, « idipsum invicem sentite, » hoc est, inquit Chrysostomus, œqualia de invicem cogitate. Et Ambrosius : Considera dc tc quod de aliis, scilicet, quod homo sis, et Christianus æque ac proximus tuus ; ac consequenter non te efferas, licet alio sis ditior ct honoratior. Unde Syrus vertit, *quæ sentitis de vobis ipsis, de fratribus vestris sentite.*

Tntiiet *Tertio* et optimo, Orígenes sic explicat, *q. d.* Eodem animo inter vos, ct erga vos mutuo silis affecti, ut quisque quod sibi sentit etsapit, id est quærit, diligit, curat, vult (hoc enim est Græcum foratale), hoc ipsum alteri sapiat, id est quærat, vehi; quod sibi non sapit, id est nollet sibi, hoc nec alteri sapiat, id cst velit.

Posset etiam sic explicari : a Idipsum invicem sentientes, p *q. d.* idipsum invicem sentite, ut si proximus gaudeat, sentiatis ejus gaudium, et cum co gaudeatis ; si fleat, cum eu fleatis : ut to «vt ô idem sit quod ctxs^^wri, vel vh xùrr.v id est eamdem mentem, eumdem sensum habete; mente, animo et sensu consentite. Sed tunc idem diceret Paulus quod dixit vers, pra-ced. : < Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. - Unde prius, quod dixi, est aptius; prwRHini quia Apostolus, cum solum vult significare ct commendare eumdem sensum, et affectus consensum, tantum dicere solet, xCt ò idem sxpite, vel sô C% unum idemque sentientes; hic vero addit «c ¿n&cu;, id est in alterutrum idipsum sapile, quod non tantum consensum, sedet benevolentiam et beneficentiam vel in actu, vel in voluntate, desiderio et sollicitudine significat.

Nota : Apostolus a vers. 9 usque ad 12, de- Amascripsit qualis debeat esse dilectio Christianorum, pbiU—u a vers, vero 12 hucusque describit quibus rebus dilectio hæc adjuvetur, excitetur et roboretur, Aetoli nimirum *primo,* spe cœlestis gloriæ ; *secundo,* pa-ll‘ flentia tribulationum; *tertio,* orationis instantia ; tutibas *quarto,* bonis operibus eleemosynæ, hospitalitatis qu* cb* ct dilectionis inimicorum ; *quinto,* et maxime sym- ’¶ ’ palhia, eodemque sensu et consensu, ut, nimi- aQuu rum quis proximi dolores, bona et mala sua faciat, caque in se sentiat, quasi unam cum co habens animam; et hoc est quod de primis Christianis dicitur *Actor,* iv, 32 : a Multitudinis credentium erat cor unum, et anima una. »

Non alta (non elate, de vobis ipsis) sentientes, nu> ut velitis supra alios eminere, ut ambiatis honores. \ota : *Prima* virtus Chrislianorum Deo bene- chruiiv placita est charitas, de qua ha tenus egit Apostolus. *Secunda* est humilitas, q æ charilalis debet vlnr°uX esse comes ct adjutrix. Docet, rgo hic Apostolus ctariiu charitalem debere esse humile n, sibique sociare el,íUÜ1* humilitatem, ut sit ambidextra

Humilitatis itaque, sive chan talis humilis, no- Notp» vem actus recenset : *primum,* i ion alta sapere; *secundum,* humilibus rebus et personis vilibus ^1^. delectari; *tertium,* apud se non esse prudentem; v® hami- *quartum,* nulli malum pro malo reddere; *quin-* liulk *tum,* providere bona coram hominibus; *sextum,* pacem cum hominibus colere; *septimum,* se non ulcisci; *octavum,* dure locum kæ ; *nonum,* inimicis benefacere.

Simili fere modo Cassianus, lib. IV *Institut,* ilnmíii *renant.,* cap. xxxix, alia, sed similia humilitatis indicia et officia enumerat : « Humilitas, ait, his indiciis comprobatur : *primo,* si homo in se mortificatashabeat omnes voluntates; *secundo,* si non solum actuum suorum, verum etiam cogitationum nihil suum celaverit seniorem; *tertio,* si niiiîFsuæ discretioni, sed judicio ejus universa committat, ac monita ejus sitiens libenter auscultet; *quarto,* si in omnibus servet obedientiam, mansuetudinem et palientiæ constantiam ; *quinto,* si non solum injuriam inferat nulli, sed ne ab alio quidem sibimet irrogatam doleat atque tristetnr; *sexto,* si nihil agat, nihil presuma!, quod non vel communis regula, vel majorum exhortantur exempla; *septimo,* si omni vilitate contentus sit, et ad omnia se, quæ sibi probentur, velai operarium malum, judicarit indignum; *octavo,* si semelipsum cunctis inferiorem non superficie pronuntiet labiorum, sed intimo cordis credat affectu; *nono,* si linguam cohibeat, vel non sit clamosus in voce; decimo, si non sit facilis ao promptus in risu. »

Aau.-hnus vero, lib. De Sirni/d., cap. x, hu-

nomili militatom ponit in sui contemptu, cujus septem gradus ita describit : « primi», inquit, cst contemptibilem se esse cognoscere; *secundus,* de hoc dolere; *tertius,* hoc confiteri; *quartus,* hoc aliis persuadere loco ct tempore; *quintus,* patienter sustinere dum id ab aliis dicitur; *sextus,* oequo animo ferre se contemptibiliter tractari ; *septimus,* hoc ipsum gratum habere, appetere ct amare. » Ex horum contrariis facile cst assignare gradus juperbiæ, iisquo assignandi sunt retrogrado ordino : sicut enim bonum procedit construendo, ita malum destruendo ; id autem quod in constructione cst ultimum, in destructione est primum : v. g., in domo construenda proceditur a fundamento ad culmen; in destruenda, a culmino ad fundamentum.

findu Lit^" *' *Primus ergo* gradus *t*'scrblæ est, rcRigere et °'^sso su* contemptum jjui opponitur ultimo gradui humilitatis.*Seenne /s* est, indigne ferre sui contemptum, qui opponitur sexto gradui humilitatis : et ita deinceps retrocedendo. Vide et duodecim gradus humilitatis apud S. Benedictum in *Ilegula,* cap. vii, qui etiam recensentur apud S. Bernardum, *Appendice* H, pag. 103.

Hnmiii- hiis dell- pl.*" Audi ct Climacum, *gradu* 23, cujus titulus cst : De *victrice passionum omnium altissima humilitate;* ubi *primo* humilitatem ex variis Patrum sententiis ita describit : Humilitatem alius dicebat esse recte factorum intentissimam oblivionem. Alius, extremum so omnium magisque peccatis obnoxium putare. Alius, suam imbecillitatem agnoscere. Alius, in irritationibus anticipare proximum, primumque iracundiam solvere. Alius, gratiæ Dei ct misericordias agnitionem. Alius rursum, contriti animi sensum, ct voluntatis propriæ abncgationcra. Ego vero eam ineffabilem divitiarum Dei thesaurum esse dico.

nomili- uti.< pro- ›, ;„Jt/ qu 'l"' *Secundo,* proprietates ejus ita assignat. *Prima* ct præcipua est, ignominia! suavissima et juoundissima perpessio, quam anima, ut morbos suos ct peccata maxima sedet atque consumat, supinis inanibus exspectat ct complectitur. *Secundo,* cst omnis iracundiae victoria. *Tertio,* ut bonis suis nunquam aliquis infideliter credat, jugiterque addiscere desideret. *Quarto,* sicubi hypocrisis apparet, detractio, vel alius serpens occultus, humilitas statini cum ex cordis cavernis in lucem adducit ct occidit. Denique humilis non increpat, non judicat, non appetii dominari, est mitis, placidus, ad compunctionem facilis, misericors, super omnia autem tranquillus, serenus, obtemperans, fræni patiens, hilaris, vigil, iinpigcr, placida animi tranquillitate beatus.

Fnictni *m.* *Tertio,* humilitatis commoda, merita et præmia ita recenset. *Primo,* humilitas cst protectio divina, ex qua iit ut recte facta nostra non videamus. Stt mido, humilitas cst vilitatis abyssus, furibus omnibus inviolabilis. *Tertio,* humilitas cst turris fortitudinis a facie inimici. *Quarto,* humilis anima est vallis inter medium montium sita, sine arrogantia semper atque immobilis permanens, omniumque frugum parens. *Quinto,* si quem intra paucos annos altissimam videas acquisivisse tranquillitatem, noli hunc existimare aliam, quam hanc beatam celercmque viam infisse. *Sexto,* superbia ex angelis dæmones fecit, humilitas ex dæmonibus angelos facit.

Quarto, media humilitatem acquirendi h ; r suggerit : *primo,* considerare peccata preterita: ’“** *secundo,* perpendere passionem ct humiliatione i Christi ; *tertio,* intueri suos quotidianos defectu i, tentationes, morbos et lapsus.

Quinto, hos ejus actus et quasi gradus ita pro- AeW* miscue enumerat. *Primo,* suam voluntatem alteri subjicere; qui enim mente est humili, voluntatem suam ut dcccptricem detestatur, Deique ct Dei vicariorum voluntati prompte obtemperat, seque Dei cune fidelissimra committit, qui per asinam quoque Balaam docuit ct direxit. *Secundo,* sui præfidcntiam ct loquacitatem relegare. *Tertio,* paupertatem colere, et mendicorum vita vivere. *Quarto,* nobilitatem, sapientiam, virtutes ct dotes suas occultare. *Quinto,* sicut summa superbia est virtutes quæ non adsunt, simulare; ita summa humilitas cst, culpas quæ non insunt, confingere. *Sc^to,* honores et laudes constanter fugere : hæc omnia B. Climacus pene ad verbum. Ita S. Hilarión, teste S. Hieronymo, honorem fugiens ct importunitatem, silentium desiderabat et vitam ignobilem; ideoque vagus huc illuc semper fugit : ubique tamen ejus sanctitas prodebatur per miracula et per energumenos.

Sed humilibus consentientes. — *q. d.* Humilis conditionis hominibus (ita Syrus et Chrysostomus) vos accommodantes, condescendentes ct obsecundantes ; non autem cos aspereantes, Græce w ; tazuve'; *q, d.* Impetu quodam simul abrepti et abducti cum humdibus, id cst vilibus et abjectis: hi enim sunt ramne*. Unde Tertullianus, lib. V *Contra Marc.*- cap. xiv, legit, *humilibus assentantes.*

Secundo, potest tò ns-iw ; esse neutrum, et opponi altis, g. *d.* Vilia ambite, non alta; fugite honores, fugito divilum et nobilium commercia; ambite abjectionem, paupertatem, atque plebeiorum et pauperum consortia.

Nolite esse tridentes apud vosmeupsos. — *Primo,* Orígenes sic explicat : Ne putetis vos esse prudentes.

Sec*undo,* Ambrosius, *q. d.* Prudentiam vestram non in vestros tantum, sed in aliorum quoque usus convertite.

Tertio, S. Basibus in *Reg. brevior.,* resp. 260, *q. d.* Ne humante prudentiae innitamini, sed diviate.

Quarto, ct plane S. Chrysostomus et Theodore- Non «ir- bis , *q. d.* Ne putetis vestra consilia vobis suiticere, quasi aliorum consilio non egeatis, ne ni- „„ ,i 4 minili vestrie prudenliæ et judicio tribuatis. «v «*

Apud vusmet ipsos, — id est in opinione vestra, in oculis vestris.

ren. i7. *17.* Providentes bona non Tantum Cora' Dro, SED ETIAM CORAM OMNIBUS HOMINIBUS. — II -plcít Paulus ad *Proverb.* ni, 4, juila Septuaginta, qui ita habent : npcvccù «sài *l-mm* Kupícj xxî *MprKttv.* « *Provide bona* coram Domino et hominibus : » licet hic apud Paulum in Greco exciderit rò *coram Donino, 7-* d. Ita honesto, amico, juste et sancte vivite, ut vita vestra et conversatio bona et amieabilis non tantum Deo, sed et hominibus probetur, nec a quoquam jure culpari possit, sed reteris in exemplum virtutis luceat et prefulgeat. « Deo debemus, ait S. Bernardus, conscientiam, proximo famam. »

C--VTT- * * b>.

JMo dtv betnns CODttUG- tus».

Secundo, Greci jungunt hoc cum eo quod precessit: a Nulli malum pro malo reddentes,» *q. d.* Paulus : Non sufficit vobis malum pro malo non reddere, sed oportet ut bona quoque provideatis, id esi benefaciatis omnibus, etiam inimicis. Verum hic sensus arctior est. Succulente S. Bernardus, serm. Dc *Triplici judicio* : « Tribus, inquit, modis providemus bona coram hominibus, id est habitu, actione, sermone. Habitu, ne sit notabilis; actione, no sit reprehensibilis; sermone, ne sit contemptibilis. Tribus etiam modis coram Deo, cogitatione, affectione ct intentione. Nam et cogitatio debet esse sancta; unde scriptum est: Cogitatio sancta servabit te; et affectio pura, et intentio recta. »

Vm. IQ. **19. No.V VOSMETIPSOS DEFENDENTES, CHARISSIMI.—** Pro « defendentes, » Grece est , id est *vindicantes.* Ita S. Chrysostomus, unde et Tertullianus legit : « Non vosmetipsos ulciscentes. » Ita quoque Syrus et alii. Sic etiam alibi noster Interpres vertit, ut *Judith i,* 12, el cap. n, 1. Sic Nonius Marcellus ex Ennio : « Serva, inquit, cives, defendo (id est vindica, ulciscere) hostes. » Et Virgilius : « Solstitium pecori defendite.» Et Tertullianus, lib. II *Contra Marcionem,* pro eo quod nos habemus : a Mihi vindicta, ct ego retribuam,» legit: «Mihi defensa, ctego defendam; » et Gellius, lib. I.cap. ii : « Defendere, inquit, idem est quod depellere.» Unde patet tempore nostri Interpretis «detendere» usitatum fuisse pro vindicare. Hinc S. Cyprianus, lib. *be Patientia:* « Nec defendi, ait, ante Dominum servi irreligiosa festinatione proper2mus; » *defendi,* id est *vindicari.*

t ' il." «tii.irpd- *«*.

, «ctn nui», *T rtU-* b-ao. Pn«o.

Vetat ergo Paulus hic vindictam et ultionis appetitum : contra quem egregia documenta ct pharmaca assignat Tertullianus,lib. *De Patient.,* ‘‘P-,X et X’ «Hac, inquit, ulciscendi libido negotium curat aut gioriæ, aut malitiœ : sed gloria ubique vana est; et malitia Domino odiosa, hoc quidem loco maxime : quia malum duplicat, quod semel factum est. Quid enim refert inter provocantem ct provocatum, nisi quod ille prior in maleficio deprehenditur, iste posterior?

frd-Jc. »ii, rque læsi Domini reus est, qui omnem nequam prohibet et damnat, quique precipit malum mulo non rependendum.

» Quein honorem litabimus Domino , si nobis arbitrium defensionis (idest ultionis) arrogaverimus ? T<nio.

» Quid credimus judicem illum, si non et ulto- rem? Hoc se nobis repromittit dicens : Vindictam mihi, et ego vindicabo ; id est patientiam mihi, et ego patientiam remunerabo. 0»

»Qui vindicat se, honorem unici judicis, id est Dei, abstulit. Q,llûls-

» Post vindictam sequitur poenitentia, fuga et reatus, ut pari modo plectamur. Sexto,

» Nihil impatientia susceptum, sine impetu transigi novit: quidquid impetu actum est, aut offendit, aut corruit, aut princeps abiit. Sejuuix

» Si levius defendaris, insanies; si uberius, oneraberis Octko.

» Quid mihi cum Ultione, cujus modum regere non possum per impatientiam doloris? Noo>.

» Si patientias incubabo, non dolebo; si non dolebo, ulcisci non desiderabo. » D>. .

Sed date locum irjb, — supple, divinai, ait Chrysostomus.Theodoretus, OEcumenius ct S. Augiis- tinus *in Psalm,* Lxxvm, *q. d.* Delinquite Deo vindictam vostre injurias. Huic expositioni nonnihil favent sequentia. t ^';,, , › prim -„ i’ •;,ü

Secundo, Ambrosius et Anselmus : « Da locum iræ, » id est, inquiunt, fuge, taco , cede irato et furenti; et, ut Orígenes ait, fer patienter iratum fratrem, nihil contradicendo aut faciendo : sic enim ira ejus subsidet, illumque asque ac te sibi et paci restitues. SecuaU

Tertio et perfectius, S. Basilius in *Regulis brevioribus,* resp. 211, et ex eo Toletus sic explicant : « Date locum ire, » donec scilicet Ira compleatur, itaque cesset, ut si iratus dextram tuam maxillam feriat, porrigas ei et sinistram potius, quam vindices te. « Da, inquit Basilius, locum ire quasi torrenti, qui obvia quæque impetu suo rapidissimo devolvit. » Sic fere S. Athanasius *ad Antiochum,* Quasst.. CX.X1X : « Da locum iræ, » inquit, hoc est, da veniam iræ, iram et injuriam tibi illatam condona. Terti».

Quarto et perfectissime, abbas Joseph apud Cassianum, *Collai.XXI,* cap. xxvn : « Date locum iræ, hoc est, inquit, non sint corda sic impatientiaI ct pusillanimitatis angustiis coarctata, ul violentum commotionis procellam , cum irruerit, sustinere non possint : sed dilatamini in cordibus vestris, suscipientes adversos iracundia) iluclus in illis extensis sinibus charitatis, quæ omnia suffert, omnia sustinet. Et ita mens vestra, amplitudine longanimitatis ac patientire dilatata, habeat in se consiliorum salutares recessus (nota), in quibus receptus quodammodo, atque diffusus leterrimns iracundia: fumus protinus evanescat. » «t Date ergo locum ire, » id e-l, excipite iracunda verba et verbera in sinibus cordis, patientiie et chai itatis vostre, ibique ea cxtinguilc et obruite chántate. Sic etiam Livius dixit, lib. 1, *becud.* i : uDate iræ spatium. » Omm.

Solet enim Paulas ad perfectiora gradatim assurgere. Verum secundus sensus simplicior est et genuinus.

Hoc Apostoli malagma, imo philtrum suisConstanlinopolis Catholicis inculcavit S. Gregorius Nazianzenus : dum enim ipsi ab Atianis sub Valente Atiano Imperatore vexati et oppressi, eo mortuo, sub Theodosio Orthodoxo Imperatore, par pari cis reddere, cosque paribus molestiis afficere cogitarent , linee ad eos dixit Nazianzenus : *a* Non hæc, mi grex, a nobis poscit Christus, neque sic Evangelium nos docet. Hæc mea sit ultio, ut qui nos affecerunt injuriis, salutem consequantur. Præstatc illis beneficia qui vos odio prosequuntur. Quod si animus vehementer cxœstuat, neque coerceri se ira patitur, quod ab hoc alterum est præstatc, ut hæc Christo permittatis, ac futuro tribunali reservetis. Mea enim est ultio, ego rependam, ait Dominus, n His dictis populum placavit, et in suam sententiam pertraxit. Neque segnius re ipsa prœslitit quod suos verbo docuit. Cum enim in Concilio Constantinopolitano simultates quorumdam Episcoporum et dissidia essent exorta, eo quod Nazianzenus, ipsis inconsultis, ab aliis esset consecratus Episcopus Constanlinopolitanus, loco suo ct gradu sponte cessit, atque ita eos allocutus est : a Suppliciter vos per Trinitatem ipsam oro, ut inter vos omnia recte pacificcque constituatis : quod si ego dissensionis inter vos causa sum, nequaquam Joña vate venerabilior videri debeo, abjicite me in mare, ac turbarum tempestas hæc inter vos sedabitur. Lubens equidem patiar quidquid volueritis, quanquam innocens, veslræ concordi® causa. Ejicite me solio, ab urbe pellite, tantum veritatem et pacem diligite. Valete, pastores sacri, meorumquo laborum perpetuo recordamini. » Ilis dictis, abiit ad Theodosium Imperatorem, dimissionem petens : « Supplex, inquit, oro ut laboribus hisce liberer, esto tinis invidile, pacem colant Antistites, idquo tua opera. Hoc ego munus a te flagito, hoc mihi postremum beneficium largire. » Admiratus virtutem viri Theodosius vix tandem acquievit, ac Nectarium ei substitui passus est. Ita Gregorius Presbyter in *Vita Naiianzeni.*

Vrn.io. Dm pr - i'J- Sciupìi›i est exim : Mini vindicta (supple, *Cûlnpcllt*), **EGO RETIIIDUAM , DICIT DOJiIMS. — Cll.lt** ioinaul-paulus *Douter.* xxxn, 35, ubi habetur C3p3 'S *d'¶, li nakam viscallem,* id est, mihi ultio et retribuere, sive retributio; subaudi *competit.* Noster Interpres vertit, *mea est ultio,* id est, ad me pertinet, mihi debetur ultio; Vatablus vertit, *meum est ulcisci, q. d.* Ego Deus sum omnium justissimus provisor, judex et vindex, cujus proprium munus est injurias ulcisci ct pamas do iis sumere.

Est occupatio : occurrit enim hic Paulus objectioni , *q. d.* Objicies mihi : Si me non ulciscar, ergo mea injuria mauebit inulta. Respondeo : Nequaquam, quia Deus ulciscetur|, idque gravissime ; erit enim non hominis, sed Dei, cujus opera ingentia, magnifica et terrifica sunt, hæc ultio. Ex eo enim quod Deus sibi hanc vindictam reservat, colligimus ingentem ct terribilem eam fore. Nam, ut hæc verba rursum citans *ad Ilebraot,* X. 30, caque explicans subjicit Apostolus : a Horrendum est incidere in manus Dei viventis. » Non debet ergo homo seipsum ulcisci : quia hocesset præriperect invadere officium Dei, de ejusque vindicta diffidere, quæ Lania erit, ut potius commiseratione et compassione digni sint, qui cum nobis leves injurias irrogant, in manus Dei viventis et irati incident, in quas horrendum est incidero. Experientur enim non humanam, sed divinam, Deoque dignam ultionem. Pulchre et acute S. Bernardus, serm. 3 De *Annuntiat. : a* Mihi vindicta, et ego retribuam, dicit Dominus. Ha prorsus est. Ipse retribuet, sed si ei vindictam serves, si non tollas ab eo judicium, si non reddas retribuentibus tibi mala. Faciet judicium, sed injuriam patienti : in œquitate judicabit, sed pro mansuetis terne, » Et paulo ante : « Alioquin qui patientiam non servaverit, perdet justitiam, hoc est vitam perdet, hoc est animam suam. ›

Ex hac Mosis et Pauli sententia, Manichaei, Anabaptists, Lutherus et Erasmus docent, apud Christianos non licere magistratui bello, aliove modo vindicare rcipubhcæ injurias et improborum peccata. Sed errant gravissima : nam viadicta magistratus est Dei, ut patet cap. sequenti, initio. Privata ergo vindicia hic lanium prohibetur, non autem illa quæ fit per justitiam et potestatem publicam. Nam, ut ait S. Augustinus, epist. 5 : « Agenda sunt inulta etiam cum invitis, benigna quadam asperitate plectendis, quorum potius utilitati consulendum est quam voluntati. Nam cui licentia iniquikitis eripitur, utiliter vincitur : quoniam nihil est infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, ct mala voluntas velut hostis interior roboratur. »

m*- m- r

20. Sì ESUB1ERIT INIMICUS TUIS, CIBA U.UM. — Hæc sententia sumpta est ex cap. xxv *Proverb.,* vers. 21. Pro *ciba,* græce est verbum ywniZiw, quod emphasim habet, significatque indulgenter puscere, voluti minutatiti! msipalo pane,sive bolos in in os ingerere, sicut malres parvulis, aves pullis cibum in os inserunt; aut frustulatim concisum cibum ad comedendum offerto, id quod apud aliquos Iit erga eos quibus singulariter favetur in conviviis.

Vers. Î0. Qoii? çuo.3«4o

Moraliler S. Augustinus, lib. 1 *De Serm. Don.i* ‹ rei.-itiB *in monte,* cap. xxxiii et xxxiv, sex dat gradus patienliæ erga inimicum : *primus* est, nolle lœdcre aliquem, *secundus ,* si læsus sil, vello tantum Ledere, quantum hesns est, non amplius; *tertius,* minus velle Ledere, quam læsus sit; *quarius,* nolle Ledere, licet laesus sit; *quintus,* si Lusus sit, paratum se exhibere ut amplius Ledutur; et perfectissimus est, si læsus Ledenti bénéficiât et subveniat.

gr»ic» fc‘t ex S. *Au£^u**

HOC ENB1 FACIE5S, CARBONES IGNIS CONGERES SUPER caput ejus. — *Primo,* Orígenes, Chrysostomus; Theodoretus et Eucherius in *Quæst. novi Testam.,* sic explicant, *q. d.* Si cibes inimicum, hac ratione eum, si persistat nocere, gravioris pœnæ et ignis aeterni reum facies. Sed hoc non est ad rem, ct hoc intendero esset gravissimum odium. Nisi dicas hoc tantum ab Apostolo quasi sponte sua eventurum dici, ad consolationem justorum patientium persecutionem ab impiis; scilicet quod impii non evadent vindictam Dei, si in malitia persistant, justis hoc non intendentibus, sed permittentibus.

secundi. Endo *secundo,* simpliciter sic aliqui explicant : « Carbones ignis congeres,» id est rubore suffundes faciem illius, ut tua beneficentia pudefactus ct charitate victus cedat, odiumque in amorem convertat. Ita noster Gaspardus Sanchez, in *Isaia:* cap. xiii, num. 15 : «Carbones, inquit, ignis congeres super caput ejus, id est faciem ejus ardore facies co sanguine, quem pudor ad maxillas evocat; non secus atque si supra caput carbones congessisses, qui faciem inflammarent. Quomodo enim ille non pudefiat, qui videt tam liberalem atque ingenuum animum a se fuisse offensum, a quo pro injuria tale recepit beneficium ? »

Trrüi *Tertio,* idem, *Isaiœ* xxxv; in fine, alium affert sensum, g. *d.* « Pro injuriis acceptis beneficia confer in inimicos; tunc enim beneficia erunt instar carbonum, quos congeres in inimicos; quia eo modo excruciantur inimici, cum videant injurias, pro quibus ipsi plagas exspectabant, beneficiis compensari. Fert autem omnium linguarum consuetudo, ut quos aut verbis ignominiose, aut operibus dure et inclementer accipimus, cos urere dicamur. »

Qmrtiet i ʼl* citari i tí» ia apnlbos- l re». *f* tfiOTf . . ad n . ı jD- <i> sa ia* 0. Jeie- *Quarto* et genuine, idem et S. Hieronymus, *ad lb Ubiam,* Quest. Í, et S. Augustinus, serm. 168 *De Temp. :* a congeres, inquiunt, super caput (inimici, eum cibando) carbones ignis, » id est ignitos, non iræ, sed charitatis ct amoris, qui eum inflamment ad redamandum. «Nulla major, ait S. Augustinus, tract. *De Catechiz. rudibus,* est provocatio ad amandum, quam praevenire amando,d nin irum efficacissimum est philtrum, ut ameris ama.

flosce duos versus mutuatus est Apostolus cx *1'rov.* xxv, 21 ct 22, juxta Septuaginta, qui ibi vertunt , tttho 7*? cctwv, awuúan; tnt t îç xi?izr: ijTcû, id est *hoc enim faciens, carbones ignis congeres,* vel *coacervabis, super caput ejus;* cum hebr. tantum sit, *quia prunas tu accipis,* vel *incendis* super caput ejus. S. Cyprianus, lib. III *ad* Qvirin., legit : « carbones vivos superfundes in caput ejus. » Significat Sapiens hac phrasi, prunas (id est amorem et beneficia) sic in acervum magnum congerendas, ut earum vis caput hominis, puta hostis, excedat, tolusquo homo calefiat a pedibus u^que ad caput. Si enim prunæ toatum in imo ponantur, non mox totus homo calescit, sed id fiet, si congerantur super caput ejus : a capite enim spiritus, motus, sensus ct calor in totum corpus derivatur, *q. d.* Ciba et pota inimicum, omniaque in cum beneficia congere; ita fiet, ut quasi prunis acervatim appositis , carum vis caput excedat, ipsumque et cx eo lotum hominem calefaciat, faciatque ut inimicus, omni inimicitia deposita el vehit beneficiorum igne consumpta, totus accendatur in amorem ejus quem prius oderat. Hanc vincendi rationem etiam in Cicerone laudavit A'alerius Maximus, lib. IV, n, subjiciens : « Speciosius aliquando injuriæ beneficiis vincuntur, quam mutui odii pertinacia pensantur. » Ita Jansenius in *Proverb,* xxv. Addo, potius dicit *caput,* quam manus, vel pedes, quia est sedes sensuum, phantasiae, mentis el affectus, v. g. amoris vel odii; unde ct facies vel serenad blanda, vel austera et torva, mox amorem vel odium capitis ct mentis indicat. Frigus ergo odii in mente ct capite, beneficiis quasi carbonibus in caput congestis resolvendum, el ia calorem amoris commutandum, apposite dicit ct monet.

Denique sicut serpens virus habet in capite, ita et hostis ibidem habet odium; unde Scriptura caput ejus petendum ct conterendum docet. Sicut ergo Hercules dicitur hydræ capita resecando non potuisse eam interimere, quia uno resecto, rnos renascebatur aliud; sed ea ustulando ct torrendo, confecisse hydram : ita ct hydra hæc inimicitiæ tolli nequit gladiis, perimendo inimicos, quia uno cæso, mox alii filii vel nepotes succedunt, qui suorum necem ulciscantur. Igne ergo charitatis et carbonibus beneficiorum in caput eorum congestis, ustulanda, suffocanda ct comburenda est hæc hydra, hoc frigidum virus invidi® et inimicitiæ. Alludit Salomon ad illud patris sui Davidis, *Psalm,* cxix : « Sagitta potentis acuta cum carbonibus desolatoriis, » *q. d.* Contra linguam hostilem ct dolosam unicum remedium est verbum Dei, acutum ut sagitta, urens, consumens ct desolans hostilitatem ct dolum, ut carbo, ita S. Augustinus ibidem, qui ct addit exempla Sanctorum ct actus charitatis esse carbones desolatorios terrenæ et inimicœ cogitationis : ct hoc est quod hic dicit Salomon, et ex co Paulus.

Tropologice, carbones ignis sunt urentes pœni- Tr0P°^ tentiæ gemitus, quibus superbia sanatur ejus, quip,ce' dolet se inimicum fuisse hominis, a quo ejus miseriae subvenitur. Ita S. Augustinus, lib. III *De Doctr. Christ.,* cap. xyi.

21. Noli vinci a malo.— «A malo, » scilicet ab Ven-ii. injuria illata, ct consequenter a dæmone, qui injuriam hanc ct injuriantem excitat, ut ct suam ct tuam pacem, pariler ac conscientiam turbet. Rursum, « noli vinci a malo, » a tua scilicet impatientia; nemo cnim l editur ct vincitur nisi a scipso, ait S.Chrysostomus ; nam, ut ailS. Ambrosius, lib. l *Of lic.,* cap. xxxvi : « Vindicare se non est

actus fortitudinis, sed abjectionis et timiditati . Vincitur ab inimico, non vincit, qui se vindicat.» Nam si 1/rsus ab aliquo dolcas, et impatienter agas, te ille vicit : si hilariter sustineas, si benefacias, tu vicisti. Nempe « idcirco quis te lædit (ait Tertullianus, lib. Dc *Patientia*) ut dolcas ; quia fructus lædentis in dolore læsi est. Ergo cum fructum ejus everteris non dolendo, ipse dolcat necesse est amissione fructus sui : tunc tu non modo illæsus abibis, sed insuper et adversarii tui frustratione delectatus, ct dolore defensus. » Hucusque Tertullianus.

oblivi exactu» **Bipiani-** »>• Ctairni. t ÌL tel niai injuriu.

imo Aristoteles, lib. IV *Ethicor.,* cap. in , docet maRnanim* cssc oblivisci injuriarum : « Sicut cnim, inquit, debilis stomachi est, cibum duriorem non posse concoquere ; ita pusillanimi est, verbum duriusculum non posse sustinere. » Hinc de Julio Cæsarc ait Cicero, orat, *pro Marcello :* « Cœsor nihil oblivisci solet nisi injurias : » sive j10C dixerit vere Caesarem laudando, sive ficte eidem adulando, aitS. Augustinus, *epist.* S. Quam longe ab hac virtute abest vulgus hominum, qui (uti dicere solet B. Thomas Morus) beneficia pulveri, maleficia marmori insculpunt.

Sed vince in bono malum, — id est malefacta benefactis supera, malitiam vince bonitate, tum ut per maleficium alterius beneficentia tua sit illustrior atque augustior; tum ut vincas ejus improbitatem beneficiis, ut cx improbo probus et bonus fiat, ex hoste amicus. Porro S. Augustinus in *Sententiis,* sentent. 247 : a Non vincit, ait, in bono malum, qui in superficio bonus est, et in alto malus; opere parcens, corde sæviens ; manu mitis, voluntate crudelis, *n*

Modni **Inimicos** 1“- UcflU*'

Pulchre de hac victoria disserit hic in morali Chrysostomus, ubi docet vinci inimicum non talione, sed patientia, contemptu, risu : « In Olympicis, ait, certaminibus diabolo consecratis lex est, malefaciendo vincere; in stadio Christi omnino lex est contraria : hic enim non eum, qui perculit, sed qui percutitur, coronari decretum est. Illud dcmuin est divinae virtutis, illud coeleste stadium, illud angelorum theatrum. Si mansuetudinem exhiberemus, essemus omnibus insuperabiles, nec ulla ad nos injuria perveniret. Roga inimicum, an non dolcat, an non censeat se victum, cum rides, cum contemnis ejus injurias? » Vide ct Senecam in *Sapiente.*

Audi Cleobuli, qui unus fuit c septem Græciæ Sapientibus, pium teque ac prudens diligendi prieccptuin : « Amicum tibi beneficio adjungo, ut to impensius amet; inimicum voro sic tractabis, ut eum tibi aliquando amicum speres. Cautio tamen hic adhibenda erit, ut illorum infamiam, horum vero insidias vitemus. »

ninstrii iunc- T[i;i ilu obii- Titula-

Narrat / Elianus , lib. XII, quod Phocion innoccntissinms ct imperator, damnatus ad mortem et ad venenum hauriendum, cum lictor illi poculum obtulisset, rogatus a propinquis, quidnam fiij0 mandaret, responderit : « Mando, inquit»ei ut obliviscatur potus hujus, quem nunc ab Athc- jnrhrrtc, niensibus oblatum bibo. »

Non minus rarum ct mirabile fuit exemplum Lycurgi, regis Lacedæmoniorum , qui cum a fe- pwtai. roce juvene Alcandro oculo orbatus esset, eum- Lj_b2’ que a populo accepisset in suam potestatem, ut ad libitum cumdem tractaret et plecteret, nihil gravius in juvenem statuit : imo vero illum optime instituit, vitia correxit et ad omnem honestatem efformavit ; itaque bonis moribus jam praeditum in theatrum ad populum produxit, dicens: « En juvenem, quem a vobis injurium et violentum accepi, jam frugi et popularem vobis restituo. » Auctor est Plutarchus in *Vita Ly.,* et alii.

Tyrrhteum, Pittaci filium, Cumis faber occide- Pitucu. rat. Cumani homicidam vinctum miserunt ad Pittacum, ut dc eo supplicium sumeret; at ille, cognita causa, dimisit hominem dicens: a Ignoscentia polior est poenitentia, » sentiens utilius esse condonare quam meminisse injuriæ et ulcisci.

Antigonus rex dicere solebat, « clementiam A=t!.-t>- plus posse quam violentiam. » 0,u-

Darius rex invidebat clementiæ Alexandri Diriga» Magni, et a diis precabatur, « ut aut superare posset clementia Alexandrum ; aut, si ipse regno spoliaretur, solus / Alexander in Persarum regno dro ıoa- imperaret. » Uodiu

Trajanus amicis culpantibus quod nimis cie- Tn> mens esset, ait : « Talis sum Imperator privatis, quales mihi Imperatori privatos opto. »

Titus Imperator Domitianum fratrem insidias Tito*, molientem non est ultus, sed his verbis admonuit: « Quid opus te parricidio petere, quod me volente obventurum est, imo quod jam habes, imperii particeps?»

Thodosius Junior rogatus cur neminem eorum Tb •'!•>- a quibus lædebatur, supplicio afficeret? respon- : Jtt' dit : « Elinam mihi liceret et mortuos ad vitam nior‘ revocare! »

Ad privatas injurias oportet principem esse facilem ad ignoscendum, in eos vero qui lædunt rcmpublicam decet esse severum.

Augustus Cœsar Cimus machinanli sibi necem Angra» condonavit, aitque : « Cinna, tibi iterum vitam lufc do prius hosti, nunc insidiatori ac parricida* ; » eique consulatum obtulit. Vis exitum? Cinnam habuit perpetuo amicissimum, solus illi fuit haeres. Suetonius in *Augusto.*

S. Basilius, homil. 11 *De Patientia,* tria trium illustrium sapientum recenset exempla. *Primum :* « Probris, inquit, plebeius quidam afficiebat Periclem, ille vero ea negligebat : et sane tota die perseverabant, ille quidem conviciando, hic vero nihili pendendo. Deinde cum jam advesperasco ret, et ille præ tenebris vix discederet, cum lumine ipsum Pericles domum deduxit, ne ipso inquinaret philosophis studium. Secundum : C edebat quidam Socratem, in ipsam faciem impetu facto ; ille vero non obviam ibat, sed permittebat, ut se temulentus ille ira expleret, ita ut jam in-

tumesceret etprao plagis saniosa ejus facies esset. LTbi autem ille cœdere destitisset, Socrates nil aliud fecisse dicitur, quam quod cum fronti suæ, voluti statues cujusdam opificem, inscripserit, atque ita ullus est hominem. *Tertium :* Euclidi quidam mortem minalus est, ac juravit se eum *occisurum; at* ille contra juravit, se eum placaturum, ac ne animo in se hostili sit, effecturum.n

Eeregie vero Christiana illa virgo sanctitate illustris apud D. Taulerum in *Inst.,* cap. xxxi, morions rogata, quomodo ad tantam sanctitatem pervenisset? respondit : *uprimo,* afflictiones meas nulli nisi Deo questa sum, et statini aut consolabar, aut confortabar a Domino; *secundo,* corde semper fui liberalissimo, cl si quando opero non poteram, aniino saltem dabam; *tertio,* iis a quibus tesa fui, beneficium singulare rependi, quod non fecissem, nisi tesa ab *eis* fuissem.» Ecco hæc est voluntas Dei bona, beneplacens et perfecta, quam a vers. 2 bue usque per singula persequitur, hicque complet et perficit Apostolus.

Excclluitin hac virtute S. P. N. Ignatius, ut cum compilatorem pecunia, suæ Rothomagi regrotantem et ab omnibus desertum, Parisiis advolans, toto triduo nec comedens, nec bibens, adiit, eleemosynis a se conquisitis juvit, sanitali restituit et in Hispaniam eum litteris commendaliiis misit. Rursum, cum accusatorem suum in Societatem recepit. Notum est eum Cardinales aliosque sibi et Societati infensos una visitatione ita immutasse, ut qui antea iinpugnalores, jam patroni et nutritii ejus essent. Nonne carbones ignis congessit super capita eorum? Denique in *Formula orandi* praescripsit nobis, ut assidue pro regibus, praelatis, benefactoribus, ac praesertim pro inimicis Societatis oraremus.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

A charitate et humilitate transit hic Apostolus ad obedientiam, docctque octo rationibus (quas colligam vers. 1), *Christianos magistratibus satcularibus debere parere, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.*

Scundo, vers. 8, urget rursum dilectionem proximi, docetque quod plenitudo legis sit dilectio.

Tertio, vers. II. urget *fideles, ut splendente luce Evangelii de somno peccatorum surgant, utque fugientes gulam, libidinem, ambitionem, induantur Dominum Jesum Christum. Quare Apostolus prima parte capitis, videtur hominem recte componere per obedientiam erga Superiores; in secunda parte, per* c/ia*ritalem erga aquales et inferiores ; in tertia, per temperantiam, continentiam cl modestiam erga seipsum.*

1. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi a Deo : quæ autem sunt, a Deo ordinatæ sunt. 2. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt : 3. nam principes non sunt limori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac, et habebis laudem ex illa : 4. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time : non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit. 5. Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. 6. Ideo enim et tributapræstatis : ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes. 7. Reddite ergo omnibus debita : cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem. 8. Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis : qui enim diligit proximum, legem implevit. 9. Nam : Non adulterabis : Non occides : Non furaberis : Non falsum testimonium dices : Non concupisces ; et si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur : Diliges proximum tuum sicut tcipsnm. 10. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio. 11. Et hoc scientes tempus, quia hora est jam nos de somno surgere. Nunc enim propior est nostra salus, quam cum credidimus. 12. Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus rigo opera tenebrarum, et induamur arma lucis. 13. Sicut in die honeste ambulemus : non in come^salionibus el ebrietatibus, non in cubilibus el impudicitiis, non in contentioni)

et æniuïatlone : 14. sed induimini Dominum Jesum Christum, et camis curam ne feceritis in desideriis.

Yin. i. 1. O.MNIS AXIMA (OHinls homo) POTESTATIBUS sublimioribus (id est principibus et magistratibus qui potestate regendi ct Imperandi sunt præditi; ponitur enim abstractum pro concreto, *potestatibus,* hoc est, potestate prenditi*) subdita sit, — scilicet iis in rebus in quibus potestas illa sublimior et superior est, habetque jus et jurisdictionem, puta in temporalibus, subdita sit regi et potestati civili, quod proprie hic intendit Apostolus : per potestatem enim, civilem intclligit; in spiritualibus vero subdita sit l'rælatis, Episcopis et Pontifici (1).

Nota : Pro *potestatibus sublimioribus, Græce* est c^waíat; ú-qixcúoaic, *potestatibus supereminentibus,* vel *prcecclentibus,* uti Noster vertit I *Petr.* n : « Sive regi quasi præcellenti. » Syrus vertit, *potestatibus dignitate praditis,* id est magistratibus saecularibus, qui potestate regendi præditi sunt, sive duces, sive gubernatores, sive Coüsules, Prætores, etc.

Sæculares enim magistratus hic intolligere Apostolum patet, quia his solvuntur tribula et vectigalia, quæ hisce potestatibus solvi jubet ipse, vers. 7. Ita S. Basilius, *De Constitutione monast.,* cap. xxm.

Nota ex Clemente Alexandrino, lib. IV *Strom.,* Dn„fr-ct S. Augustino *in Psal.* cxvin, conc. 31 : Initio ì .t tré Ecclcsiæ, puta tempore Cbrlsli ct Pauli, rumor oij.iuLt erat, per Evangelium politias humanas, regna Lxküü. d rcSpublicas seculares everti, uti jam fit ab luerelicispræ tendenlibus libertatem Evangeli! : unde contrarium docent cl studiose inculcant Christus, cum solvit didrachma, et cum jussit Cæsari reddi ea quæ Cæsaris sunt, cl Apostoli, idque ne in odium traheretur Christiana religio, et ne Christiani abuterentur libertate fidei ad omnem malitiam.

Secta 'i' ,'p[. i ino- l Uf' v' , ¡X i ' i'.ndia- e i‹t- [udi, Ortus est hic rumor ex secta Judæ et Galilæorum, de qua *Actor,* iv, in fine, qui pro libertate sua tuenda omne dominium Cæsaris et vectigal, etiam morte proposita abnuebant, do quo Josephus, lib. XV111 *Antig.,* i. Quæ secta diu inter Judæos viguit, adeoque Christus ct Apostoli in ejus suspicionem vocati sunt, quia origine erant Galihei, et rerum novarum præconcs. líos Galilæos secuti sunt Judæi omnes, ct do facto Romanis rebellarunt, quod dicerent populum Dei liberum non debere subjici et servire infidelibus Romanis; Idcoqnea Tito excisi sunt. Hinc etiam eadem calumnia in Christianos, qui origine erant et habebantur Judæi, derivata est : unde Apostoli, ut eam amoliantur, sæpc docent principibus dandum esse honorem et tribulum.

(t) Sequitur parænesis ad obsequium magistratibus quibusvis, etiam iniquis, prostandum. Quatn necessaria ruerit ista admonitio, discimus ex historia. Nam sub imperio Claudii et Neronis, innumeri fuerunt cives, quiturum Imperatorum dominationem exosi, imperium eorum detrectare, rosque novas moliri conarentur. Indo factum est, nt Caligula morte violenta, Claudius veneno, el Nero dumque non feliciori fato, de medio tollerentur. El jam antea Judæi, Romæ commorantes, ob tumultum concitatum sub imperio Claudii, cx urbe erant ejecti.

Quare octo argumentis probat hic Apostolus, Ocv› «r- principibus ct magistratibus deberi obedientiam. : j*

Primum est hoc versu : Quia hæc est ordinatio ur Dei et præceptum divinum. dicatu

Secundum, vers. 4 : Quia ministri sunt Del, Dei vices gerunt : iis ergo qua Dei vicariis reverentia u. et obedientia præstrtnda est. 'ia«*

Tertium, versu cod.: Quia gl .dium portant, ut inobedientes plectant. Tertium.

Quartum, vers. 5 : Quia eis parendum est prop- Quvrtum ter conscientiam : hæc enim peccati fiet rea, si inobediens eis sis.

Quintum, vers. Î : Quia Deus iis, qui eis resis- Quintum, tunt, minatur damnationem. S. Augustinus in illud *Psalmi* cxvin, A *verbis tufs formidavit cor meum :* « Habuerunt, ait, principes sua verba : Occido, proscribo, in exilium mitto. Sed hæc non possunt comparari huic : Hic potest corpus et animam mittere in gehennam; ob id a verbis tuis formidavit cor meum. » Jam verbum et præccptum Dei est, ut sub piena damnationis obediomus magistratibus, etiam sreculanbus.

Sextum, vers. G: Quia hanc subjectionem et obe- Sextum, dientiam indicant tributa, quæ subditi pendunt magistralibus : his enim tributis testantur cl profitentur se eis esse subjectos.

Septimum, vers. 8 : Quia charitas Christiana hoc s. ; b exigit, nimirum, ut omnes quemque pro suo u-u gradu ct modo diligamus : pares nt pares amando, superiores ut superiores reverendo cisque obediendo.

Octavum, vers. 13 ct 14: Quia lex Christiana Ocuma arcta est, vetat contestationes ct libidines, præcipit omnem disciplinam et sanctimoniam, ut induamur Dominum Jesum Christum. Multo ergo ntagis præcipit obedire magistratui ct legi civili, quæ civilem honestatem tantum ct communem reipublicœ pacem et concordiam spectat. Hanc enim tuendam esse, ideoque magistratibus obediendum esso, dictat lex natura) et jus Gentium.

His rationibus probat Apostolus et Evangelium ct Christianismum regna et magistratus non evertere, sed firmare et stabilire : quia nil regna et principes ita confirmat, ac subditorum bona, Christianaet sancta vita. Adeo,ut etiam nunc prin- Chriuh. cipes Japones el Indi Gentiles ament Christianos,ct “ suis copiam faciant baptismi et christianismi suscipiondi; quia subditos Christianos, magis quam tib r -»- Ethnicos, faciles ct obsequentes, regnaque sua per cos mugis firmali, pacari ct florere experiuntur.

Nox EST EXIN POTESTAS NISI A DEO, — *q. d.* Prilicipatus et magistratus non a diabolo, ncc a solo homine, sed a Deo ej'usquo divina ordinatione et dispositione conditi et instituti sunt : eis ergo obediendum est.

PctttUj ninhrif j r y u Nota *primo :* Potestas sæcularis est a Deo mediate, *quia* natura et recta ratio, quæ a Deo est, l *dfcte*et* hominibus persuasit præficere reipublicæ magistratus, a quibus regantur. Potestas vero Ecclesiastica immediate est a Deo instituta, quia Christus ipse Petrum et Apostolos Ecclesiæ præfccit.

Nrrcni t i Hnt Cbtirtü- Nota *secundo* : Nero, Diocletianus, Domitianus similes, qui legitime creati sunt Imperatores, licet tyrannice imperarint, tyranni tamen non fuerunt, sed veri Imperatores, ideoque potestatem a Deo acceperunt, cui proinde omnes, etiam Christiani, in conscientia parere debebant : quanquam ipsi hac potestate contra Christianos, cos persequendo et occidendo, abusi sunt.

n. Au- T¿híX i' pro- i timpe- Pulchre S. Augustinus, lib. V *Dc Civit.,* cap. xxi: * N°n tribuamus, inquit, dandi regni atque imperii potestatem,nisi Deo vero, qui dat felicitatem in regno cadorum solis piis, regnum vero terrenum et piis et impiis, sicut ei placet, cui nihil injuste placet.» Et infra: a Qui dedit, inquit, Mario, ipso et Cæsari; qui Augusto, ipse et Neroni; qui Vespasiano vel patri vel filio suavissimis Imperatoribus, ipse ct Domitiano crudelissimo : et ne per singulos ire neccsse sit, qui Constantino Christiano, ipse Apostate Juliano. »

Cor g 'u. itori p> i- -Ai a uiutóiüü Qrs ALTE)! SUNT, A ÜEO ORDINATA! SINT. — Ita legunt Biblia Romana, Græca et Syrus. Græce ergo t í tofo 6km ponitur pro irò SwG. Dicit itaque Apostolus hic primo, quod potestates etiam Genlilium, quæ sunt et cxislunt, a Deo institute et ordinate sint, ad hoc scilicet, ut homines a inl ,is Pacatis retraherent, ct ut omnes justitiam pacemque colerent, ncc se more piscium devorarent. *Secundo*, asserit hasce potestates carere ataxia, et esse apto ordine inter se distributas ct subordínalas a Deo, vel sub Dec : utrumque enim significat Græcum tori eidi. *Terito,* affirmat hunc earum ordinem non tantum institutum, sed et præccptum sancitumque esse a Deo, ita ut illi resistere aut contraire non liceat. Græcum enim TiTa^tuvflu, id est ordinate, constitute, decrete, non tantum ordinem, sed ct constitutionem, decretum ct praeceptum, illudque stabile et firmum significat.

Qr iuo fcbpu . Nvi tn &KÜM. pæ crg0 potestates non sunt ordinate eo modo, (IU0 condita ct ordinata a Deo sunt natura ct ordines rerum naturalium, v. g., appetitus ctsocielates leonum, luporum, ursorum, cum quibus hominibus sæpe bellandum est : sed eo modo, quo leges et sanctiones ordinate sunt, quibus resistere non licet : est enim magistratus lex quæ- Tlva *mcta; sicut c converso lex est inaghlratus quidem silens ct mulus. Aut eo modo, quo dux ordinat suos milites : hic enim non simplicem eis ordinem ponit, sed cuique suum locum et munus injungit, in quo firmus ad mortem usque consistere debet, a quo nemo nisi hostis cum depellere audeat. Pari enim modo Deus potestates lias ordinans et subordinaos, cuique suum munus injungit, cui nemo, nisi hostis Dei haberi velit, resistere audeat ; ita ut earum toçi; et ordo sit 3tara;t;, id est ordinatio, constitutio et sanctio quædam firma ct inviolabilis, cui omnes auscultare ct obedire debeant. Unde idipsum explicans Apostolus subdit :

2. Qui AUTEM RESISTUNT, IPSI SIBI DAMNATIONEM acquirunt. — *Damnationem,* tum ab ipsa potestate temporariam, tum a Deo æternam in inferno. Ha S. Chrysostomus, Theophylactus, CEcumenius. Hinc patet mortale esse peccatum resistere potesfati civili. Ita S. Augustinus, *epist.* 50, Ambrosius, Bernardus, lib. *De Præcept. ct dispensatione.* Vers.1. Paxii reibtlt j4 1 u

3. Nam principes non sunt timori (0Òx liai çrf&ç , *non sunt timor ct terror)* boni operis, sed mali. — Loquitur Paulus de timore supplicii, non reverentia», quem vulgus nictum reverentialem vocat. Hunc enim habent boni, non mali. Vers.3.

Vis non timere potestatem? Bonum fac, et habebis laudem ex illa. — Tum quia punitio malorum quam facit magistratus, laus est bonorum; tum quia idem magistratus bonos laudat et praemiat. Pulchre S. Gregorius Nazianzenus, *orat.* 17: « Cum Christo imperium geris, cum Christo munus hoc administras : ab illo gladium accepisti, non tam ut eo utaris quam ut mineris, ac terreas: quare tibi videndum est, ut illum tanquam donarium quoddam, purum et integrum ei qui dedit serves. »

4. Dei minister est tibi in bonum, — ut ad bona, lege, laudibus et præmiis te provocet, et adversus impios et violentos te tueatur. Vers.4.

Si malum fecebis, time : non enim sine causa gladium pobtat. — *Gladius* enim significat niagislratum habere potestatem vite et necis. Hac de causa iis qui habent merum imperium gladius nudus præfcrtur, ct Romani Consules lictoros cum fascibus virgarum ct securibus ante se ducebant. Ghdiw u,

Dei enim minister est, vindex in iram, — scilicet ad iram, hoc est supplicium sumendum d° malefactoribus. Ad hoc enim institutus est magistratus , ut pacem publicam conservet, et vite communis honestatem ct societatem tueatur; ideoque cos qui cam perturbant, plectit. Metonymicc hic tra significat pœnam, quia pœna est effectus iræ et vindicte.

5. Ideo necessitale (aliqui legunt, *necessitati)* SUBDITI ESTOTE, — 7. d. IdCO I1CCCSSC CSt , ideo oportet vos subdi potestati. Ita Syrus et Græci, scilicet tum propter iram, vindictam et gladium, quem gerit et minatur; tum propter obligationem et ordinationem divinam, quæ etiam cicnliam ad hanc subjectionem obstringit ; unde sequitur; vrn.s. c„r“ («uti 5uKb'nï cons-^jx"

fION SOLUM PROPTER IRAM, SED ETIAM PROPTER conscientiam.— *Conscientiam* non aliorum, quos scandalo offendis, uti aliqui recentiorcs explicant ; non etiam propter conscientiam beneficiorum, quæ a magistratibus pacem communem tuentibus recipis, et ob quæ tributa prestas, ut exponunt Græci : sed proprie propter tuam conscientiam, ne scilicet ea fiat rca inobedientiœ coram Deo, Dei enim minister est magistratus, ut præcessit. Unde conscientia dictat, ci quasi Dei ministro obediendum esse, ct consequenter in Deum peccare illum, qui ci non obedit.

Oawu ^l'Xrn0 Cotibus huruiu.

Nota ex hoc loco contra Gcrsonem, leges Ecclesiaslæas› et contra Aluminum, leges civiles, etiam Gentilium, impiorum cl infidelium principum, secluso quoque scandalo, obligare in conscientia sul) pCCca(0 mortali, si res gravis gravi obligatione vel interminatione præcipiatur ab cis. Apostolus enim loquitur de legibus Imperatorum Romanorum, qui tum erani infideles.

Ven. 6. Eitribu-«gibus ¡rniitur, obeditn-thilsdfr bn wb ligitnr.

6. Ideo enim et tributa pilestatis. — Est novum argumentum a signo, quo probat Paulus magistralibus esse obediendum, c/. d. Tributum, quod vos, o fideles, datis et præstatis regibus cl principibus, signum est tum vestræ subjectionis, tum illorum potestatis, ministerii, oneris, pervigüisque laboris.

Ministri Dei sunt, in hoc ipsum servientes, — toti scilicet in hoc ipsum incumbentes. Græcum enim quod S. Augustinus, lib. IV *Dc Doctrina Christiana,* cap. xxix, vertit, *perseverantes,* significat continuam, diligentem ct intensam curam, ut Dei loco bonis sint in tutelam, malis in ultionem, utque sibi subditos a mulis retrahant, et ad virtutes promoveant.

Notent hic principes, tributis quasi mercede se ali ct conduci a república, ut illi serviant illamque defendant.

Vere. 7. QnM tributurn? Quid reo iis*!?

7. Reddite omnibus debita : cui tributum (debetis), tributum (reddite) ; cui vectigal (debetis), vectigal (reddite). — *Tributum,* græce , est tributum vel census facultatum ct personarum. Unde et latino *tributum* dicitur a tribuendo, vel contribuendo. *Vectigal,* græce tDxç, est id quod pr0 mercibus importatis vel exportatis penditur. Ra ex Strabono Budæus. Unde latine *vectigal* a vehendo dicitur, quia solvitur cx his quæ advehuntur vel evehuntur, ad securitatem ct restaurationem viarum, pontium, aggerum, etc.

Cui timorem (debetis, illi reddite) timorem, — <l est reverentiam, et inde consequentem obedientiam. Ita S. Chrysostomus cl Theophylaclus. Est mctalepsis. Sic alibi sæpe dicitur : a Timete Dominum, » id est *reveremini Dominum.*

lm,i.

8. Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis — *q. d.* Mature debita vestra exsolvite, staimi debitis omnibus vos liberate, excepto debito charitatis, quo nunquam exsolvi potestis, tum erga pares, tum erga Superiores et parentes, quos diligere semper debetis, eos honorando et obediendo. Hoc enim debitum semper manet, ut nunquam illi ita solvendo silis, quin semper ulterius debitum restet. Ita S. Chrysostomus, Augustinus et Fulgentius, serrn. *De Charitate.* Audi S. Augustinum, epist. 62 *ad Cadestinum :* «Sem-uun*. per, inquit, debeo charitatem, quæ sola etiam reddita detinet debitorem. » Et rursum : « Mutuam charitatcm libens reddo gaudensque recipio; quam recipio, adhuc repeto; quam reddo, adhuc debeo. » Nihil ergo hic habent Anabaplistæ et Trinitari!, ut ex hoc loco apud Christianos aboleant magistratus et judices ac judicia, qui- Ltrlorazfl bus civilia justitiæ debita repetantur. Chantas ^5 enim ct debitum charitatis dictat, ante omnia!‡ solvendum esse debitum justitiæ, si quod sit, uti jam explicui ; nam alioqui hic versus everteret omnes versus precedentes, quibus civilem potestatem, judices et judicia sanxit et confirmavit Apostolus.

Qui enim diligit proximum, legem implevit. — « Legem, » scilicet eam quæ proximum spectat, quam subdit Apostolus, dicens : « Diliges proximum tuum, sicut teipsum. p

Nota : Pro « proximum, » hic græce est r?» <n- : id est *alterum*. Lege ergo charitatis diligendus est omnis alter homo, sive amicus sit, sive inimicus; sive domesticus, sive peregrinus; sive fidelis, sive infidelis. Id ita esse palet ex eo, quod rem cujusvis barbari et pagani furari, occidere, concupiscere, sit contra legem charitatis secundæ tabulas, quæ proximum et hominum socialem vitam spectat. Hunc genuinum esse hujus Joci sensum patet ex ratione quam subjicit Apostolus, dum ait :

9. Nam: non adulterabis, non occides, non fu- Ver K* **RABERIS, NON FALSUM TESTIMONIUM DICES, NON CONCUPISCES; ET SI QUOD EST ALIUD MANDATUM, IN ROC** verbo instauratur : Diliges proximum tuum sicut teipsum.— Vides, ut hic recenseat tantum precepta secundæ tabulæ quæ proximum spectant, iliaque omnia in uno dilectionis proximi precepto concludi asseveret. Cum ergo exinde inferendum relinquit, quod « qui diligit proximum, legem implevit, » non dubium est ipsum eaindem legem . nimirum secundæ tabulæ tantum, quæ proximum spectat, intelligere : de eadem enim lege loquitur in consequente, de qua locutus est in antecedente.

Stcundu tamen S. Augustinus, lib. Vili *De Trinit.,* cap. vin , sic explicat : a Qui diligit proxi- ® mum, legem implevit; » legem, scilicet omnem tam primro, (piam secundæ tabulæ. Et ratio est, qn¡ proquia dilectio proximi includit et presupponi dilectionem Dei, ut sui causam et fontem. Proxi- 0 mus enim diligendus est propter Deum; proximus ergo vera charitate diligi nequit, nisi simul, imo prius, diligatur Deus. Inde S. Joannes so nex per singulas collectas hoc solum predicabat: « Filioli, diligite invicem;» rogatus causam, respondit : < Quia præceplum Domini est ; et &i

solum hoc fiat, sufilril. » Testis est S. Hieronymus, in cap. n *qiist. ad Galat.*

c *f* Pulchra circuli *et* centri similitudine idipsum l ""declarat B. Dorotheas, toni. IH *Biblioth. SS. Pa-* “ , *T trim, doctrina* 6, in fino : Circulus, inquit, est ‹I ta- mundus, centrum cst Deus, linea? a ciroumfe- *Tkl- rcntiaad centrum ductæ* significant hominis va- , *rías affectiones,* actiones ct amores; sicut ergo 4dd* cir- *lirwc, quo* ma^is a circumferentia distant, ma- ll f‘ cisque accedunt ad centrum, co sibi invicem , in.-gis appropinquant adeoque tandem in centro coeunt : ita amor noster quo magis a came cl mundo avellitur, magisque ad Deum accedit, co ungis et ad proximum accedit, tandeinque in Deo ipso coit ct unitur. « Quo enim magis, inquit, a Dei dilectione recedimus, eo magis et a proximi amore distamus : quantum vero Dei charilatiadhaeremus, (autumet proximi; quantumque proximo, tantum et Deo conjungimur.»

i¡ fi Preclare quoquo S. Augustinus, tractatu 7 th et f»c *qìiit.* I S. *Joannis:* n Semel, inquit, breve præ- qudnj. tj]jj præcjpitup ; Diligo , ct fac quod vis, sive taceas, dilectione taceas; sive clames, clilectione clames; sive emendes, dilectione emendes; sive parcas, dilectione parcas: radix sit intus dilectionis, non potest dc ista radice nisi bonum existerez Idem, lib. l *ile Dod. Christ.,* xxii : a Cum autem, ait. Tolocorde, tota anima, tota mente, nullam vite nostra* partem reliquit, quæ vacare debeat, ct quasi locum dare, quasi alia re velit fruì; sed quidquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapia/ur, quo totius dilectionis impetus currit : quisquis ergo recte proximum diligit, hoc cum eo debet agere, ut etiam ipse toto cordo, tola anima, tota mente diligat Deum. Sic enim eum diligens sicut seipsum, totam dilectionem sui ct illius referi in illam dilectionem Dei, quæ nullum a sc rivulum duci extra se patitur, cujus derivatione minuatur. »

Et si quod est aliud mandatum. — a Aliud ; » videlicet secund® tabui® tangens proximum ; omittit hic Paulus primum mandatum secund® tabulo*, scilicet: *Honora patrem d matrem;* idque facit, quia de honore parentibus, puta Superioribus, quos ut parentes colere debemus, debito, hactenus tractavit.

In hoc verbo instauratur. — S. Augustinus, *epist.* 29, legit, *recapitulaturt* id est summalim comprehenditur, hoc enim est Græcum uGt xi, ad caput, od summam, ad compendium revocatur. Et hoc forte voluit Ambrosius vertens, «*msvminalvr :* idem intelligit noster Interpres, durn vertit, *instauratur.* Sic enim *Ephes,* i, 10, idem verbum Græcum vertit, dicitque omnia instaurari in Christo, tam ea quæ iu cœlis, quam qn«* in terris sunt; quia nimirum omnia lune ad Christum, quasi ad caput suum revocata sunt. Quamquam Salmerón putat nostrum Interpretem hic in Cr-w» legisse tnixnxûrxt, id est instauratur, renovator. • Merito, inquit lerlulUduus, Ub. \ *Conha Alarcion.,* cap. xiv, totam Creatoris disciplinam principali præccplo ejus conclusit : Diliges proximum tanquam te. »

Diliges proximum tuum sicut teipsum. — Citat Apostolus *Levit,* six, 18, ubi habetur : « Diliges amicum tuum sicut teipsum. » Ex quo loco Ju- J»!’* dœi a contrario sensu colligebant cl inferebant : "'u ergo inimici odio habendi sunt, uti refert Christus *Matth.* V, 43. Verum illa collectio omnino est in- blbeQdu valida : nec cnim consequentia valet, nec antece- ^aor/ dens est verum, prout ipsi iplelligebant. Nam amicus non significat hic benevolum nobis, sed omnem proximum. Id patet ex Septuaginta, qui rc/ 77>.r.<5Úv, id est proximum, vertunt; et ex Chaidæo, qui vertit, yon *chabrack,* id est socium tuum. Sic et Hebræum jn *rea,* non tantum ami- nu[nu cum proprie dictum significat, sed et per metaphoram Hebræis usitatam, transfertur ad eum pmiimaj qui nobisciim quavis ratione conjunctus est, sive ¿x He’ quocurn nobis quidpiam intercedit negotii. Talis autem est omnis homo; nam ut minimum omnis homo cuivis alteri communi creatione ct similitudine Dei amicus et conjunctus cst, uti et cornmuni ex primo parente origine, communi redemptione, communi Ecclesia et Sacramentis, communi gratia, charitate, ordinatione cl cursu ad vitam æternam. Ita Augustinus, Hieronymus et Theophylactus in *Malth.* v, 43. Nam dilectionem jpimicorum præceptam esse Judæis, patet *Rpodj* jpcijj, 4,

Unde hic S. Paulus, vers. 8, ut dixi, hoc Levitici præceptum vertit græce, ròirt^v, *diliges alterum.* Quanquam Salmeron valde probabiliter pro faxv putet legendum esse ít xx^n. Ita cnim habent llcbræa, Septuaginta et Chaldæus, uti jam ostendi.

Nota : Præceptum hoc, « Dijiges proximum tuum sicut teipsum, n explicatur per duo, *primo,* per affirmativum, *Malth.* vu : «Quæcumque vultis ul faciant vobis homines, ct vos facite illis. » *Secundo,* per negativum, *Tob.* iv, IG : « Quod ab alio oderis fieri libi, vide ne tu aliquando alteri facias, »

Unde palet, tò *sicut* non significare œqualitatcm O'úi n- dilectionis (nam onlinala chiu-itate magis se di- (' ligere debet homo, quam proximum), sed similitudinem et formam, *q. d.* Ea officia charitatis exhibe proximo, ct eo modo, qu® ct quomodo tibi exhibes et exhiberi cupis, maxime ut ex charitate eum diligas sincero amore amiciti®, non coneupiscenliie, ut scilicet velis proximo bonum hom^tum, utile delectabile, non quia hoc tibi, sed quia hoc illi bonum est ct commodum ; sicut hæc eadem bona tibi cupis, non propter alienum, sed propter tuum bonum et commodum. Ita Cajetanus. Sic accipitur tq *sicut, Deut.* xvjii, 15; *Joan.* **XVII, 21** ; *Malach.* **in, 4.**

10. Dilectio proximi malum non operatur, — io. imo inulta bona operatur, præsertim ea quæ jam ! dicta sunt vers. 8 et deinceps : implet enim to-

ab p*o- tam legem, cl servat politiam convictumque hu-
nt'd- manum, atque proximo bona quæ potest procu-
rat. Est miosis.

q„ iodo Plenitudo ergo 'legis est dilectio. — « Plcni-
i -.ni.»- tudo, » hoc c t consummatio; Syrus, *adimpletio, tj. d.* Ex dictis vers. 8 et deinceps patet, quod
‹ *ityo* totalis adimpletio et plena observatio legis est di-
lectio, ct quod is qui diligit proximum, leges
omnes quæ proximum tangunt, quæque n › ad
«i- emndem rite ordinant, adimplet. Sic el qui Deum
p-.iiUo. diligit, implet pneccpta prim® tabula*, qu» Deum
concernunt. Sicut ergo odium et charitatis defec-
tus totius legis est dissolutio ; ita e contrario
charitas cst principium , ct causa efficiens el im-
perans, ut cæleræ omnes leges impleantur. E‘t
argumentum a proportione : Si dilectio proximi
implet legem spectantem proximum, ergo dilectio
simpliciter implet legem ; ita ut sine ea lex om-
nino impleri non possit, cum ea vero et per eam
omnino impleatur, uti sæpe ex hoc aliisque locis
docet et asserit S. Augustinus.

Sîcnoii. *Secundo,* Toletus : a plenitudo,» inquit, id est finis et scopus, a legis est dilectio : » tota lex intendit nos ducere ad charitatem.

Tutu. *Tertio,* « plenitudo legis cst dilectio,» quia charitas impellit hominem ut perfecte legem adimpleat; qui cnim charitate caret, imperfecte legem implet, et sæpe ab ea deficit ct aberrat. Unde S. Augustinus, in *Sentent.,* num. 223 : « Plenitudo, ait, legis est charitas, quia per charitatem lex impletur, non per timorem, hi tantum enim fiunt mandata justitiæ, in quantum adjuvat spiritus grati®. »

Quarto, «plenitudo legis est dilectio, » quia qui cx charitate implet legem, meritum habet ; qui ea caret, caret ct merito ct mercede. Hæ expositiones veræ sunt et morales; sed prima quam dedi, litteralis est, genuina ct cx mente Apostoli.

: t Ef,0 Ex hoc loco nota, legem non impleri sola fide,
' crc('cn°' sc^ prælcr fidem requiri charitatis
l 'c* opera, ut hic se explicat Aposlolus ; ait enim : «Plenitudo legis est,» non fides, sed «dilectio.» Huic Paulinas sententi® consentit Aristoteles, lib. Vili *Ethic.,* ct post eum Tullius, lib. *Dc Amicitia :*
; -.iqni- « Amicitia, inquit, continet civitates, et si homines
" – sint amici, non est opus justitia : si vero sint justi
‹ ïriuta egeni amicitia; ct quod est maximo justum, ad amicitiam pertinet. » Et hoc est quod ait S. Augustinus, Hb. *Dc Natura ct Grat.,*\n : «Charitas inchoata, inchoata justitia cst; charitasprovecta, provecta justitia cst; sed charitas do corde puro, conscientia bona, ct fide non ficta. » Idem, lib. XV *Dc Civit.,* cap. XXII, sic ait : « Definitio brevis et vera virtutis cst ordo amoris. Unde sponsa : Ordinavit, inquit, in mo charitatem. » Idem, lib. *De Moribus Eccles.,* cap. xi, vult omnem virtutem definiendam esse per charitatem, periodo ac Socrates ohm omnes virtutes definiebat per prudentiam. Sanclus quoque Chrysostomus ; «Charitas, inquit, est virtutum principium et fini»; ipsa cst radix, fundamentum ct fastigium. »

Hinc *primo,* erravit Marcion, dum ex hoc loco M»ri> contra vetus Testamentum ita argumentatus est : Lex vetus moralis omnino jam cessavit, quia «r-rti- charitas est plenitudo legis : ergo lex illa jam tur- non est necessaria. Erravit, inquam, nam charitas dicitur « legis plenitudo, » id est consummatio, compendium, et, ut Orígenes ait, *epiloaus :* sicut Ctarita» ergo cpdogus non tollit procedentes orationis t partes, qui potius easdem summalim compì cti- <p.i-pitur; ita cl chantas non tollit legem, sed includit. Est enim lex objectum charitatis, quia chantas inclinat hominem, ul legem, quasi regulam vite, tk>où. intueatur semper ct impleat; præcepta legis sunt ergo præcepla charitatis. Amor enim Dei dictat servanda esse præcepla primæ tabulæ, amor proximi præccpta secund®.

Secundo, ex hoc loco patet errare nostros No- kl”3 vantes, qui dicunt in hac vita legem non posse impleri. Apostolus enim non horiatur nos hic ad erwcitar legem implendam , quasi ad ideam aliquam Pia- nlrl Ionicam, vel futuram in culo, sed tanquam ad rem, quam pro infirmitate nostra in hac vita præstare possumus; nam omnimoda et plenissima legis impletio, ita ut ne vcnialiter quidem in legem unquam pecces, non hic praecipitur, sed in futuro. Ita Concilium Tridentinum, sess. vi, can. 18.

11. Et noe (scilicet quod jam dixi, præstemus) ‘U
SCIENTES TEMPI'S : QUIA HORA EST JAM NOS DE SOX.NO
surgere. — « Et hoc,» est emphasis, g. *d.* Reddito debita, diligite proximos, ut jam dixi (respicit enim hic Paulus ad vers. 8 et seq.), «et hoc scientes, » id est, idque cum sciamus, «tempus,» grtece xaujh, id est *opportunitatem,* quam nobis affert Evangelium, scilicet ad diligendum proximos, ad reddendum omnibus debita, ad implendam totam legem, jam adosse, et quia jam tempus est el hora do somno peccatorum surgendi. Utamur ergo hoc tempore et hac opportunitate, dum illam habemus ; brevi enim eam non habebimus. Nam, ut Poeta canit :

Fronte apilhta est, a tergo occasio ulva; Ocu4oni **enríen-**

ut postquam illa pertransiil, apprehendi et rovocari uon possit. <!««•

Quia hora est jam kos de soxno svrgere.— « Hora, n scilicet diei, *q. d.* Nox, cæcilas, ignorantia, dissimulatio, excusatio infidelitatis el peccatorum ante Christum transid. En tempus et opportunitas, scilicet hora diei gratile, fidei et logis Christi jam adest, qua sol ipse Christus radios et lumen fidei per orbem spargere incepit, tenebris errorum depulsis. Ego tempus est ut surgamus, Gneco iqtfOirxi, ut excitemur et expergiscarnur a somno peccatorum.

Moraliter bino infert S Chrysostomus, hom. 62 c-'-h». *ud Populum :* « Paratos igitur, inquit, nos esse el ll| ' xpeditos ad huic navigandum, et dicere oportet: s‘

ipirittu- Paratum cor mourn, Dens; in bello enim sumus in mundo : in circuitu impii ambulant, peccatores intendunt arcum. Recordemur, fratres,quod tempus breve est et judicium præ foribus est. Nox processit, expergiscamur jam a somniis; etenim jucunda sunt presentía, sed somniis nihilominus fallacia. Nemo debet dormire solem cernens. »

Exrtnpta VI i 1D“ US. El infra vigiliam hanc exemplo militis, piscatoris, agricolte et pastoris perurget, dicens : a Opus est vigilantia, dilecti ; nam ct miles dormit, non in lecto, sed humi; piscator non dormiens piscatur, stans aliquando peragit noctem ; agricola vigilat, ne domini vinea lædatur; et pastor sub dio stans noctem consummat, gregem custodiens, sicut Jacob dicebat : Æslu urebar et gelu, et somnus fugiebat ab oculis meis. Et quæ ipsius vigiliæ ratio? ne ulla ovis a fera voraretur. Si vero tanta dc irrationali pecude cura, qualem esse decet dc rationali anima sollicitudinem gerentis? Propter hanc Jacob operarius lapidem ad caput sibi posuit dormiens, ut facilius evigilaret ; unde scalam vidit ad coelos usque pertingentem. Nos esse vult Dominus paratos, proptereaque posuit incertum exitum nostrum, ut continue vigilemus et pugnemus. »

Pulchre quoque S. Augustinus a quo hanc vigiliam, qua a somno hoc evigilemus, petere debeamus, explicat in illud *Psal.* 1xii, *Deus, Deus meus, ad te dc luce vigilo:* a Quid est, inquit; vigilare? utique non dormire; quid est dormire? Est somnus animæ ct est somnus corporis; somnum corporis omnes debemus habere, alias deficit homo, u Et infra : « Illud autem cavere debemus, ne ipsa anima nostra dormiat ; malus enim est anima* somnus. Somnus animæ est oblivisci Deum suum. Quæcumque anima oblita fuerit Deum suum, dormivit. Vita enim vestra et mores vestri vigilare debent in Christo, ut sentiant alii Pagani dormientes, et ad sonum vigiliarum vestrarum excitentur ct ipsi, excutiant somnum, et incipiant in Christo vobiscum dicere : Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo. » De hac hora vide dicta I *Corinth.* vn, 29, *et Ephes,* v, IS.

k » *a cx-t ms

¿connu animz «ICUljCD- diu.

Nunc enim (in die et luce Evangelii) propior est (et præsens) mostra salus (justitia cl gloria), quam cum credidimus ,— id est, quam fuerit ante Christi adventum, cum sola fide absentem Christum ct gratiam ac salutem futuram crederemus et speraremus. Hunc esse sensum patet ex sequent, et precedent.

Vbi nota : Loquitur hic generatim et confuse Apostolus de iis quæ Christum processerunt. Unde quœdam hic intexit, qua* Judæis, alia quæ Gentibus magis conveniant. Judæis convenit tò credidimus; soli enim Judæi fere credebant et sperabant Messiam venturum. Gentibus autem magis convenit vj nox. precessit, scilicet nox paganismi, idololatriae et omnium vitiorum : quanquam Judæis sua quoque fuerit nox ignoranti®, cœreinoniarurn, juda^mi (qui quasi velamen fuit legis nov®) errorum ct traditionum Pharîsaicarum (uti ostendit Christus *Matth.* v), ac donique vitiorum ct peccatorum, a quibus liberari non potuerunt nisi oriento sole, puta Christo Domino, qui noctem hanc dispulit et illuminavit omnes sedentes in tenebris et in umbra mortis. (M mi runT

Aliter hunc locum explicat S. Chrysostomus, *q. d,* Paulus : Quo magis retale, reque ac tide et meritis crescimus, eo propius fini et beatitudini reternæ accedimus nunc, quam cum credere incepimus. Quid enim est aliud vita nostra, quam cursus ct pernix cursus ad mortem, ct per mortem ad immortalitatem? Curramus ergo, fratres nostri, pernici cursu ad metam hanc: grandis enim nobis restat via, ct tempus currendi breve est.

12. Nox præcessit. — S. Cyprianus, lib. *De Zelo* Vm. a *et Livore,* et Syrus vertunt, *transivit,* ctS. Hieronymus *in Matth.* xxvi, legit, *præteriit.* Græeum Varie a. proprie significat *processit,* ut legit S. Au- J; gustinus, *epist.* 80, ct ita explicat S. Chrysostomus et Thcophylactus. Origcnis Interpres, *homil.* 35, vertit, *promovit,* id est progressa est, ad finem tendit, ac ferine jam preteriit. Sed eodem redeunt hæc omnia, et se invicem illustrant. Jam sensus CSfie potest : ¿B

Priino, nox hujus vitæ id est processit et ad finem tendit, quia appropinquat dies, scilicet judicii ct resurrectionis : ejus ergo metu ct spe vivamus honeste, ita Athanasius in *Quœstion. ad Antioch.,* Quæst. XC ; S. Chrysostomus hic; S. Augustinus, epist. 80 *ad Ilesych.,* et S. Basilius in cap. Ain *Isaiœ*.

Secundo, S. Gregorius, lib. XXIX *Moral.,* cap. n : Nox, Nox, inquit, est tempus ante Christum , dies est **'£• dies resurrectionis, aurora media est tempus ut/ .l Evangelii : hrec dici vicinior est, quam nox : ergo te«pw nobis vicinior est salus et dies, quam iis qui fuerunt ante Christum.

Tertio, Anselmus et Orígenes : Nox, inquiunt, est hæc vita; dies est vita post mortem, quæ cuique co est vicinior, quo magis in dies mors appropinquat.

Quarto et optime , nox est tempus ante Chris- Quid optum, plenum tenebris infidelitatis ct peccatorum; dies est tempus præsens Evangelii, quo sol Chris- ci diem tus lucis sure, id est grati® et fidei suæ, radios toto orbe diffudit, *q. d.* Presento jam Christo, ct ar‘ luce Evangelii, nox peccatorum abiit; dies gratile, juslitiæ ct salutis adest: ergo in hoc die opera tenebrarum abjicere, atque honeste ambulare cl christianc vivere debemus. Ita S. Cyprianus, lib. De Ze/o *ct Livore;* Ambrosius, *in Psal.* xlv; S. Augustinus ct Thcodorctus hic.

Abjiciamus opera tenebrarum, — puta peccata, quæ tenebras qurerunt, lucemque Dei ct hominum fugiunt; nam, ut ait Pocla :

> Nox cl amor, vinumque nihil moderabile suadent : illa pudore carel; Liber amorque, metu.

Peccata uaebrii imicu

Et Joô XXIV, 15 : u Oculus adulteri observat cali-

gincm, dicens: Non me videbit oculus, et operiet vultum suum : perfodit in tenebris domus, sicut in die condixerant sibi, et ignoraverunt lucem. Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis; et sic in tenebris quasi in luce ambulant. »

Cita «- «luci»? Induamur atina lucís. — « Arma lucis » sunt opera fidei, gratiæ el virtutum, quibus voluti armis contra bostes tres, mundum, carnem, dæmonem, bello tam offensivo, quam defensivo depugnamus. Monet ergo tacite hic Paulus vitam Christianam esse militiam, illique contra hostes jam dictos hæc lucis arma suggerit. *Secundo,* Græci subinde id est *arma,* latius capiunt. Unde et Homerus «w>£wOxt, id est *armari,* capit pro lÚTfiníütoflxt, id est *instrui, apparari.* Hic ergo fexa, id est *arma,* sunt habitus, vestitus, apparatus, quo homines in die et luce se tegunt ct ornant, *q. d.* Paulus : Dies Evangelii nobis illuxit ; ergo par est ut armis lucis* id est habitu ct vestitu qui lucem et diem decet, induamur. Unde sequitur :

v»n.ia. 13. Sicut in die, — quo solliciti sunt homines honesti de tegenda nuditate, el cultu ac corporis habitu honesto ct decenti, non autem noctu, cum a nemine conspiciuntur.

Honeste, — *composite, decor*;

Ambulemus, — conversemur, ut omnis noster incessus, motus, gestus, sermo, actio talis sit, qualem decet esse in die et luce Evangelii, in qua spectaculum facti sumus mundo, angelis et hominibus.

Non in comessationibus et ebrietatibus. — Comessationes sunt convivia, quæ non honestatis, sed gulæ causa fiunt.

jr.!» ». I fi II ' du: ct a <]iubn» l¿ífor' Nota : Chamos idolum fuit Moab, cui Salomon fanum œdificavit, HI *Ileg.* xi, 7. Inde deducunt Græcum kûucî, qui deus fuit temulentiæ, scilicet Bacchus apud Philostratum. Unde xu^hv, significat *lascivire.* Inde Latinum comessari, el corate-dia- Nam ab ebrietate, ait Athenæus, lib. H Dc *Canis Sapicntum,* comœdia atque tragoedia invent® suiti in Icario, urbe Attica;, idque ipsius vindemiæ tempore. Unde et Trygcedia ab initio fuit appellala. Forte Chamos, ut notai Sluckius, lib. I *Conviva!.,* cap. x, a Syro-Chaldæo D03 *camas,* id est occultare, latitare, deducitur, ut per Chamos intclligatur Bacchus vuxtûuç , sive cui noctu sacra faciebant per comessationes, ct consequentes ctTrœncs libidines, testo Plut&rcho et Pausania.

Atque huc alludit Apostolus, dum ait : « Non in comessatiouibus ct ebrietatibus (quæ noctu agitantur), sed sicul in die honeste ambulemus.» Unde ct xu¡í.áC«v dicebantur, qui coronali ct bene poli in alienum convivium irruebant, non sine tibicine. Hinc xw¡«i quoque vocantur saltationes, et, ut Syrus vertit, cantiones lascivæ. Hæc ergo omnia vel significat, vel importat xüjw;, sive commessatio.

Non in cubilibus. — Hoc est, non in fornicalionibus, quæ fiunt in cubilibus ct fornicibus: est metonymia.

Et impudicitiis. — Id est, aliis fœdioribns spociebus libidinis. Græctim enim *vA-pta.* est lascivia, id est petulantior libido.

Hæc verba diremerunt litem et luctam castitàtis ct libidinis in Augustino. « Ego, inquit ipse lib. Vili *Conf.,* cap. ult., sub quadam fici arbore stravi me nescio quomodo, ct dimisi habenas lacrymis, ct proruperunt flumina oculorum meorum, acccptabilc sacrificium tuum. Et non qui- dem his verbis, sed in hac sententia mulla tibi: Et tu, Domine, usquequo? Usquequo ceris in finem? Ne memor fueris iniquitatum nostrarum antiquarum. Sentiebam enim me ab eis teneri, ct jactabam voces miserabiles : Quamdiu, quamdiu, cras et cras? Quare non modo? quare non hac hora finis turpitudinis mete. » Audiant hæc juvenes, qui cum suis concupiscentiis luctantur, audiant et imitentur. « Dicebam hæc, et flebam amarissima contritione cordis mei. Et ecce audio vocem de vicina domo cum cantu dicentis, et crebro repetentis quasi pueri an puellæ, nescio : Tolle, lege; tolle, lege, etc. Audieram de Antonio, s. quod ex Evangelica lectione, cui forte supervenerat, admonitus fuerit, tanquam sibi diceretur quod legebatur : Vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus, ct habebis thesaurum in cœlis, et veni, sequere me ; cl tali oraculo confestim ad te esso conversum. Itaque redii ad cum locum, ubi sedebat Alipius; ibi enim posueram codicem Apostoli, cum inde surrexeram. Arripui, aperui et legi in silentio capitulum, quo primum conjecti sunt oculi mei : Non in comessationibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudicitiis, non in contentione cl remulatione, sed induite D. Jesum Christum, ct carnis providentiam ne feceritis in concupiscentiis. Nec ultra volui legere, nec opus erat. » En subitam Augustini mutationem, a Slatini quippe cum fine hujusce sententi®, quasi luce securitatis infusa cordi meo, omnes dubitationis tenebrai diffugerunt, etc. Dirupisti, Domine, vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Quam suave mihi subito factum est, carere suavitatibus ougarum ! Et quas amittere metus fuerat , jam dimittere gaudium erat; ejiciebas enim eas a me, vera luet sumina suavitas, ejiciebas et intrabas pro eis omni voluptate dulcior. »

Ha vt- D- dixi* iras-' Aot»-^a'

Vide quam facilem et jucundam per gratiam Christi expertus sit Augustinus castitatem et delibatum, quem prius ut difficillimum horrebat, imo impossibilem reputabat. Idem sensit et expertus est S. Cyprianus, lib. II, *epist.* 2, et Lactantius, lib. Ill *Inslit.,* cap. xvi. Vali! ergo Luthere, qui doces concubitum homini tam necessarium esse, quam cibum. Idem hodie non unus, sed mulla cœlibum millia experiuntur, qui Dei gratiam invocantes eique collaborantes, tam suavem quam felicem ct sanctam in virginitate et cælibatu vitam degunt.

Luttai Tesla“ ru»oiup- u

Nos rx coxtextioxe et æmllatioxe. — Contentio est concertatio pro gloria et honore, cui semper conjuncta est æniulatio, id est invidia boni alieni. Ecce hæc sunt tria capitalia vitia Christiano cavenda, scilicet gula, libido, rixa ct invidia, de quibus vide D. Augustinum, epúL 64.

V«»i4. S*0 rsoimiM Doiiixlm Jesvm Chrbtgm, — ut scilicet Jesus, id est Jesu spiritus, gratia, virtus, vita, in vobis eluceant. Vide *Can.* 37. Induimini ergo et ornate vos Christi virtutibus, maxime ut ex

¦' i m» fsterna vita et professione, quasi veste agnoscant
, «m» omnes, vos esso servos Christi. Ita S. Chrysoslo-
'* mus. 1M hebraísmos : llebrœi enim Clb *labas,* id
Ch:i-üj- f-t indui dicunt aliquem pudore, decoro, salute,
bJ- justitia, maledictione, id est bis repleri, copiose decorari, vel dedecorari. Indumentum ergo significat copiam undique circumfusam. Cyrillus, lib, IX *in Genes.,* censet Paulum hic alludere ad illud *Isaiæ lsi :* « Gaudens gaudebo in Domino, et cxtdUbit anima mea in Deo meo ; quia induit me vestimentis salutis, ct indumento justitia? circumdedit me. » Vel, ut Septuaginta vertunt : « Induit me vestimentum salutis, et tunicam hetiliæ. n Vel, ut alii vertunt : « Induit mihi vestimentum Jesntn, d id est induit mihi Jesum, tanquain vestimentum, et lanquam tunicam kelilite.

Pulchre S. Rasilius in *Psal.* xliv, explicans illud, « Omnis gloria filiæ regis ab intus, in fimbriis aureis, circumdata varietate:Induite, inquit, Dominum Jesum, non secundum exteriorem homi-

nem, sed mens nostra Dei memoria circumamicialur. Puto enim spiritalem pertexi tunc vestem, cum operatio comes attexitur verbo doctrinae. Sicut enim pallium tegendo corpori tunc pertexitur, dum subtegmen innectitur stamini : sic ubi verbum primas in ordiendo obtinuerit, si mox actiones verbo consentanea? attexantur, luuc exornandæ animæ decentissimus, et plurimum habens honestatis amicius confici possit : animæ, inquam, secundum virtutem et verbo et opere suam absolventi vitam, n q. d. Sicut textor subtegmen intexit stamini, ita doctor Christianus vitam congruentem intexat suæ doctrina? : itaque pertexet sibi vestem Christi, qua undique tegatur el ornetur.

a ,i. ... Nola: Verbum induimini multa innuit : nam
‹ rp/iflR *pruno,* Chrirtuin induere est Christi virtutes in so
t ' /r- ? exprimere, idque copioso ct perfecte.

Swwuio : Christum induit, ait L). Thomas, qui
«■ i- Christum imitatur, quia sicut homo continetur
. ' vestimento, et sub (ÿus colore videtur : ita in eo
5- qui Christum imitatur, solus Christus ejusque indumenti color, id csl sanctitas, apparet. Unde S. Chrysoslomus : a Induere, ait, Christum, est undique in nobis per sanctimoniam et inansuetudintm Christum conspicuum esse. Homo enim indutus id esse videtur, quod indutus est : appareat itaque in nobis Christus, n Christianus ergo quasi viva imago, viva forma, vivus habitus Christi sit oportet, imo sit alter quasi Christus, ut in ejus vita, gestu, habitu ct moribus omnes sc Christum videro putent. Sane quot sunt Christiani, tot deberent esso et Christi. Cogita qualis ct quanta fuerit in singulis dictis et factis Christi modestia, temperantia; circumspectio, chantas, patientia, gratia; quanta morum suavitas, gravitas ct decor: hæc induo, hæc moribus exprimo, et Christum indues, Christum exprimes, Christuseris.

Tertio, sicut vestes lotum corpus contegunt, ita Tertim
Christi virtutes ad omnes nostras actiones pertingere, casque ornare et formaro debent, ut Christum in omni opere et sermone referamus et exprimamus.

Quarto, cum jubemur Christum induero, mone- Qautoj,
murhocipso veterem hominem exuere, Cotes. 111,9.

Quinto, uti vestis pretiosa corpus non tantum Qdaiw.
tegit, sed ct ornat : ita Christi virtutes animam exornant.

Sexto, qui vestes induit, carum pondus non Sutos;
sentit, uti sentit qui cas involutas in sarcina gestat : ita qui Christum habet non involutum in speculatione, sed explicatum in actiono et imitatione, non sentit virtutum Christi difficultatem.

Moraliter vide S. Chrysostomum, quomodo chrhiw
Christus quoad omnia, tam interna quam externa sit plenitudo nostra, undique nos vestibus ornans, coronans. Est enim Christus noster vir, nostra via, sponsus, potus, cibus, vita, sacerdos, preceptor, pater, frater, hieres, domus, hospes, amicus noster; ut ei merito dicamus : « Amor meus, Jesus meus, ct omnia. »

Et **CARNIS CURAM NE FECERITIS IN DESIDERIIS, — ad explenda desideria, et, ut Græce est,** id est *cupiditates,* scilicet intemperantes ct iinmodicas carnis; quia, ut aiebat Philosophus ille : « Nimia carnis et corporis cura, magna animi et virtutis est incuria. » Undo ct alter dicebat : « Ad majora natus sum, quam ut me corporis mei mancipium efficiam, n Vide S. Gregorium, lib. VI *Moral.,* cap. XL. Nam alioqui moderatam curam carnis, id est corporis, laudat Apostolus, *Ephes.* v, 29, dicens : « Nemo unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit el fovet eam. » Efficaciter S. Bernardus, *De Comers, ad Cleric.,* cap. xiii : « Unde, inquit, hæc tanta pusillanimitas cl abjectio tam miserabilis, ut egregia creatura capax ©terna beatitudinis ct glori© magni Dei, utpote cujus sit inspiratione condita, similitudine insignita, cruore redempta, fide dotata, spiritu adoptata, miseram non erubescat sub putredine hac corporeorum sensuum gerere servitutem? Merito plane no eos quidem apprehendere potest, quæ talem deserens sponsum, tales sequitur amatores; merito siliquas esuriit ct non accepit, qui porcos pascere maluit, quam paternis epulis saliari. Insanus siquidem labor, pascere sterilem quæ non parit, et viduæ benefacere nolle; omittere curam cordis, et curam camis agere in desiderio; impinguare ct fovere cadaver putridum, quod paulo post vermium esca futurum nullatenus dubitatur. » Im noh. r)r' ; /n* ¦ ‹b.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Docet, eos qui sunt in fide firmiores delere cos qw infirmi sunt fovere, quodque ner hi, nec illi se invicem judicare debeant, si illi cibis lege veteri vetitis v's a dur, hi iisdem abstineant ; sed unusquisque, *inquit,* in suo sensu obundet. *Nam omnes eumdem halemus Dominum, cui vivimus et morimur, quique solus omnium judex est.*

Secundo, vers. 13, *docet firmiores, quod, etsi jam nullus cibus sit immundus, nemo tamen quidqunm edere debeat, quo proximus scandalizetur.*

Tertio, vers. 22, docet infirmos, ne quidquam comedant, aut agant contra suam conscientiam.

1. Infirmum autem in fide assumite, non in disceptationibus cogitationum. 2. Alius enim credit se manducare omnia : qui autem infirmus est, olus manducet. 3. Is, qui manducat, non manducantem non spernat; et qui non manducat, manducantem non judicet : Deus enim illum assumpsit. 4. Tu quis es, qui judicas alienum servum? Domino suo stat, aut cadit; stabit autem : potens est enim Deus statuere illum. 5. Nam alius judicat diem inter diem ; alius autem judicat omnem diem : unusquisque in suo sensu abundet. 6. Qui sapii diern, Domino sapit. Et qui manducat, Domino manducat : gratias enim agit Deo. Et qui non manducat, Domino non manducat, et gratias agit Deo. 7. Nemo enim nostrum sibi vivit, et nemo sibi moritur. 8. Sive enim vivimus, Domino vivimus; sive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus. 9. In hoc enim Christus mortuus est el resurrexit, ut ct mortuorum et vivorum dominetur. 10. Tu autem quid judicas fratrem tuum? aut tu quare spernis fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Christi. 11. Scriptum est enim : Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu ; el omnis lingua confitebitur Deo. 12. Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo. 13. Non ergo amplius invicem judicemus : sed hoc judicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum. 14. Scio, et confido in Domino Jesu, quia nihil commune per ipsum, nisi ei qui existimat quid commune esse, illi commune esi. 15. Si enim propter cibum frater tuus contristatur, jam non secundum charitatem ambulas. Noli cibo luo illum perdere, pro quo Christus mortuus est. 1G. Non ergo blasphemetur bonum nostrum. 17. Non esi enim regnum Dei esca, el potus : sed justitia, et pax, et gaudium in Spiritu Sancto. 18. Qui enim in hoc servii Deo, placet Deo, et probatus est hominibus. 19. Itaque quæ pacis sunt, sectemur; et quæ aedificationis sunt, in invicem custodiamus. 20. Noli propter escam destruere opus Dei. Omnia quidem sunt munda : sed malum est homini, qui per offendiculum manducat. 21. Bonum est non manducare carnem, et non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur. 22. Tu fidem habes? penes temetipsum habe coram Deo : Beatus qui non judicat semelipsum in eo, quod probat. 23. Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est, quia non ex fide. Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est.

r 1. Infirmum in fide assumite, — id est *fovete.* Sic sirpe in *Psalm,* dicitur : « Dominus suscepit, vel assumpsit mo , ct Dominus est susceptor meus;» *susceptor,* id csl adjutor, fautor et protector meus.

Nota : Judæi aliqui conversi ad Christum putabant secundum legem veterem adhuc abstinendum esse cibis lege velitis et idolothytis, id est *infirmi* cibis, qui idolis fuerunt oblati. Hos a infirmos» ' iul,ir vocat Apostolus; errabant enim, idque vel quia conxim* nondum erant in fide satis instructi, vel certe m quia ab antiqua gentilitia persuasione do idolis

cl i« » !o1hytis, quae i sacris el quid numinis habentibus, aut a judaica observantia et consuetudine flppre avocari poterant : unde et alios contra eam facientes damnabant.

CrnxfTso 7 t. «Gc»- v* ut. dit.

Alii vero in fide Christiana perfecti et plene edocti contrarium tenebant, ct intrepide faciebant, maxime Gentiles, qui Judæis et Judaicæ abstinenti® libertatem Evangelicam opponebant. hi contra Judæos sæpe altercabantur dc hac abstinentia, deque esu libero; atque comedendo quoslibet cibos, etiam lege Mosaica vetitos, Judæos scandalizabant : Judæi contraeos judicabant ct damnabant, quasi qui inique contra legem agerent, et cum idolis adhuc communionem haberent. Utrosque hoc cap. corripit Apostolus, et hoc quidem versu perfectiores monet ne infirmos abjiciant, sed assumant ct foveant, ac veritatem libr.rtatcmque Christianam edoceant, ita S. Augustinus hio, et Clemens Alexandrinus, lib. II *Pædag.*, cap. i, et S. Basilius in Beg. *brecior.*, reg. 64.

Tdliinr Atticam M Jn •• *n.* » m- iui *Jft (Jem* GfokA*

Succidit ergo hoc cap. Apostolus causam practicam dissidii Judæorum ct Gentium, puta differentiam in abstinentia et observantiis Judaicis: neufi initio epistola ct deinceps succidit ejusflissí(,íi causam quasi speculativam, puta differentiam in causa et modo justificationis, docens nos non ex lege, sed ex fide Christi justificari. Itaque sicuti ab hoc Judæorum cf Gentium dissidio et dissidii succisione cœpit hanc epistolam , ita et in eodem camdem terminat ; hac enim de causa, ct hoc scopo ac fine scripsit hanc epistolam.

t*Jo cua-

Et quamvis in epistolis non sit ncccsse, imo non possit sæpe, unum caput alteri connecti, eo quod more epistolico res plane diversas ct disparatas tractent; tamen possunt hæcpræcedcnlibus ita connecti, *q. d.* Paulus : Inculcavi vobis , o Romani, cap. xn et xm, dilectionem proximorum , utque omnes induamini Jcsum Christum; sed id ita a vobis prœstari volo, ut tamen infirmos in fide et charitato Christi, qui Chrislum necdum plene induerunt, non aspernemini; sed eadem charilale eosdem assumatis, toleretis, foveatis, doceatis et curetis (1).

Cgoîj - tfo b»ja OpitM cnm id ter*<' 0- Ubuj.

bON IN DISCEPTATIONIBUS COGITATIONUM , — id est, *opinionum, q. d.* Assumite infirmos, verum non ita „ ut cum ipsis contendatis ct disceptetis utri bene sentiant aut male, vos scilicet, an illi. Undo clarius Græca, jj.t. u; JwOx-pajjLwK, vertis, *non* tn *altercationibus disputationum.*

Lt. Î. Alius enim credit se manducare omnia. — *q. d.* Alius putat licere :esci omnibus quasi mundis, eo quod in lege Evangelica nihil legaliter sil immundum. Tc enim *credit* non significat fidem, sed opinionem, sive crcdiilitntóin, uti dlcain versu ultimo. z

Qui INFIRMUS EST, OLÜS MANDUCET. — Ila legunt Biblia Romana ; sed Græci, Chrysostomus, Theodoretus, OEcumenius et S. Augustinus legunt, *olus manducat*. Jam varii varium hic dant sensum. otiti

Primo, Orígenes sic explicat : « Qui infirmus est, olus manducet,» id est, doctrinam facilem cl communem quæ datur infirmis, sequatur. car», <püd m, wfi* plidlumj Priflutv prim ,,

Secundo, S. Chrysostomus : « Qui infirmus est, proprie olus tantum manducet, » prætextu abstinentiæ, ne, si carnem comedat ct suilla casu apposita abstineat, deprehendatur ex legis observantia abstinere esseque Judæus et judaizare. po4t¿v i>-cuh.

Tertio, S. Augustinus : a Qui infirmus est, olus tantum manducet, » no, si carne vescatur, forte ex errore idolothytis, quibus scrupulose abstinendum putat, cum vesci contingat. Sic fere ct Anselmos. Tertii,

Quarto, Ambrosius : a Qui infirmus est, olus manducet, » quia, inquit, erant tunc aliqui, qui putabant omni carne abstinendum esse Christianis. OwU

Quinto, Tolctus sic explicat, *q. d.* Aliqui sunt qui, etiamsi nullos alios cibos habeant prætcr olera quibus vesci liceat, iis eligunt potius quam carne lege vetita, aut idolis immolata vesci. Qoíqu.

Verum optime ct planissime, Percrius per *olus* hic accipit herbas, cl quidquid veteri lego edi non velatur quasi immundum. Hoc enim infirmus judaizans comedat licet. Peculiariter *olus* nominat Apostolus, quia nil herbarum velitum erat Judæis, cum multi pisces et aves, ac bestiæ vetita essent. In olere ergo infirmis nil erat periculi, nil scrupuli ; *q. d.* Judæus qui infirmus est in fide et libertate Evangelica, piilatque cibis lege veteri vetitis adhuc abstinendum esse, ille iis abstineat, et olera aliaque lege permissa comedat (2). Extari opUou* Oha berbiu* p

3. Is qui manducat (quidlibet, puta Gentilis), NON MANDUCANTEM (CUTIOS cibos lege VetitOS, puta Judœum) non spernat : et qui non manducat (Judæus), manducantem (Gentilem) non judicet ,— non damnet quasi legis transgressorem, vel gulæ addictum. Ven.3.

Deus enim illum assumpsit , — *q. d.* Deus illum ad fidem et gratiam Evangelii vocavit, per charismata etiam sensibilia, quæ visibiliter tunc in baptismo dabantur, qualia crant donum linguarum, prophetiæ, etc. *q. d.* Quis ergo eum judicet ct damnet, (piem Deus probavit cl advocavit? Probat hic Apostolus cavendum esse judicium temerarium, neminemque debere proximum suum judicare, quatuor rationibus: *Prima* est hoc vers., quia Dominus proximum sibi in servum assumpsit; servus autem domino suo stat aut cadit; riuwM celar •ruludr

(i) h. l. non est assensus qui præbetur doctrina*, «d et persuado de eo, quid liceat, quid non ? et *fidei* objectum uon <unl dogmata, fed officia do agendo. Alii fln*TDcornuati» vertunt, ne in *ipnuj sentcnhani curiose tfiqu 'utis , •evtre*

(2) Ex Josepho constat Ilomæ isto tempore Judæos tinsse, qui pietatis causa nonnisi frugibus vescerentur, ct abstinerent a carnibus ct vino, ne scii, vel nesciente! inciderent in ea quæ idolis sacrificabantur. Omnis enii» tuuc uninolatilia caro in macello venundabatur.

ntìoni- non ergo ad to perlinet de eo judicare. *Secunda* est vers. 5, quia in rebus adiaphoris servanda est
s ' .lì. régula hæc : *a* Unusquisque in suo sensu abun-
1 t.i. det. » *Tcrtia* est vers. G, quia tam qui manducat, quam qui non manducat, Domino id facit, Domino enim morimur ct vivimus; ergo neuter cul-
ti ru pandus, sed uterque laudandus est. *Quarta* est vers. 10 , quia unus omnium est judex Christus Dominus ; non ergo nostrum est invicem judicare Si enim hoc facimus, Christo judicium suum praeripimus.

4. Tu QUIS ES QUI JCDICAS ALIEXÜM SERVUM ? — Alloquitur Apostolus non manducantem « qui judicat, » id est damnat, manducantem cibos lege interdictos. Palet ex verbis præced. et seqq. Tò enim *judicat* refert ad non manducantem. Jubet ergo, ut non manducans Judæus manducantem Gentilem non judicet, sed Dei, cujus servus est, judicio cumdem relinquat. Unde subdit :

start Domixo suo stat, aut cadit. — *q. d.* Sive male,
tisnrpi- s¡ve bene faciat manducando, id ad domini sui,
A[do puta ad Dei honorem vel injuriam perlinet. Ita
bpcoib- aliqui. *Secundo* ct genuine : « Domino suo stat, aut cadit, » hoc est, apud dominum suum causa
á/d ni- cadet,et condemnabitur; vel stabit, id est obsol-
eti- velur, *q. d.* Dei interest, et illius est judicium, cujus homo est servus, ipse videat et judicet an comedendo quidlibet bene vel male agat; tua nil interest : tu ergo eum noli judicare, sed Dei judicio cum relinque; agit enim Apostolus de vitando judicio temerario, et ad nos non pertinente.

Duplex STABIT AUTEM : POTENS EST ENIM I)EUS STATUERE
hnjaiio- (IXUM< — <z. p¡e timeas, o Judæe infirme, Gcn-
i'íuiu». tiles, si vescantur idolothytis et cibis lege velitis, facile ad gcnlilismum reversuros : vicissim, o Gentilis, no timeas Judæo, si legem servet et cibis lege velitis abstineat, cum ad judaismum reversurum ; quia si in judaismum vel gentilismum cadit, non tibi, sed Domino Deo, cujus servus est, cadit : verum meliora spero, scilicet quod non cadet, sed stabit in tide cl sanctitate, cum ejus Dominus, puta Deus, potens sit cum statuere et stabilire. Ne ergo scrupulose aliquem judices aut damnes.

Staio- Secundo ct aptius : « Stabit, » id est absolvetur, et non cadet causa in judicio Domini sui, quia scilicet falsum crimen violalæ legis illi manducanti infirmus imponit ; nec enim manducans violavit legem, utpote quam scit abolitam. Potens est enim Deus illum slalucrc, id est absolvere, et do facio illum absolvet. Hoc enim per miosin significat tò *potens est,* uti dixi cap. xi, vers. 23.

Vrn. 5. 5. Nam alius judicat diem inter DIEM , ALIUS
G'* 1 AUTEM JUDICAT OMNEM DIEM. — Vocula *nam*
dirm in- dat causam , nec est causalis hoc loco, sed dis-
ifr</te i? linctiva : græce enim est*™, id est *quidem.*
rrknacx' Jam varii varium hic dant sensum. *Primo,* Ori-
I «no. gencs> chrysostomus, Thcodorctus, Ambrosius, Anselmus, sic explicant, *q. d.* Alius diebus interpositis jejunat, alius cunctis diebus et uterque recte agit. Sed nulli erant illo tempore ita infirmi, qui ex lege putarent omni die esse jejunandum.

Secundo, Thcodorctus et Theophylactus sic explicant, *q. d.* Aliqui tantum certa die abstinent suilla ct alia immunda came, aliqui vero omni dic iisdem abstinent ; sed prius hoc non est verisimile , cum lex suillam et similia velaret omni die ct absolute.

Tertio, Augustinus hic in propositionibus sic explicat : Alius,scilicet homo , cum judicet presentía, a judical inter diem et diem, » quia proximum, quem hodie judicat malum, cras invenit et judicat esse bonuiç et correctum, vel contra. *q. d.* Homo in dies judicium mutat ; «alius autem, id est Deus, omnem diem judicat, > quia non tantum qualis quisque sit hodie, sed etiam qualis omni die futurus sit, præscit ct cognoscit; ac proinde neminem, etiam improbum, judicare debemus : quia qualis futurus sit, ignoramus. Hic sensus subtilior et allior est ; verum non est ad mentem ct propositum Apostoli : Apostolus enim dc variis variorum hominum , non autem de diversis Dei ct hominum judiciis agit.

Quarto,S. Hieronymus, lib. II *Contra Jovinian.,ci.* Salmerón hunc dant sensum : « Alius, » scilicet *Judæus,* judicat diem alium præ alio esse festum et sanctiorem ex legis praescripto, v. g. sabbatum, neomeniam, diem expiationis; alius autem, scilicet *Gentilis,* putat ct judicat omnem diem esse æqnalem, æque festum et sanctum. Hæc expositio valde verisimilis est. Verum quia Apostolus in præced. cl seq. non agit de festis, sed tantum de delectu ciborum , hinc melius accipias hic dies, non festos, sed jejunii ct abstinentiae. *q J.

Quod ut intelligas , nota : Duplex abstinentia ciborum Judæis fuit precepto, *una* perpetua, ut scilicet semper abstinerent suilla, leporina et imp^u omni animali quod ungulam non dividit aut non ruminat, *Levit,* xi.

Secunda temporaria, qua certis diebus jejunabant, vel quibusdam cibis abstinebant, ut in paschatc abstinebant fermento, in diebus quibus votum habebant nazaræatus, abstinebant vino, aceto, uvis, *iXum.* 6. Dicit ergo Apostolus de hac secunda abstinentia. Judæus in fide Christi adhuc infirmus, uno die secundum prescriptum legis veteris certis cibis abstinet, aliis diebus non abstinet ; Gentilis vero judicat omnem diem esse æqnalem, ct omni die indifferenter quovis cibo vescitur, fruens libertate Evangelii : et ulerquo benefacit. Est hebraismus : Hebræi enim verbum simplex sumunt pro compositis, quibus carent : sic hic xptvw, id est *judico,* sumitur pro íixxpívo, id est *discerno,* sicut vers. 13 sumitur pro xxrx-xp-vw, id est *damno, condemno.* Sensus ergo est, *q.d.* Alius judicat, id est, discernit et separat diem unum ul sanctum et abstinenliæ dicatum, ab alio quasi minus sancto, nec abstinenliæ dicalo; alius vero judicat omnes dies esse æque sanctos, quibus vel vesci, vel jejuparo liceat pro cujusquo libilo.

Noti, Apostolum tantum loqui de festis et je-
lu' b7 juniis Judaicis, ut fatetur Melanchlhon, Bu rrus ct
f-Mu «t Beza, idque patet ex proceda et quia tum nondum
pj ::.u erant Sanctorum festa, vel jejunia Christianis ab
Jo'i'xi», Eccjesja ¡n(hcta d instituta. Unde malo contra ea
C rutia-torquent *lurc Novantes.* Sano si ea al) Ecclesia
sll- tunc instituta ac pnecepfa fuissent, utique abso-
lute ea servari jussisset Apostolus, uti alias simi-
lia Apostolorum decretajussitservari, Act.xvi, 4.

Unusquisque is sio sessu abundet.— Pro *abundet,* græce est nXrçcçtflirto ; Budæus, Erasmus et alii vertunt, *plene pa suasus sit,* plenam habeat probationem et certitudinem. Noster interpres passim magis proprie et fideliter ad verbum, ut bene probat Ribera in cap. vi *Ilebr.,* vers. II, ver-
tit, *plenus sit,* plenitudinem habeat, expleat,
nXrx- abundet. Græcum enim wXrftçejM» non dedu-
citur *a~i*› «O wiriftì, id est *plenus,* et ?‹■›?£*, id est *comperire, deprehendere,* ut vult Erasinus; nam
fniScrt. çwfiv per (I) scribitur, «Xtpoççpd» per o micron :
l sed «0 nXxjr; et çif'e, id est *plenum ferre, pio-*
a'turr' nitudinem habere. Sic a «pifie» deducitur ct compo-
nitur tap^tfii», id est *fructum ferre;* xipxTcçspiiv, id est cornua *ferre;* fii£Xic?epiw, id est *librum ferre;* îifvtfGfû v, id est *laurum ferre;* iufcçifiw, id est *donum ferre;* et multa similia. Pari ergo modo srXrfOfCftirtai idem est quod plenum esse, vel (active) explere, abundare; et skr.fo^fix idem est quod *plenitudo.*

Hæc prima ct genuina verbi hujus est significatio : *indo tamen* Græci hoc verbum intellectui et actui mentis attribuentes, sumunt pro plena persuasione, fide, certitudine ; quia intellectus, rationis ac judicii plenitudo est plena ejus per-
vii «to- suasio : sicut cnim crumena impletur pecunia,
® ' i Û el appetitus expletur cibo, ita intellcc-
f i' . mtus capacitas et cognoscendi aviditas impletur
!•' h c- probatione tali, quæ plenam intellectui fidem fa-
c,al inique rem persuadeat, itaque ejus veri desi-
io.nan- derium, quod scilicet habet ad cognoscendam
l ' ' veritatem, satiet et expleat : quasi irXr.f.y.fürtxt sit
<>rfx iriçi» 'J cs^ *plenam fidem* et persuasionem *afferre.*

Unusquisque ergo in suo sensu abundet, — hoc est, quisque suo judicio perfruatur, plene illud sequatur, quisque suum sensum abunde expleat;
r twut- hoc enim, ut dixi, proprie est Græcum «Xr.peçs-
I cia plenum esse, et Latinum *abundare*
' bc* m suo *sensu,* atque ita in rebus Indifferentibus
v i vulgo dicimus : « Quisque in suo sensu abundet,»
* ' P'id est, quisque suum judicium, suum sensum sequatur : in aliis cnim quæ indifferentia non
Q-.d -w sunt, hoc suadere ct facere non licet. Hunc esso
ç »»;■« sensum hujus loci patet ex vers, seq., ubi Apostolus tam manducantem, quam non manducan-
<a *j,i?* temlaudat. Lterqueenim suum sensum sequendo
l bene agit : nam uterquo Domino manducat, vel
l bolín inducat. Ha Basilius iu *Moral.,* regni. LIV, c ; i, ct Ambrosius : « Quisque, ait, suo consilio remittatur. »

Potest tamen *secundo,* cum Erasmo, Budino, s .nuli, Vatablo el aliis, Græcum -Xr.^cpiírtc» verti, *certus esto, q. d.* Paulus : Quisquo in sua mente certus esto, ct plene persuasus, scilicet, id quod facit manducando, vel non manducando, licitum esso ct Deo gratum. Undo Syrus : *Quisque,* inquit, *in scientia animæ sua confirmetur.* Sic quoquo accipi posset nostrum « abundet, » ut idem sit, quod plene et abundo certus sit, *q. d.* Quisquo abundo et plene certus sil, id quod agit bonum esso ac licitum; nil agat semiplena, id est fluctuanto et dubitante conscientia. Verum prior sensus, quem paulo ante attuli, est aptior ct signilicanlior.

Tertio, S. Augustinus sic exponit: « Quinque in suo sensu abundet, » hoc osi, quisque quantum humano intellectui concessum est, tantum audeat judicare; affiora quæ homines superant, non sapiat, non judicet.

Quarto, reccnliores aliqui sic explicant : « Quis- fluirti»
que in suo sensu,» id est sive hoc,sive illud sentiat, « abundet, » nimirum in charitato, ut scilicet cx charitato ad aliorum aedificationem id sentiat et faciat. Sed hæc non respondent Græco wXr.pofOflirtu.

Nota : Apostolum loqui do rebus indifferentibus, *q. d.* Quisque suum sequatur sensum, sivo ut omnibus cibis, si in fide perfectus sit, etiam immundis, ct vel semper, vel certo die per legem vetitis, vescatur, æque ut cibis in lego mundis et permissis; sivo ut iisdem, si infirmus in fide sit et scrupulosus, abstineat, vel ob reverentiam legis Mosi, vel ob ignorantiam inculpatam, qua putat illam adhuc obligare.

Unde nota *secundo :* Licet legales cæromoniæ, *lex* r»-
legisquo obligatio abrogata el mortua fuerit post
mortern Christi in Pentecoste, non tamen ill e m i'eato-
caircmoniæ et observantiæ legales slatim ubique, wst««
ct apud omnes fuere mortifere, sed tantum post sufficientem promulgationem , explicationem ct confirmationem Evangelii ct fidei Christianae. Poterant ergo illa) eo usquo servari, ob scandalum infirmorum et ad Synagogam cum honore sepeliendam, non autem tanquam necessaria ad .salutem, vel tanquam obligantia ex lege veteri, nisi id fieret cx ignorantia inculpata, quali multi tunc laborabant, etiam Apostoli, usque ad visionem saltum S. Petri, quæ narratur *Act.* x.

Nota *tertio :* Licet errarent hi Judæi, taineu in Errore»
hoc errore permitti cos hoc cap. vult Apostolus, ,
ob temporis immaturitatem, donec plenius in fide instruantur; ne, si slatim revocentur a con- •»»»«‹« suetis ritibus ct observationibus, turbati resiliant ' ' a fide, quia infirmi. Hinc Apostoli permiserunt piluua. Judicis servaro legem Mosi cum Evangelio ad ?*• tempus, tum ut cum honore legem, alias bonam ct sanctam, sensim commutarent in Evangelium; tum ut Judæos qui legi assueverant, facilius allicerent ad Christianismum.

Dices : Cur ergo Apostolus Galatas tam dure increpat cap. i, quod legem veterem servarent?

Respondeo: Quia Gaiatre Gentiles erant, non Judæi; unde assumpserant ipsi sacra aliena, scilicet Judaica, quasi necessaria nd salutem, quierat
Likrti- exploratus error, et recidendus Apostolo. Vide
h crK°q,1,l,n contra mentem Apostoli libertini hrec trahant nd libertatem fidei, ut cuique permittatur
fuutur. credere quod volet. Alii vero trahant hrec ad libertatem non jejunandi, non obediendi prreccptis Ecclesia.* : cum hrec prreccplasint, uti supponitur; Apostolus autem loquatur do rebus non prreceptis, sed Indifferentibus, uti jam ostendi.

Vtrt. e. G. Qui sapit diem, Domino sapit. — a Qui sapit,» hoc est, qui judicat ct discernit diem abstinenti® a die quo non est abstinendum. Est metalepsis.
Sapere Sapore enim discernimus cibos : hinc *sapere* hic
rn stef,bicat discernere, ct discernendo observare diem abstinenti® : qui ergo ita sapit et discernit diem abstinentiae (1), « Domino sapit, » hoc est ad Dei legislatoris obsequium id facit et discernit. Ila S. Clirysostomus. Græca addunt xali (at, ttn Kuptu cù çpcvti, *et qui non sapit,* aut *discernit diem, Domino non discernit*, 7. *d.* Sivo quis discernat diem, sive non, bene de eo existimandum est, et beno interpretandum (nisi contrarium constiterit), quod scilicet id facint ad honorem Dei: cujus signum est, quod gratias agat Deo. Unde explicando subdit Apostolus :

Et qui manducat (idolothyta ct cibos lege vetitos), Domino (ad Domini Dei honorem) manducat. Et qui non manducat (qui idolothytis et cibis lege vetitis abstinet), Domino non manducat, (id est, ad Domini honorem iis abstinet) : et gratias agit Deo, — non tam quia vetitis abstinet, quam quia lego concessis utitur.

Cnti,. Ubi nota, tò *non manducare* non esso puram
rniawUo negationem, sed mixtam habere affirmationem,
ia <ü atque ¡dem csse quod vesci cibo lego permisso,
t ii- rejecto vetito; dc hoc cnim gratias agit. Nota Ju-
yju Ju- dæos cx prisco patrum moro in cibi sumptione
iLrti. gratiarum actionem usurpasse : qua de re plura dicam I *Timoth.* iv, 4.

Ve.r.ï. 7. Nemo enim nostrum sibi vivit , et nemo sidi moritur. — *q. d.* Non ad nostrum usum ct commodum prrecipuo, sed ad Dei obsequium vivimus et morimur ; ille enim est dominus noslræ vitre ct mortis, in cujus usum et laudem omnia nostra, ac consequenter omnis tam abstinentia, quam manducatio nostra tendere debent : sicut servi omnia sua in dominorum suorum usum et commodum referre solent ct debent (2).

fin 8 8. Sive enim vivimus, Domino vivimus; sive morimur, Domino mouimir. Sivb ergo vivimus, sive morimur, Domimi sumus. — 7. *d.* Nos quasi servi, ad Dei quasi Domini creatoris ot redemptoris nostri honorem referimus nostram vitam, mortem et omnia : si omnia, ergo ct dierum ct ciborum observationem et discretionem, vel eorumdem indifferentiam et libertatem : ergo hæc non sunt peccata. Peccatum enim est contra honorem Domini, estque innbedientia contra Dominum, *q. d.* Totum, quod sumus, quod agimus, quod vivimin, quod morimur, est Christi Domini : ejus * Cl'12
enim servi sumus. Ad ejus ergo obsequium et p„ ,j'X
usum vita, mors et omnia nostra cedunt et ten- <j<uuiafc'
dant, coquo sponte quasi servi ejus referimus omnia : ipse enim est Dominus ct judex noster; ab eo judicandi sumus : non ergo invicem judicemus. Utrumque cnim Apostolum spectare, scilicet *primo,* in hoc ciborum delectu, vel abstinentia non esse peccatum, quia utrumque fit ad honorem Domini, cui vivimusct morimur, patet cx vers prreced. : *Domino,* inquit, *manducat,* vel *non manducat; gratias* enim *agit Deo.* Et *secundo,* in hoc delectu non debere fideles se invicem judicare, cum sint servi, sed totum judicium relinquere Christo Domino, patet ex vers. 10. Cl,'rb

Secundo, non male Anselmos sic exponit, 7. *d.* Domini gloriam vivendo ct moriendo quærimus, naa a *-
ut possideamur ab eo quasi servi, sive viventes, sive mortui simus. Hinc pro ejus gloria lubentes vitam et omnia impendimus, mortem et sanguinem profundimus : non ergo de cibis ciborumque libero delectu minute et anxio disputemus aut tricemur. Hic sensus consequitur ex priori, cumque perficit et complet. Unde etiam S. Chrysostomus: « Per hrec verba, inquit, ostendit Paulus, quod majorem nostri habeat curam Deus, quam nos ipsi, et quod vitam nostram divitias suas, et mortem damnum reslimet : non cnim nobis ipsis tantum morimur, sed et si morimur, Domino morimur : mortem vero hic eam, qure ex fide est, vocat. »

Tropologice Gregorius, hom. 22 *in Ezech.:* «Sibi, inquit, sancti nec vivunt, ncc moriuntur. Sibi non vivunt, quia per omno quod agunt, ad lucra spiritualia anhelant, atque orando, predicando, sanctis operibus insistendo, ccelestis putrire cives multiplicaro desiderant. Sibi minime moriuntur, quia in conspectu hominum Deum sua morte glorificant , ad quem pervenire etiam moriendo festinant. v

9. In noe enim Christos mortuis est, et resur- Ven. 9.
REXIT ; IT IT MORTUORUM ET VIVORUM DOMINETUR. —
Probat Apostolus id quod processit : « Sive vi- q(u
vimus, Domino vivimus; sive morimur, Domino morimur; » id est probat vivos ct mortuos osse j
Domini, sive Christum Dominum dominari vivis tur nvfc
ct mortuis. Probat, inquam, ex causa; hac enim 4^ ^
de causa est Christus mortuus el resurrexit, ut ex morte et resurrectione sua, dominium in vivos et mortuos, vel potius dominii hujus sui usum et exercitium adipisceretur, ulque omnibus dominaretur.

(1) Alii : Qui *sapit,* id est, studio fertur, huo est propensus, ul aliquem diem sanctiorem judicet aliis, is id judicat, huc fertur in honorem Domini, id est pio animo.

(2) Hic est sensus commatum 6-8 : Omnia vel levia et adi.iphora ad Deum referre Christianos decet, quasi rationem reddituros ante tribunal Christi judicis; omne cnim nostrum (quod exprimitur hic per vwerv cl inori) Deo subjacet : ita Ailloli.

Notandum est enim, non dicit : ut fiat dominus, scilicet, ut accipiat jus et potestatem dominandi ; sed n ut dominetur,» id est ut exerceat accept® potestatis et dominii usum. Nam Christus a primo

Cbri>tuj

t n d ¡ns,anl' stlæ incarnationis, ratione unionis hypostaticœ, fuit Dominus omnium : sed post mortem hujus dominii plenum exercitium accepit. Pari modo Christus potestatem judiciariam, æquc ac corporis gloriam, licet ratione unionis hypostasi «or- liem sibi debitam, patiendo et moriendo meruit, camiIuc merito sure humilitatis et mortis adeptus est post resurrectionem. Adde, meminisse Apostolum hic resurrectionis Christi, quia hæc exemplar est nostr® resurrectionis. Sicut enim Christus mortuus est ut dominetur mortuorum, ita resurrexit ut dominetur vivorum : ergo resurgemus in vitam œternam, ut Christus nobis vivis dominetur in œternum.

eítium d ;^n“ cimiü»

f i„!,- ‘ !«- t .. .t,

Veri. 10. 10. Tu QUID JUDICAS FRATREM TUUM? OMNES EXIMSTABIMUS AXTE TRIBUNAL CIIRISTI. — *q. d.* UnUS erit judex, scilicet Christus : ergo invicem non judicemus. Non enim sumus domini nostri, vel aliorum; sed omnes alien® sumus potestatis, omnes servi Christi, ac consequenter omnes ab eo judicandi, non autem judices aliorum constituti sumus. MoralitcrS. Chrysostomus: «Recordemur, inquit, perpetuo terribilis illius tribunalis, fluminis ignei, vinculorum insolubilium, profundarum tenebrarum, stridulorum dentium, venenosique vermis. »

v»r«. n. ti. Scriptum est enim (*Isaiæ* xlv, 2-4) : Vivo ego (juro per vitam meam), dicit Dominus, quoniam (quod) mihi flectetur OMXE GEXu (omnes gentes me colent ct adorabunt : est enim hoc loco prophetia de conversione omnium gentium ad Christum), ET OMNIS LINGUA CONFITEBITUR DEO. — *q. d.* Omnes homines me Christum hominem agnoscent pro Deo ct judice summo, laudahuntque meam clementiam vel justitiam, sed boni voluntarie, mali invite et coacte. Isaias habet : « Mihi jurabit omnis lingua. t› *Jurabit,* id est confitebitur. Esl en,m jusjurandum, vera ac aperta ejus Dei professio, quem ut testem et perjurii vindicem appellamus ; adeo ut aliquando synccdochice jusjurandum declaret universum Dei cultum, ct jurare in Deo, vel per Deum verum, idem sit quod Deum verum colere, ut palet Isaiœ xtx, 18; *Psal.* Lxii, vers. 12 : « Laudabuntur, inquit Psaltes, omnes qui jurant in eo, » id est omnes qui cum colunt.

Juran

v«ra. ii. 13. Hoc judicate (decernite, statuite) magis, ne PONATIS OFFENDICULUM FRATRI, VEL SCANDALUM.— Syrus hrec duo pro eodem accipit; sed Apostolus disjungitctdistinguit. «Offendiculum» ergo, gMce cst id in quod impingis, offendis, cadis et peccas. Unde irjwwjqjux, ait Budæus, est zri'euÆ, iJ est casus, offensio, peccatum. «Scandalum» vero est id in quod impingis, id est titubas, turbaris ct lentaris, sed non cadis, non corruis, non peccas.

o,f.- '‹ı

Nota : oxi.JxZcv a oxxu.Cc;, id est *obliquus,* Gr "Hs est lignum incurvum, sive obliquum, quo muscipula sustinetur, cui esca alligatur, ut mus eam * arrodens, muscipulam in se evertat. Hinc Theologi «scandalum » vocant id, quod alteri est occasio peccati et ruinre; uti hic est comedere idolothytha, vel cibos lege veteri vetitos, coram Judæis in fido Christi novellis, qui id putant esse illicitum. J

14. Scio F.T CONFIDO (« iinwuat , id est, ut C11TJ'- sostomus, *persuasus sum,* compertum habeo plenissime, vel fido, fidenter teneo et doceo, securus sum me non decipi) in Domino Jesu (a quo didici, et scio id quod dico et doceo) quia (quod) nihil commune per ipsum (q. *d.* Scio per Christum, id est per Christi legem et libertatem, nullam escam esse communem, id est immundam), nisi ei qui (per errorem vel conscientiam erroneam) existimat QUID COMMUNE ESSE, ILLI COMMUNE (id CSt immundum et vetitum) est. — Quia enim cibis apud Judæos per legem Mosaicam immundis Gentiles omnes promiscue ct communiter utebantur et vescebantur, itaque immunda hæc Judæorum Cicntilibus erant communia; hinc «commune» idem cst quod immundum; et *communicare,* sive commune facere, idem cst quod polluere et profanare, ut palet *Act.* x, 14, *Marc, vii,* 18. Vide Hier°nymum in xv *Matth.* ViM. Ii. J«Wi Gemitu Mui'airum "st immandtta*

Se'undo, Orígenes, Chrysostomus, Theophylactus et Syrus sic explicant, per *ipsum,* scilicet cibum, q. *d.* Nullus cibus per seipsum cst immundus. Ubi nota, cibum in sc mundum, fuisse immundum, quia erat lege vetitus : rudiores tamen putabant cibos prohiberi, quod in se immundi essent; sed errabant, quia ignorabant veram legis mentem et causam, scilicet significationem moralem et mysticam hujus abstinenti®, de qua dixi Levit, xi. Vide S. Augustinum, lib. VI *Conira Faust.,* vu.

Ver».». 13. Si enim (græce *tì Sï,sivero)* propter cibum FRATER TUUS CONTRISTATUR, JAM NON SECUNDUM CIIAritatem ambulas. — q. *d.* Si frater tuus existimat cibum esse communem et vitandum, ct tu tamen eum comedis, itaque fratrem contristas ct scandalizas, peccas contra charilatem : provocas enim illum, ut contra conscientiam cumdcin cibum comedat; vel ut hoc luo scandalo offensus, a te et tua fide, ac religione resiliat, ct redeat ad pristinum suum judaismum, vel gentilismum.

Noli cibo tuo illum perdere , pho quo Christus mortuus est. — Est hic accr stimulus et aculeus, quo Paulus pungit fideles, ut diligentissime caveant scandala, q. *d.* Christus dedit vitam pro fratre suo, tu pro eo da, aut potius relinquo cibum; Christus ei mortuo vitam sua morte restituit, tu hanc illi tua vili esca noli adimere, noli eum perdere.

ver».». 1G. Non ergo blasphemetur (a Gentilibus propter vcstrain discordiam et scandalum) bonum nostrum. — Ha legunt Biblia Romana ct Syrus ; sed

Græca legunt 6^, id est *vestrum*. Quieres qtiodnam sil hoc *bonum?* Respondet *primo*. Orígenes, est Christiana religio; *secundo,* Thcodoretus, est fides; *tertio,* Ambrosius, est doctrina Christi; *quarto,* Chrj'sostoinus, est spes futuri præmii, aut perfecta pietas; *quinto,* Anselmus, cst manducans bona ct licita. Hæc omnia eodem redeunt. Scilicet *bonum,* hoc est libertas ct fides Christiana, quam ut fideles per scandalum non objiciant blasphcmiæ Gentilium, monet ct urget hic Apostolus. Ita Anselmus et S. Thomas. Gentes enim scandalizabantur ct a christianismo avertebantur, cum videbant Christianos ita inter se contendere de cibis ct ciborum delectu.

Vas. 17. 17. Non est regnum Dei esca et potus; sed JUSTITIA, ET PAX, ET GAUDIUM IN SPIRITU SANCTO. — *q. d.* Pietas, fides ct charitas, quibus Deus regnat in nobis, non consistunt per se in certo cibo et potu, quasi hæc per se necessaria sint ad gratiam et beatitudinein assequendam, et per hæc grati fiamus Deo, cum sint per se adiaphora. Certusci- Dico, *per se,* quia cx obedientia possunt esse ¡« cessarla, uti patet in Adamo, cui esus ligni V indit- tiæ boni et mali vetitus fuit cl cætera concessa f«'ntes. sunt; ¡dem patet in jejuniis Ecclesiæ; cum enim rnapto hæc ab Ecclesia indicuntur, tunc tanquam obetteem- dienlirect temperanti® vel objecta, vel actus patii flunt. riunìjustitiam, pacem et gaudium Spiritus Sancti, in quibus proprie et per sc consistit regnum Dei jam dictum.

Ren»im Adde: non dicit Paulus, Regnum Dei non est abstinentia; sed, « Regnum Dei non est esca.» ituuitiir. Quod notent Novantes, qui ut pro suis escis pugnent, impugnant jejunia Ecclesiæ. Sic 1 Cor. cap. vin, vers. 8: « Esca, inquit, nos non commendat Deo. »

Nota: Apostolus hic et alibi « regnum Dei » vocat gratiam, per quam Deus regnat in nobis, quia peccata delentur, quaque Deo reconciliamur, vel gratiores efficimur, atque jus ad regnum et bcatitudinem œternam acquirimus: patet cx sequent. Gratia ergo dicitur « regnum Dei » inchoative, Prima, quia per gratiam incipit Deus regnare in nobis, t erritet quia gratia est inchoatio glori® ct regni cœvc Icslis, in quo Deus plene ct perfecte regnabit in cnum nobis. Est metonymia. Regnum enim hic idem l,<i- cst quod modus, ratio, forma regni ct regiminis Dei; hæc enim forma ct norma non est sita in esca ct potu, sed in justitia, pace et gaudio Spiritus Sancti.

Sacrario. Posset, *secundo,* alia metonymia « regnum » hic "j,"m Pr0 subditis qui reguntur, capi, ut « regnum Dei» Cbriith-vocet «psos Christianos ct sanctos, quos Deus ii“- regit ct gubernat: hi non sunt esca et potus, id est, non fiunt per escam ct potum, ut vox sunt sumatur non formaliter, sed causaliter pro *fiunt,* per metonymiam, *q. d.* Non proplerca reddimur sancti et boni Christiani, in quibus Deus regnet, quod cibis lege interdictis libere vescamur; sed justitia, paco et gaudio Spiritus Sancti reddimur sancti verique Christiani, et consequenter fimus regnum Dei.

Tertio, Anselmus proprie accipit regnnm cœlo- t^Io. rum, hoc sensu, *q. d.* In cœlo non erunt carnales deliciæ, non esca, non potus; sed justitia, pax ct gaudium. Verum hoc anagogicum est. oloru»

Moralitcr audi S. Bernardum, serm. 2 in hæc ipsa Apostoli verba: « Filii hominum, usquequo gravi corde*? quia corpore pingui; ut quid diligitis vanitatem et veritatem negligitis? Pinguedo carnis, deliciæ corporis, saturitas ventris, aut ante mortem vos deserent, aut vos in morte illas relinquetis. Quoniam (inquit sanctus) cum interierit, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria ejus. Sicut oves in inferno positi sunt, mors depascet cos. Quam bene sicut oves? quia detracto vellere mundialium divitiarum, dure presseque detonsi sempiternis nudi deputabuntur incendiis. Mors depascet eos, quia semper morientur ad vitam, ct semper vivent ad mortem. Ergo hic caro vermibus, illic anima ignibus deputatur, donec rursus infelici collegio colligati tormentis poenalibus socientur, qui socii fuerunt in vitiis. 0 delicate, qui deliciis et divitiis circumfusus atque confusus, confusionem exspectas et mortem; non est regnum Dei esca et potus, non purpuró ct byssus: quia dives ille utroque circumfluus, in puncto ad inferna descendit; sed justitia, et pax, ct gaudium in Spiritu Sancto. »

18. Qui in hoc (in hisce quæ dixi, puta in pace, Vertu, justitia ct gaudio Spiritus Sancti, in quibus consistit regnum Dei) servit Christo, placet Deo.

20. Noli propter escam destruere opus Dei. — Ven. io. a Opus,» puta aedificium Dei, scilicet fidem, charitatem et religionem Christianam in proximo. Vel u opus Dei, » hoc est, proximum ipsum, quem Deus fecit Christianum, fidelem, pium, imo domum ct templum suum. Vide dicta vers. 16. Sic *Ephcs.* n, vers. 10, dicitur: « Ipsius sumus factura, creati in Christo Jesu in operibus bonis,» etc.

21. Bonum est non manducare carnem et non bi- Vers. !i. bere vinum, neque (aliud quid simile facere) in quo frater (proximus) tuus offenditur. — Ita legunt Biblia Romana; alii legunt « offendit: » nam et græce est *rrpwimii,* id est offendit, impingit, hoc est scandalizatur; idem ergo hic est *offendit* et *offenditur;* qui enim scandalizatur offendit et offenditur.

22. Tu FIDEM HABES? PENES TEMETIPSLM HABE Ver». IL coram Deo. — *Primo,* Toletus a fidem » hic proprie accipit, scilicet fidem veram et Christianam, qua recte credis quemlibet cibum esse mundum, itaque cum comedis.

Secundo ct melius, fides idem cst quod persuasio certa ot secura: « fidem » ergo « habes, » !! ' hoc est, in conscientia certus et securus es, nihil apud Christianos esse immundum legaliter, tu. omnes escas etiam lege veteri vetitas eis esse permissas. Ita S. Chrysostomus et Ambrosius, idque ex mente Apostoli, ut patebit vers. ult. Occurrit

hic Apostolus tacito objectioni dicentium : Fides mihi dictat legales c;rremonias esse abolitas, meque licite quibuslibet posse vesci ; sequar ergo fidem meam, escas lego vetitas manducabo, esto infirmiores indo offendantur. Respondet Apostolus : Tu fidem habes, sed eam.

Habs penes temetipsum, — *q. d.* Noli illam jactare iliaque uti cum fratris scandalo. Fides enim confitenda est semper, non autem semper profitenda; profiteri enim est sponte fidem publicare, confiteri est respondere interrogatum, ait S. Cyprianus , epist. 83. idem dico de fide , id est persuasione , vel credulitate conscientiæ, de qua proprie hic agit Apostolus.

i- Beatus qu non judicat semetipsvm in eo quod probat. — Occasione ejus quod dixit : «Tu fidem ' 't habes, » transit hic Apostolus ad instructionem v .3. infirmi, qui vel exemplo doctoris comedentis, vel gula illectus, edebat suillam, aut aliud lege velici i to tum contra conscientiam, sicque peccabat. Dicit ergo : « Beatus qui non judicat (qui non con- fvi non demnat scrupuloso : ita Ambrosius ct Theodo- «0 » ictus) semelipsum in eo quod probat, » quod ei¿ut- agit contra conscientiam, qui non movet sibi “*• dubia, ct scrupulos in re alias licita et adiaphora, qualis est vesci idolothytis* aut cibis Judæis velitis.

<lu°d amplectitur, *q. d.* Beatus est qui nihil

s.. .ob. Seetmdo, Salmeron : « Beatus est; inquit, qui non judicat semelipsum » bene agere, ut sibi do virtute blandiatur, se justum reputet et sanctum ; sed potius cum Apostolo dicit : « Nihil mihi conscius sum ; sed non in hoc justificatus sum : qui autem judicat mo, Dominus est. »

T ui*. *Tertio,* alii sic exponunt, *q, d.* Beatus est qui judicium illius roi, quum approbat, agit, exequilur, non sumit ex se et suo capite, sed a viris pcritis, probiî et sapientibus; nam in rebus agendis prudentis est non suo» sed sapienlum consilio niti.

Omni. *Quarto,* Toletus : Beatus, inquit, est qui non judicat se recte facere, dum comedit cum scandalo proximi id quod alias probat, id cst, quod alias per fidein approbat, scilicet cibum hunc quem comedit, uti et quemlibet alium, permissum ct licitum esse. Verum primum sensum exigit id quod sequitur.

V n. 23. Qui discernit (cibum a cibo, quasi illicitum ‹t velitum a licito ct permisso), si manducaverit, damnatus est (peccali et damnationis reatum incurrit), quia non ex fide , — hoc est, quia non ex conscientiæ dictamine et credulitate, qua credit lio re hoc cibo vesci, supple, *manducat, q. d.* Quia manducat et agit contra conscientiam, hinc peccato et damnationi se obstringit. Ila S. Chrysoatoinus. Pro *qui dùcermi,* græce est Jtixpir.jti»-.;, quod etiam verti potest, qui disceptat, qui dubitat, »itue licitum, v. g. vesci suilla, necne. Ha S. Chrysostomus, Theophylactus, OEcumenius.

Omnf qtod »on i.k fide, peccatum est .— Nola, « fidem » hic non tantum includere veritatem generalem ct speculativam, sed ct particu-,l larem ctpracticam. Fides ergo cst dictamen cons- uv i cicntiæ, sive persuasio ct credulitas, qua juxta (z -- regulas fidei et priidcntiæ credis te hic, v. g. comedendo idolothyta, aut cibos lege veteri vetitos, non male, sed recte agere ct Deo placere : quod enim non cst sccunduin hanc credulitatem , id cst, quod cst contra conscientiam, hoc peccatum cst. Ita S. Chrysostomus, Theodoretus, Ambrosius, Theophylactus, OEcumenius.

Hunc esse sensum, et hoc significare hic fidem, patet tum cx Græco mçti : fides enim græce dici- ^1' tur w'çti, id est *persuasio,* *.- Tc5«tí9tw,id est sua- *dcrc,* persuadere; turn ex ipso discursu Apostoli. Loquitur enim Apostolus infirmis, id est errantibus ct scrupulosis, qui ex errore conscientiæ putabant non licere sibi vesci cibis lege velitis. Ilis ait : Qui discernit cibum hunc quasi illicitum ab alio licito, si manducat id quod discernit quasi illicitum, damnatus est ; quia non ex fido, id cst, quia non cx credulitate quod Id liceat, sed contra conscientiæ dictamen manducat. Idem patet cx I Cor. vin, 1, ubi fidem hanc explicans Apostolus, cam vocat scientiam. Ait enim ; « Do iis autem quæ idolis sacrificantur, scimus quia omnes scientiam habemus. » Et vers. *4 :* « Do escis autem quæ idolis immolantur, scimus quia nihil cst idolum in mundo, ct quod nullus cst Deus; nisi unus. » Fides ergo cst scientia, qua quis scit idolum nihil esse, ac consequenter idolothyta nihil contrahere numinis falsi, aut vitii cx idolo cui immolantur, ut proplcrea esus eorum fidelibus sit illicitus; ac consequenter licite fideles iis vesci posse, perinde ac si idolo non essent immolata. Rursum, siculi fides dicitur credulitas qua quis credit quid esse verum et a Deo revelatum; ita pariter fides dici potest (uti hic dicitur) credulitas qua quis credit quippiam esse licitum ; hoc enim est verum praclicum, quod quasi objectum spectat fides hæc practica : sicut prior fides speculativa pro objecto habet verum speculativum. Insuper Cicero, lib. I *Officior.:* « Fides, inquit, cst dictorum conventorumquo constantia et veritas. Ex quo credamus, quia liat quod dictum est, appellatam fidem. » Pari ergo ratione cum fit quod in mente dictum est, puta quod mens ct ratio faciendum dictat, fides est diciquo debet; et qui hoc agit, fideliter et ex fide, ac fido bona agere dicitur.

Hinc Theologi docent conscientiam, licet erro- coacta- neam, semper ligare, ut nunquam contra eam Ül ‘,ua agere liceat ; sed eam deponere per prudens rationis aut viri sapientis consilium ; vel, si id non depooe* possit, sequi eam oporteat, si videlicet resolutio et res ipsa differri non possit.

Dices : S. Augustinus, lib. IV *Contra Julian.,* in, et lib. *Dc Gratia Christi,* cap. xxvi, et *epist,* 108; Prosper quoque lib. Vili De *Vita contempt.,* cap. I et v; Bernardus, lib. *De Præcept. et dispens.,* fidem

hio proprio accipiunt ; ergo cuín ait Apostolus ;
/u› r»u- « Omno quod non est ex fido, peccatum cst, »
!'' hinc recte inferam , quod omnia omnium infidc-
', lium opera, etiam bona, uti sunt eleemosynæ, cum
c; .ic.< non sint, neo flant cx fido, sint peccata. Admit-
(unj ¡nationem hanc nonnulli Doctores Scho-
lastici , ut Gregorius Ariminius, Capreolus, Cathariuus.

Verum respondeo : S. Augustinus cum suis t» *quod non cst cx fida,* per niiosin sio accipit, *q. d.* Apostolus :Quod est ex infidelitate, vel quod» t contra fidem, quodque fit ad cultum idoli, hoc peccatum est, uti patet. Et quia S. Augustinus putabat pleraque opera ab infidelibus fieri hoc fine, scilicet ad colendum idolum, hinc consequenter pleraque eorum opera putavit esse pec-
N i ora- cata. Sed hoc de omnibus non cst verum ; imo
1 inD' certum est infideles posse faccrc et de facto facere
carimi, mulla opera niorahter bona, ut honorare pa-
li suoi, rentes, dare eleemosynam, servare promissa, non ad cultum idoli sui (de quo sæpo non cogitant) sed tantum hac de causa, quia illa honesta sunt, quia recta ratio illa dictat, ita ut hæc eorum opera moraliter bona sint, nec ullo malo fine, aut circumstantia vitientur.

Rursum , Orígenes, Anselmus, S. Leo, serm. 2 *De Jejunio Pentecostes,* ct Prosper per auxesin sio exponunt : « Omne quod non est ex fide, peccatum cst,» id cst, peccato conjunctum est: quia omnis infidelium virtus vana, Inanis ct falsa virtus est, nec hominem peccato liberare, aut absolute bonum coram Deo efficere valet. « Omnis infidelium vita, inquit Prosper in *Sentent,* excerptis ex S. Augustino, senteut. 10C, peccatum est, ct nihil cst bonum sine summo bono. Ubi enim deest agnitio æternæ et incommutabilis veritatis, falsa virtus est, etiam in optimis moribus. »

Verum, ut dixi, hæc non sunt hoc loco genuina, nec ad mentem Apostoli : Apostolus enim per fidem hic non intelUglt tldem Christianam , sed credulitatem, persuasionem el dictamen conscientiæ.

CAPUT UECIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Concludit, tam Gentes quam Judaos ad fidem et gratiam Christi vocatos, Deo gratias, invicem gratulationem ct pacem debere.

Primo ergo docet quemque proximorum utilitati, ct mutum paci studere debere, quodque Christus tam Judæos ex promissione, quam Gentes cx misericordia ad se et salutem vocaverit.

Secundo, vers. 15, *excusat se quod liberius Bornants scripserit, tanquam Gentium Apostolus ostendens quomodo hoc munus sit cxccutus, nimirum quod ab Jerusalem ad Illyricum primus ipse ubique cvangelizaverit.*

Tertio, vers. 24, *destinat ire in Hispaniam, prius tamen deferre eleemosynam in Judaeam, ac deinde in transitu videre Romanos, petens ut pro se interim orent.*

1. Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, et non nobis placere. 2. Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum, ad aedificationem. 3. Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est : Improperia improperantium tibi ceciderunt super me. 4. Quascumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt : ut per patientiam et consolationem Scripturarum, spem habeamus. 5. Deus autem patientia*, et solatii det vobis idipsum sapere in alterutrum secundum Jesum Christum : .6. ut unanimes, uno ore honorificetis Deum, et Patrem Domini nostri Jesu Christi. 7. Propter quod suscipite invicem, sicut et Christus suscepit vos in honorem Dei. 8. Dico enim Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum : 9. Gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est : Proplerea confitebor tibi in Gentibus, Domine, et nomini tuo cantabo. 10. Et iterum dicit: Laetamini, Gentes, cum plebe ejus. 11. Et iterum : Laudate, omnes Gentes, Dominum ; et magnificate cum, omnes populi. 12. Et rursus Isaías ait : Erit radix Jesse, et qui exurget regere Gentes, in eum Gentes sperabunt. 13. Deus autem spei repleat vos omni gaudio et pact' in credendo : ut abundetis in spe et virtute Spiritus Sancti. 14. Certus sum autem,

fratres mei, et ego ipse de vobis, quoniam et ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia, ita ut possitis alterutrum monere. 15. Audacius autem scripsi vobis, fratres, ex parte, tanquam in memoriam vos reducens : propter gratiam, quæ data est mihi a Deo, 16. ut sim minister Christi Jesu in Gentibus : sanctificans Evangelium Dei, ut fiat oblatio Gentium accepta, et sanctificato in Spiritu Sancio. 17. Habeo igitur gloriam in Christo Jesu ad Deum. 18. Non enim audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus in obedientiam Gentium, verbo et factis : 19. in virtute signorum et prodigiorum, in virtute Spiritus Sancti : ila ul ab Jerusalem per circuitum usque ad Illyricum repleverim Evangelium Christi. 20. Sic autem predicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem; sed sicut scriptum est : 21. Quibus non est annuntiatum deeo, videbunt; et qui non audierunt, intelligent. 22. Propter quod et impediebar plurimum venire ad vos, et prohibitus sum usque adhuc. 23. Nunc vero ulterius locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis jam precedentibus annis : 24. cum in Hispaniam proficisci coepero, spero quod praeteriens videam vos, et a vobis deducar illuc, si vobis primum ex parte finitus fuero. 25. Nunc igitur proficiscar in Jerusalem ministrare sanctis. 26. Probaverunt enim Macedonia et Achaia collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Jerusalem. 27. Placuit enim eis; et debitores sunt eorum. Nam si spiritualium eorum participes facti sunt Gentiles, debent et in carnalibus ministrare illis. 28. Hoc igitur cum consummavero, et assignavero eis fructum hunc, per vos proficiscar in Hispaniam. 29. Scio autem quoniam veniens ad vos, in abundantia benedictionis Evangeli! Christi veniam. 30. Obsecro ergo vos, fratres, per Dominum nostrum Jesum Christum, et per charitatem Sancti Spiritus, ul adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum, 31. ut liberer ab infidelibus, qui sunt in Judæa, et obsequii mei oblatio accepta fiat in Jerusalem sanctis, 32. ut veniam ad vos in gaudio per voluntatem Dei, et refrigerer vobiscum. 33. Deus autem pacis sit cum omnibus vobis. Amen.

Vre. I. 1. DIBEMUS IMBECILLITATES INFIRMORUM SUSTINERE. — fkçcfcn, id est *ferre,* portare instar bajulorum, opitulari illis, et, ut explicat S. Basilius in *Regni, brevioribus,* regul. 177, eas curaro, «sicut Christus, inquit Basilius, nostras infirmitates portavit, id est curavit.» Sic *Galal.* vi, 2, ait : « Alter alterius onera portate.» Qua de re plura dicam ibi.

Et non nobis placere, — non nostro animo morem gerere, ut quæ grata nobis sunt et utilia, sectemur cum proximi scandalo vel incommodo, v. g. ut idolothyta et escas lege vetitas comedamus cum otlendiculo infirmorum, de quibus egit cap. præced., eo enim alludit, imo redit : repetit enim dicta initio capitis præced., ut patet verba utrimque conferenti.

2. ÜNUSQUISQUB VESTRUM PROXIMO suo PLACEAT (condescendat, morem gerat, obsecundet, illi se accommodet, non in malum, sed in) bonum , ad *S*dificationem, — ut scilicet illum sua charitate , continentia, modestia redificel, pclliciatque ad omne bonum.

T»re. *i.* 3. EiiNiM Christus non sibi placuit. — Imitamini Christum. Nam Christus sure voluntati, naturre, quieti ct commodis non servivit, ut nos ct nostra negligerei, sed ea omnia et vitam suam pro nostra salute exposuit ; ita ergo et nos Christiani debemus facere pro fratrum salute/ eorumque infirmitates sustinere ; ct ne eos scandalizemus, a multis etiam licitis et nobis commodis abstinere, atque impense eorum salutem procurare.

Sed (supple, nostris commodis servivit Christus), sicut scriptum est *(Psalm,* lxviii, 10) : Improperia improperantium tibi ceciderunt super me.— *q. d.* Opprobria et peccata contra te, o Deus, facta, ita me Christum afflixerunt, atque si in me facta essent ; adeoque pro cis indolui et me humiliavi, ut susceperim ea in me punienda ct eluenda in carne mea. klque *primo,* ut honorem tibi per peccata hominum quasi ablatum, mea satisfactione redderem et restituerem. *Secundo,* ut iram tuam in homines placarem. Hoc enim secundum hic innuit Apostolus ; primum vero directe innuit Psalles, ut recte annotavit Jansenius in *Ps.* lxviii.

4. Qujxumque scripta sunt, ad NOSTRAM DOCTRI- Vw «. a nam scripta sunt. — Hisco verbis ostendit Paulus se versiculum *Psalm.* lxviii jam citatum, licet is in persona Christi dictus ct scriptus sit, non male ad Romanorum institutionem hic citasse et transtulisse, quia qurecumquo scripta sunt in sacra Scriptura, prrescrlim de Christo, ad nostram, qui Christiani sumus, doctrinam, institutionem et imitationem scripta sunt.

Ut vrn patientiam l.l consolationem SCRIPTURARUM SPEM HABEAMUS, — futur® glori® et VÎtæ ffilornæ. Pro *per consolationem,* græce est Siá rñ; stafjüO.T,Otiod *secundo,* verti potest cum Ambrosio « per exhortationem, » scilicet ad bona opera ; haec enim spem exacuunt. Facit hoc Scriptura per exempla, quæ narrat, per exhortationes, per promissiones et præmia, quæ Beus servis suis promittit in Scriptura. Ilis enim nos consolatur, exhortatur et in spem bealiludinis excitat.

Nota : « Patientia Scripturarum » est ea, quam nos docent Scriptum ; « consolatio n autem, qua nos consolantur: ita Maldonatus in *Notis manusc.* Alii « patientiam » per se sumunt, et distinguunt a *a* consolatione Scripturarum. » Porro « patientiam » intelligit, qua instar Christi infirmitates infirmorum sustineamus, ut patet vers. l et 3 (1).

Ver». 5. 5. Deus autem patientiæ et solatii, — scilicet auctor, dator. Sic cl vers. 13 et 33, vocatur a Deus pacis et spei, » scilicet largitor ; ita Theopbylaclus.

Secundo, o Deus palientire et solatii, » hoc est Deus patientissimus et summe consolans, ita ut in sua deitate includat patientiam et consolatio-
p..n, (0. nem, sitque per essentiam ipse totus consolatio,
tus con- imo mare cl occanus consolationis, quam in scr-
«¡Uiio. vos suos C[jam jn jiac v,(aj ¡ja effundit subinde, in acccrrimis quoque tribulationibus et doloribus, ul cor mortale illam non capiat, sed exclamare cogatur cum S.Xaverio : «Satis est, Domine, satis est. »

Det vobis idipsum sapere (consentire, esse concordes, tum judicio, tum offectu, eumdemque affectum, benevolentiam et beneficentiam invicem exhibere. Vide dicta cap. xn, vers. 1G, idque) secundum Jesum Christum, — id est, secundum legem, vitam, exemplum et praescriptum Christi, sive prout requirit Christus et Christianismus.

Ven. 7. "• Propter quod suscipite invicem, sicut et Christus suscepit vos.— Pro *suscipite, græce* est írj>ca>Ap&íwaa», hoc est, ultro excipite invicem, mutuo vos juvate et fovete, remotis dissidiis, tum ex ciborum delectu, tum ex diversitate nationum, scilicet Judæorum et Gentium, ortis. Quia Christus ulrosquc suscepit, pro utrisque mortuus est, utrisque salutis media dedit, ulrosquc beare cl in coelo unire cupit.

Siunpr- Nota *primo* : « Suscipere » in Scriptura, maxime
rr ln psdmis, significat juvare, fovere, promovere, uti
n"ï"l dixi caP- XlV› vcrs- L

licmfl- Nota *secundo:* Postquam dixit Apostolus, « Suscipitc invicem, sicut ct Christus suscepit vos, » addit : « ln honorem Dei, n quia cum Christi redemptio, qua nos in filios suscepit et adoptavit, cessit in honorem Dei, tum mutua Christianorum susceptio ct concordia, ad quam Christus quasi pater cos suscepit in unam Ecclesiam et familiam, in Dei honorem tendit ct vergit. Multum enim ûment* religioni detrahitur ex discordia eorum qui sub uno militant nomine Christiano, ut notat Acnbro- ail sitis. Et contra cx concordia fidelium plurimum illi accedit; adeo ut Gentilium admiranlium et collaudantium illa olim vox communis de Christianis fuerit : « Videte ut isti invicem diligant, » uti superius ex Tertulliano ostendi.

8. Dico exim Christlm Jesum mixistrcm fuiste **Ven.**s. circumcisionis (2), — non proprie : Christus enim circumcisionem et legem veterem abrogavit, aut potius implevit; sed ‹circumcisionis,» id e^t circumcisorum, minister, id est praedicator et operator salutis, ac doctor fuit Christus. Intra Judæo- Christe rum enim fines docendo et evangelizando se continnit Christus. Ita Anselmus. Unde dicit ipse tar. *Matth.* IV, 21 : « Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israel. ›

Aliter explicant S. Chrysostomus et Theophy- 0«■ / '»• laetus, nimirum Christum dici *ministrum cirrumcisionis,* quia Christus circumcisus est, et legem tor «x- vctcrcin servavit. Jam sensus est, 7. d. Paulus : Ergo, 0 Gentes, quasi noviti® in fide, humiliter a¸¡0', vos gerite erga Judæos, cosque in judaismo suo quasi inveteratos tolerate, utpote quos Christus toleravit : imo quorum minister fuit et Apostolus; idque « propter veritatem, » id est veracitatem, « Dei, ad confirmandas promissiones patrum : n ut nimirum Deus ostenderet se veracem in promissis patribus factis; hac enim de causa Deus Judæis Christum a se promissum dedit et exhibuit, quasi ex fidelitate et justitia; Gentibus vero eumdem dedit gratis et ex pura misericordia. Et hoc est quod subdit Paulus dicens :

9. Gentes autem (repete, dico) siper miseri- Ve».*. CORDIA (pro misericordia sibi per Christum exhibita debere) honorare Deum, sicut scriptum est *(Psal.* avii, 50) : Propterea (propler vocationem, gratiam aliaque beneficia Gentibus præstita, quæ in sensu allegorico recensuit Psaltes, psalmo illo XMl) CONFITEBOR TIBI IN GENTIBUS, DOMINE. — *q. d.* Inter Gentes, o Domine, aperte profitebor et celebrabo tuum nomen, misericordiam et beneficia eis exhibita.

10. Iterum dicit (Deui, xxxn, 43, juxta Septua- Ver», io. ginta): Letamini, Gentes, cum plebe ejus, — cum Judæis convergis. Conglomerat Apostolus hic testimonia Scripturæ de vocatione Gentium, tum ut Judæis eam magis persuadeat, tum ut Gentes hoc beneficium magis ponderent, Deoquo gratias agant.

12. Et rursus Isaías ait (cap. xt, 10) : Eiut ra- vn* il

(1) Aliis esi hendyatlis, scii, per patientiam cl per consolationem Scripturarum, id est, *per patientiam ex consolatton^ Scriviurarum fluentem.*

(i) Utitur Paulus hoc argumento : Quia Christus et Judæis (vers. 8), et Paganis (vers. 9) prodesse , atque ex ambobus unum cœluin ellicere voluerit, debet '1er Christianorum alten tenis esse, atque ita ei secundatu exemplum Christi inservire, neque eum infestare.— « Ministrum fuisse circumcisionis, » id est inwviwe *Judats,* scii. ad stabiliendam Dei veritatem, etc.

nix Jesse, et qui exi nc.ir bxgerb Gestes. — Nota: Mctonymice « radix» hic est virga cx radico pullulans. Sic *Isaia*l un, 2, de Christo dicitur : « Ascendet sicut virgultum coram eo, et sicut radix de
Chriri» terra sitienti. « Et *Isaia:* xi, l : a Egredietur virga
'omu. de radico Jesse. » Radix ergo Jesse est Christus
/wii lb °rhis ex s,irPc I)av,'d*s ct Joss®-
(pi:.;-: Subtilius et sublimius hic aliqui philosophan-
Inr : nam Apoca/, v, ubi rursum Christus vocatur
{'á 'n'l « radix David, » Andreas Cassaret Nuperius id
s-iwJ*. ita explicant : Christus, inquiunt, qno&d divinitatem csl radix David, licet quoad humanitatem ipse fuerit tx radice David. Nam Christus, qua homo, natus est ex semine David; sed qua Deus, fuit radix, id est creator el Dominus, Davidis.

Tatti. *Tertio,* Arelas et Ansberlus ibidem : Christus, inquiunt, est radix David, quia David non fuit radix, sed tantum semen, ex quo ortus est Christus quasi radix, germinans omnes iideles, omnem gratiam ct gloriam.

C-irti: *Quarto,* Percrius ibidem : David, inquit, fuit rar vidr». dix Christi, quoad humanam naturam ; Christus
ii. 'icissim fuit radix Davidis, quoad eximiam sauc-
h:t.tieationem, exaltationem ct glorificationem Da-
c,‘ "y (vidis. Ob hoc enim ita exaltatus fuit David, el tot
, , idonis cumulatus a Deo, quod ex ejus stirpe nas-
t: = citurus erat Christus, qui appellandus erat filius David.

c4jc- I- f Aerum primus sensus csl litteralisct gemimus, tum quia eum exposcit phrasis Hebrea, tum quia ita explicat se Scriptura, *Apocal.* xxn, 16, cum dicit : « Ego sum radix el genus David. »

Et qui exurget regere Gentes, in ipsum Gentes sperarunt. — a El, n hic significai *id est, q. d.* Radix hic ille est, vel idem est, qui reget Gentes, uli prædixil Isaias, cap. xi, 10, ubi ad verbum sic habetur : ct Qui stat in signum populorum, n hc-
c ; smi brake CZPCy D?? *lenes ammim,* id est in vexillum
do*. *i Gentium, ut scilicet ad Christi régis castra et
frr gJq. vexillum Gentes confluant: itaque u ipsum Gentes
uiux deprecabuntur, p *q. d.* Cum surculus iste ex radice Jcssœa germinans, scilicet Christus, in crucem exaltatus ct ereclus fuerit in signum et vexillum, omnes tam Judæos quam Gentiles trahet ad sect sua castra, ait S. Hieronymus in cap. xi Isaia, ut in illum credant, sperent, invocent et ab co accipiant gratiam, justitiam, salutem et gloriam: ac consequenter ipse Christus quasi dux belli, suo vexillo omnes Gentes quasi milites suos ribi subdet et reget, ut pugnent contra diabolum, peccatum, carnem ct mundum, ac pugnando vincant el triumphent.

v«r u. 13. Deus autem st h (scilicet auctor, cujus gratia factum est, ul in cum speretis, vide dicta vers. 5) **REPLEAT VOS OMNI GAUDIO ET PACE IN CREDENDO , —** ut nimirum in tide suscepta nullas contentiones cum fratribus habeatis, ub hactenus habuistis Judæi cum Gentibus ; sed perennem pacem, et concordiam mutuam colatis. Aut, *q. d.* Deus efficiat, ut credalis, id csl pergatis credere, cl in tide susceptа sitis firmi et constantes, ntquo cx hac fido vestra gaudio et paco repleamini. Ita Maídonatus in *Notis manuscr.*

Ut abundetis in spe et virtute Spiritus Sancti. — Greco *b* Juvant, id est in *fortitudine* accepta a Spiritu Sancto, puta in gratia ct donis Spiritus Sancii, quibus anima sit robusta ct potens ad quodlibct bonum arduum et magnificum operandum.

14. Certus suoi autem, — persuasum Ver». u. habeo, confido in Domino, mihi cerio persuadeo. Certitudo hæc ex affectu charilatis bene do suis sentientis, et ex rumore ac sermone hominum fide dignorum oriebatur.

Certus sum ergo de vobis, quoniam (quod) et **IPSI PLENI ESTIS DILECTIONE, REPLETI OMNI SCIENTIA, ITA LT POSSITIS ALTERUTRUM MONERE. —** Not I 11ÍÓ MoPilh modestiam Apostoli, qua se mire insinuat Romanis, *q. d.* Ego vos, o Romani, hac epistola doceo ct admoneo, non quasi ignaros, torpidos aut improbos, quique non possilis invicem monere : certus enim sum vos plenos esse dilectione ct scientia; sed tantum, ut ostendam animi mei affectum erga vos, utque memoriam eorum quæ scitis vobis rcfricem, tanqiiam Apostolus vester, uli ipse fc explicat vers, sequent. (I).

Nota *secundo,* hæc duo in monitore requiri, scilicet *primo,* dilectionem, quæ inducat eum ad proximi salutem procurandam, et per quam mo- <im.
nendum sibi conciliet, ul monila sua plàcide acci- ,pm
piat; unde pro *dilectione* græce » / i « ') d'ledb. est ayawauwi, id est bonitas, sive benigna charitas. *Secundo,* scien- Secandi»
tiam, ut sciat monitor quid, quando, quomodo 101
monere debeat. Dc quo pulchra el practica documenta dat S. Gregorius in *Pastorali.*

1ÎJ. AUDACïUS SCRIPSI VOBIS, FRATRES, F.X PARTE, Ven. 15.
TAMQUAM IN MEMORIAM VOS REDUCENS, PROPTER GRATIAM (apostolalum) quæ data est mihi a Deo. — Discant hinc Superiores subditis non superbe, sed Hamfli-
humililcr imperare, scribere, monere, sicut Apos-
tolus hic : a Scripsi, » inquit, hæc non docens, sed m
« in memoriam vos reducens, n ut officio ct muneri, puta apostolatui meo, satisfaciam. Monitioni enim et correctioni magnam suavitatem, gratiam ct efficaciam dat humilitas (2).

16. Ut sim minister Christi Jesu. — «Minister,» Ven. iM*
supple sacrorum, id est sacerdos:Grece enim non est íiax'.vx, sed lurvjpqs;, *q. d.* Sacerdos sum hoc ipso quod Apostolus.

Sanctificans Evangelium Dei, — id est, sacris operans predicando Evangelium sancluin, ct per quod Gentes sanctificantur. Grece enim est (quo nomine Septuaginta reddunt Hebreum ¡íW *cohén,* id est sacerdos sacrificans) tò quod S. Augustinus vertit, *consecrans*

(1) « Et ipsi, » id est sponte vestra, sino meo monitu, scii, spero vos fore (aut, jam esse) bcnigniUde plenos.

(9) Ts *cx parte* vel lenit *audadus,q. d.* Paulo audacins, liberius ; sci refertur ad *scripn, q. d.* Paulus, m Uberius scripsisse m *nonnulla epidu/œ loen.*

Evangelium, id est Evangelii prædicationcm. ct Sanctificare» ergo hic, est sacrificare, sive sanc-
lu,n v'cti,n!Un (puta Gentes fideles et sanctas per Evangeli! prædicationcm) facen!, consecrare, offerre Dco. Sic Joan, xvil, 19, ait Christus : « Pro eis ego sanctifico mcipsum, » id est mcipsum in sanctam victimam in cruce concecro ct offero pro ipsis. Adde, voce *tanctifieans* significat hic Apos-
hdus prædicationcm Evangeli!,quasi rem sacram, non ad sartores et laicos, sed ad presbyteros Deo consecratos pertinere.

UT FUT OBLATIO GbNTIUM ACCEPTA , ET SANCTIFICATA is SnniTU Sancto , — *q. d.* Ad hoc sum Sacerdos mysticus, puta preco Evangelii, ut nimirum per meam prædicationcm Gentiles placeant Deo cl sanctificentur per Spiritum Sanctum, itaque quasi victima munda et acceptissima Dco offerantur ct consecrentur, ait S. Augustinus,7 ipsique deinde opera sancta Deo quasi victimas offerant.

Nola : Ex Græco patet hic esse illustrem metaphoram, vel potius allegoriam, petitam ex victimarum immolatione. Est enim hic sacrificium, ¡psa Gentium conversio, ct oblatio Deo : viclimæ sunt ipsæ Gentes converste et oblate Dco; sacerdos est Paulus ct quivis preco Evangelii; consecratio est ipsa praedicatio Evangelii, qua Gentes convertuntur ct Deo sanctificantur ; ignis quo Dco incenduntur ct comburuntur, est Spiritus Sanctus: ita S. Chrysostomus et Theophylactus.

Simili ergo modo omnes qui convertunt animas, sunt Sacerdotes; labor docendi ct condonandi est consecratio; victimæ prestantissimo» sunt ipsæ animæ; sacrificium est ipsa earumdem conversio. Vide hic qua puritate, religione et sludio concionatorcs aliique similes tractare debeant suas conciones, suaque munia circa proxi-
fun- inorum salutem obire, nimirum perinde ac si sacrificarent ct sacris (uti re ipsa faciunt) operarentur.

Nqta *secundo :* Ex hoc loco hærelici contendunt non aliud in Ecclesia esse sacrificium, quam prædicationem Evangelii. Sed errant, quia nemo non videt hæc omnia esse metaphorica. Et simili mclaphora, vers. 25, eleemosynam vocat Apostolus liturgiam ; uti et II *Corinth,* ix, 12 in Græco. Sic et cap. xti, 1, corpora nostra vocavit «hostiam viventem. » Nam solam Eucharistiam esse saerificium proprio dictum, patet I *Corinth,* x, 20 el 21; *Ilebr.* vn, 17; *Hebr.* xiu, 10; Ad. XIU, 2 in Græco.

17. 17. IÍABEO IGITUR GLORUM IN CIIIUSTO JESU AI) Deum, — *q. d.* Ex co quod sim minister Christi atipie sacerdos, ct Apostolus Gentium, uti jam dixi, habeo unde glorior, non in me, sed « in Christo, n qui per me operatus est, ct in dies operatur salutem Gentium; idque «ad Deum,» id est in iis rebus qua» ad Deum pertinent, puta in rebus salutis, quæ ad gratiam et gloriam divinam spMant. Hoc enim est Græce rà ró e«sv.

18. Non audeo aliquid ldqlt eorum , Que r. me non efficit Ctiristus, in (circa convcr-ioncm cl) obedientiam Gentium,— *q. d.* llabco unde gloricr, si cogitcm et loquar, non falsa, sed vera, pula ca quæ vere per me efficit Christus, in tam mira cl magnifica tot Gentium conversione. Est miosis. Ex modestia enim Paulus non dicit expresse se mira hæc efficere, sed id Untum ex contrario colligendum relinquit, dicens : « Non audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus ; » inde enim recte a contrario "equitur : ergo quidquid loquor ct glorior de iis quæ per me efficit Christus, idipsum vere loquor cl glorior. In verbo *audeo,* respicit ad id quod dixit vers. 15 : « Audacius autem scripsi, » *q. d.* Audacius scripsi ob gratiam, quam vident omnes mild datam a Deo : non enim audeo scribere et gloriari de meis viribus ct gestis, quasi meis, uti faciunt vani et superbi. Ven. tv.

19. In virtute Spiritus Sancti, — w fartait, hoc est, in potentia, robore, efficacia, puta in potenti ct efficaci operatione Spiritus Sancti, quam explicat dum subdit : Ven. <0.

Ita ut ab Jerusalem usque ad Illyricum (quæ nunc Sclavonia, vel Bosnia dicitur) repleveris (plene annuntiaverim ubique) Evangelii m Cubisti. — Est Hebraica catachresis. Replere enim Evangelium est plene illud predicare. Ita Valablus. *i r,'r»* g^ *' Potest *secundo,* « Evangelium » hic accipi pro predicatione Evangelii, et « implere » pro perficere, *q. d.* Ut impleam ct perficiam prædicationcm Evangelii. Sic enim III *Reg.* i, 14, dicit Nathan ad Belhsabeo : « Ego complebo, id est y ;:iam, sermones tuos ; » sic sæpe alibi a implere » significat perficere. q-i? Pnn* c

Tertio, Tolclus sic explicat, *q. d.* Ego Evange- Term, lium quasi rete implevi multitudine Gentilium quos converti, quasi piscibus. Hic sensus acutior est quam germanior : potius hac ratione per Hebræum hypallagen, « replere Evangelium » signi- *Q* .. ficaret, Evangelio replere provincias ab Jerusalem usque ad Illyricum. Sic enim Ilebrei loquuntur: replere lapides vel gemmas in ephod, hoc est, cphod replere cl ornare gemmis cl lapidibus pretiosis, ut patet *Exodi* xxxix, 10, ct *Exodi* xxxi, 5 in Hebreo. Indequc Ilebrei gemmas Rationalis vocant OxSo 'XIX *abnc uuUuim,* id est lapides plenitudinum , ut palet *Exod. xxv, 7* in Hebreo; quia, ul explicat Chaldæus,hæ geinmæ cœlaturas ephod cl Rationalis implebant, perinde ac smaragdus palam annuli implere solet. Pari enim he- Enaro, , braismo dici hic posset, Paulum Evangelium iniplevisse, hoc est, Evangelio quasi gemma pretiosissima implevisse cl ornasse mentes hominum, i omnesque provincias, quæ sunt quasi annuli, r' ephod et Rationale Christi. Atque hic sensus forte t u. pluribus placebit videbiturque ad hebream phrasim maxime accedere. l

Nota hic ingentem zelum ct circuitum Apostoli : iv duos in hoc loco predicalionis suæ terminos sta-

fait, Jerusalem et Illyricum; medias omnes regiones, Arabiam, Damascum, Antiochiam, Seleuciam, Cyprum, Pamphyliam , Pisidiam, Lycaoniam, Syriam, *Ciliciam,* Phrygiam, Galatiam, Mysiam, *Troadem,* Achaiam , Epirum et alias, quasi fulmen, omnes fide Christi illustrans *ct* charilate inflammans, paucis annis ipse pervasit.

lx»r iiktn- ur^-rn. *u,'r'

^n. 20. 20. sic ALTEM PREDICAVI. — 03tw çOcnpxùiMw, sic magno studio connisus sum ct ambivi evangelizare. In Græco est hebraismus. Accusativus enim per antiptosin ponitur pro nominativo, scilicet çOxtijuôjlcw pro ç&onuriucvs;; idque fit quia præcesscrunt accusativi, ut nimirum cum illis hic quoque consentiat et concordet.

Sicut scriptum est *(Isaiæ* 1u, 15, ubi extat do vocatione Gentium prophetia, quam partire per Paulum impleri voluit Christus, partire per alios

Ven st. Apostolos : ait enim Isaías) : Quinus non est annuntiatum de eo (puta Gentes Deum et Christum ignorantes), videbunt, — cognoscent eumdem.

Ven 22. 22. Impediebar plurimum (tí id est *pluries :* ita Syrus) venire ad vos.

Vcn. 23. 23. Ulterius locum non habens in dis regionibus. —« Locum,» scilicet vacuum, cum in eis repleverim, ut dixi vers. 19, Evangelium, ubique fundatis Ecclesiis, ubique constitutis et ordinalis Episcopis et Presbyteris, qui mea coepta perficiant.

Vm. 24. 24. Cum in Hispaniam proficisci coepero, spero

I» Pan- pridk5> **QUOD PRÆTERIENS VIDEAM (videbo) VOS. — Nola,** Presque omnes Patres docere Paulum, uti promisit hic, ita revera ivisse in Hispaniam, scilicet

p 'ra aL*' Pos* ^ era^oncm cx primo carcere Romano sub Nerone, quæ contigit anno Christi Gl, ubi Lucas finit Acta Pauli et Apostolorum. Postea enim octo annos supervixit Paulus : occisus enim est anno Neronis 14, Christi C9, licet gesta hisce octo annis nec Lucas, nec quis alius scripserit : ita docent S. Hippolytus, Athanasius, Cyrillus, Sophronius, Epiphanius, Chrysostomus, Theodoretus, Hieronymus, Gregorius, Isidorus, Beda, Ado, Metaphrastus, quos citat et sequitur Baronius anno Christi Gl, et Pererius hic. Negat tamen idipsum S. Thomas ac D. Soto, et videntur favere Gelasius Papa, et Innocentius I, epist. *ad Decentium;* sed eos facile excusat Pererius. Astipulatur ct Romanum Martyrologium 23 Septembris, dum ait : « Narbonæ in Gallia natalis S. Pauli Episcopi, quem tradunt fuisse Sergium Paulum Proconsulem, qui a Paulo Apostolo baptizatus, et, cum in Hispaniam pergeret, apud Narbonam relictus, ibidem episcopali dignitate donatus est : ubi prædicationis officio non segniter expleto, clarus miraculis migravit in coelum. »

Audi quæ de Probo, Xanlippe, Philothco ct aliis in Hispania a S. Paulo conversis, narrat cx Sopluonio Joannes Vasseus in *Chron. Hispan, :* Sophronius, inquit, Patriarcha Hierosolymitanus, scribit llalias,Gallias et Hispanias transitu B. Pauli Hlustralas : qui cum in domo Probi, illustris cujusdam viri, hospitio susceptus m Hispania fuisset, et Xanlippe, uxor ejusdem Probi, modestiam hospitis sedulius in eum intenta, admiraretur; divina voluntate factum est, ut, dum sic intenta vultui peregrini inhærerct, appareret ante frontem Pauli quasi litteris aureis scriptum : « Paulus Apostolus, prædicator Christi. » Quæ cum praenuntia fama mulla de Apostolo audissct, et diu desiderasse! vultum ejus videro, gaudio pariter resoluta et stupore , cum laerymis corruit ad ejus pedes. Edocta autem mysteria Christi, cum viro et familia Christo regenerata est. Sed et traditur Philotheus, ejus regionis princeps, Paulo adha> sisse, factus Christi confessor. Quin et Menologia Græcorum S. Xanlippes a Paulo in Hispania conversu» diem natalem consignant 25 Septembris.

Si vobis primum ex parte fruitus fuero.— Nota to *cx parte, q. d.* Inexplebile habeo vestri desiderium, ut nunquam totum illud saturare possim, sed duntaxat ex parte; praesertim si tantum in transitu vos videam et salutem, uti destino : ita Theophylactus.

Nola *secundo :* Pro *fruitus fuero,* græce est ¿uzkr.aBó, id est expletus fuero, scilicet jucunditate honeste delectationis, quam ex vestra praesentia ct consuetudine capiam : hoc eniin est frui. Sic enim fruitio distinguitur ab amore, qui abstrahit ab amati praesentia, et a desiderio, quod est rei absentis. Ita Theologi ex S. Augustino, lib. I *De Doctrina Christ.,* cap. xxxiii. Fruì

25. Proficiscar in Jerusalem ministrare sanctis, Ven. n — ut Judæis Christianis in paupertate et necessitate constitutis deferam collectam eleemosynarum, quam pro eis feci in Macedonia et Achaia. Pro Apostoli *ministrare, græce* est XiiTw^qr.axt, quasi eleemosyna sit liturgia et sacrificium, ¡psique eleemosynarii sintktitcufpi, sive sacerdotes et sacrifici Dei : quia eleemosyna est generale quoddam sacrificium, Deoque gratissimum. Nam de ea dicit Dominus : « Misericordiam volo, non sacrificium. » Vide dicta vers. 1G.

2G. In pauperes sanctorum , — hoc est, in pan- Ven.îô. peres sanctos, puta in pauperes Christianos. Sic Plinius «ovorumoblonga» dixit, pro ova oblonga.

27. SI SPIRITUALIUM EORUM PARTICIPES FACTI SUNT Veri. 27. Gentiles, debent et in carnalibus (in temporalibus bonis) ministrare illis. — Nota : Spiritualia Spiritm- bona a Judæis acceperunt Gentiles , *primo,* quia Christum, Apostolos, fidem, etc., Gentes a Judiéis, u Center quibus hæc promissa et data sunt, acceperunt ; *secundo,* quia per preces, obsequia ct ministeria sua subserviebant Christiani, qui erant in Judæa, Apostolis el Evangelio apud Gentes.

28. Cum ASSIGNAVERO eis fructum hinc. — Pro Ver».n « assignavero , n græce est » *obsignavero,* id est obsignatam a Gentilibus pecuniam fideliter tradidero, ne quis putet me inde quid Giateh usurpasse. Solent enim veteres annulis suis obsignare ea, quæ fideliter servala vel translata cu- undte perent. En quam caute providet Paulus bona P°r4UuU

coram Doo ct hominibus, in pio opere elccmosynæ.

Nola : *Fructum* vocat eleemosynam, quæ, ut ait Chrysostomua, fructus est H commodum, non tam accipienti, quam danti. Nam Christus inquit: a Beatius est dare quam accipere. » *Beatius,* quia liberalius, generosius, virtuosius et magis meritorium.

Apostolus tamen proprie eleemosynam hic vocat *fructum,* non dantium, sed accipientium eam, fructum scilicet spiritualium bonorum, quæ Judæi communicarant Gentibus, ut dixi vers» 27. Siculi præconcs fructum suæ prædicationis habent sustentationem ct alimoniam.

Ve .i** 29. In abundantia benedictionis Evangelii Coristi
1 Îh h VEN,ÀM- ——,la le8° cum Romanis et Græco. Per
quiotu- *benedictionem, primo,* / fmbrosius accipit miracula;
Plu* *secundo,* Thcodoretus, pericula quæ passurus erat Paulus propter Evangelium; *tertio,* Theophylactus, eleemosynas quas Roma erat collecturus pro Hierosolymitanis; *quarto,* Chrysostomus sic explicat, *q. d.* Scio cum veniam, inveniam vos plenos omnibus donis spiritualibus; *quinto* et op-
Atrrn. **klibenedictio** hæc est gratia et charismata
mob Evangeli!, *q. d.* Deus per meum adventum, præd*cali°ncm ct conversalæncm copiosam vobis
oúe\ X impertietur Evangelicorum mysteriorum cogni-
plk». tionem, amorem, consolationem, gratiam et fructum. Ita Oxigenes ct Anselmos.

30. Obsecro vos ut adjlvetts mf.tn orationibus v*.n.?o. vestris ad Dium. — Pro *adjuvetis* græce esto- va^ttr/ícrxo6aí id est, *ut concertetis in agone merum,* Præsagiebat Apostolus certamen quod postea habuit Hierosolymis, *Act.* xxr,27, ubi captas fuit ab infidelibus Judæis, contra quos precibus certabat, ct Romanorum, ut secum certent, preces sic implorat. Ita S. Chrysostomus.

Multo ergo magis licet invocare, sine ulla Dei Tavx** injuria, opem Sanctorum in cœlis cum Christo Sarx(/> regnantium. Si enim Paulus hic sine injuria Dei, mtn hd- id est honoris, invocationis et adorationis Dei '"** petit : O Domani, orate pro me; cur sim Deo injurius, si dicam : S. Petre, ora pro me?

31. Obsequii mei (ministerii eleemosynarum, Vot.31. quas defero Christianis pauperibus in Judæa degentibus) OBLATIO ACCEPTA ETAT IX JERUSALEM SA5C-Tis. — *q. d.* Orate pro me , non tantum ad hoc, ut eleemosyna quam perfero, secure ad Hierosolymitanorum manus perveniat; sed etiam ad hoc, ut grata sit illis et hilariter accepta, neve propter me displiceat, aut minus arrideat. Erat enim Paulus Judæo-Christianis suspectus, quasi hostis judaismi et Gentium patronus.

32. Ut refrigerer vobisCl m. — *q. d.* Ut refo- v-n. *n.* ciller et ex tot laboribus recreer videns vestrum profectum in Evangelio, ct vos pariter recreemini videntes me, de quo multa inaudistis.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Totum caput continet salutationes. Unde colligas humanitatem Pauli, benevolentiam ct charitatem mater- Aposta *nam erga singulos. Discant hic præcones, imo Christiani omnes, illud :* Saluta libenter, resaluta libentius. hundís

Interim secundo, vers. 17, *jubet ut caveant cos qui faciunt dissensiones et offendicula.* chn.-u>

Tertio, vers. 25, *Deo, qui omnes Gentes per Christum vocavit ad Evangelium et salutem, optat et tribuit honorem ct gloriam æternam.*

1. Commendo autem vobis Phoeben sororem nostram, quæ est in ministerio Ecdesiæ, quæ est in Cenchris : 2. ut eam suscipiatis in Domino digne sanctis, et assistatis ei in quocumque negotio vestri indiguerit : etenim ipsa quoque astitit mullis, et mihi ipsi. 3. Salutate Priscam ct Aquilam, adjutores meos in Christo Jesu 4. (qui pro anima mea suas cervices supposuerunt : quibus non solus ego gratias ago, sed et cunctæ Ecdesiæ Gentium) ; 5. et domesticam ecclesiam eorum. Salutate Epænclum dilectum mihi, qui est primitivus Asiæ in Christo. 6. Salutate Mariam, quæ mullum laboravit in vobis. 7. Salutate Andronicum et Juniam, cognatos et concaptivos meos : qui sunt nobiles in Apostolis, qui et ante me fuerunt in Christo. 8. Salutate Ampliatum dilectissimum mihi in Domino. 9. Salutate Urbanum, adjutorem nostrum in Christo Jesu, et Slachyn dilectum meum. 10. Salutate Apellen probum in Christo. 11. Salutate eos qui sunt ex Arisloboli domo. Salutate Herodionem cognatum meum; salutate eos qui sunt ex Narcissi domo, qui sunt in Domino. 12. Salutate Tryphænam et Tryphosam, quæ laborant in Domino. Salutate Persidem

charissîmam, quæ mullum laboravit in Domino. 13. Salutate Rufum electum in Domino, et matrem ejus, *et meam*. 14. Salutate Asyncritum, Phlegontem, normam, Patrobam, Ilcrmen, cl qui cum eis sunt fratres. 15. Salutate Philologum et Juliam, Nereum et sororem ejus, ct Olympiadem et omties qui cum eis sunt, sanctos. 16. Salutate invicem in osculo ¿*ancto*. Salutant vos omnes Ecclesiae Christi. 17. Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos, qui dissensiones et offendicula præler doctrinam quam vos didicistis, faciunt, et declinate ab illis. 18. Hujuscemodi enim Christo Domino nostro non serviunt, suo ventri : el per dulces sermones ct benedictiones seducunt corda innocentium. 19. Vestra enim obedientia in omnem locum divulgata est. Gaudeo igitur in vobis. Sed volo vos sapientes esse in bono el simplices in malo. 20. Deus autem pacis conterat Salanam sub pedibus vestris velociter. Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum. 21. Salutat vos Timotheus adjutor meus, et Lucius, et Jason et Soslpater cognati mei. 22. Saluto vos ego Tertius, qui scripsi epistolam, in Domino. 23. Salutat vos Caius hospes meus, et universa Ecclesia. Salutat vos Erastus, arcarius civitatis, et Quarius, frater. 24. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Arnen. 25. Ei autem qui potens est vos confirmare juxta Evangelium meum, et prædicalioncm Jesu Christi, secundum revelationem mysterii temporibus sternis taciti, 26. (quod nunc patefactum est per Scripturas Prophetariim secundum praeceptum sterni Dei, ad obeditionem fidei) in cunctis Gentibus cogniti, 27. soli sapienti Deo, per Jesum Christum, cui honos et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Ven.». 1. Commendo vobis Phoebei» sororem nostram, çr.E est in ministerio Ecclesie, quæ est in Cenchris.— Nota: Paulus vocat Phœben a sororem, » ob cognationem, non carnis, sed fidci ct religio-
F –. » nis. Sicut enim omnes viri Christiani vocabantur fratres, ita omnes feminæ Christiana) vocabantur
. sorores. Male ergo quidam recentiores «sororem »
t 'n- interpretantur uxorem Pauli, cum qua, inquiunt,
l ' i vive^at il™cælebs. Nam Paulus ipse innuptis se
i- annumerat l *Corinth,* vit, 8. Phoebe hæc, ut hinc
in Eo- palet, Corintho profecta fuit Romam, atque adeo
ckii*. jaijij; fujt iiujus epistoke ad Romanos, ut habent Graea, Syra cl Latina Complut, in fine epistola).

T' b. Nota *secundo :* Fuit hæc Phoebe « in ministerio
d›* Ecclesie,» grace id est, ut explicant
** S. Chrysoslomus el Orígenes, *diaconissa*. Quœnam fuerint olim diaconissæ, dicam 1 *Timoth*. v, 9 (1).

Nola *tertio :* Cenchri erat portus et pagus Corinthi. Ita Orígenes. Ergo etiam in pagis jam tum Christi fides erat pervulgata ct celebris.

Vtn..- 2. Ut eam suscipiatis in Domino.— Domini nomine el amore, propter Dominum, vel in Domini gratia ct charitate Christiana. Vide Can. 25. Unde subdit Paulus :

Digne sanctis, —scilicet, uti decet Christianos excipere Christianos, qui quasi sancti recipi debent. Ita S. Chrysoslomus.

Ima QUOQUE ASTITIT MULTIS. ——n?'.çi-nç I-prr.4r,, id est aisisfruc *fuit,* quod Eustathius et tiraci nonnulli exponunt -jcvk;, id est præfecla hospitum fuit. Videtur ergo hæc Phoebe fuisse cx illis, de quibus 1 *Timoth*. v, 10, dicitur : *a* Si hospitio recepit, si pedes sanctorum lavil, » etc.

(1) Side eV Umilia num, *Oriyuies Ecclet.* U, ii.

3. Salutate Priscam et Aquilam,—Judæos see- Ver», j
nopegos, qui nuper Roma a Claudio ejecti, sed jam co reversi crani, ut hic docci Apostolus. Vide l *Actor,* xvm, 2 (2).

4. Qui prò anima mea suas cervices supposue- Vcn.4.
runt ,—*q. d.* Qui pro vita mea tuenda suam objecerunt periculo, vel in illa seditione Ephesi per Demetrium excitata, dc qua *Actor*. xix, 2-1; vel in Corinthiaca, de qua *Actor,* xvm, 12; vel in alia simili.

5. Et domesticam ecclesiam (familiam Cbristia- ver». &.
nam) eorum (3).

Salutate Epænetum, qui est primitivus Asiæ.— r.;tw-
Ita Biblia Romana : nara Syrus et Graea jam habent *Achaia!,* pro Así®, *q. d.* Salutate Epœnctum, qui primus in Asia ad fidem Christi est conversus. Unde Graea habent, c; içw *i^yr.Tr.;* 'Ax*î*ç, qui est primitiæ Achaiæ. Ita Chrysoslomus ct Theodoretus.

7. Andronicum et Juniam, cognatos meos,—gen- 7.
tiles meos, qui scilicet mccum ejusdem sunt gen- Androni,
tis, puta sunt Judæi. Sic enim Paulus cap. ix, CU^ J!'
vers. 8, omnes Judæos vocat suos « cognatos. »

Qui sunt nodiles in Apostolis.— *q. d.* Qui inter Apostolos et doctores sunt insignes ct illustres. Ita S. Chrysoslomus ct Theodoretus. Non enim soli illi duodecim vocali a Christo, sed el Paulus, Silas, Barnabas aliique similes apud Ethnicos et infideles evangelizantes, fuerunt cl etiam

(i) Prisca hæc eadem est, quæ in *Artis,* xvut, 2, Priscilla dicitur. Sic Livilla, SecundíHa, Tertulia, pro Livia, Secunda , Tertia.

(3) Id esi, cœium, qui in eorum ædibus convenire solet. Nam in ædibus privatis tum Christiani convenire Solebant.

num sunt Apostoli. De personis et sanctis hisce vide Baronium, in *Atinatibus* et in *Martyrotogio.*

Qui ET ANTE MB FUERLNT IN CIIRISTO. — In fide Christi, 7. *d.* Qui ante me crediderunt, et Christiani fuerunt.

10. Salutate Apellen probum (græce ÿoxtuc-», *J- probatum)* in Christo,—hoc est *christianismo.* Vide *Can.* 37.

11. Salutate eos qui sunt ex Narcissi domo, qui sunt in Domino, — qui sunt in Domini nostri Jesu Christi fide et Ecclesia, 7. *d.* Salutate ex Narcissi domo omnes qui credunt Christo. Unde videntur in eadem domo aliqui fuisse infideles, quos salutari non jubet.

I I. Hermam. —Hic Hermas auctor est libri, qui inscribitur *Pastor, eo* quod in ipso angelus pastor, prolector et cusios ipsius Hermæ, qui et angelus pœnitenliæ ipsius elicitur, inducatur duodecim præcepta vitæ bene agendæ præscribens î qui liber apud veteres magnæ fuit auctoritatis.

16. Salutate invicem in osculo sancto, — non Gentili, sed «sancto, » id est Christiano, religioso, honesto, modesto, casto, sincero, fraterno, de quo plura dicam 11 *Corinth,* xiii, 12.

Quieres, cur S. Petrum non salutet hic Paulus? quia Roma* Petrus nunquam fuit, ut ex hoc loco contendunt Novantes? Respondeo: Minimo; sed causa est, vel quod ad Petrum peculiares litteras dederit Paulus, vel quod l'etrus, utpote Judæus, ante aliquot annos Roma pulsus a Claudio Imperatore, etiamnum abesset; discurrebat enim ad alias in Italia, Hispania, Africa et Hritannia Ecclesias fundandas et juvandas, ut tradit et docet Innocentius I, epist. *ad Decentium,* cl ex ea Baronius, Bellarminus et alii* Nani alioqui Priscilia el Aquila, aliiqne Judæi, quos hic salutat, Romam redierant, edicto Claudii jam obliterato vel revocato, aut certe illo stante furlim cl clanculum irrepentes.

Salutant vos omnes Ecclesia; Christi. — Non quod ab eis salutandi Romanos accepisset Paulus mandatum, longe enim aberant; sed quia carum charitalcm cl affectum noverat, quo Romanos salvere cl prospere agere cupiebant; et quia ipse erat caput omnium Ecclesiarum, omnes Ecclesias repraesentans, sicut rex regnum. Sicut ergo regnum per regem loquitur et salutat, ita et Ecclesiæ per Paulum; ut quod ipse facit, Ecclesia; censeantur fecisse.

Sic 1 *Corinth,* cap. ult., vers. 19, dicit Paulus : « Salutant vos Ecclesiæ Asia;. » Sic quoquo vulgo et vere amicis el familiaribus scribimus : Salutat te ille vel iste familiaris tuus, et meus, etiamsi nobis nil tale dixerit, quia novimus ejus mentem, qua alium salvere el bene agere desiderat. Hæc enim mena est hominum invicem scribentium, hic usus communis, verus et mendacii expers.

17. Rogo ut observetis eos, qui dissensiones prÆter (id est *contra,* ut vertit Erasmus) doctrinam, QUAM VOS DIDICISTIS, FACIUNT.—SÌC *Galut.* I, 8, dicit Apostolo® anathema iis qui aliad evangelizan!, præter, id est *confra* id, qnod evangelizatmn est.

18. HUJUSCEMODI PER DULCES SERMONES ET BE- NEDICTIONES (hoc est adulationes, assentationes, inquit Theophylactus) seducunt corda innocentium. — Per « dulces sermones; » græce

Ubi nota : a Græco *Chresti,* id est utilis vel commodus, Gentilibus vocabantur homines utiles vel benefici. Unda Luciano® in *Philopatrot* « Pauci, inquit, chresti, id est *frugi,* sunt, quemadmodum ubique video. » Contia vero « cbreslologi « dicebantur, qui cum bene loquerentur, male tamen agebant; qua de causa Pertinacem Imperatorem Chrcdolosrum essa appellatum, auctor est Julius Capitolinus. Tales rhrestologos Apostolus hic vocat hærelicos et pseudodoctores, eorumque chrestologlam, id est blandiloquentiam, cavendam esse monet.

19. Vestra obedientia (qua prompto et perfecte Evangelio credidistis) in omnem loclm divulgata est. — *q. d.* Ergo, o Romani, uti empisti», ita pergite tueri hanc fidem et obedienliam. Vide dicta cap. i, vers. 8.

Volo vos sapientes esse in bono, et simplices in maLo. — a Sapientes, n id est prudentes et cautos, ne a bono quod accepistis, illorum seductorum dulcibus et blandis persuasionibus excidatis. Ad maltim autem a simplices, » id est rudes, quasi nescientes male agere, qui nullam nocendi artem teneatis.

Nota : a Simplex » græce dicitur áxí?x«;, quod deducitur a et a privativo, *q. d.* Sine cornu, placidus, innocens; vel irò «5 *•?«, id est mis*ere, et a privativo, 7. d. Immixtus, purus, sincerus, et exinde metaphorice, simplex, qui non novit adulterare, miscere, corrumpere, vitiare. Sic Jbd M.x, 1G, jubet Chri-tus, ut simus «xípswt rrtxrtpii, simplices sicut columbæ.

20. Deis pacis (amator et auctor) conterat Satanam (qui magister est omnium dissensionum) SUB FEDIBLS VESTRIS VELOCITER.—7. d. Dell® COIIt > rat cito dissensiones vestras cum suo principe. Ita S. Chrysoslomus et Theodoretus.

Secundo, Orígenes : « Deus conterat Satanam, » hoc est, inquit, omnem spiritum qui adversatur credentibus, quique per suos ministros, quasi serpens insidiatur calcaneo vestro et vos ad defectionem a (Ide sollicitat. Alludit ad *Genes.* m, 13 : ◊ Ipsa (vel, ut directe habent llebræa. xin Au, id est ipsum semen, sive proles mulieris, puta Christus) conteret caput tuum. »

Ter/io, proprie *Satan,* id est diabolus, conteri, hoc est dejici, calcari ac vinci hic dicitur, cum ejus populus, scilicet idololatrae et infideles, maxiine reges et principes qui Evangelio adversantur, dejiciuntur. Orat ergo hic Paulus, ut populus Christianus his omnibus fiat potentior, ut pro niim Imperatoribus el principibus idololatris Christiani surrogentur, ulquc Deus pacis persecutores Ecclesia convertat, eosque illi subjiciat. Ita Ansel-

f'.ìhu nms. Sic inter alios S. Sempronius martyr productus ad Martis simulacrum, jussusque illud pn*aio adorare, dixit ; « Conterat te Dominus Jesus Chris- «Btriu. fu$ Filius Dei vivi, » ac mox simulacrum ipsum sensim liquefactum defluxit : ut habent actaS. Nemesi! *martyris.*

Ilie sensus accommodus et illustris est : primus tamen sensus quem dedi, magis respondet praecedentibus, puta versui 17 et seq.

22. Saluto vos ego Tertius, qui scripsi epistolam, in Domino.— Hoc est, propter Dominum, aut potius, *q. d.* Salutem, quæ a Christo Domino est ct proficiscitur, vobis precor.

Tortini «riba roravit i crpt*. thm Aj*ti-lo.

Nota : Pro « Tertius, » aliqui legunt « Terentius,» sed perperam. « Tertius » ergo hic nomen est proprium scriba?, qui dictante Paulo epistolam scripsit. Estque hæc ejus sententia Scriptura sacra› uij reliqua epistola, quia illam ipsam vel Paulo, ut videtur, vel Spiritu Sancto dictante scripsit Tertius. Hunc factum esse Episcopum Ico-

T< tins bi hc- iip est .«J i* pus lo mi.

Diodorus Tarsensis hic, et Dorotheus in Synopsi testantur, ubi et martyrio coronatus est ** junii,ut habent Martyrologia. De hoc Tertio ita ex Diodoro Tarsensi scribit Sixtus Senensis lib. Il, in *Tertio:* a Tertius, inquit, Iconii Episcopus, Pauli discipulus et amanuensis, scripsit dictante Apostolo eam, quæ est ad Romanos epistolam; in cujus fine salutationem quoque suam apponens ait:Saluto vos ego Tertius, qui scripsi epistolam hanc, in Domino. Is cum esset parum

TertH inipri- ~~fu in a~~ dpfefidü toh MDkQ- tus.

sermone peritus, nec satis in scribendo excrcita- (US> epistolam, quæ propter multitudinem ac sublimitatem quœslionum, cæteris Pauli epistolis obscurior est, longe reddidit obscurissimam, dum sensus et cogitationes Pauli elocutionibus interdum confusis et inabsolutis sententiis, ac transposita nonnunquam ordinis serie conatus est explicare. Diodorus Tarsensis Episcopus, in *Expositione epistola: ad Romanos,* hujus rei testis est. Theodolus, Cœlesyriæ presbyter, in *Expositione epistola ad Romanos,* pro Tertio, Terentium legit. »

23. 23. Salutat vos Catos, hospes meus. — Ad hunc Caium scripsit S. Joannes tertiam suam epistolam Catholicam, in qua cum ab hospitalitate et misericordia in pauperes dilaudat.

Et universa Ecclesia,—scilicet quæ est Corinthi, unde hanc epistolam scripsit Paulus. Videtur

bopu vu ergo cx hoc loco, Caii domus fuisse ecclesia, sive locus ad quem ad synaxes congregabantur

' Christiani, qui erant Corinthi. Unde Ambrosius, ChrUivSyrus et Greca legunt, tt* UxtaoUc c).r.c, *q. d.* wm». Caius est hospes non tantum meus, sed etiam universœ Ecclesiæ Corinlhiacæ.

Erastus, arcarius, (græce id est *quas-*

q . vr.ior) civitatis, — Corinthi, ut dixi, cui nimirum comuu>sa erat cura publici ærarii.

Ven.u. oj Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen. — Nota : Apostolus passim epistolis suis et præmilüt et subjungit appreca- lionero gratiæ, ut doceat nil ita Christiano in votis esso debere, ac Dei gratiam gratiæquo augmen- {¡ 'Jp* tum, qua scilicet non hominibus, sed Deo grati simus, ac placeamus : sic enim ad omnia virtutum opera validi ac potentes efllcimur, degirnusque in perpetua pace ac lætitia. Sicut enim famulus qui regi servit, apud quem gratiosus est, nihil tristitias sentit, quidquid inimiciliæ vel adversitatis aliunde occurrat; ita nos nihil mœroris sentiemus, sive amici aliiquo nos deserant et infestent, sive pericula et tribulationes ingruant, si in Dei gratia simus, si Deus nos gratia sua roboret ct confirmet.

Sic insuper, inquit S. Chrysostomus, hom. 10 in epist. Il *ad Timolh.* in morali : « Si in gratia Dei v,rtn' sis, terribilis eris non tantum hominibus, sed et dæmonibus. Tales fuere Apostoli, qui, calcatis divitiis, Domini sui imperio sunt potiti. Ille, aiebant, morbo liberetur, ille dæmonibus : illum liga, hunc solve. In terris fiebant ista, sed e cœlis proficiscebantur. » Et rationem subdit dicens : « Hic enim honor redundat in Dominum. Quo enim potentior est famulus, eo majori admirationi est dominus. » Addit deinde Chrysostomus, nos omni vi et violentia nobis ct concupiscentiis illata, ad hanc gratiam assequendam conniti debere.

23. Ei qui potens est vos confirmare juxta Evangelium meum (supple, sit honoret gloria, ut patebit vers. ult. in fine) et prædicationem Jesu Christi (de Jesu Christo Salvatore) secundum revelationem mysterii, — *q. d.* Prædicatio Evangelii Christi non est prædicatio veritatis et rei humano lumine cognita), sed est prædicatio rei cognilæ per revelationem divinam : nimirum est . prædicatio magni illius mystem, quod tota hac |nc epistola tractatum est, scilicet omnes omnino tohtr» homines, etiam Gentiles et paganos, justificari ex fide Christi, idque gratis et sine ullis cujuspiam meritis.

Temporibus sternis. — Nota, nec mundum, ncc tempus esse ab æterno, uti voluit Plato. Dicuntur ergo tempora æterna, non secundum rem, sed secundum imaginationem, quæ scilicet fingimus ante mundum æternitati coexülisse. Ita Anselmus, *q.d.* Paulus : Non est recens inventum Evangelii; sed ab æterno semper fuit ipsum Evangelium in secreto divinitatis consilio, menlcque divina tacitum et occultum, et nunquam hactenus in mundo propalatum aut predicalum. Unde subdit:

20. IJuod (scilicet mysterium jam dictum: Græ- Vert-w-

cuín enim referri debet ad) nunc patefactum est (declaratum et demonstratum est) PER SCRIPTURAS PROPHETARUM (qui ChriStum, Christique Evangelium prædixerunt), secundum PR.F.CEPTUM ÆTERNI DEI, AD 0RED1TI0NEM FIDEI, — ut nimirum omnes Gentes Evangelium fidemque Christi audiant, iliique credant et obediant.

In cunctis (quibusvis sine discrimine) Gentibus cogniti, — scilicet mysterii : eo enim rò *cogniti* referri patet ex Greco et ex parenthesi Ro-

mana, quæ omnia a ?» *quod nunc patefactum est,* hucusque duobus semicirculis includit. Græcizat ergo hic noster Interpres; cum alioqui clare, uti cœporat, dicere debuisset : « Mysterii, quod nunc patefactum est ct in cunctis Gentibus cognitum ; » vel, ut Græce est, pwpcaûmoç, id est notificatum ct manifestatum est.

vm t7. 27. Soli sapienti Deo per Jesum Christum.—Hæc refert ad « ei qui potens est, » vers. 23, q. *d.* Soli sapienti cl potenti Deo per Christum ct Christianam religionem omnis sit honor ct gloria sempiterna.

Nota : Gloria sit « soli, » non Patri, ut Ariani ; sed « Deo,» id est SS. Trinitati, cui per Christum hominem omnis honor defertur. Ha S. Augustinus, lib. HI *Contra Maxim.,* cap. xm. Nam Christus Deus cl homo cum sit, ut Deus honorem recipit cum Patre el Spiritu Sancio; ut homo vero illum defert. Detulit autem, cum prædicavit in mundo SS. Trinitatem, ct jussit baptizari in nomine Patris, ct Filii, et Spiritus Sancti omnes gentes.

Sapien- Neta *secundo :* Vox a sapienti » innuit, per nui-^ain ^om'num sapientiam hominem potuisse viam salutis agnoscere : quia solus Deus a seipso, et per essentiam sapiens est, qui cam per fidem nobis manifestavit. Hinc solus sapiens dicitur : respicit enim Paulusad mysterium, de quo dixit vers. 25. Ita Anselmus. Vide *Baruch,* cap. m, vers. 32 ct 37.

CUI DONOR ET GLORIA IN SÆCULA SÆCULORUM. Amen. — Tò *cui* hebraísmo redundat. Ita S. Augustinus. Hebræi enim repetunt relativum cum antecedente. Unde Græca ct Syrus non habent ro *cui.* Sic ergo hæc omnia ordinanda sunt : Ei qui potens est vos confirmare, videlicet soli sapienti Dco, sil honor et gloria. Arnen.

Vide S. Chrysostomum hic in morali, hom. ult., pulchre et pathetice ostendentem quantum S. Paulus suo zelo, labore et fervore honorant et glorificarit Deum.

O Rex sæculorum, o revelator mysterii temporibus æternis taciti, o œterne Deus, immortalis et invisibilis, o qui habitas in celsis montibus .eternitatis! qui ex alto despicis arcta vitae nostræ, omniumque temporum sub te tabentium spatia; libi honor, tibi gloria in sæcula sæculorum! Tu nobis beate æternitatis aditum, devicta morte, reserasti : fac nos semper ejus memores ita sobrie, juste et pie vivere, ut ejus participes efficiamur ; da nobis ita sancte et heroice hoc vit/e momentum transigere, ut in sæcula sæculorum te fruí, le laudare, te cum omnibus / Vngelis et Sanctis celebrare mercamur, o vera charitas, o chara æternitas! Deus meus et omnia. / Unen (I).

(1) In Græco additur subscriptio hæc : 'Pwxaicu; ¿7^ Kcpivteu £tx «búcr-1 tt; Jtwxa, rz: iv KrprpcÆxç ixxXr.síx;. Sed certum et exploratum est subscriptiones additas esse ab incertis auctoribus, qui ex certis historicis xtptTrxcwt collegerunt, ubi epistola quædara scripta, per quem missa, quo tempore exarata sit. Auctor subscriptionis epistolae *ad Bom.* sic videtur argumentatus esse : Paulus, cap. xv, 26, scripsit Macedonas et Achæos collegisse pecuniis in usu n paup rum Christianorum Hierosolymitanorum ; in Achaia autem fuit Corinthus ; ergo epistola scripta est *Corinthi.* Hoc vero non sequi, nemo non videt. Porro, cap. xvi, 1, Paulus commendat Romanis Phœben, diaconissam Qmchreensem; ergo epistola *per eam ¡cripta est;* quam tamen Tertius eam scripsisse dicatur vers. 22. Res itaque manet incerta. Consentiunt ta^ n Origene*. Th odoretus, Euthalius, ct nunc plcrique statuunt, Corinthi hanc epistolam esse scriptam; et quidem anno 53, dat Sepp.

COMMENTARIUS

Di PRIMAM EPISTOLAM (i)

AD CORINTHIOS.

ARGUMENTUM.

Debrai-ruthn?*" D,‘

Achaia sivo Peloponnesus, quæ nunc vulgo M°rca dicitur, olim celebres habuit urbes ; harum metropolis ct nobile emporium erat Corinthus, inquit Chrysostomus, duobus inclyta portubus, quorum Lcchæum Ionio, Schonus /Egeo immi-net mari. Unde a duplici hoc mari Poche « Corin-thum bimarem » vocarunt, ut Ovidius, lib. IV *Pastor. :*

Adriacumque patens late, bimaremqoe Corinthum.

Fertur autem Corinthus primo a Sisypho la-trone, Æoli fdio, condita fuisse, et Corcyra nomi-nata, auctore Strabone, lib. Vili *Geogr.,* postea Ephyre : deinde eversa, et instaurata a Corintho Marathonis, seu Pelopis (ut Suidœ placet), sive (ut alii malunt) Orestis filio, Corinthus appellata. Hanc urbem Cicero, pro *lege Manilia,* Græciæ totius lumen appellat. Eo enim potentire propter situs opportunitatem pervenit, ut vix Romance urbi concederet.

Orín-r ’.\'¡7. i t . ri luit»

Abundabat ergo Corinthus opibus, mercibus ct metallis, ac præserlimære, fuitque æs Corinlbia-cum celeberrimum ct laudatissimum; adeo ut Plinius, lib. IV, cap. n, tradat illud auro et ar-genio æqniparari. Ex hac opulentia manavit Co-rinthiorum fastus, ingluvies, luxus, libido, mag-nificentia, ut ea abierit in proverbium : « iNon cuivis Uomini contingit adire Corinthum. » Ubi Demosthenes mulierеuhe, pro horario usu corpo-ris, deposcenti octona auri talenta, respondit: « Ego tanti poenitere uon emo. n Hac de causa in hæc eorum vitia subinde, ac præserlim cap. vi, invehitur Apostolus.

Ori»-t-*jun to*7»

Rursum secundo, Corinthi erat Oratorum et Phi-[orborum frequentia; inter quos fuit Perian-der, unus e septem Græciæ sapientibus. Adiit ergo Paulus Corinthum, ut in urbe tam frequenti et celebri disseminaret Evangelium, in caque annum et sex menses evangelizavit, ac multos ad Chris-tum convertit, confirmante eum Domino, qui ei per visionem Corinthi apparens : « Noli, inquit, timere, sed loquere, ct ne taceas, propter quod ego sum tecum , et nemo apponetur tibi ut no-ceat te, quoniam populus est mihi multus in hac civitate, » *Actor.* xvnr, 9. llac Pauli prradientiono Corinthii Christiani mire profecerunt, adeo ut eorum sapientiam, prophetiam, aliasque eis a Deo datas gratias cap. i, fi; xiv, 2G, ctalibi cele-bret ipso Paulus.

Pinti ip„;1 '•’ pr^_

Hinc *tertio,* inter Corinthios orta est superbia, ambitio, et contentiones, præsertim postquam Apollo, vir eloquens et potens in Scripturis, su-pervenit Corinthum, Act. xvm, 27; tunc enim nonnulli hunc Apollo praetulerunt Paulo , quasi in sermone minus eleganti et eloquenti ; indeque orta sunt schismata, uno jactante ct dicente: «Ego sum Pauli; » altero : « Ego sum Apollo, » etc. Paulus ergo hanc ad eos scribit epistolam, in qua stalim per quatuor prima capita eos ab humanæ sapienliæ et eloquentia; fastu, atque inani magis-trorum suorum Pauli vel Apollo venditatione, ad humilitatem crucis, ad Christi fidem et doctrinam abducit.

Coria, 1 conti '? l't,n*!'u'

Quarto, scripserant Corinthii ad Paulum varia dubia proponentes, ut patet cap. vu, vers. 1, quæ ipse hac epistola resolvit : unde postquam primis qualuor capitibus, eorum schismata et vanæ sa-pienti® ambitionem retudisset; deindo, cap. v, jussisset excommunicari et vitari incestuosuin, ac cap. vi, litigia eorum coram judice infideli, atque fornicationem insectatus fuisset ; cap. vu, primum eorum dubium de matrimonio et virgi-nitate enodat, docetque quæ sint jura matrimonii Christiani, eique opponit et anteponit consilium Evangelicum virginitatis et cælibalus. Mox cap. vin el X, dubium secundum comm de idolothy-torum esu aggreditur, asseritque illum in se lici-tum esse, sed cavendum, ubi est scandalum in-firmorum. Deinde cap. ix, ut ostendat, quam ido-

rinthio-rum *7 ponit,

(I) Justa hodiernos inultos, non duas, sed tres epis-tolas *d Corinthios scripsit Paulus : ea quae in bibliis p.<na inscribitur, revera «ccwv/a est; pruna autem, anno precedente, scit. 53, ail Sepp, scripta, nunc esi d-.pirdiu. I’m ipuum autem aiguineutum petunt c I Cor. t , 0–11. Iu Nfcbaelis, Roseumullerus, Sepp, op. ut. lum. H, p- 53i>; cual. D. Gioire, up. lum. V1, p. 69.

lolbyforum scandala sint cavenda, asseverat so ob œdificationcm proximorum, abstinuisse stipendio sustentationis, sibi evangelizanti debito, ac labore manuum victum sibi comparasse. Inde cap. xi, tertium Corinthiorum dubium, de mulierum velatione, et quartum de cœna Eucharistica ejusque agape resolvit. Mox cap. xii, disputat de gratiis gratis datis, casque varie variis a Spiritu Sancto distribui docet. Cap. xiii, demonstrat inter Dei dona ct gratias excellere charitatcm. Cap. xiv, quinto Corinthiorum dubio, An donum linguarum præstet prophetiæ? negative respondet. Cap. xv, sextum dubium eorum resolvit, probando multis resurrectionem, ejusque dotes, modum ct ordinem docendo. Cap. xvj, jubet fieri collectam eleemosynarum pro pauperibus Hierosolymitanis; ac denique salutationibus claudit epistolam.

Ouodo rtripu nic epi*. tohì

Nola *quinto :* Scripta est tam hæc prima, quam sccun^a Corinthios, ante epistolam ad Romanosj nam, ut notat Chrysostomus, Apostolus, l Co*rinth.* ivi, 2, Corinthios ad collectam, qua sublevent famem pauperum Hierosolymitanorum, adhortatur, quam *Rom.* xv, 23 et 20, jam factam esse docet. Rursum scriptam esse hanc epistolam Philippis, et missam per Timotheum habent Græca, Syra ct Regia Latina, in fine epistolæ ; sed videtur potius ex cap. xvi; vers. 8 et aliis Ephesi scripta *(Ador,* xix, 1) anno Christi 57. Ha Baronius, OEcumenius (1) et alii.

(1) De occariono hnjus epistola» egregia dirpuUt Sepp, op. cit. ibid., cumque scriptam dicit ann. 54 ineunte, ita ut in proximum Pascha Corinthum perveniret. Cf. Chronicnn quod præfixi *Adii Afoitol.*

De stylo et elocutione, vide D. Glaire, ibid. p. 74 ; hæc vero tradit Rosenmullcrus : « In Epistolis Pauli *ad Car.* frequentior quam in cæteris ejusdem epistolis, et tantum non continuus est respectus ad histoncas xwcg-TZ5HC, quarum cognitio primis quidem lectonbus, in re praesenti versantibus, obvia fuerat, nobis vero ex ipsis demum Apostoli liltens, ct maximam partem obsnxris indiciis repetenda est; quæ bamm epistolarum propria difficultas. .Multa in hanc rem utiliter collegit et accurate disputavit Storrius › in peculiari Commentatione, cui titulas : *Notifia hidortea Epistolarum Pauli ad Cor. interpretationi inservientes,* Tubing*. »

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Agit gratias Deo, pro *gratia Corinthiis data, spondetque quod Deus in ea illos confirmabit. Deinde, vers.* 10, *insectatur eorum schisma, quo hic dicebat :* Ego sum Pauli ; *ille :* Ego sum Apollo ; *cum omnes sint Christi.*

Tertio, vers. 17, *radicem schismatis succidit, dum docet non debere Corinthios spectare eloquentiam Apollo, vel alterius pradicatoris; sed rem prædicatam, scilicet crucem, quæ licet Judæis sit scandalum, Gentibus stultitia, fidelibus tamen est Dei virtus el sapientia.*

liinc quarto, vers. 26, *consequenter docet Deum non vocasse ad prccdicationem ct fidem crucis ct salulis sapientes, potentes ct nobiles mundi, sed stultos, infirmos et ignobiles Apostolos, aliosque primos fideles, idque ne quis in se, sed tantum in Deo glorietur.*

1. Paulus vocatus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, et Sosthenes frater, 2. Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Jesu, vocatis sanctis, cum omnibus qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi, in omni loco ipsorum, et nostro. 3. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo. 4. Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Jesu : 5. quod in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo et in omni scientia : 6. sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis; 7. ita ut nihil vobis desit in ulla gratia, expectantibus revelationem Domini nostri Jesu Christi, 8. qui et confirmabit vos usque in finem sine crimine, in die adventus Domini nostri Jesu Christi. 9. Fidelis Deus, per quem vocali estis in societatem Filii ejus Jesu Christi Domini nostri. 10. Obsecro autem vos, fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut idipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata : sitis autem perfecti in eodem sensu et in eadem sententia. 11. Significatum est enim mihi de vobis, fratres mei, ab iis qui sunt Chloes, quia contentiones sunt inter vos. 12. Hoc autem dico, quod unusquisque vestrum dicit : Ego quidem sum Pauli : ego autem Apollo : ego vero Ccpbæ : ego autem Christi. 13. Divisus est Christus? Numquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis? 14. Gratias ago Deo quod neminem vestrum baptizavi, nisi Crispum et Caium : 15. ne quis dicat quod in nomine meo baptizati estis. 16. Baptizavi autem etStcphanæ domum : cæterum nescio si quem alium baptizaverim. 17. Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare : non in sapientia verbi, ut non evacuetur crux Christi. 18. Verbum enim crucis pereuntibus quidem stultitia est : iis autem, qui salvi fiunt, id est nobis, Dei virtus est. Scriptum est enim : 19. Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo. 20. Ubi sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor hujus sæculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi? 21. Nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes. 22. Quoniam et Judæi signa petunt, et Græci sapientiam quærunt : 23. nos autem prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam; 24. ipsis autem vocalis Judæis, atque Græcis, Christum Dei virtutem et Dei sapientiam : 25. quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus ; et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. 26. Videte enim vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles : 27. sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes; el infirma mundi elegit Deus, ut con-

fundat fortia; 28. cl ignobilia mundi, et contemptibilia elegit Deus, et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret : 29. ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus. 30. Ex ipso autem vos estis in Christo Jesu, qui factus est nobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctificatio, et redemptio : 31. ul, quemadmodum scriptum est : Qui gloriatur, in Domino glorietur.

iut.i. t. Sosthenes (1).— Erat hic princeps synagogæ Corinthi, conversus ad Christum a Paulo, pro fido coram Gallione proconsule acriter verberatus, *Actor,* svili, vers. 17, ac post mortem relatus inter Sanctos, 28 novembris.

Ven.1. 2- Ecclesia Dei, quæ est Corinthi, sanctificatis in CnnisTo Jesu, vocatis sanctis (supple, scribit,

Ven. 3. et salutem dicit Paulus, precando) : gratia vobis et pax a Deo. — Pro *vocatis sanctis,* Syrus vertit, *vocatis et sanctis.* Græce cnim semper non cst participium Aiycuiwi, aut xcxXnpfa;, id cst vocatus, dictus, appellatus; sed xXxtoc, nomen, quasi dicat : Vocatitius sanctitatis, vel vocatione sanctus, vocatus ad sanctimoniam.

Binefl- Nota *primo,* hoc beneficium vocationis Paulum
dum to- toto hoc capite et passim alibi admirari.
nnn ad- *Secundo,* illud et oinnia cætera humiliter ac pie
miniio- divinte benevolenti® et potestati adscribere. De
ir rt ho- humilitate locum hic habet insignem Chrysosto-
wcens-.n- mus>in morali homil. pnmæ.
dnm. *Tertio,* hinc patet contra Pelagium, non nostris
rima vo- mcritis, sed mera Dei gratia nos vocatos esse ad
«•io- fidem et gratiam Christi. Ita Chrysostomus ct passim Augustinus. Rursum, hiuc omnes Chrisliani olim dicti sunt Sancti, non actu, sed vocatione, professione, debito.

Quarto, hos Sanctos dicit a in Christo, » id cst per Christi merita, sanctificatos, scilicet in baptismo ct deinceps.

Quinto, -A Ecclesia et tò *vocalis sanctis* idem sunt. Est cnim appositio sive explicatio Ecclesias; ulsi quieras, quid sit Ecclesia? respondebo hinc ex S. Paulo : Sunt vocati Sancti; sive est congregatio ct coelus fidelium, qui vocati sunt ad sanctitatem.

Unde *sexto,* hinc patet Ecclesiam esso visibilem. Scribit cnim Paulus hæc non ideæ abstracta?,
Fztir. sed Ecclesia?, quæ est Corinthi, quæ ejus litteras
,, ▾ legere ct videre poterat, ul patet.
J/® *Septimo,* ex hoc loco liquet camdcm ubique
tritìi- esse Ecclesiam, cujus pars erat Ecclesia Corin-
C(bi¿Q ll,îorunl- Unde ait : « Cum omnibus qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi, in omni loco ipsorum ct nostro, » id est, omnibus Christianis ubicumque consistant ; sive mccum hoc in loco nostro, sive in alio quolibet suo loco, a Ipsorum » ergo, scilicet Corinthiorum, « et nostro, » scilicet meo et Sosthenis. Addit hoc, no quis putaret cum dixit, u Domini nostri Jesu Christi, n dicere voluisse Christum dominum esse solius Pauli ct Sosthenis. Ita Chrysostomus : a Eoque, ait, facite innuit Paulus, Corinthios semotis contentionibus debere esse concordes, quasi membra ejusdem Ecclesiæ et capitis Christi. » Deinde innuit se scribere hanc epistolam proprie quidem ad Corinthios, sed tamen cupere esse circularem ad omnes Christianos, uti circulares erant epistolæ aliorum Apostolorum cl Episcoporum primis illis sæeulis (2). Nam quod Cajetanus tò *nostro* interpretatur, *q. d.* Nostra jurisdictio se extendit Corinthum, et ad Corinthios, ut urbs et locus Corinthi sit et ipsorum et noster, coactum est. Denique cnr dicatur Ecclesia, vel evocatio , vel coetus vocatorum ad fidem , quæ olim synagoga, id est congregralio, dicebatur, et quid sit, qualis, quæ ejus nolœ, vide Bellarrainum , De *Ecclesia,* lib. I, cap. i, u et seq., solide el docte edisserentem.

Vers.*. 4. Gratias ago Deo meo sevrer pro vobis in **GRATIA** Dei , **QUS DATA EST VOBIS IN CHRISTO JESU.** — « In gratia, » Syrus XDW *TJ al tabula,* græce isrl tí, , id est, *propter gratiam Dei,* « quæ data est vobis in Christo, » id est, per Christum. Vide *Can.* 25. a Origo, inquii S. Bernardus, g t - serin. 13 in *Cantica,* omnium fontium et fluvio-™;| |' rum mare est : virtutum autem et scientiarum origo est Dominus Jesus Christus : continentia leCiin* carnis, cordis industria, voluntatis rectitudo ex illo fonte manant ; remittatur (per gratiarum actionem) ad suum principium coeleste profluvium, quo ulterius terra? refundatur : Gloriam meam alteri non dabo, inquit Deus, » *Isaiæ* xlviii, 11.

t$. Quod in omnibus dbites facti estis in illo Vtn.x (per illum Christum) in omm verbo (prædicatioms Evangelii) et omni scientia, — id est, spiritali ejus iutelligentia, *q. d.* Gratias ago Deo, quod vobis copiosam per me et Apollo exhibuerit præ-

(1) Vers. 1-9 continent totius epistola? exordium, et modestam benevolentia? captationem.

(2) Quid Paulus voluerit verbis, frvavn ranw, lirûv rt xal xuwv, «» *omni loco ipsorum, et nostro,* obscurum est. Alii ita vertunt : Qui invocant nomm 1) mini Jesu Christi m *quovis loco,* Domini, inquam, *tum ipsorum, tum nostri,* ut verba aùrwv ti , etc., referenda sint ad Ku;iw, *Domini :* ita Chrysostomus, Photius ct Theophylactus. Alii : sive natione sint Gentiles, sive Judæi. Nonnulli existimant Apostolum respicere ad partes in quas ecclesia Corinthiaca erat divisa, quarum alia se a Paulo, alia ab Apollone, alia a Petro, alia a Christo denominabat ; diversas nempe partes diversis quoque locis ad sacra celebranda convenisse ; quare Paulum ab initio statini monuisse se non scribere ad eos solum, qui se nominarent suos (nostro), sed ad Christianos Corinthios omnino omnes, ubicumque demum ad sacra celebranda congregarentur. Aliis denique cl in *omni loco ipsorum* sunt Christiani, qui Conuthi, aut Cenchreis, aut In rebqua Achaia versaliantur, ct cum Corinthiis versati erant; cl in *loco ipsorum,* qui tum apud Paulum Ephesi versabantur.

dicationem et doctrinam Evangelii, ejusque sensum et intelligontlam.

Vers. 6. Sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis, — id est, quibus, ceu testimoniis duobus Christiana fides fundata ct firmata est in vobis. Nam Græci Grecum «oóí, id est *sicut,* per enallagen interpretantur, St' ¡>i, *per qua,* scilicet verbum ct scientiam. Alii sic explicant « sicut testimonium, n etc. *q.* d. Quibus rebus, scilicet, praedicatione Evangelii ejusque scientia, quasi certo testimonio cognoscitur vos esse fideles ct discipulos Christi (1).

Vers. 7. 7. Exmectantibus revelationem Domini nostri Jesu Christi, — in secundo illius adventu, quando omnium gratiarum copiam et consummationem in gloria coelesti a Christo accipietis.

8. Qui et confirmabit vos (quantum est ex parte sua, id est gratiam dabit, quæ vos confirmare possit ct actu confirmabit, si eam recipere, ea uti, et vos confirmare in Christi fide et charitate velitis, do quo rursum vers. 9 : « confirmabit, n inquam , ad hoc, ut silis et persistatis) usque in FINEM (vitffi) SINE CRIMINE,—græce àvrpûxTW;, id est inculpati, quos nemo culpare aut criminari possit, quasi crimen aliquod contra fidem et charitalem Christi commiseritis; T&enim sine crimine referri ad *confirmabit,* patet ex Græco púatcóau ¿«TxXxt w;, id est confirmabit inculpatos, sive incrimínales, ut scilicet tales sint ct perseverent.

In «ile-suCorin. r,fri. qn-rrmt uixtL Loquitur Apostolus toti Ecclesiæ, in qua pleriquo eran(j;anC(i ct inculpati, etiamsi pauci aliqui schismata sererent, quos mox versu sequenti rcdorguil ct culpat.

In ini adventus Domini nostri Jesu Coristi. — Est ellipsis, frequens Apostolo ; supplendum enim est, ut sitis ct appareatis sine crimine illo die adventus ct judicii Christi : nisi malis iv poni pro »l; û» dic pro in *diem* (sæpe enim iv cl «i; confundit Apostolus), ut explicet vò *in finem* per ri *in die adventus Christi* : hic enim ultimus noster ct rerum omnium erit finis.

9. Fidelis Deus, per quem vocati estis in societatem Filii ejus Jesu Christi. — Nota : « Fidelis » S. Paulo idem est quod constans, verax, ut ostendam 1 Timoth. i, 15, non quasi, ut vult Calvinus, solum efficaciter a sc vocatos cosque omnes Deus salvet, et quemque illorum se salvum fore

Error c firma fide credere jubeat et efficiat. Ut quid enim mox vers. sequenti de Corinthiorum salute sollicitu3 schismata eorum incusat? Au non credide-

i>.» i- twoea. rant Corinthii? ct tamen in schismata lapsi peneulum damnationis incurrerant, idcoque illud ab eis avertere satagit Paulus. Possunt ergo fideles in peccata labi ct damnari.

Dicitur itaque Deus « fidelis, » quia non sine ¿n causa 6UUra vobis, o Corinthii, subtrahet auxi- “*i4ZC , quod dare coepit, cl deinceps se daturum promisit, ut persistatis et confirmemini in fide ct societate Jesu; nec vos deseret, nisi prius a vobis deseratur, ut docet Concilium Tridentinuin (cx S. Augustino), scsj. VI, cap. xi et xm, ubi tria docet eadem quæ hic Apostolus : nWprfai de*’rttt

Primo, justificatis omnibus Deum gratiam Christi dare, qua in justitia perseverare possunt, si velint. Secundo, eos sua voluntate posse ab ea excidero. *Tertio,* neminem scire an sit perseveraturus, an sil de numero electorum, nisi specialem hac de re a Deo revelationem habeat. Tri» t» vocaeleetto» nil diri* u.

Nota *secundo :* « Societatem filii » hic vocat Paulus communionem fidei, gratiæ et gloriæ Christi, quæ habetur in Ecclesia Christi ; sive ipsum christianismum , in quo habemus societatem filiationis, hicredilalis , Sacramentorum et omnium bonorum Christi, g. *d.* Vocali estis, ut sitis filii Dei, socii, membra, fratres et cohæredes Christi. Ita Anselmus, Ambrosius, Theophylactus, Chrysostomus, quem vide. Sic S. Joannes ait *epist.* I, cap. i, 3 : « Ut cl vos societatem habeatis nobiscum, et societas nostra sit cum Patre, et cum Filio ejus Jesu Christo. »

Ubi adverte : Licet, ut ait Apostolus, omnes fideles Christiani sint de societate Christi, tamen alii aliis magis sunt de hac societate; scilicet, qui magis Christi vitam et gratiam participant, et qui non tantum præcepta, sed et consilia Christi sequuntur : sicut de societate Christi magis erant Apostoli, quam alii Christiani.

Insulso cavillantur hærctici : Paulus omnes Christianos dicit esso vocatos in societatem Filii Dei : ergo perperam Jesuilæ sibi solis arrogant nomen Societatis Jesu. Pari enim modo Inferrent: Omnes Christiani colunt SS. Trinitatem, B. Virginem, angelos : ergo perperam Ecclesia instituit Ordines ct Sodalitates nomine SS. Trinitatis, B. Virginis, angelorum, etc. Hæ enim Sodalitates alios non excludunt ab horum cultu, sed nomen aliis commune sibi appropriant, ut eo excitentur ad majorem ct singularem pietatem erga SS. Trinitatem, B. Virginem, angelos, utque alios quoque ad cumdcm excitent.

Sciant vero Jesuítas hoc nomen sibi non dedisse, sed Summos Pontifices Romanos ipsumque fundatorem S. Ignafium , qui cx humilitate ct gloriæ vitando» causa, suos non voluit vocari Ignatianos, sed Societatis Jesu, idque ex visiono quadam, qua agens de Societate fundata, vidit Jesum crucem bajulantem, sibique dicentem : « Ego vobis Roma» propitius ero : » quando divinitus ita illustratus fuit, ut non dubitaret hanc esse Dei voluntatem, hoc nomen Jesu Societati huic dandum esse. Audiant Ribadeneiram, lib. II *Vita* S. *Ignota,* cap. xi : « Societatem Jesu appellari voluit, ut qui huc vocati fucrint, non se in Ignatii Ordinem aliquem ascriptos, sed in Societatem Filii Dei Jesu Christi Domini nostri vocatos agnoscant : sub illo summo Imperatore mereant; ejus signa sequantur, crucem suam cupide tollant, ct

(1) Alii ; Kam religiums Christiana) veritas vobis confinnala est.

in auctorem fidei cl consummatorem Jesum aspiciunt, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem , confusione contempta. Et ne defatigentur animis deficientes, certum illis atque persuasum sit ducem suum sibi presto esse ; illum non Jgnatio solum ct sociis, ut videmus hactenus fuisse, sed sibi quoque futurum semper propitium sperent. » Et Pium V Pontif., in *Bulla Societ.,* pag. 74: «Qui, inquit, sicut nomen Sociorum Jesu assumpserunt, ita operc, doctrina et exemplis D. N. Jcsum Christum imitari, ct ejus vestigia sequi nituntur. » Sicut ergo S. Paulus Timotheum, *epist.* II, cap. ii , vers. 3, hortatur ul laboret ac certet, « sicut bonus miles Christi Jesu : » ita « Societas Jesu » suo nomine inonelur et excitatur ut pro gloria Dei et salute animarum laboret, « quasi militia, seu legio, seu cohors militum sociata sub duce Jesu.» Plura vide apud Julium Nigronium de hoc titulo, ct apud Jacobum Gretserum, Franciscum Montanum et alios, qui apologias pro Societate hac scripserunt.

10. Obsecro vos, fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi (in cujus unam eamdemque societatem, familiam, domum et Ecclesiam vocali sumus omnes, quicumque fideles et Christiani sumus), ut idipsum dicatis omnes—scilicet, quasi fratres germani, verbis et voce, consentiatis, dicatisquc omnes simul : « Ego sum Christi; n non autem hic dicat : « Ego sum Pauli ; » ille : « Ego sum Apollo. » Rursum non tantum voce , sed et mente consentiatis; alioqui enim ficta et simulata foret verbalis vestra oris confessio. Undo subdit quasi radicem concordi® dicens (1) :

Sitis perfecti in eodem sensu et in .”.;dem sententia.— Legunt aliqui in Græco, t -ósm, id est *scientia,* itaque legunt Latina Planliniana; sed corrigendum est id est *sententia,* itaque legunt Latina Romana. Pro a perfecti, » grrecc est xarr.pTtafiivct, id est, ut Theophylactus, « Sitis coagmentati, » sive « perfecto compacti in eodem sensu et in eadem sententia, » ut idem sentiatis, et inter vos consentiatis in Christo, ut vobis invicem apte cohæreatis in una mento et sensu in Christo; xarafriM» cnitn significat ita apto et congruenter aliquid componere ct coagmentaro, ut partes inter se et cum toto congruant ; atque quia tunc res perfecta atque absoluta est, cum concinne ct congruenter hoc modo composita est, hinc hoc verbum significat quoque perficere, ut *l'sahn.* vin, 3 ; « Ex ore infantium et lactentium perfecisti (græce wtiprww) laudem. » II *ad Corinlh.* cap. ult., vers. 11 : « Do raderò, fratres, gaudete, perfecti estote, » id est, inter vos mutuo et cum capito vestro congruito. Hoc enim significat Græcum *Psal.* xxxix, 7 : « Aures autem perfecisti mihi, » græce

11. Significatum est enim mihi ad iis qui »cnt Vctj-(1' Chloes. — Putant aliqui vi *Chloes* osso nomen loci : sed hic locus alibi nusquam legitur; nec Graeca satis patiuntur Chloes esse locum. Unde verius Chrysostomus et Syrus putant hoc esse nomen familiæ vel femin®, *q. d.* Ex familia Chloes audivi. Simili græcismo dicitur *Boman, xn,* vers. 10: «Salutate eos qui sunt ex Arisloboli, Narcissi, » scilicet domo ct familia.

12. Quod unusquisque vestbum (hoc est quilibet Van •** ex iis, qui inter vos contendunt, ct schismatis partem aliquam fovent; erant enim inter Corinthios mulli alii cordati et pacifici, a schismate et consequenter a verbis sequentibus alieni) dicit (vicissim, alternative , vul respective : non enim quisque dicebat) : Ego quidem sum Pauli, ego Apollo, ego vero Cephæ, — sed vicissim, cum diceret unus ; « Ego sum Pauli ; » alter dicebat : « Ego Apollo; » alter : « Ego voro Ceph®. » In t,\ ... -, voce ergo *unusquisque,* est acceptatio distributiva Carinel disjunctiva familiaris Hcbræis; quisque enim l'“jnua* umbdiose et contentiose dicebat : « Ego sum Pauli ; » vel : « Ego Apollo , Ego vero Ceph®. » Ego sum Pauli, scilicet discipulus, catechumenus; Ego Ceph®, scilicet a B. Petro Pontifice edoctus, vel baptízalos, Antiochia?, Rom®, aut alibi. Nam hucusque Petrus Corinthi non fuerat, ul colligitur cap. iv, 15. Unde Baronius vult h®c verba esse eorum, qui declinabant schismata, qu® proprie ob Paulum et Apollo exorta erant, ut patet cap. in, 4 ; utquo ea vitarent, aliis suos magistros jactantibus, ipsi dictitabant se nec Pauli, nec Apollo, sed Petri, Præsidis Ecclesiæ, esse discipulos ; quasi dicerent ; Hic dicit et jaciat sc esse Pauli discipulum, illo Apollo; ego vero dico me esse Ceph®, id est, me esse discipulum Petri, qui caput est Ecclcsi® et vicarius Christi : illi enim adhæreo, illo glorior; ille per Paulum vel Apollo, aliuinvo mc convertit et baptizav.'. Unde alius aliius assurgens dicebat : « Ego sum^risli ; » qui scilicet est ipse summus Princeps Apostolorum et Ecclcsi®, cujus vicarius est Petrus, cujus ministri sunt Paulus et Apollo.

Notandum est enim quod addit : « Ego autem lucte !> Christi, n non male, sed recte loquentiura esse, si q"l': absit contentio, et contemptus Apostolorum et vicariorum Christi, uti jam Anabaptista» contenínunt Prælatos ; omnes enim decebat dicere : Nos Chn'!,« sumus Christi, puta Christiani. Taxat ergo Co- conte.1- rinthios, ex quibus non omnes, ut par erat, sed «■»"«'”*- aliqui tantum Christianos se esso dicerent, alii vero nut Pauli, aut Apollo, aut Ceph® sese discipulos nuncuparent. Ita Ambrosius, Theophylactus, D. Thomas. Occasio schismatis videtur fuisse, quod Apollo , qui eloquens, acer et potens erat in Scripturis, Corinthi tum docebat, *Actor.* xviir, 27, ita ut ejus respectu nonnullis Paulus visus sil frigidior et jejunior, utpote qui studio sernior ;

(t) Vers, io— cap tv, reprehendit Apostolus Corinthius propter factiones et schismata quibus laborabant, atque simplicitatem doctrinas Christian®, tum adversus ambitiosos græcanic® philosophia; jactatores, tum contra supeislilioso‖ Judr"s ¡ia asserit, ul auditores suos ad rectam agendi ratiouom revocet.

et scientiæ cultum ct ornatum vitaret, ut ipse ait cap. n, vers. 4.

Denique *hinc Hieronymus, ad Titum* i, putat Episcopum presbyteris jurisdictione esse prelatura , ut *schismata. hæc* tollerentur, cum antea, ait, communi presbyterorum consilio Ecclesia) gubernarentur : quæ verba Hieronymi *ad Titum* i elucidanda sunt.

Ve». 13. 13. NtMQfiD IN NOMINE PaULI BAPTIZATI ESTIS? mptif noo ei op re ojrna- r. ptturi ic Chrit du tota, duinT min* Formi rum. studia 100 Jl‘ or- d net rf ‘ Novw t n. in- bprehim duidur tri»- Ekua.

— *q. d.* Unus cst Christus, in cujus nomine aequo omnes baplizati estis : ergo frustra pro nobis, baptismi ministris, de procellentia contenditis, Hinc Theologi docent baptismum ct Sacramenta non valere, nec operari cx opere operantis, vel ministri; sed cx opere operato.

Ubi nota : Baptizari a in nomine Christi » idem cs,iIu°d ¡n invocatione, professione, virtute, rneri- 1° baptismo Christi baptizari, ac consequenter ¡n nomen Christi transcribi, ut a Christo dicaChristiani, non Pauliani, vel Apolliniani. Ita Greci. Vide depotestate excellenti®, quam habet Christus in baptismo et aliis Sacramentis, S.Thomam.

Secundo, hinc S. Thomas ct alii, adeoque Gracoruni historia docet Grecos accepisse hanc suam baptismi formam, ut non dicant : Ego te baptizo ; sed : « Baptizetur servus Christi in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti; » ne quis dicat: Ego sum Pauli, Ego sum Apollo.

Tertio, inepte hinc Erasmus, Faber ct Novantes a pari inferunt : Ergo perperam dicit hic : Ego sum Scoti; ille : Ego D. Thomæ; hic : Ego sum Francisci; ille : Ego sum Dominici alumnus et discipulus ; quia Apostolus tantum insectatur contentiones de præeminenlia ct schismata quiRus Corinthii aliqui superbiebant, et Ecclesiam findebant in studia partium, quasi fidei ct baptismi vim et excellentiam tribuerent ipsi ministr0, pau]0 vel Apollo, non autem Christo. Neuliquam vero carpit monastica instituta, vel Philosophorum aut Theologorum scholas et academias : quæ licet exercitiis, ritibus, sententiis discrepent, tamen in eadem fide Christi, charitale ct humilitate Christiana connexa sunt. Si quis aliter faxit, vanus is erit, ct hujus vanitatem ct contentionem cum Paulo ad Corinthios hos amandabimus; hominis hoc vitium est, non Ordinis : uti Corinthiorum quorumdam hoc vilium erat, non Ecclesiæ. Longe verius aptiusque hæc in schismata Novantium retorqueas; ipsi enim dicunt, Ego sum Calvini, Ego Lutheri, Ego Mennonis, idque in rebus fidei ct religionis : aliam enim fidem inducit Calvinus, aliam Lulhcrus, aliam Menno. Hæc enim Religionum et Ordinum varietas ad majorem Ecclesi® tum decorem, tum fortitudinem, tum unionem inducta est : sic enim castra in suas legiones distributa, sunt magis decora, forliaet unita. Si enim hac distributione carerent, magna in eis esset confusio. Religiosi variorum Ordinum uniti sunt, non tantum sub uno cupite, Summo Pontifice,in una Ecclesia; sed etiam in co$ quod non in statu laico vel ecclesiastico, sed io Religione simul omnes versantur. Religiones cnini in Ecclesia unam quasi legionem eamquo fortis* simam constituunt. Sicut ergo unius corporis membra inter se unita sunt, et sicut unius legionis milites magis inter se, quam cum alia legione uniti sunt; ita prorsus Religiosi qui ad apicem perfectionis contendunt et arctiori nexu religionis ct voti Deo devincti sunt, arctius quoque sibi invicem astringuntur.

Si quis ergo est inter cos, qui alteri Ordini detrahit, invidet, impedii, hujus vana cst religio; hic non Religiosus, imo non Christianus, sed profanus cst ; nec spiritui Dei, sed (temonis agitur.

Verus enim Religiosus cum S. Bernardo in Apo- Bdlgfo. *log.* dicet: a Unum Ordinem opere lenco, cederos charitale. » Franciscanus sum Ordine, sed diari- rr di. tale Dominicanas. Auguslinianus, Benedictus,etc., itaque omnium Ordinum ct Religionum Religiosus sum, unius opere, reliquorum charitale; (piare um. omnium Ordinum bonis helor, omnium prospero successu gaudeo, nulli invideo ; omnes enim mei sunt, et ego omnium. « Numquid divisus cst Christus » in diversis Religiosorum Ordinibus? Absit. Idem enim Christus omnium Religionum est institutor, auctor el rector, idque ad majorem carum inter se unionem. Quod ergo causa esse debet majoris unionis, non sit causa turpissimæ , Deoque exos® divisionis ; ne audiamus illud : « Cum sit inter vos zelus ct contentio, nonne carnales estis? » ct illud : a An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? p Si Deo placuit Ordines alios aliis addere, novos veteribus in subsidium submittere, novam cis gratiam ct spiritum dare, quis Deum carpat? Quis novis invideat? Quis Ecclesiam talibus operariis defraudet. Esto palmam ferant : gaudebo Deum per eos honorari animasque plures salvari, itaque laborum eorum particeps fiam; non enim meam, sed Dei gloriam quæro.

1G. Baptizavi Stephana domum. — Stephanas, Ven.15. ait Theophylactus, vir erat Corinthi celebris, quem proinde a fide et charitale laudat Paulus cap. XVI, 17.

17. Non misit me Christus daptizarb, sed evan- Ven. n. GELiZARE (I). — Hæc duo sunt officia Paslorum, scilicet predicado et Sacramentorum administratio; sed illud principalius. Unde Episcoporum, Pr«d- Archiepiscoporum et Primatum præcipuum mu- P„U!a. nus cst predicado Evangclii; quod per se, nisi legitime impediantur, exercere debent, inquii Con- pr*

(1) Transit Apostolus ad apologiam doctrina) suæ ct modi quo in ca tradenda usus fuerit. Agit nempe, usquo ad cap. n, 2, de *senletitia* el *argumento* doctrina) su®, idque negat accommodari ad hominum pnejudicatas opiniones, ut instar Philosophorum reticcre vel adulterare audeat, qu® plcrisquo improbari ct stulta videri sciat ; deinde de *modo* quo Corinthi ui *enuntianda* duetrina divina usus fuerit.

àfcirt Lïjn;e-bu‡’ cilium Tridontinpm, sm. V, cap. nct,icss. XXIV, cajb 1V› Baptismum vero aliaque Sacramenta Parochis corumque adjutoribus cum Paulo committere possunt.

Non in sapientia verbi (id cst cum eloquentia r>;vD-tii ft M-r /ó-o.vini, nostri Novantes spermologi, qui se recte verbi ministros indigitant. Non ita Paulas; idque) ut

I «IDO-

COTum proprii* non evacuetur crux Christi, — id est inanis reddatur, dum putant homines se salutem assecutos, ct sibi fidem persuasam esse vi humana eloquentiro, non vi passionis Christi. Hæc fuit origo schismatis dicentium : Ego sum Pauli, Ego Apollo; quod scilicet Apollo eloquens placeret nonnullis Corinthiis delicatis et eloquenti® studiosis; aliis vero spiritum magis quam verba quærcnlibus, placeret Paulus, imperitus quidem sermone, sed non scientia. Unde Paulus hic, et per tria sequentia capita, multis eloquentiam ct sapientiam sæcularem insectatur et deprimit. Hinc *secundo,* a sapientia verbi, » græce o^íx accipi potest naturalis philosophia, *q. d.* Rationalis sapientia ; hanc enim opponit cnici, vers. 18 ; deinde, vers. 19, 20, 27 explicat illam esse philosophiam, ct humanam rationem ac prudentiam. Ita .Maldonatus in *Notis.*

itn. <8. 18. Verbum crucis pereuntibus stultitia est .— *q. d.* Sermo dc cruce salvatrice, sive quod per crucem ct passionem Christi redempti sumus, incredulis ac perversis hominibus, ideoque perituris stultitia apparet. Et hoc cst quod Isaías, cap. vin, in persona Christi ait : « Ecce ego ct pueri mei, quos dedit mihi Dominus in signum et in poitentum Israel, n de quo plura dicam *Hebr.* n, 13.

Dei virtus est .— « Virtus, » Græce Jûvxut;, id est potentia, robur, fortitudo, dc quo plura vers. 24.

Ven. io. 19. Scriptum est enim. — *Isniæ* xxix, 14, ubi sic ait : « Peribit sapientia a sapientibus ejus, cl intellectus prudentium ejus abscondetur, » passive. Sed Septuaginta, quos sequitur Paulus, vertunt active, àzG).Û *TV* OGÇtxVTÛV KXt *TT?*» «UVIOIV Twv ovHTûv *Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium abscondam.* Pro quo Paulus habet áOtríw, reprobato; ct, ut Tertullianus vertit, *irritam faciam ;* estquo idem sensus : peribit enim sapientia, quia Deus cam perdet et abjiciet. Porto etiam Septuaginta pro H72X *abeda,* iJ cst *penbit,* legerunt niDN *abbeda* pro *aabbeda,* id cst *perdam,* per crasiin in futuro Piel. Nola, Paulum referre ad universum genus sapientiæ sæcularis id, quod Propheta proprio do Judæorum sapientia, quæ Pharisaica erat, dixit : Est enim par quoad hoc, utriusque, imo omnis sapientiæ sæcularis, ratio, *q. d.* Faciam ut sapientia sæculari omnes ad salutem uli nolint, sed Evangelio et cruce Christi.

20. Ibi sapiens (id cst *philosophus* Gentilium ; ? idi scriba? — id est *doctor* Judæorum. Citat Paulus *Isaia:* xxxm, 18 : «Ubi, inquit, est litteratus? ubi legis verba ponderans (id est scriba)? ubi doctor parvulorum? » qui re ipsa « est conquisitor sæculi. P to;

Nota : Sicut Græci suos sapientes vocabant Philosophos, Chaldæi Magos; ita Judæi suos doctores vocabant *Sopharim :* quod Septuaginta -piiuLxnîç, Noster Scribas vertit; a IQD *sepher,* id est littera vel scriptura : quasi dicas, litterati aut scribe, eo quod circa sacras Litteras vernarentur. Illorum enim officium erat sacram Scripturam incorruptam servare, correcte ejus descriptioni invigilare, illam interpretari, tum scripto, tum voce, et inde responsa conscribere , vel enarrare. Ita Epiphanias, *hæresi* 16. Inde *sopher* potest etiam deduci a "120 *saphar,* id est enarrare, recensere, ut sopA^r idem sit quod enarrator et explicator legis. Sed Noster et Septuaginta ad *sepher* respiciunt. Sic Grammatici olim dicti sunt, qui grammata ct litteras versabant, et dubias Poetarum sententias explicabant. Judæorum enim studium omne erat in sacris Litteris, nec alias fere norant. Ita Jansenius, Toletus, Maldonatus ct alii in Evangelia, ubi crebra Scribarum est mentio. Scribe et aode dícixT

Ubi conquisitor sìculi? — Physicus, qui natura et mundi arcana curiose scrutatur, *q. d.* Abjecti sunt Philosophi et Scribæ, omnesque mundi sapientes depressi et confusi sunt, per praedicationem Apostolorum et gloriam Evangelii. Ita Chrysostomus (1).

Notat hic Paulus et in seq. tum veteres, tum novos Philosophos; non Christianos, ut volunt Anabaptiste : tales enim erant Dionysius Areopaglia, Hierolheus, Paulus, Clemens Romanus, Nathanael, Gamaliel, Apollo; sed Ethnicos, qui hoc eodem tempore, quasi œmuli Apostolorum orbem circumibant, ct specio pietatis, sapieutiæ et eloquenti® populos a Christo et Apostolis ad se traducere, quasi ipsi soli docerent veram sapientiam et viam ad virtutem, justitiam et salutem, conati sunt, qualis fuit Musonius, Dio, Epictetus, Datnys, Diogenes minor, Apollonius Tyanæus, qui hoc eodem tempore sua magia ita Grajcis admirationi fuit, ut Ephesi statua donatus, ct inter divos relatus sit; testis Philostratus, lib. IV : vide Baronium, anno Christi 75, pag. 777. rhiho &?a’ Chrútu-

Eleganter et nervose more suo Tertullianus, lib. *Dc Idol.,* cap. IX : « Post Evangelium, inquit, nusquam invenias aut sophistas, aut incantatores, aut conjectores, aut magos, nisi plane punitos. Ubi sapiens? ubi litterator? ubi conquisitor hujus ævi ? Nonne infatuavit Deus sapientiam hujus sæculi? Nihil scis, mathematice, si nesciebas te futurum Christianum : sin sciebas, hoc quoque

(1) Alii : /tcufut *et fubtiltf disputator* (nam œ&irtw, *disputar^* apud Gr reos usiuiissimuin cst verbum) *hujus ervi,* id cst, *taco* vel, *perverso ceti genio conformis,*

scire debueras, nihil (ibi futurum cum ista professione. Ipsa te do periculo suo instituerel, qura aliorum climacterica precavit. Non est tibi pars, neque sors in *ista* ratione. Non potest regna coelorum sperare cujus digitus aut radius abutitur coelo. »

Nox5ï snitAM fecit Deus sapiextiam hujus hindi? — « Stultam fecit, » id est *stultam ostendit :* ponitur verbum reale pro mentali vel verbali, juxta *Can.* 3(1. « Stultam, » inquam, in crucis et Christi ac salutis cognitione : ad hanc enim fide opus est, non acumine. Ita Chrysostomus. Palet ex seq. Vide *Bnrtuh* m,23. « Scientia piscatorum. inquit Ambrosius, giuliani fecit scientiam Philosophorum, » cum scilicet suos et naluric terminos egressa est.

Itxri*

wirt I «lèxi

T) ipL ' > 65- Latent Drni itnlum nubili Mprn. t.Iffl ?

Sic enim in creatione stultum ostendit Deus illud axioma Philosophorum, quo dixerunt : « Ex nihilo nihil fit, » ideoque putarunt mundum esso inerealum et œternum. Sio in incarnatione stultum ostendit illud eorum dictum : «Deus corporo, loco, tempore claudi nequit. » In passione illud : «Ileus pali et mori non potest.n Sic in Eucharistia, stulta ostendit Deus hæc eonundem, uti ct Novantium nostrorum principia : « Accidens non potest esso sine subjecto; corpus nequit esso in puncto; tino corpora non possunt esso in eodem loco. » Liret enim hæc nnltirro, non tamen Deo (qui omnipotens est, omnemque naturam transcendit) impossibilia sunt.

Hunc locum Pauli citans S. Paulinas, epist. 27 *ad Apruin,* cx advocato ad vitam monasticam conversum , ideoque hominum ludibriis expositum, Ha cum in proposito confirmat docetque hominum risus cl sannas contemnere : « Gratulor,

' n n›' *. ‹i viti»- d, .u i.i ». I-

'tl(lu*L T10'! illam reprobatam a Deo sapientiam respuisti, et cum parvulis Clirisli quain cum sapientibus mundi habere consortium maluisti. Inde iam el *,anc gratiam mereris a Domino, ut te oderuit homines; quod non fleret, nisi verus itnilator Christi esse ccrpisses. » El inferius, fructum ct dignitatem propositi illius demonstrans : « Gaude, inquit, et exulta, ecce enim merces tua copiosa est in coelis; non enim te, sed illum qui in te esse capit, oderunt, cujus opus est in te, ct humilitas quam contemnunt, et castitas quam detestantur: in quo te bouo Prophetarum Apostolorurntfuc participem esse lælus agnosce. Ab initio srecnlorum Christus in suis patitur ct triumphat ; in Abel, occisus est a fratre; in Noe, irrisus a filio; in Abraham, peregrinatus; in Isaac, oblatus; in Jacob, famulabis; in Joseph, venditus; in Mose, expositus cl fugatus; in Prophetis, lapidatus et secius; in Apostolis, terra marique jactatus; in Martyribus, toties et tam varie occisus. Ipse el in te patitur opprobria, cl ipsum in te odit hic mundus : sed gratias ipsi, quod vincit cum judicatur, et triumphat in nobis. » Deinde laudans et admirans vitæ ejus commutationeni : « Ubi, inquit, nunc tu ille es aliquando terribilis advocatus et judex? Quis daret mihi penuas, et volarem ad te, videns to, non te, et videns cx Icono vitulum : videns in Apro Christum, nunc versa ferocitatis et virtutis vice aprum sœculo, agnum Deo? non enim de silva, sed de segete aper es, qui bonis disciplinarum fructibus opimaris, cl in fruge virtutum tibi pastus es (I). »

21. Quia in Dh sapibntia non cognovit mundus Voi.il PER SAPIENTIAM DEUM : PLACI IT I)KO PER STULTITIAM PRÆDICATIOMS SALVOS FACERE CREDENTES.— Nola to *in Dei sapientia,* quam scilicet ostendit in sapientissima et tam stupenda mundi fabrica ct gubernatione, ait I). Thomas, g. *d.* Mundus stultus non cognovit in hac sapienti fabrica Deum practice, ut auctorem salutis, et ducem ad bonam et beatam vitam; nec etiam speculative, quia Deum finxerunt etiam Philosophi impotentem ad creandum, cumque putarunt necessario agere, carere providentia, etc.

Hinc Deus per rem, quæ mundo videtur stulta, Demam scilicet per crucem, inundo se ct salutem veram n,"n!° revelavit, ut stultis se accommodaret ct cum cis quasi stultescerct, uti preceptor cum pueris re-di, ut puerascit et balbutit. Sic Christus, quia non intel- Un,t0 hgebatur ut Deus, nominibus so revelavit ut hoino et passibilis : hoc autem ingens est sapientia. Ita D. Thomas, Anselmus el alii (2).

Preclare S. Leo, semi. 5 *De Nativit.,* citatis hisce Apostoli verbis: a Mundo ergo, inquit, id est prudentibus mundi, sapientia sua cæcitas fida est; ncc potuerunt per illam cognoscere Deum, ad cujus notitiam non nisi in sapientia ejus acceditur. Et ideo quia mundus de vanitate suorum dogmatum superbiebat, in eo constituit Dominus salvandorum fidem, quod et indignum videretur et stultum, ut et deficientibus omnibus opinionum præsumptionibus, sola Dei gratia revelaret quod comprehendere humana intelligcntia non valeret, n

22. Quoniam et Judæi signa (miracula) petunt : ven.sl NOS AUTEM PRÆDICAMUS CIIRISTUM CRUCIFIXUM. — Thebanus ille, rogatus quid de Romanis sentiret, respondit : « Romani in lanceis, Greci in eloquentia, Thebani in virtutibus gloriantur. » At Apostolus dicit se ct Christianus in Christo crucifixo gloriari : hæc nostra est lancea, hæc eloquentia, hæc virtus.

23. Nos AUTEM PRÆDICAMUS CIIRISTUM CRUCI-Ve«. 53. fixum : Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam. — Videtur alludere ad paronoina- bvusble siam Hebreain, *a. d.* Christi sive Messiæ crux rin,i M Judæis est 7Ü3Û *michscal,* id est scandalum; mVS. Gentibus SODO *miscat,* id est stultitia, a Ipsis au- toi p*r tem vocalis n ad fidem est *73'3 *sechei,* id est in- Mp*® parono

(1) Sensus totius hujus loci est : Ostende mihi Philosophos et doctos homines inter Judæos el Grecos, qui tol homines ad lantani sanctitatem perduxerint, quot el ad quantam nos per sermonem crucis.

(2) «.Per sapientiam,» scii, suam, id est, cum omni eruditione sua,ac scienli-v ■siperbo apparatu.

dttslria, sapientia et virtus, sive potentia (Græce enim Τúvxjmí est) Dei. Ilincauctor Lexlci Bibiiorum Comphitcnsium, in radice *saettai,* dóccts bsVO *moscai,* tain Chaldœorum, quam Indorum Christianorum S. Thomæ (qui cum a Babyloniis Epis-
Cratiin- copum accipiant, eorum quoquo lingua, puta
r f ';! *'ı Cluddæa, quæ Hebrffiœ est dialcctus, in sacris
j,'jùci, utuntur) lingua significare crucem: atqtio n sc,
íu. tat Indum quemdam Cliristicolam, qui crucem in
P-tum n,nnu semper gestabat, interrogatum quo illam
‹t uitu- nomine lingua sua appellaret, respondisse
‹■* musca/, quasi dicas, sapientiam, indmlriom: in-acquo se collegisse Paulum, I Cor. i, 21, eo allusisse, cum ait : « Pr.cdicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam; ipsis autem vocatis Judæis atque Giæcis, Christum Dei virtutem ct sapientiam, n Siquidem hæc vox, commutatis lanium litteris symbolic» et punctis, crucem, scandalum, stultitiam et sapientiam significat.

virtM Nota cum Chrysostomo, hom. 0 in morali hic,
c' c 1 supra ad vers. 17 : Virtus crucis non tantum
r»dia- in se, sed etiam in sui prædicatione eluxit. *Primo,*
i' -' da- ¡n eo quod Apostoli pauci, piscatores, pauperes,
illitterati, obscuri, Judæi, toti mundo exosi, or-
dii. Bern tamen cruci subjecerint. *Secundo,* quod hostes infensissimos, dromones, peccatum, mortem, infernum, reges, principes, philosophos, oratores, Græcos, Barbaros, leges, judicia, religiones antiquissimas et temporis vetustatem pervicerint. *Tertio,* quod non armis, non sapientia, non eloquentia, sed simplici prædicatione persuaserint. *Quarto,* quod tam brevi tempore per totum orbem Christi fidem sparserint. *Quinto,* quod liberrime ct fortissime tyrannorum minas, verbera, mortes et tormenta, natur® viribus intoleranda superarmi, per Christi gratiam. Sexta, quod doctrinam non dc Deo glorioso, sed crucifixo, eoquo Salvatore credendoci adorando, legemque Chr Mi, naluræ et carni non gratam, sed repugnantem persuaserint. Quare pulchre ct apte Tertullianus, jib. *Contra dudaos,* Christi regnum omnium rc-
,'um et populorum regnis ita confert et prrofert :
it'rnra «Salomon, inquit, regnavit, sed in finibus Jud®
i :r;>u (antum a Dail usque ad Bcrsabcc. Babyloniis et
, . „(l Parthis regnavit Darius, non ultra; Ægyptiis
Piulo- Pharao, sed illis tantum. Nabuchodonosorab In-
' p dia usque ad Æthiopiam habuit regni sui termi-
¡«ut. num. Alexander Macedo nunquam Asiam universam et cæteras regiones, postquam devicerat, tenuit. Sic Germani, Britanni, Mauri, Romani, imperii sui habent terminos. Christi autem nomen ct regnum ubique porrigitur, ubique creditur, ab omnibus gentibus colitur, ubiqúe regnat, ubique adoratur; omnibus roqualis, omnibus Rex, omnibus Judex, omnibus Deus el Dominus est. »

Porro sapienter Arnobius, lib. I *Contra Gentes,* exemplo Pythagoræ, Socratis cl aliorum Injusto occisorum, docet crucem Christo uon attulisse infamiam, sed gloriam : « Nemo unquam innocens, inquit, male interemptus infamis est, ncc turpitudinis alicujus commaculatur nota, qui non suo merito pœnas graves, sed cruciaioris perpetitur «evitatam ; et tamen , o isti, qui hominem no ˀcolere vita functum ignominiosa rideti*, nonne Liberum et vos patrem mcmbratiin a Titanis dissipatum, fanorum consecratione mactatis? Nonne Æ«cntapium medicaminum repertorem, post pronas el supplicia fulminis, custodem nuncupa lis ct pra-.-idcin sanitatis, valetudini* et salutis? Nonne ipsum Herculem magnum sacrificiis, hostil* ct thure Invitatis incenso, quem ipsi vos fertis vivum arsisse post pœnas, et concrematum in funestis busticelis? Nonne illum Atyn Phrygem abscissum ct spoliatum viro, magna Matris ia adytis Deum propitium, Deum sanctum Gallorum conclamatione testamini? Nonno ipsum Romulum patrem , senatorum manibus dilaceratum centum , cl Quirinum esse Martium dicitis, et sacerdotibus el pulvinaribus honoratis, et in œ libus adoratis amplissimis, et post omnia Ctrlurn ascendisse juratis? Aut igitur ridendi et vos estis, qui homines gravissimis cruciatibus interemptos D os putatis, ct colitis; aut si certa est ratio, cur id vobis faciendum putetis, ct nobis permittite scire, quibus istud causis rationibu«que faciamus.»

2.ˀ. Qua qlod stultis est Dfcl, saphstiis e«t Ven. c HO'HMBL'S ; Er QLOD IXFIltMLI EST DEI , FORTH S EST H051IMBI s. — Id est stultitia et infirmitas Dei, id Ch‹ a scilicet, quod in Deo ct CLiri«to nato cl passo pu- ‘ * tani stultum ct infirmum, scilicet Dei humanitas, net n.B mortalitas, passio, crux, fuit id, quo sapientis-*1;11 ˀ- sime ct fortissime Christus quasi victus, vicit homines, Satanam et totum orbem, ait Ambrosius ct Anselmus, *q. d.* ln eo patet mira Dei sapientia cl virtus, quod per rem stultam ct Infirm im. scilicci crucem, sapientiam omnem et fortitudinem vicerit. Unde illud *Habacuc* m : a Cornua in mu- 1 - ‹ nibus ejus, » S. Hieronymus cl Augustinus cx- zz ponunt sic : Fortitudo ct arma, quibus quad 111., cornibus hostes tran-fixit Christus, fuerunt brachia crucis , cui affix® erant manus Chri-li. Hinc ct Constantino Magno conira Maxentium pugnaturo crux e ccelo ostensa, cum hac inscriptione : «In hoc signo vinces,» ut testatur Eusebius, lib. I *Vita Constant.,* cap. xxii.

Littaraliter et moralitcr nota : fortitudo et ina- ia ‹rugis sapientia crucis, ut docet D. Thomas, IH /›*art.,* ',rr » *Quast.* XLVI, art. 3 ct 4, ct S. Augustinus, lib. XIII ' *De Trinit.,* cap. xii, patet *primo,* quia summum f :› Deus in cruce nobis ostendit amorem, ut hac arlo ' ; ; nos ad so traheret : Deus enim nulla necessitate ‘ compulsus, nulla spe propri® utilitatis illectus, solo nostri amore ad crucem sponte descendit, Ita tamen sapienter, ut per hoc deitatis stiro celsitudini et glori® nihil detraheret. Deitas cnìm in se nihil est passa, sed omnem paxsiotiein in humanitate assumpta sustinuit. *Secundo,* quia in cruce redemit hominem, non per potentiam deitatis,

sed per justitiam el humilitatem passionis, ut ait S. Augustinus. *Tertio,* quia in cruce perfectissimum obedienti.n, constantiæ, pœnitentiæ, patientiæ, fortitudinis, mortificationis vitiorum oinniimquc virtutum exemplar nobis imitandum proposuit. *Quarto,* quia in cruce mundi sapientiam et fastum confutavit, deditqiie homini lapso per superbiam et delicias, speculum vite, scilicet, modum per humilitatem et crucem reparandi se.

Quocirca S. Bernardus, *ad Milites templi,* xi : « Nec minus, inquit, profuit infirmitas Christi quam majestas : quia etsi cx deitatis potentia peccati jugum jubendo submovit, cx carnis tamen infirmitate mortis jura moriendo concussit. Unde pulchre ait Apostolus : Quod infirmum est Dei. fortius est hominibus. Sed et illa ejus stultitia, per quam ei placuit salvum facere mundum, ut mundi confutaret sapientiam, confunderet sapientes : quod videlicet cum in forma Dei esset, Deo aequalis, semetipsum exinanivit formam servi accipiens; quod divescum esset, propter nos egenus factus est, de magno parvus, dc celso humilis, infirmus de potente; quod esuriit, quod sitiit, quod fatigatus est in itinere, et cætera quæ passus est voluntate, non necessitate : hæc ergo ipsius stultitia nonne fuit nobis via prudentiæ, justitire forma, sanctitatis exemplum? Ob hoc item Apostolus : Quod stultum est, inquit, Dei, sapientius est hominibus. Mors ergo a morte, vita ab errore, a peccato gratia liberavit. Et quidem mors per justitiam suam peregit victoriam : quia justus exsolvendo quæ non rapuit, jure omnino quod amiserat, accepit. »

Unde Simeon Salus , Franciscus et maximi sancti qu ederunt stulti haberi a mundo, ut Deo magis placerent ; adeoque Religiones nonnullæ hunc quasi apicem perfectionis et sapieutire Chrisljana; sujs præscribunt, ut tantum ament, cupiant, amplectantur sui contemplimi, irrisiones, opprobria, injurias, quin et stulti haberi exoptent, (luanlum mundani sectantur sapientire famam, honorem, nominis celebritatem. Idque primo, hac de causa, ut sic mundum perfecte contemnant. *Secundo,* ut seipsos maxime humilient et innatum gloriæ, laudis, honoris ac celsitudinis appetitum extirpent. *Tertio,* ut magis conformentur Christo, ejusque vestibus et insignibus induantur, qui propter nos, et ut daret nobis exemplum virtutis ct perfectionis, hrec ipsa elegit, voluit haberi stultus, factus est opprobrium hominum et abjectio plebis. Dicunt ergo ipsi cum Paulo : « Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo. »

Ilæc omnia docet crux Christi, si eam sæpe contempleris; nimirum crux est fons sapientia*. S. Bonaventura rogatus, unde tantam hausisset sapientiam, Crucifixunf ostendit osculis pene attritum. B. Jacoponus, vir nobilis ct litteratus, cum ex cruce Christi didicisset mundo stuUescere, rogatus a Christo sibi apparente amice ct familiariter, cur hanc stultitiam ita adamaret, respondit pio lepore, ut solebat: a Quia stultior me fuisti, Domine. »

Denique virtutem et elogia crucis paucis ita complectitur S. Chrysostomus, hoinil. 4 *Dc Cruce et Latrone :* «Si nosse desideras virtutem crucis, et quantum possum ad ejus laudem dicere, audi : Crux spes est Christianorum, resurrectio mortuorum, desperatorum via, claudorum baculus, consolatio pauperum, refrenatio divitum, destructio superborum , male viventium poena , adversus dremones triumphus, devictio diaboli, adolesccntum predagogus, sustentatio inopum , spes desperatorum, navigantium gubernator, periclitantium portus, obsessorum murus, pater orphanorum, defensor viduarum, justorum consiliarius, tribulatorum requies, parvulorum custos, vivorum caput, senum finis, lumen in tenebris sedentium, regum magnificentia, scutum perpetuum, insensatorum sapientia, libertas servorum, Imperatorum philosophia, lex impiorum, martyrum gloriatio, monachorum abstinentia, virginum castitas, gaudium sacerdotum, Ecclesiæ fundamentum, templorum destructio, idolorum repulsio, scandalum Judaeorum, perditio impiorum , invalidorum virtus, regrotanlium medicus, esurientium panis, sitientium fons, nudorum protectio.»

2G. Videte exim vocationem vestram, fratres, v«n.n. QUIA NON MULTI SAPIENTES SECUNDUM CARNEM , NON multi potentes. — Nota : Tò *enim* dat causam prrecedenlium, estque hic alia probatio ejus quod dixit*vers. 23 : « Placuit Deo per stultitiam prredicationis salvos facere credentes ; » idipsum enim probat duobus argumentis : *Primo,* vers. 23, ex objecto prædicationis, quia scilicet Deo placuit per crucem salvos nos facere, hoc autem inundo videtur stultitia. *Secundo,* idem probat hic ex ipsis ministris prædicationis, quia scilicet ipsi Apostoli predicantes crucem et salutem fuerunt homines viles, rudes, abjecti et stulti coram mundo.

Rursum, rb *enim* hunc versum cum vers. 25 proxime precedenti apte connectit; ibi enim dixerat Apostolus : « Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus; et quod infirmum est Dei, fortius cst hominibus. » Qure sententia indefinita et generalis vera cst, tam in ipsa cruco, quam in ipsis crucis prædicatoribus, ut docet Athanasius, Quæst. CXXIX *ad Antiochum.*

Adeoque tb enim hic significat aptam convenientiam prædicatorum cum ipsa cruce, quasi dicat : Deus voluit stultitia et infirmitate crucis uti, eaque superare ct sibi subdere omnium hominum sapientiam et potentiam, idque patet, non solum in ipsa cruce crucisque victoria, sed etiam in Apostolis crucem predicantibus ; nam non elegit Deus sapientes ct potentes mundi, sed pauperes, idiotas et stultos coram mundo Apostólos , qui crucis trophæum per totum orhen'

circumferrent ; crucisque fidem toti mundo persuaderent, ut omnes homines crederent et sperarent eo per crucem Christi justitiam et salutem adepturos.

Est ratio a simili, sive ab analogia ; qualis enim fuit crux, scilicet vilis, abjecta ct stulta mundo, tales decebat quoque esse crucis præcones. Deus enim cruci prædicandæ ita congrue omnia adaptavit mira sua sapientia, tit tam prædicatorcs, quam ipsi credentes quoque cruci congruerent : primi enim credentes ct ad fidem vocati, fuerunt homines plebeii, viles, obscuri, peccatores, publicani et meretrices.

tanta Videte vocationem, — id cst rationem et mo-
'ı nVm (^uni vocal*on's vestr® : quia Apostoli qui vos vocarunt, non sunt sapientes secundum carnem, pu- ¡d est carnali, terrena, mundana sapientia, quæ radw.' spiritualem et divinam nescit. Ita S. Thomas; loquitur enim maxime de vocantibus Apostolis. *Secundo* tamen, recte Chrysostomus ex vers. 2, rimino- etiam de vocatis ct conversis accipit ; nam plures ^¡¡ a-ll Edocti fuere conversi ad Christum. pauciores ta. docti ct nobiles, utpote superbi, ut, « Videte vocationem,» idem sit, quod videte vocantes et vocatos, quales scilicet sint, Vide *Can.* 21 ct 30.

Nota : Aliqui sapientes ct potentes fuere vocati, ut Dionysius Areopagita, Paulus Proconsul, Nicodemus , Paulus hic noster, sed pauci ; ct Apostolus loquitur maxime de Apostolis, qui primi vocati sunt, cum essent pauperes ct abjecti. Unde Ambrosius, lib. V *in Lucain,* ad illud cap. vi, Cnriktu *Elegit duodecim cx eis* : «Adverte, ait, coeleste consilium : non sapientes aliquos, non divites, tío i... non nobiles, sed piscatores et publicanos, quos ti noti- dirigeret, elegit, ne traduxisse prudentia, ne re- ***? demisse divitiis, ne potentiæ nobilitatisque auctoritate traxisse aliquos ad suam gratiam videretur, ut veritatis ratio, non disputationis gratia prævalcret. » Et S. Augustinus, ¿e *Verbis Domini,* serm. 39, tom. X: « Magna, inquit, artificis misericordia; sciebat enim quod, si eligeret senatorem, diceret senator : Dignitas mea electa est; si eligeret divitem, diceret dives : Opulentia mea electa est; si regem, diceret rex : Potestas mea; si oratorem: Eloquentia mea; si philosophum: Sapientia mea electa est. Interim, inquit Dominus, differuntur superbi isti, mullum tument : da mihi prius istum piscatorem; veni tu, pauper : nihil habes, nihil nosti, sequere me : tam largo fonti vas inane admovendum est : dimisit retia piscator, accepit gratiam, ct factus est divinus orator : leguutur modo verba piscatorum, et subduntur colla oratorum.» Vanum ergo videtur, quod de nobilitate ct purpura S. Bartholomici apostoli fabulantur nonnulli.

Ven. n. 27. Sed qujp. stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapjentes. (Nota : *stulta, infirma. ignobilia mundi,* per auxesin, vocat Paulus ipsos Iniis» Adeles vocatos ad Christum, vel potius ipsos vo- Ri . lut cantes, scilicet Apostolos ; hos enim, quia rudes, rata- pauperes, ignobiles, ideoque coram mundo stul- far- tos, mundique ludibria, opponit sapientibus, fortibus ct potentibus mundi; eosdem vocat) ea v»r.. it quæ non sunt (id est abjecta, quæ pro nihilo habentur, *q. d.* Deus elegit Apostolos abjectos, qui pro nihilo habebantur), ut ea qcje sunt (id est, ea quæ habentur in pretio, pnta sapientes et potentes mundi) destrueret, — ct quasi annihilaret.

Ubi nota: Tria quæ mundus solet admirari, TH* scilicet sapientia, potentia ct nobilitas, a Deo fuerunt neglecta in vocatione hominum ad fidem, ta » » justitiam et salutem; atque e contrario, tria his n-> contraria fuerunt ab co electa, scilicet insipientia, impotentia et ignobilitas. Primi enim vocantes ¡ :- Apostoli, œque ac primi vocati, tam Judæi, quam QtLa- Gentilcs, fuerunt secundum mundum insipientes, impotentes, ignobiles. Idque ut ostenderet Deus divinum hoc esse opus, Deiquc gratiæ, non autem humanae excellentiae, ascribendam esse hanc vocationem. Ita secundo post Apostolos sæculo elegit Agnetcm, virgunculam trcdccim annorum, quæ sua admirabili fortitudine stupefaceret et confunderet Præsides omnesque Gentiles. Unde merito in ejus Collecta orat Ecclesia : « Omnipotens sempiterne Deus, qui infirma mundi eligis ut fortia quæque confundas : concede propitius, ut qui B. Agnetis, virginis et martyris tuæ, so- Icmnia colimus, ejus apud te patrocinia sentiamus. » Tales fuere et S. Agatha, Lucia, Dorothea, Barbara ct sexcentæ aliæ, quas ad hoc excitasse videtur Deus, ut in earum debilitate gratiæ sum vim ostenderet, quodque *virtus* divina *in infirmitate* humana *perficitur.* Quocirca in earum Collecta orat Ecclesia : « Deus qui inter caetera potentiæ tuæ miracula, etiam in sexu fragili victoriam martyrii contulisti : concede propitius, ut qui beate N. virginis et martyris nalalitia colimus, per ejus ad te exempla gradiamur. »

29. Ut non glorietur omnis caro. — « Non om- v ;... w. nis, » id est *nullus* ; est hebraismus. Rursum «caro, » id est *homo :* est synecdoche, *q. d.* Ideo VomU» Deus elegit et vocavit ad Christum non sapientes, L nobiles, potentes ; sed rudes, ignobdes et impotentes, ut nullus homo glorietur se vocatum ad christianismum ob suam sapientiam, opes, nobilitatem , fortitudinem , merita; sed sciat se vocatum ex mera Dei gratia. Ita Anselmus.

30. Ex IPSO AUTEM 'OS ESTIS IN CURISTO JESU. — vrs. »X « Ex ipso, » id est *ipsius,* scilicet Dei, dono, per ipsius gratiam, et vos vocati estis ad fidem Christoque creditis. Ita Anselmus. *Esse* enim *in Christo,* est Christo esse incorporatum in baptismo, sive esse in Christi Ecclesia et Christianismo, juxta *Can.* 37.

Qui (Christus) factus est nobis sapientia a Deo, ET JUSTITIA, ET SANCTIFICATIO, ET redemptio. — «Justitia,» imputativa, inquiunt Novantes; quia ot ▮›'‹- scilicet non per veram et inhærentem, sed tantum per externam Christi justitiam nobis imputatam vu¿>

£•3 *n*- coram Deo, videmur esse justi. Sed conica insto: eíiTtLa cr ‘n 51C c* Christi redemptio activa (liane enim i=¡¡ ,t>- addit Apostolus) nobis imputabitur, ac conse- liwn quenter erimus nos redemptores nostri, quod est C ri ti. absurdum. *Secundo,* sapientia nobis inbærct et red infe- fides ; ergo et justitia : eodem enim modo ait realta Apostolos Christum factum esse nobis justitiam Jn>t" et *sapii ntiam*.

Dico ergo ex *Can.* 21, cum Chrysostomo, Thcopbylacto, Anselmo, Ambrosio, S. Thoma, sensus hujus loci hic est : Christus factus est nobis auctor et causa verro el Christianae sapientiae, redemptionis, sanctitatis et justitiæ : *Primo,* salis- Chrirtn» factorio et meritorie, idque maxime hoc spectat J.f ': f j'" Apostolus; quia Christus pro debito humano, Prtons justissimo sanguinis sui pretio satisfecit, et me- f ' truil nobis justitiam, sapientiam et sanctitatem, adeoque factus est nobis justitia, quia justitia, id est satisfactio, Christi nostra est, perinde ac si nos Deo satisfecissemus. Unde, ut Theologi docent, in justificatione per Sacramenta quasi prius natura, Christi satisfactio nobis applicatur ; ut deinde posterius natura, propter eam remittantur peccata, et gratia infundatur. Damnatur ergo hic error Petri Abailardi, quem jam sequuntur Soeiniani,qui docent Christum fuisse doctorem orbis, non redemptorem, nimirum eum missum esse a Patre, ul daret hominibus exemplum perfectae virtutis, non autem ut a peccatis eos liberaret el redimeret. Quos insectans S. Bernardus, epist. 190 *ad Innocentium Pontificem:* «Finis legis, inquit, Christus, ad salutem omni credenti, Boman, x. Denique, qui factus est nobis, inqr.it, justitia a Deo Patre. Quæ ergo mihi justitia facta est, mea non est? Si mea traducta culpa, cur non et mea indulta justitia? El sane mihi tutior donata quam innata. Nam ista quidem gloriam habet, sed non apud Deum. Illa autem cum sit salutis efficax, materiam non habet gloriandi, nisi in Domino. Nam ct si justus fuero, non levabo caput, inquit Job, cap. x, ne videlicet responsum accipiat ; Quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Hæc est justitia hominis in sanguine Redemptoris, quam homo perditionis (Abailardus) exsufflans atque subsannans, in tantum evacuare conatur, ut totum quod Dominus gioriro semetipsum exinanivit, etc., quod passus indigna, etc., ad id solum putet ct disputet redigendum, ut traderet hominibus formam vitro vivendo et docendo, patiendo autem ct moriendo charitatis metam prætigerct,» etc. Ratio Abailardi erat fallax ct frivola : Diabolus, inquit, nullum jus habebat in hominem : ergo homo non egebat liberatore. Antecedens enim verum est de jure legitimo, non dc jure usurpato, quo homo peccans sponte subdiderat se diabolo, peccato ct inferno.

Ut Secundo, cxemplariter, quia Christi justitia perinxj > (¡cüssimum o>l exemplar, ad quod omnis nostra justitia conformaridebet, ‹/. *d.* Paulus: «Christus rtor.Hl). factus est nobis justitia, » id est exemplar d speculum justitiæ. f,ct M

Tertio, efficienter, quia justitiam hanc efficit l ' ü Christus et producit per sua Sacramenta, et quia i"'llll** docet veram sapientiam ac scientiam Sanctorum, quomodo scilicet bene ct christiane vivere, ct qua via ad cœlum et ad bcatitudinem tendere debeamus.

Quarto, finaliter, quia ipse Christus ct gloria SjmboB- Christi, finis est nostra justitiæ ct sanctitatis.^*^ Symbolice S. Bernardus , serin. 22 in *Cantica,* est ju-u- h.roc quatuor, « sapientia, justitia, sanctificatio, redemptio, » adaptat *primo,* quatuor Christi operi- l,u ll^ bus; « Christus, inquit, factus est nobis sapientia unti*, in prrodicatione, justitia in absolutione peccato- Pril! > rum, sanctificatio in conversatione quam habuit cum peccatoribus, redemptio in passione quam sustinuit pro peccatoribus. » Et inferius : « Christus factus est nobis a Deo sapientia, docens prudentiam; ct justitia, delicta donans; ct sanctificatio in exemplum temperantiæ, continenter vivens; ct redemptio in exemplum patienti, fortiter moriens. Ubinam, quroso, vera prudentia, nisi in Christi doctrina? Unde vera justitia, nisi de Christi misericordia? Ubi vera temperantia, nisi in Christi vita? Ubi vera fortitudo, nisi in Christi passione? » *Secundo ,* consequenter S. Bernardus li pc quatuor adaptat quatuor virtutibus cardinalibus, prudenti®, justitiæ, temperantiæ et fortitudini, quas Christus nobis communicat, dum subdit dicens : « Soli ergo qui ejus doctrina imbuti sunt, prudentes dicendi sunt; soli justi, qui de ejus misericordia veniam peccatorum consecuti sunt; soli temperantes, qui ejus vitam imitari student; soli fortes, qui ejus patientia? documenta fortiter in adversis tenent. Incassum proinde quis laborat in acquisitione virtutum, si aliunde eas sperandas putat, quam a Domino virtutum; cujus doctrina, seminarium prudenti»; cujus misericordia, opus justitiæ; cujus vita, speculum temperantiæ ; cujus mors insigne est fortitudinis. »

31. Ut qui gloriatur, in Domino glorietur. — Ven.». Citat non verba, sed sensum *Jerem.* ix, 23. Ita Ambrosius, Theophylactus, Anselmos, D. Thomas. Jeremías sic habet : « Non gloriatur sapiens in sapientia sua, et non gloriatur fortis in fortitudine sua, et non glorictur dives in divitiis suis; sed iu hoc glorictur qui gloriatur, scire ct nosse me : » hoc autem est « in Domino gloriari. »

Nota : Loquitur Jeremías de liberatione a ma-LrcmJf* nibus Nabuchodonosoris et clade Chaldrooruin,r ı “ JiKlææ imminentium, *q. a.* Judæi gloriantur m táselo* consiliis suorum sapientium, in robore militum, pUotos. in opibus llierosolymæ, quasi iis tuti futuri sint contra Chaldæos; sed errant : vera enim gloriatio est scire ct nosse Deum, id est Dei providentiam; quodque ipse solus est, qui facit misericordiam» el quos vult, misericorditer liberat, non autem

Iinmo sapiens, dives, ant fortis; quodque ipse solus justam prrnam infert, cui vult, a qua nemo sapiens, fortis ant dives liberare potest; sicut vobis, o Judæi, inferet, fqçiotque ut mors , id est Chaldæns hostis, mortem inferens, ascendat por fenestras, ut per eas in domos penetrans, parvulos omnesque trucidet.

Tripin c'n'tl i opri- Id recto Apostolus hic vocantibus et vocatis nfl christianismum adaptat, ut nemo gratiam christianismi sibi, suis viribus, aut naturæ donis tribuat, sed gratiæ Christi, ct consequenter tacite infert, r/. d. Non ergo, o Corinthii, in vobis, non in Paulo, vel Apollo, pr.nceptoribus vestris, sed in Domino gloriamini : hoc enim initio probare proposuit Paulus, coque omnia referenda sunt, a Ille, ait Anselmas, in solo Domino gloriatur, qui cognoscit non suum, sed illius esse, non solum ut sil, sed etiam ut non nisi ab illo bene sit sibi, a quo habet ut sit. » Rursum, qui habens aliquid, undo placeat Deo, non id suæ sapientias, polenti® , operibus, ingenio , meritis; sed soli gratiæ Dei acceptum fert. *Tertio,* qui in omnibus quæ facit, non suam, sed Domini gloriam quærit.

Scripsit in hæc Apostoli verba insignem sermonem S. Bernardus, De *Triplici* G/oria. Idem, scrm. SS *m Cantic.* : « Propkna, inquit, ct omni« friona Sanctorum intus, non foris est, hoe est, non in Bore f>nni, aut in ore vulgi, sed in Domino ; quod conscienti® solus sit arbiter Deus, cui soli placere desiderant, el cui piacere sola vera et summa gloria est. » Et serm. 13 in *Cantic.;* « Fratres, tæmo vestrum velit laudari in vita ista; quia quidquid hic favoris aptas , quod ad Deum non retuleris, ipsi furaris. Tu enim, putride pulvis, unde gloria libi, unde? » El in *Sententiis :* « Noverat Apostolus gloriam propriam Creatoris esso, non creaturae ; sed consideravit rationalem creaturam adeo affectare gloriam, ut aut vix, aut nunquam ab hoc compesci desiderio posait, quippe quæ ad imaginem facta est Creatoris. Propterea saluberrimum adinvenit consilium, dicens : Quandoquidem nobis persuaderi non potest non gloriari, saltem qui gloriatur, in Domino glorietur. » Dicamus ergo jugiter cum Psalte : « Non nobis, Domine, non nobis , sed nomini tuo da gloriam. » Et cum viginti quatuor senioribus mittentibus coronas suas ante thronum : « Sedenti in throno, et Agno benedictio, et honor, ct gloria, et potestis in sæcula sæculorum. Amen,» Apoc. cap. iv, vers. 1 i, et cap. v, vers. 13 et 14.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit extollere Christi sapientiam spiritualem super omnem naturalem et animalem.

Unde dicit, primo, se non aliud scire et pralicore quam Christum crucifixum; id/ue *non in doctis humana sapientia verbis, sed in ostensione spiritus ct virtutis.*

Nihilominus secundo, vers. 5, *asserit se sapientiam loqui inter perfetos; sapientiam, inquam, mundo absconditam, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, sed solus Dei Spiritus revelavit.*

Tlinc tertio, vers. 14, *docet animalem non percipere ea qua* Dei *sunt; spiritalem autem omnia percipere et judicare.*

1. Et ego, cum venissem ad vos, fratres, veni non in sublimilate sermonis, aut sapientia', annuntians vobis testimonium Christi. 2. Non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Jci.um Christum, et hunc crucifixum. 3. El ego in infirmitate, et timore, et tremore mullo fui apud vos; 4. el sermo meus, et pnedicalio mea non in persuasibilibus humana' sapientiae verbis, sed in ostensione spiritus et virtutis : 5. ul fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei. 0. Sapientiam autem loquimur inter perfectos; sapientiam vero non hujus saeculi, neque principum hujus sæculi, qui destruuntur : 7. sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam praedestinavit Deusante sa'cula in gloriam nostram, 8. quam nemo principum hujus sæculi cognovit : si enim cognovissent, nunquam Dominum gloria: crucifixissent. 9. Sed, sicut scriptum est : Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavil Deus iis qui diligunt illum : 10. nóbis autem revelavit Deus per Spiritum suum : Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei. 11. Quis enim hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? ita et quæ Dei sunt, nemo cuguovii, nisi Spiritus Dei.

12. Nos autem non spiriltœi hujus mundi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis : 13. quæ et loquimur non in doctis humana; sapienti® verbis, sed in doctrina Spiritus, spiritualibus spiritualia comparantes. 14. Animalis autem homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei : stultitia enim est illi, et non potest inteiligure : quia spiritualiter examinatur. 15. Spiritualis autem judicat omnia : et ipse a nemine judicatur. 1G. Quis enim cognovit sensum Domini, qui instruat eum? Nos autem sensum Christi habemus.

Ven.i. 1. Et ego, cum vexissem ad vos, fratres, vexi NOX IX SUBLIMITATE SERMONIS, AUT SAPIENTIS. — A thfsi Descendit Apostolus a thesi ad hypothcsin, *q. d.* D*x' caP- Præcc<h Deum in Evangelio predicando «pacpo- noluisse uti sapientia sapientium sæcularium, s,'. ‹I .• sed eam rejecisse et reprobasse; atque per stul- *Ap aL* titiam pradicationis voluisse salvos facere cre- iti, -i dentes, ideoque non multos nobiles ct sapientes, hjpctix- SC(j ignobiles et rudes Apostolos elegisse, ad pro- 'lu' mulgandum Evangelium ; cx hisce infero dicoque : « Et ego, » id est, itaque ego quoque quasi unus c grege Apostolorum, qui juxta electionem ct voluntatem Dei non sunt usi eloquentia ct sapientia saeculari, iisdem uti nolui, vcuique ad vos, non in sublimitate, sed in simplicitate sermonis et sapientiæ.

Venu!. 2. Nox ENIM JUDICAVI ME SCIRE ALIQUID INTER VOS, nisi JESUM Christum, et hunc crucifixlm. — in Ap > Nola a judicavi. » *q. d.* Non reputavi, non æstiul° Iuj mavj apani scientiam, quam eam quæ est de Jesu crucifixo, Salvatore nostro : unde ita me gessi tu, «d inter vos, quasi nihil scirem sapientiæ humanæ, cum tamen multum ejus callerem, nam alibi Poetas grecos cito ; sed apud vos dissimulavi, ut simpliciter, uti alii Apostoli, predicarcm tantum Christum crucifixum : non quod alia fidei mysteria non predicaran, sed quod precipue docuerim et inculcarim in una Christi cruce esso gloriandum, et sperandam esse justitiam ac salutem, cruccmquc, ut addit Anselmus, imitandam Tri» esse, ac vilia crucifigenda esse Christiano. In Christo enim crucifixo, prater alia, videre est, cime › hæc tria Christum elegisse ct amplexum esse, tnxii- scilicetsummumdolorem, summam paupertatem, xn3' sive nuditatem, ct summam ignominiam. Christus ergo suo dolore crucifixit nobisque crucifigendam docuit concupiscentiam carnis; pari modo sua paupertate crucifixit concupiscentiam oculorum, sive philargyriam ; ac denique sua ignominia crucifixit superbiam vitæ : quæ tria sunt generalia mundi vitia omniumque peccatorum fonte', ut docet S. Joannes, *epist.* I, cap. n, vers. 16. Vide do cruce Christi dicta cap. i, vers. 23.

Ten. 3. 3- Et (itaque) ego ix infirmitate (id est, in ærumnis, tribulatione ct persecutione), et timore, et trlmore multo (ob infestationem Judæorum et Gentium me persequentium [1]) fui avud vos.—

(1) Ahi : Mo apud vos ges«i imbellem (inductum), vtldcquc modestum ac xcrccuadurn.

Notat Chrysostomus et Anselmus Apostolum hic *epist.* H, cap. xi, vers. 30 ct cap. xn, vers, ti, 9, 10 et alibi, *infirmitatem* vocare ærumnas cx periculis, insidiis, exiliis, metu quotidiano, calumniis, odiis. Rursus Paulum ingentes ærumnas et persecutiones passum esso Corinthi, salis patet cx eo, quod oportuerit eum ibidem a Christo in visione contra eas corroborari, *Actor,* xvm, 9: « Noli, inquit Christus Paulo, timere ; ego sum tecum, nemo apponetur libi ut noceat te. » Undo mox ibidem tumultum conira Paulum excitarunt Judæi, cumque pertraxerunt ad tribunal Gallionis, presidís Achaiæ, ac publice coram co Soslhencm archisynagogum diverberarunt, *Aci.* xvm, 12.

Æniruns ti tribola* tiooej Pauli Coria- Iliuci.

4. Et sermo meus (privatus ct familiaris), et Ver».*. PR.EDICATIO mea (concio publica : ita sermonem a pradicationc distinguit S. Thomas ct Glossa, quin et Seneca, epist. 38 : a Plurimum, inquit, proficit senno, qui minutatilo irrepserit animo; disputationes preparata et effusæ, audiente populo (quas postea nominat conciones), plus habent strepitus, minus familiaritatis.» Hic ergo sermo noster, icquc ac predicalio) non (fuit) in persuasibilibus (id est persuasoriis, sive exquisitis ad persuadendum : sic *incredibilis* in Scripturis idem est, quod *incredulus*) humanæ sapientiæ verbis. — In hisce enim excellebant, Paulumque superabant oratores ct philosophi qui craut Corinthi. Paulus vero novam philosophiam, novo dicendi et agendi modo, Corinthiis persuadere debebat, in coque præcclluit omnibus oratoribus ct philosophis, scilicet, *a* in ostensione spiritus et virtutis.» Ita S. Martinus, teste Sulpilio, dicebat : « Regnum Dei non in eloquentia, sed in fide constat; »et S. Augustinus, serm. 1 *De Accedentibus ad gratiam :* «Non, inquit, vobis tonantia et poetica verba proferimus, non aliqua grammaticorum arte composita, nec eloquentia sœculari diserto sermone fucata, sed prodicamus Christum crucifixum ; » et lib. *Contra Felician.,* cap. n : « Nec presumane, ait, unquam in sapientia verbi, ne evacuetur crux Christi : sed Scripturarum auctoritate contentus, simplicitati obediro potius studeo, quam tumori. »

Hæc ergo fuit demonstratio Apostolorum, os- Dno ‹*• tendere nimirum, primo, magnum zelum et spi- l'^' ritum cruciantem sapientia et arcana, non hu- **Apostoli** mana, sed divina, ita ut manifeste cernerent au- i» °▮'▮› ditores Spiritum Sanctum per os eorum loqui; sctuado, Qslvuderc magnas virtutes, id est prodi- "ixtaU*

già et miracula. Undo Origenes, lib. I *Contra Celsum :* «Disciplina, inquit, nostra propriam quamdam habet demonstrationem, diviniorem quam sint Græcorum demonstrationes, quam Apostolus nominat demonstrationem spiritus et virtutis, nipote Spiritu per prophetias (aliter hic explicat spiritum Origenes, quam explicui, sed, ut videtur, minus genuine) fidem adstruente iis quæ dc Christo feruntur; virtute vero, per prodigia quæ facta credimus.» Nam , ut ait CEcumenius , « demonstratio quæ per opera est et signa, firmior est ea quæ ex verbis producitur.» Hæc ergo fuit ratio prædicandi apostolica, caque efficacissima, quam sibi proponant ac imitentur nostri concionatorcs, ut nimirum sermo corum non sit comP*us› fucatus, afleclatus, a in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus ct virtutis.» Ila evadent Apostolici, ac verba corlim erllnt quasi ignilæ sagiltæ corda penc- liantes, ct quasi mallei conterentes petras. Audi Htoronymum, epist. 2 *ad Ncpotianumz* a Doconte, inquit, te in ecclesia, non clamor populi, sed gemitus suscitetur; lacrymæ auditorum laudes **fritas,** uti ct concionis fructus, oratione a Deo impetrandus est. Unde Origenes, lib. VI *Contra Celsum,* citans hæc eadem Apostoli verba : « Hæc verba, inquit, quid aliud sibi volunt, quam non satis esse, ut verum sit et natum ad movendos animos hominum, quod dicimus, nisi doctori divinitus concessa sit vis quædam, ct dictis ejus adsit graliæ cœlcstis energia? Et hoc est quod ait David *Psalm.* lxyii : Dominus dabit verbum evangclizanlibus virtute multa.»

Ritto prrdl-andi Apostoli» t jcfi'oi- omnibus com tona- loribuj imibudj. UcrynuB rum i.vù ¿Tinnì endona- s 'itus ime- tus con- donis cration impe- triixlus.

Vers. 5. 5. Ut fides vestra non sit in sapientia HOMINUM , SED IN VIRTUTE I)EI. — *q. d,* Ideo DeUS Vult me evangelizare, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus ct virtutis, « ut fides vestra, » id est conversio vestra n(j fidem Christi, tribuatur non hominum sa- Pæntiæ cl eloquentiæ, sed virtuti, id est polentiæ et efficaciæ Dei ; nimirum, ut tides vestra sit fundata , non in hominum , sed in Dei sapientia cl potentia. Ha Anselmus ct alii.

Conrer- do non d<> qnenii® coteicna- torij.

Ven. fi. 6. Sapientiam ait em loquimur inter perfectos. — « Sapientiam, » scilicet Christianam; de Christi cruce, gratia, salute ct gloria alema nobis acquisita per Christum, « loquor inter perfecion,» id est fideles; qui licet sint simplices,tamen 12 reluis salutis prte Aristotele ct quovis alio philosopho perfecte sapiunt : ita Chrysostomus ct Anselmus; quique non solum baptismo renati, sed etiam sacramento Confirmationis confirmati, perfectionem christianismi adepti, pci fecteque Christiani effecti sunt. Inde enim a S. Dionysio ct aliis sacramentum Confirmationis dicitur rtXiiwmç, id est *perfectio,* vel *consummatio;* ¡psique confirmati vocantur perfecti, vel consummati. N* Salmerón, klrmquo insinuat Irenæus, lib. V, cap. vi, cum ait : « Sapientiam loquimur inter perfectos, dicens perfectos cos qui acceperunt Spiritum Sanctum, ct omnibus loquuntur linguis per Spiritum Dei, quemadmodum ct ipse loquebatur.»

Confir- TTUliOQil &>cn- trontum *perfetto* iVfòn- •*wnir.a-* no.

Secundo simplicius, «sapientiam,» id est secretiora et altiora fidei mysteria, uti de resurrectione, Antichristo, reprobatione, praedestinatione; vel potius, « sapientiam, » id est profundiorem et altiorem rerum fidei explicationem, uti de modo, consilio ct fine incarnationis, passionis et redemptionis Christi ; ita enim hanc sapientiam Paulus explicat versibus proxime sequentibus. Hanc non rudibus initio, sed provectis perfectisque loquor ct edissero. Unde hos perfectos, vers. 0*» p» 15, vocat spiritales, cosque animalibus, parralis ac carnalibus opponit, *q. d.* Licet, ut dixi ntApn* vers. 4, expers videar sapientiæ humanæ, non ta- «t men divinæ ; tametsi enim vobis, quia parvulis, tòmi tantum lac, id est simplicem et facilem doctrinam , dederim , ut ait cap. scq., vers. 2 , tamen sapientiam arcanam ct divinam loquor inter perfectos.

Tuetur Apostolus hisce verbis suam auctoritatem apud Corinthios, qui audito Apollo, viro eloquente ct sapiente, Paulum quasi ineloquentem ct imperitum parvi facere videbantur.

Sapientiam vero non hujus sìculi, neque prtncipum hujus sìculi. — Anselmus, Ambrosius, Pnotfp* Cajctanus et alii per « principes hujus sæculi, » dæmones intelligunt, qui in hoc aere, ct in impiis filiisque hujus sæculi dominantur: indeque (lâ probant dæmonem ante passionem Christi, licet sciret Christum esso Deum et Messiam, nescisse Um tamen, an ejus morte dæmonis imperium esset v-nnit destruendum et homines redimendi, ut dicitur vers. 8. Hoc verum est, verius idipsum est in hominibus.

Unde *secundo,* simplicius Chrysostomus, Thcophylactus, Anselmus, Tertullianus, lib. III *Contra Marrioncm,* cap. vi; Origenes, homil. 2 in *Cantica, per principes sæculi* accipiunt primores, qui inter Priedpes homines sapientia, opibus, vel potentia præstant : unde ait : « Qui destruuntur, » id est abolentur, nutmh* transeunt, evanescunt. Hoc enim est Græcum tw» mmua xxTxrp'Wnjv; et hi proprie Christum crucifixerunt, ut dicitur vers. 8. Tales fuerunt Pilatus, Herodes, Annas, Caiphas aliique principes Judæorum et Gentium. I

Ven. T. 7. Sed loquimur Dei sapientiam in mysterio. — Est hebraismuss ponitur enim ***M,ìdest in,*** pro regimine genitivi, a Sapientiam in mysterio,» id est sapientiam mysterii, puta magni illius et arcani consilii divini do Verbi incarnatione et redemptione hominum per Christum, quæ nulla ratione naturali cognosci potest ab homine, imo nec ab angelo. Palet *Ephes,* hi, vers. 4 cl 5. Undo ?er «• l *Tunoth.* in, 16, hanc sapientiam mysterii vocat J*' « magnum pietatis sacramentum.» Ita Theophylaetus, Ambrosius, OEcumonius hic, atque Hiero- ' l lanymus ct Leo Castrius in *Isaiæ* cap. lxiv. Idem A¡' tamen Leo, *secundo,* etiam hanc sapientiam in- »ttiT

tciprefalur *de magnitudine gloriæ* Beatorum ; hæc enim finis fuit Verbi incarnatici passi, ut sequitur.

Secundo, simplicius rà *in mysterio* refer non ad « sapientiam , » sed ad « loquimur, » *q. d.* «Jn *mysterio, »* id est, secreto ct apud pauciores, scilicet cos, qui spiritales ct perfecti sunt, sapientiam hanc profundiorem et occultam, quæ abscondita est, loquimur. Undo Syrus vertit « loquimur Dei sapientiam in arcano; n et Tertullianus, «loquimur sapientiam Dei in occulto; » et quia, si voluisset dicere sapientiam mysterii, potius dixi-sset : Quod absconditum est; jam autem dicit : « Qu® abscondita est. n Denique quia hoc prorie est, loqui in mysterio ; mystze enim dicti sunt, ait Eustathius, átó rei uwt» tò , id est, a *claudendo os : eo* quod mysteria et arcana religionis suœ non vulgarent, sed celarent, et tantum ea secreto docerent paucos qui sacerdotes vel sapientiores erant. Hinc S. Dionysius ct alii libros scripserunt de Mystica Theologia.

8. Qiam nemo principum nuxus sìculi cognovit . — Pronomen quam refer tam, vel potius, ad *gloriam nostram,* quam ad *sapientiam, q. d.* Si]lQnc sapjen(jamj ve| potius gloriam, ejusqueper Christum prædcslinationem cognovissent Pilatus, Annas' Caiphns Clique principes Judæorum, nunquam Dominum ipsius gloriæ, scilicet Christum, cujus mento nobis ante sæcula, puta ab «eterno, prædcstinata et preparata est hæc æterna gloria, crucifixissent. Advertit id solerter Gabriel Vasquez, I part., disp. 2, cap. in, et palet ex seq. Hinc tacite infert Apostolus, neminem aliorum principara hanc Christi sapientiam ct gloriam cognovisse. Est enim argumentum al) exemplo primario : Judæi enim pnn Gentibus erant sapientissimi, maxime in divinis; si ergo illi non cognoverunt, multo magis alii ignorarunt.

g, Sed, — scilicet abscondita (uit cis hæc sapientia et gloria, quæ tinis est sapienti® istius; idque probat cx eo , qtiod do ea scripsit Isaias : « Uculus non vidit, neo auris audivit, p Est ellipis. Aide Can. 18.

Sicut scriptum est : Qcon oculus non vidit, **tc Atius AUDIVIT, NUC IN COR HOMINIS ASCENDIT, QVX PRMPARAVIT DEUS IIS QUI DILIGUNT ILLUM.** — Xota, Isaiam cap. Ixiv, quem hic citat Paulus, a?vrc de incarnatione Christi ct vita presenti, „ Unde hunc versiculum de miraculis Christi, dcqUC sapientia, virtutibus omnique gratia, quam Christus nobis hio vivens communicavit, accipiunt Chrysostomus, Ambrosius, Theophylactus, CEcumcnius.

sfurilo ct aptius, videtur admlrans Isaias avobare 'd> incarnatione et Christo homine, ad gloriam cudentem, quæ fluctua est et linis incarnationis Christi, tales intui raptus et transitus Prophetis, ob lumen propheticum sublime et amplum, sunt (aniTiares.

Patet Ix ipsis verbi», et quia ail ; « Exspectantibus te, o Domine Deus, preparasti per Christum, aliquid de illis jam inaudierunt ; tum maxime ct propriissime in futura gloria : iu illa enixu tibus; » et : « Occurristi facienti justitiam. » Ergo loquitur de fructu operum justorum, scilicet vita æterna, quam exspectamus : nam fructus incarnationis et fides non occurrit facientibus justitiam, sed sedentibus in tenebris ct peccatis. Ita Hieronymus in cap. Ixiv *Isaiæ ; S.* Dionysius, *De cadesti Ilierarchia,* cap. xii, et Vasquez loco citato. Undo S. Bernardus, serm. *4 in Vigil. Nativ. :* « Non vidit, inquit, oculus lucem inaccessibilem, non audivit auris pacem incomprehensibilem, ctc. Sed quid est quod in ror hominis non ascendit? Utique quin fons est, et ascensum nescit. Scimus enim quia fontium natura est rivos sectari convallium, montium ardua declinare : quia Deus superbis resistit, humilibus nutem dat gratiam. »

De hac beatiludinis magnitudine pie scribit ct dissuaviatur Augustinus in *.Meditationibus,* cap.:xxri et seq., ct *Soliloquiorum* cap. xxxv et xxxvi, qui libelli collecti videntur ab aliquo pio cx operibus Augustini. Apposito vero ad hunc Apostoli locum auctor libri *De Spiritu ct Anima* (qui extat tom. Ill operum S. Augustini), cap. xxxvi : « Sicui, inquit, exterior homo circa ista temporalia quinque partito sensu allicitur, id est visu, auditu, gustu et cæteris ; sic interior homo, in beata vita, circa quinque ineffabilia Dei, ineffabili amore afficitur : cum enim Deum suum amabit, quamdam lucem, quamdam vocem, quemdam odorem, quemdam cibum, et quemdam amplexum interiorem amabit : ibi enim fulget, quod non capit locus ; ibi sonat, quod non rapit tempus: ibi olet, quod non spargit ventus; ibi sapii, quod non minuit edacitas; ibi hrercl, quod non divellit satietas; ibi siquidem videtur Deus sine intermissione; cognoscitur sine errore; amatur sine offensione ; laudatnr sine fatigatione. »

Ilice Apostoli sententia olim S. Adrianum convertit martyremque effecit : cum enim ipse miles esset florenti œtate, scilicet viginti octo annorum, videretque lantàni Christianorum Martyrum in tormentis pro Christi fide tolerandis constantiam, interrogavit eos : Quid pro tantis poenis exspectatis ? quid est quod vos tanta tormenta superare compellit? Responderunt illi : «Speramus bona illa, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ praeparavit Deus diligentibus sc. » Hac voce tactus Adrianas conversmque, curat se illico inscribi catologo Martyrum, dúrumquo martyrium alacer subiit Nicomcdiœ (inspectante et incilante eum S. Natalia uxore), sub Diocletiano, anno Domini 3D6.

Tertio, plena erit hujus loci intclligentia, si utrumque sensum jam dictum conjungas, *q.d.* « Oculus non vidit, » etc., id est superant omnem sensum, experientiam, cogitationem naturalem, et omne hominis naturale desiderium, ca bona, qu® In, o Domine Deus, preparasti per Christum, exspectantibus te, tum m hae vita, scilicet iis qui aliquid de illis jam inaudierunt ; tum maxime ct propriissime in futura gloria : iu illa enixu

Deus, qui est omn<a bona, dabit so Bcatis, ct crii omnia in omnibus, ait Anselmas. Hisco enim Isaiæ verbis probat Apostolus id quod dixerat, scilicet arcanam ct absconditam esse sapientiam, æque ac gloriam Christi, uti dixi paragraphe præccdcnti.

Cordi enr tri- lointnr «duuo ûtiî

Nola : « In cor hominis non ascendit, » id est jn mentem hominis non venit, sive homo natu- ... āditer cogitare, concipere, aut inlelligcrc nequit : cor enim per catachresin llcbræis mentem significat; nam quod cor est in corpore, scilicet prima ct nobilissima corporis pars, adcoque fons ct principium vite, hoc mens est in anima; adde, cor subministrat cerebro spiritus animales, qui imaginationi et consequenter intellectioni subserviunt. Hinc Aristoteles, *l)c Somno d Vigilia,* cap. n, refragante licet Galeno omnibusquo medicis, sensum communem non in cerebro, sed in corde collocavit. Pulchre quidam vitales hominis partes, per suas functiones distinxit atque secrevit hoc disticho :

Vililium hominis pittimi functio- ns.

Cor sapit, ct pulmo loquitur, fel commovet iram,
Splen ridere tacit, cogit amare jecur.

nebral B Intis i. os" ermi/m tCKJUt, etÿure!

Rursum Ilebræi mentis cogitationem vocant *ascensum,* et copihre vocant *ascendere in cor :* quia res cogitata ct intellecta primo a terra aliove objecto ascendit in oculos vel aures, indeque ad sensum communem et phantasiam, inde denique ad mentem quasi arcem ct culmen hominis : summum enim in homine est mens.

Nota *secundo :* Pro *exspectantibus,* ut habet Isaias, Paulus habet *diligentibus,* quia exspectatio a dilectione manat naturaliter.

Vea. io. Sipien- l» — nu)u« ,ln<1V. vina,

10. Nonis revelayit Devs per Spiritum suum,— Puta per Spiritum Sanctum. Esi prolepsis, sive occupatio : occurrit enim tacite objectioni huic : Si hanc sapientiam et gloriam quam Christus suis amicis præparavit, oculus non vidit, nec ea in cor hominis ascendit ; unde ergo tu. Paule, canidem tc callere et predicare jactitas? Respondet Paulus se camdem scire non per visionem, sensationem, vel conceptionem aliquam naturalem, sed per instinctum et revelationem Dei. Unde Clemens Alexandrinus, lib. I *Padag.,* cap. xi, sic interpretatur *ncc auris audivit :* a Prætcr illam, inquit, solam, quæ in tertiumcœlum rapta est,» puta Pauli, qui in paradiso aure sua audivit hæc arcana verba, qu© non licet homini loqui. Ait ergo Paulus : «Nobisautem,» scilicet spiritualibus Prophetis ct Apostolis, hæc Deus revelavit, ut vos

h homi- nf"' i.dts apputus ¡<matn- rdi>. vi-

parvulos, o Corinthii, aUosque eadem doceamus, ¡lino patet gloriam et beatitudinem nostram, non tantum esse supeinaturalem m assecutione, sed etiam in cognitione ; cognitione, inquam, non quidditativa, sed obscura ct amiginatica, qualis erat Apostolorum et aliorum viatorum; ct conse- «piontcr, non esse in homine perfectum et efficax * desiderium, vel appetitum naturalem hujus beatitudini*. Ita Scholastici, i *Pai l.,QuwL* XII› ait. 1»

Spiritus omma scri fatir, etiam propttoa Dei. — Nota *primo,* catachresin, « scrutatur, « id est penetrat et perspicit : homines enim ut quid ignotum pcrspiciant, illud scrutari et inquirere solent; Deus autem sine inquisitione omnia uno mentis cernit in ictu et intuitu. Ita S. Thomas, Theodoreius et Theophylactus.

Secundo, a profunda Dei » vocat omnia intima et secretissima Dei concilia; inter quæ maximum est hoc mysterium gloriæ et redemptionis hominum per Christum; hæc omnia penetrat et pervidet Spiritus Sanctus, quia unius cum Deo est esscntiæ et cognitionis, ac consequenter ita profunda Dei scrutatur, ut nihil remaneat in Deo incognitum; sed ejus cognitio ct visio objecldm suum adæquet, Deumque tantum cognoscat quantum cognosci potest, id est, comprehendat Spiritus Sanctus, utpotc Deus, tam Deum el Divinitatem, quam seipsum. Ita Molina, I *part., Quad.* XTV, art. 3, Theodoretus, S. Thomas. Hinc Ambrosius ct veteres contra Macedonium probant Spiritum Sanctum esse Deum, *q. d.* Paulus : II ec mysteria ct arcana Dei revelavit nobis Spiritus Sanctus, ille omnium secretorum Dei est conscius, ideoque scrutatur el pervidet profunda Dei.

nirfaflu sP,ntns ---:l. -'.ri

11. QUIS MOMINUM SCIT QUÆ SUM HOMIMs? — Ven. u. Quæ in hominis intimis, puta in corde et mente delitescunt, nimirum cogitationes, volitiones et intentiones, ipsumque profundum cordis humani.

Qis Da sum (quæ in Dei mente sunt abscondita, puta cogitationes, consilia et determinationes divina voluntatis), nemo cognovit, nisi Spiniils Dei, — id est Spiritus Sanctus, qui eorum æque ac sui ipsius est conscius ; est enim Spiritus Sanctus Deo intimus, æque ac spiritus hominis ipsi est intimus ; ac proinde sicut spiritus hominis humanitatis, ita Spiritus Dei divinitatis diviuæquo omniscicntiæ et omnipotentias est particeps.

sr!ntm l ll m n

Nota : Cum ail, a Nemo cognovit, nisi Spiritus,» subaudiendum est, et nisi is cui voluerit Spiritus ea revelare, uti mihi et Apostolis illum ea revelasse dixi vers. 10. 3

Nota *sc undo :* Cum dicit, « Nemo nisi Spiritus„ non excludit Filium : hic enim cum sit Verbum, etiam scit profunda Dei. Nam in divinis, cum vox exclusiva vel exceptiva tribuitur uni person e, respectu essentialium attributorum, non excludit alias personas divinas, sed essentias alias a divina : nam tantum excludit ea, quæ naturæ sunt diversa a Deo, 7. *d.* Nemo scit secreta Dei, nisi Spiritus Dei, et illi qui camdem cum Spiritu habeni naturam, intellectum, cognitionem, scilicet Pater el Filius; hi soli sciunt profunda Dei, nemo alius.

Parted* !'•'Tl 'W"'* --it perio- d SIOl «-miiin,

12. Nos KON SPIRITI H muti MUNDI ACCKFIMUS, V*r» ii» sed Spiritum qui kx Deo est. — Opponit spiritum mundi, Spiritui qui ex Deo est, et hunc sibi et Apostolis, illum mundi sapientibus et hominibus annualibus attribuit. Spiritus ergo mundi est, qui

SpHim a mando suggeritur, a mundana nimirum el animali prudentia, quique ad mundana, terrena et kit, carnalia bona aspirat, facitque homines mundani. *nos et* animales ; siculi c contrario spiritus Dei est, qui a Deo et divina sapientia suggeritur, quique nos ad coelestia ct divina bona sectanda impellit, *facitque* homines spiritales et coelestes. Unde *subdit* Apostolus :

Ur sciamus quæ a Deo donata sunt nobis. — *q. d.* Hic spiritus ostendit ct revelat nobis, quæ ct quanta bona a Deo nobis, scilicet Apostolis, aliisque diligentibus Deum, donata sunt, nimirum tanta quanta nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, ul dixi vers 9 : eo enim redit el respicit hic Paulus.

Ut sciamus. — Hinc hærelici stabiliunt fidem suam particularem qua quisque fidelis et Christianus certo scit, imo fido divina credere debet, per Christum so habere dona Dei, scilicet remissionem peccatorum, gratiam, justitiam, et, ut Calvinus, so electum esso ad gloriam æternam. Hmiu Verum hæc non est fides, sed stulta ct falsa præccn-j :- slunp(¡0 ct impostura; quia non certo scimus, au v bri. nos ad justitiam rite disposuerimus, et an credamus certo, et ita ut oportet; ncc usquam in sacra wikpw- ScriPlura hoc scriptum ct revelatum est, scilicet, «i-rnptio mo credere ut oportet, uti nec me esse justum et •*Ettv*• electum.

Respondeo ergo, Apostolum loqui in genero do donis, iisque tantum quæ data sunt Apostolis Scimw et Ecclesia?, *q. d.* Ut sciamus nos, Apostoli, quibus ct quantis donis et beneficiis in genere, nos, de.'., de- id csl Ecclesiam suam, ditarit Christus, scilicet, quanta gratia Spiritus Sancti, redemptione, virlul'l,us» cl maxime quanta gloria : de hac enim «u. egit vers. 9, et hæc sunt in Deo, ut ait vers. 11, id est Dei libera voluntate et prædeslinatione ; et hæc a Dco Ecclesiæ data esso, per Spiritum ejus el revelationem scimus : hæc enim loquimur ct prædicamus, ut sequitur, quasi articulum fidei ; sed mo esse cx iis, vel eorum esse participem; non est fidei, sed conjccluræ ; nec publice praedicandum, sed secreto sperandum est. Vide *Can.* 9.

Ta *ut* Quæ ut clarius el plenius intelligantur, nota, *-A ut sciamus* dupliciter, scilicet primo objective, termal «cutido subjective, posse accipi : objective enim puust. sciebant Apostoli, et omnes fideles, ex prophetiis , miraculis aliisque signis divinis Deum suæ congregationi, sive Ecclcsiæ, per Christi Apostolos congregate, ct deinceps congrcgandæ, promisisse, ct juxta promissa dedisse suam gratiam, remissionem peccatorum, justitiam aliaque gratiarum dona, ac denique spem certant vitæ ælcrnæ : Ecclesiæ, inquam, in communi; non autem in particulari huic vel illi fideli, quia in particulari nescimus an hic vel ille vere sit fidelis.

Hoc modo ri ut *sciamus,* idem est, quod utcrc- rt- damus. Credimus enim Ecclesiam Catholicam i J i-<c sanctam, in caque esse remissionem pecca- I. ta* torum et vitam aiternam. Deus ergo tantum revelavit Ecclesiam esse sanciam, non aillent me esso sanctum; licet enim revelaverit et promiserit ™ omnibus in Ecclesia rite credentibus et pœnilcn- iurti.n. tibiis remissionem peccatorum et justitiam, non |irl tamen revelavit me rite credere ct pcenitero ; ac proinde nec revelavit mihi remissa esso peccata meque esso justum.

Secundo, ri ut sciamus subjectivo capi potest, *q. d.* Ut nos Apostoli in nobis quasi subjectis, per experientiam sciamus, quantam sapientiam et graliam nobis donarit Deus ; ct tunc ri *ut sciamus* non significat *credamus,* sed *ut experiamur.* Nec enim quisquam Apostolorum fido divina ere- Aputoii debat so habere hanc sapientiam ct gratiam; sed * ejus actus ct effectus in so experiebatur ita vehe- n n t X mentes, crebros, claros ct certos, ut moraliter non dubitaret se habere veram Dei sapientiam et gratiam. Erant enim Apostoli pleni gratia et sa- d¿ m- pientia, eamquo alios docere, totique mundo aspirare debebant. Licet ergo Apostoli sciverint per experientiam se esse justos et sanctos, non tamen id sciebant, vel sciunt alii fideles; sed tantum sperant, atque ex signis probæ et honeste vite conjectant et opinantur. Neutri tamen idipsum credunt fide divina : omnis enim experientia tantum generat fidem humanam, non autem divinam, quæ sola Dei revelatione nititur ct gignitur.

•13. Quæ et loquimur non in doctis uumanæ v«n. a SAPIENTIS VERBIS, SED IN DOCTRINA SPIRITUS. — «Non in doctis, » id est non in verbis Ciceronianis, Demosthenicis, Aristotelicis, quæ ct qualia docet humana sapientia ; «sed in doctrina Spiritus, » id est in iis verbis quæ ct qualia docet Spiritus Sanctus. Videtur legisse Interpres *i>* Stiaxf, est in *doctrina :* jam Græce legitur i» ^iIcckt mc , id est *in doctis,* uli praecessit, sed idem est sensus.

Spir it ual ibus (rebus) spir it ual ia (verba ct discursus) COMPARANTES, — Ct conferentes, *q. d.* Qmlibni Doceo hanc spiritualem sapientiam o Scriptura ct aliis spiritualibus discursibus , non autem dbcanlphilosophicis, rhetoricis, aut terrenis rationibus, •»»« p*»- conccplibus ct eloquiis : ita S. Chrysostomus; v. g. «Si quæritur, inquit OEcumenius, an sur- na) nyrexerit tertia die Christus? ex .lona probationes et testimonium adduco. Si quæritur an natus sit Dominus cx Virgine? ex sterilibus Anna et Elisabeth sumitur probatio ct comparatio. » Hic cau- Casu sam ct rationem a priori assignat Apostolus, cur "'¡j„„.'* Dei nutu abstinuerit ab eloquentia ct sapientia panlni mundana in sua praedicatione. Causa est, quod '*> i-i°- sapientia humana ct divina plurimum inter se dilferant. Cum ergo sermo debeat rei esso ac- th mue* commodatus, plane decuit sermonem, quo praedicabatur divina sapientia, illi esso accommodatum, ac differre a sermone humanto sapientte, nimirum ut esset simplex, gravis, efficax ct divinus, tanquam a Spiritu Sancto proficiscens, qui omnem orationis fucum respueret : hic enim ornari res ipsa vetat, contenta doceri. Nam siculi

human® sapienti® verba vehunt secum sapientiam et spiritum hominis dicentis : ita sermones Spiritus Sancti invehunt in animam sapientiam Dei, cl spiritus ejus, per Apostolos loquentis.

fartu. 14. Animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Del — « Animalis» hic dicitur, qui tantum sensus ct naturale rationis lumen sequitur; sivo qui «secundum animam est, ct secundum animam sapit, quique animæ sensa et cogitata sequitur : » quales crant Apostoli ante Spiritum Sanctum, ct Corinthii hoc tempore, quærcnles eloquentiam; ct jam mulli fideles etiam non mali, qui olliora non capiunt.

Nota : *Animalis* dicitur, qui anima vivit, sumito tri- turque tripliciter : *Primo,* qui crescit, nutritur, didinn c8ct cik°> ut animalia. Sic Adam, creatus licet in gratia, dicitur animalis, I *Cor.* xv, 45 et 46.

Secundo, qui sequitur animæ, id est concupiscentiæ, desideria. Sic Judæos vocat a animales, spiritum non habentes. »

Tertio, qui scientiam, non spiritualem ct sublimem, sed animæ sensibus que obviam et facilem Pnkhn sequitur. Ita hic capitur, a Animalitos, inquit utis Bernardus , vel quisquis est auctor tractatus criptio. D0 *Vita solitaria,* post initium, est vitæ modus sensibus corporis serviens, scilicet cum anima quasi extra se, per sensus corporis circa dilectorum delectationes corporum affecta, eorum fruitione pascit vel nutrit sensualitatem suam : seu cum intra se regrediens, cl corpora quibus forti glutino amoris ct consuetudinis adhæsit , ad locum incorporem nature secum ferre non prevalons, eorum illuc secum trahit imagines , et amicabiliter ibi cum cis conversatur; quibus assuefacta, nihil putat esse nisi vel quale foris reliquit, vel quale intus contraxit : indo quamdiu licet, jucundum habet secundum delectationes corporis vivere; cum autem ab eis avertitur, nescit nisi corporea imaginando cogitare. »

Sic spiritualis dicitur, qui spiritu vivit,

Trinio, quasi spiritus, non egens cibo : sic h> rthm triplici- - « tir dici- Christus post resurrectionem dicitur spiritualis, tw.

Secundo, qui spiritus instinctum , dictamen ct impulsum sequitur. Ita sæpe alibi.

Tertio, qui spiritus sublimem doctrinam capit et haurit. Ita hic vocatur spiritualis, inquit Chrysostomus, D. Thomas et alii. Moralitcr S. Bcr- ïneip!«>-nardus loco jam citato : «Incipientium, inquit, tunuti. status potest dici animalis; proficientium, ratio- ¿1 “'' nolis; perfectorum, spiritalis : sunt enim animales, ruicicn. qui per se nec ratione aguntur, nec trahuntur I n' affectu, et tamen vel auctoritate permoti, vel doc- .. trina commoniti, vel exemplo provocati, bonum mo >pi- approbant ct imitantur : sunt rationales, qui per riuh*. ra(ion¡s judicium › boni cognitionem habent ct appetitum, sed nondum habent affectum : sunt perfecti, quispiritu aguntur, quia S. Spiritu plenius illuminantur, undo ct spiritales nominantur; et quoniam sapit cis bonum, cujus trahuntur affectu, sapientes vocantur, n Deinde hic tria inter se comparans, ex cisque gradus et scalam virtutum conficiens, ista subdit : « Primus status circa corpus se habet; secundus circa animam se exercet; tertius nonnisi in Deo requiem habet; initium boni in conver-ione est perfecta obedientia; profectus, subjicere corpus suum: perfectio, usu boni consuetu linem vertisse in dilectionem. Initium vero rationalis est intelligere ea, quie in doctrina fidei apponuntur ei; profectus, talia preparare qualia apponuntur; perfectio, cum in affectum mentis transit judicium rationis. Perfectio vero hominis rationalis initium est hominis spiritalis; profectus ejus, revelata facie speculari gloriam Dei; perfectio vero transformari in eamdem imaginem a claritate in claritatem, sicut a Domini spirila. »

Qit a spiniTUALiTEa (juxta rationes Spiritus Sancti ct regulas fidei) examinantur (I). — Ita Biblia Romana : male ergo quidam legunt, « examinatur, • id est examinando revocatur ad intellectum spiritualem et sublimem ; -dum scilicet in spiritualibus instituitur, vel cum spiritualia animali proponuntur, sive cum animalis in spiritualibus interrogatur ct examinatur (hoc enim est chaxçtwot), non potest ea intelligere.

15. SPIRITUALIS AUTEM JUDICAT OMXIA. — Vocatur, ut dixi, « spiritualis, » qui fidem ct prudentiam, atque doctrinam Spiritus Sancti sequitur, quis diqui Spiritum rectorem animæ habet, ct doclorem. H Ita Chrysostomus, Anselmus, D. Thomas.

Judicat omnia. — Hinc Calvinus et Anabaptiste, FxnaUcujusque spiritualis, id est fidelis, spiritum privalum et fanaticum, faciunt judicem controver-|cnj>.vr › . siarum fidei ct Scriptura interpretem; sed imperito, quia non omnes Christiani sunt spiritales, sed tantum perfecti, ut dixi vers. 5. contra

Secundo, quia alii ignorant an quis habeat hunc spiritum , an sit spiritualis, imo an vere sit fidelis. Ergo spiritus hic privatus ct occultus non ‹(«• ob potest publicus omnium esse judex; sed Concilia et Pontifex. Hos enim constat esse spirituales, regi a Spiritu Sancto, qui eos constituai Doctores, et per eos regit et docet Ecclesiam.

Tertio , quia maximo spirituales erant Patres, qui tamen subinde errarunt.

Quarto, quia patet simplices fulcies egere Pastoribus el Doctoribus, quos ad docendum posuit • Deus in Ecclesia, ut ait Apostolus, *Ephes. iv,* 11.

Despondeo ergo : « Spiritualis judicat omnia: v‹*n \n. omnia,» inquam, in genere, id est tam spiri- > Inedia, puta divina et sublimia, quam animalia, tu h puta terrena ct facilia; cum animalis tantum judicet animalia , ut sit distributio pro generibus singulorum, non pro singulis generum. Sic dicimus : Ego omni, id est quolibet cibo vescor.

Secundo, «Spiritualis omnia judicat, » id est examinat, redarguit ct discernit secundum regulas fidei ct prudenti® divin® : quæ habet, ut in

(1) Id est, dijudicanda sunL

co quo quis spiritalis est, ct a spiritu satis instructus, v. g. in rebus fidei claris et certis, omnia judicet secundum articulos fidei, hæresesquo et errores illi contrarioscondemnet. Sin autem nova Prcjrn- or,a,ur Tlæs,*° ,n Ade aut moribus, caque obs- iiijiu m r i-idù-cura et dubia, eadem prudentia dictat homini N,. re- spiritali, qui in hac quastione necdum spiritalis j / ' est, nec a spiritu satis instructus, ejusdem Spiri- j » tus indicio recurrendum esse ad Superiores, ad Bouaz. Doctores, ad Ecclesiam Romanam quasi matricem, ut illa hanc quæstionem decidat et definiat. Hæc enim plane ad mentem Apostoli spiritualis est, ct omnia judicat per Spiritus Sancti directionem et assistendam. Hanc enim S. Petro, et in eo successoribus Petri, promisit Christus, *Matth.* cap. XVIII, vers. 18; *Luc.* cap. xxii, vers. 32. Hi ergo maxime spiritales sunt, hique omnia judicant : secus est de aliis inferioribus, qui licet spiritales sint, sœpo lamen Superiorum judicium exquirere debent : alioqui enim qui spiritualis est, ncc patris, nec magistri, nec prælati judicio stare spiritm- ct parere deberet. Quatenus ergo spiritualis duc- tur ‹i' *,nn Spiritus, vel per se docentis, vel ad doctores t„, , jji. mittentis sequitur, catenus errare non potest. Sic «ti sui S. Joqnnes ait eum, qui natus est ex Dco, peccare £c*éau» 11011 posse, quatenus videlicet cx Deo natus, ineo v.i i'manet. Ha D. Thomas, Anselmus, Ambrosius, Theophylactus, Chrysostomus, *q. d.* Paulus : Vir K til"' spiritualis de arcanis fidei mysteriis et rebus passim bene judicat, et si dubitet, scit quid agere, quos consulere debeat, ut instruatur. Sic Aristoteles, lib. Ill Ethic., iv : « Vir, ait, bonus recte in omnibus judicat, et virtuosos est regula ct mensura omnium humanorum;» quia scilicet judicium et uffectum habet bene compositum, et conformem rationi et legi, inquit D. Thomas : hic tamen in casibus difficilioribus debet consulere prudentiores el magis legis peritos. Id magis patebit paragraphe sequenti (1).

(1) Alii : Is enim qui a spiniti edoctus est, convincere quemlibet profanum (u.un pro *omnia* Gracum habet **wr»**, œque *omnia* el *omnem* significans. vertendum autem *omnrm,* tanquam singularis numeri accusativum, ut respondeat voci *nullo* m membro opposito) potest, ipse autem a nullo convinci (erroris).

Et ipse a nemine jcdicatuii, — id est redarguitur, condemnatur. Ita Chrysostomus, quatenus videlicet spiritualiter judicat : alioqui enim et Petrus judicatus, id est redargutus, est a Paulo, *Galat.* n, 11. Contra, animalis a spirituali spiri- a- tualiler examinatur et judicatur : licet, ut dixit, (J non percipiat, nec intelligat : tantum enim toto ,'TO“ hoc loco vult Apostolus per spiritualem exclu-b" a dere animalem et mundanam sapientiam, et conferro ac præferre spiritualem animali, qua gloriabantur Corinthii, et cujus imperitum Paulum postponebant Apollo. Unde tacite Corinthios vocat animales, quia quierebant docta humante sapienti e verba, id est humanam sapientiam et eloquenti im, qualem mirabantur in Apollo; dicilque eos non posse judicare de spiritualibus, et Pauli sapientia spirituali; se vero el sibi similes viros spirituales judicare debere tam do sapientia spirituali quam animuli, et hoc, et non aliud, vult Apostolus.

16. Quis cognovit (per se scilicet) sensum Do- *Vrn.* i«. mini? — Alludit ad *Isaiæ* x1, 13, ubi pro « quis f/ / 'l cognovit?» hebraico est **pn** 'O m» *ticken,* id est **iXt** quis menstlravit, hoc est, quis pleno et adiequate ei M- perspexit et penetravit spiritum Domini? *q. d.* Cum spiritualis a Deo sit edoctus, ejusque regulas sequatur, hinc quatenus talis est, a nomino judicari potest (hoc enim quod prœcessit probat hic Apostolus); qui enim eum judicaro vellet, deberet spiritu Dei sapicutior esse aut major, ut spiritum Dei penetrare et quasi mensurare posset. At quis is est? sane nullus. Ita Chrysostomus. Potest tamen ct debet sæpo spiritualis judicari, quia nescitur esso spiritualis in tali ro. Unde, cap. xiv, **risa** 29 : « Prophétie, inquit, duo aut tres dicant, ctJ c eteri dijudicent. » Imo multi se jactant spiri- Li tuales, qui sunt animales, uti Anabaptista» : secus diari, de Paulo, quem omnes habebant pro spirituali. Unde sequitur : **I**

Nos sensum CnniSTi habemus. — « Sensum, » id est mentem, intellegentiam, sapientiam Christi, puta spiritualem et divinam, non animalem et humanam : nostra enim sapientia non Platonis est, non Pythagorie, sed Christi, qui sua ipsius dogmata menti nostro) infudit. Ita Chrysostomui,

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Insistit schismati Corinthiorum componendo, per subjectionem et unionem >n C'-rtfo e* Deo.

Vnde primo, docci Paillum ct Apollo tantum esse ministros Christi, additque : Ego plantavi, Apollo rigavit; sed Deus incrementum (ledit.

Secundo, vers. 10, *docet E<¡desia fundamentum esse Christum : videat erjo quisque quid illi supera i-fi.et : si enim fanum ct stipulam, salvus erit, sic tamen quasi per ignem.*

Tertio, vers. 10 : Vos, *inquit,* estis templum Dei; *videte ¡rgo* n< ¡ r ■¡*hiemato ill* ■■■¡ . *lutis* - f ›

Ac *tandem concludit, vers.* 21 : Nemo itaque glorictur in hominibus : onu a enim vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei.

1. Et ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Tanquam parvulis in Christo, 2. lac vobis polum dedi, non escam : nondum enim poteratis; sed nec nunc quidem potestis : adhuc enim carnales estis. 3. Cum enim sit inter vos zelus et contendo, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis? 4. Cum enim quis dicat : Ego quidem sum Pauli; alius autem : Ego Apollo, nonne homines estis? Quid igitur est Apollo? quid vero Paulus? 5. Ministri ejus, cui credidistis, et unicuique sicut Dominus dedit. 6. Ego plantavi, Apollo rigavit; sed Deus incrementum dedit. 7. Itaque neque qui plantat est aliquid , neque qui rigat ; sed qui incrementum dat, Deus. 8. Qui autem plantat ct qui rigat, unum sunt. Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. 9. Dei enim sumus adjutores : Dei agricultura estis, Dei ædiificalio estis. 10. Secundum gratiam Dei, quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui : alius autem superædilicat. Unusquisque autem videat quomodo superal 'i-ficet. 11. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus. 12. Si quis autem superædilicat super fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnuin, stipulam, 13. uniuscujüsqúe opus manifestum erit: dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur, et uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit. 14. Si cujus opus manserit quod superædilicavit, mercedem accipiet. 13. Si cujus opus arserit, detrimentum patietur : ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem. 16. Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis? 17. Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. 18. Nemo se seducat : si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat ut sit sapiens. 19. Sapientia enim hujus mundi, stultitia est apud Deum. Scriptum est enim : Comprehendam sapientes in astutia eorum. 20. El iterum : Dominus novit cogitationes sapientium, quoniam vanae sunt. 21. Nemo itaque glorietur iu hominibus. 22. Omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive mundus, sive vita, sive mors, sive presentía, sive futura : omnia enim vestra sunt, 23. vos autem Christi, Christus autem Dei.

l ct 2. Tanqvam parvulis in Christo , lac vobis potum didi, non escam. — Apostolus cap. prrcced., ut tueretur suam auctoritatem, ct insipicnlii» atque infunino in dicendo opinionem de se conceptam ex animis Corinthiorum eximeret. dixit se sapientiam loqui inter perfectos; sapientiam, inquam, absconditam, quum neo oculus vidit, ncc auris audivit, sed Deus revelavit : uunc quasi occurrens tacita) objectioni, causam dat cur hanc sapientiam non ostenderit apud Corinthios, culpamque a se in Coriuthios declinat; quod nimirum ipsi quasi parvuli et carnales tant e sapienti;o necdum essent capaces, ac proinde non esca, sed lacte nutriendi.

canthi! qtur» nua * , wxl Ik U nutrirà» di?

Qutó Apr«to-te* prr úc.qnid P" UWgitt

I bi adverle : « Lac » vocat Apostolus facilio-rem . suaviorem ct simpliciorem doctrinam dc Christi Immanitate ct gratia ac redemptione, qualis convenit catechumenis recens conversis, ct a,^uc carnalibus; « escam , » id est solidum ci-bum , vocat perfectiorem, robustiorem et de al-lioribus mysteriis doctrinam, uti de Deo, de Dei spiritu ct spiritualibus, dc crucis sapientia, po-tentia, amore, de quibus cap. præced. Ita Ambro-sius, Theophylactus, S. Thomas, Anselmos, quem vide hic pro morali : «Idem, ait, Christus homini est lac, per incarnationem; angelo solidus cibus, per divinitatem : idem Christus crucifixus, eadem lectio, eadem concio a carnalibus accipitur ut lac, a spiritualibus ut solidus cibus. »

Dnn icca îy '.xpU. si».

Alludit hic Paulus more suo ad *Isaiæ* xxvin, 9, ubi dicitur : « Quem docebit scientia, et quem in-*telligercfaciet auditum?* ablactatos a lacte, avul-sos ab uberibus; » et ad *Isaiæ* lv, 1, ubi sic ait : « Omnes sitientes, venite ad aquas, et qui non habetis argentum, properate, emite et comedite: venite, emite absque ulla commutatione vinum cl lac, » *q. d.,* ut vertit Chaldæus : Omnes discere, cl sitim cupiditatis cxlingucre volentes, venite ad aquas doctrin® ct grati® Christi : ab eo accipite, haurite el bibite spiritum Evangelicum.

Ubi nola : «Vinum » vocat Isaias, id quod Pau-lus hic « escam, » sive solidum cibum, qui sym-bolicc significat sapientiam spiritualem ct ple-nam perfectorum, sicut « lac n significat disci-plinarn imperfectorum ct parvulorum. Hinc olim rccens baptizatis, ct alba veste indutis dabatur vinum et lac : qui mos, ait llierosolymus in cita-locum Isai®, usque hodie in Occidentis Ec-rlesiis servalur. Alibi iisdem dabatur lac et mcl, te<le Tertulliano, lib. I *Contra Mardon.,* cap. xiv, significaretur *primo,* eorum infantia ct inno-centia in Christo, lac enim utriusque est symbo-lum. Unde Homerus, teste Clemente, lib. I *Pædag.,* vb v¡ros innocentes cl justos vocat qxiaxTcciy-uc, id csl, *lacte vescentes. Secundo,* ut assimilarentur Christo, de quo cecinit isaias vn, 15 : « Buty-rum et mei comedet. » *Tertio,* ut significaretur vit® Christian® suavitas, humilitas cl mansue-tudo infantilis. Unde cl primo Miss® sacrificio, quod audiebant baptizati in paschale, scilicet Do-minica in albis, recitabatur illa epistola B. Petri : « Quasi modo geniti infantes, rationabile sine dolo lac concupiscite, n Hinc B. Agnes dicebat : « Lac ct mcl ex ore ejus suscepi, n teste Ambrosio, *serm.* 90. Dc hoc lacte fuse dissent Clemens, lib. I *Pædag.,* cap. vi.

Hrœm (hiatur rinurn et nimia cjrrrno-ntior ^ ct

3. CüM SIT INTER VOS ZELUS ET CONTENTIO, NONNF. carnales estis?—Nota: «Carnalis» hic vocatur, qui non tantum naturale sensus ct rationis judi-cium, sed etiam carnis, id est sensualitatis et concupiscenti e, dictamen ct impulsus sequitur; itaque, ut recte advertit S. Thomas, idem est carnalis , animalis, secundum hominem am-bulans j Fcllkct spiritu Dei destitutus, qui sequi-tur motus concupiscenti®, sivo notar® corrupt®.

Ubi nota *secundo,* hic ct *ad Galat.* v, 19, « opera carnis, » id est natur® corrupt®, non tantum vo-cari gulam et libidinem (qui proprie sunt in carne), sed etiam zelum, æmulalionem, conten-tiones, quæ sunt vilia mentis. Vide dicta *Rom.* vu, 22 ct *Galat.* v, vers. 17, *q. d.* Paulus : Vos, o Co-rinthii, estis carnales, id csl contentiosi, quia ut pueri inaniter dc dignitate magistrorum conten-ditis, dum hic suum Paulum, alter suum Apollo præfert ct venditat.

Viti rzrfij tóog H ttel epa ota

5. Ministri ejus, cui credidistis. — Pro *cui, v^':* græce jam est, per quos credidistis.

Et unicuique, — ministrorum scilicet, compe** lit ministerium tale ct tantum, quale et quantum cuique Dominus dedit. Ergo in uno Deo glorian-dum est, non in ministris Paulo vel Apollo : hi enim non sunt domini, vel auctores fidei vestræ, o Corinthii, sed tantum instrumenta, per quæ operatur Deus. Ita Anselmas, Ambrosius, Theo-phylactus.

6. Ego plantavi, Apollo rigavit; sed Decs v" incrementum dedit. — *q. d.* Ego primus Corinthi fidei semina jeci, primus evangelizavi, qu® deinde superveniens Apollo provexit, palet *Ador,* xvm, 2G. « Sed dedit Deus incrementum, » id est, in-terius dedit vitam ct vigorem grati® ad crescen-dum ct adolescendum in fide, virtute et christia-nismo ; hoc enim solius est Dei. Vide Augustinum, tract. 5 *inJoanncm.*

Nota : Deus plantis dat incrementum, non quasi speciale ct quotidianum augmentum per se so-lum eis suggerat, ut intclligunt rustici; sed quia ad crescendum vim ct vigorem ipsi natur® se-minis vel radicis indidit ct conservat, id est, quasi continuo indit ct instillat (conservatio enim di-vina non est aliud quam pnm® creationis, vel actionis divin® continuatio) cique cooperatur; ct quia pluviam, æstum, ventos, aliaque ad fruges opportuna sua dispositione regit ac contemperat, quorum conlcmperatione meliori vel minori, melior vel minor nascitur fructus. Pari modo se res habet in semino verbi Dei, ejusque messe, fructu cl profectu in mentibus hominum

c'“'; Tlfu r a «t ibu Cf Ut» Dí'¡^ CiQl^ tu»

Hinc palet *primo,* exteriorem concionem, voca-tionem, exempla, miracula non sufficere ad con-versionem cl vitam spiritualem inchoandam, vel promovendam. *Secundo,* hinc Prosper, lib. II *De Vocat. Gent.,* cap. vi ct vin, probat, quod, licet omnes aequaliter eamdem concionem audiant, alii tamen parum, alii vero mullum ex ea proti-ciant, illi nimirum, quos Deus peculiari interna motione afficit, et quorum corda tangit, ut vitam mutent vel serio proficiant in melius. Unde illi tam concionatorcs, quam auditores in concione plurimum proficiunt, qui pro hac motione Deum sedulo precantur.

Cai t* bomisw

7. Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat; sed qui incrementum dat, Deus. — *q. d.* Agricola qui plantat ct rigat, parum est, parum

Vûti.l

frni affert, et quasi nihil præ Deo; nam tantum exte-
f, r„ls quidquid agit, accipit a Deo agitque
irX, ut instrumentum Dei : Deus autem, per se inlc-
mim- rius, ut principale agens, operatur, vimquo et vigorem crescendi sufficit ct suggerit : actio enim tribuitur principali agenti, et maximo caus® prini®, vide *Can.* 15 et 3G : itaS. Thomas, Thcophylaclus, et pulchre S. Augustinus , tractatu 7 *in Epist.* I Joannis : « Ministeria forinsecus, inquit, adjutoria sunt et admonitiones : cathedram tamen in coelo habet, qui corda docet; sic sunt hæo verba qu® forinsecus dicimus, quomodo est agricola ad arborem. Forinsecus enim agricola operatur, quia adhibet aquam diligentiamque agricultura;, sed tamen poma non format ; » sed ea format Deus cum arbore concurrens, arborique vim poma gignendi indens et suggerens. Pari modo parum facit concionatoris vox : sonat enim tantum exterius; sed Deus est, qui cum ea concurrens interius, per gratiam suam animam illuminat et convertit. -

8. Qui plantat et qui rigat, unum sunt. — a Unum sunt, » officio scilicet ct ministerio, in-
iu› io quit S. Thomas, Ansclmus el alii, id est, æque
Enn; - omnes sunt ministri, *q.* d. Ergo unus pr® alio, puta Paulus pr® Apollo , non csl contemnendus aul extollendus. Rursum, ergo omnes eadem charilatc ct unione complecti debetis, non autem propter eos facere schismata : licet enim in se diversi sint, omnes tamen unum idemque officium obeunt, anumque sunt in Christo, qui odit schismata, amat unionem, suosque ministros, licet debiles , fovet ac tuetur, cosque non ut homines, sed ut suos vicarios ali omnibus coli, ct in honore ac pretio haberi vult.

Unusquisque autem propriam mercedem accipiet
xeiu secundum suum **LABOREM.** — Locus lue clare docet
l mrQO merita bonorum operum : ubi enim merces est, ibi cl mentum est. Hæc enim sunt correlativa.

c ¡0- Nola : Non dicit, quisque recipiet mercedem
uî ;.n?' secundum fructum quern fecit, sed « recipiet so
nrrtkr eundum laborem ; » quia fructus non est in nos-
nubtra> 6Cd Dei dantis incrementum, manu. Itaque
nt integrum laboris prœmium essentiale habebis ex
te, vel concione , vel instructione tua , licet nullus se-
‘‘‘?‘‘% qUa(ur fnictus, nullus hærcticus vel peccator convertatur; imo sœpo majus, quia difficilius est ct magis arduum concionari, ubi nullus vel exiguus apparet fructus, quam ubi concioni multi applaudunt, vel ex concione proficiunt.

Ten. «. **9.** Bei **F.NIM SUMIS ADJUTORES. — « Illg CnS llGBC,**
(xwo- angelica, imo divina est dignitas, ait S. Dionys*Uib *f)c Cœlcst. Hierarch,* cap. in, Dei cooperatorem fieri in conversione animarum, divinamquo in se operationem palam cunctis ostendere. »

Dit (non autem Pauli, vel Apollo, ut in iis gloriari possitis) AGRICULTURA ESTIS. — Persistit ¡U metaphora agricolæ. Agricola primarius est Deus, famuli sunt Paulus ct Apollo : ager sunt Corinthii , semen est gratia, fructus sunt bona opera : Deus colit interius per Spiritum, Paulus juvat exterius per vocem. Ita Ansclmus.

Dei ædificatio est is. — Idem dicit alia metaphora ædificii cl architecti : primus enim archi* tectus est Deus ; secundus ct minister, csl Paulus ; œdiücium est Ecclesia, ct quavis animæ Christiana. Ita Anselmos.

Nota, Hebneos et Syros gaudere metaphoris ct ifrbrri
parabolis, casque miscere ct conglomerare, atque * ¿r*
ab una ad aliam transilire. meupto

40. Secundum (id c-t per) gratiam Dei, qux nK
DATA EST MIHI , UT SAPIENS ARCUITF.CTUS FUNDA- l<
mentum posui. — g. *d.* Non mea est hæc fabrica, non meum est hoc opus Ecclesiæ Corinthiacae; licet enim ego quasi architectus prima illius fundamenta evangelizando jecerim, tamen quidquid Omnu
ego in ea feci et perfeci, non meis, sed gratiæ Dei viribus effeci : tota hæc Ecclesiæ vestræ fabrica non mihi, sed gratiæ Dei tribuenda est.

41. Fundamentum enim aliud nemo potest po-Ven-U.
NERE, PRETER ID QUOD POSITUM EST, QUOD EST Christus Jesus. — To *enim* dat causam praecedentium, *q. d.* Fundamentum Ecclesiæ vestræ ego posui : Apollo cl alii videant quid illi superædificent, non autem quid de novo fundent. Nam non est quod in fundamento collocando occupentur: illud enim ego posui ; et aliud ab eo poni nequit, cum hoc fundamentum sit ipse Christus Jesus. Fundamentum ergo Ecclesiæ, et cujusque in ea animœ fidelis, est Jesus Christus, id est, fides in ›
Christum Jesum Salvatorem nostrum, ac præser- ,..x
lim tides viva per charitalem, super quam ego Halitat
vos (edificavi. Ita Anselmas et S. Gregorius, lib. c?n'X
VII, *epist.* 17. Hoc sensu solus Christus est Ecclesiæ id ra/
fundamentum, puta fundamentum fundamento- Chnsti
rum, ut ait S. Augustinus in *Psal.* Lxxxvi,vers. I, t Kl t-t
quod scilicet seipso consistit, omnia sustinet, tóiñt»-
etiani Petrum. Alio sensu Petrus est fundamentum Ecclesiæ, idque secundarium, quia scilicet ‹ . !>
ipse firmus est in fide, ut publice errorem docere
non possit, sed alios semper in ea confirmet et r;uE..„x
illuminet. Ita S. Thomas et passim DD. Catholici, Simili sensu non solus Petrus, sed omnes Apostoli vocantur fundamenta Ecclesiæ, *Psal.* Lxxxvr, vers. 1, ubi dicitur : « Fundamenta ejus (Sionis, id est Ecclesiæ) m montibus sanctis ; » et Joannes, *Apccal.* xs1, vers. 19, duodecim Apostolos collocat et nominat fundamenta Jerusalem, sive Ecclesiæ coelestis.

12. Si QUIS SUPERÆDIFICAT SUPER FUXDAMFMI M Ver*. «.
HOC, AURUM, ARGENTUM, LAPIDES PRETIOSOS, LIGXA, FOEXUM, STIPULAM, 13. UXIUSCIJUSQLE OPIS MAM-Ver». IJ. FESTUM ERIT : DIES EMM DOMIM DECLARABIT, QUIA IX igne revelabitur. — Est metaphora a domo per ignem conflagrante, quæ si ex auro et lapidibus pretiosis constructa sit, igne non læditur; sin ex ligno et stipula, aduritur.

Lbi obiter adverte, per lapides pretiosos hic p.r tapi-
intelligi marmoreos, porphyreticoscl similes, non autem adamantes cl geuunas : non euuu ex his

«dhrtn- *sed* ex illis, construi soient domus nobilium et *'/ ™ʻr" principimi : quemadmodum de Roma gloriabatur t ..¿.Augustus Casar: «Accepi civitatem lateritiam, - ' ' relinquo marmoream. » Sensus ergo Apostoli cst, *q. d.* Si oriatur incendium , domus ex marmoribus *et auro structa,* illo non laedetur, sed magis clarescet : vicina vero domus e ligno et stipulis conflagrabit, et qui eam inhabitat, clahetur quidem, sed ambu-tus; ita si quis Christianorum , praesertim Doctorum ct Praedicatorum Evangelii (dc his cnim egit hactenus a vers. 4, ct de hisce potissimum hic agi, patet conferenti vers, fi ct 10 : .‹• r r. {ia Ambrosius cl Ansclmus), fidei Christi supor.e- j ' ⬬ dificet aurum ct argentum, id est opera sanctafita ii inmm Theodoretus et Theophylactus), acpræseitimdoc- ” r.r.-.- trinam sanam, proficuam et sanctam : hic mer- ! ccdem accipiet. Ita Ambrosius, Ansclmus ct r r- S. Thomas, quem vide : « Aurum , ait ipse , cst *d'a* charitas,- argentum, sapientia ct contemplatio; “ ' lapides pretiosi, sunt virtutes aliæ ; » e contrario Umnn, lignum, farnum, stipul® sunt peccata, non gravia illa ct mortalia, ut vult Chrysostomus, Theophy'-laetus cl Turrianus, lib. IV *Contra Magdeb.* xm ^1EC cn,m æ3 SUnl e* l^linl^um› n°tat S. Au- ' gustinus *Enchiridii* cap. Lxvm, Ansclmus ct S.Thomas; nec etiamsupcrædificanlur, sed obruunt et destruunt ædificium, scilicet fidem vivam, quæ meretur mcrcedem a Christo); sed levia ct venialia, quibus scilicet mens adhœrescit ad vana, V. g. ad carnis commoda, nugas, vanam gloriam. Lh-nnm, Proprie vero ad mentem ct scopum Apostoli, li- ^ 'uh' 6nunj› fenum, stipula, est doctrina incerta, fri- nì i/o- vola, pomposa, phalerata, curiosa, inutilis. Ita '- i Ambrosius, S.Thomas, Theodoretus, Ansclmus.

U a

pie*

nu £SW

Qu* en'm l'i,!C superstruit fundamento fidei t,ir.A lD. Chi isti, hic salvus erit; sic tamen quasi per ignem, cNte.cn- ut ait Paulus, vers. 13.

i'. **M*** : Hoc vers, et vers. 10 digreditur Apostor; . a «- lus, transitque a Corinthiis ad eorum doctores, ac tacite monet Apollo ct alios Evangelii præcones, maxime eloquentes, quibus periculum est a vanitate, ut eam caveant ct pune veritatis sint magistri, no, si secus faciant, igne hoc expiari debeant ; nam aliquos tales fuisse Corinthi, cosque contentionis ct schismatis fuisse causam vel occasionem, satis insinuat Apostolus tum hic, tum cap. seq., vers. 6,10, 13, 18, 19, ut ibi dicam.

'•*n.* tJ. 13. Dies exim Domimi. — Græcc tantum cst *i* illa dies, scilicet albo, vel atro signanda la- r› i Z)o- pillo, id est, dies judicii, maxime universalis; * j h'' quia hæc in igne revelabitur. Illa enim Domini, 2„„ ¡m- jmi nostra est dies , ait Ansclmus, Theodoretus, lu. Ambrosius, S. Thomas. Et patet II *Timoth.* iv, 8, ubi ait : u Quam reddet milii Dominus in illa die, justus judex ; » Il *Timoth.* i, vers. 12 : « Potens est servare depositum meum in illam diem ; » hac epist., cap. v, vers. 5 : «Ut spiritus salvus sit m die Domini nostri Jesu Christi. » Quibus aliisque locis peí illam diem antonomasticc intelligit diem celeberrimum judicii universalis.

Nota, sub hac dio judicii universalis, etiam n',‹ ? diem particularis judicii accipi. Est enim unum " et idem utriusquo judicium, cadeinquo utriusque sententia. ‹Jirf p›i

Ix igxe r r vb l abit ub. — Quæres, quis hic ignis? „aWl de eo enim tria hic dicit Apostolus : *primo,* quod ‹vï« dies Domini in igne revelabitur; *secundo,* quod '¿¿J? cujusque opus probabit; *tertio,* quod nidificant e b¡j lignum , fœnum, stipulam per illum transibunt; salvique erunt, « sic tamen quasi per ignem, n

Multi veterum, ut Orígenes, hom. 14 *in Lucam;* Prf-4 Ambrosius , in *Psal.* xxxvi ; Lactantius, lib. VII, *1Usíl4 cap. xxi: Rasilius,in Ism® iv; Rupertos, lib. litri *Genesim,* cap. xxxii, accipiunt ignem verum,quem putant omnes animas, etiam Petri et Pauli, inca.*- Piiint lum euntes transire debere , ut, si impune sint, per eum purgentur; sive is sit conflagrationis in fine mundi, sive purgatorius sub terra, sivceiivaL- alius in ælhere. Nam Beda, lib. Ill *Hist.,* xix, ait " S. Furseura vidisse in via ad cadum maximos ignes, per quos necessario transeundum erat. Sed hæc sententia, licet non sil damnata, nec . eam reprobare audeat Bellarminus, lib. II Re crioa *Purgatorio,* cap. i, caret tamen fundamento. Nam ‘‘:L hic locus Apostoli, quo solo ejus auctores nituntur, alium habet sensum. Visio illa Fursei visio viris tantum fuit, quæ per speciem corpoream ignis, spirituale Dei judicium, pœnasque futuras hominibus carnalibus repræsentaret, uti inferius declarabo. fatnñ

Secundo, S. Chrysostomus et Theophylactus Sv-ti quos secuti sunt Græci in Concilio Florentino, respondent esse ignem inferni, in quo peccator t2â* manebit salvus, id est vivens ct incorruptus, ut semper puniatur. Sed hoc cst contortum : salvum enim esse, ubique in Scriptura significat esse incolumem ct felicem, non autem vivum manere in pœnis. lia omnes alii interpretes ct Patres Latini initio Concilii Florentini.

Ubi nota : Licet Chrysostomus hunc locum de fi' » inferno intclligal, non tamen negat esse Purgatorium, ut falso asseruit Marcus, Archiepiscbpus n¡ Ephesinus, in Concil. Florent.; imo illud diserte confitetur hom. 32 *in Matlh.,* ct hom. 3 *in epist.* od *Philipp.,* cl hom. 4 *in epist. ad ìlebrmos,* ct alibi; quibus locis hortatur fideles ut orent pro fidelibus defunctis in Purgatorio existentibus : pro illis cnim qui sunt in inferno, ubi non est redemptio, non est orandum.

Tertio, hæretici respondent hunc ignem esse Tertii ignem tribulationis hujus vitæ (quod etiam ind- ' nuat Ansclmus cl Gregorius, IV *Dial.,* xxxix, et k'-rJ S. Augustinus *in Psal.* xxxvn , qui tamen etiam tribnl“ de Purgatorio accipiunt), vel confusionis, quam ti““ ipsi comminiscuntur Spiritum Sanctum in vita, vel in morte , illustratione sua injicere. Sanctis , qua, verbi gratia, ut ipsi aiunt, SS. Bernardo, Francisco, Dominico in morte demonstravit suos errores de monachiamo , Missa, confessione, ut eos agnoscerent el rétractaient.

Sed line fingitur gratis, nec talis exlat retractionis locus, ubi !Al,° h°rnm allorumquo Sanctomm in morto, «s, Do-imo potius constans exhortatio ad suos, ut in vita monastica persistant et proficiant.

Ad?o, multos subito esse mortuos, et etiamnum mori quosdam in somno el dormientes, qui peccatis venialibus inquinati decedunt : ubi hi purgantur? non utique in eœlo, quia nihil coinquinatum intrabit in illud, Apoc. xxi, 27; non in infemo, quia hic cst locus damnatorum : ergo in purgatorio. Post hanc vitam enim non cst locus solii® misericordiæ cl condonationis, sed justitiæ ct just® satisfactionis, vel potius salispassionis; nc quis dicat Deum sic mortuis gratis remittere peccata, id est omnem culpam et pœnam.

Denique dies mortis non dicitur dies Domini, sed dies judicii : nec ignis significat illam confusionem, sed verum ignem.

Objicit Calvinus : lignum, fcenum, stipula capiuntur metaphorice ; ergo ct ignis. Respondeo negando consequentiam ; quia patet diem Domini igne proprie dicto revelandum esse, ut mox pluribus demonstrabo.

Quarto, Sedulius, Lyranns, Cajetanus, Theodoretus, Ambrosius , ignem hunc esse volunt slrichim et acre examen divini judicii, puniens peccata post mortem per ignem; aut, ut Bellarminus, cssc jgnem partim Purgatorii, partim judicii, *q. <i.* Sicut peccatorum opera suum habebunt ignem examinis, sic cl ipsi male operantes suum habebunt ignem , sed ultionis in Purgatorio. Figurate cnim ct analogice ignis vocatur ipsum examen el judicium, quia instar ignis purissimum, sincerrissimmn, celerrimum, eflicacissimum erit, *Malach.* m , 2; *Ilebr.* xn,29. Sed verba Apostoli cuin non n*s* ignem sonent, et ingeminent secundo ct tertio, plane ct proprie significare videntur ignem verum el univocum , atque unum cumdemquc, non mclaphorieum, œquivocum et varium.

Dico ergo *primo,* certum est hunc locum intclligi de igne purgatorio. Ita Concilium Florentinum, Ambrosius , Theodoretus, S. Thomas Anselmus hic, et passim Patres Greci et Latini, quos fuse citat Bellarminus cl Salmeron hic, in fine disp. vi. Estque hæc traditio et sensus communis Ecclesiis et Doctorum, licet verba in particulari alii aliter explicent, et Purgatorio adaptent.

Dices : Si Concilium Florentinum intelligit hunc locum de igne purgatorio, ergo de lido est, de eo inIciligi debere, ct consequenter de fide est non tantum esse Purgatorium, sed et in eo igne animas purgari.

Respondeo : Nego consequentiam ; quia licet Patres Latini in Florentino Concilio ita intclliganl, ne consequenter certum sit esse ignem purgatoriunì, noluerunt tamen definirò quasi de fide esso ignem, sed tantum esse Purgatorium; idque no Graces offenderent, qui concedebant quidem Purgatorium , negabant tomen in eo es^u igueu», sed dicebant esse locum obscurum, et laborum plenum.

Dico *secundo :* ignis dc quo Apostolus hic agit, propric est ignis conflagrationis mundi. Patet, quia erit in die Domini, id cst judicii extremi : hic autem dies passim in Scriptura describitur per ignem, qno conflagrabit mundus:ut *Psalm.* xcvr: « Ignis ante ipsum praecedet ; » II *Thessal.* i, fi, diritur judex Christus revelandus u in flamma ignis.' Idem dicit Joel, cap. n , 3; cl S. Petrus, *epist.* II, cap. in, vers. 12; cl Ecclesia cum canit: a Qui venturus est judicare vivos ct mortuos, et sæculnm per ignem. » Hic cnim ignis simul erit conflagrationis mundi ct simul probatorios et purgatorius eorum qui tunc vivent : ita passim Theologi; critque pravius, imo comes ct lictor Christi judicis ; ct si non omnibus (v. g. puris omnino : hoc enim nimis durum videtur, ut recte advertit Franciscus Suarez), certe impuris mortem et pœnam afferet, acrem magis vel minus pro meritis cujusquc : damnatos deinde secum hic ignis in infernum convolvet, ct sic dicitur, quod « dies Domini in igne revelabitur. » Quod licet OEcumenius referat ad opus, quod sequitur, *q. d.* Revelabitur, ct uniuscujusque opus probabit ignis; alii vero referant ad *Dominus,* quasi dicant : Dominus revelabitur in igne, quia dies non tam revelari videtur , quam alia omnia revelare : tamen melius dicitur, quod ipsa dies revelabitur, quod sit Domini , id est per ignem apparebit quod sit dies divin® ultionis ct judicii.

Petes : Quomodo hic ignis purgat opera, quæ 0'«-!, jam transierunt, ct non sunt?

Respondeo : Quia Scriptura sic loquitur, quod opera bonorum et malorum sequuntur eos, quasi adhuc homini post mortem adsint et insint, quia scilicet reatus eorum manet in homine, quo hominem obligant ad pœnam, vel premium.

Petes *secundo :* Quomodo opera dicuntur ardore?

Respondeo: Dupliciter: *primo,* metaphorice. quia comparantur stipili®, qu® proprio ardet ; opera vero ardent metaphorice, id est puniuntur, reprobantur, abolentur, uti lignum quod igne consumitur.

Secundo, metonymice, quia ipse operans propter opera sua ardet et uritur.

Ubi nota : Utitur hac metaphora ct metonymia Apostolus, ut persistat in metaphora ædificii, quam co'pit a vers. *J hucusque, et quia alludit ad ignem conflagrationis, qui omnia ædificia mundi comburet. Homo enim operibus suis sibi quasi ædificium ædificat, sicut bombyces ct erue® serico quod nent, folliculos, quasi domos sibi conficiunt, quibus sc involvunt, ut si folliculum aduras, bombyces aduras, et contra : ita hic metaphorice opus, quasi ædificium aduritur, quia ipse operans et œdîficalpr, cui opera adhaerent et (piasi inherent, aduritur. Adde opera dici exuri potius, quam operantem, (plia operans non

exuritur, sed salvos fit, sic tamen quasi per ignem ; operum autem reatus hoc igne exuritur et aboletur.

Petes *tertio :* Quomodo aurum cl argentum, id est bona opera, hic ignis probat ?

4. Respondeo : Hoc ipso quo ea non attingit, et operantes quasi omnino puros, illaesos ct intactos relinquit, satis probat operum et operariorum perfectionem; lignum vero, stipulam, fcenum manifestabit et uret, id est puniet, cum eos qui venialia operati sunt, invadet et uret, cl ab iis purificabit, ita ut salvi sint, sic tamen quasi per ignem. Sic olim dicebatur ct fiebat (quod po-tea per Canones prohibitum est, quasi tentat.vum Dei) criminis proba per ferrum candens : offerebatur enim illud reo tractandum manibus, vel pedibus nudis ; quod si vere reus erat, urebatur; si innocens, non lædebatur, uti configit S. Cuncgiindi, uxori Henrici Imperatoris et tribus pueris in fornace Babylonia : illa enim suam castitatem ferro candente, super quo nudis plantis ambulavit; hi suam innocentiam, in fornace ignita ¡flæsi, probarunt.

Dices : Quomodo ignis uniuscujusque opus probal? Paulus enim, et omnes jam mortui, non experiuntur ignem conflagrationis mundi.

Respondeo : Quia Paulus ita loqui solet, quasi sibi ct suis instet dies mundi ultimus, ct hic igjs ut scilicet stimulet omnes, ut se parent ad istum diem, quasi incertum et vicinum.

Adde : Ille ignis erit purgatorius totius mundi, ct omnium quæ sunt in eo, adeoque si quid in aliquo olim mortuo necdum sal purgatum esset, id ab illo igne invaderetur et expiaretur, et sic cujusquc, etiam olim mortui, opus hic ignis manifestabit; erit enim ultima hæc totius mundi proba et expiatio.

Hico tertio: Sicut sub die Domini intelligit Apostolus dicm mortis, et sub judicio extremo intelligil particulare, quasi unum et idem; ita a pari sub igne, Christum judicem ad universale judicium comitaturo, et purgaturo quidquid illo tempore purgandum restabit, proporlionaliter intelligi vult ignem, quo statim animæ purgantur post mortem. Per huuc ignem ergo intelligit ignem Purgatorii.

Nec obstat, quod ignis conflagrationis sit ante mortem, ut multi volunt, quia post mortem esse deberet; expiabit enim totius vitæ et mortis peccata; sed esse nequit post mortem, ita ut mortuos purget; quia mortui tunc a morte statim resurgent et rapientur ad judicium.

Adde, si quis ante mortem non satis eo purgatus esset, post mortem eodem igne, quasi purgatorio, plene expiabitur. Probatur hæc sententia, quia loquitur Apostolus præsenlibus, qui vere ignem conflagrationis non erant visuri, sed suum purgatorium hic post mortem, æque ut illi in morte habituri. Cur enim hi magis quam illi sint immunes ab igne, si æque illum sunt meriti r

Secundo, quia Græceest «iwx*>5wt»t(m, id est *revefatur,* scilicet in præsenti, dies Domini, putii in præsenti vita cum morimur.

Tertio, quia uniuscujusque opus hoc igne Purgatorii expiabitur, cum igne conflagrationis tantum expiandum sil eorum opus, qui tunc vivent.

Quarto, quia de igne Purgatorii hunc locum accipiunt omnes Catholici Patres, et Doctores Latini ct Concilium Florentinum, initio, eslque consensus et traditio Ecclesiæ.

Quinto, quia hoc proprie est opus Purgatorii, probare scilicet et purgare, et de eo propriissime dicitur, quod «salvus erit, » sic tamen quasi per *ignem :* salvus, inquam, statim a morte, cum plene purgatus ex purgatorio evolabit in coelum, ante ignem conflagrationis et diem Domini.

Sicut ergo igni conflagrationis recte competit, quod ait Apostolus, quod per eum dies Domini reveletur : sic igni Purgatorii proprie competit, quod uniuscujusque opus probabit, et quod justus qui peccavit, salvus erit, sic tamen quasi per ignem.

Addo graves Theologos, ut Franciscos Suarez, III *part.,* tom. II, disp, 1 vii, sect. I, negare ignem conflagrationis homines occisurum et purgaturum, sed tantum post resurrectionem , in ipso universalijudicio, ignem illum fore, ad terrorem et raptum damnandorum, et ut post judicium mundum exurat et renovet; dici tamen subinde, quod bonos probabit et purgabit, quia testis erit Christo ferenti sententiam innocentiæ cl purgationis antea factæ in igne Purgatorii : ergo magis certum est probationem, de qua hic agit Apostolus , futuram per ignem Purgatorii, quam per ignem conflagrationis mundi.

Totus ergo hic Apostoli locus de dio judicii, tam particularis, quam universalis, deque igne tam Purgatorii, quam conflagrationis mundi intelligendus est.

Petes *primo,* cur hæc ita commiscet Apostolus, ut mixtim loquatur de utroque judicio ct utroque igne? Causa est, *primo,* quia sicut unum ct idem erit utrumque judicium, puta universale cl particulare, ita quasi unus et idem est ignis Purgatorii et conflagrationis mundi : hic enim inundum, ille homines purgat; ct ignis Purgatorii ad ignem conflagrationis, quasi ad universale mundi purgatorium, tanquam pars ad totum ordinatur, in cumque desinet, ct forte commutabitur; ut idem numero ignis, qui jam est Purgatorii, Purgatorio desinente et finito in fine mundi, fiat ignis conflagrationis.

Secundo, quia ita loqui solet Apostolus de dio judicii universalis, ac si statim a morte ct judicio particulari instet et immineat, ac consequenter perinde ac si ab igne Purgatorii mox transeatur ad ignem conflagrationis et consummationis mundi; idque ut omnes ad illum diem tam terribilem sancte et pie vivendo se comparent. Id patet 1 T/icssal, iv, 15; *Ucbr.* xi, vers, ullim; II *Corinth.*

cap. v, 1,3,4. Pari modo Prophet® sæpe, et Christus ipse, *Malthæi* XXIV, niixlim loquuntur dc typo et antitypo, puta de excidio urbis Jerusalem et do excidio orbis totius, quasi dc uno codcinque excidio, et quasi post excidium urbis Jerusalem mox secuturum sit excidium orbis; adeo ut ita revera futurum, tunc cum hæc diceret Christus, putarent Apostoli, licet postea melius edocti contrarium senserint et docuerint.

Onh Petes *secundo* : Quomodo judicio particulari appiicàri potest, quod ait Apostolus, « quia in *8ne revelabitur?» Quis ignis assistet Christo judici in judicio particulari, ul probet et declaret cujUSquc hominis opera?

Chriito in jndl- ciojurti- culinT

Respondeo : Christo in jtnlicio particulari assisti! ignis Purgatorii, quia Christo judici ad manum paratus adest, ut probet, puniat et purget cujusque opera.

Enmm ¿« nibun

Notanda enim est prosopopoeia, qua utitur liic Apostolus, dum hoc examen et probationem tribuit igni Purgatorii ; quasi ignis hic esset assessor judicis Christi, coram quo omnes morlui transire debeant, tanquam milites coram suo duce, ut ab eo lustrentur, ut si quos inepto" ?t impuros viderit, corripiat ct purget. Facit autem hoc Apostolus, *primo,* ut persistat in metaphora auri, et conflatoris, qui per ignem omnia probat et purgat; *secundo,* ut apta proportione respondeat ignis hic purgatorius igni conflagrationis et purgationis mundi, ad quem primario, ut dixi, respicit, dum ait : « Dies Domini in igne revelabitur.»

rÙr/¿terii, pt-ᵓi›r®-

Ubi nota : Siculi dum Prophet® et Christus typum cum antitypo commiscent, mixtimque loquuntur, verbi gratia, dc Salomone ct Christo, dc excidio urbis ct orbis, quædam qu® magis uni, puta typo; quædam qu® magis alteri, puta antitypo, conveniunt, commemorant : ita facit et Paulus hic; nam quod ait : « Dies Domini in igne revelabitur, » magis convenit igni conflagrationis mundi ; quod vero addit : « Uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit, ct ipse salvus erit, sic tamen quasi per ignem, » magis convenit igni Purgatorii, ut palet ex dictis.

IfX'I furᵖ «toril quo* 'cuX CtaUto ivi!?/ ?! euhn,ju-dicio u- tbUl? *Vetri, tnentum* ‘7i esi, Hrr4" q^iurn Funei ctuii in- *4

Ignis ergo Purgatorii Christo judici in particulari judicio paratus adest et assistit, tanquam explorator, lictor, career et vindex, ut singulorum opera examinet, scilicet bonorum aurea 0Pcra intacta relinquendo, aliorum vero lignum, fœnum, stipulam, quasi sibi proportionate corripiendo, urendo, puniendo, eo modo quo dixi conclusione secunda ; et ila a detrimentum » quisque « patietur, » Grace tyiuttMcrtrai, id est pœna muictabitur, operans, ita tamen, ut salvus fiat per ignem, et sic in dic obitus et judicii particu- ttl‘s CU*QUO revelatur hio ignis. Et hoc significat dicta visio Fursei : cum enim ipse quasi mortuus v^crct ignem sibi appropinquantem, dixit angelo suo : « Domine, ecco ignis mihi appropinquat. Respondit angelus : Quod non accendisti, non ardebit te. Licet enim terribilis ct grandis rogus videatur , tamen juxta merita operum singulos examinat, quia uniuscujusque cupiditas in hkU' hoc igne ardebit. Sicut enim quis ardet in corpore per illicitam cupiditatem, ita solutus a corpore ardebit per debitam pœnam. »

Sensus ergo totius hujus lori est, 7. d. Paulus : Vide, o Apollo, videte, o magistri, videte, o Corinthii, quid doceatis, quid discatis, an fœnum, an toti vana, an ventosa, an curiosa, an terrena; quia h«i<Joignis Purgatorii Christo judici quasi explorator assistens, probabit cujusque opus et doctrinam, aa statim post mortem, in judicio particulari ; et conscquenler ignis conflagrationis mundi, in quem desinet ignis Purgatorii, in judicio universali declarabit opus cujusque igne Purgatorii probatum ct purgatum esse, ut in judicio hoc, coram toto mundo appareat, quale fuerit; adeoque si quod opus necdum plene probatum sit igne Purgatorii, idipsum igne conflagrationis mundi probabitur et purgabitur : erit enim hæc ultima mundi proba.

Ipse salvus erit, sic tamen quasi ter ignem. — Tmta I◄ J Perperam Isidorus Clarius vertit cx Græco, « ipsum, scilicet, fundamentum salvum erit. > Licet enim id est *fundamentum,* sit masculini generis, ut congruere possit cum aòrx, id est *ipse;* tamen id huic loco et menti Apostoli non convenit. Vult enim Apostolus hac similitudine ostendere , igne puniendos esse doctores, qui fidei Christi vana et curiosa superædificant.

Rursum, tà *mercedem accipiet,* non ad *fundar mentum,* sed ad *doctrinam* referri debet, ut patet. Ergo et quod illi opponitur, scilicet, « ipse salvus erit, sic tamen quxsi per ignem , » ad doclorem pariter, sed vanaædificantcm et docentem, referendum est.

Nota : To *quasi* signum est veritatis, non simi- VcxQw> litudinis, ut ct *Joannis* 1,14 : « Vidimus gloriam *| 7 ^ ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre, » id est vi- riUtt.m' dimus eam gloriam Christi, quæ decebat vere *no* »àhü- unigenitum Patris; et alibi sæpe.

Secundo, potest tò *quasi* esse nota similitudinis, *q.* d. Salvus erit sicut is, qui ex incensa domo elabitur, ct transii ambustus per ignem, ut dixi vers. 12. Hinc patet ergo esse Purgatorium, et esso ignem. Unde Chrysostomus, hornil. 69 *ad Popul.* : « Statuerunt, ait, Apostoli, ut in Misse sacrificio oretur pro defunctis. » Et Dionysius ‚or'lia Areopagita, cap. vn, parl. Ill *Eccles. Hierarch.,* tradit ui.u Al - lias orationes, casque ait se accepisse ab Apos- w › Aetolis. Nam, ut S. Augustinus in *Psal.* xxxvn ait : ° « Quia dicitur, Salvus erit, hinc ignis ille conlemnitur; sed gravior erit, quam quidquid homo Pipali potest in hac vita. » Et S. Bernardus, *Dc obitu Uumberti* : a Quod hic negleximus, illic centupliciter reddemus. »

Undo ignem Purgatorii multi volunt eumdem ia *qno* esse cum igne inferni, cui vicinum est Purgato- ul rium, sed ab eo differentem, quod hic ælernusp.h ’jq. sil, ille temporalius. Ex quibus prudenter conclu- rii

i io- *t r l* dii Anselmus : « Si *propter tormenta* vitanda hie *repi* paremus, pareamus voluntati Dei, ut ignem illum acerbiorem omnibus tormentis evadamus. » Et S. Chrysostomus, homil. De *Pœnit. :* « Pœnitentiæ, inquit, tempus nunc est, prreoccupct poenitentia poenam, praeoccupemus faciem ejus in confessione : rogum peccatorum extinguamus, non jam aquis multis, sed paucis laerymis. » Sane satius et suavius est purgari fonte quam igne : satius est in Purgatorio pœnitentiæ per totam vitam degere, quam in Purgatorio ignis per annum commorari.

Tropologico : Totum hunc locum apposite pertractat S. Bernardus, serm. De *ligno, farno ct stipula:* «Fundamentum, inquit, Christus est, lignum fragile est, fœnum molle, stipula levis. Lignum sunt, qui fortiter inceperunt, sed fracti non renodantur. Fœnum sunt, qui fugienda mollitie tepefacti, nec summitate digiti (ut dicitur) labores arduos attingere volunt. Stipula sunt, qui levitatis motibus cxsufllati, nunquam in eodem statu permanent. Et timendum quidem est de istis, sed non desperandum : quia si in fundamento Christum habuerint, hoc est in hac via vitam finierint, salvi erunt, sic tamen per ignem. » Deinde ignem hunc non litleraliter, sed tropologice explicat : a Ignis, inquit, tria habet, fumum, lucem, ardorem. Fumus excitat lacrymas, lux vicina illuminat, ardor adurit. Ita et qui ejusmodi est, fumum, hoc est amaritudinem in mente habere debet, quia tepidus est, quia remissus est, quia levis, quia ordinem quantum in se est subruit ct perturbat. Sed et lucem in ore, ut qualis est in mente, talem sc in confessione et dicat et plangat ; ut et linguam acuat conscientia, et conscientiam arguat lingua. Necesso cst quoque ut ardorem sentiat in corpore, id est pœnitentiæ tribulationem, et si non multimodam, aliquam tamen. Putas quia sic compunctos corde, ore confessos, corpore fatigatos abjiciet, qui omnes homines vult salvos fieri, et neminem vult perire? » Denique de aliis subdit : « Sunt et abi qui œdificant super fundamentum hoc aurum, argentum et lapides pretiosos, qui vehementer incipiunt, vehementius proficiunt, vehementissime perficiunt, non attendentes quid caro possit, sed quid spn itus velit. »

Vm. i». 16. Nescitis quia templum Dei estis. — Respicit et redit Apostolus ad vers. 9 : « Dei aedificatio mboAo estis, » *q.* d. Estis œdificium non hominis, sed BBu» pci (ac consequenter non profanum, sed sanctum, puta templum Dei, in quo Deus habitat per fidem , gratiam, charilatem et dona sua. Ita Anselmus ct alii passim. De templo hoc plura dicam II Cor. vi, 16.

Quomodo anima dedicetur Deo in templum, videS. Bemardum, serm. 1 *DeDcdic. Eccles.,* ubi Qnispi» ait : Quinque sunt in dedicatione, aspersio, in- 8^ Jeila scriptio, inunctio, illuminatio, benedictio ; hæc \ ■/" et in anima -piritualiler fiunt : quæ fuse deinde Uflipu. explicat.

Nota : Hactenus egit Apostolus de iis Doctor! bus et fidelibus qui superædilicant .'editicio sancto, id est templo : jam do illis agit, qui evertunt illud ; undo subdit :

17. Sr QUIS AUTEM TEMPLUM ÜEÍ VIOLAVERIT , DIS* Vwa t). perdet illum Deus. — Pro «si quis violaverit, » græce est çOiipt, id est *corrumpit* vol *vitiat,* uti legit Tertullianus, scilicet per mortalem superbiam Qatlm» sapienliie animalis et humana), per novam, erroneam et pestiferam doctrinam; per schismata, uti p>¡ rfo. vos facitis, o Corinthii, inquit Anselmus; et qui quovis alio modo Ecclesiam, vel animam fidelem, quæ est templum Dei, corrumpit, hunc disperdet Deus. Loquitur Apostolus maxime de corruptione, quæ fit docendo et persuadendo falsam doctrinam, superbiendo, aliis invidendo, schismata concitando. De doctoribus enim uti coepit, ita et finit hoc caput. Patet cx seqq. *q. d.* Hic corruptor non salvus erit per ignem, sed in igne œterno ardebit.

18. Si quis videtur inter vos sumens esse in Ven.u noe sæculo (sapientia scilicet et eloquentia srecu- lari, rhetorica, philosophica, mundana, terrena, idcoqne quasi sapiens superbiat, et ex fastu alios despiciat), STULTUS FIAT, UT SIT SAPIENS.— «Stultus, M Qni! IV nimirum humilitatis fideiquo, ct crucis Christi stultitia, do qua dixi cap. i, vers. ?! et seq., co- *euhf* ram mundo ; qurequo tamen coram Deo vera et T", sola cst sapientia, ait Anselmus. Cum enim sa-¿.j i*, pientia hujus mundi stultitia sit apud Dcuin , et teit, ni contra, sequitur nos non posso alitor vero sapere, l nisi secundum mundum stulti simus, ut, licet magni sapientesque mundo videamur, tamen quasi pneri, imo quasi stulti, subdamus nos fidei, disciplina?, cruci et obedientire Christi. « Ita S- Bm- tres magi Puerum adorantes in præsepio, inquit all lnh S. Bernardus, serm. l De *Epiphania,* insipientes Mut* facti sunt, ut fierent sapientes, ct perdocuit cos Spiritus quod postea prædicavit Apostolus : Qui C(S0 ut vult sapiens esse , stultus fiat, ut sit sapiens; in- flewt grediuntur stabulum, inveniunt pannis involo- ,1^s' tura infantulum : non illis sordet stabulum, non pannis offenduntur, non scandalizantur lactentis infantia ; procidunt, venerantur ut regem , adorant ut Deum; sed profecto qui illos adduxit, ipse et instruxit ; et qui per stellam foris admonuit, ipse in occulto cordis edocuit. » Quierit S. Basilius in *llcgul. brevior.,* interrog. 274 : « Quomodo efficitur aliquis stultus in hoc sroculo?» ao respondet : « Si formidaverit judicium Dominidicentis : Væ qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobismetipsis prudentes ; ct illum fuerit imitatus, qui dixit : Ct jumentum factus sum apud te ; atquo abjecta omni cassa opinione prudenti® suæ, de iis qure cogitaverit, nihil antea tanquam rectum approbaverit, imo ne initio quidem prorsus quidquam cogitaverit, priusquam ab ipso Domini mandato scire didicerit, quid placeat Deo, sivo in opere, sive in verbo, sive in cogitatione. »

19. Satumia uujus mundi, stultitia est apud v- «.n

Deum, — quia Deus reprobavit sapientiam s®cu-
Antnodo Inrem, et abjecit quasi fatuam : *Primo,* quia nihil
sapit salutare et divinum, nihil etiam facit ad no-
mundi gollnm salutis.

unititi i *Secundo,* **Deus ea uti noluit in Evangelio prædi-**
numV can‚lo› sctl potius rudibus Apostolis.

Tertio, quia sæpe contraria est fidci, tura in speculativis, uti mysterio Sanctissim® Trinitatis, incarnationis, mortis Filii Dei, repugnant omnes Sæculi sapientes, quasi illa impossibilia et incredibilia sint; tum in praclicis et moralibus. Christus enim jubet diligere inimicos, mundana sapientia jubet eos odio prosequi ; Christus jubet vincere in bono malum, mundana sapientia jubet in malo vincere malum;Christus beatospr®dicat pauperes, miles, tientes, esurientes, persecutionem patientes: mundus vero beatos praedicat divites, elatos, ridentes, epulantes, dominantes.

Eipiica- Scriptum est enim : Comprehendam sapientes in
ASTDT‚A eorum. — Citat *Job* cap. v, vers. 13. Pro
X. rrn* «comprehendam,» hebraico est id S *lorhed,* græce
13. et ¿ Jpxac¿¡xivc;, id est *capiens manu injecta;* partici-
»aJ'bjc P*um ponitur pro verbo : capiens, id est capiam,
verbi, comprehendam. Vide *Can.* 29.

0i iodo Sunt hæc verba non Job, sed Eliphaz, qui falso
disputat contra Job, volens probarc Job peccasse,
hiidit ct per peccata calamitates suas esse promeritum :
M¡i<nkj unde redarguitur a Deo, *Job* x1 ii, 7, ac proinde
Vel'l‚a hæc Idiphaz non habent auctoritatem sacr®
' Scriptui®, sed viri sapientis, ut dixi *Job* iv. Probat enim Paulus hanc Eliphaz sententiam, quia in se vera est, et sapienter a sapiente illo dicta.

nnjiur.i Nota : Comprehendit Deus sapientes in astutia
CU‚DIÚJ- sua, quando per id, quo astute volebant evertere consilium Dei, Deus illud ipsum adimplet : ut cuín fratres Joseph, volentes ejus somnia de principatu ipsius futuro evertere, illum depresserunt, ct quasi servum vendiderunt in Ægyptum; Deus vero per hoc ipsum exaltavit, et principem Ægypti constituit, fratresque cum adorare coegit. Pari modo Deus comprehendit sapientiam Pharaonis in mari Rubro, Saulis et Achilophelis volentium perdere Davidcm, Aman in cruce, qua cogitabat perdere Mardochæum. Ita S. Thomas.

Ven.îo, 20. Et iterum (scriptum est *Ps.* xeni, vers. Il) :
Dominus novit couitahones sapientium, quoniam
vans sunt. — Pro « sapientium, » Ps. xeni, 11, habetur *hominum,* scilicet non vulgarium, sed sapientium; hi eniin sua sapientia mulla cogitant ct machinantur. Omnibus hisce sententiis ct rationibus Apostolus docet Corinthios, vanam et inanem esse sapientiam ct eloquentiam sæcularem, in qua ipsi gloriabantur, ct ob quam Apollo
Vrr» n- præponcbanl Paulo. Veram autem sapientiam
m i '\ CS?C ('l doctrinam Christianam, quam ipsa
ttdoo!;. c¡8, simplici licet sermone, ardenti tamen et ellimciiri*- caci spiritu pnrdicaverat.
à?, 'dii Moralitor S. Hieronymus, in *Psalm.* xeni : « Vul-
g. iiiv- tls. inquit, scire quoniam cogitationes hominum
rvujmui vou® sunt : pater ct mater nutriunt lilium, promittunt sibi de illo felicitatem, mittunt ad studia, r'“M» erudiunt, venit uvpie ad adolesccoliam , dispo- 7 <‚7 nunt ut etiam militet; cum omnia cogitaverint ' u- per annos triginta, una febricula venit et tollit omnes cogitationes. 0 curas hominum ! o quantum est in rebus inane! Una cogitatio fclux est, ' cogitare de Domino. »

21. Nemo cloiuetur in hominibus (eloquentibus, Xfrt-:t vel sapientibus, puta Apollo, Paulo, etc.). 23. Om- Ven-îU NIA ENIM VBSTBA SUNT , SIVE PAULUS , SIVE APOLLO, sive Cephas , sive mundus , sive vita , sive mors, SIVE PRESENTIA, SIVE FUTURA, — *q. d.* Noli tU in Paulo, ille in Apollo gloriari, quia tam Paulus quam Apollo ct omnes alii homines, imo omnea creatur®, cuivis vestrum communes sunt, vobis* que communiter ad salutem vestram procurandam subserviunt.

Nota, a omnia vestra sunt,» non quasi omnia Oniidi bona sint communia, uti erant in statu innocenti®; aut quasi justi omnium rerum sint proprie na» domini, ut delirant Hus.Wiclef et alii; seda vestra sunt,» non possessione, sed ûne et usu, quia sci- « u-u. licet vobis in ministerium et auxilium salutis deputata et data sunt : ita Anselmus, Ambrosius, Theodoretus, S. Thomas, Chrysostomus; data; inquam, ad usum vel realem, vel mentalem, qui est in omnibus creaturis agnoscere et laudare creatorem, et hoc est quod vulgo dicitur : « Fideli to- Vuljodí. tus mundus divitiarum est. » Vide Tin odoretum, serm. 1Ü *De Providentia.* Unde Chrysostomus ait : a» « Aha ratione nos Christi, alia ratione Christus d'-'' *est* Dei, alia mundus est noster; nos enim Christi sumus, ut opus ; Christus autem est Dei, ut illius charissimus; noster vero mundus est, non ut opus, sed qui? propter nos factus est. » Vester ergo est mundus, id est, omnes creatur® mundi corpori et anim e veste® serviunt ; vestra est vita, ut in ea merita colligatis; vestra mors, quia per mortem transitis ad vitam sternam; vel mors, id cst martyrium vestrum est; vestra sunt præsentia, tam adversa quam prospera, quia illis utimini in bonum; vestra sunt futura bona, quia illis frucmini : unde jam vestra sunt in spe, re ipsa erunt in cœlo. Ita S. Thomas ct Anselmus. Vestra quoquo sunt mala, infernus et damnati, ut illis dominomini.

23. Vos autem Christi, — ut membra mystica Christi capitis ct domini estis, ac consequenter Mrstica Christi possessio estis, sanguine ejus empti. Ita QH'.ubra Anselmas et S. Thomas, *q. d.* Ergo vobis, o Co- Chnsli rinthii, non in hominibus Paulo, vel Apollo, srd ÍJU1OS. in Christo gloriandum est.

Christus autem Dei,—supple, cst, idque *primo,* quia qua Deus, Dei est Filius. Ita Chrysostomus, Thcodoretus, Anselmus, Ambrosius, qui ait : « Christus est Dei Filius ejus faciens voluntatem, ut et no> jpsius faciamus voluntatem. »

Secundo et aptius : Christus qua homo, Dei cst, quasi domini et capitis sui, creatura et possessio, uil S. Thomas et Cujekmus.

Ex dictis patet, fideles sanctos ct maximo electos , esse finem propter quem Deus omnia creavit : horum vero omnium finis est Christus, ut homo. ILrc enim gloria per se tali homini debebatur, *scilicet,* ut omnium creaturarum el hominum esset *finis,* ul omnia illi servirent, ut omnia ad *ejus* gloriam ordinarentur : Christus autem est propter Deum et Dei gloriam, *q. d.* Apostolus : Ergo non in'Paulo, vel Apollo, sed in solo Deo, ad quem omnia alia reducuntur, est gloriandum.

Pulchro in morali *hom.* 10, S. Chrysostomus : « Omnia, ait, nostra a Christo habemus, et quod sumus, et vitam, et lucem, et spiritum, et aerem, et terram ; et si quid horum abstulerit, peribimus; inquilini enim sumus et peregrini : Meum quippe Tuum verba tantum inania sunt, re autem non existant *(iutelligo* ul ita sit tuum, sicut est Dei, ut scilicet absolutum, independeos et perpetuum rei habeas dominium. Nam ad tempus tantum tibi concessit Deus dominium, quod si cum Dei dominio comparetur, potius usus est quam dominium). Licet domum tuam esso dixeris, inaniter loqueris, siquidem ct aer, et terra, et materia, conditoris est, ct tu ipse, qui eam effingis, item et alia omnia; quod si usus tuus est, incertus tamen est, non tantum propter mortem, sed anto mortem quoquo propter rerum instabilitatem. Duplici namque ratione sumus Dei, creationis et fidei; et anima tua non est tua, quomodo pecuni® erunt tuæ? Cum vero non sint tua, sed Domini, in conservos ea to erogaro oportet. Noli ergo dicero : Rem meam consumo : non tua est, sed aliena, imo communia sunt tibi et conservo, quemadmodum et sol, et aer, et omnia.» Hactenus Chrysostomus.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit in schismate, fastu et gloriatione Corinthiorum, ac preesertim Doctorum aliquorum arrogantium, qui Paulum despiciebant, evellendis.

Idque primo, ostendens se non curare, nec curanda esse hominum judicia, sed solius Dei.

Secundo, vers. 1, eorum inflationem redarguit, dicens : Quid habes quod non accepisti?

Tertio ct maxime, urget eos, vers. 9, suo *et aliorum Apostolorum exemplo, qui in omni humilitate, afflictione* ct *despectu, quasi purgamenta mundi ct peripsema, ubique evangelizabant.*

Quarto, premit cos, vers. 15, *tanquam* / illos suos, *quod quasi Pater illos genuerit in Christo, minaturque se brevi venturum Corinthum, ut hos pseudodoctores gloriosos et inflatos redarguat et puniat.*

1. Sic nos existimet homo ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei. 2. Ilie jam quaeritur inter dispensatores, ul fidelis quis inveniatur. 3. Mihi autem pro minimo est ut a vobis judicer, aut ab humano die : sed neque meipsum judico. 4. Nihil cnim mihi conscius sum ; sed non in hoc justificatus sum : qui autem judicat me, Dominus est. 5. Itaque nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus : qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordini»; et tunc laus erit unicuique a Deo. 6. Hæc autem, fratres, transfiguravi in me et Apollo, propter vos : ut in nobis discatis, ne supra quam scriptum est, unus adversus alterum infletur pro alio. 7. Quis enim te discernit? Quid autem babes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acce[ieris? 8. Jam saturati estis, jam divites facti estis : sine nobis regnatis; ct ulinam regnetis, ut et nos vobiscum regnemus! 9. Puto enim quod Deus nos Apostolos novissimos ostendit, tanquam morti destinatos : quia spectaculum facti sumus mundo, et angelis, et hominibus. 10. Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo : nos infirmi, vos autem fortes : vos nobiles, nos autem ignobiles. 11. Usque in hanc horam el esurimus, el sitimus, et nudi sumus, et colaphis cædimur, et instabiles sumus, 12. et laboramus operantes manibus nostris : maledicimur, et benedicimus : persecutionem patimur, et sustinemus : 13. blasphemamur, el obsecramus : tanquam purgamenta hujus mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc. 14. Non ut confundam vos, hæc scribo, sed ut filios meos charissimos moneo. 15. Nam si decem millia jwedagogorum habeatis in Christb,

sed non multos paires. Nam in Christo -lesti per Evangelium ego vos genui. 16. Rogo ergo vos, imitatores mei estote, sicut et ego Christi. 17. Ideo misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus et fidelis in Domino : qui vos commonefaciet vias /neas, quæ sunt in Christo Jesu, sicut ubique in omni Ecclesia doceo. 18. Tanquam non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam. 19. Veniam autem ad vos cito, si Dominus voluerit : et cognoscam non sermonem eorum qui inflati sunt, sed virtutem. 20. Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute. 21. Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate et spiritu mansuetudinis?

Vmi. i. 1. Sic nos existimet homo ut ministros Christi (t). — « Homo, » id est unusquisque. Hoc cnim est Hcbræum *isch,* 7. d. Vetui ne in hominibus, Paulo et Apollo, gloriemini; ne quis hinc nos contemnat, dico : Sic nos quisque Apostolos existimet, id est œstimet, quasi ministros Christi et dispensatores mysteriorum Christi.

Dispensatores. — Kemnilius cavillatur, hinc Concilium Tridentinum probare Pontificem posse dispensare in votis ct legibus; sed perperam, inquit, quia hic dispensare non significat relaxare, ut vult Concilium, sed distribuere. Respondeo , Concilium id optime intellexisse, sed tantum ita argumentari : Si credita est Pontifici dispensatio rerum Ecclesiœ, ergo potest certis casibus, ubi res exigit, dispensare, id est solvere vota, juramenta, poenitentiasct debitumpœnætemporari® remittere : sicut dispensator in domo multa potest, ubi honor vel utilitas domini id exigit, dispensare, donare, vel relaxare ; hoc enim ad regimen domus sibi commissum spectat, modo ea bene dispenset, non temere dissipet, ut docet S. Bernardus, lib. *De Præccpt. et disp.,* et lib. III *De Consider, ad Eugcnium :* « Quæritur, inquit, inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. Ubi necessitas urget, excusabilis dispensatio est. Ubi utilitas provocat, dispensatio laudabilis est. Utilitas dico communis, non propria : nam cum nihil horum est, non plane fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est. »

Pontifex m.// X uu dupensare i'"1? bm.

Qnh iit lbi

Ubi nota : Pro *dispensator,* græce est œconomus, flui fl°mus curam habet, in ea omnia regit, distribuit, ordinat : quin et donat et debita relaxat, ubi sincere credit hoc domino suo placero, vel utile esse ad domini sui honorem. Ejus enim præcipua virtus est fidelitas ct prudentia. Sic Pontifex in Ecclesia quasi domo Dei, omnia ordinat, dat indulgentias, relaxat vota, quasi œconomus et vicarius Christi.

Mysteriorum Dei — mystic®, arcan® ct divin® doctrinæ, atque Sacramentorum Christi. Utraquo enim hæc sunt mysteria Christi, caque Christus credidit Paulo et Apostolis, quasi œconomis suis.

Ont sint

Wiki?a

Corln- Ultrum

Unde Corinthiorum contentio et schisma maximo cx sacramcnt0 Baptismi oriebatur, quod hic jactabat se baptizatum a Paulo, ille ab Apollo, ut patet cap. 1, 13.

el

2. Hic jam quæritur inter dispensatores, ut **FIDELIS QUIS INVENIATUR,**— 7. d. Avocavi **VOS, O UpU<aiO** Corinthii, a sapienti® et eloquenti® human® examine, ad simplicem et humilem Christi doctrinam, ut non disputetis an Paulus, an Apollo sit sapientior vel eloquentior, dixique utrumque nostrum tantum esse dispensatorem hujus doctrin.e : forte vos in comparationem nostri proclives, jam dc fideli nostra dispensatione disputare incipietis, et quærere quod de dispensatore homines quærere solent, an fideles simus, et an Paulus sit fidelior quam Apollo, an vero Apollo Paulo sit fidelior in suo prædicationis officio. Mulli vestrum dicunt : Paulus est fidelior et efficacior, sed Apollo eloquentior. Alii alios suos catechistas ct magistros ostentantes suam sapientiam jactant, quasi nobis meliores et fideliores. Quare ut omnem hanc comparationem et vestra judicia succidam, dico me non curare vestra et quorumvis judicia, sed solius Dei. Ha cx Chrysostomo Theophylaetus (2).

« v«j. 1.

Nota : Præcipua dos dispensatoris est fidelitas, ut notat Christus Lucœ xii, 42 : « Quis putas, inquit, est fidelis dispensator et prudens? » Ad quam Christi sententiam alludit hic Paulus, a Fidelis autem est, inquit Theophylaclus, si herilia bona sibi non vendicct et attribuat, ut non voluti dominus res tractet, sed voluti aliena et herilia dispenset; non sua esse dicens, qu® sunt heri, sed e diverso quæ sua sunt, heri esse. » Tunielli lis est doctor et prædicator, qui non suam, sed Dei unius gloriam el animarum conversionem salutemque quœrit et spectat, eamque omni ddigentia, non tantum prædicatione sua,sedet sanetimonia, perfectæquo vit® exemplo procuraro satagit.

*4 M 4

3. Mihi pro minimo est (parvi aestimarim) ut a **VOBIS JUDICER, AUT AB HUMANO DIE — Id CSt,** *ab humano judicio.* Sic enim dies Domini vocatur et est judicium Domini : sic reis dicitur dies, cum citantur ut sistant se judicio, mctonymico. Ha Hieronymus *ad Algas.,* Quæst. X. Ubi addit, Paulum utpote ex Tarso Cilici® oriundum, ex Cilicum phrasi Græca, humanum diem vocasse humanum judicium.

Ven.3.

Qai«

vin,J/ * /»<?•/

(1) Ostendit nunc Apostolus quo loco haberi debeant, quibus Corinthii hactenus justo plus vel minus tribuerant, cap. i, 12; m, 4, 5. Igitur, vers. 1-6 hujus capitis proxime coherent cum capite pneced.

(2) *a* Hic jam quæritur, » id est *certerum requiritur, ole.*

nin<-ri- Verum potius Paulus Ilcbræus, ab Ilcbræorum idiotismo hanc phrasim mutuatus videtur;
c;p. mi. alludit enim ad *Jcrem.* ***ini,*** 16, ubi Jeremías a
«n. ta. suis irrisus *ct* afflictus ob suas prophetias, sic ait : «Diem hominis non desideravi, Domine, tu scis.» Ibi nota : Dies hominis est ille, quo homo prosperatur, et tanquam potens, felix et gloriosus honoratur et laudatur ab omnibus, <j. *d.* Jeremías : Non desideravi vitam longiorem, prosperitatem, opes, honores, delicias, plausus hominum : si enim hæc spectassem, non tristia ct dira eis prophetassem, sed eorum gloriai et cupiditatibus applausissem; jam autem id minimo feci, nec diem et plausum hominis desideravi. Scio enim quod homo sil ©12X *cnosch,* id est miser, fragilis, et cito cum suo plausu omnibusqtie suis bonis periturus et moriturus : hoc sciens et cogitans, non homini, sed libi soli, o Domino Deus, in meis prophetiis et concionibus servire, placere ; obedire, et a te solo commendari desideravi; ideoque te judicem et testem unicum huius mei desiderii invoco, dicens : « Tu scis, o perinde ac Job invocat dicens, cap. ivi, vers. 20 : « Ecco enim in cœlo testis meus, ct conscius meus in excelsis.» Ha S. Hieronymus, Rabanas, Hugo , S. Thomas, Lyranus in *Jercm.* xvn. Jeremiam ergo imitatus, Apostolus ait : « Mihi pro minimo est, ut a vobis judicer, aut ab humano dic, » id est, a potentia ct sapientia hujus mundi, ab hominum favore et commendatione, ab humano judicio. Nihil timeo quid vos de me judicetis, aut potentissimi ct clarissimi hujus mundi. Felix qui dicere potuit : a Diem hominis non desideravi» ita ut hujus rei testem habeat Deum. Hæc summa perfectio est. qua omnia ut stercora reputamus, ut Christum lucrifaciamus. Id Moses jam grandis effecit (grandium enim hæc res est), negans se esse filium filiai Pharaonis, magis eUgcns affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere jucunditatem, *IIcLr.* xi.

Egregio S. Chrysostomus, in morali hic : « Ne igitur, inquit, aliorum laudes requiramus. Hoc enim illi (Domino Deo) injuria est, si tanquam non sufficiat ad nos laudandum, co omisso, ad
et*b<ni.conscrvos festinemus. Quemadmodum enim qui
ju- in parvo theatro certant, magnum sibi inquirunt, ac si illud non satis sit ad præbendum dc se spectaculum : sic qui in Dei conspectu certantes , inde hominum sibi famam quierunt, majori omisso theatro, minoris cupiditale magnum sibi supplicium acccrsunt. Hoc igitur omnia pervertit, hoc universum orbem terrarum perturbavit, quoniam hominum respectu omnia facimus, et in bonis operibus nulla nobis cura est, ut laudato-
lo io V. rem Deum habeamus, sed laudem nobis a con-
I ›to- s.4 nostris inquirimus. In sceleribus rursum,
i.L ▮*. D' o contempto, homines formidamus, ct homine
K". ▬ presente nemo scortaretur; sed licet majorem in modum libidine tian, ret, affectus tamen violentia, pudore hominum vinceretur. Cum autem Deus videat, non modo adulterantur, non modo scortantur, verum et alia longo graviora et ausi sunt, claudent. Nonno hoc vel solum satis esset, quo cœlilus innumeris peteremur fulminibus? Hinc omnia orta sunt mala, quod scilicet in robus turpibus non Deum, sed homines timemus. »

Idem Chrysostomus, hom. 17 in *epist. ad Hom.:* « Quemadmodum, ait, pueri ludentes ex fumo coronas invicem imponunt, coronatum autem sæpennmero, ejus rei ignarum, post tergum irridcnt; ita sane et nunc, qui te in faciem praedicant, apud scipsos clanculum subsannant, atquo ita quid aliud fit, quam quod et nobis invicem fœnum coronantes imponimus? Et utinam nihil aliud quam fornum! Nuuc autem multo etiam bm i» documento plena est hæc nostra corona : nam i“laaa omnia nostra recte facta perdit. Considerata itaque ipsius vilitale, damnum illud effugito. Quod si centum, vel mille, vel innumeri exiilerini laudatores qui applaudant, nihil tamen illi omnes a graculis desuper garrientibus differrent. Imo si angelorum theatrum perpenderis, apparebunt illi vermibus etiam viliores , iliorumque præconium , aranearum textura , fumisque et somniis infirmius. Dic ad animam tuam quemadmodum Paulus dixit : Ignoras quod angelos judicabimus? atque ab hoc cœno excitatam increpato deinceps; ac dicito : Angelos judicatura es, et vis ab immundis judicari ?»

Prudenter quoque S. Hieronymus *ad Patnmach.* Primi *de obitu Paulinæ* : « Prima, inquit, monachi virtus est, contemnere hominum judicia, ct semper eit ojo. Apostoli recordari dicentis : Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem. Tale quid et Dominus loquitur ad Prophetas : quod posuerit dicti, faciem eorum quasi urbem æncam et lapidem adamantinum et columnam ferream, ne paverent ad injurias populi, sed impudentiam subsannantium frontis rigore contererent. »

Denique Anselmus hic: « Justi, inquit, non humana judicia, sed (eterni judicis examen aspiciunt, atipie ideo derogantium verba cum Paulo despiciunt. » Hoc est ergo quod quidam Sanctorum dixit : «Si vis esse beatus, disce contemnere ct contemni. »

Sed neque meipsum judico.— Græce ohxxpGu, id est *dijudico, q. d.* Non possum certo judicare me, mea opera, intentionem, conscientiam.

4. Nihil mihi conscius sum , sed non in noe Ven a. justificatus sum , — *q. d.* Non judico me, nam beet nullius infidelitatis in munere Apostolico mihi conscius sim, non ideo tamen revera justus sum; non coram hominibus : horum enim judicium non curo, ut dixi; sed coram Deo : ipso enim forte in me peccata videt, quæ ego non video. Unde S. Basilius, in *Consta. Monast.* cap. i : a Cum in multis rebus, inquit, offendamus omnes, majorem tamen offensarum partem ne intelligimus quidem. Idcirco Apostolus dicebat : Nihil mihi conscius sum, sed in hoc justificatus non

«um ; quod idem cst ac si diceret: Mulla delicia cominillo, quro committere mo non intcHigo. Propter hanc causam etiam Propheta ait : Delicia quis intelligit ? Quare nihil mentitus sis, si te peccatorem appellaveris.»

joui non f'*° ju*. ta», lul miur.

Hinc patet contra Novantes , justos non certo scire, multo minus credere, se esso justos. Respondent ipsi, Apostolum nescisse se justum esse, spectando tantum opera sua, id tamen scivisse ex ct sacra Scriptura, quæ promittit omni in Christum credenti justitiam, g. *d.* Scio me esse justum, non quia vito peccatum ct sancte vivo, sed per misericordiam Dei, quia credo Christum gratis me justificare. Sed hæc responsio frivola est et commentitia ; subdit enim Apostolus :

Veri. S. rius gawtM.

t>. QUOADLSQUB VENIAT DOMINES, QU ET ILLUMINABIT ABSCONDITA TENEBRARUM , — id (l tenebrosas , obscuras, occultas hominum cogitationes ct actiones. Ergo vult soli Deo arcana hominis, maxime intentiones, secretas inclinationes et fundum cordis, qui homini cst profunda abyssus, ac consequenter justitiam certo patere; ita ut nemo alterum, imo nec seipsum judicare debeat, sive ex fide, sive cx operibus, sive ex gratia Christi, nisi solus Deus. Putamus enim sæpo nos bene agere, cum malo agimus; nos ex gratia et Dei amore facere, quod amore nostræ gloriæ, vel cupiditatis facimus, ita Chrysostomus, Ambrosius hic, et Hieronymus, dialog. 2 *Contra Pelag.,* initio, ac Basilius, *Constitui. Jlonast. cap.* n, ubi sic ait: « Cum multis in rebus offendamus Deum, majorem tamen offensarum partem ne intelligimus quidem; idcirco Apostolus dicebat : Nihil milii conscius sum, sed uon in hoc justificatus sum ; quod idem est ac si diceret : Mulla delicta committo , quæ committere me non intelligo. Propter hanc causam Propheta ait : Delicta quis intelligit ? » Pulchre quoque hac de re disserit S. Augustinus, in PsaZm. x1i, ad illud : Abyssus, scilicet humanto miserite ct caecitatis, *abyssum* divini luminis et misericordia} *invocat.*

Confirmatur *primo,* quia etiam Deus non scit nos esse justos ex operibus , sed ex fide; ct hoc tam scimus nos, quam Deus, quia fide credimus secundum Novantes; ergo secundum ipsos falsumjest quod ait Apostolus, nos id uon scire, sed solum Deum.

Secundo, quia Deum illuminare abscondita tenebrarum ct manifestaro consilia cordium, non est Deum pervidere et manifestaro fidem, sed machinationes, intentiones ct opera cujusquc.

Tertio, quia sicut opera nostra nobis incerta sunt, ita ct fides, quæ sola juxta Novantes justificat; quia non certo scit homo, se credere in Christum fide firma ct divina; ergo multo minus scit se per illam esso justum. Idem alibi sæpe docet Spiritus Sanctus , ut *Ecolesiast.* ix, 1 : a Nescit homo utrum amore, an odio dignus sil.» *Proverb.* cap. XX, vers. 9 : « Quis potest dicoro : Mundum est cor meum? *Job* ix , 21 ; « Si simplex fuero » hoc ipsum ignorabit anima mea.» *Jerem.* xvn, 9 : a Pravum cst cor omnium, ct inscrutabile..»

6. Hæc autem transfiguravi in me ft Apollo, Vbt».«. PROPTEII VOS, UT IN NOBIS DISCATIS, NE SUPRA QUAM scriptum est (quam scripsi cap. n, vers. 2,3. *Secundo,* S. Chrysostomus, «ne supra,» id est, *contra* Sacram Scripturam, quæ docet non esse superbiendum. Insulse ergo hoc loco abutuntur Novantes contra traditiones), esus adversus alterum infletur pro alio. — « Hæc autem, » scilicet quæ dixi contra inanem discretionem et gloriationem magistrorum, ct de non curanda laude et judicio hominum, sed Dei solius; « transfiguravi , » græce pmT/raána», in figuram tra;, tuli, typum ct exemplum eorum constitui in me et Apollo, g. *d.* Aliorum personam in nos duos transposui, ct dc iis sub nostro nomine locutus sum , nc quos magistros, qui infideles sunt dispensatores vanique doctores (contra quos maxime ago hoc capite), eorumve discipulos apud vos vel nominando, vel generatim perstringendo offenderem. « Ct in nobis, » id est, sub persona ct nomine nostro , qui primi vestri patres sumus, multo magis alios magistros (qui hujus schismatis vestri sunt occasio, cum ego et Apollo ab illo simus immunes et innocentes) intelligatis; utque nostro exemplo, modestia, concordia, vos, o Corinthii, non inflemini, nec gloriemini «pro alio,» id est, pro discipulis vestris quasi sapienlioribus, præ aliorum magistrorum discipulis, non inflemini, supra quam a me jam scriptum est ; non vos jacietis de vestra schola ct disciplina, nec discipulis jactandi detis occasionem.

riuim ln p* Uato no» mux! ni*» P-* mi- Usano rmibio».

Deinceps enim magis ipsos magistros, quam Corinthios arguit, sed modeste ct tacito nomine ; magistros, inquam, qui hujus vanitatis, contentionis et schismatis inter discipulos suos Corinlhios erani causa ct fomes. Patet vers. 15, 18, 19, et cap. præced., vers. 10 et 12, ct cap. xi loto epistolæ 11. Nam ¡idem videntur esse pseudodoctores, quos hic modestius, utpole latentes, ct necdum salis se prodentes, ct quos *epist.* II, cap. xi, acrius, nipote jam imposturai, judaismi ct pscudodoctrinæ convictos, taxat ct redarguit. Unde in Cneco, ut notant ex Chrysostomo Theophylactus et OEcumenius, prius Paulus taxat magistros. 11.diet enim, t»x r» xjaw ri fir, trtip 5 n'-•j?a-rxi, gprniv, id est, ut discatis (vos o magistri) in nobis Paulo ct Apollo magistris, non sentire supra id quod scriptum cst, scilicet a me, puta nos (ct multo magis vos) tantum esso dispensatores Dei. Deinde consequenter comprimit discipulos dicens : bx [at. tuip t» 1«; xxrx reí id est, ut unus non inflatur contra alterum, pro alio, scilicet præceptore suo, quasi sapien-

ln ¿i«ek Pailc» c-rnpi

fiore vel cloquontiore. Videtur ergo Paulus hic ad Corinthios continuare sermonem ; sed in eis, ct per eos objurgat hic eorum doctores, ct, ut vers. 15 ait, pedagogos : sicut solers ct discretus pædagogus, volens filios principis increpare, honoris *et reverenti*® causa, eorum famulos increpat, quasi facti auctores, ut idipsum sibi filii principis attribuant.

Sopen- b*'

IxFLBTüR, — id est, superbiat et intumescat trpho elationis et arroganti®. Nota : Apte super- ^,c,lur *inflatus* ct *inflari,* id est, superbire, metaphora sumpta ab utribus. Utres enim dicuntilP inflari, cum intus licet inanes ct vani, flatu tamen ac vento ita distenduntur ct tument, ut corporis crassi molem et speciem pr® se ferant. Pari modo superbus, qui ob scientiam, eloquentiam, similemve dotem turget et extollitur, intus vera scientia, sapientia ct virtute vacuus, exterius van® *præsumptionis et* arrogantiæ vento ita inflatur ct tumet, ul utri inflato et ventoso quam simillimus sit.

erd chur inLituj.

Ven. 7.

7. Quis enim te discernit ? — Græcum ítoxpútt tam anteponit etprafert, quam discernit, segregat, adjudicat, significat. Theophylactus vertit, *q. d.* Cujus suffragio tibi hæc discretio et pracellenlia tribuitur? Jam sententiam hancChrysostomus ct Theophylactus sic explicant : « Quis,» nimirum non homo, sed Deus, te « discernit?» ut redeat Paulus ad vers. 3 ct 4. Idem enim hic grace est verbum íiaxjívo, quod ibi, *q. d.* Dei ic ^,sccrner°, id esl› judicare; hominum judicia curare non debes.

W e«t w jmhcirr.

Secundo ct melius, *q. d.* Quis te discernit, id est, segregat, aut eximit a cætcrorum grege, tanquam iis prastantiorem, o Corinthie catechumene? *q. d.* Nullus, nisi tu qui inflaris : licet enim a sanctiore, cloqucntiore, doctiore esses baptizatus aut edoctus, non ideo es sanctior aut doctior. Ad hanc enim discipulorum discretionem Apostolum proprie respicere , patet ex omnibus præccdentibus, et docent Ambrosius, Anselmus, Thcodorctus.

k > BA pVi «xü i nui

Tertio et maxime ad mentem Apostoli, qui videtur, ut dixi, potius magistris loqui, quam discipulis, hic videtur genuinus hujus loci esse sensus : Quis te, o magister, discernit, quasi in Christianismo aut evangelizando majorem ct meliorem, nisi tu qui ob sapientiam et eloquentiam te vane præ aliis extollis, et tui, quos quasi Psaphonis aves, te quasi suum magistrum extollere et laudare docuisti? Si dicas : Labor, studium , industria mea me discernit ab aliis, quibus presto. Respondeo : « Quid habes quod non accepisti? n *q. d.* Tuum laborem, et ingenium, et alia natur® dona, in quibus gloriaris, accepisti a Deo, multo magis supernaturalia accepisti alleo; ergo Deo dare debes omnem gloriam. Sapienter S. Ephrcm, tract. *De Panitentia:* aPrebe, inquit, Deo non tua, ut tibi det quæ sunt sua. n Huic Concilium Arausicanum, can. 22, definit nos a nobis nihil habere, nisi mendacium et peccatum. Hic est sensus litteralis, et mens Apostoll (1).

bank bc«nni, pJf 7 uiu

MIMI a '; ' DijdtDtO» d4don

Ubi tamen nota, quod S. Augustinus sæpe, Prosper, Fulgentius el Concilium Arausicanum II, *can.* 6, hanc generalem Apostoli sententiam : a Quis te discernit?» a discretione donorum >hturalium, puta sapienti® et eloquenti®, de qua proprie loquitur hic Apostolus, ex paritate rationis transferunt ad discretionem donorum supernaturalium gratiæ et prædestinationis divin® : tam enim alia naturæ dona ; et bona opera solis natura viribus facta, quam labor, studium et sapientia magistrorum impertinentia sunt ad gratiam et sanctitatem; et si illa dona non discer-u nunt hominem, ut in naturalibus gloriari possit quasi sapieniior, cloquentior, excellentior, mullo minus eadem discernent hominem in supernatu-H ratibus rebus, utglorietur, quod cx ns factus sit sanctus vel sanctior. Hac de causa itaque S. Augustinus cum suis, to *quis te discernit?* refert ad gratiam et pradestinationem, hoc sensu, quod nemo se a massa perditionis ct peccatorum scccr- nere possit, et ordiri initium salutis su® per se ct viribus natura suæ, uti volebant Pclagiani et Semipclagiani.

Chwilu- boi foiuum sigmhn iuli* Fr vir*.

Sic ergo Deus discernit justum a non justo, non natura vires, quia Deus est prima et præcipua causa donorum, quæ sunt in justificato : ita ut nil habeat justificatus, quo a non justificato discernitur, quod a Deo non acceperit, atque adeo de quo gloriari possit, quasi id non acceperit : id tamen non tollit, quin illud ipsum simul pendeat a libera cooperatione voluntatis nostra, sine qua illud ipsum non esset. Nam per liberum arbitrium adjutum gratia discernere se eum qui convertitur, ab co qui non convertitur, docet S. Augustinus, *De Spir. et Litt.,* cap. xxxiv, ubi sic ait : « Consentire vocationi divin®, vel ab ea dissentire, propri® voluntatis est; quæ res non solum non infirmat quod dictum est : Quid enim habes, quod non accepisti? verum etiam confirmat. Accipere quippe ct habere anima non potest dona, de quibus hoc audit, nisi consentiendo ; ac per hoc quid habeat, ct quid accipiat, Dei est : accipere autem et habere utique accipientis et habentis est, » puta consentientis libere Dei vocationi et gratiæ, ut ante dixit S. Augustinus. Breviter quoque ct nervose S. Bernardus, tract. *De Gratia ct libero arbitr. :* «Quod, inquit, a Deo soli datur libero arbitrio, tam absque consensu non potest esse accipientis, quam absque gratia dantis. »

pileat *tume ro

Si ergo quæras : Quis discernit credentem a nolente credere, posito quod parem cum eo a Deo acceperit gratiam excitantem ad credendum?

(1) Vanum quemdam inanique tumore inflatum doctoren! Paulus alloquitur, qui fortassis Apostolum, a quo tamen Christian im doctrinam acceperat, nunc contemnebat ; sed ct alios huic similes intelligit.

ÀttepU puta mriikra itat» ‹‹•*” I-rniinit d ero-d^idnm.

Respondeo : Credens sua libera voluntate, non pCr vires natura?, uti voluit Pelagius, sed per vires Pratlæ, se discernit a non credente : m ipsius enim arbitrio erat gratiæ assentir!, vel non assentiri, ac consequenter credere, vel non credere; cum ergo credit, libere credit, libere gratiæ Dei assentitur, libere se a non credente discernit.

Dices : Ergo ineo, quod se discernit, gloriari potest.

Nnllum ui-4um, ccn-tiim, c'‚e?nm‚ri luprnu-cîr?l t u ‘ÍÍZ notarie Muri’ Actns fi. dei a loi Í quod «it wpenn-

Respondeo, non ita posse gloriari, quin præcipuum, imo totum tribuat Deo , et in co glorie-fur› cujus gratia se discernit. Ratio est, quia neque actum illum quo se discernit, neque gratiæ amplexum, qui non distinguitur a consensu, nCfIllc U^l‚m omnino conatum, motum aut nutum in illum actum fecit, aut facere potuit, aut voluit virtute naturali, sed tantum viribus gra- i‚<T- ^am ’n co acln nc miniraa quidem est ratio formalis, quæ solis liberi arbitrii viribus sit effecta. Totum enim illud opus secundum substantiam suam, et omnes modos reales est a gratia, et totum a libero arbitrio ; sicut quodque opus totum a Deo est, ut causa prima, et totum a causa secunda; sed a gratia habet, quod sit **supernaturale , meritorium , omnemquo suam** dignitatem ; a libero arbitrio tantum habet, quod sit opus liberum. Sic ergo quia ipse actus ct cooperatio liberi arbitrii est a gratia excitante cooperante, hinc non magis gloriari potest in riu›; a sua cooperatione et electione homo , quam pau-libroar-pcr cu¡ offeruntur centum aurei, gloriari potest se eos acceptasse. Et hoc tantum vult Apostolus, titer, scilicet neminem in aliquo ita gloriari posse. quasi suum sit, et a Deo idipsum non acceperit. Omnh îirtm et Alioqui enim omnis virtus et virtuosus per se laude et gloria est dignus; sed laus hæc ultimo, ct v¡rlus› Deo est danda : viribus enim non d-Apio-naturo, non suis, sed gratiæ, id est, viribus rii est Dei, so discernit et convertit, quicumquo se con-dipnu’ vertit <l di-< ı ruit.

Ncc aliud velle Apostolum patet, quia, ut dixi, loquitur ad litteram de discretione in sapientia, eloquentia el aliis donis naturalibus, quæ clarum est hominem posse suo labore, industria ac studio comparare, ut in iis excellat, ac se ab aliis minus doctis secernat, ac consequenter posse illa suo labori et studio tribuere, in coque gloriari, Gloriatio sed modeste. Tantum ergo gloriationem illam u no- excludit Apostolus, qua» ex superba el aliorum •i contemptu oritur; si videlicet ita superbe glorieta, et ris, quasi hire dona de quibús gloriaris, a te hailionim beas, nec a Deo acceperis, ul in Deum quasi pri«m- mum auctorem illa non refundas : hoc enim est, t i.ptn quod se explicans, diserte subdit Apostolus, dum oritur, : ≺ c autem habes quod non accepisti? Si b<ii?arU autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?» Ergo si camdcm hanc Apostoli sententiam : « Quis te discernit? » accommodes gratiæ ac rebus supcrnaturalibus, tantum excludet illa cx usu et mente Pauli secretionem et gloriationem similem , scilicet ortam ex superbia, qua alios contemnas, omnia libi tribuas, nec ultimate in primum fontem Deum, Deique gratiam referas : hoc autem non facis, si dicas te viribus ac robore gratiæ libere teipsum discernere ct secernere a peccatoribus, volentibus in peccato remanere: tunc enim primam el ultimam laudem et gloriam das Deo et gratiæ Dei ; etsi liberum arbitrium suam quoque laudem et gloriam habeat, sed a gratia cl a Deo acceptam.

Ex dictis sequitur, cum qui convertitur, ab eo qui non convertitur, discerni et converti tum per gratiam, tum per liberum arbitrium : licet enim gratiam prævenicntcm cum alio sæpe physice æqualem tantum habeat, tamen insuper habet gratiam coopcrantem, quam non habet ille qui non vult converti : cum ea enim libere se discernit et convertitur. Rursum, gratia ejus provenions provisa est hic et nunc in co fore efficax; et cum hoc provideret Deus, illam illi destinavit, cum qua sciebat certissimo illum coopemtunim et convertendum : talem autem non dedit alteri, qui non convertitur; hoc autem in genere moris aestimandum est, nipote quo re ipsa convertimur ct salvamur. Est enim hæc gratia efficax propria praedestinatorum et electorum, si nimirum in finem usquo vitæ efficax perseveret. Ita S. Augustinus. Unde patet non tam liberum arbitrium. quam gratiam discernere justum a non justo; quia gratia operatur conversionem ct justificationem in justo, qui non impedit efficaciam et operationem gratiæ, sed illi consentit et cooperatur. Id autem gratia non operatur in non justo, quia is ponit obicem et impedimentum grati® in co, quod illi consentire ct cooperari renuit; itaque fit, ut gratia in ipso sil inefficax cl cassa. Quocirca sapienter monet S. Ephrem. tract, in illud, *Attende tibi,* cap. x : a Charitatem, ait, cum omnibus habe, ct ab omnibus abstine.» Hæc enim duo, beneficentia ct continentia, suinmæ sanctitatis sunt indicia, quæ homines, quantumvis barbaros, emolliunt sibique devinciunt. Ac proinde hæc duo sunt insignia Dei dona, duæque illustres Dei gratiæ, quæ præ aliis sanctum a non sancto secernunt ac segregant.

8. Jam saturati estis, — oppleti scilicet sapien- Var*- K lia, gratia cl donis Spiritus Sancti, quibus vos jactatis, non tam Corinthii, quam magistri, quasi ml discendum vobis restet in Christianismo, sed quasi doctores silis perfecti, cum vix sitis discipuli vero et perfecte sapientiæ. Est ironia. Ha Chrysostomus, Theophylactus, Anselmus. a Pau- ad Co-cis satiari, ait S. Chrysostomus, imbecillis est animæ; ct parva accessione putare se ditescere, nauseabund® est ct misero : siquidem pietas insatiabilis est. »

Notai S. Thomas Paulum hic in Corinthiis, vel Q«uhor potius eorum magistris, tangere quatuor super- A tprfbtft bi® species : *Prinia* est, cum qui bonum quod habet, id se non a Deo, sed a scipso habere putat ; innn-u-o

rtntMo. nua' hanc tanpit, cum ail : « Quid gloriaris quasi non acceperis ?n quibus verbis etiam tangit *Secundam,* quae est, cum quis bonum, quod habet, suis meritis ascribit. *Tertia* est, cum quis jactat se habere quod non habet; hanc tangit, cum ait : «Jam saturati,jam divites facti estis.» *Quarta* est, cum quis alios despicit, vultque haberi singularis; hanc tangit, cum ait : a Sine nobis regnatis. »

Sine nobis regnatis (sine nostro auxilio omnibus Dei bonis excellere et triumpharo vos putatis, o Corinthii; et magis vos, o magistri, inter discipulos quasi comparato regno, summam dignitatem vobis vindicatis, nobis exclusis); et utinam **REGNETIS, UT ET NOS >OBISCUM REGNEMUS,** — quasi sequaces et æmuli vestri, aut potius quasi patres vestri ; hoc enim revera sumus. Ita Theophylactus, Anselmus ct Chrysostomus, q. *d.* Non recuso socios in regno Christi, id est, in regenda Ecclesia, modo regant ut oportet, hoc est, saluti fidelium incumbant.

Vcn.». 9. Puto qlod Deus nos Apostolos novissimos **OSTENDIT, TANQUAM MOIITI DESTINATOS. — Opponit** se ct sinceros Apostolos vanis magistris, suamque gloriam et commoda quierentibus, 7. *d.* Dixi ; Utinam nos Apostoli vobiscum regnemus : adeo enim nos non regnamus, non triumphamus, ut putem, quod « novissimos, » id est postremos ct abjectissimos, « ostendit, » id est, exhibuit nos Deus, quasi sontes morti destinatos.

Secundo ct simplicius : « Deus nos Apostolos novissimos,» id est, qui sumus novissimi, quos scilicet ultimis hisco temporibus misit in mundum; « ostendit, » Græce id est designavit , i»; ¡jníiwríw;, tanquam homines morti destinatos cl addictos, v. g. damnatos ad bestias. Unde Tertullianus legit, *vclut bestiarios, q. d.* Deus designavit nos non regno ct triumphis , sed morti, persecutioni ct martyrio.

i M, li, .* ii e,iu»i mi;» yrt vl **n d** t ' .,. *Urim.* Nota : Apostolos u novissimos» vocat, respectu priorum, scilicet Isaire, Jeremire ct aliorum prophelanim, quos Deus quasi Apostolos misit ad Jud i os, Isaiœ m, 9 et alibi : ct maxime se vocat novissimum, quia post eideros Apostolos a Christo in terris vivente vocatos et missos, ipse a Christo regnante jam in cœlis, vocatus est ad apostolalum.

Rursum, «ostendit,» id est primo, designavit; *secundo,* effecit, exhibuit, cl, ut Syrus, *consti-('iit.* Sic *ostendere,* in Scriptura, significat sæpe exhibere ct facere, ut *Psalm.* 1ix, 5 : a Ostendisti populo tuo dura;» *Psalm,* 1xx, 20 : «Quantas ostendisti mihi tribulationes?» « Ostendisti, n id est immisisti, exhibuisti. Tertio, «ostendit,» id est in ostentum et exemplum aliorum proposuit. Unde sequitur :

f.-.t*- •'1;0 Spectaclum facti sumus mundo, et angelis, ET hominibus. — « Spectaculum,» Grace 6.iTf.v. Unde S. Hieronymus iu *Epitaphio Paules* legit : «Theatrum facti Mimus, » 7. *d.* Facti sumtis ut damnati, qui in theatro morituri, vel eum b - liis pugnaturi ab omnibus spectantur. Videtur alludere ab bestiarios, qui Romæ et alibi inclusi caveis, spectante populo bestiis objiciebantur, 7. *d.* Mundus spectare nos gestit, quasi stultos, magos aut novitatum circumforaneos, vel potius ut homines ad bestias damnatos.

fieli » l h -

Nota : « Mundo, » id est, angelis et hominibus : hi enim soli in mundo nos spectant. Unde angeli ct homines carent Græco articulo, quem habet mundus : rw ««pt», xat «771X41;, *«t á/Opó-ct;. Angelis bonis spectaculum facti sumus compassionis, et pariter dign.e admirationis ac venerationis; malis autem odii et gaudii (gaudent cniin mali angeli et homines de nostra contumelia, afflictione cl morte), sed et pariter confusionis et terroris ; hominibus bonis spectaculum sumus ct exemplum fortitudinis, fidei, innocenliæ, patientiæ, mansuetudinis, constantiie et sanctæ conversationis, oil Titclmaunus.

Affltaij. ® .if ! i ' B'ji' guri- •.

Moralitcr vide de theatro hujus vilæ, in quo coram Deo omnia agimus, Chrysostomuin in morali *hom.* 12. Sic Augustus moriturus, ait Suetonius, adámicos astantes: Satisne, inquit, commode personam nostram hac scena, hoc theatro egim.s? Commode, responderunt amici; tum ille : Valete et plaudite ; ct reductis cortinis animam efflavit. Melius et aptius Edmundus Campianus, nobilis Angliie martyr, vere Campianus, vere pugil et athleta Christi, jam martyrio alliciendus in theatro hoc ultimum concionis suie thema proclamavit : Spectaculum facti sumus mundo, ct angelis, et hominibus. Tale enim theatrum et spectaculum hic ad litteram intclligit Apostolus. «Nullum theatrum virtute ctconscientia (ac pneserlim apud Christianos, martyrio), majus est, » inquit Cicero, II Qiirest. *Tuscul.*

Tb». ,ru® Tu- t · \ t¡.J.

Apte quoque cl pie magna illa Paula, ut refert Hieronymus in ejus *Epitaphio,* cuidam susurroni suggerenti, quod prie nimio fervore virtutum quibusdam videretur insana, et cerebrum illius dicerent confovendum, respondit : « Theatrum, seu spectaculum, facti sumus Deo, ct angelis, et hominibus. Et : Nos stulti propter Christum, sed stultum Dei sapientius est hominibus. Unde et Salvator loquitur ad Patrem : Tu scis insipientiam meam. Et iterum : Tanquam prodigium factus sum mullis, et tu adjutor foriis. Ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum. »

n »

Denique S. Chrysostomus, homil. *11 in epist. ad Rom.,* hinc docci nos fugere debere ophtalmoduliam, id est, oculorum humanorum servitutem, ut in oculos Dei oculos nostros conjiciamus, et in illius conspectu theatroque perpetuo versemur. Duo, inquit, sunt theatra : alterum amplissimum, ubi Rex regum, hoc est Deus, nobilissimis angelis stipatus, ad spectandum sedet; alleram angustissimum, ubi œthiopes pauci,rerum ignari stant, id est, homines. Magna i itor

insania est, amplissimum Dei angelorumque theatrum repudiare ; in paucorum vero œthiopum theatro versari, illoi unique oculis magno labore inservire : cum habeas in cœlis theatrum constitutum , cur in terra spectatores tibi colligis? Paulo aliter, apposite tamen ad mores, hæc verba tractat S. Bernardus, *serrn.* 31 inter parvos : «Spectaculum, inquit, facti sumus mundo, ct angelis, ct hominibus. Ita plano ct malis et bonis pariter. Illos enim sollicitat invidile passio, istos compassio misericordia*, ut in nos incessanter intendant ; illi quidem defectum nostnun, isti profectum desiderantes. Nimirum in probatione sumus, inter paradisum et infernum intermedii , vclut inter claustrum et sæcuhim constituti. Diligenter consideratur utrimque quid agimus ; utrimque dicitur : O si ad nos transeat! intentione quidem dissimili, sed non dispari forsitan voluntate. Quod si ita omnium oculi in nos, nostri quo abierunt, aut quare soli recesserunt a nobis? » Et mox : « Exurgamus aliquando, fratres, nec in vano accipiamus animas nostras, pro quibus alii tanto zelo, vel in bonum vigilant, vel in malum. »

Xt,t. 10. **10. Nos STULTI PROPTER CHRISTUM , vos AUTEM** prudentes in Christo. — Pergit in ironia versus octavi, *q. d.* Nos stulti reputamur propter Christum crucifixum quem prædicamus, et cujus causa temere videmur nos objicere tot periculis : hoc enim Gentibus videtur stultitia. Vos autem videmini vobis ipsis esso prudentes in Evangelio Christi, ob eloquentiam et philosophiam , quas illi miscetis, et quia sic prœdicatis Christum, ut caute caveatis, ne quid periculi ejus causa incurratis : hinc

Nos infirmi, — quia multa gravia et adversa, puta famem, sitim, nuditatem, labores, calumnias, maledicta, persecutiones, ut sequitur vers. 11, sufferimus, nec resistimus, quod infirmitatis videtur.

Vos fortes (ct validi, quia vestra saeculari eloquentia, sapientia, amicitia, mala ct adversa quæ occurrunt, fucilé avertitis : hinc) vos nobilis, (id est, gloriosi), nos ignobiles, — inglorii, inhonorati, ignominiosi. Modeste, sed acriter, suo utpoto magistri exemplo docet, non in gloria, opibus, sapientia, eloquentia, hominum favore, n owe sed contumelia, glorias contemptu, Christiquo cruce gloriandum esse Christiano presertim doc- ' ',1 tori cl predicatori : ita Chrysostomus. Itaque ru- I borem injicit cl ipsis magistris delicatis, vanis et *'• mollibus, ct Corinthiis, qui tales potius sectarentur, quam Christi Apostolos, qui labores, opes, famam ct vitam pro ipsis profundebant. Sic Isaías in persona tum sua et Prophetarum, tum Pauli ct Apostolorum, vm, 18, ait : « Ecco ego et pueri mei, quos dedit mihi Dominus in portentum Israel. » Et, ut habent Annales Minorum, S. Franciscus dicebat ¡«c esso falucllum Christi iu mundo, ad hoc a Christo ipso delectum.

11. Usque in hanc horam et esurimus, **rr** siti—v **.u. MUS, ET XUDI SUMUS,** et **COLAPHIS CEDIMUR, ET** instabiles senus. — Pro *instabiles sumus,* greca est ¿rxrtfpM, certam sedem non habemus, incertis sedibus erramus ct vagamur. Ita Syrus, Chrysostomus et alii. Nota hic insignem descriptionem vitæ Apostoliche : similis est epist. II, cap. xi, t¡' 'il* vers. 23, quam sibi præflgcre debent ct aemulari, A-. qui ad eaindcm vocantur; uti faciunt magno zelo viri Apostolici in Anglia, ilollandia, India, Japonia.

Preclare S. Chrysostomus, homil. 52 tn *Acta Apost.,* exponens verba illa S. Pauli, *Adorum* XXVI, *Opto omnes, qui audiunt, fieri taies, qualis ct ego sum, ex-eptis* ri *ulis his :* « Talis, in- A®w quit, est anima t b'sti amore sublimis, ut pro ° ingenii ducat gloria, vinctu . use pro Christo. Sicut enim procus non spect t nisi amasiam, ct "i' '•"ir amasia fit ci omnia : sic qui igne Christi captus 1J fuerit, talis fit, qualis esset homo solus super terram habitans, qui nihil curat gloriam et ignominiam. Tentaliones enim sic contemnit ac flagella et carceres, quasi in alieno corporo pateretur, quemadmodum si adamantinum possideret corpus. Ea autem quæ suavia sunt in hac vita, ita ridet et non sentit sicut nos, vel ipsi mortui corpora mortua : tantum autem abest ne ab affectione quadam capiatur, quantum aurum, quod digne probatur, a macula abscedit. Hæc omuia operatur amor hominis ad Deum, si ingens fuerit.» Nos autem hæc non capimus, quia frigidi sumus, et coelestis hujus philosophias imperiti. Vidit hoc,sed eminus et per umbram, Diogenes philosophus, qui interrogatus, quinam essent hominum T"*** nobilissimi? respondit : «Contemptores op **j,** gloriæ, voluptatis et vitæ ; contrariis autem, puta paupertate, obscuritate, fame, labore ac morte superiores. » Testis est Laertius cl alii in ejus Vita. Vidit hoc Diogenes, sed prestare non potuit; fuit enim et ipso vanitatis et gloriæ mancipium.

12. Maledicimur , et benedicimus. — 7. *d.* Inii- v<n **•• deles et Judæi nos subsannant, nobisque male precantur, dicendo: Mactentur, pereant, eant in malam crucem isti novi Dei crucifixi præcoues ; at nos iis bene precamur, ut Deus iis suam lucem, gratiam et salutem impertiatur. S. Basiiius, in *Regulis brevior.,* regni. 22U, notat hic ulterius per « maledicere et benedicere, » significari *malefacere* et *benefacere :* « Nimirum, inquit, monemur, ut patientia utamur adversus omnes, et ut eos qui inique nos insectantur, benigne factis remuneremur : ut videlicet hoc non adversus maledicos tantum servemus, sed adversus quemcumque, qui malevolentiam suam adversum nos exerceat, et dicto illi pareamus : Noli vinci a malo, sed vinco in bono inalum. »

13. Blasphemamur , — probris allicimur, voca- **vn.,J-** mur magi et malefici. « Blasphemare » ergo est maledicere , conviciari. Sic ad *Titum,* **ni,** 2 : «Neminem blasphemare, » id est conviciari.

Et obsecramus, — mansuete eos compellamus more obsecrantium : ita Greci; vel, Deum pro iis obsecramus : ita Cajctanns; sed prius melius *respondet Greco* Aliter S. Basilius, *reff. 226 paulo ante citata,* ubi ^apaxxkcôuiv more communi vertit, *consolamur,* id est, inquit, explemus animos eorum in veritatis perceptione. *Sic* sumitur consolari, *Boman,* i : a Ut aliquid impertiar vobis gratiæ spiritualis ad confirmandos vos, id est, simul consolari in vobis, percam quæ invicem est, fidem vestram atque meam. »

Tanquam purgamenta hujus mundi facti sumus. — « Purgamenta» vocat fæces, excrementa, sordes, inquit Tbcophylactus et Thcodorctus. Unde Syrus vertit *nephata,* id est, tanquam stercus mundi facti sumus, idque non semel, sed semper usque ad hanc horam. Ita Tbcophylactus. Grece est æpxatoftixrz, *q. d.* Tanquam sordes undique everrendo collecta) facti sumus; hoc enim notat xqt, *q. d.* Habemur contemptissimi, abjectissimi, indigni hominum consortio, mundo ejiciendi, exterminandi.

Alludit Paulus ad Jeremiam, qui *Thren.* ni,43, ait : « Eradicationem ct abjectionem posuisti me in medio populorum : » ubi hebr. DNO1 K1D *sechi umaos,* id est, abrasionem sive rasuram, ct reprobationem, sive sordes quæ reprobantur ct ejiciuntur, fecistis me : quod Paulus clare expressit, dum *sechi* sive abrasionem vertit, u purgamenta ; » *maos* sive reprobatam scobem ot sordes, vocat a peripsema.» Jeremías enim a Judæis incarccratus, abrasus ct reprobatus, adcoque damnatus ad mortem, fuit typus Pauli ct Apostolorum, qui a Judæis et Gentibus incarcerati, abrasi, rejecti ct tandem occisi fuerunt.

Secundo, Gagneiuset alii legunt per diastolen, óantp *u/tyan,* quasi piacula, aut piaculares hostiæ : unde Ambrosius in *Psal.* cxvin,serm. 8, legit : « Facti sumus Instrumenta mundi. »

Qvid ut iti 4 vlcp jt

Ubi nota : KaOápurrx, vel anathema, Gentilibus Crant scelesti et exitiales homines, qui famis, tempestatis altcriusve public® calamitatis scdandæ causa immolabantur : quales se fecerunt Decii devoventes se pro patria, ct Curtius, qui ad luem communem sedandam et numen placandum, hostiam pro salute patri® se devovit, atque armatus llomæ in terre hiatum insilili. Sic Servius in illud *Æncid.* Ill :

Quid non mortalia pectora cogis, auri sacra fames !

limi- * notat famem dici sacram cx more Gallorum. Cum t/. n i enim Massilienses peste laborarent, unus c paupe- Pnl*- ribus sc offerebat alendum anno integro publicis - purioribus cibis, postea verbenis vestibusque c- ïbif sacris ornatus, circumducebatur per urbem, l cum cxccrationibus, ut in eum inciderent omnia •g mala civitatis; sicque mactabatur, vel in aquas projiciebatur. Unde Budæus ex Suida ct aliis : xxOájpjiTa, ait, erant homines sacri, quos quasi onustos totius civitatis sceleribus in mare projiciebant, et Neptuno sacrificabant, addentes hæc verba: ¿fxûv yncû : Esto nostrum peripsema, id est, nostra piacularis victima. Tale piaculum fuit apud Hebreos, caper emissarius, *Levit,* xvi,2!. Sed, ut dixi, Noster et Greca passim legunt xodsppATA, id est, *purgamenta :* unde prior sensus verior ct simplicior est; agit enim Paulus de sui et suorum contemptu, quod quasi sordes ct res vilissiinæ omnium linguis ct pedibus calcarentur. Unde sequitur: ^1* ¿4^ 'gK

Omnium peripsema usque adhuc. — « Peripsema» est abjecta scobs, ramentum resque vilissimæ, quæ abjiciuntur et calcantur ab omnibus. Ita Chrysostomus, Tbcophylactus, Anselmus. enim abstergere, limare, radere significat. OEcumenius per «peripsema» intelligit vilem panniculum , vel strophiolum quo sudores absterguntur. *Secundo,* alii ex Budæo, ut dixi, «peripsema» vertunt, piacularis hostia. Unde ct Syrus transtulit, N131D *cuphara dccullenas,* id est, piaculum omnium.

14 et 15. Nox ut confundam vos ii.ec scribo (ut scilicet vobis hæc exprobrem). Nam in Christo et is. Jesu per Evangelium ego vos genui , — ac per con- p”"'b› sequens ego solus vobis sum pater spiritualis; cæ- run teri vero doctores vobis tantum sunt instar pæda- Ma gogi, qui puerum a patre genitum format ct instruit. Subindicat Paulus revera Corinthiis pudendum fuisse, quod postpositis Apostolis, qui ipsos ad Christum converterant, quique ipsorum causa tanta patiebantur, sectarentur gloriosulos quosdam magistros, corumque discipuli dici vellent (I).

17. Qui vos commonefaciet vias meas, — ineam Viali, scilicet doctrinam, cl vitam Christianam, inquit S. Thomas et Anselmus.

In Christo, — in Christi religione, in Chistianismo, vide *Can.* 37.

19. Cognoscam non sermonem (facundiam) eo- Vea ii. rum, sed virtutem. — Græce, Sú/au.w, id est, cncr- *gram.*

20. Non enim in sermone est regnum Dei, sed Veaio. in virtute. — Id est virtus, energia spiritus, et perfectio Christiana et maxime apostolica, qua Perf^i» Deus regnat, ct Evangelii suæque gratiæ et spiritus efficaciam ostendit in nobis ct in Ecclesia, non en «u est sita in eloquentia, sed in potenti operatione h eI› Spiritus Sancti, scilicet in efficacia sermonis, po- 'J^Q ü testate miraculorum, expulsione dæmonum : et pou ü potius, inquit Theophylaclus ct Cajetanus, in to- ? ? Icrantia et vita apostolica, quam descripsit vers. 9, 10, II , morum conversione ct sanctimonia. Sic ti. cl Chrysostomus et Anselmus ; nam S. Joannes s. Baptista nullum fecit miraculum , et tamen regnum Dei predicare cœpit in virtute sanctæ vitæ, ¡oafa t spiritu et efficacia sermonis ct prædicationis. Si- imi.

(1) Dicere poterant Corinthii : Nos habemus alios patres, id est, alios doctores præter te, qui nns moneant. Respondet Paulus : Isti celeri doctores vestri non tam patres, (piam potius psdagogi vestri sunt; magis suum quam vestrum commodum quænint.

mile est ad *Boman.* xiv, 17 : « Regnum Dei non est esca et potus. »

21. QUID vultis? in virga veniam ad vos? — quæ me quasi patrem vestrum, ut dixi vers. 15, decet. «Virga,» inquam, id est severitate correptionis et potestate puniendi. Ita Chrysostomus, Theophylactus, Anselmus.

Nota hic potestatem puniendi in Ecclesia, et Prolatis Ecclesiæ, quam cap. sequent, exercet Paulus. (Ecumenius et Cajelanus hæc Apostoli verba referunt ad caput sequens, in quo acriter objurgat Corinthios, ob incestum fornicarii. Recte tamen hæc verba aptari possunt procedentibus, in quibus taxavit inflationem Corinthiorum. Pm* Uu*

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

F

fransi? *Apostolus a schismate Corinthiorum, ad scandalum incestus; itaque Corinthios reprehendit, quod in incestu publice viventem tolerarent ; quare ipse eumdem jubet excommunicari et tradi Satanae.*

Secundo, vers. G, *mandat ut hoc et quodlibet aliud peccati fermentum expurgent, quo puri Pascha perenne celebrent, el jugiter epulentur in azymis sinceritatis et veritatis.*

Tertio, imperat eis, vers. 9, *ne commisceantur Christianis palam criminosis; nam quod ad infideles et Paganos attinet, asserit cos non subesse suo et Ecclesiæ judicio.*

1. Omnino auditur inter vos fornicatio, et talis fornicatio, qualis nec inter Gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat. 2. Et vos inflati estis; et non magis lucium habuistis ut tollatur dc medio vestrum qui hoc opus fecit. 3. Ego quidem absens corpore, praesens autem spiritu, jam judicavi ut praesens, eum qui sic operatus est, 4. in nomine Domini nostri Jesu Christi, congregatis vobis et meo spiritu, cum virtute Domini nostri Jesu 5. tradere hujusmodi Salante in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi. G. Non est bona gloriatio vestra. Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit? 7. Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus. 8. Itaque epulemur, non iu fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiae; sed in azymis sinceritatis et veritatis. 9. Scripsi vobis in epistola : Ne commisceamini fornicariis. 10. Non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis sementibus : alioquin debueratis de hoc mundo exiisse. 11. Nunc autem scripsi vobis non commisceri : si is, qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax : cum ejusmodi nec cibum sumere. 12. Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare? Nonne de iis, qui intus sunt, vos judicatis? 13. Nam eos qui foris sunt, Deus judicabit. Auferte malum ex vobis ipsis.

Vum. 1. Omnino (non vago rumore, sed certa fama Ct judicio) AUUITUR inter vos talis fornicatio, QUALIS NEC INTER GENTES, ITA UT UXOREM PATRIS SUI C'ùtu (id est *novercam)* aliquis habeat, —scilicet sibi ‘^'''concubinam. Nota, Gentes non barbaras, sed ci- . Iiq viles et honestas, ex dictamine et pudore naturali, i aversatas osse congressum privigni cum noverca. *»wJ00' l*00*® laudant Hippolytum , qui maluit patris Thesei iram incurrere , quam Phcdne novercali libidini parere : sollicitatus enim a Phedra, cum renuisset facinus, accusatus ab ea falso, quod se sollicitasset, apud patrem, ab eo quatuor equis discerptus fuit. Extat tamen apud Valerium Maximum, hb V, cap. *De Parentum amore in liberos ,* hujus copulte exemplum in Seleuco rege, qui Antiocho tilio Stratoniccm uxorem suam tradidit, cum Antiochus amore illius ægrotaret ad mortem, idque ex medico cognovisset Seleucus.

Nota *secundo* : Thcodorctus in praefatione epistola), ct Chrysostomus hic, hunc fornicarium fuisse insignem, potentem, ct ducem factionis et schismatis inter Corinthios. Endo ct ex schismate cap. præced. statini ad eum transit hoc cap. v.

Quærilur, au hic fornicarius, vel potius incestuosus, uxorem patris viventis an mortui acceperit? Respondent aliqui, mortui : sed videtur potius viventis patris fuisse uxor ; hæc enim proprie dicitur uxor patris. Et quia *epist.* II, cap. vu. Hic for-

piLi.ri. vers. 12, alt : « *Hæc* scripsi, non propter eum ‹IU* ^cc'l injuriam , nec propter cum qui passus est,» scilicet *pater:* ergo vivebat adhuc pater. Ha Anschnuscl alii. Erat ergo hic incestus simul ct adulterium, in quo contumaciter hic homo permanebat; sine contumacia enim non potuisset excommunicari (1).

i. 2. Er ros inflati est is. — *q. d.* Et vos interim in vestris superbis contentionibus occupamini, elnegligitis correctionem hujus incestus, nec curatis ut reus tollatur, id est expellatur, e coetu vestro, ct excommunicetur. Ita Chrysostomus, Theophylactus, Anselmus. Disce hic quanta cura satagere debeant non tantum Prelati, sed etiam fideles quique, ut scandala et scandalosi dc Ecclesia tollantur.

Trs '• 3. EGO QUDEM ABSENS CORPORB, PRESETS AUTEM sp,R,Tt; (uf* Pastorem ct Episcopum Ecclcsiæ suæ cura sua et vigilantia praesentem semper esse oportet, etiamsi corpore ab ca sit absens), jam judicavi (id est statui, ct dc facto hisce verbis statuo, judico ct impero eum excommunicari ct tradi Satanæ, idque) in nomine Christi , — id est auctoritate cl vice Christi, qua fungor, dum impero ct judico.

tnr a Panto fo:nicanos.

Chrysostomus vero tò *in nomine Christi,* refert ad id quod sequitur, *congregatis vobis, q. d.* Nomine Christi vos congregante, pro quo convenistis. Vult enim Paulus, ut congregatis omnibus, sive in publica Corinthiorum congregatione cx Ecclesia excommunicetur hic fornicarius. Potest *tertio,*to *in nomine Domini nostri Jesu Christi* referri ad *tradere Satanæ*. Quia traditio hæc et exeeulio sententiæ fit virtute, nomine et vice Christi.

Ven. I et 5. 4. Congregatis vobis et meo spiritu , cum virtute Domini nostri Jesu , tradere hujusmodi Satané. — *q. d.* Judico ct jubeo, ut dum vos, o Corinthii, in Ecclesia estis congregati, quibus «meo spiritu,» hoc est animo, affectu ct auctoritate sum praesens cum potestate ct virtute Christi mihi data, excommunicetur, et tradatur incestuosas Satanæ, qui extra Ecclesiam regnat, ibique cxcommunicatos solet in anima, et etiam in corpore hoc tempore affligere. Hinc patet, hoc non diei a Paulo, quasi in Ecclesia, id est tota congregatione, et plebe ac laicis sil potestas cxcommunicandi, non autem in Prælatis, ut volunt hærelici; contrarium enim dicit : « Ego, inquit, judicavi; » sed tantum, quod velit Apostolus publice excommunicationem fieri per præpositum Ecclcsiæ, ad terrorem aliorum. Unde non dicit : LT vos congregati tradatis cum ; sed, « Congregatis vobis,» id est in congregatione et Ecclesia vestra, judicavi tradere cum Satanæ, scilicet per illum, cujus est tradere, puta qui nomine Christi vice mca præest Ecclcsiæ vostre. Sic enim in omni república judicium facit respublica, non voce popular, sed per snos judices cl magistratus.

Nod «t tl pkbi bids ccrr.Bo.

Addo, hac phrasi uti Apostolum, ul significet hanc potestatem et spiritum Ecclcsiæ esse datum, et se ac Praelatos nomine Ecclcsiæ illa potestate fungi conique exercere : hoc sensu, non quod tota Ecclesia immediate eam a Christo acceperit, sed quod Christus hanc potestatem dederit Paulo et Prælatis non propter se, sed ad bonum Ecclosiæ, ut, quia Ecclesia tota non potest eam exercera (sic enim in ea esset magna confusio, si singuli deberent rogari ct dicere sententiam), earn saltem exerceat per sua capita et rectores. Denique, quia res odiosa est excommunicatio, vult Paulus eam ex communi Ecclcsiæ consensu ct spiritu fieri, ut sic omnes sibi conciliet, no quis fornicarium virum potentem tueatur, et Paulum nimiæ severitatis accuset. Unde sponte sua defert illis tacite quasi judicium, et cx modestia Corinthios sibi adsciscit, quasi judices, id est approbatores ct cxccutores sententiæ a se latæ, ut fornicarium hunc publice excommunicent per Ecclcsiæ præpositum. Sic enim solent modesti principes, et duces exercitus in causa ardua ct periculosa, si primarius aliquis miles plectendus sil, no exer-dumf › citum exacerbent, primariorum militum sententiam exquirere, imo illis quasi judicium deferre. Ita Chrysostomus, Ambrosius, Theophylactus, Anselmus.

Qv'i Pint J <' thi £ 4 niciriarn!

Cum virtute Domiti nostri Jesu. — Refer ad «tradere,» vel potius cum Ambrosio ad « congregatis vobis ct meo spiritu,» *q. d.* In hac actione , puta excommunicatione, Christi Spiritus vobis adest, et maxime meo spiritui adest. Christus enim Ecclcsiæ suam virtutem ct potestatem communicavit, ut Ecclesia per suos rectores et Pr.elatos posset contumaces excommunicare et tradere Satanæ.

Vfr‹.s. 5. Tradere Satané.— Putat Theophylactus his verbis Paulurn actu excommunicare fornicarium; sed verius est, tantum iis jubere Paulum, ut excommunicetur a Prælatis in ipsa Corinthiorum Ecclesia. Ita Syrus. Hoc enim csl «judicavi tradere,» id est, ut tradatur: alioqui dixisset: Trado. Hoc etiam significat « congregatis vobis,» *q. d.* In vestra congregatione ct Ecclesia tradatur Satanæ.

Ubi nota, veteres hunc locum accipere de excommunicatione et potestate excommunicandi, quæ est in Prælatis Ecclesia*,. Ita Chrysostomus, Anselmus, Augustinus, etc., quos vide apud Baronium, anno Christi 57, pag. IIS.

Nola *secundo* : Excommunicari dicuntur *tradi Satanæ,* quia ejecti extra societatem Christi ct Ecclcsiæ, ejusque bonis privati, scilicet orationibus, suffragiis, sacrificiis, Sacramentis, Dei protectione, cura pastorali, tyrannidi et incursibus diaboli, cujus regnum est extra Ecclesiam , ¡La exponuntur, ut in eos magis quam ante grastur, et in omne malum impellat. Ita Ambro ius, AugW>tinus, lib. Ill *Contra epist. Parmen.,* cap. 11;

ciutnr

(1) St MïimnnbU fides habenda est, Jndæi putabant l citas ram nupti» corn noverca post transitum a genti- : «mo ad Judaicam religionem (NUimonides ex *JeLamolh,* f 9H). GÍ.Scpp, op. «t. toni. II., p. 339.

Hieronymus, epist. I *ad llcliod.* cap. i ; Innocentius apud S. Augustinum, *epist.* 5!.

Qüotsodo ewem- ¿ib u- t« i in in» tritti'a

H intijut um causis, — ut (Egritudine corporis, vulneribus, nul plagis ipsum maceret diabolus, ut caro ejus atteratur carnisque vigor intereat, ul ita humilialus resipiscat. Ita Theodorctus, Chrysostomus, Theophylactus, OEcumcnius, Anscl-mus.

Secundo, Ambrosius ct Anselmus hic, et S. Augustinus loco paulo ante citato, sic explicant, *q. d.* « In interitum carnis, » id est, ut carnalis voluptas in co intereat per hanc confusionem ct pudorem : hac dc causa trado cum Satana;. Verum quia pudor hic, licet coerceat hominem nb actu externo, si periculum sil quod is in vulgus erumpet, non tamen internam carnis concupiscentiam interimit : hinc prior plurium Patrum sensus est verior cl aptior.

fitom- "i4,î ' . a- in "

Ex quibus Patribus colligitur, excommunicalos oliindæmoni traditos (ut discerent cxcommunicalionem timere), etiam ab eo corporaliter (quod aliqui hic negant) fuisse divexalos, cl quasi possessos. Id enim diserte docet Theodorctus tum hic, tum I *Timoth.* **i**, 20, ct ibidem Ambrosius dicit hanc esse majorum traditionem, idque proprie significat hic interitus carnis. Hoc etiam illa phrasis innuit, qua cxcommunicali dicuntur possideri a diabolo, ut habetur cap. Audi, el cap. *Omnis,* 11, Quæsl. III. Hæc enim phrasis ex illa corporali vexatione, quam in primitiva Ecclesia dæmon in excommunicalos exercebat, manasse videtur.

Exempla crebra sunt in Vitis Patrum, ac nominatili! in Vita S. Ambrosii scripta per Paulinum.

r- m- !'■m .j I'

Cum enim Ambrosius quemdam Satanæ Iradidissi t, dæmon eodem momento eum abripiens, discerpere coepit. El hac dc causa, *Matth.* x, dedit Christus Apostolis potestatem spirituum immundorum , scilicet tum ad eos expellendum, tum ad cos immittendum, ad vexationem corporis, ait I). Thomas. Denique excommunicalos traditos ab Ecclesia Satanæ, possessos ac vexatos fuisse a demone mullis exemplis docent Delrio, *De Magia,* lib. III,*part.*I, Quæsl. Vil; Petrus Tyrants, De *Dte-*fflon., *part.* H, cap. xxx ; Serarius, in Tuôïœ cap. VJ, Quiret. XX.

Et spiritus salvos sit is die Domisi. — *q. d.* Ut anima ct mens hac poena resipiscens et renovaia, salva sit in die judicii. Hinc patet finem excommunicationis co ferri debere, ut pudorem et afflictionem excommunicato injiciat, quo humilietur, ut recipi on t, veniamque roget Ecclesiam ct lieum ; utquo fideles pro eo secreto orent, ct curent ul rursus sibi uniatur.

fiaii a- ■ rarao-

Vm e.

6. NoN ist ROMA gloriatio vistra, —jactantia vestra, qua vos jactatis de sapientia sæculari, quaque dicitis: Ego sum Pauli, ego Apollo, mala csl et intempestiva; cum potius oculos et animos demittere deberetis, eo quod lanium scelus inter vos susliuealis. Ila Anselmus. Addii ex Ciirysoiomo Theophylactus : « Obscure, inquit, ct clanculum subindicat, quod ipsi Corinthii non permiserint hunc fornicarium resipiscere, gloriantes ejus nomine : erat enim unus cx ipsorum sapientibus. »

Modicum fermentum totam massam corrumpit ? rernr*"

— Græco tyuí, id est *fermentat,* puta totam faria® conspers® massam sapore ct acore suo inflcit. Unde Tertullianus vertit, desiptì, id est desipidam fácil. Est ergo sensus Pauli, g. *d.* Hæc unius fornicarii labes omnes vos quasi fermentum pervadit cl aspergit, *primo,* ut propter unum ira Dei in vos omnes totamque Ecclesiam, quæ illam tolerat labem, sævire possit. Ita Ambrosius ct Anselmus. *Secundo,* ut unius hoc exemplum, si inultum maneat, alii sequantur , et scandalum hoc alios inficiat. Ha Chrysostomus, *q. d.* Agite ergo, scandalum hoc tollite, et separate ab Ecclesia per excommunicationem. f.r-.n-

7. Expurgate vetus fermextum, — putidum istum fornicarium e ccetu vestro, ne eum lotura quasi fermentum inficiat, ejicite. Ergo non soli prædcstinali, aut peccatores occulti, sed et publici (qualis erat hic fornicarius) sunt in Ecclesia, donec excommunicentur. Ita Chrysostomus ct Anselmus, qui secundo apte, generalius etiam accipiunt fermentum pro fornicatione, ejusquo dissimulatione, et quavis malitia ac vitio, quod pari ratione jubet Apostolus cx anima cujusque et lota Ecclesia auferri, hoc vers, et seq. et **II**, *q. d.* Expurgate et ejicite a vobis hoc fornicationis ct quodvis aliud peccati alterius fermentum: proprie tamen et directe respicit Apostolus (uti jam dixi) ad fornicarium ejusque incestum. v‘‘*-7- l ll

Ut sit is xova coxspersio, — id est nova massa, hoc est, ut sit vestra Ecclesia nova et pura. «Conspersio » enim græce dicitur çùjsua. id est a *miscendo),* hebraico pï‘3 *batsac,* id est farina aqua mixta et macerata, massa conspersa, quæ vulgo pasta dicitur. ..<»

Sicut est is azymi, — id est, ut Chrysostomus ct Anselmus, sicut per baptismum facti estis «azymi,» id est a fermento peccati puri, et consequenter deinceps vocatione et professione estis, hoc est esso debetis a azymi, » puri scilicet et sancti. Hebræis enim fieri dicitur, quod fieri debet; el, quod non fiet. significat id quod fieri non debet, Sic Christiani vocantur Sancti, quia debent esse sancti. Alii proprie accipiunt w *estis, q. d.* Sicut pr efer unicum incestuosum, reliqui fere omnes rcipsa estis azymi, id est puri (i). n b'' ” d7“‘r quod j». l

Ilæc vitæ el morum azyma tam verbis, quam caeremoniis in baptismo cuique proponit Ecclesia, dum post signatum chrismate verticem, b iptizatum induit vest ' candida, et porrigens ardentem cereum, dicit illi : « Accipe vestem

(1) Eorsan respicit Paulus ad festum Pascha, quo hanc epistolam Corinthii receperant, cl in quo etiam Christiani ex Judæis vescebantur azymis, ul sensus sit : sicut nunc vivitis festos dies azymorum, etc.

candidam, sanctam *ct immaculatam* , quam perferas sine macula ante tribunal Domini nostri Jesu Christi, *et habeas* vitam œternam, et vivas in sæcula sœculorum. Amen, v Vel, ut S. Hieronymus *habet in epist. ad Damasum :* « Accipe lampada» ardentem irreprehensibilem, custodi baptismum tuum, serva Dei mandata, ut, cum Dominus veneritad nuptias, possis occurrere ei una cum omnibus Sanctis, in aula cœlcsti, habeasque vitam œternam, et vivas in sæcula sæculorum. QbM per Arnen. » Tam enim candela ardente, quam veste Un ti candida significatur *primo*, pura et exemplaris V jrm vita et conversatio; *secundo,* manumissio et inii- libertas a potestate peccati et diaboli; *tertio,* de h ino eisdem victoria et triumphus. Romani enim veste iipuflci- candida donabant servos, cum eos in libertatem tux? asserebant ; candida etiam triumphantes utebantur. De hac veste S. Ambrosius, lib. *De iis qui initiantur mystcr.,* cap. vii, jam baptizalum alloquens: «Accepisti, inquit, vestimenta candida, ut esset indicium, quod exueris involucrum peccatorum, ct indueris innocentini casta velamina.» De eadem Paulinus sic canit :

Inde parens sacro ducit de fonte sacerdos
Infantes niveos corpore, corde, habitu.

Vide S. Augustinum, Lactantium et Victorem Uticensem, quorum verba recitavi *Rom.* cap. vi, vers. 4.

dodi» d> Hinc et sabbatum primum a festo Paschæ, sabç batum in albis, et sequens dies Dominica in albis tum m vocatur, quod tunc candidam vestem neophyti h deponebant : ita tamen ut (sicuti recte annotavit Dominici in albi- Baronius anno Christi 58, pag. 606) candidum libì agnum Dei (ut vocant) ex cereo paschali confectum et a Pontifice benedictum acciperent, eumque cx collo suspensum gestarent, ut perpetuo admonerentur puritatis et innocenti®, atque a Christo Agno paschali discerent deinceps in omni opere esse azymi, puri, mites ct humiles corde.

Et bnim pascua nostrum immolatus est Christus. — Nota ri *etenim, q. d.* Jure exigo ut sitis azymi et puri, quia pascha agilis, in quo omnia Judæis erant azyma; sicut enim pascha typus erat Christi, ita panes azymi erant typus Chrisli- 4 ty¡mi anorum innocenti® baptismatis, ac vii® pur® aeut cl Christian®. Argumentatur Apostolus a sensu allegorico paschæ ct azymorum.

Pascua. — Nota : Ex Hebreo nOD *pcsach,* Syri et Chaldæi de more addentes K, formant *pischa,* vel *pascha.* Noster, *Exodi* ni, H et alibi, transfert *phase, ut* sit facilior vox, et magis vicina Grecis et Latinis : hi enim nullas habent voces qu® desinant in *ch,* unde Hebreum *chet* finale Feriri- Septuaginta in dissyllabis in *E* vertere solent. Sic l L * pro *Xoach,* Hebreo vertunt Noe, pro *Corach* Core, Pro TheracAThure ; ita hie pro *pcsach,* phase. Est ergo pascha Hebrea, vel potius Chaldæa vox, non Greca «àrô míaxcw, a patiendo , quasi pascha idem sit quod passio Donum, ut nonnulli linguarum imperiti opinati sunt : deducitur enim ab Hebreo HOD *pasach,* quod transiré, vel potius transilire significat : inde enim HDD *pisscarh,* hebraico dicitur claudus, quod quasi saltitans incedat. Unde Symmachus et Josephus pascha vertunt, tatp&aw, id est *transcensum;* S. Hieronymus, in QuM m *Nominib. Hebraicis,* transgressum vel transcentionem. Pascha ergo dicitur, id est transcensus, quia angelus videns postes Hebreorum sanguine agni pro hoc transitu vel transcensu immolati, illitos, transiliebat Hebreorum domos, ut in eis nullum primogenitorum percuteret, et in vicinas Ægypliorum domos sanguine agni non notatas insiliebat, in iisque omnia primogenita occidebat. Hinc a felici hoc transitu vel transcensu, agnus pro eo immolatus dicitur phase, vel pascha, id est hostia paschalis, hoc est hostia pro hoc transitu et transcensu immolata, *Exodi* xn, It et seq. Inde et dies ipse, et festum quo hoc contigit , quoque annua ejus memoria recurrit et celebratur, proprie dicitur Pascha.

Allegorico hic agnus significabat Christum. Ami « Pascha ergo nostrum, » id est, agnus paschalis noster pro nobis immolatus est Christus, ut qui- e \ i; cumque ejus sanguine et passione in baptismo CkUtu. et Sacramentis tinguntur, luti sint et immunes a devastante angelo, qui eos transiliat, ct insiliat in infideles et impios, qui non sunt tincti sanguine Christi, ut eos morte æterna occidat : tinctos enim a Pharaonis, id est diaboli et peccati, jugo eripuit Christus, cosque omni libertate, donis et gratiis cumulavit, ct in dies cumulat. Græci addunt O-i? pro *nobis,* ut hæc sit sententia : « Etenim pascha nostrum pro nobis immolatus est Christus. » Vide de paschæ origine ct ritu dicta *Exodi* xn.

Moraliter, S. Bernardus, serm. 4 *in dic Paschæ :* « Pascha , inquit, nostrum immolatus est Christus. Amplectamur commendatas nobis in cruce virtutes, humilitatem, patientiam, obedientiam ct charitalem. In hac quoque tam precipua solemnitate quid commendetur nobis, sedula cogitatione pensemus : nempe resurrectio, transitus ct transmigratio. Christus enim, fratres, non recidit hodie, sed resurrexit; non rediit, sed transiit; transmigravit, non remeavit. Denique et ipsum quod celebramus pascha, transitus, non reditus interpretatur ; et Galilæa,ubi videndus nobis promittitur qui resurrexit, non rcmcationcm sonat, sed transmigrationem. » Deinde illa explicans subdit : « Luximus his diebus, compunctioni et orationi, gravitati et abstinenti® dediti. Si negli* genlias planximus, quid caus® est ut nunc recidamus m easdem? Inveniemur nunc iterum curiosi ut ante, verbosi ut ante, pigri et negligentes ut ante , vani, suspiciosi, detractores, iracundi, cæterisquc impliciti vitiis quæ tam anxie deploravimus his diebus? Lavi pedes meos : quomodo iterum inquinabo eos? Proh dolor! peccandi tempus, terminus recidendi facta est resurrectio

Salvatoris ; cx hoc nempe comessatloncs el ebrietates redeunt, cubilia et impudichi® repetuntur : quasi ad hoc surrexcrit Christus, ct non magis ad justificationem nostram. Non est hic transitus, sed reditus. Propicr hoc (ut ait Apostolus) mulli infirmi, ct imbecilles, ct dormiunt mulli. Propter hoc crebra in diversis regionibus hominurn * mortalitas, specialiter his diebus.» Idem notat S. Anselmos in I *Cor.* xi, 30, scilicet in paschale grassari morbos el mullos mori, ob indignam multorum communionem, ct peccata vel non rite expiata, vel repetita.

ren. 8. 8. Itaque epulemur. — Græcus, Syrus ct Ambrosius legunt, *itaque festum agamus;* hoc enim est Græcum Noster tamen vertit, *epulemur,* quia solebant festa solemnibus epulis celebrari, in signum lætitiæ.

Nota : Epulum et festum hoc est, vel agni paschalis, vel azymorum. Pro quo adverte ex *Exodi,* Vespe- xn, vesperam 14 lun®, sive paschæ, proprie Iqtt ií non ^u*sse feslunb SC(1 sequens mane, quod di- ^pû- ecbatur solemnitas primi azymorum, quæ dura- ci i pro- bat dies septem, quibus nonnisi azymis vesci li- fjt *i?* ce^at› ilbsque diebus vice agni paschalis prius, tam. puta precedente decima quarta luna, sive die (llebrei enim uti menses, ita et dies habebant lunares : nam novilunium erat prima dies mensis, et ab eo consequenter cæteros dies numerabant) mensis primi Nisan, immolati, immolabant alias victimas paschales, puta holocausta ct pacifica, de quibus *Num.* xxvm, 19.

Sensus ergo est : Christus pro nobis quasi phase immolatus, nos redemit, nobisque initiavit so- tìdd sitlemnitatem azymorum. Itaque post hoc pascha, Tf d post Christi immolationem ct redemptionem, agamus festum hoc azymorum spirituale, ut r u? simus azymi ct puri, ac consequenter vescamur azymis, id est, fruamur puritate vitæ per septimanam nostre vitæ, id est, per totum ejus decursum (septem enim diebus revolutis omne nostrum tempus decurrit : unde septenarius universitatis est symbolum), coque memoriam redemptionis Christi, agni paschalis nostri, puris ct dignis moribus, sacrificiis ct laudibus celebremus. Verum, quia vespera pascli® poterat etiam referri ad sequens mane primi azymorum, nam a vespera in vesperam celebrabant Judæi sua festa : hinc etiam hæc vespera festum dici potest , aut certe vocari festa, id est, festiva immolatio, ct epulum agni. Unde Noster vertit hic, epulemur.

Becurfa. Hinc colligi potest secundus sensus, videlicet, ç. *d.* Perenne habeamus pascha, unus continuusque sit nobis dies festus paschæ; ut Christo agno paschali ejusque beneficiis et donis quotidie vescamur, ct festive epulemur spirilualiter fide, spe, charitale, aut etiam rcaliter in venerabili Sacramento, idque in azymis, id est cum azymis, sinceritatis ct veritatis. Vide Chrysostomum et Anselmum Nam licet agnus paschalis quoad immolatio-

nem figura esset sacrificii Christi in cruce, tamen quoad azyma et esum magis erat figura sacrificii incruenti, in Eucharistia. Ha per *pwhn* hic, Christum in Eucharistiœ sacrificio immolatum et tni in manducatum inlelligunt S. Cyprianus, serm. *De* riitúu *Cama Domini;* Nazianzenns, orat. *De Pascha;* Chrysostomus, serm. *De Prodit. Juda;* Ambrosius, in cap. i ; Hieronymus ct Orígenes, in cap. xxvi *Matth.* Unde S. Andreas Apostolus ad .Egeam tyrannum : « Ego. ait, quotidie Agnum immacula- j rit tum immolo, cujus carnem cum omnis populus q-, comederit, agnus tamen qui sacrificatus est. integer s- A * perseverat, ct vivus.» Hinc etiam Ecclesia hunc locum Apostoli, pro epistola legit in solemnitate paschæ, quando omnes communicare, et de hoc Agno paschali manducare præcipit; cum in primitiva Ecclesia de eodem fideles quotidie manducarent, uti hic horiatur Apostolus.

Moraliter Clirysostomus epulandum dicit, non Moral® quia pascha est, aut pentecosle, sed quia omne dft #p<-Jo jn;i tempus, tempus epulationis est Christianis, ob epato collatorum beneficiorum excellentiam: a Quid fpinoli enim boni, inquit, non concessit Filius Dei pro Cn.. uite natus, mortuus? Te liberavit et in regnum so .-.in» vocavit, quomodo ergo non semper epularis? » Hinc S. Sylvester omnes dies vocavit ferias, ut di- Unde dicamus feria prima, secunda, tertia, quia omni ria primi- die Christiani a peccato feriari debent ct Deo va- mi, s* care, et festum agere spirituale. Hinc ct Clemens cunla, Alexandrinus, lib. VII *Stromal. :* «Universa, in- nc.1 quit, vita viri justi est quidam celebris ac sanctus dies festus. »

Nox IN FERMENTO MAUTTJB ET XEQUITIJB. — « Noquitiæ,» græce w^píx;, quod Vatablus recte, ver- *sutiir;* alii, *pravitatis,* vertunt : nequam enim est, qui meditate, et cum dolo ac fraude male agit. Veteres Ladini per malitiam et nequitiam significabant omnia hominum vitia ct scelera. Hinc illud Publii Africani apud *Gellium,* bb. VII, cap. xi : « Omnia mala, probra, flagitia quæ homines faciunt, in duabus rebus sunt : malitia atquo nequitia. »

Sed in azymis sinceritatis et veritatis. — Est 0»” «rhebraismus, 7. *d.* Epulemur, non in panibus azymis, non triticeis, sed spiritualibus, qui sunt etv ni\- «sinceritas (id est puritas) ct ventas, » non intellectus, neque oris tantum; sed veritas vitæ, id est, justitia Christiana, hoc est, debitum quodvis Christianæ virtutis, seu id ad quod obligantur Christiani, quod est omnis virtutis honestas, maxime simplicitas, fidelitas, voracitas. Opponiti enim hic *sinceritas,* id est sincera ac pura vita, *malitiæ; veritas vero,* vel vita vera, *nequitix;* vel, ut Vatablus vertit, *versutiæ,* id est, hypocrisi, dolo, fraudi. Ha Theophylactus. Alludit ad cœnas puras paschalis, in quibus non fermento, sed azymo, id est, puro pane vescebantur, quæ symbolum erant assolutissima puritatis.

9. Scripsi vor is ,—nimirum vers. 2 hujus cap.: *Vers.9,* itaTheodoretuset Chrysostomus,licet D. Thomas,

Glossa, Lvranus, Cajofarms, putent alia anteriori epistola, quæ interciderit, id scripsisse Paulum : scripsi, inquam, id quod sequitur :

Ves.» « w- 9 ct 10. Nb commisceamini (no habeatis consoriium cum) fobnicabiis, non utiqub fornicariis bwus xi ni» *(q. d.* Cum dixi et scripsi : No commisceamini *fornicariis,* non intellexi fornicarios Paganos esse vitandos) : alioquin debueratis dk iioc ■undo kxiisse; — totus enim mundus plenus csl Paganis, cisque vel fornicariis, vel avaris, vel idolis servientibus; sed « si is qui frater est, » id est, si sit Christianus, ait Ambrosius, ct publice male audiat quasi fornicator, hunc vitale.

Ven ii. 11. Si is, qui frater nominatur, est fornicator. — Tó *nominatur* refer ad *frater,* quanquam ex Greco cum OEcumenio referri potest ad *fornicator; q. d.* Qui publice nominatur fornicator. Inde Augustinus, lib. HI *contra Parmen.,* cap. n : *Nominatur,* inquit, id est, judicatur, condemnatur in judicio de fornicatione, lanquam fornicator (1).

Qni«*r>- *<<•1®** p ' Aut avarus, aut rapax. — « Avarus » est, qui dam aliena capit per fraudes; « rapax, » qui per vim apertam. Nec enim avarus qui tenacius sua relinet, coelo excludetur, nisi neget eleemosynam pauperi in extrema et gravi necessitate; multo minus a societate fidelium est excludendus : quod tamen hic jubet Apostolus. « Avarum » ergo intelligit furem, vel raptorem, ut dixi. Unde pro «avarus, » grace est irXicvikrr;, quod idem est atque nxtovtxruù; autem Aristoteli dicitur fraudator et circumscriptor, ait Budæus. W.io- mniv enim fraudare significat, ut patet II *Cor.* vu, 2, et xn, 18.

12. Qum «ini de ns-, qui foris sunt, judicuib? v.rcu. Nonne de iis, qui intus sunt, vos judicatis? — Nota : a Judicare » hic uti et alibi, idem est quod damnarc et punire fornicarios, v. g. pœna separationis et vitationis, quasi excommunicationis cujusdam, qum fertur hoc ipso, quo aliis puris et innocentibus precipitar, ut cum fornicariis hisce non commisceantur, *q. d.* Hoc ipso quo edico, Non commisceamini fornicariis, indirecte et consequenter judico ct damno ipsosmet fornicarios, quasi sontes ct noxios cavendos et fugiendos; idque hac de causa, ut nimirum ipsi, cum vident se hac lege ab aliis vitari, confundantur et resipiscant : damno, inquam, fornicarios, non eos qui « foris, » id est extra Ecclesiam, sunt, puta Paganos (Iri enim cum sint extra Ecetesiam, pariter extra meam juri-dictionem sunt); sed cos qui in Ecclesia sunt, puta fideles, qui mciBCiirect jurisdictioni sunt subjecti.

Dices : Si cos qui foris sunt non possumus judicare : ergo Ecclesia non potest judicaro ct punire haereticos et schismaticos; hi enim sunt foris,- id est extra Ecclesiam.

Respondeo, eos esse extra Ecclesiam, quia * bonis Ecclesiæ sunt privati; intus tamen sunt, r',. quia ejus jurisdictioni subsunt; hocipsoenimquo kMisi- characterem baptismi retinent, manent sua prima professione Ecclesiæ devincti, obligati, subjecti. Jllt Unde tenentur jejuniis, festis aliisquo legibus Ecclesiæ : suntquo in Ecclesia, sicut mancipia in familia, et rei incarcerati in urbe.

13. Auferte malum ex yobis ipsis, — ejicite 0 coetu vestro fornicarium : nam Græce est -cvr^v.

(1) « Nunc autem scripsi vobis, » id est, sed hæc fuit mea mens, quum ita scriberem. Nunc hic vim habet adversativam, ut apud Ciceronem sæpe ponitur, nunc *vero.*

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ÏYansit Apostolus *ad litigia et judicia, arguitque Corinthios, quod lites instituant coram judice Ethnico, casque subinde iniquas et injustas.*

Inde secundo, vers. 9, docet iniquos, *quorum varias species enumerat, regnum Dei non possessuros.*

Tertio, vers. 13, transit ad *fornicationem, carnque insectatur multis argumentis. Colligam ea in fins capitis.*

1. Audet aliquis vestrum habens negotium adversus alterum, judicari apud iniquos, ct non apud sanctos? 2. An nescitis quoniam sancti de hoc mundo judicabunt? Et si in vobis judicabitur mundus, indigni estis qui dc minimis judicetis? 3. Nescitis quoniam angelos judicabimus? quanto magis sæcularia? 4. Sæcularia igitur judicia si habueritis, contemptibiles, qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum. 5. Ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit judicare inter fratrem suum? 6. Sed frater cum fratre judicio contendit : et hoc apud infideles? 7. Jam quidem omnino

delictum est in vobis, quod judicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipit! ? quare non magis fraudem patimini? 8. Sed vos injuriam facitis, et fraudatis : et hoc fratribus. 9. An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare : neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, 10. neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapacX-j regnum Dei possidebunt. 11. Et hæc quidam fuistis : sed abluti estis, sed sanctificat! sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri. 12. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate. 13. Esca ventri, et venter escis : Deus autem et hunc et has destruet : corpus autem non fornicationi, sed Domino, et Dominus corpori. 14. Deus vero et Dominum suscitavit, el nos suscitabit per virtutem suam. 15. Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. 16. An nescitis quoniam qui adhaeret meretrici, unum corpus efficitur? Erunt enim (inquit) duo in carne una. 17. Qui autem adhæret Domino, unus spiritus est. 18. Fugite fornicationem. Omne peccatum quodeumque fecerit homo, extra corpus est : qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. 19. An nescitis quoniam membra vestra templum sunt Spiritus Sancti, qui in vobis est, quem habetis a Deo, et non estis vestri? 20. Empti enim estis pretio magno. Glorificate, et portate Deum in corpore vestro.

Vtn. t. 1. Audet aliquis vestrum habens negotium t' M» (litem) adversisalterum (puta fratrem, sive Christianum. Ita Syrus) judicari? — Syrus JHH *dandun,* id est judicio experiri, judicio contendero : sic enim llcbræi dicunt OOW *nispat,* judicatus est, pro judicio contendit, ut I *llcg.* xn, 7 , dicit Samuel : « Nunc ergo state, ut judicio contendam (hebraice nJ3wK *isscapeta,* id est judicer) adversum vos ceram Domino. » Et *Ezcch.* xx, 35 : « Adducam vos in desertum populorum, et judicabor (id est judicium subibo, litigabo) vobiscum ibi facie ad faciem : sicut judicio contendi adversum patres vestros in deserto terra* Ægypti. » Et *Jercm.* n, 35 : a Ecce ego judicio contendam tecum, » hebraico qniX UDvJ *nispat otach,* id est judicabor tecum. Pari modo Græcum xgivuta, id est judicari, verbum medium est, tam activa) quam passivæ significationis : hic autem activæ est. Nam Apostolus non carpit eos, qui ad tribunalia Ethnicorum trahebantur, hi enim ea declinare non poterant; sed eos, qui fratres ad h ec tribunalia trahebant, aut communi utriusque litigantis consensu eadem adibant (t).

Judicari ai*ud iniquos (puta apud Gentiles infideles : iniguos enim opponit *sanctis,* eum ait) et non apud sanctos. — « Sancti » autem vocabantur fideles el Christiani, uti sæpe jam dixi. Ita Chrysostomus, Theophylactus, Ansehnus. Græce est l-i Tûv iSixuv, id est, «pud *injustos,* quia infideles curent fide, qua justus vivit, ac consequenter injusti sunt, et sæpe proprie injustitiam committunt, *q. d.* Cum sint injusti hi judices, ab eis justitia nou est exspectanda, cum sæpe uti tidem, ita et justitiam pervertant.

2. Si in vobis judicabitur mundus, indigni estis V-n.j. qui de minimis judicetis?— *q. d.* Si per vos Christianosct sanctosjudicabitur totus mundus,quanto tar p-r magis per vos, quasi arbitros, minimæ vestræ Sioctor lites componi debent? *1^0%*"

3. Nescitis quoniam angelos judicabimus? — vw*. ». Aliqui per u angelos » sacerdotes mtelligunt : hi enim a *Malachia,* cap. n, vocantur « angeli Domini exercituum. » Sed hoc alienum est ¿l mente Pauli. Endo et Patres passim hic proprie angelos accipiunt.

Nota hic agi de die judicii generalis. Ita Chrysoslomus, Theodoretus, Ambrosius, Anselmos.

Hinc sequitur *primo,* illo die judicandos esse in p-»- non tantum homines, sed et angelos bonos et ruijnjimalos (<le malis angelis hunc locum accipiunt Chrysoslomus, Theodoretus, Theophylactus, An* mnt scimus). Est enim una Ecclesia hominum ct an- iwmiiw gelorum, unuiuque caput et judex Christus. Hoc etiam perlinet ad publicam gloriam diviata jus- quam litifD el ad laudem angelorum.

Sequitur *secundo,* quod Christus et Sancti non improprie, quomodo dicitur *Mattb.* xu, 41, quod regina Austri ct Ninivitae surgeut in judicio, et condemnabunt generationem istam , gentem scilicet Judæorum; sed judicio proprie dicto (tali enim judicabant sæcularia Corinthii) judicabunt Oaomcde sua potestate cl auctoritate angelos, uti el hornines: bonos quidem judicio approbationis, laudis cl glorificationis ; malos vero propriissime judicio «utlo» condemnationis el exprobrationis : quod scilicet ipsi, cum homines essent in corpore fragili, Del cultum omncinque puritatem amplexi sint, quod

(1) Judæis permissum erat n Romanis, habere lilium suarum arbitis • \ suis canibus. Eodem privilegio igitur CtChritfttaiii ^au<Jc:>.iiil,præe>pun illi ex Judæis Sed nonnulli Oiiiilhu, «pretb › bi»us Gbrulianis, judices Ethnicos addunt.

fili, cnm fissent incorporei cl puri spiritus, facere noluerant, ait Theophylactus cl Theodoretus. Rursum, qnia Sancti victores dæmonis in hac vita fuerunt, hinc pro premio in judicio malitiam ejus, superbiam ct imbecillitatem coram toto mundo traducent et quasi victo, vili, contemptibili, a Deo projecto et in æternum damnato insultabunt; uti et Christus, *Coloss.* n, IS. Quæ res d rmonibus superbissimis maxima et molestissima poena erit, ut pulchre docet Franciscus Suarez, III *part., Quist.* LIX, disp. LVli, sect. 8. Adde Apostolos el viros Apostólicos, qui, relictis omnibus, Christum proxime secuti sunt, judici Christo proximos fore, quasi primores et assessores regni : itaque una el eadem cum Christo sententia, uti Cardinales cum Papa, omnes alios judicabunt, *Matth.* xix, 28.

Quanto magis sæcularia? — scilicet negotia, quæ ad communem hominum usum pertinent (hoc enim significat Grecum frwnxx), subaudi, digni et apti sumus judicare : si nimirum hoc judicium ad nos deferatur a partibus litigantibus, aut si huic judicio preficiamur ab Ecclesia, vel a republica : nam si angelos judicare valemus, quidni el saecularia? Angeli enim tantum saecularibus prestant, quantum coelum terra praecellit.

itu. 4. 4. Contemptibiles in Ecclesia (potius quam Gentiles, judices sive arbitros) constitute ad judicandum. — Ita Theodoretus (1). Unde subdit :

Ven. S. g gIC nON E8T [>TFI[vos q UISq UA5I SAPIENS, QUI possit judicare inter fratrem suum? — Est mycterismus, sive ironia cum stomacho, ct tacita quadam subsannatione et exprobratione. Paulo aliter htec,quasi serio dicta accipiunt Sedulius, ct Gregorius, lib. XIX *Moral.,* cap. xxi : a Contemptibiles, inquiunt, qui sunt, constituite ad judicandum. Quasi dicat. Qui minoris sunt meriti in Ecclesia, et nullis magnarum virtutum donis pollent, ipsi de terrenis negotiis judicent : quatenus per quos magna nequeunt, bona minora suppleantur. »

jodidam *na 'i-*,ca wlirii m ' '(;:\ pu/ii- ru. Aota : Hoc judicium causarifm sæcularium posnlcr Christianos commissum fuit presbyteris ct Episcopis, ut patet cx Clemente, lib. I *Constit.,* cap. XLix; L, Li, et epist. I *ad JacoLum fratrem* lto»n»n» : « Si qui, inquit, fratres negotia habent inter se, apud cognitores saeculi ne judicentur, sed apud presbyteros Ecclesite quidquid cst illud dirimatur, ct omni modo obediant statuti» eorum. » Idque postea lege Cæsarca, quæ exstat XI, *Quast.* 1, can. *Quicumque,* el can. *Volumus,* statuit Theodosius Imperator ct confirmavit Carolus Magnus, nimirum ut qufcque, sive reus, sive actor, possit, relicto tribunali sieculari, etiam post litem contestatam, adire judicem Ecclesiasticum. Unde hoc munere judicis inter fideles suos functi suut Gregorius Thaumalurgus, Ncocæsaricusis Episcopus, ut patet cx Nysseno in ejus Vila; S. Ambrosius, ut patet lib. il cap. xxix, ubi etiam Imperatorum injusta judicia irritasse so dicit ; S. Augustinus, ut patet *De Opere monadi.,* cap. XXVI ; Synesius, ut patet *epist.* 57 et 58. Sed crescente nimis numero Christianorum et litium, J"I" '4 Episcopi hoc judicium adjudices sœculares, sed rum > Christianos, rejecerunt; idque ex doctrina et in-cnhrhn slitutione S. Petri, qui ad Clementem, et ineo ad quosvis Episcopos ita loquitur, *epist.* I Clementis r> jam citata : « Nec enim judicem, inquit, aut cognitorem sæcularium negotiorum hodie te ordinatum vult Christus, ne præfocatus præsentibus non possis verbo Dei vacare, ct secundum veritatis regulam secernere bonos a malis. »

Dices : Cur ergo Apostolus judicium non demandai hic Episcopo? Despondet Ambrosius, quia is nondum erat Corinthi : « Necdum, ail, rector in eorum Ecclesia erat constitutus ; » recenter enim a Paulo conversi erant Corinthii, erantque fideles adhuc pauci.

Sic non est (Græce owe fct pro cw façt) inter vos SAPIENS, QI 1 POSSIT JUDICARE INTER FRATREM? — Subaudi, et fratrem, hoc est, inter fratres, puta Christianos litigantes. *

7. Jam quidem omnino delictum est in vor is. — ci Delictum, n Græce ìt h ìu i, quod Theophylactus vertit, « condemnatio ct pudor. » *Secundo,* simplicius, T.rmuia, id est *minoratio,* diminutio, defectus; ut cum quis ab alio vincitur, et per hoc viribus aut animo minuitur, *q. d.* Imperfectio, dejectio, impotentia animi est in vobis, quod scilicet iræ, lucri, contentionisque affectu vincimini, ct quod nihil pali ct sufferre potestis. Parvi enim et abjecti est animi, ab ira, ab inju- Q°h ria, ab avaritia, ab impatientia vinci : magnanimus enim animum habet supra hæc omnia elatum 'jamt et excelsum; omnia ut se minoraci indigna despicit, idcoque injurias non curat, sed contemnit: impotentia, inquam, animi et lucri cupido sunt, quæ vos impellunt, ut in infidelium tribunali litigetis, cum scandalo aliorum, tum fidelium, tum infidelium, qui sic Christi fidem contemnunt.

Quare non magis injuriam accipit is? — Id cst, ut græce, áJuttícOí, damnum patimini, ut decet Christianos novos in tanta paucitate, primo fervore, pacis et perfectionis professione.

Unde nota : Hic locus non favet Anabaptista, Apœt> qui hinc volunt omnem potestatem judiciariam b,i ilb' auferre magistralibus. Nam, ut Chrysostomus, JU)b^ Apostolus hic non judicium taxat, sed *primo,* im- hic ua patientiam litigantium. *Secundo,* quod fratribus, id cst Christianis, injuriam faciant ; hoc enim cst quod ait vers. 8 : a Sed vos injuriam facilis, et usu. fraudatis, ct hoc fratribus.» *Tertio,* quod dc his judicium infidelibus et injustis permittant. *Quarto,* quod apud cos per calumniam pauperes opprimant. *Quinto,* quod pacem fraternam , vinculum charitatis, fidcinque ipsam hoc scandalo lædant. Addit Cajetanu.* alterutrum litigantium semper

(!) Atü Grrcutn xaSigm in indicativo, cum interrogandi signo, vertunt: *an contempto**,* scii, ethmeos, *aj.uii E'itetiai* i *ardirai ct judicer amstituitúf*

delinquerò, quia alteruter fovet injustam causam, nisi per ignorantiam excusetur. Quare S. Augustinus, lites etiam justas vix suscipi ait sine peccato, saltem veniali ; quia fere procedunt ex nimio amore rerum temporalium , et vix carent periculo odii, malevolentiæ, calumnia. Accedit jactura temporis, pacis ac tranquillitatis intern®, quæ nisi bono majore compensentur, non sine peccato lites etiam juste suscipiuntur. Hinc Christus, *Matth.* v, 40, ita sancit : « Ei qui vult tecum in judicio contendere, et tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium, n Bonum majus est necessitas propria, publica, familiæ, pietas, justitiæ obligatio; ut cum monasterii aut pauperum bona vis lutari aut recuperare publico judicio. Sic Paulus ad judicium Cæsaris appellat, *Act.* XXV, 11. Denique Apostolus non reprehendit hic judicia ex parte judicis, sed ex parte litigantium. Itaque etiamsi peccatum esset litigare, non tamen peccatum esset judicare; judicia enim finem imponunt litibus, quod valde bonum est. S. Paulo astipulatur S. Clemens Romanus illi coaevus, imo discipulus, lib. II *Constit. Apost.*, XLV : « Pulchra, ait, Christiani hominis laus est, cum nemine litigare. Sin autem alicujus opera aut tentatione quapiam factum fuerit, ut incidat ei lis, det operam , ut dirimatur, quamvis opus sit aliquid damni facere, et ne adeat ad judicium gentilium ; imo ne patiamini, ut sacculares magistratus de causis vestris judicent : per eos enim diabolus studet, ut famulis Dei probrum etiam excitet; quasi non habeatis vos quempiam sapientem, qui possit inter vos jus dicere, aut controversiam dirimere. »

9 et 10. Neque fornicarii, neque adulteri, etc., regnum Dei possidebunt. — Hinc patet non tantum adulterium, sed etiam fornicationem, qua solutus cum soluta peccat, esse contra legem, tam Christi quam naturæ. Erravit turpiter in hac re R. Moses Ægyplius, lib. III *More,* cap. 1 , ubi congressum Judæ cum Thamar, *Genes,* XXXVIII, excusât hoc nomine, quod ante legem Mosis licitum esset meretricari. Turpius errant nostri politici, qui licet concedant lege Christi vetitam esse fornicationem, negant tamen eam lege Mosis fuisse vetitam. Id enim admittit Moses, et alii Rabbini passim docent, *Exod.* XX, sexto Decalogi praeopto : *Non moechaberis,* non solum mœchiam sive adulterium, sed etiam incestum, sodomiam, fornicationem omnemque concubitum et libidinem, quæ limites matrimonii egreditur, esse vetitam. Ita Tobias, cap. IV : « Attende, inquit, fili mi, ab omni fornicatione, et præter uxorem tuam, nunquam patiaris crimen scire. » Ita Apostolus hic fornicationem annumerat adulterio, idololatriae aliisque peccatis quæ sunt contra legem naturæ et Decalogi, hominesque natura sua excludit : repugnat enim fornicatio primæ creationi hominis et institutioni matrimonii, quam Deus naturæ omni unique Dominus alligavit usum membrorum generationi servientium , matrimonio, et extra illud homini utendi facultatem ademit : repugnat et fidei conjugali atque bono prolis, quæ recte educari nequit in fornicatione, sed tantum in matrimonio, ut *Deuter.* XXII, 21 , jubet lapidari puella, quæ ante nuptias in domo patris fornicata est. Et Sapiens, *Eccli.* XIX, 3, ait : « Qui se jungit fornicariis, erit nequam : putredo et vermis hæreditabunt illum, » Denique ut alia taceam, *Num.* XXV, 9, ob fornicationem Hebræorum cum filiabus Moab ex eis viginti quatuor millia.

Molles. — Mollities est pollutio.

AVARI. — ih sunt qui per fraudes, injustos contractus et dolosas lites aliena expilant. Distinguuntur enim hic a furibus et a rapacibus. Vide dicta cap. V, 10.

Ebriosi. — Græcum pdhra, tam ebrium, quam ebriosum significat : quare « ebriosi » hic non proprie frequentiam, vel consuetudinem se inebriandi, sed actum denotat; sic enim et cætera hic, ut fur, maledicus, adulter, actum significant ; unus enim eorum actus eos a cœlo excludet. Idem patet *Galat.* V, 21. Una ergo perfecta ebrietas est peccatum mortale, quia privat hominem usu rationis, ut sit quasi bestia; et hominem exponit periculo rixae, libidinis et multorum peccatorum. Aliter S. Thomas : Ebrietas, inquit, non est peccatum mortale, ob ignorantiam fortitudinis vini, vel debilitatem proprii capitis : quæ tamen excusatio tollitur per frequentem experientiam : ideo signanter ait Apostolus « ebriosus, » non *ebrius. Sed* prior explicatio est solidior.

11. Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis (per baptismum), in Spiritu Dei nostri , — per Spiritum Sanctum. Ita Chrysostomus, Theophylactus, OEcumenius. Pulchrum hujus ablutionis et mutationis morum per baptismum et Christianismum fact® exemplum de seipso narrat S. Cyprianus, epist. 2 *ad Donatum,* ubi candide confitetur, qualis fuerit ante baptismum. qualis subito evaserit per gratiam baptismi, quidque sibi contulerit Christianismus, qui, ut ipse ait, est amors criminum et vita virtutum. » Similia habet Nazianzenus, *Orat, funebr. in laudem Cypriani,* ubi enarrat mirabilem ejus conversionem, et cordis vitæque commutationem, quam baptismo percepit.

12. Omnia mihi licent, sed non omnia ia pe- vàt «. u. diunt (1).— « Omnia mihi licent, » per liberum arbitrium, inquit Theodoretus et OEcumenius, puta licet, el in mea potestate est fornicari, rapere, inebriari et cætera, quæ hic præmisit Apostolus : ve-

(1) Non male suspicatur Storrius, in *Notim; historicis Epistolarum Pauli ad Cor. interpretationi inservientibus,* licenliores Corinthios verba zoívrz au que olim ex Apostolo, do *cibis* locuto, forte audierant, el do cibis per se spocUHis mIdligeru ddielxuit, U-anstulissc ad esum cum idololatria conjunctum, imo ad cuusequeculem *opulis* idololaIncis vers. Iì.

rum hæc non expediunt saluti anima; incæ, quia peccata sunt.

Sed hunc sensum recto refellit Ambrosius : « Quomodo, inquit, licet quod prohibetur? aut certe si omnia licent, nihil potest esse illicitum,» *q. d.* Ambrosius : Illud dicitur licere quod nulla lege est prohibitum; non autem id quod est *liberi* arbitrii facere, vel omittere. Sensus itaque hujus loci est : o Omnia mihi licent, » *omnia* nimirum adiapbora, et lege non prohibita. Ita Chrysoslomus, qui cum Theophylaclo hæc referi ad vers, sequent.

n 13. 13. Esca ventri, et venter escis. — *q. d.* Licet mihi omnibus cibis vesci, sed non sinam gulam alicujus cibi mihi domiuari, ul iiam mancipium ventris.

Secundo, Ambrosius et S. Thomas referunt ad sumptus, *q. d.* Licet mihi evangelizan!! a vobis accipere sumptus ct victum ; sed ego eos non accipiam, ne ulli fiam obnoxius ct meam libertatem perdam ; ut more epistolico varia misceat Apostolus, quæ sciebat illos ad quos scribit, aliunde inlelligcrc.

Tertio et aptissime, Anselmus et S. Thomas referunt hanc sententiam ad superiora de judiciis, *q. d.* Iliec contra judicia dixi, non quasi illicitum sit ex se in judicio sua repetere, sed quod nolim sub aliorum, scilicet judicum, advocatorum, procuratorum, maxime infidelium, potestatem vos redigi. Unde vertit Syrus, *nemo in me potestatem exercebit.*

Ci'"con- Moraliter S. Bernardus, lib. Ill *De Consider, ad* ' Jl' Eugemum: «Spiritualis, inquit, homo omne opus cr.t.n>n> suum trina consideratione prævenicl, primo , an t. n liceat; deinde, an deceat; postremo, an expediat, «jtnbusî pçain etsi constat, in Christiana utique philosophia, non decere nisi quæ licent, non expedire nisi quæ decent ct licent; non continuo tamen omne quod licet, decere aut expedire consequens erit. »

Esca vèntri (scilicet destinata est, æque ac) venter escis. — *q. d.* Cur lites suscipitis ob temporalia, quæ fere ad escas ct ventrem tendunt? Esca enim res caduca est et vilis, ad hoc facta, ut v<n!<r in ventrem projiciatur : venter autem vilissima Pars hominis tantum est ad hoc, ut escas coquat, digerat, egerat, corrumpat, estque vas sordium ; et tam esca quam venter peribunt, quia in morte fient esca vermium; ct licet venter resurget, non tamen amplius escas admittet. Simul *secundo,* transit hic cx composito ad gulam Apostolus, quia gola est mater libidinis, quam deinceps insectatur. ItaTheophylactus. Undo S. Athanasius, vel quisquis est auctor (nam non esse S. Athana- «ium Alexandrinum, patet ex eo quod Quæst. XXIII citet ipsum Athanasium, et ab eo diversam sequatur sententiam; ct cx eo , quod citet Epiphaniam et Gregoriani Nysscnum, qui S. Athanasio fuerunt posteriores), Athanasius, inquam, ad Antiochum, Quæst. CXXXIll, per ventrem hic ¡nielligli ingluviem el crapulam, *q. d.* « Esca veniri Cnjndji ct venter escis , id esi ad crapulam venter habet \| desiderium, cthæc ad illum : verum qui crapulai ¡¡,t ventrique deditus est, non potest servire Deo, vtmDn sed sui ipsius ventris servus est, ideo abolebit illum Deus. »

Deis et hunc (ventrem) et has (escas) destruct — abolebit, in morte el resurrectione, ut scilicet non sit amplius venter escarum, qui escis pascatur; nec escæ sint veniris, ut venirem inescent et impleant.

Corpus non fornication! (destinatum el datum est, ul fornicemur), sed (ut) Domino (casto corporo serviamus, Cliristumque ut caput castis et sanctis moribus sequamur. Ita Anselmus et Chrysostomus. Unde sequitur), et Dominus corpori. — Christus scilicet corpori nostro datus est in caput, ut illi quasi immineat, *q. d.* Ergo corpora nostra non fornicationi, sed Christo capiti quasi membra pure servire debent, semperque caput suum Christum, Christique puritatem tumulari. *Secundo,* « Dominus corpori, » id est Christus corpori casto et puro erit præmium, eique incorruptionem et immortalitatem donabit. Ita Ambrosius el Anselmus. Prior sensus est simplicior, nam de resurrectione sequitur, cum subdit :

•11. Deus vero ei Dominum (Christum et cruci- Versai, fixum ct mortuum) suscitavit : et nos (si cum Christo gulæ et libidini moriamur, caque crucifigamus) SUSCITABIT.

15. Nescitis quoniam corpora vestra membra Ve«a% sunt Coristi? — Vos ipsi cnim, ae consequenter corpus et anima vestra, esus membra Ecclesne Christi. Pulchre S. Augustinus, *serm.* 18 in hæc wm Apostoli verba: a Vita, inquit, corporis anima est, vita animæ Deus est. Spiritus Dei habitat in anima, et per animam in corpore, ut et corpora nostra templum sint Spiritus Sancti, quem habemus a Deo. »

Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. — « Tollens, » non quasi avellens ct separans a Christo; Christi cnim ct Ecclesiœ membrum manet fornicator, quamdiu fidem veram relinet. Sed « tollens,)) id est accipiens, et, ut D. Thomas, injuste subtrahens sua membra generationi destinata, obsequioel servitio Christi, cujus sunt. Fidelis cnim fornicans hæc generationis membra cl corpus suum, quasi membrum, Christo, cujus est, suffuratur, et dat meretrici* Tollit ergo a Christo corporis sui usum, non dominium.

16. QUI AÜILERET MERETRICI, UNUM CORPUS EFFI-Vert.U. citur. Erunt enim, inquit , nuo in carne una. — u Unum corpus, d per corporum unionem ct com- Qoonri» mixtionem, ut, sicut mercatores in societate unas fonuc' habent opes, quia communes, sic fornicarii unum mrKin. habeant corpus, quia ulriusque corpus est utri-ce que commune , ait Cretanus. Et sic sunt « duo in carne una, » id est duo sunt una caro , *q. d.* E duobus fiet unus homo, non spiritalis, sed carnalis, et quasi totus caro.

Erunt exim ; inquit (Scriptura sacra), dio in CARRÉ una. — Citat hæo verba Paulus ex *Gen.* cap. u, vers, *24,* ubi dicuntur de conjugibus : bono tamen Apostolus ea refert ad fornicantes, quia actus externi seu conjugum , seu fornicantium, secundum speciem naturæ non differunt, licet in genere moris specie, imo genere, differant : horum cnim actus sunt libidinis ct vitii, illorum vero actus sunt temperantiæ, justitiæ et virtutis. Ita S. Thomas.

Qîîômfido inldlIJ-tnr : *Erunt duo in came w¡a?*

Nota : De conjugibus dicitur, quod « erunt duo in carne una, » id est duo erunt una caro: *primo,* per copulam carnalem, ut hio explicat Apostolus. *Secundo,* « erunt una caro, » synecdocbice, id est unus homo, una persona : vir enim ct femina civiliter unum sunt, et censentur una persona civilis. *Tertio,* quia conjux est dominus corporis sui comparis, ct sic unius caro est alterius caro. Patet cap. seq., vers. 3. *Quarto,* effective, quia unam carnem, scilicet prolem, generant.

Qniro l'eus ex co&ta Adorni fecit Eiaiu?

Nota *secundo :* Hac phrasi utitur Scriptura hoc fine, ut ostendat inter humanas necessitudines arctissimum ct inviolabile esse vinculum matrimonii. Hinc ex Adami costa fecit Deus Evam, quasi vir ct femina non tam duo quam unus sint, debeantque unum esse amore et voluntate, adeoquo si sit opus, conjux conjugis causa debeat patrem ct matrem deserere; ut dicitur *Genes,* ii, 24. Citat ergo Apostolus hunc locum, ut demonstret quantum se dejiciat el infamet fornicator, utpote qui tam arcto conjungatur cum meretricula vilissima, ut unum fiat cum illa, et in ipsam , in scorlum scilicet et meretricem, se quasi transformet.

vrs. 17. «ilirr?ôs wiw eit mi»!

17. Qui autem adileiiet Domino (cum co fit ct) EST U1WS SPin,TVS- — “ l!nus ’ ” non essentialiter, ittico, ul voluit Almaricusct illuminati quidam fanatici, testo Ruisbrochio, lib. Do *alta Contemplatione,* ECil accidentaliter : unus, inquam, charitato, voluntatis consensu, gratia ct gloria, quæ hominem faciunt quasi divinum ct Deum, ul cum Deo quasi unus idemquesit spiritus. Ita Ambrosius, Anselmus, OEeumenius. Unde ex hoc loco S. Basilius, lib. Dc *Vera Virginit.,* demonstrat animam castam ct sanctam esso sponsam Dei, cumque in divinai imaginis excellentiam transferri, ut cum Deo unus fiat spiritus; atque ex hac cum Deo conjunctione haurire omnem puritatem, virtutem, incorruptionem, pacem ct tranquillitatem : « Quocirca, inquit, anima quæ Christo copulata est tanquam sapienti® \ orbi Dei sponsa, sapiens ac prudens sit ncccsse est, ut omni stultitiæ ct insipienti® nota jugi divinarum rerum meditationi’expio i, sapienti®, cui conjuncta est, ornetur pulchritudine : donec æternam sapientiam sibi penitus jungat, unumqueeum eo, cui inhoirit, effecta, ex corruptibili fiat incorruptibilis, ex imperita prudens ac sapientissima, tanquam Verbi cui adhiesil costa, atque (ut brevi!er dicam) cx homine mortali immortalis Deus; sicut ille, cui conjuncta est, omnibus manifestetur. »

Çdolls dibit nuC’-rb in c pu. Uti?

Præclaro vero S, Bernardus, serm. 7 *in Cantica,* hoc Dei cum anima (quæ pura et casta dilectione Deo adhæret) connubium, et ex eo manantem bonorum communicationem ita describit : « Anima, inquit, quæ diligit Deum, sponsa vocatur : hæc enim duo nomina, sponsa et sponsus, maxime indicant internos affectus ; his enim omnia communia sunt, una hæreditas, una domus, una mensa , unus lectus, una caro. Propter hanc relinquet homo patrem ct matrem, etc., et erunt duo in carne una. p Deinde eorumdem amorem ct osculum prosequitur dicens : « Sponsa itaque dicitur illa, quæ amat; amat autem quæ osculum petit, non petit libertatem, non mercedem, non hæreditatem , sed osculum more plane castissimæ sponsa», ac sacrum spirantis amorem, nec omnino valentis flammam dissimulare, quam patitur. Osculetur, inquit, me osculo oris sui. Quasi dicat : Quid mihi est in cœlo, et a te quid volui super terram? p Denique hujus amoris puritatem et vehementiam ita explicat : «Amat profecto caste quæ ipsum , quem amat, qurerit, non aliud quid praeter ipsum. Amat sancte, quia non in concupiscentia carnis, sed in puritate spiritus. Amat ardenter, quæ ita proprio inebriatur amore, ut majestatem non cogitet. Quid enim? respicit terram, ct facit eam tremere ; tangit montes, et fumigant; distase ab eo postulat osculari? ebria est? ebria certe, quia fortassis de cella vinaria egressa erat. O quanta amoris vis ! quanta in spiritu libertatis fiducia! Perfecta charitas foras mittit timorem. Nec dicit : Me osculetur iste, vel ille sponsus, vel amicus, vel rex ; sed indeterminato loquitur : Osculetur me, quemadmodum et Maria Magdalena dixit, loquens de Christo Domino, quem in monumento non reperiens, sublatum credidit : Si tu sustulisti eum, dicito mihi, ubi posuisti eum, et ego cum tollam. Querneum? non aperit; quia palam omnibus esso credit, quod u suo cordo nec ad instans recedere potest. Sic sponsa: Osculetur me, ait. ille qui nunquam a corde meo absens est : quia amore accensa credit nomen sponsi omnibus conspicuum esse. » Plura de hac animæ Deo udhærentis cum Deo desponsatione et conjunctione dicam II *Corinth.* xi, 2.

Anfn» ipnosi Dei e*.

Ilursum idem Bernardus, sive auctor tract. *De* V<7a *solitar.,* ante finem : « Unitas, inquit, spiritus cum Deo hominis cor sursum habentis, proficientis in Deum voluntatis est perfectio. Cum jam non solum vult quæ Deus vult, sed s:c est non tantum affectus, sed etiam in affectu profectus, ut non possit vello nisi quod Deus vult : velle autem quod Deus vult, hoc jam simile Deo esse est : non posse velle nisi quod vult Deus, hoc est jam esse quod Deus est, cui jam velle et esse idipsum est. Unde bene dicitur, quod tunc videbimus eum siculi est; cum sic similes ei eri-

ejw IL'3- metutl- mi eam u»

mus, hoc erimus *quod ipse esi : quibus enim* potestas data est filios Dei fieri, data est potestas, non quidem ut sint Deus, sed sint tamen quod Deus est. ›

Fwui íji.-ítuj , . i l

Deinde prosequitur Bernardus triplicem similitudinem *[U(]¡nem hominum* cum Deo, ac deinde subiungit : « *Dicitur* autem bree similitudo Dei unitas spiritus, non tantum quia efficit cam, vel afficit ei spiritum hominis Spiritus Sanctus, sed quia est ipsa Spiritus Sanctus, Deus chantas : qui cum sit amor Patris ct Filii, ct unitas, ct suavitas, ct bonum, et osculum, ct amplexus, et quidquid commune potest esse amborum in summa illa unitate veritatis et veritate unitatis, hoc idem homini suo modo fit ad Deum, quod cum substantiali unitate Filio est ad Patrem, et Patri ad Filium; cum in amplexu Patris ct Filii mediam quodammodo se invenit hominis beata conscientia : cum modo ineffabili incogitabilique fieri meretur homo Dei, non Deus; sed tamen quod Deus est cx natura, homo ex gratia. »

Vrr».is. 'h rudior,

18. Figite fornicationem. — Quia, ut Anselmus, Cassianus et passim Patres docent, alia vitia pugnando, sola libido fugiendo vincitur, scilicet fugiendo feminas, objecta, occasiones libidinis, divertendo oculos ct mentem, ut alia videat et cogitet. Si enim turpi tcnlationi tc opponas et cogitationi repugnes, cogitando magis commoves imaginationem earumdem, indeque carnem ct concupiscentiam innatam et in libidinem profusam magis accendis.

Omne peccatum extra corpus est ›—corpus proprium non maculat, non polluit.

Dices : Si quis se occidat, mutilet, castret, hic in corpus suum peccabit : ergo non omne peccatum a fornicatione distinctum extra corpus est.

Ilcspondco: *Omne peccatum,* id est omne genus peccatorum, quod communiter et ordinarie com-

Vitu n- t r diri- duoi

mittunt homines, extra corpus est. Septem enim sunt vitia capitalia, qure Theologi ex S. Paulo dividant in spiritualia, et corporalia sive carnalia; carnalia duo sunt, gula, cl libido : spiritualia sunt quinque, puta superbia, avaritia, ira, invidia; acedia, ex quibus ira et invidia subinde per so prorumpuni in necem proximi, non autem in necem propriam nisi per accidens, raro ct extraordinarie; ac consequenter iracundus perseci ordinarie non peccat in corpus proprium, sed alienum, quod Iredit vel occidit, *q. d.* Apostolus :

Cr «,4U „ iornici- ui’

Onu.' pacatum, id est pleraque omnia peccata, qure ordinarie ct communiter faciunt homines, extra corpus sunt. Non ergo sub rò omne *peccato* comprehendit sui mulilationem vel occisi°ncm› quæ Per accidens, raro cl cxlravaganter fiunt; non etiam comprehendit gulam, uti mox dicam.

Qu FORNICATUR, IN CORPUS SUUM PECCAT.—S. HÍCronymns, epist. *ad Amandum,* tom. ill, duas hujus loci expositiones affert, quarum *prima* est: fornicator peccai in corpus, id est iu uxorem suam. *Secunda,* in corporo defigit stimulos venoris, qui etiam post peccatum, cum vult poenitere, ad pristina cum titillent, a Alia, ait S. llieronymus, peccata forinsecus sunt, qure post factum pœnitudincm habent, ct licet invitet lucrum, mordet conscientia. Sola libido etiam in ipso tempore pernitendi, prreteritos stimulos patitur, et titillationem carnis et incentiva peccati, ut per hrec qure corrigi cupimus cogitantes, rursum sil materia peccandi. » Id expertum se fatetur S. Hicronymus, epist. 22 *ad Eustochium*. Experta idipsum est cl sancta Maria Ægyptiaca, qure totidem annos quot veneri servierat, scilicet 17, hos stimulos pœnitens est passa, ut narrat Sophronius, Hierosolymorum Patriarcha, in ejus Vita.

0'» ¿./ f libdo,

OEeumenius decem alias ejus loci habet expositiones. Totidem adfert Isidorus Pelusiota, lib. IV, epist. 129. Verum sensus proprius et genuinus hujus loci est : a Qui fornicatur, in corpus suum peccat, » hoc est, qui fornicatur, corpori suo injurius est, corpori suo gravem injuriam irrogat : *primo,* quia corpus suum polluit, coinquinat et maculat. Ita Nyssenus, oration in hanc Apostoli sententiam.

Q’”” tor ¿ wrpoj ' ‘ mL «au- Sefa3t‘ ct fa-

Secundo, quia corpus suum fornicando debilitat, exhaurit, et srepe lue venerea, aliisque morbis inficit et consumit. Ita S. Athanasius apud OEcumenium. Utroque modo gulosus quoque et ebriosus in corpus suum peccat : quia illud phelgma-

“““ ia pecertt

tibus, vomitu aliisque sordibus siepe dedecorat, illiusque vires et calorem naturalem debilitat, Iredit et obruit. Unde sub fornicatione hic gula et ebrietas quasi illi affinis, imo mater, inlelligi potest : qua de causa de gula paulo ante, vers. 13, egisse videtur Apostolus : hrec enim duo, scilicet gula et libido, propria sunt vitia corporis, unde et peccata carnalia vocantur; reliqua vitia sunt spiritus ct mentis, uti paulo ante dixi.

Tcrtti* "¡:“p u- ntu ¿‘^in- cima,

Tertio, fornicator corpori suo injurius est, quia ipse solus corpus suum liberum, purum et nobile vilissimre meretricis juri, servituti et potestati subjicit, ut cum ea quasi unum quid fiat. Perinde enim ac si quis corpus nobile, sanum et speciosum colligaret corpori alicujus putidi leprosi, diceretur injuriam gravem facere corpori tam nobili ct pulchro ; ita qui corpus suum liberum, purum ac nobile, a Deo creatum, et sanguino Christi redemptum et ablutum, meretrici sordidre, abjeclre et infami commiscet, gravem corpori suo injuriam irrogat; hanc enim injuriam omnibus hisce versibus exaggerat Apostolus.

„ iornici- ui’ ct^;urU‘

Quarto, fornicator in corpus suum peccat injurius est, quia in corpore foedam et pudendam libidinem excitat, qua: ita mentem absorbet, ut in illius actu nihil aliud homo cogitare possit. Facit ergo fornicator corpus suum mancipium libidinis et concupiscenlire, ut in eo foeda libido dominetur, illudque totum sibi vindicet : nec gula, nec aliud vitium in corpore tam pudendam cl tam vehementem concupiscentiam excitat, qure

Solititi- Ita sibi corpus mancipet, ut libido. Sola ergo
fi*'acor-libIdo dominatur corpori, illudque sua concupis-
ct centia et peccato inficit, subjugat et corrumpit.

wrrnm- 19. AN RESCITIS QUONIAM MEMBRA VESTRA TEM-
Ven.L<». rtVM 80NT Spiritus Sancti? etc. — Ergo quasi sacrilegi sunt, qui per libidinem polluunt corpora sua, quæ sunt templa Spiritus Sancti. Illi enim injuriam irrogant, dum corpus ipsi dicatum auferunt et transferunt ad veneris dæmoncm. Porro corpora fidelium templum sunt Spiritus Christi, quia ipsi membra sunt Christi, ct quia fideles cum Deo unus sunt Spiritus. Vide dicta vers. 1G ct 17, et quæ dicturus sum *Epist.* II, cap. vi, vers. 16. Acuto ct eleganter Tertullianus, *Dc Cultu fcmin.,* cap. **i,** hujus templi ædituam et antistitem constituit pudicitiam : « Nam cum omnes, inquit, templum simus Dei, illato in nos et consecrato Spiritu Sancto, ejus templi æditua et antistes pudicitia est, quæ nihil immundum, nec profanum inferri sinat, ne Deus ille qui inhabitat, inquinatam sedem offensus derelinquat. » Fidelis ergo et justus est templum, in quo per gratiam habitat et colitur Spiritus Sanctus, quem iis dedit Deus, ut in iis operetur sanctas cogitationes, affectiones, sermones, actus. Quare indignum est, ut ejus corpus ct anima per fornicationem fiat fanum impura Veneris ct Priapi : hæc enim gravis est injuria in Deum ct Spiritum Sanctum. Hinc S. Scraphia virgo ct martyr, cum Præses ci diceret : «libi est templum Christi quem adoras, ct quo sacrificio? » respondit : « Ego castitatem colens templum sum Christi, cui meipsam in sacrificium offero. » Ait Præses : o Si castitas libi ablata fuerit, Christi templum esse desines? » Ad quem virgo : « Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. » Immisit igitur Prases duos juvenes qui eam violarent : sed illa orante terramotus cxlilit, juvenesquo exanimati cecidere; verum illius precibus vikc restituti sunt. Ita habet ejus *Vita* apud Stirium, 3 septembris.

Vkn.10. 20. Empti estis pretio magno. Glorificate et PORTATE Decm IN CORPORE VESTRO, — *q. d.* Magni ¿estimate, magni facite vestra corpora, cum ca licetur dæmon turpi ct brevi corporis voluptate. Ne corpus tuum vilipendas, ne gratis vendas, imo maximi ducas : hæc est enim gloria Dei, si magni fiant illa corpora, quæ Deus tanto sibi pretio comparavit, scilicet sanguine suo. Hinc nomen gloriosum Christiani est Emptus ct Redemptus, scilicet a peccato ct gentilismo, idque pretio sanguinis Christi. Sic olim filii Christianorum empti a Tureis, et a christianismo ad turcismuin traducti, vocabantur *manduchi,* id est empti. Cum en'm Tartari subegissent Armeniam, vendiderunt pueros Christianorum : hos Mclcch-Saln, Ægypti Sullanus, emit magno numero , ipsosque in ini-
]i(¡a exerceri curavit, ct vocavit *mamluchos,* id est emptos. *malae enim* Arabice significat emere ct acquirere. Post mortem Sultani Melech-Sala coeperunt Manduchi ex suo collegio, quod solis Christianis apostatis constabat, regem constituere anno Christi 12?»2. Ut autem coeperant Manduchi sub Frederico II Imperatore, ita extirpad sunt a Solymo Ægyptum occupante, anno Christi 1516. Tunc enim Manduchi regnare et esse desierunt.

Filii lucis d u? *Afardu-* «At voca- Luitur.

Glorificate Deum in corpore vestro, — castum illud servando in obsequium spiritus et Dei.

Nota : T> *portate* non est in Greco. Ut equus, ait I). Thomas, portat dominum et sessorem, et ad ejus voluntatem movetur; ita corpus Dei voluntati ct obsequio mancipetur. Gneca addunt : / .ii iv T'j teurt, árivá tçx *et* in *Spiritu vestro, quæ sunt Dei, q. d.* Glorificate ct portate Deum, ct in corpore et in mente, quia utraque sunt Dei.

Nota, Corinthios fuisse in venerem, ac consequenter in gulam propensos. Id patet ex Suida verbo *Cothys,* qui ait : a Cothys dæmon apud Corinthios colitur, præses effeminatorum et impudicorum. » Idem docet Herodotus in *Clio,* ct Strabo , lib. Vili : a Fanum Veneris, ait Strabo, Corinthi ita fuit locuples, ut plures quam mille habuerit sacrorum famulas meretrices, quas Dcæ viri mulieresque dedicarunt. » Inde in proverbium abiit xtpwMÇin, hoc est, lascivire, genio ct libidini vacare. Hinc Apostolus impense Corinthios dehortatur a solita fornicatione; idque variis rationibus cx diversis locis petitis : *primo,* a creatione; *secundo,* a resurrectione corporis; *tertio,* a freddate libidinis ct injuria in corpus; *quarto,* a dignitate corporis.

Cr.thyf ¿karts. rroT*r-

Ex quibus colligas sex argumenta, quibus eos deterret a scortatione. Primum est, quia corpus non est nostrum, sed Domini, vers. 13. Se *undum,* quia, si castum sit, resurget in gloria, vers. 14. *Tertium,* quia corpus nostrum membrum est Christi, vers. 1*>. *Quartum,* quia corpus castum templum est Spirilus Sancti, ut per castitatem Deo adhærcns fiat unus spiritus cum Deo , vers. 17. *Quintum,* quia libido corpus dedecorat cl contaminat, vers. 18. *Stadum,* quia corpus nostrum Christi sanguine emptum est; ergo indignum est, cl Deo, Christo ac Spiritui Sancto injurium, si quis illud det meretrici, vers. 20. Vido Chrysostomum in *Morali.*

x ir* iVKru- l"r , f ut.

Moraliter et S. Bernardus in psal. *Qui habitat,* serm. 7 : « Glorificate, inquit, dilectissimi, ct portate interim Christum incorpore vestro, onus delectabile, suave pondus, sarcinam salutarem, etiamsi premere aliquando forte videtur, etiamsi interdum latera tundit et flagellat recalcitrantem, etiamsi aliquando in camo ct frano maxillas constringit, et coercet omnino feliciter. Esto ut jumentum, minime tamen jumentum, patienter quidem sustinens onus, sed honorem intelligcns: sapienter et delectabiliter cogitans tam ipsius oneris qualitatem, quam propriam utilitatem. » Sic S. Ignatius Martyr vocatus est Deifer et Christifer, idemque B. Virginem in suis ad eam epistolis *Christiferam consalutat,* ait S. Bernardus.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Respondet Corinthiorum qwrstionibus dc jure matrimonii, et consilio virginitatis ac calibatus.

v.' c~. Fr'ina quastio est, An Christiano, utpote jam renato, et sanctificato, liceat matrimonium ejusque usus?

Ii<cpondtf Paulus, licere, imo conjugi petenti debitum reddi debere : Uxori, *inquit,* vir debitum reddat, ct uxor viro : *advoque melius esse nubere, quam uri.*

,r'St tunda est vers. 10, *de divortio, An liceat facere divortium? Respondet Paulus negative.*

Tertia est vers. 12, *Quid si fidelis conjugem habeat infidelem, polesine cum eo manere ct habitare? Ik> pendei posse, imo debere, si infidelis consentiat pacifice habitare cum fideli.*

Quarta est vers. 17, *An ob christianismum mutandus sit status? ut conjux, v. g. qui servus fuit in paganismo, per christianismum fiat liber; qui Ethnicus fuit, fiat Judaeus. Respondet negative, adeoque quemque in suo statu manere debere.*

Quinta est vers. 25, An *saltem ilice quee virgines convertuntur ad Christum, manere debeant virgines? Respondet, virginitatem nemini pracipi, sed omnibus consuli, quasi matrimonio meliorem qb scx rationes.*

Prima cst, ob necessitatem prasentis temporis, quod breve nobis datum est ad lucra, non temporalia, sed adema comparanda : hisce autem comparandis tota insistit virgo, vers. 26.

Si *unda vers.* 27, *quia conjugatus, conjugio quasi vinculo alligatus est uxori : ccelcbs autem solutus est et liber.*

Tertia vers. 28, *quia ccelcbs caret tribulatione carnis, quee est in conjugio.*

Quarta vers. 32, *quia virgo tantum cogitat quomodo placeat Deo; conjugatus divisum habet cor ct eurum in uxorem et Deum.*

Quinta vers. 31, *quia virgo sancta est et corpore et spiritu; conjugatus nec corpore, ncc spiritu sæpe.*

Suta vers. 33, *quia calibatus facultatem preebet virgini sine impedimento Dominum obsecrandi; cum conjugatus mille habeat impedimenta devotionis et pietatis.*

1. De quibus autem scripsistis mihi : Bonum est homini mulierem non tangere ; 2. propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquaeque suum virum habeat. 3. Uxori vir debitum reddat : similiter autem et uxor viro. 4. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem ct vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. 5. Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi : ct iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram. 6. Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. 7. Volo enim omnes vos esse sicut meipsum ; sed unusquisque proprium donum habet ex Deo : alius quidem sic, alius vero sic. 8. Dico autem non nuptis et viduis : bonum est illis si sic permaneant, sicut et ego. 9. Quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quam uri. 10. Iis autem, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere : 11. quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat. 12. Nam cæteris ego dico, non Dominus. Si quis frater uxorem habet infidelem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam. 13. Et si qua mulier fidelis babet virum infidelem, ct hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum : 14. sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, et sanctificala est mulirr infidelis per virum fidelem : alioquin lilii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt. 15. Quod si infidelis discedit, discedat : non enim servituti subjectus est frater aut soror in huju-modi : in pace autem vocavit nos Deus. 1G. Unde enim scis, mulier, si virum salvum facies? aut unde scis, vir, si mulierem salvam facies? 17. Nisi unicuique sicut divi-

sit Dominus, unumquemque sicut vocavit Deus, ita ambulet, et sicut in omnibus Ecclesiis doceo. 18. Circumcisus aliquis vocatus est? non adducat præputium. In praeputio aliquis vocatus est? non circumcidatur. 19. Circumcisio nihil est, et præputium nihil est : sed observatio mandatorum Dei. 20. Unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat. 21. Servus vocatus es? non sit tibi curæ : sed et si potes Ceri liber, magis utere. 22. Qui enim in Domino vocatus est servus, libertus est Domini ; similiter qui liber vocatus est, servus est Christi. 23. Pretio empti estis, nolite Ceri servi hominum. 24. Unusquisque in quo vocatus est, fratres, in hoc permaneat apud Deum. 25. De virginibus autem præceplum Domini non habeo : consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus a Domino, ut sim fidelis. 26. Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. 27. Alligatus es uxori? noli quærere solutionem. Solutus es ab uxore? noli quærere uxorem. 28. Si autem acceperis uxorem , non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccavit : tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi. Ego autem vobis parco. 29. Eloc itaque dico, fratres : Tempus breve est : reliquum est, ut et qui habent uxores, tanquam non habentes sint; 30. et qui flent, tanquam non flentes; et qui gaudent, tanquam non gaudentes ; et qui emunt, tanquam non possidentes ; 31. et qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur : prætcrit enim figura hujus mundi. 32. Volo autem vos sine sollicitudine esse. Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. 33. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divisus est. 34. Et mulier innupta, et virgo cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore ct spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. 35. Porro hoc ad utilitatem vestram dico : non ut laqueum vobis injiciam, sed ad id, quod honestum est, et quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi. 36. Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quod sit superadulta, et ita oportet fieri : quod vult faciat ; non peccat, si nubat. 37. Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, et hoc judicavit in corde suo, servare virginem suam, bene facit. 38. Igitur et qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit ; et qui non jungit, melius facit. 39. Mulier alligata est legi quanto tempore vir ejus vivit, quod si dormierit vir ejus, liberata est ; cui vult nubat : tantum in Domino. 40. Beatior autem erit si sic permanserit secundum meum consilium : puto autem quod et ego Spiritum Dei habeam.

Vert. I. 1. De quibcs autem scripsistis Mini. — *q. d.* Quod attinet ad quœsliones quas milii proposuistis dc matrimonii ct en libatus jure, usu, fructu, sic respondeo : «Bonum cst homini mulieremnon tangere.» Ubi nota ex S. Anselmo ct Ambrosio, Pseudo-apostoli quidam , ut sanctiores viderentur, docebant nuptias esse spernendas, idque cx verbis Christi, *Mattii.* x, 12: « Sunt eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum coelorum : » quod ipsi do omnibus Christianis dictum interpretabantur; maximo cum actus fornicationis, quem tantopere insectatus est Apostolus cap. pneccd., non multum disiare videatur, imo physico idem sit cum actu conjugii. Quæsierunt ergo Corinthii per litteras a Paulo, an Christiani tam sancti esse deberent, itaque vacaro orationi, pietati, castitati, ut a ro uxoria proreus abstinere tenerentur, etiam conjugati?

Pvndo-apertoli quicktu ¿lieront linplu»

Bo NCM EST HOMINI IIJLKEM NON TANGERE. — «Bonum,» grreco «Os», id est, pulchrum, res prreclara, eximia est. Ha Thcophylactus. « Bonum* ergo non cst hic idem quod utile, vel commodum, ut vertit Erasinus; sed cst bonum morale ct spirituale, quod per se facit ad concupiscentire victoriam, pietatem ct salutem, ut patet vers. 32,34 , 35. Rursum, *tanqaro,* vel cognoscere *mulierem* llebræis honeste et modesto loqucntibus idem est, quod exercere actum conjugii.

Addit S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinian„* Apostolum dicere « tangere, » quia vel ipse mulieris tactus, quasi contagiosus est et viro fugiendus. Audi S. Hieronymum : « Non dicit Apostolus : Bonum est uxorem non habere; sed, Bonum est mulierem non tangere, quasi et in tactu periculum sit, quod qui illam tetigerit, non evadat; nempe qure virorum pretiosas animas rapit, et facit adolescentium evolare corda. Alligabit quis in sinu ignem, et non comburetur* not ambula-

bit super carbones ignis, ct non ardebit ? Quomodo igitur qui ignem tetigerit, statirn aduritur : ita viri tactus et feminœ sentit naturam suam, ct diversitatem sexus intellfgit. Narrant ct Gentilium fabuJæ, Mithram ct Erichthonium, vel in lapide, vel in terra, de solo æstu libidinis esse Frrciv *generatos.* Unde ct noster Joseph, quia tangere inm jd rum v°kbat/ Egyptia, fugit ex manibus ejus; et «pti ob quasi a(l morsum rabidissima carnis, ne paulafirn virus serperet, pallium quod tetigerat, abu“ j ?c.t. d Hucusque S. Hieronymus. Notent hoc viri, notent adolescentes.

Referi Cardinalis a Vilriaco, vir gravis et doctus, dc S. Maria d'Oignies, quod ipsa jejuniis ita corpus macerante!siccarit, ut per plures annos ne primos quidem libidinis motus senserit : cumque quidam gravis vir casto et spiritali affectu manum ejus stringeret, indeque sentiret carnis motus , illa hoc ignorans audivit vocem de cœlo : « Noli me tangere, » ncc intellexit, sed eam narravit alteri qui rem intellexit, ct deinceps tali contactu abstinuit.

Narrat S. Gregorius, lib. IV *Dialog.,* cap. xi, S. Ursinum presbyterum ab uxore separatum caste vixisse; cumque moriturus ultimum traheret spiritum, accessit uxor naribus ejus aurem admovens, ut sentiret si quod adhuc ei vitale spiramen inesset. Quod ille sentiens, cui tenuissimus inerat flatus, quanto valuit nisu vocem collegit, dicens : «Recede a me, mulier, adhuc igniculus vivit, paleam tolle. » Vere Poeta :

Regulos ut visu, Siren Acheloia cantu,
El necat affrictu Thessala saga levi :
Sic oculis, inanibus, sic urit femina cantu;
Sic trifidam fulmen Væjoris esse queat.

Infert hinc rcctc S. Hieronymus, lib. 1 *Contra Javinian. :* Ergo malum est homini mulierem tangere ; non dicit, peccatum , ut Jovinianus et alii calumniati sunt S. Hieronymum , sed *malum est :* quia hoc tangere actus est concupiscenti®, ct carnalis pravæque delectationis, quæ tamen excusatur per bonum conjugii, sed plane tollitur per bonum cælibatus.

Dices, Genes, n, 18, dicitur : a Non est bonum hominem esse solum;» ergo bonum est homini mulierem tangere.

Respondeo : Deus in *Genesi* loquitur de bono speciei, Paulus de bono individui ; Deus tempore mundi vacui, Paulus pleni ; Deus de bono temporali, Paulus dc bono vit® spiritalis et æternæ. In hac enim bonum est homini mulierem non tangere.

rer .i- Profitti fornicationem autem (ne scilicet in eam incidat, si cælcbs sil, cl tamen caste vivere nolit) , UNUSQUISQUE SUAM UXOREM HABEAT. — Si « unusquisque, d ergo ct sacerdos et monachus, aiunt Malanchlhon ct Bucerus, uxorem habere ... debet, despondeo : a Unusquisque,p liber scilicet› nec voto, morbo,senio above impedimento adstrictus ; hic enim est incapax matrimonii. Leges autem ct documenta accipienda sunt pro nll'l subjecta materia; et tantum dantur capacibus, «bpun* non impeditis : ei ergo qui liber est et solutus ac habilis, Apostolus non prtecipit, sed consulit et permittit, ut, si timeat fornicationem, uxorem ducat, vel ducta utatur, potius quam in periculum fornicationis incidat. Ita Patres quos citabo vers. 9, in fine. El patet, quiaalioqui seenni pugnaret Apostolus ; nam toto capite suadet castitatem.

Adde, Apostolum proprie tantum loqui conjugatis, non autem iis qui cælibes sunt; hisce enim loqui incipit vers. 8, ut palet ex conjunctione adversativa *autem,* cum ait : « Dico autem non nuptis ct viduis, » ct ex eo, quod hic dicit *habeat,* non autem, *ducat,* quia scilicet loquebatur illis qui jam duxerant uxores. Ita Hieronymus, lib I *Contra Jovian., q. d. :* « Unusquisque *conjugatus* uxorem suam habeat, » id est habere pergat, retineat, non eam dimittat aut repudiet, sed potius ea legitime et caste utatur; rò enim *habeat* significat actum, non inchoatum, sed continuatum. Sic H *Timoth.,* i, 13 : « Formam, inquit, habe sanorum verborum ; » *habe,* id est, reline ct conserva ea quæ habes ct accepisti a me. Sic *Lucœ* EipUo XIX. 26 : «Omni habenti (id est, talento suo l' utenti) dabitur; ab eo autem qui non habet (id ap. M, est qui non utitur, non exercet talentum suum), v. iû. et quod habet auferetur ab eo : » alioqui enim proprie non potest auferri a quoquam id quod non habet. Vide *Can.* 32. Hunc esse sensum palet ex sequentibus ; subdit enim explicans se Apostolus : « Uxori vir debitum reddat, similiter et uxor viro, » etc.

3. Uxori vir debitum reddat. — « Debitum, » Ver». 3. græce ówxy, *debitam benevolentiam :* ita honesta periphrasi debitum conjugale circumscribit Apostolus. I

•4. Mulier sui corporis potestatem non habet, Votm. sed vir. — «Sui corporis, » scilicet, secundum ea QuomoJa membra quæ sexum distinguunt, et quatenus ea serviunt actui conjugali ; « potestatem, » ut pro i*,t ¡» sua voluntate possit continere, vel alteri se con- 'unus jungere; «non habet mulier,» puta uxor; sed”“£7* maritus, idque sibi tantum, non alteri. Ita S. Augustinus, lib. V *Contra Julian.,* cap. iv. Unde pro « potestatem non habet, » græce est, cù» i^axndCii, id est, jus non habet, scilicet ad continendum, vel ut alteri coipus suum tradat.

Similiter et vir (maritus) sui corporis potestatem No> habet , sed mulier. — Unde patet, licet In ‹p› in administratione familiœ uxor inferior et sub-"*^81* jecta esse debeat marito, in jure tamen el debito conjugali exigendo et reddendo eamdem parem inori esse marito, et æqualo cum eo jus mutui corpo- obstrio- ris habere, idque ex contractu matrimonii, in gilirî quo aller allen æquaüter tradidit potestatem corporis sui, et parem potestatem in corpus alterius, puta conjugis, accepit " tam ergo maritus uxori,

quam uxor marito in fide et debito conjugali obstringitur. Ita diserte ex hoc Apostoli loco docent S. Chrysostomus, Theophylactus, OEcumcnius, Primasius, Anselmus hic, et S. Hieronymus citatusXXXII, *Quast.* II,cap. Apos/o/us j « Ad pa* ria, inquit Hieronymus, judicantur vir et uxor. » «Cum ergo, inquit Chrysostomus hic *homil.* 19, ad lentandum meretrix accesserit, dicas non esse tuum corpus, sed uxoris; itidem ct uxor dicat iis, qui volunt expugnare pudicitiam : Corpus meum non est meum, sed viri. »

Ver». 5. H. Nolite fraudare invicem (negando debitum conjugale), nisi forte ex consensu ad tempus, UT VACETIS ORATIONI. — GnBCa addunt, xxi rñ vtçua, *ct jejunio.* Hinc Nicolaus I, cap. 1 in *Responsis ad quœstioncs Bulgarorum,* scribit eisdem, ut tota Quadragesima usu uxorum abstineant. Hoc consilii est.

Panini permittit usum conjugii Dcnpretipi, idque patet quiuque nliodbu».

Et iterum revertimini in idipsum. — Græce ìzl cjvipxeaôe, *in idem convenite,* scilicet ad consuetum debitum conjugale reddendum. Hinc P. Martyr et Magdeburgenses volunt, non licere conjugibus ex mutuo consensu vovere perpetuam continentiam.

Verum respondeo, Apostolum hic non præcipere, sed permittere conjugibus usum conjugii. Patet id *primo,* nam subdit :

Ven. 6. **6. Hoc AUTEM DICO SECUNDUM INDULGENTIAM, NON** secundum imperium. — *q. d.* Copulam indulgeo (1), non præcipio. Imo S. Augustinus, *Enchirid.* cap. Lxxvni, legit : «Hoc dico secundum veniam. » Græcum enim ignoscentiam, sive veniam significat, et inde colligit S. Augustinus esso peccatum veniale misceri conjugi, non filiorum, sed carnalis voluptatis causa, ad vitandas tentationes Salame: peccato enim datur venia; sic cl indulgentia est dc peccato, vel certe minori Permitti-bono, ut rcclc annotavit 1). Thomas. *Secundo,* ur ut qU¡a permittit Apostolus, ut conjuges ad tempus, tou nu fi110 vacant orationi ct jejunio, contineant se. * conti- Ergo si tota vita velint vacare orationi ct jejunio, permittit cis, ut tota vita se contineant. *Tertio,* « Revertimini,» ait ; ct causam affert : a Ne tentet vos Satanas, propter incontinentiam vestram , » ut scilicet periculum sit ne labamini in adulterium, vel alias libidines, co quod sitis incontinentes. Ergo si cesset causa, scilicet periculum incontinenti®, uti cessat in iis qui cam generoso frenant et domant, permittit, ut se semper contineant. *Quarto,* quia ait vers. 7 : «Volo enim omnes esse sicut meipsum, » id est, non castos quomodolibet, sed omnino continentes, cælibcs, imo virgines, uti ego cælcbs sum. Ita Ambrosius, Thcodorctus, Theophylactus, Anselmus, Chrysostomus, OEcumenius hic, et Epiphanius, /arresi 78; Hieronymus, epist 22 *ad Eustochium. Quinto,* quia primis Ecclesiæ temporibus multos conjuges juxta hæc monita Pauli, cx mutuo consensu perpetuam servasse castitatem, docet Tertullianus, lib. I *Ad Uxorem,* cap. vi, et lib. De Re*surr. carnis,* cap. vni,et lib. *De Veland. virg.,* cap. XIII. Idem testatur auctor commentariorum De *Singularitate Clericorum* apud S. Cyprianum.

Accipe exempla conjugum, non c plebe , sed Ewmpu illustrium tam genere, quam sanctitate et gloria, qui in conjugio continentiam et castitatem illiba- nrgi 4. tam servarunt. *Primum* sit B. Virginis et Joseph!, UUm qui vexillum castitatis non tantum virginibus, sed ct conjugatis erexerunt. Secundum, S. Cæciliæ ct Valeriani, nobilium martyrum, ut merito S. Cæciliæ corpus hoc sæculo a Clemente VIH, post tot annorum centurias, illæsum et integrum sit repertum. *Tertium,* S. Juliani et Basiliss®, quorum Vita illustris cxtal apud Surium. *Quartum,* S. Pulcherte Auguste, sororis Theodosii Imperatoris, quæ cum perpetuam Dco vovisset virginitatem, mortuo Theodosio,ea conditione nuprit Marciano, cumque creavit imperatorem, ut suam castitatem Deo votam conservaret, quod et præslitit, teste Godrono et aliis. *Quintum,* Henrici II Imperatoris et Cuncgundis, quæ ut suam virginitatem probaret , illæsa super ferrum candens ambulavit. *Sextum,* Boleslai V, Polonorum principis, qui inde Pudici nomen accepit, et Cunegundis, Bete Hungarorum regis fUiae. *Septimum,* Conradi regis, filii Henrici IV Imperatoris, cum conjugo sua Mathilde. *Octavum,* Alfonsi II, Asturum regis, qui cum conjuge sua continentiam servans, Casti nomen accepit. *Nonum* exemplum det Richardis regina, qua? cum marito Carolo Crasso rege, cælcbs permansit. *Decimum* det Pharaildis, neptis S. Amelbergœ œque ac Pipini, perpetua in conjugio virgo. *Undecimum* det Eduardus HI et Egitha virgines et conjuges. *Duodecimum* det Ethelreda, Orientalium Anglorum regina, quæ bis conjugata , semper virgo permansit. Denique *decimum tertium* dent duo conjuges Arvernenses, de quibus narrat Gregorius Turonensis, lib. *De Gloria Confess.,* cap. xxxii, quod cum uxor obiisset, maritus elevatis in cœlum manibus dixerit : « Gratias tibi, rerum omnium Artifex, ago, quodj sicut mihi eam commendare dignatus es, ita tibi reddo ab omni voluptatis conjugio impollutam. At illa subridens ait : Sile, sile, vir Dei, quia non est necesse prodere nostrum secretum. Paulo post mortuus est maritus alioque loco sepultas; et ecce mane facto, inventa sunt pariter esse sepulcra , quæ usque hodie sic perdurant : idcirco nunc incolæ, Duos Amantes vocitant, ct summo venerantur honore. » Hodie quoque exempla non desunt.

7. Volo enim omnes esse sicut meipsum, —quoad Ven. r. cælibatum et continentiam uti jam dixi.

Nota *volo,* id est vellem, cuperem, optarem, si commode fieri posset. *Volo* ergo significat hic actum volendi inchoatum el imperfectum, juxta

(1) Igitur <rj*rpuu.Y} hic non veniam delicti, sed *aquam concessionem* significat. Juxta quosdam, Aoe, scii, quod nunc dicam vers. 7 et 8.

Can. 32. Id pnfet ex *co* quod hoc *volo* corrigens Apostolus subdit : « Sed unusquisque proprium donum habet ex Deo. » Rursum rt *omnes,* id cst singulos, sive *omnes* seorrim, non collectim. Nara si collectim omnes abstinerent, nullum esset inatrimonium, ct species humana ac mundus interiret. Sic dicimur posse vitare omnia peccata venialia; omnia, non collectim, sed seorsim, hoc est singula. Alii *omnes* collectim accipiunt ; quia si Deus omnibus hanc mentem continendi inspiraret, signum esset jam compleri electorum numerum, Deumquc velle mundo finem inducere. Sed Paulus sciebat Deum pro illo tempore velle contrarium , scilicet ut adhuc Ecclesia Dei cresceret et pronagaretur per matrimonia. Prior ergo explicatio verior.

Sed ciw squisque pbopbicm doxcm habet ex Deo : Alius QiTDEU sic, aliis VERO sic. — «Proprium donum habet,» scilicet propri® voluntatis, inquit liber *be Castitale* falso adseriptus Sixto IH Pontifici, qui extat tom. V *Biblioth. SS. Patrum,* est enim Pelagiani iilicujus. Nam toto libro docet castitatem esse opus liberi arbitrii et proprite voluntatis , non grati® Dei. Vide Dellarminuin, lib. Il De *Monachis,* cap. xxxi, et lib. I De *Clericis,* cap. XXI, ad 4. Verum hic est error Pelagii : propria enim voluntas, si ab ea tollas gratiam Dei, non potest dici *proprium* Dei *donum*. Nam propria voluntas non cst aliud, quam electio libera propri® voluntatis. Deus enim voluntatem lib ram, similem et æqualem omnibus indidit : quare quod hic eligat castitatem, ille matrimonium, non potest dici donum Dei, si tollas Dei gratiam; sed idipsum tribuendum est cüjusquc liber® electioni, qu® proinde in diversis dispar est et diversa.

Dico ergo, *proprium donum,* castitatis nimirum conjugalis, virginalis, aut vidualis : Ergo, inquiunt hæreticl, sacerdotes ct monachi, si non habent donum virginitatis, possunt inire matrimonium. Sed sic pariter inferam: Ergo conjuges, si non habent donum castitatis conjugalis, uti sunl multi ‹IUI adulterantur, poterunt adulterari, vel cum adulteris secundas inire nntias. Itursum, si uxor absit, nolit, vel ægrotet, poterit maritus aliam adire, si dicat «e non habere donum viduitatis. Quod licet admittat furens Lutherus, horrent tamen omnes, et instar monstri habuerunt Romani aliique Gentiles ex ipso naluræ instinctu ct dictamine.

Respondeo ergo cum Chrysostomo et Patribus citatis : Apostolus hic consolatur ct indulget infirmioribus et conjugatis, quod donum et statum castitatis conjugalis amplexi sint, cum antea virginal ı amplecti potuissent. Nam de aliis non nuptis subdit, « bonum esse sl sic permaneant, » id est, permanere velint, *q. d.* «Volo, id est velim, omnes esse sicut metpsum, » hoc est, esso virgines, uti ego virgo sum: sed nolo id prteclpere, imo comolor conjuges; cisque usum coujugii indulgoo, ut se solentur cogitando quod unusquisque proprium donum habet cx Deo, se vero habere donum conjugii, id est castitatem conjugalem : nam et conjugium cst donum Dei et a Deo institutum. Vult enim Deus ad complementum universi aliquos, sed in genere et indeterminalo , esse in conjugio : licet donum hoc conjugii minus sit dono virginitatis.

Dices : Non tantum donum conjugii est a Deo, sed et quod illud sit huic homini proprium, aliud alteri, v. g. quod hic sit virgo, ille conjugatus, est a Deo.

Respondeo : Hoc subindo verum est, ut, cum Deus huic inspirat animum ad cælibatuin, illi ad conjugium, v. g. regin r alicui, quæ prolem probarn et regno ct Ecelesi® perutilem gignere potest : non tamen semper id facit Deim, sed indifferenter sæpe se habet, ita ut in mullorum arbitrio omnino relinquat, ut eligunt vel matrimonium , vel cælibatuin.

Instabis, quomodo ergo, ait Apostolus : « Unusquisque proprium donum habet ex Deo?» Respondeo : *bonum* hoc dupliciter accipi potest. *Primo,* status ipse, v. g. matrimonii, cœlibalus, religionis. *Secundo,* gratia necessaria et propria huic vel illi statui. Si primo modo sumas, tunc donum cujusque proprium est a Deo, sed mulerialiter tantum, quia donum id, quod quisque elegit ct sibi proprium fecit, est etiam a Deo. Deus enim conjugium, cælibatuin aliosquc status vel per se, vel per Eecle-iam instituit, et volenti huncillumve amplecti, huncillumve tribuit ct concedit; atque sic proprium donum quisque habet partira ex Deo, partira ex se ct suo voluntario amplexu. Nam proprie ct formaliter, quod donum illud huic vel illi sit proprium, sæpe est a libera electione : potest tamen catoniis dici a Deo esse, quatenus omnis directio causarum seeundarum ct omnis boni providentia est a Deo. Deus enim communi sua providentia dirigit quemque per parentes, socios, confessarios, preceptores, cl alias occasiones et causas secundas, quibus fit ut hic matrimonio, ille sacerdotio se addicat, sed libere. Nam omnis hæc directio, non necessaria est ei, sed libera.

Ubi nota: Potuisset dicere Apostolus : Quisque proprium statum habet ex se, quem sua libertate elegit : maluit tamen dicere : « Quisque donum proprium habet cx Deo, » quia vult conjugatos consolari. No quis ergo eorum pusillanimis ct poenitens excruciet se et dicat : Paulus vult nos esse similes sui, virgines et cælibcs ; ut quid ergo ego miser ct infelix conjugium inii ? Mea est culpa, quod statum virginitatis meliorem non sim amplexus, quod tanto bono me fraudaverim, quod in detractiones has ct molestias conjugii me conjecerim. Hic enim mos est hominum pusillanimium, atllictorum et melancholicorum : maxime cum in suo statu difficultates experiuntur, ideoque meliora et perfectior anpetunt, ut so

excrucient, dum sibi ct sura imprudcnlira tribuunt lucri, vel boni allcujus jacturam, ct miserias quas Incurrerunt. Paulus ergo, ut hoc discutiat, dicit, non hominis hoc esso, sed Dei (eo sensu quo dixi) donum ; ut quisque in suo statu el vocatione quasi Dei dono conquiescat, talus vivat, sese perficiat Dcoque gratias agat.

initiat gnibm *Secundo,* potest hoc *donum* esso gratia propria cuique statui : aliam enim gratiam requirunt ronJHgcs, ut in fide conjugali; aliam virgines, ut in itauL virginitate vivant; et hæc gratia propria cuique, formalitcr est a Deo, quia posito quod elegeris statum certum, v. g. malrimomi nut cralibaliis, Deus dabit tibi graliam el donum proprium illi statui, ut in eo recte vivere possis, si velis. Hoc enim spectat ad rectam et ordinatam Dei providentiam, ut cum noluerit singulis statum certum præscribere, sed status electionem, uti ct alia pleraque hominis arbitrio et electioni reliquerit: ubi is elegerit eum, hominem non deserat, sed graliam illi statui necessariam ad honeste vivendum ipsi tribual. Deus enim ct natura non dc-cm-sunt in necessariis; maxime, quia Deus, ut ait V id Ap0Sl°luSj vult omnes homines, in quovis slatu, salvos fiûn; ac consequenter omnibus media ad D%«u- salulem necessaria suppeditat, quibus si uti vem ^lin1, sancte vivere ct salvari possunt. Alioqui enim mullis impossibile esset salvari, puta Religiosis aliisque qui se voto castitatis; conjugibus, qui se matrimonio cum certa persona, dillicili, infirma , vel eïosa astrinxerunt : ad quod superandum et præstandum graliam propriam et sufficientem a Deo non acceperunt. Nec enim conjuges matrimonio, nec Religiosi voto suo absolvi possunt, ut alium statum sibi magis convenientem capessant.

Hoc modo sensus hujus loci : « Unusquisque proprium donum habet cx Deo, » cst. g. ‹/. Elige statum quemvis, ct Deus dabit tibi gratiam competentem et propriam , ut in illo statu decenter ct sancte vivas. Ha Ambrosius. El hoc proprie hic intendit Apostolus, ul palet ex voce, *Volo autem,* Ocióle q. d. Dixi me conjugatis mum conjugii indul-| ’¿T* £crc? non “nPcrare • vellem enim omnes eo abs-r linere, ct colere castitatem, exercercque caeli-te tit. balum ; sed quisque proprium habet donum, eo se soletur, illud exerceat, ul scilicet cælebs, qui castitatem virginalem vel vidualem accepit, id est, graliam qua possit se continere, eam acceptet quasi donum Dei ; conjugatus, qui castitatem conjugalem accepit, id est gratiam caste utendi conjugio, cam acceptet quasi donum Dei, ea contentus sit, ea se soletur, ea utatur quasi dono Dei.

Hinc sequitur primo, Deum monachis, etiam cun irsute apostatis, dare donum et graliam sufficientem , ntiia qua casti esse possint si velint; si videlicet Deum b'« orent, vacent jejunio, pira lectioni, labori, per-pelura occupationi : alioqui enim obligarentur ad impossibile, ct Deus decssel in necessariis, •■ nec haberent ipsi suo statui proprium domnu, quod tamen hic asserit Apostolus : « Unusquisque,» inquit, scilicet tam caelebs, tam virgo, quam conjugatus, « donum habet» castitati*, sibi et suo statuì proprium.

Sequitur *secundo ,* si quis statum mutet in melius, Deum etiam mutare, et daro ei majus donum, et majorem propriamque illi statui gratiam. Hoc enim ad statum perfectiorem necessarium est. ita definit Concilium Tridenlinum, *C&a** *sess.* XXIV, can. 9 : a Si quis dixerit, inquit, ciericos in sacris Ordinibus constitutos, vel regulares uud rt castitatem solemnitcr professos, qui non sentiunt C]fTU4 se castitatis habere donum, posse contrahere ma- re.aU-trimonium, anathema sit, cum Deus id recta pi> tentibus non deneget, nec patiatur nos supra id quod possumus lentari. »

Doxum habet ix Deo. — Nota, duplicia Dei essa dona. *Pnmo,* quœdam tota sunt ex Deo. Sic dona natura, id est Dei, quatenus est auctor ct opifex natura, sunt ingenium, judicium, memoria, bona indoics. Dona vero gratta sunt fides, spes, chantas omnesque virtutes infusa» a Deo, quatenus est auctor gratta.

Ser undo, alia dona sunt quidem a Deo, sed requirunt quoad suum effectum nostram cooperationein : sic gratta provenientes et inspirationes doo*ite. bon® sunt dona Dei; sic opera bona et aclusomnium virtutum sunt dona Dei, ail S. Augustinus, quia Deus graliam dat, *primo* provenientem, qua excitat ad hæc opera et hos actus; *secundo,* coopcrantem, qua cum homine eadem operatur et producit ; sed ita ut velit ea libere fieri ab homine, essequo in ejus potestate, ut ea faciat vel non faciat, ut gratia data utatur vel non utatur. Sic ergo ° opera bona sunt dona Dei ; sunt tamen homini libera, ct in arbitrio hominis ac potestate. Tale buoroi donum castitatis, scilicet secundi generis, intclli- Uheugit hic Apostolus. Donum ergo hoc castitatis proprie est habitus infusus, vel acquisitus castitatis in iis qui habent hunc habitum : in iis vero qui nondum habent habitum, est sufficiens auxilium gratiæ, tum intern®, tum extern®, singulis praparatum a Deo, ut cum libera sua cooperatione castus in suo statu esse quisque possit, si velit illo auxilio uti. Quod patet, quia, ut dicitur vers. ¿5, 33, 38, cælibatus est consilium Dei et Christi, qui ¿ illum omnibus proponit et consulit : non comulit autem, nisi quod in cujusque est potestate; in potestate autem cujusque non est cæhbatus, nisi t:rü voluntas a gratia Dei adjuvetur; ergo Christus vomire, cuique hanc gratiam ad cælibatum et virginitàlem necessariam praparavit, et paratus est dare, yeiand-Si cuique paratus est dare castitatem virginalem, ‹T“ P*’** ergo multo magis maritalem. Quisque ergo sui lux* status proprium donum, id cst propriam gratiam habet in actu primo, in Dei præparalione, ct habebit eamdem in actu secundo, si velit serio et constanter Deum orare, ut gratiam sibi preparatali! exhibeat, et si gratiæ exhibita strenue velit cooperari.

Ven. S. 8. Drco **VON KUPTIS HT VIDUIS : BOXLM 1ST ILLIS** si sic permaaeaxt (scilicet innuptæ uti sunti, sicvt et ego — innuptus permaneo. Hinc clarissimum est S. Paulum non habuhso uxorem, sed cœlibcm fuisse. Ita Patres citati vers. 7.

Vm.t. **9. SfXO5 SE C05TIMM, MBAXT; MELIUS (satius)** Pani n FST rvnl xlbere, quam uri. — Videtur Apostolus alludere ad verba Nocini, quibus nurus suas Moaej/RM&e. bifidas hortatur, ut in patriam suam Moab redeanLibique nubant, dicens, *Ruth* cap. i, vers. 13 : da' ad rrxb nvn F133yn ¡nSn *halahen teagena* Jiu!h. i, *lebilti heioth leisch,* id est *numquid aduremini abs-* ,3' *que marito?* Præstat vos juvenculas redire ct nubere mtirito, quam inccum manere cælibes absque marito et uri; licet S. Hieronymus vertat, *vetula: eritis antequam nubatis :* accipit enim adustionem pro senecta, quæ vi caloris consumpto húmido radicali adusta et consumpta videtur. Nam quod Pagninus et alii vertunt, *Numquid eritis clausa: absque marito?* commentum videtur R. Kimchi, quem sequuntur : qui fingit radicem rwjTl *teagena* esse Flirt *aga,* eainque significare claudere; cum nusquam alibi nec significatio hæc, nec radix hæc *aga* inveniatur. Radix ergo *teagena* non est *aga,* sed Tip *ug* usitata Hcbræis, quæ significat urere, ustulare, adurere : unde DUJ7 *uggot* vocantur panes subcincritii, qui sub prunis sunt cocti et ustulati.

Ooo Jam « melius est nubere quam uri, p scilicet, ®•' nisi jam per votum nupseris Christo. Vide S. Am-
Lukn- brosium, *ad Virgin, lapsam,* cap. v. Voto enim
<pam castitatis obstrictis, eamque professis, ©que ut
ttri? maritis, satius est uri ct fornicari, quam secundo nubere. Nupti© enim hœ permanens sacrilegium sunt, vel adulterium, quod pejus est fornicatione, vel sacrilegio transeunte : sicut satius est peccare quam esse in statu continuo peccati, et peccare ex obstinatione ct contemptu. Verum optimum est nec nubere, nec uri, sed continere, inquit Ambrosius, quod possunt facere omnes castitatem professi, ut dixi vers. 7, licet gravissime tentcnlur, uti fecit in sua tentatione tam molesta
In Apostolus, II *Corinth,* xn, 9, aliique sancti plu-
'oJtx' ac nominatim ille, cui fortissimo gravi ten-
ftMI tt lationi resistenti acclamarunt dæmones ab eo victi
doo et confusi : a Vicisti, vicisti; quia in igne fuisti, et non arsisti. »

en tío- -Nola : *Uri* non significat calere, aut tentari libidinis ardoribus, sed iis lœdi, vinci, cedere et consentire : nam uri dicitur ab igne, non qui ejus calorem sentit, sed qui ab co lædilur et aduritur. Sic dc Didone, qu© superata ct capta erat amore Æneæ, canit Virgilius, IV *Æneid. :*

> Uritur infelix Dido, totaque vagatur orbe
> Furens.

Et *Ecclesiasticus,* cap. xxiii, vers. 22 : *a* Anima, inquit, calida, æstuans libidine, quasi ignis ardens
Cur» non extinguetur, donec aliquid glutini. n Aposto-
r*uitu jug eDLtu ¿¡¿ causam t cur velit incontinentes ii fragiles nubere, ne scilicet urantur, id est forni-t HR ccntur : nam alios generosos pugiles vult conti-coqlif > nere, *q. d.* Qui se non continent, nubant; melius est enim nubere, quam non continere. Ita Theodoretus, Ambrosius, Anselmus, S. Thomas, Augustinus, *De sancta Virgin.,* cap. lxxiv; Hieronymus, *Apolog. pro libris contra Jovin.* Melius, inquit Hieronymus, est nubere quam uri, id est melius est maritum ducere, quam fornicari. Et Ambrosius : « Uri, inquit, est desideriis agi, vel vinci ; cum enim voluntas calori carnis consentit, uritur : nam desideria pati, ct non vinci, illustris viri est et perfecti, n

Dices : S. Cyprianus, epist. 11, lib. I *ad Pom-lfa* ds pon.,ait de virginibus Christo dicatis : «Si perse-l lîTi,w verarc nolint, aut non possint, melius est nubere, cbriito quam uri. » *diart,

Respondet bene ex Turriano et Rosio Pamelius, non loqui Cyprianum dc virginibus Christo jam rvr. dicatis, sed dicandis; has monet, ne se Christo dicent ct devoveant, si perseverare nolint : nam eadem epistola docet illas esse adulteras Christi, si post votum castitatis viris copulentur. Loquitur ergo de liberis et solutis, nec voto astrictis, ©quo ut Apostolus hic. Perperam ergo cl impudenter Erasmus more suo ad citatum Cypriani locum in margine annotat hæc verba : Virginibus sacris permittit Cyprianus nubere.

Dices *secundo,* S. Augustinus, lib. *De sancta Virgin.,* cap. xxxiv, ait, quod illæ quæ voto adstrictæ fornicantur, melius facerent si nuberent, quam urerentur, id est, flamma concupiscentiæ vastarentur.

Respondeo *primo,* obiter hoc dicit S. Augusti- Quoauto nus hoc sensu, quod nimirum talibus melius, id est, minus malum sit nubere, quam fornicari : non tmn› w- ergo negat eas peccare nubendo, sed tantum as- ju- serit eas minus peccare nubendo, quam fornicando. Sic diceremus latroni : melius est homi- coniar, nem spoliare, quam occidere : melius, id est, minus malum est. *Secundo,* talibus etiam absolute melius est nubere, quam uri, si videlicet legitime wat, has nuptias ineant, puta cum consensu Ecclesiæ ct dispensatione Pontificis in volo continenti©, lur. *Ttrtio,* forte S. Augustinus fuit in hac sententia, quæ non videtur improbabilis, scilicet, quod etiam seclusa dispensatione talibus, voto licet astrictis, satius sit nubere, quam fornicari, videlicet assidue; quia nimirum vivunt cl degunt in statu fornicationis et concubinatu. Et ratio est, Voto quia talis, si nubat, pcccatquidein graviter conira votum, nubendo; post nuptias tamen potest servare votum castitatis, ita ut non peccet, si videlicet non exigat, sed lanium reddat debitum, uti, fere fit in mulieribus, de quibus loquitur S. Augustinus; sin autem talis assidue fornicetur, tunc assidue iteratis actibus violat votum, ac consequenter gravius peccat quam si nuberet. Illi enim actus fornicationis assidue iterati, videntur longo gravius esse malum et graviora peccata, quam

onus netus ct contractus matrimonii contra votum continenti® initus : licet enim hic unus actus virtute et implicite includat multos, puta petitionem et redditionem debiti conjugalis quoties conjugi lubebit, tamen hoc tantum iit remote et implicite; qui autem assidue fornicatur, proxime et explicite peccat, ct quotidie iterat hosce actus; ergo gravius peccat : pejus enim est explicite et multis actibus peccare, quam uno tacito et implicito.

Ubi adverto, tempore S. Augustini illæ quæ voverant et professæ erant castitatem, licet peccarent nubendo, validum tamen contrahebant matrimonium : necdum enim illo tempore ab Ecclesia votum solemne constitutum erat impedimentum dirimens matrimonium, uti satis hic insinuat Augustinus. Denique, quod S. Augustinus censeat tales simpliciter et absolute debere servaro votum suum et continere, patet ex sequentibus; subdit enim : « H® quas pœnilcl professionis, cl piget confessionis, nisi correctum cor dirigant, ct Dei timore rursus libidinem vincant, in morluis deputandos sunt. »

Mdta rffnu¿>r-qn¡ dicitur

Ad extremum, quod Apostolus hic loquatur iis liberi sunt, non autem iis qui volo astricti sunt, diserto docent Chrysostomus, Thcodorctus, Theophylactus, OEcumenius hic, Epiphanius, /arresi Gl ; Ambrosius, Ad *Virgin, lapsam,* cap. v; Augustinus, lib. I *Dc Adulter, conjug.,* cap. xv; Hieronymus, lib. I *Contra Jovinian.* Exactissime vero S. Ephrem ante 1300 annos rogatus, ad quem pertineat hæc Apostoli sententia, « Mallus est nubere quam uri ; n hac de re tractatum scripsit, in quo mullis demonstrat, eam non ad Religiosos aut clericos, cosque qui castitatem voverunt, sed ad sæcularcs qui Uberi et soluti sunt, perlinere.

Vrri-IO. **10. Iis AUTEM QUI MATRIMONIO JUNCTI SUNT. —** Transit Apostolus a quæslione de matrimonio ad quæslioncm de divortio. Proposuerant enim Corinthii Paulo, ut patet cx ejus responsione hoc versu, secundam hanc de divortio quæstionem: nimirum, posito quod in matrimonio licitus, imo debitus sit usus illius, uti jam respondit Paulus, an saltem non liceat fideli conjugi matrimonium solvere, ac facere divortium. Rursum, an facto divortio, non possit alteri nubere, vel aliam ducere. Huic quaestioni respondet hic Apostolus dicens :

Veri. II. **11. Iis QUI MATRIMONIO JUNCTI SUNT, PRJECIPIO NON** ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere : **QUOD SI DISCESSERIT, MANERE INNUPTAM, AUT VIRO** riror- suo reconciliari. — « Manere innuptam. » Hinc dhm 5ciIu^ur divortium, etiam justum cl licitum, non hciwm solvere matrimonii vinculum, sed tantum tori ion wi- consortium, ut si conjux sit adultera, non liceat roa' viro innocenti aliud inire matrimonium. Eadem trimo- est ratio uxoris, si vir sit adulter. rimo,

Hæc nota contra hæreticos ct Erasinum, Cajctaniun ct Catharinum, qui dicunt id e Scriptura non posse probari, sed tantum c Canonibus. Ve-

rum errant, ut patet ex hoc loco Pauli, Nam Apostolum hic de justo divortio (quod facit uxor cum est innocens et læsa a marito, v. g. quia adulter est) loqui, palet, quia permittit, ut separata maneat, aut ut reconcilietur viro : si enim de divortio injusto (v. g. cum uxor fugit a marito sine ulla mariti culpa) loqueretur, non separationem permittere, sed omnino reconciliationem imperare deberet.

Dices : Vox *reconciliari* notat offensam et injustitiam in uxore, quæ fecit divortium; ergo intelligit divortium injustum.

Respondeo negando antecedens : nam *reconciliari* significat tantum in gratiam mutuam redire, ct tam offendens dicitur reconciliari offenso, quam offensus offendenti, ut II JfactaL i, 5 : a Ut Deus exaudiat orationes vestras, ct reconcilietur vobis. » Ita hunc locum explicant Concilia et Patres, indeque docent fornicationem solvere matrimonium quoad torum cl cohabitationem, non autem quoad vinculum, ita ut liceat aliam ducere, Sic explicant et docent Concilium Milcvilanum, cap. XVII; Elibertinum, cap. ix; Florentinum, in *Instruet. Armen, de matrim.;* Tridentinum, sess. XX, can. 7; Evaristus Papa, *epist.* 2; S. Augustinus, lib. H Dc *Adulterinis conjug.,* cap. iv; Hieronymus, epist. *ad Amandum;* Theodoretus, CEcumenius, Haymo, Anselmus et alii hic. Adaiterin~ riacn- t cucita

Dices : Ambrosius hic ait Apostolum tantum nominare uxorem, quia huic nunquam licet alteri nubere post divortium; viro autem licet, postquam adulteram uxorem dimiserit, aliam ducere, quia est caput mulieris.

Respondeo : Ex hisce ct similibus patet hunc commentarium in Epistolas Pauli non esse S. Ambrosii, aut certe hæc ei inserta esse. Nam in matrimonio cl divortio par esse jus tam uxoris, quam viri; docet verus Ambrosius, lib. Vili in *Lucam,* et lib. I *De Abraham,* cap. iv. Apostolus ergo quod de uxore dicit, pari jure dc viro intel* ‘ ligit : loquitur enim iis omnibus qui matrimonio juncti sunt, ut ipse ait; et vers. 4 docuit par esse uxoris et viri in matrimonio jus, ct parem mutui corporis potestatem. idem d>

Et **V1R UXOREM NON DIMITTAT — SÌUC gTUVl ct jllSta** causa. Nam ob fornicationem cl aliis justis de causis licet dimittere.

12. Nam cæteris ego dico, non Dominus. Si quis v<n.iJL **FRATER UXOREM HABET INFIDELEM, ET 11.EC CONSENTIT HABITARE CUM ILLO, NON DIMITTAT ILLAM. —** « Cæteris, p scilicet conjugibus disparis cultus, « ego dico, si frater, » puta fidelis Christianus, habeat uxorem infidelem, etc. *q. d.* Vers. 10 et hactenus tacite loculus sum conjugibus utrimque fidelibus, uti salis innui vers. 5 dicens : a Ut vacetis orationi; » hic autem iis loquor, quorum alter fidelis est, alter infidelis. Ita multi explicant cum S. Augustino mox citando. r

Verum si ita est, valde mirum est cur hoc non clarius expresserit Apostolus, quod unico verbo

addito facere potuisset, dicendo : « Fidelibus autem qui matrimonio juncti sunt, principio non ego, sed Dominus .-cæleris vero (puta infidelibus, videlicet si fidelis ducat infidelem) ego dico, non Dominus. » Jam vero dicendo, non, « fidelibus;» sed, «iis qui matrimonio juncti sunt, » videtur generalim et abstracte loqui de omnibus conjugatis, sive ii fideles sint, sive infideles; nam quod vers. 5 ad fideles obiter se convertat, mirum non est. Excipit enim ibi a generali lege debili conjugalis conjuges fideles, cum ex mutuo consensu vacant orationi. Hæc autem exceptio ad generales conjugii leges, quas hic omnibus conjugibus pnescribil Apostolus , non est extendenda. Adde, hactenus Apostolus ne verbum quidem fecit de infideli, vel de dispari cultu.

Unde *secundo* ct melius, «cæteris» scilicet, qui matrimonio juncti non sunt. Opponit enim hunc versum versui 10, ut patet ex voce nam, et ex voce *caleris :* quod mox clarius patebit.

Ego dico, nox Dominus. — « Ego dico, n id est ego principio, inquit Theodoretus. *Secundo* ct melius,S. Augustinus, lib. I *De Adultérin, conjugiis,* cap. xm ct seq., Anselmus et S. Thomas, « ego dico, » id est, ego consulo id quod sequitur, sci- ^cct' ulfidelis infidelem conjugem pacificam non dimittat.

Tertio ct optime, Romana, Plantiniana aliaque correctissima Biblia sic distinguunt, ut postró *nam caleris ego dico, non Dominus,* ponant punctum, sicque hæc verba a sequentibus disjungant, quasi referenda sint ad superiora: «cæteris» scilicet matrimonio non junctis ct non nuptis, non Dominus præcipit (rò cuira *præcipit* subaudiendum relinquit ex autilhesi versus præcedentis, ubi sic ait : « lis qui matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus; cæteris autem, » id est non junctis matrimonio, « Dominus non præcipit»), sed ego dico ct consulo id, quod paulo ante dixi ct consului vers. 8, scilicet : « Bonum est si sic permaneant,» puta innupti. Ad præcedentia enim debere hæc referri, non ad sequentia, palet expuncto interjecto, ut dixi, et quia tò *cæteris* opponit Apostolus præccdentibus, scilicet iis qui matrimonio juncti sunt : ergo cintevi sunt qui matrimonio non sunt juncti, id est innupti, non autem conjuges disparii cultus; horum enim hactenus ne meminit quidem. Denique itasc explicat vers. 25, cum ait : « De virginibus autem præcepium Domini non habeo, consilium autem do ; » quod idem est cum co quod hic ait : « Cæleris ego dico, non Dominus. »

Si quis frater uxorem habet inftoelem. — Tertia est hæcquæslio a Corinthiis Paulo proposita, an conjux fidelis possit cohabitare conjugi infidcli- s- Augustinus et alii, ut dixi, nectunt hæc præccdentibus : «Cæteris ego dico, non Dominus,» *g* J. Quamvis Christus fideli permiserit dimittere uxorem infidelem, tamen ego dico el consulo ut fani non dimittat; quia eam dimitti non expedit saluti prolium ct conjugis infidelis, si illa consentit, scilicet sine contumelia Creatoris et tldel, fideli cohabitare. Hinc mulli Doctores, quos citat Henriquez, lib. XI *De Matrim.,* cap. vnr, colligunt indirecte per antithesin : ergo cum Paulus vetet quod Christus permittit, poterit ex Christi permissione fidelis conjux conjugem infidelem nolentem converti dimittere, et alias inire nuptias. Sicut e contrario cum uterque fidelis est, neutrum licet, uti præcessit. Sed si disjungamus hæc, uti Romana, aliaque passim per punctum interjectum disjungunt, nihil tale hinc probari potest. Imo Thomas Sanchez, loin, il *De Matrim.,* disp, LXXHI, num. 7, qui legit sine puncto, ut S. Augustinus, ad sequentia hæc referendo, tantum vult hinc præcise evinci, Christum fideli conjugi permittere tori divortium, non autem matrimonii cum infideli initi dissolutionem. Posset *tertio,* aliquis sic explicare : « Ego dico, non Christus ; » quia Christus hac de re nihil statuit, sed permisit statuendum Apostolis et Ecclesiae, pro varietate temporum, uti postea Ecclesia irritavit matrimonium fidelis eum infideli, si fidelis cxislens ducat infidelem ; ergo secundum lectionem S. Augustini hæc sententia ex hoc loco obscure ct dubie elicitur : secundum vero lectionem Romanam ct veriorem, nullo modo hinc elici potest. Tantum enim vuit Apostolus ut fidelis infidelem non dimittat, si couscntit infidelis habitare cum fideli. De quo plura vers. IS.

Nola : Infidelitas tempore S. Pauli nec erat impedimentum dirimens matrimonium cum fideli contractum, nec impediens contrahendum aut contractum, si fideli non erat periculum perversionis, sed infidelis consentiret cum fideli manente fideli pacifice habitare , ut hic docet Apostolus. Jam autem consuetudine inductum est in Ecclesia, ut non hærcsis, sed infidelitas, non tantum impediat, sed et dirimat matrimonium, quod fidelis existons fidelis contrahere vellet cum infideli.

14. Sanctificatis est enim vir infidelis per mulierem fidelem, — *q. d.* .Matrimonium et **con-** junctio ista sancta est : unde non profanatur, ncc polluitur fidelis per contactum infidelis, uti vos scrupulose timetis; sed polias infidelis morali quadam denominatione et quasi sanctitatis aspergine, ait Anselmus, inde sanctificatur : tum quia maritus est sancite, id est fidelis conjugis; tum quia eam in fide sua non impediendo, et benevole cum ca vivendo, quasi viam sternit sibi, ut per preces, merita, verba et exempla fidelis conjugis convertatur et ipse, ilatquo sanctus : sicut S. Cæcilia maritum suum Valerianum convertit, Theodora Sisinnium, Clolildis Clodovœum. Ita Anselmus, iheophylactus, Chrysostomus.

illustris fuit S. Natalia, uxor S. Adriani martyris, quæ maritum non tantum ad fidem, sed ct ad gloriosum proca martyrium obeundum provexit» Cum enim audissel vetitum esse feminis ne ser

virent Martyribus, nevo ad eos in carcerem aditus illis aperiretur, totondit capillos suos, ct veste virili induta carcerem ingressa Martyres suis officiis recreavit. Quam post secuta! sunt alia; matrona) habitu similiter ementito. Ac tandem cum Maximianus tyrannus id comperissct, jussit incudem in carcerem inferri, et Martyrum pedibus subjici, vcctcque ferreo manus ac tibias illorum confringi. Fecerunt llctore< quod jussi fuerant. Id ut vidit B. Natalia, occurrit eis, rogavitque ut ab Adriano inciperent. Obtemperarunt carnifices, et cum imposuissent Adriani tibiam super incudem, B. Natalia pedem ejus apprehendens extendit super incudem. Carnifices vero multa vi credentes, amputarunt pedes ejus, el crura confregerunt. Porro B. Natalia ait ad Adrianum : « Precor te, mi domine, serve Christi, dura adhuc in te hæret spiritus, extende etiam manum, ut amputent eam, ut sanctis Martyribus similis efficiaris per omnia : majora enim supplicia illi perpessi sunt, quam tu. » Extendit ergo manum beatissimus Adrianuset porrexit eam Natalia?, illa imposuit illam incudi, et carnifices similiter eam amputarunt. Deinde amovent ab illo incudem, ct mox spiritum reddidit. Ita habet *Vita* ejus* 8 septerabris.

Memorabile est quod scribit Gennadius, Patriarcha Constantinopolitanus, in expositione Concilii Florentini, sess. V, de Theophilo, Imperatore non pagano, sed hæretico, Michaelis Balbi filio, precibus Auguslæ uxoris ejus salvato. Cum enim ipse sacras imagines oppugnasse!, os ejus admodum diductum est, ul viscera ejus conspicerentur : ad mentem ergo rediit, et sacram imaginem osculatus est. Paulo post inde ad Dei tribunal raptus est, pro quo cum assidute preces a sanctis viris et a regina effunderentur, ei venia data est. Nam Theophilum iu somnis regina conspexit vinctum traclumque ab innumerabili præcecjentiuni ct subsequentium multitudine. Ante illum ferebantur diversa instrumentorum genera ad torquendum accommodata, ipsaque videbatur eos sequi qui ad poenam adducebantur, quousque ad conspectum terribilis judicis pervenerunt, Theophilumquc ante ipsum statuerunt. Provoluta igitur ad judicis illius tremendi pedes enixo mullis lacrymis Augusta pro viro suo deprecabatur. Ad quam terribilis judex dixit: « Mulier, magna est fides tua, propter te sacerdotumque tuorum preces conjugi tuo do veniam. » Tunc ministris suis dixit : « Solvite eum uxoriquo ejus tradite. » Similiter ct Patriarcha, Methodius scilicet, omnium h creticorum, Theophiliquo ipsius adnotatisscriptisque nominibus, hæc eadem sub sacra mensa collocavit, eademque nocte qua regina visionem adspexit, vidit elipse divinum angelum magnum templum ingrcdicntem , qui dixit : « Episcopo, exauditos sunt preces tuæ, et veniam Theophilus impetravit. » Somno ergo experrectus ad sacram mensam verni, ibique cum legeret paulo ante conscriptum libellum, invenit { o Dei judicia !) Theophili nomen abolitum. Ita Gennadius supra citatus, ct Baronius, tom. IX *Annat.,* ad annum Christi 812.

ALIOQVI FILII VESTRI IMMUNDI BSSENT (7. d. Si ab Qnl SIH infideli conjuge faceretis divortium, filii vestri haberentur quasi nati ex illicito toro, adulterini, illegitimi), nunc altem sancti sunt, — id est UT *mundi.* Ti enim *sancti* opponitur immundis : mundi autem, id est ex honesto ct legitimo matrimonio concepti et nati. Ita Ambrosius, Anselmus, Augustinus, lib. II *De Peccat, meritis,* cap. xxvi. ([n|

Secundo, proprie *immundi* essent, quia n parente infideli, in odium conjugis fidelis facientis divortium, pellicientur el educabuntur in infidelitate, præsertim si infidelis sit pater; quia in repudio plerumque proles sequuntur patrem. Nunc autem manente fideli cum infideli in conjugio, «sancti sunt,» quia connivente infideli, facile fidelis parentis fide, diligentia ac cura sanctificari, baptizari ct christiane educari possunt. Ita S. Augustinus, lib. Ili *De Peccat, mentís,* cap. xii, et cx Tertulliano Hieronymus, epist. 153 *ad Paulinum.*

Hinc Calvinus etBeza suum dogma de traduce Ciirinm justitiæ hauscruuf, docentque fidelium filios proprie esse sanctos, et sine hapUsmo salvari : quia 1: hoc ipso quo fidelium sunt filii, censentur esse si- ili Ecclesia nati, juxta foedus divinum : a Ero Deus tuus et seminis tui, » *Genes.* xvn, 7. Quemadmo- Upm 0 dum jure civili censentur liberi, qui ex altero pa- «im»- rente libero nascuntur.

Sed errant : quia pariter ait Apostolus sanctificari virum infidelem per conjugem fidelem : talis autem vir per conjugem suam præcise ct proprie non sanctificatur, ul patet; ergo nec filius. *Secundo,* Ecclesia non est civilis respubhea, sed supcrnaturalis, et in ea nemo nascitur Christianus, sed baptismo, uti et olim circumcisione, *Genes.* xvn, spiritaliter renascitur quisque et fit sanctus, non civiliter, sed realiter per fidem, spem et charitatem animæ infusam. Ita Patres et lota Ecclesia. *Tertio,* quia *Joan,* tu, 5, absolute dicitur : « Nisi quis renatus fuerit ex aqua ct Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei. » Ergo falsum est, quod aliquis non renatus ex aqua, scilicet, qui natus est ex parentibus fidelibus, possit introire in regnum Dei.

15. Quod si infidelis discedit, discedat. — Si Ve» is. nimirum infidelis dissolutionem quærit, vel non vult cohabitare sine Creatoris injuria, quia scili- Qao cwn cct, vult conjugem pertrahere ad infidelitatem, aut aliud crimen, vel blasphemias jactat in ^*nvâs*- Deum, fidem, aut Christum, ait ex communi Doc- ‹l-l'edi- torum sententia, Thomas Sanche^, tomo citato, mUUin,? disp. Lxxiv : hoc enim ipso nioraliter censetur velle discedere et quieren» separationem, tunc discedat et fidelis a tali conjuge infideli, quia melius est, inquit Chrysostomus, divortium nuptiarum facere, quam pietatis.

r-
V '* l
tirmr,-■'* dfep. xxxn, art. 4, sed etiam matrimonii, ita
tr› l o-
B.i'* n a
ton.
r.r ii 5-
dili crui-
cs.ic.

Nota, Apostolum permittere hoc casu non tantum tori divortium, vt vult Dominicus Soto in ut possit *conjux fidelis* aliud matrimonium inire: hoc enim in gratiam fidei concessit Christus. Alioquin *enim servituti* subjectus esset frater aut sor-ror, id est Christianus aut Christiana : magna enim servitus est teneri matrimonio et obstrictum esse infideli, ita ut alteri nubere non possis; sed etiamsi discedat infidelis, continere debeas et vivere cælebs. Ita S. Augustinus, lib. I *De Adulter. conjug.,* cap. xin, S. Thomas et Ambrosius, qui ait : « Non debetur ei reverentia conjugii, qui horret Auctorem conjugii, sed potest alteri se jungere. » El palet cap. *Quanto* 9 el cap. Gaudemus, lit *de divori.,* et cap. *Si infidelis,* 28, *Qwest.* 11.

Mnlü
PJ'. bine
0'11 :•
pint, fi-
‹i Ji. b «
kn h i?
c rjnx
doti vult
everti,
>Und
idre

Imo multi Doctores, quos citat Henriquez, lib. XI *Dc Matrim.,* cap. nil, post inilium, inter quoa est S. Augustinus, lib. *I De Adulter, conjug.,* cap. xix el seq., ex hoc versu el vers. 12 colligunt fidem COÍUS conjux infidelis non vult converti, licet $*ne contumelia Creatoris velit fideli cohabitare, hoc ipso habere jus aliud matrimonium ineundi, ged $ paulus et citata Jura canonica lanium exprimunt casum, quo infidelis vult discedere, vel est in fidem blasphemas. Unde q}ii Doctores, quos citat Henriquez, putant hoc tantum casu licere fideli nubere alteri. Idque sane verius est, quia, ut dixi, hoc tantum vultS. Paulus et canones citati. Et quia priores Doctores contrario? sententi© tantum nituntur glossis in capitula quæ paulo ante citavi, quæ glossæ subinde Aurelianenses sunt, et textui deformes ac reformandæ.

cioMa
pr se
r n p&-
c^'
iai lis
pria
or
ob du-
l„n\
DkMpo»-
n »
J' x d^ncin
pemu

Adde, Glossam per se non posse condere jus aut legem novam : cum ergo constet fuisse verum matrimonium, quod conjuges infideles conlraxerunt, nec constet per conversionem alterius conjugis illud solvi, eo quod nec jus divinum, nec Ecclesiasticum extet, quod illud solvat; sequitur in matrimonio jam contracto, quod natura sua esl insolubile, illis esse persistendum. Confirmatur, quia uterque conjux est in possessione bonæ fidei; ergo ea depelli nequit, nisi constet, ad matrimoaium hoc, alterutrum vel ulrumque nullum jus habere, aut hoc jure excidisse per conversionem alterius : hoc autem non constat, sed ut summum dubium est ; in dubio autem melior est conditio possidentis, nec possessor ob dubium superveniens possessione justa depelli potest.

Addit tamen Sanchez, disp, lxxiv, num. 9, licere fideli converso alteri nubere, quia Ecclesia jam illi vetat, no maneat cum infideli, qui non vult converti, ob periculum perversionis, quod fere semper est: tunc enim censeri infidelem discedere, quia non vult licito et debito modo fideli cohabitare. Hoc autem, scilicet, ne maneat fidelis cum infideli, vult Sanchez, Ecclesiam jam passim vetare. Sed id negant Navarrus et alii : quia licet Concilium Toletanum IV, can. (il, velet conjugi fideli manere cum infideli, si infidelis sit et manere velit Judæus, quia Judæi pervicacissimi sunt, et in sua secta perversissimi; non tamen id vetat si infidelis conjux sit Paganus : nec alia exstat lex id vetans.

Adde Concilium Toletanum fuisse particulare, et illum canoncm vario a variis explicari, ut» refert Sanchez , disp, lxxïit , num. G. Et sane nimis durum esset elscandalosum, si in India, Japonia, China, ubi jam primum inducitur fides, sub regibus infidelibus cogerentur Christiani dimittere uxores, quas in infidelitate duxerunt : aut si uxores cogerentur deserere maritos, præscriim nobiles ct principes, nolentes ad fidem Christi converti, qui inde caperent occasionem eliminandi Christianos ct Christianam fidem. Secus in pi* est in Hispania ct inter Christianos, ubi Eccclesia hoc statuere posset sine scandalo, idque vel lege n generali, qualis Limen nulla exstat scripta, utlUt««% dixi, vel ex usu et consuetudine, vetando singulis in particulari, ne maneant cum infideli conjugo, w piü ob periculum perversionis : cui præcepto parere debebit fidelis, et consequenter non ipse erit in culpa, sed infidelis (qui secundum legem conjugis fidelis et Ecclesiæ præceptum cum eo habitare non vult), cur fiat divortium, ccnsebilurquehoc ipso infidelis velle discedere, ac consequenter fideli fas erit, ad aliud matrimonium transire, ut docte dixit Sanchez. Ita Cæsara regina, uxor Persarum regis, tempore Mauritii Imperatoris, Constanlinopolim secreto fugiens, ibiquo conversa ct baptízala, cum maritus eam repeteret, ad cura redire noluit, nisi ipse Christianus fieret; quare ipse Constantinopolim veniens, ibique baptizatus, et ab Augusto de fonte levatus, accepta conjugo lætus ad suos rediit, id contigit sub annum Domini 593 , uti ex Paulo Diacono ct Gregorio Turonensi refert Baronius. Hæc omnia quæ dixi, intellige de matrimonio quod uterque conjux in infidelitate contraxit, si alter postea ad fidem convertatur, alter vero nolit converti. Nam ma- Goto trimonium quo fidelis nubit infideli, non a Paulo, sed ab Ecclesia postea irritatum est: unde cultus impMidisparitas est impedimentum dirimens matrimonium. Quare Theresia, soror Adelfonsi regis Le- nutria** gionis, Abdallæ regi Arabum nubere noluit, nisi “^* ipse Christianus fieret; promisit ille, sed ficte. Ergo Theresiæ advenienti et reluctanti vim intulit; sed morbo a Deo percussus sanari non potuit, nisi Theresiam ad fratrem remitteret: ita refert Rodericus, Vazæus ct Baronius anno Christi 983.

Et S. Eurosia, Bohemi© rogis filia, capta a Maurorum principe, mori maluit quam ei nubere, cumque ferientis gladium patienter exspectaret, audita est hæc angelica vox : « Veni, electa mea, sponsa Christi, accipe coronam quam libi Dominus præparavit; et donum, ut, quotiescumque pro pluvia, vel contra quamcumque tempestatem fueris a Christi fidelibus invocata, erit eorum oratio exaudita. « Cum hoc audisset, brachiis de-

truncatis ct pedibus, expiravit miraculis celebris, ut refert Lucius Marinæus Siculus, lib. V *De Itebus Hispan.*

In pace autem vocavit nos Deus. — a In pace,» id est, ut Syrus, ad *pacem* (b de more ponitur pro •k), scilicet conscicnliæ cum Deo , et concordi® cum hominibus, *q, d.* Ergo ex parte nostra a maritis infidelibus non discedamus, sed quam possumus pacifice maneamus. *Secundo* et aptius, per *pacem* hic accipias quietem vitamque quietam, quam conjugi fideli suadet Apostolus, ut eam in divortio et solitudine præferat conjugio ct conjugi infideli, qui vult discedere, dum suis jurgiis cl litigiis fidelem incessit, pacemque illius perturbat : sic enim melius cum discessione, de qua proxime præccssit, hæc cohærent, de quo mox plura.

Vrr*. m. Pu ,n ttu>i¿°-ncm, se potat jci hX dfiiscon- Tuutur.

16. Unde scis, multer , st virum salvum **FACIES?** Sequendo priorem jam dictam pacis significalionem, sensus erit, *q. d.* In pace mane et vive, quoad potes, o fidelis, cum conjugo infideli, quia ncsc¡s bonum, quod inde consequi potest : forte manendo cum conjuge infideli, eum convertes ct salvum facies. Ita Chrysostoinus, Ambrosius, Anselmas, Theophylactus ct alii.

Nota hebraismum *si,* id est forte : simile est *Joclis* n, 14 ct alibi. Dat enim causam, cur in pace vocavit nos Deus, velilquc pacifice conjugem fidelem cum infideli manere et vivere, ut scilicet per pacem hanc fidelis infidelem convertat.

Secundo ct planius (sequendo posteriorem jam dictam pacis acceptionem) aptior hic sensus erit : a In pace vocavit nos Deus. Unde enim scis, mulier, si virum salvum facies ? » *q. d.* Donum ('.liristi est pax ; ad hanc, non autem ad servitutem inquietam et rixosam, vocati sumus a Christo. Siudct p*“lus fckhûb inSdeli ob riiA etc. ’ Si ergo infidelis rixis, probris, minis in fidem et fidelem conjugem discessionem quærit, discede , o conjux fidelis, ab eo, ut pacifice vivas, neque pretendas spem conversionis ejus. Unde enim id sPcres homine pagano, blasphemo, rixoso?ac consequenter, unde scis, vel unde speras, quod eum salvum facies?

Ven. i7. 17. Nisi unicuique sicut divisit Dominus, unumquemque sicut vocavit Deus, ita ambulet. — llæc clara syntaxi ita construe : Ita ambulet quisque, sicut unicuique divisit Dominus, et sicut unumquemque vocavit Deus.

Piulni Mlim qowi l\‘ i abDdi ibium. Nola : Tò *nisi* hic, ut vertit Syrus, idem est quod xbs *dia,* id est *sed, verumtamen,* vel, hoc tamen salvo: vide *Can.* 25, *q. d.* llæc dixi de conjugio cum ‹nûdeli, deque discessione ct divortio, si infidelis illud quærat, deque pace ct pacifica vita; ita tamen, ut nolim divortium quæri, aut pacem turbari, per cupidinem ct desiderium mutandi statum , quod videlicet fidelis , quia fidelis cl in Christianam libertatem assertus, cupiat et pretenda! mulare statum ct conditionem suam servilem in liberam, Gentilem in Judaicam. Edico ergo ut quisque fidelis statuai ct coaditionem, quam dedit Dominus, quamque habuit antequam esset fidelis, retineat, sive Judæus sil, sive Gentilis ; sive servus sit, sive liber ; quisque in sua sorte ambulet , ea contentus christiane vivat, nec ob ChrislianUmum statum mutet inquiete, et cum scandalo Gentilium. Græce pro *nisi,* est « ui, quod recentiores vertunt, *an non,el* ad precedenlem sententiam referunt, *q. d.* Unde scis si mulierem salvam facies, an non ? Sed Graecum « significat etiam *nisi alioqui.* Ila Noster, Erasmus cl alii, qui id ipsum jungunt sequentibus.

Qwta 'Vol Pialo An fii.n u- deberent J>ri\ ^7.^1 ni .J- chn<

Videtur hæc quarta fuisse quæstio, quam Corinthii proposuerunt Paulo : An scilicet Christiani, si ante conversionem fuissent servi, per Christianismum fierent liberi, adeoque, an omnes servi et mancipia, si converterentur ad Christum, hoc ipso assererentur in libertatem? hoc enim suadere cl exigere videtur Christiana libertas, in quam a Christo redempti et asserti sumus. Rursum, an Gentiles, facli vel futuri Christiani, Apostoli ct primi Christiani fueruni Judæi, et ex Judæis crcpit Christianismus : hinc putabant nonnulli neminem posse esse Christianum, nisi prius Judaismo initiaretur. Utrique quaestioni respondet hic Paulus negative.

Pr re- ünr VX* u t. u*i7 (X c-.et.nt RMie- PaX' r .ia; pl u Epipha- Sy'Xû- hs circQiBci*

18. Circumcisus aliquis vocatus est ? non adducAT PRÆPUTIUM. — Græce ut. tînoxxflÔt* , id CSt *non attrahat,* scilicet ferro, preputium. Ita Theophylactus el Photius.

Vrrt. IS.

Nota circumcisis preputium potuisse reduci, cute per instrumentum attractorium, quod spatisterem vocant, adducta, ut glandem rursus operiret, ut docet Celsus, lib. VII, cap. xxY. Idque cos, qui a Judæis apostalabanl ad Gentes, facere solitos esse, patet 1 *Machab.* i, 18 ; et ex Josepho, lib. XII *Antiq.,* cap. vi; et ex Epiphanio, lib. *De Ponder, et Mensur. ;* ubi hujus reductionis auctorem ponit Esau, ideoque dictum esse: «Esau odio habui.» Indcque docet Judæos, cum adSamarilas transirent, vel contra, secundo circumcidi solitos, cl sic secundo se circumcidisse Symmachum, qui ¿equo ac Aquila el Theodotion celebris fuit sacre Scripture interpres : sicuti Anabaptist® suos transfugas secundo baptizant.

Pr re- ünr VX* u t. u*i7 (X c-.et.nt RMie- habui.» Indcque docet Judæos, cum adSamarilas PaX' r .ia; pl u Epipha-

Inde putavit interpres apud Martialem, explicans illud epigrammatis i, in *Caeham:*

Nec recutitorum fugís loguiua Judæorum;

recutitos esso Judæos, ita dictos : Quoniam, inquit, Judæis pueris cutis inguinis rescindebatur, poslea cuniculis succresceret, dicebantur *recutiti.* Persius, *satyrav,* «Recutita sabbata» vocat Judaica festa. Ubi interpres : Judæos, inquit, vocat recutilos, quibus nova culis restituta est. Aliis tamen locis lam ipse, ¿piam alii appellant recutitos, id est circumcisos, quasi recisos cute, ut recutitus sit idem, quod *apella,* id est, sino pelle, de quo Poeta:

Sy'Xû- hs circQiBci* QQire *recanti* 7 dei? 0* r*- q ilh ¿u c“ ‘f jpcLUt

---------Creibt Justus apella,
Nou e¿o.

Idque verius est : nam non est verisimile, naturaliter per se recrevisse culem circumcisione præcisam, maxime in viris; et quia alioqui non arte, sed natura factum esset : cum tamen Celsus ct Epiphanias arti id tribuant, eamque describant.

Aliter hunc locum explicat S. Hieronymus, in cap. un *Isaiæ :* «Circumcisus, inquit, aliquis vocatus est, non adducat præputium, id est, ut aliis verbis subdit Apostolus : Absque uxore vocatus es, non ducas uxorem.» Sed hic sensus mysticus et symbolicus est, non litteralis ct genuinus.

Ve», i». 19. Circumcisio nihil est.—7. d. Circumcisio nec prodest, ncc obesi ad salutem homini Christiano; potat agit enim do Judæis ad Christianismum conversis, CbrUth- ul Patct eX PrtECCtV ' 'de Cajelanum, Ambrosium, t» ad sa- Anselmum. luteid.

Vara. îo. 20. Unusquisque in qua vocations vocatus est, Sutoş in ea permaneat. — Ut si circumcisus, servus^ nrniüI- conjugatus venerit ad Christianismum, propter eum, statum non mutet, sed maneat circumcisus, nendus fi servus, conjugatus, *q. d.* Statum tuum retine, bonetto! quisquis ille sit, scilicet si status sit licitus et honestus ; nam alias S. Cyprianus noluit histriones mL ad Ecclcsiæ Sacramenta admitti.

Preclare S. Ephrem, *Adhortatione* 4, tom. II : « In quo, ait, vocatus es opero, firma anchores ac funes (ut ibi quasi in portu a procellis tutus consistas) no in pelagus tua navis impellatur. »

Tai.si. 21. Servus vocatus es?non sit tibi curæ,—nodo eo sis anxie sollicitus, quod servus sis, quasi servitus sit conditio christianis hominibus indigna : sed do co potius te consolare, quod a misera servitute peccati ac mortis sis per Christum manumissus , Deique servus effectus , licet in hac vita homini servias, quamdiu Deo visum fuerit : patet cx vers. scq. Vide hac de re apophtegmata quæ citavi *Exod.* 1, 12.

Aurea est gnomo S. Augustini in *Sententiis,* num. 53 : «Justis, ait, quidquid malorum aliquis dominus irrogat, non poena est criminis, sed examen virtutis. Nam etiam bonus si serviat, liber est : malus autem etsi regnet, servus est, nec unius hominis, sed, quod gravius est, tot dominorum, quot vitiorum. » Et num. 124 : « Libera semper est servitus apud Deum, cui non necessitas servit, sed charitas. »

Seu et si potes fieri liber, magis utere, — scilicet ipsa servitute, ad Domini gloriam, humilitatis causa. Unde Theodorctus sic exponit : Gratia, inquit, non novit dillerenliam servitutis ct dominii. Nc fugias ergo servitutem tanquam fide indignam. Quod si fieri possit ut libertatem assequaris,perge servire, ct exspecta remuncrationem. Sic quoque explicant S. Chrysostomus, Theophylactus el D. Thomas. Huic expositioni apte cohæret id quod sequitur : « Qui enim in Domino vocatus est servus, libertus est Domini. »

Ynlu S 'nido, aptius et planius: « Si potes fieri li- r ki- ber,» si potes ¡l «ervitute liberari, « magis utere,» hac scihcel potestate cl commoditate, ac servitu- (cm excute, *q. d.* Si potes fieri liber, libertatem betüfea amplectere, caque fruero : hoc enim plano signi- ¿'/¿'.'/ú ficat to *magis utere;* bocque præ alio suadendum, æque ac optandum est. Quis enim non malit fieri »' " ▮». liber, quam manere servus? præsertim si infideli £ serviat,ita ut libere Christo servire non possit; dectin> hoc etiam mox clare suadet Paulus dicens : luw « Pretio empti estis; nolito fieri servi hominum.»

Nota : Servos hic intelligit Apostolus, non mercenarios, quales jam sunt apud Christianos, sed mancipia, qualia habebant Gentiles, etiam conversi ad Christum, et eliainnum cx Tureis ct Mauris habent Christiani. Opponit emm servos liberis. / J3

S. Hieronymus, fn *Apotoq. pro libris ad Jovinian.,* ex Origene, initio lib. I *in Epistol. ad Roman.,* aliter hæc explicat, nimirum dc servitute matrimonii, *q. d.* Si tanquam servus alligatus es matrimonio, « non sit tibi curæ, » id est non (c excrucia, quasi in matrimonio pie vivere et salutem assequi nequeas. «Sed et si potes fieri liber, magis utere, » *q. d.* Si tamen potes persuadere uxori, ut separator cœlibes vivatis, magis hoc amplectere. Verum prior sensus planior est et germanior.

22. Qui exim IX Domino vocatus est servus.—Hæc Ven.n verba non ad proxime præcedentia : « Sed et si potes fieri liber, magis utere; » sed ad prrecc- denlia more Hebreo referenda sunt, scilicet ad illa: «Servus vocatus es? non sit tibi curæ; » hoc enim præcipuc intendit hic Apostolus, scilicet, ut servos doceat sua servili conditione esso contentos eamque patienter ferre, donec Dei providentia aliud statuat cosque servitute liberet. Jam « in Domino, » id est a Domino, ct ad fidem gratiamque Domini Jesu. Vide *Can.* 25.

Libertes est Domini. — A Domino, scilicet Christo, est manumissus, et in libertatem Christianam assertus, *q. d.* Servi heriles, si flant Christiani , non ambiant fieri liberi a servitute herili, sed gloriantur quod a servitute peccati asserti sint in libertatem gratiæ et adoptionis filiorum Dei. Vide Chrysostomum hic, et in morali *hom.* 19, quam servitus libertati Christianis non obsit.

23. Pretio empti estis (puta sanguine Christi, Venti. qui antonomastice dicitur pre/ium, utpoto ingens Sinoiii ct immensum. Ita Ambrosius, *q. d.* Christus vos Chrhtl pretio maximo o servitute peccati emit ct rede- antno> mit, fecitque sibi liberos; ergo) nolite fieri muli i servi hominum, — ne vos in servos vendatis, aut dicito: servituti mancipetis, si possitis libertate gaudere: pretiw* hæc enim civilis libertas decet Christi libertum, ut eo melius toti Christo serviatis, quo minus ulli hero, Ethnico præsertim, servilis.

Hinc postea Constantinus Magnus, sub annum ConiUn* Christi 330, in honorem Christi et favorem Chris- lintu tian® religionis sanxit, nc ullo modo Judæus Mirtini Christianum servum haberet, aut possideret: Judæum autem qui secus faceret, jussit capite plecti, et servum talem libertate donari, ul patet vum îu- lege unica lib. l *Codicis,* titul. *ne Christianum man-* L<reU

apium haereticus, vel Judcrus, vel Paganus habeat : neque enim fas esse censebat Christi redemptoris occisoribus, Christianos Christi morte redemptos, servitutis jugo subjici. Quam legem tres Constantini filii deinde confirmarunt, teste Sozomono, lib. HI, cap. xvii. Sic S. Gregorius sanxit ut servus Judæi, volens converti ad Christianismum, hoc ipso fieret liber, ut patet lib. III, *epist.* 9. Similia habet Concilium Toletanum IV, cap. Lxiv.

Ilæc intelligc de Judæis et Paganis, qui jurisdictionis alicujus principis Christiani subjecti sunt : talium enim servi Christiani hoc ipso fiunt liberi, ac proinde possunt dominum deserere ; imo si sint infideles, possunt fugero ad Ecclesiam, ut fiant Christiani et consequenter liberi. De his enim leges loquuntur : « In illis vero infidelibus, qui temporaliter Ecclcsiæ vel ejus membris non subjacent, praedictum jus Ecclesia non statuit, licet posset instituere de jure. Habet enim auctoritatem Dei, et infideles merito suæ infidelitatis merentur potestatem amittere super fideles, qui transferuntur in filios Dei. Verum hoc non facit Ecclesia, ad scandalum vitandum, » inquit S. Thomas, IIII, *Quœst.* X, art. 10.

Secundo, alii non malo sic quoque explicant : « Nolite fieri servi hominum, » ita videlicet, ut hominibus serviendo Dei obsequium negligatis. Illi enim fiunt servi hominum, qui homines praecipue respiciunt, cisque adulantur etiam cum male agunt, atque eis per omnia obediunt et serviunt, etiamsi peccata praecipiant. Ita S. Chrysostomus et Hieronymus in cap. vi *ad Ephes.* Sic enim Apostolus *ad Ephesios* n, praecipit servis, ut serviant heris, non sicut hominibus, sed sicut Domino, ct propter Dominum (i).

Ver*.!». 21. UNUSQUISQUE IN QUO VOCATUS EST, FRATRES, IX IIOC PERMANEAT APUD DEUM, — *q. d.* VcFUmtamen quisque in suo statu, sive herili, sive servili, in quo vocatus est, cl venit ad Christianismum, permaneat.

Nota to *apud Deum,* cui scilicet servit et adhærct in Christianismo ct Ecclesia, *q. d.* In eodem statu, in quo vocatus et conversus est, quisque permaneat in Christianismo ct Dei obsequio, ne Gentes canscntur per Christianismum servos fieri inquietos, et ambire libertatem.

Vcr> Î5. 23. Du virginibus (ut scilicet maneant virgines, et serviant Deo in virginitate} præceptum Domini Galota non habeo : consilium autem do, — ul id faciant. qni ilio Corin- Vide *Can.* 38. Est hæc quæstio quinta Corinthioibrmm, rum» an virgines in Christianismo debeant ma-.Virir:i. nere virgines? Respondet Paulus lego Christi nulli præcipi virginitatem, sed caindcm omnibus consuli,

"¡“ ginn?

(1) \cl : Nolito in vos ultro arcessero servitutem non necessariam, quam vobis imponere volunt pro suo lubitu, V. g. doctores nonnulli, qui omnibus ad Christianam religionem accessuris circumcisionem praecipiunt : ita AlholL

Ex hoc loco probatur communis illa Patrum sententia, qua asserunt caelibatum esse in potestate nostra, si illum a Deo petamus, et ari eum conemur heroica fortitudine, cooperemurque Dei gratis per debita media, ita ut quilibet sine conjuge cælebs vivere possil, si velit, quantumvis a natura vel habitu in libidinem proclivis sit. Ita docet Tertullianus, lib. De *Monogamia,* prope finem; Chrysostomus, Orígenes et Hieronymus in cap. six *MatIh.;* Nazianzenus, *orat.* 13; Ambrosius, lib. De Viduts; Augustinus *in P»al.* cxxxvn : « Qui hortatur, inquit Augustinus, ut voveas, ipse adjuvat ut reddas. » Et lib. VI *Conf.,* cap. xi : « Utique dares continentiam, si gemitu interno pulsarem aures tuas. » Idem satis insinuat Paulus hoc versu et vers. 7, ubi omnibus communitei consulit virginitatem : non consulitur autem, uti nec praecipitur, nisi id quod est in nostra potestate , id est, nisi id quod possumus facere cum gratia Dei, quam scilicet Deus nobis præparavit et offert, si cam imploremus eique cooperari velimus. G»libv «u pov . £■’ ™n

Idem docet Christus, *Matth.* xix, ubi Apostolis dicentibus, ob onera et difficultates matrimonii non expedire nubere, Christus, illud approbans, subjungit *primo :* « Non omnes capiunt verbum istud ; » Græce cù xa?'.ûmv, quod Orígenes et Nazianzenus, orat. 31 De *Tribus eunuchorum generibus,* vertunt. « non omnes sunt capaces; » per capacitatem intelligentes propensionem naturalem ad castitatem, quam non omnes habent. Verum melius alii passim, rò cò vertunt, tanquam vasa non suscipiunt in se, non approbant, non comprehendunt, non amplectuntur castitatem, utpote difficilem.

Hinc *secundo,* subdit Christus : « Sunt eunuchi qui se castraverunt, » sua scilicet libera voluntate se castos effecerunt, idque perpetuo voto firmarunt. Hoc enim significat vox *eunuchi,* scilicet impotentiam moralem : idem significat vox *castraverunt.* Alioqui enim potius dixisset Christus : Sunt qui se castrant, aut castrare nituntur. Ita S. Hieronymus, ibidem; Epiphanius, */arresi* 58; Fulgentius, lib. *De Fide ad Petrum,* cap. in ; Augustinus, *Dc Sancta virgin.,* cap. xxx. Qai »int raandli morale»!

Tertio, addit Christus hos eunuchos ita sc castrasse , non propter molestias rei uxoriæ, non etiam propter Evangelium, ut melius illud pmdicent, quemadmodum detorquent hæc Christi verita hærelici; sed propter « regnum cadorum,» scilicet promerendum. Ita Origeues, Hilarius, Chrysostomus, Euthymius ibidem, et S. Augustinus, cap. XXII!, lib. *Dc Sancta virgin.*

Denique concludit Christus dicens : a Qui potest capere, capiat. » Quæ verba sunt cohortantis et excitantis ad heroicam virtutem, æque ac ad praumum filustre. Hisce ergo verbis Christus proponit omnibus consilium castitatis, quasi rem valde heroicam et eximiam. Non dicit Christus, inquit Chrysostomus, non omnes possunt, sed. Qnid dre. atpu>lf

non omnes capiunt, *id est* omnes quidem capere possunt, sed tamen non omnes capere volunt; ct Hieronymus : « His, inquit, datum est a Deo castrare se, qui petierunt, qui voluerunt, qui ut acciperent, laboraverunt. »

Dices : Quomodo ergo ait Christus : a Qui potest capere, capiat? » Hisce enim verbis significat, non omnes posse hoc capere. Respondeo, d *qui potest,* tantum significat rem hanc esse arduam et difficilem, *q. d.* Qui vult sibi vim inferre, qui vult omnibus viribus ad rem tam arduam couniti, iliceam capiat et apprehendat. Sic ille apud Comicum : a Non possum, inquit, maler, hanc uxorem accipere.» *Non possum,* id est nolo, quia impedi- difficile est, quia hæc uxor mihi non plavootaT ça d est ect ; et sic in Scriptura sæpe impossibile vocatur diaule, id, quod est difficile. Rursum, non omnes possunt continere potentia propinqua, remota tamen possunt; quia possunt orare, suaque oratione ct cooperatione parere sibi potentiam propinquam continendi.

Licet ergo non omnes habeant donum continente quo actu contineant, sicut non omnes justi habent donum perseverante, quo actu in gratia perseverent : tamen sicut omnes justi habent donum perseverante, quo possunt perseverare, si velint; ita omnes possunt habere donum continente, si scilicet vires ad hoc a Deo petant, el Dei gratiæ per debita media coopercnlur. Domim Secus est de dono prophetiae aliisque gratiis gra-
t Í r;ri" *,s (IU® ®®P0 ncc orando, nec collaborando
ULecoo- impetrare possumus. Quia tamen nonnulli natura et consuetudine in libidinem proclives, non eos
^¿2' habent animos, nec eum adhibent conatum et constantiam heroicam, quam cum Dei gratia possent, sed facile sinunt se a natura el consuetudine abduci, ut tentation! venercæ succumbant; hinc talibus et lain infirmis præstat inire matrimonium : a Melius enim est nubere, quam uri. » Ha Apostolus, vers. 2, 5 et 9.

Tanquam misericordiam consecutus a Domino, ut sim fidelis, — virginitatem, inquit, consulo, tanquamisqui misericorditer assumptus sum ad gratiam Apostolici muneris apud Gentes, ut fideliter Un in- illis consulam : ita Ambrosius, Anselmas, Theo-Uiiiub. doretus, ‹/. d. Quo præ aliis Apostolis indignior, majori gratia et misericordia vocatus sum ad apostolatum,eo magis in eo decet me esse fidelem,ct fideliter consulere iis, ad quos a Christo missus sum Apostolus.

v » u- 2G. Existimo ergo noe donum esse. — Hoc, scilicet virginitatem. Ila S. Ambrosius et alii. Vel aptius *hoc,* ut scilicet sint et maneant virgines, uti dixi vers, præcedcnti.

Propter instantem necessitatem, — cvangclizandi et discurrendi per totum orbem, inquiunt nonnulli : hoc enim cum uxore et mulla prole tum fuisset difficile. Verum Paulus non scribit hæc Apostolis aut Evangelistas, sed Corinthi civibus. Unde ahi accipiunt u necessitatem » persecu-lionum et fugarum in primitiva Ecclesia : virgines enim facile, conjugati vero ægre, utpote uxore et prole gravati, tyrannos efTugere poterant. Tunc ergo ob hæc pericula ct fugas satius erat esso cælibcm, quam conjugatum. Ita hæretici.

Sed hoc carpit Calvinus : fatetur enim ipse, Qooarxb Apostolum *hoc,* puta virginitatem et cœlibatum omnibus sæculis, etiam pacatis el nostris, toto gonl orbe jam Christiano consulere ; necessitatem ergo tiai fuiinlelligit Calvinus inquietudinem et afflictiones se nlim varias, quibus Sancti in hac vita agitantur, ob calibe» quæ magis consulendus est cælibatus, quam ma- vitem trimonium. Sed hoc quoque remotius est et gene- quiai ralius. conjún-tala!

Dico ergo : « Instans hæc necessitas » est illa, Qu» quam in scq. determinat et explicat Apostolus, vers. 28 et 29, estque duplex. «mW

Pro quo nota Græcum ivtçwazv duo significare : *Primum, instantem,* id est præsentem necessitatem. Sic enim Paulus opponit ¿vîçôtx xxi puUcnx, præscnlia futuris, *Rom.* vili, 38, et I *Corinth,* m ,22; et Græcis ivtçô; est *præsens tempus. Secundo,* proprie id est *instans,* imminens, insistens, urgens, incumbens necessitas. Utraque significatio hic convenit. Rursum « necessitas» Hebræis idem est quod angustia, afflictio, tribulatio, et quidquid hominem arctat, angustiat, stringit. Unde Psalles : a De necessitatibus, » id est de angustiis, a erue me. » Et sic Apostolus suas angustias sæpe vocat « necessitates. »

Primo ergo, instans hæc necessitas est imminens in»n> el incumbens matrimonio, urgensque rei uxoriæ difficultas, molestia, afflictio, scilicet onera uteri, partus dolores, educationes liberorum, curai, timores, zelotypia,rixæ, familiæ apparatus; opum, affinitatum, statuum curandorum et augendorum sollicitudo; mariti dominatio, cholera, ebrietas, prodigalitas, paupertas, orbitales, ct ex his perpetua animi distractio, el circa hæc occupatio. Hæc enim explicans vers. 28, vocat a tribulationem carnis, » quam conjugii voluptati opponit. Ita Ambrosius, Anselmas, Chrysostomus, Theophylactus. J

Secundo, simplicius ct planius : ‹ Instans neces- Alia cx« sitas, » vel, ut vertit Erasmus, Vatablus el alii, P,K « præsens necessitas,» est, ut Syrus, N'piJN NXJH *ananki desabna,* necessitas temporis, id utii. est angustia præsentis vitæ, quæ nobis vitæque nostræ incumbit ct imminet, camque arctat ct urget, ut properet ad mortem et æternilatem. a Instans ergo necessitas, » est brevitas temporis, quod nobis datur ad ælernitatis conquisitionem; quæproinde non mundo, nonconjugi, sed animæ ct Deo danda est. Ha Chrysostomus, Anselmas et S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinian.t* a Necessitas, ait, hæc est brevi moriendi, » *q. d.* Paulus : In hac brevi vita necessitas est placendi Deo, et studiose parandi victum et necessaria, scilicet bona opera, ut inde vivamus beati in lota ælernitatc. Ergo consulo virginitatem : hæc enim uni Deo

intendere potest, cum conjugati per onera conjugii distrahantur: sicut formica tota œstate colligit grana in hiemem, ita tu collige merita in æternitatem. Hanc enim necessitatem explicans vers. 29, ait : a Hoc itaque dico, fratres : Tempus breve est; reliquum est, ut qui habent uxores, tanquam non habentes sint, etc., prœlerit cnirn figura hujus mundi,i› *q. d.* Ambis sponsam, prolem, uxorias voluptates? iis inhias, in eas omnes cogitationes et euros defigis? moliris perpetuare familiam, nomen, genus? opes congeris, fundos coemis, domos construis quasi perenniter hic victurus? memineris illius Horatiani :

Linquenda tellus, et domus, ct placens
Uxor.

pímcoQ. *Primo,* quid tc fatigas ct laboribus excrucias? p.ÜTcv Brevem voluptatem, famas nominis et familias, drcisiut quantis doloribus emis? Quid longa speras? breve d cito est quidquid hic vides, quidquid ambis; arcta ¡/ntun. cs^ prœscnsvj(a> Exsœculorum et temporum decursu viceni, triceni anni vitæ tuæ assignati et circumscripti sunt. Audi Poetam :

Vitæ summa brevis spem nos vetat inchoare longam.

Secundo, urget te imminens mors : ad eam curris pernici cursu; instat judicium, instat œternitas, longa, inquam, ct nunquam finienda æternitas : arctat tc Deus, cogitque ut ad eam te compares et festines.

Qrurt› *Tertio,* praesentem hanc vitam, hoc breve tem- Pus ^ i dedit Deus, non ut hic in conjugio voluptmpns tueris, non ut familiam stabilias, non ut præsenThx in tibus fruaris, non ut sedem figas, quasi hic diu *Tdat* *nætcrnuin mansurus; sed tantum ad hoc, ut in eo quasi stadio Virtutum decurras ad metam et bravitim, ad beatam, inquam, æternitatem; ut in illam oculis, animo, mente intendas et contendas, ut hunc tibi omnibusque actionibus tuis scopum præfigas. Quare licet mundus plenus sit insania, nulla tamen major aut patcnlior est, quam quod adeo negligat summa et sempiterna, et tanto studio sectetur infirma ct transitoria, cum tanto œternæ damnationis periculo.

rnkhrr *Quarto,* indies cogites : Tantum jam vitæ meœ k“'.'¡p demptum est, forte non tantum superest : quot viu, ct diebus vivo, totidem arctor el urgeor ad mortem; ‘ 'ort? quid si hodie, si cras illa obveniat? Hanc vixi, ut CUl ” mori non dubitem? cibosnc comparavi, merita, inquam, bonorum operum, quibus in omnem æternitatem mihi vivendum est? Iu hoc vertitur cardo salutis tuæ : quin ergo in id totus incumbis?

Quinto, quid alia tractas? Quid partiris animum in uxorem, proles, familiam, ut per diem vix semel de Deo, de cœlo cogites? Quin lotum colligis in illud unum quod est necessarium, ut cum Maria optimam partem eligas? Quid lucro, quid opibus, quid statibus, quid jungendis affinitatibus inhias? a O curas hominum, o quantum est in robus inane! Stulte, hac nocte animam tuam repetent a le ; quæ autem parasti, cujus erunt? p Succedent immemore* filii, pro quibus sudasti, laborasti, corpus morti, animam inferno oppignerasti , relinques ea ingratis hæredibus : si grati sint, te ex inferno liberare non poterunt.

Sexto, quin misererisanimæ tuæ; quin, inquam, Sll<uinV unius animulæ tuæ, quam Deus tibi curandam et salvandam dedit, curam geris? Quin animum a hoc brevi conjugio, a sponsa, a libens; cogitationes afarnilia, a negotiis ct curis uxoriis, quæ te terræ et terrenis immergunt, distrahunt, absorbent, avocas?

Septimo, quin cœlibatum quem suadeo, amplecteris? Dabit ille otium cogitandi, non quo-^4^ modo mundo, sed quomodo Deo placeas, quo- iibsui. modo ad iter in cœlum te compares, quomodo rationes luas ad judicium futurum componas et adæques, quomodo Deo te sistas : scilicet dabit ille facultatem sine impedimento, libere et expedite Domino serviendi; Dominum assidue obsecrandi, ut orationibus, jejuniis, eleemosynis insistendo merearis pariter in cœlo, in gloria excellere, et vicinus Deo assistere, coque beatissime fruì in omnem æternitatem, ubi cum B. Agncte apud S. Ambrosium, serm. 90, semper canas : a Illi sum juncta in cœlis, quem in terris posita tota animi intentione dilexi. » Et : « Regna mundi, et omnem gloriam eorum contempsi propter amorem Domini mei Jesu Christi, in quem credidi, quem dilexi, in quem speravi, p

Denique Maldonatus in *Notu manuscr. :* « Propter instantem necessitatem, » id est, ait, propter instantem finem mundi, ut ad eum nos comparantes, non implicemur matrimonio ct terrenis negotiis. Unde , vers. 29, de eo ait : a Tempus breve est. »

Ex dictis ruit argumentum Joviniani ct Calvini: Apostolus, inquiunt, instans vel prœsens opponit futuro; ergo, si cœhbatus bonus est tantum propter instantem necessitatem, non erit bonus ob futuram mercedem.

Respondeo : falsum est antecedens; imo, ut dixi, instans vel prœsens necessitas est, quæ nos urget ut per cœlibatum in hac brevi vita cogitemus et paremus nobis œternam mercedem. Quinimo S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinian. :* Addit, inquit, Apostolus prœsens futuro, ne quis putet virgines feliciores esse quidem quoad spi- jugatis ritualia, non autem quoad carnalia, cum in utro- pr-*»^ que conjugatis præstent, el in ulraque vita, tam in tempore, quam m ælernitale. Idem docet et diserte refellit hoc argumentum Calvini S. Augustinus, lib. *De Sancta virginity* cap. xxii, tom. VI, el Apostolus hic vers. 33 et 35, ut ibi fusius ostendam.

Quoniam bonum est homini sic esse. — Tò *quoniam* non causam reddit; redderel enim causam sui ipsius, quasi diceret : « Bonum est, quoniam bonum est. » Vox ergo *quoniam* respicit et revo-

cat, *id* quod processit, Apostolus enim, per epanalcpsin, repetit *id* quod dixit, ut illud inculcet. *q. d.* Existimo bonum esse manere virginem propter instantem necessitatem *; quoniam,* id est quod, inquam, hcxuini sit bonum sic esso, scilicet in virginitate.

Vi«.îs. Si KLTSEIUT vinco (habilis scilicet ad nubendum, puta libera ct innupta, nec Deo consecrata. Ita Thcodoretus, Theophylactus, Photius et S. Hieronymus supra : talis nubendo) non peccavit, — vide dicta vers. 2.

Tribulationem tamen carnis habebunt hujus modi, — aperientes sibi per conjugii copulam dolorum officinam, inquit S. Basilios, lib. *Dc Sancta* O'"; *th-, ,'Kjinit.,* ante finem. Vocat Apostolus « tribula-,‘°ncni carnis » conjugii, liberorum et familiae ueiur? onera, quæ jam dixi, de quibus S. Augustinus, lib. *Dc Sancta virgini/.,* cap. xvi; S. Ambrosius, lib. I *De Virgin.,* et S. Hieronymus, *Contra Jovin.* « Tribulationem » ergo « carnis » appellat eam, quæ circa carnem ct carnalia versatur, quaeque carnem affligit. Hanc opponit voluptati carnis, quæ est in conjugio ; illa cnim per hanc tribulationem, utpote longe graviorem , ita opprimitur et Ccnjncil eliditur, ut vix sentiatur. Voluptas enim quæ est Tfàiu/ ' ‘n ac,u conjugali valde vilis est, brutalis, faciens hominem epilepticum, uti dicebat Alexander Magnus, ct verecundia) plena, ct momento transii, slatimque innumeris incommodis compensatur. Mox cnim a conceptu subeunt fastidia, insomnia, vertigines, melancholia), pnecordiorum angusti®, absurdi appetitus, et naturæ totius perturbatio. Sequuntur parius dolores acerrimi, qui multis mortem afferunt. *Secundo,* proles edita mox quotidie ct continuo mundanda est, cibanda, fascianda, vestienda, reponenda, cunis agitanda ut dormiat, eximenda ut sugat, disponenda ut exoneret, verbis et cantu assiduo mulcenda ne ploret; ita ut matres lotos dies et noctes circa infantes occupentur, nec aliud feru facete aut cogitare possint. Omitto sordes, pedorem, ejulatus, morbos, pericula tam matrum quam parvulorum. *TerDo,* proles grandior effecta majores affert curas et dolores. Quantus dolor si contingat eam extinguí, si m.do consortio ad ilagilia et dedecora abripi? si rebellem parentibus se præbeat? si alea et poculis bona parentum consumat? si inconsulto matrimonio sc involvat? Etsi enim parentes sint sanctissimi, tamen sæpe contingit ut filii sint scelerati, itaque gravissimo parentes crucient. Exempla sunt in Adamo et Caino, in Noo ct Cham, in Abraliamo el Ismael, in Isaac el Esau, in Jacob et Ruben, caderisquc omnibus fere ejus Ahis, in David, Amnon.ct Absalom, aliisquo plurimis.

Ob hæc conjuguai onera, haneque tribulationem S. Augustinus secutus S. Ambrosium nulli unquam conjugem et conjugium suadere voluit. « llicque tria homini Dei servanda monebat, inw quit Posddonius m VtfaS. Augurt<ni,cap. xxvii : primum, ut uxorem cuiquam nunquam poseercf ;l secundum, ut militare volentem ad hoc non ‹ ;\ ?l commendaret; tertium, ut in sua patria petitus putiau. ad convivium non iret; causamquc singulorum dabat : *primi,* no dum inter so conjugati jurgantur, cum maledicant, per quem conjuncti sunt; *secundi,* ne militi® commendatus male agens, suam culpam suffragatori tribueret; *tertii,* no per frequentiam in patri® conviviis constitutus, temperanti® amitteretur modus, n

Ego autem vobis parco, — quod eligatis statum tribulationum, scilicet matrimonium, indulgeo, non retraho. Ita Ambrosius (I).

29. Hoc itaque dico, fratres: Tempus brevè V«*M est, — *i m-tiçjù.u.:-/'.;, tempus,* id est vit® nostro) spatium, *contractum est,* ct ut Tertullianus legit, *in collecto est :* ut cogitemus nos hio non quasi inquilinos uxoribus, ct rebus quibusvis præsenlibus frui; sed iis quasi peregrinos ad breve tempus uti debere, ut tendamus ad gloriosam illam civitatem, in quam quasi cives interni conscribemur. Amplius hoc tempus accipit Ambrosius, scilicet tempus sieculi hujus, *q. d.* Breve cst omne hoc tempus, et imminet dies judicii; non ergo temporaneis sæculi voluptatibus immoro* mur, sed comparemus nos ad judicium.

Reliquum est ut et qui habent uxores, tanquam non habentes sint, — ut scilicet non magnopere rei uxori® afficiantur, ut animum, mentem atque amorem magis in Domino, quam uxoribus defigant. Ita Ambrosius ct Anselmus. Addit S. Augustinus, lib. I De *Serm. Domini in monte,* cap. xiv, in fine, ut pari consensu, si fieri potest, castitatem servent.

30. Et QUI EMUNT, TANQUAM NON POSSIDENTES , — Vrn. M. perpetui nimirum, sed tanquam usufructuarii ad vitain. Vetat enim Paulus hic immodicum rerum V(lit Paulin usum et affectum, quasi non illas possideamus, sed ab illis possideamur, ut scilicet non apponamus cor rebus momentaneis, nec nimio affectu Cum rt inbæreamus ulli creatura) ita flux®. Ita Anselnim mus. Pulchre S. Augustinus, tractatu 40 *in Joan.,* cuivis diviti moduin utendi pecuniis proscríbeos: « Utere, inquit, nummo quemadmodum viator in stabulo (in hospitio : hinc olim hospes vocabatur stabularius, ut palet *Luc.* x, 33) utitur mensa, calice, urceo ; dimissurus, non permansurus. »

Hoc ipsum ut Judæos efficaciter doceret Deus, Qmw instituit annum quinquagesimum jubilci, sanxit- [que ut illo anno omnes agri ct pr.edia coempta n-miai. ab emptore redirent sine pretio ad priorem do- l„n11 minum, qui ea vendiderat, cujus sanctionis causam dat *Levit.* xxv, 23, dicens : « Terra quoque aw-ca non vendetur in perpetuum : quia mea cst, ct vos adven.® et coloni mei estis. Undo cuncta regio possessionis vestro) sub redemptionis condi-

(1) Alii: Vestram mis<ntione ducor, id est, tutos et incólumes ob his calamitatibus vos prestare velici».

tiono vendetur, » *g. d.* ligo Deus alium transcendens, verum ac proprium in terram vestram habeo dominium; quare licet mihi quas volo conditiones venditioni ejus apponere, maximo cum in eam vos tanquam advenas et colonos induxerim, talcsquc semper manere velim. Quare volo cl 6tâluo ut possessiones quælibct, anno jubilei, redeant ad priores dominos, idque hac de causa: ut nimirum sciatis, inquit Philo, lib. Do *Chcrubiim,* solum Deum proprie rerum omnium esse dominum et possessorem ; homines vero earum tantum habere usumfructum ad vitam, non vero dominium, a Hinc liquet, inquit Philo, nos alien*8 ul* possessionibus ; nec gloriam, nec divitias, nec honores, ncc imperia, nec aliud quidpiam, vel corporis vel animi proprium, quasi hæcjuris ct dominii nostri sint, possidemus; sed eorum usumfructum, dum hic vivimus, liabemus solum. »

Oniiiit

Nflrtn

hic nti.

Ver». 31. 31, Et **QUI UTUNTUR HOC MUNDO, TANQUAM NON** utantur. —ó;[ir. xsTaxçù;xiwi, id est *tanquam non abutentes,* scilicet non nimium eorum usu adinérenles. Noster Inteqires verbum compositum in Graico accepit pro simplici, uti sæpe Graeci faciunt : *tanquam non abutentes,* id cst *tanquam non utentes,* scilicet usu firmo et tenaci, quod cst abuti. Utendum enim estro taliter, qualis est. Mundo ergo (luxo fluxe ct quasi obiter utendum cst, tanquam eo non utaris : sin mundo adhœrorc vis, eo abuteris; quia re fluxa quasi non fluxa, sed finna, solida ct stabili uteris. Abusus enim, ait jfieOpfiyjactUS) est superfluus usus, et modum ac naturam rei exsuperans. Hinc Syrus vertit, *qui utuntur hoc mundo, pra-ter aquuin usum non utantur.* Sic abnti,pro *plene uti* capitur cap. ix, vers. 18. Quocirca S. Rasilius in Ilegul. *brev.,* interrog. 70 : « Abusum, inquit, damnat Apostolus, cum dicit: Tanquam utentes hoc mundo, non tanquam abutentes. Usus cnim modum, ipsa inevitabilis rerum ad usum pertinentium necessitas definit. Qui nutem ultra necessitatem progreditur , is aut intemperantis habendi cupiditatis, aut voluptatis libidinis, aut inanis gloria) morbum habet.»

Ooii sit ibwwi

Præolaro S. Leo, semi. 5 De *Jejunio septimi mensis: a* In dilectione Dei, inquit, nulla nimia; in dilectione autem mundi, cuncta sunt noxia. Et ideo œternis bonis inseparabiliter est inhaerendum, temporalibus vero transeunter utendum est, ut peregrinautibus nobis, et ad patriam redire properantibus, quidquid de prosperitatibus mundi hujus occurrerit, viaticum sit itineris, non illecebra mansionis. Ideo Apostolus prædicat dicens : Tempus breve est; reliquum est ut qui habent uxores, tanquam non habentes sint, etc. Proderit enim figura mundi hujus. Sed quod dc specie, do copia, dc varietate blanditur, non facile declinatur, nisi in illi visibilium pulchritudine Creator potius quam creatura diligatur. » Idem, term. 1l D< *Quadrag.,* citatis hisco Apostoli verbis, DUbdil : alleata enim mens, quæ peregrinationis sure tempora casta sobrietate transcurrit, et in iis per quæ necesse est eam ambulare, non remanet, ut hospita magis quam domina terrenorum , nec affectibus sit innixa humanis, nec promissionibus desit divinis. »

Pn.ETERIT FIGURA HUJUS MUNDI. — « Præterit J» Græcum , verti etiam potest, *deripit,* vel transversum agit, figura ctspecies mundi. Nam, ut ait Augustinus , epist, 30 *ad Licentium : a* Vincula hujus mundi asperitatem habent veram, jucunditatem falsam; certum dolorem, incertam voluptatem; durum timorem timidamque quietem ; rem plenam miseries, spem beatitudini* inanem : his tu inseras manus ct pedes? » Idem serm. 23 De *Verbis Apost. :* «Temporalia, inquit, bona non cessant nos inflammare ventura, corrumpere venientia, torquere transeuntia : concupita inardescunt, adepta vilescunt, amissa vanescunt. » EtS. Bernardus : « Noh, ait, amare præsentia, quæ possessa onerant, amata inquinant, amissa cruciant. 'Juuo,

Rursum D. Gregorius, lib. VI epist. *ad* Andriam : « Vita, inquit, nostra naviganti est similis: is namque qui navigat, stat, sedet, jacet, vadit, quia impulsu navis ducitur. Ita ergo et nos sumus, qui sive vigilantes, sive dormientes, sive tacentes, sive loquentes, sive ambulantes, sive volentes, sive nolentes, per momenta temporum ad finem quotidie tendimus. Cum igitur finis nostri dies advenerit, ubi nobis erit omne quod modo cum tant i cura quæritur, et cum sollicitudine congregatur? Non ergo honor, non diviti® quærendæ sunt, quæ dimittuntur. Sed si bona quaerimus, illa diligamus, quæ sine fine habebimus : si autem mala pertimescimus, illa timeamus, quæ reprobis sino fine tolerantur. » Unde eidem Andreæ mox consulit parvo hujus vitæ ct peregrinationis tempore « sacris lectionibus vacare, coelestia verba meditari, in æternilatis amore sc accendero, de terrenis rebus secundum vires bona opera agere, et regnum perpetuum in eorum renumerationem sperare. Sic autem vivere jam in æternitatis vita partem habere est. » S. Hilarión, aitS. Hieronymus in ejus *Vita ,* « singulos hortabatur preterire figuram mundi, ct eam esso veram vitam, quæ vit® præsentis emeretur incommodo. »

Figura.— Græco id est habitus, species ao status mundi fugax. Ita Ambrosius ct Anselmus.

Nota : Mundo non tribuit Apostolus formam : hæc enim solidior est et constuntior ; sed figuram , qu® mobilis cst, fugax , evanida, ut dixi *Rom.* XII , 2. « Nolite, ait Anselmus, constanter mundum diligere , quando ipse, quetn diligitis, non potest constare; incassum corquari manentor figitis, dum fugit ipso, quem amatis. » Si mundus fugit, ergo et nupti®, ol omnia quæ mundo clauduntur.

Præterit ista (lies; uesdtur erijo secundi,
An libor, an requies : sic transit gloria mundi.

Et ut noster Lipsius, vir tam sapiens, quam homine et humanis cunctis celsior, cum dc scientiarum et rerum humanarum vanitate sœpe et familiariter colloqueremur, magno animi sensu solebat dicere, quod diu præmeditaluin suo sepulcro inscribi jussit :

Vis altiore voce me teram loqui?
Humani cuncta, fumus, umbra, vanitas,
Et scenæ imago, et, verbo ut absolvam, nihil.

Est cnim mundus instar seen® in qua peragitur fabula vit® hujus, homines personre sunt, intrant, abeunt : locus theatri est terra. «Generafio preterii, inquit Ecclesiastes, cap. i, vers. 4, cl generatio advenit; terra autem in æternum stat. » Duæ in scena sunt port® : ingredientibus ortus, egredientibus occasus, sive mors; vestes quisque hic commodato accipit : qui regem agit, non auferet secmn purpuram, quam hic gestavit. Brevi finitur hæc comœdia. Audi Senecam :

Prima quæ vitam dedit hora, carpsit.

Vulgo dicimus : Dic mihi, o villa, o domus , o prebenda, o pecunia, quot dominos habuisti ct quot adhuc habitura es? Dic, ubi Salomon illo rex sapientissimus, ubi Samson fortissimus, ubi ^KaT°m pulcherrimus, ubi Cicero disertissimus, ubi Aristoteles acutissimus? Tot clari proceres; tot rerum spatia, tot ora Præsulum, tot membra fortia, tot mundi principes, tanta potentia? in ictu oculi clauduntur omnia. O esca vermium! o massa pulveris! o ros, o vanitas, quid sic extolleris! quid quæris?quid ambis? felix qui potuit mundum contemnere !

Pulcherrimo et brevissimo singularum rerum quæ sunt in hoc mundo fugacem vanitatem, sigillatilo et quasi punctim perstringens describit Nazianzcnus, tract. *De Vitee itineribus,* qui extat sub finem operum ejus : «Quis sum? inquit, unde jn vitam veni ? quis rursus, postquam aliquantisper lerræ gremio retentus, a pulvere ad vitam rediero, futurus sum? tibinam tandem me Deus collocabit ? mult® quippe œrumnosæ vit® hujus viæ sunt, nec ullum bonum apud homines est, quod non aliquid vitii admixtum habeat. Atqueulinam non majorem quoquo partem mala sibi vendicarent! Insidia* sunt opes, sublimiumque thronorum et dignitatum fastus mera sunt insomnia. Imperio alterius subesso, grave ac molestum; paupertas pedica; pulchritudo porro brevis , atque fulgetri similis ; juvenius nihil aliud, quam temporis fervor; canities, tristis vilæ occasus. Sermones vere alati, gloria aer, nobilitas velus sanguis, robur cum apris commune, satietas petulans, matrimonium vinculum, liberorum copia cune necessari® malcr, órbitas morbus, (orum viliorum schola, quies imbecillitas, artes abjectorum hominum, angustus alienus panis, agricultura labor, navigantium major pars in orco, pairia proprium barathrum, externa regio probrum. » Deinde omnia simul complectens eorum vanitatem mullis apiisque similitudinibus spectandam proponit, ailque : « Omnia denique mortalibus laboriosa sunt, humana omnia metus, risus, lanugo, umbra, ros, (latus, volatus, vapor, insomnium, fluctus, navis, vestigium, aura, pulvis, orbis quidam perpetua conversione similia omnia volvens, nunc stabilis, nunc rotans, nunc labilis, nunc fixus anni tem poribus, diebus, noctibus, laboribus, morte, mœroribus, voluptatibus, morbis, calamitatibus, secundisque rerum successibus. Nunc vero non sine magna sapientia hoc a te, Christe, constitutum est, ut res omnes hujus vitæ inceri® atque instabiles sint : nempe ut rerum firmarum stabiliumque amore ac desiderio inardescamus, utque discamus a stultæ carnis cogitatione mentem abrumpere, imaginemque, illam quam divinitus accepimus, puram atque integram conservare, vitam ab hac vita alienam ducere, ac denique cum altero mundo mundum hunc commutando, difficultates omnes hujus vitæ molesliasque forti animo perferre. »

Apte quoque S. Augustinus, in *Psal.* cix advitifl». illud: De *torrente in via bibet,* a Torrens, ait profluxio mortalitatis humante est : sicut enim cupiortorrens pluvialibus aquis colligitur, redundat, itnu i perstrepit, currit, cl currendo decurrit, id cursum finit : sic est omnis iste cursus mortalitatis. Nascuntur homines, vivunt, moriuntur, ct aliis morientibus alii nascuntur. Quid hic tenetur? quid hic non decurrit? quid non quasi de pluvia collectum it in mare, in abyssum? »

Figura hæc mundi facit eum personatum ct larvatum. Sicut ergo si quis tibi equum phaleratum venderet, phaleras demeres, equi corpusct membra considerares, antequam cum emeres : ita et hic facito. Personatos tibi honores, larvatas voluptates, phaleratas divitias mundus vendit : tolle phaleras, tolle larvas : introrsum quid lateat, considera : videbis omnia exilia, gracilia, inania esse.

Pathetice vero Sapiens, cap. vivera. 8, impiorum querelam et seram poenitentiam hujus vanitatis adamat® describens, eamdem comparat tenui umbræ , nuntio percurrenti , navi mare secanti, avi transvolanti, sagitke emissae, lanugini, spum®, fumo, vento, hospitio unius diei. Haec ipsa fusius explicat S. Hieronymus, epist. *Ad Cyprianum,* explanans verba illa *Psal.* lxxxix , *Mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesterna quæ prætcriit :* a Ætcrnitati, inquit, comparala, brevis est omnium temporum longitudo. » Et inferius explicans vers. 6, *Mane sicut herba transeat y mane floreat et transeat, vespere decidat, induret el arescat: a* Sicut cnim, inquit, mane virens herba, et suis floribus vernans delectat oculos contemptantium, paulatimque marcescens amittit pulchritudinem, et in fœnuin, quod conterendum est, vertitur : ita omnis species hominum vernat in par-

vulis, floret in juvenibus, viget in perfecte © latis viris ; ri repente dum nescit, incanescit caput, rugatur facies, cutis prius extenta contrahitur, et extremo Tine, quod hic dicitur vespere, id est senectute , vix moveri potest : ita ut non cognoscatur quisprior fucrit, sed pene in ahum commutetur : ac denique, ut Symmachus vertit psalmo illo lxxxix, vers. 10, succidimur repente, et avolamus. »

T<r?. £• 32. Volo (veliin, vide dicta vers. 7) autem vos sine sollicitudine essu , — ac consequenter in virginitate et cælibatu vivere.

r^.33. 33. Qui CUM UXO"F. est, sollicitus est quomodo placeat lxori. — Malicr, inquit Plautus, et navis nunquam salis ornantur: qui ergo opus quæril, uxorem ducat, et navim instruat.

Er divisus est, — in mullas nimirum curas distractus, ut uni Domino vacare non possit, sed pariem Deus, pariem el poliorem uxor et filii sibi vindicent. Ha Ambrosius.

Nota Græcos, Chrysostomum, OEcumenium, Theophylacluin , Basilium et Syrum hæc sequentibus jungerc, sic : pTutptçxt *i* -pvi xal r. , *divisa est mulier,* sive uxor, *ct virgo, q. d.* Diversa sunt uxoris ct virginis studia ; aut, ut Chrysostomus, virginem a non virgine definit et dividit otium ct negotium : virgo otium, non virgo negotium agit. Sed S. Hieronymus, lib. I *Contra* . *Jovin.,* asserit hanc lectionem non esse Apostolic© veritatis : jamque Græca et Latina aliter distinguunt, eo sensu, quem jam dedi.

Vers. 31. 34. Et MULIER INNUPTA ET VIRGO COGITAT sollicite meditatur, cl curat) quæ Domini sunt, ut

Quomodo Virgo m]c–hlus' uetfpiritu T *IT SANCTA CORPORE ET SPIRI IU. — « Sancta , » id est pura ct immaculata. « Virgo, inquit OEcumenius, corpore sancta est, propter castitatem; spiritu autem sancta est, propter familiaritatem cum Deo cl Spiritus Sancti inhabitationem. »

Nota hic locum apertissimum pro consiliis Evangclicis , ct nominatili! virginitatis : hanc cnim crebro hic commendat et consulit Paulus, ut vers. 7, 8, 25, 26, 34,35, 40. Unde Petrus Martyr ct Beza hic fatentur virginitatis custodiam, non tantum ad vitandas temporarias curas et molestias, meliorem esse matrimonio, uti voluit Lutherus; sed etiam hoc prestare, quod aptior sit cultui Dei. Addunt tamen eamdem in se non esse Dei cultum, vel certe non majorem, nec meliorem matrimonio.

virginiin w Verum certum est virginitatem in hoc statu esso in so virtutem illustrem, qua Deus honoratur et colitur, longe meliorem cl præstantiorem malrimonio, cl premia longe majora mereri, adeoque aurc0^am propriam in coelis. Dico, in hoc statu :

I *utid bi statu innocenti® virginitas non fuisset pm virtus, imo non fuisset, uti nec concupiscentia.

'r Jam quod dixi probatur *primo,* quia Apostobus. Ius docet hic virginitatem esso sanctitatem corporis et spiritus, cl per eam nos placere Deo. Sensus enim est : Sicut mulier conjugata cogitat quomodo se pulchram conservet et ornet, ut viro placeat ; ita virgo cogitat quomodo servet corporis integritatem et sanctitatem , ul sit casta corpore et mente, ut ila placeat Deo (ita Anselmus, Theophylactus, CEcumenius, Chrysostomus et alii passim) ; utque hanc castitatem orationibus aliisque virtutibus ornet et augeat, quo magis placeat Deo, ut innuit Ambrosius ; ergo per castitatem virginalem virgo placet Deo, adeoque ipsa castitas et virginitas est sanctitas : ita enim eam hic vocat Apostolus; si virginitas est sanctitas , profecto est ct Dei cultus.

Secundo, vers. seq. Apostolus cadibatam vocat honestum, id est, honestiorem matrimonio : ergo cælibatus est virtus. Virtutis enim proprium objectum est bonum honestum.

Tertio, virginitas et cælibatus per se est pars temperantiæ ejusque actus heroicus , elicitus scilicet a summa castitate, fortitudine ct lucta, estque perfecta refrenatio concupiscentiæ ; et sæpe a charitato, religione, voto imperatur. Unde sic argumentor : Sicut concupiscentia, maxime libidinis, mala est in se, ita eam franare in se bonum est et Deo gratum , ct magis eam franare, magis bonum est, ct magis Deo gralum ; atqui virginitas magis, imo in totum refrenat concupiscentiam, cum conjugium illi indulgeat : ergo virginitas majus bonum est, et Deo gralior ac melior matrimonio; idque diserte docet Apostolus, vers. 38 : « Qui matrimonio, inquit, jungit virginem suam, bene facit; et qui non jungit, melius facit ; » quia nimirum facit opus melioris et prestations virtutis. Unde Fulgentius, *epistola* 3, cap. ¡v : « Adeo, inquit, virginitas virtus est, ut a virtute nomen acceperit virgo. » Et S. llieronymus, lib. I *Contra Jovinian.* : «Virginitas, ait, Vmihoslia Christi est. »

Denique id expresse contra Jovinianum, Calvinum ct similes docent S. Ambrosius, Augustinus, Chrysostomus, Athanasius, Basilius, libris quos ad hanc rem probandam de virginitate ex professo scripserunt, alquo S. Thomas II **II,** *Quæst.* cm, et ibidem Scholastici omnesquo catholici Doctores.

Preciares. Aldhelinus, Occidentalium Saxonum Episcopus, sub annum Domini 680, tom. IU Bibliothecae SS. Patrum, in libello *bc Laudibus Virginitatis,* cap. ix : « Cum lres, inquit, sint status inter in Ecclesia, virginitas, cælibatus et conjugium, ex revelatione angelica didicimus, si meritorum ratio habenda est, eum has inter virtutes constirugini. tuendum esse ordinem, ul sit virginitas aurum, cælibatus argentum, conjugium ©ramentum: vi/juvirginitas divilte, cælibatus mediocritas, conjuuseau* gium paupertas : virginitas pax, cælibatus redemptio, conjugium captivitas : virginitas sol, ugracælibalus lucerna, conjugium tenebre : virginitas regina, cælibatus dominus, jugalitas ancilla. » Hæc ille. lam.

Tertullianus quoquo, lib. *De Pudicitia :* « Pudi- Un* lucilia, inquit, Hos morum, honor corporum, de- díaü*?*

cor sexuum, fundamentum sanctitatis, præjudicium omnis bonæ mentis: quanquam rara, vixque perpetua, tamen aliquatenus in sæculo morabitur, si disciplina persuaserit, si censura compresserit. »

Denique « S. Murtinus videns pratum, cujus unam partem boves depaverant, secundam porci suffoderant, tertiam illæsam, quæ diversis floribus quasi picta vernabat, dixit : Prima pars speciem gerit conjugii, quæ a pecore depasta, etsi non penitus gratiam amisit herbarum, nullam tamen florum retinet dignitatem. Secunda, quam porci pecora immunda foderunt, fornicationis fœdam imaginem praetendit. Tertia, quæ nullam sensit injuriam, gloriam virginitatis ostendit : unde herbis fœcunda luxuriat, fumi in ea fructus exuberat, et ultra omnem speciem distincta floribus, quasi gemmis micantibus ornata radiat. » Ila Sulpitius, *Dialog.* 2, cap. xi.

Octo writ-lùb otis. Ex hisce collige octo praerogativas virginitatis '*t,R ^ 'bis. ^rima Cst, quod sit imitatio vitæ et integritatis angelicæ. Angeli cnim non nubunt, sed toti Deo intendunt et famulantur : idem faciunt et virgines. Audi S. Alhanasium, lib. *De Virginitate,* sub finem : «0 virginitas, opulentia indeficiens, corona immarcescibilis, templum Dei, domicilium Spiritus Sancti, margarita pretiosa, mortis el inferni profligatrix, angelorum vita, corona Sanctorum,» etc. Et S. Chrysostomum, lib. *De Virginit.,* cap. xr : « Virginitas, ait, tanto nuptiis praestat, quanto cœlmn terræ, quanto hominibus angeli antecellunt. » Et S. Augustinum, lib. *De Sancta virgin.,* cap. xiii : « Virginalis, ait, integritas angelica portio est, et in carno corruptibili incorruptionis perpetuæ meditatio. » Rursum hæc est angelorum familia illa nova, quam Christus in terra instituit, ut docet S. Hieronymus, epist. 22 *ad Eustochium :* « Statina, inquit, ut Eilius Dei ingressus est super terram, novam sibi familiam instituit, ut qui ab angelis adorabatur in cœlo, haberet angelos in terris. » Vide S. Fulgentium, epist. 3 *ad Probam,* cap. ix.

Bewfflb. *Scnnda* est, quod virginitas sil holocaustum, ut ait S. Hieronymus in *Psal.* xcv; corpus enim, et cum corpore mentem addicit el consecrat Deo, rebusque divinis: unde S. Ignatius, epist. *ad Tarsenses,* virgines vocat *sacerdotes Christi.* « Eas, inquit, quæ In virginitate degunt, in pretio habete, tanquam Christi sacerdotes. » Hinc S. Ambrosius in *Psal. civili, S,* virgines vocat *martyres:* graviorem enim sæpe habent luctam quam Martyres, cum amores et vitales animæ concupiscentias pro Deo obtruncant.

.'mi*. *Tertia,* quod virgo connubium spirituale ineat cum Christo, uti dicam *Epist.* H, cap. xi, vers. 2. Proles hujus conjugii sunt non corporales, sed spirituales, puta *primo,* opera virtutum; *secundo,* cleemosynæ aliaque officia charitatis ; *tertio,* exempla sancta, quibus plures anima* ad Christi obsequium adducunt, itaque eas Christo pariunl. Ita S. Cæcilia Valerianum maritum, Tiburlium fratrem, aliosque non tantum Christianos, sed et virgines cl martyres effecit. Unde do ea canit Ecclesia : « Domine Jesu Christe, seminator casti consilii, suscipe seminum fructus quos in Caicllia seminasti. » Et : « Cæcilia famula tua quasi apis tibi argumentosa deservit. »

Quarta, quod virgines plus cætcris a Christo 0MrU amantur; Christus enim quasi sponsus, virgines quasi sponsas suas adamat, uti docet S. Ambrosius, lib. i *De Virgin.* Rursum amat eas tanquam milites suos. Unde ibidem Ambrosius : «Hæc est, inquit, militia illa coelestis, quam laudantium exercitus angelorum promittebat in terris. » Vide do bis militibus S. Chrysoslomum, homil. 71 *in Matth.*

Quinta, quod virgines sint nobilissima pars Ec- Qaint*- clcsiæ. Audi S. Cyprianum, lib. De *Discipl. et habitu virgin. :* « Nunc nobis ad virgines sermo cst, quarum quo sublimior gloria cst, eo major el cura est. Flos cst ille ecclesiastici germinis, decus atque ornamentum gratile spiritualis, læta indoles, laudis el honoris opus integrum et incorruptum, Dei imago respondens ad sanctimoniam Domini, illustrior portio gregis Christi. » Et S. Hieronymus, lib 11 *Contra Jovinian. :* « Virginibus, ait, et continentibus quasi gemmis pulcherrimis Ecclesiœ monile decoratur. » Et Ecclesiasticus, cap. XXVI : a Omnis, inquit, ponderatio non cst digna animæ continentis » in conjugio (de eo enim loquitur); multo ergo magis omnino continentis in cœlibatu.

Hinc S. Athanasius, lib. *De Virgin.,* docet virginitatem esse nolam veræ religionis et Ecclcsiæ. Nam vera religio virginitatem et caelibatum suadet, complectitur, extollit : infidelitas et hæresis dissuadet, abjicit, deprimit. Et S. Ambrosius, lib. Dc *Viduis:* « Illi, ait, qui deorum suorum adulteria et probra venerantur, cælibalus et viduitatis statuere pœnas, ut œmuli criminum mulctarent studia virtutum. »

Quarc hæretici et infideles non sunt, nec esse possunt virgines : sine gratia enim Dei (cujus initium cst fides) impossibile cst inter tot carnis illecebras et tentationes, virginitatem servare et tueri. Unde S. Athanasius in *Apolog. ad Constantinum Imp. :* a. Nusquam alibi, inquit, sanctum illud et coeleste æternæ virginitatis mandatum feliciter adimpletur, nisi dunlaxat apud Christianos. »

Sc *r.ta,* quod, ut ait S. Cyprianus supra, « nuptiæ Serti, repleant terram, continentia coelum ; » adeoque, ut ait S. Basilios, « virgines anticipent gloriam resurrectionis. » In hac enim, ut ait Christus, non nubent, neque nubentur.

Septima, quod virgines in cœlis eximium ha- S»pti beant praemium et coronam, quodque sequantur Agnum quocumque ierit, cantantes canticum novum, quod nemo alius canere potest, *Avocai.* xiv, 3 et 4.

Octava, quod virginitas faciat hominem similini Deo ct S. Trinitati, de quo vers. seq. Atque hæc omnia tam locum habent in virginibus quæ domi, quam in iis quæ in monasterio degunt. Tempore enim S. Pauli et Ignatii necdum erant monasteria. Cum ipsi ergo consulunt et laudant virginitatem, consulunt et laudant eam quæ domi servabatur. Ita Philippus diaconus domi habebat quatuor filias virgines, *Ador,* xxt, 9, quæ etiam spiritu prophetico præditæ fuerunt, ut ibidem dicitur; idque in præmium virginitatis, ait S. Hieronymus *ad Dcmetr.* Philippus Apostolus ante Apostolatum 1res genuit filias, quarum duæ in virginitate consenuerunt, ut ait Polycrates apud S. Hieronymum, lib. *De Script. Eccles.,* in *Polycrate.* S. Thecla, hortatuS. Pauli, coluit virginitatem, uti testatur S. Ambrosius, lib. Il *De Virginit.* Eamdem coluerunt S. Iphigenia, filia regis, hortatu S. Matthaei, ut testatur Abdias in ejus Vtìa; et S. Flavia Domitilla, filia Clementis Consulis Romani, hortatu S. Clementis, teste Beda in *Martyrologio,* 7 mail ; et S. Pudentiana et Práxedes, filia; Pudentis senatoris, aliæque plurimo). Adeo ut S. Ambrosius, lib. Ill De *Virgin.,* dicat, a in Ecclesia Orientali et Africana plores consecrari virgines, quam Mediolani, et in Italia nascantur homines : inde tamen non minui genus humanum, sed multiplicari, n Cujus ratio est, quia Deus non vult vinci liberalilato : si parentes ipsi unam vel alteram prolem offerunt, ipse octo vel decem reponit, fecunditatem et felices partus tribuens ct domum sua benedictione replens. Ita Annio pro Samuele sibi oblato, quinque alias proles reposuit. Ita divitibus dantibus eleemosynam Deus majores opes agrisquo eorum majorem fertilitatem tribuit, ut ait S. Augustinus, serm. 219 *Dc Tempore.*

35. Porro hoc ai» utilitatem vestram dico , — ad majorem scilicet perfectionem, et profectum vestrum in spiritu ct virtute, caelibatum vobis consulo.

Nox ut laqueum voms injiciam, — non quod vobis imponere velim necessitatem continendi, et vos co cogere. Ita (Ecumonius, Theophylactus, Chrysostomus. Hoc enim præceptum laqueus esset iis, qui ægre se continere possunt, quia spoliaret cos remedio suæ incontinentia), scilicet conjugio, ct adigeret cos in peccatum fornicationis. Patet cx scq., quia laqueum, id est præceptum, opponit consilio, dum ait : « Sed ad id quod honestum est, » scilicet vos adhortaos ; « ad honestum, » id cst honestiorem cl meliorem vivendi conditionem in cælibalu, 7. d. Hæc dico de commodis virginitatis, non ut laqueum injiciam, id cst, quasi eam imperans, sed quasi consulens. Ita Theodorus, Theophylactus, Ansclmus, (JEcumenius.

Perperam ergo Petrus Martyr ct Bucerus putant laqueum hunc esso necessitatem voti : hanc enim non Apostolus aut alius, sed sibi quisque injicit, duin sponte vovet ca-titatem : qui autem sponte vovet, non magis injicit sibi laqueum, quam is qui sponte illigat sc matrimonio, et uni alicui conjtigi sæpe molcstæ ct rixosæ.

Addo vota non suscipi nisi post experimentum, v/ . : a et non nisi prævio maturo consilio el deliberabone; ufi in monasteriis novitiis datur ann ts probationis, ut vires suas explorent, et deliberent an velint vovere nec ne. Quod si hunc anuum haberent conjuges, ut co sc invicem probarent ante matrimonium , credo pliures resilirent, et tamen jam contracto matrimonio manere coguntur cum i nola sæpe, inexperta ct ingrata conjuge: quidni ergo illi qui solemni promissione Deo facta professi sunt castitatem, qu un prius experiri potuerunt et debuerunt, adigantur ut reddant vota, quæ sponte voverunt Domino Deo suo?

Longe verius est laqueus hoc dogma Buceri et Novantium, castitatem scilicet esse impossibilem, ac consequenter licere post vota nubere. Hoc enim laqueo muli ı Religiosorum anime, quin ct conjugatorum, strangulant sc, ut adulterentnr, scortenturet damnentur: dum enim persuadent sibi impossibilem esse castitatem viranalem aut conjugalem, nccessum est ut in adulteria ct sacrilegia hac sua persuasione et phantasia adigantur. Cmhu- t Q . ' · " ,lr) - «•'>» T0U*

Quod facultate vrf.beat (vobis virginibus) SINE IMPEDIMENTO DOMINUM OBSECRANDI. — GræC8 -¿i; w «i-áfiífc» (Erasmus et Robertos Stephanus legunt eodem sensu itesíaiJpc») t ú Kj:'u smfUTRâçuç, 7. d. Ad id quod assideat Deo indistincte, seu, ut in cælibalu indivulse semper assideatis et adhæreatis Deo. Ita Theophylactus et Theodoretus, scilicet ut sit vobis facultas a Dominum assidue obsecrandi, n ut legunt Romana. Sed Plantiniana ct alia passim legunt. *Dominum observandi ;* S. Gregorius, p. Hl *Pastor.,* admon. 38, legit, *Domino observiendi.* Oinnes hæ lectiones Græcæ phrasijam diche respondent : nam ct per obsecrationem, et per observationem, et per servitium Deo adhiereinus cl assidemus ; atque ad hæc otnnia magnam facultatem pnebet cælibalus, ut hic ait Apostolus. Sic Magdalena sedens secus pedes Domini audiebat verbum illius, *Luca* x, 39.

Secundo, S. Hieronymus, *Contra Jovinian., ver-* Quid sitit, «Quod intente facit servire Domino ab<qno 'l ulla distractione; » enim duo significat, jLj?" *primo,* esso assessorem constantem : *secundo,* esse r assiduum in aliqua re. Sicut ergo Socrates dicitur suum habuisse genium paredrum, cujus consilio ct monitu omnia agebat, ctmagi in annalis, atque hæresiarchæ in sua hæresi fabricanda, ut docet Irenæus, lib. I. cap. iv et ix, suggestores , habent dæmones paredros, id cst familiares : ita hic vice versa casti vocantur paredri, id est fami- »(•> liares et quasi assessores Dei, tanquam angeli'^/* quidam terrestres, qui semper ob castitatem vident faciem Patris. Hinc passim Patres comparant Cuti castos angelis. S. Bernardus, *epist.* 12 : « *Dille-*

netur ttgclu.

runt, inquit, homo pudicus ct angelus felicitate, non virtute : angeli castitas felicior, hominis fortior. n Climacus, *gradu* 15, ct Basilius, *De Sancta virgin.,* dicunt nos Deo similes per castitatem fieri, et habere speciem incorruptionis cœleslis ct divin©. Imo Gentilis Cato aiebat vitam nostram similem fore vite deorum, si sine uxore esse possemus : itaque uxorem malum esse, sed necessarium. In quo erravit Cato : S. Paulus enim docet per gratiam Christi non esse necessarium, sed liberum cuique tam conjugium, quam relibatum.

CItonii dictum pro r.isli-Uu.

Izpor feriti Thoma Mori.

Unde festive et acute B. Thomas Morus martyr roganti cur tam parvam duxisset uxorem, respondit sc e malis libere ct prudenter elegisse minimum. Verissime Sapiens, *Sap.* vi, 20 : a Incorruptio, inquit, facit esse proximum Deo; » nam, ss. Tri- ut ait Nazianzcnus in *Carmine de virgin.,* SS. Trinicit 'pH-tas prima est virgo, quam omnes virgines imi-

Prima (inquit) Trias virgo est; siquidem Patre natus anarcho Fdius est; ncc enim Pater ortum traxit ab ullo.

Et, ut ait Ambrosius, lib. 1 *De Virginibus :* « Virginitas e cado accersivit, quod imitaretur in terris. Hæc nubes, aera, angelos sideraque transcendens CnrElhs Verbum Dei in ipso sinu Patris invenit. Elias cn,rQ etiam quia nullius corporei coitus fuisse permixodumT *us cupiditatibus invenitur, ideo curru raptus ad cœlum.)› Atque hac de causa virgines non in monte, sed supra montem Sion a S. Joanne conspecti sunt, *Apoc. XIV,* ante thronum Dei cantantes canticum novum, ct sequentes Agnum quocumque ierit. Hinc ct vitam cælibem dici quasi cœlitem, illudque verum relibis esse etymon censet S. Hieronymus, lib. II *Contra Jovinian.,* in fine (quidquid ibidem S. Hieronymo obstrepat Erasmus), ctCaius Jurisconsultus, ct nuper Lipsius. « Caius, inquit Quintilianus, lib. I, cap. x, reli-

Criibes bes dixit, quasi cœlitcs ct coelestes, quod onere diciiqua-gravissimo vacent nuptiarum. Per continentiam * quippe colligimur ct redigimur in unum, a quo in multa defluximus. » Hoc preclare et intellexerunt ct praestiterunt quatuor ill© heroin© et regin© sorores Theodosii Imperatoris, inter quas eminuit Pulcheria, qu© virginitatem Deo voverunt, ad quas B. Cyrillus scripsit librum *Dc Fide ad Reginas,* de quibus Niccphorus, lib. XIV, cap. n, pag. 612, tom. 1. Additquo Niccphorus de hisce reginis : « Diu, inquit, noctuque hymnis laudibusque celebrabant Deum : institutum namque, propter quod virginitatem erant complex©, nec ignaviam, nec otium decere existimabant. »

Oiœ>- Atque hinc consequitur relibatum aptissimum k esse ad sapientiam omnem acquirendam : quod tlk •d e tM. Aristoteles quoque ct Philosophi docuerunt, et ‘•Cicero reipsa præstilit ; cum enim Terentiam uxorem suam repudiasse!, rogatus cur aliam non duceret, respondit se non posse simul philoso- » phari et uxori operam dare : nam cælebs ab aliis curis liber totus sapienti© intendit. Rursum, imurn purum ac sapienti© capacem habet. Terito, a Deo cui familiaris est, mire illustratur. Cum enim castus paredrus ct assessor sit Dei, ut hic ait Apostolus, sequitur castum quoquo esse assessorem divin© et ©tern© sapienti® : hæc enim paredrus ct assessor est Dei. « Da mihi (inquit Salomon, *Sapient.* ix, 4), Domine, sedium tuarum assistricem (Græce rcáptfyw , id est *assistricem)* sapientiam. » Unde S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinian.,* asserit Sibyllas ob virginitatem obtinuisse a Deo donum pophetiæ.

de diKVüdi uiore.

Hinc sapientia ct castitas quasi sorores S. Grc- vwo b. gorium Nazianzenum complex© sunt. Nam, ut narrat Ruflìnus in *Prologo apologeti* S. Aldhelmus, M. *De Laudib. virgin.,* cap. xn : a Cum B. Nazianze- pienturt nus Athenis studiis vacaret, vidit per soporem sedenti sibi ct legenti duas decoras dextra lævaque feminas assedisse : quas ille castitatis instinctu oculo torviorc inspiciens, quænam essent, quidnam vellent percunctabatur; at ¡11© familiarius cum ct ambitiosius complectentes aiunt : Ne moleste accipias, juvenis, not© libi satis ct familiares sumus; altera enim ex nobis sapientia, altera castitas dicitur, et miss© sumus a Domino tecum habitare, quia jucundum nobis et mundum in tuo corde habitaculum preparasti, n En tibi sorores gcmcll© castitas ct sapientia.

Hinc *secundo,* consequitur tanta Dei ct angelo- K rum cum virginibus communicatio, familiaritas ct protectio, qua illarum vicissim quasi paredri easdem illæsas ct inviolatas ab omni vi ct petulantia tyrannorum servaverunt: cujus rei testis est S. Basilius, *De Vera virgin.*

partiri FQûl TirgiûQSL.

illustre exemplum cxtal in *Vita* S. Theopbilæ, Hloltre quæ sub Maximiano Imperatore ad prostibulum euro- damnata, cum co duceretur, ita orabat : « Mi pintn S. Jesu, meus amor, mea lux, meus spiritus, meus Tbt^î- custos castitatis et vit©, vide eam qu© tibi des- hdew ponsata est, festina ne lupi tuam pecudem lanient; serva, sponse, sponsam ; meam conserva castitatem, fons castitatis. » Ingressa ergo prostibulum, librum Evangcliorum c sinu protulit, attenteque legit: affuit mox angelus, qui primum juvenem procacem ad eam ingredi volentem morte, secundum recitate, alios aliis pœnis inulctavit, ita ut nemo amplius ad eam ingredi auderet. Sed libidine in reverentiam versa, cum plurcs religione tacti locum intrassent, viderunt Thcophilam honeste sedentem, ct libro incumbentem : adolescentem autem quemdam prope eam stantem, luce quadam ineffabili, pulchritudine vero incredibili, veluti quædam fulguris tela emittentem ex oculis; qui tandem Thcophilam educens ad ecclesiam, eamque in vestibulo statuens, cum *Pax tibi* dixisset, recessit, attonitis Gentibus ct exclamantibus-: Quis est sicut Christianorum Deus? Similia sunt in Vita S. Agnetis , Cæciliæ, Luci© et aliarum virginum. Adeoque mirum hoc ct notatu dignum in vita et martyrio SS. Virginum, quod, cum pulcherrimas virgines ali impuris-

ivo» et simis tyrannis, promissis, met» et vi ad stuprum tcìì'll? S°il'c*,ntas» imo publico judicio damnatas sæpis- s'iouìu. 8*,ne legamus, nullam tamen violatam, sed omnes Deo et angelis tutoribus virginitatem conservasse, adeoque auxisse martyrio conspiciamus.

Vtrj.38. 36. St QUIS TURPE» SE VIDERI EXISTIMAT SUPER VIRGINE SUA : ——«i S» Tií *irti rr;*< xaptttvov aw- TwvcftiÇti, id est, si quis indecens esse putat, et apud mundanos homines sc suamque filiam despici, ait Syrus : quasi turpo sit et indecorum, quod illa virgo plus aequo sit superadulta, græce 6-!?axu.c;, *stiperætanea,* super aetatem sit nubilis, nec tamen viro tradatur, quasi florem ætatis, vel aetatem maturam conjugio praetereat. Ita Theophylactus et Syrus.

Et ita oportet fieri, — et ita potius fieri debere putat pater, ut collocet illam viro in matrimonium, vel quia ipsa non vult continere, vel quia stirpem et prolem ex ca quærit, vel alias ob causas.

Quod vult faciat, — filiam tradat nuptui si vult ; vel servet virginem, si id malit.

n n «i ' t?utc tlhm >unre t nutrirne- nio jan- ipu'oe- ta, cenjnirre ;",; Nota, hanc Apostoli sententiam non significare 'n Pa^r*s potestate esso filiam servare virginem, etiamsi ipsa nolit; aut patrem posso filiam dare marito cui ipsi libuerit, etiamsi filia in eum non consentiat ; aut consensum filiæ in maritum non sufficere ad matrimonium, nisi et pater aut tutor ¡n ¡Hud consentiat, uti statuerunt Jura civilia, dum sanxerunt filiorum vel filiarum familias matrimonia esse irrita, nisi is consentiat qui habet eos in potestate, ul habetur *Instit. dc nuptiis,* ct ÍT. *De jure nuptiarum*. Contrarium enim sanxit Jus naturale, divinum ct canonicum. Tantum ergo innuit Apostolus hic, et vers. 37, consultum et congruum esse, at parentes videntes filiæ vel filii propensionem ad nubendum, tanquam sapientiores conjugem idoneam, moro veterum, quærant illi, filiuinque ac filiam in hac re debere parentum consilium et voluntatem sequi, si prudenter sibi et familiæ consulere velit, nisi justam afferat excusationem (1). Sic Abraham, Isaac, Tobias filiis suis sponsas designaverunt, quas filii parentis voluntatem ct consilium secuti sponte amplexi sunt.

Si nubat.— Græca post *non peccat,* ponunt punctum, et pro *nubat* habent -yauiÎTœaav, jungantur matrimonio, si videlicet illud eligant ct malint. Utitur plurali, ut ct virginem et procum comprehendat, quem significavit aliquid in eam minus honestum committere, ut in procis et amasiis fieri solet : ne hoc ulterius fiat, dicit «pquÍTt*aaw, id est, copulentur matrimonio. Ita Maldonatus in *Notis.*

v «-M. 37. Nam qui statuit in corde suo firmus, non

(1) Paulus hic loquitur moro Judæorum, Imo Graecorum, apud quos filiorum matrimonia cx paterna auctoritate pendebant. De hujusmodi autem moris œquitate silet Apostolus.

HABENS NECESSITATEM, CtC.,SERVABE VIRGINEM SUA», bene facit.— To *nam* dat causam ejus, quod dixit : « Quod vult faciat; » nam sive nubat, non peccat; sive non nubat, sed virgo servetur, bene facit, imo melius facit, tam pater, quam virgo filia. Unde Græca clarius habent g; St, qui vero non dat nuptui, sed servat virginem, bene facit, 7. *d.* Pr¡or non male, hic vero bene, imo melius facit.

Non habens necessitatem,—dare filiam nuptui, ob carentiam doni continentiae, aiunt haeretici, CFf't7a. 9. d. Qui cogitur filiam dare nuptui, eo quod *t"** x- careat dono continenti®, si eam servet virginem, J¶ male facit : qui autem non cogitur dare, co quod filia habeat donum continenti®, si eam servet virginem, bene facit.

Sed errant, quia *ñ non habens necessitatem,* sicut ct to *habens potestatem,* refertur ad a servare virginem, » *q. d.* Bene facit qui servat filiam virginem, nisi necessitate cogatur eam servare virginem sine conjugio, ob inopiam, infamiam, aut quia nemo eam vult conjugem, aliisve de causis. Hoc enim necessitatis est, non virtutis: virtutis vero est, si nulla cogat necessitas, sed impellat pietas, ut virginitatem eligat libera voluntas. Ita Chrysostomus, Theophylactus, OEcumenius.

Potestatem autem habens sue voluntatis, — ut possit pater quod vult, id est, ut ei sit liberum servare virginem, quia videlicet virgo consentit manere virgo.

Nota hæc Apostoli verba, et cx iis disce hominem habere liberum arbitrium, etiam in moralibus ct supernaturalibus, uti hic est perpetua virginitas. Pater enim non potest eam velle in filia, nisi filia eam eligat et amplectatur libere. «H- trioni eius ia lupenotarilibai.

Posset *secundo* simpliciter sic accipi, non *habens necessitatem,* scilicet præccpti, sed *potestatem voluntatis,* id est liberam electionem, ut sine peccato eligat quod vult, *q. d.* Virginitas non præccpti est, sed consilii ; qui ergo vult filiam servare virginem, ad id nulla lege cogitur ; bene tamen facit, quia consilium Christi et meum adimplet.

39. Quod si dormierit, — mortuus sit. Mors fidelium dicitur somnus : ex eo enim evigilabunt in resurrectione. Hinc pii Christiani cum quis defunctus est, obdormivit, inquiunt, in Domino, id est mortuus csL Ven. 39.

Cui vult nubat, tantum in DOMtSO. — Græci ° J n' Patres sic accipiunt rò *in Domino, q. d.* Secundum 110 Dei legem, quæ jubet ut cum temperantia, ct uu«>- prolis, non libidinis causa matrimonium contrahas. Ha S. Basilius, lib. *De Vera virginit. :* « Quid, ait, est in Domino nubere? non ut vile mancipium voluptatibus carnis ad concubitum pertrahi, sed judicio et commodioris vitæ rations nuptias eligere. Ideo enim et matrimonii necessitatem Creator in natura constituit. »

Secundo, « in Domino, » id est religiose, cum Dei timore et ad Domini gloriam : quod fiet maxime, si nubat viro probo ct Christiano.

Unde *tertio,* proprie ad mentem Apostoli, « in

Domino,» id est, in Domini Ecclesia et christianismo. «Nubat» ergo « in Domino,»id est, nubat viro Christiano. Vido *Can.* 25 et 37. Ita Ambrosius, Thcodorctus, Theophylactus, Anselmus, Sedulius, D. Thomas, Augustinus, lib. I *De Adulter, conjug.,* cap. xxi.

Otwtiis t' I **-tn'trimo-ninmCv Cutn DT-, rt irritavit CbristU-ni cnm PagIBi?

Hinc Ecclesia postea omnino vetuit obpericuIum perversionis, et ob indecentiam, matrimoniuni Catholici cum hœretica, et irritavit malrimoniurn Christiani cum pagana : estque peccatum mortale contrahere cum hærctico vel hieretica. Excipe Germaniam, Polomam, Galliam, ubi cum Catholicis permixti vivunt hæretici; ibi enim id licet, modo conjux Catholica libere permittatur, et absque perversionis periculo in fide permanere, et in eamdem prolem educare, ut docet Tilomas, Sanchez, *disp,* 1xxii, num. 3, tom. II. Sed quia hoc difficile fit, hinc passim cavenda et dissuadenda sunt talium connubia. Hinc denique contra Tertullianum, Montañistas, Novatianum patet licitas esse secundas nuptias.

Quarto, «nubat in Domino,» hoc est secundum leges et ritus Ecclesiæ, ab ipsis Apostolis (qui Domini vice et auctoritate fungebantur) traditos. Hilus autem ab Apostolis instituti, et a tota Ecclesia recepti hi sunt potissimi : *Primo,* ut contrahatur in praesentia sacerdotis ad id legitime deputati. « Decet enim, ut ait S. Ignatius ad Polycarpum, ut et ducentes uxores, et nubentes cum Episcopi arbitrio conjungantur, ut nupti® juxta præceptum Domini, non autem ob concupiscentiam coiisse videantur.» *Secundo,* ut in celebratione matrimonii sacrificium Miss® offeratur. *Tertio,* ut contrahentes Eucharistiam percipiant, ctc. Unde Tertullianus, lib. II *Ad uxorem,* in fino : « Unde, ait, sufficiam ad enarrandam felicitatem ejus matrimonii, quod Ecclesia conciliat, et confirmat oblatio (Miss® sacrificium), ct obsignatum angeli (id est sacerdotes) renuntiant? »

40. Beatior autem erit (tum hic in quieta et sanctiore vita, tum in futuro : majori beatitudine felicior ct gloriosior erit in cœlo, ait Ambrosius), si sic (separata in viduitate) permanserit. — Hinc patet consilium viduitatis, tanquam melioris matrimonio, ct patet cx dictis et ex Patribus eitatis vers. 7. Vide S. Augustinum, lib. *Dc Bono viduitatis,* tom. IV, et Ambrosium, lib. *De Viduis,* tom. I. Ven.n nutm> '%<

Puto autem, quod et ego Spiritum Dei iiabeam, — nimirum spiritum consilii, secundum quem puto me ista fideliter suadere : ita Anselmus et alii.

Nota ri *et ego, q. d.* Sicut et alii Apostoli, ita et ego Spiritum Dei habeo. Modeste suam auctoritatem interponit, ne videatur hæc humano, non divino spiritu dicere ct consulere. *Secundo,* notat S. Augustinus,tract. 37 *in Joan.,* tò puto non dubitantis esse, sed asseverantis et increpantis.

CAPOT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

lusp^D-ins *te-*eunda-ni çenerali Corum.

Tractat secundam querstionem generalem sibi a Corinthiis propositam de idolothytis, an iis vesci liceat?

Ac *respondet primo, per se id non esse illicitum, cum tdolum nihil sit.*

Secundo, tamen docet id esse illicitum, si fiat repugnante conscientia, aut cum scandalo infirmorum, quod valde cavendum esse inculcat.

1. De iis autem, quæ idolis sacrificantur, scimus quia omnes scientiam habemus. Scientia inflat, charitas vero ædificat. 2. Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire. 3. Si quis autem diligit Deum, hic cognitus est ab eo. 4. De escis autem, quæ idolis immolantur, scimus quia nihil est idolum in mundo, et quod nullus est Deus, nisi unus. 5. Nam etsi sunt qui dicantur dii sive in coelo, sive in terra (siquidem sunt dii multi, et domini multi), 6. nobis tamen unus Deus, Pater, cx quo omnia, et nos in illum : et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum. 7. Sed non in omnibus est scientia. Quidam autem cum conscientia usque nunc idoli, quasi idolothytum manducant : et conscientia ipsorum cum sit infirma, polluitur. 8. Esca autem nos non commendat in Deo. Neque enim si manducaverimus, abundabimus : neque si non manducaverimus, deficiemus. 9. Videte autem, ne forte hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis. 10. Si enim quis viderit eum, qui habet scientiam, in idolio recumbentem : nonne conscientia ejus, cum sit infirma, aedificabitur ad manducandum idolothyta? 11. Et peribit infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mor-

tuusest? 12. Sic miteni peccantes in fratres, et percutientes conscientiam eomm infirmam, in Christum peccatis. 13. Quapropter si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in ætemum, ne fratrem meum scandalizem.

OiHrint * ut** Pro intellecto trium sequentium capitum, K°la: Idolothyta sunt idolis immolata, puta carnes, panis, vinum, etc., quæ idolis offerebantur : ita dicuntur arò tco iftalcv zal 6xv», ab immolando idolis, llæc idolothyta comedere per se non erat peccatum, ut docet I). Thomas I 11, *Quæst.* CUI, n,'t. 4, ad 3. Erat tamen peccatum, primo, sl id fleret ex infidelitate, ut si quis idololatra ad idoli cultum ea comederet, vel si id fleret ex infirmilate fidei, quod crebrum erat tempore Pauli. Nam inulti recens conversi ct rudiores erant, qui vel non plene abjecerant opinionem suarn de idolis et idolothytis, quasi aliquid numinis vel divini haberent ; vel certo cx pristina consuetudine non poterant vincere phantasiam suam de diis suis, Jove, Minerva, .Marte (quos paulo ante quasi deos coluerant), et de sanctitate ciborum illis consecratorum. Semper enim cibos hos quasi sanctos et consecratos imaginabantur, etiamsi fides Christi illis contrarium dictaret.

Casato [: lollhP (•xitant r.;aw CuJCU.

Setun- *Secundo,* cx conscientia erronea, si quis putans esse illicitum comedere idolothytum, illud contra conscientiam comederet, putans scilicet hoc esso participationem cum idolis ct professionem idololatria!; vel carnem ab idolo, sive dæmone, cui oblata est, esse contaminatam, et comedentem contaminare, ut docuit Apostolus, *Horn.* xiv.

Tfrtins. *Tertio,* ex scandalo, si quis sciecs idolum nihil esse, tamen ad ostendendam suam scientiam et libertatem coram infirmis idolothyta comedat, itaque eos provocet (ait Paulus, vers. 10), ut ct ipsi contra conscientiam eadem comedant, vel ut putent eum qui illa comedit peccare in fidem, vel redire ad idolorum cultum, ct alios eodem trahere.

Çontiu. *Quarto,* ex præccpto Apostolico, quo *Actor.* XV, 19, vetant Apostoli idolothytorum esum.

Q ¡atü. *Quinto,* si eo modo, ct iis circumstantiis quis ca comedat, v. g. in ¡dolio, cum peragitur sacrificium idololatricum, ut censeatur id fieri ad idoloyum cultum, et comedens censeatur profiteri idololatriam; perinde atque is qui accedit ad cœnam Calvinislicam, censetur profiteri calvinismum. Dc quo casu ail S. Augustinus, lib. *De Bono conjugali,* cap. xvi, quod citatur32, *Quccst.* IV, cap. *Sicut satius:* «Satius est fame mori, quam idolothytis vesci. »

OurtJn- TJ / , t, Í nt c«- w. ¡ijl Iwhytbt Quomodo Julianus Imperator ut Catholicos Constantinopolitanos ad speciem quamdam externam idololatria) compelleret, omnes idololbytis vesci coegit. Rem gestam ita narrat Neclarius, EP'SCOPMS Constantinopolilanus, oratione quam habuit in exordio jejunii Quadragesimali» : « Cuncta, inquit, cibaria, quin venum publice in foris exponi solerent, sacrificiis diis immolatis infecit ac polluit, ut sic omnes illi cogerentur vesci cihts immolntitiis, nisi fame confici vellent; cum oraculo Theodori Martyris, quonam modo consulendum esset fidelibus fame periclitantibus, fuit divinitus demonstratum : nempe, ut tunc loco panis cocto frumento omnes uterentur iu cibum, quod ditiores pauperioribus liberahter elargiti sunt per totam hebdomadam, quando Julianus desperans se quod volebat perficere posse, vietus Christianorum continentia et constantia, rursus puros cibos absque ulla labe in foris apponi jussit. » Ubi

Ontwo- elitra urna.

Nota, quod ait « victus continentia Christianorum : » magna enim et spontanea fuit haec eorum abstinentia. Licet enim potuissent cibis a Juliano contaminatis vesci, tanquam cibis communibus; sed noluerunt, idque in odium Juliani et idolorum. Quod licite poterant iis vesci, patet, quia non poterat Julianus cibos communes hoc contactu vitiare, vel dæmonibus sacros efficere, ita ut qui illis vesceretur, censeret ir idola colere, et idololatriam profiteri. Esto enim Julimus hoc intenderet, tamen unus ipse erat, nec poterat commune hominum judicium mutare, qui censebant rem hanc non esse idololalricam, sed adiaphoram. Unde Antiocheni cives, cum simili modo cibum et potum eorum infecisset Julianus, libere et sino scrupulo cumdem manducarunt et biberunt, ut narrat Thcodorctus, lib. I *Hislor.,* cap. xiv. Hinc S. Augustinus, epùrt. 454, docci licere vesci olere, quod in horto idoli nascitur, et bibere de puteo, vel fonte, qui est in templo idoli, vel in quem cecidit idolothytum. De hac re plura dicam cap. x, vers. 21.

Li'xt (tara ,v. in u ^p10 ‘

Notasccundo : Corinthi erant aliqui doctiores qui sciebant et sentiebant quod ita res erat, scilicet idola cum idolothytis nullam vim habere : itaque comedebant illa etiam cum scandalo rudiorum et infirmorum, idque ut ostentarent suam scientiam et libertatem. Alii vero rudiores, vel non plene abjecerant opinionem suam de idolis et idolothytis, vel certe ex pristina consuetudine de iis quasi sanctis ct sanctificatis, non poterant vincere phantasiam suam uti dixi : unde facile ad ea relabi poterant. Hinc Apostolus timens illis periculum idololatrias, cap. x, 14, ait : « Fugita ab idolorum cultura. » Proposuerunt ergo Corinthii quæstioncm hanc Apostolo, an liceat idolothytis vesci? Unde

Idolothy- ; ' e*»

Nota *tertio :* Apostolus illi quæstioni hic respondet pròno, idolum et idolothyta nullam vim habere; *secundo,* idolothytis abstinendum esse, ubi est scandalum, idque agit hoc capite.

Nota *quarto.* Apostolum hic tantum inchoare responsionem ad quæstionem do idolothytis co-

medendis : illam *enim absolvit, ct* perfecto respondet cap. x; vers. 20 et 21 ; nam non tantum ob scandalum non licet iis vesci, sed etiam cessante scandalo absolute in idoliis, id est templis, aris, vd mensis idolorum, ubi illa comedi solebant, coram idololatria illa offerentibus, iis vesci Motofliy. non licet. Hoc enim esset profiteri idololatriam, j*' t ' ct colere idolum epulo, quo consummatur sacri- 'i. ficium illi oblatum : hoc enim epulum pars quæ- ni*. dam erat ct perfectio sacrificii. Et sic intelligen- «nrd'', ^US cst *Spocat.* « j 14 et 20, ubi angelus, id est i! «t Episcopus, Pergami ctThyatiræ redarguitur, quod Ej is-o- permiserit suos manducare de idolothytis, nimi- f' rum quasi cibis sacris et divinis, idque in hono- <hrrtu- rem idolorum. Hoc enim fuit scandalum, quod t ir/ifor. Balac rex instinctu Balaam misit coram filiis Is- n<i' rac^ » h*scc en*m idolothytis pellecti sunt filii Is- Fihi i»l rad od cultum ct adorationem Beelphcgor, *Num.* r>r¡ jo. xvv> q. Eadem de causa vetantur idolothyta in P-Uk ü Concilio Gangrcnsi, cap. n, et in Concilio III tuti ad Aureliancnsi, cap. xix.

Nota *quinto,* Apostolum subticcre praeceptum f.'l ➘ Apostolorum *Actor,* xv, quo absolute vetant App eti esum idolothytorum : quia illud praeceptum tan- ai-<hiu> (um dirigebatur ad Antiochenos corumquc vici- 'C' ➘ nos (ul palet cx vers. 23 ibidem), ubi plurimi tcibyto. erant Judæi, qui idola ct idolothyta cxccraban- re"- tur. Hi enim cum Gentibus miserant legatos Hierosolymam ad Apostolos, ut quæstioncm de legalibus servandis dccidcrcnl : quibus Apostoli respondent legalia non esse servanda ; sed tamen abstinendum esse ab esu idolothytorum , idque concordia* Judæorum cum Gentibus causa : licet postea etiam aliu*. Gentes ab Antochia remotissimi!) hoc præceptum Aposlolicuin amplcxæ sint sponte, ob reverentiam Apostolorum, ut ostendit Baronius, anno Christi 51, post medium, p. 441.

Ven. i. 1. De iis autem quæ idolis SAcniFiCAvruR, sanus, — quod, scilicet, immolata idolis ab aliis cibis non differant, ncc plus habeant numinis vel religionis, ut quidam vestrum, o Corinthii, persuasi videntur. Vide Chrysostomum.

Qua omxes (bene ct plane in fide Christy instituti) scievtiam (id est, sufficientem rerum Christianarum cognitionem) habemus ,— ex qua scimus idolothyta esse adiaphora.

Out Sciejça ha 15FLAT. — q. *d.* Scientia hæc vestra, ffuasc',s nihilesse,cl consequenter licitum idolothytis vesci, iisque vescimini cum scandalo ignorantium hoc : hæc, inquam, scientia facit vos superbire contra ignorantes, cosque despicere. Pro *inflat* græce est çtwwî, id est, tumet, turget instar follis vento distenti. Tolis enim est ventosa scientia. Hinc superbus diabolus dictus est JaújMíi quasi id est doctus, peritus, sciens, inquit Plato in *Cratylo.* Vere S. Augustinus in *Sentent.,* n. 241 : « Humilium, ait, virtus est, do scientia non gloriari, quia communis est omnibus sicut lucis, ita participatio ventatis. »

icat , — scilicet infirmos et ignaros : ut cos enim in fide et pietate Christiana contineat ct promoveat, id quod cis obessc potest, scilicet idolothytorum esum, dimittit. Superbum ergo facit ventosa scientia, nisi charilato temperetur. Ita Anselmus.

Hinc patet hanc scientiam inflantem contrariam Sdatli esse charitati : inducit enim contemptum prosimorum, cum charitas pro proximis sollicita sit, ut cos ædificct. Apposite S. Bernardus, serin. 36 uti. *in Cantica :* « Sicut, inquit, cibus indigestus malos Pdchn generat humores, el corpus non nutrit, sed corrumpit, ita ex mulla scientia ingesta stomacho u» Il- animæ, qui cst memoria, si igne Christi decocta bato non fuerit, et sic per quosdam artus animæ, mores scilicet atque actus, transfusa atque digesto. ta, nonne reputabitur in peccatum, tanquamcibus conversus in pravos noxiosque humorcs(l)?»

2. Si quis se existimat scire aliquid, nondum Ven. i **COGNOVIT QUEMADMODUM OPORTEAT EUM SCIRE. —** Id est, qui putans sc aliquid sciro inde inflatur, * hic necdum scit quis sit finis, usus ct modus scicnlioe, videlicet ut per scientiam non super-«¡nUt? bias, prosis quibus possis, nemini obsis, neminem scandalizes ; et sic a Deo agnoscaris et ameris, ut sequitur. Notat ostentantes suam scientiam de idolothytis quod liceret iis vesci, quodque iis vescerentur cum scandalo rudiorum.

Pulchre S. Bernardus, serm. 3G jam citato, expitcans hunc Apostoli locum : a Vides, inquit, quoniam non probat multa scientem, si modum sciendi nescierit. Modus est, ut scias quo ordine, quo studio, quo fine quæque nosse opus. Quo ordine? ut id prius quod maturius ad salutem. Quo studio? ut id ardentius quod vehementius ad amorem. Quo fine? ut non ad inanem g!'-riam, curiositatem aut aliquid simile, sed tantum ad ædificalionem tuam vel proximi. Sunt namque qui scire volunt, co fine tantum ut sciant, et turpis curiositas est. Et sunt qui scire volunt h^nin* ut sciantur el ipsi, et turpis vanitas est, qui pro- «tnotar fecto non evadent subsannantem Satyricum : putia beo4v partisi

Scire tuum nihil cst, nisi te scire hoc sciat alter.

Et sunt qui scire volunt ut scientiam suam ven-

(1) Alii cum Noesselto verba, *scimus quia omnes scientiam habemus,* non Pauli esse arbitrantur, sed Corinthiorum, quorum sententiam recitet, atque tum contra dicat : Hujusmodi autem intelligentla, vel scientia, contemnit alios, et facit, ut nullam rationem habeamus ejus quod aliis dc ea re videatur; charitAS vero consulit iis, curat quod aliis prodest. Nocsselli ratio cst, quod Paulus, qui infra vers. 7, scribit, *sed non in omnibus est scientia,* aperte sibi contradixisset, si vers. 1 aflirmasset *quia omnes scientiam habemus.*

Multi interpretes verba *scimus quia,* usque ad *cognitus est ab co*, parenthesi concludenda putant, hac ratione ducti, quod vers. 4 iisdem peno verbis Paulus orationem persequatur. Sed non est eadem sententia vers. 1-3 et vers. 4 seq.; nostro enim loco *universe* admonet, cavendum esse, ne illo recto judicio abutantur ; sed vers. 4 cl seq. examinat rationem qua Corinthii jus suum defendebant.

dant, et turpis quæstus cst. Sed sunt quoquo qui sciro volunt ut œdilicent, et chorilas est : et item sciro volunt ut aedificentur, et prudentia est. Horum omnium soli ultimi duo non inveniuntur in abusione scientific, quippe qui ad hoc volunt intelligcre ut benefaciant. » Idem, lib. Dc *Conscientia,* cap. n : a Multi, ait, quærunt scientiam, pauci conscientiam. Si vero tanto studio ct sollicitudine quærcretur conscientia, quanto quæritur sœculares et vana scientia, et citius apprehenderetur, ct utilius retineretur. »

V«n. J. 3* Si quis diligit Deum (ct propter Deum proximum, ut cum idolothytorum esu aliavo re non scandalizet, sed ædificct), nie cognitus est ab eo, — id est, hic a Deo approbatus ct dilectus est, in hujus scientia complacitum cst Deo (1).

Ort Deum ttum' proii- bud di- Nota : Qui diligit Deum, diligit et proximum, quia dilectio Dei jubet ct imperat ut proximus diligatur propter Deum; ct in dilectione proximi probatur ct cernitur dilectio Dei, ut ail Joannes, *epist.* I, cap. IV, 20.

Vu*.'la. De escis quæ idolis immolantur, scimus quia nihil est idolum (*q. d.* Idolum non est id quod existimatur, ct quod repræsentat, non cst Deus. Undo explicans subdit), et quod nullus est Deus, Quid iit idolum *" wT nisi unus. — *q. d.* Idolum nihil cst, id est, nihil talo cst quale præ se fert, quia nihil habet numinis ; materialiter est lignum, formaliler nihil : quia imago est falsæ rei, sivo Dei qui non est; ac consequenter idolothytum qua tale, nihil est, id cst nihil habet numinis vel sanctitatis cx idolo, cui cst oblatum (2).

id inm qu». re? Alludit Apostolus ad hebrsum b'Sx *dii :* nam idolum dicitur b'Sx *dii,* id cst vanitas, res vana, 'nan's : vel potius, ut *dii* sit diminutivum ab Hn *d,* id est, Deus foriis, *q. d. Elii,* id est dciculus; forticulus : vel, ut alii, *dii* quasi Sxbx *al d,* id est; non Deus, non habens potentiam, fortitudinem Dei, inops ad consolandum ct juvandum, *q. d.* Idolum non est Deus, sed vana, falsa (bid ido- | i''d v' ct inanis umbra Dei. Sic idolum Græcis priscis erat imago quievis inanis ct mendax, qualia sunt vana phantasmata, spectra, umbræ mortuorum et, ut Virgilios ait : a Tenues sino corporo vitæ, » ct «cava sub imagino formæ. » Id patet ex Piatone in *Thatcto,* cx Luciano in dialogo *De Mortuis,* ex Homero *Odysscæ* XI, et Eustathio, ibidem. « EWc; græce *formam* sonat, ab co per diminutionem» dSuAw deductum idem est quod formula, » ait Tertullianus, lib. Dc *Idolol.,* cap. ut. Unde sacra Scriptura et scriptores Ecclesiastici nomen idoli arctarunt ad imaginem Dei qui habetur Deus, revera non est, ut patet hic ex Apostolo. Et passim simulacra et deos Gentium Septuaginta in veteri Testamento vertunt et vocant idola.

Quare falluntur et fallunt Henricus Stephaniis fu«o et Joannes Scapula in lexicis suis asserentes ido- ¶ lum apud scriptores Eclesiásticos vocari omne 0-lin. ,> simulacrum numen aliquod representaos, quod honore el cultu dignamur. Non enim omne si- °* mulacrum, vel imago numinis cujuslibet, estqnod «- idolum, sed tantum numinis falsi. Ita Cyprianus, pr»»- De *Exhort. mart.,* cap. i ; Tertullianus, lib. de De Uat' *Idololatria;* Athanasius, orat. *Contra Idola,* sub finem.

Eraus ergo illa Novantium cavenda, qui ido- Maim» lum cum imagine confundunt, ut, cum idola in Scripturis vetantur, inde concludant omnes coafaa- imagines vetari. Vide Bellarminum, lib. Il De *Ima- ¿¿¡Aon. ginibus,* cap. v, ubi solide demonstrat quod idolum sit similitudo rei falsæ, imago vero rei verae.

5. Nam etsi sunt qui dicantur dii (a Paganis, *«*• 5. et apud eos sunt dii et domini multi, ut sequitur : dii, inquam, tam coelestes, uti sol, luna, Qi-> Jl1 stellæ ; quam terrestres, ut Jupiter, Apollo, Hercules), G. NOBIS TAMEN UNUS EST DEUS, PaTER, EX n ,1 .' QUO OMNIA, ET NOS IN ILLUM, — in Ì11ÌUS SCÜIcet V<«- gloriam et cultum creati sumus.

Nota : Scriptura tribuit Patri prapositionem *ex,* (M ut primo principio; Filio *per,* quia idea est et Ver- 't'"* bum, per quod omnia facta sunt. Unde hic Apos^ imt intollis : «Et unus Dominus Jesus Christus, per | * | - quem omnia, et nos per ipsum, » scilicet creati et ¿ redempti sumus. Spiritui Sancto tribuit «n, quia i. -, Spiritus Sanctus est vinculum et amor Patris ct ^ ?. ^P|' Filii. Vide dicta Rom. cap. xi, vers, ultimo. &>' A,

Nota contra Arianos : Cum ait Paulus : a Unus u,? Deus, » excludit tantum falsos deos, non Filium ct Spiritum Sanctum ; sic cum subdit : « Unus Dominus Jésus, » excludit tantum falsos dominos, puta deos, non Patrem ct Spiritum Sanctum.

7. Sed in omnibus est scientia, — jam dicta, Ven.7. quoti idolum ct idolothytum nihil sit. Nam, ut sequitur :

Quidam autem (id cst, quidam enim, juxta *Can.* 25) cum conscientia idoli (ex erronea conscientia putantes quod idolum habeat aliquid divinitatis) quasi idolothytum manducant, — id est, cum reverentia, quasi venerandum, quod numini in idolo latenti sit oblatum et sonclâicatum. ita Anselmus.

Aliter explicat Theophylactus, *g. d.* Paulus : Quidam comedunt idolothytum cum erronea conscientia, qua putant, quod idolothytum ab idolo sit immutatum, ct physico a dæmone alliatum, perinde ac si halitu diabolico infectum esset, vel certe ac si moraliter vitiatum et pollutum esset cx eo, quod censeatur jam esse res diaboli et cibus dæmonis, itaque comedentem immutet et contornimi ; comedunt ergo idolothytum cum

(1) Alii pro *cognitus est,* vertunt *recte edoctus est,* more Hebræorum qui verba neutra adhibent pro activis.

(2) Refellit nunc Paulus duplicem rationem, qua Corinthii sententiam suam de jura idolothytis vescendi defendebant, vel consuetudinem excusabant, unam vers. 4-7, alleram vers. 8 seq. Prima igitur ratio erat, deos gentium non esso deos, cl no existons quidem. Rem ipsam concedit quidem Apostolus ol confirmat, sed falsum esso id, quod Corinthii cx hac proposiliono in so vera concludebant, obtendit vere» 7.

conscientia quod per illud polluentur et inficientur»

Hic sensus etiam commodus ct probabilis cst : nam non cst dubium inter Corinthios recens conversos, alios nimis scrupulosos, alios nimis superstitiosos fuisse.

CONSCIENTIA EORUM CUM SIT INFIRMA (DOD pICÜO in fide instructa circa idolothyta), polluitur. — Quia contra conscientiam, aliorum exemplo manducant idolothyta. Ita Chrysostomus.

prfnu- tardoe- bretin^* mrn r nvirn- V

Insaniunt Libertini, dum ex hoc loco docent nec fornicationem, nec ebrietatem» nec quid aliud csse peccatum, nisi quis ca in re sibi formet peccati conscientiam ct scrupulum. Suadent itaque ipsi deponendam esse omnem conscientiam, ut non porces, quidquid agas. Libertini ergo nullam habent conscientiam; ac proinde videntur et hominem, et rationem, et virtutem omnem exuisse: quæ vero dementia est hoc Apostolo tribuere? Quis enim non videt Apostolum hic loqui non de peccatisrcbusve illicitis, sed adiaphoris, quale est manducare idolothyta.

Vêms.

8. Esca autem nos non commendat Deo. — *q. d.* Idolothytorum, vel aliorum ciborum esus per se nihil facit ad pietatem, qua Deo placeatur; ideoque non debemus nos firmiores, quasi pietatis causa, velle passim omnibus indifferenter uti. Convertit enim hic se Apostolus ad perfectiores, eos monens, ut vitent scandalum infirmorum.

O odo «a non n T DeoT

Inepte ergo, imo perperam abutuntur hoc loco hæretici contra delectum ciborum et jejunia Ecclesiæ esca on2m non commendat nos Deo, quia non est virtus : sed abstinentia ab esca vetita cst actus temperantia?, obedientia? ct religionis, ideoque nos Deo commendat, sicut commendavit l)anielem cum sociis, Rechabitas, Joannem Baptistam et olios. Vide dicta *Hom.* xiv, 17.

Neqüe enim si manducaverimus (idolothyta), abundabimus, — scilicet virtute, merito ct gratia, quæ nos commendet apud Deum, uti præcessil, *q. d.* Per esum idolothytorum nihil magnum, abundans, copiosum, nihil gratiæ spiritalis nobis accedet, ut iis inhiare non debeamus. Ita Chrysostomus.

Secundo, et simplicius, ut sit nova ratio dissuadens esum idolothytorum. Sensus cst, *q. d.* Sive edamus idolothyta, non ideo escis et deliciis, bonisque abundabimus ; sive non edainus, non ideo escis et deliciis deficiemus : aliis enim vesci licebit. Sic vulgo dicimus, sive ad convivium hoc vocer, sive non, non ideo saturabor vel esuriam, non ideo pinguior ero vel macrior, ditior vel pauperior. Ostendit quam esc® sint res viles el exiles, ideoquo omittenda? ob scandalum, ct postponendae ædiücatioui proximorum. Ita Anselmus.

en. © <<

9. Videte, ne hæc licentia vestra (comedendi idolothyta) offendiculum fiat infirmis. iO. Si enim **QIIS VIDERIT £UM,QUI HABET SCIENTIAM (idolothytum nihil esse),** in idoijo recumbentem : nonne **CONSCIENTIA IPSIUS, CUM Sir INFIRMA, ÆDIFICÂRITUR AD MANDUCANDUM IDOLOTHYTA?—** « lll ¡dolio , » id est, inquit Erasmus, in epulo idolorum ; secundo, proprie, a in idolfo, » id cst, templo vel mensa idolis consecrata. Nam ibi accumbebant comesturi idolothyta : tales enim epulas, utpoto sacras, in templo instrui solere, docet Herodotus in C/io, Virgilios VIH *Æneid.,* in sacrificio Evandri et epulo cum Trojanis. Sic et Judæi victimas pacificas comedebant in atrio templi, *Detiter. xvi, l* 1. Hinc Syrus hic vertit, sí *quis te viderit accumbentem inter idola.* sicr» epnlr fo tempto instnM- lualur.

Undo palet, idolothyta edero in ¡dolio, non tantum esse malum propter scandalum, sed diam per se, quia cst professio idololatriae, ut dicetur cap. X. Qwm |n ¡ib» «t ««-

Tropologico Anselmus : Scientia idolothytorum est scientia vanitatis philosophorum, poetarum, oratorum Gentilium ; hæc cavenda est. Absit ut ore Christiano sbnet : Jupiter omnipotens, et me Hercules, et me Castor, et cætera portenta magis quam numina. g¿», tornat

Nota : « .Edilicabitur,» id cst provocabitur, erigetur ut comedat idolothyta quasi sacra, et quasi quid gratiæ inde accepturus, aut sacrificaturus numini cuipiam , sicque redeat ad idololatriam. Alii : «ædllicabilur,» inquiunt, id est provocabitur , ut contra conscientiam, qua putat cibum idolo oblatum ab eo esse alliatum et contaminatum , indeque sfc contaminandum, cum manducet, ut dixi vers. 7.

12. Sic **PECCANTES IN FRATRES, ET PERCUTIENTES** (scandalizantes, d per scandalum vulnerantes) **CONSCIENTIAM EORUM INFIRMAM, IX CHRISTUM PECCATIS.** — Christus enim sibi factum arrogat quod uni ex minimis suis factum fuerit, *Matth.* xxv, 10. Bursum qui scandalizant proximum, in Christum peccant : quia Christi fabricant, inita proximorum probitatem et salutem, quam Christus suo sanguine construxit, malo suo exemplo destruunt devertunt. Vers. IL Sanhh- "ul“ m',..,' „ Clui • "OJ'*' Clit-

13. Quapropter si esca scandalizat fratrem VW a **MEUM : NON MANDUCABO CARNEM IN ÆTERNUM.** — « Hoc magistri (inquit Chrysostomus) optimi est officium, suo exemplo docere quæ præcipit. Et non dicit, sive juste, sive injuste, sed quomodocumque. Et non dico, inquit, idolothytum, quod el propter aliam causúrn prohibetur : sed si quod licet et permittitur, scandalizat, etiam illo abstineo; neque una aut altera dio, sed toto vilæ tempore. Non enim manducabo, Inquit, carnes in æternum. El non inquit : Ne perdam fratrem, sed simpliciter : Ut non scandalizem. Etenim ulthnæ omenti® est, quæ Christo pretiosissima sunt, ct talia, ut eorum gratia mortem obire non recusaverit, ita nos despicatissima arbitrari, ut escis proplerca non abstineamus. n

Vide de scandalo S. Basilium in *Hrqulis brevior.,* Reg. 64, ubi in fine ait, eo scandalum esse ma- Qnou>i> c'

•candì. Juf, c|ii° is qui illud dat, majori scientia aut gradu luu? prædilus est; additquo quod Deus do manu ejus sanguinem peccantium, qui illius malum exem* plum sequuntur, requiret et reposceU

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit suo exemplo docere, quam sint carenda scandata, narratque se stipendium, sive alimenta prætbco» *toribus debita accipere noluisse, idque majoris tum meriti, tum aedificationis causa.*

Hinc secundo, vers. 1, probat sex argumentis {qua colligam vers. 12) *hac alimenta sibi aliisque erangelizantibus deberi.*

Tertio, vers 20, *eadem de causa ostendit se omnibus omnia esse factum, ut discant Corinthii, quam cuique aedificatio et salus proximi curanda sit.*

Quarto, vers. 24, *ad eamdem adificationcm incitat, docens vitam nostram esse stadium et agonem virtutis, in quo semper ad meliora, et ad bravium jugi abstinentia, et corporis castigatione currendum et certandum est.*

1. Non sum liber? Non sum Apostolus? Nonne Christum Jesum Dominum nostrum vidi? Nonne opus meum vos estis in Domino? 2. Et si aliis non sum Apostolus, sed tamen vobis sum : nam signaculum apostolatus mei vos estis in Domino. 3. Mea defensio apud eos, qui me interrogant, hæc est : 4. Numquid non habemus potestatem manducandi et bibendi? 5. Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut et cæleri Apostoli, et fratres Domini, et Cephas? 0. Aut ego solus, et Barnabas, non habemus potestatem hoc operandi? 7. Quis militat suis stipendiis unquam? Quis plantat vineam, et de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, et de lacte gregis non manducat? 8. Numquid secundum hominem hæc dico? An ct lex hæc non dicit? 9. Scriptum est enim in lege Moysis : Non alligabis os bovi trituranti. Numquid de bobus cura est Deo? 10. An non propter nos utique hoc dicit? Nam propter nos scripta sunt : Quoniam debet in spe, qui arat, arare, et qui triturat, in spe fructus percipiendi. 11. Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? 12. Si alii potestatis veslræ participes sunt, quare non potius nos? sed non usi sumus hac potestate : sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Evangelio Christi. 13. Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt? et qui altari deserviunt, cum altari participant? Ita et Dominus ordinavit iis, qui Evangelium enuntiant, de Evangelio vivere. 15. Ego autem nullo horum usus sum. Non autem scripsi hæc ut ita fiant in me : bonum est enim mihi magis mori, quam ul gloriam meam quis evacuet. 16. Nam si evangelizavero, non est mihi gloria : necessitas enim mihi incumbit : væ enim mihi est, si non evangelizavero. 17. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo : si autem invitus, dispensatio mihi credita est. 18. Quæ est ergo merces mea? **lì** Evangelium prædicans, sine sumptu ponam Evangelium, ut non abutar potestate mea in Evangelio. 19. Nam cum liber essem ex omnibus, omnium me servum feci, ul pintes lucrifacerem. 20. Et factus sum Judæis tanquam Judæus, ut Judæos lucrarer. 21. Iis qui sub lege sunt, quasi sub lege essem (cum ipse non essem sub lege), ut cos, qui sub lego erant, lucrifacerem. Iis qui sine lege erant, tanquam sine lege essem (cum sine lege Dei non essem : sed in lege essem Christi), ul lucrilaccrem eos, qui sine lege erant. 22. Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem. Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos. 23. Omnia autem facio propter Evangelium, ul particeps ejus efficiar. 24. Nescitis quod ii qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite ul comprehendatis. 25. Omnis

autem, qui in agone contendit, al) omnibus se abstinet; et illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant : nos autem incorruptam. 26. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum ; sic pugno, non quasi aerem verberans. 27. Sed castigo corpus meum, et in servitutem *redigo : ne* forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.

Ven. L 1. NOX SUM LIBER ? NON SUM APOSTOLUS ? — Quæres : Quomodo hæc cohaîrent præcedenlibus? videtur enim ex abrupto hic loqui Paulus.

iheet Respondeo : Dixerat Paulus in fine cap. præcc^* omn'no cavenda esse scandala: hic ut illud persuadeat, proponit se in exemplum, quod tam ad cavendum scandalum, quam ad dandum raræ virtutis exemplum, jure suo tot nominibus sibi debito cesserit, nolens recipere stipendium prædicationis suæ, sed proprio labore victum sibi parans ; ut et Corinthii suo jure decedant, ac præserlim non vescantur idolothytis, in gratiam proximorum, cum vident cos inde scandalizari, aut in periculum peccati induci. Simul tamen Paulus tacite, et quasi aliud agens contra pseudoapostolos suæ praedicationis sinceritatem ct auctoritatem hac narratione tuetur, ulpote qui gratis tanto labore evangelizará, cum pseudoapostoli sua lucra ex Evangelio captarent. Dicit ergo : a Non sum liber? non sum Apostolus? » *q. d.* Nonne mei juris sum , ut tanquam Christi Apostolus sumptus et alimoniam a vobis exigere et accipere possim ? hoc tamen non facio, ut ostendam quanti sil facienda proximi salus, et consequenter quam vos scandala idolothytorum, et alia quævis vitare debeatis. Ita Chrysostomus, quem vide in moral, hic homil. 20 *be cavendo scandalo.*

Qinre Btbrai utíuhir burro- ' Nota : Utitur hic crebra interrogatione Apostojus> fum cx phrasi Ilebræorum, qui ea gaudent, cum sc insinuare, vel aliquid inculcare volunt ; tum ad majorem emphasim et energiam orationis.

ProUt p-aiiuf Apo?t^ ima. Nonne Christum vidi? Nonne opus meum vos? — *q. d.* Hinc patet me esse Apostolum, quia Christum vidi, et ab eo ad evangelizandum missus sum, *Actor,* ix, 5, ct *Actor,* xxn, 18.

Secundo, quia vos meum estis opus in Christo Domino, id est, quia ego per Evangelium in Christo vos genui; vestra Ecclesia a me ædificata est, vos estis mea structura. Alludit ad Hebræum

di- u?!ni c t3 es' : ^c^ur cn"n P ^*en,* Quasi P3 *Linian,* id est fabrica, vel œdiflcium, a radico H33 *Lana,* id est ædificavit, quasi filius sit fabrica et aedificium patris,q. *d. Nos* estis mei filii; mea fabrica, meum aedificium in Christo.

V r». (M « lanios Ap< X - Imo! 2. Nam SIGNACULUM APOSTOLATUS MEI VOS ESTIS in Domino. — «Signaculum, grace𝔴𝔣𝔠, sigilest testimonium apostolatus mei extat in vobis, scilicet in evangelizando, in edendis miramlis, labore et periculis, quæ vel susccpi, vei fccj apud vos ad vostram conversionem, quibus quasi sigillis divinis consignavi, confirmavi ct corroboravi aposlolatum meum. Hæc enim clare testantur mo esso verum Apostolum, a Deo missum ad vos docendos et salvandos.

3. Mea depensio apud eos, qui me interrogant Ven.1. (qui inquirunt do mea vocatione et apostolatu), UÆC est , — quæ extat in vobis, ut dixi vers, priced. Ita Anselmos. Sed Chrysostomus et Ambrosius æquo apposite hæc referunt ad sequentem versum.

Nota : *Interrogare,* id est inquirere, est judiciale verbum : Latini enim dicunt, interrogare aliquem de legibus, id est examinaro secundum leges (I).

4. NUMQUTD NON HABEMUS POTESTATEM MANDU- Ven. 4. candi? — scilicet do sumptibus vestris, *q. d.* Hæc est gloria ct defensio mea, ct mei apostolatus, ¿Utinquod nullo pretio, ut pscudoapostoli ; imo nec * ullo sumptu accepto, uti Apostoli alii, sed gratis evangelizem, cum tamen ad sumptum hunc jus ac potestatem habeam, œque ac alii.

5. Numquid non habemus potestatem mulierem Ven. 5. SOROREM CIRCUMDUCENDI , SICUT ET C.ETERI APOSTOLI. — « Mulierem sororem, » græce -pvaUx. Quod Beza, Petrus Martyr, Vatablus ot Hioefib Valla vertunt; *sororem uxorem.* Ergo, inquiunt, Paulus fuit conjugatus. Licet enim Græcum 7tm.ua oonjui. et mulierem ct *uxorem* significet, hic tamen sig- lQS tonificare uxorem, patet ex verbo « circumducendi.» Virorum enim est circumducere uxores, non sorores.

Sed errant : Christus enim circumduxit mulieres, non ut maritus uxores, sed ut doctor discipulas et quasi famulas, vel vitæ et victus administras, *Lucve* vin, 3.

Secundo, quia inepte dicilur soror uxor, et redundat vox *soror.*

Tertio, quia in Græco non est articulus tèv designans certam mulierem, scilicet uxorem.

Quarto, quia Paulum fuisse virginem, patet Patiu cap. vii, vers. 8. Ita diserte docent ct explicant ÍQll hunc locum S. Augustinus, *De Opere monadior.,* ' cap. iv ; Hieronymus, lib. I *Contra Jovinian.;* Chrysostomus, Ambrosius, Thcodorctus, Theophylactus hic et alii Patres passim, præter unum Clementem Alexandrinum, lib. III *Stromat.* Imo S. Hieronymus docet inter Apostolos solum Petrum habuisse uxorem, idque tantum ante conversionem ; idem tradit Tertullianus, lib. *De Monogamia,* ante medium : « Petrum, inquit, solum invenio maritum. »

Dico ergo, « sororem mulierem » esso Chris-

(1) De industria usurpavit Apostolus hoc forense vocabulum, ut obiter perstringat eorum audaciam, qui ipsius vocationem in dubium vocabant, quasi judices sederent de hac causa cognituri.

Quid in- tianam matronam (sic in *Actis Apost.* dicitur,
ü›rh‹1* « ^ralres» • td est viri Christiani), quæ scili-
rLí*-f cet Paulo subministraret necessaria de suis facul-
rriuoro-(atibus, *q. d.* Possem matronam quæ me aleret,
rfw? circumducere, æque ut Petrus, sed nolo; quia scilicet hæc res Gentiles, quorum Paulus erat Apostolus, offendere, cisque malam suspicionem indere potuisset. Ita Ambrosius, Chrysostomus, Theodoretus, CEcumenius, Anselmus.

Aefpcn- Dices : S. Ignatius, epist. *ad Philadclph.,* ponit
– b — Pau^ura *ntcr conjugatos. Despondet bene Baro-
Pidiixh nius anno Christi 57, pag. 518, et alii, Pauli no-
mice in- men ibi insertum esse a Græcis clericis postcrio-
tr uxo- rijjus, ut suo conjugio Pauli exemplum prælcxc-
rent : nam exemplaria epistolarum S. Ignatii Va-
s. igni- licana, Sforliana ct alia antiquissima et correctis-
huw' sima non habent nomen Pauli.

ciernen- Dices *secundo:* Clemens Alexandrinus, lib. III
unirinï Promat, hic per *fMixa.* intclligit uxorem Pauli,
ociore- Bespondeo *primo :* Verum est; sed addit illum
iuuinr post apostolatum non habuisse eam ut uxorem,
pin- SC(1 ut sororcin : quod est contra haereticos. Sc-
ii. *cundo,* contra Clementem sunt omnes Patres.

Fratrts Fratres Domini. — Est hebraismus : a fratres,» id est cognati Christi, scilicet Jacobus, Joannes,
tai»- Judas. Ita Anselmus.

Buraco- Et Cephas, — imo Petrus, princeps Apostolo-
inni. rum et Ecdesi® (1).

Ven. 7. 7. QUIS MILITAT SUIS STIPENDIIS UNQUAM? — *q.* d.
.Eqnnm sicut lequum est milites ali ct vivere suis stipen-
n Enn- diis; vinitorem pasci fructu su® vine®, pastorem
plio vi- lacte gregis quem pascit : ita par est præcones
Ttre, Evangelii vivere ex Evangelio, puta ex sua vinea,
w‹' scilicet Ecclesia, et ex suo grege, id est Christianorum bonis, sumptus et alimoniam accipere. Incipit hic Apostolus multis jus suum de accipiendo prædicationis stipendio probare, ut posteri oinncs sciant illud plane prædicatoribus verbi Dei deberi, utque ostendat quanto et quam claro jure suo cesserit ipse, dum hæc stipendia recusavit in gratiam Corinthiorum, ut eos hac liberalilate ct generositate sua pelliceret ad Christum, et ad salutem promoveret. Rationes ejus omnes colligam et digeram vers. 42.

v«n.t. 8. Numquid secundum hominem hæc dico? — an humanis tantum rationibus ct similitudinibus militis, vinitoris, pastoris jam allatis mea dicta probo et confirmo? Minimo. Quin vero illa ipsa ex lege cl divina stabilio et communio.

v»ri «. 9. Scriptum est in lege Moysis *(Deulcr.* xxv) : Non alligabis os dovi trituranti, — quia nimirum par est ut animalia laborantia comedant : unde ego Deus veto claudi capistro ora boum
i› Vain- triturantium ne comedant cx sua tritura. Solebant
nnirii? ‹ n¡in in Pakotina, ut etiamnum in Canariis et
'c .mh-* nonnullis regionibus fit, per boves, qui circumacti ungulis pedum suorum segetes terebant, grana excutere. Unde poeta :

n* tam «a-

--------Bobojque triturant.

boam et- Cdtina- tnf.

dirne esse sensum litteralem, patet ex verbis, qu® legem hanc duris Judæis insinuant.

Dices : Apostolus hic videtur excludere hunc sensum; ait enim : « Numquid de bobus cura est Deo?» Respondet Abulensis in Deuier.xxv, hujus sententi® : « Non alligabis os bovi trituranti, » duplicem esse sensum litteralem : Primum pia- ‹v boro
num de bobus, ut verba sonant, quem jam dedi, tntnru›
qui tamen minus pr.ecipuus est. *Secundum,* quem hic affert Apostolus de prædicatoribus, cumque esse præcipuum et magis intentum a Spiritu Sancio, *q. d.* Apostolus, minus præcîpuam Dei curam esse de bobus; præcîpuam vero de prædicatoribus, ideoque magis ad litteram præcepisse ut prædicatores alantur, quam ut boves, cum dixit : a Non alligabis os bovi trituranti. »

Explica- tur locat /kat.xcT

Verum non esse ulrumque hunc sensum litteralem, sed primum tantum, patet. Nam bos litteraliter non significat prædicatorem, sed tantum verum bovem, prædicatorem autem tantum significat typice. Alioqui enim omnis allegoria esset sensus litteralis: quod plane est falsum. Nam sensus litteralis est is, qui primo per sententiam aliquam significatur; allegoricus autem vel typicus, qui secundo, seu mediante sensu litterali. Sicut ergo umbra corporis non est corpus, ita typicus sensus non potest esse litteralis, sed tantum litterali sensu adumbratus.

Dico ergo sensum litteralem esse quem dixi- 0»›» tromus, typicum autem, vel tropologicum esse quem dat Apostolus, videlicet prædicatoribus dandam ¿.m ixi esse alimoniam, cosque posse vivere ex Evangelio, sicut bos alitur sua tritura; quorum quia præcipua Deo est cura, ut precipue hac lege intenderet significare typice, prædicatores alendos esse; hinc Apostolus ait : « Numquid de bobus cura est Deo? »

Ubi nota : De fide est, Deo curam esse de bo- I* si» bus; Deus enim sua providentia curat ct prospicit passeribus de victu rebusque necessariis, *Matth.* , X, 29, et pullis corvorum invocantibus cum, Ps iZ. cxLvi, cunclisque animalibus et creaturis, ut docet Psalles tum alibi, tum toto *Psal.* cui. Sensus tu», ergo Apostoli est, *q. d.* Præcipua cura Dei in hac lege non fuit boum, sed altius quid spectavit, videlicet nos ct nostri similes, qui sumus boves typici laborantes et triturantes in agro et area Dominica, ex Evangelio posse vivere , et hoc est quod subdit :

10. An non propter nos utique hoc dicit? nam Ve». IJ. propter nos scripta sunt. — Apostolus ergo hic, uti sæpe alias, argumentatur ex sensu, non litterali, sed allegorico; vel potius ex sensu litterali argumentatur ad allegoricum, per argumentum a minori ad majus, *q. d.* Si bos vivit ex tritura, ergo mullo magis Apostolus ex Evangelio. Ita

(1) Vers. G in Græco, pro Aoe *operari,* scii, idem facere quod Cephas, etc., legitur ixy) id est *a labore manuum* victus causa *abstinere.*

Tertullianus, lib. V *Contra Marc.,* cap. vu, ct Theodoretus, Quæsl. XXI »n *Deut.* Ubi

Nola, licet sensus litteralis sit primus, allegoricura tamen posse esse primarium, et praecipuum. sive magis intentum a Spiritu Sancto, uti hic Iit.

QUONIAM DEBET IN SPE, QUI ARAT, ARARE. — Est nova ratio ab exemplo aratorum ct triturantium, *q. d.* Qui arant cl triturant, arant et triturant X in spe, » sperantes scilicet inercedcin, ct quod participes erunt messis et trituræ suæ. Ergo et prædicator sperare potest alimoniam cx sua priedii alione. Pulchre de hac spe canit Ovidius, lib. I *De Ponto :*

Spes fovet agricolas, spes sulcis credit antis
Semina, quæ magno fœnore reddat ager.

Of -iri *'ʏ i 7 iiù/iûffl? i-® i-® Ver». II.* Hinc a proportione minoris ad majus deducitur ct cv,nc*lur csse actum spei ct virtutis, si cirrua, quis spe mercedis æternæ operetur, et conscepienter actum hunc bonum esse ct meritorium, ^nde lacullas Parisiensis, ut testatur in hunc locum scribens Claudius Guiliaudus, ex hac ct similibus Apostoli sententiis, definivit hunc articulum cujusdain, « Qui praemii chusa certat, non certaturus nisi sciat dandum premium, is seipsum praemio frustratur, » erroneum esse. Idem definit Concilium Tridentinum, sess. VI, can. 31.

12. Si alii POTESTATIS VESTRAS PARTICIPES SUNT, quare non poTtus nos?— « Potestatis veslræ, « id est juris sui quod habent in vos. Unde Græco clarius dicitur, i;waíx; ÙIXÙV. *potestatis vestrum,* id est quam habent in vos. *Veslræ* enim passive capitur, juxta Can. 30, g. *d.* Si alii usi sunt jure accipiendi alimoniam, quod habent in vos, cur non ctcgo uti possim? P. Salmeron Græcum Uettatec, id est potestatis, accipit pro cúuía;, id est *substantia, q.d.Si* alii participes sunt veslræ substantial, facultatum et opum, cur non et ego? Sed velim videre locum cl exemplum, ubi ivuaix significet opes.

fitnrra- J:I*y' ¡.•A a n- ' '-j' ,',Jt u iuh « ¡!U3 i . . - i- ' l' .

Nota : ApostôlÜS probat hic sex argumentis licare sibi alilsqtie ministris verbi Dei et Ecclcsiæ, a suis sumptus accipere : *primo,* exemplis aliorum Apostolorum, vers. 8; *secundo,* similitudinibus militum, pastorum ct agricolarum, vers. 7; *tertio,* ex lege Moysis, vers. 9; guarió, vers. 13, ex exenipio sacerdotum ct Levitatum Veteris Testamenti, qui ex victimis ct oblationibus altaris, cui serviebant, vivebant; *quinto,* vers. 14, ex Dei et Christi ordinatione; *sexto,* vers. 11, ex ipsa rei nalura, sive jure, non tantum divino positivo, sed etiam naturali, quod dictat, sicut operario debetur merces, ita ministro verbi et Ecclcsiæ deberi stipendium, non quasi pretium rei saerre (hoc enim Indignum esset ct simoniacum), sed quasi stipendium sustentationis quod vocant, quo scilicet sustentetur, ut suas functiones sacras pro populo obire possit. Unde hoc stipendium ei debetur cx justitia. Ita Chrysostomus.

Sei» nox usi sumus iiac po iestate (ñire accipiendi stipendium) : sed omnia sustinemus, —omnem scilicet penuriam, ct omnes labores, quo penuriam levemus, laborando inanibus nostris suscipimus ct toleramus.

Ne quod offendiculum demus Evangelio CnniSTi. — a Offendiculum, » Græce i-pwirè», id est interruptionem, interpellationem, remorara, *q. d.* Ne accipiendo sumptus demus occasionem, qua homines tenaces et indiscreti abutantur, ut remorenlur Evangelium, illiquoobloquantur. Nam non fuisse hic scandalum ab Apostolis datum, sed acceptum ab aliis; in Apostolo autem fuisse opus liberæ supcrerogalionis, quod noluerit stipendium sibi debitum accipere, palet ex omnibus antcccdcnlibus, et vers, lü, ubi ait : « Bonum est mihi magis (id est melius ct satius duco) mori, quam ul gloriam meam (quod gratis ct liberalitor evangelizem) quis evacuet. »

13. Nescitis quoniam qui in sacrario (id est in Vendi templo) operantur (id est sacris funguntur aut subserviunt, ut sacerdotes el Levitas), quæ dh sacrario sunt (id est hostias aut templi proventus, pula decimas et primitias, participant et) edunt? — Nota « *operantur.* Sacerdotum enim erat jugulare, excoriare, secare, coquere, comburere victimas : quod operosum est, estque alias opus la- / ti,'h g» adnionura. Græca jam habent ct r» l<?» ix Tw tio'.û tsOíwci-/, *qui sacris operantur, de sacrario comedunt.* Noster et Syrus aptius legerunt, ct *it* tu lipâ tpgo&utvet, *qui in sacrario operantur.*

Et qui altari deserviunt.—Græce Tûfrjmxçtyu wsvTt;, id est *sacrario assistentes,* sive asíí- *dentes.* Non dicit, aitS. Chrysostomus, saCerdotes, sed qui assident altari, ut intelligamus ossidunin cultum sacrorum requiri a ministris templi tw - Christi, qui de bonis templi participant. Conira \ hodie nulli magis absunt ab altari, quam aliqui qui maxime participes sunt altarium ct decimarum, quos Concilium Tridentinum damnat.

Cum altari (de oblationibus altaris) participant. — Est melonymia.

14. Ita et Dominus ordinavit iis qui Evangr- v‹n-,u **LIEM ANNUNTIANT, DE EVANGELIO VIVERE.— ItaeuilU** sancit Christus, *Luca* x, 7 : « In eadem nutem domo manete edentes et bibentes quæ apud illos sunt. Dignus c4 enim operarius mercede sua. » Similia habetMatthieu» x, 10, 11 cll4.

15. Bonum est mihi magis (melius est) mori,' *' l'- **QUAM UT GLORIAM MEAM QUIS EVACUET.—** « Glorillni meam, n evangelizandi scilicet iJowsGeu, sine sumptibus; sive « gloriam » de opere liberali, indebito et supcrerogalionis, patet ex vers. 18. Hinc palet esse consilium Evangelictim, evangelizare , gratis non accipiendo sumptus, quod modo non- u l' ll m nulli viri Apostolici et Religiosi sequuntur. Ita Theophylactus, Theodorctus et Anselmus. Vide Ghrysoslomum et Auselmum.

Nota: Pro *gloria,* gra-ee non est id est gloria, sed xaúx.r,¡i.x, id est *gloriatio,* qua scilicet glo-

Piari poterat Paulus apud Deum, vel potius apud homines, maxime pseudoapostolo!), qui Corinthiis graves erant cl sumptuosi, bo eis «lawwv», predicasse Evangelium. Undo contra hos gloriatur cap. xi, *epist.* ¡1,7 ct scq., 6o nulli in sumptu oneri fuisso.

Sobimp VjB MIHI EST, SI NON KVANOKLtXAYERO. — Ilinc 11 ?'.ut *1:1.1- tum tul?*0" í'iu' rr' 1 !>ni r-.'° Pn*e* 8rav* Præccpto præceptum fuisso Apostolis, *Matth.* XXVIII, 19, ut evangclizent, ctdoccanl onines Gentes, adeo ut, si neglexissent evangelizare, Pocca*sen* mortaliter : talibus enim intentatur vaj it® Dei el gehennae. Eodcin præccpto jam lenentur Pastores, Episcopi, Archiepiscopi, ut dixi can i 17

Prt 17. Si exim volexs hoc ago, mercedem habeo, At-illl ~ M cs*» ul Chrysostomus, Theophylactus, OEcu- [¿. ¡'i' mcnius, Anselmus, si voluntarius, liberalitcr ct Vai. i7. gratis prædieem, habeo non qualem qualem morccdcm operis præcepti, scilicet prædicationis, ut alii Apostoli, sed mercedem per excellentiam, scilicet copiosam gloriam operis indebiti et heroici (qualo est gratis prædicare) animiquo sponto sua tam liberalis apud Deum.

Si autem invites. — Græco non ultroneus, nec liberaliter aut gratis prædieem, sed quasi coactus præccpto Dei, vel metu pœnæ. Opponit enim Apostolus hæc duo, ówi et t*àv; atqui ixàrt Græcis idem est quod sponto sua, sua voluntate, electione, cl motu proprio rem agero : ergo áxAiv idem hic est, quod jussum, motum ct quasi coactjun aliena voluntate et præcepto operari.

Dispensatio mihi crédita est, — ‹/. *d.* Tunc non habeo gloriam illam singularem, sed neque pecco , quia officio fungor meo, et facio quod jubeor. Nam commissa est mihi ct demandata hæc dispensatio, sive administratio Evangelii. Tunc non pecco, sed serviliter ago, sicut agit dispensans sibi credita non sponte, sed propter praeceptum domini, eo quasi adactus, quia quod debuit facere fecit, ut ait Christus in parabola, Luca XVII, 8. Ita Patres citati, el patet ex antecedentibus ct sequentibus.

.*n«ram ' i X Aliter aliqui explicant, nimirum 816 : Si *volens* /ion *ago,* id est evangelizo; habeo meritum et mercedem, quia libera voluntate præceptum Christi impleo : sin invitus et voluntate reluctante, carco merito et mercede, quia præccpto ad hoc cogor. « Dispensatio n enim Evangelii « mihi credita cst,n commissa et præcepta, et sic per me licet invitum db pensatili' 11 propagatur Evangelium Christi, ut aliis prbfieiam, licet non mihi : quia hoc verba pioprie ct simpliciter sonare videntur. Et huic explicationi favent S. Thomas, Lyranus et commentarii!.- Ambrosii. Sed antecedentia et sequent... prioiem sensum, qui est Græcorum ct Communis, requirunt : mercedem enim non vocat qualemqualem, sed «gloriam,» id est gloriosam cl singularem ex opere 1 un heroico, indebito el liberali, quale est evangelizare gratis.

18. Quæ est ergo merces mea? — glorio a illa ct singularis jam dicta (1). i^

Nota : *Merees* ponitur hic pro merito, sive opere heroico ct meritorio magnæ mercedis per metanymiam. Sdqnitur enim : ‹t Ut Evangelium prædicans, sine sumptu ponam, n tradam et annuntiem; Græce tódftxic'», id est a sumptibus immune, reddam Evangelium : Immunes enim civitates vocat Ciccro, quæ nullum solvunt vectigal. Ecco merces, id est meritum, Pauli, scilicet sine sumptu prœdicare Evangelium. ’ , *oíjm.* .

Ex hoc ergo loco clare palet, non ouliiia opera bona esse præcepti; seri nonnulla esse consilii et supcrerogalionis, tabaque insignem et illustrem gloriam ct coronam apud DeUm promereri. Inter consilia itaque Evangelica ponit hic Apostolus prœdicare gratis, ut dixi vers. 10. Ita S. Chrysostomus, Ambrosius et S. Augustinus, lib. De *Opere monachor.,* cap. v. Vide Bellarminum, lib. II *De Monachis,* cap. ix. “t «unpra- *-. ‹‹ -1 uuL

Nota : Alii Apostoli, utpote zelo Dei pleni; æque ac Paulus gratis evangelizassent, si inde majorem animarum fructum et gloriam apud Deum sperassent. Verum hæc non sperabant : nam fideles in cos erant liberales, ac Judæi eis erant addidi, sponteque omnia sua cis offerebant, ut patet *Actor.* IV, 31. Paulus autem quasi extra ordìnem et numerum duodecim Apostolorum, post mortem Christi ad apostolatum vocatus, auctoritatem sibi conciliaro debebat, ad eamque n-m perutile fore censuit, si gratis predicarci, Rursum Corinthii, licet divites, tenaciores tamen erant : ne ergo illi putarent Paulum non se, sed sua bona quærero, hac dc causa Paulus gratis cis predicavi!. A Thcssalonicensibus vero ct Philippensibus, utpote liberalioribus, alimoniam accepit, ut infra videbimus. Denique voluit Paulus hac rationc Judæis, quibus invisus erat, ct pseudoapostolis os claudere. Hanc causam ipsemet assignat *epist.* II, cap. xi, vers. 12, ubi ait : « Quod autem fació (quod gratis predico) et faciam, utampulem occasionem eorum , qui volunt occasionem, ut in quo gloriantur, inveniantur sicut ct nos. » «VAfli.-lt- “vent? Ab ilim ¿ p*» \ iu! «i -rii. WKU

Ut non abutar potestate mea in Evangelio .— Id est, ul non utar suinmo jure cl libertate mea in minus bonum Evangelii. Non quod recipere sumptus pro prædicationc reveía sit abusus, sed quia minoris boni est usus. Unde recte Thcophylaetus : *Abutar,* id est, inquit, omnino utar onlni jure meo : sic enim xxvixpMi» pro abusum pro pleno usu posuit, cap. vu, vers. 3! in Græco, ut ibidem annotavi. Sic vocem aòufi capit S. Paulinos, *cpist.* 11, cum ait : « Itaquo prompto filii Imperatoris assensu, mater Augusta, patefactis ad opera bona thesauris, toto abusa fisco est. » -10'‹1r- uur.

Dices : Ambrosius hic abusum intelligil proprie

(!) Vers. IS. Quitlnain igifirert, cur premium et expectore qtnxnn a l»c<>? <|uod lia Evangelium annuntio, ni nullam *merxalmi* accipiam, ab humùübu» Wllicct.

talem qui sit peccatum, ait enim : Qui utuntur jure suo cum non expedit, seu cum alius detrimentum patitur, rei fiunt; ergo peccant. Respondeo : *Hoc verum est,* cum facile possunt cedere jure suo, et ni hoc faciant, alii grave damnum patientur; tunc enim charitas jubet ut cedas : *quod Ambrosio* adscriptus Commentarius hic videtur putare locum habuisse in Paulo ct Corinthiis.

Omm i' r"' pínlo c>.!■ re j t.m» - i «hio°* a'*' Qmrs jn''7ij. teabtiom,T

Verum contrarium est longe verius ; nam valde erat Apostolo cedere jure sustentationis s,b* a Corinthiis debite, quia cedendo debebat ipse manibus laborando noctes ducere insomnes, ut sibi et suis vicium compararet, cum Corinthii, Qlll divites erant et permulti, facile cum alere poluissent : nec debuissent in eo scandalizari, quia Apostoli ita faciebant, et omnis lex *et* ratio dictat esse œquissimum, ut qui pro alio laborat, ab eo alatur. Voluit ergo Apostolus dare illustre exemplum paupertatis, sinceritatis, zeli, ad majorem apud teneros in fide et divites avaros, fidei et christianismi commendationem et propagationem. Hoc autem tam heroicum opus charitas non præcipit, sed consulit. Unde vers. seq. dicit se in hisce fuisse liberum.

Vers i». 19. Nam cum liber essem ex omnibus (ab omnibus, *q. d.* Cum nemini essem obstrictus), omnium (tamen) me servum feci, — ad omnia me demisi, etiam ad inopiam et famem, omnium infirmitatibus me accommodavi, ut, cum Corinthios viderem in danda Apostolis sustentatione tardiores ct parciores, ego noluerim quidquam ab eis in sumptum accipere ut eorum infirmitati condescenderem, el sic omnes lucrifacerem.

Ve«.îi. i'inioi ti'.'um dreomddit. 21. Iis qui sub lege sunt (Judæis, factus sum) quasi sub lege essem, — Mosaica nimirum. Factus CSl ^au^us QU515* lege, cum Timotheum circumcidlt, ait OEcumcnius, cum purificatus voti causa templum adiit, *Actor,* xxi, 2G.

Iis qui sine lege erant (Gentilibus, factus sum meque exhibui) tanquam sine lege essem, — quasi naturam tantum ducem el lucem sequerer, ut faciunt Gentiles. Ita QEcumeuius, Theophylactus ct Chrysostomus.

V--. n. t; '1° cuui !.ù 22. Omnibus omnia factus sum, — non mentiens, vel peccantis actu, sed compatienlis allectu, ut omnium moribus me contemperans quantum honestas et Dei lex patitur, omnium morbis mc-¿gjj pOsscm< ita s. Augustinus, *epist.* 9 et 19 : « Non mentiendo, inquit, sed compatiendo ; non simulantis astu, sed commiserantis allectu omnibus omnia factus est Paulus. »

Non ergo vult Apostolus id, quod volunt et agunt politici, ut nimirum per fas et nefas omnibus se accommodent, et simulent se cum hæreticis haereticos, cum Tureis Tureas, cum castis castos, cum obsccenis obscoenos. Id enim reprobat Paulus ad *Galal.* n, 11 et sequent. Quocirca prudens est dogma S. Ephrem in illud, *Attendo tibi,* cap. X: « Chanlatem cum omnibus habe, et ab omnibus abstine. » Et illud S. Bernardi, quod omnem virtutem complectitur : « Vive cautus tibi, utilis aliis, gratus Deo. » S. Jordanes, successor S. Dominici in Gcneralatu Ordinis, solebat dicere, ut habet ejus *Vita:* «Si cuicumque scientiæ aut disciplinæ tantum studuissem, quantum studui huic senlentiæ S. Pauli : Omnibus omnia factus sum, essem doctissimus et eminentissimi» in illa : quia tota vita mea studui me accommodare cuilibet, ut essem miles cum milite, nobilis cum nobili, plebeius cum plebeio , procurando semper hac ratione ipsorum emendationem, atque advigilando ne perderem aut læderem animam meam per lucrum alienæ. »

Vea n, 51

23. Omnia facio propter Evangelium, ut particeps ejus efficiar , — ut nimirum fructum predicali Evangelii suo tempore percipiam et participem cum aliis prædicaloribus. Græce enim pro *particeps* est «upwtvuvi;, *q. d.* Comparticeps, consocius. UndesfifHHdo, Chrysostomus : Evangelii, inquit, id est fidelium Evangelii, *q. d.* Ut coronarum fidelibus repositarum fiam particeps. Ubi recte advertit Chrysostomus miram Pauli humilitatem, utpotc qui aliis, etiam communibus fidelibus se æqual, cum omnium non tantum fidelium, sed etiam Apostolorum labores superasset, ut patet I *Cor. xv,* 10.

Vta.»-

21. Ii qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, SED UNUS ACCIPIT BRAVIUM, — *q. d.* Ideo sine sumptu evangelizo, ideo omnibus omnia lio, ideo laboro, quia in stadio hoc curro, quia ad bravium concerto pro præmio, etiam primo et maximo (1).

est «j l

Unus accipit bravium, — *q. d.* Sicut in stadio, ita in via ct vita Christiana non omnes currentes accipient bravium, sed tantum bene ct rite currentes ad metam usque. Rite, inquam, secundum leges stadii, quas agonotheta Christus cursoribus præscripsit, et secundum quas rite currentibus bravium promisit. Cum ergo ait « unus, » non negat plores accipere bravium. Non enim vult dicere, ut recte advertit S. Chrysostomus, quod unus tantum Christianus cæteris omnibus praecurrens ct ferventior ad opera virtutis, bravium sit accepturus. Nam similitudo non debet per omnia esse similis, sed tantum in co, in quo fit comparatio : hic autem fit in eo, quod sicut in stadio qui recte currit, accipit bravium, sic cl qui recte currit in christianismo, coronam gloriæ accipiat. Quod patet, quia sic explicat se dicens : «Sic currite ut comprehendatis, » non unus, sed singuli. Adde, in stadio sœpe non tantum illi qui primo metam attingit, ct velocissime currit, sed ct secundo, tertio, quarto, suum dari bravium.

(i) Suum exemplum jam Paulus comparatione quadam Corinthiis commendat luculentius, ct quidem similitudine a re ipsis maximo nola, desumpta. Se omnes vires intendere, ait, ut consequatur illud premium do quo vers. 23, et mouei Corinthios ut hoc suum exemplum imitentur.

Apostolus tamen dicit untis, non *tres,* vel *quatuor,* quia proprie respicit ad bravium, id est aureolam et excellens præmium, quod non omnibus electis, sed paucis heroice certantibus datur, ut iis qui non tantum præccpta, sed ct consilia Christi heroice sequuntur. Respicit enim Paulus ad bravium, quod sibi exspectat ex eo, quod unus ipse præ omnibus Apostolis evangelizasset gratis, ingenti labore ct charitate, «omnibus omnia factus, » vers. 18 et 22, *q. d.* O Christiani, currite non tantum rite, ut comprehendatis, sed et quam optime et velocissime currito, ut primum ct nobilissimum gloriæ bravium reportetis. Socordis enim animus est dicere : Sufîlcit mihi si Qnbqw salver, si ad caelum perveniam. Quisque enim '■1,1 conari debet ut in cœlo sit primus, primumque « Frj. ibidem referat bravium, inquit Chrysostomus.

«m sit Alii hæc de mansionibus, vel coronis ct bra-ID «lo. v¡js , singulis electis præparatis accipiunt, *q. d.* Unusquisque sic currat, ut suum bravium comprehendat. Sed id acutius est, quam simplicius.

Aliter quoque Anselmus: Currunt, inquit, Ethnici, hærctici, reprobi, sed unus Christianorum et electorum populus bravium accipit. Verum Apostolus solis Christianis loquitur quasi currentibus, cosque incitat ut currant et comprehendant bravium, ad quod per Christi Evangelium vocantur.

Sic currite ut comprehendatis,' — scilicet coronam gloriæ et bravium victorias. Alludit ad stadiodromos, qui cursu certantes in stadio, coronam cx edito appensam ; ct certantibus propositam currendo manibus prendebant, itaque victores evadebant, caque coronabantur, uti ex *Agonisticis* lib. 11, cap. vu, Petri Eabri ostendi Cm re- *Apocal.* m, ad illud vers. 11 : «Tene qnod habes, toriUin ul nen10 acc>P>al coronam tuam. » Vox sic notat ««B jJ rectitudinem, diligentiam, celeritatem el perseve-haiiuiuî rantiam, quæ maxime in cursu ad bravium requiritur. Talis fuit cursus Christi, quem omnes Qoiiii Chrüü Christiani imitandum sibi proponere debent, cursus fuerit, a 1P60 (inquit Bernardus, epist' 254 *ad Gnarinum)* t-rno hominis sœculique auctor, quamdiu cum hominibus conversatus est, numquid stetit? et quidem testo Scriptura pertransiit benefaciendo, el sanando omnes. Pertransiit ergo sicut non infructuose, ita non remisse, non pigre, non lento gradu, sed, quemadmodum de eo scriptum est : Exultavit ut gigas ad currendam viam. Porro currentem non apprehendit, qui ct ipse pariter non currit : ct quid prodest Christum sequi, si non contingat consequi? Ideo Paulus aiebat : Sic currite, ut comprehendatis. Ibi, Christiano, fige tui cursus profectusque metam, ubi Christus posuit suam. Factus est, inquit, obediens usque ad mortem. Quantumlibct ergo cucurreris, si usque ad mortem non perveneris, bravium non apprehen-sirtir» des. Bravium Christus est. » Deinde docet quod in stadio virtutis non currere, sed sistere, sit deficerect regredi, a Quod si, inquit, illo currente, tu gradum sistis, non Christo appropias, sed te «i M-magis elongas, timendamqne tibi est, quod ait David : Ecce qui elongant se a te, Domine, peribunt. Itaque, si proficere currere est, ubi et proficere, ibi et currere desinis : ubi vero non currere, ibi ct dcficcre incipis, ¡line plane colligitur, quia nolle proficere, nonnisi deficere est. Vidit scalam Jacob, et in scala angelos, ubi nullus residens, nullus subsistens apparuit; sed vel ascendere vel descendere videbantur universi, quatenus palam daretur intelligi, inter profectum ct defectum in hoc statu mortalis vitæ nihil medium inveniri : sed quomodo ipsum corpus nostrum d-r. tim continue aut crescere constat aut decrescere, sic necesse sit ct spiritum aut proficere semper, aut deficere. » «t.

25. OIÍXIS QUI IX AGONE CONTENDIT (Vert. Î5. id est *agonizaos,* in agone decertans, gymnasticam exercens), ab omnibus (scilicet eum in agone impedientibus) se abstinet. — Nota : Alludit ad Alh-lit agones Olympicos aliaque certamina Græcorum, maxime Isthmia, qu® Corinthi celebrabantur in mu ex-honorem Neptuni et Melicertae, in quibus victor donabatur corona pinea. De quibus Archias poeta ita canit :

Sacra per Argivas certamina quatuor urbes
Sunt «luo tacta viris, et duo coelitibus ;
Et Jovis et Pliœbi, Melicertæque, Arcbemoriquo
Præmia: oleaster, poma, opium, picea.

Hinc *secundo,* consequenter alludit ad athletas, Varii .•*. palæstritas et pugiles, qui pugnis; ad stadiodro- c',f' mos, qui cursu in stadio certabant: ad acrochiristas, qui summis inter se manibus depugnabant; ad pancratiastas, qui toto corpore, manibus pedibusque certabant. Ubi

Nota *tertio :* Ili omnes delicatis cibis abstine- Qmbn* bant, ct certo necessario victu utebantur; quem Aristoteles , quasi cibi sumendi neces- u. ,'a. sitatem appellat, et panis eorum coliphium dice- turi batur. à-ò v-.û xmAcu xiì îçt; id est a *robore membrorum.* Hinc Juvenalis :

Luctantur paura-, comedunt coliphia pauca?.

Idemquo ex Quintiliano, Cicerone, Aristotele docet Buda-us in *Pandectis,* pag. 180. Inde dictus est Qns -l victus atlilelicus, valetudo pugilica ct athletica, ™P'',l0 id est firmissima. Et hoc est quod ait Apostolus: « Qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet,» Græce wxvr* ifx¡>zv<úirai, per omnia temperans est; ct, ut Cyprianus, continens. Addit Clemens Alexandrinus, lib. Ill *Stromat.,* secutus Platonem, lib. \ III *De Legibus,* athletas abstinuisse venere. Sicut enim libido corpus debilitat, enervat ct cx- LibM« haurit; ita continentia ct castitas roborat corpus, ac inulto magis mentem. Et ita hoc Apostoli dic- ,,' :t,, tum, « ab omnibus, » id est *ab omni libidine,* «sc UluJ •> abstinet, » explicat S. Ephrem tractatu in illud lx'riU Apostoli : « Melius est nubere, quam uri. »

Nota *quarto* : Stadium est vita prœsens, vel

Ccjn^o christianismus, ve) cujusque status, maxime evan-
fi'.hnm ^ ¡»ndi; stad/odromus ct pugil est quisque
; t Christianus. Unde S. Dionysius, lib. /)e *Ecclesiast.*
Q n* *hierarch., cap. vn,* png. 3, docet eos qui bapti-
f' zantur, oleo inungi, ut inlelligant hoc signo se
tur qui inungi quasi athletas Christi, ac consequenter
b-ptixw- vocari ad sacra certamina pro fide ct pietate
lur? obeunda ; additque etiam mortuis eisdem solere oleum infundi, quasi athletis morte consummatis.

« Atque tunc quidem, inquit, olei unctio baptizandum avocabat ad sacra certamina : nunc autem (in morte) infusum oleum designat eum qui defunctus est, eadem sacra exegisse certamina, sicque fuisse consummatum. »

Qni lint Nota *quinto :* In hoc stadio ct certamine anta-
Kon,í!Íacsí mundus, caro, dærnon; coliphium est
hnc ft». victus sobrius et jejunium; pugna csl castigatio
dio,corporis, ct omnia ardua virtutis officia, qu©
P"ôrnâT cum C0nfl¡C(U interno vel externo peraguntur; maxime autem talis est Evangeli! prœdicatio ct propagatio : ex quibus oritur victoria contra
Quod mundum, carnem, dæraonem. Bravium est co-
l ranam? rona incOrrupla, ¡J est gloria æterna, ad quam jam victor anhelans Paulus, ll *Timoth.* iv : « Bonum, inquit, certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. In reliquo reposila est mihi corona justifiée, quam reddet mihi Dominus in illa
0- ” pendio justus judex, v Poena victi est reprobatio el
u neu? confusjo æterna, vers. ult. ‹7. d. Sicut athleta corpus abstinentia, exercitio, labore subigit, exercet, parat ad cursum et luctam, ut in ea legitime ct generose decertans vincat, ct quasi victor coronam corruptibilem adipiscatur : ita multo magis pro corona æterna nos Christiani, ct ego imprimis Apostolus vester corpus meum inedia, labore, fatigatione subigo et exerceo, acerbe a me
rtigr» omnia officia pugilum exigo, quasi athleta ccrta-
e\oth ln'n^ divini; no corpus meum continenti©, et
Pauli, severioris vitæ lacertos in delicias mutet, ct in imbelliam vanescat licentioris vitæ. Sed potius ut luctaturus cum dæmone, carne cl mundo athleticis viribus decertem, vincam, atque coroner. Agite ergo, o Corinthii, in stadio hoc mccum decurrite, et non tantum idolothytis ob scandalum, sedet deliciis, vino el venere abstinete, ut luctaturi victoriam ct bravium reportetis. Occasione enim idolothytorum, ut iis abstineant Corinthii, hæc dicit el hucusque excurrit Apostolus, ut dixi cap. vm initio.

Inmfe. Epaminondas, dux Thebanus, fortissimo in bel-
lo dimicans, læsus ad morltm, morions rogavit,
r». eer» an suus clypeus esset salvus, ct an hostes essent
barn. ; cum et illum salvum, ct hos cæsos audisse! : « Nunc finis, ail, vitæ meæ : sed melius et altius initium advenit : nunc Epaminondas nascitur, quia sic moritur.» Ita Valerius Maximus. Si Epaminondas pro victoria temporaria, pro laude ct gloria corruptibili ita certavit, ita læle et gloriose mortuus est ; quid (aciei miles Christi pro corona incorruptibili, pro gloria sempiterna?

Preclare Tertullianus, ad *Martyres,* cap. nr : « Si tantum, inquit, terremo glorile licet de corporis ct animi rigore, ut gladium, ignem, crucem, bestias, tormenta contemnant, sub præmio laudis humante; possum dicere : Modie® sunt iste passiones ad consecutionem gloriai cadeslis. Tanti vitrum, quanti verum margaritum? Quis ergo non libentissime tantum pro vero habeat erogare, quantum alii pro falso? »

De Junio Bruto jubente occidi filios, qui cum Tarquiniis contra Humanos conspiraverant, dixit Virgilios :

Vicit amor pitriæ, laudamque inmensa cupido.

Christianum ergo :

Vincat amor Christi, «clique immensa cupido.

Audiat pugil Christi classicum S. Chrysoslomi, semi. *J)o Martyribus*, tom. IH : « Delicatus es miles, si putas te posse sine pugna vincere, sine certamine triumphare. Exsere vires, fortiter dimica, atrociter in prælio isto concerta. Considera pactum, conditionem attendo, militiam nosco: pactum, quod spopondisti; conditionem, qua accessisti ; militiam, cui nomen dedisti. »

Hinc patet, ait Chrysoslomus, non solam fidem Noa sufficere ad salutem, sed etiam opera requiri, imo labores athleticos, atque imprimis insignem continentiam ab omnibus mundi illecebris. Nam, s h ut ait S. Hieronymus, epist. 31 *ad Julianum* «Difficile, imo impossibile est, ut præsenlibus \ar. quis ct futuris fruatur bonis, ut hic ventrem et ibi mentem expleat, ut de deliciis transeat ad delicias , ut in utroque sæculo primus sit, ut in coelo et in terra appareat gloriosus. »

Moralitcr S. Augustinus athletas Christi pio ex Ctofctti Dei ope consolatur et animat *serm.* 103, ubi sic alh,“u› ait :« Adjuvat certantes, qm certamen indixit ; non te sic spectat Deus in agone certantem, uta populus solet athletam : clamore enim populus monet athletam,adjuvare non novit.Coronam parare potest qui indixit certamen, vires autem subministrare non potest. Deus autem quando spectat certantes smos, adjuvat cos certantes ct invocantes. Nam vox athlete ipsius est *Psalm,* xeni: Si dicebam: Motus est pes meus, misericordia tua, Domine, adjuvat me. » Et S. Dionysius, *lie]›'!^$ifist. hierarch.,* cap. n, sub finem: «Certantibus inquit, Dominus præinia proponit ut Deus; leges aul‹ m certaminis tulit ut sapiens, præmiaque vincentibus decora constituit et pulcherrima : el quod est profecto divinius, ipso ut est summe clemens et bonus, in suis bellatoribus vincit, dum in illis habitans, pro illorum salute atque victoria adversus mortis el corruptionis imperium pugnat.»

26. Ego sic pugxo, kom quasi aerem verberaos.— Ven. *Pugno,* id est, prælior in bello, inquit S. Thomas. Verum græce est ttuxtwo, id est. *pugilem ago, pugnis certo.* Persistit enim in palæslra ct athletis.

-Jr™ r»l .it freitra Ulcrare. Dinon t'* ,n7 m,rcs› cntio* Non qcasj aewi verberans.— Id est, frustra el inanl,or laborans; sed hostem verbero, scili» cet corpus et carnem incanì subigo, qua subacta facile duo reliqui hostes, scilicet dærnon et mundus, subiguntur. Nec enim daemon ct mundus nos, nisi per corpus nostrum , puta per oculos, linguam aliosque sen us aggredi, leutarc, ferire, sauciar e, occidere possunt.

27. Seo castigo corpus meiji , et in servit i:- ' !li TBM iii.niGO.— «Castigo, ait Ambrosius,jejuniis angO; » S. Basilius, lib. Dc *Virginii.,* «plagis affligo, u Orígenes, «macero.» « Dærnon,ait S. Augustinus, De *Vlilit. jejunii,* sæpe assumit patrocinium ipsius (carnis) contra animam, et dicit : Quid facis, quia jejunas? tibi ipsi pœnam ingeris, tuus ipse tortor et trucidator existis. Respondo ei : Castigo, ne me hoc jumentum praecipitet. » Caro enim nostra est instrumentum, imo « laqueus diaboli,» ut ait S. Bernardus, serin. 8 *in Psalin.* xc. Qaid Græce tiswzwT", quod Erasmus ex Theophylacto, cl Paulinus, epist. fS *ad S. Augustinum,* vertunt, *lividum facio,* vel livoris et sanguinis nota suggillo oculos. Græci cniin ¿-xj, oculos vocant; 6-ó-ia, tales oculorum notas, teste Hesychio et Suida. ç,iit tit « J,™ Et in gymnicis pugil, qui antagonislam in humum dejiciebat, eum supplantare dicebatur; suggillare vero, cum notam insignem faciei inflixisset.

Itirton, e»! »4 =><= Verum alii omnes generalius accipiunt Ilio tnrumóC», ut sit idem quod twemJÇw, id est, subigo, coerceo, contundo. Nostrum *castigo* utrique sensui convenit, sed melius secundo, qui planior et simplicior est, ctGræco convcnieutior. Nam juxta priorem sensum, twrasw^w non per 0 *micron,* sed per u *mega* scribendum esset : derivatur enim ab unaç, ut dixi. Jam autem communiter etiam veteres legunt hic per 0 micron ; Theophylactus tamen, OEcumcnius et Erasmus legunt per e» *mega;* quæ lectio salis apte pugili congruit

o,-<4j *<= <= f Porro castigatio corporis fit per jejunia, ciliceia, humiliationes, plagas aliasquc carnis maecrationes ct afflictiones. Hinc nonnulli censent Paulum corpori suo plagas et verbera inflixisse. Hoc cniin proprie significat rt *castigo,* et quod Beza, Malanchthon, Caslalion et Hcnricus Stephaniis vertunt, *contundo :* contusio autem non fit sine percussione ct verbere , sive baculo, sive flagellis, aliove instrumento et modo illa fiat. Et quia jejunium (quod nonnulli, ut Ambrosius, Gregorius cl Chrysoslomus mox citandi, putant fuisse hanc Pauli castigationem) non tam pugna ct lucta est, quam praiparatio ad luctam ; dc illo cniin dixit : « Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet. » Pluribus id probat Jacobus Grclserus, lib. I *Dc Disciplinis,* cap. tv.

Rursum, ut notant Anselmos ct S. Gregorius loco mox citando, Apostolus dum carnem castigat cl flagellat, hoc ipso simul dæmoncm antagonistam suum, cum concupiscentia nostra carnali confoedcralum, et in lustro carnis delitescentem, per namque nos lentantem ct oppugnantem flagellat el verberat.

Ne reprobus efficiar ,— id est, *reprobatus, q. d.* No reprober ct rejiciar a Deo coeloque excludar. Erodito Maldonatus in *Notis mamut. :* ait, id est *reprobum,* vocari arbitror hoc loco, qui in certamine vincitur, quia de pugilibus agitur, *q. d.* Ne cum ego doceam alios vincere, ip e vincar. Loquitur Apostolus non de reprobatione ' æterna, quæ est in mente divina, sed temporali, ,r. ■-» quæ est executlo æternæ. Hanc enim significat u verbum *efficiar.* Alludit ad *Jerem.* cap. vi, vers, ultiin., ubi sia dicitur ; « Argentum reprobum vocate eos, quia Dominus projecit,» hebraiceCXO *mnas,* id est reprofcavft, « illos. »

Unde patet Apostolum non loqui, uti aliqui volunt. de reprobatione hominum, de qua loquitur *epist.* II, cap. XIII, vers. 7, *q. d.* Quod doceo, hoc facio, nimirum non laute vivo, sed castigo corpus meum, nc ab hominibus rejiciar et reprober, quasi qui non faciam ea quæ doceo. Jeremías cniin clare loquitur de reprobatione, non hominum , sed Dei : et hanc passim alibi significat reprobatio, et reprobus, cum absolutu ponitur, ct ad homines non restringitur, uti restringitur citato cap. vin, *epist.* R. Hinc patet iih .rlitudo gra- 1- «■- tiæ et praedestinationis. Paulus metuit damnari, tu fide credes te salvandum ? prjU.sti-

Sccundo, hinc colligitur Paulum non habuisse revelationem do sua salute. Ita S. Gregorius, lib. VI ; epist. 22 *ad Gregariam.*

Tertio, non ita fuisse confirmatum in gratia, quin ab ea excidere potuisset.

Ex hoc Apostoli loco patet pugnam et luctam Ta T'l- Christianam, tum in aliis conflictibus, tum ma-l ' xime in corpore et carne subigenda ct castiganda i› u sitam esse. Hic enim est internus ct gravissimus c noster hostis, ideoque præ caíteris omnibus car- °* nis insidiæ formidandas sunt, ut ait Orígenes in cap. vni ad Item., in fine. Atque ad hanc luctam per coliphium, id est, sobrietatem, nos comparare debemus, adeoquo in ipsa sobrietate hanc luctam inchoare, in caque quotidie increscere, roborari ct perfici : a gula ergo debellanda Chris- a ruta tiano incipiendum est : ea enim debellata facilius ', | " cætera vitia profligabit, ut Cassianus aliique do- J cent. Hinc ergo patet, pugili et militi Christiano in-i «t castigandum esso corpus , ne illius concupisceutiæ cum in perditionem abripiant; adooquo cor- ^„„4 poris castigationem per vigilias, jejunia aliasquo ‹i« afflictiones ct austeritates rectam esse ad salutem viam, esseque instrumentum aptissimum ad vir- Aiutmtntem ct perfectionem, plenamquo vitiorum vie- ,abrj loriam, si sit discreta, el viribus ac valetudini commensurata, ut docet S. Thomas H II, *Quast.* Miniere. CLXXXVIIl, art. 7.

Sed veteres Ecclesiæ Doctores hac de re audia- Egremus. Ambrosius, epist. *ad Eccles. Vercellensem :* g|as « Audio, inquit, homines qui dicunt nullum esse Á'mb»» abstinentiœ meritum, delirare eos qui castigant u ««*-

t'i l »i*- carnem suam, ut menti subditam faciant, quod
tl J'* nunquam fecisset, neque scripsisset Paulus, si
nuj«- deliramentum putasset (notent hoc Novantes nostri); gloriatur autem dicens : Castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne, cum aliis prædicaverim, ipse reprobus inveniar. Ergo qui non castigant corpus suum, et volunt praedicare aliis, ipsi reprobi habentur. Quæ istos Epicuros nova schola misit, qui voluptatem prædicent, delicias suadeant? Dominus Jesus, volens nos adversus diaboli tentamenta fortiores reddere, certaturus jejunavit, ut sciremus quia aliter illecebras mali non possemus vincere. Qua causa Christus jejunaverit, hi astruant, nisi ut nobis exemplo esset ejus jejunium ? »

Et Grt- P"?" d' S. Gregorius, lib. XXX *Moral.,* cap. xxvi : « Muros Jerusalem coquorum princeps (Nabuzardan) destruit, quia virtutes animæ, dum non reslrin-
<b *gilur venter,* perdit. Hinc est quod Paulus contra Jerusalem mœnia decertanti vires coquorum principi (id est ventri) subtrahebat, cum diceret : Castigo corpus meum, et servituti subjicio. Unde præmiserat : Sic pugno non quasi aerem verberans, quia, cum carnem restringimus, ipsis abstinentiæ nostræ ictibus, non aerem, sed immundos spiritus verberamus ; et cum hoc quod est intra nos subjicimus, extra positis adversariis pugnos damus. Hinc est quod, cum rex Babylonis succendi fornacem jubet, sluppæ et picis ministrari congeriem præcepit, sed tamen abstinentes pueros hoc igne minimo consumit : quia antiquus hostis, licet innumeras ciborum concupiscentias nostris obtutibus opponat, quibus libidinis ignis crescat, bonis tamen mentibus superni Spiritus gratia insibilat, ut a carnalis concupiscentiæ æstibus illæsæ perdurent. »

EtS.Iht.i.i ⅆ- ci _ do. S. Basilius, hom. Dc *Legendis Gentilium libris :* « Est, inquit, corpus castigandum, ac feræ cujusdam instar cohibendum, et ab ipso adversus animam tumultus orientes, ratione voluti flagello compescendi, ne frenum voluptati omnino laxando, mens velut auriga ab equis contumacibus, et minime obtemperantibus, feratur ac rapiatur; ac inter caetera Pythagoræ meminisse dicti oportet, qui videns quemdam exercitationibus ac cibis laute apposileque sese curantem ac saginantem : Heus, inquit, miser, non desinis continuo duriorem tibi carcerem preparare ! Ideo et Platonem dicunt, cognito quod ex corpore est nocumento, Academiam Athenis loco pestilenti elegisse, ut nimiam corporis prosperitatem, voluti vitem palmite luxuriantem amputaret. Ego vero bonam valetudinem quæ in summo sit, ex medicis sæpe audivi fallacem esse. Quando igitur ipsa corporis diligentia et corpori pariter et animæ inutilis esse apparet, hanc sarcinam delinire, et illi famulari, manifesta fuerit insania. Si autem hoc contemnere studeamus, nihil aliud rerum humanarum facile admirabimur.» Idem Basilius in *Hegul. fu-* «itu *dtsp.,* Reg., 17 : «Uti, inquit, optimus corporis habitus, et coloris bonitas pugilem a cætc- ‹fo' ta», ris distinguit ; sic Christianum a deteris secernit macilcntia corporis, pallorque deflorescens, qui $* continentia? velut adjunctus est comes : indicio BmUUi est enim Christi mandatorum vere pugilem esse, qui in infirmitate corpris adversarium suum in lucta prosternit ; et quam potens sit in pietatis certaminibus, declarat convenienter verbis illis: Cum infirmor, tunc potens sum. »

S. Chrysostomus hic: «Castigo corpus meum,¿ csrj. *q. d.* Multum sustineo laborem, ut sobrie vivam; ? si quidem intractabilis est cupiditas, ventris voracilas; verumtamen eam cohibeo, et non trado corpen. meipsum affectibus, sed affectus comprimo, et ipsam naturam multis sudoribus subjicio; hæc autem dico, ut nemo a certando desperet pro virtute; nam laboriosum est. Quare, inquit, castigo et in servitutem redigo; non dixit, Perdo et punio, non enim inimica caro est; sed, Castigo et redigo in servitutem, quod Domini est, non hostis; magistri, non inimici; exercitatoris, non adversarii ; ne forte cum aliisprædicaverim, ipse reprobus inveniar. Quod si Paulus hoc tinniit, cum talis esset præccptor, et post prædicalionem, et orbis terrarum susceptum patrocinium formidavit; quidnam nos dicemus?»

S. Hieronymus contra Jovinianum hœreticum, hostem jejunii, castitatis et austeritatis, hæc ipsa mire tuetur et dcprædicat, adeoque sub finem ab lib. II : aQuod multi, inquit, acquiescunt sententiæ tuæ, o Joviniane, indicium voluptatis est; et pro magna sapientia deputas, si plures porci post te currant, quos gehennœ succidiæ (vel, ut alii legunt, succendio) nutrias. Basilidcs, magister hixuriæet turpissimorum complexuum, post tot annos in Jovinianum, quasi in Euphorbum, transformatus est, ut Latina quoque lingua haberet hæresim suam. Vexillum crucis, et prædicationis austeritas (notent hæc Novantes) idolorum templa destruxerat. Eregione luxuria penis, ventris et gutturis subvertere nititur fortitudinem crucis. Semper pseudopropheta? dulcia polliccn- r- tur, nec modicum placent. Amara est veritas, et qui eam prædicant, replentur amaritudine.» pollio'0* tei.

Cassianus, lib. V. Dc *Inslit, renunt.,* cap. xvii et seq: «Vis, inquit,audirc verum athletam Christi, legitimo agonis jure certantem ? Ego igitur, inquit, sic curro non quasi in incertum; sic pugno non quasi aerem verberans; sed castigo corpus meumet servituti subjicio, ne aliis prædicansipse reprobus efficiar. Vides ut in scipso,id est, in carne sua, colluctationum summam, velut in base quadam firmissima statuerit, et proventum pugno? in sola castigatione carnis, et in subjectione sui corporis collocant?» Et aliquanto post repetitis hisce Apostoli verbis, subdit: « Quod proprie ad continentia? labores et corporale jejunium atque afflictionem carnis pertinet : per hanc se pugilem quemdam strenuum suæ carnis esse describens, nec in vanum adversus eam ictus conti-

ncnti© exfrcuisso designans, sed triumphum pu* gnu- mortificatione sui corporis acquisisse: quo verberibus continentias castigato, ct aestibus jejuniorum eliso, victori spiritui immortalitatis coronam, et incorruptionis contulit palmam, n Et paucis interjectis: «Sic pugnat, jejuniis scilicet et afflictione carnali, non quasi acrem verberans, id est, in vanum ictus continenti© porrigens, per quos non aerem vacuum, sed illos spiritus qui in eo versantur, castigatione sui corporis verberabat. Qui cnim dicit: Non quasi aerem verberans, ostendit 60 tametsi non aerem vacuum ct inanem, aliquos tamen in aere verberare.»

Porro non tantum ad libidinem, sed ct superbiam omniaque vitia frangenda, et quasvis virtutes comparandas,castigandum esse corpus, docet S. Hieronymus, epist. 14 *ad Celantiam :* «Qui, ait, probabiliter ac scienter abstinenti© virtutem tenent, eo affligunt carnem suam, quo animæ frangant superbiam; ut quasi de quodam fastigio contemptus sui atque arroganti© descendant ad implendam Domini voluntatem, quæ maxime in humilitate perficitur. Idcirco a variis ciborum desideriis mentem retrahunt, ul totam ejus vim occupent in cupiditate virtutum. Jaraque minus jejuuiprum ct abstinenti© laborem caro sentit, amina esuriente justitiam. Nam et vas electionis Paulus, dum castigat corpus suum ct in servitutem redigit, ne aliis praedicans ipse reprobus inveniatur, non ob solam, ut quidam imperiti putant, hoc facit castitatem; non enim huic Lanium modo, sed omnibus omnino virtutibus abstinentia opitulatur. »

Denique prisci illi sanctissimi in eremo pa- Etroph tres studio perfectionis ita corpus castigarunt, ut fY^pi pene videatur incredibile; Deoque id placuisse, sti- pate*. ex vita eorum tam sancta, quam longæva et felici. Videre est Hieronymum in Viu S. Hila- ^2» nonis, S. Pauli, S. Malchi; Athanasium in Vita foerax S. Antonii, Theodoretum in Vita Simeonis Stylitis, qui »80 annos perpetuo noctu diuque sub dio stetit in columna, vix cibum , vix somnum capiens, aliorumque plurimorum. Adeoque a viris pru- &uSino dentibus in *Vitis Sanctorum* solerter observatum est, nullos pene Sanctos miraculis, et gestorum cùru*- reruinque admirandarum gloria claruisse, nisi n*ai cu- illos qui jejuniis et vite austeritate excelluerunt, racuùfc quique corpus afflixerunt, aut a Deo morbis, vel ab hostibus ct tyrannis tormentis et ærumnis afflicti fuerunt ; cæteros Sanctos qui communem vitam egerunt, multum quidem sibi et Ecclesiæ profuisse , sed miracula aut nulla, aut rara patrasse.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Occasione agonis, in **g»o** *abstinentes riteque certantes pramiantur, tueries luxuique dediti reproh* **ı·ı***'ar et confunduntur, de quo egit in ¡ine capitis praxcdenlis, digreditur hic Apostolus ad veterum llebrttorum mores, concupiscentias ct vitia, maxime idololatriam; punitionem pariter et reprobationem; ut horum exemplo doceat Corinthios, quam cavenda sint vitia ct tentationes, maxime idololatria.*

Hinc consequenter, vers. **18,** *descendit et redit ad idolothyta, queestionemque de iis, cap.* **vui,** *inchoatam absolvit; ac primo, docet iis non licere vesci, quatenus idolothyta seu idolis immolata sunt : Aoe enim esset immolationi et sacrificio idololatrico consentire, et profiteri idololatriam.*

Secundo, vers. **22,** *(locet non licere idolothytis vesci, ubi infirmiores hac re scandalizantur. Unde, vers.* **31,** *adifeationem maxime Corinthiis commendat, utque omnia in gloriam Dei, et salutem proximorum faciant.*

1. Nolo cnim vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes mare transierunt : 2. et omnes in Moyse baptizati sunt in nube et in mari : 3. et omnes eamdem escam spiritalem manducaverunt, 4. et omnes eumdem potum spiritalem bibebant (bibebant autem de spiritali, consequente eos petra : petra autem erat Christus); 5. sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo, nam prostrati sunt in deserto. 6. Hæc autem in figura facta sunt nostri, ut non simus concupiscentes malorum, sicut et illi concupierunt. 7. Neque idololatra* efficiamini, sicut quidam ex ipsis : quemadmodum scriptum est : Sedit populus manducare, et bibere, et surrexerunt ludere. 8. Neque fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, et ceciderunt una die vigiliti tria millia. 9. Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tenlaverunt, et a serpentibus perierunt. 10. Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, et perierunt ab exterminatore.

U. næc nutem omnia in figura contingebant illis : scripta sunt autem ad correptionem nostram, in «pios fines sæculorum devenerunt. 12. Itaque qui se existimat stare, videat ne cadat. 13. Tentado vos non apprehendat, nisi humana : fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentali supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere. 14. Propter quod, diarissimi mihi, fugite ab idolorum cultura. 15. Ut prudentibus loquor, vos ipsi judicate quod dico. 16. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? 17. Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus. 18. Videte Israel secundum carnem : nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris? 10. Quid ergo? dico quod idolis immolatum sit aliquid? aut quod idolum sit aliquid? 20. Sed quæ immolant Gentes, dæmoniis immolant, el non Deo. Nolo autem vos socios fieri daemoniorum : non potestis calicem Domini bibere, et calicem dæinoniorum : 21. non potestis mensæ Domini participes esse, et mensæ dæmoniorum. 22. An aemulamur Dominum? Numquid fortiores illo sumus? Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. 23. Omnia mihi licent, sed non omnia aedificant. 24. Nemo quod suum cst quaerat, sed quod alterius. 25. Omne quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. 26. Domini est terra, el plenitudo ejus. 27. Si quis vocat vos infidelium, et vultis ire : omne quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. 28. Si quis autem dixerit : lloc immolatum est idolis : nolite manducare propter illum qui indicavit, et propter conscientiam : 29. conscientiam autem dico non tuam, sed alterius. Ut quid enim libertas mea judicatur ab aliena conscientia? 30. Si ego cum gratia participo, ejuid blasphemor pro eo quod gratias ago? 31. Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive alimJ quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. 32. Sine offensione estote Judæis, et Gentibus, et Ecclesiæ Dei : 33. sicut et ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis : ut salvi fiant.

1. Nolo enim vos ignorare, fratres, quoniam PATRES NOSTRI OMNES SUB NUBE FUERUNT. — YOX *cnim* causam dat dictorum in line cap. praecedentis , *q. d.* Ideo dixi post baptismum Christianis esse certandum in agone, ne reprobi fiant, ct bravium amittant, quia sic Hebraei post typicum baptismum et escam coelestem, scilicet manna, terram promissionis ct bravium inertes per peccata amiserunt, ct e sexcentis millibus soli Josué cl Caleb terram promissam ingressi sunt. Cavete ergo vos, o Corinthii, ne pariter ob inertiam et vitam fidei ct baptismo diflbrmem coelo excludamini. Ita Chrysostomus ct Ansclmus. Argumentatur a typo seu figura ad rem figuratam (1).

Patres nostri. — Patres Judæorum, c quibus ego sum, et mulli inter vos, o Corinthii.

Sub nube. — Nubes hæc fuit columna per diem obumbrans llebræos ut nubes, per noctem lucens ut ignis, quæ cos duxit per desertum quadraginta annis arcæ incubans, et castra eorum prjecedens, caque protegens ab aestu, super castra universa sc expandendo, cujus motor el quasi auriga erat angelus : dc qua plura *Exod.* xnr. Qaid sit faemuit

Et omnes mare (Rubrum, sive sinum Arabicum) transierunt, — sicco pede, Mose per virgam suam aquas percutiente et dividente.

2. Et omnes in Mose baptizati sunt in nube et in mari, — *Exod.* xiv. Nota transitum maris Rubli typum fuisse baptismi, m quo sanguino Cbndi rubricamur, et mergimus Ægyptios, scilicet peccata; Moses typus est Christi, nubes cst Spiritus Sanctus aestum concupiscentia: refrigerans, nosqueilluminans. UndeTheodoretus : «Illa, inquit, erant nostrorum typus : mare enim imitabatur piscinam seu lavacrum, nubes autem gratiam spiritus ; Moses vero sacerdotem, virga autem crucem ; Israel vero significabat eos qui baptiza- ven. Tnai' Rub(itr. jm» Mi

(i) Hunc versuum 1-11 sensum statuit AUioli : Gratis spirituales quas accepistis, o Corinthii, no vos nimis securis reddant, ita ut, iis confisi, peccata admittatis. Patres volri sint in exemplum, fuerunt sub nube, 6ap-*túihum* verbum *¡'irfigurante, quatenus scii, concupiicentit fomitem 'edat, illuminat mentem;* mari Rubro sibi exierunt, *sicut vos puri el sancti ex undis baptismi txirfis:* manducat erunt manna, cos *Eucharistiam ;* potaverunt aquam de petra pluribus In locis, ita ut dici p- n , i iram illam cos esse comitatam (vel, ut Rosenmulleru», aquam de petra, Messia» presentís ct Israelitas comitantis simbolo ac documento), *uos sanguinem Christi f^>todn, ejus* /;>ahu *quasi irrigati fuistis ;* cavete ergo, ne, sicut Israelita: port tot beneficia Deo inobedientes, in deserto mortui sunt, ita ct vos, iisdem, imo majoribus gralii' adjuti, re¡>; ul i itis,si videlicet in fornicationem aut idololatriam dolabimini.

namur; perscquoillcs vero Ægyptii implebant figuram da.inonuin ; ipso cutem Phnrao erat imago diaboli. »

Nota *secundo* : Pro fn *Mose,* grace est «k-rtv Manci», *in Mosem,* scilicet legislatorem , id est in legem .Mosaicam, specie quadam baptismatis transcundo marc, initiati suht Hebra! ; uti nos in Christum baptizamur, id est, Christo et Christianismo per baptismum initiamur et incorporamur. Unde *Exod.* xiv, subditur post transitum maris Rubri : « Crediderunt Domino , et Moysi servo, » id cst legislatori, «ejus.» Ha aliqui.

Veruni baptismus noster non fuit typus baptismi lle.braorum in mari Rubro, sed contra llebr rorum transitus in mari fuit typus nostri bapjatrw Hisnii. Adde, in hoc transitu Hebreos non esse n2'initiatos legi Mosaic®, imo nondum eam accedliai pisse, sed póstea in Sina.

rnt.l Ju- Dico ergo simplicius, in *Mosem,* id est *in Mose:* íuti k"i “’ cn’ni sa?Pe Pon’l Apostolus pro iv. Jam « in ii.Ji. Mose, » id est, ut Syrus, Chrysostomus, Thcophylaclus, « per Mosem, n duce Mose. Sensus itaque Omne» est, q. d. Omnes Debrai per Mosem baptizati sunt b ’/mi spfrttuàllter et typice, seu typum gesserunt bapj.; Mc.y-tismi nostri, co ipso quod cum viderunt per Mo-“°t)ri-scm mare divisura, et primum Mosem mare transeuntem , ait Chrysostomus, etiam ipsi mari se credere ausi sunt; idque a in nube,» id est sub ducatu ct protectione nubis præeunlis; « et in mari,» scilicet, in quo demersis Ægypliis in signum futuri baptismatis, ab Ægyptiaca servitute iu libertatem et vitæ novitatem transibant, sicut nos per aquas baptismi transimus a servitute diaboli in regnum Christi. Ha Anselmus, Chrysostomus, Ambrosius, Theophylactus.

Ubi adverte cum Chrysostomo Scripturam nomen typi antilypo tribuere, et contra. Ita hic transitus maris Rubri vocatur baptismus, quia erat typus baptismi. Unde explicatur vers, vi : « Hæc, inquit, in figura facta sunt nostri. »

Vt.i.J. 3. Et OMNES EAMDEM ESCAM SPIRITALEM MAXDÜcaverüKT. — « Eamdem, » non nobiscum, ut vult Calvinus, quasi tam Christiani quam Debrai non verum Christi corpus, sed typicum comedant.

Qt.nMo Dices : S. Augustinus, tract. 28 *in Joan.,* et '" d'm ^10,nas explicant, « eamdem » nobiscum. Rcs-tm pondeo : lulelligunt «eamdem» analogice, quia Debrai in signo recipiunt, quod nos re ipsa. Sed /7'?^’-1,015 081 præter mentem Apostoli, qui intelligit ¿utacc « eamdem, » non nobiscum, sed inter se, *q. d.* Omnes Debrai tam boni quam mali comederunt eamdem escam, id est idem manna. Patet cx textu et scq., ait cnim : « Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo,» *q. d.* Licet omnes idem manna comederint, eaiudem aquam de petra biberint, tamen non omnes placuerunt Deo. Sicut ergo illi unum habuere baptismum, ct unam escam spiritalem, uti cl nos; el tamen non omnes salvi facti sunt, sed mulli cx iis perierunt : sic ct verendum est no multi cx nobis p roani, quamvis eamdem inter nos Sacramenta communia habeamus. Ha Chrysostomus, Th^ophylactus, Anselmos et alii. Cum quibus adverto manna hic dici « escam spiritalem, » id cst, QaH «s» mysticam, sive typicam, quia manna erat typus ll^ ia' ct figura Eucharisti®. Sic aqua petro dicitur « potus spiritalis, » quia typus erat sanguinis P'|™ Christi. Alii « spiritalem » interpretantur mira-culosam , scilicet non vi natur e , sed spirituum, sim puta Dei ct Angelorum, productam. Tale enim fuit manna, de quo canit Psaltes : « Panem Angelorum manducavit homo,» PsnZ/n. i.xxvu,25.

Nota : *Manna* allegoriae significabat Christum m«m in Venerabili Sacramento, ut patet *Joan,* vi, 49 l'' ct 50: maxime vero manna significabat rem con- ivr.is-tentam et effectum sacramenti, ut fuse in citatum ®lT locum Joannis docet Chrysostomus, Theophylactus et Cyrillus. Unde ct Apo-lolus hic ait : « Omnes eamdem escam spiritalem manducaverunt, et curadera potum spiritalem biberunt. » Quod de sacra cœna etiam Calvinus accipit, dicitque manna fuisse typum corporis Christi. Ex quo ^7^’’* recte colligas in Venerabili Sacramento vere esse ta* carnem Christi, siquidem manna rei vere exis- Protentis, non autem chimeric® fuerit symbolum; u>' alioqui cnim tam nos quam Judæi escam spiritalem, id est carnçm typicam ct symbol.cam, manducabimus, nequo plus veritatis significat® habebimus quam ipsi Judæi, imo longe minus. Manna cnim sapidius erat nostro pane, ct longe clarius repraesentabat Christi corpus quam aridus panis. Consequentiam hanc, utpote claram, quidam nuper ex novo hoc grege Minister concessit. Sed quis non videt id repugnare et S. Scriptura , ct rationi? Lex enim nova præstantior est lege velcri; ergo ct sacramenta nova pnestant veteribus. Undo Apostolus ait : « 11 ec iu figura facta sunt nostri. » Res autem figurata sua figura nobilior cst, sicut corpus sua umbra, ac homo sua imagine nobilior est : ergo Sacramenta legis novæ, et præserlim Eucharistia, quasi res figurata, nobilior esse debet Sacramentis legis veteris, ipsoque manna, quod lanium typus fuit et figura Eucharisti® nostra. Rursum, *Joan,* vi, Christus disertissime corpus suum in Eucharistia prefect ipsi manna, vers. 48 et 59 : « Hic est panis, inquit, qui de cœlo descendit; non sicut manducaverunt patres vestri manna, ct mortui sunt : qui manducat hunc panem (scilicet divinum, conse-cralum, ct transsubstantiatum in corpus Christi) vivet in æternum. » Quod autem manna clarius t repræscutct corpus Christi, quam panis, quis non corpo» videt? id cnim multis ostendi potest. ctxmu.

Unde nola *secundo* : Aptissime congruit manni» Each*, cum corpore Christi iu Eucharistia, illudque pulcherrimc adumbravit. *Primo,* idem est color spe- minai cierum Eucharisti® et manna. *Secundo,* saporw i**|*-dulcis utriusque. *Tertio,* nonnisi relictis ollis Egypliacis, et carnis voluptatibus invenitur, au gti», sapii utcumque. *Quarto,* infidelibus avaris in

vermem et judicium vertitur utrumque. *Quinto,* manna non datum est nisi post transitum maris; Eucharistia non datur nisi post baptismum. *Sexto,* post manna *Hcbræi* cum Amalee pugnarunt, cum ante solus pro cis Deus pugnasse! contra / Egyp- Trrtaio-1ios : pugnarunt, inquam, et vicerunt; sic vitæ n coelestis impedimenta ct tentationes, quas non- c X' solidioribus objici patitur Deus, Eucharistie u: virtute superantur. *Septimo,* manna panis erat mtur. absque semine, absque aratione aut alio humano opere ab Angelis factus; sic Christi corpus ex sola Virgine cl Spiritus Sancti irroratione natum est. *Octavo,* manna bonis ct piis omnem saporis varietatem dabat. Unde *Sapient,* xvi, 20, dicitur de manna : « Angelorum esca nutrivisti populum tuum, cl paratum panem de cœlo præstitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem, ct omnem saporis suavitatem. » Ha Christus parvulis est lac, infantibus olus, perfectis solidus cibus, ait Nysscnus. *Nono,* manna erat minutum ; Christus parva hostia est circumscriptus. *Decimo,* manna pilo lusum fuit ; Christus pilo crucis mortalilato exutus est. *Undecimo,* fideles admirabundi *man hu!* quid hoc, ul nobiscum sil Deus ! exclamant. *Duodecimo,* omnes dc mannæqualem mensuram, nimirum gomor unum, colligebant : sic totum Christum œqualiler omnes recipiunt, etsi species, sive hostia major sit aut minor. Ita Rupertus. *Decimo tertio,* sex diebus lanium colligebatur in deserto manna : sic in sabbato æternitatis cl in terra promissionis velamen Sacramenti cessabit, Chrisloque facie ad faciem in summa quiete perfrueinur. *Decimo quarto,* sole liquescebat manna : sic resolutis calore speciebus Sacramentum dissolvitur. Hæc ct plura dixi et ostendi *Exod.* xxr.

Veri. 4. Prtrj apud B.h rei tjpui erat CLn ti.

4. Bidldaxt altem de spiritali (id est typica) consequente eos PETRA. — Petra cnim quæ dedit aquam Ilebræis, erat typus Christi, qui est vera petra, c qua fluxit sanguis sitim concupiscentiæ Dosine restinguens. Sed quomodo hæc petra consequens, id est secula, dicitur Hcbræos?

Traimi JIrl/li ¡etnia fa u mira- lid XOl axuuw.

Respondent ct tradunt Hebræi, et Chaldæus A*um. XXI, 16, petram hanc per miraculum Judæos in deserto assidue seculam fuisse usque in Chanaon, cisque aquam dedisse. Inde el Syrus hic vertit : « Bibebant de petra spirituali quæ cum ipsis veniebat. » Et Tertullianus, lib. *De Baptismo,* cap. ix, hanc petram vocat *comitem :* «Ikcc est, inquit, aqua , quæ de comite petra populo defluebat ;p sed mox petram hanc interpretatur Christum, qui quoad divinitatem comitabatur ct deducebat Hebreos per desertum. Unde idem, lib. Ill *Contra .Mamón.,* cap. v : u Petram, inquit, potui subministrando comitem, Christum adleget fuisse, n Et S. Ambrosius, in *Dsal.* xxxvm, tom.ll : a Umbra, inquit, in petra, qu© aquam fluxit, cl populum sequebatur. Nonne umbra erat aqua de petra, quasi sanguis ex Christo, qui fugientes se populos sequebatur, ul biberent, ct non sitirent; redimerentur, ct non perirent? * Idem tamen pariter per petram accipit Christum, lib. V *De Sacramentis,* cap. i : a Non immobilis petra, inquit, quæ populum sequebatur. Et tu bibe, ut te Christus sequatur. » Sed velini hujus traditionis certiores habere auctores; illi cnim obstat, quod post hanc aquam e petra, *Num.* cap. XX, vers. 11, rursum murmurarunt ob aquæ inopiam, *Num.* xxi, 5. Unde, vers. 1G, dedit cis Deus puteum aquæ.

Hinc alii jam hoc emolliunt, ct sic explicant : « De petra consequente, » quia, inquiunt, aquæ ex petra erumpentes per longum spatium fluebant, ac quasi torrentem faciebant, qui sequebatur Hcbræos donec venirent ad locum, ubi aquarum erat copia : nam si fuisset hoc unius diei beneficium, fuisset postero die, et tertio, acquarlo iterum semper percutienda petra ad aquas ex ca eliciendum. Et probatur hæc expositio : nam manna materialiter hic accipitur, ergo ct petra, el potus materialis inlclligi debet : sed illa quæ diximus obstare priori sententi® , etiam huic obstant.

a(r › peniti Hebra. íi"'h¡a puUût

Tertio, Photius pro «consequente,» vertit *Obsequente, q. d.* Petra hæc obsequebatur Hebræorum siti cl desiderio; sed Græcum ¿xcTxjOuv proprie sequi et consequi significat, non obsequi.

Quarto, ergo certius ct aptius accipio hæc de petra spiritali, id est typica, sed significata, non significante, scilicet Christo (vide *Can.* 3), *q. d.* Paulus : Christi divinitatis virtute, quæ erat petra spiritalis significata per petram dantem Ilebræis aquam, quæque Hcbræos semper comes per desertum sequebatur, data est Ilebræis aqua de petra illa materiali. Ita S. Chrysostomus, Ambrosius, Anselmus, Œcumenius. œn*-

Objedio- coruequieto solían tar.

Dices : Per «escam spiritalem» Apostolus accipit manna, non corpus Christi; et per « potum spiritalem » accipit ipsam aquam significantem sanguinem Christi, non autem ipsum sanguinem significatum : ergo pariter per petram spiritalem accipit petram realcm significantem Christum, non autem ipsum Christum per petram significatum.

Respondeo : Nego consequentiam, quia Apostolus in petra invertit phrasim, ct transilit asigno ad significatum. Id palet, quia explicans hanc spiritalem petram, ait : « Petra autem erat Christus, » *q. d.* Cum petram spiritalem dico , Christum inlelligo : quid clarius? Non enim materialis ct significans, sed spiritalis ct significata petra erat Christus.

Instabis : Græca pro « bibebant autem ; » habent fctcv qâp, *bibebant cnim :* ergo talem petram qualem polum inlelligunt, *q. d.* Bibebant polum spiritalem, id est typicum : nam el petra dans hunc potum erat spiritalis, id est typica. Quæ enim esset connexio el ralio dicere : Bibebant potum typicum , quia p tra typica ‹ i .it Christus.

Respondeo: Apta est connexio et ratio, quia

vox *cnim* ciaf et assignat causam efficientem tanti miraculi, cl potus tam mirandosi, *q. d.* Bibebant Debrai aquam typicam : Christus enim per petram typicam, quæ hanc aquam eructabat, adumbratus, liane aquam typicam miraculose cis dabat, ut Christum eam dantem agnoscerent ct colerent : quod tamen, ut sequitur, plurimi eorum non fecerunt.

flotó tri nu III'/ori* o M/nil (¡¿Utt?

Nota : Petra illa dans aquam, allegorico significabat Christum, quia scilicet Christus quasi petra firmissima sustinet Ecclesiam, ct «percussus, d id est occisus, « a Mose, » hoc est a Judæis. idque « virga, n hoc est cruce, « aquas » uberrimas gratiarum effudit, incredulis « contradictionis, » fidelibus «sanctificationis, » maxime aquas sanguinis sui in Eucharistia, quibus nos in hoc vitæ deserto potat, ut iis roborati tendamus ad civitatem nostram in coelis. Unde ipse Christus dicit *Joan,* vu, 37 : a Si quis sitit, veniat ad me, el bibat. d Et *Joan.* IV, 14 : « Aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. » Ita S. Augustinus, lib. XVI *Contra Faustum,* cap. XV.

Dices : Nonnulli Catholici juxta primam expositionem datam sic explicant : « Petra erat Christus, » id est typus Christi; ergo pariler de Eucharistia dici poterit : a Hoc est corpus meum, » id est figura corporis mei.

Jîoe fit corpus rr.rum cnn signifleat. boc est Jpira corpori$ mei.

Despondeo *primo :* Nego consequentiam, quia petra est res disparata a Christo, qualis una non potest esse alia, ut lapis non potest esse lignum : pronomen autem *hoc* non est disparatum a Christi corpore, imo designat ipsum corpus; sed simile esset, si Christus dixisset: Hic panis spiritualis, sive typicus, est corpus meum; tunc enim exponi deberet sic : llic panis est figura corporis mei.

Adde, Apostolum explicare se de petra non vera, sed spiritali ; ait enim : « Bibebant autem do spiritali consequente cos petra; petra autem, » scilicet spiritalis illa jam dicta, « erat Christus. » Dicitur enim petra spiritualis, id est typica, quia typus erat Christi et Christum typice repraesentabat : non ita loquitur Christus, nec S. Paulus do Eucharistia; sed tam ipse, quam omnes Evangelist® constanter narrant Christum dixisse : a Hoc est corpus meum; d non autem : Hoc est spiritale vel typicum corpus meum. *Secundo,* ad antecedens respondeo, illam aliquorum explicationem parum esse probabilem : nam petra illa spiritalis, id est typica et significata, vere erat Christus, non typus Christi, ut dixi. Id cnim clare convincunt verba S. Pauli, ut jam ostendi.

Ven. R. Qui ex IIrbraii terrain promit* Cim ingreui iiot 1 VtM,

D. Nam prostrati sunt in deserto. — Omnescnim Debrai, qui duce Mose egressi sunt ex / Egypto, ob peccata sua, præsertim murmurationem, mortui sunt in deserto, dempto Josuc ct Caleb, qui soli cum nova mortuorum sobolo ingressi sunt terram promissam, Arum. xiv, 29.

6. Hæc aliem in figura facta sunt nostri. — a Figura » hic tam exemplum, quam typum significat. Voluit cnim Deus Hebreos statuere Christianis in exemplum, ut ex ipsorum punitione discerent Deum revereri, illique obedire, de quo plura vers. 10. Unde sequitur :

Sicut et illi (patres nostri, de quibus dixi vers. 1, scilicet prisci Debrai) concupierunt — delicias carnium, in loco qui inde dictus est a Sepulcra concupiscentiæ, » eo quod Debrai ibidem ob hanc carnium concupiscentiam cœsi sint ? a Deo, *Num.* xi, 33 ct 34.

7. Neque idololatra efficiamini, sicut quidam **EX IPSIS, QUEMADMODUM SCRIPTUM EST** (*Exodi* **XXXII,** fi,) : Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere, — cum scilicet vitulum aureum conflarunt Debrai, dedicarunt, adorarunt : tunc enim hujus sui idoli ct festi laetitiam clauserunt læto epulo. Unde cœpit populus manducare ex hostiis pacificis vitulo immolatis, ut ita solemnitatem novi hujusce dei sui, more Æeryptiorum aliorumque Gentilium, communi ct sacro convivio, æque ac ludis celebrarent et consummarent. Unde cl a surrexerunt ludere, » saltando nimirum, et choros agendo : hos cnim paulo post descendens e monte vidit Moses, Erodi xxxn, 1'); sic cnim Gentiles post sacrificia, in honorem deorum suorum ludos agebant, cosque M?pe obscœnissimos. Unde Rabbini et Tertullianus, lib. *De Jejunio contra Psychicos,* lusum hunc Judaeorum interpretantur fornicationem et impudicitiam. Edebant el publica spectacula, quæ quia idolis, æque ac idolothyta, dicata, vetita esse Christianis, docet Tertullianus, lib. *De Spectaculis,* quem ea de causa scripsit. Verum mox ira Dei in populum vilulantem et lascivientem desœviit, caesis per Levitas, jubente Mose, viginti tribus hominum millibus. Inculcat hæc Corinthiis Paulus, quia est verisimile cos in gentilismo similes ludos ct convivia agitasse, atque idolothyta comedisse in honorem deorum suorum, ac præsertim Veneris, cui mille puellas quotidie ad meretricandum exponebant, erantque in luxum et venerem propensissimi. Unde eos tantopere vers. scq.,et cap. vi, vers. 9 et seq., a scortatione deterret, ul ibi dixi, *q. d.* Paulus: Videte ergo, o Corinthii, ne ad idola redeatis, neve idolothyta eis immolala comodatis, ut sacrificiorum idololatricoruiu participes efficiamini; ncc lusibus, luxui et luxuriœ vos dedatis : alioqui æque ut Debrai, quasi apostat® ct idololatra, quasi helluones el ventres, a Deo puniemini.

Var.r. Quo iodo j V ia Y r ,¿ p $¿4- mi- r. in › T" a aut.

8. Sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, — cum scilicet Debrai coluerunt Beel-phegor, id est Priapuni, ct in ejus gratiam ct cultum fornicati sunt cum filiabus Moab, *Num.* xxv.

v f. •. C ; i * *

Et ceciderunt una die viginti tria millia — Chrysostomus, AnsJlmus, Cajetanus referunt hoc ad plagam ob fornicationem cum filiabus Moab, de qua jam dixi, qu® recensetur *Num.* xxv; sed ibi, vers. 9, dicuntur rasa vigilili quatuor mdlia, hic autem suut tantum ‹ viginti tria millia : ▮

licet aliqui respondeant, uno die tantum cæsa esse viginti tria millia, mille autem unum priore dio esse *ctesum*. Sed hoc gratis dicitur : nam nihil tale dicit Scriptura. *Secundo,* Cajetanus respondet errore scribarum poni 23 pro 21. *Tertio,* QEcumenius ait quosdam legere 23 millia, *Num*. xxv, (|nrnv:> æque ut hic. *Quarto,* alii respondent Apostolum wfmfl- dicere verum, quia major numeros, scilicet 24, in- iii «m, eludit minorem, scilicet 23. Sed planius et apertius dicemus, Apostolum respicere ad *Exodi* xxxii, 28, ubi ob adoratum vitulum cæsa dicuntur 23 mil- PmIoj? lia, ut habent Biblia Romana. Hanc ergo poenam non refert Paulus ad fornicatorcs proxime praecedentes, sed remotius more Hebræorum ad idololatras, de quibus egit vers. 7 ; nam oblitus pœnam tanto sceleri illatam exponere, quasi postliminio illam (radit : sic enim in sequentibus sceleribus poenam semper subnectit; idquo ut magis Corinthios ab idolis ct idolothytis avertat; maxime, quia idololatria vituli ct luxus, cum cultu et fornicatione Bccl-phcgor, uti in culpa, ita in poena valde consentit. Sane Graea Pauli verba consentiunt cum Gratis Exodi verbis, ut putem omnino olim Graea in Exodo ita habuisse, uti jam habet Paulus : scilicet, <«c<n t ?úí jOjíSi; , id est *viginti tria millia* ; non autem, <i; TfiyAiw;, id est *ad tria millia,* utijam habent Græca in Exodo, depravata, ul videtur, facili vicinoque litterarum lapsu (1).

Ven. 9. 9. Neque ha femus Christum ,— quasi diffidentes ejus promissis, ut aliqui Corinthiorum dubitabant dc resurrectione, ul palet cap. xv, idcoque signa petamus, II *Petri* m, 4.

Sicut quidam eorum jentaverunt ,— Citat *Num*. xxi, 15, ubi dicitur : « El tædere cœpit populum itineris ac laboris, loculusque conila Dominum et Mosen, ait : Cur eduxisti nos de Ægyplo, ut moreremur in solitudine? Deest panis, non sunt aquæ : anima nostra jam nauseat super cibo isto levissimo. » Ubi nola vi *contra Dominum*. Hunc enim Dominum Paulus explicat hio esse Chris- Anreinitum; ergo Christus est Dominus et Deus. Hinc Graci Patres docent angelum, qui Abrahæ, Isaac etc', ip-' et Jacob apparuit, et Hebræos ex Ægyplo eduxit, pároli, typum gessisse Christi in carne venturi, id est typu> sccundæ personæ in SS. Trinitate, scilicet Filii : fail hic enim est Christus. Chxuù

Et a seriixt ibus perierunt .— Patel *Num*. xxi, ubi post murmur Hebræorum jam dictum banc Q*rro pœnam eis inflixit Deus vers. (J : « Quamobrem, inquit, misit Dominus in populum ignitos ser- Uh dicti pentes. n Ubi nota, « ignitos n dici serpentes, non •mi quod essent naturæ igneæ : hoc enim repugnat natur v serpentoni ; sed ab effectu, quia suo morsu ct afflatu calidissimo tantum calorem inducebant, ul qui ob cis erant morsi sibi uri viderentur : qua do causa Gratis Præsteres et Causones vo- Oai «» cantur, quales gignuntur in Libya ct Arabia, per ›r'!" quam transibant Debrai in Palaestinam. Unde pro \ *a* ignitos, » hebraico est CPjJTJ *seraphim,* quod res it Vatablus *urentes* vertit; Septuaginta vertunt, Oxvx- nei. Teüvraí, id est morte afficientes.

10. SICUT QUIDAM BORIVI MURMURAVERUNT, ET VE- *Veti.* id. nierunt ad exterminatore, — angelo scilicet, per quem Deus poenas Hcbræis murmurantibus inflixit, ut Core cum suis a terra vivus absorberetur, alia l i millia et 7Û0 igne perirent, *Num*. xvi, 30, 33, 40, 43. Ita Anselmus, ct palet *Sapient*. xi m, 20. Hic angelus videtur fuisse Michael, dux Eit»mi. populi, et legis in Sina dator et vindex, *Exodi* *•"; xxm. 21. typusque Christi. ut dixi vers. 9. Alii ¿-,l ' ¿ a exterminatorem lume putant fuisse angelum Hiciud. malum, sive damimeli), cl favere videtur *Psal*. Lxxui, 49, ubi diciiur : « Misit in cos (/Egyptios) iram ct immissiones, » puta plagas a Mose inflictas, n per angelos malos. i› Verum loquitur ibi Psaltes dc plaga /Egyptiis ; Paulus vero de ca quæ Debraia a Deo est irrogata. Adde, verius est pia- v-in gas Ægyptiis inflictas fuisse ab angelis bonis, non malis : nam, ut notat S. Augustinus in cila-^iX, tum versum *Psal*. lxxvii, satis constat per bonos uitai*- angelos Moscn vertisse aquas in sanguinem, nas ct cyniphes produxisse : hisce enim prodi- Dùa giosis pœnis certabat Moses angeliquo boni cum R*- Magis Pharaonis , eorumque dieiuonibus : unde illi in tertio cyniphum prodigio victi exclamaverunt : «Digitus Dei est hic. »Boni ergo angeli vocantur *Psal*. lxxvii, 49, *mali,* id est mala et supplicia inferentes, per caque nocentes /Egyptiis. Unde hebraico est O»JH 'On So *malache rami,* id est per *angelos malorum,* ct ut Symmachus vertit, per *angelos mala infligentes.*

Nota : Sæpius murmurarunt Debrai in deserto, ct fere semper punivit cos Deus, ut ostenderet «MH||* quam præ aliis peccatis sibi displiceat murmuret r ' rebellio. Sic *Numcr*. xi, murmurantes ob concn- reir'Jb. piscenliain carnium occidit, indeque locus dictus est « Sepulcra concupisccnlite. » Sic omnes murmurantes ob relationem exploratorum, dicentium terram Chanaan esse inexpugnabilem ,illa cxclqsit, et interfecit in deserto, et e sexcentis millibqs solus Josué et Caleb eam ingressi sunt, *tourner*. xn , 29. Sic clarissime et severissime punivit murmur Core cum suis, ut dictum est.

11. HfC AUTEM OMNIA IN FIGVHA COA'TIN'WBANT Ven. il* iulis. — « Hæc oinui.i, » nimirum quæ jam dixi; non autem absolute omnia quæ veteri Testamento describuntur, quasi nihil in eo sit, quod non figurate aliquid futurum in novo Testamento signifleet. Vere enim ait S. Augustinus, lib. XVII *De Cuítale,* cap. v ; « Mdii siculi mullum erraro videntur, qui nullas res gestas in eo genere litterarum aliquid aliud, prater id quod co modo gestæ sunt, significare arbitrantur: ita multum audere, qui prorsus ibi omnia significationibus allegorids involuta esse contendunt. » gj I

(1) Hoc refert R. cnmullerns ad *Num*. xxv, 1, addjlqnn: « Commodi'simi rallo Paulum çum |us conciliandi bxc cit.u ditamus, 23 millia hominum vi divina, milio hominum aulem gladio planees cl sodalium ejus miehisse. •

fa figura. — Notai recto Gabriel Vasquez in I *part., Quast.* I, ari. 10, disp. xiv, cap. vi, *figurum* hie non lain sensum allegoricum, vel myslicum significare, quam exemplum quod per accommodationem plurimum vaici ad suadendum. Undo figuram explicans Paulus subdit : « Scripta sunt autem ad correptionem, » vel, ut græce est, vcuOcaia/, id est *admonitionem nostram, q. d.* Deus punivit Hebræos in figura nostri, hoc est, ad exemplum nostrum, ut eorum pœna sapiamus. Unde Græca hoc versu cl vers. G, habent, **aúrili** TÚKCl T.uûv , qUOil SjTUS VCl tit, ZiCBC *nobiS fuerunt figura, typi ;* et, ul Valablus, *exempta :* ut essent scilicet nobis exempla vitó, et fugæ peccatorum ct suppliciorum, qua' Deus peccatis infligit.

fa QUOS PENES SÆCULORÜM DEVEXERUNT. — ((Fines sœculorum» sunt ultima mundi ætas. Hinc enim tempus Messine Propheta vocant a tempus novissimum; » et *Joan,* epist. I, cap. n, 18 : a Horam novissimam ; » *horam,* id est tempus, synecdochice. Addit Ambrosius ct Chrysostomus, Apostolum itasolcrc loqui, tanquam instet finis mundi, ut teneat omnes suspensos, metuentes ne instet dies judicii, ut assiduo ad eum singuli se parent. Dc quo plura l *Thcssal.* iv, lt>.

Van 12. Qui se existimat stare, videat nk cadat.— Utile est, inquit i\ Augustinus, lib. *De Dono persev.,* cap. vin, omnibu», vel pone omnibus, ut quales futuri sunt, sciro non possint, ut quisque, dum nescit an sit in bono perseveraturus, humiliter et sollicite Dei gratiam imploret, cum caque casum cavere et in gratia perseverare satagat.

Vert. 13. 13. ÏENTAT1O VOS NOX APPREHENDAT, MSI HUMANA. — Græca jam, Chrysostomus et Syrus legunt, tD.r.çiv, in proferito, id est *apprehendit,* non *ito.Y.vto*,* in imperativo, id est *apprehendat.* Undo et S. Cyprianus, lib. HI *ad Quirinum,* cap. xci, legit, «Tentatio vos non occupavit, nisi humana,« g. *d.* Esto, o Corinthii, lentemini ct sollicitemini ad schismata, ad liligia, ad luxum et venerem, ad idola et idolothyta; constantes tamen estote : quia hæ tentationes, quæ vos apprehendunt ct occupant, communes sunt et humanæ. quas facile, si velitis, vincetis.

Sed corrigo cum Romanis, et lego, non *apprehendat :* hoc est, eum. ut siepe fit, tentatio aliqua cx iis quas jam commemoravi, aut alia quælibel in animum irrepit, nolite eam fovere et apprehendere, ila ut sensim increscat, flatque tandem insuperabilis : nam humanas et leves tentationes omnino excludere, ul eas nunquam senliaJis, est impossibile. Daemoniacum enim est, ait Anselmus, maligna lentationo vinci, et peccaro ex malitia; angelicum, eam non sentire; humanum, sentire cl vincere. Idem habet S. Gregorius, pari. I *Pastoral.,* cap. xi.

Anrdi- aim rat tantalio nero ucn sentire, huma- num est ram untire e/ risure.

I ideéis Deus est, qui non patietur vos testari situa it» quod potestis* — Hinc *primo* infero, si non paJj(ur [)CUS nos (cn(ar¡ supra vires, ergo mullo minus, imo nullo modo impellit nos Deus ad peccata, ul vult Calvinus.

B&aindo, ergo Deus non præcipit impossibilia, ut vult Lutherus, imo nec permittit.

Tertio, hinc sequitur no$ posse tentari tam valide a dæmone et came, ut resistere non possimus, nisi Dei gratia succurrat. Ha Chrysostomus, Anselmus.

Quarto, dc facto tentationem nullam esse tantam, quin Dei gratia vinci possit.

Optimara taiUlkv oh rem*-dininon* Uo. *Quinto,* optimum tentationis remedium esse orationem, ut Dei opem ct gratiam invocemus nostris diffisi viribus, *Matth.* xxví, 41.

Sex'o, hanc gratiam non solum electis, hic et alibi promitti, sed omnibus Deum rite invocantibus. Ita Concilium Tridenlinum, *sess.* XXIV, can. 9, ct *sess.* VJ, can. 11. Loquitur enim Apostolus fidelibus, qui erani Corinthi, quorum mulli non erant electi, sed aliqui contentiosi, scandalosi, ebrii, ut patet cap. xi, vers 21 ; imo nemo eorum sciebat se electum, ut possel hanc consolationem sibi appropriare.

Qn'*TM habet inriliaa «1 n> *Septimo,* hinc sequitur in Christiani cujusque potestate esse habere auxilium sufficiens, ad vincendas omnes tentationes et peccata. Deus enim ad hoc. «piasi fidelis, iis fidem suam obligat, ut docet hic Apostolus, *q. d.* Tentatio vos non apprehendat ex parte et neghgcnlia vestra, nisi humana; nam ex parte Dei spondeo, quod Deusu a qui fidelis est, sicut promisit, sic et præstabit, ut non patiatur vos tentari supra id quod potestis, hoc est, nonnisi humana tentatione tentari vos permitiei. Intelligc, si ejus gratiam et opem, ut par est, imploretis, cique coopercmini. « Deus, ait S. Augustinus, lib. *De Natur, et Gratia,* cap. xi.iii, et ex eo Concilium Tridenlinum, sess. vi, can. II , Deus, inquam, impossibilia non jubet (cum jubet ut cuivis tentationi resistamus) ; sed jubendo monet et facere quod possis, cl petere quod non possis, ct adjuvat ut possis. » Hinc Christus, *Matth.* xi : a Jugum, inquit, meum íiave est, ct onus meum leve.® Et I *Joan,* v, 3, dicitur: « Mandata ejus gravia non sunt. »

Smiiitu* <lüwi undiinr n'm,n',Tl r^. Pulchra similitudine jumentorum ct vasorum figuli hanc Apostoli sententiam declarat S. Ephrem, tract. *De Patientia* :Si enim, inquit, homines suis jumentis uon plus oneris imponunt quam fern' queant, mullo minus hominibus plus tentationum imponet Deus, (piam ferre queant. Rursum. si figulus vasa sua igne excoquit eo usque, dum rite coquantur, nec ante ea eximit, ne minus cocta et solida sint; nec rursum ulterius ea sinit in igne, no adurantur, fiantque inutilia : multo magis idem faciet Deus, ut igne tentalionum eo usque nos coquat, dum percoquat et perficiat; ulterius vero tentatione aduri ct consumi nos non sinet.

Sed faciet etiam cum tentatione proventum, UT POSSITIS SUSTINERE. — GlæCC est, rr.tr.aii tw xa'» rrv ixCxai*, *faciet cum tentatione etiam*

evasionem ; ct, nt S. Augustinus in *Psal.* 1 x i, ct *epist.* 89, legit, *exitum;* ct, ut Erasmus, *eventum, q. d.* Deus qui sinit vos incidere in tentationem, idem faciet ut tenlatio bene eveniat : et, ut Anselmus, eam prout vobis et vestre saluti expedit, faciet provenire, ut ex ea evadere possitis sine Lesione, imo cum victoria ct gloria : et hoc significat nostrum *proventus.* Itaque Grecum ÍaSooií significat.

OnM iit prown- unutio a<l

Primo, ut Theophylactus, OEcumenius et Greci, feficem exitum tentationis, ut ea bene cadat, et bonum proveniat : quia Deus faciet ut, aut cito cesset tentatio, nec permittatur quarto die eam pati, qui scitur eam ultra triduum non posse tolerare, ait Ambrosius; aut, si prolixior fuerit, det tolerandi facultatem, ait idem Ambrosius et Anselmus.

Secundo, Græcum non qualem qualem evasionem significat, sed qua miles e prælio vel duello evadit victor, gloriosior ct fortior : tales enim Sancti e tentatione evaserunt, quod Noster advertens solerter vertit, *proventum.* Unde Græcum feCooc in re hic idem est, quod vcl r^GdCaai;, id est progressus, *q. d.* Deus faciet ut tentatio adeo vobis non obsit, ut cedat etiam in progressum, id est in fortitudinis, virtutis, gratiæ, victorias et gloriæ augmentum, ut magis in via virtutis, et via ad cœlum et gloriam progrediamini. Ita Photius. Unde sequitur : « Ut possitis sustinere, p ubi pro *sustinere,* græce est fenp-•vryttfr, id est ita suslinere, ut supersint adhuc vires ad plus aliquid sustinendum : itaque tale tantumque auxilium Deus confert, ut cum magno excessu possit quis tentationem superare. Hinc Homo **Finotant** ▾irtntel pro^Ttdilor* Patres passim, per tentationes hominem naaxime progredi in virtute, et per eas virtutes augeri et roborari ; et ratio est, quia cis resisti non potest, nisi per contrarios virtutum actus, cosque fortes ct intensos, quos dum elicit lentatus , per eos magis habitus earum corroborat ct intendit.

Secundo, quia justus per tales actus meretur, impetrat ct accipit a Dco infusum sibi carumdcm virtutum et gratiæ augmentum.

Vm. ii. 14. Propter quod, charissimi mihi, fugite ab idolorum cultura,—non tantum, ut ca expresso sacrificio vcl invocatione non colatis, sed etiam ne idolothyta, id est sacrificia cis immolata, comedatis, quasi sacra ct sacrificia, uti ca comedunt Gentiles peracto sacrificio ad aras, vel in templis idolorum : sic enim participaretis hisce eorum sacrificiis, ct censeremini iis consentire, ct tacite ea laudare, imo ct offerre. Ad idolothytorum enim esum descendit Apostolus in seq. Ex quibus patet Apostolum post longas digressiones, cap. ix, dc stipendiis et gratuita prædicatione, deque Christiano agone, bravio et athletis, et hoc cap. x de factis ct poenis Hebræorum, ad quæ occasione idolothytorum digressus est, hoc loco ad eadem reduc, atque quæstionem de idolothytis, cap. viti inchoatam, hic absolvero (1). Undo per to *propter quod,* significat se oinnia precedentia dixisse, ad hoc, ut absterreat cos ab idolatria el idolothytis.

16. Calix denbdictionis, cui bbwbdïCîmus, nonne COMMUNICATIO SANGUINIS CIIIUSTI EST ?—ScnSUS est, *q. d.* a Calix benedictionis, » id est potus calicis benedicti a sacerdote, et consequenter ipso calix continens hunc polum benedictum, nonne ipsum Christi sanguinem nobis communicat? Potest *eundo,* dici calix benedictionis, quia nos benedicit ct gratia cumulat, lia Anselmus et Chrysostomus. *Tertio* el precise, dicitur « calix benedictionis, » quia Christus ante consecrationem benedixit, id est Dei opem ad futuram transmutationem tam pani quam calici apprecatus est, *Matlh.* XXVI, 26. Vm. «, •;t *«i»?* Ttrtii,

Undo nota ex historia ultimæ cœnæ Christi, quam describit Matthæus cap. xxvi, Lucas cap. XXII, et Paulus hic et cap. xi, Christum ante consecrationem Eucharistiæ primo gratias egisse Deo Patri, uti habent Lucas ct Paulus, idque oculis de more suo in cœlum elevatis, ut habetur in canone nostro ct Liturgia S. Jacobi. Unde hoc Sacramelitum dictum est *Eucharistia,* id est gratiarum actio, quia ipsum maxima est gratia, ac conscquenter cum maxima gratiarum actione sumendum. CH i-t ' ' , ' . ' hl tu <kitcf ** duri». tú!

Secundo nota, Christum benedixirse, non Patrem, ut volunt hærctici, sed pao*m cl vinum, ut expresse habet hic Paulus : Tò ttgtt.guv , inquit, tt ; tuXc-j-ia;, ô cuXg-jgjiiiv, id est, *calix benedictionis, quem benedicimus.* Benedixit autem Christus panem et calicem, hoc est, Dei benedictionem ct omnipotentiam super panem et vinum invocavit, ut præsto esset, ct jam, et in futuris omnibus consecrationibus, ad panem convertendum in corpus, ct vinum calicis in sanguinem Christi, quando legitime pronuntiantur verba consecrationis. Similis fuit benedictio panum, *Lucte* ix. 16. Non ergo benedictio hæc fuit consecratio, licet id velit D. Thomas, III *part., Quæst.* LXXVili, art. I, ad 1, sed prævia oratio. Ita Concilium Tridentinum, scss. XIII, can. 1. Unde in Liturgia S. Jacobi, Basilii, et nostra, Christi exemplo petimus ut Deus benedicat hæc dona, ut divina virtus in panem et calicem descendat ad perficiendam consecrationem : cl hinc dicitur *calix benedictionis,* id est a Christo benedictus. jn E> chufo* esti crittó* tio i- o

Nonne communicatio sanguinis Christi est ?—Kcmmx, id est communio, vel communicatio corporis ct sanguinis Christi, non solum significat nos sumere idem corpus ct cumdein sanguinem Christi, sed etiam nos fieri unum corpus ct unum sanguinem, uti explicat vers. 17. Ergo, non typus

(1) Et quidem docet *primo* , vers. 14-24, non licere Christianis interessa ipsis epulis sacris Gentilium: hoc enim esse idololatriæ genus ; *tramilo,* vers. 25-32, licore ipsis carnes edens, quæ in macello venduntur, et in epulis communibus apponi solent, quamvis fortassis diis immolata) Iuerint.

Mix sanguini?, ut vult Calvinus, sed ipsissimus san-
md/uI- gUjs Christi est, ct nobis communicatur in calice
Eucharistia*. Si dicam, Do tibi aureum, verum in-
antul* telliges, non pictum; si te invitassem ad cœnam,
OfMi cl epulum capti in venatione leporis, vel cervi,
niiuhi- ct pro lepore ct cervo imaginem leporis, ct pie-
ux ali. tum in scutella cervum tibi proponerem, an non
ridiculus tibi essem? an non impostor audirem?
Nonne ergo ridiculi sunt Novantes qui sanguinem
et carnem, quam Christus se dare asserit, in ty-
pum et figuram sanguinis et carnis transformant?
nonne Christum impostorem faciunt?

Secundo, si calix hic typus tantum est sangui-
nis, ut volunt Novantes, ergo non plus, imo minus
habemus in Eucharistia, quam Judæi in manna
et potu aquæ miracolo?® habuerunt; ct Aposto-
lus debuisset dicere, nos edere corpus spiritale,-
ct bibere sanguinem Christi spiritalem, id est typi-
cum, sicut Judæos dixit comedisse escam spirita-
lem, id est manna, ct bibisse potum spiritalem,
id est aquam e petra : jam vero opponit sangui-
nem ct carnem Christi in Eucharistia, quasi corpus
et rem significatam, ipsi manna et aquæ, quasi
figure ct typo spiritali, carnem ct sanguinem
Christi significanti; et manna vocat escam spirita-
lem, id est typicam, ct aquam vocat potum spiri-
talem : carnem vero Christi in Eucharistia vocat
Tn En- corpus, sanguinem vocat sanguinem. Quis ergo
TCfol5<st Abitet, sæul manna fail verotypuset umbra, sic
\crpu? in Eucharistia vere esse sanguinem, carnem et
ctfjti. corpus Christi?

Probatur idem *tertio,* ex eo quod, sicut dixi, hunc locum diserte explicant Thcodorctus, Theophylactus, Anselmus, S. Thomas, a Non dixit, inquit Theophylactus, jurc/jn, id est *participatio,* sed xcmwíx, id est *communicatio,* ut aliquid excellentius ineicet, puta summam unionem; quod autem dicit hujusmodi est : Hoc quod in calice est, illud est, quod effluxit de latere Christi; ct ex eo accipientes communicamus, id est unimur Christo : non pudet itaque vos, o Corinthii, ad idolorum calicem recurrere, a calice hoc, qui nos ab idolis liberavit? »

ìnsienh Apertissimo vero S. Chrysostomus hic, in mo-
s;J;ftT ra^ Pcr sacram Synaxin exhortons
¿ Christianos ad charitatem mutuam, ita ait : « Hæc
-n- ergo cum intclligamus, dilectissimi, velimus quo-
% |(7" (luc invicem unitatem servare : ad hoc enim in-
ebrili ducit sacrificium illud formidandum el admira-
hHMiì QUO(l jubet nobis, ut concordia ct charitalo
outiv'.l maxima ad se accedamus, et aquilæ in hac vita facti, ad ipsum cœlum evolemus, vel potius supra cœlum. » El infra, quod ct quale sit corpus Chrisli in Eucharistia ila explicat : « Si hominis vestem nemo temere attingeret, quo pacto Domini corpus purum cl immaculatum, quod divin® illius natur® particeps est, propter quod ct sumus ct vivimus, propter quod port® inferi fractæ sunt, et cœlorum apertæ, tanta cum ignominia suscipimus? Hoc corpus affixum, verberatum, morie vicium non esi : hoc corpus sol crucifixum videns radios avertit : propter hoc velum templi scissum est, et peine, et un vo^a terra tremuit : hoc idem corpus cruentatum, et lancea vulneratum, sanguinis et aquæ fontes universo orbi salutares scaturivit. » El inferius, Chrisli corpus in Eucharistia idem esse cum eo, quod fuit in presepi, ita docct : a Hoc corpus in presepi reveriti sunt Magi, pa ¡fe® ct cum timore cl tremore plurimo adoraverunt : tu vero, non in presepi, sed in altari; non mu- ^rant licrcm qu® in ulnis teneat, sed sacerdotem præ- ìq pr» sentem et spiritum perabnnde super proposito Sacramento diffusum vides. Excitemur ergo horrescamusque, et majorem quam barbari illi, pr® nobis feramus pietatem. » Et nonnullis interjectis, nos in Eucharistia Deum ipsum tangere, et manducare, cl ab eo omnia bona percipere clarissime asseverat, dicens : « Hæc mensa animæ nostre vis est, nervi mentis, fiduci® vinculum, fundamentum, spes, salus, lux, vita nostra. Si hinc hoc moni*, sacrificio muniti migrabimus, maxima cum fiducia sanctum ascendemus vestibulum. El quid futura commemoro? nam dum in hac vita sumus, ut lerra nobis sit cœlum, facit hoc mysterium : sicut enim in cœlis, ita in terra regium corpus tibi videndum proponitur: non angelos, non Archangelos, non cœlos, non cœlos coelorum, sed ipsum horum omnium Dominum tibi ostendo; neque eum conspicaris tantum, sed tangis, et comedis, non hominis regium puerum, sed unigenitum Dei Filium accipis, quomodo non horrescis? cl omnium sæcularium rerum amorem abjicis? » Hæc et plura S. Chrysostomus.

Respondit nuper quidam novus novi Dei verbi præco, hæc concionatorie a S. Chrysostomo dici. # Sed tam insulsum, quam nullum est hoc effugium. Nam S. Chrysostomus orator est, fateor, sed est doctor: orator est, sed Christianus ct verax orator. Hinc in ipso commentario dogmatice loquitur, quia agit litteralem Apostoli interpretem : in morali vero subinde oratorie amplificat, sed ita ut non amplificet supra et contra veritatem rei, ut dicat v. g. lapidem esse lignum, hominem esse brutum, panem esso carnem : alioqui enim non concionator esset, sed impostor cl mendax, idque in rebus fidei. Sicut enim concionator mendax esset el stolidus, qui aquam baplismi diceret esse ipsissimum Chrisli sanguinem, qui c latere Chrisli linxit, quem Judæi suis clavis ct plagis e corpore Chrisli cficucrunt, esse ipsum Deum ac Dominum omnium, intolligendo nimirum, aquam baplismi esse typum sanguinis Chrisli, cumque nobis applicare ad abluenda peccata : ila sane mendax est ct stolidus, qui panem ct vinum dicit esse ipsum sanguinem, ipsum corpus Chrisli, quod in præsepi adoratum est a Magis, quod in cruce suspensum, quod a Judæis llagellatum, cruentatum, crucifixum est, imo esse ipsum rerum omnium Dominum, atque unigenitum Dei Filium, uli S. Chry-

sostomus hie loquitur. Appello te, lector, qui sincero oculo, ct æqua mente hæc Chrysostomi verba legis : de manna, de agno paschali, aliavo figura ct typo hæccinc vera sunt? hæccine do illis typis dixisset Chrysostomus? hæccinc do sua ccena diceret Calvinus, Virelus, Zuinglius, aut alius ex eorum grege, quantumvis concionator facundissimus? Si ita auctorum sententias, Patrum dicta elevaro ct invertere licet, omnem fidem, omnem historiam, omnia eorum dogmata invertere, ct plane in contrarium sensum torquere licebit. Denique hæc omnia magis patebunt vers, sequentibus.

Pams **QUEM FRANGIMUS, NONNE PARTICIPATIO CORR**onis Domini est? — Sensus cst, communicatio vel esus panis, quem frangimus, communicat nobis ipsum Christi corpus, ut illud revera singuli in Eucharistia participemus.

Dices : Eucharistia hic dicitur *panis,* ergo non est caro Christi.

Enchj- Respondeo : *Panis* hebraísmo significat quem-
r.c i <ij. vjs ut patet ¡v *Peg.* vi, 22 ct 23. Sic Joan.
vi, 31, manna, et vers. 41, ipse Cliristus vocatur
hetnis- *panis :* panis enim communis omnium ct necessarius est cibus. Adde, non dici nude panem ; sed, «panem quem frangimus,» id cst Eucharisticum, sive transsubstantialum, qui est corpus Christi, panis tamen speciem ct operationem retinet. Ita omnes Patres et Doctores orthodoxi.

Kola : Christus tum alias, Ium in ultima cœna dicitur panem fregisse et distribuisse cx more llcbræorum, apud quos paterfamilias mensæ benedicens, discumbentibus convivis panem frangere ac cibos dividere solebat : habebant enim
Qniln Orientalis non panes elevatos, ut nos habemus,
J :i'β ita ut ad scindendum cultro esset opus; sed latos
buerint? pinsebant, atque subtiles instar placente, undo manibus eos frangebant, ut inter alios annotavit heterodoxos, licet Stuckius, lib. li *Convitai.,* cap. in. Hinc in Scriptura *frangere panem* significat convivari, ct fractio panis significat quodvis convivium, cœnam, refectionem ; el in novo Testamento appropriatile ad hoc, ut significet cœnura et communionem Eucharistia. Hinc *frangere panem,* est verbum ecclesiasticum et sacramentale. Unde Paulus hic Eucharistiam vocat *panem quem frangimus,* scilicet in Sacramento species corporis Christi frangentes et comedentes ; el in sacrificio illas offerentes, sumentes et consumantes; dc quo-plura cap. scq., vers. 24.

V'n. 17 **17. QUONIAM UNUS PANIS, UNUM CORPUS MULTI SIMUS, OMNIS QUI DE UNO PANE PARTICIPAMUS. —** Ut, siculi ex multis granis fit unus panis, ita cx mullis fidelibus fiat unus panis sacer ct vivus, puta unum corpus Christi mysticum, scilicet Ecclesia, non tantum generaliter ct mystico, sed proprie et corporaliter, quia omnes realiler uniuntur corpori Christi, cum coque fiunt unum in Eucharistia, sicut cibus fit unum cum cometí nte. Hinc recte contra Novantes inferri potest : Ergo idem corpus Christi omnes vero comedimus. Respondent ipsi, in Eucharistia omnes Christianos fieri unum, quia eumdein panem sacramentalom, qui est typus corporis Christi, omnes manducant. Sed contra : Quis unquam do talibus convivis dicet quod fiant unum corpus, et unus panis, co quod de eadem mensa ct pano comedant? hoc enim falso ct inepte dicitur : vere autem ct recte dicitur do corporo Christi, quod idem numero omnes manducamus : maxime quia nCl:n'tji hic panis sacer, ut aiIS. Augustinus, comestus non unit.a. mutaturis nostram substantiam, sed nospotiusin Ci|m se transmutat, sibiqne unit et similes facit, quod non facit panis communis. Unde Cyrillus Alexandrinus, lib. IV *in Joan.,* cap. XVli : « Sicut, inquit, cera miscetur cene, ct fermentum pani, sic et nos corpori Christi ; » et Cyrillus Hierosolymitanus, *catechesi* 4 : «In sacra communione, inquit, fi-h e3. mus non tantum Christiferi, sed ot concorporei et consanguinei Christi; » quia in ea ct Christus no- :. bis, et nos carni Christi, ac consequenter person®, porri a et divinitati, et omnipotentia: ejus realiter commiscemur. Idem asserit Irenæus, lib. IV, cap. xxxiv; cwat Hilarius, *De Trinit.,* lib. Vili, Chrysostomus hic.

Hac dc causa a Patribus Eucharistia dicitur communto,quia realiler omnes unit corpori Christi, ita ut in eo, et eum eo omnes unum sint, *q. d.* Communio, id est, communis unio fidelium, QaW ¿ qui edendo idem corpus Christi verum in Eucharistia, unum corpus Christi mysticum, id est una Ecclesia, efficiuntur. Ita ex S. Augustino Reda. Unde etConcilium Tridenlinum, sess. XIII, cap. vin, ait : « Hoc Sacramentum (Eucharistiæ) est signum unitatis, vinculum charifalis, pacis ct concordi® symbolum ; » quia nimirum singulari modo significat ct perficit unitatem corporis Christi, scilicet fidelium Ecclesia. Hinc etiam infantibus oliin (h«t* dabatur Eucharistia post baptismum, ut perfecto incorporarentur Christo : nam, ut ait Christus, r Joan. vi, 5N:« Qui manducat meam carnem, ct bibit <' 14 meum sanguinem, in me manet, elego in eo. » ¡ Denique hac de causa Eucharistia a S. Dionysio t;n i! dicta cst « synaxis, n id est congregatio, eo quod solerent fideles congregari in Ecclesiam ad su- Qmm mendam Eucharistiam : imo Tertullianus, lib. *De Oratione,* cap. u:t., ait solvendam esse orationem ceuir <• corpore Domini accepto. Unde cap. scq., vers. 20, ait Apostolus : « Convenientibus vobis in unum, jam non cst Dominicam cœnam manducare. » Licet enim Ecclesia per fidem et baptismum fiat corpus Christi, magis tamen realiler ct proprie iit ipsum corpus Christi in Eucharistia. <

Objiciunt hæretici, ergo soli boni ct justi sunt Itefiiupartes ct membra Ecclesia», quia Apostolus dicit: «Panis unus omnes sumus; n atqui panis fit cx rviico- granis trilici, non ex paleis : ergo el Ecclesia "”“‘ conllatur ex jqstis , ct non ex injustis : justi enim sunt grana, injusti sunt palcœ. 1

Respondeo *primo :* Nego consequentiam, quia similitudo non per omnia similis esse debet

Secundo, nego antecedens, quia sæpe pale®, arena;, lentes miscentur tritico, et cum eo confiant panem. Undo Apostolus, cap. xi, 29, ait etiam malos de hoc pane edere; atqui hic ait omnes qui de hoc pano participant, esso unum corpus Christi, quod cst Ecclesia : ergo el mali, qui hunc panem comedunt, sunt de Ecclesia. Vide S. Cyprianum, lib. I, epist. 0 *ad Magnum.*

Yer*, is. 18. Videte Israel sect ndum carnem : nonne qui EDUNT HOSTIAS, PARTICIPES SUNT ALTARIS (t)? — *Altaris,* id est, victim® in altari oblata*. : *nhare* enim ponit pro sacrificio quod in altari offertur ; est metonymia. Hæc omnia co spectant, ut probet Apostolus non esse concedenda idolothyta, sensusque cst : Videto, o Christiani Corinthii, carnales Israelitas : nonne ipsi dum comedunt hostias Deo oblatas, censentur participes esse sacrificii in altari Deo oblati, et consummare ipsum sacrificium , ac per hoc quodammodo sacrificare?

Armi *q. d.* Eodem modo qui comedunt de pane Eucharistico › participes sunt sacrificii Eucharistici ; et

Hck.ihj- <l»i comedunt idolothyta, participant dc sacrifi-

u». ciis idololalricis, iliaque consummant, ac per hoc quasi sacrificant idolis. Probat ab exemplo Judæorum , eos qui vescuntur idolothytis , consentire sacrificiis idolorum, et quasi tacito sacrificare idolis. Ita Patres.

Veri. 19. 19. Quid ergo? dico quod idolis immolatum SIT ALIQUID? AUT QUOD IDOLUM SIT ALIQUID? — *q. d.* Minime : idolum enim, ct couscqucnter idolothytum , nihil est, nihil habet numinis vel virtutis, ut dixi cap. vin, vers. 4.

Vento. 20. Sed (dico quod ea) quk immolant Gentes, DJEMONUS IMMOLANT , ET NON I)EO. NOLO ALTEM VOS

Ver». SI. SOCIOS FIERI DÆMONIORUM. 21. NON POTESTIS CALICEM Domini didere , et calicem dæmoniorum ; NON POTESTIS MENS.® DOMINI PARTICIPES ESSE , ET mens.p. dæmoniorum. — *Mensa,* sacr® scilicet, id est altaris, qu® est quasi mensa Dei, in qua Deus quasi convivatur nobiscum, ut dixi *Levit,* i, et patet *Malachia* i, 12. Ita Ambrosius, Anselmus et Concilium Tridcnlinum, *sess.* XXII, cap. i, ubi

Znrbi- ex hoc loco docet Eucharistiam esso sacrificium.

'ùtnfl-l*n*ʃe*l en'm Apostolum agere, non de sacrificio ero-

tèma. cis, patet *primo,* quia crucis victima transiit, et jam diu desiit : hic autem agit Apostolus dc sacrificio, cujus Corinthii in dies erani participes.

Secundo, ex voce «panis ct mens® Domini,» id cst altaris : ubi cniin est altare, ibi cst ct sacerdos ct sacrificium; hæc enim tria sunt correlativa. Si ergo Corinthii habebant altare, habebant ct sacrificium ; utique non aliud, quam Eucharistia.

Tertio, «calix Domini» non aliud significat quam calicem Domino sacrificatum : mm calix 0"»' «it dæmoniorum » non alius est quam iis oblatus ct sacrificaiUS· f want

Quarto, cx ipsa comparatione et argumentatione Apostoli, qu® talis est : sicut Judæi comedentes victimas pacificas, participant ct consentiunt earum sacrificio, in altari Deo oblato ; ita ct idolothyta comedentes in idolio, participant ct consentiunt eorum sacrificio, in altari dæmonibus oblato: sic et Christiani Eucharistiam sumentes , participes sunt sacrificii Eucharistici, ct per sacerdotem Deo Eucharistiam sacrificant : ac consequenter indecens omnino est ut iidem d.v.moni sacrificent, hoc ipso quo idolothyta participant, quasi partem consummationem sacrificii idolatrici. Nemo enim potest sacrificare Deo simul et daemoni. IUS. Augustinus, lit». I *Contra ade rs. legis ct prophet.,* cap. xix, tu: i. VI; Chrysostomus in Morali, Anselmus; et innuunt Theophylactus, OEcumenius, Ambrosius, Theodoretus. Diserte vero idipsum docet, mullisque exemplis eorum, qui postquam idolothyta comedissent, accedentes ad Eucharistiam a Deo puniti sunt, confirmat S. Cyprianus, serm. De Lapas, addilque : Non ferret terrenus imperator aliquem ex militibus suis per fugam in castris adversariorum agere, quanto minus permittat Deus, ut sui accedant ad epulas dæmoniorum?

Nota *primo :* Post sacrificium peractum transferebantur ex altari mensaque idoli carnes illi immolat®, ad mensam hominum, juxta altare vel templum positam, ut ex iis comederent illi, qui eas obtulerant, cum suis amicis ct invitatis. Solebant enim sacrificia et festa epulo hoc Sv-iScu sacro claudere. Sic *Ænicid.* Vili post sacrificium •l ' Evandrum et zEueam fecisse, docet Virgilios di- 'a. cens : lar.

> Tunc lecti jinenes certatim, aneque sarerdoi
> Viscera tosta ferunt taurorum, cueraiilpc canistris
> Dona laborate Cereris» B ccbumque ministranti
> Vescitur Æn as, simul et Trojani juventus
> Perpetui tergo bovis, ct lustraUbas exüs.

Sic et Judæi dc sacrificiis quæ obtulerant, comedebant in atrio ante templum , ul palet I ix, 13 cl alibi. Sic ct Christus sacrificium Eucharisticum. ejusdem epulo ct distributione iutcr Apostolos conclusit : bino et iu primitiva Ecclesia oni- Qairt nes fideles in Missa communicabant, ul sacrificii participes fierent, illudquo hoc epulo clauderent. IrA ora. Rursum Gentiles, qui offerebant et immolabant municj- victimas idolis suis, post sacrificium ex cis M id cst partes, sccum domum asportabant, ut eas domesticis distribuerent, el adámicos transmitterent, sicquo absentes sacrificii participes facerent, ut ex Herodoto el aliis docet Giraldus *J)c Dits Gentium,* infine operis. Pari modo Christiani,tempore Qw persecutionis,Eucharistiam domum deferebant, f imo ad absentes mittebant, in symbolum amici- J a„ tiæ et communionis, utque eos sacrificii participes mucudo-

(1) Atio Panhis utitur exemplo, ut ostendat, Christianos qui Gentilium sieris epulis intéressent, in societatem venire cultus idololatricl. Addit *.lecirndum carnem,* ut distinguat Judæos nondum ad Christum conversos a *C/irntianu* cx Jlld eiS, wu Israehlis xxri id est *fecundum spmtuni.*

frrwni facerent. Testis est Eusebius, lib. V *Ilistor.,* . cap. xxn et xxix.

Qnrm do ^*oia secundo :* Præcise hie Apostolus respondet rm H- quæstioni de idolothytis, an iis vesci liccat? res- * ' v ' pendet autem, nunquam licuisse, nec licere ido- thjuj? lolhytis vesci quasi idolothytis, id est, quasi idolo sacris, seu co quod illi immolata et consecrata sunt : qui enim sic ea comedit, ipso facto tacite profitetur idolum esse sacrum, esse numen, et per idolum carnem illi oblatam esse sacram, tanquam numini alicui oblatam : quod est idololatria. Hoc autem fit, quando co loco, modo et circumstantiis idolothytum comeditur, ut moraliter censeatur comedens ad idoli honorem et reverentiam illud comedere, ut cum has paries quasi sacras ea mente, scilicet ad idolum colendum, mittebant offerentes, et recipiebant ac comede- Oiwmtxfo bant amici. Rursum et clarius, si statim a sacri- ficio juxta aram vel templum, in idolio cum of- I«il)ü T ferentibus et sacrificantibus, coram idololalris idolothytum comedas, censeris in honorem idoli illud comedere; secus est, si postea el solus ex fame aut etiam ex cupiditale illo vescaris, sive domi, sive etiam in idolio : tunc enim non censeris illo vesci quasi sacro ad honorem idoli, sed tantum videris velle satisfacere fami, aut cupiditati tuæ.

Dices : S. Augustinus, *epist.* 454, et lib. *De Bono conjug.,* XVI, ct lib. XXXII *Contra Faust.,* xm, quierit, an Christianus viator fame pressus, si nihil inveniat, nisi cibum in idolio positum, et nemo adsit, possit illum edere, an satius sit emori?ac ExpUc*. respondet: Aut certum est, idolothytum esse, tur Au- aut certum est non esse, aut ignoratur : si certum csl csse› nielius Christiana virtute respuitur; si jjoktby-autem non esse scitur, vel ignoratur, sine ullo torum, conscientise scrupulo in usum necessitatis assumitur: alias, ul dixi, melius respuitur, ne comedens idolis communicasse videatur. Ergo idolothyto, si constet esse idolothytum, abstinendum est.

Ucft vi- Respondeo : Non dicit S. Augustinus :Abstinen- ubti dUm idolothyto, si certum est esse; sed dicit : veti iut u Melius Christiana virtute respuitur: » satis ergo ¡ •io- insinuat, licitum esse eo vesci, melius tamen i it- fcncrosius eum facturum, qui co abstineat, et potu* malit mori quam co vesci. Simile est in Carthusiano : huic enim in extrema necessitate licet carnibus vesci, ut vitam tueatur; melius tamen el sanctius ipse faciei, si ex professione sua iis abstineat, itaque moriatur, ut docet Victoria, *Belcct. de temperantia,* num. 8; Azorius, lib. V *Moral.* cap. vi, in fine, cl ahi. Non enim tenetur vitam omni modo et tempore conservare,sed potest eam voti, aut potius professionis suæ sanctitati postponere, idque ad dandum aliis virtutis exemplum, et sanciendam Ordinis sui disciplinam et rigorem: ncc enim votum expressum abstinendi carnibus faciunt Carthusian!, sed tantum abstinentia hæc constitutionibus eorum præscribitur.

22. An æmulamur Dominum?—Græce v-i n, id est, an provocamus Dominum ad iram el zelum? an Domino æmulum rivalemque opponimus? ul eo quasi sponso relicto, dœmoni ejusque idolothytis adhæreamus, vel certe utrique adhærere, et dæmoncm Deo jungere velimus. Ha Chrysostomus, Anselmus, Theophylactus. Alludit Paulus ad *Deuter.* xxxn , 21, ubi dicitur: «Ipsi me provocaverunt in eo qui non erat Deus, el irritaverunt in vanitatibus (idolis) suis.» Recte S. Ilie-a «w *r ronymus in n *Habacuc* ait, omnibus idolis assidere immundos spiritus, qui idola invocantibus (áíTun respondent, dantque oracula, vel opem ferunt.

Numquid fortiores illo sumus? —*q. d.* Minime, ergo non impune nobis cedet illa œmulatio, et Dei ad iram provocatio, de qua jam dixi.

23. Omnia mihi licent.— « Omnian scilicet adia- Vm n, phora, quale est comedero idolothyta, non quasi sacra, aut quasi idolothyta, sed tanquam communes cibos.

Ubi nota: Hactenus egit Paulus dc idolothytis, qua talibus, sicque vetuit ea comedere ; unde vers. 44: «Fugite, ait, ab idolorum cultura, » scilicet, ne silis mensæ et calicis dæmoniorum participes, ut explicat vers. 20, puta, comedendo cibos idolis oblatos, eo modo et iis circumstantiis, quibus censeamini eos quasi sacros, seu quasi idolothytum in honorem idoli velle comedere. Hoc vero versu transit ad secundum casum, scilicet, quo idolothytum non formaliter qua idolothytum, sed materialiter qua cibus vel caro est,comeditur, et de hoc ait: «Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt;» quia, ut sequitur, non omnia aedificant, *q. d.* Materialiter licet vesci idolothyto per se, per accidens tamen non licet, si sequatur scandalum, patet ex vers. 27, 28, 33. Vere dixit Clemens, lib. 111. *Strom.,* post principium: «Qui faciunt quidquid licet, facile dilabuntur ul faciant quod non licet; » aliter hæc explicat Theophylactus, sed præter mentem Apostoli.

24. Nemo quod suum est quærat, sed quod alTERius. —*q. d.* Nemo quærat ematve carnem, v. g. idolis immolatam, sibi commodam, gralam, sapidam, vilis pretii ; sed in hac re aliisque similibus quærat alterius, proximi scilicet, ædificationem, ut non cum ejus scandalo ct damno spirituali illam emat et comedat. Ita Theophylactus.

25. Omne quod in macello venit, manducale, Veri ** nihil interrogantes.— « Omne, » scilicet omnia tam idolis immolata , quam non immolata indifferenter comedite. «Nihil interrogantes, » greca P-rAL àvoxsncvn;, id est nihil dijudicantes, vel discernentes; Ambrosius, *nihil disquirentes ;* Thcc phylactus, *nihil hesitantes.*

In macello.— Græce *i»* pro xptGKMli»; sic et Syrus relinet vocem Latinam *macelli:* sic *prirtorium, Casar, denarius, spiculator,* etc., græce usurpant Evangelista!, cum sint Latina: quia Græci a Latinis ct Romanis sibi dominantibus ea quasi vulgo trita acceptarunt.

Cimo ' 7 i irtuiu* tuitur K*Uo1l

Nota ex Herodoto in *Cito,* ct S. Augu lino, in expo>ilione inchoata eptsL *ad* /lom., cap. üxxvm: lobant Gentiles carnes idolis sacrificatis ct oblatas, post sacrificium ct epulum superfluas, mittere ad macellum vendendas, quarum lucrum 0(1 sacerdok's derivabatur. ln macello ergo censebantur, uti aliæ carnes, ad profanum cl communem usum redire. «Quidam, inquit S. Augustinus, infirmiores illo tempore abstinebant a carnibus et a vino, ut ne vel nescientes inciderent in ea quæ idolis sacrificabantur ; omnis enim tunc immolaticia caro in macello venundabatur, ctde primitiis vini libabant Gentes simulacris suis, ct quidam ipsis torcularibus sacrificia faciebant.»

Q.omodo irrodam niAiT interro* gantei propter con- ¡cien* tiam?

Unde Apostolus hunc scrupulum dispellens, monct ul promiscue emant ct comedant quæ in macello proponuntur, nihil discernentes vel interrogantes, an veniant ab idolio necne, propter conscientiam, quasi illa iis maculanda sit, si veniant ab ¡dolio. Hoc Apostoli documentum sunt secuti Christiani Antiocheni, cum Julianus Apostata eos per idolothyta ad idololatriam quasi cogere et irretire vellet. Hem gestam itanarrdt Theodorelus,

Co»n- ^lunus' Antio- chcjios bu \ copereco- vlâlur.

lib. I, cap, xiv: «Julianus, inquit, primo fontes **scc^eralis** victimis contaminavit, quo singuli qui aquam gustarent, tetra ncquiliæ labe inficerentur. Deinde quæ in foro exponebantur, eadem scleris macula inquinavit; nam panes, carnes, fructus, olera, ct alia omnia esculenta aqua lustrali aspergebantur,quæ cum viderent Christiani, etsi non poterant non gemere, et scelera illa detestari , tamen eisdem vescebantur, legi Apostoli obsecuti, ita jubenti: Quidquid in macello venit, comedito, nihil interrogantes propter conscientiam.»

Non loquitur Fiulns dc jfjuali» tcd£4Jl'

Propter conscientiam , — quasi scrupulus sit faciendus, si vendant idolothyta, illudquo rogare debeatis, an scilicet carnes quas emere vultis, fuerint idolis oblatæ, nec tales emero el comedere liceat. Ita Anselmus, Ambrosius, Theodorctus. Unde patet Paulum non loqui de jejuniis Ecclesiæ, quasi quolibet dic, etiam jejunii liceat comedere carnes, quæ in macello venales exponuntur. Hæccnimjejuniactabstinenliænon sunladiaphora, sed præceptaab Ecclesia. Quare Paulus, *Ador.* XV cl XVI, jussit servari decretum abstinenti® a sanguine cl suffocato: quod mere est positivum cl a solis Apostolis sancitum.

Vui li.

26. Ü0V1I.M BST TERRA, ET PLEMTVDO EJÜS. — *q. d.* Omnis creatura, quia Domini est, bona est et inunda : sicci idolothyta non immunda sunt,ut vos putatis esse, cx co quod dæmoni sunt oblata; sed munda sunt, quia a Domino creata sunt. Ita Chrysostomus, Theophylactus, Anselmus. Alium insuper sensum affert Theophylactus, *q. d.* Abstine a cibo isto idolis immolalo : universa enim terra Domini est, ac licet tibi aliunde abunde saliari ct impleri; in Græco enim codice Theophylacti pro «vu0im, id cst e supernis, corrigendum videtur ¿ /a*, id est aliunde. Sed hic sensus non apte coh eret cum co quod præcessit : < Omne quod in macello venit, manducate, »

27. Si qcis vocat vos (ad prandium vel cœnam , ut habent hic nonnulli codices manuscripti) INFIDELIUM , ET VULTIS IRE : OMNE (etiamsi idolothytum sit) quod vobis apponitur, manducate, NIHIL INTERROGANTES PROPTER CONSCIENTIAM, — scilicet eo sensu, quem jam attuli ; idque, ait Theophylactus : «Ne sollicitiore cura, nimiave curiositate videamini formidare idola, utque liberam et ilhesam vestram retineatis conscientiam. » Si enim rogetis, cl respondeatur esse idolothytum , conscientia vestra constringetur, eoque vesci non potent, unde sequitur:

28. Si quis autem dixerit (in prandio vel cœna) : VrTK l Hoc IMMOLATUM est idolis, NOLITE MANDUCARE, propter illum qui indicavit, — carnem scilicet hanc esse idolis oblatam et sacram, ac consequenter religiose edendam, si videlicet indicans sit infidelis, qui te ad prandium vocavit, aut alius idololatra : si enim post illius indicium ea comedas, putabit ille te secum idololatriæ participem fieri; sin indicans sit Christianus et scrupulosus , putans non licere ea vesci, tanquam per idololatriam polluta, post illius indicium noli ea vesci, ne eum scandalizes : alioqui enim si omne tam fidelium quam infidelium scandalum cesset, idolothytis etiam indicatis ct cognitis vesci licet, ul dixi cap. vin, initio.

Er propter conscientiam. — Ne scilicet lædas conscientiam fratris tui m fide infirmi, tibi m mensa assidentis, dum eum tuo exempto provocas , ut contra conscientiam suam idolothyta comedat. Unde explicans subdit Apostolus : « Conscientiam autem dico , non tuam, sed alterius. »

29. Ut quid enim libertas mea judicatur ab v<«- aliena conscientia? — q. d. Quare utar libertate mea cum scandalo, ul damner ab aliena conscientia? Illa enim cum infirma sil et rudis, putat me rem damnabilem facere, si comedam idolothyta, *q. d.* Neutiquam id faciendum est. Ita Ambrosius (t).

30. Si ego cum gratia participo, quid dlaspîe- Vert. MOR PRO EO QUOD GRATIAS AGO (2)?— *q, d.* Lisi mihi licet vesci idolothytis ex gratia Evangelica libertatis gratias agendo Domino, quorsum tamen cum scandalo id faciens, « blasphemor,» idcst, aliorum maledictis me exponam , ut male de mo loquantur quasi idololatra sim, aut idolorum communione pollutus? Posset *seamdo,* sic accipi «cum gratia,» id est cum gratiarum actione. Unde sequitur explicationis ergo: «Pro eo quod

(1) Alii ante *ut quid enim* subaudiunt : *Tibi autem qui meliorem cognitionem habes, licet nesci omnibus carni* bue, si nemo oflt ndatur;* el iulcrprelantur, *quomodo enim condemmari* cl eripi mihi *possit libertas mea, a con* scientia aliena?*

(2) Si cum gratiarum actione edo, quid ego movear aliorum obtrectatione propter id cujus causa grallas agoï ita umili.

Gratia- graliasago.» Hinc colligiturvclerum morem fuisse,
r ,c*ul ante mensam illi benedicerent, et post eam
unIuUo IJco gratias agerent, qua do re plura dicam I *Ti-*
fa *moth,* cap, iv, vers. 4 et S.

»- v'-'* 31. Sive manducatis, sive biritis, sive aliud
[Uli ZC0tf»
V ,«. 31. QLTD FACITIS : OMNIA IN GLORIAVI DEI FACITE. — Ctftl-
Aunn- siljj Hoc est, non præcepti : nec cniin tenemur
ifti omnia actu , imo nec virtute, in Dei gloriam fa-
' Florum cere, licet id valde pium sil. Simili modo cap. xvi
p»- ait : « Omnia vestra in charitnte fiant. » *Secundo,*
Pnm s* T1'5 præceptnmesse velit, cum Anselmo, Am-
renna- brosio ct Cajctano de aptiludine et habilitate ex-
do. ponat, ‹/. *d.* Ita manducate, bibite, omniaque vestra ita facito, ut apta et habilia sint ad gloriam Dei promovendam, scilicet ut talia sint, ex quibus glorificari possit Deus, nemo offendi, nec Dei gloria Ledi; sed potius omnes ædificari, et consequenter Dei gloria celebrari et propagari. Et secundum hic aptius esso, patet ex pnecedentibus, ubi agitur dc vitando scandalo. Dude et sequitur : aSine offensione estote Judæis, ct Gentibus, et Ecclesiæ Dei. » Opponit enim Paulus gloriam Dei gloriæ dæmonum, cui serviunt qui idolothyta comedunt in honorem idoli, vel cum scandalo proximorum; cum c contrario gloriæ Dei sci viant, qui idolothytis abstinent, eaque manducant ct agunt, quæ Dei honorem ct cultum, salutemque proximorum juvant et promovent.

H*-«pon- Aliter S. Thomas, l H, *Quast.* C, art. 10, ad 2,
fio & respondet præceptnm esse, ut aliquando homo
Tbomj. sc et omnia sua In godere referat ad Dei gloriam, quasi ad ultimum Unem. Verum Apostolus hic non de uno aut altero actu, sed de eo quod continuo et temper facere oportet, loquitur.

Tertii et *Tatio,* plenior sensus erit, si exponas, *q. d.*
pkaiui- Ita studiose Dei gloriam promovete in omnibus
uu. / quod est consilii), ut omnino caveatis, ne quid faciatis quod gloriæ Dei rtdversclur, aut scandalum in idolothytorum comestione (ad hanc enim proprio respicit) aut alia rc ditis, quo Deus vituperetur, quod est præcepti. Licet enim sit affirmativum huc dictum et consilium Apostoli, tamed negativum præceplum includit. Unde non
Oq X&U sequitur hinc omnia infidelium opera esse pec-
b cala, eo quod non faciant ea ad gloriam Dei veri,
ra X nipote quem ignorant : quia, ut dixi, omnia sua opera facere, actuque ea referro ad Dei gloriam, non est præcepti, sed consilii.

Moralitcr hinc Tertullianus, lib. *De Corona Mi-* M
litis, et S. Hieronymus, *nd Eustochium,* asserunt, moris tunc fuisse apud Christianos, ut initio operis cujusque se signarent cruce, quasi dice- “0 "ja
rent: Hoc opus flat ad gloriam Dei in nomine th z-j
Patris, ct Filii, et Spiritus Sancti. Quærit S. Basi- *
litis in *Degul. brevior.,* Reg. 11)6, Quomodo quis
manducat et bibit ad gloriam Dei ? Respondet, si cur’
beneficiorum Dei memor, ita animo et corpore sit compositus, ut non tanquam securus omnino manducet, sed ut qui inspectorem habeat Deum, doa»
ct si proponat, non ut ventris mancipium ob voluptalein manducare, sed ut operarius Dei, ut vires habeat ad fortius ei serviendum, et opera ac mandata Christi exequendum : hoc est (ut brevissime dicam), si comestionem ct polum referat ad laudem Dei, non quærens cibi voluptatem, sed ordinans eam ct offerens ad Dei gloriam, quod sane facere et consuescere deceret omnes, non tantum Religiosos, sed ct C.hvislianos verosque Dei cultores. Quare pulchre idem Pnlcbrt S. Bb
Rasilius , hom. *in Julittam* Mar/yr., citans hunc ¿líos
Apostoli locum : « Sive comeditis, sive bibilis. dacH
sive aliud quid facitis, omnia ad gloriam Dei fa- (' ’
cite,» ita nos horiatur : « Accumbens mensa,l, ora : "J",’/
esitans panem, largitori gratiam rependito : bibis l
vinum, memento ejus qui illud tibi dedit ad Le-
tiliam et infirmitatum solamen : tunicam induc- „’t n.
ris, gratias agito benigno datori : suspicis in cos- oUi!
Ium ct siderum pulchritudinem, procide Deo, et cole cum qui cuncta hæc in sapientia condidit. Pari modo, oriente sole et occidente, in somno ct vigilia, Deo gratias age, qui hæc omnia ad tuum commodum creavit et ordinavit, ut creatorem agnoscas, ames ct laudes. »

33. SICCT ET EGO PER OMNIA OMNIBUS PLACEO, — Ven. il.
Piatti,
id placere conor et satago, ut omnes œdiil- id <4
cem, neminem offendam et scandalizem ; licet ¡4i‹yf*
actu nonnullis vel ignaris, vel remulis, vel per- coüot.
versis displiceam. « Placeo» cniin significat hic actum inchoatum, sive studium placendi, juxta *Can.* 32. Unde explicans subdit AposlOluS : « Non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant. »

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ÿii ¡ne Hjo-iunto di m Lùìic-nn>. *Transit Apostolus* a *secunda questione dc idolothytis ad tertiam quxstiontm principalem, de velmunr mulierum. Quasicrant enim Corinthii a Paulo, an mulieres Christianae cssent velando, necne? Respondet h'C ^a"^ls cas* debere *caput velare, maxime dum publice orant, idque probat quinque rationibus. Prima est, vers. !> et ii, quia hoc exigit honestas ct verecundia muliebris. Secunda, vers.* 7 *et scq., quia, sub-^,ta! s,nl^ v,r,s' Tertia, vers.* 10, *quia si nudo capite prodeant, offendent angelos. Quarta, vers.* 15, *quia natura dedit illis coniam pro velamine. Quinta, vers.* 16, *quia hac est Ecclesia consuetudo.*

Altera parte capitis, vers. 17, *agit de cama Eucharistia!, carpitque in ca abusum, quod filicet in agape sive cama communi divites excluderent pauperes, ct seorsitn quisque cum suis genio et ebrietati indulgerei. Ende, vers.* 23, *recenset Eucharistia a Christo institutionem, et scelus ac panam indigne ad illam accedentium, jubetque ut prius quisque teipsum probet, antequam accedat.*

1. Imitatores mei estote, sicut et ego Christi. 2. Laudo autem vos, fratres, quod per omnia mei memores estis : et sicut tradidi vobis, præcepta mea tern lis. 3. Volo autem vos scire quod omnis viri caput Christus est : caput autem mulieris, vir : caput vero Christi, Deus. 4. Omnis vir orans, aut prophetans velato capite, deturpat caput suum. 5. Omnis autem mulier orans, aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum : unum enim est ac si decalvetur. G. Nam si non velatur mulier, tondeatur. Si vero turpe est mulieri tonderi, aut decalvari, velet caput suum. 7. Vir quiaern non debet velare caput suum : quoniam imago et gloria Dei est, mulier autem gloria viri est. S. Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro. 9. Etenim non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum. 10. Ideo debet mulier potestatem habere supra caput propter angelos. 11. Vernmtamcn neque vir sine muliere, neque mulier sine viro, in Domino. 12. Nam sicut mulier de viro, ita et vir per mulierem : omnia autem ex Deo. 13. Vos ipsi judicate : decet mulierem non velatam orare Deum? 14. Nec ipsa natura docet vos, quod vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi; 15. mulier vero si comam nutriat, gloria est ilii, quoniam capilli pro velamine ei dati sunt. 1G. Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei. 17. Hoc autem præcipio : non laudans quod non in melius, sed in deterius convenitis. 18. Primum quidem convenientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras esse inter vos, et ex parte credo. 19. Nam oportet ethæreses esse, ut et qui probati sunt, manifesti fiunt in vobis. 20. Convenientibus ergo vobis in unum, jam non est Dominicam cœnam manducare. 21. Unusquisque enim suam cœnam præsumil ad manducandum. Et alius quidem esurit, alius autem ebrius est. 22. Numquid domos non habetis ad manducandum et bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis, et confunditis eos, qui non habent? Quid dicam vobis? Laudo vos? in hoc non laudo. 23. Ego enim accepi n Domino quod et tradidi vobis, quoniam Dominus Jesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, 24. et gratias agens fregit, et dixit : Accipite, et manducate : hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur : hoc facite iu meam commemorationem. 25. Similiter et calicem, postquam ccenavit, dicens : Hix calix novum testamentum est in meo sanguine. Hoc facite quotiescumque bibetis, in meam commemorationem. 2G. Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat. 27. Itaque quicumque manducaverit panem huno, vel l iberi' calicem Domini indigue, reus nil corporis et sanguinis Domini. 28. Probet autem

seipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat. 29. Qui enim manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini. 30. Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles, ct dormiunt multi. 31. Qnodsi nosmetipsosdijudicaremus, non utique judicaremur. 32. Dum judicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur. 33. Itaque fratres mei, cum convenitis ad manducandum, invicem expectate. 34. Si quis esurit, domi manducet, ut non in judicium conveniatis. Cætera autem, cum venero, disponam.

Vira. 1. 1. IMITATORES MEI ESTOTE, SICUT ET EGO CnRISTI. — Cohærent hæc cum fine capitis præceclcntis, *q. d.* Imitamini me, o Corinthii, in eo, quod dixi me quærere non quod mihi utile est, sed quod mullis, ut salvi fiant: in hoc enim animarum zelo ego Christum imitor, qui non sua commoda quæsivit, sed nostram salutem, cum pro ea e coelis in terram, et carnem nostram descendit, laboravit, sudavit, morlique et cruci se obtulit.

Vers. Î. 2. LAUDO VOS, FRATRES, QLOD PER OMNIA MEI MEMORES estis. — Est hæc transilio et præmunitio ad novam quæstioncm et admonitionem : quia enim Paulus mox seq. versu carpere incipit Corinthiorum abusus, de non velandis mulieribus et quod ad camam Eucharisticam temulenti ac discordes accederent, hinc correptionem suam de more præmollit, ut quasi pilulam saccharo oblitam facilius et suavius eam capiant ct hauriant Corinthii. Dicit ergo : « Laudo vos, quod per omnia mei memores estis; grace ír» iwra ¡xcu fitjAwcOi, id est, ut Erasmus, *quod omnia mea memoria tenetis;* vel, ut Euthymius, *quod omnium quæ mea sunt memores sitis.* Noster inlelligit tò «ltí, id est secundum, per; sed idem est sensus, a Omnia, » intellige pracepta, documenta, mouita, ut sequitur. Rursum hæc « omnia, » id est pleraque omnia, non quidem ab omnibus, sed a plerisque melioribus et polioribus vestrum observantur : nam alioqui hac epistola nonnulla Corinthiorum vilia, ac in primis hoc capite abusum cœnæ Eucharistica, quasi a suo et Christi pracepto dissidentem, Paulus carpit et redarguit.

Sicut tradidi vobis præcepta mea. — Grace, rxjtSuxi ra; TTxzxííott;, id est, ut etiam Beza vertit, tradidi vobis traditiones. Unde cum hæ non sint script® ab Apostolo ; nec enim alia prior hac (est enim hæc prima) Pauli ad Corinthios extat epistola, quahasce traditiones eis prascripserit: hinc manifeste sequitur, non omnia quæ iidem el mores spectant, esse scripta in sacra Scriptura, Unitavi* sed multa viva voce tradidisse Paulum et Apostolos, ut diserte docet Paulus hoc vers., et clarius V .vx ici. u*. vers. 23 et ult. Idque patet, quia antequam scripta iiuiact. essent ca> quæ de cama aliisque hic scribit Apostolus, eadem tamen a Paulo et a Christo, ut ipse ail vers. 23, pracepta servare tenebantur tat»- Corinthii. Eadem est ratio eorum, quæ solum tra- qr\u>- nec unquam scripta sunt : lex enim tradita æque obligat atque lex scripta. Ha ex Chrysos- uiijU. tomo Theophylactus et nln.

3. Volo autem vos scire, quod omnis viri caput Vt‹l Christus est : caput autem mulieris, vir : caput vero Christi, Deus. — Hic materiam de velandis mulieribus aggreditur Apostolus. Pro quo nota: Vuh Corinthiæ mulieres non tantum luxui, sedet cultui Veneris erant addictissimæ, adeo ut quotidie mille t,UJi puellas in honorem Veneris, ad ipsius templum m lenonibus et lenocinio exponerent, ut dixi cap. vi r,‘’ in fine, idque sibi honori et pietati ducerent, pu- tua. tarentque se hoc modo deam Venerem sibi suisque ad felix matrimonium ineundum, vel continuandum, conciliaturas. Hinc consequenter erant impudentes el amasiorum illices, quos ut ad sui amorem allicerent, aperio vultu, oculis el capite incedebant, suam formam ostentantes; adeo, ut hic mos Corinthi honestus, decens ct elegans haberetur, et Christian® mulieres eumdem morem, quasi patrium, sibi retinendum censerent. Monuerunt hac de re Paulum nonnulli Corinthii cordatiores, haneque quæstioncm ei proposuerunt, an Christianis feminis liceat, vel conveniat, nudo capite incedere, vel versari, maxime in Ecclesia? Paulus respondet id non decere, nec li-Nwii* cere, idque incipit hic probare; estque hæc prima ejus ratio : mulier est subjecta viro, quasi capiti pit-.i-*» suo; ergo velanda est : e contrario vir est sub- .dejectus Deo, tanquam gloria et imago Dei; ergo vir non est velandus ; consequentiam utramque probabit vers. 7 et 10.

Nola : *Captif* hic idem est quod dominus, superior, rector; sic Christi hominis, sive humanitatis Christi, capulet rector est Deus, caput scilicet helerogeneum, sive alterius natura, et transcendens; Christus vero proprium et homogeneum est caput Ecdesiæ, idque quatuor modis, ait D. Thomas: primo, ratione conformitatis natura cum aliis hominibus ; Christus enim ut homo, est caput ChjljU) Ecdesiæ; *secundo,* ratione perfectionis gratiarum; r.tOf? *tertio,* ratione sublimitatis super omnem crea- La- turam ; *quarto ,* ratione influenti® in omnes, el maxime in Ecclesiam. Sic vir quatuor modis est Q®»i‹w caput mulieris, inquit D. Thomas : « Nam *primo,* vir est perfectior muliere, non solum quantum rJ ad corpus, quia, ut Philosophus dicit in libro *De Generatione animalium,* femina est mas occasionatosi sed etiam quantum ad anitnæ vigorem, secundum illud *Eccles,* vu : Virum de mille unum reperi, mulierem ex omnibus non inveni. *Secundo,* quia vir naturaliter supereminet feminæ, secundum dlud *Ephes,* y : Midieres viris suis subjecta»

pint, sicut Domino, quoniam vir caput est mulieris. *Tertio,* quia vir influit gubernando mulierem , secundum illud *Genes,* m : Sub viri potestate eris, ct ipse dominabitur tui. *Quarto,* vir et femina conformes sunt in natura, secundum illud *Genes.* n : Eaciamus ei adjutorium simile sibi, »

Vu*. 4 I ct S. Omnis vir orans, aut prophetans velato
tl5. **CAPITE, DETURPAT CAPUT SUUM; OMNIS AUTEM MULIER ORANS, AUT PROPHETANS NON VELATU CAPITE, DETURPAT** caput suum. — Est hæc secunda ratio : Turpe est viro velari, adeoque honestas, libertas el virilitas viri requirit ut vir caput non velet, sed illud apertum liberumque exponat; e contrario turpe est mulieri non velari : nam honestas et pudor muliebris requirit ut mulier velet caput suum ; ergo mulier velanda est, non autem vir. Nota tò *mulier orans, aut prophetans* : « prophetans » enim hic non sumilur proprie ut idem sit quod prophetiam proloquens, aut explicans ; sed improprie, idemque est, quod sacris hymnis et psalmis Deum laudans, cosque Deo decantans. Nam loquitur hic Paulus de publico conventu, ubi non permittit mulieri loqui, nec docere, sed bene canere, cum scilicet totus ccetus canit. Sic *pro^c-* «propheta» pro cantore capitur l *Paral,* xxv, 1, P%h'ct l*nc(h* 10* Si° Saul dicitur fuisse inter pro- jpJ4 phetas, id est inter cantores, Dei laudes canentes, autur. Sic lilii prophetarum in libris Regum dicuntur ii, qui Dei laudibus ct cultui serviebant.

Aliqui sic explicant, « prophetans, » id est prophetiam audiens. Verum nusquam sic capitur *prophetare* passive, sed semper active. Rursum mulierem hic quamlibet inlelligit Apostolus, scilicet tam virginem ct innuptam, quam nuptam ct corruptam : omnes enim omnino velari jubet, ut docet Tertullianus, lib. *l)c Velandis virgin.,* cap. iv et V, addilque ita Paulum intellexisse Corinthios, qui usque hodie, inquit, cx Pauli precepto velant non tantum conjuges, sed et virgines suas.

Deturpat .—Græce id est *dedecorat,* probro afficit caput suum, *q. d.* Si non velet se mulier in templo, facit contra naturalem honestatem et verecundiam illi inditam a Deo.

Unum enim est (perinde est, æque turpe est mulieri, si non veletur) ac si decalvetur (1).

(I) Non modo apud Judæos, sed etiam apud gentes cultiores, obtinuit mos, ut virgines ct mulieres velarent caput ; contra vero turpe et indecorum est habitum, mulieris nuptæ vultum in publico aspici ct oculis aliorum usurpari posse. Græca autem consuetudo videtur fuisse, ut mulieres velamina, alias usitata, in templis tantisper seponerent, quam consuetudinem nonnulli Corinthii odio Judalsmi in Ecclesiam invehere voluerunt. Paulus de ea muliere, quæ haud velata sacris Christianis intersit, dicit : *Dehonestat caput suum,* id est, suum ipsius corpus, «eipsain. Ncgligentia enim velaminis in publico, quam Rabbin! inter repudii causas retulerunt, ipsa etiam Pauli State suspicionem impudicitia) habuit. *Unum enim est ac si decalvetur,* id est, rasa esset. Nam feminæ tonderi non solebant, nisi quum turpes videri vellent, ut in luctu ; aut juberentur, quod erat adulterarum pœna. Cf. Weststenlum ad h. i.

6. Nam si non u.latlr mulier, tondeatur. — TÒ Ver*.*. *nam* hic non est caudale, sed continuativum cura emphasi, idemquevalet, quod, Atque adeo, si non velatur mulier, tondeatur.

Tondeatur. — Græce xal , id est *etiam tondeatur,* quia par est turpitudo : scilicet tam turpe est mulieri non velari, quam tonderi, vel decalvari. Hinc inferunt hæretici : ergo perperam el turpiter Religiosa virgines tondentur.

Respondeo : Nego consequentiam; quia Apostolas loquitur in genere de mulieribus sæcula- / ribus, maxime maritatis, iis scilicet, quæ publice m*» in templo spectantur, non autem loquitur de Religiosis aut reclusis. H® enim recte comam deponunt, ut ostendant : *primo,* se omnem sæculi ornatum contemnere; *secundo,* se non esse sub potestate viri, sed sponsum habere Christum. Isque mos fuit tempore S. Hieronymi, ut ipse ait epist. 48 *ad Sabinianum*. Idem faciebant Nazarei, *Num*. cap. vi.

Dices: Concilium Gangrense, *Can.* 17, vetat religonis pretexta virgines tonderi.

Respondeo ex Sozomeno, lib. IH, cap. xm, Oaisnm- Canon iste loquitur non de Religiosis, sed de hærelicis mulieribus, quæ relictis et invitis ma- tuaGur ritis, quasi Religionis pretexta, caput tondebant, 3«®* ct virilem habitum assumebant : has enim excommunicat, ut recte demonstrat Baronius, in fine tomi IV *Annal.* Adde Religiosas pro coma habere sacrum velum.

Ubi notandum est, licet Theodosius Imperator, Qui lib. XXVII *De Episcop. et Cler.,* Codice Theodo- Tllrod'7» siano, vetuerit m Occidente virgines tonderi, illas iio« vr- nimirum quæ juniores essent, quœque extra mo- tuu uq- nasterii claustra, in sæculo publice castitatem et deri? vitam quasi religiosam profiteri vellent; idque ob periculum scandali, si, uti subinde fiebat, contingeret eas resilire et labi; nam, ut bene advertit Baronius anno Christi 390 (hanc quoque legis hujus causam assignat Sozomenus, lib. VII,cap.xvi), eodem anno lata est a Theodosio lex hæc, quo Conslanlinopoli matrona illa nobilis ct juvencula, Qtur» diaconissaque, ut videtur, a diacono in ecclesia publici vitiata, cum de moro jussu confessarii publicam COtlftVilO quorumdam peccatorum confessionem perageret, \ abiita longius progressa, etiam hoc fornicationis peccatum confessa est, magno populi scandalo : qua utf de causa Neclarius hunc publicum pœnitentiarium el publicam confessionem sustulit; tamen communis usus semper fuit in Ecclesia, ut virgines dum religionem ingrediuntur, tondeantur. Unde in Ægypto cl Syria crines resecare solitas virgines Deo sacras, docet S. Hieronymus dicta *epist*. 48 : « Moris est, inquit, in -Egypli etSyriœ M-n fait monasteriis, ut tam virgo quam vidua, quæ sc Deo voverint, et sæculo renuntiantes omnes ra ¡vii- delicias sæculi conculcarmi, crinem monasleriorum matribus offerant desecandum, non in- u tecto postea, contra Apostoli voluntatem, incessane capile, sed ligato pariter atque velato. » Ta-

A onesiotas quoquo sanctissimas virgines, quas S. I'achomius ab angelo monitus instituit, idem factitasse, auctor cst Palladius, in *Lau»iaca¡* imo S. Basilius in *Regula monachorum* præscribit, ut in ipsa initiatione conversionis monasticus capita radant. Hunc cnim habitum decere cum, qui luget peccata.

V«rt. 7. 7. VIR NOX DEBET VELARE CAPUT SUOI : QUONIAM imago ET gloria Dei est. — Est hendiadys. Sicut enim dicit poeta : « Aurum frenosque momordit,» i -» vi- id cst frenos aureos momordit : sic dicit hic Apo- „r s^us› T,od vir sit Dei imago et gloria, id cst y.a imago gloriæ vel gloriosa, in qua scilicet maxime ri ni elucet Dei majestas ct imperium; est enim vir in L supremo rerum gradu collocatus in hoc mundo, ct tanquam secundarius aliquis Deus, dominans omnibus (1). Uree cst major propositio syllogismi Paulin!, sub qua hanc capesse minorem : Atqui gloria Dei revelanda cst, hominis vero gloria occultanda est : ergo cum mulier sit gloria viri, vir vero Dei, sequitur quod mulier velanda sit, non vir. S. Anicctus, epist. *ad Episcopos Galltce,* hanc Apostoli sententiam intclligit maxime de viris cpii sunt in clero, seu sacerdotibus, qui cx ordinatione Apostolorum non tantum aperto capite, sed et tonso instar coronæ esse debent, uti fuit Corn» S. Petrus, ait Beda, lib. V *Hist. Angi.,* cap. xxni, tb"d<?Ac* Gregorius Turonensis, lib. *De Glor. Confess.,* %,Ta- xxvm, ut scilicet repræsentent ct quasi gestent ót? coronam spineam Christi, ct opprobrium S. Petri aliorumque Apostolorum, atque exinde coronam . gloriæ in ccelis exspectent.

Ol!m Ub inota : In veteri Testamento sa us sacer- r«doi d°s nudis pedibus, ct tecto capite, tiara nimi- ".¡* rum redimitus, sacrificia et sacra peragebat, dii us et ut patet *Exod.* xxvm, 37 ; in novo Testamento sa- l cerdotes Missæ sacrificium calceati, et nudo ca- c: ' pite paragunt : quia, ut docet Epiphanius, *ha-* t <:apod *resi* 80, qu® est Messalianorum, in novo Testamento Christus, qui caput nostrum est, nobis tv..ia- conspicuus et manifestus est, qui in lege veteri nrm. Judæis erat velatus ct absconditus. Apostolus tamen hic non solis clericis, sed omnibus viris iu genere loquitur, ut patet.

Nota : Non est contra hoc praeceptum Apostoli, quod sacerdotes nostri dum celebrant, amictu utuntur inter vestes sacras ; nunquam enim illo inter sacrificandum caput tegunt, « sed super os casulæ revolvunt,» ut ait Rupertus, lib. I *De Dum. Offic.,* cap. x. Non est ergo amictus ad tegendum caput, sed ad reprœscntandum superhumerale pontificis in lega antiqua, ut scribunt Alcuinus ct Rabanus; vel ad significandum volimi quo Judæi texerunt oculos Christi, *Malth.* cap. XXVI, ut docent Dominicus Soto in IV, disi. 13. Quæst. II, art. 4: Hugo Victorious, lib. II *Dc Sacrament.,* cap. IV, et alii.

Sed vult Paulus abolere Gentilium morem, qui (quemadmodum primus instituerat /Eneas, ut scribunt Plularchus et Servius), velato capite, diis suis sacrificabant ct supplicabant. Quod discrimen inter Christianos orantes et Gentiles annotavit in *Apologetico* Tertullianus , adeoque ipsas feminas Romanas inter sacrificandum fuisse capite velatas testatur Varro, lib. IV *De Lingua latina ,* his verbis : « A ritu rica cst dicta, quod Romano ritu, sacrificium feminæ cum faciant, capita velant. »

Mulier autem gloria viri est. — id est mulier facta est ad gloriam viri ex viro, velut ejus opificium ct imago : unde illi subjecta est, et in signum subjectionis velanda.

Nota : « Mulier, » puta conjux, «est viri gloria,» o -M, id est gloriosa imago, ut dixi supra, quia Deus mulierem, scilicet Evam, formavit ex viro , ad viri similitudinem, ut virum tanquam suuin exemplar ipsa quasi imago repræsentaret. Sita est hæc imago in mente ct ratione ; quod scilicet mulier instar viri sit prædita anima rationali, intellectu, voluntate, memoria, libertate, capaxque sit omnis sapienti'®, gratiæ et gloriæ, æquo ac vir; ac proinde mulier est imago viri, non proprio : nam mulier in anima rationali par est ct æqualis viro, ct uterque, scilicet tam mulier quam vir, factus est ad imaginem Dei; sed improprie ct analogice : quia scilicet mulier tanquam posterior ct inferior facta est ex viro, inique similis creata cst. Undo Apostolus non expresse dicit : Mulier est imago viri; sed tantum : « Mulier cst gloria viri :» quia nimirum, ut recto annotavit Salmeron, mulier est insigne viri ornamentum, utpote quæ viro data cst, tum in adjutorium ad propagandum liberos ct familiam gubernandam, tum in materiam et quasi ditionem, inquam vir exerceat suam jurisdictionem et dominium. Dominium enim viri non tantum se extendit ad inanima et animalia bruta, sed etiam ad rationalia, puta ad mulieres ct conjuges.

8. Non vir ex muliere est, sed mulier ex viro. Vm.». — Probat duabus rationibus vel indiciis, quod mulier sit gloria viri, quasi capitis sui.

Primum est, quia mulier est viro posterior, ct cx viro producta, ac consequenter vir est origo et principium ex quo orta est mulier.

9. *Secundum* est : Et enim non est creatus vir Ver* t propter mulierem, sed mulier propter virum, — ut scilicet esset viro in adjutorium, ad vitæ societatem et prolis propagationem; sicut ergo vir ¿st principium ex quo , ita est ct finis propter quem producta cst mulier; ac consequenter mulier cst gloria viri, non autem vir est gloria mulieris.

(i) Coni. S. Augustinum, serm. 4 *in octava Paschas :* « Revelan.la sunt capita eorum, quod cst indicium libertati. n *imago Dei* h. 1. sumi non videtur illa notione, consueta de morali quadam prostantia ct perfectione, sc·* de domimo. Hinc fuerunt ex antiquioribus Patribus qui negarent imaginent Dei pertinere ad sexum muliebrem, quatenus de dominio valet, non vero do similitudine Dei morali.

rm.io. 10. Ideo debet muliek potestatem habbrb supra caput. — Ita Græca ct Romana legunt, scilicet, *potestatem}* non autem *velamen,* uti legunt aliqui.

Nola *primo :* « Potestas n significat hic auctoritatem, jus, imperium, principatum, non ipsius mulieris, sed viri in mulierem; alludit enim ad *Genes,* ni, 16 : « Sub viri potestate eris, ct ipse dominabitur tui. n

Nota secundo : « Potestas » melonymice hic significat signum potestatis viri, id est velamen, quod in capite gestat mulier, ut significet sc subjectam potestati viri, ac quasi virum suo capiti insidere ct dominari. « Potestas» ergo hic active ex parie viri, passive vero ex parle mulieris capitur; vide *Can.* 30. Velamen cnim gestamen est illius, qui potestatem in alio reveretur : sicut cnim caput nudum ct liberum, signum est potestatis ct dominii ; ita si quis illud velet, signum cst hanc potestatem in eo quasi velari, constringi, ac alteri astringi ct subjici. Quam ob causam Tertullianus, lib. *Dc Corona milit.,* cap. Xiv, hoc velamen mulierum , vocat « humilitatis suæ sarcinam , » et lib. *De Velanti, virgin.,* cap. xvn, «jugum illarum; » Chrysostomus vocat «insigne subjectionis;» Concilium Gangrcnse, sess. xvn, vocat « memoriam subjectionis. »

Cknio figtom ili aput Triari *

Nota *tertio :* Ab hoc velamine factum est, ut Latinis dicantur nubere mulieres, id cst caput obnubere, sive velare, cum in viri potestatem transeunt; contra in viro etiam olim pileus libertina; conditionis erat insigne, teste Livio in fine lib. XLV. Unde servi in necessitate militi® ascribendi, ad pileum, id est ad libertatem, vocari dicebantur.

Men»

Propter angelos. — *Primo,* ad litteram sensus est, mulieres debere habere velamen supra caput, oh reverentiam angelorum, non quod illi corpus habeant et ad libidinem incitentur, uti senscrunl olim Justinus, Clemens, Tertullianus; hic cnim est error, ut dixi Genes, vi; sed quia mulieres angelos habent testes honesti pudoris aut impudenti®, item obedientiæ et inobedientiæ suæ. Ita Chrysostomus, Theophylactus, Thcodoretus, S. Thomas, Anselmus.

Ar.-rii r '• j',r.. m.

i*r , ' gclos

Secundo, Clemens, lib. II *Ilypotypos.,* per « angclos » viros bonos ct sanctos accipit.

Tertio, Ambrosius, Anselmus, S. Thomas, accipiunt sacerdotes ct Episcopos, qui Apec. II, vocantur angeli, ne scilicet eos mulieres non velat® forma sua ad libidinem provocent. Unde Clemens, lib. II *Pœdagogi,* cap. x, hic prœcipi putat, non tantum ut caput tegant, sed et frontem vultumque velamine obumbrent, quod honestiores in templis facere videmus. Verum primus sensus maxime litteralis cst ct genuinus (1).

(1) Rosentnullerus comma lOsic vertit et explicat : *Quapropter uxor debet vrlamen habere in capite propter exploratores.* Velum h. l., ait, i^.uoia dicitur, id est nd litteram, *dignitas, prerrogativa,* omillnoquc *omne gyod prastat ct eximium est,* quia honoris signum erat. Earn

Est hæc tertia ratio, qua probat Paulus mutiores esse velandas, videlicet quia id exigit reverentia angelorum , præsertim in templo : angeli enim templum oberrant, et singulorum habitum, gestus ct votu explorant. Audi quid hac de re S. Chrysostomo contigisse, non semel, sed sæpius, narrat S. Nilus, S. Chrysostomi discipulus, epist. *ad Anastasium :* « Joannes, inquit, sacerdos admirandus Ecclesiæ Constantinopolitanæ et totius orbis splendor, vir animi perspicacia, omni fere tempore videbat domum Domini refertam angelorum cretu, ct tunc in primis cum divinum et incruentum sacrificium offerebatur : quo quidem tempore stupore et lætitia plenus, rem prrecipois amicis enarravit: Cum coepisset, inquit, sacerdos sanctissimum sacrificium, plurim e statim ex illis virtutibus descendentes, «tolis indate splendidissimis, nudis pedibus, intentis oculis, prome altare magno cum silentio et reverentia, quoad reverendum illud mysterium expletum fuit, circumsteterunt. Deinde huc illuc singulæ diffus® per totam domum, Episcopis, Presbyteris et Diaconibus distributionem corporis ct pretiosi sanguinis ministrantibus adhæserunt, et satagentes et sedulo adjuvantes, n

v u £ - 'edo 0"»*"*- umm 513

Idem S. Chrysostomus, homil. *De Sacra mensa,* admirans ait : « Ad quam assistunt Cherubini, descendunt Scraphini, qui senis alis prediti vultus demittunt : ubi omnes angeli cum sacerdote pro te legationem obeunt. » S. Ambrosius, in cap. i *Lura,* loquens de angelo qui apparuit Zacharias : « L'tinam, inquit, nobis quoque adolentibus altaria, sacrificium deferentibus assistat angelus, imo praebeat se videndum! Non enim dubites assistere angelum quando Christus assistit, Christus immolatur. » S. Gregorius, lib. IV *Dialog.,* cap. LViii : « Quis, ait, fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora, ad sacerdotis vocem crelos aperiri, iu illo Jesu Christi mysterio angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena coelestibus jungi, unum quoque ex visibilibus atque invisibilibus fieri? » S. Dionysius Areopagita, *Calcst. Hicrar.,* cap. v et ix, ait angelos extremi ordinis præcsse Ecclesiastica? hicrarchiæ et coinminislrationi sacrorum. Tertullianus, lib. *De Oratione,* cap. xm, reprehendens abusum sedendi in Missa, sic ait : « Siquidem irreverens est assidere sub conspectu contraque conspectum ejus, quem maxime reverearis ac veneraris; quanto magis sub conspcctu^Dei vivi, angelo adhuc orationis astante, factum illud irreligiosissimum est, nisi exprobramus Deo, quod nos oratio fatigaverit ?> Narrat Joannes Moschus, in *Prato spir.,* cap. cl, Episcopum Rumeliæ celebrantem coram Agapito

obeausam, velamentum orisSare,Gcn. xx, 16, Alexandrini interpretes -rry nuw «5 «ycdÓRsu eleganter vocarunt. *Exploratores,* seu speculatores, infideles scit., per quos opprobrium illud in publicum emanare poterat. Sed Veterum sententia, imo receuliorum plurimorum, nugis placet, et simplicior est.

Papa, cam sfaterei, co quod non vieterei Spiritus Sancti descensum, quem videre solebat, rogatum ab Agapito mone causam , respondisse : Diaconum, qui flabellum tenet, removete ab altari. Eo remoto, solita signa apparuerunt, ipseque sacrificium perfecit. Idem S. Chrysostomo contigisse, ob Diaconum oculos conjicientem in mulierem, narrat Metaphrastes in *Vita* S. *Chrysostomi.*

MoUerts ctTr bi- n. J ·/ Gunies gertte-ver /u ° Snipitios a *dÎmi* ^ <pi3 pitcaj r- lindi-' tur. -nr *touiH h-* cia» ta- geUiDt.

Nota, ad pudorem ct honestatem, olim etiam ante Christum, velamine usas esse mulieres Judæorum et Gentium, Trojanas, Romanas, Arabes, Lacænas. Unde Valerius Maximus, lib. VI, cap. in, horridum narrat C. Sulpitii maritate supplicium, qui uxorem dimisit, quod eam capite aperto foris u cognorat.

Tertullianus, lib. *De Vcland, virginib.,* cap. xvn: Judicabunt nos, ait, Arabiœ femina Ethnica, Uæ non caPnl tentum, sed faciem quoque ita tetani tegunt, ut uno oculo librato contenue sint dimidia fruì luce, potius quam totam faciem prostituere.» Idem Tertullianus, *De Corona militis,* cap. IV : « Judæis feminis, inquit, tam solemne esi velamen capitis, ut inde cognoscantur. »

Lacœnis Plutarchus in *Apophth. Laconicis,* in Charilla, testis est, quod earum virgines aperta facie, viris juncta mulieres velata facie prodire solita sint; ut scilicet illœ maritos invenirent, ista viros habentes aliis placere non curarent. Sed sicut probro adseribitur Lacœnis, ait Clemens, Id). Il *Pftdagogi,* cap. x, quod super genua tantum vestes deductas induerent, ita nec carum virgines aperta facie prodeuntes laudantur; quod sic virgineus pudor quasi venalis expositus proderetur.

Culpan- nul nlo uteuiis.

Rursum *secundo,* Tertullianus, lib. *Dc Veland. virgin.,* caP* ll ' culPat cas› (luæ tenui velo utebanlur, quod illud irritamentum magis sit libidinis, quam legumentum pudoris, Gentilium potius feminarum usu, quam Christo credentium comparatum. Et cap. xn, mindinatriccs quasi pudicili® habet illas, quæ consilium forma a speculo peterent ; cl speculum olim vitasse Christianos, satis indicat S. Justinus ad Severum *De Vda Christiana.* Denique hoc fine scripsit Tertullianus librum Dc *Velandis virginibus,* ut probet omnes, non tantum nuptas, sed et innuptas, etiam saculares, non obstante quavis consuetudine, velandas esse; quia id præcipil hic Apostolus; et sic, ait cap. IV, intellexerunt Corinthii, qui usque hodie velant virgines suas : ct rationes Apostoli omnibus omnino mulieribus conveniunt, ut merito abusus censeri el corrigi debeat, quod non-

Wefctu l dkt "\ <l M' i*uu› eip›- nsu

nullis m locis virgines nudo plane capite incc- scilicet nt formam ostentent el sponsum captent, cum revera tum alios, tum seipsas caslitalis periculis exponant, et lenonum fraudibus scsc ln ^1CS objteiant; unde tut pudicitia naufragia videmus et audimus.

Veletur igitur virgo, ut tecta in publicum prodeat, ne vel ipsa videat quæ non debent› vel in aliorum aspectum vultus ejus incurrat. Innumerabiles enim per aspectum vel ipsæ perierunt, vel alios occiderunt, ut summa cautio oculis merito sit adhibenda. Unde Tertullianus loco mox citando : « Omnis, ait, publicatio virginis bona*, stupri passio est : » nimirum quia quæ aperto vultu oculis suis libere vagatur, ul videat ct videatur, facile in spiritu violatur. Et hæc ipsa evagatio index est animi non salis casti. Unde subdit Tertullianus : « Indue armaturam pudoris, circumduc vallum verecundia, murum sexui tuo strue, qui nec tuos emittat oculos, nec admittat alienos. » Huic ofllcio optime serviunt calyplræ Brabanticæ (quas Ileucas vocant) superne cooperta pileis, quos honestiores ita dimittunt, ut pene totam faciem tegant et obumbrent.

Hinc *tertio,* olim habitus sacrarum virginum fuit flammeum, seu sacrum velum, de quo Tertullianus, *De Velandis virgin.,* cap. xv : « Pura, ait, virginitas semper tímida oculos fugit, confugit ad velamen capitis, quasi ad galeam, contra ictus tentationum, contra jacula scandalorum, contra suspiciones et susurros ; » additque hæc vela solemnilcr solere benedici, indeque virgines dici Deo nuptas ct desponsatas. Undo el Innocentius I *ad Vidrie.,* epist. 2, cap. xn : a Quæ, inquit, Christo spirilualiter nubunt et a sacerdotibus velantur. » Ad hæc olim hæ virgines pulla veste induebantur, et operiebantur pallio. E contrario viri Christiani habitum priscum ita pungit Lucianus in *Philopatro,* « Pallium putre, sine calceis (nudipedes ergo, vel certe soleis olim incedebant Christiani, uti jam Capucini) et tegmine, nudo capite, detonsa coma. »

Fim- \ Qib nr. dì T®

11. Verumtambn neque vir sine muliere, **NEQUE Ven II.** mulier sine viro, in Domino. — Refer hæc non ad versum proxime præccdentem (quem proinde apte Biblia Plautini parenthesi intercipiunt), sed ad superiorem , vers, nonum : quod enim ibi dixit, mulierem creatam esse propter virum, nc viris superbiendi, mulieribus sibi indignandi occasionem dedisse videatur Apostolus, hic mitigat, dicens, neque mulierem sine viro, nec virum sine muliere esse posse in conjugio : alter enim alterius, utpote conjugis, ope indiget, idque « in Domino, n id est Domino ita volente ct disponente, vel per Dominum, cl Domino auctore. Ita Ambrosius, et patet ex vers. scq.

Posset *secundo,* sic accipi, « in Domino, » scilicet Christo, hoc est, in re ctlcge Christiana: vide *Can.* 25 et 37, *q. d.* Ad normam Christiana tegis ct ordinationis divina vir ct mulier invicem se juvent, filios procreent, cosque pic educent. Videtur enim submonere conjuges sui officii, ct Christiana pietatis. ;

12. Nam sicut mulier (prima, Eva) de viro (formata est), ita et vir per mulierem (concipitur, formatur, nascitur, propagatur) : omnia altem ex Deo — fiunt, ordinantur et disponuntur. Vm.iL

14. Nec ipsa natura docet vos — id quod præ- 5cn.i^

cedit,scilicet decere mulierem non velatam orare; sed potius ejus contrarium, scilicet id quod sequitur : a Quod vir si comam nutriat, ignominia est illi : mulier vero, si comam nutriat, gloria est illi. » Hebræi enim, qualis erat Paulus, concise loquuntur, et mulla subaudiunt, ut dixi *Can.* 38. Unde Græca et quædam Latina clarius per interrogationem hæc legunt, i ï&foxit ùuâ;, hoc est, ut Syrus, *anne,* vel *nonne ipsa natura docet* vos?Noster Interpres non legit vi w Sè, sed cóià tantum.

Ven is. 15. Vir si comam kütriat, ignominia est illi.— miMum ut in 'U,K Qu*a al6*6 comam 051 contra decus virile, est animi mollis ct effeminati, ni fiat valetudinis, aut frigoris causa. Hinc S. Augustinus, lib. *De Opere monadi.,* refellit monachos quosdam, qui comam promissam habebant usque ad humeros, ut speciem ct nomen sanctitatis captarent. Rursum virum decet aperto capite orare, mulierem velato, uti hactenus probavit Apostolus : ergo mulier comam alere debet, non autem vir; coma enim a natura data est illi pro velamine. Comam longam cl promissam hic intelligc, qualis est mulierum.

Nota : Ut mulier comam alat, non autem vir, non est absolute præceptum natur®, aut divinum, aut Ecclesiasticum. Unde, ut dixi vers. 6, femin® Religios® comam resecant : e contrario gentes nonnull® olim comam in viris hebebant pro decore ct ornamento, ul Galli, a quibus dicta est Gallia Comata; et Achivi, quos passim Homerus vocat id CSt Crinitos AchæOS. Romani quoque prisci comam alebant, el sero, nimirum sub tempore Scipionis Africani, tonsoribus uti cœperunt. Primi tonsores cx Sicilia, inquit Plinius, lib. VII, cap. 1 ix, in Italiam vcncrunt, anno post Romam conditam 454 ; ante intons* fuerc. Lycurgus quoque Lacedæmones voluit comam retinere. Paulus ergo non præceptum hic, (i honestatem el decentiam natur® insinuat, sciiti naturaliter decere, ut femina cum in publicum prodit, comata et velata prodeat, non au- (ein vjr . iianc (amen natur® decentiam Paulus hic sancit, et instar præcepti a Corinthiis servari vult, unde subdit :

Unde dGt? At Cornata? Primnm rb. Sci' Atriano Komani 'bLon'? Iu», ir.t-bC '¡"c cutuam in jjidn - ll

Veff-16. 16. Si quis autem videtur contentiosus esse.— « Contentiosus, » ut scilicet contendat, non veritatis, sed et glori® et victori® studio (hoc enim significat Græcum yWvtooc) feminas Christianas velandas non esse, cum in templo orant, sed pristinum Gentilium morem cl nuditatem retinere debere.

Vtr». i7. 17. Hoc altem PRÆCiPio. — Est hæc quarta ratio probans mulieres esse velandas, petita al) ipsa natura, qu® mulieri comam dedit pro velamine, ul doceret eam esse velandam.

Hoc AUTEM PR.ECIPIO : NON LAUDANS, QUOD NON IN MELIUS, SED IN DETERIUS CONVENITIS,—*q. d.* HOC de velandis mulieribus ita pnecipio, ut inierim vos non laudem iu eo quod sequitur, scilicet, «quod non in melius, sed in deterius convenitis; » quod quid sit, explicat vers. seq. dicens :

18. CONVENIENTIBUS VOBIS IN ECCLESIAM, AUDIO V-n. 15- scissuras esse inter vos. — Ubi nota nomen *erdo** *Siam :* inde enim sequitur, jam tunc tempore Pauli i fuisse ecclesias et templa. Vide de prisca ecclesie fc-crain. forma, picturis, cruce, distinctione loci feminarum, virginum, virorum, Baronium in hunc Apostoli locum.

Transit hic Apostolus a velamine mulierum ad abusus Corinthiorum in cœna Eucharistica corrigendos.

19. Nam oportet et hæreses esse, — specula Ven. t* nimirum humana inconstantia, superbia, novitate et pronitate, qualis erat Corinthiorum, ut operuit dicerent : « Ego sum Pauli, Ego Apollo, » Deo permittente ad suorum probationem, necesse est et oportet sequi hærcses. Ita Cajetanus, Ambrosius, Chrysostomus.

Hjereses, —hoc est, schismata cl sectas, tum Qnaichlin fide, tum in moribus, quales crant hic apud Corinthios in cœna Eucharistica, nimirum de loco rmtU-» recumbendi, de tempore cœnæ inchoandæ, de cibis et polibus, de sociis cl convivis : nam in cœna Dominica et agape Corinthii divites excludebant faenar? pauperes, et seorsim illam peragebant, ut patet ex seq. (1).

Ut et qui probati sunt (qui probi, solidi ac firmi sunt), manifesti fiant. — Tempore enim halreseos el schismatis manifestatur quinam in fide ct pietate fundati ct constantes sint, uli hic apud Corinthios manifestabantur constantia et patientia pauperum, quos divites aspernabantur; rursum modestia et charitas divitum illorum, qui oderant schismata, cl pauperes ad cœnas et agapes suas advocabant. Ita ex Chrysostomo Theophylactus, OEcumenius.

20. Convenientibus ergo vobis in unum, jam non v r EST DOMINICAM COENAM MANDUCARE, — *q. d.* Dlim convenitis tali modo ad Eucharistiam et comam Christi Domini, jam vestra cœna non est coena dominica, uti esse solebat ;el vestrum manducare jam non est dominicam cœnam manducare, uli olim erat; non instituitis cœnam Domini (qui omnes Apostolos, quin et Judam cœnæ suæ sobri® et pi® adhibuit), sed Bacchi aut Martis. Convenitis enim ad vos inebriandum, ct pauperes excludendum : itaque quilibet in se ebrius, in pauperes vero violentus est. Ha Anselmus, Chrysostomus, Theophylactus.

Potest *secundo,* cum Vatablo et Ecasmo Græcum eux içt capi pro c'ix iÇiçi, a non est, » hoc est, non licet vobis dominicam cœnam manducare, ob rationem quam subdit. Sed prior sensus penitior

(1) Rectius : Diversarum partium homines, ne in **ipsi** quidem conventibus sacris, a mutuis odiis abstinebant Videntur illi, qui dicebant se esse Ccphæ, se esse Apollonis clhm in publicis conventibus partes fecisse, ila ul in sacris conviviis instituendis res suas sibi haberent *tu,* suas illi.

est et nervosior, magisque pungit Corinthios.

Vrrs.II. 21. U.NTSQUISQUE *ENIM* SCASI COTXAJI PRÆSUMIT. — c i *ri Primo,* S. Augustinus, epist. 118 : « Præsumit, » inquit, hoc est, *sumit ante synaxim ; hoc* enim pro- Pnnu prie est præsumere : et quia ad liane præsumptio- rqha- nen) tollendam, jubet vers. 33, ut invicem seso noua? exspectent, scilicet in cœna ante sanciam synaxinunam in ipsa sacra synaxi, vel post eam non videtur opus fuisse exspectatione, cum ea non celebraretur, nisi postquam omnes convenissent, camque promiscue sumebant pauperes mixti divitibus.

^jirt Ubi nota : Tempore Pauli, Christiani, ut imita- Ct"V°* rcnlur Christum (qui post cœnam agni et com- cL/r- munem, Eucharistiam instituit), ante cœnam Eu- tfamu»- cbaristicam, instituebant cœnam communem om- p„„.'.','' nibus Christianis, tam pauperibus quam divitibus, nicamm idque in muluæ et Christianæ charitatis symbo- C01UX.0. Jura. Perduravit hic mos in nonnullis Ecclesiis ' per mulla sœcula : nam Sozomeni adhuc tempore, ut ipse narrat lib. Vil *Uistor.,* cap. xxix, in Ægypto, mullis urbibus et pagis, sumpta cœna vulgari, exemplo Christi celebrabant et sumebant sanctam synaxim. Idem de aliis quibusdam Ecclesiis indicat Concilium Carlhaginense 111, *can.* 29. Hunc morem, ubi et quamdiu permissus fuit, non taxat hic Apostolus, sed ejus abusum, in iis, qui in hac cœna se inebriabant, sinentes alios pauperiores esurire. Hoc enim taxans, subdit : « Et alius quidem esurit, alius autem ebrius est; » et : « Qui manducat indigne, » hoc est, in peccato mortali ebrietatis et contemptus pauperum, « reus erit corporis et sanguinis Domini, » Rursum concludens, vers. 33 : « Itaque, fratres, inquit, cum convenitis ad manducandum, invicem exspectate : si quis esurit, domi manducet, ut non in judicium conveniatis; » scilicet, dum convenitis, ut cœnam Dominicam sive Eucbaristicam inanducetis, ut dixit vers. 20. Ergo loquitur de conventu qui fiebat ante, non autem post cœnam Eucharisticam.

srcnndi *Secundo,* tamen alii accipiunt ri *cœnam suam præsumit,* de agape post sanciam synaxim. Pro quo nota, in primitiva Ecclesia, ad imitationem cœnæ Unisti, solitos ditiores post sanctam communionem , cœnam in Ecclesia instruere omnibus, tam divitibus quam pauperibus, in charita- Qnii rit tis symbolum, ideoque agape vocabatur, quasi x 'l dicas, *diaritas;* sed refrigescente charitate, eres- Lr, t- conte multitudine fidelium, res abiit iu abusum. '-it Divilcsenimprivatimsuamcœnampræoccupabant et instruebant sumptuosissime etiam ad ebrietatem, pauperibus vel exclusis, vel uon exspectatis, mullo minus invitatis, ut significatur vers. 33, et hoc videtur hie taxare Apostolus. Vide Chrysostomum minorali, sub finem *hom.* 23; Tertullianum, Ajxiloq. xxix, et Baronium hic. Haede causa Concilimu Laodicense, caa. 28, agapes in Ecclesia fieri vetuit.

Verum prior explicatio verior et solidior csl, ob rationes ibi illatas (1) : agape enim hrec tempore Pauli fiebat, non post, sed ante sacram sy- ',r naxim ; licet paulo post prima hæc Ecclesiæ tem- rii e.S pora, scilicet cum Ecclesia sanxit, ut Eucharistia 11 •> ob reverentiam, nonnisi a jejunis sumeretur, post \ i:? Eucharistiam celebrata sit hæc agape, ut palet ex Hub Tertulliano et Chrysostomo jam citatis, et ex Augustino, *epist.* 118. L'nd ' pari ratione hic Apostoli >1"1' locus, iis qui post Eucharistiam celebrarunt divilum agapem, accommodari potest; Apostolus cniin taxat ebrietates cl arrogantias in agape, sive casit ante, sive post Eucharistiam. Quare inept? Novantes aliqui hunc Apostoli locum torquent^ ' contra Missas privatas, in quibus solus sacerdos .t. . communicat, quia scilicet nemo alius vult coni- v inunicare ; cos enim non excludit : imo optat Ec- ;j„ , desia, ait Concilium Tridentinum, sess. XXII, can. G prirr.. et can. 8, ut qui Missam audiunt, etiam communicent. Nam Apostolus hac de re hic non agit, nec de cœna Eucharistica loquitur, sed de vulgari et communi, sive agape, uti ostendi.

Praesumit au manducandum, — præsumit manducare, vel præsumit manducando, scilicet suam cœnam. Est hebraismus.

22. Numquid domos non habetis ad manducan– ver».;:. DUM EI' BIBENDUM? AUT ECCLESIAM DEI CONTEMNITIS: et confunditis hos (pudore afficitis pauperes) qui non habent — opes et delicias, quas in commune symbolum cuín divitibus conferant? *q. d.* Si vultis convivari, et genio indulgere, inter æquales domi id facite, non in ecclesia. Si enim in ecclesia id facitis, dupliciter peccatis.

Primo, quod ecclesiam vestra crapula contaminetis et polluatis.

Secundo, quod pauperes negligendo el pudefaciendo, Ecclesiam Christianam, quæ communis est pauperibus cl divitibus, dividatis et discindatis.

23. Ego enim accepi a Domino, quod et tradidi v«h.!J. vobis, — non scripto, ut patet, sed viva voce. Nola Yj , hunc locum pro traditionibus, quas orthodoxi verbo Dei scripto adjungendas docent. nna.

24. Dominus Jesus in qua nocte tradebatur **(a Ve», n. Juda et Judæis in mortem et crucem)** accepit panem, **ET GRATIAS AGENS FREGIT , ET DIXIT : ACCIPITE, ET MANDUCATE : HOC EST CORPUS MEUM , QUOD PRO** vobis tradetur. — Nota hic quinque actiones Qninrie Christi. *Primo,* Christus accepit panem; *secundo,* gratias egit Patri; *tertio,* panem benedixit, **utiaV** habet *Matlh.* xxvi , 26; *quarto,* panem fregit; tulioM Etichi- *quinto,* porrexit, et inter porrigendum dixit: risu. « Accipite et manducate, hoc est corpus meum.» llæc enim verba tam porrigentis sunt quam consecrantis.

Hinc ruit argumentum Calvini : Omnia, inquit, Obj-cth verba hic, scilicet, « accepit, benedixit, fregit, dedit, » respiciunt cl referunt panem; ergo pa- v5u:ili-

(1) Posterior timen explicatio præplacet multis, quos inter Allioli ad h. l.

hr qni nem acceperunt ct comederunt Apostoli, non cor-
¿"J,'"r pus Christi.
t,'' ' Respondeo ad antecedens : Hæc verba referunt
a(*pit* panem, non qui manebat panis, sed qui inter
dandum, vi verborum et consecrationis Christi,
fi;,ᵓ.!«? convertebatur in corpus Christi. Sic dicero po-
11- luisset Christus in Cana Galilææ : « Accipite, ct
Tujlw bibile, hoc est enim vinum, » si per hæc verba
mutaro voluisset aquam in vinum. Sic vulgo di-
cimus : Herodes S. Joannem incarceravi!, occidit, sepelivit, vel sepeliri permisit, cum tamen non incarccravil eumdem , quem sepelivit; quia hominem incarceravi!, cadaver vero occisi sepelivit. Talis ergo, ct consequenter rcque vulgaris, est hæc Evangelislarum ct Pauli de Eucharistia locutio.

Nola *secundo ,* cx eo quod Christus ait : a Accipite, hoc est enim, » etc., hinc videri Christum unum panem accepisse, eumquo inter consecrandum fregisse in duodecim partes, simulquc singulis Apostolis unam distribuisse, quam quisque
Qsire ct videtur manu accepisse. Unde ct diu in Ecclesia
qoicio Christianis fidelibus Eucharistia in manus data
' fuit, ut Patet ex Tertulliano, lib. *De Spectaculis;*
Christh- exCyrillo Hierosolymitano, *catechesi* 5 mystagog.;
tr Eu- cx s. Augustino, *serm.* 44. Postea tamen, periculi
tut * et reverenti® causa, in os data est Eucharistia.

Hoc est corpus meum. — Decretici tropum, alii inctonymiam, alii alium esse volunt, ct hunc esse sensum : Hoc est figura corporis mei, aut: Hoc significat corpus meum.

Astral- Sed nullum hic esse tropum patet *primo,* cx
r>r veri- demonstratione pronominis *hoc,* et cx voce acor-
pus meum, et sanguis meus, » adeoque cx tota
loram, sententia, quæ clarissime hoc significat, ut cla-
r,t rius dici non potuerit. Accedit, quod Christus in
"X* ultimo hoc vitæ suæ die suum testamentum con-
rnnwm dideril, ct novum ælernumquo fcedus instituerit
tiin''tcnm ?»dibus et charissimis suis discipulis, quod-
bu 'fa Quo præstantissimum Sacramentum, dogma pa-
in ter- riler ac mysterium Christian® religionis fundarit
' ' et exhibuerit, qu® omnia verbis clarissimis pro-
pani. poni solent ct debent. Quis enim credat summam Christi sapientiam ac bonitatem ultimis suis verbis dedisse inevitabilem occasionem falsi dogmatis et perpetuæ idololatriæ? quod sano fecit, si verba hæc tam clara: « Hoc est corpus meum,» tropico tantum el figurate intelligi voluerit. Si enim ita est, ergo tota Ecclesia jam per 1500 annos in gravissimo errore ct idololatria versata csl, idque occasione verborum Christi, qu® ita aperta
!„n sunt,utLutherusadArgenlincnsesscribat: «Quod
t'”- si Carolstadlus mihi persuadere potuisset, in Sa-
‘ cremento prætcr panem ct vinum esse nihil,
» magno beneficio me sibi devinxisset : hac enim
v .““ re valde papatui incommodassem. Verum ego me
m ,' i captum video, nulla clabendi via relicta : textus
' > enim Evangclii nimis apertus est ct potens, qui
l! "n‘ facile convelli non potest, multo minus verbis aut glossis e capite v< rtiginoso confictis subverti. » Ita I.utherus. Et Philippus Melanchthon *ad Fre-* T '"»•
(ler. Myconium: « Si pro corpore, inquit, figuram M „.'\w
corporis accipias, quid non poterit cludi hac arte? u.okÙ»
Sic licebit totam religionis formam transformare.# ‘‘<Vr®
Ita Philippus. Scilicet sic cum Serveto Patrem, ‘e3n’
Filium, Spiritum Sanctum tria tantum esse nomina unius Dei, non tres personas ; Christum assumpsisse carnem, sed phantasticam ; passum mortuumque, sed tantum per imaginem ct phantasma, cum Manichæis interpretari licebit; denique dicere a pari quis poterit, non nisi per tropum Evangelia esse Evangelia, Christum esse Christum, Deum esse Deum, ut tandem, quod mullis eorum contingit, nil credant. Vide quam hic fenestram alhcismo Sacramentara aperiant. Verissime dixit et prædixit Cardinalis Hosius, hærcticos tandem foro atheos, et hærcsis omnis finem esse atheisraum. Nimirum dum a Catholica fide ad hæresim desciscunt, in caque nihil inveniunt stabile, nihil constans, nihil solidum; quid restat, nisi ut hæresim abjiciant, nihil credant, fiatque id quod cecinit Psaltes, *Psal.* xm : « Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus. » Elinam id in dies non experiremur t

Rursum non solum Paulus, sed ct alii omnes, videlicet Mattbæus, Marcus, Lucas, eodem modo, iisdemque verbis, « Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus, » hanc cœnam ct historiam enarrant, et Syrus interpres disertissimo, *Sbirci* XIV, 22, »139 'H'ri'N *ithai pagri,* hoc est, ipsum corpus meum : nullus est qui tropum explicet, vel insinuet, uti alibi solet unus alium, cum obscurior est, explicare. Quo argumento convictus Erasmus, Conrado Pellicano, a quo ad Zuinglianisinum sollicitabatur, ita rescribit : « Ad id, videlicet non esse in Eucharistia verum corpus Christi, negavi semper me posse animum inducere, præsertim cum evangelic® atque apostolic® litter® tam evidenter nominent corpus quod datur, ct sanguinem qui effunditur. » Et infra : En<- »
a Si tibi persuasum est, in synaxi nihil esse præ- l «
ter panem ct vinum, ego membratim discerpi ' '
malim, et omnia perpeti, quam profiteri idem rcrilito
quod tu profiteris; nec patiar ut tui istius dogma- EucLi-
tis me auctorem facias, vel comitem. Ita mihi rtsûe.
contingat nunquam a Christo sejungi, amen. »
Ita Erasmus.

Secundo, Si in Eucharistia est ct manet panis, Secan-
ergo figura panis successit figur® agni. Quis au- '*.
tem perperam id fieri el diei non videt? agnus
enim occisus in lego veteri, clarius significabat dpii»
Christum patientem quam panis in lege nova. pro^
Rursum frigide ct inepte agnus fuisset typus Eucha- £
risii®, qu® nudus est panis secundum Calvinum. tim>
Quis enim non mallet agnum habere tam in so,
quam in figuram Christi, potius quam panem?

Tertio, id magis patet in consecratione calicis : T«rtr.i
« Hic est sanguis meus novi Testamenti, qui pro
vobis effundetur:» quod clarissimum ost in Græco UJJ‘
apud Lucam , cap. xxn, twto rò *»<và

ïtxhxr. *il* rii aúxsrt *pw, ti* úsip *upan irjviipivvi,* boc poculum est novum Testamentum in meo sanguine, quod, scilicet poculum, pro vobis effundetur. Tò enim ad serrae* referri debet, non ad ¿¡un, cum sfuxTi sit dativi casus, -rò vero nominativi ; ergo poculum, sive calix sanguinis Christi pro nobis effusus est ; ergo in calice hoc vere erat sanguis Christi, ita ut cum calix hic effunderetur, non effunderetur vinum, quod fuit ante consecrationem, et post eam manet, ut volunt hæretici ; sed effunderetur sanguis Christi, qui erat in eo post consecrationem. Iloc enim significat « calix sanguinis qui pro vobis effundetur. » Uioqui calix vini, non sanguinis, pro nobis effusus esset, nosquo calice vini redemisset Christus, quod est absurdissimum. Id magis patebit ex vers. seq. Nec dici potest cum Beza textum Gr®-cum esse corruptum : quandoquidem omnes tam codices, quam interpretes ita legunt, olimque legerunt.

Orirtnm u *Quarto,* omnes Evangelista;, et Paulus, corpus hoc explicant, cum addunt, a quod pro vobis datur ; » aut, ut Paulus, « Quod pro vobis tradetur; » vel, ut græce est, xkti|uvov, « Quod pro vobis frangitur; » atqui non figura corporis, sed verum Christi corpus pro nobis datum, traditum, fractum est : ergo verum Christi corpus a Christo datum est Apostolis. Rursum, dicit Paulus, quod «qui manducaverit hunc panem indigne, reus erit corporis ct sanguinis Domini; » ergo hic vere cst corpus et sanguis Domini, cui injurius est qui illud indigne tradat ac sumit.

ejittam 1!-u- j ⊃ "'■£ rm [ri- J. ı ttilt «na ‹ u ve- "Y. c*n. i l ; l: '• q-.3u !o • “ J7 ni‹ ı it U .pi- c.i.i/ " c i'iet' » r ib-

Denique ita proprie ut sonant, hæc verba consecrationis explicant Patres Græci et Latini omnium sæculorum. Hic fuit sensus totius Ecclesiae usque ad Berengarium per annos 1050; tunc cnim coi-pit Berengarius, qui homo indoctus, sed glon® cupidus, ut novi Doctoris nomen assequeretur, primus publice contrarium docuit. Nam J. Scotus et Bertramus, qui ante Berengarium idem senserunt, obscuri fuerunt, et slatim a Paschasio Habano et aliis repressi sunt. Berengario hoc dogma quasi novum in lucem proferenti, slatim se opposuerunt Lanfrancus, Cautuariensis Archiepiscopus, Guidmundus, Algerus ct totus orbis Catholicus. Unde damnatus est Berengarii error in concilio Vercellensi sub Leone IX, rursum jn Turoneu$i sub victore II, ubi praesens convictus Berengarius publice hæresim ejuravit : sed relapsus, in Romano Concilio 113 Episcoporum sub Nicolao II, rursum convictus, libros suos cremavit, et palinodiam cecinit, quæ habetur de *Cousccra/ione,* dist n ,cap. *EgoBerengarius.* Mox secundo relapsus, tertio in Romano Concilio sub Gregorio VII, errorem suum damnavit hac fidei professione, quam refert Thomas Waldcnsis, tom. Il De *Sacrant t's,* cap. xml : a Ego Bcrcn- Frnc - .rius corde credo, dorè confiteor, panem et vinum converti in veram ct propriam ac vivifica- ; .h. I in carnem el sanguinem Domini nostri Jesu Christi, el post consecrationem esse verum cor- e^*- pus, quod natum est de Virgine; et verum sanguinera Christi, qui de latere effluxit, non tantum per signum, sed etiam in proprietate natur® ct veritate substantiae. » Utinam qui hoc tempore Cirolrf* Berengarium errantem secuti sunt, sequantur ct * pœnitentem ! Berengarii hæresim primus hoc sæ- ratum culo revocavit Andræas Carolstadius, cui slatim ' sese Lutherus opposuit. Carolstadium secutus est t. Zuinglius, Zuingliuin Calvinus; ct tamen nullus r: r.i, fidei articulus ita omnium Patrum, totiusque Ecdesi® consensu firmatus exstat, ut hic de veritate corporis Christi in Eucharistia.

Eumdem Ecclesia in octo Conciliis generalibus h definivit, scilicet in Niceno I, Niceno II, Romano sub Nicolao II, in Lateranensi, Viennensi, Cons- (antiensi, Florentino et Tridentino : in provincialibus etiam plurimis. Videat qui dubitat, Joannem Garctium, qui per singulas, hoc est sedecim rüChns- a Christo annorum centurias testimonia omnium Patrum ct conciliorum cujusque sæculi ordine recenset, quibus omnes aperte et unanimiter hanc veritatem confitentur : affert etiam professionem ejusdem fidei Ecclesiæ Syriacæ, / Ethiopie®, Armeniae®, Indic®. Videat et Bellarminum *De Eucharistia,* exacte singulorum verba proferentem et discutientem. Sane qui hos leget, videbit hanc omnium ætatum omniumque sæculorum Ecclesie fidem fuisse; ut merito scripserit Erasmus *ad Ludovicum Bcrum :* « Nunquam, inquit, mihi persuaderi potuit, neque poterit, Christum, qui ve- J ritas est et charitas, tamdiu passurum fuisse di- £rv-,¡ lectam sponsam suam hærcre in errore tam abo- pn»cri- minando, ut crustulum farinaceum pro ipso adoraret. » u*.

Atque hic apparet Zuinglii, Calvini et simi- Qw» lium ars et ingenium. Novam illi invehunt seetam et sententiam de Eucharistia; docent in ea ^ ¡ .j revera non esse corpus Christi, sed corporis tan- «ôu «■ tum figuram. Unde probant? e Scripturis : consu- ? lantur verba, legantur omnes Evangelist®, lega- rbti» d. tur ct Paulus, illisne favent, an potius nobis, ac Dp» recepi® in Ecclesia sententi®? Quid aliud omnes ingeminant quarn corpus? idque pro nobis traditum : quam sanguinem? cumque pro nobis effusum. Ubi hic umbra? ubi figura? ubi typus? Atqui, inquiunt, per figuram hæc verba exponi debent : fateare ergo verba Scriptur® non tibi favere, tibi, inquam, qui non aliunde, quam cx Scriptur® verbis Scriptur® mentem scrutandam doces. Unde igitur probas ea per figuram exponi debere ? si dubia essent ct ambigua, unde expositio petenda? quis litem dirimeret, nisi Ecclesia, qu® columna est et fundamentum tradit® sibi a patribus veritatis ? quis nisi veneranda Patrum antiquitas, majorum traditio et sæculorum priorum consensus? Citamus ct proferimus per singulas annorum centurias Patres, majores omnes, Concilia nationalia et (Ecumenica quoque sæculo : omnes et omnia verba Christi, ut sonant, acci-

piunt, damnant tropum ct figuram. Quid ergo restat, nisi ut plana Scripturæ verba, planam et claram Patrum ct totius Ecclesia) sæculis omnibus expositionem sequamini? el tamen mordicus in vestra tropica expositione persistitis. Quæ Scriptura? quæ auctoritas? quæ ratio suadet? nulla, nisi hæc una, quod hæresis vestra ita elegerit, quodque Lulheri buccinam sequamini : Sic mihi videtur, sic placet, sic volo, sic jubeo, sil pro ra- Prrtiu- cii |¡one voluntas. Hæc una hoc ipsum, ct vestra omma vobis ct suadet ct persuadet.

BneMf bizhtcD ¿Èu h- ri›tiæ. Melius proinde ct sanius hac in re Philippus Mclancbthon, lib. *De Veritate corporis ct sanguinis Domini :* « Si ob rationes humanas, inquit, neges Christum esse in Eucharistia, quid dicet in tentatione conscientia ? quam afferet causam discedendi a recepta sententia in Ecclesia? tunc ista verba : Hoc est corpus meum, fulmina erunt. Quid his opponet mens perterrefacta? quibus Scripturis , qua voce Dei se muniet, ac sibi persuadebit, necessario hic fuisse interpretandam metaphoram, cum verbum Dei præferri debeat judicio rationis?» Ita Mclancbthon.

Ciibolici 7^- Um ' ChrbU t'niuìì gurius in die ,mLcu' Sano in hora mortis, in die illa terribili, cum sistemur tribunali Christi de fide et vita examinandi, si me roget Christus , Cur credidisti corpus meum in Eucharistia? fidenter dicam : Domine, credidi quod tu dixisti, quod me docuisti : tu verba tua per tropum non explicuisti, nec ego per tropum explicare ausus fui. Ecclesia ea simplicilcr accepit, et ego simpliciter accepi : hanc fidem, hanc reverentiam me verbis luis, me Ecclesia) tuæ debere plane mihi persuasi.

Confalo Unud. Si Calvinistam roget Christus : Cur tu verba mea a proprio sensu in tropum detorsisti ? quid dicet? Ita faciendum mihi videbatur, quod ratio mca non caperet, qui id fieri posset aut dcccret. Atqui, inquiet ille, utri potius asscnliri debebas, rationi tuæ , quæ humana est ct infirma; an verbo meo, quod omnipotens cst cl veracissimum? Batió Gentilibus dictabat, in me, utpote Deum, in carne natum, passum, crucifixum credere, stultum esse; ct tamen tu hoc credendum putasti cl credidisti, idque solis Scripturæ verbis, quæ hoc simpliciter asserunt, persuasus. Quid ergo in hoc uno Eucharistia) articulo id, quod do illo tam diserte dixi, ad rationem tuam exigere, cl juxta cerebrum tuum, tam depressum, infirmum ct exiguum interpretari praesumpsisti ? cur saltem Ecclesia) omnium sæculorum expositioni cl auctoritati non acquievisti? cur plus omnibus illis sapore voluisti? Quid respondebit ad hæc? qui sc excusabit? quo sc vertet? Cogitet jam quisque hoc serio, et verbo Dei atque Ecclesiœ, humili fide et obcdienlia suum judicium submittat, no in illa dic Domini confundatur, ne cum incredulis partem accipiat in stagno ignis ardentis pice cl sulphure, ne fulmen illud audiat: ‹ Ite, maledicti, ile, increduli, in ignem æternum.»

Nec miretur tam mirabile mysterium in Eucharistia, cum Christus in omni vita et mysteriis suis fuerit ct sit admirabilis, *Isaiæ, rx*, G ; et dc eo dicat idem Isaias, cap. xi.v, 15 : «Vere tu es Deus absconditus , Deus Israel Salvator. » Si angelus se insereret hosliæ, revera in ea esset, sed absconditus : non angelum, sed tantum panem videres, sentires, gustares; angelum tamen in co latere crederes, si angelos aut propheta quispiam id libi asseverasse! : cur ergo pari modo non credis Christum sub hac hostia latere, sed absconditum, cum Christus idipsum asseveret, qui mentiri non potest? modum enim hunc existendi spiritualem, invisibilem ct indivisibilem, qui naturalis est angelo, Deus, cum sit omnipotens, potest supernaturaliter dare corpori Christi in Eucharistia. Nemo ergo incredulus dicat : Quomodo potest Christus esse totus in tam parva hostia? cogitet Christum ibi esse instar angeli, nec modum inquirat, sed amplectatur potius immensam Christi charitatem, cujus deliciæ sunt esse cum filiis hominum , qui transiturus de mundo ad Pairem, ut ait S. Joannes, cap. xiii, « cum dilexissei suos qui erant in mundo, in finem dilexit cos ; » qui, ut canit S. Thomas ,

Chriitu ^ flchal® niuii %- Chn‹u rutu.

Se nascens dedit socium,
Convehens in eJulium,
Se monens in prvlium,
Se reguans dat in premium :

ut nos sua charitate cogeret ad se redamandum, ul, quoties hæc mysteria videmus el agimus, cogitemus illum nos hisce verbis alloqui : Ecco Christus hic se totum tibi, tu te totum da, imo redde Christo.

Oblilo ristia »u- tni.i vo a

Dices : Eucharistia subinde vocatur a panis et genimen vitis,» id cst vinum, ut patet Joan, vi, 57, *Matth.* XXVI, 29.

Respondco : In ipsa narratione institutionis Eucharisticæ a nemine vocatur « panis, » sed alibi; el tum «panis» significat omnem cibum, ut dixi cap. X, vers. 17. Sic posset et a vinum» significare omnem potum, quia apud Judæos, uti et in Hispania, Italia, Gallia, Germania communis polus erat, non cerevisia, sed vinum.

Sed verius est Christum « genimen vilis » vocasse, non id quod erat in calice Eucharistico, sed quod erat in calice agni paschalis. Nam sicut de agno dixit, ul habet Lucas : ‹i Non manducabo cx hoc, donec impleatur in regno Dei,» ita cl dc calice agni dixit : «Nou bibam de hoc genimine (vel generatione) vilis, donec veniat regnum Dei. » lia cnim diserte, quod Matthæus et Marcus convolvunt, distinguit S. Lucas, narratque utrumquo dixisse Christum ante Eucharistiam, cap. XXII, vers. 17. Tantum enim voluit Christus dicere, se deinceps cum illis non victurum, communemquo camam non sumpturum, ul haclenus vixerat e! sumpserat, quia pergebat ad mortem, ait Hieronymus, Theophylactus at alii in illum locum.

Obj «¡o ' | fa i e ‹ar~ t ’ ,’ j'Ti- - n.‘ R ‹• C i ut r-rniim’ ‘ Sien- .tum fromn " xei *«▮ m*" oonfUM et ai. n-

Dices *secundo, ri hoc est corpus meum,* est sacramentalis locutio: ergo typica, ergo figurata et Topica-

Respondeo *: Nego* consequentiam. Est enim lire sacramentalis locutio, quia per eam confi- citur sacramentum verum, ut videlicet sub speicibus panis ct vini, velut signo visibili, adsit verum Christi corpus : non autem est sacramen- (alis, id est typica, figurata, tropica; Sacramenta cnim proprie significant id quod continent et efficiunt. Nam Sacramentum est signum visibile rei hivisibilM, quam causât et efficit, ut, cum dicitur : «Ego te baptizo,» id est, abluo, non est sensus : Ego do signum, vel figuram ablutionis; sed proprie : Ego per hoc sacramentum abluo corpus, et per hoc abluo animam a suorum sordibus peccatorum. Sic cum dicitur : Ego te absolvo, confirmo, inungo; non significatur figurata, sed sacramentalis, id est realis ct propria, absolutio, confirmatio, inunctio corporis et animæ.

Itaque si Christus hic per corpus intellexisset figuram corporis, debuisset se explicare et dicere: Ego loquor non tantum sacramentalitcr, sed figurate et mctonymice ; alioqui Apostolis et toti Ecclesiœ dedisset occasionem manifestam erroris gravissimi. Itaque non valet hæc consequentia : Christus est in Eucharistia , quasi in Sacramento, et signo vel figura, ut commentarius Ambrosio ascriptus hic, ct subinde Patres alii loquuntur; ergo revera ibi non est, sed figurate tantum et tropice; nam contrarium inferendum est, scilicet : Ergo non tropice, sed vere ct proprie ibi est Christus. Quia Sacramentum signum est rei veræ ct praesentis, non falsos ct absentis. Sicut crS° heno sequitur ▮ Ibi est fumus, ergo ibi est ignis, quia fumus est signum ignis præsentis : In h°c corPoro csl halitus, ergo in hoc corporo est vita, T1*3 hditus signum est vitæ præsentis; ita recle sequitur : Corpus Christi est in Eucharistia, quasi in Sacramento ; ergo vere ibi est, quia Sacramentum ct species sacramentales significant se, quasi Sacramentum verum corporis Christi, vero illud ipsum continere.

Objectio tertia : *jro.* ‹£«./

Dices *tertio* : Joan, vi, agens de hoc Sacramento Christus, dicit : « Spiritus est qui vivificat, caro non prodest quidquam. » Ergo caro Christi non est præsens, nec comeditur in Eucharistia.

Respondeo, id non posse dici, quia hoc sensu impium esset dicere, quod caro Christi pro nobis passa cl crucifixa non prodesset quidquam : cujus contrarium toto illo cap. vi, disertissime docet ct inculcat Christus , scilicet se carnem suam daturum pro mundi vita et redemptione : ergo mullum mundo cl profuit et prodest caro Christi. Sensus itaque est, ut recte Cyrillus, *primo,* virtutem vivificandi, quam habet caro Christi in Eucharistia, uon a se habere , sed a spiritu , id »sl divinitate Nerbi, cui hypostatice conjungitur.

Secundo, ut Clirxsoslomus . hanc manducationem carnis Christi in Eucharistia non fieri morio carnali, eam laniando dentibus, instar carnis bubulæ ; sed modo spirituali et spiritui accommodato , scilicet occulto, sacramentalitcr, invisibiliter. Perinde enim hic carnem Christi comedis, ac si angelum latentem comederes ct transglutires. Contrarium cnim utriusquo ex verbis Christi crasse intellectis colligebant el aversabantur crassi Capiiamaitæ, contra quos tantum hæo dicit et affert Christus, ut patet ex procedentibus. Undo sequitur : « Verba quæ locutus sum vobis, spiritus et vita sunt. » « Spiritus, » id est, spiritualia sunt et spiritualiter intelligenda, quia scilicet carnem meam non modo carnali, cruentam, disseciam, masticatam ; sed modo spirituali, quasi spiritus esset, invisibiliter et indivisibiliter in Venerabili Sacramento latentem comedetis : itaque « verba mea vita sunt,» id est vitalia sunt, et vitam audienti, credenti et carnem meam comedenti conferunt.

Dices *quarto :* Impossibile esse videtur, ut Christus tantus sit in tam parva hostia, et tot diversis altaribus. Videtur *secundo,* incredibile , quod Christus ibi sit, ut comedi possit a muribus, conspui, evomi.

Respondeo ad prius : « Non erit impossibile apud Deum omne verbum. » Hinc dicimus : « Credo in Deum Patrem omnipotentem. » Plura potest Deus facere, quam miser homo, imo omnes homines el omnes angeli possint concipere : alioqui non esset Deus. Rursum, fides superat humanum captum : credenda sunt ista mysteria, non intellectu penetranda, a Fides, inquit Augustinus, tract. 27 et 40 *in Joannem,* est credere quod non vides. » Et S. Gregorius, horn. 2G *in Evang. :* «Fides , inquit, non habet meritum, cum humana ratio præbet experimentum. » Prreclare ergo S. Thomas de hoc Sacramento canit : « Quod non capis, quod non vides, animosa firmatfidesJpra> ler rerum ordinem, »

Rursum in Eucharistia non esse impossibile, ut Christi corpus sit in tam parva hostia, ex simili demonstrari potest. Nam Christi corpus natum est ex Virgine, clauso scilicet matris utero : ergo pcnctravit matris uterum, ita ut dum nasceretur Christus, in eodem loco esset, in quo orat uterus matris. Similiter Christus resurrexit clauso sepulcro, et ingressus est ad discipulos januis clausis : ergo tunc in eodem loco fuit cum lapide sepulcrali et cum januis.

Nunc sic argumentor : Si duo corpora tota possunt esse in eodem loco, v. g. Christus et lapis; ergo ct duro paries ejusdem corporis, v. g. caput ct pedes Christi, possunt esse in eodem loco, in eadem videlicet hostia. Si dure possunt esse simul, ergo et très, et quatuor, et quinque, ct quotquot Deus in eodem loco ponere volet. Idem docet Christus, *Matth,* xix, 21, ubi ait : «Facilius esse camelum per foramen acus transire , quum divitem intrare in regnum cadorum ;

atqui Deus absoluto potest divitem ducere ad cœlum : ergo et camelum per foramen acus, ergo et corpus Christi per parvam hostiam.

Jam si duo corpora possunt esse in eodem loco, ergo a pari idem corpus, scilicet Christi, potest esse in diversis locis el hostiis : utrumque cnim naris est difficultatis, et paris potenti® ac virtutis.

Tertio, idipsum esse possibile, patet ex alio simili. Potest enim Deus angelum (imo angelus seipsum) in puncto existentem ct contractum dilatare et ^expandere, ut lotum cubiculum occupet localiter : ergo a contrario potest Deus corpus per spatium expansum, contrahere in punctum. Si enim illud potest, cur non et hoc? pr.esertim cum sit omnipotens : par enim utrobique est ratio et difficultas; ncc unum magis involvit contradictionem, quam aliud.

Ulterius, non tantum in angelo (no excipias angelum esse spiritum, non corpus), sed et in corporibus naturaliter idipsum facit Deus, pula in rarcfactione ct condensatione. Ignis enim modicam aquam, v. g. unius scyphi, calefaciendo ila naturaliler rarefacit ct extendit, ut totum cacatami, qui decem scyphos continet, impleat, imo exuberet et effluat : ac rursum frigus camdem aquam ita rarefactam et extensam, deposito ab igne cacabo, ita condensat ct stringit, ul eam redigai ad quantitatem decuplo minorem, puta unius scyphi. Cur ergo Dens, qui in infinitum superat activitatem natur®, non possit corpus Christi, quod sex pedum est, redigere ad quantitatem unius hosti®, imo unius puncti? Deus enim , uti potest in infinitum rem unam augere, ita potest ct imminuere; tam enim ad hoc, quam ad illud requiritur el sufficit virtus infinita, quam habet Deus.

Denique Christus seipsum, suumque Evangelium ac Sacramenta comparat, *Matlh.* xm, 31, grano sinapis, quod parvum quantitate, maximum est latente substantia, quœ suavi ct energia in amplissimos ramos se dilatat, fitqno ingens arbor. Si hoc in grano sinapis naturaliter efficit Deus, quidni simile efficere possit, ac re ipsa, uti promisit et dixit, efficiat in Eucharistia?

Non nt indi- P'irn, qnla Cbriitm Io En- üurnth LÌMI pa- tilur.

Ad secundum respondeo : Christus hic nihil patitur, sed tantum species. Est cnim Christus hic modo indivisibili et arcano, instar spiritus. Sicut ergo angelus hosti® se includens, aut Deus qui est rcalitcr in omni corpore et loco, nihil patitur si hostia vel coipus illud conspuatur, comburatur, rumpatur; sic noe Christi corpus in Eucharistia quidquam patitur, quia est ibi instar angeli. « Deus, inquit Erasinus, l'ræfat. *in lib. Algeri,* qui juxta naturam non minus est in cloacis, quam in coelis, non lindi potest, ncc inquinari : ita nec corpus Domini glorificatimi.» Idem Erasinus *ad Conradian Vellica». :* « Hactenus, ait, cum omnibus Christianis adoravi Christum pro nul passum in Eucharistia, nec adhuc, video quidquam , cur ab kae opinione debeam recedere : nullis humanis rafnsignh En»ml dfveriU* uL'xiorua».

lionibus abduci potero a concordi sententia Christiani orbis ; plus cnim valent apud me quinque illa verba : In principio creavit Deus caelum et terram, quam omnia Aristotelis cæterorumque philosophorum argumenta, quibus docent carere initio. Sic hic litteras divinas habemus : Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur : Hic est sanguis meus, qui pro vobis effundetur, » etc.

Hæc panlo fusius pertractavi, ob rei gravitatem ct modernas novantium controversias, quibus non paucos vicinos nostros, præsertim Bollandos, alioqui in fidem priscam el orthodoxam proclives, ob hunc, Eucharisties articulum, quasi incredibilem et impossibilem, a vera fide et salute avertunt, cum tamen nullus alius in sacra Scriptura, Patribus, Conciliis ita fundatus et stabilitus sit, atque iste.

Ex dictis patet *prinw,* in Eucharistia panem non manere, sed transsubslantiari in corpus Christi, ct vinum in sanguinem, uti loquitur Concilium Lateranense , et semper sensit Ecclesia; ac consequenter patet *secundo ,* sola panis et vini accidentia hic remanere sine subjecto. Patet tertia, corpus Christi hic esse per modum substanti® spiritalis, invisibile , indivisibile, lotum in tota, ct totum in qualibet parte hosti®, uti docent passim Theologi. Jam singula hæc consecrationis Eucharistia; verba expendamus.

in Richirisii i pjoiiaa nns'-i. Corpus CIIfMIi LoUntsI

Hoc. — Nota, pronomen *hoc* non tam esse substantivum et individuum vagum (ut volunt nonnulli, quasi *hoc* significet hoc ens, hanc rem, vel hoc contentum sub his speclobus, sive panis adsit, sive corpus Christi), quam esse adjectivum . idem, sed confuse significans, quod distinete ct nominatim significat ' orpus meum. Sic cnim accipitur in consecratione calicis : a Hic est sanguis meus.» Alioqui dicendum fuisset : Hoc est sanguis meus; sic dicitur : Hic est servus, hic est homo, etc., ubi -rò *hic* quasi adjectivum non aliud demonstrat quam servum et hominem, quem confuse significat.

Dices : Cum Christus dixit Aoe, nondum erat corpus Christi : ergo tò *hoc* non poterat pro eo supponere. Respondeo, hanc orationem, uti est conservatoria. non esse enuntiativam, sed praeticam ctcfflcaccm: ac proindo *hoc* demonstrare id quod nondum est, sed quod per orationem fit, caque finita erit.

On,h' ^^7 pneuo.

Instabis : li ce oratio practica, « Hoc est corpus meum, » significat, Hoc transsub.-lantiatur in corpus meum; ergo *hoc* designat panera ; panis enim solus transsubstanliatur. Respondeo : Nego majorem, scilicet franssiibstanlialionem hic primo et directe significari : tantum enim primo significatur corpus Christi hic fleri et esse, ita ul designando species designetur corpus : inde tamen secundo ct consequenter sequitur, panem esse transsubtanfiatum et desiisse. Palet hoc cx verbis calicis : u Hic est calix sanguinis. » Si enim biee primo significarent transsubslanliationem, debe-

P r vi * tur ¡ulI0,

ret dici *hoc,* scilicet vinum, est sanguis, vel est calix sanguinis mei. id est convertitur in calicem continentem sanguinem meum. Si tamen sic indirecte velis exponere : Hoc est, id est hoc transsubslantiatur in corpus meum; tunc concedo, quod *hoc designet* panem : hic enim transsubstantiatur. Nec mirum est, pronomen *hoc* hic aliud designare, quia hæc una propo- «itio : te Hoc est corpus meum, » significatione est multiplex, scilicet practica est et enuntiativa, imo dupliciter practica est.

Owc- Cruchrr a*,ud ZceouD- tufo pràcdca.

Quæ omnia ut clare demonstrentur et inlelligantur, adverte, si Christus accepisset solas species panis, subtracta panis substantia, casque deinde consacrasse! ; imo si nullas accepisset species, sedeas simul cum consecratione sui corporis creasse! ex nihilo, dicendo : « Hoc est corpus meum; » tunc primario prorsus idem fecisset quod jam fecit, cum accepto pane cum consecravit ct dixit : « Hoc est corpus meum; » atqui in utroque priori casu non transsubsianliassct, cum nulla præfuissct, sive præcxtitissct substantia panis, nec pronomen *hoc* designasset panem, aliamve substantiam, sed tantum corpus Chrisli, quod ibi simpliciter et nude produceretur ct fieret : ergo quoque in posteriore nostro casu, nostraque consecratione , non significatur primario transsubstantiatio , nec pronomen *hoc* demonstrat panem, sed corpus Christi.

Simili modo in *Genesi* potuisset Deus creando cœlum dicero : « Hoc est cœlum,» id est, hoc creatur, producitur, fit, et est cœlum ; « Hæc est terra, » id est, hæc creatur, fil, simulque hoc ipso est et exislit terra; « Hæc est Eva, » id est hæc producitur et fit, dumque fil, codera instanti est et exislit Eva. Pari ergo modo hic, dura dicitur : « Hoc cbt corpus, hic est sanguis meus, » sensus est : hoc consecratur, producitur ct fil corpus et sanguis meus, ut in termino, sivc compléta consecratione re ipsa sit corpus meum, et sanguis meus.

¿Toe corpuj ¡Th t a V- tuai a sgottai ns- L-1 i c,‘; in i^ub iLmiori.

tu pUS u Ho «i- nu- <po, sr4 pm ù?- miai ad V*|®; n

Hæc ergo oratio et consecratio : « Hoc est corpus meum, » ut patet ex ipsis verbis, proprie ct primario non significat terminum a quo, scilicet panem converti et desinere; sed significat productionem ct positionem termini ad quera, scilicet corporis et sanguinis Christi, cumque demonstrat pronomen *hoc ethic, q. d.* Hoc quod sub speciebus panis et vini producitur, et fit, simulque dura fit, est el exislit, est corpus ct sanguis incus; secundario lamen hæc eadem oratio innuit, involvit ct significat desilionera termini a quo,scilicet panis, ejusque transsubstantiatio- ncin Quia enfin sub speciebus hisce prius exislit substantia panis cl vini, caque cedere debent corpori et sanguini Christi, qui hac oratione ct consecratione producitur ct succedit; ita ut per Don aliud quam corpus, cl per to *hic* non aliud quam sanguis Chrisli designetur et demonstretur : bine quando hac oratione significatur produci corpus Christi, hoc ipso significatur panem desinere, transsubstantiari in idem corpus : nam pronomen *hoc* non aliud designat quoin corpus Chrisli : demonstrat enim, facta consecratione, hic non esse aliam substantiam, quam corporis Christi, quod solum demonstrat.

Hæc ergo oratio: a Hoc est corpus meum,» *primo,* simpliciter practica est, signficalque : Hoc fit corpus meum. Tripla rerU.

Indcquc *secundo,* est enuntiativa, significans : Hoc in fine consecrationis est corpus meum; sicr,r; ut pronomen *hoc* in ulraquo designet, non panem, sed corpus Christi in confuso. ^

Terlio, est conversiva et transsubslanlialiva, significatque *hoc,* puta hæc panis substantia, sub his speciebus contenta, convertitur et transsubstantiatur in corpus Christi, ita nimirum, ut facta consecratione, conversione ct transsubslantiationc, panis non maneat, sed sit conversus in corpus Chrisli, adeoque jam hic non sit panis, sed esse desierit, ejusque loco sit corpus Chrisli, et tunc pronomen *hoc* designat panem, qui convertitur in corpus Christi. ün aum

Est . — Nota, Christum non videri dixisse *est,* quia Ilebræi et Syri non utuntur verbo substanlivo, sed illud subticcnt, inio præsenlis temporis non habent. Unde eliamnuin Syrus interpres hic, et *Matth.* xxvi, 26, et Luc. xxu, 19, eo caret: vertit enim, »UDi12n *hana pagri,* hoc corpus meum. Sic et Luc. xxu, 20, in consecratione calicis : -ww ri *mrr.fivi,r¡ Mirh* itxOrxr. iv t ú afy-XTÍ ficu , *hic calix novum testamentum in meo sanguine.* Ac consequcnter in Graeca etiam et Latina lingua non videtur verbum *est* esse de essentia formai consecrationis : in praxi tamen omitti non debet, et sine gravi peccato non potest ; imo dubia esset forma et consecratio, si omitteretur. J-7\r es» '•_* “ṭ^¡ ‘ " gnvt

Nota *secundo :* Apte tamen et clare illud verbum *est,* quia subinlellcctum, expressit Interpres, potius quam *fit. Primo,* quia non est transitus hic a non esse ad esse, quem communiter annuit t ò *fit;* caro enim Christi ante fuit. Q°"iríí «r ChriitM el‹ *fit.*

Secundo, quia *est* significat inslantaneam mulalionera transsubstantiations, in qua simul sunt fieri et factum esse. p ¡njlr i- nr4:3

Tertio, quia pronomen *hoc* proprio demonstrat id quod est, non id quod fit : quod enim nondum est, proprie videri ct demonstrari nequit; consequenter tamen dicitur subinde demonstrari, cum demonstratur fieri, et produci ut sit, existât et videatur. M(nio comuu-

Quarto, quia per *est* significatur constans veritas hujus Sacramenti.

Quinto denique, quia aptius dicitur : « Accipito, comedite, hoc est enim corpus meum, » quam: a Hoc fit corpus meum. »

Nola *tertio,* Christum non ante, cum panem benedixit, sed hisce verbis : a Hoc est corpus meum, » consecrasse; quia illis ex Christi imita- (ione sacerdotes jam consecrant, ut contra Gra> cocutcr»»

Mi dm cor docet Concilium Florentinum et Tridenliniim, cl passim omnes Patres. Unde hæc verba a sacerdote dicuntur *primo,* historice : intendit enim sacerdos narrare quid egerit Christus; *secundo,* personaliter, quia intendit sacerdos simul eadem imitari, perinde ac si ipse esset Christus. Unde consecrans et transsubsiantians induit personam Christi.

Caro ^ '^ irrboram hic ce idus ungwi, **iSi** que per tomi- (h 'us Eoclu- et sicra- e ntnm it <ieri-

Corpus. — Nota, *corpus* hic non totum hominem significaro, sed carnem tantum ab anima distinctam, quæ sola vi verborum hic ponitur; sicut in calice solus sanguis : anima vero et divinitas ponuntur per concomitantium utrobique; sicut d sanguis cum corpore sub specie panis, et vicissim corpus cum sanguine in calice per concoiilantiam ponitur. Ita Concilium Tridcntinum.

Nota *secundo,* Christum hic instituisse sacramentum Eucharistiæ, quod omnes sumerent; ct simul sacrificium, quod sacerdotes Dco oiTerrent. Ha ex Apostolica traditione docet Ecclesia, et Concilium Tridcntinum, *sess.* XXII, cap. i, idque unicum ostlcgis novæ sacrificium, quod omnibus veteribus successit ; ac proinde hoc unum simul CS[Eucharisticum, est pro peccato, est holocaustum, est pacificum.

Qnid si- niificrt *fran^- tur?* eir ,iHio

Tradetur. — Græce xXcfyirrcv, id est, *quod frangitur.* Ita Ambrosius: scilicet, ut Theophylactus, frangitur jam sub speciebus, vel per species panis, quæ franguntur, consumuntur, itaque Dco « datur,» ut habet Lucas, id est immolatur corpus Christi. Hæc enim omnia significat to *frangere* per metalcpsim. Olim enim in sacrificio *mincha,* cum panis Dco sacrificabatur, debebat ipse panis frangi, benedici ct comedi, ut notat *Thomas› l ll ' Ouæst.* LXXXV, art. 3, ad 3. Hinc confessio Catholica Bercngarii, qua suum errorem do Eucharistia primo revocavit, habet, quod corpus Christi in veritate manibus sacerdotum tractatur frangitur, et dentibus fidelium teritur, scilicet per species sacramentales panis, quæ tractantur, franguntur, teruntur. Hæ enim species non sunt amplius species panis, sed corporis Chrisli, quæ sola hic est substantia sub talibus speciebus, sive accidentibus; quo fit, ut, dum hæ species videntur, tanguntur, designantur, non alia substantia quam corporis Chrisli videatur, tangatur, designetur : sicut ante consecrationem per easdem species, non alia quam panis substantia videbatur, tangebatur, designabatur.

freundâ. Terth.

Secundo, « frangitur, » id est paulo post frangetur ct immolabitur in cruce. Ita Anselmus. Unde Noster vertit, a tradetur; » idque quia hoc frangi et immolari non tam futurum, quam præsens erat. Dies enim paschæ ct passionis Christi inchoatus erat, cum hæc dixit Christus : unde erat tunc confusum pnesens; frangetur autem flagellis in cute, clavis in manibus ct pedibus, lancea in latcre, ait Cajctanus.

Terito, Bellarmlnus, lib. I *Dc Missa,* cap. xii: In Eucharistia, inquit, corpus Christi *frangitur,* id est dividitur et destruitur, dum scilicet sub distinctis et diversis speciebus panis ct vini Dco immolatur, sumitur, consumitur, ut Cbri-tum passum ct occisum repraesentet. Hinc Chrysostomus : « Fractio, inquit, corporis in Sacramento significatio est passionis et fractionis in cruce. » Unde ct tropologice hæc fractio significat mortificationem. Vide S. Dionysium, *Ecclesiaste Ilierar.* cap. ni.

25. Similiter et calicem (accepit Christus) post- Ven. **QUAM COF.XAVIT, DICENS : HIC CALIX NOVUM TESTAMENTUM EST IN MEO SANGUINE. — Nota : ChristUS** postquam cmnavit comam mysticam agni paschalis , et deinde communem aliorum ciborum, tunc demum tertiam camam Eucharisticam instituit. Nola *secundo :* Gentiles post epulum sacrificabant , scilicet pro epulatione quasi gratias agentes Deo suo, illi libabant illiusque latfctes coronati decantabant Vide Athenæum, lib. I, cap. ix, et lib. XV, cap. XX. Sic Ænetd. Vili, Evander Herculi libat :

> Postquam exempt* fames epulis, mensÆquæ remoli, etc.
> Quare apte, o juvenes, Uoürum in munere UuJatn,
> Cingite fronde comas, et pocula perite dextris.
> Communemqne vocale Deum, et date vina volentes.

Vide ct Gyraldtim, *De Diis Gentium,* in fine operis. Idem Judæos fecisse in sacrificio agni paschalis docent Ritualia antiqua Hebræorum: scilicet, fc peracta cama, paterfamilias accipiebat tortam azymam, camque frangebai in tot partes, quot erant discumbentes, sicque divisam singulis porrigebat, dicens : « Iste est panis ænimnæ, quem comederunt patres nostri in terra Ægypti : quisquis esurit, accedat, et peragat pascha. » Deinde ipse poculum accipiebat et benedicebat, dicens : u Benedictus es, Domine, qui fructum vitis creasti, » etc. Sicque illud gustabat, gustatum dabat proximo , ille dabat vicino suo, ct sic deinceps, donec per omnes circumferretur.

R tzx^lo- iwrnol lu sien* w p

Horum morem Christus hic sequitur instituens Eucharistiam, idque ut hoc quasi ultimum vale, ac testamentum, atque extremæ charitatis su® symbolum el demonstrationem discipulis et nobis daret; utque typus agni præirct veritatem Eucharistiæ. Atque hæc est causa cur prius Christus cœnaverit, el postea ultimo loco celebraverit et instituerit Eucharistiam. Jam autem (ut superius dixi) ob reverentiam tanti Sacramenti ex Apostolica traditione nonnisi a jejunis sumitur Eucharistia.

c«r ¿ rv* Chfinos c2nt?^

Hic calix novum testamentim est in meo sanguine. — *q. d.* Hic est instrumentum aulhcirticum et quasi charta, in qua scriptum et consignatum est novum testamentum, id est, sancitum est novum fœdus, novaque promissio divina et ultima voluntas mea consignata est, de æterua Incruditale vobis danda, si mihi credatis ct obediatis : scriptum est, inquam, non litteris atramenti , sed in sanguino meo, quem continet hie

Christi ümra- lain'

calix. sicut diaria continet scripturam testamenti.

Dices, Matthœus et Marcus habent : « Hic est sanguis testamenti ; » *quomodo ergo* Paulus ait: «Hic calix, id est sanguis in calico contentus, est testamentum ?»

Respondeo : «Testamentum » dupliciter sumi- PnrlieJ- tur : *Primo,* pro ultima voluntate testatoris; sic '•r 'I Mattliæus et Marcus vocant «sanguinem testa- ¿ /.'menti, » id est sanguinem quo confirmata est r«M. ultima voluntas Christi.

Secundo, « testamentum » significat scripturam, vel instrumentum hujus nllimæ voluntatis. Sic sumit hic Paulus, ideoque ipsum sanguinem vocat «testamentum. »

Aiindit Nota: Alludit hic Christus ad fœdus Moysis in- * ; 1er Deum ct populum, sancitum sanguine vicli- 'y. . 5 marum, *Exodi* xxiv, quod allegorico hoc fœdus e .r y Christi sanguine sancitum significabat.

Jjw ' f>r0 ^uo no^a secun°: Solebant veteres fœdera victimis ct sanguine sancire. Unde Livius, lib. I, loquens de foedere inter Romanos ct Albanos r. h inito :« Positis, inquit, foederis legibus aiebat I' (ll fecialis : Populus Romanus prior non deficiet; si) i ito- prior defecerit, publico consilio, dolo malo, tu illo L, j. die, Jupiter, populum Romanum sic ferito, ut ego hunc porcum hodie feriam ; tantoque magis ferito, quanto magis potes pollesque; et mox porcum saxo silice percussit. » Et Virgilios, lib. Vili *Æncid.,* de Romulo ct Talio :

Armati Jovis ante aram, patensque tenentes,
Stabant, ct casa jungebant tenderà porca.

c, ' ar- Unde ct putant nonnulli fœdus dictum a foedo, \ Ì ♦' au'ntali, puta porco, quia in fœdere mac- ‘‘* labatur, indeque phrasim manasse, qua fœdus ferire, percutere, icere dicimur. Idem ct mullo ante inter fideles ct veri Dei cultores usu receptum fuit. Hinc Genes, xv, 9, 10, 17, Dominus in Fa tu< signum et confirmationem foederis cum Abraham l At 'i3 *n"* Juss^ immolari bovem, arietem et capram, hua. dividitque per medium : quo facto lampas Deum significans per medias divisiones pertransiit, indicans ita dividendum fore, qui fœdus rumperet. Vide Jerciniam, cap. xxxiv, vers. 18, unde n'13 b?nt, id esi fœdus, hebraico plcrique a 1D3 *botar,* id est dividere, per melathesin deducunt. Hinc Cyrillus, lib. X Contra *Julian.,* sub finem, ex Sophocle docet apud posteriores id servatum, scilicet ut euntes per medium ignem, et ferrum ma- nibus ferentes facerent juramenta. Idem factum in fœdere Dei cum Moyse et Judæis, *Exodi* xxiv. <h«” Sanguis enim victimarum divisus est, ut signifi- ?I caretur eum, qui pactum violaret, simili modo r',. it. -anguine suo violatam fœderis fidetn luilurum. t : ' I Quia vero pactum feriebatur inter Deum ct Popil- ii' 'i lum, oportebat ut tam Deus quam Israel sanguinem dividerent, coque nspergereutur; et cum Deus sil incorporeus, ut sanguine aspergi non possit, hinc aliare sacrificiorum ejus vice sanguine tinctum fuiL

Simili modo Christus Dominus novum foedus Nim» ct testamentum sancivi! scipso et sanguine suo, (/L quasi victima et sanguine victimæ fœderalis; prat- I serlim quia hac viciima ct sanguine promeruit nobis redemptionem, gratiam, hæreditatem et M“u“” omnia bona quæ in hoc foedere suo nobis promisit, *ad Ilebr.* cap. ix, vers. 15 et seq. Idquo expressit hic in institutione Eucharistia}, dicens; « Ilie calix novum testamentum est in meo sanguine, » id est, ut S. Mattliæus clarius explicat : « Hic est sanguis novi testamenti. » Unde contra Sacramentados validum pro veritate corporis Christi intorqueas argumentum : si enimvero sanguine vetus sancitum est fœdus, isque intelligitur cum dicitur *Exodi* xxv, 8 : « Hic est sanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiscuin ; » utique et vero sanguino sancitum est fœdus novum, isque intelligible cum dicitur : « Hic est sanguis novi testamenti. ». Hic enim vetus, novi et veri erat typus, ad quem certum cst Christum hic respexisse. **I**

Dices : Christus vocat « sanguinem novi testa- Obj^h menti, » non fœderis, uti suum vocat Moses, *Exodi* xxiv ; ergo dissimilis est hæc sanguinis lustratio.

Respondeo, hic «testamentum» dupliciter accipi : primo, speoiatim pro ultima testatoris voluntate, vel ejus instrumento authentico, quæ quando conditionaki est, promissio illius fœde- ris vel pacti rationem induit : imo licet abso- In lf< luta voluntas sit, semper tamen mutuam involvit obligationem testatoris quidem ad dandam, « ' I> hæreditatem, hæredis vero ad debita, volunta-tul/ ‘ tem , ct onera testatoris subeunda. Quia ergo p *I testamentum ultimam voluntatem, quæ quasi pactum quoddam maximum et firmissimum est, continet ct significat ; hinc *secundo,* extensa ejus significatione, accipitur *testamentum* pro quovis pacto, promissione, fœdere, ut docet S. Hieronymus , *in* n *Malachia:,* ct Innocentius, cap. *Cum Marthas, Dc celebrat. Miss.,* et S. Augustinus, lib. *Locutionum in Genes.,* Locut. 94. Sic græcum JixOrz», quod spedalini *testamentum* signilical, aliquando pactum significat et promissionem, uti probat Budæus; et aperte pro fœdere accipitur *Genes,* ix, 13; *Psalm,* 1iv, 21; *Psalm.* Lxxxvm, 4, 29, 35; *Psalm,* cv, 45. Hinc facium est ut llebræum nnu *berit,* quod proprie fœdus significat, passim et hic ct alibi Septuaginta 5i«- Owi, testamentum, ut et S. Hieronymus, *Zachoriæ* ix, 11 , quasi idem sint J—*m berit,* Sn&wi, testamentum, fœdus et pactum. Sic *Psalm,* 1xxxii, G, dicitur : «Adversum te testamentum disposuerunt (id est, *fœdus inierunt)* tabernacula Idumæorum cl Israelitæ. n I *Maccab.* i, 12 : « Eamus et disponamus testamentum cum gentibus, » id cst, fœdus pangamus cum gentibus. *Psalm,* 1xxvii, 10: « Non custodierunt testamentum Doi,» id est, pactum Dei, scilicet pacti conditiones, puta leges Dei; unde de more idipsum posteriore he-

mistichlo explicans subdit : « Et in lego ejus noluerunt ambulare. » «Recte, inquit S. Hieronymus, *in Jcrcm.* xxxil, testamentum appellatur pactum, quia in co voluntas atque testatio eorum qui paetum ineunt, continetur. »

Hinc rursum factum est ut Christus et S. Paulus, Septuaginta secuti, per *sanguinem testamenti* intelligant sanguinem fœderis, sive in genere, sive maximi et arctissimi illius, quod morte testatoris obsignatur : tamenim primo quam secundo modo accipi potest hic *testamentum*. *Pruno* quidem : Eucharistia enim sanguinem Christi, ut arrham nobis dat promissionis et pacti de ¡eterna hæreditale, sive fœderis de ea nobiscum initi.

Sci mido vero modo, quia fœdus hoc ultima fuit voluntas Christi, adeoque fœdus testamentarium, maximum et firmissimum. Unde ct docet Apostolus Christum testatorem morte sua testamentum hoc obsignasse. De hoc Christi fœdere plura dicam *ad Hebr.* vili, 10.

Hoc facite — quod ego jam feci : nimirum consacrate, offerte in sacrificium, sumite, distribiute Eucharistiam, uti ego consecravi, obtuli, sumpsi, distribui. Cude bic Apostoli ordinati sunt sacerdotes. Ha Concilium Tridentinum, sess. XXII, cap. i, ex Ecclesiæ perpetuo consensu.

Dices . Christus non dicit hic : Ego sacrificavi, vos etiam sacrificate.

Respondeo : Similiter non dixit : Ego Sacramentum institui, vos hoc sacramentum, hanc cœnam celebrate. Nec in cruce dixit : Ego me offero in sacrificium, sed rcipsa hoc fecit. Sic et consecratio hæc erat realis oblatio sacrificii, quia per eam, quasi rcalem transmutationem el tránssubstantiationem in honorem Dei ponebatur ct offerebatur nobilissima vidima Deo , scilicet corpus Christi, idque in speciem occisi et mortui animalis; scilicet corpus separatum a sanguine, quantum est ex parte consecrationis.

Sumido, Eucharistiam esse sacrificium, innuit *postquam ornavit, q. d.* Post agni sacrificium typicum instituit Christus verum ct nobile Eucharistia! sacrificium per agnum adumbratum : cumque agnus paschalis fuerit sacrificium ct lypus Eucharistiæ, ul omnes docent, sequitur ct Eucharistiam esse sacrificium.

Tertio, vox testamenti innuit idem Eucharistiæ sacrificium : sanguis enim quo foedera sanciebantur, erat sanguis victimarum. Sicut ergo cum dicitur *Exodi* xxiv, 8: «.Hic est sanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiscum,» intelbgitur sanguis victimarum el sacrificii, quo sancitum est fœdus vetus; ita cum dixit Christus : « Hic est sanguis testamenti, » debet mtelligi sanguis sacrificii, quo sancitum est novum Testamentum , quod per velus fœdus, sanguinem et sacrificium fuit praefiguratum. Denique in sola Eucharistia Christus proprie ct perfecte est sacerdos secundum ordinem Mdchisedech. Nam iu cruce (si vicHuiam ejusquo mactationem, oblationes el sanlinis effusionem peci < Ciiristnsnon full r- *t* dos secundum ordinem Mdchisedech, sed e- eundum ordinem, id cst similitudinem, Aaron. Ita Patres, quos vide apud Bellarminum, lib. I De *Missa,* cap. vi ct xn, estque hic sensus Ecclesia* ct consensus omnium saeculorum.

Dices : Eucharistia cst commemoratio sacrificii crucis, ergo non c4 sacrificium. Respondeo : Nego consequentiam, sic enim vetera sacrificia erant vera sacrificia, etiamsi representaren! sacrificium crucis. Pari modo Eucharistia est verum sacrificium, etsi fiat in commemorationem sacrificii crucis.

26. **QUOTIESCUMQUE MANDUCABITIS PANEM ntNC, ET V-n. '.i, CALICEM BIBETIS, MORTEM DOMINI ANNUNTIABITIS, —** tum verbo (hinc in Canone Miss® dicitur : Unde et nos memores tam beat® passionis), tum potius factis el rebus, representabitis non tam vobis quam populo mortem Christi ; Ita Anselmus, Theophylactus, Ambrosius. Pro *annuntiabitis,* Syrus vertit, *in memoriam revocabitis :* Hebreum enim T3Trt *hazkir,* significat commemorare, annuntiare, concionari, predicare.

Moraliter Theophylactus : « Eo, inquit, affectu debetis esse imbuti cum sumitis Eucharistiam, periodo quasi in illa ipsa Christi essetis vespera, adeoque cœna, eidemque accumberetis toro, ct ah ipso Christo acciperetis sacrum istud : illa enim ipsa est cœna, et illam ipsam mortem annuntiamus, id est demonstramus, usque ad secundum ejus adventum. »

Nota, mortem suam præ vilæ sua? gestis aliis jubet Christus annuntiari, quia morte consummatum est Christi testamentum, ct ultima voluntas, ac redemptio nostra, el extremus Christi in nos amor, quo pro nobis mortem subiit, quorum omnium memoriale est Eucharistia.

Tropologice, S. Rasilius in *li gula br< rivo ,* Reg. 234 : « Mortem Domini annuntiamus cum morimur peccato, vivimus Christo; seu, eum mundus nobis crucifixus est, et nos mundo. »

Denique nota cum S. Hippolyto, tract. *!)I Consummatione siculi,* Chrysostomo, Theophylacto, Eucharistiæ sacrificium el sacramentum publice duraturum usque ad secundum Christi adventum, ct Anlichristum, qui illud tollet, saltem ne publice fiat, Gerivo possit, ut prædixil Daniel cap. xn, vers. 11. Hoc significat Paulus, dum ait : « Donec veniat, » supple, ipse Dominus gloriosus ad judicium. Unde , ut ail D. Thomas, patet ritum hunc Eucharistiæ duraturum usque ad finem mundi.

27. Qqicumqux manducaverit panem hunc, vel di- **BERIT CALICEM ÜOMLN1 INDIGNE, REIS ERIT CORPORIS** et sanguinis Domini , — violati nimirum, indigne sumpti et tractali, ut a Juda et Judæis tractatus fuit, Ha Photius, Theophylactus et Chrysostomus. « Reus est talis, ait Chrysostomus et Theophylactus, cædis Dominica), ac si Dominum occidisset et Christi sanguinem effudisset. » Quod commode

ct per proportionem quamdam accipit: nam absolute magis peccatum fuit homicidium, imo deicidium Christi, quam communio et sumptio Eucharistie indigna, sicut major injuria est regem occidere, quam conspuere aut conspurcarc. Chrysostomo consentit Ambrosius, in cap. x *Hebr. :* « Hoc peccato, ait, conculcatur corpus Domini. » Et Cyprianus, semi. *De Lapsis :* a Vis, inquit, inri.j i - ferturcorpori Domini, et ore ac manibus in Dominum delinquitur. » Vide eum, ct optime id tracciti tantem Basilium, semi. 2 *Dc Baptismo,* cap. in. gui 'iiod Sicut enim regi gravem injuriam facit, qui ejus niensæ accumbit, retinens hostilitatem contra cum in animo : sic et qui cum peccato mortali accumbit mens® Christi; et longe magis, quia ipsum Christum mauducat, et in corde hostili recipit.

Nota ri *vel biberit :* ergo sufficit altera species in communicando et manducando S. Eucharistiam.

Secundo, hinc patet, in Eucharistia verum esse Christi corpus. Non enim de nudo signo verum est, quod qui illud indigne sumit, reus erit corporis et sanguinis Domini. Adde, si cum Calvino dicas eum qui indigne communicat, reum esse corporis Domini, non quia illud in se, sed quia ejus imaginem, scilicet Eucharistiam, violavit : inde saltem sequitur, imagines (qualem aiunt esse Eucharistiam) esse venerandas, ct iconoTiDuj. clasta* qui cas violant, reos esse corporis et sanet cod- guinis, tum Christi, tum Sanctorum : quomodo ririVmr cr£° Calvinus cum suis eas frangere ct temerare gin**. audet ?

Vera. IB. 28. PRODET AUTEM SEIPSUM HOMO, ET SIC DE PANE ILLO edat .—«Probet.» hoc est se examinet, num aptus siici digne dispositus ad tanta mysteria ; atque ad ea decenter ct congrue se purget et præparct, non ut examinet an habeat fidem (ut vult Cal- Qunro do vinus: illam enim præsupponitur habere; loqui- \ tur enim Aj ' lus de fidelibus Corinthiis; ct probart secundum Calvinum quisque certissimus est, ante fide divina credere debet se habere hanc fidem, Mixtim ut secundum Calvinum examine non sit opus), COIDILU- sed an sibi sit conscius alicujus peccati, maximo mortalis, v. g. ebrietatis ac superbi®, ut dixi vers. 21, illudquo purget contritione ct confessione. Hanc enim confessionis probationem ex jure divino, seu Christi institutione requirere ct intcligcre Apostolum docet Concilium Tridentinum, *sesa.* XIII, can. 7. Idem MCC annis ante Concilium Tridentinum docuit S. Leo, epist. 91 *ad Theodor. ForojuL,* ct Cyprianus, serm. *De Lapsis.* Deinde • probet se n ita, ut venialia peccata, corumque radices serio proposito et pia ad Deum oratione evellere conctur. Ita Chrysostomus ct Ambrosius. Hinc Christus post cœnam agni et communem, ante Euoharisliam, lavit pedes discipulorum, etiain Jud&, ut significaret qua puritate ad tanta mysteria accedendum sil, *Joan.* xiii.

Ad hanc probationem stimulus acer est, si serio cogitetur id quod ait S. Gregorius, lib. IV *Dialog.,* cap. 1 viii : «Hæc singulariter victima ab æterno interitu animam salvat, quæ illam nobis mortem Unigeniti per mysterium reparat, qui licet resurgens a mortuis jam non moritur, et mors ei ultra non dominabitur, tamen in semetipso immortaliter atque incorruptibiliter vivens pro nobis iterum in hoc mysterio sacra? oblationis immolatur.» Et paulo inferius : a Quis enim fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem coelos aperiri, in illo Jesu Christi mysterio angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena coelestibus jungi, unum quoquo cx visibilibus atque invisibilibus fieri.» Unde mox cap. 1 ix, subdit: a Sed neccsse est, ut cum hæc agiqÿis, nosmetipsos Deo in cordis contritione mactemus : quia qui passionis Dominica? mysteria celebramus, debemus imitari quæ agimus. Tunc enim vere pro nobis hostia erit Deo, cum nos ipsos hostiam fecerimus. »

Cogitetur et istud nostri Thomæ Theodidacti, lib. IV *De Imitat. Christi,* n : «Ita magnum, novum ct jucundum tibi videri debet, cum celebras aut Missam audis, ac si eodem die Christus primum in uterum Virginis descendens homo factus esset, aut in cruce pendens pro salute hominum pateretur ct moreretur. » Hoc cogitabat, hoc faciebat S. Cassius, Narniensis Episcopus, «Cui, ut scribit S. Gregorius, hom. 37 *in Evang.,* mos erat quotidianas Deo hostias offerre, cumque ad horam sacrificii venisset, vclut totus in lacrymas defluens, semetipsum cum magna cordis contritione mactabat. » Unde a Domino audire meruit : « Age quod agis, operare quod operaris ; non cesset pes tuus, non cesset manus tua : natali Apostolorum venies ad me, ct retribuam tibi mcrcedcm tuam. » Mortuus ergo in festo S. Petri ct Pauli, evolavit in cœlum. Ita et S. Gregorius quotidie Missam magna cordis compunctione et prœparatione celebrabat; cumque quadam vice comperissct quemdam pauperem in loco semoto mortuum esse repertum, Missa per aliquot dies abstinuit, dedilque se lamentis ut expiaret culpam, quasi sua negligentia pauper ille fame mortuus esset, cum tamen ipsius chantas et sollicitudo esset tanta, ut omnibus pauperibus non tantum Romæ, sed ct totius peno Italia? de necessariis vite provideret. Ita S. Thomas dc Aquino, etiam moriturus, per uberes lacrymas ad S. Synaxim se comparabat.

29. Qui enim manducat et didit indigne, judicium sim manducat et didit (id est damnationem, ait Chrysostomus), non dijudicans corpus Domini,— sed eo tanquam promiscuo, communi et indifferenti cibo utens. Ha Photius ct Anselmus. Nam, ut ail S. Justinus, ¡n orat, ad *Antoninum Pium Imperatorem* : a Nos Christiani Eucharistiam non ut communem cibum sumimus, sed credimus quod, sicuti per vertmm Dei, Dei Filius factus est homo, ita per verba consecrationis in Eucharistia fiat et

fit caro et sanguis Christi, n Quocirca S. Franciscus scribens ad sacerdotes Ordinis sui, ut habetur tom. V *Bibliotheca* SS. *Patrum,* in fine : « Audite, inquit, fratres mei, si B. Virgo honorificatur (ut par est), quæ ipsum portavit sanctissimo utero suo; si B. Joannes Baptista contremuit, et non audebat tangere Domini verticem; si sepulcrum, in quo per aliquod tempus jacuit, sic veneratur : quantum debet sanctus, justus et dignus, qui non jam moriturum, sed in ælcrnuni victurum, et glorificatola, in quem desiderant angeli prospicere, contrectat manibus, corde ct ore sumit, ct aliis ad sumendum præbet, percelli ct contremiscere?» Et mox : «Magna cl miseranda infirmitas, quando ipsum sic præsenteni habetis, et aliquid aliud in toto mundo curatis. Totus homo paveat , lotus mundus contremiscat, et cœlum cxultet, quando super altare in manibus sacerdotis est Christus Filius Dei vivi. »

Vers. 30. Quam paturn incurram incomuniniuuio?

30. Ideo inter vos multi infirmi. — Sic hodie, ait Anselmus, multi post pascha variis morbis corripiuntur, quia indigne corpus Domini acceperunt.

Et dormiunt multi, — premature moriuntur, vel potius mortui sunt (ob indigne et sine probatione sumptam Eucharistiam), et in morte quiescunt : hi enim proprie dormire dicuntur. Sic Anselmus et Chrysostomus. Imo ob hoc peccatum vexabantur a dæmone. Testis est S. Chrysostomus in 1 *ad Timoth,,* hom. 5. Exempla habet S. Cyprianus, serm. *De Lapsis;* scilicet quidam qui gustara! idolothyta, postea Eucharistiam, obmutuit ; alius linguam discerpsit; puella, gustatis idolothytis, revomuit Eucharistiam. Hinc notat prudenter et pic Franciscus Suarez, linguam sacerdoti et communicaturo maxime esse custodiendam ; quia lingua primum est membrum, quod Christum recipit, ct quasi vehiculum illius in stomachum.

Ilagna niaiirne sacerdoti custodienda.

Ven. 31. 31. QUOD si kosmet ipsos dijudicaremus. — « Dijudicaremus,» id est primo puniremus. Ita Latini. *Secundo,* condemnaremus. Ha Græci. *Tertio,* probaremus, examinaremus, discuteremus, ut si quid peccati inveniamus, illud contritione ct confessione expiemus, ut jussit vers. 28. Ita Cajetanus ct Gagneius. lloc tertium est aptissimum : nam hoc est proprie Sixxpiviw, *dijudicare.*

Non utique judicaremur. — Non in judicio divino puniremur. Greco <îqà? lourcb; iìtxptepav, cùx ixpwcpOx, *si nos ipsos judicassemus, non utique judicati,* id est per judicium Dei morbis et morte, ut dixit vers. 50, puniti, *fuissemus.* Ita Erasmus, Vatablus ct alii. Vere S. Augustinus in *Sententiis,* Sent. 210 : u Peccata, ait, sive parva, sive magna, impunita esse non possunt; quia aut homine pœnitenle, aut in judicio Deo judicante plectuntur. Cessat autem vindicia divina, si conversio preeeurrat humana. Amat enim Deus confitenlibus parcere, et cos qui semetipsos judicant, non judicare. »

Ve/5.3?. **32. DtM JUCICAMUR AUTEM (dum SCÍlíCCt pUUimUl' XVIII.**

in præsenli vita per morbos ct mortem), a Domino **CORRIPIMUR, UT NON CUM ÍIOC MUNDO (id Cst cum** infidelibus et peccatoribus mundi) damnemur, — sed ut hac Dei castigatione admoniti, per p-enitentiam peccatum hoc indigna* communionis expiemus, itaque salvemur. Ita S. Augustinus in *Sententiis,* num. 274 : « Quando, ait, corripit Deus genus humanum, ct flagellis piæ castigationi* exagitat, exercet ante judicium disciplinam, et plerumque diligit quem flagellat, nolens invenire quem damnet (1).»

33. Itaque, fratres mei, cum convenitis ad man- Vera.31
DUCANDUM, INVICEM EXSPECTATE. 34. SI QUIS ESURIT , Veri. 34. DOMI MANDUCET. — Nota, jubet 1ÚC Apostolus Ut, post synaxim, invicem omnes exspectent pro agape celebranda : vel potius, ut dixi vers. 21, ut invicem exspectent pro cœna previa synaxi, ut scilicet ante synaxim simul ad cœnam hanc omnes conveniant communi charitale et concordia, in caque modeste ct sobrie sesc reficiant, ut non indigne, scilicet in ebrietate et discordia, accedant deinde ad corpus Domini sumendum. Si quis commune hoc prandium, vel potius cœnam, exspectare non possit, jubet Apostolus ut egrediatur potius domum, ibique comedat. Ad ruborem eorum hoc dicit : ita Theophylaclus, CEcumenius, Chrysostomus.

Hinc deducitur moris tum fuisse, ut communi- Ommucatari toto eo die jejunarent usque ad cœnam communem; ideo enim esurientes ad eam venisse 0Rm JlS ait Apostolus. Aliter Anselmus: a Si, inquit, non póles! quis exspectare sanctam synaxim jejunus, domi manducet, sed ita ut postea non communicet in ecclesia. » Verum prior sensus genuinus est (2). jji-lunU

Ur NON in judicium [puta in condemnationem, ob superbiam, gulam, ebrietatem, inobedientiain) conveniatis.

Cetera autem, cum venero , disponam. — « Gusterà, » nimirum quæ spectant ad dignam et honestam Eucharisties celebrationem. Est hic locus illustris pro traditionibus Ecclesiasticis. Vide S. Augustinum, *epistola* 118 : a Talis, ait S. Augustinus, traditio est, ut Eucharistia sumatur a jejunis, cum tamen Christus post cœnam eam instituerit.» Rursum, ut vino aqua immisceatur. Ita S. Cyprianus, epist. G3 *ad Caecilianum.* Rursum, ut .Missa pro vivis et defunctis offeratur, idque tali ritu, ornatu sacerdotis, altaris, etc. Lxm es"slu‘ aiuam-* biu.

Nola olim hoc ritu Christianos communi- Vrtnj & casse: *Primo,* jejunabant usque ad cœnam Dominicam, ut colligitur vers. 34 : «Si quis esurit,

(1) Alii aliter interpungendum censent, scii. : Si *autem punimur a Domino* (hujus vitæ malis).*cadigamur, ne,* ctc.

(2) Aliis ixÂQ/ffût, *exspectate,* ponitur pro cpcafrtytoft, *benigne et amice vos invicem excipite et tractate.*

Si quis esurit de ditioribus dicitur, quos non vult Paulus famcin integrala ad hanc cœnam communem afierre atque explere. Nam ad mutuam ch.aritatem bautur illæ agapæ, cl usus Eueharisliæ.

!t «-• y.:, ri . ,t R-UD- d J

¿orni manducet. » *Secundo,* populus panem el vinum oflercbat in ecclesia certo loco Diaconis ; hi ferebant ad altare : communicaturis apponebantur tabellae, quasi mensulæ, uti hodie ad mensam linteo stratam communicat populus. Ante communionem clamabat praeco : a Sancta sanctis. d Tum sacerdos dabat dicens : « Corpus fluidi.» Respondebat accipiens : «Arnen. » Illud autem accipiebant non ore, sed manu, viri nuda dextera superposita sinistras per modum crucis : Qr fif- unde et manus ante lavabant ; feminæ vero manu Vc^ala mundo linteo, quod Dominicale vocabatur. ut jubet Concilium Allisiodorensc, *can.* 30 : « Non licet, inquit Concilium, mulieri nuda manu Eucharistiam sumere.» Et *can.* 39 : «Unaquæque mulier, quando communicat . Dominicale suum habeat. Quod si non habuerit, usque in alium diem Dominicum non communicet. » Et Cyrillus Hierosolymitanus, *catechesi* 5 myslag. : « Accedens autem ad communionem, inquit, non expansis manuum volis accede, neque cum disjunctis digitis, sed sinistram voluti sedem quamdam subjicias dcxlcræ, quæ tantum Regem susceptura est, et concava manu suscipe corpus Christi, dicans : Amen. » Quinimo idipsum sanxit VI Synodus Constantinopolilana, *can.* 101,qui sio habet: «Si quis immaculali corporis, in synaxis (empore esse particeps voluerit, etiam antequam ejus fiat communio, manus in crucis formam figurans sic accedat, et gratiæ communionem accipiat : cos enim qui ex auro, vel alia materia, quædam loco manus receptacula efficiunt, et per ipsa immaculatam communionem recipiunt, minimo admittimus, ul qui inanimatam materiam Dei imagini præferant. » Deinde quisque manu sua acceptam Eucharistiam , in os ingerebat, scilicet sub una specie panis, eamque quotidie jejuni sumebant. Tempore S. Cypriani sumebant quoque 0|,n Eucharisliatn sub specie vini, ut in persecutionibus per susceptionem sanguinis Christi magis E iclu- animarentur ad martyrium et sanguinis effusionem pro Christo. Unde cl S. Cyprianus, epist. tifi . *ad Thibarifanos :* « Gravior, inquit, nunc cl fero-do vim ? cior pugna imminet, ad quam virtute incorrupta, et fide robusta parare se debent milites Christi, considerantes idcirco se quotidie calicem sanguinis Christi bibere, ut possint ct ipsi propter Christum sanguinem fundere ; » quia, ul ait S. Chrysostomus, «quasi leones ignem spirantes ab illa mensa recedimus, facti dæmonibus terribiles, r

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Transit Apostolus, *et tribus sequentibus capitibus disputat de gratiis, tuni gratte datte, turn gratum facientibus.* Hoc *capite docet* primo, *gratias gratis datas varie a Spiritu Sancto distribui.*

Secundo, vers. 12, od *hoc utitur exempto* corporis *humani, quod licet unum sit, mulla tamen cl varia habet membra : indeque concludit, quemlibet in Ecclesia suo gradu ct gratia contentum, debere illo fungi ct uti ad commune bonum; ut quasi membra invicem* Se *omnes juvent et foveant.*

Hinc tertio, vers. 28, *asserit Christum* providisse *Ecclesia: de variis hominum statibus-, Ul ali» sint Apostoli, alii Propheta, alii Doctores, etc.*

1. De spiritualibus autem nolo vos ignorare, fratres. 2. Scitis quoniam cum Gentes essetis, ad simulacra muta prout ducebamini euntes. 3. Ideo notum vobis facio, quod nemo in Spirilo Dei loquens, dicit anathema Jesu. Et nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu Sancto. 4. Divisiones vero gratiarum sunt, idem autem Spiritus : 5. et divisiones ministralionum sunt, idem autem Dominus : 0. et divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. 7. Unicuique autem datur manifestatio Spirilus ad utilitatem. 8. Alii quidem per Spiritum datur sermo sapienliæ : alii autem sermo scientia? secundum cumdem Spiritum : 9. alteri tides in eodem spiritu : alii gratia sanitatum in uno spiritu : 10. alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. 1 i. Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult. 12. Sicut enim corpus unum est, cl membra habet muli i, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt : ita ct Chri'tii*. 13. Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Jud.» i, -uve Gentiles, sive scivi, sive liberi : et omnes in nuo spiritu potati sumus. 14. Nam

et corpus non est unum membrum, sed multa. 15. Si dixerit pes : Quoniam non sum manus, non sum de corpore : num ideo non est dc corpore? 1G. Et si dixerit auris : Quoniam non sum oculus, non sum de corpore : num ideo non est de corpore? 17. Si totum corpus oculus , ubi audii us? Si lotum auditus, ubi odoratus? 18. Nunc autem posuit Deus membra, unumquodque eorum in corpore sicut voluit. 19. Quod si essent omnia nnum membrum, ubi corpus? 20. Nunc autem mulla quidem membra, unum autem corpus. 2¡. *Non* potest autem oculus dicere manui : Opera tua non indigeo; aut iterum caput pedibus : Non estis mihi necessarii. 22. Sed multo magis quæ videntur membra corporis infirmiora esse, necessariora sunt; 23. et quæ putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorem abundanliorem circumdamus; et quæ inhonesta sunt nostra, abundanliorem honestatem habent. 24. Honesta nutem nostra nullius egent : sed Dens tertiperavit corpus, ei, cui deerat, abundanliorem tribuendo honorem, 25. ut non sit schisma in corpore, sed idipsuin pro invicem sollicita sint membra. 20. Et si quid patitur unum membrum , compatiuntur omnia membra; sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra. -7. Vos autem estis corpus Christi, et membra de membro. 28. Et quosdam quidem posuit Dens in Ecclesia primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum. 29. Numquid omnes Apostoli? numquid omnes Prophète? numquid omnes Doctores? 30. numquid omnes virtutes? numquid omnes gratiam habent curationum? numquid omnes linguis loquuntur? numquid omnes interpretantur? 3I.Æmulamini autem charismata meliora. Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.

Agit hic Paulus do gratiis gratis datis, ut prophetia, dona linguarum, gratia curationum, etc. ; hrec enim fidelibus initio Ecclesiæ affatim a Spiritu Sancio donabantur, ut donata sunt Apostolis in Pentecoste. Occasio agendi dc iis erat, quia Corinthii de his donis sc jactabant, alii aliis inordinate utebantur , alii dolebant, quod ea non acceperant, qure aliis data erant. Docet ergo Apostolus, qure, quales, quante sint iste gratiæ, ct quomodo iis uti quisque debeat.

Verri. 1. I)K SPIRITUALIBUS (doiÜS scilicet SpirilUS Sancti) nolo vos ignorare, fratres, — sed doceo vos ca qure hic subtexo. Ita Anselmus (i).

Voi.2. 2. Scit is quoniam cum Gentes esset is, ad simulacra muta moLT (ceu quædam mancipia) ducebamini (a consuetudine, institutione majorum et sacrificulorum, atque a (temonis impulsu) euntes, — id est ibatis. Grasce áza-puivu, *obducti,* id est abducebamini. Ponitur hic dc more Hebrreorum participium pro verbo, scilicet preterito imperfecto, juxta Can. 29. Sic *Hom.* xn, II : «Spiritu, inquit, ferventes,» id est fervete; «Domino servientes,» id est servile; «spe gaudentes,» id est gaudete, etc. Ila S. Chrysostomus, 7. *d.* ITrrUnr Mementote , o Corinthii, quod cum Gentiles essoCcr,r' lis, coh bâtis idola , id est lapides cl saxa mula, rt.t " (IlUP n,hd habent spirilus, sensus, loquelre, virum ac- goris aul virtutis, ct mullo minus suis cultoribus illa communicare possunt. Jam vero faefi Christiani colatis Deum, qui est purus spiritus, plenus omni gratia ct sapientia, quique hrec ipsa spiritalia sua doua abunde in vos effudit» uti experimini : agnoscite ergo graliam a Christo vobis factam, agnoscito mutationem vestram, aguescite el colite horum omnium auctorem Christum, cl Spiritum Sanctum. Patet ex eo quod sequitur: d»”® mo.

3. Ideo notum vobis facio, quod nemo in Spiritu Dei loqvens, dicit anathema Jesu.—Nota: to *ideo* deducit hunc versum ex prrecedenti, ejusque finem el scopum indicat et explet, 7. *d.* Ideo renovavi vobis memoriam vestri genlillsmi, et vestrorum idolorum mutorum, ul nimirum cognoscatis, el digne ponderetis ajslimelisque vocationem vestrain ex gentilismo, ubi simulacra mula invocabatis; el graliam Spirilus Sancti, quam adepti estis in christianismo, ubi non idola muta, sed Christum cl Spiritum Sanctum aditis et invocatis, ab coquo dona linguarum aliaqtio recipitis, ut sciatis fœcundum et facundum esso Spiritum Sanctum prre mutis idolis, qui vos facit Quatam disertos, tam sapientes, tam divinos; agnoscite ergo Spiritus Sancti potentiam, ul non con- Bli tendatis amplius, uti soletis, de gratiis gratis da- Chrututis, cum omnia habeatis a Spiritu Sancto, quia sua nu®r dona distribuit, prout vult; et qui minora accepit, non doleat; el qui majora, non superbiat. Ita Chrysostomus. 3.

Nbmo in Spiritu Dei (per Spiritum, vel habens Spiritum Dei) loquens, dicit anathema Jesu, — id est, maledicit Jesu, execralur Jesum. Grreco

(\)*Spiri(uahht9,* hominibus scii., qui facultate aliqua divinitus concessa caneris prostant : Ha mulli, sed minus recte.

enim est accusativus, Ifyt *ivxtiipa.* 'Ir.acûv, id est, ut Syrus, *dicit anathema esse Jcsum* (ita legit quoque Hilarius el Tertullianus). Sed potius talis Jcsum agnoscit et invocat, quasi auctorem gratiæ, salutis omniumque donorum spiritualium : hoc enim permiosim intelligcndum relinquit Paulus.

Jriii d aa Jesa* Nota : Hæc Corinthiis dicit et inculcat Paulus, partira propter Judæos, qui etiam hodie perhibentur in synagogis suis dicere, *Horma,* id est anathema, Jesu ct Christianis, ait Cajetanus; partira et potius propter Gentiles, inter quos vivebant Corinthii ; hi enim, ct horum vates, sacerdotes praesertim, maledicebant Jesu. Imo hoc signo explorabant Gentiles, maxime Præsides, an quis esset Christianus, ncc ne : jubebant enim maledicere Christo, uti jussisse se fatetur Plinius, epist. *ad Trajanum :* « Propositus, ait, est libellus multorum nomina continens (qui accusabantur quod essent Christiani), qui negant se esse Christianos, aut fuisse, cum presente me deos appellerent, et imagini tuæ (quam propter hoc jusscram cum simulacris numinum adferri) thure ac vino supplicarent ; prælcrea maledicerent Christo, quorum nihil cogi posse dicuntur, qui sunt revera Christiani ; ergo dimittendos putavi. Alii se Christianos fuisse dixerunt, sed esse desiisse : hi omnes imaginem tuam et deorum simulacra venerati sunt, et Christo maledixerunt, p Ita Plinius.

**1 *^ c¿ m atte cere Chnao.

Nimo potest dicere Dominus Jesus, risi in Spiritu Sancto. — Pro *Dominus Jesus,* græce est Kiptov **'Iw** , *Dominum Jcsum.* Ita Syrus, Ambrosius, Hilarius, lib. ll *De Trinit.;* Prosperus, lib. Il *De* Vocal. *Gent.,* cap. n; Orígenes, hom'd. 17 *in Genes.* Opponit enim Apostolus hæc duo, dicere anathema Jcsum ct dicere Dominum Jesum, id cst agnoscere, credere, invocare et predicare nomen Domini Jesu, ejusque fidem profiteri, scilicet Jesum esse Dominum nostrum, ut vertit Syrus : profiteri, inquam, ct invocare uti oportet, et uti proficuum est ad salutem. Hoc facere nemo potest, anisi in Spiritu Sancto, p id est nisi per Spiritum Sanctum : fides enim, spes et oratio sunt dona Spiritus Sancti.

QMocdo **¿4 djC,n s/niu tato,

Nola : Non negat hic Paulus infideles, cum solo concursu Dei generali, posse proferre nomen Jesu, aut de eo habere cogitationem aliquo modo bonam; sed tantum, neminem absque gratia Christi ct Spiritus Sancti, posse per veram fidem cl pium allectum serio et ex corde invocare Dominum Jcsum, iliumque confiteri esse Dominum el Redemptorem nostrum; aut etiam dicere in corde suo, et cogitare aliquid de eo, quod m suo gradu ct ordine, ad remissionem peccatorum , graham ct finem supernaturalem, id est ad beatitudinexu, conferat ct disponat. Ha Anselmus et Ambrosius. Et patet, quia loquitur Corinthiis fidelibus, eorumque fastum, quo in donis et gratiis suis superbiebant, reprimit, ex co quod fidem Lmuü oinmaque dona noix a se habeant, sed a Spiritu Sancto, *q. d.* Hæc dona adeo sunt non vestra, sed Spiritus Sancti, ut nec Jesum agnoscere et invocare cx vobismetipsis possitis, sed agnitio hæc cl invocatio sit Spiritus Sancti donum (I).

4. Divisiones vero gratiarum sunt, — gratiæ Ven.i divisæ sunt per Ecclesiam, hæc uni, illa alteri datur ct dividitur. Hæ enim Hebreis vocantur JTIpbno *machlecot,* id est divisiones.

Idem auiem Spiritus, — scilicet cst, gratias has distribuens.

?>. Et divisiones ministrationum (Græce Jtaxoviw, Ven.5. *ministeriorum)* sunt, — *q. d.* Ministeria sacra varie distributa sunt per Ecclesiam.

Idem autem Dominus, — scilicet Jesus Christus est, a quo ut Deo, et per quem ut hominem illa accipimus, quique vario ministeria sua distribuit, ut ci varie a variis ministretur. Ita Anselmus.

6. Et divisiones operationum sunt, idem vero Ven.e. Deus, qui operatur omnia in omnibus. — Nota: Apte Apostolus *gratias,* seu dona tribuit Spiritui Sancto, seu fonti bonitatis; *minisicria* Filio, seu Domino; *operationes* Deo, scilicet Patri, quasi primo omnium principio. Ita Theophylactus, Anselmus ct alii.

Nota *secundo : Gratiæ* hic intclligunlur gratis Qumu datæ; *ministeria* sunt officia ministrandi Ecclesi®, ut episcopatus, diaconatus, prefectura ct curari Qj. pauperum ; *operationes* sunt miracula, ut expulsio nUterü, dæmonum, sanatio œgrorum, resuscitatio tuorum : hæc enim propriissime dicuntur *in-rfr vdtx* Hira, et, ut vers. 10 se explicans addit, tvupvxxrx 1431 °- Jüvóuídiv. Quod Erasinus vertit, *efficacia! potentia- .p.' rum;* Noster, operario *virtutum.* Nam Jú/xxt; cst uit i? potentia, virtus, facultas; M^ux vero *actio;* 6tp-fr.txx, *opus,* ut ex analogia linguæ græcæ liquet, ct ipse Paulus declarat, dum subdit : ¿ tx í?ávTx tv wiaw, *qui operatur omnia in omnibus.* Ita Maldonatus in *Notis manuscr.*

Verum plenius et apertius dicemus Apostolum omnes gratias gratis datas vocare, *primo, gratias,* «tweltor* quia gratis dantur; *secundo,* easdem vocare *ministrationes,* vel ministeria, quia per eas quisque ministrabat Ecclesiæ; *tertio,* illas ipsas vocare *operationes,* græce *q. d.* efficacias : quia per illas mirificam vim accipiebant fideles a Spiritu Sancto, ut ea dicerent et facerent, quæ vim nature ct captum hominum superant. Has ergo gratias operatur tam Spiritus Sanctus, quam Pater et Filius. Omnia enim opera ad extra, ut lo- o^n >l quunlur Theologi, quæ scilicet in res creatas dimanant, sunt toti Trinitati communia : eadem tamen apte, qua operationes sunt, approprianlur mum

(I) Commata 2 el 3 sic nectit Allioli : Cum Gentiles essetis, umere, absque ratione ac *spiritu* colebatis idola. Alia Christianos decent. Deus enim quem colitis, *spiritus* est ; spiritu et vos agile. Nemo Christianus dicere potest anathema Jesu, quia in spiritu Dei loquitur; el cum profert *Dominus Jesus,* id dicit in Spiritu Sancio, narn spiritu Dei instinctus est. Hic autem Spiritus multilaruun, variisque donis sese exeril, etc.

Patri; qua minktrationcs, Filio; qua gratiæ, Spiritui Sancto, ut dixi.

Demope- oin"i natura- Ha con- diaihT cum odi- ciu s^e- cnrxiis.

Qui operatum omnia. — *Primo,* operatur Deus omn*a naturalia per concursum universalem, concurrentibus tamen effective causis secundis, uti contra Gabrielem Bici docent Theologi. Sic ,)cus °Pcratnr omnia bona naturæ et fortume; et quod hic sit dives, illo pauper, Dei judicio et vo- ’unlal* tribuendum est, ait Chrysostomus, de quo vide cum in morali *homil.* 29.

s«uudo. fuperna- toralia, timbra- tú data,

Secundo, operatur Deus omnia supernaturalia, tum gratum facientia; tum, quod proprie hic intendit Apostolus, gratis data, utputa, miracula, quæcumque Sancti petunt et impetrant a Deo, V°1 nomine Dei fieri imperant, Deus ad preces vel nutum eorum eadem physice operatur proprie et per se.

Concur- non prx- deurmi- lttU

Non ergo hinc sequitur concursum Dei præcurrcrc ct predeterminare concursum causæ sccundæ ct liberi arbitrii in operibus bonis, et gratiæ gratum facientis : quia in his Deus operatur omnia per gratiam prævcnicntem, qua excitat voluntatem, cl per gratiam cooperantem, quæ cum voluntate cl libero arbitrio libere operante simul operatur opus bonum; sed, ul dixi, Apostolus non agit proprio do operibus gratiæ gratum facientis, sed gratis datæ, ul patet ex sequentibus.

Nota : Pro *operatur,* S. Hilarius, lib. Vili *De Trinitate,* legit ; *inoperatur.* Græcum enim inp-pî significat intimam praesentiam, vim el efficaciam, qua Deus intime omnia operatur, maxime miracula et dona gratuita. De his enim agit toto cap. Paulus.

Ve/». 7. 7. Unicuique autem datur manifestatio Spiritus (donum scilicet Spiritus Sancti, quo manifestatur ipse Spiritus Sanctus, qui doni cst auctor : datur, inquam) ad utilitatem,— non propriam, sed totius Ecclesia?.

Vera. 8. 8. AIJI QUIDEM DATUR SERMO SAPIENTIÆ, — faCUI-tas scilicet explicandi sapientiam, id est altissima mysteria Trinitatis, incarnationis, prædeslinationis, ut explicat cap. xm.

Alii autem (datur) sermo scientis,— ut scilicet explicet quæ ad agenda moresque perlinent. Ha sapientiam a scientia distinguit S. Augustinus, lib. XII *De Trinitate,* cap. xiv ct xv, et sic capit scientiam Apostolus, cap. vm. Alii scientiam intelligunl, qua res fidei per exempla, comparationes, rationes humanas el philosophicas explicantur.

Veri. t. Prima, Vrnnv guttum iih?

9. Alteri fides in eodem Spiritu. — Paulus hic intelligit, non theologicam, quam omnes Christiani habent; sed eam quæ mater est miracui°runb Qtue excellens cst fides, quæque fidem theologicam includit; estque insuper constans fiducia in Deum, ad quidvis impetrandum, cl ad miracula operandum, v. g. ut Christus ait, ad montes transferendum. Palet id cap. xiii,vcrs.2. Ita S. Chrysostomus.

Sicunde

Secundo, **Ambrosius ct Anselmus per** *fidem* **acci-**piunt donum intrepide profitendi ct praedicandi fidem.

Tertia)

Tertio cl optime, *fides* hic est intclligentia magna mysteriorum fidei ad ea contemplandum ct explicandum. Sic enim *ad Rom.* xii, 6, dicit Prophetas habere prophetiam, ct debere prophetare, hoc est docere, a secundum rationem fidei, * id cst juxta mensuram intelligenti® rerum fidei sibi a Deo datam. Fidem ergo hic illustrem intelligit, quæ in paucissimis est, qua qui prediti sunt, facile rebus divinis assentiuntur, ait Maldonatus in *Notis manusc.* Nam fides miraculorum videtur includi in operatione virtutum, quæ sequitur vers, seq., ut inter alios recte advertit Toldos in *Roman,* xii, 6.

r

Alii gratia sanitatum in uno Spiritu, — per unum ct eumdem Spiritum Sanctum.

10. Alii operatio virtutum, — majorum scilicoi miraculorum, quæque non corpus et morborum curam, sed animam cl quævis alia spectant : qualia sunt excitare mortuos, dæmones ejicere, punire incredulos et impios per miraculum, ut S. Petrus Ananiam et Sapphirata miraculosa morte punivit, Art. y. Ita Chrysostomus ct Ambrosius. Et sic distinguitur a operatio virtutum » a gratia sanitatum.

quid aif

Alii discretio spirituum,— cogitationum scilicet, ct intentionum cordis, et consequenter actionum el sermonum, ul sciat an a naturæ, an a dæmonis, an a Dei vel angeli spirituel instinctu proficiscantur. Ha Chrysostomus, Ambrosius, Anselmus. Tale donum habuit S. Hilarión, teste S. Hieronymo in ejus *Vita* J et S. Monica apud S. Augustinum, lib. Ill Confes., oap. xi, et S. Vincenlius Ferrerius, atque nonnulli hodie, præsertim qui animas regunt et dirigunt ; estque confessariis hoc donum perutile, et a Deo expelenduin, in quantum conscientiarum plena cognitio ct cura illud requirit.

7 biut S. niu- noo: * i>o [»•

Alii interpretatio sermonum, — obscuriorum, maxime sacr® Scripturæ. Hinc olim in Ecclesia interpretes erant, quorum officium erat interpre- interpretatan olia tari *primo,* cos qui in cœtu Ecdesiæ ex dono lingnarum peregrina lingua prophetabant, vel hymnos canebant ; *secundo,* illos qui obscura el alta mysteria alliati Spiritu Sancto eructabant; *tertio,* epistolas S. Pauli et aliorum ad plebem suam missas publice exponere; *quarto,* eas vertere in alias linguas. Sic multi censent S. Clementem epistolam ad Hebræos ex Hebreo in Grecum ver- otpnr> tisse. Hinc palei sacram Scripturam non esse eia- * c - ram omnibus, ncc privalo cujusvis spiritu inter- uzpns prclandam, ut volunt h eretici, cum ad hoc po- UaJ*' sucril Deus m Ecclesia interpretes.

Adverte hic: Illis interpretibus jam successerunt professores lingua» llebrææ, üræcæ et sacræ Scripturæ.

Ex hoc capite et seq. Theologi acceperunt divisionem gratiæ in gratum facientem , quæ perficit ipsum subjectum, ut sit Deo gratum, qualis

riti» est charitas, castitas, pirla» aliæquc virtutes : et pratis datam , quæ ordinatur ad perfectionem aliorum; ct licet Apostolus hio tantum novem numen t gratias *gratis datas,* plures tamen esso **possunt.**

«ratis <tat>. Qvfacpa «X K I H-

I hi nota : Verisimile est ex novem hic ab Apostolo r‹ *r.* iiiitn gratiis , quinque esse habitus permanentes, scilicet sapientiam, scientiam, fidem, pener i linguarum el interpretationes sermonum, o .t , ct aliquando etiam discretionem spii ituum : rc- l : * liqui? quatuor non sunt habitus, sed motiones \ „„t transeuntes, scilicet gratia sanitatum, operatio t» virtutum, prophetia ct discretio spirituum, ut l‹K'Ll› recto Bcllarmiuus annotavit lib. I *be Gratia,* cap. X.

Ver», n. 11. Divrmnu fnautis píout vult. — Pro *dividens singulti,* græco CS(íixepyv (Wi«) Uu / zxço t id est, dividens unicuique privatimf peculiariter, proprie, vel potius propria, scilicet cuique dona ct chnrhniata. Ila S. Hieronymus, dialogo I *Conira Pelagian.*

PnotT vult, — non homo, ut intelligebat Origene*; sed Spiritu* Sanctus : ergo, ait Thcophylaclus, Spiritu* Sanctus est Dominus el Deus, no quo cfllcitur, sed efficit omnia æque ut Pater, quia operatur omnia in omnibus, ut dixit Apostolus vers. 6; operari enim omnia, quod vers. 0 tribuit Patri, hic tribuit Spiritui Sancto.

itine patet *secundo,* Spii itum Sanctum, ut Deum, » it; ‹ r® cxcC liberi arbitrii, ac libero operari.

fr' .. J *Tertio,* bino refellas Abailardum, Wiclcf, Cairi.' na vinum, qui docent Deum non posso faccro nisi duniu-¡d quod facit; hoc enim est tollero omnipotentiam a Deo, Dcumquo erque ac hominem subjicere fato, adeoquo Deum divinitate spoliaro, catnquo fato consignaro; sic enim Dous non operatur prout vult, sed prout voluerit fatum, robus omnibus ipriquo Deo dominans.

Vri. 12. Sicut him conpus (naturalo ct animale, puta hominis) unum bst, lt iumiuia haiiet multa; **OMNIA AV IBM MEMBMA COHPOIUS CUM SINT MULTA, I N(M TAMKN COIPUS SUNT i ITA ET CÌIIUSTUS , —** unum scilicet corpus habet, puta Ecclesiam , cujus varia sunt membra, ut ipso ost caput. Utitur cnlm Apostolus sœpe ellipsi, ct multa subaudit, ut dixi *Can.* 38.

Sed objidt S. Augustinus, lib. I *I)c Peccat, meritis,* cap. XXXI, si hoc velici Apostolus, tunc dic‹rr debuisset : a Ila et elitisti, n potius quam, «Christus: » Christi, scilicet corpus, id est Ecclesia, inulta habet membra.

I rule Jacobus laber Stepidenti* hinc vari (jocet, Chrili coipus, nipote toti divinitati indi- ; “ vub‹* unitum, localiter replero cœlum et terram, t i qnvi tuum locum et corpus : ut, sicut Plato ' D› iim dixit animam mundi, ct per cousequciis e» Mpia-t totum mundum, «ic Christi cor- V * pus, utpot* d‹ itati intime conjunctum, sit instar •• divini Spiritus (bíTusum per totum mundum, cuji qu i i pirtcî ct m mbra sint ningula locorum spalia ct corpora : quæ tamen respectu uniti* deitatis ct corporis Christi quasi animœ suæ, unum sint corpus, puta unus mundus. Atque hinc Eii-j» suam hæresim, quod corpus Christi sil ubique, sumpsisse putantur Ubiquctarli : quod Insulsum ' | „H' dogma mulli, sed exactissimo Gregorius de Va- m» lentia refellit, libris quinque *Contra Ubiqnctarios.*

Dico ergo *tertio,* simpliciter cum S. Augustino, ', ! scasus hujus loci est : « Ita ct Christus, » scilicet ' est corpus unum , puta Ecclesia. Christus enim non tantum est caput Ecdesiæ, sed ct corpus; pu quia omnia Ecclesia) membra sustentat, ct in •»* omnibus operatur; per doctorcm docet, per mi- ciJ.i/ nislrum baptizat, per fidem credit, per pœniten- ciæ t.i (em punite!. Sic enim Christus non localiter, sed ¡''/ J ' mystico ct virtualiter, uve operative, ct per cfll-aii, „r cicnliam est corpus, hypostasis, anima ct **spiritus** totius Ecdesiæ ; ct sicut Ecclesia est corpus Christi, p, . . quasi capitis, sic vicissim Christus est coi pus nii«v i Ecclesia:, quasi in omnia Ecdesiæ membra se per gratiam el operationem transfundens. Sic Apostolus siepe ait nos unum c- -c in Chrido, nos per «t ' › baptismum incorporari el complantari Christo. Et Christus ad Paulum : « Quid me, » id est Chris- Ctci,n› tianosmeos, qui sunt membra mea, nper-eque- I › ',l risì » *Actor,* ix. Sic rursum Paulus : « Mihi vivere Christus est, ct mori lucrum, n Adcoque quod aiebat K. Franciscus : « Deus meus, amor mens, et omnia,» aiebat do Christo Paulus; « Amor noster, Christus noster, ct omnia, n

13. Ix Lxo Spir it u (per unum cumdcmque Spi- vm. n. ritum Sanctum) omxes nos ix um)i corpus rapti- **ZATI SUMUS, SIVI. Jun.P.I, SIVE Gl MILES, SIVE SBAVI,** sive I.IIIEI11. — Probat Christum esso unum corpus habens multa membra, cx baptismo : quia scilicet per baptismum in unum corpus, scilicet Ecdesiæ, ct consequenter Chrisll, renali et inserti sumus : in quo eadem anima, scilicet spiritu Christi, vivimus; ct eadem esca, scilicet Eucharistia, alimur omnes, sive Judæi, sivo Gentiles; sivo servi, sive liberi.

Nota *n in unum corpus,* scilicet Christi mysticum, quod est Ecclesia, ac consequenter in ipsum Christum, qui, uti jam dixit, est quasi corpus lotius Ecdesiæ.

Baptizati (id est baptismo incorporati) sumus, **ET OMNES IX UXO SPIIIIFU POTATI SUMUS, — scilicet** in calice Eucharistiæ unum Chi isti spiritum cum sanguine hausimus. Unde Græca quædam habent, ut legil Clemens Alexandrinus, lib. I *PœdaQogit* cap. m: l«i iní«|i|v, *omncs uno potu potati surnus,* ut scilicet unum cumdeinque ex co Christi spiritum participemus, qui per omnia permanens singula membra vivificai, et suis functionibus reddit idonea, q. d. Non tantum nati sumus, et quasi membra inserii in idem corpus jam dictum; sed el eodem alimento utimur, scilicet carne et sanguine Christi in Eucharistia. Nam ex una specie Eucharistiæ, scilicet vini, alteram panis, id est ex potu cibum lutdligil ; uti o con-

traria ex punis ipacio vini spooiun intonigli, cap. x, 17, lia ChrysoslomUB ol puloturn Cojelanus hic (I).

o r-l t ! ninni. Uh ma- ¿Euh- *u.

nine palet, opino» baptízalo», slvo boni «int, F*vi} mali, orso corpus Chrfcli, id ûM baso do Eo- «lena, illiquo quasi inombra per baplÍMinim omo in$(|ioì; anima onim hujtiH corporis, scilicet Eo *f* c*í íbjes qnani Imbonì omnoa fideles, elianti improbo vivant. Do quo plura dicam *j*/ V, *n* (2).

Ver*, n. 22. Seo bulto magis qu.b vioeetuh meudra CORI'ORIÍi INFIRMIORA I-Mg, MCFSWIIORA HLXT. — S. Chrysostomus ol Hioophylactiis porhmo membra oculos accipiunl, qui parvi «untai imbecilles, sed lamen maximo necessarii. Verum, quia vers, pnrccd. oculum inter nobiliora membra, quæ corpori dominantur, retulit, melius alii por «i membra infirmiora » accipiunt vontrein et von- Ire contenía. Venter cnim quali culina et nutrix lotius corporis, (può singulis membris cibum concoquit ol dispertit, maximo necessarius est vite el corpori.

Membra jìar,'1"l wilier h k«.u- n,'

Vix. 23. 23. Et QUAI PUTAMUS IOMODIITORA MEMBRA ESSE CORPORIS > HIS HONOREM AIHJNDANTIOREM CIRCUMDA- Mts.— «Membra ignobiliora» sunt pedes, ait Chrysostomus, Ambrosius et Theophylactus. « Ilis honorem abundantiorcin circumdamus, n id est diligentius cos custodimus, vestimus, calceamus, elegantibus crepidis, calceis, vel ocreis cos ornamus el communimus, no in saxa impingant, no Incedendo lædanlur, ne nimio frigoro vel humore aliquam intemperiem noxiam, qu® in stomachum et caput redundet, contrahant.

?'mbn l¿14 tuM pe- 4/14

Nota : «Honor» hic vocatur, tum ipso vestitus, i '/n*iuin ornal|,R pedum per calceos, vel ocreas, in t... . . quibus mulli, prmscrlini juvenes nobiles ct milites, curiosi sunt ct elegantes : qua do causa Homerus vocat iftxwiptfo? 'A/.aiwç, id est bene vel elegantor ocreatos Achivos.

QUS INHUNI STA SUNT MOSTRA, ABUNDANTÎORTM uonestateu HAiH Nr. — « Inhonesta n inlelligit verenda. Ila Chrysostomus, Ambrosius et Theophylaetus. Vocantur, nil S. Augustinus, lib. II *Ihtraet,,* cap. vii, verenda «inhonesta, » non cx naturio prima institutione, sed quia post peccatum in iis maximo regnat concupiscentia, queo legi mentis repugnat, ideoquo homini pudenda est; pudet cnim hominem quasi dominum, quod membrum hoc ita sibi senlial rebello. Hæc «abolidanliorcm honmilitom habent, • id hmc diligentius ct honestius legimus atque vestimus, ut, etiamsi quis toto corpore nudos sit, hmc laman membra nudari non patiatur, ait Theophylactus. Hureus hæn membra honestanturin conjngtô, tanquam illa qu n ad liberorum propagationem ct generis nostri mtcruiIntern necoasarfa sint, ait Chrysostomus. Unde ' I ibus Romanis qi tei ea prune ¡du set, et ne evirasset, grevissime puniebalar, queu qui communi ^oncrl oflbeUMd, ct vim *m»* pa* natur® intulisset» O ,<K

Àfrr ha /' _i viuji, c',p

Alii cadcin accipiunl membra infirmiora, itmobiha el inhonesta, scilicet vtmlrom et membra ventri subjecta : sed Apostolus ea distinguit, ct quasi distincta connectit per copulam c/. Jam sensus esi, g. d. Siculi in corporo hec membra infirmiora, et ignobilia, c! inhonesta pr® aliis curamus, quasi magis utilia, vel noou«aria : ita el in Ecclesia qui minores sunt, licei infirmi, ignobile**, contemptibiles videantur, subinde tamen magis sunt utiles, magisque juvandi ct curandi. Ita Chrysostomus, Theophylactus, An<elmu». Vide, quam mendici utiles alni Ecdesiæ, apud Chry-o^tomnm, in morali Aomd. 20, el *Contra* (m *i'h'fhi* hornil. 31. ', .:r\ * '/

Sic apologo ventris a membris decerti, senatus Domani n plebo deserti causam apud plebem, ' , qu® in Sacrum montem ex urbe soressrmt, egit cl perogif Menenius / Xgrippn, tasto Livio, lili. II, doc. l : « Tempore, inquit, illo, quo In homine non, ut nunc, omnia in unum consentirent, *^d singulis membris suum cuique condlimn, suus senno fuerat, ferunt indignatas reliqua» partes, sua cura, suo laboro ac ministerio ventri omnia qnæri, vontrem in medio quietum nihil aliud quoin dolis voluptatibus fruì; conspiras inde , na manus nd os cibum ferrent, nn os acciperet datum, neo denle» confleoront i lino Iro dum venirem farno domare vellón!, ip«n una membra tohimqtie corpus ad extremam tabem venibo : inde apparuisse ventris quoque haud segne ministerium esso, ncc magis ali qunm alero eum; rcddonlem in omnes corporis partes hunc, quo vivimus vigomu-squ®, divisum pariter in ventu malurum confocto cibo sanguinem. Comparando hinc, quam intestina corpori» seditio simili» cs^ci ine plebis in Patres, flexit Menenius montes hominum. n Ap h i ll r - Ì n s,ir, «wat.

21. Honesta autem nostra (puta oculi, faci. ;, v^,. n, manus, quæ sunt membra honestiora et nobiliora corporis) nullius eoint , — quia per »o sati» decoris et honoris habent. 0«'^ ™ wportit

Abvndantiorkm TiuniFNDO honorem, — majorem scilicet custodiam, curam, amictum, ornatum, nt dixi vers. 23.

2?>. Ut non sit schisma in cortore (quale Jam retuli ex Menenio), sed idipsim pro invicem sollicita sint MFMiiHA. — « klipsum, » ut scilicet camdem et mutuam pro sego Invicem sollicitudinem gerant ; vel «idipsum,» Id est in idem, sci- Ww.ts.

ti) Alii coin Ailloli, pro *potati,* edico scii. Eoctiarbliw, interpretantur *imbuti,* eodem sell, spiritu dona varie distribuente.

(M) Vers. 17. Cf. Qalntillanum vnr, a : « Sed ncqno oculo* omo loto corpore velim, no oætcra membra suum olili non i-1 (| mt. n

Vei io. CT. Cieernnorn, O//ÏC. ut ; a Si unumquodque mSmhnim sensum hunc ballerei, ut pofc>o put irci w v .b n», 4| proximi membri valetudinem ad *n iraduxl-el, debilitari ni interim totum corpus neces» est. » filo Corinthiorum religionem conditóre non posse, Apostolus iúl» ®i omnes ornata habero vulinl,

licet bonum commune totius ejusdem corporis, sollicita sint singula membra.

Ver» !6. 26. Et **SI QUID PATITOTI UNUM MEMBRUM, COMPATRATUR** omnia membra. — « Compatiuntur, n ut sic membrum patiens dolore levetur, « non per communionem cladis, sed per solatium charilatis, » aitS. Augustinus, epfcr. 133. Unde S. Basilius in *Rcg. brevior.,* Beg. 175, docet evidens signum dilectionis esse duplex : primo, si quis proximi utilitate læletur, ct pro ea laboret; *secundo,* si dc ejus malo ct peccato tristetur et mœrcat. Qui hæc non habet, non diligit.

sancti UrnibM no» jovint, Hinc colligunt Doctores animas beatas, utpote Caritate nostri flagrantes, nos in miseriis ct periculis nostris orationibus suis juvare ; ct nos vicissim juvare debere animas in Purgatorio detentas : patiuntur cnim illæ acrem ignem, ac proinde crudelis sil oportet, qui cis non compatiatur, casque juvet ct liberet.

Sive gloriatur ,— gloria afficitur, græce ScÇxÇeTai, id est, ut Ambrosius, *glorificatur;* Syrus, sive *exultat unum membrum, exuitabuid omnia membra.* Pulchre cx S. Chrysostomo Salmeron : « Qui amat, inquit, habet quidquid est incorpore, scilicet Ecclesia : tolle invidiam, ct tuum cst quod habeo. » Rursum : a Si patiatur oculus, inquit Chrysostomus, omnia dolebunt, omnia cessabunt, non pedes ibunt, non manus operabuntur, non frui jam consuetis cibis ventri Jubebit, ocu-

aliis operari debet, idque quia sunt membra unius corporis ; *sexto,* quies, qua quodque suo gradu et officio contentum est, non ambit aliud, ncc invidet nobiliori, sed omnium summa est unio et concordia, compassio et gaudium : ita ct omnino so res habet in Ecclesia, in qua quisque a Christo, quasi anima, suum habet charisma, suum talentum, suum officium et gradum, suam functionem, qua non sibi modo, sed et aliis prosit, suum ordinem ct limitem a Deo : quem qui perturbat, ct alium ambit, Dei ordinationi et providentiæ resistit, in his quæ gratis a Deo accepit, *q. d.* Estis, o Corinthii, membra ejusdem corporis Christi, puta Ecclesiæ; ergo non sint schismata inter vos, unus alium non spernat, non invideat, non dolcal; sed juvet, amet, gaudeat; quisque suo loco, gradu, officio sit contentus : quia sic particeps erit non tantum sui boni, sed et aliorum ; siculi pes ambulat pro oculo, aure, ventre : sic vicissim oculus videt, auris audit, venter concoquit pro pede. Quod si invideat et nolit oculus pro pede videre, auris audire, venter concoquere, non tantum illud membrum, sed et seipsum lædet, inquit Chrysostomus, perinde ac si una manus aliam amputet, seipsam dedecorat et debilitat : robustior cnim est, si habeat auxilium ab alia manu. Rursum, si natura tantam in corpore inter singula membra concordiam curat et servat, ncc sinit inter ea nullam discordiam aut sedilorum licet sil dolor. Quid ventrem, ocule, mordes? quid pedes remoraris? quid manus vincis? Quia innexa natura sunt omnia, modoque ineffabili compatiuntur. »

Unbiis ui,.j ▮n- u /• corp», brw uflu'a Iti*ai alio! selptui ¿LI.

Vm.î7. 0^* d' mtn. PHnï ap »itia Scc uh. 27. Vos **AUTEM ESTIS CORPUS CIIRISTI , ET MEMBRA** I,E Mn,DH0- — Nota *membra de membro,* quod *primo,* D. Thomas sic explicat : « Vos estis membra dc membro principali, » quod est Christus : csl cn*m Christus caput Ecclesiæ. *Secundo,* Anselmus, a estis membra de membro, » id cst estis membra Christi per ministerium alterius membri, scilicet Pauli, per quem Christo capiti ct corpori Ecclesiæ uniti estis.

T< tu ct Verum nota : Pro *dc membro,* græce est ¿x *pfyw,* id est ex parle (cl sic legunt hic aliqui Latini), vel ad invicem, seu vicissim, ut innuit Ambrosius, *q. d.* Estis membra ex parte, id cst membra partialia : quod Noster vertit, *estis membra do membro,* id est membra membrorum, hoc est commembra, compartes, g. *d.* Estis confratrcs ejusdem societatis ct corporis mystici, scilicet Ecclesiæ. Ita Chrysostomus. Syrus vertit, *estis membra* ÎWOTD *beduchatchun,* id est, *in loco vestro,* ac si dicat : Quisque in parte sua et loco cst membrum Ecclesiæ.

fe « i j. t’ u E. u -, Adverte hic : Sicut in corpore, *primo,* est unitas unio corporis et animæ; *secundo,* diversitas membrorum *; tertio,* diversitas officiorum in membris singulis; *quarto,* aptiludo et dos cujusque nicmbri ad suum officium; *quinto,* com.munio ı *d* (ionum, qua quodque non sibi soli, sed ct

28. Quosdam posuit Deus in Ecclesia, primum Apostolos (ut caput), secundo Prophetas (ut oculos), tertio Doctores (ut linguam : unde non principes saeculares, ut Brcntius vult, sunt primi et caput Ecclesiæ ; sed Apostoli et eorum successores, Papa et Episcopi ; Deus enim in Ecclesia primum Apostolos posuit, ait Paulus), deinde virtutes (græce JuvxyiMf, id est, *potestates*, hoc est, miraculorum operalores : hi sunt quasi manus Ecclesiæ), EXINDE GRATIAS CURATIONUM, — Curalores scilicet morborum.

y«*m. tol/ Jui quuio poi, Propbeti qaid ocdi. Doctor» qiUli linzm, Vlrtlrt l nus.œ- nu

Opitulationes , — qui aliis opitulantur, excrcentquo circa ægros, pauperes, miseros, pcre-T’^ J* grinos et hospites opera misericordi®. Græce *susceptiones,* hoc est, ut alii legunt, subsidia, subventiones.

Gubernationes, — qui alios regant ct corrigant, ut Parochi, ait D. Thomas; vel potius guberna* liones sunt, ut Thcophylactus et Cajetaous, qui pnesuntgubernationi rerum temporalium, quas fideles offerebant Ecclesia, Hi enim ultimi sunt quasi pedes in corpore Christi, scilicet Ecclesia : tales fuerunt Diaconi electi ab Apostolis, ut viduis et mensis præesscnt, *Actor,* vi.

Nota, abstracta hic poni pro concretis : « virtutes, » id est operatores virtutum; « gratias curationum, » hoc est curatores, vel potentes curare; « opitulationes, n id est opitulatores; *a* gubernationes, » hoc est gubernantes ; « genera linguarum,» id est peritos linguarum variarum : hosco enim omnes subnectit Paulus Apostolis, Prophetis, Docloribus, quasi alia membra Ecclesiæ. Vido *Can.* 21. Ita Chrysostomus.

Ven. to. 29. Numquid omnes Apòstoli? — *q. d.* Minime : quisque ergo suo gradu, in quo a Deo in Ecclesia collocatus est, suaque gratia quam gratis a Deo accepit, contentus sit, Deoque gratias agat, et sua gratia ad Dei gloriam et Ecclesiæ commodum utatur.

Vtn.3O. 30. Numquid omnes gratta» habent curationum?— a Ita, ait S. Augustinus, *epist.* 137, ncc in omnibus memoriis Sanctorum Deus miracula fieri voluit, qui dividit unicuique prout vult.» Itaque non mirum Deum hoc loco, hoc templo, ad hanc aut illam Deipara Virginis statuam miracula operari, non autem alio loco, templo, imagine; rursum huic Sancio hanc gratiam, alteri aliam concedere, v. g. ut S. Antonium invocantes, peste ; Apolloniam, dolore dentium; Barbaram, subitanea morte, ne sine confessione moriantur, libc-
Virios renlur : quia, ut ait Apostolus, Deus has gratias
morbos dividit prout vult. Sic Deus in Probatica piscina,
'!n non al*ki, ægros et aridos miraculose sanabat,
▾iriorum *Joan.* v. Sic per virgam Aaronis, non alterius, mi-
Siocto- racula fecit, Amn. xvn. Sic ad imaginem ænei ser-
ntDeus* Penl*s› non autem rei alterius, Judæos ignita lue liberavit, *Num.* xxt, 9.

ven. 3i. 31. Æmulamim (sectamini, scilicet petito a Deo, cxcrccᴬc accepistis, e jam dictis vers. 8) ciia-
mata RISMATA MELIORA, — hoc CSt Utiliora, puta aposto-
rwZiura? latum, prophetiam, sapientiam , scientiam , non autem donum linguarum, quod ambire, et in quo inaniter gloriari soletis vos, o Corinthii. Ita Anselmus. Alii legunt per interrogationem et in tempore presenti, « æmulamini : » hoc est, si æmulamini meliora, ecce ostendo vobis viam excellentiorem. Ita Chrysostomus, Theophylactus, GEcumenius.

Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro. — «Viam» scilicet charitatis, quæ via est ad Deum, ad vitam ct gloriam æternam, de qua cap. sequenti.

Nola : Commentarius Hieronymo adscriplus hic docet charilatem separari ab Apostolo a charismatibus , hoc est gratiis gratis datis, quod hec gratis dentur a Deo , charitas vero nostro labore et naturæ viribus acquiratur. Unde colligas hunc Commentarium non esse S. Hieronymi. sed Pelagii vel Pelagiani alicujus, ut dixi initio. Correxit hoc Primasius, qui multa cx hoc Commentario transcripsit, ct patet charitatem esse donum Dei. *Rom.* v, 5 : a Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis.» Unde hic ait Paulus : «Excellentiorem viam,» per hyperbolen, per excessum , id est excessive meliorem et prasinatiorem viam, scilicet charitalis, vobis ostendo. Ita ex Chrysostomo Theophylactus. Unde ct Cassianus , *Collât.* XI, cap. xii, sic legit : « Et adhuc excellentiorem supra modum viam vobis demonstro. » Si ergo gratiæ gratis datæ, quæ minores sunt, a Deo dantur; mullo magis charitas, quæ excessive illis est melior ct cminentior, a Deo peti et dari debet. In hoc ergo distinguit Apostolus charilatem a charismatibus, quodhæc gratis dentur ad utilitatem Ecclesiæ, non ad sanetificationcm ejus cui dantur : charitas vero detur ad hoc, ut is qui illam habet, sanctus ct gratus Deo fiat. « Ille, inquit S. Augustinus, serm. *De Laudibus chahtatis,* tenet ct quod patet, ct quod latet in divinis eloquiis, qui charitatem tenet in moribus. »

Ew>n *▮ 'm riL,A* i « * cM (runcordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis.» Unde hic ait Paulus : «Excellentiorem viam,» /.10* per hyperbolen, per excessum , id est excessive meliorem et prasinatiorem viam, scilicet charitalis, vobis ostendo. Ita ex Chrysostomo Theophylactus. Unde ct Cassianus , *Collât.* XI, cap. xii, sic legit : « Et adhuc excellentiorem supra modum viam vobis demonstro. » Si ergo gratiæ gratis datæ, quæ minores sunt, a Deo dantur; mullo magis charitas, quæ excessive illis est melior ct cminentior, a Deo peti et dari debet. In hoc ergo distinguit Apostolus charilatem a charismatibus, quodhæc gratis dentur ad utilitatem Ecclesiæ, non ad sanetificationcm ejus cui dantur : charitas vero detur ad hoc, ut is qui illam habet, sanctus ct gratus Deo fiat. « Ille, inquit S. Augustinus, serm. *De Laudibus chahtatis,* tenet ct quod patet, ct quod latet in divinis eloquiis, qui charitatem tenet in moribus. »

di »ti3- ur 1

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Docet inter omnia dona ct gratias excellere charitatem. Primo ergo asserit sine chántate nullum donum aut virtutem prodesse.

Secundo, vers. 4, *enarrat charitalis scdccim conditiones,* sive *officia in proximos.*

Tertioj vers. 8, ostendit charitalis prccccllcntiam cx eo quod etiam permaneat in caelo, cum fides ibi mutanda sit in visionem, spes in fruitionem.

1. Si linguis hominum loquar, et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. 2. Et si habuero prophetiam, et noverim mysteria omnia et omnem scientiam : ct si habuero omnem fidem, ita ut montes transieram, charilatem autem non habuero, nihil sum. 3. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum ila ut ardeam, charitatem autem uou

habuero, nihil mihi prodest. *k*. Charitas patiens est, benigna est. : charitas non œmulntur, non agit perperam, non inflatur. 5. Non est ambitiosa, non quæril quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat maluni, 6. non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati : 7. omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. 8. Charitas nunquam exci* dii : sive prophetiæ evacuabuntur, sive linguæ cessabunt, sivo scientia destruetur. 0. Ex parte enim cognoscimus et ex parte prophetamus. 10. Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur <piod ex parte est. 11. Cum essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus. Quando autem factus sum vir, evacuavi quæ erant parvuli. 12. Videmus nunc per speculum in ænigmato : tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte ⁝. tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum. 13. Nunc autem manent, lides, spes, charitas, tria hæc : major autem horum est charitas.

CHriU» nrtniHw Ifgl.. w-

Est toto hoc capito encomium charitatis. Agit vcro (je Cantate |llin fl1Stì Apostolus, tum quia charitas omnium virtutum est regina, tum quia vult per charitatem quasi medicinam eflleacissimnm sanare Corinthiorum fastum et schismata. Charitas enim facit ut superiores non contemnant inferiores, et ut inferiores non indignentur superiores sibi pra ferri. Maxime vero commendat eis charitatem, quasi donum prmstanlissimum, ul illam , non autem donum linguarum, prophetiæ, aut miraculorum, quæ maximi incero solebant Corinthii, consedentur. Et hoc est quod præparans transitum suum ad charitatem, dixit in tino capitis præcedcntis : «.-Emul.imini autem charismata meliora, et adhuc excellentiorem viam (charitatis), vobis demonstro. »

Vu». I. J, St LINGUIS HOMINUM LOQl Alt, ET ANGELORUM.—

roui l ,>n a A puut. - * i i ai- l ' | J' qu,ju. ‹¡ » *,"

" Angelorum linguam » aliqui Hcbræam accipiunt, qua Deus, angeli cl Adam locuti sunt in Para^,R0 ' du flno plura vers. 8. *Secundo*, Glossa, „ Durandus, Gregorius Ariminensis in II, dist. ix, Quæst. II, ct Molina, I *par/.*, Quæst. CVI, art. 1, ex hoc Apostoli loco putant angelos loqui ut homines, non tantum per species angelo audienti impressas, sed etiam per nutus et signa, sed spiritualia (quæ sint quasi spirituales quidam sermones cl loquelæ) illis indita in creatione, sicut Adte lingua llebræa fuit indita. Hinc Franciscos Albertinas, I *Corollariorum Théologie.*, corollar. 11, quemque angelum, ait, propriam suam habere linguam, a cujusvis alterius angeli lingua dislinctam, quia Apostolus inquit: u Si linguis loquar angelorum, » non, lingua. Verum hinc sequi videtur, quod, si angeli hæc signa exhibeant, et

i. . ..» tx-u«.

loquantur uni, alios illa celare non possint; nihil enim naturale celare possunt, sed tantum id quod liberum est : hæc autem signa naturalia sunt, cisque cum natura indita el concreata.

u «.ut

(jnde ahi cum D. Thoma putant angelos sic loqui, ut conceptus suos ad alium dirigant, velintque illi innotescere; tunc enim cx congrua Dei ordinatione cl concursu fleri objectum proporlionalum, cl poni quasi intra sphaeram cognitionis, flerique intelligibile illi, cui volunt loqui, non alicii : ita ut ille objectum hoc quasi jam ob oculos positum videat et intelligat, non alitis. Ex quo aliqui concludunt, angelos natura sua non posse mentiri. Sed contrarium videtur verius, scilicet posse eos mentiri ; quia possunt angeli ooneeptum falsum et menti dissonum in intellectu suo formare, cumque dirigere ad alium, cui hoc modo loquuntur : sicut homo format loquelam falsam ct menti dissonam cum mentitur. Non enim angeli ipsos actus voluntatis in se, id est ipsas volitiones et intentiones suas videndas exhibent : sed horum actuum conceptus in menta etformant, vel veros, vel falsos, prout volunt, cosque représentant illi, cui loquuntur. Verum hæc Scholasticis fusius disputanda ct dirimenda relinquamus. Ar.^n suaiiri.

Angelorum ergo hio *lingua* non sunt sensibiles, ut vult Cajctanus, sed intclligibilcs, scilicet hæ linguæ sunt ipsi conceptus angelici, perfectissimi ct pulcherrimi. Vel certe est prosopopeya ct hyperbole: « Angelorum lingua, » id est, elegantissima lingua. Sio vulgo dicimus : Divino loquitur. Simili hyperbole dicitur : Facies angeli, vel angelica, id est pulcherrima. Ita Theodorctus ct Theophylactus; quia scilicet angeli in se sunt pulcherrimi, et pulcherrimos sc exhibent ct visu ct voce, dum corpus assumunt. Sic ergo hic, uli et alibi subinde, per hyperbolen loquitur Paulus cx hypothesi, maxime empínaseos causa, *q. d.* Si essent linguæ angelorum super humanas, Hcbræam, Graecam, Latinam, ct ego eas callerem, neque tamen cis uterer ad commodum proximi, quid esset aliud quam inanis et obstrepera loquacitas? Ita Græci et Latini. Sic *Galat.* i, 8 : « Licet, inquit, angelus de coelo evangelizo!. » Sic Rom. vin, 39, cum omnes res creatas, summas, imas, medias nominasse!, addit per hyperbolen : « Neque creatura alia. » Notat hic Paulus Corinthios, qui donum linguarum præcæteris admirabantur. Q - <:i p t . m. Cni.ibit

Cymbalum tinniens, — inconditum ct confusum sonum edens, græce àXïXôïw. Est onomatopœia, *q. d.* Sonans alala, alala. Sic Apion Grammaticus ob garrulitatem dictus est u Cymbalum orbis, » teste Suetonio, lib. *De Praelavis Grammaticis.* tar ‘ numiin- ía‘t‹ua‘

2. Si HABUERO OMNEM FIDEM , ITA UT MONTES TRANSFERAM , CHARITATEM AUTEM NUX HABUERO , Vafi.

Nimt sum. — Erasmus vult esso fictionem hyperbollcam, *q. d.* Charitas longe excellit fidem : sicut dicitur, Nobilitas sola est atque unica virtus.

Sed hoc nimis frigidum est : nam do eleemosyna ct martyrio, si absit charitas, versu sequenti dicit : « Nihil mihi prodest, n Ergo « nihil sum, » id est nullius sum pretii et gratiæ corain Deo, et in veritate ; quia justus est aliquid coram Deo, reliqui homines injusti in oculis et .estiinalionc sunt quasi nihil, *q. d.* Sine charitate eu» Dei nihil prodest, nihil facit amicitiam cum Deo, iit» ciu- nihil est quod homini conciliet justitiam ct salu-,ltâlc‘ tem, no fides quidem maxima ct excellentissima, c"’l› fill® mon,c‘s transferat, qualis fuit in Gregorio Tintimi- Thaumaturgo, qui sua fide montem loco movit, turgu» ut ecclcsiæ ædificandæ locum faceret, ut narrat Eusebius, lib. VII *Htstor.,* cap. xxv.

lew Dices : Ergo si pœnitens in bonis operibus so v4L exerceat, ante reconciliationem, illa nihil ipsi prosunt. Respondent aliqui, prodesse, quia poean- nitens, inquiunt, habetcharitatem, non infusam '^iihb^qu® iuslum› 60(1 charitatem, id est affecftiüqño-tuni sinceri amoris erga Deum , quo ad reconcits.Jo liationem aspirat. Verum hicaffectus non est, nec rre-uaiT dici potest charitas : charitatem enim hic et alibi sacra Scriptura vocat eminenti'simam virtutem, fide et spe majorem, quæ nos Dei amicos facit.

Secundo, quia affectus timoris, spei ct fidei disponunt ad justitiam; ergo sunt aliquid, etiam sine affectu amoris illius.

"æ0 cr6° : prosunt bona opera peccatori ¡ „nnt pernitenti, nisi sequatur charitas: sic enim ait; p n» eleemosynam non prodesse, ut patebit vers. 3. Dispositio enim, qua dispositio, frustra est ct duiiUs nihil, nisi sequatur forma ad quam disponit : (c ¡m- opera ergo sine charitate nihil sunt, id est, nullur' lam justitiam aut salutem conferunt ; et homo sine charitate « nihil est, » scilicet secundum esso spirituale, quo per regenerationem supernaturalem accipit esso supcrnaturalc et divinum, fltquo nova Del creatura, filius et hæres Del.

*4-’ Hinc patet, fidem solam non justificare,

j '¿.t Respondet Boza, hic agi tantum do fide raira- ' ı •f culorum. «Nam fides, inquit, justificans, quæ * ' 'ı scilicet Dei misericordiam in Christo apprehendit, ‘‘ ” cogitatione quidem a charitate secerni potest, re ip a nunquam, non magis (piam lux ab Igne. »

Sed contra, quia fides miraculorum includit ct supponit fidem proprie dictam, quæ principium est justificationis; imo fides miraculorum excellentissima est fides, ut hic significat Apostolus dicens: «Si habuero fidem, ita ut montes transferam; » ergo si fides miraculorum esso potest sine charitate, etiam justificans esse poterit. *Se-*pro *eundo.* quin ait Apostolus, « omnem fidem, » quod “ fraudulenter Hoza vertit, *totam* / ideai : si omnem, Ho-t'i- crr° etiam justificantem. *Tei lio,* quia Vers. 8 cl tes* ultim. docet Apostolus, fidem, uti el spem, utique Theologicam ct justificantem , in hac vita lautum manere, cum charitas maneat etiam infutura: ergo fides a charitate separatur. Ita Chrysoslo-Pid*(cimus, Anselmos, Theophylactus ct alii, ac in primis S. Augustinus, lib. XV De *Tfinil.,* cap. xvm : ' . a Fides, ait, juxta Apostolum, sine chántate essa . - potest, prodesse non potest. » Et sermone de tribus virtutibus, fide, spe ct charitate, tom. X, da sola charitate dicit: «quod distinguat inter filios 0,J1 Dei, ct filios diaboli; inter filios regni, ct fili n. perditionis; » ac rursum, Lib. *De Natura et Gratta.* ›s. cap. ult. :«Charitas inchoata,inquit, incho ‘iju- 1 ,J 1 tilia est ; charitas magna, magna justitia est ; cha-et litas perfecta, perfecta justitia est.» Vide Bellarminum, lib. 1 De *Justificatione,* cap. xv. Quæ sit fides miraculorum dixi cap. præccd., vers. 9. Qua catione fidei tribuenda sit operatio miraculorum, docet D. Thomas De *Potentia,* Quæst. VI, art. 9.

Porro S. Ambrosius aliter hune locum explicat lib. IV, epist. 44 *ad Horontian. :* «Arbitror, inquit, propositi gratia hoc dixisse Apostolum; neque enim videtur mihi, qui habet omnem fidem ita ut montes transferat, charitatem non habere : quomodo et illud, si habeat aliquis omnia mysteria et omnem scientiam, quomodo non habeat charitatem. cum dicat Joannes, *epst.* I, cap. v: Omnis qui credit, quia Jesus est Christus,cx Deo natus est.ubbi S. Ambrosius censet Apostolum dixisse hoc propositi gratia, id est proponendo hypothesin, sive conditionem alias impossibilem, atque per «omnem fidem» accipit fidem perfectam, puta vivam ct charitate formatam, uti ipse Ambrosius ibidem explicat, quam certum est a charitate separari non posse. Sensum ergo esse, *q. d.* Si per impossibile omnis fides, id est fides plena, perfecta et viva (puta charitate formata), separari posset a charitate, nihil illa fides prodesset ad justitiam ct salutem. Sic Apostolus passim in epist. *ad Romanos,* ait non legem justificare, sed fidem, puta charitate formatam; et S. Joannes ait cum qui credit, scilicet fido charitato fonnata, esse natura cx Deo, uti ibidem explicat S. Augustinus; vide dicta *Can.* 3 rerum in S. Paulum. Et sane *Ilei l* fides illa quæ moules transfert, melaphysicc et de possibili separari a charitate possit, tamen moraliter et de facto vix unquam a charitate separatur. Nunquam enim legimus fidelem chiritate carentem, puta existentem in peccato mortali , transtulisse montes : hoc enim Deus non facit nisi per amicos sibi valde charos. Simili modo id quod sequitur : « Si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest, » de martyrio hypothetice exponit S. Chrysostomus, uti mox dicam.

3. Ersi dis TRIBVl iio. — Græcum signili- Vera.*, cal fruslulalim quasi concisum panem aut escam ingerere ori puerorum, vel ægrotorum, ut dixi *Jloman.* xn, 20; hio vero significat omnem substantiam suam in talem Usum expendere.

SI TRADIDERO CORMS MEI'I, 1TA IT ARDEAM,CHAiUIATEil AUTEM NON 11ABI ERO, NIHIL MIHI PRODEST.

— Græca qu.Tfî.inj pro , id est *ardeam,* legunt nïJXT'c'-uatl › >d esl *Olorier,* et ita legit Hieren jt u u s , in fine cap. v *ad Galatas :* sed communis Græcorum, Latinorum et Syri lectio est, f»x , *ut ardeam.*

Dices : Ergo martyrium esso potest sine gratia ct charitate, cum peccato ct damnatione.

OnT<t. Nota *primo* : Sicut eleemosynam dare, ita et *'* y **i** ndere quis potest corpus variis modis et moti-
,',r „'‹• 'is, v. g. pro patria, pro proximo, pro corporis
i Bf cha- castigatione, ex vana gloria ; rursum pro fide,
i rXn» Pro **tristi** el r*ci amoro, cl tunc est martyrium.
‹'. i ,.t *Secundo,* martyrium est actus elicitus a virtute
'‹"D- fortitudinis, imperatus saepe a charitate; potest
ritan, rt tamen non a charitate, sed ab alia virtute impe-
cnjn» rari , ut a religione vel obedientia; puta, si quis
virtaUi sc offerat martyrio, ut Deum honoret, vel illi obe-
isttu' diat : quæ tamen manant etiam ex generali quadam dilectione Dei.

Nirty- *Tertio,* martyrium cx quacumque virtute obi-
(tum confert gratiam justificantem, etiam primam,
thrijns- quasi cx opere operato, ut docent Theologi, et
uton- consequenter confert charitatem, nec ab ca ut Armino suo separari potest.

prinum Dico ergo *primo,* Apostolum loqui in genere do
‹J" l « quavis traditione corporis ut ardeat, sive id fa-
*opJi»t*o.* ciat quis pro patria, uti fecit .Mutius Scaevola , qui
c i‹)»- volens occidere regem Porsenam Romam obsi-
Mntiiu dentem, cum errasset, essetquo jam in potestate
t- hostium, ut ostenderet quam mortem pro patria
' contemneret, manum combussit : « Ut scias (aiebat
'?ipse Porsenae) quam vile nobis sit corpus glo-
D'].?trJa0 riam spectantibus, *n* Sive id faciat quis ob ina-
e»u Lus- nem gloriam, uti fecit Peregrinus, quiob immortale nomen sibi comparandum, in certaminibus
, ‹b Olympicis sc in rogum comburendum injecit, ut
›' : « testis cst oculatus Lucianas in *Peregrino.* Sive
)• iu **X** T1*3 se J5ni tradat ob fidem Christi, simul
puni h› tamen servando odium proximi, aut voluntatem
u'sjícit. peccandi mortaliter : quod martyrium cst mate-
JbHy- pialo, non formale ; tum cnim est sine charitate
t .udi- nihil prodest. Ita D. Thomas, Ansclmus, Thco-
le potat dorctus.

Hinc dico secundo, Apostolum loqui quoque do
t CTHn traditione corporis in martyrio materiali el etiam
peccato formali; sed conditionatc, *q. d.* Si martyrium esse
aL Posscl sinc charitate, nihil prodesset, ita S. Chry-
BioMxuD- sostomus et Theophylactus. Unde Theodoretus et
da. S. Basilios, epist. 75 *ad Ncocæsarienses,* notant hic esse hyperbolen, si velis non lanium condilionalc, sed ct absolute Apostolum loqui.

Cot/Ju- Dico *tertioj* martyrium antecedenter, sive ex
n-t'rtii. opere operantis, quatenus nimirum spectatur tantum opus ipsum in sc, sive meritum ejus qui
Mirty- patitur martyrium, potest esse sino charitate. Ut
n : • si quis existens in peccato mortali pro fide Christi
tM"mori velit, necdum habens charitatem; et sic
vbd› ut nihil prodest martyrium : consequenter tamen ex opere operalo, in sui termino semper marly-
^¿rium adducit charitatem; hoc enim ipso quo quis, etiam peccator, pro fide occiditur, infundi- » ita tur ei quasi ex opere operato charitas ct justitia; ct sic martyrium plurimum prodest. Hoc ergo ", modo sensus Apostoli hic erit : martyrium nihil « « prodest, nisi vel antecedat, vel sequatur, vel adsit charitas, sive ut principium, sive ut terminus d ct effectus martyrii. Ita D. Thomas, Cajetanus ct f ^!" Franciscus Suarez, III *part., Quæst.* LXIX,disp. XXIX, sect. 2, *q. d.,* ait Ansclmus : Sino charitate a ^ uìiì. nihil, licet excellens, prodest; cum charitate vero omnia, licet vilia, prosunt, fiuntquo aurea ct divina.

Nihil mihi prodest , — cw , *non juror, non capio utilitatem* (scilicet ut justificer et salver). Ita Syrus. «Tanta est charitas, quæ si desit, frustra habentur cætera : si adsit, habentur omnia, » ait S. Augustinus, *Sententia* 326, in fine tom III.

4. Charitas patiens est, benigna est. — Am-Ven.4. brosius legit, « charitas magnanima est (ita quoque sæpe legit S. Cyprianus et Tertullianus, lib. *De Patientia,* cap. xii), jucunda est. » Græce pro « patiens cst, » habetur , *longanimis est.* Ita et Syrus.

Nola : « Charitas patiens est,» non formalitcr, Pitto sed causaliter, quia parit patientiam et benignitatem : quia patientia, æque ac benignitas, non puît l4- cst actus elicitus, sed imperatus a charitate. Pul- tifila, chrc Tertullianus, lib. *De Patientia,* cap. xi, docet XalU nullam esse perfectam virtutem quæ non habet i*\'dl comitem patientiam, itaque in omnibus bcalilu-jia dinibus quas Christus, *Matth.* v, enumerat, palientiam quoque inlclligendam esse. Et cap. xii, do- Chntu ccl thesaurum charitatis disciplina palientiæ conlineri, et ipsam charitatem a patientia quasi a aVi'í magistra erudiri. Expendens cnim hæc Apostoli Ga' verba : «Charitas patiens est,» sic ait : « Dilectio d,Ur' summum fidei sacramentum, Christiajii nominis thesaurus, cujus nisi patientiæ disciplinis eruditur? Dilectio, inquit, magnanimis est, ita patientiam sumit; benefica est, malum patientia non facit; non æmulatur , id quidem patientiæ proprium est; nec protervum sapit, modestiam de patientia traxit; non inflatur, non protervit, non enim ad patientiam perlinet. Caelerum quid impatienti® reliquisset? ideo, inquit, dilectio omnia sustinet, omnia tolerat, utique quia patiens est.»

Hinc S. Augustinus, lib. *De Morib. Ecoles.,* xv, fortitudinem sic definit : « Fortitudo est amor omnia propler Deum facile sustinens.» Pari modo lres caderas virtutes cardinales per amorem definit , scilicet eas esse varios amoris affectus : « Ut temperantiam, inquit, dicamus esse amorem, Deo sese integrum incorruptumque servantem. Justitiam esse amorem, Deo tantum servientem, el ob hoc bene imperantem cœtcris, quæ homim subjecta sunt. Prudentiam esse amorem, bene discernentem ea quibus adjuvetur in Deum ab iis quibus impediri potest. » Ibidem cap. xxii : « Amor, inquit, ille, quem tota sanctitate inllam-

matum esso oportet in Denin, in non appetendis istis temperans, et in annitendis fortis vocatur. » Et paucis interjectis : «Nihil tam durum, tamquo feirotini, quod non amoris igne vincatur. Quo cum se anima rapit in Deum, super omnem carnis ofll-einam, libera el admiranda volitabit pennis pul-cherrimis et integerrimis, quibus ad Dei am-plexum amor castus innititur.d Omnis ergo virtus est amor et charitas, puta actus charitatis, non elicitus, sed imperatus: quia a charitate impera-tur, dirigitur, formatur ct perficitur. Adde , virtus per se est amor honesti. Talis fuit charitas Christi in cruce erga suos crucifixores, de qua S. Ber-nardus, serm. *Dc Passione Domini,* ait : « Flagel-lis cæsus est, spinis coronatus, clavis confossu^, affixus patibulo, opprobriis saturatus : omnium tamen dolorum immemor, Ignosce, ait, illis, quia nesciunt quid faciunt. 0 quam mullus es ad ignoscendum ! 0 quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine! 0 quam longe cogita-tiones tuæ a cogitationibus nostris! 0 quam fir-mata cst super impios misericordia tua! Mira res ! ille clamat : Ignosce; Judæi : Crucifige. Molliti libi sermones ejus super oleum, et isti sunt jacula. 0 charitas patiens, sed et compotiens! Charitas paliens est, sufficit. Charitas benigna cst, cumu-lus est : quia benigna charitas etiam quos tolerat amat, ct amat tam ardenter. » Et paulo inferius : « 0 Judiei, lapides estis , sed lapidem percutitis molliorem, de quo resonat tinnitus pietatis ct ebullit oleum charitatis. Quomodo potabis, Do-mine, desiderantes te torrento voluptatis tuæ, qui sic perfundis crucifigentes te oleo misericordia tuæ? »

Nox xmulatur ,— non invidet. Nam, ul ait S. Gregorius, homil. 3 *in Evangel. :* « Voluntas bona (quam parit charitas) est, sic adversa alte-rius, sicut nostra pertimescere; sic de prosperi-tate proximi, sicut de nostro profectu gratu-lari; aliena damna nostra credere, aliena lucra nostra putare. » Kalio est, quia charitas non res-picit meumet tuum, sed quæ Dei sunt; nam, ut ait ibidem S. Gregorius : « Quidquid in hoc mun-do concupiscimus, hoc proximo invidemus.» Vi-detur cnim nobis decedere, quod alteri accedit. Hanc ob causam charitas friget, ubi cupiditas viget : c contrario cum fraterna charitas regnat, tunc cupiditas cxulat; nam, ut ait S. Augusti-nus, lib. Ill *De Dodrin. Christ.,* cap. x : «Quanto magis regnum cupiditatis destruitur, tanto chari-tatis augetur. »

CnH cipzt- *oíítprr** Non agit perperam , — perverso, procaciter, malitiose : Græcc cù quod alii vertunt, non *garrit; secundo,* Vatablus vertit, non *adulatur; tertio.* Clemens, lib. Ill *l'œdag.,* cap. n, non *est fucata,* sive nimis compta. «Perperam enim, in-quit Clemens, agere dicitur cultus, qui superflui-tatem ct inutilitatem aperte indicat. Nimium enim ornatus studium alienum est a Deo, ratione et charitate. *Quarto,* Cajetanus vertit, *non est incon-stans; quinto,* Theophylactus, *non est presepe, le-vis, temeraria, stolida; sedo,* Syrus, *non est tumul-tuosa; septimo,* Theophylactus rursum, non .\e *cx-tollit, q. d,* Oj içi. Sic etiam videtur expo* nere S. Basilios, Reg. 49 *inter breviores :* a Quid cst,* inquit, ? quod interpres Latinus Basili! vertit, *quid cst impotenter gloriari ct se jactare?* Res-pondet : «Id quod non ob necessitatem, sed or-natus superflui causa assumitur, perperiæ accu-sationem habet.» Verum ex hisce verbis sat palet interpretem non esse assecutum mentem S. Basi-li!, nec Basilium per , intellexisse jac-tantiam cl impotentem gloriationem, sed fucum ct nimium ornatum, uti intellexit Clemens Alexandri-nus loco jam citato. *Octavo,* optime Chrysostomus caohak vertit, *charitas non cst procax,* vel *proterva,* «uti est amor carnalis procorum, araasiarum et meretri- *ra^> a* cum.» UndeTertullianus, lib. *Dc Palien(ia,cap.* xn, ***. B » legit, «charitas non facit protervum. » Sumpta est vox Graeca-tpzcptutTxi, et Latina «perperam,» a p«km. Perperis fratribus, ait Erasmus, qui et Cecropes Ünbtoj sunt dicti, quorum procacia ct improbitas fabulis Latini Poetarum est nobilitata (i). P'T-' ro-%

5. Non est ambit iosa .—Græcc ít /jucmí, quod Sy- Ven. s. rus vertit, *non patrat quod pudendum est;* Clemens, lib. 111 *Pœdag„* cap. i, vertit, *non indecore se gerit;* noster Interpres cum Chrysostomo, Theodoreto; Thcophylaclo, OEcumenio, sic accipit, *q. d.* Chari-tas nihil putat sibi esse dedecus, vel indecorum, licet vile, licet ignominiosum, aut contumeliosum quid patiatur vel agat. Aut brevius : Non pude- ChiriUt fit charitas, quia nihil, nullumque decus ambit. Noster ergo ex effectu intellexit et vertit causam ; cur enim quis non pudefiat, causa est, quia nui-lum honorem vel decus ambit. Unde Chrysoslo-mus et Theophylactus putant hoc dici a Paulo contra fastuosos : a Probrum, ait Chrysostomus, et dedecus quid sit, ignorat charitas; alis aureis omnium quos complectitur vilia tegit.» Sic Christi charitas meretrices non est aspernata, non sputa, non flagella, non pedum lotionem. S. Rasilius in *Regul. brevior.,* Rcg. 246, vertit, *charitas ab habiti ct forma non discedit;* GEcumenius vero, *chantas non acerbe reum agit illum qui sibi inimicus est.*

Non cogitat malim. — Id est, si lacessitur ab aliquo charitas, non ¿estimai injuriam, nec petit vindiciam, sed dissimulat , excusat, ignoscit. Græce enim est, ò id est, ul Vatablus et Græci vertunt, *non imputat cuiquam malum.*

6. Congaudet autem veritati. — « Veritati,» Vcn.< non tam oris aut mentis, quam vitæ, id est jus-titia, *q. d.* Charitas cum proximos videt juste el recte vivere, ac proficere, non invidet, sed quasi de augmento proprii profectus gaudet el hilarescit, ait ex S. Gregorio Anselmas. Opponitur enim hic veritas iniquitati; ait enim: «Non gaudet super iniquitate, congaudet autem verilati.» Veritos

(1) Itaeninullerus : Non se ostentat, non geni se in-solenter verbis factisqne.

ergo hicestæquitas, probitas, justitia. Aliter explicant Græci, *q. d.* Non gaudet chantas, cum videt inimicum quid inique vel injuste pati, sed dolet ; et congaudet veritati, si videat illi quod suum est, dari.

A 7. ". Omnia st rrrnt, — instar trabis, quæ impositum onus sustinet; vel potius instar palmae, quæ non succumbit oneri suo , sed magis instar fornicis erigitur. S. Cyprianus, tract. Dc *Simplint. Pralatorum, legit, omnia diligit,* <Hgju pro «H-pt. Aere S. Augustinus in *Sententiis,* num. 295 : «Fortitudinem , ait, Gentilium mundana cupiditas, fortitudinem autem Christianorum Dei chantas facit, quæ diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis, non per voluntatis arbitrium quod est a nobis. »

Qni r ' ne t r: erem? Omnia credit , —scilicet quæ prudenter potest sine erroris periculo credere, facile aliis assenfi- charitas non est suspicax. Ait ergo Paulus : « Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, n *q.* d. Charitas omnia mala et injurias suffert, omnia meliora de proximo credit ct sibi persuadet, omnia bona de proximo sperat, cl ab eo mala verba et verbera sustinet. Ita Chrysoslomus et Græci. Aliter explicant Anselmas, 1). Thomas, Lyranus, *q. d.* Charitas facit cuncta credenda credere, speranda sperare, el per patientiam exspectare. Nam alioqui de quibusvis aliis rebus verum est illud Senecte, lib. *Dc Moribus:* a Perinde vitium csl omnia credere, ac vilium est nihil credere. » Sic quoque exponit s- Augustinus, qui ex hisce Apostoli verbis facit quadrigam charitatis, quatuor scilicet virtutum charitatis, puta fidei, spei, paticnliæ cl perseveranfia:; unde in serm. *De Quatuor virtutibus charitatis* sic ait : « Omnis qui pie tolerat recte credit, ct omnis qui recte credit aliquid sperat, ct qui sperat sustinet ne a spe cadat. » Sed prior sensus genuinus est. Agit enim Apostolus toto hoc loco de officiis charitatis, non erga Deum, sed erga proximum , doeelque qualem se chantas per omnia exhibeat proximo (1).

Onora» 1 *' itu.» Selnia f ' ti/ .'. . ti. ' ' i, Z Notat Chrysoslomus, *hom.* 34, inilio, hæc esse sedecim bona el fructus charitatis, quos Corintlr.cium morbis quasi remedia opponit: « Charitas, inquit, patiens est, contentiosos notans; b. irigna, factiosos ct clandestinos; uon invidet, adversus cos qui ægre superiores ferunl; non est procax, perstringit dissolutos ; non inflatur, superbos; non est fastidiosa, contraeos qui se demittere ct proximo inservire nolunt ; non quærit quæ sua sunt, In eos qui cætcros despiciunt ; non irritatur, non cogitat malum, in contumeliosos; nou gaudet super iniquitate, congaudet autrui veritati, in invidos. Rursum, omnia suffert, ad solatium circumventis et oppressis; omnia sperat, ad solatium rejectis et desperatis ; omnia sustinet, et nunquam excidit, in eos qui levi causa seditiones fovent. » Hæc officia charitatis ita describit S. Gregorius, lib. X *Moral.,* cap. vin : « Charitas patiens est, quia illata mala œquanimiter tolerat. Benigna vero csl. quia pro malis bona largiter ministrat. Non aemulatur, quia per hoc, quod in proesenti mundo nihil appetit, invidero terrenis successibus noscit, Non inflatur, quia cum præmium interine retributionis anxia desiderat, de bonis se exterioribus non exaltat. Non agit perperam , quia quæ se in solum Dei no proximi amorem dilatat, quidquid a rectitudine discrepat, ignorat. Non est ambitiosa, quia quæ ardenter intus ad sua satagit, foris nullatenus aliena concupiscit. Non quærit quæ sua sunt, quia cuncta, quæ hic transitorio possidet, velut aliena negligi!, cum nihil sibi esse proprium, nisi quod secum permaneat, agnoscit. Non irritatur, quia el injuriis lacessita ,ad nullos se ultionis suæ motus excitat, cum pro magnis laboribus majora post praemia exspectat. Non cogitat malum, quia in amore munditiœ mentem solidans, dum omne odium radicitus eruit, versaro inanimo quod inquinet, nescit. Non gaudet super iniquitate, quia quæ sola dilectione erga omnes inhiat, nec de perditione adversantium exultât. Congaudet autem veritati, quia ut se creteros diligens, per hoc quod rectum in aliis conspicit , quasi do augmento proprii profectus hilarescit. n

Et 8. Grr.t> riu.

Cucio ergo similis est anima charitate flagrans. Sicut enim ccelum amplissimum totam complectitur terram , camquc per solem calefacit ct frncundat, atque per pluvias etiam spinis horrentia loca irrigat : sic talis anima totius terrae incolas; etiam barbaros, etiam hostes, charitate amplectitur, et quibus valet benefacit, atque spinis odii ct vitiorum horrentes sua dulcedine irrigat et confovet.

Cuaiutas nunquam excidit, — non intermori-Vin. i. tur, nunquam cessabit, «etera dona in gloria cadesti cessabunt. Inferunt ha>retici,si charitas nunquam excidit, ergo qui eam habet, peccaro non potest, cstque certus do sua salute. Respondeo : Nego consequentiam. Charitas enim nun- Ctarim quam excidit, scilicet per se; nam sponte sua nunquam hominem deserit, nisi prius ab eo per n. , h il peccatum deseratur. «Charitas, inquit Cassianus, ‹l» t. *Collât,* m, cap. vu, est quæ sectatorem suum ' nunquam sinit cadere supplantatione peccati. » Quamdiu ergo charitati studebis, camquc retinere tuci voles, nunquam illa excidet, nunquam peccabis : sin pcccas, per se non excidet charitas, sed per vim eam ipse ejicies. »4

Sive propiibtle evacuabuntur , sive linguæ cessabunt — non tam ob obscuritatem, quam quia Fito a hic datæ sunt ob imperfectionem audientium,ut 'P? scilicet ipsi rudiores per prophetiam ct linguas erudiantur. Sic iu coelo enabit fides, quia ob in- m a- '

(1) Pro omnia tuHm-*1.* alii vertunt, *omnia cxrpeilat.* bon.i idi-, 11 ‹ t, aoa untura *¡peral,* ted meliora patienter prxil'iUiur.

t«m ehi- «iti*,

evidentiam imperfecta est ; el spes, quia ct ipsa ob rei sperata- absentiam imperfecta est ; charitas vero nihil horum habet, sed in sc perfecta est; unde manebit in coelo.

Sivb lingua cessabunt. — Non dicit : Lingua cessabit, sed, « Linguæ cessabunt, n quia in cœlo cessabit varietas linguarum, non tamen omnis lingua; nam non tantum mente, sed ct sensibili

Una in Jn' -'ni „it. n nqne n ’ i‘ AfD ÌOiO inulti puunt.

lingua unanimiter laudabimus Deum. Una ergo remanebit lingua, qua omnes ulemur in cœlo, camquo foro llebræam, qua usus fuit Adam in statu innocentiae, omnesque Patriarch®, Proplwhe ct Sancti ante Christum , imo totus mundus ante divisionem ct confusionem linguarum in Babel, docet llaymo, Ilemigius, Cajetanus hic , Calatinus, lib. XII *De Arcan. fvl.,* cap. iv, Vigucrius in *Institut.,* cap. ix, 1, vers. 8, ubi agit do dono linguarum. Unde in Apocalypsi gTæco scripta, dicitur quod Sancti in cœlo canent hebraico *Anien, Alleluia :* in cœlo enim , sublato peccato, auferetur quoque confusio linguarum, atque uti ad primaevum innocenti® statum, ita et ad linguam illius, ac labium unum ac primum redibimus. Sane si qua in cœlo remaneat lingua ex his, quibus in hac vita utimur, crediderim illam llebræam fore. Sed an ulla remansura sit, non constat. Nam Apostolus tantum dicit: aLinguæ cessabunt,» quod sic inlelligi potest, ut omnes cessent quæ

Fort-, iis

jam inter homines in usu sunt. Cum quo tamen

i/ *'"tn- t>"r v» liogni rct” , 7*. I I- ii. t r- nM*

consistiU ut a^a dc novo infundatur Beatis in coelo sensibilis lingua, caque omni hac nostra longe nobilior et coelestis, quæ deceat os cl corpus gloriosum, qua Deum corporaliter laudent : quod an verius sil, felix nos docebit experientia, Verius id esse censet noster Joannes Salas, in 1II, tom. I, *Quasi.* V, art. t>, trad. 2, disp. 14, num. 106, sect. 14. Quia, inquit, lingua Uebræa suavitate, copia ct perspicuitate caret : ergo non sola retinenda est post generalem resurrectionem. In cœlo ergo erit labium electum, ut ait Sophonius, m, 9 , hoc est, specialis quædam lingua summe suavis, brevis et perspicua, communis omnibus nationibus , docenda a Deo. Unde S. Bernardus, in *Meditai.,* cap. ¡v : Una, inquit, erit lingua omnium jubilatio indefessa, etc. ; non erit in illa paca diversitas linguarum , scilicet ad communem usum. Prætcr hanc autem , loquentur cum libuerit, aliis linguis; omnes enim habebunt donum linguarum, et scient omnia idiomata revelatione divina. Addit noster Salmeron el alii, in cœlo Deum omnibus linguis esse celebrandum ; quia hoc videtur spectare ad majorem Dei gloriam, ut omnis lingua confiteatur quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris. Et sic omnis lingua erit una, quia unum idemque sentiet cl prædicabit : sicut Martialis, *epiurum.* 1, blandiendo Cæsari dixit :

Vox diversa sonai populorum, est tamen uni,
burn verus asirías diceris esse paler.

SIVE SCIENTIA DESTRUETUR. — «Scientia,» gTæCO fd est *rognitio,* scilicet ut Chrysoslomus, Theodoretus et Theophylactus, imperfecta, obscura et ænlgmaliea, ut ait Paulus vers. 12, puta fides et quidquid fide nititur, qualis scientia e«t Theologia nostra , quæ cx principiis fidei conclusiones deducit : hæc omnis in cœlo ce?s ibit. Nam erit ibi alia specie Theologia, utpote cx Ybione Dólci principiis cvldentisshnis evidentissima. Ita Cajetanus, Molina, Vûsquez el alii, initio prim e partis.

Q-i 7¡ ‘c; ¿ >. > ’ \ ’ 13 r. TWuto» 8**-

Kola, Apostolum potius de actu scienti® quam habitu loqui. Unde subdit : a Ex parte enim cognoscimus , et ex parte prophetamus.» Et : • Cum essem parvulus, sapiebam ut parvulus.» El: «Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut ct cognitus sum.» Ex actu tamen cessante colligendum relinquit et habitum cessaturum : frustra enim esset habitus, cujus nullus erit usus, quia non exibit in actum. Et hoc significat verbum, *evacuabitur,* ct *destruetur,* Ut scilicet scientia, prophetia et linguæ plane et quoad actum, ct quoad habitum intereant. Se» *undo,* non male Pholius sic explicat : «Scientia,» græce pisi;, id csl doctrina el discentia, evacuabitur ; in cœlo enim nec docebimus, nec discemus. T r- lio, alii : Scientia, inquiunt, id est, usus sermonis scienti®, quo hic res fidei per scientias naturales explicantur cl illustrantur, in cœlo cessabit.

gii la a<kk> ces- ¿¿bust, rpiia tal* ltu enl e Mta 7 Tertu-

9. Ex PARTE ENIM COGNOSCIMUS, ET EX PARTE Ver*- *>

prophetamus. — « Ex parle, n hoc est, imperfecte; Sjt us vertit, *modicum cx multo cognoscimus :* hoc enim modicum et imperfectum, quod partira per scientiam, partira per prophetiam cognoscimus, opponit perfecto, vers, seq., id csl, perfect® visioni ct cognitioni Dei in so, et omnium in Deo ; quia revera tolum quod est Dei, ct omnia ejus attributa el perfectiones in hac vita non cognoscimus, sed soli ct omnes Beati illa cognoscunt, idque probat exemplo parvuli, qui uti ætate, ita scientia adolescit ; Beati enim scientia sunt quasi viri, cum in ea nos sumus pueri. Hursum scientia nostra Theologica, licet certa sit, est tamen inevideus et obscura, quia fide nititur, ideoquo tantum scientia est ex parte, sive imperfecta; Beati vero clare et evidenter omnia cognoscunl, imo cominus vident el intuentur.

NA,lr» Dti ' i 'J? VUT

11. Ci 'i essem par vi l is .—Græce vrî-is; hebraic dicitur Sbv oM, id est, puer, qui nunc incipit loqui, cogitare, moliri, conari, studere, ludere ct agere aliquid, uti faciunt nostri parvuli. DoC enim significai Ilebiæa radix *alai.* Unde subdit Paulus :

Ver», n.

Loquebar ut parvulus, sapiebam ut Parvulus, cogitabam ur PAuvcLus.— «Sapiebam,» græce ìsf-.ró., id est *sentiebam.* Ita Valablus. Parvuli enim, vel ut græce, rósici, id est *infantes,* noil habent sapientiam, sed sensum, ‹/. d. Sicut parvulus exbtens cogitavi ct sapui et sensi ut par* vuluS; sed factus vir cogitavi et sapui ut vir : ita, «cum venerit quod perfectum csl, » id est per-

feda in cœlo sapientia, evacuabitur partialis ct imperfecta scientia, quam in hac vita habemus ; ut qui hic scientia sumus pueri, in ccelo eadem simus viri: alteram cnim similitudinis partem ita supplendam relinquit Paulus ex vers, præced.

Vm.ii, q | i't sajvi 12. Viduos (scilicet Deum et divina, quibus *et beati* fimus, ul patet ex scq.) ncnc itu / J * srHCOLCM IX ÆMGMATE : TUNC AUTEM FACIE AD FA-

f r jr/^-cini. — *Dices* : Si per speculum hic Deum vide-

7'V/ mus, ergo cum clare videmus et non in ænig-

tip «ha mate ; speculum cnim non rei imaginem, ut vulgus putat, sed ipsam rem oculis exhibet.

Respondeo : Verum est quod speculum rem ip-

ir:-. m sam oculis exhibet; id tamen facit per radium

Brmrri,non directum, sed reflexum, ideoque non pro-

rtm prie, clare, distincte, sed quasi procul, obscure

2^"""" ct confuse rem repraesentat ; talis autem est cog-

üt, nilio de Deo et divinis, quam habemus in hac vita; quia in ccelo directe, prope, clare videbimus Deum in se facie ad faciem.

Stciidi. *Secundo,* pro « per speculum, » græce est it'f<wr-Tfw , id est, per *inspectoriwn* videmus : *IwKrfv»* enim est id quod inspicimus, quasi medium alicujus rei videndæ, qualia sunt perspicilla senum, speculum oculare, sive vitrum viride quod scripture superponitur, ut oculos debiles in lectione confortet ; res tamen facit videri virides, subatras cl obscuras : et tale speculum proprie facit videri litteras, et rem visam non in se immediate, sed per medium obscurum, et per similitudinem umbrosam, sive, ut Apostolus ait, in œnigmate; tale ergo speculum hic accipi potest.

i-riu. *Tertio,* aliqui Si' íoásrpw vertunt, per *cancellos,* per *transennam*. Sicut enim mercatores per can-

t<'nt- cellos vimineos transeuntibus merces e domo os-

v,:| *!"• tentant, non prope et distincte, sed procul, summal>inct confuso modo; sic Deus se nobis esten-

der *tran-* dit in hac vita (1).

Quœres : Quodnam est hoc speculum, per quod

f!„",'.t hic Deum ct divina videmus in œnigmate? Respondeo : *Primo,* esse creaturas, quæ quasi speculi ¿ >'r Ium creatorem suum représentant. ItaS. Thomas,

ikom S" *undo, esse* phantasmata, quæ sunt rerum spe-

I. cula. *Tertio,* esse humanitatem Christi, ejusque mysteria, quæ divinitatem ejus velant et représentant. Rursum esse Sacramenta aliasque cæremoniasct ritus. ItaTheodoretus. « In sanctissimo, inquit Theodorctus, baptismo videmus figuram resurrectionis, tunc autem ipsam videbimus resurrectionem ; hic videmus symbola Dominici corporis, illic autem ipsum Dominum videbimus; id enim significat tò *ad faciem*. Videbimus autem ejus, non quæ sub aspectum non cadit naturam, quæ a nullo cerni potest, sed eam quæ de nobis sumpta est. » In quibus ultimis Theodoreti verbis cavendus est illius error : videtur cnim dicere, quod in cado tanturn videbimus humanitatem Christi, quia divina natura, inquit, cerni nequit. Sed excusari potest, quod loquatur tantum de visione corporali, de qua verum est dicere, quod oculis corporis tantum videbimus humanitatem Christi. Verum hoc est præter mentem Apostoli : agit cnim Apostolus de visione beatifica divinitatis vel maxime. ErMr ™ virions lkll «xcu*m-diuî

In ænigmate, — per renigma, id est per obscuram orationem, cogitationem, phantasiam. Ita Anselmus. / Enigma cnim est quæstio, quæ cum involucris verborum proponitur.

Tunc autem facie ad faciem. — Alludit ad Moysen, dc quo dicitur *Exodi* xxxm, 11 : « Loquebatur ad Mosem facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum. » Et *Num*. cap. xii, 8 : « Ore ad 03 loquor ei : et palam, et non per œnigmata ct figuras (ut alii Prophelæ) Dominum videt. »

Nunc cognosco ex parte (imperfecte, ut dixi vers. 9), tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum. — *q. d.* Tum in ccelo perfecte cognoscam et intuebor Deum siculi est in sua essentia, et reliqua Dei et fidei mysteria, sicut ipse me novit, et intuetur hoc quod sum per meam essentiam. Ita Anselmus, Thcophylactus, Cajetanus, Ambrosius et Theodorctus ; « Cognoscam, inquit, sicut el cognitus sum, id est sicut notus et familiaris, qui vultum amici clare intuetur. » Extendit hæc Apostoli verba S. Augustinus etiam ad cognitionem eorum, quæ hic in terris fiunt, et ad Sancti alicujus statum spectant. Unde ipse ex hoc loco probat, quod Sancti res nostras perfectius intelligant in coelo, quam intellexerunt olim in terra, unde sequitur ipsos ct preces nostras, quibus cos invocamus, cognoscere. Ita ipse lib. XXII De *Civit.*, cap. XXIX. Aliter Chrysostomus ct OEcumenius : Tunc, inquiunt, cognoscam practice, ct accurram ad eum per amorem et justitiam, sicut ipse me gratia sua prævcnit et præcucurrit. s™u '„l's no»u.ls 'n qwun ›n ,n* ni0›L*

Tertio, ahi sic explicant : Tunc cognoscam co perfectionis gradu ad quem ab æterno cognitus ct predestínalos sum a Deo. Sed primus sensus est genuinus ; opponit enim cognitionem claram ct plenam cognitioni ex parte, hoc est imperfect® et ænigmaticæ (2).

13. Nunc autem manent fides, spes, chantas, v«*<3. THIA IIÆC : MAJOR AUTEM HORUM EST CHAIUTAS. — « Nunc, » græce est™»!, et vers, præced. est apri, id est adhuc, scilicet in præsenli vita. Clare cnim hoc capite docet Paulus fidem, spem et charitatem hic manere, sed in patria solam charitatem. Ha Patres. Vide Gregorium dc Valentia, disp. i, Quæst. V, dc subjecto fidei, puncto 2. 11 i,1(ri* ta*,

Dices : Irenæus, lib. II, cap. xlvii ; Tertullianus, De *Patientia,* cap. xii, nunc intclligunt in ccelo : Objectio *'*

(1) Est finsrpev *lapis tpecularir.es* quo antiqui fenestras habuerunt, pellucidas quidem, sed, si cum nostris Titre .5 conferantur, multo obscuriores. Cf. Plinium, *Hist. Natur., Ul, K,* xuvi, 45.

(2) Rosenmullerus : *Tum vero cognoscam pro cognitione qua imbutus fuero.* Allioli : *Tum cognoscam Deum* eo majori ac clarion cognitione, *quo ego* nunc justior ac sanctior *ab illo cognitus sum.* *

» ergo fn replo etiam erit et manebit tarn spes quam fides.

B^pon- Respondeo : Ili Paires per *fidem* accipiunt oninem firmam cognitionem, qualis est visio Dei; per *spem* vero, firmam adhæsioncm in Deo amato, quæ est fruitio Dei. Hoc enim est quod ait Tertullianus : « Permanent, inquit, fides, spes, dilectio: fides, quam Christi patientia induxit; spes, quam hominis patientia exspectat ; dilectio, quam Deo magistro patientia comitatur. » Sed hæc non sunt ad mentem Apostoli hic, ut patet.

Major (id est maxima) est charitas. — Sic Catullus :

Hespere, qui luces cœlo jucundior ignis,

id est jucundissima stella.

Fiducia ruinliC(i itmioii — c–l Hinc patet fidem non esse fiduciam hæreticoruin *1° remissis peccatis, quia illa fiducia non est aliud quam spes roborata; si quid est ampiius, scilicet proprie dicta fides, qua certissimo credas tc cssc iuslum >tc csse salvandum, sicut credis Deum esse; tunc superflua est spes. Quod enim certo credis, id non speras, nec sperare potes : sicut non speras Deum esse, Christum esse passum pro nobis. Spes enim quæ vere spes est, habet adjunctum metum et formidinem de opposito, qualis nulla est in fide. Insuper Apostolus juwum hic spem sive fiduciam a fide distinguit, et tun spem quam fidem in hac vita requirit : ergo fides oppodu. non est fiducia illa, quam jactant hæretici.

Spes ha-

Patet rursum , charitatem omnium virtutum esse maximam ct eminenlissimam. Sicut enim inter elementa erninet ignis, inter metalla aurum, inter cœlos empyreum, inter planetas sol, inter angelos Seraphini : ita inter virtutes quasi regina eminet charitas. Ea enim est ignis cœlestis , epii animos omnium circum se inflammat; est aurum fulgentissimum, quo cœlesles merqcs emimus; empyreum cœlum est; in quo habitat Deus et Beati ; sol est, qui omnia illuminat, fœcundat, vivificat; seraphica virtus est, quæ Seraphinos ardentes efficit. Vide dicta *Dexter*. vi, 5 : < Quod est in navigio gubernator, quod in civitate magistratus, quod in mundo sol, hoc inter mortales est amor. Navigium sine gubernatore labascit, civitas sine magistratu periclitatur, mundus sine sole tenebricosus efficitur; ct mortalium vita sine amore vitalis non est. Tolle cx hominibus amorem , solem e mundo sustuleris. Venuste Plautinus senex amorem appellat Deum munditiantcm, id est, omnia munda et elegantia reddentem, » in<iuit Beroaldus.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

I

SYNOPSIS CAPITIS.

Dono *linguarum prafert prophetiam, primo, quia prophe'ia p-rutilis est ad* <r Ii/icahonem alioru>n : l»»-*gua vero non, nisi quis eas interpretetur.*

Secundo, vers. 21, *quia prophetia datur fidelibus : lingua vero data sunt* in *signum, non fidelibus* i *infidelibus, idque probat ex cap.* xxvm *Isaia.*

Deinde, vers. 23, *tradit nonnam qua his donis* rífe *utantur, prascribitque ordinem qui servari debeat in sacro Ecclesiæ conventu; in quo,* vers. 34, omnino mulieres *silere jubet.*

1. Sectamini charitatem, æmulamini spiritalia : magis autem ut prophetetis. 2. Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo : nemo enim audit. Spiritu autem loquitur mysteria. 3. Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad aedificationem, et exhortationem, et consolationem. 4. Qui loquitur liugua, semetipsum ædificat : qui autem prophetat, Ecclesiam Dei ædificat. 5. Volo autem omnes vos loqui linguis : magis autem prophetarc. Nam major est qui prophetat, quam qui loquitur linguis : nisi forte interpretetur, ut Ecclesia ædiiicationem accipiat. 6. Nunc autem, fratres, si venero ad vos linguis loquens, quid vobis prodero, nisi vobis loquar aut in revelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina? 7. Tamen quæ sine anima sunt vocem dantia, sive tibia, sive cithara, nisi distinctionem sonituum dederint, quomodo scietur id quod canitur, aut quod citharizatur? 8. Etenim si incertam \ocem det tuba, quis parabit se ad bellum? 9. Ita et vos per linguam nisi manifestum sermonem dederitis , quomodo scietur id quod dicitur? critis enim in aera loqueóles. 10. Tam multa, ut puta, genera linguarum sunt in hoc mundo : ct nihil sine voce est. 11. Si ergo nesciero virtutem vocis, ero ei, cui loquor, bar-

barns ; et qui loquitur, mihi barbarus. 12. Sic el vos, quoniam emulatore:; estis spiri Inum, *ad*ædificationem Ecclesiæ quærite ut abundetis. 13. Et ideo qui loquitur lingua, oret ut interpretetur. 14. Nam si orem lingua, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est. 15. Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo et mente : psallam spiritu, psallam et mente. 16. Cælerum si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet, Arnen, super tuam benedictionem? quoniam quid dicas, nescit; 17. nani tu quidem bene gratias agis, sed alter non ædificatur. 18. Gratias ago Deo meo, quod omnium vestrum lingua loquor. 19. Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, ut et alios instruam, qnam decem millia verborum in lingua. 20. Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote : sensibus autem perfecti estote. 21. fn lege scriptum est : Quoniam iu aliis linguis, et labiis aliis loquar populo huic : et nec sic exaudient me, dicit Dominus. 22. Itaque linguæ in signum sunt noi) fidelibus, sed infidelibus : prophetiæ autem non infidelibus, sed fidelibus. 23. Si ergo conveniat universa Ecclesia in unum, et omnes linguis loquantur, intrent autem idiotæ, aut infideles : nonne dicent quod insanitis? 24. Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis, vel idiota, convincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus : 25. occulta cordis ejus manifesta fiunt, et ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuntians quod vere Deus in vobis. 2G. Quid ergo est, fratres? cum convenitis, unusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet: omnia ad ædificationem fiant. 27. Sive lingua quis loquitur, secundum duos, aut ut multum tres, et per partes, et unus interpretetur. 28. Si autem non fuerit interpres, taceat in Ecclesia, sibi autem loquatur, et Deo. 29. Prophète autem duo, aut tres dicant, etcæteri dijudicent. 30. Quod si alii revelatum fuerit sedenti, prior taceat. 31. Potestis enim omnes per singulos prophetare : ut omnes discant, et omnes exhortenlur; 32. et spiritus prophetarum prophetis subjecti sunt. 33. Non enim est dissensionis Deas, sed pacis, sicut et in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo. 34. Mulieres in Ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut ct lex dicit. 35. Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia. 36. An a vobis verbum Dei processit? aut in vos solos pervenit? 37. Si quis videtur propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata. 38. Si quis autem ignorat, ignorabitur. 39. Itaque, fratres, æmulamini prophetare : et loqui linguis nolite prohibere. 40. Omnia autem honeste et secundum ordinem fiant.

Crrpit Apostolus, cap. xn, agere de variis donis et gratiis gratis datis, quæ varie variis Spiritus Sanctus distribuit; atque ut Corinthiis jactantiam de illis et maxime de dono linguarum eximeret, idcirco, cap. sui, hortatus est omnes ad charitatem, quasi reginam omnium gratiarum et donorum ; hoc vero capite redit ad gratias gratis datas, docctque non tantum charitatem, sed et prophetiam praecellere dono linguarum.

Quieres, quid hoe cap. intelligat Apostolus per propM*tare,* per *Prophetas*? hæc enim est precipua hujus capitis difficultas.

“ Nota : Prvp/a/a, gr eco npwpnr,;, proprie dicitur
> is, qui cx Dei instinctu rem, antequam eveniat,
-•* prodicit. Derivatur enim *Propheta,* non a Latino *pra* et *fan,* sed ex greco *up* , id est ante, et <jr.u.ì, id est dico, loquor : non autem, ut aliqui, ex ~*p* et - •», ul ut Propheta is, cui prius aliquid apparet, quam fiat. Hinc *Propheta* hebraico dicitur *nabi,* quasi a radice, X13 *bo,* id est venit, ut notant doctiores Hebræi, tanquam *nabi* sil is, qui id quod venturum est, præloquitur. Hæc origo est nominis : extenditur tamen a pari nomen Prophet®, ut significet eum qui arcana cordis aut alia secreta revelat, et eum qui conscius est mentis divin®, interpres videlicet et internuntius coelestis numinis, quique abstrusa et arcana voluntatis ingeniique divini perspecta habet el enuntiat. Sic Abraham Deo familiaris et carus, quem Deus suo colloquio dignatus est, dicitur Propheta, h ‘ Gc/ics. XX, 7. cuur

Itaque prophetia generation in Scripturis dici- Prsita*
tur facultas illa Dei consilia et placita plenius ac U7
certius tum cognoscendi, tum enarrandi ad Ecclesia» profectum, qnam Spiritus Sanctus afflat et aspirat hominibus certis, qui iude Prophète vo-

cantur. Hujus pars qua.dam est præsensio ac pr®-diclio futurorum, aut etiam quorumvis recondi-torum, siva praeteritorum, sive futurorum. Pars altera, et quidem divinior el principalior, est dc Fienili» Deo, Deique pietate ct virtutibus dexterius et dl-V‘,HUS disserendi facultas non studio parta, sed tendi ab eodom Spiritu aspiratu; nam si studio parta •tudio est, scientia est el doctrina, non prophetia. Itaque Kriiu» S. Paulus, qui Evangelium suum non ab homine c.u. non accepit, sed per revelationem Jesu Christi, *Galat. i,* r>'T!,;- ex perpetua potius prophetia, quam doctrina do-se^» cuil d praedicavit.

l'inno, ergo *Propheta* vocantur, qui futura vel ÍÍ ' nrcana instinctu Spiritus Sancti proloquuntur.

Secundo, doctores, non quivis, sed qui ejusdem ramo, Spiritus Sancti instinctu docent et exhortantur ad «Svítcs* P*elalcm (i)•

Secando' Hinc tci/io, *Propheta* dicebantur, qui arripie-doctur i bantur vi quadam spirilus, ut hymnis Deum ce-Ziepu- lebraront el populum ad pietatem provocarent. nus. Sic i *llcrj.* X, Spiritus insiluit in Saul, et prophe-tavit; el, ul dicitur cap. xix, deposuit vestes, el nudus cecinit per diem et noctem. Rursum, quia prophot® Elias el Elisams suos habebant discipu-los, qui quasi viri religiosiores certis temporibus, tum decantandis psalmis, orando el laudando Deum, tum excutiendo, meditando et docendo legem Domini, præ aliis se studiose occupabant, quique interdum singulari afflatu Spirilus arri-Cni dicti picbanlur, ut ille qui Jehu in regem unxit : hinc Piq.tw- omnes hi dicti sunt Prophet®, horumque filii vel urum' discipuli dicti sunt lilii Prophetarum, de quibus sæpe fit mentio lib. IV *Regum :* praesertim quia inter eos semper erant aliqui veri Prophet®.

Quarto, H¡no *quarto,* extenditur *Propheta* nomen ad ut| uìn- canlorcs quosvis, ut prophetarc sit idem quod tor. psallere ct Dei laudes simpliciter canere. Sic I *Pa-rahp.* XXV, fllii Asaph, Hernan, Idithun dicuntur « prophetare in psalteriis, citharis ct cymbalis, » hoc est, hæc instrumenta pulsare ct Deo psallere. Principe» Emnl tamen inter hos cantores veri Prophet®, riim' sc'hcct principes cantorum, Asaph, Hernan, Idi-As >ph, thun, qui ex afflatu Sancti Spirilus composuerunt cu., un ponimos eorum nomine inscriptos, ut tradunt (Pro“hc- Hebraei. Ia erani.

Quii io. *Quinto,* per catachresin *Propheta* vocantur de-Piophpt i lii-j, qui cx afflatu spiritus mali insolentius delira Cill]^ch* c* *nsona proloquuntur. Sic I *Rcg.* xviii,9 : ‹i In-vasit spirilus Dei malus Saul, ct prophetabat in medio domus suæ, n hoc est, delirabat et inso* Onire lentia loquebatur, quasi actus enthusiasmo. Dudo H‘tvvc-et profani poetas vocabant vates ct prophetas, co quod ct ipsi viderentur Musarum quodam furore uî agi, instar Sibyllæ in componendis et decantan-dis carminibus. Ita Ovidius, lib. VI *Fastor. :*

Est Deus iu nobis, agitante calescimus illo,
Impetus hic sjcræ semina mentis habet.

(1) Et quidem est huc, ait Allioli, præcipuuæ *pro-phetur* munus.

ftic ad Titum, cap. i,2i, Epimenides poeta dicitur *Propheta,*

Stxto, «prophetare» significat miracula facere, sa-line enim erat opus Prophetarum , qui erant viri sancti ct divini, et quasi organa Dei divinæque nuScit sapienti® cl potanti®. Sic *BccH.* cap.xtvin, dicitur ;'ll corpus mortuum Elisasi prophetasse, quia suo cor¡ contactu mortuum resusaltavit, IV *Reg.* xni, -!• Sic etiam sumitur Propheta, *Lura* vn, 16.

Septimo, < prophetare o est prophetiam confir- twit. ii mare. Sic *BccH,* xux, ossa Joseph dicuntur posi c !· m,r* mortem prophetasse, id est, quando per castra ct cum castris llobrœorum egrrdientiumex Ægypto ru. efferabantur simul ossa Joseph, tacite testabairtur ›,no' et loquebantur pristinam ejus de hoc egressu prophetiam veram esse, eamque confirmabant, propbe-

Ex his palet, veram et proprie dietim prophe-tiam, qualis orat ante Christum et in primitiva ver>pr> Ecclesia frequens, jam magna ex parle Gessasse, pb»:u.› et apud paucissimos viros egregie sanctos, in tes- £* limonium sanctitatis eorum reperirà Eorum enim donorum frequentia, quæ miraculo homini con-tingebant, qualia erant loqui linguis, prophetare et similia, fere cum Apostolis finem accepit, scili-cet ut promiscue jam illa non dentur, uti tum dabantur, sed tantum paucis et raris. Miracula enim illa maxime propiar infideles ad Evangelii inquisitionem el confirmationem. Dominus volui coruscare; jam vero quia satis fides est stabilita, et mundus conversus, ea subtrahit, vultque Ec-clesiam solita docendi et exhortandi ratione per-ficere et proficere. Hæc Jauseuius, in cap. XLvn *Concordia.*

Quæres secundo : Quonam horum modorum QamMo hoc capite accipitur n Paulo nomen Prophète? Despondeo *primo* : Chrysostomus et Theophylac- *ta* zhiC tus proprie hic capiunt, pro eo qui futura præ-dicil. Sic enim accepit hoc nomen Paulus, cap. tuxT xn. *Secundo,* Thcodorctus prophetiam hic accipit pro cogitationum aliorumque occulturum mani-festatione : favet vers. **il.** *

Verum nota Apostolum hoo capite describere Wmine omnia quæ fiebant olim in conventibus fidelium ¿ in Ecclesia, caque comprehendere nomine lin-gnarum et nomine prophetiæ. Nam Spiritus Sane-tus olim in Ecclesia afflabat multos, ul exoticis et peregrinis linguis cantica spiritualia, preces, brait hymnos, orationes, psalmos aliaquo coram sim- om°gâ> plioi ct promiscua plebe canerent aut recitarent, la uti factum erat in Pentecoste ab Apostolis, h n. coareat-

Id palet ex S. Dionysio, cap. in *Do bivims nomi-nüius,* el lertulliano, *A^log.* xxix, el hoc vocal hic Aposlohis « donum linguarum, v sive «linguis loqui, v Aliis vero Spiritus Sanctus dabat expo-nere sanctam Scripturam, vel docere, vel verba facere de divinis, vel prædicara et exhortari, ve) hymnum aut psalmum canere, vel orationem in-signem populo vulgari lingua præire; subindo etiam, ut notant Chrysostomus el Theodoretus hic, arcana cordis, ohaque occulta, imo el verat

proph/ dfag proloqui. Et *hæc* omnia comprehendit hic Paulus nomine prophet!®, maxime concionem et doctrinam, opponitque dono linguarum. Id patet vers. 4,3,6, 31, sed maxime vers. 25, 26. Nam et prisci Prophelæ non tantum futura prodicunt, sed et docent ct concionantur, el psalmos orationesque miscent. Undo prophetiam hanc Apostolushic linguis profert, et ad eam loto cap. horiatur, ordinatque quo modo ct ordine fieri *debeat, id* est ordinat modum quo fieri debeant conven*us d collationes spiritales in Ecclesia, tnm ante, tum post sacram Synaxin. In his enim unus cxPl*cabat sacram Scripturam, alius exhortabatur, tertius hymnum, quartus psalmum canebat, etiam lingua subinde peregrina. Ha Ambrosius , Anselmus et pulchre Philo , lib. *De Essais,* ita Essreos has collationes instituisse docet. Sic ct superius cap. xi, vers. 4 et 5, accepit nomen Prophétie.

riuioi crdiiut «porno d' *K1I4-* trnej ii 'in E.jfh

rrorb«- «st ¿u d ' *¡a,* vl «• tnr ' ¿ affina

Nota : Paulus hic non vocat Prophetas omnes M°s' simpl'c*ler explanant obscura Prophetarum et saerre Scripturo; nec omnes illos, qui alios docent, vel exhortantur, ut quidam putant; SCL* bintum eos qui id agunt ex afflatu Dei et proprio instinctu Spiritus Sancti, non autem cx eruditione, studio ct labore acquisita. Palet hoc vers. 30 : « Quod si alii, inquit, revelatum sit, prior taceat. » Et vers. 32 : « Spiritus Prophetarum Prophetis subjecti sunt. » Ergo Prophetas hic intelligit eos qui Spiritu Sancto agebantur, el ab eo revelationem doctrinre, vel exhortationis aut orationis alicujus accipiebant : quod tum frequens erat, ut patet vers. 2G. Jam autem illo Spiritus Sancti afflatu cessante, in ejus locum successit sacra lectio, concio, psalmodia ante Missam, in Missa et post Missam, ut dicam vers. 2G.

.'**» *•

1. Sectamini charitatem. —Grace íuixm, id est, *persequimini charitatem*. Significat ardens studium charitatis, ut eam insectemur, perinde ut venator feram insequitur.

Æmulamini spiritalia. — Hoc est, ut Chrysostomus, dona Spiritus Sancti, scilicet gratis data, uti est donum linguarum, gratia sanitatum , et alia, de quibus cap. xi, desiderate, ct ad ca conamini, maxime orando, non studio excellendi, ut vos prre aliis hisce donis jacietis, sed ex charitale, ut aliis et Ecclesi® per ea prosilis.

Magis autem ut prophetetis, — ut scilicet cx afflatu Spiritus Sancti doceatis, dicatis, vel canatis ca qure alios ad pietatem excitent. Hoc enim est hic *prophetare,* uti jam dixi.

***■ *•

2. Qui enim loquitur lingua (alia ct peregrina), non hominibus loquitur, sed Deo (causam explicat et subdit, dicens) : nemo enim audit. Spiritu autem loquitur mysteria,— *q. d.* «Nemo audit,» id est nemo intelligit loquentem lingua peregrina, licet ip«e Spiritu afflatus loquatur subinde alta mysteria.

Nota : S. Augustinus, lib. XII *Dc Genesiad litt.,* cap. vm, Pnmasius et Cajelanus, legunt in nominativo : a Spiritus autem loquitur mysteria,» 7. *d.* Paulus : Spiritus Sanctus in sacra Scriptura arcana loquitur mj'steria, quæ intelligi nequeunt, nisi quis Propheta vel doctor illa interpretetur. Verum hic sensus non facit ad rem et mentem Apostoli, planeque legendum est in ablativo : a Spiritu autem loquitur mysteria,» juxta sensum jam datum : ita enim legunt passim Grreci, Latini et Syrus.

3. Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad Vm ædificationem et exhortationem. — Ecca quod dixi, prophetare hic est loqui ea quæ alios redifleant, exhortantur et consolantur : ac proindo praistat prophetare quam loqui linguis peregrinis, nipote quas nemo intelligit, ut proinde nemo iis instrui, rettificati, vel consolationem aliquam accipere possit.

fi. Volo autem (hoc est, velim, optarim) omnes ver* «. VOS LOQUI LINGUIS, MAGIS AUTEM PROPHETARE (ut scilicet alios ad pietatem excitetis). G. Nunc au- Vms «. TEM, FRATRES, SI VENERO AD VOS LINGUIS LOQUE.NS , QUID VOBIS PRODERO, NISI VOBIS LOQUAR aut in revelatione (id est nisi loquar revelationem, puta expositionem revelationis mihi factre), aut in scientia (id est ea qure scio per scientiam, QnomMo vel a Deo infusam, vel studio partam), aut in prophetia (id est ea qure scio per prophetiam tum proprie dictam, tum improprie, scilicet *proplietiare*, hoc est, occultorum et obscurorum, maxirue sacrae Scripturae, explicationem), aut in noe- *doctri-* trina, —scilicet per eam docendo et accointno- "a? dando meum sermonem ad captum auditorum, Sic fere D. Thomas ct Theophylactus. Supple : Atqui nihil horum facere potero loquens linguis, nisi interpretationem adhibeam, ut intelligatis : ergo prrestat prophetare quam linguis loqui, nisi quis linguam interpretetur.

Secunda

Secundo et melius, aliter hrec accipiemus. Pro quo nola : Hic *scientia* refertur et jungenda est ct 6taul' cum *doctrina,* sicut *revelatio* jungenda est cum lll *prophetia :* sicut enim ex scientia sua cognoscebant scientes ct docti ca, qure aliis communicarent per doctrinam, eos scilicet docendo : ita ex revelatione percipiebant ca, qure aliis per prophetiam enuntiarent. In hoc enim differt pro- rropbc- phetia a doctrina, quod prophetia accipiatur per revelationem, doctrina per scientiam. Docemus tiomm, enim id quod per scientiam et studium scienti® as- **dottrini** secuti sumus. Sensus ergo est, *q. d.* Paulus : Si lin- p«rsci Ü* guis peregrinis loquar, nec vos instruam et doceam, tùia. vel per doctrinam labore et scientia partam, vel per prophetiam revelatione acceptam, nihil vobis prodero, ita Tolelus et Janscnius loco citato.

Tertli, quvlrf plICCJ, MOSOtL sacre Script i rs ini'?!- Ufil

Tertio, Cassianus, *Collât.* I i, vm, per hæc quatuor intelligit quatuor sensus saerre Scripturo : scilicet per *doctrinam* sensum litteralem, per *revelationem* allegoricum, per *scientiam* tropologicum, per *prophetiam* anagogicum. Sed hoc mysticum et symbolicum est (1).

(1) Quatuor hæ UÇitç, juxta Ailloli, congeruntur hic

Ciuf». J't. t f. Vu». 7. 7. Tamen. — Græce Jjm»;, *q. d.* Eliam , quin etiam ex inanimatis hoc quod dico cognosci potest, scilicet linguas nihil prodesse, nisi intelligantur : nam pari modo cithara et tibia nisi distinctum dent sonum, ut intelligantur, nemini proderunt. Nemo enim sciet quid canatur aut citharizetur, ac proinde nemo iis sc pascet, vel oblectabit, aut movebitur ad tripudium, ut ad numeros saltet. Gagneius pro legit ¿¡¿sí»;, id est *similiter.*

Ve». 9. Lingo» *'* imago ìt turnios s entra n voce .v imum nJ,Tn? i.t. Veia. io. Quomodo nihil bit iiiw voce? Ptima «posino. Term.* Q. Ita et vos per linguam nisi manifestum (<'5ar,-|*w, bene significantem, intelligibilcm) sermonem DEDERITIS, QUOMODO SCIETUR ID QUOD DICITUR? — Lingua enim est character, imago, index et nuntius mentis. Nam , ut ait Aristoteles, lib. II Peri *hermen.,* voces sunt notæ earum affectionum, quæ ¡n anima delitescunt. Hinc Socrates ex voce, menleniet animum cujusque qualis esset explorabat ct pervidebat, dicebatque : « Loquere, adolescens, ut te videam.» Hoc autem fieri nequit nisi lingua loquentis audienti sit nota et manifesta.

10. Tam multa, ut puta, genera linguarum. — «Ut puta,» id est nempe; græce tí tv/m , *ut res tulerit,* uti varias linguas audire contingit. Ita OEcumenius. Sed Erasmus et Vatablus non ad verbum, sed eodem sensu, ù vertunt, *verbi gratia.*

Linguarum. — Grace ‹?qvúv, vocum, hoc est linguarum, idiomatum vocalium.

Et nihil sine voce est, — nulla gens, nullus sermo est sine voce. Alii, nullum instrumentum est, v. g. cithara, tibia, quin propriam vocem ct sonum reddat. Ha OEcumenius. Alii proprie,

Csl nU^a res» csl s'nc vocc- Kam' Ul can*t

Ausonius *ad Paulinum ;*

Omnia «¿so sonantia t Ausonius.

Nil mulum natura dedit: non acris ales,
Quadrupcdesvc silent, habet cl sua sibila serpens,
Cymbala dant ictu sonitum, dant pulpita saltu
Tacla pedum, tentis reboant cava tympana tergis.

Qnaruct fetuuiiu. *Quarto* ct optime, *nihil,* id est nulla linguarum, cst gjnc voce. Qræce enim est tóJìv «ùriv, scilicet Ÿwvû)v, *nihil vocum,* hoc est linguarum, est *sine voce, q. d.* Mullœ sunt linguæ, et quæque suas habet voces (1).

Vcri.n. 11. SI ERGO NESCIERO VIRTUTEM (hOC CSt VÌID CÍ significationem) vocis, ero ei, cui loquor, barbarus. — Hoc est, ut ait Ovidius:

Quis dictu» ait Barbarus hic ego sum, quia non inlcIligor ulli.

Djri a- Nota : « Barbarus » primo dictus est a Græcis per onomalopœiam is, qui aliam linguam quam Graeam sonaret ; deindo a Romanis, qui aliam quam Graeam vel Itomanam ; postea qui aliam quamvis a patria lingua diversam loqueretur, dictus csl Barbarus, quia a suis non intclligcbatnr. Unde AnacharsisScytha cum ob Atheniensibus rideretur quasi Barbarus, apte respondit : « Scythæ Barbari sunt apud Athenienses, et ®que hi barbari sunt apud Scythas. » Atii»-

12. .Emulatores estis spirituum , — donorum vnua“; scilicet Spiritus Sancti et gratiarum, de quibus !lv. cap. XU. llr*-

Ad ædificationem Ecclesiæ quærite , ut abundetis , *q. d.* — Petite ct poscite a Deo hæc dona abunde vobis donari ; sed ita ut iis utamini, non ad ostentationem, sed ad ædificationem Ecclesiæ. Ve ** **•

13. Qui loquitur lingua, oret ut interpretetur. — Nota : Paulus hie loquitur de publica oratione, qua unus, privatus beet, afflatus Spiritu coram omnibus alta voce orabat, cæteris audientibus, et cum eo deprecantibus, suaque vota jungentibus, patet ex seqq. Aliter Chrj-soslomus, Ambrosius, Anselmus : Oret, inquiunt, ut donum linguas interpretandi accipiat, ut se et suam linguam interpretari possit : sed orare aliter capitur vers, seq., ergo et hic (2). ■ v ‹‹.u·

IL Si orem lingua, spiritus meus orat, mens AUTEM MEA SINE .FRUCTU EST. — a SpititUS meUS . Vm. *• tin iUiu* ▮r,'J "7*

orat , » hoc est spiritu meo reficior. Secundo, Chrysostomus : «Spiritus meus, » inquit, id est Spiritus Sancti donum, quod est in me, ‹orat,» id est facit me orare publiccque orationem pronuntiare. *Tertio,* «spiritus,» hoc est, vox mea spiritu vitali cl vocali prolata, «orat, mens autem mea sine fructu est,» quia significationem sermonis et orationis a se prolatæ non intelligit. Ita ex S. Basilio, Theophylactus et Erasmus, qui pro «spiritu• vertit *halitum*. Unde et Primasius: «Spiritus, inquit, hic sermo inlelligcndus est, qui nonnunquam mente alia cogitante precatur.» Sed primus sensus est genuinus, ut patet ex sequentibus. Aliter D. Thomas hic «spiritum» tripliciter accipit (quem vide si lubet), sed non ad mentem Apostoli.

Mens autem mfa sine fructu est .— S. Chrysostomus, Theophylactus, Ambrosius, D. Thomas et Cajetanus, putant Apostolum hic loqui de iis, qui donum linguarum acceperant, quas tamen ipsi non intelligebant, instar asine Balaam, vel certe mysteria verbis contenta non penetrabant. Ita et S. Augustinus, lib. MI *De Genesi ad litt.,* cap. vin et ix, ct colligitur ex vers. 28. Hi enim sine fructu orabant talibus linguis, quia licet spiritus pia devotione in Deum pasci posset, non tamen mens pascebatur intelligentia precum verbalium.

Verum dico : a Mens, » grace-‹5;, hic idem est quod sensus, ut vertit Noster vers. 19, et cap. u, vers. ult. Imo Aristoteles : Hçiçl, inquit, wi:u» tu» jr.axTQi vwj, quis est horum verborum sensus : sic etiam sumitur *Apocal.* xvn, 9, ¿5« 4 v'.ù; ¿ *ífat* «jçiiv, id est, ut vertit noster Interpres ct alii passim, *hic est sensus* [visionis bestiai) *qui* N«ûc U ^ ^"^t *fCsucs.*

ut indicent doctrinam *revelatam,* apertam, cognitu et intellectu facilem.

(1) Haud obscuras scilicet, nec incondito sono constantes.

(2) Rosenmullerus : Sic precelur, vel oret, nempe in peregrina lingua, ul simul interpretetur. Alitali : IVt.it, nempe a Deo, donum mieipretandi id quod loquitur.

habet sapientiam : wJr enim hisco locis respondet Hebreo *'lyj sechel,* uli declarabo vers. 1'J; vetJ« ergo hic idem est quod tidW*; et sicut Rhetores Opponunt inter se statum fr.rts «haveia;; ita Apostolus opponit hic fiâatnw xsl r?3», id est *lin-*

Itn» «i- *guam et mentem,* sive verbum et sensum. « Sen-

' 31 * susp autem hic idem est, quod intelligenlia, non

i'.,**activa**, qua scilicet sentiam, hoc est, intelligam,

grnia sed passiva, scilicet qua sentiar, id est intelligar

GIL&ÀvUl- ab omnibus. Passive cniin hic capitur *sensus.* Vide

cet jft. *Can.* 30. Uree ergo mens , id est sensus, signifi-

çnnu calió et intelligentin linguarum mearum, est sino

'lb fruclu» quirt nemo cam capit intelligitve, ut inde

«ui. 3u- ad pietatem excitetur : hoc enim intendit Apo-

tal- stolus, ut mox pluribus dicam. Itaque hic seusus est genuinus, cumqtic tradere videtur S. Rasilius, in Rrj. brevior., interrog. 278.

Svnndo. *Secundo,* lion improbabiliter OEeumenius : Mens,

' in(luit *i* id est scopus ct intentio, mea est sine

ju, fructu, non loquentis, sed audientis, quemintendii loquensad pietatem excitare. Nam de fructu

V *h*Ó. Audientium loqui Apostolum patet ex vers. 14, 10,19. Ita quoque Thcodoretus. Loquitur enim Apostolus dcorationibus et canticis spiritualibus, qure privati quique ex dono Spiritus Sancti componebant, et publice pronuntiabant, vel canebant in ecclesia tempore collationum spiritualium; idque in consolationem, instructionem, vel exhortationem populi : unde vult illa vulgari lingua fieri, ut ab omnibus intelligantur; alioqui enim sine fructu ea fore asserit.

Tinins Dices : ergo Missa et Horre canonie® jam cani

d l debent vulgari lingua.

cru M.i- Despondeo : Nego consequentiam , quia Apostolus loquitur do precibus, quas privatus quisque componebat ad ledificalionem et excitationem

c v. populij non de divinis et publicis officiis j qu®

t J-I jam approbatione, imo ordinatione et nomine totius Ecclesiæ ct populi obeunt Clerici, ad co-

n po. lendum, et gravi ac uniformi quadam majestate

I " l '▮ latine laiidandmn Deum. Si enim vernacula lin-

" Pua dift'itmlur, *primo,* rudes male res tam divi-

l ▮) nas apprehenderent, male inlelligerent, errores

P: 'll et hrereses conciperent. *Sei undo,* singulis provint ' ,t clis, imo petie urbibus varianda Osset lingua. Li-

d - n cet cniin eadem communi lingua loqUanttir Ger-

' , unni omnes, tamen diversum lingure idioma habent singuli; aliud enim habent Westphali, ahud Helvetii, alimi Gassi, aliud Jnliaoenses, etc.; atque ita si vernacule diceretur divinum officium, in tanta idiomatum varietate schisma oriretur, risus ct Contemptus sacrorum.

FrKtm Dice» «i *undo* : Populus non intclligit latino , quem ergo (ructum ex Missa Latina percipit ?

* fi Despondeo primo, particeps est istius sacrificii,

r '. cl etiam Sacramenti, si velit. *Sciando,* particeps

"'" esi omnium precum, quas pro omnibus maximo

, i pi sentibus fundit sacerdos. *Tertio,* per ritus et

..v (emonia* tam decoral- ad devotionem et ini?n-

t i uvula oialloue ad Ueuui clevauaaui cXcild-tur, docetur ct accenditur; prresertim cum Illa In concione populo Parochi explicaro debeant, ut jubet Concilium Tridentinum, sess. XXII, cap. vni. Vide Bcllarminum, lib. II De *Verbo Dei,* cap. xvi.

15. Quid ergo (mihi vobisque faciendum) est ? Ver«. is, Oraro spiritu (ut spiritus meus oratione mea pascatur), oraro et mente, — id est orabo sensu et intelligenlia, orabo intclligenter, ut alii mo sentirei id est intelligere , possint. Alludit Paulus ad illud *Psal.* xlvi : «Psallite sapienter, n pro quo O'ʻt »ll hebraico estb'DÜO *rnaskil,* ¡desi in intelligenlia : quod Septuaginta vertunt, «tj-atû;, id est *psallite ter? intelligenter,* ut nimirum vos ipsi intelligatis ct sapiatis ea qu® psallitis, et ut alii qui vos audiunt, ea qure psallitis inlclliganl. Hoc enim est Distinet» communis psallic officium, ita nimirum psallere, ut possit ab aliis intelligi. Vox enim »w;, qua uti- utintitur hic Paulus, respondet Ileb. bzjy *Sechel,* sive *L?llir- S'DvO *rnaskil,* et (13'3 *bina :* qure passive capiun- ¿X* tur subinde, ut *Isaiæ* xxxm,19, pro eo quod cAd. noster Interpres vertit : « Populum alti sermonis, ut non possis intelligere disertitudinem lingure ejus, in quo nulla est sapientia, » hebraice est, *populum blasum labiis, in quo non est* (12'3 *bina,* id est *intelligenlia,* qui scilicet ita blresus est, ut non possit intelligi. Sic *Nchcmice* vni, 8, dicitur Esdras legisse coram populo in libro legis « distincte ct aperte ad inlelligendum : » hebraice E3T0 hj? soin *sechel,* id est ponendo vel dando intellectum, hoc est inlelligibilitcr, ita ut omnes possent intelligere (1).

16. C.ETERUM SI BENEDIXERIS SPIRITU, QUI SUP- Vers, u PLET LOCUM IDIOTÆ, QUOMODO DICET, AMEN, SUPER TUAM BENEDICTIONEM ? QUONIAM QUID DICAS, NESCIT. — «Si benedixeris, » id est, si Deum laudaris tua linguact spiritu. Aliter S. Thomas : Si sacerdos, inquit, publice benedixerit populo; sic quoquo explicat Primasius, Haymo et Salmerón, qui, inultis contendit probare Apostolum loqui hic de sacrificio .Miss®, qua sacerdos benedicit non tam populum, quam Deum. Nam id videtur significare verba Græca hic tùxcqiw et quibus pariler utuntur Evangelist®, ct Paulus in institutione Eucharislire, qure inde dicta est ttox-px, id est benedictio; et Eucharistia, id est gratiarum actio. Accedit, quod in omnibus Lilnrgiis Miss®, Ohm in tam Jacobi ct Clementis, quam Basllil et Chrysostomi, post consecrationem panis et vim populus .rinl!o. acclamare soleat, *Arnen.* Videtur ergo hic velle «‹•'• p* Apostolusj nt public® benedictiones, preces et Miss® in Ecclesia non celebrentur ignoto prorsus bit, ct peregrino sermone ; sed ut apud Grrecos cele- *Amen.* brenlur græce, apud Hebrosos hebraice, apud Latinos latine. Nam magna ex parte hree idiomataab his, qui sunt ejusdem lingure, inteliigunlur : cum ouim fieri non possit, ut una lingua ab omnibus,

(l) Igitur tú xth. I. est dativus, prn rb *inlllij.nlKt* ‹t «'INII*nlini'ini*, ni luvlientimn, Mesi, iu ut alu eliaui tuo intelligint.

etiam diversis nationibus, qui eamdein sæpe Missam audiunt, intclligatur, oportuit seligi tinam magis communciti, quæ a plerisque honestioribus intclligatur, qualis est apud nos tetina, ita ut multi in Missa Latina apud nos loco idiotæ respondere possint, Amen : quod hic requirit ApostolUs.

rallum Verum Apostolum non loqni de publica ct solemni benedictione Missæ, sed quavis alia, quam d rom- quisque privatim atllatus spiritu per hymnum, i" "i psalmum, vel orationem dictabat ct recitabat, 'ilr- Pa,ct *primo,* cx voce *cceterum,* pro qua græce est i.r, ad ini, id est *quandoquidem;* quæ vox dat causam l'apri* cur vers, præccd. dixerit: «Orabo spiritu, orabo r¿\ |ro. et niente; psallam spiritu, psallam et mente.» biiur Loquitur ergo Paulus de benedictione non Missæ, rumo. sej psalmorum ct orationum, quas quisque cx spiritu fundebat. Idem indicat Græcum rii rii, id est *tua,* scilicet propria ct privata, tj/ ajtçia, id est Secundó, *benedictione. Secundo,* idem palet ex decursu totius capitis, ac praesertim ex conclusione totius discursus Paulin!, vers. 26, ubi sic ait : â Quid ergo est, fratres? cum convenitis, uhusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet: omnia ad æditicationem fiant; » fergo loquitur Paulus de benedictione, psalmis ct linguis, non sacerdotis ct publici ministri; sed de privatis, quas Unusquisque ex spiritu proferebat Tutto. ad communem fidelium ædificâlioncm. *Tertio,* idipsum patet ex vers. 31, ubi ait : « Potestis omnes per singulos prophetare. » Et vers. 29 : « Prophète, inquit, duo aut 1res dicant, et cæteri dijudicent ; *n* ergo loquitur de nova cl privata cujuslibet prophetia ct benedictione; breo enim examinanda cl dijudicanda est. Nam communis Ecclesiæ oratio et liturgia a tota Ecclesia probata ct instituta examinari et dijudicari non debet. Itec omnia magis patebunt paragraphe scq.

Oom iit Idiota. — Gagncius cx Severiano : Idiota, inrrímí? Hll*4, est catechumenus. *Secundo,* Primasius, idiota, inquit, esi ncophylhs. *Tertio,* cl optime; tí®- idiota est indoctus,rudis, linguarum expers. Ita fmu^t Chrysostomus, Syrus, Theophj lacltts, S. 1hornas geaulm. Ct alii.

D. Tto- Nola : S. Thomas, Primasius cl Haymo per idiolam l'unc accipiurit ministrum , qui in Sacro ct bm pro Collectis pro populo respondet, *Amen.* Uhde sigr iwstro iiiftcant hi Patres Paulum velle, ut saltem Missæ V'i M. ol sacrorum minister liilclligat sacerdotem, 11- *An.en'* lumquc qui publice lingua alia, quam vernacula orat, ut pro populo respondero possit, *Arnen.* Hoc consilium ct documentum bonum ct conveniens est, non tamen absoluto necessarium, nec genuinum ex mento Pauli.

Miou undo dico, *idiotam* hio non significaro mlnis- 1 Íc liuin sacrorum, sed quemvis ex plebo. Græce ÎMl cniin CSt ó à/ a-lr.fóv -rev t cit cm -où l'Jiórw, *qui implet,* «" *kU* Tcl *occuPaf ' locum idiota,* id est, qui sedet inter p ' idiotas, qui est idiota (alio enim loco sedebant Prophelæ ct Doctores, alio idiot# et pophlth), uti est plebcius quisque et tota plebs indocta. Ita Chrysostomtis bt ThcophylactuM (I). Tota enim plebs, et consequenter quivis idiota , olim in sacris conventibus respondebat , Amen , ut patet cx Jiistino, *Apotoq.* 2, in fine. Unde Iliefonyriitis, in fine commentarii in epistolam *ad datat. :* « In Ecclesia Romana, ait, ad instar caelestis tonitrui reboat *Arnen.* » Id jam plebis vice facit ifiliiisler, lit sacerdoti oranti respondeat, *Arnen,* ne confusa vox plebis Ecclesiam turbet.

Nota *secundo :* Loquitur hic Apostolus, ut dixi, ï*n,'si de oratione nova et privata alicüjus particularis, \ quæ proferebatur ad populi excitationem et ædificationem, et cui subesse poterat error, ut patet vers. 29. Hanc enim vult vulgari lingua fieri, ut eam intelligat populus, ne rc'pohdëat, *Amen,* ad orationrm alicujus,qui in oratione quam facit peregrina lingua, ridicula , absurda, errores et hæreses profert ; non autem loquitur Apostolus de oratione publica ab Ecclesia probata et recepta, quæ non nomino hujus vel illius, sed nomine totius Ecclesiæ profertur , in qua certum est nihil erroris contineri, cui unus minister respondet Amen pro populo; atque interim populus, qui hujus orationis est particeps, potest insuper alia oratione privata Deum orare. Adde Concilium Tridentinum, ut dixi, jubere, ut pro concione hæ orationes populo explicentur.

Denique licitum est orare lingua quam non in- ^dtnin telligis, cum cerio scis preces esse bonas; siculi náw? Moniales latine recitant Horas : et sic idiote, qm-a orante sacerdote latine, possunt cum illo orare et mentem Deo jungere, ac petere ; ut Deus con- ° cedat id quod sacerdos, pro se ct toto populoj nomine lotius Ecclesiæ, optima et utilissima oratione rogat et supplicat ; quia licet eam non intelligant, nec pascantur intelligenlia ct sensu precum , habent tamen fructum devotionis erga Ileum et reverenti® erga preces sacras : imo plus merentur et impetrant, quam illi qui eas intelligunt, si majori humilitate, pietate et fervoro orent.

Ita S. Jordanes rogatus, nn placerent Deo h» Monialium preces ? respondit apposite : a Sicut 'X gemma in manu rustici, qui non novit pretium v afitur ejus, tantum valet, quantum in manu aurificis et gemmarii, qui pretium novit : sic et precedíantum valent in ore indocti qui eas non intelligil, t"*« quantum in ore docti qui intonigli; » perinde ac libellus supplex qui a rustico et idiota regi por- etuàli rigitur, tantumdem a rege impetrat, quantum lu38 impetraret alius qui n viro docto et litterato por- ^jaU rigeretur. Scriptum esi enim : « Ex oro infantium et lacientium perfecisti laudem. t› Et : «Si hi (infantes) tacuerint, lapides clamabunt, n *Matth.*

(i) Igitur *qui supplet lucum idiota* est plebs ipsa lingua peregrina imperita; nam *iurû.tpùe ninr.si* n»; significat , ut recto animadvertit Iteeumullerus, *ette io statu et conditionis alicujm.*

Ontio- n ° û mw tim iu- fevribtl AUu Pàifor.

XXT, 16. Simili modo in *Vitis Patrum,* Abbas Pastor, cum quidam ei conquerendo diceret : « Ecco oro, et non est compunctio in corde meo, quia nescio virtutem (significationem) verbi, respon- : tamcn orare perge, quoniam sicut incantator, licet virtutem verborum quæ dicit, nesciat, serpens tamen audit et intelligit ea, iisque subjicitur incantanti, ct humiliatur: sic el nos, quamvis ignoremus virtutem eorum quæ loquimur, dæmones tamen audientes ea intelligunt terrentur atque discedunt. » Vide D. Thomam ct Cajetanum.

D-ml Do- miaicam **direct** Ob tr« rcr in tenplb **datar. Priiua.**

Secus est de oratione Dominica, quam quisque vcrnacillc discere, dicere et intelligere debet, ut sciût distincte quæ ct qualia a Deo petere debeat, uti jam in multis Synodis Episcoporum statutofol*l hinc aliud Cajetanus , scilicet satius esse organa ct musicam excludi templis, ut sic Horæ et Missæ intelligibiliter canantur, ita ut ab audientibus responderi possit, *Arnen.* Sed usus jam Christianorum habet contrarium, ut cum I)a- excitandam devotionem populi, qui æque vocem Latinam non intclligeret, organis subinde et musica in sacris utantur, idque

Primo, ut sicut non tantum spiritu, sed et corpore constamus, Deumque laudamus : sic non tantum voce, eaque concordi ct pulcherrima, qualis est musica, sed el instrumentis Deum laudemus. Omnis enim spiritus, omnis creatura, omne instrumentum laudare debet Deum, quem omnis laus decet.

Sscnndâ»

Secundo, ut audientes, præsertim plebeii, ad devotionem excitentur, sicut David et Elisæus per psaltes et psalteria excitabantur, et sicut excitabant Saulem et alios per musicam ad Dei laudem.

Tertio, ut major sit sacrorum decor, solemnitas et majestas. Ita Prudentius in *Apotheosi* contra Judæos; et Facultas Parisiensis in sua censura, tit. 19, propos. G, ita hunc Pauli locum explicat : «Scribens Paulus, In Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, quam decem millia verborum in lingua, de concionibus, seu sermonibus , qui habentur ad populum, tractat, in quibus inutilis est copia verborum non intellectorum ; non de cantibus Ecclesiasticis, quorum alia est ratio, n

Qiiif Or- ItalH- a ohm ti ,Julu

Cavenda tamen est in hisce levitas, ut jubet Concilium Tridentinum. Cude S. Augustinus , in *Psalm.* xxxit, conc. 1, dicit repulsas ab ecclesia citharas ct organa theatrica : quia scilicet Gentiles ‘is ad luxum et libidinem in theatris, conviviis et sacrificiis utebantur eo tempore. Uti ergo organis iu ecclesia, et subinde aliis instrumentis musicis, si fiat sobrie, pie, modeste et graviter, Davidis exemplo et exhortatione, *Psalm,* eux, vers. 3,4,5,6, patet esse pium: unde et S. Joannes, in Apocalypsis cap. v, vers. 8, et cap. xiv, vers. 2, in cado, ubi omnes sunt perfecti, audivit citharas, licet nostris graviores et diviniores.

Amen. — « Amen » (ait Hieronymus *ad Marcel-* Jam, epist. 137, tom. Ili, et in fino Commentariorum in epist. *ad Galat.)* Aquila, Symmachus et Theodoretus verterunt, w sit t w uívw í, id est fideliter, sive vere ; Septuaginta vertunt, -jtV.iro, id est fiat. Significat ergo a Amen,» vere, vel etiam firmiter: radix enim {OR *aman* firmare et stabilire significat. Unde DON *emeth,* id est firmitas, veritas. « Amen » ergo non est particula jurantis, ut vulgus putat; sed affirmantis el confirmantis. Affirmantis est, cum orationi præpouitur, ut, *Amen,*]QrJntiu *amen, dico vobis.* Et hoc sensu S. Augustinus, tract. 41 *in Joan.,* « amen » vocat jurationem Christi; quia Christi juratio non fuit proprie juramentum, sed simplex affirmatio et asseveratio, dicendo : *Amen, amen, dico vobis, Matth.* v, 37. « Amen» vero est nota confirmantis cum orationi postponitur. Rursum, cum postponitur, et significat consensum audientis ; nunc asserentis est et po^oi- concedentis, nunc optantis. Concedentis est *Deut.* tur. it XXVIII, ubi ad benedictiones legis servat®, et ma- ¡edictiones violat®, populus quasi eas acceptans, **cedènti»,** respondet *Amen.* In prece vero tantum cst optantis. Sic in oratione Dominica subjungitur *Arnen,* quasi signaculum orationis, et passim alias quas- vis orationes Ecclesia obsignat per *Arnen, q. d.* Verum sit, vere fiat quod hac oratione petimus. Talmudici dicunt *Arnen,* aliud esse perfectum, aliud imperfectum, idque triplex : *Primo,* « amen pupillum,» cum dicens «Arnen,» precem non inlclligit, sed quasi pupillus ab orante sinit se et precem suam dirigi. *Secundo,* a subreptitium, » cum ante finem orationis respondet *Arnen. Tertio,* «sectile,» cum aliud agens animo distracto respondet *Arnen.*

Amentil **íigmÁ- lum oriti**Golfc **Triphi ama, pupi- ib- ridi- tium d frXUlfc**

18. Gratias ago Deo meo, quod omnium ves— Ver».is. TRUM LINGUA LOQUOR. — « Omnium VCStrUIU. » Paulo aliter jam habent Græca : *vimn bpw* ja&Xgv XxXwv, quod Syrus, Chrysostomus, Hieronymus *ad Hedibiam,* et alii vertunt, *magis quam omnes vos, linguis loquor.* Sic fere posset et accipi noster Interpres, dum vertit, *omnium vestrum, q. d.* Omnes linguas quas vos calletis, et ego calleo, et magis quam vos.

Dices: Quomodo ait: a Omnium vestrum lin-OwmMo guis, » ut habent Græca, cum in Græcia, et maxime Corinthi, una tantum esset lingua. Ilespondet Ilaymo : «Omnium vestrum linguis,» id est Corio- dialectis, loquor. Secundo et melius : «Omnium,» quia mmifum Corinthum confluebant adven® et tur, eam mercatores omnium gentium ct linguarum, quasi untnm ad celeberrimum emporium; sicut etiam hodie **uta rsiel 1ÍDJIU** Anluerpiæ, Parisiis, Venetiis, Gallorum, Italorum, Oorio- Hispanorum, Anglorum aliarumque gentium vi- thforum get lingua æque ac mercatura, a Omnium » ergo «vestrum,» id est, omnium gentium, quæ vobiscum et inter vos versantur, « linguis loquor, » *q. d.* Non elevo, nec vitupero donum linguarum, nam et ipse eo utor, sed non eo modo, quo vos in Ecclesia ad ostentationem, sed ad aedificationem.

vm. i». 10- Sed in Ecclesia volo, — id est, malo. Pendet enim tò *volo* a voce *quam,* quæ sequitur. Est hebraismus.

Quinque (paucissima) verba sensu meo (id cst intelligentia, qua intclligar) loqui, ut et alios **INSTRUAM, QUAM DECEM MILLIA VERBORUM IN LINGUA**, — peregrina, quam audientes non intelligent.

Jicmodo r.ic acci-¡liendum irnni neo? Prima eiplka-tto el genuina. Sa onda.

Nota : « Sensus » hic idem est quod intclligen-(ia passiva, qua scilicet intclligor tam ego, quam sermo meus : unde explicans subdit : «Ut et alios instruam.» Opponit enim sensum hunc linguæ peregrinæ, quam nemo inlclligit. Vide dicta vers. 14.

Aliter Anselmus : *Sensu,* inquit, *meo,* id cst, intelligentia mea, sed activa, scilicet, qua ego ipse intelligam ea quæ ipse loquor, ut ita melius eadem aliis exponere possim.

Tertia. *Tertio,* Chrysostomus : *In sensu,* inquit, id est, cum judicio, ut scilicet discrete el cum judicio loquar et doceam, ita ut audientes, licet rudes et imperiti, eadem intelligere, capere ct retinere possint. Verum primus sensus est genuinus, ut cx dictis patet.

Vers. io. 20. Nolite pueri effici sensibus, sed malitia **PARVULI ESTOTE : SENSIBUS AUTEM PERFECTI ESTOTE.**

Semui bic acci- p:omen-u. jodí- ration e. — Nota : Hic aliud significat *sensus,* quam vers, præcedenti. Hic enim græce non est vwî, uti hafet versus præcedcns, sed id est, ut Chrysostomus et Syrus, *mens, q. d.* Mente, judicio et ratione nolite effici pueri, ut pueriliter ostentetis donum vestrum linguarum.

Sed malitia parvuli estote, — id est, in malitia estote simplices, ut illa sit vobis incognita quasi infantibus; græce enim cst vmiCrr», id est, ut Chrysostomus, Theophylactus et Syrus, »n-*faztcs sitis in malitia;* et, ut S. Augustinus, lib. LXXXIII *Quaestionum,* Quæst. LXI, legit, *sicut infantes sitis expertes malitiæ :* nimirum, ut sicut infans dicitur qui fari non potest, inulto minus nosse malitiam aut quidquam aliud ; et græce vr.Ktc; dicitur, quasi v» «íkiív, *q. d.* sine loqui, infans, elinguis : sic et Christianus in malo sit infans, ut illud non norit, nec de co fari aut disserere possit, v. g. non sciat quid sit œmulatio, pollutio, fornicatio. Ita cx Chrysostomo Theophylactus. Pulchre Tertullianus, lib. *Contra* Valeat., cap. n : a Repuerascere, inquit, nos Apostolus jubet secundum Deum, ut malitia infantes per simplicitatem, ita demum sapientes sensibus simus. »

Infins dicitor qui fari non po-tot." citatala-M',

Quod etiam notavit Clemens Alexandrinus, lib I *Padag.,* cap. v , his verbis : « Hic autem par est attendere appellationem hujus vocabuli quod infantem significat ; ul intelligatur -rb vime» non dici de insipientibus : qui est enim insipiens, dicitur vr.xÚTc.; : vr.xic; autem, qui est uwuí; , ut t -ic;, qui est leni ac molli animo. » Vide eum hoo toto capite pulchre disputantem, quales pueri debeant esse omnes Gluislioni.

21. Ix lege. — *Isaia* xxvrn, 11. Aliquando enim « lex » vocatur non solus Pentatcuchus, sed et Propheta) totumque vetus Testamentum. Ita Chrysostomus. Vsn.*<• I

Scriptum est : Quoniam in auis lingcis et labiis aliis LOQtAn populo num. — Locus hic est difficilis, qui, ut intelligatur, oportet locum Isaiae, quem hic citat Apostolus, explicare. Sic habet Etp'icv Isaías, cap. xivin, 9 : «Quem docebit scientiam? et quem intelligere faciet auditum? ablactatos a c-tinx lacte, avulsos al) uberibus. Quia manda, re—' manda; manda, remanda; exspecta, reexspecta; modicum ibi, modicum ibi : in loquela enim labii et lingua altera loquetur ad populum istum, s <]. d. Deus docere solet scientiam et sapientiam eos, qui avulsi a deliciis puerilibus et vita imperfecta, quasi viri capaces sunt scienti® : hi autem Judæi, qui, ut apud Isaiam praecessit, hisce deliciis vini ct ebrietatis gaudent, nec supernas ct solidas capiunt, quasi pueri sunt, ct consequenter doctrinæ et veræ sapientiæ incapaces : quia scilicet hi Judæi vinolenti, ridendo meIsaiamct alios Prophetas, qui cis ebrietatis aliorumque peccatorum poenas ct supplicia e coelo intentamus, dicunt : manda . *remanda,* hebr. ixb IX *tsaf, latsaf, manda mandando,* hoc est, *manda, remanda* ; ipb ip *kaf lakaf,* exspecta exspectando, id cst, *exspecta, reexspecta.*

Notat S. Hieronymus, Haymo et Lyranus, in Ia hisce verbis esse mimesim, sive ethopœiam, quæ est relatio dictorum alienorum cum derisu. Isaías nwn i¿a enim et Prophet® sæpe edicebant : « Hay; mandat Dominus. » Hinc isti vino dediti in conviviis per irrisionem hæc repetebant dicentes: *Manda, remanda,* id est iterum manda ; *exspecta, reexspecta,* id est iterum exspecta. Quasi dicerent : Prophet® obtundunt nobis aures toties repetendo : « llæc mandat Dominus; n et minantur aut promittunt ca quæ non eveniunt, jubent exspectare modicum. nunc hic, nunc ibi, ct nihil sequitur. Sic subinde ctiamnum concionatoribus iit, ut improbi eorum conciones ct minas rideant, repetant et subsannent. Quare hæc Isaiae verba frigido Judæi R. David, H. Abraham, ct post cos Valablus, Isidorus Clarius, Pagninus et Forerius vertunt sic : *lineam post lineam, praccptum post praAIU ver* aio cj«li-di»m ï«d, libu.ps explica» Uo. *cepium; parum ibi,* parum ibi, *q. d.* Isaías : Hi tauquam pueri ruditerct sensim lentissime docendi sunt lineam post lineam, præceptum post præceptum, perinde ac pueri docentur alphabetum ; nam non puerorum docendorum, sed illusorum ct sannionum hæc esse verba patet ex poena, quam vers. seq. eorum sannis intentat Isaías. Unde Septuaginta sic vertunt : *tribulationem super tribulationem, exspecta spem super spem, adhuc parum, adhuc parum, propter irrisionem labiorum, et linguam alteram, quia loguentur populo huio, dicentes eis : Hæc requies esurienti, et luxe est contritio, et noluerunt audire.*

le rtil vendó qusdea loci.

Ubi nota ; Septuaginta pro IX *tsaf,* id est *manda-*

lepeinnl ny *hnn Iti «>l* trlhUlitfo : *vaf* (‘him et *rm fi* llilinrM tfrltta) Buht llterm. Ulna subdit I ;tin« : « In Impida ónltn labii, n hcb. nDü uyba *Wrtú'jciídphíh* id (› b uí Lyianus, Forcrliift, Pflgnlíi/ .'k nn , *th balbiito ih Ifihtt ;* Arino, *iti blautafifhin labii,* idi •*oliti! irridenti* h ('lini gialli lingiun et Inblo*rlum* ad hnlbiitlrm rompo«*llo loqui. Quod NoMur *yt ilit, bif/iifldhl btbif,* Bla J ('nini ri bulbi videntur labite peno noIIh loqui t di pappari, : undo clare Septuaginta ri ali! vehunt, *in (mìlono,* voi m/6*fdhruttione bibti,* llbbrrtlenm cnim *hunj* proprio compotit balbla, blu »|m, Mumionibiis ; et foi lo alludit halm ad Ephraimitas, qiil bl/nM crani : undo *Judtaim* xn, Ó, pro *gciUtoin,* tllcobant bircio *iibbokt ;* río Ido pro *Innf,* id est manda, direbant ìfrr %rr Jmhrl snnhlonea himno *taf.* S. Panimi h/re luiim t* 1 vi rba non ad voibum, Ned ad sommili reddit, J,y % direna : « In olfis hibllR, « (pila locum Iscl/o adapv.i'i». Ut dono linguarum ApoMollfi dato, (pii alila lin*l (*' gulf non ad irrisionem, ned ad ædiihatlonom lond4lr. (plebantur. Quampiam Salmeron, tom. I, pag. 33, putt i In Hebræo vitiate *<jhnrl* pro vicino *tain* li rcpsh'-e, cl pro UJn3 *Maarfl,* nil Jam tegitur in líala, legendum esAO >tySn *Wnnin,* id est In barbarin tingili*, ne consequenter alili et divorila a vedrà lingua : Itebrumm enim TJT7 loci, barbarum r nili. al.

Temi Sensm» ergo est,f/ ,d. halas, vel potius peri- (dam J" |(*' Item: Mea uxhortatfo ad pumltentiam fatta Jiix I «t <bel' per balani, alloMr/uO Prophetas, visa caí vobis, o Judæi, molesta et ridicula, periodo ac si labili blu ds et lingua barbara loculus vobis fidsletn : hinc Prophetarum quad balbullem imitando, et Subsannando bhiw et balbutiuntes diritti ct repolitis *mnufbt, mhnndn.* Quaru ego per (Ji dda os (<{itl videntur vobis blesi cl balbi) mllites, el ministros justltlæ mein, vos puniam, ut F.annls peregi inai sum lingua) Glinldaicii) vos inora* dulwi ar<‹ssanlet compescant, vonpir jam devicto i et captivo» irrideant, vesti arpie Hebraica verba Mil* Chaldaicis subsannent et reprobent : et horum typo, figura et similitudini), tempori) Christi mittam Apodolos, qui dono variarum linguarum Vi liaiii pariter, o Jiidrri, Incredulitatem /irgmml, volmqunvidebuntur hlæM, ota vobiM niiindíqiio i ap|intibus<puv4 stalli priiulleatures ci iictaChridl subsannabuntur.

h n libi nota, b-aiamloqul nd litteram de suo tem\ J. */* poto, et do t-haldu'l*, qui evia uri (frani hniiHiilem : allegorico vero Impililo dono linguarmu • ‘ dato Apostoli», (pimi proinde ApuitoluH non Bd(> * hbu», (!«l ln(ld< llbus doi‹t i'mo slgnmn, Radicai I « mah di(**boniqua** In» tcdulos Deus uh iscitur, non t «(a a. urdl< liouli, «tua BUus erudii. Huno cuso Riinwuin , ¿ I ai e, pat» t (X hoc loco Apostoli. Ila S. Ilieiuoy* mug <t Cytillus In Ilota xxvm.

A * XoU •.•undo t Vox *rnim* lion proprio, nod adil4‘ v<r alive lue icciptmr pio *wit* num cum nil : « hi lo<{U(la cidui bibil, » periodo cut an »l diao* r« 11 *l d, Vol, vu imitameli m Impiulu Libü al lingua altera loquatur (Deus per Ghaldiros et Apostolos) ad populum Intimi, » ut eum arguat, com ponçât cl puniat.

ir2. ITAQUK LlffOlUH m M(JNI!M SUM’, NON I'HH I I- Vrn.lt, huh, mu iNninujiicg, — Ex citato holo* loco , al punitione Judirormn per lingua i lam (Jiald.eo rum, (piani Apohlfdorimi, inferi Apostolus: Ergo lingua* Mint in signum, HCiliCOl mah’dletionin, hM. (pia im ieduloH Jmbeos (hin enim proprio loqui-“l tur huías d Apostolus mm Üonlibiu) Dominus l ulciscitur, ut dixi; ae› proludo hoc signum a vobis fidí’hbus usui pandum non est ad inanem jactantiam.

PiiopiiEiiu (id est doctrino) verbi Del,et exhortationes, signum sunt) non iNcmii.iiiUK, sin imi:unus. — ci Signum,» impiam, bcnodlclioniii, qua I'm ’l heus suos erudit et benedicit , id est ad ominil,l bonum incilat ct promovet. Vido veru. 3. Non i.....p ergo «Alguum » hio ¡«leni est, quod miraculum: “ 't û› nec enim Ghuld/ei miraculum fecerunt, dum sua ll h' *• lingua Jud/noN increpuerunt; led « higniim » hic est HÍgnnm, sive symbolum et nota corruption!!, doctiimnet ¡nstilnlionis. Intelligu ea, qmn (Infidelibus (ft infidelibus dixi, primario et precipue : nam secundario sjeiili Imgmn etiam fidelibus, sic vb issim prophetia) infidelibus quoquo serviunt, ut patet voi 13 ‹t •' ’

23, Si convenía i ijniveiiha Ecci.fhia in unum, ei v*r« tl OMNIS MNGUIH I.OQI A.NII ll (‘Jlliul, lllixliilll, ConfllM) et tumultuarie); inibini ai idi idiomi, adi inii- h| DI I H : NONNI! DICI NI J QDOD INSANIUS ? 21. Sl AU- Vín. IV W! omnes piiopueirni (id est doceant fidem ex Scripturi* alu «piu laslimonllH, ol eonclom ntiir de vita recta instiliimda, vide (licia do prophetia initio capitis), INHIET AUTEM QUIS INIIDEI.IH , VEI, IDIOTA, (lONYI.NCHUh All OMNIBUS, DIJUDICATUII AB OMNIHIIH,—· (pila nimirum ab omnibiiH Propholll, id est ductoribus rl comJomdoiibus, do ana infidelitate, muli» moribiiH ot vitiis arguitur ol increpatur. H

2B. ÙCCI EIA (:OBDIS IMUM MANIEI.SIA FIUMI.—-7. d. Vm 11 Ex dono di ‹ I(Iìoiiìh hpiiituum, «ivo heo iptliix Propheta), id est conelonatoriH, linguam rcg(*nh^ (angentur et arguentur oecuitinhiina cordis uJiih villa, ut ¡miel Albi conelonatorem prophetico loqui, quod tum frequon*fuhse Iduo palei. Proludo ho* Propheta», id est doctores et coiicionatoro», etiam vere ac proprie Propheta# Iuíhhd liquet,

Rimilo exemplum est in Vita S. AuguRIini per Deni la PoHsldtmmm, cap. XV, ubi narrai S. Augustinum ’ in conclone quadam pnrler mentomaina matarla y, dctloxlMo, el invectum («RHO in manich/ulMuiim , puah»! Idquü lh»o Ikictento AiiguRtini menlomcl linguam n ad Manlcliü'lcujuBdmn lumioi lo presentís couverBionem, uh pontea 10 ipsa cognovit S. Augustinus. Unde S. Augii Imus, lib. IV *Iht Doctr. ChriiL,* *ii’ ^ ’* ‹ap. XV, aule concionem docet chnc orandum, ul AnUr-nheus accommodo ad auditorum captum et mo- d,m tum, montem ct linguam conetonanll» lleelal,

Alno"u/la iutelhgunl peccala, qu/o in inditeli, miî

Vel Icllotr» latent, qurtiqua Ipso ncscil c>‹' pec cala, v. g. cimi nendi idololatriam ct fornicatio nem c 0 peccatum ; holi Insum RCld, cum l'ropholoiina Urguetote* ct perculi InnlniUbintes aildlel. Sed pilor cciiMiH planior el i.lmpliclor «" t (I).

VohUi 2(>. (Hin im.o (faciendum) im , **muni** *l* com continitir (In Ecclesia), tJ.M^yeiMQi ii vistadil mmoM habí i , hoLiiiinam iiaih i , ai*oi:ai.ii>«)» HAill i , I.INGlAM IIAIIIJ , INil lll'lll'TAllOM M II AUI I ! OMNIA All *n* Oil'll',AI IONI M HAM. — Vox ‹l mili «|IIÍS «pio » Munitur hic distributivo: nec eillm Unti omnia jam «Uda habebat, sed iliilH p almiiin , aliuN doctrinam, alimi aliud , *q. d,* Quisquí) vestrum vel « p almum habet, n vel « doctrinam, » vel « apocalyp.lni, » vel « interpretationem, » vel donum linguarum, ut llngmi peregrina Dei laudes, preces uliaqmi proloipiatur aut decantet.

l'hai.mom iiaiii.i , —gratiam psallendi, <pia psalmmn, vel hymnum didet mit canat. Sio l'llniiiH ad Trajanum adibii, Cliti*limius nolltus cañera antelucanoH hymnos Clirislo.

Ai'Ocai.yi'sim iiAin r, — puta rcvelallatlcm et explicationem aliquam vel loei allcujiH S. Scriptura) obscuri, vel rei futtinn nul ondUllm,

1" ton* Ex hoc, nutem Pauli loco nota : In l.cclc In prl-
J;" ' 'jnævu hlo **mt** illund onio hü(‘rí)inni In «arrie
r^rutrt Chrljllttnoiurti cohvcnllblih (ni pair! Cx JnMino,
*• Apfilog. n *it'l Anloniiiii/)),* In illic , 11 Iri tulliano,
, ,l in Ajidogc/. cap, XXklX, ct nilis) a Paulo et Apos-
o . tolli* InatilultlR. *l'rh/io,* e indiani p almos, etiam
>l '"'i populus. *Settimio,* legi banliir propliell.e et sacrii
l ‘ Scriptura, *'hrlin,* l'.phcopii pr.edicabal. (.ImirOi, flebat eo na el Sacrum , quod tunc fere lanium oblationi), com e‹ ratlonn, communione, canone, el Puter noster, un oratione aliqua, dii populus n ponddint, Anien, constabat, *(.hiinh),* omnes communicabunt. *Sato,* quidam jrulmos et liyinno'‹ in laudem Del varih linguis qiiasl ntllatl spiritu dictabant ct canebant ! itili pinphelabanl. *Siptuno,* alii inoro Jmhrorum Radas Scripturas hiterpidabantur, Vel exhoi labantur , liquo duo v‹ I tre;., prie erliiu Propheta' nut viri i pii liliales : alii audiebant, d niibiildO inlei rogabanl, etiam icmliiio (sed per idnisum, «piem Paulus hio corrigit), alitpild dica id ipiod dicebatur; etnmpii' aliquid boni d pll pulchro dicebatur, cimili inciti-
. niabant, Ame/i, Amen. Octavo, « lamb bai omnia agapi), alvo convivium omnibus eoinmuno lu ayuibolum charitalis : po t qûOd un aim huccc-
0' «¡ebani hymni d innlioiies. Ilnm « nini (irtllno itu
L *¿f,4",'* ›, (‹ twd Justinus loco paulo auto i llato ! <dn omnilm ., inquil, «pri offei imu › olilallonibiP, bene ilii * inio Inudamus (on *jirunuoi,* scilicet psalmodia ol hymnodla) fadorem omnium per l ilium ejus Jeaim Chridmn et Sphitum Sinclmn. Et Solis, «pii dicitur die, omnium, qui In oppidis vd ruri degunt, iu eumdem locum conventus (it, « t

(1) Alii i salubres animi motus, vestra oxhorlntloiia «xçiUU, eruiupcul lu gitivi ol vurba, ut loquitur»

commcrtüirla Apodoloriim Hui xeripln Propheta-rum leguntur. » *Kii wunduin,* sêllleot kclidiacrm Scrlplurœ:

« Dolndo lectora qiifotfcnte t prnshlon» oratio* !irni>fpm poptlhim Instruit, et ad Irnllallmirin tam pulchrarum rurum rolmrtahir, liabflL s En *tcìthìin ,* Rclllci't condo pro Mdcnllitf Mvn Episcopi.

a finii h iMî con^iirgimun communier omn» s et piecatlonrs profondimi!* , et, filmi Mollumi, prMlbiin peractis panis offertur, cl vinum, et ûqim ; et pMposItua Item, quantum pro virili una poliat, proces et gratiarum ncllboes fmPht, et populus fausto acclamai diceris, Amen, » En çuur/wm, Scilicet BUtìharhllm oblatio cl coiimîcmtlo In Ml sa.

« Et (Ihliibuliocominunlcatioquo iit eorum, hi (piibuH grnlirrt riunì ache, cuilpih prasrntí; abHonlibuM aiilrm per Didhoilbs miltitlir* » En 711(0-*him,* «cillent communio omnium.

Kejfimi, i»/>hinuui rt *toltiwm* Ita mittlm (kit- r< *l crlblt Tcrtullianui loro citato l « Orna no tra dii T' ~|U nomino rationem mil ostimeli! : vocatur nilm *
, id (plod dilectio apud (»nnco*< e t, Non primi discumbitur, <pmm oratio ad bnlim pftfr» gustetur. Pont nqiiarn manualrin, et lumia.ir ut qu! iquo do Scriptui i* sanctis, vel do propilo In* gonio phtc it, provocatur Iu modium l)m canoro: mquo oratio convivium dirimit. » Siimlla hibd Philo, Illi. *Dt*

Nota *Hijtunh,* li ne dona et hunc fervorem non o hhh diu dura"o In Ereli ! la.sed evanui' ‹›; ita lanieri ' | ' ut ordinis Join didi lypum d mclliudmn quoad potuit, retinuerit Ecclusln. Undo odo rciiui et ri- .... . libici jam «lietis ii re mrtrii nece . runt. ı,n ' '

Prime, pula « tintili d p dimidia;, sueccs ill M i 'ÍLI¡^.'‘ lutiuum, Lamie* d lloro) canonici,

*H*rollilo,* tulllcol propileni*, «ucci^xeriinl liîotioiHMi Ium In llorls eanuniels, emù «un l'tpod» tloiin et homllllH, turn in Mi» a leello I.phtoltn d Evangelll.

7'n/m Kucecsslt concio post Evangelium.

(Juitrto, mquo ul olim etiam mine III Sicrmn, in quo po*l Colladas elerieus loco populi rtm pmidd, Arni*/i.

Quinditn intepiill, sicut d sexlum d epllmmn d octavum, ni*i quod hymni ut Dorai minores post Sacrum caiiimliiri d quod Monachili) suis ‹■ onvcntlbih do rebus spiritualibus colloqui iole.ml, ul palet ex Curiano In Cd/diwid.m *¡•all uni,*

27. SDH I INUI v QUIS loyt.iti.il , HK,I NUUM mus, V«r» W.

All II MVI.HM inis, 11 l*l Ii PAH 114, i:I URUS mn iii'iii'mu it. — Pendd hio venua ul» eo, qui proxime privcosRll, « omnia ad ii'dlllcallonrin liant, n *q. tl.* Sive quis psallat, sive doceat, siro lingua loquatur, omnhi liant ad «cdlllcatlonem, ita nimirum, ul, si loquendum sil linguis, id liai u sccumlimi (Id est per) «luo*, nui ul multum 1res, » ‹/. d. |n singulis conventibus bini dunlaxal, aut ut ummum term linguis loquantur (esi gnu-* clsuius); Idquu a pur parle», » pula vk¿> .¡iu, na

fiat confusio; «ct unus interpretetur, » ut audientes intelligant.

Vin.î9. 29. Prohietæ duo aut tres dicant, — suas prophetias scilicet, sive dogmata, lumina, monita sibi a Deo aspirata. Vide dicta initio capitis.

Er cæteri (non vulgus, sed Prophetæ, ut processif) dijudicent, — ex dono sibi concesso, an id quod dicit Propheta, sive doctor, sit vere pro-

Niii phetia, id est, doctrina sana et utilis, necne. Non ll-7 icrg0 afl vulSus ct laicos spectat judicaro de doc- C. MCD- Inna religionis, ut hinc volunt hæretici. Tam enim dun id ineptum et insulsum est, quod vulgus dijudicet ,'^uro Pr0Pllcl>as, Prophetas, Doctores, Pastores, quam dn si discipulus suum præceptorem, ovis suum pasti. n.ii- torein, miles suum ducem dijudicare cl arguero Jadiara. vu,cl·

Vu».»». 30. Quod si alii (aliquid melius) revelatum fuerit sedenti (et audienti, surgat ille et loquatur, ac) prior (Propheta) taceat, —ct sedeat. « Ilæc traditio Synagogae est, ait Ambrosius, quam nos Paulus vult sectari, ut seniores dignitate disputent sedentes in cathedris, sequentes in subselliis, novissimi in pavimento supra mattas; quibus si quid revelatum fuerit, dandum locum procipit, nec despiciendos, quia membra corporis sunt. »

Vera.3i. 31. Potestis enim omnes per singulos prophetare (g. *d.* Possunt omnes Prophetæ sigillatili! hac ratione, si nimirum servent modum et ordinem, quem jam proscripsi, exhortari), ut omnes discant et ExnoRTENTUR, — id est, exhortationem ct consolationem accipiant. Passive enim capitur pucaXwvrai, id cst *exhortentar.* Simile est *epist.* II, cap. i, 6. Alii exponunt active, hoc modo, *q. d.* Ut omnes discant, cum audiunt; et doceant, dum loquuntur et exhortantur.

Ven. 3î. 32. Et spiritus Prophetarum Prophetis subjecti sunt, —ut possint Prophetæ spiritum prophetiæ cohibere ct tacere cum volunt, aliisque Spiritui Prophetis dare locum dicendi. Non enim aguntur tí» a<^ vcr^a e0 impetu, quo fanatici idololatro. oi L>bt- Nam spiritus, vel donum prophetiœ, ait D. Tho- ‹ -J mas, non est habitus, sed partim est instinctus n el impressio luc*s d veritatis, qua Deus illuminat un», rt mentem Prophetæ circa res futuras, obscuras, ' 'i°* vel divinas; partim est vis, seu impetus, quo ^eus cor » movet et impellit ad prophetan- pr<.).b<- dum, sed libere. Unde Jonas et Jeremías illi ad uudum. tempus restiterunt, uti el .Moyses, *Exodi* rv.

Aliter exponit Chrysostomus, *q. d.* Paulus : Donum prophetiæ, quod habet Propheta, subjacet judicio et censura collegii Prophetarum. Sed prior sensus aptior cst. Dat enim hic causam Paulus, cur Prophetæ sibi invicem cedere et tacere debeant, quia nimirum spiritus propheticus eis subjectus cst.

V'ta.u. 33. Non enim est dissensionis Deus, — ut cogat hos iUosvc simul prophetare, tumultuari ct invicem interturbare.

Dissensioni»— «n *, id est, contusionis ct turbati ordinis, uti esse solet in tumultu et seditione (1).

34. Mulieres in ecclesiis taceant, — etiam Vert-«• Prophctissæ, quia contra ordinem naturæ est el legis, *Genes,* m, 16, ut in conspectu virorum fe- q n¡;« rninæ eis subditæ loquantur. Ita Ambrosius, et ex eo Anselmus. *Secundo,* quia idipsum est prie- Kohler earum verecundiam et humilitatem. Ita An-««a«- scimus. *Tertio,* quia vir melioris est judicii, ra- iu tionis, discursus et discretionis, quam femina. *Quarto,* jure, ait Anselmus, tacere jubetur femina, quæ cum loqueretur, viro suo suasit peccatum, *Genes,* m. *Quinto,* ut frenum injiciatur ejus loquacitati. Nam :

> Tot pariter pelves, tot tintinnabula dicas
> Pulsari,

cum duæ mulieres litigant : quod facile In ecclesia contingeret, si eis docere permitteretur. De boc mulieris silentio plura dicam I *Tim.* n, 9. Quam ergo contra Apostolum, contra fas omne, jus et decus est, si mulier caput sit Ecclesiæ alicujus?

Tropologice, mulier cst passio et concupiscen- Seuni tia, vir est ratio; illa ergo taceat, ct rationi so trop)!* subdat. Vide Chrysosloinum, *homil.* 37 in morali. giiul. « Mulier, inquit Aristoteles, lib. IX *De Natura animal.,* cap. i, misericors magis et ad lacrymas propensior cst, quam vir: invida item magis, et imperte querula, et maledicentior, ct mordacior : prælerea anxia, et desperans magis quam mas, atque ut impudenlior ct mcndacior, quin etiam facilior decipi, *n*

35. Si quid volunt discere, domi viros suos^"-15, interrogent. — Hinc ait Primasius : Viri adeo docti esse deberent, ut uxores suas docere et in rebus fidei instruere possent; sed, quid si indocti sint, ut sæpe fit, a quibus intruentur mulieres? Respondet l'rimasius : Habent concionatores, confcssarios ct magistros, qui eas instruant. *Secundo,* melius cst illis quædam non necessaria ignorare, quam cum scandalo ctinverecundia in ecclesia ea rogaro et discere.

Dices : Anna Prophetissa in templo loquebatur Locstlo omnibus de Christo, *Luca* n. Respondeo : Loque- Anna batur omnibus, id est, singulis privatine, non Propbs- in Ecclesia, id est, Ecclesiastico conventu, nec in tins ni* templo proprie dicto : nam templum Judæorum hll hdl nec mulier nec vir, sed soli sacerdotes ingredi poterant. Loquebatur ergo Anna mulieribus sin- h]u»h tapIJ0‘‘* gulis in atrio feminarum : nam atrium distinctum Atrium ab atrio virorum habebant feminæ, teste Jo- iclni‘‘- sepho. lib

Dices *secundo :* Moniales in ecclesiis suis canunt, alno Tb romni Respondeo : Ibi non est Ecclesia, id est fidelis po- Jl** pulì conventus, sed est chorus Monialium tantum. tluc!l"D

(1) Alii finem vers. 33 cum initio vers. 34 jungunt, ita ut sensus sil : *sicut et in omnibus ecclesiis doceo, mulieres ecclesiis (aceant.*

h urn- Apostolus onim non vetat mulieres loqui aut ca-
I'l.0' nere inter mulieres, sed tantum id fieri vetat in communi Ecclesia, ubi scilicet tam viri quam
m »uo mulieres conveniunt. Ita Cajotanus. Rursum lo-
iUt°in ‹I„itur l>aulus d® locutione, non publica et appro-
t ". niu bata, sed propria et privata, quæ fit docendo,
Mdi» exhortando, interrogando.

; ' Adde, Apostolum proprie tantum loqui de mulieribus conjugatis ; has enim jubet in Ecclesia tacere ct subjici maritis, cosque domi interrogare.

Vm.3«. 3G. An a vobis verbum Dei processit? — Est acris objurgatio concludens dicta hoc cap. et præccdenti, *q. d.* Nonne ante vos credidii Ecclesia Judaica, Samaria, l'aliestina, Cyprus et Syria; inspicite ergo ordinem et morem illarum Ecclesiarum : an ita dc suis donis contendant, an ita linguas suas jactitent, de iisque tam pueriliter glorientur, siculi vos facitis ? Ita Ambrosius et Anselmus (1).

VUS.J7. 37. Si quis videtur Propheta esse aut spiritualis, COGNOSCAT QUÆ SCRIBO VOBIS, QUIA DOMINI sunt mandata. — « Domini » non per se, sed per me jubentis, ut hic ordo in vestris coetibus et collationibus servetur.

niel«us Nota hoc Pauli exemplum pro canonibus Pontificiisel legibus Ecclesiæ.

do>côm- Respondet Melanchlhon, non posse Episcopos
mtubL condere novos canones, quia postquam conscripta jam est omnis Sacra Scriptura, habentlEpiscopi verbum Dei plenum el sufficiens, quod sequantur; magistratum vero civilem posse novas leges condere, quia non habet verbum Dei, quod sequatur.

EpUecpi Sed hæc frivola sunt, quia magistratus habet
covosa- non sopim jus naturæ, sed etiam jus Cæsareum
«colere amplissimum ct plenissimum : ergo si omnia co
pcfctwt.

(1) Juxta Allioli, hac objurgatione Paulus morem tantum carpit, de quo vers. 84, scii. quod Corinthi mulieres in ecclesiis docerent aut interrogarent.

non sint statuta ct definita, sed magistratus et principes debeant plura statuere ct definire,cur non ct Episcopi ? Nec enim verbo Dei omnia statuta sunt ct definita, ut patet cx iis, quæ addidit jus Canonicum. H

Secundo, Paulus hic leges condit non divinas, sed humanas ct ecclesiasticas, ut cx illis ipsis patet; atqui Paulus habebat verbum Dei, non qui- «oaiiL
dem scriptum, sed traditione , vel revelatione divina acceptum, *Galat.* i, idque tam plenum et perfectum , imo plenius cl perfectius, quam nos habeamus : ergo si ipsi licuit verbo Dei suas addere leges, idem licebit Pontifici ct Episcopis Pauli successoribus.

38. Si QUIS AUTEM IGNORAT, IGNORABITUR.— *q. d.* Ven. li-
Qui non vult agnosccrc has leges ct potestatem meam, «ignorabitur,» id est, improbabitur a Deo, dicente : « Nescio vos. » Nam « qui vos audit, me audit; qui vos spernit, me spernit. » Legit noster Interpres, fywnxi, cum Ambrosio, Hieronymo, Syro; jam legunt, x-pcÚTw, id est, *ignorans esto.* Quod perinde cst atque illud : « Qui in sordibus cst, sordescat adhuc.» Aut, ut alii, « qui ignorat, ignorans esto, » id est, qui ignorat , agnoscat ct gerat sc tanquam ignorantem, nec ingerat se ut judicet illos ct illa quæ nescit ; sed potius sequatur alios, qui duces sunt prophetiæ cl doctrina». Sed prior lectio nostri interpretis, uti planior, ita verior est el communior (2).

40. Omma uoneste et secundum ordinem fiant. i,k
— Magna cura fuit Paulo, uti et S. Ignalio epist. *ad Philipp., Tarsenses* el alios, «¿rogoc, sive boni Ecclesia
ordinis in Ecclesia, etiam in rebus indifferentibus, tum quia hic ordo in se venustus est et de- fllil
corns; tum quia confusionem ct perturbationem di.
excludit; tum quia alios, etiam infideles, valde ædiücat. Vide dicta *Coloss.* u, 5.

(2) Græcum á-pcúrw verti potest, *ignoret,* subaudi, suo *periculo ac detrimento.*

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Probat resurrectionem mortuorum contra pseudodoctores eam negantes.

Primo, ex co quod Christus resurrexit. Deinde, vers. 23, *tradit ordinem resurrectionis.*

Secundo, vers. 29, *resurrectionem probat auctoritate eorum qui baptizantur pro mortuis.*

Tertio, vers. 35, *docet, quale futurum sil coquus in resurrectione. Unde, vers.* 42, *assignat quatuor dot.t corporis gloriosi.*

Quarto, vers. 51, *docet, quod omnes resurgemus, sed non omnes immutabimur, quodque in resurrectione, qua: fiet in momento canente tuba, mors plane absorbebitur.*

1. Notum autem vobis facio, fratres, Evangelium, quod prædicavi vobis, quod et accepistis, in quo et statis, 2. per quod et salvamini : qua ratione prædicaveriin vobis, si tenetis,

nisi frustra credidistis. 3. Tradidi enim vobis in primis quod et accepi : quoniam Christus mortuus est *pro* peccatis nostris secundum Scripturas; 4. ct quia sepultus est, et quia resurrexit tertia die secundum Scripturas; 5. et quia visus est Cephæ, et post hoc undecim. 6. Deinde visus est plus quam quingentis fratribus simul : ex quibus inulti manent usque adhuc, q: idam autem dormierunt. 7. Deinde visus est Jacobo, deinde Apostolis *omnibus*. *8.* Novissimo autem omnium tanquam abortivo, visus est cl mihi. 9. Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei. 10. Gratia autem Dei sum id quod sum, et gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi : non ego autem, sed gratia Dei mecum. i 1. Sive cnim ego, sive illi : sic prædicamus, ct sic credidistis. 12. Si autem Christus praedicatur quod resurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est? 13. Si autem resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit. 14. Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est et fides vestra : 15. invenimur autem et falsi testes Dei, quoniam testimonium diximus adversus Deum, quod suscitaverit Christum; quem non suscitavit, si mortui non resurgunt. 16. Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit. 17. Quod si Christus non resurrexit, vana est fides vestra, adhuc enim estis in peccatis vestris. 18. Ergo et qui dormierunt in Christo, perierunt. 19. Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. 20. Nunc autem Christus resurrexit a mortuis primitiæ dormientium, 21. quoniam quidem per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum. 22. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ila el in Christo omnes vivificabuntur. 23. Unusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus; deinde ii, qui sunt Christi, qui in adventu ejus crediderunt. 24. Deinde finis, cum tradiderit regnum Deo et Patri, cum evacuaverit omnem principatum, et potestatem, et virtutem. 25. Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus. 20. Novissima autem inimica destruetur mors : omnia enim subjecit sub pedibus ejus. Cum autem dicat : 27. Omnia subjecta sunt ei, sine dubio prætcr eum, qui subjecit ei omnia. 28. Cum autem subjecta fuerint illi omnia, tunc et ipse Filius subjectus erit ei, qui subjecit sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus. 29. Alioqui quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? ut quid ct baptizantur pro illis? 30. ut quid cl nos periclitamur omni hora? 31. Quotidie morior per vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Jesu Domino nostro. 32. Si (secundum hominem) ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? manducemus, el bibamus, cras enim moriemur. 33. Nolite seduci. Corrumpunt mores bonos colloquia prava. 34. Evigilate, justi, et nolite peccare : ignorantiam enim Dei quidam habent, ad reverentiam vobis loquor. 35. Sed dicet aliquis : Quomodo resurgunt mortui? qualive corpore venient? 30. Insipiens, tu quod seminas non vivificatur, nisi prius moriatur. 37. Et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, ut puta trilici, aut alicujus cæterorum. 38. Deus autem dat illi corpus sicut vult : et unicuique seminum proprium corpus. 39. Non omnis caro, eadem caro; sed alia quidem hominum, alia vero pecorum, alia volucrum, alia autem piscium. 40. Et corpora cœlestia, el corpora terrestria : sed alia quidem coelestium gloria, alia autem terrestrium. 41. Alia claritas solis, alia claritas lunæ, et alia claritas stellarum. Stella, cnim a stella dilïert in claritate : 42. sic el resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, surget in incorruplione. 43. Seminatur in ignobilitate, surgel in gloria. Seminatur in infirmitate, surget in virtute. 44. Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. Si est corpus animale, est et spiritale, sicut scriptum est : 45. Faclus est primus homo Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem. 46. Sed non prius

quod spiritale est, sed quod animale : deinde quod spiritale. 47. Primus homo de terra, terrenus : secundus homo de ccelo, coelestis. 48. Qualis terrenus, tales et terreni : el qualis ccelestis, tales et coelestes. 49. Igitur sicut portavimus imaginem terreni, portemus el imaginem coelestis. 50. Hoc autem dico, fratres, quia caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt : neque corruptio incorruptelam possidebit. 51. Ecce mysterium vobis dico : Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. 52. In momento, in ictu oculi, in novissima tuba : canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti : et nos immutabimur. 53. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem , et mortale hoc induere immortalitatem. 54. Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo, qui scriptus est. : Absorpta est mors in victoria. 55. Ubi est mors victoria tua? ubi esi mors stimulus tuus? 56. Stimulus autem mortis peccatum est : virtus vero peccati lex. 57. Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum. 58. Itaque, fratres mei dilecti, stabiles estote, et immobiles : abundantes in opere Domini semper, scientes quod labor vester non est inanis in Domino.

Ver*, i. 1. Notum vobis facio (in memoriam vobis revoco ; ita Greci) Evangelium.

V'ts.2. 2. Qua bationt. I'bedicaveium. — Repete, *notum facio ;* vel refer hæc ad sequens, si *retinetis,* ut sit trajectio (t).

Ver». 3. 3. Quoniam Christus mortuus est pbo peccatis

Vcn. 4. kostbis, secundum Scripturas : 4. et qua (quod) SEPULTOS EST, ET QUA RESURREXIT TERTIA DIE SECUNDUM Scripturas. — Nam *Osee* vi,3, de Christo dicitur : «Vivificabit nos post duos dies: in die tertia suscitabit nos,» scilicet quando ipse a morte

Per re- a(j vitam tertia die resurget. Resurrectio enim

Uonem Christi causa fuit cur nos suscitati sumus a morto

Chiisti peccati, et cur susçitandi simus a morte corporis,

su>cit«u ut ¡ustar cifristi resurgamus in dio judicii ad vi-

'Z?/ tam immortalem. Vide dicta Rom. iv, 25. Ita An-

occuU. scimus, Dorolbeus in *Synopsi,* initio ; imo veteres llebrei, Galatians, lib. Vili, cap. xxii. Addit ex S. Chrysostomo Theophylaclus, quod Christus tertia die resurgeret, scriptum esse allegorico in

Jwiu *•" Jona : Jonas en'm lcrl'a c ventrc ccl* eductus,

«'ii iuli typus erat Christi cx morio ct inferis tertia die re-

«ikgoria ducti ad vitam.

' tkin-. Rursus idipsum scriptum est Genes, xxn, in

Chusti. Isaac, qui immolandus a patre presérvalos fuit a morio, tertiaque dio vivus el sanus redditus est matri suie : Isaac cnim fuit figura Christi a Patre in mortem traditi cl immolati, ac tertia die resuscitali. Sed hæc testimonia petuntur ex sensu allegorico, prius vero Osce petitur cx sensu literali.

Ver». s. gT visus rsT Cepile, —Petro. Hanc pri-

mam apparitionem Christi ponit Paulus : undo

,0'i i *'* hinuit Christum iuler viros primo apparuisse Pc-

'', tro. Idem innuit Lucas, cap. xxiv, 34. Dico *inter*

n. j„„.1'1)05; nam Magdaïenœ Christus apparuit prius

nii¿o„<s q"am Petro, Marc. cap. ult., 9 (2).

(1) Ailloli : üt videatis *ti tenetis* meam doctrinam *ita ut* eam *vobis tradidi.*

(-) Ratio autem cur mulierum mentionem nullam Paulus laciat, ea esse videtur, vult, scilicet, prolerro

Et post noe undecim. — Scilicet in octava pascine , presente jam Thoma, Christus apparuit undecim Apostolis ; nam duodecimus Judas jam se suspenderat. Vel potius «undecim,» id est, toti Apostolorum collegio, quod jam erat redactum ad undecim (licet unus Tkomas abesset), ap- CUrR'n» paruit Christus ipsa dic paschæ, sive resurrectionis Christi. Græca habent irm «<; Jn-Ìixx, *deinde* visus est *duodecim*. Ita quoque legit Augustinus, Jib. I *Quæstionum Evany.,* Quæst. t XV|1. Quia (ait) Crati licet Judas esset mortuus, censentur tamen duo- bi -nt decim , quia fuerunt duodecim. Sic dicuntur de- ,fr > > cemviri convenire, licet septem , vel octo tantum ex eis sint presentes. Aliter Chrysostomus : Duodecim, inquit, quia Christus apparuit duodecimo Matthiio post ascensionem. Sed ncc hoc uspiam scriptum est, nec Paulus hic alias Christi commemorat apparitiones, quam quæ ante Christi ascensum contigerunt. ci*

G. Deinde visus est plvsquam quingentis fra– v‹f«. «• tribus. — Græcum rèàvu significat pruno, ph/s- *(piam; secundo,* significat *e cado, sursum;* ct ita pervertit hic Chrysostomus et Theophylaclus : Visus . est enim, inquiunt, illis Christus, non quasi e 'c / Z terra gradiens, sed super caput illorum, quasi e sublimi lapsus, idque ut eis non tam resurrectionem , quam ascensionem suam ostenderet et firmaret : undo quis colligat, putasse Chrysostomum hanc Christi apparitionem post ejus ascensionem contigisse. Verum id ncc verum est, neque necessario ex Chrysostomi verbis colligitur.

Plane cnim videtur hæc Christi apparitio ante ascensionem contigisse, Christo e loco superno quasi o ccelo, vel aere, quingentis fratribus se ostendente. Eblquo hæc communis Doctorum sen-

tantum testimonia quæ ad probandam resurrectionem Chribli vim maximam habitura confideret, nominatila vero Cephæ et Jacobi, qui apud Corinthiorum partem non Paulum duntarat, sed ipsosoüam esulerò» Apostoli* auclurilate vincebout.

(entía : nam do apparitione aliqua publica post ascensionem facta nihil uspiam legimus.

Quingintis fratribus. — Multi putant, hanc esse celeberrimam, et toties a Christo ante promissam apparitionem in monte Galilææ. Unde præmoniti eo confluxerunt omnes Christiani : fiiitque non in ascensione, sed ante : nam Christus non in Galilæa, *sed* in Judæa ex monte Oliveti, ascendit in cœlum. Ita Hieronymus, Quæst. VII *ad Hcdibiam,* et interpretes in *Matth.* xxvin, 1G.

7. Deinde visus est Jacobo — Alphæi, qui frater Domini dicitur, fuitque primus Episcopus Hierosolymitanus : voverat enim Jacobus (ait Hieronymus, lib. De *Script., Ecclcsiast. in Jacobo) se* non comesturum, donec videret Christum resurgentem. Unde ei apparens Christus ait: «Frater mi, con,e('c Panem tuum, quia resurrexit Filius hominis. » Sed incerta est hæc traditio, et ex aliquo apocrypho deprompta. Undo Hieronymus non approbat eam ; adcoque videtur hæc falsa et conficta traditio. Nam primo, ex hoc Pauli loco patel, Jacobo apparuisse Christum post quingentos fratres, id est diu post resurrectionem, quousque inedia Jacobi naturaliter extendi non poterat.

Secundo, quia Apostoli omnes (inter quos erat Jacobus) in morte dubitarunt de resurrectione; non ergo Jacobus juravit se usque ad eam non comesturum.

Tertio, quia hanc historiam ait Hieronymus, se sumpsisse ex Evangelio secundum Hebræos, quod est apocryphum. Unde et quod ibidem additur, Christum sindonem tunc habuisse, eamque dedisse servo sacerdotis, videtur esse falsum. Nam Christi lintea remanserunt in sepulcro, *Matth.* xxviii, el corpus gloriosum, quale erat Christi, non sindone aut vestibus, sed splendore et radiis vestitur.

Deinde Apostolis omnibus, — et discipuUs in ascensione ad cœlum. Ita Anselmus et alii.

8. Novissime autem omnium, tanquam abortivo, — « Abortivo, id est, contempto et abjectitio. Ha Theophylactus et Theodorelus ; quia abortivi fœtus, utpote imperfecti, lenuiores et graciliores esse solent.

Secundo, « abortivo, » quia extra tempus, Christo scilicet in cœlos recepto, natus in Christo Paulus, novissimus apostolatum accepit. Ha Ambrosius ct Chrysostomus.

Tertio, « abortivo, « quia, ut ait Anselmus, vi divina prostratus in terram, coactus ct violenter renatus est Paulus; abortivi enim naturæ violentia ejiciuntur.

Quarto, «abortivo,» quia, ut idem Anselmus annotat, fœtus abortivi semimortui et cæci sæpc nascuntur. Sic Paulus in conversione cœcitate percussus est.

Quinto, «abortivus» Judæorum fuit Paulus, quia non ad suos Judæos, sed ad exteras gentes missus est Apostolus. Ita aliqui apud Chrysostomum.

Aliter Baronías, anno Christi II, pag. 377 : ccnset enim Paulum vocari «abortivum,» scilicet Apostolum, eo quod, præfer et extra numerum duodecim Apostolorum, Apostolus creatus sit. Solebant enim Romæ senatores, teste Suetonio, in *Octavio,* capite xxxv, «abortivi» vocari, qui supra numerum per gratiam in senatum allegebantur. Sed an huc alludat Paulus, incertum est : nam ipse Græcis græce hæc scripsit, Corinthiis scilicet, non Romanis.

Hinc patet Christum apparuisse Paulo, non per angelum, ut vult Haymo in *Apocat.* cap. n, sed per se ; nec per imaginationem , uti apparuit eidoni Paulo, Actor, xxu, 18 ; nec in raptu , uti eidem contigit , II *Cor.* xn , 2 ; sed in aere corporalitcr : sic enim apparuit Christus Cephæ, Jacobo et Apostolis, ut præcessit : ct quia alioqui non sufficienter Paulus ex hac apparitione probaret resurrectionem Christi.

Nota : Facta est hæc Christi apparitio Paulo in ejus conversione, *Actor,* ix, 3, ubi Paulus vidit Christum, sed mox lumen eum excæcavit.

Hinc rursum patet, Christum tunc e cœlo descondisse; nam Paulus audivit vocem loquentis in aere. Ita S. Thomas et alii. Unde iterum sequitur, Christum tunc fuisse in duobus locis, scilicet in cœlo empyreo et in aere, juxta Paulum. Nam cœlum empyreum, ad quod ascendit Christus, nunquam exinde relinquit, ut dicitur *Actor,* m, 21. Si Christus hic fuit in duobus locis, cur non possit esse in Eucharistia simul et in cœlo ?

Sic pariter visus est Christus B. Petro Roma:, cum e fuga ad martyrium eum revocavit, dicens : «Iterum venio crucifigi,» ut narrat Hcgcsippus, lib. III *Excidii Hierosolymitani,* cap. n, et alii.

9. Ego sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus. — « Dignus, » græce id est *idoneus, q. d.* Non tantum minimus et indignus ob peccata, sed ct inidoneus sum ad apostolatum; qui enim persecutor fuit Ecclcsiæ, inidoneus est ut in ea fiat princeps ct Apostolus.

Moralilcr : Nota hic humilitatem S. Pauli, qui se vocat minimum, et eo ipso erat maximus. Præclarc S. Bernardus, serin. 13 *in Cant. :* a Magna ct rara virtus profecto est, ut magna licet operantem , magnum tc nescias, ct manifestam omnibus, tuam te solum latere sanctitatem : mirabilem te apparerò, ct contemptibilem reputare, hoc ego ipsis virtutibus mirabilius judico. Fidelis revera famulus es, si de multa gloria Domini tui, etsi non exeunto ex te, tamen transeunte per te, nil tuis manibus adhærcrc contingat. Quamobrem audies : Euge , serve bone ct fidelis, quia supra pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, y

10. Gratia Dei sum id quod sum, — quod sum Apostolus et doctor Gentium.

Gratia ejus in mb vacua (Græce wA, *inanis,* otiosa, id est sine opere ct fructu) non fuit. — Ambrosius legit, *gratia ejus in me pauper non fuit, q.* d. Licet persecutus sim Ecclesiam Christi, non

(amen ideo pauperem, exiguam et minorem aliis Apostolis, sed potius majorem aposlolalus gratiara accepi. Ita Ambrosius.

s .i.ttu Sed abundantius illis omnibus laboravi. — Pul-
.a via- c^rc *T'oronyrnus» epist. *ad Poulinum :* « Subi-
fTirpo! tus, inquit, calor longum vincit teporem; Paulas
em. Apostolus dc persecutore mutatus, novissimus in ordine, primus in meritis est : quia extremus licet, plus omnibus laboravit. » Nam, ut ait S. Gregorius, part. Ill *Pastor.,* cap. xxix : « Fit plerumque gratior Deo amore ardens post culpam vita, quam securitate torpens innocentia. »

Non ego (solus) autem, sed gratia Dei mecum. — Nota *primo :* Ex boc loco contra Lutherum et Calvinum, manifeste patet esse in homine liberum arbitrium, nec Deum solum omnia in nobis operari, sed ei cooperari liberum arbitrium, etiam in operibus supcrnaturalibus. Dicit enim Apostolus : « Mecum, » non, in me, et : a Plus omnibus laboravi. »

Pju Iiu Dices : Grreca hic aliter habent, scilicet cùx
cum gu- j/ ¿ -cj ©ceci ‹t ji íuoí, id est, *non ego vero.*
crepera- sc® *gratia Dei, qua: mecum est :* ergo soh gratiæ
tus est. suum laborem attribuit Paulus.

Oiyctio Despondeo : Cura ait Paulus, *i* i|«ì, id est
tr° ^ua! mecum' supple, non to *est,* sed « *laboravit.*
' ' Hoc enim verbum ixcrríac*, id est *laboravit,* quod præcessit, hic intelligendum et repetendum est. Nec mirum tunc mutari personam : hæc enim enallage crebra est Apostolo, ut dixi *Can.* 38. Sensus ergo est, *q. d.* «Non ego solus, sed gratia Dei est, quæ mecum laboravit. » Id ita esse patet ex verbo, *laboravi,* scilicet ego. Cum ergo subdit Paulus : « Non ego, sed gratia Dei mecum, » non excludit propriam liberi arbitrii cooperationem, sed tantum gratiæ, ut digniori operis causæ, operis laudes ascribit. Nec alius erit sensus, etiamsi cum Græcis nonnullis et S. Hieronymo, legamus : « Non ego, sed gratia Dei, quæ mecum est. » Intclligitur enim, « gralia quæ mihi in auxilium adest, ct opem præstat, » mecumquc operatur, *q. d.* Ego quidem libero meo conatu valde laboravi, non tamen ita laboravi, ut laboris hujus decus cl laudem mihi tribuam, vel arrogem ; sed gratia Dei est, quæ ad hunc laborem me excitavit, adjuvit, roboravit : cui proinde primam et potissimam laboris mei laudem tribuo, dicoque ct palam profiteor, non tam me, quam gratiam Dei, qua: mecum est, laborasse opusque ipsum confecisse. Vide *Can.* 36.

Verum nostra Latina lectio aptior est, idcoquo verior ; nam Græca verba in speciem secum pugnare videntur : si enim laboravi, ergo non laboravit gratia, nisi addas cum nostro Interpreto *mecum,* scilicet *laboravit gratia.* Unde alibi possim gloriatur Apostolus in laboribus suis, patet II *Cor.* xi, 23 ct seq.

LVm d> Hinc S. Bernardus, lib. *De Gratia et libero arbi-*
<KS ^r-(no, sub finem, dicit : « Paulus inquit, Non ego,
‘‘‘‘ :i' sed gratia Dei mecum, præsumens se non solum operis esse ministrum per efTectnm, sed et operantis quodammodo socium per consensum. Denique et Paulus de se pronuntiat, Dei adjutores sumus, I *Car.* ni, 9. Hinc et promentores regni nos esse præsuminus, quod per consensum, utique voluntarium, divinæ voluntati conjungimur, n

Idem docet Anselmus hic, Chrysostomus, Theodoretus, Hieronymus, lib. II *Contra Pelagianos,* ante medium ; Gregorius, lib. XVI *Moral.,* cap. X, et S. Augustinus, lib. De *Libr. arbitr. ad Valentinum,* cap. XVII, cl serra. 13 *De Verbis Apostoli : a* Si non esset, inquit, operator, Deus non esset cooperator. »

11. Sive ego, sive illi, sic prodicamus, et sic Ven. »•-
credidistis, — *q. d.* Tam ego, quam alii Apostoli, ita omnes, ut dixi vers. 3, prædicamus et asseveramus tanquam oculati testes, Christum scilicet mortuum esse, et a mortuis resurrexisse, nobisque esse visum et apparuisse. Eo enim post longam digressionem quasi ad scopum totius capitis redit Apostolus, ut scilicet ex communi et concordi omnium Apostolorum sententia et prædicatione probet resurrectionem Christi aliorumque mortuorum. Ita Chrysostomus, Auselmus el alii.

12. Si Christus prodicatur quod resurrexit a ’’,
MORTUIS, QUOMODO QUIDAM DICUNT IN VOBIS, QUONIAM RESURRECTIO MORTUORUM NON EST?— a Qui- C*rio*
dam. » Hic fuit Cerinthus cum suis, quiprimus post Simonem Magum hæresiarcha tempore S. Pauli »uneo negavit resurrectionem. Nam, ut refert Eusebius, lib. VII *llistor.,* cap. xxiii, et lib. Ill, cap. xxvin, ex Dionysio Alexandrino, et Epiphamus, *baresi* 28, Cerinthus pro Judaismo pugnans, ex Judaicis traditionibus quæcumque de Ecclesia ct felicitate legis Evangélicos prædicta fuerant, referebat ad regnum terrenum, et ad divitias ac corporis voluptates : ad hoc postea abusus est Apoc. xx 4, ct factus est parens Chiliastarum, sive haereticorum Millenariorum. Unde aliqui putarunt Cerinthum auctorem Apocalypseos, ideoque eam rejiciendam esse. Vide Eusebium. u ciuim- unua’

Hunc errorem cum auctore taxat etiam S. Ignatius, epist. *ad Smymenses,* ct epist. ad *Trallianos.* Resurrectionem quoque negarunt llymenæus ct Philetus, teste Apostolo, II *Tim.* n, 17.

13. Si autem resurrectio mortuorum non est, Verus.
neque Christus hesurrevit, — tum quia Christus Cbri«ii fuit unus ex mortuis, tum quia hæc primaria mortis el resurrectionis Christi causa fuit, scilicet abobua plena aljplitio mortis, vitæ reductio ; fuitque moru». Christi resurrectio exemplar noslræ, scilicet ut ¡dii homines resurgant ad justitiam in hac vita, et ad gloriam in altera. Alias quinque causas, cur necesse fuerit Christum resurgere, vide apud D. Thornam, III *part., Quæst.* LUI, art. 1.

17. Quod si Christus non resurrexit, vana est Ven,n.
FIDES VESTRA : ADHUC EMM ESTIS IN PECCATIS VESTRIS. — Recte sequitur, si Christus non resurrexit, s*cm-
quod adhuc sumus in peccatis. Nam *primo,* si Christus non resurrexit, ergo fides in Christum xit, u-

resuscitatimi, quæ justificationis est radix, falsa est : Cdes autem falsa non potest esse remissionis peccatorum et vene sanctitatis initium et fundamentum.

Secundo, quia mors Christi inefficax fuit ad remissionem peccatorum, si Christus in morte mansit ab caque victus est. Si enim resurrectione sua nequivit vincere mortem, ergo nec peccatum : hoc enim vincere gravius est et difficilius quam vincere mortem; adcoque peccatum plene non abolelur, nisi ejus effectus, id est mors, aboleatur. Ita Chrysoslomus.

Textu. *Tertio,* quia resurrectio Christi causa est justificationis nostra), ut dixi *Hom.* iv, vers, ultim. Sublata autem causa tollitur ctfectus : sublata ergo resurrectione Christi, tollitur nostra justificatio a peccatis, ac consequenter adhuc sumus el manemus in peccatis pristinis.

Vers. 18. 18. ERGO ET QUI DORMIERUNT IX CIIRISIO (qui scilicet in spe, fide, gratia ct charitate Christi mortui sunt), perierunt. — Quia si corpus non resurgit, sed plane in morte interit, interibit et anima, quæ in æternum sine corpore esso nequit, cum natura sua forma sit corporis; ut, nisi violente animæ suam quasi naturam, ct naturalem statum adimat Deus, debeat ei suum corpus reddere, de quo rursus vers. seq.

nu.i». 19. Si in hac vita tantum in CiinisTo spehantes SUMUS, MISERABILIORES SUMUS OMNIBUS HOMINIBUS.— Nota *primo :* Tò *sperantes* significat hic non actum spei (hunc enim certum est existera tantum in hac vita), sed objectum spei, nimirum rem speratam, q. d. Si in Christo sperantes sumus tantum si œortui oon ¡j|a t,ona> qU(B 6Unt ¡n]iac vita, tunc omnibus ^Mt", hominibus sumus miserabiliores, id est miserrimi Cbmil- sumus omnium hominum; puta, hominum stul- ’* un- sumus, utpotequi falsa el inani spe resurni'b’ini- rectionis, quæ nunquam continget, jejunia, mor- r>0-’’< tificationes, persecutiones aliaque dirissima pati- <ur mur, mundi carnisque voluptates abdicamus, cum alii iis indulgeant. Licet ergo iis feliciores simus ob bonum virtutis abstinentiae, charitatis et serenæ conscientiæ; miseriores tamen iis sumus quoad spem in Christum, imo stulti ex stulta spe. Ita Anselmus et Chrysoslomus. Unde non dicit Apostolus, pejores, sed, *miserabiliores sumus!* miserabile enim est, ob virtutem se affligere, si non sequatur premium ; premium autem Christians virtutis est resurrectio.

tx**j**.. . Dices : Anima potest suum habere premium esseque beata, licet corpus non resurgat.

p,.,. Respondeo : Potuisset Deus instituere ut anima !! sola premiarctur et bearetur visione Dei; sed “ noluit : nam de facto aliter instituit, scilicet ut, si anima beetur, beetur et corpus; si non corpus, nec anima : quia alioqui Christus non pleue vicisset peccatum, quod in morte tam corporis, quam animæ dominatur.

... *S«fundo,* erat ea tum (ut dixit Paulus vers. 17) minum opimo, ut, si eis animæ immorlalitatem probasses, statini resurrectionem corporis admisissent : quia hæc naturaliter connexa sunt, ut dixi versu precedenti. Est enim in anima naturalis ad corpus propensio, ut sino corporo nisi violente, cl præter naturam esso non possit. Unde «ub i c. resurrectio quoad substantiam, et naturæ hu-u'n !i» maure exigentiam, quasi naturalis csl, licet in modo et exccutione sil supernaturalis : nec enim anima separata ulla creata vi, sed sola supernaturali Dei virtute rursum uniri potest corpori, «¡una. Paulus ergo ex negatione resurrectionis et beati- ‘«"tú- (udiniscorporis, recte, tam secundum opinionem communem hominum, quam secundum ipsam rei naturam et veritatem , inferi negationem immortalitatis etbeatitudinis animæ, ila nimirum, ut Christiani, si non resurgant, sint omnium hominum miserrimi.

20. Christus resurrexit a mortuis primitif Vere.”’ dormientium, — *q. d.* Primus resurgentium fuit et chæm est Christus; primus, inquam, ordine dignitatis t.c-i.ir el meriti; *secundo,* quia in divina voluntate et intentione fuit primus ; *tertio,* causalitate. Per Christum enim omnes resurgemus. ¡7^* Primi

Quarto, proprie primus tempore inter resur- “'£ gentes ad vitam immortalem fuit Christus. Licet T.rt i. enim aliqui ante Christum suscitati ab Elia et Eli- Qwruei sæo resurrexerint, tamen illi tantum resurrexerunt ad præsentem vitam mortalem, rursumque mortui sunt : Christus vero primus fuit, qui resiirrexit ad vitam beatam, gloriosam et internam. Ita Chrysoslomus, Theodoretus, Theophylactus, Ambrosius, Anselmus et alii passim. Hoc enim proprie significat voxprûniL'œ, et indicant sequentia. Sic dicitur Christus *primogenitus mortuorum,* id est ante omnes resurgenj, et quasi renascens ex mortuis.

Hinc de fide esse videtur, neminem nn»o Christum resurrexisse ad vitam immortalem : qui ergo 1X5 Christo moriente dicuntur resurrexisse, *fidatili.* ante xxvii, 52, nou resurrexerunt nisi post Christum, i Chri*' saltem posterius natura, quia ipsorum resurrec- «irretio fuit dependens a resurrectione Christi tanquam xi„A’ 14 a sua-causa, ut inter alios recte advertit Franciseus Suarez, III *part., Qwest.* Lili, art. 3. ubm.

Nota : uPrimitire n dicuntur primus terræ fruc- cbrJ’!M tus, qui Olim in lege veteri Deo oliercbatur. Sic gnmqn- Christus post resurrectionem quasi primitivus »• prifructus e terra, in quam quasi granum frumenti “Uifr^ ceciderat, repullulans et renatus per resurrectio- tu D» nem Deo oblatus est. tbUtu.

21. Quoniam per hominem (Adamum) mors (in- Ver’-11, ducta est in homines), sic Er per hominem (Christum, inducta est) resurrectio mortuorum. — Vox *quoniam* dat causam cur Christus sit primitiæ resurgentium, quia scilicet per Christum, quasi antesignanum et mortis dominatorem, in orbem invecta esi resurrectio mortuorum.

22. Et sicut in (id est per, et propter) Adam °* **OMNES MORIUNTUR, ITA ET IN CHRISTO OMNES VIVIFICABUNTUR.** — Quæritur, an etiam reprobi per

Ati tc- r^'u'-r turi rirent?

Christum Christìque merita, sint resurrecturi et vivificandi? Negat S. Augustinus . *epist.* 28, quia horum resurrectio ad damnationem, non vita, sed mors potius dicenda est. Sio et I). Thomas

AtrtrU- am.

«itChiistuin solis bonis esso causam meritoriam resurrectionis, sed efficientem omnibus.

Afir- Cbnitni rnimom- »ur,tu- ‹l*.

Verum respondeo : Omnibus, etiam reprobis, resurgendi causa est Christus. *Primo,* quia Chris- his omnino mortem ex toto humano genero abo- Iere voluit per resurrectionem (h ec enim totius naturæ ingens est bonum) ; ergo etiam cx repro- bis, non qua reprobi, sed qua homines sunt, sive abstrahendo a reprobatione. Ita S. Ambrosius, lib. *De llcsurr.,* cap. XXI, el clarius Cyrillus, lib. IV *in Joan.,* cap. xn. Addo, Christum reprobis, qua reprobi sunt, meruisse resurrectionem, lanquam hostibus suis injustam vindiciam, scilicet ut gloria Chi isti hostium suorum æterna poena celebraretur.

Verum hæc omnia sunt prætcr mentem Apo- stoli : Apostolus enim proprie agit non de misera reproborum, sed de beata Sanctorum resurrec- tione, ut palet ex sequentibus.

Sn ra- Pwluj* Cbrit- wnciia* M. frima,

Nota : Huc usque probavit Apostolus sex ratio- n ‘^us Christum resurrexisse, ut inde concluderet nos quoque a mortuis resurrecturos. Harum ra- tionum *prima* est, vers. 5, petita a testibus, est- quo la^*s : Aristus post mortem vivus apparuit Petro, Paulo, Jacobo, aliis Apostolis et quingentis fratribus; ergo vere resurrexi*

StcacJa.

Secunda est, vers. 14 : Si Christus non resur- rexit, ergo falsa et inanis est tam prædicatio Apo- stolorum, quam etiam tides Christianorum.

Terti».

Tertia, vers. 17 : Si Christus non resurrexit, ergo adhuc sumus in peccatis. Probatur conse- quentia, quia fides justificans et peccata expians, est illa qua creditur Christum pro nobis esse mortuum et resurrexisse.

Qurti.

Quarta, vers. 18: Si Christus non resurrexit, ergo omnes, qui in Christo dormierunt, perie- runt , et tam corpore, quam anima interierunt ; anima enim sine corporc semper esse nequit.

Qq ld U.

Quinta, vers. 19 : Si Christo tantum servi- mus in hac tam arcta vita et lego Christiana sino spe resurrectionis, ergo miserabiliores sumus omnibus hominibus.

‹

Sexta, vers. 21 : Per Adamum omnes moriun- tur, ergo per Christum omnes resurgent cl vivi- ficabuntur; quantum enim uocuit Adam, tantum et magis nobis profuit Christus, qui ad hoc venit, ut omnes Adæ ct posterorum in eo lapsus et damna non tantum repararet, sed et altius eos- dem eveheret et sublimaret.

V‹n !3. 1 ia Oldine,

23. UiraSQUlSQÜt. IN SUO ORDINE, — Ut scilicet si justus si|t inter beatos; si impius, inter reprobos resurgat. Ha Chrysoslomus, Theodoretus,Theo- phylactiis.

apMt-

Secundo, Commentarius S. Hieronymo ascrip- tus : ti Unusquisque, inquit, in suo ordino, » quia scilicet altior ct beatior rcslirgct, qui hic sanctior fuerit.

Tertio, (jEcumenius et Primasius sic explicant : Omnes in Christo vivificandi hoc ordine resur- genant scilicet Christus sit primus, tum tem- pore, tum dignitate; *secundo,* justi resurgant; *tertio,* sequatur mundi consummatio. Ilie sensus est genuinus. Ita enim se in sequentibus explicat Apostolus, dum mox subdit : a Primiliæ Christus; deinde ii qui sunt Christi, qui in adventu ejus crediderunt. Deinde tinis. » Simili modo loquitur Paulus I *Thessal.* iv, 19, ut ibi fusius ostendam.

T"»'* « a'uo›’

QUI IN ADVENTU EJUS CREDIDERUNT.—Nota *primo i Te crediderunt* non habent Græca, sed Romana, et in Greco inlelhgitur. inquii, Xpvx, taira ci rcó Xfiçoû f•» rp t t xjc'jcì* afrnü, id est, *primi/iæ Christus; deinde qui sunt Christi in ejus ad- ventu,* supple, *credentes, hi post ipsum resurgent.* Licci Vatablus et alii simpliciter sic accipiant, *in ejus adventu,* supple, *resurgent.*

V»4-il-

24. Deinde finis.— Supple, *errr;* nnw, inquam, lotius dispensationis Christi de salute generis humani; ac consequenter finis erit tunc sæculi, temporis, generationum, corruptionum et totius universi. Ita Anselmus. Totius enim universi finis est Christus, ejusque electi, ut si hi finiantur, fi- nialur ct universum.

T , / Í Cbnrtns,

Secùndo, græcum rix=;, quod Noster vertit, *finis,* potest etiam verti, *consummatio,* hoc est, ut Theo- doretus, generalis et consummata omnium, etiam impiorum, resurrectio; tunc enim finem acci- pient omnia.

„t

Cum tradiderit regnum (id est Ecclesiam fide- lium, et congregationem electorum) Deo et Pa- tri. — Non quasi in ca jam non regnet Deus, cum Christus dicat : a Regnum Dei intra vos esi; » sed quod nonnihil in ea dominentur peccata, diabo- lus, mors el mortalium ærumnæ, *q. d.* Tunc erit finis, cum obtulerit Christus Ecclesiam electorum, et quasi reddiderit illam Patri , quæ in hujus vitæ lucta regenda illi et custodienda commissa fuerat, ut in ea gloriose in reternum regnet, di- cendo Patri : a Paler, tu me miseras in mundum, et postquam ascendi in coelum ad te, hos semper rexi, et a dæmonis, carnis, mundi potestate ct impugnatione protexi. Ecce hi tui sunt, qui jam tibi presto sunt, llæc est possessio mea, mihi a te tradita; hic labor meus, meo sudoro ac san- guine partus; hoo regnum meum, et tuum, jam omni ¡leccato, tentalione, perturbatione, affiic- tione liberum , purgatum ; expolitum, ut in illis per gloriam et triumphum regnes in æternum. » Ita Ambrosius ct Augustinus, cap. vni et x, lib. 1 Dc *Trinitate,* tom. 1IL

uo.

Nota *secundo,* « Deo et Patri, » idest Deo Patri : est enim hendiadys, qua hiec duo dividit Paulus, ut significet Christumj qua homo est, fideles suos Deo ; qua Filius est, Patri suo oblaturum.

Cum evacuaverit omnem principatum , et pote- statem, et virtutem. — *q. d.* Cum aboleverit om- nem dæmonum potestatem ct subordinatio-l nem, ut amplius Ecclesiam, quæ est regnum Dei,

impugnare non possint ; de qua impugnatione plura diiam *Ephes,* vi, 12. Ita Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Ambrosius , OEcumenius.

Ei r-di- Nota : « Principatus, Potestates et Virtutes » tria
"ı rr,0* sunt chororum angelicorum nomina. Ex quibus,
t c t hinc patet, aliquos cecidisse et factos esse dæmo-
I Inu- nes, qui eadem nomina retinuerunt; quia, uti
qni l jl" camdem naturam et naturæ praecellentiam, ita
¿di c-et eumdem ordinem, gradum ac potentiam,
y.i .nnt, præscrtim in impugnanda Ecclesia singuli serva-
vu.t iu-runt» 7' Cum aboleverit Christus omnem
BIODO* principatum dremonum ; qui sunt et vocantur Principatus et Virtutes, ne amplius fideles lacessant, tunc tradet regnum jam dictum Patri, eritque omnium finis et consummatio.

Aliter s. Aliter, nimirum de bonis angelis, hæc explicat S- Augustinus, lib. I De *Trinit.,* cap. vin, *q. d.*
<n' •...i*. " Cum evacuaverit, » hoc est, cum amplius ncccs-
«ii.. t saria non fuerit, ideoque abolita, dispensatio et
k» tom>' Pu^prnal*° Ecclesiæ per angelicos Principatus, Dominationes ct Virtutes.

Sed prior sensus est verior. Nam de hostibus Christi hic agi patet ex versu seq., ubi sic ait:

Ver». 25. 25. Oporut illum regxare (hoc est Christum oportet regere Ecclesiam), donec ponat (Deus Pater) omnes inimicos (dæmones et omnes reprobos) sin pedibus ejes.— « Donec, » id est, eo usque, non tantum, sed ulterius in aeternum, quia, victis hostibus, non dubiuin est quin Christus vel maxime regnabit, licet alio modo et alia gloria quam jam. Ita Chrysostomus.

Dante Nola : a Donec d significat lanium quid antea
s>."- a sil facium, de quo dubitari poterat, non quid
* n-i postea factum sit. Sic Joseph, *Matth.* i, 25, dicitur
qiui po- non cognovisse Mariam conjugem suam, *donec*
tua m *filium;* non quasi postea cognoverit, ut
' impurus inferebat Helvidius, sed quod usque ad conceptionem el partum non cognoverit. Tantum enim voluit Malthæus asserere rem miram, et naturaliter incredibilem, scilicet Christi conceptionem sine patre ex matre virgine. Sic hic asserit Paulus, Christum ctiamnum , cum hostibus colluttante Ecclesia, in ea regnare : quod dubium esse poterat. Alterum vero, quod hinc consequitur, scilicet post luctam et triumphum Christum regnaturum, quasi certum omnibus relinquit et prasupponit. Preclare S. Augustinus, in *Sententiis,* num. 1G9 : * Quamdiu, ait, vitiis repugnatur, plena pax (male aliqui legunt, nor) non est : quia et illa quæ resistunt, periculoso debellantur praelio, et illa quæ victa sunt, nondum securo triumphantur otio, sed adhuc sollicito premuntur imperio. »

Ver». î 26. Novismma inimica destruetur mors.— «Mors,» quæ scilicet adhuc aliquatenus regnat in corporibus Sanctorum, omnino abolebitur in resurrectione. Ua Anselmus. Potest secundo, hic locus cum Hieronymo multis locis in Isaiam , cum Vatablo et aliis sic verti ex Græco : Ultimus inimicus destruetur mors. Est hysterologia : sensus enim est, *q. d.* Inter hostes mors ultimo destruetur; hoc enim significant Graeca, f«xaTaJ í Oxiarc;. *Primus* enim inimicus Christi el Christianorum est diabolus, qui a Christo in cruce victus est. *Secundus* est peccatum, quod a Christianis Trwhô* per gratiam Christi in hac vita vincitur. Teriti/s- est mors, quæ in resurrectione ultima vincetur. in».p .

Omnia subjecit sub pedibus ejus.— *q. d.* 0mnc> ton› *' homines ct angelos, bonos ct malos, in resurrec- ‚n,‘ tione plane subjiciet Deus Christo.

Nota : Prophetice « subjecit » idem est quod certissimo subjiciet, ac si jam subjecisset.

26. Cum autem dicat : Omnia subjecta sunt ei ; **V "; -• SINE DUDIO, PR.ETER EUM, QUI SUBJECIT EI OMNIA. — et i"**

«Dicat, » id est dicit. Est enallage modi : noster Interpres fideliter ad verbum vertit; græce enim est »úni. Addit hæc Paulus, ne quis putet Patrem ita concessisse omnia Filio, ut seipsum eorum dominio exuerit, ita ut jam Pater sit minor Filio, cique quasi subjectus. Sic enim apud homines, parentes aliqui dum senescunt, solent sc bonis et statibus suis exuere , caque transferre in filios; sed plane aliter facit Deus Pater, uti dixi.

28. Tunc et ipse Filius subjectus erit ei, qui ver».« subjecit sibi omnia.— Aliqui *primo, -ñ subjectus* accipiunt secundum divinitatem, *q. d.* Christus, Chrirto» qua Deus, ostendet se a Patre omnia ipsamque divinitatem accepisse; itaque quasi subjectum sc tii. no« esse Patri declarabit. Verum hoc durius dicitur : T11 nec enim Filius ex eo quod omnia sua habet a D IU' Patre, ideo Patii est subjectus, sed honore per omnia par. Unde passim alii accipiunt hæc de Christo secundum humanitatem ; idque

Primo, ut Chrysostomus, « subjectus erit,» id «dqn* est subjectum se ostendet, tuneque omnibus patebit quam perfecta fuerit hic Christi obedicnlia et pri,un. subjectio. Vide *Can.* 36.

Secundo et aptius Anselinus, Christus ut homo S subjectus erit, id est subjiciet et olierei se cum el ^uui' electis suis ad œternam Dei laudem el participationem divinæ bonitatis, dominii cl gloriæ. Idem enim est hoc subjici Christi, cum eo quod dixit vers. 24, scilicet, quod tunc tradet Christus regnum Deo et Patri, ut in se et suis omnibus Deus Paler plenissime ct gloriosissime regnet. Hæc enim Christi et Sanctorum subjectio erga Deum non misera est et servilis, sed beata et gloriosa. Nam qui in cœlo Deo subjecti sunt, eos Deus habet pro filiis, quibus imperat et benedicit, quosque summa felicitate et gloria beat. Merito Sobjl\ ergo sic subjici ct servire Deo regnare est, atque talis servitus optanda est cum Davide, *Psal.* 1xi : gluA-e.. «Nonne Deo, inquit, subjecta erit anima mea? ab ipso enim salutare meum.» E contrario, reprobi , qui non erunt Deo subjecti, hoc ipso hostes Dei erunt, omniumque hominum infelicissimi: estque hic in nomine *subjectus* quædam antistasis, sive ejusdem verbi contraria significatio, de qua dixi Can. 31. Ita Gregorius Nysscnus, orat, in

Qnid «it hæc Apostoli verba, in qua sic ait : u Dei subjectio u csl Pcriccla et omni cx parte absoluta a malo íí¡2ím7 abalienatio : Christus ergo in resurrectione subjicietur Patri, quia in ca omnes fideles ct electi Christi semoti erunt ab omni malo, tuneque suscipient boni principatum, el arctissime conjungentur cum deitate, ejusque immortalitate, regno et felicitate; atque tunc Deus erit omnia in omnibus, quando nullum erit malum in iis quæ sunt. Non potest enim Deus esse in malo, sed necessario est in omni bono. Christus ergo subjicietur Patri, cum Ecclesia Christi Patri subjicietur, itaque liberabitur ab omni malo. Ecdesiæ enim subjectio, Christi dicitur subjectio. »

Tertii upwitio. *Tertio, ex Can.* 32, potest accipi verbum *erit* ¡n actu continuato : « subjectus erit, » id est in subjectione Patris, quam nunc habet Christus, in sternum perseverabit. Scripsit de hac Apostoli sententia contra Arianos lldarius, lib. XI *De Trinit.;* S. Hieronymus, epist. *ad Prinapiam;* S. Augustinus, *Quæst.* LXVI, inter. 83, et lib. I *De Trinit.,* cap. vni, ubi sic ait : « Christus, in quantum Deus est cum illo, nos subjectos habet : in quantum sacerdos, nobiscum illi subjectus. »

in cato î- a ïù omnibus" qnomo- d,T Ut sit Deus omnia in omnibus. — Ut, scilicet, ®cus S*l omnc,u potestatem in omnia habens el ostendens; vel, ut Deus in electis sil omnia, id est vice rerum omnium; scilicet, ut sit ipse nostra vita, salus, virtus, copia, gloria, honor, pax, omnia bona, ct finis ac satietas desideriorum nostrorum. Ita Anselmus. Sic in omnibus tunc per omnia dominabitur Deus, omniaque sibi el su® dori® subjiciet. Ex hoc loco inferi S. Augustinus, lib. XXII *De Civit.,* cap. xxix, quod Sancti preces et res nostras cognoscant in cœlo.

Apposite S. Hieronymus, epist. *ad Amandum :* « Quod, inquit, Apostolus ait : Ut sit Deus omnia in omnibus, hoc sensu accipiendum est. Dominus atque Salvator noster nunc omnia non est in omnibus, sed pars in singulis, verbi gratia, in Salomone, sapientia ; in Davide, bonitas; in Job, patientia; in Daniele, cognitio futurorum ; in Petro, fides; in Phinccs et Paulo,zelus; in Joanne, virginitas; in cæteris, cœtera. Cum autem rerum omnium finis advenerit, tunc omnia in omnibus ont, ut singuli Sanctorum omnes virtutes habeant, ut sil Christus totus in cunctis. » Ex hoc loco, ut refert S. Augustinus, lib. I *De Trinit.,* cap. vin, aliqui sunt opinati Christi humanitatem regnaturam usque ad diem judicii ; tunc vero convertendam in divinitatem, et hanc conversionem esse illam subjectionem Christi ad Patrem, de qua subdit Paulus. Hoc delirum est. Est enim ct secundum fidem, et secundum naturam ÓÍÚVXTW.

Den, in Job est ¡ution- tu, to I tro s- In la-, eie.

Mirini Perperam ergo quidam contemplativi (qui nimiam quamdam et impossibilem unionem cum J'Deo consectati sunt), imo fanatici homines, cx ne* «m- hoc el similibus Scripturæ locis opinati sunt, tuu» ie- (jUOq jn rcsuiTcclioac omnes homines, omnesque res ereatæ redituræ sint ad sunm esse ideale et divmum , quod ab œterno habuerunt in Deo , adcoque convertendæ sint in ipsum Deum; ita ut tunc omne esse creatum evanescere debeat, et absorberi ab ipso esse increato, puta ab ipsa divinitate. Quem errorem fuse impugnat Gerson, cumque impingit Ruisbrochio. Sed ab hoc errore sc purgat ipse Ruisbrochius, cuindemque errorem acriter inseciatur et ipse, lib. *De Vera contempi.,* cap. xix, et lib. qui inscribitur Samuel, «ire de *Alta contemplatione et unione cum Deo,* cap. li, ni etiv.

Rie vero Apostoli locus huic errori non favet, sed potius contrariatur : nam si in resurrectione Deus erit omnia in omnibus, ergo omnia, id est omnes res creai®, erunt ct permanebunt. Alioqui enim Deus non esset omnia in omnibus, sed esset solus omnia in nullis sive in nihilo. Porro, qua ratione et modo Deus sit futurus omnia in omnibus Beatis, recte declaratur per similitudines. *Prima* est, sicut aliquot guttae aquæ infus® dolio ingenti vini potentissimi, illico a vino absorbentur et incorporantur; ita ct Beati omnes per visionem ct amorem in Deo quasi se perdent, ut a Dco quasi summo bono summe amato absorberi et incorporari videantur. *Secunda* est, lucis solaris. Sicut enim lux solis totum occupat aerem, ut aer jam non aer, sed lux esse videatur; ita et Deus lumine glori® ita replebit Beatos, ut non tam homines quam dii quidam esse videantur. *Tertia* est, ferri accensi et igniti. Sicut enim ferrum vi ignis igniri, et in ignem quasi transformari videtur ; sic et Beati Dei amore et fniitione ita accendentur, ut in Deum transformari videantur. *Quarta,* sicut ingens vas sacchari vel mellis, infusum in modicam pultem, eam non tantum melleam,sed quasi mei et saccharum efficit; ita Deus sua dulcedine adeo dulcorat et inebriat Beatos , ut videantur esse ipsa dulcedo. Deus enim est pelagus dulcedinis, et océanos gaudii et consolationis. *Quinta,* sicut suavissima musica et harmonia oinuium audientium aures implet et mulcet: rursum, sicut idem adamas, carbunculus, vel smaragdus, omnium inlueutium oculos implet et rapit : ita et Deus omnium Beatorum mentes in se rapit, mulcet et implet. *Sexta,* sicut speculum omnium ante se positorum facies et species exhibet, repræsentat el continet, ut omnes videantur in speculo existera, vivere et moveri : ita Beati omnes in Deo existant, vivunt el moventur. Deus enim rerum oinuium est speculum lucidissimum æque ac ardenlissimum.

Denique pulchre el pie S. Bernardus, serm. 11 *in Cantic. :* « Quis, inquit, comprehendat quam magna multitudo dulcedinis in brevi isto sermono comprehensa sil : Erit Deus omnia in omnibus? Ut de corpore taceam, in anima tria intueor, rationem , voluntatem, memoriam ; et hæc tria ipsam animam esse. Quantum cuique horum in præsenti sæculo desit de integritate sua et perfre-

tione , sentit omnis qui ambulat in spiritu. Quarc hoc, nisi quia Deus nondum est omnia in omnibus? Hinc est quod et ratio stupissimo in judiciis fallitur, et voluntas quadruplici perturbatione jactatur, et memoria multiplici oblivione confunditur. Triplici huic vanitati nobilis creatura subjecta est non volens, in spe tamen. Nam qui replet in bonis desiderium animæ, ipse rationi futurus est plenitudo lucis, ipse voluntati multitudo pacis, ipse memoria) continuatio aeternitatis. O veritas, charitas , retemilas! O beata et beatificans Trinitas, ad te mea misera trinitas miserabiliter suspirat, quoniam a te infeliciter exulat. » Et paulo inferius: «Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi : cum error videlicet a ratione , a voluntate dolor, atque a memoria timor omnis recesserit ; et successerit illa quam speramus, mira serenitas, plena suavitas, mienta securitas. Primum illud faciet veritas Deus, secundum charitas Deus, tertium summa potestas Deus, ut sit Deus omnia in omnibus, ratione recipiente lucem inextinguibilem, voluntate pacem imperturbabilem consequente , memoria fonti indeficienti æternaliter inhærente. Videritis vos, recteno primum illud Filio, Spiritui Sancio sequens, Patri ultimum assignetis.»

Vm. Î9. 29. AUOQUm QLTD FACIENT, QLT BAPTIZANTUR PRO HORTUS, SI OMNINO MORTUI NON RESURGUNT? — Ot'l'l «ii a Baptizantur, » scilicet metaphorice, baptismo I,œnœ» afflictionum, lacryniarum, precum , etc., «-.er/ ut suffragentur mortuis, ut a baptismo ignis in A' !! Purgatorio liberentur. «Baptizantur,» inquam, p etiam ii ipsi judaizantes, qui resurrectionem ne- ti.miiLi gant, ut Cerinthus et similes, aut certo eorum W synunistæ Judæi, idque ex recepta tide et moro qiivu ta- Ilebræorum ; nam Hebreos suffragia facere soli- r u i a- (0S pro defunctis, patet ex II *Machab.* xvm, 43, ‹},",' v'° cl ex modernis eorum ritualibus. Hic sensus oplime cohœret cum sequentibus. Hoc sensu sæpe alibi *baptismus* accipitur, ut *Marri* x, 38, Lucœ xii, 50, *Psalm.* XXXI, 6. Passim cnim in Scripturis aquæ el fluctus significant tribulationes el afflictiones (1).

Potest *secundo,* accipi sic: «baptizantur,» id est purificantur ad sacrificia, quæ offeruntur pro mortuis; solebant enim Judæi baptizari ante sacrificium, preces omnemque rem divinam. Vide *Marc,* mi . 8; / f^r. \i, 2, ct ix, 10.

Aid bip- Aliorum varias interpretationes fuse prosequitur Bellarminus, lib. I De *Purgatorio,* cap. iv,et «telum. Suarez, III *part., Quast.* LVI, disp. 50, sect. I , fci4|R illæqùè omnes fere referuntur ad baptismum proprie dictum. Atque ut eas compendio complectar, Fnc.o. *primo,* D. Thomas sic explicat: a Baptizantur pro mortuis,» id est, pro peccatis abluendis, quæ sunt opera mortua.

Soa.cdo. *Sc undo,* Theodoretus, « pro mortuis, n id est, inalar mortuorum a morte resurgentium, ut scili) lu a Ul0U.

licet dum baptizantur, et o baptismo, quasi o sepulcro emergunt, significent resurrectionem ex mortuis.

Tertio, Epiphnnius, *hœresi* 28, «pro mortuis, » Tortio, id cst, cum imminet mors, ct quasi habentur pro mortuis. Tunc enim qui baptismum distulerant, omnino baptizari volebant ob fidem et spem aeternitatis et resurrectionis. Unde baptizandi recitabant Symbolum, in quo est hic articulus: *Credo resurrectionem mortuorum.*

Quarto, Claudius Guiliaudus, doctor Parisiensis: Quitto, « Baptizantur, inquit, pro mortuis » Martyres, qui patiuntur et affliguntur pro fide ct articulo resurrectionis mortuorum. Hic sensus cohœret apte cum sequentibus ; sequitur enim : «Ut quid cl nos periclitamur omni hora?»

Quinto, alii sic explicant, 7. *d.* ad hominem : Quinio, Ut quid e vobis quidam (uti Marcionistœ postea fecerunt) errantes et superstitiosi suscipiunt baptismum pro mortuis, qui defuncti sunt sine baptismo? Ita Ambrosius et Iræneus, *hœresi* 28, el Tertullianus, lib. *De Resurrect.,* cap. xxiv; item Chrysostomus.

Sexto, aliqui sic explicant : Baptizari pro mor- Setta luis idem esi quod baptizari a mortuis, hoc cst a contactu vol pro contactu mortuorum cluendo et purgando. Nam *Num.* xix , præceptum erat, ut qui tangeret corpus mortui, immundus censeretur , donec ablueretur aqua lustrali, cujus ritus ibi præscribitur. Sic enim ait *Eccles.* cap. xxxiVj vers. 30 : «Qui baptizatur a mortuo, ct iterum tangit eum, quid proficit lavatio illius?» Ad quem locum alludit hic Paulus : indeque apte probat resurrectionem mortuorum, 7. *d.* Cærcxnonia illa baptismi, id est ablutionis et lustrationis post contactum cadaveris, inutilis omnino censenda foret, nisi corporum resurrectio futura esse crederetur. Ideo cnim eam sanxit Deus, ul per eam indicaretur resurrectio futura : non cnim alia causa ejus assignari potest. Quorsum enim propter contactum cadaveris, praesertim humani, præscribitur tam serio lotio ct purificatio, nisi ad significandum carnem illam licet morte pollutam ct corruptam, non perpetuo in morte mansuram, sed aliquando resurrecturam? quasi per hanc lustrationem cl mundationem caro humana ad immortalem vitam videretur præparari el ajilan : Ideoque tangens corpus humanum mullo magis erat immundus et purificandus, quam si cadaver animalis alterius tetigisset ; qui cnim tetigisset cadaver hominis , septem diebus erat immundus; qui vero alterius animalis, solum usque ad vesperam, ut palet *Levit,* xi. Ait ergo Paulus : « Alioquin quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? ul quid baptizantur pro illis?» 7. *d.* Potius ab hac caeremonia baptismi et lustrationis, quod inanis omnino esset, cessare deberent, si nulla esset spes resurrectionis, lia Gabriel Vasques, HI *part.,* tom. H, *Quart.* LXIX, disp. 137, cap. in, num. 48,

BI et scq. Verum frigidior et exilior videtur hæc expositio ratioque ad probandam resurrectionem.

Septimo, idem S. Chrysostomus paulo ante citalus, aliam expositionem profert ct praefert, vi-
er. dclicet, (/. *d.* Paulus : Ut quid proprio baptismum suscipiunt omnes fideles pro spo resurrectionis ex mortuis, vel pro statu mortuorum, ut in co illis post mortem sit bene, si mortui non resurgunt? Utique frustra hoc faciunt. Atqui hoc. non est credibile, cum hic sit communis omnium fidelium sensus ; adeo ut multi jam baptismum differant usque ad finem vitæ, et in lecto baptizentur, ul plene baptismo ab omni culpa et pama purgati evolent in ccelum , beatam resurrectio-
ni Cll. nem adepturi. Unde et Clinici dicuntur, quasi di-
ma et cas Lcctularii, de quibus a baptismo non repcllendis mulli canones exstant.

Hic sensus omnium videtur simplicissimus , ct planissimus : hoc cnim proprie significat vox *baptizantur.* Innuit etiam to pro *mortuis :* « dum cnim Sacramentum baptismi impenditur corpori, corpus consecratur immortalitati. » ait Tertullianus (1).

Ut **QUID ET BAPTIZANTUR PRO ILUS? — Scilicet, ut Græca habent, éni? , pro mortuis : si** nimirum a morte non est resurrectio ad vitam, nec mortui resurgunt, ut quid pro iis, id est, pro statu mortuorum , proque resurrectione ex mortuis baptizantur? Ita passim omnes.

Ve» 30. 30. Ut Q*5ll' et 50s periclitamur omni hora? — *q. d.* Stulte nos objicimus tot periculis ct persecutionibus ob spem resurrectionis, si non est resurrectio. Est hæc nova ratio, vel potius noya pars rationis annectenda præcedenli parti ct rationi, ut cx utraque integra hæc ratio confletur, *q. d.* Nos omnes resurrecturos esse, patet cx communi
r.« 'Me- omnium fidelium sensu et instinctu, quem tum
I' ■ 'natura, tum fides eis indidit. Nam propter hanc
ut ¿'.i resurrectionis spem omnes anhelant ad baptis-
nwnri- nium; rursum alii, ac nos in primis, propter
,ur" eamdem spem omnia pericula et labores audacter adimus, imo invadimus. Natura ergo ct Deus, qui hunc sensum cl hos animos nobis indidit causa ct spe resurrectionis, liquido hoc ipso testantur nos esso resurrecturos.

ver». 3i. 31. Quotidie nomon, — id est, mortis periculis quotidie pro Evangelio ct Gentium conversione me objicio.

Per vestram gloriam, — id est, propler gio-

ii) Merus et Schohius tí *pro mortuis* per enallagen numeri accipiunt dc Clirbto, ut sensus sil : Si per Christum non redderetur nobis vita, *quid utilitatis nobis Christianis* præslaret baptisma, *si propter* Messiam *mortuum baptizaremur?* Alii interpretantes h. L mniiniú *vita periculis sc objicere,* úñi? "W/ autem posita esso existimantes pro v-ip rcS »■»«» vel qmotai vufcú;, hunc constituunt sensum : *Quid volunt, qui maximis vitee periculis se exponunt, ut moriantur,* nec unquam ad vitam redeant? Quae explicatio omnibus reliquis Roscnmullero videtur esso prwfcrenda.

riam vobis obventuram in coelis , ut scilicet eam vobis conciliem; vel potius, aper vestram çlo- fs *per* riam, » id cst per gloriationem, qua glorior de vobis, quasi mets in Chi isto filiis, tanquam Apos- «t j intollis ct pater vester, juro, ct Deum in testem voco, quod a quotidie morior, » et morti me offero pro spe resurrectionis : græce enim est vi -'■› ú/trífa-» xióxr.w ; rfc autem Gcæcis est particula jurantis, ct wxw non tam gloriam, quam gloriationem significat. Hinc S. Augustinos, *epist.* probat licitum esse jurare. Unde Syrus vertit, juro *ego per gloriam vestram* ; Ambrosius legit, pro *gloria vestra.*

Quam habeo in Christo. — Hoc est, quam scilicet gloriam futuram in vobis habere spero, fretus Christo Domino : ita Ansclmus; vel potips, quam gloriam, puta gloriationem, habeo, id cst, qua glorior in Christo : glorior enim, quod illa mihi per Christi merita obvenerit. Aliter exponunt Gagncius et Pholius, ut sit non tantum jurantis, sed ct oblestantis : vertunt enim , *quotidie morior propter vestram,* vel, ut aliqui Græci legunt, *nostram gloriationem,* ut scilicet gloriari possim dc vobis, per me conversis cl Christo acquisitis.

Memento semper hic Apostolum, etiam ex sola Ap^u-
immorlalitate aninjæ probare corporum resurrec- *•» ' '
tionem; quia hæc duo naturaliter sunt connexa, ᶜᶜu/'
ct quia homines tum non tam de resurrectione xnima
in se, quam de immortalitate animæ dubitabant; P/ ,
ita ul si quis animæ immortalitatem eis demonstrasset, resurrectionem statim adqmüssent. Ita S. Thomas.

32. Si (secundum hominem) ad bestias pugnavi v- :.
Ephesi. — «Secundum hominem,» id est, inquit c,/ ri;*
Pholius, quantum homini fuit possibile. *ha.*

Secunda et melius, «secundum hominem,» hoc cst, humana tantum spe, humano spiritu, audaeia, temeritate, stpdio gloriæ, quo acti homines tl,.
precipites in pericula ruunt. cana»

Alii exponunt sic, «secundum hominem, » utH scilicet hominum inore loquar, qui libenter nar- t w-u.
rant suas pugnas et certamina.

Pugnavi ad bestias Ephesi. — Theophylactus, Ansclmus, Primasius et Barouius per *bestias* accipiunt Demetrium et socios ferinos et barbaros, pro Diana contra Paulum atrociter et ferino depugnantes , Actor, xix. Unde Græcum **t « -5» verti potest, $» *in hominem pugnavi, quasi in bestiam.* Sic Neronem Paulus vocat *leonem,* Il 1Ï-*mot.* iv, 17. Tales alibi vocantur *tauri,* ut *Psalm.* LXVH , 31 : « Congregatio laturorum in vaccis populorum.» Sia S, Ignatius, epist. *ad Romanos:* « Pugno, ait, quotidie cum bestiis, » id cst militibus ct custodibus (2).

Verum Chrysostomus, Ambrosius ct alii, pro-

(i) Ita Allioli, qui addit : *secundum hominem,* id est, ul loquar hominum moro, qui hommes sa:vas *bestias* atu *feras* appellant.

Talai f;' jt,";„? prie Paulum Ephesii bestiis objectum, cum eisque depugnasse, putant : hoc enim proprio significat Græcum ifrfwnwi. Deindo quia pugna illa cum Demetrio Ephesi contigit post hanc epistolam scriptam; nam post illam tragoediam, Demetrius cum suis tumultuans coegit statim Paulum Epheso excedere, ut tempus hæc scribendi Ephesi Paulus non habuerit; antea ergo hæc scripsit Ephesi; nam epistolam hanc Ephesi sub idem illud tempus ab eo esse scriptam verius est, et docet Baronius : ergo pugna hæc cum bestiis, de qua hic scribit, non fuit illa cum Demetrio, utpote nondum facta, sed alia anterior.

Obzctio •olniur. Dices: Mirum est, rem tantam, tamque atrocem pauj¡ pugnam, Lucam in Actis siluisse.

Despondeo : Clarum est plura alia non minoris momenti Lucam tacuisse, ut quro de se narrat Apostolus, II Cor. xi, 25 : «Ter virgis cæsussum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, » etc.

T r vnt Nfcrpbo- Hæc pene omnia omisit Lucas, ul ibi dicam. Unde Pu8nam l|anc Pauli cum bestiis ad litteram, uti gesta est, traditione, ut videtur, acceptam narrat Niccphorus, lib. II *Histor.,* cap. xxv.

¿uj *(it'fV.ui-* le»? Notat Gagneius, non tantum esse ad bestias pugnare, sed usque ad extremum spiritum, utpote pro vita, contra bestias pugnare, *q. d.* Paulus : Pro defensione Evangelii objectus bestiis, cum iis pugnavi usque ad ultimum halitum, et Deo juvante eas vel vici et occidi, non armis et pugnis, sed Rdo ct oratione, vel effugi et evasi.

MANDUCEMUS, ET BIBAMUS, CRAS ENIM MORIEMUR. — Utitur Paulus verbis *Isaiæ* xxii, 13, *q. d.* Qui resurrectionem negatis, vel non creditis, parum abestis ab hisce verbis impiorum apud Isaiam; si enim resurrectio non est, dicere nobis licebit, quod Epicurus dixit et Epicurei : *Ede, lude, bibe, post mortem nulla voluptas.*

vir. j. 33. Corrumpunt mores bonos colloquia prava, — dicti, scilicet, erroris, puta colloquia cum atheis et incredulis, qui negant resurrectionem. Versus hic est senarius Menandri, ait S. Hieronymus. Græcum ¿jmAícu non tantum colloquia, sed et commercia omnemque conversationem significat : hæc enim æque ac colloquium cum malis est mala ct noxia.

Ve» u. 3-1. Evigilate justi, — expergiscimini a peccato, ut justi sitis. Quapropter Græca habent, *evigilate* itxaiwç, hoc est *juste;* Syrus, *excitate corda vestra juste,* id est ad justitiam. Unde sequitur : « Et nolite peccare ; ignorantiam enim Dei quidam habent (1).»

AU REVERENTIAM VOBIS LOQUOR. — Græce wfi; *fíntrm-* l ‘‘ ll , id est *ad pudorem :* pudor enim est Christiano, dubitare de resurrectione ct potentia divina. Sic Psaltes ait : «Tu scis confusionem meam, ct reverentiam meam, » id est pudorem meum. Et sæpe in Psalmis *reverentia* sumitur pro confusione et verecundia.

35. Sed dicet aliquis : quomodo resurgunt MORTUI? QUALI AUTEM CORPORE VENIENT? 36. INSIPIENS, TU QUOD SEMINAS NON VIVIFICATUR, MSI prius moriatur. — Tangit hic Apostolus radicem ulceris et causam erroris; scilicet, nonnulli desperabant et negabant corporum resurrectionem, ri‹,irrfi. quia videbant ea in terra putrefieri, quasi incredibile et impossibile esset putrida corpora reformari ct resuscitari. Hanc causam succidit hic Paulus, exemplo grani, quod seminatur : illud enim prius putrefit et moritur in terra; inde quasi renascens germinat, et ex grano uno non unum, sed mulla producit; ut granum unum nudum, quod seminatur, in messe spicis ct granis vestitum ac cumulatum, videatur in majori gloria resurgere. Pari modo corpora nostra putrescent, inde resurgent ad majorem gloriam. Ven.ls. Veri. 34.

37. Et QUOD SEMINAS, NON CORPUS, QUOD FUTURUM EST, SEMINAS, — *q. d.* Dum seminas, non seminas corpus ex semine nasciturum, puta arborem aut spicam, sed nudum semen, ct granum pomi, v. g., vel tritici, ct lamen Deus huic grano seminato et e terra renascenti reddit non aliud granum, sed integrum ct pulchrum corpus, puta arboris vel spicæ, quod suo culmo, floribus, aristis ct granis instruitur et ornatur. Hinc, ut aitS. Augustinus, *epist.* 146, tacite infert Apostolus : « Si Deus potest addere quod non erat in novo semine, multo magis potest in resurrectione reparare quod erat in hominis corpore. » Unde subdit Apostolus : *Ver».* 3T.

38. Deus autem dat illi (semini ct grano) corpus sicut vult : et unicuique seminum proprium corpus. — « Proprium, » id est propriæ naturæ et speciei, quia grano, v. g. tritici, Deus spicam et corpus dat, non hordei, vel avenæ, sed trilici : et sic de cæteris. Vcm. 33.

39. Non omnis caro eadem caro. — Probat id quod præcessit, scilicet Deum dare cuique semini ct rei proprium corpus, prout Deus ipse vult ct statuit. Probat, inquam, exemplo : Deus, inquit, aliam ct propriam carnem dat homini, aliam pecori, aliam volucribus, aliam piscibus; aliud corpus dat coelis ct coelestibus astris, aliud rebus terrestribus, *q. d.* Sic ct Beatis in resurrectione, quasi in regeneratione ct recreatione, proprium dabit Deus corpus, quale voluerit, et quale decet homines beatos et gloriosos; dabit, inquam, cuique tale, quale meritus est. Est enim similitudo et analogia inter naturam et meritum; quod, sicut natura talis, v. g. hominis, tale exigit corpus, scilicet humanum; ita tale meritum tale exigat corpus gloriosum, ul qui minus meritus est, minus; qui magis, magis gloriosum corpus recipiat. Ven.».

41. Alia claritas solis, alia claritas lunæ, ET ALIA CLARITAS STELLARUM. — IlinC ChrySOStOmus, Thcodorctus, Theophylactus, Primasius, Ver».

(I) Nesciant, ali Allioli, aut nescire volunt, Deum r ’ mortuo» r?v<. 1 vitam.

GTcumcnius, Boda, Augustinus, lib. *De Sancta virg.,* cap. xxvi; Hieronymus, lib. II *Contra Jovinianum,* probant non tantum gloriosam Sanctorum resurrectionem, sed et præmiorum disparitateli! in cado, prout hic disparia sunt semina meritorum.

Tal. 4» 42. SIC ET RESURRECTIO MORTUORUM, — (/. (1. Sicut alia est claritas solis, alia lunæ, alia stellarum : ita pariter proprium, ct pro meritis dispar, Deus cuique Deato dabit corpus beatum et gloriosum, uti explicat Paulus in seq.

Sâocti Apte Sancti et Deati comparantur stellis, ob causas qUas attuli Doni, iv, 18, in fine. Rursum, sicut una stella alteri, ita et unus Beatus alteri, uti gratia et meritis, ita gloria et præmiis præfulgel, atque

Micat inter omnes
Virginis sidas, velat inter ignes
Luna minores.

Ita B. Dominicus adhuc puer, nobili cuidam malronæ in visu apparuit, luculentam stellam in fronte gerens, cujus immodico splendore totus orbis irradiabatur, ut habet ejus Vita, lib. I, cap. I et cap. ult., in fine. Et dc Simone pontifice, Oniæ filio, dicitur Eccli. i., G : « Quasi stella matutina Dcctoru 'n mcdi° nebulæ, et quasi luna plena diebus suis boDtqn» lucet, ct quasi sol refulgens, sic ille effulsit in lisieli*. templo Dei. » Similia de pluribus aliis Sanctis legimus. Notent vero viri docti, et doctores justitiæ et sanctitatis illud *Daniel,* xn : « Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. » Illudque *Sap.* in : « Fulgebunt ebrium justi. » Hinc cl Christus, Apoc. xxn, 16, dicit : *'»vicod'-* " ES° sum stella splendida, ct matutina : » Et d*. Apoc. i, 20 : « Septem stellæ, septem angeli (hoc est, Doctores ct Episcopi) sunt septem Ecclesiarum. » Et Apoc. xn, 1, apparuit S. Joanni Ecclesia, quasi mulier habens in capite « coronam stellarum duodecim, « puta duodecim Apostolorum, qui Ecclesiæ ut stellæ præfulseruat, idque in capite, id est iu ipso ortu ct initio Ecclesiæ Christian®, uti id exponunt Primasius, Arctas, Andreas, Episcopus Cæsaricnsis, Beda ct alii ibi- Chriitu» dem. Denique Apoc. n, 28 : « Qui vicerit, inquit diut* Christus, dabo illi stellam matutinam, » id est urium gloriam et visionem beatificam, quæ stella dici- B lnl" tur propter claritatem luminis el visionis: dici- qaimT hir matutina, tum quia datur post noctem hujus sæculi, tum propter inchoationem bcalitudinis, quæ complebitur in resurrectione corporum. Ita Richardus Victorious, Primasius ct Aretas ibidem.

SaaiM- Seminatur in corruptione, surget in incorrup- "Í„.f r" tigne. — « Seminatur, » scilicet in creatione, cum dum « vel a Deo, vel a semine parentis corpus hominis temine corrUptibilc producitur. Ita Anselmus. produci- *Secundo* cl aptius, a seminatur » corpus humatur. num, dum scilicet sepelitur, et quasi semen in terram abjicitur, ut corrumpatur in vermes et cineres. Sic enim granum, dum seminatur in terram, abjicitur, sepelitur, corrumpitur. Ita Chrysostomus, Ambrosius, Anselmus. s-.--.uir ,r

Hinc errarunt quidam putantes resurrectionem Ermr.ii. fore per vires naturæ, nosque resurrecturos vir- ««"jr lute naturali ; quasi in pulveribus cadaveris reso- ree°t'^ ' luti sint rationes quædam seminales cffectivæ re- « JlM surrectionis, ut refert hic D. Thomas. Hic enim er- rtfnr v ror est contra fidem ct veram philosophiam, quæ Uoa'" docent resurrectionem esse super omnes natur® vires : nec Apostolus in eo ponit similitudinem, sed tantum in hoc, quod, siculi Deus unicuique semini dat proprium corpus, ut ex tritico, v. g. triticum, non hordeum, nascatur; sic Beato cuique corpus dabit secundum opus et meritum. Id ita esse, patet ex seq. vers. Ad hoc idem declarandum adduxit Paulus, vers. 39 et 40, similitudinem carnis ct corporum, quæ in variis animalibus et creaturis est varia, ut ibi dixi.

Nota : Insignis iinago el argumentum resurreetionis est in semine moriente, ct repullulante, ac "I".-. £ quasi resurgente. UndeS. Augustinus, serm. 34 De Fertus *Apostoli :* « Tota, inquit, hujus mundi administratio testimonium est resurrectionis futur®, s. \a- Videmus certe hiemis tempore vel adventu, arbores spoliari pomis, nudari foliis, sed eas etiam, verno tempore speciem resurrectionis exprimere ; quæ primo quidem incipiunt turgere in gemmis, tunc ornari in floribus, vestiri et foliis, et postmodum pomis gravari. Interrogo te, infidelis homo, qui de resurrectione dubitas, ubi sunt ista, quæ tempore, quo Deus disposuit, producuntur? Dic mihi, ubi latitant, antequam producantur? quæ nusquam quidem videntur, sed tamen Deus, qui omnipotens est, el ea ex nihilo condidit, secreta sua virtute producit. Hinc jam ad campos et prata respicite, quæ æstate transacta herbis suis spoliantur ac floribus, et nuda remanent ipsa spatia terrarum : sed iterum verno tempore revestiuntur, et novo ubique germine incipiente lætatur agricola. Certe herba, quæ ante vixit et moritur, rursus reviviscit ex semine : sic etiam et nostrum corpus reviviscit cx pulvere. »

43. Seminatur in ignobilitate. — Puta corpus v*"" humanum dum sepelitur, et quasi semen in terram abjicitur, est ignobile, crassum, spissum, opacum. S. Ambrosius legit, *seminatur in ignominia;* S. Augustinus vero, *epist.* 140, *seminatur in contumelia;* Tertullianus, lib. *De Resurrect, carnis,* cap. Lit, *seminatur in dedecoratione.*

Surget in gloria, — resurget gloriosum, clarum, fulgidum. Succidit hic Apostolus alteram " * radicem erroris; fuerunt enim illo tempore, qui ri. J- negarent resurrectionem corporum hoc argumento, quod corpora, utpote crassa el carnea, incongrua esse dicerent animabus beatis, et vita divina jam fruentibus, ut testatur eos refellens S. Dionysius, cap. vii *Eccles. hierarch.* Hoe resecat hic Apostolus, diceus, in resurrectione anima»

gloriosa consimilo dandum esso corpus gloriosum.

Semixatcb in infirmitate, — puta infirmum, fardum. lentum, pigrum corpus moritur et sepelitur.

Scrget ix virtlte, — »v «bvsiui, *in potentia,* id est potens, celer, agile.

vnf.ii. *M- Seminatur* corpus animale, — id est, quod Qvjnnn vivat, aut potius quod vixit vita vegetativa et r*sensitiva, ut animalia, egens cibo ct potu ; item crassum, durum, cedere nescium ct impenetrabile. Tale enim fuit Adæ corpus etiam in paradiso. Corpus ergo animale est, quod edit, bibit, dormit, digerit, egerit, laborat, fatigatur, suoque pondere gravat et resistit.

<JoMn»m SIRGET CORPUS SPIRITALE. — **Non quod COrpUS** “ › 'I' in spiritum, aut in corpus aereum sit vertendum, *b-i.rZr ul* Orígenes et Eutychius, Patriarcha Cons- I tantinopolitanus, tempore S. Gregorii (a quo con- £ l ri' victus revocavit errorem), sed « spiritale, » id est rit.ir«t spiritui subditum omnino ct conformatum; ut sjir.iui cibo ct potu non egeat, non laboret, non fatige- tuiul tur' £Ci^ iluas* coeleste sit et deificatimi, atque, ut Tertullianus ait, quasi in angelicum habitum «it commutatum. Ita S. Augustinus, *De Fide et Symbol.,* cap. vi : n Spiritale, ait, dicitur corpus, non quasi in spiritum vertatur; sed quia ita spiritui subditum erit, ut coelesti habitationi conveniat, omni fragilitate ac labe terrena in cœleslcm stabilitatem mutata atque conversa. » idem tamen ibid. cap. x, videtur dicere in resurrectione fore non carneum corpus, sed angelicum ; unde id retractat cap. xvii libri primi *Detract.,* ct fusius lib. ult. *Dc Civit.,* cap. v et xxi.

tomado, *Secundo,* « spiritale, » id est subtile, carens milii.. scilicet crassitie illa cl duritie rcpletiva, hoc est, proprietate illa quantitatis corporeæ, qua hic quantitas ita locuin replet, ut omne aliud corpus ab eo excludat : erit enim corpus hac proprietate carens, subtile, ut instar spiritus omnia alia corpora penetret et pervadat. Ita Damascenus, lib. IV *De Fide,* cap. xxvni; Epiphanius, in *hæresi Origenis.* Sicut enim Deus potest ab homine auferre suam proprietatem, scilicet esse risibile, et ab igne potest auferre calorem igni proprium : sic a quantitate potest auferre hanc duritiem replelivam, qua: est quantitatis naturalis proprietas.

I>< Nota : Non erit hæc dos subtilitatis qualitas «lien:, animæ infusa : hæc enim non videtur possibilis; -ed erit assistentia divinæ omnipotenti®, intima xa ‹ animæ bealæ, ut per eam possit anima ad libitum deponere illam duritiem repletivam, et aliorum u u» corporum cxclusivam, cum vult aliud corpus pe- ›I id nettare; possit et illam retinere, cum vult locum d - -ij r‘ plcre» Cl alia corpora excludere. Et sic hæc os- cula. ’Mentía divinæ potenti® videtur esse quasi dos anima: bealæ inexistens; siculi gratia miraculorum in Christo fuit assistentia Dei, qua Deus assistebat humanitati Christi, ut per eam posset ipsa ad libitum miracula facere.' ide l’ranciscum Suarez, III *part.,* Quast. LIV, art. 3.

Hinc Theologi colligunt quatuor dotes corporis 0|”-l'' gloriosi : impossibilitatem cx *prima* Apostoli antilhesi, qua ait : « Seminatur in corruptione, sur- n u get in incorruptione. » Claritatem ex *secunda* anlitbesi, qua ait : «Seminatur in ignobilitate, surget in gloria. » Agilitatem cx *tertia,* qua ait : « Seminatur in infirmitate, surget in virtute. » Subtilitatem ex *quarta,* qua ait : « Seminatur corpus animale, surget spiritale, n

Addit Suarez, agilitatem beatorum corporum talem et tantam fore, ut Beati in instanti ab uno n ui loco in alium transire possint, non trqnseundo spatium medium; quia probabile est angelos naturaliterita moveri. Sed alii, et fore verisimilius, tnnw» utrumque negant. Et sano mens hominis vix con- *t cipero potest, quomodo quis ab extremo in cx- ‹Hni. tremum possit moveri, nisi transeat spatium me- mcJiJ dium quod interjacet.

S. Bonaventura, in IV, dist. xux, part. 2, ari. 2, *Quæst.* I, censet has quatuor dotes significari *Sap.* m, 7, cum dicitur: «Fulgebunt justi, ct tanquam scintili® in arundineto discurrent. Nam in fulgore, inquit, significatur claritas; injustitia, impassibilitas, quia justitia est perpetua et immortalis; in scintilla, subtilitas; in discursu, agilitas. » Addit deinde subtiliter, quod numerus harum quatuor dolium deduci possit ex duplici causa, scilicet formali et materiali, sed magis ex materiali. *Primo,* ex formali, quia cum in corpore nostro, inquit, sit natura ct forma duplex, scilicet dementaris, quæ modo dominatur; ct coelestis, quæ est natura lucis, quæ erit sicut formalis et completiva corporis gloriosi, hæc dominabitur in resurrectione. « Igitur quia lux habet quatuor istas proprietates, sicut patet in radio, scilicet claritatem, quia illuminat; impassibilitatem, quia nihil ipsam corrumpit; agilitatem, quia subito vadit; penetrabililatem, quia corpora diaphana sino eorum corruptione pertransit : sic etiam corpus gloriosum, in quo dominatur natura lucis, quatuor habet dotes. *Secundo* modo numerus dolium accipitur secundum causam materialem : sic corpus nostrum est compositum ex quatuor elementis. Et quia elementa sunt imperfecta, quadruplicem habet ab eis defeclibililalera. Ab aqua, quæ est elementum humidum et passibile, habet passibilitatem et corruptionem. A terra voro habet obscuritatem, quia est elementum opacum. Ab igne animalitatem , quia calor consumit continue : ideo continua indiget alimonia ciborum. Ab aere vero habet infirmitatem : aer enim facillime immutatur, et cedit cuilibet impellenti. Quoniam igitur quatuor isti defectus debent per bona opposita removeri ad hoc, quod corpus sit perfectum perfectione completa, ideo quatuor sunt dotes : contra corruptionem impassibilitas", contra obscuritatem claritas, contra animalitatem spirilualitas, id est agilitas, contra infirmitatem virtus, sive penctrabililas, id est subtilitas. El hæc ultima sumptio convenicnlior est

inter omnes, quopiam corresponde! auctoritati et rationi. Auctoritati Apostoli. Ita enim sumit Apostolus dicens : Seminatur in corruptione, resurget in incorruptione : ecco impassibilités. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria : eccc claritas. Seminatur in infirmitate, surget in virtute : ecco penctrabililas, id est subtilitas. Seminatur animale, surget spirituale : ecce agilitas. Unde Apostolus sumit dotes per comparationem ad illos quatuor defectus, quos removent. Similiter S. Augustinus, De Civil. Dei: Aberit, ait, a corporibus nostris omnis deformitas , omnis tarditas, omnis infirmitas, omnis corruptio. Omnis deformitas per claritatem, omnis tarditas per agilitatem, omnis infirmitas per subtilitatem„ vel penetrabilitatem, omnis corruptio per impassibilitatem. » Hucusque S. Bonaventura.

Pupia i , "io-tl'j 'r£ tuns.

Sicut scriptum est. — Noster Interpres legit esl sicut 'Jam legunt wto>, M cst 'ta. Nota, hæc verba tantum referenda esse ad priorem parlcm versus scq., scilicet ad rò *factus est primus homo Adam in animam viventem,* non autem ad posteriorem, scilicet *novissimus Adam iu spiritum vivificantem*. Hoc enim nusquam in Scriptura scriptum est : tantum enim probat hic ex Scriptura Paulus, quod seminetur hic corpus animale, ex eo quod Adam, parens omnium, factus sit in animam viventem, ac consequenter fuerit animal, habueritque corpus animale tam in morte quam in vita : unde commodius ct planius per hyperbaton Apostolo usitatum, hæc verba hoc modo trajicias ct transponas : « Factus est primus homo Adam, sicul scriptura est *[Genes.* n> 7L in animam viventem. »

freno-d"·

Possent tamen *secundo,* cum Thcophylacto, hæc verba, « Sicut scriptum est, » ad totum vers. sequentem referri, esseque quasi explicatio et probatio ejus quod immediate præcessit, scilicet, « si est corpus animale, est et spirituale , »› ut sit sensus: In universo hoc, ubi est corpus animale, oportet sit et spirituale. Hoc enim ad universi perfectionem et complementum requiritur, ut omnes rerum species et gradus sibi invicem contrarios complectatur ; « sicut scriptum est, » id est sicut innuit Scriptura, *Genes,* u, 7. Nam ideo expresso dicit : « Factus est Adam in animara viventem; » ul tacite et implicite innuat, quod Christus qui secundus est Adam, priori oppositus, futurus sit in spiritum vivificantem.

r'».c. Ad.m lutate*! o, ,0, «r i t-Hioi».

45. Factus est primus uomo Adam in animam yjVENTEy (hoc est, Adam factus est anima, id est animal vivens vita sensitiva et vegetativa, ac proindo cibo, potu aliisque fomentis alendum, ct ail"nal>hac vila sua conservandum est; est synecdoche. Contra), nomssimus Adam (id est Christus, factus est) in spiritum vn incantem ,— ut scilicet haberet post resurrectionem animam gloriosam , quæ instar vivifici spiritus corpus plane vivificaret, ilhidque redderet spiritalo, id est instar spiritus gloriosum, cibi expers, impassibile ct immortale ; corpus, inquam, tum suum, tum nostrum. Est rursus hic synecdoche ; Christus enim dicitur factus «inspiritum vivificantem,» id est factus cst spiritus vivificans, quia recepit spiritum, id est animam, vivificantem tam se quam suos.

Unde Theophylactus, Chrysostomus, Theodoretus notant non dici, *spiritum viventem,* sed *spiritum vivifirantem :* anima enim, sive spiritus Christi, non tantum vivit gloriose in se, sed etiam vivificat , ct eadem vita gloriosa donat tam animas quam corpora nostra. Ilebræa pulchrius opponuntur m 'H CD3 *ncphcsrh chaia,* id est anima vivens, ct DÚZ73 *nismat chaiim,* id cst:sp;ritus vitarum , sive vivificans. Rursum *nismat* alludit ad *schamaim,* id cst coelum, unde subdit : « Secundus homo decáelo, cœlcstis. »

Chrfstí anima gloriosi ed quii* lna nvfc* ficaoi»

47. Primus homo de terra, terrenus : secundus HOMO DE COELO, COELESTIS.—GræCC *i* Jririfc; *irtpttÇ ó* t; ci?x«5, jecyndus *homo Dominus de arlo :* quod ita depravatum esse a Marciono, patet ex Tertulliano, lib. I, cap. v *Contra Uarrionem*.Unde patel Latina Biblia præ Græcis esse incorrupt». Vera ergo lectio est, secundus *homo de calo, colesti**.

Ven.r. Mare:-ni»fr;n ,1 "·

Valentinus ct Gnostici hinc voluerunt Christum Enerviliabuisse corpus, non elementare et hnmanum, sed o cœlo coeleste attulisse, transiisseque per B. Virginem, non quasi per matrem, sed sicut aqua pluvia transit per canalem. Verum hæc est hseresis jam pridem damnata, ut testatur S. Augustinus, *hæresi* 11, et Irenæus, lib. 1, cap. v. Vere ergo Tertullianus, De Came *Christi,* cap. vin, ctBeda: Christus, inquiunt, dicitur cœlestis, quia coelestem vitam duxit, seinperque fuit impaccabilis : Ailam vero dicitur terrenus, quia peccato fuit subditus. Unde sequitur : « Qualis terreuus, tales et terreni ; et qualis coelestis, tales et cœlestes. »

t-aum. o-rn. *tuú‘ '*• chricu ll ” J r. Pri“°-

Secundo, Christus dicitur « coelestis, » quia supra totum natur® ordinem, cadesti virtute Spiritus Sancti ex Virgine conceptus et natus est. Ita S. Ambrosius, Hilarius, lib. I *Do Trinit.,* post principium, et S. Augustinus, *dialogo ad Orosium,* Quæst. IV.

secalo,

Tertio, Christus dicitur « coelestis, »› ratione divini ct coelestis suppositi : sic dicitur Christus filius hominis, id est homo, qui de cœlo descendit, *Joan,* in, 13. Sic fere Nozianzenus, *orat.* 51, circa medium, et indicat Augustinus, epist. 57 *ad Dardanum.*

r.iuo.

Quarto genuine ct aptissimo, Christus dicitur « coelestis, » id cst gloriosus ot incorruptibilis, uti sunl corpora coelestia. Hanc cœlcsteiu gloriam Christus in anima habuit reipsa a principio nativitatis cl conceptionis suæ; iu corpore vero eamdein tunc habuit iu actu primo, quia illi debita erat ct connaturalis; sed ob passionem suspensa ei dilata fuit, ut in actu secundo Ulain assumeret in resurrectione : obiter tamen ante mortem assumpsit Christus subinde hanc glo-

tI., .i- ' ı

CMitnt riam, sive quatuor doles corporis gloriosi, niiui- claritatem in transfiguratione; agilitatem, 'r cum ambulavit super mare; subtilitatem, cum pc- t r <b- nctravit uterum matris suæ; impassibilitatem, in u* s'0- Eucharistia. Sice contrario Adam dicitur « terre- *o* *•' nus, » *quia ex* terra cst factus, et inde atque ex A m p.-ccafo mortalitatem aliasque qualitates corpo- r ris terreni, animalis, mortalis et corruptibilis con- te.*r*.- .;. traxit. Ita S. Chrysostomus, Augustinus, lib. XIII *Dc Civitate,* cap. xxm; Tertullianus, *De Resurrectione,* cap. xlix. Agit enim hic Apostolus de resurrectione ct corporum beatorum gloria, quorum exemplar est Christi corpus gloriosum, caque dc causa vocat Christum cœlcstcm et Christi corpus coeleste.

Vr 48. 48. Qualis terrenus, tales et terreni (sicut Adam e terra terrenus mortuus est, et in terram rediit, ita et omnes terreni ab co nati in terram redibunt : contra), qualis coelestis, tales et coelestes, — ut sicut Christus per resurrectionem adeptus est corpus coeleste, id est immortale ct gloriosum : ita ex co renati Sancti fiant coelestes, id est immortales ct gloriosi.

V-.J.49. 49. Sicut portavimus imaginem terreni, portemus ET IMAGINEM COELESTIS. — « PortcmUS : » legit noster Interpres per o; jam per 0 legunt ^spiata**, *portabimus* (scilicet in resurrectione, ul præcessit) imaginem Christi coelestis, ut ei in corpore coelesti, id cst glorioso, configuremur : sicut in hac vita Adamo terrestri, in vita animali comedendo, dormiendo, moriendo, configurali fuimus. Verum noster Interpres aptius ad sequen- Apojto- l*a * Porlcmus› " qu*a Apostolus more suo i' i i t-u A'a littera transit ad tropologiam, et ad mores, tupelo- *q. d.* Sicut aliquando viximus in infidelitate et i'?'i- Pccca“*s quasi homines terreni, teme affixi, et animales more animalium brutorum, similes Adæ ebrim terreno ct peccatori : ita jam renati in Christo, et P ›bi* vocaÜ ab eo ad societatem immortalis vitæ ct glo- nm».d riæ, totis viribus ad illam conemur et aspiremus, ,“™› ac consequenter portemus imaginem Christi coe- íq'^V lesti», ut coelestem hic vitam ineamus : nimirum lilii», *primo,* simus, ul ille, impassibiles, id est imperturbabiles inter prosperaci adversa, ut dicamus illud Socraticum : « ln coelum mento conscendi, s lo, solem hunc solumque hoc despicio. » *Secundo,* simus clari instar Christi, ut luceant coram om- Tertio, Dibus opera nostra bona. *Tertio,* simus agiles, » ›i‹» iJ ut Christus, ad opera charitatis, obedicnliæ ct l, ‘aliarum virtutum. *Quarto,* simus subtiles, sicut to.v b- Christus fuit, id est penetremus cœlos per ora- v î r tionem et contemplationem, ut mente a terra in Deum et coelestia elevati, jungamur Sanctis, Deoque uniamur. Paulo aliter S. Cyrillus, lib. De *Tide al Theodosium imperatorem* : a Sicut, inquit, portamus imaginem terreni, portemus et imaginem coelestis. Imaginem terreni peccandi propensionem ct mortem, quæ hinc oritur, vocat. At vero per imaginem cœlestis, hoc est Christi, constantiam in sanctitate, red? ¡ne et instaurationem ex morte et corruptione ad vitam et immortalitatem designat. »

Pulchre S. Bernardus explicans hæc Apostoli verba, *serm.* 30 inter Parvos : « Duo, ait, homines sunt, vetus et novus : Adam vetus, Christus novus. Ille terrenus, iste coelestis : illius imago vetustas, istius imago novitas. Est autem triplex vetustas, et e contrario triplex novitas. Est enim vetustas in corde, in ore, in corpore : in quibus tribus modis peccavimus, cogitatione, locutione et opere. In cordo sunt desideria carnalia et specularla, id cst amor carnis et amor sœculi. In oro est gemina vetustas, arrogantia ct derogatio. Item gemina in corpore, flagilia et facinora. Hæc omnia sunt imago veleris hominis, et hæc omnia renovanda sunt in nobis. » Unde concludit : « Habitans igitur in corde est sapientia, habitans in ore est veritas, habitans in corpore justitia. »

BO. Hoc AUTEM DICO, FRATRES : QUIA CARO ET SAN- Vew-
GUIS REGNUM DEI POSSIDERE NON POSSUNT. — *Primo,* et
Orígenes et Euthymius sic explicant : quia in e°“ *
coelo Beati, inquiunt, non habebunt corpus car- \43
ncum, sed aereum. Verum hic est apertus error v i -
repugnans vers. 5.3, ut ibi ostendam. *Secundo,* bnot?
Theophylactus et Ambrosius, « caro, » inquiunt, Primi
id est opera carnis, regnum Dei non possidebunt. pii^u
Tertio et genuine, a caro ct sanguis, » scilicet na- Scu
turalis et corruptibilis, qualis fuit terreni Adam; et qualem habemus in hac vita, regnum Dei non possidebunt; quod enim vers. ¡G cl 47 Apostolus vocavit corpus animale el terrenum, hic vocat *carnem et sanguinem.* Tantum enim vult ostendere, Tjc\ h,c incœlo non fore corpus animale et carnale, quale p4niai. hic est; sed spirituale et coeleste, co sensu quo explicui vers. 47. Unde explicans subdit : « Neque corruptio, n id est caro animalis ct corruptibilis, « incorruptelam possidebit. » Ita Theodoretns, Theophylactus, Ambrosius.

Secundo, hisce verbis Apostolus colligendum relinquit, in cœlo non fore vitam carnalem el animalem, qu® consistit m usu ciborum ct generatione filiorum, qualem vitam et bcaliludinem exspectant post resurrectionem Judæi et Mahometans

Ac *tertio,* insinuat eos qui ad regnum Doi ten- Tertium,
dunt, non secundum carnem et sanguinem, sed secundum spiritum Christi vivere debere , ul sic portent imaginem non Adam terreni el carnalis, sed Christi coelestis et spiritualis ; ut mereantur cum Christo regnare et agere in coelo vitam beatam et coelestem. Sic a carón sæpe alibi carnis corruptionem significat. Vide Augustinum, epiy tola 146 *ad Consentium.*

51. Ecce mysterium vobis dico.—Hisce verbis Apostolus excitat attentionem legentium, atque insinuat se quid magnum, tremendum, secretum de resurrectione dicturum. Ha Theophylactus.

Omnes quidem resurgemus, sed non omnes im- Triplex
mutabimur. — Nota ♦riplicem hic esse lectionem. *Pi ima* est Græcoi uni et Syri : *non omnes dormiemus,* Primi,

$cd omnes immutabimur, quam sequentes Chrysoslomus, Theodoretus, Theophylactus, Orígenes, lib. II *Contra Celsum;* Theodorus Heracleotes, ct Apollinarius apud Hieronymum , epist. *ad Minerium ct Alexandrum;* Tertullianus, Dc *Hcsurrec-(tone carnis,* cap. in et uui; Augustinus, Quæst. HI ad *Dulcitium,* putant non omnes homines mori!uros ; videlicet non eos qui in ûne mundi vivi obviam rapientur Christo Domino, itaque glorificabuntur. Hæc enim mutatio, inquit cx Chrysostomo Theophylactus, ipsis mors erit : morietur enim in eis corruptio mutata in incorruptibilitatem.

Sicundr *Secunda* lectio est : omnes *dormiemus, sed non omnes immutabimur;* extat hæc apud S. Augustinum, lib. XX Dc *Civitate Dei,* cap. xx, eamque probat S. Hieronymus loco jam citato.

T«Uj. *Tertia* est Nostra : omnes *quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur,* per gloriam scilicet : hanc lectionem præferl aliis S. Augustinus supra, ct sino dubio hæc lectio planior, verior, certior est; et aptius cohærel præccdentibus et sequentibus, et aliis locis S. Pauli, quibus docet statutum esse omnibus hominibus semel mori. Nam, ut ait ipso hic, vers. 22 : « Sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur. »

Non est e inm l u ritu- rvs- Prima sententia licet non videatur vera, non cst tamen ob auctores, temeritatis, ut vult Solus cl Calharinus, nec erroris damnanda. Unde 1'ranciscus Suarez, loco supra citato, et alii dicunt, hanc sententiam, qure docet omnes omnino homines morituros el resurrecturos, tantum esse probabiliorem contraria.

Vers. s». 52. In momento. — Repeto *resurgemus,* quod præcessit. Grace, , tn *atomo,* id est indivisibili, uti est punctum temporis, cl idus sive nictus oculi, ut sequitur. « Atomus, inquit S. Hieronymus , est punctum temporis quod secari ct dividi non potest. »

In ictu oculi , — i* ftrf. ì^OxXugù, in *jactu* celerrimo ocuZi' : fwrii enim jactum significat fulminis

Qoid vel teli, a ferra, quod est jacio. Alii legunt fcTrn , teste S. Hieronymo ad *Mmcrium,*

fex/.? motum, propensionem, devergentiam lancis vel libra, quæ celerrime ad pondus attollitur vel deprimitur; unde vocatur *momentum staleræ* a Sapiente, *Sap.* xi, 23. Hinc diam *momentum* significat, ut foirt vocatur *momentum temporis.*

Ex hoc loco Theodoretus, Œcumenius, Ansolmus, Nyssenus, oral. Dc *Resurrect.;* Hieronymus, epist. *ad Mincrium* jam citata; Augustinus, *epist.*

Bmr- 49, cap. i, colligunt resurrectionem non in tem-

fiul ei Poro brevissimo, sed in instanti futuram : quod

iuunti. do corporum formatione, organization, animatione, vivificatione verum est, idque hæc Apostoli verba significant, cum ait tn *momento;* sed

Antian». de motu locali, v. g. ut partes corporis rcsuscicnr¡»- bandi a variis locis in unum colligantur momento,

rum valde dubium est. Asserit S. Augustinus, et fieri po«sc docet Suarez *part.* Ill, *Quant.* LUI, disp , t «»t in sect. 4, ut scilicet Dei virtute hæ corporis partes ab extremo ad extremum transeant sine medio, itaque in unum locum momento temporis simul iwm, omnes coeant. Verum, ut dixi vers. 41, natura Btu* spatii et motus non videtur id pati, sed exigere ut ab extremo in illud extremum res moveri non possit, quin prius transeat spatium medium.

Hinc aliis verisimilius videtur, Dei virtute in Sannio, instanti posse mobile pcrlransire media omnia spatia, sicque in instanti posse ab extremo in extremum per medium tamen moveri; sicut enim a sole lumen per totum hemisphærium uniformiter diflormitcr in instanti diffunditur : cur similiter non possit corpus, Dei virtute, per varia loca in instanti se transfundere? si enim instantánea est hemisphaerii illuminatio, cur etiam non possit esse instantánea corporum per varia loca transfusio ?

Sed responderi commode potest, esse disparem Tertii rationem luminis ct corporum : licet enim utrius- '7i- que similis videatur esse diffusio, tamen in lu- qu? ve- rnine non idem, sed aliud et aliud lumen, in nus esU aliud et aliud spatium suo ordine emittitur : hic vero in corpore idem omnino corpus in eodem instanti illud spatium relinquere et transire per sequens, rursum in eodem instanti deberet transire spatium vicinum , et in eodem instanti deberet relinquere hoc secundum spatium, et transire per tertium, et ita consequenter per quartum, quintum, sextum, et omnia media usque ad extremum ; quod videtur fieri non posse : sic enim in eodem instanti corpus idem spatium transiret ct relinqueret ; esset in spalio hoc, et non esset; imo in omnibus spatiis mediis esset, d non esset. Unde melius 1). Thomas ct alii negant hanc partium corporis ad eumdem locum translationem fore in instanti, prasertim quia illa fiet per angelos, qui corpora movent non in instanti, sed tempore brevissimo. Apostolus ergo hic loquitur de sola resurrectione , non autem de translatione corporum resuscitandorum, cum ait eam fore in ictu oculi, imo in momento.

In novissima tuba .— Dicitur tuba hæc « novis- Q'T'n*n sima» respectu omnium praecedentium; nam, ul taM »w patet *Apocal.* cap. vm el ix, in fine mundi septem angeli, quibus demandala cst universalis hominum cura, septem tubis clangent, ut iis extremas mundi calamitates et pœnas tubali voce praenuntient, et quasi evocent, efficiant et profe-rant. Post has sequetur hæc tuba novissima clangens : « Surgile, mortui, venite ad judicium : » de qua plura dicam I *Thcssal.* iv, 16.

53. Oportet enim corruptibile hoc induere in- 5 corruptionem. — Nota to *hoc:* inde enim patet contra Origenem, quod idem numero corpus resurget. Ita S. Hieronymus *ad Pammachium* et *Oceanum ;* pronomen enim *hoc,* idem individuum corpus demonstrat.

54. Tunc fiet sermo qui scriptus est : Ab- 4

SORPTA est mors ix victoria. — Quæres : Ubi hoc est scriptum? Respondent aliqui scriptum esso *¡safa* XXV, 8, ubi dicitur : a Præcipitabit mortem in sempiternum; ubi Septuaginta vertunt, xxTÍmw, id est, Perorati/ *mors prævalcns. Devoravit per* hebraismum idem est, quod devorata est. Ita Eusebius, lib. IV *Demonstr.,* cap. xn, et Athanasius,' Jib. *De Passione et Cnice.* Vel *devoravit mors,* scilicet Christi, mortem mundi. Ha Hibera *in Qsce xm.* num. 27.

Sed hæc nonnihil obscura et torta videntur. Nam in Isaia diserte Septuaginta active vertunt, XAT4ZUV, id est, *devoravit;* Paulus vero hic habet rttóKh, id cst, *devorata est,* absorpta est : quæ ronfraria videntur. Quare aptius dicemus Paulum rilare bai® locum jam dictum non secundum Septuaginta, sed secundum textum iiebræum, atque propbj *Mia,* id est, praecipitavit, absorpsit, aliis punctis legisse *bulla,* id est absorpta est mors; nxoh *lanetsach,* quod *primo,* verti potest, *in victoria,* ut vertit hic Paulus ; *secundo, in perpetuum,* ut vertit S. Hieronymus, *Isaia:* xxv. Vido nostrum Gasparem Sanchez ibidem.

Secundo, alii censent hæc sumpta esse non ad verbum, sed quoad sensum ex *Osce* xin,14, ubi dicitur: «Do manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos;» hoc enim in re idem est cum eo quod hic ait Apostolus : a Absorpta est mors in victoria. » Nam patet ex eodem Osee petita esse sequentia Apostoli verba, qu® continuo hisce subjungit, diCeir *

Ven JS. fili Ibi EST, MOHS, VICTORIA TUA? UBI EST, MOHS, stimulus tuus? — Citai Paulus *Osee* cap. xm, 14, ubi Noster vertit, ero *mors tua, o mors; morsus* Duplex *tuus ero, inferne.* Unde palet hic duplicem esse ex ^^llcbrœo versionem, utramque canonicam; tam tale- * enim Nostra in Osee, quam Septuaginta, quos seqc« t *. quitus hic Paulus, cst canonica»

tU»i». r hrbi nola Pnm0 ' Hebræum 'fix *ehi* significat *ero,* ut vertit Noster in Osee cap. xiii,14,jam citato. *Secundo,* ut H. lona, *ehi* per mctathesin sumitur pro n*S *atte,* id est *ubi,* ut vertunt Septuaginta, et Paulus hic : et ita ri *chi* vertit Noster, Septuaginta et Chaldaica, *Osee* xm, 10.

ZzL3/| ^°'a •ecttn*?: l>r0 ,nors tua' hebraico est qini *J ' debarecha* : quod si a 131 *deber* deducas, significat *pestes tuce, g. d.* O mors, ero plenissima pestis et mors tua; et, ut Symmachus vellit, *ero plaga tua.* Sin a "Ol *dabar,* id est verbum , deducas, significat, *ubi verba tua,* vel sermones *tui?* ut verlit Aquila et quinta editio. Septuaginta vertunt Juri, hoc cst *causa;* pro quo Paulus hic habet id est wctoria. Unde putant aliqui Paulum apud Septuaginta legisse vixe; velvta pro Juri ; sed omnia vetera exemplaria Septuaginta interpretum , teste Hieronymo, hàbent Stiri, id est causa. Malius ergo dicemus, Apostolum immutasse verba, non sensum, cum pro causa posuit *b-ri victoriam.* Græcum enim quatuor significat. *Prima,* causam forensem; ct, ut Hieronymus in *Oste* cap. mu, vertit, *contentionem ,q.d.* Ubi est o drnli* mors, causa tua contentiosa, qua in Dei judicio F<u homines ob peccatum mortis reos peragebas et >«i f<> vincebas?*Secundo,* significat sententiam, *q. d.* rrûKIQ ; Ubi cst, o mors, sentcntia tua, qua scilicet om- *S cui.h,* nes tibi, id cst morti, adjudicati sunt? *Tertio,* *Kûleü-* significat jus, *q. d.* Ubi est jus quod olim habebas liimj in omnes? *Quarto,* significat pœnam, *q.* d. Ubi Tanfo, est pœna illa durissima qua homines puniebas et jai; perdebas? Et hoc quartum alludit ad Iiebræum Quarto, *deber,* id est pestis ; priora tria alludunt ail *dabar,* pxaim. id est verbum. Ex quibus patet in re causam idem esse quod victoriam.

Nota *tedio :* Pro *morsus tuus,* hebraico est "pup Pro B0|t *katabcha,* quod Symmachus *occursum* vertit; Theodotion et quinta editio, *plagam el conclusionem; kairi,* Septuaginta Mvrpv, id est *stimulus,* aculeus, quo iJ 'rt scilicet mors homines confodiebat et occidebat. ¿^¡¿ Proprie *katabcha* significat excisionem, qua Christus mortem omnia succidentem succidit. Hoc enim est arjp *katob,* scilicet evulsio, excisio, excidium, seu exitium, hoc est lues subito evellens et exscindens, qualis est febris valida, pestis, apoplexia, quæ subito mortem adfert; ipsaque mors subitanea, qu® hominem avellit ct exscindit.

Nostcr apte vertit, *morsum.* Ubi adverto, *mor-* Chriaox sus hic tam passive quum active sumi potest, *q. d.* *'0 L'?.* Ego Christus mordebor a te, o mors, et o in- an inferne; sed ita, ut a te morsus te vicissim mor- ierauadeam, ita ut a te quasi absorptus viscera tua disrumpam, jtaquo fidens electos educam e ventre tuo.

Nota *quarto s* Pro *inferne,* ut habent Ilebræa, ct Noster in *Osee,* et Græca hic, «c5«v, ri writ; *ubi cst, o inferne, victoria tua?* Interpres noster vertit, *ubi est, mors, victoria tua?* eodem sensu; *infernus* enim et *mors* significant statum mortuo- Jnf'rn^ rum; omnes enim olim ante Christum, post simiâmortem in limbum descendebant. Sic *Ad.* ir. 24, ¿«t m- ct alibi Græcum Oxww, id cst, *mortis,* noster Interpres vertit, *inferni.* Eodem ergo redit vorsio rum. Septuaginta, quam sequitur Paulus, cum Nostra et llebræo *Osee* xm. Sensus ergo est : « Ubi cst os victoria ct stimulus tuus,» quo soles homines occidero cisque dominari? *q. d.* Periit, confractus est a Christo, qui est mors tua, o mors; et morsu suo le, o inferne, disrupit et absorpsit.

Ubi adverto : IloC emptum est impleri cum Christus resurrexit ct animas sanctorum c limbo reduxit, sicque ex inferis quasi morsu hanc partem abstulit. Ita Anselmus et Orígenes, hom. 23 *in Evangelia,* ct Augustinus, serm. 137 *De Tempore;* perfecto autem implebitur in communi re- s- nfA" surrectione , ut hic docet Apostolus. Pulchre ,r(S. Hieronymus in epitaphio Nepoliani ad Helio- ituuiuut dotum, mortem alloquens, illique cum Paulo ,n?rli* insultans : « Qui, inquit, per Osee quondam tibi rigiditis minabatur, Ero inors tua, o mors; ero morsus tuus, inferne ; illius morte tu mortua cs ;

illius morte nos vivimus : devorasti, ct devorata cs; duinquc assumpti corporis Christi sollicitaris illecebra, et avidis faucibus prædam putas, interiora tua adunco dente (vel, ut alii legunt, «wo) confossa sunt. Gratias libi, Christe Salvator, tua agimus creatura, quod tam potentem adversarium nostrum, dum occideres, occidisti. »

Ita S. franciscas cuín gravissimis arderci corporis doloribus, nullum aliud fomentum habebat, quam ut ipse divinas laudes caneret, et alios canentes audiret; cumque objurgaretur ab Elia dicente, illud tempus extremum pœnitentim dandum , non gaudio, respondit : u Non licere sibi aliud facere, cum sciret se brevi cum Deo fore. » B. Reginaldus, unus e primis S. Dominici sociis, cum moneretur, ul extrema se unctione, ut inoris est, ad luctam cum dæmone prœpararet : « Ego, inquit, hanc luctum minime reformido, quin potius lætus exspecto. Jam enim dudum mater misericordia} me inunxit, in qua plurimum confido, ct ad quam cupide proficiscor. » S. Bernardus, serin. 26 tn *Cant.,* loquens de morte fratris sui Gerardi, qui animam agens, in illam Psaltis vocem eruperat : « Laudate Dominum de ccelis, laudate eum in excelsis,» sic ait : « Jam libi, frater mi, nocte adhuc media diescebat, nox sicut dies illuminabatur. Accitus sum ego ad id miraculi, videre exultantem in morte hominem , ¡multantem morti : Ubi est, mors, victoria tua? ubi cst, mors, stimulus tuus? Jam non est stimulus, sed jubilas. Jam cantando moritur homo, et moriendo cantat. »

56. SriUULtS ALTE» HORTIS PECCATCH BST. — « Stimulus, » per quem scilicet mors nobis precipue nocet ct pungit : sicut enim scorpios, licet parvus sit, per aculeum, ita mors per peccatum oinnes occidit, nil Theophylactus, quæ sine pcc- cato nihil poterat. Rursum, mors per peccatum, ct per peccali conscientiam quasi stimulum nos stimulat et pungit, dicetis animai : Merito moreris, merito pateris, quia peccasti, s*nl :l ■›.% i- ll m',r' occidi»,

Virtus vero peccati llx , — g. d. Peccatum maxime vires exerit per legem, id est per occasionem legis velantis : semper enim nitimur in velitum, cupimusque negata, ut fusius dixi *ad Rom.* vii, 8 et 13. Ita Theodoretus, Theophylactus, Ambrosius, Anselmus.

57. Deo gratias (agimus), qui dedit nodis victo- riam — de peccato et morte. VirI-st.

68. Itaque, fratres hei, stabiles estote, — in fide scilicet resurrectionis , ut abundetis in operibus bonis, qu® Domino Deo placent, ad ea vos excitando per spem resurrectionis et prendi «eterni : scientes quod labor vester non erit inanis , nec mercedis expers apud Dominum. Hoc enim est ri *in Domino.* Vcr^M.

caput decimum sextum.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jubet fieri collectam pro pauperibus Hierosolymitanis.
Secundo, vers. 10, *commendat cis Timotheum, et vers.* 15, *Stcphanam, Achaicum et Fortunatum.*
Tertio, vers. 19, suos *salutat, et vers.* 22, *iis qui non diligunt Christum, intentat anathema* Maran Atha.

1. De collectis autem, quæ fiunt in sanctos, sicut ordinavi Ecclesiis Galatiæ, ita et vos facite. 2. Per unam sabbati unusquisque vestrum apud se seponat, recondens quod ei bene placuerit : ut non, cum venero, lune collectæ fiant. 3. Cum autem præsens fuero, quos probaveritis per epistolas, hos mittam perferre gratiam vestram in Jerusalem. 4. Quod si dignum fuerit ut et ego eam, mecum ibunt. 5. Veniam autem ad vos, cum Macedoniam perlransiero : nam Macedoniam pertransibo. G. Apud vos autem forsitan manebo, vel etiam hiemabo : ul vos me deducatis quocumque iero. 7. Nolo enim vos modo in transitu videre, spero enim me aliquantulum temporis manere apud vos, si Dominus permiserit. 8. Permanebo autem Ephesi usque ad Pentecosten. 9. Ostium enim mihi aperturn est magnum, et evidens : et adversarii mulli. 10. Si autem venerit Timotheus, videte ut sine timore sit apud vos, opus enim Domini operatur, sicut ct ego. i I. Ne quis ergo illum spernat : deducite autem illum in pace, ut veniat ad me : exspecto enim illum cum fratribus. 12. De Apollo autem fratre vobis notum facio, quoniam multum rogavi eum ut veniret ad vos cum fratribus : ct utique non fuit voluntas ejus, ul nunc veniret : veniet autem, cum ei verum fuer:l. 13. Vigilate, state in fide, viriliter agite, et confortamini. 14. Omnia

vestra in chántate fiant. 15. Obsecro antem vos, fratres, nostis domum Stephanæ, et Fortunati , et Achaici : quoniam sunt primitiæ Achaiæ, et in ministerium sanctorum ordinaverunt seipsos : 1G. ut et vos subditi silis ejusmodi, et omni cooperanti et laboranti. 17. Gaudeo autem in præsentia Stephanæ, et Fortunati, et Achaici : quoniam id, quod vobis deerat, ipsi suppleverunt : 18. refecerunt enim et meum spiritum, ct vestrum. Cognoscite ergo qui hujusmodi sunt. 19. Salutant vos Ecclesiæ Asiæ. Salutant vos in Domino mullum, Aquila et Priscilla cum domestica sua Ecclesia : apud quos et hospitor. 20. Salutant vos omnes fratres. Salutate invicem in osculo sancto. 20. Salutatio, mea manu Pauli. 22. Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema, Maran Atha. 23. Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum. 24. Charitas mea cum omnibus vobis in Christo Jesu. Arnen.

Ver», i. 1, De collectis (eleemosynarum) qub hunt in **SANCTOS, SICUT ORDINAVI ECCLESIIS** GaLATLB, **ITA** et vos facite. — « In Sanctos,» hoc est in Christianos pauperes Hierosolymis agentes, de quibus vers. 3, et *Horn,* xv, 26 ; Christiani enim qui Hierosolymis erant, a contribulibus suis, utpote Jadæis, acerbissimis Christi hostibus, suis bonis sunt spoliati et valde afflicti, ut patet *Ilebr.* x, 34. Unde S. Paulo in Concilio Hierosolymitano ita Gentium demandata fuit cura, ut tamen pauperum Judaeorum memor esset, *Gal.* ii, 10. Hinc studiose pro iis collectam fieri imperat, quæ deinceps perduravit usque ad tempora Theodosii, ut dicam II Cor. initio capitis vin.

Va». !. 2. Per unam sabbati (id est in primo die hebdomadae, videlicet Dominica) unusquisque vestrum apud se seponat, — id, quod volet dare ad hanc collectam.

Nota : « Unam,» id est primam : hebraísmo cnim ponitur numerus cardinalis pro ordinali.

Crr ««u s <undo, «sabbatum» hic idem est quod hebdo-

' ma^a› ffu'a a sabbato quasi praecipuo die, in sab-

Datum sequens numerabant Judæi dies hebdo-

,dn ' >PsaSiIuc hebdomadas : ita scilicet, ut prima Eahbali, sive post sabbatum, esset Dominica. Ita Ambrosius, Chrysostomus, Theophylaclus, GEcumcnius ct omnes alii. Simile *Act.* xx, 7. *Una* ergo, sive prima *sabbati* vel hebdomad®, est dies dominica : Dominica enim conveniebant fideles in ecclesia, et faciebant suas oblationes, uti etiamnum fa hint. Nam cx hoc Apostoli loco patet, ex Apostolica institutione, collectam fieri

Coh-d* solitam dic dominica. Unde cum Constantinopoli ea consuetudo exolevisset, S. Chrysostomus eam

Da. - restitui curavit, deque haere insignem habuit ora-

«• tionem illam dc eleemosyna et collationibus. Rursum notat hic Chrysostomus apte juberi, ut hæc collecta fiat die dominica, quia illo die Deus mundum creavit, Genes, cap. i, ct perditum recreavit, dum Christus dic dominica resurrexit, et dic dominica misit Spiritum Sanctum ; ut memores lantæ misericordiæ accepta» illo die, in alios quoque indigentes nos ipsi misericordes et liberales simus.

Quare inepte Magdeburgici per *unam sabbati* intclligunt sabbatum ipsum : quod non Christianorum, sed Judæorum erat festum.

Hinc rursum palet, tempore Apostolorum, mutalum esse sabbatum in Dominicam, idque clare significatur *Apoc.* i, 10:«1'Ui, inquit Joannes, in spiritu in dominica. » Hinc *secundo,* sequitur, contra Novantes, servandas esse traditiones etiam non scriptas : ncc enim usquam Scriptura jubet Dominicam servari pro sabbato. Aetoli Ina'"* Muni* c ◑ ai-

Seponat , recondens quod ei bene placuerit. — S. Thomas cl Cajctanus putant quemque fidelium domi seposuisse in dominico die hanc collectam, ut non eodem die, sed postea cam daret in ecclesia , tunc scilicet cum esset mittenda ad pauperes Hierosolymitanos. Verum contrarium docet praxis, ut dixi, qua ad altare, ipso die dominico, fiunt oblationes; et Apostolus cum addit : « Ut non, cum venero, tunc collectæ fiant.» Vult ergo eas ante fieri, nimirum, ul dixi, « una sabbati, » hoc est Dominica, ut scilicet ante coenam ct agapem quisque apud se seponat, quod mox veniens in ecclesiam ad camam offerat in eleemosynam cl collectam. Nota : Pro *recondens,* græce est Or.axufiÇsï», id est *thesaurisans.* Qui enim aliquid recondit ct thesaurizat pauperibus, hic sibi ipsi thesaurum comparat et reponit in ccelo.

Quod ei bene placuerit .— (in *it* lûcSürai, id est, ut Valablus, *quod ci prospere a Deo obvenerit, q. d.* Offerat pro fortunis suis, pro prosperitate, quam a Deo accepit. Noster videtur legisse liJexji, id est, *bene placuerit.* Sane, ut vidimus cap. præced., Græca multis in locis sunt corrupta.

3. Mittam gratiam (eleemosynam) vestram in ver». j. Jerusalem. — Notat OEcumenius, non vocari hic eleemosynam, quæ revera talis erat, quia miserum est nomen cleemosyn® ct indignum sanctis qui cam accepturi erant, sed civilius vocari « gratiam, » benedictionem, communicationem.

4. Quod si dignum fuerit ut et ego eam, mecum \'tn. *. ibunt. — Hisce verbis Paulus Corinthios stimulat ad largiorem collectam, ut scilicet tantam faciant, quam dignum sit ut ipsemet perferat (1).

8. Permanebo autem Ephesi usque ad Pentecos- ycrJ. *

Q) Vera. 7. *Modo,* id est *bac vice.*

ten , — quia scilicet Ephesi erat celeberrimum illud Dianre templum, ibiquo residebant Asiae Minoris primarii. Unde Ephesi habitabat Proconsul Asiae, et, ut Philoslratus, lib. VIII *Vitæ Apollonii,* testatur,plurimum Ephesi vigebat sapientia. Itaque major ibi messis erat S. Paulo : quæ causa fuit cur Ephesi morari ct permanere statueret.

£,,. 9. 9. Ostium mihi apertum est magnum. — Magna scilicet Ephesi mihi se aperit occasio et aditus Evangelii seminandi, ct convertendi multos. Ita Ambrosius.

Vfii. is. 12. Veniet autem (ad vos, o Corinthii, Apollo) cum it vacuum (id est opportunum) fuerit. — Ita Ambrosius.

Vert. u. 14. Omnia vestra in ciiaritate fiant. — « In charitato, » non supernaturali, sed « in charitato, » id est sincero affectu ct dilectione, qualem etiam pcenitentes, imo ct infideles habere possunt. Ita aliqui. Verum hrec non est charitas, quain Scriptura cl Paulus fidelibus commendat, sed tantum amor naturalis, quem etiam habent Ethnici et Pagani. Sensus ergo proprie est, *q. d.* Paulus : O Corinthii, non in contentione, non cum ambitione et schismate (ut dixi capitib. u et xiv), sed cum charitato Christiana, quæ virtus est divina a Christo vobis infusa, omnia vestra facite. Est hoc partira præceptum, partira consilium, ut dixi cap. x, vers. 31.

ven- is 15. Obsecro vos, fratres. —Est hoc versu nyetiG. perbaton, quod sic cum Theophylacto ordinandum est : a Obsecro vos, fratres, ut subditi sitis Stephanæ, Fortunato, Achaico (et omni cooperanti et laboranti) : nostis enim domum (id est domos, puta familias) eorum, quoniam (quod) primitiæ sunt Admire (primi scilicet qui cx Achaia crediderunt Christo), quique se (suaque) ordinaverunt et addixerunt ministerio sanctorum, » ul scilicet exerceant hospitalitatem in Christianos egenos et peregrinos, maxime qui laborant in Evangelio.

Nola tò *subditi silis,* nimirum honorando eos, eorum monita et exempla scqnendo. Rursum *cooperantes et laborantes* vocantur hic illi, qui viros jam dictos adjuvabant, cisque cooperabantur in re Evangelica, et pro ea cum iis laborabant.

Vei». 17. 17. Gaudeo in tilesentia Stephana, et Fortunati, et Achaici (« in prresentia, » quia scilicet hi viri vobis prresentes sunt, ut quod vobis deesl in fide ct doctrina Christiana, ipsi suppleant et doceant, vosque in ea confirment. Ita Anselmus. *Sciando* cl aptius, Theophylaclus, « gaudeo in prresentia, » quia scilicet hi viri mihi Paulo praesentes sunt), QUONIAM ID QUOD VOBIS DEERAT (circa meum ministerium), irsi suppleverunt (ut Dro vobis mihi ministrarent, suisque opibus ct facultatibus me remque Christianam juvarent et promoverent; hoc est cnim quod subdit Paulus) :

V*i». u. Refecerunt enim meum spiritum, et (consequenter) vestrum (quoque), — quia mea refectio, vestra quoque refectio el recreatio est. Putat Theophylaclus hos viros a Paulo Corinthiis tam impense commendari, eo quod hi Corinthiorum schismata et vitia ad Paulum detulissent, ut eis nihil austerum vel triste ostendant, sed potius ut eos cognoscant, id est ament, colant, honorent (I).

22. Si quis non amat Dominum nostrum Jesum v«t îî. Christum, sit anathema, Maran atha. — « Ana- Q› l o thema » *est* res quæ cum esecratone separatur, abjicitur el destinatur ad extremum exilium; quod in hominibus est æterna damnatio. Non sunt ergo verba excommunicantis, sed exeerantis et denuntiantis æternam damnationem iis qui Christum non amant, et infidelibus. Hoc enim esi Hebræmn **Din** *herem,* ut vertit Syrus, de quo dixi Pom. ix, 3. Anathemati proxima censura erat cata- QVrf athema, quæ erat proprie eorum qui se damnatis conjungerent. Unde Justinus, Quæst. CXXI : «Anathema, inquit, dicitur id quod reconditum est, et secretum Deo, nec jam ad communem usum sumitur (ut Ilebræis *cJierem);* aut quod vitii culpæque causa a Deo abalienatum est. Catathema autem est assentir! iis qui anathematizant, id est diris se devovent. »

Maran atiia. — Ita Romana; non cnim una est dictio *maranatha* (ul pleraque Biblia hic male legunt), sed duæ, *Maran atha,* ut mox patebit.

Quæres, quid sil *Maran atha? Primo,* Erasmus, omd Beza et Bulingerus, putant idem esse quod *anathema,* ut, siculi dicitur *abba Pater,* ita e converso dicatur *anathema, Maran atha,* legendumqua esse Erwii, non *Maranatha,sednr\ \2ZDin'2macharamn.ota:* ut sit idem quod Hebraeum **Olfl** *cherem,* id est anathema, sive res addicta **mniD** *mota,* hoc est morti. Sed hoc tortum est, et longe distat *macha-* lutaiu *ram mota* a *Maran atha.* Nam *Maran atha* hic cons- Urtanter legunt omnes Latini, Græci et Syrus.

Rursum patet linguarum peritis, *Maran atha iftm* esse vocem Hebræo-syriacam,esscque illud ipsum , J t quod bilbet hic Syrus interpres **po** *Maran,* hoc 'q est Dominus noster, **mnx** *ctha,* hoc est venit, u' *D* passim omnes hic vertunt; quod pure hebraice ↓^ fr diceretur **XDXIJID** *morena atha,* hoc est, magister vel Dominus noster venit. *More* enim hebraico magistrum et dominum significat, pro quo Chaldaei dicunt *mar,* Arabes *mir :* inde *inara* vel *maria,* id est domina; *mar* ergo idem est quod *sar,* pro quo Arabes dicunt *sir (* unde Galli suum *Sire* acceperunt), id est dominus. Inde dicitur *Sara, id* est domina. Sic eliamnum Christiani S. Thomæ in India cl Babylonia Prælalos suos el Episcopos Chaldæos vocant *mar,* ut Mar Abraham, Mar Josepii, Mar Simeon, id est, ut Galli dicunt *Monsieur,* vel *Sire Abraham, sire Joseph, sire Simton.*

Dices : Quid facit *Maran atha,* id est, *Dominus* Car bio *noster venit,* ad rem et scopum Apostoli ? n^tis

Respondet Chrysostomus et Theophylaclus, Paulum hac voce uti, ut ex Christi ad nostram *atha?*

(1) Vers. 21. Sensus est : *Pestât salutatio a me, quæ est adscripta a me ipso, propria manu.* Atque iu intelligilur, ea, qu;e sequuntur, Paulum ipsum adjecisse scribentem, quum alia diclasseL

Op -is S r''"> cameni adventu et charitate, nos ad omnem virtutis ingressum incitet, et ut « insinuet, ait S. Hieronymus, quod superfluum sit odns pertinacibus adversus cum velle contendere, quem venisse jam constat. » Unde Giteci legunt ixon, id est *venit,* in prætcrito, 7. *d.,* ait Chrysostomus : Ratio cur anathema denuntiem eis, qui non amant Jcsum, est quod ipse jam venit, videlicet in humilitate ad salvandum, ut nulla possit esse eum non diligentibus excusatio. Christi cniin adventus et passio adeo amorem conciliat, ut venia dignus non sit, qui eum non amaverit.

Optale '*nor* Verum hæc ratio frigidior videtur. Ergo nota, Aforan *atha* esse Syro-hebraicuin, llebræis usitatum, sicut Grrecis anathema, et sicut llebræis usitatum erat, *Amen, Osanna, Alleluia,* quæ proinde apud Latinos manserunt. Vide S. Hieronymum , epist. 137 *ad AlarceUam,* et S. Augustinum, *epist.* 178. Subjicit itaque Paulus post *anathema, Alaran atha,* quia Hebræi quempiam condemnantes solebant id facere sub comminatione et contestatione præsentis divini judicii, ut patet *Dan.* xiii, 55 et 59; *Psal.* ix, 20, *q. d. Alaran atha,* id est Dominus venit, scilicet vindex ad judicium : aut potius *Alaran atha,* id est veniat Dominus judex, ut eum qui Christum non amat, anathemate feriat, damnet et puniat.

Ea hic wpi.c- fcl*iius Ubi adverte : Per euphemismum, boni ominis causa} solent Hebræi punitionem hanc tacere ct subaudire. Sic dicunt jurando per cxccrationcm : « Hæc faciat mihi Deus, et hæc addat, » non addentes, nec exprimentes, quam poenam, ignem, aut mortem sibi addi velint, sibique imprccentur, si juramentum violarint, idque ex summa juramenti religione ct reverentia, atque cx sacro quodam horrore timentes verentesque ne cxccratio hæc vel nominata quoquo modo cos afflet ct invadat : siculi apud nos qui excandescunt, dum exeerantur, vel gravem pœnam aut cladem alicui sibi amico imprecantur, solent mox addere: Deus hoc avertat, Deus prohibeat, Deus custodiat nos. Pari modo cl hic cum dicitur, *Alaran atha,* hoc est, Dominus noster venit, sive veniat, supple et subaudi, ad judicium, ut scilicet extremam ct «deruam cladem et calamitatem infidelibus Christique hostibus afferat et infligat. Est enim *maran atha,* sicut ct *anathema,* vox exccrantls ct condemnantis; undo Anselmus : « Si quis, inquit, non diligit Dominum Jcsum, sicut ci non est utilis adventus ejus, qui jam completus est; sic ad damnationem sit ei secundus, qui adhuc futurus est. » Huc pertinet et illa Titelmanni expositio ; « sit anathema, » id est exeeratus, *maran atha,* id est in adventu Domini, vel cum Dominus veniet ad judicium. Unde ct S. Clemens ita videtur interpretari *Alaran atha,* cum huc alludens ita ait, in fine *epist.* 2 : « Hæc, frater Jacobo, dc ore S. Petri jubentis audivi : si quis præccpta hæc integra non custodierit, sit anathema, usque ad adventum Domini nostri Jesu Christi. » Quibus ultimis verbis quid aliud explicat, quam Petri et Pauli *Alaran atha ?*

Alludit Paulus ad illud *Alalaeht'æ* cap. ultim. vers. 6 : « Ne forte veniam, et percutiam terram anathemate ; » ct primitus ad prophetiam Henoeb, quam citat Judas, vers, 1 i et 15 : « Ecce, inquit, venit Dominus in sanctis millibus suis, facere judicium contra omnes, ct arguere omnes impios.» Simile anathema est apud Rabbinos XDX O3Î1 *hasschem atha,* ct contracte xnoü scarnatila, id est Dominus venit : licet enim XDX*atha,* id est venit, sit præteritum, tamen hic accipitur pro optativo *veniat;* Hebræi enim sæpe commutant tempora, ut præteritum pro præsenti, vel futuro, aut optativo capiant.

Ex hoc *Alaran atha* Hispani Christiano-Judæos et Mauros, cum a christianismo apostatarunt, et résilieront ad suum judaismum vel mahomelismum, vocant Maranos, quasi anathemata. Ita ex diplomatibus antiquorum regum docet Joannes Mariana, lib. VII *Historice Hispaniae,* ct Baronius, tom. IX, in fine anni Christi 775. Maranus ergo My»; idem est quod «9x:|xa, et excommunicatus ob T»' apostasiam, qui scilicet a christianismo recidit in u.»T judaismum, vel mahomelismum. Errat ergo vulgus, quod dici putat, Maranus quasi Manranus, id est Maurus vel Judæus, qui abstinet porcina, I quam vulgus Hispanorum inde vocat *marańa.* 'I

24. CUARITAS MEA (qtia VOS diligo) CUM OMNIBUS Vma U voiiissit (ut simili charitate sincera vicissim meet invicem diligatis) in Chiusro (et propter Christum. Ita Ambrosius et Anselmus). Amen. (

Æternitatem cogita, Anathema, Maran atha!

—" ! ■ *T» 9

COMMENTARIUS

IN SECUNDAM EPISTOLAM

AD CORINTHIOS.

ARGUMENTUM.

Matrrii fl «h*-jai Lpî-uol.t.

Consolatur Corinthios, quos objurgabat priori Epistola, et fornicarium excommunicatum jam pœnitentcm absolvit. Hinc agit de vera pœnitcnlia, de dignitate ministrorum novi Testamenti, dc infidelium societate cavenda, de patientia, de eleemosyna in pauperes Hierosolymitanos, do fuga pseudoapostolorum, qui Pauli œmuli, Corinthiis se insinuaran!, Paulumque deprimebant, contra quos apologiam, se laudando, texit; ao demum nonnullis Corinthiorum necdum resipiscentibus Apostolicam potestatem et minas indentai. Adcoque tota fere Epistola hæc, est apostolatus Pauli apologia ct encomium (1). Scriptam Philippis in Macedonia, missam per Titum et Lucam , habent Græca, Syrus et Latina Complut, in tine Epistolæ : Baronius tamen scriptam vult Nicopoli anno Christi 58, cum scilicet Apostolus Eplieso, ubi primam scripsit Epistolam, post tumultum Demetrii, cedere coactus, relicto Ephesi Episcopo Timotheo, venit Troadem, ut hic ait cap. n , ubi non inveniens Titum, perrexit in Macedoniam, cx Macedonia perrexit in Græciam, mari scilicet .Egeo Cycladas adnavigans attigit Cretam, ubi Titum reliquit, *ad Titum* i, 5. Inde tandem in Gr.eciam Nicopolim, ubi scilicet statuerat hiemare et quiescere, devenit, *ad Titum* ni, 12. Ita Baronius, torn. I,pag. 575. Estque probabile ibidem in quiete et otio hanc Epistolam scripsisse : nil tamen certi hic dici potest; potuit enim Apostolus per Asiam cursitans ire et redire Philippos, ibique hærere tantisper dum hanc scriberet Epistolam : nec enim omnes Apostoli moras, cursus ct recursus narrat Luca$, *Actorum* XX (2).

(t) Hujus Epistolæ summa, ait Bernardinus a Piconio, consolatoria est et apologetica ; Corinthiorum consolatoria, Pauli dcfensorla. Ilæc vero lloseiimullenis : « DMiletari in hac Epistola arctiorem argumenti connexionem a mullis est animadversum. Do causis saepe interrupt® connexionis ct turbati ordinis disputat Zieglcrus, *Theol. Abhandlungen.* tom. II, p. 105. Constitui tamen possunt pni'tcr exordium ct epiloguen, partes principales tres, qumum *prima* septem primis capitibus absolvitur, in qui Apostolus potissimum adversariorum criminationibus occurrit, atque ita muneris sui dignitatem simul ct efficaciam commendat, ut passim ávtucxTrpftxv illorum calumniatorum interserat, imo subinde per digressiones quasdam primaria religionis Christian^ capita luculenter exponat. In *secunda* parte adhortatur Corinthios ad eleemosynas in usum pauperum Christianorum Hierosolymitanorum contribuendas, cap. vm-ix, ûmulquc, mulla hujus suæ hortationis argumenta in medium producit. In *tertia* parte redii ad defensionem sui Apostolatus, nempe cap. X ct seqq. lere usque .ad finem. »

(-) Sopp scriptam hanc Epistolam putat ann. Christi 54 exeunt ?, ín Macedonia, paulo ante eam qui' est *ad Rom.,* quìa in epist. II *ad Corinth,* urgotur adbuo negotium facienti® collecta), quam faciam cl paratam . ut a ® perteratur llierusolymam, *ad Rom.* scribens sigmlkaU

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, ostendit Paulus, ex quantis in Asia tribulationibus eripuerit cum Dominus, ut ipse alios consolaretur.

Secundo, vers. **12,** *insinuat se Corinthiis, declarando cordis sui et doctrina: sinceritatem.*

Tertio, **vers. 17,** *amolitur a se levitatis ct inconstantia notam : quod ad eos, uti promiserat, non venerit; simulque asserit firmam et constantem esse suæ prædicationis veritatem.*

1. Paulus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, et Timotheus frater, Ecclesiæ Dei qua*, est Corinthi, cum omnibus Sanctis, qui sunt in universa Achaia. 2. Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo. 3. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis, 4. qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, ut possimus et ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt, per exhortationem qua exhortamur et ipsi a Deo. 5. Quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis, ita et per Christum abundat consolatio nostra. 6. Sive autem tribulamur pro vestra exhortatione et salute, sive consolamur pro vestra consolatione, sive exhortamur pro vestra exhortatione et salute, quæ operatur tolerantiam earumdem passionum, quas et nos patimur : 7. ut spes nostra firma sit pro vobis : scientes quod sicut socii passionum estis, sic eritis et consolationis. 8. Non enim volumus ignorare vos, fratres, de tribulatione nostra, quæ facta est in Asia, quoniam supra modum gravati sumus supra virtutem, ita ut tæderet nos etiam vivere. 9. Sed ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus, ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo qui suscitat mortuos : 10. qui de tantis periculis nos eripuit, et eruit : in quem speramus, quoniam et adhuc eripiet, 11. adjuvantibus et vobis in oratione pro nobis : ut ex multorum personis, ejus quæ in nobis est donationis, per mullos graliæ agantur pro nobis. 12. Nam gloria nostra hæc est, testimonium conscienti® nostræ, quod in simplicitate cordis et sinceritate Dei, et non in sapientia carnali, sed iu gratia Dei, conversati sumus in hoc mundo : abundantius autem ad vos. 13. Non enim alia scribimus vobis, quam quæ legistis et cognovistis. Spero autem quod usque in finem cognoscetis; 14. sicut et cognovistis nos ex parte, quod gloria vestra sumus, sicut et vos nostra in die Domini nostri Jesu Christi. 15. Et hac confidentia volui prius venire ad vos, ut secundam gratiam haberetis; 1G. et per vos transire in Macedoniam, et iterum a Macedonia venire ad vos, et a vobis deduci in Judæam. 17. Cum ergo hoc voluissem, numquid levitate usus sum? Aut quæ cogito, secundum carnem cogito, ut sit apud mo Est et Non? 18. Fidelis autem Deus, quia sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo Est et Non. 19. Dei enim Filius Jesus Christus, qui in vobis per nos prædicatus est, per me, et per Sylvanum, et Timotheum, non fuit Est et Non , sed Est in illo fuit. 20. Quotquot enim promissiones Dei sunt, in illo Est : ideo et per ipsum Arnen Deo ad gloriam nostram. 21. Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, et qui unxit nos, Deus : 22. qui et signavit nos, et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris. 23. Ego autem testem Deum invoco in animam meam, quod parcens vobis, non veni ultra Corinthum : non quia dominamur fidei vestræ, sed adjutores sumus gaudii vestri : nam fide statis.

Vers. i. 1. Timotheus frater. — «Frater,» id est coaposlolus, uti Papa Episcopos, Episcopus Canonicos, Abbas Monachos *fratres* vocant (i).

Ven. 3. 3. Paleu misericordiarum — misericordissimus : est Ilebraismus, de quo dixi *Horn.* xv, 5.

hnscnr «hatur mtori. coitili- non^iuH- dorum? Docte et pie S. Bernardus, serm. 5 *De Natali Domini* * «Recto, inquit, non, Pater judiciorum, ultionum dicitur, sed, Pater misericordiarum : non modo quod pater videatur misereri potius, ‹I,,arn indignari, et quemadmodum pater filiorum misereatur timentium se: sed eo magis quod miserendi causam ct originem sumat ex proprio ; judicandi, vel ulciscendi, magis cx nostro (ex nostris scilicet peccatis). Sed si propter hoc Pater misericordias, quare Pater misericordiarum? Apostolus nobis in uno Verbo, in Filio uno ipsam quoque misericordiam duplicem commendat, Patrem dicens, non unius tantum misericordiæ, sed misericordiarum ; ct Deum non unius, sed totius consolationis : qui consolatur nos non modo in hac vel illa, sed in omni tribulatione. .Misericordiæ Domini multe, ait quidam : quia videlicet multe tribulationes justorum, ct de omnibus his liberabit cos Dominus. Unus est Dei Filius, unum Verbum, sed miseria nostra multiplex non modo magnam misericordiam, sed multitudinem quærit miserationum. Forte tamen propter substantiam duplicem, qua subsistit humana conditio, cum sit utraque tam misera, non incongrue duplex hominum dicatur esse miseria, licet sit multiplex in utraquo.Siquidem corporis et cordis nostri tribulationes multiplicate sunt : sed ab utrisque necessitatibus eruit, qui totum hominem salvum facit.» Ubi adverte : S. Bernardus videtur to *Pater misericordiarum* appropriare Filio, et recte ; sed non ad mentem Apostoli. Apostolus enim illud tribuit Deo Patri, ait enim : « Benedicius Deus ct Pater Domini nostri Jesu Christi, *Pater* misericordiarum,» etc. Pater ergo Christi est Pater misericordiarum.

Vcn. 5. 5. Sicut abundant passiones Christi in nodis : ita et per Christum abundat consolatio nostra. Puílodcs Chiisti **tríplices*** — «Passiones Christi» vocat *primo,* quas pro Christo patimur : ita Ambrosius; *secundo,* a Christi,w ia est, quales passus est Christus; *terlio,* « Christi,» id est, quas ut suas reputat Christus, dicens : « Quodcumquo feceritis uni cx minimis istis, milii fecistis; » ct Saulo, Actor, ix: « Quid me persequeris?» Ita OEcumcnius; sic Christus patitur in membris suis. Theophylactus addit dici hic *abundant,* quia Christus plura in membris, quam in seipso passus est. Extensivo hoc verum est, non intensive. Sic in Laurentio ignem passus csl Christus, in Stephano lapides, in Ignatio bestias : Christi enim passio el dolor his omnibus fuit major in se el intensior. Sensus ergo csl, *q. d*› Theophylactus : Ne despondeas animum, quisquis pateris afflictiones et mala, quia quantum exuberant mala, tantum exuberant consolationes.

Ubi nola *primo,* cum Theophylacto, non dici : / Equalur consolatio passionibus, sed, exuberat et L i b- longc major est consolatio ipsis afflictionibus, ut qui affligitur, eas patienter, imo lubenter et hila- i-nper riter ferat, iis gaudeat cl dominetur. Secundo, id habent passiones Christi, ut pro earum mensura det Christus et mensuram consolationum, ut quantum crescit passio , tantum crescat et consolatio. E contra passiones mundi sunt fel sine meile, ct quantum ili® crescunt, tantum crescunt ct desolationes , mœrores , angores. *Tertio,* hinc sequitur, quod non fugienda, sed ambienda sit crux el passio (nipote tot divinis consolationibus et gaudiis condita) cum S. Andrea, Ignatio t Xaverio, qui quotidie orabat pro cruce, nec ulla liberari volebat, nisi Deus illi graviorem immitteret.

G. Sive tribulamur, fro vestra exhortatione. **Ven.** — *q. d.* Tribulationes patimur, ut vos consolemur ct salvemus, et ut patientia nostra, spe in Deum, ejusque consolatione vos animemus, ad afflictiones nobiscum pro fide fortiter ferendas. Ita Ambrosius. Vide Chrysostomum in morali hom. i *De Spe ct Fortitudine in tentationibus servanda.*

Quje (scilicet salus, quasi finis exoptatus) operatir tolerantiam. — Sic cræcc etiam Erasmus legit, tt; cNifpócr; w GrrcjxcYf., *qua operatur in tolerantia,* vel hebraísmo , *tolerantiam,* ut sit *bet* contactus. Alii passim legunt,

› id csl, ut Theophylactus, quæ, scilicet salus, *efficitur in tolerantia ;* Ambrosius, *per patien-* Silai »• *tiam,* meritorie scilicet, ac proinde efficit tole- . rantiam in genere causœ finalis : efficiens enim m n&s et finis invicem sibi sunt causæ ; sic ergo salus t›i‹raa- quasi finis imperat ct operatur patientiam, et vicissim patientia quasi efficiens operatur salutem, caos» Adde, ivtp-pîûxi. licet terminatione sil passivum, significatione tamen, qua›i verbum medium, sæpe est activum, ut patet I TAess. n, 13, *Galat.* v , G, et sic cum Valablo optime vertit Noster, «quæ operatur in tolerantia, id est tolerantiam. Sie enim Hcbræi loquuntur : Tango in baculo, id csl, tango baculum. Sensus ergo est : *Quæ,* scilicet Ium exhortatio, tum salus, *operatur toleran-(ium, q. d.* Exhortatio nostra excitat et animat vos ad spem salutis, uj propter eam nobiscum pro fide Christi adversa quæque fortiter toleretis. Exhortatio ergo operatur tolerantiam effective ad eam excitando; salus vero inde sperata operatur tolerantiam objective : perinde ac intentio finis operatur amplexum ctexecutionem mediorum(2).

8. Qua (tribulatio) facta est in Asia, —Ephesi ••

(t) a Cum omnibus sanctis qui sunt in universa Achaia : » voluit igitur Paulus, ut exempla hujus Epistola! ad alias in Achaia Ecclesias mitterentur, ut tum nen solebat.

(2) Vers. 7. a Scientes,• pro saenfíóussciL vobis : item in greco pro ìì‹ìorwv positum est ttJort;, quam structuram Græcis non tinsse inusitatam ostendit Wolíl'is ad h. i.

P » a Perorino, argentario Oionœ, qui seditionem *u'- lie* P°Pulicontro Paulum excitavit, qua pene oppres-
r-lurr sus fuit Paulus, Act XIX, 29. Ita S. Thomas et
Bnlti>r olii passim, unico excepto Cajetano, qui putat hujus tribulationis nusquam alibi in Scriptura fleri mentionem.

Sinu modum gravati sumus supra virtutem. — Hoc est, supra vires natura; ct corporis, non gratiæ et animi; nam ope gratiæ invicto animo tribulationem hanc Paulus pertulit et superavit. «Fidelis enim Deus qui non patietur vos lentari supra id quod potestis (per vires et auxilium Don naturæ, sed gratiæ),» inquit ipsel *Cor.* x, 13. Adde, non dicit, Tentatio, sed Gravamen, sivo afflictio fuit supra virtutem, quia hæc corpus obruit ct exlinguil, licet animus servet patientiam, et patientia tentationem vincat.

It a **UTTÆDERET ROS ETIAM VIVERE.**— «Tæderet, D per se scilicet, seu naturaliter, ita ut natura maluisset mori, quam tantas afflictiones pati; non autem tædebat spectando charitatem et gratiam Dei, qua fortissimo et libentissime ad Dei obsequium quasvis afflictiones tolerabat Paulus. Talo tædium fuit in pluribus Sanctis, uti S. Job, x, 1 :
T. libn « Tœdet, inquit, animam meam vitæ mcæ. » Et
h'u.qhi-¡n E'ia ,n Persecl*dione Jesabelis, III *Reg.* xix, 4,
U.\ '.c. ubi sic oral : « Sufllcit mihi, Domine, toile ani-
tt*. mam meam : neque enim melior sum quam patres mei. » Græcum significat tœdero, significat et anxium ct perplexum esso. Hinc Chrysostomus vertit, *ut dubitaremus;* Vatablus, *ut de vita desperaremus.* Unde sequitur : « In nobismclipsis responsum mortis habuimus. »

Nola : Pro nos, græco est ûjxâ;, tos; sic et vers. 11 ; facile ex corruptum vui;, nam sensus exigit nos, non tos. Grtecus enim textus multis in locis corruptus est, ut alibi ostendi.

V« 9. Sed («uà, id est sed, ponitur pro àwà ««, id est quin etiam) ipsi in nobismet ipsis responsum mortis uaruimus, — ut natura ct animus aliud nihil pnesagirct et exspectaret, quam mortem; mibique de vitæ statu cogitanti responderet mens et cogitatio mea, esse (ni Deus mire succurreret) moriendum. Ita Ambrosius et Theophylactus.

r-r re,- Græce est i«z.pp.x, quod *primo,* «responsum»
f r¡ significat. *Secundo,* Photius accipit pro crisi me-
ti,' tia dicorum, *q. d.* Adeo afflicti fuimus, ut a natura
i -t cl ab aliorum opinione, a viris, inquam, rerum peritis, quasi a medicis, ex morbi et afflictionis crisi desperat® vitm judicali simus. *Tertio, ir.i-*
*^u.x potest capi pro id est sententia damnationis, *q, d.* Damnationis sententiam visi sumus acccpbso, tanquam essemus a judice damnati et destinati ad certam mortem. Ita Syrus.

Vtn. K. 19. Qui (Deus) **DE TANTIS PERICULIS NOS ERIPUIT.**— Gr ece, ex •nomtórtt» trottai, ex tali tantaque morte, id est, mortis periculis tam patentibus et evidentibus. Ha Theophylactus. Ambrosius legit, de *tantis mortdnu.*

Est hebraísmos, tkbræi J113 uiuiet, id est *mortem,* vocant ingentia discrimina, vehemontissimas loimiit afflictiones, luctas et agones morti proximos, h ' ipsamquo mortem jamjam aflore denuntiantes. .,t Ita Chrysostomus. Sic *Psalm,* xvii, vers. I» et G : mutua. « Circumdederunt me dolores mortis et inferni, præoccupavorunt me laquei mortis.» Et Paulus, II *Cor.* xi, 23, ait se fuisso in morlibus, id est mortis periculis frequenter.

II. Ut ex multarum personis facierum. — Ita Ver».n legunt mulla Biblia. Primasius vero ita legit, *ut ex multarum comitatu personarum* (videlicet infantium, juvenum, senum) *pro eo quod vobis donati sumus, Domino gratiæ referantur;* sed corrige cum Romanis et Græcis, *ut cx multorum personis;* vel, ut græco, *Is r.pañrM-1,* ex multis personis, id est ut mull® person® gratias agant Deo pro dono in nos collato : Græcum enim wjoawiiw et faciem et personam significat ; hic magis personam. Ambrosius legit, *ex multorum facie,* id est, ut muli® facies et ora multa Deo gratias agant, *q. d.* Ut per multos in magna hominum frequentia publice agantur gratiæ Dco pro liberato et recepto Paulo, communi omnium parente ct Apostolo.

Ejus quje in nobis est donationis. — Refer ad *gratiæ agantur,* scilicet *donationis,* id est, nt Vatablus, pro dono in nos collato gratiæ agantur per mullos pro nobis. Sicut enim sunt creationis, redemptionis, justificationis, educationis, promotionis, ct quorumlibet beneficiorum gratiæ, quæ pro quolibet beneficio benefactori cx gratitudine sunt debit® : ita ct donationis sunt gratiæ, quæ pro donatione, sive dono liberationis, vel cujuslibet rei alterius donanti agendæ et referendæ sunt.

12. Nam gloria nostra n.vc est, testimonium con- Ven. tí.
scienti® nostr®. — Vocula *nam* dat causam praecedentium , cur scilicet Corinthii pro Pauli liberatione Deo gratias agere, pro coque orare debeant. Causa hæc est, quod Paulus sil eorum Apostolus, qui sincere, inagnaque gratia el efficacia cis evangelizavit, cosque convertit; at pie hujus rei conscientiam tum suam, tum ipsorummet in testem vocat.

Nota hic, quanta sit vis ct quies bon® con- 0»'l'
scienti®. «Nullum theatrum, inquit Cicero in y V
Tusculanis, virtuti conscientia majus est. » El Ju- r .
venalis, *Satyr.* 13 : «deutis.

Hæc est summa boni, mens quæ sibi conscia recti est.

Atque S. Augustinus, lib. *Contra Secundinum Manò turum,* cap. i, tom. VI ; a Senti, inquit, de Augustino quidquid libet, sola me in oculis Dei conscientia non accuset.» Vide de hac re plural *Timoth.* i, 5.

Non in sapientia carnali, — non humana philosophia aut eloquentia prædicavi, sed gralia, zelo, efficacia ac spiritu divino (1).

(i) Vers. 13 ; « Quam quæ legistis, » in priori sciL

v«». ii. I ‹• Gloria vestra sumus, sicut et vos nostra (id est, maliria et objectum glori® vcstr® sumus, sicut vos nostr® estis; ut scilicet gloriemini nobis magistris, et nos gloriemur vobis tam bonis et morigeris discipulis, quod maxime patebit) in dii: Domini, —id est in die judicii, quo Dominus judicium exercebit in omnes.

Wr». is. 1». Volui venire ad vos, ut secundam gratiam 'ttÌ i haberetis. — Vocat «secundam gratiamn duplex p?oloCo- beneficium et geminatum : unum per priorem riutbii» epistolam, secundum per suum ad eos adventum pr toh*ul PriCSCnt'!l,n- Theophylactus. Vel prima «t iheu- gratia est primus Pauli adventus Corinthum, quo tu», cos convertit; secunda gratia est secundus ejus adventus Corinthum ad eos In fide et gratia confirmandos.

Ver», u. 16. Per vos transire in Macedoniam, — scilicet obiter, ut iterum cx Macedonia venirem ad vos, diutius vobiscum mansurus et omnia visitaturus : et hoc est quod ait l *epist.* cap. xvi, vers. 3, se venturum ad eos postquam Macedoniam pertransisset, scilicet venturum ut apud cos moraretur : hic vero ulterius addit se etiam in transitu ad Macedoniam voluisse cos salutare. Ila Gricci. Aliter Lyranus et D. Thomas hæc loca conciliant, reifgrt- sed non satis probabiliter. Vide quales gyros, cursus et recursus (quos Lucas in *Actis* tacet) PjuIi a Evangelii causa solitus sit facere Apostolus, ut ov i xe. dixi in argumento Epistolæ.

Ver». 17. 17. Cum ergo noe (venire scilicet ad vos) voluissem (nec tamen id præslilcrim), numquid levitate usus sum? — Pro *levitate,* græce est quæ ab Oæçc;, id csl cervus, deducitur. Nola est enim cervorum levitas ct mobilitas, æque ac serpentis astutia, colutnbte simplicitas, asini tarditas, elephantis gravitas.

Aut qu.k cogito (qu® delibero, statuo : græco enim est *i* Pwhicuau), secundum carnim cogito?— Id est statuo, humana prudentia el levitate, quæ ob carnis commoda, lucra, personas nobiliores, imo ob solam natur® cl ingenii mobilitatem, mutabilitatem et inconstantiam facile consilia mutat. Ita Ambrosius.

Ut sir ai'ld me Est et Non, — ut in promissis instabilis sim ct vanus, ul modo atllrmem me ad vos venturum, modo revocem et negem, ut pucri facere solent. Ita Anselmus; va» affirmantis, m negantis est.

mea Epistola ; « et cognovistis » cx conversatione et prædicalionc mea apud vos : ita Allioli. Roscnniullcrus vero: Eiundem animi integritatem, quam in vita mea exprimere soleo, etiam in epistolis meis agnoscetis. Non opus est milii occulto et ancipiti scribendi genere : non scribo alia, vel diversa ab iis quai animo cogito ; sed aperio scribo, ut quivis epistolam legens vel slatini intelligere possit, vel post secundam lectionem sil intellecturus.— Verba autem qua: sequuntur, « Spero autem quod usque in linem cognoscetis,» junguntur ab Ailloli, Storrio, etc., cum sequentibus, ul sensus sil : Spero autem fore, ut perpetuo agnituri -His, quemadmodum ex parlo ani.l oculos habetis el ugncvislls, me vobis ornamento cl decori esse.

18. Fidelis Deus, quia sermo noster qui fuit apud nos, non est in illo Est et Non, — *q. d.* Deum veracem testor, vel novit Deus, qui fidelis ct verax est testis, me vos docendo non fefellisse ac proinde nec jam non veniendo ad vos, uti statueram, fallere voluisse. Verni.

Nola : Concionatori levitas morum et inconstantia cavenda, ne cx ea populus fidei et veritatis, quam prædicat, inconstantiam inferat et redarguat. i>- tu ›fi . ~ concio* n»u»ic*

Non est in illo (sermone qui præcessit) Est et Non, — id est affirmatio et negatio, ut scilicet mutein, ct quod promisi, negem.

19. Dei enim Filius (*q. d.* Doctrina et predicatio mea de Christo Dei Filio. Vide *Can.* 37) non flit Est et Non (id est varia, inconstans et sibi contraria), sed Est in illo fuit. — *q. d.* Fuit constans asseveratio : quia idem semper de Christo affirmavi ct docui. Ven. »9.

20. Quotquot enim promissiones (in veteri Testamento de Messia) sunt, in illo Est, —in Christo constantes et veraces fuere, in eoque implet® sunt. v«».sr

Nola : Apostolum pro *Est, est; Non, non,* usura paronomasia Hebrea ¡x (X. p p *ken, ken, en, en ; veìco,co; lo, lo,-et* sic babel Evangelium llebreura nunc, *Matth.* v, 17, quod noster Interpres vertit : «•Sit sermo vester Est,est; Non, non.» Kenantem, T . » cui ræ-pondel Græcum vaí, el Latinum *est,* Slguificat *primo,* sic, etiam; *secundo,*rectum, verum. Itaque triplex est ejus usus. *Primo,* notat constantem asseverationem, uli hic passim vers. I7, 18 ct 19, opponilurque inconstanti® et fallaci e. *Secundo,* notat veritatem, seu id quod res est, opponilurque falsilati. Ita hoc vers. 20. *Tertio,* notat simplicem affirmationem, opponilurque juramento. Ita capitur Valili. cap. v, 37 : « Sit setino vester Est, est; Non, non; quod autem his abutidantius est (juramentum scilicet), a malo est.* Sic et *Jacobi* v, 12. Rdtsum nota: « Est » significat affirmationem, quia a est» affirmatum in enuntiatione facit ct significat eam esse affirmantem ; ut enim sil propositio negans, debet « est» copula propositionis negari. *Secundo,* « est» significat veritatem, scilicet id quod res est, reiqua constantiam.

Ideo et Amen, — supple, dicimus, id est confirmamus, cl veras illas fuisse declaramus; .taieii enim llebræis vox est confirmantis. Ha Chrysostomus ct Ambrosius. De *Arnen* dixi *epist.* I,cap.xiv, vers. 16.

Quibusadde, *Arnen* communiter esse adverbium vuoi» o. ct significare vero, firmiter, fideliter, stabiliter; subinde lamen esse nomen, ul sit idem quod veritas, ílrmilas, fidelitas, stabilitas. Sic accipitur et *Isai.* Lxv, Iti ; «Jurabit in Deo amen,» id est veritalis, pula, in Deo vero : hoc enim exigit Hebræum regimen genitivi JOX'nbxJ *belohe amen,* id est iu Dco veritatis, *q. d.* Tempore Christi, Gentilis quisque non jurabit per Jovem et deos falsos,

uti solebat, sed jam Christianus effectus jurabit per Deum verum, per Christum Chrislique Evangelia. Sic Deum amen Septuaginta vertunt, Deum verum, *Jercm*. xr, S. Sic Isaias, cap. xxv, vers. 1, vocat cogitationes Dei *fideles, Arnen, q. d.* Cogitationes, *qu.n* sunt amen, hoc est ipsa veritas et firmitas, *id est* verissima; et firmissimæ. Sic Christus vocatur *amen, Apocal.* m, 14 : «Hæc dicit Amen (græce *i ipb,* qui est amen, id est stabilis, constans, verus, ipsaque stabilitas, constantia, veritas), testis fidelis et verus, qui est principium creatura Dei.» Sic *Apocal.* cap. vn, 12, angeli laudantes exclamant Deo : « Arnen (id est veritas), benedictio, ct claritas, et sapientia, et gratiarum actio, honor, et virtus, et fortitudo Deo nostro (sit) in sæcula saeculorum, amen, n id est vere ita sil ct fiat; hic enim ultimum «amen» est adverbium, cum paulo ante fuerit nomen. Sic ct hic accipitur : « Per ipsum (Christum) amen (id est veritatem, fidelitatem, constantiam) Deo, » supple , damus et tribuimus, dicentes : Omnia quæ Deus de Christo promisit, sunt amen, id est verissima, et verissime a Deo impleta.

Ad gloriam nostram. —Noster vertit Üjxûv, jam legunt, it' *iuMt, pernos;* Amen scilicet dicitur Deo ad gloriam, non nostram, sed Dei (1).

Ver». îi. 21. Qui altem confirmat nos.—Putant aliqui hic esse ellipsim et supplendum esse : ipse (scilicet Deus qui nos confirmat) impedivit exccutionem promissionis meæ, scilicet adventum meum ad vos. Longe melius alii hoc referunt ad id quod proxime pracessit, *q. d.* Per Christum impletæ sunt promissiones Dei. Qui autem sua potestate el imperio eas adimplet et præstat, est Deus ipse : Deus enim sicut promisit, ita re ipsa nos confirmat , ungit et signat in Christo. Possent *tertio,* non male hæc referri ad id quod dixit vers. 18 : «Sermo noster non fuit Est et Non, sed Est in illo fuit, *q. d.* Ego in sermone et prædicatione æque ac promissis meis non sum variabilis et inconstans. Deus autem est is qui hanc constantiam mihi præstat, ne quis putet me illam meis viribus el fortitudini arroganter ascribere, cum illam non a me, sed a Deo mc habere profitear. Sicut enim Deus est in se et promissis suis «est,» id est stabilis perstat, firmus et immutabilis ; ita et nos confirmat, ut simus in fido et promissis firmi el stabiles (2).

(1) Ratiocinatio Pauli hæc esso videtur : Christus, Fihus Dei, ita veritas ipsa est, ut si: omnium etiam Dei promissionum complementum, adimpletio el veritas : ergo nostra de Christo, vertuto ipsa , et promissionum Dei complemento, prædicalio vera est, nulli mutationi aut contradictioni obnoxia.

(t) CommaU 10 el Î1 Uoscnmullerus e græce sic vertit : Omnes enim promissiones divinai per eum (Christum propo»ii«) confirmai® sunl (eventum suum habuerunt), quæ nes honori Del cedit, per nostrum ministerium ; qui nempe (ìi n-mpe) nostram el vestram de religione Chn'liana peisuasioncm confirmat, est idem ille, qui nos el inauguravit, hoc esi, Deus.

Qui unxit nos Deus, qui f.t signavit nos, et **Vrn. n DEDIT PIGNUS SptRITUS IN CORDIBUS NOSTRIS. — Hoc** signaculum, sive sigillum, ait Calvinus, est fides specialis et divina, qua quisque certo scit c»i»mi. et credit se esse pradestinatum : sed hoc sigil- j' "'l " lum incertum est ct fallax , et hæc fides mendax est, et stolta præsumptio. Nam / Apostolus, qui maximam habebat fidem, reprobari timet, I *Cor.* ix, 27 ; non ergo fide divina credebat certo se esse pradestinatum. Unde et passim inculcat, ut omnes fideles et sancti sollicite, cum metu et tremore suam salutem operentur : adimit ergo eis salutis suæ fidem et certitudinem.

Addo : nemo certus est talem se fidem divinam habere, el semper habiturum ; imo multi a fide etiam hac Calvini defecerunt, qui antequam deficerent , putabant et credebant cum Calvino se esse pradestinatos.

Dico ergo, *signavit,* id est confirmavit quasi Qairum sigillo impresso promissiones suas Deus, dando diuntiu juxta eas pignus futura hærcditalis, scilicet gratiam, qua nos unxit et signavit in filios Dei, dis- Ape - - crevitque a filiis diaboli. Ita Chrysostomus,Theo- '.™¦ ” dorctus, GEcumenius; quod sigillum Deo omnino ° d-ot certum est ct notum, nobis tantum probabile ex conjecturis. Sic ergo confirmatio hæc, unctio ct signatio fit per unam eamdemque gratiam. Ita enim *Ephes,* i, 13 , ait nos esse signatos Spiritu Sancto quasi pignore.

Secundo, accipi potest hic locus de baptismo; nam *primo,* in baptismo unxit nos Deus oleo gratiæ suæ; *secundo,* dedit pignus Spiritus, testimonium scilicet bonæ conscientiæ; *tertio,* signavit nos charactere baptismi. Vide Bcllarminum, lib. II *De Effectu Sacrament., cup.* xx. Huc refertur expositio Theophylacti ct Chrysostomi. «Unxit, ait, nos, ct signavit in reges, prophetas el sacerdotes.» Vide Chrysostomum in morali hic *homil. 3,* quomodo Christiani, qui cupiditatibus suis imperant, sint reges a Deo uncti.

Tertio, ct maxime apposite dici potest, respi- Sien* cere hic Paulum ad sacramentum Confirmatio- mentam nis , quod stalim a Baptismo omnes fideles olim Confir- suscipiebant ad sc roborandum contra persecu-tde i.> tiones; ait enim : «Confirmavit nos, dedit pignus r| l Spiritus, unxit, signavit, » quæ singula distinguit Apostolus : hæc autem alibi, quam iu sacramento Confirmationis, distingui non possunt.

Hisce ergo verbis sacramenti Confirmationis sv-n. quatuor significat effectus. *Primus* est fidei, qua firmamur in Christo, *q. d.* Ideo, ut dixi vers. 18 ,r' ct 19, fides ct prædicatio nostra de Christo lirina qmin t est et constans, quia in ea per sacramentum Con- u firmationis roboravit nos ct confirmavit Deus in Christo, id est, per Christum et Christi merita. *Secundus* effectus est charitatis et gratiæ , qua copiose ungimur quasi chrismato spirituali. Hinc grace pro *unxit,* est unde deducitur Chrisma, Christus ct Christiani, id est uncti. Hinc S. Augustinus , in *Sententiis,* num. 342 : «Christi, ait,

nomen a chrismate, id est ab unctione. Quia ideo omnis Christianus sanclilìcatur, ut intelligat sc non solum sacerdotalis et regiæ dignitatis esse consortem, sed etiam contra diabolum fieri luctatorem. » *Tertius* fructus est pignus Spiritus, quod est testimonium bonæ conscientiæ,suggestum a Spiritu Sancto, quodque est quasi arrha futuræ gloriæ a Spiritu Sancto promisses et dandæ. Quomodo Spiritus Sanctus dicatur pignus, vel, ut græce est, arrha , dicam *Ephes.* i, 14. *Quartus* fructus est, « signavit, » græce id est sigillavit, scilicet signo ac sigillo crucis in fronte, el in anima charactere, quo nos obsignavit quasi servos, imo quasi milites el duces suos. Ha Ambrosius, lib. *De his qui mysteriis initiantur,* cap. vn, ct Suarez, III *part., Quæst.* LXIII, art. 1 et 4.

23. Testem Deem invoco in animam meam. — Ergo licci Christiano jurare, ait Augustinus, *Quæst. N* inter LXXXIII. Jurat enim hic Apostolus, idque juramento esecratorio, *q. d.* Si mentior, Deus vindex puniat el damnet animam meam.

Quod parcens vobis , non veni ultra Corinthum, — ne scilicet uti cogerer auctoritate Apostolica contra vilia, et delinquentes in vobis ; sed parcens vobis abstinui, ne, cum correctione ad vos veniens, vos contristarem. Ita Anselmus, ct patet cap. n, vers. 1. Hic Paulus assignat veram causam mutata* suæ promissionis, sive propositi veniendi Corinthum, fuisse scilicet ipsosmet Corinthios, qui a vitiis suis, de quibus priori epistola cos admonuerat, necdum plane abstinentes, merebantur acrius redargui et puniri : sed Apostolus humaniter cum cis agens, hac tantum absentia sua tacite , atque per hanc epistolam aperte voluit cos ofiicîi sui donno admonere , itaque leniter castigare ct emendare.

Discant Prælali non importune semper carpere ct increpare suorum vilia, ne subditi obsnrdeseant ct callum obducant. Adde, quorumdam, præscrlim honestorum ct verecundorum, vitia TiUftrntn melius emendari, si patientia et dissimulatione^^ quodam indicio tantum notentur, quam si aperta reprehensione aut punitione perstringantur et vindicentur, ut docet S. Gregorius, III part. *Pastor.,* cap. vin el ix.

Ultra, — post primam scilicet vicem aut epistolam.

Non quia dominamur fidei vestrje, sed adjutores sumus gaudii vestri. — Est figura, quæ ab oratoribus correctio dicitur, qua emollit correptionis potestatem jam dictam, *q. d.* Dixi me parcere vobis, nolle me vos punire ; ut ita submoniti sponte vos ipsi corrigatis; id dixi, non quasi imperiosi simus, ct quidvis pro arbitratu in religione statuamus, sed ut vos emendemus, itaque correcti gaudeatis cl hic et in cœlo. Correptio ergo hæc non tam correptio est quam procuratio el promotio gaudii vestri. Ita Anselmus.

Nam fide statis. — « Quæ per dilectionem operatur, non per dominium cogilur, » inquit Anselmus, *q. d.* In fide vestra non habeo quod corrigam, sed tantum in moribus, quos, quia fideles estis, non imperiose redarguam, sed leni monitione hac epistola reformabo, ut leniter emendati mecum una omnes gaudeatis : quia enim vere fideles cslis, hinc non dubito vos statini meis monilis obsequentes fore.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, asserit se ad cos non venisse, ne tam sibi quam illis esset occasio tristities.

Secundo, vers. G, *hortatur ut fornicarium a se cxcommunicatum epist.* I, *cap.* \, *jam pœnitentem in gratiam recipiant, cumque vers.* 10, *ab excommunicatione ct poenitentia absolvit.*

Tertio, vers. 14, *docet so ubique bonum Christi odorem spargere, cumque bonis et fidelibus esso ad vilam, malis ct incredulis ad mortem.*

1. Statui autem hoc ipsum apud me, ne iterum in tristitia venirem ad vos. 2. Si enim ego contristo vos, et quis est qui me lætifîcet, nisi qui contristatur ex me? 3. Et hoc ipsum scripsi vobis, ut non cum venero, tristitiam super tristitiam habeam, de quibus oportuerat me gaudere : confidens in omnibus vobis, quia meum gaudium, omnium vestrum est. 4. Nam ex inulta tribulatione, et angustia cordis scripsi vobis per mullaslacrymas : non ut contristemini, sed ut sciatis, quam charitatem habeam abundantius in vobis. 5. Si <piis autem contristavit, non me contristavit : sed ex parte, ut non onerem omnes vos. 6. Sufficit illi, qui ejusmodi est, objurgatio hæc quæ fit a pluribus : 7. ita ut e contrario magis donetis, et consolemini, ne forte abundantiori tristitia absorbeatur qui ejus-

modi est. 8. Propter quod obsecro vos, ut confirmetis in illum charitatem. 9. Ideo enim et scripsi, ut cognoscam experimentum vestrum, an in omnibus obedientes sitis. 10. Cui autem aliquid donastis, et ego : nam et ego quod donavi, si quid donavi, pfopter vos in persona Christi, *11.* ut non circumveniamur a Satana : non enim ignoramus cogitationes ejus. *12.* Cum venissem autem Troadem propter Evangelium Christi, et ostium mihi apertum esset in Domino, 13. non habui requiem spiritui meo, eo quod non invenerim Titum fratrem meum; sed valefaciens eis, profectus sum in Macedoniam. 14. Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Jesu, et odorem notitiae suæ manifestat per nos in omni loco : 15. quia Christi bonus odor sumus Deo in iis qui salvi fiunt, et in iis qui pereunt : 16. aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vilæ in vitam. Et ad hæc quis tam idoneus? 17. Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritale, sed sicut cx Deo, coram Deo, in Christo loquimur.

Vrn i I. Statuì Armi noe ipsum, — scilicet non venire ad vos el parcere vobis vcslrisquc delictis, ul dixi cap. 1, vers. 23.

Ven. Î. 2, Si EMM EGO CONTRISTO VOS. — HOC CSt, CIsi contristavi vos per epistolam primam objurgatricem, tamen jam ludificor vobiscum in fornicarii et vestra pœnitentia et tristitia. Nota : Tò *si enim* non causale est, sed Jtr,-p¡raw et explicativum.

Et quis est qui me lìt iit cet, nisi qui contristatur rx me? — *q. d.* Maxime me lælificat is qui ad meam objurgationem dolet et pœnitet, scilicet incestuosus ille fornicarius quem cxcommunicavi, *epist.* I, cap. v. Ita Ambrosius (I).

Ven. 3. 3. Ut NON CUM VENERO, TRISTITIAM SUPER TRISTITIAM habeam. — *q. d.* Volui per epistolam præmissam vos objurgaro cl corripere, ne coram vos cogerer objurgare : quod mihi valde triste foret.

Confidens in omnibus vobis, — omnino confisus sum fore, ut quod mihi displicere intelligeretis, statim tolleretis : quia mea gaudia existimatis vobis esse communia, et consequenter dolores meos æstimalis esse vestros, ul quod mihi displicet, et vobis displiceat. Hæc omnia eo spectant, ul interim Corinthii se praeparent ad Pauli adventum, seque emendent, ne, si videat eos necdum emendatos, trislelur plurimum.

V r 4. 4. QUXM CUAIUTAIEM HABEAM IN VOBIS, — dióixà;, erga vos.

V» s. 5. Non me (scilicet solum) contristavit, — fornicarius, dc quo epist. 1, cap. v.

Sed ex parte, — quia mecum multos alios bonos contristavit, ait Anselmus, qui eum excommunicatum a me e cœlu suo cum objurgatione ejecerunt.

Ut non onerem omnes vos, — hac infamia et suspicione, qua-i putem non esse multos qui dokani propter illum incestum. Priori enim epistola, cap. v, vers. 2, videbatur omnes culpasse, quasi consentientes vnl dis imulantes illum incestum : « Et vos, ait, inflati estis, ct non magis luctum habuistis (2). »

G. Sufficit ilei objurgatio iiec, — illa publica Vcr** scilicet separatio ct confusio, qua a tota Ecclesia ejectus est incestuosus. Hinc patet eum post excommunicationem pœnilnisse. Unde laxat ct absolvit cum Apostolus hic.

7. Ita ut magis donetis, — hoc est condonetis Veo' 7' illi incestuoso longiorem hanc suam poenitentiam canonicam, eum ad communionem vestram admittendo, et moras diuturnioris pœnæ relaxando; do quo plura vers. 40.

8. Ur CONFIRMETIS IN ILLUM CHARITATEM, — ■◀■ ** est, ut publico Ecclesiæ consensu declaretis vos denuo illum pro fratre complecti. Græce enim pro *confirmetis,* est xufüoxi, id est, ut ratum faciatis et decernatis quasi publicis Ecclesiæ comitiis illius restitutionem : iw?í* enim sunt comitia, et stati judiciorum dies. Ita Erasmus ctBudæus.

9. Ideo et scripsi, — scilicet hanc epistolam, ut Vi'" ol conlirmetis in illum charitatem, ut præcessit (3).

Ut cognoscam experimentum, — ut habeam obedicntiie vestræ experimentum.

10. Cui autem aliquid donastis (cui graliam et v,i',0' remissionem fieri per Titum rogastis), et ego, —

(1) Bernvdinus -.Itisi forte is quem mœrore affecero; ■ea, dim u,iuie trhliila allecti, ac proinde nemo.

(2) Vers. 5. D. Chrysostomus : Dixi *ex parte,* non quod vos minorem inde mœrorem acceperitis, quam ego;sed ne illum qui stuprum perpetravit, nimium onerem. Ut in lulgentius cum eo agerem, dixi *exparte.* Bernardinas: Si quis contristavit, non me solum contristavit, sed etiam vos omnes cx parte, id est, saltem aliquatenus, ita ut vos non accusem, quad delicio consentientes. Rosenmullerus : Si quis (nempe incestuosus ille) trisliliio auctor exstitit, non tam me, quam potius quodammodo, ne quid gravius dicam, vos omnes mœrore affecit.

(3) Alii versus 9 et 10 sic interpretantur : *Scripsi,* priorem nempe epistolam, *ut experirer an mihi ;ier omnia obedientiam sitis pra-stituri. Si cui quid condonatis, et ego illud iritum habeo; nam quidquid ego condonavi, si aliquid condonane dicendus sum, id condonavi propter* io., id est, teslilicaiidi in vos favoris mei causa, *appro, hante Christo :* quasi l'aulus cogitasse!, propendere Coriulhionuin animos ad remittendam aliquam ejus pœntB partem, postquam ille Incestus reus per menses aliquot coumiumone carueral.

scilicet donari illi et condonari rogo : ita Theodorelus, ct colligitur cx cap. vii, vers. 7. Vide *Can.* 3G. Græce est, **Jí** ti •¿T.piXt'JÚi /,a* CUÍ *donatis, ef ego,* scilicet dono : nam condonationem hanc necdum fuisse factam patet vers. 7, ubi cam fieri imperat, 7. *d.* Sicut congregatis vobis ct meo spiritu, illum excommunicavi, *epist.* 1, cap. v : sic nunc me vobis adjungo, ut quod me hortante ci condonabitis, ct ogo condonem.

pollito n*n bkb.ocr ptiiira tí'níy' ¡commit- titur 1 D.iauk-.

Nota contra Luiherum, hoo scribi Ecclesiæ pre- vc'l potins ipsi Ecclesia?, non ut per omnes, etiam laicos, sed ut per Prælatos hanc potestatem absolvendi exerceat ; ita tamen ut ex quadam human¡bito velit laicos huic absolutioni cooperari, et suo consensu, voto, desiderio, precibus, commiseratione, convictu quodammodo etiam ipsos conjonaro jjOC scandalum sibi et Ecclesiæ suæ datum, illiusque justam pœnam sive poenitentiam canonicam. Vide dicta *epist.* I, cap. v, vers. 4. Unde sequitur : a Nam el ego quod donavi, propter vos iu persona Christi. » Ex quo patet Paulum proprie per potestatem et jurisdictionem quasi Christi vicarium condonasse; idque publice in Ecclesia Corinthiorum per Episcopum vel alium Prælatum declarari et promulgari jussissc ; Corinthios vero condonasse tantum per preces, consensum ct exeeutionem sententiæ et absolutionis Paulin®.

Id clare docet hic Chrysostomus: a Sicut, ait, cum juberet hominem resecari, non passus est penes illos esso auctoritatem condonandi, dicens: Decrevi tradere ejusmodi Salante; ac rursus assumpsit cos in consortium, dicens : Congregatis vobis tradere illum, duas res curans, ut ct proferretur sententia, ct ne fieret absque illis, no videretur hic illos hoc facto lædero; ac neque solus eam pronuntiat, ne videretur Apostolus esse prefraclus, ipsosquo contemnere : itidem et hic facit. »

Ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi» — « Donavi, » id est donaro statui ct rogavi, vers. 7, ct vero nunc per litteras has, porque harum latorem Titum, vel quem alium, dono : vide *Can.* 30; cl est hebraismus, quo pretoritum ponitur pro præsenti, « donavi,» id est dono : llebræi enim carent indicativo, proque co preterito utuntur.

Ai* !«• (ùtan. trailo- Uimpie- 011 J(> .v tM ; ♦ meo lll °°-

Quæritur quid donarii Apostolus? Despondeo : Absolutionem ab excommunicatione ; cl simul, imo magis, indulgentiam plenam illius incestus, scilicet remissionem omnis pœnæ illi debit®. Patel, quia hoc orat vinculum illi injectum, *epist.* 1, cap. v, scilicet excommunicatio, ct simul pœna tum infamis ejectionis ex Ecclesia, tum carnis, qua scilicet corporaliter affligeretur a Satana. Ilio autem ab omni vinculo quo eum alligami, absolvit. Ita Ambrosius, Anselmus, Chrysostomus, S. Thomas, Primasius.

Secundo, quia *donare,* id est condonare, et, ut Syrus, *remittere,* proprie dicimur culpam vel pœnam; nam de excommunicatione sola melina dicitur, Absolvo. Ita Ambrosius. Id clarius significant greca 4 *ài* ti / jipato, *cui aliquam gratiam et indulgentiam prostatis.*

Tertio, quia in gratiam et ob zelum Corinthiorum, obquc fornicarii contritionem,pœnamejus et confusionem, et. ut ait vers. 6, objurgationem relaxat, ne nimia tristitia desperet, ut patet vers. 6 et 7, et cap. vn, vers. 7 ct H ; ergo flat ci indui gentias, et has significat vox *aliquid,* cum ait: a Cui aliquid donastis, et ego, » 7. *d.* Aliquam pœnæ partem, quamei condonari rogastis, et ego dono et condono.

Quarto, quia non tantum coram Ecclesia, ut vult Calvinus, sed in judicio divino coram Deo, ci pœnam remittit : hoc enim significat tò *in persona Christi;* quin alloqui non fuisset hic indulgentia, aut misericordia fornicario exhibita : præstat enim hic infamia, ct quavis pœna corporali puniri, quam ad Dei tribunal et ignem vel inferni vel purgatorii remitti.

h>c Pro- Uomr - ** uc.

lline ergo D. Thomas et alii recto docent Apostolum ct Ecclesiam dare Indulgentias. Sic olim Martyres in carcere detenti lapsos mittebant ad Episcopos, orantes ut pœnam cis relaxarent, ut patet cx Tertulliano *ad Martyr.,* cap. 1, et Cypriano, *epist.* 11,21 ct 22; et Concilium Niccnum, cap. xi el xn, concedit ut lapsis pro animi ardore, quo injunctam pœnam suscipiunt, possit Episcopus indulgentiam prestare : vide Baronium, tom. I, pag. S9Î. Nota, causam dandæ indulgenti® esse ne pœnilcns desperet. Hinc olim non dabalur indulgentia, nisi bona pars pœnitenliæ esset expleta, idque ne satisfactionis, quæ tertia pœiütcnliæ est pars, et disciplina? vigor laxaretur : ita S. Cyprianus od *Martyr.,* lib. Ill, epist. 6. Et Concilium Tridenlinum, *sess. XXV,* in decreto de Indulgentiis. jubet in Indulgentiis moderationem adhiberi juxta veterem Ecclesiæ usum, ne nimia facilitate Ecclesiastica disciplina enervetur.

Si quid donavi. — Modeste extenuat suam liberalitatem. Undo Greca addunt : d *n i si *quid donavi cui donavi,* in persona Christi, scilicet hoc feci, el donavi.

In persona Christi. — Grece n quod *primo* verti potest, *in furie Christi,* coram Christo. Ita Theodorelus, Vutablus, quod avido arripit Calvinus ctBeza, 7. d.u Coram Christo,» exanimo, vere el non fucate condono. *Secundo,* et proprie, zpsowscT est vera persona, 7. *d.* Condono vice et auctoritate Christi, cujus personam gero, qui dixit : « Quidquid solveritis super terram, erit solutum ct in coalo,» inquit Ambrosius, Anselmus, Syrus, Theophylactus el Thcodorctus. Hinc pulchro et nervose vertit Theophylactus, Xjtçc), quod interpres ejus, vel testo Erasino, recte vertit, *ac si Christus ci donasset,* cum proprie ad verbum sonet, *quasi persona existens Christi;* uti prorex dicitur regis esso prorex et propersona, quia vice, auctoritate et quasi in persona regis

Tripi l atu

mandat, sancit, *regit, imperat,* absolvit et remittit. Sicut enim Paulus, *epist.* I, cap. v, vers. 4, hunc fornicarium excommunicavit in nomine et virtute Jesu Christi, ut ibidem ait : ita hic eumdem absolvere non potuit, nisi in nomino, virtute *et* persona Christi, perinde ac damnatus a prorege, nonnisi a prorege absolvi potest.

¡. 11. Ut nox circumveniamur a Satana. — Ne decipiamur, ne scilicet fornicarius ille ob nimium rigorem a Satana in desperationem impellatur. Græce fra p.T, ^)4£vixTT,o<5jj.rv, ne occupemur ct usurpemur velut ab injusto possessore Satana. Nam est fraudare, extorquere, occupare quod tuum non est, ut faciunt avari, fœneratorcs ct tyranni. Vide Cbrysostomuin et Theophylactum. Inde Ambrosius vertit, *ne possideantur a Satana;* non enim, ait Theophylactus, Satanas ad se perlinentia, sed nostra et quæ Christi sunt, rapit, cum animas et capitel decipit. Unde pro eo quod sequitur : « Non enim ignoramus cogitationes ejus, » Tertullianus, lib. *De Pudicit.,* cap. xiii, legit : « Non enim ignoramus injectiones ejus, » puta rapinas ejus.

Non enim ignorâmes cogitationes ejus. — Dixit olim. teste Plutarcho in *Lacon.,* Chabrias, et vere : « Optimus est imperator, qui maxime cognitas res habet hostium. » Pari modo optimus est dux pariter et miles Christianus, qui optime novit consilia et machinationes hostium, præsertim Salarne : ipse enim transfigurat se in angelum lucis, ut videatur nohis esse amici et angeli consilium et suggestio, quæ est inimici et diaboli. Experimur sœpe nobis suggeri suspiciones sinistras, amaritudines animi, iras, tristitias noxias, pusillanimitates , etc., putamusque nos justa causa et ratione moveri, hæcquc a nobis provenire, cum proveniant et suggerantur a diabolo in nostram perniciem. Quare Christianus in talibus reflectat, an tales suggestiones sint secundum charitatem, humilitatem, patientiam, gratiam et legem Christi; sique videat eis esse contrarias, sciat esse diaboli : si dubitet, cum Superiore, confessano, aut viro prudente conferat. Louga expcriculia id didicit et docuit S. Antonius, qui proinde assidue has diaboli cogitationes ct technas suis discipulis detegere et explicare, modumque eas dissipandi suggerere solebat, uti patet ex ejus Vita apud S. Alhanasium. Idem sœpius fecit S. Franciscus, itaque mullos e suis a diabolica tentalione liberavit, uti refert S. Bonaventura, lib. I Vitæ ejus, cap. xi.

Ita ergo Satanas hic concitabat primores Ecclesiæ Corinthiorum ad iram et indignationem in hunc fornicarium, quasi qui primum nitorem suæ Ecclesiæ hac tam turpi nota maculasse!, ut ei se duros et rigidos præbcrent; itaque ipse omui consolatione ct spe destitutus, animum abjiceret, et dt peraret. Hoc Salarne consilium vidit Paulus, illudquo hic discutit, monens ut in gratiam cum recipiant, eique jam puemleuti veniam ct remissionem indulgeaut.

12. CUM VENISSEM TROADEM, FT OSTIUM (ndillS Vtr». It. magnus) mihi apertum esset in Domino (in negotio Domini, scilicet ad propagandum ejus Evangelium : ita Ansclmus), 13. non habui requiem Vu», ii spiritui meo (in spiritu, id est in animo meo) eo quod non invenerim Titum , — interpretem meum, ait Hieronymus *ad Hedibiam,* qui divinorum sensuum meorum majestatem giraci eloquii digno explicaret sermone. Fuit ct alia causa cur Paulus Troade perrexerit in Macedoniam ad occurrendum *J * Tito : quod scilicet a Tito quem Corinthum sub- Tr>?.. miserat, avebat cognoscere statum Corinthiorum, »»">»» antequam Corinthum , uti promiserat, rediret. Unde cap. vu, vers. 6, dicit se in Macedonia consolatum fuisse in adventu Titi referentis Corinthiorum fletum et desiderium Pauli. Videtur autem Titus renuntiasse Paulo necdum esso maturum tempus redeundi Corinthum. Unde Paulus iter suum ad Corinthios distulit, et hanc ad eos præmisit epistolam, quæ viam sibi ad eos sterneret, defcctusquo Corinthiorum corrigeret.

14. Deo gratias, qui semper triumphat nosVot.». in Christo. — « Triumphat, » id cst triumphare facit, vide *Can.* 32. Ita Ambrosius, Ansclmus. Huc pertinet versio Syri et Theophylacti : « triumphat nos, » id cst conspicuos facit ct ostendit; triumphus enim dicitur, per mediam urbem cumtrophæis aliisque victoriæ signis progressio imperatoris victoris : sic ct Deus nos victoria ct trophteis de diabolo relatis conspicuos quasi triumphare facit; quæ enim videntur passiones esse ct contumelire, sunt gloria ct triumphus noster , ait Theophylactus. *Secundo,* idem Ansclmus, « triumphat nos Deus, » id cst dc nobis, vel per nos triumphum agit de dæmone, *Coloss.* n, 15. Ita et Græci. ^h

Videtur Apostolus in Macedonia acres persecutiones pertulisse; unde cap. vu, 5, dicit se ibi omnem tribulationem passum : foris pugnas, intus timores; sed Dei gratia hæc omnia superavit cura gloria ct triumpho. Pulchre S. Hieronymus, epist. 150 *ad Hedibiam,* Quæst. XI, docet Apostolum hic agere gratias Deo, quod dignum se elegerit, in quo ageret triumphum Filii sui in victoria tot persecutionum et malorum, quæ subibat in Gentium conversione ad Christum. « Triumphus cnim Dei cst, inquit Hieronymus, Trinn. passio Martyrum pro Christi nomine, cruoris effusio, ct inter tormenta lætitia. Cum enim quis viderit tanta perseverantia stare martyres atque ijrum. torqueri, cl in suis cruciatibus gloriari, odor nolitiæ Dei disseminatur in Gentes, el subit tacita cogitatio, quod, nisi verum esset Evangelium, nunquam sanguine defenderetur. » Sic ergo triumphat in Apostolis prædicatio Evangelii, in qua tides vincit infidelitatem, veritas mendacium, charitas Christi malevolorum odia, patientia cruces omnes, persecutiones et mortes. Ï

Et odorem (famam et suavissimam cognitio* nem) notule suæ manifestat.

Ven <5. 18, Cor isti bonus odor sumus,—bonam Christi famam verbo el exemplo spargimus in honorem Dei H).

Nola : Bonus odor ex praestantibus herbis, vel pretiosis aromatibus exhalatur. Talis cst Apostolorum et pnedicatorum fama, gloria el decus ex virtutibus ipsorum ortum, cl meritis ipsorum debitum. Hinc Sponsa, id est Ecclesia, *Cant,* vn, 1, seipsam comparai areolis aromatum, in quibus videre esi venustatem, amoenitatem ct pulchrum ordinem vernantium herbarum cl odoratorum florum, cx quibus fragrantes spiritus exhalantur. Et hoc est quod jubet Christus, *Matth.* v, 1G, cum ait : a Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, ct glorificent Patrem vestrum, » ubi alia metaphora gloriam ct bonam famam appellat splendorem ex bonorum operum luce manantem cl productum.

Preclare S. Bernardus, serm. 12 *in Cantic. : a* Paulus, ait, vas electionis, revera vas aromaticum, vas odoriferum, et refertum omni pulvere pigmentario ; Christi cnim erat bonus odor in omni loco. Multe profecto suavitatis fragrantiam longe lateque spargebat pectus illud, quod sic affecerat sollicitudo omnium Ecclesiarum. Vide cnim quales species et aromata coacerverai sibi : Quotidie, inquit, morior propter vestram gloriam. Et rursum : Quis infirmatur, et ego non infirmor?»

Ibi nota *secundo :* Sicut aromata quo magis conteruntur, co majorem spirant fragrantiam : ita Christus, Apostoli, Martyres omnesque Sancti, quo magis persecutionibus ct tribulationibus pressi ct quasi contriti fuerunt, eo suaviorem virtutis suæ sparserunt odorem.

Vide Ambrosium ct Anselmum, vide et Bernardum, serm. 71 in *Cant,* de spirituali colore et
Storrs odore virtutum, in illud, *Ego flos campi, et U-convallium.* « Habent, inquit, mores colores
odorrs suos, habent et odores; odorem in fama, colorem
hixiut. in conscientia. Colorem operi tuo dat ejus bonitas et cordis intentio; odorem, modestia) el virtutis exemplum. Justus lilium est in se candidum, sed proximo odoratum : proximo enim famam, nobis debemus cl providemus conscientiam. » Huc alludens S. Hieronymus : a Ea , inquit, debet esse conversatio ct vita Pontificis (Pastoris cl doctoris), ul omnes motus cl gressus, alque universa ejus opera cœleslem redoleant gratiam. »

Quin et ita subinde profani scriplores, odoris metaphora in moribus taxandis utuntur. Sic Martialis :

Postume non bene olet, qui bene semper olet :

insinuans, cum dc pudicitia esse suspectum, qui peregrino semper odore, morbi sui pudendi fœ-

(1) Alii : « Bonus odor sumus Deo, » id est, munus nostrum in propaganda Christi religione Deo gratum et acceptum est, sive, etc.; sicut hostiæ el thymiamata veleris legis dicebantur olferri Deo *in odorem suavitatis.* torem moliebatur dissipare. Certe de S. Catharina Senensi virgine accepimus, eam solitam nares occludere, cum sibi forte quis obscœnior, et veneréis criminibus obnoxius occurrisset, tam scilicet gravis ei erat etiam ipsorum scelerum odor, Deo id in virgine illa castissima permittente. D. Basilius refert epfsf. 178, aucupes quosdam consuevisse columbarum cicurum pennas inficere odore quodam qui columbis aliis gratissimus sit, quo pellecte pleræque in decipulam abducuntur. Ita faciendum Christiano, ut suarum virtutum odore perditos ad Christum abducat. Quemadmodum Cæcilia virgo Valerianum sponsum suum lucrata est Christo, cum ille prima nuptiarum nocte fragrantissimum castitatis odorem instar vernarum rosarum, in conclavi sponsœ suæ esset odoratus. Ver*. ie.

1G. Al iis quidem odor mor tis in mor tem, al iis ALTEM ODOR VITÆ IN VITAM. — *q. d.* inquit T11C0- Storti phylactus : «Sumus vera acerra (thuribulum) regia, et quocumque abierimus, odorem spiritalis unguenti circumferimus, cognitionis videlicet Dei bono suffitu in omni loco homines afflamus.» Rursum, a sicut fragrantia unguenti columbam vegetat, scarabæum necat, inquit ex Niceno Æcumenius ; et sicut lumen solis oculos sanos recreat, debiles offendit ; ignis aurum purgat, stipulam absumit : sic Christus malis in ruinam, bonis in Encb>- resurrectionem. » Apostoli bonis odor vite fuerunt; malis, odor mortis; et Eucharistia « mors r'u est malis, vita bonis. » Nota hebraismum : 0 At *mortis in mortem,* id est, odor mortifer, mortem afferens ; *odor vitæ in vitam* , id est, odor vitalis, vitam afferens. Fragrantia enim et fama vitæ, prædicationis et conversionis Apostolorum, bonis aspirabat vitam, improbis mortem : quia tantum sanctitatis fulgorem improbi non ferentes, in sua improbitate, invidia, odiovo sese magis oblirmabant. Porro Clemens Alexandrinus, lib. II *Pxdagogi,* legit, *odor cx morte, et odor ex vita, q. d.* Prædicatio crucis et mortis Christi est odor ex morte incredulis, qui oritur cx morte Christi, et cedit in eorum exitium qui mortem Christi tantum ut mortem considerant, quibus illa videtur esse stultitia vel scandalum: credentibus vero est odor ex vita, quia ipsi vitam in hac morte propositam amplectuntur. Hæc enim mors in Christo fuit causa resurrectionis ad vitam gloriosam, in nobis vero cst causa resurrectionis ad vitam gratile in hoc sæculo, et ad vitam gloriai in futuro.

Et ad hæc quis tam idoneis? — *q. d.* Quam pauci tam idonei ministri, qui ubique sint bonus odor Christi! Ha Ambrosius.

17. Non enim sumus sicut plurimi, adulteran– Ven. «k tes VEiiHUM Dei. — Significat vox *cnim,* Paulum cum paucis aliis Apostolis per Dei gratiam idoneum esse ministrum (-liristi, qui Evangelii bonum odorem passim dispergat, uti præcessit, cum plurimi alii sint Evangelii præcoues inidonei, mali odoris et fama).

Virür*. Nota tí *adulterantes.* Adulterat, inquit Salnic-
r(, '., 5' ron, qui se uxori non sure conjungit : adulterat
ergo verbum Rei, qui veritati falsilatcm conjun-
r<a>iro- gil. *UodoS. Gregorius, lib.* XXII *Moral.,* cap. xii :
« Adulterari, *inquit,* verbum Dei, est aut aliter do
illo sentire quam est, aut *cx eo* non spirituales
fructus, sed adulterinos fœtus quærero laudis
humana?. Ex sinceritate vero loqui, est nil in
eloquio extra quam oportet, scilicet ct auctoris
et creatoris gloriam qorerere. » Idem, lib. XVI
Moral., cap. xxv : « Adulter, ait, non prolem, sed
voluptatem qurerit. Et perversus quisque ac van®
glori® servions, recte adulterare verbum Dei di-
citur, quia per sacrum eloquium non Deo filios
gignere, sed suam scientiam desiderat ostentare.
Quem enim libido glori® ad loquendum trahit,
voluptati magis quam generationi operam im-
pendit. »

Verum pro *adulterantes* in Græco non est pc-.-
y.w'./T<;, quod proprie mœchiam et adulterium
significat; sed xmw.wwttí, id est cauponantes,
quibus opponit Paulus sinceros et sinceritatem.
Cauponantur verbum Dei, qui instar cauponum
praedicant Evangelium ad quœstum ex eo colli-
gendum, illudque referunt ad sua lucra. Noster
tamen recte vertit, *adulterantes,* quia sicut cau-
pones srepe vina aliaquo qu® vendunt, aliis re-
bus commiscent, vitiant et adulterant pro quæstu:
ita et avari pseudopræcones Evangelii, sua lucra
miscent Evangelio, itaque Evangelicam praedica-
tionem qu® pura esse debet, pureque referri ad
unius Dei gloriam , sua avaritia vitiant, contami-
nant ct adulterant, dum ca ad quœstum abutun-
tur, uti exposuit S. Gregorius. Sic, «non caupo-
nantes bellum, sed belligerantes, » aiebat Pyr-
rhus rex. Capitanai enim ignavi metuentes præ-
lium, illud transactione et pretio redimunt; alii
fidem suam duci datam, urbes ct arces sibi cre-
ditas, pretio quasi caupones, hosti qui cum cis
cauponatur, vendunt.

Rursum iidem pseudopræcones, ut hæc sua
lucra hominumque gratiam captent, sœpe docentr' '
et condonantur placentia principibus aut populo, l><) »
cujus aures scalpunt, itaque vana ct falsa dog-
mata miscent Evangelio, illudque corrumpunt ct
adulterant. Videtur enim Apostolus hic obiter ta-
xare hostes suos pseudoapostolos, qui christia-
nismum judaismi mixtione adulterabant, quos
acriter et ex professo insectatur cap. x et xi.
Unde xzziíAiúcvtk, id est, *adulterantes,* cap. iv, 2,
exponit JcXcG-irii, id cst, doloso tractantes ver-
bum Dei. Hinc etiam hisco dolosis ct falsariis,
cap. ni seq., opponit so aliosque sinceros Christi
Apostolos, de quibus mox hic subdit:

Sed ex sinceritate, sed sicut ex Deo, coram
Deo, in Christo loquimur. — *q. d.* Non sum caupo,
ut pscudoapostoli, sed sincerus verbi Dei praeco,
qui non alia prædico quara a Deo didici, quam-
que ex Dei ore quasi illius legatus accepi : quique
scio, et assidue memor sum, cogitoque me co-
ram Deo stare et predicare, omnia mea ab co
videri, audiri et notari, ut a me in hora mortis
omnium rationem exigat.

Nota : Tò *in Christo* idem cst quod pro Christo,
ait Hieronymus *ad Heddjiam;* vel, de Christo, de
re et doctrina Christi, dc religione Christiani,
q. d. Unius Christi doctrinam et religionem prre-
dico , unius Christi honorem ct gloriam propago
et specio. Ita Ambrosius et Anselmus.

Potest *secundo, -n in Christo* accipi efficacius pro
in Christi veritate, fidelitate et sinceritate, scili-
cet loquor et prædico. Vide *Can.* 23 et 37. Aliter
S. Chrysostomus : « in Christo, » inquit, id est,
per Clirislum et Christi gratiam.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Prn/iG, asserit Paulus sc non *captare, nec indigere commendatione hominum, uti pseudoapostoli judai-zantes camdcm captabant : cum fructus suæ praedicationis se satis commendet.*

Secundo, vers. G, causam *hujus rei adfert, quod scilicet Apostoli aliique ministri novi Testamenti ac spiritus majori honore et gloria a Deo decorati sint quam Moses, aliique ministri veteris Testamenti et litterae.*

Tertio, vers. 13, *docet quod Judaei velamen adhuc habeant super cor suum in lectione veteris Testamenti, ut Christum in eo non agnoscant, illum agnituri, cum velamen hoc in fine mundi per Christum aufe-retur.*

1. Incipimus iterum nosmetipsos commendare, aut numquid egemus (sicut quidam) commcndatitiis epistolis ad vos, aut ex vobis? 2. Epistola nostra vos estis, scripta in cor-dibus nostris, quæ scitur et legitur ab omnibus hominibus. 3. Manifestati quod epistola estis Chiisti, ministrata a nobis, el scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi : non ia

tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. 4. Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum : 5. non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, qu : i cx nobis ; sed sufficientia nostra ex Dco est, 6. qui el idoneos nos fecil ministros novi Testamenti, non littera, sed spiritu t littera enim occidit, spiritus autem vivificat. 7. Quod si ministratio mortis litteris deformata in lapidibus, fuit in gloria, ita ut non possent intendere filii Israel in faciem Moysi propter gloriam vultus ejus, quæ evacuatur : 8. quomodo non magis ministratio Spiritus erit in gloria? 9. Nam si ministratio damnationis gloria est, multo magis abundat ministerium juslitiæ in gloria. 10. Nam nec glorificatum est quod claruit in hac parte, propter excellentem gloriam. 11. Si enim quod evacuatur, per gloriam est : multo magis quod manet, in gloria cst. 12. Habentes igitur talem spem, multa fiducia utimur : 13. el non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, ut non intenderent filii Israel in faciem ejus, quod evacuatur, 14. sed obtusi sunt sensus eorum. Usque in hodiernum enim diem idipsum velamen in lectione veteris Testamenti manet non revelatum (quoniam in Christo evacuatur); 15. sed usque in hodiernum diem, cum legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum. 1G. Cum autem conversus fuerit ad Dominum, auferetur velamen. 17. Dominus autem Spiritus est. Ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas. 18. Nos vero omnes, revelata facie gloriam Domini spéculantes, in eamdem imaginem transformamur a claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu.

fers, i 1. INCIPIMUS ITERUM NOSMETIPSOS COMMENDARI. — Quia in tine precedentis capitis visus erat Apostolus sc laudare captareque Corinthiorum gratiam : hinc suspicionem ccnodoxi® hic a se amolitur.

Numquid egemus commendat it iis EPISTOLIS AD TOS aut ex Yorns? — «Ex, » id est, a vobis scriptis epistolis, quibus apud alios commender (1)?

<«n. !• 2. Epist ola nostra vos est is. — Vos, o Corinthii , mea opera conversi, estis mihi instar epistole commendatiti® ab omnibus leche el intellect®, quam pro mea commendatione exhibeo , quibus volo ; sicut enim opus commendat opificem, ct sigillum rei signat® facit fidem : sic vos quasi epistola cominendalitia a vobis obsignata me commendatis. Omnes enim sciunt quales fueritis ante conversionem, scilicet intemperantes, gui®, libidini aliisque vitiis et cupiditatibus adm.'h ii xlicli (erat enim Corinthus emporium ccleberriCoiln- mum, uti omnium mercium, ita et vitiorum). ' Í. itio bam vero vident vos per meam pr®dicationein n pioli totos esso mutatos in alios homines, temperantes, I adica- castos, mites, humiles, pios, clecmosynarios. UtlDe' Ilice ergo vestra conversio est mea epistola commendatitia, id est, testimonium ct commendatio publica me® prœdicationis apud omnes gentes.

Hursum : Epist ola nostra vos est is script a in cordibus nostris, — *q. d.* Vos a me conversi estis indelcbililer animo meo inscripti insculptique. Ubi nota : Paulus hanc epistolam bis scripsit. *Primo,* in seipsa, cum iu Corinthiorum mente fidem et spiritum Christi inseruit ct inscripsit. *Secundo,* eamdem scripsit et impressit in corde suo per eorum curam ct amorem. *Tertio,* vos etiam *estis epistola Christi,* quorum scilicet in cordibus, ministerio meo quasi calamo inscriptus est Christus, ipsequo Christus in iis per me et meam predicationem, suam fidem, spem, charitatem el reliqua bona inscripsit non atramento, sed Spiritu Dei vivi, id est Spiritu Sancto ejusque afflatu et aspiratione, qua spiritum charitatis et virtutum mentibus vestris inseruit. Ita Anselmus et passim Greci et Latini.

3. Scripta in tabulis cordis carnalibus. — Vm*. S. Grece id est *carneis,* puta in corde molli, ductili, docili, non iu lapido duro, ut lex Moysis. Alludit ad Jeremiam, cap. xxxi, vers. 33. Ita Ambrosius.

Nota : Distinguit Apostolus hæc duo ct «fxixôç: aáfxiwv vocat *carneum,* constantem carne, ct 02f* sive naturali carnis conditione ct teneritudine; _*,“ n axpxuwv vero vocat *carnalem,* qui carnis habet d¡tiu.uA-* vitia et corruptelas, ut *Rom.* vu, 14 : «Ego autem carnalis («pxuwj) sum, venumdatus sub peccalo.» I *Corinth.* m, 3 : a Cum sit inter vos zelus et contentio , nonno carnales (a*?xuw<) estis ? » Sic alibi carnalia vocat desideria. Alii tamen auctores h®c non distinguunt. Unde Nazianzenus ax?xuw» Toj Xptçeû vocat incarnationem el humanitatem Christi (2).

4. Fiduciam talem uabemus per Christum ad v«s. a. Deum. — Pro *fiduciam,* greco est *meünnç,* qu® est

(1) Dicit hoc Apostolus, aliorum deridens ambitionem , ut sil spnsus : Non opus cst mihi commendalitiis litteris, quales ostendunt illi adversarii mei et falsi Apostoli ad captandam benevolentiam. Pungi videntur adversarii o Pakustiua potissimum adventantes : ita Albuli.

(2) Vers. S. U ve Bernardinas : Explicat et quasi corrigit quod superius dixil : Epistola *nostra* vos estis; q. d. Quin [totius estis epistola Christi, nostro ministerio scripta. *Manifestati,* id csl, manifestum csl per lidcm cl opera vestra quod &>tis epistula Christi, etc.

persuasio cum animi confisione et confidentia, qua animus sc origli fenditquoin bonum aliquod arduum quod concupiscit, quasi certo idipsum FMnrf» consecuturus sit. Talis est fiducia quæ suggeritur smeto sociis a Spiritu Sancto ad facienda miracula, vel opera virtutum heroica, quam Deus non tan- ti p- tum in patrante, sed etiam in suscipiente miracu- ^im' a',u,'ve De* donum, quasi congruam dispo- u sitionem exigere et praemittere, priusquo donare et inspirare solet, ut anima per confidentiam hanc se dilatans et erigens, miraculi vel doni illius fiat capax, *q. d.* Persuasionem hanc et confidentiam, quod scilicet vos sitis epistola nostra scripta spiritu Dei vivi, habemus per gratiam Christi apud Deum, scilicet in Deum sperantes, et certo confidentes, quod ipse, uti empii, ita perget epistolam hanc spiritu suo perscribere et perficere. Hinc *secundo, a* fiduciam, » id est confidentiam, habemus ad Deum, quia confidenter gloriamur in Deo dc hac Dei nostraque epistola, deque ministerii nostri dignitate et fructu prte ministerio Mosis et aliorum veteris Testamenti ministrorum. Ita Anselmus, et patet ex sequentibus.

Vers. 5. 5. Nox QUOD SUFFICIENTES SIMUS COGITARE ALIQUID a nobis. — « Aliquid, » scilicet boni, quod spectet et ordinetur ad fidem, gratiam, meritum et salutem æternam, ut quis idoneus sit minister novi Testamenti, ut præcessit. Quod si ex se nemo potest cogitare tale aliquid, ergo multo minus operari. Ita Concilium Arausicanum, *can.* 7, et D. Augustinus, *De Prædcst. Sanctorum,* cap. n.

Fidd «a- I ı i' Il ll'"“ iiv ro r l? Caivini w Xu- u. Hinc *primo,* contra Scmipelagianos docet ibidem Augustinus et ex eo Scholastici, voluntatem credendi, et omne fidei salutisque initium ac desiderium non esse cx libero arbitrio, sed ex gratia proveniente. Unde falso hic Beza impingit Scholaslicis, quasi bine doceant nos a nobis principium habere boni, sed infirmum et insufficiens; omncs enim Jocent principium bonæ et sancte vite, cogitationis, actionis et salutis esse supernaturale, et a Dei gratia oriri, non a natura aut bonitate voluntatum.

Secundo, falso Calvinus ex hoc loco putat in libero arbitrio nullas esse vires quas cxcral in operibus gratiae; sed omnem sufficientiam, id est omnes vires omnemque conatum et actionem esse gratiæ : nam Apostolus tantum ait, liberum arbitrium ex se esse insufficiens, non autem nullas habere vires : sicut ergo homo infirmus debiles habet vires, sed insufficientes, ad ambulandum; sufficientes autem, si quis eas erigat, juvet et sustentet, sicque motui et ambulationi det initium et adjumentum : ita et liberum arbitrium ad bona opera ex se debile est et infirmum; sed sufficiens, si a gratia proveniente excitetur, roboretur, adjuvetur.

Dices : Sufficientia hic capi potest pro virtute, viribus et potentia cum Theophylacto et Syro. Respondeo : Et hoc verum est; nam potentia et Vires liberi arbitin ad opus supernatural et gratiæ, qua supernaturalo est, Deo gratum, et dignum ac meritorium vitæ œternæ, non sunt ex libero arbitrio, sed cx gratia excitante et cooperante : qua habita sufficiens est liborum arbitrium ut libero credat, amet et quidvis supernaturale operetur. Nam liberum arbitrium in omne opus habet vires naturales, ut producat opus liborum; ergo duce hic concurrunt causæ ad idem opus : una naturalis, scilicet liberum arbitrium; secunda supernaturahs, scilicet gratia; et cuique suus respondet effectus: gratia; respondet, quod sit opusopu». virtutis supcrnaluralis; libero vero arbitrio, quod r¡^ sit liberum et humanum : vide *Can.* 18. Sic homo tnriiu valde infirmus non tantum insufficiens, sedet^raptr impotens est ad ambulandum, quia supra vires ejus est ambulare; fit autem potens, si robur ei aliud a socio aut aliunde addatur, tuneque viribus ipse suis (licet infirmis) simul influit cum viribus socii vel roboris sibi additi in motum et ambulationem : sed ita ut robur additum eum provenire, ct quasi ambulationem inchoare debeat, omnisqao vis et energia ad ambulandum hic et nunc sit in robore addito. Quod enim supra vires suas infirmus conetur ambulare, et ambulet, id habet non a se, aut viribus suis, ut patet, sed a robore addito : eo tamen addito ipse viribus suis simul connilitur ambulare, ct in ambulatione facit quod potest, nisumque et motum viribus suis respondentem et commensuratum efficit et producit. Ita plane simili modo liberum arbitrium gratiæ cooperatur excitanti, ejusque influxui supernaturali in opus supernaturale concursum probet natur".'em, sibi suæque naturæ viribus commensuratum.

Moraliter cx hoc loco discimus in omni opere Loenl bono agnoscere infirmitatem nostram, omnem- moulb que illius bonitatem et dignitatem tribuere gra-do 0,031 tiæ Christi. Ita S. Gregorius, lib. XXII *Moral.,* Xtr” cap. .vix : « Nemo, inquit, se alicujus virtutis æs- ni,n timet etiam cum quid fortiter potest : quia si divina protectio deserat, ibi repente enerviter Ufp obruetur, ubi se valenter stare gloriatur. » Et alberi- S. Augustinus, lib. li *Contra Julianum,* cap. mii, q(“* laudat hanc S. Cypriani vocem, qua Pelagianos confutat, dicens : a Ipsi (Pelagiani) confidunt in virtute sua et clamant : Perfectio nobis virtutis a nobis est; tu (o Cypriane) autem reclamas : Nemo suis viribus fortis est, sed Dei indulgentia cl misericordia tutus est.» Idipsum canit Psalles, *Psal.* Lvtn : « Fortitudinem, ait, meam ad te custodiam,» id est fortitudinem meam apud te quasi custodiæ locum secure reponam, sperans non meis, sed tuis viribus fore me semper hostibus meis superiorem, quia tu es fons omnis virtutis el fortitudinis, ut ait ibidem S. Augustinus. Unde Cassiodorus sic exponit : u Fortitudinem meam per te custodiam; » Genebrardus vero sic : « Fortitudinem meam ad te referam, » eamque tibi acceptam feram. Peccavit in hoc Pharao, rex Ægypti, dicens, *Ezcducl.* xxix, 3 : « Meus est fluvius (Nilus

fcecundans, sopiens et hitan* Ægyptum), cl ego feci memetipsuin (regem tam potentem Ægypti); » ideoque audivit a Deo, vers, tí : « Projiciam te : bestiis terra ct volatilibus coeli dedi te ad devorandum. »

Rursum ex hoc Pauli loco discimus orare Deum assidue, ut nostras cogitatione* dirigat, piasque et sanctas immittat. Illæ enim omnium bonorum operum fons sunt ct principium. Qua de rc ita orat Ecclesia : « Largire nobis, quæsumus, Domine, semper spiritum cogitandi quæ recta sunt propitius, ct agendi : ut qui sine te esse non possumus, secundum tc vivere valeamus. » Denique docte et pic S. Bernardus, serm. 32 *in Cant. :* « Non quod sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis tanquam ex nobis (subaudi bonum), sed sufficientia nostra cx Deo est. Cum ergo mala in corde versamus, nostra cogitatio est; si bona, Dei sermo est : illa cor nostrum dicit, hæc audit. Audiam, ait, quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquelur pacem in plebem suam. Itaque pacem, justitiam, pietatem Deus in nobis loquitur : nec talia nos cogitamus ex nobis, sed in nobis audimus. Cælerum homicidia, adulteria, furta, blasphemiæ, et his similia dc corde exeunt, nec audimus ea, sed dicimus; » aut certe diabolus ea nobis immittit et suggerit.

G. Qui et idoneos nos fecit. — Grace txóvucw, fecit nos sufficientes, ut vertit Noster vers, praecedent. Syrus, *fecit nos dignos ministros novi Testamenti.*

Non littera, sed spiritu, — non lege, sed gratia, <]. *d.* Minister sum novi Testamenti, non ita ut tabulas legis ct foederis, ejusque verba ct voces alleram, uti in veteri Testamento fecit Moses; sed ut per verba mea Deus spiritum suum sanclosque impulsus vobis immittat. Ita Ambrosius, Anselmus, Chrysostomus. Vide Augustinum, lib. *De Spiritu ct Litt.,* tom III. Unde Graea clarius habent, Staxovw; xxtrñí Jtaihwi;, cù -piaum;, à)Aà , fecit nos *ministros novi Testamenti, non littera, sed spiritus.*

Littera enim occidit. — *Primo,* Chrysostomus, Ambrosius, Augustinus, lib. Ill *De Doctr. Christ.,* cap. iv, sic explicant, g. *d.* Littera legis redarguii, cl pœna mortis condemnat cos, qui huic litter®, id est legis prœceplis juslili® et charitatis, non obsequuntur : hæc enim littera legis dictat, itaque sancit: « Qui legem violarii, morte moriatur, » *Levit.* XX, et alibi. *Secundo,* idem Augustinus ibidem : « littera occidit, » si videlicet nudis verbis, neglecto vero Scriptura sensu, ad errores abutaris, uti faciunt hæretici et Judæi. *Tertio,* idem cap. v et vi : a littera occidit,» si qu® metaphorice dicuntur, ad litteram ut sonant capiantur. *Quarto,* idem ibidem : u littera occidit, » si qua: in lege veteri quasi typi novæ legis dicuntur, jam ad litteram servanda intclligantur. Et hoc sensu explicandi sunt Origenes, lib. Ill *Contra Celsum;* Didymus, lib. lll *De Spiritu Sa'l lo,* ut alii veteres, dum «aiunt *litteram,* id est litteralem legis sensum, *occidere; spiritum* vero, id est spiritalem et allegoricum, rin/Uore Quia videlicet jam Christianis caeremonias ct ritus lege veteri preceptos ad litteram servare non licet sub pœna mortis; sed id cis faciendum est quod illæ ceremonia: allegorice significabant, ut viLam gratiæ ct gloriæ assequantur. *Quinto,* idem Augustinus, lib. Dc *Spiritu ct Litt.,* cap. rv et scq. : « littera » tam legis novæ quam veteris, *a* occidit, » si a spiritu separetur; sed ideo de sola lege veteri hic dicitur, « lex occidit, n quia Moses cum legem dedit, nihil nisi litteram dedit; Christus autem simul cum lege spiritum dedit. Unde hinc docet Augustinus legem non posse impleri solis naUra viribus, sed ad hoc Christi gratiam requiri. Sexto, Augustinus ibidem, et Anselmus hic : « littera occidit, » per occasionem : occasionaliter enim lex acuit ct incitat concupiscentiam et peccatam, quod occidit animam. Hic sensus et primus maxime sunt litterales.

Sic contra, Spiritus vivificat. — *Primo,* quia Spiritus gratiæ ct charitatis vitam supcmaturalem dat animæ. *Secundo,* quia impellit et indit motum ct agilitatem ad bona opera, et ad legem implendam. *Tertio,* quia dirigit ad vitam æternam, quam suis observatoribus lex promittit. Hujus vitæct spiritus ministri a Christo missi fuerunt Apostoli. ¿7 t ít íc*l

7. Si MINISTRATIO MORTIS ET DAMNATIONIS (id est, ’’«*• 1 si ministerium et promulgatio legis veteris mortem et damnationem comminantis et inferentis' FUIT IN GLORIA (vel ut Syrus vertit, vers. 9. *fuit gloria,* id est valde gloriosa; scilicet cum tonitru, tuba cadesti ; terra motu montis Sina, splendore vultus Mosis, gloriose magmficeque lex vetus promulgata fuit, ct) DEfORMATA. — Græce *impressa* ct inscripta tabubs lapideis, *Exodi* xix, 20 et 34.

Nota : Paulus bic legem veterem vocat mortis buwu» ministramct quasi lictorem; eo quod ipsius esset ^7'',?»^. occidere quidem reos, non autem vivificare obsequentes. Ex hisce salis patet Paulum hæc seribere contra pscudoapostolos, cosque fuisse Judæos, atque judaismum voluisse inducere, et miscere cum christianismo. Hac enim de causa Judæos ita hic deprimit et pungit Paulus, adeoque tam legem veterem, quam Mosem vocat ministros mortis ct damnationis : se vero ct Apostolos, legemque Evangelicam vocat ministros justitiæ, spiritus ct vitae. Idem magis patebit cap. x et xi. ubi aperto marte hosco Judæos obtrectatores suos insectatur.

8. Quomodo non magis ministratio spiritus ve» t, (et justitiæ, id est ministerium et promulgabo legis Evangelic®, spiritum et justitiam afferentis) erit in gloria? — Ita Chrysostomus, Ambrosius, Anselmus. Patel hæc gloria legis novæ in spiritu vehementi. ac li \;uis variis et igneis, quæ in Pcnlcco.de, cum lux uova est promulgata, Apos-

tolos omnibus gentibus gloriosos effecerunt. *Actor.* n. Kurstim in dono linguarum, prophetiæ et aliis, quæ olim in baptismo visibiliter recipiebant Christiani, ut patet I *Corinth,* xiv, 26, uti jam invisibiliter gratias, virtutes ct dona Spiritus Sancti accipiunt.

Ita ut non possent intendere filii Israel in facien .Mosis, propter gloriam vultus ejus. — Nola : *Exodi* xxxiv, 29 etseq., Deus Mosi et Judæis tabulas legis a so scriptas daturus, et cum Mose hac de re in Sina monte colloquons, quasi sol radiantissimus Mosi suam gloriam, id est radios suæ lucis afflavit adeo fulgidos, ut Judæi in faciem Mosis quasi in alterum solem intueri non possent, sed ab eo facies suas avertere cogerentur. Hinc Moses, ut cum eis loqui posset, velamine suam velabat faciem ct gloriam. Unde *Exodi* XXXIV, 29, dicitur: «Cum descenderet Moses dc monte Sinai, tenebat duas tabulas testimonii, et ignorabat quod cornuta esset facies sua cx consortio sermonis Domini. » Ubi nota, *cornutum* metaphorice sumi; non enim cornua habebat in fronte Moses, ut ci affingunt pictores, sed ita litteris eida erat facies ejus, ut radios luminis vibraret, ejusque quasi cornua emitteret. Vide dicta *Exodi* xxxiv, 29.

Corani

ibipulia fiuni.t,

mu ?

Quæ evacuatur. — «Quæ, » scilicet gloria, auferenda erat a Mose : hi eniin radii ct hic splendor, uti et vita, Mosem morientem deseruerunt, ut significarent legem veterem desituram, ejusque gloriam, adveniente nova, emorituram.

Veri to.

10. Nam NEC GLORIFICATE!! EST, QUOD CLARUIT in dac parte. — « Nam » hebraísmo hic assertivum est, non causale, juxta *Can.* 21 et 25, *q. d.* Atque adeo gloria Mosis in Sina non est dicenda gloria hac in parte, si videlicet comparetur eum Apostolici muneris gloria, propter ejus gloriam excellentem, qua longe præcellit Mosi. Ita Chrysostomus. Sicut, ait Theodoretus, lux lucernai noctu fulget, sed in meridie a sole obscuratur : sic gloria Mosis a Christo obscurata est. Hoc enim significat « *propter excellentem qloriam,* scilicet Christi ct novi ejus Testamenti.

Ubi nota : Pro τύ *propter,* græce est ivtxr», quod perperam Beza vertit, *quod attinet.* Melius Maldonatus vertit, respectu, ut faxw respondeat llebræo TÙJ *neged,* id est *coram, respectu, q. d.* Lex vetus claruit, sed lanium ex parte, si respicias ct conferas ejus gloriam cum gloria legis novæ : illa enim exigua fuit ct obscura, hæc vero excellens est el illustris. Proprie buw significat causam : unde Noster optime vertit ,propter, juxta sensum datum.

v«rt h.

11. Si emm quod evacuatur (Moses scilicet ct lexevacuanda et abolenda per Christum), per gloriam est (in gloria cst, gloriosa est) : multo magis QUOD MANET (scilicet leX UOVa Christi), IN GLORIA EST.

VtTi.ii

*-• Habentes igitur talem spem. — Quod Dominus per nos Apostolos spiritum gratiæ dillundat, nosque il i glorificabit deinceps præ Moso, uli fecit hactenus. Ita Chrysostomus.

Multa fiducia utimur, — confidenter evangolizamus, cum libertate, ingenue, apcrle. Ila Chrysostomus. Græcum enim -a^T.aia, alii *fiduciam,* alii *libertatem,* alii *evidentiam* vertunt : omnia enim hæc significat, omniaque huic loco conveniunt.

13. Et non sicut Moyses ponebat velamen. — Vmj_il *q. d.* Moses velabat faciem suam, nos contra non velamus faciem Christi, sed illum magna libertate omnibus proponimus. Nota : *Erodi* xxxiv, 33, dicitur de Mose : « Impletisquc sermonibus (id est præceptis quæ audierat a Domino in Sina, ut praecessit), posuit velamen super faciem suam.» Ex quo loeo colligitur, quod Moses praecepta Dei populo promulgavit primo colloquio aperta facio ct radianto ob majestatem, reverentiam et testimonium legis ; sed post primam illam promulgationem deinceps quando loquebatur cum populo, velabat faciem, ut colloquii liberioris daretur copia; quando vero tabernaculum adibat, de quo cap. xxxiii, 8, collocuturus cum Domino, velum auferebat.

Allcgoricam hujus velationis causam datApos- Chmtsj tolus hic vers, **Ii,** 15, 16. Judæis enim vetusTestamentum cst velamine obductum, ut non videant VeteX* internam ejus lucem novi Testamenti et Christum legi* eo contentum : hoc velamen nobis in lege nova abstulit Christus, ct auferet in fine sæculi a Judæis ad fidem convertendis.

Tropologice Gregorius , part. III *Pastoralis,* cap. v : Neccsse est, inquit, ut prædicator (instar Mosis) auditoribus se attemperet : alta etenim quæque debent mullis audientibus contegi, ct vix paucis aperiri.

Ut non intenderent filii Israel in faciem ejus. TrtjH — « In faciem. » Ita leguntjam constanter Latini : alioqui videri posset *faciem* pro *finem* hic irrep- prtmio. sisse : nam Græca hic, Syrus ct veteres etiam Latini, ut Ambrosius, legunt d; ríxc;, *in finem}* id est Christum, mystice significatum per faciem revelatam et splendentem Mosis, uti explicant Ambrosius et Theodoretus. Alii vero magisque ad litteram : *in finem,* inquiunt, id est, in perfectionem et consummationem splendoris faciei ejus, scilicet Mosis; vel *in finem,* id est cxlremitateni, sive extremam superficiem faciei Mosis intendero non poterant lilii Israel. Unde Noster clarius vertit, m *faciem ejus. Tertio,* aliter Theophylactus: Iludes, inquit, 1-raelike videre non potuerunt quod finem haberet lex, essetque abroganda, tied hoc mysticum est ; secundus ergo sensus litteralis cst.

Quod evacuatur (I). — *q. d.* Qui Mosis splendor abolendus erat ; vel quæ facies Mosis, tam scilicet gloriosa, abolenda erat. Græcum enim «5

(1) « Quod evacuatur, u id est, ut in gncco est, no Israelita! viderent *finem,* seu *cessationem s/dendorie,* quein vultus eimitebal, crederenlquo luxius suum cum Deu ad tempus solummodo nutum luisse : ila Allieti.

tam ad wpàiw», id est faciem, quam ad /.i->.jjiua, Id est velamen, referri potest; sed Noster aptius retulit ad *liteau, vejamen,* non ad *faciem :* sic enim vertere debuisset *quæ,* non *quod, q. d.* u Quoti, p scilicet velamen Mosis abolendum erat peíl Clirktum : de velaminis enim hujus revelatione per bicein et legem novi Tcdamenli agit in sequentibus. Ita Anselmus, Ambrosius, Theophylactus.

C M »i- ‘ .-finior '* rila- i . bil

Nota cum Thcodorcto : Splenoror vtnrus -ro is instar solis significabat darii dem ct gloriam Christi el legis nova;; velamen vero significabat umbram, crassas c;er. nionias obscuritatemque **’ *s M°s*s- Judæi non nisi velatam faciem Mosis videro potuerunt, quia increduli suis umbris cæremoniisque insistunt, ct a lucu Evangeli! excæcanlur. Unde subdit :

ta*. ia.

14. Sed omisi sint sensus eorum , — id est, ut habent Groica, ín»j¿0r., *accoluerunt,* hoc est, obduruerunt, occæcati sunt Judæorum oculi a splendore vultus Mosis, et allegorico excæcali sunt a splendore Evangclii. To enim « sed oblusi sunt » refertur et opponitur tum littoralHet, turn allegorico illi quod dixit : «Et non intenderent in faciem ejus, » Mosis (1).

Isque ix hodiernum exim diem idipsum velamen ix lectione veteris testamenti manet. — Prosequitur hic Apostolus allcgoricum sensum et causam velaminis Mosis ejusque splendoris, quo repercussi ct quasi obtusi cxciecatiquc sunt Judæorum oculi, *q. d.* Moses ct vetus testamentum usque hodie Judæis est velatum, ut Christum illo testamento per tot figuras, prophetias , cærcmonias et sacrificia significatum non intelligent, non videant, non agnoscant, llursum, vetus testamentum eis velatum est, quia illud legunt, sed non intelligunt, nec ejus sensum, finem, scopum, lucem ct splendorem, qui Christus est, pervident, quasi obtusos ct hebetatos haberent mentis oculos, uti olim oblusos habuerunt corporis oculos, cum in fulgentem Mosis faciem intenderent.

Quoniam in Christo evacuatur, — *q. d.* Per gratiam et Udem Christi evacuatur el tollitur hoc velamen , ul clare vetus testamentum, Chrislumquc co significatum intelligamus et videamus.

v?,-.!:,. ji>. Sed usque in hodiernim diem, cum legitur (a Judæis in Synagoga) Moyses — lex el vetus testamentum.

\ LLAMEN POSITUM EST SUTER COR EORUM. — HOC velamen est pertinax et crassa ac obstinata inhæsio, qua Judæi mordicus adhivrcnt carnalibus sacrificiis et ritibus legis veteris, itaque excæcantur, ut non videant Christum per illos ritus adumbratum. Hoc ergo est Judæorum velamen : nam legis velamen Cst ipsa ejus obscuritas et umbra.

(1) *Sed,* græc. taxi, h. 1. non opponitur ; significai itaque, 1//l0 uro.

17. DOMINOS ALTE» SlURITES tST.— Prinv„ ? - Vm. ter, Filius el Spiritus Sancitis, non corpm, «-cd spiritus sunt; ul *spiritus* sumatur ntialiter, silque communis loti sanctissimm Trinitati, lia S. Ambrosius. *Secundo,* notionalitcr sumi potest pro Spirilo Sancto : unde Græca habent articulum ri 7. *d.* Ille spiritus; el Biblia Romana, aliaque, *Spiritus* per magnum S scribunt, quasi proprium nomen. Nam Judæi asnoscunt unum Deum el Dominum, sed negant piares perónas, cl Spiritum Sanctum esse Deum, 7. *d.* Cum Jad i, ablato hoc velamine legis, qonverri fuerint id Dominum, ut credant SS. Trinitatem, adeocpie Spiritum Smetum esse Dominum ct Deam: tuae huic Deo et Domino servient non littera, crassis corporalibusque cærcmonüs , sed spiritu; hic enim Domiatis ad quem convertentur, est Spiritus, et Spiritus Sanctus dabit eis legem spiritus ct libertatis, ul spiritualibus oculis et sensibus videant Christum in lege velatum et absconditum, iliumque adorent et colant in spiritu el veritate. Hoc cst enim quod dicit Christus, *Joan,* iv, 23 : « Venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu ct ventate. Nam et Pater tales quærit qui adorent eum. Spiritus est Deus , cl cos qui adorant cum, in spiritu et veritate oportet adorare. » Quem locum S. Athanasius ad *Serapionem* sic explicat : Oportet, inquit, adorare Patrem in veritate, id cst m Filio et Spiritu Sancio , *q. d.* Oportet adorare tres personas SS. Trinitatis, Patrem, Filium, et Spiritum Sanctum. Verum hoc mysticum est.

Err0T J^ £. S3, Tnait*

Unde ad litteram dola, hæc dicere Christum contra Samaritanos et Judæos. Samaritani enim falso ct ase conficto cultu Deum adorabant, adeoque Deum cum idolis adorabant, ac consequenter Deum non verum, sed falsum et fictilium, nipote qui esset idolorum socius, adorabant. Judæi voro colebant quidem verum Deum, sed certis et corporeis signis, quæ crant umbræ futurorum. Ilis ulrisque opponit Christus Christianos, qui pro signis corporeis, in spiritu; pro umbris, falsitalc ct ignorantia,in ventate Deum, qui incorporeus ct purissimus est spiritus, adorant. Spiritus ergo ibi significat spiritalem cultum fidei, spei, charitatis et aliarum virtutum, quibus non per umbras, sed in veritate, id est verissime, rectissimo el propriissime Deus colitur. Quare Sacramenta novæ legis cl cæremoniæ, cum non sint umbræ legis veteris, sed ornamenta ct adjumenta spiritus, ad spiritum pertinent. Ita hunc locum explicant Theophylaclus, Theodore- Ius, Chrysostomus, qui ex eo probant contra Macedoniuui Spiritum Sanctum esse Deum.

-'-in- üDOnua rn.nlus coleodi Ikam.

teoditur s*aci« eu.

Dices ; Idem Spiritus mox dicitur « Spiritus Domini; » quomodo ergo est Dominus? llespoadeo : Est *Dominus,* quia Deus; est *Uomini,* quia a Patre ct Filio procedit, *q. d.* Est Spiritus Domini Patris et Domini Filii.

Uni autem Sri. ils Domini, ibi ludrias. — Pro

libertas, græce non est sappia, ut ante, sed ¡Xtndtpía, id est spontanea, ingenua, libera ct dare illuminata voluntas : ut scilicet, ablato legis Mosis velamento, clara et spontanea voluntate ambulemus secundum legem Dei. Ita Theophylactus.

Undo nota : « Libertas » hic opponitur non obligationi legis humanæ, vel divin e, ut volunt hæretiei: sed tum velo Mosis, id cst obscuritati et crassitiei legis veteris ; tum litterae, id cst legis servili coactioni, timori et torpori, de qua dixit vers. G : « Idoneos nos facit ministros novi Testamenti, non littera, sed spiritu;» ac consequenter duplex hæc est libertas.

Dnp'rx kb ike-' tui.t if. fictus,

Prima, ut Chrysostomus, est intellectus, estque c'ara notitia mysterii Trinitatis, incarnationis, etc., quæ Judæis obscura erant : item, vera) religionis d divini cultus, quem Judæi putabant consistere in mactatione boum ct arietum, cum Deus coli velit ct adorari in spiritu el veritate, Joan, iv, 23. Ubi adverte : sicut crassities, hebetudo , obscuratio, ignorantia intellectus, qua mens quasi tenebris, vinculis et carcere constricta tenetur, recte dicitur servitus ct servilis conditio ; ita e contra, illuminatio, claritas et clara intellectus cognitio recte dicitur libertas, quia mens ignorantia, erroribus crassisque rerum speciebus libera , libero veritati, Deo rebusque divinis et spiritualibus vacat ct intendit. Unde Aristoteles, Plutarchus, Seneca et alii dixerunt solos sapientes esse liberos.

Secunda libertas, ut docet S. Augustinus, est affectus, estque amor justitiæ, non timor vindici®, ut scilicet sponte ct libere legem impleamus cx amore virtutis, non ex formidine pœnae. Hæc enim libertas ct spiritus amoris Christianorum opponitur servituti et timori servili Judæorum. Patet cx antecedentibus ct sequentibus hic.

Encrts ram.°* Soroò- rum "Tt n ¿tk n.Htim L ila °"

Tam ergo impie quam imperite ct insulse ante annos Begardi, ct jam Sucncfcldiaui et Libertini hinc, ct ex versu G, respuunt verbum Dei scr,Ptum › quasi litteram occidentem, soloque spiritu interno dictante nos regi volunt. *Secundo,* hominem sanctum ct perfectum liberum esse a leB°> ncc Pcccarc etiam fornicando. *Tertio,* hinc male alii passim abolent leges humanas. Vide Bellanninum, lib. IV De *Justifie.,* cap. m ct iv; Belliolanum, libris XV, quos scripsit *Deliberi. Christi.* Preclare Augustinus, lib. De *Continentia,* cap. m : « Non sumus, ait, sub lege bonum quidem jubente, non tamen dante ; sed sumus sub gratia, quæ id, quod lex jubet, faciens nos amare, potest liberis imperare.» Vide eumdem De *Spiritu et Lift.,* cap. X, ct *De Natura et Gratta,* cap. 1 vh.

Nos veho revelata facie (Christi scilicet incarnati et mysteriorum fidei) globiaji Domisi (glorio- SiiT divinitatem ct gratiam, opusque nostra redemptionis in Mose ct velcri Testamento adumbratum) spiculantes. — «A speculo, non autem a specula dixit *spéculantes,* id est per speculum videntesj non de specula prospicientes, inquit S. Augustinus, lib. XV *De Trínit.,* cap. vin. Et patet ex græco : nam græce est xaTwrrpüoawoi, id est *quasi in speculo intuentes.* Erasmus vero vertit, *in speculo représentantes,* quia, inquit, hoc est speculum glorine Dei. Sed vox Gweca proprio significat in speculo intueri, ut dixi, non autem representare ; nam do repraesentatione hæc subdit, cum ait : «In eamdcin imaginem transformamur, 7. *d.* Cum Dei gloriam in Christo, ejusque Evangelio, quasi in speculo intuemur, per hoc quasi in eamdem Dei gloriam transformamur, camque in nobis repræsentamus : speculum ergo hoc et speculatio, causa cst reprasentationis, non autem ipsa repræsentatio.

Vertma TC‘‘rJ^JI cur hic T0Citur

Nota : Apostolus *speculum* mc vocat veroum carne vestitum, ct spectabile facium, quodque in Evangelio ct Ecclesia spectandum proponitur, et Mosi velato opponitur. Unde cap. seq. vocatur *imago Dei:* Christus enim, qua Deus, cst Verbum ct speculum Patris; qua homo, est speculum deitatis ejusque gratiæ ct glori® ; ac consequenter Evangelium Christi non cst aliud quam speculum glori® Dei, idque clarissimum ct lucidissimum. Hinc S. Augustinus suas sententias ex Evangelio et Sacra Scriptura collectas dc vita ct moribus Christianis vocat *Speculum,* quod extat tom. Ill operum Augustini. 4

Potest *secundo,* per *speculum* hoc accipi fides, per quam quasi speculum, sed ænigmaticum ct obscurum, Deum ct divina contemplamur, de quo speculo dixi I Cor. xm, 12. 1

Error dmíco- homlob

Ix eamdem imaginem transformamur. — « iransformamur, » non essentialiter, quasi essentia nostra transformetur in essentiam divinam, sive in suum esse ideale, quod habuit antequam crearetur, in Deo ab æterno : dc quo dicit S. Joannes cap. i : «Quod factum est, in ipso vita erat.n Hic enim cst error Almarici ct aliordm Fanaticorum, quos refellit Gerson epistolis duabus contra Ruisbrochium scriptis, ct ipse Huisbrochius, lib. *De Vera contemplatione.* Sed *transformamur* accidentalitcr, ut scilicet, quasi per reflexionem radiorum lucis Christi quasi speculi in nos, fiamus lucidi luce fidei et gratiæ Christi (hoc enim significat/ .iTOTTTfadeoque fiamus quasi specula jubar divinum emitientes, el quasi soles quidam alios illuminantes, inquit Chrysostomus el Theophylactus; imo fiamus quasi dii, divinæ consortes natura, ut ait S. Petrus; «quos, ul ait Paulus, *Rom.* vm, præscivitet prædeslinavit (Deus) conformes fieri imaginis Filii sui. » Alludit ad Mosem, qui intuens Deum, cum coque colloqueris, reflexos a Deo lucis radios accepit, ut dixi vers. 7> ncc cniin Moses Deum in se vidit, sed in corpore glorioso assumpto quasi in speculo. Tertullianus, lib. V *Contra Jlarrion.,* pro *transformamur* legit, *transfiguramur* : quasi alludat Paulus ad Christi transfigurationem in monte Thabor, qua Christus sua gloria ctluce coruscus, eadem Mosem, Eliam et Apostolos aspersit, ct quasi transfiguravit.

Pari cnìm moflo nos per Evangelium, fidem ct gratiam Christi transformamur et transfiguramur, dum percam fimus divin® veritatis, splendoris ct gloria.l participes, adeo utcamdcm aliis aspergamus et communicemus, tandemque in Deum ipsum a quo primo manavit, camdcm reflectamus.

Chriíii MUm⁸ nxtiiun. Tota vita Christi, ait S. Augustinus, per hominem fluem in terris gessit, morum disciplina et speculum fuit. Vide cum lib. *De Tcra Religione,* cap. svi, tom. I. Quam sapientes sunt qui hoc speculum assidue intuentur, illique mores suos conformare satagunt, itaque transformantur in alios viros, coelestes, angelicos ct divinos !

Onadnipki i.o- 'boiuV «nsui. A CLARITATE in c l a r i t a t e m,—« a claritate » Christi «in claritatem» nostram, ut fiamus clari ct lucidi sapientia et gratia adinstar Christi. *Secundo,* « a claritate » fidei « in claritatem » speciei et visionis. *Tert io,* Anselmus, «a claritate «creationis «in claritatem» justificationis. *Quarto* et optime, ut dixi Jloni. i, 17, «a claritate in claritatem,» id est clarius in dies ac clarius, et usque ad claritatem visionis beatifica. Ita Ambrosius. Porro Maldonalus, in *Notis manuscript.,* sic explicat, *q. d.* Progredientes « a claritate, » id est a gloria veteris Testamenti, « in claritatem, » id est gloriam novi. Simili modo dixit *Rom.* i, 17 : « Ex fide in fidem.»

Tanquam a Domini Spir it u, —id est, idque per Spiritum Domini. Vox *tanquam* redundat hebraísmo: vel potius cum Chrysostomo et Ambrosio significat causam congruam et dignam tant® transformationis, *q. d.* «Tanquam,» id estaient decet Spiritum Dei nos transformare. S. Basilius, lib. *Dc Spiritu Sancto,* et Chrysostomus hic legunt, *tanquam a Domino Spiritu ;* sic enim verti possunt Græca áziK»?íw Unde hinc contra Macedonium probant Spiritum Sanctum esse Dcuin , cumque auferre velamen, dareque intei- KrTOr lectum Scripturarum. Denique Tertullianus, lib. V *Contra Marcion.,* cap. XI, legit, *tanquam a Domino spirituum* (1). spirita jupil* tax-

(1) Jam vers. 13 in eo fuit Apostolns, nt accuratius exponeret, quem habeat effectum fiducia dignitatis, qua suum munus ornatum est. Sed historia Mosaica, ad quam vers. 7 respexerat, ita recens in mente h.rrebat, ul ei non solum suggereret allegoria de Mosis velo opportunitatem vers. 13, sed etiam a consilio paulisper eum deduceret vers. 14-18, ad quod uiueu cap. iv iterum redit.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Fottio, *cx co quod docuit cap.* m, *tam nobile ct gloriosum esse munus pradicandi Evangelium, hoc cap.* w *infert, asscritquc sc caste, sincere ct clare illud praticare : ideoque illud omnibus cognitum esse et manifestum, pralcrquam iis quorum mentes cxcœcatœ sunt.*

Secundo, vers. 7, asserit sc ct Apostolos pro Evangelio multa adversa pati, nec succumbere, sed fortiter semper mortificationem Jesu circumferre in corpore, *propter spem melioris vitee et resurrectionis.*

Tertio, vers. 17, *docet, quod momentanea ct levis sua nostraque tribulatio, aitcmum glorias pondus operetur.*

1. Ideo habentes hanc ministrationem, juxta quod misericordiam consecuti sumus, non deficimus; 2. sed abdicamus occulta dedecoris, non ambulantes in astulia, neque adulterantes verbum Dei, sed in manifestatione veritatis commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo. 3. Quod si etiam opertum est Evangelium nostrum, in iis, qui pereunt, est opertum : 4. in quibus Deus hujus sæculi excæcavit mentes infidelium, ut non fulgeat illis illuminatio Evangeli! gloriæ Christi, qui est imago Dei. 5. Non enim nosmetipsos praedicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum, nos autem servos vestros per Jcsum : 6. quoniam Deus, qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scienliæ claritatis Dei, in facie Christi Jesu. 7. Habemus autem thesaurum istum in vasis fictilibus : ut sublimitas sit virtutis Dei, et non ex nobis. 8. In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur : aporiamur, sed non destituimur : 9. persecutionem patimur, sed non derelinquimur : dejicimur, sed non perimus : 10. semper mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes, ut et vita Jesu manifestetur in corporibus nostris. 11. Semper enim nos, qui vivimus, in mortem tradimur propter Jesum ; ut et vita Jesu manifestetur in carne nostra mol lali. 12. Ergo mors

in nobis operafur, vila autem in vobis. 13. Habentes autem oumdem spiritum fidei, sicut scriptum est : Credidi, propter quod locutus sum : ct nos credimus, propter quod et loquimur : 14. scientes quoniam qui suscitavit Jesum, et nos cum Jesu suscitabit, et constituet vobiscum. 15. Omnia enim propter vos : ut gratia abundans, per multos in gratiarum actione, abundet in gloriam Dei. 10. Propter quod non deficimus : sed licet is, qui foris est, noster homo corrumpatur : tamen is, qui intus est, renovatur de die in diem. 17. fd cnim quod in præsenti est momentaneum et leve tribulationis nostra), supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, 18. non contemplantibus nobis qua? videntur, sed quæ non videntur. Quæ cnim videntur, temporalia sunt : quæ autem non videntur, æterna sunt.

Ver».j, **i.** ideo uabextés hanc mixistratjoxem, — w *itwrj»* rairzv, *tale ministerium,* apostolatus scilicet novi Testamenti, de cujus excellentia hactenus dixi, ad quod per suam misericordiam uos indignos Deus gratis assumpsit.

Nox deficimus, — eu» foxoxwptv, non cedimus, non frangimur malis et afflictionibus, non fatigamur, *non segnescimus,* ut vertit Erasmus; xa*;; enip subinde significat inertem et segnem.

Vctj.1, 2. Sed abdicamus (græce *ixirnipAz,* abnegamus, renuntiamus; Syrus, p'box *asiinan,* id est *cxccramur)* occulta dedecoris, — occulta dedecora el crimina : turpitudo enim amat latebras, adeo ut etiam impudica quærenlibus illud sit in o-t!i ore : Si non caste, saltem caute, *q. d.* Nihil adc‹ rni,to ne occul,e quidem quod culpari possit, non m, |«- sum hypocrita, uti multi pseudoapostoli. Ita Amni» ci- brosius. Pulchre idem , lib. II *Officior.,* cap. in, Ttodj' alludens ad annulum Gygis, quo ipse omnes videns, et a nemine visus, stuprum reginæ, necem regi intulit, itaque Lydiæ regnum adeptus est: « Da, inquit, hunc annulum sapienti, ut beneficio ejus possit latere, cum deliquerit; non minus fugiet peccatorum contagium, quam si non possit latere. Non enim latebra sapienti spes est impunitatis, sed innocenti®. Denique lex justo non est posita, sed injustis : quia justus legem habet mentis suæ et æqmtalis, ac justitiæ suæ normam.» Hinc aurea illa vox Senccæ : « Etiamsi scirem homines ignoraturos, et Deum ignoscilurum, tamen peccaro nollem ob peccali turpitudinem. » Adde, elianti peccantes lateamus homines, Deum tamen oculatissimum judicem et vindicem latere non possumus. Hinc quisque cum Paulo abdicet a se occulta dedecoris, itaque caste vivat castamque mentem servet, ac si coram Deo consisteret.

Non ambulantes in astutia , — ut aliud palam ostendamus, aliud occulte faciamus. Notat libidines pseudooposlolorum, ct voluptates occultas. Nam, ut ait *Ephes.* v, 12: « Quæ in occulto fiunt ab ipsis, turpe est ct dicere. »

>EQUP ADULTERANTES (gTæCC , **Clini** dolo tractantes; Erasmus, *falsilirantes)* verbum Dei.— uti faciunt pseu l‹ :« h,quia g‹ iliceiillud permbccpl cum lege Mot>is ct Judaismo, aut quia pro loco, tempore et personis aliud ct aliud docent. Quæ tria fecit egregie Luiherus. *Primo,* falsificavit illud *Rom.* in, 28 : « Arbitramur hominem justificari per fidem, » addendo « solam; » illud II *Petr.* r, 10: «Magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem ct electionem facialis, » demendo, « per bona opera. » *Secundo,* traxit ad suas cupiditates Dei verbum, quando mulierculas cuidam persuadere tentavi!, dormiente marito, secum eam posse concumbere, ita explicans illudi *Cor.* vn : «Quod si dormierit vir ejus, liberata est.» *Tertio,* pro loco, tempore et personis aliter et aliter exposuit verba consecrationis; jta ul Gasparus Querhamer Saxo in *Tabula contradictionum Lutheri,* triginta sex contradictiones ipsius de sola communione Eucharisties vulgarii, collectas ex ejus operibus, etiam turn vivente Luthero.

Commendantes nosmet ipsos ad omnem conscientiam,— *q. d.* Qui student conscicnliæ, et cx conscientia rem judicant, hi vident me vera dicero, ul, si velint dicere quod sentiunt, negare non possint me sincere prædicare, et quasi coram Deo, ac si ubique Deum inspectorem, testem el judicem intuear ct reverear.

3. Si etiam opertum est (ut non intelligalur, vr».x non credatur) Evangelium nostrum.— Alludit ad velamen Mosis, de quo cap. in, vers. 13; esi occupatio, *q. d.* Dicet aliquis : Si tu, o Paule, manifestas, ut dicis, in veritate Dei verbum, commendans te ad omnem conscientiam : qui fit ergo quod hoc Inum Dei verbum non sil omnibus manifestum? Cur non omnes illi credunt? Respondet, illud bonis et fidelibus esse manifestum, impiis autem el infidelibus opertum ct incognitum, utpote perditis ct reprobis.

Evangelium, — non scriptura Evangelii, ut volunt hærctici, quasi illa sit clara omnibus electis; sed mysteria Evangelii, seu articuli fidei cuivis Christiano obvii et cogniti, ut Christum esso natum, passum, resuirexisse, etc., qua» evangelizabant Paulus ct Apostoli, etiam antequam Evangelia essent conscrjpli ; uti cum hæc scriberet Paulus, quædam necdum erani conscripta.

In iis qui pireint , — in reprobis ct infidelibus, *q. d.* Illud est signum ct causa reprobationi* illo-

rum, quod velamen cæcitatis ct infidelitatis habeant super cor, ut non videant ncc credant Christo, ejusquc mysteriis in Evangelio ct novo Testamento propositis lam clare ct evidenter.

Vrri. a. 0iii* 'it tirDfw «▮«/«:' «otea- u*.

4. In quibus Deus hujus s.f.cuCi bxcmcavit mentes infidelium. — Quærcs, quis dicatur « Deus hujus sæculi?» *Primo,* Marcion apud Chrysostomum hinc docebat Deum quemdam essojustum, non tamen bonum, qui sit opifex sæculi. *Secundo,* Manichiti respondebant esse diabolum, hunc eniin esso opificem sæculi rerumque corporalium. T *rtio,* Chrysostomus, Anselmus, Theodorctus et Theophylaclus sic ordinant : Deus, scilicet verus, qui hujus sæculi infidelium mentes excæcavit; vel Deus verus, sæculi auctor et opifex, infidelium mentes excæcavit. *Quarto,* OEcum nilis et S. Thomas : « Dens, inquiunt, hujus sæculi » est diabolus, qui Deus est sæculariler viventium, non creatione, sed sua perversitate, exemplo, imperio cl suggestione; et hoc videtur simplicissimum : ideo cnim non Deum vocat, sed alienando, «Deum hujus sæculi,» id est sæcularium, qui temporalia et caduca praeferunt coelestibus et œternis bonis. Similo est *Ephes,* cap. vi, vers. 12. *Quinto,* S. Thomas : « Deus hujus sæculi » est mammona, sive opes et pompæ, in quibus sæculares ultimam finem et omne bonum quasi in Deo constituunt. Sic *Philip,* cap. in, vers. 19, dicitur : « Quorum Deus venter est. »

Infidelium. — Refer ad in *quibus;* est hebraismus, *q. d.* « Infidelium, quorum Deus excæcavit mentes.» Ilcbræi enim sæpo repetunt ct jungunt antecedens cum relativo, quod processif. Sic ergo hæc connecte : Evangelium in iis infidelium, qui pereunt, opertum est; in quibus, id est quorum, Deus hujus sæculi excæcavit mentes.

L't non fulgeat illis illuminatio Evangelii. — Pro *fulgeat,* græce est «ùqàaai, *irradiet* ; Syrus, oriatur; «»7», aiunt Chrysostomus ct Theophylaclus, est sublustre quiddam, cl prægustus claræ lucis, sive çwtwjicSî, hoc est, illuminationis et glorira divinæ, quæ revelabitur in caelis. Sicut cnim aurora et lucifer, sivo stella Veneris, præit et prolucet soli : sic fides in hac vita quasi lucifer prrait et prolucet clarissiqre gloriæ ct visioni in coelis. Simile est II *Petri* i, 19.

Evangelii gloria Christi. — Est appositio : Evangelium cnim dicitur *gloria Christi,* quia illo glorificatur Christus,.Christi redemptioj resurrectio, divinitas. Ita Anselmus.

Qnvr et Fibü i'i jiro. ' prium i Mn,

Qui est imago Dei. — Nota *primo :* Filio proprium pst (Il>oil sil d procedat a Patre quasi imago Patris. *Secundo, imago* dititur, quia ita producitur a Patre, ut cx vi productionis sura simillimus sil Patri, cumque perfectissimo repræseutet. Est cnim Verbum divinum sive terminus intellectionis Patris, qua sc Paler notionaliter intelligit; Verbum autem mentis est conceptus ct imago rei intellectio, ct sic. distinguitur a Spiritu Sancto, qui licet Patri sit simillimus, tamen hoc non habet cx vi productionis suæ; nam ex ea tantum habet quod sit amor notionalis, id est terminus voluntatis ct amoris Patris ct Filii. *Tertio,* Filius est *imago* Patris ratione essentira divinra, quatenus scilicet eam Filius a Patre accipit : quatenus cnim eam accipit a Patre, realitcr ab eo diversus est, sicut imago diversa est a suo exemplari; quatenus vero eamdem habet cum Patre, illi simillimus est, cumque per omnia repræsentat. Vide Scholasticos, I *part., Qwtst.* XXVII et XXIX.

Nota profunditatem Apostoli, *q. d.* Mundus ah Apostolis fidei lucem accipit; hi a Chri>to, uti Moses ab Angelo, qui Christi typus erat; Christus a Patre, quasi lumen de lumine, ct radius a sole emanat.

Dei. — Complutcnsia addunt, *-rii* ¿cp&eo, *invisibilis.*

5. Nos AUTBM SERVOS VESTROS PER 1ESUH, — ò.i V.-r>. 5. 'few, *propter Jesum* (ita Syrus, CEcumenius, Ambrosius) ; supple, *exhibemus;* vel potius repete, « prodicamus nos servos vestros. » Licet cnim græcum Jix cura accusativo attice significet per, communiter tamen significat propter.

G. Quoniam Deus, qui dixit de tenebris lucem Vm. 4. **SPLENDESCERE, IPSE ILLUXIT IN CORDIBUS NOSTRIS.**— « Qui dixit,» scilicet *Genes,* i, 2: «Fiat lux. » Nota in Genesi ct creatione mundi ante omnia formatam esse lucem, quia lux qualitas est nobilissima, jucundissima, Iratissima, commodissima, efficacissima et potentissima. Vide Dionysium, *De Divin. Nomin.,* cap. iv, ubi triginta quatuor proprielatcs lucis ct ignis recenset, Deo divinisque rebus mire congruentes. Quæ ct qualis fuerit hrac lux, dixi *Genes,* i, 2. Li-i* fe <r Dtar- .¡/L* Qu i» nat

Allegorice, Hugo, lib. De Sacram., pag. 1, cap. x. cl alii notant, primo die, cum facta est lux, et a tenebris divisa, bonos angelos esse in bono confirmatos, malos in malo, et a bonis esse scirregatos; atque ita, quod agebatur in inundo sendbili, imago erat illorum qnra in intelligibili agebantur; quin imo Augustinus passim vult hunc de angelis sensum esso litteralem.

Tropologice, lucem hanc explicat hic Apostolus, *q. d.* liti Deus olim produxit de tenebris lucem, ita nunc ex infidelibus nos fideles fecit, fideique luco illustravit. Sic ct Augustinus, lib. I *Contra Adven. leg.,* cap. vin, per hoc, quoti tenebris, sive noeti, qura luce fuit prior, lux et dies successit, et huic successerunt rursum tenebre ; significari docet, quid in homine fiat spiritualiter, peccato scilicet gratiam, et gratiæ peccatum, cum in illud recidimus, succedere. Vide S. Dionysium supra.

Ad illuminationem (ut scilicet illuminemur a Deo : ila Groci; et vicissim, ut illuminemus et alios, ut ait Ambrosius) scienti.!', (et cognitione) claritatis (hoc est, clara et gloriosa) Dei (id est, quæ est dc Deo, qute resplendet) in facie Christi, — hoc est, in clara, vel per claram cognitionem Christi et redemptionis ejus; vulgo enim claro cog-

noscifur quisque per faciem (1). Hinc cognoscere in facie significat cognoscere clare et aperio. Sicut ergo noctu tadavel fax accensa omnia tenebrosa illuminat, *idcoquo* ambulantibus praefertur, ut viam praeal et illustret : ita el Christus quasi fax nos illuminat in nocte hujus sæculi, ut Deum certo et manifeste cognoscamus, viamque ad eum videndum, ad beatam inquam vitam, in coelum ineamus. Unde Glossa symbolice sic explicat : « In facie Christi Jesu, id est per Christum Jesum, qui cst facies Patris; quia sine ipso non cognoscitur Pater. » Persistit in allusione velaminis ct faciei Mosis velat®, et Christi apert®, de qua cap. in, vers. IB. Ila Chrysostomus. Græcum *b* quod Noster hic et cap. præced., vers. 8, recte vertit, *in facie,* potest verti cum Syro, *in persona,* id est nomine, vico ct auctoritate Christi, quasi ejus vicarii, illuminamus alios. Ita Gagneius, Faber et alii. UndcS. Cyrillus, lib. *De Fide ad Thcod. Imperatorem* : « Illuxit, inquit, ipse cordibus nostris ad illuminationem scienti® claritatis Dei, in facie Christi Jesu. Eccc aperte evidenterque illuminatio scienti® Dei Patris in persona Christi effulsit. »

Vers. t. 7. Habemus autem thesaurum istum, — id cst Evangelii ministerium et pradicationcm mihi creditam a Deo. Palet initio capitis vers. 1, ct quia dc hac immediato ante egit vers. B et 6.

Ix vasis fictilibus, — Græce ¿qxrxívcií, *testaceis,* id est in corpore luteo, fragili, caduco, *q. d.* Paulus : Vas fictile corpus nostrum cst. Sicut cnim vas fictile non cst aliud quam lutum igne coctum ; Corpn» «■irum fidile.l* i,a ct corPus nostrum nihil est aliud quam lutum anim® calore solidatum. Tolle animam, corpus in lutum cx quo formatum est, redibit : a Ipse cognovit, inquit David, *Psal.* cn, figmentum nostrum ; recordatus est quoniam pulvis sumus. Ha Chrysostomus. Vel *secundo,* « in vasis fictilibus,» id est in nobis, qui, licet simus Apostoli, sumus tamen homines pcrsonæque lute® et fragiles, tam anima, quam corpore, quique quasi testacea vasa viles sumus, ignobiles, inopes, abjecti, contempli, calcati, omniumque injuriis expositi.

Huic sensui favent sequentia. Sequitur cnim : « lu omnibus tribulationem patimur, angustiamur, aporiamur, » etc. Sic *epist.* 1, cap. i, vers, 27, ait Deum Apostolos quasi infirma, ignobilia et contemptibilia mundi elegisse. Et cap. n, vers. 1, Paulus ait sc ad Corinthios venisse non in sublimitate sermonis aut sapienti®, sed in infirmitate, timore ct tremore. Et cap. iv, vers. 9, ait : «Puto quod Deus nos Apostolos novissimos ostendit, tanquam morti destinatos : usque in hanc horam el esurimus, ct sitimus, et nudi sumus, ct colaphis cædimur, » etc.

Symbolice, Orígenes, hom. 9 tn *Numer. :* Thesaurus hic esi Spiritus Sancti gratia abscondita « in vasis fictilibus, » id est in sermonibus rudibus, impolitis ct inelegantibus legis et Evangelii.

Ut sublimitas sit virtutis (Suvxium; , id cst potenti® et fortitudinis) Dei, et non ex nobis. — Pro *ut sublimitas,* Ambrosius legit, *ut eminentia ;* sic et Augustinus sæpe : græce cnim est ú-rpg-J.r„ *q. d.* Ideo vult Deus me thesaurum istum habere in vase fictili, ut excellentia qu® in me est, et fructus quem facio in conversione tot gentium, non mihi, sed potenti® et efficaci® Dei, ac grati® Christi adseribatur. S. Hieronymus in Dialog. *contra Pelag.,* legit, *ut abundantia fortitudinis nostra: sit cxDco.* Vide Chrysostomum hic in morali.

8. In omnibus tribulationem patimur, sed NON Verx». angustiamur. — Pro *non angustiamur,* grace est cù , *non coarctati,* non anxii redditi; alioqui necessarium est ut qui premitur, is adigatur in angustum, et angustietur : sed Apostolo rebus in angustis mens erat lata, ampla et excelsa. Syrus vertit, *premimur, sed non suffocamur.* Ita canit et David, *Psal.* iv : « Cum invocarem exaudivit me Deus justiti® me®, in tribulatione dilatasti mihi (me). »

Aporiamur, sed non destituimur .— IIoc est, ul Ambrosius, Theophylactus, Erasmus, Cajetanus, rerum omnium penuria premimur, at non opprimimur. Palet ex gi'æCO ¿ircpcújuw, ÒXÀ' cùx içairopcù- |Mwi; est paronomasia, quam imitatur Budæus dum vertit, *egentes, sed egestati non succumbentes.* Egestas enim in animo patienti, sapienti, tranquillo el in Deum defixo, quietem, sufficientiam, imo et copiam parit. Ut Christianos laccam, docuit hoc Favorinus philosophus apud Gellium, lib. IX, cap. vin : « Verum est, inquit, quod ob- Indf-m- servalo rerum usu sapientes viri dixere, multis egere qui multa habeat; magnamque indigentiam u ¡;j> nasci non ex inopia magna, sed ex magna copia, i»'. ■l Multa enim desiderari ad multa qu® habeas ' 's luenda. Quisquis igitur mulla habens cavere at- pia. que prospicere velit, ne quid egeat, neve quid desit, jactura opus esse, non quæstu, et minus habendum esse ut minus desit. »

Possunt *secundo,* Graea jam dicta sic verti : Inopes consilii et perplexi sumus in mediis malis ct difficultatibus ; attamen nec iis, nec anxietate et tædio vincimur; non desperamus, sed in Deo consilium, remedium, exitum speramus, invenimus, et vincimus. Ita Theophylactus, Chrysostomus, OEcumenius, et hoc inagis significat Gracum *aporiamur.* Est enim aporia inopia non Apori» tantum corporis, sed ct animi, puta consilii inopia, dubitatio ct perplexitas, cum mens undique u, m à se malis obseptam videns anxia ha ret, nescitque corporii quid consilii capere, quid aggredi debeat. Sed

(t) a Sdentino claritatis Dei, in facie Christi. » Paulus miratur Judaeos ita hebetes ac caicos esse, ut neque lumen Evangelica* doctrina?, neque muneris Apostoli dignitatem videant, quum tamen tantus splendor el *dantas* JJjTx) Dei el Christi emicuerit per Evangelium, radiospe omnes in partes sparserit. Ista 5-.;x resplenduit in Cícú *Christi Jtsu,* id est, in persona, auctoritate, doctrina, j jraculis, etc., Chruti.

Deus Apostolis, suisque iu hac aporia succurrit, suggeritquc viam evadendi. Id se suosque in Indorum conversione experiri, testes suntS. Xaverius ct Gaspar Barzmus, dictitantes in India plus in quavis re et dubio docere Spiritum Sanctum , quam apud nos omnes doctores ct sapientes docere possint.

v«rt. 0. liqni ruonen›* ptinntur, rineunt, cuinwt.

9. PERSECUTIONEM PATIMUR, SED NON DERELINQUIMUR.— Acute et pie S. Gregorius Nyssenus in lib. De *Beatiludinibus,* explicans ultimam bcatitudinem, qu® est: «Beati qui persecutionem patiun*ur» " expendit vocem illam *persecutionem,* qu® currentium, imo præcurrentium est. Ponit ergo ob oculos virum pium et tribulationem, quasi juos cssc cursorcs qU¡ simul currant; sed cum ille tribulationi non cedit, quasi victorem antecedere et præcurrere : tribulationem vero a tergo viri pii subsequi, ct post eum currere, ideoque appellari *persecutionem,* non consecutionem, quia persequitur virum pium, sed eum non assequitur. Docet ergo hac voce indicari, Sanctos per patientiam velocissime currere ad bravium glori®, et in persecutionibus maxime elucere Sanctorum in currendo vigorem ct fortitudinem : « .Martyrium, inquit, nobis stadium ostendit, ct fidei cursum designat : nam persecutio vehemens studium celeritatis significat, imo vero etiam in currendo victoriam indicat : non enim aliter currendo quis vincere potest, nisi post se reliquerit cum qui simul currit? Quoniam igitur qui propter premium ab inimico exagitatur, a tergo habet persequentem (hi autem sunt, qui martyrii cursum in certaminibus pro pietate susceptis conficiunt, quos inimici quidem persequuntur, sed non assequuntur), videtur caput et summam in spem proposit® beatiludinis, velut coronam quamdam in postremis proposuisse verbis : Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. »

Dejicimur, sed non perimus. — Alludit ad vasa fictilia, de quibus dixit vers. 7, qu® mirum est ex altissima turri dejici, et tamen non frangi, non perire, q. d. Licet simus vasa fictilia, ct cx altissimis quasi persecutionum turribus dejiciamur, non tamen frangimur, nec perimus : quia igne charitalis decocti, durati et solidati a Deo, frangi ct perire non possumus. Quidam addunt : « Humiliamur, sed non confundimur ; » sed hoc non habent Græca, nec Latina Romana.

Vtn. io. 10. Semper mortificationem Jesu in corpore nostro CIRCUMFERENTES.— Græce vixpwmç, id CSt *mors,* ul legit Ambrosius; vel potius, ut Noster vertit, *mortificatio* Jesu est passio mortis similis passioni Jesu Christi, qu® via cst ct inchoatio mortis, adeoque longa ct viva mol's, sive mori in fieri, non in facto esse. Passio hæc est, do quavers. 8 eli), ail : « Tribulationem patimur, sed non angustiamur,» etc., scilicet externa, et ab alio illata, licet etiam extendi possit ad quamvis sponte assumptam mentis ct corporis castigationem. Ita Anselmus. Dicitur ergo « mors, » vel « mortificatio Tribnh-Jcsu,» quia illius exemplo toleratur; *secundo,* quia pro ejus fide et Evangelio subitur; *tertio* ,t et optime, ut Ambrosius, quia ipsam Christi mortem et passionem nos ejus ministri in corpore nostro quasi repræsentatione quadam gestamus chrUtt» et circumferimus, ut servi gestant insigne ct stigma domini sui, *Gataf.* vi, 17. Sic *Hebr.* xi, 26, ait Mosen tulisse improperium Christi, illudquc adamasse pre thesauro /Egyptiorum. Vide ibi dicta. «Dubium non est, ait Ambrosius, quin in Martyribus occidatur Christus, et in iis qui pro fide vincula aut verbera patiuntur, quin eadem in iis patiatur ct Christus. »

Dat hic causam Paulus cur in tribulatione et mortificatione non angustietur ct moriatur, sed dilatetur ct vivat. Causa hæc est, quod per tribulationem similis fiat Christo tam crucifixo et mortificato, quam suscitato et vivificato : itaque in ea gaudeat et sibi placeat.

Hinc moraliter Salvianus, lib. I Dc vero *Judicio ct Providentia Dei,* docet neminem esse miserum, qui sua miseria est contentus; imo potius in ea esse beatum , quia cx voto suo in miseria vivit. Nam labor, jejunium, paupertas, humilitas, infirmitas, persecutio non sunt molesta patientibus, sed pati nolentibus. Ita gentibbus quoque Fabriciis, Fabiis, Regulis, Camillis, paupertas et afflictio onerosa non fuit. « Nemo, inquit, aliorum sensu miser cst, sed suo; ct ideo non possunt esse falso judicio miseri, qui sunt vere sua conscientia beati; » ct rursum : «Nulli, ut opinor, beatiores sunt quam qui ex scientia sua atque voto agunt. Humiles sunt Religiosi, hoc volunt : pauperes sunt, pauperie delectantur : sine ambitione sunt, ambitum respuunt : inhonorati sunt, honorem respuunt : lugent, lugere gestiunt : infirmi sunt, infirmitate lœtantur. Cum infirmor, inquit Apostolus, tunc potens sura. Itaque quidquid acciderit iis quicumque vere religiosi sunt, beati esse dicendi sunt : quia inter quantumlibet aspera nulli læliores sunt, quam qui hoc sunt quod volunt. »

Neim ri sal Jl miscrii

Ut et vita Jesu manifestetur in corporibus nostris. — « Aita, » scilicet tum futura, ut nimirum cum Christo resurgamus ad gloriam, ut sequitur vers. U; lumpræsens, ut scilicet ad instar resurrectionis Christi corpora nostra, licet afflicta, vegetiora fiant ex Spiritu ob spem resurrectionis ct opem Dei, qua nos a tot in dies periculis liberat et roborat. Unde sequitur (I) :

11. Semper enim nos, qui vivimus, in mortem v -h- tradimur. — *q. d.* In media hac quali quali vita perpetuis mortis periculis etærumnis exponimur. Ita Chrysostomus.

(1) Sensus itaque totius commatis est : Semper propter Jesum (alii *instar Jesu)* ejusque doctrinam mortis periculo expositi sumus, sed eripimur, no prorsus intereamus. Alitali : sed hoc fit, ut in resurrectione futura vita Jesu m corporo nostro manifestetur.

QsM in ?* tcifnr- n-.-nrar triboli- thne dc- 'ikjliri.0'

Hoc est ergo quod nos in omni tribulatione animat, consolatur cl roborat, scilicet quod co-pilemus in ea nos conformari Christo patienti ct resurgenti. Nam sicuti in corpore nostro tribu-Iato ct mortificato repraesentatur mors Christi; ita in eodem liberato, salvato el roborato rc-pr.rsentatur vita et resurrectio Christi : ut cum *objicimur* leonibus aliisque bestiis, quasi certis-simo ab iis devorandi, ili® vero nobis parcunt et abblandiunlur : cum projicimur in ignem, ignis autem a nobis refugit, imo leni aura nos recreat : cum dejicimur in mare submergendi, sed mare nos sustentat, servatque incolumes; cum lapida-rer Lystr®, et pro mortuo relinquerer, mox ta-men inventus sum vivus, *Act.* xiv, 18. In hisco, inquam, et similibus plagis ct afflictionibus par-ticeps sum, conformor, *et* repr.T«ento corpus Christi passum, mortuum el sepultura : quod ta-men mox Dei virtute ad vitam camquc beatam ct gloriosam revocatum fuit. Atque hac de causa in omni tribulatione fortis sum, imo lætor et glorior. Ex hisce cniin spem certam concipio futur® vitæ immortalis et gloriosae. « Propterea, inquit (Ecumenius, a Deo permittitur tradi in mortem, ut manifestetur, quod a morte surrexit Christus. Qui enim in dies nos suscitat, certe seip-sum quoque excitavit, nosque aliquando plano ad immortalitatem suscitabit. »

Ur et vita Jesu (tum sancta hic, foriis, Ireta et alacris, ex forti vegetoque spiritu; tum beata in coelis, ut dixi vers, præced.) manifestetur in carne **NOSTRA MORTALI.**

v«j i». 12. Ergo mors in nobis operatur, vita autem in vobis. — *q. d.* Vestra spiritualis vita per fidem ct gratiam, id est salus animæ vestræ, nostra corporali morte procuratur. Ita Ambrosius. Nam Apostolorum et martyrum passio ct mors vita est Ecclesiæ. « Sanguis martyrum semen est Christianorum, n ait Tertullianus. Aliter Chrysos-tomus, *q. d.* Vos quiete vivitis, nec illas pro fido persecutiones sustinetis, quas ego; itaque vos vivere videmini, ego vero mori quotidie videor.

Vi ia. 13. Habentes autem eujidem spiritum fidei. — *q. d.* Sicut David tentationibus immersus et a solo Deo ereptus, dixit : a Credidi, 0 id est credo, quod Deus juxta promissa sua me a meis malis liberabit semper. Unde et idem audacter : « lo-culus sum, et ctiamnum proloquor. » Ita et nos credimus et speramus, ac animose profitemur, opem, robur, liberationem ct resurrectionem nostram a Deo uti promissam, ita et certissimo perstandam. Ita Theophylactus, Chrysoslomus, UEcumcnius (1).

' c'Lr í C ? I-.'. t j-nr.

Nola : Psalmus cxv, quem hic citat Paulus, csl fricharhticus, quo David Deo liberatori suo gratias agit. Unde incipit, *Credidi, q. d.* Ego David cum in nvdiis periculis et malis, hinc Saule cum suis me perseguente, indo Achis et Philistinis meum caput petentibus, constitutus essem, videreiquo omni humana ope destitutus et quasi desperatus ; credidi tamen Deo, mihi salAtem, imo ct per Sa-muclcm regnum promittenti : quare idipsum in-trepide loculus sum, me scilicet credere, nec dubi-tare, quin Dcusab omnibus hisce malis me liberaret ct ad regnum aso promissum proveheret, ut mo de facto jam liberavit, ct ad regnum vel provexit, vel disponit. Untie subdit : « Pretiosa in con-spectu Domini mors Sanctorum ejus,» 7. *d.* Rara et magni ponderis ac pretii apud Deum est mors mea, alionimquo Sanctorum; ideoque illi cur® et cordi est, ut eam mihi aliisque Sanctis vix et raro, nec sine magna causa et lucro, permittat Deus, sed nos mire passim liberet et tutetur : uti ego David in spelunca, et alias sæpe, cum mani-bus Saulis aliorumque hostium concluderer, ex-pertus sum, ideoque cuín laudo ct gratiarum actione exclamo : « Quid retribuam Domino pro omnibus qu® retribuit mihi? calicem salutaris accipiam; » vel, ut hebraico est, «calicem» *iescuot,* id est salutum, scilicet multarum; puta calicem qui tesfis sit et professio publica, me mul-tas a Deo salutes consecutum esse, meque sæpius a morte et mortis periculis, a Deo salvatum esse, «accipiam, n

Ubi nota *primo :* Judæi triplex habebant sa- Ttipiti crificium : *primo,* holocaustum; *secundo,* pro pec- crìi-cato; *tertio,* pacificum, sive salutaro pro pace cl cicm. salute alicujus vel privati, vel famili®, aut roipu-plie® obtenta, vel obtinenda. Nota *secundo :* In omni sacrificio quasi epulo Dei adhibebant liba-men quasi polum; calix ergo salutaris est calix vini, qui pro salute accepta Deo libabatur, offere-batur et sumebatur ab offerentibus. Nota *tertio :* Hic calix figura erat calicis Eucharisli®, qui sa-lutis per Christum faclæ non tantum memores, sed et participes nos facit.

Tropologice *calix* hic est martyrium et nfflic- *Catu* tiones, et pertinax conatus, ait Rasilius *in Ps.* cxv, ij-rn» quo ad mortem usque peccato resistimus : Pau-lus enim, ait idem Rasilius, martyrium ardenter sitiebat ; undo non crucem, sed calicem salutaris vocat, 7. *d.* Prompte hauriam quidquid mihi Do-minus immiserit, etiamsi mortem et martyrium ; ideoque sciens , ait Augustinus, martyrium non esse me® virtutis, sed grati® Dei, hinc eam per nomen Domini *invocabo,* vel, ut aptius verti po-test Hebræum Χτρ Χ *cera,* vocabo, publica voco prædicabo et celebrabo gratiam ct nomen Domini. Pari modo Christus suam passionem ct mortem calicem vocat, quem Apostolis, Martyribus, no-bisqueomnibus propinat. *Matth.* cap. xx, vers. 22, ct *Matlh.* WM, 42. Sicuti ergo Christianus quivis Christo liberatori in gratiarum actionem offert calicem et sacrificium Eucbarislicum : ila Paulus hic passiones suas, mortificationes ct mortem eidem Christo, quasi calicem gratissimum libat et sacrificat; uti Martyres, cordis fidem ore profi-

(!) « Eumdem spiritum, » qui, scii., in illa Psallis voce relucet, etc.

fendo, pro caque moriendo, omnes eidem Christo calicem sui martyrii libarunt cl consecrarunt. »

Curdidi — »n32Nn *hcemanti,* id est *credidi* in profferito, ct *credo* in presenti : Hcbræi enim præsenti tempore carent, ct pro eo utuntur profferito. *Secundo,* «credidi,n vel «credo,» id est credere pergo; jam pridem enim Deo crediderat David. *Credo* ergo non tam actum inchoatum, quam continuatum significat, ut dixi *Can.* 32; maxime quia David non tantum in sua persona, sed ct Pauli, ut hic patet, et nostra omnium dixit : « Credidi, » suumque *credidi* nobis imitandum el repetendum quovis tempore, proponit.

ren. ii. 14. Constituet nos vobiscum, — in gloria cum vobis resuscitatis. Nota : Ex modestia ait, non , Vosnobiscum, sed, «Nos vobiscum,» quia vos causa cl objectum uti Evangclii mei, ita et gloriæ meæ estis.

vwi.is. lì». Ut gratia abundans (refer ad *abundet in gloriam Dei*) PER MULTOS IN GRATIARUM ACTIONE , — id est, per gratiarum actionem multorum, vel dum multi propter illam gratiam gratias agunt Deo. Unde clarius Graeca sic habent : frx **i**

aisi ovi Tibv «Ulivo/ tt,v ci/.afiçvxv ^tftccuKni it; ri.»

Tcù 0wà, *ut gratia illa copiosa per multorum gratiarum actionem exuberet in gloriam Dei;* et Syrus, *ut, cum abundet gratia per multos, multiplicetur pariter gratiarum actio ad gloriam Dei.*

Vei. ia. ifi. Propter qlod non deficimus,—cùx. non cedimus, non succumbimus afflictionibus; Syrus, non *est nobis tædium*. Vide dicta vers. 1.

Sed licet is, qui foris est, noster nono corrumpatur : TAMEN IS, QUI INTUS EST, RENOVATUR DE die in diem. — Id est, ut Thcopliylactus, Ambro-

Tritniv sjus Anselmus, licet externus homo, id est corpus, corrumpatur pressuris, plagis, fame, sili,

m». <u frigore, nuditate, flagellis ct morbis; tamen «qui

‘ ; ,u- intuscsl,» id est anima ct spiritus, renovatur ct proficit fide, spe, charitate, animi alacritate, ct fortior ct fulgidior, quasi aurum in igne, evadit, ait Chrysoslomus.

Nota aliter hæc accipi ffom. vu, 22; nam ibi exterior homo est concupiscentia, vel homo concupiscens; interior, est charitas el spiritus, vel homo spiritu renovatus; hic autem homo exterior est corpus, interior est mens. Vel apposito magis : homo exterior est ipso homo corporalis, sive quatenus corpore visibilis , tangibilis, passibilis, ct injuriarum extrinsecus illatarum susceplibilis est; interior vero homo est idem homo animatus, sive quatenus anima et mento invisibili constat, qua afflictiones corpori inflictas fortiter et alacriter sustinet : homo enim quia duabus partibus adeo contrariis constat, corpore scilicet externo ct anima interna, ipsaque anima in homine quasi dqplex osse videtur (quatenusenim animal, seque in corpore exterius per operationes ct passiones spectandam præbet, externa, animalis ct corporata videtur ; quatenus vero in se consistens, menti et mentalibus operationibus insistit, interna videtur ct invisibilis), hinc etbnrno hac duplici parte constans, juxta priorem externus , juxta posteriorem internus est, el dicitur.

Hinc patet contra Illyricum, peccatum origi- nip:u naie et concupiscentiam non esso substantiam .r malam cx homine a dæmone formatam, homi- oí ▮» nisque substantias conjunctam quasi formam : ' .' hæc enim deberet esse interior homo, isque in se) , corruptissimus, ut renovari non possit; cujus con- U ». trarium dicit hic Apostolus.

Male eliam hinc Tertullianus, ail S. Thomas, r J r consuit animam esse corpoream, suamqne habere figuram el membra ad modum corporis, ut » ' , interior homo respondeat exteriori. Sic Joannes Iluartus medicus nuper in suo *Flamine ingeniorum* ccnsuil damnatorum animas torqueri igne, ‹r: a -- quia, inquit, habent sua qua=i membra sive1',..?* membrorum simulacra, habent suos sensus et ; sensationes. Hinc dives Epulo dicit se lingua lor- n *'•«-*- queri, *Luem* xvi.

Verum hoc de membris falsum est : anima enim uti non est corporca, ila proprie nulla membra habet ; sed de sensu et sensatione est probabile. Anima cniin rationalis, cum simul sit sensitiva, habet in se radicem sensus et sensationis, v. g. laclus, ut calorem, ignem, ustionem ejusque dolorem sentiat : quam sensationem, licet naturaliter sino corpore exercere non possit , supernaturalilcr'tamcn Deus potest in anima separata hunc sensum et sensationem educere : ejus cniin radicem et inchoationem habet ct retinet in sc anima. Ita censent jam multi subtiles Philosophi; caque ratione facile explicant, quomodo ignis agat in animam. Et favet ratio : quia tota sensatio est in anima; cum enim oculo videmus, aure audimus, manu tangimus, ipsa visio, auditio cl tactus perceptio non est in oculo, aure, manti, sed in anima. Non enim corpus, sed anima est quæ per oculum videt, per aures audit, sen- .¡*t tilque per manum ; cur ergo anima separata a igu m corpore easdem sensationes per Dei virtutem et lafirn,? omnipotentiam elicere ct recipere non possit? licet enim oculus, auris, manus sit orgauum ct conditio requisita, ut naturaliter fiat sensatio, supernaturalilor tamen cani Deus supplere potest: sicut supplero potest præsenliam ct approximationem objecti, ut quis oculo corporeo videat per murum ea quæ in cubiculo clauso geruntur, vol ea quæ remote fiunt in India; uti S. Anselmo aliisque Sanctis concessum legimus.

De die in diem.— *q. d.* Sicut externus homo, id est corpus, in dies per tot plagas et ærumnas deficit ct senescit : ita interior, hoc est mens, in dies renovatur et juvenescit, idque ob spem resurrectionb. Unde subdit : «Idenim quod in praesenti,» etc. Ita Abbas Barnabas apud Sophronium in *Prato Spir.,* cap. x .spinam infixit pedi, nec tolli voluit, hine putruit pes; mirantibus ait: « Quanto magis homo exterior patitur, tanto matis interior viget. » Ibidem, cap. vin, Jlyrogenes

hydropicus: «*Orato, ait, pro* mo, patres,ne interior homo hydropicus fìat; ego enim Deum oro, ut *in* hac infirmitate diutius durem.» Nimirum hi Sancti hanc Apostoli sententiam generalem recte adaptarunt morbis et mortificationi.

Pod, *Ita admirabilis ille* Martyr Clemens Ancyranus cum Agathangelo sub Imperatore Diocletiano, n>n c„nl omnis generis tormentis cruciaretur, corpore bur in *licet* confracto, animo lamen indies fiebat valen-,lor c* robustior, ut nova semper appeteret tormenta, ad caque excipienda vitam sibi quam diutissime prorogari a Deo petierit ct obtinuerit, scilicet ad viginti octo annos, quibus assidue tortus ct excarnificatus fuit : cumque Diocletianus ct praesides stuperent ad tantam Martyris fortitudinem ct animi magnitudinem, rogarentque cum in tormentis qui sese haberet, quomodo illa tolerare posset? Despondit hanc Pauli sententiam : «*Licet* is qui foris est, noster homo corrumpatur : tamen is qui intus est, renovatur de die in diem.»

Ven. 17. 1". It) EXIM, QUOD IN PRESENTI EST MOMENTANEI'» ET LEVE TRIBULATIONIS NOSTRE. — GræCC 7Ò Ijxp sasxjTÎxx *TT„;* 0Xí|tM; t.umv, *quod in momento est lece,* vel, potius ad verbum, *momentanea levitas afflictionis nostra;* ut to ÎXxçw ponatur pro nomine substantivo, sitque idem quod levitas ; ct ?» wxjaurúca fungatur vice adjectivi, sitque idem quod momentanea : quod Graecis est perfamiliare. Sic Demosthenes ait : *ñ* ^xpaurixa r.íovr„ id est, *momentanea voluptas.*

Ubi nota : Tò *in presenti* non est in Græco expresse, sed tacite includitur in momento, vel momentaneo. *Secundo , liabit,* ait Erasmus, id est *levitas,* hic dicitur de aflliclionc, non quasi levis sit toleratu, sed quod leviter ct cito transeat. Sic et psiwî, id est *pondus,* quod levitati opponit; non vocat id quod gravat, sed quod solidum est, et permanet. Sic enim Græcis iUçpôî dicitur quasi ÙX5.T.X;, ab D.ay;, id est, cciTus, *q. d.* Levis ct celer instar cervi. Verum sic lautologiam committeret Apostolus, et quod clarius dixit : *Momentanaimet aternum,* idem obscurioribus verbis repeteret, dicens ct explicans *momentaneum* per *leve, aternum* per *pondus.* Unde aptius i).a-?pi; significat hic, uti et alibi sæpe, id quod in sc facile est ct leve; opponitur enim gravi, sive ponderi. Sic dicitur Djejfi *litri,-, levis vestis,* non ponderosa, apud Xenophontem. Sic dicunt Græci w íXayy raûto , hoc est, *leve ducere,* parvi cestiniate, *q. d.* iznit» Omnis nostra tribulatio momentanea est et levis, tribob- Sl CUin æterno ilio ct gravissimo gloriæ pondere ta conferatur, perinde ac si plumam unam, vel favillam levissimam cum plumbo totius universi conferas.

Hinc pulchre S. Augustinus in *Psal.* lix , explicans illud Christi : «Jugum enim meum suave est, cl onus (pro quo Augustinus legit, *sarcina)* meum leve,» sic ait : a Alia (mundi) sarcina premit el aggravat te, Christi autem sarcina sublevat te; alia sarcina pondus habet, Christi sarcina pennas habet. Nam et avi si pennas detrahas, quasi onus tollis, et quo magis onus abstulisti, comagis in terra remanebit : redeat onus, ct volat. Talis est Christi sarcina.»

Hoc cogitabat S. Joannes Chrysostomus cum in exilium Cucusum duceretur. Unde cum debili et infirmo corpore, febri aestuans, nocte et die a militibus cogeretur proficisci continuo per septuaginta dies (qui cum hac ratione conficere et occidere volebant, ut gratificarentur Eudoxiæ Imperatrici, prout eum confecerunt et occiderunt, ita ut revera sit Martyr) in summa fame, sili, paupertate, Solis ardoribus, periculis Arabum ; hæc omnia alacriter ct generose superabat, ita ut sui oblitus nobiles matronas, Olympiadem, Pentadiam aliosquc amicos propter sc afflictos consolaretur et erigeret, ad fortiter carceres, ac dura quævis pro Christo toleranda. Scripsit tunc quoquo tractatum illum divinum, *Quod nemo ladilur nisi a seipso,* in quo seipsum superavit. Vivis enim rationibus ostendit, omnem veri doloris causam et materiam non ab alio, sed a nobis ipsis proficisci. Eo quod veri doloris materia ct causa tantum sit peccatum (hoc enim solum verum est malum, ideoque de eo solo dolendum), quod non nisi propria et libera voluntate quisque admittit. Cælera enim mala et dolores, quicumque in mundo sunt, si cum peccato comparentur, non veros, sed pictos tantum et fictos esse, utpotc leves, exiles et breves; cum peccatum inducat gravissimos, plurimos et aeternos.

Supra modum in sublimitate, — *q. d.* Ait Anselmus : Ut sublimetur ad coelorum angeloruraque celsitudinem. Sed nota : Græce est «fi' ùsip&Aw *tí; secundum excellentiam ad excellentiam,* id est excellenter excellens, ait Theophylactus; sive mire ct supra modum celsum, sublime ct immensum, gloriæ videlicet pondus. Ita OEcumenius. Sic enim Ilebræi per geminationem vocis significant vehementiam et superlativum, ut INO IRO *meod meod,* id est valde valde, hoc est, supra modum, ct plurimum, *q. d.* Incomparabiliter majus et excellentius est pondus gloriæ futuræ tribulatione quam hic patimur.

Notant Chrysostomus ct Thcodorelus pulchra antilhesi, momentaneo opponi æternum, levi pon- dPm lrj. dus, tc» in priesenti-rò in sublimitale, tribulationi iraUtio- non quietem tantum, sed insuper et gloriam. Sic vers. seq. opponit -.'x pUwquvxxxl -àpi) ca *qua videntur, et ca qua non videntur;* wpróxatp* xxl cucina, *temporalia,* sive ad tempus duratura, *et æterna.* Sic Machabæis, Vinceulio, Laurentio, Stéphane, lapides, sartagines, equulei et tormenta omnia præ gloria coelesti erant quasi momentum respectu infiniti temporis ; quasi pluma, vel bulla levissima, respectu cœli, vel universi alicujus plumbei, aut potius aurei; quasi punctum, respectu totius mundi.

Pulchro S. Augustinus in *Psal.* xcm , Deum dicere ait : «Venale habeo ; quid, Domine? Regnum cœlornm ; quo emitur? paupertate regnum, dolore gaudium, labore requies, vilitate gloria, morte vita.» Scriptum est enim : « Beati pauperes, quoniam ipsorum est regnum coelorum : beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur: beati qui esuriunt, quoniam ipsi saturabuntur,» ele. Apposito ergo Paulus gloriae pondus attribuit, tribulationi levitatem : huic, momentaneam durationem, illi æternitatem : huic, prœsens tempus ct locum, illi sublimitatem ct perennitatem: huic, nostram esse tribulationem, quippe quam quasi manu apprehendimus, et pugno concludimus; illi vero, ut supra modum supraque omnem mensuram, sine ulla intermissione operetur in nobis.

Oslfsdiiri cXnitam *in socrula saxulorum)* operatus , — non phyvinnm sice el cfllcientcr, sed moraliler et meritorie. Hinc patent merita bonorum operum. Negat id Calvi‘Mriu› nus et ex eo Beza, tantumque ait hic significari tHbniiordinem, vel quo itinere ad gloriam pervenia-Uu Im. tur, scilicet per tribulationes. Sed hoc nimis est frigidum : nec enim iter, sive via dicitur operari ipsum itineris terminum, nisi per iter, non viam, sed ipsam ilinerationem , sive profectionem accipias : quæ sane termini est causa, non tantum moralis, sed et physica, proprieque efficiens : quam si concedat Calvinus in operibus bonis ct meritis respectu mercedis œternæ, plus iis dabit, quam dent Catholici, qui non physicam ct propriam , sed moralem tantum ct meritoriam eis dant causalitatcm ct efficientiam. Deinde non tantum ordinem hic significari patet ex Græco xanppCiTixt, id est peroperatur, conficit, perficit : quod utique causam non qualem qualem, sed potentem cfllcacemque significat. Ita Ambrosius et maxime Chrysostomus in morali : « Deus, ait, justus judex, co modo reddit justis beatitudinem, quo malis infernum;» atqui malis reddit infernum quasi meritas scelerum poenas : ergo ct justis reddit beatitudinem quasi meritam bonis operibus mercedem cl premium. El S. Bernardus, in *Psal.* xc, serm. 17 : «Non dixit, inquit, Remunerabitur, sed, Ælcrnum pondus gloriæ operatur in nobis. Latet gloria, fratres mei, abscondita nobis est in ìribulationc : in momentaneo hoc latet æternitas, in hoc levi pondus sublimo et supra modum,» *q. d.* In levi tribulatione latet el continetur pondus gloriæ, sicut messis latet ct continetur in semine : unde cum hoc suam vim exerit, tunc illam operatur el producit. Undo subdii : « Inierim ergo festinemus nobis emere agrum istum, emere thesaurum istum, qui absconditus est in agro. Omne gaudium existimemus, cum in varias inciderimus tribulationes. Dicamus ex animo : Bonum magis ire ad domum lucilia, quam ad domum convivii.»

Cl I’• ut ton- Dices, quomodo ergo passiones vocat leves, ct aijjj, ¡¿J . u j^on SUU(cQjujjgQæ *q B*

Respondeo : Non sunt condign®, quatenus pas- diditi» «iones seu quatenus opera pœnalia nature, quia sic proportionem non habent cum tanta gloria : merito condign® tamen sunt, quatenus passiones hæ to- »* leranlur ex gratia et charitate ; sic enim sunt opera gratiæ ct charitatis : hæc enim gratia semen nun’ est gloriæ. Sicut ergo semen messi condignum est et commensuratmn, ita ct gratia gloriæ. *Secundo ,* condign® sunt, quatenus sunt passiones Christi, id est ex Christi meritis profecte, cisque subordinate : Christus enim meruit nobis hanc patientiam passionum et afflictionum, ilemque meruit ut hac patientia nostra quasi sua, et ex se suisque meritis manente, œternam gloriam mereremur.

Preclare S. Bernardus, serm. I *De Diversis,* singula verba Apostoli perurgens : « Perge ergo, inquit, murmurare ct dicere : Longum est, grave est, non possum tam immania et tam diuturna portare. Apostolus momentaneum et leve perhibet esse quod tolerat : et certe necdum a Judæis quinquies quadragenas una minus accepisti, necdum plus omnibus laborasti, postremo necdum usque ad sanguinem restitisti : vide ergo quam non sunt condigna.» passiones ad gloriam. Primo, quid in incertum dies et horas numeras? transit hora, transit et poma : nec accedunt sibi, sed cedunt potius ct succedunt. Non sic gloria, non sic reinuneratio, non sic merces ipsa laboris: nescit vicissitudinem, nescit finem, manet tota simul, ct manet in æternum. *Secundo,* guttatim pœna bibitur, liquando sumitur, per minutias transii. Nam in remuneralionc torrens est voluptatis, ct fluminis impetus, torrens inundans Veliti®, Gumen gloriæ, ct flumen pacis. *Tertio,* non enim nobis gloriosa vestis, non gloriosa domus, sed ipsa gloria promittitur. Nam in veritate justorum exspectatio, non aliquod telum, sed ipsa tetitia est. Gaudent in cibis, gaudent in pompis, gaudent in divitiis, gaudent ct in vitiis homines : sed luctus extrema occupat ejusmodi gaudiorum. Nobis autom non favum mellis, sed purissimum ct liquidissimum mei reposuit Deus, ipsam plano læliliam, vitam, gloriam, pacem, voluptatem, amoenitatem, felicitatem, jucunditatem ct exaltationem thesaurizavit nobis Dominus Deus noster: et hæc omnia unum, ut sit participatio Jerusalem in idipsum. Et hoc unum et idipsum non nisi ipse, dicente Apostolo : Quoniam erit Deus omnia in omnibus. Hæc merces nostra, hæc corona nostra, hoc bravium nostrum : ad quod utinam sic curramus, ut comprehendamus! »

Moraliler Auctor libri *De Anima ct Spiritu,* qui extat torn. HI operum S. Augustini (Trithemius pulat esse opus Hugonis Victorini, nam non esse S. Augustini palet ex cap. xxxvii, ubi citat Boetium, qui Augustino fuit posterior), graphice hoc Gnphigloria* pondus, cl hæc gaudia Beatorum, cap. 1 vu etseq. depingit : ac *primo,* describit mutuam om- ril / nium Beatorum charilalem, et exinde mutuum

r' ıl)= gaudium, quo qiibqiæ non sua solius, sedei :m-gulortird aliorum beatitudine gaudebit, erilqiio beatus non semel, sed centies inillies. *Secundo,* describit delectationem quam Beati percipient ex visione Dei. *Tertio,* ob oculos ponit plenissimam eorum pacem et suavitatem. *Quarto,* cap. i.xiv, exaggerat possessionem immensi boni, quod est ipse Deus. *Quinto,* affert pulchritudinis, sanitatis, sapienti®, melodi®, honoris, divitiarum cl omnium bonorum, quæ hic vel gustare, vel concipero possumus, copiam ct affluentiam. « In cœlo, inquit, cst quidquid amatis, quidquid desideratis. Si delectet pulchritudo, fulgebunt justi sicut sol; si velocitas aut fortitudo, erunt similes angelis Doi; si longa et salubris vita, ibi est sana œterûilas, et (eterna sanitas; si satietas, satiabuntur eum apparuerit gloria Domini; si ebrietas, Inebri .bunii» ab ubertate domus Dei; si melodia, ibi angeli sine fine concinunt Deo; si quælibet mundi voluptas, torrente deitatis suæ potabit cos Dominus; si sapientia, omnes erunt docibiles Dei; si concordia, cibus erit illis voluntas Dei ; si potestas, introibunt in potentias Domini, ct omnipotentes erunt suæ voluntatis, uti Deus suæ: nam sicut poterit Deus quod volet per seipsum, ita poterunt illi quod volent per illum; si honor et diviti®, Deus servos suos bonos et fideles super multa constituet; si vera securitas, certe ita certi erunt nusquam illud bonum sibi defututum, sicut certi erunt nec se sua sponte ilhul amissuros, nec dilectorem Deum illud dilectoribus suis invitis ablaturum.» Ex quibus omnibus recte infert S.Gregorius, hom. 32 *in Evangel. : a* Ad magna, inquit, proemia perveniri non potest nisi per magnos labores. Undo ct Paulus egregius prredicator dicebat : Non coronabitur nisi qui legitime certaverit. Delectet igitur mentem magnitudo præmiorum, sed non deterreat certamen laborum.» Tempus enim præsens, ut quidam Sanctorum ait, cst laboris et pœnitcntiæ : futurum vero erit quietis et lætitiæ.

18. Quæ eniji Müi.xriii, ieuponalia sist : quæ Vfr*-It AUTEM NON VIDENTUR, ÆTEIINA SUNT. — PræclaTO S. Augustinus in *Sententiis,* num. 270 : « Inter temporalia, ait, atque ælcrna hoe interest, quod temporalia plus diligantur antequam habeantur, vilescant autem cum advenerint. Non enim saliat animum, nisi incorruptibilis gaudii vera ct certa Aeternitas. Æternum vero ardentius diligitur adeptum quam desideratum. Nemo enim plus de illo æstimat quam de se habet, ut fiat vilius quia speratum cst amplius. Sed tanta est ibi excellentia, ut multo plus adeptura sit charitas, quam vel fides credidit, vel spes desideravit. » Vide S. Gregorium, homil. 36 in *Evangel.,* initio, ubi idem discrimen inter voluptates carnales ct spirituales assignat fusiusque pertractat.

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, pergit inculcare futuram gloriam, ad eamque cx hoc exilio et tabernaculo suspirat, optans peregrinari a corpore', et prasens esse ad Dominum.

S 'ii.ido, vers. 9, *ostendit se contendere, non ut hominibus, sed ut uni Christo, utpote nos judicaturo, per oinnia placeat.*

Tertio, vers. 14, *docet se ad hoc urgeri charitate Christi, qui sua morte nos reconciliavit; itaque se jam neminem nosse secundum carnem, sed tantum si qua in Christo nova creatura.*

L .trlii, ters. '18, *profitetur se esse ministrum et legatum Christi, ac pro Christo obsecrat ut reconcilientur* Uto.

I. Scimus enim, quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædilicationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in coelis. 2. Nam el in hoc ingemiscimus, habitationem nostram, quæ de cœlo est, superindui cupientes : 3. si tamen vestiti, non nudi inveniamur. 4. Nam et qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati : eo quod nolumus exspoliari, sed supervestiri, ut absorbeatur quod moríale est, a vita. ü. Qui autem efficit nos in hoc ipsum, Deus, qui dedit nobis pignus spiritu . 6. Audentes igitur semper, scientes quoniam, dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino : 7. (per fidem enim ambulamus, et non per speciem). 8. Audemus autem, et bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, et præsentes esse ad Domi' num. 9. Iit i.ko contendimus sive absentes, sive præsentes placere illi. II). Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ul reterai unusquisque propria corporis,

prout gessit, sive bonum, sive malum. 11. Scientes ergo timorem Domini, hominibus suademus, Deo autem manifesti sumus. Spero autem et in conscientiis vestris manifestos nos esse. 12. Non iterum commendamus nos vobis, sed occasionem damus vobis gloriandi pro nobis : ut habeatis ad eos, qui in facie gloriantur, et non in corde. 13. Sive enim mente excedimus, Deo : sive sobrii sumus, vobis. 14. Charitas enim Christi urget nos : aestimantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt. Io. Et pro omnibus mortuus est Christus : ut, et qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est et resurrexit. 1G. Itaque nos ex hoc neminem novimus secundum carnem. Et si cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc jam non novimus. 17. Si qua ergo in Christo nova creatura, vetera transierunt : ecco facta sunt omnia nova. 18. Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliavit sibi per Christum, et dedit nobis ministerium reconciliationis. 19. Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, et posuit in nobis verbum reconciliationis. 20. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. 21. Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso.

Veis. i. *1*. Senius ENIM, QUONIAM SI TERRESTRIS DOMUS (id cst scimus, si corpus mortale, in quo brevi tempore quasi in tabernaculo, hoc cnim Græcum ez-vr, significat, tanquam peregrini et viatores moramur) dissolvatuii, quod domum (et, ut Syrus, *ædificium,* puta firmum atque stabile) habemus non manufactam, — puta gloriam animæ ct vitam æternam. Ita Photius, Anselmus, S. Thomas, Lyranus, cl ita respondet versui l> cl 8, ubi ait : a Audemus peregrinali, et præsentes esse ad Dominum. » Unde cx hoc sensu ct Patrum explicatione, ct certius ex vers. 8, contra Tertullianum, Græcos, Armenos, Lutheran), Calvinum evincitur beatitude animarum statini a morte, nec eas dormire sub altari usque ad resurrectionem.

Secundo cl aptius : « Domum, » id cst corpus resurrectione glorificatimi, « habemus, » id cst habebimus certo in resurrectione ; et hoc magis respondet versui 4 et cap. præced.; excitat cnim Apostolus ad mortificationis ct passionis corporalis tolerantiam per spem resurrectionis, in qua recipiemus corpus gloriosum. Sic. I Cor. xv, dicit : « Seminatur, » scilicet corpus, « in ignobilitate, surget in gloria, » id cst gloriosum; et tale corpus proprie domus est animæ bealæ, sicut corpus mortale domus est animæ hic viventis et patientis. Ita S. Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, S. Ambrosius.

Corptu ' " ti*l ì- ti.

Dices : Ipsa gloria, in quam intrat anima beata, dici potest animæ domus; sic enim dicit Christus : « Intra in gaudium Domini tui. » Respondeo, dici, « Intra in gaudium, » non quasi gaudium sil domus in quum intratur, ut volunt aliqui; sed gaudium metonymiec dicitur locus ipse gaudii, *q. d.* Intra in nuptias ccelcslcs, intra in cœlum, ubi locus cst gaudiorum plenissimorum ct icternorum : minus enim recte ipsa gloria, vel gaudium dicitur domus, iu quam intrabunt Reati.

-Moraliter Chrysostomus, hom. 5 in epist. *ad Hebraos :* Eadem, inquit, facilitale corpus exuere debemus qua vestem, uti Joseph pallium reliquit Ægypliæ; et D. Aloysius Gonzaga moriturus ita do morte sua loquebatur, quasi de una domo tantum in aliam migraret.

2. Nam et in uoc ingemiscimus, habitationem NOSTRAM, QUX DE COELO EST, SUPERINOLI CUPIENTES, — id est, ut Syrus, ad hoc gemimus et suspiramus, scilicet ut domus hæc terrestris ct misera, id cst corpus hoc mortale, dissolvatur, et habitationem, id est domum nostram, quæ de coelo est, corpus videlicet beatum et gloriosum, superinduamus, ut sequitur. *Secundo ct* melius : propter hoc. scilicet mortem ct dissolutionem, quæ intervenire debet, ut a vita hac transeamus ad æternam, ingemiscimus : nam mors hæc contra naturam est; optaremus enim superindui gloria, non spoliari vita, ul sequitur vers. 4. Hic sensus magis constabit ex vers. seq. Unde S. Gregorius, lib. XXXI *Moral.,* cap. xxvi : « Ecce, inquit, Paulus et mori desiderat, ct tamen carne exspoliari formidat. Cur hoc? quia, etsi victoria in perpetinun Letificai, ipsa nihilominus ad præseas pœna perturbat. Sicut enim vir fortis cum vicino jam belli certamine armis accingitur, et palpitat et festinat; tremit et sævit; quasi pavere per pallorem cernitur, sed per iram vehementer urgetur : ita vir sanctus eum passioni se propinquare conspicit, et naturæ suæ infirmitate concutitur, el spei suæ soliditate roboratur; et de vicina morte trepidat, el tamen quod moriendo verius vivat, exsultat. Ad regnum quippe non potest nisi Interposita morte transire : el idcirco confidendo quasi ambigit, ct quasi ambigendo confidit; et gaudens metuit, et metuens gaudet (1). »

Sr? u rju, «t f-A- 'UuU

(1) Allioli vers, á el » sic interpretatur : Hæc sperane

Dices : Quomodo metaphora domus et habitationis congruit cum veste quæ superinduitur? Respondeo: Apostolus duas hic metaphoras conjungit : una petitur a domo, secunda a veste. Solent enim llebrei, quos hic imitatur I). Paulus, multas metaphoras simul implicare et convolvere. Id videre est tura in Prophetis, tum in Psalmis, tum in parabolis Christi.

fin 3. Si tamen vestiti, non nidi inveniamur. — Pro *vestiti* nonnulli legunt *exspoliati:* facilis enim lapsus est Græci v in *x,* ut pro w Jixwíuctm, scribatur ixíuaíiurtt : itaque legit Augustinus ct ex eo Beda hic, Ambrosius, Tertullianus et Paulinus mox citandi, sicque explicat Augustinus, *q. d.* Supervestiemur coelesti gloria, si quidem exspoliati hoc corpore, Christum fuerimus induti, coque vestiti.

Nota: Distinguit hic tria Apostolus, *primo,* esse nudos cl exspoliatos ; *secundo,* esse indutos; *tertio,* snpcrindui, ut clarius patet ex Greco : sicut enim vers, preced. gloriam coelestem vocavit domum et habitationem, sic etiam hic eamdem alia metaphora vestem vocat. Jam locum hunc sic explicant aliqui, *q. d.* Cupimus superindui coelestem habitationem, scilicet corpus coeleste et incorruptibile, sic tamen ut cum immortalitate gloria quoque donemur, gloriaque non nudi, sed
Ihrawti vestiti inveniamur. Nam, ut ait Apostolus, I Cor.
ixítwr- XV, 51 : «Omnes quidem resurgemus *ad inunor-*
sed non omnes immutabimur *ad <jlo~*
traut ü-nam.» Verum de solis reprobis et ¡damnatis hoc
men w» verum est. Illi autem licet habituri sint corpus immortale, non tamen dici possunt habituri corpus cadeste : soli enim beati, hoc habituri sunt. Ccelcste ergo corpus est, quod ita est immortale, ut pariter sit et gloriosum ; ac consequenter qui illud habent, necessario vestili et non nudi inveniuntur. Apostolus autem hic ab iis qui cupiunt habere corpus cadeste, excipit, et condilionale dicit : « Si tamen vestiti, non nudi inveniamur. »

Secundo ergo aliter explicant hunc locum S. Clirysostomus, Theophylactus, Theodorctus, Ambrosius, *q. d.* Domus illa, id est cœlestis gloria, nobis obtinget, si ea digni inter electos, non inter reprobos inveniamur; videlicet si gratia, charitate et bonis operibus vestiti, non autem iis
fui hic nudi inveniamur, et, ut ait S. Paulinus, epist. 8
tutù *Severum Sulpit. :* « Si dispoliatus a corpore,
. non inveniaris nudus ab opere; » si enim iis si-
ptn.v- mus vestiti, tunc Deus nos superinduci, quasi
uuT nova veste induta, stola gloria: immortalis. Verum, quia vers. seq. nuditatem hanc explicat separationem animæ a corpore ; ait enim, «nolumus exspoliari, » scilicet corpore, ut anima nuda so-

vehemenlcr tamen opto, ut staliin cx hac vita, vitato «pukro, ingrediar cœkslcm domum (nam cum tempus secundi adventu» ignotum esset, Christum iterum venturum vito Apostolo, haud erat impossibile), si tamen inventus (aero diguus qui induar, nec nudus relinquar. Rosenmullerus ; si quidem induti, non nudi, seu sino corpore, erimus-

laque beetur, «sed supervestiri; » videtur potius, ut recte notavit Tertullianus, lib. Do *llesurrcct. carnis,* cap. xl ii, nudos et exspoliatos nos vocare, cum mortui sumus, ct anima corpore spoliata est; ac consequenter vestitos, cum anima corpori est conjuncta, illudque quasi vestem induit; superindutos vero, vel supervestitos, cum corpus gloria cadesti quasi vesto induitur ct ornatur; ut, sicut anima corpore, ita corpus gloria vestiatur; sic enim anima corpore vestitur, sed gloria supervestitur et superinduitur. Cupimus ergo ea superindui, si « tamen vestiti, non nudi inveniamur. »

Ubi nota *secundo :* Vox s» aliquid peculiare exigit, non commune omnibus electis, sed aliquibus proprium, videlicet iis, qui in fine mundi vivi, ct corpore vestiti invenientur; sicque vivi, velila morientes, ut mox resurgant, videanturque non esse mortui sed vivi, supervestientur immortalitate. Sensus itaque est, ut recto Cajetanus, *q. d.* Nobis continget non dissolvi, non mori, quod na- An tui
turaliler abhorremus, ct propter quod gemimus, T*|
sed gloria superindui, quod tantopere cupimus, turnfsi inveniamur in fine mundi residui, nondum- ni mna-
que mortui, sed vestiti corpore, non eo nudati,
ut non, vel non nisi brevissimo tempore, moria- rit
mur, sed transeamus ex hac vita ad æternam. Patet ex sequentibus.

4. Nam et qui sumus in noe tabernaculo çcor- Ven.
poris scilicet), ingemiscimus gravati (scilicet, ut Syrus, ob ejus (corporis) onus et pondus; ita tamen, ut cum S. Gregorio Nazianzeno dicamus : « Domine, aufer a me tunicam hanc ita gravem (corpus scilicet terrestre, ponderosum, ærumnosum), sed et da mihi leviorem), eo quod nolumus exspoliari. — Grece ixîùcacûai, *exui,* scilicet corpore , sed í-w5úoasóai, *superindui,* scilicet gloria ; si tamen foJúMiuvc», id est *vestiti* carne ct corpore, non ea nudati per mortem inveniamur. Apostolus enim ita loqui solet de resurrectione el die judicii, quasi ea instet, et quasi eam ipse cum aliis tunc viventibus sit visurus. Unde I *Thessal.* iv, vers, ultim. : «Deinde, inquit, nos qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera, et sic semper cum Domino erimus. » De quo ibi.

Eo QUOD NOLUMUS EXSPOLIARI,—COrpOTC SCilÎCCt. Erravit ergo Plato, qui id est corpus, quasi Error
«fga, id est sepulcrum, dici putavit, et cx illo
Orígenes, qui animas ob peccata in corpus hoc quiero
quasi carcerem detrusas censuit : quis enim non auir^.
cuperct suo carcere spoliari? anima autem non cupit corpore spoliari; est ergo corpus animæ amicum, socium et compar, animaque corpus expetit, sicut forma materiam : ct contra. Videtur ergo Platonis et Platonicorum, quorum scholæ florebant Corinthi, errorem hunc perstringere hic Apostolus.

Ut absorbeatur quod mortale est , a vita , — mortalitas ab immortalitate»

Ver». ». 5. QUI AUTEM EFFICIT NOS IN HOC IPSUM, DEUS. — Grrcce i íi xstnp^aaáfuvcc, *qui operatus est,* perfecit, Trij iex formavit nos, scilicet u qui n *primo,* creavit « nos i'j ' in hoc ipsum,» scilicet ad hanc beatitatem et vi- d»u»iu. taiu jininortaicin) [)CUS eS| *Secundo,* qui «eterno suo decreto paravit ct destinavit nos ad camdem illam beatitatem, idem Deus est. *Tertio* et optime, qui per suam gratiam voluntatem, intellectum, Jotumque hominem nostrum ita format, prepa- rai, componit, quique facit nos ita vivere, ut digni simus, qui hac immortalitate beemur, ille idem est Deus. Ita Ambrosius.

Qui dedit nobis pignus Spiritus ,—id est, ut Ambrosius legit, *Spiritum, q. d.* Non dedit nobis Deus pignus auri vel argenti, id est aurum vel argentum in pignus, sed dedit nobis Spiritum Sanctum, cum ejus charitatem, virtutes ct sanc- titatis spiritum, quo fiducialiter Deum Patrem in- vocamus, clamantes quasi filii, Abba Pater, nobis infudit. Hic enim Spiritus pignus est future glo- rile et hæreditatis nostre cœlestis : ad hoc enim dedit nobis Deus hunc Spiritum, ut per illum, quasi pignus et arrham, certos nos faceret de fu- tura hærcditate, si pergamus quasi morigeri filii Deum Patrem invocare, iliique obedire, ejusque Spiritum quasi pignus retinere et conservare.

\u: ». 6. Audentes ,—Oafjtíím;, *confidentes,* id est au- demus, confidimus, audacter et fidenter pericula ct mortem pro Christo et Evangelio suscipimus, imo optamus. Ita Theophylactus. Ilcbræi enim participium præsens usurpant pro indicativo, juxta *Can.* 29.

Igitur. — Quia scilicet hanc gloriam et vitam æternam quasi hæreditatem speramus, ejusque pignus Spiritum Sanctum accepimus : ideo aude- mus quævis ardua et agere el pati.

Scientes quoniam, dum sumus in corpore, pere- grinamur a Domino. — Hoc est, quandiu sumus in hoc corpore, tamdiu a Domini Dei Patris nostri conspectu et hærcditate elongali et absentes, quasi peregre in terra aliena, scilicet in vita hac et corpore mortali, versamur, *q. d.* Hic peregrini sumus, quia conscripti sumus cives cœli et hæ- redes Dei; festinamus ergo cx peregrinatione hac tendere, el consequi patriam nostram coelestem, Deique Patris nostri hæreditatem adire : unde au- dacter in pericula cl necem ruimus, caque quasi viam iu coelum invadimus. *Secundo,* per mela- Icpsin, peregrinamur, id est absentes sumus, a Domino (de quo vers. 9) ; festinamus ergo, ct per- optamus illi præsentes esse.

Unde S. Bernardus, tract. *Dc Præccpto et Dis- pens.,* cap. XXVII : « Illa, inquit, circa corpus oc- cupatio quid est, nisi a Dco quædam absentatio? cl absentatio quid, nisi peregrinatio? Et peregri- namur ergo a Domino, et in corporo peregrina- mur, cujus nostra nimirum ct intentio præpedi- tur ærumnis, ct curis charitas fatigatur. »

Ven. t, 7. Per fidbm enim ambulamus, et non per spe- ciem. — quia scilicet necdum ipsam speciem, id est naturam et pulchritudinem Dei, In se contem- plamur facie ad faciem. Ita Chrysostomus, Theo- doretus, Theophylactus, OEcumenius.

Perperam ergo hinc quis doceat videri Deum a ?»••••« »» Beatis non se solo per essentiam, sed per speciem mediam, quæ essentiam repraesentet, sicut spe- per «pe cies coloris oculo impressa, oculo colorem, qui daB- inipariete est, repræsentat : nec enim talem spe- ciem hic intelligit Apostolus, sed speciem, qua res in se coram clare spectatur ; opponit enim speciem fidei, qua non spectamus, sed obscure credimus futura et absentia.

8. Audemus autem, — audemus, inquam; re-Vta- •• petit enim et inculcat id quod dixit vers. 6 : «Au- dentes igitur. »

EI BONAM VOLUNTATEM HABEMUS (græce c&xcûpn, *bene volumus;* Syrus, *peroptamus ;* Chrysostomus vertit, imVcxxjjiw, omnibus votis cupimus) magis (id est malentes) peregrinari a corpore, et pré- sentes esse ad Dominum, — id est, eligentes po- tius abesse a corpore, ut liceat adesse Deo, ejus- que praesentia, specie et facie perfrui.

Hinc probatur, animas a morte statim videre Anim*» Deum : ideo enim ait nos malle peregrinari a morto corpore, ut præsentes simus ad Dominum , vel, statua ut Græcum ivír.atazi wjàç riv Kúpui ad verbum vidtilt proprie vertit Erasmuset Vatablus, *utdom» s>mus* Dtuxx *apud Dominum,* quasi in patria Patri nostro coe- lesti præsentes : si enim peregrinantes et separati a corpore, domum ad Deum Patrem nostrum statim non veniremus, sed alibi in via hæren- dum nobis et peregrinandum esset, non deside- raremus peregrinari a corpore, imo in eo, utpote loco naturali animæ, peregrinari mallemus, quam alibi loco incognito : sed de Græco plura vers. 9.

9. Et ideo contendimus, — çxXonuxva«5x, certa- Vers, tim, omni studio, ministerio, conatu et nisu nos- tro contendimus, certamus et ambimus Deo pla- cere, ut in hoc studio non patiamur nos a quo- quam superari.

Sive absentes, sive présentes, — Deo scilicet, el consequenter corpori, sed per antithesin : hoc enim ipso, quo sumus absentes Deo, præsentes sumus corpori ; et hoc ipso, quo præsentes su- mus Dco, absentes sumus u corpore, uti præcessit vers. G et 8.

Ubi nota : Græcum proprie significat domi, in populo suo agere : enim populum significat ; hujus contrarium ixJtjMw significat fo- ris, extra populi sui fines agere, sive peregrinari. Unde Vatablus et Erasinus vertunt, sive *domi pré- sentes, sive furis peregre agentes.* Sed Apostolus paulo generalius hæc sumere videtur; tam enim in corpore quam apud Deum nos dicit ivJr,iui»x*i íxSr.¡Mí„ non possumus autem proprie domi essi et in corpore existentes, et separati a corpore, Deoque præsentes : sicut vicissim non possumus dici esso peregre, et in corpore, et apud Deum. Itaquo sumit pro incolere, inhabitare, essa

praesentem; vero pro migrare, abire, absentem esse : dum enim corpus hoc præsentes incolimus, abimus ct absentes sumus a Domino ; et contra, dum coelum incolimus præsentes apud Dominum, tum abimus et absentes sumus a corpore. Unde Noster claro vertit, *sive absentes, sive præsentes,* scilicet sive a Deo, sive a corpore, ut praecessit.

Verum nil obstat quominus et ix.Sr.u4w proprie capiat Apostolus pro domi esse, ct peregre esse.

uda- Pro quo nota : Apostolus, vers. 1 , dixit nos
\ duas habere domos, unam terrestrem, aliam cce-
œo< lestem, etutrobique nos esse domi, scilicet tam
miirm in corpore, quasi domo naturali, quam in cœlis
txœ'Tum aPud Deum, quasi domo Dei gratuita, cl gratis
dm* i-- nobis data. Consequenter duplex est peregrinatio
n .riiu- nostra, duobusque locis peregrinamur. Uno, cum
Uoaa- ¡n hoc corpore et exilio a patria cadesti ct Deo semoti quasi peregre agimus ct vivimus.Secundo, cum a corpore quasi domo, separati per mortem, peregre in idiarn regionem ct orbem, in coelum ad Deum concedimus. Hinc ergo Apostolus ait nos ivìr.juw, dorai esse, et in corpore apud Deum; ac rursum, ixJr.uxw, peregrinari, peregre agere, et in corpore, et apud Deum. Id patet ex verbis ipsis expressis Apostoli, vers. G et 8. Hoc vero, vers. 9, ubi simpliciter dicit, ut* í-iJr.yxüvn;, tin ixJxjiwvrt;, *sive domi agentes, sive peregre agentes;* licet non addat, nec exprimat -r0 *in corpore,* vel *apud Deum,* refert se tamen ad illa eadem quasi jam praemissa vers. G cl 8, indeque hic eadem addenda ct supplenda relinquit, *q. d.* Ideo, sive absentes a Deo et corpori præsentes, sive præsentes Deo et a corporo absentes, id est ubicumque et in quocumque statu simus, contendimus placere Deo ut scilicet possimus præsentes esse apud Dominum , ejusque præsentia et facie perpetim fruí : nisi enim Deo placeamus, nec hic eorpori præsentes et a Deo absentes tendere poterimus ad gjus praesentiam ; nec a corporo absentes ct Deo præsentes poterimus in ejus præsentia permanere, Caque frui ct beari : utrumque autem contendimus peragere et perficere, dum sumus in hac vita: quia scilicet in hac vita per omnia conando Deo placere, tendimus ad ejus praesentiam et visionem , ac secundo meremur, ut ejus præsentia semel donati in eadem perpetuo maneamus : qui enim hic Deo placet, illic non displicebit, ait Ambrosius et Anselmus.

Alii planius vertunt, <ht6£«|uQm;, «fa ixir.ueCrt i; , *sive incolentes,* sive *migrantes* a corpore ad Dominum, *q. d.* Tota vita usque ad mortem cl ultimum halitum, quo anima migrabit a corpore, Deo placere satagimus. Unde et Tertullianus , lib. De *Resurrect. earn.,* cap. xl iii , legit : *Et* «deo *gestimus site peregrinantes, sive immoralités, plaabilcs illi esse.* Sed hic verba Apostoli generalia, ct tam Deo quam corpori communia, ut dixi, restringunt ad solum coipus; prior ergo sensus, quem dedi, genuinus videtur (t).

10. Omnes exim.— Vox *enim* dat causam praecodentium, 7. d. Contendimus placere Deo in omni opere nostro, ut in tribunali Christi, cui sistendi sumus, donemur gloria corporis, et beata Dei præsentia (ut dixit vers. 8) ac visione; non autem ea privemur cum illis, qui Deo per opera mala displicuerunt. ,r

Nos MANIFESTARI OPORTET (tum judici Christo, tum omnibus hominibus) ante tribunal Cubisti, — ut quisque singulorum et bona et mala videat. Hinc patet Paulum quoque et Apostolos judicandos esse , sed ita, ut simul ipsi aliorum sint judices , ct condemnent eos qui sibi credere noluerunt, *Matlh.* six, 28.

Ur referat unusquisque propria corporis (scilicet gesta ct facta) prout gessit — *i* fe?xÇw, *secundum ca qua: fecit* ct gessit per corpus proprium ; Vatablus, *pro eorum, quæ fedi, portione,* id est pro disparilatc meritorum demeritorumque, disparem quisque gloriam recipiet, vel pœnam.

Nota : Quæ propria sunt corporis, sunt ct animæ propria; nam anima in hoc statu el vita nihil agit, nec agere potc«t sine corporo : adeo u subí ul ad cogitationem ct intellectionem ipsam corporali phantasmate indigeat ; itaque propria corporis sunt, quæ anima proprie per corpus gerit et operatur (2). etinn propria auimx-

Notat secundo Chrysostomus, dici «propria,» quia alienad parentum merita in tribunali Christi filios non juvabunt, adeoque, ul ait *Ezech.* cap. XIV, vers, 14 ct 20, Noe, Daniel ct Job non liberabunt filium el filiam, sed tantum animas suas. Si tribunal hoc cogitaremus, cum a sociis, a libidine, a fastu, a gula tentamur, facile omnia superaremus, nulloque metu aut cupiditate a Dei lege et obedientia nos abduci pateremur. Vide Chrysostomum in morali *homil.* 10. Alim meriti non jut» buuu

Hinc inferebant Pelagiani, infantes nullum habere peccatum, nec esso peccatum originale; quia Christus in judicio tantum examinabit peccala propria quæ quisque gessit in corpore; at- qui infantes nihil gesserunt, nec gerere potile- runt quasi proprium : ergo peccatum non habent, quod Christus examinet ct judicet. iv-fnh- pj' J ..... ¡ « l.'" ' p,l , origini- '

Respondet S. Augustinus, *epist.* 107, hanc Apostoli sententiam etiam ad infantes pertinere : peccatum enim originale habituale esse cis proprium et inhærens ; ipsum vero actuale Adami, ex quo propagatur in singulos cx Adamo nascentes pcc-

(1) Sensus Paulin® sententi® hoc vers, hic est : Quomodocumque sit, sive mox deferamur (quod quidem sitienter anquirimus) ex hoc corporis domicilio ad Dominum, sive (quod patimur magis quam optamus) adhuc sejuncti a Domini consuetudine delineamur in hoc corpore, omni enitimur studio, ut ei recte agnado probemur.

(9) *Propria .... (* Grxc *.i.* -hi -.3 uáu»»;, id est iv aóp-xTi, in *hac vila,* seu *aitai hujus* oriar.

cntum originale habituale, licet Adamo fuerit proprium , id est, physice mirerons (fuit enim esus pomi veliti, quod comedit Adam), tamen et parvulis moraliter dici proprium, quia actus hic Adami ad cos pertinuit, censcturque eorum actus proprius fuisse , sicquc peccatum hoc gesserunt et commiserunt, non per se, sed per Adannim : voluntas enim Adami censebatur omnium posterorum etiam parvulorum esse voluntas.

Sed planius magisque ad Apostoli mentem responderi potest, Apostolum non loqui de infantibus, sed adultis : illos enim exhortatur ut alagant Deo per omnia placere, ut r ferant premium a Deo, quisque pro gestis : infantes enim,licet in Christi judicio comparaturi sint, operum tamen examine non indigebunt, nec demeritis, sed soli originali peccato debitam pœnam recipient, ut docet S. Augustinus, serm. *De omnibus Sanctis,* tom. 1, ct Nazianzenus, *orat.* 60, quæ est de sancto Lavacro.

v»».u. 11. Scientes ierren (hæc quæ dixi de Christi tribunali, a quo quisque referet prout gessit; *secundo ct* simplicius «scientes») timorem Domini (id est, quia scimus timendum esse Dominum judicem et vindicem, hinc eumdein hunc timorem) hominibus suademus, — ut eo Dominum timeant (1).

Pi.(i X II'"' e *vnis* tj' · in s *am.* Timorem Domini. — *Timor* capi potest duobus modis : *primo,* active, quo Dominum timemus; *sc' 'mio* passive, quo Dominus est timentibus « quasi judex terribilis. linde Syrus et Vatablus versrien/cs *>U'tur terrorem illum Domini, suademus hominibus.* Sic Jacob Deum vocat timorem patris sui Isaac, id est timoris objectum, seu, quem timuit Isaac pater suus, *Genes,* xxxi, 42. Ita hic *timor* vocatur objectum timoris, res timenda, terror, *q. d.* Scientes timendum, id est terribilem, esse Deum; sive, scientes timendum et formidandum esse Dominum. Vide *Can.* 30. Sic *Isaia* vm, 13, dicitur : «Dominum exercituum sanctificate; ipse pavor vester, et ipse terror vester.»

Deo autem manifesti st mus. — *q. d.* Deus scit me sincere Deum timere, et timorem hunc aliis suadere : quia enim Paulus ex hoc timore el cupidine Deo placendi et fruendi, quam hic præ se fert, aliquibus , maxime æmulis ct pseudoapostolis , qui occasionem eum calumniandi quairebant, videri potuisset se quasi sanctum laudare; hinc vanitatem hanc laudisque cupiditatem hic ct in sequentibus a se amolitur.

Vm. it. 12. Ut uadeat is — occasionem scilicet gloriandi (hoc enim repetendum relinquit) de me.

Ad eos (contra eos) qui in facie gloriantur, qui externa se specie jactant, cum sibi non sint in conscientia bene conscii, siutque hypocrite et pseudoaposloli (2).

(1) Rectius Allioli cum multis : *Omnem damus operam, ut hominibus religionem Christianam persuadeamus.*

(2) Vers. 12. Nec hanc iu rom plura dicam, ne me denuo vobis commendaro videar. Eo luce wninifcuiora-

13. Sive enim mente excedimus, 50-Ven.11.

mm sumus , vobis. — Aliqui manuscript! codices legunt, *si mente excidimus.* Græcum enim IVçxuw significat raptum, quo mens emota extra se abripitur, sive vehementia nature, morbi, cholera, mclancholiæ aut apprehensionis in objecta novaet insolita, sive a Deo in contemplationem et exta sin, sive a furore et insania in delirium. Omnibus his modis accipi hic potest. Imo Syrus, Chrysostomus, Theophylactus, Vatablus, Erasmus vertunt,*sire insanimus* .-huic enim opponit i*n«wçpcrzxu»,srie *sana mente sumus, q. d.* Sive desipimus, sive sapimus. Nam, ut ait Plato, lib. 1 Dc *Republica., ñ* '* ÍKivrí-.v içi tú usbiïOxi, id est, sapere, sive s ma mente esse, contrarium est illi quod est desipere ri.«- vel insanire; sic u.«4xv, sive insaniam, opponit luatar! tú» wrçgrô. Paulus, *Actor,* xxvi, 25 : «Non insanio, inquit, optime Teste, sed veritatis et sobrietatis verba loquor. » Sic dc Christo dicunt consanguinei, *Marci* in, 21 : «Quoniam in furorem versus est, » ubi græce est idem verbum ívtm, quod hic.

Rursum raptus hic et insania accipi potest, vel laudis propriæ , vel amoris divini et contemplationis. De laude propria proprie el genuine loqui videtur Apostolus, ut sentit Ambrosius et Chrysostomus : de ea enim praecessit. Verum quia hæc laus est de excellentia ministerii novi Testamenti, deque excessu amoris et clara speculationis Dei, hinc consequenter et *secundo,* de illo etiam intelligeudus est, videturque alludere ad raptum Mosis, quo in Sina legem accepturus vidit gloriam Dei, ul dixit cap. m, vers. 7. Laudavit enim se Apostolus præ Mose Mosisquc raptu, cap. in, vers. IS : « Nos vero, inquit, omnes revelata facie gloriam Domini spéculantes in eamdem imaginem transformamur a claritate in claritatem. » Hinc, cap. iv et v, laudat se a tribulationibus el laboribus pro Evangelio susceptis, quibus ad hanc gloriam Deique presentimi! aspirat (3).

Sensus ergo est, *primo, q. d.* Si nostri obliti vehementia aliqua aut zelo abripimur, quem mundani putant insaniam, ul scilicet quasi insani abripiamur lll laudes ministerii nostri, ac gloriosius diviniusquo de nobis loquamur (superbia enim et jactantia videtur, el est insania, ait Ambrosius, seipsum laudare), «Deo, » hoc est, ad Dei honorem id facimus. «Sive sobrii sumus,» in sermone scilicet laudibusque nostris, u vobis» id fit, ut nimirum vos modestiam doceamus, lia Chrysostomus. Hinc eousequenter, ut dixi, *secundo,*

mus, ul prabeanms vobis occasionem nos collaudandi, cl defendendi apud alios nostram docendi rationem; ut habeatis, quo gloriari, et causam nostram tueri possitis adversus eos qui sibi placent in rebus externis, non autem in mentis castitate puritateque.

(3) Vers. 13. Sive extra modum egredimur, scii, nos ipsos laudando, id facimus Dei causa; seu moderationem præstaraus, id lit a nobis vestri causa. *Dei causa,* ut Deus celebretur, qui me huic muneri idoneum reddidit: *vestri causa,* ul meo exemplo modestia: studeatis.

S. Augustinus, Anselmus, Theophylactus et alii sic explicant, *q. d.* Si rapimur in excessum vel extasin divini amoris, contemplationis et locutionis, dicentes : « Nos autem revelata facie gloriam Domini spéculantes ; et : Contendimus, sive absentes, *sive* presentes placere illi; ct: Bonain voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, *et* presentes esse ad Dominum ; » qua in re gloriari, ct nos laudasse visi sumus. Vel, ut vertit Chrysostomus, *si insanimus,* hoc est, si videmur quandoque amore ct contemplatione ebrii ct insani , uti Apostoli, *Aetor.* n, 13, ct *Actor,* xxvi, 2-4, « Dco,» id est ad Dei gloriam, id facimus, ctc.

Cuira- I"' 1 '4 Mufú- rw.

Nam Plato, in *Phcdro,* quadruplicem docet esse furorem sive insaniam ¡prñnimi, valmn; secun- *dum,* mystarum; *tertium,* poetarum; *quartum,* amantium, huneque quartum esse optimum et felicissimum, a Divinæ, inquit, insani® sive mani® quatuor species statuuntur, quibus totidem presimi dii. El vaticinii quidem inspirationem tribuunt Apollini ; mysteriorum vim atque efficaciam Libero; poeticam vero Musis; amatorum furorem Veneri et Amori. Optimum illud priestantissimumque furoris genus quarto loco attribuimus. » Hunc quartum furorem fuisse in Paulo docet hic Theophylactus, utpote qui non in se, sed quasi raptus ct mente emotus in Christo dilecto suo vixerit (amantis enim anima non tam est ubi animat, quam ubi amat), quique pro fratribus optaril fieri anathema. Sic enim habet Theophylactus. *a* Si insanimus Dei causa, ita insanimus ut vos ad ipsum perducamus. Insaniebat itaque Paulus amatoria quadam insania Deum amans, ac amatoris instar illi vivens, nempe ab amato extra seipsum raptus, ac totus in Deum translatus, nccsuam ipsius vitam vivens, sed illius quem amat, amatoriam, plane dilectam ct valde charam. »

Sanctus vero Augustinus, Beda et Anselmus, qui hunc locum accipiunt non de insania, sed dc raptu cl cxlasi Pauli, sic explicant : u Quid est, inquit Augustinus apud Bedain, Mente excedimus Deo ?» ut illa videamus quæ non licet homini loqui, a Quid est, Temperantes sumus (sic legit Augustinus pro co quod nos habemus, Sotrit surnus), vobis? Non, inquit, judicavi mc scire aliquid inter vos, nisi Jcsum Christum, ct hunc crucifixum.» Idem S. Augustinus, in *Psal.* cui : «Quid est, mente excessimus Deo? Excessimus omnia ista carnalia, ct quod vidimus, ettari non possumus. Quid est, Temperantes sumus vobis ? Sic loquimur ut capere possitis : quia ct Christus talem se fecit nascendo et patiendo, ut possent de illo homines loqui. »

r' rcu , , rt ... . niji

«Excessus, inquit Anselmus, mentis, est in- bnlio ad superna,» ita ut quasi de memoria la- l'-ntur infima. In hoc mentis excessu Sancti omnes tuere, quibus arcana Dei, mundum istum excedentia, revelata sunt. Sic Apostolus hic excedens mente omnem humanam fragilitatem, et sæculi temporalitatem, omnia quæ nascendo ct occidendo vanescunt, transeuntia, habitabat corde in ineffabili quadam contemplatione eorum de quibus dicit, quod audivit ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui ; sed propter alios descendit. Unde ait: « Sobrii sumus vobis, » *q. d.* Licet alta contemplemur, sobrio tamen de iis loquimur, ul vos ea capere possitis. Ita Anselmus.

Pulchre piam hanc Pauli insaniam describit S. Bernardus, lib. *De Na'ura et dignitate amoris,* cap. m : «Audi, inquit, sanctam insaniam : Sivo mente excedimus, Deo; sive sobrii sumus, vobis. Vis ad hæc audire insaniam? Si dimittis, inquit, eis peccatum, dimitte : sin autem, dele mo do b'bro vitæ, *Exact.* xxxn. Vis aliain? Ipsum audi Apostolum : Optabam, inquit, anathema esso a Christo pro fratribus meis. Nonne mentis bene affcctæ sana quædam videtur insania, cum impossibile sit effectu, habere fixum in affectu, pro Christo anathema velle esse a Christo? Hæc ad Sancti Spiritus adventum Apostolorum fuit ebrietas, hæc Pauli insania, cum diceret ad eum Festus : Insanis, Paule.» Rationem subdit : « Mirumno erat si insanire pronuntiabatur, qui in ipso mortis periculo ipsos judices suos, a quibus pro Christo judicabatur, ad Christum convertere nitebatur? Non hanc insaniam muli® littorie in eo faciebant, sicut dicebat rex veritatem intclligcns, sed dissimulans, sed (ut dictum est) Sancti Spiritus ebrietas, in qua et in parvo et in magno similes eos sibi facere gestiebat, qui eum judicabant. Et ut cætera omittam, quæ major, quie magis inopinata insania, quam hominem relicto sæculo desiderantem et ardentem inhærere Christo, pro Christo rursum necessitate obedientiæ et iharitatis fratern® inhærere sæculo; tendentem in cœlum, semelipsum mergere in cœnum? Hic est Benjamin adolcscentnlus, qui in mentis excessu nec se, nec suum aliquid sentit, sed eum solum in quem totus excessit. Hac. insania insani erant Martyres inter tormenta ridentes. Ita insanire libet. »

Et idem, serm. 83 *in Cantío.,* in fine : « Pergat, inquit, quis forsitan quærere a mc, verbo frui quid sil? Audi expertum : Sive, inquit, mente excedimus, Deo; sivosobrii sumus, vobis, hocest: Aliud mihi cum Deo, solo arbitro Dco; aliud vobiscum mihi. Illud licuit experiri, sed minime loqui : in hoc ita condescendo vobis, ut et ego dicere, et vos capere valeatis. O quisquis curiosus Os scire quid sit verbo fruì, para illi non aurem, sed mentem. Non docet hoc lingua, sed gratia. Absconditur a sapientibus et prudentibus, et revelatur parvulis. »

14. Charitas exim Christi (non tam passiva, Ver» i* quam activa, qua scilicet Christus homines dilexit, seque totum iis impendit) irget xos, —ut et nos Chrisli exemplo cl amore idem faciamus, nosque totos hominibus impendamus, ut eos faciamus salvos a morte; Ideoque, prout ftis expe-

dit, nunc mente excedamus, nunc sobrii simus. Unde sequitur :

Quoniam si unus (scilicet Christus) eno omnibus MORTUUS EST, ERGO OMNES MORTUI SUNT. — Pendet hic totus versus a seq., qui ejus sensum et connexionem cum vers. 13 significat ct explet. Sensus vero cst, *q. d.* Tanta fuit Christi charitas . ut pro omnibus moreretur. Undo sequitur nos fuisse mortuos : ideo enim mortuus est, ut nos a morte, et corporis, et animæ, quam per peccatum incurreramus, eam in se suscipiendo, liberaret. Ex quo magis patet Christi miseratio et charitas, quod scilicet e tanta mortis miseria, cam in se suscipiens nos eripuerit, qua; profecto urget nos, ut Christum redamemus, ejusque amore in proximi salutem modis omnibus incumbamus, ct neminem excludamus, sed pro omnibus, etiam miseris et pauperibus, laboremus, uti fecit Christus. Aliter S.Thomas, « mortui sunt, » id cst, inquit, omnes mortui esse debent vitæ veteri, seseque mortuos æstimare, ut non sibi, sed Christo vivant (i). Sed hoc obscurius est ct remotius, idemque cum eo quod clare dicit versu sequenti, quem ab hoc distingui verba indicant.

Cbristni F" D'rtuu» et. qm.i dûs mnr-tei fai-mui.

OciMS mortui excepta B. vir-fiine.

Omnes mortui sunt — dempta B. Virgine, ait Anselmus, quæ peccatum originale et animæ mortem nunquam incurrit. *Secundo,* ct potius, « omnes mortui sunt, » scilicet in Adamo, quia in eo peccati et mortis necessitatem contraxerunt omnes, etiam Deipara, ita ut et ipsa, et oirncs omnino homines Christo redemptore ejusque morte eguerint : peccavit ergo ct mortua est B. Virgo in Adamo, sed in seipsa peccatum et animæ mortem non contraxit, quia a Deo Dcique gratia fuit prevents, ut dixi *Rom.* v, 12.

Ven. is. l.'i. Et (repete ex vers, præccd. *¿Estimantes quoniam*) PRO OMNIBUS MORTUUS EST ClIRISTLS, UT ET QUI VIVUNT, JAM NON SIBI (11011 SUæ glori®, Voluntati, voluptati) VIVANT, SED (Christo) EI, QUI PRO IPSIS MORTUUS EST ET RESURREXIT, — qtliqUC HOS OinnOS jure redemptionis sibi servos effecit, ut sicut servus non sibi laborat ct vivit, sed Domino, ita et singuli nostrum possint dicere : a Vivo ego, jam non CR°> viv'l vcr0 *n mo Christus; cl : Anima mea illi vivet. Debet enim , ait Anselmus, anima humana in se deficere, ct proficere in Christo, qui mortuus est ul nos moreremur peccatis, et resurrexit ut ad juslitiæ opera resurgeremus ; cl quid cst aliud, Non sibi, sed ei vivant, quam ut non secundum carnem vivant in spe terrenorum ct corruptibilium bonorum, sed secundum spiritum in spe resurrectionis, quæ jam ex ipsis in Christo facta est? » hactenus Anselmus.

Christo Jktnus jnrr rer- Miuiaei ll0‘

' J*,í- IG. Itaque nos ex uoc neminem novimus secundum carnem. — *q d.* Quia Chrisli tanta in nos cst charitas, nosque urget, idcirco nihili œstimamus carnalia, id est externa et praesentia, extra Christum , puta famam, valetudinem, amicitias, cognationes, Ita Chrysostomus, ut sit persona pro re; « neminem, n hoc est nihil, ait Vatablus; ita pariter t'o *neminem* accipit S. Augustinus, lib. IX *Contra Faust.,* cap. vìi. Sed per *carnem* intelLgil carnis corruptionem et mortalitatem, *q.* «x « Neminem novimus secundum carnem, » hoc est non novimus amplius vitam hanc carnalem et mortalem : quia certa spe meditamur et ambimus vitam futuram, spiritalem et beatam post resurrectionem, in qua jam est Christus nobisque locum parat. Hic sensus aptus est, sed paulo remotior; Apostolus enim opponit carni, sive homini carnali, novam creaturam, quæ in hac vita cst, el vivit per fidem et gratiam in Christo; ait enim : «Si quæ ergo in Christo nova creatura.»

Quare *tertio,* sic magis vicine et proprie explices : « Ex hoc, » id cst amplius, « neminem novimus, secundum carnem, n id est speciem externam , scilicet quod nobis sit cognatus, amicus, Judæus, nobilis, elegans, doctus; his affectibus naturalibus mortuus sum, quia in Christo regeneratus illi soli vivo, ipsum solum, et omnes in ipso secundum charitatis spiritum, non secundum carnem amo, *q. d.* Ego non quæro placere hominibus, aut laudes el gloriam hominum, sed Dei. Quia enim pseudoapostoli Judæi, «'muli Pauli, ut patebit cap. xi, gloriabantur se esse Hebraeos, ct semen Abrahæ, quod cap. xi, 18 vocat « secundum carnem gloriari, » hinc eos tacite perstringens, ait se neminemmosse notitia amoris et gloriationis, id est, in nemine gloriari secundum carnem, seu carnalis propinquitatis ct amicitiæ causa, ne quidem in ipso Abraham. Sic *Pilipp.* m, 3 :« Gloriamur, inquit, in Christo Jesu , ct non in carne fiduciam habentes, » *q. d.* Aliquando gloriati sumus nos esse llebra»os,et nobiles secundum carnem, jam illis affectibus mortui sumus, quia laus omnis nostra et gloriatio cst Christus. Ita Gagneius.

Er SI COGNOVIMUS SECUNDUM CARNEM ClIRtSTUM. — Hoc est, si aliquando Christum ¡estimavimus ct vidimus (si non ego Paulus, certe alii Apostoli nostri) præsentem, mortalem, carnis passionibus, fami, frigori obnoxium, hominem nobis similem; nunc non novimus nisi immortalem ct impassibilem. Ita Chrysostomus, Theodoretus, ct Synodus VII generalis, act. 6, ct favent sequentia. Qaalnt-

Secundo, ct potius Gagneius, ut dixi : Si olim novimus, hoc est, magni æstimavimus, et gloriati sumus de Christo secundum carnem, hoc esi Christum carnali generatione esse Judæum, contribulem nostrum, cl nos esse Hebræos Christi cognatos secundum carnem, uti pseudoapostoli gloriantur, quodque cum Christo præsente vixi-mus, aut etiam familiariter conversati sumus; jam illis terrenis affectibus mortui sumus, ct per Christum recreati augustius de eo sentimus, et

(1) Ita el Allioli cum Rosenmullero, qui hunc locum sic interpretatur ‧ Christi enim (in homines) amor urget nos (atque impellit), ita argumentantes : Si unus in salutem omnium mortuus sit, hos sano omnes mortuos (sibi suoque arbitrio) censendos esso.

Christum tantum novimus secundum spiritum, id est, ut hominem divinum, orbis redemptorem, doctorem, auctorem gratiæ et salutis, atipie ut tali vivimus et servimus, talcmquo orbe toto prædicamus *(1)*.

Tertio, alii non improbabiliter putant Paulum dc se loqui pro eo tempore, quo Christum persequebatur, *q. d.* Etsi aliquando secundum carnem , id cst carnaliler judicantes, indignam de Christo aestimationem habuimus, v. g. quod Christus futurus esset rex temporalis, qualem Messiam Judæi exspectant Jam tamen non ita novimus vel existimamus.

Hinc *quarto,* perperam Faustus .Manichæus explicabat sic, *q. d. Ego* Paulus in principio putavi Christum veram habuisse carnem; sed errorem postea correxi. Unde ct *Phipp. n,* ait, « In similitudinem hominum *factus,» q.d.* Similem ctphantasticam , sive apparentem nobis habuit carnem, non veram, non humanam. Rursum Eulyches sic ad suam hærcsim hunc locum torquebat : « Non novimus, inquit, Christum secundum carnem, n quia incarnatione caro ct humana natura Christi absorpta fuit a divinitate : ponebat enim ipse in Christo unam naturam æque ac personam, camque divinam.

Vides hic quam haeretici Scripturam, quasi nasum cereum, quovis ad sua phantasmata flectant trahantque. Sic olim Iconomachi, et nuper Calvinus Admonitione *De Reliquiis,* hæc Apostoli v< iba detorserunt contra vencrationen reliquiarum et imaginum Christi ct Sanctorum ; quasi diceret Apostolus : Jam post resurrectionem non novimus Christum secundum carnem , id cst quidquid in Christo carnale fuit, oblivioni tradendum est, et missum faciendum, ut in eo secundum spiritum quærendo cl possidendo omne studium ponamus. Sed hoc non velle Apostolum, clarissimum est : quia sic vellet nos oblivisci carnis, mortis ct passionis Christi, ejusque esse immemores ct ingratos, cujus contrarium voluit ct sanxit Christus, quando in mortis suæ memoriam perpetuam instituit Eucharistiam. Unde ipsemet Paulus, I *Corinth,* xi : «Quotiescumque, inquit , manducabitis panem hunc, et calicem bibetis , mortem Domini annuntiabitis donec veniat. » Non ergo hoc quod vult Calvinus, sed illud quod dixi, intendit hoc loco Apostolus. Ita Com dium 11 Nicenum, act. G, ex Epiphanio ct Cyrillo.

V r». 17. 17. Si QUA ERGO IN CHRISTO NOVA CREATURA *(q. d.* Si quis ergo inccum est in Christo regeneratus, ct quasi in alium hominem et novam creaturam recreatus ct transmntatus (uti ego jam non sum flic qui fui, puta Saulus, sed Paulus), in hoc) vstera TRANSIERUNT , — veteres scilicet, tum judaismi ritus, tum potius affectus et judicia, quale est novisse aliuuem secundum carnem , quod præccssit. Ecce enim in tali facta sunt omnia nova, ut novos habeat affectus, nova judicia do reetspo Christiana, novam vitam, novam spem resurrectionis, novam gratiam, sanctitatem, justitiam. Vido de hac novitate Anschnum et S. Augustinum, tract. *De Cantico novo,* torn. IX.

Causam dat S. Bernardus, serin. *De Assumptione lì. Maria: :* «Facta, inquit, sunt omnia nova, id est, novum est castellum veteri everso. Sublata quippe cupiditate, expanditur ingens sinus desiderii, ut ad ejus adventum multo magis anhelet mens ad coelestia, quam prius terrenis incubuerat. Jam ponitur murus continentiae, antemurale patientiae. Surgit autem hoc opus a fundamento fidei, et crescit per dilectionem proximi usque ad charitatem Dei. »

18. Omnia autem (nova jam dicta) ex Deo (cx Dei donatione et gratia facta et data sunt), qui nos RECONCILIAVIT SIRI PER CIIRISTUM ET DEDIT NOBIS MINISTERIUM RECONCILIATIONIS, — Ut per IIOSIram prædicationem persuadeamus hominibus Christi fidem ct poenitentiam, novam ct Christianam vitam, itaque ipsos Deo reconciliemus. Vers. n.

19. Quoniam Deus erat in Christo, — quasi Filio per unitatem csscnliæ. Ita Ambrosius et Primasius : undo S. Ambrosius, lib. HI *Dc Fide ad Gratian.,* cap. v : Deus, ait, id cst, sempiterna divinitas, erat in Christo, *q. d.* Christus reconciliavit mundum, quia erat Deus. *Secundo,* et melius, « Deus erat in Christo, » id est per Christum, mundum reconcilians sibi. Ila Gricci. *Tertio,* Cajclanus, mundum in Christo, hoc est mundum Christo credentem, reconciliavit sibi Deus. Sed hoc coactum et distortum videtur. Vers. n.

Non reputans illis delicta ipsorum. — *q. d.* Non imputans, sed gratis remittens delicia per justitia? « Christi, non imputationem, ut volunt haeretici, "J" l sed realera infusionem. Ita Chrysostomus ct Anscimus. iur ,

Nota llebraismum : Scriptura dicit Deum statuere, imputare ad peccatum, vel non imputare, t /ri u. non quasi in re ita non sit : sic enim falleretur l l‘ ' Deus; sed potius, quia sincerissimum est Dei n .iDt judicium, reputatque res et peccata vere ut sunt. *Secundo,* quia cx Dei judicio, puta ex lego æterna quæ est in mente Dei, pendet omnis lex, ac consequenter peccatum contra legem. *Tertio,* ct maxime , quia omnis peccati remissio pendet cx Dei condonatione; condonare autem cst quasi non imputare : peccatum enim ens inoralo est, offensa scilicet Dei, quæ paritor morali causa, scilicet condonatione, tollitur; sed Dei liberali? clementia cum hac simul gratiam, charitatem ct virtutes omnes infundit, ut iis quasi roalibus Dei donis ornemur, justificemur Qamusquo digni amicitia Dei.

Et posuit in nobis verbum reconciliationis , — prædicationem scilicet verbi Doi, quo Deo homines reconciliemus, ul dixi vers, præced. Posset *secundo,* a verbum)» pro ro inetonymice , quasi

(1) Uic teuus crt a.1 litteram genuinus.

signum pro signato, accipi : sic «verbum reconciliationis» esset ipsa reconciliatio, sive potestas et ministerium, ut dixi vers, præced., reconciliandi homines Deo.

vni.îo. 20. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo, — *q. d.* Obsecramus vice Christi, quasi legati Christi, et quasi Christus per nos vos obsecret, ul velitis Deo reconciliari. En qua industria, efficacia, zelo utitur Apostolus, ut Corinthios convertat.

Virt.it. 21. EUM QUI NON NOVERAT PECCATUM, — SCiliCCt per experientiam, qui tamen noverat illud per simplicem notitiam, ait D. Thomas, id est Clinstum, qui peccatum nunquam fecerat.

r lirlnm tbJ- . : .rais •tc^iutn , ' f r- ram «irait, Tr i | ?' xi icn- itii.

PRO NOBIS PECCATUM FECIT, — qili eramus pCCcatum , ait Illyricus; quia peccatam, inquit, est substantia et forma animæ nostræ. Sed hoc do nobis dicere, delirium est ; de Christo, blasphemjn peccatum » er o, id est hostiam pro peccalo nostro, fecit Deus Christum pro nobis, nenos quasi victima; piaculares, illud æterna morte ct igne, lucremus. Ludit ergo Apostolus in voce « peccatum, » quia dum ait : « Eum qui non noverat peccatum , » peccatum proprie; dum vero addit : « Pro nobis peccatum fecit, » peccatum metonymicc accipit, juxta *Can.* 3. Ita Ambrosius, Theophylactus, Anselmus. Hinc Christus, *Psal.* xm, 2, nostra delicta *sua* vocat. Ita Theodoretus ibi. *Secundo,* « peccatum,» ait D. Thomas, id est in similitudinem carnis peccati, ut esset Christus passibilis, uti peccatores ex Adæ peccato passionibus sunt obnoxii. *Tertio,* « peccatum, » id est, ul Christus lEstiinarelur ab hominibus peccatum, id est peccator insignis, dum quasi infamis latro suspensus cl crucifixus est. Ita Græci.

Ex hisce tribus sensibus primus cæteris plenior, significantior ct nervosior est, magisque ex usu et phrasi Scripturæ, quie sæpe « peccatum » vocat ipsam victimam piacularem sive expiatriccin peccati; ut Oste iv, 8 : « Peccata (id est hostias pro peccato oblatas) populi mei comedent (sacerdotes). » *Levit,* iv, 24 : « Quia Nlil FlSUD *chattat hu,* peccatum cst, id cst hostia pro peccato, Vellit noster Interpres. Ibidem vers. 21, DbiDH *chattat,* peccatum, id est victima pro peccato multiludinis cst. *Ezcch.* cap. xtiv, vers. 29, *(battalo,* peccatum suum, id Cst victim un pro peccalo suo ipsi comedent (peccatum enim in sc comedi nequit : est enim cibus nimis durus, neo ulli stomacho digestibilis). Cujus phrasis cl molonymiæ ratio hæc est, quod m hostiam piacularem lota peccati pama, noxa et ultio transcribatur, itaque iu camdem peccatum ipsum transcribi et transponi videatur. Noxa enim caput nocens sequitur.

P rra- turn ¿'nli vu- | | \ „uf•'

Hujus rei symbolo solebat sacerdos hostiæ manus imponere, iliique peccata populi imprecari. Per manus enim significantur actiones et peccata, nipote quæ manibus plerumque peraguntur, inquit Theodoretus in *Levitici* cap. i. Manuum ergo impositio super victimam, et symbolum erat oblationis, et testimonium reatus in hostiam translati, ut hostia fieret piaculum, itaque peccatum ipsum, id cst omne pondus, pa-nam ct vindictam peccati, in se susciperet. Hoc modo in die solemni expiationis pontifex hirco emissario peccata totius populi imprecabatur, cumque deinde quasi pcccatis onustum per certum hominem extra castra deducebat, et dimittebat in desertum a feris devorandum. De quo ita scribitur *Levit.* xvi, 2Û : « OiTerat hircum viventem, et polita utraque manu super caput ejus, confiteatur omnes iniquitates filiorum Israel, et universa delicta atque peccata eorum : quæ imprccans capiti ejus, emittet illum per hominem paratum in desertum. Cumque portaverit hircus ornnes iniquitates eorum in terram solitariam, ct dimissus fuerit in deserto, revertetur Aaron, » etc.

uu. t c- t— ÎK1 **

Ut nos efficeremub justitia Dei in ipso, — *q. d.* Ut nos efficeremur justi apud Deum, justitia a Deo infusa per merita Christi. Vide *Can.* 21 et 30. Ha Chrysostomus. Dicit «justitia, » *non justi,* ait Theophylactus, ut excellentiam gratiæ significet, qua fit ut nullus injusto sit nævus, nulla peccati macula, sed omnis et tota gratia ac justitia. Secundo, «justitia Dei, » id est ul effectus, vel similitudo justitiæ Dei increato* nobis per creatam et infusam justitiam communicaretur. HaCyrillus, lib. Xll *Thesauri,* cap. m. *Tertio,* « justitia Dei,» quia Deus debet non nobis, sed Christo et Christi meritis, ut justitiam nobis infundat, et peccata remittat. Ita Augustinus, *Enchirid.* cap. X14. Simile I Cor. i, vers. ult.

Triplex wbo nna-

Objiciunt hæretici : Christus factus est pro uobis peccatum, quia peccatum nostrum illi irnputalum est, ct in illo punitum : ergo nos efficimur justitia Dei, quia illa uobis imputatur.

r h nh N

r».;Ti ii- ba-

Hespoudeo, non esse simile, ncc enim Christus vere potuit esso peccator, uti nos vere possumus esse justi; nequo hanc analogiam urget Apostolus; sed tantum quod Christus ideo suscepit nostra peccata, ul nos per eum justificaremur. Addo: Christus vere factus est peccatum, id ost hostia pro peccato (hanc enim significat hic peccatum), ergo et nos vere fimus justitia Dei : sic enim apto et solido hoc argumentum in ipsos Novantes retorquemus.

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, hortatur ne oblatam reconciliationis (quam in fine cap. praecedentis commendavit) gratiam negligent.

Secundo, vers. **4,** *docet, quales esse debeant ministri, præsertim Apostoli, et præcones Evangelii.*

Tertio, vers. **11,** *cor suum charitate in Corinthios dilatatum pandit, cosque ad similem charitatis dilatationem provocat.*

Quarto, vers. **14,** *multis antithesibus docet quam cavenda sint fidelibus infidelium commercia et connubio.*

1. Adjuvantes autem exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. 2. Ait enim : Tempore accepto exaudivi te, et in die salutis adjuvi te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, 3. nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum : 4. sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, 5. in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, 6. in castitate, in scientia, in longanimitate, in suavitate, in Spiritu Sancio, in charitate non ficta, 7. in verbo veritatis, in virtute Dei, per anna justitiæ a dextris, et a sinistris; 8. per gloriam, et ignobilitatem; per infamiam, et bonam famam ; ut seductores, et veraces ; sicut qui ignoti, et cogniti ; 9. quasi morientes, et ecce vivimus; ut castigati, et non mortificati; 10. quasi tristes, semper autem gaudentes; sicut egentes, multos autem locupletantes; tanquam nihil habentes, et omnia possidentes. 11. Os nostrum patet ad vos, o Corinthii, cor nostrum dilatatum est. 12. Non angustiamini in nobis : angustiamini autem in visceribus vestris; 13. eamdem autem habentes remunerationem, tanquam filiis dico : dilatamini et vos. 14. Nolite jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas luci ad tenebras? 15. Quæ autem conventio Christi ad Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli? 16. Quis autem consensus templo Dei cum idolis? Vos enim estis templum Dei vivi, sicut dicit Deus : Quoniam inhabitabo in illis, et inambulabo inter vos, et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi populus. 17. Propter quod exite de medio eorum, et separamini, dicit Dominus; et immundum ne tetigeritis : 18. et ego recipiam vos, et ero vobis ia patrem, et vos eritis mihi in filios et filias, dicit Dominus omnipotens.

Vm. i. 1. Adjuvantes autem. — Græce atmfpûvnç, id est cooperantes Deo, ut propositam reconciliationem, de qua dixi cap. præced. vers. 18, 19 et 20, quod « Deus nos reconciliavit sibi per Christum, et dedit nobis ministerium reconciliationis, » etc., assequamini.

Exhortamur , ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. — In vacuum gratiam recipit, qui cum ea non laborat, ait Anselmus, nec ei suum studium adjungit, quique per desidiam facit ut in se gratia sit otiosa, dum eam bonis explere operibus non satagit, g. d. Ne putetis quod sola fides sit reconciliatio, quia ad eam bona vita et opera sunt necessaria. Ita Theophylactus ex Chrysostomo.

Nota: *Gratiam* vocat generale beneficium \reconciliationis mundi et redemptionis Christi : de illo enim egit in fine capitis præcedentis; sub illo tamen intclligit gratiam particularem, quam cuique meruit Christus, ct quam cuique dat Deus, ut hujus generalis Christi redemptionis quisque particeps fiat.

2. Ait exim (Deus per Isaiam, cap. xlix, vers. 8) : Vers. î. Tempore accepto exaudivi te.— Probat Apostolus nunc esse tempus gratiæ et reconciliationis, ut hanc gratiam non in vacuum recipiamus, ex co quod Isaias tempus hoc fore gratiæ praedixerit. Estque tacita hic occupatio. Dicere enim quis po- Tempn» terat : Non est in mea potestate Dei gratiam rccipere , nam gratiam dare vel non dare pendet a libera voluntate Dei : quomodo ergo, o Paule, ad gratis, eam recipiendam ine hortaris? JUspondcl Paulus : En libi tempus acoepthbilc, cn tempus salutis, en tempus gratiæ, quo, ut Isaias prædixit,

Deus suam gratiam omnibus offert, omniumque preces et vota exaudit.

Tempore accepto, — id est placito, vel placabili, ut habet Isaias. Nota : Hoc tempus est legis gratiæ, sive præsens Christianorum vita, in qua bene operandi merendique tempus est, et post illam non dicitur placitum ; quia in hoc placuit Deo gratiam suam, benevolentiam, reconciliationem et salutem per Christum omnibus proponere. Dicitur acceptum et acccptabile, id est acceptissimum, maxime acceptandum, dignumque quod ab omnibus plausu et exullatione mira suscipiatur, utpotc salutem adferens mundo per Christum.

Nota *secundo :* Sunt hæc verba Patris ad Filium, *q. d.* « Exaudivi, » id est exaudiam (prophetico enim ponitur præteritum pro futuro) te, Fili mi, pro membris tuis, et in membris fidelibus deprecantem, opem, gratiam et salutem postulantem ; « et in die salutis, » id est in illo tempore gratiæ, quo omnes homines per te, o Christo, vocabo ad æternam salutem, « adjuvi, » id est adjuvabo te, utin tuis membris, scilicet Christianis, salutem cis a te propositam assequaris. Ita Ambrosius, Chrysostomus, Anselmus. Unde Christus, *Isaiæ* lxi, 2, a Spiritu Sancto unctum et missum se dicit, « ut prædicarem, inquit, annum placabilem Domino, et diem ultionis Deo nostro, ut consolarer omnes lugentes. » Pro *annum placabilem,* hebraice est pjH D39 *schcnat raison,* quod Septuaginta ùJadxî vertere solent, *q. d.* annum divin® benevolenti® et liberalitatis, qualis erat jubileus, ad quem alludit; jubileus enim typus erat hujus anni Evangelici. Totum ergo tempus prædicationis Christi, et deinceps totum legis nov® tempus, Totnm — 'Christo obedicnlibus, ejusque libcralitatem accCbripi ccptantibus, annus fuit et est jubileus, id est annus ntanffu. misericordi®, pacis, remissionis, salutis, liber- (l nilse. tatis : m quo post longam iram Dei in nos, rcsti- nwjdiæ. tuimur in ejus gratiam, acceptationem, benevolentiam , hæi'cditatem, gloriam, omniaque bona pristina, qu® in paradiso in statu innocenti® habuimus. Idem tempus et annus hostibus fuit ultionis dies (dies enim hic synccdochice ponitur pro tempore), quo scilicet Deus genus humanum ultus est de inimicis suis, puta dæmonibus, illos sua tyrannide expellendo.

u». a. 3. Nemini dantes (nemini date, vel denius; est hebraismus : ponitur enim participium pro præsenti conjunctivi vel imperativi) ullam offensiorem (ullum scandalum, *q. d.* Cum illum diem agamus, quo omnes ad salutem a Christo vocantur, caveamus ne cui scandalum denius, ne quis licentiori vita, aut morositate, vel impatientia nostra offensus, viam salutis, scilicet christianismum, suscipere, aut in ea progredi recuset) : ut non vituperetur ministerium nostrum, — quo nos Apostoli pnedicatione, verbo, vita omnes ad hanc salutem pellicere sutngijpus.

Ven. i. Exhibeamus NOS. — Græce cw.çoivri;, quod Erasmus vertit - *commendantes;* alii, *declarantes;* optime Syrus, *prestantes, sive exhibentes.* Rursum hoc participium capitur pro verbo sive indicativi modi, *praestantes,* id est præstamus, exhibemus, et, ut legit Ambrosius, *commendamus,* ut hisce omnibus Paulus se contra pseudoapostolos commendet et laudet, sive potius pro optativo modo, *prestantes,* id est præstemus; exhibentes, id est exhibeamus et commendemus nos. Hæc enim omnia sunt adhortanlis , simul tamen et tacite laudantis se suumque apostolatum. Nam exhortatur hic Paulus omnes Christianos, sed maxime Evan- », r-.na». gelii præcones, quales multi erant Corinthi, ad ‹r - »' vitam Evangelicam et Apostolicam ; et simul hoc \ } ipso tacite se, suam vitam, passiones, patientiam o .tr» et virtutes hic describit, ut illas imitentur, casque P" l ›' pseudoapostolorum arroganti.®, mollitiei; impa-v' 1L “ tienti® et vitiis opponant : contra hos enim sui temidos et calumniatores sese hac epistola laudare cogitur, ut patebit cap. xi.

Proponit ergo hic vivam veri et genuini Apostoli et doctoris Evangelici imaginem, quam omnes Doctores et Pastores imitentur, et ad quam quisque doctores de fido et integritate suspectos examinet; ut videant Corinthii, quam inique ventosos suos pseudoapostolos et thrasones praetulerint Paulo ejusque sociis verbi Dei Apostolis, utpote in quos solos omnes sequentes genuini Apostoli not® apprime conveniant.

Sicut Dei ministros in multa patientia. — Exhibitio enim et ostensio patienti®, non unius, sed mult®, est demonstratio , qu® hominibus clare ostendit et demonstrat nos esse ministros Dei.

Nota tò in *patientia* referri ad sequentia, *q. d.* Exhibeamus nos quasi Dei ministros patientes in multis tribulationibus, necessitatibus, angustiis; plagis alnsque quæ sequuntur: hanc enim pa-v tientiam quasi altiorcm se philosophiam miran- UUa pilitur homines (qui in vexationibus irasci, indig- lowpba. navi, verbis et verberibus ulcisci se solent), ex caque colligunt veram doctrinam, fidem, religionem, Dei spiritum. Ita S. Xaverius et socius ejus J. Fernandez in Japone diu condonantes nihil profecerunt, donec a Japone sputo in faciem appetiti, modeste deterso sputo, quasi nihil passi in concione sua perrexerunt, probra, irrisiones, aliaque plurima patientissime pertulerunt : hanc enim patientiam admirati Japones ingenio acres, quasi homines cœlo lapsos colere, eorumque doctrirtani et fidem cerlatim amplecti cœperunt. Idem E->tr u intellexit Gentilis Epictetus, suosque docuit, ut ' se suamque sapientiam non tam per verba quam J.m ¡« per opera, præsertim patienti® et constanti®, iojMti » ostenderent et docerent. Ha enim praescribit suis / *Enduridii* cap. xxtx : « Et tu igitur ne verba cele- tu. riter ostendas imperitis, sed opera quæ verborum concoctionem sequuntur. Nam et oves non fœnum afferunt opilionibus, ut demonstrent quantum comederint, sed pastu intra se concocto extra ferunt lanam et lac. » Ita Christus, *Matth.* vn, 16, de falsis Prophetis ait : « A fructibus eorum cog-

noscetis eos. » *El Luc. vm, 15, laquons do* Evangeli semine, *quod in terrain bonam cadit : « Ili* sunt, *inquit, qui in corde bono ct optimo audientes verbum retinent, ct fructum afTerunt in patientia. »*

/x *mcessit at idus,* — egestatibus scilicet, cibi, *potust vestium,* ait Anselmus. *Secundo, generalius* **Theophylactus** *: Necessitatem, inquit, vocat tribulationis intensionem et exaggerationem ;* cum *illa adeo* **invalescit,** ut inextricabilis videatur, hominemquo in extremam necessitatem adigit ct quasi suffocat.

Vm. s. 5. In snunoMurs, — </àxx:açacn«;, in agitationibus et expulsionibus crebris, ut *locum* non habeam ubi pedem *figam, sed cogar huc* illuequo discurrero. Ita Theophylactus. *Secundo* tamen verti potest, in *tumultibus, confusionibus, seditionibus:* ita enim *capitur mxt xçxcîx, Luc.* xxr, 9.

V *n.* e. 6. I.v castitate, — tv «ywwiTi, *in puritate,* scilicet omnibus in rebus, tum quod munerum corruptelam Paulus non admiserit, et a suis admitti vetuerit, tum quod citra sumptum aliorum prædicant, ait Theophylactus. Noster pressius vertit, « in castitate : p pura cnim ct plena castitas, ut scilicet omni libidinis usu abstineas, et castilatoni angelicam colas, ut fecit Paulus ct Apostoli, Wnum est hominem esse divinum Deique ministrum : omnis enim hæresis *ct* infidelitas putat, ct solis cnim Catholicis, fido vera Dcique gratia praeditis, possibilis cst. Hinc apud haereticos non est invenire virgines, ct virginum contubernia, ncc monachos et monasteria, imo ncc sacerdotes, aut cœlibes ministros, uti a Paulo et Apostolis quasi ducibus ct magistris didicit ct habuit omni ætate Ecclesia Catholica ct Romana.

Virginic.t n u K ir iæ ip'r n' i ÍDTCDÍ- hrr ti J vcrc Pu,a1' s*l" Cf;so hnpossibilem castitatem :

In scientia, — *q. d.* Demus operam, ne videamur nonnullis rudes et indocti rerum Christianarum agendarum e't vitandarum : sed potius ostendamus nos hæc scire docendo alios, quæ liona agere, quæ mala vitare debeant, ut salutem assequantur : ex quo omnes agnoscant nos esse Dei ministros, præcones ct Apostolos. Ita Ambrosius. Non male etiam Anselmus per *scientiam* intelligit cognitionem sacræ Scriptura.

In suavitate, — ne per rancorem iis, qui nos vexant, simus asperi, sed per suavitatem mentis, verborum et operum iis simus dulces, benigni, benefici: sic dicent omnes nos esse ministros Dei.

'•' ' 'j " irò" C> i- == H ... Adamantini enim plane animi est, ait Theophylictus, si quis, cum undique exacerbatur et punitur, non soluin longanimis sit, verum etiam mitis ct benignus; supra hominem hoc est, christianum est, divinum cst.

Talis fuit S. Athanasius, de quo Nazianzenus, orat, in laudem ejusdem : « Athanasius, inquit, vita sublimis erat, verum animo humilis : ea erat comitate, ut ad eum aditus omnibus pateret, clemens, ab ira alienus, miseratione praditus, sermone jucundus, moribus jucundior, forma angeheus, animo magis angelicus, in objurgando placidus, in laudando erudiendi vim habens, no aut mollities dissoluta, aut severitas fastidiosa et importuna esset : erat denique pcrculienlibus adamas, dissidentibus magnes. »

In Spiritu Sancto, — in donis ct operibus opo *ct* instinctu Spiritus Sancti factis, *q. d.* Omnia tam pio, benigno, sincero, incense spiritu agamus, ut pateat nos non vanitate, aut superbia agi, sed a Spiritu Sancto. Ita Anselmus, Theophylactus, Chrysostomus.

7. In verbo veritatis, — ut veritatem Evangc- Ven. licam vere et sincere pradicemus.

In virtute Dei, — *it* Joyoqxu, *in potentia,* faciendo scilicet miracula; aut potius, ut Chrysostomus, in constantia Christiana ct fortitudine in tot adversis (otque laboribus, et in vehementia sermonis ct concionis efficacia : hæc enim per Dei potentiam nobis aspirata, probant nos veri Dei ministros esse potentes ct admirabiles.

Per arma justitia a dextris et a sinistris. — Refer ad vers. 4 : « Exhibeamus nosinetipsos sicut Dei ministros; » inde cnim omnia sequentia pendent usque ad vers. 11, *q. d.* « A dextris et a sinistris, » hoc est, tam in prosperis, quam in adversis, ubique justitiæ, id est justœ ac sanclm vitæ, virtutumque actionibus tanquam armis utamur, ut nec prosperis elevemur, nec turbemur adversis, aut desperemus. Ita Anselmus.

Aliter Chrysostomus et Theophylactus : Arma, inquiunt, sinistra sunt adversa, dexlera sunt prospera, quæ alternando Dei servos quasi arma communiunt, ut ncc in superbiam erigantur, neo in pusillanimitatem deprimantur (1).

8. Per gloriam, et ignobilitatem, — *q. d.* Sive Vcr;- honoremur et laudemur, sive inhonoremur et vituperemur : ut cum Lycaonii voluerunt Paulum ut Deum adorare, ct mox ut impostorem lapidare, *Actor.* XIV ; vb enim *per* capitur pro *in :* dc quo plura I *Timoth.* u, 15.

Per infamiam, et bonam famam, — sive infamemur, sive fama simus celebres.

Ut seductores, — quasi seductores æstimati, cum veraces simus. Ita Ambrosius.

Sicut qui ignoti, et cogniti, — quasi qui in fidelibus et improbis habemur ignoti et obscuri, cum noli simus Deo ct conscientiis vestris. Ita Ambrosius.

9. Quasi morientes, — quasi qui videmur prop- v«› ter quotidiana pericula, flagella etrerumnas semper mori; cum Deus ccce nos vivos conservet, illæsos ct vegetos.

Ut castigati, et non mortificati — irziW[uva, /.il [di Oa«xToú[Mvu, ut correpti, vel castigali, ct non occisi; sive, ut qui corripiamur ct castigemur,

(1) Alus tropus est desumptus a militibus, qui sinistra gerebant clypcuin, dextra regebant gladium aut hastam. Aliis simplicius est proverbialis locuiio, qua *habere arma a dextri» et a emùtrù wi, ad utrumque* (hostem aut periculum) *paratum ette.*

sed non occidamur; omnia cnim pendent a versu 4 : « Exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros,» ut dixi.

nr».io. 10. Sicut egentes, multos autem locupletantes,— tum divinis et cccicstibus, tum terrenis bonis : colligebat eniin Paulus eleemosynas pro pauperibus, maxime Hierosolymitanis.

Tanquam nihil iiauentes, et omnia possidentes. fiiplrx — Necessaria cnim habeo, nec plura opto, imo quasi ima, mihiquo subjecta, contemno : unde au. perinde habeo ac si omnia possiderem. *Secundo,* quia licet pauperes simus nos Apostoli, principes tamen sumus fidelium, qui ditissimi ad nostros pedes omnia deponunt. Ita Ambrosius et Anselmos. Vide Chrysostomum hic,ct in *morali.* Posset *tcrlio,* sic accipi : « omnia possidentes, » scilicet libros, vestes omniaquo necessaria, ut sit distributio pro generibus singulorum, non pro singulis generum ; « omnia, » id est aliqua cx omnibus, puta ex cibo, calceis, vestibus aliisque omnibus, quantum sufficit. Alii : Deum, qui est omnia, ct in Deo omnia possidentes. Sed hoc mysticum est ct symbolicuin.

Crdinm \ , i' i '- Í dif f-nni? Notat Anselmus in tristibus hic addi *quasi,* non in prosperis, quia omnis tristitia Sanctorum hic *quasi* habet; nam brevi et in somnis quasi transit, videturque esse quasi umbra ct somnium, ncc essc tristitia, sed quasi tristitia : gaudium autem Sanctorum non habet *quasi,* quia solidum est ob spem certam alternai beatitatis. Conira veroimpiorum gaudium hin habet *quasi,* quia breve ct umbraticum videtur esso somnium; sed tristitia eorum non habebit *quasi,* quia solida erit ct æterna.

viti A v iJnun i i vita u e¿n». ora*- l inai, Nola *sminilo* hic, qualis fuerit vita Pauli ct Apostolorum, nimirum talis, qualem Ccenobitarum et Religiosorum (quales quorumque parentes fuerunt Apostoli) vitam esse scribit Nazianzcnus, I*acc» dum ait' « Vita eorum sunt opes in egestate, possessio in peregrinatione, gloria in contemptu, patientia in infirmitate, proles egregia in crelibatu : qui delicias aspernari pro deliciis habent; qui regni coelestis causa humilitatem amplectuntur; qui in mundo nihil habent, ct mundo superiores sunt; qui cum in carne sint, extra carnem tamen vivunt; qui pro portione Deum habent; qui propter regni spem inopia laborant, ct propter inopiam regnant. » Talis fuit vita Episcoporum el virorum Apostolicorum. S. iMartinum laudat Sulpitius, quod ita impleret Episcopi dignitatem, ut monachi propositum, paupertatem et officium non desereret. i)o S. Augustino memorat Possidonius, eum in mensa tam frugalem fuisse, ut ad panem olera semper, carnem vero rarius et nonnisi propter hospites adhiberet " cumque morti esset proximus, nullum testamentum condidisse : « Quia, inquit, undo conderet , pauper Christi non habebat. » Ilie tamen vir Arianos, Manichreos, Donalistas, Pelagianos debellavit, et cx primis fuit Ecclesiæ columnis et Doctoribus. De Exuperio, Tolos® Episcopo, ita scribit S. Hieronymus : *a* Esuriens, inquit, pascit alios, et ore pallente jejuniis fame torquetur aliena. »

Uree ergo est norma ct forma vite Apostolic» prrescripta a S. Paulo, quam omnes sectantur perfectionis ct salutis animarum studiosi : ex qua desumptum est breviarium Instituti Societatis nostrre, quod typis cusum singuli nostrum circumferre, jugiterque oculis el menti prreflgere solent, quasi domesticum monitorem, ettanquam acrem virtutis et zeli stimulum, imo quasi vivum vocationis el professionis su® speculum. Estque tale : «Homines mundo crucifixos, ct quibus mundus ipse sit crucifixus, vitre nostras ratio nos esso postulat : homines, inquam, novos, qui suis se affectibus exuerint, ut Christum induerent; sibi mortuos, ut justili® viverent. Qui, ut D. Paulus ait, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suavitate, in Spiritu Sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, se Dei ministros exhibeant : et per anna justitire a dextris et a sinistris ; per gloriam, ct ignobilitatem ; per infamiam, ct bonam famam; per prospera denique ct adversa magnis itineribus ad coelestem patriam el ipsi contendant, et alios etiam quacumque possunt ope studioque compellant, maximam Dei gloriam semper intuentes. Uree est summa, hic scopus nostrarum Constitutionum, » Jesus.

11. Os nostrum patet ad vos, o Corinthii,— v‹h .licor meum gestio in sinum vestrum effundere, *q. d. Os* meum patet, hiat, plura vult dicere, totumque meum in vos offectum expromere, nec valet ; quidquid enim et quantum dicam, minus est affectu meo, ncc illum dicendo acquare et expromere , illive satisfacere possum.

Dicit hoc Apostolus, ul ostendat se ea qure jam dixit de sua patientia, tribulationibus ct virtutibus , non ex philaulia, sed ex amicitia, confidentia, inlimoquo gaudio et amore Corinthiorum dixisse. Solent enim amici invicem sua secreta gaudia, intiinaquc omnia tam bona quam mala communicare, et in amicisinum confidenter effundere, itaque internum benevolenti® affectum testari et patefacere : quem, cum ingens est, exprimere magis magisque satagunt, nec tamen dicendo exrequaro possunt. Ita facit hic Paulus.

Con nostrum dilatatum est, — amore erga vos, *q. d.* Vehementissime vos amo.

Nota : llebnei opponunt passim hæo duo mi* *tsara,* ct 3m *rochab,* id est 6Aiyw**l ten, angustias ct latitudinem, vel dilatationem. Per latitadinem intelligunt cor Irelum, amicum, liberale, munificum; per angustias, cor triste, pusillanime, suspiciosum, avarum. Sicut enim tristitia et avatilia cor. frontem et manus arctant et contrahunt; ita lælitia, alacritas ct charitas eadem dilatant et diffundunt. Sio *Psal.* cxvm , dicilur : « Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor

Pnichr* antiih*- an. ' X. '

menm.» Sic, BIT?*/. rv,29, *dicitur* Deus Salomoni dedisse *latitudinem cordis,* id cst, cor latum, liberale, *regium, magnificum* et magnanimum, «quasi arenam quæ est in littore mans,» ut scilicet *instar* arenæ in maxima esset quantitate, copia *et* abundantia.

Vm.it- 12. *Non* angustiamini in nobis, — sed piene et *spatiose* in corde meo habitatis, latissima vos *cordis* charitale complector. Loquitur dc corde et animo, quasi domicilio.

Angustiamini autem in visceribus vestris, — angustam vos et exiguam charilatem habetis in corde et visceribus vestris, praecordia vestra angusta sunt, ut parum in eis loci habeam, q. *d.* In amore et benevolentia mihi non respondetis. Videntur Corinthii obtrectatione pscudoapostolorum nonnihil aversi fuisse a S. Paulo; unde tantam charilatem in eos ostendit, ut vicissim eorum in se amorem provocet et accendat.

Rursum, videbatur Paulus priore epistola arctasse Corinthios prohibendo cis idolothyta, litigium coram judice infideli, agapes et convivia opulentiora; et vers. 14, erat cos arctaturus ad matrimonium cum fideli (licet impari) ineundum : præmunit ergo ct excitat cos ut latis charitatis Christi visceribus hæc in speciem arcta, non tam sua, quam Christi præcepta excipiant.

Ven 13. 0 loa eiplita- 13. Eamdem autem habentes remunerationem (parem amorem rependentes mihi) dilatamini et vos› — Græce, TTN avrtv ávTijMoOtav, *eamdem remuiterationem,* scilicet amoris; supplet Theophylactus uamycari, *adferte;* vel, ut Noster, *habentes. Secundo,* Chrysostomus refert ad sequentia, «ç *tanquam filiis dico,* edico, præcipio ct exigo a vobis hanc charitatis remunerationem. *Tertio,* et planissime, ut intelligatur xarà, id est, *secundum* eamdem remunerationem charitatis, xolGjaìc, *dilatamini et vos, q. d.* Eamdem charitatis mensuram et latitudinem mihi reddite et reponite, pari mensura cor ct charilatem vestram in me extendite et dilatate. Aliter etiam Vatablus, nam subintelligit *propter,* itaque vertit, *propter eamdem remunerationem dilatamini et vos,* hoc cst, propter repensionem benevolentiae nostræ amplificate cor vestrum, ut nos œqua latitudine capiat et diligat.

Nota : Loquitur dc renumeratione ct redditione amoris, non præmii cœlestis, ut volunt aliqui, qui hunc dant sensum, *q. d.* Cum idem præmium et merccdcm in cœlum mecum sitis habituri, dilatate et vos charitatem vestram in me. Sed alium esse genuinum sensum patet cx dictis.

n. n. Nolite jugum ducere (participationem ct commercium habere) cum infidelibus, — in iis qu i‘ad religionem pertinent, aut ita arcte ct familiariter, ut vos sensim inclinemini ad eorum iniidelitatemct vitia, quale est us matrimonio jungi, *q. d.* S parate vos ab infidelium coetibus, templis, sacrificia, conviviis, conjugiis, omnique eorum commercio, vel per se impio aut injusto, vel perkyl tuta- i,- e A ui-

rfculoso aut scandaloso. Nolite facen? óu , dc quibus dicitur *Psalm,* cv, vers. 35: «Commixti sunt inter Gentes, et didicerunt opera eorum, et servierunt sculptilibus eorum.» Ita Chrysostomus, Ambrosius, Theophylactus. S. Hieronymus vero, lib. I *Contra Jovin.,* accipit de matrimonio cum infidelibus cavendo. Videtur Apostolus alludere ad *Psalm,* cv, 28: « Initiati sunt Beelphcgor; n ibi enim hebraico est TïDP *Utsamedu,* id est, jugali sunt Beelphcgor ; *tscmed* enim idem cst quod par vel conjugatio duorum boum, v. g., vel hominum. Sicut enim Hebraei, *Num.* XXV, fornicando cum Madianitis in honorem Beelphcgor, illi quasi jugati, et jugo religionis copulati sunt ; ita ct qui arcto commercio, v. g. conjugio, copulatur cum infideli, videtur quasi Beelphcgor, id est dæmoni; qui infidelium est præses, copulari. Aliter Anselmus : infideles enim (græce àïrfçw;, id est, ut vertit Syrus, *incredulos*) intelligit pseudoapostolos judaizantes, qui fidem Christi evacuare, ct legis Mosis cæremonias statuere conabantur; ul horum societatem velit vitari Apostolus: hi enim magis perniciosi Christianis sunt magisque vitandi quam Gentiles ipsi ct infideles. Hic sensus bonus cst, sed partialis; Apostolus enim quorumvis infidelium ct incredulorum commercia vitari vult.

Transit hic Apostolus more et licentia epistolari ad aliud punctum Corinthiis tum necessarium ; scilicet, ut vitent arctas familiaritates infidelium. Frustra ergo quis quærat, quomodo hæc cum praecedentibus connexa sint.

Nola : Græce est -pvwb» quod probe, ait Erasmus, Nostcr vertit, *ne jungamini eodem jugo cum infidelibus.* Nam si Christianus ducat uxorem Ethnicam, aut Christianus in gerendo magistratu collega sit Ethnico, dicetur Hujusmodi matrimonia S. Hieronymus imparia vocat.

Ebi adverte, apud Græcos interdum significat alterum e duobus, interdum diversum, sive e duobus , sive e pluribus. Sic dicitur tnpc- qui altero carct oculo ; iwpàJcÇGç vero, qui divers® est opinionis. Unde incertum est an Paulus dicat ¡Ttpc<!rpûvTa;, qui alteram jugi partem sustinent, an qui cum diversæ conditionis homine jugum ducunt.

Priorem acceptionem, scilicet communem, sequitur Budæus, qui interpretatur percucÇ^cwTt;, qui simul cum socio alteram jugi partem trahunt, *q. d.* Nolite cum infidelibus alteram jugi partem trahere, uti in Campinia camdem carrucam trahunt duo boves, in idem jugum unus a dextera, alter a sinistra parte, caput inserentes. Triplex n'‘ir telicelo/

Secundo, posteriorem acceptionem sequuntur alii, et proprie vertunt : Nolite aliud , diversum, vel impar, jugum trahere, quod fit, quando junguntur diversæ conditionis homines æque ac jumenta, ut equus et asinus in eodem curru.

quoti olim lego velen, *Douter.* XX, 10, vetitum prat : quo forte alitidit Apostolus. Et hic secundus census est probabilior cx his quæ sequuntur: «Quæenim participatio justitiæcum iniquitate?»

Tertio, Teophylactus vertit, *nolite in alteram jugi,* vel *lancis* (dc libra enim ipso accipit) *partem vos inclinare,* conjugi vestro, scilicet infideli, impio et injusto, vos inclinando et accommodando : nam tapc&rpiv, ait, est alteri lanci incumbere , et de injusta libra dicitur, quando videlicet altera lanx gravior est, ut libra in alleram partem magis pendeat, *q. d.* Sic pariter injusto conjugi ct compari infideli nolite vos inclinare.

Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? — id est, justis cum iniquis, puta fidelibus cum infidelibus.

Nota : Durum erat Corinthiis in tanta paucitate Christianorum arctari ad commercia ct conjugia cum fidelibus ineunda. Mulli enim inter cos sibi nec genere, nec opibus, nec statu , nec aliis dotibus pares inveniebant : itaque vel conjugio eis abstinendum erat, aut ducenda conjux nobilitato, gradu et divitiis impar et inferior. Rursum jure naluræ el divino eis aliisque fidelibus simpliciter et absolute prohibitum non erat ducere infidelem conjugem : erat tamen id indecens et periculosum, ideoque ab Apostolo hic prohibetur. Apostolus ergo ut hanc duritiem emolliat, eisque legem hanc suam persuadeat, quinque utitur rationibus sive anlithesibus ab ipsa rei repugnantia petilis.

Orinque tnr »' ról0, 'J. u "ĸ n- ilelibus v f o/ l tum i> Meliam.

Primam affert cum ait : « Nolite jugum ducere, » scilicet impar et dispar (hoc enim est Græcum 'vtpcÇuqiiv, Ut dixi) « cum infidelibus, » *q. d.* Conjughim dispar ingens cst onus ct jugum , perinde ac si bos ct equus idem currus jugum subeant, ingens uterque ob disparem ct incongruum sociium, jugum et laborem subit. Ergo nolite illud j"8um'v°iJis ip6*8 imponere. *Secundam* affert cum ail : «Quæ societas luci ad tenebras? » *q. d.* Lux et tenebrie in eumdem locum aut subjectum convenire simul nequeunt : ergo congrue fieri nequit ul fidelis habens lucem fidei in idem jugum conveniat cum infideli, qui plenus est tenebris infidelitatis. *Tertia* cst: «Nulla, inquit, cst conventio Christi ad Belial; » atqui fideles pertinent ad Christum, infideles ad Behal : ergo hi convenire nequeunt. *Quarta,* fidelis cum infideli nullam habet partem aut communicationem, sed ab eo toto genere dissidet, tantumque distat quantum fides distat ab infidelitate, cadum ab inferno. Ergo hi conjungi non possunt. *Quinta,* templum Dei non potest associari idolis ct templis diernonum : ergo nec fidelis infideli. Fidelis enim est templum Dei, infidelis vero cst templum et simulacrum diaboli.

Vm. n.

15. Que conventio Christi ad Belial? — Grreco ¿e <w[Aç«w<nc, id est, *quæ consonantia,* quis concentus, quæ concordantia, quod conjugium Christi, qui cst omnis disciphnæ, obedientiæ, justitiæ pater, cum Belial, id est diabolo ejusque asseclis infidelibus?

Nota : Non *Beliar,* ut Græci corrupte legunt, * sed *Belial* hebraico dicitur, ut vult R. Kimchi, quasi bp' 'bn *Mi iaal,* id est, sine utilitate , qui » non prodest, qui inutilis est : quo alludit noster Interpres, Proverò, vi, 12 : «Apostata homo Belial (ita enim est in Hebreo, id est) vir inutilis. » Vel potius a bip 'bn *Mi ol,* id est, *sine jugo* : ita enim vertit S. Hieronymus et Aquila. Hinc *Belial* significat *primo,* inobedientiam, rebellionem, impietatem; *secundo,* inobedientes, rebelles, impios; *tertio,* significat diabolum, qui princeps fuit omnis apostasiae et inobedientiæ, quique primus apostata, legis, fidei et obedientiæ Dei jugum excussit. Hinc *viri,* vel *filii Belial* vocantur apostata:, *q. d.* Filii diaboli, vel filii inobedientiæ, rebellionis, impietatis, hoc est improbissimi et impiissimi.

Quæ pars fideli cum infideli? — Quid commune habet fidelis, quod participet cum infideli? Sic, III *Beg.* xn, 16, dicitur: a Quæ nobis pars in David? vel quæ hæreditas in filio I«ai?» *q. d.* Nulla communicatio, nulla participatio nobis est cum Davide, nihil commune, nullam partem aut hæreditatem cum eo communem habere volumus. Hæc antithesis explicat tres procedentes; vult enim dicere, non convenire, ut fidelis jungatur infideli, sicut non convenit, justitiam iniquitati, lucem tenebris, Christum Belial, templum Dei idolis jungi et sociari.

16. Vos enim estis templum Dei vivi, — per fi-Vcn. i«. dem, gratiam, sanctitatem. Proclare S. Cyprianus, tract. *De Orat. Domin. :* « Conversemur, ait, quasi Dei templa, ut Deum in nobis constet habitare, ul qui coelestes et spiritales esse coepimus, non nisi spiritalia et coelestia cogitemus et agamus.

Nota: Templum hebraico dicitur bo'rt *hcchal,* a radice blD' *iachol,* id est potuit, pnevaluit, *q. d.* *Hcchal,* id est basilica, dominica, regia, palatium, in quo Dominus aut rex propotentem se ostendit, quodque illius majestatem et potentiam ostentat, tum ædificii apparatu, tum auri copia, tum instrumentorum supellectile, numero, tum ministrorum dignitate et sanctitate. Hinc Chrysostomus, hoinil. 17 *in epist. ad Hebr.* : Jussit, inquit, Deus templum Salomonis cum magna magnificentia fieri, ut Debrai, qui corporalibus magis attrahebantur el alliciebantur, per illud Dei majestatem conciperent et agnoscerent. Quidni ergo Christiani ornent templa, ut domum Dei, Deumque honorent, ac Christi præsertim corpus prosens; aliosque excitent ad Dei reverentiam et devotionem? Tale templum, talis basilica regia, imo di- Ecelisi» vina, allegorico est Ecclesia, tropologice quasvis anima sancta, ut hic docet Apostolus, in qua Deus pi, 4 per magnificam gratiam, magnifica et honorifica virtutum opera, magnifica Sacramenta, magnificam gloriam , magnificentiam suam ostendit.

Potest *elo.* ut docet Villalpando *in E-cch.,*

tom. II, pag. 236, per metathesim Sj'il *hechal,* dici quasi *|»Sn *hali-h,* a radice "¡Sil *halach,* id est ambulavit, *ingressus est;* quia tabernaculum velus erat quasi templum mobile, in quo habitans Deus ambulabat cum Ilebræis per desertum in terram promi<sam ; addilque Vilalpando, *hecha! proprie* dici sanctum, quia per illud ibalur in Sanctum sanctorum, ut huc alludat Psalles, *Psalm.* LXvn, 23 : a Viderunt ingressus tuos, Deus, ingressus Dei mei, regis mei, qui est iti sancto.»

Et Paulus hic, cum subdit : «Quoniam inhabi- Z' -o- !¡bo in illis, cl inambulabo.» Sic latine, «tem- j'., ' pium, » *primo,* ut vult Isidorus, lib. XV, cap. iv, v.'., dicitur quasi tectum amplum, *q. d.* Basilica. *Scrundo,* ut Varro, templum dicitura tuendo, quia Deus templum quasi domum suam intuetur, tuetur et curat; et in templo, Dei tutela protegimur ab omnibus *injuriis;* homines etiam in eo quasi Deum intuentur, illudque quasi Dei domum tuentur al) injuria. Sic cœlum, ait Varro, quod luemur, id est intuemur, dicitur templum. Huc alinden» Paulus, cum dixisset : « Vos estis templum Dei, » causam assignans subdit : « Sicut dicit Deus : Quoniam inhabitabo in illis, et inambulabo , et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi populus, » quem scilicet inter eos, quasi in templo meo inhabitans, intuear, tuear et protegam.

I.W1DI labo. — Anthropopathûs, id est undique vos protegam, quasi undequaque custos inambulans, ct spirilualiter per potentias cl virtutes animæ inambulabo.

!.-‹• Nota cum Anselmo : Citat Apostolus litteraliter ; ' *Each.* xxxvn,27; tropologice, Levit. xxvi, 12, e. ubi sic dicitur: a Ponam tabernaculum meum in ira medio vestri, et non abjiciet vos anima mea. Am- l !u.tn. ijulabo inter vos, el ero Deus vester, vosque eri- ii.-.-ua, tis populus meus.» Ubi ad litteram loquitur de tabernaculo foederis, quod erat quasi mobile templum et domus Dei ambulantis cum Ilebræis per desertum, *q. d.* Iu hoc tabernaculo præsens vobis adero, et illo per desertum ambulante, vobiscum et ego ambulabo, tantamque vestri curam geram, ac si inter vos corporaliter ambularem undequaque, ut nullis hostibus vos oppugnandi locus detur, cum circumquaque vos protegens inambulem.

Allegorico, hoc tabernaculum significabat Christi Ecclesiam, ut explicat *Each.* xxxvu, 27» quem citat et sequitur hic D. Paulus : « Et erit (in diebus Messte) tabernaculum meum, » id est Ecclesia mea, « in cis, » inquit Ezechiel, « et ero cis Deus, et ipsi erunt mihi populus. » Consequenter tropologico hoc tabernaculum est anima sancta, quæ templum est Dei, ct ab hoc exilio in cœlum perambulat.

Ubi nola : Deus inambulat in anima quasi in d;'; di- tabernáculo suo, cum ex memoria in intellectum, b ' inde in voluntatem transii per actus fidet, spei ct btiht ¡j charitatis : est enim anima sancta quasi templum, 1,11 imo cœlum, in quo sol est intellectus, vel zelus 'w>ra' justitiæ; luna, fides et continentia; astra, r<liquæ virtutes, ait Bernardus, serm. 27 *in Cant. Sc undo,* Deus inambulat in anima, id est, inambulare eam facit per virtutes, cum scilicet sua gratia efficit, ut eamus de virtute in virtutem, ait Anselmus ct Theophylaclus; et sicut in tabernaculo ibalur in Sancta sanctorum per Sanctum, scilicet per altare thymiamatis, mensam et candelabrum : ita facit ut eamus in cœlum per vitæ sanctitatem, scilicet per orationem, eleemosynam , castitatem et puritatem vitæ : altare cnim thymiamatis symbolum erat orationis, mensa eleemosyme, candelabrum puritatis et splendoris vite. *Tertio,* Deus in anima inambulat contemplatione , quia facit ut mente sequamur sua templa, scilicet Christum salientem o templo cœli in templum et uterum Virginis; inde in templum cl montem Calvarte, inde in infernum, inde in cœlum. *Quarto,* corporaliter, ait S. Ambrosius, «Verbum caro factum habitavit» ct ambulavit «in nobis,» et quotidie per sanciam communionem habitat, et per membra nostra omnemque locum nobiscum inambulat.

17. Propter qlod dicit : Exite de medio eorl m, Vers- *7, — Nota, Isaiam cap. tu, vers, 11, jubere ad litteram , ut Apostoli et fideles exeant de infideli ct immunda non Babylone, ut aliqui, sed Jerusalem per Titum vastanda. Verum Apostolus tropologice , vel a pari, hinc fidelibus jubet, ut infidelium nimia commercia vitent, et «immundum,» id est immundos infideles, non tangant, hoc est, cum eis non conversentur, ne eorum immunda vitia, puta crapulam, luxuriam, fastum, impietatem et improbitatem sibi atfricent, ipsoque tactu et conversatione contrahant. IU Hieronymus cum Cyrillo in *Isaia; m,* et Chrysostomus, Ambrosius ,Anselmus hic.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, ostendit amorem, sinceritatem et confidentiam erga Corinthios.
Secundo, gaudium de eorum pamitentia et emendatione, vers. G.
Tertio, vers, 10, *dut signa et actus vera: panitentiæ Corinthiorum,*
Quarto, vers. 13, *hujus pœnitentiæ, amoris et obedientiæ Corinthiorum testem allegat Titum.*

1. Has ergo habentes promissiones, diarissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. 2. Capite nos. Neminem læsimus, neminem corrupimus, neminem circumvenimus. 3. Non ad condemnationem vestram dico, prædiximus cnim quod in cordibus nostris estis ad commoriendum et ad convivendum. 4. Multa enim fiducia est apud vos, multa mihi gloriatio pro vobis, repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. 5. Nara et cum venissemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus : foris pugnæ, intus timores. 6. Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus in adventu Titi. 7. Non solum autem in adventu ejus, sed etiam in consolatione, qua consolatus est in vobis, referens nobis vestrum desiderium, vestrum (letum, vestram æmulationem pro me, ita ut magis gauderem. 8. Quoniam etsi contristavi vos in epistola, non me pœnitet : etsi pœniteret, videns quod epistola illa (etsi ad horam) vos contristavit, 9. nunc gaudeo : non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pcenitentiam. Contristati cnim estis secundum Deum, ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis. 10. Quæ enim secundum Deum tristitia est, poenitentiam in salutem stabilem operatur : sæculi autem tristitia mortem operatur. 11. Ecce cnim hoc ipsum, secundum Deum contristari vos, quantam in vobis operatur sollicitudinem : sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam ; in omnibus exhibuistis vos, incontaminatos esse negotio. 12. Igitur, etsi scripsi vobis, non propter eum, qui fecit injuriam, nec propter eum, qui passus est : sed ad manifestandam sollicitudinem nostram, quam habemus pro vobis, 13. coram Deo : ideo consolati sumus. In consolatione autem nostra, abundantius magis gavisi sumus super gaudio Titi, quia refectus est spiritus ejus ab omnibus vobis. 14. Et si quid apud illum de vobis gloriatus sum, non sum confusus : sed sicut omnia vobis in veritate locuti sumus, ita et gloriatio nostra, quæ fuit ad Titum, veritas facta est, lo. et viscera ejus abundantius in vobis sunt : reminiscentis omnium vestrum obedientiam, quomodo cum timore et tremore excepistis illum. 1G. Gaudeo quod in omnibus confido in vobis.

v«i. i. 1. Has ergo habentes promissionest — nimirum Christianos fore templa Dei, ejusque filios ct filias , atque habituros Deum in se inhabitantem ct inambulantem, uti præccssit.

D»pi'i mio ,t ipiHtu- “'

Mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus. — Hinc Theologi sumunt divisionem peccati : in carnale, quod versatur circa objectum carnale, facitque hominem quasi bestiam, uti est gula, libido, ebrietas ; et spiritale, quod versatur circa objectum spiritale, facitque hominem quasi dæmonem, ut est ira, superbia, invidia.

Secundo, apposite S. Basilius, *Rcg.* M inter breviores: Inquinamentum, inquit, camis est, carnalia agere : inquinamentum spiritus est, talia agentibus se miscere, cum iisque versari et communicare ; uti Corinthii hi miscebant colloquia, ct communicabant cum fornicario, quem omnino vitari volebat Apostolus.

Perficientes sanctificationem, — srpwo-Jvnv, *sanctimoniam,* ut mens purgata omni inquinamento carnis ct spiritus, perfecte sit sancta et pura, s&nctisquo operibus dedita in timore Dei : quia

timor Dei, inchoatio et perfectio *est* veræ sapienti® ct sanctitatis, *Ecdi.* i, 16, ct xix, 18; et quantum crescit timor Dei, tantum crescit et sanctimonia, adcoque perfectus Dei timor est perfecta sanctimonia. Praeclare S. Basilius, *Peg.* 53 jam citata : « Sanctificatio, inquit, est, Deo cx toto continenter dedicatum adhærere, iis sollicite exquirendis, et in studio habendis, quæ ipsi grata sint. Siquidem etiam in his quæ dona Deo offeruntur, ea repudiantur ut minime grata, quæ curta aut mutila sunt ; aut quod semel Deo dedicatum donum est, id deinceps in communem usura humanum retrahere, nefarium est ac sceleratum. »

Ver*, *t* Capite nos.— Græce xwpkzn, id est, *amplexamini* nos latis visceribus charitatis, sicut ego vicissim toto vos animo complector. Ita Theophylactus; vide cap. vi, vers, 11, 12 ct 13. Proprie Xwp-azTi ¿^ significat *locate nos,* facite locum nobis, ut scilicet apud vos locum inveniam, non arctum, sed amplum, ut excipiar lato sinu charitatis vestræ : quod Noster dixit, *capite nos;* Maldonatus in *Notis manuscr.* vertit, *ferte nos æquo animo,* si quid *de me laudabilius dixero* (1).

Neminem circumvenimus, — gOS&x *teUoHXTfaafjn,* neminem fraudavimus, nullius rem extorsimus, vel vi aut fraude occupavimus. Vide dicta cap. n, vers. 11.

Ven s. 3. Non ad condemnationem vestram dico , — quasi damnem, culpem et arguam vos talia de me suspicari, quod scilicet aliquem læserim aut circumvenerim. Ita S. Anselmus.

In cordibus nostris estis ad commoriendum et ad convivendum. — q. d. Ita vos amo, ut vobiscum ct pro vobis et mori et vivere paratus sim. Quomodo hæc cohæreanl cum præccdenlibus, patebit vers. 4. Alludit ad arctissime amantes ct amasios, quibus uti vita communis erat omniaque m vita communia, ita communis erat cl mors, ut uno occumbente, occumberet ct alter : (pales fuerunt Nisus ct Euryalus apud Virgilium, LX *Æneid.,* ubi capto Euryalo inclamat Nisus :

> Me, me, adsum qui feci, in me convertite ferrum,
> 0 Rutuli ; mea fraus omnis, nihil iste nec ausus,
> Ncc potuit.....
> Tum super exanimem sese projecit amicum
> Confos&us, plaadaque ibi demum morte quievit

&<, tu sJdn- Qualcsctiam in bellis fuerunt illi, quos Galli *Soldunes* vocant, Cæsar *devotos* interpretatur, lib. ¡II *Gallico.* Talis quoque erat apud Thebanos , *sacra cohors,* cujus meminit Plutarchus Gvrcx¿<- in Pelopida (2). Addit Erasmus ct alii, Apostolum , alludere ad illud veteris amicitiæ genus , quo * amico forte cxtincto, amicus alter ultro sibi moruru. km consciscebat : quod Soldurios etiam fecisse narrat Cæsar; qualo amicitiæ genus significat Horatius sibi fuisse cum Maecenate. Unde dicti sunt trjvxiTcOvT.ax&vTK, *commoricntes,* uti et hic habet Paulus. Sic etiamnum in Peru et Mexico uxores ct famuli chariores, marito, vel domino defuncto, in rogum , vel sepulcrum vivi se cum domini cadavere injiciunt. Et apud Japones, nobiles morte damnati, sibi cum intimis suis ventrem dissecando, mortem consciscunt. Quorum sui homicidium damnat Apostolus, amicitiam laudat et amplexatur, q. *d.* Sicut illi invicem ad mortem usque diligunt, ita et ego vos, o Corinthii, usque ad mortem amo, cupioque vobiscum vivere, vobiscum mori, non antera ut illi, cupio mihi mortem consciscere. Sed accesse non est tam longe Apostoli verba ct amorem , praesertim ad illicitas ct parricidales amicitias extendere ; horum enim amicitia in simultanea morte, suique interemptione maxime consistebat, ac proinde a parricidio separari non potest : scelesta ergo fuit, non laudanda, sed damnanda.

4. Multa mihi fiducia est apud vos. — Græce Ven. < «afpijmx, id est *libertas,* confidentia, quæ oritur cx amore, q. d. Liberrime me apud vos effundo, admoneo, corripio; quia intime vos amo, uti jam dixi. Unde *glorior pro vobis,* id est, dc vobis mihi tam addictis et obsequentibus. Ita Theophylactus et Ambrosius. Hæc ornnia dicit Paulus, ut Corinthiis eximat diffidenti® suspicionem, ne scilicet ex diffidentia videatur dixisse : *Neminem læsimus,* etc., q. d. Hoc non dixi quasi diffidens vestræ de me bonæ opinioni, sed ex animi quadam libertate et confidentia, quam parit ingens amor vestri. Hinc soleo de vobis gloriari. Discant hic a Saperlo S. Paulo Superiores cavere, ne subditi sibi difll- ir'\'¿/n* dant, putantes Superiorem sibi non credere, non v fidere, vel non audentes se et sua Superiori com- dia ! °* mittere, quasi minus sibi faventi; curcntquc po- su ?| tius, ut fidenter secum agant, ac sciant se amari ; ostendant illos sibi esse curæ et cordi, bonamque se de eis ac eorum virtute habere opinionem : ita eorum animos sibi devincient, et quocumque volent, inflectent.

Superabundo gaudio in omni tribulatione. — Quia scilicet vos correxistis ea, quæ priori epistola condemnavi, replestis me tanta consolatione, ut ea non solum abundem , sed superabunden!, græce est , id est *superexubero,* uî hæc gaudii exuberantia omnem afflictionum sensum , non secus ac copia aquarum modicum ignem extinguat. Ita Theophylactus. *

Nota, amicitiam in animis amicorum quatuor Onstnn7 affectus gignere. *Primus* affectus est fiduciæ, de quo Paulus hic ait : a Multa mihi fiducia est apud * vos. » *Secundus* est gloriationis, de quo subdit; a Multa mihi gloriatio pro vobis. » *Tertius* est consolationis, dc quo subjungit : « Repletus eum consolatione. » *Quartus* est exuberantis gaudii, de quo sequitur : u Superabundo gaudio in omni tribulatione. *9*

(1) Ahi: Locum mihi date in animo vestro, complectimini me ammo benevolo, sen admittite admonitiones meas.

(Î) Et Homius, Od. Ill, n, Î4 *t* Tacuiii vivere amem, tecum obeam

to»- i* 5. Foris pugnai, — ab infidelibus aperta inimicitia mihi fuit.

Intus timores, — in animo habui anxietates et sollicitudines tum ob falsos fratres, tum pro infirmis Christianis, nc ob tot meas ct suas persecutiones a fide abducerentur. Ita Anselmus ct Ambrosius.

Vrt». t. 7. Consolatus est (consolationem accepit Titus) in voms. — Tò *consolatus* capitur hic passive : Græcum enim wpitì.-»» passivum est.

Referens nobis vestrum desiderium (emendationis), vestrum fletum (pro peccatis pœnitentiam), ita ut magis gauderem (quam scilicet ante tiistalus fuerim ob schismata vestra ct peccata, videns audiensque tantam) æmulationem vestram pro me; — qua scilicet me mcumque honorem ct apostolalura zelatis contra obtrectatores tueri et propugnare.

Trri. s. 8. Contristavi vos in (priori) epistola (vitia vestra arguens), videns quod epistola illa (etsi ad horam) vos contristavit. — Est ellipsis; supplendum enim est : Tamen profuit vobis, vosque commovit ad agendam pœnitentiam, quæ vobis jugem conscicntiæ pacem et lætitiam conciliavit.

Etsi ad horam, — etsi ad breve tempus, *q. d.* Epistola mea tantum ad breve tempus vos contristavit ct excitavit ad pœnitentiam-. Unde gaudeo ct de epistola mea, ct dc vestra poenitentia.

Ve.-* 9. 9. Contristati estis ad poenitentiam, — tristitia hæc adduxit vos ad pœnitentiam, ad fletum, vers. 7, ad indignationem et vindictam, vers. 11 ; ergo poenitentia non est nuda resipiscentia, uti mox pluribus ostendam.

Vert. 10. 10. Qu.« ENIM SECUNDUM DEUM TRISTITIA EST. — MvuHetIso,a : APost°lus ponit hic et distinguit duplicem trúiiiia tristitiam, unam «secundum Deum,» secundam «con- sreculi. Tristitia sæculi, vel carnalis est, quæ nas- ¿um c*lur cx nim'° itiuore et amissione bonorum sæ- Deum culi, uti propter opes et voluptates amissas, ami- (pomo- cos vei potentes offensos. Hæc sæpe mortem ani- do dine- mæ operatur, quia incitat ut per Dei offensam nulT hæc bona recuperes. Non raro etiam operatur morbos el mortem corporis : mulli enim dum nimis sua vel suos lugent, luctu opprimuntur, tabescunt ct moriuntur. « Multos, inquit *Eccli.* XXX, 25; occidit tristitia, et non est utilitas in ea. » Tristitia «secundum Deum,» vel divina est, quæ concipitur propter Deum offensum (inquit S. Basilius in *Ilcg. brev.,* interrog. 192 et 191); hæc est contritio, ct parit «pœnitentiam,» id est sui castigationem, « in salutem stabilem, » id est salutarem, firmam, solidam, græce *impvcnitibiIcm,* ct, ut Augustinus, *impoenitendam*. Undo recte Chrysoslomus et Erasmus *stabilem* referunt ad *poenitentiam,* non ad *salutem*.

Nota *secundo :* Tristitiam hanc distinguit Apostolus a poenitentia, tanquam causam ab effectu : tristitia cniin, id est contritio, efficit pœnitentiam, id est, sui castigationem.

Hinc patet tristitiam hanc et pœnitentiam non esse nudam resipiscentiam et novam vitam, ut volunt haeretici ; nec, ut Erasmus, nudam esse retractationem praeteritorum peccatorum ; sed esse mipucontritionem suique castigationem.

Patet *secundo,* non sola fide, sed etiam pœmlentia peccatores justificari et salutem assequi. »*».

Patet *tertio,* pœnitentiam hanc includere contritionem, peccati agnitionem sive confessionem, et satisfactionem : hasque esse tres partes pœnitentiæ. Unde vers. 11, poenitentiam explicans Apostolus : a Operatur, inquit, sollicitudinem, » scilicet reconciliandi et satisfaciendi Deo, «vindictam,» etc., de quo vers. 11.

Quare notanda est aurea sententia D. Chrysostomi, hom. 5 ad *Populum,* de usu, fine et fructu 'l tristitiae : « Tristitia, ait, ob id nobis data est, non ut in morte, aut alia re doleamus, sed ut deleamus peccatum, quasi morbi illius remedium ; sicuti ergo remedium lippitudinis illam tollit, non alios morbos: sic tristitia peccatum tollit, non alias ægritudines : verbi gratia, pecunia quis mulctatus est, doluit, non emendavit; filium amisit, doluit, non resuscitavi! mortuum ; contumeliis affectus est, doluit, non revocavit contumeliam ; infirmatur, dolet, morbum non aufert, imo auget : at peccavit quis, tristatus est, peccata delevit : nam quæ secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem <tabilcm operatur ; ergo tristitia tantum facta est propter peccatura, a quo nata est, ideo ut tinea ipsum corrodit ct absumit. »

Ut IX NULLO DETRIMENTUM PATIAMINI EX NOBIS. — Preceptor enim, ait Theophylactus, tum discipulo damnum infert, quando delinquentem non objurgat: lucrum vero adferl, sicumdem increpet ct corrigat.

10. Quæ enim secundum Deum tristitia est. — Distinguit, ut dixi, «tristitiam secundum Deum» a tristitia sæculi. Priorem ex S. Chrysostomo magistro suo ita describit Cassianus, lib. IX, cap. x, cum ait : « Utilis nobis una re tantum tristitia judicanda est, cum hanc vel poenitudine delictorum (de hac proprie agit hic Apostolus), vel desiderio perfectionis accensi, vel future beatitudinis contemplatione concipimus. » Deinde, cap. xi, ejus notas, signa ct effecta ita describit : « Hæc, inquit, tristitia, quæ pœnitentiam ad salutem stabilem operatur, obediens est, affabilis, humilis, mansueta, suavis ac patiens, utpote ex Dei charitate descendens, et ad omnem dolorem corporis ac spiritus contritionem infatigabilikr semetipsum desiderio perfectionis extendens, et quodammodo lieta, ac spe profectus sui vegetila, cunctam affabilitatis et longanimitatis retinet suavitatem, habens in semetipsa omnes fructus Spiritus Sancti, quos enumerat idem Apostolus : Eructus autem Spiritus est charitas, gaudium, pax, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, mansue- TrMui» tudo, continentia. «Tristitia! vero sæculi hœo dat ^„.1,«» emblemata : «Asperrima est, impatiens, dura,

Tristitii divini «JOB T

plena rnncnrc et mrrrore infructuoso, ao desperatione pœnnli ; enm quem complexa fuerit, ab industria ac dolore «alulari frangens ne revocans, utpote irrationabilis, ët Intercipiens non solum orationum efRcaciam , verum etiam universos quos prmdiximus fructus spiritales evacuans, quos novit lila (prior) conferre. »

V. r-.11. **H. ECCF F.M'I noe IPSI M, SECUNDO» DEUM COXTRISTAIU VOS, QUANTAM IX VODIS ÓFERATUH SOI.LI**ctt itumm : sed defensionem , sed indtuxationi m , **SEI» TIMOREM, SED DESIDERIUM, SED .F.MLIATIO.NE)!,** s ;I ' sin vindictam. — Ponit hic, teste Calvino, septeni effectus tristitia* secundum Deum et vera* pœnitentue, videlicet quod operetur *primo* , « sollicitudinem » expiandi offensam, et in gratiam cum Deo redeundi. *Secundo,* « sed defensionem. » *Sed* idem cst quod *sed et,* ut legit Ansclmus, id cst, *imo, q. d.* Poenitentia operatur in vobis «sollicitudinem,» imo ct defensionem, ut me scilicet defenderetis contra pseudoapostolos et obtrectatores. Pro *defensionem* græcc cst dnclcqisw, quod Ambrosius vertit, *excusationem;* Erasinus, *satisfactionem;* Maldonatus, *refutationem objecti criminis,* quro, inquit, non verbis, sed factis, puta bene vivendo fit. *Tertio,* «sed,» id est *imo et,* « indignationem, » ut jam agnoscentes vestra schismata, dissimulationem incestus aliaque peccata , quæ prima epistola redargui, dolentes et pcenitentes vobisipsis indignamini, vosque ipsi redarguatis dicentes : Quid feci? quem offendi? quo prolapsus sum ? ubi fuit mens mea, ubi sensus? itane demens fui? *Quarto,* «sed,» id cst *imo,* « timorem , » ut timeatis deinceps non tam me, quam Deum offendere. Quinto, « sed, » hoc est *imo,* « desiderium, » ut desideretis vos corrigere , mihique ac potius Deo satisfacere. *Sexto,* «sed,» id estimo, «lemulationem, » hoc est zelum Dei, ut Dei honorem zelantes, inccstuosum illum ex Ecclesia ejiceretis, ait Anselmus ct Chrysostomus. Septimo, «sed,» id est imo, «vindictam, » ut desidiam ct peccata vestra vindicaretis, tum dolore ct lacrymis, ul dixit vers. 7, vos allligcndo, tum aliis modis corpora animasquo vestras macerando et puniendo. Ha Theodoretus, Theophylactus, Ambrosius, S. Thomas, imo ct Calvinus, lib. Ill Inslit., cap. xut, § 16 : «Postrema, ait; cst vindicta; quo cnim severiores in nos sumus, ct acriore censura quæstionein habemus de peccatis nostris, eo sperare debemus magis propitium ac misericordem Dominum. Et certe fieri non potest, quin anima divini judicii horrore perculsa, partes ultionis in exigenda de se pœna occupet (1). »

Nola ; In hisce septem effectis ct frudibus pœnitentiæ est gradatio. Gradatila enim a minoribus ad majores ascendit Apostolus, idque indicat vocula *sed,* quæ ponitur pro *imo, q. d.* Tristitia ha*c do Deo offenso , non tantum induxit sollicitudinem reconciliationis, sed et defensionem Pauli; imo indignationem contra peccatum ; insuper timorem sanctum cavendi deinceps peccata; quin imo desiderium satisfactionis; imo vero æmulatiouem ot zelum conira peccatores; adeoque tandem vindictam ct castigationem peccatorum , qui summus cst pœnitentiæ gradus ct fructus.

Ilie ergo locus aperto docet pœnitcnti&m non esse nudam vitæ mutationem et propositum novæ vitæ, sed et veleris detestationem, castigationem, satisfactionem. Undo Concilium Trideutiuum , *sess.* XIV, cap. vin, ex veteri Ecclesia) usu jubet, ut confessam m taxanda satisfactione non tantum respiciant ad novæ vitæ custodiam, sed etiam ad peccali admissi ultionem, licet per absolutionem remissi quoad culpam. Po>nii-n. 111 ",'° ¡n'*ñ».h vii* mution".* caitigi- 01

Idem clarissime docet vetustissimus Tertullianus, lib. *De Peenit.,* ix : «Exomologesis, inquit, est prosternendi ct humilificandi hominis disciplina, conversationem injungens misericordiis illicem : de ipso quoque habitu ct victu mandat sacco ct cineri incubare , corpus sordibus obscurare , animum inœroribus dejicere; illa quæ peccavit tristi tractatione mutaro, pastum et potum pura nosse, non ventris, sed animæ causa; jejuniis preces alere, ingemiscere, laorymari ct mugire dies noctesquc ad Dominum ; presbyteris advolvi, et caris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis suæ injungere. »

Sic et Climacus, De *Poenitentia,* gradu 8 : « Poenitentia, ait, est seipsum condemnans cogitatio, cst consolationis corporeo) perpetua repudiatio, est voluntaria rerum omnium quæ atlligunt toleratio, est cruciatuum sibi semper opifex, est valida ventris afflictio, animæque in sensu firmissimo jugis reprehensio, est abyssus humilitati .»

Hinc docti censent dici poenitentiam quasi pœnæ tencnliam. Unde Ausonius inducens Metanoeam, id est poenitentiam, loquentem, sic ait :

Sum dea, quæ facti non factique exigo poenas,
Ut to pœnitcat, sic Metanœa vocor.

Adverte quam hæc repugnent genio molli Lutheri et Calvini, qui pro omnibus peccatis quantuinvis plurimis et enormibus non aliam pœnitentiam injungunt, quam fidem. Crede, inquiunt, Deum tibi condonasse peccata per merita Christi, et hoc ipso omnem tibi culpam et pœnam condonabit. Scilicet crede te esse in campis Elysiis, crede te esse regem, et hoc ipso eris ; utique si non re ipsa, certe per tuam imaginationem et phantasiam. Ita sane et amantes sibi somnia fingunt. Credat ita, qui non tam fide, quain cerebro ct elleboro indiget, quique non arctam paucorum viam, quæ ducit ad vitam, sed balani cl spatiosam mullorum, quæ ducit ad pcrdilio- Twltw cihini

ti) Vers. il: *Difennonem,* id est humilem excusationem quam vIPaultnnaTitn deferri jusseranl; *desiderium, me* «alxet iterum videndi; *emutationem,* seu vehetDCD studium Ikiw agendi, vol pro Pauli bona existimatione.

nem, inire suo malo el periculo cupii ac destinat. Nimirum, ul Sibylla canit apud Virgiliani :

Facilis deiccruo» Averni :
Sed revocare gradum, cupensqud «vadere nd auras,
Hoc opus, hic labor eU; pauci, quos «equus amavit
Jupiter, aut ardeos cvciil ad ¡clhcta virtus,
Diis geniti potuere.

I

Audiant Novantes Hieronymum, vel auctorem Ferra cpistol® (quisquis est, certe gravis cst ct anti-
I'ir',lpi" fIuus» *ino Erasmus ct Marianus ex stylo suspi-
t*i*,u ' canlur esse S. Augustinum) «d Susanna® *lapsam,*
antiqui! illi et culvjs pœuilenli lamentationis ct pœnilcnti® formam praescribentem : « Quis con-olabitur te, virgo lilia Sion, quia magna facta est sicut mare contritio tua? Effunde cor tuum sicut aquam coram facie Domini, exlolle ad eum manus luas pro remedio peccatorum tuorum. Accipe igitur lamentum, et primo quidem nullo die quinquagesimus psalmus prætermittatur, qui in negotio tali cantatur, quem usque ad versiculum illum, Cor contritum et humiliatum Deus non despidas, gemitu lacrymisque percurre (Nota : poenitepli quotidie psalmus *Miserere* cum gemitu et lacrymis recitandus est). Insuper hanc lamentationem, non sine compunctione cordis, in conspectu Dei judicis funde: Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum, ut defleam vulnera animæ rneæ? Heu me, quia facta sum sicut
i Sodoma, et combusta sicut Gomorrha! Quis miserebitur cineri meo? Durius offendi quam Sodoma, quia legem nesciens illa deliquerat, ego accepta gratia peccavi. Si homo peccet in hominem, erit qui interveniat; ego peccavi in Dominum, quem propitiatorem inveniam? Ó quam acerbus fructus luxuries, amarior felle, crudelior gladio! Quomodo facta sum in desolationem? subito defeci, perii propter iniquitatem meum, vehit somnium surgenlium. Ideo in civitate Domini vilificata est imago mea, deletum est do libro nomen meum. V® diei illi, in quo ino infelicem genuit uterus, et lux ista crudelis accepit! Oportuerat me potius fuisse non natam, quam sic in gentibus fabula fierem. Propter me confusio ct improperium factum est famulis Domini, et eum digne colentibus. Lugeto me, montes et flumina, quia fletus tilia ego sum. Meum peccatum et mea iniquitas non sunt similia offends hominum, quia horribilis est h.rc impietas, carne polluero virginem et castitatem professam. Mentita sum in Dominum altissimum, veiumlamen clamabo ad Dominum : Domine, nc in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Quoniam sagiltæ lu®,» etc. Similia præscribil Ambrosius virgini lapsa.*; Cyprianus, se m. Dc *Lapsis;* Chrysostomus, hom. 41 *ad Populum.*

Evm- Exempla vero ct inores pernitentium Climacus
im' 1°co c'lul° enarrans hæc habet, quæ merito cuivis peccatori acres compunctionis stimulos admoveant. « Cum pervenissem, inquit, ad po»nit<*n- p fium monasterium, imo vero ad Religionem fugientium, vidi revera res et verba qu® Deo vim inferre possent : quosdam cx reis illis vidi noctibus totis usque sub diem stare pervigiles, padesque immobiles tenere, contra somnum vim natur® inferre, nullam sibi ipsis requiem indulgere, sed seipsos increpare; alios in oratione reorum more,vinctis post terga manibus, humi luridas facies suas inclinantes, indianos se, qui coelum aspicerent, vociferantes, nihil petentes, sed tacitam mutamque Deo mentem offerentes confusione plenam. Nonnullos in pavimento-tratoeilicio ct cinere sedentes, el faciem genibus operientes, et frontem in terram collidentes. Alios pectora jugiter tundentes, animamque suam ac vitam suspirio ingenti revocantes; alios lacrymantes, alios quod id non possent, lamentantes. Vidi nonnullos velu li æneos ex mœrore effectos, et insensibiles ad omnia. Alios fixis obtutibus in terram caput assidue movere,et leonum rugitum edere.» Et paulo post, cum multa eorum verba et facta vere admirabilia retulisset, eubjungit, vidisse se in illis « «estuantes linguas instar canum ex oro procedentes. Ex his alii sub ardentissimo sulis testu seipsos cruciabant, alii acerrimo frigore sa affligebant ; quidam modicum aqu® gustantes, ne omnino siti arescerent, ita quiescebant; aliqui cum panis exiguum quid accepissent, reliquum tanquam illo indigni projiciebant. Quem locum apud illos risus habuit? quem sermo otiosus? quem iracundia? quem furor? ubi tenuis vini cogitatio, ubi pomorum degustatio? Jugiter ad Dominum clamabant, solaque orationis vox audiebatur. » Qui plura desiderat, apud eumdera leget rara et mira ad stuporem usque. Concludit ibidem : a Vidi, ct feliciores existimavi, qui post lap-tnn ita lugent, quam qui nunquam lapsi sunt, ct seipsos non sic deflent. »

Audi denique nobilis illius S. Paul® ob parva delicta pœnitentiam et planctum apud Hieronymum in ejus *Epitaphio:* « Mollia, etiam in gravissima febre, lectuli strata non habuit, sed super durissimam humum stratis ciliciolis, quiescebat; si tamen illa quies dicenda est, qu® jugibus pene orationibus dies noctesque jungebat, illud impious Psalmist® : Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo. In qua fontes crederes lacrynurum, ita levia peccata plangebat, ut illam gravissimorum criminum crederes ream. Cumque a nobis crebrius moneretur, ut parceret oculis, et eos servaret Evangelic® lectioni, aiebat : Turpanda cst facies, quam contra Dei præceptum purpurisso et cerussa et stibio sæpe depinxi. Affligendum est corpus, quod multis vacavit deliciis. Longus risus perpeti compensandus cst fletu. Mollia et serica pretiosissima, asperitate cilicii commutanda. Qu® viro et sæculo placui, nunc Christo placere desidero. »

Hæc paulo fusius in gratiam tum Novantium,

tum pœnitcntium deduxi, ut locus hic Apostoli de pœnitentia tam illustris magis illustraretur.

I.N OMNIBUS EXHIBUISTIS VOS INCONTAMINATOS ESSE negotio. — Syrus : *Ostendistis quod puri sitis in illo negotio,* id est a fornicarii peccato alieni ct immunes ; licet enim id initio punire neglexeritis, jam tamen displicentiam ejus ostendistis illud vindicando et poenitendo. Ita Anselmus et Theophylaclus.

Ven.it. 12. Scripsi vobis, non propter eum qui fecit injuriam (non propter fornicarium), nec propter EUM QUI PASSUS EST , — àîixT.Oivrc;, id est *qui injuria affectus est,* nimirum pater cujus uxore , sua scilicet noverca, ille incestuosos abusus est. Hinc patet ipsius patrem fuisse superstitem, *q. d. Cum* priore epistola acrius scripsi, non particulares incestuosi, vel parentis ejus, injurias persequi volui; sed ostendere sollicitudinem, quam pro communi Ecdesiæ vestrae salute gero, ut scilicet ab ca commune hoc scandalum ct publicam infamiam depellerem.

v«n. i3. 13. Ideo consolati sumus , — ob vestram poenitentiam, zelum, æmulationcm, etc., ut dixi vers. 6, 7, 9, 11. Græca jam pleraque (dico pleraque, nam quædam habent ut Noster, teste etiam ipso Boza) aliter hrec distinguunt, sicque habent : Ata «uro irapaxtxXxaiO* i-i rf, 6|xúv, irifiaucrl-puç (xi»ív l/áfr.uiu Iri ri Xa?? Títcu , írt ávx-íiraïTxt ▮ñ Kvüpa á'jTtü ¿wb iravTuv úpúv, id est, *idcirco consolationem accepimus cx consolatione vestri; quin uberius insuper gavisi fuimus ob gaudium Titi, quod recreatus sit spiritus illius ab omnibus vobis.*

Ubi nota, quod ait, *ex consolatione vestri,* Id est quia vos poenitentes et in pœnitentia laerymis consolationis perfusos, ac spiritu fervidos, ut dixi vers. 11, inaudivi. «Lacrymæ pœnitcntium vinum sunt angelorum,» ait S. Bernardus; imo vero vinum sunt et pœnitcntium : nihil enim animam ita ou>» laetificat atque compunctio. O quam dulce pœni- ""°l ia* tenti cum Magdalena ad Jesu pedes flero, cos lacrymis rigare, tergere, deosculari, ibique audire : « Remittuntur tibi peccata tua ! » Hoc nemo nisi expertus novit.

Refectus est spiritus ejus, — recreatus fuit vestra correctione, fletu, zelo, ut dixi vers. 7.

14. Gloriatio nostra, qujj fuit ad Titum, ve- V«*<1 ritas facta est, — patuit Tito veram fuisse gloriationem nostram, qua apud illum gloriari soleo de vobis tam morigeris bonisque discipulis.

15. Viscera fjus abundantius in vobis sunt , — Vin-15› cor ct viscera ejus magis jam in vos propendent, quam ante; plus jam vos diligit Titus, quam ante.

16. Confido in vobis. — Græco *q. d.* Au- Ven-10, deo et libere loquor ct ago vobiscum, sive laudando, sive arguendo ; semper cniin mihi obeditis, ut proinde audeam quoque ct secure possim optima sentire et gloriari de vobis. Ita Chrysostomus, Theophylactus, Ambrosius. Notat Anselmus Pauli prudentiam quasi medici, qui jam pene sanata vulnera lenissimis medicamentis consolationis et laudis curat, ut prioris increpationis ustura sanetur.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, hortatur Corinthios ad eleemosynam pauperibus Hierosolymitanis faciendam, exemplo Macedonum, qui in eosdem tam liberales fuerunt.

Secundo, vers. 9, *exemplo Christi, qui propter nos egenus factus est, ut nos sua inopia ditaret.*

Tertio, vers. 10, *ex ipsorum proposito et quasi promissione urget, ut eam jam quisque reipsa pro sua facultate* præstet.

Quarto, vers. 13, ex eo guod per *eleemosynam fiat aequalitas divitum et pauperum, qui pro temporalibus bonis rependunt spiritalia.*

Quinio, vers. 16, *ex co quod Titum aliosque Apostolos ad eam colligendam miserit, ne, si parci sint, eos pudefaciant, ipsique coram eis pudefiant.*

1. Notam autem facimus vobis, fratres, gratiam Dei, quæ data est in Ecclesiis Macedonia?. 2. Quoti in multo experimento tribulationis abundantia gaudii ipsorum fuit, et altissima paupertas eorum abundavit in divitias simplicitatis eorum : 3. quia secundum virtutem testimonium illis reddo, et supra virtutem voluntarii fuerunt, 4. cum multa exhortatione obsecrantes nos gratiam, et communicationem ministerii, quod fit in sanctos. 5. Et non sicut speravimus, sed semetipsos dederunt primum Domino, deinde nobis per voluntatem Dei; 6. ita ut rogaremus Titum, ut quemadmodum cœpit, ita et perliciat in vobis etiam

gratiam istam. 7. Sed sicut in omnibus abundatis fide, et sermone, et scientia, et omni sollicitudine, insuper et charitate vestra in nos, ut et in hac gratia abundetis. 8. Non quasi imperans dico : sed per aliorum sollicitudinem, etiam vestræ charitatis ingenium bonum comprobans. 9. Scitis enim gratiam Domini nostri Jesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopia vos divites essetis. 10. Et consilium in hoc do : hoc enim vobis utile est, qui non solum facere, sed et velle coepistis ab anno priore; 11. nunc vero et facto perficite, ut quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit et perficiendi ex eo quod habetis. 12. Si enim voluntas prompta est secundum id quod habet, accepta est, non secundum id quod non habet. 13. Non enim ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex aequalitate. 14. In praesenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat : ut et illorum abundantia vestræ inopias sit supplementum, ut fiat aequalitas, sicut scriptum est : 15. Qui multum, non abundavit; et qui modicum, non minoravit. 16. Gratias autem Deo, qui dedit eamdem sollicitudinem pro vobis in corde Titi, 17. quoniam exhortationem quidem suscepit : sed cum sollicitior esset, sua voluntate profectus est ad vos. 18. Misimus etiam cum illo fratrem, cujus laus est in Evangelio per omnes Ecclesias : 19. non solum autem, sed et ordinatus est ab Ecclesiis comes peregrinationis noslræ in hanc gratiam, quæ ministratur a nobis ad Domini gloriam, et destinatam voluntatem nostram. 20. Devitantes hoc, ne quis nos vituperet in hac plenitudine, quæ ministratur a nobis. 21. Providemus enim bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus. 22. Misimus autem cum illis et fratrem nostrum, quem probavimus in mullis rape sollicitum esse : nunc autem multo sollicitiorem, confidentia multa in vos, 23. sive pro Tito, qui est socius meus et in vos adjutor, sive fratres nostri, Apostoli Ecclesiarum, gloria Christi. 24. Ostensionem ergo, quæ est charitatis vestræ, et nostra gloriæ pro vobis, in illos ostendite in faciem Ecclesiarum.

Origo murum rb.uio- *f, c,* lurum *n ¡ti'rr ixioh.

Nota : Originem hujus elcemosyn®, ad quam j10c cap et SCq hortatur Apostolus, narrat Lucas, *Actor,* xi, 28 : « Surgens, inquit, unus ex cis (l'rophetis Antiochi®) nomine Agabus, significabat l)cr sP*r*tum fa™0111 magnam futuram in universo orbe terrarum, quæ facta est sub Claudio (anno ejus 4, ut multi; vel, ut Baronius, anno ejus 2, qui fuit Christi 41). Discipuli autem, prout quis habebat, proposuerunt singuli in ministerium mittere habitantibus in Judæa fratribus : quod ct fecerunt, mittentes ad seniores per manus Barnabæ el Sauli. » Ha Lucas. Ubi nota : Antiocheni Christiani cx fervore praevenerunt famem mittentes eleemosynam per Barnabam ct Paulum : nam multis annis post, hæc collecta, de qua hio Apostolus, facta est Corinthi et locis vicinis, anno Christi 58. Addo *secundo,* potiorem ct magis durantem causam paupertatis Hierosolymitanorum fuisse, quod a nece Stcphani persecutionem a Judæis ibi passi sint Christiani ct patria pulsi, ac bonis privati, *Ador,* vili, I, ct *liebr.* x, 34, ubi dicitur: « Rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis. » Itaque deinceps Christiani a Judæis juratis Christi hostibus acerbissima assiduo passi sunt; ideoque, et quia Hierosolymitana Ecclesia fuit prima ct quasi matrix cæterarum, perduravit hic mos apud Christianos, ut, ad pauperes istius Ecclesias fovendos, fideles ex toto orbo eleemosynas mitterent. Quem morem ad Theodosii tempora durantem cum carperet Vigilantius, ita eum confirmat et laudat Hieronymus, *Contra Vigilantium :* « Hac in Judæa, inquit, usque hodie perseverante consuetudine, non solum apud nos, sed ct apud Hcbræos, ut qui in lege Domini meditantur die ac nocte, et partem non habent in terra nisi solum Deum, synagogarum et totius orbis foveantur ministeriis. « Hic ergo ad eleemosynam hanc excitat Apostolus Corinthios, utpote divites : erat enim Corinthus emporium Græciæ celeberrimum, ct in ea mercatores opulenti, uti sunt jam Fuggeri August® Vindelicorum.

viriUntiM. ›»*• òppmi 'Demcayui». Vei». i.

1. Notam autem facimus vobis, fratues, oratum Dei, —puta patientiam magnam, liberalitatem et misericordiam, quam Deus dedit Christianis Macedoni® (1). Hoc enim est quod explicans subdit :

2. Quod in multo experimento tribulationis v»? u **ABUNDANTIA GAUDII IPSORUM FUIT, — *q. d.* CUIU in** variis tribulationibus quasi experimentis probarentur, erant in magno gaudio, eoque abundabant.

Er altissima (x*rip«»oç, id est profundissima, et

(1) Juxta quosdam, *gratta Dei* hic, seu donum Del, est donum n Macedonibus ad aliorum pauperiem sublevandum datum, et *Dei donum* dicitur, quia omnia bona ad Deum auctorem referenda sunt.

quasi nd fundurn usque exhausta) paupertas rorum ABUNDAVIT W DIVITIAS SIMPLICITATIS EORUM , — hoc est, in copiam et abundantiam benignitatis ct elcemosynæ eorum, *q. d.* Macedones copiosissime et benignissime sua elargiti sunt, cum essent pauperes.

Qnid tu * Nota : « Simplicitas » hic, et cap. ix, vers. 11 et 13, significat candidam, liberalem et alacrem elargiendi voluntatem : non enim ex donorum multitudine, sed cx animi promptitudine liberalitas zrstimatur, ait Chrysostomus ct Theophylactus. *a* Simplicitas, ait Ambrosius, *epist.* 10, nihil discutit, nihil contractum, nihil suspectum, nihil fraudulentum putat, sed puro se fuudit allectu. » Vide dicta *Horn,* xn, 8.

Ver». 3. 3. Qua secundum virtutem, — secundum vires et opes suas, imo supra eas, ut sequitur.

Voluntarii fuerunt, — aMxíprro», non rogati, non provocati, motu proprio, sponte ct ultro tam liberales fuerunt, ut supra vires facultatesque contribuerent.

v»*. 4. 4. Obsecrantes nos (infcllige, quod addunt Græca, ííÁaaóat r.ux;, *ut susciperemus*) gratiam et COMMUNICATIONEM MINISTERII , — id CSt gratiosum hoc ministerium colligendi eleemosynas , ut scilicet in eo communionem ct pariem caperemus : hanc enim vocat « communicationem ministerii,» *q. d.* Obsecrarunt nos, ut in partem oneris veniremus, ct participaremus in ministerio colligendi eleemosynas pro pauperibus Christianis Hierosolymitanis : hos enim vocat sanctos.

Nota : , id cst *gratiam,* Apostolus hic ct alibi sæpc vocat gratuitum munus, beneficium, munificentiam; et sic sæpc Cicero sumit nomen grati® : itaque hic ministerium ipsum ct obsequium conquirendi eleemosynas, vocat *gratiam ;* vers, vero 7 et alibi, ipsam eleemosynam vocat *gratiam.*

Vm. 5. f». Et non sicut speravimus. — Supple, fecerunt. *q. d.* Multo amplius dederunt quam speraveramus; sua largitate spem nostram superarunt.

Sejiet ipsos dederunt primum Domino, deinde nobis. — *q. d.* Macedones resignarunt se primo Domini voluntati, deinde nostræ, parati facere et dare, quidquid voluissetn.

Or i'''" ' ' Nota hic, eos qui laciunt eleemosynam, ut congrue eam faciant, debere primo seipsos cl cor suum dare Deo, atque in signum hujus, quod

1 . qui scilicet seipsos jam Deo tradiderint, facere eleenio- rih €l ®JQani» qua qUas' profiteantur se jam cor suum icsignare Dco, idque velle hac eleemosyna, quam iu honorem Dei faciunt, quasi tribulo quodam testari.

I'm voluntatem Dei. — Ati oatya-roç ©icO, cx voluntate Dei, id cst Deo ita volente, ut scilicet Dei voluntatem circa hanc eleemosynam, per meam agnoscerent, interpretarentur ct sequerentur : vult erum Deus nostræ quasi vicariorum suorum voluntati populum obedito, nosque esse interpretes su® voluntatis, ul quod nos volumus, idem Detis velit a nostris subditis licii; pso enim dicit : « Qui vos audit, mo audit. » Ita Anselmus ct Theophylactus (1).

fi. Ita ut rogaremus Titum; ut, quemadmodum Ver*. <• COEPIT, ITA ET PfeRFICIAT IN VOBIS ETIAM GRATIAM istam. — Syrus, *hanc beneficentiam,* colligendi scilicet eleemosynas, *q. d.* Rogavimus Titum, ut, sicut nos in Macedonia, ita ipáo colligeret Corinthi eleemosynas; non dubitantes, quin vos divites et liberales Macedonibus pauperibus in promptitudino et Hbcralitato non cederetis. Stimulat exemplo Macedonum Corinthios, ut largi sint in contribuendo.

7. Ut et in hac gratia abundetis. — Supple, Vw». I. rogo, vel curate, *q. d.* Curato, ut sicut fide, sollicitudine, charitale nrgiiino abundatis, ita pariter et eleemosyna in pauperes abundetis. Ita Auselmus. Vide Ca». 37.

8. Non quasi imperans dico : sed per aliorum Y®''; e. sollicitudinem. — Scilicet per exemplum Mace- Ap todonum, qui tam solliciti fuerunt subvenire pau- iu» 'i - P£'ribus- t SX

Et iam VESTRM CHARITATIS INGENIUM BONUM COM- thioni.n probans. — Pro *ingenium bonlun,* græce est -práw, '• id est, *ingenuum* (ut legit hic Primasius, Sedulius, Gagneius), germanum, genuinum, *q. d.* lliec dico, ut charitatis vestr® ingenuitatem, germanitatem, bonitatem comprobem, experiar, perspiciam, eamquo aliorum exemplo acuam ct accendam. Non ergo *ingenium* hic significat charitatem ingeniosam, ut vult Anselmus, *q. d.* Ut comprobem ct ostendam vestram charitatem habere bonum ingenium, cum sine jussu ineo, sua sponte, facit quod bonum illi ingenium suggerit, dictat et suadet. Græce enim yniatov non tale ingenium, sed ingenuum, seu germanam indolem significat: hanc enim Noster vocat *ingenium. Secundo,* pro *comprobans* græce est quod *priino* verti potest proprie, ut probem, explorem, experiar, perspiciam germanam vestram charitatem. Ita Syrus et Vatablus. *Secundo,* ut eam quasi probatam et exploratam quod Macedonibus non cedat, imo superet, approbem, laudem ctprædicem, ct, ut inquit Theophylactus, probatiorem ct fulgentiorem demonstrem. Unde Maldonatus in *Notis manusc.* vertit, *probare aliis cupiens :* js*i(*àÇ<w enim, inquit, hic non effectum, sed affectum significat.

9. Scitis enim gratiam Domini nostri Jesu ver*. ¾l Cubisti.—Novo argumento, Christi scilicet exem- ¿j., '.f pio, ad eleemosynam incitat, *q. d.* Christus Hex Christi regum propter vos egenus factus est, cum natus in indt.ni stabulo,* quia non erat ei locus in diversorio,» pro throno regali habuit prmsepium; pro culcitris, fumum; pro igne,halitum bovis et asini; pro peristromatis, aranearum telas; pro odoramentis; I excrementa boum; pro purpura, viles pannimi-

(1) Rosenmuìlcras : *Per voluntatem Dei,* id cst, Deo ip urum animos movente; Ailloli : Persuasi so, hæc aganUs, Deo gratus (ure.

los; pro equitatu, bovem et asinum; pro procerum tiirba, Joseph et Mariam. Sic cl tota deinceps vita egenus fuit Christus, et, ut græce iirrú^roo», hoc csl, *mendicavit,* inquit Erasmus. Unde patet Christum non tantum pauperem fuisse, sed et vere mendicasse fuissequo mendicum.

Ut illius inopia vos divites essetis, — spiritualibus divitiis, doctrina scilicet pietatis, peccatorum remissione, justitia, sanctimonia aliisque virtutibus, *q. d.* Ergo et vos, o Corinthii Christiani, exemplo Christi eleemosyna vestra paupe-res ditate, imo vos depauperate, ul alios ditetis, si Christo esse velitis simillimi. Vide Anselmum, dc divitiis et paupertate Christi, ct Chrysostomum in morali *homil.* 17, ubi docet quam non sit erubescenda Christiano, nec extimescenda paupertas.

Christus u'rdns"”” 1>ascfia› ma vis *»« *‹i qtüXm ‹t i‹ut. todiuan. Pulchre etiam Gregorius Nazianzenus, orat. 1 hæc Chrisli beneficia per antitheses oculis subjicit. « Pauper, inquit, factus est Christus, ut nos illius paupertate ditescamus; servi formam accepit, ut nos libertatem recipiamus; descendit, ut evehamur; tcnlatus est, ut vincamus; contemptus est, ut nos gloria afficiat; mortuus est, ut servet; ascendit, ut ad seipsum trahat humi provolutos in peccati lapsu.» Pulchre quoque S. Augustinus : « Quid factura sunt, inquit, divitias ejus, cujus paupertas nos divites fecit? » Denique cx hisce Apostoli verbis sic infert Beda hic : « Omnes ergo boni fideles sunt divites, nemo se contemnat : pauper in cella, dives in conscientia, securior dormit in terra, quiun auro dives in purpura. »

Va».io. io. Et consilium in hoc do. — Græce -piuxv, quod Boza vertit, *sententiam meam edo,* sed perperam; non enim fert sententiam, sed consulit. Nam consilium hoc opponit præceplo, dc quo dixit vers. 8 : « Non quasi imperans dico. » Adde, si sententiam significaret, non dixisset íííop.», id est *do;* sed Xrpa, id est *dico.*

Iloc enim vobis utile est, qui non solum facere, sed it vklie coiiisTis. — *Velle,* ultro scilicet, ac nemine impellente : hoc enim, ut insinuat Paulus, plus cst, quam *facere,* scilicet rogatum. Ita Ansclmus. Sic Gregorius, horn. IS *in Escch. :* « Habet, inquit, improperium hæc ipsa consolatio, dum dicitur: Ab anno priore. Bonum quippe, sed tarde fecerant ; atque ideo hoc magister non sine reprehensione laudat. Medicus quippe cst qui medicamentum vulneri apponit, quod el ea quæ purgata sunt, refovet, et ea quæ putrida inveniuntur, mordet. »

Vtn. u. u. ut, quemadmodum promptus est animus voluntatis, ITA EÎT ET PERFICIENDI EX EO QUOD HABETIS.— Nota : Cum ait : « Promptus animus voluntatis, n græcizat ; grace enim est, «5 Olin», quod latináis et clarius vertas, *ut, quemadmodum inest vobis promptitudo volendi, siu insit et excqucndi :* id est, ut Syrus, ul, sicut incessit vobis voluntatis hujus cupido, sic et facto cxcquamini « cx eo quod habetis,» id est pro facultate vestra et opibus. Scitum cst illud Luciani :

> Celeres gratiæ dulciore» : quod si tardior fuerit,
> Cuivis graiiA vani, teqne gratis nomine digna.

Et illud :

> Dis dat qui cito dat.

12. Si enim voluntas prompta est secundum ti- ni QUOD HABET, ACCEPTA EST, NON SECUNDUM TD quod non habet. — «Secundum id quod habet,» ut scilicet det secundum facultates et opes suas, g. *d.* Date quod potestis. Ita Ambrosius, Chrysostomus, Anselmus. Græce est *mA-.* ir» *fa, -m,* Jutc;, id est, *secundum id quod habet quit, accepttus est, non secundum id quod non hahet.* Et ita in Latinis Bibliis legendum censet Maldonatus in *Notis manuser.* Verum Romana el alia Biblia passim legunt, *secundum id quod habet, accepta est,* scilicet id est prompta voluntxs; idque significantius est et nervosius, ac proinde germanius.

Nota hic, perfectionem et meritum eleemosynæ omnisque virtutis consistere in promptitudine voluntatis, non in multitudine donorum et magniludine ; ita ut coram Deo, ubi promptitudo hæc major est, ibi major sit et virtus, etiamsi ob paupertatem, aut aliam causam, inactum externum. sive donationem, exire non possit. Unde ait: Promptitudo accepta est, non donum. Idem patet *Marci* sii, 43. *Secundo* tamen, ut hæc promptitudo sit accepta Deo, ait D. Thomas, quasi vera, seria ct efficax, debet exire in actum, secundum id quod habet, id est, ita ut pro viribus et opibus det quod potest. Alioqui tantum vclleitas esset, non scria et prompta voluntas; non ergo exigitur ab ca, ut det id quod non habet, ut ait Apostolus, q. d. inquit Theophylactus : Qui habet, opus impleat; qui non habet, jam sua volúntalo opus implevit. Hinc S. Leo, serm. 4 *ne jejunio* 10 mensis : «Subinde, ait, æquatur merito, qui dis- Q|»!» litat impendio : quia potest par esse animus, ubi dispar est census. » Et Anselmus : « Ilie omnes, di- ait, tam pauperes quam divites æqualiter dant, ▾»««. si quisque ex tanto det, quantum habet. » Hinc *tertio,* inter æque divites, vel æque pauperes libe- ùu ¡virilior estel plus merclur, qui plus dat ; inter inæquales vero, hoc est, inter ditiores, vel pauperiores, plus meretur, qui proportionaliler secundum suas opes plura dat, licet geometrice minus det quam is qui ditior est. Patet *Marci* xn, 43. Sensus ergo est, *q. d.* ul vers. 11 diximus : «Facto perficite exeo quod habetis,» quianycOiud», promptitudoet voluntas accepta est et meritoria «secundum id quod habet, non secundum id quod non habet,» id est, si det id quod habet; non enim requiritur ut id det quod non habet. Ita Tobias, cap. iv, vers. », filio suo præcipit : « Quomodo potueris, inquit, ita esto misericors : si multum tibi fuerit, abundanter tribue; si exiguum tibi fuerit, etiam exi- PeftcU® u*.

guum libenter impertiri stude.» Et S. Augustinus in *Psal.* em : « Si potes, ait, dare, da; si non potes, affabilem te fac. Coronat Deus intus bonitatem, ubi non invenit facultatem. Nemo dicat : Non habeo ; charitas de sacculo non erogatur. » Undo et subdit hic Paulus :

Tw.u. 13. Non enim ut aliis sit remissio, vobis aciem tribulatio. — a Remissio, n id est relaxatio, *q. d.* Non impero ut tantam eleemosynam detis, qua pauperes lautius vivant, vos necessitatem subeatis; sed ut-quisque pro viribus ita alien® consuïiratr ini necessitati, ut suam non negligat. Ita Theo-
*tyr.*t he- phylactus. Dico, *no» impero,* quia id consulere
*ctn» *fst* possum : est enim consilium Evangelicum, dicit
s-J- D. Thomas et Anselmus, ideoque majoris perfec-
rejl imo'tl0n,s ?si omnia b°na des pauperibus, ipsequo
¿r- omnino fias pauper. Ita enim consulit Christus, *Maith.* cap. six, 21 : aSi vis perfectus esse, vade, vende quæ habes,et da pauperibus;» idque non tantum si Religionem ineas, sed etiam si maneas in sæculo, uti fecit vidua illa dans duo minuta, *Marci* xn, quæ vivebat labore quotidiano totumque lucrum dabat templo, ut ipsa cum Christo pauper fieret, et paupertatis incommoda forti animo subiret. Intellige quæ dixi : dummodo tamen quis in extremam necessitatem se non conjiciat, nec familiam habeat cui providere teneatur. Addit Theophylactus, vers, seq., Apostolum hortari Corinthios ut dent supra vires, cum ait : « In præsenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat, » *q. d.* Si vis non parvam, sed abundantem mercedem habere, da abundanter; si totam, da totum : ut *abundantia* significet eleemosynam profusam, et supra vires abundantem, qualem in Macedonibus laudavit Paulus, vers. 3. Ratio est, quia hic est actus sumraæ et heroicæ eleemosynæ, paupertatis, fortitudinis et spei in Deum.

Eirmpi* Ita fecit S. Paulinus Nolanus Episcopus, qui suis omnibus in pauperes erogatis, seipsum demum I,ro viduæ filio in servitutem Wandalis tradidit;
io iUo<h cujus liberalilatem laudat S. Augustinus, lib. I *Civit. Dei,* cap. x, et gratam Deo fuisse exitus declaravit, cum servus existons, Dei monitu declaratus et agnitus a Wandalis, honorifice cum suis omnibus domum remissus est. Idem fecit S. Paula Romana, quæ ita profusa fuit in pauperes, ut, quod toties Deum oraverat, ex voto ei contigerit, nimirum ut morions debuerit aliena veste et sumptu sepeliri, cum nc tantillum quidem quod ad funus necessarium esset, sibi reliquum fecisset : qua do causa mire eam laudat S. Hieronymus in ejus Vita. Idem fecerunt S. Martinos, S. Joannes Eleemosynarius ct alii multi. Verum *abundantia* hic magis et aptius significat abundantes opes Corinthiorum : basco enim opponit Paulus inopiæ Hierosolymitanorum, quam cx iis levari el suppleri cupit.

Vu i 13 et 14. Sed ex «qualitate, in trasentitem-
rt "' FORE VISTEA ABUNDANTIA. ILLORUM LNQ1TAM SUP-
pleat, — *q. d.* Non impero tantam eleemosynam, qua fiat vobis res angusta domi, pauperibus araplaetlaxa; sed qua superflua (hæc enim sunt propria eleemosynæ materia, quam ipsa erogare in pauperes non tantum suadet, sed etiam praecipit) quibus abundatis, eis communicando, suppleatis eorum inopiam, ut utrique habeatis vitæ necessaria, neutri nimis angusta, vel nimis laxa, sicque utrique inter duo extrema inopiæ et abundantiae ad mediocritatem quamdam et æqualitatem redigamini : ut ct dantium copiæ nihil supersit, quasi superfluum; ct accipientium inopiæ nihildesit, quasi necessarium. Ita Theophylactus.

Ut et illorum abundantia (in fide, spe et omni gratia) vestra inopia (spiritualis) sit supplementum, — dum oratione et meritis suis eam apud Deum sublevant in hac vita, in altera vero vos morientes recipient in æterna tabernacula : pauperum enim Christi est regnum coelorum. Ita Anselmus.

Ut fiat «qualitas, — tam in renumeratione et eleemosyna spiritali, quam temporali, eo modo quo explicui vers. 13.

Sicut scriptum est. — *Exodi* xvi, 18, juxta Septuaginta. Ex quo loco probat Paulus per exemplum collectionis et comestionis manna, Deum velle ut homines in communione bonorum quamdam colant æqualitatem.

15. Qui multum (scilicet manna collegerat), non Ver*-,5<
abundavit (præ eo qui minus collegerat), et qui modicum (manna collegerat), non minoravit, — id est non minus habuit illo qui plus collegerat.

Nota cx hoc *Exodi* xvi, 18, ita continuo mira- M'n,'
culo, per 40 annos Deum m deserto pro tot cen- tar|(J.IX
tenis millibus Ilcbrœorum pluisse manna, ut, li- qua
cet maxima ejus esset copia, singuli tamen illud ls"
colligentes, sive avariores multum, sive pigriores parum, cum domum reversi illud metiebantur, unam tamen mensuram gomor, qure ad diurnum victum cuique sufficeret, omnes reperirent, Deo vel angelo invisibiliter addente, si minus quam gomor; demente, si amplius quam gomor collegissent. Sic ergo una tunc cibi mensura erat parvulis, viris, feminis, scilicet gomor, quæ mensura tantum continebat, quantum communiter homo per diem comedere solet. Ita Nyssenus, *De Vita Moysis;* Chrysostomus hic, Anselmus, Valablus, Theophylactus.

Causa erat *primo,* ut Judæorum avaritiam, gulam, nimiamque cibi et rerum terrenarum curam Deus hac ratione compesceret, ait Chrysostomus ct Theophylactus. *Secundo,* ut hoc continuo miraculo testaretur Deus in omni necessitato ad ejus providentiam esse recurrendum, Deumquo suam cuique sufficientem victus mensuram comparare, etsi laboribus minus consequi posse videatur, ul, cum assidemus mensas, cogitemus Deum nobis pluere c cœlo manna. Sic enim ct hodie non divitibus modo, sed ct pauperibus nibus
œgris cium et debilibus, iiisupcrque mulla prole / ¿"X

Tiw w- oneratis quotidianam Luuen annonam, quæ satis
sjt vjtn- omnium tuendæ, Deus suppeditat; quæ
ru» »ua res consideranti mirabilis et incredibilis videtur,
jxwhkn- g¡ censum et lucrum exiguum quod faciunt, cum
*“‘• sumptu tanto et expensis tot capitum famili® conferat, ul vel ex hoc solo experimento colligere liceat suavem et miram Dei in omnes providentiam. Hinc pauDcrcs suam sortem non doleant, nec multa desiderent. « Nam cum omnes, ait Chrysostomus, unum ventrem impleamus, ct uno tempore vivamus, et unum corpus tegamus, nihil magis habet dives ex abundantia, neque cx paupertate minus habet pauper; sed uterque victum habet, et amictum, et in hoc suut requales.»

Nota *secundo :* Ex allegoria inanna. *Exodi* xvi, 18, juxta Septuaginta, pulchre invitat Apostolus ad eleemosynam, *q. d.* Deus æqualem omnibus mensuram dabat manna ; ergo par est ut et Christiani paritatem quamdam colant, ut qui abundant opibus, egentibus tribuant, itaque illos in vitæ necessariis sibi æquent, ut ita omnes suis contenti ct necessaria habentes æqualitcr vivant. Ita Theophylactus ex Chrysostomo.

Ubi adverte : Sicuti divites superflua dando pauperibus, eos sibi pares faciunt, ita ct pauperes communione meritorum divites sibi adæquant non omnino et geometrice, sed proportionalitcr ; ita ut neutri in neutro deficiant, vel nimis pr® aliis abundent. Nam alioqui ncc divites dando pauperibus tantum dant, ut cos sibi æque divites faciant; ncc pauper reddendo diviti preces ct spiritualia, dat requale, sed multo amplius quam temporale quod accepit : ncc rursus tantum dat spiritualium, quantum habet. Ita D. Thomas.

ir. i iiiu.hne futura «quali- J3* Anagogice, Chrysostomus ct Anselmus hrec referunt a(i gloriam coelestem, in qua omnes erunt æquales : quod intclligc de beatitudine objectiva : omnes enim eumdem Deum videbunt, illoque erunt saturi ct beati; sed in hac visione; ac consequenter in gaudio ct gloria gradus crunt et disparitas pro ratione meritorum : sicut idem erat manna, imo requalo et requaliter omnes satians, aliter taincn his, aliter illis sapiebat.

Ver», ia. 4G. Gratias Deo qui dedit eamdem sollicitudinem ruo vobis in cokde Titi, — ut scilicet Titus sollicitus pro vobis vcslroquo profectu ac lucro spiritali vox cxhorlctur ad beneficentiam in pauperes, ut sequitur.

Nota : «Eamdcm,» scilicet mecum, qua videlicet ct ego sollicite ad hanc contributionem vos exhortor.

». 17. Quoniam exhortationem (puta munus exhortandi vos ad eleemosynam, Titus) suscepit, — Ita Anselmus.

Sua volúntate (aúOxípirc;, sponto sua, me non jubente, aut rogante) profectus est ad vos, — ut ad hoc opus tam pium vox exhortaretur.

Ver», ir. 48. M1SIMUS ETIAM CUM ILLO FRATREM, CUJUS LAUS est in Evangelio — predicando, scilicet Barnabam ; hic enim Act. xiu, 3, ordinatus est socius Pauli. Ita Theodorctus, Chrysostomus, OEcumenius. Verum, quia jam Paulus a Barnaba secesserat, ascivcratque sibi Silam, *Ad.* xv, 40, hinc melius cum Baronio Silam accipe, aut simpliciter cum Anselmo et Hieronymo Lucam : hic enim non Apostolus, sed *frater* vocatur, scripsitque Evangelium, et individuus fuit Pauli comes. Unde et S. Ignatius *ad Ephesios* scribens hoc idem elogium Luere tribuit dicens : «ut testatur Lucas, cujus laus est in Evangelio. »

l4««p. uo,* '

19. Non solum autem (supple, laudem habet in Evangelio), sed et ordinatus est ab Ecclesiis comes PEREGRINATIONIS NOSTRÆ IN HANC GRATIAM, — hoc est, ad gratuitum hoc ministerium colligendi eleemosynas, ut dixi vers. 4. Ver», i».

Nota : Pro *ordinatus* est græce est *lufœn&ài,* manus ci impositre sunt, id est consecratus est diaconus, vel etiam sacerdos. Diaconi enim erat habere curam pauperum, iisque distribuere eleemosynas ; sacerdotis vero erat juvare Apostolum peregrinantem in prædicatione et Sacramentorum administratione : **ppnú** enim a Grrecis vocatur ordinationis Sacramentum, eo quod in illo Episcopus ordinandis manus imponat, ut patet I *Timoth.* IV, 14, et v, 22. Ita *Ad.* xiv, 22, ubi Noster vertit, *d cuín constituissent illis per singulas Eci lasias presbyteros;* græce est xn?ÎTÎ»r'«vTt; îrptcSoTÎMUç xxr' id est, *cum manus imposuissent presbyteris per singulas Ecclesias.* Unde patet quod manus imponere presbyteris, idem sit quod ordinare, ct ordinando constituere presbyteros.

Pro *comes* græce est ; id est socius, collega.

Quæ MINISTRATUR A NOBIS AD DOMINI GLORIAM, ET DESTINATAM VOLUNTATEM NOSTRAM. — HOC est ad alacritatem animi nostri declarandam in hoc tam pio Dei et pauperum obsequio : græce enim est «pcOupt», id est *animi promptitude,* ut dixi vers. 11. « Destinatam » ergo non significat hic prædestinatam a Deo, ut exponit S. Thomas, sed promptam, paratam, alacrem.

Nola : Pro id est *nostram,* jam Grreci legunt úxiv, id est *vestram* promptitudinem, *q. d.* ait Theophylactus : Hanc gratiam, hoc ministerium eleemosynarum suscepimus ad hoc, ut Deus liac eleemosyna glorificetur, ct vos ad eam promptiores reddamini per exhortationem Titi et Luere (1).

20. Devitantes noe, ne quis nos vituperat in VW». îo. hac plenitudine — eleemosynarum ct peeuni® collectae. Græco *b* iÿpo'nrn, in abundantia, in exuberantia, nummorum scilicet, *q. d.* Misi Titum el nutus a Lucam ad eleemosynas tam largas colligendas, £ ne quis suspicetur eas me mihi ad privatos usus cioarru ATAnUJh

(1) Versus 19 ex Græco sic verti potest : Verum non hoc tantum ; sed cl ordinatus est ab Ecclesiis, ul sit comes nostre peregrinationisct colligende hujus eleemosynæ, que procurata csl a me ad gloriam Domini amplificandam, cl prolixam vestram voluntatem comprobandam.

colligere. Ila Anselmus. Solet enim magna pecuniarum vis obnoxia esso fraudis suspicioni, quia ex lania copig facile multa clam demi possunt, ita ut nemo *sciat, vel persentiscat.*

Ve» si. 21. Providemus dona non solum codam Deo, skd etiam coram hominibus. — Græcum xx>.« significat *et bona ct honesta,* ut vertit Vatablus. *q. d.* Procuro et satago honesto agere non tantum coram Deo, sed el coram hominibus, ne homines etiam suspicaces occasionem habeant aliquid mali, vel inhonesti dc me suspicandi. Quapropter ut juste et honeste me hanc collectam administrare ostendam, testes mihi adcisco Titum et Lucam, illis pecuniam bursamquo committo, ego eam tractare nolo. Hinc nota, et disce hoc practicum CoasJ.». axioma : Conscientiam Deo, proximo famam debemus; ct qui famam negligit, in proximi salupnnu « tem crudelis est. Vide Ansclmum.

ijrnim 22. Misimus altem cum illis et fratrem nos- d;! ¿ w >L — Incertum quis hic. Aliqui suspicantur Viti. esso Apollo, ait Anselmus. Sed suspicantur tantum, quia Paulus eum nec nominat, ncc describit, sed Corinthiis ex præsentia cognoscendum relinquit.

*er«. S3. 23. Confipentia MULTA1N vosfq.d.Confidens multum et sperans, illos, uti par est, a vobis honesto et amanter excipiendos (I), idque) sive pdo Tito, — id est parlim ob nmorem et venerationem Titi, qui socius est meus et adjutor apud vos ; hinc patet Titum, cum hæc scriberet Paulus, fuisse Corinthi : eo enim ad eleemosynas basco aliaquo peragenda miserat eum Paulus.

(1) *Confidentia multa in vos,* id est, quia ille frater de vobis omnia sperat optima, vos nempe fore liberales : ita Rosenmnllenis. Allioli : Quia ego Paulus multum spero cl confido, vos illum bcuo excepturos esso.

Porro Maldonatus, supplens verbum òMnt», id est *ostenderitis,* sic vertit, sive pro *Tito aliquid charitalis ostenderitis, erga me ostenderitis ¡ socius enim meus est.* Vorum non est ncccsso hio quippiam supplero : sensus enim per so constat, uti jam ostendi.

Sive fratiies,—Hoc est, sive pro fratribus cœtcris qui sunt Apostoli; est untiplosis : ilcbræi enim carent casibus. Vitio *Can.* 37. Ha Theophylactus, *q. d.* Parlim propter fratres cum Tito submissos, qui sunt Apostoli Ecclesiarum; parlim propter Titum ipsum confido, quod illos digne, ut par est, suscipietis.

Gloria Cudisti. — *q. d.* Qui Apostoli sunt gloria Christi, id est, promovent et illustrant gloriam Christi. Sive ergo, inquit Chrysostomus, cos ut fratres volueritis excipere, sive ut Apostolos Ecclesiarum, sive ut aliquid in gloriam Christi facientes, multas habebitis occasiones bcnevolentiæ erga illos.

Est metonymia : « gloria, » id est causai ct curatores gloriæ Christi.

21. Ostensionem, quæ est chaiutatis vestdh, v««. st ET NOSTR.E GLORIÆ PRO VODIS, IX ILLOS OSTENDITE. — Pronomen *quæ* habet epitasin, *q. d.* Charitatem ostendite insignem in Titum et socios, scilicet eam, quæ decet vos, vestramque tam liberalem charitatem pariter ct gloriam, id est gloriationem nostram de vobis, ut habent Græca. Noster Interpres solet ad verbum vertere, pro vo*bis,* quod nos latinius vertimus, *de vobis;* græce enim est Onip 6p£>v.

Ostendite in facibm (in conspectum scilicet omnium) Ecclesiarum.—ita Anselmus; significantius tamen dicitur « ostendite iu faciem, » quam ostendite in conspectum.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, *pergit hortari Corinthios ad eleemosynam, ex humano pudore et laude, ne scilicet coram Macedonibus, qui tam liberales fuerant, erubescant.*

Secundo, vers. G, *ex fructibus eleemosyna:, quod scilicet ipsa suos eleemosynaries ditet bonis et præsentibus et futuris.*

Tertio, vers. 11, ex *gratiarum actione inde in Deum redundante, et lætitia pauperum Christianorum eam excipientium, atque pro Corinthiis suis benefactoribus obsecrantium.*

i. Nam de ministerio, quod fit in sanctos, ex abundanti est milii scribere vobis. 2. Scio enim promptum animum vestrum : pro quo de vobis glorior apud Macedones. Quoniam ct .V haia pmata est ab anno præterito, et vestra æmulatio provocavit plurimos. 3. Misi autem iratres, ut, ne quod gloriamur de vobis, evacuetur in hac parte, ut (quemadmodum dixi) parati silis : 4. ne, cum venerint Macedones niecum, et invenerint vos imparatos, erubescamus nos (ut non dicamus vos) in hac substantia. 5. Necessarium ergo existimavi rogare

fratres, ul prœveniant ml vos, et præparent repromissam benedictionem hanc paratam esse sic, (piasi benedictionem, non tanquam avaritiam. 0. Hoc autem dico : Qui parce seminat, parco et metet : et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet. 7. Unusquisque prout destinavit in cordo suo, non ex tristitia, aut cx necessitate : hilarem enim datorem diligit Deus. 8. Potens est autcrn Deus omnem gratiam abundare fac< re in vobis : ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum, 9. sicut scriptum est : Dispersit, dedit pauperibus : justitia ejus manet in sæciilum sæculi. 10. Qui autem administrat semen seminanti, et panem ad manducandum praestabit, et multiplicabit semen vestrum, et augebit incrementa frugum justitiæ vestræ : 11. ut in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo. 12. Quoniam ministerium hujus officii non solum supplet ea, quæ desunt sanctis, sed etiam abundat permultas gratiarum actiones in Domino : 13. per probationem ministerii hujus glorificantes Deum in obedientia confessionis vestræ, in Evangelium Christi, et simplicitate communicationis in illos, et in omnes, 14. ct in ipsorum obsecratione pro vobis, desiderantium vos propter eminentem gratiam Dei in vobis. 15. Gratias Deo super inenarrabili dono ejus.

fers. ‹• **1.** Nam **Dii MINISTERIO, QUOD FIT IN SANCTOS** (*q. d.* Commendavi vobis in fine cap. præced. Titum cum sociis, non mitem eleemosynam , pro qua veniunt; «nam dc ministerio, » id est submi-nistratione hujus eleemosyna*, quæ lit in sanctos, id est pauperes Christianos,) ex abundanti est ,— id est, superfluum est scribere vobis, cum ad illam prompti sponte vestra procurratis. Ita An-Armrn-scimus. Nola artem emendicandi eleemosynas C: indi, commodam esse, si laudes dantium libcralitatcin : hanc callent egregie publici viarum et templorum mendici.

Ven. î. 2. Quoniam et Achata parata est (refer ad *glorior, q. d.* Glorior apud Macedones, quod vos, o Corinthii, el reliqua Achaia parati silis ad hanc contributionem eleemosynæ, ita) rr vestra xmuLATio (id est, zelus misericordias vestræ, quam apud alios prædico, ct de quo glorior) plurimos ad imitationem) provocavit .—Videto ergo, ul ipso facto ostendatis, mc vere gloriatum esse, no et ego confundar cl vos.

Ver». 3. **3. NB QUÜD GLORIAMUÉ DE VODIS , EVACUETUR IN** hac parte. — Græca clarius, tvx tò r.„uúv tò ìnrlp újiü» xwwMf, *ne gloriatio nostra dc vobis inanis fiat in hac parte,* ne scilicet falsa appareat, nc inaniter videar gloriatus ct falso, vos esso tam promptos ct liberales, si parcos ct imparatos vos inveniant Macedones.

v«n. a. 4. In hac sthSTAATiA, — in hac materia laudis cl vitnpcrii circa eleemosynas ct tcuaccm avaritiam (1).

5. .'i. Ut pr eveniant ad vos. — Ita Romana : boo culto est tíhetuin ; male ergo passim, etiam Plantiniana, legunt, *perveniant,* «l'rævc-

(1) Græca inulta habent, ò rji Urcarími r«6n) -riti xxr/.r/nwç, quod H semnullcrus vertit, *ob confidentem illam gloriationem,* id est, quod indo a tanto jam temnere confidentissime gloriatus sim do vestra libcralitato. Nam tawrd»; sæpe est *fiducia.*

niant,» inquam, meum et Macedonum ad vos adventum.

Et préparent repromissam benedictionem, — beneficentiam ct eleemosynam vestram.

Paratam esse. — Ut parata sit : græcismus.

Sic, quasi benedictionem , — ut videatur spontanea et liberalis beneficentia, non vero ab avaris extorta. Ita Anselmus et Theophylactus ex Chrysostomo. Cur liberalis eleemosyna vocetur *benedirtio,* dicam vers. seq. Græcum tum benedictionem, tum bonam uberemque collationem sive eleemosynam significat. Ita hic Erasmus ; tóUqtx cilim derivatur ab ci, id est *bene,* cl iíp>, id est *dico,* vel colligo. Unde hasce elccmosynro collectiones et collationes >.s-jí»í vocavit Apostolus i l *Corinth,* xvi, I et 2. Utraquo signifi- Lib r di» calió hio locum habet, hortaturque Apostolus Corinthios tam ad ultroneam ct hilarem (quod ¿a assignificat *benedictio),* quam ad uberem ct liberalem xrpi», sive collationem eleemosynarum. Docet hic Apostolus quo animo dauda sit eleemosyna , nimirum alacri et liberali, non coacto, constricto, avaro ct sordido. Uo-

G. Qui seminat In benedictionibus (id est, lar- Ven. «. giter ct liberallter, ut scilicet multas benedictiones , id est beneficentias, quasi semina in pauperes effundat, hic easdem) metet. — Deus enim, Ma<ni qui sibi factum putat quod pauperibus fit, non sinit se liberalilate nostra vinci, sed in liberales longe liberalior est, redditquo eis majori copia «i»** bona tum corporis; tum animo?.

Nola duplicem liebraismum. *Primo,* dAcqk hebraice noi3 *bermha,* id est *benedictio,* significat beneficentiam ; et in plurali benedictiones significant multas et copiosas beneficentias : has enim opponit parcitati, sive parce seminanti. Sic Axa, *Josué XV* , 19, patri Caleb dicit : « Da mihi benedictionem ; » ednique explicat subdens : «Terram Australem ct aientem dedisti mihi, junge et irri-

guani. » Sic Abigail. *I Reg.* xxv, 27, offerens sua dona *Davidi :* • *Suscipe,* inquit, benedictionem hanc, quam *attulit* ancilla tua. » Sic Jacob, *Genes.* cap. xLix, vers, 25 , Joseph filio suo imprecatui' *dicens :* « Benedicet tibi Deus benedictionibus cadi desuper, benedictionibus abyssi jacentis deorsum, benedictionibus uberum et vulvæ. »

T- i- Atque hæc causa est, quam hic innuit Jacob, “ quarc Hebræi beneficentiam vocent *benedictionem.* •T”» Quia nimirum sermone pio imitari et significaro ¿ volunt Dei beneficentiam, quæ omnis nostræ be- tio. ncficenliæ tons est ct origo, ab ejusdem benedictione promanare : Dei enim benedicere est efficax , idemque in re quod benefacere, adeoque Deus solo dicto et jussu suo nobis bona cuncta largitur. Secunda causa est, quod Patriarch® et prisci fideles, uti et Eremita aliique Sancti novi Testamenti, sua dona cum fausta apprecatione ct benedictione communicarent ; unde ea vocabant óXíqiaí. Tertia causa est, quod suavius ct mollius tam dando quam petendo donum quodvis vocetur *benedictio* potius quam beneficentia. Sic enim ct petentes ct dantes donum suum modeste extenuant. Unde pauperes honesti eleemosynam petentes quasi rem facilem ct exiguam, vulgo petunt benedictiones, ct divites vicissim eam dantes quasi rem parvam, vocant pariter benedictionem. AdditTheophylactus, hac voce Paulum incitare ad eleemosynam hilarem, *q. d.* Benedictio est quod das : benedictio, inquam , tam pauperis quam tua. Nemo autem benedictionem dans contristatur, sed hilariter eam impertit.

Secundus hebraismus pariter et græcismus est, cum ait *i~'* «ùxtqùuì, in *benedictionibus,* vel beneficentiis , id est valde benefico, vel beneficentissimo : Græcum enim bri cum nomine pro adverbio ponitur, ut tn *justitia,* id est justo; «n *sanctitate,* id est sancte.

Nola secundo : Apostolus hic alludit ad *Prov.* xxn , 9, ubi dicitur : « Qui pronus est ad misericordiam, benedicetur, *q. d.* Qui parce seminat, parce et metet ; » ct e contrario, qui benefico seminat, benefice et metet. Idem suadet Sapiens, *Ecclcs.* xi, 1 : a Mille , inquit, panem (eleemosynam) tuum super transeuntes aquas,» id est pauperes, qui in hac vita viventes praeterfluunt ut aquæ, ll *Reg.* xiv, 14, aquia post tempora mulla u o» invenies illum, d *q. d.* Semina eleemosynam, ut E›”y ‹ njçtas cjus fructus : atque licet pauperes sint, aut videantur foro ingrati vel impotentes ad red- Mkm io- dendum, ut beneficium tuum in cos quasi in f? ..' aquas jactum ac proinde periturum videatur; ñ benefac tamen cis, quia ingens ctcerta ab eisdem, vel certe a Deo tibi merces reddetur, a Da partem septem (id est mullis), nec non et ocio (id est pluribus,» *q.* d. Da multis, imo multo pluribus, da tot pauperibus quot potes,«quia ignoras quid futurum sit mali super terram, » a quo scilicet per eleemosynam poteris te Uberare. *Eccles,* xi, 3 : « Si repleta fuerint nubes, imbrem super terram effundent,» *q. d.* Uti nubes fœcunda copiosam effundit pluviam : pari modo oportet ut cor plenum uti divitiis, ita ct charitate, magnas et mullas eroget eleemosynas. Ita Olympiodorus, Gregorius Neocæsariensis et Vatablus in illum locum.

Nota *tertio,* verba « seminat » et a metet, n *q.* d. Eleemosyna, uti et alia bona opera sunt semen, quod producit messem gratiæ, imo et bonorum temporalium, ut explicat vers. 8 ct 10. Unde inferas contra Calvinum, bona opera efficere et mereri præmiuin: semen enim virtute sua naturali producit fructum et messem : ergo et eleemosyna vere parit præmium, non physice, ut patet, ergo meritorie. Bnn* Ciirinu,n raî* mium.

7. Unusquisque prout destinavit iv corde suo, non ex tristitia (quam parit avarus animus), aut ex necessitate — consulendi suæ famæ et pudori, q. d. Quisque det sponte quod vult, non inductus et quasi coactus mea vel Titi auctoritate; non quia pudet eum minus aliis dare, ut suo honori consulat. Ven. 7.

Hilarem enim datorem diligit Deus. — Citat *Prov.* xxn, 8, juxta Septuaginta. Pro *diligit* editio Septuaginta Caraffe legit, tùUqü, *benedicit.* Dc hilaritate vide dicta *Rom.* xii, 8. Pulchre S. Augustinus in *Psal.* xlii : «Si panem, inquit, dederis tristis, ct panem et meritum perdidisti. » Idem, *serrn.* 45 : «Si bona semina sunt bona opera, quare seminantur cum lacrymis?» El D. Chrysostomus, tom. IV, homil. in dictum Pauli, *Oportet hcereses esse :* «Si alacriter, inquit, demus, duplex erit eleemosyna : et quia damus, et quia hilariter damus.» S. Gregorius quoque, lib. *Moral.* XXI, cap. xi, exponens illud Jobi, *Si negavi quod volebant pauperibus, et oculos vidua: exspectare feci :*« Petentem, inquit, viduam exspectaro noluit, ut non solum ex munere, sed cx celeritate quoque muneris bonorum operum merita augeret. » Unde, *Proverb,* ni, 28, scriptum est: «Ne dicas amico tuo: Vade ct revertere, cras dabo tibi, cum statini possis dare, n Et *Eccles.* XXXV, 11 : «In omni, inquit, dato hilarem fac vultum tuum. » Hilari ergo animo, non tristi, non torpido, non tardo, danda eleemosyna; itaque imitabimur Deum, qui hilariter sua bona communicat ct effundit. Hihriter JJIU.

Charites, seu Gratias, deas pingunt Ethnici voluti tres sorores, mutuo se amplcctcntes, alio respectantes. Qua pictura significabant dona quomodo sint distribuenda. *Prima* appellatur Aglaia, generositatem significans : melius est enim dare quam accipere, a Nam beneficium qui accipit, libertatem vendit, » ait P. Syriminus. *Secunda* Thalia nuncupatur, id est in medio florens cursu. *Tertia* autem Euphrosyne, gaudium indicans. Lr I) tatur enim in beneficiis, qui dat, ct qui accipit. « Hilarem quippe datorem diligit Deus. » Vide Senecam, *De* Beiie/icús.

Ven.

8. Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis. — Occurrit objectioni. Dices, inquit, mihi : Si multa dedero, fiam pauper, non potero deinceps domesticis aliisque inagis indigentibus succurrere. Ita Theophylactus. Ri^n- d' ■ jcctioQí ■Tirorum conIn elccmo- 1)015. ^u'c respondet Apostolus : Ne id metuas; crede et spera in Deum , qui «potens est omnem gratiam (id est, ut Syrus, *beneficentiam)* abundare facere in vobis,» ut semper sufficientiam bonorum habeatis, cx qua abundetis in omne opus bonum, ut scilicet assidue, continue et abundo facere possitis eleemosynas, aliisque et aliis benefacere , *q. d.* Deus elcemosynarios ditare potest, ct assidue ditat, cum eis continuo sufficientia bona suggerit et tribuil, ut habeant semper quod erogent, sicque in beneficentia abundent. Id verum esse docet experientia, et patebit vers. 10.

Ubi nota : *To potens est facere,* non tantum potentiam Dei, sed et actum significat, *q. d.* Deus potens est tacerò, et faciet «abundare ov... n gratiam et sufficientiam in vobis,» uti expo it vers. 10; est enim miosis et mekdepsis. Sic r s dicere solet duci belli : Vade, bellum confleo, nullis narcp Rnmntibrc.ego nnteps sn-n. et eos ferre, et te ditare, id est, ego cos feram, ct te insuper ditabo ac promovebo.

Nota *secundo :* In Græco pulchre ct emphatice Paulus ludit in verbo illud duplicando , imo triplicando, úx iv meni minor* vrôav avnípaicv í^ovr*î, ut in omni, scilicet negotio, omni tempore, omnem sufficientiam habentes, *q. d.* Non in aliqua , sed in omni necessitate ; non aliquo, sed in omni tempore occurrente ; non aliquam, sed omnem sufficientiam, ex qua abunde cuivis succurratis, dabit vobis Deus.

Nota *tertio :* Non dicit, ait Theophylactus, abundantiam vel exuberantiam , sed avrxpuww, id est *sufficientiam,* habebitis ; «¿rápxux est sufficientia, qua quis sibi suisque sufficit. Vel *secundo* . qua quis sua sorte contentus, sibique ac suis sufficiens plura non desiderat. Sic Deus solus proprie dicitur aùràfxr,,, ut qui nullo egeat, et totus in seipso acquiescat : talis est clccmosynarius. Ikns solili Avarus contra insatiabilis est : nam *quo plus sunt potœ, plus sitiuntur aquee,* sic ct divitiae. Hinc «« , mnis *semper avarus eget.* Avianus, id est sufficientia, inquit Clemens, lib. Il *Padag,,* cap. xii, est virtus per quam contenti sumus; sive, est habitus contentus rebus iis quibus oportet, ct qui per se ea acquirit quæ ad beatam vitam conferunt. Unde Ilip- AW?- pias (teste Suida verbo *Hippias)* finem bonorum constituebat aúrápatov, id est animum sua sorte uu*n contentum. Quin et Epicurus dicere solebat : « Suf- oorum ficientia res est omnium ditissima,» uti narrat Miuiuai. Siemens Alexandrinus, lib. VI *Stromatum.* Quo sensu dixit Cicero,*paradoxo* 1, *a* virtutem ad beate vivendum scipsa contentam esso.» Et Socrates apud Platonem, dialogo 3 Dc *Legibus,* ita precatur et optat : «Tantum mihi sit auri, quantum ferre queat non alius quam vir temperans.» Do hac sufficientia plura dicam I *Timoth.* vi, 6, et *Philipp,* ¡v, 11.

9. Sicut scriptum est (*Psal.* exi, 9) : Dispersit, VrrK ». — scilicet ubique, omni necessitate, loco, tempore, vir misericors (qualis fuit S. Laurentius, uti de eo canit Ecclesia) sua bona et suas eleemosynas : sicut qui seminat, undique spargit suum semen. Vult enim Apostolus probare quod Deus in elecmosynariis faciat abundare omnem gratiam, id est beneficentiam, ct ad illam det omnem sufficientiam, uti præcessit. Id probat, quia cx hac sufficientia clccmosynarius «dispersit, » id est, undequaque sparsit ct spargit, suum eleemosynas semen, non in convivas, non in veneres , sed in pauperes. Unde CEcumenius : Verbo *dispersit,* inquit, significat exuberantiam eleeinosynæ. *Secundo,* ita «dispersit, » ut tamen non abjecerit aut perdiderit, quia, ut sequitur :

Justitia ejus manet in s_f.cui.um siculi.— «Manet ,» scilicet in Dei memoria et æterna mercede, quasi segete et messe. Sicut agricola dum spargit semen , non perdit illud, sed terræ mandat, ut cum fœnore decuplum recipiat. Immortalis ergo E>"-no- esi eleemosyna, et eleemosynarium immortali gloria beat. Unde ct subjicit: «In memoria æterna lu. erit justus, ab auditione mala non timebit, et cornu ejus, » id est dignitas, robur, ut ait ibidem Theodoretus, ac potentia ejus, «exaltabitur in gloria, » id est gloriose accrescet indies, usque dum summe exaltetur iu gloria coelesti.

Justitia. — Id est, beneficentia ejus non perit, sed manet coram Domino, ut eam remuneretur præiniis et præsentibus et æternis. « Mercatura et negotiatio, caelum c«t : da panem, ct accipe paradisum; parva da, et magna suscipe; da mortalia, et recipe immortalia, » ait S. Chrysostomus, homil. 9 Dc *Panitent.*

Nota, in Scriptura eleemosynam ; quæ est ac- Klw®‹›- tus misericordi®, vocari «justitiam,» tum quia magna pars est justitiæ generalis, quæ est com- .-.-ta» plexio omnium virtutum; tum quia justitiæ et JB4ÜllJiî sanctitatis indicium est: sancti cniin sunt misericordes; contra, «visceraimpiorum crudelia,» inquit Sapiens, Proverò, xii, 10. *Tertio,* quia ad justitiam disponit, eam meretur (primam quidem de congruo, secundam autem, hoc est, augmentum justitiæ, de condigno), conservat et auget. Unde solis misericordibus Christus dat coronam justitiæ, *Matth.* xxv, 33. Hinc duris et obstinatis in malo suadenda est quasi ultimum remedium eleemosyna, uti Daniel superbo Nabuchodonosori suasit : « Peccata tua eleemosynis redime, » *Dan.* iv , 21.

10. QUI AUTEM ADMINISTRAT SEMEN SEMINANTI,' < '«• ET PANEM AD MANDUCANDUM PR.F.STABIT, ET MULTIPLICABIT semen vestrum. — Occurrit secundæ objectioni orlæ cx versu psalmi jam citato : « Dispersit, etc., justitia ejus manet in sæculum, » etc., *q. d.* Objiciet rursum aliquis ex illo versu psalmi: Bene probas, Paulo, eleemosynam manere in

mercede calesti; Fed nondum video, quomodo inde probes nos per eleemosynam non fore depauperandos; manet ergo prior objectio nostra : Si largam dem eleemosynam, fiam pauper, ncc potero .iliis deinceps succurrere, linio respondet, contrarium tacite significari et educi ex eodem ?7 versu psalmi citato : sicut enim herus, qui colono tv- suo semen administrat, ul suum agrum seminet, u^ridem panem ad manducandum præstat; ct in n messe, cum messis eum facit participem, multiplicat ei semen, id est grana seminata, ut pro uno modio quem seminavit, 1res recipiat, quos rursum seminare possit, ut rursus longe plura in messe recipiat, *ct ita deinceps* seminando semper amplius, semper longe plus metat : ita multo magis Deus, qui eleemosynariis dat bona quæ dispergant in pauperes, dabit et panem cætcraquo vitæ *necessaria; insuper* ct multiplicabit semen, id est bona, quæ rursum seminent et dispergant in pauperes : est enim Deus quasi herus noster; nos, coloni ejus; ager Dei, sunt pauperes; semen, eleemosyna. Deus itaque nos quasi colonos suos vult hoe semen, id est eleemosynam, in hunc agrum, hoc est in pauperes, dispergere; multo ergo magis dabit nobis ipsis alimoniam et messem, id est bona, quæ rursum et assidue in hunc agrum vult seminari. Notent hic divites opes sibi datas a Deo quasi semen , quod assidue in pauperes disseminent, non ut iis arcas impleant, vel in vestium, domoruin ac conviviorum luxum profundant. « Est liberale olllclurn, inquit Cicero, serere beneficium, ut possis ineterc fructum. »

Tiberium Imperatorem Christianum ab eleemosyna mire laudat Gregorius Turoncnsis, lib. V I/ tsL *Gallic.,* cap. XXXIX, ejusque ait fuisse hanc vocem Imperatore dignam : a Non deerit fisco nostro, tantum pauperes eleemosynam accipiant, aut captivi redimantur. Hic est enim magnus thesaurus, dicente Domino : Thesaurizate vobis thesauros in co?lo. Ergo de quo Deus dedit, congregemus per pauperes in coelo, ut Dominus nobis augere dignetur in sísenlo. » Hinc Detis ejus opes mire adauxit : cum enim crucem in pavimento sculptam, cx veneratione attolli juberet, ingentem sub va reperii thesaurum, in quo erant plus quam mille auri centenaria. Cumque inde copiosius solito largiretur pauperibus, Deus alium majorem thesaurum a Narsetc, duce Italiæ, olim paratum, ei dedit. Inventus fuit in cisterna quadam, quam, dum effodiunt, tantum auri argentique repererunt, ut per multos dies vix evacuari po sci. De hoc thesauro lege Baromum, torn. VII, anno Christi S82, num. 6 et 7.

PUESTABIT.—Grece est quod Theuphylaetus, Erasmus et Vatablus vertunt per optativum, *prastet, multiplicet, augeat;* i cum Syro vertit in futuro *præstabit, multi*plicaMi, augebit, idque melius; nam vult eis metum eximere paupertatis, ut dixi : hunc autem nemo eximet optando, sed asserendo ct promittendo panem, semen ct fruges. Videtur ergo Noster legisse xoprpni, ît Wjvîî, oôÇt/hi, in futuro; aut, ut Erasmus, intellexit futurus cst praestare, id est, *praestabit; vel* potius, ut Vatablus, respicit ad íuvavá; í¿ vers. 8, ut idem hic repetendum relinquat, 7. d. « Potens est Deus»/ j:prpk*q fTÀr/jóvai, aû'T^xi (qui sunt infinitivi) *prestare, multiplicare, augere* semen vestrum, etc.

Multiplicabit semkn vestrum, — id est bona temporalia, a Sicut enim semen, ait Basilius, hom. 13 *De eleemosyna,* in terram jactum fructum fert centuplum : ita et eleemosyna data pauperi. Si ergo, ait, unus tantum tibi sil panis, elad fores rogatur, deprome illum, et tollens manus in coelum dic : De modico do frafri, et tu, Domine, da mihi periclitanti; ncc dubita, quin panis, quem in hac dabis penuria, agricultura semen ad copiam ministrabit.» Idem Basilius in illud *Luc.* xii, n › *Mma* mi * tí&cux, au, puux ^anni*n* axhausti, et copiosiores et pulchriores floo.it aq dimissi vero et quieti, facile putent : sto at oj M ^ooüdttæ inutiles sunt, translata in paap(~~ Anctam pariant » fctem eadsna pois* similitudine confirmat Clemens Alexandrinus, lib. Ill *Pœdagogï,* cap. vu, qui et aliam adhibet uberum similitudinem : Sicut, inquit, ad ubera quæ suguntur, vel inulgentur, lac solet confluere: ita et opes confluunt ad cos qui erogant illas.

eiwd* ®Tül dj' ut. el Opri c oianni a»! cos qui erogant illas.

Idem docet S. Cyprianus, tract. *De Opere ct Licemosyna,* addilquc optimam hærcditalcm, quam parentes liberis relinquunt, esse eleemosynam, ct quo plurcs sunt filii, eo majorem faciendam eleemosynam; idque probat exemplo viduæ Sareptan©, III *Heg.* xvn; *Tobiæ* iv, 7. Hine Sapiens ait, *Proverb,* xxvin, 27 : « Qui dat pauperi, non indigebit; qui despicit deprecantcm, sustinebit penuriam.» Et David, *Psal.* xxxvi,26 : «Tota die miseretur ct commodat, et semen illius in benedictione erit. »

Exempla sunt plurima ct stupenda apud Leonlium in *Vita S. Joannis Elcemosynani,* qui cum Tito Imperatore diem se perdidisse dellebat, quo non dedisset eleemosynam, a El si totus, ait, orbis veniret Alexandriani, non arctaret nostram et liberalitatem et opes; » idque didicit cx visione quadam virginis, id est misericordi©, quæ Deo astans omnia ab ipso visa est sibi impetrare. Hinc sanctus hic Joannes, cum non haberet quod erogaret, suo eleemosyna! studio non raro per miraculum stannum et mei in aurum mutabat, cl quo plus dabat, eo plus ei offerebatur quod erogaret, adeoque tam ipse cum Deo, quam Deus cum ipso de libcralilate decertare videbatur. Tandem moxiens cum dimidium nummi illi restaret : « Hoc, ait, fratribus ac dominis meis, meis pauperibus, dari jubeo, ut lotum Christo reddam. »

Exomph Mram rati, sed diuti stint dando eleemosyujK

Sic Sophronius m *Prato spirituali* (qui liber citalur pt laudatur in Synodo Nicena II generali actione I), cap. clxxxv, narrat marito cuidam rem

Kiinm augere volenti consilium ab uxore datum, ut id quod habebat in pauperes erogaret : fore enim ut cum lucro illud reciperet. Iloc ipse secutus solidos suos distribuit in egenos, et pro quinquaginta recepit trecentos.

Pulchrius vero exemplum habet idem Sophronius, cap. cxcv, dc Evogrio philosopho, qui cum audisset in ecclesia, oertuplum dari in cœlo pro eleemosyna, libras sexaginta dedit Synesio Episcopo distribuendas pauperibus, accepta ab eo syngrapha quod pro una centum in cielo esset accepturus, jussitque morions filiis, nt syngrapham hanc manui suæ dum sepeliretur insererent. Quo facto die tertio a morte apparuit Evagrius in somniis Episcopo dicens : Vado ad sepulcrum meum, et recipe chirographum tuum, nam debitum omne recepi, imo centuplum a Christo et a te promissum. Mane Episcopus cum clero ivit ad sepulcrum, ex manu Evagrii syngrapham accepit, cujus hic erat tenor : «Evagrius philosophus Episcopo suo. Noluerim te, pater, ignorare quod pecuniam omnem quam tibi vivens dedi, centuplicatam , sicut promiseras, recepi : quare nulla debili ratione mihi astringeris. »

Similia sunt in Vita S. Liduinre, et aliorum Sanctorum. Hinc Chrysostomus : « Eleemosyna, ait, dicitur semen, quia non est sumptus, sed reditus. » Quod probe intellexisse credibile est S. Deusdcdit, qui, ut refert Martyrologium Humanum, 10 dio augusti, cum ipse inops esset, tota tamen hebdomada quæstum omnem, quom fecerat labore manuum suarum, erogabat in pauperes dio sabbati, spo reditus illius caelestis adipiscendi.

« Si prolis tuæ curam geris, relinque eis chartulam scriptam (bona scilicet pauperibus leslamento relicta) in qua Deum debitorem habes, » inquit S. Chrysostomus. Cujus rei exemplum illustre exstat in Sopbronio, cap. CCI, de nobili quodam patricio Constanlinopolitano, qui moriens bona sua relinquens pauperibus, filio dedit curatorem Christum ; neo spes cum fefellit : Christus enim filio nobilem et divitem æquo ac piam sponsam procuravit. El homiliam33<id *Populum* Chrysostomus scripsit hoc titulo : «Quod eleemosyna es* ars 0,nn*u,n quajstuosissima. » Si vis ergo fœnerari, fœneraro Deo dando eleemosynam, quia, ut scriptum est *Prov.* xix, 17 : « Eœneralur Domino, qui miseretur pauperis, ct vicissitudinem suam reddet ei. »

Eleemo- *uuinium quæstno. kuiiuu.

Et AUGEBIT INCREMENTA FRÜGÜM JUSTITIJB VESTR.I!, — augebit proventus justitiæ et charitatis veslræ, scilicet dabit incrementum gratiæ hic, et gloriæ m cuelo. Ita Theophylactus. *Fruges* enim intelligit jiviuæ et ætcmro renumerationis, ait Anselmus. Triplicem enim clcemosynte fructum hic videtur assignare Apostolus. *Primum,* cum ait : a Panem ad manducandum præstabit; » *sbcuudiim,* cum subdit : « Et multiplicabit semen (opes) vestrum ; » *tertium,* spiritalem, cum concludit : « Et augebit incrementa frugum justitiæ vestra?. » Hoc sensu S. Anselmos (utrcf rt Edinerus in ejus Vita), cum Cantuariensium urbem ingressos ad visitandum Lanfrancum Archiepiscopum, magno honore et amoro a civibus exciperetur, eis charitatis laudem et meritum explicans et rependm- dixit, « eos qui charitatem faciunt, aliquid inajiv habere quam is cui charitas fit et exhibetur. Hic enim, inquit, recipit aliquid temporale tantum; illi vero recipiunt spiritalia, et .eternas gratias a Deo exspectant. » Hoo significat Christus illo suo apud mundanos divites paradoxo, cum ait ; « Beatius est magis dare quam accipere, » Actor. XX, 3t>.

Tripla m inaici

Secundo, idem Anselmus simpliciter hic accipit fruges boncrum temporalium, <7. d. Ileus fruges et opes vestras crescere faciet, ut semper magis ac magis eleemosynam dare sufficiatis, et augebit incrementa frugum justitiæ vestra». Id est multo abundantiora dabit incrementa frugibus, quas promeretur justitia vestra; justitia enim est, ut quia Deus homini dat, retribuat ex eo homo et det illi cui deest, et quia vos hujusmodi justitiam servatis, ut, sicut Deus vobis non habentibus tribuit, ita et vos aliis qui non habent tribuatis, idcirco divinitus augentur incrementa frugum vestrarum. Hint recte eleemosyna dicitur *semen,* quia semel eam seminans bis metet, in hoc scilicet sæculo, temporalium; in futuro ccelestium bonorum copiam. Hactenus Anselmus et recte : videtur enim Apostolus explicaro quod dixit, « multiplicabit semen vestrum,» illudque inculcaro, quod scilicet eleemosyna dantem non depaupero!, sed ditet, ut omnem paupertatis timorem, qui passim homines ab eleemosyna avertit, quemque passim concionatoribus et monitoribus objiciunt, ex animis Corinthiorum oniniumque Christianorum evellat.

Ei"'®* bi» «-»-

libi tamen nola : Simplicius *fruges justitia* hit intelliguntur fruges beneficenti®, sive nat® ex beneficentia, videlicet opes, quas beneficis Deus quasi messela seminantibus reddit. Incrementa enim frugum non sunt aliud quam seges et messis quæ cx semine jam dicto succrescit. Cum ergo clarum sit Apostolum dum dixit: « Multiplicabit semen vestrum,» per semen intellexisse opes in pauperes erogandas; clarum quoque esso videtur, dum mox subdit : « Et augebit incrementa fruginn justitiæ vestra?, n eum per hoc non aliud intclligerc quam segetem el messem similium opum, bonorum temporalium, ex semino eleemosyn® Dei nutu succrescentem. Quale enim cst semen, talis est el seges, sive messis. Hanc enim semini quasi correlativa!!! opponit Apostolus; porindo ul merces merito oppouitur et corresponde!. Atque hic videtur esso genuinus sensus et mens Apostoli; idque patet tum ex jam dictis, tum ex eo quod hoc, ut dixi, respondeat objifctioni avarorum, qui sc ab eleemosynis excusant, quod per eam redigendi sunt ad paupertatem bonorum

Qn- m 'Ac'. (J *cn* - * v4 '

non spiritualium, sed temporalium : unde contra eos asserit hic Paulus, eleemosynam non dopatiperare, sed potius eos qui eam dant, ditare bonis temporalibus; tum denique exeo quod de bonis spiritualibus quæ affert eleemosyna, jam egerit vers. 8 et 9, caque rursum resumat vers. 11, ut patebit ibidem ex Græco. Idem clarius significant Græca boo versu : z.n kXxOúvou «ropev 6uZ>v, xat aù;T5it vi *yt/'/TM-a. ri.;* íix.xiwúvK 6uwv, *multiplicabit semen vestrum, ct augebit fruges,* vel fructus, *justitia: vestræ : -[ÍTtr.u.%* cnim est fructus, qui a justitiæ, id est bencficcntiæ, semine generatur, semen scilicet ipsum in messe cum famore auctum et redditum, dum pro uno seminato semine viginti aut triginta succrescunt ct renascuntur. Idem ergo in eleemosyna solere Deum facere, ct rependere docet hic Paulus.

Nota *secundo :* Alludit ad divitum possessiones et latifundia, *q. d.* Beneficentia est quasi ager et pr.edium fertilissimum, quod eleemosynariis copiosas et perennes fruges profert et progerminat cx semine suæ eleemosynae. *Primo* enim dat panem, id est victum, clccmosynario; *secundo,* multiplicat semen, id est opes seminandas in paupercs; *tertio,* auget insuper incrementa frugum, dando copiosam messem ct opes, quibus eleemosynarius in se suaque familia ct statu accrescat et locupletetur. Hæc enim tria herus temporalis »TMnuí præstat colono suo fideli ct sedulo : multo ergo c i nw. magis eadem præstabit Deus clccmosynario, qui est quasi Dei colonus, ut dixi supra.

Ver», ii. 11. Ut in omnibus locupletati ABUNDETIS. — Tò ut non est in Græco, sed tantum *h* kxvt ! «Xcurt^juva, ín *òmnibus locupletati,* quod referendum est ct connectendum cum vers. 8 (versum enim nonum et decimum quasi per parentheses interjicit Apostolus), *q.d.* Ut abundetis in omne opus bonum, *locupletes et copiosi,* abundetis, inquam, «in omnem simplicitatem.» Simile hyperbaton est cap. vin, vers. 20, ct cap. ix, vers. -4. Vide *Can.* 38.

Simplicitatem (candidam liberalitatem, ita Chrysostomus. Vide dicta cap. vin, vers. 2) quje OPERATUR PER NOS GRATIARUM ACTIONEM ÜEO. — *q. d.* Hæc vestra simplicitas et liberalitas facit, ut ego, omnesque mei, imo et Christiani, apud quos eam deprædico, gratias agant Deo, quod vobis tam pium misericordiæ affectum indiderit.

r». ». 12. Quoniam ministerium hujus officii non solum SUPPLET EA QU.E DESUNT SANCTIS, SED ETIAM ABUNDAT PER MULTAS GRATIARUM ACTIONES IN DOMINO. — «Ministerium hujus officii,» administratio scilicet hujus collect® eleemosynarum ; græce est ***i*** *Staxwix* ri; hoc est diaconia hujus liturgi® : quasi in hoc officio, id est in collecta eleemosynarum, sit liturgia, id est Missæ .*1ᶜᶜ^ Dw -acrificium, scilicet mysticum, in quo Corinthii *-rnâ- quasi offerentes victimam eleemosynæ, sint sa- Ciiua' cerdotes; altare, sint pauperes; sacrificium , sit eleemosyna ; Paulus, sit diaconus, hoc est, minis- terexhortans; procurans, colligens, deferenSj distribuens eleemosynam, per quem omnes tum pauperes eleemosynam recipientes, tum divites eam dantes , Chrisliquo gratiam et spiritum videntes et collaudantes ; excitentur ad gratiarum actionem in Domino, id est apud Dominum. «Quoniam dum gratiarum actio ad Deum pro eleemosynis atque operationibus nostris pauperum oratione dirigitur, census operantis Dei retributione cumulatur, » ait S. Cyprianus, tract. Dc *Opere et Eleemosyna.* Ita Chrysostomus, qui in morali *hom.* 20 : «Cum vides, inquit, pauperem, corpus Christi, aram Christi te videre puta, ct reverere, ac eleemosynæ sacrificium offer, ex quo gloria et gratiarum actio quasi fumus ascendat ad Deum. » Sic eleemosyna est <ùxapçtx, id est gratiarum actio, ct sacrificium Eucharisticum non proprio dictum, ut patet, sed metaphoricum et mysticum : sic prædicationem Evangelii et Gentium conversionem vocat sacrificium, ut dixi *Rom.* xv, 16. Hinc pulchre Nazianzenus, orat. *De Cura Pauperum :* « Nulla, inquit, ex omnibus re Deus perinde ac misericordia colitur : quoniam nihil aliud tam peculiare est Deo, quam illa, utpote ante quem misericordia et veritas gradiuntur. » Mox idipsum probat exemplo Christi, qui factus est pauper, ut nos ejus deitate locupletemur. Deinde ostendit nos per misericordiam Deum imitari, et quasi deos fieri. « Fias, inquit, infortunato Deus, misericordiam Dei imitando. Nihil enim adeo divinum habet homo, quam benefacere. Discas ergo viscera aperire indigentibus. Da pro magno promptitudinem (si nihil aliud habes), vel lacrymulam. Magnum enim remedium afflicto est misericordia. »

13. Per probationem ministf.ru hujus. — *q. d.* Vpm. x Dum probant et collaudant homines hoc pium ministerium eleemosynarum, excitantur, ut Deum Chrislumque glorificent, eique gratias agant, utpote cujus lex ct gratia hanc vobis Christianis eleemosynam suasit et persuasit. *Secundo ,* sic accipi potest : «per probationem,» id est exploralionem et experientiam, ct hoc etiam significat Græcum *Soapr., q. d.* Dum probant ct experiuntur vestram charitatem et eleemosynam , quam cis ministramus, tunc Deum glorificant.

Glorificantes, — duin glorificant Deum; est hebraismus : participium ponitur pro præsenti, juxta *Can.* 29, et inteUigitur *Deum.* Hebræi cnim sæpc litteras serviles, adverbia ct conjunctiones subaudiunt.

In obedientia confessionis vestii f., in Evangelium Christi. — Est hypallage, pro *in confessione* Ob-dii *obedientia: vostra:, q. d.* Glorificant Deum, quia ^ango- vos factis et eleemosynis confitemini et profitemini obcdicnliain erga Evangelium Cliristi, id est ChrbU, vos obedirc Evangelio , præceptis scilicet et con- qe'j' siliis Christi, qui tantopere suadet el præcipit '5)¡ÍÁ"k charitatem et misericordiam. Ita Chrysostomus. *Secundo,* si quis proprie, eo^ue ordine quo posita

sunt, verba hæc accipere velit, sensus erit : glorificant Deum in obedientia vestra, qua confitemini cl profitemini Evangelium Christi. Unde Syrus , *glorificant Christum quod subditi sitis confessioni Evangelii Christi.*

Nota hebrafcmum, «in Evangelium,» id est erga Evangelium, vel Evangelii. Hcbneum enim *bel,* id est *in,* sœpe ponitur pro regimine genitivi.

Et simplicitate communications in illos, et in omnes. — *q. d.* Non solum in obedientia vestra glorificant Deum, sed etiam in eo quod vos simpliciter, id est tam candide ct liberaliler, communicatis vestra bona ipsis, omnibusque aliis egentibus. Quid sit simplicitas, dixi cap. vin, vers. 2 (1).

(1) Vers. 13 : Laudabunt enim Deum propter hoc munus (probatio hic est id, quod experientia facta cognoscitur), quod nempe (hac vestra lilieraiitale) obedieutiam erga religionem publico declaraveritis, ct quod sincere consentiatis (in religionis professione) cum iis (in quos liberales estis), et cum omnibus (aliis Christianis).—

14. Et IN IPSORUM OBSECRATIONE PRO VOBIS. — /rn. 14. Refer ad *glorifiantes Deum, q. d.* Pauperes Hierosolymilani, qui vestram eleemosynam recipiunt, dum pro vobis orant ct obsecrant, glorificant etiam Deum; sicque «dum gratiarum actio, ait S. Cyprianus, serm. *Dc Opere et Eleemosyna,* ad Donni pro eleemosynis pauperum oratione dirigitur, census operantis Dei retributione cumulatur. »

Desiderantium (refer ad *ipsorum,* nimirum pauperum Hierosolymitanorum) vos, — scilicet videre, vobisque fruì (2).

15. Gratias Deo super inenarrabili dono fjcs, Ven u « Dono n scilicet charitatis ct eleemosynae vestra, ex quo tam inulta bona, totque Dei laudes undequaque redundant, ut merito dicatur inenarrabile. Vide Chrysostomum (3).

Multi tamen simplicitatem communicationis de *tiberolitate ingenua it spentansa* explicant.

(2) Alii, « desiderantium, » id est *impense tos amantium.*

(3) Ailloli per *donum* hic Christlanismom inulligiu

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

trimo, hoc capite et duobus sequentibus, Paulus pro suo Apostatata apologiam texit contra pseudoapo tolos, qui Paulum quasi vilem et abjectum deprimebant, cumque nimia severitatis, audacia et insolentia accusabant. Hic ergo docet Paulus arma sua non esse comalia, sed spiritualia, caque potentissima, utpote quibus tum omnes mundi munitiones, consilia et sapientiam prosternat, tum ulciscatur omnem inobedientiam.*

Secundo, vers. **12,** *pscudoapostolis se opponit, quod illi falso provincias a se obitas et conversas jactarent, cum ipse verissime plurimas obivisset ct convertisset.*

I. Ipse nutem ego Paulus obsecro vos per mansuetudinem et modestiam Christi, qui in facie quidem humilis sum inter vos, absens autem confido in vobis. 2. Rogo autem vos ne præsens audeam, per eam confidentiam qua existimor audere in quosdam, qui arbitrantur nos tanquam secundum carnem ambulemus. 3. In carne enim ambulantes, non secundum carnem militamus. 4. Nam arma militiae nostra* non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, 5. et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, 6. el in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam, cum impleta fuerit vestra obedientia. 7. Quæsecundum faciem sunt, videte. Si quis confidit sibi Christi se esse, hoc cogitet iterum apud se, quia sicut ipse Christi est, ita et nos. 8. Nam, et si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra quam dedit nobis Dominus in ædificalionem, et non in destructionem vestram : non erubescam. 9. Ut autem non existimer tanquam terrere vos per epistolas : 10. quoniam quidem epistolæ, inquiunt, graves sunt et fortes : praesentia autem corporis infirma, et sermo contemptibilis : 11. hoc cogitet qui ejusmodi est, quia quales sumus verbo per epistolas absentes, tales et praesentes in facto. 12. Non enim audemus inserere, aut comparare nos quibusdam, qui seipsos commendant; sed ipsi in nobis

nosmetipsos metientes et comparantes nosmetipsos nobis. 13. Nos autem non in immensum gloriabimur, sed secundum mensuram regulæ, qua mensus est nobis Deus mensuram pertingendi usque ad vos. 14. Non enim quasi non pertingentes ad vos, superextendimus nos : usque ad vos enim pervenimus in Evangelio Christi, 10. Non in immensum gloriantes alienis in laboribus : spem autem habentes crescentis fidei vestræ, in vobis magnificari secundum regulam nostram in abundantiam, 16. etiam in illa, quæ ultra vos sunt, evangelizare, non in aliena regula in iis quæ præparata sunt gloriari. 17. Qui autem gloriatur, m Domino glorietur. 18. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat.

AGIT CONTRA PSEÜDOAPOSTOLOS (1).

Nota hos pseudoapostolos gloriæ Pauli invidisse, eamque elevare, et sua eloquentia, jactantia, calumniis obscurare voluisse. Hos fuisse Judæos patet cap. xi, vers. 22; fuisseque lucri et gloriæ avidos, jactabundos ac importunos homines, patet cap. xi, vers. 20; Christum praedicasse saltem in speciem, patet cap. xi, vers. 4; sed sensim occulte et subdole Judaismum voluisse inducere, et errores suos ac hærescs, patet cap. xi, vers. 3,12, 13. Tales fuere Cerinthus, Ebion aliique judaizantes, qui Paulum quasi legis suæ apostatam dire sunt insectati. Unde et contra Curinlhumlid. -j- mio cap. XV, epist. I, resurrectionem fore demonut it,i djxiiaus.

Certo- ^ ¿.¿ b ’. ci ver»*ni.

ve», i. *i.* Ipse autem ego Paulus. — *q. d.* Hactenus aliorum, scilicet pauperum personam et negotium egi, jam meum ago, et ex meo affectu loquor.

Obsecro vos, — ut monita mea ct jussa de recta et Christiana vita, quæ præscripsi quasi vester Apostolus, observetis.

Xrdrv.i» ' u ln utrii ’«au ' pm modestiam (íwmxiíxv, comitatem, lenitatem, humanitatem) Cubisti. — Obsecrat per mansuetudinem ct lenitatem Christi, ait Theophylactus, ut eam revereantur, ejusque reverentia ct amore fauh,ui obsecrantem amanter audiant, excipiant, obediant. *Secundo,* ut significet se Christi mansuetudinem imitari, non severitatem, *q. d.* Non impero, cum ex Apostolatu id possem, sed obsecro per mansuetudinem Christi, quam imitor, et præ me fero; Christus enim in corripiendis, docendis dirigendisquo hominibus, miram ostendit patientiam, clementiam, modestiam, ut cum Malthæum, Magdalenam aliosque peccatores in gratiam recepit, omnem eis culpam et poenam Sino ulla verberum aut verborum asperitate benignissime condonavit.

(1) Incipit jam *tertia* pare hujus epistola;. Paulus dcfcnlil suam agendi rationem et auctoritatem adversus adv«Ts\ri<M aliquos, qui ipsi adhuc obtrectabant, epistc Lis ejus quidem severas esse concedentes, sed præsenlcm eum nihil valiturum, nec minis suis re i[>«a satisfacturum, vers io. Primo igitur Paulus suam mansuetudinem defendit exemplo Chnsti ; deinde ipsis illis amore et modestia pleins preubus confirmai, non luodoabsentem verbis, sed pnesentem quoquo re ipsa castigaturam so esse immorigeros, si salus ecclesie non possit aliter restitui, vere. 8. Ita fere Rosenniullcrus.

Iv FACIE QUIDEM HUMILIS SUM (quando præSCnS rondos- sum, facie et specie externa humilis ct abjectus videor, de quo vers. 10), absens autem confido in vobis. — Græce ôxfpi, liber et audax sum erga vos. Est mimesis ; ita enim dicebant, ut vers. seq. colligitur, Pauli detractores pseudoapostoli : Quid tanti facitis Paulum? humilis est, vilis, abjectus homuncio inter vos; Apollo vero ct alii longo plus habent gratiæ cl eloquentiis ; ipse coram illis comparare non audet; illis comparatus, imperitus videtur ct barbarus : quid ergo sibi arrogat, quid praesumit absens, cum tam minaces ad vos mittit litteras, cum ita arguit, imperat, objurgat, excommunicat? Sunt ergo hæc pseudoapostolorum verba, quæ usurpat, repetit ct imitatur Paulus, *q. d.* Non sum tam imperiosus, tam audaxj tam severus, tam minax, cum absens sum, ut ipsi me, mihi detrahentes, describunt : sed obsecro vos per mansuetudinem Christi. Simile vers. 9 et 10. Ita Chrysostomus. | Paulum

2. Rogo autem vos (ut mea monita amanter excipiatis, uti vers, præced. obsecravi), nf. pn.BSENS (quorumdam videns inobedicnliam, rebellionem, contumaciam) audeam (audacia ac potestate mea utar, cisque excommunicationem aliamve pœnam spiritualem infligam) peu eam confidentiam (id est libertatem) qua existimor audere in quosdam, — hoc est, quam putant me insolentius in quosdam exercuisse. Ita Anselmus. Sed Theophylactus Græcum AcqiÇcpai non passive, id est existimor, sed active accipit pro existimo, *q. d.* Cogito ct in animum induco audere et audacter punire quosdam malevolos. ver».z.

Qui arbitrantur nos tanquam secundum carnem ambulemus, — tanquam carnaliter vivamus. *Sc undo,* et genuine ad mentem Apostoli, tanquam carnalibus mediis, carnali scilicet, humanaque ac politica prudentia, industria, astutia utar, ut, cum non ausim prœsens comparere, vel imperare, absens id faciam per audaces et minaces litteras.

Nota : Apostolus secundum carnem ambulare, militare, gloriari dicit eo -, qui carnalium et po- Pulchri c<,ra®

/■«crip- liticorum hominum more animaliter vivunt, am-
_nn'|ul bulant, gloriantur in specio cl apparentia externa,
a or- in rebus ct dotibus externis, videlicet in nobili-
r ® am-tate, prosapia, eloquentia, gratia, prudentia,
bnt iisque quasi armis nituntur ad favorem et plau-
sum hominum, ut onines sibi concilient ac sub-
I jiciapl; adversarios vero dejiciant, confundant,
supplantent. Patet, quia armis hisce carnalibus
opponit, vers. 4, spiritalia, id est internam ac
spiritalem suam potestatem ac gratiam , quam a
Christo accepit. Sic, cap. 6crr., vers. 18, ait pseu-
doapostolos gloriari «secundum carnem,n id
est carnali, externa, humana nobilitate, prosa-
pia, eloquentia, gratia, etc. Sic, cap. v, vers, li»
el-lfi, dixit se neminem, no Christum quidem;
nosso secundum carnem. Sic, cap. ii, *epist.* 1,
animalem et carnalem philosophorum oratorum-
que sapientiam, Christi et Christianorum, ac ma-
xime Apostolorum spiritali sapicnliæ opponit. Sic,
ad Galatas m, 3, ait : «Sic stulti estis, ut cum
spiritu (id est spirituali doctrina et lege Christi)
coeperitis, nunc carne (hoc est carnali circumci-
sione ct lege Mosis) consummemini, » ait Chry-
sostomus.

I 4. Nam arma militi® nostr® non carnalia scnt, — *Carnalia* vocat, quæ serviunt militi® aut vit®
'-carnali el corporali, ut honores, voluptates, po-
Lntia sæculi hujus; hisce enim non sunt usi
Apostoli ut mundum expugnarent, Christoque
subjicerent. Vel potius, ut dixi, «arma carnalia»
sunt artes; scicntiæ, rationes, praxes humanæ,
facundia, adulationes, jactantia, simulationes,
affectata gravitas ct prudentia, quibus mundi
homines utuntur, ut apud suos sibi auctoritatem
parent, ct reverentiam concilient; cum vera ct
seria auctoritas sil donum Dei, et non tara do-
nis externis, vel assumpta gravitate, quam vir-
tutis, prudenti® ct sanctimonio? ostensione et opi-
nione comparetur, ut Paulus ct Apostoli sibi cara
compararunt.

Sed potentia Deo, — valida et efficacia per Deum; et, ut Syrus, xS'H *challa,* id est virtus sunt Dei, quia Deus per ca potenter operatur in animis audientium, cosque ad fidem convertit, el praedicationem nostram persuadet, nobisque et Christo subjicit, el dicto audientes facit, ut quidquid volumus, dicimus, suademus, cis per-
I >* suadeamus, et ab cis Impetremus, llæc arma, ait
°|* Anselmus, sunl*primo,* vehementia spiritus el zeli ;
U fw *¿¿cundo,* efficacia praedicationis, ut Deus videatur
“ verbis noshis pondus ac energiam indere el in-
flare; *tertio,* sapientia; *quarto,* comitas; *quinto,* sanctitas; *sexto,* miracula; *septimo,* crebra ora-
tio; *octavo,* pura intentio; *nono,* patientia; *de-
cimo,* charitas, scilicet cum vident homines nos
innoccnlissimœ vitæ non opes eorum, non hono-
res, sed salutem tantum quærcrc, idque tol labo-
ribus, impendiis, afflictionibus, quotidiana morte
ct martyrio ; cisque concionar! tanto zelo, tanto
ardore, ut omnes Christum agnoscant eumquo ct
Patrem glorificent : hisce omnibus quasi telo ef-
ficacissimo in conscientia feriuntur, penetrantur,
vulnerantur, ut cedant credantque nostris dictis,
doctrinis, concionibus. Disce ergo armis vitia,
diaboli regnum, totumque orbem expugnarunt
Apostoli. Unde patet aposlolatum ct Evangelii
prædicationem recte vocari militiam. De quo
plura I *Timoth.* f, 18.

Ad DESTRUCTIONEM MUNITIONUM.—XT / i'T® << VO- Mnailio- / fX
cat omnes rationes, syjlogismos, sophismata," n-iia»
eloquentiam, virtutes philoiophicas , « rcnlarem /
potentiam, gratiam, amicitiam ct quidquid G. n- “
tiles ac dæmones objecerunt ct opposuerunt Apos-
tolis et Evangelio. Ita Chrysostomus, Anselmus
ct alii.

Consilia destruentes.— Quibus, scilicet armis; consilia destruimus : hoc enim duplici hebraísmo sæpe utitur Apostolus. *Primo,* ut intelligat He-
braeum relativum lúx *ascher,* id est qui, qu®, quod, quibus, quos, etc. *Secundo,* ut partici-
pium ponat pro indicativo, «destruentes,» pro *destruimus.* Simile vidimus cap. tv, vers. 13, et hoc cap., vers. 3, 6, 12, 1!$. Vide Can. 29. Nisi quis referri velit ad *arma,* dicalque esse antipto-
sin, non casus, sed generis mascolini pro neu-
tro : « destruentes » pro destruentia, *q. d. Xiuaa.* nostra potentia sunt, et consilia destruentia. Ve-
rum *tertio,* facillime et planissime hæc referas ad vers. 3, « non secundum carnem militamus, *q. d.* Militamus nos ipsi consilia destruentes,» hoc est destruendo, ut tò *nam anna militia,* etc., usque ad *munitionum,* quasi per parenthesin inseratur, ad hoc, ut militi® jam dicte arma explicet.

Nòta : Pro *consilia* græce est Vpuw:. Quod Theophylactus vertit, *syllogismos,* et humanas Philosophorum rationes; Syrus ct Erasmus, co-
gitationes ; Noster, *consilia, q. d.* Nostris armis des-
truimus omnia prudentium hujus sæculi consi-
lia , quibus Evangelium nostrum evertere, suum gcnlilismum, suos doctores et philosophos sta-
tuere et stabilire, Clirisloque et nobis præferre moliuntur.

5. Et omnem altitudinem , — omnem celsitudi- Ven. s.
nem tum sapientia? humanæ et philosophic®, tum magi® diabolic® Simonis Magi et similium, tura nobilitatis ct potentia?, etiam regalis, vel imperia-
lis. Nota : Duas has machinas quasi turres Ethnici P-enu-
Christo opposuerunt el Apostolis, consilia scili- 'J'10*|
cet, et altitudinem, quarum illa, callida sua ma- Eu'uid
chinatione, arte, dolo; hæc sublimitale el robore curato
suo videbatur inexpugnabilis : utraque tarai n rl(',r^5"
Apostolorum armis cessit ct expugnata est. < .¡w

Extollentem se adversus scientiam Dei. — objeco-
«Scientiam,» græce pwty id est cognitionem Dei, ruat*
quam attulit ct docuit Christus, quamque nos Christi Apostoli toto orbe docemus, fidem scilicet do Deo trino ct uno, de Dei Filio ejusque incar-
natione , morte, cruce, redemptione.

Et in captivitatem redigentes. — Refer, quem-
admodum et t» *consilia destruentes,* ad *militamus.*

nt dixi vers. 4, *q. d.* Hac militia nostra vincimus et captivamus omnes hostes nostros. Græce **'xu-x-JhiT&vn; w vsr.ux u; rr.v ôxaxsxv tcû Xpcçcû, id est, ut Syrus, *captivum ducimus omnem intellectum,* vel ad verbum, *omnem cogitationem ad obedientiam Christi,* ut scilicet omnis cogitatio, omnis intellectus quafltumcumque in consiliis versutus, guantumcumque in sapientia altus et sublimis, quasi hostis nostris devictus armis, sc dedat obediatque Evangelio Christi.

Armi lírmn" ¿nm JberiDt mom ccnrer-sivcun.

Nota : Per hoc quod dicit *omnem cogitationem, cmiiem ^^Hcctum,* non vult significare omnes philosophos, sapientes, potentes, qui prædicationem Apostolorum audiverunt, fuisse conversos • hoc enim falsum est ; sed quod arma Apos- 'Olorum fuerint tam potentia, ut quasvis cogitationes ct rationes naturalis intellectus quantumTJS artificiosas,quantumvis sublimes, fidei Christi subjicere potuerint, et de facto subjecerint in illis qui hæc arma exceperunt, et in cor ac mentem admiserunt, quique iis conversi sunt. Est ergo commoda acceptio, *omnem intellectum,* id est quemlibet intellectum, quantumvis validum ac sublimem, eorum scilicet* vel in iis, qui ex gentilismo ad christianismum traducti, ex infidelibus fideles facti sunt. Multi enim ex quolibet genere sapienlum et oratorum prudentia el sapientia illustres Apostolicis armis captivati Christo credidere: quales fuerunt Dyonisius Areopagita, Clemens Romanus, Paulus Proconsul, Justinus Philosophus, Athenagoras et alii.

Ver*. «. fi. Et IN PROMPTU HABENTES ULCISCI OMNEM INGREDIENTIAM.— Dixit Paulus arma sua potentia esse ad debellandum quosvis Ethnicos et sapientes Gentium; hic eadem potentia esse ostendit ad ulciscendum quosvis fideles inobedientes et hœreticos, *q. d.* Promptum quoque mihi est et facile ulcisci rebellium et pseudoapostolorum, qui mihi detrahunt,inobedientiam,scilicelcosexcommunicando.

CUM IMPLETA FUERIT VESTRA OBEDIENTIA. — Nolo enim vos eadem poena involvere ; malo ut vosipsi quæ corrigenda sunt, corrigatis, exspecto ut plene impleatis quod jussi; eousque vindictam differo, donec vos plane correcti et obedientes sitis, tum denique in contumaces illos obtrectatores ostendam ct exeram gladium excommunicationis, quem nonnisi in inobedientes et præviis monitionibus rebelles et contumaces exerendum esse, hinc docent Doctores.

Ver».'. 7. QUÆ SECUNDUM FACIEM SUNT, VIDETE, —videte quæ aperte et manifeste sunt vera vestrisque oculis evidenter subjecta, me scilicet non tantum esso Christi discipulum, sed et Apostolum cum tanta gratiæ efficacia ac potestate, quantam ipsi oculis vestris videtis. Ita Anselmus. Est catachresis : nam quæ in facie videntur, clare videntur ; homines enim per faciem dignoscuntur (i).

8. De potestate (ulciscendi; puniendi et ex- Ven.». communicandi) quam dedit nobis Dominus in ®dificationem. — Hinc Concilium Tridentinum, sess. XXV, cap. m, monet gladium excommunicationis Gladi» sobrie et caute ad ædificationem esse exerendum ; munic-i* alias enim videmus eum magis contemni quam t(>:.„» «0» formidari, ct perniciem parare potius quam sa-bri"»*-lutem, non excommunicat! modo, verum etiam rcDl,IU' aliorum fidelium totiusque Ecclcsiæ (2).

10. Quoniam quidem, inquiunt (mei obtrectato- Ven lores et pseudoapostoli), Epistola (quas ad vos scribit Paulus, o Corinthii) graves sunt et fortes (hoc est duræ et acres, severæ ct minaces) : PR.ESENTIA AUTEM (gTæCC CTgO legendum iTïfwaia non wrfjnwia, id est *libertas,* ul habent Regia) corporis infirma, — vilis, abjecta, pusilla, contracta. Staturam et figuram Pauli ita Nicephorus, lib. II, cap. XXXVII, cx traditione ct priscis imaginibus describit : «Paulus, ait, corporo erat Ponti parvo et contracto, atque incurvo, et paululum inflexo, facie candida, annosque plures præ se feren- et effl te, capito modico : oculis multa inerat gratia, su- 6iM-perciba deorsum versus vergebant, nasus pulchre inflexus, idemque longior, barba densior ct satis promissa, caque non minus, quam capitis coma canis erat respersa.» Unde patet; Paulum parvo ct abjecto corpore fuisse. Hinc ct Chrysostomus, hom. *Dc Princip. Apost., tom.* V : « Paulus, ait, tricubilalis est, et cados transcendit. » Lucianus insuper Paulum quasi recalvastrum ridet in *PMlopalro.*

Et sermo contemptibilis, — rudis, inconcinnus, inelegans. Vide dicta *epist.* I, cap. i, vers. 1 **et 4.**

11. Hoc cogitet qui ejusmodi est (obtrectator, Ven.il. qui jactat de me : « Epistolæ Paub graves sunt et fortes : præsentia autem corporis infirma; » cogitet hoc), quia (id est *quod)* qualis sum verbo PER EPISTOLAS absens; TALIS SUM ET PR2ESEN9 IN **FACTO.**

12. Non enim audemus inserere (id est annume- Ver». it rare) aut comparare nos quibusdam, qui seipsos commendant (pseudoapostolis, qui se suaqúo supra veritatem extollunt, g. *d.* Non ca jacto, quæ non habeo, ut ipsi); sed metientes, et COMPARANTES NOSMETIPSOS NOBIS, — ¡(1 CSt melior me meo pede, meis dotibus, et Dei donis, rebusque a me per Dei gratiam gestis, ait Photius; illis me comparo, confero et adæquo, ut non amplius mihi arrogem quam revera a Deo acceperim et gesserim. Pro *non enim audemus,* græce est w -p? ■ ï'.Xfxùjio, quod Maldonalus in *Notis* vertit, *nihil audacter,* aut *arroganter facimus,* dum nos cum illis comparamus, qui sese magnopere commendant. Verum magis apte el magis proprie vertit Noster, *non enim audemus inserere,* etc.

Est ironia, ct primum quasi scomma in pseu-

(i) In Grato : Adeone illa tantum quæ foris sunt, id est, apud homines valent, respicitis?

(2) «Non erubescam, » id es* ^on deprehendar vanni, vel mendax.

Pitiiuí doapostolos. Elevabant illi l'auli dicta ct facta, eiterJ“ Quasi in co nihil cssct grande prater epistolas, bXïb.quæ ncscio quid magniloquum spirarent; sed »»*- cum ad rem ventum esset, ac præsens compa-*uiè'ìuT*-rerel Paulus » sermone, vultu , forma nihil illo gau>. esse abjectius : se in hac parte illi longe pra> stare. Ergo, inquit Paulus, fastum illorum ridens, non ausim ego homuncio istos inter gigantes comparere, eis me inserere, nedum me cum illis comparare : sed nimirum falso se tantos jactitant; ego vero dc me quidquid pradico, vere pradico, meque mea magnitudine, mea gratia et factis, quæ vere gessi, metior.

Nota : Græca addunt c6 ounefor», *no» intelligunt,* Unde Syrus, Vatablus et alii hæc non de Paulo, sed dc pseudoapostolis accipiunt, ut sit hyperbaton, quod, cù «www præponendo, sic ordinant et vertunt : pseudoapostoli scipsos commendant, sed non intcUigunt quod scipsi seipsis metiantur, et se sibi comparent, *q.* d. Inepto ipsi se attollunt , et gigantes faciunt ; nam perinde faciunt ac si quis sese uon externa aliqua mensura (puta ulna), sed seipso vellet metiri : ut si quis pumilio jactet se gigantem esse, nec aliam jactantiæ suæ causam rationemve adferat, quam quod ita sit, ita asserat, ita sibi persuadeat. Unde Photius supplet: Non intelligunt, quam scilicet omnibus sint ridiculi ; vel, ut S. Augustinus, in *Psal.* xxxiv, « non intelligunt, » ea scilicet, quæ loquuntur, quæ affirmant, quæ jactant.

Ver». 13. **43. NOS AUTEM NON IN IMMENSUM GLORIABIMUR.** Antiihe-ri"¡ (Est secundum scomma et antithesis Pauli et pseu-pwudoa-doapostolorum : pseudoapostoli in immensum postelo- se suaque jactant, adeoque, ait Theophylactus, se usque aj ¿ncs orbis evangelizasse ; sed falsissime jactant. Ego autem glorior, non falso, non in immensum), sed secundum mensuram regulæ, qua mensus est nobis Deus (id est, ego me vera mensura ac regula metior, donorum videlicet el provinciarum, quam mihi sua designatione quasi mensoria regula admensus est et attribuit Deus : *mensura,* inquam, vel *secundum)* mensuram pertingendi usque ad vos, — id est evangelizandi a Judæa per interjacentes omnes provincias, Corinthum usque, *q. d.* Glorior, ct vere glorior, de mea mensura ac magnitudine, id est multitudine provinciarum, quas Christo ct Ecclesiae adjeci, quod scilicet a Judæa Corinthum usque me meamque prædicationem extenderim. Sicut ergo gloriantur principes, si longissime latissimequc imperium propagaverint ; ita Christi doctor Paulus gloriatur, quod cousque principis sui ditionem propagaverit, sperans fore, ul longius etiam imperium proferat.

; Mminra hj' i »ɪ. gniic*-*UoM“* Nota : Regulam hic intelligit mensuram qua limites agrorum et locorum mensurant geometra, ut dicam vers. 16. Mensura vero significat, *pruno,* illud quo quippiam metimur, uti est regula, ulna, cubitus, pes, etc. *Secundo,* significat hujus mensuræ mensurantis quantitatem : alia enim cst mensura, id cst quantitas uln®, alia cubiti. *Tertio,* ipsam mensurandi actionem. *Quarto,* ipsum mensuratum, seu id quod per mensuram nobis admensum est, ut cum modium frumenti, jugerum terræ ; id est, frumentum ad modium, terram ad jugerum admensam, frumenti et terr® certam mensuram vocamus. Hic tribus ultimis modis accipi potest, sed optime in secunda acceptione.

14. Non enim quasi non pertingentes ad vos, su- Vu ?"u* perextendimus nos.—Est tertium scommact sales, quibus pscudoapostolos aspergit. Ipsi, inquit, se extendunt ct superextendunt suis verbis et bombis, sed age, in re quid afferunt? quos convertunt? quas urbes, quas provincias obiverunt? nullas sane, cum e patria et vestris finibus nunquam excesserint. Forte vos Corinthios ad fidem et Ecclesiam adduxerunt? Atqui vos non illorum, sed meum opus estis in Domino; vos ego cepi, vos debellavi; vos mea sors, mea possessio estis mihi a Domino attributa; de vobis reliquisque provinciis, Judæam usque, a me subactis triumphare possum; ct sicut Imperatores gentium bello domitarum nomina sibi assumebant, verbi gratia, conn- ut P. Scipio diceretur Africanus, L. Scipio Asi ili- ihuau. cus: ita et ego Paulus dici possum Corinthiacus, Achaicus, Macedonicus, Thracicus, Asiaticus, etc. cedoui-

In Evangelio — practicando, et, ut Anselmus, propagando. **cas, Thrid-** cus,Xsl>

13. Non in immensum. — Græcum rè «mt ?*, et ton dici immensum significat, et ca quæ non sunt nostra mensuræ, regiones scilicet, quas Deus nostra pradicalioni non destinavit nec admensus est Rursum notat pscudoapostolos, qui falso gloriabantur de regionibus multis a so obitis et conversis.

Gloriantes in alienis laboribus. — Est quartum scomma in pscudoapostolos, qui Corinthi, ubi Apostolus fundamenta fidei jecerat, subintrarunt in ejus labores. Ita Chrysostomus. Sic notant Doctores, quod hærelici nunquam zelo biotici Evangeli! ct martyrii infideles adierint, cosque primo ad hæresim converterint, sed tantum fi- ¡[/"(T" deles, cosque perverterint. nuritrii

Dices : Valens Imperator, Gothis cupientibus ad christianismum converti, submisit Arianos Epi- ’ “ scopos, qui eos Arianos fecerunt, teste Freculpho, lom. II, lib. IV, cap. xx.

Respondeo : Verum cst, sed ipsi Ariani sua sponte Gothicam barbariem non adierunt zelo fidei, ut Apostolorum more in fame, siti, persecutionibus, mortibus fidem plantarent : vocati enimaGothis volentibus Valenti Imperatori Ariano reconciliari, venerunt: nulla autem difficultas est volentibus venenum instillare. Adde, Gothos plerosquo antea orthodoxos fuisse, sed ab Ulphila suo Apostolo ab Arionis decepto , pariter deceptos ct ipsos, factosquo Arianos, ut expresso docet Theodoretus, lib. IV *Hist.,* cap. ult.

Spem AU1LM HABENTES CRESCENTIS FIDEI VESIILB.

— Spero quod, cum fides vestra crescet, me ulterius non egebitis, quodque per vos aditus mihi fiet ad vicinas gentes, ut possim ulterius evangelizare, ct superextendere me meamquo prædicàtionem. Ita Chrysodomus.

In yows magnificari, — ut per vos majorem laudem *et meritura* apud Dcuin consequar. Unde Gagncius vertit : Spero, crescente fido vestra, nos non parum ex vobis magnificatum iri, et spero in illis etiam regionibus, qu® ultra vos sunt, praedicare ac mullam inde reportaro gloriam. Tunc cnim magni fit preceptor, ait Theophylactus, cum discipuli proficiunt ct in sapientia crescunt.

Secundo, et aptius, refer « magnificari » ad sequentia, n secundum regulam nostram in abundantiam, » *q. d.* Spero per vos in fido crescentes magnificari secundum regulam nostram , id est majorem facere et extendere regulam nostrani, puta fines et terminos apostolati^ mei ultra vos in vicinos vestros; ut scilicet illi videntes vestram fidem, sanctimoniam, gratiam, provocati vestro exemplo avido mo expetaut, et Evangelium excipiant.

Ende Græca sic habent; 'EXriJx Ji i/ wn;aOÇwojdwî *tf.*; siçiw; &|MW iv £hmv piqaü.uvOîpxt xxri w xxmwx ¿aúv ii; *apam, quæ* clarius sic verti possunt, *spem hab nies fore, ut crescente fide vestra in vobis amplier* (hoc est, amplius ct ulterius mo extendam) *in assignata mea mensura et regida in abundantiam* (hoc est, admodum), ad evangelizandum iis regionibus, quæ ultra vos sunt.

Ibi nota : « Regulam, » ut dixi, vocat regiones sibi suæque prædicationi addictas, ct quasi ad regulam admensas a Deo : cuique enim Apostolo suas Deus in orbe provincias quasi ad mensuram diviserat attribueratque. Adeoque sicut duodecim tribubus,.et filiis Jacob partitus erat olim certis finibus ct mensuris terram sanctam ; qua de re dicitur *Psalm,* lxxvii, 54 : « Sorte divisit cis terram in funiculo distributionis : » ita pariter eorum antitypo duodecim Apostolis diviserat quasi per mensuram totum orbem terrarum, ut cum sibi ct Christo subjugarent. Ila Thomas Indiam, Andreas Achaiam, Joannes Asiam, alii alias provincias subjecerunt Evangelio.

Sîeut olim Bfosdoo drciin tributos pjlittus trinai UrJii» Juvthm lerorum cwrnr-Uüdma (bsode-cun Ar»to-lu.

h abundantiam. — Id est abunde, ut scilicet amplius semper ct ulterius regulam et terminos Evangelii proferret, *g.* d. Jiecdum mihi certum terminum provinciarum constitui, nec Deus ipse prostituit, sed ulteriora semper specto et molior.

ÎCB.1S. 16. Et iam in illa qu.e ultra vos sunt (teijúawx tkxii, quæ ulteriora sunt vobis, « quæ ultra vos sunt, » id cst longius in alias gentes ac populos), evangelizare, — spero. Hæc cnim referenda sunt ad io *spem habentes.*

Nos in aliena regula, — non attingo limites ct tennmos, id cst provincias et plagas, quæ admens® sunt et assignai®, vel occupate ab aliis Apostolis, ut ine .qu n ab aliis a proparata sunt, n subintrem, ct sic de aUeuis laboribus quasi meis glorier : « proparala » enim voçat regiones ab aliis proparatas et excultas prædicationo Evangeli! ad ferendum fructum, *q. d.* Nolo aliorum novalia excolere, sed prius mea ipso novalia facio, deindo excolo, ipso primus ubique fidem planto et prodico, *Rom.* XV, 20.

Nota : Kxwx Groei vocant regulam mansoriam, Cln"'-quagcometræetagrimensores agros dimetiuntur: ita hic Apostolus regulam suam vocat omnes A..> I suas regiones, seu quidquid terrarum Deus velut lulu:i ad regulam illi admensus erat, ut totum illud spatium excoleret, sereret verbo Dei, suæque. praedicationi et Christo adjiceret. *Secundo,* hanc regulam et mensuram in dies protendebat Apostolus, cupiens ubique praedicare, «quasi ad possessionem terrarum ct opimam hæredilalem accessisset, ait Chrysostomus, et tanquam fabricator, ait Theophylactus, orbis (erraruni esset Paulus, ut illum sua regula dimetiretur, ct ad suam regulam ædificnret. » Græcum cnim *m&t* etiam regulam significat, ad quam architecti muros, trabes et opus suum exigunt et metiuntur, atque talem regulam hic intclligit Theophylactus; magis tamen genuine videtur ad regulam agrimensorum Paulus alludere, ut dixi,

17. Qui autem gloriatur, in Domino glorietur. Ve«.w» « In Domino, » id est in veritate, ct coram Domino. *Secundo,* ctmelius, « glorietur in Domino,» id cst, cum illa gloria illi fuerit a Domino delata ct approbata. Subdit enim rationem : «Non enim quise ipsum commendat,» sua falso jactando, ut faciunt pseudoapostoli, « ille probatus cst, sed quem Deus commendat,» id est commendabilem facit ct ostendit cx miris, qu® per eum operatur. Hic sensus cst genuinus : opponit enim hæc duo, gloriari in se, ct gloriari in Domino. Gloriari in se, est seipsuin commendare; in Domino autem gloriari, est a Domino commendari, ct in Domini commendatione gloriari. Unde tamen consequenter *tertio,* sequitur, ut qui vere gloriatur, non in se, sed in Domino glorietur, illi scilicet, cujus dona sunt, omnia accepta ferendo, illi omnem gloriam dando, ct ad illius laudem et gloriam omnia dirigendo. Ita Chrysostomus.

Nola : His verbis ostendit ubi, quando, qua in re sit gloriandum ; simul tamen *secundo,* amoblur ase Apostolus ostentationis et van® glori® cupidinem, *q. d.* Hæc tam ampla ct speciosa de ine dico, non quod in me rebusque meis, sed quod in Domino gloriari velim, a quo omnem gloriam et glori® materiam accepi. Vido dicta I *ad Corinthios,* i, 31. Ubi,)0. du- d'"""T

Moralilcr : Disco hic veram laudem ct gloriam non esse nisi apud Deum, eamque omni human® longe prostare. Nam *primo,* laus et gloria hominum et parva est et exilis. Quid cnim sunt homines nisi culices terr®? Gloria vero Dei immensa est, quia ipse immensus cst. *Secundo,* gloria hominum externa est et in speciem tantum: intus cnim inunis est et evanida; gloria vero Dei in-

terna est et solida; hinc animam replet et satiat. *Tertio,* gloria hominum infida est, fucata et larvata: laudant multi te in facie, a tergo irrident te. Gloria Dei fidelis est et sincera. *Quarto,* gloria hominum instabilis est, ct minima rumoris aura mutatur quasi arundo. Qui hodie te laudant, cras vituperabunt; qui hodie tibi applaudunt, cras subsannabunt. Gloria vero Dei stabilis cst ct constans. *Quinto,* gloria hominum brevis est et momentanea, laudant te mortales cras morituri, el cum morientibus morietur laus tua. Ubi sunt laudes Cresaris, Pompeii, Augusti? Transierunt , ul fumus evanuerunt. Laus vero Dei perpetua est ct relerna. Deus coram sanctis angelis el Ilealis in omnem reternilatem laudabit te, quod vanam mundi gloriam contempseris, quod veram ct perennem apud Deum consectatus sis. *Sexto,* gloria hominum manca est, mutila et mixta. Qui enim laudatur ab his, culpatur ab illis. Quot enim sunt homines, tot sunt sensus, tot judicia. Gloria vero Dei integri! est, omnímoda et perfecta. Quem enim Deus laudat, hunc omnes ccelitcs laudant. *Septimo,* gloria hominum erronea est et mendax. Homines enim glorificant nobiles, divites, potentes, imo sæpe scurras, sceleratos el tyrannos. Gloria vero Dei verissima est et certissima : Deus enim non laudat ¡si vera sapientia et virtute prredilum. Rursum gloriantur lipmincs in seipsis, in sua prudentia, virtute, fortitudine, ijute nulla* sunt; ac proinde gloriantur in falso, in eo quod est nihil, quod non est; gloria vero Dei, est in Deo, cujus omne cst bonum, et a quo omnia in nos dimanant, gloriari, ac dicere : Non nobis, Domino, non nobis, sed nomini tuo da gloriam : in te laudabimur tota die. *Octavo,* gloria hominum consistit in ore laudantium, nihilquo tibi confert, nihil boni imprimit : quarc non cst in te, sed in glorificante : sicut honor non est in honorato, sed in honorante. Gloria vero Dei est in Deo et in te : est enim efficax et fœcunda. Nam beat te in animo lumine gloriæ, et in corpore dotibus gloriosis, adeoque Deus Beatis ipsissimam suam gloriam divinam et increatam fruendam et possidendam communicat. O creci ct insensati filii Adre, natura avidi laudis, creati ct nati ad gloriam, sed fumos ct umbras gloriæ sectamini? quid gloriam non veram, sel falsam et fallacem captatis? quid ambitis, quid qureritis gloriam ubi ipsa non est? quieritis eam in terra : ipsa non est in terra, sed in cœlo ; qureritis eam apud homines : ipsa non est apud homines, sed apud Deum ct angelos; qureritis cam in tempore et sreculo : ipsa non est in tempore, sed in reternilatc. Tu ergo, o Domine, *es* gloria mea, tu exultado cordis mei : in te gloriabor et exultabo tota die : pro me autem nihil nisi in infirmitatibus meis. Qurerant Judæi, quaerant mundani gloriam qure ab invicem est : ego hanc requiram qure a solo Deo est. Omnis cnim gloria humana, omnis honor temporalis, omnis altitudo mundana retcrnre ture glori» comparata, vanitas cst, stultitia cst, vituperium est. O veritas mea, misericordia mea, gloria mea, Deus meus , Trinitas beata, tibi soli laus, decus et gloria; tibi soli benedictio, claritas, sapientia et gratiarum actio; tibi Deo nostro honor, virtus ct fortitudo in secula saeculorum, Arnen.

18. **Nox EXIM QUI SEIPSVM COMXEXOÀT, ILLE PRO**bates est : seu QVEM Deis commexdat. — Dices : Quomodo ergo Sancti subinde seipsos commen-Q1’ darunt? ut Ezecbias, *Isaia:* xxxviii, 3 : « Obsecro, inquit, Domine, memento, quaeso, quomo lo am- s*aa> bulaverim coram te in veritate, et in corde perfedo, et quod bonum est in oculis tuis fecerim. » ri° * Et S. Paulus, cap. sequent, sua enarrans prreclaro gesta, seipsum commendat. Et H *Tim*. iv, 7 : « Bonum, inquit, certamen certari, cursum consummavi, fidem servavi : in reliquo reposita cst mihi corona justitire. »

Respondeo : Hi quidem seipsos commendant; sed omnem commendationem in Deum Deique gratiam quasi primam causam tacite simul referunt. dicuntque : «Gratia Dei sum id quod sum.» *Secundo,* bree ipsorum sui commendatio non ab ipsismet, sed a Spiritu Sancto, qui per os illorum loquebatur, manabat, cisque suggerebatur. Sic enim Spiritus Sanctus singulis scriptoribus Sancho Scriplurre ea qure scriberent, suggessit.

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, ostenso suo erga Corinthios amore, pergit suum apostolatum contra pseudoapostolos tueri, vers. 4, quod ipsi nihil majoris spiritus vel doctrina! Christiana afferant, quam Paulus tradiderit.

Secundo, vers. 1, quod ipsi pro lucro, Paulus gratis evangelizaverit.

Tertio, vers. 22, quod aguo ut illi, Hcbræus sit, et plusquam illi minister Christi. Unde apostolati sui insignia recenset, labores scilicet pro Christo, persecutiones, pericula, plagas, passiones, sollicitudines et curas pro Ecclesiis omnibus, in Usque gloriatur.

1. Ulinam sustineretis modicum quid insipienti® meæ, sed et supportate me. 2. Æmulor enim vos Dei æmulatione. Despondi enim vos uni viro virginem castam exliibere Christo. 3. Timeo autem, ne, sicut serpens Ilevam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri, et excidant a simplicitate, quæ est in Christo. 4. Nam si is, qui venit, alium Christum prædicat, quem non praedicavimus; aut alium spiritum accipitis, quem non accepistis; aut aliud Evangelium, quod non recepistis : recte pateremini. 5. Existimo enim nihil me minus fecisse a magnis Apostolis. 6. Nam etsi imperitus sermone, sed non scientia. In omnibus autem manifestati sumus vobis. 7. Aut numquid peccatum feci, meipsum humilians, ut vos exaltemini, quoniam gratis Evangelium Dei evangelizará vobis? 8. Alias Ecclesias expoliavi, accipiens stipendium ad ministerium vestrum. 9. Et cum essem apud vos et egerem, nulli onerosus fui : nam quod mihi deerat, suppleverunt fratres qui venerunt a Macedonia : et in omnibus sine onere me vobis servavi, et servabo. 10. Est veritas Christi in me, quoniam hæc gloriatio non infringetur in me in regionibus Achaiæ. 11. Quare? quia non diligo vos? Deus scit. 12. Quod autem facio, et faciam : ut amputem occasionem eorum, qui volunt occasionem, ut in quo gloriantur, inveniantur sicut et nos. 13. Nam ejusmodi pseudoapostoli sunt operarii subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi. 14. Et non mirum : ipse enim Satanas transfigurat se in angelum lucis. 15. Non est ergo magnum, si ministri ejus transfigurentur velut ministri justiliæ : quorum finis erit secundum opera ipsorum. 1G. Iterum dico (ne quis me putet insipientem esse; alioquin velut insipientem accipite me, ut et ego modicum quid glorier): 17. Quod loquor, non loquor secundum Deum, sed quasi in insipientia, in hac substantia gloriæ. 18. Quoniam multi gloriantur secundum carnem, et ego gloriabor. 19. Libenter enim suffertis insipientes, cum silis ipsi sapientes. 20. Sustinetis enim si quis vos in servitutem redigit, si quis devorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in faciem vos cædit. 21. Secundum ignobilitatem dico, quasi nos infirmi fuerimus in hac parte. In quo quis audet (in insipientia dico), audeo et ego : 22. llcbræi sunt, et ego : Israelita sunt, et ego : Semen Abrahæ sunt, el ego : 23. Ministri Christi sunt (ut minus sapiens dico), plus ego : in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. 24. A Judæis quinquies quadragenas, una minus, accepi. 25. Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte et die in profundo maris fui, 2G. in itineribus sæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus : 27. in labore et ærumna, in vigiliis multis, in fame et siti, in jejuniis mullis, in frigore et nuditate, 28. præter illa, quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum. 29. Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non

uror? 30. Si gloriari oportet : quæ infirmitatis me® sunt, gloriabor. 31. Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui est benedictus in sæcula, scit quod non mentior. 32. Damasci praepositus Geniis Arete regis custodiebat civitatem Damascenorum ut me comprehenderet : 33. et per fenestram in sporta dimissus sum per murum, et sic effugi manus ejus.

Vei I. **1. UTINAM SUSTINERETIS MODICUM QUID INSIPIENTIA!** meæ, — id est gloriationis, quæ videtur esse insipientia; ego tamen sapientissime eam usurpo cx zelo, ut Evangelium meum et fidem apud vos tuear contra pseudoapostolos. Ita Anselmus et Chrysoslomus. Est preoccupate; se enim laudaturus, preoccupai ct excusat, no vanus vel ambitiosus videatur. Greca habent, *izOjm in-yuAi* **[tfV ptxpòv iv àçpccùvri, à)J.à xat àvi/.tcûi |Wj, id est,** *utinam sustinuissetis,* vcl *tolerassetis me paulisper in imprudentia! imo ct suffertis,* sive *toleratis me; iwyicM* enim hic potius videtur esse indicativi modi quam imperativi. Corrigit enim id quod dixerat : Utinam sustineretis, vel sustinuissetis me: imo, inquit, sustinetis me, et quod opto factum, idipsum facitis.

Quomodo ibiiins Ur'tuis Undes?

Paulus hic seipsum laudare incipiens, iterumque resilit, ac ter so excusat. *Primo,* cum ait : « Utinam sustineretis! » *Secundo,* cum vocat so insipientem. *Tertio,* cum subdit, « sed et supportato me, æmulor enim vos : » idquo ut ostendat quantam sibi vim inferat, cum ad laudes suas descendit. « Sicut, inquit Chrysoslomus, equus precipitium aliquod preruptumque clivum transiturus se colligit, quasi hunc uno saltu exsuperaturus; verum profundum despiciens hiatum obstupescit ; deindo equito urgente rursum aggreditur, necessitatemque et vim judicans subsistit aliquandiu, tandem resumpto animo se ultro fidenter adigit : sic el Paulus quasi so daturus in preccps in laudum suarum recitatione, semel, iterum ac tertio retrocedit, ac tandem adigit se ad suas laudes (1). »

Ven. î. 2. Æmulor enim vos Dei aemulatione. — Greco Çr.Xû, zelor, zelotypus sum erga vos zelo Dei, *q. d.* Non patior œmulos pseudoapostolos, qui vos quasi virginem mccum ambiunt. Appellat enim Paulus zelum, ingentem el immodicum quemdam amorem : quasi ambiat, ut apud Corinthios in amore ct zelo sit primus, nec quisquam sibi in eo preferatur. Unde Maldonatus in *Nolis manase.* vertit, *zelotypia laboro.*

Notat Chrysoslomus *amulationem,* id est zelum, *Dei* dici, *q. d.* Non ambio mihi hanc sponsam, sed Christo et Deo; non meæ glorile, commodis, luciis, sed Christi, omnia hæc adorno : Christus enim sponsus est, ego tantum sponso ductor et paranymphus.

Despondi enim vos uni viro, — , id est *aptavi,* ut legit Augustinus, lib. II *De Gen. contra Manichaos;* Ambrosius, *paravi;* Theophylactus, *agglutinavi;* ¿$i&iv enim est apte et concinne applicare et connectera, exempli causa, ea quæ glutino, vel ferrumine committuntur. Potest ergo verti, primo, *conciliavi;* secundo, *despondi* ; tertio, *connubio junxi.* Hæc enim sunt tria munia paranymphi ct pronubi : *primo,* ut virginem conciliet illi sponso, cui eam in matrimonium dare satagit; *secundo,* ut illi despondendam curet; *tertio,* ut desponsam matrimonio jungat Noster optime vertit, *despondi,* quia sequitur, *ut exhibeam,* scilicet in matrimonio, cum nuptiæ celebrabuntur, *virginem castam, q. d.* Ego quasi paranymphus spiritualium nuptiarum mea predicatene, « despondi vos uni viro, n scilicet Christo, et despondendo persuasi «exhiberi,» id est, ut vos exhibeatis Christo quasi spon-am virginem. Vel potius, ut Anselmus et Theophylactus, per fidein, baptismum, Christianismum jam despondi vos Christo, ut ego ipse vos exhibeam in dic judicii virgines, id est integros fide, spe et charitate nuptiali thalamo glorine Christi.

Notat Chrysoslomus, in hac vita sponsalia agi, in hio thalamum in futura, quando Ecclesia sponsa, id est electi omnes, ad Agni nuptias ct regnum y, æternum inducentur, *Apoc.* xxi, 2. ‘‘lll

Adverte : Ecclesia Corinthiorum, et quævis ,J anima est quasi virgo et sponsa Christi sponsi, ia futacujus paranymphus est Paulus. Unde Christi ip- ri‘ sius sponsi zelotypiam in se transfert, nec patitur Christo sponsam snrripi, ct pseudosponsis, falsis apostolis et hærcticis violandam tradi; sunt enim sinceri Apostoli et predicatores, quasi Ecclesiæ nmretici et Christi paranymphi, *Joan,* m, 29. Sicut e con- sua! trario pseudopræcones sunt lenones Satana;. n-’

Est hic locus dc virginis, id est Ecclesiæ, et animæ cujusque fidelis desponsatione illustris, maximœque consolationis, et a plerisque Patribus egregie pertractatus, quique etiamnumsæpe usuvenit, et in cathedris pulpilisque pertractatur. Ut ergo genuine ct pleno intelligatur, hic paulo fusius explicandus est. Unde nota *primo* : Desponsatio hæc lit per fidem, spem aliasque virtutes. Nam, ut ait S. Augustinus, tract. 13 *in Joan.,* tom. IX : «Virginitas mentis est integra fides, solida spes, sincera charitas. » Contra meretrix et Anima adultera iit anima, cum infidelitati, peccatis, suggestionibus et voluntati dæmoms consentit. « Si u»?

(t) *Insipientiam* Paulus vocat extortam sibi apologiam, ideo quod speciem quamdam insipienti.e habeat apud eoi, qui rem penitus non inspiciunt cum suis circumstantiis. Ileprehendit simul stoliditatem adversariorum apud lectores, qui sciebaut immoderate istos novos doctores gloriari.

ergo, inquit Orígenes, hom. 12 tn *Levit.,* cap. n, susceperis, *o homo,* in cubili animæ turo adultetnm diabolum, meretricata est anima tua cum diabolo. Si spiritus iræ, si invidi®, si superbi®, si *impndicitiæ,* ingressus fuerit ad animam luam, ct receperis eum, et consenseris ei loquenti, ct in corde tuo delectatus fueris his quæ tibi secundum suam mentem suggerit, meretricatuscs cum eo.»

Nota secundo: Ikec desponsatio communia facit utriusque conjugis bona,adeoque bona Christi sponsi immensa communicat sponsæ, scilicet Ecdesi® et cuique animæ fideli. Hinc quia sponsus est rex, sponsam animam, sive serva, sive vilis ct pauper sit, facit reginam. «Dequa, inquit Rasilius, lib. *De Vera Virg.,* dicitur *Ps.* xi.iv : Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate. Quare quæ nunc, pannoso vestitu, ac servili habitu vilis putatur, in regno coelorum regina, et nobilis regi astans reperitile. Contemnat igitur quidquid oculis apparet, et nuda mente, amore sponsi salietur, totas vires suas proprii sponsi ancillas faciens, ct in nulla parte oportet virginem adulteram esso : non lingua, non auribus, non oculo, non alio omnino sensu, imo neque cogitatione ; sed corpus quidem velut templum quoddam aut thalamum sponsi habeat preparatimi : non enim latet aliqua adulterans illius conspectum, dc quo dicitur *I'sal.* xeni: Qui plantavit aurem, nou audiet; aut qui linxit oculum, non considerat ? »

Et Bernardus, serm. 2 *Dom.* 4 *posi Epiph., primo,* hujus sponsæ electionem, dignitatem ct gloriam ita describit : «Propter tethiopissam istam Filius Dei dclonginquo venit, ut sibi desponsaret illam. Moses quidem œthiopissara duxit uxorem, sed non potuit ejus mutaro colorem : Christus vero quam adamavit ignobilem adhuc et fœdam, gloriosam sibi exhibuit Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam. Unde tibi, o humana anima, unde tibi hoc? unde tam inæstimabilis gloria, ut ejus sponsa mercaris esse, in quem desiderant angeli prospicere? Endo tibi hoc, ut ipso sit sponsus tuus, cujus pulchritudinem sol ct luna mirantur, ad cujus nutum universa mutantur? » S undo, sponsæ obligationem ad gratiarum actionem ct amorem reciprocum ita prosequitur : " Quid retribues Domino pro omnibus quæ retribuit tibi, ut sis socia mensæ, socia regni, et soeia thalami, ut introducat te rex in cubiculum suum? Vide quibus brachiis vicari® charilatis redamandus et amplectendus sit, qui tanti te œstimavit, imo qui tanti te fecit. Deserc carnales affectus, sæculares mores dedisce, consuetudines noxias obliviscere : quid enim putas? nonne stat angelus Domini, qui secet te inediam, si forte 'quod avertat ipse) alterum admiseris amatorem?» Terno, harum nuptiarum prandium et comam ita distinguit : « Jam enim desponsata es illi, jam nuptiarum prandium celebratur; nam cama quidem in cudo paratur, sed ibi viuum non deficiet : inebriabimur enim ibi ab ubertate domus Dei, ct torrente voluptatis ejus potabimur. Paratum est profecto illis nuptiis flumen vini, vini Inquam, quod ludificat cor, siquldcni fluminis impetus Letificai civitatem Dei. »

Nota *tertio :* Ex hac desponsatione et anima? cum Deo connubio pulchcrrimæ concipiuntur ct nascuntur proles, quas describit Orígenes, homil. 20 *in* xxv *Numer.,* cum ait : « Dum igitur anima adhæret sponso suo, ct audit verbum ejus, ct ipsum complectitur, sine dubio aty ipso semen suscipit, ct sicut ille dixit: De timore tuo, Domine, in utero concepi ct parturivi, ct spiritum salutis tuæ feci super terram : indo nascetur generosa progenios, inde pudicitia orietur, inde justitia, inde patientia, inde mansuetudo et charitas, atque omnium virtutum proles veneranda succedet. » Deinde e contrario conceptionem et proles quas anima concipit e diabolo, explicat dicens : « Quod si infelix anima divini Verbi dereliquerit sancta connuhia, et in adulterinos se complexus diaboli tradiderit, generabit sino dubio etiam inde filios, sed illos, de quibus scriptum est : Filii autem adulterorum imperfecti erunt, et cx iniquo concubitu semen exterminabitur. Omnia ergo peccata filii sunt adulterii, ct filii fornicationis. »

Nota *quarto :* Licet, ut dixi, hæc desponsatio fiat per quasvis virtutes, maxime tamen fit per charitatem ; hæc enim secum in Deum rapit omnes animæ vires et affectiones, et quo inagis erescit in homine charitas, co inagis crescit hæc aulir® cum Deo unio ct desponsatio, ita ut animæ charitate flagrantes, in caque se assidue exercentes, nuptiis cum Deo, ct nuptialibus bonis ac gaudiis divinis fruantur. Est enim charitas connubium, conspiratio ot confirmatio duarum voluntatum, human® scilicet et divinæ, in unam, qua sibi mutuo in omnibus consentiunt et conformantur Dens ct homo. Hinc oritur communicatio cl familiaritas animæ cum Deo, oritur quies ct mira voluptas aniinæ ,œslusque tantus divini amoris, ut co absorbeantur, ct in Demu immergantur omnes aliæ animæ allectiones. « Talis conformitas, inquit D. Bernardus, serm. 38 *in Cant.,* maritat animam Verbo, cum cui videlicet similis est per naturam, similem nihilominus ipsa se exhibet per voluntatem, diligens sicut dilecta est. Ergo si perfecte diligit, nupsit. Quid hac conformilate jucundius? quid optabilius charitate? qua fit ut humano magisterio non contenta per temet, o anima, fiducialiter accedens ad Verbum, Verbo constanter inhærcas,Verbum familiariter percunotens, consultcsque dc omni re, quantum intellectu capax, tantum audax desiderio. Vere spiritualis sanctique connubii contractus est iste. Parum dixi, Contractus; complexus est. Complexus plane, ubi idem velle el nolle idem, unum facit spiritum de duobus. Nec verendum, ne disparitas personarum claudicare faciat convenientiam voluntatum , quia amor reverentiam nescit, Amor

sibi abundat; amor, ubi venerit, esteros in so omnes traducit et captivat affectus. Proptcrea qure amat, amat, et aliud novit nihil. Sponsus et sponsa sunt. Quam quæris aliam inter sponsos necessitudinem, vel connexionem, pruder amari et amare? »

topni- SI dicas, animæ conditionem et amorem longo r» con- inferiorem et imparem esso Deo, uc consequenter %'ii nt- Hiter Deum et ammani non posso esse amicitiam il J» (hæc enim est inter pares), mullo minus connu- ti vH^biumae desponsationem, respondet S. Bernar- buwuu dus : « Non plane pari ubertate fluunt amans et amor, anima ct Verbum, sponsa cl sponsus, creator et creatura, non magis quam sitiens et fons. Quid ergo? Peribit propter hoc, et ex loto evacuabitur nupturae votum, desiderium suspirantis, amantis ardor, praesumentis fiducia, quia non valet ex æquo currere cum gigante, dulcedine cum meile contendere, lenitate cum agno, candore cum lilio, claritate cum sole, charitate cum eo qui charitas est? Non, nam etsi minus diligit creatura, quoniam minor est, tamen si ex tota se diligit, nihil deest, ubi totum est. Propterea dixi : Sic amare nupsisse est; nisi quis dubitet, animam a Verbo et prius afflari, ct plus. Prorsus et praevenitur amando, et vincitur. Felix quæ meruit praeveniri in tanta benedictione dulcedinis! »

Dwpcn. Hinc consequenter *quinto,* hæc desponsatio per- titMul- fedissime fit per virginitatem, et vota castitatis ac Religionis. Ita S. Augustinus, tract. 9 *in Joan. :* *Bftq-r* « Quæ virginitatem, inquit, Deo vovent, quam- 'll,an) an)pl'ore,n honoris ct dignitatis gradum in «u né. Ecclesia teneant, sine nuptiis non sunt : nam et Itfionù. ipsæ pertinent ad nuptias cum tota Ecclesia, in quibus nuptiis sponsus est Christus. » Et ratio est, quia, sicut sponsa totum amorem omniaque sua seenni tradit marito, ita virgo ct Religiosus se suaque omnia consecrat ct tradit Chri-lo. Hinc Religio vocatur ct est status perfectionis, sive perfectio charitatis. *Secundo,* sicut sponsa contrahens matrimonium cum sponso dicit : Accipio te in meum; ita Religiosus dicit : Voveo Deo paupertatem, castitatem, obedientiam ; quibus ita astrictus ct devinctus csl Christo, siciil uxor obligata est marito. Hinc Tertullianus, *Do Velandis tirgis,* cap. xvi : « Nupsisti, inquit, Christo, Illi ! liisli carnem tuam, illi desponsas|l niatiiri- i tcm tuam, incede secundum sponsi tui voluntatem. » Hac dc causa S. Hieronymus, *epist.* '*21,* matrem virginis Deo consecratæ Del socrum ausus est nominare : quod, Hieronymum carpere volens Rutinus, nimium criticus, inter alia ei objecit. In signum uupliartlm dabatur virginibus annulus, quo quasi desponderentur Christo : « Annulo, inquit S. Agnes apud Ambrosium, serm. 90, fidei subarrhavit ine.» Ad hæc velabantur virgines (sicut velantur illæ, quæ maritis nubunt), idque solemni pompa a sacerdotibus, et nonnisi certis diebus, ul docet Gelasius *ad Episcopos Lucama:,* cap. xn, cl UplatusMilevitanus,lib. VI : « Spirituale, inquit, nubendi hoc genus est : virri j- in nuptias sponsi jam venerant voluntate et pro- Ul' fossione sua, et ut sæcularibus nuptiis renuntiasse monstrarent, spirituali sponso solverant crinem, »»•l- l jam enfiestes celebraverant nuptias. » Et Ainbro- "J' sius *ad Virg. lapsam : «Cretemtn,* inquit, quæ se bit« spopondit Christo, ct sanctum velamen accepit, jam nupsit, jam immortali juncta est viro, et jam si voluerit nubere communi lege, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. » Sic Cyprianus, *epist.* 62, easdem vocat adulteras Christi. Ex quibus omnibus patet recte Ecclesiam (quidquid ogganniat hic Marloratus) hunc Apostoli locum accommodare virginibus, iliumque legere in Missa pro epistola sanctissimarum vircinum.

Perpendant hæc vi trine-. snamque dignitatem agnoscant, ut has nuptias religio ' colant et tuean- "i tur, unique sponso Christo intendant. « Audi, *et* ' !(t- inquit Hieronymus *ad Eustoc/uum,* filia, et vade, ,u' u- et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum, ct domum patris tui, et concupiscet rex de- ler», corem tuum. Non sufficit tibi exire de terra tua, nisi obliviscaris populi tui, ct domus patris tui, ut carne contempta sponsi jungaris ampb-xibus. Dices : Exivi de domo infanliæ meæ, oblita sum domum patris mei, renascor in Christo. Quid pro hoc mercedis accipio? Sequitur: Et concupiscet rex decorem tuum. Hoc ergo magnum illud est Sacramentum : Propter hoc relinquet homo patrem el matrem, et adhærebil uxori suæ, et erunt ambo ; jam non, ut ibi, in carne una. sed in spiritu uno. Non est sponsus tuus arrogans, æthiopissain duxit uxorem : statim ul audire volturi* sapientiam veri Salomonis, el ad eum v. neris, confitebitur tibi cuncta quæ novit, et induc t te rex in cubiculum suum: et mirum in modum, colore mutato, sermo tibi ille convenit: Qu® est ista, quæ ascendit dealbata ? » El infra sponsam comparat arcie fœderis, dicens : o Sponsa Christi arca est testamenti, intrinsecus et extrinsecus deaurata, custos legis Domini. Sicut in illa nihil aliud fuit, nisi tabular testamenti, ita ct in te nullus sil extrinsecus cogitatus. Super hoc propitiatorium quasi super Cherubim sedere vult Dominus. Curis te sæcularibus solvere vult Dominus, ut paleas et lateres Ægypli derelinquens Moysem sequaris in cremo, el terram repromissionis mtroeas. Ubi in pectore virginali s;eculdriuin negotiorum cura æstuat, statim velum templi scinditur, sponsus consurgit iratus, et dicit : Relinquetur vobis domus vestra deserta.» Et inferius sponsi et sponsæ colloquia ita describit : « Tu semel sæculi onere projecto, sede ad pedes Domini, ct dio : Inveni quem diligit anima mea, tenui eum, nec dimittam. El ille respondebit : Ina est columba mea, perfecta mea. Semper te cubiculi tui secreta custodiant, semper tecum sponsus ludat intrinsecus. Oras, loqueris ad sponsum; legis, ille tibi loquitur. Et eum te somnus oppresserit, veniet post parietem, et expergefacta

dices : Vulnerata charitate ego sum ; et rursus ab eo audies : Hortus conclusus soror mea sponsa.»

Virginem castam exhibere (S. Cyprianus legit, *assignare)* Christo. — Nola quid mirum in hisco nuptiis. In inundo, ait Theophylactus ex Chrysostomo, sponsæ post nuptias non manent virgines : Christi autem sponsæ quasi prius virgines non fuerint, post nuptias cum Christo virgines fiunt, id est purissimo: in fide ac moribus integite et incorrupta; ; sic Ecclesia tota est virgo. «Virginitas carnis, corpus intactum ; virginitas animæ, fides incorrupta, » ait S. Augustinus in *Sent.,* num. 79.

Ita nobilis illa virago et martyr sub Dunaan tyranno apud Homeritas, cum primo duas filias per virginitatem Deo despondisset, secundo easdem eidem per martyrium una secum despondit et consecravit. Cum enim eas ense confodi videret, earumque sanguinem sibi a tyranno porrigi, eum accipiens, gustans et in cœlum suscipiens : «Tibi, inquit, Christe Domine, hoc meum offero sacrificium, et tibi martyres exhibeo castas virgines, quæ egressæ sunt ex utero meo, cum quibus me quoque connumeratam introduc in tuum thalamum, et ostende matrem propter filias 1®tanlem. » Quare et ipsa per martyrium Christo copulata est. Rem fuso narrat ex Procopio Baronius, torn. VII, anno Christi 522, pag. 91.

Ita S. Paulus Iconii Thecla nobilissimam virginem ad Christum convertit, a conjugio avocavit, Christoque despondit. Testis est S. Gregorius Nyssenus, hom. 4 *in Cantic. :* « Talem, ait, myrrham olim Paulus infundebat ex ore suo, mixtam cum puro pudiciti® lilio, in sanctæ virginis aures. Ea vero erat Thecla, quæ preclare animo suo defluentibus de lilio guttis hominem externum morte opprimit, omni cupiditate extincta. » Et S. Epiphanius, *hæres.* 78 : « Thecla, ait, incidit in S. Paulum, et a uuptiis exsolvitur, cum sponsum haberet formosissimum, ditissimum, generosissimum et illustrissimum. » Et S. Augustinus, lib. XXX *Contra Faust.,* cap. iv : « In vita, ait, contemnit terrena Sancta illa (Thecla) ut cœlestium potens fiat, et oppignorata thalamo in amorem perpetua; virginitatis Pauli eloquio succensa est. » QuocircaThecla ignes, leones, tauros et serpentes superavit ; atque ob virginitatem in mediis flammis, quasi amiantus, illæsa permansit. Ita S. Paulus Poppæam pellicem, et virgines contra Neronis illecebras armavit, ut ejus thalamo spreto, Christo se consecrarent : quocirca a Nerone ad gladium damnatus, virginitatis et martyrii laureas adeptus est, ideoque ex cervice ejus abscissa pro sanguine rubeo lac candidum el virgineum emanavit.

1. 3. Timeo autem ne corrumpantur (a pseudoapostolis quasi stupratoribus virginitatis vestra) sensus vestri (-fìt t it i, sensa, judicia vestra), et **EXCIDANT A SIMPLICITATE QUÆ EST IN CHRISTO , — a** nativa et germana doctrina Christiana, simplicem licet fidei veritatem errorum mixtione corrimipendo. Ila Ansclmus et Theophylactus , *q. d.* Caveto pseudoapostolos quasi lenones Satana; ; et quasi adúlteros genuinæ Christi doctrino;, consequenter et Ecclesia;, et animarum vestrarum.

4. Si alium Christum prædicat , — id est, præ- v«n. 4, dicaret. Est enallage : ponitur enim indicativus pro subjunctivo, *q. d.* Si pseudoapostoli aliam doctrinam perfectiorem do Christo, vel Christi prædicarent, quam ego non praedicavi; quasi prædicatio mea ad salutem et christianismi perfectionem non sufllciat. Est metonymia : Christus cnim ponitur pro christianismo ejusque perfectione. Vido *Can.* 37. Eamdem mox vocat *aliad Evangcltum :* nam alioqui non modo non tolerari , vel audiri, sed et anathemati devoveri jubet eum, qui contrarium afferat cvangelium , *Galat.* cap. i, vers. 8. *Aliud* ergo *Evangelium* hic vocat aliam clariorem vel sublimiorem Evangelii explicationem.

Si alium spiritum accipitis (7. *d.* Si alia dona Spiritus Sancti, quæ per me non accepistis, acciperetis a pseudoapostolis istis), RECTE PATEREMINI. — Taxat pseudoaposlolorum fastum, qui se majus quiddam quam Paulus adferre jactabant. Ita Theophylactus, *q. d.* Ubi est ille alius Spiritus, alia dona, qu® jactant? Sane nusquam comparent. Testes vos appello, qui nihil aliud quam ventosa verba ab eis accepistis (1).

5. Existimo enim (2) nihil me minus fecisse Veri. s. (græce ur/Siv ùçeprxivat, in nullo inferiorem fuisse, tùw iwripxia/ ¿mçdXm, iis qui sunt supra modum excellentes et eximii apostoli : quod Noster vertit) a magnis apostolis, — id est præ magnis, vel, quam magni Apostoli. Objicit Beza, si in nullo Q’’®l’ Paulus inferior est eximiis Apostolis, ergo nec Petro in potestate et auctoritate ; ac consequenter nihil dePetrus non est primus Apostolorum et Ecclesia;, Respondeo : In nullo, scilicet dictorum vers, præccd., scilicet in prædicatione Christi, in donalenii»n. tionc Spiritus, in sinceritate Evangelii, puta in laboribus et in gratiis Apostolicis nulli cedo, ut explicat vers. 23. Non ergo agit de potestate et 1»? primatu : sic enim eum sibi arrogaret. Quod est vanissim® ambitionis. Addo : licet per magnos Apostolos Chrysostomus, Theophylactus, OEcumenius, intelligant Petrum, Jacobum, Joanncm, idque simplicius videatur et verius; rccentiores tamen plcrique accipiunt pseudoapostolos, qui se quasi magnos jactabant, ut sit ironia.

6. Imperitus sermone, — scilicet græco, polita Vir*. *• nempe et verbosa eloquentia Græcorum, qualis est Isocratis, Demosthenis, Luciani. Unde in Paulo tot sunt hyperbata, ellipses, quin et soloecismi græci. Ita Chrysostomus, Theophylactus et Hieronymus, epist. 151, Quæst. X *ad Algasiam,* ubi sic ait : « Illud quoque quod crebro diximus, Et-

(1) « tincto pateremini, » id est, recte sane eum toleraretis. Ahi cum ironia dictum volunt, *sane toleraretis.*
(2) « Euun , » id est *sed, tamen.*

si imperitus sermone, non tamen scientia, nequaquam Paulum de humilitate, sed de conscientiæ veritate dixisse, etiam nunc approbamus. Profundos cnim ct reconditos sensus lingua non explicat: et cum ipse sentiat quid loquatur, in alienas aures plura non potest sermone transferre. » Idem asserit epistola *ad Hedibiam,* ubi addit, quod hae do causa Paulus Titum græce doctum penes se habuerit, sicut et B. Petrus Marcum. Vide dicta *epist.* 1, cap. n , vers. 1 ct 4. Contra S. Augustinus , lib IV *Doctr. Christ.,* cap. vii, putat Paulum se hic vocare imperitum *sermone,* non ex sua, sed ex obtrectatorum sententia : ibi enim fuse Augustinus ostendit eloquentiam Apostoli, scilicet nervosam artis et rerum, suaque habere schermi» mata; quod etiam verum est : Rhetorica cnim tM^tn APosto^ non verbosa est, sed seria, efficax, mascnmnu. cula, divina, adeoquo Apostolus imperitus fuit t¡«. »«i non tam Rheloricæ, quam Grammaticæ : patet 'uricv' en^m APost°lum sua Rhetorica omnes commovisse , Dei metu perculisse, ad fidem, pietatem, misericordiam, adeoque quocumque voluisset, miro artificio ac dicendi vi pepulisse.

Praeclare S. Augustinus in *Sententiis,* num. 2GG : «Bonorum, ait, ingeniorum clara cst indoles, in verbis disserentium verum amare, non verba. Quid enim prodest clavis aurea, si aperire quod volumus non potest? Aut quid obest lignea, si hoc potest, quando nihil quaerimus, nisi patere quod clausum cst ? »

Tm.7. 7. Aut numquid peccatum feci?—Græcum **i** significat *an* et *aut.* Ilie aptius vertas cum Syro et aliis, *an peccatum feci* mcipsum humilians, dejiciens ad scenopcgiam ct labores manuum, quibus victum mihi pararem, humiliter nempe ct tenuiter, sumptu meo victitans, ne vobis essem oneri, sed vos potius exaltarem et honorarem hac mea humiliatione? q. *d.* An hoc ipsum quod gloriæ est et beneficanti©, improperatis mihi? Patet cx scq. Ita Ansclmus. Est ironia aut potius sarcasmus. Exprobrat enim Paulus Corinthiis in faciem eorum ingratitudinem, quod, cum potuisset evangelizando petere ct accipere ab cis stipendium alimoniæ, nec tamen fecerit, sed ab aliis Ecclesiis pauperioribus sustentari voluerit agens et prædicans Corinthi : ipsi nihilominus Corinthii hrec Pauli beneficia parvipenderint, magisque auscultarint psendoapostolis Pauli æmulis, qui ipsorum bursas emungebant.

▾«r*. s. 8. Alias Ecclesias exspolia?i, —i<wXr.«x, *depredatus sum,* accipiens scilicet ab eis stipendium ct subsidia vitæ, ut vobis inservirem, ct aliunde accepto sumptu, gratis vobis prmdicarcm. Utitur epitasi juxta *Can.* 36, ut gravius pungat Corinthios, *q. d.* Videte continentiam meam ct charitatem : alias Ecclesias etiam pauperes quasi dispoliavi, ut vobis parcerem, vosque ditarem, idque ne putaretis (uti divites et mercatores, quales erant Corinthi, sæpe putant) me non vos, sed vestra quievero, ulque pseudoapostolis os claderem : agnoscite ergo me vestrum sincerum ct germanum Apostolum.

9. Nulli onerosus fui. — Græce, Vm. 9. ciSwi;. Quod verbum ductum est a torpore et otio; nam otiosi premunt ct imminent aliis assidue precando : quod est onerosum esse ; enim est *torpere.* Unde ct dicitur *torpedo,* piscis. Ad P«l» verbum vertas x*Ti»áp¡cr,«x , *non obtorpui in aliquem,* ul scilicet mea torpedine incumberem in ..... Cl)i- aliquem, qui me aleret, cique essem oneri, sed qaain strenue meis manibus laboravi : nec tamen in rosus* prædicatione obtorpui, sed æque diligenter omnibus et singulis, docendo, monendo, consulendo me impendi, atque si nihil aliud, nulla vitæ sustentaudæ necessitas curaque mihi incubuisset.

10. Est veritas Christi in me, —in veritate v-n. ia, Christi loquor, testor Christi veritatem ; vobis ego per Christum (Ambrosius, *sub Christi testimonio)* vere sancteque affirmo ct juro, me nihil pro sumptu a vobis accepturum. Ita Theophylactus.

IIxc gloriatio (quod gratis vobis evangeliza- DapUt verim) NON INFRINGETUR (Græce OÍ oçfa-fT.ctTii, id est, *non sigillabitur,* non occludetur) in me,— ùj un. íu.i ; Vatablus, *contra me,* vel potius *circa me,* ista mea, scilicet libertas et liberalitas, ac consequenter nec os meum, quin de ea glorier. Metaphora a fontibus et fluminibus, quæ obice occludi non possunt. Ita Chrysostomus et Theophylactus. Unde Maldonatus in *Notis manuscr.* vertit, *nemo os meum obstruere poterit, quo minus vere de hac re gloriari possim.*

Secundo, et melius ex hebraísmo, ponitur simplex pro composito, pro vel , id est, signo vel sigillo, pro *resigno,* signum tollo ; quod Noster vertit, *infringo,* llebræi enim carent compositis, sed illa per simplex exprimunt, *q. d.* Conclusi firmo decreto me nihil a vobis accepturum, illudque constanti© et juramenti mei sigillo ita communivi, ut nunquam sigillum hoc sim resignaturus, nec propositum bocce meum infracturus, quæcumque egestas aut necessitas mihi ingruat.

11. Deus scit , — an vos non diligam. ven. ii.

12. Quod autem facio (6 Si kmû, sed quod fa- v.r».iî. cio) et faciam (etiam deinceps faciam, non quia vos non diligo, sed) ut amputem occasionem — carpendi me, quod nihil singulare, nihil aliis amplius afferam.

Ur in quo gloriantur, inveniantur sicut et nos. — Gloriantur in prædicatione sc esse mihi pares, cum sint inferiores; ego cnim gratis, ipsi lucri causa evangelizant. Palet vers. 21. Ita Anselmus, Chrysostomus ct Theophylactus.

13. Transfigurantes se in Apostolos Christi.— Vera. ia Hinc patet hos obtrectatores Pauli fuisse non fideles, qui sola vanitate, aut Pauli invidia laborarent, sed fuisse hæreticos : vocat enim eos « pseudoapostolos, » et « ministros Salanæ, ▮ vers. 15.

Secundo, notât comm dolmn, quod scilicet, nt Christianis imponerent, assumebant sibi figuram, speciem et nomen Apostolorum Christi, quasi r-reUd Christi forent Chrislianæque pietatis praecones, c.ihm j- uí¡ n0S(ri Calvinisti»!, qui omnia sacra , ritus, Sa- crnmenh, templa, monasteria,sacerdotia, alta- ; i«!o- ria, pietatem, Dei cultum ct religionem defor- IU"I· mani ac profanant, reformatores tamen haberi dicique volunt.

v rj. U- Ipse emm Satanas transfigurât se in ange- 1 i» lucis. — Dicit *lucis :* solent enim angeli boni, nipote beati, lucidi ct gloriosi apparere, cum se o tendimi hominibus. *Secundo,* «lucis,» id est, veritatis, justitiae, pietatis; hæc præ so fert Satanas, hæc promittit hominibus, quorum vel oculis visibiliter apparet, vel phantasiae sc suaque consilia insinuat, ostendit, imprimit, cum vere sit angelus tenebrarum, quia nonnisi peccata, errores, dolos suggerit : quem ut detegas, ejusque dolos agnoscas, non sanius (ut Patres, ut viri sancti, utque ipsa docet experientia) consilium est, quam si tuas cogitationes et suggestiones viro prudenti, pio, docto, praesertim Superiori aut confessarlo aperias, ejusque judicium Al Siti- sequaris. Sed Satanas lucifuga, qui prodi non vn^'h°c °dit. hoc suis dissuadet et prohibet. ¿./ X Unde hujus consilii neglectu mulli, etiam Ere- ı ♦ e J- mitæ, ab eo gravissime decepti sunt. In Vitis Pa- a .n a hum mulla el luctuosa hujusce rei exempla ex- ii m» stant : uti inter alia, Hieronis monachi, cui dia- t ni- 4. bolus persuasit ut in puteum sc præ'cipitem da- lieiuh.' reb affirmans fore ut indo eum Deus ob sua merita gloriose educeret. Sic quam foeda, horrenda ct abominanda diabolus persuaserit Ophitis, Artotyrilis, Cajanis, Circumcellionibus aliisque hærcticiS, videre cst apud S. Epiphaniam, Irena um ct Augustinum in eorum hæresibus.

Ita d emon, boni angeli specie, decipere conatus fuit S. Abraham eremitam, leste S. Ephrein in ejus Vita. Cum enim media nocte psalleret, lux instar solis in cella ejus refulsit, et vox audita est dicens : « Beatus es, Abraham, nullusquc tui similis, qui omnes voluntates meas explesti. » Sed vir humilis, agnoscens dolum diaboli, exclamavit : «Obscuritas tua tecum sit in perditionem, o pleno dolo atque fallacia. Ego enim homo peccator sum; sed nomen Domini mei Jesu Christi, quem diluxi et diligo, mihi murus est, in quo te increpo, immunde canis.» Et mox ut fumus ab oculis ejus evanuit.

Simili modo d emon fulgens in splendore cum equis igneis et quasi currus igneus apparuit juxta columnam, in qua stabat S. Simeon Stylites, dicens : 0 Dominus misil me angelum suum, ut rapiam tc, sicut rapui Eliam. Ascende ergo mecum in currum, et camus in ccelos : optant te videro sancti Angeli, Apostoli, Martyres et Prophète cum Maria matre Domini. » Cumque Simeon elevans dextrum pedem ut ascenderet in currum, facerei signum crucis, mox daemon disparuit. Testis cst Antonius, ejus discipulus, in insitis Vila.

Alius quoque audiens a dæmono : « Ego sum Christus, » clausit oculos, dicens : « Ego in hac vita Christum nolo videro, sed in alteravita.» Hinc Patres monebant dicentes : « Etiamsi angelus in veritate tibi appareat, non suscipias facile, sed humilia to dicens : Non sum dignus angelum videro , vivens in peccatis. »

S. Joannes, qui Theodosio Imperatori prædixit victoriam contra tyrannos, vidit ¿temones instar exercitus et currus ignei, dicentes : « In omnibus te, o homo, recto gessisti; do cinterò mo adora, ct quasi Eliam tc assumam. » Cui Joannes: « Dominum meum ct Regem habeo Deum, quem semper adoro; tu autotn non es rex meus. » Mox ille evanuit. Testis cst Palladius in *Lausiac.,* cap. XI.V».

S. Pachomio apparuit diabolus specio Christi, dicens : «Pachomi, ego sum Christus, et venio ad te fidelem amicum meum. » Agnovit inspiratione divina fraudem Pachomins, cogitans intra sc: «Adventus Chrisli tranquillus cst, ego autem nunc turbatus variis cogitationibus æstuo. » Ergo formans signum crucis, et exsudans in eum dixit : « Discede a mo, diabole, quia maledictus es tu et visio tua, et artes insidiarum tuarum, nec habes locum apud famulos Dei.» Mox ille, relicto fœlorc, discessit, dicens: «Lucratus te fuissem, nisi precelsa virtus Christi impediisset : veruintamen quantum possum , vos impugnare non desinam. » Ita Dionysius in *Vita Pachomii.*

Valentem monachum decepit daemon, crebro ei apparens quasi angelus. Inde enim superbia intumuit Valens, quasi qui cum angelis velaretur. Tandem daemon apparuit ci fingens so esse Christum, cum mille angelis lampades tenentibus, et rotam igneam; dixitquo ei unus : «Christus dilexit tuam vivendi libertatem ct confidentiam, et venit ut videat te : egredere ergo et adora cum.» Egressus est, et pro Christo diabolum adoravit : unde factus est ita emote mentis, ut Ecclesiam ingressus diceret : « Ego non opus habeo communione : Christum enim vidi hodie.» Quare Patres cum vinxerunt, et in ferreas compedes conjecerunt. Testis est Palladius, cap. xxxi.

1G. ALIOQUIN VELUT INSIPIENIEM ACCIPITE ME. — Ven-li. *q. d.* Quod si aliud impetrare non possum, accipite mc velnt insipicnLm, tantum ut mihi paulum gloriari liceat : nam, ut ait Cato,

> Non tc colhuiles, ncc te culpaveris ipse : J
> Hoc faciunt stulti, quos gloria vex it inanis.

Nota : Valde praemollit, ut ostendat quam invitus, et nonnisi coactus, descendat ad laudes suas. Ita Chrysostomus. 4

17. Quoi» loquor, — quod loqui propono et Vers.IT. intendo, meas scilicet laudes. Vide *Can.* 32.

Non secunduu Deum — erit, si secundum se spectetur; erit tamen «secundum Deum, » si

charitas et necessitar. spectetur, ne videlicet, mc contempto, pseudoapostolos glorificetis.

In hac substantia (in hoc subjecto, in hac materia) glori.»', — qua gloriari dc meis labori!» is in sequentibus intendo.

y is. 18. Quoniam multi gloriantur secundum catinem (in robus carnalibus et externis, puta in nobilitate, divitiis, sapientia, circumcisione, parentibus Ucbrreis gloriantur pseudoapostoli : bine) et eco (iisdem) gloriabor. — Ila Chrysostomus. Vide dicta cap. x, vers. 2.

v«fj. !»• 19. Libenter emu suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes. — Est ironia, *q.* d. Su-linuislis insipienter jactantes se gloriabundo l illos pseudoapostolos, sustinebitis, spero, ct me epnd sapientes sapienter et utiliter gloriantem. Theophylactus tamen ct Anselmus serio hoc dictum putant ad exaggerationem ct increpationem, *q. d.* Cum sitis in Christo sapientes, deberetis p i.loapostolormn insipientiam explodere, quomodo ergo libenter cos sulTertis?

V.rs.io. 20. Sustinetis enim si quis vos in servitutum redigit. — Notat pscudoapostolorum insitiabilem arrogantiam, avaritiam, tyrannidum, *q. d.* Sustinetis pseudoapostolos, qui imperiose vobis utuntur ut mancipiis, quique vos devorant, id est bona vestra extorquent; quique extolluntur, hoc est seipsos laudant, se suaque maguí faciunt et deprædicant; quique vos in faciem ciedunt, non alapis, sed contumeliis. Unde sequitur : «Seeundum ignobilitatem dico, » do quo mox. Est i , ergo hic acris objurgatio,q. *d.* Illi emungunt ves-
^'7. Iras opes, libertatem et honorem auferunt, vos insuper quasi servos onerant conviciis : ego autem humiliter me gessi, meo sumptu vixi, levo jugum Christi vobis imponere volui; ct tamen illos praefertis mihi, quasi non satis nobilis, non satis potens, non satis facundus præ illis tam imperiosis dominis, imo tyrannis, forem. Unde S. Bernardus, lib. l *De Consid.,* cap. m : « Sustinetis, si quis vos in servitutem redigit. Non bona, inquit, patientia, cum possis esse liber, servum tc permittere fieri. Nolo dissimules servitutem, in quam corte indies dum nescis redigeris. Hebetati cordis indicium est, propriam non sentire continuam vexationem. Vexatio dat intellectum auditui, sed si nimia non fuerit : nam si sit, non intellectum dat, sed contemptum. »

Solentur sc Superiores ct prielati exemplo Pauli, g£ cum rite officio suo fungentes a suis contemnuntur i - aliisque posthabentur. Fuit hæc semper mundi j' consuetudo, critquc in finem usque (ut recte ad- ;...X vertit hic noster Salmeron),contumaciter resistere r - Dei servis, ad minimas occasiones obstrepere et obmurmurare, dc severitate moderata conqueri, lr . abhorrere ab omni disciplina; impostoribus autum u-tem, libertinis et pseudoaposjolis serviliter se \ '7 ”“bdere, omnia illis permittere, quidquid operis jobJmi imponere ipsis libuerit, patienter sustinere. Ita kinipci- israelita, contempto Samuele sancto ac modesto, maluerunt ferre jugum farinosi et tyrannicirc , ' -\ ‘ l *licq.* vm. I>/U*

21. Secundum ignobilitatem dico, — *Mtiim-y-i;* › : quod proprie verlas, *quantum ad ignominiam* ct contumeliam *dico;* sic enim Græci usurpant z.ari. Uree referenda sunt ad ca qure præcedunt, *q. d.* Cum dico pseudonporiolos in faciem vos cadere, non simplicitur dico, sed quoad ignominiam ct convicia, quæ in vos jaciant, et i.i faciem exprobrant : quæ sane non minor cst injuria, quam si vos in.tar manci,noram alapis caederent.

Nota : Per « ignobilitatem n Noster intelligit ignominiam, contumeliam : hanc enim significat Graeam irsu-x. Abi sic explicant, quasi dicat: Ad vestram ignominiam e| contumeliam hoc de illorum tyrantiide ct avaritia dixi dicoque, ut vos pudeat, qui me legitimum Apostolum vestrum tam modestum contemnitis præ illis spuriis ct tyrannis. Ita Chrysostomus. sed tunc, non id est *secundum j* sed *ny.;* árqiww, id cst *ad ignominiam,* potius dixisset. Unde Maldonatus, in *Notis manase.* xxr'aniúxr kí-jtj, sic vertit, *ignominiose de me loquor, quasi ego vos in servitutem redegerim, gitasi devoraverim, quasi 'acceperim,* id est spoliaverim, clc. Nam quæ vers. 20 dixerat de ipso, dixerat cxadversariorum persona, qui S. Paulum esse talem criminabantur. Ita ipse. l

Quasi nos infirmi fuerimus in hac parte. — Refert hæc ad *sustinetis,* etc.,7. *d.* Sustinetis forles, audaces, minaces ct imperiosos pseudoapostolos; me vero non sustinetis, sed contemnitis tanquam infirmum, pusillanimem et timidum, quasi qui imperiosius agere non potuerim quam feci. Est raycterismus, sive ironica naso velut contracto subsannatio, qualis erat illius qui aiebat : «Egregiam vero laudem et spolia ampla refertis, » *q. d.* Paulus : Potui sane eadem licentia et imperio in vos uti, quo pseudoapostoli usi sunt; séd nolui cx humilitate, modestia et charitatc eximia. Ita Chrysostomus (1).

In quo quis audet (supple gloriari), in insipientia (id cst quasi insipiens, vel insipienter) dico, audeo et ego, — scilicet gloriari. Sic enim ficbræi adverbia per nomen et præpositionem exprimunt, ut dicant, injustitia, id cstjuste; in sanctitate, id est sancto.

22. Berrei sunt, et ego. — Nota : Hebræi di- Vers.îi cantar vel a radice "cy *aliar,* id cst transivit, quia scilicet ex Chàldæa oriundi transierunt Euphratem, ut habitarent in P ilæriina, *q. d.* Trans.un- nb'i nani, uti nos dicimus transmarinos, transalpinos. r“, ; 't Unde primus Abraham, post transitum Euphratis, L',ü > Gen. xiv, 13, dicitur Ilebræus : ubi Septuaginta et Aquila vertunt, tupárr», id *est rlransitorem ;*

(1) Allioli et Storrius vertunt, *cum dedecore meo ptlear, quod ego,* si ista sunt virtutes, *imbecillus fuerim,* eamquo, si placel, *Svapr»*assequi inter vos non potuerim. Sic subest ironia. *b›* i.r *vero rebus, quibus illi audacter confidunt* el gloriantur, *ct ego, si vanus essem* (vel, *ut sim* eorum exemplo canui), *possem gloriari.*

S. Augustinus, (Ii/'T-'L XXXIX in *Gen.,* vertit *transfluvialem;* ita et Chrysostomus, Orígenes, Theodoretus ibi. Vel certe *llebrari* dicti sunt, quia posteri fuerunt Heber atavi Abrahæ, qui in confusione linguarum in Babel, *Gen.* x, 21, et xi, l et sequentibus, solns cum suis cum vera fide, religione, pietate, linguam Ilebræam primævam retinuit. Male ergo quidam Hebræos quasi Abrahreos dictos putant. Ita sensit aliquando S. Augustinus, lib. I *De Consensu Evang.,* cap. xiv, sed id retractat, lib. II *Detract.,* xiv. Sensus ergo est, *q. d.* Apostolus : Pscudoapostoli hi gloriantur de sua nobili stirpe, se videlicet llebneos esse posteros llcber, Abrahæ, Isaac, Jacob, ac sanctæ patrum illorum et avitæ religionis et vocationis, æque ut lingu® tenaces et sequaces : sed et ego Hebræus sum, et Abrabæus prosapia, idiomate, fide, religione.

V«*. ia. 23. Ministri Curisti sunt .— Per concessionem hoc dicit: esto vocent se Christi ministros, ct ego sum, imo plusquam ipsi.

Ut minus sapiens dico.— Hoc est, quasi insipiens, ut dixi vers. 21 ; interpres Chrysostomi vertit, *delirans loquor* (1).

1N LABORIBUS PLURIMIS, —»l* wftrotç 'j tn *laboribus abundantibus,* id est pluribus, quam pscudoapostoli. Nolent hoc Pauli exemplum Prædoctores, ut auctoritatem apud suos non pompa externa, sed cum Paulo laboribus et vita concilient. Ita suadet et discernit Concilium Cardiaginensc IV, cap. xv : « Episcopus, inquit, vilem supellectilem, mensam ac vicium pauperem habeat, ct dignitatis suæ auctoritatem fide ac vilæ meritis quærat. »

Konpotn- ^ibori"l lio; ano- tonti» hj- di p,slaj. Liu.

S. Bernardus citans hunc locum, lib. Il *De Contid. ad Eugcnium Pontif.,* cap. vi, exclamat : « 0 præclarum ministerium! Quo non id gloriosius principatu? Si gloriari oportet, forma tibi Sanctorum praefigitur, Apostolorum proponitur gloria. Parvaue tibi illa videtur? Quis mihi tribuat similem fieri in gloria Sanctorum? Clamat Apostolus : Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi. Agnosce hæredilatem luam (o Eugeni Pont.) in Christi cruce, in laboribus plurimis. Felix qui dicere potuit : Plus omnibus laboravi. Gloria est, sed nil in ea inane, nil molle, nil resupinum. Si labor terret, merces invitet. Etsi ille plus omnibus laboravit, non tamen totum elaboravit, et adhuc locus est; exi in agrum Domini lui, ct considera diligenter quantis hodie de veteri maledicto silvescat spinis ac tribulis. Exi, inquam, in mundum : ager est enim mundus, isque creditus tibi. Exi in illum non tanquam dominus, sed tanquam villicus, videre et procurare unde exigendus es rationem. »

In flagis supra modum, — *excessive,* supra quam dici vel credi potest.

(i) «Minus sapiens,» seu insipiens, id esi jactabundus; nun jact iniia, quam etiam Latltu *ilu/hham* vociai, est insipieudx agnum.

In mortibus,— mortis periculis, ubi comites mei, aut alii vel a latronibus, vel a seditiosis c;edebantur, aut jugulabantur : simile habes cap. i, vers. 10, et I *ad Cor., xv,* 31.

21. A Judæis quinquies, quadragenas, una minus, accepi. —Jusserat Dominus *Deut.* xxv, 3, ut plagarum numerus quadragenarium non excederet : cui ul certius et plenius satisfacerent Judæi, non 10. sed unam minus, scilicet 39 reis infligebant. Ita Talmudici.

23. Ter naufragium feci, — ***Im ifm,*** naufragains sum, naufragium passus sum.

In profundo maris fui. — Græce ù PoOî», *in profundo,* quod tam dc puteo et carcere, quam de mari dicitur. Unde *primo,* aliqui, ait Theophylactus, intelligunt de puteo, cui a profunditate nomen erat Bythus, in quo tradunt Paulum, postquam periculum apud Lyslrioseffugerat, latuisse, *Act.* xiv, 18.

Secundo, Baronins, anno Christi 58, ex Bedact QnMpa Theodorelo, per *profundum* intelligit profundissimum et teterrimum omnium carcerem Cyzicenum, in quem conjectus sit Padus, famosissimo illi carceri simile m, qui Athenis dictus est Barathrum; iliique Romano, quem Tullianum appellabant. tus and. 112111

Tertio, melius Noster vertit, *in profundo maris :* explicat enim naufragii ærumnas, quod scilicet, facto naufragio, rj/ftr.utfov, inquit, iv PoOw *noctem et diem in profundo egi, q. d.* Tam immani tempestate jactatus sum, ut dies ac noctes sub profondo maris viderer esse, ait Maldonatus in *iNotis manusc.* Aut, post naufragium non in navi aut tabula, sed natans in profundo, id est alto et medio mari, diem noctemquc undis jactatus egi. Ha Theophylactus, Ambrosius, S. Thomas. Imo Anselmus hinc docet sub aquis in profundo, id est maris alveo, diem noctemque egisse Paulum, et miraculo non præfocatmn aquis, non devoratum a piscibus, sed vivum inde a Deo quasi alterum Jonam in littus eductum : hæcque, inquit Ilaymo, est traditio SS. Patrum.

lemqiM fuit tub ¿'"'“[i' rMah cducim <A'nsel-t mu*,

Nota : Defustigatione, de naufragio hucusque, scilicet usque ad tempus quo hæc scripsit Paulus, nihil habetur in Actis Apostolorum : nam Melitense naufragium, *Act.* xxvn, diu post contigit , cum scilicet vinctus Paulus Itoniam missus est; flagellationem tantum unam invenimus, *Act.* xvi; lapidationem pariter unam Lystris, *Act.* xiv. Multa ergo silentio prælerit Lucas in *Actis.*

26. Periculis ex genere, — ex gente mea. Insidias intelligit, quas sæpe ipsi Judæi struxerunt. Ita Anselmus. Vcrs-7,1

27. In labore , — iv www, in fatigatione. Vw *17

In ærumna ,— xal Ambrosius et Vatablus, *in molestia. Ærumna,* ait Cicero, est «icgritudo laboriosa,» voluti cum delassatus aliquis pro quiete cogilur labores novos capessere. » Unde vocantur calamitosi.

En quibus in rebus gloriatur Apostolus, iis sci-

Meet, de quibus jaro multi non modo Christiani, «ed el clerici Ecclesiæquc ministri erubescerent, uti multis deploralB. Bernardas in declamatione in illud : a Ecce nos reliquimus omnia. » Quo abiimus? quo abiit spiritus Apostólicas? quo simplicitas Christiana? quo humilitas, labores, passio-
ni qui- nes, zelus primitiva) Ecclesiæ? Apostoli, Principes
{'l primates Ecclesiæ, non in palatiis, non in
riiMum rhedis, non in sericis togis, non in nobilium,
iit cleri- famulorum, militum, equorum , canum venati-
eorum turba, non in conviviis cl symposiis, non
untici»? in opimis beneficiis, non in molli, delicata ac splendida vita triumphant : sed exultant et gloriantur in fame, in sili, in labore et ærumna, frigore ct nuditate, in perenni ad barbaras gentes peregrinatione, persecutione, prædicatione, instigatione, flagellatione, lapidatione, morte, martyrio, fatigationibus nocturnis et diurnis; omnibus omnia fiunt, neminem aspernantur; patres sunt pauperum et afflictorum ; barbaros, rudes, mopes docent, evangelizan!, solantur, eleemosynas corrogant. Hæc Apostolorum fuit vocatio ; hæc Principum Ecclesiæ dignitas, de qua ita gloriatur Paulus; hic spiritus fuit primorum Ecclesiæ tum ministrorum , tum Christianorum : nec adhuc (Deo laus) hoc ævo deferbuit. Habuit el habet nostra ælas suos Borromæos, Pios, Xaverios, Menesios, Gaspares, Hosios.

Non ergo te pudeat, o Antistes, o Proposito, o Doctor, o Pastor, hoscc imitari, horum exemplo pauperes adire, hospitalia et carccres invisere, rusticorum audire confessiones, miseris consulere, simplices ac rudes instruere, omnibus omnia fieri, omnium salutem zelari. In his non pigeat laborare, fatigari, desudare usque ad mortem, pro hae causa ludibria, quin et verbera perpeti libeat et delectet : hæc ipsa fecit et passus est
Quid in Christus, fecit Paulus, fecerunt Apostoli. In his
cìiid'c- corum virtus, sanctitas, apostolatus constitit. In
datati- ultimo illo el decretorio mundi die, cum princeps
ciitiigei Hic Pastorum et doctorum Doctor judex considebit singulorum facta examinaturus, cl singulis telernitatis vel felicissima», vel miserrim®, sententiam laturus, non te rogabit quot beneficia, quot opes, quot famulos, quantum scienti® habuisti; sed quomodo iis usus es, quot iis convertisti, quot pauperes cibasti, potasti; quot in carcero visitasti; quantum Evangelium, fidem, gloriam meam propagasti ; quot pro ca labores, pericula, quot irrisiones ct persecutiones, quantum famis aut frigoris, quantum ærumnarum pro ea tolerasti. Faxit Deus hæc, dum tempus habemus, cogitemus, hæc agamus, ut primævum Ecclesiæ et Apostolorum spiritum in nobis noslrisquo omnibus exsuscitemus, Christum ducem, Apostolos principes sequamur, mundum senescentem et frigescentem ignita charitato el zelo succendamus ; ul cum Apostolis aliquando audiamus : a Arnen dico vobis, quod vos, qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim judicantes duodecim tribus Israel. »

Vide has passiones, victorias et animos Pauli laudantem Chrysoslomum in morali Aom. 25 et 26, ubi inter cælera : « Paulus, ait, luctator orbi- Putto- ¿
et pugil omni lucte genere certat et vinci! : hic **inidon-**
ei Apostolicus character, hisce luctis contexuit Evangelium; et quasi fiamma inextinguibilis ig- uuum.
nis, si in mare lapsa fluctibus undique mergitur, el iterum fulgida ascendit : sic et S. Paulus undique pressus, nec oppressas, cedere nescius, clarior semper redit patiendo victor, et millies martyr. »

Idem Chrysostomus, horn. 2 De *Laud.* S. *Pauli,* in fine loin. HI : « Paulus, ait, præ devotionis abundantia dolores pro virtute susceptos quodammodo non sensit; quin etiam virtutem ipsam pro mercede pensavit : quotidie celsior, quotidie assurgebat ardenlior, ovans in omni impugnatione referebat victoriam, verberibus ct injuriis affectus triumphabat, mortem potias appetens, quam vitam; paupertatem potius, quam opulentiam ; inulto amplius laborem desiderans, quam alii requiem; urbes, gentes, provincias, potestates, quasi arenam vilia reputabat; horum,qu® hic habentur, nihil asperum, nihil etiam suave æstimabat; tyrannos quasi culices quosdam reputabat; mortem, cruciatus, mille supplicia, quasi ludum putabat esse puerorum, dummodo propter Christum aliquid sustineret; adamas erat, imo adamante durior et fortior; tanquam pennatus totum docendo pervolavit orbem, et velut incorporeus labores omnes periculaque contempsit, ct quasi jam coelum possidens cunela prorsus terrena despexit. » Hactenus Chrysostomus.

28. PRAETER ILLA QUJB EXTRINSECOS SUNT, INSTAN- Vers. IE

tía mea quotidiana. — a Instantia, » hoc est, negotiorum moles mihi instans, circumstans et incumbens. Patet ex sequentibus : Græcum enim ixiœ jçxvxt, teste Budæo, significat agmen cogere; factionem ciere, v. g. cum plebs agmine facto coit, et in nobiles ac magistratus involat. Inde iinaôçxaiv hic vocat Apostolus curas multiplices, quæ quasi agmine facto undique irruebant, ipsumquo pene obruebant, idque non semel, sed assidue. Unde Augustinus in *Psal.* xcvni, legit ùi- *tursus in tnc quotidianus,* scilicet sollicitudinum omnium Ecclesiarum; ct Ambrosius: *Urgentes,* inquit, *omnium Ecclesiarum curæ.* Aliter explicat Chrysostomus, Theophylactus el Syrus, *q. d.* Facliosa conspiratio in me, seditiones, tumultus, turbationes, obsidiones populorum, urbium insidi® undique in me concitantur : hoc enim, ut dixi, significat etiam Græcum et ¿Ktoùçatn;. Sed hæc salis jam enarravit vers. 26, in tot uiidequaquo periculis sms. Prior ergo sensus melior est. Unde explicans subdit : «Sollicitudo omnium Ecclesiarum. » Pulchre Anselmus et Theophylactus: « Docet ubique Paulus, sed et tanta patitur : patitur sua, et simul aliorum infirmitates tolerat et

solatnr : tolerat infirmitates singulorum, et simul dc communi salute et de toto orbe sollicitus est.»

C-> ri ' r.rân •a«n. Preclare S. Chrysostomus hic, *homil.* 18, suo exemplo docet nihil esse hac sollicitudine, cura, studio, labore et dolore boni Pastoris pro Ecclcsja suavius, n Nom et mater, inquit, pro filio dolore dolens delectatur, sollicita gaudet : cura in se amara licet sit, pro liberis tamen impensa voluptatis mullum habet. » Avent viri magni et coelestes perpetuis laboribus enrisque agitari, atque instor cordis aut coeli semper moveri, et quod Vespasianus, teste Suetonio, dixit, « stantes mori.n Quocirca Pacatus, in *Panegyr. Theodosii :* « Gaudent, ait, divina perpetuo motu, et jugi agitatione se fegetat ætcrnilas, et quidquid homines vocamus laborem, vestra natura est ; ut indefessa vertigo coelum rotat, ut maria æstibus inquieta sunt, et stare sol nescit : ila lu, Imperator, continuis negotiis, cl in se quodam orbe redeuntibus, semper exercitus es. »

Vers.». 29. Quis INFIRMATUR (dolet, affligitur), ET EGO nox infirmor (non dolco, non affligor)? quis scandalizatur, ET EGO NON UROR. — GræCC irupcûjAac, hoc est, ut Theophylactus, ignesco, incendor, ardeo, tum dolore, quasi meum esset malum, quod subit proximus cum scandalizatur; tum zelo, ut illum curem, et scandalum tollam.

Ia -i» üüLn- tu», Unde S. Gregorius, homil. 12 *in Eiech.,* in illud cap. iv, *Sume tibi sartaginem ferream,* putat per sartaginem significari animum Ezechielis, qui conspecta Hierosolymæ eversione, per compassionem quasi in sartagine frigeretur, ejusque rei a beo admoneri, cum jubetur inter se et urbem sartaginem ponere, talemque fuisse Paulum cum dixit: «Quis scandalizatur, et ego non uror? Ipsum suum cor (inquit Gregorius), quod animarum zelo succenderat, sartaginem fecerat Paulus, in quo amore virtutum contra vilia nrdebat, » et proximorum miseriis per compassionem frigebatur.

30. Quæ infirmitatis met. sunt (id est de afilie- Ver». 30. tionibus, flagellis, persecutionibus ct passionibus pro Christo susceptis), gloriabor, — ob quæ videor infirmus, hoc est, abjectus, afflictus, imbecillis ct contemptibilis. Ita Chrysostomus. Nola : Gloriatur Paulus, non in suis miraculis, sed infirmitatibus, quia in his relucet potentia et efficacia gratiæ Dei. *Secundo,* quia his superabat pscudoapostolos. *Teriio,* quia hæc sunt signa veræ virtutis ct Apostoli.

32. Prepositus gentis Aretæ. —Græce Vers.si satrapa Arela; regis : fuit hic socer Herodis, ait Theophylactus. Herodes enim Antipas, qui Joannem Baptistam occidit, filiam Arche uxorem duxerat, teste Joscpho.

33. Per fenestram in sporta dimissus sum. — Vfrt Nota : Contigit hæc Paùli fuga per sportam Damasci, *Actor,* ix, 25, anno Christi 39; tunc enim '7'^ Arctas, rex Arabiae et vicina; Damasci dominus, nuli fiait Josephus, intulit bellum Herodi, quia Herodes P repudiaverat Aretæ filiam, ut duceret Herodiadem. In bello hoc succubuit Herodes ; ergo cœsus ab Areta, in eum incitavit Tiberium Gæsarcin, qui misit Vitellium, Syriæ præsidein, ut Arctam caperet vel occideret, teste Joscpho, lib. XVIII *Antiquitatum,* cap. vu. Hac occasione usi Judæi infensi Paulo, eum apud praefectum Aretæ accusasse videntur, quod per speciem et praetextum Evangelii turbas moveret, ct cives a gentilismo, et consequenter ab Arcta averteret, foreque ut ille Damascum Judæis ct Vitellio prodcrct. Hinc præfcctus timens ct credulus Paulum quærit : ille monitus per sportam e muro dimissus ditabitur. Ita D. Baronius, tom. I, pag. 304, et alii.

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, ut se *Corinthiis prae pseudoapostotis commendet, narrat suum raptum in tertium cadum.*

Secundo, vers. *1, ne inde extollatur, datum sibi ait stimulum carnis : nam virtus in infirmitate perficitur.*

Tertio, vers. 11, a *phitzutia se excusat, quod ipsi compulerint cum, ut se laudaret, cum ab illis potius debuisset commendari a patientia, miraculis, prædicalione gratuita, charitate ct sollicitudine.*

Quarto, vers. 17, *refutat calumniam sibi objectam, quod dolose non per sc, sed per Titum a Corinthiis pecunias corrogarit.*

Quinto, vers. 21, *metuit ne ad* cos *veniens inveniat aliquos dissensionibus aliisque vitiis involutos : quos tacite hoc ipso monet ne cos cum luctu ct dolore castigare cogatur.*

1. Si gloriari oportet (non expedit quidem), veniam autom ad visiones ct revelationes Domini. 2. Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim (sive in corpore nescio, sive extra corpus nescio, Deus scit), raptum hujusmodi usque ad tertium coelum. 3. Et scio hujusmodi hominem (sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit), 4. quoniam

raptus est in paradisum, et audivit arcana verba, quæ non licei homini loqui. 5. Pro hujusmodi gloriabor ; pro me autem nihil gloriabor nisi in infirmitatibus meis. G. Nam, et si voluero gloriai i, non ero insipiens : veritatem enim dicam; parco autem, ne quis me existimet supra id, quod videt in me, aut aliquid audit ex me. 7. Et ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus Satana.*., qui me colaphizet. 8. Propter quod ter Dominum rogavi, ut discederet a me; 0. et dixit mihi : Sqfllcit libi gratia mea : nam virtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi. 10. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo. Cum enim infirmor, tunc potens sum. 11. Factus sum insipiens, vos me coegistis. Ego enim a vobis debui commendari : nihil enim minus fui ab iis, qui sunt supra modum Apostoli : tametsi nihil sum; 12. signa tamen apostolatus mei facta sunt super vos in omni patientia, in signis, et prodigiis, et virtutibus. 13. Quid est enim, quod minus habuistis ¡>ræ caderis Ecclesiis, nisi quod ego ipse non gravavi vos? Donate mihi hanc injuriam. 14. Ecce tertio hoc paratus sum venire ad vos, et non ero grans vobis. Non enim quæro quæ vestra sunt, sed vos. Nec enim debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis. 15. Ego autem libentissime impendam, ct superimpendar ipse pro animabas vestris : licet plus vos diligens, minus diligar. 16. Sed esto : ego vos non gravavi ; sed cum essem astutus, dolo vos cepi. 17. Numquid per aliquem eorum, quos misi ad vos, circumveni vos? 18. Rogavi Titum, et misi cum illo fratrem. Numquid Titus vos circumvenit? nonne eodem spiritu ambulavimus? nonne iisdem vestigiis? Olim putatis quod excusemus nos apud vos? Coram Deo in Christo loquimur : omnia autem, diarissimi, propter ædificationem vestram. 20. Timeo enim, ne forte cum venero, non quales volo, inveniam vos; et ego inveniar a vobis qualem non vultis : ne forte contentiones, aemulationes, animositates, dissensiones, detractiones, susurrationes, inflationes, seditiones sint inter vos : 21. ne iterum cum yenero, humiliet me Deus apud vos, et lugeam multos ex iis, qui ante peccaverunt, et non egerunt poenitentiam super immunditia, et fornicatione, et impudicitia, quam gesserunt.

n».i. 2. Scio hominem in Christo, —hominem Christianum , ut pateat, ait Theophylactus, raptum esse Paulum Christi gratia, non ope dæmonis, uti raptus fuit in acrem Simon Magus.

C Ante annos quatuordecim. — Hinc deducitur
l raptum hunc Pauli contigisse novem circiter an-
f nis ab ejus conversione, quæ contigit anno
T Christi 3G. Raptus ergo fuit Paulus anno Claudii imperatoris 2, Christi 44, qui fuit nonus ab ejus conversione; quo anno, jubente Spiritu Sancto, ordinatus est cum Barnaba Apostolus et doctor Gentium, *Ador,* xm, 2, paulo videlicet anlo quam hunc Apostolatum ordiretur. Id patet, quia (ut dixi initio epistolæ) hæc scripsit Paulus anno Christi 58, qui fuit Neronis 2, a quo si retrorsum computes annos 14, ut ipsemet hic ait, incides in annum Christi 44. Non ergo hic raptus contigit anno conversionis Pauli *(Ador,* rx, 12), qui fuit Christi 36, licet id putarinl aliqui cum S. Thoma.

Notat Theophylactus Apostoli modestiam, quod per quatuordecim annos rem tantam siluerit. *Secundo,* si tantus et tam alta; contemplationis fuerit Paulus ante annos 14, quantus ergo jam fuit tot annorum, laborum, meritorum incrementis adauctus? Ila Chrysostomus ct Theophylactus.

Sive in corpore, nescio ; sive extra corpus, nescio. — Licci Apostolus asserat se hac de re rap.
nihil certo scire. probabiliter tamen D. Tbomas_, m n-a
Il II, *Quicst.* CLXXV, art. 5, et alii opinantur Pauli
animam quasi formam mansisse unitam corpori : corpore,
alioqui enim Paulus mortuus fuisset, et mox resurrexisset ; Deum autem non decet, ut, cum homines in exstasim rapit, cos occidat; imo sic non fuisset hic raptus ct exstasis, sed occisio et mors, multaque hic. intervenissent miracula; quæ frustra multiplicamus, cum sine iis suavius ct naturalius manens iu corpore rapi posuerit, ut alii Sancti rapti sunt.

Raptum. — *a* Raptus, ait D. Thomas, est ab eo quod est secundum naturam, in id quod est supra ,lt in¿
naturam, ex vi superioris natura) elevatio. » Unde buicom-
angcli et anima) beata) non rapju^fur cum Deum vident : quia licet supra naturam eleventur, non tamen alienantur ab co, quod est secundum naturam, id est, a naturali anime stalu qui est in homme, ut per sensus corporeos el phantasmata

sua objecta cognoscat ct intclligat : in raptu ergo alienatur et abstrahitur anima a sensibus et phantasmatibus, et sic ab iis abstractus fuit Paulus; alioqui enim scivisset se esse in corpore. Hæc autem abslractio, ait D. Thomas, fieri potest vi morbi, cum tantus est, ut homo incidat in deliquium mentisque alienationem ; vel etiam virtute dæmonum, ut fit in arreptitiis : sed non dicitur raptus vel exslasis, nisi fiat virtute divina, qua scilicet mens abstracta a sensibus elevatur ad supernaturalia contemplanda.

Otid ur- tinm eœ- tu-), t «œhT

Usque ad tertium coelum. — Quæritur, quodnam hoc coelum? *Phmo,* hinc Rasilius, homil. 1 *Ilcxamcron,* docet non unum, ut Chrysostomus, non (]uos ut Theophylaclus, sed tres ut minimum esse coelos. Addunt aln tantum esse 1res; tertium enim hic esse summum. Sed his litem intentabunt veteres omnes Astronomi, qui ut minimum octo; et moderni, qui ut minimum undecim coelos statuunt.

Secundo, Div. Thomas, lì II, *Quæst.* CLXXV, art. 3, adi : « Alio modo, inquit, per tertium cœlum potest inlclligi aliqua visio supermundana, quæ potest dici tertium cœlum triplici ratione. Uno modo, secundum ordinem potentiarum cognoscitivarum ; ut primum cœlum dicatur visio supermundana corporalis, quæ fit per sensum, sicut visa est manus scribentis in pariete, *Daniel.* v. Secundum autem cœlum sit visio imaginaria, puta quam vidit Isaias et Joannes in *Apocal.* Tertium vero cœlum dicatur visio intellectualis , ut S. Augustinus exponit XII *Super Genes, ad litteram.*

» Secundo modo potest dici tertium cœlum secundnm ordinem cognoscibilium, ut primum cœlum dicatur cognitio coelestium corporum ; secundum, cognitio coelestium spirituum; tertium, ipsius Dei cognitio.

j› Tertio modo dici potest tertium cœlum contemplatio Dei secundum gradus cognitionis, qua Deus videtur : quorum primum perlinet ad angelos infiinæ hierarchiæ, secundum ad angelos medi® , tertium ad angelos supremæ. » Hactenus D. Thomas, ut raptus fuerit Paulus ad « tertium cœlum, » hoc est, ad tertiam et summam angelorum hierarcbiam , ibique cum Seraphinis existons clarissime viderit Dei essentiam, indeque ardorem illum el charitatis ignem conceperit, quo deinde orbem universum accendit.

ter-

Sed respondeo, dici « tertium cœlum, » id est 6uniu*uin, scilicet empyreum, quod est Beatorum U.VLI u sedes. Unde, vers. 4, vocatur paradisus. Dicitur ter en- «tertium» hebraísmo : ternarius cnim numerus gjgnificat omnia, cl complementum rei, sive summum; tria cnim sunt omnia, de quibus scilicet primo dicitur quod sint omnia : nam non de uno aut duobus,sed dc tribus primo dicimusquod sint omnia, lime Poeta : «O terque quaterque beati, » id est, summe beati. Amos, i, 3 : « Super tribus, » id est omnibus, «sceleribus Domasti.» El lue ver». 8 : « Ter Dominum rogavi ; ter, » Id est saepissime , ad ultimum usque, donec respondit mihi : « Sufficit tibi gratia mea. »

Secundo, et simplicius, ut docet D. Thomas loco citato : « Primum cœlum est sidereum, secundum crystallinum , tertium empyreum ; » vel potius, acœlum primum est aereum, secundum sidereum, tertium empyreum. » Ita Theophylaclus, Julianus Pomerius apud Theophylaclum, Damascenus, lib. Il Dc *Fide,* cap. vi, ct jam alii passim : aer cnim in Scriptura ex vulgi phrasi dicitur *cœlum,* unde vocantur *volucres cali,* hoc est, aeris : aer ergo cœlum primum est, nimirum aereum; orbes omnes cœlesles sunt cœlum secundum, videlicet æthereum ; tertium vero est empyreum. Unde male Cajetanus, rejecto cœlo empyreo, tertium et summum cœlum, in quo Beati habitant, vult esse crystallinum in quo sunt aquæ, quæ Genes, i et alibi dicuntur esse supra cœlos (1). Em» einpyfM.

Mystice S. Bernardus, tract. De *Gradibus humilitatis :* Tres cœli sunt tres personæ SS. Trinitatis; item 1res virtutes et dotes, quibus ad eas, et ad gratiæ et gloriæ culmen ascendimus, scilicet humilitas , charitas et perfecta unio. «Nam, inquit, quos verbo ct exemplo prius Filius humiliavit, super quos deinde Spiritus Sanctus charitatem effudit, hos tandem in gloria Pater recipit. Filius facit discipulos, Paracletus consolatur amicos, Pater exaltat filios. *Primo* scilicet, instruit ut magister. *Secundo,* consolatur ut amicus vel frater. *Tertio,* astringit ut filios paler. Ex prima conjunctione Verbi et rationis, humilitas nascitur. Ex secunda conjunctione Spiritus Dei et voluntatis human®, charitas efficitur. Ac tandem gloriosam sibi sponsam Pater conglutinat, ita ut ncc ratio de se, nec voluntas de proximo cogitare sinatur; sed hoc solum beata illa anima dicere delectetur : Introduxit me rex in cubiculum suum. Putas, hos gradus Paulus non transierit, qui usque ad tertium cœlum se raptum fuisse testatur?»

Quieres *secundo,* vereno et realitar raptus fuerit Paulus in cœlum empyreum, ut in eo localiter existeret; an vero tantum imaginarie, vel intel- lectualiter, ut scilicet per imaginationem videretur sibi esse in cœlo, videretque ea quæ ibi geruntur, licet corpore ct anima maneret in terris? Putant aliqui probabiliter, non vere, sed imaginarie raptum fuisse, quia vocat hunc raptum *visiones* ct *revelationes Domini,* vers. 1 et 7. Potest enim facere Deus, ut ego existons in Belgio videam ea

An np- roli untan

(1) Judæi septem cœlos, intervallis rerum, quæ insunt, distinguere solent. Nomina horum cœlorum Wetstenius ex scriptis Rabbinici* recenset: sunt nempe, Ve/um, *Expansum, Kubes, Habitaculum, Habitatio, Sedes fixa, Araboth.* Verum m sacris litteris 1res tantummodo ccmmemorantur cœli. Primum est *aereum,* cujus 1res regiones, suprema, media 9 infima. Secundum est cœZum *sidereum,* in quo sol, luna et steli®. Tertium est *sedes beatorum spirituum,* quod cœlum cœh ippellat David, quia sublimissimum est ct excellentissimum: Paradisus dicitur vers. 4.

quæ fiunt in India, irno etca quæ fiunt in cado, videam, inquam, vel per intellectum, vel per imaginationem, vel etiam oculis corporis, elevando scilicet eos, ct cum illis concurrendo supra naturam, itaque roborando ct extendendo vim visivam, ul se porrigat in cœlum usque : si cnim illa conspicillis ct pharmacis ultra naturales vires aliquo usque protendi potest, et si naturaliter hinc stellas in firmamento videmus, cur non ulterius, et ulterius vires has augere et cx-
Ali/po- tendere possit Deus? Ita concurrit cum S. An-
SinX> selmo, ut visu corporeo cerneret per murum ea
mm ri- quæ post murum gerebantur, illorum species ejus
*bbtira ocu^s Sic S. Dielhelmus apud Ven. Be-
coaforta- dam, alii Pcr imaginationem viderunt poenas
tw. Purgatorii : cur non et Paulus cœlum empyreum, caque quæ in eo gerebantur, ita viderit?

Alii, ct forte probabilius, censent vere et realiter raptum fuisse in cœlum empyreum. *Primo,* quia græce non est ¿Çiçw, id est raptus est in exstasim, sed quod mere ct simpliciter raptum abreptumque fuisse significat. Ergo non exstasim tantum, sed raptum realem est passus.

Secundo, quia Paulus dubitat an anima rapta sit cum corpore, an sine corpore; ergo eam revera ct realiter raptam præsupponit : nam in visione imaginaria tantum, nullum est dubium, sed certum, non corpus, sed animam solam per imaginationem rapi.

Tertio, quia ibi revera audivit arcana verba, ut scilicet orbis jam doctor futurus, e cœlo prodire videretur, ibique visa et audita quæ volebat Deus illum hominibus communicare, enarraret, cœlestemque sapientiam quasi e cœlo hominibus afferret : dc quo plura vers. 4.

Piulns jam si realis fuit raptus animæ, et anima man-
7-*!^ corpori conjuncta (ut dixi hujus versus initio
«t .cimi ad illud, sive *in corpore),* videtur ci Pauli corpus cum anima raptum esse in paradisum : hoc enim
lll ' Deo reque est facile, atque solam animam rapere, ctcongruum dignumque Paulo, qui non Judreorum tantum, ut Moses, sed et Gentium omnium coelestis futurus erat doctor et Apostolus, ut totus c cœlo et Dei alloquio quasi allei' .Moses prodiret.

Vm. j. 3. Sive in corpore, sive extra corpus, nescio.
An Pin. — s. Athanasius , serin. 4 *Contra Arianos,* putat
r'<dret Paulum scivisse modum quo raptus fuit, dicere
FAJorn tamen, Nescio, quia illum aliis revelare non poterat ; quomodo Christus, *Marci* xm,32, ait se nescire diem judicii. Licet enim illum in se sciat, tamen quoad nos cum nescit ; nobis cnim illum indicare non potest. Verum alii melius simpliciciler accipiunt w *nescio,* quasi Paulus vere et proprie nescierit an in corpore, an extra corpus raptus sit, illudque exigit simplex narratio ipsius.

Ven. 4. 4. In paradisum. — Ambrosius, QEcumenius,
&Bfl llaymo, Anselmus et Theophylaclus putant Pau-
Uotuiu lum ¿ia raptum fuisse, *primo,* in terliuin cœlum ; *secundo,* altius in paradisum : sed sic tertium cœ- npim
Ium foret cœlurn Lunas , Solis aut stellarum : ibi ,iia*
autem quid egisset Paulus? Unde alii passim dicunt eumdem esse raptum, idemque esse tertium cœlum ct paradisum.

Dices : Quare ergo post raptum in tertium cœ- Psyll-
ium, ait Paulus se raptum in paradisum quasi "Yxqí*
altius? Respondeo, quia in cœloempyreo vastis- b,uU>.
simo separatus est paradisus, id est locus Beato- ram sérum, quasi pars cœli nobilior et eminentior; utque innuat se non tantum intellectu raptum altissima vidisse mysteria, sed et voluntate ineffabilem inde voluptatem hausisse : hanc enim significat græce et latine paradisus, locum scilicet voluptatis.

Nota : *Paradisus* non est vox Græca, ut vult Suidas, ¿zi tçj iòti», id est, ab irrigando, *q. d.* hortus irriguus ; nec, ut alii, *rh* Jûw ûzî, id est, ab herbarum collectione , 7. d. Hortus Pindiherbidus; sed est vox Persica, ut vult Pollux; Tl vel potius Hebræa, significans hortum amœnis ar- T*l la-
boribus ct fructibus consitum, ut^patet *Pedes.* n, br**-
5; *Nchcmiœ* n, 8, in Hebræo; *Cant,* iv, Il : a Emissiones tuæ paradisus pomorum panicorum;* DTiD *pardes* ergo hebraice (unde Græcum et Latinum *paradisus)* deducitur a radice H19 *para, id* est protulit, fructificavit, et Din *hadas*, id est myrtus : quia myrtus odore saporeque recreat, el in hortis excellit ; *pardes* ergo est hortus myrtorum ; inde ad quosvis hortos, sylvas et saltus voluptarios, et tandem ad quævis loca amoenissima hoc nomen translatum est. Unde hic tertium cadum vocatur paradisus.

Quæres, an Paulus hic divinam viderit essentiam. S. Augustinus, *epist.* H2, cap. xiii, tom. Il; Clemens, lib. V *Stromat.;* Anselmus, D. Thomas, li II, *Quæst,* CLXXV, ari. 5, affirmant, estque probabile : ideo enim raptus est in paradisum, id est, locum Beatorum videntium Deum. *Secundo,* Hnlot ideo audivit arcana quæ homini loq ii non licet. et, ut græce est, hoc est *ineffabilia;* reliqua dirinm enim præter divinam essentiam effiiri licet.

Dices : Tunc dicere debuisset se vidisse res, non audisse verba.

Respondeo : Hebraísmo *audire verba* significat videre res, ait Theodorctus; ergo sicut in Prophetis visio vel videre, et audire, idem sunt, ita et in beatis mentibus.

Sed contrarium videtur probabilius : proprie cnim *audire* etiam animæ separate, non significai clare rem inlueri, sed Dei, angeli aut hominis locutionem excipere; alioqui enim clare dixisset: Vidi ineffabilia, vidi Deum. *Secundo,* quia l T<m. vi, 16, de Deo dicitur : a Quem nullus hominum vidit, v *Tertio,* quia si Deum vidit, vidit et statum suum, an in corpore esset, nec ne; quod tamen hic negat. *Quarto,* quia parce suas hic visiones recenset, majoraque se subticere ex humilitate docet vers. 6. Ita S. Gregorius, lib. Will *Moral.,* cap. v; Hieronymus, Cyrffius, Chrysostomuset

passim allí Patres *et Scholastici.* Vide Ludovicum Molinam, *¡part., Quási.* XI!, art. 1 !, disp. il. lienique quia de afóse cîariüs innuit Scriptura, quod Del essentiam viderit, ct tamen satis claro demonstravi *Erodi* XXXIII, Mosen non petiisse Dei essentiam videre, neque si petierit, impetrasse: diserte enim vers. 20 ; negative respondet el Dominus : « Non poteris videre faciem ineam; non cniin videbit mc homb. ct vivet. » Ac tantum vers. nlt. concedit ei, ut posterióre, id est signum corporis ab angelo, qui Deum reprœsenlabat, assumpti
N<eMny. videat : petebat enim Moses ut Deus, vtl potius angelus vice Dei nube se tegens, et per nubem cura Ipso colloquons, eam explicaret, ut clare eum videro, ct facie ad faciem cum eo colloqui posset. Respondet ei angelus, hominis oculos non ferre, nec posse videre faciem suam, sed dorsum tantum : facies enim illa ab angelo assumpta rutilantissima erat, et tam admirando lumine ac majestate augusta, ut Deum Dclque gloriam quadamtenus referret; vincebat ergo solis splendorem, quem cum oculis directis et irretortis homo intueri non possit, quin potius ab eo perstringatur, et quasi excrecetur: sequitur multo minus faciem hanc angeli longe splendidiorem a Mose videri potuisse, quin ab ea statim excæcaretur. In dorso vero corporis illius a se assumpti ita lumen angelus attemperaverat, ut Mosis aspectus ferret. Undo permisit posteriora sua, hoc est dorsum suum ab eo videri : quo mirifice recreatus est Moses, tantoque lumine perfusus ct aspersus; ut facies ejus pariter radiaret, lucisque radiis quasi cornibus quibusdam cornuta videretur, ut ibi dixi. Hæc itaque Mosis visio fuit corporalis : corporeis enim oculis vidit corpus hoc angeli a tergo; longe ergo abfuit Moses a visione divinitatis essentiæque dlvinæ. Si Moses abfuit, cfrgd ct Paulus, qui multo obscurius et humilius dd sua visione loquitur.

Audivit arcana verba, qu.e nox licet uomini loqui.—Quæres, quæ arcana viderit vel audierit Paulus in paradiso. Respondeo : Narrantur hæc in libro, qui inscribitur Apocalypsis, id est revelatio, Pauli: sed hic liber falso ascribitur S. Paulo,
Cijtni plcnusque fabulis test. Ita S. Augustinus, tract. 98
*i ;'¡cl ín Joan., Reda, Theophylactus; et Epiphanias 11-
; bruni hunc tribuit Cajatiis in eorum hœresi.
mm de Dico ergo, nihil hic certo dici posse, cum ea
1>au^u9 6ilucril5 opinari tamen licet Paulum vi-
iMli. disse et audisse mira de angelorum natura, dotibus, gratia, gloria, ordinibus, ait S. Gregorius, hom. 4 tnEsecAfel. Unde S. Dionysius, *Uè Calcili Uicrarchia,* ex S. Pauli doctrina ita ordines angelorum describit, quasi oculis omnia spoetarli.
pnctuB Rursum, audisse mira de divinis quibusdam attri-
r»nla» jjUns noi)is hic incognitis ; vitiis e insuper gloriam
tempta Christi : a Christo enim doctus est Evangelium,
ct iuli- Datat, i, lì. Raptus enim fuit, ut ei auctet itas ad-
vtml derclur, netninor esset aliis Apostolis, qui Christum in carne viderant, ab coque edocti erant, ait Chrysostoinus. Addit Tlteodorcllis; vidisse panldisi pulchritudinem, Sanctorum choreas ct gaudia, numerosam ac modulatam hymnorum coelestium vocem audiisse. Unde postea admirabundus exclamavit : « Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis qui diligunt illiitn. (1)

Secundo, el potius, videtur audiisse arcana do secreto, ratione, modo , ordine divinai reprobationis et prædestinalionis ac vocationis hoihinum, maxime Gentium et provinciarum per se convertendarum : hoc enim secretum passim miratur Paulus, *Horn.* xi, 33, et alibi, hocque maxime ad ipsum attinebat, eoque proxime mittendus erat. Ita Baronius.

Rursum audivit, ut videtur, arcand quædam Christi redemptionis ac Evangeli! mysteria : hoc enim per revelationem, in hoc scilicet raptu, accepisse se dicit a Christo, *Galat.* i, 12. Denique audivit, ut apparet, arcana de oeconomia, regimine uc successu Ecclesiæ præsenlis ac futurae : hoc enim ad ipsius et statuii! et officium pertinebat : jam enim designatus erat Ecclesiæ doctor ct rector; sicque ineffabilia vocat, tum quæ fari prohibitum est, tutn quæ fando adæquaro et plene explicare non possumus. I

5. Pro EJUSMODI pro tali, scili- Ven.:,
cet homine a Deo rapto) (1) GLORlABOft : ruo me autem nihil. — Loquitur de se rapto quasi alio a se suaque naturali conditione, ad çOew-is» vitandam, ait OEcumcnius.

Nisi in infirmitatibus,— calamitatibus, passio- i '-
nlbus. Nota : Per llebrauim melonymiain passim tl'*.
hic infirmitas ponitur pro dolore : sic llebræi in- bM .
firmari ponunt pro dolere, quia ejus causa est, proù "
vel effectus, vel utrumque. De quo rursum, vers. 9. re "*
Sic Jfte/i. iv, vers. 10, dicitur : «Dole ct satage, filia Sion, quasi parturiens, n Ubi pro *dole* in Itebr. est »bin *ciudi,* id est infirmare. Sic *Dice* iv, 3 : « Propter hoc lugebit terra, et infirmabitur (id est dolebit) omnis qui habitat in ea. » Sic *Isaiæ* lui, 3, Christus vocatur « vir doloruin, sciens infirmitatem. » Quæ duo in re idem sunt, udcoqno more Hebraeo posterius explicat prius. Vir enim dolorum est qui scit, id est experitur, infirmates, id est dolores. Sic *Psal.* xv, -4: « Multiplicat® sunt infirmitates (id est dolores) eorum, postea acceleraverunt. »

C. Parco autem, ne quis me existimet sufra id Veo.s.
quod videt in me, — ne videlicet quis mo angelum, vel Deum aliquem putet, ut Lycaonii, qui de me el Barnaba dixerunt : « Dii similes facti hominibus descenderunt ad nos, » Actor, xiv, 10. Nota : Potuisset de se mirabilia magis referre, sed ca modesti® humilitalisque studio tegit et opacat: omnes enim Sancti, ait Anselmus, non modo gloriam supra modum omnino non appetunt, sed et hoc ipsum refugiunt quod esse meruerunt.

(1) Alii, *de ejusmodi re.*

Præclaro S. Bernardus, epist. 18 *ad Petratti :* «Laudamus, inquit, mendaciter, delectamur inaniter, ut ct vani sint qui laudantur, ct mendaces qui laudant. Alii adulantur, et ficti sunt; alii laudant quod putant, ct falsi sunt ; alii utrorumquo praeconiis gloriantur, ct vani sunt. Solus sapiens, qui cum Apostolo dicit : Parco autem, ne quis mo existimet supra id quod videt in me, aut audit aliquid cx me. »!

v *i,1.* 7. Et ne magnitudo revelationum extollat me. — Hinc patet Paulum quasi cœlestcrn orbis doctorem inultas ct magnas habuisse revelationes, iisque quasi assuctum ct enutritum fuis e. Illarum nonnullas describit Lucas. *Primam,* qua conversus est Paulus, *Actor,* ix, *3. Secundam,* qua vocatus est in Macedoniam, *Actor,* xvi, 9. *Tertiam, Actor,* xvm, 9, qua Corinthi contra Judæos jussus est constanter evangelizare. *Quartam, Act.* xxn, 17, qua ad Gentes missus est. *Quintam, Act.* xxvii, 23, qua didicit se cum suis naufragium evasurum. Unde S. Augustinus, illud *Psal.* lxxvii : « Ibi (scilicet inter Apostolos) Benjamin in mentis excessu,» de Paulo intelligit, qui fuit ex tribu Benjamin.

Datus est biiui stimulus carnis meb angelus Satana, qui me colaphizet. — « Datus est, » non a diabolo,sed a Deo; non quod Deus tentationis sit auctor, sed quia diabolo tentare Paulum parato, id permisit, idque tantum in specie et materia libidinis, ad cum humiliandum. Ha Augustinus, Dc *Natura et Grat.,* cap. xxvn. « Hic monitor, ait Hieronymus, epist. 25 *ad Paulam* de obitu Blæsillro, Paulo datus est ad premendam superbiam, uti in curru triumphali triuhiphdnti datur monitor suggerens : Hominem te esse memento. » Uti cl Pontifici cum inauguratur, stupa accensa et mox extincta, accinitur : « Pater sancte, sic transit gloria mundi. » Unde optimum remedium ad evadendas tentationes carnis, est humilitas, si in ea tanto te magis fundes ct profunde demittas, quanto te magis Deus donis suis et gratiis attollit: si enim tu ipse id facias ac privemos, Deo non erit opus hunc stimulum, ut te in humilitate conservet, adhibere. Vide dicta /tam. i, 24.

OBjdfnc- m' ,i!'s an.i.H »r..iiu \ , 'ſ m"i,u. Stimulus carnis. — Tertullianus, lib. *De Tuga lll l'crsccut-*> caP* 11» Mdl *sudes.* QuærilUr, quis hic? Si enim est stimulus, quomodo colaphizat ut colaphus? quomodo est angelus Satana) ? Respondet Augustinus, Dc *Natura et Grat.,* cap. XVI, sc nescire, quis sit. Duo hic ceria sünt : *Primum,* fuisse dæmonis vexationem : « Datus, inquit, mihi est angelus Salame, qui me colaphizet, » ut me vexet. Unde orat ut discedat, vel, ut gnrce, âweçf, id est desistat. *Secundum,* fuisse aliquid instar aculei carni ejus infixum, quod cum assidue pungeret et cruciaret.

Verum in particulari quid fuerit, certum non est. *Primo,* Anselmus, Beda, Sedulius ct Hieronymus in Galat. iv, 13 (ubi infirmitatem carnis in sc agnoscit Apostolus), putant fuisse corporis icgriludines, sive capitis perpetuum dolorem, ut vult Hieronymus; sive viscerum iliacos dolores, ut alii apud S. Thomam; sive renum infirmitatem, ct podagram, ut vult Nicetas in *orat.* 3(1 Nazianzcni, quam Habuit in mortem S. Basili!; sive, ut alii, stomachi ægriludincm ; sive aliquem alium morbum. Unde *et* S. Basilios in *Peg. fusius d>sp.,* cap. ult., ct Augustinus in *Psal.* cxxx, stimulum hunc putant fuisse morbum Paulo æque ac S. Job a dæmone immissum : sed nusquam alibi de morbis suis queritur Apostolus, et morbi magno illi fuissent impedimento, in sua prædicalione Evangelilque propagatione.

Secundo, Chrysoslomus , Theophylactus,Theodoretus , OEcumcnius, Ambrosius, Erasmus, stimulum hunc putant fuisse persecutiones et adversarios Pauli, dc quibus sequitur vers. 10; sed hi externi erant stimuli, non carnis, ct interni ; et de his gloriari solet, non queri (I).

Tertio, alii probabilius censent Satanam sæpe pugnis dc verberibus Paulum (uti et aliquando S. Antonium et alios) impetivisse; ita ut dolor remaneret in corpore quasi stimulus, cx colaphis et plagis a dæmone acceptis : hoc enim plane et proprie verba significant; sed tunc apertius ct ordinatius dixisset : Datus fest mihi angelus Satana*, qui me colaphizet el stimulet; nec dc hoc ita quereretur generosus Pauli animus, qui omni hominum drcmonumquc verberatione excelsior, de ea solet gloriar

Quarto ergo, communiter alii censent stimulum carnis fuisse concupiscentiæ motus, libidinisque tentationes; hæc enim concupiscentia stimuli tetive instar carni nostro) ita infixa est, ut evelli in hac vita non possit. Unde greco dicitur «ûcù, id est palus, stipes præaeutus, stimulus, spiculum, aculeus, rf «xpxi, hoc est carni, videlicet impressus ct infixus, ct, ut Syrus, *stimulus in carne mea;* Noster vertit, *stimulus carnis,* hoc est, carni inhaerens, in carne, et a carne excitatus.

Dices : Quomodo ergo vocat eum « angelum Salame, » id csl Luciferi ministrum, vel, ut Cajetonus ex Græco vertit, *angelum Satanam; Satan* enim est indeclinabile, et omnis casus apud Hebreos.

Respondeo, angelum Salano, vel etiam Satanam, vocat ipsum dæinonem, hunc stimulum ct concupiscentiam suscitantem et accendentem; vel potius ipsum stimulum et concupiscentiam a dimane S;dana, id est suo, suæque pudicitiæ adversario, suscitatam et accensam, ut sitnictonymia, qua causa pro efltectu, et auctor pro opero suo ponitur. Dicthon enim humores commovendo, sanguinem accendendo, spiritus generationi subservientes excitando et inflammando, Pauli phantasia) turpes imagines objiciendo, concupiscentiam quasi supilam, totque laboribus, inediis,

lnmf W' Unw . n¡bL. 0«*-« 5lt '• *Bl4,* . Tinhi» °*

(1) Huic Limen Gnvcorum Patrum interpretationem prubabihsmnam esse, e.i qua) proximo sequuntur, arglimit.

remmnis pene mortificatala suscitabat, et ad turpes libidinis motus commovebat et acuebat.

Probatur *secundo,* quia hanc concupiscentiam fuisse in Paulo, patet *Bom*. cap. vu, vers. 23, ubi propter eam a'que et magis quam hic, luget et *gemit*. Hinc etiam castigat corpus suum, I *Cor*. cap. ix.

Tertio, quia si quid aliud fuisset, claro explicuisset ; jam autem rem ita verecundam et pudendam tegit, vocatque metaphorice stimulum.

Quarto, quia hic stimulus datus est ei ad cum humiliandum; nihil autem castos ac virtutis amantes ita humiliat, atque hæc carnis tentatio, nihilquo cosita continet, ut cum metu et tremore suam salutem operentur, atque dum carnis suæ fragilitati lapsum in tam periculosa et proclivi ad consensum tentatone semper timent : in morbis cnim, verberibus, persecutionibus ct aliis aerumnis gloriantur potius et exultant, præsertim si pro Christo Christique fido et gloria illa patiantur, uti patiebatur Paulus.

Quinto, quia bæ tentationes carnis proprie Sanctos non lædunt, sed colaphizant, id est ruborem ac moerorem incutiunt, sicut qui a socio colaphum accepit, non tam dolore, quam pudore suffunditur.

Sexto, quia contra has tam instanter et toties rogat obsecratque ut iis liberetur; in aliis, non liberationem, sed fortitudinem ct constantiam petiisset; hæ cnim solæ non tam fortiter patiendo, quam fugiendo vincuntur. Rogat igitur ab iis liberari, auditque : « Sufficit tibi gratia mea : » qure in hac materia unice est necessaria, et tentatis assidue imploranda, ut hosti domestico, et in visceribus suis latenti, semperque bellum moventi resistant, eumque superent.

Denique ita sentiunt S. Augustinus, conc. 2 *in Psa>*. 1 viii; Hieronymus, *ad Eustochium de custodia virginit.;* Salvianus, serm. *De Circumcis.,* qui ascribitur (sed falso) Cypriano; llaymo , Theophylactus, Anselmus, Bcda, S. Thomas, Lyranus clalii; videturque communis fidelium sensus, qui hinc libidinis tentationem stimulum carnis vocant : vox autem populi est vox Dei.

Qu°d vero addit Hugo Cardinalis, hanc carnis wrnntoi tentationem in Paulo ortam fuisse ex familiarie ijulo tale pulchrre virginis S. Theclre, quam a se bap- » tizatam circumducebat, falsum est et commenti- si Tu- bum. Nullam cnim mulierem circumduxit Paulus, d*. ut ipse docet 1 *Cor*. ix, 5. Et licet circumducere eam coepisset, debuisset tamen sub poma peccati eam dimittere, cum tantee tentationis et vexationis illi fuit occasio et fomes. Rursum, quid opus erat Paulo Deum tam instanter orare, ut hic stimulus discederet a se, cum ipse eum dimittere facillime potuisset ? Adde, hrec fabella sumpta est cx libro qui inscribitur *Pauli et Iticela periodi,* quem S. Hieronymus, Tertullianus et Gelasius quasi apocryphum rejiciunt.

Objiciunt Erasmus et Faber *primo,* stimulum libidinis indecorum ct indignum fuisse tanto n«ne Apostolo, coque jam sene.

Respondeo : In statu lapso non esse indignum, Bu u a imo utilem. Vide Gregorium, lib. XIX *Moral.,* cap. v et vi, et cx eo Ansclmum, quam utili et prudenti consilio electi inter raptus et elevatio- Piolo, ncs, hinc inde inter infirmitates et depressiones, l‘‘lcndl* jam in altum elati, jam quasi in abyssum demersi iraEru-' quasi ancipites librentur, ne vel in superbiam, mum «t vd in desperationem corruant; sed media inter Fabnx¡B‘ utrumque via recta in coelum gradiantur. Unde hanc concupiscentiam fuisse in Paulo patet ad *Dom*. vu, 23. Fuisse et esso in Sanctis jam senibus experientia constat. Sic cnim Nazianzenus sæpe de carnis sure malo conqueritur, ut *epist*. 9G, ct in Carmine de carne sua, ct dc calamitate animæ sure. Adde, Paulum non fuisse senem : juvenis enim conversus est forte 23 annorum, aut 27, *Actor,* vu, 58. Hæc autem scribit anno 22 a conversione sua; fuit ergo tum circiter quinquaginta annorum.

Objiciunt *secundo,* Apostolus statini subdit : «Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis;» de libidine autem et concupiscentia non licet gloriari : ergo non hanc, sed alias infirmitates ct stimulos intclligit.

Respondeo : Apostolus non tantum ad stimulum carnis immediate præcedentem, sed etiam, ct quidem magis, respicit ad omnes passiones pro fide obitas, quas numeravit cap. prreced., in iisque gloriatus est, et assidue gloriatur : ample enim sumit nomen « infirmitatis,» et in co ludit, ut dicam vers. 40. Adde, dc hac carnis tentatione gloriari licet, non in se, quatenus incitat ad malum, sed ut afflictio est a dremone immissa. *Secundo,* quatenus in ca perficitur virtus Christi : uti Julius Cresar gloriabatur, ct optabat hostes validissimos, ut in eos suam virtutem et fortitudinem bellicam ostenderet. Sic Sancti plurcs Deum Sindi orarunt, et petierunt habere tentationes, in iisque ¡J“omc‘k gloriati sunt. Hinc dicitur *Jacobi* i, 2 : « Omne gau- **gloriati** dium existimate, fratres mei, cum in tentationes |n Ua* varias incideritis; » et vers. 12 : « Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam, cum probatus fuerit, accipiet coronam vitre, » etc.

Moraliter nota, tentationem viris justis non esse causam ruinre, sed stimulum virtutis : sic cnim cam hic vocat Apostolus. Sicut enim calcari stimulati equi etiam generosi, animosius ct velocius progrediuntur : ita et Sancti stimulo tentationis excitantur, ut animosius pergant in virtute, no succumbant et pereant. Hinc nonnulli Sancti generosi non tristabantur, sed gaudebant in tentationibus. Ita in Vilis Patrum, lib. III, cap. vili, narratur de quodam Seniore, qui videns discipulum graviter lentari fornicatione : «Si vis, inquit, o fili, deprecor Dominum, ul auferat a te istam impugnationem.» Cui discipulus: « Video, pater, quia etsi laborem sustineo, sentio tamen fructum in me perficere bonum : quia per occasionem im-

pugnationis hujus ct amplius jejuno, ct amplius in vigiliis et orationibus tolero. Sed deprecor te, ut exores pro mo misericordiam Domini, ut det mihi virtutem quatenus possim sustinere, ct certaro legitime. » Mox senior : «Nunc, ait, cognovi, fili, quia fideliter intclligis, quod hoc spirituale certamen per patientiam ad salutem ælernam animæ turn proficiat. Ita enim S. Apostolus dixit : Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi : in reliquo reposita cst mihi corona justitiffi. »

Narrat S. Dorotheus dc quodam sancto monacho, quod dolebat tentalione sc liberatum, plangebalquc dicens et orans : « Ergono, Domine, non sum dignus, qui patiar, modicnmquc affligar et tribuler pro amore tuo? » Climacus, *gradu* 29, narrat de S. Ephrem, quod videns se in altissima pace ct tranquillitate animi, quam ipse vocat impossibilitatem et coelum terrestre, rogaverit Deum ut sibi restitueret pristinas tentationum impugnationes et bella, ut non perderet materiam merendi ct augendi coronam suam. Sic Alexander Magnus ct similes duces optabant validissimos hostes, ut eo gloriosiorem de iis reportarent victoriam, quo acrius cum iis iniissent certamen. Narrat Palladius abbatem Pastorem cuidam dicenti : Oravi Deum, et liberavit me ab omni tentatione, respondisse : « Ora Deum, ut tibi tentationes tuas reddat, ne fias deses ct negligens. » Retulit id ipse ad Deum, cui Deus : Recte dixit tuus magister Pastor, simulquc ei tentationem restituit

Ven. ti 9.

8. Propter quod Ter (id est sæpe et frequenter; ternarius enim symbolum cst multitudinis ct universitatis) Dominum rogavi; et dixit mihi : Sufficit TIBI GRATIA mea, — ut in tc licet debilis, in me tamen sis fortis ad hanc tentationem superandam. Hinc patet Paulum non fuisse in sua Precc exauditum, ncc hoc stimulo liberatum. Causam dat S. Augustinus in *Psai.* cxxx : Sicut, inquit, æger cum ei applicatur pharmacum molestum ct ardens, rogat medicum ut illud auferat : medicus autem ægrum consolatur ct hortatur ad patientiam, quia novit quam utile sil quod apposuit : pari modo egit hic Deus cum Paulo. « Ego novi, inquit S. Augustinus, quid apposuerim, ego novi unde ægrotes, ego novi undo saneris. Sufficit tibi gratia mea. » Sicut ergo medicus theriacam contra viperas et venena, ex ipsa viper® carne conficit : sic Deus ex nostra infirmitate contra infirmitatem, adeoque ex una concupiscentia contra aliam, v. g. ex stimulo carnis contra superbiam, medicinam el theriacam conficit.

r>nitis mojí'' tus.

Vea* 0«

9. Nam virtus in infirmitate perficitur.— Sententia generalis cst, el quasi axioma morale do quavis infirmitate, proprie tamen ct proxime ad stimulum carnis, qui præccssit, id cst concupiscenti® infirmitatem, respicit. Pro *virtus* græce est cWvauiç guv, *potentia,* fortitudo *mea* (quam scilicci ego Deus tibi, o Paulo, aliisque Sanctis communico et indo; sunt enim hæc verba Dei precibus Pauli respondentis) : hæc in infirmitate perficitur, quia quo major infirmitas, id est carnis tantalio, co major a Christo fortitudo contra eam suggeritur. Unde sequitur: a Ul inhabitet in me virtus Christi; » et : «Cum infirmor, tunc potens sum. » Hoc proprie vult Apostolus.

Ubi nola primo : Virtus hæc et fortitudo est Pauli quasi accipientis ; sed est Dei tanquam eam efficientis ct donantis, a Virtus ergo in infirmitate perficitur,» id cst virtus ct potentia divina maxime illustratur, primo , cum in infirmis tantam fortitudinem, patientiam aliaque mira opera operatur. Secundo, cum is per quem operatur, infirmitatis suæ conscius nihil inde sibi vindicat, sed universam laudem uni tribuit Deo. Ubi adverte, d'versam esse virtutem et potentiam mundi, et i>i j Dei; illa vi viribusque, hæc contra tolerando innotescit. *Tertio,* « virtus in infirmitate perficitur,» un quia infirmitas est objectum patienti®, fortitudinis et temperanti®, ut nimirum infirmi magis sint sobrii si ægrotent. *Quarto,* quia infirmi sibi diligentissime cavent, ac contrariis caute resistunt , sirque fiunt exercitatiores et fortiores, ait S. Thomas. Nimirum « crescit adversis agitata virtus,» adeoque in tentalione constans castitas, ct quævis virtus robustior fit, ut patet in Patriarcha Joseph, Susanna, Paulo et aliis. *Quinto,* spiritualiter S. Augustinus, lib. *De Gratia Christi,* cap. mi , et Anselmus : a Fortitudo, inquiunt, nostra cst infirmitatis in veritate cognitio, et in humilitate confessio. » Et Hieronymus *ad Ctesiphontem :* « Ilæc una præsentis vitæ perfectio est, ut te imperfectum agnoscas, » ut scilicet tibi diffidens, ut dc tuis viribus desperans, te totum per spem firmam in Dei potentiam conjicias : Deus cnim humiles et in se sperantes roborat, ct quasi omnipotentes facit, ait S. Bernardus, serm. 85 *in Cantica,* ut nullis tentationibus, laboribus, periculis frangantur.

domati^, tis. tdrenU.

Exemplum de se narrat S. Augustinus, lib. Vili *Confess.,* cap. xi : a Cum diceret, inquit, mihi consuetudo violenta : Putasnc sino istis (concubinis quibus jam assuevisti) poteris vivere? aperiebatur ab caparte, qua intenderam faciem, ct quo transire trepidabam, casta dignitas continenti®, honeste blandiens, ut venirem, neque dubitarem; ct extendens ad me suscipiendum et amplectendum pias manus plenas gregibus bonorum exemplorum. Ibi tot pueri et puellæ, ibi juventus multa, et omnis ætas, ct graves viduæ, el virgines anus. Et irridebat mo irrisione exhortatoria , quasi diceret : Tu non poteris quod isti et iste? An vero isti et iste in semetipsis possunt, ac non in Domino Deo suo? Dominus Deus eorum me dedit eis. Quid in te stas, ct non stas? Projice te in eum, noli metuere, non so subtrahet ut cadas. Projice te securus, excipiet te, ct sanabit to.» Ilæc ille.

Infl mo-ram exemplo virias ico oditur.

« Virtue dchiqiie in infirmitate perficitur,» quia, ut ait S. Bernardus, *epist.* 2ÌH, in robusto ac vegeto corpore animus mollior atque tepidior jacet; ac rursum in corpore debili et infirmo fortior viget prohjptiorque spiritus. Scilicet quem- ' Srai- lt ,rt admodum ingenio pollet, cui vim natura negavit; sic cui corporeas vires negat, illi dat Deus t - i», animi robur ct vigorem; ct mens in corpore infirmo afflicta ad cœlinn ct resurrectionem anhelat, aspernatur quidquid fluxum est, turbulentum, interiluiqne obnoxium; nec presenti sed futuro a-vo, vivit, mortisque meditationem, ul aiebat Plato, hanc vitam existimat; dcniqlic totam sc Deo et coelestibus addicit. « Aiiiina morbo affecta Deo propinqua est, u ait Naziaiizenus, orat, *ad cives ffazimzenos.* Audi quid illbstris senex in Vitis Patrum, lib. Ilf, ntim. 137, discipulo suo infirmato dixerit : « Non contristeris, ¡ili, cx infirmitate vel plaga corporis tui : suinma enim religio est, ut in infirmitate quis agat Deo gratias. Si ferrum es, per ignem aeruginem amittis; si vero aurum es, per ignem probatus a magnis ad majora procedis. Ne anxieris ergo, frater : si enim Deus te vult in corpore torqueri, tu quis es, qui moleste feras? Sustine ergo, et roga Deum, ut quæ ipse vult, illa concedat. »

Anno Domini 81G, B. Theophanes Abbas Sigriani aegrotus, Leoni Armeno Imperatori Iconoclastic, minanti dira quælibet, nisi damnaret cultum imaginum, respondit : a Si ut pueros parum generosos magistri scutica perterrefaciunt, ita tume morbo (laborabat autem calculi doloribus, adeo ut non posset incedere) et senectute confectum, minis territum iri speras : rogus accendatur, parentur tormenta, et omnia cruciatuum genera, ut scias planissime Christi virtutem in meis infirmitatibus perfici. Ego qui per humum iter facere nequeo, valetudinis infirmitate superata, in ignem insiliam. » Dixit et prestiti! : nam post alias tentuliones carceri inclusus, cum nulli ad cum aditus concederetur, fame, squalore et morbo acerrimo sensim confectus, post biennium animam, quasi suavem hostiam, Deo obtulit, ac post mortem miraculis claruit : quocirca ejus memoriam annuam recolit Ecclesia die 12 marlii. Ila Baronins, tom. IX, anno Christi 81G. Vide de infirmitatum et tribulationum utilitate Chrysostomum in morali *homil.* 2G, et S. Thomam

Denique pie S. Bernardus, tract. *De Greti, burnii.* : « Virtus, ait, in infirmitate perficitur. Quæ vu Ins? Ipse Apostolus respondeat : Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi. Sed nondum forsitan mlelligis, de qua specialih r dixerit, quia Christus omnes virtutes habuit. Sed cum omnes habuerit, præ omnibus tamen unam, id est humilitatem, nobis in s 'commendavit, cum ait : Discite a me quia mitis sum el humilis corde. Libenter igitur et ego, Domine Jesu, gloriabor, si potero, in infirmitate, in nervi mei contractione, ul tua virtus, id est humilitas, perficiatur ln me. Nam sufficit mihi gratia tua, cum defecerit virtus then. h

LtBENTF.ll IGITUR GLORIABOR IN INFIRMI FATIBUS MEIS, UT INHABITET IN ME VIRFUS CIIItISTI. — Nola Í

Ex humilitate gloriatur non in fortitudine sua, sed in infirmitate, ut sic provocet in se virtutem ac fortitudinem Christi, tacite quasi in cam se conjiciens, e.amque invocans. Hinc per *fiifirtttíldtem* significat omnem passionem, tribulationem, teiitationem, humiliationem, ul explicat vers, sequent. *Infirmitas* cnimgeneratim sumitur pro quovis dolore et afflictione, qme vel corpus, vel animum premit, dejicit, œgrum el infirmum reddit. Unde primo, infirmitas li.ee complecti potest morbos, quos fuisse stimulum carnis in Palilo docet .' Basilius, Augustinus, Anselmus. *Secundó;* labores, finan-., de quibus cap. præced., vers. 27. ***tulio,*** **tenta-**'fj tiones carnis, de quibus vers. 7, et allas quasvis. pin]¿ *Quarto,* jejunia, vigilias aliásque carnis castigationes, quibus eam macerabat inllrmabatque ut spiritui subderet, cap. præced., vers. 27. *Quinto,* contumelias, persecutiones, pericula, verbera, omnesque ærumnas, quas pro fido et Evangelio tolerabat, de quibus fuse gloriatur cap. præced., et has precipue hic intelligit, ut explicat vers. sequent.

Solentur se infirmi in infirmitatibus suis, quod in iis quasi in domo propria ct tabernaculo suo inhabitet virtus, græce iùvxtùç, id est, fortitudo Christi. Grecum enim *imaxmásq* significat inhabitare quasi in tabernaculo suo : ibi enim maximo se ostendit Dei potentia, ubi maxima est infirmitas ct inopia, ibiquo succurrit maxime, tibi maxima est necessitas. «Tibi, ait Propheta, derelictus est pauper, orpharto tu eris adjutor.» Licet enim naturaliter « imbecillitas corporis animæ quoque vires secum trahat,» ut ait S. Hieronymus, præfat. in lib. Il *Comment, in Amos;* ac «corpus quod corrumpitur aggravet animam,» *Sap.* is, 15, tamen supernaturalitcr secus fit. Per gratiam enim roborata anima roborat et corpus. Ila in S. Erancisco cura languore corporis crescebat vigor mentis, in tantum ut gratias agens Deo, oraret morbos in centuplum augeri. « Nam tuæ, inquiebat, o Domine , voluntatis adimpletio, mihi cst consolatio supcrplena, » uti refert S. Bonaventura in ejus Vita.

Notat S. Bernardus, serin. 3i *in Cant.:* «Non dicit, inquit, patienter se ferre infirmitates suas, sed ct gloriari, et libenter gloriari in illis, probans etiam sibi bonum esse , quod humiliaretur. Hilarem enim datorem diligit Deus. Etenim sola gratiam quam preferì, meretur lieta ct absoluta (non tristis, non coacta) humilitas.» El *serm.* 25 : « Optanda, ait. infirmitas, quæ Christi virtute compensatur. Quis mihi dabit non solum infirmari, sed el destitui ac deficere penitus a mcinetipso, ut Domini virtutum virtute stabiliar? Nam virtus in infirmitate perficitur. Quod cum ita sit, pulchre sponsa convertit sibi ad gloriam, quod ei

pro opprobrio nbæmuli* intorquetur, non modo formosam, sed et nigram sc esse gloriaris. Nil sibi gloriosius proinde putat, quam Clirisfi portare opprobrium. Grata ignominia crucis cl, qui crucifixo ingi-atus non est. »

Vs/». <0. 10. Paoririi qlod Dlacf.o ditti in infirmètatibùs. — Non quod cæ pei- se oxpelendæ sint ct oblectent, aut etiam menti placeant, si teniationes sint; sed placeo mihi in cis, quatenus per illas perficitur et inhabitat in me virtus Christi, ul precessi!. Vciiitn, ut dixi, alias potins infirmitates hic intelligit, quas explicat, dum subdit : a ln contumeliis, in necessitatibus (famis,sitis, nuditatis, frigoris ac similium), in aügtistils pro Christo.» Pro *placeo* græce est rJSwtw, delector, *q. d.* Non tantum eas fortiter fero, sed et iis pascor et oblector. Ha Thcoiihylactus.

Cum enim infiÙmor (cum affligor, caque qudj jam dixi patior), tunc potens sum, — tunc roboror, potens, foriis et validus fio, gratiæ, patientiie, magnanimitatis, humilitatis,spei ipsiusque Dei viribus, qui tunc adest, viresque suas exurit ac mihi suggerit. Ita Chrysostomus. Aliter CKcumenius : «tunc potens sum,» hoc cst, etiam tum, licet infirmus, potenter edo inlraculá. Aliter et S. Basilius, in *Psal. xxxn* : «Cum, ait, iniirmor, tunc potens sum : virium enim corporis multitudo saluti spiritus cst impedimento.» Pulchre ct vere S. Bernardus, serm. 29 *in Cant. : a* Vides, inquit, quia carnis infirmitas robur spiritui augeat et subministret vires? Ita e contrario noveris carnis fortitudinem debilitatem spiritus operari. Et quid mirum si, hoste debilitato, tu fortior efficeris? Nisi forte illam tibi insanissime ducas amicam, quæ non cessat concupiscere adversus spiritum.» Subdit : Hinc «prudenter sagittari et impugnari salubriter postulat Sanctus : Confige timore tuo carnes meas. Optima timor iste sagitta, qui configit ct interficit carnis desideria, ut spiritus salvus sit. Sed ct qui castigat corpus suum ct iri servitutein redigit, nonno is tibi videtur etiam manum contra sc pugnantis Ipse juvare?»

Ven.n. 11. Factus sfifi inSipiens,— laudando me videor fuisse insipiens, sed vos qui miriorem, quam par erat, do me opinionem habuistis, et magis pscudoapo-lolis hostibus meis, quam mihi credidistis, coegistis me ad hanc laudem , ut scilicet per illam, opinionem ct auctoritatem meam apud vos reciperem.

Nihil enim minus fui (c&JW ôçLr.ai, *Mitilo inferior fui,* in apostolatu scilicet, Aposlolicis laboribus, gratiis, passionibus) Ati iis qui sini-supra modum (id est, ab iis, qui eximii sunt et excellentissimi) Apostoli. — Non ergo negat præCminentiam jurisdictionis Petri, ncc cum co de primatu contendit, ut dixi cap. xi, vers. 5.

Tametsi nihil sum,— ex me : quod enim sim Apostolus, non meum cst, sed gratiæ Christi. Ha Anselmus.

n. Signa afostolatus nei facta sunt super vos in OMNI PATIENTIA, INSIGNIS, ET PRODIGIIS, ET VÍRTUTInus. — Nota hic genuinum apostolati)* signum frril· h esso *primo,* patientiam in sui contemptu. pau-ro poi-tato, persecutionibus, plagis, periculis. Iti'z' 'j' Anselnius. *Secundo,* esse miracula. Dec enim vocat *signa* verre fidei, cœlcslis et divinæ doclrinæ; site signa Dei supra naturam omnipotenter operantis, ac consequenter testants Pauli doctrinam à sc liisce signis confirmari, esseque veram ct a Deo profectam ; eadem vocat *prodigia,* id cst portenta , stupenda et portentosa facta. Denique eadem nuncupat *virtutes,* græce potentias, fortitudines, id est, potentia gesta, omnipotenti ' opera, quæ Deus solus potenter operatus cst per me.

Nota *secundo :* Apostoli novam mundo afferentes doctrinam Evangeli!, debuerunt miraculis quasi signis suum apostolatum suamque doctrinam probare; alioqui fidem hominum temere exciissent et temere eis credidissent fideles, nec ab impostoribus ct pscudoapostolis secerni potuissent : miraculis ergo probare debuerunt se Apostolos, hoc est, a Deo missos ad orbem reformandum , et luce Evangeli! illuminandum. Notent hoc Novantes, et a suis novis Apostolis, x,nr'. (Calvino, Lulhero novam doctrinam et reforma- L ' · ' tionem inducentibus, miracula exigant : qua» cum T..„ nunquam exhibuerint (nisi miraculum putent, ¿ia quod spondentes se mortuum suscitaturos, ex f; j* vivo mortuum effecerint : sed a talibus miraculis, talibusque Apostolis liberet nos Dominus), certo sibi persuadeant, non Apostolos, sed impostores fuisse.

1.1. **QuiU EST ENIM, QUOD MINTS HABUISTIS PRE V ... G-**cæteris Ecclesiis (a me et Apostolis fundatis **MSI QLOD EGO 1PSB NON GRAVAI! VOS?—cù«TTwiftr.ax** £>;*£»», non obtorpui , torpens non incubui vobis, ut a vobis alerer, sed ip-e nocte vigilans et laborans victum mihi comparavi. Vide dicta cap. xi, vers. 9. Est ironia, quasi tacite exprobrantis: hoc ipso enim non mitior, sed major eiat Apostolus, plurisquo a Corinthiis «'stiniandus, quod scilicet eis gratis cvangelizasset. I nde ironice subdit : « Donate filili! hanc injuriam,» quia revera non est injuria, sed insignis et generosa abstinentia ct beneficentia, ob quant, si recordati essetis, o Corinthii, me magis amare, colere et suspicere deberetis.

li. Ecce tertio itoc (tertia hac vico) paratis vc.-j. i; sum venire au ws. — *Pi imo* veni, cum vos converti; *secundo,* venire paratus, justa de causa distuli, cap. i, vers. 23 ; *tertio,* paratus fui cuín scriberem, el reipsa post hanc epistolam veni ad vos. Ha S. Thomas el Lyranus.

Nec **LNI1 DI BI NT FILII PARENTIBUS THESAURIZARI. M -n** — Est cuphcmistnus, *q. d.* Carnales parentes filiis Ai*"l ll thesaurizant, spirituales a filiis suis, id est calechumenis cl fidelibus, alendi sunt : ego vobis ita spiritualis sum pater, ut carnalis esse velim, nec opes modo, sed ct me meaque omnia pro vobis

impendere. Tangit eos, ut intelUgant quantus sit Apostolus, quam excelso animo, quant® charitatis ; ut confundantur quod eum non redament, sed potius colant pseudoapostolos, se suaque lucra aucupantes, corumque bonis inhiantes.

Ttn. is. *13. Ego* altem urentissime impendam (mea omnia), et (post omnia, libentissime) superimpendar. — ¿tíasxwSrctfxai, expendar, ut meum sanguinem, meos spiritus ac vitam insumam, exhauriam ct profundam pro vobis. Ita Anselmus.

Do. <«. 16. Sed cum essem astutus, dolo vos cepi. — D. Thomas, II II, *Quæst.* LV, art. 4, ad 1, putat abusive hic astutiam et dolum in bonam partem capi, *q. d.* Artificiosa solcrlia et cauta prudentia ego vos a gentilismo ad christianismum converti. Sed respondeo hæc esse verba detractorum; ea enim per mimesim usurpat Apostolus, *q. d.* Ipsi obtrectant mihi dicentes: Paulus per se quidem nihil in sumptum exigit admittitve, sed dolo vos capit, quia scilicet Titum ct alios submittit, qui vos vestraque emungant. Ita Chrysostomus. Patet cx sequentibus : hæc enim refellens subdit :

Ven. 17. 17. Numquid peu aliquem circumvem vos? — «Circumveni,» í")AwúTT.az, fraudavi, occupavi ct extorsi ; Vatablus, *expiavi ;* Ambrosius, *avarus in tos fui.*

vn* i». 19. Olim putatis quod excusemus nos apud vos. — Græce wóXw, id est, *rursum*. Noster legit n&ai, hoc est, *olimj q. d.* Sunt inter vos qui putent ab olim, ab olitanis ct antiquis temporibus hæc a me dici in excusationem admissi criminis avariti® ct fraudolenti®, vcl quasi subdole excusen? et recusem dona vestra, ut majora offeratis.

Cobam Deo in Christo loquimur. — *q. d.* Sino fuco sincere et vere loquimur, uti par est cum loqui, qui sc in Christo, id est Christi membrum ct discipulum, profitetur. Vcl *secundo,* «in Christo, » id est in Christi ct Christiana sinceritate et veritate loquimur, ut Christus pro Christi attributis , scilicet virtutibus sumatur, juxta *Can.* .37. Posset *tertio,* sic accipi : «coram Deo,» supple, sincere veritatem « loquimur in Christo, » id est per Christum, quem testem invoco. Sicut enim nos Latini juramus dicentes, per Deum, per Christum, sic Debrai jurant dicentes: «in Deo, in Christo ; » est enim 3 *bet* jurantis. Unde Vatablus vertit, *testis est Deus et Christus eorum quæ loquimur.* Simile est Rom. ix, 1 : a Veritatem dico in Christo.» Aliter Anselmus : « loquimur in Christo,» id est, secundum Christum Christique doctrinam, quæ nos docet candido et veraciter loqui. Aut, « in Christo, » id est per Christum, qui in me et per me loquitur. Sed prius sensus est simplicissimus ac maximo genuinus.

ApeaioU Rl'· "u'l·

Vh k I0. 20. Timeo , etc., ne forte animositates sint inter vos. — Ojjm; Græcis est ea pars animi, quæ dicitur vis irascibilis, quam Plato ponit in prrucordiis, quæque obstrepit rationi, cui sedem tribuit in cerebro. Inde (ht*d dicuntur animositates, ira, audax arrogantia, impetus animi effervescentis, cum quis a sua sententia decedere non vult, sed eam mordicus tuetur, aliisquo omnibus fervide seso opponit, ut suos animos ostentet : hos enim actus vis irascibilis, cum ei indulgetur, producit.

Susurrationes. — TiOupà; significat susurrum, vel sibilum, qui tenuiorem et exiliorem sonum edit. Inde <{n9upwj*cl vocantur *susurrationes,* id est, occultai et clandestin® obtrectationes, quibus maledici et invidi quos volunt, in odium adducunt; et amicorum amicitias dissociant, dum vicissim alteri apud alterum detrahunt, caque insusurrant, qu® inimicitiam concilient. Talis susurro fuit Antipater, Herodis filius, qui ut in regnum patri succederet, seniores fratres suos ita exesos ct suspectos suis susurris fecit Herodi, ut eós occideret. Verum justas numini vindici poenas dedit Antipater, cum fraude detecta ipse ab Herode patre jam animam agente, pariter occisus est, ut fuse narrat Josephus. Antip». "'i* pium

Inflationes. —toaiústi;, tumores, fastus, quibus tument, turgent, inflantur superbi, elati et tumidi.

21. Ne iterum humiliet me Deus (id est, ut Chrysostomus, contristet, deprimat, affligat me) et multos (vestrum) lugeam , — hoc est, lugere cogar ct castigare cum luctu, quia scilicet in peccatis suis persistunt; ut nimirum eos excommunicare, vel publicam poenitentiam injungere cogar : ad publicam enim poenitentiam illorum, qui inde olim proprie Poenitcntes dicebantur, hæc Apostoli verba spectare, docet Augustinus *ad Salvinam,* epist. 108, sub finem. Vers. «.

Nota : Sicut Apostolus et prædicator maxime exultât in suorum profectu , ut dicat : Vos estis gaudium meuin, corona mea : ita maxime dejicitur et moeret in suorum defectu, et in vitia prolapsu, cum exhortationum suarum fructum videt deperire, seque in vanum laborasse.

Bursum, talis invitus, et cum luctu ad vindictam descendit : hoc est enim animi principis et regii. Celebris est illa Neronis in imperii sui initiis mansuetissimi vox, qua sententi® mortis in reos lat® subscribere coactus exclamavit : *O st nescirem litteras !* tronfi imperii.

Qui ante peccaverunt , et non egerunt poenitentiam super immunditia, — id est, mollitie aliisque libidinibus, quibus contra naturam peccatur , naturaque vis et injuria infertur. Distinguit enim Apostolus *immunditiam* a fornicatione.

Et impudicitia. — Gradini àaiXqita est petulantior libido in libidinosis osculis et lactibus.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Erant Corinthi aliqui libidini, alii superbia; et contentionibus (ut patet cap. xi, vers. 20 *et* 21), *alii aliis vitiis dediti, Pauliquc monita parvi pendebant : hisce comminatur, ut eos ad pxnitentiam provocet.*

Secundo, vers. 3, *monet, ut gratiam et potestatem a Christo sibi datam, ejusque opera mira a se edita considerent et revereantur.*

Tertio, vers. 7, *orat ut nihil mali agant, ne in eos suam potestatem puniendi exercere cogatur.*

Quarto, vers. 11, *hortatur ad perfectionem, dilectionem, pacem ct osculum sanctum, cosque salutat.*

1. Ecco tertio hoc venio ad vos. In ore duorum aut trium testium stabit omne verbum. 2. Prædixi, et predico, ut praesens et nunc absens, iis qui ante peccaverunt, et cæteris omnibus, quoniam si venero iterum, non parcam. 3. An experimentum quaeritis ejus, qui in me loquitur Christus, qui in vobis non infirmatur, sed potens est in vobis? 4. Nam etsi crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei. Nam et nos infirmi sumus in illo, sed vivemus cum eo ex virtute Dei in vobis. 5. Vosmelipsos tentate si estis in fide : ipsi vos probate. An non cognoscitis vosmetipsos, quia Christus Jesus in vobis est? nisi forte reprobi estis. 6. Spero autem quod cognoscetis, quia nos non sumus reprobi. 7. Oramus autem Deum, ut nihil mali faciatis, non ut nos probati appareamus, sed ut vos quod bonum est faciatis, nos autem ut reprobi simus. 8. Non enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate. 9. Gaudemus enim, quoniam nos infirmi sumus, vos autem potentes estis. Hoc et oramus vestram consummationem. 10. Ideo hæc absens scribo, ut non præsens durius agam secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, et non in destructionem. 11. De cætero, fratres, gaudete, perfecti estote, exhortamini, idem sapite, pacem habete, et Deus pacis et dilectionis erit vobiscum. 12. Salutate invicem in osculo sancto. Salutant vos omnes sancti. 13. Gratia Domini nostri Jesu Christi, et charitas Dei, et communicatio Sancti Spiritus sit cum omnibus vobis. Arnen.

v«i> ». 1. EccEirivno noe (tertia hac vice) venio (venire propono) ad vos, — vide *Can.* 32, ut scilicet puniam vos, qui per duos vel tres testes peccasse, ncc poenitentiam egisse convincentur. Ita Anselmus et Cajetanus.

In OHE DUORUM AUT TRIUM TESTIUM STABIT OMNE verbum, — per dicta et depositionem duorum vel trium testium *stabit,* græce çafriinTsw, *statuetur,* rata erit, confirmabitur omnis accusatio, omnis quæstio, omnis causa ct crimen : ut scilicet crimen per duos vel 1res testes quasi salis superquo probatum et confirmatum, sententia mea condemnem , puniam et plectam. Aliter hoc explicant nonnulli, quod scilicet 1res testes vocet Apostolus tres suos adventus Corinthum. Respicere enim videtur id quod præccssit : «Ecce tertio hoc venio ad vos,» *q. d.* Ego unussum, sed tertio ad vos adveniens *(primo,* reipsa; *secundo,* per epistolam priorem; *tertio,* rursum reipsa) trium quasi testium habebo auctoritatem. Unde Maldonatus in *Notis manusc.,* quæ in Collegio Romano extant, sic habet : Quod autem addit : « In ore duorum aut trium testium , » testes vocat promissiones, *q. d.* Cum tertio jam promittam, non possum exspectationem vestram fallere, et, ut hispanice dici solet : A *tres va la venida.* Verum hoc frigidius est : amplius aliquid et augustius spectat mens alta Apostoli. Rursum hoc alieuius videtur. Citat enim Apostolus JDcut. xix, ia, ubi sic dicitur: « Non stabit testis unus contra aliquem ; sed in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum. » Cujus loci planus sensus est hic : Ex testimonio non unius, sed duorum vel trium testium, in judicio reus quisque, vel condemnabitur, vel absolvetur.

Ubi nota : Licet lex hæc, quatenus judicialis est legis veteris, cum reliquis jam per Christum sil abolita : tamen quatenus jus naturæ vel potius jus gentium camdem dictat, eatenus adhuc viget, jureque tam Civili quam Canonico recepta est. Ratio enim naturalis omnes Gentes docuit œquum esso et convenire, ut nemo unius, sed

duorum minimum testium depositione damnetur. Unus enim testis facile corrumpi, falli et fallere potest : duo non *item*. Legem ergo hanc uti sonat, in plano suo sensu accipit hic et sequitur Paulus, uti et Christus, *Matth.* xvni, 16.

ver», s. 2. Prxdixi, et prtdico, ut prjrsens (sabaudi, ita) et nunc absens, — *q. d.* Uti præsens prædixi; ita et nunc absens prædico : llcbræi enim *coph* similitudinis sæpe sutilicen!, id videre est in Proverbiis , singulis sæpe versibus. Græca addunt tò *iterum,* vcrtuntquo Græci sic : Prædico ut præsens, iterum et nunc absens scribo, *q. d.* Idem quod ante præsens prædixi, nunc iterum absens tanquam præsens, pari scilicet auctoritate ct interminatione ac si præsens essem, prædico et scribo.

Vrrs. 3. 3. AN EXPERIMENTUM QU.ERITIS EJUS , QUI IN ME loquitur, — *q. d.* Vultisne præccpta mea negligere, ul experiamini, an audeam et possim inobedientes punire per potestatem mihi a Christo datam? Sic præccptor dicit discipulo rebelli : Visne experiri brachium meum, virgas meas?

Qui in vobis non infirmatur, — non infirmum sc, sed potentem ostendit, cum scilicet in vobis per me tot mirabilia potenter est operatus, et novissime fornicarium excommunicatione mea ita punivit, et Satam» quasi tortori cruciandum tradidit : hanc enim puniendi potentiam ct vindicandi potestatem maxime significalo et ostendere intendit.

v«r». 4. 4. Nam et si crucifixus est (Christus) ex infirmitati? (humanitatis el carnis), sed vivit (id cst, vivit tamen ct resurrexit) ex virtutk Dei, — cx potentia divinitatis.

Nam et nos infirmi sumus in illo. — « In illo, » id est cum illo ct pro illo, nimirum Christo; infirmamur, hoo est, patimur et affligimur. Nola : Secundum hoc *nam* non causam, sed similitudinem significat, idemque valet quod *sic* : refert enim et assimilatur priori *nam*. Est hebraismus : llebræi enim similitudinem explicant per conjunctionem copulativam, aut quamvis aliam, præsertim si illa geminetur : quia geminatio significat similitudinem in utroque, ul *po3 »303 *cantoni camocha,* sicut ego sicut tu, id est, ego sum siculi tu, vel similis tui.

Duplex horum n-.. . n. ‘v>-

Sed vivemus cum eo ex virtute (*Ix,* Simung-, ex potentia) Dei in \obis. — Hoc est, per illum, et curn illo ostendemus vitam et vigorem, puta potenliam Christi, dc qua jam dixit, vim scilicet et spiritum Evangelii, ac nominatila potestatem puniendi contumaces, in vobis. Ha Theophylactus. Aliter Anselmus et Theodoretus, 7. *d.* Resurgemus vobiscum per Dei virtutem ad beatam æterhanique vitam. Sed prior sensus magis est ex mente Apostoli , tum quia græce est ti; , quod licet verti possit, *in vobis* (Apostolus enim siepe sumit d; pro b), tamen proprie significat *in vos,* vitam scilicci, ct vigorem meum, puta potentiam Christi jam didam, ejusque vindictam, exercebo; tum quia intendit demonstraro et inculcare non resurrectionem , sed hanc suam Apostolic.am potestatem et energiam tum in docendo et persuadendo, tum in operando tot signa, tot miracula, tum in vindicando ac puniendo rebelles , *q. d.* Sicut Christus in se licet infirmus, potenter tamen resurrexit ad vitam beatam et immortalem : ita pariter in nobis, et per nos Apostolos, licet infirmos , potenter tamen operatur ct operabitur deinceps miras virtutes, conversiones, miracula, punitiones et vindictas,

B. VOSMETIPSOS TENTATE SI ESTIS IN FIDE. Est acris objurgatio . 7. *d.* Videmini, o Corinthii, a pseudoapostolis infatuati, non habere fidem esse-quo infideles; lentate ergo vos, et probato an ita sit, an credatis, necne; si enim fidem retinetis ct in ea perstatis, credetis, inimo videbitis Christum, ut præcessit ac sequitur, in vobis esse potentem, potenter per me operari tot ipiracula, tot hominum conversionem, tantam etiam vindictam incredulorum et inóbedientiam ; videbitis Christum per mo loqui, meque vivero ct vigere in vobis:quia vos ad fidem converti, ac omnium Dei donorum tam large participes feci, *q.* d. Si Christo et Evangelio creditis, et mihi credetis, quia ego Christi ac Evangeli! minister sum; ct, sicut miraculis aliisque signis probo ac confirmo Evangelii veritatem, sic iisdem consequenter demonstro me verum esse Apostolum Christi, ac veritatis doctorem. Vert. 5. Tripla hnjní» [uú e 0- nli ini.

Aliter Theophylactus et Gagncius, 7. *d.* «Tentate, » id est periculum facite de vobis ipsis, an non per Christum habitantem in vobis pótenles sitis, adeo ui per illum miracula faciatis : nam in primitiva Ecclesia etiam laici credentes miracula faciebant. Itaque intelligunt ipsi hic miraculorum fidem, cum propheliæ ct linguarum dono conjunctam : quæ fides signum cst inhabitantis Christi in eo fidelium coetu, in quo ipsa viget.

Tertio, alii sic explicant. Teutate vos an fidem habeatis, quæ per charilatem operatur, id est an sitis in charitale ct amicitia Christi. Sed primus sensus genuinus cst, magisque praecedentibus connexus simul et sequentibus, ut jam dictum est.

Nola verba Apostoli : « Vosmelipsos tentato si estis in fide : ipsi vos probate; » cx illis enim patet non certo scire fideles, multo minus credere debere, aut posse, se fidem habere, ac consequenter certos non esse de sua justitia.

Dices : Subdit : « An non cognoscitis, quia Christus in vobis est? »

Respondeo : Non cst sensus : « Quia Christus est in vobis , » hoc est in cordibus vestris, vel in fide vestra vos justificanto, vel in vobis , scilicet singulis; sed in vobis, scitici t omnibus’ simul, hoc est, in Ecclesia vestirà : videbant enim suæ Ecclesia; lot miracula, tot gratias aedona cullala, ut non dubitarent Christum in ea esso et operari, *q. d.* Singuli ergo Corinthii huic Ecclesi.e ac Christo per tidem omnino adhærere debetis, ac

consequenter ct mihi cju? præcopi ct vicario , meque ut talem revereri. Hp Theophylactus.

Patet hinc *secundo,* objectum fidei non c--c u'hX l,oc ˜inc csse justum; sed, Christum Jesum e--e rrtic j in nobis, id est in Ecclesia nostra, in caque per chim paulum ct Apostolos potenter operari, ac consc- í› quenlcmos esse veram Christi Ecclesiam, veros- ji n» que doctores esse Paulum d Apostolos, corum- jmimn. q1l0 sequaces.

Dices : Augustinus, lib. HI *Ve Trinitate.* cap. i, S. Thomas hic . dicunt nos habere certam seientiam, quod fidem habeamus. IV-pon I o : Certo scimus nos epcilcre el adh erece php:to, verum an hoc faciamus fide divina an hipmni, an tam serio, firmiter, divine, ct ita ut opus est ad justitiam et salutem , hoc nescimus, sed tantum ex conjecturis opinamur.

Nisi fojite prénom est is. — « Reprobi, » id est improbi. « Reprobus, ait Aqselmn's, est qui probitatem (idei et bona: opinionis, quam in baptismo Oricini accepit, vel ignora», vel de. erqjt. » L'nde Theo- Btrftai pliylactus: Tacite, ait, innuit Coijnpiios vita ct nnnpu. moribus corruptos esse, *q. 'i.* Ideo Christum non agnoscitis esse in vobis, quia improbi ct corruptis moribus estis : corrupti enim mores sunt inilkto et tinm et cajisa apostasia; et hiéreseos. ||a libido et "aium superbia |.u|Jiernm, Calyimnn, Bucerum, Oebi- i; íu. num, omnesque primos illos Novarles vel sa- ‘‘*• ccrdotcs, yel monachos, Catholica; fidei et Eccle- siæ Romana; cxcucullarunt, cxauctqrmunt, in acrilegas nuptias, apostasias et hærcses adegerunt.

Secandoci inclius, ul patebit vers. 7, «reprobi,» id est reprobati, rejecti, adeoque viles, inglorii, abjecti, contempli, *q. d.* Ex signis gratiæ et miraculorum , quæ Christus potenter operatur in vobis, cognoscitis, quod Christus est in vobis , nisi forte a Christo rejecti ct reprobati, ejus fide, gratia, luce ac cognitione privati, in tenebras pristinas ignorantia) vel infidelitatis retrusi ct repulsi recidistis ct relapsi estis, itaque viles ct abjecti effecti estis. Hinc dixi : « Si estis in fide, ipsi vos probato, » probate scilicet an vestra fides sil proba ct sincera; si enim proba est, cognoscetis quod Christus est in vobis : quia si boo non cognoscitis, signum est reprobam esso, vitiatam, corruptam, vosquo a Christi fide rejectos ct reprobatos excidisse, nec fideles amplius, sed infideles esse.

‹▮'». e. e. Spero autem qlod cogxoscct is, q l u xos fox sumus reprodi,— a Christo reprobati, rejecti, cujusque gratia, efficacia ct potestate privati, ideoque viles ct inglorii; contrarium enim videtis, Christum scilicet per me potenter operantem, Gentiles convertentem, rebelles punientem, meaque omnia probantem, mihi cooperantcin, el in omnibus felicem successum dantem, ita ut me toti Achaias, imo loti orbi conspicuum ct gloriosum efficiat.

Ven. 7. 7. Drames autem Deum ut kiuil mali faciat is. Gain umes. Augustinus, *Contra Pchnj.,* docet non tantum gpatiam requiri ut bona operemur. i. -— etiam ut nihil mali faciamus, scilicet ut t mt.'.io- I j* nibns icsi-tamus, vel ab ipsis praeservemur, ct -Î illæsi evadamus mundi et carni I illecebras. Ten- fi 4 tMiones enim gravior-- superare solis naturæ viribus, etsino gratia D i p.t impossibile. nuiivi-

Non et kos probati appabla^u» (Jóíju;, probi, Uxa*' probati, insignes, ççkbrcs, *q. d.* Non laboro dc mea fama ct potestate, ut a vobis mea probentur, egoqne vobi« virtutem meam et auctori? m probam ac o tendam; pr-peertim efficaciam puniendi illos, qui inter vos delinquunt, spe?iri, probari, celebrari non ambio, honorispunctum non curo: unum curo) et ios Qty) boxen est faciat is, NOS ACTEM ET REPROBI SIMES.—« Lt : « greco non est sed *•:, id est quasi, tanquam, velat, *q. d.* Nos autem tanquam reprobi simus ct – limemur. Reproti, id est improbi, inquit Gagneius. *Secundo* et genuini', *reprobi,* græce ¿Jáuua, rejecti, abjecti, potestate privati, inglorii, ignobiles reputemur, quasi qui non habeamus potestatem puniendi et vindicandi, cum earn ostendere non possimus in vos, si obsequentes siti« t quoi bonum est faciatis, quod unice optamus. Hinc patet *reprobum* hic non opponi praedestinato, nec ctiain pio ct sancto , sed probato . spectato, ho- ☛ ; norato. Ita Theophylactus, Anselmas ct alii. Ha- rrT' »- bear, inquit Th. ophylactns. r/ . &«, id est infirmus, abjectus, poL-tate va m : quippe qui non inveniam locum puniendi vos, ulpote jam vel I f| <l bonos et probos, vel penitente5 et emendatos. VusT Siq quoque *reprobum* pro vili et abjecto accipitur I *Regum* cap. .\ v,vers. 9, opponilurque electo, pulchro et pretioso, cum dicitur: « Pepercit Saul et populus Agag, et optimis gregibus ovium et armentorum, vestibus et arietibus, et universis quæ pulchra erant, etc. ; quidquid vero vile fuit ct reprobum, hoc demoliti sunl.>* El *Psal.* cxni, vers. 23 : « Lapidem, inquit, quem reprobaverunt (edificantes, hic factus est in caput anguli, ▮ id est Christum, quem quasi lapidem vilem . rudem, impolitum et ineptum œsli oTi mint, et a sua fabrica, id est a sua Synagoga, rejecerunt Scriba» et Judæi, hunc ipsum Deus facit in domo sua, id est in Ecclesia Christiana, lapidem angularem, primarium et capitalem.

8. Nox TNIM POSSUMUS ALIQUID ADVERSES VERITA- Vers. s. TEM. sto pro vi niTATE — Nota : E .;fushic intcl- Ventas ligitur non oris aut montis, sed vitre autju-titi e : vitjp ct veritas ergo hic est .equitas ct justitia, sive offi- juMiitia cium hominis Christiani, ut bonum faciat. sicut qnt et dixit vers, prreccd., *q.* d. Non possupius aliquid qu.ilb contra justitiam, contra juste et Christiane vi- iit? ventes , contra facientes id quod bonum est, ut scilicet in eos ostendamus nostram puniendi potestatem ; sed pro veritale, id est æquilate, justitia, bonestate possumus quidvis ut scilicet puniamus cos qui illam violant, laudemus et præmiemur illos qui illam sectantur.

Secundo, Theophj laetus : « Non possumus, »

ferre scilicet sententiam adversus veritatem, ut nimirum puniamus eum, qui vero puniri non meretur, quia id quod bonum est operatur : sed possumus ct debemus ferre sententiam pro veritate, ut plectamus eum qui reus est, vereque plecti meretur. Hic sensus sequitur ex priori, et planior est ac facilior.

Alii sic explicant, *q. d.* Sicut non possumus, scilicet dissimulare si quid adversus veritatem fa-

ciatis, hoc est adversus æquitatem et officium ; ita, si secundum veritatem, hoc est officium, agatis, punire non possumus, quia nihil contra veritatem possumus, sed omnis nostra potestas pro veritate est in œquitale jam dicta tuenda et facienda.

Vtn. 9. **9. GAUDEMUS ENIM, QUONIAM NOS INFIRMI SUMUS.** — *q. d.* Gaudeo si infirmus habear et abjectus, quasi qui non possim ostendere potestatem vindicandi in vos, utpote potentes gratia et virtutibus, culpaque vacuos. Ita Theodoretus, Theophylactus, Ansclmus.

innocen- u*r°- «ua.et vcM- tur. '|Ul,C

Nota : Innocentes vocantur et sunt potentes, quia non est quod metuant vel Apostolum, vel dæmonem , vel angelum, vel mortem, vel infernum, vel quidquam in mundo. Pro *quoniam* græce est ctûw, id est *quando;* vel, ut legit Ambrosius, *aim* nos infirmi sumus, vos autem potentes : non enim asserit se esse infirmum, illos vero potentes; sed conditionate loquitur : Gaudeo si ita sit, vel quando sic se res habet, gaudeo.

Hoc ET ORAMUS (nempe) VESTRAM CONSUMMATIO-NEM. — Græce xatwpTwr*, id est perfectionem, ut siti» perfecti et consummati in omni gratia et virtute. Ita Theophylactus.

V»r IO. **10.** Ut **NON PILESENS DURIUS AGAM. —** ïva áwro-jxu; y-.T,-3wu.il, ne rigide, præcise, severe me gerain ; xprzrtxi enim non tantum uti, sed et subinde gerere, et res administrare significat, utxaXú;

cOxi *honeste se gerere erga amicos.*

v. n. 11. Perfecti estote. — KxTaor&oOi, significat hoc, vestem laceram sarcire et reconcinnare. Notat vitia, solutos mores, maximeque desidiam Corinthiorum, *q. d.* Redintegramini, integri estote, corrigite priora vitia, stringite vitæ licentiam, resarcite discissam amicitiam, unionem, concordiam , ut nihil habeatis quod corrigere, et in quo potestatem meam exercere debeam. Rursum significat, apte inter vos mutuo et cum capite vestro congruite, sicut in corpore apte artus ct membra tam capiti quam aliis membris conmnt et coagmentantur. Vide dicta I Cor. xn, 10.

Exhortamini, — invicem ad meliora, græce quod Vatablus vertit, *consolationem habete,* in mutua scilicet concordia et amicitia.

Idem savitz, — judiciis et voluntatibus consentite, unanimes et concordes estote.

Pacem uabets , et Deus pacis (auctor, donator ei remunerator, cui complacilum est iu pace, ut quasi Deu» paci præsit et prasideat) erit vobis-

N cum. — Itine Ansclmus (leste Edinero in ejus Vita) •*| ■ dicere solebat, eos qui in hac vita, salva æqui-

tate, se conformant aliorum voluntati, et pacem «h»* colunt, id a Deo mercri, ut Deus post hanc vitam se accommodet eorum voluntati, et cum eis pacem et amicitiam colat. E contrario vero eos qui hic ab aliis voluntate discordant, pari modo post hanc vitam neminem reperire qui suæ concordet voluntati. Hanc enim esse justam divina* justitiæ censuram : a Qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. » Idem in aliis virtutibus præmiandis et vitiis puniendis pari modo facit Deus.

12. Salutate invicem in osculo sancto.—Quæri- Vew.it tur, quodnam hoc osculum ? Nota : Gentiles sibi invicem obviantes sese invicem osculo salutabant B(br»> in signum amicitiæ, teste Xenophonte, lib. I *Pædiæ ni,n* | ' *Cyri,* et Herodoto in *Clio :* quod frustra vetare'"¿5 conatum Tiberium docet Suetonius. Idem mos lauuü. fuit apud Hebræos, ut patet ex osculo Amasiæ el Joab, II *Reg.* xx, 9. Item ex osculo quo Judas quasi dc more Christum exosculans eum prodidit. Magis vero solemne fuit primis Christianis, Oten!» ut tum alias, tum præsertim in sacris **conventi-**,h!' bus ante sacram synaxim, sese osculo sive amico apmi amplexu salutarent dicentes : « Pax tccum. » cbristu- Erat hoc communicaturis reconciliationis, ac in- '^5*' juriæ omnis remissæ, puraque charitatis symbolum , ut docet Cyrillus, *calceli.* 5 mystagogica. Unde et Tertullianus, lib. *Dc Orat.,* osculum vocat *orationis symbolum.*

Mysticam causam dat hic Chrysostomus, quia per os nostrum ingreditur corpus Christi ; illud ergo osculamur, perinde ac januas osculamur, per quas in ecclesiam ingredimur (ubi nota : Olim Christiani osculabantur januas templorum, ex reverentia loci sacri). Vide eum, quomodo hoc os a turpibus custodire et Dei laudibus dedicare debeamus. Hoc osculum etiaranum in qui- Omi» busdain Ecclesiis ante sacram synaxim usurpant Canonici. Verum quia olim fraus irrepsit, cum «bEccU- viri, licet locis a mulieribus distincti, furtim ta- 'iaiuM*- men irrepentes, eas oscularentur, hinc pro osculo lM' oris successit osculum tabellæ pacis, quam vocant.

«Osculo» ergo «sancto,» id est, non Gentili, non carnali, non ficto, sed Christiano, religioso, casto, sincero. Ita SS. Chrysostomus et Augustinus , serm. 83 *Dc Diversis.* Vide Baronium, anno Christi 44J.

Notat auctor libri De *Amicitia,* qui extattom. IV Qutnor operum S. Augustini, quatuor de causis honeste d* cansii dari osculum. *Primo,* in signum reconciliationis, boodrta **dini** inimici in mutuam gratiam ct amicitiam datar or- redeunt. *Secundo,* in signum pacis, ut fit in sacri- culum, ficio Missa. *Tertio,* in signum lœtitiæ cl quasi renovata dilectionis, ut cum amicus amicum post longam absentiam peregre redeuntem osculo salutat. *Quarto,* in signum Catholica communionis , ut cum hospes suscipitur ct excipitur osculo. Sed in his quid ferat cujusque regionis mos, ct Gentis conditio , spectandum cl sequendum est, cavcndumque ne osculum hoc proserpat nums, et in sensuale ac carnale degeneret»

Ver*. <3. 13- Gratia Domini nostri Jesu Christi, et charitas Dei, et communicatio Sancti Spiritus sit cum omnibus vobis. — Notant Chrysostomus, Ambrosius, Theodoretus, significari hic SS. Trinitatem *consubstantialem,* eam scilicet ejusdem esse nature, potentire, operationis, prresortim in opere redemptionis et salutis nostro», de quo proprie hic agit Apostolus. «Trinitatis, ait Ambrosius, hrec complexio est, ct unitas potestatis, quæ totius salutis perfectio est; dilectio enim Dei misit nobis Salvatorem Jesum, cujus gratia salvati sumus ; ct, ut possideamus hanc gratiam salutis, communicatio facit Spiritus Sancti. »

8. Trini- tStls <rcv.

Ubi nola *primo :* Cum ait, «charitas Dei, » scilicet Patris, Dei nomen Patri appropriatur : quia Pater cst primum principium in deitate, ac fons et origo cretcrarum in SS. Trinitate personarum.

Prvpria iinguii- Xruw*

Nola *secundo :* Apte charitatem tribuit Patri, gratiam Filio, communicationem Spiritui Sancto : fiu*a a Palre Patrisque charitate coepit nostrre redemptionis exordium, Patris inquam, qui « sic dilexil mundum, ut Filium suum unigenitum daret » pro nobis in mortem. Per Filium venit gratia, utpote qui nos nihil promeritos, imo male meritos sua morte redemit, omnemque gratiam promeruit. Gratiae vero, gratireque donorum distributio , communicatio et participio per Spiritum Sanctum facta est. Unde S. Ansclmus sic explicat : « Gratia Domini nostri Jesu Christi », qua gratis peccata condonantur, atque salus tribuitur; « et charitas Dei » Patris, qua pro nobis Filium dedit; «ct communicatio Sancti Spiritus,» qui in utraque re, id est in prædicta gratia et charitate, communicavit Christo ct Deo, communiter et pariter operans cum illis humanam salutem, «sit cum omnibus vobis» majoribus atque minoribus. *Arnen.* Sic ille.

Commu- xico/io w,live wmi po- tat

Nola *tertio :* « Communicatio » tam passive, quam active accipi potest. Passive communicatio idem est, quod participatio, *q. d.* Ut communicctur vobis Spiritus Sanctus, ut ejus gratiam et dona participetis, imo in Spiritum Sanctum quasi permutemini non essenlia, sed participatione Spiritus Sancti, ait Theophylactus. *Secundo,* active, *q. d.* Spiritus Sanctus, qui cum Patre et Filio uti essentia, ita charitate, potentia et operatione communicat, communiter cum cis gratiam suam, charitatem ct dona cis connexa vobis communicet et infundat : maxime ut. sublatis dissidiis ct contentionibus (dc quibus in fine cap. prrecedentis, cl sæpe alibi hac epistola ct proceed.), communi unione et charitate jungamini, uti Spiritus Sanctus cst id cst quasi communis cl socialis unio Patris ct Filii, ct consequenter omnium fidelium, qui communicant ct participant eumdem Spiritum Sanctum, in coque ejusque charitale connectunturet uniuntur. Communicationem ergo eis optat, qure Corinthiorum schismata tollat; «ww-Xxcnim est mutua communio, societas, consortium, conjunctio, commercium.

Nota *quarto :* « Gratia, charitas, communicatio,» tam creata, quam increata, accipi possunt. Gratia et' et charitas increata, est benevolentia et amor Pa- munie*- tris ct Filii, qua nos amant: sic dicimur invenire gratiam, id cst benevolentiam et favorem, in ocu- creat* «t lis Dei. Sic *ad Titum* n, 11 : «Apparuit gratia Sal- iawnatt. vatoris nostri Dei, » dum scilicet cx suo in nos amore dignatus cst pro nobis carnem nostram assumere ; similiter et communicatio sancti Spiritus increata, est communio el societas, quam habet Spiritus Sanctus cum Palre cl Filio : sivej cst ipsa participatio divinitatis omniumque bonorum divinorum, qure Paler ct Filius cum essentia communicat Spiritui Sancto, qureque deinde Spiritus Sanclus nobis communicat. Creata vero gratia est, qure nobis infunditur facitque nos Deo gratos ; creata charitas est, qua nos Deum diligimus ; creata communicatio Spiritus Sancti, est participatio donorum ejus nobis communicata.

Primo ergo de increata gratia, charitate, communicatione Spiritus Sancti hrec verba accipiendo, hic est sensus, *q. d.* Gratia, id est benevolentia Christi, et charitas qua Pater vos amat, el communicatio , id est communis ille amor ct divina societas ac participatio Spiritus Sancti, qua scilicet ipse cum Patre el Filio communicat et participat omnia bona divina, qure deinde nobis communicat, sit ct maneat vobiscum; ut eumdem amorem et societatem, omniaque bona divina vobis communicet et communicare pergat.

Secundo, si dc creata gratia, charitate, communicatione Spiritus Sancti, qure ex increata minat, accipias, .eque apte hic erit sensus : gratia, quam Christus; etcharitas, quam Pater; cl dona, qure vobis communicat Spiritus Sanctus, sint semper el maneant vobiscum : et prresertim socialis ille amor, sive dilectio mutua et fraterna, qure clarissima est, Deo gratissima, et vobis, o Corinthii, maxime necessaria Spiritus Sancti communicatio. Similiter utroque modo accipitur charitas Dei *ad Hom. v,* t>, cum dicit : « Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris. »

Da nobis jugem tuam gratiam, o Jesu Christe, redemptor noster; tuam jugem charitatem, o Pater, creator et glorificator noster; tui jugem communicationem, o Spiritus Saucie, justificator noster; ut in tempore et .etermfate amemus et glorificemus te Deum Patrem, te Deum Filium, tc Deum Spiritum Sanctum, o una Deitas, o divina Trinitas, o trina aternitas. « Quid enim mihi eat in coelo, et a te quid volui super terram ? De cordis mei. et pars mea Deus in .«ternum. »

COMMENTARIUS

IN EPISTOLAM

AD GALATAS.

ARGUMENTUM.

Gaiatn Gajafæ Gentiles erant, qui e Gallia in Græciam commigrarunt; unde Gallo Gricci dieli sunt. Putat oriundiîSuidas hos Gallos fuisse Senonenscs, qui, duce Brenno, Romam invaserunt, sed a Camillo repulsi in Græciam trajecerunt, cumque Delphos spoliare conarentur, imbre et grandine obruti sunt : pauci vero, inquit, qui evaserunt, Gallo-Græci, sive Galatæ, dicti sunt. Sed diversa ab his tradit Justinus, lib. XXV, S. Hieronymus ct alii. Galatæ ab oriente habent Cappadociam, ab occidente Bithyniam, a meridie Pamphyliam, a septentrione Pontum Euxinum ; tresque habuerunt nobilissimas civitates, Tanium, Pessinuntem et Ancyram, inquit Plinius, lib. V, cap. ult. Quod Gahta ad eorum linguam, « Galptæ, inquit Hieronymus. locuu in tine Protendi in lib. H *Comment, in epist. ad* luiit 11D- *Galar.*, excepto sermone Græco, quo omnis Oriens gua Tre- loquitur, propriam linguam eamdem pene habent, quam Trcviri, » Germanicam scilicet. Unde vinnsi. Gallos olim (inde enim hanc linguam, uli et originem sortili suntGalatæ) germanice loculos nonnulli opinantur : adeoque Trancos ex Franconia Germaniæ produsse, et nomen accepisse asseverant. Quin et Clodovœus, primus in Gallia Fran- s. iiemi- eorum rex christianus,Sicamber vocatur. Sicenim »d enin a(] baptismum accedentem allocutus est S. Tiûiu Remigios : « Mitis depone collaSicamber; adora voi. quod incendisti, incende quod adorasti, » uli refert Gregorius Turonensis, lib. 11 De *Gestis Francar.*, cap. xxxi ; constat autem Sicambros Germanos fuisse, præsertim Gcldrenses. Denique S. Hieronymus, Josephus ct Isodorus tradunt Galatas ortos esse cx Gomer, pula cx Gomarte sive Cimbris, qui vel Germani, velGcrmanis allines fuerunt.

Oaasto Hos Galalas nonnulli e Judæis ad Christum con-
et tcoptu versi commoverant ad judaismum unacum Evan-
E ito. suscipiendum, allegando ad hoc exemplum
u. Petri aliorumque Apostolorum, qui legem Mosis servabant. Illos hic acri cum objurgatione revocat Apostolus, docetque Christianos liberos esse a servitute legis veteris, nec ei posse subjici : licet enim Judæi legem illam suam ad tempus servare possent, ut eam cum honore sepelirent, Gentes tamen, quales erant Galatæ, nec hanc, heo aliam justam habebant causam legis Mosis amplectendae. Unde si eam fuissent ainplexæ, cens® fuissent id facere hoc nomino, quod lex videretur ad salutem emn Evangelio esse necessaria, maxime cum Judæo-Christiani tum ita sentirent, j». › vellentque Gentes cogere ad judaismum, (eque ac Cht christianismum : qui exploratus est error; hæc enim professio judaismi est eversio christianismi : dn», nt nam Christiana religio docet judaismum abroga- harei* tum esse, nec aliam religionem admittendam esse præterquam Christi, hanc enim solam et necessariam esse et sufficere ad salutem profitetor. Hunc ergo errorem acriter hic insectatur Apostolus.

Unde idem argumentum spectat Apostolus in hac Epistola, quod in epistola ad Romanos, adeoque hæc illius ad Romanos est quasi epitome ct compendium, ct multas easdem cum illa habet sententias, rationes, phrases ct discursus, ita Hieronymus, Anselmus, Theophylactus, Chrysostomus ; nisi quod in epistola ad Romanos tam Judæos, quam Gentes arguat, in hac solas Gentes; ibi rejicit opera tam legis, quam natur®, hic legis tantum, ut fidem Christi ct fidei opera stabiliat (i). Hoc igitur facit priori parle Epistola! a cap. i ad cap. v. Posteriori deinde, videlicet a ‹ ap. v, vers. 12, usque ad finem mores instruit (2).

Argtt* ineDiua hnjui Ej>»to> Ix

(1) Hæc est inter utramque epistulam essentialis discrepantia » juxta Il.mebcrg : Galatis allfequitur Apostolus unquam cœlum *Wtm,* quem avellere vult uh Judaicis quibusdam erroribus ; Romanis autem fero ignotis nullam loci teinpprlsve circumstantiam commemorai. In utraque demqostqlur redemptionis opus : sed in priori Paulus statu gratiæ innititur contra Judaicas opinùnes, quod non lit in posteriori. Galatis gratinili quæ a peccato redimit ct liberat, Romanis gratiam sanctificantem qua transformamur ad imagUjem Chi isti gloriosi,commendat. Itaque *servitus* el *libertas* in his epistolis non eodem proreus sensu accipiuntur : prior maxime agit de libertate *livangclii,* quo cæreinoni«)lia legis Musaicæ pnrcepla inutilia atque irrita racla sunt ; posterior vero de libertate Christianorum, qui ad legem adimplendam amore magis quam timore excitantur. ÇT. Ilanoberg,op. cit., Vili part., cap. ni, § 8.

W a Argumentum Epistolæ quod attinet, duo imprimis

Scriptam Romæ habent in fine Syrus, Greca, Hieronymus, cap. v, Athanasius in Synopsi, Theodoretus, præfatione *in epiitolat Pauli,* et alii. Negant id Chrysostomus et Baronins, tom. I, pag. 637, quia non meminit vinculorum, uti sol« l in aliis Romæ scriptis. Eam ergo scriptam volunt ante epistolam ad Romanos, idque vel Ephesi, vel in alia urbe Greche. Verum de tempore et loco scriptionis btijus Epistolae nihil certi ex ipsa, vel aliunde definiri potest, estque quoad hoc omnium epistolarum Pauli incerti«rima (1). Extat in hanc Epistolam genuinus ac fusus commentarius S. Hieronymi; uti et S. Augustini (2).

momenta consideranda sunt : I. Defendit Paulus auctoritatem suam apostolicarn, ct docet, se suam doctrinam non accepisse ab hominibus, red ab ipso CUrUto, cap. t-ii. II. Dtoputat adverras cos qui circumcisionis ct universe legis Mosaic® desiderio tenebantur, et docet, ») Galatas i|*sos et homines eos, qui dm ante Atasen vixerant, non propter obsequium erga leges Mosaicas, sed propter suam fidem, summis a Deo beneficiis ornatos esse, rap. in, 1-18. P rro ostendit, t) leges Mosaicas capientissimo Dei consilio nonnisi ad populi culti mores formandos, ejusque animos ad rècipleni uni Messiam prspamndos, datas c^se, cap. lu, 19 seqq. Quum autem multi Christianorum variis vitiis dediti essent, Paulus ad *e*mandandos mores granter h-rutnr, cap. v, H-rl, 10 ; Undcmqup n^dit «d rem ^umrnam per omneu Epfcubm pertractatam, et Gaku>d x-tn at ii-tegnutem ervandam diligent^ commendat. » H tc R Aenmnlkna . 1 h. L, paulum tamen ad brevitate r u.

(1) SeppjOp. cit. tom. II, p. 333, pro orto habet ha: c Epistolam fcripum false Epb-_4, circa ann. St. CT. DJ Glaire, op. cit. tom. Vf, p. S9, egregie de tempore et loco ubi fuerit scripta epistola a i Galatas, disputantem.

(2) Ad tatriligentIlm hujus Eptstok- multum cocfereni quæ attulerunt oper. cit. *ibai.,* iua ¿e. ur Haoeberg.

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, increpat Galatas, quod ab Evangelio a se praticato ad judaismum abduci se sinerent a Novantibus, cditerque evangelizan/íbus, quibus dicit anathema.

Secundo, vers. **11,** *certitudinem sui Evangelii ostendit ex eo, quod a Christo illud immediate ipse acceperit.*

Tertio, vers. **13,** *narrat quomodo a judaismo, quem acerrime propugnabat, conversus sit ad Christum, ab que segregatus ad evangelizandum, Arabiam, Damascum, Syriam et Ciliciam peragraril.*

1. Paulus Apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum et Deum Patrem, qui suscitavit eum a mortuis : 2. et qui mecum sunt omnes fratres, Ecclesiis Galatiæ. 3. Gratia vobis, et pax a Deo Patre et Domino nostro Jesu Christo, 4. qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos de præsenti sæculo nequam, secundum voluntatem Dei et Patris nostri, 5. cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen. 6. Miror quod sic tam cito transferimini ab eo, qui vos vocavit in gratiam Christi, in aliud Evangelium : 7. quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, et volunt convertere Evangelium Christi. 8. Sed licet nos, aut angelus de cœlo evangelizet vobis praeterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit. 9. Sicut praediximus, et nunc iterum dico : Si quis vobis evangelizaverit praeter id quod accepistis, anathema sit. 10. Modo enim hominibus suadeo, an Deo? An quæro hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem. 11. Notum enim vobis facio, fratres, Evangelium, quod evangelizatum est a me, quia non est secundum hominem : 12. neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi. 13. Audistis enim conversationem meam aliquando in judaismo : quoniam supra modum persequebar Ecclesiam Dei, et expugnabam illam, 14. et proficiebam in judaismo supra multos coætaneos meos in genere meo, abundantius æmulator existens paternarum mearum traditionum. 15. Cum autem placuit ei, qui me segregavit ex utero matris meæ, et vocavit per gratiam suam, 10. ut revelaret Filium suum in me, ut evangelizaren! illum in Gentibus : continuo non acquievi carni et sanguini ; 17. neque veni llierosolymam ad antecessores meos Apostolos, sed abii in Arabiam, et iterum reversus sum Damascum. 18. Deinde post annos tres veni llierosolymam videre Petrum, et mansi apud eum diebus quindecim : 19. alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini. 20. Quæ autem scribo vobis, ecco corara Deo, quia non mentior. 21. Deinde veni in partes Syriæ etCiliciæ. 22. Eram autem ignotus facie Ecclesiis Judææ, quæ erant in Christo : 23. tantum autem auditum habebant : Quoniam qui persequebatur nos aliquando, nunc evangelizat fidem, quam aliquando expugnabat : 24. et in me clarificabant Deum.

•• **1.** Paclcs Apostolus nos ab hominibus. — Qui. scilicet ceteri Apostoli missi sunt a Christo mortali adhuc homine, Paulus vero a Christo jam loto quasi deificato, hoc est, ex omni parte iinmortali. Ha S. Augustinus. Verum simplicius accipias : « Non ab hominibus, » scilicet puris, sed Christo homine ac Deo.

Quadruplex est missio, ait Hieronymus. Alii a Deo solo mittuntur, ut Paulus ; alii a Deo per hominem, ut Josué per Moysea; alii per hominem solum, ut qui hodie per amicos promoventur ad abbatias, dccanatus, episcopatus; alii a seipsis, ut hierclici. Præpositio ergo *ab* hic causam princinaiem , per vero inslruinentalem significat. Vult

enim dicere so non ab homine, ncque a Deo per hominem, sed immediate ab ipso Deo vocatum esse.

Vtrt. 4. 4. Qui uedit sf.met ipsum , — in victimam piacularem, in lytruin ct pretium redemptionis nostræ, in mortem et crucem.

Pro peccatis nostris. — *a* Ut injustitiam, ait Hieronymus, qu® erat in nobis, justitia ipse subverteret; tradidit se sapientia, ut insipientiam expugnaret; sanctitas ct fortitudo sese obtulit, ut spurcitiam infirmitatemque deleret.

Pulchra ntiomi cur w- cuirm unum. De PRÆSENTI SÆCULO NEQUAM. — Cur « sæculum » vocal «nequam?» Respondent Manicluei, quia mundus hic corporeus malus est ct creatus a diabolo. Sed hoc stultum est. «Sæculum» ergo unc(Iuam " est sæcularis et carnalis vita ct conversatio , qualem agit, et ad quam invitat hic mundus, mundanique homines, qui hujus tantum sæculi bona, opes videlicet, honores ac voluptates per fas ct nefas aucupantur. Est melonyinia, «sæculum» ponitur pro iis, qu® sunt ct fiunt in sœculo : hoc enim est Hcbræis Cùbiy *olam,* et Græcis aiù*, id est *sæculum*. Sic, inquit Hieronymus, S. Joannes, *epist.* I, cap. v, ait : «Mundus omnis in maligno positus est : non quod mundus ipso malus sit, sed quod mala in mundo fiunt ab hominibus. Et ipse Apostolus : Redimentes, inquit, tempuá, quoniam dies mali sunt. Infamantur et saltus, cum latrociniis pleni sunt, non quod terra peccet ct silvae, sed quod infamiam homicidii loca quoque traxerint : ita et sæculum, quod est spatium temporum, non per semetipsum, aut bonum, aut malum est, sed per eos qui in illo sunt, aut bonum appellatur aut malum. » Ita Hieronymus, Anselmus, Theophylaclus.

Nota : Pro *nequam,* græco est «cvtpoû, quod S. Hieronymus vertit, *malo;* Augustinus, *maligno;* Erasmus, *versuto,* vel misero et *laborioso ;* Vatablus, *arumnoso,* maxime scilicet ob peccata, qu® admittimus in præsenti vita, qu® tot peccandi occasiones habet, cum futura vita et sæculum, ad quod nos ducit Christus, a peccato sit immune et impeccabile.

Hinc suos œones, id est sæcula, confinxit Valentinus , dicens hos æoncs esse animalia, ct per quadradas, ogdoadas, decadas ct duodecadas tot edidisse numeros sæculorum, quot Æneia fœtus scropha generavit, ait Hieronymus.

Ven. e. cM u * ninno *d judai*- “D’’Je* 6. Miror quod sic tam cito transferimini. — Græco est fwwíOiaO», quod ad verbum significat, *transponimini,* a christianismo scilicet in judaismum, a libertate Evangelii in servitutem legalium cæremoniarum, ab Ecclesia in Synagogam. Alludit, ait Hieronymus, ad radicem Hebræam nbj *gala,* id est transmigravit, ct hbi *galal,* id est volvit, revolvit, puta globum aut rotas, g. *d.* Estis Galat®, id est transmigrantes et volubiles instar globorum ct rotarum , quod tam cito vos sinitis transferri et transponi ab Evangelio Christi ad legem Mosis. Alioqnin idem Hieronymus, proœmio in lib. H *Comment, in epist. ad Galat.,* ex Lactantio : « Galli, inquit, antiquitus a corporis candore Galat® nuncupabantur (Græci enim T«Xa, lac vocant, inde Galli et Galat®, *q. d.* Lactei), quod significare voluit Poeta cum ait :

Tam lactea colla
Auro innectuntor.

Cnm enim dicere posset Candida, maluit dicere Lactea, ut insinuaret fuisse Gallos sive Galatas. »

Ab eo qui vos vocavit. — *q. d.* Apostatatis ab Evangelio, imo a Deo ct Christo Jesu, idque in summam injuriam et contemptum Dei ct Christi, qui vos vocavit sine meritis, imo cum demeritis vestris ex liberali amore ad gratiam, reconciliationem , amicitiam Dei ct salutem. Unde pro co, quod habemus, *ab eo qui vos vocavit in gratiam Christi,* græce est, etera tc5 xxIút xvtc; Crxi; iv -¿xjtn X?«rrc5. Quod pressius ct ordinatius sic invertens ordinat et vertit S. Hieronymus et Vatablus, mirer *quod a Christo, qui vos vocavit per gratiam* (cx puro scilicet amore et gratuita benevolentia), *tam cito transferamini in aliud Evangelium, q. d.* Miror quod apostatatis tam facile a Deo et a Christo, qui vos vocavit tam gratiose ct amanter, quod grati® ejus sitis tam ingrati ct immemores, eamque aspernemini.

In aliud Evangelium , — in aliam doctrinam de salute et Salvatore Christo, quasi mea non sufficiat, nec Christi ; sed Christo addendus sit Moses, et Evangelio jungenda sit lex cæremonialis : licet ergo hi Judaizantes prædicarcnt Evangelium amplectendum esse cum lege Mosis, hoc ipso tamen aliud Evangelium praedicabant, et verum Pauli Evangelium destruebant, ut dicit vers. seq. Pauli enim ct Christi Evangelium doctrina hæc erat: Evangelium, sive lex Christi necessaria est ct sufficit ad salutem, nec alia lex est admittenda; qui aliam inducit, vel admittit, Christo Christique legi, quasi insufficienti, injurius est, adeoque Christum sua Redemptoris unici dignitate dispoliat, aliumque Salvatorem inducit. Judaizantes vero contrarium praedicabant, scilicet : Lex Christi non sufficit, illi addenda est lex Mosis, sine ca salvari et beari non potestis; afferebant ergo aliud, imo contrarium Evangelium, ct Pauli Christique Evangelium evertebant. Undo sequitur: Ctatati alotc-o, “!a

7. Quod non est aliud. — S. Hieronymus et Syrus legunt, *quod non est, q. d.* Transfertis vos ad aliud Evangelium, quod profecto non est Evangelium. Græca tamen et Noster legunt, *quod non est aliud,* ut sit hebraismus, quo antecedens relativo superadditur, *q. d.* Transfertis vos ad aliud Evangelium, qualo tamen aliud non est; nullum enim verum Evangelium aliud est ab eo quod ego vobis prœdicavi. Addit Syrus : *Sed prout sunt aliqui, illud est, q. d.* Quales sunt doctores, videlicet apostat® j judaizantes, mendaces, fallaces, tale est et eorum Evangelium, scilicet apostati- *i.*

cum, judaizans, mendas et fallax. Si Judaizantes, qui Evangelium *ct* doctrinam Pauli atque Ecclesiæ intactam relinquebant, solum ei addendo legem Mosis, evertebant Evangelium et Kannuj Christi Ecclesiam ; longe magis Novantes, qui . nova dogmata afferunt contraria Ecclesia; Catho- d*iSn-' lie®, eam evertunt.

»' «rrr- Kisr sunt aliqui. — Refer ad miror, *q. d.* .Miror "'^ '^quod tam cito deficitis ab Evangelio, nisi quod CLziiU. sunt aliqui qui vos conturbant : quod dum Rogito, ex parte mirari desino, nec tam vobis, quam illis hanc defectionem imputo : non enim defecissetis, nisi ab illis illecti et decepti.

Coi vos conturbant, et volunt convertere Evangelium Christi. — « Convertere, » id est subvertere, ut Græcum praçptyai ponatur pro *aravpQat. Ita Chrysostomus. *Secundo,* proprie «convertere,» id est invertere, sicut vestis exterius detrita convertitur dum invertitur, ut pars interior cl integrior fiat exterior; vel, ut Hieronymus, dum id quod in facie psl, post tergup ponitur, et ea quæ post tergum sunt, in faciem verfuptur. Balari* Sic Ecclesia est quasi vestis pna, cujus pars ante- ''rtil rior, vel extima et jam detrita erat Ecclesia vetus, jns pan s*vc Synagoga cum sua lege Mosis : pars postc- dttdu rior, vel interior ct integrior erat Ecclesia nova et t'vanKe^urn Ghrisli. Christus ergo eam transpo- i suit, ut extimam, utpote detritam, interiori supponeret , ct posteriorem vel interiorem, scilicet Evangelium, faceret anteriorem ct exteriorem, illamque omnibus quasi justitiæ ac salutis veslem spectandam et amplectendam proponeret. Hi pscudodoctorcs contra vestem hanc a Christo inversam rursum volebant convertere, et legem præferre, illique Evangelium supponere, denique spiritum pietatis, quam aspirat Evangelium, ad Judaicas cærcmonias invertere. Sic ergo Judaizantes convertebant, id est invertebant, Christi Evangelium, dum pro eo legem Mosis substituebant, camque Evangelio præponebant, ac consequenter Evangelium aliud invehebant. Ita Hieronymus.

& e L n ri l

Vtn. ?. 8. Sed licet nos, aut angelus de coelo evangeuzet vobis, i'RÆterquam quod evangei.izAVniUS vobis, anathema sit. — Supple, S¡ id fieri posset , namde facto hoc est impossibile : angeli enim uti in beatitudine, ila ct in omni veritate confirmati sunt. Est hyperbole similis illi I *Corinth,* xui, 1 : « Si linguis hominum loquar ct angelorum. » Hinc, ut ait Hieronymus, eleganter Tertullianus adversus Apellem et ejus virginem Philumenem, quam angelus quidum diabolici spiritus et perversus impleverat, hunc esse scribit angelum, cui inulto ante quam Apelles nasceretur, Spiritus Sancti vaticinio anathema per Apostolum prophetatum rmt.Talis fuit angelus, qui l.ulherum docuit, et **til " <pii Zuinglium de Eucharistia instruxit, de quo i ipstnullib. De *Supplemento Euchanslia* scribit, l - '°- nescire s. an albus, an ater fuerit : sed hinc ccr- l ' tum est ahum fui se, illique quasi novum Evangelium, novam fideiu, nova dogmata recepte fldei contraria afferenti, ab Apostolo intentatum esso anathema.

Nola, quanta sit certitudo fidei ab Apostolis tradita;, tot signis, tot miraculis a Deo confirmat®, ct ad nos per continuam tot jam saeculorum traditionem transmiss®, quamque in illa firmi et constantcs esso debeamus; ut scilicet id potius negemus, quod sensus, quod ratio, quod demonstratio , quod auctoritas omnium hominum et angelorum (etiamsi facerent miracula ad id probandura, quod tamen est impossibile) suggerit , quam id negemus quod lides docet : quia fides primæva Dei revelatione, qui prima est ct immutabilis veritas, nititur; reliqua omnia falli ct fallere possunt. Imo si per impossibile Deus revelaret contrarium fidei noslræ, quam jam primo revelavit, prim® ejus revelationi credendum foret, non secundæ : quia si revelaret contrarium, mutaretur, et consequenter desineret esse Deus ct primaac infallibilis veritas; quæ omnia cum sint impossibilia, sequitur Deum contrarium revelare non posse', ac consequenter qui contrariam doctrinam afferunt, non illam Dei, sed cerebri sui, vel dæmonis revelatione accepisse.

Ilie est ergo canon fidei, quem tradit hic Apos- Canon tolus : Si novum dogma oriatur alicubi, exami- '*ra'r,! ' nelur, an concordet cum recepta et antiqua Ec- qIl1Uk, desi® Catholic® fide, quam primitus prædicavit ítnmti Paulus et Apostoli : quod si inveniatur ab ea ub£'4, dissentire, habeatur hærelicum ct anathema. Hunc canonem sequuntur Patres omnes.

D. Irenreus, lib. Ill, cap. iv : «Si de aliqua modica quæstione disputatio orta fuerit, nonne oportebit in antiquissimas recurrere Ecclesias, et ab eis sumere de praesenti quæstionc quod certum ct liquidum est?»

Tertullianus, *De Præscript.,* cap. xxi : « Quid praedicaverint Apostoli, quid illis Christus revelari!, et hic praescribam, non aliter probari debere, nisi per easdem Ecclesias, quas ipsi Apostoli condiderunt. Si hæc ita sunt, constat proinde omnem doctrinam, qu® cura illis Ecclesiis Apostolicis et matricibus originalibus fido conspiret, veritali deputandam, reliquam vero omnem de mendacio præjudicandam. » Et cap. xxxi : « Ex ipso ordine monstratur id esso Dominicum ct verum; quod sit prius traditum; id autem extraneum esse et falsum, quod sit posterius immissum. »

Origenes, hora. 19 *in Maith. :* « Haereticus habendus est omnis illo, qui Christo quidem credere se profitetur, aliud tamen do fidei verilato credit, quam habet definitio traditionis Ecclesiæ .»

S. Hieronymus, epist. *ad Pammachtum et Oceanum* j « Quisquis assertor es novorum dogmatum, quoeso to, ut parcas humanis auribus, parcas fidei, qu® Apostolico ore laudata est. Cur post quadringentos annos (dicamus nos, Cur post milio quingentos annos, o Luthero, o Calvine, o

Menno) docere nos niteris, quod ante nescivimus? l'squc in hanc diein, sino vestra illa doctrina, Christianus mundus fuit. »

Vincentius I.irincnsis aureo illo libello Proscriptionum adversus profanas hreresum novitates non aliud facit, quam ut regulam hanc sanciat ; « lletinenda est antiquitas, explodenda est novitas. Cum tales quidam (Novantes,inquit cap. xii, j) circumeuntes provincias et civitates, atque erro-res venalitios circumferendo, etiam ad Galatas devenissent; cumque his auditis Galatas nausea quadam veritatis adfccti, Apostólicas Catholic e-qiie doclrinæ manna revomentes, hæreticæ novitatis sordibus oblectarentur, ita sese Apostólicas potestatis exeruit auctoritas, ut spremi cum severitate decerneret : Sed licet aut nos, inquit, aut angelus dc cado evangelizo! vobis, proterquam quod evangelizavimus, anathema sit. Quid est quod ait, Sed licet nos ? cur non potius, Sed licet ego? Hoc est, etiamsi Petrus, etiamsi Andreas, etiamsi Joannes, postremo etiamsi omnis Apostolorum chorus evangelizo! vobis, proterquam quod evangelizavimus, anathema sil. Tremenda districtio : propter asserendam primas fidei tenacitatem, nec sibi, nec creteris coapostolis pepercisse, parum est. Etiamsi angelus, inquit, do cado evangelizet vobis, prreterquam quod evangelizavimus, anathema sit. Non sufficiebat ad custodiam tradike semel fidei humante conditionis commemorasse nataram, nisi angelicam quoque excellentiam comprehendisset. Licet nos, inquit, aut angelus do cado. Non quia sancti cadestesqne angeli peccaro jam possint ; sed hoc est, quod dicit: Si etiam , inquit, fiat quod fieri non potest, quisquis ille sil qui traditam semel fidem mutare lentaverit, anathema sit. »

S. Joannes Damascenus quasi leo rugiens contra Leonem Isaurum Imperatorem Iconoclastam, orat. 2 *De Imaginib. :* «Audite, inquit, populi, tribus, lingure, viri, mulieres, pueri, senes, adolescentes, infantes, gens Christianorum sancta : Si quis evangelizavcril vobis prreter id quod Ecclesia Catholica a sanctis Apostolis, a Patribus atque Conciliis acceptum ad hunc usque diem servavit, cum non audieritis, nove serpentis consilium acceperitis, sicut fecit Eva, exquo mortem est assecuta. Licet angelus, licet rex evangelizet vobis prreter id quod accepistis, aures occludite. Vereor enim ¡Hucusque progredi, quo progressus est Paulus, Anathema, inquiens, sit. » Id ideo dicit, quod sciret esso Episcoporum, non monachorum (qu dis ipse erat) inferre anathema, uti docto observavit CardinalisBaronius in fine anni Christi 730.

S. Augustinus, lib. II *Contra Crcsconium,* cap. XXXI et xxxii : « Non accipio quod de baptizandis bærcticis B. Cyprianus sensit : quia hoc Ecclesia non accipit, pro qua B. Cyprianus sanguinem fudit. » Ita cl reliqui Paires, estque ratio evidens, quia « Ecclesia, ut ait Apostolus, I *Ttrn.* in, 13, columna est et firmamentum veritatis. » Qui ergo novi aliquid contra ejug sententiam ac dogmata comminiscitur, a domo veritatis, ipsaque veritate abscedit ct aberrat, ut nervoso dilommate concludit S. Augustinus, lib. II *Contra* Pih- *Gaudentiw,* cap. vin : « Responde, inquit, utrum Ecclesia (oriente Donato) perierit, an non peri \v ti- rit? Elige quod putaveris. Si jam tum perlera- . Donatum qure peperii? si autem tot in eam sine ' baptismo aggregatis perirà non potuit, responde qureso, ut ab ea so, tanquam malorum communionem devitans, pars Donati superaret, quæ dementia persuasit? »

Pari modo jam concludam : Oriente Lulhero; Calvino, Mennone, et quovis alio Novatore, vel Ecclesia veraque fides periit, vel non periit : hæc enim duo necessario connexa sunt, vera fides et vera Ecclesia, adeo ut,si vel in uno puncto, verbi gratia, Sanctos esse invocandos, a vera fide aberraret Ecclesia, haeretica sit oportet, nec Ecclesia Dei, sed Satanre ; sicut privatus quisque, qui vel unam hxresim luetur, licet in creteris articulis recte credat, et aliis orthodoxis consentiat, non orthodoxus est, sed hrerclicus. Dico ergo : Oriento Calvino, vel periit Ecclesia, vel non periit; si periit, adeoquo periit a tempore Gregorii Magni, ut aiunt Novantes : ergo per M0 annos cxlincta fuit Ecclesia; ergo mundus per annos 900 vera fide, religione, Sacramentis, Ecclesia, salutequo carmi; ergo Christus per anuos 000 sponsam suam deseruit; ergo asternum Christi regnum concidit (regnat enim Christus in Ecclesia) ; ergo adversus Ecclesiam porlæ inferi præ valnere; ergo Calvinus natus est extra Ecclesiam, uec Ecclesiæ membrum fuit, sed infidelis, hrerclicus, vel paganus; ergo a populo, a munda quasi fidelis recipi audirique non debuit ; sed tanquam infidelis ad Ecclesiam non perlinens, contemni ac rejici. Si non periit, sed in vera fide et Erele- i natus, baptizabis, educatus, institutus est Calvinus : ergo cum in Catholica, Apostolica, Romana Ecclesia natus, baptizatus, educatus, institutus fuerit, illa utique vera erat Ecclesia, veram habens fidem; ergo cum ab ca discessit, ao segregavit so per uovi dogmata Calvinus, a vera se fide et Ecclesia separavit. ab caque apostatavi!; ergo cum aliara Ecclesiam reformatam instituit, non veram ct Apostolicain, sed apostaticam, schismaticam, hrereticam, non fidei, sed novorum do:matura, sed hreresum magistram et scholam instituit. / Equus lector, qui fidem veram, extra quam salvari nou potest, aincera quierit et lluctuat, consideret ac perpend it hoc dilemma, an non hrec recte consequantur? an non concludat ao convincat hæc ratio? an non h ec regula sit Lydius lapis veri dogmatis verreque fidei?

pRSTI.HQUASI QUOD EVANGELIZAVIMUS VOBIS, AXA- rontlfl-

Ihe IA sir.— Inferunt Novantes : ergo Conciliorui. decreta et Pontificum canones sunt anathema, rum «te- quia mulla alterimi qu e non habentur in Evan- c"u «elio, ct consequenter sunt prreter Evangelium. *

ttema, ■ tToinat

Respondeo : « Praeterquam u hic idem est quod contrarium *fidei accept*® et recepì®, qualia afle-runt h.Tretici.

Id patet *primo,* quia loquitur Paulus contra Judaizantes, qui judaisuRun *prater,* id cst contra, Evangelium inducere volebant : non secus ac si *quis* christianismo vellet ingerere calvinismum, vel turcismum, is prœter christianismum, id cst contra christianismum novam legem ct sectam induceret. Unde vers 6, vocat hoc *aliud Evangelium,* ejusque prœcones, vers. 7, dicit «convertere, » id est, ut Chrysostomus, evertere, «Evangelium Christi. »

Secundo, quia clarum est et certum non angelum modo, sed et Paulum plura scivisse, et consequenter evangelizare potuisse quam fecerit, ut patet II *Cor.* xn, 1 ct 6.

Tertio, quia Paulus passim, uti ctChristus, jubet servari prœcepta Apostolorum et Superiorum, *Act.* XVI, 4; *Hcbr.* xm, 17, et alibi.

Denique ita explicant hunc locum Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, Chrysostomus, OEcumenius. Sic Apostolus, 1 *Corinth,* m, 11, id est prœter, accipit pro contra, cum ait : « Fundamentum aliud nemo potest ponere praeter (id est contra) id quod positum cst, quod cst Christus Jesus; » qui enim alium Christum induceret, Antichrislum induceret : sicut qui alium Papam inducit, antipapam inducit; qui alium in regno regem inducit, veri regis hostem inducit ct tyrannum. Sic *ad Roman,* xi, 24 : a Si tu cx naturali excisus es oleastro, ct contra naturam,» græce çùoiv, hoc est *prœtcr naturam,* «insertus es in bonam olivam.» Imo sic latine sæpc loquimur per miosin cum Terentio in *Andria :* « Prœter civium morem atque legem,» id est contra morem ac legem. Sic et Græci, uti Aristoteles, lib. I *De Cœlo,* cap. i, loquuntur çvov», *prœter,* id est contra, naturam, «apàvoucv, prœtcr, id est contra, *legem.*

J r L ll ri 1

Simili modo *Deuter.* iv, 2, dicit Dominus : «Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auk'rcl*s cx eo'" cst ad præcepta quæ ego precia ii " ceplurus sum, non addetis aliquid cis repugnans, jouit! novi praesertim numinis, vel idoli cultum et religionem inducens; hæc enim excludere toto illo capite, ct passim in *Deuteron,* intendit. *Secundo,* ■ non addetis, » ut dicatis esse verbum meum, quod est vestrum ; nam nulli hominum licet scripta, aut præcepta sua venditare pro praeceptis a Deo datis, aut Scripturis sacris.

Scripto-

Similis cst phrasis *Apocal.* cap. ult., vers. 18 : «Contestorenim audienti verba prophetiæ hujus : si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ hujus, auferet Deus partem ejus dc libro vitæ. » Alioqui enim Prophet® ct Apostoli huic Scripturae et praecepto multa addiderunt. Imo secum pugnaret Moyses : nam infra cap. xvn, vers. iO, jubet sub poena r - :t!9, sacerdotis decreto obediri. Quare præclaro S. Augustinus, tract. 99 *in Joan.,* hunc locum ita explicat: « Non ait (Apostolus) : Plusquam accepistis, sed praeterquam quod accepistis. Nam si illud diceret, praejudicaret sibi ipsi, qui cupiebat venire ad Thessaloniccnses, ut suppleret quæ illorum fidei defuerunt. Sed qui supplet quod minus erat, addit; non quod inerat, tollit : qui autem praetergreditur regulam fidei, non accedit in via, sed recedit de via. »

Dices : Cur ergo Apostolus non dicit, Contrarium, sed « praeterquam? » Respondet Chrysostomus, ut ostendat anathema esse eum qui vel indirecte minimum Evangelii dogma labefactat. *Secundo,* quia Judaizantes, contra quos hic agit proprie, prœtcr Evangelium inducebant judaismum, Judaica sacra et Sacramenta, qute tamen hoc ipso erant contra Evangelium ct legem novam Christi, ut dixi.

Evangelizavimus, — scilicet verbo vel scripto: non ergo excludit, sed includit traditiones solo verbo traditas, quas diserte servari jubet II *Thessa!.* n, 14, ct alibi.

Anathema. — Syrus C3in *cherem,* de quo vide dicta *ad Rom.* ix, 3.

10. Modo enim hominibus suadeo, an Deo (1)? Vers. io. — Græce ápTt •ji? ávOpúrw; irtiOw r. w *Givi, num homines suadeo, an Deum?* id est, ut Theophylactus, Vatablus, Erasmus, an humana suadeo, an divina? quasi velit Apostolus ostendere, non cui, sed quid suadeat, id est, quid credendum proponat, neque de auditoribus, sed de doctrina ipsa loquatur : jactabant enim Judaizantes se sequi Petrum, Joanncm, Jacobum, qui legem veterem servandam suo exemplo docere videbantur. Contra clamat Paulus se non homines, horainumve doctrinam, sed Deum Dcique doctrinam sequi, ac aliis suadere, quasi dicat : A Deo accepi quod evangelizavi, Deus mihi Evangelium meum revelavit; Dei, non hominum dogmata prædico; non humana, sed divina docco.

Secundo, non male, quidquid obstrepat Bcza, imo melius vertit Noster : « Modo (id cst, *nunc)* hominibus suadeo, an Dco?» id cst, ul Chrysostomus vertit, «an apud homines causam dico, an apud Deum?» Graecum enim mW» (id cst, *suadeo,* ut etiam notavit Erasmus) verbum est forense ct advocatorum, quo dicuntur «ilôt» xpvraç, hoc est, *suadere judices,* in accusativo personas, dum eis suam causam, suum jus persuadere conantur. Unde S. Augustinus hic « suadeo » interpretatur, ut idem sil quod *probatum me reddere* s^nou *cupio.* Et S. Ambrosius «suadeo » interpretatur '.'"J"l'* pro *satisfacio.* Sic Xenophon, *Hellen,* vi : Kcd *rw*

(1) Triplici ratione Paulus suam *Apottoltcam* auctoritatem vindicat : prima cst, quod non ab hominibus, sed a Christo ipso vocatus cl eruditus fuerit, i, 11-26 ; secunda csl, quoti casieri Apostoli ipsum pro Apostolo habuero, cap. n, 1-10; tertia est, quod Petrus ipse, Ecclesia} caput et Apostolorum priuccps, Pauli monilis obtemperavit cap. u, 11—Si.

¡xi-/ rivi; cl vV» 'A-jtsO.aw fetito, *erant,* inquit, *qui Agesilaum,* id est Agesilao, *suadebant.* Unde Ilenricus Stephanus in *Léxico* docet, mí#®, cum significat *suadeo,* recipere el regere accusativum personæ. Adde : Græcum ut doccnt Græci, ct fatetur Beza, cum significat *persuadeo,* construitur cum accusativo non rei, sed personre. Hic autem irei0o» cwO?<J«u;, hoc cst, *homines suadeo,* idem cst quod persuadeo, hoc cst persuadere conor, in actu scilicet inchoato, juxta *Can.* 32. Hoc autem idem est quod *suadeo,* ut vertit Noster.

Hic sensus aptior est, primo, nam suadere Deum et homines significat non rem, quæ suadetur (sic enim obscura valde et intricata foret hæc phrasis), sed proprie personas, quibus persuadetur. *Secundo,* quia explicans subdit : « An quæro hominibus placore? » *q. d.* Hominibus uti placere, ita et suadere non quæro. Unde S. Hieronymus : « Suadere, inquit, quis dicitur, cum id quod ipse habet et semel imbibit, cæteris etiam conatur inserere. »

Sensus ergo est : Ego Paulus ita audacter et sincere loquor, ct Judaizantibus, aliudque evangclizantibus, anathema intento : quia licet olim acerrime pro Judæis ac judaismo Evangelium impugnarim, *modo* tamen, id cst nunc, Evangelii luce illustratus, non hominibus, præsertim Judæis, mo ct causam hanc meam, meumque hocco Evangelium probare satago , sed Dco, cui uni placere contendo : ut in illius tribunali sincere ct fidenter illius reddam rationem, *q. d.* Non curo quid de me Judæi aliive homines censeant, quasi rigidior sim, aut patriæ ct judaismi hostis : quæro enim uni Deo placere ; cum euim illis olim placui, Dco displicui : quod si adhuc cis placero vellem, Dco displicerem, quia legem Mosis statuerem, Christique gratiam destruerem (1).

Si Annue HOMINIBUS PLACEREM, ClIRISTI SERVUS À-Afo- non essem. — Notant S. Hieronymus ct Anselmus, exfía- àvO-Q-a-inim, id csl sludium placendi hominibus, vitium esso, quo quis ita hominibus assentatur, hominum favorem ct gloriam captat, ut luaie paratus sit Dei legem violare, Deumque offendero : qui enim hominibus placere studet hoc modo ct fine, ut cos ad Deum Dciquo cultum trahat, non tam hominibus; quam Dco placere studet. « Homo, inquit S. Augustinus hic, non placet utiliter, nisi cum propter Deum placet, id est ut Deus placeat ct glorificetur, cum dona ejus attenduntur in homine, aut per ministerium hominis accipiuntur. Cum autem sic placet homo, non jam homo, sed Deus placet. » Sic Paulus, I Cor. ix, 21, omnibus omnia factus est, ut omnes Christo lucrifaceret. Vide Chrysostomum in morali homil. 29 *in epist.* I *ad Corinth.,* quam favor el gloria mundi hujus umbratica sit el contemnenda. Pic ct cordate S. Hieronymus *ad Asellam* : « Gratias, inquit, ago Deo quod dignus sim, quem mundus oderit. »

11. Qua non est secundum hominem. — *q. d.* Non v«re. <t. est humanum, sed divinum Evangelium meum ; non est hominis, sed Dei, ct, ut Syrus, non est ab hqjninc : non cst scilicet ab hominum opinione vel inventione profectum, sed Dei ; unde explicans subdit :

12. Neque enim ego ab homine accepi illud, sed Vere. iî. PER REVELATIONEM JESU CIIRISTI. — TunC SCiliCCt cum ab eo raptus fui in tertium coelum, ut dixi II *Corinth.* xil, 1.

13. Persequebar Ecclesiam Dei, et expugna- Vers. n. bam illam, — Hoc est, expugnare ct evertere satagebam , sive expugnabam in actu inchoato, id est impugnabam illam, juxta *Can.* 32. Sic *Psalm.* cxxviii, dicitur : « Sæpe expugnaverunt me a ju- Panics ventute mea, » id est, sæpc oppugnaverunt me, non autem re ipsa expugnaverunt; sequitur enim : nrm per- « Etenim non potuerunt (id est prævaluerunt) »«tor mihi.» S. Hieronymus el Syrus vertunt, *vastabam,* vel devastabam, *illam,* quasi videlicet quidam grassator et prædo, inquit S. Hieronymus. Unde Græcum venit a , quod affine est, et, ut aliqui volunt, deducitur per mclathesin a wpifla, id est, *incendo,* quod hostis urbes expugnans ct agros vastans, omnia circumquaque populetur incendiis : licet alii, inquit Erasmus, ^*ifSà>,* dictum velint quasi id est *circumcurso,* uti facit hostis omnia vastans : sic cl Paulus cursitabat per urbes et Synagogas, ut Christianos caperet, vinciret, occideret. Dicit hæc Paulus, ut amoliatur a se suspicionem odii Judæorum, *q. d.* Impingunt mihi quod sim hostis Judæorum et judaismi, sed falso, ut patel ex vita mea anteada. Nam ego ipse Judæus sum, et pro judaismo acrius quam ipsi pugnavi, donec Deus vocatione sua cor meum immutavit, et Chnsli fide ac luce illustravit (2).

14. In genere meo (in gente mea, scilicet inter Vm. it- Judæos; Syrus, in *cognatione* mea) abundantius ¿emulator , — id cst, ardentior amator et imitator. *Secundo,* et melius, *q. d.* Ardcntior zelator fui pro patriis institutis mihi a majoribus traditis; græce enim est CmXutw ; zelotem ergo se vocat legis, eo quod, ut vertit Syrus, majorem in modum zelaverit doctrinam patrum suorum : nimirum, uti zelotes fuit legis per ignorantiam, putans sc recte facere, ita multo magis, cognita veritate, zelotes fuit Evangelii, et zelum falsum zelo vero, coquo ardentioro expiavit. Hinc videtur Paulu A natura ct ingenio acri fuisse præ aliis Judæis coaetaneis suis, caque fuit illi administra et cos virtutis : fervida enim natura non humi repit, sed ad magna sc ignis instar extollit, arduaque molitur.

Pulchro ct solcrter S. Augustinus, lib. XXU *Con-*

(t) Ailloli : Num jam homines, au Deum mihi conciliare predicando studeo î

(2) Alia csl ralio cur Paulus hæc dicat, ut, scilicet, planum sil, se per divinam revelationem accepisse doctrinam suam. Quum enim talis tautusque fuisset persecutor religionis Christianæ, quomodo tam subito perr'utatusesset,uisi divina quædam rcvclatioeum traxisse'

F.rrtn» *tra Faustum,* cap. txx: a Animm, inquit, virtutis caPaccs **a c** præmillunt sæpe vilia, quibus **iihoc** ipsum indicent, cui virtuti sint potissimum ac-
virtnii. commodnfæ, si fu- lint præceptis exculta?. Sic illo animi motus, quo Moses peregrinum fratrem a cive *improbo* injurian) perpolientem inultum esse non pertulit, non servato ordino potestatis, vitiosa quidem, sed magnæ fertilitatis signa fundebat. Sic cum Saulnm Ecclesiam persequentem Deus de *cerio* vocavit, prostravit, erexit, implicuit, tanquam percussit, amputavit, inseruit, fœcundavit : illa namque Pauli sævilia, cum secundum aemulationem paternarum traditionum persequebatur Ecclesiam , putans officium Deo se facere, tanquam silvestre erat vitium, sed magnæ fertilitatis indicium. » Hactenus Augustinus.

V.:s. 15. 13. CfM ALTEM PLACUIT EL —"Ot » <>Vcz.r,e:v ¿ Or.; , Vr.f<ibitis, *cum Deo visum est :* sed plus significat T.V.'.'s -:Aidx, benevolentiam scilicet, amorem ct bencf | * placitum Dei, quo Deo complacuit in nobis, ut £ ¡ io gratis ct benevole nos vocaret ud suam gratiam i'- ? ac salutem. Hoc enim significat Hebraeum fan *(Impels,* quod Septuaginta vertunt iù**J**wwìow, Unde subdit :

ver*. n 15 et 1G. Qui me segregavit ex utero matris
*• ,c' meæ (Deus scilicet, qui per dictam suam benevolentiam segregando me ex utero matris in hunc mundum nasci me fecit, el in hanc lucem edidit, eo scilicet fine) ct revelaret Filium svpi ix me, —ut dicitur, vers. seq. ; eo enim hic præcedens totus versus refertur, utindicantGræca,qnpd scilicet Deo placuit, ct quod me Deus cx utero segregavit, et quod vocavit mo hoc scilicet fine, «ut revelaret Filium suum in me, » *q. d.* Deus ante omne meum meritum, me necdum natum prædestinavit, ct pradestinatum segregavit ex utero, nnsciquc fecit, ac natum vocavit, « ut revolaret Filium suum in me,» hoc est, ut me ad Christi ct Evangelii agnitionem adduceret, ct consequenter ad apostolatpm, ul evangelizaren! Christum in Gentibus. Ha Ambrosius, Anselmus, Thcophj'-lactus.

Sic de Jeremía, ait Hieronymus, dicitur cap. i : «Priusquam te formarem in utero, novi tc : ct antequam exires dp vulva, santificavi tc, et prophetam in Gentibus dedi le, » coque alludit hic Paulus : fuit enim Jeremías typus Pauli. Unde pro *sanctifv.avi* est 'JTCTp ‹ *adusti,* quod el sanclifieavi ct segregavi significat; res enim sancta dicitur quasi segregata a patre, matre rebusque terrenis, ul Deo dicetur et consecretur. Sic Paulus ab utero per Dei praedestinationem fuit quasi Deo segregatus, et consecratus Evangelio , ut esset Propheta doclorquo Gentium.

Mystico, ait Anselmus, « ex utero matris, » id est, cx caecitate Synagogæ, « segregavit me Deus, » ut vocatus ob eo Evangelii lucem intuerer.

Nola : « s- uregatus» dicitur, quia est e grego selectu*. Sic pr destinati cx hominum grege Deo scbguulur ; sic mullo magis Apostolus el prueeo verbi Dei segregatur a vulgo, itaque vulgaribus prestare debet sicut gregem universum pastor excellit, inquit alibi Chrysostomus.

Hac de causa Isaias propheta, cap. vr, vers. fi, gemens exclamat : « Vie mihi, quia vir pollutus labiis ego sum, et in medio populi polluta labia hab-nlis ego habito,» *q. d.* Miserum me, qui nihilo sum civibus sanctior, cum ipsi sint mero profani. Alludit hic Paulus ad etymon sui nominis xba *pele,* id est excellens, eximium, mirabile, idcoque a vulgo segregatum, ut dixi *Hom. i,* 1.

1G. Ut revelaret Filium suum ix me. — « In Vcr›.ia. mc, » id est mihi, in anima mea. Est hebraisiuus: *het* enim llcbræis est adhæsivum.

Nota : Dicit potius *in me,* quam *mihi,* ut significet se non nudam auribus vel oculis revelationem excepisse, sed Christum Christiquc doctrinam et spiritum intimo totoque corde imbibisse, ita ut Christus in eo esset, et per eum loqueretur. Ita Theophylactus. Undo *secundo,* Hieronymus et Vatablus apte vertunt, *ut revelaret l'ilium suum per me.* Addit *tertio,* S. Hieronymus, non dici *mihi,* sed *in me,* quia in Paulo jam erat Christus : erant enim in ipso principia virtutum ct Dei ac fidei seniina ; sed hæc non agnoscebat, ncc iis credebat Paulus, donec hæc in ipso ejusque corde revelaret Deus. Hoc subtilius est, quam germanius.

Nox acquievi carxi et saxüuixt. — *q. d.* Non adjunxi me ulli homini, non contuli de hac mea a0B / ¶ vocatione ct revelatione , modoque eam cxc- commi liquendi , ncc in consilium adhibui consanguineos vel ullum hominem; sed certo sciens me a Deo ne. vocari ct doceri, Deum unum doctorem ct ductor insecutus sum. Grace est «¡wswtóhyp», quod Nos- I r, cap. **n**, vers. 2 ct **G**, vertit *non contulerunt;* iv7-to:aOxt, ail Bndæus, est consilia ct arcana communicaro, ct in sinum amicorum effundere, ut illi (piasi consiliarii ac sinceri judices, ca probent, improbent, addant, demant, suadeant ac dissuadeant, prout eis e re nostra esse videbitur. Sic ct S. Hieronymus, Chrysostomus, Theophylactus ct Syrus, qui vertit, *non patefecit carni el sanguini,* id est, ulli homini.

Nota : *Caro* ct *sanguis* significant synccdochicc hominem carne ct sanguine constantem. Sic *Matth.* xm, 17 : «Caro et sanguis non revelavit tibi, » id est, nullus homo, « sed Pater meus qui in colis est, » *q. d.* Ab homine Evangelium non sum edoctus, quia cum nullo homine illud contuli , sed a Deo solo illud per revelationem accepi. Videte ergo, o Galalm, ne illud repellendo, ct judaismi mixtione contaminando, contaminetis ct repellatis Dei verbum, Deumque ipsum, qui illud mihi revelavit, et pradicandum demandavit.

<: tr Tía- Iu 'Evj0- gellom contaie- nt cam Petroî

Dices : Cur ergo postea Paulus venit Hierosoh - mam videre Petrum, vers. 18, imo cum eo Evangelium contulit, cap. n, vers. 2? Respondeo, contulisse non quasi dubium, aut non satis instructum, ut plenius ac certius instrueretur, sed ut

fideles quos docebat, cernerent eum in fido et doctrina communicaro et consentire cum Petro aliisque Apostolis, sicquo plus fidei ejus Evangelio tribuerent.

Aliter respondet Hieronymus, Illud « conlitinuo » referendum esso ad præccdcntia ; ncque esse dispungendum : « Lì revolarem illum in Gentibus continuo, non acquievi carni et sanguini,» *q. d.* Cum statim juberer a Deo Gentibus evangelizare, statim acquievi, ita ut tum cum nullo mortalium conferrem, aut consilium inirem, postea tamen contuli cum Petro, Jacobo, Joanne. Sed prior solutio solidior est. Rursum fo non *acquievi carni et sanguini,* sic exponi potest, *q. d.* Non invisi, non adjunxi me parentibus carnalibus et consanguineis, sed illis relictis, Deum vocantem secutus sum. Ita Augustinus et OEcumenius.

)ir.vo- Moraliler, hoc S. Pauli exemplum sequatur
‹ is, qui a Deo ad apostolatum, ad religionem, ad
L “’c. perfectionem Evangelicam, ad heroica opera vo-
f . r-calur, ut non acquiescat carni et sanguini, sed
u;a Ju' abeat ad id, ad quod vocari se sentit. Audiat S. Hieronymum *ad Heliodorum :* «Quid facis, ait, in domo paterna,delicate miles? ubi vallum? ubi fossa? ubi hiems acta sub pellibus? Recordare tirocinii tui diem, quo Christo in baptismate conscpullus, in sacramenti verba jurasti, pronomine ejus non te patri parciturum esso, non matri. Ecco adversarius in pectore tuo Christum occidere conatur. Ecco donativum quod militaturus acceperas, hostilia castra suspirant. Licet parvulus ex collo pendeat nepos, licet sparso crino et scissis vestibus ubera quibus tc nutrierat, mater ostendat, licet in limine pater jaceat, per calcatum pergo patrem , siccis oculis ad vexillum crucis evola. Solum pietatis genus est, in hac re esse crudelem.» Et infra : «Facile rumpit hæc vincula amor Dei cl gehennae limor. Si credunt Christo, faveant mihi pro ejus nomino pugnaturo : si non credunt, mortui sepeliant mortus suos. »

Idem *ad Furiam,* viduam nobilissimam : « Contristabitur pater, sed lætabitur Christus : lugebit familia, sed angeli gratulabuntur. Faciat pater quod vult de substantia sua : non es cui nata es, sed cui renata, qui te grandi pretio redemit sanguine suo. Cavo nutrices et gerulas, et istiusmodi venenalaammalia.qu® de corio luo satiaro ventrem suum cupiunt : non suadent quod tibi, sed quod sibi prosit. »

Audiat et S. Bernardus, semi. *Erro nos reliquimus omnia :* « Quantos, ait, mundi sapientia maledicta supplantat, et in cis conceptum cxlinguil spiritum, quem voluerat Dominus vehementer accendi? Noli, inquit, præeipilantcr agere, diu considera, magnum est quod proponis, experire quid possis, amicos consulo, ne post factum pœnilero contingat, lineo sapientia mundi terrena, animalis, diabolica, inimica salutis, suffocatrix vitæ, mater tepiditatis, quæ solet Domino vomitum provocare. »

17. Neqce vexi Hierosolymam. — Dices, Act. vm. n. cap. ix, vera. 26, mox a conversione cum Damasco fugeret Paulus , venisse Hierosolymam. Respondet Hieronymus el Lorinus in Act. ix, ve- An Pnnisso Hierosolymam statim a conversione neces- r*"*r_ sitato fugie compulsum, non autem ut Petrum videret, cum coquo conferret Evangelium ; hoc ‘i ■-"* enim tantum hic negat. Aliter respondet Baronius, Act. ix non dici Paulum statim a conversione venisse Hierosolymam, sed post dies multos : puta triennium , partira in Arabia, partira Damasci exactum ; cum scilicet eo venit videre Petrum , ut hic dicit vers. 18, indeque venit iri partes Syriæ et Ciliciæ, ut hic dicit vers. 21, quod Lucas, Act. ix, declarat dicens vers. 30: «Deduxerunt eum Cæsaræam, et dira ‘erunt Tarsum,» quæ est metropolis Ciliciæ. Ita ut Lucas, *Art.* ix, taceat Pauli profectionem in Arabiam, quia in ea nihil memorabile acciderat.

Ltraque sententia est probabilis. Priori favet id, quod subdit Lucas : « Omnes timebant cum, non credentes quod esset discipulus. Barnabas autem apprehensum illum duxit ad Apostolos, et narravit illis quomodo in via vidisset Dominum.» Conversio enim tam miracolosa Pauli non videtur potuisse per triennium latere Apostolos et alios fideles Hierosolymis; quod si ita est, vide et admirare cum Cbrysostomo gratiam Dei qu-e cx Paulo persecutore tanto tantum subito doctoren! effecit, ut statim a conversione publice docere et disputare cum Judæis inciperet.

AI) AXTECESSORES MEOS APOSTOLOS. — TWÍ ì7fô Law àmçAw;, ad eos qui ante me fuerunt Apostoli, id est qui ante me vocati sunt a Christo ad aposlolatum.

18. Deixde post axxos tres vexi Hierosolymam ver».n. videri: Petrim. — Græco, ait Chrysostomus et Theophylactus, non est ìSùv, sed Içcpww, quod dicitur de iis, qui visunt et lustrant splendidas urbes, V. g. Romam, et cum observatione intuentur ejus reliquias, Pontificem, Cardinales, clerum virosque sanctos, *q. d.* Paulus : Veni llicrosolymam «videre Petrum,» non ut ab co aliquid discerem (licet id quoque Græco tçsjwxi significari velit Erasmus), qui divinitus eram edoctus; sed ut tantum virum, Apostolorum scilicet principem, viderem ac honorarem, ita Theodorelus, n«» Chrysostomus, Ambrosius , Hieronymus. Ali,un etiam causam sum Hierosolymam profectionis dat Apostolus, cap. n, vers. 2 : «Petrus, inquit icrivrit Chrysostomus, hoinil. 87 *in Joan.,* os erat Apodolorum et princeps, propterea el Paulus cum tnla). pr.vter alios visurus ascendit. » Et Hieronymus hio : « Venit Paulus videre Petrum , non ut oculos, genas vullumquc ejus aspiceret : utrum macilentus an pinguis, adunco naso esset an recto, et utrum frontem vestiret coma, an (ut Clemens in *Periodis* ejus referi) calvitiem haberet in ca-

pite. Nec puto Apostolicæ fuisse gravitatis, ut post tantam triennii praeparationem aliquid humanum in Petro voluerit aspicere. His oculis Paulus vidit Ccpham, quibus nunc a prudentibus quibusque Paulus ipse conspicitur. Quod si cui non videtur, cum superiori sensu jungat hæc omnia, quod nihil sibi Apostoli contulerint. Nam et quod visus sit ire Hicrosolymam, ad hoc isse, ut videret Apostolum; non discendi studio, quiet ipse eumdem prædicationis haberet auctorem, sed honoris priori Apostolo deferendi. » Hinc patet Paulum non vidisse Petrum , ut ab eo doceretur, ut volunt Erasinus et Vatablus, hoc enim negat cap. n, vers. G : « Mihi, inquit, nihil contulerunt. » Et hic vers, li et 12, diserte asserit se non ab homine, sed a solo Deo edoctum esse (1).

v •=. is. Altum autem Apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domimi, — Christi scilicet consobrinum, vel cognatum; Hebræi enim cognatos vocant fratres. Addit S. Hieronymus, præ aliis Apostolis etiam Christo cognatis, Jacobum vocari fratrem Domini ob egregios mores, incomparabilem fidem ct sapientiam, quibus videbatur Christo similis quasi frater. Unde et Jacobus hic cognomento dictus est Justus. *Secundo,* quia filios matris suæ, primos scilicet in Judaea credentes, huic Jacobo quasi fratri Christus ad Patrem vadens commendavit, ait Hieronymus. Fuit enim

j -obB, uc jacobus Alphæi, filius Mariae, uxoris Cleophæ,

¿/ i/ . unus e duodecim Apostolis, primus Episcopus

vr Do- Hierosolymorum. Undo ct in primo Concilio Ilic-

c ' i 'et rosolymitano primus post Petrum sententiam

m inrrit dixit, Act. XV, 13. Hujus Jacobi extat Epistola Ca-

nno» e nonica. Ita Chrysostomus, Theophylactus, Ansel-

duod/s mus.

cun

a¡ to- Innuit tamen S. Hieronymus tam hic, quam

l ?l libro *Dc Scriptor. Ecclcs.,* in *Jacobo,* hunc Jacobum non fuisse cx duodecim Apostolis, dici vero hic Apostolum, quia Christum viderat, cumque prædicarat. Ita ut tres fuerint Jacobi : *primus,* frater Joannis, quem Herodes occidit; *secundus,* Alphæi, ambo Apostoli; tertius, hic frater Domini. Sed cum hic frater Domini vocetur Apostolus, nihil» que cogat alium hunc facere a Jacobo Alphæi Apostolo, imo multa, multique eumdem esso suadeant ; hisce de causis prior sententia verior videtur.

20. Coram Deo (supple, affirmo ct assero), quia (id est quod) non mentior. — Undo brevius et planius vertit Vatablus, *quæ autein scribo vobis, ccce coram Deo,* scilicet scribo, non *mentior :* Gr®» cum enim tantum habet vim asseverandi, non ita Latinum *quia :* unde omisso *quia* facilius nuda hæc asseveratio intclligitur apud Latinos. Ita Theophylactus. Ambrosius tamen et Augustinus putant esse formulam jurantis : « coram Deo, » id est Deum testor.

V«t n

H

Nota : Tam serio et graviter asserit sc alios Apostolos non vidisse, no quis dicat Paulum secreto eos adiissc, ct ab eis, non a Deo edoctum esso. Ita Hieronymus.

lb uiu Mxus.

22. Eram autem ignotus facie, — secundum faciem non viderant me Christiani, qui erant iu Judica. Id dicit, ait Chrysostomus, ut probet se in Judæa non docuisse, nec predicasse circumcisionem ct legem veterem, sicut illi Judaizantes objectabant (2).

Ven.it

23. Qu.e erant in Christo, — in Christi fide et religione, id est quæ erant Christian®. Vide *Can.* 37.

Ven.n

Auditum habebant , — rumorem habebant. GraeceáxcÚGVTcj i«w , *audientes erant,* auditum ab illis erat, id cst audierant.

2-L Expugnabat , — oppugnabat. Vide dicta vers. 13.

Ven.it

Clarificabant . — Græca iïôÇaÇw , *glorificabant;* Ambrosius legit, *magnificabant.*

(1) Hi *anni tres* numerari possunt vel a discessu Pauli ab Hierosolymis, vel a reditu ex Arabia Damascum. Prius prafereudum ese videtur.

(2) Seu potius ut indo concludi posset, so a nullo Ecclesia) doctoro suam doctrinam didicisse, vel hominum benevolentiam captasse.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Docet Paulus se suum Evangelium cum Petro, Jacobo et Joanne contulisse, illudque ab **eis** *approbatum* ***esu*** *per omnia, ita ut nihil ab cis doctrina: illius additum aut demptum sit.*

Secundo, vers. **7,** *docet se ab eis accepisse dextras societatis, ut ipsi Jud/ris, Paulus vero dentibus wm-gclizaret.*

Tertio, vers. **11,** *narrat se palam Petrum reprehendisse, quod incaute judaismum simularet, itaque Gentes ad judaizandum incitaret.*

Quarto, vers. **16,** *probat nos justificari non ex operibus legis, sed ex fide Christi, idque tribus rationibus : Prima est,* vers. **17,** *quia alioqui Christus legem abolens esset peccati minister. Secunda,* **vers. 19,** *quia lex ipsa profitetur se in Christo desinere et mari. Tertia,* vers. **21,** *quia alioqui gratis Christus mortuus esset.*

1. Deinde post annos quatuordecim, iterum ascendi Ilierosolymam cum Barnaba, assumpto et Tito. 2. Ascendi autem secundum revelationem : et contuli cum illis Evangelium, quod predico in Gentibus, seorsum autem iis, qui videbantur aliquid esse : ne forte in vacuum currerem, aut cucurrissem. 3. Sed neque Titus, qui mecum erat, cum esset Gentilis, compulsus est circumcidi : 4. sed propter subintroductos falsos fratres, quisubintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Jesu, ut nos in servitutem redigerent. 5. Quibus neque ad horam cessimus subjectione, ut veritas Evangelii permaneat apud vos; 6. ab iis autem, qui videbantur esse aliquid (quales aliquando fuerint, nihil mea interest : Deus personam hominis non accipit), mihi enim qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt. 7. Sed e contra cum vidissent quod creditum est mihi Evangelium preputii, sicut et Petro circumcisionis 8. (qui enim operatus est Petro in apostolatum circumcisionis, operatus est et mihi inter Gentes); 9. et cum cognovissent gratiam, quæ data est mihi, Jacobus, et Cephas, et Joannes, qui videbantur columna» esse, dextras dederunt mihi et Barnabæ societatis, ut nos iu gentes, ipsi autem in circumcisionem : 10. tantum ut pauperum memores essemus : quod etiam sollicitus fui hoc ipsum facere. 11. Cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat. 12. Prius enim quam venirent quidam a Jacobo, cum Gentibus edebat : cum autem venissent, subtrahebat et segregabat se, timens eos qui ex circumcisione erant. 13. Et simulationi ejus consenserunt cæteri Judæi, ita ut et Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem. 14. Sed cum vidissem quod non recte ambularent ad veritatem Evangelii, dixi Cephas coram omnibus : Si tu, cum Judæus sis, gentiliter vivis, et non judaíce : quomodo Gentes cogis judaizare? 15. Nos natura Judæi, et non ex Gentibus peccatores. 16. Scientes autem quod non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Jesu Christi : et nos in Christo Jesu credimus, ut justificemur ex fide Christi, et non ex operibus legis : propter quod ex operibus legis non justificabitur omnis caro. 17. Quod si quærentes justificari in Christo, inventi sumus el ipsi peccatores, numquid Christus peccati minister est? Absit. 18. Si enim quæ destruxi, iterum hæc ædifico, prævaricatorera me constituo. 19. Ego enim per legem, legi mortuus sum, ut Deo vivam. Christo confixus sum cruci. 20. Vivo autem, jam non ego : vivit vero in me Christus. Quod autem nunc vivo in carne, in fide vivo Filii Dei, qui dilexil me, ct tradidit semetipsum pro me. 21. Non abjicio gratiam Dei. Si enim per legem justitia, ergo gratis Christus mortuus est

Vr.-í. i. 1. Post asnos quatuordeci» iterum asci sdì ’ Je uierosolymam. — Petes : Unde hi anni inchoandi ¿ h hi sint? an a conversione Pauli, dc qua dixit cap. i, r rxpu vers. IS, an a (riennio post eam acto Damasci ct in Arabia, de quo cap. i, vers. 18? S. Hieronyˌùi‘ mus numerata triennio post vocationem exacto, cui adde hos quatuordccim annos, fiet annusa vocatione Pauli 17, Christi 51 (a Christi cnim anno 38, quo conversus est Paulus, si 17 annos numeres, pertinges ad annum Christi 51), Claudii Imperatoris 12, quo hic Pauli ascensus contigit.

Verum cum Claudius sequenti anno 13 regnare desierit, cique statini successerit Nero,cujus anno 2 Paulus vinctus missus est Romam, ut describitur Arter. xxvn, hinc sequeretur, omnia gesta Pauli, qure describuntur ab *Actor,* xv (idem enim est iter Pauli hic, ct *Actor,* xv, ut mox dicam) ad cap. *Actor,* xxvn, gesta esse biennio, ab anno scilicet Claudii 12 ad Neronis 2, quod non videtur verisimile; illa enim gesta tot ct tanta plus temporis exigunt: cumpræsertim ex *Actor,* xvm, 11, constet post hæc acta Hierosolymis, Paulum permansisse Corinthi anno cum dimidio, rursumque tres annos egisse Ephesi, ut patet *Artor,* xx, 31. Quare Baroniusct alii verius putant, hos quatuordccim annos inchoandos esse a Pauli vocatione, de qua dicit cap. i, vers. 15, eo cnim respicit : a vocatione cnim sua tam illustri annos numerat ct consignat, siculi nos vocationis ad papatum, episcopatum, Religionem, annos numeramus, ct cuique hanc quasi œram statuimus (1).

Profectio h» Hi roso- lynura d-\ cum er qui d riti- icr xv

Nota : Hæc Pauli llicrosolymam profectio eadem cst cinn iiia> qUa *Actor,* xv, ad Concilium llierosolymitanum profectus est : eadem enim causa, idem locus, cædem personæ sunt utrobique. Ita I’alres» Præter Chrysoslomum, cujus hoc est argumentum : *Actor,* xv missus est Paulus Hicrosolymam ab hominibus, Christianis scilicet Anliochcn's : luc vcro ver8, 2 ait so Hierosolymam ascendisse, secundum, id est, *per revelationem ;* ergo hoc iter non fuit idem, sed diversum.

Respondeo, nego consequentiam : ulrumque enim verum est, missum scilicet Paulum ab Antiochenis, et ascendisse secundum revelationem : quia scilicet, ut notat Beda, monitus fuit oraculo divino, ut missionem hanc el legationem ab Antiochenis delatam pro eis susciperet, idque tum communis illius quæstionis de servandis legalibus, ut habetur Actor, xv, decidcndæ, tum propria sui ipsius causa, ul scilicet cum Apostolorum principe, primarlisque Apostolis conferret suam doctrinam et Evangelium, ut hic dicitur vers. 2.

Ex dictis sequitur, Concilium Hierosolymitanum celebratum esse post l-l annos a conversio:

U) Jaxta Aillol, hi quatuordeciin anni ab ilinere Pauli ta Si/n® *et Cilicia!,* non vero ab ejus ad Christia- Di-inurn conversione, mui computandi. Tò igitur ascendi *H rwAymtm* Pauli iter ia hanc urbem, ul concilio Uier . lynûtaDo assisterei, commemorai.

Pauli, puta anno 10 a passione Christi, qui fuit annus Claudii Imperatoris nonus, Christi 51. Ita Baronins.

2. Contuli cum illis Evangélio», quoi» præ- v‹n ' dico. — AaOiur,», contuli, communicavi, in medium proposui Evangelium meum Petro et Apostolis, illos quasi judice? Evangelii mei constituens, ut quod illi do eo décerneront, ne co niuuni consilio probarent, improbarent, adderent, dcmerentque, id ego sic credendum, sic docendum susciperem. Vide dicta cap. i, vers. IG. I

Nota, Apostolum non contulisse cum Apostolis suum Evangelium, quod dubitaret de ejus veri- ,]UI tate, vel integritate, aut certo an concordaret Apon* cum Petri aliorumque Apostolorum Evangelio : sciebat cnim certissimo, Deo revelante, so idem Euw cum cætoris Apostolis Evangelium plenum et perfectum a Deo accepisse, ul palet cap. i, vers. 11 et 12. Contulit ergo cum Apostolis Evangelium non propter se, sed propter alios ad Christi fidem conversos, apud quos a pscudoaposlolis judaizantibus diffamatus erat Paulus, quod apud Gentes legi Mosis detraheret, cum contrarium docerent et facerent Petrus, Jacobus el Joannes, imo ipse Paulus apud Judæos judaizaret : Paulus ergo, ut contrarium ostendat, suamque doctrinam doctrinœ Apostolorum consentientem, pariter ct auctoritatem tueatur, confert cum cis Evangelium : a Ne forte, inquit, in vacuum currerem, aut cucurrissem. »

Cum jllis, — puta Hierosolymitanis primis ac primariis Christianis : nam illud adjectivum latens insubstantivo Hierosolyma, quod pnecessit, more Hebræodemonstrat pronomen «illis,» scilicet Hierosolymitanis, ad quos llicrosolymam ascendi.

Qui videbantur aliquid esse, — id est qui videbantur esso colorante (ul ait vers. 9) Ecclesiœ, ac primarii Apostoli. Ita Hieronymus. Græca hic, ct vers. G, tantum habent, Jwwüm, qui videbantur, id est, ut OEcumcnius, qui habebantur in pretio. Græci enim SóeGvwì vocant eos, qui magnas sunt auctoritatis; «icxwvri;, quorum nulla vel parva est auctoritas.

Ne in vacuum currerem, — ne pscudoaposlolis jactantibus doctrinam meam ab Apostolis reprobari, mihi fideique meœ fideles non credant, et sic meus omnis labor cassus reddatur. Ha Hieronymus, epist. II *ad Awjustinum,* inter epistolas , Augustini; Tertullianus, lib. IV *Conira Marcione.it,* et diserte Augustinus, lib. XXVIII *Contra Fatistam,* cap. IV, ubi hinc contra Lulherum docet timonb verbum Dei etiam sincerissimum, omnesque eius ®ie‘p" præconcs opus habere testimonio ct auctoritate mîûUjn‹ hominum. « Quis est, ait S. Augustinus loco ei- c.wtn talo, tam demens, qui hodio credat esse epistorLˮll* lain Christi, quam protulerit Manichœus, et non notm- credat facta vel dicta esse Christi, quæ scripsit Matlhœus? Aut si etiam de Mûtthæo, utrum ipso ista scripserit, dubitat, de ipso quoquo Malli» eo

non potius id credat, quod invenit in Ecclesia, quæ ab ipsis Matlhæi temporibus ad hoc usque tempus certa successionum serie declaratur : et credat nescio cui transverso dc Perside, post ducentos vel amplius annos venienti, et suadenti, ul illi potius, quid Christus dixerit feccritvc credatur : cum ipse Apostolus Paulus post ascensionem Domini dc cmlo vocatus, si non inveniret in carne Apostolos, quibus communicando Evangelium ejusdem societatis esso appareret, Ecclesia illi omnino non crederet? »

Notent hæc, sibiquo applicent Novantes, qui Calvino post 1‘j00 annos venienti et dogmata nova afferenti potius quam Ecclesiœ, totque sæculorum consensioni credere rnalunt.

Nola, testimonium hoc non perlinere ad laicos etiam magistratus, sed ad Petrum cl Apostolos, id est ad Romanum Pontificem et Episcopos, Apostolorum successores, sivo seorsim, sive in communi eorum Concilio : hoc cnim suæ et doctrinæ et uposlolatus testimonium petiit Paulus ab Hierosolymitano Concilio, in quo judices erant Apostoli, Petrus quasi præses præloquebatur et sententiam dictabat. Sic a tempore Apo- fatninns slolorum hucusque orbis Christianus universus l n,lh ‘ fidei dubiis, novis dogmatibus, subnascenti- jñ. busque hærcsibus a Pontifice Romano et Conci- da con- l**s ’ Rud3115 V(d Per se › V(d Per legatos præcst •'^roin Pontifies Romanus, veritatis decisionem et testi- tld. monium polit, ab eisquo damnata dogmata, vel doctores, pro hærcsibus ac hæreticis habet. Soli haeretici, quia haeretici, ab ea damnandi, hoc judicium, hoc testimonium declinarunt, omnique ælato subterfugerunt. Unde non mirum si nostri Novantes idem defugiant : nimirum hoc ipsum novitatis, malæ fidei, hæresis certum est argumentum.

?«•.-. 3. 3. Neqob Titus , cum esset Gentilis, compulsus est circumcidi. Nota: ait, «compulsus est,» *q*. d. Ti- Urgentibus licet, cl quasi impellentibus Judæis ‘‘lb‘nia falsis fratribus, nolui cedere et concedere, ut lanias litus, ulpotē Gentilis, circumcideretur : sic enim , l m, visus fuissem ipso facto Gentilibus asserere nccessarlain css0 circumcisionem ct legem Mosis. Unde quod postea *Act*. xvi, 3, Timotheum circumcidi, non id compulsus, sed sponte feci, ne Judæos irritarem : erat enim Timotheus non pure Gentilis, sed ex Judica matre seinijudæus, cl ex Gentili patro semigenlilis.

Gemilis ,— Græce ’Exxr.v.GriEcus,id est Gentilis : nam tempore Alexandri Gricci inter Gentiles celeberrimi et notissimi erani Judæis.

Vu». 4. 4. Sun. — Repele hebraísmo *ncque* cx vers, præccdcnli, *q*. *d*. No quidem urgentibus Judæis, qui erant falsi fratres, Titus esi circumcisus. Ita Chrysostomus, (JEcumcnius. *Secundo,* S. Hieronymus tollit *sed,* ut cohærcat cum vers, præced., *q*. *d*. Neque Tilus compulsus est circumcidi propter subintroductos falsos fratres. *Tertio,* aptissime et clarissime Grœcum ***Si***, quod Noster vertit, sed *propter,* accipias pro vel Jira, Id est *nempe,* cujus enallages Budæus habet exempla, *q*. *d*. Non compulsus est, *nempe,* vel, ut Gagneius vertit, *etiam* cum falsi fratres urgerent cum circumcidi.

Quod enim aliqui cum Primario voculam *sed* proprie ct adversative accipiunt, quasi velit dicere Paulus, Titum ab Apostolis quidem non fuisse compulsum circumcidi, sed lamen propter importunitatem falsorum fratrum fuisse circumcisum, plane repugnat tum sequentibus verbis, cum ait : « Quibus neque ad horam cessimus; » tum sanas fidei. Jam cnim abrogata circumcisione, ct promulgato Evangelio ac baptismo, illicitum erat Gentilibus circumcidi : Titus autem plane et utroque parente Gentilis erat. Ita de Tito diserte præter alios docet S. Augustinus, epist. 19 *ad Hieronymum,* et lib. *De Mendacio,* cap. v.

SuBiNTR0DUCT0S(ffxp<i9n^;, quod Vatablus vertit, *obiter ingressos;* melius Noster, *subintrodm tos,* id est subinduclilios), qui (scilicet nobis aliud agentibus, quasi exploratores insidias molientes) subintroieuun r, — , id est clanculo ct insidiose irrepserunt : hoc enim innuit wzs*, quod sœpe in vitium accipitur; notatque fraudes ct insidias, de quo dixi Rom. v, 20.

Explorare ubertatem nostram (a servitute et onere tam multiplicium cæremoniarum ct observantiarum legalium), quam ¡labemus in Christo Jesu , — per Christum, in Christi fide, Ecclesia, religione.

5. Quibus neque ad horam cessimus subjectione, ver». s. — per subjectionem, subjiciendo nos Judaizantibus. Male quidam legunt in dativo, *subjectioni.*

G. Ab iis autem qui videbantur esse aliquid v«. e. (supple , nihil doclrinæ mihi collatum est; abripitur enim more suo Apostolus, ct interjicit subdens), quales aliquando fuerint, nihil mea interest (et mox redit, sed priore casu mutato in cum, quo abreptus fuerat, dum subjicit); mihi enim qui videbantur esse aliquid (scilicet, Petrus, Joannes, Jacobus, primarii Apostoli), nihil contulerunt. — Ita Anselmus.

Quales aliquando fuerint, — quod scilicet hi Triplrx primarii Apostoli, qui videntur esso aliquid, fue- ht mm rint indocti, piscatores, pauperes, abjecti, cum Tcrbo- ego civis Romanus zelo ct scientia legis excelle- nim rem. Ita Ambrosius et Anselmus; quia cnim alio- «ns, rum Apostolorum quasi judaizantium auctoritate Ç promebatur Paulus, cam elevat, ul suam auctori- *ah} int «i- da fu** rinL* tatem, el consequenter doctrinam erigat, modeste tamen. Unde subdit ; « Deus personam hominis non accipit, » ut hic patet, cum piscatores in Apostolos elegit.

Secundo, Augustinus, aquales, » scilicet peccatores, *q*. *d*. Non est ergo quod mihi quis objiciat peccata persecutionis ineæ, aut certe et Petro objiciat, quod Christum in passione negarit.

Terito, Chrysostomus ct Hieronymus, «quales fuerint,» scilicet in doctrina el observatione circumcisionis et legalium, uihil ad me ; Deo red-

dent rationem; Deus cniin nullius personam accipit. Primus sensus maxime planus videtur esse ex mente Apostoli.

ia Deo dïno::-^n iit ptr- wnimm •w</uot Deis personam hominis non accipit. — « Personam' » cst Personffi conditions, quæ impertinentes sunt ad gratuitam Dei vocationem : has enim attendere in conferendis beneficiis ac offi- c¡¡¡., jn jlomjnc vitium cst oppositum justili® distribuliv®, quod hoc est personarum acceptio, dicitur; in Deo non esset vitium, sed minus congruum ejus libcralitati et celsitudini, ut dixi Jlom. n, 11.

Mihi nihil contulerunt. — Valla, *nihil addiderunt* : sed græce est, cùJiv npcaaviOmo, nihil communicarunt, contenti mea sufficienti communicatione ct expositione doctrinæ me®, quam evangelizo. Vide dicta cap. i, vers. 1G.

Ver» '. 7. Creditum est mihi Evangelium præputii (id est, Gentium præputiatarum), sicut et Petro circumcisionis,— id cst, circumcisorum Judæorum. Ita Theophylactus. Vide *Can.* 21.

retro» tnm lJndtorotn, pd Grnïnim a¡ jolu» ct Pa- Dices : Ergo Petrus non fuit caput Ecclcsi®, SC(1 tantum Judæorum Apostolus ct papa. Ita Illyricus et alii. Respondent aliqui, hæc tantum dici de cura et divisione patrocinii : Petrum sci- l'cct es5C constitutum, ut Judæos; Paulum, ut Gentiles protegerent; sed quia subdit : «Qui enim Opcratus est petro in apostolatum circumcisionis,» id est, ut circumcisorum Apostolus foret, « opcratus est et mihi inter Gentes, » ut scilicet Gentium essem Apostolus ; munus haberem, gratias, charismata Apostolica inter Gentes :

Hinc melius respondet Hieronymus, illo tempore, initio scilicet Ecclesiæ, quo Judæi a Gentibus naturaliter adhuc, ut patet vers. 12, abhorrebant, Petrus et Paulus partiti sunt non potestatem, sed operas, ut Paulus Judæis exosus primo ac precipue Gentibus predicarci, Petrus Judæis : nam alioqui ct Paulum Judæis evangelizasse, patet *Act.* iv; el Petrum Gentibus, patet *Act.* x, et quia sedem suam Romam ad Gentes transtulit, ut historici omnes, Patres, chronica ct monumenta consentiunt. Vide illa apud BelLyminnm : adeo, ut hac de re ct traditione velle dubitare, non sani sit cerebri, sed mentis emol®, aut certe frontis perfriet®.

Vu- 8. Qu operatus est Petro núro>, qui inoperatus est Petro, qui in Petro suam energiam, vim ct cfllcaciam ostendit) in Apostolatum circumcisionis — id est, ut fleret Apostolus Judæorum circumcisorum ; is camdcm in me Paulo ostendit apud ct inter Gentes. Syrus vertit, *qui efficax fuit in Petro,* in mc quoque efficax fuit in tot videlicet miris et miraculis patrandis, in tanta sermonis efficacia, in tot Gentium per me facta conversione.

'• 9. Cephas. — Putavit Clemens Alexandrinus apud Euscbium, lib. 11 *llistor.,* cap. xn, et Dorothea in Synopsi, Cepham hunc non fuisse Petrum Apostolum, sed unum e 70 discipulis. Verum alium Cepham nec novit, nec celebrat Ecclesia, quam S. Petrum, cumque hic designari patet ex eo quod subdit : «Qui videbantur column® esse;» C*Thu erat ergo Apostolus, imo princeps Apostolorum. Unde illi, quasi primario pr® Jacobo ct Joanne opposuit se hic Paulus, vers. 14. Qui ergo syriacc in Syria, nimirum Antiochi®, Cephas vocabatur, idem græce a Græcis dictus est Petrus. Unde quem hic Cepham, vers. 7 Petrum vocat. Ita Hieronymus, Anselmus, Baronius, Bellarminus ct alii.

Dexteras dederunt mihi et Barnab.e societatis, — id cst, dextras sociales in societatis symbolum, quia in fide ct dogmate utrique eramus concordes ct associati. Ita Anselmus.

Ut nos in Gentes (ad Gentes, erga Gentes; Syrus, *inter Gentes,* supple, apostolati! fungeremur), ipsi autem (Jacobus, Cephas et Joannes) in circumcisionem, — id est, apud circumcisos Judæos. Ut, sicut Judæis quasi primis et primariis promissus ct datus est Christus, qui inde vocatur « minister circumcisionis, » id est circumcisorum, *ad Hom.* xv, 8 : ita primarii Apostoli primas suas operas apud eosdem collocarent.

10. Tantum (supple, submonuerunt, vel roga-Vtr io runt) ut pauperum memores essemus. — « Pauperum,» scilicet Judææ, qui propter Christi fidem a Judæis spoliati erant bonis, *ad Hcbr.* x, 34. Ha Chrysostoinus. Idipsum evincit particula *tantum,* qu® alioqui non benecohærerct. Vel, ulllieronymus (I), voluntarie « pauperum, » qui possessiones suas vendiderant, pretiumque dederant Apostolis, inter fideles, maxime pauperes, quorum magna erat copia, distribuendum, *Actor,* n, 4S.

Qlod etiam sollicitus fui iioc ipsum facere. — Redundat hebraísmo *hoc ipsum :* Hebræi enim repetunt antecedens cum relativo.

11. In faciem ei (Ceph®) restiti.— «In fa-Veatu ciem, id est in speciem, exterius, simulate ct ex composito. Ha aliqui cum Erasino. *Secundo,* planius et verius, « in faciem, » id est, ut vulgo dicimus, in os, in barbam, aperte, palam Petro restiti, idque ut hac ratione scandalum ejus publicum publica correptione emendaretur. Ha Augustinus, Ambrosius, Beda, Anselmus el alii passim.

Quia reprehensibilis erat,—ín *Q^in-* quia reprehensus erat, ab aliis scilicet fratribus, qui hoc Petri facto fuerant offensi, ignorantes le- raxn vtr- gitimam Petri mentem et causam, ait Chrysostomus et Hieronymus. Unde ct Syrus vertit, *quia* ****■• *offendebantur in eo.* *nWu*

Secundo, ut Theophylactus ct OEcumcnius, reprehensus erat Petrus ab aliis Apostolis, quod cum Cornelio Gentili sumpsisset cibum Cœsareœ. Hinc veritus ne rursum ab eis aliisvc Judæis reprehenderetur, subduxit se. a Gentium mensis ct conversatione. j

Tertio ct melius, Ambrosius, reprehensus erat,

(1) Sed minus recte.

scilicet n veniate et liberiate Evangelica, quæ Gentes a judaismi umbris et servitute liberat cl eximit.

Quarto, optime Noster vertit, *reprehensibilis:* hebraísmo enim participia passiva sumuntur sæpe pro verbalibus terminatis in *bilis,* quibus carent llebræi. Ita Latini passim , ct patet ex unteceli. ct consequentibus : dat enim causam cur restiterit ei, scilicet banc, a quia reprehensibilis erat, » puta in simulatione judaismi, ut sequitur.

An re- lll rìuio *repns0 bciuus? Quæritur, an vero reprehensibilis ct reprehensus ^uor't Pdrus a Paulo. Acris hac de re per mul- ^os "unos fuit dissertatio inter S. Hieronymum et Augustinum, ut patet cx epistolis utriusque, torn. Jl operum Augustini, cap. vin. ix ct seq. Negant Hieronymus, Chrysostoinus, Theophylactus, Baronius, putantqne tantum utrimque simulatam fuisse reprehensionem : Petrus scilicet, qui Hierosolymis cum Judæis judaicé vixerat, idque licite , veniens Antiochiam cum Gentibus gentiliter vixit ; sed supervenientibus Judæis a Jacobo llierolyma Antiochiam missis, ne cos offenderet, utpotc primos et primarios in fide cl Ecclesia Christi, ut dixi vers. 9, a Gentibus ad Judæos se subduxit; simul ut daret occasionem Paulo Gentium Apostolo se reprehendendi; utque, ei cedens, ipso facto doceret Judæos, non esse amplius judaizandum. E contrario S. Augustinus asserit Petrum vere fuisse reprehensibilem et reprehensum a Paulo : id enim verba clare significant.

An liceat »iiqv*n- GO SI IUU- Ure d menuriT Hinc *secundo,* inter Hieronymum et Augustinum orfa csl qUæs[j0 je simulatione el mendacio. Hieronymus enim asserit licere subinde simulare instar Petri hic. Negat Augustinus Petrum simulasse , docctquc nunquam licere mentiri aut simulare, praesertim in negotio fidei et religionis. Sed in hac secunda quæstionc non videntur Hieronymus et Augustinus satis se invicem intellexisse ; non enim dixit Hieronymus Petrum mentitum esse, aut simulasse judaismum exterius, quem interius in corde detestaretur, uti Hieronymum videtur intellexisse Augustinus, cum in eum tam acriter insurgit, quasi docerct Petrum licite judaismum simulasse : sic enim cuilibet fideli licita foret fulsæ fidei bærescosque professio, qui cst error in fide. Sed tantum docet Hieronymus, ut ct Chrysoslomus, non veram, sed simulatam fuisse reprehensionem Petri a Paulo : ex composito cniin utriusque consensu Paulum reprehendisse Petrum incauta), non simulationis, sed dissimulationis jam diclæ, Petrumque reprehensionem hanc admisisse ex composito , ut Petro in speciem reprehenso judaizantes vere reprehenderentur, ct cum Petro agnoscerent non esse judaizandum : quod licitum esso non negat Augustinus; negat tamen ita accidisse, cum ex ejus sententia, vera, ct non simulata fuerit hæc reprehensio.

Meudï cium<w!' Quare malo ex hoc loco Cassianus, *collât.* 17, captXVU Usquc ad xxv; Orígenes, Clemens, Erasmus ct alii apud Sixtum Senen«em, lib. V, *annotat.* 103, putant licere <ubindc mentiri, approbantque illud Platonis axioma : «Licet res mala sit mendacium, co tamen aliquando utendum cst, perinde ac utimur hellcboro, vel alio medicamine. » Hic enim jam certus est error damnatus ab Innocentio HI, tit. *De Usuris,* cap. *Super eo;* imo ab *Eccli.,* cap. vn, vers. 14 : a Noli, inquit , velle mentiri omne mendacium. » Et contra eum diserte scripsit Augustinus librum *De Mendacio,* ct lib. *Contra Mendacium.* Neque est, quod quis objiciat Hieronymum et Chrysostomum hic : quia illi, ut dixi, non mendacium in Petro, sed facti, puta reprehensionis simulationem, vel potius occultam compositionem tantum admittunt ct excusant : hæc enim subinde licita est, ut patet in stralagematibus militum quibus hostes, fugam simulando, in latentes insidias pelliciunt.

Fuit et tertia quæstio inter S. Hieronymum et Augustinum; quando cessant lex vetus, et legalia præcepta. Sed hæc alio spectat, de qua tamen dico breviter : Quoad obligationem lex vetus cessavit in Pentecoste; tunc enim promulgata fuit lex nova, ccepitque obligare ; ac proinde abolita est lex vetus, desiitque obligare : non tamen ita cessavit, quin adhuc ad tempus servari posset, donec Judæi sensim et suaviter ob ea abducerentur, camquc cum honore sepelirent. In hoc dissidio Augustini ct Hieronymi, verior videtur S. Augustini sententia.

Quando '«tost,

Dico ergo *primo :* In hoc Petri facto fuit aliquod peccatum, non erroris in fide, ut quidam temere asseruerunt; sed in facto, incautæ videlicet simulationis ct professionis judaismi, quodque scandalum daret Gentibus ut secum judaizarent, subducendo scilicet se a Gentibus, quibus hactenus convixerat, et ad Judæos advenientes subito transiens, cum cisque judaicé vivens. Unde Gentes jure opinari poterant judaismum lain sibi, quam illi esso necessarium ad salutem, et Christianos obligare : licet enim necdum mortifera) essent lex et cærcmoniæ veteres, servarique possent ad legem suaviter ct cum honore sepeliendam, et Judæorum animos ad Christi fidem alliciendos ; erant tamen mortuæ, cl insuper mortifera', si quis cas servaret, putans, vel ita se gerens, quasi ad eas teneretur, ct quasi lex vetus Christianos obligaret. Petrus autem licet id nou pularei, ita tamen incauto se gessit, ut Gentibus hoc suspicandi justam occasionem dederit.

Patet, quia id dare secundo et tertio hic docet Paulus : «Ei, inquit, restiti, quia reprehensibilis erat.» Et vers. 11 : «Cum vidissem quod non recte ambularent ad veritatem Evangelii, dixi Cephro : Quomodo Gentes cogis judaizare ? » tua scilicet simulatione, et, ut Græce, hypocrisi : quæ omnia Petrum peccasse evincunt ; vel (quod absit) mentitur Paulus, ait S. Augustinus, epist. 8, i) ct 19 *ad Hieronymum;* Cyprianus, epist. *ad Quin-*

Peinuit- <rl aon Umrain- tua Jdo. et Mri.

tum; Gregorius, homil. IB »m *Ezech.;* Ambrosius, e». passim Latini veteres ct moderni.

Dico *secundo :* Hoc tamen peccatum Petri leve fuit et veniale, aut materiale tantum , ex inconsiderationc nimirum vel defectu luminis et prudentis : putabat enim bona fide Petrus se Judæorum, quorum prrecipue hactenus fuerat doctor ct Apostolus, offensionem cavere debere potius quam Gentium , el Gentes idipsum scire, aut facile cogitare posse. Sed in hac sua opinione cravit Petrus; licet enim, ait D. Thomas, Spiritus Sanc*us *n Apostolos descendens in Pentecoste, eos deinceps confirmaverit in prudentia el gratia, ut evitarent omnia peccata mortalia, non tamen ul omnia venialia effugerent.

Nola, uti in verbis, ita et in factis esse mendacium vel hypocrisis. Sic si quis Christianus Pomæ gestet pileum flavum, mentitur se csseJudæum.

Ubi tamen adverte cum Cajetano, facta facilius quam verba excusari a mendacio vel hypocrisi. Halio est, quia verba proprie et expresse sunt ^=na conceptuum mentis, ct ad illos siguificandos sunt instituta : facta non item, sed latiorem patiuntur interpretationem. Unde si milites metum ct fugam simulent, ut hostem pelliciunt in insidias, non cst proprie hypocrisis vel mendacium; esset tamen mendacium, si idipsum verbo enuntiarent dicentes : Nos fugimus, quia limemus vestrum, o hostes, robur.

Ubi nota secundo, hanc regulam : cum in facto aliquo justa cst causa veritatem legendi et dissimulandi , nulla in co est hypocrisis vel mendacium. Sic in hoc facto et dissimulatione sua Petrus ex parte justam habuit causam, scilicet metum ne offenderet Judæos : abducere enim se a Gentibus, et accedere ad Judæos, non est dicere absolute: Ego sum Judæus,et judaizo; sed cst dicere : Ego malo Judæis servire et adhærere, quam Gentibus; hujus enim rei justam habeo causam, scilicet quod sum Apostolus et doctor Judæorum potius quam Gentium. Dico, *cx parte aliqua :* nam omni ex parte ct in totum non fuit justa hæc causa : debebat enim Petrus ita curare Judæos, ul tamen non negligerci,nec offenderei Gentes; erat enim omnium tam Judæorum, quam Gentium pastor et rector. Unde hac cx parte, quod scilicet Gentes offenderet, peccavit Petrus ex inconsideratione ct venialiter. Vix enim potest humanæ mentis infirmitas in rebus perplexis omnes circumstantias ita considerare ct librare, ut non aliquando cœcutiat oligarque id quod sibi bonum videtur respectu unius, non considerans id malum esse respt clu alterius.

D : : Eigo Paulus, nipote corripiens ac corrigens Vetrtim, Petro auctoritate par fuit, vel superior, ac consequenter Petrus Pauli el Aposlolotsx t'it rum caput ct princeps non fuit.

Respondeo : Xego consequentiam; nam ab inferioribus corrigi posso superiores oum humili charitate, pro veritate tuenda, hinc docet Augustinus, *epist.* 19, Cyprianus, Gregorius, S. Thomas ct alii supra, qui clare docent Petrum superiorem a Paulo inferiore correptum esse. Undo infero : cum Paulus cæleris Apostolis fuerit par, hos etiam Petro inferiores fuisse, ac consequenter Petrum Apostolorum loliusquo Ecclesiæ, cujus Apostoli sunt capita, caput esso. Undo apte Gregorius, homil. 18 *in Ezech. :* « Tacuit Petrus, ut qui primus erat in apostolatus culmine, primus esset in humilitate. » Et Augustinus, epist. 19 *ad Hieronymum :* « Rarius, ait, ct sanctius exemplum Petrus posteris præbuit, quo non dedignarentur a posterioribus corrigi, quam Paulus, quo confidenter auderent minores majoribus pro defendenda veritate, salva charitate, resistere. »

11. Cum Gentibus edebat ,—sine delectu suillam vm. tt, aliosquc cibos, quos Judæis vetuit Moses, *Levit.* xi, hoc facto docens, hujus delectus loliusquo legis observationem non esse necessariam. Ita Anselmus.

13. Et simulationi ejus consenserunt c.eteiu Vtfl. ii. Judei, — *q. d.* Cæteri Judæi simulabant cum Petro. Ha Graeci.

Quæritur, quæ ct qualis fuerit hæc simulatio? Respondent Hieronymus, Chrysostomus, GEcnmenius, fuisse dispensationem, prudentiam et cautionem, no scilicet Judæos offenderent, prudenterquo texisse immunitatem a lege. Melius Augustinus, Anselmus el Latini censent vitium fuisse hypocrisis, quod simplicitati ac veritati opponitur. Unde Græce est cj/ j.-nxsíflwxv aùrû, *hypocritice egerunt cum ipsis.* Simulabant enim legis observationem, cum vere non intenderent eam scrvare : sciebant enim eam abolitam esse, se tamen aliis Judæis accommodare intendebant. Hos seentus Barnabas et ipse finxit, id est, ita se gessit, ac si cibos cum Judæis discerneret, ct Gentium conversionem abhorreret, quasi Judæi praeferendi essent Gentibus conversis, et quasi lex vetus ad salutem esset necessaria : ita enim se gerebant, ut jure ex eorum facto id opinari possent Gentes, licet id non intenderent, imo forte non adverterent Petrus et Barnabas.

14. Sed cum vidissem quod non recte AMBULARENT AD VERITATEM EVANGBLII. — PI'O mie *ambtllarentj* significantius græce dicitur ¿jOewcíwm, quod respondet Hcbræo "IC'K *isscher* ct TC?» *iaschar,* significatquc recto pede incedere, recta dirigere gressum, ut non cespites, neque ad dextram, vel sinistram deflectas.

Dixi Cepilv. : Si tu, cum Judjf.us sis, gentiliter VIVIS, I.T NON JUDAICE, QUOMODO GENTES COGIS judaizare? — « Gentiliter vivis, » id est, communi cibo el mensa indifferenter cum Gentibus hactenus vixisti, sciens nimirum abolitas esse legis cæremonias per Christum, et mortuas esse, licet necdum mortiferas, donec suiUcienter pro-

mulgctur Evangelium. Ita Anselmus, *q. d.* Si tu, o Petre, cum sis Judæus, cum Gentibus gentiliter vivere soles, ct hactenus vixisti: quare jam eos fugis, vivi que judaicé, ac tuo exemplo cogis Gentes judaizare?

Vm». e. 13. Nos natura (naturali gener .(ione , origine, prosapia) Juiuti (sumus), nox ix Gexubus peccatores , — non gentiles peccatores. Judæi enim Gentes, quia idololatræ erant, vocabant arroganti contemptu «peccatores; » quasi ipsi essent justi, aiunt Angustinus et Anselmus (1).

Yen. lû. 1G. Nox JUSTIFICAruil UOMO EX OPERIBUS LEGIS, ' pro nisi FEn fidem Jesu Ciimsn. — « Nisi, » id est sed; Græcum enim Jà-» p. respondet llcbræo "¡X, id est uerum, *verumtamen;* sic etiam Latini usurpant voculam *nisi,* ut Cicero, lib. XIII *epist. Famil. :* « Do re, inquit, nihil judicare possum , nisi (id est sed) mihi certo persuadeo te talem virum nihil temere fecisse. » Ita Syrus, et passim alii, Boza quoque et OEcuinenius, et patet ex antithesi : vult enim justificationem non tribui operibus legis, sed fidei Christi. Cum ergo hanc antilhesin significet per *nisi* coque opponat fidem operibus, sequitur *nisi* hic esse adversativum, idemquo esse q l sed. Secus esset, si simpliciter sine antithesi poneretur. Verbi gratia, cum dico : Homo non vivit, nisi per animam, *nisi* hic idem valet quod *tantum :* hæc enim propositio exceptiva idem valet, quod lue duæ, per quas exponi debet: scilicet, homo vivit per animam, et per nullam Norjnfci aliam rem vivit homo, quam per animam. Male ? ' kxo Oi'8 ° Novantes hic exponunt urèi per *fidem Christi,* P ' a id est, inquiunt, sed tantum per fidem Christi.

" " Adde : licet id vellet ac diceret Apostolus, nihil "",'7 tamen diceret pro eorum tide sola justificante ; requiri hanc enim propositionem hic admittit D. Thomas et Adamus Sasbout : Homo non justificatur ox operibus legis, sed tantum cx fido Christi : hio enim vocula *tantum* solum excludit opera legis, non spei, timoris, charitatis, pœnitentiæ, quæ fides gignit el producit : biec enim sub fide quasi tiliæ sub matre intelliguntur, ut dixi *Can.* 3.

Q o- Nos in CnnisTO Jesu credimus. — Græce ii; Xpçèv .! ¿ i? - 'Irs5^ l?l *Christum Jesum*. Nota : Idem est Ilebræis (! , jñ *credere Deo, credere in Deo,* et *credere in Deum;* ' u. sic idem est *credere Christo, credere in Christo,* et re 'lico! *rredere in Christum,* crederò scilicet illum esso Christum, id cst Messiam, salvatorem et redemptorem mundi : esternili hebraicos contactus,mentalis scilicet. Itaque dicunt Hebraii >J1N3 pONfl *hcemin badonai, credidi in* Domino, vel *in Dominum,* id est, credidi Domino. Id pluribus exemplis demonstrat Franciscus Hibera in *Jonae* m, num. 29.

Credimus ut justificemur. — Græca imçiùosptv, *credimus ut justificaremur.* Ita Hieronymus, Vatablus ct alii. Et hoc aptius respondet vers, seq.,

(1) Quærunt Interpretes utram in vere. 15-21 continuetur Pauli .ul Petrum oratio, an Paulus jam Galatas aut Galatarum doctores alloquatur. Prius ItoseumuUero præplacel, posterius sequitur Aillolі.

qui hinc peudet, quasi ex conditione jam posita et preterita.

Propter quod (Jtin, id est *quia, propterea quod)* ex opericis legis non justificantir omnis caro, — id cst, nullus homo; « non omnis • enim Ilebræis idem est quod nullus, ct « caro > synccdochice idem est quod homo,

17. Quod si qcxrentes justificari ix Christo, VeI*-n« INVENTI SUMUS ET IPSI PECCATORES, NUMQUID CHRISTUS peccati minister est ? — *q. d.* Si adhuc sumus in peccato, quia peccati remissionem et justitiam qnuïsiviinus in Christi fide,cum ibi non sitqmerenda, sed in lege, ut volunt Judaizantes, ergo Christus peccatum fovet; sustulit enim legem quæ sola peccatum tollit. «Numqnid ergo Christus peccati minister est, ▮ *q. d.* An Christus peecalo inservit illud fovendo ct conservando, hoc ipso quo legem tollit ad justificationem, ct peccati deletionem, ut ipsi aiunt, necessariam, ct suam statuit legem gratiæ quasi quæ sola justificet, cum, ut ipsi aiunt, sine lege justificare non possit? ac si dicat : minime. Ita Hieronymus, Chrysostomus, Primasius, Anselmus, Theophylaclus. Topi» 2». «m.

Secundo, Vatablus : peccatorem, ait, inveniri, est, docere cum lege Evangelica Mosaica» legis observationem esse necessariam ad justificationem : hoc enim docere, peccatum tsl el error in fide, *q. d.* Si ita aliquando (ut nobis imponunt Judaizantes, sed mendaciter ct per calumniam) falso nos docuimus, numqnid propterea Christus peccati minister est ? numquid Christi lex et doctrina Evangelica ministra est peccati? ut scilicet idem doceat, puta legum Mosis necessariam esse ad justitiam ; hoc enim docere, peccatum est.

Tertio alii, *q. d.* Quod si nos quoque , qui nos jactamus per Christum justificatos, inveniamur peccatores , quia scilicet non minus indulgemus cupiditatibus nostris, quam Judæi vel Gentes a Christo aliena» : num idcirco dicendum erit falsam esse hanc doctrinam dc justificatione ex fido Christi? quasi Christus nisi legi conjunctus peccatores, non autem justos, n s reddat. Absit; quod enim aliqui Christi fidem sequentes carni indulgent et peccant, non id Christi, nec fidei, sed eorum qui Christi gratia abutuntur, vitium est.

Primus sensus, qui est Patrum, pressior est et melior, quia nihil aliunde supplet, uti secundus supplet, peccatores dici, quod doceant legem cum Evangelio servandam esse; tertius, quia cupiditatibus indulgent. Deinde, quia magis est ex meute ct scopo Apostoli : vult enim probare ex fido Christi, non ex lege Mosis nos justificari : alioqui si fidem Christi sectantes adhuc invenimur peccatores, sequitur quod Christus nos decepit, promittens justitiam ex fido, quam præstaro non potuit; eritque peccati non victor, non destructor, sed fautor et minister, præsertim quia legem, ut ipsi aiunt, justificantem, et peccati victricem

abolevit, et consequenter peccati regnum restituit et stabilivit.

Nota hebraismum. Hebræi enim consequentiam enuntiant per interrogationem, praesertim cum absurdum quid inferunt. aNumquid Christus *peccati minister cst?» id* est, ut Syrus et alii, ergo Christus peccati minister est, quod est absurdum. Unde id explicans subdit : « Absit. » Sic *numquid* pro *ergo* capitur *Rom.* in, ü; *Joan,* vin, *53; Jcrcm.* xviii, 20. Adde: ¿?a, si non circumflexo, sed acuto notetur accentu, significat utique, ergo, igifur, ut patet hic vers. ult. ; cum circumflexo enim significat numquid, nonne, ut legit et vertit hic Noster et Græci.

Ven is. 18. Si exim quæ DEsrnuxi (si vim justificandi, quam detraxi legis observantiae) iterum ii.ec .edifico (id est, rursum legi eam assero, ut calum-
Ml nianlur Judæi me occulte judaizare, ergo) prævaricatorem me constituo ,— quia quasi Proteus
mi... .,-ad omnem ventum fidem muto. Est aliud argu-
wuU.!- mentum probans perstandum esse Christianis in abolitione legis, vel potius occurrit lacitæ objectioni et mentali calumniae. Dicetis, inquit, vel cogitabitis id quod Judæi, sed falso, vobis inculcant, me apud Judæos et secreto judaizare; sed absit hæc a me hypocrisis : si enim quæ publice destruo, hæc eadem privatim vel apud meos reedifico; sane prævaricator sum, quia hypocrita et impostor : quod nemo dixerit (1).

Vtr». i#. Ego enim per legem (ostendentem Christum, in coque desinentem et mortuam) legi mortuus sum , — id est, desii legi obnoxius esse : cæremoniali quidem absolute et omnino, morali vero et decalogo non absolute, sed quatenus lex illa ptedagogus tantum, accusator ac vindex erat scelerum. Per legem ergo legi mortuus sum, quia lex ipsa dictabat moriendum esse legi, vivendum autem Christo. Ita Augustinus. Vide Chrysostomum. Est hæc secunda (prima enim fuit vers. 17) ratio probans nos justificari non cx lege, sed ex fide Christi, *q.* d. Lex ipsa mihi Christum indicavit et ostendit, ipsa me ad Christum remisit, imo deduxit, ipsa se in Christo desinere, mon et uniri testata ct professa cst. Cur ergo, o Judæi, legem sponto sua mortuam, Christoque cedentem resuscitare et restituere vultis invitam? Hinc tamen nullo modo sequitur, legem decalogi quoad obligationem per Christum desiisse, esseque abrogatam. Est cnim lex illa hac parte non vetus, non Mosaica, sed naturalis , ælcrna ct immutabilis. Vide dicta Rom. vii, 1 (2).

Jmla-
u-duiit,
nH»"m
Djtunii*
d «¡orí-

(1) a Paulus in prima persona, leniendi vituperi! causi, loquitur ; sed reprehendit adversarios. Dene hic obs natTheodoretus, pulchre Paulum ámarjí^tiv, iniwr*tere* accuialionem : quum dicerent Judaiianles,csse transgrc -ione m legis, si *negligalur;* ille contra dicit, esso tnr.-groáonem, sl quis Christianus legis Mosaicæ aucloriuv tu mitaurel religionis causa. » lla:c llosenmullerus ad h. L

(2) Ahi umpluaUr v rtunl,/.cr unam /iji-m (vel doc-
•r I im) *aiteri* morluw mm. id cst, per Christianam doctrinam effectum est, ut Mosaicam illam religionem abjicerem.

Quare impie Lutherus in hunc locum, et rursum in cap. iv hujus cpistolæ : «Legi, inquit, mori, nihil aliud cst, quam ad legem non esse obligatum , ab caque liberum esse, sive cæreinonialis sit, sive moralis; certum cnim est decalogum solis Judæis esse datum, ct non nobis.» Idem lib. *Do Liberiate Christiana* : « Christiano, inquit, neque opera, neque lex necessaria cst, quia per fidem liber est ab omni lege. » Idem rursum . tom. 1 Wiltenbcrgensis editionis, fol. 189 et190: «Oportet, inquit, cor humanum legem Ilei, atque adeo Deum ipsum supra modum odisse. » Audite hæc, qui ab eo ejusque asseclis misero decepti estis, et exhorrescite vocem non hominis, sed Satanæ : quid cnim Satanas, Dei et hominum juratus hostis, de Deo magis blasphcmum et horrendum dicere , ac hominibus in suam perniciem suggerere posset? impi* ni mlta'

Non absimilis est Calvinus, cujus hic cst dialogismus, lib. Ill *Inslit.,* cap. xix, § 2, 4, 7 : « Conscientia dicente, Peccasti ; responde, Imo peccavi : ergo Deus puniet ct condemnabit? Non ; at lex hoc dicit? Sed nihil mihi cum lege. Quare? Quia libertatem habeo. »

Doccine est purum putum Evangelium? Doccine sensit docuitve Paulus? «Legem, inquit *ad Rom.* m, 31 , destruimus per fidem? absit : sed legem statuimus.» Audi S. Augustinum, lib. III *Contra epist. Pclag.,* cap. iv : « Quis,inquit, ita impius est, ut dicat sc proptcrca præcepla non servare, quod Christianus sit non sub lege, sed sub gratia?» Quis credat Lulherumct Calvinum doctores ct reformatores Ecclcsiæ a Deo missos, qui jugum omne, legem omnem, non modo humanam , sed ct divinam ac naturalem, excutiunt, enervant, abolent?

19 et 20. Christo confixus sum cruci : vivo al- Vers, i»
tem jam non ego , vivit vero in me Christus.—*q.d.etî0.* Ego per baptismum cum Christo crucifixus, atque peccato ct veteri vitæ, cæreinoniis, ac legi, ut jam dixi, mortuus sum, indeque quasi ab arbore veteri resectus sum , ul arbori novæ crucis Christi novus quasi ramus inserar, ab caque vitam ac succum gratiæ sugam, ita ut non tam ego quam vivat in me Christus : quia non lex, non natura, non concupiscentia, non voluntas propria, sed Christus ipse suæ gratiæ quasi animæ, et virtutum quasi potentiarum motibus inc agit ad omne bonum, et ad vitales virtutum actiones, ut Christi humilitas, fortitudo, sapientia, gaudium , pax, aliæquc virtutes in me vivant cl vigeant. Ha Hieronymus, Chrysoslomns, Ansclmus, et S. Gregorius, homil. 32 *tn Evang.,* quem audi : «Tunc , inquit, nos ipsos relinquimus, tunc nos ipsos abnegamus, cum mutamus quod per vetustatem fuimus, ct ad hoc nitimur ad quod per novitatem vocamur. Pensemus quomodo se Paulus

abnegaverat, qui dicebat : Vivo autem, jam non ego. Exlinctus quippe fuerat sævus illo persecutor, et vivere coeperat pius prædicator. Si cnim ipso esset, pius profecto non esset. Sed qui se vivere denegat, dicat unde est quod sancta verba per doctrinam veritatis clamat. Protinus subdit : Vivit vero in me Christus. Ac si aperto dicat : Ego quidem a niemelipso exlinctus sum, quia carnaliter non vivo ; sed tamen essentialiter mortuus non sum, quia in Christo spiritualiter vivo. » «Vide, inquit S. Chrysostomus, exactam vitæ rationem , et admirare. Quoniam cnim seipsum Christo et cruci totum præbuerat, et ad illius voluntatem omnia faciebat, non dixit : Vivo ego Christo; sed, quod longe majus est, Vivit vero in me Christus.» «Non vivit, ait S. Hieronymus, illo qui quondam vivebat in lege, quippe qui persequebatur Ecclesiam. Vivit autem in eo Christus sapientia, fortitudo, pax, gaudium, cæteræque virtutes, quas qui non habet, non polcst dicere : Vivit autem in me Christus, *n*

Unde S. Rernardus, serm. 7 *in Quadragesima :* « Vivo, inquit, jam non ego, vivit vero in me Christus. Ac si diceret Ad alia quidem omnia mortuus sum, non sentio, non attendo, non curo : si quæ vero sunt Christi, hæc vivum inveniunt ct paratum. Nam si non aliud possum, saltem sentio : placet quod ad ejus honorem fieri video, displicent quæ aliter fiunt. Imo vivo non tam ego, quam Christus in me. »

Christos ›i anobii în nes tronjformatur, tuCiirijtum.

Christus ergo in me docet, concionatur, orat, laborat, patitur, omniaque opera mea in me operatur: ita ut Paulus non tam Paulus quam Christus, cl Paulus in Christum, ac vicissim Christus jn pauiuin transformatus videatur, a Talis enim quisque nostrum est, qualis est ejus dilectio: terram diligis, terra eris; Deum diligis, Deus cris,» ait S. Augustinus, tract. 2 in *epist.* 1 *Joan.* Amor cnim transformai amantem in rem amatam, ut ait S. Dionysius. Unde et *Osce,* cap. ix, vers. 10: « Facti sunt, ait, abominabiles sicut ea qu¿e dilexerunt. »

Est metaphora, vel allegoria : Lex vetus est quasi arbor vetus. lex nova cl crux quasi arbor nova ; ab illa praecisi sumus, ut huic inserti, novam ab ea gratia; vitam sugeremus. Sic *Horn.* vi, dixit nos complantatos, conscpultos, concrucifixos, commortuos, conresurgentes Christo, ul ibi dixi. Unde clarius ad verbum vertas cx Gra-co, Xpiçû» owtçzùpwuai, Christoconcrucifixus sum, quasi arbori erucis Christi insertus et complantatus, ut communem arboris succum ct vitam hauriam, gratiam videlicet et charitatem. Hinc S. Ignatius, epist. *ad Hom.,* úo; fcaúpurai, *amor,* inquit, *meus crucifixus cst,* Christus scilicet, qui est amor meus, vita mea, anima mea, ita nimirum, ut cum Christo simul quasi amor meus, anima mea, ipseque ego totus crucifixus sim.

Avrar meui crunfi-rus f't , alt S. Ignit ɯ ?.

Nota hic amoris ct charitatis proprietates. *Prima* est, quam tradit S. Dionysius, *De Divin. Nomin.,* cap. iv : « Amor, inquit, est virtus faciens unionem. n Hanc significat Apostolus hic cum ait : « Christo confixus sum cruci, n 7. *d.* Unitus sum et quasi unus cum Christo crucifixo. rT°^î'

Cimitiiii et

Secunda proprietas amoris est, mutua inhnesio qua se mutuo amant ct redamant Deus et homo, sibique vicissim bona volunt et procurant, ut dicant cum sponsa in *Cant. :* « Dilectus meus mihi, et *ego* illi. » Hanc significat hic Paulus, cum ait se in Christo, ct Christum in se vivere.

Tertia charitatis proprietas est, cogitare assidue ct in oculis mentis habere Christum et Deum : est cnim amor nexus animorum; jam nectere non potest animos, si non jungat cogitationes. Hanc significat Paulus per verba etto et vicit utique vita rationali memori®, intellectus et voluntatis.

Quarta est, exstasis : « Exstasin, inquit Dionysius loco citato, facit divinus amor, amatores suo statu dimovet, ct sui juris esse non sinit, sed in ea quæ amant penitus transfert. Idcirco ct Paulus ille magnus, cum divino amore flagraret, excessive illius virtutis particeps factus, vivo, inquit, jam non ego, vivit vero in me Christus; tanquam verus amator, mentis excessum patiens. Audebimus et id loqui, quod ipse quoque auctor omnium pro amatori® bonitatis magnitudine extra se sit, ad omnia quæ sunt pertingendo multiplicis providenti® ratione. » Nimirum exstaticus amor rapuit Deum, tum ut se suaque bona communicaret creaturis per creationem, tum potius ut suam Verbi hypostasin communicaret humanæ creatur® quam assumpsit per incarnationem : « exinanivit cnim semetipsum pro nobis formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo. » Exstasis ergo Verbum transformavit in hominem, eumque crucifixum, ac habentem speciem peccatoris, quia nos peccalores eramus, reique mortis et crucis : nostram enim formam, excepto peccato, quoad omnia Christus assumpsit ex ingenti et exstatico nostri amore.

El ›Lk i5 imoru Verbum tnasfor-¿Iñt ia

Hæc exstasis amoris Pauli cor in cor Christi dilatando transmutavit, et Paulum in Christum quasi transformavit : perinde ut de Catharina Senensi legimus, eam ex vehementia amoris Christi ab eo flagitasse, ut cor suum, proprio sublato, ei communicaret : Christumque ei annuentem cor exemisse, novumque christiforme ei indidisse. Hoc cst quod ait S. Chrysostomus, hom. 23 *in epist. ad Hom.,* in morali, ubi citans hæc verba Pauli : « Vivo jam non ego, vivit vero in me Christus, » subdit : « Cor itaque Christi erat cor Pauli, tabulaque Spiritus Sancti, atque charitatis volumen. » Unde idem paulo superius cor Pauli vocat « cor orbis, » dalque rationem : « Cor enim istud adeo fuit latum, ut in se susceperit et integras urbes, et populos, et gentes. Cor enim meum, inquit, dilatatum est. Vcrumtamcn ut lutum fuerit, tamen sæpe occupavit ct pressit illud, qme

ipsum dilatabat dilectio. Ex multa quippe tribulatione, inquit, *ct anxietate* cordis scripsi vobis. Et dissolutum etiam vellem videre cor istud, erga unumquemque pereuntium accensum et ignitum, secundo parturiens filiorum abortus, cor Deum videns, cœlis ipsis sublimius, orbe latius, radiis solaribus cxhilaratius, igne ferventius, adamante solidius, fluvios emittens aquas vivas, ubi erat fons exilions, ct irrigans non terne superficiem, sed animas hominum. »

SmcU Hanc Christi exstasin Sancti in Christi amorem abrepti persenserunt. S. Dominicus in Missa Christi corpus elevans in altum sublatus est, ct ab igne quo intus ardebat, corpus ejus subvectum vclut in ignem conversum, terram deserens in coelum ferebatur, ut Christo amori suo jungeretur et immergeretur. S. Franciscos ab illo Seraph, qui sibi in nocte apparuerat, mirabilem in mente, ut ait S. Bonaventura, recepit ardorem, et in carne non minus mirabilem admisit effigiem, ut jam non tam terrestris homo quam cœlcstis Seraphicus ct imago crucifixi crederetur, cum quinque Salvatoris vulnera, quasi totus in Christum transformatus, et quinque ignis charitalis Christi ustiones dc monte detulit, toti mundo prodigium ct portentum factus.

Audi ct Grcgorium N'yssenum, homil. 15 *in Cant. : a* Mihi vita Christus est : Hisce verbis, ait, tantum non clamat Apostolus, nullam in sc affectionem humanam vivere, non fastum, non tumiditatem , non voluptatem, non dolorem, non iram, non metum, non audaciam, non injuriarum memoriam, non invidiam, non vindici®, avariti®, honoris aut gloriæ cupidinem; sed his omnibus abrasis, solus (inquit) ille mihi superest, qui nihil est horum, qui est ipsa sanctificatio, et puritas, et immortalitas, et lumen, ct veritas, qui pascitur inter lilia in splendoribus Sanctorum. »

Chriiti en,SJ n›en›e ei «rporc.

lia in cruce Christi gloriabatur, eamque ambiebat S. Andreas Apostolus. Dum enim crucem prodicat» ad crucem ab / Egea Proconsule Achaiæ damnatus, accedens ad crucem sibi paratam exclamavit, et dixit : « O bona crux diu desiderata, sollicite amata, sine intermissione quæsita, ct aliquando concupienti animo praeparata, securus et gaudens venio ad te : et tu exullans suscipias me discipulum ejus, qui pependit in te magister meus; ut per te me recipiat, qui per te mc redemit. » Cruce ila salutata et oratione facta, expoliavit se vestibus, casque tradidit carnificibus, qui accedentes, levaverunt eum in crucem, et extendentes funibus totum corpus ejus (quasi in equuleo) suspenderunt. In qua cruce suspensus populum docens biduo supervixit : et rogato Domino, ne eum sineret de cruce deponi, circumdatus magno splendore dc coelo, abscedente postmodum lumine, emisit spiritum. Ita habent Acta (yus fidelissima.

Ita S. Petrus ad crucem a Nerone damnatus, pelui ct impetiavii, ne capite sursum ul Christus, sed deorsum inverso corporo suspenderetur.

Apud Hierapolim, Asiæ civitatem, Claudio imperanto, S. Philippus Apostolus Scythis fidem annuntiavit, multisquo baptizatis, ab infidelibus tandem crucifixus, ct lapidibus obrutus, felici martyrio obiit. Ita Eusebius, et ex eo Baronías, anno Christi 54.

In majori Armenia sub Astyage rege, S. Baitholomæus Apostolus, per Lycaoniam verbo Dei disseminalo, templo Astaroth in inferiore India vero Deo dicato, et rege Polcmio cum universa regia civitate baptizato, paucis post diebus comprehensus, fustibus primum cæsus, deinde cruci suffixus, e vivo corpore detracta pelle, dio vigesimaquarta sequenti, abscisso capite, extlnclus est.

Romae Decio et Valeriano Imperatoribus, S. Sixtus Papain Tullianum carcerem conjectus, deinde cruci affixus est, teste Prudentio, wl in hymno 2 *de S. Laurentio,* ubi sic ait :

> Fore hoc sacerdos dixerat, jam Sixtus aflixus cnici,
> Laurentium flentem videns crucis sub ipso stipilo t
> Desiste decessu meo fletum dolenter fundere.
> Precedo, frater, tu quoque post lioc sequeris triduum.

Parisiis sub Adriano Imperatore, S. Dionysius Areopagita, flagellis primum contusus , deinde igni ferisque objectus non l editur, mox in crucem tollitur, c qua sublatus et c.esus iterum, amputatum caput suum ad duo millia passuum propriis manibus gestavit. Ha Baronius in *Martyrol.,* 9 octobris.

S. Calliopius, pius adolescens, ad convivium in deorum celebritatem paratum invitatus, respondit : « Christianus sum, et Christum jejuniis celebro, nec quæ sunt flagitiosis atque impuris idolis immolata, licet in os eorum qui Christum colunt, ingredi. » Quod cum audissct Præses, jussit eum immaniter cædi, et tandem dixit post mulla verbera et increpationes : Nunc saltem ab insania discede, ct Imperatorum decretis obtemperans, diis sacrifica, ut vivas : alioquin ql magister tuus, suffigeris in crucem. « Admiror, inquit Caliiojiius, impudentiam tuam, qui cum sæpe ex me audieris Christianum me esse, ct Christianum esse moriturum, et in Christo victurum, tam impudenter pergis veritatem oppugnare. Festino camdcm, quam magister meus pertulit, mortem oppetere.» Hæc cum ille dixisset, Præfeclus cx responsis Martyris animadvertens eum a proposito deduci non posse, sententiam tulit, ut quinta sabbatorum paschæ in crucem ageretur. Quod mater ejus intelligens, quinque nummos ministris dedit, ut eum contraria ratione, quam Christus Dominus crucifixus fuit, affigerent cruci. Quinto igitur sabbatorum pronus in caput crucifixus est, et dic parusccvcs animam egit. El vox dc coelo audita est, ita sonans : « Veni, civis Christi, ct cohaeres sanctorum angelorum.» Ha habet ejus Vila apud Surium, 7 apvilis.

Mnus vero luit S. Wernheri pueri crucis amor,

ct in ea martyrium: hic enim confessus, et communione silera percepta, furtim captus a Judæis, in die parascevcs instar Christi, in ejus odium, ab eis ad columnam ligneam suspensus, acriter flagellatus, cultro per totius corporis venas barbara immanitate incisus, forficibus quoque summo cruciatu in pedibus, manibus, collo el capite insectus fuit, ut omnem sanguinem exprimerent, ita ut totus vulneribus confectus videretur. Mansit autem sanctus puer ita triduo ad columnam suspensus, donec sanguis fluere desineret. Hos cruciatus tolerans summa patientia, in laudibus Dei spiritum Christo crucifixo reddidit. Ita habet ejus Vita apud Surium, 2 aprilis. Similia de pueris a Judæis crucifigi solitis scribit Socrates, lib. VII *Hist.,* cap. XVI.

Ado in *Martyr.,* 22 mail, ct ox co Baronins, anno Christi 410, narrat simile de Julia ancilla sancta : hæc capta fuit a Felice principe, cumque ei Felix blanditiis non posset suadere ut idolis sacrificaret, præccpit eam alapis cædi, deinde crinibus torqueri, flagellari, et tandem crucifigi, et sic in cruce sanctum efflavit spiritum, de cujus ore columba exivit ct in coelum evolavit. « Mulierem fortem quis inveniet? procul et de ultimis finibus pretium ejus. »

Nuper in Japone a Taicosama rege sex Fratres Franciscani, tres e nostra Societate, septemdccim laici Japones, inter quos erat Aloisias, puer annorum duodecim, et Antonius, annorum tredecim, singuli singulis crucibus affixi, mucrone dextero latere transverberati, hilares et exultantes martyrii agonem peregerunt.

£0. 20. Qui U1LEÏ1Ï ME, ET TRADIDIT 8E1ETIPSUM pro me. — Nota se et *me,* non nos, vel nobis; ita enim loquitur, *primo,* ex vehementia et deliciis amoris. *Ser.undo,* quia præ omnibus judicabat se peccatis obnoxium, ac mortis Christi reum. *Tertio,* ut Chrysostomus, quia quisque Christo pro sua passione ac morte gratias eas agere debet, ac Si dirmi pro se solo passus fuisset, quia singulis tantum profuit quantum omnibus, ct pro uno soin redimendo æque mori debuisset Christus. « Beatus mullumque felix, ait Hieronymus, qui vivente in se Christo per singulas cogitationes et opera potest dicere : In fide vivo Filii Dei, qui dilexit me, ct tradidit semetipsum pro me. » Christus se totum libi, tu te totum da, Imo reddo Christo.

21. Nox ABJICIO GRATIAM CIIRISTI. — CW 0#n4, *•* non *rejicio,* non repello , non aspernor ; Ambrosius, non sum *ingratus gratiæ* Dei; Augustinus, non *irritam facio gratiam Dei,* ul faciunt illi, qui volunt statuere legem et justitiam ex lege, ait Hieronymus, ut et illi, inquit, qui post baptismum peccatis sordidantur. Sed hoc morale est, prius vero litterale ct cx mente Apostoli.

Si exim per legem justitia, ergo gratis Christus mortuus est. — Quia mortuus est Christus ad justitiam suæ mortis pretio nobis comparandam: hoc autem pretium frustra dedit, frustra impendit, si ex lege eamdem justitiam habere poteramus. Est argumentum tertium ab impossibili, *q. d.* Nemo tam vecors est, ut dicat Christum frustra T-rtiœa tot et tanta passum, ac mortuum ; atqui hæc omnia passus, ct mortuus est pro justitia nobis Pr ■- promerenda : ergo hæc justitia non contingit nobis a Moyse, sed a Christo; non ex lege , sed l‘üa*‘ ex fide.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit probare quinque rationibus, nos justificari non per legem ct opera legis, sed per fidem Christi.

Prima petitur ab experientia, vers. 2, *quia scilicet experti erant Galata se non in circumcisione, sed fu baptismo Spiritum Sanctum (jusque dona accepisse.*

Secunda, vers. G, *ab exemplo Abrahæ, qui just:fica'us est, quia credidit Deo, id est cx fide.*

Tertio, vers. 10, *quia qui* suò *lege sunt, sunt sub maledicto, quod lex omnibus sui prcevaricatoribus intentat, a quo Christus* nos *liberavit factus pro nobis maledictum.*

Quarto, vers. 11, cx *llabacuc, qui dicit* : Justus cx fido vivit.

Quinto, vers. IG, *quia Abrahæ ct posteris rjus promissa est benedictio, id est justitia ct salus : ergo cx promissione, quam fide apprehendimus, non autem ex lege justificamur : lex enim, ut ait vers.* 24, *tantum data fuit ad hoo, ut quasi pædagogus Judæos duceret ad Christum, ut cx fide Christi justificarentur, Chrislumque induerent, ct unum cum co omnes fierent.*

1. O insensati Galata», quis vos fascinavit non obedire veritati, ante quorum oculos Jesus Christus praescriptus est, in vobis crucifixus? 2. Hoc solum a vobis voln discere : i'.\ operibus legis Spiritum accepistis, an ex auditu fidei? 3. Sic stulti estis, ut, cum spiritu « cupi*-

ritis, nunc came consummemini? 4. Tanta passi estis sine causa? si tamen sine causa. 5. Qui ergo tribuit vobis Spiritum, et operatur virtutes in vobis : ex operibus legis, an ex auditu fidei? 0. Sicut scriptum est : Abraham credidit Deo, et reputatum est illi ad justitiam. 7. Cognoscite ergo, quia qui ex fide sunt, ii sunt filii Abrahæ. 8. Providens autem Scriptura, quia ex fide justificat Gentes Deus, prænuntiavit Abrahæ : Quia benedicentur in te omnes Gentes. 9. Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham. 10. Quicumque enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Scriptum est enim : Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, ut faciat ea. 11. Quoniam autem in lege nemo justificatur apud Deum, manifestum est : quia justus ex fide vivit. 12. Lex autem non est cx fide, sed, Qui fecerit ea, vivet in illis. 13. Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum : quia scriptum est : Maledictus omnis qui pendet in ligno. 14. Ut in Gentibus benedictio Abrahæ fieret in Christo Jesu, ut pollicitationem Spiritus accipiamus per fidem. 15. Fratres (secundum hominem dico), tamen hominis confirmatum testamentum nemospernit, autsuperordinat. 16. Abrahæ dictæ sunt promissiones, et semini ejus. Non dicit : Et seminibus, quasi in multis; sed quasi in uno : Et semini tuo, qui est Christus. 17. IIoc autem dico, testamentum confirmatum a Deo, quæ post quadringentos et triginta annos facta est lex, non irritum facit ad evacuandam promissionem. 18. Nam si ex lege hæreditas, jam non ex promissione. Abrahæ autem per repromissionem donavit Deus. 19. Quid igitur lex? Propter transgressiones posita est, donec veniret semen, cui promiserat, ordinata per angelos in manu mediatoris. 20. Mediator autem unius non est : Deus autem unus est. 21. Lex ergo adversus promissa Dei? Absit. Si enim data esset lex, quæ posset vivificare, vere ex lege esset justitia. 22. Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus. 23. Prius autem quam veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem, quæ revelanda erat. 24. Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide justificemur. 25. At ubi venit fides, jam non sumus sub pædagogo. 26. Omnes enim filii Dei estis per fidem, qùæ est in Christo Jesu. 27. Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. 28. Non est Judæus, neque Græcus : non est servus, neque liber : non est masculus, neque femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu. 29. Si autem vos Christi : ergo semen Abrahæ estis, secundum promissionem hæredes.

Vei-, i. varij-^ ™ . v* ta et '

4.0 insensati. — Græce ¿ arárret, o *stulli.* Ita Augustinus. SyrusXO'ÿ1 'TDn Mt o *díasete reina !* o destituti mente! «Quæquc provincia, ait Hieronymus, suas babet proprietates : Cretenses mendaces notat Epimenides ; vanos Mauros, fe-10ccs Dalmatas Latinus pulsat historicus; timidos Phryges omnes l'oelæ lacerant. Græcis, inquit Tullius pro *Flaccoj* ingenita inest levitas, ct erudita vanitas : in hunc modum arbitror Apostolum Galatas regionis suæ proprietate pulsasse, quod vitio gentis indociles sint, vecordes, ct ad sapientiam tardiores. » Idem Hieronymus, prooemio lib. Il *Comment, in epist. ad Galat. :* « Sic , inquit, cl Hilarius latinæ eloquentiæ Rhodanus, Gallus ipse et Pictavis genitus, in hymnorum carmino Gallos indociles vocat (sui scilicet ævi, cum plcrique adhuc infideles essent, indeque barbari). » Et infra : «Scit mecum qui vidit Ancyram , Galalia: metropolim , quod nunc usque schismatibus dilacerala sit. Omitto Calaphrygas, Ophilas, Borboritas et Manichæos. Quis unquam Passalorincitas, et Ascodrobos, et Artotyritas, ct «etera magis portenta, quam nomina in aliqua parte Romani orbis audivit? Antiquæ slullitiæ usque hodie manent vestigia.» Ita Hieronymus, quibus verbis Galatas stolidos fuisse probat, ex eo quod tot stolidas invenerint vel admiserint hœreses.

Nola : Est hoc convicium Apostoli non indignationis, sed charilatis, contumelia scilicet materialis, non formalis, quia non conviciandi animo prolata, sed cx amore et zelo, ut duros Galatas feriat, molliat, corrigat. Ila Gregorius, III part. *Pastoral.* cap. vin. Sic enim parentes, qui filios verberibus castigant, multo magis verbis eosdem castigare possunt, et convicio, eorum vitium quasi mordaci sale inurere. Sic Christus, *Mattii,* cap. XXII, vers. 13, scribas vocat *hypocritas.* Sic Paulus Elymam vocat *filium diaboli. Act.* cap. xiii, vers. 10.

Superi» ”^'1' £ c ¿¡J, vrbt» tilJT

Nota *secundo* : Convicium hoc emollit, cum dicit ; « Quis vos fascinavit, » *q. d.* Vestram cœcilalem

non tam veslræ demcnliæ, quam fascino Judæoruin tribuo.

Quis vos fascinavit? Græcum Pmzæîviw significat *primo,* invidere, 7. *d.* Quis Judæus vobis invidit Evangelii libertatem? Ita Theophylactus et Anselmus. *Secundo,* significat fascinare, incantaro, et perstringere oculos, ut putes tc videre, quod revera non vides, vel ut non videas quæ coram te sunt, quæquc alii vident. Id aptius huic loco convenit. Unde sequitur : a Ante quorum oculos præscriptus est Christus; » oculis enim maxime teneris fascinum hoc imponi per oculos ct intuitum fascinantis solebat, indeque Græci fkaxaivuv dictum putant Rapati çaian xaívttv, quod oculis, et per oculos noceat. Unde Virgilios :

Pud- ‘‘‘‘ quomodo Cil?

Nescio quis teneros oculus milii fascinat agnos.

q. d. Quis ocukis nequam et invidus vos in fide Christi teneros et novellos, 0 Galatæ, in hanc fraudem, cæcitatem et errorem judaismi induxit? ita Hieronymus et Anselmus. « Dicitur enim fascinum, ait Hieronymus, proprie infantibus nocere, etætati parvulæ, et his qui firmo necdum vestigio figunt gradum. » Ait ergo Paulus : Quis vos, o Galatæ, fascinavit, ul clarissimam Evangelii lucem ante oculos vestros radiantem non videatis? unde subdit :

Ame quorum oculos Jesus Christus præscriptus est in vobis crucifixus. — S. Anselmus et alii legunt, *proscriptus,* id est exhæredatus, et, ut Ambrosius, *spoliatus* et condemnatus, *q. d.* Vos Christum Ecclesia vestra quasi sua hæreditate privastis ct expulistis : sed corrige cum Romanis *præscriptus.*

Prtícrip- iBjwJ Quod *primo,* S. Augustinus, inquit Erasmus, acclPil de præscriplione juris, qua bona per possessionem certi temporis, puta triennii in mobilibus, decennii in immobilibus, a possessore prinscribuntur, ct in ejus jus ac dominium transeunt ; Christus ergo præscriptus est, id est, praescriptione legis veleris, quæ per tot centenos annos nomen veræ legis, veræque Dei Ecclcsiæ possidens præscripsit, Cliristus exclusus est sua possessione, Ecclesia scilicet vestra, o Galatæ, a Qtndro- L? T- nim, c/.ruiHi ¿íprV» *nt in* velu, Judaizantibus. Ita enim in Augustino toto hoc l°co Vu^ Erasmus, *præscriptus* pro *proscriptus,* sed fallitur : nam omnes codices, tam Basi¡censes, quam Lovanicnscs correclissimi hoc loco Augustini habent *proscriptus,* non *præscriptus;* sicque explicat Augustinus, cum ait : « Judæis illam (scilicet hæreditatem) auferentibus, cumque scilicet Christum) expellentibus :» quod sane non præscribcntium, sed proscribentium est.

Secundo, S. Hieronymus : « præscriptus, » id est, inquit, jam ante descripta sunt in Prophetis et Sacramentis legis veleris, 0 Galatæ, passio, crux et mors Christi.

Tertio et optime, maximeque genuine, «proscriptus, » id est præ oculis vestris scriptus, et, ut Syrus, pingendo depictus est (Græcum enim zi-.i-fjx!„-. commune est scripturæ et pictur e) in vobis, id est ante vos. in oculis vestris. Christus crucifixus. Est hyperbaton; sic enim verba ordinanda sunt : « Ante quorum oculos Christus in vobis est præscriptus crucifixus, » *q. d.* Christos velut depictus in cruce pendens vobis exhibitus est : neque enim vere apud Galatas fuit Christus crucifixus, sed illis per prædicationcm et fidem repraesentatus est crucifixus. To enim *crucifixus* idem est quod ut *crucifixus* : subauditur enim vocula similitudinis *ut* vel *sicut,* more Hebraeorum.

Ubi nota, tò in *vobis* per pleonasmum Hebraicum, quo antecedens cum relativo repetitur, interjici : idem est enim d; ¿çôïlu-.à;, id est *quibus coram oculis,* ct i» 6uw, *in vobis.* Unde clarius illud omittens Syrus, ita vertit, *ecce quasi pingendo depictus fuerat coram oculis vestris lescua Meschicho crucifixus;* nam mulla alia interjicit et trajicit sœpe Apostolus, ut dixi *Can.* 38.

Sensus ergo est, 7. *d.* Licet Christus Hierosolymæ crucifixus sit, tamen per prædicationcm racam quasi vivam ct expressam imaginem depicta vobis est, o Galatæ, passio, vita et crux Christi, ut in illa prædicatione mea per fidem Christum crucifixum in vobis quasi præsentem ante oculos vestros intuiti sitis; ita ut fidei oculis videritis exactius crucem Christi, quam ipsi ludæi, qui Hierosolyma* cruci astiterunt, Chrislumque in ea pendentem conspexerunt, inquit Theophylactus et Chrysostomus, *q. d.* Qui potuerunt oculi vestri fascinari, quibus ad vivum prædicatione mea depinxi et rcpwisentavi Christum crucifixum (1)?

Potest *quarto,* accipi plane ut verba sonant, idque efficacius, 7. *d.* Nuper vestra hac ætate, quasi ante oculos vestros, ac forte aliquibus vestrum Hierosolymæ præsentibus el spectantibus, Christus descriptus et depictus est, cum scilicet in vobis, id est vestra ætate, vestro tempore et sæculo, vel in vobis, id est in vicinia vestra, scilicet in Juda>a, pene inter vos et ante oculos vestros est crucifixus; in crucocnim Christus clavis, spinis, flagellis, lancea, quasi calamis; sanguine, quasi atramento descriptus et depictus est. quasi victima mactata pro peccatis nostris, ut ab eis justificaremur, id csl depictus est quasi redemptor, justificator, propitiator et salvator noster, 7. *d.* Fiorine potest vestros sic oculos fascinari, ut Christum redemptorem vestrum peno adhuc ante oculos vestros pendentem non intueamini, ut tam vivi rccentisque beneficii, redemptionis, inquam, veslræ obliviscamini? ut Christum non agnoscatis vivis adeo coloribus, imo sanguine proprio in cruce depictum? Quomodo enim ita pingitur, nisi quia peccati expiator et justificator est peccatoris? ita Chrysostomus.

Cbrisiili qnomndo nobis «criptas el uuf

Hoc sensu Christus ipso crucifixus quasi imago

(i) Ita omnes hodierni interpretes.

vel liber proponitur, in quo sanguineis litteris descriptus el depictus est ipso Christus. Vis scire quis qualisvo*sil Christus?* librum hunc lego, crucem inspice, in ea scriptum leges libri titulum : Jesus Nazarenus, id cst servator, vel sanctificator *cl* consecrator, qui scilicet nos Deo consecravit ct sam ti/icavif ; Rex Judæorum. Leges: «Christus faclus est pro nobis peccatum, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso; » solus enim ipso peccatum »'aw- nostrum in se suscepit ct expiavit : quid enim *ci'.'.ti.i-* '•* pcccalnm, nisi christicidium, nisi deicidium? tan rt l.eges quoque in libro hoc, in Christi, inquam, driri- vulnere, vibice, livore, amore : Amor, amor tui, o homo, ita me pinxit, ita me rubricavit, ita me figuravit. Cernis ut in toto corpore scriptus, imo sculptus amor? Ilie denique liber omnem Christi sapientiam, ipsumque Christiana) philosophia) apicem legenti ct contemplan-!i demonstrabit.

Vfn. 2. 2. Ex OPERIBUS LEGIS SPIRITUM ACCEPISTIS, AN EX auditu fidei? — «Spiritum, » id cst Spiritum Sanctum cura visibilibus suis donis linguarum, propilei!®, ct aliis, quæ olim in baptismo dabantur, quasi indices Spiritus Sancti, ejusquo donorum invisibilium, scilicet gratiæ, charitatis aliarumque virtutum, quas in baptismo infundit Spiritus Sanctus, *q.* d. Unde, o Galatae, accepistis spiritum gratile, justitiæ, cl donorum Spiritus Sancti? clarum est, quod non ex circumcisione et operibus legis, sed cx auditu fidei, puta in baptismo Christi, non ante.

Ex auditu fidei, — id cstcx prædicatione fidei, quam audistis, vel cx auditu, quo fidem audistis, eique obedistis : auditus enim ct active et passive sumi potest hic, uti et *Isatis* 1 ui, 1. Vide Can. 30.

vm. a. 3. Ut cum spiritu coeperitis (cum spirituali l 'd-Chiisti doctrina, baptismo, Sacramentis, spiri- kw tualibus gratiis ab eo acceptis, spirituali vita ct tiirn conversatione coeperitis vivere), carne (id est circ- c ll• cumcisionc, ct aliis carnalibus legis cæreinoniis) J , <ir. consummemini. — Alii, *came,* inquiunt, id cst car- c I nalibus vitiis, gula?, libidinis : sed hoc est prffiter " " scopum et mentem Apostoli. Unde S. Bernardus, serra. 33 *in Cani.,* hæc explicat, vel potius applicat iis, qui indiscreto fervore per nimias orationes, pœniteulias, labores, etc., ita vires exhauriunt, ut fiant inutiles : hi enim postea fiunt ignavi, et carne consummantur, dum toti student valetudini, itaque fiunt sensuales et carnales. Vide dc carne dicta 1 Cor. m, 2.

Consummemini. — Græca w* oifù ¡craXuate, *qui capisits spirila, carne consummamini* ; Syrus, *absolvitis, q. d.* (.aine finitis, din eam desinitis. Notat Theophylactus, non dici active, coBhummetis, perficiatis, sed passive « consummemini, n perficiamini, ut innuat quod brutorum instar paterentur se concidi el circumcidi a Judaizantibus. Secundo, non dicit id est coniumzwunuu, sedpcriraTù.ûaJ) «, idC'1 post consumraanun», ç. d. Vosi consummationem a Giunto acceptam, aliam ex voleri lego, quasi quintam in curru rotam, vultis superinducere. Ita Chrysostomus.

4. Tanta passi est is (scilicet ab infidelibus prop- ven. «. ter Christi fidem) sine causa, — id est frustra, si videlicet ab illa ad Mosen transeatis.

Si tamen sine causa, — id cst, si lamen frustra; supple, quod erit nisi resipiscatis, *q. d.* Hortor ergo ut resipiscatis, ct in Christi fide persistatis. Ita Hieronymus (I).

t>. Qui ergo tribuit (ó qui (scilicet Vcj* s. Deus vel Christus) *subministrat,* suggerit, el, ut Syrus, *indit)* et operatur —ñq-pw, qui inoperatur per intimam el divinam suam energiam, vim el potentiam. Vide dicta I Cor. xn, G.

Virtutes, — miracula. Supple : faciino ca ex lege, an ex fide? 7. *d.* Clarum est, et experientia scitis quod non ex lege, sed ex fide, id est per fidem Christi. Unde subdit :

G. Sicut scriptum est : Abraham credidit Deo, Vtre. *n.* ET REPUTATUM EST ILLI AD JUSTITIAM. — Est SCCIIUdum argumentum politum ab exemplo Abrahæ, quo probat nos non justificari ex lego, sed ex fide; non a Mose, sed a Christo, *q. d.* Abraham incircumcisus, et ante legem accepit Spiritum, et justificatus est non ex operibus legis, quæ necdum erat, sed cx fide Christi venturi : ita ct vos ex Christi fide justificamini. Ita Anselmus.

Reputatum est illi ad justitiam, — id est, inde justificatus est. Vide de hac phrasi, deque ipsa Abrahæ justificatione, dicta *ad Rom.* iv, 3.

7. Ergo qui ex fide sunt (græcismus, id cst fide- v«n. :. les, Abrahæ fidem imitantes), ll sunt filii Abrahjb, — spirituales scilicet, non per generationem, sed per imitationem, ac consequenter ad eos perlinet benedictio, justitia et salus Abrahæ promissa. Ita Hieronymus.

8. Providens Scriptura, — longo ante prospi- v«r». «. ciens : hoc enim est Græcum (2).

PRAENUNTIAVIT Abrahæ — irftrjr.ypAiaittt), pra*evangclizavil,* laetissimum ei tulit nuntium hoc de futura posterorum ejus, id est fidelium, benedictione per Christi fidem, 7. *d.* Ergo non est novum Evangelium do Christo, fide, justitia fidei, sed Abrahæ tempore notum.

Quia (quod) benedicuntur in te omnes Gentes. — Notat Cajelanus, *Genes, xn,* Deum, cum Abrabaraum evocaret, ut egrederetur de terra sua, scilicet Chaldæa, et de cognatione sua, venirctquo in terram, quam illi monstraturus erat, septem Abrahamo benedictiones, sive bona ingentia promisisse. Septenarius autem symbolum est universitatis, id est omnium bonorum.

Primum, quod promisit, fuit principatus, scu sepua paternitas magnæ geniis, cum ait : « baciamquc Ahrah*

(1) Allioli : Dummodo suflici.it dixisse frustra ! si enim maneatis in illa perversitate, pejora voLis accident, v. g. amittetis Spiritum, etc.

(2) *Scriptura,* id eut, Spiritus Sanclu», qui in Scripturis loquitur.

Jktloixw pOU>to-ta»

te in gcnfem magnrm.) Se *undam,* frugum op' n-quo copia, rum ait : « Et benedicam tibi. » Tertium , nominis celebritas et gloria, cum ait : « El magnificabo nomon tuum.» *Quartum,*complexio omniurn benedictionum ct bonorum, cum ait : « Erisquo benedictus. » Ubi hebraico est rt'il notu *hchic bcracha,* sis benedictio, id est, ita pleno per omnia sis benedictus, ut ipsa videaris esse benedictio, utquo homines cuipiam benedicere volentes te in exemplum statuant, dicent s : liat tibi, benedicat tibi Deus, sicut fecit ct hem dixit Abrahæ; quemadmodum inaugurando Casari acclamabant : Sit Augusto felicior, sit Trajano molior. *Quintini),* quod non solum tibi, o Abraham, sedet amicis tuis benefaciam, inquit Dominus, cum ait : «Benedicam benedicentibus tibi. » S-.c-*tum,* quod inimicos tuos, tuasque injurias ulciscar, cum ait : «Maledicam maledicentibus tibi.» Hæc sex fere corporalia •mit ct temporalia. Septimum vero ac præcipuum, spiritale est et æternum, cum ait : « In te benedicentur univers» cognationes terrae. »

Pro quo nota : « In te, » id est in semine tuo, ut exponitur Genes, xxii, 17, hoc est in Christo, qui ex Abraham natus est, ul hic exponit Apostolus vers. 16 , g. *d.* Per Christum Filium tuum , porque fidem in Christum omnes gentes benedicentur, id est justificabuntur, tientque amici ct Filii Dei, ac consequenter hærcdes regni Dei, ut aliquando audiant : «Venite, benedicti Patris mei, possideto paratum vobis regnum a constitutione mundi.» Est ergo quod gaudeas, Abraham, quia per Christum filium tuum pater eris omnium credentium, justorum ct electorum, ita Hieronymus, Anselmus et alii.

Posset *secundo,* etiam sic accipi : « in to, » id est instar tui, ad tui imitationem et exemplum, *q. d.* Sicut tu per fidem, ita ct omnes Gentes per fidem, non per opera legis, « benedicentur, » id est justificabuntur. Hcbræi enim litteram *bet,* id est *in,* sæpe sumunt pro affini servili littera *capti,* quæ est nota similitudinis ct comparationis. Ita Chrysostomus, Augustinus, Theophylactus, OEcumenius, S. Thomas.

niwrc ’ " Jl"™ f rr.ct Icl mIlcc–*Adverte hic* : Sicut dicero Dei, utpote efficax, idem est quod facere (ipse enim *dixit, ct facta* mit): ita benedicere Dei, idem cst quod bene-facere,ct bona largiri, quæ quo majora sunt, eo ?* 'l' i'"- major e81 benedictio. Jam quia maximum bonum neùceiv. est gratia ct justitia, per quam simus divina? consortes naluræ, amici, filii hæredcsquc Delet glorile coelestis, hinc benedictio absolute posita eamdem per antonomasiam significat. Hæc ergo Abrahæ benedictio proprie hanc Abrah» justificationem significat, ac posterorum ejus, hoc cst, fidelium, qui per Christum renati Abrahæ fidem imitantur. Ende recto explicant Patres : benedicentur, id est, inquiunt, justificabuntur; benedictionem, id est justitiam assequuntur; nec enim majus bonum bencdictioncmvo Deus nobis dor . ' potest, quam suam justitiam, amicitiam, filiationem.

Denique hinc patet, non bene Pagninum vertisse, *in tc benedicent sc omnes gentes,* dicendo scilicet : Elinam sim tam felix ct benedictus, qiiain Abraham fuit. Hebr.nnm enim W33 *nibrechu,* pure passivum est, conjugationis scilicet passivili *Tiiphaì,* proprieque significat *benedicentur;* non ergo significat actionem refi 'xam agentis in : ;p- un¡, d ' ', *benedice»'* se : hæc ¦ nim -ignificatur ultima conjugatione *hitpael.* Rursum versionem ac sensum Bagnini plane hic excludit versio ac sensus S. Pauli.

9. IGITCR QLI EX FIDE SLUT, BEXETUCEXTIR CVS v^- »- fideli Abraham. — Infert hanc conclusionem cx antecedente pr. ..fisso vers. præ ed., *q. d.* A Deo prædiclum eî promi um est Abrahæ: « in te, » ® id est in semine tuo, scilicet Chi .sto, id est per Christum ac Christi merita, «omnes Gentes,» << j. quæ illi credent et obedient, hac Christi fide cl obedientia, « benedicentur, » hoc est, justificabuntur; igitur vere hæc eis benedictio et justitia obveniet. Probatur consequentia : quia Dei prædietio ac promissio falli aut fallere non potest. Ex secundo sensu jam dicto, vers. 8, simile est argumentum: Prædictum et promissum cst Abrahæ: « In te, » id est instar tui, a benedicentur omnes Gentes ; » atqui tu, o / Abraham, cx fide justificatus es, ut vers. G probavi ex verbis G<.--cs. cap. xv ; ergo ct Gentes per fidem just acabuntui, ac consequenter, qui ex fide sunt, id est fideles, « benedicentur, » hoc est justificabuntur, « cum fideli Abraham. » Hunc secundum censum magis innuit ri cum /tdel» *Abraham, q. d.* Instar fidelis Abrahæ Gentes per fidem æquo ipso justificabuntur.

Nota rursum græcismum : « Qui ex fido sunt,» hoc est fideles; sic «qui ex circumcisione sunt,» id est Judæi circumcisionis legisque veleris sectatores. Eosdem vers, sequent, vocat cos « qui sunt ex operibus legis, » hoc est, qui opera legis sectantur, iis nituntur, ex iis sperant et arrogant sibi justitiam. *Secundo,* pro *benedicentur* greco est wXí-je-inxi, id est *bened' i/dur,* in præsenli.

JO. QUTCUMQUE ! ¿ OPEIUBI'S LEÜIS SIXT, Sin MA- Ven. 10. LEDiCTO si'.xr. — Quæsivil vers. 5, unde justitia obtingat, au ex loge, an ex fide? tacite respondit ex fido, idque hucusque probavit exemplo Abrahæ; jam idem probat tertio,alleram adversamquo partem destruendo, videlicet quod non cx lege : « Quin, inquit, quicumque ex operibus legis sunt (id est qui iis nituntur, fidunt, justificari volunt), sub maledicto sunt, » hoc cst, maledictioni et exccrationi,puta æternæ damnationi, sunt obnoxii: ergo l x non benedictionem, sed maledictionem adfert.

Antecedens probat hoc syllogismo : Quicumquo non facit lotam legom, est maledictus a lege: atqui nemo sine fido et gratia Christi facit totain legem, uti suppono, tanquam vobis experientia

notum ; *scitis* enim legem sine gratia impleri non posse, et legem non dare gratiam, sed Christum, Icgcmque tantum docere, minari ct punire : ergo sine fide nemo est immunis a maledicto legis, quod lcx su* violatoribus intentat, sed omnes inaledicti sunt a lege, *q. d.* Ergo lex maledicit, sola fides benedicit.

Magis dialectice, videlicet in prima figura in *barbara,* ita hoc argumentum dispones : Quicumque aliquam legem violat, csl maledictus a lege; atqui omnes, qui sub lege sunt seclusi a fide ct gratia Christi, legem violant : ergo omnes qui sub lege sunt, sunt ab ca maledicti. Majorem probat verbis sequentibus, sententia scilicet *Deut.* xxvn, 2G. Minorem , ut dixi, supponit ut certam ct notam ; infert ergo conclusionem œque certam ct infallibilem. Ubi nota, necessario hanc minorem supplendam esse : si enim sola major ponatur, nihil concludet, potuisscnlque dicere Galatis Judaizantes : Nos sumus tam sub benedictione quam sub maledictione; sicut enim lex sui violatores maledicit, ita sui observatores benedicit, Deut. XXVIII, 2 : si ergo legem veterem servaveritis, critis nobiscum benedicti; sed hoc necessario minore jam dicta suppleta corruit.

Scriptum est enim : Maledictus omxis qui non PERMANSERIT IX OMNIBUS, QUÆ SCRIPTA SUNT IX LIBRO legis. — Aquila vertit, *maledictus, qui non statuerit;* Symmachus, *qui nonfir aeerit*;Thcodotion, *qui non suscitaverit verba Icjis hujus, ut faciat ca,* id est, ut Syrus, *qui ea non praestiterit.* Septuaginta non verbum , sed sensum reddunt : c; tia ijiai-.il, *qui non immanserit.* Sed major vis est in Hebreo O'pn *hckím,* id est, stare fecerit ; qui enim firmiter et constanter per omnia legem observat, cam facto et exemplo quasi stabilit, statuit, erigit, firmat et sancit. Undo ut vim vocis exprimant, Septuaginta ct Paulus addunt *-0 in omnibus, quod* non est in Hebreo. Hæc est major syllogismi supra dicti.

Nola: Relinquit minorem ut experientia notam; non hanc, ut vult Calvinus : Atqui nemo potest facere legem ; ergo lex impossibilis cst, ct omnes necessario sunt sub legis maledicto : hoc enim impium est ; sed istam : Atqui nemo sine fide ct gratia Christi facit universam legem : ergo sine fido Christi, omnes sunt sub maledicto. Ita Hieronymus. Sic enim lex non est impossibilis, el Deus non pracipit impossibilia ; licet enim per nature legisque vires tota impleri non possit, potest tamen tota impleri per vires gratiæ, quam Deus credentibus ct orantibus omnibus , tam Judæis quam Gentibus, per mediatorem Christum paratus cst dare.

Nota *secundo,* non omnes, qui aliquam legem violabant, fuisse maledictos : quædam enim legis etiamsi divinæ essent et a Dco latæ, tamen ob materias parvitatem tantum obligabant sub peccato veniali, ut lex vetans in nido capi matrtm simul cum pullis, *beuter.* xxu, 6; el lex vetans vineam seri altero semine, *ibid.* vers. 9, et lox vetans vestem ex lana linoque contextam, vers. 11. Loquitur ergo lex, *Deuter.* xxvn, quam citat hic Paulus, de legibus Decalogi, quæ grave* sunt,ac dc rebus magni momenti, ideoque obii gant sub peccato mortali : quarum qui vel unai» violat, maledictus cst. Inspico citatum cap. xxvn *Deuter.,* ac ita esse videbis. Supponit Apostolus sine gratia Christi totum Decalogum a nemine impleri posse : ideoque concludit, omnes qui sub lege sunt, esse ab ea maledictos.

11. Quoniam autem. — Est nova et quarta ratio, Vort probans nos non ex lege, sed cx fide Christi justificari; conglomerat enim Apostolus rationes ct Scripture loca, ut Galatis id persuadeat. Unde sicut vers. 6, usus cst argumento petito ab exemplo Abrahæ, et vers, præced. idem probavit cx maledictione quam lex suis intentat, *Deut.* xxvn, ita hic idem probat ex *Uabacuc,* cap. 11, vers, f, ubi dicitur : *Justus* non cx lege, sed *cx fide vivit,* quem locum explicavi *Hom. I ,*17.

12. Lex autem non est ex fide (lex non docet, Vcrt-11 non affert fidem et gratiam, qua legem impleamus, justificemur, juste, sancte ac beate vivamus), sed (supple, tantum dc lege dicitur, *Ezech. xx,* 11, *Levit.* XVIII, 9) : Qui fecerit ea (videlicet quæ lex jubet), vivet in illis, — id est, non punietur morte, quam lex transgressoribus intentat; sed donabitur vita ct bonorum temporalium abundantia , quam lex sui observatoribus promittit. Idem dixi *Horn,* x, 5; est enim hæc epist. *ad Galatas,* cpislolæ *ad Horn.,* ut dixi, quasi compendium.

Ubi nota antithesin fidei ct legis. De fide dici- '}n,i2£ tur : quia justus, qua scilicet talis, cx ca vivet, ct tegis puta vita justitiis, gratiæ et gloriæ, quæ absoluta , perfecta ct beata est vita. De lege vero non dicitur absolute, quod qui eam fecerit, vivet, sed, *vivet in illis, q. d.* Vivet ca vita iisque bonis, quæ præcepta legis suis promittunt, scilicet in abundantia frumenti, vini et olei (1).

13. Christus factus (csl) pro nobis maledictum. Vcrsax — Grece z-xráfx, maledictio, execrado. Nota:

(!) Versum 12 alii sic interpretantur : *Lex vero non suadet,* vel commendat *fidem,* id est, lex non est res fidei, nihil pertinet ad fidem. In lege non quæritur an credas, sed an tu agas. *Sed* dicit, vel edicit : *Qui fecerit ca, vivet per ea;* sicul contra, qui non fecerit, lapidabitur, ejicietur e populo.

Nola : Cum hic el alibi dicitur legem nil pertinere ad fidem, negare nullatenus intendimus, fidem, durante lege Mosaica, aut inutilem fuisse, aut piis Judæis abfuisse. E contra Paulus suam de fide doctrinam in veteri testamento (undatam esse non semel adirmat *(Rom.* iv). De lege igitur sola atque in sc spectata loquitur hic Apostolus, qualem scii, ipsi hujus temporis Judæi habebant, imo habere et inlelligcre poti tant. Judæis enim Messiam rejicientibus, quid nisi lex sola, sino fido et gratia, supererat? Item, cum h. 1. el alibi, prxeunte Paulo, Interpretes negant, Judæos lege Mosaica justificari aut salvari potuisse, inlellige, lege sola, seu nudis locis operibus exclusa in Christum tide. Vid. notat. 2 pag 73

Christus in se suaque persona benedictus, factus est maledictio, quatenus personam subiit peccatorum, quorum peccata et execraliones in sc luendas et expiandas suscepit : non secus ac si quis debitum tertii in so suscipiat, debitor fit ct dicitur; sic et hic Christus pro nobis fit ct dicitur maledictum cl peccatum, licet non tam proprio : nam debitum pecuniarium vere in alium transferri potest, peccatum vero in alium proprie transferri nequit, sed dicitur transcribi œslimatione el denominatione civili in eum, qui pœnam peccati subit. Est ergo catachresis ct mclonymia.

Cbristm quom<xi° fccius maledictum et peccatum?

Quemadmodum ergo, II *Cor.* v,21, Christus dic¡lur factus pr0 nobis «peccatum,» id est, hostia pro peccato, cui olim manuum impositione peccata omnia imponebantur : sic dicitur hic factus «maledictum pro nobis,» hoc est, maledictus, exeerabilis : quia, ut Ruperlus, maledictiones humani generis Deus in Christum transposuit, ut videlicet pro nobis infame ct cxccrabile crucis supplicium subiret, idque tum ad ostendendam peccati enormitatem, quamque peccatum sit res execranda , tum ad patienti® omniumque virtutum exemplum, «ul non solum nullam mortem, sed etiam nullum mortis genus Christiana libertas, sicul Judaica servitus, formidaret,» aitS. Augustinus, lib. *Contra Adimant,* xxi; ct Tertullianus, lib. *Dc Patientia,* cap. vm : «Dominus,ait,ipse maledicius in lege est, ct tamen solus est benedictus. Igitur Dominum servi consequamur, et maledicamur patienter, ut benedicti esse possimus.»

Loen» *Deut,* pUcítu» «i illus- *Ualu4'*

Quia scuiptum est (Deut. xxi, 23) : Maledictis OMNIS QUI PENDET IN LIGNO. — *Deut.* XXI, 23, dicitur : «Maledictus a Deo est, qui pendet in ligno,» hebraico *lhn tZJ'nbx nbbp *kiUat elohim talui,* id est, ut Aquila et Theodotion, *maledictio Dei est suspensus;* Symmachus, *in Idasphemiam Dei est suspensus;* Ebion hærcsiarches scmijudæus et semichristianus, ait Hieronymus; vertit. CCjt; *i* xpquqxivoc, id est *injuria,* sive *contumelia, Dei est, qui pendet ;* alius vertit, XsxScyíx, hoc est, *convicium Dei cst suspensus.* Hebræa enim radix in *piet,* scilicet bbp *liillel,* significat conviciari el blasphemare. Addit Hieronymus : «Dicebat Hebræus qui me docuit (Barhanina nomino), etiam sic posse verti, Contumelioso Deus suspensus csl.» Paulus omittit nomen Doi. Unde S. Hieronymus putat Dei nomen in Deuteronomio olim non fuisse, sed postea ab aliquo Judæo insertum, ul infamiam nobis inureret, qui in Christum a Deo maledictum credimus. Sed hoo non videtur probabile : omnes enim codices llebræi, Latini, Græci, ct Septuaginta (testo S. Hieronymo, quos sequi solet Paulus) habent in *Deuter.* nomen Dei, vel a Deo. Paulus ergo studio Dei nomen omisit propter Judæos ac propter Galatas a Christo semiaversos, no eos magis ab ipso averteret, si audirent eum a Deo fuisse maledictum.

Nota *primo :* Hinc ct aliis locis, ul Alum. xxv, 4; *Josué,* vm, 29 ; Il Big. xxi, 9, patet Judæos , O"”™ ul lapidatione, gladio, igne, ita et crucis pœna in plectendis sontibus uti potuisse, quod male ne- pikio garunt nonnulli.

Secundo : Poma crucis utebantur in summis sceleribus puniendis, videlicet blasphemiæ, idololatriæ, tyrannidis, uti Christum quasi Judææ regnum affectantem crucifixerunt. Hinc præ aliis sontibus suspensi habebantur exeerabiles, et maledicti a Deo ct hominibus, ut hic dicitar; eratque non sobim Homanis, sed et Judæis hac ex lege crux supplicium summe infame, ignominiosum et exeerandum.

Hinc *tertio* nota : Loco *Deut.* citato, ita de cruce et suspensis sancit Deus: «Quando, inquit, peccaverit homo quod morte plectendum cst, ct adjudicatus morti appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadaver ejus in ligno, sed in eadem dic sepelietur : quia meledictus a Deo est qui pendet in ligno ; ct nequaquam contaminabis terram tuam. Quod licet Abulensis argumento a simili extendat ad lapidatos, gladio , aliove instrumento peremptos, quasi lex velit omnes occisos quolibet supplicio tanquam maledicta sepeliri ante vesperam ; tamen contrarium longe verius cst : lex enim præcise tantum suspensis hoc assignat ct irrogat; hi enim præ ahis habebantur exeerabiles.

Quæres, quæ fuerit causa hujus legis, cur vi- Dr» delicct voluerit Deus corpora suspensorum ante ” vesperam sepeliri? Respondet Andreas Masius sat- in Josué vm, 28 : «Quia, inquit, cadaver hoc censelur contaminare terrain : imbuit enim homines ™“ terree habitatores iinpnssitna et perniciosissima y rhc- mortalitatis animæ opinione, dum scilicet hu- Uuar. mana corpora bestiarum instar honore sepulturae carere, negligi cl projici vident.» Hæc ratio sublimior est, quam germanior : nec enim est adaequata suspensis, sed omnibus quacumque morio peremptis : lex autem jubens cadavera sepeliri, tantum do suspensis loquitur. Melius ergo Cajetanus et alii causam dant, quod scilicet vellet Deus suspensos, utpole facinorosissimos, omnino deleri do Ierra, adeo ut nec eorum cadavera superessent: in pœnam scilicet et infamiam tantorum scelerum, ob quæ omnino interimi ct quasi annihilari merebantur, utpote toti exeerabiles et indigni terram tangere ct afflare : sic veneficæ, incendiarii, sodomitæ flammis puniuntur, et in cineres rediguntur, quasi sceleratissimi el abominabiles, ideoque omnino de terra eradendi ac in nihilum redigendi.

Ubi notanda est Scriplune phrasis : solet enim dicere terram sceleribus pollui, gemere, clamaro , irasci, vindictam expetere, imo habitatores suos evomere, uti de Chanameis dicit *Levit.* .win, 28. Per prosopopoeiam enim ad majorem emphasim rei inanima', scilicet terne, tribuitur vita, sensus, gemitus, ira, vomitus; ul significetur enormitas criminum incolarum terne, quæ

tanti fuit, ut ipsa terra, dementa aliæquc creatura» irrationales suo semper creatori obedientes, et pro illo pugnantes, tantos peccatores detestarentur, cosque quasi evomerent, cum illi ab ca per Deum ac Hebraeos espulsi sunt : detestarentur, inquam, appetitu naturali, quo natura' pondere in ordinem suum ac totius universi bonum, Dciqtie vindicis voluntatem implendam feruntur, et aversantur ca qua», bis sunt contraria, puta peccata : idem facture appetitu rationali, ac humana detestatione, si cam haberent, ejusque capaces ac compotes essent.

Denique juxta hanc legem *Dcut.* Christus, nipote suspensus, eadem die qua crucifixus est, ante vesperam, quia sabbatum et requies ab operibus incipiebat, a cruce depositus et sepultus cst, quanquam ncc Christus, utpote innocentissimus ac injustissime ad cruccm et suspendium condemnatus, hac lege *Deutor.* contineretur. Unde Hebreos ille jam dictus, S. Hieronymi praeceptor, cx Hebraeo prophetice ita verti posse consuit : «Non permanebit cadaver ejus (Christi) in ligno , quia contumeliose Deus suspensus est. » Nec etiam Judæi hanc legem Christi do cruce depositioni prætcxucrunt, sed potius indecori speciem, nc scilicet sabbati insequentis celeberrimi, utpole paschalis, decorem tam infami spectro Christi crucifixi funestarent, ut patet *Joan.* cap. xa, vers. 31.

o- Ubi adverte : Hæc *Deutcr.* lex judicialis fuit,
\UKII (t ›Jcoque jam per Christi legem et mortem abro-
. gata est, uti et aliæ omnes judiciales et cœreino-
mii'3 niales leges veteres. Ilinc jam nec præ aliis son-
{ tibiis suspensi sunt maledicti, nec eadem die sc-
rogiia. pelluntur, sed per dies, menses ct annos pendent in patibulo ad terrorem cwterorum malefactorum.

Moralitcr ac pio S. Hieronymus hic : « Domini (Christi) injuria, inquit, nostra cst gloria. Ille mortuus est, ut nos viveremus. Illo descendit ad inferos, ul nos ascenderemus in caelum. Illo factus est stultitia, ut nos sapientia fieremus. Ille se de plenitudine et dc forma Dei evacuavit, formam servi accipiens, ut in nobis habitaret plenitudo divinitatis, et domini fieremus e servis. Ille pependit in ligno , ut peccatum, quod commiseramus in ligno scienti®, ligno deleret appensus. Crux ejus amaras aquas vertit in dulcem saporem, et securim perditam, in profundumque demersam, missa in fluenta Jordanis levavit. Ad postremum factus cst ille maledictio, factus, inquam, non natus, ut benedictiones quæ promiss® fuerant Abrahæ ,ipso auctore ct previo transferrentur ad Gentes, ct spiritus repromissio per fidem illius compleretur in nobis.» Vide et Chr^sostomum et AnseImum.

v» it. 14. Ur in Gentibus benedictio AunAn.EFiF.nLT. Pendet ex vers, praccd. Christus nos redemit dc maledicto legis « tactus pro nobis maledictum, » ut pro maledictione induceret m Gentes benedictionem Abr.hn promissam : nimirum·) ut pollicitationim Spiritus (id cst, Spiritum Sanctum nos justificantem et sanctificantem, filiis Abrahæ, id est credentibus, promissum) accipiamus vr.n fidem,—qua credimus in Christum, Abrahæ filium, in quo hanc benedictionem constituit el consignavit Deus, dicens Abrah o : « In te, » id est in semine tuo, quod est Christus, «benedicentur omnes gentes, » ut dixi vers. 8.

13. Secundum hominem dico, — id estjuxla morem et consuetudinem hominum loquor. T=› enim *secundum* respondet Hebræo cup/i, quod est nota similitudinis, significans *sicut, juxta, secundum, ad instar.* Sic *Job* xxxi, 33, dicitur : « Si abscondi quasi homo (hebraico D7HD *caadain,* id est, secundum vel juxta hominem, instar hominis, uti homines facere solent) peccatum meum;» et *Psalm.* Lxxxi, vers. 7 : « Vos autem sicut homines (hebraico *caudam,* id est juxta hominem, more hominum)moriemini;net *Oscevi,7:* «Ipsi autem sicut Ailam (hebraico *caadam,* id est secundum Adam vel hominem, uti Adam fecit, ct homo facere solet) transgressi sunt pactum. »

Sensus ergo Pauli est, *q. d.* In hac spiritali (^ıı^ divinaque re, humano ac vulgari utor exemplo testamenti et testatoris, ut probem nos benedic- per I-
tionein Abrahæ jam dictam hæreditare non per legem, sed per fidem Christi, juxta Dei pactum noüdj-
cum Abraham initum; ut merito pudere vos de- »*•
beat, o Gaiatre, quod minus tribuatis Dei, quam hominis testamentis et pactis. Est hic nova et quinta ratio, petita ex Dei pacto et promissione, qua probat nos justificari, non ex lege, sed fide.

Tamen *{tametsi,* non nisi) hominis testamentum (id est pactum, sit) confirmatum, nemo (illud) spernit aut superordinat, — id cst immutat, aliter ordinat, et disponit ultra quam a testatore ordinatum ct dispositum est, hoc cst, ncc demit, ncc addit, nec derogat, nec arrogat. Nota : Grecum «uu;, id est tamen, subinde *tametsi* significai. Unde Vatablus el alii passim vertunt, *hominis licet testamentum, tametsi sit comprobatum, nemo illud rejicit, aut aliquid illi addit.*

16. Aiir aii.b dict.e sunt PROMISSIONES, ET SEMINI V*"-14»
ejus, — scilicet *Genes,* xxn, 10 et seq., ubi dicitur : « Quia fecisti hanc rem (ut mihi obediens velles immolare filium tuum Isaac), benedicam libi, etc., ct benedicentur in semine luo omnes gentes.» Unde colligunt interpretes Abraham hac obcdlentia filiique victima meruisse, ut cx sua ‹]¡„at¡*
potius stirpe , quam alia, imo ex eodem Isaac, nwrott
quem immolare voluerat, nasceretur Christus, per luG¿'ı¿.-
quem omnes gentes benedicerentur, ct implerentur benedictiones et promissiones Abrahæ fact®. clex »;o
Unde recte Apostolus docet hic promissiones has factas Abrahæct semini, id est filio, videlicet Christo ex Abrahæ semine nascituro. Licet enim *Gems,* cap. xxn, tantum dicatur eas Abrahæ Jactas in semine, non autem et semini ejus : hoc ipso tamen, quo fact® sunt Abrahæ in semine, non tam

Abrahæ, quam semini ejus facLe sunt; non fe us ac si rex Cornili promittat ac dicat : In filio tao exaltabo familiam tuum, faciamquc eum Ducem et Principem; non tam Comiti, quam Comitis filio benedicit, ct Ducatum fainilin-qui exaltationem pollicetur: ita ct hic Deus dicens Abrahæ: « In semine tuo benedicentur omnes genti ,» non tam personæ Abrahæ, quam Christo hanc benedictionem, hoc est justificationem ac salutem gentium omnium, pollicetur, illarum scilicet, quee Christi fidem amplcctcntes Christo credent et obedient.

Nox DICIT : Et SEMIXIBUS, QUASI IX MULTIS ; SED QUASI IX uxo : Et semini t i.o, qui est Christus.— Dices : Semen idem cst, quod posteritas ct posteri; ergo multos significat numero cl'am . iugulari : est cnim collectivum nomen sicut populus; quomodo ergo Apostolus concludit : Dicit Scriptura semini, non *seminibus;* ergo in uno, scilicet Christo, non in mullis, Abrah® promissiones implentur?

San-n nrncol-lecti-tli'ndo° cirtam ^-b„8l.' Despondeo : *Semen* subinde collectivum e^t, ct posteros omnes significat, ut cum dicitur : « Erit semen tuum sicut slellæ cicli; » subinde vero certam tantum personam significat, idque cx adjunctis colligi debet : sic sumitur Gen. cap. XXI, vers. 13 : « Sed el lilium ancillar tuæ (Ismael) faciam in gentem magnam, quia semen tuum, o id cst filius tuus, « est; » sic el hic debere sumi patet, tum cx S. Pauli hoc loco, ct communi omnium interpretum, volcrumque Habbinorum expositione , qui omnes per *semen* hoc inlelligunt Christum, per quem Deus omnes gentes benedicet; tum quia alioqui, si *semen* priore significatione ul collectivum acciperetur hic, falsa es.-et hæc prophetia ct promissio : constat cnim in posteritate Abrahæ, id est, in populo Judaico, omnes gentes non esse benedictas, imo Judæos alire omnes gentes aversabantur, erantquo Judæi probrum et maledictum Gentium (I).

Veri. 17. 17. Hoc AUTEM DICO , TESTAMENTUM COMIRUATUM A DF.O:QU£ POST QUADRINGENTOS ET TRIGINTA ANXOS PACTA EST I.EX, NON IRRITI 31 FACIT AD EVACUANDAM promissionem. — *q. d.* Si, ul dixi vers. 15, hominis testamentum et pactum nemo irritaro audet aut potest : multo ergo minus testamentum, id est paclum Dei cum Abrahaiuo initum, «iu Christum» (ul addunt Gncca), id est do Christo omnes gentes benedicturo, irritare potuit lex longo posterior, utpote quæ demum post 430 annos ab hac promissione data est in Sina. Ita ûEcumenius.

ID- Gucum Nota : Hie ct alibi lune tria, scilicet Hebræum D»13 *berit,* Græcum tatàm, cl Latinum *testamen-* /u,n, idem sunt, significantquc quodvis pactum. Hoc cnim adæqualo in Scriptura significat lie-

ti) Ilecenlioruin mulli tò *semen* interpretantor *Christiani,* ul *Chridus* h. 1. tropice sil intelligendus de ejus discipulis, seu Ecclesiæ, quod a Paulo frequentatum esso nemo inficias ibit, perinde ac *In-atlis* nonten de Israeliti» sæpe usurpatur.

hr. um L..•<*, quod Septuaginta vertant Iv»-. scilicet ut si! idem quod «rMrzr. Ita Hieronymi:4, Chrysostomus, Theophylactus OEcumenius. Idem t-cx Aristophane ct D. aodh ne ostendit Bu l e -, ra(^' •"» dc quo plura dixi l *Cor.* xi,25. S. Augustinus ;iia, \ timen proprie capit hic testamentum Dei : «Quia, .í-rái-inquil, quod mor testatoris valet ad confirmandum testamentum , hoc tacommulabilitas promissionis Dei valet ad firmandam suam promissionem. »

QUJB POST QUADRINGENTOS ET TRIGINTA ANNOS FACTA EST I ix. — Gravi- hic q i !' lio -t de hi-' c .. annis, unde inchoari debeant : nam de fine et t 'r- > mino illorum satis constat, terminari scilicet illo anno, quo data est lex Judæis in Sina per Mosco, ul hic dicitur. Videtur cnim hic Pauli annorum coinpuliLs pugnare cum Erod. xu, 40, ubi dicitur : 0 Habitatio autem filiorum Israel, qua manserunt in / Egypto, fuit quadringentorum triginta annorum; » habitare enim coeperunt in / Egypto cura Jacob, urgente fame, vocatus a Josepho filio eo descendit. Ab hoc Jacobi in Ægyptum descensu usque ad exitum llebr .orum ex Egypto, sunt 430 anni, quomodo ergo Apostolus ab Abraham totidem Untura numeral, cum ab Abraham usque ad descensum hunc Jacobi effluxerint plusquam ducenti anni, et consequenter ab Abraham usque ad exitum Hebraeorum ex Egypto nou tantum 430, sed 630 numerare debuisset?

Dico breviter cura Augustino, Quæst. XLVH *in Erod.,* cum Alhanasio, vel potius Anastasio in *Synopsi S. Scriptura,* in *Exod.,* cum Eusebio iu u› ix» *Chronico,* cum Ruperto, Abulensi, Cajclano Exod. x», eosdem esse annos quos Paulus hic ,in0 numerat, cum illis quos Moses computat loco ip* 4*°- *Exod.* citato, scilicet cap. xii, vers. 40, ac utrosque inchoandos esse non a descensu Jacobi ia « ¡^iru. / Egyptian, sed ab anno 75 Abrahami, quo anno Abraham evocatus a Deo cœpit a domo ac patria sua, Harau scilicet, peregrinari versus terram Chanaau : hoc cnim anno 75 vit» suæ benedictiones et promissiones illas, de quibus hic Apostolus , accepit, ul patet Gen. xii, initio capitis.

Patet hoc *primo :* nam clarum cst Uebr eos a descensu Jacobi non habitasse 430 annos in Egypto, ex co quod Caath descendit cum avo suo Jacob in / Egyptum, Caath autem vixit 133 annos, cujus filius Amram 137 annos vixit. Hic Araram genuit Mqsen, Mosis autem anno 81 egressi sunt llebræi cx .Egypto. Quæ omnia patent *Exod.* vi, 18 ot 20, ct *Ecod.* vu, 7; quos annos si simul omnes jungas, non summam 430, sed 351 lanium conficient. Ab hisce vero annis demendi sunt anni Caath, quibus vixit postquam genuit Annam, ct anni Araram, quibus vixit postquam genuit Mosen : illi cnim anni Caath in inni- Araram, et reliqui illi anni Amram in annis Mosis, quibus patri suo Amram convixit, continentur. limo sequitur hos annos 130 Exodi, non a descensu Jacob, sed longe anterius, a peregri-

nationc scilicet Abrahæ ex liaran versus Chaman, arcessendos ct inchoandos esso, idque diserte exprimunt Septuaginta, *Exod.* cap. xii, cuín vertunt : « At habitatio filiorum Israel, quam habitarunt ipsi et patres eorum in terra / Egypti ct Chanaan, fuit quadringentorum triginta annorum. »

frvuoj. Prob. *secundo,* quia Apostolus hic post 430 annos non a Jacobi, sed ab Abrahæ vocatione, peregrinatione ct promissione numerandos, factam ait legem : atqui lex eodem anno est data, quo egressi sunt Hebræi ex Ægyplo, mense videlicet tertio post egressum, ut dicitur *Exod.* xix, 1. Vide quæ dixi *Exod.* xii, 40.

Ven. is. 18. Nam si ex lege iiæreditas (si ex lege Mosis hæredcs efficimur benedictionis Abrahæ, hoc est justitiæ ct salutis, ergo) non ex promissione. — Sed hoc est falsum, quia hanc benedictionem donavit Deus per repromissionem, promittens scilicet Abrahæ semen, id est Christum , in quo, ct per quem omnes gentes quæ in cum crederent, benedicerentur; si ex promissione Christi, ergo ex fide Christi, non cx lege Mosis hæc benedictio Abrahæ promissa gentibus omnibus obtigit : promissio enim jam dicta fidem Christi involvit, uti patet eam perlegenti.

Ven. t 19. Quid igitlr lex? — Ad quid lex post promissionem subinduefa fuit, si Dei non explet promissionem, si promissam Abrahæ benedictionem non complet? Respondet, legem a Deo positam et datam esse propter transgressiones, scilicet puniendas ct coercendas, ait Hieronymus ct Chrysostomus ; hoc enim directe intendit legislator Deus, cum legem tulit; indirecte vero , ut ait Augustinus, propter transgressiones, scilicet declarandas, posita est lex, ut nimirum populus superbus, visa lege, agnosceret peccata sua quæ contra legem committit, sibique Christi gratia opus esse ad eam implendam ; itaque lex tacite homines ad Christum transmittebat. Unde subdjt;

Lm bo nines tnny- mittit ad Chris- IUQU

Donec veniret semen (hoc est Christus) cui promiserat , '— Deus scilicet, per eum benedicendas esse gentes, hoc est justificandas, ut pie deinceps ac juste vivere, legemque implere possint. *q. d.* Data est lex quasi pædagogus noster, usque ad Christum; ergo Christo jam presente, officio suo perfuncta est, quid ergo ulterius eam prorogare vultis, o Judæi? Ita Chrysostomus.

Propter transgressiones posita est ,— Siara-ptç, disposita est suo ordine, uti miles suo loco et ordine in acie a duce disponitur : sic et lex suo et apto ordine, tempore, loco, modo disposila, et quasi in acie ordinata fuit.

1/ x ve* t ordiDc, Primo, suo ordine, quia inter legem nature t Evangelium, quasi media intercessit : quia perkctior fuit lege nature, sed imperfectior Evangelio, fuitque via et preparati© ad Evangelium.

uu et Secundo , suo tempore, quia populo illi rudi, inox ut Ægjpio eductus in unam gentem rempublicam ct ecclesiam ab aliis gentibus separa- dlipwtt* tam coalescerecœpit, data est lex, ne ad idololatriam ct libertatem aliarum gentium diffiueret. 'Blu

Tertio, suo loco, quia in Sina ante ingressum in Chanaan facta est quasi conditio fœderalis : promisit enim Deus se Hcbræos in Chanaan inducturum, camquo illis in possessionem traditurum, si legem quasi previum ducem sequerentur, eamque quasi pacti ac foederis conditionem observarent.

Quarto, suo modo, quia legem illam angelus ex Sina voce tubali, cum terrifico terræ motu, fulguribus ac tonitru toti populo proclamavit et promulgavit, quasi legem timoris et terroris, ad duros ac rebelles Judæos quasi servos ejus metu et pcenis in officio continendos. Ilis quatuor modis exterius ordinata fuit lex.

Quinto, interius ordinata fuit, quia ipsa legis præcepta rectissime ordinata sunt, ordinabantque Hebreos *primo,* ad Deum per cæremonias ct sacrificia rite colendum; *secundo,* ad proximum non lædendum, vel, si læsus esset, ad eijuste satisfaciendum per leges judiciales; *tertio,* ad hominem in seipso rite componendum per leges morales decalogi.

Consequenter simili modo longe ordinatior fuit sicetiu lex nova Christi, quæ veteri successit. *Primo,* quia data fuit suo ordine, ultimo scilicet loco quasi perfectissima, et apex legum omnium. io rm

Secundo, suo tempore, ultima scilicet mundioniuu ætate, cum venit Christus ejus legislator, data est et promulgata in Pentecoste, quinquagesima scilicet die a Paschate, quæ plenæ remissionis, libertatis; felicitatis, ælcrnitatis æternique jubilei est symbolum.

Tertio, suo loco, scilicet non in Sina, sed in Sion, quæ typus est ac quasi specula gloriæ coelestis, ad quam hæc lex nos inducit, de quo cap. sequenti. J

Quarto, suo modo, quia cum spiritu vehementi, ct linguis igneis, Spirilusque Sancti efficacia ac zelo prædicandi, et convertendi gentes quaslibet, data et lata est, quasi lex igniti amoris et incensa charitatis.

Quinto, quia in se ordinatissima est per præcepta fidei, spei, justitiæ, charitatis et Sacramentorum.

Ordinata per angelos. — Hinc patet, Dcuin non per se locutum fuisse Mosi, sed per angelum, qui tamen Dei personam sustinuit, loquitur- andina que quasi Deus, cum ait : « Ego sum Dominus Deus tuus, » *Exod.* xx, 2: sicut legatus regis gun loquitur in persona, nomine et auctoritate regis sui. Angelus ergo vice Dei immediate legem decalogi ex Sina promulgavit toti populo, *Exod.* xx. Alias vero ceremoniales leges dc fabrica tabernaculi, arcæ, Cherubim, de sacrificiis, de lustrationibus, qure Levitico enarrantur, cl judiciales, quæ *Exod.* xx!, 2-2, et sparsiin in Pentateucho proscribuntur, angelus cum Mose in Sina collo-

qiicns Mosi tradidit, ut ipse eas populo promulgaret (1).

In manu mediatoris. — Nola hebraismum *in manu,* id est *per, q. d.* Per mediatorem: quia enim manus est membrum per quod operatur homo, etquasi organum organorum, hinc *manum* Hebræi vocant quodvis instrumentum per quod Deus, vel angelus, vel homo operatur : sic dicitur verbum Domini factum in manu Eliæ, Isaiæ et aliorum Prophetarum, id est per Eliam, Isaiam cl alios Prophetas tanquam Dei organa cl instrumenta.

.Vinuj quodvis mstramentum significat.

Mediatoris. — Mioìtw, Vatablus, *intercessoris ;* Erasmus, *conciliatoris ;* Noster ad verbum et adaequate vertit, *mediatoris :* mediator enim latius patet quam conciliator; qui enim mediat inter duos et intervenit, sive quasi internuntius, sive quasi interpres, sive quasi conciliator, utriusque dicitur mediator.

Quæritur, quis hic intclligatur *mediator?* S. Hieronymus, Chrysostomus, Augustinus, Ambrosius, intelligunt Christum Dominum : licet enim Christus tempore Mosis necdum esset actu, ac consequenter necdum mediator esset, erat tamen in decreto ct destinatione Dei, *q. d.* Lex vetus data fuit potestate ct auctoritate Christi mediatoris jam prædestinati a Deo : ergo sicut in Christi potestate fuit legem per Mosen dare, ita et in ejusdem potestate fuit eamdem per sejam natum abrogare.

Per mediatorem Christum, «d inuiiigr

Secundo et melius Cyrillus, lib. XII *Thesauri,* x. Nazianzenus, *orat.* 6 coram Gregorio Nysseno; Calharmus, Adamus et alii, immo et Beza, intelligunt Mosen, qui *Dcut.* v, 5, dicit se sequestrum fuisse et medium inter Deum et populum.

Probatur Primo.

Patet *primo,* quia Christus dici non potest mediator ut Deus, sed ut Deus homo factus; atqui tempore Mosis necdum erat homo : ergo necdum dici poterat mediator. Major patet, quia Christus, -qua Deus tantum, sicut et qua homo tantum, pars est ct alterum extremorum : ergo ut sic, mediator non est, sed ut est Deus homo : ut enim est Deus homo, sic ulramque partem et extremum, scilicet tam Deum, quam hominem in se quasi medio junxit et univit, atque qua Deus, mediatoris auctoritatem ct dignitatem; qua homo, mediatoris opera, passiones et merita exercuit.

Dices : Tempore Mosis Chrislus erat non actu, sed potestate et prædeslinatione Dei. Contra, Apostolus mediatorem hic intclligit non potestate, sed actu; quia per mediatorem hunc dicit ordinatam esse legem veterem, actu scilicet cum illa lex data est llebræis; atqui Christus, ulpote nec. dum existens, non potuit illam legem ordinare cum data est llebræis in Sina : ergo non potuit tunc esse mediator illius legis; quod enim non est, operari non potest, aut quidquam ordinaro.

Secundo, tò per *angelos in manu mediatoris* siimificat angelos per ministerium mediatoris dedisse legem; atqui Christus dici non potest minister angelorum, sed angelorum dux est et princeps, *ad Hcbr.* i : ergo hic mediator non est Christus.

Tertio, lex vetus proprie data est per Mosen, Tirtto' sicut nova per Christum : ergo sicut Christus nov® legis ct novi Testamenti est mediator, ita Moses veteris.

Quarto, id docet Apostolus *ad IJebr.* cap. vni, vers. !» ct 6, et cap. ix, vers. 15,19 et 20.

Quod nota contra Novantes; si enim Moses dicitur uxqitt;, id est *mediator,* sine Christi mediatoris injuria, ut etiam Beza fatetur, mediator, inquam, non quia conciliator, pacificator et redemptor llebræorum fuit, sed quia eorum internuntius fuit apud Deum : cur non magis Sancti mediatores nostri, sine Christi mediatoris et redemptoris injuria, dici possint, qui suis meritis ct precibus gratiam Dei nobis conciliant? Mirum sane est Novantes ita de hoc nomine tricari, et plebi fucum et umbras facere, cum de sensu et re ipsa, imo et de nomine, ut hic palet, constet. S1,3cU twik possasi coatra Nona-

Sensus ergo Apostoli est, *q. d.* Lex vetus ab angelis data est, et lata per Mosen, nova vero per Christum ipsum, qui Deus est et homo, quique uti qua Deus legem veterem per Mosen tulit, ita potuit eamdem, cum natus est homo, per se abrogare, ut juxta promissiones Abrahæ factas, in semine ejus, hoc est, in seipso ex Abraham nato, Gentes omnes benediceret, id est justificaret et salvaret.

20. Mediator autem unius non est, — sed duorum, scilicet populorum, puta Judæorum et Gentium mediator est Christus, ait Ambrosius. Vt *°- ra nrer-

Seeundo, « mediator Christus unius non est, » natur® scilicet, sed duarum, puta humanæ et divinæ.

Tertio, « mediator (Moses) unius non est, » scilicet voluntatis, decreti ct consilii, sed est mutabilis, quia homo est; Deus autem in sua voluntate et promissione est immutabilis. In hanc propendet Adamus; sed hæc omnia remota sunt a phrasi Scripturæ, et mente ac scopo Apostoli : ergo, etc.

Quarto, cl melius, « mediator est Christus, non unius, » sed duorum, non Deorum, quasi unus sil Pater, alter sit Filius, uti commenti sunt Arius ct Nestorius : Deus enim unus est et idem, non duo. Non etiam Christus mediator est duorum, scilicet Dei ct angelorum, ut videlicet angelos Deo conciliet, quia angeli sancti eo non indigent, dæmoncs vero, utpote damnati, eo juvari non possunt : sed mediator duorum, vel inter duos, videlicet Deum et hommes, ÿ. *d.* et inferat : Ergo

(1) Angelorum in lege ferenda commemoratio hanc habei vim, ut intclligatur id, quod est universa oratione Pauli tractatum, parum auctoritatis habere Mosaicati) legem, si comparetur cum Evangelio, quod ab ipso Dei Filio hominibus propositum sit. Nec alia de causa addita sunt sequentia, m *manu Mediatoris,* scii. Moysis. Ergo filai promissio Abr.ihro facta a Deo ipso, absquo angelorum aut hominis cujusdam ministerio.

non lex, sed Christus nos homines redimii, justificat Dcoquo reconciliat. Ita Augustinus, Theophylactus. Anselmus.

Quinto et planissime, hæc videtur Apostoli esso mens, ut m‹ *diatoris* nomen explicet, q. d. Mediator, quem dixi, Moses, «non est unius, » sed duorum certorum ct determinatorum, Hei scilicet et Hebraeorum, non autem Christianorum (ad quos vel maximo spectat benedictio, id est justitia et salus, Abrahæ promissa) Moses fuit mediator et interpres: Deus vero unus est, non duo. Itaque in hisce verbis vim argumenti non ponit Apostolus, nisi obliquo et inchoato, sed tantum in iis explicandis ludit per antithesin, ut scilicet opponat mediatorem, qui duorum est, Deo, qui unus est, in quo facit præcipuam vim, uti jam dicam,

eit Decs actes urus est, — *q. d.* Non sunt duo dii, Tlorum unus sit Deus legis ct Judæorum, aller

et CLrit- sit Deus Abrahæ ct Christianorum, uti voluerunt Manichici et Judæi : sed unus est Deus Judæorum

IBB›' et Christianorum, idem auctor legis ct Evangelii, ac consequenter hic unus et idem Deus per legem , quam dedit Judæis, noluit promissionem suam Abrahæ factam revocare, de benedictione nimirum ct justitia acquirenda per semen Abrahæ, id est per Christum Chrisliquc fidem et Evangelium : alias enim fuisset inconstans ct sibimet contrarius : quod vel cogitaro est impium ; sed potius legem dedit, ut per eam quasi pædagogum ad Christum nos perduceret, ut a Christo benedictionem et justitiam Abrahæ promissam consequeremur. Unus ergo idemque Deus fecit Moscn mediatorem inter so et Hcbræos; modo eo revocato alium, puta Christum, fecit mediatorem inter se ct Christianos omnium gentium, atque per Christum benedixit ct justificavit omnes Gentes, uti promiserat Abrahæ.

Hunc esse sensum Apostoli patet cx simili loco I *Tim.* n, 5, ubi cx eo quod unus est Deus omnium gentium ct hominum, probat illum vello omnes homines salvos fieri, ct cx eodem principio deducit quod unus sit mediator Dei ct hominum homo Christus Jésus, *q. d.* Deus vult non solos Judæos, sed ct omnes Gentes salvas fieri. Rursum non soli Judæi, sed ct omnes Gentes in peccatum prolapsæ indigent redemptore et mediatore. Is autem non potest esso Moses, utpoto qui tantum Judæorum fuit mediator; ergo is sit Christus oportet : illi ergo Moses cedere debet. Christus enim est semen illud Abrahæ, in quo promisit Deus benedicendas esse omnes Gentes. Ha Gennadius apud CEcumenium, et ex eo Salmerón (1).

(1) Alla in explicando vers. 20 excogitarunt hodierni Interpretes, quæ omnino omittere ingratum ior-an esset. Noeucltn* sio explicat : *Ille autem* (Mows nempe) *mediatur ilhiu* unitu (prolis Abrahamicaj non *est; Deus autem est* unu» (communia ominum) *Deus,* ut sensus sil : Internuntius isto, Moses, unius Israelíticas gentis, nve eorum liberorum Abrahami causa erat i/nistitulus,

2f. LEX ERGO ADVBRSUS PROMISSA DEI ?— Occur-Ver». !!.' rit objectioni, ut recte Hieronymus, cujus occasionem dedisse videtur vers. 19, cum ait : « Lex in l^'* propter transgressionem posita, n vel, ul græce 7* *xpaitton, adjuncta est,* « donec veniret semen ; « inde ito, k l enim quis colligat : Si lex promissioni adjuncta l® *l' est, et quasi adrepsit, videtur quod sibi usurpant 4' officium vivificandi ct justificandi homines, ut scilicet illud, quod promissio continebat, exequerctur, coque fungeretur donec veniret Christus; ad quid enim aliud adjungeretur promissioni? ad quid aliud prævcrteret Christum? nisi, ut tu ipse ais, propter *transgressione?,* scilicet abolendas per viva virtutum opera, quæ lex praescribit, ul iis justificemur. Quod si ita est, ergo lex adversatur promissis Dei : Deus enim hanc vivificationem ct justificationem promisit fidei in Christum, non legi, imo hoc ipso ab ca legem exclusit.

Huncesse sensum, patet cx sequent. Hanc enim interrogationem ct objectionem excludens subdit: « Absit, » id est hoc de lego dici non potest. « Si enim data esset lex, quæ posset vivificare, vere ex lege esset justitia, » *q. d.* Lex non potest vivificare; ergo non est contra Dei promissa, quæ vitam spiritalem promittunt dandam per Christum. Antecedens probatur, quia si lex vivificare posset, posset et justificare : hoc autem non potest, quia « conclusit Scriptura omnia sub peccato , ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus, n Lex itaque lanium data est, ut esset pædagogus noster ad Christum, ut cx fide justificaremur, *q. d.* Cum dixi legem positam propter transgressiones, intellexi, ut scilicet eas metu pœnæ coerceret, ne in opus externum prorumperent, non autem quasi internam concupiscentiam potuerit sola lex compescere, suggerendo spiritum vitalem gratiæ, quo vivaci amore, gratia et spiritu legem impleamus.

Ar sit , — *q. d.,* ait Anselmus : Fieri hoc nequit ut dederit Deus legem, quæ adversaretur promissis suis, quia jam in hoc sibiipsi Dens foret contrarius ; nunquam lex subsequens adversata est praecedentibus promissis, sed ut homines digno sc præpararent ad ca a Christo Chrisliquc fido accipienda, jugiter admonuit : hactenus Anselmus. Ergo lex non est contraria promissioni, sed potius eam juvat, stabilit et firmai.

Si exim pata esset lex, quæ posset vivificare, vere ex lege esset justitia, — a Vivificare, » hoc Vivila- est, animæ vitam, nempe justitiam, tribuero : sed ” quia ex vita hac infert justitiam quasi distinctam, clunla‹

qui proprie essent tales, seu ab eo generati ; propter alterum genus, hoc est, gentium, seu fide similium Abraham! nullo modo, id est, quoad gentes nullum sus* cepit negotii, ncc iis edidit legem : ex quo tlt, ut gentes, quibus tamen Abt.diamo promissa sunt destinat i, Mods ct legis ab eo labe interventu gratiosæ esse Deo non possint. Dcujf *autem est unut* coinmunb omnium Deus» Itaque quum gentibus non sit prospectum per Musen, alu eat ad salutem via, abc opus internuntio, Christo.

(lu M virln-tum o|)c« n »icr- hinc *secundo* et molitis, «vivificare » est facere ut viva sint hominis opera : quod fit dum homo vitalia opera et actiones virtutum cx interno charitatis et gratial spiritu exercet. Argumentatur ab offectu ad causam, a vitali scilicet opero ad vitam, sive animam ; sicut enim recte sequitur: Ilie homo comedit, loquitur, discurrit; ergo habet animam ct vitam : ita similiter, si lex posset in nobis vitalia spiritus opera edero, sequeretur posse cumdem nobis spiritum charitatis et gratiæ, ipsamque justitiam tribuere; ncc enim opera spiritus edi excrcerivc possunt sine spiritu, sicut nec opera vita? sino anima.

22. Sed (ex lege non est Justitia, quia) conclusit (id est declaravit, et scntcnliœ suæ auctoritate pronuntiavit) Scriptira omnia (id est omnes concludi) si.d peccato, — hoc est. omnes esse peccatores, peccati reos, peccato obnoxios. Est hebraísmos : verbum reale ponitur pro mentali vel vocali, juxta *Can.* 30. Scripturam hoc concludentem ct pronuntiantem citat *Horn, ui,* 9. Nola : ad auxesin pro *omne* dicit « omnia. »

Ut promissio (promissa Abrahæ benedictio, id est justitia, salus et Increditas) ex fide (hoc est per) Christi (fidem) daretur credentibus. — Ita Anselmus.

f«n.!3. 23. Prius autem QUAM vEniret fides, sub lege custodiebamur CONCLUSI (quasi servi in disciplina, in custodia et carcere onerosæ legis, quæ suis pomis quasi cancellis ct septis nos a peccato continebat et coercebat) in eam iidem , quæ ulvelanda erat, — ut scilicet per legis reprehensionem, minas el ostensionem pumarum formaremur, præpararemur, aspiraremus ad fidem, libertatem et justitium per Christum dandam. Ita Anselmas et Theophylactus.

Voi. SI. 24. IIAQUK 1.1 X I'J.DAGOGL'S NOSTER FUIT.— aPædagogus, » id est puerum agens et duclans, ait Hieronymus. Græcis dicebatur servus, qui puerum quocumque irci, ducebat, curabat, regebat, quique primam ejus ætatem lascivientem, et in vitia proclivem, virgis coercebat, formabat, disciplinis puerilibus imbuebat, et ad alliera præparabat. Lei est Talis fuit lex, quæ Hcbræos quasi pueros instituit, Hll'^ coercuit, formavit, præpuravil.

18 Christo (græce »î; x?içw, adLphrislum) ut 'i en> mia (ejus renati) juStificemCr. — Pulchre per prosopopœifiHn pædagogi personam tribuit legi et Mosi; íidei vero el Christo personum Patri», quia Christi fide renascimur, fimusque Christi ac Dei filii, atque ex parvulis, quales eramus sub lego, subito quasi transformamur io ætatem, staturam ct formam virilem.

VoLîe. 2 i. Omnes enim (sive Judæi, qui fuistis sub lego, quasi pædagogo; sive Gentiles, qui hoc piedaCbr¡ tii-gdgo carulstis, hoc ipso, quo credidistis per fi-<lt,n Christi) filii Dei estis. — Nota : Conjunctio m ift<-, causalis *enim* causam significat cur non simus ,'eut su* quasi pædagogo, quia scilicet sumus filii Dei. Pueri enim cum sint quasi servi, ut ait cap. iv, vers. 1, imn quasi animalia et bestiola*, qua) solo sensu reguntur, pedagogo egent; qui vero sunt pueritiam hanc trangressi per fidem Christi, factique filii Dei, creverunt in virum perfectum : ridiculum ergo esset eos quasi infantes Adhuc et pueros pædagogo, id est legi, subjici : perinde enim esset, ait Theophylactus, ac si, cum dies illuxerit, solem quis videre nollet, 'M- ccrnarn. Id magis explicat Apostolus initio cap. sequent. Pungit Judaizintes, 7. *d.* Christus quasi pater nos quan filios adultos regit et provehit, quid ergo ad legem el Mosem quasi pœdagogum recurritis? quid rursum tanquam pueri ferula manum subditis?

Per Finn» Qis est n Christo, — in Christum ; idem enim est credere Christo, in Christo et in Christum, ut dixi cap. n, vers. 1G.

Omnes enim estis filii Dei per fidem. — Non solam, sed baptismo, ut patet vers. seq.,ct aliis fidei actibus declaratam ct protestatam. Vide *Can.* 3.

27. Quicumque enim in Christo (hoc est, in tide Vî«*tTac baptismo Christi, non Mosis, non Joannis Baptiste baptismo) baptizati estis. — Nota : Mutat personam primam in secundam; vers, enim præced. dixit, *non sumus,* scilicet nos Judæi, sub pedagogo : hic autem in secunda dicit, *omnes enim estis,* quia a se et Judæis transit ad alios, Galatas videlicet ct Gentes.

Christum indistis, — copiosam Christi gratiam , dona, virtutes accepistis in baptismo, iis quasi veste circumfusi el amicti estis (llcbræis pUuila. enim induere significat copiose ct abunde aliqua re perfundi ct imbui, ut dixi *Can.* 28), ita scilicet ut facti sitis consortes divinæ naturæ et filiationis , ac consequenter divinarum operationum, per quas Christus in vobis moribusque vestris reluceat, « ul conversatio vestra quasi vestis splendida sil sanctitas Christi et christianitatis, » ait Anselmus.

Hinc *secundo* ct melius : sicut materia formam, corpus animam quasi Vestem substantialem Induit, ut ca suam deformitatem , nuditatem et ruditatem tegat et ornet; ita vos in baptismo Christum per gratiam induistis, ut Christi spiritus sit quasi forma et anima vestra ; ao consequenter ad unam cum Christo cognitionem, compositionem et filiationem reducti estis, ut, sicut Christus Filius Dei est per naturam, ita vos silis filii Dei per gratiam el adoptionem. Ita Chrysostomus et Theophylactus. Vult enim (ut patet ex rationali *enim*) probare eos esse filios Dei ex eo quod Christum, qui Filius Dei est naturalis, induerint, sintque unum cum ipso, ct quasi ipse Christus: de quo dixi I *Cor.* xn , 12.

Nota efficaciam baptismi, quod non tantum gratiam et dona, sed et ipsum Christum nos in- '¿"J', diiat, ut ait Apostolus, coque nos vestiat et or- Not mI» net. Quid ad h ec Novantes, qui docent baptismum nudum esse signum justifie per fidem acceptu?

Pulchre de hac veste baptismal! Christi tum in-

terna et spiritali, Ium externa ct corporali, quæ pulcherrima adultis ohm, in baptismo dabatur in signum et symbolum internæ, S. Agnes apud S. Ambrosium, *serm.* 90 : « Ornavit me, inquit, inæ-limabili dextrocherio, dextram meam et collum meum cinxit lapidibus pretiosis, tradidit auribus meis inæstimabilcs margaritas, ct circumdedit me vernantibus atque coruscantibus gemmis; posuit signum in facie mea, ut nullum præter ipsum amatorem admittam ; induit me cyclade auro texta, et immensis monilibus ornavit me. » Et infra : « Jam mei et lac cx ore ejus suscepi ; jam amplexibus ejus castis astricta sum; jam corpus ejus corpori meo sociatum est, ct sanguis ejus ornavit genas meas, » scilicet Eucharistia, quæ olim baptizatis dabatur, ut perfecte unirentur et incorporarentur Christo : iisdem dabatur lac et mei in symbolum suavitatis Christi ct legis Christians, quam inibant.

28. Non est Judæus, neque Græcus. — Supple, « iu Christo, » ut sequitur, id est in christianismo, ait Hieronymus. In baptismo ct fide Dei jam dicta nulla apud Deum est differentia generis, conditionis aut sexus : sed omnes, sive Judæi, sive Græci, id est Gentiles; sive servi, sive liberi ; sive masculi, sive feminas, unum sunt corpus mysticum, scilicet Ecclesia, cujus caput est Christus.

Secundo, et aptius, *unum,* vel, ut Chrysostomus legit, *unus estis,* id est unam formam, unam vitam ct animam, quasi vestein jam dictam, unam camdemque figuram, scilicet non angeli ualicujus , sed Christi, induistis et habetis omnes, puta fidem, charitatem Christique mores, ul videamini omnes esse unus homo, esse unus Christus. Ita Chrysostomus, Theophylaclus ct Anselmus , qui inquit : « Unum estis unitate fidei ct charitatis Christi, » *q. d.* Apostolus : Nihil ergo Judæi cx judaismo peculiare habent, quo ipsi vos Galatas aliosque Gentiles invitent ad judaismum, cum tantum cx Christo et christianismo participent Gentes, quantum Judæi. Dtipicihoni i verbo- Uigra- tU-

29. Si autem vos Christi (scilicet quasi capitis estis membra, ct quasi animæ estis corpus mysticum jam dictum), ergo (uti Christus, ita et vos) semen (id est filii) Adraiiæ estis, — ac consequenter benedictionis Abrahæ promissio ; id est, justitiæ ct salutis, estis hæredes. Unde clarius ct apertius sic præcedentia legit Ambrosius : « Si ergo vos unum estis in Christo, ergo semen Abrahæ estis. » Ven.»,

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Prosequitur **id** *quod dixit in fine cap.* **m,** *scilicet Judæos quasi parvulos et servos sub lege quasi tutore et pædagogo fuisse : Christianos autem quasi filios jam adultos non lege, sed spiritu adoptionis agi, et clamare. Abba Pater; ac proinde indignum esse si ad infirma et egena legis elementa revertantur.*

Secundo, vers. **13,** *ostendit, quanta aviditate, studio et reverentia Galatæ se, suamque prædicationem antea complexi sint, ut pudeat eos, si tam leviter ab ea resiliant.*

Tertio, vers. **21,** *novum argumentum adfert ex allegoria Abrahæ, cujus ex Sara libera filius et hares Isaac significabat Christianos, quasi ingenuos Dei filios, liberos esse a lege veteri, et benedictionis Abrahæ fore hæredes : Ismael vero ex serva Agar genitus et ejectus, significabat judaizantes a benedictione Abrahæ Deique excludendos.*

1. Dico autem : Quanto tempore hæres parvulus est, nihil differt a servo, cum sit dominus omnium; 2. sed sub tutoribus et actoribus est usque ad praefinitum tempus a patre : 3. ita et nos cum essemus parvuli, sub elementis mundi eramus servientes. 4. At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, 5. ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus. 6. Quoniam auteik estis filii, misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra clamantem : Abba, Pater. 7. Itaque jam non est servus, sed filius. Quod si filius, et hæres per Deum. 8. Sed tunc quidem ignorantes Deum , iis, qui natura non sunt dii, serviebatis. 9. Nunc autem cum cognoveritis Deum, imo cogniti silis a Deo : quomodo convertimini iterum ad infirma et egena elementa, quibus denuo servire vultis? 10. Dies observatis, el menses, et tempora, et annos. 11. Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis. 12. Estote sicut ego, quia et ego sicut vos • Fratres, obsecro vos : Nihil me læsislis. 13. Scitis autem quia per mlir-

milatem carnis evangelizavi vobis jam pridem, et tenUtionem vestram in carne mea 14. non sprevistis, neque respuistis : sed sicut angelum Dei excepistis me, sicut Christum Jesum. 15. Ubi est ergo bcatitudo vestra? Testimonium enim perhibeo vobis, quia, si fieri posset, oculos vestros eruissetis, et dedissetis mihi. 16. Ergo inimicus vobis factus sum, verum dicens vobis? 17. zEmulantur vos non bene : sed excludere vos volunt, ut illos æmulemini. 18. Bonum autem æmulamini in bono semper, et non tantum cum praesens sum apud vos. 19. Filioli mei, quos iterum parturio donec formetur Christus in vobis. 20. Vellem autem esse apud vos modo, et mutare vocem meam : quoniam confundor in vobis. 21. Dicite mihi qui sub lege vultis esse : legem non legistis? 22. Scriptum est enim : Quoniam Abraham duos filios habuit : unum de ancilla, et unum de libera. 23. Sed qui de ancilla, secundum carnem natus est : qui autem de libera, per repromissionem. 24. Qu® sunt per allegoriam dicta. Hæc enim sunt duo testamenta. Unum quidem in monte Sina, in servitutem generans : quæ est Agar. 25. Sina enim mons est in Arabia, qui conjunctus est ei, quæ nunc est Jerusalem, et servit cum filiis suis. 26. IHa autem, qu® sursum est Jerusalem, libera est, quæ est mater nostra. 27. Scriptum est cnim : Laetare, sterilis, qu® non paris; erumpe, et clama, qu® non parturis : quia multi filii desert®, magis quam ejus, quæ habet virum. 28. Nos autem, fratres, secundum Isaac promissionis filii sumus. 2d. Sed quomodo tunc is, qui secundum carnem natus fuerat, persequabatur eum qui secundum spiritum : ita et nunc. 30. Sed quid dicit Scriptura? Ejice ancillam, et filium ejus : non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ. 31. Itaque, fratres, non sumus ancillæ filii, sed liberæ ; qua libertate Christus nos liberavit.

Ven. i. 1. Dico autem. — Redit ad dicta cap. præced., vers. 24 el 23, ubi dixit : « Lex pædagogus noster fuit in Christo ; at ubi venit fides, jam non sumus sub pædagogo. » Id latius hic probat et prosequitur, incipitque ab exemplo parvuli, qui sub tutoribus est : græce cnim pro *dico autem,* est >.170 *Si,* quod clarius verti potest, Quod dico, tale est; aut, illud autem est, quod dico : sic enim solet loqui Paulus cum sua dicta interpretari incipit, dicitquo Xfya *Si.*

Quanto tempore hæres parvulus est (græce wfctcç, id est *infans,* hoc est, ea quæ nondum sapit œlate) nihil differt a servo. — Quia quasi servus regitur a tutore et pædagogo, ncc dominio hæreditatis suæ uti potest, perinde atque si servus esset, non dominus; imo servo, scilicet pædagogo suo, subjectus est, cslque sub tutoribus ct actoribus.

v<„«. î, 2. Actoribus.— Ouu^ct;, id est, *oeconomis et* dispensatoribus , qui res et bona parvuli administrant ; Syrus, *procuratoribus.*

Quimdin dutei tu- Al) PRÆFINITÜM TEMPUS. — Græcum irpcOwuia significai, testo Budæo, diem præscriptam, ad quam durabat jus cl administratio tutorum, caque adveniente expirabat, scilicet, qua parvulus annorum erat viginti quinque : uti mullis in locis cliamnum moris ct juris est.

Ven. 3. 3. Ita et nos. — Scilicet Judæi, de quibus dixit cap, præc., vers. 25 : a Jam non sumus sub pædagogo ; » co cnim redit, ut dixi hoc cap., vers. 1.

Cum EbSEMib -AhvuLi, — pueri rudes et imperfecti , tum in cognitione, tum consequenter in amore Dei, justitiæ et salutis. Ita Anselmus.

Sub ELEMENTIS MUNDI ERAMUS SERVIENTES, — id est sub littera, ct quasi alphabeto legis veteris : lex cnim imperfecta primo data est mundo , hoc est Judæis, et per Judæos omnibus mundi gentibus, ut totius mundi homines doccret fidei et pietatis rudimenta; Evangelium vero, quod legi successit, horum perfectionem docet. Ita Hieronymus. Sicut ergo Justinianus suas Institutiones vocat *elementa juris,* id est principia et rudimenta; cl sicut vocamus elementa Grammaticæ, Philosophi®, Musica?, harum artium principia : ita hic *elementa* vocat Apostolus clementalem, iutroduc- ^s;j toriam ct institutoriam legem. Sicut cnim pueri, doctria» ait Anselmus, discunt elementa et conjunctionem Chmüa- elementorum, sed ipsas voces et sententias ex clementis conflatas non intelligunt, donec ad altiores disciplinas perveniant, ad quas non pervenissent , nisi elementa præmisissent : ita Judæi elementa habuerunt suarum cæremoniarum, quarum significationem uon inteUexerunt, donec ad Christi fidem per hæc elementa, quasi elevamenta pervenerunt. «■ ○'

Nola : *Mundum* vocat homines mundi, primo, Judæos, deinde alios omnes metonymieo : voluit enim Deus in uno mundi angulo, Judæa scilicet, scholam aperiro ubi rudimenta fidei et pietatis doccret homines, donec doctissimas veritatis scholas aperiret per Christum in toto mundo.

Secundo, magis proprie ct naturaliter «elementa mundi» dicuntur illa, quæ vers. 19 explicat di-

Ttt eif. cens : « Dies (scilicet festos Judæorum) observa- i"CT/in lis ' ct menscs» cf tl'mPora› cl annos : » hos enim viiifnnt ^>cs › menscs et annos vocat *elementa mundi,* turn M quia alludit *ad fíen,* i, ubi per dies septem Deus ^It'menta mundi creavit cl produxit, ac deniquo u.i.prn', die *septimo, id* est sabbato, requievit, iduoquo c- ' in creationis illius ct quietis memoriam jussit a Judæis observari et coli sabbatum: ut dies hi dicantor *elementa;* tum quia in illis elementa sunt creata, cl dic sabbati eorum creatio mclonymicc est repræsentata ; tum quia per dies, menses et annos, quasi elementa, tempora mundi omnia, et omnium, quæ in mundo sunt, generatio, corîuptio, successio , mundusque ipse decurrit, regitur, perficitur. Unde in memoriam ct gratiarum actionem divinæ providcnliæ ct gubernationis Dei, qua singula tempora, totumque mundum per solis ac lunæ vices, per dies, menses ct annos disponit, regit, gubernat et perficit Deus, voluit sabbata, neomenias aliosquo dies et menses festos coli a Judans, ut per hæc quasi rudimenta corporalia discerent Deum creatorem et gubernatorem omnium agnoscere ct colere, donec per Evangelium melius edocti, alliusquc provecti et promoti, scirent Deum adorare in spiritu et veritate.

Ali* Aliter Erasmus : *Mundum,* inquit, vocat per ca,acl,rcs*n quidquid est visibile, caducum, tenitort* ci- porarium, visibiles scilicet et corporales cærepbaUo. monias legis veteris : nam hæc vocat *elementa mundi. Colos,* n, 20, in quibus sita erat Judaizantium superstitio, dicentium : Ne gustaveritis, nc tetigeritis, ne contrectaveritis, ut ibidem refert Apostolus. Sed nomen *mundi* non ita accipitur, nec eo ita abuti solet Apostolus; cl *Colos.* cap. n, alio sensu accipit *elementa mundi,* ut ibi ostendam. Dicam etiam plura do his elementis vers. 9 (1).

Eramos servientes.—Græce , *in servitutem redacti.* Theophylactus hic adaptat parabolam parvuli, qui sub tutoribus csl, ‹/. *d.* Sicut parvulus nihil di'Terl a servo, ct servit quasi ac regitur a suis tutoribus ct uctoribus : ita ct nos cum essemus parvuli in Christi cognitione ct amore Dei ac salutis, (piasi servi sub elementis mundi jam dictis , et lege veteri quasi tutoribus ct actoribus serviebamus.

4. At ini vbnit plenitudo temporis, — quæ est Vef* *♦ quasi prælinilum tempus a Patro, ut dixit in parabola vers. 2, *q. d.* Ubi impletum csl tempus a Deo Patre praefixum fini legis et initio gratun ac Evangeli!, quo a lege quasi pædagogo, tutore ct actore, hoc est, a statu et conditione servili, transferremur in libertatem fidei et filiationis Christi. Ita Anselmus, Theophylactus el alii. Aliter S. Bernardus, semi. I *De Adventu :* «Quando venit, inquit, plenitudo temporis, misit Deus Filium suum. Nimirum plenitudo et abundantia temporalium, oblivionem ct inopiam fecerat relernorum. Opportune ergo tum advenit aeternitas, quando magis temporalitas praevalebat. » Verum hoc symbolicuin est, non litterale. Ad litteram enim *plenitudo temporis* non est copia temporalium , sed temporis praefixi adimpletio.

Misit (Græco non est sed içaztçitlxv, id est *emisit,* legavit quasi legatum vel Apostolum cum mandatis suis) Deus (Pater legans et mittens) Filium slum—ad homines : misit ergo Filium, non ut Filius locum mutaret, ccelum relinqueret, terram adiret; sed ut manens ubi prius erat, tam scilicet in terra, quam in cœlo, novam personam , scilicet hominis ct legali pro Deo apud homines, assumeret.

Factum kx muliere.— S. Augustinus, lib. lit De *Trinit.,* legit, *natum cx muliere, factum sub lege:* ct sic habent Græca Regia, •pwciptw* « *yjix/.i;,* •*priiuwt* turo voftev ; sed Noster cum Thcophylaclo ct aliis Graecis, legunt utrobiquo -pipoov per o micron, id cst *facium,* idque melius, ut dixi *Horn,* i, 3.

Nota : *Mulier* hic non corruptionem, sed sexum muliebrem significat, compelilque virgini, qualis fuit beatissima Virgo Maria. *Secundo,* tò *factum cx muliere* significat Chrislum sine patris semine conceptum et formatum ex sola matris substantia I ct purissimis sanguinibus. Hinc *tertio* patet Chri>- Chriita» tum non sumpsisse corpus e cœlo, quod trans- ‘‘‘‘ cundo per beatam Virginem quasi per canalem in terram detulerit, uti olim docuerunt Valenti- uls niani, ct jam Anabaptiste; sed Christi corpus ex c f. Virgine factum ac formatum esse. rnptlw.

Factim sm lege, — quia Christus licet legi, eliam qua homo, non esset subjectus, utpote per- non‹)tU* sistens in persona Filii Dei, qui legis fuit dator ct gaUoot conditor; tamen eam sponte sua servavit, sponte se circumcisioni aliisquo cæremoniis lege præ- J'v coptis submisit ac subjecit : «factum» ergo significat, non obligationem, sed usum; non jus, sed factum. Ita Anselmus.

5. Lt eos qu sub lege enant, redimeret .— Veri. 5; id est, *mercaretur,* inquit Erasmus, emendo eximeret, ac dato pretio in Christianam vindicaret libertatem, cl, ut Noster vertit, *redimerti* nou

(1) «Loquitur hic Apostolus do disciplina sacra, qualis et apud Judæos cl apud Paganos (?), qtn s ulrosqiio complectitur voco x¿9|uu, full aule Chrislum, tironibus accommodata, imperfecta, rudis; cf. vers. 9. Neinpo Judæis* nnnia officia, quum ad religionis exercitium, tum ad vitam communem perlinentia, minutatili! erant proscripta, e. g. sic facies sacra hoc die, mane, vesperi ; hoc edas, illud uon; ubi hoc attigisti, pollues te, etc. Causæ sunt in illorum temporum .inio .Messiam conditione, qmbus omnes nationes prater Judæos fuerunt non tantum idololatra, sed eliam vitiis dedil®, barbara, cultusque expertes. Hanc oh causam visum csl Deu Judaicam nationem adstringere minutatilo designatis olbciis, neque permitiere suo arbitrio cl juri , ne el ip>i idololatria, vitiositate cl barbane, qu® tum luit, pollucn ntur. dicuntur m quaque arte ejus rudimenta; elementa prima vocari soient. Sic etiam in reliiPoms institutione sunt quædam rudimenta puerili «tau accommodate. ◗ lia lloscumullerus.

n peccato, sed a Servitute legis veteris, de qua praecessit.

Ut adoptionem filiorum reciperemus. — Nota voculam *ut,* 7. *d.* Ideo Filius Dei factus est cx muliere filius hominis, ut filios hominis faceret et adoptaret filios Dei. «Ideo, ait Bernardus, Deus factus est homo, ut homo fieret Deus. »

Nola *secundo :* Hæc adoptio fit per gratiam, qua non tantum jus ad hærcditatem Dei Patris, sed et naturæ divinæ participationem, ipsnmque Spiritum Sanctuin ac Dei filiationem nanciscimur, ut dixi *Horn,* vin, 15.

tatti antuiaqn» ^um' D^sse ^^*os Dei adoptivos; Apostolos taincn , i, n. omnes ante Christum vocat servos. *Primo,* quia Hi .tap- licet justi vere essent filii Dei, non habebant taqnomodo mcn 8talum filiorum, sed servorum, qui erant urrif sub lege, ac consequenter sub spiritu timoris ac servitutis. *Secundo,* quia jus filiationis non habebant ex lege, sed ex fide et gratia Christi venturi, ct sic magis ad legem novam quam veterem pertinebant, ut fuse ct eleganter docet S. Augustinus, lib. Ill *Contra duas epist. Pelagian.,* cap. iv. *Tertio,* quia pro illo statu carebant fructu adoptionis : ncc enim poterant cœlcstcm hærcditatem cernere, antequam Christus eam aperiret. *Quarto,* quia Christus a jugo et servitute legis nos liberando, iis unicum adoptionis ct amoris spiritum in lege nova substituit. Ita Chrysoslomus, Anscl- mus ct Augustinus.

Vtn. 6. 6. QIONIAM AUTEM- Esns FILII , MISIT DEUS SPIRITUM Fil ii sur, — id cst, Spiritum Sanctum, qui a Filio æque ac a Patre procedit.

Nota : Est argumentum a signo vel effectu ad causam, vel potius ad causas ostensionem, ut cum dico : Quia ibi fumus est, ibi ignis est : licet enim ignis sit prior ct causa fumi, fumus tamen prius ostendit sc nobis, ut ex co colligamus ibi esse ignem : ita hic prius cst Deum in nos mittere Spiritum suum , quam nos esse filios Dei, Giura quia per Spiritum filii fimus : ex co tamen quod ", sumus Mi « Quasi a posteriori recte colligimus ji h X Deum jam ante misisse in nos Spiritum suum, lúuouls. Vox ergo *quoniam,* vel *quia,* non causam in sc, sed causam cognitionis, vel potius necessariam consequentiam ct connexionem significat.

Secundo ct simplicius, *quoniam* proprio significat causam non filiationis, sed clamoris, *q. d.* Quia estis filii Dei, Deus misit Spiritum suum, non qui filios vos faciat, sed qui vos filios jam factos doceat clamare: «Abba, Pater.» Aliter hoc cx Graeco vertit Maldonatus in *Notis manuscr.:* iri cniin , id csl, *quoniam,* accipit pro *quod;* sic ergo transfert, *quod autem [dii sitis,* (hinc apparet quod) *misent l), us* (in vos) *Spiritum Filii sui.* Verum sic mulla supplenda ct addenda sunt, quæ non habentur in textu, scilicet omnia parenthesi hic inclusa. Melius ergo Nostcr, magisque proprio -rò Jn vertit, *quoniam.*

Clamant em, — hoc est clamare (id est, magna pi » mentis devotione precari) facientem, ut scilicet devote, ardenter ct fidenter, filiali affecta invocemus Deum Patrem : hic enim est non tam oris quam mentis clamor, dc quo Dominus ad Mosem licet silentem : n Quid , inquit, clamas ad me?» *Erodi* Xiv, 15. Ita Theodoretus, Anselmus et alii. ■

Adda. — Hebraice 3X *ah,* chaldaice et syriace *Ahha,* ct terminatione Latina et Græca *Âhhas,* idem est quod pater. Vide dicta *Horn.* vin, 15. Hic locus uti terret torpidos ct tepidos, qui raro hunc spiritum filiationis et filialis clamoris experiuntur ; ita pios et ferventes, qui eum persentiscunt, consolatur, et in spem salutis et ccrncndæ hæreditatis paternæ, scilicet divinæ , erigit.

7. It aque jam non est servus, — aliquis scilicet V«*. inter vos, o Christiani Galatae ! Est enallage personæ , transit enim a secunda ad tertiam, idque familiare est Apostolo, ut dixi *Canon.* 38. Graeca tamen quædam habent in secunda persona, sed singulari, «ù*cn « icjXx, *non es* (scilicet quisquis per Christum Dei filius factus es) *amplius servus,* sed filius.

Quod si filius, et heres ter Deum.—-Italegunt quoque SS. Augustinus et Ambrosius; sed Hieronymus legit, *turres per Christum;* Graeca vero et Syrus, x).r?cvcuc; Qicj Jii XpiçuB, *hares Dei per Christum* ; idque plenius est : per Chrislum enim cui inserti sumus, hæredilas æterna Dei et omnia bona obveniunt nobis a Deo, Deiquo gratia ct misericordia.

8. Sed tunc , — cum infideles et pagani essetis : Vera. *- hoc enim cx antithesi sequente ct tempore praeterito, quo versabantur in ignorantia Dei, intelligenduin relinquit Apostolus.

lis qui natura non sot nit (sed fictione falsaque opinione hominum, puta idolis), ser i ier at is, — id est, colebatis ea latria ct sacrificiis.

9. Nunc autem cum cognoverit is Deum, imo cog- Ver». o. nit i sit is a Deo : quomodo convert imini iterum ad infirma et egena element a? — Nota, «cogniti sitis a Deo, » scilicet quasi filii a patre cogniti el dilecti. Ita S. Augustinus et Hieronymus. «Nullum, inquit, ignorat Deus, sed tamen eos cognoscere dicitur, qui errorem pietate mutaverint. » *Secundo* ct melius, «cogniti,» id est, scire facti, edocti a Deo ; est enim hebraísmos, sive significatio participii passivi *hophal* ; J?'TH *hodia* enim in *hiphil* significat scire fecit, docuit ; in passiva vero *hophal* JH1H *huda* significat scire factus, id est edoctus, cst. Jam Latini et Græci, quia idem verbum per *hiphil* ct *hophal* transferre non possunt in tam activam el passivam significationem; hinc suo verbo vel participio sæpe neutro, vel passivo, illud exprimunt ; sed vim ejus et energiam adaequare non possunt. Simile 1 *Cor.* vm, 3. Sic et alibi dicitur Deus cognoscere, cum uos cognoscere facit. Sic Spiritus Sanctus dicitur clamare, postulare, cum nos clamare facit et postularo, *Horn.* vm, áfi. Hæc enim verba sunt significatio-

EA>rti a* ' ■ n» rü n. n dc- I ' i P* »■'...<■3.

nis *hiphil, q. d.* Cum edocti sitis ab ipso Deo, qui interius per illustrationem gratiæ suæ, exterius per os nostrum vos docuit Christi fidem ac viam o j justitiam et salutem ; quomodo iterum ad rudimenta legis convertimini, ut ab eis edoceamini? Ita Chrysostomus, Ambrosius , D. Thomas. Unde Græca Regia vers. seq. habent, d; ówfkv, *quibus denuo ab alto,* id est ab initio, servire vultis, voluti si vir repuerascat, ad pædagogum redeat, eique serviat et subsit; aut veluti si metaphysicus cx Mctaphysiea ad primam Grammaticae classem descendat, aut cursor a meta ad carceres recurrat, *q. d.* Metæ, id est justitiæ et saluti, cratis proximi, quomodo ad carceres recurritis? cratis Theologi docti a Deo, quomodo ad legem, quasi ad Grammatiche elementa postliminio revertimini?

Convertimini.— Émçfiçm, convertimini, revertimini, gressum cursumque reflectitis, retrogredimini.

TrU hic '¿7 jzr fiP. menu, idola?

An INFIRMA ET EGENA ELEMENTA. — Qllærilur, (Illænam hæc? Respondeo : *Primo,* Augustinus c¡ Ambrosius solem, lunam et idola accipiunt, quæ olim Galatae, cum Gentiles essent, adorabant : de idolis enim falsisque ipsorum diis egit vers, præcedent. Hinc Tertullianus, lib. De *Præscript.,* cap. XXXIII: «Notat Apostolus, inquit, Hermogenem , qui materiam non natam introducens, cam Deo non nato comparat, ct ita matrem elementorum deam faciens, potest ei servire, quam Deo comparat.» Verum obstat, quod Galatæ non volebant reverti ad gentilismum, sed ad judaismum, quodque tota epistola Apostolus non contra idola, sed contra Judaicas cærcmonias agit.

Secundo, e ‘

Secundo et probabilius, Chrysostomus, Thco- ‘phylactus, OEcumenius, hæc «elementa,» inquiunt, sunt sol et luna, ad qua: volebant converti Galatæ, non ut iis servirent quasi diis, uti olim fecerant ’ante susceptum christianismum; sed ut per eorum cursum sabbata, neomenias aliaque festa Judaica describerent et observarent. Vocat ha?c «infirma et egena, » respectu Dei, cujus ope ct influxu assiduo egent ut firma consistant, ct sine quo infirma, egena, imo evanida sunt : si enim Deus manum suam conservantem subtraheret, statim in nihilum, ex quo venerunt, reciderent. Quod de sole et luua loquatur, patet: hrec sunt proprie elementa mundi, id est, prim® mundi partes, uti ca vocavit vers. 3. *Secundo,* quia ait : « Quomodo iterum convertimini, » ad ea scilicet, quæ prius colebatis) ; Galatæ autem, nipote Gentiles, nunquam Judaicas cærcmonias, sed solem et lunam ante coluerant.

Terti», ^ ri- ? , i ? l T**

Verum *tertio* et optime, Hieronymus, Thcodorelus, Anselmus, ct Tertulbanus, lib. V *Contra* JDiraon., cap. iv, per hæc ademenla» intelligunt Sacramenta et observantias dierum el mensium, festorum, ac aliarum cærcmomarum legis veteris, quæ quasi prima religionis et pietatis rudimenta data fuerunt Judæis, ac per cos toti mundo, quæque creationis et gubernationis mundi sunt elementa , principia, symbola, ut dixi vers. 3. Hæc sunt «egena,» et, ut Tertullianus legit, *mendica,* quia gratiam, sanctitatem, Dei cultum et rcligionem non continent, nec conferunt, sed ad hoo Christi fide, gratia, Sacramentis indigent. Sunt et infirma, quia per se inefficacia ad justificandum, ut justos, pios, sanctos, spiritu et virtute praeditos efficiant : nam sine tide Christi justificare neminem poterant; imo cum ea non justificabant per se, ct ex opere operato, uti novæ legis Sacramenta, sed tantum ex opera operantis, id est, ex fide ct devotione ea suspicientis : unde ct quasi infirma abolita sunt per mortem et legem Christi.

Patet hic sensus clare cx sequentibus : has enim cæreinonias Judaicas explicans subdit : « Dies observatis, et menses, ct tempora, ct annos, » *q. d.* Hæc sunt elementa, quibus servilis, quæque colitis, videlicet dies, menses et anni Judaici.

Secundo, quia hic sensus planus est et proprius : hæc enim elementa, nimirum hos dies ex lege festos colebant ct observabant, non autem solem et lunam : valde enim improprie dicitur, quod qui primam diem mensis festam colit, lunam colat ct novilunium; aut qui diem Dominicum colit, colat ct solem, cui quasi primo el nobilissimo planctæ prima ac nobilissima dies tribuitur, scilicet Dominica, quæ inde Solis dies dicitur.

Occnrritur cV jMh.1 û) iha terlb.a cxpll i. Uoocui.

Dices: Huic sensui obstat vox *iterum,* cum ait : «Convertimini iterum ad infirma et egena elementa, quibus denuo servire vultis; » quia Galatæ, utpote Gentiles, antea non sacris, non sacrificiis judaicis, sed soli, lunæ idolisquc servierant : unde dici poterant ad hæc, non autem ad illa, iterum se convertere.

Respondeo : «Convertimini iterum, » id est conversione culluque vestro, sacra Judaica jam abolita, iterum stabilire vultis : respicit enim ad statum legis, dc quo vers. 2 promiscue dixit omnes fuisse sub lege quasi pædagogo, *q. d.* Fuimus primo sub lege; nunc Christus eam abolevit, quomodo ergo iterum eam stabilire ct ad eam vos convertere vultis?

Secundo et melius respondet Adainus : Vox *iterum* non ad totam orationem, :ed tantum ad partem refertur; tantum enim significat iteratam servitutem in genere, licet in specie alia fiicrit ct alia. *Primo* enim idolis servierant ; *secundo* jam judaismo serviebant : unde cap. v, vers. 1, in genere ait : « Nolite iterum jugo servitutis contineri,» *q. d.* Nolite iterum fieri servi, servistis daemonibus, nolite iterum servire umbris legalibus. Sic Lulherano converso ad Catholicam fidem, si postea laliatur ad calvinismum, dicere possumus: Quomodo iterum ad calvinismum, hoc est, iterum ad errores, velaberis? vox enim *iterum* non afficit, nec denominat calvinismum, sed vocem *retaberis-,* est enim relapsus in fiæresim,

licet aliam ct aliam, quia primo fuit Lulhcranus, nunc Catholicus factus relubitur in hærcsiiu, et fit Calvinista.

Ver», io. 10. Dies observatis, et menses, et tempora, et annos. — S. Augustinus, *epist.* 119, cl *Enchirid.* lxxix, et Anselmus, uti per elementa acceperunt solem, lunam ct idola, ita per dies hos consequenter accipiunt dies faustos vel infaustos juxta astrologiam judiciariam, vel Gentilium superstiDoplfx tionem. *Secundo ct* melius, Chrysostomus, Hieronymus et alii supra sic explicant : a Dies observit ' vatis,» scilicet Judaicos, uti sabbata; *secundo,* act menses, » id est, neomenias sive novilunio, atque mensem septimum, qui totus pene sacer erat ct Quatuor festus in lege veteri; *tertio,* a ct tempora,» stata n?Ua nd sc'liccl ^csla (Iualuor temporum anni, puta fesJudxM. tum veris, videlicet pascha; festum æstatis, scilicet pentecostes; festum autumni, nimirum festum expiationis; festum hiemis, videlicet encomia; *quarto,* act annos,» annum scilicet septimum remissionis, ct quinquagesimum jubilei : hi enim anni festi erant. Nola synecdochen : per observantias dierum , mensium, annorum intelligit omnes cærcmonias legis veteris, quasi ex parte toluin.

Fesh Hinc patet contra hæreticos, festa ChrlslianoClnuiia. ruin hic non damnari : nam sic et dies Domini-Me no» cus damnaretur, quem tamen ct ipsi servant hæchtnnan- retici; sed tantum damnari fesla Judæorum, quæ ,ur' a Christianis pulchre distinguit S. Nazianzcnus, oratione *in Sanciam Pentecosten,* dicens : « Festos dies Judæus agit, verum juxta litteram; legem enim corpoream consedans, ad spiritalem legem non pervenit : festa etiam Gentilis agit, verum juxta corpus, luxu scilicet et comessatione (unde Lucianus, in *Saturnal.:* a Ne quid intra festi tempus agito, neque publicum, neque privatum; nisi quæ ad lusum, quæ ad voluptatem animique oblectationem pertinebunt ; » imo sæpe festa cl sacra Gentium obsccena erant, ut sacra Veneris, Priapi, Bacchi, in quibus omnem turpitudinem exercebant). Festos Christiani agimus, verum ut spiritui gratum est. » Ita Nazianzcnus.

Et diserte Hieronymus : a Dicat, inquit, aliquis: Si dies observare non licet, et menses, ct tempora, cl annos, nos quoquo simile crimen incurrimus quartam sabbati observantes, et parascevem, ct diem Dominicam, el jejunium Quadragosimæ, ct Paschre festivitatem, cl Pentecostes laetitiam , ct pro varietate regionum diversa in honore Martyrum tempora constituta. Ad quod, qui simpliciter respondebit, dicet, non eosdem Judaicæ observationis dies esse, quos nostros ; nos nim non azymorum pascha celebramus, sed resui ¡ctionis ct crucis; nec septem juxta morem PfsU IsracA lebdomadas in Pentecoste numeramus, Mariy- sed Sp 'itus Sancti veneramur adventum : » hæc run' ille. Ub. nota : tempore S. Hieronymi ab Ecclesia festa Martyrum celebrali solita, caque laudari ronymi. hic a S. Hieronymo.

11. Timeo vos,— id est, vobis, vel de vobis. E-t Vm. u> anliptosis Hebraica, juxta *Can.* 20.

12. Estote sicut ego, — ut, sicut me videtis v™ it Judaica festa cærcmoniasque negligere, nec observare, utique Evangelica libertate : ita et vos ca non observetis, sed eadem mecum libertate utamini, *q. d.* Ego , Judæus licet, ducem me libertatis vobis præbeo, intrepide ergo me sequimini , quidquid alii Judæi de necessitate legis veleris vobis suggerant ct jactent.

Quia et ego sicut ivos,—ego gentiliter vivendo, me vobis Gentilibus accommodo quantum possuin salva conscientia. Ita Hieronymus.

Nihil me ljesistis,—sed vos ipsos læsistis, *q. d.* Non iratus hæc dico, sed vos amans, et vestri miserans. Notat Hieronymus Apostolum increpationem cap. ni, vers. 1, factam, blanditiis hic et obsecratione emollire.

13. Per **INFIRMITATEM CARNIS EVANGELIZAVI VOBIS. Ver». IJ.** *Primo,* S. Hieronymus sic explicat, *q. d.* Prima ct infirma tantum fidei rudimenta vobis dedi, atque per hæc rudimenta rudes vos tantum ruditer erudivi. *Secundo,* idem Hieronymus accipit p r T 'il'l *infirmitatem carnis,* Pauli morbos ct capitis do-^uU^" lorcm. *Tertio,* optime idem accipit persecutiones, labores, paupertatem, ærumnas, afflictiones, pericula, ut videretur omnino abjectus Apostolus, vilis, infirmus et miserabilis. Eamdem vocat tentationem in carne, quia inde Galatæ tentari potuissent, Paulunique cum suo Evangelio abjicere. Ita et Chrysostomus, Theophylactus ct alii.

13 Ct 14. Et **TENTATIONEM VESTRAM LN CARNE MEA '".T?. 13** non sprevistis,— **tentationem meam,Kl u'** sive mei. a Tentationem» active accipit Erasmus, qua scilicet ego Paulus vos Galatas sermone humili ct incondito lentavi; sed melius passive capitur, ul tentatio sit idem quod objectum tentationis , per metonymiam, juxta *Canon.* 30, *q. d.* «Tentationem vestram, » id est, me tot contumeliis oneratum, persecutionibus agitatum , flagris cœsum , pauperem, afflictum ct abjectum, qui vobis poteram esse tentationis objectum, ut me meumque Evangelium aspernaremini, non sprevistis, sed tanquam angelum, imo tanquam Christum ipsum excepistis.

15. Ubi est ergo,—Græce tí; eu*í<, *quee ergo* era/ ; Vets. is. sed noster, uti et Syrus, legit ««J, idque melius est ct significantius, et facile kw vicino litterarum lapsu in tí; verti et depravari potuit.

Bea TITUDO VESTRA?— GræCO puapeopác , id est *beatificatio vestra,* qua me tanta fidei causa patientem, beatum, ac vos propter me, beatos prædieabatis, atque ab aliis prædicabamini. HaTheophylactus. Nimirum dicebatis : Onos beatos, qui talem habemus Apostolum ! o felices, quibus Paulum videre et audire contingit! Uti fertur S. Augusti- Tm nus, tria iu votis habuisse, scilicet *primo,* videre Christum in carne conversantem; *secundo,* Ilo-s. a ». mam iu llore imperii triumphantem; *tertio,* Puulum in cathedra coucioUautem ct fulminantem.

Quasi ergo dicat: Chi sunt pristinæ vestræ de me voces, laudes, judicia, o Galatæ? quomodo tam cito, tam temere animos erga me et Evangelium mu Listis? ita me deperibatis, ut oculos vestros, si fleri potuisspt, mihi dedissetis : quo abiit amor ct ardor? «Ergono inimicus factus sum vobis verum dicens vobis?» neminem scilicet ex lege, sed omnes ex Christi flde justitiam petere debere.

vrs.K. 17. Æmülantub vos. — Judaizantes depereunt vos, ambiunt vos, vos sibi conciliare, sibi sucque legi subjicere satagunt. Est metaphora a procis deducta, qui sponsas ambiunt cum zelo et zelotypia : græce cnim est Cvxûotv, *zelantur ros,* de quo dixi 11 *Cor. xi,* 2.

Nox bene (quia non ad bonum et profectum vestrum), sed excluders vos volunt, — a Christo ct Christiana libertate. Noster et alii passim legunt in Graeco «xXiwxi, id cst *excludere;* quædam taji l >u- men, ut Regia, legunt cpcXnaai, id est *includere;* u. ' bt q'”® ^c'*° sensum habet aptum ct commodum; j.„ nam alludit ad procos callidos, qui cum divites ambiunt sponsas, eas quasi dominas honorant, cis serviunt, per omnia se eis accommodant; sed ubi cis potili sunt, matrimoniumque cum eis inierunt, illas cubiculis includunt, custodes apponunt, habentque quasi servas captivas, 7. *d.* Siculi proci jam dicti, sic Judaizantes blandiendo, mira ct magna pollicendo vos ambiunt, ut judaismo subjiciant; ct includant legi el servituti legis quasi ergastulo et custodi®, sicque libertate vos privent, ct excludant a christianismo.

Ut illos æmulemini, — *q. d.* Non aemulantur, non insectantur vos amore amicitiæ, ut vobis consulant, sed amore concupiscenti®, ut scilicet, ad se el sui amorem illiciant, ut illos insectemini, ut de vobis quasi suis discipulis et asseclis apud plebem jactare sc possint, 7. *d.* Suam gloriam, non salutem vestram, aemulantur, idcoque vos excludere volunt a Christo, ut non Christum, sed illos æmulemini et conscctemini.

Veri 1«. 18. BONUM AUTEM .EMILAMINI IN BONO SEMPER. — Græca jam habent, x.a)zr» **Ji** tò ¡jAcóaóxt cvzxzm -ávrcrt, hoc est bonum autem, scilicet est, *annulari in bono semper.* Ita legit Augustinus et Syrus, 7. *d.* Bonum cst alios imitari ct sectari, sed non iu quavis re, verum in re bona. Vel simpliciori hebraísmo, bonum *est amulan* in *bono,* id est bonum, ut sil *btth* contactus : sic enim Hebraei dicunt, tangere, percutere in manu, id est tangere, percutere manum; sic hic æinulari in bono, est, ¡emulali bonum. Noster legit , per epsilon, in imperativo , Unum *annutamini,* id cst ambite cl ardenter sectamini, sed tn bono.

Ubi nola : « Bonum» potest accipi vel in genere neutro, 7. ‹l. Id quod bonum cl honeslum est zelate, sed catenus, qua bonum est, qua bene el bolliste lit. Secunda et ajile ad praecedentia el sequentia, « bonum » hic accipi potest in genere masculino, 7. *d.* Noble Judaizantes æmulari in malo, videlicet in judaismo : hi cnim non bono æmulantur vos, quia excludere vos volunt a Christo, sed viros bonos el Christianos imitamini ctaemulamini, me videlicet meique similes; siculi me non judaico, sed gentiliter viventem, in bono, puta in liberiate vitaquo Christiana (hic etimi « bonum » capi debet in genere neutro, scilicet, *in bono,* id est in re bona) annidati estis cum praesens essem vobis : idem ergo facite cum absens Abwii sum; bonum enim semper sequendum cst, etsi absit is qui illud docuit. Innuit Apostolus absentiam suam fuisse in causa ut alio dilabcrentur, ct ad judaismum abducerentur. Ita Chrysos- "¿'·¿'j tomus.

▮19. Filioli mei (vos enim ego per Evangelium Ven. 10 genui Christo), quos (relapsos a Christo ejusque adoptione ad judaismum) iterum parturio (ut a judaismo revocem, Christoquo rursum pariam) donec formetur Curistus (id cst Christi fides, spes, libertas) in vobis, — ut scilicet non a lego, sed Christo ct Christi fide omnem gratiam, justitiam, salutem exspectetis. « Apostolus hic, inquit Chrysostomus, matrem referi de liberis trepidantem : vides paterna, imo materna viscera, vides anxietatem, vides qualem emittat ejulatum multo tristiorem, quam solet esse parturientium,» 7. *d.* Uti B. Virgo Christum corporaliter peperit, at sine dolore, sic et ego quasi spiritalis puerpera Christi, pario, imo ingenti cum labore ct dolore parturio et enilor, ut Christum Chrisliquo fidem et spiritum in vobis eHormem, ut Christus sit omnia in omnibus vobis.

Præclare et pie S. Ambrosius, lib. *De Isaac cl Anima,* cap. vin : «Illic (in cruce et baptismo), inquit, parturivit te mater tua, illic parturivit to quæ genuit te. Ibi cnim nascimur, ubi renascimur : parturiuntur autem in quibus Christi imago formatur. Unde quoniam formatus in sponsa Christus erat, ait : Pone me ut signaculum in cor tuum, ut sigillum in brachium tuum. Sigillum Christus in fronte est, ut semper confiteamur; in corde, ut semper diligamus; in brachio, ut semper operemur; ut, si fieri potest, tota ejus species exprimatur in nobis. Ipse est signaculum nostrum, quem Pater signavit Deus, » etc.

Nolent, qui animas convertere, Christoquc pa- Animi» rere student, sibi laborandum el sudandum esso parturientis instar. Hinc illud *Job* xxxix, 1 cl 3: tibu» « Numquid parturientes cervas considerasti? incurvantur ad fœtum, et pariunt, et rugitum emit- J,'l'" lunl, » (cervarum cnim parius, de quo ad litte- «ubo. rain loquitur, difficillimus est, teste Aristotele ct do,u Plinio, idcoque seseli herba illum adjuvant cervie) mysliceaccipitS. Gregorius, in citatum Jobi lo um de prædicatoribus, (¡ni quasi cervie in dolor , la» crymis cl rugitu parturiunt Christo proles « Video, inquit, Paulum, quasi quamdam C rvani quosdam in partu suo magni doloris rugiti - emittentem: ait cnim : Filioli mei, quos itcruin parturio, etc. Consideremus quid doloris habuerit.

quid laboris; qu® ct postquam potuit concepta edere, rursum compulsa est extincta suscitare. » Ita S. Gregorius, lib. XXX *Moral.,* cap. xxi.

Kursum a S. Paulo discant Episcopi et Prælati, ut non tam patres, quatn matres suis subditis se exhibeant. Pulchre S. Bernardus Prælatos alloquens, serm. 25 *in Cant.* : « Discite, ait, subditorum matres vos esse debere, non dominos. Studete magis amari, quam metui : et si interdum severitate opus est, paterna sit, non tyrannica, n

M. îo. 20. Vl I.LF.5I AUTEM ESSE API I» VOS MODO , ET MOTARE VOCES meam, — ut affectus, quos epistola scripta non capit, voce viva exprimerem, ut scilicet quasi mater nunc blandirer, nunc gemerem, nunc obsecrarem, nunc objurgarem vos, ut solent matres naturales se in omnes affectus versare, nunc orare, nunc plorare, nunc gemere, nunc arguere, ut filios permoveant, cisque persuadeant, id quod cupiunt : viva enim vox longe est efflcacior litteris mortuis, ita S. Hieronymus, Chrysostomus el I). Thomas.

QnomMo io-Jruiio- **iri** re- geudi?

Ecce quo se dimittit amor : Paulus quasi pater videtur cum pueris suis hic puer fieri et repuerascere. Agesilaus rex, ut filiolo suo blandiretur, deposita purpura et sceptro, solebat cum ipso ludere, ct equitare in arundine : cumque hac do causa a quodam e suis levitatis notaretur : « Nunc, inquit, tace; cum vero filios ct ipse habueris, tunc tibi per me licebit regis insaniam illudere. » Idem hic diceret Paulus : modum nescit, pudorem nescit, laborem nescit maternus amor, nil sibi puerile, nil indecorum œstimat.

A'f'ihi *"'

Confundor in vobis, —pudore suffundor, erubesco. Ita aliqui, sed male; nam græce cstàntpcSpcu *ii* ú¡xb, id est hæreo, inops sum consilii, perplexus sum, nesciens quomodo debeam scribere apposite vobis, ut vos permoveam, quod Noster proprie vertit, *confundor.* Aliud cnim est pudere et erubescere, aliud confundi, hoc est animo turbari, ut nescias quid sil agendum. Rursus Maldonatus in *Notis manuscr.,* duas alias affert explicationes. Prior est, « confundor in vobis, u id cst non sum consecuius fructum prædicationis me® quem exspectabam, itaque confundor. *Secundus,* **arcuat**, id cst hesito et dubito an Christiani sitis, an Judæi.

i. 21. Legem non legist is.—Nq*w ofe ¿xcútrt, *legan non auditis* ? hoc majoris esl energiæ, *q. d.* Si me non audistis, legem ipsam quam ambitis, audite; ipsa vos a se ad Christum amandabit.

Vrn.M, 22. Abradam duos filios habuit, unum (scilicet Ismael) de ancilla (videlicet Agar, quæ, utpote ancilla, secundaria erat uxor Abrahæ), unum (scilicei Isaac) ini lidera, — nimirum Sara, quæ primaria fuit uxor Abrahæ, domina el materfamilias, c.uju- filius erat h.eres : nam concubinarum, qualis erat Agar, filii non erani heredes, sed eis paler dabat munera, quæ volebat, ul dicitur Gen. XXV, Í» et G.

▼»n. 1J 23, SED ANCILLA , SECUNDUM CARNEM NATUS est. — Ismael genitus est naturaliter, nimirum per carnis vires, per carnalem ac naturalem generationem, quæ habet, ut ex juvencula, qualis eral Agar, Abraham, licet senex, posset suscitare proles.

Qui autem de libfra, per bfpromissionem. — Isaac genitus est non virtute carnali et naturali, Kuc quia hæc in anu ct sterili Sara defecerat, ut ex ea m' ' naturaliter suscitare prolem non posset senex el ¿L. .1. ipse Abraham ; sed « per repromissionem » genitus cst, puta per virtutem divinam et supernattiralem Dei, qui Abrah® ex Sara supra naturam generationem Isaaci promiserat, *Gen.* xvii, 18.

21. Quje sunt per allegoriam dicta. — Allegoria Vtn U. Rhetoribus est continua metaphora, cstque in verbis cl vocibus : hic vero, et passim apud Ecclesiasticos scriptores, significat typum et figuram, qua non voces, sed res et gesta in veteri Testamento significabant reset sacramenta novi Testamenti (1). Unde subdit :

Ilec enim (grace aÍTxt, *ipsa;,* Sara videlicet ct Agar) sunt (id est per allegoriam, significant) nuo TF.STA5ILNTA, —novum scilicet el vetus. Ita Hieronymus, Chrysostomus, Theodoretus, Anselmas. Vide *Cun.* G, ubi dixi hoc loco quatuor esse Scriptura sensus. *Primus,* litteralis, est planus litter® sensus, scilicet Abraham ex Agar genuisse Ismaciem naturaliter, Isaacum ex Sara supernaturaliter. *Secundus,* allegoricus, cum ait : a Qu® sunt per allegoriam dicta; hæc enim sunt duo testamenta. » *Tertius,* tropologicus, cum ait, vers. 29: a Sed quomodo tunc is oui secundum carnem natus fuerat, persequebatur eum qui secundum spiritum : ita et nunc. » *Quartus,* anagogicus, cum ait, vers. 2G : « Illa autem qu® sursum est Jerusalem, libera est, qu® cst mater nostra. »

Et/ i- tar ' s>r'i ‹t

Sunt duo testamenta, — duo pacta, duo fenderà : hoc enim significat Græcum Jtatr./.r, ut dixi I Cor. xi, 25. Prius pactum et fœdus fuit initum cum Mose et Ilebrais in Sina, quo Deus promisi!l sc Ilebræorum fore Deum, tutorem et protectorem, daturumque se illis terram Chanaan: Hebrai vicissim acceptantes tam benignum Dei pactum, cique consentientes promiserunt se decalogum aliasque Dei leges judiciales cl ceremoniales servaturos, E.ic-.L xxiv. Secundum pactum et fœdus fuit initum cum Christo cl Christianis iu Jerusalem et Sion, quo Deus Christo promisit sc fore Christianorum Deum, amicum, patrem, cisque quasi filiis daturum hæreditalem suam coelestem : Christiani vicissim per Christum et Apostolos tacite tam liberale Dei pactum amplectentcs, Chrisliquo voluntati, dictis, promissis cl praeceptis consentientes, promiserunt sc Christi fidem et præcepla servaturos, ul patet ex loto Evangelio, sed maxi ue cx ultima Christi cœna, quam des-

Dnpl-t cuoi J' ; * * tnu», al- l ma

(1) Iti c4, ad sensum ahiorem referri cl applicari possunt. Ilesychius: t i xx^à tò mw íjmiw

cribit S. Joannes, cap. xm ct seq., in qua sanguine suo in Eucharistia fœdus hoc sanxit ct firmavit, ut narrant S. Jlatthæus, Marcus, Lucas ct S. Paulus.

Cxvm quidem a monte Sina (ita Græca, Syrus, ct passim Latina, Laiinique, Hieronymus, Ambrosius et alii; aliqui tamen legunt, in *monte Sina*, sed idem est sensus, *q. d.* Vetus testamentum a monte Sina traditum et promulgatum est) in servitutem generans, — hoc est, servos generans, videlicet Judæos, servientes umbris multiplicium, onerosarum et praegravium caeremoniarum, idque timore poenarum, ac spe bonorum terrenorum, abundantiæ videlicet frumenti, vini et olei, quæ Deus promisit Judæis, si legem pactumque servarent.

A r *7' r. w»> et ' r' ' SUîliu* ea. Ve;», «s. Grati '/t ¿i- i ¡ 3. •'i | ' Rnt ■ --.-.s lojwu verborum Agar, AraLia,

Quæ est Agar. — Augustinus et Ambrosius paulo clarius legunt, *quod est Agar, q. d.* Quod testamentum vetus ct servile significat Agar serva. Ita Hieronymus, Chrysostomus, Anselmus.

2.". Sina enim mons est in Arabia. — Græca adaunt, *Agar;* sic enim habent, to içi, *i,* 'Acacia, hoc est, Agar *enim Sina mons est in Arabia,* ct ita legunt Syrus, Chrysostomus, Theophylactus, Œcumenius, qui docent Agar esso montem Sina; montem enim Sina ab Arabibus vocari Agar, *q. d.* Apte Agar serva significat montem Sina, et testamentum iu Sina conditum pro servis, unde et Arabes Sina vocant Agar. Sed hoc ut ita sit, hiulcum est et distortum : nam vers, præced. dixit Agar esse, id est significare, testamentum vetus : quomodo ergo mox subderet Agar esso montem Sina? Videntur ergo Græca ^c' cl ^ 'bi, esse corrupta, legendumque ut Noster legit, uti ct Beza fatetur : bæc enim lectio plana est, vera ct certa.

In Arabia, — *q. d.* Etiam Arabes hanc Judaicam serv*lulcm significant; soliti enim sunt ipsi servire : unde adagium, *Arabs tibicen,* cujus meminit Julius Pollux, quia olim sola mancipia musicam exercebant, quæ plerumque ex Arabia producebantur. Unde congrue in Arabia, nimirum in Sina, vetus servorum testamentum edidit Deus. Addit Chrysostomus : a Agar hebraico significat incolatum, Sina tentalionem, Arabia occasum; Ismael idem est quod auditio Dei. Significatur ergo, ait S. Hieronymus, per Agar, vetus testamentum non fore perpetuum ; per Sina, tcntalionem fore; per Arabiam occasurum; per Ismael qui tantum audiat præcepta Dei, non faciat, hominem scibcct rusticum, sanguinarium, qui fratribus hostis sit, significari Judæos duros, feros, hostes Christianorum, qui legem audiunt ct non faciunt, n

Tropologice, idem Hieronymus : u Christiani de Agar nati sunt, qui sacræ Scripturæ corticem tantum sectantur, et iu timore serviunt; de Sara vero nati sunt, qui spiritum et allegoriam legis veteris sectantur, serviuntque ex amore. » Vide dc re disserentem S. Augustinum, Lb. Ill *Con-*

CEt U ia- u q.> *tra duas epist. Pelag., cap.* iv, ubi docet Abraham, mwp» Noe, Moysen, omnesque justos in veteri Testa- " mento, filios esse novi Testamenti ; quia eadem tUnt üií'í fide incarnationis ct passionis Christi justificati sunt, eodem spiritu, eadem gratia, eodem Christi amore vixerunt; contra Christianos, qui jam timore poenae et coacti faciunt legem; filios esse veteris Testamenti, non novi.

Qui conjunctus est ei quæ nunc est Jerusalem, — *q. d.* Sina mons confinis, conterminus et vicinus est Hierosolymæ. Ita Hieronymus, Chrysostomus, Syrus. Idque *primo,* el proprie quoad locum : quia, ut tradunt Borcbardus, Adrichomius, Zicglerus in *Descriptione terra: sanctae,* Judæa, in qua est Jerusalem, confinis est deserto, in quo est Sina ; tantum enim interjacet mons Idumææ. Sed mons hic tota est Idumæa, quæ montosa est, et bene magna, ideoque Judæa non tam conjuncta, quam longe a Sina disjuncta dicenda videtur.

Secundo, S. Thomas, conjuncta est Sina llierosolymæ non vicinia loci, sed continuatione itineris, quia Hebræi ex Ægypto recto et continuo itinere per Sina iverunt in Judæam. Sed ct hoc Tripi t remotius est : sic enim mare Rubrum, ipsaque Ægyptus, id est Ægypti limites et fines, quæ trans- sa», iverunt Hebraei euntes in Chanaan, dicerentur conjuncta Judææ.

Unde *tertio* et melius, Theophylactus, Vatablus et alii passim conjunctionem non loci, sed similitudinis accipiunt.

Hinc Glossa Ordinaria, « conjunctus, » inquit, hoc est *similis.* Græce enim est cvçctx«î, id est cognationem et similitudinem habet; çtix"'ᵛ enim est ordine progredi, sive in serie stare. Inde Grammatici litteras vocant quod certa serie una alteri jungatur; Philosophi rerum elementa vocant çci/dx, puta terram, aquam, aerem et ignem, quod horum quodque suo ordine ct consistat, et aliis nectatur. Idem versus çî/.gi dicuntur, et acies ordine composita dx«" vocantur. Unde œjçci/x, Eiawo- inquit Budæus, vocantur cognata, et «uçeixia, est series ct dispositio rerum inter se cognatarum et similium. Sic ergo mons Sina ouçctx», id est cognationem habet ct similitudinem, cstque in eadem quasi serie, proportione et ordine rerum, cum Hierosolyma : quia scilicet illam apta quadam convenientia ct allegoria significat ct repraesentat.

Primo, quia sicut Sina mons sterilis est in de- Col"* serto, ita Jerusalem in cærcmoniis sterilis est et c" arida. Rursum in Sina data est lex, in Jerusalem liuto servata. *Secundo,* sicut Sina est extra terram pro- qwira* missionis : ita Jerusalem hæc legalis est extra Christi Ecclesiam, tum militantem, tum trium-sinacna pbantem. *Tertio,* et inagis ad mentem Apostoli, H"™*" sicut Sina genuit et aluit servos tum Arabes, tum yaa* Judæos, qui in Sina servilem legem acceperunt cum tuba, tonitru, terraemotu, ut iis quasi servi terrerentur, et horum, aliarumque poenarum metu ac timore ad legem servandam adigerentur: ita jam Jerusalem quoad vitaui el doctrinam Si-

naica et legalis generat Judæos servor, qui umbris serviant, et timore pœnarum, æque ut illi Sinaici, ad custodiendam legem compellantur. *Denique* Sina cognationem habet cum Jerusalem, quia Sinaici illi Judæi qui in Sina legem acceperunt, parentes fuerunt Judæorum, qui jam vivunt in Jerusalem; et siculi in natura, sic et in indole servili, moribusque Judaicis utrique conveniunt.

Est metonymia, qua Sina et Jerusalem suos incolas civesque significant, scilicet Judæos, *q. d.* Quemadmodum Agar serva significabat servile testamentum Judæorum; sic et mons Sina Judæos servos generans, significabat Jerusalem Judæos servos generantem : hoc siquidem innuit vox *enim,* nimirum ut probet testamentum vetus Indicorum, quorum metropolis erat Jerusalem, a Sina ortum in servitutem, hoc esi, servos generare. Sic autem probat : Qualis fuit Sina, talis fuit et Jerusalem; atqui Sina generavit servos, uti jam declaratum est : ergo et Jerusalem servos generavit et generat, veteris scilicet Testamenti.

ACCIPE SCHEMA HUJUS trjça^ix;, ÆQUE AC ILLÍ OPPOSITÆ.

CUÇM/.*	àvnçctx.*	
Servitus		Libertas
Agar serva	Uxores duæ	Sara libera
Ismael ex carne, servus	Filii duo	Isaac ex promissione, ingenuus
Lex in Sina	Testamenta duo	Evangelium in Sion
Jerusalem terrestris, Synagoga Judæorum, serva	Civitates duæ	Jerusalem coelestis et divina, per gratiam mater omnium fidelium, libera
Judæi qui in cœremoniis et umbris legis manen*.	**Filii duo**	Fideles qui gratiam Christi amplectuntur.

ACCIPE SIMILE IN ELEMENTIS.

I Ignis	Aqua |
I Aer	Terra |

Hinc Physici àvriçwx* elementa vocant symbola, à«vçc«x* vocant asymbola.

ACCIPE SIMILE IN NUMERIS.

	Impar		Par	
	1	**àvrtçc<xa**	**2** 1	
	3		6	
oùçctya	**5**		**10**	>ovçmxx
	7		**11** I	
	9		18 /	

Numeri enim pares imparibus sunt ôvtîçwxo» : pares autem paribus sunt o-jçsix», æque ac iinpares imparibus.

Eiqniri- ètˈcjiˈi'⟫ ^ cm» Domiuh Jerux). **ˆˆ‘‘

Quæ nunc est Jerusalem, — *q. d.* Quæ nunc appellatur Jerusalem, cum olim dicta sit Jebus et deinde velut ex utrisque composito vocabulo Jerusalem quasi Jebusalem vocata est, quod nomen nunc retinet : postea ab Ælio Adriano Ælia est dicta. Ita Erasmus.

Secundo et melius, o quæ nunc est Jerusalem,» id est præsens Judaica Jerusalem : hanc enim opponit Jerusalem **illi**, quæ sursum est, versu sequenti, hoc est Ecclcsiæ Christi.

Tertio, « quæ nunc est, » id est quæ mortalis est, caduco et brevi peritura.

Adde, nomen *Jerusalem* non esse conflatum (ul vult Erasinus et alii) ex Jebus el Salem, sed ex HN1* *Ure,* id est videbit, et antiquo urbis nomina *Salem :* quia enim Abraham, *Gems.* xxu, immolaturus filium Isaac in monte Sion, roganti Isaac ubinam esset victima holocausti immolanda, respondit: Deus videbit el providebit sibi victimam, fili mi; hinc mons ille dictus est Dominus videbit, vel Moria, id est visio Dei, ut palet *Genes.* xxu, 3, 8 cl 14, ac consequenter urbs monti huic Sioni, sive Moria, subjecta, dicta est Jerusalem. Ergo conflatur ex tíre, id est videbit; et *Salem,* hoc est pacem, *q. d.* Visio pacis. Ita Andreas Masías in *Josué x.* Undo palet scribendum esse Jerusalem, non llieriísaleni, per l videlicet, ut habet origo llebnea, non per il.

Et servit cum mire sm, —scilicet Agar, hoc enim requiritGræcum pronomen femininumaúrí;. Unde Lovnniensia Biblia correntissima, verba illa, « Sina cniin mons est in Arabia, qui conjunctus esleí, quæ nunc est Jerusalem,» parenthesi includimi, ut sequentia, « El servii cum filiis suis, » referantur ad finem versus præced., « Quæ est Agar, » *q. d.* Sicut Agar serva Ismaelem ct postaros ejus servos generat, ita allegorico significat testamentum vetus generare servos. E contra, sicut Sara libera liberum genuit Isaac el posteros ejus (partus enim sequitur ventrem), ita allegorico significat novum Testamentum generaro liberos, ut sequitur.

Serriin» rrwh n¡fLii on- tà dào-l ^us cærcnioni,s atl justitiam et salutem inutilibus hw. uti occuparentur sub illa lege Judæi, earumcpic mulet lii.r titudine ctgravitate quasi servi onerarentur, et Quas* opprimerentur.

Nota : Servitus veteris legis et testamenti consistebat maxime in duobus : *primo,* quod cogeret homines metu pœnæ, non amore justitiæ, Deo et legi obsequi; *secundo,* quod crassis et corporali-

Contra libertas Evangeli! ct legis Christian® in co sita est, *primo,* quod amore el spiritu nos ducit ad Deo logique serviendum ; *secundo,* quod nos docet Deum in spiritu veritateque colere, ac licet suas ipsa etiam cæremonias habeat, eæ tamen spiritui subserviunt, eumque excitant el acuunt.

Ver..îô. 26. Illa autem quæ sursum est Jerusalem, libera EST, QU.E EST MATER NOSTRA. — Ita VOCat præsentem Ecclesiam novi Testamenti. Pro quo

EecViii nota, Ecclesiam Christianam, quam significat Sara, c*,r ⁀ id est princeps vel domina, quæque opponitur qn ,tn r Synagogæ Judæorum, quam significat Agar serva, u l . i»- quatuor his notis insigniri : *primo,* quod sit de «ignitur. 6ursum. *fecundo,* quod sit Jerusalem; *tertio,* quod sit libera; *quarto,* quod sit mater fœcunda.

Quærilur *primo,* quomodo *desursum* est? Respondeo : *Primo,* quia Christus ejus caput e cœlo descendit, ac rursum in cœlos ascendit, indequo Ecclesiam regit. *Secundo,* quia perfectio Ecclesiæ in superis ac coelestibus rebus cst, nimirum in fide, spe, charitate. *Tertio,* quia virtus Sacramentorum ejus e sursum provenit, et Deum ipsum in Ec desia quasi de sursum advenientem, præsentem habet. *Quarto,* quia disciplina et conversatio ejus in coelis cst, cor ct thesaurum habet in coelo apud sponsum suum. *Quinto,* quia ad asternam coronam ct quietem in coelo anhelat ac tendit. Ili Hieronymus, Ambrosius, Anselmus. Vide Apoca/. XXI, 1.

Balai» ' tiltuiî Quærilur *secundo,* cur dicitur Jerusalem? Respondeo, quia Jerusalem, ut dixi vers, præced., idem est quod visio pacis : hanc cnirn Ecclesiæ providet ac procurat Deus, ul scilicet gaudeat pace, non terrena, sed spiritali et cadesti ; quam Chriitu» abiens Joan. xiv, 27, ei legavit dicens : « Pa> ' m relinquo vobis, pacem meam do vobis ; n qtiT est pax conscientis cum Deo, secuin, ct cum omnibus hominibus qu&ulum est cx parle sua. *Secundo* et magis ad lilleram, quin, sicut in Sina lata esi lex vetus, ita in Sion et Jerusalem lata est lex nova, ibique cœpit Ecclesia nova ct Christiana. Hinc passim Prophetæ Ecclesiam Christianam vocant Sionem, vel Jerusalem.

Quærilur *tertio,* cur vocatur *libera?* Nota : Curia» Quadruplex esi libertas. *Prima,* civilis, quæ oppo- n nitrir servituti civili mancipiorum. *Secunda,* moralis, quæ excludit servitutem cupiditatum cl vitiorum, metumque rorum adversarum, in qua Stoici perfectionem et bealiludinein ponebant, si videlicet quis do seipso vero dicere posset : «Etiamsi fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruin®. » *Tertia,* spiritualis, ex perfecta charitate, quæforas pellit timorem, proveniens; per quam non servili timore, sed amore filiali, reverentiaque servitur Deo, idque non corporalibus caeremoniis, sed in spiritu et veritate, ut dixi vers, præced., ct hoc est, quod proprie hic spoetai Apostolus. *Quarta,* cœlestis, quæ excludit omnem corporis et animi servitutem, qua; quibusvis ærumnis corporis ct animi subjacet, estque consummata hominis felicitas. Dico ergo: Ecclesia jam habet libertatem moralem el spiritualem ; spe vero ac voto cœlestem præcipit et prægustal, illam re ipsa post resurrectionem adeptura. I

Quærilur *quarto,* cur nuncupatur *mater* fœ- Car eunda? Respondeo,quia ex sterili gentilitate, quæ da-monibus serviebat, collecta Ecclesia Christi multos ei filios spiritales peperit et parit ; non ex solis Judæis, ut Synagoga, sed cx omnibus et Judæis et Gentibus; cosque Christo ad coelum transmittit. Unde sequitur :

27. Lattare (o Ecclesia ex Gentibus vocata ct Ver'l *7, collecta, quæ cras) sterilis (antea, et deserta a Deo, fide et lege), que non paris (quæ hactenus non soles Deo filios parere; Deo jam desponsata) erumpe et clama. —Ita .Septuaginta, quos sequitur Paulus, ct, ut habet ad verbum Isaías, *decanta laudem,* vel, ul hebraico est, *jubilum, et hinni,* quia per Christum Christiquc fidem *fœcundata es,* ut multos ei parias filios spiritales præ ea quæ habet virum, id est præ Synagoga, cujus maritus erat lex, vel ipse Deus, non qua clemens pater, sed cpia terribilis legislator el vindex. Synagoga enim quoad carnem genuit solos Judæos; Ecclesia vero quasi mater omnes Gentes credentes in Christum complexa est : quoad spiritum vero longo pauciores Deo peperit Synagoga, Prophetas scilicet, Patriarchas, et paucos alios viros sanctos, idque non viribus suis, sed gratia et virtute Christi, qui parens est novi Testamenti. Ita Hieronymus, Anselmus, Theophylactus.

Citat Apostolus caput *Isaim* i.iv, quod licet Judæi interpretentur de restauratione Ierren® Jerusalem ; Chiliasta! vero, sive Millenarii, do mille annis felicitatis quos fingunt Sanctos post diem judicii in terra acturos in omni carnis voluptate, ut testis est ibidem Hieronymus : tamen ex hoc Pauli loco patet Isoiam loqui de felicitate et lœ-

cundilatc Ecclesiæ Christiana*. De qua pulchro retini* S. Ambrosius, lib. I Dc VTrgtmòus : « Sancta, in-virtt!u° íIu ‘t» ,;cc^cs*n immaculata coitu, fœcunda partu, Ln'. mi- virgo est castitate, mater cst prole : parturit ila-ter j.ro- que nos virgo non viro plena, sed spiritu; parit nos virgo, non cum dolore membrorum, sed cum gaudio angelorum ; nutrii nos virgo non corporis lacle, sed Apostolorum ; virgo cst Sacramentis ct virtutibus, mater est populis, cujus fœcunditatem Scriptura testatur: Quoniam plurcs fdii deserte, quam ejus quæ habet virum cl sponsum ; eo quod sive Ecclesia in populis, sive anima in singulis Dei Verbo, sine ullo fluxu pudoris quasi spon-o innubit æterno. » Et S. Hieronymus hic : « Ecclesia, inquit, diu sterilis non peperit antequam Christus dc Virgine nasceretur : sed cum Christum quasi Isaac, id est risum, mundo peperitde Abrahamo, id est dc electo patre cum voce sublimium dogmatum resonante, proles plurimas Deo peperit. » Abraham enim Hieronymo dicitur hebraico quasi pon " 2K *abbarhamon,* id cst pater electus cum sonitu.

Air*. Nota : Abraham primo vocatus fuit Abram, a iI,las* dicas CDD 3K *ab ram,* id est pater excelsus: ptr.m tuneque cx Agar genuit Ismael. Deindo fœdus **electum** iniens cum Deo, accipiensque promissionem de Isaaco a sc generando, ct terra Chanaan ab eo possidenda, mutatum illi a Deo fuit nomen, ui pro Abram, ut Genes. xvn, 5, dictus est Abraham, (*j. d.* pon ") 3N *ab rab hamon,* id est pater magno: multitudinis, scilicet ex Isaac secundum carnem, ct ex Christo secundum spiritum nascituro: et sentio dcsccnsuræ ab Abraham. Hæc genuina est ratio et significatio nominis Abraham. S. Hieronymus Ataban tamen vult etiam alludere alio nomen Abraham, lijudtit scilicet ad pon 13 3K *ab bar hamon,* id est pater electus cum sonitu et tumultu, vel cum turba et Eiultitu- multitudine; hæc enim omnia significat *hamon.*

dini'- Nota *secundo :* Symbolice Abraham est Deus; M® cx ASar serva, hoc est ex Synagoga, genuit Mice Ismael servum, id est Moscn ct Judæos servos le-7”7s' gjS veteris, cisque fuit Abram, id est pater ex-,7, celsus, qm ab allo tonuit legem ex Sina, cisque se '»« Ec- exhibuit quasi Dominum majestate venerandum den*. C[vindicta terribilem : Abraham vero, hoc cst idem Deus, ex Sara, id csl Ecclesia, libera genuit Isaac (hoc cst, risum cl gaudium) quasi liberum cl hæredem, puta Christum el Christianos, cisque fuit Abraham , id csl pater magnæ multitudinis, scilicet ex omnibus Geulibusper Christum, Christiquc fidem ct baptismum regenerandæ; vel, ut Hieronymus, fuit Abraham, id est pater electus cum sonitu, quia per Joannem Baptistam, Christum et Apostolos magna voce predicavi! regnum Dei, omnesque credentes eo vocavit, ct ad illud elegit omnes, qui in fide ct obedientia Christi, in qua bajitizali el renati sunt, persistunt.

Notts primus Ibi nola tertio, Isaac, id est Christum, dici natum cx Sara, hoc est Ecclesia, non quasi Ecclesia gì Ûliu> luerit a par le rei mater Christi, aut prior Christo, cum a Christo coeperit et fundata sit; sed quod ?,ic in mente Dei et idea divina quodammodo Ecclesia fuerit prior, ac Christi mater. Deus enim voluit Ecskú. primo existerc Synagogam, deinde ci surrogare Ecclesiam : itaque habuit Deus primo in mente ct intentione ideam Synagogæ, deinde Ecclesiæ, cl cx hac voluntate, decreto ct intentione voluit 1 decrevit quasi in secundo instanti ct signo ratio» nis, ut loquuntur Scholastici, creare ct producere Moscn, quasi primum ideæ hujus filium, qui reliquum ideæ exequeretur, ipsamque Synagogam inchoaret ct institueret. Pari modo ex voluntate ac decreto condendi Ecclesiam voluit creare ct producere Christum quasi primum ideæ hujus, id est Ecclesia?, prout erat in mente Dei, filium, qui reliquum ideæ exequeretur, ipsamque Ecclesiam quasi primus et angularis illius Lapis inchoaret, fundaret, instrueret. Sic Christus et Christiani vocantur vers, seq., cl alibi, *filii promissionis et prædcstinationis Dei :* quia eorum, uti et matris, id est Ecclesiæ, productio pure et mere fuit opus et creatio solius Dei, divinæque voluntatis et praedestinationis tanquam patris, el divine conceptionis ac ideæ tanquam matris.

28. Nos AUTEM, FRATRES, SECUNDUM ISAAC (instar Ven. Î8. Isaac, qui non virtute carnis, sed promissionis divino» natus est ex anu et sterili Sara) promissione tun sumos.

29. Sed quomodo tunc is, qui secundum carnem v«».m»' natus fuerat (hoc est Ismael, carnali virtute et generatione prognatus ex Agar), PERSEQUEBATUR El M qui secundum spiRiTUM, —id est Isaac, qui natus est ex Spiritus Sancti promissione et virtute supra naturam ex Sara, quasi typus fidelium et spiritualium filiorum legis nov;e. Ita Anselmus.

Nota : Alludit Apostolus, vel potius citat rem gestam *Genes.* xxi,8, ubi dicitur : a Crevit itaque puer (Isaac) ct ablactatus est, fecitque Abraham taf-grande convivium in die ablactationis ejus : cum- l'“* que vidisset Sara filium Agar Ægyptiœ (Ismaelem) ludentem cum Kw filio suo, dixit ad Abraham: Ejice ancillam hanc, ct filium ejus; non enim erit hieres filius ancillæ cum filio meo Isaac. »

Ubi adverte, lusum hunc Ismaelis cum Isaac fuisse irrisionem, subsannationem, vexationem, imo persecutionem, uti hic interpretatur Apostolus; sic ludunt canes cum felibus, el feles cum muribus : sic duellum Joab cum Abner vocatur lusus, II *Bey.* n, 14 : « Surgant, inquit Abner, pueri, ct ludant coram nobis, » id est coram nobis digladientur, pugnent, duelleut. Cur Ismael irriserit et persecutus sit Isaacum, causatu fuissa putat Hieronymus et alii, quod invideret convivio in ablactatione Isaaci celebrato, ac consequenter primogeniture? achæreditati Isaaci, ilemque promissioni de semine benedicto, id csl Christo, cx Isaac nascituro. Agar vero Ismaelem filium irridentem non repressit, unde tam in eam, quam in Ismaelem excanduit Sara, et tam Agar, quam Ismaelem, ejici voluit

Ita et nunc, — 7. *d.* Uli olim Ismael ironico Iu/,' a' *''s'l cum ,saac»eum vexa,1(,° ct persequendo, ita Jrarafnit nunc Judæi Christum regem libertatis irriserunt, irridimi» vexarunt, crucifixerunt, cjusque libertos Chrisbaños pertinaci odio persequuntur, uti jam vos FrrkdT. Galatas vexant et persequuntur, ut sibi subjiciant, pessumdent atque pervertant. Ita Ambrosius, Anselmus. Vide Hieronymum et clarissime Rupertumin *Gen.* xxi, 9.

PJJ.30. 30. Sed quid dicit Scriptura? Ejice ancillam. — Sunt verba Sare, Genes, xxi, quibus petit ab Abraham marito, ut ejiciat Agar cum Ismaele vexante suum Isaac; quod licet Abraham ægre tulerit, Deus tamen hæc verba ct postulata Sare probat, jubetque Abrahamo, ut Sare in illis obsequatur, tum quia in se œqua erant et justa, Eipnisio tum ob typum ct significationem futurorum : vori .i ¡no cnim ücus hac eiecl*onc Agar et Ismaelis Abrita cx domo et hæreditate Abrahæ, significare, pari *n«* modo repudiandam a Deo Synagogam cuín Juprobiil^ dæis, cosque benedictione, justitia, amicitia, EcEÙ Judesia et hæreditate Dei expellendos esse, quia daoram. Christum et Christianos persequuntur. Ita Patres jam citati.

Nota : Pro eo, quod habet Paulus : « Non erit hæres filius ancilla; cum filio libere; » Sara in Genesi dixit : « Non erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac. » Non ergo verba, sed sensum sacra Scripture reddit Paulus, idque ad majorem energiam et antithesin : Isaac cnim solus mansit hæres, quia liber ct filius libera; Ismael vero expulsus fuit, quia servus et servie filius, invidens ac persequens fratrem suum liberum, Ideoque hæredem Isaac.

Sic allegorico Christiani, quia liberi, sunt ha> redes benedictionis et justitiæ Abrahæ ; Judæi vero ab ca repelluntur, quia servi sunt invidentes, ct Christum Christianosque persequentes, qui liberi sunt, ideoque hærcdes ; idque hic voluit significaro Paulus, ideoque Isaac non vocavit Isaac, sed *filium libera:.*

31. Qua libertate Christus nos liberavit. — v«b.m Pro *liberavit* Tertullianus legit, *manumisit, q. d.* Non nostris meritis, prosapiæ, talentis, sed Christi gratiæ tribuendum est, quod simus filii novi Testamenti ct Ecclesiae quasi liberæ, liberi, et liberati a veteris legis, Testamenti et Synagogæ quasi ancillæ ,servitute.

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit urgere Galatas, ut jugum legis veteris non admittant, ne expertes fiant fructus et justitiæ Christi, in quo nec proderit circumcisio, nec praeputium, sed fides quee per charitatem operatur.

Hinc secundo, vers. **13,** *vocat eos ad libertatem Christianam, eamque sitam esse docet in charitate ct spiritu, itaque a priori epistola: parte, scilicet dogmatica, transit ad alteram, puta ethicam.*

Vnde tertio, vers. **17,** *docet carnem concupiscere adversus spiritum, et contra : atque tam carnis quam spiritus opera recenset.*

1. State, et nolite iterum jugo servitutis contineri. 2. Ecce ego Paulus dico vobis : quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. 3. Testificor autem rursus omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est univers® legis faciendæ. 4. Evacuati estis a Christo, qui in lege justificamini : a gratia excidistis. 5. Nos enim spiritu, ex fide, spem justitiæ exspectamus. 6. Nam in Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium : sed fides, quæ per charitatem operatur. 7. Currebatis bene; quis vos impedivit veritati non obedire? 8. Persuasio hæc non est ex eo, qui vocat vos. 9. Modicum fermentum totam massam corrumpit. 10. Ego confido in vobis in Domino, quod nihil aliud sapietis : qui autem conturbat vos, portabit judicium, quicumque est ille. 11. Ego autem, fratres, si circumcisionem adhuc prædico, quid adhuc persecutionem patior? Ergo evacuatum est scandalum crucis. 12. (Jtinam et abscindantur qui vos conturbant. 13. Vos enim in libertatem vocati estis, fratres : tantum ne libertatem in occasionem detis carnis, sʏd per charitatem Spiritus servite invicem. 14. Omnis enim lex in uno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut teipsum. 15. Quod si invicem mordetis, et comeditis : videto ne ab invicem consummamini. 16. Dico autem : Spiritu ambulate, et desideria carnis non perficietis. 17. Caro enim concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem:

hæc enim sibi invic iversantur : i ! non ‘{<; . . . . , illa faciatis. 18. Q ı spiiilu ducimini, non estis sub lege. 19. Manifeda sunt autem opera carni» : n-iæ s .ai fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, 20. idolorum servitus, veneficia, inimicitia», contentiones, amiulalioncs, ‘ rixa:, <!i--en-dones, sorta:, 21. invidia», homicidia, ebrietates, comessationcs, et bis similia, <jnæ prædico vobis, sicut prædixi : quoniam qui talia agunt, legnini Dei non consequentur. 22. Fructus autem Spiritus est : charilas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, 23. mansuetudo, fides, mode 'ia, continentia, castitas. Adversus hujusmodi non est lex. 24. Qui autem sunt Christi, cam- in 11.111 crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis. 25. Si spiritu vivimus, spiritu et ambulemus. 26. Non c.iliciamur inanis gloria: cupidi, invicem p ovocantcs, invicem invidentes.

Veri. i. 1. State,—firmi et constan ics persìstite in fide el libertate Christi, de qua processit in fine cap. proced. Imo Gricci, Ambrosius, Syrus, Augustinus, nectunt *sfate* cum ultimis verbis cap. procedent., sirque ordiuntur hoc caput : rf. i/.ijlcpia wv (hanc enim nolam illationis habent Græca), ? Kjiçs; r,;jiâ; c/zjOíjQGt, çrjun, hoc est *libertate igitur, qua Christus nos liberavit, state.*

Nolite iterum jlgo servitutis contineri.—7. *d.* Olim servistis idolis ct dicinonibus, cur iterum servire vultis, non idolis, sed umbris ct crassis onerosisque i uemouiis legis Moysi? Nola : Pro *continen* græce est *MyyAi,* id est, ut Valablus, *ne in,pii' omini*; Erasmus, *ne illaqueemini, q. d.* Judaizantes ad legem vos quasi ad retia ct laqueum pelliciunt, iisque vos illaqueant, ac ita implie. ut, ut vos e tot tamque variis sinuosæ legis proceplis et ambagibus expedire et extricare non possitis.

Vm. 2. 2. Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit, — si circumcisionem apprehenditis, ul necessariam ad salutem, si spt-m justitiæ et salutis in ca ponitis, Christus, id cst Christi redemptio, fides, gratia, baptismus, religio, scilicet Christianismus ipse, nihil vobis proderit. Hoc autem videmini facere, o Galalæ; hocque vobis Judaizantes persuadent : cum enim sitis Gentiles, et in gentilismo baptizati, factique Christiani, cur baptismo circumcisionem adjungitis? nullam sane justam aliam causam huic vestro facto protexere potestis, nisi quod putetis circumcisionem ad justitiam et salute m prodesse, nec baptismum ad A-. ini'- eam sufficere; nec enim protexere potestis quod * *r* Judæi protcxunl, videlicet ad honorem su;e legis ' ucm ct gentis adhuc se circumcidere : hic enim adhuc justus est titulus et causa servanda: legis, modo i, salutis spem in ca non ponant. Ita Anselmus.

aGcu- Testificor contestor quasi testis li-, dclissimus ct verissimus, imo quasi vester Apostolus denuntio) omni homini ciuclmcidinii se, QUONIAM DEIUIOII EST IMVEIISU LEGIS FACIENDAS,— c?"eu“j quia per circumcisionem adscribí se curat militile j — Ecclesiæque Judaica:, ac illam illiusquo leges et tert» pro-onera, sponte sua subit, amplectitur et protiteicuiu. |ur. csp en¡ul circumcisio tacita legis veteris oncrosissinnv professio, qucmndmoi' 1.1 foi ; .. est professo lege novai et cluistiftimmii. ltu An-

xim

schnus et alii. Est nova ratio petita ab obligatione tot onerum legis pene importabilium, *q. d.* Et quid circumcidimini? ut quid leges veteres tam multas, tam duras, tam molestas suscipitis? ut quid sponte jugum hoc induitis? quid enim aliud est circumcisio, quam harum legum ct horum onerum spontanea susceptio et obligatio?

4. Evacuati estis (scilicet per vos ipsos, vo v«». <- ipsi evacuastis) vos a Christo,— id est a Christi redemptione, gratia, salute omnique efficacia et influxu meritorum ejus, ut amplius nihil boni in vos influ re el derivare possit, sed vos omnibus suis beneficiis quasi vacuos relinquat.

QU IN LEGE JISTIFIC.VUINT (id CSl, <JUI justitiam cx circumcisione aliisque legis operibus quæritis. Endo explicans subdit), a gratia (id est a gratuita justificatione, quam per Christi fid m ct gratiam in baptismo adepti estis) excidistis. — quia scilicet grati® Christi, diffidendo illi, el ad legem recurrendo, fuistis ct ingrati ct injurii, ut propter injuriam hanc gravem ct mortiferam, Christus gratiam suam et justitiam datam vobis subtraxerit.

Nota : KxTT.fp'.r.T», id est *evacuati estis,* passi- (M invimi cst, sed hic accipitur in conjugatione ct siguitlcationc *h'pael,* ut scilicet passionem ab eo- A ie«, dem agente significent, sive actionem reflexam '11 intin seipsum,in qua idem est agens et patiens, ç. *d.* Evacuati estis a vobis ipsis, uisi vos eva- dont CUastis. .ClinsU

Hinc *secundo,* dicit a a Christo;» sicut enim putous ruderibus obrutus, ab aquis evacuatur et exhauritur : ila vos Christo Chrislique gratia antea ¡«leni, jam eam e cordibus vestris evacuastis et exhausistis, itaque fructum omnem passionis ac redemptionis Christi perdidistis el abjecistis. Ilursum « evacuati estis a Christo,» quia Christus insila Ecclesia antea vos continens,jam ab ca vos rejecit ‹t quasi evacuavit. Unde Gnecum x»-rr.frpfor» plane el clare verti posset, aboliti estis a Christo et christianismo, id est non estis amplius Christiani; et, ul Syrus vertit, descivistis a Christo.

Posset *sa undo,* per hypallagen accipi cum Vaiolilo, a evacuati estis a Christo,» id est Christus v. . . vub' . Christus facit: ' ! Vobis vacuus, id e»l ulxuSiu-, ieffi ..x, ¡.nu uo c:

quasi cncrrafus (hoc enira est xirapyiwfixt, illique respondens hebrreum jnì)p«r«) ; Christi Libor vobis inanis est *et* cassus, Chrisli passio el redemptio in vobis est írrita, quia vim nullam, null ini efficaciam nullumque fructum, hoc est nullam gratiam in vos transfundit : vacant in vobis Christi insignia, nomen ct dignitas Christiani : ergo vel ista ponite, si legem ambitis; vel. si retinere vultis, valedicite legi : alterutrum enim vacet nocesse est. Similis hypallage in hoc eodem verbo Græco est *lìom. vu, 5,* ut ibi dixi.

v« 5. 5. Nos ENIM SPIRITU EX UDE SPEM JUSTIFIE EXSPECTAMUS. — Probat Judaizantes, qui justificari volunt ex lege, excidisse a Christo et christianismo, nec esse amplius Christianos : quia « nos, » inquit, qui veri et puri Christiani sumus, non cx lege, circumcisione aliisve corporalibus caeremoniis, sed «spiritu, » id est per spiritum gratiæ ct charitalis, « ex fide, » scilicet Christi, acceptum , « spem juslitiæ, » id est justitiam speratam « exspectamus. »

fHr* Nota : Vocat *spiritum ex fide,* quia fides est, quæ l,omincra exc*lando spem, poenitentiam el «d*¡ m, orationem, impetrat spiritum gratiæ Dei quo jusjoufeu- tificamur. Ruraim, « spem justitiae » aliqui accifcuu,J' piunl gloriam reternam, quam speramus per justitiam nostram adipisci. *Secundo* el melius, per hypallagen « spem juslitiæ » explices justitiam spei, id est speratam, *q. d.* Justitiam, quam omnes speramus, quam omnes habemus in votis, ad quam omnes anhelamus, illam Judæi exspectant ex lege carnali, sed falso : nos vero Christiani vere illam exspectamus, quierimus et accipimus ex spiritu, quem accepimus ex fide Christi.

Ver*, o. 6. Nam ix Christo Jesu (in Christi doctrina, Ecclesia, religione, id est in christianismo, juxta Can. 37) neque circi mcisio aliquid valet (supple, ad justitiam, Christianainque, hoc est sanctam et beatam vitam), neque fræputium (id est nequejudaismus, neque gentilismus : vide quam deprimat judaismum, cum ei genlilismurn æquiparat : ita Chrysostomus) : sed fides quæ per charitatem operatur, — id est fides non sola, nec inanis ct otiosa, sed qure charitato perficitur, ut vertit Syrus, ct in charitalis opera so diffundit, qualis fuit fidi s Magdalen® pœnitentis, Christiquc pedes lacryinis abluentis : nam fides, qure charitatem et opera non habet, fides est dæmonutn, non Soli id'i Christianorum, ait Anselmus. Quod notent Novantes, qui soli fidei justitiam arrogant. Quocirca tiu*<cu-hoc syllogismo hinc deducto noster Campianus, Xo- Anglico martyr (ul habcl ejus Vita), in carcere dis- ct \o'. putans cum lutheranis, eos convicit : Fides quæ c. <. a- valet coram Deo ad justitiam Deiquc amicitiam , kir 1 a SlVU *n *lua csl '*s cl valor justificandi, est illa, ii..vi-l'de Apostolo, quæ per charitatem operatur, i .u» : ideoque charilali plane unita et conjuncta cst ; atqui fide» sola justificans quam statuunt Lutheran!, nonftst fidesquæ per charitatem operatur; pra^upponilur enim ab iis esse sola, ideoque a charitato sejuncta in valore justificandi : ergo fides sola justificans quam statuunt Lutheran!, non cst fides quæ coram Dco valet ad justitiam Delquo amicitiam; adunque contradictionem involvunt h eo duo; fidem esse solam, ct tamen esso justificantem : ul enim justificet fides , sibi jungi postulat charitatem : non ergo est sola, quæ charilati est sociata.

Nota : fides non operatur per charitatem, sicut causa efficiens operatur per instrumentum suum: sed sicut dispositio operatur per formam ad quam disponit : uti calor per formam ignis dicitur operari ligni inflammationem, lignumque ignire et in ignem convertere; ita fides per charilatcm operatur opera bona, efficiendo scilicet actus charitalis Dei et proximi, ac imperando actus aliarum virtutum. Charitas enim est quasi forma non essentialis, sed accidentaria, quæ fidei ct omnibus bonis operibus vitam, valorem et meritum tribuit in ordine ad ultimum finem. Charitas enim fidei, et reliquis omnibus virtutibus Chiritn dat *primo,* statum virtutis : ubi enim est charitas, ibi exul.it vilium , regnat virtus, suumque habet rulim statum ct regnum; aliasque virtutes hoc eodem fl(W il statu et regno suo donat, ut inde homo absolute virtute praiditus, justus, sanctus denominetur, bu. *Secundo,* charitas tribuit eisdem dignitatem, vim ct efficaciam merendi : facit enim hominem divinum , Dei amicum et filium, ac consequenter opera illius efficit divina, digna et grata Dco, ut iis Deus promittatæterna praemia. *Tertio,* tribuit eisdem ordinem ad ultimum finem : charitas enim lotum hominem omniaque quæ in eo sunt, dirigit ad Deum, Deique amorem el laudem. Ha D. Thomas.

Nota *secundo,* pro *operarne* græco est tvipy.y-Mvij, quod verbum significat internam vim , occultam efficaciam et energiam, *q. d.* Fides charitato formata, caque (piasi anima sua animata, per intimam quamdam vim ct spiritualem suum influxum opera virtutum vitalia operatur.

7. Currebatis bene, — in vita et doctrina Chris- Ver*, r. tiana, quasi in via ct stadio ad œternœ gloriæ consequendum bravium.

Quis vos impedivit (græce , id est interpellavit a cursu hoc, cumque incidit; S. Anselmus legit, *quis* vos *fascinavit* ?) NON obedire (ut a cursu aversi, cumque reflectentes, non obediretis) veritati, — doctrinis Chrisli et Christian® : sed debiberemini et decurreretis ad errores judaismi? Notat Hieronymus in vetustis codicibus non inveniri to *non obedire veritati,* et sine eo sensus plane sibi constat.

Nemini consenserit is ,— Judaizanti scilicet, volenti vos pellicere a cursu Evangelii ad judaismuin. Sed nota : Uree verba delenda sunt; delent cniin ea Biblia Romana et Grreca.

8. Persuasio hæc (qua vobis persuasum est, v-m. « aut potius qua Judæi, qui vos in cursu Christianus vitre impediunt, vjbis persuadere conantur,

legalia necessaria esse Christiano ad salutem) nox est ex eo, qui vocat vos,— id est, non est ex-Dco l'aire, qui vos ad fidem, gratiam el salutem vocavit per Christum; sed potius ex diabolo est ejusque ministris. Ita Anselmus.

ver», e. o. Modicum iurmbntum totam massam corrumpit. — Græce, tty»! *ji.i (fjfxiui* Çrçiu, id est, ut Hieronymi Commentarius vertit, *modicum fermentum totam conspersionem* (id est farinam conspersam et subactam, quam vulgo pastam vocant) *fermentat,* hoc est suo acore imbuit, inficit, corrumpit et acidam facit. Est adagium significans parvum alicujus partis vilium, totum pervadere ac depravaro; unde ad varia aptari potest. Hinc 1 *Cor.* Foratca- «upio”óca P- v' vcw- Vl» aPlat Í„U(1 fornicario, qui quasi tuum fermentum totam Corinthiorum Ecclesiam suo Ecdc- exemplo et infamia aspergebat ct corrumpebat : quui *la cl ,lic aPtat Judaizantibus, *q. d.* a Modicum fumen fermentum, » etc., hoc cst, pauci Judaizantes et '"i 'i/ d cnantcs lotam Ecclesiæ vestræ, o Galat >•. inulti- wnain- tudinem corrumpunt : de hisce enim Judaizanlii. bus agit in procedentibus ct sequentibus vers. 7, 8, 10 ct 12. Ita Anselmus ct Hieronymus qui ait : «Arius in Alexandria una scintilla fuit, sed quia non statiin oppressa cst, totum orbem ejus flamma populata est: quia sermo eorum uti canccr serpit in corpore, cl unius pecudis scabies totum commaculat gregem. »

Secundo, recte ac valde apte hoc adagium accipi potest de ipsa doctrina ct errore Judaizantium, *q. d.* «Modicum fermentum,» etc., id est modicus, imo unus error in fide, qualis est hic de servandis legalibus, totam fidei substantiam, ipsamque religionem ac Christianismum evertit; vel, ut magis prociso ct proprie Chrysostomus et Theophylactus, modicum fermentum cst circumcisio, quæ sola, si eam recipiatis, in perfectum judaismum vos trajiciet, siculi fermentum, licet modicum, totam massam ad se rapit, et in suum saporem ct acorem transmutai : de circumcisione enim egit vers. 2, 3, G, ct de ca dixi vers. 3, quod qui sc circumcidit, debitor est universæ legis : videntur enim Judaizantes praecipuo Galatis circumcisionem persuasisse, quasi rem modicam cl levem, sed tacuisse reliqua legis onera, quaa circumcisi subibant et profitebantur. Unde ea hic delegit Paulus, dicilque circumcisionem esse possessionem totius judaismi, loliusque christianismi corruptionem, uti fermentum exiguum massam totam inficit ct corrumpit.

V«n. io. 10. CoxfiDO ix vobis (id est de vobis) in Domino (in clementia et gratia Domini, quod ipse vos in fide Chrisli, ad quam vos vocavit, stabiliet, quo fiet) quod nihil aliud sapietis, — id cst quod non credetis aliud scilicet, quam quod a Domino per os meum accepistis, cl edocti estis de lege et libertate Christiana; non sequemini novillos doctores novasque eorum persuasiones (1).

Oi autem conturbat vos (jndafcmnm novisque sectis inducendo, itaque totam Evleshm vestram turbando et lacerando), tortabit judicium, — id est pœnam ct vindictam Dei, quam scilicet d™ Deus acerrimus hæresnm vindex justo suo judi- 'j. cio illi infliget; est rnetonymia : *judicium,* id cst condemnationem et pœnam judicio ct judicis sententia irrogatam.

11. Ego AUTEM, FRATRES, si CIRCUMCISIOXIM AD- Vere-IU HUC PII EDICO, QUID ADHUC PERSECUTIONEM PATIOR? — Fingebant Judaizantes Paulum apud Judæos judaizare, apud Gentes judaismum impugnare : hoc figmentum hic refellit Paulus : Cur enim, inquit, Judæi tam acerbis odiis me persequuntur, nisi quia publice contrarium doceo, ct ubiquo Evangelium stabilio, circumcisionem tollo et aboleo quantum possum? Rursum,

Ergo evacuatum (xorr^prwu, abolitum est) scandalun crucis, — *q. d.* Si ita est de me, ut ipsi fingunt, ergo non cst quod ipsi scandalizentur iu cruce Chrisli, quam prodico : crucem enim et ipsi admittunt, voluntque videri Christiani, modo simul cum cruce Christi lex Mosis admittatur. Imo ct puri Judæi, qui non nisi pro judaismo pugnant, non adeo curant pra.licationem crucis, nisi quia per illam evertitur lex ct judaismos; adeo ut, si crucem cum judaismo combinarem ct pnedicarem, mc non persequerentur. Jam vero cum ita in mea pnedicationc crucis Christi sean- ”tr j* dalizmlur cl offenduntur, patet mo passim el dia aperte docere, per crucem Christi legem esse ? abolitam, atque cx cruce, non cx lege nos justificari, ideoque cos mihi tam esso infensos, mo ubique insectari, quia scilicet ita prodico crucem Chrisli unam et solam viam el medium ad justitiam ct salutem, ut tollam legem et circumcisionem.

12. Ut ix.vm et abscindantur qui vos contur- Ver», is. dant. — «Abscindantur,» scilicet ab Ecclesia, vestroque consorlio, ne quasi fermentum lotam Ecclesiam corrumpant : sic enim fornicarium ab J*»pl« Ecclesia abscindi jussit. 1 *Cor.* v. 3. Hic sensus, planus est, et gravitale apostolica dignus. ¡a¡,

Alitor tamen Ambrosius, Chrysostomus, Theophylaclus, Hieronymus, Augustinus et alii ,7. d. Elinam exsucentur omnino membro genitali, cujus occasione delinquunt, dum sc et vos circumcidere volunt !

Dices : Quomodo Apostolus mala Judaizantibus imprecatur? hoc cst enim contra charitatem, ac indicium animi impatientis cl vindicte cupidi. «Tam enim detestanda, ait Hieronymus, est abscissionis passio, ut cl qui invitis cam intulerit, legibus publicis puniatur, et quiseipsum castraverit, infamis habeatur. »

Respondet *primo* Hieronymus, Apostolum ut Quii»'» hominem hoc ex passione dixisse; sed absit non ll

(1) Rectius : Lgu do vubis iu Domine confido, vus, hac mea periteli Epiteli, mini aliud Casu sensuros, quam quod hactenus vos docui.

«fin*» il ¡nodo ab Apostolo, sed et a Spiritu Sancto, hæc ¿>' oí u P355*0 maledicentia».

V°iJ' Unde aliam responsionem addit Hieronymus, ' ' srilieet non ex *odio,* sed parlim cx zelo justitiæ I'ir_ ' (quomodo S. Petrus Simoni Mago, Actor. mu, j . 20, et Elisaeus pueris se irridentibus maledixit, IV *Peg. u,* 2 i), parlim ex amore exsectionem eis c~ imprecatum esse, ut scilicet in co quo peccant, scilicet in sua circumcisione puniantur, et puniti, hac ignominia corrigantur et emendentur.

Respondent *tertio,* S. Chrysostomus ct Thcophylactus, non esse maledicentiam, sed astysmumet licentiam : Apostolus enim festiva urbanitàte jocatur in circumcisos, *q. d.* Si volunt, non solum circumcidantur, sed et exseccnlur.

Quarto, S. Augustinus et Anselmus putant nou esse maledictionem, sed benedictionem, *q. d.* Utinam Judaizantes spadones fiant el castrent se spiritualité? per castitatem et continentiam propter regnum coelorum, ut sic desinant cogitare et prædicare Judaicam circumcisionem, incipiantque coeluin ac coelestia cogitare, et ad ea per legem et consilia Christi tendere. Inter has quatuor responsiones secunda planior est et solidior.

o i e»» UL tui io. Denique hinc Orígenes castravit se, ne concupisccntMB motus ejus castitatem turbarent: sed perperam, ut recte Chrysostomus. Ncc enim hæc est mens Apostoli, nec membra corporis, sed vitia resecanda sunt; alioqui ct oculos cl aures cl linguam resecare liceret. Adde, hac castratione membrum, non concupiscentiam (runcari : hæc enim in castratis sirpe etiam magis, quam in viris, ut docet S. Basilius, lib. Líe *Virginitate,* in turpia desideria et tactus inardescit. Unde *Eccli.* XX, 2, dicitur : « Concupiscentia spadonis devirginabit juvenculam ; » ct cap. XXX, vers. 31 : « Videns oculis, ct ingemiscens, sicut spado complectens virginem ct suspirans. »

Qui VOS CONTURBANT.— Oi à<açaTC>Ti;, id est, ut Chrysostomus, qui vos statu, scilicet libertatis, Evangelii ct christianismi dimovent et labefactant. Ambrosius legit, *qui vos subvertunt.*

Ve». 11. 13. Vos ENIM IN LIBI ItTATEM VOCATI ESTIS, — ut per Evangelium sitis liberi ab onerosa et inutili servitute tot legalium cæremoniarum : hæc enim est libertas Christiana, quam tota epistola opponit servituti judaicœ.

Vide ergo quam contra mentem Apostoli hæc Chñ i*- ' | torqueant Novantes, dum volunt Christianos esse bb< ros ab omni lege positiva, id est non debere j , -u obidire Pr. datis et magistratibus, ac consequen- » ui l - ter nec parentibus : hoc enim est contra legem LJsg- nalum el decal°i?i › quæ jubet honorari patrem t nu- et matrum clique evertere omnem politiam, oin- ruiu. nem rempubheam, omnem ordinem hierarehicum, omnemque societatem ct convictum humanum . cum nulla unquam gens fuerit quantumvis)• i ..... l bucrit raagi iratus, quorum legibus ' t «ine. ii'. . m s.ibjiv et. ɪ ideb;> .t -'" ni omnes aliter pacem cl quietem publicam servari non posse, ncc gentem posse subsistere. Si enim semel persuasum sit hominibus, legem Praepositorum sive civilium, sivo ecclesiasticorum, non obligare in conscientia, sed tantum ad pœnam in foro exteriori luendam, liberrime homines legem violabunt, quandocumque putabunt id se vel secreto, vel impune facturos. Undo Christus, Paulus et Apostoli passim jubent Christianis, ut obediant Cæsari et magistratibus etiam infidelibus, non modo propter eorum iram et vindictam, sed etiam propter conscientiam, Itoni. mu, 3. Vido *Can.* 19. I

Dices : Saltem a pari Christiani cum sint liberi, non debent gravari tot canonibus et legibus, quia alioqui par subeunt onus el parem servitutem, atque si subjicerentur tot legibus veteris Testamenti.

Respondeo non esse paritatem : *Priino,* quia Leiwt». pauciores longe sunt leges Ecclesiœ quæ populum spectant ; omnes enim ad quinque Ecclesiœ fr31j r pnneepta. revocantur: canones vero, qui clerico- lego rum vitam, mores ac ritus spectant, plures sunt; ››1(1^ sed nemo eos subire cogitur, nisi qui sponte sua ,‘ue..I. vult fieri clericus ; et Pontificis ac Episcoporum est providere, ne nimis multi edantur canones ct censura;, sed potius contrahantur : quod multi viri cordati exoptant ne nimis grave jugum, quale fuit Judaeorum, clericis imponatur, iliorumque conscientias illaqueentur. *Secundo,* quia leges veteres onerosiores erant ac difficiliores, ut patet in tot sacrificiis et lustrationibus. *Tertio,* quia umbræ erant legum novi Testamenti ; hai ergo faciliores in illarum locum succedunt, et tolerabilius est veritali, quam umbris servire. *Quarto,* veteres leges inutiles erant, quia internam pietatem et justitiam non promovebant, sed populum continebant, ne ad idola et idololatriam deflueret, ut passim docent Patres : leges vero E 'lesiasticw ad spiritum devotionis, pietatis, charitatis excitandum feruntur et ordinantur, ut pat t ex lege jejunii, lege audiendi Sacri, lege confitendi et communicandi.

Tantum (scilicet cavete, et providete) ne libertatem (hanc a Judaicis cæremoniis) in occasione ; DETIS CARNIS,— Ut OCCaSÍODO hujus liber- Liberili talis volentes (ut fit el ul jam faciunt Novantes) 4 | nimium eam extendere, libere ruatis in omnia carnis desideria, ut caro, ct carnalis concupis- ‹ centia cx hac libertate occasionem accipiat plura concupiscendi, magisque suas concupiscentias explendi. Unde Græca clarius habent rj aapxi, no carni, supple, detis occasionem, libere scilicet o quidvis concupiscendi, et carnaliter vivendi, quasi jam libera sit, nullisque præceptis tencatur, sed vehit equus indomitus facere possit quid- 2¡ quid libuerit. Ita Hieronymus. '3

Sed peu charitatem spiritus servite invicem.— Vocem *spiritus* non habent jam Græca, nec S. Au- 1 8« 1,1 onymus; rede tamen additur, 1 ut iqq . t- .r tum carni, tum cæremoniis legis.

terU jtt-um tivii Ch/ûtus eiuriu.0 tu.

«Cum legis jugum, inquit Chrysostomu , » c-(paxisseLne subsilirent, aliud illis imponit jugum, nimirum chpritalis, illo quidem validius, sed multo levius ac jucundius, » 7. *d.* Nolo vos scrv,re cæremoniis, nec carni, sed ab eis esse liberos, ut serviatis invicem per spiritum charitatis; et cx spiritali charitato alter alteri succurrat, opituletur, serviat. Charitas spiritus opponitur charilati carnis, quam oliscami ct infamos Adanritæ aliique carnales jactant ct exercent.

Notat *primo* Chrysostomus, Apostolum hic tangere mali, puta erroris et schismatis, radicem, cur scilicet aliqui Galatarum alios ad judaismum abducere voluerint, fuisse arrogantiam ct dominandi studium : illi hic adhibet remedium , scilicc' Caritatem, *q. d.* «Quoniam dum aliis alii vultis dominari, dissedi fuistis, servito vobis invicem, sic donno in unum redigemini : sicut enim jgnjg a(]inotus Ccræ facile mollit eam, sic et amoris calor omnem fastum et arrogantiam vehementius quam ignis solvit. » Hucusque Chrysostomus.

Amr tient* i ub cenm.

Notat *secundo* Chrysostomus non dici, *amate,* sed *servite,* quia charitas liberos facit servos non coactionis, sed charitatis, ut ex charitato qui ea flagrat, ad infima ct servilia obsequia quibuslibet, præsertim afflictis, ægris ct pauperibus, exhibenda se demittat : quæ senatus spontanea et sancta, non servitus, sed ingenua ct ambienda Christianis libertas est.

Nota *tertio :* Commoda transitione a libertate legis ad libertatem carnis transit ad alteram epistola! partem, id est, a dogmate ad ethicam ct mores Galatarum componendos.

Ven.‹». 1-L Omnis lex (scilicet proximum spectans, qua, ut pnecessit, per charitatem servitur invicem) **IN INO SERMONE IMPLETUR: D1UGES PROXIMUM** tuum sicut teipsum. — Patet ex dictis Bon», xm, 8. Aliter S. Augustinus, lib. Vili *De Trinit.,* S. Thomas, Anselmus, 7. *d.* Omnis lex est dc charitato vel Dei, vel proximi : charitas autem proximi indica** hicludit et præsupponit charitatem Dei : propter Deum cnim amandus est proximus ; ergo qui diligit proximum, ct implet legem, quæ dicit: «Diliges proximum,)» etc., diligit et Dcum,implctque legem , quæ dicit : « Diliges Dominum Deum tuum, » etc.

Chanta» chauh* trn nd includit.

Ven. n. Si invicem mordetis, et comeditis (Ambrosius pro *comeditis,* legit, *criminatis, q. d.* Si invicem roditis et laceratis detractionibus, odiis, calumniis, invidiis), videte ne ab invicem consimamini. — Sicut enim duo canes rixantes, invicem mordent et conficiunt, ita ct duo invidi, (^uo obtrectatores, duo rixantes invicem, imo scipsos ipsi conficiunt. Vere Poeta :

Tlv Ht » ^ ']

Justius invidia nihil est, quæ protinus ipsam
Auctorem rodit excruculquo suum.

Idcoque

Invidia Siculi non invenere tyranni
Tormentum inajus.

i ; proprietates, quas enumero P'‹-*Hpp.* i,18. Sapienter et pioS. Augustinus, in Scn-*tcntiiS'* num. 179: «Homini, nit, religioso parum esse debet inimicitias non excitare, vel excitare male loquendo, nisi etiam cas estinguere studeat bene loquendo.n

16. Dico autem (7. *d.* Epitome, fundamentum. radix , caput et summa totius Epistola, meæqne scriptionis est hec): Spiritu ambulate, — non lege .non carne, 7. *d.* Rad x omnis veltri mali est defectus spiritus : si cnim cum habercti*, excluderetis tam legalem quam carnalem vitam.

Spiritu ambulate, — vitarn, actiones et mores instituite secundum dictamen, instinctum, impulsum Spiritus ac gratiæ immissæ et indite vobis a Spiritu Sancto, qui suadet ct monet vos ut spiritualiter vivatis, spiritualia virtutum opera; orationis, fidei, spei, charitatis. misericordiae, pietatis edatis. Hunc Spiritum copiosum et vehementem acceperunt in Pentecoste Apostoli et prim* Christiani, cisque obsequendo, ac ferventer cooperando, angelice scilicet vivendo, ignea diaritate et zelo predicando, discurrendo, laborando, patiendo, satagendo omnes trahere ad Christum et salutem, hunc Spiritum in dies magis auxerunt ct accenderunt. Quo jam abiit ille spiritus? Accende, Domine Jesu, illum ignem in nobis quem venisti mittere in terras, voluistique s'eheinenter accendi.

'f. t i »›****•

17. Caro coNcrrncrr adversus spiritum. — Hinc Ver*17-Manichœi voluerunt in homine duas esse animas: unam spiritalem ct bonam, a bono Deo datam; secundam carnalem ct malam, a malo Deo. Philosophi nonnulli volunt in homine duas esse animas, unam sensitivam, qua cum bestiis sentit, comedit, generat; secundam rationalem, qua cum angelis ratiocinatur et intelligit : hoc enim videntur arguere contrarii appetitus ct operationes in eodem homine.

Verum nota *primo* : Certum est tantum in homine unam e‹se animam rationalem, sed qua» simul eminenter contineat animam vegetativam ct sensitivam. Unde in seipsa habet utriusque potenti IS, appetitus et functio : ergo non mirum in eadem anima esse appetitus contrarios, cosque ferri in contraria objecta, iisque præseDÜbus excitari et irritari : quia anima hominis virtute duplex est. imo triplex.

ünaU®2 –I'HUOO mima contri **Miui-** alifuii* riuiu»o-pbw.

Nota *secundo :* « Caro » metonymico significat concupiscentiam, quæ in carne, qua^i figulus in figulina et luto, suas ideas ct imagines imprimit, sua desideria excitat, et format causas, ut dixi Can. 34

iPÍ>tita

Nota *tertio :* Concupiscentia h ec non tantum residet in appetitu sensitivo, scilicet in concupiscibili et irascibili, sed etiam rationali, ut docet S. Augustinus, lib. Vili *Confess.,* cap. v. Nam sicut m concupiscibili excitat appetitum gulre cl veneris, in irascibili appetitum invidiæ, iræ, rixæ;ita in rationali, id est in voluntate et ratione, sus-

cite' ; itum excellenti©, curiositatis, van© scienti© : omnes enim potentia! per peccatum originale hoc concupiscenti© fermento infect© sunt; dicuntor tamen caro, vel carnalis appetitus per synecdochen a poliori parte, quia hic est potissimus, creberrimus, vehementissimus appetitus in homine, qui fere semper carnales concupiscenti© motus in eo suscitat. Ilinç *opera carnis,* id est concupiscentiæ, vocat hic Apostolus non tantum fornicationem, ebrietates, comessalionos, qure vere carnalia sunt opera appetitas sensitivi et carnalis; sed etiam idolorum servitutem, invidias, etc., quæ sunt opera spiritualia, id est mentalia appetitus rationalis : hæc, inquam, vocat opera carnis, id est concupiscenti©, qu© residet non in appetitu sensitivo, sed rationali.

Omnia jttata VCCal Apcsb- hx* opera quare ?

Nola *quarto :* a Caro concupiscit adversus spiritum, » quia carnalia concupiscit ; « et spiritus adversus carnem, » quia spiritalia, cceleslia et æterna bona appetii. Hoc bellum, vel potius duellum in anima gerit hinc caro, inde spiritus : unde utriusque ducis aciem et milites disponit, et invicem opponit Apostolus ; ac primo carnis, dicens : » Manifesta sunt opera carnis, qure sunt fornicatio, immunditia, » etc. Deinde spiritus aciem instruit, subdens : *a* Eructus autem Spiritus est charitas, gaudium, pax. » Vide hoc bellum graphico descriptum a Prudentio in *Psyrhomachia.* Idem in se ad vivum depingit S. Augustinus, lib. VIII *Confess.,* cap. xi. Audi et de eo Cassianum, *collât.* 4, cap. xi : « Caro, inquit, luxuriis ac libidine delectatur : spiritus ne ipsis quidem naturalibus desideriis acquiescit. Illa concupiscit saliari somno, repleri cibo; hic vigiliis ct jejuniis ita saginatur, ut ne ad ipsum quidem necessarium vitre usum, somnum cibumque velit admittere. Illa cupit exuberare copiis universis; hic ne ipsius quidem exigui panis quotiadanam subslantiam habere contentus est. Lavacris illa nitescere, cl quotidianis adulantium cuneis appetit constipari ; hic squalore sordium et inaccessibilis eremi vastitato congaudet. Honoribus illa ct laudibus confovetur; hic irrogatis sibi persecutionibus injuriisque betatur. » Vide ct Thomam a Kempis in aureo suo libello Do *Imitatione Christi,* lib. Ill, cap. Lv, motus nalurre et gratiæ, hoc est, carnis et spiritus, simplici stylo, sed solcrler et solide opponentem.

L.llora spirita* ¿tenui carnem.

Hinc recte dixit Abbas rimenius in *Vitis Patrum,* lib. vu, cap. XXV : u Concupiscentia, puta voluntas mala, est dremon nos impugnans; » aut, ut ibidem ait Abbas Achilles, «est manubrium dremonis. n

Denique duellum hoc intelligi et geri putat Augustinus in homine peccatore sub lege, non sub gratia constituto : verum id relract.it, lib. l Iletradaliouinn, cap. xxiv : palet enim etiam m Sanctis hoc duellum, hanc luctam c—e, coque majorem elHeUMbfl tu magi., quo m igis spn ilualiter vivere ct carni resistere nituntur. Unde idem Augustinusj serra. 43 *Dc Verbis Domini :* a Spiritus, inquit. concupiscit adversus carnem, in hominibus bonis, non malis, qui Spiritum Dei non habent, contra quem caro concupiscat. » Præclaro vero idem in illud *Psal.* lxxv : « Et factus est in pace locus ejus, » hujus luche modum describit: « Indicitur, inquit, tibi bellum non solum adversus suggestiones diaboli, sed adversus teipsum. Quomodo adversus teipsum? adversus tuam consuetudinem malam, et adversus vetustatem vitæ ture mal©, qure trahit te ad solitam consuetudinem ct refrenatur a nova ; indicitur enim tibi qure-dam nova vita, et tu vetus es; novitatis gaudio suspenderis, vetustatis onere prægravaris: incipit tibi esso bellum adversum to ; sed ex qua parte tibi displices, jungeris Deo; ct ex qua parte jam jungeris Deo, idoneus eris ad vincendum tc, quia ille tecum est qui omnia superat. Attonde quod dicit Apostolus : Mente servio logi Dei, carne autem legi peccati. Unde mente? quia displicet libi vita tua mala. Unde carne? quia non desunt sug- vincu. gestiones, ct delectationes maire : sed exeo quod mente jungeris Deo, vincis quod in te non vult sequi (scilicet tuam carnem ct concupiscentiam reluctantem). Prreccssisti enim cx parte, ct cx parte tardaris. Trahe te ad illum, qui te sursum tollit ; pondere quodam vetustatis gr:›' ris, clama et dic : Infelix ego homo, quis ' .¿rabit de corpore mortis hujus, ab eo r dravor? corpus enim quod corrumpilu" .avat animam.n Deinde hujus luche cans unem modumque victoriæ ita describit : « QUu¿*. autem permittitur ut diu contra te litiges, donec absorbeantur omnes cupiditates maire? ut intelligas in te poenam tuam. In te ex teipso est flagellum tuum, fit rixa tua tecum. Sic vindicatur in rebellem adversus Deum, ut ipse sibi sit bellum, qui pacem noluit habere cum Deo. Sed leno membra tua adversus bellum, concupiscentias luas malas : surrexit ira, leno tu manum conjunctus Deo. Potuit surgero, sed non invenit arma. Apud iram tuam impetus est, apud te arma sunt, fit impetus inermis, ct discit jam non sorgere, qui frustra surrexit. » Vide dicta *Rom.* vii, in fino.

I1ÆC EMM SIBI INVICEM ADVERSANTUR, UT NON QUBCUMQUE VULTIS, ILLA FACIATIS. — Velletis Cllim lion concupiscere, non sentire motus irre,gul.e, libidinis, iis non impediri a prompta et perfecta charitate, temperantia, castitate, oratione; et tamen hoc non facilis, nec facere in hac vita potestis. Dorsum, multa h roica virtutum opera fervide et alacriter facere velletis, sed srepe non potestis ; quia resistit nimis et reluctatur caro. Pulchre Anselmos : « Concupiscenti© non permittunt vos implere quod vultis, nolite et vos cis permittere implere quod ips© volunt : et ita nec vos, nec ilhe lacietis quod voliis. Quamvis ergo concupiscentire fiant in nobis, non tamen perficiuntur, quia eis non consentitis ; sic et quamvis bona spiritus opera fiant, non tamen perficiuntur, quia

Quid unii rebdll opp‹ a. d"®'

sine dolore, lucta et resistentia concupiscentia!, plene, hilariter ct perfecte ea facere non potestis.» II.cc ct plura Anselmus (I).

ven. is. 18. Quod si spir it u ducimini, NOV est is sub i.i r,r. — Occupatio : objicere poterant Galakn : Tu nos solvis a lego veteri, et ecco graviori servituti subjicis, dum perenni concupiscentiæ ejusque rebellioni nos facis obnoxios, ut sub ca, ac consequenter sub lege qu » motus hos concupiscentiæ prohibet, gemamus. Respondet Apostolus : «Si spiritu ducimini, » si spiritus ac gratiæ instinctum, ductum, impulsum sequimini, non estis sub concupiscentia, sed illi dominamini, ac consequenter non estis sub lege : quia non coactione legis, aut metu pœnœ, quam lex minatur, cl transgressoribus intentat, sed spontanee oc proprio motu et spiritu, facitis quæ lex jubet, ct cavetis ac restringitis concupiscentiæ motus quos lex prohibet.

Chriiih- ^inX0* gni sub leg®. «t qUOTa?0 Non est is sub lege — cogente scilicet ct terrente, ac nui'10 m'nus esti8 Sllb lego accusante cl damnante : estis tamen sub lege obligante, sed ita ut sponte et liberaliter ex spiritu facialis ca quæ lex jubcl-llinc P0,i'ls videmini esse extra, vel supra legem; nec esse sub lego, sed sub spiritu. Unde enumeratis fructibus Spiritus, subdit: «Adversus hujusmodi non est lex. *n* ita Anselmus ct Theophylactus.

Ve», io. 19. Manifesta sunt opera carnis. — Hoc est opera et actus, ad quos excitat caro, hoc est concupiscentia, ut dixi vers. 17.

Fornicatio. — Græca addunt pwy.dx, «tptia, *adulterium, fornicatio ;* cl sic legit Ambrosius. Do singulis carnis operibus vide Hieronymum, Ansclmura et D. Thomam.

Immundit ia. — Est mollities, qua se molles contra naturam polluunt ct contaminant.

Impudicit ia. — Gestus, oscula, tactus impudici. Huic nihil jam respondet in Græco.

Luxur ia.— Acíiqua, *lascivia,* quæ visalia libido pclulantior, et, ut Hieronymus . extraordinaria; qui addit : « Ipsarum quoquo opera nuptiarum si non verecunde cl honeste, ac quasi sub oculis Dei fiant, ut tantum liberis serviatur, immundi-
Inc - Jolo m ,t ,b- et qwii- tiam ct luxuriam nominavit Apostolus. » Quod accipe, si inverecundia et libido sil mortalis, puta si in opere conjugali utantur alio vase et m<m-bro, quam illo quod natura generationi destinaant s* ex,ra vas naturalo semen profundant,
do? vel profusionis periculo se exponant; lime enim conjuges peccant mortali libidine, quæ eos excludit u regno cœlorinn : alias fere in conjugio venialis tantum est libido.

Vw». S0. 20. IDOLORUM SERVITUS. — GlæCO ilSiuJjAaTfiu , *idololatria ;* servitus ergo idem est quod cultus idolorum. Ita Syrus.

(I) Ailloli : IU non quœcumquo vultis, **illi** facere non *liceat,* quando scilicet voluntas a villosa concupiscentia ducitur.

Ir e. — Ira æ>t appetitus vindiotæ : si tzravem fr- vindictam et grave malum appetas, optes, vel pares ci cui irasceris, ira est mortifera, ct excludet qn-ni-»' tc a regno «riorum ; non autem, si irti tantum TOU>Iil? sit venialis, id est si sit ext andescentia tantum animi, appetitus vindicte cl m Ai, sed levis. Apostolus ergo iram, rixam, dissenxones, etc., sumit in actu et gradu perferto : tunc ,'nim excludunt hominem a regno coelorum, ut nitv'crs. sequenti

Sect æ. — Græca alitai-, A'Jflrae», **lì** est electiones, cum quis communem Ecclesiæ doctrinara relinquens, novum dogma eligit, ut in religione m dii uam opinionem et electionem, quam majorum traditionem sequi, quæ magna est temeritas ct praesumptio.

21. Comissat iones. — Dices : Ergo comcssari, Vtn-îl* hoc est intempestive epulari et convivari, est pcc- e' catum mortale, qui excludit a regno Dei, ut ait d, alo ia Apostolus. pwdl» ⌐ s. .

Respondeo *primo* : Hinc ex Apostolo aliqui censent tam gulam in comedendo, quam in bibendo ebrietatem esse peccatum mortale, non tantum si rationem adimat, <æd et si gravis sit ingurgitatio et ingluvies. Probatur *pruno,* quia dives Epulo damnatus est, non quia ebrius, sed quia quotidie epulabatur splendide. *Secundo,* quia Isaias, v, 22, *va,* id est damnationem æternam, minatur iis qui potentes sunt ad bibendum. *Tertie,* quia potest esse tanta cibi ingurgitatio, ut sit valde turpis et difformi*, rationi, sitque plusquam bestiolis; si ergo pollutio est peccatum mortale, quæ tamen rationem non eripit, cur non sit ingurgitatio, quæ æ-juc difformis rationi videtur?

Verum communis Doctorum sententia mitior est, docclque comessationem cl excessum in comedendo non esse peccatum mortale, nisi quis graviter sanitatem l edat, et gravem morbum incun at ; aut nisi quis <ponle ita se ingurgitet ut vomere cogatur (quod ipsum adhuc nonnulli asserunt non esse peccatum mortale), vel certe si satur et repletus, ea mento ac tino vomat, ut rursum sc ingurgitare possit : hoc enim valde turpe est cl bestiale. Unde eum communi horum sententia respondeo, et

Dico *pruno :* Pro *contessa!iones* græce est id est temulenta ct lasciva ebriorum dicta et facta, ut sunt turpes cantiones, saltationes, verba, tactus, oscula, contameli e. Unde Cornus apud Phi- Corna»*' loslr dum dicitur Bacchus, et est comes- sari, vel, ut alii dicendum volunt, comassari, ct quiit lascivire. Ita Theophylactus, Photius, Hcsyehius et Greci in Luxicis, favetque Hieronymus , quin et Anselmus : « Comcssationos, ait, id est inhonesta ct luxuriosa convivia. » Vide dicta *Rom.* mu, 13.

S>cundo, si cum Latinis « eomessationos » solas et proprias intelligere hic malis, completas accipe, idlest longa el nocturna convivia, quibus Ha sese ingurgitant, ut a mensa non ivecdant, nisi ct mentem et corpus cibo cl potu obruerint,

u!' 'v-nil's aHqn.i* «afFs r ' ' J : d ı q:u ı

Is .ias,cap. xxvm, vers. 8 : « Omnes mcnsæ coi uiu plena» sunt vomitu;» hi enim rationem, tempus, et ıl. ı r»ı castitatem ac valetudinem prodigunt, et consequenter peccant mortaliter. Sicut ergo in pr «cedentibus Apostolus ire subjungit rixas *qu isi* ire perfectionem, ct dissensionibus sectas, invidia? homicidia : ita et ebrietati comcssationem subjungit, quasi ebrietatis perfectionem, de qua *Pnveib.* cap. xxin, vers. 20 : « Noli esse in conviviis potatorum, ncc in comessationibus eorum. »

T ' ı Ad primum repondeo, epulari splendide per >c
l . ‘ tantum esso veniale: sed, si excessus sit ad vo-
«mb : itum usque ct crapulam, esse mortale, ul dixi.
n <z.n//o, per accidens sæpe esse mortale, quia
'ı!ı«, conjungitur cum ebrietate, libidine, detractione, fi tu, immisericordia, contemptu pauperum et aliorum; uti dives Epulo negligobat Lazarum in gravi necessitate constitutum.

Ad secundum respondeo eodem modo. Adde, Isaiam se explicare, dum subdit : « Vas vobis qui potentes estis ad bibendum vinum, ct viri fortes ad miscendam ebrietatem, » vel. ut hebraico est, *ad miscendam siceram,* id est inebriativa varia, verbi gratia, varia vina fortia, quæ commista magis inebriant ; posterius cnim hemistichium more llebræorum explicat prius ; ergo idem est esse potentes ad bibendum vinum, quod fortes ad miscendam ebrietatem: quales multi sunt, qui se suosque convivas inebriare student, ut, nisi e convivio ebrii, silique ct mentis impotes recedant, nec hospes convivas bene excepisse, nec conviva: bene se exceptos arbitrentur : qui sensus ct opinio brutalis est, nec hominum, sed porcorum.

Ad tertium : Ingluvies est res foeda in se, uti et egestiones fæciutn per nares, os, alvum, in homine fœda» sunt : sed tamen bono hominis el rationi non ita repugnat, ul ei graviter contrariati censeatur, nisi rationem homini adimat, vel erapul un aut morbum conciliet, uti jam dixi. Secus est de pollutione : seminis enim effusio a natura et a Deo tantum ad prolis productionem ordinata et permissa est, ideoque matrimonii septis et legibus inclusa. Alias enim proles rite concipi ct educari non posset, ac proindo qui extra matrimonii usum samen effundunt, rem valde fœdani valdnquc diffonnem rationi, naturæ cl Dei ordinationi faciunt, ideoque peccant mortifere.

Regnum Dei mon consequenter. — Bxuùùav tc5 *♦—» >A *J.T,jç.cuLT'awau, *regnum Dei non hareditabunt ;* vel, ut Ambrosius, *regni Dei hareditatem non consepienlttr.*

••.. *-lì.* Ftvcrvs alti'i Spiritus est : charitas, gaixitCM. — Opponit op, ribus carnis, id est concupì ‹ nt e. ▮ fructus, » id cst opera, « Spiritus, » quæ scii ı et a «piriti! gratiæ procedunt,*quæque Spiritu- Sanctu* per tuam gratiam in nobis paril et prouucil, ut üs Dei regnum mereamur et con-

q i opera carnis suos operantes exeiudii r1.

Nota, hos fructus e-s' habitus, v<4 potius actus (fructus enim actum ct opus significat) diversissimos variarum vel virtutum, vel proprietatum et effectuum, quos virtutes in anima paviunt, uti cst gaudium , pax, etc. Sc *undo,* non omnes fructus Spiritus hic numerantur (omnes cnim virtutes sunt fructus spiritus et gratiæ, ipsiusque Spiritus Sancti); sed tantum aliqui vulgo magis conspicui , et operibus carnis jam enumeratis oppositi. Unde *tertio,* notat Anselmus et Theophylactus, primum fructum Spiritus poni charitatem, quia primus ct nobilissimus est ac cæterorum parens : reliqui enim sequentes charitalis sunt fructus.

Gaudium— quod oritur ex conscientia serena, sancta, purgata a peccatis, vitiis, animi perturbationibus; «secura cnim mens est quasi juge convivium.» Et Cyprianus, lib. *De Disciplina et bono pudieitiee :* « Voluptatem, inquit, vicisse voluptas est maxima : neque cnim ulla major e«t victoria, quam quæ a cupiditatibus refertur. » E contrario fructus carnis et concupiscentias est dolor <t tristitia. Nam, ut docet Chrysostomus, homil. 13 i *A'ta:* «Impura voluptas similis est voluptati qua alliciuntur scabiosi cum se scalpunt. Huic enim voluptati, quæ brevis est, succedit longior dolor ct molestia. »

Pax — qua tranquilla mens nullis passionibus perturbatur, ait Hieronymus. Sancta cnim anima sentiens sc terrore peccatorum ct poenarum liberatam , esse in gratia et Dei amicitia , mira animi pace et tranquillitate perfruitur, eamque in proximos derivat, ut cum omnibus, quantum potest, paccin colat. Hæc pax tantum esi bonum , ut exsuperet omnem sensum, ait Apostolus *Philipp.* iv, 7; adeoque licet nullam aliam Deus virtuti posuisset mercedem quam pacem hanc, prremium dignissimum foret quod merito omnes excitaret ad quosvis etiam arduos virtutis labores subeundos, ut pace hac fruerentur.

Patientia. — Ut pacem habeas et cum aliis serves, patientia est opus, ct ut adversa quosvis, et maxime mores aliorum libi difformes sæpe ct inconditos, præserlim cholencos et fastuosos, prudenter et patienter feras. Pro *patientia* græce est aozgJrjuia, id est *longanimitas,* vel, ut Ambrosius, *lenitas;* itaque «patientia» proprie non est in Greco jam.

Benignitas, — *yzr^irra,* suavis et benignus affectus, ut in loquendo, respondendo, benefaciendo benignum te ostendas. Potest enim quis esse bonus ct beneficus, qui tamen non sit benignus, cujus scilicet natura et modus agendi c t rudior, rusticior, asperior : contra quæ militat benignitas, ut naturam et conversationem flectat ad comitatem, civilit.iten et dulcedinem verborum et morum. Hæc magnum cst indicium sanelitatis et Spiritus Sancti, qui, ut dicitur *Sap.* vn, 22, sanctus cst, suavis, benignus, humanus;

adeoque vulgus benignitate homini iw.! metitur, caque trahi, capi, flecti ct regi vult.

Bonitas. — Græce áqa#<4«ú*n, id est bonus et benevolus offectus ad benefaciendum proximo. «Bonitas » ergo idem cst, quod beneficentia, quam Dj3nit › Zeno ita definit, ait Hieronymus : «Bonitas cst l l ' virtus qua' prodest, sive virtus ex qua oritur uti- uaJ>tj. litas, aut cucctus, qui sit fons utilitatum.» Hæc evidens est nota Spiritus Sancti, caque insignis fuit in Christo. «Vos scitis, ait Petrus, *Act.* x, 38, Jesum a Nazareth, quomodo unxit cum Deus Spiritu Sancto et virtute , qui pertransiit benefaciendo et sanando omnes oppressos a diabolo, quoniam Deus orat cum illo. » Si vis habere Spiritum Christi-» nemini malefac, benefac omnibus.

Ven. Î3. 23. Mansuetudo .— «Mansuetus, ait Anselmus, dicitur, quasi manu assuctus, tractabilis , ductilis, flexilis; tractari, duci, pati, facere , ferre assuctus. » Opponitur ine ct animositati, quæ nihil vult pati, nullius jugum aut mores ferre, sed statina seso vindicare, imo pro verbis verbera reddere.

Fides. — Est virtus Theologica, ait Hieronymus, quæ hæresi opponitur, qua credimus omnia credenda, etiamsi naturam, sensum et rationis captum superent : sed luce fides non tam est fructus, quam radix ct principium spiritus et Triplex gratini. Cude *secundo,* el aptius Anselmus : «Fi- flJ,i des, inquit, cst fidelitas et veracitas in promis- xccqiio. sjSj)) qyæ 0pp0n¡[Ur fraudi ct mendacio : Spiritus enim Sanctus, ul dicitur *Sap.* vu, 23, cst «stabilis, certus, securus,» ac consequenter fidelis, suosque stabiles, veraces, fideles , hoc est sui similes facit. *Tertio,* non improbabiliter cum nonnullis accipi potest «fides,» ut sit idem quod credulitas, qua facile ct simpliciter quis proximo credit, non eum suspicatur fallere vel mentiri. Sic cnim, I *Cor.* xm, dicitur : «Charilas omnia credit, » quia scilicet non est suspicax. Hæc enim fides ac candida simplicitas indicium cst animi candirli, columbini ct sancti, ac conseauenier Spiritus Sancti.

Modestia. — Virtus est, quæ modum ponit, ct roprk- moderatur omnes actiones exteriores, scilicet in- l,|,â* cessum , vestitum, sermonem , risum, lusum, ac totum hominem exterius recte componit, provenilque ex interna mentis ct passionum moderatione. Nam, ut ait Ambrosius, lib. I *Offic.* xvm : « Exactibus exterioribus homo cordis nostri absconditus, aut levior, aut jactantior, aut turbidior, aut gravior j aut constantior, el purior et maturior æstimatur. » Et ut Sapiens, *Ectli.* xix, 27 : « Amictus corporis, ct risus dentium, et ingressus hominis enuntiant de illo.» Hinc recto præcipil S. Augustinus, in *llctjula* 3 : « In omnibus motibus vestri.?"'dhil fiat, quod cujusquam offendat aspectum, * quod vestrum deceat sanctitatem. »

Continentia — a nimie bo ct potu, id est t 4 . **ut V** !:1 ! **II . S** ./¡Ito, Ut ' *~ selmus, *continentia* i vencre ct libidine, ct d ' t l l a castitate : quia « continentia, ait Anselmus, in ... , h luctamine cst, castitas in pace. » Non enim casti- <!•' ·a-' tas, sed continentia dicitur, ubi adhuc ei resistit adversitas voluptatis. Continentia ergo cst inch ata ct militans ac pugnans coditas. *Tertio* et frniitwv melius,ŋ « continentia,ŋ» juxta Aristotelem, gene-1* *ir- rahs est virtus, aut potius complexio virtutum, ut s qua continens viliorum omnes illecebras et tenta- comple- tiones frenat ac cohibet. « Continentiam , ait Ilie- Uwr' ronymus, non solum in castitate debemus accipere, sed etiam in cibo et potu : in ira quoque et vexatione mentis, ct detrahendi libidine; inter modestiam autem et continentiam hoc interest, quod modestia in viris perfectis est, consummat.eque vii tutis, de quibus Salvator ait: Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram; ct de scipso : Discite a me, quoniam mitis sum, et humilis , ct mansuetus corde. Continentia vero in via quidem virtutis est, sed necdum pervenit a l calcem : quia cupiditates adhuc in ejus, qui se continet, cogitatione nascuntur, et mentis polluunt principale , licet non superent, nec ad opus pertrahant cogitantem : non solum autem in desideriis et cupidilate continentia necessaria est, sed etiam in tribus reliquis perturbationibus, dolore scilicet, lælitia ct timore. »

Nota : Græca hic, uti et alibi, decurtata sunt : in Græco enim deest « patientia, modestia, caslitas. » Unde novem lanium fructus numerant Græca, ut et Augustinus ct Hieronymus. De his frudibus el virtutibus tractat Augustinus, tract. 78 in *Joan.,* et D. Thomas, in II 11, ubi agit de singulis virtutibus.

Adversus hujusmodi non est lex , — nulla cst lex quæ hos fructus Spiritus ct eorum observatores irgual, compescat, condemnet; ac proinde «si piritu ducimini, non estis sub lege, » ul dixi vers 18, eo enim respicit ac redit.

21. Qui sunt Christi, carnem suam ciucifixe- Vom.îi. RUNT CUM VITIIS ET CONCUPISCENTIIS. — **Eit Com-** pì xio præcedentis antithesis, sive belli, quod est inter opera carnis et fructus Spiritus, *q. d.* Ili sunt milites, hæc acies, hæc opera tam carnis, quam spiritus; qui vero miles est Christi, ejusque spiritu agitur, vivit, militat, hic carnem suam crucifixit cum vitiis ct concupiscentiis, id est, non tantum vitia ct concupiscentias, sed ipsam carnem corruptam, quasi fomitem concupiscentiarum castigat ctcrucifigit per jejunia, cilicia, labores, poenitentias. Ita Anselmus.

S ' *undo* et melius, *caro* non carnem proprie, Cw ?<i hoc est corpus, sed concupiscentiam in carne residentem signifie it ; ita enim carnem accipit, vers. 17, et deinceps, *q. d.* Qui Christi spiritu ninPu». aguntur, hi carnem, id est concupiscentiam el naturam vitiatam, cum suis habitualibus vitiis, et cum suis molibus actualibus, scilicet concupiscentiis, crucifixerunt ct « compresserunt, in-

quits. Augustinus, timore illo casto, qui permanet in sæculum sæculi, quo cavemus offendere illum quem toto corde, anima, mente diligimus. »

Nota : Concupiscentia est quasi anima; vitia sunt ejus quasi potentiae ; concupiscentia», illius sunt actus. Hæc Christiani crucifigunt, id est comprimunt *ct* mortificant cum dolore instar Christi crucifixi, qui propicrea in cruce summo dolore morificalus fuit. Alludit enim ad carnem Christi crucifixam quasi ideam et exemplar mortificationis.

Snctj jIAh / QÎDCin cnkíti- gw>tt *a* Tlita eompri- mnnL

Nota undo : Sancti crucifigunt et comprimunt vitia hæc, *primo,* per.metum gehenna» et Dei; secundo, per rationem et voluntatis constantiam ac fortitudinem, firmumque Deo placendi propositum; *tertio,* per custodiam oculorum et sensuum; *quarto,* per orationes ; *(plinto,* per jejunia, vigifias aliasquc austeritates.

Ver*. »5. 25. Si spiritu vivimus, —si internam habemus vitam et animam gratiæ, spiritus et justitiae.

Spiritu et ambulemus, — secundum spiritus et gratiæ dictamen ductumque incedamus, conversemur, agamus, operemur. Græcum enim vsr/úw significat certo ordine, serie ct norma incedere, de quo dixi cap. iv, vers. 2'›. Aliter Chrysosfomus ct Theophylactus, *q. d.* Ordino, lego et norma Spiritus Christi ct christianismi incedamus, extra hunc ordinem ad legem, ad judaismum non deflectamus, pedem non efferamus.

2G. Nox EFFICIAMUR IXAMS GLORIA CUPIDI, —V. 'C , id est inanis, vel vanas glorias cupidi. Qui enim laudem quærit apud homines, inanem, id est vacuam, laudem quierit : quia hæc gloria est quasi bulla tumida et vento inflata ac, turgida, sed inanis el vacua, quæ nihil habet rei, soliditatis ct substantias, qua mentem el appetitum hominis implere ct explere valeat : plena enim et solida gloria, quæ mentem explet, tantum est apud Deum. « Plente gloriæ, ait Hieronymus, cupidi sunt qui gloriam Dei desiderant, et laudem virtute condignam, » a Deo scilicet commendari ct laudari.

Invicem provocantes — ad rixas, lites, jurgia, Mm» pugnas : has enim, uti ct invidiam, suscitat eu- .‘‘V*1* pido gloriæ et excellentias, dum, verbi gratia, Deo. Pompeius non patitur parem, Cæsar non patitur superiorem.

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Prime, *hortatur ad dona opera, praesertim misericordiae et bcneficuiticB in Christianos, maximo doctores et catechislas, utque non quaerant laudes et gloriam hominum, sed studeant seminare bona opera, quibus metant vitam æternam.*

Si undo, vers. 12, *gloriationi Judæorum in circumcisione opponit suam in cruce Christi, dicens :* Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, *in quo* neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed nova creatura.

1. Fratres, et si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales eslis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne ct tu tenteris. 2. Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi. 3. Nani si quis existimat sc aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit. 4. Opus autem suum probet unusquisque, el sic in semetipso tantum gloriam habebit, et non in altero. 5. Unusquisque enim onus suum portabit. G. Communicet autem is, qui catechizatur verbo, ei, qui se calechizat, in omnibus bonis. 7. Nolite errare : Deus non irridetur. 8. Quæ enim seminaverit homo, hæc et metet. Quoniam qui semimt in carne sua, de carne ct metet corruptionem : qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. 9. Bonum autem facientes, non deficiamus : tempore enim suo metemus non delicientes. 10. Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. 11. Videte qualibus litteris scripsi vobis mea marni. 12. Quicumque enim volunt placere in carne, hi cogunt vos circumcidi, tantum ut crucis Christi persecutionem non patiantur. 13. Neque enim qui ı ncuiiiciiluntur, legem custodiunt : sed volunt vos circumcidi, nt in carne vestra glorientur. 14. Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi : per quem i bi mundus crucifixus est, et ego mundo, io. In Christo enim Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed nova creatura. 16. Et quicumque hanc regulam

secuti fuerint, pax super illos, et misericordia, et super Israel Dei. 17. De ræfero nemo mihi molestus sit : ego eniin stigmata Domini Jesu incorpore meo porto. 18. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro, fratres. Amen.

Vc«. t› 1. Fratres, et si præoccdpatus fierit homo in **ALIQUO DELICTO, VOS, QUI SPIRITI ALES ESTIS, HUI s-MODI INSTRUITE IN SPIRITU LENITATIS.** — Nota : Pi cipit hic Apostolus correptionem fraternam cu-juslibct delicti (hoc enim significat, cum ait, *in aliquo delicto)* ; oculos tamen maxime intendit, ut recte annotavit Hieronymus, ad delictum, quod tota epistola est insectatus, scilicet judaismi ; jubet ergo judaizantes corripi, sed leniter. Idem jussit *Rom.* sir, 1 ; quem enim ibi vocat a infirmum in fide, n hic vocat a præoccupatum in aliquo delicto; » illum ibi jubet assumi, hic instrui : est enim hæc epistola quasi epitome et compendium cpistolæ *ad Hom.,* cum caque in sententiis, rationibus et discursu valde consentit, ut dixi in procemio. Unde sicut prioribus cap. cpistolæ *ad Rom.,* acriter judaismum est insectatus, ita ct hic; et sicut ultimis, id est cap. xiv et xv *ad Rom.,* lenit istam acredinem, jiibctque Judaizantes tolerari, ita et hic jubet cosdein leniter instrui.

Nota : Non loquitur dc obstinatis in malo : hi enim docente S. Gregorio, quia destinata malitia ct voluntate peccant, dure sunt increpandi : du-**II** qui m pitia enim, ait Tertullianus, frangenda est ct vin-"n*n ccnda> non suadenda; sed de præoccupatis, qui qui ' e, in fide ct moribus fragiles, recentes et imbecilles filini- falsa Judæorum persuasione seducti, ct in jud.iis-Lm l raum aliaque vitia impulsi sunt : hi enim dicun-tewùdi. tur preoccupati, id est proventi, antequam lapsum advertere, vel cavere possent. Unde pro *delicto* græce est *[Li,* quod lapsum non destinatum, sed casualem significat, cum quis alio respiciens, vel non advertens, in lapidem impingens, vel in fossam incidens, ruit et collabilur.

In siiu it e „—/.XT»;Hier», id est, ut Syrus, *erigite;* vel, ut magis genuine Vatablus, *instaurate,* redintegrate, restituite, </. *d.* Siculi restaurantur artus ct membra hominis lapsu luxata, ita fidem ct mores luxatos proximorum restaurate. Hine Erasmus putat nostrum Interpretem vertisse *instaurate,* el corrupte jam legi *instruite,* pro *instaurate.* Sed non est verisimile : omnia enim exemplaria habent *instruite :* itaque recte, non verbotenus, sed clariori sensu vertit Interpres; nam instauratio fidei ct morum, non est aliud quam in iisdem lapsorum instructio.

In spiritu limeatis, — id est cum mansuetudine, blande, leniter. Nota : *Spiritum* vocat affectum internum lenitatis, qui est donum Spiritus òrrttp- Sancti, ait Chrysostomus, quique spirare, el quasi **fraterni** ''ihalare dicitur verbis monitoriis suam lenit,.leni ñ› a„„ et dulcedinem, ut ipsa verba el gesti» spirent qn.‹ii› internam quamdam lenitatem ct suavitat in cor-**L .t? iipientis; correptio eniin est quasi pilula per se amara, quia correpti vilium delegit et incusat; hinc saccharo et dulcedine vocis, et commodæ insinuationis, vel etiam extenuationis culpæ, oblinenda est, ct amarities illius dulcoranda.

Pulchre et vere S. Chry«oclomn-, hon. 52 ‹'d *Populum,* asserit linguam nostram quasi fleri linguam Christi, si in loquendo, docendo, corripiendo , imitemur Christi mansuetudinem. Et S. I io- · v nysius, epist. 8 *ad fiemophìhtm,* quæ c«t de bc- \'7 Dignitate, docet Mosem propter mansuetudinem ..‹*• ! erat enim teste Scriptura mori dium mitissimus) 0,11 ‘‘** meruisse colloquium et familiaritatem Dei tan- I tam, ul Dei famulus x*r' diceretur, cum quo præ cœtaris Prophetis Dens ore ad os, facie ad faciem quasi amicus cum amico loquere'ur. Moxque subjungit : Hoc eximiæ in se dii ctionis argumentum Christus capit, si pascamus gregem ipsius modestissima gubernatione. Atque in fine addit pulchrum exemplum visionis cujusdam S. Carpo ostensœ, qua Christus Carpi indignationem et Girpl' vindicta? appetit-um contra Gentiles quosdam, qui duos a fide Christi abduxerant, redarguens eidem dixit : « Percute adversum me, paratus enim sum etiam iterum pro salvandis hominibus pati : gratum mihi illud est, dum non alii homines peccent. »

Hinc et S. Augustinus hoc loco in praxi hunc (>rH-coiruptionis modum perutilem præscribit : « Nun- J7|?,U.X quam , inquit, alieni peccati objurgandi susci- s. An. piendum est negotium, nisi cum internis inter- s^u». rogationibus examinantes nostram conscientiam, liquido nobis coram Deo responderimus, dilectione nos facere,» scilicet sola dilectione proximi nos moveri ad eum corripiendum, additque : «Dilige, ct dic quod voles; nullo modo male D'ila-, dictum erit, quod speciem maledicti sonuerit, si **j**le memineris senserisque te in gladio verbi Dei libe- toUj. ratorum hominis esse velle ab obsidione viliorum. » Quod si quis impatientia? motus nobis surrepat, nosque dum nobis bene monentibus resistitur, irasci contingat, cogitemus, inquit, « (piam non debeamus super liliorum superbire peccata, quando ct ipsa eorum objurgatione peccamus,cum facilius nos ira peccantis iratos, quam miseria misericordes facit. » Et S. B.tsilius in *Reg. fusius d sputatis,* Hcg, 51, docet Sup riores, aliosque (pii animarum morbos curare satagunt, debere imitari probos medicos,videlicet «ut ivgris non irascantur, sed adversus morbum ipsum pugnent. »

Considerans teipsum, ne et tl tentiris. — Est unallago numeri : nam transit a plurali numero ad singul irem : consequenter enim dicere debuisset : Cun-iderautcs vos, ne et vos lentemini; sed quia plural» hic distribuit, et supponit pro singulis (vos euim, id est singuli vestium), hiuc apte

h me distributionem expik.û .....

«Considerans teipsum, ne et tu lenteris.» Præsertim, quia *hoc mollius* dicitur : durius enim dicitur toti communitati, Considerato vos, ne ct vos lentemini; quia hoc est totain Ecclesiam vel communitatem monere, et monendo tacite culparo et incusare. Efficax hæc est ratio persuadens misericordiam et misericordem ac lenem correptionem, si cogites te ejusdem tentationis cl miserim consortem et obnoxium, Deumque solere permittere lentari cos, qui in lapsos duri sunt et inclementes. Hinc sæpe in *Vitis Patrum* legimus, seniores, qui durius discipulos suos libidine aliove vitio teníalos arguerant, eadem mox tentatione pulsatos fuisse; ut discerent misereri, et lentalis compati, ac eos consolari et animare.

jfotiriiEi yzirer- di-': io ^7* Refert Cassianus, lib. V *Dc Instit. renunt.,* n, .30, Abbatem Machetera dixisse : Tribus in rebus judicavi fralrcs meos, et in eosdem 1res defectus prolapsus sum, « ut sciant gentes quoniam homines sunt, n Alius ex Patribus antiquis quoties audiebat aliquem cecidisse, flebat amaro dicens : « Ille hodie, et ego cras. » Ita quisque dicat dum proximi lapsum videt : Homo sum. ct humanum a me nihil alienum puto. Nam, ut ait S. Gregorius, hom. 34 *in Evaitg. :* « Vera justitia compassionem habet, falsa justitia dedignationem, *n* Narrat Cassianus, *collât.* 2, cap. xiii, quod monachus quidam junior graviter lentatus spiritu fornicationis, seniorem quemdam, sed rudem el indiscretum, adierit; cumque tentationein ei declarassel, abeoduriteracccptusct objurgatus, desperans decreverit redire ad sæculum, el uxorem ducere. Rem cx vultu monachi deprehendit Abbas Apollo ; igitur suaviter eum demulcens consolatus est, et in proposito corroboravit : ac mox adiens cellam senioris, qui juvenem ita dure acceperat, oravit Deum ut seniori lentationem juvenis immitteret, ut in senectute, inquit, discat compati junioribus dum leniantur. Mox tcutatio seniorem invasit, adeo, ut quasi amens huc illueque discurreret. Rem eminus spectabat Apollo, ac seniorem adiens : Scito, ail, Deum permisisse te hac tentatione pulsari, ut per experientiam discas compati junioribus in tentatione, nec austere cos repella adigasque in desperationem, uti istum juvenem pene adegisti, utpote qui leipsum jam videas parva tentatione ita agitatum, ac pene superatum fuisse; sed benigne eos excipias, consoleris cl corrobores, juxta illud *Isaiæ* 1, 4 : « Dominus dedit mihi linguam eruditam, ut sciam sustenta''. cum qui lassus est verbo. » Sic enim fecit Christus, de quo præ dixit Isaias, cap. x1u, ver .3 : «Arundinem quassatam non confringet, el linum fumigans non extingue! ; v idque re ipsa pr.e-.litisse Christum refert Matlhæus xn, 20.

Quare prudenter et apposite S. Augustinus, lib. Il be Senn. *Domini in monte,* cap. xx, in par- licuhii basco 1res regulas corripiendi proximum i-u assignat : «Pie, inquit, cauleque vigilandum est, liquem repreh ' | *re* vel objurgaro nos necessitas coegerit, *primo,* cogitemus utrum f do sit vitium quod nunquam habuimus, vel mo jam ' ruimus; ct si nunquam habuimus, cogitemus el nos homines esse, ct habere potuisse. S>-*mada.* si vero habuimus ct non habemus, tangat memoriam communis fragilitas, ut illam reprehensionem aut objurgationem non odium , sed misericordia praecedat : ut, sive ad correctionem ejus, propter quem id facimus , sive ad perversionem valuerit (nam incertus cst exitus), nos tamen de simplicitate oculi nostri securi simus. *Tertio,* si autem cogitantes nosinetipsos invenerimus in eo esse vitio, in quo est ille quem reprehendere parabamus, non repreh.udamus, neque objurgemus : sed tamen congemiscamus, et non illum ad obtemperandum nobis, sed ad parite? cavendum invitemus. »

2. Alter alterius ombra portate. — Græce òX- V rj.i. Xx>x»v ri P«çôÇit », id est *alii vicissim aliorum onera bajulate, (j. d.* ut Chrysostoinus, Anselmus, Theophylactus : Infirmitatum mutuarum pon-r«r 0 ' dera ferte, ea vicissim tolerando, eis compatiendo; ™¦ verbi gratia tu feras proximi choleram et verba Jint'ia- cholerica, ille ferat tuam melancholiam ct phleg- talligi, maticos mores; aut qui celer cst ct iracundus, ait ex Chrysostomo Theophylactus, ferat segnem tardumque, segnis autem ferat vehementem illius impetum, » nimirum cogitet esse onus, quod proximum gravat magis quam sc, illique compatiatur.

Secundo ct generalius, « onera,» vel, ut græce est psi;», hoc est *(¡cavamina* qnæcumque proximum gravant, sive vitia, sive morbi, sive cune, sive melancholia , seu quidvis aliud eum gravans , feras cum eo,ci compatiendo, illum adjuvando, roborando, sustentando, et quasi onera cum eo succollando, ut nimirum sis spes claudo, oculus cæco, baculus seni. De qua re vide S. Augustinum in *Psal.* cxxvi.

Tertio, cl genuino ad mentem Apostoli, Basilios, in *Regul. brevior.,* Reg. 278 : « Peccatum, ait, est onus grave animam premens , imo deprimens et detrahens ad infernum;» sicut enim jumentum bajulans onus nimis grave, ac viribus suis impar, sub eo collabilur : ita sub peccato quasi sub onere collabilur anima in reatum gehenme, et sub onere gemit, nec ab eo se relevare et surgere potest. De peccato enim hic agi patet ex versu precedent., ubi hoc onus vocavit « delictum, » el cx co quod subdit vers. 5 : « Unusquisque enim onus suum,» peccatorum scilicet suorum, «portabit. »

Ex quo patet omne peccatum quidem hic vocari onus; Apostolum tamen proprie oculum intendere ad peccatum apostasias et judaismi; ad hoc enim proprie respexit vers. 1. Unde judaismum apte vocat *unus,* icut cap. v, vers. 1, vocat cumdeiu jugum *servitutis,* quia onerosos leges et cæremouias suis subditis judaismos imperabat,

q. d. Si quis prævcntus sit aliquo delicto, prol r-tiin infidelitatis aut judaismi ut subco collapsus quasi sub onere genial, noli cura dure increpare, pungere, stimulare ; sed leniter cum instrue ct sub-leva, et quasi porta cum eo onus tua doctrina, consilio, consolatione, confortatione, uta pec-cato el judaismo resurgat, sibique, Ecclesia* ct Christo restituatur ; explicat enim quod dixit vers. 4 : « Hujusmodi instruite in spiritu lenita-tis, » *q. d.* Tanta debet hæc esse lenitas, ut quasi cum eo quem corripitis, portetis ct bajuletis illius onus el delictum, vel potius hoc onus ab eo de-voir dis, ct devolvendo quasi in vos ipsos susci-piatis, ut is qui lapsus est a peccato resurgere possit; sicut qui asinum sub onere lapsum subir-val, onus ab eo devolvit, illudque inter brachia quasi in se suscipit, ut hoc onere levatus asinus resurgere possit.

Unde S. Basilios supra : « Hoc onus, ait, inter nos vicissim alii ab aliis tollimus (et tollendo quasi in nos suscipimus), quoties operam damus, ut hi qui peccarunt et lapsi sunt, resipiscant, v Sic Christus, inquit Isaiascap. Lin, vers. 4, avere languores nostros tulit, ct dolores nostros ipse portavit,» quia peccata nostra el peccatorum pennas in se suscepit, bajulavil, ac bajulando solvit et expiavit.

Ergo portamus onus, id est peccata proximi, cumque hoc onere levamus, *primo,* per compas-sionem ct lenitatem, lenemque instructionem et correptionem ; et hoc proprie intendit Apostolus hic. *Secundo,* per orationem, si oremus pro eo. ut eum Deus hoc onere level. *Tertio,* et p u fedissime per poenitentias, si Christi exemplo proximi pec-cata voluntariis jejuniis, ciliciis aliisque pœnis luenda ct expianda suscipiamus.

Peccata SULt rina. Nota, hic peccata esse et dici *onera,* caque maxima et bravissima. «Videte, inquit S. Au-guslinus, homil. 22 m *hæc Apostoli ccrba,* loin. X, hominem oneratum sarcina avaritia*, videte il-lum sub hac sarcina sudantem , anhelantem , si-tientem, et laborando sarcinam addentem. Quid exspectas, o avare, amplectens onus tuum ct sar-cinam sub humeros tuos? Quid exspectas? Quid laboras? Quid inhias? Quid concupiscis? nempe Sâliarc avaritiam : illa te potest promere, tu illum non potes saliare. An forte non est gravis? Usque adeo sub hac sarcina sensum etiam perdidisti ? Non osi gravis avaritia? Quare ergo te de somno excitat, quæ te aliquando etiam dormire non sinit? Et fortasse habes cum illa alterum onus pigritiæ, el ida duo nequissima onera sunt, secumquo pu-gnantia premunt te et dilaniant te. Non enim paria imperant, non enim similia jubent. Pigritia dicil : Dormi ; avaritia dicil : Surge; pigritia dicit : Noli pali frigidos dies; avaritia dicit : Tolera in mari eliam tempestates; illa dicil : Quiesce; illa non sinit quiescere, jubet non solum : Procede, sed cl : Nav . ns mare, qu.er» terra qua ignoras. » Aduii S. A i inus, Chrislum obis excutere Irme sarcinam cupiditatis, ct suam charitatis im-pon» re, qu® non gravat, sed levat, sicut al® avem non gravant, sed levant.

Nota *scfuado,* quomodo hæc onera inviccrn ^im-portare debeamus, hocque esse charitatis pro-prinm officium pulchra similitudine cervorum docet S. Augustinus ibidem, *hom.* 21, cl lib. LXXX1I1 *Quast.,* QuæsL 1xxi , ubi ait : « Dilecliо- "ÛMlt nis officium est invicem onera nostra portare. Sicut enim de cervis nonnulli scripserunt, cum fretum ad insulam transeunt pascuorum gratia, sic se ordinant, ut onera capitum suorum , qu® gestant in cornibus, super invicem portent, ita ut posterior super anteriorem, cervice projecta, caput collocet. Et quia nccesse est unum esse, qui cæteros præcedcns non ante se habeat cui caput inclinet, vicibus id agere dicuntur; ul las-sataseli capitis onere, ille qui præcedit post om-nes redeat, ct ei succedat, cujus ferebat caput cum ipse præiret. Ita invicem onera sua portan-tes , fretum transeunt, donec veniant ad terra slab lilalem istam. Fortasse cervorum naturam in-tenderat Salomon, cum ait : Cervus amicitiæ cl pullus gratiarum tuarum colloquantur tccum: nihil enim sic probat amicum, sicut oneris amici portatio, v. g. iram fratris tui tunc puri .ibis, cum tu adversus eum non irasceris, ut rursus eo tem-pore quo te ira præoccupaverit, ille te tranquil-la ite sua supportet. Et item si quis loquacitatem in se vicerit, et pertinaciam nondum vicerit; alius vero adhuc loquax sil, sed jam pertinax non sil: debet ille hujus loquacitatem, et iste illius perti-naciam, donec illud iu illo, et hoc in isto sane-tur, charitate portare. » Deinde exemplo Pauli el Chi isti idipsum demonstrat, dum subdit : « Et Paulus dixit : Non quæ sua sunt unusquisque quærat, sed quæ aliorum. Cui sententi® cou-nexuit : Hoc sentite in vobis, quod ct in Christo Jesu; ad hoc dunlaxat, ul quemadmodum iu eo quod Verbum caro factum est, ct habitavit in nobis, et sine peccato cum esset, peccata nostra suscepit, non attendens sua, sed nostra : ita et nos libenter ad ejus imitationem invicem onera nostra portemus; hoc ergo exhibeamus illi, cujus infirmitatem portare volumus, quod ab illo nobis vellemus exhiberi, si forte nos in ea essemus, el ipse non esset. Omnibus omnia factus sum, ut omnes lucrifacerem, ait Paulus. Omnibus omnia factus est, cogitando scilicet, etiam ia eo vitio se esso potuisse unde cupiebat illuni liberare.»

Bofch Hos onerum et inlìnuitatumpi*oximibajulo>cle-ganter ossibus comparat S. Basilios in Ps. xxxm ad illa verba, *Custodit Dominus omnia ossa eo-rum :* a Quemadmodum, ait, ossa ingenita sibi vi præleneram carnis mollitiem suffulciunt, et pn ssius contrahunt : itidem sunt in Ecclesia qui-dam, qui possint sua ipsorum constanti lirimlu-dme debilium fulcire ac ferre imbecillitatem. Et sicuti ovsr. inter se couneclunlur secundum com-missmas ailiculoruiu, el lue cuuserboues nervis

finnnnfur el ligamentis, quæ ossibus adhæros-ciint : idem prorsus contigerit, si charitatis pccis-qne colligatio *in Ecclesia Dei* voluti cognationem quamdam *conficiet* spiritualium ossium, el in unum conspirantem. Dc ejusmodi ossibus a con-cordi partium harmonia emolis solutisquo, et *quasi a* commissuris suis ct artubus eluxatis, *Propheta* inquit : dissipata sunt ossa nostra serus infernum. El quidem ossa hæc, si quo inierim túrbela, si qua conquassatio occupaverit, orans ait;Sana me, Domine, quoniam conturbala sunt ossa mea. Ubi vero propriam servaverint harmo-niam, a Domino custodita, ait : Ne unum qui-dem cx his conteretur. Quum sane digna sunt, quæ *in Deum transcribant* gloriam ac referant, inquit : Omnia ossa mea dicent : Domino, quis similis tibi ? VRlisIi itaque ossium naturam ra-tione proditorum. »

Czmpas-fmt,aliorum infirmitatibus condolent et compa-gni pro tilintar, esse in virtute osseos et robustos, et con-liui »:• sequenter hanc compassionem signum e^sc per-fectionis Christian®; sicut e contrario non coin-tkob pali, sed rigide proximum peccantem arguere et CLri in- condemnare, signum est latentis alicujus vitii et imperfectionis. Docet id Cassianus, *Collât.* 11, cap. xi : « Evidens, ait, indicium est animæ nec-dum viliorum fæcibus eliquata), iu criminibus alienis non affectu misericordiæ condolere, sed rigidam judicantis tenere censuram. Nam quem-admodum pcifectionem cordis poterii oblinere, is qui non habet illud quod Apostolus plenitu-dinem legis consummare signavit? alterutrum, inquiens, onera vestra portale, el sic adimplebitis legem Christi; sed nec illam virtutem possidet charilatis, quæ non irritatur, non inflatur, non cogitat malum, quæ omnia suffert, omnia susti-net, omnia credit. Justus enim miseretur animas pecorum suorum, viscera autem impiorum sine misericordia; ideoquo iisdem vitiis monachum subjecere certissimum est, quæ in alio inclementi atque inhumana severitate condemnat. Ilex enim rigidus incurret mala, et qui obturat aures suas, ne audiat infirmum, et ipse invocabit, et non erit qui exaudiat eum. » Citat hæc verba Cassianus ex *Prov.* cap. xxi, juxta Septuaginta. Exempla comp dieulimn ct supportantium alios attuli *Num.* cap. xi, vers. 12.

El SIC ADIMPLEBITIS LEGEM CHRISTI. — Legit noster Interpres per «, id est ndini-*plchitis;* jam Græca habent áv«tX»¡f<J<;an, in impe-rativo, hoc est *adimplete :* sed idem est sensus, si videlicet mutuos dilectus et peccata toleremus, portamus, sublevemus, uos adimpleturos legem Christi, quæ jubet : a Diliges proximum tuum si-cut teipsum. »

Ibi nota : Lex Christi 'est amor. « In hoc, in-quit, cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem, u *Joan,* xiii, 35: et xv, 12 : « Hoc est præceptum meum, ut dili. ifis invicem, icut dilexi vos. » In hae autem T/' *dilectione* mutua difllcillimum, quodque maxime exigit a nobis Christus, est, ut alter alterius onera pomelo poitemus; ut si hoc impleamus, legem dilectio- "»'i» nis proximi, ac consequenter legem ('liristi simus prü“ impleturi, qui magnus est stimulus, ul idipsum faciamus; non enim dicit : l'aeiclis, soil plano : « Adimplebitis legem Christi, u

Notat *secundo* Chrysostomus ct Theophylactus-non dicere Apostolum irXr.pú«z?i, id est *implete:* sed ávz-Xr.:<Ó3XT4, hoc est *rcadimplcte,* denuo im-plete, vel simul ac communiter omnes impleto, ul scilicet quod alterius cholera, vel delicto di-minutum fuit in legis observatione, id ultorum * sarciat charitas; sic ut quisque quod proximo deest in implenda lego, suppleat sua tolerantia et charitate legem implendo, v. g. Qui verbis Tolcnuw asperis et cholericis proximum offendit, violat le: m, quæ dicit : « Diliges proximum tuum. » Si pecan-proximus hoc vitium patienter ferat, condonet, compatiatur, supplebit, in quo alter defecit, et pro eo implebit legem quæ dicit : « Diliges proxi-mum tuum. » llursum et magis ad mentem Apo-stoli : qui judaizantem et peccantem portat, in-struit, corrigit, ejus in lego defectum adimplet, quia illum tollit el emendat, hominemque fidet el legi restituit, ul eam rursus faciat implealque. Sic S. Bernardus, tract. *De Præccpto ct Dispens.,* paulo post init., docet eum qui peccando legem violavit, poenitendo, veniam petendo, orandoquo, « Dimitte nobis debita nostra, » lapsum hunc et violationem legis rursum sarcire ct implere : «Il-lum, inquit, sane dico securum, qui etsi inter-dum obedientiæ limitem praeterit, consilium non respuit poenitentia; : pars siquidem régulai (legis monastica;) est regularis correctio, ct in ea re-perilur non solum bona; vitæ instructio , sed ct emendatio pravo;.

3. Nam si quis existimat se aliquid esse, cum m- Ven. x HIL SIT, IPSE SE SEDUCIT, —si quis existimet SC OSSO spiritualem, egregium, magnum et perfectum in virtute et Christianismo, ideoquo superbe, duro et contemplili! proxinium peccantem, ac præser-tim judaizantem, increpet ac redarguat : hic nihil est, quia suo fastu, arrogantia, duritie, contemptu ostendit se nullius esse virtutis. Ita S. Hierony-mus (aliter Anselmus : « Nihil est, scilicet, ex se : quia quidquid habet, a Dco habet; » sed prior sensus plus habet energiæ et connexionis) ; ideo-que talis *se seducit,* græce <yf«x.vaT«, id est, ut Hieronymus , mentem suam decipit ; quæ decep-tio maxima est el perversissima, cum scilicet quis sibi cuece blandiens, sibi ipsi imponit, per-suadens sibi se esse, quod revera non est.

4. 01'USAUTLil SUUM 1'110111.1 UXUSQUISQUE,— </. *d.* Veri. 4«' Quisque non lapsum, vitam , mores, opera alie-rius examinet, ut instor l'harisæi considerans Publicani vitam, putet se prie eo sanctum esse ; sed potius quisque probet et exacte examinet suum opus, id est singula sua opera, num eu

faciat ex vana gloria, ex simulatione, ex odio et invidia, an vero puro ul ¡Maceat Dco : sic enim multos videbit defectus, ut non existimet se esse aliquid. Quod si nullos vel paucos videat, videaturque opus suum esso purum et perfectum, gloriam, id est, ut græce, xx-z/rua, *gloriationem,* habebit in semetipso, ut scilicet, in conscientia, in se suisque operibus gloriari possit ; sed in Domino ct Domini gratia, cujus virtute ca fecit, « ct non in allero, » id est, non per respectum ad alterum, græco cùx <l; t w trtjw, *non in altcrum :* quod Chrysostomus explicat, non contra alterum, *q. d.* Non gloriabitur respiciens alterum graviter lapsum, quod eo sit melior, uti Pharisæus gloriabatur contra Publicanum cum contemnendo ; et se præ co laudando ; sed modeste in se suaque conscientia in operibus Dei gratia factis gloriabitur. Ita Chrysostomus, Theophylactus, Anselmus.

Spirito»- tius iiii- hciiiit»- ht con- dtore.

Et pulchre Hieronymus : « Sensus, inquit, iste : 1,1 ^llæ æsl'niasspiritualem, eide alterius infirmitate robustior es, non debes imbecillitatem -jacentis, sed tuam fortitudinem considerare; nc- inwdci T10 cn"n ' Sl a^lus Perdet0 11011 potest ad Christianismum a Judaismo transire, idcirco tu perfeclus cs Christianus; sed si tc propria conscientia non remordet, habes in temetipso gloriam, ct non in allero. Athleta non ideo fortis , quia vicit infirmum, et languida adversarii membra superavit; sed si robustus est, et in sua fortitudine, non in infirmitate alterius gloriatur. Intelligi potest et aliter: Qui conscientiam habet operis boni, ct seipsum considerans, opus suum non reprehendit; non debet dc hoc apud alium gloriari, cl laudem suam foras fundere ct communicare cum cunctis, et ex hominum favore quærere jactantiam; sed in semetipso habeat gloriam, et dicat : Mihi autem absjt gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo. » Sed prior sensus est genuinus, ct intime connexus praecedentibus.

5. 5. Uxusqvisqie enim ows suum portabit .—Ambrosius, *sarcinam suam;* græce enim est, íxxqc; ti tJiw çcpTtw Paçâatt, id est, ut Vatablus, *quisque propriam sarcinam bajulabit.*

Dices: Hæc sententia videtur contraria jam dicto vers. 2 : « Alter alterius onera portate. »

In judl- do quis- «¡un onus!>or- ulll‘

Respondet Hieronymus, illam vers. 2 loqui do præscn(i sæculo, hanc vers. 5 de futuro , deque judicii die; quia scilicet in hoc sæculo alter alterius onera portare, id est, ut Vatablus, *quisque propriam sarcinam bajulabit.* nnn consiliis ct precibus juvaro possumus; cum vero venerimus ante tribunal Christi, nec Job, nec Daniel, nec Noe poterunt liberare animas filiorum suorum, ut dicitur EiccA.xiv, 11; sed quisque operum ct peccatorum suorum onus, id est meritas operum pomas et premia, feret et portabit, *q. d.* In die judicii Christus non examinabit te de lapsu, vel delicto proximi, aut an eo melius minusve male vixeris, sed te tibi comparabit, statuet te ante faciem tuam, opera tua ad legem mentis ct rationis luæ exiget, judicabit, puniet, vel præmiabilur. Vide ergo ne te putes esse aliquid pre eo qui cecidit in peccatum aut Judaismom, sed opus tuum proba, ct compara tibi ipsi ct legi divinæ, ut explores an coram Dco tale, tam purum ct perfectum sit, quale exiget Christus in suo tribunali.

Perperam ergo hæc Novantes torquent contra Purgatorium , ct suffragia quæ facimus pro iis, qui sunt in Purgatorio : non enim loquitur Apostolus de Purgatorio, sed dc die judicii, in quo quisque suum onus portabit, cl a nemine defendi aut juvari poterit : ante diem enim judicii invicem precibus et meritis, tam vivos quam mortuos in Purgatorio existentes juvare possumus ; hoc enim requirit communio Sanctorum, que est in Ecclesia, ad quam utique pertinent illi qui sunt in Purgatorio.

XAnv.-i V'T*- bœ !< {na,r» l ' o? n ;r- "l" prçm* u>«a al

Nola : Quisque cum cx hac vita ct mundo discedit, nihil secum effert nisi opera sua. Unde opera sunt quasi sarcina viatorum pergentium ad tribunal Christi, ut ibi illa denudetur, examinetur, et ferentem vel cœlo, vel inferno dignum ostendat; qualis enim erit sarcina, talis c- n-ebitur esse ct ejus bajulus, imo opifex homo, qui hanc sarcinam sibi confecit, id est onus operum suorum, ct consequenter onus suppliciorum, vel praemiorum, sive onus pœnæ oneri culpæ commensuratimi et debitum sibi, quasi sarcinam confecit et imposuit.

G. COMMUNICET IS QUI CATECUIZATIR VERBO, EI QUI SE CATECBIZAT, IX 0MMBUS BONIS.—Nota *primo,* «calechizatur verbo,» id est per verbum, vocem ct doctrinam catcchizantis, sive docentis, quam catechumenus sive discipulus haurit et excipit. Ita S. Ambrosius.

Ven. «.

Secundo, vi *in omnibus bonis* refer non ad proxime præccdens, *qui te catéchisât,* sed remotius ad *communicet :* non enim vult catechislam, sed catechumenum sua bona, victum et opes communicaro cum suo catechista. Ita Hieronymus, Theophylactus et alii.

Ambrosius tamen refert ad *qui se catechizat, q. d.* Communicet catechumenus suas opes cum catechista, si tamen *in omnibus bonis,* scilicet disciplinis ct moribus, se calcchizet; nam si x la calcchizet, audiet id quod sequitur : « Nolite errare, Deus non irridetur. »

Rursum Marcion, ait Hieronymus, sic explicabat : In oratione, bonis moribus et *omnibus bonis* spiritualibus communicet catechumenus cum suo catechista et magistro, ul ejus doctrinam et mores imitetur, et in so exprimat; sed primus sensus planior est et communior.

Catecuizaiur .— *Calcehizo* vox græca est rcô rxd-', id est voco sonare; indo vox Echo. Indo xxTT.xd* idem est, quod voco instruere, quia olim mysteria religionis viva voce tradebantur, et nefas erat ea scriptis cornmill- re. ne in infidelium manus et nuUtiom devenirent, propalarentur et

,>ivt rii -yt,u® b' 41

•crfftf* w'; *'• profanarentur ac *riderentur.* Inde catechista di< itur, qui hæc *mysteria docet;* catechumenus, qui ea audit *et discit; catcehisinus,* ipsa doctrina cl instructio.

wfA-i.b- »i sis inde patet catechismi et catechizationis anfi- ' lrmPoro cn'lU P^uli fiebat hæc catechesis, jtdx'tque hic Paulus catechumenis, ut bona sua omnia communicent cum suis catechisti»; inio conciones Apostolorum fere tantum erant catecheses. Talis catechista fuit Paulus, I *Corinth.* xiv, fi» ; « In Ecclesia, inquit, volo quinque verba sensu meo loqui, ut et alios instruam, » græce est *y.x-.r/T.cti, catcchizem.* Sic Apostolos secuti sunt Patres, ul Cyrillus Hierosolymitanus cujus exstant Catecheses, et Augustinus qui scripsit librum dc Catechizandis rudibus, Gregorius Nyssenus, qui edidit orationem catechetieam, quæ dicitur Magna, ct alii. Unde palet munus catechizandi esse prima-vum Ecclesiæ ct Apostolicum ; ul merito I). Joannes Gerson, Cancellarius licet Parisicnsis, eo quasi honorifico vereque Christiano perfunctus sit, ipseque pueros erudire, corumque confessiones assidue audire voluerit, uti eliamnum faciunt viri insignes ct Religiosi, quin et doctores,

C mu '* r j Ec.iit (ati< rum\. - Utuiio. magno Ecclesiæ bono ct fructu. Est enim hoc munus necessarium in Ecclesia : mulli enim ita simplices eliamnum el ignari sunt, ut SS. Trimtci'a et incarnationis ac redemptionis Christi mysSymbolum non intelligent, sed illud recitent ut psittacus suum ; quibus sane magis utilis et necessaria est catechesis, quam qua vis alia concio. Quare Episcopi ct Parochi juxla præccptum Concilii Tridentini, sess. XXIV, cap. iY cl vii, necessario illos vel per se, vel per alios hæc docere ct catechizare debent : alioqui væ illis. Si enim simplices ob ignorantiam pere il cl damnentur, multo certe magis damnabuntur Parochi, qui docere illos noluerunt aut neglexerunt.

Scripsit D. Gerson jam citatus tractatum *Dc Vucris ad Christum trahendis,* qui exlat part. II op ru i ejus, ubi mulla in hanc rem habet, seque tuuinque factum dc pueris catechizandis defendit, atque inter cætera sic ait : a Adeo jam indignum videtur apud multos, si quis ex Theologis aut famosis in litteris, vel Ecclesiastica dignitate præditus ad hoc se opus inclinaverit, præserlim circa parvulos , quod mihi in fabulam et

Qm b l improperium ‹I‹, i Convincit autem illos exempium Christi, qui. Sinite, inquit, parvulos venire ad nv : talium enim est regnum coriorum. O piw ime Jesu , quis ultra post te verecundabitur c ? humilis ad parvulos, (piando tu, (pii es Deus, u^que ad castissimos puerorum amplexu* braci» mansuetus inclinas atque circumligas ! Da mihi liquem, qui spiritualis esi, qui quærat non qui» ua sunt, sed quæ Jesu Christi, quem totum repleverit charitas, humilitas ct pietas, ct nullum in en l^cmn inveniat vanitas ct cupiditas, r •*. coin uT&u.bU u coiik bit, qui lauquaui unus cx angelis Dei, nec benedictione, nec maledictione moveatur, qui nullis stimuletur aut allidatur formis corporum: sed ab tractus in sublimi areo rationis, in sola animarum perspicaci qualitate versetur; et hæc intolli:;, t. » Deinde obtrectatorum objectionibus ita rc pondet :« Sed dicunt occupationem incanì (tanquam cancellarii) in majoribus esse debere. Nescio prorsus si quidquam majus esso potest, quam animas ab ipsis inferni portis eripere, et tales parvulorum animas quasi plantare aut rigaro, partem non indignam horti Ecclesiastici. Sed asserunt me in praedicationibus publicis ista magnificentius operaturum. Id quidem forte pomposius, sed meo judicio non etile ¡cius, neque fructuosius : nam quo semel est imbuta recens, servabit odorem testa diu. Venite ergo ad me, parvuli, ego vobis doctrinam, vos mihi orationem impendetis : sic angelos nostros vicissim 1'cliiicabimus. » Hæc sparsim, ct plura Gerson citato tract. Plura de catechesi vide apud Antonium Possevinum, lib. IV *Biblioth. sancta,* cap. vi, VII, Vili, IX.

7. Nolite errare, — in hac scilicet communi- Vcn.7. catione bonorum vesti irum, ait Anselmus, ut ab alimonia catcchistarui i vos excusetis, pr.etexlu paupertatis, necessitati familiæ et prolium : quia licet hominibus hæc obtendere possitis, videte tamen ne vos fallatis, falsoque hæc obtendatis : Deum enim omnia videntem fallere et irridere non potestis. Ita Hieronymus, Theophylactus, Anselmus.

Secundo, generalius et melius, hæc verba more Hebraeo paulo superius inferenda sunt ad id, quod dixit superius, vers. *I* : « Opus autem suum probet unusquisque, »‹j. *d.* Quisque sincere et coram Deo opera sua probet, hac in re non erret; quia licet hominibus fucum facere possit, Deo tamen illudere non potest. Nam generatili! de quovis opere hæc esse accipienda, patet ex vers. seq. : « Quæ enim seminaverit homo, hæc el metet : quoniam qui seminat do carne sua, de carne ct metet corruptionem. »

Deus non irridetur. — Pro *irridetur* græce est (j.jz.TT,düiT7.i, quod significat nasum suspendere, irridere suspenso naso, uti faciunt, qui cum alios deceperint, a tergo in eos linguam, nasum, digitum in signum irrisionis extendunt.

8. Qu.E ENIM SEMINAVERIT HOMO, UEC ET METET. Yiri.1. — Nola metaphoram. Vita nostra est quasi agricultura tempusque seminandi; futura vita metiendi tempus est, id est mercedem recipiendi pro ratione seminis, hoc est meriti. Sic vulgo dicitur :

> Quod sibi quisque serit præsenlis tempore vitœ,
> Hoc sibi messis erit, cum dicent : Ile, venite;

Pronti, na nis ru* tent Cbrblii- ni.

cum scilicet Christus et Apostoli electis dicent : «Venite, benedicti, possidete regnum; » reprobis ro : « Ite, maledicti, in ignem «terni n. ›

ycl SLATINAI Ut. CARNE SUA, UÍ. CAUNE ET MUET

corruptionem (7. *d.* Qni op ratur carnalia, caque quasi semen conjicit in carnem suam, ut habent Græca, ut scilicet carnem suam pxscat ct oblectet, hic « de carne, » id est carnali opere ct voluptate, « metet corruptionem, n ct mortem, tum præsenlem, tum æternam. Alludilad carnales voluptates gulæ ct veneris, quarum messis et finis est corruptio : vertuntur enim in phlegmata, ‘-ordos, menstrua, saniem, omnemque corruptionem. Contra), qui seminant in spiritu (id est operantur spiritualia, quibus spiritum foveant ct acuant, hi) de spiritu (id est de opere hoc spirituali) metent vitam æternam.— *Secundo,* licet generalis sit sententia Apostoli, tamen, ut dixi, oculos intendit et respicit proprie semen ct opus beneficentias, etpræserlim eleemosynæ, qua catechumenus alit suum catechislam, *q.* d. Qui opes suas profundit in carnem suam, ut cam splendide vestiat, alat, infarciat, hic de carne metet corruptionem ; qui vero opes suas seminat et profundit in opera pia ct spiritualia, in eleemosynas præsertim, ut suos alat catechistas et magistros, hic cx hac eleemosyna et opere spirituali metet vitam æternam. Ita Hieronymus etTheophylactus.

Ven. 9. 9. Bonum autem facientes.— « Bonum, » id est bona opera, præsertim elccmosynæ et liberalilalis, maxime in catechistas et præcones Evangelii. Sic enim omnibus hisce verbis in genere loquitur dc bono opere, ut tamen ejus mens maxime feratur, ct respiciat bonum hoc, quo quis alium in fide labenlcm instruit ct confirmat, et vicissim quo is, qui in fide instruitur, communicat suas opes suo instructori, ut inde vivat, ne cogatur doctrinam relinquere, ut sibi victum quærat ct comparet.

Non deficiamus. — Græce cvx ixxaxwjuv, non fatigemur, non lassemur, non segnescamus.

Tempore suo (videlicet in die judicii et retributionis extremæ) metemus non deficientes.—où* ixkvojuvci, id est, ut Theophylactus, indefatigabiles, *q. d.,* ait Theophylactus : Non fatigemur hic bene operando ct seminando, ut pro mercede perfectam quietem in qua nulla erit fatigatio, in messe coelesti et œterna assequamur : in hac enim vita, in messe corporali, v. g. tritici aut frumenti, mullus est labor et fatigatio ; sed nihil tale erit in messe coelesti. Vel clarius et concinnius, « metemus non deficientes, » id est metemus incessanter et sine fine : quia sicut non defecimus in hac vita seminando, inquit Anselmus, sic non deficiemus in altera metendo fructus vitæ et gloriæ œtcrnæ. Hæc enim est congrua, par et œqua merces, ut qui hic sine cessatione perpetuo laboraverunt infatigabiles, ibi sine cessatione insatiabiles epulentur, omnibusque bonis affluant in æternum.

Dnpæx sensu» bonim ▼erborom, *Mclt** *drficì'cn-* <«•

Posset secundo, non male sic accipi, « Non deficientes , » id est si non defecerimus. Græce *m* non *dissoluti,* non languentes, id est, si non elaugucrimus, sed strenue perseveraverimus in benefaciendo : sola enim perseverantia coronatur, ct finis coronat opus.

10. Ergo dum tempus habemus (seminandi, benefaciendi, merendi in hac vita), operemur bonum ad omnes (hoc est, omnibus, non mode catcchislis, ut dixi vers. 6, sed omnibus omnino, etiam Gentilibus), maxime autem ad domesticos fidei . — hoc est Christianis , qui in domo Dei, id est Ecclesia, quasi domestici nobiscum versantur, benefaciamus, charitatem eis ostendamus, omni ope et opera juvemus, sive docendo, sive monendo, sive consulendo, sive eleemosynam dando, sive alio quovis modo opitulando. Pulchrum hac de re documentum S. Joannis Apostoli narrat hic S. Hieronymus : ‹t Beatus Joannes tantas» Evangelista, inquit, cum Ephesi moraretur usque ad ultimam senectutem, et vix inter discipulo- -finia rum manus ad ecclesiam deferretur, nec posset -ata* vocem in plura verba contexere, nihil aliud per singulas solebat proferre collectas, nisi hoc: Filioli , diligite alterutrum. Tandem discipuli et fratres qui aderant, tædio affecti, quod eadem semper audirent, dixerunt : Magister, quare semper hoc loqueris? Qui respondit dignam Joanne sententiam : Quia praeceptum Domini est, et si solum fiat, sufficit. » Addit S. Hieronymus, mo- r* neri hic omnes ut tempus bene collocent : a Breve, .X inquit, est curriculum hujus vitæ. Titus, Vespa- da“” siani filius, cum quadam nocte sero recordaretur in ccena se nihil boni iUa dio fecisse, dixit amicis : Hodie diem perdidi; nos non putamus perire nobis horam, diem , momentum, tempus, ætates, cum otiosum verbum loquimur, pro quo reddituri sumus rationem in die judicii. »

Kxipsi», id est tempus sive occasionem, pulchre describit Posidippus, et ex eo B. Thomas Morus ct Giraldus, *Syntagm.* 1 :

.....Tu quis? xatyò; ego, omne domans.
Cur summis instas pedibus? Semper rotor. Alas
Cur plantis gestas? Ul levis aura feror.
Dextra cur inserta novacula? Signara hominis hoc est.
Vis conferri acie quod mihi nulla potest.
Cur coma fronte jacet? Venientem ut prendere possis.
Parte est cur alvum posteriore caput?
Quod, postquam levibus praceps effugero pennis,
Ne valeat tergo qui revocare velit.

Oh ! si bene cogitaremus quam breve tempus sit agonis ct cursus nostri, quam volet irrevocabile tempus, quam ab hoc momento pendeat ælernitas : quam fervidi cl assidui essemus in omni bono opere! Quod enim jam ncgligimus, per omnem aeternitatem recuperare non licebit , quia brevi finietur omne tempus vivendi, agendi, merendi. « Juravit angelus, inquit Joannes, *Apocalyp.* x, G, per viventem in sæcula sæculorum, quia tempus non erit amplius, » sed ælernitas et ælerna retributio eorum, quæ in tempore hoo gerimus. S. Chrysostomus, hom. 17 *tn Joann. :* Breve, inquit, tempus nobis in presenti vita prostatur : quo nisi in necessariis utamur, quid

illic migrantes faciemus ? n Æternis ergo sanc- Cisque rebus tribuendum est tempus, non malis, non vanis, non otiosis. Suadet id Ethnicus Seneca Lucilio, *epistola* t : « Turpissima, inquit, temporis jactura est, quæ per negligentiam fit; etsi volueris attendere, magna vitæ pars elabitur male agentibus, maxima nihil agentibus, tota aliud agentibus, d

Hinc S. Gregorius Nazianzenus in *Iambicis* ait vitam hanc esse mercatum , in quo omnes opes; puta virtutes, comparare possimus; eo exacto, nullus emendi et comparandi supersit locus. Mercatus hic durat tantum uno die, puta vita nostra, quæ non est nisi unus dies, imo nisi punctum respectu æternitatis. Vide ergo ut hoc die copiose merceris, et lucra tua in æternum duratura adaugeas.

Vuj_ii. **11.** *Videte qualibus* litteris scripsi voris mea manu. — «Qualibus, id est, quam deformibus, *q. d.* Licet ineleganter et inscite pingain, tamen cx vestri amore hanc epistolam mea manu el charadere licet deformi scripsi. Ita S. Chrysostomus, Qnlnta- Theophylactus. *Secundo,* Augustinus, «qualibus,» i 'l

Jefji »I esl› quam apertis, quam liberis litteris, Ju- no. daizantes nihil veritus, hrec scripsi. *Tertio,* « qualibus, » id est, quam sublimibus. Ita ex S. Hilario in Psalmos nonnulli. *Quarto,* S. Hieronymus **pillai** S. Paulum hanc epistolam hucusque e vinculis aliena manu scripsisse : hinc vero ad finem usque sua manu scribere, ne Judæi dicerent, quod alias dixerant, supposititiam esse hanc Pauli epistolam. *Quinto* et optime, « qualibus, » græce Kitâxcq, id est, quantis, quam longis litteris vobis scripsi mea manu, q. *d.* Ego Paulus, qui alias aliena manu soleo scribere, et tandem mea manu subscribere, hanc epistolam ad vos totam (ul fatetur S. Chrysostomus, Ambrosius, Theophylactus), licet bene magnam, scripsi mea manu, ut ostendam quam mihi curai sit vestra salus, puta fides ct religio, ut a Judaismo ad Christianismum vos reducam.

v,r». I!. 12. QUICUMQUB VOLUNT PLACERE IN CARNE. — PrO *placere* græce est »wrpoc4Mrii«#i, id est, bonam faciem , bonum vultum ostendere, speciosum apparere , secundum faciem et speciem externam placere , *q. d* Judaizantes, qui bonam faciem et speciem ostendere, eaque placere volunt « in carne. » Est Hebraismus, id est, carni, hoc cst, carnalibus Judæis, suis secundum carnem cognatis. Ita Chrysostomus et Theophylactus ; itaque se explicat Paulus vers, sequenti. *Secundo,* non male alii, « in carne, » id est in observantia carnalis circumcisionis aliarumque carnalium cærcmoniarum. Sic enim -ñ *in carne* accipit vers. seq. cum ait : « Ul in carne vestra glorientur ; n sed non est necesse hic accipere ut ibi accipitur, prte- Rcrtim cum hic desit persona, cui placeatur ; nisi <in carne » hic aliter explices, ut scilicet idem sit, ac carnalibus Judæis, uti explicui.

Hi COGL*" «OS CIRCUMCIDI, UT CRUCIS CUBISTI PEU- SECUTIONEM NON PATIANTUR, — SCfliCOI a Judæis, qui pro suo Moce et loge pugnant, et persequuntur crucem Christi, ct crucis Christi præconos ao defensores. Græce est, Dx ur, rû çx'jo › t «5 x?içcS SiúzuvTxt, *ne cruce Christi,* ¡dost, ob crucem Christi, *persecutionem patiantur,* no crux illos in persecutionem inducat.

13. Neque enim, qi i circumciduntur, legem eus- Virî todiunt (7. d. Judaizantes cum volunt vos pertrahere ad judaismum, non faciunt hoc zelo legis ct judaismi : neque enim ipsi licet circumcisi legcin custodiunt); sed (tantum) volunt vos circumcidi, UT IN CARNE VESTRA GLORI! NTUR, — lit *scilicet* apud Judæos glorienlnr de vestra carnis circumcisione, quod scilicet vos ad circumcisionem et judaismum converterint. Ita Theophylactus, Vjn!,u Ansclmus ct alii. Sic ct hodie multi alios ad suam ^ruòL" hæresim et sectam pertrahere conantur, non zelo salutis ipsorum, sed ut gloriantur se multos habere asseclas, se mullos in suam sententiam traxisse. Ita ludunt, ct aleam jaciunt super alieno corio, imo anima, temeritate ct fraude inexpiabili.

14. Mini autem (nota conjunctionem adversa-Vw*- tivam, *autem, q. d.* Judaizantes volunt gloriari coram Judicis « in carne » et carnali vestra circumcisione, jactantes quod adjudaismum vos traduxerint: «mihiautem») absit gloriari (hoc est, absit ut glorier, «in carne,» aut alia re) nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, — id est in fide, grata memoria, meditatione et prædicatione beneficii crucis, utpote per quam redempti ct justificati sumus , a qua gratiam pieci sancte vivendi, et ad beatitudinem aspirandi accepimus. In cruce ergo patet magnitudo peccati nostri, et immensus Dei in nos amor. Hinc in ea sola glorior. Ita Gloril Chrysostomus. Vide Augustinum, serm. 20 *Dc Verbis* Apost. : «Poterat, ait, Apostolus gloriari crucimi, in sapientia Christi, ct verum diceret; poterat in majestate, poterat in potestate, ct verum diceret : sed dixit in cruce. Ubi mundi Philosophus erubuit, ibi Apostolus thesaurum reperii, ut qui gloriatur, in Domino glorietur. Quo Domino? Christo crucifixo : ubi humilitas, ibi majestas; ubi infirmitas , ibi potestas; ubi mors, ibi vita : si vis ad illam venire, noli ista contemnere, noli erubescere ; ideo in fronto tanquam in sede pudoris signum crucis accepisti.» Hactenus Augustinus.

Et S. Bernardus, serra. 25 *in Cant. :* « Nihil, ait, sibi gloriosius putat, quam Christi portaro opprobrium. Grata ignominia crucis ei, qui crucifixo ingratus non est. » Et serra. I Dc S. *Andrea :* «Crux, inquit, pretiosa cst, ct crux amari potest, cl crux habet cxultationcm. Ita est, fratres mei. Si fuerit qui colligat, semper lignum crucis vitam germinat, fructificat jucunditate, oleum lætitiæ stillat, balsamum sudat temporalium charismatum. Non est silvestris arbor, lignum vitæ est apprehendentibus eam. Arbor fructifera , arbor salutifera cst, ahoqui quomodo Dominicam

occuparet terram? Illam dico pretiosissimam ghbam, cui clavorum est infixa radicibus. » Et epist. 190 *ad Innocent. Pont. :* « Tria, ait, quædam precipua in hoc opere salutis nostre (in cruce Christi) intueor: formam humyitatis, in qua so Deus exinanivit ; charitatis mensuram, quam usque ad mortem , ct mortem crucis expendit ; redemptionis sacramentum , quo ipsam mortem quam pertulit , sustulit. »

Pl ll QUEM Mini MUNDUS CRUCIFIXUS EST. — *Q. d.* Uti mundus horret crucem, vel crucifixum aliquod cadaver, ita et me exhorret, et vice versa, deliciæ et pompæ mundi milii crux sunt, casque, ut crucem ille, aversor ct horreo. Ita D. Thomas. Et S. Bernardus : « Quæcumque, ait, mundus reputat crucem, ego delicias reputo; et quæ mundus delicias, ego reputo crucem, n

Secundo, simplicius, «crucifixus, » id cst mortuus, per melalepsim : ex cnico cnim cl crucifixione necessario sequitur mors ejus qui crucifixus est; dicit tamen Apostolus «crucifixus, n potius quam mortuus, ut persistat in cruce Christi, cx qua omnis hæc illi mutatio obvenit, *q. d.* Ego Christo concrucifixus nova creatura, novus homo esse empi, ct ex arbore crucis Christi novam gratiæ ct mortificationis vitam sugere. Unde «mundo crucifixus,» id cst mortuus, sum, hoc est, non teneor, non delector, non tangor mundanis Judæorum (ad eos enim proprie respicit, ul palet cx praecedentibus) ct quorumvis aliorum opiironibus, favoribus , odiis, opibus, deliciis, gloria, uti isti Judaizantes tanguntur. Et consequenter vice versa « mihi mundus crucifixus, » id est, mortuus est, quia eadem ista mundana me non tangunt, non tenent, non delectant, ac si mortua essent. « Mundus, ait, mihi crucifixus est, ut non me teneat : et ego mundo, ul eum non teneam, id est, ut neque mundus mihi nocere possit, neque ego de inundo aliquid cupiam. » Ita Augustinus; ita et Ambrosius, Theophylactus, Ansclmus, D.Thomas, llaymo cl S. Ignatius, epist. *ad Ponían. :*

Amer rri'i'ífi- « Amor, ait, meus crucifixus cst, non mihi placet c*bus corruptionis, neque voluptas vita; hujus; panem Dei volo, panem cœlestem, qui cst*

ait S. Ignatius. caro Christi, Christo concrucifixus sum. »

Pulchre Pinufius abbas apud Cassianum, lib. IV De *Institut. renuntiantium* , cap. xxxiv et xxxv, novitium, quemad suum monasterium admittebat , instruens hanc vita; monastica; ideam, Christum scilicet crucifixum, ei proponit dicens :

Chrhtns (l Abrcnuntialio nihil est aliud, quam crucis ac ¿TidM mortificationis indicium. Idcoque noveris hovirireli- dierno dic te huic mundo, cl actibus ejus ac desideriis esse defuuetum, toque secundum Apostolum inundo huic esse crucifixum tibique hunc mundum. Considera ergo conditiones crucis, sub cujus te deinceps sacramento oportet in hac luco versali : quia jam tu non vivis, sed ille vivit in te, qui est crucifixus pro to. Eo ergo habitu ac figura, qua pro nobis in patibulo fuit ille suspensus , nos quoque necease e«t in hac vita degere, nt scilicet secundum David affigentes de timore Domini carnes nostras , univorsas voluntates ac desideria, non nostre oRncupiscentiæ servientia,sed mortificationi ejus habeamus affixa: sic cnim Domini præceptum implebimus, dicentis : Qui non accipit crucem suam, et sequitur me, non est me dignus. »

Deinde modum, quo Christo concruciflm debeat, in particulari ita declarat : «Sed forte dicas : Quomodo potest homo crucem suam jugiter ncr»c>portare, vel quemadmodum vivens quis possit® # ?«esse crucifixus? Audi rationem breviter : crux nostra timor Domini est ; sicut ergo crucifixus quis , jam non pro animi sui motu membra sua quoquam movendi vel convertendi habet potestatem : ita ct nos voluntates nostras ac desideria non secundum id, quod nobis suave est, ac delectat ad praesens, sed secundum legem Domini, quo nos illa constrinxerit, applicare debemus. Et sicut is qui patibulo crucis affigitor, non jam præsentia contemplatur, nec de suis affectionibus cogitat, non pro die crastino sollicitudine curaque distenditur, nulla possidendi concupiscentia permovetur, nulla superbia, nulla contentione, nulla æmulatione succenditur, non de pratentibus dolet injuriis, non pr.etcritarum jam recordatur, seque cum adhuc spirat in corpore, cunctis elementis credit esse defunctum, illuc praemittens sui cordis intuitum, quo se non dubitat illico transiturum : ita nos quoque timore Domini crucifixos oportet his omnibus, id est, non solum carnalibus vitiis, verum etiam ipsis elementis mortuos esse, illuc habentes oculos animæ nostre defixos, quo nos sperare debemus momentis singulis migraturos. » Hucusque Pinufius apud Cassianum.

Nota hic, Apostolum non loqui solis Religiosis , sed seipsum exemplum statuere Galatis , et consequenter omnibus Christianis, qui pompis sæculi renuntiarunt in baptismo ; itaque debent mundo esse mortui, ul leges mundanas de hypocrisi, de politica simulatione, de luxu, de honore, dc vindicta, aliasque similes Christo Christique cruci repugnantes, quasi ad se non pertinentes non curent, v. g. mundi lex dicit : Utere foro, omnibus tu accommoda: cum hæreticis simula te hæreticum, cum politicis politicum ; si cum cis in mensa verseris, die licet vetito, carnes comede. Sed Christianus respondebit so huic legi esse mortuum, se Christi legi, religioni, obedienliæ astrictum vivere; esto vocetur Papista, hypocrita, jesuíta, non curabit, non sentiet, ac si mortuus esset. Rursus mundus et mundi lex dicit : Nisi duellum ab tumulo oblatum acceptes, ignavus, vilis, inglorius habebere. Christianus, si ei duellum offeratur, huic legi se morluum esso respondebit per legem Christi, quæ duellum vetat, dicetquo se minime curare, imo contemnere mundi stolidi stolida judicia : sed seuui se sapien-

ti-imum Dei, Christi virortimque Christianorum judicium, *qui duellum* rem esse infamem, temerariam , stultam, animi; et corpori, ¡psique reipuhlics quæ duellis exhauritur, virisque fortissimis et nobilissimis spoliatur, nocentissimam ccuMUit : veram autem fortitudinem Christianam *spectari in* tolerantia injuriarum, mortis, martyrii; tum in forti defensione patriæ, reipublic® *fidei, quin et propri*® person®; ita ut sibi insultanti et ad duellum provocanti resultare el regerere possit : Si me aggrediaris, experieris vires meas, meos animos, meam in pugnando industriam.

frvJis qnibas mou dr-b*t r. (io. d »ei car-si Chris* uudi.

'loraliter S. Bemardus, *semi.* 7 *in Quadrages'inn,* qui est de peregrino, mortuo et crucifixo, tradii tres gradus quibus mori debel mundo cl carni Christianus, qui ad perfectionem aspirat. *a Primus* est, ut in hac vita sc gerat tanquam peregrinum, qui, inquit, si forte jurgantes viderit, non attendit; si nubentes aut choros ducentes, aut aliud quodlibet facientes, nihilominus transit , quia peregrinus est, et non pertinet ad eum de talibus. Ad patriam cuspirat, ad patriam tendit, vestitum ct victum habens non vult aliis onerari. *Secundus* est, ut sc gerat tanquam mortuum, qui non sentit, sed sic vituperantes ut laudantes, sic adulantes audit ut detrahentes : imo vero nec audit, quia mortuus est. Omnino felix mors, quæ sic immaculatum servat, imo penitus alienum facit ab hoc sæculo. Sed neccsse est, ut qui non vivit in se, vivat Christus in illo. Hoc est enim quod ait Apostolus : Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus, ac si diceret : Ad alia quidem omnia mortuus sum , non sentio, non attendo, non curo; si qua vero sunt Christi, hæc vivum inveniunt ct paratum. *Tertius* est, si non tantum mortuus sit, sed et crucifixus, ut dicat : Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo. Omnia quæ mundus amat, crux mihi sunt; puta delectatio carnis, honores, divili®, vanæ hominum laudes; quæ vero mundus reputat crucem, illis aflixus sum, illis adhæreo, illa toto amplector affectu. » Addit deinde Bernardus aliam hujus loci ct crucifixi explicationem , non litteralem, sed accommodalitiam : a Quamvis, inquit, ct in his verbi Apostoli non incongrue posset intelligi, crucifixum ci mundum reputatione , ipsum vero mundo crucifixum compassione : crucifixum enim mundum videbat obligationibus vitiorum, ct ipse crucifigebatur ei per compassionis affectum. »

Et eoo mundo.— B. Dorolhæus, tom. Ill *Ihbliot.* SS. *Patrum,* doctrina prima, quæ est de renuntiatione, quœrit : « Quo pacto mundus crucifigitur homini?» ac respondet id fieri, u cum homo abrenuntiat mundo, mundum deserit, et exinde solitarius lit relictis parentibus, possessionibus, agris, negotiationibus, rerum copia. » Quœrit deinde, « Quo pacto homo crucifigitur mundo ? » ac respondet id fieri « per abrcuuntialionem, cum scilicet homo postquam mundi rebus excessit, certat adversus mundi concupiscentias, adversus voluptates, adversus propriam voluntatem, subigitqueinnatas passiones ct vitia. » Ac subdit, suos Religiosos exhortons ad hanc abrcnuntialioncni : « Nos, inquit, videmur qdidem nobis ipsis mundum crucifixisse, quia reliquimus eum, ctad monasterium divertimus : at nolumus nos mundo crucifigere. Adhuc enim in animo nostro vigent illius blanditiae, adhuc in nobis ipsius affectum abscondimus, compatimur illius gloriae, compatimur deliciis et voluptatibus, compatimur ornamentis ct vestibus, et ob viles et inanes res dolabimur plerumque in pristinas ejus passiones. Quod sano nonnisi ex amentia inulta provenit, ut, qui pretiosas ac magnas res reliquimus, ob minimas plurimum perturbemur; fitque id a nobis pessimo : ut enim mundo ct rebus ejus abrenuntiavimus, ita et pristinis ejus passionibus abrenuntiare debemus. »

Per abrrnnnlía-ti -nem boron muti lo rrticiQ-gitur.

Verum hæc arctior cst expositio : Apostolus enim non solis Religiosis, sed omnibus Christianis Galatis loquitur, seque eis in exemplum proponit, ut sccuin omnes crucifigant se mundo, ct mundus vicissim eis crucifigatur : hæc enim non diversa sunt, ut videtur velle B. Dorolhæus, sed eadem et in eodem sibi contraposita, uti jam explicui.

15. In Christo (in Christi fide, religione, Eccle- Ver», is. sia, id est in christianismo, in Christiana vita, ad Christiane scilicet, bene beateque vivendum) sequE CIRCUMCISIO ALIQUID VALET, NEQUE PR.EPUTIUM (id cst impertinens cst gentilismus ct judaismus, ut non aptior sis, non dignior in christianismo ct Christiana vita, si sis Judæus; non ineptior, non indignior, si Gentilis), sed nova creatura, — id cst anima baptismo ct gratia Christi regenerata ct renata, imo recreata, ct quasi nova creatura spiritualis effecta, novam gratiæ vitam sortita, ut deinceps in novitate vitæ ambulet; hæc scilicet plurimum valet ad Christianam vitam ineundam et prosequendam. Unde *Apoc.* m, 14, Christus dicitur « principium creatur® Dei; » et *Isaiæ* ix, G, « Paler futuri sæculi : » quia a Christo cœpit nova Cbristui gens, novus mundus, el, ut canit Sibylla Cumana ppr¡(^' apud Virgilium, *ecloga* 4, qui adulando transtulit creator* carmina Sibyllina, quæ aperte loquuntur de Christo nascente, ad Salonium, Asinii Pollionis Consulis Romani filium recens tunc natum :

> Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum
> Desinet, cl loto surget gens aurea mundo,
> Casta fave Lucina.

Gentem auream vocat gentem Christianorum aureis virtutibus, gratiis et donis a Christo acceptis splendentem ac fulgentem instar auri.

16. Et QUICUMQUE HANC REGULAM SECUTI FUERINT. Vert. is. -- Græca XXI CICI Tu) XXMOVl TCUTtà ÇGrçjÎtfWGl, id est, ut Vatablus, *quicumque ad hanc incedent regulam,* quam scilicet tradidi de justificatione, libertate , doctrina vitaque Christiana, ut extra hanc regu-

lam et orbitam non exorbitent, ct deflectant ad legem ct normam judaismi, vclintque ulraquc via incedere, vel potius discurrere ct vagari sine ordino ct semita a christianismo ad judaismum ; hoc enim significat Græcum scilicet ordine, recta via ct tramite incedere, ut dixi can. iv. vers. 25.

Pax super illos (Gentiles scilicet), «r Israel, — hoc est, cl super Judæos credentes Christo, ait Ambrosius. *Secundo* el melius, *el* hic, uti et *Ephes,* i, 1 ; *Coloss.* n, 8, et abbi sæpe, significat *id est,* « pax super illos, et » id est, « super Israel Dei, » ‹7. *d.* Qui sequuntur hanc regulam christianismi a me præscriptam, ii pacem habent, id est tranquillitatem conscienti®, item misericordiam , scilicet Dei, ut Deus in cos misericors sit cl beneficus, suamque gratiam et consolationem misericorditer in eos effundat; iique scilicet sunt *Israel Dei,* id cst ii sunt populus Israelíticos, non secundum carnem descendentes ex Israel, id cst ex Jacobo patriarcha, uti Judæi sunt et dicuntur Israel, id est Israelis sive Jacobi filii : sed sunt Israel, id est populus Dei, qui ex Israele, hoc est Jacobo, et consequenter ex Abrahamo, descendunt secundum fidem et spiritum , quia Jacobi et Abrahæ fidem ct sanctitatem imitantur.

Tran- ciU 'ài el chiistia- Búino.

Rursum alludit Apostolus ad significationem ncbrææ vocis *Israel :* Israel enim hebraico significat *videns Deum,* ait Theophylactus. Dicit ergo : Qui hanc Christi legem et regulam sequuntur, ii sunt Israel, id est videntes Deum per fidem, et in cœlis visuri Deum per speciem, *q. d.,* ait Augustinus : Ii sunt qui ad visionem Dei in cœlis præparantur ct recta contendunt. *Secundo* et melius, *Israel* hebraico dicitur quasi Hn FTTO» «twa *el,* qui dominatur, vel prævalct Deo : cum enim Jacob patriarcha timens et fugiens insequentem Esau fratrem suum, angelum, qui Deum repraesentabat, se confortantem vidisset, cum coque luctaretur, ciquc prævaleret, nolens eum dimittere, cumque retentans donec sibi benediceret, sinens sc vinci angelus, et Jacobo benedicens : « Nequaquam, inquii, Jacob appellabitur nomen tuum, sed Israel; quoniam si contra Deum foriis fuisti, quanto magis contra homines prævalebis?» *Gen.* xxxii, 28, *q. d. Ne* timeas Esau fratrem tuum, o Jacob ; nam violentis tuis precibus apud Deum licet renitentem obtinuisti, ut contra Esau, ct quosvis hostes animo sis futurus infracto, insuperabilis ct victor : hæc enim cst petita a Jacob, data ab angelo benedictio. Dicit ergo Apostolus : Qui hanc Christi regulam sequuntur, ii sunt Israel Dei, id csl populus Dei, dominans vitiis, mundo, Judæis et Judaismo (quos repræsentabat Esau carnalis frater Jacob), quin etiam ipsimet Deo, ul ab co impetrent quidquid volunt uc petunt ab co. Ita D. Thomas, llaymo cl alii.

iDtrr- preUlio vocìi *Itraei.*

Ver». 17. **17.** De **CÆ.TERO NEMO MIHI MOLESTUS SIT.** — «Nemo» scilicet Judæorum, rogando me an servus sim Clnisli, uu Musis, me molestet; nam cujus sim servus, patet ex stigmate meo : ego non stigma circumcisionis præfcro , uti faciunt servi legis, sed Christi stigmata. Maldonatus in rYotú *manus>r.* sic vertit, *nemo mihi* o5 *apostolati™meum litem intendat ;* meum enim apostolatum stigmata pro Christo inusta salis probant (I).

Ego exim stigmata Domini Jf.su in corpore meo porto. — Nota : Stigmata a Græcis dicuntur notæ alicui inuste, quales servis inurunt domini, ut, si fugiant, ex hisce notis agnoscantur esse servi talis domini. *Secundo,* stigmata dicuntur cicatrices, v. g. militum vulneratorum. Paulus ergo «stigmata Christi » hic vocat plagas et cicatrices cx verberibus, vulneribus ct afflictionibus propter Christum susceptis, corpori suo impressas, da quibus II Cor. xi, 23; quæ stigmata coram Deo non dedecora sunt, sed sumnue laudes. Unde, uti milites, vexilliferi et capitanei sua vulnera et cicatrices ostentant quasi signa fortitudinis et gloria? bellica? : ita ego Paulus hæc stigmata, has plagas, quasi trophæa mililiæ Christi non tantum babeo, sed « porto, » inquit, ct ostento. Ita Hieronymus, Chrysostomus, Anselmus, D. Thomas, llaymo, Theophylactus.

stima ,uil ult

Egregie S. Ambrosius in Psal. cxvin, 120, *Confige timore tuo carnes meas,* serm. 15 : « His, inquit, configitur clavis, qui mortificationem Jesu in corpore suo portat. His clavis configitur, qui meretur audire dicentem Jesum : Pone me ut signaculum in cor tuum, ut sigillum in brachium tuum. Infige ergo pectori luo et cordi tuo hoc signaculum crucifixi ; infige et brachio tuo, ut opera tua peccato mortua sint. Fortasse hanc imaginem clavi non solum timoris, sed etiam charitatis allignili : quia valida est ut mors dilectio, durus sicut inferi zelus. His clavis charitatis configatur anima nostra, ut ct ipsa dicat : Vulnerata (maritate ego sum. »

Simili modo in suis vibicibus ct stigmatibus pro defensione sanctarum imaginum susceptis gloriabatur B. Theodoretus Studila, anno Domini 824. Cum enim Leo Armenius Imperator Iconoclasta eum sibi resistentem flagellari juberet, ipse illico sponte zonam solvit, positaque vesto corpus nudum obtulit ad verbera : « Voluptati enim, inquit, mihi est corpusculi hujus flagellatio, atque ista demum ejus suprema depositio, quo citius nuda anima evolem ad cum quem desidero, v Acriter ergo flagellatus, post verberaexullans scripsit ad Naucratium : «An non, ait, diadema gestantium gloria mirabilius stigmata ferro Christi, vivificas ejus passiones seu coronas ? » Ita Michael Studila in ejus Vita, et ex eo Baronius.

Moraliter stigmata Christi in corpore suo portant, ait Hieronymus, qui corpus macerant et affligunt amore Christi, utque se Christi cruci et

Qniiuni

r “"'P‘

(1) Rectius : Nemo posthac mihi molestias creet, ego enim jam salis inolcsliarum, scilicet verbera, ele., propter Ghruluux peritili'

♦rrt f!i:-passioni configurent *et conforment*. Rursum ii, ChAur ilu* a r*eo mor^'s ct œrumnis affliguntur, ut Christo hic in cruce, post hanc vitam in gloria 8. Frio- conformentur. Sic S. Franciscus, ut narrat Bonaventura, cap. xm *Vita S. Francise»,* ab angelo ¿wj? Seraphino crucifixum alis suis continente, Christi u. crucifixi stigmata, id est clavos per pedes et manus vulnusque lateris instar Christi accepit, quia totus in Christi crucifixi amorem, imitationem et obsequium transire gestiebat. Erant hi clavi non e ferro, sed e carne mortua calli, instar clavorum, capite scilicet crassiore exstante, et cuspide acuta interius reflexa, qui sanctum virum ita cruciabant, ut vix incedere posset: sicut nos torquent in incessu calli pedum e carne mortificata, quos Flandri *exteren ooghen,* Galli *nids d'agache* voeant. « Excreverat, ait S. Bonaventura, in Francisco insuperabile amoris incendium boni Jesu in lampades ignis atque flammarum, ut Seraphicis desideriorum ardoribus ageretur, et per Seraphim stigmata sibi imprimentem cognovit se non per martyrium carnis, sed per incendium mentis totum in Christi crucifixi similitudinem transformandum. » *llæo* stigmata se propriis oculis in S. Francisci corpore mortuo conspexisse testatus est Alexander IV Pontifex, cx cujus ore idipsum audivit S. Bonaventura.

Facessat ergo impia Beziu blaspheinia, qui hoc loco S. Franciscum hisce stigmatibus notatum vocat horrendum stigmaticum idolum, idqüo falsum et confictum. Verum de hisce stigmatibus non loquitur hic Paulus, nec constat talia, qualia S. Franciscus habuit, in Paulo fuisse : imo illa, ejus ilinera et labores valde impedivissent. Unde nec imagines Pauli antiquissimae ea nobis exhibent. Imo Sixtus IV in bulla quadam, quam refert Ilenricus Sedulius in *Notis* ad Vitam S. Francisci, vetuit sub pama excommunicationis, ne quis Sanctum alium, quam S. Franciscum, pingat cum quinque stigmatibus, qui tamen nuper c S. Dominici familia ediderunt Vitam S. Catharinæ Senensis per imagines expressam, asserunt postea Pium V concessisse, ut et S. Catharina Senensis cum iisdem pingatur, uti habent el testantur recentissimte illæ ejus imagines. Sed nulla Pauli imago ea nobis exhibet, ut dictum est.

in-m ii '‘‘‘"'‘¿j.' L **

s. rim bo* D?D1U ft.m h.ibuit íti.'JUl»

Mihi absit gloriari nisi in cruce Jesu Christi.

Crux ost scala beatas æternitatis.

O longa et fortunata æternitas !

COMMENTARIUS

ÌN EPISTOLA'!

AD EPHESIOS

ARGUMENTUM.

Prior pPr»dogmitica0 ti¡datde Liiouc.l

prior Epipolae hujus pars dogmaticacsl, disputalque profundissime usque ad cap. iv do arcano divince prædestinalionis, illiusque beneficium a(]ni¡ratur. Scilicet *primo,* quod Deus prædestinarit nos homines sibi inimicos reconciliare, idque per mortem Filii sui. *Secundo,* quod Gentes atheas in hac prædeslinatione prætulerit Judæis Deum colentibus. *Tertio,* quod ita Deus ab æterno sua providentia res disposuerit, ut inter tot myriades hominum, qui tunc in mundo erant, et ante Christum fuerant, soli Ephesii , aliique pauci fideles acceperint prædicationem et doctrinam Evangelii, fidem, remissionem peccatorum omnemque benedictionem Christianam.

Deinde cos in fido stabilit, carpitque Philosophorum ac Poetarum, et suborientes Ephesi Simonis Magi, ejusque asseclarum errores : nam, ut ait Chrysostomus, multi Philosophorum in hac urbe (Epheso) fuerunt. Dicitur et Pythagoras hinc prodiissc. Illinc cst omnis schola Ionica, e qua prodiit Plato. Unde ct Platonicorum errores Ephesi grassantes carpit ct perstringit hic Paulus, ul ex Epistolæ decursu patebit.

Ephwio-u»"(mo-' r.s'idoii conver-*i0,

Erat enim Ephesus Asiæ minoris metropolis, idololatriic, cl quæ cx ca sequitur, magi® ct præstigiis magicis ac erroribus dedita. Unde Ephe-5¡i conversi a Paulo, coram eo libros magicos plurimos combusserunt, ul dicilur *Act.* xix, 19. Fuit quoque Ephesi celeberrimum templum Diana;, quáiúmXúpAf», id cst multimammeam, vocabant : ita cnim pingebatur, ut mullas haberet mammas, quo significarent cam omnium bestiarum el viventium esse nutricem, ait Hieronymus in *prologo.*

ruterior Ephti.iæ

Posterior Epistolæ pars ethica est, qua, a capito lv aj fineni Epistolæ, cuique hominum ælati ct conditioni recto ct Christiane vivendi modum præscribit (I). Stylus profundus cst ct grandiloquus, quia sapientissimus sapientibus scribit contra sapientes Philosophos.

Missa est Roma e carcere per Tychicum dia.onum, ut patet cap. iv, vers. 1, et cap. vi, vers. 20, anno Christi 52, ul ait Baronías (2). *

Kr ..u Eve

Ubi nola : Epistolæ, quas scripsit Apostolus c carcere, quasi concluso utre , plus eructant sapientiæ ct spiritus : anhelans emm ad martyrium, ejusque desiderio æstuans illas scripsit, quasi ultimas et cycnæassuas cantiones. Talis est hæc, talis ad Colossenses, talis ad Philippenses, talis denique ad Timotheum secunda. Ex hac sane Epistola, quæ , inquit Hieronymus, subidissima cst, agnoscas Pauli fervorem , profunditatem , spiritum, indolem. Videtur enim musto plenum hic pectus ejus altissima spirare ct convolvero , ut sublimitatem conceptuum suorum sermo ejus assequi non possit, nedum exprimere. Hinc præ aliis epistolis Læc longas, implexas , convolutas habet sententias ; abundat hyperbatis, anantapodolis, ellipsibus aliisque quæ dixi *Can.* 38.

Denique occasio scribendæ hujus Epistolæ fuit, quoa, sicut prædixerat Ephesiis ad se Miletum evocatis Paulus, *Act.* xx, 29, inquiens : n Ego EpLuda, scio, quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi; et ex vobisipsis exurgent viri loqueóles perversa , ut abducant discipulos post se : propter quod vigilate,» ita revera acciderit: nimirum ex Judco-

illud *Christi mysterium* in unum cumdemquo Dei populum Judæos ct Gentiles coadunare debeat, cap. n, 11-23; *postremo* declarat se maxime ad Gentes convertendas esse a Deo vocatum, atque m hoc opus laboribus ac votis incumbere. Pars posterior varias coniinet cohortationes, quum ad pietatem vitamquo Christianam in universum, cap. iv, 1-v, 20; tum ad singula singulorum Christianorum officia, cap. v, 20-vi, 24.

(1) Totius Epistolæ argumentum ct tractationem sic constituit Allioli : In prion scilicet parte, cap. i-iii, Paulus *primo* laudat ct celebrat immensum *mysterii Christi* beneficium, per quod omnes in eo credentes salvi et justificati fiant, cap. i, 3-ix, 10; *deinde* ostendit quomodo

(2) Hanc Epistolam fuisse cncyclicam, id est, non ad Ephesios solos, sed Asie minoris Ecclesias plures missam esse, nempe ad Ecclesias in Ephesium urbis vicinia conditas, cumque EcclesiaEphcsiua, quam Apostolus tanquam primariam el quasi matrem ceterarum in inscriptione nomiti iverit, conjunctas, recenliorum interpretum pionque statuunt. Eam autem anno exeunto scripUm «ul Sepp, op. ctl. tum. 11, pa¿. W7.

ARGUMENTUM IN EFT5TOT.A5T AD EPHESIOS.

christíanfe (cum *adverterent* per Evangelium suam legem *et Synagogam* aboleri) qui erant Ephesi et in *reliqua Asia,* plures factos esso apostatas et *hæreticos, qui* Pauli hostes infensissimi, ejus et *Evangelium ct* studia omnia evertero conabantur. .

Id *patet primo, ex eo* quod qui ex Asia erant *Judæi,* primi fuerunt, qui Hierosolymis contra Paulum turbas concitarunt, et in ipsum manus *injecerunt,* ut dicitur *Act. xxi,* 27. *Secundo, ex eo* quod ipse Paulus ad Timotheum cum querela scribit, *epist.* II, cap. i, vers. 1ÎS : « Scis, inquit, hoc, quod aversi sunt a me omnes, qui in Asia sunt (Judæi scilicet Judaizantes), cx quibus est Phygellus ct Hermogenes. » Addit Metaphrastes in sermone *De S. Petro et Paulo,* Phygellum a S. Petro factum (quod tamen non videtur probabile) Episcopum Ecclesiæ Ephcsinæ, eumquo Judæos credentes a fide avertisse.

Timens ergo Paulus, ne Gentiles Asiani et Ephcsini ad fidem Christi a so conversi, ab hisce lupis seducerentur, ad eos, adhuc in Christi fide constantes, hanc scribit Epistolam (ad Gentes enim, non autem ad Judæos, esso scriptam patet cap. in, vers. 1, ct cap. ii, vers. 11), ut eos in fide el officio contineat, quod ct fideliter præslilerunt.

Testis est S. Ignatius, qui post quadraginta annos ad eosdem Ephesios scribens, eorum in fide constantiam, et hærescos ac hærcticorum odium hisco lauti*, verbis dilaudat : « Novi nonnullos per vos transeuntes habere perversam doctrinam peregrini et maligni spiritus, quibus negastis transitum, ad spargendam zizaniam, obturatis auribus ne recipiatis errorem, quem docent. » Et unde hoc habebant Ephesi, superius indicat, cum ait : « Vos itaque estis ejusmodi a talibus instructoribus eruditi, a Paulo Christi pleno, et fidelissimo Timotheo. » Et iterum : « Honestissimum supra modum laudat (Oncsimus Episcopus vester) vestrum decentem compositumque ordinem, quodque omnes secundum veritatem vivitis, ct quod nullus sit inter vos hæresi locus, sed nec auditur nomen ullius, quam solius Jesu Christi veri pastoris et magistri, et estis, ut Paulus vobis scripsit, unum corpus ct unus spiritus, propterca quod vocati estis in una spe vocationis vestræ. »

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Benedicit Deum, quod per Christum nos preedestinarit, et omni gratia cumularit, itaque instaurant omnia quæ in calis ct qua in terra sunt.

Secundo, vers. **11,** *excitat Ephesios ad laudem Dei, utpote qui eos ad hanc gratiam præ aliis sorte cacaverit.*

Tertio, vers. **15,** *agit gratias Dco oh fidem ct charitatem Ephesiorum, orans ut perft'tam in Christo sapientiam adipiscantur, scilicet ut penetrent magnitudinem suce vocation's, Dcigue poti ' am qua eos ad Christum convertit, quaque Christum a morte suscitavit, et supra omnes angelos cx: ' t, constituitque caput supra omnem Ecclesiam.*

1. Paulus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, omnibus sanctis, qui sunt Ephesi, et fidelibus in Christo Jesu. 2. Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo. 3. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in coelestibus, in Christo, 4. sicul elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus in charitate. 5. Qui praedestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum, secundum propositum voluntatis suæ, 6. in laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificavit nos in dilecto Filio suo. 7. In quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum secundum divitias gratiæ ejus, 8. quæ superabundavit in nobis in omni sapientia et prudentia : 9. ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis suæ, secundum beneplacitum ejus, quod proposuit in eo, 10. in dispensatione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo, quæ in cœlis, et quæ in terra sunt in ipso ; 11. in quo etiam et nos sorte vocati sumus prædeslinati secundum propositum ejus, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ. 12. Ut simus in laudem gloriæ ejus nos, qui ante speravimus in Christo : 13. in quo ct vos, cum audissetis verbum veritatis (Evangelium salutis veslræ), in quo et credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, 14. qui est pignus hæreditatis nostræ in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius. 15. Propterea et ego audiens fidem vestram, quæ est in Domino Jesu, et dilectionem in omnes sanctos, 16. non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis : 17. ut Deus, Domini nostri Jesu Christi pater gloria», det vobis spiritum sapienti® et revelationis, in agnitioue ejus : 18. illuminatos oculos cordis vestri, ut sciatis quæ sit spes vocationis ejus, et quæ diviliæ gloriæ hæreditatis ejus in sanctis, 19. et quæ sit supereminens magnitudo virtutis ejus in nos, qui credimus secundum operationem potentiæ virtutis ejus, 20. quam operatus est in Christo, suscitans illum a mortuis : et constituens ad dexteram suam iu cœleslibus, 21. supra omnem principatum, et potestatem, et virtutem, et dominationem, et omne nomen, quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro. 22. Et omnia subjecit sub pedibus ejus : et ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, 23. quæ est corpus ipsius, et plenitudo ejus, qui omnia in omnibus adimpletur.

Ven. i. nî'un ¿ utiono, 1. Ommdvs sanctis, —id cst omnibus Christianis n*s' sancl* sun* vocatione, baptismo, debito el obligatione : quia in baptismo sanctiflcati, vocati sunt ad sancte vivendum, debentquo in omni vitact conversatione esse sancti, ut dixi bipU-Bozzi. i, 7. Unde explicans subdit : *

Et fidelibus in Cubisto Jesu, — id est credentibus iu Christum. Est hebraismus : Hebræum

enim *nttman* et nomen est significans fidolem, et participium significans credentem. Rursum, credere in Christo, et credere in Christum, idem sunt, ut dixi. Ubi nota : Conjunctio *ct* est hic explicativa, et significat *id est,* uti et *Gala/. vi,* 10, ct *Coloss.* n, 8.

Vn-i .1. Bemdictcs Decs. — Dupliciter, ait Hieronymus, hic locus legi potest : « Benedictus Deus, ct Pater Domini nostri Jesu Christi : ut sit benedictus Deus, qui universorum conditor est, ct hucusque distinctio ; deinceps inferatur, qui est et Pater Domini nostri Jesu Christi. Vel ita, ut Deus ct Pater ad Dominum nostrum in commune referatur: Benedictus Deus ejus, qui assumptus est, hominis; et Pater ejus, qui in principio apud Deum fuit Deus Verbum. Non quo alius assumptus homo, et alius sit sermo qui assumpserit ; sed quo unus atque idem pro varietate causarum, nunc sublimis, nunc humilis praedicetur. » Simili sensu dicit Chrislus Magdalena? : n Ascendo ad Patrem meum, ct Patrem vestrum; Deum meum, ct Deum vestrum,» *Joan,* xx , 17. Et secundus hic sensus planior est, magisque fluit. Unde corrcctissima exemplaria inter *Deus* et *Pater* nullam diastoles nolam, aut comma interjiciunt.

Qui benedixit KOS, — id est, qui benefecit nobis, copiose cumulavit nos suis bonis et beneficiis. Dei enim dicere non est aulicum (aulici enim aurea sæpe promittunt, sed parum re ipsa praestant), sed simplex est, sincerum cl efficax : Deus enim plura facit et præslat, quam promittat. Idem imitantur viri fideles ct cordati.

D'Y'»- f' ! ! * Labiti quUu' Ohm benedictione (id est omni bono, beneficiò et dono, non terreno, ut sunt honores, opes, forma, robur, voluptates: has enim non venitconfcrrc nobis Christus; sed) spirituali, — puta tide, gratia, peccatorum remissione, justitia, amicitia Dei, virtutibus, bonis operibus, per ca nos destinando, et si in iis perseveremus, nos ad gloriam æternam eligendo, ut dicatur nobis :« Venite, benedicti, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi,» ait Chrysostomus; hæc enim SUmma est ct extrema benedictio. Unde addit :

In coelfstiiji s, — scilicet donis, puta cadesti gratia, cadesti vita cl moribus nunc, ct postea coelesti gloria. *Secundo,* S. Hieronymus, a in coelestibus,» scilicet locis, inquii, ct sedibus (sic enim capitur vers. 20) quas nobis Deus praeparavit, et ad quas nos destinat (i); ain» id est *per* Christum, per Christi sanguinem et merita, non per Simonem Magum, qui so jactabat esse mediatorem, esse Dei virtutem, *Act.* vni, 10.

OmrB 7 ‘ P 'Itionem ad justificationem, ipsumque fidei ¿ M ' tium non tantum esse gratiæ Dei, sed etiam ituAu- Hinc potet, omnem gratiam, omnemque dis- quod male de fide cl fidei initio negarunt non-

ti) *Calrttibiu,* id est æternum in calo duraturis. CalcsUa L u o tant bona quæ in otio sunt, sed bona eximii, sterna, ct upp.uuuiur rebus terrenis aique caduci*.

nuffi) esse ex meritis Christi. Apostolus enim dlcit, quod Deus nos benedixit omni benedictione spirituali in Christo; ergo per Christum omne ctnbU. bonum spirituale nobis obvenit; atqui fides et gratia excitans nos ad credendum, est bonum spirituale, imo omnis boni fons et initium : ergo fides et prima gratia, ipsuinque fidei initium obvenit nobis per merita Christi. Ita Augustinus, *De Pradest. Sanctorum,* cap. xix.

Nota, *benedictionem* non tantum beneficentiam, bonum ct donum significare, sed largitatem, copiam et abundantiam bonorum ct donorum, ut dixi II *Cor.* ix, 0.

Hursum, pro *in calcstibus græce* est *b* rcij ¿zcupxvíctc, *in supercœlcstibus,* quod aliqui ad Deum referunt, *q. d.* Deus existons in supercaelestibus, id est, in coelo quod est super omnes cados, imo existons super coelum empyreum in spatiis illis vacuis, quæ supra cadum cl mundum sunt, benedixit nos. *Secundo* ct melius, ut dixi, refertur ad *nos, q. d.* Deus nos in coelestibus donis, vel locis benedixit, ut scilicet per coelestia graliæ bona perveniamus ad ccelestia gloriæ loca.

Nota *tertio:* Pro *in Christo,* Erasmus et Vatablus legunt in Græco Xptçû, *Christo, q. d.* ait Vatablus: Deus benedixit nos omni dono supernaturali, ut tandem locum habeamus in coelo cum Christo. Sed hæc lectio, uti dura et obscura est, ita est ct falsa. Undo Chrysostomus, Theophylactus, Ambrosius, Hieronymus, et passim alii legunt, *b* Xîtçü, *in Christo.* Hinc rursum videas Graeca exemplaria novi Testamenti magis dubia, varia et corrupta esso quam Latina.

4. Sicut elegit nos in ipso. — *q. d.* Deus actu benedixit, id est benefecit, nobis donando suas gratias ct dona; sicut ab æterno ad ea nos praedestinavit, clelegit in ipso, id est per ipsum, scilicet Christum ct Christi merita prævisa. Ver». 4.

Ex hoc capito insignes ct graves Theologi con- An tl»c- tendunt singulos electos ad gloriam cx solo beneplacito Dei ad cam electos esso : ita ut ab tituifo æterno Deus ante prævisa merita non lanium propria, sed cl ipsius Christi, singulos, qui salvabuntur, ad gloriam cl salutem hanc efficaciter denter * elegerit. *Deinde decreverit* illos Christo nascituro)!¡ repraesentare, ut Christus pro iis passionem suam ‘lt* et merita offerret. *Tertio,* Christo jam incarnato Deus illi proposuerit singulos a se ab æterno electos, ut pro iis merita sua Christus offerret, quibus eis gratiam ac omnia salutis media impetraret ; ct mox Chrir-tum Patri obedienlem pro iis merita sua obtulisse dicunt. Inde *quarto,* singulos ex Cluisti meritis accepisse gratiam a Christo petilam ct impetratam, cui ipsi clccti cooperantes per propria merita re ipsa gloriam sint adepti : hunc enim providentia? ordinem censent esse optimum, et probatur maxime ex vers. 11 , ubi sic ait : a In quo etiam cl nos forte vocali sumus, praedestinati secundum propositum ejus qui operatur © tama >ecuudum comilium voluutatis suæ.»

Ecco, inquiunt, a in quo,» scilicet Christo, « vocati sumus,» quia vocatio et gratia actualis est ex ineritis Christi ; sed u predestinati sumus secundum propositum ct consilium voluntatis Dei. » Ecce solum Dei propositum ponit causam praede-linationis nostre. non ergo illa facta est ex meritis Christi.

Verum omissa questiono do mentis propriis, quæ alii non pauci graves Theologi censent esse prævisa, et causam electionis singulorum ad gloriam, de qua re alibi dicendum est; quod ad presentera locum et quaestionem dc Christi meritis attinet, verius videtur id quod alii illustres Theologi docent, nimirum Christi solius praedes- (¡nationem, electionem et incarnationem factam esse sine ulhus , etiam ipsius Christi mento, cx solo Dei beneplacito, ut docet D. Augustinus, *I)e Prodest. Sanctorum,* cap. xv ; cœterorum vero hominum praedestinationem, et quatenus est pr.edestinatio, sive prædilectio omnibus communis, ‹·'l quatenus electio est unius præ alus, sive alus neglectis, esse ex meritis Christi, ob quæ placuit Deo predestinare cos et eligere tam ad gloriam, quam ad gratiam, lloconim exigunt merita, honor ct dignitas Christi, ut scilicet electorum omnium cl praedestinatorum primus sit, per qucin eligantur cæleri omnes ct praedestinentur.

Elfciio C!n»!i «io rei tenepia- Ln’’».''m tomi- irun ex Christi.

Probatur hæc sententia primo, quia vers. 3 dixit Apostolus : « Benedixit nos in omni benedictione spirituali in Christo, » id est per Christum; atqui magna, imo maxima, benedictio spiritalis est hæc praedestinatio et electio cfllcax ad gloriam : quam enim majorem benedictionem a Deo desiderare possim, quam ut sim electus ad beatitudinem, ac consequenter certissimo hac beatitudine donandus?ergo hæc praedestinatio et electio per Christum et Christi merita facta est nobisqua obtigit.

PrH .iiur rnruo.

Secundo, si electio cujusquo ad gloriam non est cx meritis Christi : ergo nec praedestinatio gratiæ cl mediorum ad eam assequendam erit cx meritis Christi ; hoc autem est falsum,ergo ct antecedens , ex quo id sequitur. Sequela majoris probatur : cfllcax intentio tinis necessario imperat ct elicit electionem mediorum ad finem necessariorum ; atqui hic finis est gloria, media necessaria ad eam sunt gratia, adoptio et merita : ergo si Deus ante prævisa Christi merita efficaciter nos intendit glorificare, efficaciter etiam intendit nos in filios adoptare, gratiam et merita dare, quibus gloriam nobis praedestinatam assequeremur. Sicut qui intendit ire Romam, hoc ipso tacito ct in confuso intendit transire Alpes, quia Alpium transitus est via et modium necessarium, ut finem, id est Romam, attingat : pari enim modo gratia, justificatio et merita, sunt media necessaria et connaluralia ad finem , id est, gloriam assequendam : incarnatio autem ct merita Christi ad hunc finem, id est ad gloriam nostram, non suul medium necessarium et connaturalo, sed arbitrarium ex Dei libera voluntate, qui hoc medium elegii et instituit, cum alia mulla eligere et instituere potuisset. Ergo hoc ipso, quo Dons intendit nos glorificare, intendit ct nobis gratiam ct justitiam, quasi medium perse ad glorificationem necessarium, dare; non autem hoc ipso intendit dare nobis gratiam et justitiam per merita Christi, qui ea nondum instituit ct elegit : ergo si ante merita Christi nos praedestinavit ad gloriam , etiam ante merita Christi praedestinavit ad gratiam, justitiam et adoptionem. Minor probatur hic vers. 5 : « Praedestinavit, inquit, nos in adoptionem filiorum per Jcsum Christum : » ergo non tantum adoptio nostra, sed et praedestinatio adoptionis farta, est per Christum; quia quando Deus nos elegit ad gloriam, hoc ipso praedestinavit cl statuit nos sibi in filios adoptare. Rursum, hic ait : « Elegit nos in ipso, » scilicet Christo : ergo non tantum exeeutio electionis, sed ct ipsa electio nostra per Christum facta est.

Secundo.

Dices : Elegit nos in Christo, non qua Christus homo est, sed qua Deus et Verbum ac Sapientia Patris.

Primi obretio contri dieu «ivitur.

Contra : Omnibus pene versibus vocant eum a Jcsum Christum ; » Jesus autem nomen est, non Verbi qua Deus est, sed qua incarnatum, ait S. Augustinus; est enim nomen huic homini, Christo scilicet, in circumcisione impositum; ergo loquitur de Christo ut homine, non ut Deo. *Secundo,* vers. 7 ait : « In quo habemus redemptionem per sanguinera ejus , remissionem peccatorum : » ergo clarum est, eum loqui de Christo homine , qui suum pro nobis sanguinem eíl'uJit. *Tertio,* vers. 10, docet quod Deus proposuerit omnia instaurare in Christo, scilicet lapsum hominem restaurando (per hominem enim angelos et omnia restauravit) ; hoc autem factum est per Chis tum hominem ; ut homo enim, mediator fuit et redemptor omnium. Que omuia rursum magis confirmant sententiam, quam hic probare conamur : si enim Deus proposuit instauraro nos in Christo, ergo etiam praedestinavit et elegii nos in Christo : ipsa enim praedestinatio et electio Dei est ipsum Dei propositura instaurandi nos.

Dices *secundo:* « Elegit nos in ipso, » id est ad habendam fidem in ipso, vel ut nos ipsi, id est Christo et Christi Ecclesiæ incorporaret.

Swtwia lüi>"

Contra : Nihil dicit Apostolus do fide, neo de incorporatione : unde ergo illa hic uceersis et supples, cura verba Apostoli per se et nude sumpta plana sint? *Secundo,* « in Christo » idem esse, quod per Christum ct Christi merita, docet Ambrosius, Chrysostomus, Photius et alii passim ; imo ita se explicat Apostolus vers. 5, 7, 10.

tur.

Probatur *tertio,* ex cap. ni, vers. 11, ubi Apostolos ait, « praefinitionem sæculoruin (id est praedestinationem, qua quos voluit quolibet sæculo praedestinavit et predefinivit salvare) » factam isso per Christum, id est, per Christi inerita prævisa. Ad argumentum petitura ex vers. 11, emuü.

rrobitnr «uUouem

respondeo illud *in quo,* scilicet Christo, non tantum referri ad *vocali sumus,* sed etiam ad *pradestinati, quod sequitur, q. d.* Per Christum vocati sumus in (empore, sicut ab æterno per Christum ad hanc vocationem praedestinati sumus ex consilio et beneplacito Dei : id cnim clare dixit vers. *3,4 ct* sequent.; cum enim toties nomen Christi hic repetiisset Apostolus, noluit hoc vers, fi semel positum iterare. Adde, non loqui Apostolum hic de electione et prædestinalione immediata ad gloriam (quam satis constat factam ex meritis Christi), sed ad gratiam. Undo ait : o Sicut elegit nos ut essemus sancti,» id est, elegit nos ad gratiam,justitiam et sanctitatem. Id magis patebit vers. *5. Vide Can. 13.*

Ame HINDI CONSTITUTIONEM. — Hpò x«uêo>.i); toü «S74J, id est, ut Hieronymus, *ante jada mundi fundamenta.* Hoc addit contra Platonicos dicentes Deum creasse omnia non ex nihilo, sed cx materia sibi coaeterna et increata.

Ut essemus saxctx. — *q. d.* Elegit nos, non ut ventri ct veneri serviamus, uti serviunt Epicurei, sed *a* ut essemus sancti, » id est puri, casti, immaculati.

Phtonioí 'm» <n r ‹i' crtiticn* romite «pora, gislræ

Perstringit hic *primo,* Platonicos, quos secutus On?encs d°cu›l animas ante corpora cxlitissc, et Vixisse in coelo inter angelos, illasquo electas a Deo, quæ ibidem sancte vixerant, ut in sancta corPora *n terram mitterentur, ibique fierent maanimarum peccatricum, quæ e ccelis in corpora sibi similia dejcctæ sunt, uti refert hic S. Hieronymus. Contra, ait Apostolus nos electos, non quia sancti eramus, sed <ut essemus sancti. »

Error £ HHi! de rmi* *t¿'l

Secundo, perstringit errorem Scmipclagianorum, qui docuerunt Deum illos elegisse ad fi- &ni et gratiam, quos prævidebat cam desideraturos, acceptaturos, ea bene usuros, itaque sancMicandos. Contra quos docet Apostolus Deum nos elegisse non cx prævisa sanctitate usuque gratiæ, sed « ut essemus sancti, » ut gratia bene Uteremur et sanctificaremur. Unde et vers. 11, ait nos prædcslinatos secundum beneplacitum, non nostrum, sed Dei, nosque a Deo non ex præscicntia futuræ bonitatis, sed sorte vocatos esse.

Rursum tertio, Chrysostomus ct Theophylaclus sic exponunt, *q. d.* Elegit nos Deus ob virtutem nostram, ut permaneamus sancti. Non cnim, inquiunt, eligitur unus præ altero, nisi qui melior est. Sed respondeo, hoc verum esse apud homines : hi cnim meliores eligunt ad officia et dignitates (ac utinam semper); non tamen apud Wm Deum : Dei cnim electio a gratia et mero ejus bc- ' ' u i oeplacito pendet, cligitque Deus hominem, non , , quia est melior, sed ut fiat bonus et melior. Se- t I) p> eundo, non ait Apostolus, ut permaneremus, sed «ut essemus sancti:» loquitur ergo de prima gratia, eamque docet pure et gratis dari a Deo.

t«ae. Et immaculati_— Græce àuwaw;, id est inculpa i, *irreprehensibiles; jiiu.-.;* enim græce lepr? hensionem significat. Inde fjuùue; deus est, inquit Hesiodus, nocte matre, et somno patre progeni- q tus, qui nihil operis edit, sed aliorum deorum opera curioso contemplatur, et si quid in iis viderit omissum, aut perperam factum , id summa cum libertate carpit. Undo opus perfectum dicitur, in quo Momus nihil habet quod redarguat, el irreprehensibile vel judice Momo : sic hic dicitur : « Ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus, » *q. d.* Ut essemus omnino sancti et puri, ut non homo aut momus, sed Deus ipse; cujus sincerissimum et exactissimum est judicium, quique omnia dicta, facta, imo et cogitata, cordisquc fundum penetrat, nullam in nobis graviorem maculam, nævmx aut culpam cernat, quam arguat.

Hinc patet *primo,* In Domino justo et sancto Tni »- peccata non tegi per justitiam Christi illi imputatam, sed omnino tolli, ita ut Deus ea videre et riored»- carpere non possit. *Secundo,* concupiscentiam in lnMhomine justo non esso peccatum, quod Deus culpare possit. *Tertio,* ita sancto, integre ac perfecto nos omnia nostra opera facere debere, quasi memores in conspectu Dei nos ea facere, ut Deus eorum inspector nihil in cis inveniat quod judicet et damnet.

In chaiutate. — Adamus rcrurt aer *elegit, q. d.* Qoadnt- *Elegil nos in charitato,* id est per charitatem, PleI quia scilicet dilexit nos. *Secundo,* Chrysostomus Tonira" et Theophylaclus referunt ad sequentia, 6 à-piirp apwi- Kfosfiaai *in charitate,* id est per charitatem, qua nos amavit, *praedestinavit nos. Unde* et Syrus vertit, *per charitatem praesignavit nos sibi. Tertio,* planius ct facilius refertur ad proxime præccdentia, *q. d.* Elegit nos Deus ut in sanctitate sine macula ct culpa serviamus illi, non ex timore pcenæ, sed excharitate ct liberali amore, « ut amor Dei, inquit Ambrosius, sanctam faciat nostram conversationem. » Sic ct Anselmus.

5. Qui prædestinavit nos in adoptionem filio– ve», s. rum peu Jesum Christum in ipsum. — Nola : Idem csl, «elegii nos ut essemus sancti, et prædestinavit nos in adoptionem filiorum, » nam Sancti sunt filii Dei adoptivi ; Apostolus tamen idem repetit el inculcat, tum quia plenus erat recordatione suavissima tantæ dilectionis et electionis Dei, tum quia hæc electio et prædeslinatio Dei li- PrsdertL cet una sit, multa tamen involvit : quia per illam “,Uo Deus elegit et prædeslmavit nos ad sanctitatem, muiu ad suam amicitiam, ad suam filiationem, ad suam involvit, hæredilatcm : nam formaliter aliud est esse sanctum, aliud esse Dei amicum, aliud esse filium Dei; potuissetque Deus nos eligere ad sanctitatem, et tamen nolle nos adoptare sibi in filios, Charl(ltt imo nolle nos evehere ad suam amicitiam. Quis annexuit enim est homo quantumvis sanctus , (pii sibi dcberi putet, ut Deus secum amicitiam ineat, aut fovcat, et quasi amicus cum amico agat et couver- u*m; setur? Dei ergo clementi®, gratiæ el liberalilalis Secu^* fuit, quod per gratiam et chariLUcm simul et uX

Tetto. sanctos, ct amicos, et filios nos efficere volueiít, Mllül^lue hæc Iría charitati indivulse annexuerit, scilicet justitiam, sive sanctitatem, amicitiam et filiationem Dei.

r finitio i '-iiT u Au- jtutioo. Qui prædestinavit. — Nota cx S. Augustino, *Dc ^rt'^-st' Sanctorum,* cap. x, a prædeslinatio est gratiæ per Deum pneparatio, » qua scilicet creatura rationalis instruitur, dirigitur ct ordinatur ut perveniat ad vitam ct hæreditatcm æternam : est cnim hæc prædeslinatio liberale Dei decretum, quo ab œlcrno decrevit Deus et angelos ct homines per casum Adami lap os ad sc vocaro, et sine ullis meritis propriis sanctificare, sibique in filios et hæredes adoptare, id est, decrevit eos vocare ct adducere ad fidem, gratiam, sanctitatem omnemquo perfectionem, et tandem ad gloriam ct hiureditatem æternam.

Dupki rredestu un'ple' ìocÌimu. Eslque duplex hæc prædeslinatio. Alia compida Sanctorum et Beatorum, tota scilicet illa series providentiæ Dei gratiarum et mediorum omnium, cx quibus clleclum et consecutum est, ut praedestinati a Deo vocarentur, vocati juslificarentur, justificati in justitia libere perseverarent, perseverantes vitam finirent, itaque bearentur et glorificarentur. De hac loquitur sæpe S. Augustinus.

Altera prædeslinatio est non completa, sed inchoata, scilicet ex parte Dei, qua Christianos omnes Deus prædeslinat ad gratiam christianismi, in qua si perseverare velint, Christique gratia uti, ciquc in finem usque cooperari, complebunt suam prædcstinationem, ct bcatiludincm ad quam creati cl prædestinati sunt, assequentur.

De hac secunda loquitur hic Apostolus : idque primo, colligitur cx eo quod totam hanc epistolam inscribit Ephesiis, non electis ad gloriam certoque beandis, sed «sanctis ct fidelibus in Christo Jesu,» ut ipse ait vers. 1. Omnes ergo Ephesios Christianos vocat praedestinatos, inter quos quis asserat neminem fuisse reprobum, aut postea damnatum? quis asserat Apostolum voluisse omnes Ephesios fideles certos reddere de sua perseverantia, de sua salute et gloria, eamquo omnibus revelare ct propalare?

Secundo, ex eo quod de ipsis dicit vers. 5 : « Qui prædeslinavit nos in adoptionem filiorum, etc., in qua gratificavit nos in dilecto Filio suo ; » ct vers. 4 : « Sicut elegit nos in ipso, ut essemus sancti cl immaculati in conspectu ejus in charitato. » Ubi clare vides cum loqui electis, non ad gloriam, sed ad gratiam cl sanctitatem, per quam adoptamur in filios Dei.

Tertio, ex eo quod cap. iv, vers. 3 ct sequent., prædestinatos non securos, non certos esse velit, sed vigiles et sollicitos, utpote quorum incerta et dubia sit salus, ct in quorum arbitrio sit virtus et vilium, perseverare el cadere, salvari et damnari, uti pulchro docet S. Chrysostomus hic, *homil.* 2 in morali. Vide *Can.* 13.

Adferuatur c*n- Nota hic notari omnes causas prædestinatio- njb . pri0W/ efficientem, cum ait, *qui,* scilicet Deus, prædeslinavit; *secundo,* meritoriam, j› *Christum; tertio,* materialem , *nos ; fninrto,* ex< inpiarem, *tn ipsum,* Christum scilicet, ut Christo quasi capiti ct exemplari conformemur, hic per Dei cognitionem, amorem ct gratiam; in futuro, per gloriam. Ita Anselmus, Ambrosius, D. Thomas, et docte Augustinus, *De Prédestinai. Saru› tor.,* cap. xv. Posset *secundo,* sic accipi, *in ipsum,* id est, in gloriam Christi, *q. d.* Christi gloria finis est r.ostræ prædestinationis. *Tertio,* Erasmus et Adamas, *in ipsum,* id est, in se, *q. d.* Ut Deus nos duceret in seipsum, et faceret nos unum cura scipso : sed hoc duriusculum est ; ncc enim filii sunt unum cum patre , sed patri conjuncti sunt, non per identitatem naturæ, aut personæ, sed per filiationem vel adoptionem, ut præcessit *Quinto,* notat causam formalem, cum ait : « Secundum propositum voluntatis suæ : » hæc enim prædeslinatio non est aliud quam propositum, sive decretum liberale voluntatis Dei. *Sexto,* finalem, cum ait, « In laudem gloriæ gratiæ suæ, » id estui laudetur gloria, splendor, ct,ut Ambrosius legit, claritas gratiæ Dei, vel gloriosa gratia Dei, qua nimirum mirabilior Deus apparuit in redimendo homine, quam in creando. Septimo, effe - Er▮‹*,» tus sunt, redemptio, peccatorum remissio, et quod« glorificavil nos, » id est, gratos et charos ' 7 Í* sibi reddidit, gratia, amicitia, charitate sua nos donando.

Sucundcji rnorosiTCM (S. Hieronymus vertit, secundum *placitum)* voluntatis suæ ; — græce cnim est ttôoùa, quo nomine Septuaginta Hebrxum pyl *raison* vertunt ct explicant, novis rebus nova verba fingentes, inquit Hieronymus, additque : ctôoxix « componitur òsò res ¿ xxl vsû Scxii», id est a *bene* et a *placito,* quod nos dicere possumus beneplacitum ; quia non statim omne quod placuit cl bene placere potest : sed ibi tantum «úJaíx, id est beneplacitum, dicitur, ubi quod placuit; recte placitum comprobatur. » Ita Hieronymus.

Ubi nota : *Propositum,* quod proprie vers, fi Apostolus vocal vers. 9 vocat tùSsxiw, hoc est *beneplacitum,* et vers, if rursum vocat (k'jXiS, id est *consilium* voluntatis divinæ : idem ergo sunt *propositum, beneplacitum* et *consilium* r.-op«i- *Dci,* liberale scilicet Dei decretum, quo prædes- “‘m latinavit, id est statuit et proposuit, nos vocare ad 7» fidem et sanctitatem christianismi per Christum; cotuiquod non solis electis, sed omnibus Christianis competit. snnL

G. In qua (gratia) gratificavit nos in dilecto v«*.«. Filio suo. — Græcum *ijzp.watt,* Calvinus vertit *gratiosos,* vel acceptos *habuit.* Hinc cnim stabilire nititur suam justitiam imputativam, *q. d.* Apostolus : Nos re ipsa in nobis sumus peccatone, luftiuideoque Deo odibiles, sed in Christo, id est co- l“r operti justitia Christi nobis imputata, gratiosi et amabiles fimus in oculis Dei. pautirs.

Verum respondeo, i/xpi"'*»'» non significat *gratiosos habuit,* ut vult Calvinus, sed *gratiosos fecit,*

et. ut Nosfer vertit, *gratificavit,* scilicet gratiam suam nobis communicando et infundendo. Ita Chrysostomus : « Gratiosos, inquit, nos reddidit, hoc est, non solum peccatis liberavit, sed ct dilectos *effecit*. Sicut cnim si quis scabrosum quemdam *pete, morbo,* senio, paupertate pariter ac fame corruptum nactus, formosum mox adolescentem reddat, qui quosvis venustate superet, vehementem splendorem ex genis cmillat, ipsaqne fulgura oculorum repercussionibus obscuret: quem deinde et in ipso ætalis flore constituat, atque insuper et purpura et omnigeno mundo vestiat atque exornet : non aliter animam nostram Deus ct elaboratam, ct pulchram, ct desiderabilem ac dilectam reddit. »

Ix dilecto Filio suo, — 7. d. Gratiam hanc adepti sumus non meritis nostris, sed per merita dilecti Filii Dei, vel per amorem, quo Pater Filium diligit, cui nos fratres esse voluit, cuique pro nobis, nostraque gratia et adoptione ad hanc suam fraternitatem roganti et oranti, Pater omnia concessit et induisit.

Nota : Græce non est « Filio suo, n sed tantum ¡»tü ¿qastjuSw, in *dilecto,* scilicet absolute in omnibus, ac præ omnibus, sine quo nemo cætcrormn diligitur, quique causa est cur cæteri omnes Ch'uns diligantur. Ila Hieronymus. Sic ChrMus, *Psal.* £ XXVIII, 6, quo forte alludit hie Apostolus, vocatur ; du... «dilectus quemadmodum illius unicornium;» tu , quia sicut hinnuli vel pulli unicornium valde ""ua." anK'bil' 5 sunt et gratiosi, ita el Christus. *Secundó,* quia Christus quasi monoceros potenlissimussolo B. Virginis sinu captus est, ut dixi *Num*. xxm, 22: c*r ı . ibi cnim de eo dicitur : « Cujus fortitudo similis 1' 11,1 rhinocerotis, vel monocerotis :»llebræum enim CUrbti OKH *reern* ct rhinocerotem, et monocerotem sive œn i unicornem significat. *Tertio,* quia unicornis cornu ¿ habet bifurcum instar crucis, ait Justinus Martyr, h r.t-x cstquo modicum et validum : talis est et crux Christi. *Quarto,* unicornis tactu sui cornu aquas pin gat a veneno serpentum : sic Christus tactu Jordanis aquas baptismi, peccati purgatrices ct cxpialriccs effecit. *Quinto,* quia Christus quasi unicornis, cornu, id est fortitudinem omnem suam, habet in capite, id est divinitate, inquo communione et unione cum Deo. *Sexto,* sicut dejectis cedris per tonitru, apparent ctexiliunt hinnuli unicornium, quod ád litteram significat P alti ' ' J PsaL xxvm, G; Ita alb tice Christus inundo apparuit post dejectas cedros, id est superbiam, impietatem, idololatriam per vim tonitrui Evangelii ; tuneque patuit ejus species, decor et gratia. Ipse ergo cst dilectus Patris, dilectus noster, amor noster, desiderium, gaudium, cxultatio, quiest saties, salus anim e nostra, ut cum sponsa in Canticis dicamus : < Dilectus meus simiii' est capre® hinnuloque cervorum. Dilectus me is m id, et ego illi, qui pascitur inter lilia, donec aspiret dies, ct inclinentur umbra, n

Vm.7. 7. h QVO HABEMUS REDLMPIIONEM, ——UOI1 tam activam (hanc enim non habemus nos, sed Christus), quam passivam, qua scilicet Christi sanguino quasi pretio redempti smnus a servitalo peccati, mortis el inferni. Unde per epexegesin explicans subdit :

Remissione» peccatorum. — Hæc ergo redemptio cst remissio peccatorum et justificatio nostra.

8. Qu.e (scilicet gratia) suit rabundavit in nobis (abunde in nos a Deo effusa cst) in (id est cum) **OMNI SAPIENTIA ET PRUDENTIA , — q.** *d*. **Non per** scholas Philosophorum, sed per gratiam christianismi, veram sapientiam ct prudentiam adepti sumus.

Nota : Prudentiam Christianam et veram intelligit eam, quæ nos docet recte, pie ct Christiane vivere, quæque mores nostros Christo, Christique legi el spiritui conformat, ut vitam beatam assequamur, quam Sapiens vocat «scientiam sanctorum,» et angelus ad Zachariam « prudentiam justorum,» *Lucæ* **i**, 17. Pari modo «sapientiam» intclligit Christianam, quæ summa cst, fidem scilicet Dei trini et unius, aliorumque divinorum mysteriorum, quibus justificari ct salvari debemus : maxime autem intclligit fidem Christi redemptoris. Unde explicans subdit: « Ut notum faceret sacramentum quod proposuit, instaurare *weto** omnia in Christo. » lloc etiam Græca clarius hic, nwi? et magis connexe significant : sic enim habent, **x; ¿xtptaaiuaiv et; y.uii; iv arçta, /.at Qr.vré'nt pastai;** xa?/, etc., *quam* (scilicet gratiam) *abunde e/fud/t in nos cum omni sapientia et prudentia* (vel, ul Vatablus vertit, *de qua ubertim nobis effudit omnem sapientiam ct prudentiam), patefaciens nolis,* etc.: *linfa* ™™cnim non passive hic capitur, ut significet abundavit; sed active, ul significet abunde effudit, ut notat Chrysostomus et Theophylactus. Et patet, quia alioqui pwpiax;, quod sequitur , non habebit suppositum , nisi scilicet idem subintclligas quod subinlclligitur in verbo tmstaawaiv, si active capiatur, abundare fecit, scilicet Deus, patefaciens nobis mysterium, etc. <

Nota : Gratiæ copiam significat per *divitias,* et per *superabundar it*.

Ut notum i'aceret. — Noster legit pwpiaat, jam legunt -pwzbra;, id est, ut Hieronymus, *notum faciens;* vel potius, *cum notum fecisset :* est cnim aorislus participii.

Sacramentum voluntatis su.e, — sacram ct arcanam voluntatem suam. « Sacramentum» enim hic idemestquod arcanum vel mysterium, altum scilicet ct secretum Dei consilium et decretum de vocandis Gentibus æque ac Judæis ad salutem v<*aUo per Christum : hoc cnim hactenus incognitum fuerat mundo, putabanlquc Judæi hanc salutem jnitocl benedictionem Abrahæ ad se solos perlinere; mm »• jam vero notum fecit Deus illam etiam ad gentes extendi. lnnlaUl

Quod (scilicet sacramentum) proposuit (statuit, d-Tlnadecrevit exequi, supple et implere) in eo >__ dilecto scilicet Filio suo, ut dixit vers. G ; eo enim

omnia hær» referuntur, nt pah l ‹ x initio ver-. 7, *q. d.* .Non per Simonem Magum, ut ipse jactat, non per Platonem, non per Pythaeoram aliosquo Philosophos qui veram sapientiam ct viam ad beatam vitam se docere profitentur ct falso jactant ; sed per dilectum Filium suum verum mediatorem, ct unicum redemptorem no Irum suam voluntatem do redimendis Judicis ct Gentibus Deus implere decrevit.

Nota, *I»* auri per spiritum lenem significat, *in ipso ;* sed per spiritum asperum, uti jam legunt, oGró, significat, *in scipso, q. d.* In r-eipso proposuerat et decreverat hoc sacramentum Deus. Ita Vatablus. Vel, ut Syrus, hoc arcanum proposuerat Deus cxcqtii in scipso, id est per seip«um. Sed prior Interpretis nostri sensus magis est e mente et spiritu Pauli, qui hic præsertim nihil nisi Christum spirat, magisque vers. G et 7 connexus cst. Ita Theophylactus, et passim alii.

S. Hieronymus hic distinguit prædestinationcm et propositum, quod priedestinatio sit rei, quam multo ante, quam fiat, in animo facere destinamus ; propositum vero sit rei vicina», ut pene cognitionem et propositum sequatur effectus. Hoc verum cst apud homines, quorum brevis est vita, ac consequenter proposita arcta ct brevia. Hinc vulgo prædestinationcm Deo, propositum hominibús tribuimus, ut Deus prædestinet, homo proponat : in Deo vero idem cst propositum et prædestinatio; omne enim decretum Dei, oinnemque propositum œternum est, ct ab œterno: hoc ergo propositum ab œterno parturiit Deus, inquit Chrysostomus, ac consequenter nos nostramque adoptionem parturiit ab omni œternitale clementissimus et optimus Paler.

Tn ‘ “?l V l' rt p-’J' ‘J- riI‘°’

Ver». 10. 10. Ix DISPENSATIONE VI.ENITI DIMS TEMPORUM. — *q. d.* Cum dispensata, id cst constituta, distributa cl ordinata ab co tempora, essent evoluta el impleta; ut sil hypallage : « in dispensatione plenitudinis, » id est in plenitudine dispensationis, id est distributionis, temporum. Ha Anselmus et D. Thomas. *Sundo* cl melius, 7. d. Cum dispensala, id est erogata, expensa, evoluta esset pieniludo temporum, id est plenum el omne illud tempus, quod ex Dei ordinatione praecurrero debebat Christum. Sic Christum dixit missum in plenitudine temporis, id esi impleto tempore, quod Pater ab œterno incarnationi ejus præfinierat, *Galat.* iv, 4 (1).

Qnmam risChrh-ui Pnnu

INSTAURARE OMNIA IN CIIRISTO. — GræCO «hxxrjz-XaiúaioOat, id cst *recapitulare,* ut legit S. Ilieronymus, d. Proposuit Deus omnes homines ct angelos, cum inter se admodum essent disjuncti, jn)0 jlliilllici unire, et ad unum capul Christum revocare et conjungere : Christum emm dedit caput super omnem Ecclesiam, ul ait vers. 22. El hinc cap. 11, vers. 19, infert : « Ergo jam non estis hospites et advenæ, sed e«tis cives «anetorum et domestici Dei, 7. d. Christus nos revocavit ad societatem angelorum, ut eorum simus fratres, ct cives enfiestes in eadem Dei domo, id est Ecclesia, sub eodem duce et capite, qui cst ipsemet Christus. Hic sensus genuinus est. Ita Chrysosto- c·Hru mus, Theophylactus, Anselmos, imo et S. Augustinus, *Enchiridii* LXH,qui legit ct explicat nostrum *instaurare :* «In Christo, inquit, instaurantur ® qu n in cœlis sunt, cum id quod inde in angelis lapsum est, cx hominibus redditur. Instara- r ••or> rantur autem quæ in terris sunt, cum ipsi hornincs, qui predestinati sunt ad æternam vitam, a corruptionis vetustate renovantur. » Instaurat ergo Christus ea qu e in cœlis sunt, cum sedes gloriæ, dæmonuin lapsu vacuas, ct numerum angelorum hoc eodem lapsu imminutum, per homines restaurat et implet, cum , ut ait S. Gregorius, lib. XXXI *Moral.,* cap. xxxv, « hic humiliati homines redeunt, unde apostats angeli superbiendo ceciderunt; » sicque homines et angelos ad unam domum, scilicet Ecclesiam, ct ad unum caput revocat. Dissociata enim et divisa per Ad® peccatum erat hæc Ecclesiæ domus, ct uno pariete, angelorum scilicet societate, integro ct perfecto, inquit Chrysostomus, paries alter corruerat, nos scilicet homines ab Ecclesia et societ ite angelorum collapsi eramus in societatem jugumque damionis : Christus ergo hunc domus parie- E : i» leni, id est nos homines, Ecclesiæ restituit, sieque J'l;| totam domum, scilicet Ecclesiam angelorum et hominum restauravit, ut jam una cx utrisque in- ‹ u->p- tegra (uti ante lapsum Adæ fuerat) et perfecta sit domus, sibi, quasi capiti et lapidi angulari devincta, astricta et unita : hoc enim significat Græcum , id esi *recapitulare.* « Tanto itaque dono, tanto honore, ait Ghrysostomus, tanta benignitate cum nos dignatus sit Deus, ne dedecoremus benefactorem, ne tantam gratiam inanem reddamus : vitam angelicam, angelicam plane, oro ac supplico, virtutem el conversationem ostendamus. »

Secundo, ivxx.¡.-¿xXxU»«v<, id est *recapitulationem,* s-.cxuU. ait Hieronymus, vocant oratores cum in epilogo ea, quæ tota oratione sparsim ac fuse dicta suut, sunnnatim repetuntur, et simul judici in memoriam revocantur, llcbræi quoque summam rei vocant caput rei, ut patet *Num.* i,2 ; et sic de Christo dicitur *Hcbr.* x , 7 : « In capite (id est in summa) libri (S. Scriptura.») scriptum est de me.» Sic ergo Christus fuit caput et recapitulatio 0111- ch- ,t-u ninni operum Dei visibilium et invisibilium : om-f1 ' nia enim Christi adventum præsignarunt, vel ad : .. eum directa sunt et diriguntur, onincsque eorum 1 dotes, gratias, perfectiones unus in sc complecti- '1:3 tur Christus; ut, si Christum intuearis, non sit ¿ quod scruteris et recorderis alicujus veterum pa- bJi. -n t truin, aut gestorum, aut alicujus operis Dei; omnia enim tibi exhibet Christus, *q.d.* ^uiecumque ohm tscsla, sunt in codo et in terra, quæuumquc

(1) « In dispensatione,» etc. id est, *so factmum v.<o* (vet *definito) tempore hunc dispositionem,* ul neaipe, ole.

in eis sunt vel fuerunt (in Græco enim non est *sunt. sed tantum, quar in cœh's et quæ in terra,* supple, sunt vel fuerunt), quidquid in Alose, Josué, *brahanio,* Davide, omnibusquo veteribus historiis, regibus, Prophetis, Patriarchis excellens est et laudo dignum, quidquid grati e, quidquid virtutis, quidquid præelarc dictum, quidquiri heroice gestum; si quid in lege est memorabile, si quid in templo Salomonis speciosum, si quid in sacrificiis Deo gratum; imo si quid inter ccelestes spiritus est sanctum, gloriosum, illustre : id mullo excellentiori ratione breviorique compendio habemus in Christo, ita Hieronymus, Chrysostomus et Theophylactus : « Christus cnim, inquit Theophylactus, est verbum consummans ct abbrevians in justitia. » llic sensus sublimis est, et bene respondet tum Græco ávxxc^x-Xaiáwtrf», tum spiritui, sensui et amori D. Pauli in Christum.

Terta. *Tertio,* irenæus, lib. Ill, cap. vin, docet in Christo omnia esse recapitúlala, quia in natura humana omnes res ct rerum species ac gradus quasi in summa continentur. Unde homo dicitur microcosmus, ac consequenter cum Verbum divinum humanam naturam assumpsit, tunc quasi res omnes in summam redactas sibi conjunxit, et ad se quasi ad auctorem ct primam originem, ad verbumscilicet, quo creata sunt, revocavit, sicque incarnatione sua Christus magnam rebus omnibus attulit dignitatem, omnesque quasi deificavil. Ilie sensus symbolicus est. Primus maximo est litteralis : agit cnim Paulus de restauratione lapsi hominis et Ecclcsiæ. Unde subdit : « In quo etiam nos sorte vocati sumus. »

Chrirtn» •oa incañutió-te tria l «« ■ ’« rtbn« ct'r bn Oir.nibui lUoiit

In ipso — redundat, more llebræo ; unde illud hic non legunt Ambrosius, Hieronymus, Chrysostomus. Ilebræi cnim repetunt pronomen cum suo antecedente. Idem ergo hic est « in ipso, » quod < in Christo. » uti paulo ante dixit. Nimirum ita saliari nomine Christi non poterat Paulus, ut cuín, ut ita dicam, superflue, et singulis sæpe versibus nominaret. Hinc nomen «Jesu» in parvis et paucis hisce qualuordccim epistolis suis repetit ducenties decies novies, « Christi » nomen quadringenties et semel.

Qiu-nh- tnilúre n l;r apórtelo Domen Jwn.

Ven.ii. 11. In quo ,— ò 9 potest referri act svxx.t?x-laiáffxrtxt, ut ïn quo significet ad quod, scilicet *recapitulare,* vocati sumus, nimirum ut recapitulemur ct instauremur, el ad Christum quasi caput nostrum revocemur. *Secundo* et planius, referas ad immediate præcedens, a in ipso, » scilicet Christo , a in quo, » id est per quem, vocati sumus, supple ad instaurationem, recapitulationem el umonem jam dictam cum Christo in christianismo (1).

Sorte vocati seats. — Chrysostomus ctTheophjlatlus sic explicant, quasi Deus prudenti suo consilio nos ad sortem hanc vocaverit : quia priusquam vocaret nos, illa jam sorte nos esse dignos præviderat. Verum hoc non est sorte vocari, sed merito, et hoc dicero de vocatione ad primam gratiam, est Pelagianum ; sed excusandus est Chrysostomus, quod loquatur de vocatione non ad primam gratiam et fidem, sed ad justitiam : de hac cnim egit Apostolus, vers. 4, 5,7, ct de hac verum est dicere quod Deus nemem vocet ad justitiam suamque amicitiam, nisi quem per actus fidei, spei, pœnilcntiæ, etc., ad illam se praeparare, ct dignum, id est idoneum, se efficerepræviderit.Sed hoc non estad mentem Apostoli : Apostolus cnim loquitur de vocatione prima ad fidem ct christianismum : ad hanc cnim sorte vocati sumus, et, ut græce, *¡iAr^úO/;u.rf, id est* sortiti sumus, hoc est, sine merito vocali sumus: est cnim metaphora ab aleatoribus, qui aleæ jactu de lucro, aliavo re sortiuntur; sic enim Deus hic inducitur quasi dixisset : Jaciant omnes homines sortem, et sorte ac aleæ jactu decidatur, qui vocandi sint ad fidem ct salutem, qui non vocandi et negligendi ; jactaquc super omnes alea et sorte, cecidit super nos Ephesios sors hæc et alea, ut vocaremur, ita ut cx pario nostra fuerit sors ct fortuitum vocari ad fidem, gratiam, baptismum et christianismum : quia nihil agebamus ut vocaremur, ac ne cogitabamus quidem do vocatione; imo aliqui eam fugiebant et adversabantur; cx parte tamen Dei non fuit sors, sed electio, et destinatum propositum nos vocandi, ut sequitur. Ita Anselmus, D. Thomas, et passim Latini cum S. Augustino in *Psal.* xxxiv, ubi ait : « Sorte, id est gratia : nam ubi sors est, non est electio, sed voluntas Dei; ubi cnim dicitur : Iste fecit hoc, iste non fecit, merita considerantur : et ubi merita considerantur, electio est, non sors; quando autem Deus merita nulla invenit, sorte voluntatis suæ nos salvos fecit, quia voluit, non quia digni fuimus : hæc est sors. »

chr. (prj. pnüaa non tint Telpia- tii». *1'-,a'<ia su» ,n* E* pitta D■'••”■e- hominw.

Hinc palet totam prædesllnationcin, primumque ejus effectum, hoc est vocationem, non ex bono usu liberi arbitrii, sed ex mera Dei voluntate pendere; habito tamen primo hoc effectu, cæteros qui ex eo consequuntur, mereri possumus, scilicet justificationem cx congruo , glorificationem cx condigno.

Potest *secundo,* íxXt ijó0xiw , id est *sortiti sumus,* cum Ambrosio et Hieronymo sic accipi, *q.* d. In sortem filiorum, et ad partem hærcditalis Dei sumus asciti : inde cnim hæredilaria sors dicitur hærcditas, quod olim illa inter hærcdcs sorte divideretur ; uti sorte divisa est terra sancta inter duodecim tribus Israel, *Josué* xv ; ct forte ad illam sortem Israel alludit hic Paulus. Sic *ad Coloss.* 1,12, dicit nos vocatosa in partem sortis Sanctorum, » id est ad partem hæreditariam, sive ad hærcdilatem Sanctorum.

sw.wto» «f» us'ùiw- rum Dd.

Secundum propositum ejus, qui operatur omnu

SECUNDUM CONSILIUM. VOLUNTATIS SUE,— IÜQC patet,

(i) Qui eensu- genuinus est. « Nos, » id est ego, aliique Àpostoli, et eûmes qui ex Judcïa vocati fueraU

fiortcm jam dictam, id est vocationem ad fidem ct gratiam , licet nobis sit sors fortuita ct immerita, in Deo tainen procedere cx proposito ct decreto non casuali, sed prudenti, adeoque cx çonsilio divino, quod hac de re habitura est in consistorio SS. Trinitatis : habuit cnim Deus rationes jus,*<s*nias> licet nobis sœpe ignotas, hos vocandi, non alios : v. g. cur Judæos primo vocaverit ante alias Gentes, causa fuit, quia iis proprie ct primo Proin'ssus fuerat Christus; cur deinde secundo loco vooarit Samaritanos, Palæstinos . Syros, causa fuit, quia hi Judæis erant vicinissimi, et ex parte Judæorum fratres; cur tertio proserpente paulatim Apostolorum prædicationc , Paulus in Græcia prædicarit Ephesiis, Corinthiis, Philippensibus, cosque ad Christi fidem vocarit, potius quam Megarenses, Thebanos, Lacedremones, causa videtur esse, quia Ephesus, Corinthus, Philippi, primariæ erant urbes, eaque œtate floreutissimæ, tum opibus, tura copia hominum. Itaque eo se contulit Paulus, quia majorera in cis sperabat messem et fructum prædicationis suæ. Unde I *Corinth,* xvi, 8, ipsemet Paulus hanc causam dat : a Permanebo, inquit, Ephesi usque ad Pentecosten : ostium cnim mihi apertum est magnum et evidens. »

Sic cur Domani præ cœteris Occidentalibus vocati sint primi, causa fuit, quia Doma erat caput orbis : eo ergo statim se contulit S. Petrus, et deinde Paulus, ut Doma quasi capite conversa, fides per universum orbem facillime propagaretur, et, ut inquit S. Leo, serm. I *De Nativitate Apostolorum Petri et Pauli, a* ut lux veritatis, quæ in omnium gentium revelabatur salutem, efficacius se ab ipso capite per lotum mundum effunderet,» uti clarissime facium videmus, cura Constantinus et Domani Imperatores fuerunt conversi. Erant enim Dorare omnium gentium homines, ita ut quod Doma audiret ct disceret, hoc omnes gentes audirent et discerent. Pari modo, cur Itali prius Germanis, Anglis, Francis vocati sint, causa est, quia viciniores erant Dorare, ex qua Pontifex ibi residens praecones Evangelii primo in proximas urbes ct gentes misit, ut ita sensim ulterius in alias el alias, et tandem ad nos, ac denique ad remotissimas in Norvegia, Islandia, Moscovia proserperent, cl fidem propagarent : sic enim caput humanum primo in collum sibi vicinissimum, deinde in pectus, tertio in femora, ac deinde in pedes sensum et motum influit; hic enim est naturalis ct commodissimus ordo.

Ure rationes nobis notre sunt ct probabiles; sed in his, et aliis magis particularibus vocationibus tam gentium ct urbium, quam hominum singulorum, v. g. cur Magdaleuam tam illustri ratione ct modo vocaverit prre aliis meretricibus, cur Paulum prie aliis Judæis persecutoribus, Deus alias plureset sublimiores habet rationes, intentiones el fines nobis incognitos secundum conv-

lium voluntatis suæ, ut inquit Apostolus, clin hïs dicendum est illud *Pom.* xi : « O altitudo divitiarum sapientire et scientire Dei! »

12. Ut SIMOS IX LAUDEM GLORIÆ EJUS , — Ut per nos laudetur ct celebretur gloria Dei, ejusque gloriosa misericordia; ut simus Deo laudi et gloriæ, ut laudemus ct glorificemus Deum , gloriosam ejus in nos cb-mentiam admirando, ac ubique deprredicando.

Nos QUI ANTE SPERAVIMUS IX CHRISTO. — *Primo,* S. Hieronymus refert hæc ad pra^cicnliam divinam, in qua ante mundum conditum prrescivit Deus nos credituros et speraturos in Christo. *Secundo ,* Theophylactus sic explicat : Speramus in Christo bona, qure nobis contingent in futuro sæculo, speramus inquam nunc, antequam illud ct illa adipiscamur. *Tertio* et genuine : a Nos, » scilicet Apostoli et Judæi, qui ante alias Gentes credidimus , et credendo speravimus bona promissa a Christo (per metalepsim enim sub spe intelligit fidem, nimirum per *speravimus* intelligit *credidimus) q. d.* Nos Judæi, quibus antea promissus a Prophetis, et jam ante alias Gentes exhibitus et evangelizatus est Christus, et apud quos coepit Ecclesia, ct per quos propagatur, primi sumus per quos laudatur et celebratur gloria Dei, gloria Evangelii Christi. Ita Ambrosius, Anselmus et Tertullianus, hb. V *Contra Murcian.* Hic sensus patet ex antithesi vers, sequentis.

1.3. Ix quo (supple Christo, sperastis) et vos,— v«n o Ephesii Gentiles, sicut et nos Judæi ante vos speravimus in ipso. *Secundo* et potius, refer ad vers. 11 : a In quo,» id est per quem, vos, o Ephesii, supple sorte vocati estis, ul sitis in laudem gloriæ ejus; sicut nos Judæi, qui ante vos credidimus, ct speravimus in Christo, per ipsum ad hanc fidem et spem sorte vocali sumus.

Cum AUDISSET1S verbum veritatis, Evangelium SALUTIS.— Grreca TÓ k-.-jf» ri; òAr.ltiac, tò Èjx-j-pÀio tí; coTT.ÿix;, id est, ut Syrus, *verbum veritatis, quod est Evangelium salutis, q. d.* Qui Simonem Magum, qui Platonem, qui veteres poetas ac philosophos docent, falso veritatem promittunt : solum emm Evangelium docet veritatem veramque viam ad salutem ; solum Evangelium est verum nuntium, vera doctrina salutis et veritatis.

Ix quo et credentes signati estis. — Grrece Ktçwcxvri;, id est *postquam credidistis;* hoc ergo signaculum spiritus non est ipsa fides, sed fidem consequitur.

Signati estis, — »avf*qía9»r«, hoc est, *sigillati estis,* sigillo obsignati estis : sicut enim sigilli impressione obsignantur littera regis, ac tabulre publica.*, ut authentica) a dubiis, genuinæ a falsis secernantur, cerloque constet has esse litteras et tabulas regis : ita vos Christiani Ephesii, quasi « epistola Christi, scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus, » signati, id est obsignati, estis Spuilu Saucio quasi sigillo, ut constet vos

esse non fictam, sed authenticam Christi epistolam, vos vere esse fideles conscriptos a Deo, vere esse populum et Ecclesiam veri no summi Dei.

Dices : *Ergo fideles* ex hoc sigillo certi omnino sunt se esse in vera fide el gratia.

Despondeo : *Nego* consequentiam, quia sicut sigillum hoo non est eis physice ct omnino certum et evidens (quis enim certo scit, quis jurare audeat se signatum esso Spiritu Sancio lanquam sigillo), sed tantum probabile, el subinde moraliter quasi certum cx signis ct conjecturis : ita panier non est eis certum ct clarum, se esse in vera fide et gratia Dei. Vide dicta *Hom.* vm, 1G.

Spiritu promissionis, — *q. d.* Signati estis non signo corporali, puta circumcisionis, quasi pecudes, ait Chrysoslomus, uti Judæi signati sunt ; sed quasi Christiani, cl filii rationales, signati estis «spiritu promissionis, » id est promisso, quem *scilicet per* Prophetas Deus promisit, ut per *Ezcch.* xxxvr, 26 : « Dabo vobis cor novum, ct spiritum novum; » per *Joclem,* cap. n, vers. 28, cl alios. Ilie spiritus promissus a Deo, est charitas, justitia, pax et gaudium conscicntiæ, quæ accepistis, postquam credidistis, in baptismo; quæque jam experimini et ostenditis in conversione morum, ct sanctitate ac innocentia vitæ Christian®. Aliqui sjc intelligunt, « signati estis Spiritu, n id est donis Spiritus Sancti, linguarum, prophetiæ ct similibus visibilibus, quæ oliin dabantur in baptismo. Sed hæc non dabantur omnibus, sicut jam nemini dantur, imo incertum est an Ephesii hoc tempore ea receperint : parvo enim tempore, et tantum in primordiis Ecclcsi® hæc dona visibiliter data sunt.

Dm tí- ni j>.i ’ çwndio “ T”* ti xiut in haptis- a o T

Sancto. — Hinc Didymus, lib. *I)e Spiritu Sancto,* probat Spiritum Sanctura non participatione alterius, sed suapic natura bonum ac sanctum esse, ac consequenter esse Deum; quia nimirum in sigillo, quo character bonitatis et sanctitatis imprimitur, Spiritus archetypus est bonitatis et sanctitatis, ut qui signatur Spiritu Sancto, formam et speciem sanctitatis ejus assumat. Ubi adverte, sicut imago ceræ impressa refert, et plane conformatur suo sigillo, quod imaginem illam imprimit : ita sanctitatem in anima nostra expressam a Spiritu Sancto, illi quasi sigillo imprimenti, et quasi arclv’typo sanctitatis conformari, plancque exprimere et rcpræsentarc sanctitatem Spiritus Sancti. Quanta ergo animæ nostræ est dignitas ! quanta cura sanctitas hæc tuenda ct conservanda est t

Axitrz Spiritu S’-ctus, mi ii- n cuvai,

〈 ia. 11. Qui est pignus hereditatis. — *q. d.* Signati estu Spiritu Sancto quasi sigillo, non tantum ut constet vestræ fidei tabulas esse veras, a vero Deo cordi vestro inscriptas, sed etiam ut tabulas spei votan obsignet, ut scilicet cx hoc quasi sigillo certam habeatis spem et jus ad futuram hæreditatem : undo hic Spiritus et sigillum est, et eliam pignus, hreredilatis coelestis.

Nota : Pro pfÿnu» græce est id *est arrha;* nam, ut docet S. Hieronymus, Chrysoslomus ct ex Augustino Beda, Spiritus hic melius dicitur arrha, quam pignus: quia pignus datur in mutuo, et solido debito repetitur ct aufertur; arrha autem datur in contractu vendentis el ementis, ut firmus sit contractus; datur, inquam, quasi pars anticipata futur® píen® solutionis : hic autem Spiritus datur quasi pars et præguslus futur® nostr® h ereditatis ct felicitatis. Addunt alii, Spiritum Sanetum esso pignus quoad fidem ct spem; hæc enim dona deficient, et in cœlo transibunt in visionem et possessionem Dei ; arrham autem dici quoad charitatem qu® nunquam excidit, sed permanebit ct perficietur in beatitudine. Si tanta ct tam suavis cst arrha, quam Deus hic suis elargitur, quanta erit hæreditas ipsa, quam suo tempore praestabit !

Spirita» ulutli no*tr», 'lra diftmnt an '

In redemptionem acquisitionis, — id est, ut perfecte redimatur, et in perfectam libertatem vindicetur ipsa acquisitio, scilicet ut, cum hæredilatem jam dictam cernemus et adibimus, liberemur ab omni malo, tentatione, morbo, morte, ærumna, nos, qui sumus acquisitio, id cst acquisita possessio Dei ct Christi.

Nota *priino :* « Redemptio n hic tam activa accipi potest, qua scilicet nos redimit Spiritus Sanetus ct Christus, quam passiva, qua nos redimimur : hæc enim terminus est activiu.

itadempcipi "f* plex, inchoau ct

Nota *secundo :* Redemptio nostra est duplex. *Prima,* inchoata, qua hic redimimur a servitute peccati, et asserimur in libertatem grati® filiorum Dei. *Secunda,* completa in coelo, qua ab omni prorsus concupiscentia, poena, miseria liberati asseremur in libertatem gloriæ Beatorum. Hanc secundam hic intelligit Apostolus : hoc enim significat præpositio *in, q. d.* Spiritus Sanctus est pignus hærcditalis, *in,* id est *ad,* redemptionem perfectam assequendam.

Nota *tertio :* Pro *acquisitionis* græce est «quict/r tnwi, quod nonnulli vertunt, vindicationis, assertionis; melius Noster, Theophylactus, Photios, quin et Vatablus, Budæus, Erasmus, *acquisitionis;* sifiwoiiaA» cniin non tantum asserere, sed ct compararo ac acquirere significat, uti omnes Græci fatentur. Jam *acquisitio* vocatur acquisita possessio, substantia, peculium, scilicet populus Christianus, quem Christus tot laboribus, doloribus, lacrymis, imo ct sanguine ct morte sua sibi ct Deo acquisivit.

tfi. Ego audiens dilectionkm (quam scilicet ostenditis) in omnes sanctos, — id cst Christianos. Vcr<- is.

16. Non cesso gratias agens. — Græcismus, pro non cesso gratias agere, ut legit Hieronymus. ▾ «•.<«.

17. Ut Deus Domini nostri jesu Christi, — hoc cst, Deus Pater, qui est Deus tam omnium hominum, quam Christi secundum humanam naturam; ita ut omnes gloriemur nos cumdem cum Christo homine habere Deum patrem. Ver», n.

Pater gloiue. — Adonius et alii putant esse hyperbaton, ul genitivus *gloria:* pertineat, non

ad *Pater,* sed ad Deus, deque legunt, et parenthesi intercipiunt cum Piantinianis Bibliis: «ut Deus (Domini nostri Jesu Christi Pater) glori® ,» *q. d.* Ut Deus glori® , id est gloriosus, qui est Domini nostri Jesu Christi Pater, det vobis, etc. Sed hæc lectio nimis implexa ct obscura repugnat Grœcis et Romanis: Graeca enim sic habent, Da *i* 8d; rc0 Ku;í*.j r.oô, Xjit '.ü, ¿ ntrr.f rZ; *8£,r.',* id est, ut Romana distinguunt, *ut Deus Domini nostri Jesu Christi, Paler gloria:;* ct ita legunt ct distinguuntS. Hieronymus, Chrysoslomus, Theophylactus, Anselmus et alii.

Qwmodo Beni di- rial

Quœres : Quomodo Deus dicitur « Pater glorj®? „

Respondet Anselmus, esse a Patrem glori®, » id cst Christi, qui cst gloria Patris. Sic et Nazianzenus apud Theophylactum, per gloriam accipit divinitatem Filii, ut Pater œternus dicatur *Deus* respectu humanitatis Christi, dicatur vero *Pater* respectu divinitatis ejusdem. Sed hoc obscurius videtur ct remotius.

Dico ergo : *Paler,* id est, auctor omnis glori® ct glorios® nostr® redemptionis per Christum; *Pater* enim Hebraeis auctorem ct causam efficientem significat, tribuiturque Deo respectu creaturarum inanimatarum. Sic dicitur *Job* xxxvnr, 28 : « Quis est pluvi® pater? » id cst productor. Sic Apostolus vocat Deum, *patrem,* id est auctorem, *misericordiarum.* Ita Theophylactus : « Dicitur, ait, Pater glori®, quia ingentia, celebria et præclara nobis bona dedit. »

Ubi nota, aliud cst esse « Deum glori®, » uti Deum vocat Stephaniis, *Act.* vii , 2, vel « Dominum glori®, » uti eum vocat Apostolus, I *Cor.* cap. n, vers. 8, vel « Regcin glori®,» uti cum vocat David, Ps. xxin, 7 ; aliud vero cst esso « Patrem glori®. » Dicitur Deus a Dominus » vel « Rex glori®, » Id cst gloriosissimus, plenus gloria et majestate, *q. d.* Regalis, dominica, divina

carli I'V") rst j' i dhuiiiai jiun

g]or¡aj sjcut Cnim Regem vocamus regiam majestatem, sic Deus dicitur divina gloria et majestas, hoc est, gloriosa et augusta divinitas; gloria crg0 |jcm cslj quod majestas gloriosa; ipsa enim majestas et divinitas csl origo et fundamentum glori®: gloria vero ex majestate el divinitate emanat cl resultat, sicut radius a sole; est enim hæc gloria, Dei el divini nominis claritas et celebritas , qua ab angelis, hominibus creaturisquo omnibus dignus est Deus laudari, celebrari, glorificari , ob immensam suam sapientiam , potentiam, sanctitatem , majestatem ; sicut enim dux belli per fortitudinem suam præclarasque victorias, egregii sibi ducis nomen cl gloriam acquirit : ita Deus ob naturalem suam perfectionem et excellentiam, immensam habet in sc gloriam, ob quam dignus cst, debetque ab omnibus glorificari. Hinc in veteri Testamento Deus Mosi et Judæis per ingens lumen sc spectandum exhibuit, dicunturque Moses et Hebraei vidisse gloriam Domini , id est, corpus mire lucidum, quod luco sua repraesentabat gloriam Dornini, id cst, Deum gloriosum ; et a Psalte dicitur Deus « amictus lumine sicut vestimento : » lumen enim ct radii el symbolum sunt claritatis et glori® : unde Sanctis quasi beatis ct gloriosis radios appingimus. Lomen UonaJ.

Pater vero *glorine* dicitur Deus, quia gloriam immensam , quam in se habet quasi Dominus, rex, fons et origo glori®, creaturis communicavit, ct communicat, dum scilicet ocelos, solem , elementa, homines, angelos alia=quc creaturas excellentes et gloriosas produxit; dum (quod proprie hic spectat Apostolus) per Christum gloriose nos redemit, ct dc diabolo, morte, peccato ab inferno triumphavit; dum gloriosam gratiam, Sacramenta ct miracula partira per Christum, partira per Apostolos (unde II Cor. m, 8, docet Apostoiatum novi Testamenti esse ministerium glori®) contulit, instituit, patravit, quibus ad icternam beatitatem ct gloriam regni coelestis dirigamur : hoc enim proprie est praesentis loci. Vocat ergo Apostolus Deum *Patrem glorine*, ob gloriosam fidem, sapientiam, cognitionem, spem ct gratiam novi Testamenti per Christum exhibitam Ephesiis aliisque Christianis. Hinc explicans, subdit : 1

17. Ut Patir glorile det vobis spibit cm sapiex- Ven. it TI.E ET REI EI.ATIOMS , IX AGXITIOXB EJI'S IIXLMIVA-ct ‚S' TOS OCELOS CORDIS VESTRI. — *q. d.* OfO , Ut DCUS pater ct auctor glorios® sapienti®, fidei, spei ct glori® cœleslis, det vobis spiritum sapienti® ct revelationis, quo scilicet inspiret vobis ct revelet hanc suam arcanam gloriam ct sapientiam; « in agnitione ejus, » id est, ut agnoscatis illum esse patrem glori® jam dict® ; « illuminatos, » inquam, vobis det, ait Ambrosius, a oculos cordis vestri, » ut ejus lumine illustrati, agnoscatis eum talem, ul dixi.

Taxat Simonem Magum, qui inducebat Deum quemdam el patrem incognitum, teste Epiphanio, *haresi* 27, *q. d.* Adeo noster Deus ct Pater non cst incognitus, non celat, non abscondit se, ût sit pater glori® ct claritatis, tanquam ipsa increata gloria et claritas, qu® sui notitiam et claritatem ubique diffundit; oro ergo eum, ut clara sui cognitione vos, o Ephesii, illuminet, ut eum clare agnoscatis. Simoni» dw patre ›ao- pul0'

Is AGMTioNB. — Cauto hic legendus S. Hieronymus, qui distinguit impiaw, id est *agnitionem,* qua agnoscimus olim cognita, sed qu® jam nossc desiimus, sive qua olim cognita recordamur, a •pósu, id est *cognitione,* qua prius incognita nossc incipimus : Quia, inquit, quidam sic inlelligunt, quod patrem olim iu cœlo cognoverint anim®, sed detrus® in corpora, rursum per revelationem spiritus illius coeperintrecordari, iHumque denuo agnoscere. Hlnour. uiiu- origeai* »l» ““[¡X ceotu.

Verum hio cst error Origcnis, et ex ejus sententia, non autem cx sua dicit hoc Hieronymus. Ubi nota : Solet Hieronymus in Comment, multa cx aliis Lcauccriberc, unde solet eos, quos secu-

furtis est, in prorrniio nominare et praemittere : sicut in proœmio hujus epistolæ nominat Origenem ejusque commentarium in hanc epistolam. Ita ipse sc excusat in sua Apologia *Contra Riifinum*. Dico ergo : *Agnitio* hic idem est quod cognitio prima, vel certe *agnitio* est illa, qua Gentiles et Philosophi Deuin Patrem, quem prius in gentilismo obscure, involute ct in confuso cognoverunt, jam per Evangelium penitus, clare, explicate ct distincte, ut auctorem gratiæ et glori® agnoscere cœperunt.

Vers.fl. 18. UT SCIATIS QUÆ sit spes vocationis ejus, — ul scilicet, quæ et quanta bona sperare debeatis ex vocatione, qua vos vocavit ad christianismum, id est ex cliristianismo ipso ad quem a Deo vocati estis.

Quæ D1VITIÆ GL0R1.E iiæreditatis ejus in sanctis, — id est, quam dives, copiosa ct abundans sit gloria hærcditalis, id est hærcdilos glorile (est enfin hypallage) quam Deus promisit et confert sanctis, id est, Christianis qui juxta Christi doctrinam et legem Christiane ac sancte vivunt.

Ven.it. 19. Et QUÆ SIT SUPEREMINENS MAGNITUDO VIRTUTIS EJUS IN NOS QUI CREDIMUS, — TC *b-lfii&CH* uép-6::, id est, ut Hieronymus, *sublimis magnitudo;* Ambrosius, *excelsa magnitudo* « virtutis, » græce Su- id est potciitiæ, «ejus in nos, » *q. d.* Ut scia-

Mu. ¡ Tirttu elucet io hoc i-num couver-aioce. lis quantam potentiam Deus ostenderit in nostra conversione a gentilismo ad christianismum, qua scilicet nos ex idololatris fecit Dei veri cultores; ex ebriis, sobrios; ex libidinosis, castos; cx superbis, humiles; ex lupis, oves; ex iracundis, miles ; ex barbaris, comes et humanos : ut cor barbarum, carnale, ferum nobis abstulerit, et pro eo dederit nobis cor mentemque Christianam, spiritualem, humanam, imo angelicam et divinam. Hanc potentiam ct potentem sui mutationem mirantur etiamnum Indi ct Japones, cum ab idolis convertuntur ad Christum, cl cx ca agnoscunt veritatem fidei et vim gratiæ Christi.

Secundum operationem potenter virtutis ejus, xxtx r/? ivipqnx» Tsi xpxTCu; tí; avrai, id est *secundum energiam,* hoc est efficaciam ct vim , *potentia fortitudinis ejus* (1).

Vtr».Î0. 20. Qram OPERATUS EST (græce iiifqr.sw , id CSt, per energiam potenter et efficaciter operatus, vel, ut Tertullianus vertit, *inoperatus est)* in Christo SUSCITANS ILLUM A MORTUIS. — q. *d.* Illa Dei virtus, potentia et energia, qua nos resuscitavi! ab idololatiia, peccatis, morte et inferno, similis illi cst, quam Deus ostendit in Christo, cum illum a more suscitavit, et ad suam dexteram evexit; nam, ut ex S. Augustino et Chrysostomo , docet S. Thomas, 111, Quast, exui, ari. 9 ,difficiliuscst, majorisque polenti®, peccatorem justificare , quamcodum et terram creare: quia magis contra-

T at'na jtuicica-

it) Pelisi quoque r> *qui credimus* cum sequentibus jungi, ul sensus au ·. Qui credimus propter maximam ejus ivl Uaiu, quam seduxi in resurreclione Ctiristi etc., i.uus.

ria sunt peccatum ct gratia, quam aliquid ct nihil; ct longo magis distat a Deo , illiquc contrarium cst peccatum ct peccator, quam nihil ; sunt enim duo extrema summo et in immensum distantia et contraria, Deus et peccatum. Denique gratia et justitia est ordinis supernaturalis et divini, ubi summa potentia opus est, ut peccator per peccatum depressus ct abjectus infra omnes creaturas, supra omnes attollatur, et assurgat ad justi- re, ipim ronndnoi creare. tiam , fiatque Dei amicus, filius ct consors divin® naturæ.

Et constituens ad dexteram suam in coelestibus.— Græce ¿xáOtaiv *b* JiÇtà aúrcü, id est *sedere cum ferit in dextera,* id est ad dexteram suam. Ita Hieronymus. Dc hac sessione dicam *ad Colos.* cap. m, vers. 1.

21. Supra omnem piuncipatum , et potestatem, Ver».si. ET VIRTUTEM, ET DOMINATIONEM. — AduinUS piltat Apostolum hic non recensere ordines angelorum, sed tantum contra Gnósticos doccre Christum supra omnes, quantumvis principes, potentes, dominantes, ct supra omnia quantumvis potentia ct eminentia evectum esse. Verum S. Dionysius, S. Pauli discipulus, Hieronymus, Chrysostomus, Theophylactus, et passim Patres et Scholastici ex hoc loco, et *Colos,* cap. i, vers. 10, accipiunt ct distinguunt quatuor choros angelorum : imo Ecclesia hinc inter novem angelorum choros ponit Principatus, Potestates, Virtutes et Dominationes: nec enim aliunde colligi possunt. Aposto-his hie recenset quatuor online* angelo rum.

Nota : *Coloss.* i, 16, alio ordine hos angelorum ordines enumerat Apostolus; descendendo enim sic ait: «Sive Throni, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates. » Unde S. Gregorius, S. Thomas ct alii Latini putant Virtutes esse inferiores Potestatibus, et Virtutes esse primos in tertia hierarcbia. Rursum Principatus ponunt medios in secunda, ut illa constet Dominationibus, Principatibuset Potestatibus; tertia vero Virtutibus, Arcbangclis et Angelis. Contra S. Dionysius Virtutes immediate subjicit Dominationibus, ponitque eos medios in secunda hierarcbia, ut ea constet Dominationibus, Virtutibus, Potestatibus. In tertia vero primo ponit Principatus, secundo Archangelos, tertio Angelos. Huic sententi® favet hic locus ct S. Dionysius, qui *Coelestis Hierarch,* cap. vi, so hæc accepisse ait a magistro suo, scilicet lliierotheo, vel certe Paulo, qui in tertium cœlum raptus hæc ibi audivit, imo conspexit. Ordohls-rarchia* mm angelica-rum.

Nota *secundo :* Pro *virtutem* græce non est ápirñ, sed Jùxxptç, id est *potentia,* robur, fortitudo. Rursum pro *dominationem* græce est xupumc, id est dominium, sive auctoritas, et jus domini in servum, vel in rem suam.

Nota *tertio,* hæc abstracta sumi pro concretis, «Principatus,» id est principes; «Potestates,» id cst potestate pr.edili; «Virtutes,» id est robusti , fortes ; « Dominationes, » id est dominantes : sunt enim nomina angelorum. Vide *Can.* 21.

Er ujiMi nomen ,—id cst, omne quod nominatur

Xomei chri»ti

ct celebratur : sic cnim Hebræi vocant n jrt 'wJX *amelle hasschcm,* viros nominis, id est celebres. Perstringit nomina deorum, quos fingebant Gnos-

um no- 'i ‹i'icn ü m.

tici ct Poetas, Hesiodus , Orpheus et alii Gentium Theologi, qui mira fabulabantur de rebus cœlestibus. Perstringit etiam triginta Æoncs Valentini,

Enor ci VaicuU- ni do >n tri iuu ^un'

qui tantum erant nominum portenta, ct crimina P°t*us quam numina, quos describit D. Pamelius Tertulliano, initio libri *Contra Valentiniano»;* hos Valentinus videtur sumpsisse cx Platone, qui in *Timao* mundum dixit factum esse cx cubo ternarii, qui cst viginti septem: nam ter tria faciunt novem, ct ter novem faciunt vigilili septem ; co quod in hoc numero omnis harmonia et consonantia consistat. Tot cnim fere /Eones confinxit Valentinus, nimirum triginta. Hisce omnibus Apostolus opponit ct anteponit nomen Christi.

Tropologice, vide Chrysoslomum, *homil.* 3 in morali, quam per Christum supra omnes angelos exaltati sint homines, quamque turpe sil, se, cum membra sint Christi, subdere ventri, iræ, dæmoni; quamque digne ad sacram communionem se comparare debeant, ut adeo sublimato Christi corpori uniantur.

Qlod nominatur non solum in noe sjeculo , sed etiam in futuro.— Hinc discimus, nomina quaedam, gradus ct distinctiones angelorum ct spituuin coelestium nobis hic esse incognita, quæ in co.'lo revelabuntur, ait Theophylactus.

Vus. n.

22. Omnia subjecit sub pedibus ejus.— Hinc patet angelos subjectos esse Christo homini, ct Christum, ut homo cst, rogem esse ac dominum cœli et terræ, hominum et angelorum. Ita Chrysostomus ct Theophylactus.

Et ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam.

Christus, 'i"a " "wpu? angeli "'tins'l K h j militan- ^trium-l plMuti».

Græca, i›~ip rrávTa rp ixxXr.ata, *super omnia ipsi Ecdesia,* id cst, Christum dedit caput Ecclesiæ, qui csl super omnia visibilia et invisibilia praesidens et dominans. Ita Hieronymus, Chrysostomus et Theophylactus, unde Syrus vertit, *ipsum qui cst super omnia, dedit caput Ecclesia.* Hinc rursum exclamat Chrysostomus : « Papie ! quo rursus et ipsa,n Ecclfis›am (imo consequenter unum hominem sanctum, qui csl quasi unus culex et pulex, ul alibi ait Chrysostomus) evexit? Quasi quadam machina trahens in magnam ipsam sublimitatem sustulit, inque ipsius coelestem thronum sedero fecit : nam ubi est caput, ibi est el corpus , supra omnia visibilia cl invisibilia, » etc. Sed Latina Biblia passim, etiam Romana legunt, *et ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam,* angelorum scilicet et hominum, militantem et triumphantem. Ila S. Augustinus ct alii.

Putant aliqui Christum, qua homo cst, caput esse hominum ; qua Deus est, esse caput angelorum : sed ex hoc loco recto colligunt Doctores, Christum etiam ut homo cst, caput esse angelorum, sicut et hominum, quia cx angelis et hominibus una Ecclesia, el una quasi respublica constituitur. Nam de Christo non qua Deus, sed qua homo est et redemptor, agit Apostolus hoc capite ; est ergo Christus ut homo, anselorum caput , quia ut homo angelis præest et imperat.

Secundo, quia, ut inulti volunt, Christus ut homo, angelis gratiam et gloriam meruit : nam D. Thomas, Albertus, Ruardus, Arboreus ct alii quos citat ct sequitur Suarez, III *part.,* disp, x l h, sect. 1, Gregorius dc Valentia ct alii docent prohabiliter Christum esse causam gratiæ non tantum hominum ›sed et angelorum, eamque triplicem, scilicet finalem, exemplarem et meritoriam ; ac consequenter angelos, per fidem Christi, id est in Christum mediatorem, sanctificalos et gloriam adeptos esse : cos vero, qui Christo homini hanc mediatoris dignitatem superbe inviderunt, ?r4uisibique arrogare voluerunt, factos esse dæmones, n.chns. ct hoc fuisse peccatum Luciferi, quod scilicet Christi mediatoris officium ambiverit : non cnim p-n» potuit divinitatem in sc sibi appetere Lucifer; hoc cnim sciebai fieri non posse, imo involvere contradictionem, ul scilicet creatura in creatorem, Lucifer in Deum transmutetur.

eam ¿a twn ta»

Probant hanc sententiam cx hoc loco : «Dedit, inquit, cum caput supra omnem Ecclesiam; » caput enim in sua membra influit ; unde subdit : « Quæ ,» scilicet Ecclesia, «est corpus ipsius, et plenitudo ejus, qui omnia in omnibus (membris suis, ergo et in angelis) adimpletur, » et adimplet. Et vers. 10 dixit in Christo instaurata esse « omnia quæ in oelis sunt et quæ in terra, » quia scilicet sicut Christus Adamum et homines lapsos instauravit, ita et dæmonibus labentibus, eorum lapsum per angelorum gratiam et perseverantiam instauravit et complevit.

Secundo, quia hæc dignitas Christum, qui est unigenitus Dei Filius, decuisse videtur, et eadem opera, qua hominibus, potuit ct angelis mereri.

Alii tamen graves Theologi contrarium docent, Christum scilicet solis hominibus, non autem angelis, meruisse gratiam et gloriam, cumque dici caput angelorum tantum hac ratione, quod illis emineat eorumque sit superior.

tu‹n -:lb - a __i¡.„

Probant *primo,* quia Scriptura ct Patres docent Christum propter homines, non autem propter angelos natum et passum esse. Sed responderi posset, Christum primario ad hoc venisse, ut homines lapsos sua cruce et morte repararet, adeoque non moriturum fuisse, imo nec nasciturum, nisi peccasset Adam, quem sua morte redimeret : posito tamen quod propter hominem venturus erat Christus, Deum voluisse ut merita ipsius etiam ad angelos se extenderent : id enim nihil tollit de misericordia Dei in homines lapsos, et maxime decebat Christum Deo hypostatice untum, qui tam angelorum, quam hominum rex erat et caput. Et sic responderi posset ad locum Apostoli *ad llebr.* it, Il : «Qui sanctificat,» scilicet Christus, « el qui sanctificantur, » scilicet a peccato, puta hommes lapsi (de his enim agit : uaiu vox *cnim* dat causam, cur, ut dixit vers.

,ki[* ini.nix

præced., propior eos Christus debuerit consummari, id est, *mori in cruce), «ex uno, »* scilicet Adamo, «omnesu prognati sunt. Unde non saquitur : Angeli non sunt prognati ab Adamo : ergo non sunt sanctificat!, id est, primam suam gratiam non acceperunt a *Christo.*

Probant secundo, quia angelus prius est creatu« ct grafinm accepit, quam homo aut crearetur, aut peccaret : Christus autem non venisset, nisi peccasse! homo; ergo prius decrevit Deus dare gratiam angelo, quam Christum incarnari.

Responderi rursum posset negando consequentiam; licet enim in executione prius dederit Dens gratiam angelo, quam Ad® aut Christo, in Dei tamen præordinatione et *decreto omnia b.ec facta* sunt unico divin® voluntatis actu, quo totum hunc rerum ordinem, qui de facto extitit, simul et semel elegit et instituit cum mutua contradependentia per pnescientiam condilionatam; ut v. g. decerneret in hoc rerum ordine non crearo angelos, nec Adam, nec permittere eum labi, nisi skntd praevidens et praeordinans Christum, qui ejus lapsum repararet, et qui consequenter sua merita ct gloriam ad angelos extenderet : quia decrevit totum hunc rerum ordinem instituere propter Christum , eumquo primo intendit, et ad eum c®!era ordinavit, quia in Christo statuerat maxime ostendere suam potentiam et gloriam : sed hæc quæstio exactius alibi discutienda est.

Contrad/jh ax.-io->’>m. Chruti'/

Ve>. tj. 23. Plenitudo ejus , — , id est, *complementum, q. d.* Ecclesia, tanquam corpus, est complementum Christi tanquam sui capitis ; caput enim corporo completur et perficitur; cum enim caput habet omnia corporis membra, ita ut nullum desit, tunc completum plano est et dicitur. Ita S. Chrysostomus, Ambrosius, QEcumenius, D. Thomas, Anselmus.

Am?r Chjhti jn Ecclelum.

Nola hio unionem et amorem Christi in Ecclesiam : licet enim in se plenissimus sit el perfectissimus , tamen mancum se, et quasi membris mutilum caput esse putat, nisi habeat Ecclesiam instar corporis sibi adjunctam. Hinc Christus aliquando vocatur tota Ecclesia, ut dixi I Cor. xn, 12. Hinc toties dicitur nos esse, nos crescere, nos agere, nos pati in Christo, llinc Apostolus ait Christum in se, seque in Christo vivere, llinc illa Christi vox: «Saule, Saule, quid me persequeris? » Vide *Coloss.* **i**, 21. [lino omnis spes et consolatio nostra.

T>t·vx ’*,<• guu

Qui omnia in omnibus adimpletur. — Est græcismus : *omnia,* id e*t, quoad omnia, intelligible enim **uñ**. Sensus ost *primo,* Clivistus in præsenti vita completur omnibus suis membris : singuli enim fideles conferunt ad Christi complementum : completur, inquam, quoad omnia, id est, quoad omnes gratias, virtutes; non quod singuli habeant omnes, sed quod singuli singulas, ita ut simul collecti habeant omnes : nam in hoc excellit charitas , in illo patientia, in isto castitas, ct sic singuli singularum virtutum excellentiam ct plenitudinem ipsi Ecclesiæ, quoi corpus est Christi, ac consequenter ipsi Christo, conferunt. Ita Hieronymus, Chrysostomus, Anselmus. a.Sicut, ait Hieronymus , adimpletur Imperator, si quotidie ejus augeatur exercitus, et fiant nov® provinci® : ita et Christus; » et Theophylactus : «Christus, ait, quoad manum, impletur in homine misericorde; quoad pedem, in eo, qui Christi amore peregrinatur, vel visitat®gros; quoad linguam, in doctore , » sicque Christus in omnibus proficit sapientia, gratia ct omni virtute, ait Hieronymus, Chn.nu proficit

Secundo, in futura vita Christus omni gloria et omnibus suis electis membris implebitur. Ita Ilieronymus ct Thcodorctus.. c ur’

Potest *tertio* verti cum Vatablo et Erasmo, *qui omnia in omnibus impiet :* Græcum enim rrXnpcwjuva» est vocis medi®, unde tam active quam passive verti potest. Implet ergo Christus omnia in omnibus , quia scilicet facit ut omnes el singuli omnibus virtutibus proficiant et impleantur. Ita Hieronymus (I).

Secundo, quia, ut Chrysostomus in morali, implet Christus omnes Eucharistia el seipso, in quo sunt omnes grati® : ipse enim est fons gratiarum. Sed prior sensus est genuinus, *q. d.* Christus non indiget hoc supplemento corporis Ecclesiæ, ut qui omnia in omnibus impleat; sed amoris est, quod sibi tara arcte Ecclesiam uniat.

Nota : Christus per se non omnia complevit, sed Apostolis aliisque verbi Dei præconibus mulla complenda reliquit, procurationem nimirum salutis omnium hominum, ut Christus omnibus suis electis quasi membris compleatur. Qui ergo saluti animarum incumbunt, quot animas Christo lucrifaciunt, tot membris Christi corpus, Christumque perficiunt et complent. Qu® sane magna cst dignitas, magnus stimulus, ut singuli lotos se conversioni animarum impendant, easquo Christo inserant, compleantquc Christi corpus ea parte adhuc mancum. Sio *Coloss.* ***i,*** 21, dicit: «Adimpleo ea, qu® desunt passionum Christi, in carne mea, pro corporo ejus , quod est Ecclesia. » Patiendo ergo et laborando pro salute proximorum, passiones el labores Christi, ipsuinque Christi corpus, et Christum ipsum adimplemus. Chnslu’ p]evll omnh ouirn perApo». pntw «*»• «

(1) Roscnmullerus sic vertit: *Qua* (Ecclesia) *est corpus ejus* (ab ipso regitur, sicut corpm a capito), *cattus* (r>x-oœu.*, iil est , scilicet fidelium) *numerosus illius* (Christi), qui *omnes* homines (-¿-.t ı, neutrum pro masculino) *omnibus* (scilicet bonis) *replet.*

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo docct, Gentiles peccatis mortuos per *Christum vivificatos esse, non merito operum, sed grads* **per** *fidem Gei, qui in Christo nos dentio quodammodo creavit ad opera bona peragenda.*

Secundo, vers. 11, *ostendit, quod Christus Gentes, quæ prius alienae erant a Deo Deique promissionibus, Judaris in una Ecclesia sibi ct Deo conjunxerit.*

Inde tertio, vers. 19, *concludit, nos jam non esse hospites et advenas; sed esse concives Sanctorum, et domesticos Dei, atque in Ecclesia supermdiflcatos esse supra fundamentum Apostolorum et Prophetarum, ipso summo angulari lapido Christo Jesu.*

1. Et vos, cum esselis mortui delictis et peccatis vestris, 2. in quibus aliquando ambulastis secundum sæculum mundi hujus, secundum principem potestatis aeris hujus, spiritus, qui nunc operatur in filios dillidentiæ, 3. in quibus et nos omnes aliquando conversati sumus, in desideriis carnis nostræ, facientes voluntatem carnis ct cogitationum, et eramus natura filii iræ, sicut et cæteri : 4. Deus autem, qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, 5. et cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos in Christo (cujus gratia estis salvati), 6. et conresuscitavit, et consedere fecit in ccelcstibus in Christo Jesu : 7. ut ostenderet in sæculis supervenientibus abundantes divitias gratiæ suæ in bonitate super nos in Christo Jesu. 8. Gratia enim estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis : Dei enim donum est; 9. non ex operibus, ut ne quis glorietur. 10. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus ut in illis ambulemus. 11. Propter quod memores estote, quod aliquando vos Gentes in carne, qui dicimini præputium al) ca, quæ dicitur circumcisio in carne, manu facta : 12. quia eratis illo in tempore sine Christo, alienati a conversatione Israel, et hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, et sine Deo in hoc mundo. 13. Nunc autem in Christo Jesu vos, qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi' 14. Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque imum, et medium parietem maceriæ solvens, inimicitias in carne sua : lo. legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat in semetipso in unum novum hominem, faciens pacem, 16. et reconciliet ambos in uno corpore, Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso. 17. Et veniens evangelizavit pacem vobis, qui longe fuistis, et pacem iis qui prope. 18. Quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno Spiritu ad Patrem. 19. Ergo jam non estis hospites, et advenæ : sed estis cives sanctorum, et domestici Dei : 20. superædificali super fundamentum Apostolorum, et Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu : 21. in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino, 22. in quo et vos coædificamini in habitaculum Dei iu Spiritu.

T.'h **I.** 1 .Et **VOS, CUM ESSETIS MORTUI DELICTIS ET PECCATIS** vestris. — Supple, « convivificavit Christo, conrcniscitavit,ct consedere fecit in ccelcstibus,» ul dicit *j.* !> ct G; ibi enim post longam parenlhesin (qua dc more digreditur ct abripitur Paulus vi spiritus ct copia rerum, ut dixi *Can.* 38) regreditur et explet sententiam vers. 1 inchoatam, mutata tamen persona secunda in primam; pro vos enim dicit *nos* (I).

(') Juxta Rosenmullerum, tò *et* <xw eum præcedontibus

Nota : Pendet hic locus totus a cap. præced.; quia enim ibi vers. 19, dixerat potentiam, quam Deus in Ephesiorum a gentilismo ad christianismum conversione ostendit, esse similem illi potenliie, qua Christum suscitavit a mortuis, et constituit ad dexteram suam : hinc hoc loco idipsum

arctissime cohxret, nec debebat divelli hoc caput a praecedenti, ut sensus sit : Qui (Christus, vel Deus) acui omues alios benefleiis cumulat, sic etiam vos, qui, 1

declarat, dicens ipsos per hanc conversionem cum Christo resurrexisse, et cum eo collocatos esse ad dexteram Patris in croio.

Cum essetis mortui (privati vita gratiæ) delictis et peccatis vestris, — per delicta ct peccata vestra. Ita Hieronymus.

Qurores, quomodo distinguantur delicta ct peccata.

Respondet S. Hieronymus, delicta esso peccata in cogitatione inchoata ; peccata esse, cum opere tl consummantur. Verum Apostolus in lege versa- **ti** (Viicti tus omnino ad eam respexit; in lege enim *Levit.* ⅆ^*n'* vn» 7 cl 3"> ^stinguitur delictum a peccato, ct tripis hostia pro delicto ab hostia pro peccato. Ubi ** h' Rabbini Judæorum Hebrieum DKBFI *chattat,* quod rttn› ? Septuaginta «¡xapríav, Noster *peccatum* vertit, explicant esse illud, quod committitur contra prroccpta legis affirmativa, quro ipsi tot numerant, quot sunt ossa in corpore humano, nempe 218; *ascam* vero, quod Septuaginta w>.r.aa»Xetxv id est erratum, Noster *delictum* vertit, esse illud quod committitur contra prroccpta negativa, quro ipsi numerant tot, quot sunt dies in anno, videlicet trecenta sexaginta quinque.

Secundo, contrarie S. Augustinus, Quæst. XX in *Levit.,* Lyranus, Abulensis ct alii per «peccatum » intclligunt culpam commissionis; per « delictum , » omissionis.

Sed verius videtur, a peccatum, » cum a delicto distinguitur (srope enim confunduntur, ut patet *Levit,* v, 5 ct 6), esse id, quod scienter contra legem committitur; «delictum,» quod ignoranter vel per oblivionem, prroscrlim juris et præcepti. Ita ex Procopio ct S. Hieronymo Hibera, lib. IV be *Templo,* cap. v. Et probalur, quia pro *delicto* Septuaginta vertunt, «Ai^uXuav, id est *erratum,* et á-pstav, id est *ignorantiam. Secundo,* quia ita vertit Noster *Levit,* cap. v, vers, ullim. : « Quia per errorem deliquit Domino, » ubi hebraico est ascam, id est delictum. *Tertio,* id patet *Psal.* xvm, 13 :» Delicta quis intclligit? ab occultis meis munda me.» Ecce delicta dicit non intelligi, non cognosci, esseque occulta, quasi scilicet per ignorantiam vel oblivionem commissa sint. Et *Psal.* 1 x v i i i, 6 : « Deus, tu scis insipientiam meam, cl delicta mea a te non sunt abscondita.» Ergo delicta sunt, quro per insipientiam, id est imprudentiam et inadvertentiam, commissa, nobis, sed non Dco, sunt abscondita. Et hoc innuit Græcum quo Apostolus hic utitur, quod Noster *delictum* vertit : Græcum enim **-ifi** significat *prater,* cum scilicet quis prroter mentem, obiter, inadvertentcr impingit, labitur cl delinquit. Contra S. Jacobu<, cap. **n**, vers. 17, a peccatum » vocat quod Scienter committitur : « Scienti, inquid, bonum facere, ct non facienti, peccatum est illi. »

v««. **t** **Î- h** quibus aliquando ambulastis , — conver- **ti** estis, ut explicat vers, sequent.; ambulatio enim g: tpeccati lUralionem el consuetudiner . lude suLdil:

Secundum sæculum mundi nurus, — id est, secundum consuetudinem saecularium, qui saeculariter ct mundane vivunt in hoc mundo.

Secundum principem potestatis aeris hujus. — *q. d.* Secundum voluntatem ct impulsum principis , qui potestatem suam exercet in hoc aero : vel potius, qui est princeps potestatis, id est daemonum, qui dicuntur *potestas,* quia potestatem exercent in hoc acre ; potestas enim , uli csl nomen ordinis angelorum, qui potestatem exercent in terra, ita est cl dœmonum, qui eamdem, quam habuerunt cum essent angeli, retinent jam facti dromones, sed in malum, ut hominibus noceant. Id patet cap. **i**, vers. 21; et cap. vi, vers. 12; *Coloss, i,* 16.

Nota : Ilie princeps est Lucifer, vel alius dt - 0*>i» »ti mon, qui sub eo prroest potestatibus, id est, diemonibus qui in hoc aere dominantur.

Secundo, dicitur « potestas acris, » qui in acre miscet ventos, tonitru, fulgura ct tempestates, quibus frugibus, bestiis et hominibus nocet; vel potius , quia in aere, id est in mundo hoc (ut sit synecdoche) inter homines potestatem suam exercet, eos tentando, vexando, ct quoquo modo nocendo. Ita D. Thomas. Unde Patres docent acrem a« us- hunc usque ad diem judicii plenum esse dromonibus, qui homines exerceant, ut boni probentur et perficiantur, mali indurentur, et cum d<u- phmu monibus in die judicii ad communem damnatio- djemoûibus. nem in tartara detrudantur. Praeclare S. Augustinus in *Sententiis,* num. 150 : a Cum homo, ait, secundum sc vivit, non secundum Deum, similis est diabolo : quia nec angelo secundum angelum, sed secundum Deum vivendum fuit, ut staret in veritate, ct veritatem de illius, non de suo mendacium loqueretur. Unde non frustra dicitur, omne peccatum esse mendacium : quia non peccatur nisi ea voluntate, quæ contraria est veritati , id est Deo. »

Spir it us. — Grasce est wvwasvro;, id est, *spiritus* in genitivo, quem aliqui per appositionem, nt aer cohaereat cum spiritu, sic explicant : «Secundum principem potestatis aeris, » qui scilicet aer, est spiritus. Sed obstat quod sequitur: «Qui operatur in filios diffidentiae ; » nec enim aer in cos operatur. **Quintaplcx litijii* tallii ordni> lio.**

Secundo, Erasmus sic ordinat : « Secundum principem cujus potestas est et aeris ct spiritus,» id est, et in aera , et etiam in spiritum, « qui operatur in filios diffidentiae. »

Tertio, Adamus refert ad *acris, q. d.* Secundum principem acris hujus, in quo degunt spiritus, id est dromones : princeps enim hic in aera quasi in spiritu spiritus versatur, ait Theophylactus.

Quarto, Vatablus refert ad *principem, q. d.* Secundum principem spiritus, id est spirituum, puta dromonum. Sed hi omnes supplere debent copulam *et,* vel aliquid similo.

Quinto ergo, plane et simpliciter, per apposi-

tionem ct cpexogesim, *spiritus* refertur ad *potestatis:* explicat enim quid sit potestas acris, nimirum dicit eam esse spiritum, « qui operatur iu filios diffidenti®, n id est, crsc spiritus (estenallage numeri ; singularis enim ponitur pro plurali), puta esse dæmones, « qui, » quasi spiritus maligno suo impulsu ctalllatu «operantur,» id e-t vim, energiam (græce enim est ct malignitatem suam exercent (incitando scilicet, cl impellendo ad gulam, crapulam , fornicationem, superbiam, vindictam , hæresim, omniaque scelera) « in filios dilfidcntiæ, » grasce i» t :í; uí«c ri: ànnOóx;, quod clarius vertas, *in fi'ios increduliatis ,* impcrsuasibilitatis ct inobedientiæ, id est incredulos, indociles, rebelles. Ita Syrus; enim csl insuasibilitas , cum quis est intractabilis , contumax, non vult regi disciplina, sed pro arbitratu fertur quo lubel. Unde S. Basilius, aut potius ejus interpres in *Rcg. brev.,* Reg. 268, vertit *filios contumacia,* bic est, inquit, qui opera quæ conlumaciæ sunt exercent, aut qui faciunt voluntatem doperà diaboli : hic enim est contumacium princeps cl pater, ut jure vocari possit ipsa contumacia. Cæterum idem sunt filius contumaci® et filius iræ. Nam Christus ait : « Qui con-
fluinim tumax est in Filium, non videbit vitam æternam,
Odeìb SC(1 'ra Dci raanet suPer eum : " hucusque S. Ba-
U»? silius. Noster vertit *diffidentia,* quia tales Deo non fidunt, id est non credunt, practice scilicet, hoc est, non obediunt : qui enim credit dicenti, facile illi obedit, illique fidit, ct ab eo se regi palitur. Hinc *credere* in Scriptura per metalepsin sæpo significat obedire, ul *Psalm,* cxvin,G6,ac consequenter *non credere* significat non obedire. Potest *secundo,* proprio sumi diffidentia, quia tales ob inobedienliam ct vilia sua, Deo salutique diffidunt, deque ea desperant.

Nota : Vox *filius,* cum jungitur genitivo vitii aut virtutis, significat debitum vitio aut virtuti : sic dicitur filius inobedientiæ, id est addictus, deditus inobedientiæ, ut ex ea quasi prognatus, eamque quasi proles matrem imitari videatur, id csl, plane inobediens ct rebellis. Cum vero *filius* jungitur genitivo pœnæ, vel præmii, idem est, quod dignus : ut filius mortis, filius geheunæ, filius resurrectionis, id est, dignus morte, gehenna, resurrectione.

Vers. 3. 3. In quidus (inter quos) et nos omnes aliquando CONVERSATI SUMUS.

Facientes voluntatem carnis,—Grrcce OAt^xtx, id est *voluntates, q. d.* Explentes appetitus ct desideria concupiscenti®, sive ea quæ carni, id csl concupiscenti® carnali, cogitationi et phantasias libebant, quæquc concupiscentia volebat, id est appetebat.

Nota : «Voluntas» hic appetitum significat, non rationalem tantum, sed ct sensualem, ani-
Cnro malera, carnalem el brutalcin; caro enim, id est
«niiam concupiscentia, tam in rationali, quam iu aui-
taznaiem mali appetitu residet, ul dixi *Galat. v,* 17.

Nota *secundo :* Pro conationum græce est <h*- »twnu- n
w », quod Ambrosius vertit, *consiliorum;* S. Hicronyrnus, *mentium :* quia, inquit, aha sunt peccata carnis , ut gula, libido ; alia mentium, ut hæresis, sectæ, invidi®, etc. Sed simplicius accipiemus carnem pro concupiscentia qualibet, sive carnali , sive mentali ; co Hiationes pro ipsi imaginatione , quæ varias concupiscenti® species et modos imaginatur, concipit, effingit : nam qui concupiscunt, perinde ut qui amant, sibi somnia fingunt.

Et erimus natura filii irx.— Quia, inquit, niynd
Illyricus, peccatum originale, quod nos licit fi- ?"r:eX
lios iræ, non est accidens, sed forma, substantia o-
et natura nostra. Sed hoc tam stolidum est, et us
contra Aristotelem omnesque Philosophos, quam impium : si enim peccatum Ad® est sub , ¡abcr.'n cum omnis substantia a Deo creata sit, se- a,
qu tur, peccatum a Deo eoque soloe=se creatum, el Adæ posterisque inditum. hnjtu lo-

Dico ergo : « eramus filii iræ natura, » non in sc et sua substantia, uti a Dco est condita, sed in sua naturali qualitate et conditione, uli per Adam et peccatura originale corrupta est : tunc enim vitium pro natura inolevit, ait S. Augustinus. *Secundo,* « natura,» id est a nativitate, et ab ortu natur® : ita Chrysostomus, D. Thomas. *Tertio, a* natura, » id est naturali ingenio, indole, proclivitate, qua a pucro quasi naturaliter sumus in mala proclives. Ita Hieronymus. Græcum enim çm;, *primo,* naturam; *secundo,* nascentiam, ortum, generationem; *tertio,* naturalem indolem et propensionem significat, Hinc *quarto,* Qu.-.im-
adverbialiter, tí id csl natura, idem est r?' "
quod *plane omnino* per metalepsin; quod enim natura est tale, hoc plane et omnino est tale. Hinc vice versa quod omnino est tale, natura dicitur esse tale : sicque homo totus addictus ebrietati, dicitur natura sua, id csl omnino, esse ebriosus. Dicit ergo Paulus : «Eramus natura, » id est, cx natur® noslr® corruptione et propensione , ita carni ct concupiscentiis eramus dediti, ut « natura, » id est omnino, essemus peccatores ct filii ir®. Ha Hieronymus, Syrus ct alii. Ilie plenus est Apostoli sensus : nec enim tantum spectat corruptionem natur® in Adamo, sed etiam ct multo magis quod ex ea secutum est, scilicet ut singuli cx Adamo nati, carni et peccatis serviant toti quasi naturaliter, itaque sint filii ir®, donec Christi gratia liberentur cl reformentur : agit enim dc peccatis actualibus, ut patet cxpraecedentibus.

Filii ire,— id est, digni ct obnoxii ir® ac vindici® Dei. Vide dicta in fine vers. 2; sic enim dicitur filius mortis, id est dignus morte.

Ubi nota prosopopoeiam llebræam : mors enim Mw» «i
quasi mater , peccatorem talem , qui dignus est morte, fingitur genuisse ad mortem, ut scip- lulter.
sani illi communicet, illique mortem inierat, ut mors peccatoris a morte, quasi a matre prog-

nata , morsquc illuni quasi *lilium* suum quem gignat et *ducat ad mortem,* amplecti videatur. Aliter Clirysostomns et Theophylactus, « Eramus filii ira?, » id est eramus ipsa Dei ira, cl nihil aliud *:sic* enim filius hominis non est alius quam homo. *Alii ferito,* apud Hieronymum, « filii irai, » *id est diaboli,* qui dicitur mors et ira ob feritalem. quam in homines exercet. Sed primus sensus simplicissimus est, et optime respondet *idiotismo* Ilebræorum.

Pulchre S Bernardus, serm. I *De Purificatione H. Maria :* «Eramus, inquit, ct nos filii irffi; cujus ine filii? nempe filii ignoranti®, ignavia), captivitatis. Ignorantia mulieris seduet® cxcæcaverat nos; mollities viri abstracti et illecti a propria concupiscentia enervaverat nos ; malitia diaboli expositos juste a Deo captivaverat nos. Sic ergo nascimur universi primum quidem vi® civitatis habitaculi prorsus ignari ; deinde imbecilles ct ignavi, ut, etsi nola nobis esset via vitæ, propria tamen praepediremur et delineremur inertia ; postremo captivi sub pessimo crudclissimoqnc tyranno, ut, licet prudentes essemus atque robusti, ipsa tamen miser® servitutis opprimeremur conditione. »

Vcn. 4. PSOPTEB NDIIAM CHARITATEM. — GræCa iti TT.v CTkXr.v, *propter multant charitatem :* el ita legit Hieronymus cl Ambrosius, *multam,* id cst magnam, per enallagen, qua quantitas discreta ponitur pro continua, id est multitudo pro magnitudine : magnam, inquam, per emphasim, id est immensam el nimiam. *Nimia* dicitur respectu hominum tam miserorum ct indignorum, non respectu Dei : Deum enim, qui est ipsa bonitas increata, decet
Aviiiai hac immensa sui communicatio et nimia charitas
r?. *n homines. Sic Agesilaus rex cum ingens donum
u ,uia. cuidam plebeio duret, illeque ex verecundia recusaret , dicens hoc esse nimis magnum pro se : At, inquit rex, non cst magnum nimis pro Agesilao.

Vert. s. B. Et convivificavit nos in Christo. — Conjunctio *ct* nectit sequentia ; dicit enim : « El convivificavit, et conresuscilavil, el consedere fecit : per anadiplosin cnim conduplicat *et* ad emphasim. Secundo, «convivificavit nos, » id est nos ad similitudinem Chiisti communi cum eo vita spirituali donavit. *Tertio,* « in Christo, » id est cum Christo, vel, instar Christi. Unde Graeca el Latina multa tantum habent *Christo**

\ «. C. Er consbdbrb feoíJSn coelestibus,—quia nos, id (st carnem nostram , Christus in suo corpore cœlis invexit. Ita Chrysostomus. Verum quia loquitur Apostolus de nostra, qui per peccata mortui eramus, suscitatione et sessione, hinc *secundo,* aptius dicitur Christus nos ccelis invexisse, ibique collocasse et sedere fecisse per spem, affectum, tendentia® ad vitam cœlestem, per quam re ipsa post mortem nos coelis invehet, et sibi consedere faciet : hoc enim praeteritum « consedere fecit, » partim praeteritum, partim futurum significat : «fecit » scilicet, id est ct fecit ct faciet. Simili modo Prophet® do futuris ob eorum certitudinem loquuntur in praeterito, quasi jam facta essent : licet cnim futura sint in re, tamen in Dei praescientia jam facta sunt. Deus ergo inchoate Dcn' P» nos consedere fecit Christo in cœlis, quia locum In'.\ ct cathedram ibi jam nobis paravit, ad eamqtie noi eo» nos sua gratia dirigit, ut certa spe locum illum praecipiamus, nobis vindicemus, quasi jam illum calatu occuparemus, ibique sederemus ; jam perfecto ct tu», proprio faciet nos consedere, cum ex hac vita transferet nos in coelum. Ita Hieronymus. Quid ergo hic quasi lalp®, terr® et terrenis inhiamus, cum domus et sedes nobis parata sit in cœlo, ibique jam Christo quasi assideamus?

Notat S. Gregorius, lib. VI *Moral,* cap. vin, Paulum cuín in carcere catena vinctus esset, ob spei ¡'¿'¿"i, tamen certitudinem et animositatem dixisso se ct kiWti» nos sedere cum Christo in coelestibus. « Sancti ilaquo viri, inquit, foris despecti sunt, cl velul I '?'u indigni omnia tolerant; sed dignos se supernis sedibus confidentes, œternitatis gloriam cum certitudine exspectant; cumque laborant foris adversitate persecutionis, ad munitam recurrunt intrinsecus arcem mentis, ct indo cuncta sub se ire despiciunt, inter qu® transire corporaliter etiam seipsos cernunt : minas non metuunt, quia ct tormenta patiendo contemnunt. Hinc enim per Salomonem dicitur : Justus quasi leo confidit; ct : Non contristabit justum quidquid acciderit ei. »

In Chiusto, — cum Christo. Hebraeum cnim , id est *in,* subinde valet idem quod *op im,* id est *cum.*

7. Ut ostenderet in sjbcuus supervenientibus Vcm- 7- (in sequentibus temporibus) abundantes divitias (id cst excellentem exuberantiam) grati® su®, in bonitate (graecc i-/ zfr.çcTr.rt, id est *per benignitatem* (supple, quam ostendit) super nos (id est, erga nos), in Christo Jesu, — hoc est, per Christum Jesum.

8. Gratia estis salvati (id est, gratis justificati VflJT- 8' estis) per fidem (justitia cnim cst salus inchoata, sicut salus plena et perfecta, est justitia consummata : ul dixi *Horn,* xi, ;>), et hoc non ex vobis. — Pronomen *hoc* demonstrat, non « *estis salvati,* sed tò *per [idem, q. d.* Quod per fidem salvati silis, hoc non ex vobis est, quia fides non est ex vobis, sed Dei donum cst. Unde Vatablus hæc per parenthesin intercipit hoc modo : (et hoc non est ex vobis, Dei enim donum est); tunc enim sequens antithesis, «non ex operibus,» optimo eohæret, ut non redundet, sed opponat opera fidei, *q. d.* Per fidem justificati estis, non per opera, « ut no quis glorietur » se suis operibus adeptum esse et meruisse justitiam et salutem.

Hinc patet Apostolum hio excludere non opera Apait* fidei et qu® ex fide profluunt, uti sunt actus spei, I : pœnilenli®, charitatis, etc., sed qu® sunt sino ht" fide et fidei opponuntur, sicut natura opponitur grati®; id est, excludere opera facta propriis ùa- op':ri'

tune viribus, in quibus gloriabantur Philosophi ct Gentiles, quasi suo marte factis et gestis. Vide *Can.* 2 ct 3.

Ven. io. 10. Ipsius exim sumus factura çîj. — Græce *mi-qia.,* id est, ut Ambrosius, *figmentum;* Vatablus, *creatura;* Erasmus, *opus.* Loquitur non de prima creatione hominis, qua creati sumus omnes in Adamo ; sed do secunda, quam explicat subdens : « Creati in Christo Jesu. » Quod licet Nazianzenus apud Theophylactum sic exponat, « per Christum, qui est Verbum, » id est, per Christum non hominem, sed Deum, in Adamo creati sumus in gratia : melius tamen alii passim intellignnt Christum hominem; hic cnim dicitur Jésus, *q. d.* Per Christum redemptorem rursum quasi creati sumus, quia in baptismo spiritu Christi regenerati et velut creati, factique sumus fratres Christi, nova creatura, filii Dei et cives Sanatorum.

Per Christum iterum creati sumus in biptisno, cb <lu« ntionw.

Nota : Justificatio Impii dicitur creatio, non physica, quia non fit cx nihilo; sed moralis, quia nullo impii merito, vel opere illi obtingit. *So undo,* quia tota ineritis Christi tribuitur, sicut creatio tota omnipotenti» Dei attribuitur. Ita Chrysostomus. Justus ergo per novitatem vitæ, cl sublimitatem grati® est quasi novus mons, inquii n¡eronynluSí ¡mo quasi novus mundus virtutum, creatus et conditus a Christo.

Ener ; ”, 1,7° lejo ci intellecto.

Argutatur hic Beza : pronomen *ipsius,* cum ait Apostolus : « Ipsius factura sumus,» scilicet Dei, cinteros excludit : falluntur ergo qui naturam debilem fingunt a gratia adjuvari ; hinc cnim discimus, inquii, opera bona in solidum Deo citrati» Dei deberi.

Sed mirum est Bezam non advertere Apostolum loqui de justificatione : hac enim fimus nova factura et creatura Dei ; non autem de operibus, quai justificationem sequuntur. Unde sicut secundum naturam sumus factura et opus Dei solius, qui nos creavit, ct tamen accepta a Deo notura inulta opera naturalia et moralia facimus libere tam bona, quam mala : ita prorsus in justificatione, justitiam, per quam recreamur et fimus quasi nova creatura, a Deo solo infusam accipimus; ea tamen accepta per eamdem libere opera fidei, spei, charitatis cl justitiæ Christian® operamur. Adde, alitor nos creari, aliter recreari, sive renovari , per justificationem. « Qui » enim « creavit te sine te, ait S. Augustinus, non salvabit,» ac consequenter non justificabit, «te sine te : » quia scilicet tuam cooperationem ct liberam dispositionem, qua ad justitiam te per actus fidei, spei cl pœnitonti® disponas, a te requirit»

liberam nnti- îùu bo-

CREATI IN CIIRISTO JI SU IN OPERIBUS DONIS (tn, id «t eat *ad* opera bona facienda: undo sequitur) qu.b pk^paiuvjt Deus, ut in illis amrulljius. — Si cnim Deus opera bona præparat, si in iis ambulamus : ergo Deus ea non crcat in nobis, sed tantum ad ca nos destinat et dirigit, ut in iis libere nos exerceamus; hoc enim significat vox *ambulemus.* Ita Chrysostomus, Syrus, (Ecume* mus, imo et Beza, Vatablus et Erasmus. debrai cnim sœpe 3 *bet,* id est *in,* sumunt pro b *lamed,* id est *ad;* sic I Cor. vu, IS : « In pace, » id est ad pacem, « vocavit nos Deus. » Similia sunt *Jacobi* iv, 1; *Coloss.* m, 23, et Cor. vu, 15. Et Græcum, fcá *ifl'.x;* tam *ad opera bona,* quam tn *operibus bonis,* verti potest ; í-l enim cura dativo sæpe significat *ad,* teste Búdico : sic Isocrates dicit, fed fluar» «rjUaCí*», id est *ad mortem rapere;* et Homerus, ríwvnu is* áz-txn, ¡d est *provolant ad (lores.*

t ram

Notat Chrysostomus hoc addere Apostolum, ne quis cx eo quod exclusit opera a salute et justitia, addens : «Non ex operibus, » putet painter a vita Christiana ca excludere voluisse, ut Christiano sola fides sufficiat. Dicit ergo nos creatos esse ad opera bona,*q. d.* Christiani facti sumus, non ut in otio, aut in carnalibus voluptatibus gui® et libidinis vitam inertem ct epicurcam deinceps agamus; sed ut bonis operibus insistamus : hoc enim insinuat vox *ambulemus,* scilicet non sufficere ordiri ct inchoare bona opera, sed in iis ni» esse debere assiduos el continuos, ut in iis ambulemus, non per duos vel 1res annos, sed per omnem vitæ nostræ viam et cursum, lloc enim significat Græcum id est *circumambulemus,* inquit Theophylactus et Chrysostomus. Qui addit in morali *homil.* 5 : «Non, inquit, ut unum dunlaxat, sed ut omnia operemur præcipit. Nam sicut quinque nobis sensus sunt, quibus omnibus pro rerum exigentia uti oportet, ita et omnibus utendum est virtutibus. »

n-ui adidil op*n Apûûtoliu.

Quæ PRÆPARAVIT Deus. — Nota : Præparat nobis Deus bona opera, cum præparat et dat nobis gratiam, tum habitualem, tum actualem, puta cum pios indit instinctus el impulsus voluntati, ac pias illuminationes intellectui : hisce enim inlellectus ct voluntas præparanlur, flectuntur, ineitantur ad bona opera capessenda; sic effectus praeparantur, cum eorum causa paratur et ponitur : sic præparatur messis, cum semen in terram jacitur; præparatur bellum, cum milites arma, quibus bellum gerendum est, parant.

Tnpiidter taulUgi f»cu Uaonna 0.v* ni01 n-.'sUo* ruuL

Unde secundo, per hypallagen præparat nobis Deus bona opera, id est nos ipsos, puta intellectum et voluntatem, præparat ad bona opera modis jam dictis.

Tertio, præparat nobis bona opera, cum bonos socios, pneceptores, confessorios, concionalores, sancta exempla, aliaque incitamenta ct occasiones bene agendi nobis objicit, v. g. dum pauperem mendicantem el languidum diviti misericordi objicit, præparat illi materiam et objectum invitans ad actum cleomosyn®. Undo Græcum «i; Tpar.TduMtv, proprie verti potest, *quibus,* scilicet bonis oneribus, *praeparavit* Deus, supple mate-

(1) Alia affertur ratio, ut ostendat ex *grada* nos esse justificatos. Justificatio cairn nova quædam creatio est ; quis autem tese iterum crearo pofisetT

riam. occasionrm , *causam,* vel viam, 7. *d.* Deus stravit viam *bonis* operibus, ut in hac via bonorum operum, ac consequenter in ipsis bonis operibus ambulemus *ct* conversemur. Aptius tamen *Noster vertit, quæ præparavit :* sicul enim via dicitur parari regi, ut in illa ambulet, ita Deus dicitur preparare nobis bona opera, ut in iis ambulemus; ipsa ergo sunt via ad cœlum, non autem operibus fit via, nisi dicas fieri viam vi®, seu ad viam ; sicut enim fit via ad hortum ut in eo rex ambulet, ita Deus facit nobis viam et introitum ad bona opera, ut in iis ambulemus. Denique hæc omnia jam dicta non tam parat Deus cum in tempore ea actu *ct* re ipsa dat et suggerit, sed etiam in mente sua praeparavit ea ab æterno, cum praeordinavit el praedestinavit illa cuivis homini suo tempore dare et exhibere. Quam sapiens *et felix est, qui* has bonorum operum occasiones, vias, modos, gratias impulsusque, quos illi in dies praeparat et suggerit Deus, sollicite observat, advertit, amplectitur, exequitur !

11. PROPTER QUOD MEMORES ESTOTE, — *q.d.* **Quia** tantam per Christum redemptionem ct gratiam Deus vobis fecit ct exhibuit, hinc hortor vos, o Ephesii, ut tota vita sitis illius memores, praesertim quod e gentilismo, idololatria omnibusque sceleribus ad hanc christianismi gratiam vos cvocarit, ut illi quas potestis gratias et laudes referatis.

Eratis Gentes in carne. — Opponit « Gentes in carne, circumcisioni in carne, » id est Judæis : cum ergo constet Judæos vocari circumcisionem in carne, quia carnem, id est praeputium carnis habebant circumcisum, sequitur Gentiles vocari «Gentes incarne,» quia, ul Vatablus, praeputium habebant gentilitium el incircumcisum, ac consequenter quasi Gentiles et Pagani incircuracisi vivebant gentiliter secundum carnem in idololatria, gula, libidine, ctc. Unde sequitur: « Qui dicimini praeputium, » id cst praeputiali, « ab ca qure dicitur circumcisio incarne, manu facta,» id est a Judæis, qui vocantur circumcisio ob carnem praeputii circumcisam.

OnVi yctastar prerpu- Judjti CJfc'- CUM,

Nota : Sicut mctonymicc *scelus* vocamus scelestum , ita ad majorem contemptum ct detestationem, Judai Gentes praeputiatas, vocabant pnrputium; se vero circumcisos extollendo, vocubani circumcisionem. Secundo, to manu *facta* non refertur ad carne, sed ad *circumcisio;* hæc enim manu fiebat. Patet ex Græco. Addit *manu facta, Mt* cam distinguat a circumcisione spirituali, quæ fit per spiritum ct gratiam Christi. Do qua *ad Roman.* n, vers. ult. Ita Hieronymus.

Circo- cuinio rt ¿ um

Kota : circumcisio apud Judæos maximum erat decus cl gloria, siculi præputium maximum erat dedecus et ignominia. Unde el apud/ Egyptios, qui Juda is vicini sunt, circumcisio nonnisi sacerdotibus, sapientibus cl nobilibus concedebatur. a Apud Egyplios, inquit Orígenes in cap. n ad *human.,* nullus gcomelrue, astrologue ct gcuescos, qua nihil divinius putant, secreta rimabatur, nisf circumcisione suscepta. Sacerdos apud eos, aruspex, aut quorumlibet sacrorum minister, vel, ut illi appellant, Propheta, omnis circumcisus cst. Litteras quoque sacerdotales, quas hiero dyphicas vocant, nemo discebat nisi circumcius. Omnis hierophantes, omnis vates, omnis coeli (ut putant) infernique mystes ct conscius apud cos esso non creditur, nisi fuerit circumcisus. »

12. Quia eratis (ita legendum cum Ambrosio, Hieronymo etGræcis, non *qui,* vel *quod critis:* dat enim causam cur Ephesii et alias Gentes ct essent, ct vocarentur præputium, et Gentes in carne : « quia n scilicet « eratis ») sine Christo (hoc est, sine cognitione Christi, lege, gratia, religione, vita, id cst sine christianismo), alienati a conversatione Israel .—Grreco tí; «oJanlaç, id est, *primo,* a *civilitate,* vel *a república* Israel, inquit Erasmus. *Secundo,* Syrus, *a gubernatione Israel;* significat enim politia, ipsam reipublicre administralionem ct gubernationem, qua scilicet hic Deus Israelem quasi populum suum sanctis legibus, creremoniis et prophetiis gubernabat. *Tertio* ct melius, Noster, a *conversatione,* hoc est, a ratione cl norma vivendi Israelitarum, patrum ct patriarcharum, præserlim Jacobi, qui dictus est Israel, a quo Israclitre descendunt, qui unum Deum sancto colebant, el secundum ejus legem sancte vivebant, cum vos coleretis idola, cssctisquo sino lege ct concupisccntire ductum ac impulsum sequeremini : Græcum enim Kohriûiaôxt significat conversari. Ha Budreus ct alii.

Vcrfc

Triplet hnjnj loci semi.

Poliiii quid signifi- cet.

Hospites testamentorum, —id cst peregrini, sive extranei ct alieni a testamentis, id est a paetis, quæ Deus cum Judæis inivit : testamentum enim significat quodvis pactum, ut dixi I *Corinth.* xi, 23. Alludit ad rcmpublicam ct conversationem Israel jam dictam. Unde « hospites » vocat alienos a jure civium, civitatis ct reipublicre.

Promissionis spem non habentes. — Chrysostomus, Theophylactus, CEcumcnius, referunt vocem *promissionis* ad praecedentem *testamentorum, q. d.* Eratis hospites et alieni a testamentis ct pactis promissionis, id cst promissoriis, qure tot bona promittunt Israeli. Verum longe plenius et concinnius hrec per comma dividunt Biblia Romana et alia eoi rectiora, ut to *promissionis* nectatur cum eo quoti sequitur, *spem non habentes.* Promissionem intelligit resurrectionis et vitre beatre ac reternre, uti sc explicat coram Agrippa rege Paulus, Actor, xxvi, G : « Et nunc, inquit, in spe, qure ad patres nostros repromissionis facta est a Dco, sto judicio subjectus; in quam duodecim tribus nostrae nocte ct die deservientes sperant devenire, de qua spe accusor a Judæis, rex. Quid incredibile judicatur apud vos, si Deus mortuos suscitat?» Unde hanc spem vocat «spem Israelis,» Act. cap. xxviii, vers. 20 : «Propter spem, inquit, Israel, hae catena circumdatus sum, » *q. d.* hic Paulus : Vos, u Gentes, bealiludiuis Judueig

apud murreo

promissæ spem nullam habebatis in gentilismo.

Sine Deo — vero. Colebatis enim idola et deos falsos; inniti etiam erant inter vos athei, qui divinitatem o mundo tollebant.

Vu*. ii, 13. Nunc autem in Chhjsto Jesu (per Christum JCSIlin) VOS QUI ALIQUANDO ERATIS LONGE (a DCO, U spe promissm beatiludíais, a testamentis et pactis, a república et conversatione Israel, a Christo denique cl salute), facti estis prope (id est propinqui Christo, Israclilis, beatitudini cl Dco) in sanguine (id est per sanguinem, pula per merila passionis et mortis) Christi.

Ver», u. Ipse enim est pax nostra. — « Pax, » id csl pacem faciens, uti explicat vers. seq. ct *ad Coloss.* i, 20 : a Pacificans, inquit, per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in cœlis sunt. » Per metonymiam ergo effectus pro causa ponitur.

Christus nine videas quo sensu et qua figura Apostolus dicat Christum esso nostram justitiam, sapien-

te non tiain, redemptionem, simili nimirum qua hic

ferculi», diei! Christum esse pacem nostrain, non forma-

titeli». le‚n› uli patet, sed causalem. Unde explicans subdit :

Ver», i». 14. Qui fecit utraque unum, — id est utrumque populum, Judaicum ct Gentilem, conciliavit ct univit in sua Ecclesia. Ita Hieronymus.

Nota : Non dicit *utrumque* in masculino, sed utraque in neutro, quia, ut patet ex seq., hoc vers, ct 20 respicit ad metaphoram domus, vel urbis et reipublicæ ac politile, ut dixi vers. 12, ejusque gemina membra, partes et parietes: àjiçonpx ergo, id est atraque, tacite respicit rdxn (quod græce est neutrius generis), id cst muros et

Pno parietes, *q. d.* Duo sunt symbolici parietes, Judæi

Pa,'il¡lí? ' scilicet cl Gentes, olim muro distincti, quos Chris-

n Gente» tus, muro, qui medius erat, disjecto, conjunxit m

(Christo unam domum, scilicet Ecclesiam. Hinc sequitur :

conjunc- j;T MEDIUM parietem macerie, — græce ¡«avrei/..? Tcvçpjvfiuü, id est, ul Vatablus, *interstitium maria:,* hoc csl septi, sepis aut muri, puta sepem aut murum, qui medius erat ct dividebat parietem unum ah altero. Proprie autem *maceria* cst septum, vel interstitium factum ex congerie lapidum vel lignorum, quod hebraico TU *gei r* dicitur. Sic apud Comicum jubet Milio maceriam dirui, ut fiat una domus.

Solvens, — id csl solvit et diruit Christus : Hebræi enim carent indicativo, et pro co utuntur participio. Vide *Can.* 29.

'Medii Quieres, qui hic paries ct murus medius, sive

paniti» interstitium separans Judæos a Gentibus, quod

piè» solvit cl diruit Christus?

upwi- *Primo,* respondet S. Hieronymus ct Chrysosto-

'i0 mus, esso peccata cl inimicitiam inter Deum ct homines, sive Judæos, sivo Gentiles. Verum quia sequitur : «Ut duos, » scilicet populos, «condat in semelipso, « hinc melius alii passim accipiunt dissidium, quod erat inter Judæos et Gentes.

Undo *secundo,* Ambrosius el Hieronymus respondent hoc interstitium fuisse disparem Judæorum cl Gentilium fidem, legem, cultum: idololatriam scilicet, cx parte Gentium ; ex parle vero Judreorum, fiduciam in lege et cæremoniis suis.

Tertio, Thcodorctus et Anselmus interstitium hoc. volunt fuisse legem Mosaicata, quam compiei sunt Judæi, aversati Gentiles.

Quarto et optime, Vatablus, Adamus, Erasmus et alii, respondent Apostolum hunc medium parietem explicare, dum statina per appositionem ct epexegesin subdit a inimicitias, » *q. d.* Medius Mu rf paries divellens Judæos a Gentibus, erant inimi- l';‘ 3 citine mutu®, mutuus contemptus, cl odium quo tnn»¡ne Judæi Gentes omnes quasi idololatras et præpu- tnn apíálalas contemnebant ct aversab ntur ; Gentes pa- t!? ' I‘ r riter Judæos quasi a communi Gentium lege, ritu et Gact vila abhorrentes oderant, uti cæteræ aves oderunt et persequuntur noctuam. Hæc odia, has inimicitias dissolvit et abolevit Christus « in carne sua, » moriens ¡ito utrisque, el utrisque afflans communem charitalis legem ct spiritum, tollensque occasionem inimicitiarum, legem scilicet mandatorum.

Priino enim lex mandabat circumcisionem, quam ridebant Gentes, et ex ea Judæos vocabant « verpos, recutitos, apellas. » Hinc illa : a Verpe jura mihi per Anchialum : » et, a Credat Judæus an lia, Non ego. » Contra, Judæi spernebant Gentes ut profanas, quia incircumcisas.

Hursum Gentiles nixi lege naturæ et rationis, ridebant Judæos quasi fidentes legi scriptæ et tabulis lapideis, dicentes sc habere legem non in lapide, sed in mente. Ita Ambrosius. Conira, Judæi spernebant Gentes, quasi sine lege viventes, imo qui decalogum in multis ignorarent et violarent.

Denique Gentiles ridebant tot ritus, baptismata, abstinentias, cæremonias et sacra Judæorum. Judæi exeerabantur Gentes, quod porcina aliisque cibis per legem Mosis immuudis vescerentur, mullisque aliis immunditiis per eamdem legem vetitis se contaminarent.

15. Legem manuatorum decretis evacuans. — vm.is» Nota : Lex Mosis dicitur «mandatorum,» quia nihil continet, nisi mandata, caque plurima, nec ad ea implenda auxilium et gratiam conferebat. « Lex » ergo tú» ivrcàii», id est *mandatorum,* idem est, quod lex imperiosa, mandans, nec gratiam conferens: sic enim Hebrtvi per duo substantiva efferunt, quod nos per substantivum et adjectivum, sive epithetum efferimus ; sic « templum sanctitatis » vocant templum sanctum, « viros misericordi® » vocant viros misericordes, «vasa belli » vocant arma bellica. Hanc legem Christus «evacuans, » Conisi id est evacuavit et abolevit, « decretis, » hoc est, momjc» per alia decreta : quia illa Evangelici decretis et com i ;• dogmatibus (hoc enim esi Græcum Jryuxoi) coin- * mutavit, ait Hieronymus, Chrysostomus, Theophylactus, OEcmnenius.

Nota *secundo:* Græco est i* Jsftwwi. Unde Vatablus et Erasmus vertunt, *legem mandatorum in decretis silam abrogans* ; sed melius Noster cum

Chrysostomo, *Thcophyhcto* et Grajcis exponit *in decretis,* id est *por decreta,* scilicet Evangelii.

Nota *tertio : Græcum* icyu-aat idem est quod Latinum *dogmutilus.* linde Chrysostomus, Theophylaclus ct OEcumenius intelligunt fldem et doctrinam *fidei, q. ‹l.* Apostolus : Christus abolevit 'egem *Mosis* per fidem, quia justitiam annexuit idei, non legi. *Secundo,* ul Hieronymus : « Lex mandatorum subversa est in dogmatibus, postguaní circumcisio ct sabbatismus, qui relictus cst populo Dei, ctpascha, ct pentecoste, ct non apparere in conspectu Dei vacuum, sunt altius intellecta quam resonant, et ab occidente littera recedentes cœpimus vivificantem spiritum sequi,» *q. d.* Deus mandata legis carnalia evacuavit per eorum intelligcntiam spiritualem, sivo per dogmata Evangelii.

Verum nota, *dogmata* Graecis non tantum documenta ct doctrinam, sed etiam præcepta ct decreta significare; et ita accipit Apostolus *ad Coloss. n,* 14 et 20, qui locus huic similis est : est enim lex, lux et dogma. « Lucerna, inquit Psaltes, pedibus meis verbum tuum, ct lumen semitis meis.» Vocat *ergo* præcepta Evangelii non mandata, sed dogmata, quia Christianos illuminant, docentque quomodo Deum per tidem agnoscere, per spem, charitatem et religionem colere ct invocare, eique servire et vivere debeant.

Ut duos condat in semetitso in unum novum hominem ,— ut scilicet duos populos, Judaicum scilicet ct Gentilem, quasi duos homines, sibi ct corpori suo, id est, Ecclesiæ suæ, cujus ipse caput est, inserat et incorporet, faciatque utrumque hunc hominem, id cst populum, velut novum quemdam hominem in novitate vilæ ambulantem. Unde pro *condat* græce est *riqi, id est *creet.*

Nola : Hic explicat metaphoram præcedcntcin parietum, maceriæ ct domus, per aliam metaphoram, scilicet hominis ct corporis humani : *e- ‘rt* Judæi cnim ct Gentes sunt quasi duo homines, qui Christo incorporati coaluerunt in unum ho-
,... minem mysticum, id est, in unum populum
r (o i-Christianum. Undo a genere neutro, quo usus
¿ .t Ci l vers‘ Præccd-> transit hic ad masculinum,
rcs figurata, scilicet homo et populus,cst
i»n>. masculini generis.

v . i». 16. Et reconciliet ambos (scilicet homines, id cst populos, Judfporutn videlicet ct Gentium) in uno corpore (mystico scilicet, id est Ecclesia, unitos, *q. d.* Ut ambos hos populos effectos jam unum corpus mysticum, id est, unam rempu-
Cm blicam et Ecclesiam, a reconciliet») Deo per cru-
C' ' CEM , INTERI ICIENS (id Cst plane pClimeUS) IMMIf.t-
tías (qua.- erant inter Judæos ct Gentes; ac rur-
r :> ui sum, quæ erant inter utrosque ct Deum) insemet-
r’ IV ipso, — id est per semelipsum, puta per crucem et passionem suam. Idem cst, quod dixit vers, præccd. : «Incarne sua. » Noster interpres legit græce *ii* spiritu aspero ; sed S. Hieronymus; Erasmus, Vatabliw, legunt spiritu Ioni, et vertunt *in ea,* scilicet cruco; çaupsç enim, id est cmix, Græcis est masculini generis : undo apte respondet masculino pronomini airÿ. Hinc Syrus vertit, *et cruce sua enecavit odium.* Sed eodem redit sensus, sive ad Christum, sive ad crucem referas : Christus cnim per crucem hæc fecit.

Ex hoc loco moralitcr docet S. Leo, serin, fi De *Nativit.,* Christianos ubique debere colere pacem, eamque quasi victimam gratissimam Deo offerre, a Qui ergo, inquii, non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt, offerant patri pacificorum concordiam filiorum, ct in primogenitum novæ creatura, etc., universa adoptionis membra concurrant : quoniam gratia Patris non discordes, neque dissimiles, sed unum sentientes, nnumque amantes, adoptavit hærcdes. Natalis Domini, natalis est pacis. Ipse enim cst pax nostra, qui fecit utraque unum, » etc.

17. Et vemens EVAKGELI7AVIT PACIM VOBIS (Oen- Vers. n.
tibiis) qui longe fuistis (a Deo, Christo et salute), et PACEM ns qui prope ,— Judæis scilicet ; hac enim periphrasi ex *Isaia,* cap. Lvn, 19, petita, describit Judæos et Gentes. Vide dicta vers. 12 ct 13. Alludit ad vocem angeli ad pastores in Christi nativitate : « Ecce evangelizo vobis gaudium magnum, etc.: gloria in Excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis, » *Luc.* n.

18. Quoniam pee ipsum (scilicet Christum) iia- Ven. u.
BEMUS accessum (npwx-ywqiw, id est, ut Valablus ct Erasmus, *aditum,* introductionem) a» Deum Patrem, ambo (scilicet tam Judæi, quam Gentiles) in uno Spiritu — id est, per eumdem Spiritum ductorem et impuberem. *Secundo,* in uno ct unanimi spiritu, id est, voluntate cl studio fidei, religionis et charitatis Christianae, ut sit nobis cor unum et anima una. Ita Anselmus. Alludit ad reges, a‹l quos non patet accessus, nisi per principes, qui sunt regi a cubiculis, gestantquo elavem auream regii cubiculi, quique ingressu- Dent
ris suum procurant ductorem ct instructorem, ut
sciant quo gestu, reverentia, forma, modo dc- cbriu'ú
beant alloqui et compellare regem. Ita hic rex pnnt
est Deus Pater, princeps parans aditum est Chris- sphiu,
tus, ductor cst Spiritus Sanctus. Siactus.

19. Jam non estis (ut eratis in gentilismo) nos- Ver».i».
pites et advenæ ,— Çtwt xal nifcizct, peregrini et accolæ, vel advenæ, qui scilicet aliando venientes commigrarunt in aliennnyivitatem et provinciam , quos Romani *Colonos* vocabant : ex una enim urbe, v. g. Romana, in allas regiones colonias deducebant : sicut Agrippina, Neronis mater, ad Rhenum apud Ubios, ubi genita erat, coloniam ex veteranis deduci imperavit, quæ inde Colonia Agrippina etiamnuin dicitur, urbs opi- Colonis nulo dicta ?
bus et religione inclyta. Tales apud Judæos erant Proselyti, seu advenæ, qui quasi alieni, utpote c Gentibus oriundi, convertebantur ad Judaismum , el aggregantur Judæis et Ecclesiæ Dei;

q. d. Jam non cells proselyti, sed inquilini Ecclesia), ut sequitur :

Sed estis cives («wjMwlîwn, *concives)* sanctorum (Ium angelorum, tum potius patriarcharum Abrahæ, Isaac ct Jacob, sive Israelis, ct posterorum ejus sanctorum Israolitarmn, uti Davidis, Sainuelis, Isidro et aliorum Prophetarum, a quibus in gentilismo fuistis extranei ct alienati, ut dixit vers. 12) et domestici Dei.— *q. d.* Estis de domo ct familia Dei, puta de Ecclesia Dei, a qua fuistis ante Christum extorres ; estis de familia regis Messim, qui tam Deus cst, quam homo, juí ci- deque Christiana republica, in qua habetis jus Y lísb c*v'cuni n(l Ecclesia) Sacramenta, et bona omnia li i qua- Christi ct Christianorum, atque conscripti estis '»« «t cives et hærcdes ejusdem civitatis coelestis, scili- Îuufî cc^ Jerusalem. ItaChrysostomus, Anselmus, Theophylactus. Idque pulchro explicat Apostolus *Hchr.* xn, 22 : «Accessistis, inquit, ad Sion montem, ct civitatem Dei viventis, Jerusalem cœle.slcm, et multorum millium angelorum frequentiam, ct Ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in coelis, ct judicem omnium Deum, el spiritus justorum perfectorum, ct Testamenti novi mediatorem Jesum, et sanguinis aspersionem melius loquentem quam Abel. »

Audi el S. Augustinum in *Sententiis,* num. I'0 : «Cives terreum civitatis parit peccato vitiata natura, qui sunt vasa irro : cives vero coelestis patria- parit a peccato naturam liberans gratia, qui sunt vasa misericordia).»

Ve».20. 20. SupEiiEDiFiCATi (redit ad metaphoram fabrico) et domus, de qua vers. 14 : hæc enim domus Deo sacra sive templum, est Ecclesia, quæ redificata est) super fuxdamemuji Apostolorum Aposto- et Prophetarum; — id est, super Apostolos ct 'j™™/ 1 Prophetas, qui sunt fundamentum Ecclesiæ : t*"l' ", Apostolorum enim et Prophetarum fidei, doc- dctn i trinœ, praedicationi, institutioni, quasi funda- fl| .i/ ii-5 mento Ecclesia incumbit, *q. d.* In fundamentum m.mm Ecclesiæ positi sunt Apostoli; vos Ephesii, cade- nt l'.c- rique Christiani, illis superædificati estis, ct reli- c quam structuram domus ejus ct templi completis. Ita Chrysostomus, Theophylactus, OEcumenius, ct pulchre Augustinus in illud Psal. lxxxyi, *Fundamenta ejus in montibus sanctis.*

Chrtstns Aliter Anselmus : « Super fundamentum, » 'i. Y?-0 *,Klu*l› id cst super Christum, qui cst fuudamen- xerttun tum Apostolorum, Prophetarum ac totius Eccle- ⁽* te- siro, quod avide arripit ct sequitur Daza. Anli- çY.< io Christiana, ait, vox cst aliud fundamentum po- Apo*to- nere : fundamentum enim aliud nemo potest ponere pneter id quod positum cst, quod est Christus Jesús. Sed respondet S. Augustinus supra, Christum esso fundamentum fundamentorum , sive primum, cui ipsi Apostoli ct tota Ecclesia incumbit; Apostolos vero post Christum esse secundarium fundamentum : sicut in fundamentis domus, sua cst latitudo, ul aliud sil imum fundamentum sub terra, aliud superius in ipsa torr e superficie, nec hoc secundum priori officit aut repugnat.

Nam Apostolos hic dici fundamenta, non antem Christum, patet, quia Christus vocatur lapis angularis fundamenti, cui fundamentum incumbit. Id clarius eat in Græco : 'E-t, inquit, *t u tyuM»* 'Azsçcku-/ cm; àz.^rju-nxisu aÂrcS Tr,«3 X.tçsô : libi Xciçw (qui est genitivus) non pote«t referri ad ûîuO.îm (qui est dativus), sed ad genitivum , id est ad *angulari lapide,* non autem ad *fundamentum, q. d.* Fundamentum sunt ApoMolf, sed fundamenti lapis angularis cst Christus. Sic ct *Apoc.* xxi, S. Joannes videns « sanctam civitatem Jerusalem novam descendentem de coelo, » id e-t Ecclesiam Christi, subdit vers. 14 : « Et murus civit dis habens fundamenta duodecim, et A? '7 ꜰᴛURIS <14 in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum anxl'- Agni. » Vides fundamenta Ecclesiæ duodecim cim esse duodecim Apostolos; ideo enim cujusque nomen sub fundamento, vel lapidi fundamentali !>»» inscriptum, vidit Joannes, ut sciret hæc fundamenta duodecim significare duodecim Apostolos. Sic *Mutth.* xm , 18 , dicit Christus Petro : «Tu es Petrus, el super hanc petram rodificabo Ecclesiam meam.» Si Petrus est petra hæc, ergo esi fundamentum Ecclesia) : petra enim, supra quam rodificatur Ecclesia, alia esse non potest, quam petra fundamentalis Ecclesiæ.

Irso SUMMO AXGILARI LAPIDE (Scilicet existente) Christo Jesu. — *q. d.* Christus quasi lapis angularis validissimus continet fundamentum et slruotiuam totam Ecclesiæ, ejusque ulrumquo parietem, Judæos scilicet et Gentes, ipso quasi medius in sc quasi angulo in pacis osculo nectit et unit. Ita Hieronymus, Augustinus, Beda.

Dices : Fundamentum in imo ponitur: quo- Chn»t=» modo ergo hic dicit lapidem angularem esse in summo? Villalpando, *in Et- \idt n, in* fabrica cium templi, pag. 477, admittit summum lapidem hic ^P'4 inlelligi eum, qui in orientali facie contegit, exornat el continet omne rodificium in domiv Eeci - «t fastigio, quem frontispicium vocamus. Unde PsoJ. Pri 14 cxvn, quo alludit hic Apostolus, vocatur *anguli* YiT" *caput;* si caput, ergo in summo est, non in imo.

Sed in contrarium facit, quod Apostolus hio dicat in hoc lapido superrodificari Ephesios et Ecclesiam, et rodificalionem constructam crescere in templum sanctum in Domino : non ergo inlclligit summum lapidom, qui rodificium claudit, sed imum, qui fundamentum et totam fabricam sustinet, cl a quo quasi firmissimo incipit tota Ecclesiæ structura. Hinca Psaltedioiturr*13D ÜX1 *rosch pinna,* id cst, caput anguli, per metaphoram ; quia sicut a capite dependent reliqua membra ct totum corpus, ita a lapide angulari dependet totum rodificium, sed diverso situ : caput enim in corpore summum tenet locum, lapis vero angularis in domo tenet imum ; sed in imo id prrostat rediticio, quod caput in summo præstat corpori, ideoque *capul* dicitur. Undo D'wJiT *resesi*

llebræis, et *caput* Latinis, significat id, quod in quaque re primum est ac praecipuum.

F and». S *undo, creo respondet S.* Augustinus in *Psal.* Lxxxvi, *et ex co* Anselmus, lapidem hunc angularem esse in summo, quia hæc fabrica et domus Ecdcsi® non corporalis est, sed spiritualis et coc-

Fandimentam EcclfljJJ ir. i ,i lestis : est enim , ut ait S. Joannes, *Apoc.* xxi, Jexna s. rusaJem nova de cado descendens ; ergo fundamentum et Iapis ejus angularis in summo est, utpote in cado. « Si ad terram, inquit Augustinus, œdiflenremur, in imo ponendum esset fundamentum nostrum; jam vero, quia coelestis est fabrica nostra, hinc ad cados præcessit fundamentum nostrum, » quia scilicet origo et principium Ecclesiæ est e cado. Sed hoc symbolicum est et mysticum.

T rti» et ic. ¡«n. Dico ergo : Pro *summo angulari* græce est ázjc- id est, *extreme angulari,* hoc est imo, sive infimo : extremum enim in ædificio ct fundamento est imum, sive infimum fundamenti; enim græce *extremum* significat, sive id summum sit, sive infimum. Ilie autem infimum debere accipi, patet ex fundamento quod lapis hic angularis sustentat. Sic latine, mare altum sive summum, significat profundum sive imum. Alludit Paulus ad saxa illa ingentia et durissima, quæ e rubrica aliavo petra instar massæ in imo fundamenti ponuntur, et immediate terræ solidæ substernuntur, quibus deinde fabri alia saxa, rudera, lateres injiciunt, contundunt, et calce conglutinant, altitudine quatuor, sex , aut etiam decem pedum, prout moles et altitudo domus fundamentum majus aut minus exigit : prima enim illa saxa ingentia vocantur hic lapis summus, id est, imus fundamenti, isque angularis, ut utrumque parietem sustineat ct nectat, ideoque cæteris validior esse debet, estque in fabrica primarius et capitalis.

AmmIus n ùì ct i l ' Tnr.ni's rrun ‘ t : ▮.'ir is.nii, U'iiun Xola : S. Hieronymus in illud Isaiæ, xix, Dc*ceperunt Ægypturn angulum populorum :* «Idioma, inquit, est S. Scripturarum, ut angulum pro regno ponant, eo quod populos contineat, et quod in tota domo fortissimum sit.» Cum ergo anguli fiant cx lapidibus majoribus ct solidioribus, hinc principes sive duces populorum vocantur anguli, quemadmodum nos Helvetiorum duces et respublicas vulgari voce Cantones (quasi angulos) vocamus. Ita Zacharias, cap. x, vers. 4, ait: «Ex ipso angulus, » id est, ex Juda prodibit Chrislus lapis angularis, ct princeps Judæorum el Gentium. Et Jeremías, cap. 1i , vers. 2G, ait de Babylone mox evertenda : « Non tollent dc te lapidem in angulum,» id est, ut Chaldæus vertit, non tollent ex to regem in regnum, ct principem in principatum. Sic Psal. cxvn (ad quem hic Paulus alludit) de Christo dicitur : « Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli.» Ibi Lyranus ct Abulcnsis putant alludi ad verum lapidem, qui initio a Judæis quasi inutilis rejectus sit a fabrica templi, postea vero receptus, accommodatus sit, positusque loco honestissimo, scilicet in caput anguli. Verum hoc est commentum Judæorum, ait Burgcnsis. Est ergo metaphora, ab angulis aedificiorum petila, de qua jam dixi : quod enim est angulus, præscrlim fundamentalis, in (edificio, hoc est rex in regno, puta Christus in Ecclesia. Simili phrasi ct sensu dixit Christus Petro , *Matth.* xvi, 18 : « Tu es Petrus, ct super hanc petram redificabo Ecclesiam meam. »

21. In quo (per quem, scilicet Christum, qui præcessit) omnis (tota) ædificatio (ædificium. fabrica) CONSTRUCTA (wxjjwXsqwusvn, id CSt, ut Hieronymus, *compaginata ;* ut Ambrosius, *compacta;* ut Vatablus et Erasmus, *coagmentata)* crescit in templum sanctum (in Ecclesiam, quæ est domus sancta et templum Dei) in Domino, — per Dominum; vel potius « in Domino, » id est Domini, ut sitis templum sanctum Domini : Hcbræum enim *bet,* id est in, sæpe significat regimen genitivi. Vide *Can.* 25. Ven.1t,

22. In quo (per quem, scilicet Christum jam dictum, vel « in quo, » scilicet templo) et vos co.ædificamini in habitaculum Dei (in templum Ecclesiæ jam dictum , in quo, quasi in domo sua habitat Deus) in Spiritu Sancto, — per Spiritum Sanctum. Ver». st

Nota : Tò *sancto* non est in Græco, nec Bomanis, sed Plantinianis, et intclligilur in Græco. Spiritus enim hic est gratia quain Sanctis aspirat Spiritus Sanctus, *g. d.* Ecclesia est domus et templum Dei, cujus fundamentum sunt Apostoli, lapis angularis est Chrislus, parietes sunt Judæi ct Gentes, qui indies assurgunt cum plures ex Judæis et Gentibus Christo et Ecclesiæ inseruntur et inædificantur. Vos ergo, o Ephesii, cum aliis Christianis simul inædificemini huic fabricae, ut silis lapides, partes ct membra hujus templi, ut illud in dies altius assurgat et crescat, Calque ingens templum et habitaculum Dei, idque per Spiritum Sanctum, quia sua gratia ct charitate quasi glutino ct calce fideles omnes conglutinat et coagmentat, ut faciant unum parietem, unam domum, unam Ecclesiam.

S. Ignatius tamen in epist. *ad Ephes.,* afferens eamdem metaphoram fabricæ, Spiritum Sanctum comparat perpendiculo : «Jesus Christus, inefuit, fundavit vos super petram, ut lapides electos, aptos ad divinum ædificium Patris, sublatos in altum per Christum, qui pro nobis crucifixus est, perpendiculo usos Spiritu Sancto, fide vero subductos, ct charitate elevatos a terra in cceluin.»

Tropologice, S. Hieronymus : «Cum fuerimus vivi lapides cx omni parte dolati, læves , politi, nullam habentes scabredinem (vitiorum), ædificabimurin templum, et fiemus habitaculum Deo, condeturque in nobis arca testamenti custos logis Domini, ct Cherubim scienti® multitudo , ui interiora pectoris nostri in novum vocabulum transeant, diearaurque T31 *debir,* id est, oraculum, sive responsoriumcl loculorium Dei.» h.'.i'n Perita»,

Mehr* f:bnu tum et ioin»«.

Beatus quoque Dorotheas, tom. Ill *Bibliotheca;* gg *Patrum,* doctrina 14, ad redificationem vel restaurationem domus spiritualis suos ita instruit: « Primum, inquit, jacienda sunt fundamenta; qure lides est, sine qua impossibile est placere Deo. Constitue deinde supra fundamen'iirn aedificium excellentissimum. Intercidit oLedientia? adjice lapidem obedientire. Irasceris fratri a quo injuriam accepisti? apponat virtus alterum patientia' lapidem; singulre deinde adjcctre virtutes fincoli lapides erunt. Charitas annectet parietem parieti. Bitumen humilitas est, qure creteris virtutibus ut tales sint, efficit. Tectum amor Dei. Corona, qure supra lectum praecipitur in lege adhiberi, ne parvuli cadant, prudentia est. In hoc aedificio exstruendo nostra desudet industria, ut habere inhabitantem Spiritum Sanctum possimus. Ille domum conservabit, nisi desides ipsi fuerimus, ne spirantibus mundi a quatuor angulis flatibus subito in terram cadat. »

Rursum S. Augustinus in *Psal.* lxxxti, docet nos Ecclesiæ quasi codesti fabricæ debere conquadrari, ut illi inædificari possimus, ac consequenter Christianum quemque debere esce instar quadrati lapidis. «In omni, inquit, tentatione sua Christianus non cadit, etsi impellitur, et si qua vertitur, non cadit. Nam quadratum lapidem quacumque verteris, stat. Cadere visi sunt Martyres cum percuterentur : sed quid dixit vox *Psalmi* XXXVI? Cum ceciderit non collidetur, quia Dominus supponit manum suam. Sic ergo conquadramini ad omnes tentationes parati, quidquid impulerit, non vos evertat. Stantem te inveniat omnis casus. »

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, pergit mirart vocationem Gentium, docetque hoc mysterium hactenus incognitum revelatum fuisse Apostolis, scilicet quod Gentes acque ac Judaei per Christum participes essent gratiae. Ecclesiae et promissionum Dei.

Secundo, vers. 7, hujus mysterii se ministrum esse gloriatur, puta quod a Deo constitutus sit doctor Gentium.

Tertio, vers. **14,** *orat Deum, ut Ephesios in Christi fide et spiritu corroboret, ut in charitate radicati ad plenum in divinis hisce Christi mysteriis edoceantur, scilicet ut comprehendant qua: sit latitudo, longitudo, sublimitas ct profundum, sciant etiam supereminentem scientiae charitatcm Christi.*

1. Ilujus rei gratia, ego Paulus vinctus Christi Jesu, pro vobis Gentibus, 2. si tamen audistis dispensationem gratiæ Dei, quæ data est mihi in vobis : 3. quoniam secundum revelationem notum milii factum est sacramentum, sicut supra scripsi in brevi : 4. prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi : 5. quod aliis generationibus non est agnitum filiis hominum, siculi nunc revelatum est sanctis Apostolis ejus, et Prophetis in Spiritu. 6. Gentes esse cohæredes, et concorporales, et comparticipes promissionis ejus in Christo Jesu per Evangelium. 7. Cujus factus sum minister secundum donum gratiæ Dei, quæ data est mihi secundum operationem virtutis ejus. 8. Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia hæc, in Gentibus evangelizare investigabiles divitias Christi, 9. et illuminare omnes, quæ sil dispensatio sacramenti absconditi a sæculis in Deo, qui omnia creavit. 10. Ut innotescat principatibus, et potestatibus in cœlestibus per Ecclesiam , multiformis sapientia Dei. 11. Secundum præfinitionem sæculorum, quam fecit in Christo Jesu Domino nostro : 12. in quo habemus fiduciam, et accessum in confidentia per fidem ejus. 13. Propter quod peto ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis : quæ est gloria vestra. 14. Ilujus rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, 15. ex quo omnis paternitas in cœlis, et in terra nominatur, 16. ut det vobis secundum divitias gloriæ suæ, virtute corroboran per Spiritum ejus in interiorem hominem, 17. Christum habitare per fidem in cordibus vestris : in charitate radicati, et fundati, 18. ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, ct longitudo, ct sublimitas, et profundui'1 . 19. scire etiam supereminentem scieutiit charilatem Christi, ut inr>lea: io>' in

omnem plenitudinem Dei. 20. Ei autem, qui potens est omnia facere superabundanter quam petimus, aut intelligimus, secundum virtutem, quæ operatur in nobis : 21. ipsi uloria in Ecclesia, et in Christo Jesu in omnes generationes sa*culi sæculorum. Anien.

•fa». í. 1. HUIS REI GRATIA, EGO PAULUS VINCTUS.—DCCSt verbum, quod sententiam expleat. Unde S. Hieronymus putat esse soloecismum. *Secundo,* Erasmus ct Anselmus supplent verbum *sum, q. d.* Hujus rei gratia vinctus sum (t); sed articulus *i,* cum ait, *i , q. d.* Ille vinctus, id ægre patitur. Unde *tertio,* melius Valablus ct Ambrosius supplent, *legatione fungor.* Sed longe verius est, sententiam hanc post longam parenthesiin (quam Apostolus suo more a vers. 2 ad 14, interjicit de beneficio vocationis Gentium, cujus admiratione absorptum erat cor ejus, itaque plenum, ut eo identidem recurreret, illudque aliis et aliis verbis assidue eructaret) expleri vers. 14 ; ibi enim prima capitis verba repetens, subdit, caque explet dicens: « Hujus rei gratia flecto genua, n etc. Hæc cnim optime cohærent cum initio hujus capitis et fine precedents ; cum cnim ibi dixisset : « In quo et vos coædificamini in habitaculum Dei in Spiritu Sancto,» mox suo more initio hujus capitis conversus ad Dei laudem, gratiarum actionem et invocationem, subdit : « Hujus rei gratia ego Paulus vinctus Christi Jesu, flecto genua, » etc. Simile hyperbaton vidimus *Rom.* v, 12 et 18. Vide *Can.* 38.

Vinctus Cupisti Jesu,— *i Slaiuti* est epithetum non conditionis servilis, sed gloriæ ct honoris : Vwenh gloriatur enim Paulus de vinculis suis pro Christo susceptis, quasi de insignibus sui apostolato» ct w-uni» martyrii, sicut rex gloriatur suo torque aut diaülon*. domale. « Vinctum esse propter Christum, inquit Chrysostomus hic, *homil.* 8, illustrius est, quam sive Apostolum, sive doctorcm, sive evangelistam esse. Magna dignitas hæc, ct regno quovis ac consulatu major; qui diligit et ardet Christum, eligit potius vincula ferre propter Christum, quam cœlos inhabitare : non enim caput ita splendidum reddit imposita corona margaritis conspicua, ut catena ferrea, quæ propter Christum fertur. Quod si quis mihi vel universi cœli, vel hujus catenæ copiam et optionem largitus esset, catenam hanc ego plane elegissem; si mihi cum angelis, ct iis qui prope thronum Dei sunt, standum fuisset sursum , aut cum Paulo vincto, carcerem utique praoptassem. Nihil hac catena beatius. Non ita beatum dico Paulum, quod in paradisum raptus, atque quod vincula sustinuit : potius mihi habetur male affici pro Christo, quam honorari a Christo. O beata vincula! o beatas manus, quas catena 1«* rt illa exornavit! » Pergit deinde hæc vincula exem- * v- P'1$ c* miraculis exornare, cum ait : a Sic Petrus r: i>. vinctus fuit,ctab angelo solutus. Diesi mihi quis- IWi. piam dixisset : Elige utrum velis : vis esse angelus Petrum solvens, an Petrus vinctus? Petrus utiquo esse maluissem. Majus hoc vinculorum donum est, quam solem sistere, aut mundum movero, aut dominari dæmonibus, cosque expellere. Commotus est career vincto Paulo, solutaque sunt omnium vincula, Act. xvi. Vides naturam vinculorum vincula solventem; nam sicut mortem interemit mors Domini, ita ligatos solverunt vincula Pauli, c irccremquc concusserunt, ac januas aperuerunt. Paulus ergo vinctus vinctis nomiratur. Rursum Act. xxvni, Paulus vinctus navigabat, et naufragium solvebat, et tempestatem ligabat, et a vipera lædi non potuit. » Hæc et plura Chrysostomus, *homil.* 8, el rursum in ejus *morali.* Hac de causa Babylas, Antiochenus episcopus ct martyr, post fidei confessionem in vinculis vitam finiens, jussit discipulis suis, ut catenas, quasi suæ pugnœ testes, et victoriæ decora, sccum sepelirent.

2. Si tamen (non dubitantis, sed asserentis est. Ver» Unde clarius Vatablus, Erasmus ct alii vertunt Græcum efp, *siquidem, q. d.* Pro vobis Gentibus vinctus sum, siquidem pro vobis evangelizo ; propter Evangelium autem vinctus sum, uti omnibus, maxime vobis, notum et clarum est : siquidem) AUDISTIS DISPENSATIONEM (græCO cUwsutav, *aconomiam,* adrninistrationem) GRATI.» Dei, que (scilicet dispensatio) data est midi in voris ,— inter Gentes. Nota : Per *dispensationem* hanc el adminislrationcm intelligit suum aposlolatum, sive munus prædicandi Evangelium, id est, munus promulgandi redemptionem et gratiam Christi propositam et paratam omnibus qui credunt in cum.

3. Quoniam (pendet ab *audistis, q. d.* «Audistis Ven quoniam, » id est quod) secundum revelationem notum mihi factum est) græce ipwjtai, *notum mihi fecit,* scilicet Deus. Noster cum Chrysostomo verius et aptius videtur legisse ipopcthi, id est, *notum factum est)* sacramentum, — græce -rò ¡wçr.pw,. *ysterium,* scilicet Christi, ut explicat vers. 4 , puta arcanum illud ct magnum pietatis sacramentum, quod passim predico et admiror, de Christi incarnatione, redemptione, predestinationo, salvatione , ct ad eam vocatione, non tantum Judæorum, sed ct Gentium : hanc enim Gentium vocationem potissimum hic et alibi admiratur ct celebrat Paulus.

Sicut supra scripsi — de hoc sacramento ct mysterio ; si quis cnim legat cap. i et n , videbit hoc Christi mysterium jam dictum, preserlim circa vocationem Gentium, clare ct profunda Paulo fuisse revelatum. Ita Hieronymus.

In brevi, — i/ *in modico,* id est, paucis et breviter. Ita Chrysostomus et Hieronymus.

(1) **IU Alhelí ei Uj^imiullerus.**

« Mysteriorum Christi, ait Hieronymus, partem «lodlcam suo sermone perstringit Apostolus, non tam totum, quod noverat, proferons, quam cx modico ostendens quid taceret.» Unde sequitur:

Ver». 4. PllOUT l'OTESTIS LEGENTES (Cap. I et II) INTELLIGERE PRUDENTIAM («feww, id CSt *intclligcntiam*) meam in mysterio Christi, — de quo jam dixi vers. 3. « Nulla cnim, inquit Hieronymus, epistolarum Pauli tanta habet mysteria, tam rcfzMjuitur conditis sensibus involuta est, atque hæc. » Pro-

u" Pnc autem Apostolus hic intelligit mysterium vomuierio cationis Gentium ad fidem et gratiam Christi, ut i.,4iio- explicat versibus proxime sequentibus.
:i< Geot. .101.

Nola : Paulus siepe sumit pro eodem *prudentiam, sapientiam, inteUigentiam, cognitionem, scientiam;* idque ex phrasi llebræa, in qua imitatur Sapientem, qui in Proverbiis suam ethicam et praecepta de moribus, vocat nunc *sapientiam,* nunc *prudentiam,* nunc *intellectum,* nunc *disciplinam,* nunc *eruditionem,* nunc *doctrinam,* nunc *scientiam :* quæ. nomina licet connotato, etymo ct propria significatione distinguantur, ut patet intuenti, Sapiens tamen ea confundit, et pro eodem, scilicet ethica jam dicta. sumit, idque facit copiæ causa.

Ven. 5. fi. Quod aliis generationibus (id est, ut Ambrosius, aliis sæculis) NON EST AGNITUM FILUS HOMINUM (id est hominibus) sicut nunc revelatum est Apostolis et Prophetis (novi scilicet Testamenti) in spiritu, — id est, per Spiritum Sanctum.

Ornato Quæritur quomodo hoc sit verum : nam Isaias el Prophète clarissime prophetarunt dc Gen-
my'te- tium vocatione ad fidem Christi.
rima yo- G^'ii 'in rom Pr> p'>rü> M propheta- riut?

Respondet *primo,* S. Hieronymus et Chrysostoniusj Per ^*lGS hominum* intclligi homines vulgares et animales : nam Patriarchal et Prophète non vocantur filii hominum, sed *filii Dei;* sed hoc subtilius et acutius est, ac praeter mentem Apostoli.

Undo *secundo,* idem Chrysostomus respondet Prophetas quidem cognovisse Gentes esse vocandas ad Christum, sed non cognovisse eas in vocatione, fide et gratia pares fore Judæis, quod cognoverunt Apostoli ; et hoc est quod ait Apostolus, a Gentes esse cohærcdes el concorporales, » scilicet Judæis. Sed ncc hoc verum esso patet intuenti Isaiam, qui hac in re Gentes saepissime præferl Judæis, patet cap. xxxiv, xxxv, xlix, liv, lx ; imo Judæis reprobatis, docet surrogandas osso Gentes.

Unde *tertio,* idem Chrysostomus, Hieronymus, D. Thomas, Anselmuset alii respondent vocationem Gentium ad oumdem Ecclesiam, gratiam ct dignitatem cum Judæis, priscis Prophetis innotuisse quidem, sed paucis, idque obscure el in confuso : Apostolis vero et Prophetis novi Testamenti, qui illam curare et uxequi debebant, omnibus clare et distincte eamdein a Deo revelatam esso. Unde vis est in voco sicut, y. *d.* Non ita piane et paiLiculatini hoc mysterium vocationis Gentium innotuit Prophetis antiquis, sicut revelatum est Apostolis, qui illius modum, locum, tempus, ordinem aliasque circumstantias in particulari, cl Spiritu Dei revelante praeviderunt, et experientia ac re ipsa viderunt, cum easdem Gentes converterunt : plenius enim cernitur res dum opere completur, quam dum spiritu futura a longe prœvidelur. Unde Paulus raptus est in tertium cœlum, utjamjam futurus doctor Gentium, eas convertendi modum et praxim plene et sigillatim doceretur, ut dixi II *Corinth,* xii. Sic et S. Petrus, *Actor.* x, longe expressius et particularius, quam Isaias aut Prophetae, hoc mysterium cognovit, quando visionem lintei ct esum animalium immundorum re ipsa per legatos a Cornelio Gentili missos, perque ipsius Cornelii cum tota sua familia conversionem explicari et compleri vidit (1).

Aj»«tMi» ciin.u »'''«'>*• rxat> WM G1>

G. Gemes esse coheredes (7, *d.* Mysterium, de quo loquor, hoc est, nimirum ut Gentes sint cohaeredes, id est, æque ut Judæi, hæredes) promissionis — Abrahæ factæ de Christo Christique Evangelio, salute, gratia, gloria; sicut enim Gentes, æque ut Judæi, per fidem Christi fiunt filii spirituales Abrahæ, qui pater est credentium : ita et Gentes, æque ut Judæi, hæredes sunt benedictionis, id est, justitiæ ct salutis Abrahæ et semini ejus, id est Christo et Christianis, promissæ, dc quo dixi *Hom.* it, 17; *Galat.* m, 7 et 8. Ver»- *•

Et concorporales, — oGwftij»*, id est, unius ejusdemque corporis, ut scilicet unum corpus mysticum, puta unam Ecclesiam, constituant Gentes Christiano* cum Judæis ad Christum conversis.

Er comparticipes promissioni? ejus (ut Gentes, æque ac Judæi, participes sint «promissionis ejus, » scilicet Spiritus Sancti, qui immediato præcessit, ut Ambrosius ; vel potius *ejus,* scilicet Dei, quem nominavit vers. 2. A versu cnim secundo hæc omnia pendent, explicanlqm gratiam Dei, quam vers. 2 deprædicavit : hæc ergo promissio Dei, est illa, qua Deus promisit suam amiciliam, remissionem peccatorum, salutem et possessionem regni cœlorum Christianis credentibus et obedientibus sibi) in Christo Jesu (id est per Christum Jesum, qui hanc Dei promissionem proinulgavit) per (suum) Evangeuum, 7. CUJUS (scilicet Evangelii Christi) factis sum ego minister, — græce ítá-ww;, id est *diaconus* sacri ministerii ct quasi liturgia;, puta praidicationis Evangelii : hanc enim vocavit lilurgiam, sive Missæ sacrificium, *Ilum, xv,* 16. Pro■im- J du» Ik1,:" rum, ct reflui eafatii» Vor*. 7«

Secundim donem GHATiii Dei, — id est, per donum gratiæ Dei. Sic enim Apostolus Græcum xarà, id est secundum, quasirespondeas Hebr eo Sy *al,*

(1) *Quarto* Allieti : Prophetis veteribus, imo Ap. sb4Jj, saltem ante revelationem Petro datam, Act. x, 28, ignotum eral Gentiles m Ecdesiiin ingressuros esso *¡*r /idem, non ex o^enbiu leyis.*

ampin ct varie sumit, jam *pro juxta,* jam pro per, jam pro *cum.* Unde hic subdit :

Secundum operationem (græco Mp-juaw, id est *efficaciam, ct* efficacem operationem) virtutis (grasce Ahorne, *potentia)* ejus. — *q. d.* Aposlolatum non inanem, o'ìosum et vacuum acccpi; *sed talem* qui potenter et efficaciter operetur conversionem Gentium etiam barbararum.

O^dnm tl rflea» <ii apostataias s. Piali,

Notat hic duo Apostolus : *primo,* officium ministerii sive apostolatus se accepisse per donum et gratiam Dei; *secundo,* illius officii actum, usum et exercitium potens esse, et potenter efficaciterque operari fidem ct salutem Gentium per eamdem divinæ gratiæ vim, potentiam ct energiam.

Vexi. 8.

8. Mihi omnium (non tantum Apostolorum, ait Chrysostomus, sed el) sanctorum (id est Christianorum) minimo. — Hieronymus, *infimo, græce* ¿A7.ztrcT:;o, id est, *infimiori, q. d.* Inferior ct infimior sum infimo, minor sum minimo.

xin ,Jn! hu-uU. m-

Nota hic miram Apostoli humilitatem : nam non tantum se minimum, vel infimum vocat, sed minorem minimo et inferiorem infimo. Hinc ex superlativo format comparativum, scilicet ex Xi?'.; iÂaxiçinjc;, siculi si ex minimo formares minimior, ex infimo infimior : infimiorem ergo se vocat, ut magis infra omnes se demittat et diminuat ; et per hanc humilitatem Paulus meruit evehi ad aposlolatum, ait Hieronymus.

Dices : H eo humilitas videtur ficta et mendax ; sciebat enim et videbat Apostolus sibi plus gratiæ et virtutum a Deo datum esse, quam Ephesiis aliisque Christianis, quos ipse convertebat.

Respondet S. Hieronymus scivisse Paulum se iis esso sanctiorem, sed tamen se ita gessisse ac demisisse, ac si iis esset inferior. Siculi princeps subinde modeslke causa primas in mensa, et in incessu, dat amicis et aliis nobilibus longe se inferioribus.

Vcrum hoc non sati«faclt : nec enfin de praxi et submissione externa in gestu aut incessu, sed do sensu suo loquitur Paulus, dicens ac revera in animo sentiens sc esse omnium Sanctorum minimum; alioqui enim mentiretur et hypocrita esset, quod absit.

r h l - *l , ,, » w.ni ¿xa*.?

Dico ergo id dixisse Apostolum eo sensu , quo S. Franciscos solebat dicere se maximum esse peccatorem, *q. d.* Licet majorem a Deo quam alii gratiam acceperim , si tamen me, meam ncgligentiam, infirmitatem, malitiam tum præsentt!"> llIm prœterilam, quia fui persecutor Christi et Ecdesiæ (ad hanc cnim maxime solet respicere dum se humiliat Apostolus) spectem, revera videor mihi maximus peccator, indignus apostolato , ac minimus Christianorum vere et re ipsa censendos : puto enim quod, si Deus illam gratum quam mihi dedit, daret latroni vel maximo peccatori, magis is quam ego illi cooperaretur, for ' lo ¿c me sanctior. Hoc cnim judicium licet folle speculative non esset verum, practice Uiu-U erat verum ; quisque enim non alios, sed seipsum et suam infirmitatem considerans, potest et debet ita humiliter de se sentire : hoc enim est dictamen virtutis, quod suggerit et suadet prudens humilitas, et qui vere humilis est, ita de sc sentit, talisque sibi esse videtur, de quo plura *Philipp,* n, 3, et I *Timoth. i,* 15.

Data est gratia ubc, in Gentibus evangelizare INVESTIGABILES (gTæCC ÔyI'tx/xçcv, *impendstigabiles,* inscrutabiles, et, ut Ambrosius, tncomprehensibiles) divitias Christi. — Ita passim Apostolus vocat copiam gratiarum et bonorum, quæ Christus nobis attulit.

Triplex rT3ng«- da,n'

Notat Chrysostomus in morali *homil.* 6, Paulum triplicem accepisse gratiam ad evangelizandum, triaque ad praedicationem attulisse mire ad persuadendum efficacia, *primo,* animum alacrem, audentem, ferventem et ad omnia intrepidum ; *secundo,* cœlestem quamdam sapientiam ; *tertio,* potentiam spiritus cum vita inculpata.

Ver». 9. e " Apostolis ct doctoribns «n>mu- M' re, por- i-Jre'

9. Et illuminare omnes. — Sicut angelorum officia tria sunt, ait S. Dionysius, scilicet homines illuminare , purgare et perficere : ita non tantum Christus, sed et Apostoli aliique Doctores hæc tria faciunt quasi angeli quidam terrestres et homines angelici; illuminare ergo non significat in lucem proferre id quod reconditum erat, ut vertit Syrus ct Erasmus ; sic enim inepte diceretur, *illuminare omnes,* ut habent Græcaet Latina; sed significat alios docere, aliis lucem veritatis et fidei impertirijsicut enim sol sua luce tenebrosaloca illuminat, ita doctores clara sua doctrina illuminant tenebrosas et ignorantes hominum mentes. Unde et apte præmio singularis claritatis et splendoris in cœlo donabuntur. « Qui docti fuerint, inquit Daniel, cap. xn, fulgebunt quasi splendor firmamenti, et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. »

Quæ sit dispensatio sacramenti absconditi sæculis in Deo, qui omnia creavit, — Pro *dispensatio* aliqua Græca legunt xswwvia, *q. d.* Quæ sil communio vel communicatio sacramenti, quod scilicet hoc sacramentum redemptionis hominum non tantum Judæis, sed et Gentibus communicatum sit. Verum legendum est hic, ut supra vers. 2, ciwwjMx, *quæ. sit dispensatio,* et ita legunt Biblia Regia, noster Interpres, Chrysostomus, Theophylactus et Græci.

utconono- «u

Ubi nota, otavqita, id est *dispensatio,* duo significat : *primo,* ipsam dispositionem et ordinationem rei alicujus faciendæ vel dandæ; *secundo,* ipsam rei dispositæ vel ordinate dispensationem, id est erogationem, donationem, distributionem. Juxta primam significationem sensus erit : ut illuminem et doceam omnes quam admiranda sil oeconomia et æterna Dei dispositio circa vocationem Gentium per nativitatem, mortem et resurrectionem Christi. Juxta secundam vero hic erit sensus, isque simplicior, ut dixi cap. i, vers. 10, *q. d.* Mihi data est gralia illuminandi omnes Gentes, ut scilicet eas doceam, quam sapienter dis-

pensatum, id est distributum, ct omnibus proposition sit hoc tempore a Deo sacramentum redemptionis Christi et vocationis Gentium ad Christum; vel potius per hypallagen, « quæ sit dispensatio sacramenti, n id est quod, quale ct quantum sit sacramentum, sive mysterium hoc, « quod » hactenus per tot sæcula, imo ab «eterno, « absconditum fuit in Deo, » in Dei scilicet mente, consilio et prædcstinatione ; jam vero dispensatum, id est erogatum, distributum est, omnibusque propositum et oblatum.

Btreti* '^ 'OD.IS . *ntu* •. ı inm in e- Ii».' Qii (scilicet Deus) omnia creavit. — Notat et elidit dogma Simonis Magi, qui docebat mundum ab angelis esse factum. Græca addunt. 'tr.ccj Xftçcù, *per Jesum Christum,* et ita legit Chrysos*onius, Theophylactus ct Graeci; sed hæc non habet Hieronymus, ncc Ambrosius, nec vetusti codices Latini.

Ver». »o. 10. Ut innotescat principatibus (ita legunt Romana, Græca et Syrus; Plantiniana tamen cum Hieronymo legunt *principibus)* et potestatibus, — illis scilicet ordinibus angelorum, qui dicuntur Principatus, id est principes; et Potestates, hoc est potentes, ut dixi cap. i, vers. 21. Sub his per synecdochen cæteros angelorum ordines intcllige. Ita Hieronymus, Chrysostomus, Theophylactus. Unde licet Ambrosius malos hic angelos intelligat, qui in coelestibus, hoc est in aere et cœlo hoc aereo, versantur, melius tamen S. Hieronymus, Chrysostomus, Anselmus, bonos angelos accipiunt : hos enim significant Principatus et Potestates, cum absolute ponuntur. Nam cum dæmones intelliguntur, solet addi, principes tenebrarum, aut aeris hujus, aut similis particula restringens et alienans. Deinde hos proprie significat vox *in coelestibus,* scilicet locis, co Hm rantes.

Loquitur dé w' °ii» boni, «nsclis.

Qnomodo lÙ iwu tu/"jb homini- PER ECCLESIAM MULTIFORMIS SAPIENTIA DEI. — QUicrilnr' Quomodo hoc sit verum : nam angeli illuminant Ecclesiam et homines, non autem ab cis illuminantur et docentur.

Ed./a? *rrimi* tenten- Augustinus, lib. V *De Genesi ad interam,* cap. xix, tom. III, inlelligit Ecclesiam cœlestera, quæ constat Dco cl angelis, *q.* d. Angelis inferioribus innotuit mysterium hoc redemptionis Christi, et vocationis Gentium per revelationem Dei, ct illuminationem angelorum superiorum, innotuit inquam a sæculis, id est ab initio sæculorum et mundi; sed obstat quod ait Apostolus: a Ut innotescat nunc.» Si nunc, ergo non ab initio mundi. *Secundo,* per « Ecclesiam » non intelligit ccclcstem, sed terrestrem; patet, quia ait : Mihi data est gratia evangelizare et illuminare omnes, ut innotescat per Ecclesiam, cui scilicet evangelizo, et quam illumino, multiformis sapientia Dei.

6<cu«U. *Secundo,* S. Thomas, 1 *part., Qua:st.* LVJI, art. b, sic explicat : «Ut innotescat Principatibus,» non absolute, sed per visionem ct experientiam, *q. d.* Ut videant; quod enim angoli auto per revelatio- n . sciebant futurum, hoc in Ecclesia vider int fieri, cum res facta ct gesta est : sed tum dixisset Apostolus : Ut videant, vel, Ul appareat angelis, sicut dixit 1 *Timoth.* vin, 16; non autem, « ut innotescat : » nam innotescere dicitur, cum notum fit quod ante erat ignotum. Unde et Apostolus vers, præcedcnti dixit mysterium hoc antea fuisse absconditum in Deo; ergo latebat angelos.

Dico ergo, per « Ecclesiam, » id est per ea quæ gesta sunt a Christo et Apo-tolis in Ecclesia, perque gratias et dona Ecclesite ab iis communicata, multa mysteria Christi et Christianorum angelis innotuisse, quæ prius ignorabant; licet enim mysterium incarnationis et redemptionis nostræ. quead substantiam ex revelatione a principio su n beatitudini cognoverint, non timen omnes ejus partes, species, causas, effectus, modos ct circumstantias cognoverunt, sed didicerunt, cum ea in Ecclesia fieri, exhiberi et geri viderunt. Talia fuerunt institutio Sacramentorum, præsertim Eucharistiæ; modus et ratio justificandi peccatores ; divisio el missio Apostolorum in tales ac tales provincias; ordo hierarchicus Apostolorum, Sacerdotum, Diaconorum aliorumque ministrorum Ecdesiæ; vocatio Gentium, de qua proprie hic loquitur Apostolus.

AP"7|!? pan- "3,' '3* nolnr- rant multa rinrn n cbrmr- sUnlLs, CAUAÏ. sptcws, effíct'is♦ moli, ipttH iruri»

Ubi nota, licet Chrysostomus et Theophylactus dicant angelos ignorasse quod Gentes vocandæ essent ad christianismum, donec eas vocari a Paulo et Apostolis viderunt, tamen non videri dubium quin in genere hoc angeli cognoverint; si enim Isaias et Prophetae id cognoverunt, ergo et angeli, qui vel hoc revelarunt Proph tis, vel cx vaticiniis Prophet irum tam claris id facile intellexerunt. Quod ergo Apostolus hic ait eos illud non cognovisse, intellige eo modo quo, vers. negavit Prophetas id cognovisse, scilicet in particulari, clare et distincte, v. g. quomodo vocandæ essent Gentes, an simul cum Judæis, an in locum Judæorum, cum illi respuissent Evangelium , et a Deo rejecti essent; quo ordine,per quos,quibus modis ct mediis : hoc enim ante angelos p.i im cognoverunt ex Dei revelatione Apostoli, præsertim Paulus, tum ab initio conversionis suæ, quando ante alios Apostolos electus fuit a Deo, ct declaratus doctor Gentium. Actor, ix, 15; tum potius et plenius, quando proxime mittendus ad Gentes, raptus fuit in tertium cadum, ut dixi H *Cormth.* xn. Ha Hieronymum. Ambrosius, Anselmos, Theophylactus, Chrysostomus. «Paulus, inquit Chrysostomus, angelorum Evangelista hic cos illuminavit;» et D. Thomas, Opuse. I, cap. xxvi, ex Cyrillo docet, predicante Paulo, angelos didicisse circumstantias Evangelii ct vocationis Gentium.

Nota *secundo,* hæc dici r/'nirj Simonem Magum, qui nimis angelis tribuens, docebat eos esse adorandos quasi ipsi mysterii redemptionis nostræ conscii et mediatores fuissent, de quo *Coloss.* n, 18.

Vsrfa , Mt'TTTFORMIS SAPIENTIA Dfl,— irokvffCÛttAcc, id CSt r7 '■'* nniWrun'a, sive *valde* et multipliciter varia. AlidMtnrì nui legunt ««uwoúuU:, *omnivaria,* maxime varia D»¡ «- sapientia Dei; ut ea non solum varia sit, sed et pi-nth. Jnilpa varietate distincta. Ita Hieronymus : « Hespiré. inquit, cunas Christi, vide pariter et coelum. Vagientem in presepi intuere infantem, sed simul angelos ausculta laudantes. Herodes persequitur, sed adorant Magi. Ignorant Pharisaei, sed stella demonstrat. Baptizatur a servo, sed vox desuper Dei intonantis auditur. Aquis mergitur, sed columba descendit, imo Spiritus in columba. Ad passionem venit, et pati timet, sed vult transire calicem; et Petrum, quia calicem timebat, accusat. Quid hac stultitia prudentius, varietate distinctius, sapientia obscurius, quam fecit Deus in Christo Jesu Domino nostro? » Hactenus Hieronymus. Proprie tamen Apostolus respicit ad sapientiam Dei, quam variis modis ostendit in vocatione Gentium, reprobatione Judaeorum, modo et ordine eas vocandi, ut dixi § præced. el cap. i, vers. 11.

V r». <1. 11. SECUNDUM PRÆFINITIONEM SBCULOMÜM, — xarà , id est, ut Hieronymus, *secundum propositum suculorum,* id est a sæculis, vel ante sæcula lactum, *q. d.* Secundum decretum æternum, quo proposuerat, decreverat, præfinierat Deus hoc facere et exequi. Unde Syrus vertit, *quee futura erat a sáculo, facta vero est in leschua Domino nostro.*

Pnpia f n bam. *Secundo,* a. secundum præfinitionem sœculorum' ' 'd est Quam fecit de sæculis futuris, de serie saeculorum, deque hominibus, qui quolibet sæculo a primo usque ad ultimum sunt futuri, scilicet præfiniens sæculum status innocenti®, deinde sæculum legis naturæ, tertio sæculum legis Mosis, quarto sæculum legis Christi et gratiæ, decernensque cl præfiniens in eo omnes omnium illius temporum gentes et nationes successive vocare ad fidem et salutem per Christum; et hoc est, quod ait : « Quam fecit in Christo Jesu. » Kursum præfiniens primo sæculo legis naturæ vocare ad sc omnes Gentes, secundo per Moscn solos Judæos relidis Gentibus, tertio per Christum solas fere Gentes, quas hactenus vocare neglexerat, et vice versa negligere Judæos incredulos : hic enim fuit circulus ct conversio sæculorum quoad fidem, gratiam ct salutem, et quasi annus sæcularis et circularis Dei. Ita Chrysostomus ct Theophylactus. Ilie secundus sensus est pulchrior d aptior; in co enim proprie spectatur multiformis ct varia sapientia Dei. Ab hac multitudine et varidate cognitionis ct sapientiae, Christus ipse vocatur , id est *multfoculus,* et Cherubim, inquit Anastasias Sinaila, lib. l *Ilexameron.*

Quam fecit in (marno Jesu. — Pronomen « quam » referre potest primo, « Ecclesiam; » secundo, « sapientiam, i» ut Hieronymus; *tertio* et planissime, « pr finii'unem,» *q. d.* Hæc præfinilio socculorum jam dicta, facta est per Christum et Christi merita. Hinc patet quod dixi cap. i, non tantum fidem et gratiam, sed et prædeslinalionem ipsam æternam, qua; est in mente Dei (h®<- enim est præfinilio, de qua hic Apostolus), factam esse ex meritis Christi prævisis, *q. d.* Apostolus : Quod primo sæculo vocarentur omnes Gentes ad salutem, secundo Judæi, tertio Gentiles, id factum ex meritis Christi prævisis, ob qu® Deus decrevit, ab æterno pra?destinarc, vocare; justificare et glorificare credentes in Christum, sive Judæos, sive Gentes, quolibet sæculo.

Vvitfe r„im u l •riii« Cbriril,

12. In quo (per quem, scilicet Christum) hare- v»r». <1 MUS FIDUCIAM (gTffiCC íTajjraíav, id 051, lit SjTUS, audaciam libere loquendi, libertatem evangelizandi, *q. d.* Cujus, scilicet Christi ope audacter, libere et intrepide evangelizo. *Secundo,* melius hic Noster vertit « fiduciam, » qua animus per Christum peccatis expiatus, et innocenter jam vivens, bene sibi conscius, confidit se esse in gratia et atnicitia Dei. Unde cum dixisset : « In quo habemus fiduciam, » hujus fiduci® effectum subdit) ET ACCESSUM IN CONFIDENTIA, — Ut Scilicet COEfidenter quasi amici, imo quasi filii accedamus ad Deum Patrem, dicamusquc : a Abba Pater. »

Peu fidem ejus. — Refer non tantum ad *in confidentia, q. d.* In confidentia, cujus principium et origo est fides Christi; sed potius ad *fiduciam et accessum, q. d.* Fiduciam ct fiducialem accessum habemus ad Patrem per fidem Christi, qua remissionem peccatorum et justitiam assecuti confidimus nos esso in Dei gratia ct favore, ct confidenter ad Deum quasi patrem amantissimum accedimus : fides enim parit hanc fiduciam et confidentiam. Ha Chrysostomus, Theophylactus et Græci.

13. Propter quod ,— quia scilicet habemus hanc Ver». ix fiduciam et accessum ad Deum Patrem nostrum, qui potentissimus est, ut in omnibus tribulationibus nos roboret, casque propulset.

Peto ne deficiatis in trirulationirus meis (Grace pi *i-paxUi,* id est non deficere, non lassescere, non segnescere, quod *primo,* potest referri ad primam personam, quasi Paulus dc se dicat, Peto ct oro Deum ne ego deficiam in tribulationibus, ne iis vincar ct cedam. Ha Hieronymus ct Syrus. *Secundo,* noster Interpres refert ad secundam personam : ne vos, scilicet, o Ephesii, deficiatis et cadatis animo, videntes me tribulari ct vinciri) pro vobis, — quia scilicet vobis aliisque Christum ct salutem evangelizo. Hæc secunda verste verior est : magis enim Ephesiis pusillis et novcUis in fide timebat Apostolus in persecutione, ne animis caderent, quam sibi, qui quasi generosus pugil ct athleta Christi in ea solet gloriari.

Nota : « Peto, n non a Deo, sed a vobis : grace enim est airwoat, id est peto, posco, exigo. Undo S. Augustinus, *serm. 1* in hæc Apostoli verba : « Peto, ait, a vobis propter arbitrium voluntatis: sed quia hæc intirma est, Deum rogo, ut idem det vobis propter auxilium majestatis. » Unde

subdit Apostolus : « Hujus rei gratia, flecto genua ad Patrem, n

Claria- *"r D« inp>,'ia-n*. Qu.V. EST GLORIA VESTRA, — 7. d. Quod ego ApOStolus et preceptor vester dignus sim tanta pro Christo ct vestra salute pati, non turbari, non animis cadere, sed exultare et gloriari debetis. Ita Chrysostomus. line siquidem passiones stigmata sunt et insignia Christi, *Galat.* vi, 17, suntque preludia martyrii.

v«rs. ii. 14. Hujus rei gratia. — Redit post longum hyperbaton (quo a versu secundo hucusque abreptus fuit in Hei dignationem, ct beneficium vocationis Gentium) ad versum primum, ut ibi dixi.

Flecto genua ad Patrim, — flexis genibus in signum roverentire et humilitatis, oro et obsecro Deum Patrem. Est metalepsis.

Vers. 15. Patemi- traino lumatn ? 15. Ex QUO OMMS PATERNITAS 15 COELIS ET 15 TERnA NOMINATUR. — Nota : Sicut græce a Ct Syre ex 3N *ab,* RJTtrCR *abahuta* : ita latino a pater, *paternitas* dicitur el derivatur, ^'nt^c rcc^c» quidquid cavillentur Erasinus et Beza, Interpres noster novum nomen -xr^ix, novo Latino nomine *paternitas,* vertit, et ita verterunt S. Hieronymus, Damascenus, lib. I *Dc Fide,* cap. ix ; Syrus, interpres Theophylacli, ct alii qui Græcæ linguæ fuerunt peritissimi.

Unde *primo,* Damascenus sic explicat : « Nomen paternitatis ex divinis ad humanos patres translatum est. » Quod intellige metonymicc, a nomen, » id est res nomine paternitatis significata, sive ipsa paternitas, quæ est in hominibus et creaturis, descendit a Deo Patre, qui primus increatus ct immensus Pater ipsis suam patcrnilalem communicavit, ut el ipsi fierent cl dicerentur patres; nam nomen ipsum patris prius hominibus imposuerunt homines, et inde idem transtulerunt ad divina, et ad Deum Patrem : cx humanis enim, utpote sibi notioribus, homines imposuerunt nomina divinis, ut passim alii Patres cl Doctores docent. Non ergo de nomine Patris, sed de ro hoc nomine significata inlelligendus est Damascanus. El hoc est quod docet D. Thomas ct Scholastici, paternitatem omnem creatam derivari ab increata, quæ est in Deo Patre. Huc accedit S. Hieronymus : « Sicut, inquit, solus bonus (Deus) bonos facit, cl solus immortalis immortalitatem tribuit, et solus verus, veritatis nomen impertit : ita solus Pater, quia creator est omnium et universorum causa substantiæ, præstat caderis ul patres esse dicantur. De terrenis coelestia contemplemur. Adam quem primum plasmavit Deus, et creator ipsius, et p iter fuit, certo Deo Patri scit sc debere quod substitit. Rursum hi qui geniti sunt ex Adam, patrem illum intelligunt, ex quo orti sunt. Unde Lure 111, ait Scriptura: Filii Scth, filii Adam, filii Dei, ut paternitatis in terra vocabulum a Deo primum ortum esse monstraret. » Et inferius : « Ex eo quod Deus Pater Domini nostri Jesu Christi juxta substantiam pater est, ct unigenitus non est adoptione filius, sed natura, «etera quoque creatura?, paternitatis nomen adoptione meruerunt. » Addit S. Hieronymus dici : « Ex quo omnis paternitas *nominatur,* non vero *nata est.* Aliud est enim appellationem paternitatis mereri, aliud nature habere consortium, » 7. *d.* Ipsa increata et divina Dei paternitas nobis communicari nequit, sicut nec ipsa Dei essentia : sic enim vere ct proprie essemus dii ; sed tantum participatio quædam tenuis ejusdem, ex qua fit ut patres nominemur sicut ct Deus, sed analogice et participative. Igitur ex prolixo discursu S. Hieronymi et cæterorum hanc colligas sententiam : Paternitas, inquit, in calis est generatio Filii, paternitas in terra est generatio hominum ct animalium, quæ omnis a Dei paternitate manat : omnes enim ab eo vim habent generandi, ut sint et nominentur patres.

Dices, in codis nulla est paternitas quæ a Dei in etite paternitate descendat. Respondet S. Hieronymus, ? angelos æque ac homines habere sui generis prin- h u». cipes, quos patres gaudent appellare : princeps enim est ct dicitur subditorum pater, et principatus est quædam paternitas. Sic servi Naaman cum vocant *patrem,* id est dominum et principem, IV *Iterj.* v, 13. Sic paires Latinis vocantur senatores, imo Romani eos fere vix alio nomine compellabant quam Patres conscripti. Hic sensus est appositus, sed non proprius et adaequatus.

Unde *secundo :* Nota cum Hieronymo, S. Paulum Græcum -xr:ti, quod Noster vertit, *paternitas,* accepisse a Septuaginta, qui hoc nomine solent vertere Hebraeum nnaso *mispacha,* id est familia, vel tribus (has tribus Septuaginta alibi vocare solent vj>x:), quæ ab uno capiteci parente descendit : quia enim duodecim filii Jacob apud Judæos capita ct patres fuerunt duodecim familiarum cl tribuum a se descendentium ; hinc Septuaginta tribum a quolibet hoc patre descendentem vocant warptx», et a ^xr?ii vocant Patriarchas Hxt ^x, ipsos tribuum patres et primos progenitores, 7. </. ri; irxTfixj isla;, id est tribus principia. Itaque ; a. rrxTjix, sive *paternitas,* aut, ut vertit interpres Chry- u | " lT- sostomi, paterna cognatio, est familia, vel tribus a'lo'ia" aut gens, quæ ab uno communi patre prognata est, quam Hieronymus contra Helvidium parentelam vocat, et ita vertit hic Vatablus. Sic noster Interpres retinens Græcum *Psal.* xcv, 7, vertit : «Afferte Domino, patria», » id est familiis, tribus, stirpes, « gentium, afferte Domino gloriam et honorem. » *Paternitas* ergo non sumitur hic pro relatione patris in abstracto, quam Philosophi paternitatem vocant : hæc enim græce, Damasceno teste loco citato, potiUS irxrpirr; quam îTxrptx dicenda esset; sed mctonymico *paternitas* hic idem est quod parentela, quæ ab eodem patre, vel paternitate descendit. Sunt enim quasi correlativa paler sive paternitas, et parentela, unumque includit alterum ; pater enim est parentela! pater, el parentela est patris parentela, *q. d.*

TVmt su un-rn . : 'e'- i.-Eiot plUr'

Apostolus : Petis Pater non tantum Christi, sed ct 0|nnfl]m ccf pat,Ti (ani hominum quam angelorum ita ut Peo communi parente affines sint jlK)æj P(Gentes, homines ct angeli : ipse enim pater est omnium familiarum, non solum corporalium, sed et spiritualium, puta Seraphim, Cherubim. Thronorum et cætcrorum ordinum. Licet *enim* h® familia» suos proprios et distinctos habeant patres et principes, omnes tamen communem patrem et principem habent Deum, a quo omnes descendunt : ideoque Deo Patri non tantum paternitas et generatio æterna, respectu Filii ui, sed et temporalis per creationem in omnes cœlesles et terrestres tribus ct cognationes convenit, ac consequenter ab omnibus in cœlo et in ferra quasi Pater est nominandus, celebrandus (ut dixi cap. r, vers. 21), colendus et redamandus. Ita Chrysostomus, Theophylactus, Thcodoretus, GEcumenius, imo et S. Hieronymus.

.Nota *tertio :* Apostolus unum Deum Patrem opponit multis principiis ct diis Simonis Magi ct Hesiodi (qui suam Theogoniam, id est deorum generationem, conscripsit), aliorumquc Poetarum et Philosophorum Gentilium. Rursum, ne Judæi jactent Deum verum suum esse Deum, non Gentium, Gentesque alium debere quærere Deum, Apostolus eos retundens dicit Deum esse patrem communem omnium tam Gentium, quam Judæoram; ac proinde non mirari debere Judæos, si Gentes, æque ac Judæi, jam a communi parente ad salutem per Christum Christique Apostolos vocentur, ct vicissim Gentes Fidenter, æque ac Jud eos, ad Christum et Deum quasi ad communem parentem accedere debere.

Nominatur ,—id est existit, suum habet esse et suam originem, derivatur ct descendit; utjurc a Deo Patre nomen accipere, et ah eo nominari possit familia, tribus vel parentela Dei, qureque Deum habet patrem, a quo quasi a primo exeraplari et efficiente omnes familiro et parentelae, omnesque familiarum patres et capita, omnis denique generandi vis, fœcunditas et paternitas tanquam a patre omnium magno et universali R ;'* ino. ri produit et dimanat : sic enim Hebraei motonymiee tocan aut *nominari* sumunt pro *esse.* Sic *Isaiæ* mi, 14, Christus dicitur vocandus Emmanuel, id es| crj(Emmanuel quianobiscum erit Deus, quod significat Emmanuel. Sic *Isaiæ* vin, 3, Christus dicitur vocandus « Accelera spolia detrahere, festina pradari,» id cst celer erit dæmonum et hostium suorum spoliator, eorumque festinus predator. Nec enim hæc duo nomina Christo impositi, Christumque ita nominatum uspiam legimus, rem autem utroque nomine significatimi Christo convenire notissimum cst.

« n. <6. 1»J. Ct DET VOBIS SECUNDUM DIVITIAS GLORI.E svi (id est gloriosi» gratiæ suæ) virtute (græce í«¿xa, id est *fortitudine,* constantia ct robore spiritus contra omnes persecutiones et tentationes) corroborari (scilicet ut corroboremini in mlix.lah naturæ veste®) per Spiritimi èjusin interiorem hominem ,—ut inferior homo, id est mons gratia ct spiritu Dei regenerata (hic cnim ab Apostolo vocatur *interior homo,* ut dixi Rom. vii, 22), in eadem gratia et spiritus fortitudine crescat.

Nola : Præpositio *in* cum accusativo significat augmentum. Sic dicimur ire dc virtute in virtutem; sic dicitur justitiam Dei in Evangelio revelari ex fide in fidem. Vide dicta *Rom. i,* 17. Regia tamen Biblia, et alia nonnulla legunt, *in interiori homine;* et sic Græcum «; cum accusativo siepe sumitur pro i*, id est *in,* cum ablativo. Tumquo planus cst sensus, ut scilicet optet eos corroborari in interiori homine, id est in mente, intellectu, voluntate, cæterisque internis animæ viribus et potentiis : hæ cnim, vel potius homo, quatenus iis constat iisque vivit, dicitur homo interior : sicut e contrario exterior dicitur idem homo, quatenus sensibus membrisque externis constat, vivit, iisque operatur et indulgot. Hoc ergo sensu homo exterior et interior sumitur naturaliter; priore vero sensu sumitur supernaluraliter. Vide dicta II *Cor.* iv, 16.

0n,J aV'.Y interior?

17. Christum habitare (repete, «det vobis » Deus Pater, ut Christus habitet) per fidem, ctc. Vfr'- *7,

In ciiaritate radicati et fundati, — supple, *ul silis;* alias dicendum erat, *radicatis et fundatis.* Verum Romana et Anselmus jungunt hæc sequentibus sic: « In ciiaritate radicati et fundati, ul possitis comprehendere, » etc.

18. Ut possitis comprehendere (id est animo v,i concipere et intclligcre) cum omnibus sanctis, — id est Apostolis, ait Ambrosius, Prophetis et Christianis, tum militantibus hic adhuc, tum potius in cœlo triumphantibus, Deique visione beatis. |J-

Quæ sit latitudo, et longitudo, et sublimitas, et profundum.— Nota *primo,* Apostolum hic cum dimensionibus jungere differentias positionum : nam tres tantum sunt dimensiones, longitudo, latitudo, crassilies; altum vero et profundum respondent t& sursum et deorsum, quæ sunt differenti® positionum; crassum ergo hic resolvitur in altum et profundum quasi in sua extrema. Itaque hæc quatuor jungenda ct distinguenda sunt, non uti sunt in corpore, sed uti sunt in domo, ubi profundum sunt fundamenta, altitudo est tectum, longitudo est longius latus vel paries, latitudo est brevius latus.

Nota *secundo,* Apostolus videtur perstringere drr fabulas hæreticorum et poetarum, uti deorum P#0«i, sive profundum Hesiodi, ct dimensiones Chrislo ab Elxai afficias, dc quibus Epiphanius, lib. I, cap. XIX et xxx : «Elxai, ait, describit Christum esse quamdam virtutem mensura vighiti quatuor schamorum in longitudinem, id est milliarlorum nonaginta sex, in latitudinem scivinorum sex, id est militariorum viginti quatuor, et crassitiem similiter emetitur, et pedes, et fabulamenta reliqua.» Tales etiam fuerunt triginta / Eolica Valentini, q. *d.* Apostolus : Puche, Valentinus td,- «li-i-u- ‘ a&tæ ¿b Ehai ri-

et hœretici jactant suum deorum id et profundum, suum x).r,?uu.*, id est *plenitudinem,* longitudinem, latitudinem, altitudinem; sed fabulose : ego vero hreo ipsa in Christo Christianorum Deo esse prædico ct demonstro.

Nota *tertio,* Scripturas generalissime capiendas esse, quia auctor earum, Spiritus Sanctus, uti amplissimum habet intellectum et conceptum, ita et locutionem. Unde varios intendit sensus etiam litterales, si rei locoque conveniant, maxime si subordinati sint et connexi, omnesqne in unum quasi scopum conspirent et dirigantur. Ila S. Augustinus, lib. Xll *Confess.,* cap. xxxi. Unde Apostolus generatilo ct indeterminate dicit : « Quae sit latitudo, longitudo, sublimitas et profundum, » non explicans, ncc determinans cujus rei intelligal longitudinem, latitudinem, etc. Quare hunc locum varie admodum ct multipliciter explicant Patres, omnesque probabiliter. Vide hic facunditatem S. Scripturae.

Ouinftir'" f^< aio!

Tifa.*, à "i tnitadi- '' i "nT ¿/i! tio- ni» chini.

Dico ergo *primo :* Apostolus loquitur hic de beneficio oeconomiae et redemptionis Christi, qua non tantum Judteos, sed et Gentes omnes vocavit ad salutem, gratiam et beatiludinem, vultque hac Pliras* significare quam magnum fuerit hoc mysterium Christi, quamque omnibus numeris et partibus absolutum ; sequitur enim : « Scire etiam SUpereni¡ncntcrn scientis charitatem Christi. » Christi ergo vel charitatis Christi dimensiones hic describit. Idem patet ex anteced. vers. 3, 4, 6, 8, 11 et cæteris, quibus non facit aliud, quam hoc sacramentum et mysterium Christi deprædicare et admirari. Unde patet, hunc sensum esse genuinum ct proprie intentum ab Apostolo. Ita Chrysostomus, Theophylactus, Thcodoretus, OEcumenius. Si singula velis singulis adaptare, ita poteris : « Quæ sit latitudo, » id est quam late se extendat hoc mysterium, charilas el beneficentia Christi, videlicet ad omnes gentes et homines, qui ante legem, in lege, post legem, fuerunt, sunt ct erunt; « quæ longitudo, » id est quam longe mysterium hoc prædefinitum fuerit, scilicet ab œterno ; « quod sit profundum, n id est quam profunde, nimirum ad inferos, virtus Christi se extendat; a quæ sit sublimitas,» id est quam sublimiter, puta super omnes coelos, primitias nostras in se Christus evexerit nosquo evehet. Ita OEeumcnius.

Bfcnndi, j'l' (Dibus'dt- vmiubs. Ben» <n.uiui.

Possunt *secundo,* hæ dimensiones accipi de Christo qua Deus cst ; unde sequitur : « Ut impleamini in omnem plenitudinem Dei, » ubi græce est quod erat unum cx / Eonibus, sive diis Valentini, cui suum verum n).r,3uu.a, id est plenitudinem Dei, opponit Apostolus. Licet cnim omnes dimensiones in Deo unum sint, una scilicet immensitas, sitque Deus quasi sphæra quœintelligibilis sine dimensionibus, ut explicat Ambrosius; unde etiam Empedocles rogatus quid esset Deus, respondit : Est circulus cujus centium est ubique, circumferentia nusquam; quia S' d;d Dc ubique *t* t totus, nullo tamen cceli terrœve ambitu concluditur, sed super cœlos per immensa illa spatia vacua in immensum sc porrigit ejus immensitas. Hinc recte eam describens Job, cap. xi, vers. 8 : « Excelsior, inquit, cœlo *est,* et quid facies? profundior inferno, et unde cognosces? Longior terra mensura ejus, et latior mari. » El sic Ambrosius hic per longum, latum, sublime, profundum intclligit immensitatem Dei. Has tamen dimensiones in Deo distinguere possamus per analogiam ct similitudinem ad creaturas, seu ita ut ili® in creaturis distinguuntur : et sic Dei longitudo est æternitas; latitudo est omnipotentia, ut D. Thomas, vel, ut Bernardus et Gregorius, est charitas; sublimitas est Dei majestas; profundum est abyssus judiciorum et sapientiæ Dei. Ita Anselmus, D. Thomas, Cajetanus. El pulcherrime S. Bernardus, hb. V *De Consider.,* in fine : « Divina, ait, essentia, res una cum sit, est tamen longitudo propter œternitatem, latitudo propter charitatem, sublimitas propter majestatem , profunditas propter sapientiam ; ha»c quadriga Dei; comprehendimus hanc duobus brachiis, timoris et amoris; timor sublimi et profundo , amor longo latoque respondet ; vel quatuor virtutibus : longitudinem enim tenemus et comprehendimus perseverantia, latitudinem chiniate, majestatem veneratione et adoratione, sapientiam et abyssum judiciorum timore ct humilitate. His etiam quatuor species contemplationis respondent : longitudinem enim comprehend# meditatio promissorum, latitudinem recordatio beneficiorum, sublimitatem contemplatio majestatis, profundum inspectio judiciorum. » Hæc Bernardus. Paulo aliter S. Gregorius, lib. XI *Moral.,* cap. x et xi, in illud, *Excelsior calo,* etc.,per latitudinem, accipit charitatem Dei; per longitudinem, longanimitatem ; per sublimitatem, incomprehensibilitatcm Dei, qua a Sanctis in cœlo, licet clarissime visus, nequit comprehendi; per profundum , incomprehensibilitatem judiciorum Dei in puniendis damnatis.

Bit ron- "(r <i i . l ^', 4 *a* «pii- ol*

Potest *tertio,* hic locus accipi do dimensionibus crucis : fuit enim crux instrumentum redemptionisChristi. Ubi nota: Tres lineæ red® tantum esse possunt, quæ perpcndicullariter, id est, ad angulos rectos sese invicem intersecant, scilicet, duæ in plano jacentes, et tertia illis insistens, ct utramque in concursu penetrans in profundum, sive deorsum versus. Et hæ tres line® faciunt trinam crucem : reliqu® enim præter has tres laterales lineæ sese intersecantes angulos faciunt non rectos , sed acutos. Et hinc Mathematici tres dimensiones, sive quantitatis species collegerunt, longum ,latum, crassum vel profundum, quod hic habet Apostolus, ut recte noster Clavius in l *Euelidis* annotavit; hæ ergo dimensiones fiunt per trinam crucem. Undo et hic apte de cruce Christi accipi, el de ea explicari possunt.

Terti* mbo* 55"5“ T« dit› eorum craceul

Pro quo rursum nota : Gregorius Nyssenus ,

orat, t *De Resurrect.,* vult Apostolum alludere ad quatuor cornua *crucis,* summumque cornu dici altitudinem, imum dici profundum, et transversum unum dici longitudinem, alterum latitudinem. Addunt Basilius, Damascenus et Sedulius, apud Jacobum Gretserum, lib. I *De Cruce,* cap. m, causam, cur quatuor bas dimensiones et cornua crux habuerit, ut scilicet significaretur, quatuor orbis plagas totumque terrarum orbem ad crucem sen perlinere, seu vocari. Ideoque Nyssenus crucem vocat *universitatis vinculum*. Unde *secundo,* Sedulius : « Summum crucis sive altitudo, inquit, est Oriens; profundum sive imum, cst Occidens; cornu dextrum, est Septentrio ; sinistrum, est Mendies. » *Tertio* ct optime, longitudo est hastile crucis, latitudo cst minus lignum transversum pro brachiis; altitudo accedit, si crucem erigas (est enim altitudo summitas crucis ereclæ); profundum csl imum crucis in terra defossum. Sic fere Augustinus in *Psalm,* cm, el *epist.* 102 : « Erat, ait, latitudo in qua porrecte sunt manus ; longitudo a terra surgens, in qua erat corpus infixum ; altitudo ab illo devexo sursum quod eminet (in hoc tantum nonnihil a nobis differt Augustinus); profundum ubi fixa erat crux, et ibi spes omnis vite noslræ. » *De cruce ergo* hunc Apostoli locum accipiunt S. Hieronymus, Nysscnus, Beda, Anselmus , ct pulcherrime Augustinus, serm. 7 *De Verbis Apostoli.*

Quitnar c -ninn» Xiui*. ni', pro- j' dint.'" bi tuji- „„r'r7ÍT »t i.-it ur h'ei ii.'lr.t-' lume '<<"æ r . . it¡ - iniuo.

Idque *primo,* littcraliter juxta sensum genuinum fi110111 Pr*mo loco dedi, ut longitudo crucis sit æterna ejusprædeslinalio; latitudo sit vis ejus et virtus, quæ ad omnes omnium temporum homines sc extendit; profundum sit, quod viscrucis ad infernum descendit, cum animas patrum e limbo et Purgatorio liberavit ; sublimitas sit, ‹1UOC' easdem aliasque complures in coelum subvexerit.

Rursum, juxta secundum sensum dc Christo Deo datum possumus eadem, quæ ibi dixi, cruci adaptare, ul scilicet communicationem idiomatmn Dei in Christo homine crucifixo spectemus, et adrniremur in cruce Dei longitudinem, id cst, æternum decretum; latitudinem, id est, charitatem ct potentiam; altitudinem , id est, majestatatein; profundum, id cst, sapientiam, seu hæc omnia quasi cruci affixa, quia eadem cura Deo crucifixa. Adhæc, Deum communicasse cruci suæ longitudinem, id est æternitatem, ut virtus crucis æternasit, ct quod mulli volunt, ut crux Christi quasi trophæum in cœlis in æternum perduret, quodque sic Deus quasi ælcrnarit suam crucem ; sic etiam Deum cruci communicasse suam latitudinem, id est potentiam, quia per infirmitatem crucis et mortis potenlissimos hostes vicit ct contrivit; sic communicasse suam sublimitatem , id cst majestatem, ul scilicet crux ab omnibus adoretur ; sic suum profundum, id est sapientiam, quia non potentia, sed summa æquitate, mira arte et sapientia adinvenla, scilicet in caruc assumpta crucem ct mortem subiens, Christus satisfecit Deo pro nostra offensa, sicque per crucem redemit hominem : ut qui in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur.

Secundo, proprie hæ dimensiones crucis ut crux est, accipi possunt; quia enim vers. 13, Ephesiis dixerat Apostolus : « No deficiatis in tribulationibus meis,» sed in iis, ut ait vers. 16, « virtute corroboremini, » hinc stimulum eis addit proponens Christi exemplum, *q. d.* Oro Deum ut in vestra crucc et tribulatione det vobis cogitare, ac mento comprehendere crucis Christi (ut ea vos solemini et animetis) profundum, id est intensionem dolorum et ignominiarum Christi crucifixi; et longitudinem, qua scilicet per triginta quatuor annos , quibus vixit, hanc crucem , hos dolores, vel m corpore, vel in animo, vel in spiritu eos sibi imminere praevidens passus est; ct lalitudinem, qua scilicet omnibus membris, et animæ potentiis, ab omni hominum genere, imo a Deo ct angelis, a quibus fuit derelictus, et omnia poenarum genera passus cst Christus, omnibtisque bonis et fortunae, et famæ, et honoris, et vitæ est spoliatus; ct sublimitatem, qua Christus crucifixus sublimi consideratione et perfectissima cognitione tum Dei offensi, tum gravitatis offensæ noslræ, tum crucis, pœnarmn sibi suæque person®, vel illatarum, vel inferendarum, tum plurimorum damnandorum, quibus omnes sui dolores inutiles futuri erant, non solum in cruce, sed et tota vita gravissime doluit, el discruciavit se.

Soeur ' | (‹„.* ObrirtL M-niin. /'imi', ‹io puní- nMn l nu„„ Chri

Unde tropologice, hæc in nos derivans Anselmus, lib. *De Siens, crucis, sub* finem : «Crux, inquit, cst cruciatus cordis quod Deo non melius serviamus. Debemus ergo habere cruciatum, quod non tantum, inquit, humiliamur, o Domine, quantum debemus, ct hoc est profundum crucis; quod non tantum laudamus, ct amamus te, quantum bonitas tua exigit, cl hæc est sublimitas; quod non sumus tam fideles, ut alios ad tuam laudem trahamus, et hæc est latitudo; quod non semper continuamus laudem tuam, cl hæc est longitudo.»

Tropoi> d£ Ullm croci» Chrljtl·

Tertio, moraliter hæ dimensiones crucis accipi possunt cum S. Augustino , ut longitudo crucis tum Christi, tum noslræ sit perseverantia; latiludo sit charitas; sublimitas sit religio, spes, amor, oratio , ct omnis cum Deo communicatio et conjunctio; profundum sit arcanum prædcstinationis, cur crux uni prosit, alteri non : unda oritur timor ct humilitas profunda. Ite lres expositiones dc crucc possunt accommodari pari modo aliis duabus expositionibus jam dictis, ct duabus sequentibus, quarte scilicet ct quinte jam dicendis.

Tertio, ll 'dl X, erucis *rt*

Igitur potest *quarto,* accipi hic locus de dimensionibus spiritualis ædiflcii, id cst, dc quadruplici perfectione tum Ecclesiæ Christi, tum animai cujuslibel Christianos, tum charitatis, et consequenler cujuslibet virtutis Christianas : præcessit

QmrU ‘‘l*"'ll® E.'d>>i», anlm*»

ctariu- enlni : « In charitate radicati et fundati, nt possi-
ll '* lis comprehendere. i› Et : «Christumhabitare per
Yun. fidem in cordibus vestris, b ut scilicet co referantur hæ dimensiones. Unde de. hoc {edificio , cap. praecedent, vers. 29, dixit: a Superaedificati super fundamentum Apostolorum, » etc., ct rursum de eodem agit cap. seq. vers. 12 et 1G. Ita S. Hieronymus, Augustinus, Anselmus, Gregorius,
Cn.ituor homil. G *in Ezcchiclcm,* in fine. Ecclesiæ ergo di-
diiii'ii- mensiones hæ sunt: altitudo ejus, cst cadum,
¿cioti: s*ve cœlestis ct beata Jerusalem ; profundum
locale*, tjus, cst infernus : hic enim est Ecclesiæ career, cujus sunt partes limbus ct Purgatorium; longitudo Ecclesiæ est, quod sit omnium temporum et sæculorum; latitudo est, quod sit omnium terrarum ct gentium. Vel mathematica, utS. Hieronymus, Ecclesiæ longitudo est ejus difitisio, qua ab Oriente in Occidentem; latitudo, qua a Meridie in Septentrionem porrigitur.

Qnatnor Eccirsie dünen- sionw. Rursum, ut Anselmus, spiritalis Ecclesiæ lonesi SPCS longanimis; latitudo, est charilils› altitudo, est vita coelestis inter angelos : nostra enim conversatio in cœlis est ; profundum, est fides, baptismus et reliqua Ecclesiæ Sacramenta. Pari proportione animæ longitudo cst fides, latitudo cst spes, altitudo est charitas,
Qnitnor .inimæ profundum est humilitas. Vel *secundo,* longi-
nones? |U(]0 CS[perseverantia, latitudo charitas, altitudo cst-pes cœli, profundum est limor judiciorum Dei. Unde S. Augustinus, tom. X, *homil.* 3 inter 50 : « Ego, ait, hæo Pauli verba sic intelligere solco, in latitudine bona opera charitatis, in longitudine perseverantiam usque in finem, in altitudine spem coelestium præmiorum, in profundo inscrutabilia Dei judicia, unde ista Dei gratia in homines venii : » ex quo oritur timor, humilitas ac soliditas cujusvis virtutis.

Qrutuor inoxi''' nex sunt quatuor DOVfcUma. Huc referri potest et altera Hieronymi exposi-
('e novissimis : « Sublimitas, inquit, est ccehun, profundum est infernus, media longitudo, ct latitudo cst accessus ad unum vel alterum. »

Denique charitati hæc aptari possunt; dc ea enim praemisit Apostolus : « In charitate radicali , » et dc eadem subdit statini : « Scire eliam supereminentem scientiœ charitatem Christi, n quam scilicet Christus in se habet, Chrislianisque suis communicat. Lude hæo Valablus sic explicat: a Quæ sit longitudo,» etc., id est quam longa,
IHmrnalones boniUlir divinæ. lata, profunda el sublimis sil bonitas Dei. Charitalis ergo longitudo, est ejus continuatio, et constans perseverantia; latitudo, est extensio, qua sc charitas ad omnes tam angelos, quam homines, tam inimicos quam amicos, omnesque creaturas extendit; profundum, est ejus intensio
Qnatnor dimensiones cl» itita- tis ‹ t cwjtulibet virtutis. cl fervor; altitudo, est ejus excellentia, et heroici actus, v. g. martyrium, quod est quasi apex charitatis; vel altitudo est ejus objectum, et elevatio, qua charitas ad unum Deum , quem diligit, se elevat, et sub eo cuncta contemnit. Hæc omnia pari ratione applices cuivis alteri virtuti Christiana).

Potest *quinto,* accipi hic locai cum Anselmo quasi anagogice (præcedens cnim fuit quasi tropologia : sed ita, ut utraque, scilicet tira h-t. anagogia, quam illa tropologia sit litteralis) dc dimensionibus civit His et beatitudini* cœb fis, «pio-
de qua *Apoc.* xxi, 16, dicitur : « Izmgitudo, lati- Uo«
ludo ct .altitudo ejus, æqualia sunt.» Sub altititudinc etiam profundum accipe : longitudo enim significat æl. rniLitem gaudiorum, l Hitado extensionem , altitudo sublimitatem, profundum intensionem et immersionem in abyssum divinitatis. Hæc æqualia sunt, quia æquo semper tenore dorant. Unde hic ait Apostolus : a Ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis. » Hoc cniin est Beatorum; et lue dimensiones gaudiorum cœli apte respondent dimensionibus dolorum crucis Christi, de quibus diximus in tertio sensu. Ex cruce enim, charitate et meritis Christi omnes dimensiones jam diche dimanant. Quocirca Christi crux et merita earumdem sunt mensura, qua magnum illud aedificium mensuratur. Quocirca qui claram operum el meritorum Christi haberet cognitionem, riti habebat Paulus, ille recte comprehenderet multiplicem hanc latitudinem, longitudinem, sublimitatem et profundit-it m. Hoc insinuai Paulus dum dixit, vers. 8 : « .Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia hæc, in Gentibus evangelizare invtktigabilcs divitias Christi, i» Divitiae enim Christi sunt merita, quibus nobis omnes has dimensiones gratiæ et gloriœ promeruit, ut recte annotavit Alcazar, *Apo--.* cap. XXI, vers. 15.

O.nH a W.V in pro*" df* .Tlííl 3'l» ▮- p' ilx* sis. Omnes hi sensus veri, omnes satis appositi videntur huic loco, et indefinita; propositioni Apostoli. Unde videntur intenti omnes a Spiritu Sancto, et diversis Patribus suggesti : primus tamen maxime videtur genuinus. Sic ergo br vilerci ordinate omnes complectere, ct in unum collige, ut sensus sil, loquaturque Apostolus de dimensionibus Christi, tum Dei, tum hominis, el peculiariter crucis ejus, itemque fructus ejus et conformitatis in nobis tum in hac vita, tum in futura : eædem enim sunt dimensiones Christi el Ecclesiæ, qua) Ecclesiæ et animæ cuivis fideli ct sanclœ in Ecclesia a Christo sunt communicat r.

Vers. 19. Scire etiam slteremi\e\tem scientîæ ciiaritatem Christi. — S. Augustinus, *epist.* 120, et S. Ambrosius legunt, *cognoscere supereminentem scientiam charitatis Christi :* sed Graeca et Lilina Biblia habent *scientiœ,* non *scientiam.*

Secundo, S. Hieronymus, Erasmus et Valablus, *scientiœ* accipiunt in genitivo, 7. d. Oro Deum ut det nobis eximiam dilectionem cognitionis et scientiœ, ul aveatis scire el cognoscere mysteria fidei christianœ.

Tertio ct melius, alii passim *scientiœ* accipiunt in dativo; regitur enim a *supc~minentcm,* 7. *d.* Charitatem, quæ supereminet cl præstat scientiœ. Unde S. Augustinus, lib. *De Gratia ct Lib. arbifr.,* cap. >a : a Cum, inquit, dicat Apostolus, Super-

eminentem scienti® charitatem Christi, quid insanius, quam putare cx Dco esse scientiam quæ subdenda cstcharitati; et ex hominibus esse charitatem quæ supereminet scienti®. n Ubi S. Augustinus hunc locum de scientia ct charitate in cbiriui genere explicat, *q. tl.* Apostolus : Charitas longe 1 ‘ fn* antecellit omnem scientiam ; ut fusius docuit i.. 1 *Corinth,* xnr. Verum quia Apostolus non abso-) *- *lute dicit charitatem,* sed limitat addens : « Charitatem* Christi, » et quia loto hoc capite deprædicavit charitatem in Christo nobis exhibitam, hinc *quarto* et simplicissime, « charitatem Christi, » id est quam Christus nobis exhibuit, vocat « supereminentem scienti®, » id est majorem quam ut sciri, *inteliigi et* comprehendi possit, *q. d.* Charitas Christi tanta est, ut superet omnem humanam cognitionem ct scientiam. Ita Theophylactus, CEcumenius et Ambrosius, qui ait : « Post Dei Patris infinitam ct incomprehensibilem cognitionem, et inenarrabilem clementiam, Christi quoque nos vult agnoscere charitatem, quæ supereminens (ita enim legendum videtur in Ambrosio, non autem *supereminentis)* est scientiæ : quis enim potest colligere mysterii hujus charitatis rationem, ut et Deus hominis causa homo nascatur, deinde moriatur pro hominibus, pro servis dominus, pro creaturis creator, pro impiis pius? »

ÜT IMPLEAMINI IN OMNEM PLENITUDINEM DEI. — *Primo,* aliqui apud Theophylactum et OEcumenimn : Plenitudo Dei, inquiunt, est sacra Trinitas : Pater, Filius et Spiritus Sanctus, *q. d.* Ut plene SS. Trinitatem, ejusque attributa, ct dimensiones jam dictas cognoscatis, ametis, adoretis et colatis. Secundo et melius Theophylactus et alii, *q. d.* Ul sitis pleni omni sapientia, virtute et per- PPnftnfectione, maxime charitate qua plenus est Deus ; seu, ut Dei cognitione, amore omniumque bono- periteli, rum divinorum plenitudine impleamini.

20. EI AUTEM, QUI POTENS EST OMNIA PACERE SU- Y««. « PERABUNDANTER QUAM PETIMUS AUT INTELLIGIMUS. — Græce est clarior sensus et efflcacior spiritus : TÛ zzi iuvajAtvw irávT* K&txm (nrtptzirtptaacü i» aÌTcyurfz I', vccüiAtv, id est, *ei qui potes! super omnia facere cx abandanti super ca qua; petimus aut inte)liqimus,* id est qui potest facere omnia eximio melius, amplius et abundantius quam petamus aut intelligamus, *q. d.* Spero quod Deus, qui tam liberalis est, ut vota nostra superet, et hocce meum votum, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei, implebit et superabit; utque impleat et superet tacite eum rogo et obsecro. Nola miosin, « potens est, » id est potest, et re ipsa facit, et facere solet. Simile est II *Cor.* cap. ix, vers. 8, ut ibi dixi.

Secundum virtutem quæ operatur in nobis. — zara *iwajun, secundum* vim et *potentiam,* id est gratiam et spiritum, qui nos potenter ad ardua virtutum opera impellit, *q. d.* Quod Deus potens sit, imo velit facere plura quam petam aut intelligam, patet ex tanta vi et potentia gratiæ ipsius, quam actu dat, quamque indies experimur super omnem spem et cogitationem nostram (1).

21. Ipsi gloria in Ecclesia, et in Christo Jesu. v«h.«• — Græca non habent conjunctionem et, sicque plenior est sensus, *q. d.* Glorificetur Deus in vestra Ecclesia per Christum Jesum, a quo tanta bona tantasque gratias accepistis.

(1) AUloll : n Secundum^ » id est ***por.***

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Altera epistola pars, scilicet cthica, qua hortatur Ephesios ad mores Christianos, ac imprimis ad untanrm ct concordiam, tum in fide, tum in charitate Christi, idque quinque argumentis.

Primum est, vers. **4,** *quia sumus unum corpus, et unus spiritus in Christo.*

Secundum ibidem, quia omnes ad eadem caeli bona qua speramus, vocati sumus.

Tertium, vers. ÎS, *quia omnes unum habemus Dominum, unam fidem, unum baptisma.*

Quartum, vers. G, quia omnes fratres sumus ejusdem Dei Patris.

Quintum, vers. **7,** *quia Christus ascendens in cotium cuique suam gratiam distribuit, qua quisque contentus sit oportet, nulli invidens, nihil ambiens; deditque alios Apostolos, alios doctores, etc., ut singulos fideles, usque ad finem mundi quasi Christi membra perficiant; itaque totum Christi corpus, scilicet Ecclesia, in Christi fide, unitate et charitate crescat et compleatur.*

Hinc vers. **17,** *hortatur eos ut damnata pristina caritate, et carnali immundaque vita Gentilium, veterem hominem exuant, novum in Christo induant, utriusque partes explicans vers.* **25,** *scilicet, ut deponant mendacium, loquendo veritatem; abdicent iram, furtum, sermonem malum, amaritudinem, etc., per benignitatem, misericordiam et condonationem injuriarum.*

1. Obsecro itaque vos ego vinctus in Domino, ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis, 2. cum omni humilitate et mansuetudine, cum patientia, supportantes invicem in charitate, 3. solliciti servare unitatem Spiritus in vinculo pacis. 4. Unum corpus, et unus Spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae. 5. Unus Dominus, una tides, unum baptisma. G. Unus Deus et pater omnium, qui est super omnes, et per omnia, et in omnibus nobis. 7. Unicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. 8. Propter quod dicit : Ascendens in altum captivam duxit captivitatem : dedit dona hominibus. 9. Quod autem ascendit, quid est, nisi quia et descendit primum in inferiores partes terrae? 10. Qui descendit, ipse est et qui ascendit super omnes cœlos, ul impleret omnia. 11. El ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem pastores et doctores : 12. ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi : 13. donec occurramus omnes in unitatem fidei el agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi : 14. ul jam non simus parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinae in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris. 15. Veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus : 1G. ex quo totum corpus compactum, et connexum per omnem juncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis facit in aedificationem sui in charitate. 17. Hoc igitur dico, et testificor in Domino, ut jam non ambuletis, sicul et Gentes ambulant, in vanitate sensus sui, 18. tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati a vita Dei, per ignorantiam, quæ est in illis, propter cæcitatem cordis ipsorum, 19. qui desperantes, semetipsos tradiderunt impudicitiae, in operationem immundiliæ omnis, in avaritiam. 20. Vos autem non ita didicistis Christum, 21. si tamen illum audistis, et in ipso edocti estis, sicut est veritas in Jesu. 22. Deponere vos secundum pristinam conversationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris. 23. Renovamini autem spiritu mentis vestrae, 24. et induite novum hominem, qui secundiim Donm creatus est in justitia et sanctitate veritatis. 25. Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo : quoniam sumus invicem

membra. 26. Irascimini, et nolite peccare : sol non occidat super iracundiam vestram. 27. Nolite locum dare diabolo. 28. Qui furabatur, jam non furetur : magis autem laboret, operando manibus suis, quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti. 2 ›. *Omnis* sermo malus ex ore vestro non procedat : sed si quis bonus ad ajdilicalionem fidei, ut det gratiam audientibus. 30. Et nolite contristare Spiritum Sanctum Dei, in quo signati estis in diem redemptionis. 31. Omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor, *et* blasphemia tollatur a vobis cum omni malitia. 32. Estote autem invicem benigni, misericordes, donantes invicem, sicut et Deus in Christo donavit vobis.

rm i. 1. Obsecro itaque. — q. *d.* Quia Deus per Christum nos tantis beneficiis aflccit, ct vos, o Ephesii, cum essetis Gentes, æque ac Judæos ad suam fidem, gratiam , gloriam vocavit, ut tribus præcedentibus capitibus ostendi : bine par est, ut tantæ vocationi grati sitis, caque digne et Christiane vivatis, ac Deo sancte serviatis, quod ut facialis, vos oro ct obsecro.

i ¡ › Eco vinctls ix Domino, — propter Dominum •irtaoi-ct Domini Evangelium. Vide *Can.* 23. De dignitate et gloria horum vinculorum, vide hic Chrysostomum. Symbolice S. Hieronymus : «Corpus hoc vinculum ct career est animæ, e quo exire cupiebat Apostolus, ct esse cum Christo. »

Ut digne ambuletis vocatione qua vocati estis, — id est, ut vivatis digne ad spem, digne ad Christum, digne ad Ecclesiam, digne ad angelos, digne ad gloriam cœlestem; ad hæc cnim omnia vocati estis.

Nota : a Ambuletis, *n* id cst conversemini : nam qui ambulat, gressus suos iterat et continuat, ul eodem passu et tenore in via ctepla progrediatur et pergat, itaque ambulet. Hinc *ambulare* Ilebræis significat vivendi et agendi consuetudinem , vitæ tenorem, actionum mores.

Interrogabat se crebro S. Bernardus : « Bernarde, ad quid venisti? » interroget se crebro Christianus : Ad quid, Petre, venisti, ad quid vocatus es? ambula digne vocatione tua, ambula digne nomine tuo. Vocatus es ad humilitatem, sobrietatem, sanctimoniam : noli superbire, inebriari, fornicari. Vocatus es ad opus : noli vacare otio. Vocatus es ad colendam vineam, id est animam tuam : vide ne illam lolio et sentibus viliorum, in gehenna exurendis, repleas. Vocatus es ad bona opera : illis stude, mala fuge. A Chiisto Christianus appellaris, ut Christum Christianus imiteris : imitavo Christum, vive ut Christus vixit, patere quæ Christus passus est.

Vrn. Î. u? «¡cu,», 2. Cum **OMNI HUMILITATE 1.1 MANSUETUDINE.** — * ^',l *erram › inquit Hieronymus , et cinerem se ts-e novit, et po-t paululum in pulverem dissolvendum , nunquam superbia elevabitur ; cl qui Dei aeternitate perspecta, breve ct pene ad puncti instar humanæ vitas spatium cogitai it, ante oculos suos semper habebit interitum , et erit humilis atque dejectus (unde ct Amcimus : Humilis , inquit, dicitur qua-i humi alitus , et mansuetus quasi manu ojuelos el duulihs), oiuixis autem humilitas non tam in sermone, quam in mente csl, ut humiles nos esse conscientia noverit, ct nunquam nos vel scire, vel intelligere, vel'esse aliquid æstimemus:» hactenus Hieronymus. Unde pro *humilitate* græce non cst Tamiiuot;, id est *humilitas,* vilitas, abjectio; sed Tcwriwoçpwwvn, id est, *humilis de seipso sensus,* sive virtus, qua quis humiliter ct modeste de sc sentit, opposita superbia; , quæ magnifico ct arroganter de sc sentit, magni sua aestimat, alios ac aliorum facta parvipendit. Humilitatis filia est mansuetudo : qui enim humilis est et mitis, mansueto cum omnibus agit ac loquitur.

Cum patientia, — [xzr.psOvp.ia, id est *longanimitate,* qua homo fit lenis ct lentus ad iram; hunc quo.nodc cnim llebræi vocant O'DX "px erccA *appaim,* e,Pr'- longum naribus, id cst longum, sive lentum ad ¿^ral. iram : ira enim vultu et naribus maxime sc prodit. Ambrosius vertit, *magnanimitatem :* qui enim longus est, magnus est, et longanimitas est magnanimitas. Hinc, ut docet Seneca lib. De *Clemen-Ita,* viri magnanimi et principes longanimes sunt, nulla re turbantur vel offenduntur, læsi non se vindicant, sed potius omnibus etiam hostibus clementiam exhibent : contra viles, plcbeii aliique, qui parvo el contracto sunt animo, parumque habent cerebri ct judicii, rebus parvis, parva injuria, uno verbulo asperiore concitantur ad iram el vindictam, cruinpuntquc in jurgia ct verbera.

Supportantes invicem (ut alter alterius mores ferat, licet sibi suæquc conditioni dissimiles, licet rusticos, licet asperos, licet petulantes, licet morosos, licet iracundos, sicque alter alterius onus ferat, ut dixit ad *Galat.* cap. vi, vers. 2, idque) in charitate, — id est, per charitatem.

3. Sollicili, — , id est, *studentes, Vi" l* studiose id agentes, magno studio huic rei incumbentes. S. Augustinus, lib. 11 *Contra litteras Petiliani,* cap. 1xix, legit, sollicite *agentes;* Syrus vertit, *satagite.*

Servare (ul servetis) unitatem spiritus, — id e-t charitatem mutuam, cujus auctor est Spiritus Sanctus, inquit Chrysostomus. Secundo simplicius, « unitatem spiritus, » id est, unitatem mentis et animi, ut scilicet corporibus licet divisi et disparati, mente tamen el animis conjuncti, uniti ct qu&si unum sitis. Hæc enim unio homines etiam debilissimos conservat, siculi schisma forlusimos disbolvil ; nam concordia res parvæ eres-

ùaw-cunt; discordia maximæ dilabuntur. Vide quain unitati et concordi/i! studendum sit, quamque cavendum sil schisma, docentem Chrysostomiim in morali *homil.* 11, ubi inter cætcra ait, schismatis peccatum ne martyrio quidem posso expiari : quod intellige, si in schismate manens quis pro tide occidatur, ct martyr fiat; tunc enim licet materialiter sit martyr, formaliter tamen non est ; martyrium enim requirit, ut martyr sit in Ecclesia, nec ab ea per schisma se separet. Hanc pacis sollicitudinem tuebatur S. Bernardus, qui ad Abbatem Præmonstratensem ei offensum ob quemdam e suis monachis ab co receptum, ita scribit, *epist.* 252, in fine : «Ego, inquit, fratres, quidquid faciatis, decrevi semper diligere vos, etiam non dilectus. Adlnerebo vobis, etsi nolitis; adh.erebo, etsi nolim ipse. Olim me alligavi forti vinculo, charitate non ficta, illa quæ nunquam excidit. Cum turbatis ero pacificus, conturbantibus quoque dabo locum iræ, ne diabolo dem. Vincar jurgiis, vincam obsequiis. Invitis præstabo, ingratis adjiciam, honorabo ct contemnentes me. El nunc tristis est anima mea, quod quacumque occasione offenderim vos, critque tristis usque dum vestra indulgentia relevetur,» etc.

fr"|2»u ichixmi- Lis peccatum«

I jpìox expositio.

IN VINCULO PACIS, — *w iZícuju* tt ; **liir/ r,;, id CSt,** ul Erasmus, in *colligatione* ct concatenatione *pacis;* S. Augustinus, *in conjunctione pacis.* Vinculum ergo hic non est unius, sed duorum vel plurium, quod scilicet duos vel plures vincit et connectit. *Secundo,* «in vinculo pacis,» id est, in vinculo quod est ipsa pax : pax enim quasi catena, imo quasi gluten, animos sibi invicem connects, consociat, constringit et colligat (1).

Ver».

4. Unum corpus (supple, cst omnium fidelium, puta Ecclesiæ, cujus caput est Christus) et unus spiritus, — scilicet est, qui per singula membra hujus corporis, id est per singulos fideles, discurrens, singulis vitam ct motum spiritualem adfert : ita Adamus. *Secundo* cl melius, « unum corpus et unus spiritus,» supple, sitis. Ita Syrus, Theophylactus, Vatablus et alii : omnia cnim hæc non asserentis, sed cxhorlantis sunt (2). Undo subdit :

QnanU deUat r> r iinio Cbrútn- aornm.

Sicut vocati estis in una spe vocationis vestile, — *q. d.* Ita servate unitatem spiritus, ut sitis quasi unum corpus et unus spiritus, ut videa- nijnj omnes esse unus homo, constans eodem corpore, eadem anima, eodem spiritu: «sicut vocati estis in una spe, id est, ad unam camdemque spem salutis, immortalitatis ct gloria? coelestis; sic enim respublica et Ecclesia dicitur esse unus homo civilis , vel unum corpus civicum et politicum, quod eadem lego, concordia, charitate ct spiritu unitur ct animatur, atque ad enmdem finem, scilicet bonam bcatamque vitam tendit ct conspirat.

Nota : Magnus stimulus ad unionem et concordiam est spes vocationis , qua omnes vocati sumus ad cernendam eamdem œlernam h ereditatem Dei Patris. Cum ergo illa brevi fruitori simus, ct a terra in corium vocemur, Ibiquc amicissime, lietissime, felicissime in omnem œternitatem simul victuri sumus, quid hic de gleba terræ albæ vel rubræ litigamus? quin ad coelum omnes simul connitimur? Si quis hanc spem aspexisset, si quis in ccelo consisteret cum beatis illis mentibus, et terram hanc exiguam dbpiceret, exclamaret sane : Hoc est, punctum quod inter mortales ferro ct igne dividitur. O quam angusti sunt mortalium termini ! quam angusti mortalium animi!

tui ▮»<!»»

wctio» “**•

5. Unus Dominus, una tides, unum baptisma, v»». 1 — supple est, *q. d.* Omnibus Christianis unus est Dominus, una est fides Christiana, unum baptisma, quo renati ct Christiani effecti sunt; cum ergo unum omnes habeamus Dominum, unam fidem, unum baptisma, quid restat nisi ut tot vinculis colligati, imo uniti, amemus, colamus et servemus hanc spiritus unitatem? ita Parisiis (quæ Chrislianissimi regis est regia) hoc unitatis tam regis et legis quam Dei el fidei emblema et symbolum portæ S. Antonii inscriptum visitur :

Un Dieu, une lay;
Un rey, mie toy.

Nota *primo :* Deus Ilebræis vocatur WIN Adoran, id est Dominus, quia unus ipse est universalis et summus cœli et terne angelorum hominuinque Dominus. Hinc Attalus martyr a tyranno per contemptum rogatus , quod nomen Deus haberet? respondit: Qui plures sunt, nominibus discernuntur ; qui autem unus est, non indiget nomino. Testis est Eusebius, lib. VI *Historia,* **Cap. III.**

D>u eaai ‘a Do«u- ° ′ mea noa LihcU

Nota *secundo :* Una est fides, quæ ad Deum et salutem nos ducit, non multæ : unus est Dominus , non multi ; plane ergo aberrant, ct in errorem ac œlernam perniciem abducunt Politici et Libertini nostri, qui tam in fide Lutheri, Calvini, Mennoni, et quavis alia, quam in una veía Catholica Romana fide salutem suis promittunt, dummodo Christum redemptorem esso credant, et honeste vivant ; certum enim cst has non unam esse, sed alias et alias fides : Apostolus autem docet unam tantum esse fidem veram, quie recta est ad salutem via. Unde sequitur, alias et diversas ab hac vera fide, imo illi contrarias, non fidimi , sed perfidiam esso, quæ ducit non ad cœliun, sed ad gehennam.

Politici Llb;'r" iuta et **fllIUL- lur.qnU** io **lliX fide qtum Renum tal ut- m pclbccA* tur.**

Rursum, sicut unus Dominus noster et redemptor Christus divinitate et humanitate constat, ut qui vel deitatem, vel humanitatem, vel animam aut mentem, aut voluntatem humanam ei dite-

(1) Est tropus omnibus linguis communis. Ovidius, *Alctamorph.* I, 25 :

DbiuchU locis concordi pico ligavit.

(2) Alii : I'o í *unum corpus,* una societas estis, ergo *ct unus animus* sile*

merit, hic unnm hnne Dominum nostrum de medio tollat; ct sicut unum baptisma suis integratur partibus, ut qui non aqua, sed vino baptizare velit, aut non in nomine Trinitatis, sed solius vel Patris, vel Filii, vel Spiritus Sancti, aut in nomine angelorum, hic unum et verum baptisma evertit, et de medio tollit : ita qui unum fidei articulum, aut unam propositionem fidei essentialem pertinaciter negat, hic unam veramque fidem evertit, nec fidelis, sed infidelis est. Sicut enim Christus cl baptisma suis partibus, ita et fides suis articulis integratur et componitur. Quisquis hic hæres et fluctuas, hæc sedulo perpende, et quam tibi curre ct cordi est reterna salus tua, tam serio ct studiose hanc unam, veram, canam cl priscam omnium sreculorum fidem qurere, amplectere, sectare.

Ita S. Valerianus, sponsus S. Crecilire, ab ea missus ad S. Urbanum Pontificem, ut ab illo baptizaretur, cum eumdem adiret, vidit seniorem niveis indutum vestibus, qui hunc titulum aureis litteris scriptum manu tenebat : « Unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus et pater omnium, qui super omnia et in omnibus nobis est. *n* Addilque : «Credis ita esse? » Respondit Valerianus : « Non est aliud, quod verius possit credi sub cœlo. » Mox S. Urbanus eum baptizavit. Est ergo hrec sententia fidei orthodoxre tessera, et Symboli Apostolici breviarium. Sic rem hanc narrant Acta S. Crecilire, qure ex antiquissimis Romanis bibliothecis exemplaribus, pura et sincera edidit Antonius Bosius I. V. D.

Ita Liberatus abbas, Bonifacius diaconus, Rusticus et Servus subdiaconi, Rogatus, Septimus et Maximus monachi, ex monasterio Carthaginem pertracti, primum blanditiis ad Arianam perfidiam sollicitati sunt. Illi vero uno ore ct animo suam coram omnibus confessi sunt fidem, dicentes : a Unus Deus, una fides, unum baptisma; nec poterit in nobis iterari, quod in doctrina Evangeli! semel dari præceptum est : Quia qui semel lotus est, non habet necsssc ut denuo lavetur, *Joan.* sed mundus est totus. Satius cst momentanea perferre supplicia, quam reterna subire tormenta. » Jubet rex navem sarmentis impleri, confessoresque ligatos superimponi, igneque subjecto, et navi in pelagi medium promota concremari. « ..icte- Rii magna cum fiduciа cantabant : « Gloria in ı ° eIC°ls*s ^e0, Ecce nunc tempus acceptabile, ccce ',i,\ nunc dies salutis, quando pro fide Dei nostri sup- .•-.un- pficia perferemus, ne acquisitre fidei indumen- u“ tum amittamus. t› Ignis cum accenderetur srepius, exlinctus est. Ergo rubore et furore perculsus rex mandavit eos remorum vectibus necari. Ita Victor Uticensis, lib. III *Wandal.* persecui.

Invr VJ'uni Unum baptisma. — « Contra Valentinum hoc fc- inquit Hieronymus, qui duo baptismata esso contendit; el contra omnes hrereticos, ut sciant non habere se baptisma, sed in una Christi Ecclesia fontem esse vitalem. » Ubi Hieronymus videtur dicere hrereticos non habere baptismum › nec eorum baptismum esse validum, ac consequenter, qui ab eis baptizantur, debere rebaptizari; qui error fuit S. Cypriani, scilicet unum baptisma dici, quod al) una ct in una Ecclesia Catholica confertur; ac proinde hrereticos, qui extra Ecclesiam baptismum conferunt, non verum, sed falsum baptisma conferre, ac consequenter ab hrereticisbaptízalos esse rebaptizandos. Sc.l 3. ili › - ab hoc errore excusandus est S. Hieronymus : tantum cnim vull asserere contra Valentinum , errwe non duo, scilicet hrereticoruin unum, secundum s- Q- Catholicorum; sed unum lanium esse baptisma, [ipthr, illud scilicet quod est in Ecclesia Catholica; quod Uxretl- tamen si usurpent hreretici, verum baptisma usur- wrsa- pant, vereque baptizant; sin aliud suum baptisma, puta aliam baptismi materiam vel formam inducant, baptismum falsum et qui non est, inducunt, ut qui sic baptizati sunt, non sint baptizati, sed rebaptizari, imo primo baptizari debeant.

Secundo, S. Augustinus : « Unum baptisma vocatur, inquit, quod iterari non debet : semel enim baptizatus, secundo baptizari non debet. » Vari» Uptism»

Tertio, S. Hieronymi: ; : « Unum baptisma » dicitur, quia licet ter baptizemur (id est ter mergamur vel tingamur aqua in baptismo) propicr mysterium Trinitatis, tamen unum baptisma reputatur. voc*llir uuam*

Quarto et genuine : Sicut est una vera fides, sic unum tantum est verum baptisma, scilicet illud, quod Ecclesire datum est a Christo, suam habens materiam, scilicet aquam, et suam verborum formam, a Christo institutam, ut abluendo corpus, dicendoque : Ego te baptizo in nomine Patris, ct Filii, et Spiritus Sancti, baptizati animam a peccatis omnibus abluamus; qui enim alium baptismum , vel aliain baptismi materiam aut formam afferret, unum verumque baptisma tolleret, el secundum falsum mendaccmquc baptismum induceret.

Hrec est ergo tessera fidei nostra) : « Unus Deus, una fides, unum baptisma. » Sicut tessera mahometismi est : « Unus est Deus, et Mahomet consiliarius ejus. » Tessera Atianorum erat : « Filius cst «¡A'.twaio;, non¿¡xcúato; Patri,» hoc est, Filius est similis substantiæ cum Palrc, non ejusdem. Hinc Ariani novum quasi Deum, novam fidem, novum baptisma invexerunt, atque adeo curabant Catholicos rebaptizari suo more, ut ita inchoarent ct profiterentur arianismum. Suggessit impium hoc consilium lluncrico regi Cyrilla Episcopus Arianus. Hunericus ergo jussit omnes Catholicos ab Arianis rebaptizari, sub pœnis exilii, carceris et mortis. Sed Catholici licet extrema paterentur, in fide steterunt I

6. Unus Deus et pater omnium , qui est super ver* a **OMNES, ET PER OMNIA, ET IN OMNIBUS NODIS.—Sup-** ple id, quod hinc intendit inferre Aposlolus; ergo oiuue.l fratres suiure» et libi ejusdem Dei

Patris, ac proinde tanquam fratres invicem diligere, et spiritus unitatem servare debemus, quia in eadem Dei Patris nostri domo, scilicet Ecclesia, versamur vivimusque.

Qn.molo «"*o»'-^e,u ' Potcnt*(im CI i. , per cmuU <t lÙ‘’UU” cac‘aiu› Pcr

Nota : Deus est « super omnes » per majestatem imperium divinum et transcendens; est « per omnia, » quia per potentiam ct sapientem gubernationem, operationem , effiomnia commeat cl transcurrit; cst « in omnibus » per essentiam, amicam unionem et continentiam omnium ; « in nobis » etiam Christianis ct justis est per gratiam ct sanctitatem. Ita Hieronymus, Theophylactus, Anselmus.

Nota *secundo :* Græcum 4 ízt wxw/ , verti potest, *qui est super omnia ;* noster tamen Interpres maluit vertero a qui est super omnes, » scilicet deos,

Æones l'oeü- romper- ‘lllc‘‘

ut perstringat Æones Valentini deosque Simonis Magi, Hesiodi et Poetarum, quod hac epistola sæpe facit Apostolus, ut in præced. annotavi,

Nota *tertio* : Per Deum ct Patrem accipiunt aliqui primam personam Sanctissimæ Trinitatis,

P*kr hio tnuum.

illiqne hæc tria attribuunt, quod sit super omnia, per omnia et in omnibus. Verum melius Hieronymus ct alii nomen Patris hic non respectu FiN* el Verbi æterni, sed respectu creaturarum accipiunl, ut sil commune toti Sanctissimæ Trinitati: hæc enim est Deus, ct Pater omnium ; illius deinde tres personas designat, cum ait : «Qui est super omnia, pcr omnia, ct in omnibus.» « Super omnian enim appropriatile Patri, et respondet illi quod dixit *Hom.* xi, ult., a a quo omnia: » qui cnim est super omnes ct omnia, hic auctor cst omnium; « pcr omnia n appropriatur Filio; «in omnibus, ⁾ Spiritui Sancto. Ita Hieronymus.

Fìtto líjj¿“ur id cA *pcr.*

Nota *quarto :* Deo Filio tribuitur Jtà, hoc est per, quia sicut per ipsum creata sunt omnia , ita et pcr ipsum omnia gubernantur, diriguntur, perficiuntur. Sic Zeno Stoicorum parens apud Laertium : Aia ¡xh qáp ç*ot Je tu ri -arra, Zt,»i xxl xaí.cüoi nap’óaov wü Cp atrio’; *içvi,* « vocant, inquit, Jovem Aia, quod per ipsum sint omnia; cumdem vero vocant Zr»i, quod vitæ sit auctor. » Unde concludit et canit Virgilius :

> Deum ire pc omnes
> Tcrrasquc tractusque maris, cœlumque profundum.

Ex eo cnim quod pcr Deum creata sint omnia, sequitur omnia per Deum conservari, consistere et gubernari, Deumque pcr omnia penetrare et pervadere tum potentia ct efficacia, tum praesentia ct essentia sua.

Ver». 7. Hennira no»"datui ,j main»,

7. Unicuique autem nostrum data est gratia SECUNDUM MENSURAM DONATIONIS CIIIUSTI, — id est cu‘(luc dftta cst gratia non una et par, sed varia et dispar, huic niajor, illi minor; data, inquam, non est ex merito , vel mensura meritorum nostrorum, sed ex mensura gratuit® donationis Christi, cui placuit donare huic illum mensurum gratiæ, illi istam, alteri uliam.

Est hic quintum argumentum, quo Panlus . ut dixi initio, Ephesios excitat ad charitatem mutuam , *q. d.* Non cst quod minor in gratia invideat majori, nec cst quod superbiat major, ct minorem contemnat (hæc est enim radix discordi, quæ omnem unionem el concordiam disturbat), quia tam donum, quam doni sui mensuram uterque accepit a Deo, qui cuique suam doni mensuram quam illi convenire prævidit, admensus est ex infinita sua liberalitate et sapientia , in qua omnes conquiescere debent, illique gratias agere, eamque tam in suis, quam in aliorum donis laudare et celebrare : non cnim nisi optime ct sapientissime sua dona emetiri et distribuere potuit is, qui spirituum ponderator est et Dominus.

^n<nra aliqiuavel minorem det gratiam; sed et hæc dispositio a Dei gratia inchoari et manare debet. « Deus, ?ir P a- *nrr 4'*• inquit Hieronymus, cujus magnificentiae non est numerus, non dat spiritum ad mensuram, sed juxta mensuram vasculorum infundit liquorem, 0o»ustantum muneris largiens, quantum potest ille cui donatur accipere. » Addit ct similitudinem : « Sicut , inquit, mare in se immensum cst, sed quique ex eo haurit, quantum capere potest et portare : sic Spiritus Sanctus in se immensus est, sed cuique ex eo datur tantum, quantum expedit et capere potest. »

Nota tamen, sæpe Deum mensuram gratiæ suæ admetiri mensure dispositionis nostre, ut quo major vel minor fuerit dispositio, eo majorem

8. Propter quod (ut scilicet ostendat Christum cx sua liberalitate donare et distribuere cuique mensuram suæ gratiæ) dicit (sacra Scriptura, et Spiritus Sanctus per os Davidis, PsaL lxvii) : Ascendens IN ALTUM CAPTIVAM DUXIT CAPTIVITATEM.— Nota: *Psalm.* lxvii, regius Propheta sub typo triumphi Israelis de suis hostibus (quem obiter quasi ad cum alludendo perstringit) canit Christi et Ecclesia triumphum de Christi ascensione, Spiritus Sancti missione, Gentium pcr Apostolos conversione. Sic *Psalm.* lxxi et lxxxvih , regnum Messia* per typum regni Salomonis depingit. Sic Isaias, cap. xiv, casum regis Babyloniorum, et Ezechiel, cap. xxvm, casum regis Tyri describit per casum Luciferi et diaboli. Itaque hisce et similibus locis sacra Scriptura duos habet sensus littorales : utrumque enim sensum, scilicet tam typi, quam antitypi, tam allegoria* vel parabola.*, quam rei per illam significate, complectitur, unumque refert et ordinat ad ahum. Quod alibi pluribus demonstravi.

Vex* *▮ LOu x- |¡tk,ÁiCJ ia hi»

Sic hoc *Psalm,* lxvii, sensus typi est triumphus Israelis, tum de Pharaone pcr Moysem, turn de Philislæis aliisque hostibus per Davidem. Undo ait : «Currus Dei decem millibus multiplex, millia Letantium : Dominus in eis in Sina in sancto,» *q. d.* Currus, quibus Deus ad pugnam et triumphum invehitur, in infinitum multiplicati sunt, quia hi cm ms sunt infinita augulorum lœtantium miiüa,

quibus victoriam nobis peperii. Dominus enim in eis inequitat in templo sancio suo, cujus symbolo Cherubini effecti sunt in eo quasi currus Dei : sicut olim In Sina (moro enim hebræo intclligitur *caph* similitudinis, id est *sicut ;* « in Sina, u id cst, sicul *in Sina)* dans legem, hunc currum Cherubim primo fleri jussit, cique inequitavit quasi triumphans do Pharaone jam contrito : Cherubini enim Mosis, uti el Ezechielis, cap. i, erant quasi currus regalis ct triumphalis Dei.

Sequitur in *Psalmo* : « Ascendisti in altum , cepisti captivitatem, accepisti dona in hominibus,» *g. d.* Vicisti, Domine, et triumphasti, et quasi victor ct triumphator in altum Capitolium ascendisti : quando Pharaone occiso primum in Sina, deinde Pbilistæis prostratis in Sion cum arca et populo tuo ascendisti, a Cepisti captivitatem,» id e»t, llebræos, qui a Pharaone, quique a Philis* tris tenebantur captivi, liberasti, tuos captivos fecisti, libi asseruisti ct subjecisti; ipsos etiam PMktœos aliosque hostes tuos el Davidis captivos fecisti. « Accepisti dona in hominibus, » id est, diripuisti manubias et spolia Ægyptiorum et Philistinorum, ut ea quasi dona dares hominibus, et populo tuo Israel

Tn™ CbnKl trturo-phinti» et *vn- incrinm fait hrarl ▾ictor Plano-uà.

Jam *secundo,* sensus antifypi, sive rei per typum jam dictum significata, est triumphus Christi per triumphum Mosis , Davidis ct Israelis adumbratus et significatus : Christo enim cum triumpho in coelum ascendenti longo verius ct clarius hæc conveniunt, quam Israeli. Undo ait : « Currus Dei decem millibus multiplex. Millia lætantium : Dominus in eas in Sina in sancio, » ‹/, d. Currum Christi Dei nostri triumphalem stipant aguntque multæ angelorum myriades instar curruum et phalangam innumerabilium, liniantes ct jubilantes in triumpho; et Dominus Christus inter cos ct super cos quasi inequitans in sanctum suum cœlum et thronum gloriæ invehitur cum tali, imo longe majori pompa et majestate, quam olim iisdem stipatus de Pharaone triumphans, in Sina se gloriose per fulgura, tonitrua, tubæ clangorem , fumum tlammamque ostendit, et legem dedit Israeli.

Sequitur ‘. « Ascendisti, » quasi triumphator, «in cœlum» empyreum, «cepisti captivitatem,» vel, ut Apostolus, « captivam duxit captivitatem » (mutat enim secundam personam in tertiam, coeperat enim de Christo loqui in tertia persona), l? rien» duplicem scilicet, ul recte Thophylactus : *Primo,* ‘ activam,scilicet peccatum, mortem, diabolum, mia' infernum, idola, tyrannos, qui nos captivaveia- rant, Christus m triumphum duxit. ItaChrysos- | tomus el Vatablus. *Secundo,* passivam, ut llierot1, uymus el alii, scilicet Patriarchas, Prophetas r aliosque Sanctos erutos captivitate inferni, sancIul" laque ct beata jam Chrisli captivitate captivos, Chn-tus triumphans secum in cœlum duxit. Ita passim Patres, et palet hic ex Apostolo.

hola : Capiitiiiu m abstracto ponitur pro concreto, pro captivis scilicet passive, vel activo pro captivantibus, ut dixi.

Secundo, capere captivitatem Hebræis non out aliud quam capere, captivos facere, vinctos ducere, sive hi captivi antea ab alio capti fuerint, sive non. Undo in libris Regum David et alii dicuntur capere vel abducere captivitatem, cum hostes suos liberos, quibuscuin conflixerant, a so devictos primo captivos sibi faciunt.

Tertio, Euthymius sic exponit : « Ascendisti, o Christe, in altum, » id est, in altam ct triumphalem crucem, qua vicisti ct triumphasti, omnesque nos quos redemi-li, cepisti el tuos captivos fecisti. Unde ipsemet ait : « Cum exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum. » Ilie sensus non cst litteralis, sed accommodalilius ct pneambuhis litterali : ad litteram enim agit de triumpho Christi post mortem et crucem, cum victor ascendit in cœlum, ul explicat hic Apostolus.

Quarto, pro *ascendens* græce est ivaSàs, *cum ascendisset,* etc., « dedit dona; » non enim proprie de ascensu Christi intendit agere Apostolus, sed do distributione donorum quæ post ascensum ex cœlo misit, et distribuit in Apostolos aliosque fideles.

Dedit dona hojhxidus. — Dices, *Psal.* Lxvn, 19, dicitur : « Accepisti dona in hominibus. » Quomodo ergo pro *accepisti* vel *accepit,* Apostolus dicit *dedit?*

Cnr Aposto- __J liic pro *accipit dona* diirrit *dedit,* quinque raliooci.

Respondet *primo,* S. Augustinus : Christus accepit hæc dona non in se, sed in corpore suo, quod est Ecclesia, dedit vero eadem Ecclesiæ suæ, quatenus illius cst caput, fioc verum cst, sed quiestioni non videtur satisfacere : nam alium sensum Pauli, alium Davidis inducit, cum unum cumdcmque esse oportet. Adde, revera sic mutari personam : alia enim est persona Christi, alia Ecclesiæ, hic autem unus idemque est, qui in psalmo dicitur dona accepisse, ctqui a Paulo dicitur eadem dedisse.

Secundo, S. Hieronymus : Loquitur, inquit, Psaltes ante Christi incarnationem; tunc enim Christus qua Deus dona hæc a Patre accepit, ut post incarnationem ca daret hominibus. Unde cljam natus dedit ca hominibus, ut hic ait Apostolus.

Tertio, Jansenius in *Psalm.* 1 x y ii : Mutat, inquit, Apostolus *accepit* in *dedit,* ut significet quod Deus non accepit dona in hominibus, ct ab hominibus, nisi quæ prius illis dedit.

Quarto, Thcodorctus : Christus, ait, dat dona, et dona accipit, quia hæc dona a Christo data, in Christi gloriam cedere et expendi debent. El Euthymius in *Psalm.* Lxvn : A quibus, inquit, Deus accepit fidem, fidelem scilicet donorum usum, ct fidele obsequium ac gratiarum actionem , hisce dat sua dona. Sic ct Theophylactus ; Christus, inquit, qui hominibus dat sua charismata, ab iisdem accipit ministerium; quisque charisma accipit non ut olielur, sed ul negotiator, Christoque cum famore reddat, illud accipit. Sed et hi»

obstat ratio contra primam explicationem allata.

Quinto, plane ct genuine, «accepisti dona in hominibus,» id cst, pro hominibus, propter homines; Hobræum cnim *hi t,* id est *in,* sumitur hic, uti el alias, pro 313^3 *baabur,* id cst *propter,* vel pro S *lamed* dativi, ‹7. *d* Accepit Christus a Patre dona, quæ daret, qnæque de facto dedit hominibus, uti explicat hic Paulus, cl sic idem est accipere quod dare : Christus enim hæc dona accepit, non ut sibi servaret, sed ut ca daret hominibus.

Unde Ilebrœum npb *lacach,* id est *accipere,* subinde significat dare, seu afferre, test ꜱ Aben Ezra et B. Salomone, ut *Genes,* xxxviii, G : « Dedit Judas uxorem primogenito suo, » pro *dedit* hebraico est *lacach. Exod.* xxv, 2, hebraico csl lflp'l nOTlD *vaikcchu li teruma,* id cst *accipient* (hoc est, dent vel afferant) *mihi oblationem.* Sic III *Beg.* xvn, 10 : «Da mihi paululum aquæ,» hebraico pro *da* est *accipe.* Sic *Osee* ull. cap., vers. 3 : « Omnem aufer iniquitatem, accipe (id est *da)* bonum, et reddemus vitulos labiorum nostrorum. » Sic hio «accepisti,» id cst dedisti, vel adauxisti, dona hominibus. Ita Chaldæus. Est mctalcpsis : quia cnim dona daturi, ul pecuniam, solemus prius cam cx arca aut aliunde accipcro ; hinc accipere ad dandum sumitur pro *dare.*

Posset *secundo* verti, *emisti dona hominibus,* vel *propter homines. Emisti,* scilicet pretio sanguinis tui, o Christo. *Lacach* enim subindo emere significat, ut patet *Prou.* cap. ult., vers. 16, et IV. *Peg.* v, t!6. Hinc ea quæ venduntur et emuntur, puta merces, vocantur JTtnpD *mickechot.*

Pom cíi'iutis dedit, tant si .7i?nj Sancti.

Dona hæc sunt dona Spiritus Sancti, quæ in Pentecoste, et deinceps Christus triumphator in Apostolos et Christianos sparsit, ut solent in triumpho ad commune omnium gaudium missi» tia munera, ct pecunia in populum spargi. Ita Gcnebrardus in *Psalm,* lxvii, Ambrosius et Hieronymus hic. Scilicet hæc dona sunt quæ sequuntur, puta apostolatus, doctóralos, prophetia, ctc., quæ ad hoc distribuit Christus, ut singulos fideles, ac consequenter totum coipus suum, nimirum Ecclesiam , in una veraque sua fide ct charitato ædificent et perficiant : omnia enim hæo spectant ad excitandam in Ephesiis unionem et concordiam in fide et charitato, ut dixi in argumento.

Ven. 9. 'J. QIOI» ACCENDIT, QUID EST, MSI QUIA ET DESCENDIT PRIMUM IX INFERIORES PARTES TFHRJE? — Id cst, quod David, *Psalm,* lxvii jam citato, dicit Christum ascendisse, quid innuit, nisi quod ante jam Christus descenderat «in inferiores,» d; rà >«T«T<px, id est, in intimas (ut vertit Vatablus, quin et ipseinet Beza) partes terne?

Hoc loco ct aliis similibus confirmatur ille fidei articulus quo credimus, et dicimus de Christo : «Descendit ad inferos;» quod scilicet corpore Christi sepulto anima ejus descenderit ad inferos, puta ad limbum patrum. Negant hoc Calvinus et Beza, qui per inferos intelligunt sepulcrum, ut idem sil, «descendit ad inferos,» quod «sepultos est,» Scdsic Apostoli absurdam committerent tautologiam in Symbolo, cum dicunt, « passus, mortuus, et sepultos, descendit ad inferos. » Vocem enim « sepultus, » quæ clarissima est, explicarent per obscuram el ambiguam, scilicet per « descendit ad inferos. »

Rursum, Apostolus ait hic Christum descendisse in infimas partes terræ : qu e sunt infima' partes terne, nisi infernus proprie dictus, qui est in medio terræ circa ejus centrum? Respondet Beza, infimas partes terræ vocari terram ipsam, quæ est infima pars mundi. Contra Apostolus non ait Christum descendisse in infimas partes mundi, sed terne ; ergo invertis, o Beza , et distorques verba Pauli, si non imas terræ, sed mundi partes accipias : mundi enim Paulus ne meminit quidem ; cur ergo illud Pauli verbis in se claris ct perfectis adjicis et apponis? Si hoc dicere voluisset Paulus, quod tu ipse vis, debuisset profedo dicere, Christum in terram, quæ mundi pars ultima est, descendisse. Sic cum dico : Prætor descendit in imas partes carcerls, intelligis, et intelligunt omnes me dicere eum descendisse in profundissima loca carceris, non autem domus in qua career est : cur non hio similiter per imas terræ parles, imas, non mundi, sed terræ, ut verba sonant, inlelligamus ? Vide, quæso, Novantes istos, qui uni Scripturæ ejusque verbis niti volunt, quam ea suis interpretationibus lancinent et distorqueant, ac proinde quam non Scripturæ, sed suo commento, suique cerebri figmentis nitantur, ad caque Scripturam volentem nolentem trahant cogantque.

Rursum subdit Apostolus : « Qui descendit, » supple in infimas partes terræ, ut praecessit, «ipse est et qui ascendit super omnes coelos, ut adimpleret omnia, » *q. d.* Christus altissime ascendit super omnes coelos, quia profundissime se humiliavit, ct descendit ad imas parles terræ, scilicet ad infernum, sicque summa et infima complevit, cl per consequens intermedia quoque, atque adeo omnia : si ei¿*n Christus non descendit ad limbum patrum, ubi erat potior pars Ecclesiæ, tofquo Sanctorum millia, omnium scilicet, qui ab Adamo ad Christum usque vixerunt per quatuor pene annorum millia, ergo non adimplevit omnia, quod tamen asserit Apostolus. Denique ita explicant Patres. S. Hieronymus : « Inferiora Ecckua. terra*, inquit, infernus accipitur, ad quem Dominus noster Salvatorque descendit, ut Sanctorum animas, quæ ibi tenebantur inclusæ, secum ad cados victor abduceret. » Et hoc innuit Apostolus, cum ait : « Ascendens in alluni captivam duxit captivitatem , » quam scilicet ad infernum descondens indo liberaret. Ambrosius : «Descendit, inquit, Christus in cor terræ, ut occisio ejus prædicatio esset mortuorum; ut quotquot ejus essent cupidi, liberarentur. » Chrysostomus et Theophylactus : « Descendit, inquiunt, ad infimas paries, post quas non est aliud quid; et ascendit super

eonfiu- lQr‘

Chri»t»» JJ™;'.| *j in&r‹«, «» l

erum, in Um- lxl• 'J cu'* ‹l« ‹ «- r^ r cnr Chmtni «LleritT

omnia, ultra quæ non sunt alia, n Anselmus « inferiores partes terræ» vocat loca inferorum : «Illuc enim, inquit, secundum animam descendit Christus, ni suos omnes potenter inde educeret.»

An ChrMns r*. desctD'b» rit *d taferos darum'A-rum* Dices : *Christus* descendit in limbum patrum, non autem in infernum damnatorum; ergo non descendit ad infima terræ.

Respondeo : Limbus, purgatorium, infernus, generaliter loquendo, unus sunt locus, scilicet terræ infimus, unoque nomine vocantur et dicuntur infernus. Ita Patres citati.

Quaeres : Cur inferni meminit hic Apostolus, quidve hic Christi descensus facit ad ejus scopum, qui est hortari Ephesios ad unionem et concordiam? Respondet Theophylactus, per hunc descensum Christi hortatur Apostolus Ephesios ad humilitatem, quæ est mater concordi®, sicut superbia mater est invidi® et discordi®. Tangit ergo APosto'us rad,ccni ma^ : cur enim in Ecclesia, urbe, familia jurgia sint et schismata, causa est, quod ahi aliis eminere velint, alii id pali nod., Theophylactus: Sicut Chrislus non recusavit descendere profundissime; sic et vos, o Christiani, per humilitatem demittite, aliisque condescendite ct obsecundate, ut unionem mutuam conservetis; nec est quod timeatis hunc descensum honori vestro nociturum : quemadmodum enim Christo non nocuit, ita nec vobis nocebit. Imo sicut Chrislus ideo altissime super omnes cœlos ascendit, quia profundissime infra terram se demisit, ac descendit : ita quo profundius vos demiseritis, eo altius exaltabimini. Ita contigit S. Francisco cœterisque Sanctis.

borni ¿c tota ut libum euiku

Van. io. 10. Qui descendit , ipse est et qu ascendit SUPER omnes coelos. — « Descendit et ascendit » sunt hic preteriti temporis : hoc enim significat Græcum xxraCà; et àviSx;. « Curiosi homines, inquit Beza, bic disceptant super cœlos nullum esse locum, itaque corpus Christi esse àîrtjtqpattnxv : at nos, inquit, credimus Christi corpus fmitlim, et animam in cœlos ascendisse, ct ad dexteram Patris sedere, nec ante diem judicii inde venturum : cætera curiosis sophistis vexanda relinquamus.» Verum curiosum non est Scripture sensum rimari , quem ipsa suggerit ct objicit, imo exprimit. *Secundo,* ex terminis patet, super *anlos* non esse idem quod in *cœlos,* ut ipse vult. *Tertio,* non ideo àrtpiqjaTrrcN, id est *incircumscriptum,* hoc est infinitum, Christi corpus est, quia esi in illis spatiis vacuis, quæ super cœlos sunt : suis enim diluensionibus, figura et quantitate circumscribitur ct terminatur, licet extrinsecus ab acre above corpore ambiente non circumscribatur.

Bezadr-cum ea cnrio-lìUteni incuria.

C'-îpui CUrbU et <pod 'j t inu- Dtñ riai icfci. tua.

Est ergo secunda sententia nonnullorum Catholicorum, qui dicunt Christum ascendisse supra, id est super omnes cœlos, eo sensu quo quis dicitur ascendere super arborem, cum supra partem arboris, puta supra truncum in ramos ascendit, etiamsi lotam arborem, ipsumque arboris verticem uun superet aut transcendat. Verum Græcum 6irt?à™› plus signifient : est enim compositum ex Wp. ici est super, et dww, hoc est supra, *q. d.* Super supra, id est, omnino super omnes cados Christus ascendit. Unde Beza vertit, Zoztfje super *omnes arlos ascendit.* Sed responderi posset Gztpvw pro tat? capi : sic enim capitur alibi. Unde hæc sententia est probabilis, eamque sequitur noster Lessius, lib. III *De Summo Bono,* cap. vin.

Tertio, probabiliter dici potest, per omnes cœlos hic intelligi omnes cœlos œthercos, vulgo ct Philosophis cognitos, *q. d.* Christus super omnes endos œthercos ascendit in ipsum coelum empyreum. Verum cum Apostolus absolute omnes ceñios nominet, cur vocem *omnes* restringamus ad solos œthercos? Adde, sic nihil rari aut proprii de Christo dici : omnibus enim Sanctis hoc commune est, ut super omnes cados œthercos ascendant ad cœlum empyreum.

Christus super omnci cœlM, cium ompy-reum.as-cendii, et qu m?

Dico ergo *quarto,* si proprie ct simpliciter accipiamus verba Apostoli siculi sonant, uti accipienda videntur, cum nihil obstet, admittendum esse Christum super omnes coelos, etiam empyreum, ascendisse, ut super illud emineat, sitquo in spatio illo inani quod est super cœlum, vel parte corporis sui, vel etiam toto corpore, ita ut pedibus suis insistat convexæ superficiei coeli empyrei. Ita D. Thomas, Anselmus, Paludanus, Cajelanus, quos citat ct sequitur Franciscos Suarez, III par/., *Quæst.* LVIll; ct videntur idem sentire Chrysostomus, Theophylactus, CEcumenius, cum, ut supra dixi» asserunt Christum ascendisse supra omnia, ultra quæ non sunt alia. Est ergo ibi Christus, ut impicat omnia, utque ipse totius universi Dominus et judex universo emineat, et super illud etiam in spatiis illis vacuis gloriam suam et dominium ostendat. Denique, ut, sicut infra imam terram descendit, ita supra omnes Sanctos et supra summum cœlum ascendens, ibi thronum gloriæ suæ collocet.

Beati ergo sunt in ipso cado empyreo; Christus vero eorum rex cis eminet, insistitque cado empyreo, ita tamen ut totum cœlum empyreum coram se habeat, quasi unam aulam vel basilicam amplam, in qua omnia et singula distincte videt et perspicit, coque melius quo ipse altiori est loco : sicut si rex in altissimo throno considens videat omnia quæ geruntur in aula throno subjecta; ct hoc ipso censetur rex esse et habitare in ipsa aula, presertim quia aula integra Christi est amplissima, nec tantum cœlum empyreum, sed ct immensa illa spatia vacua qu® supra illud sunt, complectitur. In his enim Christus dominari, ibique novos mundos creare, novum cœlum empyreum, nova Beatorum habitacula, novas sedes ct choros condere potest.

Nec obstat, quod sic Christus in illis spatiis sit quasi in vacuo : tum qui i Deus sua potentia facile efficit, ut ipse per vacuum videat, audiat, loquatur; tum quia verisimiliter exiguum illud spatium, in quo est Christus, quod ante vacuum

erat, jam vacuum non est, sed œthere cœli empyrei, qui circum Christi corpus Dei nutu se fundit, plenum.

Ex dictis patet, Christum in convexa illa cœli superficie degere, non perinde ac si quis in terra degeret extra domum suam in tecto domus. Nec enim illa superficies est tectum cœli, sed est thronus Christi regalis et magnificus : unde censeri debet non esso extra, sed intra cœlum in ejus culmine. Sicut ergo princeps ut ludos spectet, residet in culmine amphitheatri, ita ut capite ct collo amphitheatro emineat, indeque spectacula melius conspicit, ct plura videt quam illi qui in medio, vel in imo amphitheatri versantur; imo et ipsos residentes, eorumque ordines, ac spectantes omnes ct singulos clare contemplatur ; ct nihilominus censetur esse, ct est in ipso amphitheatro : ita se habet res de Christo insistente ccelo empyrco. Ipse enim quasi mundi Dominus, mundo est superior, ut lotum mundum coram se præsentem, sibique subjectum habeat, recreet, dirigat et moderetur.

Mystice S. Hieronymus : « Christus, inquit, ascendit super omnes cœlos, id est super omnia invisibilia, » puta supra omnes angelorum ordines.

septem (jT HjpLEnET omnia, — ut scilicet dominans in cœlis ct toto mundo, mittensque Spiritum Sanc-
Gbnstus tmn , regna omnia sua fide, religione, cultu im-
Plcrcl› ›nflu*| Anselmus.

imuu, et *Secundo,* ut omnes electorum angelorum et ho-
fecendit minum sedes ac numerum restauraret implerctque. Ita idem Anselmus.

Tertio, descendit Christus ad inferos, et ascendit in cœlum, ut superis et inferis, sicut et terrestribus, sanguinem suum ostenderet profuisse, itaque se fructu sanguinis sui implesso omuia mundi loca. Ita Hieronymus.

Quarto, ut omnia impleret quæ de ipso prophetata erant : inter hæc enim ultima sunt, descensus ejus ad inferos, ct ascensus in cœlum. Ita Chrysostomus.

Quinto, ut plano concluderet suam peregrinationem et opus redemptionis nostra, cujus finis et terminus est ascensus tum Christi, tum noster in cœlum. Ita D. Thomas. Christus enim suo ascensu viam nobis in cœlum aperuit, et primitias nostras, scilicet sanctos Patriarchas ct Prophetas, eo seenni invexit.

Sexto, ut e cœlo omnis generis gratiarum ct donorum, ac angelorum Custodum missione, pro sua ct majestate et munificentia Ecclesiam impleret. Ita Ambrosius, *epist.* 16, et D. Thomas.

Septimo ct planissimo, descendit ct ascendit Christus successive ex uno in alium locum , scilicet cx inferis cœlum transeundo, ut in imo, summo et modio mundi spatio suam declararet gloriam et virtutem, ubique suos electos liberans, hoslesque suos spolians cl debellans, sicquc indicaret so imperium in omnes omnino creaturas habere, regniquo lotius mundi plenam possessionem jam adire et capessere : Mque merito infirme humilitatis, qua sub omnibus hominibus et creaturis, et ad inferos usque descendit, *q. d.* Descendit Christus et ascendit, ut impleret omnia sua tum potentia, tum majestate, victoria, gloria, triumpho, possessione, regno, imperio, ct quasi inauguratione : quemadmodum rex urbes omnes quasi implet sua potentia, co-
mitatu ct pompa, dum in eis inauguratur, aut eas triumphans ingreditur. Ita Theophylactus ct OEcumenius. Unde S. Bernardus, serin. 2 De Ascensione : *a* Ascendit Christus, ait, super omnes Chrüta»
cœlos, ut adimpleret omnia : jam enim cum se iUe'!^rt
dominum universorum quæ sunt in terra, et in ,-Z^i,
mari, et in inferno, probasset, non restabat nisi ut aeris et cœlorum se esse dominum, argumentis similibus, vel certe potioribus approbaret : terra nata
enim cognovit Dominum, quia ad vocem virtutis °®n“un-
ejus, cum clamasset magna voce : Laxare, veni foras , mortuum reddidit. Cognovit mare, quia solidam se prabuit sub pedibus ejus, ita ut Apostoli cum putarent phantasma esse. Cognovit infernus , cujus ipse portas œreas et vectes ferreos confregit ; ubi et ligavit illum insatiabilem homicidam , qui vocatur Diabolus et Satanas. Profecto qui mortuos suscitavit, leprosos mundavit, cæcos illuminavit, claudos firmavit, et omnem exsufUavit infirmitatem, Dominus omnium fuit, et eadem qua fecerat manu, quæ defecerant reficiebat. » Et infra : a Ad claudendam igitur tunicam tuam inconsutilem , Domine Jesu, ad perficiendam fidei nostra integritatem, restat, ut videntibus discipulis per medium aeris, sicut aeris dominus, ascendas super omnes cœlos. Ex tunc probabitur, quia dominus universorum tu es, quia omnia in omnibus adimplesti; et jam tibi profecto debebitur, ut in nomine tuo omne genu flectatur cœlestium, terrestrium ct infernorum , ct omnis lingua confiteatur , quia tu es in gloria et in dextera Dei Patris. »

Hinc perperam Ubiquetarii colligunt Christi corpus icquo ac divinitatem, cui conjunctum est, ubique esse, omniaque mundi loca simul implere de wrpo-
rcali sua prasentia. Ex dictis enim patet aliam esse Apostoli mentem, imo id menti Apostoli repugnare : dicit enim Christum ascendisse in cœ- refntalum; ergo antequam in cœlum ascenderet, non tor'
erat in cœlo : frustra enim eo ascenderet, si ibi jam erat. Rursum, Christum ait descendisse ad inferos; ergo antequam eo descenderet, ibi non erat. *Ascendit* enim ct *descendit* significant loci mutationem, qua quis unum locum deserens ad alium se transfert.

Addo : Apostolus docet per et post descensum ct ascensum Christum implesse omnia, idipsum ergo non habuit cx vi unionis cum deitate, ut quia deitas est ubique, hinc et corpus deitati unitum, sit ubique, et impicat omnia loca; quod tameu volunt Ubiquetarii, hiecque eorum est

ratio fundamentalis : sio cnim hanc ubiquitalem (ut loquuntur Scholastici) habuisset corpus Christi a priino instanti incarnationis, quo unitum fuit deitati; non autem acquisivissot eam per descensum ad inferos, et per ascensum ad cœlum : quod tamen hic docet Apostolus, si per *implere omnia* intclligal hanc ubiquitalem, ut ipsi volunt; pugnat ergo Apostolus cum eorum ubiquitate ejusque principiis.

Vanui. 11. Et ipsb dedit quosdam quidem Apostolos, QUOSDAM AUTEM PROPHETAS, ALIOS VEHO EVANGELISTAS, ALIOS AUTEM PASTORES ET DOCTORES. — EIIU-

Ennrr«- merat dona non omnia, sed pauca, sub quibus donjquL CÆ*ern *inlclligit, quæ, ut dixit vers. 8, Christus* Cbrutu ascendens in alium hominibus dedit, et gratins nii/jnit qIJæ cuique datffi sunt secundum mensuram do-Ecciwr. nationis Christi, ut dixit vers. 7; scilicet hæc dona cl gratiæ gratis date sunt, apostolalus, prophetia , munus Evangclizandi, pastoratus, doctoratus : sub quibus accipc gratiam gratum facientem, quæ quique pro suo munere et officio quod a Deo accepit, idonea ct congrua datur, ut eo sancte, pio ct fructuoso ad suam aliorumque salutem perfungi possit.

Qnhuia Nota : *Apostoli* erant et vocabantur, qui toto orbe toc»u m^,c^anIur praedicandum Evangelium Gentibus, ut ubique instituerent ct fundarent Ecclc-Apc»t> sias : quales erant duodecim illi quos Christus h.<pl vjven3 elegit, et Apostolos nominavit; item Paulus, Barnabas, Silas et alii.

lotaipre- *Prophetae* erant, qui futura prædicebant, ut Aga-ua na» jjUS et a]jj. |jjsc0 succcsserunt a¡t Ambrosius, Sa-*n,* ere Scriptum interpretes. Propheta cnim est non tantum qui futura, sed ct qui occulta et obscura pandit et explicat. Addit Anselmus aliam causam, quia scilicet hi interpretes sacrarum Litterarum , per eas futura justorum gaudia, malorumquo supplicia hominibus prænuntiant.

Qni *Evangelista* sunt quatuor, Mattliæus, Marcus, Lucas et Joannes, qui Evangelia conscripserunt, g.-itu- Hû Anselmus ct Theophylactus. Secundo, Septuaginla discipuli et similes, qui Apostolis subservic-Lant in predicando Evangelio, quique, ut Thcophylactus, non ubique circumibant, nec omnia loca peragrabant, sed hinc inde predicaban! Evangelium; quales fuerunt Priscilla el Aquila , Stcphanus ct Philippus diaconi; hi cnim Apostolis subserviebant, sicut presbyteris subserviunt diaconi, et sicut catechista; subserviunt contionatoribus : erant enim quasi catechista!, qui articulos (idei ct Evangelii necessarios ad salutem docebant infideles, cosque preparaban! ad bap-Dúr.oi. tismum. Unde Ambrosius, Theophylactus, Anselmus, per Evangelistas intelligunt diaconos. « Evangelist®, ait Ambrosius, sunt diaconi, sicut fuit Philippus ; nara quamvis non sint sacerdotes, evangelizare tamen possunt sine cathedra, quemad modum et Stephanus ct Philippus memoratus.» Itine etiamnum hodie in Missa Evangelium canunt diaconi, inquit Anselmus, et dum ordiuantur, potestatem accipiunt ad annuntiandum Evangelium. Unde cis ex Online videtur competere potestas predicandi, ut docet S. Gregorius, lib. IV *Registri,* cap. Lxxxviit, quam tamen exercere non debent dum adest sacerdos, qui predicare possit, et nonnisi accepta licentia ab Episcopo, ut Sylvester verbo *Diaconus,* et alii docent.

Pastores sunt Episcopi, ct proprie dicti Pasto- ? l - res, qui in una paratia vel dioecesi, cui presnntl ct quam regunt, se continent; seu quibus commissæ sunt Ecclesiæ certa?., uti Timotheo commissa fuit Ephesus, Tito Creta. Ita Theophylactus.

S. Augustinus, *epist.* 59, S. Hieronymus et An- p , 'j scimus, volunt eosdem esso pastores et doctores: ‘ 4 qui enim pastor est, debet esse doctor. « Nec in Ecclesiis, inquit Hi ronymus, qulsquain, quamvis sanctus sit, pa toris sdii nomon assumerò debet, nisi possit docere quos pascit. » Unde Apostolus non dicit, «alios pastores, alios doctores, » uti de procedentibus dixit, «alios Apostolos, alios Prophetas; n sed dicit, « alios pastores et doctores, » quasi iidem sint, vel unius et ejusdem presidís Ecclesiæ duo hæc sint munia ct officia. Syrus autem et alii distinguunt, uti etiamnum in Ecclesia alios videmus esse pastores, qui in Ecclesia plebem; alios doctores, qui in scholis litteratos docent, ut sincera dogmatum doctrina in Ecclesia retineatur : quales Alexandri® fuerunt lleraclas, Pantcnus, Origencs, Clemens et alii.

Nota *secundo :* Hæc hierarchiæ Ecclesiæ et ordinibus qui sunt in Ecclesia, ita adaptat Ambro- cWuih sius, ut Apostoli sint Episcopi, Prophète sint in- « "• t¡- terpretes sacre Scripturæ, Evangelistic sint diaconi, pastores sint lectores, qui sacris lectionibus tur pr - saginant populum, doctores sive magistri sint exorciste, qui in Ecclesia coerceant ac verberent 0 inquietos. Paulo aliter Anselmus : Apostolis, inquit, respondent Primates et Archiepiscopi, Prophetis Scripturæ interpretes, Evangelistas Diaconi, pastoribus Episcopi, doctoribus Presbyteri. Sed hic sensus accommodatitius est, non litteralis.

12. A» CONSUMMATIONEM SANCTORUM. — GræCUm V"JS' z.a.rapTt<riA4v descendit «nò t w xarapviÇuv, quod duo significat : *primo,* rem collapsam restauraro ct reparare ; *secundo,* perficere, absolvere, consummare. Juxta priorem significationem Erasinus ct Vatablus vertunt, *ad instaurationem sanctorum,* ut scilicet homines per peccatum prolapsi reparentur, restaurentur ct revocentur ad primævam sanctitatem. *Secundo,* melius noster Interpres, Ambrosius, OEcumenius, vertunt, *consummationem,* id est completionem ct perfectionem sanctorum , *g. d.* Deus in Ecclesia dedit Apostolos, Prophetas, Pastores, etc., ut sancti et electi in Christo tum numero, tum ineritis compleantur ct perficiantur, itaque cx omnibus sanctis quasi membris suis Ecclesia, quæ est ledificiiim cl domus Christi, omnibus partibus suis absolvatur, ut ejus fabrica: nihil desit, sed tota quaquaversum sit consummata : ad hanc enim ædilicalionis

QuotnM» el quibit» mcaibfb oirpni Each*sia aloolr*. turt

Ecclesiæ consummationem Apostolum respicere, patet ex seq., cum subdit : «In redificationem corporis Christi;» undo ct Hieronymus legit, *ad instructionem ctperfectionem sanctorum:* nam perfn-*ttruclionem* non inlclligit institutionem et doctrinam, sed perfectionem, sicut dicitur domus rebus omnibus instructa cum ei nihil deest, habetque omnem suam perfectionem; hanc tamen suam perfectionem acquirit Ecclesia per instructionem proprie dictam, id est doctrinam. Unde subdit S. Hieronymus : Si quis non redifleal Ecclesiam Christi, nec subjectam sibi plebem instruit, ul de subjecto populo Christi Ecclesia construatur, isto nec Apostolus, nec Propheta, nec Evangelista, nec pastor, nec magister cst appellandus.

In opus ministeri!, — ut scilicet quisque Apostolus, Propheta, pastor, doctor, plene et strenuo opus ministrationis sibi credit® exerceat : si enim unus faceret omnia, non perfecte faceret singula, ait Anselmus. Unde Vatablus vertit, *in opus dispensationis*, ut scilicet dispenset prophetiam, Evangelium, doctrinam aliaque talenta sibi a Deo credita.

Humili-et docto-diluitalo ll.ee sententia Pauli premit Apostolos, pastores, doctores, ne sua dignitate insolescant, sed cogitent se esse populi ministros et dispensatores, suaque sibi dona data esse non propter se, sed ut ca *n alios dispensent, meminerintquo Deum hujus dispensationis exactam ab eis rationem exacturum. Unde S. Gregorius, hom. 9 *in Evant/.:* «Lectio, inquit, Evangelii sollicite consideraro nos admonet, no nos, qui plus creteris in hoo mundo accepisse aliquid cernimur, ab auctoro mundi gravius indo judicemur; cum enim augentur dona, rationes quoquo crescunt donorum ; tanto ergo esso humilior, atque ad serviendum Deo promptior quisque debet cx munero, quanto sc obligatiorem esso respicit in reddenda ratione. Vido dicta I *Cor.* cap. xn.

IN «DIFICATIONEM CORPORIS CIIRISTI, — Ecclesiæ scilicet, ut illa ceu aedificium Christi spiritalo sensim assurgat, numeroque ac virtutibus proficiat, donec tandem absolvatur, et omnibus suis partibus, omni ornatu et perfectione compleatur et consummetur. Ita Anselmus (1).

U. 13. Donec occurramus omnes in unitatem fidei, ET AGNITIONIS F1UU DEI, IN VIRUM PERFECTUM, IN MENSURAM «TATIS PLENITUDINIS CIIRISTI. —*q. d.* Hi gradus, el hic hicrarchicus Ecclesia! ordo, ut alii sint Apostoli, alii Prophet®, alii Evangelist®, alii pastores et doctores, manebit durabitquo, donec infideles omnes ad unam Christi fidem et Ecclesiam vocentur, ut in Christum Filium Dei credant, eumquo agnoscant omnes, quotquot Deus credituros præscivit et prædestinavit; ct donec in ejus cognitione et dilectione omnes qui credidimus, crescamus ad perfectam relatera et solidam in Christo Christique spiritu.

Nola : In verbo *occurramus* est metaphora sumpta ab iis, qui diversis locis egressi in unum locum conveniunt : sic enim ex Oriente vocantur Sin® .jir.nu-ct Japones, ex Meridie Africani, ex Septentrione **?*•* Germani, Galli, Poloni, ex Occidente Mexicani et Peruenses, ut sibi invicem occurrant in eadem nfict in fide et spiritu, conveniantque in eadem Ecclesia **noni Eat*-lÚO?** Christiana.

IN VIRUM PERFECTI». — Ex hoc IOCO multi pu-Urunt, feminas non in proprio sexu, sed in virili resurrecturas ct in viros transformandas, ut **Aliti» »ea»e-mnt !»•** testatur S. Augustinus, lib. XXII *Lie Civit.,* cap. xvii miài»Tn et seq. El videtur hrec es-e sententia S. Hieronymi, Basiliiin *Psalm.* CXiv, Hilarii in illud *Matth.* **Tirili re-»anr©-tora*.** xxii : «In resurrectione neque nubent, neque nubentur,» etc.; Athanasii, serm. 3 *Contra Arian.,* sub finem, et aliorum, qui dicunt in resurrectione non foro sexuum diversitatem. Inter Scholasticos vero Scolus in II, *dist.* xx, expresse docet omnes feminas, exccpU una B. Virgine, resurrecturas in sexu virili.

Balio ejus est, quia sexus femineus est accidens **Probitor.** et imperfectio hominis; in resurrectione autem omnis imperfectio tolletur. Ilursum femina est mas occasionatus, ait Philosophus. Unde in femina producenda videtur errasse natura, ut cum vellet producere marem quasi hominem perfeotuin, deficiente virtute generativa seminis (eo quod non satis esset potens ad marem eiTorniandum), pro mare feminam produxerit : inde enim femina dicitur (ut apparet) mas occasionatus.

Verum hic est error, cujus contrarium, femi- ^sen» nas scilicet in suo sexu femineo resurrecturas, docet S. Augustinus loco citato ; Tertullianus, lib. *De Ilesurrect. carnis,* cap. 1x; Hieronymus, epist. Gl *ad Pammachium* contra errores Joannis Hierosolymitani, et communiter Scholastici in IV, *dist.* xliv. Balio est, quia in resurrectione resurget rrob* idem numero corpus ; ergo in eodem sexu resurget. Si enim idem numero resurget, ergo habebit eadem accidentia ct easdem conditiones individuantes, inter quas non minima, imo una ex pr®cipuis, est sexus certus et determinatus.

Hinc refellitur ratio fundamentalis Scoti. Faisum enim est sexum femineum esse imperfectionem : est enim perfectio, licet minor quam viri- ntiocem lis; nec vitium est, sed natura et naturalis con- «°ntrin> ditio. Si enim esset imperfectio et vitium, non "°. * fuisset in paradiso et statu innocentiis : jam autem constat Deum in paradiso ex viro feminam, ex Adamo Evam formasse. Nam femina necessaria est ad sobolis propagationem, el consequenter ad speciei human® conservationem. Undo pariter falsum est, feminam esse marem occasionatimi, quia per se Deus et natura intendit producere Evam et feminam, ut per marem et feminam species humana propagaretur. Hoc tamen sensu posset femina dici mas occasionatus, quia

(1) Vers. 12: üt Christiani probe instructi, sancti et idonei reddantur; ul sint ministri Christi, scii qui munero ministrorum (ungantur ; ul œâlticelur Ecclesia.

mas perfectior est quam femina. Natura autem in genere intendit producere id quod perfectius est : ergo in genere intendit producere potius marem quam feminam. Dico *in genere :* nam in specie et individuo sæpe intendit producere id quod minus perfectum est; uti intendit generare infantem, non virum perfectum. Sic hic ct nunc ex tali semine intendit producere feminam , non virum. Resurgent ergo femina) in suo sexu, qua i in naturali conditione ct perfectione sua.

R«p›3-d«un^d dam. Dices, *Matth.* xxu, 30, dicit Christus : « In rcsurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut angeli Dei in ccelo. » Respondeo : Tantum negat hic Christus in cœlo fore nuptias et nuptiarum usum, non autem fore feminas ; imo eas in cœlo fore satis insinuat cum ait : « Neque nubent,» scilicet viri, «neque nubentur, » scilicet feminæ.

Instabis : Addit Christus quod erunt sicut angeli Dei : angeli autem sexu carent. Respondeo : Erunt sicut angeli non quoad naturam, vel sexus privationem, sed quoad puritatem, vitam spiritalem , immortalem et beatam, liane enim opponit Christus nuptiis, quæ inter homines mortales necessari® sunt ad perpetuandam speciem, ut homo qui moritur, perduret quasi immortalis in filio quem genuit, et post se vivum relinquit. Undo S. Lucas subdit : « Neque enim ultra mori poterunt, et sunt filii Dei, cum sint filii resurrectionis, » *q. d.* Sancti corporo et anima erunt Dco simillimi, ct ad resurrectionem beatam pertinebunt, eruntque immortales ; ac proinde nuptiis et usu nuptiarum , qui adhibetur ad speciem perpetuandam, et immortalitatem quamdam acquirendam , illis in cœlo opus non erit.

Ubi nota hebraismum : vox enim *filius,* cum genitivo pœnæ vel præmii apud Hebræos significat reum vel dignum et destinatum. Sic dicuntur filii mortis, gehennæ, regni, resurrectionis, id est rei mortis et gehennæ, digni regno et re-

Ocow'do ixrrnt k calo l'‹*'* Ukm? surrectione. Et hoc tantum volunt Hieronymus, Basilius, Athanasius et alii Patres, cum negant in cœlo fore sexuum diversitatem; scilicet negant cam fore quoad usum, non autem quoad subflanliain : Apostolus vero hoc loco nil tale dicit, sed longe alia est ejus mens, ut mox dicam.

Undo *secundo,* alii hunc locum sic explicant : « in virum perfectum, » ‹/. *d.* Resurgemus quasi viri ad judicium maturum ct perfectum, quale est virorum, etiamsi in hac vita mortui simus in aetate ct judicio puerili. Unde, nomine viri quasi dignioris comprehendit ct feminas. Siculi ct *Psalmus* i : a Beatus vir (id est beatus vir ; ct beata femina) qui non abiit in consilio impiorum. » Verum Apostolus non agit hic proprio de resurrectione, ut jam patebit.

Ver Cst » q \ «• Dico ergo *tertio,* «in virum perfectum, » id ul in Christi fide, agnitione , amore non simus infantes ct pueri, sed viri, id est provecti, e- viriles, perfecti, constantes. Ita Chrysostomus, Hieronymus, Theophylactus, Ambrosius, OEcumenius. Sic I *Cor.* xm, dicit : «Cum essem parvultis, sapiebam ut parvulus : quando autem factus sum vir, evacuavi quæ erant parvuli. » Ubi, uti ct hic, *vir* non sexum, sed partiin ætatem, partim perfectionem, robur ct constantiam virilem per catachresin significat. Vir ergo perfectus csl adultus, constans et robustus. Unde quasi explicans subdit : « In mensuram aetatis plenitudinis Christi, ut jam non simus parvuli fluctuantes, ct circumferamur omni vento doctrinæ. » Ubi vides virum perfectum opponi parvulo fluctuanti et instabili in fide ct doctrina; ac consequenter virum perfectum hic vocari cum qui in fide et doctrina constans ct perfectus est, *q. d.* In Ecclesia alii erunt Apostoli, alii pastores ct doctores, etc., donec omnes Christiani, qui praedestinati sumus, occurramus in una fido et Ecclesia, in eaque non simus infantes ct parvuli, sed adulti in Christi fido ct dilectione, sicque in Christo plenam et perfectam ætatem spiritalem, id est perfectum intellectum, cognitionem ct amorem Dei, nanciscamur.

Secundo, dicit « iu virum perfectum, » non , *in viros perfectos,* quia loquitur Apostolus non tantum dc singulis et omnibus Christianis, sed etiam magis de tota Ecclesia, eamque ct omnes qui in ea sunt, vocat et comparat uni viro perfecto. Unde Syrus vertit, *donec omnes simus unus vir perfectus.* Sicut enim vers, præced. Ecclesiam vocavit ædificium Christi : ita mox, ut ostendat hoc ædificium non esse inanime ct lapideum, sed vivum et humanum (sic enim Hebræi p *ben,* id est filium, vocant, quasi fabricam et ædificium patris, a radice FI33 *buna,* id est ædificavit), vocat eam corpus Christi, hominem Christi, virum perfectum Christi ; ita scilicet ut Ecclesia hujus hominis ct viri sit corpus, Christus ejusdem sit quasi anima, aut potius caput, ut ait vers. 15, de quo dixi I *Cor.* xn, 12.

Filfcw „aP,ld ¿¡Clllir Sbrici pïU**'

Itaque sicut crescente corpore organisque corporis crescit robur et vegetatio animæ, et conira; rursum, sicut crescente corporc crescit caput, ct contra, ut scilicet totus homo crescat, donec ad justam et consistentem ætatem, staturamque virilem perveniat : ita pariter Ecclesia singulis suis membris, id est nobis fidelibus, crescit et adolescit in Christo, id est Christi fide, gratia ct virtutibus, ct vicissim Christus adolescit in nobis, donec Ecclesia ad justam perfectionem et statu-

p«r v'7ra 10u h .ihüu-

rain quasi virilem perveniat. Undo Clemens in *Pœdagogo,* viri nomine Christum ipsum intelligit, qui nobis crescentibus quasi nobiscum el in nobis crescit in virum perfectum. Sic *Galat.* m, 28 , dicit : *Unum,* vel, ut Chrysostomus legit, *unus* (scilicet homo politicus) « estis in Christo.» Christus ergo est unus homo, ct unum corpus politicum , id est, Christus est una Ecclesia Christiana. Ecclcsiæ enim suæ Christus eat quasi hypostasis, anima ct vita, ut dixi 1 *Cor.* xn. Sicque omnes

Christiani in Ecclesia sunt quasi unum, imo unus homo civilis ct politicus in Christo. Et hæc est radix illius regula Ticonii apud S. Augustinum; quæ docet Scripturam sacram tribuero Christo illa quæ sunt Ecclcsiæ Christi ; ct contra , tribuero Ecclcsiæ illa quæ sunt Christi : quasi sit communicatio idiomatum inter Christum ct Ecclesiam , sicut est inter Christum hominem ct Christum Deum.

Inter Christum ct Ecclesiam commit- Diallo

Idiom- luui.

Ubi adverte : Loquitur Apostolus hic de Ecclesia tanquam de homine singulari ct viro unico, tum ut unitatem illam declaret ct inculcet, ad quam hortatus fuit Ephesios a vers. 3 huc usque; tum ut singuli meminerint hanc doctrinam sigillatine ad se pertinere, seque in Christo debere crescere in virum perfectum, seu in membra viri perfecti, ut sic singulis crescentibus consequenter tota Ecclesia crescat in virum perfectum, ul ita perfecta ct consummata fiat Ecclesia cl singulorum Ecclcsiæ membrorum statura, proportio ct perfectio, quod fiet in fine mundi ct resurrectione communi, non ante; ac proinde cousque durabit hic ordo hierarchicus, et hæc omnia, ut alii fungantur apostolati!, alii pastorali!, alii doctoratu, etc. Hisce enim crescit, proficit et perficitur Ecclesia «in mensuram ætatis plenitudinis Christi.

in qu.i ®üt0 rt

Nota *primo :* Hisce verbis explicat « virum perfectum » quem dixi. *Secundo,* hebraísmo «œtas plenitudinis » vocatur œtas plena et perfecta, scilicet adulta et virilis. *Tertio,* licet œtas proprie hic capi possit, tamen clarius mctonymicc accipiemus ætatem pro Statura, quam œtas secum affert, quæque esse solet in ætate virili : Græcum enim taíxíx ab ixíxc;, id est quantus, tam quantitatem , magnitudinem et staturam , quam ætatem significat. Unde Noster subinde *staturam* vertit, ut *Matth.* vi, 27, *Luc.* xix, el Syrus hic vertit KDDIp *temeta,* id est statura, 7. *d.* Donec crescamus, ct « occurramus omnes in virum perfectum, » id est, «in mensuram » ct magnitudinem «ætatis,» id est statura, « plenitudinis, » id est plena ct virilis , « Christi, » seu quam habuit Christus in ætate adulta el virili : ul. sicut Christus anno aetatis suæ 34, justam habuit viri staturam, ita et camdem analogice el proporlionaliter acquirat et habeat in nobis, id est, in nostra fidei, graine, spiritus et virtutum incremento et perfectione. Ha Ambrosius, Hieronymus, Chrysostomus. Persis- |j| jn metaphora, qua, ut dixi, Ecclesiam vocat unum virum perfectum, cujus membra sunt singuli fideles, cujusquo anima ct caput est Christus ; ita ul crescente corpore crescat caput, ct ipsa etiam anima, id est extensio, vis ct vigor animæ , ct contra, id est, crescente Ecclesia, crescat in ea Christus, et contra : ul Christus dicatur justam ct plenam suam staturam in nobis acquirere , dum nos in fide et gratia Christi justam perfectionem et magnitudinem acquirimus. Statura cairn, magnitudo ct perfectio nostra est statura, magnitudo ct perfectio Christi, ut patet ex dictis. Posset etiam to *Christi* exponi *in CLr *to, q. d.* Donec in Christo, id est Christi fide, gratia et corpore, quod est Ecclesia, justam mensuram et staturam plenam et virilem nanciscamur.

Um corporis

virlnluin Oinnrs resnn* geni?

Christus io notis auiunm acqmni.

Secundo, aliter explicant Anselmus, Gagneius, S. Thomas et Scholastici in IV, *dist.* xuv, 7. *d.* Donec resurgamus omnes in mensura, magnitudine el statura corporis plena ct perfecti, qualis fuit Christi in ætate plena ct perfecta, ut sicut Christus anno ætatis 3-i , justam habuit humani corporis staturam : ita et in resurrectione omnes homines, etiam qui hic in ætate infantili aut puerili mortui sunt, habeant justam corporis sui magnitudinem ct staturam : non quasi omnes statura corporis æquales futuri simus Christo; sed quod omnes ea erimus magnitudine ct statura, quam habuimus, vel habuissemus (si natura vegeta fuisset, et non impedita) in ætate virili, puta anno ætatis 34, quæ fuit œtas Christi, estque stata hominis œtas. S. Augustinus tam hanc quam præcedentem explicationem affert, lib. XXII *De Civit.,* cap. xv, ct tribus seq., sed magis probat præcedentem, ct sine dubio procédons plane genuina est et ex mente Apostoli. Potest tamen cum auctoribus citatis ad secundum hunc sensum extendi : quia illa spiritalis Ecclesia mensura et statura plena ct perfecta , de qua proprie hic agit Apostolus, erit solum in resurrectione, quando pari proportione Ecclesia corporalem suam habebit staturam plenam et perfectam : cum scilicet Sancti qui sunt in Ecclesia, sicut animæ et spiritus, ita et corporis justam habebunt magnitudinem et perfectionem (1).

û norj r*»rar- fCfli qniii in-

Pulchre S. Augustinus, *Dc Vera HtUgione,* cap. XXVI, tom. X, incrementa et ætates septem homini interiori æque ut exteriori tribuit, puta infantiam, pueritiam, adolesccntiam, juventutem, virilitatem , senectutem et decrepitam, a Iste, inquit, dicitur novus homo, et interior, et caelestis, habens et ipse proportionem non annis, sed profectibus distinctas quasdam spirituales ætates suas. *Primam,* in uberibus utilis historia, quæ nutrit exemplis. *Secundam,* jam obliviscentcm humana el ad divina tendentem, in qua non auctoritatis humana sinu continetur, sed ad summam el incommutabilem legem passibus rationis innititur. *Tertiam,* jam fidentiorem ct carnalem appetitum rationis robore maiitantem, gaudentique intrinsecus in quadam dulcedine conjugali; cum anima menti copulatur, et velamento pudoris obnubitur, ul jam recte vivere non cogatur, sed etiamsi omnes concedant, peccare non libeat. *Quartam,* jam idipsum mullo firmius ordinatiusque facientem, ct emicantem iu virum perfectum, atque aptam et idoneam omnibus

S-'pkiu incre- menti t *titas hominis int*no- ris et eiteao-

(I) Ailloli : « J'tas plenitudinis Christi, » id est alas perfecta, sen viritis Christi, infantia opponitur, slalimiquo perfectionis in scientia ct virtute designat*

etiam persecutionibus, ct mundi hujus tempestatibus ac *fluctibus sustinendis atque frangendis. Quintam, pacatam* atque ex omni parte tranquillam, viventem in opibus ct abundantia incommutabilis regni, snnimœ atque inefiabills sapientur. *Sextam,* omnimoda' mutationis in æternam vitam, ct usque ad totam oblivionem vitæ temporalis transeuntem in perfectam formam , quæ facta *esi* ad imaginem ct similitudinem Dei. *Septima enim* jam quies œterna est, et nullis rotatibus distinguenda beatitudo perpetua : ut enim finis veteris hominis mors est, sic finis novi hominis vita œterna. Ille namque homo peccati osi, iste justitiæ. »

si «4. 14. *Ut jam* nox simus parvuli fluctuantes, et circumferamur (græce niptsifí'utvct, id est *circumacti)* OMNI VENTO DOCTRINÆ IN NEQUITIA HOMINUM. — Ecco hic explicat quod dixit, « in virum perfectum, in mensuram *ælatis* plenitudinis Christi, »

r noti *q. ‹l.* Ul non simus quasi pueri, qui omni vento, » impulsu, persuasione agitantur, ait Syrus, et in . '¡i. omnem partem abripi so sinunt; sed polius con-

X* Ira omnes Novatorum impulsus, suasiones ct dog- ' ' mata nova, quasi viri firmi ct constantes in vera

a *4.L fide* ct Ecclesia Christiana persistamus. Alludit Paulus ad *llebræum peti,* id est parvulus ct insipiens, cui quidvis persuadetur : radix enim HDD *pata* (unde Græcum -n'Ou) significat suadere, persuadere, pellicere, flectere, inclinare.

Nota, « in nequitia hominum,» id est, per nequitiam hominum, per homines nequam et dolosos, scilicet pscudoaposlolos et hæreticos, qui faciunt vos fluctuare in fido, ct novis doctrinis vos ventilant. Græce w vii xuCtíf à.o^ó-wv, in *alca,* vel *alcalionc hominum,* id est in fallacia dolosis aleatoribus usitata, quam S. Augustinus supra *illusionem,* Noster *nequitiam* vocat. KuCwiw enim significat tesseris sive alea ludere : in quo lusu arte opus est, ct lu«or nititur circumvenire collusorem si possit; suum enim tantum commodum spectat : inde id est aleatio, significat versutiam, fallax artificium, ct artificem fallaciam,

rui th ail Erasmus. Falsos ergo doctores comparat fraudulcatis aleatoribus, inquit Theophylactus, qui - ' doctrinam fidei adinslar aleno ct taxillorum transponunt ad plausum hominum. Itaque sensus est, *q. d.* Ne circumferamur omni vento doctrinœ, quocumque nos el homines nequam ct veteratores impulerint.

Itaque *primo,* per metaphoram alero ct aleatorum notat incertitudinem hærcsis ct haereticorum.

i,—m- Secundo, inconstantiam ct desultoriam Icvita- | ı *'• tk m, quod quasi aleam de fide jaciant, ct quasi \ … ad jactum alero doctrinam mutent, ut his illisvc . gratificentur, aut ut sui cerebri commentis, phan- ' ta iis ct somniis novis indulgeant; idque tanta arte, ul nonnisi ab oculatis cerni et redargui possint : sicut periti aleatores aleam ita dextre invertunt, ut MKium cum quo ludunt fallant, ct vix quisque advertat. Sic nostro hoc sæculo Lulherus, Philippus, Calvinus aliique Novantes paucis annis suas catecheses, instituliones et confessiones mutarunt sæpius, aliaque imo contraria dogmata ediderunt ct commenti sunt : hinc qui illos sequuntur, ab cis circumaguntur omni venio doctrinro; ut merito Georgius, Saxonire Dux, rogatus a Catholicis quid Lutherani sui crederent, responderit : Quid nunc credant, scio; quid sequenti anno crediturl sint, prorsus ignoro. Idipsmn de Arianis docet S. Hilarius lib. *ad Constandum et Constantem Imp. :* « Periculosum, inquit, nobis atque etiam mirabile est, tot nunc fides existera, quot voluntates; tot nobis doctrinas esso, quot mores; et tot causas blasphemiarum pullularo, quot vitia sunt, dum audita fides scribitur ut volumus, aut ita ut volumus intelligitur. Sic plurimro coeperunt esse fides, ne ulla sit; imo vero annuæ menstruroque dc Deo fides decernuntur; novis subvertuntur vetera, » etc.

Tertio, per aleam et aleatores, ut Chrysostomus, Theophylactus, Vatablus, notat Apostolus fraudes pseudodoctorum, quibus per suas captiones ct blandiloquentiam, hroreses ct errores suos tegunt, cosque pro fidei articulis substituunt, ac vulgus in illos pelliciunt. Unde sequitur : Eomm- i..-u-n- li› ,';l'

In astutia ad circumventionem erroris, — ut scilicet simplices et incautos astute circumveniendo ac decipiendo in errorem inducant. ITo *circumventionem* græce est ¡as0sJiíxi , id est insidias fallendi cl insidiosas fallacias. S. Augustinus supra vertit, *machinationes; pOdftàm* enim significat hominem in via furtiin et ex insidiis adoriri. Hæc autem omnia ingens sunt nequitia, uti recte vertit Noster, non verbum verbo, sed sensum reddens ct transferens. *Secundo,* pro *erroris* grroco est w)jcvr,i, id est *imposturai,* ut sua impostura scilicet simplices circumveniant ct decipiant, *q d* Impostores sunt hi Novatores; suis imposturis conantur omnibus imponere.

15. Veritatem autem facientes. — *klrjtóvmi Ji,* Vers. n. id est, *sed veritatem sectantes.* Ita Vatablus.

Nola : Quadruplex est veritas : Prima mentis, ^'"inqua mons mentisque conceptio ac judicium con- ₱T‘‘¡L¿. formo est objecto ct rei, camque ita concipit, nc Primi, dc ca ita judicat, sicut revera res in se est : huic opponitur falsitas, qua mens dc re judicat aliter quam res in sc habet.

Secunda veritas est oris, id est voracitas, qua 'in,b sermo noster conformis est monti ct animo, utons os loquatur id quod revera animus cogitat ct intendit, et lingua respondeat menti; huic opponitur mendacium, quo aliud loquimur, aliud cogitamus vel intendimus. Eslquc hæc veritas duplex, una assertoria, qua asserimus id quod verum est; altera promissoria, quæ est fidelitas qua pra'stamus quod promisimus. Utraque luco vi riles tam oris quam mentis est quas' formalis.

Inde *tertia* veritas est objectiva, puta veritas Tertii, doclrinro cl fidei, qua doctrina el fides in sui vera

est, ut. si illi assentiaris, camque doceas, veritati assentiaris, et veritatem doceas.

Qnirti, “Uo-“tftj/ l VfiiYu erponi-«iaS?' *Quarta* est veritas actionum et vit®, quæ non est aliud quam rectitudo ct contornólas, qua actiones nostra* respondent sum regulas, ul scilicet conformes sint vero judicio practico, rationi, legi, voluntati Dei et praescripto virtutis, itaque jjæc veritas est debitum el officium cujusque, sive quod quemque facere decet : unde illi opponitur pravitas ct peccatum, quod ala nat et difforme est rationi et legi. Sic dicitur Joan, vni, II : « Ille (scilicet diabolus) homicida erat ab initio, ct in veritate non stetit, » id est non stetit in integritate ct rectitudine naturæ in qua conditus erat, non permansit in suo gradu et officio, non fecit quod mquuin erat, rectum et justum, non egit quod decebat angelum et creaturam tam sapientem et nobilem agere, ul scilicet agnoscere-ret, coleret, subderet se suo creatori, eique pro tantis in se donis gratias ageret : unde consequenter a veritate excidii, ut patet ex eo quod jam « veritas in co non est, » quodque « mendax est, ct pater ejus, » scilicet mendacii. Hoc enim abstractum tacite latet ct continetur in concreto *mendax :* sicque Uebræi sua relativa referunt sæpe ad antecedens non expressum, sed tacitum et latens in alio quod expresserunt. Sic sæpe alibi in Scriptura veritas sumitur, ut cum in Psalmis toties dicitur, quod omnia opera Domini sint vera, vel veritas : sensus enim est, recta, oequa, justa, sancta sunt opera Domini.

Apostolu’ dc lC<purul rállate loquitur, Hic intelligit Apostolus parlim tertiam veritatem (Crn> scilicet doctrina* : opponit enim illam errori fiui processit. *q. d.* Nolite errores Novatorum et iinpostorum sequi, sed seciamini veram fidem ct doctrinam. Parlim quartam : vult enim non tantum nos veritatem credere ct docere, sed et facere, ut vel lit Noster : ut scilicet juxta fidem nostram christianc vivamus, cl veritatem doctrines verilate et rectitudine vitæ exprimamus; unde ait : *Veritatem autem facientes,* id est debita christianismi officia cxcqucntes, *in charitatc,* id est per charitatem et charitatis opera; crescamus, aù-Çt.ćjwu4v, *aii'jcscamus;* Vatablus, *adolescamus;* alii, *grandescamus;* Theophylactus, *augeamus,* scilicet tam bona opera, inquit, quam fidem, tam sanc-Tript x iz.i u» tam vitam qnam dogmata (1). Ita ct Chrysosto-mus> qU¡ triplex augmentum hic significari vult. ai,ium.°* *trimum,* quo corpus augmentum facit, dum iu singulis membris operatur spiritus, juxta cujusque membri modum ct exigentiam. *Secundum,* quo singula membra capiunt augmentum ex subministratione spiritus. *Tertium,* quo spiritus ipse au tur, dum a capite fluens men! per omnia membra, contingens ct connectcns singula; hoc est enim quod ait : « Crescamus in illo per omnia.n scilicet membra. Rursuin, «per omnia,» id est quaquaversum, in longum, latum, crassum, omni augmento, scilicet omnibus donis, gratiis et virtutibus : charitate enim crescente, crescunt pariter in homine omnia dona et virtutes.

Nota, « in illo, » scilicet Christo : unde cxpli- Chrfuat can- subdit : « Qui est caput Christus;» hebraísmo enim redundat antecedens *illo.* Latino cuim di- Aur ‘ta cere debuisset : « Crescamus in Christo, qui c-t caput. » Christus enim quasi caput influit gratiam cl vim crescendi et augescendi in singula membra totius corporis, id est Eccl óie : ita ut corpus hoc ct singula ejus membra ere eant in Christo, id est Christi capitis sui Virtute ! inflexu; cl vicissim Christus quasi caput in Ecclesia quasi in suo corpore. Dum enim Ecclesia crescit, crescit quasi Christus, id est Christi influxus, fides, gratia, operatio, gloria el regnum. Id plane explicat versu sequenti.

10. Ex quo (scilicet capite Christo) totum cor- Vm. ia. PUS (Ecclesiæ) COMPACTUM (, id est coagmentatum et compaginatimi : ex capite enim omnia n ombra compaginantur, et per suos compages descendunt. Sic ex Christo Christiani omnes Collectio tam Galli, Hispani, Belga*, Itali, quam Africani, Syri, Indi descendunt, ct in unum Ecclesiæ cor- g aii-pus compaginantur) et connexum (ut scilicet mem- Liu-bruni membro, fidelis fideli per camdcm fidem ct spiritum cohæreat, fiatque cx omnibus unum corpus, scilicet Ecclesia) per omne» juncturam (id est commissuram, qua unum membrum alteri committitur ct jungitur. Græcum enim áyñ; significat artuum uiutuos inter se contactus, qua parte scilicet committuntur. Unde S. Augustinus supra legit, *per omnem lactum)* subministrationis (id est per omnem juncturam subministrantem, scilicet spiritus animales ct vitales, id est per mutuam unionem, qua nobis subministratur spirilus ct gratia Christi capitis nostri), secundum OPERATIONEM (xar' , CX vi et (Ili. ida illtUS agento el operante. Vim Christi intclligc, qui instar capitis influit, et singula membra vegetat) in MENSURAM UNIUSCUJUSQUE MEMBRI (id C-t pro modo, mensura et exigentia cujusque membri, ut scilicet singula membra, puta singuli fideles, juxta suam naturam, statum el conditionem a vi animai vegetantis, id est a Christi gratia et spiritu, justam mensuram et incrementum accipiant : itaque) AUGMENTUM CORPORIS FACIT (supple ipsum corpus : hoo enim suppositum ex initio hujus versus sibi deposcit verbum *facit.* Est hebraísmos : corpus facit augmentum corporis, id est sui ipsius, *q. d.* Seipsuui (edificai el perficit coi pus hoc, scilicet Ecclesia, ul œqualiter lotum crescat, sed uniformiter dilformiter, ut loquuntur Philosophi : quia scilicet singula membra crescunt inæquahler, sed proportioualitcr, quodque scilicet

(1) «Veritatem autem facientes in ciurliate, » id est, vel : *Sincere alìós diligere,* seu, *genuino amore plenum* erre; vel: Feri,seu *verte doctrina studiosum esse,* ita tamen ut hoc studium sil *aim amore* conjunctum, nec concordko motuoquo Ciirisl¡anorum amori obsit. Ilie posterior sensus prostare videtur, quia w.t,0iíiw hic oppositum est rii «Xávp.

pro sua natura *ct conditione*. Licci enim, verbi gratia, pes *et* brachium absolute magis crescant quam oculi, tamen oculi proportionalité? tantum crescunt, quantum pes et brachium) in ædificatiovkm *svi (ut* seipsum æd'ficet, compleat ct perficiat hoc corpus, quod est Ecclesia) in chaiutate, Ckiritu — id est per charitatem, *q. d.* Charitas est illa vi'membrorum junctura sive commissura, per quam singulis membris suggeritur nutrimentum, spiri-
BwiaLro-tus, vegetatio et vis crescendi, ut ita singulis ,nom^r,s crescentibus totum corpus Ecclcsiæ cres-' eat, ædificetur et perficiatur (1).

Nota *primo :* Hæc *charitas* est unio ad quam a ■vers. 3 hucusque hortatus fuit Ephesios. Sicut ergo membrum unum non potest communis nutrimenti et accretionis in corpori particeps esse, nisi reliquis membris et toti corpori sit unitum : ita fidelis non potest communis Ecdesiæ spiritus, gratiæ et incrementi particeps esse, nisi reliquis fidelibus et toti Ecdesiæ per unionem et charitatein cohæreat. Sicut enim artuum junctura, sive commissura, singulis membris : ita charitas singulis fidelibus subministrat communem corporis, puta Ecdesiæ, spiritum, vigorem et vitam. Ita Chrysostomus. *Secundo* melius, *charitas* hic non accipitur ut junctura, sed ut anima Ecdesiæ, ut mox ostendam.

CcrjN.1 ^rr! e w..-_ i-ciuin. Nota *secundo,* cum S. Hieronymo, corpus hoc Ecclesi® dici, ct debere esse *compactum :* quia si membrum ab eo sil divisum et dissectum per schisma, nil vigoris aut spiritus accipiet a corpore. Rursum debere esse *connexum,* ut scilicet quodque membrum suo loco, nexu ct ordine consistat. Si cnim pes luxetur, ut extra suam juncturam et os exeat, seipsum el totum corpus dolore afficit : ita si quis relicto suo gradu, officio, statu, alium invadat, nihil fructus, sed plurimum molesti® sibi ct aliis affert. Ita Chrysostomus.

Junctori t,p-e&a* ni' irò- r m «Li' it qulbr Nola *tertio :* Cum dicitur « junctura subministrallon*s>|| vox *subministrationis* tam active quam passivo capi potest. *Primo,* passive, ut significetur junctura subministrata, id est suppeditata, cu'ʿlu0 membro a toto corpore, et a capite; sive ut junctura subministrationis sil junctura membiorum, quibus subministratur communis corporis spiritus, vigor et vita, quasi dicat, ait Chrysostomus : Membra corporis si juxta propriam suam mensuram, necessariam subministrationem alimenti et spirituum acceperint, ita crescent; vel spiritus e cerebro infusus el cuique membro juxta ejus captum subministratus, incrementum ita facit, primo ipsius membri, deinde consequenter totius corporis.

Secundo ct significantius active, ut « junctura subministrationis » sit junctura subministrans per venas ct arterias tum influxum cordis, scilicet spiritus vitales, ct sanguinem; tum concursum ct opem mutuam, qua per juncturam unum membrum alteri devinctum, illud omnibus in rebus fovet el adjuvat, ul, dum quodque suam partem, facultatem et operationem subministrat, et quodammodo suum symbolum in cominuno affert, inde et alia membra participent, et totum corpus crescat ct perficiatur; tum maximo influxum capitis, ejusque spiritus animales necessarios ad motum, sensum ct vitam. Sic enim Christus quasi caput nostrum, motum, sensum et vitam spiritualem in nos influit per juncturas, id est per mutuam unionem, qua unum membrum alteri, id est unus fidelis alteri, jungitur et subordinata?, tum per internam unionem animorum, tum per externam unionem, communionem ct communicationem in iisdem Sacramentis, sacrificiis, orationibus, concionibus, lectionibus, conventibus. Ad hanc enim unionem externam pertinet omnis proximorum societas, instructio, ædiflcatio, quibus in spiritu et pietate promovemur mutuis exemplis, exhortationibus, consiliis, precibus, etc.

In cuaiutate. — Nota : Hujus corporis politici, Capnt, de quo hic agit Apostolus, caput est Christus, corpus ipsum est Ecclesia, membra sunt singuli juucinri' fideles, junctura est mutua fidelium unio et com- «nimi, municatio, anima est fides et charitas, et spiritus vitales et animales sunt gratiæ prevenientes ct **Ecclesia** excitantes, quæ a cerebro, id est a Christo, descondunt, et singulis membris, id est fidelibus, isjitioo. aspirantur. Hinc *secundo,* licet Chrysostomus et aliqui alii, charitatein in hoc corpore adaptent juncture, quasi explicet Apostolus id quod dixit, « per omnem juncturam, » per id quod subdit, «in charitate,» id est per charitatem, *q. d.* Charilas quam dixi, est illa junctura, quæ omnibus membris omnem corporis spiritum subministrat, ac membrum membro jungit et addit, ut ita dilatetur et crescat, omnibusquo suis membris, id est fidelibus, compleatur corpus Christi, quod est Ecclesia. Tamen alii melius «juncturam» accipiunt mutuam unionem, concordiam, communicationem; charitatem vero censent esso animam hujus corporis, id est Ecclcsiæ, id enim clare significant verba Apostoli : « Augmentum, inquit, corporis facit in aedificationem sui in charitate. » Ubi Syrus vertit, *ad incrementum ipsius corporis, cujus adificium charitate perficitur.* Nec enim alia potest fingi hujus corporis, scilicet **Chiritu** Ecclcsiæ, anima, quam fides ct chantas : nec ulla pars in hoc corpore est nobilior quam charitas. Unde vers, præced. dixit Apostolus : « In diari- Ecclesia» tale crescamus in Christo, qui est caput, per omnia. » i

Charitas ergo quasi anima facit nos crescerò in Christo, ut eresiente charitate, crescat totas homo in Christo, et singulis hoc modo in fido et

(1) Hunc versum sic vertas : *Ex quo* Christo moderante ■*iriit-rfwn* Ecck-ia* *corpus, conjunctum et copulatum per dtverta< cammmura> inter se adjuvantes, pro modo quo unurnquodqu- memorimi aliquid operatur pro* ***tirili,*** r>eu **jcr** *operationem pro suo modulo uniuscujusque partis, crescit, ut per amorem perfectius evadat.*

charitate crescentibus crescat lotum Ecclcsiæ corpus, 7. *il.* Videto ergo, o Ephesii, ut unionem mutuam , ad quam ab initio capitis huc usque vos exhortatus sum, studiose colatis, servetis, augeatis, ut per cam spiritus Christi cl Ecclcsiæ participes fiatis, crcscatisquo in fide et charitate , itaque singulis crescentibus, tota Ecclesia crescat pcrficiaturquo. Magnitudo enim, profectus, incrementum ct perfectio cujusque fidelis, ac consequenter totius Ecclcsiæ, sita e t in profectu, incremento et perfectione fidei et charitatis, et consequenter aliarum virtutum quæ charitatem comitantur : ita ut, quantum in actibus fidei ct charitatis, ac consequenter in carumdcm habitibus quisque fidelis proficit, tantum crescat illius magnitudo spiritalis ; ac quantum in iisdem crescunt omnes fideles, tantum crescat ct perficiatur magnitudo totius Ecclcsiæ.

Quomcdo ritjtc d .-tiiuti, Eaùfiî

Dices : Si charitas est spiritus et anima Ecclesiæ, ergo peccatores qui charitate carent, non sunt membra et partes Ecclcsiæ : pars cnim, quæ non informatur forma corporis, et in viventibus ‹Iuæ non ani„Kltur anima corporis, non est corporis pars ct membrum.

Pro responsione, nota Ecclesiam esse quasi hominem civilem el politicum, suainque habere animam et suum corpus. Corpus Ecdesiæ sunt ipsi fideles, qui exterius et visibiliter camdem Christi fidem profitentur, quique inter se cum eodem capite visibili, scilicet Pontifice Romano, qui in terris est Christi vicarius, communicant in iisdem Sacramentis, sacrificiis, doctrina, regimine el politia. Hæc cnim est exterior forma corporis Ecclcsiæ, prout est respublica visibilis. Et s'c presbyteri ct Episcopi, qui occulte sunt lucrc- lici, quamdiu hanc externam veræ fidei profes- sjoncm et communicationem Ecclcsiæ jam dictam retinent, sunt membra ejusdem corporis ct rcipublicæ, ciquc cohærcnt, ac retinent jurisdictionem, quam in Ecclesia acceperunt. Anima hujus corporis, scilicet Ecclcsiæ, est fides; ita ut quicumque habent fidem, vivant anima Ecclcsiæ.

Eitcrior ionM Eaksiæ «1 Ed i profi.- o.

PrcMtnr »imih‹ * "ni?0

Est tamen ct alia nobilior et perfectior Ecclcsiæ nnima, scilicet charitas. Sicut enim embryo prius "vivit anima sensitiva, dicilurque vivus et sentiens, quam vivat anima rationali : ita fidelis per fidem prius vivit, vereque est vivens pars Ecclcsiæ, etiamsi necdum habeat charitatem ; ca tamen habita, longe nobiliori anima et vita vivit. Quantum cnim anima rationalis excedit sensitivam , tantum charitas excedit fidem. Et de hac secunda forma hic et subindo alibi loquitur Paulus, ut solos Sanctos charitate pr.edilos vocet corpus ct Ecclesiam Christi : non quasi fideles qui in peccato sunt, velit ab ea excludere, sed quod sancti qui charitate pollent, sint perfectissima membra, ct corpus Christi, perfeclissimamquc Ecclcsiæ formam ct animam habeant, vivanlque vita gratiæ, quæ est perfectissima vita Christi ; alii autem fideles, qui charitate carent, sint quidem membra Christi, sed imperfectiora, ufpote qnæ vivant tantum anima fidei. Sicut ergo in homine aliamembra tantum exercent officia animæ sensitivœ .unum vero caput exercet officia animæ rationalis, ut merito solum caput dici possit corpus animæ rationalis. qua rationalis est et ratione utitur : ita fideIcs peccatores exercent officia fidei, siintque membra Ecdesiæ, quæ non est aliud quam cœtus et congregatio fidelium ; soli tamen Sancti exercent officia charitatis, quæ est quasi anima rationalis et perfectissima vita Christi et Ecclcsiæ : indeque hi soli dicuntur a Paulo esse corpus (id est Ecclesia) Christi, intcllige nobilissimum et perfectissimum, Hinc rursum Ecclesia dicitur esse sancta, quia scilicet nobilissima ejus pars, quæ est justorum, sancta est, de quo rursum cap. seq., vers. 27.

Nw in »„„.4. n« «li- IC ¿ icdesU

17. HOC IGITUR DICO F.T TESTIFICOR IX DOMINO Vers. 17.

id est *testor* et obtestor per Dominum), ut jam non ambuletis (non conversemini) sicut et Gemes ambulant (conversantur) m vanitate sen-' sus sui,—«G oirw, id est *mentis sua*. Mens enim Mms ia in homine et anima principatum tenet, reliquaque regit ac dirigit : ac proinde si mens sit corrupta et vanitati dedita, reliquæ animæ potontiæ totusque horno corrumpatur et vanescat necesse est. Sic videmus mercatorem, qui mente et animo non nisi lucra versat et quærit, totum occupari in auro ct argento ; sic ebriosum, qui mente non Deum, non cœlum , sed pocula versat et cogitat, totum occupari in vino et symposiis, non alia cogitare, phanlasiari, somniare, loqui ; sic superbum in honoribus, spurcum iu libidinibus, iracundum in vindicta, et ita de aliis. Significat ergo Apostolus gentes, quia mente nonnisi vana tractabant, totas vanitati studuisse, et van's rebus ac bonis sese occupasse.

18. Tenebris obscuratum habentes intellectum. Ven. b. — Hic est fons vanitatis Gentium, quod scilicet Fc » « intellectum, græce Jtxvd®», id est *cogitation'm,* habeant obscuratam infidelitate aliisque erroribus practicis, qui ex ea sequuntur, ut scilicet ¡aulito nec Deum, nec Christum agnoscant, sed idola 'a* lignea ct lapidea putent esse deos, dæmones colant, et ad dæmonum suggestionem el instinctum putent fornicationem, ebrietatem, furta, rapinas non esse peccata. Sic enim corrupto intellectu, quasi duce ct luce hominis, necesse est appetitum , et actiones omnes hominis corrumpi, ut libere fornicetur, furetur, inebriet se, dum putat hæc non esse, aut certe exigua esse peccata.

.t error

Alienati a vita Dei (a vivendi modo, quem Deus instituit, præcepit, ct sibi gratum ac placitum declaravit, idque) per ignorantiam, —quia scilicet Deum, Dei legem et voluntatem ignorant.

Propter cjbcitatem cordis ipsorum, — *rh* rójua-./, *propter cxcacationem*. Verti etiam posset, *propter obdurationem;* vel, ut Ambrosius, *duritiam cordis eorum* : et sic h cc pars a præcedcniibus distinguitur, ne idem repetat Apostolus, 7. *d.* In Gentibus sicut obscuratus est per ignorautiam

intellectus : Ha consequenter cor, id est appetitus, mala vivendi consuetudine obduratum est, et callum enim callum significat) obduxit. Hinc, ut sequitur, in desperationem, indolentiam et omne scelerum barathrum précipites corruerunt

“r*. t». 19. Qn desperantes, — scilicet salutem, et vi.im virtutis ac beatitudini*. Legit noster Interpres, et cum eo Syrus, *à-ri-eurt; :* cnim idem est quod spero; àsi).sr^w idem quod des-
‹ -r| pero, q. d. Gentes cum non crederent, ncc spe-
1. raient animam esse immortalem, Deum esse vindicem malorum, ac bonorum remuneratorem, Sanctos esse beandos rrlema vita, ptitarcnlque nullam post hanc vitam aliam superessc poenarum, vel præmiormn, audacter ct quasi impune se voluptatibus ct libidinibus dediderunt. Unde et Erasmus hanc lectionem optime huic loco quadrare censet, ut scilicet legamus *desperantes :* siquidem qui desperant esse vitam aliam a morte corporis, avidissime rapiunt hujus vitæ voluptates, iisque se ingurgitant, velut amissis illis nihil habituri suave.

C ’ in- Verum Græca jam habent , et ita legit Hieronymus, Chrysostomus elGræci, id est
dûitflie.? *indolentes,* ct, ut S. Hieronymus vertit, *indolori',* qui scilicet dolere desierunt, quique omnem doloris sensum perdiderunt : áx-pu enim significat dolere; ¿múqíu, dolorem deponero et perdere : quod Comicus vocat *perdolere;* Ovidius, *dedolere:*

Optimas, *inquit,* ille fuit vindex, lædenlia pectus
Vincula qui rupit, dedoluitque semel.

Id c«t, qui semel omnem doloris sensum deposuit ct abjecit (sic enim deferbuisse dicitur olla, cum fervere desierit, sicque desipere dicitur is, qui sapore desinit), quod Cicero vocat callum obducere dolori : *a* Consuetudo, inquit ipse ad Varronem, callum jam obduxit stomacho meo.»
Cnr. sicut ergo consuetudo sensui quasi callum induc
l ' cit, ut non sentiat morbum et dolorem cui assue-
t Hit re- vit : sic et animo callum inducit, ut non sentiat
r · mu i. norsum aut dolor m in peccatis, quibus assuc-
¢ vit. Itaque ex consuetudine et impudentia pcc-
c ndi, oritur in animo á-xX-p-.aía, id est indolentia, vel dedolentia, qua animus ita obsurduit et obdmuil in malis, ut peccata non sentiat, ut cum peccai, omnem conscientise remorsum amittat, ct quasi conscientia amputata non pceniteat, nihil dolcat; sed quasi brutum in omne id quod libet, quamvis turpissimum ct abominandum, præceps ruat, in coque delectetur cl glorietur, ait llieronjmus. Quia ergo indolentia oritur ex consuetudine peccandi, ct consuetudo peccandi oritur ex dcspri itione, illiquc connexa est : hinc utrumque verum est, scilicet ct quod desperantes, et quod dedolentes Gentes in gentilismo tradiderint se omni immundiliæ. Vide in quod barathrum ab-
'at hominim desperatio, et peccandi Lbc’Xas consuetudo.

SeMETIPSOS **TRADIDERUNT IMPUDICITIA, IX opiRATioNEM rnn.xniTi.n** omnis, in avaritiam. —**S. Ambrosius** legit, *in operationem immunditia omnis rl avaritia,* et proprie accipit nomon avuritiæ, ‹/. *d.* Gentiles non habentes spem vitæ futura; dederunt «e omni immunditia; et avaritia?, ut aliena appetant el invadant insatiabiliter. Verum græce est, «i; irp<i’av xxiOz:a:x; trxar.i, *b* zXiw»;-’», id est, Ul vertit Voster, «inopera' on 'n immundiliæ'omnis, in avaritiam; » vel, ul græce osi, *in avaritia.*

Ubi nota, *avaritiam* hie tribui immundiliæ, et pertinere non ad cupiditatem opiim, sed ad libidinem atquo luxuriam , inquit Hieronymus : græce enim non est çtXxp-pji», sed quam Valabhts ct Erasmus vertunt, *aviditatem ;* Theophylactus, *immoderatam concupiscentiam.* Proprio Ann
ad verbum est nimia habendi cu / lo * c"{"I Ut
ire hæc cupido sit opum, sive honorum , sive dmijc»
libidinum, uti hic est, aliarumquo voluptatum, tilJ›
q. d. Apostolus : Gentiles qui non habent spem <¿7'?
alterius vitæ, inexplebili aviditate et cupiditate, vel avidissime ct cupidissime (est cnim hebrai - lll li;
mus : «in avaritiam,» id est avarissime ct cupidis- 7','
sime) operantur omnem immunditiam , in cam- th.
que toto impetu feruntur; sicut avari mercatores toti feruntur in lucrum, ut de eo certent, et quisque studeat illud alteri præripere, et in lucro ac opibus oinnes alios excellere : ita hi Gentiles adeo avare et intemperanter aguntur in immundas voluptates, ut quisque eas aliis præripere , et in iis alium superare studeat, sic ut libido eorum non habeat terminum, quia voluptatibus hujus vitæ fruí, iisque se explere et beari volunt, cum alias non exspectent.

Avaritia ergo significat hic avaram cupiditatem libidinis ct voluptatum, quæ temperantiæ et conlincntiæ repugnat semper (1) : subinde etiam justitia;, ut cum quis non contentus uxore sua, alienam invadit, ncc unam, sed plures, ut voluptatis satietatem vitet, ejusque fastidium personarum mutatione tollat. Et hrec est iAwnÇîa, de qua l *Thessal.* ¡v, 3 : « Hæc est, inquit, voluntas Dei, sanctificatio vestra, ut abstineatis vos a fornicatione, ut sciat unusquisque vestrum vas suum (uxorem suam) possidere in sanctificatione et honore : non in passione desiderii, sicut et Gentes quæ ignorant Deum; et ne quis supergrediatur, neque circumveniat (græce kXío v u w í, idem quod hic) in negotio fratrem suum (ut ejus uxorem secreto ambiat el sollicitet), quoniam vindex est Dominus do his omnibus. »

20. Vos AUTEM NON ITA DIDICISTIS CIIIUSTUM, — Vcr’ w‘ *Christum,* id est Chi isti doctrinam, vel christianismum. Christus enim pro Christo adjunctis sumitur, juxta Can. 37, q. *d.* Hoc non didicistis in doctrina Christi, non ita edocti estis in christia-

(1) Ita et Ailloli ; mulli lamen vertunt, *qiatstut rausa* l
(b propter). Hoc ideo addit Apostolus, quia multi mares cliain ob pretium so prostituebant. Sallustius : « *Avaritia* corpus anuuuiuquo effeminat, u

nkmo, scilicet ita luxuriari, ut faciunt Gentes. Ha
I)is*w Hieronymus et Anselmus ; discere Christum, inquit
tm: ” t Hieronymus, est discere temperantiam, sapien-
d,. «e tiam, virtutem Christi ; et Theophylaclus : Chris-
cmvs tum, inquit, discere est recle vivere : qui enim
Tirtiitrj. scejerale vivunt, Christum ignorant; « Deum »
enim (inquitalibi Apostolus) «confitentur scnosse,
factis autem negant, n

Ven.»!. 21. Si tamen illum audistis, — Vocula si non est dubitantis, sed affirmantis, hoc loco, uti et II *Thcssalon.* cap. i, vers. G : « Si tamen (id est *sicut omnino)* justum est apud Deum, retribuere tribulationem iis qui vos tribulant, » Ita Chrysostomus, *q. d.* Apostolus : Sicut omnino Christum Chrislique doctrinam audistis et didicistis.

Et in ipso (scilicet Christo Christique schola et disciplina) edocti estis.

Clolni- Sicut est veritas in Jesu, — *q. d.* Sicut veritas,
rl” ho- ¡q cst} sicut verum est, per Jesum, juro scilicet. Ita Vatablus, nain præpositio *in* Ilebræis est par-
icusus. ticulajurantis : « in Jesu, » id est per Jesum, quem testor et juro. Sic enim nos juramus dicentes : Per Deum, Per animam.

Verum melius Syrus vertit, si *tamen audistis et didicistis, quanta sit veritas in Jesu.* Sic fere et Vatablus, si *tamen,* inquit, *edocti estis, qwrnatn sit veritas doctrina} ipsius Jesu,* quæ docet deponendam esse pristinam conversationem, ut sequitur, *q. d.* Si tamen edocti estis ea doctrina quæ est veritas, et vera doctrina « in Jesu, » id cst Jesu Christi (in enim Ilebræis significat regimen genitivi : in Domino, id est Domini; in Christo, id est Christi). Vel planius, si tamen edocti estis ita vere, sicut veritatem docemur a Christo, qui est via, veritas ct vita. Vel *tertio,* ut alii, si tamen edocti estis ita, ut edocti sunt qui vere ct serio Jesum Jcsuquc doctrinam cognoscunt. Sic enim Græcum *¡M;,* quod Noster vertit *sicut,* commode explicatur. Hic ergo Syri sensus et Græcœ phrasi el Pauli stylo apte respondet, ct prœccdcntibus apprime connexus est.

Quarto, potest accipi hic cum S. Chrysostomo, Thcophylacto el Anselmo, veritas tam vil e quam doctrinæ, dc qua dixi vers. It», *q. d.* « Sicut cst veritas in Christo, n id est, sicut in Christo Christique schola, scilicet Ecclesia, nil nisi vero, id est juste, pie, sobrie ct caste vivere docemur. Unde cx S. Chrysostomo Thcophylactus : « Quod autem ait, Sicut cst veritas, sic intellige, quod non , sicut Gentes in vanitate circumambulant, oie. et vos ad eadem vana estis compositi atque comparati. Quæ enim Christi sunt tum dogmata, tum vita, non sunt vanitas, sed veritas : peccatum autem cst vanitas ct mendacium, ul quod substantia ct subjecto careat, nec habeat perfectionem. Virtus autem veritas est, ut quæ subsistat, et perfectionem finemque habeat. Quid autem docti estis? Et quid cst veritas secundum Christum? nempe ut abjiciamus veterem hominem, hoc est prioris vitne conversationisqne nostre mores (1). »

22. Deponere. — Theophylaclus , Vatablus et Vj”- ?ï* alii referunt ad *edocti estis, q. d.* Edocti estis a Christo deponere veterem hominem (2).

Secundo, po'est e<se greeeismus ct hebraísmos, quo per enallagen modorum infinitivus ponitur pro imperativo, « deponere, » id est deponite : sic eniin sequentes infinitivos in Greco, i.xn-,;-<rixi xal i^i-îïç'jx:, noster Interpres vertit per imperativos , *renatamini et induite.*

Tertio, ct optime ad morem et spiritum Pauli, deponere refer ad vers. 17 : «Hoc igitur dico, et testificor deponere, n id est, ut deponatis veterem hominem. Sepe enim Apostolus, et pr =-sertini in hac epistola, copia rerum ac vi spiritus abripitur, ut sermonem cceptum alio detlectat, et post longam parenthesim ad se et od coeptum sermonem redeat. Sic vidimus eum fecisse cap. in, ubi versus primus pendet et expletur vers. 14. Sic enim cum vers. 17 cogitaret Apostolus hunc vers. 22 immediate subnectere , abreptus fuit in Gentium vanitatem, cujus meminerat vers. 17, ut eorum cæcitatem ct turpitudines explicaret, usque ad vers. 22, quo redit ad sententiam vers. 17 inchoatam.

Deponere vos secundum (id est quoad) pristinam CONVERSATIONEM VETEREM HOMINEM. — <J. *d.* Dico et cupio ut deponatis veterem hominem, non quoad naturam et substantiam, sed quoad pristinam vivendi, concupiscendi et peccandi consuetudinem. Undo Syrus non verba, sed sensum reddens, clare vertit dicens, a ut deponatis n vobis conversationes vestras priores, hominem (inquam) illum veterem, qui corrumpitur concupiscentiis erroris.»

Veterem hominem. — Nota : « Vetus homo » est O"'l 51 vetus hominis peccatoris vita et mores, quos tx veteri sive primo Adamo traxit, scilicet veteres concupiscendi, et concupiscentias suas sequendi ac peccandi consuetudines. Qualis enim fuit vita veteris Adami peccantis, talis est et eorum, qui ex eo prognati, vetus illud concupiscentiæ fermentum ex eo traxerunt. Sive magis proprie et concinne, vetus homo est ipse homo, qui olim Gentilis el peccator, ac quasi veterem Adamum protoplastum indutus ot imitans, sequebatur suas veteres cuncupisoentias, ct inolitas pravas consuetudines, ut magis patebit vers. seq.

Qui CORRUMPITUR secundum desideria erroris. — Quia scilicet concupiscentiæ, dum iis homo in- Ju'. dulget, corpus et animam corrumpunt oo dos- w.-. ; ' (ruunt, inquit Thcophylactus. Secundo et genuine, *'•'" vetus homo corruptus est et corrupit integritatem primi Adæ et hominis, qui creatus fuit, ut sequitur, in justitia et sanctilato veritatis ; hic

(1) Tò *sicut cst veritas in Jesu* Rosenmullerus interpretatur, *quinam sil v rus Christianismus,* silus scilicet ia us rebus de quibus deinceps agitur, deponere, «te.

(i) Ha et Alliefi.

ergo veins homo jam dictus, ila corruptus indies magis corrumpitur ct veterascit, dum pergit sequi desideria erroris, id cst, concupiscentias carnales erroneas et rationi contrarias, sive cupiditates deccptrices. Unde notat S. Hieronymus, non dicere Apostolum, «veterem hominem » qui corruptus cst, sed «qui corrumpitur,)) quia per singulas horas ct momenta magis ct magis corrumpitur, ct ah homine humanaque vita in brutalem brulumque degenerat.

Addit *tertio,* Theophylactus dici hic veterem hominem corrumpi, quia, sicut homo ipse vetus, ita et hæ illius concupisccnliæ morbo, senio cl morte dissolvuntur ac pereunt. Sed secundus sensus genuinus cst ; addit enim Apostolus : « Qui corrumpitur secundum desideria erroris ; » suis ergo desideriis et concupiscentiis, non morte aut senio corrumpitur hic vetus homo.

Ven s). 23. Renovamini (óvavicüdku, id est *renovari,* in infinitivo, qui pendet a vers. 17, ut dixi, *q. d.* Dico renovari, id est, ut renovemini, quod Noster clare vertit, *renovamini)* spiritu mentis vestile , — id est, vivifica illa vi gratiæ ct spiritus mentibus nostris indita, qua Spiritus Sanctus nos regenerat et in novos homines, Christianos scilicet ct sanctos, transformat. Idem est quod dixit *Hom.* xii , 2 : « Reformamini in novitate sensus vestri ; » unde explicans subdit hic :

Vm. îi. 2-1. Et indotte novum hominem , qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veri-

Qniii [*.- tatis. — Ubi nola primo : « Novum hominem »
b intclligit Christum, ut Hieronymus et Anselmus,
hteii-n VCl simplicius Adamum nove et recenter a Deo
Apo>t>- creatum, ut sequitur, in gratia, innocentia et
is? justitia, quem per peccatum veterascentem renovavit Christus, ct in primum novum hominem, uti a Deo creatus erat, restituit, nosque in baptismo el poenitentia quasi veterem Adamum exuit, ct novum rursum induit, cum primi et novi Adæ novam gratiam, innocentiam et sanctitatem nobis reddidit.

Nola *secundo,* phrasim Apostoli : ponit hic duos homines invicem contrarios, cosque dicit nos induere, ut dum unum exuimus, induamus alium. Simili phrasi dicit nos induere Christum, ut dixi Horn, xm, 14. Sicut ergo veterem vestem exuimus, ut novam induamus : sic veterem hominem, id est, veteris Adæ consuetudines ct vitia, exuimus, ut novum hominem, id est, novi Adre in gratia creati, Christique novitatem ejus reparantis novos mores, puritatem scilicet et sanctimoniam Christianam induamus.

Nota *tertio :* Sicut Christum, sic ct Adamum dicimur induere : Adamum, inquam, non ut particularis erat persona, sed ut erat parens el caput omnium posterorum. Sic enim novus homo creatus est, el novitatem gratiæ et sanctitatis accepit, non pro se tantum, sed etiam pro omnibus posteris; quam novitatem et novum hominem; si non peccassct, ad omnes posteros transmisisset. Sic ergo loquitur hic Apostolus do novo homine, uti ct de veteri, quasi abstracto universali et communi, quem singuli induere possumus et debemus, quique singulis communicatur instar idere Platonic®. Sic cnim Plato censuil ideam hominis communicari huic, illi, et cuivis alteri homini in particulari, cique communicare suum esse hominis, ut per cam quisque homo particularis fiat homo ; sic per hunc novum hominem quasi abstractum ct universalem , quisque particularis Christianus sit novus homo, ut loquitur Apostolus ; non quod vere sit aliquis homo universalis instar ideæ Platonic®, sed ut significetur novitas hæc novi hominis esse communis, singulisque Christianis communicari, ut pcr cam renoventur. Hic enim novus homo (id est novitas c,irl!bu novi hominis jam dicta) datus erat Adæ, ul per eum quasi caput Immani generis communicare- emonia tur omnibus posteris : sed co peccanto hic novus homo datus est Christo , ut per Christum quasi fecit, parentem omnibus Christianis communicaretur. Hinc Christus *Isaiæ* ix, vocatur « pater futuri (novi) sæculi, » et de eo canit Sibylla :

> Magnus ab integro sæclorura nascitur ordo,
> Jam nova progenies cœlo demittitur alto.
> Tu molo nascenti puero, quo ferrea primum
> Desinet, et toto surget gens aurea *{Christianorum)* mundo,
> Casta fave Lucina.
> ille Deum vitam accipiet. Divisque videbit
> Permistos heroas, et ipse videbitur illis.

Nota *quarto : Renovamini* et *induite* significant nos, etiamsi baptismo innovati, regenerati et induti simus, tamen indies magis nos debere innovare et induere novitatem, magisque deponere et exuere veterem hominem (id cst concupiscentiam), qui nobis ita innatus est et adhærct, ut in hac vita plane deponi et omnino innovari non possit. Vult ergo Apostolus, ut quilibet Christianus indies magis et magis veteres malas consue- re. Indines, vitia ac propensiones ad malum, quas »oraH> quisque in se sentit, mortificet et extirpai; ac contrarias Christi, et primi novique Adæ virtutes fervorii. animæ suæ inserat, innovet, adaugeat per fervorem ac studium proficiendi el perficiendi so.« Mens enim, inquit S. Gregorius, lib. XXII *Moral.* cap. iv, dum igne amoris excoquitur, semper in sc servat claritatem pulchritudinis, quotidiana innovatione fervoris. Nescit enim mens veterascere, quæ semper pcr desiderium studet inchoare. » Vide dicta *Hom.* xii , 2. Pulchre etiam Hieronymus hic : « Induite novum hominem, id est, inquit, ut alio loco dicit *{Hom.* xm), induite vos Jesuin Christum. Iste quippe est novus homo, quo universi credentes debemus indui atque vestiri. Quid cnim Chriitu in homine qui a Salvatore nostro assumptus est, ^'(J¡ non novum fuit? Conceptus, nativitas, partus, ooru infantia, doctrina, vita, virtutes, ct ad extremum crux ct passio expoliantis in ea principatus ct contrarias fortitudines ostentui habentis, resurrectio quoque ct ascensus ad coelum. Hic ergo I

vero creatus est in ju'fitia ct sanctitate veritatis, quia Deus verus, Dei veri Filius fuit, ct lota in illo religio atque justitia Dei verilate completa est. Qui igitur conversationem illius imitari por test, et universas in sc exprimere virtutes, ut sit mansuetus, sicut ille fuit mansuetus et humilis cordo ; ct ponat animam suam pro amicis, ut ille posuit pro ovibus suis; verberatus non respon-deat, maledictus non maledicat, sed vincat in humilitate superbiam : iste indutus est novum hominem, et dicere cum Apostolo potest : Vivo autem non jam ego, vivit vero in me Christus, n

Qui secundum Deui creatus est .—Græcum xará, •d est *secundum,* respondet Hebræo capit, quod est nota similitudinis et assimilationis, qua imago assimilatile suo exemplari, ex quo expressa cst, 7. *d.* Induite novum hominem, qui ad Dei exem-plar creatus est. Alludit enim ad Genes, cap. 1, vers. 2G : « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. »

in quu Slfmjrol Dei in bommeî

Unde quæritur hic, in quo sita sit hæc imago Dc* 'n homine. Oleaster in cap. 1 Genes., et Eugu-binus in *Cosmopoeia* putant Deum cum hominem crearct, induisse formam humanam, ut ad eam ejusque similitudinem hominem crearet. Sed hoc frigidum est et Judaicum.

Nola ergo *primo,* « imaginem » hic metonymice sumi pro exemplari ex quo imago expressa est, quodque refert et repræsentat. Quasi diceret Deus : Faciamus hominem ad nostrum exem-plar , ut sit imago ex nobis nostraque natura quasi cx exemplari expressa, qurcque nostram divinitatem referat et repræsentet. Potest tamen *secundo,* « imago » hic proprie capi, si per he-braismum sic exponas : « Faciamus hominem ad imaginem,» id est, ut sit imago nostri, quæ nos tanquam suum exemplar exprimat et repræsentet.

Nota *secundo :* « Imaginem et similitudinem » mulli distinguunt ; sed dico esse hendiadyn, *q. d.* Faciamus hominem ad imaginem similitudinis nostræ (ut loquitur Sapiens, *Sapient.* 11, 23), id est ad imaginem valde similem, aut simillimam no-bis. Hinc sacra Scriptura modo unum, modo al-terum , modo utrumque usurpat ; ul modo dicat hominem creatum ad Dei imaginem, modo ad similitudinem , modo ad imaginem cl similitudi-nem : ut palet *Genes,* v, 1 ; *Eccli.* xvn, 1 ; *Coloss.* in, 10. Unde colligitur imaginem a similitudine non distingui.

Tmigo vim, «sebet fanana.

Nota tcrlio . uæc jmago j)e¡ non cst jn soio viro, ut vult Thcodoretus, sed ct in angelo, cl in femina.Tam enim Eva, feminæ cl angeli, quam A(jam vjr¡ crcaq sunt aj imaginem Dei, ut fuse docet S. Augustinus, lib. XII De *Trinit.,* vu, et S. Basilius, homil. 10 *Hexameron.*

iif homi-nis m#u-' '

O*co er8° • Hæc *maS° 1)e* e'ta est ‹n hominis mente, sive in eo quod homo sit in summo rerum gradu, in quo cst Deus el angelus, scilicet quod R'l na,uræ intelligentis, puta animal rationale. Ex ^¡uo scx eximia* hominis proprietates oriuntur et consequuntur, in quarum jam una, jam alia tres ponunt hanc Dei imaginem in homine : po-mint, inquam , non plene et adæquate, sed par-tialiter et incomplete. *Prima* est, quod homo habeat animum incorporeum et individuum ; *se-cunda,* quod anima hominis sit immortalis; *ter-tia, quod* eadem prædita sit intellectu, volun-tate et memoria ; *quarta,* quod sit liberi arbi-trii ; *quinta,* quod capax sit sapientiæ, virtutis, gratiæ, bcatitudinis et visionis Dei, omnisque boni, ut ait Nyssenus; *sexta,* quod cunctis ani-malibus præesse possit et dominari. Unde cum alia omnia creasset Deus, dixit : « Faciamus ho-minem » quasi regem creatorum, ut iis præsit : mirum,

Pa- homini,

> Sanctius his animal menlisque capacius alte
> Deerat adhuc, et quod dotniniri in estera pot.
> Natus homo est.

Quibus adde *septimam,* sicut in Deo sunt omnia et omnes rerum gradus vel formaliter, vel emi-nenter ; ita et proportionaliter sunt omnia in ho-mine. Omnes enim rerum spiritalium et corpo-ralium gradus in se habet et nectit homo : cum angelis enim intclligit, cum brutis sentit, cum plantis vegetatur, cum inanimis est et subsistit; estque homo unam habens animam in tribus po-tentiis, mundi increati, id est Sanctissimæ Trini- 110310
tatis , imago, et ejus infinitæ artis et sapientiæ testimonium, ac opus perfectissimum : creati niurn*.
vero mundi homo rex est, finis, compendium, vinculum, nexus et microcosmus. *Octava,* homo est imago sapientiæ Dei, quia omnia contemplari et intelligere potest; rursum omnipotenti® Dei, quia homo quasi est omnipotens, dum omnia mente, multa etiam arte elTormare et effingere potest. Prœterea sicut Deus finis est rerum om-nium toliusque mundi, ita suo modo finis om-nium est homo. Denique sicut >eus est totus in inundo , et totus in qualibet mundi parte , est-que quasi anima mundi, non proprie, ut Plato-nici, sed metaphorice, quin scilicet, ut canit Poeta :

> Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
> Mens agitat molem, ct magno se corpore miscet :

ita anima hominis tota est in toto corpore, et tota in qualibet corporis sui pat te. Hæc ergo Dei imago homini est naturalis, quæ peccato perdi non potuit, ut contra Origenem docet S. Augus-tinus, lib. II *Retract.,* xxiv, ubi retractat id quod dixerat lib. VI *Dc Genes, ad litt.,* cap. xxvii, Ada-mum peccando imaginem Dei perdidisse. Quod, inquit, sic accipe, non quasi in Adamo nulla re-manserit Dei imago ; sed quod tam deformis illa per peccatum effecta sit, ut reformatione indi-guerit.

Dico *secundo* : Est et alia Dei imago in homine, scilicet supernaturalis, quæ sita est in hominis *i* justificatione, sanctitate el gratia quæ divine

tonili r'l t.-(cm, *fr*.:.i. * ti* Ü V ' r<i. AJ ID.d en au», iwjpo npfrrj- >hhcmi- *nil* to- hinuto d t.l ac- 11 tor

fit consors naturæ, quæque in gloria cœlesti firmabitur et perficietur. Unde S. Joannes, *epist.* I, caP* In› vers. 2 : « Scimus, ait, quoniam cum apparuerit, similes ei erimus : quoniam videbimus curn sicu,i es** ' ,n ,iac eHini iina"*nc supernaturali conditum esse Adamum, cnmque ad litteram intelligi, cum dixit Deus : « Faciamus hominem d imaginem et similitudipem nostram; » œque *ne* priorem illam quæ naturalis est, de qua paulo ante dixi, patet ex hoc loco Apostoli, et *Coloss. in,* 10, estque communis sententia Patrum. Hoc enim clare verba Apostoli significant : « Qui, inquit, secundum Deum, » id est, ad Dei exemplar, « creatus est in justitia et sanctitate veritatis. » *Ergo* imago hominis sila est in justitia et sanctitate, in quibus creatus est ad exemplar justitiæ ct sanctitatis, quæ est in Deo.

Nola : Hæc imago Dei supcrnaturalis ab hominfs voluntate pendet, caque peccante deperditur (et s,c subinde Augustinus, ul dixi, et Patres alii dicunt peccato perditam esse Dei imaginem, sci-]jccf jjanc supcrnaturalem, non autem priorem illam naturalem, de qua paulo ante dixi), sed per gratiam et justificationem reparatur. Per gra-,*am erU° ct sanctitatem magis proprie et perfecte homo est imago Dei, quam per naturam animæ rationalis el liberi arbitrii : quia per gratiam participat homo, et in se exprimit summum gradum entis, qui est in Deo, scilicet ipsmn esse divinum et supernaturale, quo in se Deus sanctissimus est, perfectissimus et gloriosissimus, estque fons bonorum omnium non naturalium, sed supcrnaturalium, sive gratiæ et gloriæ omnis, quæ omnem naturam hominis et angeli, imo creatura cujuslibet, quæ a Deo creari potest, transcendunt.

Hanc imaginem supcrnaturalem accipiunt omnes Christiani in baptismo, eamque indies perficiunt, dum per actus gratiæ et virtutum crescunt in sanctitate. Unde Apostolus hic hortatur Ephesios jam baptizatos et sanctificatos, ut magis indies se renovent, et magis induant et assumant novum hominem, qui secundum Deum creatus est in sanctitate ct justitia veritatis.

« Induite » cnim hic significat non actum inchoatum , sed continuatum, proficientem ct perfectum, juxta Can. 32, *q. d.* Induite, id cst pergito induere, vestire, perficere vos, nova, justa, Christiana et sancta vita, quam induistis, assumpsistis et inchoastis in baptismo.

Huc mullum juvat documentum Agathonis Abbatis, lib. VH in Vitis Pair., cap. xui : « Observa, ait, præ omnibus hoc, ut qualis primo die ingredieris in convictum fratrum, talis reliquum peragas tempus, el cum quiete adimplebis peregrinationem tuam. Custodi enim nequando fiduciam loqueudi assumas. » Et alterum quod dedit alius ibidem, cap. ull. : « Ex quo, ait, renuntiavi lerræ, mihi dixi : Hodie renatus es, home capisti servire Deo, hodie hic inhabitare coepisti; sic esto quotidie peregrinus, ct crastino liberandus. Hoc mihi quotidie consulebam, n

In justitia et sanctitate veritatis ,— idest,Qnd m in sanctitate vera, non fucata, non larvata, non imputata, qualem Novantes inducunt. Ita Chry- (ip¿a sostomus. « Sanctitas, inquit S. Dionysius, et ex «t i'* co Anselmus, est omni inquinatione libera, in- pneU'‘, contaminatissima et perfectissima puritas. » Hinc l *Corinth,* vu, vers. 34, dicit virginem debere esso « sanctam (id est, castam et puram) corpore el spiritu. » Hinc rursum « sanctum » dicitur á^tw, quod , inquit Orígenes, componitur (symbolice) ex yñ, id est terra, et a privativa, quasi dicas, sine terra, ul ¿-¡ĸ i, id est sanctum, sit, quod a terra terrenisque fæcibus est secretum, purum, coeleste , divinum , ac Deo cohærens, addictum ct consecratum. Hic tamen græce non est «qwxwvn, sed *laiinz,* quæ tamen idem significant.

ôotc; enim, inquit Chrysostomus et Thcophylaclus, dicitur is, qui est ab omni scelere et labe immunis, purus el mundus.

Secundo, qui implet et solvit omne debitum. Inde enim dicuntur oena, id est parentalia, exequi®, justa funeralia quæ debentur defunctis.

Tertio, ««a significat expiationem, inde àçctncjafiat, proprie est facere aliquid causa solvendi animum religione, ul cum id quod vovimus persolvimus. Ita Budæus. Rursum «'¿«uwaOxi significat expiare, dicare, consecrare : sic ergo ¿atom; id esi sanclilas, *primo,* est puritas el innocentia; *secundo,* est justitia; *tertio,* poenitentia et expiatio peccatorum ; *quarto,* religio et religiosus Dei cultus , quo anima se Deo dicat et consecrat.

23. PaOPTER QUOD DEPONENTES MENDACIUM LO- qut mint veritatem. — Descendit hic ad veteris hominis parles et membra, cisque novi hominis partes ct membra opponit. Doctor enim et concionalor a thesi ad hypothesim debet descendere. Conciones cnim quæ in genere tractant de vitiis ,t et virtutibus, parum sunt utiles populo, qui rudis est, et nescit ea, quæ generaliter dicuntur, sibi applicare. Unde qui bene eum docere iliique concionari volunt, debent in particulari ei regulas vivendi practicas præscribere, ut sciai in particulari, hic et nunc, quid sibi agendum sit, quid cavendum. Particularia ergo membra veleris hominis, quæ deponi et exui vult Apostolus, sunt mendacium, fraus, ira, injustitia, furtum, libido et cælera quæ sequuntur. Ilis opponit membra novi hominis, caque assumi et indui vult, scilicet veritatem, mansuetudinem ,justitiam, liberalitatem, castitatem, etc. Vert. IS. pÀrtM „t membra b'“ iXl'L

Loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo, — ut proximum non fallatis, non decipiatis, sed fideliter præstclis quod illi promisistis.

Quoniam sumus invicem MamiRA, — *q. d.* Unum membrum non mentitur alteri, non decipit alterum, sed quodque alteri fidele est, illudquo sincere adjuvat, quantum potest, v. g. manus non decipit pedem, non objicit ei scopulum in quem ACtafc* «ubra (t»bj i dccrl'lw

impingat ct cadat; sed potius admonet, curatque nc pes fallatur : ita et Christiani singuli qui sumus invicem membra, neminem decipere, sed omnibus fideles esse, omnesque fideliter et sincere adjuvare debemus.

Mentiri Itai. Errat ergo Plato, qui lib. Ill Do *RepiM.,* docet subinde viro bono ct sapienti, ac proserti a principi ct magistratui, mentiri fas esse : « Diis, ait, inutile est mendacium, hominibus autem pro medicamento est utile. Quare publicis medicis concedendum, privatis autem hominibus minime attingendum. Igitur rempublicain administrantibus mentiri licet, vel hostium, vel civium causa, ad communem civitatis utilitatem; reliquis autem a mendacio abstinendum est. » Longe verius et sanctius hic Paulus, cuique homini universim veritatem præcipit, et mendacium interdicit. Quod ita primis sæculis imbiberunt Christiani, ul scribat Justinus .Martyr *Apologia* 2, Christianos malle mori quam vel semel mentiri.

Vas 26. Irascimini. — Citat *Psal.* iv, vers. 5, ubi Hebraice est TOXl rijscu, quod licet ilebræis significet *contremiscite,* Syris tamen (quorum idiotismum subinde in psalmis quasi in carmine ad elegantiam usurpat Psaltes) significat *irascimini,* scilicet voluptati, inquit llesychius in *Catena Græc.,* in *Psal.* iv.

Secundo, Theophylactus : Irascimini, scilicet vobis ipsis, peccatis et vitiis vestris, ea per poenitentiam puniendo.

Tertio : Si Prælati aliisque propositi estis, vitiis subditorum delinquentium iram, id est severitatem correctionis, exhibeto. Unde Eusebius in *Catena Grcecorum,* in *Psal.* iv, ad litteram vult hæc esse verba Davidis ad inclytos suos, ut vertit Hieronymus, scilicet ad Joab, Abisal aliosque duces ct milites indignantes, et parantes se ad conflictum cum Absalone parricida, *q. d.* David : O Joab vosque milites mei, irascimini Absaloni, pugnate contra cum, sed cavete ne ira vestra et vindicta modum juste pugnæ et belli excedat.

Izcns Pia Imi n eipU· ulus. *Quarto,* optime el maxime genuine, hoc *Psal. iv,* David loquitur hostibus suis, ct hortatur illos ut Deum suorum cultorum protectorem agnoscant, colant, invocent, nec Sanctos ejus persequantur, sed si quando ad iram concitentur, illisque irascantur, caveant lamen ne peccent; *q. d.* Si, o Pbilislui, aliique hostes mei el justorum, ira in vobis contra me aliumve justum aut innoxium insurgat, sique (ut Aquila vertit) turbamini, scilicet contra me, aliumve quempiam: nolite tamen peccare, id est nolite iram fovere et perficere; sed eam metu divini numinis ct mortis, ail Chaldæus, comprimite. Ita Orígenes, Chrysostomus, Theodoretus in *Catena Creteorum :* qui hinc docet iram quæ rationem provenit, non i sc peccatum. *Secundo,* iram, si ratione regatur, In, *i ratione rK diir, 1>"C a" vìi- u“k colem virtutis. Ideo cnim iro passio data est immini, ut ardua aggrediatur el superet.

Dicit ergo a irascimini, » *q. d.* Si contingat vos pro naturæ fragilitate et proclivitate concitari ad iram, et subilo irasci (Grœcum enim commotionem, irritationem ct concitationem, id cst iram subitam, significat; idem significat Hebroum *rigscu,* a quo nonnulli Græcum ipqíCisOzi deducunt), tamen nolite peccare, id est, nolite iro per voluntatem et rationem consentire, ul illi inhaereatis et indulgeatis vindiciam machinando ct perficiendo; sed quam citissime per rationis dominium, perque Dei metum iram abrumpite et compescite : ita ut

Sol non occidac super iracundiam vestram. — Est proverbium significans iram statim esse composcendam : nec enim ad litteram permittit Apo- & ir» stolus ut toto die quis ir® indulgeat et se vindi-„00w | ** cet, modo sole occumbente cam deponat : sic ¿«apU cnim p?r diem ennem vindictam machinari et et nwu- perficere permitteret; sed, ut dixi, proverbium TJ‘ est significans statim comprimendam esse iram, ne, ut sequitur, locum demus diabolo.

Primus ergo gradus iro domandæ est, ut tim illam frænemus, ne in animo hnreal, vel in verbum aut factum aliquod asperius erumpat. vini. Secundus est, si hsserit, vel eruperit, ut ante solis occasum, id est, statim ut potsumus, ad mentem et tranquillitatem redeamus. Ita Anselmus, Gcncbrardcs ac .'ansenius in *Psalm,* iv.

Pofist *secundo,* propria accipi hic solis occasus, *q. d.* Si ira per diem manti inheserit, et semper recurrerit etiam invite, saltem ante noctem ill im excutite, tum ne noctu recurrat, et vos vestramque quietem turbet, ac magis accendatur (solent enim noctu diurnæ cogitationes, maxime tristes et molestie, recurrere, homiuemque exagitare, turbare et accendere) ; tam ul nocturnam orationem non impediat; tum denique, ne, si noctu contingat vos in morcam, aut mortem subitaneam incidere, a Deaque ad judicium evocari, in ira et mentis amaritudine ac aversione a proximo moriamini, itaque nen audeatis comparare in tributali Christi. Qua de causa in nonnullis r.l* Religionibus hæc pia lex statuta e-t, ut, si quis h alium per diem offenderit, non liceat illi noe- *nte turnæ quieti se dare, nisi prius veniam ab eo nxkm* quem offendit petierit, illiquo reconciliatus sit.

Ita S. Epiphanius, Episcopus Cypri, dixit S Ili- pl\ "rn'3. larioni : «Ego ex quo accepi habitum i>t un, e,4,a »- non dimisi aliquem dormire, qui habeb.il aliquid nji a adversum me : neque ego dormivi aliquid habens adversus aliquem. » Cui Hilarión : a Ignosce »yiunú mihi, quia tua conversatio major mea est. » Ita quoque S. Joannes Eleemosynarius, Archiepiscopus Al xandrinus, teste Leontio in ejus Vita, cum quadam die conira Nicet un Patricium ira, licet justa, commotus fuisset, ut se ante vesperam ei reconciliaret, ad Nicetam misit presbyterum suum, qui ei diceret : « Sol jam est in occasu, vir maxime venerande ; » quo stimulo compunctus Nicetas ad S. Joaunein accurrit, et uterquo ante solis occasum in mutuos ruerunt amplexus. Alqua

hoc est quod Pythagoras docuit : « Ubi ollam a cinere sustuleris, turbandum est vestigium, » id est, ubi deferbuerit et resederit primus ir® impetus , mali preteriti memoria cst obliteranda, et omne iracundi® vestigium penitus est tollendum.

F.Aatc- ciL Sic *ct* « Antonius, inquit S. Athanasius, suadebat *jugi* meditatione retinendum illud Apostoli : Sol non occidat super iracundiam vestram. Non tantum autem super iracundiam solem occidere non debere interpretabatur, sed et super omnia delicta hominum, ne peccatorum unquam nostrorum aut in nocte luna, aut in die sol testes abscederent. Illius quoque admonebat praecepti: Dijudicate vosmetipsos, et probate; ut rationem dici *noctisque facientes, si in se* delictum deprehendissent, peccare desisterent : sin autem nullus error decepisset, perseverantes instarent potius in coepto, quam arrogantia tumidi, aut alios contemnerent, aut sibi justitiam vindicarent. »

L'nde *Pals, tv* citato, cum David dixisset : « Irascimini, et nolite peccare,» subjunxit : « Qu® dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini , » subaudi, *q. d.* De iis quæ male et iracunde per diem dicitis et cogitatis contra me Davidem, aliosque insontes, cum in cubilibus vestris vespere et noctu soli estis, silentes et quieti, compungimini, dolete et poenitentiam agite. Unde Hcbræa habent : Dicite in corde vestro super cubilibus vestris, ct silete, *q. d.* Iræ et peccatorum qu® interdiu commisistis, vespere et noctu in silentio ct silenti meditatione, oratione, et conscienti® examine, rationem et poenas a conscientia exigite, inquit Theodoretus, Orígenes, Athanasius, Chrysoslomus in *Catena Graecorum,* ut scilicet ad mortem et ad Dei judicium, si forte ad id ea nocte vocaremini, per hoc conscienti® ■ sxamen, compunctionem et poenitentiam vos comparetis.

Tropologice S. Hieronymus et Anselmus : Sol, id cst, Christus, Cliristique lux, veritas, prudentia, sapientia, justitia, irato occidit : nil enim ita mentem obnubilat atque ira, *q. d.* Cavete ergo, et slatim comprimite iram, ne sol justili®, Christus, menti vestræ occidat. Unde S. Augustinus in *Psalm.* XXVI, enarrat. 1 , sic explicat : «Ne sol occidat, id est, ne Christus deserat mentem tuam, quia non vult Christus habitare cum iracundia; » et paulo ante : « Ejice iram de corde, antequam occidat lux ista visibilis, ne te deserat lux illa invisibilis. » ,

Symbolice, sol, id est ratio ct mens, super iracundiam non occidat, ne scilicet iracundia sit tam gravis et sæva, ut rationem hebetet vel perimat, ac mentem faciat amentem, teque ad insaniam redigat. Ita S. Anselmus et D. Thomas hic, ac S. Nazianzenus in carm. De Ira, et S. Augustinus loco jam citato.

Ir a cvxdia'1.— Iracundia non habitum, sed actum significat, quem vulgo excandescentiam vocamus. Non dicit iram : quia hæc naturalis est passio, et sæpe licita et sancta;sed, iracundiam. Hæc enim significat ir® excessum et effervescentiam, et hoc significat, ut dixi, Græcum rstpo^t- <rui;, scilicet animi cffervesccntiam, concitationem et impetum , quo præter (hoc enim significat Græcum «apà) rationem et advertentiam subito iræ motu contra aliquem concitatur ct abripitur. fntna. ',n lra l °

Recle iracundia comparatur api, quæ ut ex ira se vindicet, aculeum alteri infigit, itaque se aculeo et sæpe vita privat : sic enim iracundus murmurat et tumultuatur ut apis, et ut se vindicet, alterumquc Irodat, seipsum vulnerat, animamque peccato lelhali sauciat. Hinc de hostibus suis ait David, *Psalm,* cxvii, vers. 12 : « Circumdederunt me sicut apes. » Vere « irati hominis cogitationes, ut ex Philone ait S. Hieronymus, partus sunt viper® viscera matris corrodentes admirando natur® secreto. » Quare Aristoteles, teste Æliano, Alexandro Magno natura iracundo consuluit, ut omnibus se superiorem æstimans maledicta contemneret : ita Christianus maledicta contemnat, non quasi conviciatore sit melior, sed quasi maledictis sit fonior. «Omnis enim injuria, inquit Tertullianus, lib. De *Pœnit.,* seu lingua, seu manu incussa, cum patientiam offenderit, eodem exitu dispungetur, quo telum aliquod in petræ constantissimæ duritiem libratum. » Monti, idel'* r¿ ÍÜ.

« Proprium est magnitudinis ver®, ait Seneca, lib. Ul *De Ira,* cap. xxv, non se sentire percussum. Sic immanis fera ad latratum canum lenta respicit, sic illisus ingenti scopulo fluctus assultat; qui non irascitur, in injuria inconcussus persistit : qui irascitur, motus est; non ergo injuriam pati, sed injuriam facere, vel nescire pati, malum est. »

Pulchre idipsum ostendit Chrysostoinus, homil. 76, cujus titulus est, *Quod nemo lœditur nisi a seipso,* ubi inter alia ait : « Si quis solem tenebrarum auctorem existimet, soline, an sibi detraxit? sibi videlicet ipsi, cum furiosi et insanientis opinionem consequatur: eodem profecto modo qui pravos bonos esse putant, et e contrario, seipsos vituperant. » Muliebre enim est convicium convicio repellere; nam, ut S. Ambrosius ait lib. l *0/fi.ciorum,* cap. vi : « Qui cito movetur injuria, facit se dignum videri contumelia, dum vult indignus videri. »

Denique Damascenus in *Parallelis :* « Animus, inquit, injuriarum memor singulis horis peccat, et vitium in pectore circumfert;» cum fur, latro, etc., admisso scelere, mox doleat cl pœniteat.

27. Nolite locum dare diabolo, — quod fit dum fovetur ira, et similes diaboli fœtus, *q. d.,* inquit OEcumcnius : Per iracundas cogitationes maxime nocturnas, ne foveatis et inflammetis iram vestram , ut locum detis diabolo, sed eas omnes ante noctem et solis occasum deponite. Nil enim iram, libidinem aliasque passiones ita inflammat, atque injurias sibi illatas, species mulierum, aliaque objecta el illecebras, quibus pas- Vere. 17.

Izo» datur diabolo dum fovetor ira. Quidpo tiouM Irritot7

filones acuuntur et accenduntur, mente volvere et revolvere. Contra, nullum remedium contra eas efficacius est, quam mentem et phantasiam ad alia cogitanda cum vi quadam abstrahere, telas alias ct gratas cogitationes acccrsere, occupare se studiis aliisque cogitationibus, pneserlim mortis, judicii, inferni, cœleslis gloriæ, quæ priores excludant, intendere, tolumque se addicere ; maxime noctu, si cx animi turbatione quis dormire nequeat.

Nola : Vatablus ct Erasmus vertunt, *nolite dare locum calumniatori* (hunc enim significat Græcum SiáCsXe;), *q. d.* Compescite iram, ne Gentiles calumnienlur Christianos, quod sint tam iracundi et vindicte cupidi.

r.r dii- ! intfl ligitur SiUnu.

Verum melius alii passim per intelli- Satanam, qui diabolus dicitur, id cst calumniator, per antonomasiam, quia omnium calumnialorum est princeps, omnesque bonos et bonorum opera in calumniam tam apud Deum quam apud homines trahere conatur. Tertullianus legit, *nolite locum dare malo* : diabolus enim antonomaslicc vocatur malus.

Diabolo» ”_J Duat coptuiunibcundi?"

Nota *secundo :* Ira maxime dat aditum ct locum diabolo : ipse enim iracundis cogitationibus facillimc ct occultissime se insinuat, casque injuriain factam aggravando magis suscitat, ct sua suggestione cl consilio vindicte quasi folle accendii; adhæc spiritus et sanguinem commovet, ut bilem inflammet : adeoque rationem ct judicium hominis irati turbat, ut iratus vindiciam, non vindictam, sed justitiam esse putet, itaque in ultionem quasi æquam et justam prosiliat, neque videat peccata et pericula in quæ se conjicit; sed quasi furens ct amens in convicia, verbera et cædes feratur, nilque tara immane sit, quod non audeat ct attentet, dum illi furor arma ministrat : ratione enim ct mente erepta iratus et furibundus non tam agit, quam agitur a furore et a dæmone, videturque esse dærnon incarnatus. Unde S. Gregorius Naziauzenus in iram ita canere, imo stomachari incipit :

Irascor iræ, dæmoni intus condito.

Denique Anselmus symbolice : Cor, inquit, nostrum duas habet valvas, cupiditatis ct timoris : has claude, ct hostis in illud non intrabit, sicquo non dabis locum diabolo.

Vcn. is.

28. Laboret operando manibus, quod bonum est. — «Quod bonum, » id cst quod honestum csl, *q. d.* Laboret cl operetur, sed ita, ut non ex turpi opificio, sed honesto vicium quierat.

Secundo, Romana Biblia tò çuod *bonum est,* duobus commatibus intercipiunt, quasi sit parenthesis, *q. d.* Laboret operando manibus, quæ res bona cst el honesta, non turpis ct indecora, præsertim si non sibi soli, sed ct proximo necessitatem patienti, ut sequitur, labore suo succurrat,

Optflcf-s pii quit

uti faciunt mulli pii opifices : csl enim hic actus chrislianæ simplicitatis, charitatis, patientiœ, limo qui sit in usum ædificationis, id est, qui utilis sit et accommodatus ædificationi.

bcialilul.s cl »pei ; ergo bonus et honestus est.

29. Omnis sermo malus f.x ore vestro non proce- v«*. ta. dat. — Pro *malus* græce est id est putrisci corruptus, qui scilicet sale prudentiæ non est conditus; sed vel lascivia et obscenitate, vel scurrilitate, vel amarulcntia, vel dicacitate, vel invidia, vel alio vitio cst infectus et corruptus, quique putrem et spurcam radicem et arborem, puta cor vel obscenum, vel scurrile, vel amarulentum, vel invidum indicat. Nam « mala (græce «xsr-i, id cst *putris)* aibor malos fructus facit, » *Matth.* cap. vu, vers. 17. Quale ergo est cor nostrum, tale est et os, et qualia cogitamus et cupimus, talia et loquimur. Vis scire qualem quis habe t mii ia. mentem et animum, vide qualia loquatur. Hinc Socrates ad adolescentem : «Loquere, inquit, o adolescens, ul te videam ; » sermo enim est speculum mentis. Sicut ergo vas urina, faecibus aliisque rebus putidis cl corruptis plenum, si aperiatur, eaiuindem rerum putidum et corruptum odorem spargit et exhalat, qui nares astantium ferit ct inficit, cisque subinde pestem ct mortem afflat : ita mens vitiosa putredinem, corruptionem cl vitium quod in se habet, per os eructat, audientesque ferit, inficit cl corrumpit ; ut verissime dixerit Poeta, ct cx eo Apostolus : «Corrumpunt mores bonos colloquia mala.• Unde Theophylactus : aairpòc, inquit, id cst spurcus et putris, sive graveolens sermo, non est otiosus, temerarius, importunus; sed est turpiloquium, convicium, obtrectatio.

Sed si quis bonus ad ædificationem fidei, ut DET GRATIAM AUDIENTIBUS, — SUpple, hic procedat cx ore vestro. Nota : Pro *ad adificaiionem fidei,* Mnlti- græce est -?ò; oixoS'.u.h t í; xjúxc, quod Theophylaetus vertit, *ad adificationem necessitatis,* ul scilicet iu necessitate, vel cum necessarius est audientibus hic sermo, tunc proferatur et eos ædificct.

Secundo, Erasmus vertit, *ad adificahonem utilitatis,* id est, sermo qui ædificet audientes, loquendo ea quæ utilia suut.

Tertio, S. Hieronymus ct Vatablus vertunt, *ad adificationem opportunitatis,* id est sermo qui ædificet quoties opus, vel opportunum est alios docere, juvare aut promovere.

Quarto, Syrus vertit, *sermo qui sit accommodatus adificationi.* Unde videtur ipse cìw-ì-.ar» x?«*ì per hypallagen accipere pro xf‘¡x* cùw&ur,;, *q. d.* Sermo qui sit in usum ædificationis, id est, qui utilis sit et accommodatus ædificationi.

Verum Latinus interpres, ait Hieronymus, pro id est usus ct opportunitatis, euphouiæ causa vertit, *fidei* ; sed non video quæ hic sit euphonia, vel cacophonia. Alii putaut, per usum ct opportunitatem nostrum Interpretem intellexisse fidem, eo quod fide maximo sit opus.

Malim dicere, nostrum Interpretem cum Ambrosio , pro xf‘k; legisse wç»w; , id cst *fidei.* Græcus enim textus Latino est corruptior, ut sæpe

jam vidimus. *Vult ergo* Apostolos nos loqui « ad ædificationem fidei, » ut scilicet per nostrum sermonem fides *et* pietas Christiana in animis audientium crescat ct promoveatur. Vel *fixlci,* id est fidelium, juxta *Can.* 21 , ut scilicet fideles *ædificentur, ao»in* fide ac virtutibus proficiant per die-nostra colloquia. lime prudenter monet quidam tij n>. «capiens: a Quod dicturus es aliis, prius dicito

X' fiW '

1 “• Ct det gratiam audientibus. — « Gratiam, u id est utilitatem, commodum. *Secundo,* «gratiam,» id cst, progressum in gratia, pietate et virtutibus. Sic enim Hebræa nomina el verba sæpc actum non inchoantem, sed crescentem el proficientem significant, ut dixi *Can.* 32. *Tertio,* simplicius, vult sermonem nostrum non tantum esse talem qui aedificet, sed simul esse gratiosum, ut cum gratia venuste eljucunde proferatur, itaque suaBooiora- vins et melius in animo audientium influat. Hinc ¿mL'°* oraforisoflìcium est, non solum docere et movere, sed ct delectare; quia delectando melius docet et efficacius movet : nimirum

Oiono tulit punctum qui miscuit utile dulci.

Quarto, Theophylactus exponit dupliciter. *Primo:* « Sermo, inquit, vester sit opportunus et commodus, ut auditores vobis gratias agant. Nam si animæ commodans aliquid dixerimus, agent nobis gratias auditores, ut qui per nos adjuti sunt. » Per *gratiam* ergo intelligit gratiarum actionem, quam refert audiens bene loquenti. Vel *secundo,* inquit, « ut det gratiam audientibus, id est, ut cos gratiosos ct amabiles reddat senno noster. Ut enim unguentum gratiam addit assumentibus, sic ct sermo divinus et animæ utilis, gratiam addit audientibus, » iliumque excipientibus. Sed tertius sensus genuinus est, ut dixi; hoc est enim quod ait Sapiens : « Lingua sapientium ornat scientiam, » *Proverb,* xv, 2.

Ten. 30. 30. NOLITE CONTRISTARE SPIRITUM SANCTUM Dei , ix Qvo (id est per quem) signati estis in dib redemptionis. — id est, nolite offendere Spiritum Sanctum verbis obscenis, putidis, maledicis, malis, ut dixit vers, procèdent, (eo enim respicit), ct quovis peccato, ait Hieronymus. Alludit Paulus ad *Isaice.* 1xiii, 10, ubi sic dicitur : « Ipsi autem ad iracundiam provocarunt et afflixerunt Spiritum Sancti, » vel, ut Graea habent, « Spiritum Sanctum ejus. »

t Nota : In Spiritum Sanctum non cadit tristitia, 'ra» aut uda passio; sed anlhropopathw; dicitur Ul-:. ur contristari cum offenditur, cum se el suam graE.miu. tiam ab anima subtrahit, dum punit turpia et mala loquentem, vel agentem. Homo enim cum ab amico injuriam aut contumeliam accipit, caque offenditur, contristari solet : sic cl Spiritus Sanctus, cum loquimur aut agimus turpia cl mala, offcndilur, el contristaretur si in eum cadere posset tristitia, et m-i Deus esset Homo ergo obscenus et pcccalor, quantum est ex sua parte, contristat Spiritum Sanctum, quia dat causam quæ nata est contristare, quaeque cx se contristat angelos et Sanctos. Quod autem Spiritum Sanctum non contristet, non est cx defectu causæ, sed ex perfectione Spiritus Sancti qui imperturbabilis est. Ita Theophylactus et alii, *q. d.* Spiritus Sanctus per gratiam habitat in vobis quasi in domo sua quam sibi obsignavit; curate ergo ut anima vestra per puritatem et sanctimoniam sit Spiritui Sancto gratum ct jucundum domicilium, ac cavete no quid in ca geratur, quod tantum hospitem contristare ct offendere possit. Addit S. Anselmus, proprie contristaro Spiritum Sanctum illos, qui pravis verbis ct moribus contristant Sanctos in quibus habitat Spiritus Sanctus.

Nota *secundo :* Sicut verbis turpibus, maledicis el scandalosis contristamus Spiritum Sanctum, ita piis et sanctis lætificamus Spiritum Sanctum. Hoc ergo stimulo pungit nos Apostolus, ut caveamus diligentissime, ne sermo malus (obscenus rectan vel maledicus) cx ore nostro procedat, sed tan- oris regi, tum is qui alios œdificet : quia ille contristat, hic Letificai et exhilarat Spiritum Sanctum. Unde Vl pulchre et efficaciter contra verba maledica (quod el obscenis longe melius adaptes) hic insurgens Chrysostomus in moral, *homil.* 14 : « Os, inquit, habes spiritale, obsignatum Spiritu Sancto : cogita quæ sit oris tui dignitas. Patrem vocas Deum, et fratrem mox vituperas. Cogita, qua mensa dignatum sit os tuum, quæ contingat, quæ degustet, quo cibo (in Eucharistia) fruatur? Perpende cum quibus tempore mysteriorum astes, nempe cum Cherubim, cum Seraphim. Seraphim neminem vituperant, sed unus ct idem usus ora illorum adimplet, nempe benedicendi et glorificandi Deum. Quomodo potes ergo cum illis dicere : Sanctus, sanctus, sanctus, qui ere tuo ad vituperium abuteris? Dic, quæso, si vasculo regio, quod semper cibos habeat regios, et ad illos ordinatum sit, ad stercora ministrorum quisquam abuteretur, an auderet istud cum reliquis ad cadeil edulia deputatis, stercore refertum denuo re» ponere? Nequaquam. Atqui ejusmodi est quod fratrem accusas, quod vituperas (quod obscena loqueris), itaque teipsum sordidum reddis et pollutum. In coelis consistis, cum angelis conversaris, osculo Dominico dignatus es. Tot ac (antis rebus os tuum adornabit Deus, nipote hymnis angelicis, cibo non tantum angelico, sed et angelicam dignitatem superante, osculo suo, complexibus cliam suis ; et vituperas? » et turpia vel maledica loqueris ore tam sancto, ore Deo Dcique laudibus, et Eucharisliæ consecrato? Hæc Chrysostomus. – J

Ix qvo signati estis in die redemptionis. — *q. d.* Spiritu Sancto signati, cl quasi sigillo obsignati (hoc enim est Græcum *iifvpafhiu)* estis, non quasi pecudes in corpore, uti signati sunt Judæi signo circumcisionis ; sed quasi filii promissionis Gntiiri* et quasi regalis grex Chrisli et Spiritus Sancii, 8*Uu“l‘

signati estis in anima ; in eaquo conditoris signum, figuram et imaginem, dc qua dixi vers. 24, id est gratiam ct sanctitatem, accepistis, ut, sicut ex sigillo agnoscitur cujus sunt littore, v. g. esse litteras regis : ita ex hoc gratiæ sigillo sciatur, vos esse filios Dei, Deoque consecratos.

01 nostrum Figliatimi Spirilo Sancto cl-u um tenendum.

Notat Chrysostomus non tantum animam, sed ct os nostrum, et consequenter alia membra pariter hoc signo Spiritus Sancti obsignata esse, id est, sanclificata et consecrata esse Deo, ut merito os ita signatum clausum tenere debeamus, ne turpia ct maledica loquens, hoc signum Spiritus Sancti resignet et infringat, inquit cx Chrysostomo Tbcophylactus.

Qnls diei redemptiouid ?

In die redemptions, — id est in die quo baptizati estis : baptismo enim facti estis participes redemptionis Christi, illoque dic redempti estis a servitute peccati et diaboli. Ita OEcumcnius ct Adamus.

Verum nota : Greca, Syrus et Latina Romana legunt *in diem redemptionis,* id est resurrectionis, *q. d.* Sigillo gratiæ obsignati sumus ad hunefinem, ut scilicet in die resurrectionis ad redemptionem, id cst liberationem plenam a morte, peccato omnique malo, cl ad coelestem gloriam ac beatam immortalitatem asciscamur, utpote conscripti in libro vitæ, quasi cives sanctorum, et domestici Dei, ejusque gratia quasi sigillo ct arrha hœrcdilalis coelestis obsignati. Ita Chrysostomus, Hieronymus, Thcodorctus, Ambrosius. Hæc ergo conscriptio ct obsignatio iit per gratiam, quæ est pignus hæreditatis ct redemptionis futura» : fit, inquam, plene ct perfecte. Nam inchoate hæc obsignatio fit per characterem qui jn Baptismo ct confirmatione animæ indelebilitcr imprimitur, ut recte docet Franciscus Suarez, HI part, *Quæst.* IAIII, art. 3, et alii; quo charactere quasi signo Consignamur, ul semper simus et maneamus grex Christi ct milites Christi, etiamsi per peccatum gratiam deperdamus , et ad castra diaboli transfugiamus. Semper enim cx hoc signo patet, nos esse juratos milites Christi ct transfugas diaboli.

Consignati ninins cluracte- Ki iptu- 'conflr- mitionis.

v*rs. 31. 3it Omnis amaritvdo, et ira , et indignatio, ET CLAMOR, ET DLASPHEMIA TOLLATCR A VOBIS CCM omni malitia. — « Amaritudo, » ait S. Hieronymus, contraria cst dulcedini, idque tam in moribus quam in saporibus. Mores enim suaves, benigni, dulces, comes ct blandi contrarii sunt amaris, asperis et morosis. Et sicut dulcia fercula grata sunt palato, amara vero ingrata : ita omnibus grata est comitas, ingrata cst amaritudo et asperitas morum.

Gradus

Nota gradus iræ : *Prima* ejus radix cst *amaritudo,* qua animus aliquo proximi verbo aut facto offensus ab co avertitur, amarescit, a*gro ct invite eum videt, audit, cogitat. Hinc sequitur ira, græco 6-jjxo; (quod noster Interpres vertero solet, iramj S. Hieronymus vertit, *furorem),* id cst effervescentia cl excandescentia animi; inde *tertio,* assurgit et oritur *indignatio,* græce 4ftA,)dest> ira tota accensa, qua iratos indignatur se contemptum aut læsum,et qua vindictam expetit cupitque lædcre eum a quo se læsum puLit; inde *quarto,* erumpit in *clamores, blasphemias omnemgue malitiam*. Ita Theophylactus, Hieronymus et alii. Hæc omnia sustulit Christus, hæc omnia per gratiam Christi Christiani superare et tollere possunt ac debent virtute patientiæ. Nam, ut ait S. Cyprianus citans hæc Apostoli verba, lib. De *Bono patientiæ :* « Si Christianus a furore et contentione carnali, tanquam de maris turbinibus excescit, et tranquillus ac lenis in portu Christi esse jam cœpil: nec iram, nec discordiam debet intra pectus admittere, cui nec malum pro malo reddere liceat, nec odisse. » Et inferius : « Nam ut patientia bonum Chrisli est, sic contra impatientia diaboli malum; ct sicut in quo habitat et manet Christus, patiens invenitur, ita impatiens semper existit, cujus mentem diaboli nequitia possidet, n Uti præcipit S. Cyprianus, ita et opere prostitit : scribens enim ad Demctrianum, Paganum sibi obstreperum ct clamosum : a Conticui, ait, et impatientem patientia vici, cum nec docere indocilem possem, nec impium religione comprimere, nec furentem lenitate cohibere, n Aurea est sentenliaS. Ephrem, tract, *de Timore Dei,* initio torn. IH : «Qui memoriam injuriarum abscondit in corde suo, similis est ei qui in sinu suo serpentem nutrit, utique sibi magis quam aliis nociturum. »

Rwwdia

Nota rursum : Remedia ira sunt: *Primum,* « ut primitus nobis persuadeamus, nullo modo neque justis, neque injustis ex causis licere irasci. Summa ergo emendationis cl tranquillitatis nostræ, non est in alterius arbitrio collocanda, sed in nostra conditione consistit. Itaque ut non irascamur , non debet cx alterius perfectione, sed ex nostra virtute descendere, quæ non aliena patientia, sed propria longanimitate conquiritur,» inquit Cassianus.

Secundum est, compescere linguam et manum, Hinc Athenodorus philosophus Cassari Augusto valedicens hoc reliquit monimentum : « Iratus nihil dicas vel facias , priusquam viginti quatuor Grecorum litteras percurreris. » Plato iratus servo, dixit Xenocrati : « Flagella hunc puerum : nam ego non possum, cum sim ei iratus. » Idem alteri servo : «Gratias, inquit, age diis: nam nisi iratus essem, loris te cæderem. » Errat ergo vulgus hominum, quod tum maxime punit, cum irascitur. Eusebius, vel potius Rutinus (hic enim librum XI Eusebio addidit) lib. XI *Histor., cap.* xvu, scribit Theodosium Imperatorem sanxisse, ut principimi sententi» in reos prolate, in diem trigesimum differrentur, quo locus misericordia*, vel, si ita res tulisset, pœnilentiæ daretur, Unde et Seneca, lib. H *De Ira,* sic scribit : « Dandum semper est tempus : veritatem enim dies aperit. Potest poena dilata exigi, non potest exacta revocari. »

T«rtinm *Tertium,* si *ir.r* deformitatem sæpe consideres. Cato senior dixit, « iratum ab insano non distingui nisi mora .-iram enim esse brevem insaniam.» Plato rogatus per quid cognoscatur sapiens : « Sapiens, ait, cum vituperatur, non irascitur ; cum laudatur, non extollitur : » insipiens enim est servus ira», laudi aliisque cupiditatibus imperare non potest. Et hoc est quod aiunt ilebrœi, ingenium hominis cognosci 0^33 0133 O'33 *bachis, baccos, baccaas,* id est in crumena, in calice, in ira. Plularchus suadet, ut iratus se suosque mores contempletur in speculo : videns cnim faciem et gestus furibundo et phrenetico similes, detestabitur cavcbitque iram. Nam, ul ait Philemon, « insanimus omnes cum irascimur. »

r- *Quartum,* si cogites iram rationi caliginem of-
»‹' fundere, turbare sana consilia, convictum, regimen, politiam. Demonax rogatus a duce, qua ratione optime præcsset exercitui, respondit : Si iracundia vacaris : si cogites non homini, sed vitio irascendum : si instar medici œgroto non indigneris, sed placide ejus morbum animi cures.

Qaintu *Quintum,* si cogites rei vilitatem ob quam irasceris , sicque injuriam extenues dicasque : Inimicus mihi non nocuit, sed nocere voluit; et cum illum in potestate videris, vindictam putes vindicare potuisse : magnum vindicta genus est ignoscere , et ignoscendo vincere.

Senum. *Sextum,* si cupiditates, ob quas ademptas irasceris, ex animo extirpes. Fecit hoc Anachoreta ille, de quo Nicephorus, lib. XI, cap. xuii. Denique si cogites mansuetudinem Christi in cruce.

Vm. 3t 32. Estote autem invicem benigni. — Comes et blandi,hæc est radix omnis patientiæ et charitatis, quam opponit amaritudini. Ira enim non extinguitur ira, sicut nec ignis igni : sed sicut ignis aqua, ita ira extinguitur patientia et benignitate, ait Chrysostomus. Pro *benigni* græce est , Ckrhti* quod non tantum benignum, sed et beneficum, commodum, utilem significat. Unde Christus Gen- Db[V lilium quorumdam proprium nomen fuit, qua ra- nijoimJ tione perperam Gentiles quidam Christum Dominum *Chrestum* vocarunt. Vide quæ de Chrestis ct chrcstologia dicta sunt *Rom.* xvi, 18.

Misericordes, — tCoffXx-yxvot, quasi bonorum viscerum, aut viscerales; respondet enim Hebræo toni *radumi,* quod significat cx intimis visceribus misereri, ut omnia viscera videantur commoveri dolore et commiseratione miserite proximi. Tales sunt viri sancti, qui in visceribus, id cst intime, sentiunt et dolent paupertatem, terumnas ct afflictiones proximorum , præsertitn spirituales, quique viscera misericordiæ omnibus exhibent.

Donantes invicem, sicut et Deus in Christo donavit vobis. — Græcum tswrsï; significat *donantes,* id est largientes, libenter dantes, vel, ut Vatablus vertit, *gratiam exhibentes vobismetipsis, q. d.* Si quid alteri donas, largiris, benefacis, gratiam præstas, id non tam illi quam tibi ipsi præstas : meritum enim tuæ beneficenti® tibi accumulas, quod longe pluris est quam donum quod proximus a te accipit. Verum *secundo,* melius Syrus, Chrysostomus, Theophylactus, GEcumenius vertunt, *donantes,* id est condonantes, c>n'* *q. d.* Condonate mutuas injurias, sicut et Deus " a in Christo, » id est per Christum, « donavit, » id est condonavit, « vobis » vestras contra se offensas et peccata. Ethnici et ingrati, ut recte dixit B. Thomas Morus, beneficia pulveri; si quid mali patiantur, marmori insculpunt : Christiani vero est, maleficia pulveri, beneficia marmori insculpere.

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, pergit Ephesios hortari, ut Christum quasi filii imitentur, fugiantque libidinem, scurrilitatem, stultiloquium cacteraque opera tenebrarum tanquam filii lucis.

Secundo, vers. 45, *monet ut redimant tempus faciendo Dei voluntatem, et implendo se, non vino, sed Spiritu Sancto, in psalmis, hymnis et canticis spiritualibus.*

Tertio, vers. 22, *vult uxores subditas esse viris, viros autem diligere uxores, sicut Christus dilexit Ecclesiam : sunt enim duo in came una, atque Sacramentum hoc magnum est :* Ego aulcm dico, *inquit,* in Christo et in Ecclesia.

1. Estote ergo imitatores Dei, sicut filii diarissimi : 2. et ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis. 3. Fornicatio autem, et omnis immunditia, aut avaritia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos : 4. aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet; sed magis gratiarum actio. 5. Hoc enim scitote intelligentes, quod

omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod e»t iduloi um servitus, non habet hære» dilatem in regno Christi et Dei. 6. Nemo vos seducat inanibus verbis : propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidenti. 7. Nolite ergo effici participes eorum. 8. Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Ut filii lucis ambulate : 9. fructus enim lucis est in omni bonitate, et justitia, et veritate : 10. probantes quid sit beneplacitum Deo ; 11. et nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite. 12. Quæ enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est et dicere. 13. Omnia autem quæ arguuntur, a lumine manifestantur : omne enim, quod manifestatur, lumen est. 14. Propter quod dicit : Surge qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus. 15. Videte itaque fratres, quomodo caute ambuletis : non quasi insipientes, 1G. sed ut sapientes : redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. 17. Proptcrca nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quæ sit voluntas Dei. 18. Et nolite inebriari vino, in quo est luxuria : sed implemini Spiritu Sancto, 19. loquentes vobismetipsis in psalmis, et hymnis, et canticis spiritualibus, cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino, 20. gratias agentes semper pro omnibus, in nomine Domini nostri Jesu Christi, Dep et Patri. 21. Subjecti invicem in timore Christi. 22. Mulieres viris suis subdike sint, sicut Domino : 23. quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiae, ipse salvator corporis ejus. 24. Sed sicut Ecclesia subjecta est Christo, ita et mulieres viris suis in omnibus. 25. Viri, diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea, 26. ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo vitæ, 27. ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta et immaculata. 28. Ita et viri debent diligere uxores suas ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit. 29. Nemo enim unquam carnem suam odio habuit : sed nutrit et fovet eam, sicut et Christus Ecclesiam; 30. quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus et de ossibus ejus. 31. Propter hoc relinquet homo patrem et matrem suam, et adhærebit uxori suæ : et erunt duo in came una. 32. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia. 33. Verumlamen et vos singuli, unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligat : uxor autem timeat virum suum.

Ven. i. **j.** Estote ergo imitatores Dei, sicut filii chantssnii. — Syrus vertit, estote igitur poiDD *metdammin*, id est conformes Deo. Pendet hæc sententia n fine capitis praecedentis, ubi dixit : « Donantes invicem, sicut et Deus in Christo donavit vobis, *n* Cui statim subdit initium hujus capitis : « Estote ergo imitatores Dei ; » ut scilicet sicut Deus vobis condonavit offensas vestras, ita ct vos proximis condonetis ea quæ in vos peccarunt; el sicut Deus, inquit Hieronymus, solein oriri facit ct pluit super bonos ct malos, sic etiam vos bonitatem vestram super omnes homines effundatis. Rationem ct stimulum subdit dicens : «Si-

^ ' ~J ' ciil diarissimi,» *q. d.* Filiorum est imitari

ImUan- suos parentes; alioqui degeneres ct spurii habe-

dni in buntur ; atqui pater nostcr, scilicet Deus, clc-

mÍjÍs mentissimus est et benignissimus in omnes, fa-

offeiub. cillimcque offensas nobis condonat : ergo et nos

n nnu- qui sumus ejus filii, elementissimos, facillimos

'0Dl"d" *n offensis nostris condonandis, et beneficentissimos in fratres e.l proximos nostros esse decet ; uude explicans subdit :

Ver». X. 2. Et AMBULATE IN DILECTIONE, SICUT ET CURISTUS DILEXIT NOS. — Magna dignitas est Deum imitari; et «hoc est, ait Ambrosius, lib. I *De Abraham ,* cap. **u**, quod pro magno inter septem sapientium dicta celebratur : Sequerc Deum. Sic Abraham facto provenit dicta sapientium, et secutus Deum exivit de terra et cognatione sua. »

Rursum, Deum in potentia, magnificentia et cæteris similibus, ait Hieronymus, imitari non possumus : possumus tamen in humilitate, mansuetudine ct charitate eum a longe sequi et imitari. Hinc «Christus, ait S. Augustinus, serm. 10 *Dc Verbis Domini,* clamat : Tollite jugum meum super vos, ct discite a me non mundum fabricare , non cuncta visibilia et invisibilia creare, non ipso in mundo mirabilia facere, et mortuos suscitare; sed quoniam mitis sum ct humilis corde. » Scripsit D. Thomas Opuscul. 6'2 *De divinis Moribus,* in quo pulchre docet quos mores Dei, ct quomodo imitari debeamus, quos non.

Prtmo, inquit, Dei immutabilitatem imitari oportet per constantiam in adversis et prosperis ; proscientiam, per providentiam novissimorum ; æquuninnlatem, ut nullo tristi casu turbemur ;

Vi-racitatem, sinceritatem, patientiam , clementiam , charitatcm, etc.

Secundo, alii mores Dei sunt, in quibus non csl imitandus, sed admirandus; scilicet *primo,* quod ipse solus occulta cordium scrutatur; *secundo,* quod solus scipsurn perfecte cognoscit, amat, fruitile ac laudat: *tertio,* quod ipse sibi solus sufllcit, et non indiget extrínseco; *quarto,* quod ab ipso solo omne bonum procedit, omnium beatitudo in ipso solo consistit; *quinto,* quod ipso solus habet immortalitatem, et inhabitat lucem inaccessibilem ; *sexto,* quod ipse solus de nihilo fecit aliquid, ipse solus omnia in esse conservat ; *septimo,* quod ipse solus peccata condonat; *octavo,* quod ipse solus sciat diem judicii et numerum electorum. Ipsi soli bonor et gloria in sæcula. Arnen.

Denique nihil, inquit, dignius, quam ut homo sui conditoris sit imitator, et secundum modum propriæ facultatis executor.

Sicut et Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro noris oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis. — Urget S. Cyrilhis in Concilio Ephesino tò *pro nobis* contra Nestorium. Citatis enim hisce Apostoli verbis, ex illis elicit anatheniatismum 10, dicens : «Si quis Christum non pro nobis tantum, sed pro seipso quoque sacrificium obtulisse dixerit (nulla enim oblatione indigebat, qui peccatum nullum norat), anathema sit. » Nota Engge- rt delicias amoris Christi : « Dilexit nos, » inquit, t rdilro- tenerrimo et efficacissime, non verbo ct lingua, t< bel sed opere et veritate : quia ex dilectione hac •^ """sponte ct liberrime « tradidit, » non opes aut vestes suas,non fratres aut cognatos, non angelos suos, sed « semetipsum, » totum Deum et hominem, quantus quantus est, ut nihil sui sibi retineret, sed totum se daret et traderet «pro nobis » peccatoribus et hostibus suis, « pro nobis,» inquam, id est, pro lylro ct expiatione peccatorum nostrorum ; a oblationem , » non aridam et incruentam, uti erat olim oblatio siinilæ et panum; sed cruentam, uti olim oves et boves Deo mactabantur et offerebantur; scilicet a hostiam, » id est victimam, et pacificam, et pro peccato, et quæ esset pariter holocaustum, totaque in cruce immolaretur, consumeretur, et cederet Deo, sicut olim per ignem et fumum hostia cremata tota ascendebat ad Deum, ut Deus illius odore et oblatione placaretur, et quasi pasceretur, eamque acceptaret « in odorem suavitatis,» id est, in odorem acceptissimum et gratissimum.

Ex dictis patet Apostolum alludere ad sacrificia vetera tum victimarum, quæ immolabantur inaltari holocaustorum; tum thymiamatis, quod adolebatur ad Deum propitiandum in altari thymiamatis , quod erat in Sancto, ante Sanctum Sanctorum; ita ut fumus et fragrantia thymiamatis ascenderet ad Sanctum Sanctorum, el Deus in Sancto Sanctorum residens super propitiatorium, illam fragrantiam exciperet, et quasi odoraretur, itaque placaretur et conciliaretur.

Unde nota *secundo :* «In odorem suavitatis,» id est, suavem vel suavissimum. *Levit.* i, 9, ct alibi hebraice habetur mri'J ri'lS *lereach nichoach,* id est, in odorem quietis. «Odor quietis» vocatur odor suavissimus, quo suavissime pascitur odoratus, ut in eo jucundissime et placidissime conquiescat. Hinc Septuaginta ct ex cis Paulus vertunt, <l{ ¿auT.v ejwJiic, id est in odorem redolenti® vel bonæ fragranti®, ut vertit S. Hieronymus, præfat. *in Zachariam :* tali enim pascitur, et in tali suavissimo conquiescit, recreatur cl refocillatur odoratus. Odor>u» quietu,

Ulterius nota *tertio :* Anthropopathiç tribuitur 0»o H Deo odoratus, per quem odore sacrificiorum quasi gratissimo pascatur : quia sacrificia hæc More reddebant Deum placatum, ejusque iram sedabantet quiescere faciebant, itaque peccata expia- D<'l ?,l" Ieel£tubant per fidem in Christum, quem protestabantur futurum mediatorem, et cujus sacrificium hisce suis sacrificiis adumbrabant; erantque hæc sacrificia Deo grata admodum non ex opere operato, uti sacrificium legis novæ, sed ex opere et devotione operantis. Erant enim actus obedientiie etlatriæ nobilissimi, quibus quasi odore fragrantissimo pascebatur Deus. Unde Chaldæus pro *oblatio inodorem suavitatis,* vel suavis fragrantia), vertit, *ut oblatio suscipiatur a Deo cum beneplacito.*

Sic *Genes.* cap. vni, 20, dicitur de Noe : « Obtulit holocausta super altare, odoratusquo est Dominus odorem suavitatis, et ait : Nequaquam ultra maledicam terræ propter homines,» q. d. Hujus D',°* sacrificii Noe fumus et odor, qui cum fumo ascondebat, ad similitudinem suavis odoris, placuit Deo, quasi fœtorcm peccatorum hominum abstulit a naribus Dei, ut plane eo placatus decerneret, propter peccata hominum, amplius terne non inducere diluvium. Unde Chrysostomus illud, « Odoratus est Dominus odorem suavitatis,» sic exponit : Quia, inquit, justi Noe virtus fumum et odorem victimæ suæ Deo fecit odorem fragranti®. Sic Plato ct Lucianus inducunt deos Gentium quasi suaviter odorantes sacrificia, eorumque nidore gaudentes, llroc ergo est sententia ct mens Apostoli, *q. d.* Sicut Christus dilexit nos, ut se pro nobis in victimam Deo gratissimam, suavissimam et acceptissimam immolandum in cruce dederit: ita nos invicem diligere debemus, et non tantum injurias mutuas condonare, sed et bona vitamque pro salute proximorum exponere ; ct sicut illa victima Christi fuit Deo suavissima et gratissima: ita ct nostra hæc, qua nos ct nostra pro salute proximorum offerimus et impendimus, erit Deo jucundissima, omnetnque fœlorem peccatorum nostrorum a naribus Dei absterget. Charitas cniin operit multitudinem peccatorum. I

3. OMNIS IMMUNDITIA. — Qllævis obsCCIÜÜIS ct Veri. 1 libido tactuum et immundorum operum. «Nisi H.vi »ii Philosophorum quidam, ait Hieronymus Cynicus ‹ino' ”

dim T/tl- extititôet, cfui doceret omnem titillationem carnis,
) wpi A- (,| fluxum seminis cx qualicumque attritu tactu-
éì ùctnj 1„c venientem in tempore non vitandam, ct non-
♦t joiiu- nulli sapientes sæculi in hanc turpem et erubes-
tinuei. ccnfj;nn hærcsim consensissent, nunquam sanc-
tus Apostolus scribens ad Ephesios ad fornica-
tionem etiam omnem immunditiam copulasse!. »

Aut avaritia. — Græce nimia habendi cupido. Quænam ea sil, dicam vers. 5.

Nec NOMINETUR IN vobis (uxSi ¿-^xaíic^w, *ne nominetur quidem),* sicut decet sanctos,— id est Christianos, qui vocatione, baptismo ct professione sunt, id est esse debent, sancti, *q. d.* Adeo ab omni immunditia alieni debent esse Christiani, utpote sancti ct Deo consecrati, ut nc nomen quidem immunditiæ aut operis alicujus immundi audiatur inter cos.

Ver*. 4. 4. Aut turpitudo ,— id est, ut Syrus, *obscenitas,* nuta verborum ; et sic distinguitur ab *immunditia,* quæ est operum.

Entrapc- **AUT SCURRILITAS. — Græco (¿TpOsAía, ¡d CSt UT-**
b iqnahs *il(initas,* quam Aristoteles, lib. IV *Ethic.,* cap. vin ;
S. Augustinus, et ex iis S. Thomas, II II, *Quast.*
(pi.Tnam CLXVIlI, ari. 2, docet esse virtutem, quæ seria,
vutur ?* an',n*Quc rigorem et vigorem (nc scilicet animus nimis seriis occupationibus intendat, seque et corpus debilitet cl exhauriat) moderatur et temperat per jocos et ludos decentes, efficiendo scilicet *primo,* ut ludi et joci sint honesti; *secundo,* ut sint decentes ct congruentes personæ, loco ct tempori : alius enim jocus sæcularem, alius sacerdotem et monachum decet ; alius in mensa, alius in schola,dius in cubiculo; *tertio,* ut sint moderati, ne mentis harmoniam dissolvant, ait Ambrosius. Unde Aristoteles virtuti eutrapelias, sive urbanitati, vilium per excessum opponit PuacA'-fixv, id est *scurrilitatem,* cum scilicet jocus est nimius, vel intempestivus, vel indecens, scilicet quia est ineptus, aut mordax, aut maledicus, aut spurcus, aut cachinnos ct dissolutiones excitans, aut indecorus, ut cum quis verbis sacræ Scriptum ad nugas ct jocum abutitur: quæ maxima et gravissima est scurrilitas, habelquc adjunctam irreverentiam in Deum, Dciquc verbum : unde eam gravibus verbis vetat Concilium Tridentinum, sess. IV. Per defectum vero eutrapelia: vilium opponit Aristoteles áqpufmr», id est *rusticitatem*. Qui enim nimis graves ct severi sunt, nullosque jocos aut ludos admittunt, aut Calones sunt, aut rustici , nimium tetrici, agrestes, morosi et melancholici.

Contra S. Chrysostomus hic in morali negat apud Christianos culrapeliam, id est urbanitatem, esso virtutem, multisque docet Christianum non decere jocos, sed potius luctum et fletum; sic etiam Apostolus culrapeliam hic ut vitium insectatur.

Entrjpe- Verum intelligunt culrapeliam non moderatam
i» a.riti iarn «lictam, sed immoderatam, scilicet
uòù est id est *scurrilitatem;* quam Aristoteles fatetur a
virtus, vulgo jocis et salibus nimiis addicto culrapeliam quoque dici. Hanc esse mentem Apostoli, et consequenter Chrysostomi, patet cx verbis Apostoli snbscqnentibus, cum ait : « Quæ ad re.m non pertinent , » græce rà wz ówzcvtz, id est, *qua non sunt decentia.* Indecentem ergo et indecoram culrapeliam , sive urbanitatem tantum hic vetat Apostolus. Talem apud Christianos esse joculariritatem illam, quæ tantum risum movet audientibus, docet hic Hieronymus, a Est enim hæc, ciirirthinqnit, a sanctis nostris propellenda, quibus magis convenit flere atque lugere. In Hebraico oin nini quoquo Evangelio legimus Dominum ad disci-' l polos loquenlem : Et nunquam, inquit, l/eti sitis, nisi cum videritis fratrem vestrum in charitate. » Verum ne hæc scrupulosum quem faciant, intelligc jocularitatem illam dedecere Christianos, quæ nihil spectat quam ut risum excitet. Si enim ulterius alio referatur, v. g. ad honestam recreationem, laetitiam, animi excitationem, sanitatem corporis tuendam, ut scilicet homo alacrior fiai, vegetior ct aptior ad suas functiones Deique obsequium, honesta est, decetque Christianos. Sic Paulus, Antonius, Hilarión aliique Eremite suos habuere jocos, sed Christianos et sale conditos.

Sed magis gratiarum actio, — supple, nominetur in vobis, qui estis Christiani et sancti, *q. d.* In mensis, in conviviis, in colloquiis , in recreationibus nolite vos pascere et oblectare loquendo turpia, stulta, scurrilia : hoc enim faciunt Gentes, qua? Deum et Christum non agnoscunt ; sed potius loquimini de Christo, Christi gratia, vocatione , et beneficiis immensis vobis exhibitis , ut inde mutuo excitetis vos ad gratiarum actionem. Hinc illa Christianis olim, uti jam Religiosis, fa- dl ju
miliaris in omni salutatione et congressu vox, u“ll ‘j’
Deo *gratias. a* Nam quid melius, inquit S. Angus- t ;a
tinus, epist. 77, et animo geramus, et ore pro- Ch>'la-
niamus, et calamo exprimamus, quam, Deo gratias? Iloc nec dici brevius, nec audiri Indius, nec A0
intelligi grandius, nec agi fructuosius pote.-l. Deo *srmmu.*
gratias, qui te tam fideli pectore ditavit, p etc. (1).

M. 110C SCITOTE INTELLIGENTES, QUOD OMNIS FOR-Vers. S.
NICATOR, AUT IMMUNDUS, AUT AVARUS, QUOD EST IDOLORUM SERVITUS, NON HABET HEREDITATEM IN REGNO Christi et Dei.—Nota : In Græco legit noster Interpres, i cçt» guoJ, scilicet avaritiæ vitium, quo laborat avarus, quodque in eo latet et continetur, *est idolorum servitus,* sivo *est idolatria*. Jam Græce legitur, ó içw «iSuXoiiTpr,;, id est *qui* (scilicet avarus) *est idolorum servus ;* vel ad verbum, *est idololatra*.

Quæres, quænam hic intelligatur avaritia? Quid Me
Primo, S. Hieronymus hic vers. 3, intclligit inex- *”|
plebilem cupiditatem non pecunias, sed voluptatum carnalium, sive libidinum, qua animus insc- i, ‘ r r
tiabilis per omnia obscenitatum genera, perquo -/»«•

(I) Aliis a gratiarum actio, » Græce rô/aptaTÎx, est *oratio gradee plena,* id est, gratia in sermonibus ct dictis nostris. Sic tópe est *senno gratius plena** auud Xeuophouteui, *Cyropad.* u,

omnes luxuria? modos discurrit, ul omni libidine suam *cupiditatem* expleat. Et ratio S. Hieronymi est, quia avaritia ponitur hic ab Apostolo inter libidines, uti et cap. præced., vers. 19. Et Græcum «XtewÇia est studium immodicum plus habendi, usurpandi, occupandi, quam sibi competat, sive in opibus, sive in honoribus, sive in uxoribus, sive in deliciis. Hæc est idolorum servitus, quia fornicator et obscenus amasia? bt suo peni, æque ac mercator lucris, superbus honoribus, gulosus ventri, quasi idolo suo servit. Addit Adamus, taxari hic obscenitates spurcissimas Simonis Magi et asseclarum, qui libidines suas referebant in honorem Dei, imo eas tanquam sacrificium offerebant patri universorum : sic enim revera non Deum, qui libidines exccratur, sed dæmonem, qui iis delectatur, colebant. Patrem enim universorum colebant eum, qui libidinibus delectatur et colitur, qui non est alius quam demon, ac consequenter committebant idololatriam. Idololatria enim non tantum idolorum, sed et dæmonum, adcoque cujusvis rei quæ vere Deus non est, cultum significat.

Verum planius *secundo,* Chrysostomus, Theophylactus, OEcumenius, Cyprianus, qui pro *avarus* vertit, *fraudator,* et alii, imo ipse Hieronymus huc tandem hoc versu inclinat; hi, inquam, proprie accipiunt avaritiam pro immodica cupiditate opum, qua per fas et nefas eas avarus
Avaritia accumulat. Sumitur enim hic avaritia in actu
ciudi/a co,nPleto› tuneque est peccatum mortale, ct cx-
rejooca- eludit a regno Dei, ut hic ait Apostolus. Id patet,
loruffi. quia si per avaritiam intelligcrct libidinem, tam dixisset de fornicatione et immunditia quam de avaritia, quod sint idolorum servitus. Nam et fornicator et immundus venerem suam habet pro Deo, sicut gulosus suum ventrem habet pro Deo. Jam autem Apostolus dc sola avaritia dicit, quod sit idolorum servitus; ergo avaritiam distinguit a fornicatione, immunditia ct libidine.

Secundo, quia græce wXtwtÇix, et latine *avaritia,* proprie et communiter significant hanc auri et argenti cupidinem, præsertim cum a cupidine veneris ct aliarum rerum secernitur, uti hic secernitur per conjunctionem disjunctivam. Secus est cap. præccd., vers. 19; ibi enim avaritia conjungitur ct denominat immunditiam; ait cnim : «In operationem immunditiœ omnis, in avaritiam,» id est, ut avare et cupide omnem immunditiam operentur.

Tertio, quia *Coloss.* m, 5, a libidine ct concupiscentia mala avaritiam distinguens, dicit eam esse idolorum servitutem; ergo proprie avaritiam accipit : si ibi, ergo ct hic. Ibi enim idem iisdem pene verbis dicit, quod hic.

Cnr ivi- Quaeres *secundo* : Cur avaritia præ aliis vitiis
itu „r« ¿icitur «idolorum servitus, » id est idulola-
t'„ ‘ tria? Despondeo primo, quia avari omnem spem
‹i› tur vilæ cl victus ponunt in suis opibus ; ergo illas
u ⁑ "—| quasi pro Deo habent. Id enim est Deus cuique, a quo vitam et vitæ necessaria sperat et exspectat, urvftnrf

Secundo, quia, sicut idololatrae colunt imagines Irinu aureas et argenteas, ita avari colunt signatas suas effigies auri et argenti. Unde pulchre Theophylactus : « Quod David, inquit, *Psalm,* exili, dixit : Simulacra Gentium argentum et aurum; hoc magna sapientia invertit Paulus dicens : Argentum et aurum sunt simulacra et idola ava< rorum. »

Tertio, quia hæc avaritia Inexplebilis est, et T<rut> cum cætcræ cupiditates ipso usu sedentur, et satientur saltem ad tempus, v. g. cupiditas gulæ satiatur cibo et potu, abitque in fastidium; cupiditas veneris satiatur fornicatione, abitque in nauseam et virium ac spirituum defectum : avaritia tamen sola nullis opibus sedatur, sed magis accenditur. « Crescit enim amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit. » Et, « quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ. » Undo avaritia totum cor ct mentem hominis absorbet ct sibi vindicat, ut avarus noctes et dies non cogitet, non somniet aliud, quam de occupandis et augendis lucris , iliisque et marainonæ corpus per assiduos labores et curas, animam per fraudes, usuras aliaque scelera immolat. Avarus ergo præ aliis suæ gulæ aut veneri addictis dicitur idololatra, ct habere suas opes pro Deo, quia cis totum se dat et impendit præ aliis omnibus. Id enim cuique Deus est, quod semper in mente habet, animoque versat, cui totus intendit, quod pro suo ultimo habet fine, in quo totum suum cor ct amorem defigit, ad quod omnia sua studia, cogitationes et actiones refert, cui curas omnes, labores vitamque ipsam impendit. Vide Chrysostomum hic in morali fuse docentem, avaros non per hyperbolen, sed vere esse et dici idololatras. « Sicut cnim, inquit, idololatræ venerantur idola, nec ea præ reverentia tangere audent : ita avarus pecunias, quasi idolum veneratur, ncc eas audet contingere, sed inani tantum earum aspectu delectatur. » Idem, hom. 64 *in Matth.* : «Sicut idolum, inquit, lapideum templis, sic avari aurum claustris et vectibus sepiunt, pro templo arcam preparantes : deinde adorant ipsi quod concluserunt, oculosque et animam malunt quam thesaurum perire. » Hos Herodes sophista Atoadas cognominat, qui postquam Martem incarcérassent , ei sacrificarunt. Ita Philostrates in *Herode* (i).

6. Nemo vos seducat inanibus verbis, — non Ver». #. Philosophi, non Poetæ lascivi vos seducant, non Simon Magus, qui nulla requirit bona opera, sed solam fidem docet suffice/e ad salutem. Ex quo Null* hoc idem dogma suum Lutherus ct Calvinus mu- operat»

(1) Juxta quosdam, *quod est idolorum servitus* referri potest non solum ad *avarus,* sed edam ad *fornicator* ct *immundus,* el interpretatur, pro *idotolatra habendus est,* id est, non est melior idololatra. Judæi enim quodvj» facinus gravissimum vocant idololatriam, qu<c ipsi» maxime abominabili* est.

m, «M «lini •quinint Uretici.

tuati sunt. Hoc enim dogma inane, nugax, fallax cl fraudulentum seducit homines, ut laxent frena omnibus libidinibus ct vitiis, itaque pereant ct damnentur.

Propter hæc enim (fornicationem scilicet, immunditiam et avaritiam) venit ira Dei in filios

Ei vttiii diffidentis. — « Venit, n græce i?x*TCU» id est » vc-

inebedi* »nüi.

“ *n Prtcsenl* tempore, non in praeterito. Est hebraisinus. « Venit, n id cst venire solet, « ira, » ¡J cst vindicta, quæ est effectus iræ, « Dei in filios diffidenti®,» à-uOuxç, id est inobedientiæ, vel « incredulitatis; » vel, ut Hieronymus, *insuasibilitatis,* et, ut S. Cyprianus, *contumacia, q. d.* In homines inobedientes, incredulos, insuasibiles, intractabiles, ut dixi cap. n, vers. 2, qui cum monentur vel audiunt, turpitudines jam dictas esse fœdas ct illicitas, aut non credunt, aut non obtemperant recta docenti et monenti. Unde juste vindictam suam in cos exercet Deus, ut sæpe in hac vita peste, fame, gladio et mille ærumnis; post mortem vero semper œlcrna morte ct igne eos puniat, nisi prius resipuerint.

Vtn. 7. 7. Nolite ergo effici participes eorum. — Græce ou|X|Mn>x«, id est *comparticipes, q. d.* Nolite cum sceleribus eorum jam dictis communicare et participare.

Ven. 8. 8. Eratis ENIM ALIQUANDO TENEURS, — id CSt eratis tenebricosi. Est metonymia cum emphasi. Sicut enim scelestum vocamus scelus, sic hic « tenebras » vocat tenebricosos ct tenebriones infidelitate ct ignorantia, tum Dei, tum rerum agendarum. Ignorabatis enim fornicationem, immunditiam, ct his similia esse tanta ct tam gravia peccata.

C*cii« îiim 'Tn- dicium Genüum q"w ni- tur» repugnint.

Nota : Eusebius, lib. VI De *Praparatione,* ct Theodoretus, De *Curand. Gracan. affect.,* fuse dcmonstrant, quanta fuerit cæcitas et perversum ju(j¡c¡um Gentium in gentilismo, etiam quoad 'Ha, quæ ratio naturalis, ct lex naturæ dictat, Etenim, inquiunt, Pcrsæ ct sorores, ct matres, et suas nefanciis sibi matrimoniis jungebant; humanis carnibus vescebantur Scythes, ct filios suos immolabant; Massagctæ cognatos senes comedebant; Hyrcani senes avibus, Caspii canibus devorandos objiciebant; Lacedœmoncs furtum laudabant quasi rem ingeniosam et solertem; alii conjuges suas hospitibus in symbolum hospitii adulterio polluendas concedebant. Quanta fuerint scelera Chananæorum patet *Levit,* xvm, et *Deut.* X ct xvi. Considera divini Platonis quam improbæ sint leges de non subveniendo valetudinariis, de licenter mentiendo, do occidendis infantibus, et do communione uxorum. Lycurgus jubet suis legibus, hospites finibus pelli, pueros impune prostitui, feminas licenter exponi. Hæc ct plura Theodoretus ct Eusebius. Merito S. Augustinus in *Sentent.,* sent. 343 : « Sequamur, ait, Christum lumen verum, nec ambulemus in tenebris. Tenebræ autem metuendæ sunt morum, non oculorum; et si oculorum, uon exteriorum, sed internorum, undo discernitur, non album et nigrum, sed justuin ct injustum.

Nunc autem (estis) lux in Domino. — *q. d.* Nunc Christiani facti estis lucidi : quia illuminati estis fide, gratia ct doctrina Christi, ut cognoscatis tum Deum verum trinum et unum, tum ea quo* agenda sunt, ut Deo illi vero placeatis. Ergo :

Ut filii lucis ambulate. — Id est vivite eo mo lo, quo decet vivere cos qui tantam lucem, id ' st cognitionem Dei, divinæque voluntatis et rerum agendarum sunt adepti. Facite ut cognitio hæc non sit otiosa, ncc in anima sopita deliteat, sed in voluntatem et opera emanet, ut opera fidei quasi proles matri suæ respondeant.

Cd pecciU dentar uvftra#

Nota, peccata dici tenebras : *primo,* quia peccantes oderunt lucem, et quærunttenebras : pudet cnim eos in luce palam coram hominibus lam pudenda facere, ct peccare; *secundo,* quia peccata rationis judicium excæcant. Unde *Prov.* xrv, 22, dicitur : a Errant ?qui operantur malum. » Semper cnim peccatum oritur, vel ex errore, vel ex imprudentia, inconsideratione et inadvertentia aliqua rationis et intellectus : ac rursum dum co etui ittitur, eamdem adauget, offuscatque rectum prudentiæ et conscientiæ dictamen per proclivitatem ad idem peccatum iterandum, quam animo ingenerat.

Contra, virtus ct bona opera dicuntur lux : *primo,* quia amant lucem, Dei hominumque conspectum; *secundo,* quia manant a luce, id est iroiopsdictamine fidei et prudentiæ; *tertio,* quia dem lucem adaugent; *quarto,* quia alios illuminant, ct quasi lux sancti exempli coram aliis resplendent; *quinto,* quia oriuntur a Deo, qui cst prima increataque lux omnia transcendens, illuminans, calefaciens, vegetans, vivificans, continens, et ad se quasi sol convertens, ait S. Dionysius, *De Divinis Nominibus,* cap. iv. Vide *Rom.* xm, 12.

9. Fructus enim lucis est (id est situs est) in Vert* ', OMNI BONITATE, ET JUSTITIA, ET VERITATE. — Corrupto Græca jam legunt, xxpi¿; rc5 id cst *fructus spiritus.* Legendum est enim, *fructus* «5 çut ôî, id cst fucis, uti legit Noster, Syrus et passim veteres. Do luce enim præcessit. non de spiritu, *fructus* ergo *lucis,* id est fidei, prudentiæ ct virtutis Christianæ, situs a est in omni bonitate, » rjxOtiowp, id est benignitate et beneficentia, do qua dixi *Galat.* v, 22: hanc opponit iracundi®, asperitati ct malignitati; « et justitia : » hanc opponit fraudibus; « et veritate : » hanc opponit mendacio ct hypocrisi. Ita Chrysostomus, *q. d.* Ex fructibus lucis ostendetis vos esse filios lucis, si videlicet uon iracundos, asperos, malignos, sed benignos ct beneficos; non fraudulentos, sed justos; non mendaces ct hypocritas, sed sinceros et veraces vos exhibueritis.

10. Probantes (Jext|MÎÇom4, *explorantes,* exqui- Verfc*0" rentes) quid sit beneplacitum Deo. — Nimirum hoc primum Christiani studium esse oportet, ut

cjquirat quid do so exigat Deus, qua in re Deo maximo placero possit, quomodo sanctam ejus voluntatem et beneplacitum agnoscere et adim-
¿rtr™plere possit, hæc summa, hic apex perfectionis
ci / ? ^ ir›s|›anai : nt cum S. Paulo non tantum in statu
ei in vitæ deligendo, sed qualibet in re dicat : Domine,
‹i"n r-u- qiH(] mo vis facere? El cum Christo: Fiat voltm-
*“ulT tas tua dc me, in mo, per me, circa me, tam in vita quam in morio, tam in tempore quain in aeternitate.

Vtn.n. **II.** Nolite communicare opfrirus infructuosis tenebrarum, —nolite commercium habere, aut misccro vos operibus peccatorum et peccantium, qui quasi tenebriones lucem fugiunt. Ilæc enim opera nullum fructum nisi seram et inutilem poenitentiam ac remorsum conscicntiæ afferunt.

Magis altem redarguite. — q. d. Redarguito tum verbo, tum exemplo puras ct sanctas vitas, eorum tenebras, id est pudendas libidines et peccata.

Ver».!!. **12. QUÆ EMM IN OCCCLTO FIUNT AU IPSIS, TURPE** est dicere. — « Ab ipsis, » scilicet filiis difflden-tiæ et tenebrarum, de quibus egit vers. G, 7, 11. Ila Hieronymus. Notat obscenitatem tum Paganorum, tum potius Simonis Magi, et Gnosticorum, ‹lc quibus abominanda narrat Epiphanius, cifatquc hunc locum Apostoli.

Vei». 13. **13. OsiMA ALTEM QUÆ ARGUUNTUR, A LUMINE MANIFESTAMUR.**— Respicit ad id quod dixit vers. 11 : a Magis autem redarguite, » scilicet libidines ct vitia jam dicta vers. 3. Eo enim respicere Apostolum hoc vers. 13, significant Græca. Non enim habent wstvr* xat, sed *si* xxi xxrra, id est txûtx mwr», id est *hæc omnia,* scilicet fornicatio, immunditia, scurrilitas, quæ jam dixi et redargui; et, ut Hieronymus legit, *quev sunt arguta a me, arguuntur et manifestantur,* id est argui et manib stari debent, *u lumine, q. d.* Dum dico vos scalei.i jam dicta debere arguere, simul moneo ut recte tenebriones istos et tenebras scelerum jam dictas redarguatis, debere vos atierre lucem sancI® doctrin® et vitæ.

Omnia autem qum arguuntur, a lumine manifestamur.—Lumen enim debet manifestare peccata tenebricosa, quæ arguimus. Sicut enim nox et tenebrie infidelitatis vel impietatis ipsis peccatoribus occultant el celant sua peccata : ita lumen sancite doctrinæ ct vitæ a filiis lucis, id est Christianis, allatum, eadem peccata illis retegit, aperit el manifestat. Unde pro eo quod sequitur : « Omne enim quod manifestatur, lumen est, » verti potest ex Graeco cum Syro, Erasino, Valable, *omne enim quod manifestat* (tenebras peccatorum jam dictas), *lumen est;* Græcum enim ‹?**»-pcvjuicv est vocis mediæ, el tam significat id quod manifestat, quam id quod manifestatur. Noster taincti significantius vertit, « id quod manifestatur. » Probat enim Apostolus id quod arguitur, debere a lumino inamb^tari : quia, inquit, id quod arguitur, et arguendo manifestatur, ct manifestando per pœnitentiam emendatur (limo enim per metalepsin signifient verbum *manifestatur),* lumen est, id csl, luminosum fit, et abjicit toneliras peccatorum. Indo enim reetl sequitur : Ergo illud idem a lumino debet manifestari. Nihil enim fit luminosum, et tenebras abjicit, nisi lumino illustretur et manifestetur, q. d. Videto ergo, o Christiani, quomodo, ut filii lucis, ambularo. X"'?* quantam lucem atierre debeatis, nimirum tantam, n- i"'«t quæ tenebras genlilistni ct impietatis non tantum retegat, sed et easdem illuminet, lucidas fa-j.r, „4. ciat, imo in lucem christianismi transmutet. Rur- pienti», sum, ne putetis vestram redargutionem ct illuniinationem fruslraueam fore. «Omne enim quod manifestatur, lumen est.» Quidquid scilicet a vobis filiis lucis manifestabitur, arguetur, emendabitur, lumen est : id csl, lumen fidei et sanet® vit® recipiet, et luminosum fiet; sicque ex tenebrosis lucidos, ex Paganis Christianos, ex obscenis castos facietis, quando illi videntes vestram puram et sanctam vitam ac doctrinam, deserent suos errores et libidines, ut vos vestramquo fidem ac sanctitatem œmulcntur. Ita Theophylactus.

14. Propter quod (ul scilicet tenebriones ct te- V*|?" H' nebras jam dictas manifestet et illuminet) dicit —Isaías, inquiunt aliqui, cap. i.x, vers. I : «Surge, illuminare Jerusalem, quia venit lumen tuum, et gloria Domini super te orta est. n Sed hæc sententia Pauli, «Surge qui dormis,» etc., mullum differt ab illa IsaiOB. Ergo cum S. Hieronymo dico : hæc sententia Pauli in Scripturis non invenitur; alludit tamen ad locum Isaire jam dictum. Unde S. Tilomas ait Apostolum hæc verba. UnI' non sumpsisse ex libro aliquo apocrypho , ncc bunmpctiaiu spiritu prophetico ea protulisse, sed velut «rl' exposuisse quibusdam de suo admixtis jam dictam sententiam Isai® : « Surge, illuminare Jerusalem, » etc.

Quod ergo Paulus ait, «dicit,» id est inclamat, supple, Spiritus Sanctus, ct Deus noster lura interius in anima cujusquo peccatoris per sanctas inspirationes cl excitationes ad pœnitentiam; tum exterius per mo Paulum (hoc loco et alibi) aliosque concionatores, quemque in peccato existentem compellans : « dicit, » inquam, et inclamat id quod sequitur : « Surge qui dormis, » ctc.

Surge qui dormis, et exsurge a mortuis. — Tu scilicet, o peccator, qui dormis somno, cl mortuus es morte peccatorum ae vilios® consuetudinis, inde evigila et exsurge.

Nota *primo,* peccatorem «piasi in tenebris , nt processif, et nocte versantem dormire, et peccatum esse quasi somnum. Peccator enim, inquit t . i,. , •' i› *• Chrysostomus cl Theophylactus, vacat et caret actione honesta, nec intelligit ca qu® salutis tomum sunt, eque ut dormiens : rursum, somnia videt, ct imaginatur voluptates et ea quæ non subsistunt, æque ut dormiens. « Dormierunt, inquit Psalles, somnum suuin, et nihil invenerunt omnes viri divitiorum m monibus suis.»

Secundo', peccatum est moi' animæ, cl pccoitor est mortuus, quia caret omni sensu et mota vitali gratile, ipsaquo anima spiritali, id est gratia, fœtetquc coram Deo , et virulenti est odoris, ait Theophylactus, perinde ut cadaver moituum.

NtceisU m gr*- v tU*t exeiunU».

Hinc *tertio,* patet necessitas gratiæ prævenienlis et excitantis, ul hominem ab hoc somno et morta animæ excitet. Sicut enim dormiens non potest seipsum a somno, nec mortuus seipsum a morte cxcj(iire ; i(a nec peccator potest se a peccato excitare , sed excitari debet a Dco Deique gratia. Hujus typo ct symbolo Christus Lazarum mortuum (qui speciem gerebat peccatoris) suscitaturus, valida voco illi inclamavit : *Lazare, veniforas.* Hæc una omnium condonatorum æque ut Pauli deberet esse vox : « Surge qui dormis, cl exsurge a mortuis ; » hocco unum deberet eorum esse studium, non ut aures scalpant, non ul famam doctrinæ concilient , non ut audiant : Quam bene, quam eloquenter peroravit ! sed ul quasi mallei conterentes petras et dura hominum corda, vehementi spiritu el zelo peccatores a somno et morte peccati excitent, cl in lucem ac vitam gratiæ revocent.

Ffiiciut<n*cu-gi wMdo* 'slæ inbntum.

Moraliter S. Augustinus, in illud Psalm, cxxxi, *ctedero somnum oculis meis:* «Omnes, inquit, felicitates, quæ videntur, sæculi, sonmiasunt dormientium. Et quomodo qui videt thesauros jn somnis, dormiens dives csl; sed evigilabit, et pauper erit : sic omnia ista vana hujus sæculi, do quibus homines gaudent, in somno gaudent : evigilabunt quando nolent, si non modo evigilant quando utile est; ct invenient somnia illa fuisse, et transisso, sicut dicit Scriptura : Velut somnium surgenlis. Et alio loco : Dormierunt somnum suum, ct nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis. Isto ergo, qui vult invenire locum Domino, dixit etiam ; Si dedero somnum oculis meis. Sunt autem quidam qui non dormiunt, sed dormitant : aliquantulum retrahunt se ab amore temporalium, et rursus revolvuntur in eum, cl quasi dormitantes caput crebro inclinant. Evigila, excuto somnum, dormitando casurus es. Non vult Psalmus oculis suis dare somnum, ncc palpebris dormitationem, eum qui vult invenire locum Domino. »

Et illuminabit te Christus. — Alludit ad dormientem in multam lucem : huic enim excitator dicere solet : Surge, jam dudum dies est, evigila,

ln<> gr*.

bolem splendentem aspice. Pari modo Paulus ct

tiillaminii h re*.

(P**V*S condonator peccatores a somno peccati excitat dicens : Surge, dies est gratiæ, sol justitiæ Christus jam illuxit, omnesquo qui somuo peccal°ruin evigilantes oculos aperuerunt, ct surrexerunt, illuminavit suæ gratiæ et justitiæ lumino : surge, evigila ct tu, aperi oculos, cl Io pariter illuminabit. Sic dicit *Hom.* xm, 11 : « Hora est jam nos de somno surgere. Nox præccssil, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis. *

Nota : Pro *illuminabit te* græce est <ra, id est *illucescet,* orietur *tibi* Christus; ut, sicut sol lunte, ita ipse tibi suum lumen grati n communicet, quo factus speculum divin® lucis possis el alios illustrare, el de tenebris peccatorum erutos manifestare, in lucem adducere, cl lucidos facere.

Notat Hieronymus, pro ¿xupoúeu quosdam legere içàÿiTsu a» *l* Xjtçi;, id est *continget te Christus,* ct ita legit Ambrosius ct Augustinus in *Psal.* m. Quin ct Chry odomus, tam hanc quam priorem lectionem affût, quasi hic sermo sit ad Adamum (et consequenter ad nos Adœ Elios, qui in Adamo continebamur, coque peccante mortui sumus) in monte Calvarias sepultura, quem Christus ibidem crucifixus, sanguine suo e cruce distillante contingens redemerit, ct ad lumen vitamque divinam reduxerit.

Mimtedio Clivi-

«Scio, inquit Hieronymus, audisse me qnemdam de hoc loco in Ecclesia disputantem : qui In theatrale miraculum, nunquam ante visam formam populo exhibuit, ut placeret : Testimonium hoc, inquiens, ad Adam dicitur in loco Calvari® sepultura , ubi crucifixus est Dominus. Qui Calvarios idcirco appellatus est, quod ibi antiqui hominis esset conditum caput. Illo ergo (empore, quo crucifixus Dominus super ejus pendebat sepulcrum , hæc prophetia completa est dicens : Surge, Adam, qui dormis, et exsurgo a mortuis : ct, non ut legimus, «t ¿ id est orietur tibi Christus; sed id est continget te Christus : quia videlicet tactu sanguinis ipsius et corporis dependentis vivificetur atque consurgat : et tunc typum quoque illum veritate compleri, quo Eliseus mortuus mortuum suscitavit. Hæc utrum vera sint nec no, lectoris arbitr io derelinquo. » Ubi nota : Licet Hieronymus hic ct alibi hanc sententiam de Adamo in Calvari, monte sepulto, rbiquo Christi sanguino resuscitalo, suguillara videatur, tamen passim illam docent el tradunt Patres. Unde S. Augustinus, serm. 71 De *Temp.:* « Et vere, fratres, ait, non incongruo creditur quod ibi erectus sil medicus, ubi jacebat œgrolus, et dipnum erat ut ubi occiderat humana superbia, ibi so inclinaret divina misericordia; ct sanguis illo pretiosus etiam corporaliter pulverem antiqui peccatoris, dum dignatur stillando contingere, redemisse en d dur. n Sio ct Tertullianus, lib. II *Carminum contra Mardonem,* cap. iv.

l'w. j a PlltCx.

Ilie hominem primam suscepimus e<se sepultura.
Hic pililur Christus, pio *inguine lem maîescil,
Pulvis Ado ut possil veleris cum sanguino Christi
Commixtus, stillantis ¿quæ virtute lavari.

Idem docent Orígenes, Epiphanias, Athanasius, Cyprianus, cl passim Patres, imo excepto Hieronymo, ul dixi *Matth.* xxvii, 33, videturque communis traditio. Hac etiam de causa pictores sub cruco Christi calvariam (Ad») pingunt, ut ux Al-

berlo Magno notavit Molanus, cap. lxviii *De Imaginibus.*

Verum quod ad prasentem locum attinet, communis et vera lectio est isnçxûm, id cst *illucescet,* non t?a|rt«u, id cst *continget* tc Christus. Ita enim legit *Noster,* Syrus, ct passim jam Græca ct Græci. Itaque legendum esso patet cx procedentibus : hactenus cnim a vers. 8, de luce ct illuminatione egit, non autem de contactu. Denique aptissime dicitur dormienti et mortuo: Surge qui dormis, ct exsurgo a mortuis, ct illuminabit tc Christus,

nA u* s0^cm justitiae aspicias; minus autem recte di-
ne,n vid* citur : Et continget te Christus.

ter : pii Adde, Apostolum dc Adamo non loqui, sed de
Ad* ‘peccatoribus quibuslibet; cuique enim peccatori inclamat : « Surge qui dormis, » etc.

fen. is. t»}. Videte itaque, featees (non jam iu tenebris , sed in Evangelii clara dic et luco, quando vivendi et cernendi cst facultas, constituti), quomodo caute (áxftSú;, id est diligenter, circumspecto, accurate, scientes et cogitantes vos vestraque omnia in tanta luce ab omnibus videri ct notari) ambuletis (conversemini) non quasi insipientes. — Valde cnim insipientes sunt qui ad solem hunc Evangelii oculos claudunt, vel sub eo pudenda faciunt, quasi adhuc in nocte et

Cara fenebris ignorantiæ Dei versarentur. Maxime au-
,em insipientes sunt, qui tempus hoc breve nobis ad beatam æternitatem comparandam concessum prodigunt, imo eo abutuntur, ut œternam miseriam sibi acccrsant. Unde sequitur :

Vm. i6. **io.** Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.

~ Anselmus explicat, *q. d.* Apostolus : Tempus

r« *tm-* et anteaCtæ vitæ peccata flendo ct poenitendo rc-
P"'’ dimite. Ut rcspiciat Apostolus ad vers. 8 : « Eratis
eip.Luo. cn*m acquando tenebra, nunc autem lux in Domino; » unde immediate ante pramisit : « Videte itaque, fratres, quomodo caule ambuletis, non quasi insipientes,» utpote nunc facti lux in Domino, «redimentes tempus,» ut illud olim luxu et peccatis perditum, jam recuperetis, ac tanto diligentius ct ferventius illud expendatis, quanto illud olim negligentius ct licentius prodegistis, ut illius jacturam hac diligentia el fervore sarciatis et redimatis : hoc enim proprie cst redimere. Verum sic potius dixisset Apostolus : Redimentes tempus præterilum; jam autem dicens tantum, «Redimentes tempus,» videtur intelligere prawns. Sequitur cnim : «Quoniam dies mali sunt;» alioqui dixisset : Quoniam dies præteriti mali fueruul; nisi rò sunt ample accipias pro *fuerunt* et sunt; uti enim fuerunt mali, sic cliamnum sunt mali. Est ergo hæc expositio probabilis «eque ac moralis et pia. Excitat enim cos qui in infidelitate, luxu ct peccatis, aut in desidia et tepiditate multum temporis multosque annos perdiderunt , ut hoc dainnum recuperent novo fervore, intendendo, et duplicando , ac triplicando actus abstinentiæ, mortificationis, charitalis ct altarum virtutum, in modico vitæ quod eis restat, ut paucis annis, qui supersunt usquo ad mortem, tantum meritorum sua sedulitate acquirant, quantum alii,quiapuero Deo servierunt, quantumque ipsimet acquisivissent, si priores annos in fide ct obsequio Dei fervide expendissent. Hoc secundum Latinam versionem, nam Græcum iÇaqopzÇ^avct, non *redimentes,* sed *ementes,* et ad verbum *exementes* significat, de quo mox.

Secundo, alii exponunt sic : Deus, inquiunt, sæpe s<w t». peccatoribus tempus, quod secundum natura Ds l ‘. cursum vivere deberent, propter peccata diminuit, A juxta illud *Psal.* liv, 24 : « Viri sanguinum ct do- p„s ¡l ›
losi non dimidiabunt dies suos.» Quam ob causam illis 120 annis, quos usque ad diluvium Deus hominibus prascripserat, 10 annos detraxit *Gen.* vr. Cum igitur Deus soleat tempus vitæ propter peccata diminuere, is qui bene agit, recte dicitur illud redimere, quoniam illud vitæ spatium, quod alioqui si peccaret, erat sibi Dei judicio detrahendum, quasi bonis operibus redimit, implctque dies omnes sibi ad vivendum a natura definitos, itaque moritur plenus dierum instar Abrahæ.

Tertio, S. Augustinus, serm. 24 Dc *Verbis Apo-* Tertii.
stoli, asserit eum tempus redimere, qui illud aufert negotiis sæcularibus, ut quiete sua fruatur Deoque vacet : « Quando, inquit, aliquis tibi infert litem, perde aliquid ut Deo vaces, non litibus : id enim quod perdis, pretium est temporis. Sicut enim das nummos ct panem emis, itaque aliquid amittis et aliquid acquiris : sic perdo nummos, ut emas tibi quietem, id est, tempus vacandi Deo : hoc enim est tempus redimere. »

Rursum scripsit in hanc Apostoli sententiam idem Augustinus *hom.* 10, inter 50, tom. X, ex qua accipe hos flosculos : « Dies malos duæ res faciunt, malitia et miseria. Regenerati dies malos ducimus, quousque finiatur poena mortalitatis; et succedat gratia summa» felicitatis. Nemo dicat: Parentes nostri dies bonos habuerunt, nos malos habemus. Recitata est ipsis et hæc Apostoli sententia. Ex eo quod lapsus est Adam et do paradiso projectus, nunquam fuerunt dies nisi mali. Istos pueros qui nascuntur interrogemus, quare a ploratu incipiant qui et ridere possunt. Lacrymæ testes sunt miserire. » Et inferius : « Redimere tempus hoccst, quando aliquis tibi ingerit litem, perde aliquid, ut redimas tempus quo vaces Deo : sic enim dum vestem emis, nummos amittis, vestem acquiris. Punicum cst proverbium : Ut habeas tempus quietum, perde aliquid. Pestilentia ante ostium venit, ct nummum quaerit : duos illi da, ct ducat se. Pestilentia cst homo malus, litigator, calumniator, proditor. Iste talis sic cst, quomodo pustula mala in corpore , quam cum aliqua particula tollis dc corpore, ne venenum lotum corpus occupet, et animam petat. In lite everteris cogitationibus tuis, irritaris adversus adversarium tuum : ecce teinpus perdidisti. Quanto inelius nummum amitteres, et tempus redimeres? Calumniosus vero hic non

gaudeat. Illo qui propter vitandam calumniam tempus a te redemit, hic tolerat dies malos : tu qui calumniis pasceris, et hic habes dies malos, et post dies ipsos habiturus es in die judicii pejores. »

{jturta. *Quarto,* S. Hieronymus censet tempus cum a Deo datum sit, ut hominibus in bonis operibus serviat, quasi captivum teneri, quando in malis operibus insumitur ; ideoque per bona opera redimendum, et ex captivitate in libertatem quasi vindicandum esse. «Quando tempus, inquit, in bono consumimus, emimus illud, et proprium facimus, quod malitia hominum venditum fuerat: sicquo dies malos in bonos vertimus, et facimus illos non præsentis sæculi, sed futuri. » Proprie ergo S. Hieronymus accipit *redimere,* quasi sit rursus emere id quod venditum erat. Sic Nazianzenus ait, ¿fc-ppáCu xóopcy (x^íxr.; Tip», id est *redimit mundum magno pretio :* nam Christus pretio sanguinis eum redemit e captivitate peccati et diaboli.

çninti ^s«uu- Verum nota : « Redimere n hic idem est quod eincrc. sjc redemptores vectigalium vocamus eorumdem emptores. Nam græce est ¿Çtqopa&pmt to» xaiicv, id est mercantes et ementes occasionem et opportunitatem, sive tempus hoc opportunum ad bene agendum, ad lucra coelestia comparanda, *q. d.* Studioso emite opportunitatem proficiendi in via Dei et virtute, et bona opera ac merita accumulandi : emite, inquam , eam quarumvis rerum dispendio. Ita Theophylactus, v. g. conviviorum et recreationum jactura emito tempus studendi, orandi, bene faciendi. Unde S. Augustinus, *hom.* 1 inter 50 : «Quid est, ait, redimere tempus, nisi, cum opus est, etiam detrimento temporalium commodorum, ad æterna quærenda et capessenda, spatia temporis compararo (1) ? »

Vis scire quam pretiosum sit hoc tempus, vis scire ejus pretium ? interroga damnatos, ipsi id sciunt per experientiam. Prodeat ex abysso unus dives Epulo. Dic nobis, o Epulo, quid dares pro anno uno, pro die, pro hora hujus temporis? Darem, inquit, mundum universum, darem mille mundos, si haberem; darem delicias omnes, opes omnes, tormenta omnia. O si daretur vel momentum resipiscendi, poenitendi, veniam emerendi : illud emerem omnibus laboribus, poenitentiis, afflictionibus , quas unquam homines tolerarunt, aut cliamnum tolerant in Purgatorio vel inferno, etiamsi illre centum millia, imo mille milliones annorum durarent!

Interroga aniinas in Purgatorio. Dicent illae : Si possemus redire ad tempus merendi et satisfaciendi , emeremus illud non auro, non gemmis totius orbis, sed sanguine elvila, imo mille mortibus.

Interroga Beatos. Dicent illi : Beati mortales! o si sciretis qure merita, qure lucra glori® comparare possitis singulis temporis momentis, vos illa emeretis omni sudore et dolore. O si nobis redirc liceret ad tempus merendi, emeremus unam horam omnibus equuleis, ignibus, bestiis, martyriis, cupercmusque illa pati qure unquam Sancti passi sunt usque ad diem judicii. O si redire liceret, nos aliter illud expenderemus quam expendimus : sumus jam inter Angelos, nos extremum potenti® exsereremus, ut inter Seraphinos et Cherubinos ascribi mereremur. O momentum pretiosum, ex quo pendet æternitas ! Quot hic momenta in otio deperdis, tot reternilates gloriæ, quas acquirere potcras laborando, patiendo, animas convertendo, perdis, et irrevocabiliter perdis >mt, si in cœlo poenitere posses, non alterius rei quam temporis perditi, aut minus strenue expensi, te preniteret.

Quoniam dies mali sunt. — Id est, quoniam dies hujus vitre miseri, multis rerumnis, periculis et tentationibus expositi sunt, qure occasionem bene agendi vel adimunt, vel minuunt, vel periculo exponunt, inquit Anselmus. Sic euim Hcbr i bonum vocant quod jucundum est ; malum, id quod triste est et miserum. Sic Christus, *Matth.* vi, 34, dicit : *Sufficit diei malitia, id* est afflictio et miseria, *sua.*

Rursum dies mali, id est incerti, instabiles, breves sunt æque ac pleni curarum, distractionum et laqueorum peccati et damnationis. Nam inter caderas malitias, id est miserias, dierum hujus vitre est incertitudo, instabilitas et brevitas eorumdein, reque ac molestia, curre et angores ; juxta id quod ait Jacob Pharaoni : «Dies peregrinationis mere centum triginta annorum sunt, parvi et mali, » *Genes.* xlvh , 9. Quo alludit hic Paulus, *q. d.* Emite tempus bene agendi et merendi, quia dies hujus vitre et temporis suut incerti , instabiles ei breves, reque ac molesti et anxii; incertum, instabile et breve habetis tempus procurandi salutem reternam : videte ergo ut hoc temporis momentum, ex quo pendet relernitas vestra, bene expendatis. *Tertio,* proprie *dies mali* sunt, quia pleni sunt infidelitate et peccatis. « Dies malos, ail S. Augustinus loco citato, dure res faciunt, malitia et miseria. Ex quo enim lapsus est Adam, et do paradiso expulsus, nunquam fuerunt dies nisi mali. » Sicut glassante h eresi vel ebrietate et libidine (uti fit iu bacchinolibus) dicunt concionatores : O Christiani, cavete vobis hoc tempore, quia dies mali sunt, *q. d.* Tempus hoc redimite, ncc sinite vos abduci a communi hominum turba ad gulam et venerem, ne tempus cum anima perdatis. Sic ait S. Joannes, *epist.* 1, cap. v, vers. 19 : « Mundus totus in maligno positus est; » tempore cnim Pauli omnia erant plena infidelitate et sceleribus, infidelibus et sceleratis. Ho, ergo quasi fures temporis pretiosissimi fugiendos el arcendos docet Apostolus : po-

(1) Allioli : « Redimentes tempus, » id est, occasiones ac opportunitatem bene agendi, rncritaque vestra, ideo el thesaurum in cœlis, augendi, avide arripientes.

rinde ac Philosophus cuidam amico fabulis eum eo tempus terere volenti severo vultu dixit : « Abi hinc, fur temporis. » Idem dicamus, cum quis fabulo, nngivendulus, aut similis temporiperda nos invadit, ac ad sua otia nugasque sollicitat : tanto enim pejor et nocentior est fur temporis fure pecunia?, quanto tempus quod suffuratur, pretiosius est pecunia. Maxime autem perstringit hic Apostolus Simonianos et Gnósticos, hrereticos impios ct impuros, de quibus dixi vers. 11 : « Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum , magis autem redarguite. Quæ enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est ct dicere, » 7. d. In tanta temporum calamitate ct malitia, cum hinc hæreses infames et spurca? grassantur, quæ suadent tempus in deliciis veneris et ventris transigere; inde infidelitas, idololatria, libidines, ebrietates, rixæ, omniaque scelera dominantur et increscunt : vos, o Christiani, nolite iis auscultare, cum iisquo tempus cum anima prodigere ; sed potius illud redimite, atque Deo ct studio sapientia? ct virtutum Christianarum impendite, ac nominatim quovis pretio quovisque damno redimite tempus, vacando precibus ct Dei laudibus, ac excipiendis ejus sanctis inspirationibus, quibus Deus interius mentem vestram illustrat, pulsat, excitat, inflammat ad majorem sanctimoniam, ut ci magis placeatis, magnisque passibus tendatis ad perfectionem. Unde sequitur : « Propterea nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quæ sit voluntas Dei. Et nolite inebriari vino in quo est luxuria; sed implemini Spiritu Sancio, loquentes vobismetipsis in psalmis, ct hymnis, ct canticis spiritualibus, cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino ; gratias agentes semper pro omnibus. » Ecce hoc est redimere tempus, dum, quod alii dant ct perdunt in compotationibus ct luxuriis, hoc fideles dant orationi, psalmis, hymnis, canticis spiritualibus, ctc.

C l iit /p- «nrrari y*''|*"r

Nota primo: Græcum verbum es» mercatorum, qui curiose merces omnes con«iderant, ut emant meliores ad lucrum, cui soli in(‹udunt, quodque omnibus deliciis ei conviviis anteponunt : tanto studio dccct nos aucupari occasionem ct merces bonorum operum.

Secondo, >"* ‥‘/ Xicimu u/i u- w)m. r :M-

Secundo, sicut hi mercatores merces emendo, cas sibi proprias suasque faciunt : sic tempus quasi nobis appropriamus, dum illud assumimus ct impendimus ad propria bonorum operum el meritorum lucra. Non est nobis, inquit (Ecumenius, tempus stabile; udvenæ enim sumus. Eme crg0 ipsum et facito proprium, scilicet bona operando in hoc tempore, quæ in futuro tc glorificent.

T 7;' • f ' n -tra * t»

Tiriio, præsens tempus dicitur xaufîç, ia est, occasio ct opportunitas, scilicet mercandi ct lucra nostra augendi, sicut in nundinis mercatoribus est occasio emendi ct vendendi sua. «Vita inquit Nazianzenus in *Sententiis,* est quasi mercatus, cujus dies cum abierit, tempus amplius non erit emendi quæ velis, » ut singuli meminoi rint sibi hanc occasionem sedulo et studioso cap» fandam et amplectendam esso : est cnim fronti capillata, a tergo occasio calva. Ubi hæc occasi» transierit, ubi hæ nundinæ, hoc tempus vil4 tua? effinxerit, non habebis vel momentum pm» nitendi, bene agendi, mercandi, ct lucra cœlestia comparandi. Sic ergo vive , talia el tanta fac, qualia ct quanta voles to fecisse, cum tempus hoc elapsum erit; qualia ct quanta te fecisse voles el optabis, cum in aeternitate consistes. Quod cnim nunc facis ct operaris, per lotam æternitatem tibi proderit, magnasque opes et gloriam tibi pariet : quod nunc negligis, negligis ct perdis irreparahiliter, ut per totam æternitatem hanc negligentiam, hoc tempus neglectum recuperare ct redimere non possis.

Occulo " temporii stimuli»

Hunc occasionis el temporis stimulum sæpo nobis adhibet Apostolus, /toni, xm, II : «Elhoc, inquït, scientes tempus, quia hora est jam nos de somno surgere. » *Galat.* vi, 10 : « Dum tempus habemus, bonum operemur ad omnes. » I *Corinth,* vn, 26 ct 29, ubi tempus hoc vocat *breve,* et *instantem necessitatem.* Vide ibi dicta. Eumdcm stimulum adhibet Sapiens, *Eccles.* ix, 10 : « Quodcumque, inquit, facere potest manus tua, instanter operare : quia nec opus, nec ratio , ncc sapientia, ncc scientia erunt apud inferos, quo tu properas. » O quam sapiens, quam providus est, qui hæc cogitat, hæc agit, qui ita vivit, uti in hora mortis optabit sc vixisse, qui ea jam facit, quæ in ætcrnilalo constitutus gaudebit se fecisse!

18. Et NOLITE INEBRIARI VINO, IN QUO (scilicet vino, vel in quo, scilicet inebriari, *q. d.* In ebrietate) est luxuria. — Nola : Pro *luxuria* græce est áoü»TÍ«, id est luxus, lascivia, qualis est eorum qui assidue potant et comessaiilur, ut pene semper sint temulenti. Ili enim in omni áawrúf, id est crapula, spurcitia, impudicitia ct sordibus volutantur. «Nolim, inquit Cicero, lib. Il De *Finibus,* mihi fingere azotos qui in mensam vomant, ct de conviviis auferantur , crudiquc postea rursus sc ingurgitent. » Sic latine *luxuria,* ut vertit Noster, non tantum rem venercam, sed ct hunc luxum significat, ait Erasinus.

Vcr‹. H. Âwrci Uiuot

Secundo, tamen «tauri*, cum Thcophylaclo et aliis, potest accipi pro luxuria et libidine. Venter enim mero œstuans despumat in libidinem, quasi in àawTÎcw. Hoc sensu ita in Solam ludit Martialis lib. IV, *epiqramm.* 9 :

Sola Clinici Libella
Deberlo sequens Clitum marito.
El donas, cl amas, íZu; áaúru;.

Sota cnim significat parcum : Labulla tamen erat asota, id est prodiga, perdita, luxuriosa, relicto marito sequens adulterum. Clemens Alexandrinus, lib. H *Pcedag.,* cap. 1 et 11, iaúrw;, dici vult quasi id est salute privatos, quia tam

epos, quam corporis et animi!) salutem perdunt ot prodigunt.

VaroS. Hieronymus in cap. iad *Titum, vers.* 7: «Ubicumque, ait, saturitas ct ebrietas, ibi libido dominatur : specta ventrem, ct genitalia, qualis ordo membrorum, talis ct viliorum. Nunquam ego ebrium castum putabo, qui etsi vino consopitus dormiverit, tamen potuit peccare per vinum. Dicat quisque quod volet, ego loquor conscientiam meam. Scio mihi abstinentiam ct nocuisse intermissam, el profuisse repetitam. »

Jhh *rleU' Idem Hieronymus, epist. 83 ad *Oceanum* : « Vinoiontia, inquit, scurrarum est et comcssatorum, venlerque niero aestuans cito despumat in libidines. » El inferius : « Noe ad unius hor.u ebrietatem nudat femora sua, quæ per sexcentos annos sobrietate contexerat. Lot per temulentiam nesciens libidine miscet incestum, et quem Sodoma non vicit, vina vicerunt. » Hinc Plato, lib. Il *De Lcgib.,* prope finem, ita de vino sancit : « in civitate nec servus, nec serva unquam vinum gustet, ncc ipsi quidem magistratus illo quo magistratum gerunt anno : neque gubernatores, neque judices, dum munus suum exercent, ullo modo vinum gustent. » Nimirum verissimum est illud Heracliti adagium : « Anima sicca sapientissima. » Quod pulchre explicat el demonstrat Galenus in libro cui titulus est : *Quod corporis t.mpcricirespondeant mores animi.* ElClemens Alexandrinus, lib. H *Pcedag.* : « Jubar est, ait, anima sicca sapienlissimum et perspicax, neque madescit vini halitu in modum ncbulæ crassescens. » Idem lib. VII *Stromal.* : *a* Vinum, inquit, ct carnium sagina, robur quidem adducunt corpori, sed animum reddunt languidum. » Nam, ut ait S. Ephrcm, tract. De *Timore Dei,* inilio tomi 111 : « Qui corporis sui carnes delicate nutrit, concupiscentias malas pascit. »

Animi íÍCC-1 lapientis* tinn'

Sei» implemini Sviiutu Sancto , — *q. d.* Studete non ul vino, sed ut gratia Spiritus Sancti impleamini. Modum ct viam subdit dicens :

Vers. io. 19. Loquentes voBiSMBTiPSis (scilicet dum in unum convenitis, sive in templum ad orandum ct agapen, sive in domum ad mensam ct cibum) IN PSALMIS, ET HYMNIS, ET CANTICIS STIRI TLALIBIS , CANTANTES ET PSALLENTES IN CORMIIUS VESTRIS DOQ.ii dir- mino. — S. Hieronymus ita hymnos a psalmis ct i nini canticis distinguit : «Hymni, ait, sunt qui Dei umTo»' fortitudinem ct majestatem praedicant, et ejusei cinti- dem semper, vel beneficia, vel facta mirantur : CUB,? quod omnes psalmi continent, quibus Alleluia vel præpositum, vel subjectum est. Psalmi autem proprie ad ethicum locum pertinent, ut per organum corporis quid faciendum, et quid vitandum sit noverimus. Qui vero de superioribus disputat , el concentum mundi, omniumquo creaturarum ordinem atque concordiam subtilis disputator edisserit, isto spiritale canticum canit. » Rursum, in ofileio Ecclesiastico facile jam est distinguere hymnos a psalmis el canticis.

Nota *prmto* : Docet hic Apostolus, qualis ilebeat esse Christianorum agape, mensa et convivia, scilicet non nt carnibus et vino corpus et anualmentem obruant ; sed ut spiritu et spiritualibus i0ftnu\ sanctisque colloquiis et hymnis, præserlim de Christo Chrisliquc beneficiis, invicem se oblectent, pascant, impleant, sirque studeant ebrietati, non corporali, sed spiritali. Rursum, ut cantionibus non lascivis, sed piis et sacris se recreent, ct licum laudent. Solet enim in conviviis animus excitari, hilarescere, et in lepores canlusque resolvi. Hinc Zeno rogatus, cur, cum natura esset servus, ct secla Stoicus, in convivio tamen hilaresceret? respondit ; Et lupinum, cum sit suapte natura amarum, tamen aqua maceratum dulcescit : ita naturale est, cibo poluque rinato corpore, discuti tristitiam. Testis est Laertius, lib. VII, cap. i.

Unde nota *secundo,* Uebræos antiquissimos in Mmia conviviis ad communem recreationem solitos adhibere musicam, u Vinum, inquit Ecclesiasticus, Hebras cap. XL, vers. 20, et musica (ecce musicam cum vino, scilicet in conviviis ct symposiis, conjuu- klk_n git) hclificant cor, ct super utraque dilectio sa- «uu. pientiae. n Et cap. xlix, vers. 2 : « In omni ore quasi mei indulcabitur ejus (Josiæ) memoria, el ut musica in convivio vini. » Idem vero pulchrius, cap. lixii, vers. 7 : * Gemmula carbunculi in ornamento auri, ct comparatio (id est compositio et concentus : hoc enim est Græcum musicorum in convivio vini. Sicut in fabricatione auri signum est smaragdi, sic numerus (id est numerosa melodia musicorum) in jucundo et moderato vino,» *g. d.* Sicut annulum aureum ornat pala et carbunculo, vel signum, græce c^zxqì;, id est *sigillum,* ex smaragdo : ita convivium ornat musica, idem testatur David, Psal. Lxvm, vers. 13 : a Adversum me loquebantur qui sedebant m porta (id est judices et seniores populi, qui in portis publica judicia exercendi causa sedere solebant), et in me psallebant qui bibebant vinum, » *q. d.* Passim in suis symposiis perstringebant me suis contumeliosis canticis. Clarius vero id docet Isaias, cap. v, vere. 12: cCithara ei lyra, el tympanum, et tibia, et vinum in conviviis vestris. » Quem morem suæ gentis secutus Christus post ultimam coniam paschalem procedens ad passionem in montem Olivarum, hymnum cum Apostolis Deo cecinit, *Mare.* cap. XIV, vers. 2G.

Indo *tertio,* Christum imitantes Apostoli, ut Apatoll palet ex hoc loco Pauli, et primi Christiani in *|, p™* suis agapis et conviviis musicam et cantica adhi- ai ia bebant, uou lasciva, nec profana, sed sacra, sci- «g*pe et licet hymnos in laudem Dei. Testis est Cyprianus, c ‘r ‘TU* epist. ad *Donatum* : « Et quoniam, inquit, nunc Ji. feriata quies, ac tempus est otiosum, quidquid inclinante, jam sole in vesperam diei superest, ducamus hunc diem Iteli, neo sii vel hora convivii gratae coelestis immunis : sonet psalmos convi-

vinm sobrium, ut *tibi tenax* memoria est, vox rauca. aggredere hoc munus ex moro ; magis charissimos pasces, si sit nobis spiritualis auditio. Prolectet aures religiosa mulcedo. » Similia habet Philo de Essæis. Idem clarissime docet Tertullianus, cap. XXXIX *Apologet.* Audi eum, et nota qualia fuerint priscorum Christianorum convivia :

ürm *tte-* n Non prius, ait, discumbitur, quam oratio ad Dcutn prægustetur. Editur quantum esurientes H &ri- capiunt; bibitur quantum pudicis est utile : ita pura- saturantur, ut qui meminerint etiam per noctem ri- adorandum Deum sibi esse. Ita fabulantur, ut qui sciant Dominum audire. Post aquam manualem et lumina, ut quisque de Scripturis sanctis, vel de proprio ingenio potest, provocatur in medium Deo canere: hineprobaturquomodo biberit. / Eque oratio convivium dirimit : inde disceditur non in catervas cæsionum, neque in classes discursationum , nec ia eruptiones lasciviarum ; sed ad eamdem curam modestiœ et pudicitiæ, ut qui non tam ccenam ccenaverint, quam disciplinam. »

Rcpre- Ita veteres. Quo jam abiimus, Christiani? Quantus jam mensarum, ferculorum, vinorum luxus? mod meh quanta multorum temulentia? quanta asotia? rumcon- quam colloquia et cantica impura et lasciva? Si Cyprianus, si Essœi, si Tertullianus, si Paulus ad nos redirent, et Christianorum jam convivia spectarent, an non exclamarent : O domus antiqua, quam dispare domino dominaris ! Bine sunt prisci illi Christiani, an umbræ Christianorum? hiscene Christus, an potius Bacchus dominatur? hino Christiani sunt, an Antichrisliani ct Bacchiani? hine dcicolæ sunt, an vcnlricolœ, et Cereris Venerisque mancipia?

chnstii' Hinc *quarto,* orta est laudatissima priscorum comm Christianorum consuetudo, ut in privatis cantido foit cis animi causa concini solitis non amatorias, ¡npira- sed pias et sacras cantiones Christo canerent. Ita c j'ïicn ^as*l*us› ttb- *Spiritu Sancto,* cap. vn ct xxix, ,„M, tradit hymnum glorificationis sanctissimas Trini- i·n ama- tatis, id est, « Gloria Patri, et Filio, ct Spiritui Sancto, » a rusticis etiam cantari solitum. Clarius Hieronymus *ad ilarccllam,* epist. 17 : a In Christi, inquit, villula tota rusticitas, et extra psalmos silentium est. Quocumque te verteris, arator stivam tenens Alleluia decantat, sudans messor psalmis se avocat, et curva attondens vitem falce vinitor aliquid Davidicum canit. Hæc sunt in provincia carmina; hæ, ut vulgo dicitur, amatorios cantiones, hic pastorum sibilus, hæc anna cultura. » Id illis ad o cura erat, ut a puero infantibus cum fari inciperent, primam vocem quam sonarent, Alleluia, id est laudate Deum, instillarent. Undo idem Hieronymus *ad Latam* scribens, hæc ait : « Quis hoc crederet, ut Albini pontificis neptis de repromissione Martyris nasceretur, ul præsente et gaudente avo, parvulæ adhuc lingua balbutiens Christi AHcluia resonaret? n El infra ; « Cum avum viderit, in pectus ejus transiliat, de collo pendeat, nolenti Alleluia dcwnkl. » Hunc morem revocans S. Chrysostomus, hom. in *Psalm,* xli, quosvis, etiam agricolas, opifices, nautas, textores ct textrices hortatur ad psalmos aliaque pia cantica concinenda. « Quoniam , inquit, hoc genus delectationis est animæ nostra valde cognatum et familiare, ne dæinones lasciva et meretricia cantica introducentes, omnia evertant; psalmos Deus construxit, ut ex re simul caperetur voluptas et utilitas. » Et post multa de utilitate psallendi hæc addit : « Hæc dico, non ut vos tantum laudetis, sed ut filios et uxores doceatis talia cantaro cantica, non solum in texendo, aliove opere faciendo, sed maximo in mensa. Quando enim diabolus ut plurimum insidiatur conviviis, cum ct ebrietatis et ingluviei, risusque profusi, et remissi animi auxilio utitur, tunc maxime oportet, et ante mensam, ct in mensa se munire psalmorum præsidio, et simul cum uxore ac liberis surgcnles a convivio hymnos sacros Deo canere. »

Cantantes et psallentes in cordibus vestbis Domino , — *q. d.* Hæc cantica spiritalia, hi psalmi non ex solis labiis, sed ex imo corde prodeant. Hortatur ergo Christianos Apostolus ad lætiliam el exultationem spiritalem, ut semper ‘,am *lct læti et exultantes in sua vocatione ct christia- cxulunismo jubilent, Deoque gratias agant, eique in s lætitia ct amore serviant, aliosquc ad eamdem l ictn. lætiliam, amorem et gratiarum actionem excitent. Hæc enim sunt indicia Spiritus Sancti cor inhabitantis, qui hunc spiritum gaudiis suis afflat. Beati qui illo fruuntur, iliumque excitant ct augent. illis nihil difficile, nihil triste accidit, sed læto spiritu, alacri et magno omnia ardua ct tristia superant et transcendunt. S. Augustinus hæc verba Apostoli per antitheses eleganti carmine expressit, cum ait :

Non vox, sed votum; non chordula musica, sed cor;
Non cantans, sed amans, cantat in aure Dei.

«Audiant, ait S. Hieronymus, illi quibus psallendi in ecclesia officium est, Deo non voce, sed corde cantandum ; nec in tragœdorum modum guttur ct fauces dulci medicamine colliniandas, ut in ecclesia theatrales moduli audiantur et cantica , sed in limore, in opere, in scientia Scripturarum. »

20. Gratias agentes semper pro omnibus, — v««.w- gratiis, donis et beneficiis a Deo acceptis. « Quidquid sapienti®, quidquid te virtutis habere confidis, Dei virtuti ct Dei sapienti® deputa Christo, ait S. Bernardus, serm. 13 *in Cant.* Vide dc gratiarum actione ca quæ dixi I *Thcssal.* v, 17. Pulchre quoque S. Hieronymus hic : «Christianorum, inquit, Etixn ia proprie virtus est, etiam in his quæ adversa putant, referre gratias creatori : nam in beneficiis Dei quæ nobis accidunt, gratulari, hoc et Gentitía- lis facit et Judæus. Sed juxta Apostolum luee virtus est maxima, ut in ipsis periculis atque miseriis Deo grati'' referantur, et semper dicamus;

Benedictus Deus ; minora nescio sustinere quam mercor; hæc ad mea peccata parva sunt, nihil mihi dignum redditur. Hic animus Christiani est, hic crucem suam tollens sequitur Salvatorem, quem nec orbitas, nec damna debilitant, quem, ut Flaccus ait : Si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruin®. »

In nomine Domini nostri Jesu Coristi, — per nomen Jesu Christi, id est, per Christum , qui hæc dona, gratias et beneficia nobis promittit et obtinuit. Est metonymia. a Nomen » enim pro re nomine significata ponitur. Sic sæpe alibi jubemur invocare nomen Domini, id est, Dominum suo nomine significatum.

Deo et Patri. — Refert ad « gratias agentes. » Jubet enim ut gratias agamus « Deo et Patri, » id est, utSyrus, Deo Patri. Dicit tamen a Deo et Patri,» ul duos titulos innuat quibus Deo ad gratiarum actionem obstricti sumus. *Primus* est, quod sit Deus noster, a quo corpus, animam, gratiam et bona omnia accepimus. *Secundus,* quod sit pater, qui paterno affectu nos quasi filios suos omnibus suis bonis pascit ct inebriat.

Duo titn- DeTgn- tiis de- fcemos-

llinc est quod regius Psaltes toties omnes ad Dei laudem et gratiarum actionem invitat : hinc toties canit rccinilquc *HaUeluia,* id est, laudate Deum. Est enim hoc coeleste Beatorum canticum et jubilum. Ila S. Joannes, Apoc. cap. xix, vers. 1,3,4, G, audivit viginti quatuor seniores omnesque Sanctos in cœlis identidem resonantes *HaUeluia.* Hinc Ecclesia tempore paschali assiduo jubilat *HaUeluia.* Olim quoque, teste S. Hieronymo, virgines ct monachi hac voce *HaUeluia* noctu ad preces Deumque laudandum vocabantur in templum.

Min do kì'.' Francisais Alvarez in Æthiopica legatione, cap. XL1 › refert ad Torrctanam ditionem coenobium visi Religiosorum, *HaUeluia* ab hoc eventu nuncupatum. Asceta vixerat in vicinia vigiliis, jejuniis ct orationibus assidue vacans : is a beatis mentibus in coelo audierat sæpius ingeminari *HalIcluia* suavissimo concentu : caque voco ad praefectum monasterii relata, illi auctor extitit monasterii tuin inchoati hoc nomine appellandi, ut *HaUeluia* diceretur.

Hæc vox *HaUeluia* cœlilus quasi aspirata animavit olim Christi athletas ad martyria, accrbissiinaquo tormenta cum gaudio subeunda. Lege acta SS. Felicis, Fortunati et Achillei martyrum, 23 aprihs. Denique m publica ct gravissima peste quæ Romæ contigit anno 591, cum S. Gregorius Pontifex ad eam sedandam publicam supplicationem instituisset, et B. Virginis imaginem cum litania circumtulisset angelo e coelis illi accinento, *Ilerjina cali, tatare, HaUeluia,* lues omnino sedata est : visusquo est angelus alter gladium exertum in homines vibrans, cum in vaginam recondere : visus est, inquam, in mole Adriani, qu® exinde castellum S. Angeli est appellata, uti referunt Sigonius, lib. 1 *Dellcyno Italia;* S. Antoninus, ¡V *part., tom.* XV, cap. xxiv, § 2; Petrus Canisius, lib. V *Mariah's,* cap. XXll.

Orlgo Jj7'll"' e(rii.

21. Subjecti invicem in timore Christi. — g-tven-si. nova ethica sententia. Apostolus enim, ut alias dixi, per sententias more veterum non connexas, sed disparatas, tradit præcepta de moribus et vita Christiana.

Nota : Sententia hæc indefinita accommodate ad personas singulas intelligi debet, scilicet, ut subjecti sint ii non qui superiores, sed qui inferiores sunt, quorum est parere. Pari modo accipienda est vox *invicem ;* non enim vult ut quisque vicissim -alteri subjectus sit : sic enim parentes filiis, reges populo vicissim subjecti esse deberent. Sed *invicem,* id est, ut Syrus vertit, *alius alteri;* alius, puta inferior, subjectus sit alteri, scilicet Superiori. Nam, ut Hieronymus docet, Apostolus ponit hic generale principium politiae Christian®, puta obedientiam, scilicet ut subjecti sint et obediant singulis suis Superioribus ; illudque in sequentibus per species et partes explicat, cum jubet mulieres viris, filios parentibus, servos dominis subjectos esse.

Nota : Quod addit, a in timore Christi, » sig- S nificat subjectos nos Superioribus nostris esse debere , non ex timore pœnæ vel hominum, sed cx timore Christi : quia scilicet Christum revere- nras, imo mur, cumque timemus offendere, *q. d.* Ex timore filiali, id est ex amore Christi, obedite Superio- **Jj** ixó- ribus vestris, qui vicarii sunt Christi : **ut,** cum «Chru* eis paretis, in Christum conjiciatis oculos vestros , ct putetis vos Christo parere ; cum eos auditis, videtis, putetis vos Christum audire, videre ; sicquc opus præceptum faciatis, non quia hic homo illud præcepit, sed quia Christus per hunc hominem quasi vicarium suum loquens et mandans illud præcepit. Ita fiet, ut non tam reverentiam et obedientiam homini, qui Superior est, quam Christo in homine qui Superior est, exhibeatis.

22. Mulieres viris suis subdit.b sint sicut Do- v«s. îî. mino, — id est, ut aliqui exponunt, mulieres obediant viris quasi dominis suis. Sic erum Sara Abrahamum maritum dominum vocat, *Genes.* do- XVIII; 12: « Dominus, inquit, meus (maritus1'?"^*' meus Abraham) vetulus est. » Sed sic dicendum fuisset : Sicut dominis ; jam autem dicit Apostolus : « Sicut Domino. » Adde , in Græco esse articulum demonstrativum xupiu, quasi communem omnium Dominum nostrum, ut vertit Syrus , demonstret, a Sicut Domino » ergo, id est, sicut Christo. Ita Greci. Explicat enim quod vers, præccdent. dixit : a Subjecti invicem in timore Christi. » Scilicet, ut propter Christum Ghristique timorem, reverentiam et amorem mulieres subjeci® sint viris , quasi Christo ipsime!, cujus locum et personam viri representan!.

Ita et Aristoteles, lib. 1 *Wconom.,* cap. iv, et lib. 11, cap. **i**, n el **iu**, uxori et matnfamilias hæc dat præcepta.

Primo, « Muller suum arbitrium omnino exuero debet, ut marito obtemperet; sitque maritus pro corde, oculis ct lingua : arrideat ridenti, compatiatur *tristi, non* adulatoris modo vel chatnæ-Iconiis, sed ut socia et dimidiatum corpus ejus, ct cum eo unus spiritus. »

Secundo, «Mulier nunquam sit otiosa ab opere, nec digiti a colo, aut penso telavo sint, neve
* otiosam patiatur ancillarum filiarumque cohortem; id cnim ad augendam rem familiarem pertinet, et animum ab adulteriis ct veneréis retrahit; quæ seso otiosis insinuant facile, n

Tertio, « Nullum permittat domum ingredi sino præccpto viri. Non pandat secreta domus. »

Quarto, « Filios filiasque instituat, nec vagari permittat, longiusquo a suo latere discedere : verba omnia impudica et cantiones Illis prohibeat, nec praecinat. »

Quinto, a Heipublicro negotiis non se immisceat. n

Sexto, « Non sit litigiosa cum domesticis, vel vicinis; non curiosa, non maledica, non pervicax marito ; non vino, nec gulæ dedita, non sordida, non nimium compta : pulchrum enim tunc caderis spectaculum, miserum marito est. »

Uxor ergo viro non sit obstrepera, sed subdita cl consona ut Echo, ut cam hoc illius enigma ornet :

> Virgo modesta nimis, legem bene serro pudoris,
> Ore procax non sum, nec sum temeraria lingua;
> Ultro nolo loqui, sed do responsa loquenti.

Ver» S3. 23. Ipse (Christus) salvator corporis ejes. — Nola *ejus,* id est sui. Est Ilebraismus : llebræi enim idem habent pronomen absolutum et reciprocum. Græca et Syrus non habent *ejus,* sed chrlstu tantum *corporis.* Christi cnim corpus, id est Ecd^ajtotoú Oniástlco dicitur *corpus, q. d.* Chris-£„„t u- tus dat salutem corpori suo, id est Ecclesi®, 81-lutnn ia cut caput quod omnes sensus continet, salutem dat corpori, in illud influendo ct dirigendo per visum, phantasiam et rationem. Ita Theophylactus.

Vers. IS 23 et 20. CURISTES DILEXIT ECCLESIAM, ET SËIPSUM TRADIDIT PRO EA, UT ILLAM SANCTIFICARET, mlndans (eam) lavacro aquæ (sacramento Baptismi, quo corpus pcr aquam, anima per gratiam Pmi Spiritus Sancti abluitur) in verbo vitæ, — id est rv per sacram ct vivificam verborum baptismi for-v- .w/a mam, non deprecatoriam aut concionutoriam, sed consccratoriam ct sacramcntalem; scilicet hanc : ^8° tc baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spi-». ' . ritu< Sancti, qu® qua instrumentum Dei, animam »” I sanctificat ct vivificat. Ita Chrysostomus, Theo-“¿I dorelus, Ambrosius, Ansclmus, D. Thomas.

X un> Quoto perperam Beza, Vatablus et Novantes accipiunt verbum Evangelii, quod promittit gratuitam justificationem , ct vitam spiritalem per *tr* ' rt Christum, el, si ei credas, inquiunt, illam hoc ' *_i’ ipso Ubi conierei. Nam Apostolus hic lavacro aquæ et verbo vitæ, id est, materine et formm ut volunt baptismi, tribuit quod sanctificet ct mundet Ecclc- N siam, id est cx immunda et peccatrice faciat mundam et sanctam : atqui lavacrum aqu®, ipsaqtro ablutio baptismi non sanctificat nec mundat Ecclesiam illi concionando, ct in concione sua promittendo sanctitatem et munditiem, sed re ipsa ex opero operato sanctitatem ct munditiem Ecclesia; conferendo : ergo nec verbum vitio sive forma baptismi sanctificat el mundat concionando, sed re ipsa ex opere operato sanctitatem ct munditiam conferendo. Æquc cnim ct pari modo tribuit Apostolus sanctificationem hano verbo vit® atque lavacro aqu®.

Secundo, juxta Novantes; fides sola est qu® jus- BapU*-liticai; baptismus nutem nihil justitiæ operatur, “J3 noa sed tantum signum est justitiæ per fldem accept®, uim eamque obsignat quasi sigillum ; alqui si ante gnum baptismum per fidem Ecclesia cst sanctificata c>’ujlll(|r’ • justificata : ergo falsum cst quod baptismus cam nOvau-sanctificet et mundet; quod tamen hio ait Apo- ‹“• stolus.

Tertio, «verbum vit®,» seu forma baptismi non Formi est alia (ut patet tum *Matth.* xxvtn , 19, tum traditione et praxi totius Ecclcsi®) quam hæc : « Ego s^nXite baptizo in nomine Patris, ct Filii, et Spiritus tioctu». Sancti ; » atqui hæc verba non sunt concionatoria : sic cnim dicendum esset : Hortor te ut baptizari velis, ut velis credere in Patrem, Filium, ct Spiritum Sanctum ; sed practica sunt, ct operatoria : significant enim, Ego te in corporo aqua, ct per hoc in anima baptizo et abluo a peccatis : si hoc significant, ergo idem faciunt et præstant; alioqui cnim verba hæc falsa essent, et forma baptismi esset mendax.

Quarto, in parvulis id est clarissimum. Hi cnim non verbo Evangelii et concionis, utpote quod non intclligunt, sed forma baptismi consecratoria justificantur.

Dices : S. Hieronymus hic per *verbum* accipit Soimn-verbum doclrin®. llespondeo hunc sensum esse tropologicum, ut ipse Hieronymus fatotur. ne*.

Dices *secundo : S.* Augustinus, tract. 80 *in Joan.:* « Accedit, ait, verbum ad elementum, cl fit Sacramentum : unde est ista tanta virtus aqu®, ut corpus tangat, ct cor abluat, nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur? » ergo intclligit in Sacramentis esse verbum concionalorium quod fidem excitat, et fido creditur.

Bespondeo : Hic locus est pro nobis. Non cnim dicit Augustinus : Accedit verbum ad elementum, et fit concio; sed, «fit Sacramentum,» id cst sacrum signum, significans ct eillcicns id quod significat, v. g. ablutionem anim® in baptismo. Iloc enim clare significant verba illa : « Undo est ista tanta virtus aqu® , ut corpus tangat, el cor abluat, nisi faciente verbo? Nec cnim verbum concionalorium, sed sacramentale facit ut aqua baptismi cor, id est animam, abluat. Quod ergo addit Augustinus : «Non quia dicitur, sed quia

creditur, » tantumdem est ac si dicat: Verbum accedens ad elementum, id est Sacramentum, v. g. baptismi, operatur et abluit animam, «non quia dicitur,» id est, non quia pronuntiatur, non propter externum verborum sonum, uti faciunt et operantur carmina magica; «sed quia creditur,» id cst, propter verborum sensum et significationem cnergicam , efficacem et operativam , quæ oculis non cernitur, sed fide ab Ecclesia et Christianis creditur et comprehenditur.

Vcrbn .i 'J . , ll Nota : «In verbo vitæ ,» id est in verbo vitali, vivifico, quod vitam, id cst spiritum et gratiam, animæ confert. Vocem *vitæ* non habent jam Græca et Græci, nec Ilieronytaus, nec Ambrosius.

Vcis.17. 27. Ut exhiberet (græcc id est; ut Syrus, statueret, excitaret, sisteret, et sistendo quasi sponsam copularet et adjungeret) ipse sibi (non tantum mundam et puram , sed et) glorio- sam (græcc mullo decore et gloria illustrem) Ecclesiam, non habentem maculam (peccati), aut rugam (vetustatis), aut aliquid hujusmodi, SEI) UT SIT SANCTA ET IMMACULATA, — *q. d.* Christus Ecclesiam, id est fideles suo spiritu et gratia renovavit, sanctificavit, illustravit, abstulitque ab cis maculas peccatorum et rugas vetustatis.

Qnomodo l tíno ru- Dices : Si in Ecclesia non cst macula nec ruga, sed Ecclesia tota cst sancta, ergo soli sancti et justi sunt *n Ecclesia; injusti vero, licet fideles sint et Christo credant, ab ea excluduntur.

Respondeo, Ecclesiam dici « sanciam,» sine maculad ruga, non quod omnes qui in ea sunt, tales sint ; sed quod præcipua Ecclcsiæ pars, quæ Christo proxime adhæret, scilicet Sancti, qui non tantum fido, sed et gratia ac charitate Christi sunt præditi, tales sint.

Tota ergo Ecclesia dicitur « sancta, » primo, quia caput Ecclcsiæ, scilicet Christus, et præcipua ejus membra sancta sunt. Hinc aliquando soli Sancti vocantur corpus Christi (quod est Ecclesia), intelligo perfectissimum et potissimum, ut dixi cap. præced., vers. IG. Sicut ergo totus homo dicitur ratiocinari, videro, audire, scilicet pcr caput, quia non pes aut manus, sed solum caput proprie ratiocinatur, videt, audit : ita Ecclesia tota dicitur sancta pcr suum caput et colhnn, id est per Christum cl Sanctos, qui ei proxime adhærent quasi collum suo capiti. Sic dicitur do Antuerpia, quod sil dives, scilicet propter mercatores qui in ea sunt divites, cum alioqui multi alii in ea sint pauperes. Sic dicitur docta Universitas Lovanicnsis, quia Doctores babel egregio doctos, etiamsi in ea multi alii sint non ita docti.

Secundo, dicitur Ecclesia « saucia, » quia sancta habet Sacramenta, sanctas leges, sanctum sanguinem Christi; et Christus, quanlum est ex parto sua, eam plano sanctificavit, quia omnia sanctitatis media illi dedit.

Nota : Per *maculam* et *rugam* alludit ad maritos, qui curani tales vel ducere, vel facere suas uxores, ut omui macula et ruga coreani ; per *maculam* autem et *rugam* Apostolus hic intelligit peccata, non levia et venialia (hæc enim sunt in ¡o- Ecclesia et Sanctis in hac vita), sed mortifera. Addc, sicut Ecclesia, ita et Ecclcsiæ puritas et ££ sanctitas inchoatur in hac vita, sed perficietur in uin. cœlo. Unde S. Augustinus, lib. II *Refract.,* cap. Tin, docet Ecclesiam esse sine omni macula et ruga, non quod (alis sit in hac vita, sed quod talis futura sit in cœlo.

.Nota *secunda :* Comparat Apostolus virum q JJL Christo, uxorem Ecclesiae, docetque amorem et Ular reliqua quæ Christus Ecclcsiæ præstitit, debere de»¿» maritum præstaro uxori suæ; ac consequenter, sicut Christus Ecclesiam emundavit et sanetificavit, ita debere maritos sua sancti conversatione uxores ab omni levitate, dicacitate, superbia aliisque feminarum vitiis emundare, ut flant totæ sanctæ, non habentes maculam et rugam. Unde subdit Apostolus : « Ita (scilicet uti Christus dilexit Ecclesiam, quemadmodum jam dixi) et viri debent diligere uxores suas. »

28. Viri debent diligere uxores suas ut corpo- v r I ba sua. — Secunda ratio, qua maritos excitat ad dilectionem uxorum. Quisque, inquit, non odit, sed diligit, nutrit ct fovet corpus et carnem suam, adeoque seipsum; atqui mulier est quasi caro ct corpus viri ; scriptum est enim *Genes.* n, 21 : « Erunt duo in carne una, » id est duo, scilicet maritus cl uxor, erunt una caro, id est nnus homo, et una persona civilis, ut dixi l *Cur.* vi. «orr» Ergo vir diligere, nutrire ct fovere debet uxorem wat suam, « sicut Christus » diligit, nutrit et fovet sua gratia ct Sacramentis, præserlim Eucharistiæ, « Ecclesiam suam,» quasi carnem et corpus suum.

29. Nemo enim unquam carnem suam odio habi it. Ven- — Uxor autem est caro viri, sicut Ecclesia est caro ct corpus Christi. Scriptum est cnim : «Erunt duo in carne una. » Prudenter S. Bernardus in Psal. *Qui habitat,* serm. 10 : «Cæterum, inquit, sic amet anima carnem , ul non ipsa in carnem transisso putetur, dicaturque ei a Domino : Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est. Diligat anima carnem suam, sed inulto magis suam ipsius animam servet : amet Adam Evam suam, sed non sic amet, ut voci ejus plus obediat quam divinæ. Denique ne ipsi quidem expedit sic amari, ut videlicet cui interim caves a flagello paternæ correptionis, thesaurizes iram œternæ damnationis. »

30. Quia membra sumus corporis ejus, de carne Tcri' 39, ejus, et de ossibus ejus. — Hic probat Ecclesiam, id est nos fideles, esso corpus, vel de corpore Christi, et pari modo uxorem esse corpus, vel de corpore viri : quia sicut mulier, pula Eva, formata est de carne ct ossibus Ad®, ita Ecclesia formata est de carne et ossibus Christi ; ac consequenter est quasi caro, ossa et membra Christi. Unde infert : Sicut Christus diligit Ecclesiam suum , quasi sua ossa, carnem el membra, ita

viros debere diligere et fovero uxores suas quas; sua ossa, carnem *ct* membra.

Hebraic* innHer ▼ocatnr

Nota : Alludit Apostolus, imo citat verba illa Adre de Eva ex suo latere et costa formata. *Genes.* cap. n : «Hoc nunc os ex ossibus meis, ct caro u. qnxM ¿e carne mea; hæc vocabitur virago, » hebraico *ÎTVH ab 'X» Q- *Vira,* ut olim veteres Latini dixerunt, teste Festo Pompeio : *vira* inquam a viro, uti græce Symmachus vertit dbSpl; it *nú Wfòc, quia de viro sumpta est.* Quæ verba in sensu allegorico hic explicat Apostolus de Christo ct Ecclesia, quasi Christus de Ecclesia cx se formata dixerit : a Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea. »

Quæritur hic primo, de sensu litterali quomodo intelligenda sint ea quæ *Genes,* n narrantur de hac formatione Evæ cx Adamo, hisce verbis : « Immisit, inquit, Dominus soporem in Adam, cumque obdormisset, tulit unam de costis ejus, ct replevit carnem pro ca; et ædifîcavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mnlicrcm, et adduxit cam ad Adam, dixitque Adam : Hoc nunc os cx ossibus meis, et c»xo de carne mea, » etc.

Respondeo *primo,* non parabolice aut metaphorice, ut volunt Orígenes et Cajetanus, hæc Or mr- dici, sed proprie accipienda esse, uti verba so-

ii nant Palrcs et Interpretes passim.

d, ¿r. Dices, ergo Adam monstrosus erat ante costam n .-.tiouf- sublatam, vel certe post eam sublatam remansit "■ ijm** mancus, et una costa mutilus.

n r, inni Respondet Catharinus, Deum cum carne aliam r; hii- costam Adamo restituisse. *Secundo,* ct melius, .'££'■ D. Thomas, I *part., Quæst.* XCII, art. 3, respondet illam costam fuisse instar seminis quod individuo superfluum cst, sed ad generationem prolis cst necessarium. Sic ct costa hæc Adæ ut privatæ personæ superflua erat; illi tamen fuit necessaria, quatenus ipse erat caput naturæ, et omnium hominum seminarium, cx quo tam Eva quam cætcri homines producerentur.

Qnowodo J , 'x ont wn- ixrtm. el qwd loco cos* u Adi-

Dico *secundo :* Deus cum costa videtur et carnem adhærcntem costæ ex Adamo sustflisse : ait enim bic vers. 23 : « Hoc nunc os ex ossibus meis, ct caro de carne mea.» Ergo Eva non lanium cx ossc ct costa gecl ctjam ex carnc Adæ costæ adbærcnte formata est.

ooTOti- taumT

pico *tertio :* Ex costa hac carnosa, quasi fundamcnt0> ¡m admiscendo aliam materiam, vel per creationem, ut vult D. Thomas supra, vel potius ex aere circumstante (co quod post primam veram creationem nullam materiæ partem dc novo produxerit Deus) mirabili artificio mulierem efformavit.

Dico quarto : Ex vers. 22, cap. n Genes., videtur Deus costam hanc in alium locum ab Adamo dormiente parum separatum tulisse, ibique ex ca Evam (Edificasse , camque scientia ct gratia replevisse , sicut repleverat Adamum , ibique cuín Eva collocutus esse. Deinde expergefacto Adamo Evam ad cum quasi «ad sponsum adduxit, ut matrimonio indissolubili illos, id est unum et unam, copularet. Unde admirans Adam, quasi in raptu costam sibi auferri, ct cx ca Evam formari vidisset, ait: « Hocnunc os exossibus,» etc., id est, hæc Eva facta est cx uno ossium meorum. Denique cur ex costa ct latere Adæ facta sit Eva, pulchras rationes dat S. Thomas supra, art. 2 ct 3.

Nota : Hæc formatio Ev® ex Adamo allegorico Allori, significabat formationem Ecclcsi® cx Christo, ut hic satis significat Apostolus. Unde milioni»

Quæritur *secundo,* quomodo verum sit, Ecclc- E™ « Siam, id est, nos fideles formatos esse de carne et '‘a*3, ossibus Christi? Respondet *primo,* S. Hieronymus et Irenæus, lib. V, cap. n, id verum esse, quia sumus ejusdem cum Christo naturæ, quia similem cum Christo humanam carnem et ossa habemus. Hic sensus non plane satisfacit. Sic cnim pari modo dicere possemus, nos formatos esse ct carne ct ossibus Mosis, Jeremiæ, Pharaonis ct cujusvis alterius hominis, quia camdcm cum ipso humanam carnem ct ossa hebemus, quod tamen nemo concesserit.

Secundo, alii sic exponunt, *q. d.* « de carne, » id estdc infirmitate et passionibus; a de ossibus, » id est de divinitate Christi per gratiæ communicationem participamus. Sed hoc mysticum cst.

Dico ego *tertio,* cum Cajetano et aliis : Sicut Ex carne ex latere ct costa Adre dormientis formata estct 0Mi* Eva, ita ex carne ct ossibus Christi in cruce im- chrì'ti molati ct dormientis, id est morientis, formata in tma est Ecclesia. Quod intellige cum Cyrillo ct Chrysostomo symbolice et meritorie, quia scilicet per m,tl ' pretium et meritum carnis, sanguinis ct ossium Ecclesia- Christi immolatorum in cruco instituta ct sanctificata est Ecclesia.

Unde in hujus rei symbolum ct significationem de latere Christi mortui fluxit sanguis et aqua: ut aqua significaret baptismum, qui cst principium Ecclesiæ et Sacramentorum, a Christi sanguine et morte manare, suamque efficaciam trahere ; sanguis significaret Eucharistiam, quæ omnium sacramentorum complementum cst ct finis, pariter a Christi sanguine et morte manare. Sub quibus duobus cætera omnia sacramenta comprehenduntur : cætera cnim omnia ad hæc duo referuntur, et hisce duobus quasi initio ct fine concluduntur. HincS. Augustinus, tract. 120 Sien- *in Joan.,* ait omnia sacramenta cx latere Christi litcro emanasse : quod intelligo non de merito (erat ¿hrirtl cnim Christus jam mortuus, qui nihil agere aut mereri poterat), sed mysterio, symbolo ct signi- runt ficatione, ut dixi. ront*

Hinc *quarto,* Irenæus, lib. V, cap. n; Cyrillus, rcr r.o lib. X, in cap. xxni *Joannis;* Chrysostomus, Thco- chirls- phylactus ct Nysscnus exponunt de Eucharistia, tíjin per quam Christi carni ct ossibus rc ipsa conjun- Chrizto gimur, et quasi incoi poramur, ul liamus de carne incori0- et ossibus Christi, Christique membra. ramu»*

Ubi nota verba Nysseni tractatu circa illa verba;

'Rrivit sanguis ct aqua : «Paucæ, inquit, guitals oiguinis Christi totum mundum restaurantes, fiunt hominibus quasi coagulum lactis, illos cogentes et conjungentes in unum. » Quia scilicet merito sanguinis Christi cogimur et conjungimur in unam Ecclesiam, quæ est corpus Christi, sicut lac per coagulum cogiturct conjungitur in unum cascum. *Secundo* ct potius, quia per Eucharistiam omnes rcalilcr conjungimur in ipsissimo Christi corpore quod manducamus. Ilie sensus symbolicus est : Eucharistia cnim proprie est cibus Ecclesiœ, non mater ; unde Ecclesiam et fideles non format aut gen«rat, sed pascit ct nutrit. Tertius ergo sensus litteralis est et genuinus.

Ver». 31. 31. Propter noe relinquet homo patrem et matrem SUAM, ET ADU.EHEDIT UXORI SUÆ ; ET ERUNT duo in CARNE una. — Pergit Apostolus citare verba Adæ de Eva, *Genes,* n, sed in sensu litterali. Ab allegorico enim sensu sententiœ præccdcntis, a Hoc nunc osex ossibus meis,» etc., ut ibi dixi, redit hic et resilit ad sensum litteralem, ut probet viros debere diligere uxores suas, sicut Christus dilexit Ecclesiam : Quia, inquit, uxor est quasi os, caro et membrum viri, utpote ex eo formata. Undo subdit : a Propter hoc, » quod scilicet mulier sit caro de carne viri, et os dc ossibus ejus producta ct creata, ut ci matrimonii vinculo associetur , « relinquet homo patrem et matrem suam, et adhærcbit (græce «poaxAAr.&wrrou, id cst *agglutinabitur)* uxori suæ, et erunt duo in carne inter bu- una. » Quibus verbis clare significat, inter hunianas necessitudines arctissimum et inviolabile tudinés esse vinculum matrimonii : idcoquc Deum ex ardissi- Adami costa fecisse Evam, ut significaret mari- Tincu-l lnm et uxorcra non tara duos quam unum esse lumini- hominem (hoc cnim significat : « Erunt duo in Rimonti. carne una, » ut dixi I Cor. vi), ac consequenter cos debere esso unum amore ct voluntate, adeoque, si sit opus, conjugem conjugis causa debere patrem ct matrem deserere, ut conjugisuæ adhæreat. Moralitcr vide Chrysostomum, qui hic in morali *hom.* 20, pulchras leges nuptis sponso cl sponsæ præscribit.

Allegorico : « Primus vates Adam, inquit Hieronymus, dc Christo hoc prophetavit, quod scilicet Christus reliquerit patrem suum Deum, ct matrem suam cœlcstcm Jerusalem, ct venerit ad terras propter suum corpus (Ecclesiam), et de suo eam latere fabricatus sil, cl propter illam Verbum caro factum sit. »

Vfr».a». 32. Sacramentum hoc magnum est, ego autem Izwjnilur DICO IN CHRISTO, ET IN ECCLESIA. — Qu.TPes, qiiodna,n 8*l h°c *Sacramentum, scu* demonstret Sien- pronomen *hoc. Primo,* Luthcrus, Calvinus, Eras- rnento nuis et Boza volunt demonstrare matrimonium el ti? "ieri conjunctionem non Adami cl Evæ, sed Christi et contr® Ecclesiœ, quasi dicant : Conjunctio Christi cl Ec- Mntiwt ciesiæ est a magnum Sacramentum,» id esi mag- «tuiui num el sacrum arcanum, et, ut græce est, mysterium. Verum expositioni huic omnino obstat pronomen Aoe, quod demonstrat id q.;od praecessit , scilicet matrimonium Adami et Evæ illis verbis Gcneseos explicatum : « Propter hoc. relinquet homo patrem ct matrem suam, et adhaerebit uxori suæ, et erunt duo in carne una, » *q. d.* Hoc quod vir adhærcat uxori, sintque vir et uxor duo in carne una, hoc, inquam, Sacramentum magnum cst. Ita Chrysostomus, Hieronymus, Thcophylactus, OEcumenius, et passim Patres, qui *Sacramentum* hic accipiunt, non pro ipsa re sacra significata, sed pro signo rei sacræ, quod scilicet significat conjunctionem Christi et Ecclesia^- hoc cnim cst quod addit Apostolus : «Ego ll autem dico in Christo ct in Ecclesia; » *q. d.* Hoc quomodo Sacramentum magnum est, non in se, uti Sacra- msnrom mentum est et signum; sed in suo signato, scilicet Christo et Ecclesia : quatenus enim significat unionem illam magnam et admirabilem Christi et Ecclesiœ, catenus magnum est Sacramentum, magnum, inquam, sua significatione et repræsentatione rei magnae.

Secundo, Magister sententiarum in IV, dist. xxvi, et ibi Dominicus Soto, et passim alii (favetque D. Thomas et Ambrosius, imo Concilium Florentinum in *Instructione Armenorum)* docent pronomen Aoe demonstrare matrimonium de quo praecessit. non Adæ, aut alicujus in particulari, sed in genere quolibet, modo sit legis novae. Apostolus enim loquitur Ephesiis Christianis, et per eos omnibus conjugibus legis novæ,ç. *d.* Matrimonium jam in Christi Ecclesia magnum est Sacramentum , quia perfectissime significat unionem Christi et Ecclesiœ jam factam, adeoque est unum e septem Ecclesiœ Sacramentis proprie dictis. Unde illud, « in Christo ctin Ecclesia,» sic accipi potest, *q. d.* In Christianismo ct Ecclesia Christiana magnum cst matrimonii Sacramentum.

Verum huic expositioni obstare videtur illud idem quod priori sententiœ obstare dixi. Nam pronomen Aoe respicit et demonstrat id quod immediate praecessit, scilicet : « Relinquet homo patrem et matrem suam, et adhærcbit uxori suæ;» quæ sunt verba Adæ, *Gen. n.* Adam autem loquebatur non de matrimonio post tot sœcula futuro in lege nova; sed de matrimonio quod tunc erat, quodque time ipse contrahebat cum Eva. Pronomen ergo Aoe demonstrat conjunctionem illam Adæ et Evæ, sivo primam matrimonii institutionem, non autem Sacramentum matrimonii in lego nova.

Dico ergo *tertio :* Pronomen *hoc.* primo ct proprie demonstrat matrimonium Adami et Evæ, vel j,* Js. potius matrimonii in connubio Adami et Evæ in- u-a n» stitutionem; ct sensus est, *q. d.* Hæc prima matrimonii in Adamo et Eva institutio, omneque -l4 Mta« deinceps matrimonium, magnum est Sacrimeli- » et turn, id est, ut Græca, mysterium (et, ut Syrus, snUa* arcanum), allegoria, typus rei sacræ, scilicet conjunctionis Christi cl Ecclesiœ, qui quasi reliquit Deum patrem et matrem Synagogam, ut Ecclesiœ suæ sponsæ adhæreret; et vice versa Ecclesia

reliquit patrem quem habuerat in gentilismo, scilicet diabolum, et matrem, scilicet coetum infidelium, *ul* Christo suo sponso adhærerct. Ita *Hieronymus,* Chrysoslomus, Theodoretus, Theophylactus, Anselmus, D. Thomas hic, et Augustinus *in Psal.* cxxxvni.

Dico *quarto :* Cum pronomen *hoc* demonstret matrimonii institutionem, sive matrimonium in genere, hinc secundario et consequenter demonstrat matrimonium legis novæ : hoc enim Christus revocavit ad primam matrimonii in Genesi institutionem, suslulitque polygamiam, et repudium lego veteri permissura; ita ut in lege nova quasi idem sit matrimonium cura eo quod fuit inter Adamura ct Evam.

Adde *secundo,* matrimonium legis novæ longe melius et perfectius quam matrimonium Adæ si- Prohtor gnificare conjunctionem Christi et Ecclesiæ. Imo]'A7 ¡X ^ovnn*es volunt pronomen *hoc* demonstrare nia- qiii ¿e trimonium, non Adæ, sed Christi. Concedent ergo w'trimo- nobis pronomen *hoc* demonstrare potius matri- Bio ¡n¿ris n X mon*um Christianorum, quam Adæ. Dc hoo enim DOT» c itn Christianorum matrimonio verissime dicitur : h -.t w- « Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia. »

Denique Ephesiis Christianis hæc scribit Apostolus, ct Christianos conjuges incitat ad mutuum amorem per hoc, quod matrimonium eorum sit Sacramentum Christi et Ecclesiæ : ergo designat ct demonstrat non tantum Adæ, sed et ipsorum matrimonium. Ex hoc enim concludit, conjuges Christianos debere invicem diligere, comodo, quo Christus dilexit Ecclesiam : quia nimirum hanc Christi et Ecclesiæ dilectionem suo matrimonio analogice repræsentant.

Ex quibus omnibus concludo, sensum plenissimum foro; si uterquo, id est tam secundus, quam tertius conjungantur, *q. d.* Apostolus : Matrimonium Adæ et aliorum ante Christum fuit Sacramentum, id est typus futur» unionis Christi et Ecclesiæ; matrimonium vero fidelium legis novæ post Christum, qui moriens in cruce ex scipso formavit Ecclesiam sponsam suam, est Sacramentum, id est signum perfectissimum ejusdem unionis jam factæ, ideoque proprie dictum a Christo in Ecclesia Sacramentum est institutum, conferens conjugibus gratiam cl mutuum hunc amorem, idque ut hic amor verus ct perfectus, sit typus amoris Christi et Ecclesiæ. Unde ego Paulus vos Ephesios aliosquc fideles conjuges horior, ut hunc amorem excitetis ct foveatis, ne Sacramentum hoc in vobis sit mendax et fallax, novo falso repræsentetis hunc Christi et Ecclesiæ amorem ct concordiam, ut, cum Christus cum Ecclesia optime et amantissime concordet, vos cum uxoribus vestris litigetis, rixemini, sitis discordes. Hunc esse sensum indicat Concilium Tridentinum. ses». XXIV, initio, Concilium Florentinum , loco citato, Augustinus mox citandus, et passim Catholici Doctores.

Objicit Erasmus, in Græco non osso « Sacra- Obj«Jh. mentum, » sed « mysterium; » ergo do proprio Drj ˜tn rai- dicto Sacramento intelligi nequit Apostolus. Res- trimocil pondeo, nego consequentiam : Græci enim Sacra- Sien* menta vocant mysteria, ut mysteria corporis m<*atng Christi vocant Sacramentum Eucharistiis. tolvun- tun

Objicit *secundo,* S. Augustinus, tract. 9 *in Joan.,* et lib. *De Nupt. et Concupiscent.,* cap. xxii, ait, magnitudinem hujus Sacramenti non esso nec spectari in singulis hominibus : sic enim minimum est hoc Sacramentum; sed in Christo et Ecclesia.

Respondeo : Vult dicere Augustinus magnitudinem hujus Sacramenti non tam spectandam esso in ipsa ratione Sacramenti ut signum cst, quam in ipsa significatione Sacramenti, seu in ipso signato ct significato, *q. d.* Non tam magnum Mi-nitc. cst Sacramentum, quod duo conjuges fideles Satramenio matrimonii in unam carnem jungantur, milr· .r-. quam magnum cst Christum et Ecclesiam conju- nit, n gio jungi, quod conjuges illo suo matrimonio re- q“"| ‘ præsentant. Duo enim conjuges respectu Christi Mu et Ecclesiæ minimi, et quasi nulli sunt. Non aliud velle Augustinum patet. Nam cap. x, lib. *Dc Nupt. et Concupiscent.,* do«ct Sacramentum nuptiarum fidelibus conjugatis commendari ab Apostolo in epistola ad Ephesios, hoc scilicet loco. In ipsis ergo nuptiis et matrimonio fidelium agnoscit esse hoc magnum Sacramentum , quod hic commendat Apostolus.

Ego autem dico , in Christo et kt ecclesia. — Supple, significanda et repræsentandaper matrimonium, *q. d.* Sacramentum matrimonii magnum est, nonquatcnusestconjunctioduornm hominum conjugum ; sed quatenus significat et repræsentat Christum et Ecclesiam conjuges, eorumquoconjugium spiritale. Unde per hebraisraum brevius secundo, sic explices, « in Christo et in Ecclesia, » id cst Christi et Ecclesiæ. *Det* enim, id est *in,* Hebræis sæpe sumitur vice regiminis, id est genitivi, *in Christo,* id cst Christi; *in Ecclesia,* id est Ecclesiæ, *q. d.* Hoc Sacramentum matrimonii magnum cst, non ut est duorum conjugum, sed ut Christi ci Ecclesiæ est Sacramentum, id est sacrum signum.

Potest *tertio,* clare cum Syro verti. *Sacramentum* Qintcnu *hoc magnum cst, ego autem dico de Christo ct Ecclc-* *Sicri** *sia* (Hebræis enim *bet,* id est *in,* subinde ponitur pro JO *min,* id est *de);* vel, utgræce est, «l« Xftçsv nil re. x»ì tt$ *vi.'»* Èx.xXr,«i«v, in *Chrislum et in Ecclesiam,* id Pr*^n' est quatenus hoc Sacramentum matrimonii refer- cbriuua tur ad Christum et Ecclesiam, cosque repræsen- eiEc<J«- tatjcatenus magnum est Sacramentum. Noster tamen Interpres etiam recte vertit, « in Christo et liniua!» in Ecclesia,» quia Græcum et; siepe pro t* capitur. “L Quod dupliciter capi potest : *Primo,* « in Christo et in Ecclesia, » scilicet significanda, ut jam explicui. *Secundo,* « in Christo et in Ecclesia, » id est in Christi Ecclesia (ut sit hendiadys); vel « in Christo, » id est in christianismo (juxta *Can.* 37), a ct in Ecclesia, » scilicet Christi el Christiana,

magnum ct proprio dictum est hoc matrimonii Sacramentum.

lAjnitnr Sic pri- A[. it0. h' d" byi'Xu- t: ‘ ¡n. cyr .ui treundi- rio do mystíca.

Nota : Cum Apostolus hio loquitur et inculcat unionem Christi cum Ecclesia, primarlo loquitur ct intelligit unionem propriam et realera, quæ facta est per incarnationem, qua Christus, id est Vci'bum divinum, naturam humanam, et consoquenter homines hominumque Ecclesiam sibi univit ct maritavit, llæc enim arctissima est unio cl or'S° creteraruin , haneque significavit matrimontura Adæ cum Eva. Secundario tamen loquitur ct intelligit mysticam unionem, qua Christus per gratiam et charitatem copulatur Ecclesiæ. Ad hanc enim in præcedcntibus conjuges Christianos Christi exemplo adhortatur.

Adamu pnnns. rates qui iropbeta- v>t do u auw

Notat hinc *secundo,* S. Hieronymus, et cum eo Augustinus, S. Leo, et alii Patres, Adamum fuisse Penium vatem qui prophetavit de Christo, ejusque crucc, et Ecclesia ex latere Christi crucifixi f°rnianda, hæcque omnia in sopore, vel ut Septuaginta vertunt, in exstasi (in quaEvamex latere Adæ formavit Deus) Adamum cognovisse. Indo tamen non sequitur causam horum omnium, scilicet lapsum et peccatum suum, Adamo adhuc innocenti ct sancto a Deo revelari debuisse, aut revelatum fuisse.

Vers. 33.

33. Verumtamen. — nw, quod male Erasmus vertit, *quanquam :* proprie enim significat verumtamen, cnimvero, *q. d.* Itaquo et vos, o conjuges Christiani, in quibus perfectissimum est hoc matrimonii Sacramentum, quique perfectissime vestro matrimonio repraesentatis unionem Christi et Ecclesiæ jam factam, facite ut Sacramentum quod

Qnomodo h i c<> imatis, timerc Timm'

répræsentaUs ct geritis, re ipsa præstetis et exprimatis, ut nimirum quisque maritus *diligat* uxorem quasi suam carnem, imo quasi seipsum ; sjcul Christe diligit Ecclesiam, ct uxor quæqno *timeat,* id est revereatur, ait Hieronymus, virum suum, sicut Ecclesia reveretur ct colit Christum. Est enim hæc conclusio, ut fatetur etiam Boza , omnium officiorum viri el uxoris, qua uno verbo concludit et docet Apostolus, quid vir uxori, quid uxor viro debeat, camque infert tum cx aliis antcdictis, tum cx magno hoc matrimonii Sacramento, quod immediate ante inculcavit.

Nola : Viro quasi capiti competit amor; uxori quasi subdita convenit timor ct reverentia. Docentur cx hoc loco i xores, non procaciter ct inverecunde obloqui maritis, sed eos revereri, cosque cum reverentia alloqui : uti discipuli reverenter alloquuntur suos præceptorcs, sicut Sara reverita cst maritum suum Abraham ; discantquo cum Sara maritos habere ct vocare dominos suos, Gen. iviir, vers. 12.

Loen» I orati', d> .unore ,i 1 U. icnti» «■ auliti.

Hujus amoris et reverentiro maritalis illustre exemplum, innuit Plutarchus, dedit uxor l'liocioms, quæ maritum suum, suas opes, mundum suum et thesaurum vocabat. Illustrior vero fuit |1X()r 'fjgniUjS) regis Armeni®, qure, ut refert Xenophon, cum cx aula Cyri, regis Persaruiu, ad maritum revertisset, ab eo interrogata quid de Cyro ct Cyri pulchritudine sentiret, respondit : Abs te, inquit, o marite, deos testor, nusquam oculos deflexi, itaque qualis sit forma Cyri prorsus ignoro. Illustrissima vero fuit S. Monica de qua S. Augustinus, lib. IX *Confess.,* cap. ix : « Educata, inquit, pudice et sobrie, potiiisque a te subdita parentibus, quam a parentibus libi, o Domine (Deum enim alloquitur), ubi plenis annis nubilis facta est, tradita viro (Patricio infideli) servivit velati domino, et sategit eum lucrari tibi, loquens te illi moribus suis, quibus eam pulchram faciebas, et reverenter amabilem atque mirabilem viro suo. »

Pulchre Sapiens de amore conjugum ita sancit Proverò, v, 19 : « Sit tibi uxor sicut cerva diarissima , et gratissimus hinnulus. » Ubi nota, apte amorem conjugum comparari amori cervi ct ccrvæ : nam. ut docent Aristoteles, Ælianus, Plinius et Oppianus, *primo,* cervi cervæque amor csl singularis ; *secundo,* cerva amabilis est et in deliciis homini; *tertio,* cervus et cerva carent felle : pari modo in connubiis olim Junoni pronubæ sacrificantes fel eximebant et abjiciebant, ad charitatem conjugum designandam, ait Plutarchus ; *quarto,* cervus et cerva caste, nec nisi secreto congrediuntur; *quinto,* velocissimi sunt ad invicem opitulandum; *sexto,* cervorum in cervas amor uti ardentissimus, ita ct fortissimus est. Unde de iis canit Seneca :

> Si conjugio timuere suo,
> Poscunt timidi prxlia cervi,
> Et roupilu dant concepti
> Signa furoris.

Septimo, ccrvæ mari suo fidæ sunt, donec is ali alio cervo duellatore victus succumbat, unde Nemesianus : «Cerva marem sequitur.» *Octavo,* cervus mox a congressu in scrobem se abdit, quasi libidinis eum pudeat, douce pluvia ablutus, cl quasi purificatus in pascua redeat. *Nono,* cervus et cerva post conceptum congressu abstinent, *q.d.* Sapiens : Talo sit tibi, o homo, conjugium, talis uxor, qualem jam cervam descripsi, scilicet unica, amabilis, sincera, blanda, casta, collaborans, ardens, fortis, fida, verecunda. Ha Venerabilis Beda in *Prov.* v.

Q-.J igmdu a cum ui> rtrliosj?

Sed quid si uxor male morata, austera et litigiosa siti Vir sua prudentia, gravitate, patientia eam toleret, aut convertat ; faciat illud Apostoli : « Alter alterius onera portele. » Sic Christus tulit onera et peccata Ecclesiæ sponsæ suæ, eamque suo sanguine expiavit. Habebat ct Socrates rixosam uxorem Xantippcm nomine, qua; semper jurgia excitabat, ut illo studento, mensam everteret. Aliquando post diuturna jurgia ira commola, quod ille taceret, aquæ poculum capiti ejus illa, superfudit. « Haud ignorabam, ait Socrates, post tonitrua pluviam secuturam. » Ad quem Alcibiade» domi nubilis : « Quomodo, iu-

quit. perfer* hanc rixosam uxor< m , nec domo ejicis ? » ‹ui Socrates : « Qui ovis vesci vult, glocitantium gallinarum strepitu offendi non debet. Equidem sic domi patientiam disco, ut foris melius exercere queam. » Ita Laertius in ejus Vita, ct A. Gellius, lib. I, cap. xvii. Decet igitur quemque tolerare incommoda, ct in Domino gaudere, quo fiet ut leviora reddantur. Nam, ut ait Virgilius,

Quisque tuos patitur manci.

Varro quoque in satyra Menippœa, quam do officio mariti scripsit : « Vitium, Inquit, uxoris aut tollendum, aut ferendum est. Qui tollit vilium, uxorem commodiorem præslat ; qui feri, seso meliorem facit. »

Quicumquc ergo elegisti uxorem, et rixosam experiris, mulierem cogita, Xanlippcm cogita : tu Socrates esto, imo Christus esto, cogita te habere domesticum patientiæ exercitium, ut discas alia quævis facilius perferre et superaro. Multi cruces foris quaerunt, tu domi habes, illa te docebit patientiam : patientia autem opus perfectum habet, ut ait S. Jacobus.

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, jubet ut filii parentibus, servi dominis sincere ct cx animo obedianf, ac vicissim parentes filii», ac domini servis, non minaces, sed benevoli sint, debitamque curam prastent.

Secundo, vers. **11,** *ostendit quanta nobis sit lucta aim darmonibus, atque contra eos arma et panopliam militi» Christian, assignat : Balteus, inquit, sit veritas, lorica sit justitia, calceus sit praqiaratio Evangeliipacis, scutum sit fides, galea sit salus, sive spes salutis, gladius sit verbum Dei.*

Tertio, vers. **18,** *ad assiduam orationem cohortatur, utque sibi libertatem ct animos evangelizandi orando impetrent.*

Benigne, vers. **21,** *mittit Tychicum, qui Ephesiis nuntiet statum suorum vinaliorum, cisque pacem ct gratiam apprecatur.*

i. Filii, obedite parentibus vestris in Domino : hoc enim justum cst. 2. Honora patrem tuum, et matrem tuam, quod csl mandatum primum in promissione : 3. ut bene sit tibi, cl sis longaevus super terram. 4. Et vos, patres, nolite nd iracundiam provocare filios vestros: sed educate illos in disciplina et correptione Domini. 5. Servi, obedite dominis carnalibus cum timore et tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo : 6. non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo, 7. cum bona voluntate servientes, sicul Domino, et non hominibus : 8. scientes quoniam unusquisque quodeumque fecerit bonum, hoc recipiet a Domino, sive servus, sive liber. 9. Et vos, domini, eadem facite illis, remittentes minas : scientes quia et illorum cl vester Dominus est in codis, et personarum acceptio non est apud eum. 10. De cætero, fratres, confortamini in Domino, cl in potentia virtutis ejus. 11. Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli. 12. Quoniam non csl nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem : sed adversus principes, et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae, in cœlestibus. 13. Proplcrea accipito armaturam Dei, ut possit^ resistere in die malo, et in omnibus perfecti stare. 14. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, et induti loricam juslitiæ, 15. et calceati pedes in praeparatione Evangelii pacis : 10. in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ! n a estinguere : 17. ct galeam salutis assumite, ct gladium spiritus (quod est verbum Dei), 18. per omnem orationem el obsecrationem orantes omni tempore in spiritu : et in ipso vigilantes in omni instantia et obsecratione pro omnibus sanctis, 19. et pro mo, ut detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium Evangelii : 20. pro quo legatione fungor in catena, ita ut in ipso audeam, prout oportet me, loqui. 21. Ut autem et vos sciatis quæ circa me sunt, quid agam : omnia vobis

nota faciet Tychicua, charissirnus frater, el fidelis minister in Domino : 22. qnem misi mi vos in hoc ipsum, ul cognoscatis quæ circa nos sunt, et consoletur corda vestra. 23. Pax fratribus, et charitas cum tide a Deo Pâtre, et Domino Jesu Christo. 24. Gratia cum omnibus, qui diligunt Dominum nostrum Jesum Christum in incorruplione. Amen.

V.rv I. 1.1'11.11, OBFDITF. PARI XTIBIS VESERIS IX DOMIXO. — S. Hieronymus *tí in Dointno* uil referri posse *prim),* ad *parentibus, q. d.* Parentibus, qui vos in Domino, id est in Christo, genuerunt, pula Apostolis el similibus, obedite. *Secundo,* pòsse referri ad *obedite, q. d.* Obedite parentibus carnalibus, sed a in Domino,» id cst, secundum Domini legem et præceptum, si videlicet præ'¡piant non impia ct deformia, sed conformia legi, pietati ct cultui Domini : tunc enim in Domino pnñcipiunt; alias non in Domino, sed contra Dominum in diabolo præcipiunt, ac consequenter tuneéis non csl obediendum.

Rursum, a obedite in Domino,» id est, Domini amore et reverentia (vide *Can.* 25), qui dixit et præcepit : » Honora patrem et matrem , » voluitque m patre cl matre nos considerare, colere et revereri Patrem coelestem et œternum, cujus imaginem ct personam nobis repræsentanl pater ct mater. Hic secundus sensus genuinus est : agit cniin Apostolus de parentibus non spiritualibus, sed naturalibus, qui secundum carnem nos gignunt.

Ibi nota : Capite præced. generalem tulit legem ct sententiam : « Subjecti, inquit, invicem m timore Christi ; » illam deinde per tres subjectionis species explicat. Prima species cst, subjectio illa qua uxor subjici debet marito : de bac agit cap. præccd., vers. 22. Secunda species est, subjectio qua filii obedire debent parentibus : de ea hic agit. Tertia cst, subjectio qua servi dominis suis udstringuntur, de qua agit inferius, vers. 8.

Vm. i. 2. IIOXORA PATRE» It l M , Er MATRI '1 TUAM, QUOD EST MAXDATUM PRIMUM IX PROMI'-MOXE. — Nota : Sub ho l rtniibiu «biito ‘i’"lu"r bctht Scnptu- Ia' Sub *honore* Scriptura primo reverentiam; secundo, amorem : *tertio,* obedientiam ; *quarto,* alimoniam et sustentationem, ommaque dona cl munera accipit. Dc iis enim hoc præceptum intelligit Christus *Matth.* XV, G, ut ibi annotavit Hieronymus, Sic Paulus, l Timof/i. v, 3 : « Viduas, inquit, honoro, » id csl honorem eis defer, casque sustenta; cl vers. 17 : « Qui bene prosunt presbyteri, duplici honoro , » id csl multo et pro viduis cætcrisque abundanti honoro, id cslsubsidio sustentationis, «digni habeantur, v Undo ibidem explicans hunc honorem subdit : « Dicit enim Scriptura : Non alligabis ca› bovi trituranti; ct : Dignus csl operarius mercede sua. »

Nota : Quartum hoc decalogi praeceptura, « Honora patrem ct matrem, v dicitur a primum in promissione, » id cst cum promissione : quia primum est inter decalogi præcepta quod adjunctum habet promissionem longævæ vite (i). Sic enim dicitur *Erodi* xx, 12 : « Honora patrem tuum et matrem tuam, ut sis longaevus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi > (terram Chanaan intellige, ad quam, o Israel, jam te induco). Ltrumque, scilicet tam præceptum honorandi, quam promissionem longævitalis, citat hic Apostolus.

Nota : Hæc promissio æqua est et congrua. Ouuc Æquum enim cl congruum est ut filii, qui suis parentibus grati sunt de accepta vita, illos honorando, long» vite ab cis accepte conservationem obtineant. Hoc enim meretur eorum honor el gralitudo, ut pulchre docet S. Thomas in *Opitulis,* cur! opuse. 4 : Filii, inquit, oblinent vitam a parentibus, sicut milites obtinent feudum a rege. Sicut ergo merentur hi ejus conservationem, quamdiu homagium praestant regi; ita et filii merentur vite conservationem, quamdiu parentes honorant : contra sicut milites rebelles spoliantur feudo, ita el filii rebelles vita. Adde : hæc promissio apte proponitur filiis adolescentibus : hi enim præ cæteris optant diu ac suaviter vivere.

Dices : Subinde contingit filios morigeros brevis esse vite. Respondet Abulcnsis in dictum cap. xx *Erodi :* Filius, inquit, qui honorat parantes, licet cito moriatur, diu tamen vixit. Nam tempus cst mensura non otii, sed operis, et actionum non malarum, sed bonarum. Unde *&ip.* iv, 13, dc tali dicitur : < Consummatus in brevi explevit tempora raulta. ▮ Sed mysticus cst hic sensus.

Dico ergo, notandum esse canonem hunc Scrip- u - j turæ, quem alibi datS. Hieronymus. Deus in Scripturis promittens bona praesentia, careaba et lem- pnwu*- poralia, si ea non praestet, dat pro cis longe majora, *°T scilicet spiritualia, coelestia el adema. Sic PsaZm. XXXVI, 25, dicitur: « Non vidi jmtum derelictum, nec semen ejus quærens panem, * ct tamen constat Laxarum mendicum justum, cl mullos Martyres aliosque Sanctos fame in carcenbus, simibquo inopia cl miseriis periisse ; sed tunc pro pane corporali Deus dedit illis panem spiritalem et cœlcstem, scilicet longe majus bonum patiente, cl lauream martyrii. Sicut si tibi promittam unum aureum, et pro eo non aureum, sed equum dem, abunde promissis satisfeci, imo plus dedi quam promisi. Adde, non esse absolutam hic promissionem longaevitatis, sed tantum Deum filiis morigeris ejus dare spem; hanc enim significat vocula *ut/ q. d. Si* honores patrem, est quod '•peres lougævitatem, Uli enim honoro non quidem

(i) Alus *mandatum prunum* videtur late dictum, et •Ignîflcat *primarium praeceptum,* anum o præripols, vel ad trucium \cl ad uccc^ükai ubòcnaudi.

obligatur, sed lamen provocatur Deus, ad dandam vitam longam, copiosam et. felicem filiis, qui hoc honore parentes prosequuntur.

Objicit *secundo,* S. Hieronymus, etiam primo præcepto adjunctam esse promissionem; ait enim : «Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam *ct* quartam generationem eorum qui oderunt mo : ct faciens misericordiam in millia his qui diligunt me ct custodiunt præcepta mea. » Ergo quartum hoc praeceptum, « Honora patrem, » etc., non csl primum, sed secundum in promissione.

Respondent aliqui, esse primum non absolute, sed in secunda tabula. *Secundo,* S. Hieronymus respondet, primum mandatum hic vocari totum decalogum : quod hic primo datus sit Ilebræis post egressum ex Ægypto, cæteræ vero leges judiciales et ceremoniales datæ sint posterius.

r.inio rart'J'i',l" pnmii- *| - qnnto iprcià-

Verum respondeo *tertio,* simplicius el planius, quarto præcepto, « Honora patrem, » primum addi promissionem propriam ct specialem long.evitalis; primo vero præcepto non addi promissioncm sPecialcmi sed tantum communem tam comminationem quam promissionem, qua Deus sicut se misericordem fore in genere promittit omnibus qui servant non primum hocco, sed cuncta ejus præcepta, ita se ullurum in genere cosqui illa violarunt, comminatur.

Addit *(piarlo,* Chrysostomus et Theophylactus aliis præceplis non addi promissionem, quia sunt negativa, scilicet : « Non adorabis deos alienos : Non occides : Non moechaberis, etc.; » quarto vero eamdem addi, quia est affirmativum. Qui cnim a velitis abstinet, poenam quidem effugit, sed nihil præmii promeretur; qui vero honorat parentes, bene facit et operatur : illi ergo debetur ct promittitur merces. Verum hoc non videtur solide dici. *Primo,* nam et tertium præceptum, scilicet, « Memento ut diem sabbati sanctifices, » cst affirmativum (et qui hoc implet, aliquid boni facit), et tamen nullam habet adjunctam præmii promissionem. *Secundo,* sub negativis intelliguntur affirmativa. Præceptum enim, quod vetat deos alienos colere, præcipit Deum verum colere; præccptum, quod vetat furtum, præcipit cuique reddere quod suum est, et ita de aliis.

v n. a. c t cte- ‹l. -i. } ' ' [ttiaJ

3. Ut bese sit tibi. — Inter alia experientia hoc constat, justo Dei judicio ita usu venire, ut qui parentibus non obediunt, etiam liberos habeant inobedientes et immorigeros. Unde et Pittacus Mitylenæus dicere solebat; «Qualia tu contuleris in parentes, talia prorsus a tuis liberis exspecta, ut bene vel male habearis, *v*

Ver». 4.

4. Patres, «olite ad iracundiam provocare filios vestros,—ut scilicet vestra duritie, asperitate, nimiis verberibus aut laboribus filios vestros oneretis et irritetis.

Sed educate illos in disciplina. — Grœcum cuStxa (aux instçuçfiouenA ct doctrinam, ut explicat Hieronymus ct Chrysostomus, quam castigationem significat. Ulriimque pater debet præsfaro filio, ct utrumque significat vox *disciplina.*

Et correptione Domimi. — Græce vsuJiuta, quod Hieronymus vertit, m *admonitione ;* Vatablus et alii, *in correptione,* qua scilicet admonens, docens, corripiens, in animo illius quem monet, ponit et ingerit quid factum oporteat, aut oportuerit. Iloc enim cst vsuSwia, id est ad verbum, *in anima positio,* puta instructio, quæ in anima ulterius ponitur et imprimitur, *q. d.* Vos, o patres, educate filios in doctrina Christi, date eis Christiana monita, (piibus modum bene et Christiano vivendi addiscant.

l°nnl* ptoi :l ‘^¡1

Ubi nota : Maximus thesaurus quem parentes filiis relinquunt, est bona educatio. Hæc enim cnetera illis dabit, opes , sapientiam , virtutem , honestam vitam præsentem et œternam. Ab educatione cnim pendet totavita hominis, imo salus et bcatitudo æterna. Jam multi parum de educatione solliciti, lautum proles ditare et ad honores provehere satagunt : ct quid faciunt, nisi ut eis arma parent, quibus in suum exitium utantur?

I». Servi, obedite dodims carnalibus, — id est temporalibus et mundanis : hos cnim opponit dominis spiritalibus, puta Apostolis, Episcopis, Pastoribus. Sic sæpe Apostolus sapientiam vel prudentiam carnis vocat sapientiam et prudentiam mundi ct mundanam, ut dixi II *Cor.* x, vers. 3 et 4.

Verj- ›‹

I

Notat S. Hieronymus, sub initia fidei Christianæ, multos, cum audirent se vocari ad libertatem Christianam, putasse per eam se solvi a vinculo servilulis, uti nostro hoc sæculo putarunt rustici illi in Germania, quos tam m suam quam doini-jure norma perniciem ad rebellionem accendit ct armavit Lutherus, ita ut ex eis cæsa sint centum millia. Unde conira hunc errorem ita sancit Goncilium Gangrenso; *canone* 3 : « Si quis servum divini cultus aut aliquo religionis pnetcxlu doceat contemnere dominum, et recedere a servitute, non autem in bona voluntate et omni honoro servire dominis suis, anathema esto. » Imo putabant aliqui per christianismum sese solvi a vinculo conjugii cum Gentilibus initi : undo sicut hos redarguit et instruit I *Cor.* vii, ita priores hic docet ne contemnant dominos, licet Gentiles, sed eis obediant, nisi contraria Deo ct Clirislo præcipiant. Unde addit :

Serri

A dr.uú- "lr"4 bitu- l'.7

Obedite cum timore et tremore, — *q. d.* Non tantum obedite, sed et timeto ct reveremini dominos vestros; imo ad eorum jussum ac vocem tremite. Iloc cnim servilis conditio exigit : hicque dominorum timor et tremor decet sarvos. Potest *secundo,* timor et tremor Christi intolligi, *q. d.* Obedite dominis timentes et trementes Christum judicem, qui in judicio huj s obedientiæ a vobis rationem exiget. Unde *Coloss.* m, 23, videtur hunc timorem et tremorem explicaro, dicens : « Timentes Deum. » Prior sensus simplicior et naturalior est; posterior plenior el perfectior est,

maglsquo Christianos decet, nimirum ut non tam naturali et servili dominorum, quam spiritali ct sancto Christi timore dominis suisobediant. Undo sequitur :

In simplicitate cornus vestri. — Id est simpliciter, ingenue, candide, non ficto, non fraudulenter, non ad oculum, ul sequitur. Hisco cnim opponit simplicitatem.

Sicut Christo.— Refer ad *obedite, q. d.* Obedito dominis vestris, sicut Christo, cujus personam ct auctoritatem ct dominium ipsi vobis representan!.

Ver». 0. Non ad oculum servientes (græco una voco id pulchrius ct significantius dicitur : pr.*m*.-'¿0xX-(tóìwuìav, *q. d.* Non ad oculi servitium) quasi iiomiÂvO;u- mbus placentes. — Greco rursum est una vox rifii- significantior ¿>; laxet ; cbflpuzapfswx signi- »i* ficat studium placendi hominibus, corumque fa- qtule »it vorem sibi conciliandi. tiüutn?

Sed ut servi Chrieti. — Repelo *servientes, q. d.* Servile dominis, non ut hominum servi ad oculum , non ad aucupium favoris herilis, sed sincere, fideliter et ex animo, quasi servi Christi, ut Christo placeatis. Christus cnim vult vos dominis vestris servire: unde cura dominis servilis, Christo servitis, ilinc explicans subdit :

Facientes voluntatem Dei ex animo ,— *q. d.* Servito non coacte, non ficto, sed cx animo, quia hæc est voluntas Christi et Dei. *Secundo,* « ul servi Christi, » id est, ul servi Christiani, *q. d.* Servito non uti Gentiles serviunt ad oculum et speciem externam ; sed servile tanquam Christiani, ut vestii domini Gentiles videant Christianos servos sincerius et fidelius servire Gentilibus, itaque allidantur ad Christum ct christianismum. Fides cnim corrigit naturam ct conditionem servilem, quam ita describit Plato, dialago 8 Do *Leijibus :* « Nihil, inquit, in animo serviente integrum est, nec quidquam servorum generi est credendum, quod el sapienlissimus Poeta testatur cum sic ait : Dimidium mentis Jupiter illis aufert qui servituti subjecti sunt, » quales jam in India multos barbaros experimur. Per fidem vero fit id quod ibidem addit Plato : « Mulli, ait, jam servi sunt meliores ad omnem virtutem fratribus el filiis, qui domos, etrem dominorum omnem, ipsosque dominos servant. »

FM» csrrfgit luUnat» rt condì- tio.tia RiTilun.

Ven. 7. 7. Cum bona yoluntatr fuit' iW»;, id est, tum *benevolentia,* benevole, amice, non gravatilo, non moroso, non coacte) servientes sicut Domino, et non sicut hominibus, — eo sensu quo paulo ante explicui. Scilicet vult Apostolus ut Christi Domini, a quo merccdem accipient, amore, reverentia et obedientia servus serviat domino, etiam moroso, crudeli ac tyranno, feratque ejus lyrannidem, na quod offendiculum ponat Evangelio.

Nola : Apostolus non tam de servis el ancillis loquitur, quales jam sunt apud Christianos, quam de servis Gentilium, id est mancipiis, quales tunc multi erant, qui cum dominis, vel sine iis soli nd Christum convertebantur : hi cnim in Jure proprie vocantur servi, ct his opponit Apostolttf vers. seq. liberos : nostri non servi vocantur, sed mercenarii. Unde jam servitus illa gentilitia mancipinrum fere apud Christianos exolevit. Ecclesia cnim, quæ omnes vocat ad libertatem Christianam, omnesque suos filios vult invicem esse fra- 1res, hanc servitutem sensim sustulit, ne unus frater, id est Christianus, alteri serviat quasi mancipium : hoc cnim indecens est.

Qtulu deb't'.

Qualis debeat esse servus significat vetus emblema , quo servus pingitur pileatus rubro pileo , eleganti interula vestitus, aures habens asininas, cervinos pedes, dextram tenens erectam ct in palmam explicatam. Pileus significat libero et liberali cum debere esse ingenio. Interula designat cum assidue operi et labori intentum esse. Auriculæ asininæ innuunt eum multa etiam dura patienter audire. Cervini pedes notant celeritatem in cxcquendis mandatis. Dextra erecta index cst fidelitatis in tractandis rebus et negotiis heri : hæc cnim precipua est servi et servæ dos. Unde I.acæna, ut refert Plutarchus, interrogata quid sciret, respondit, Fidelis esse. Harum virtutum servis egregium exemplum dederunt Joseph patriarcba in servum venditus, *Gen.* xxxvn et xxxix ; au», ct S. Paulinus, Nolæ Episcopus, qui pro filio vidura redimendo seraetipsum in servitutem tradidit Wandalis, suaque fidelitate, diligentia, mansuetudine, prudentia ac sanctimonia tam sibi, quam suis civibus omnibus libertatem impetravit.

¿xHar pulchro tmMe-

9. Et VOS, DOMINI, EADEM FACITE ILLIS {*q. d.* Vos, Vcn.». domini, servis exhibete similem humanitatem, benignitatem, amorem, sinceritatem, fidelitatem ; qualem servi meo jussu vobis exhibent), REMITTENTES MINAS (DC SÍIÍS ill SCTVOS imperiosi Ct minaces), scientes quia et illorum, et vester Dominus EST IN COELIS : ET PERSONARUM ACCEPTIO NON est apud eum. — Premit Apostolus faslum dominorum, *q. d.* Nolite superbire, et imperiose in lok, r(1 servos agere, o domini : quia servorum vestro- tn» dirum fratres estis, et communi Deo ac Domino servilis. Mementote vos pariter esse servos Domini coelestis, qui a vobis rationem dominii vestri et tyrannidis in servos severam exiget, et talem se vobis exhibebit, quales vos servis exhibuistis. Non enim respicit personam hominis, an quis servus sit, an dominus; sed quemque sivo servus sil, sivo dominus, pro bonis operibus præmiabilur, pro malis puniet, geheunæque et ergastulo infernali addicet. Sic servos bciigno esso tractandos ab heris docet Macrobius, lib. I *Saturn.,* cap. xi, idque ex ipso jure naturæ, quippe cum ex eisdem elementis constent utrique, ct servitus non naturæ, sed fortume sit conditio. « Hinc nostri majores, inquit, omnem dominis invidiam, omnem servis contumeliam detrahentes, dominum patreinfamilias, servos familiares appellaverunt. Colant ergo tu potius

Seni ab servi tui quam timeant, n Pari modo ex nomine patrisfamilias, servos quasi filios ct fratres vocatrj'ùu- tos ad eamdem cœlestcm hæreditatem , tractan-•h- dos esse docci S. Augustinus, lib. XVII *De Civit.,* cap. svi. Vide dicta *Levit,* xxv, 42.

Quocirca idem Augustinus in *Sentent.,* num. 163, docet dominatum apud Christianos, potius esse obsequium quam imperium. « In Domino, ait, juste viventes ex tide, et ab illa adhuc civitate peregrinantes, etiam qui imperant serviunt cis, quibus videntur imperare : quia non dominandi cupiditate imperant, sed officio consulendi ; nec principandi superbia, sed providendi beneficio. »

Vew. io. 10. *De cetero,* fratres, confortamini in Domino, et in potentia VIRTUTIS ejus, — g. *d.* Tandem ut finiam hanc epistolam, o Ephesii Christiani, sumite vires et animos contra omnes diaboli, carnis ct mundi tentationes , roborate ct confortate vos «in Domino, » id est, in Domini nostri Jesu Christi fide, ape, gratia, ope et auxilio. Si enim Christus pre, nobis, quis contra nos? Nota : Pro *in potentia virtutis ejus,* græce est, -ó x;«th tí; *itr/ÿ.;* aùrw, id est, *in potentia roboris* vel fortitudinis *ejus,* id est, in potentia forti et robusta Christi Domini, *q. d.* Chrislus Dominus sua forti et robusta ope ct gratia adest nobis, ergo animos, robur ct vires capiamus. Tali enim duce et propugnatore vincemus omnia ardua, omnia hostium tentamenta.

Vas. n. 11. Induite vos armaturam Dei. — Græce-avenía*, id est, plenam et omnem armaturam, qua milites a capite ad talos se armant ct communiunt. Vere S. Bernardus, serm. 3 *in Dedicat. Ecclesia: : a* Induite, ait, vos armaturam Dei, non modo ad resistendum, sed ad impugnandum quoque ct expugnandum viriliter inimicum. Quid enim putamus, fratres? Gravis equidem nobis est inimici tentatio, sed longo gravior illi oratio nostra. Lædit nos iniquitas ejus atque versutia, sed multo amplius nostra eum simplicitas ct miscridia torquet. Humilitatem nostram non sustinet, uritur charitate nostra, mansuetudine et obedientia cruciatur. »

Ur posshis stare adversus insidias diaboli. — Pro *insidias* græce est juOsîu»;, quod Hieronymus vertit, versutias; Vatablus, *insidiosos congressus* ct *assultus;* Noster, cap. iv, vers. 14, vertit, *circumventionem,* qua scilicet hostis ex latere et insidiis subito erumpit, nosque adoritur et circumvenit.

Nota : Cum rari sint homines prudentes simul ct fortes, quia, ut docet Aristoteles, sect, xiv, problem. 8, prudentia consistit in frigore, animositas ct fortitudo in calore (hinc nemo prudens simul et audax), in duce belli potior et magis optanda est prudentia ct calliditas, quam fortitudo. «Dux belli, inquit Vegetius, callidior sit quam audacior, ut hostem per insidias perdat sino suo pencolo. » Talem hic diabolum depingit Apostolus. Callidissimum ergo habemus hostem diabobolum, in quem omnes animi tensus, oculos ac nervos intendere debemus, no incautos nos adoriatur, feriat et supplantet.

Calliditas hæc diaboli primo, palet in eo quod, CilndJ. ut ait Hieronymus, loca minimo minuta obscr-{ vel, ut per ea irrepat ad arcem cordis et animai, IIt v. g. qui non custodiunt oculos et aures suas, iis tribu*, species mulierum , verba lasciva ingerit, quibus phantasiam et voluntatem in libidinem allicial. *Secundo,* ut Chrysostomus, nunquam aperta peccata homini objicit, sed ambagibus utitur; et uon irrupit subito, sed sensim irrepit, et in animteso familiaritatem insinuat, penitusquo tandem immergit. Ad hæc, vitia specie ac nomine virtutum colorat. Sic ebrietatem proponit ct vocat hilaritatem, obscenos vocat lepidos, superbos vocat animosos. Rursum, hamo peccati escam voluptatalis obtendit, ut dum voluptatem gustas et hauris, peccati aculeum induas. Adhæc, sensim a minoribus ad majora sollicitat; insuper scrutatur qua infirmitate, quo vitio, qua proclivitate quisque laboret, et per illam eum aggreditur. Hinc superbum non tentabit libidine, sed honoribus; gulosum non honoribus, sed deliciis; avarum non deliciis, sed pecuniis ct usuris. Docet id S. Leo, serin. 7 *De Natali Domini :* « Novit, inquit (diabolus), cui adhibeat œslus cupiditatis, cui illecebras gulæ ingerat, cui apponat incitamenta luxuriae, cui infundat virus invidiæ; novit quem moerore conturbet, quem gaudio fallat, quem metu opprimat, quem admiratione seducat. Omnium discutit consuetudines, ventilat curas , scrutatur affectus, et ibi causas quærit nocendi, ubicumque viderit studiosius occupari. »

Audi S. Antonium oculatum testem et athletam Moda* invictum, qui omnes diaboli artes ct insidias expertus, eas fratribus sagaciter et sapienter dele- auboli' git, modumque vincendi demonstrat, ita dicens « pr«- apud S. Athanasium in *Vita S. Antonii :* « Hostile illis (dæmonibus) contra omnes Christianos, ma- nngní. xime vero contra monachos et virgines Christi, odium est. Eorum semitis laqueos tendunt, eorum mentes impiis ct obscenis cogitationibus nituntur evertere; sed nihil nobis in hoc terroris incutiunt : fidelium enim orationibus atque jejuniis ad Dominum statini corruunt. Nec tamen si paululum cessaverint, prorsus plenam putetis esse victoriam. Solent saucii gravius assurgere, ct multa arte pugnandi, cum cogitatione nihil egerint, pavoribus terrent. » Deinde docet daemones excitare dormientes ad orandum, ut somnum capiti ct corpori necessarium eripiant. Rursum recens conversis ingerere pristina peccata, cosque excitare ad nimia jejunia, vigilias et poenitentias, quibus corpus ct animum enervent, ut vitæ sanctae asperitate, difficultate et tædio victi resiliant, ctad pristinam vitæ licentiam redeant. Subditque plane spernendas esse eorum suggestiones, orationeque ac versu aliquo psalmi rei suggestæ contrario elidendas. «Christus, ait, tanquam Dominus dæmonibus silentium imperavit, ut nos diabolo I

nihil credamus, et vincamus. Si orare compellunt, si jejunia suadent, non ex eorum nos monitis, sed ex nostra consuetudine id agamus. Denique etiamsi irruentes mortem nobis intentare videantur, videndi potius sunt quam timendi : quia cum sint debiles, minantur cuncta, nec faciunt. »

Et infra, arma contra eorum insidias suggerens : « Magna, inquit, dilectissimi, adversum dæmones arma sunt, vita sincera, et intemerata ad Deum fides. Credite mihi experto : pertimescit Satanas recte viventium vigilias, orationes, jejunia, mansuetudinem, voluntariam paupertatem, vanæ gloriæ contemptum, humilitatem, misericordiam , iræ dominatum, et præcipue purum cor erga Christi amorem. Novit teterrimus coluber ex præcepto Domini sub justorum se jacere vestigiis, qui ait : Ecce dedi vobis potestatem calcare super serpentes et scorpiones, et super omnem virtutem inimici. » Deinde particulares suos cum dæmonibus conflictus et victorias enarrat fuse S. Antonius. Et tandem singulos ad alacriter cum dæmonibus certandum exhortando, ita concludit : « jam curæ Christianorum et monachorum sunt. Nunc per eorum inertiam vires dæmonibus praebeantur. Nam quales nos et nostras repererint cogitationes, tales se nobis præstare consueverunt. Qui enim in pectoribus malæ mentis et pavoris semen invenerint, quasi latrones qui deserta obtinent loca, coeptos cumulant timores, et crudeliter imminentes infelicem puniunt animam. Si autem alacres fuerimus in Domino, et futurorum bonorum cupido nos succenderit, si semper omnia inanibus Dei committamus, nullus dæmonum ad expugnandum valebit accedere : magis enim cum munita in Christo corda conspexerint, confusi revertentur. Ita et Job firmatum in Domino diabolus refugit, et infelicissimum Judam expoliatum fide, vinculis captivitatis innexuit. Una est ergo ratio vincendi inimicum, laetitia spiritualis, et animas Dominum semper cogitantis jugis recordatio, quæ dæmonum ludos quasi fumum expellens perscquclur adversarios, potius quam timebit. » Hactenus S. Antonius, cujus verba mirifice hunc Pauli locum illustrant, et magnam nos docent prudentiam spiritualem, ut sciamus dæmonis artes et insidias, modumquo eas superandi.

Vers. 12. Quoniam non est nobis colluctatio (græce πάλη, id est *lucta*) adversus carnem et sanguinem, SED adversus principes et potestates, adversus MUNDI RECTORES TENEBRARUM HARUM, CONTRA SPIRITUALIA NEQUITIÆ, in cœlestibus, — *q. d.* Non contra homines, qui carne et sanguino constant; sed contra dæmones, qui sunt subtilissimi, nequissimi et robustissimi spiritus, eosque non unum aut vulgares, sed plures, et quidem principes, potestates, et mundi rectores, nobis est duellum et pugna.

i *trimo :* Per «carnem et sanguinem,» S. Hieronymus et alii accipiunt libidinem, vitia et tentationes, quas caro suggerit, 7. d. Hæc vitia carnis non tam caro quam dæmon per carnem suggerit et excitat, a Sunt enim, inquit Hieronymus in *Osee* iv, quidam dæmones amoribus et amatoriis canticis servientes, ut Propheta quoque commemorat dicens : Spiritu fornicationis seducti sunt. Nam et barbara quædam nomina eorum esse dicuntur, ut sæpe confessi sunt hi, quos vere vulgus maleficos vocat; et incantationes, et preces, et colores varii, et diversa vel metallorum genera, vel ciborum, ad quæ invocati assistere dæmones, et infelices animas capere memorantur. Alii vero iracundias et furores, et bella committere; alii precesse inimicitiis, et inter homines odia concitare. Quia vult ergo, aiunt, Apostolus nos docere, non ex natura corporis, et de materia carnis et sanguinis hæc vitiorum gegera procreari, sed instinctu dæmonum, propterea ait : Non est nobis colluctatio adversus sanguinem et carnem, sed adversus principatus et potestates, et reliqua. » Hæc Hieronymus, non tam ex sua quam Origenis (qui ita sentit et docet in *Josué,* cap. xi) sententia. Fuit enim Origenis, Cassiani, *Collât. 1,* et aliorum veterum hæc opinio, singulis vitiis suos præsidere dæmones. Alios enim nos incitare ad gulam, alios ad fastum, alios ad iram, etc., indeque vocari spiritum superbiæ, spiritum invidiæ, spiritum luxuriæ : unde et mammonam a Christo vocari eum, qui præsit avaritiæ, sive cupiditali pecuniarum, *Matth.* vi, cum dicit: «Non potestis Deo servire et mammonæ. » Sed, ut dixi, opinio hæc est aliquorum in speciem probabilis, non autem certa demonstratio.

Secundo et melius, idem Hieronymus, Theophylaetus, Vatablus et alii, per « carnem et sanguinem » accipiunt homines carne et sanguine constantes : hos enim opponit dæmonibus, qui sunt spiritus, *q. d.* Paulus, induendam esse panopliam contra insidias diaboli : quia hic hostis noster non est corporeus, carneus, visibilis; sed est incorporeus, invisibilis et subtilissimus spiritus. Quare licet aliqui intelligent vocem exceptivam , *tantum,* sicque explicent : non est, supple *tantum,* nobis colluctatio contra carnem, sed etiam contra mundi rectores; vel, exigua et quasi nulla est ea colluctatio quam cum carne gerimus, si conferatur cum ea, qua contra mundi rectores dæmones confligimus : tamen vocem aliquam exceptivam, vel comparativam hic supplere non est opus, quia, ut dixi, agit de bello et lucta non quavis , sed ea, quæ nobis est contra diabolum, ut præcessit. Hæc enim prima, gravissima, difficillima et periculosissima nobis est lucta, in qua non contra carneos hostes, sed contra spiritus, id est dæmones, depugnamus.

Addit S. Hieronymus Paulum alludere ad vetera Judicum cum aliis gentibus prælia, *q. d.* « O Ephesii, quæ de prœliis Israelis adversum Egyp-

tíos, Idumœos, Ammonites legitis, scripta sunt propter nos, ut inlclligamus ex illis, nobis non esse pugnam adversum carnem et sanguinem, sed adversus spirituales quasdam ct invisibiles potestates. »

inta- Nota *secundo,* dœmones alios esso Principes,
"2 a^os 6550 Potestates. Principes sunt, qui fuerunt
»ut..7,n ordine angelorum, qui dicitur Principatus;
ate rant potestates dicuntur, qui fuerunt in ordine ange-
f' tarum, qui dicitur Potestates.

d", ' Ubi adverto cum S. Hieronymo, dœmones post
» lapsum, eumdem ordinem hierarchicum quem
c'.'o J– habuerunt in coelo, etiamnum conservare : ut alii
Luere or- præsint, alii subsint; alii sint Principes, alii Po-
dÌDHD testates : ut per hanc subordination®® valentio-
bi*nr- res sint ad nocendum hominibus. Sicut milites
duCQID. tumultuarii dum rebellant, suum creant ducem, quem Electum vocant, suosque sub eo capitanees et tribunos, ut suam rebellionem stabiliant, qu® in ataxia et acephalia stare non potest.

Eicon!- Unde sequitur *primo,* non tantum ex Angelis et
tns hi». Archangelis, sed etiam ex superioribus ordini-
crx-i^rc hus, puta Principatibus et Potestatibus, aliquos
teseli. cecidisse, factosque esse dœmones. Imo probabile est, similiter ex singulis ordinibus aliquos cecidisse, cum omnium caput Lucifer ceciderit.

Sequitur *secundo,* dœmones etiamnum inter se hunc ordinem servaro, ut Lucifer omnibus, alii superiorum ordinum suis inferioribus præsint : quia naturali scientia et nequitia iis prevalent, idque ut bellum nocentius hominibus inferant. Omne cnim bellum, si desit ordo, imbelle esse sciunt. Finita vero Ecclesia militante et bello hoc, cessabit hic dœmonum ordo, utpote fine sublato, ob quem in hunc ordinem conjurant, ut innuit Apostolus, I *Cor.* xv, 2-4. Ita Chrysostomus, Molina ct Scholastici, I *part., Quœst.* CIX.

Finita Ecclesia militante

Dallas ' ent ‹ ¡a© mentir

Cur' drnioDw wwbdf *rector»?* Nota *tertio,* dœmones dici *uapwfdnpt;*, id est *mundirectores;* Tertullianus, lib. V *Contra ilarcion.,* vertit, *mundi tenentes ;* Hilarius in *Psalmos, mundi potentes;* Valablus, proprie, *mundi dominos,* et forte intelligit Apostolus Dominationes, qui est primus ordo angelorum secundæ hierarchies. Hi enim summum in res mundanas obtinent dominium et imperium. Sicut enim Principes et Potestates sunt ordines angelorum : ita videntur ct mundi rectores, sive mundi domini esso ordo, qui dicitur Dominationes. Et sicut aliqui ex Principatibus et Potestatibus, ita et ex Dominationibus ceciderunt, facliquo sunt dœmones. Unde his opposuit cap. i, vers. 21, angelorum qui perstiterunt ordines, scilicet Principatum, Potestatem, Dominationem.

Drn<-o*s cud rr> tric'JODê muodl Ritorti. Nota *quarto,* hosce dœmones non absolute vocari mundi rectores el dominos, quasi ipsi cœlo et terre dominentur, sed cum restrictione, ait S. Augustinus, scilicet « tenebrarum harum, » id est tenebricosi hujus mundi, puta caliginosi hujus aeris; sic cap. n, vers. 2, diabolum vocavit ‹ principem potestatis aeris hujus. » Mundi rectores ergo inlclligit dœmones qui in tenebroso hoc aero dominantur. Undo S. Hieronymus : « Communis, inquit, omnium Doctorum est opinio, quod aer iste plenus sit contrariis fortitudinibus, » pute daemonibus, qui scilicet in acre hoc sa po procellas, turbines, fulmina, tonitrua aliaquo meteora miscent et eíBciuut, ut frugibus, bestiis ct hominibus noceant; quique interra hac œstus, sterilitates, morbos, pestes, inundationes, bella aliasquo clades concitent; qui denique homines assiduo ad gulam, libidinem, iram; fastumoinniaque vitia sollicitant et impellunt.

A*r plenas ilrmoaibui.

Unde in sensu mystico sic hrec Apostoli verba exponit S. Augustinus in *Psal.* uv, ad vers. 1 : «Ne forte, ait, cum dixisset *mundi,* intelligercs dœmones esse rectores coeli et terre : mundi dixit, tenebrarum harum; mundi dixit, amatorum mundi; mundi dixit, impiorum et iniquorum; mundi dixit, do quo in Evangelio dicit : Et mundus eum non cognovit. » Homines enim mundani et peccatores in peccati tenebris degunt, et in rebus practicis ac divinis cœci sunt ct tenebricosi. Unde Greca addunt vocem id est *saculi,* sicque habent : Contra cosmocratores, id est mundi dominos tenebrarum sœculi hujus, id est hujus vitae, *q. d.* Contra mundi rectores ct dominos, qui in hac vita et sæculo tenebricoso, hominibus sœcularibus et peccatoribus tenebricosis dominantur.

Nota *quinto,* hosco dœmones vocar? *spmtualia nequitia,* id est spiritales nequitias, id cst nebulones nequissimos, *in ccelestibus,* id est, ut Hieronymus, in aereis hisce locis versantes. Itaque *spiritualia nequitia* Hebraica paraphrasi vocat, quos Græci uno verbo *cacodamones* appellant. Unde S. Ambrosius, lib. *De Paradiso,* cap. xn, sic hæc Apostoli verba invertit, ut sensum explicet : Adversus nequitiam spiritualium, inquit, quæ sunt in ccelestibus.

Dæmones nebulonesip*-qnissimi io sero ve motes.

Secundo, aliter Chrysostomus; «in ccelestibus,» id est propter coelestes res et bona nobis cst lucta cum daemonibus.

Tertia, S. Augustinus, Dc *Agone Christiano,* cap. in : a Potest, inquit, et aliter locus iste intelligi, ut videlicet nos in ccelestibus constitui, id est in spiritualibus Dei praeceptis ambulantes, dimicemus adversus spiritalia nequitiæ; qu® nos inde conantur abstrajere. » Sed primus sensus planior est et simplicior.

Adverte : Pro *nequitias* græce estquod Erasmus vertit, versutias; Vatablus, *astutias:* sed proprie significat malitias. Dæmoncs cnim uti versutissimi et astutissimi, ita quoquo pessimi et nequissimi sunt.

Diiboll petali*» rii condi- tio. pò» tentil, rii 4 robar Denique nota *sexto :* Singula verba hujus sententi® Apostolic®, hostis nostri diaboli peculiarem conditionem, potentiam, vim et robur significant, ut singuli excitemur ad excubias (vita enim mortalium est vigilia) et ad arma, ut tanto hosti resistamus. Si cnim natura hostis quœrilur, spi-

pnichte nur'°?? plicatu'/.'

ritus est; si species, est invisibilis; si indoles, n<îfIu'ss'mus C'l cl malitiosissimus; si potestas, est mundi dominus; si ars et fraus, est princeps tenebrarum, per tenebras et insidias nos aggreditur; si locus, superior est, ex acre et cœlo in nos irruit, cum hoc hoste nobis est dwswi»; «Aí|»;, irreconciliabile bellum. Unde merito Chrysostomus hic in morali *lioirul.* 22 : a Si tales, inquit, insiruclæ sunt acies, si incorporales principatus, si mundi domini, si spiritales nequitiæ adversum nos sunt, quomodo dic, quæso, deliciaris? quomodo inermes vincere poterimus? Ista quisque sibi ipsi singulis diebus dicat, quando per fastum occupatur, quando per concupiscentiam, quando mollem vitam inconsulto ac frustra quærit? Audiat Paulum dicentem : Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principatus, adversus potestates,'» etc. Et infra : « Conculcavimus diaboli potentiam, si peccata conculcaverimus : omnia dico temporalia, fastum, concupiscentiam, superbiam, omnes animi passiones. Ansam enim dant diabolo diviti®, pccuniæ et van® glori® studium.» Et paulo post : « Si quis inimicum habet, si quis ab eo injuria læsus est, si quis ira percitus est, omnem furorem illum, omnem sævitiam collectam in caput diaboli effundat et evacuet. Hic semper inimicus esto, semper acerbus, semper immitis. Si nos saevierimus adversus eum, ipse non erit nobis sævus; si nos mansueti in cum fuerimus, tunc ipse sævus erit. »

Ei omni iirrni- n'™dis- anda militia contia dæmo Des.

Præelarc quoque S. Basillus in illa verba *Dcut.* Xv, juxta Septuaginta, *Attende tibi ipsi* : « Miles, u'l› cs? collabora Evangelio; milita bonam militiam contra spiritus nequitiæ; adversum vitiosas carnis allectiones induitor omnem armaturam Dei ; ut probes te ei, sisque gratiosus duci tuo, qui huic te militi® adlegit, provide ut nullis impliceris vit® istius negotiis et perplexis curis. Athleta es ? Attendo tibi ipsi, no quam ex legibus athletico agoni præscriplis invernare transgressus; nam nemo coronatur, nisi qui legitimo certaverit. Imitare Paulum ct cursu contendentem, ct in palæstra colluctantem, ct in agone pugillari decertantem : ut strenuus pugil ipso habeto animæ oculum nusquam evariantem, sed attentum ct pervigilem. Præmuni ac tuere passis manibus partes quarum plaga lethalis sit. In adversarium immotum oculum intendito fixius. In stadiario cursu qui tibi præcurrunt, in eos te extendens, fac assequaris : sic currito, ut prævertas. In luctamine repugna invisibilibus adversariis. Per vit® istius curriculum talis ut perseveres, hæc sancit sententia, nimii ium animo ut sis non supino, aut concidenti, sed arrecto; non dormiturienti, sed pervigili ac sobrio, quiquo multa cum vigilantia præsens sit, et norit sibi præcsso. »

Ver». 13. **13.** Pro PTERKA **ACCIPITE ARMATURAM DEI** (gTæCO rursus est iwvwri&w, de qua dixi vers. 11, quamque describit 4 versibus scq.), UT possit is resis- tere 15 niE malo. — « Malo, » id est difficili, tristi, periculoso, cum scilicet hostis jam dictus nos undique adoritur , animamque per illecebras, formidines aliasque tentationes obruere et sibi subjugare conatur. Sic Jacob Pharaoni roganti, Genes, xi.vn, 8 : « Quot sunt dies annorum vit® tuæ ? respondit : Dies peregrinationis me® centum triginta annorum sunt, parvi, » id est pauci, « ct mali, » id est miseri et ærumnosi. E contrario Davidis legati ad Nabal, I *Rej.* xxv, 8 : « In die bona, inquiunt, venimus. » Quasi dicant : Ad diem bonam, id est lætam et jucundam, qua tondes oves tuas, ideoque convivium de more celebras, venimus ; ut tui gaudii, ovium et convivii participes nos facias. Ita Anselmus.

Secundo, S. Hieronymus, a ut in die malo, » id est terribili, scilicet die judicii, possitis intrepidi &<.„mor. stare ante tribunal Christi judicis, et accusanti vos diabolo resistere. Prior sensus genuinus est; sed hic posterior sequitur cx priori. Nam qui in hac vita in die tentationis ct belli diabolo resistunt, eidem facillime resistent in die judicii.

Disce hic, quanta fortitudine et armatura, dasmonibus nos strenue ct assidue impugnantibus po,';ua. sit resistendum. Abbas Antonius, dux monasterii duo. / Eliotarum, qui etiam illud ædifleavit, narravit de abbate Theodosio, quod senex ipse hæc de se ipso narrabat : Priusquam ad vitam solitariam transissem, factus in exstasl aspexi virum quemdam, cujus species claritatem solis vinceret. Hic tenens manum meam : « Veni, ait, quia pugnare et luctari te convenit ; » et induxit me in theatrum plenum viris ex una parte caAdldo amictu, ex alia vero nigro vestitis. Cum ergo injecisset me in theatrum, aspicio virum mir® magnitudinis, æthiopem, cujus caput turpissimum penetrabat nubes. Tunc ait ad me juvenis ille, qui mihi apparuerat : a Cum hoc luctari te oportet. » Ego, qui aspectu viri illius proceri territus eram, tremere ac pavere coepi, orabamque juvenem illum splendidum, qui me induxerat in theatrum, dicens : « Quis hominum mortali conditione ct infirmitate circumdatus, cum hoc luctari posset ? Non ipsum universum genus hominum, si in unum confluat, huic resistere prævalet. » Ait au- ^?R*,ní tem ad me juvenis ille præclarus : a Prorsus cum ?'^à- ilio te luctari opus est. Ingredere igitur cum omni u» 1»- alacritate et fiducia. Mox enim ut te illum adorsus ‘‘°‘‘1' fueris, ego adjutor ero, tibique victori® coronam reponam. » Ut ergo ad certamen sum ingressus, luctarique invicem coepimus, continuo præclarus ille judex nostri certaminis adfuit, miliique coronam dedit. Atque plebs illa obscura, æthiopuinque multitudo ingens ejulantes evanuerunt : pars vero reliqua candidatorum gratias illi et laudes referebant, qui me juverat, ac preclara victoria donaverat. Ila Sophronius, *Prat, spirit.,* cap. 1xvi.

Dum Abramius Eremita aliquando noctu oraret, tenens securim Satanas coepit cellam ejus evertere ; cumque jam eam videretur perforasse.

magna exclamavit voce dicens : Festinate celeriter, o amici mei, festinate, et introeuntes cito cum suffocate. Beatus autem vir Dei contra ad illum : *r>taim.* Omnes, inquit, gentes circumdederunt me, et a'n· in nomine Domini ullus sum in cos. » Ille vero protinus hac voce audita evanuit, cella interim sancti viri integra atque illæsa permanente, Ilerumque paucis interlabentibus diebus aliis, dum media nocte psalmodiae vacaret conspiciens stoream. super quam psallens consistebat, vehementi flamma comburi, ignem intrepidus conculcans /› •m aiebat : *a* Super aspidem et basiliscum ambulabo, xc- et conculcai)© leonem et draconem, omnemque potentiam inimici in nomine Domini nostri Jesu Christi mihi auxiliantis superabo. » Diffugiens autem Satanas exclamavit ac dixit : Ego to devincam, improba, artesque inveniam quibus te conteram, qui me jam despectui habes. Ita Sophronius supra.

Legimus in Vita S. Vincentii Ferrerii, cum juvenis perseverautiæ donum a Deo peteret, apparuisse ci dæmonem specie venerabilis senis Eremita), ac suasisse ut juventuti parceret, et suo exemplo poenitentiam et austeritatem ad senium usque differret. Sensit fraudem Vincentius; ac cruce se signans : « Abi, inquit, pestifer serpens. Unus es non cx / Egypti Patribus, sed ex inferni dteinouibus. » Idem commendans suam virginitatem B. Virgini, vocem audivit : Non omnes possumus esse virgines : non patiar ultra, ut tam honorato virginis nomine gaudeas. Turbatus fuit Vincentius, sed mox B. Virgo cum multa luce ei apparuit dicens, hanc non suam, sed diaboli fuisse vocem : « Qui tibi, inquit, crebras parabit insidias, ut periclitatur virginitas tua; sed spera semper in Domino, quoniam ipse erit clypeus tuus, quo omnia hostis jacula superabis. » Ex hac visione tantum fervoris Christi militi accessit, ut non terrestris homo, sed coelestis angelus esse videretur.

Quantas S. P. N. Ignatius, tum alias, tum in studiis, dæmonis passus sit illusiones, ut cum inde ad res divinas, quas ei objiciebat, avocaret; et quomodo eas aperiendo praeceptori, ac invocatione B. Virginis superarit, narrat noster Ribadeneira, lib. 1. *Vitæ ejus,* cap. xm.

De Evagrio claro Christi diacono, qui vixit instar Apostolorum, non est tequum tacere. Huic cnim tres aliquando apparuerunt dæmoncs in habitu Clericorum, de tide cum eo inquirentes. Et unus quidem dicebat eum esse Arianum, alter vero Eunomianum, tertius autem Apollinarium. Et cos paucis superavit spiritu sapientiæ. Ita Palladius, in *Histor. Lausiaca,* cap. lxxxvi.

jciow» Idipsum hoc exemplo confirmat Joannes Cli- C: - macus ; Monachus quidam studiosus cum a dænione perturbaretur cogitatione blasphemiœ ad viginti annos, carnem suam jejuniis et vigiliis macerare non destitit. Cum vero inde nullam utilitatem se cepisse sentiret profectus, conscriptam in charta perturbationem ac tentationem suam sancto cuidam ac probatissimo seni obtulit in faciem prostratus, nec illum intueri valens. Ut autem legit Senior subrisit, fratremquo erigens, dixit : « Pone, fili, manum tuam super oculum meum. » Quod cum fecisset, ait Senior : a Super collum meum sit, frater, hoc peccatura, quotquot annis te oppugnavit, vel oppugnaturum sit. Tu autem id observa, ut hoc jam flocci pendas, et nihili æstimes. » Quibus verbis ita roboratus est frater, ut non ante cella senis excederet, quam ejusmodi morbus evanesceret. Hoc autem is qui expertus est, mihi postea enarravit, Deo gratias referens.

Et in omnibus perfecti stare. — Græce xal ¿ »artp-yaaáu.tvci çrvai, *ut postquam omnia perfeceritis, stare possitis,* parati scilicet ad pugnam cum hoste diabolo. Unde S. Cyprianus, lib. V, *epist.* 6, sic legit, *ut, cum omnia perfeceritis, stetis succincti lumbos vestros.* Sic etiam vertit Hieronymus, Chrysostomus, Ambrosius. Unde Erasinus putat in nostro Latino Interprete legendum esse sic, *et omnibus perfectis stare, q. d.* Apostolus : Sicut miles nihil non facit quo possit resistere, ac suam tueri vitam, ita nobis omnia sunt facienda cum dæinonibus assidue luctaturis. Miles cnim arma expedit et induit, attollit aggerem, vallo castra cingit, omniaque ad prælium opportuna disponit : quibus omnibus gnaviter perfectis, superest ut stet semper accinctus ad prælium; nam multis victoria affert securitatem et otium ; securitas mutatis vicibus cx victoribus facit victos. Ita pariter Christianus quisque quasi miles N* Christi se armare, cingere, munire, omniaque ad cnriUi conflictum cum diabolo necessaria providere et victori ¡n preparare debet, omnibusque provisis et præparatis vigil in acie consistere, paratus ad pu- ti», gnam. Passim tamen Romana ct alia Latina Biblia legunt, « et in omnibus perfecti stare. » Sed eodem redit sensus. Exigit cnim Apostolus panopliam, ut undique armemur, « et in omnibus perfecti, » id est perfecte armati, et ab omni parte virtutibus quasi armis muniti, stemus el excubemus, ut diabolo resistamus. Unde Syrus vertit, *cumque instructi fueritis in omnibus, stetis.*

14. State succincti (iriptÇuaâpret, id est *circumcincti)* lumbos vestros in VERITATE, — 0 in veritate, n id est veritate. Est hebraismus. llebrei enim bel, id est ***in,*** tribuunt instrumento; sic dicunt: Percussit hostes in ore gladii, id est ore, puta acie gladii. Hæc est prima panopliæ, sive armature militis Christiani pars, scilicet balteus, inAdmo sive cingulum militare, quod est *veritas.* Videtur H*- alludere Apostolus, ait Chrysostomus, ad Hebreos, quibus egressuris Ægyplo in Chanaan , ut essent mm ‹t expediti ad iter et pugnam cum hostibus, ita «iceitopraecipit Dominus *Exodi* xn, 11 : « Renes vestros r“““* accingetis, et calceamenta habebitis in pedibus, » etc. Quæ pulchre Chrysostomus hic in morali 7om.3, in sensu allegorico accommodat Christianis

hinc in crelum armata manu tendentibus, 7. d. Apostolus : Milites lumbos balteo muniunt coriaceo, aureo, argenteo; vos, o Christiani, lumbos vestros munite veritate quasi balteo.

Cnintu- Qu eritur hic *primo,* quid significet cingulum VCl ^)a^eus^

r.i° <>b- Hespondco, *primo,* symbolum est fidelitatis ; i.iiura. hinc conjuges cingulo cinguntur, ut significent elopi- aniorctn el ùdem › qua alteri conjngi sunt obs-im,| et Iridi et devincti. Hinc apud Jeremiam Deus popu-i-Ut.-iu i)1In Israel vocat *lumbare* (id est cingulum lumbos 'i' .?|" ?cingens) suum, quia scilicet populus hic instar Oditi- cinguli lumbis et renibus Dei, id est, intime Deo adstrictus ct devinctus erat. « Sicut enim, inquit Dominus *Jeremía* xm, 11, adhærct lumbare ad lumbos viri, sic agglutinavi, n id est, conjugio copulavi, « mihi omnem domum Israel, ul esset mihi in populum, ct in laudem, et in gloriam. » Hujus rei symbolo sacerdos tunicam suam cingulo constringebat, *Exodi* xxvm, 39, ut significaret sacerdotem Deo, et per sacerdotem populum Deo astringi.

Addit D. Thomas, lumbos symbolum esse amor ~, quia in lumbis origo est seminis et concupiscentiis. Significat ergo lumbare, populum ad Dei lumbos, id cst amorem ct conjugium, assumptum , sicut ait *Osee,* xi, 4 : « In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis. » Sic sponsi suis sponsis donare solent cingulum, vel fasciam pectoralem byssinam, ut per illam sponsæ semper admoneantur fidei conjugalis, atque puritatis cordis, ut scilicet mamillas, quæ sunt cordis diverticula, id cst affectus suos, continentia coerceant, seque mundas toro sponsi conservent, ut nonnisi sponsum ament, illique purum cor el affectum suum tradant. Ita Deus populo Israel, quem quasi in sponsam sibi asciverat, cum jam ab eo ad idola descivisset, improperat inter alia, *Ezcchicl.* xvi, 10 : «Cinxi te bysso» (scilicet candidissima : hoc enim significat Hebræum WTO *seos,* unde derivatur ct dicitur ¡WTO *scosan,* id cst lilium, quia candidum), *q. d.* Lego et religione mea quasi cingulo te, 0 Israel, olim mihi in Sina astrinxi, ut per ea admonereris castitatis conjugalis, puritatis ct fidei intemerata} erga me maritum tuum, diceresquo : « Dilectus meus mihi, ct ego illi ; » cl : « Fasciculus myrrh® dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur;» tu vero hoc sprevisti, et me spreto idolis quasi adultera adhæsisli.

Pari modo milites cingulum militare accipiunt, ut co admoneantur sacramenti militaris et fidelitatis, quam suo duci jurarunt. Unde balteus militi® hujus ct fidelitatis erat symbolum, ct milites cum exauclorabantur,balteum deponebant; vel etiam eo privabantur, si infideliter vel ignave in bello se gessissent.

Bfcindo, Secundo, cingulum vel balteus roborat molii-luin"U«t fiem renum ct lumborum. Hinc symbolum est ijmto- fortitudinis et constanti® : caque de causa zona est vestis militis et gladiati, ct gladius a balteo dependere solet. Lumbi enim, inquit Cfarpodomus, superiorum et inferiorum corporis partium «tmúar sunt fundamentum ct junctura. Hinc est quod laborantes et lassi plerumque manus illuc quasi in fundamentum quoddam immittunt, ut hoc pacto sc confortent. Milites ergo balteo laminis conserto lumbos quasi mediam, mollissimam ct fundamentalem corporis partem tuentur, continent, muniunt ct roborant.

Tertio,cingulum,ut recte notat Pierius,hieroglyphico 40, symbolum fuit integritatis ct virginitatis tam apud Hebraeos, quam apud Grecos et Latinos. jymb -

De Hebræis patet *Isaia* in, 24, ubi viruines l" 11 Hebreas captivitate puniendas describens: « Et erit, inquit, pro zona funiculus, el pro fascia pec- nitui», torali cilicium. » Eccc pro deliciis virginum zo- vtwm nam et fasciam posuit Isaías, et merito, quia sicut ubera subacta signa sunt meretricis. *Ezech.* . *a* XXIII, 3 : « In .Egypto, inquit, in adolescentia sua J ' * fornicat® sunt, ibi subacta sunt ubera pubertalis ! carum : » sic papilla; studiose revincte simium .nio t.«- sunt illibati floris virginei, in quo puellarum luu,urhonos consistit.

De Graecis testis cst Pausanias, Træzeniorum virgines zonam Palladi ante nuptias dedicasse. Sic Athenis templum Diana» Solvizoni® structum legimus apud Apollonium in *Argonaut.,* in quo novæ nuplæ suspendebant zonas, quas solverant per conjugium.

De Chaldæis testis cst Herodotus, lib. I, coque respexit *Baruch,* cap. vi, 42, cum ait : « .Mulieres circumdat® funibus in viis sedent, » id est femina; ad ædes Veneris funiculis quasi zonis praecincta», quibus virginitatem profitentur, hospitibus ad Veneris f.inuin adventantibus pudorem prostituunt, deaque Venere sic expiata domum revertuntur. Hoc enim cxccrabili et satanico invento Babylonie® virgines colebant Venerem, ct suam virginitatem dicabant Veneri : nimirum, ut narrat Herodotus, antequam matrimonium inirent. cumque quærerent maritum, ante templum Veneris residebant, donec advena quispiam eis abuti vellet; is dabat abus® pretium cum hac imprecatione : Tanti ego tibi deam Milytl im, id cst Venerem, imploro; illudque pretium abusæ templo Veneris offerebant, sibi persuadentes se hac ratione sibi deam conciliaturas, ct ab ea sponsum egregium ct felix matrimonium impetraturas. Ut vero advenas amasios allicerent, hoc philtro utebantur. Cremabant ossa, id cst nucleos duros el quasi osseos, olivarum, eum hac imprecatione, ut pari modo hospites earum aiuora torrerentur, ossaque hæc ita adusta, et in cineres redacta spargebant in ventum, jaciendo ea trans caput, ut dixi loco citato Baruch, idemquo docte ex Theocrito, Virgilio ct aliis docent Antonius Guevara, præfat. *in llabacuc,* et antecessor meus •Marlinus Deirio, lib. Ili Disquisir, *magic., part.* I *Quast.* HI, sect. 2.

De Latinis testis *est* Ovidius cum canit :

CasUqoe fattaci zona recincta mana.

Hinc olim in veteri Testamento (uti ct apud Gentiles) et eliamnum sacerdotes in sacris cingulo utuntur, ut moneantur, ait Cyrillus, flux® libidinis luxuriam ct animi cupiditates, castitatis et temperanti® cingulo coercere.

Qmrto. *Quarto,* zona ornamentum erat ct symbolum éfiorón, maximo si zona bullis aureis gemmeicque wm et distincta esset, qu® proprie dicitur balteus, quasi bullatcus, ait Pierius. Hinc suis balteis IUI superbiebant gloriosi milites. Unde *Jerem.* xrn, 9, gloría. Dominus ait ad Jeremiam : « Sic putrescere faciam superbiam Juda, » sicut scilicet putruit lumbare, id est balteus hic tuus, utijam dixerat vers. 7.

On Into, zona C.4 *Quarto,* zona vestis et symholum est hominis vtsfii et expediti cl parati ad iter, bellum, ct ad quodvis opus ac ministerium. Præcincti enim solent esso tum bo-expeditiores, firmiores cl constanliores in opere.

f,œc QU'Hfi110 symbola conveniunt nostro huic it<r,ixi-balteo militis Christiani, uti jam ostendam.

' ^Undo Quæritur *senindo,* qure sit hrec *veritas,* qure Ciugn- instar cinguli Christianum militem cingit?

,ní" *Primo,* aliqui intelligunt veritatem doctrinre et Christi»-fidei, quam hærcsibus opponimus; hæc enim DÍ CSt proprie dicitur veritas. Ita Chrysostomus, Theo- irritas, ejqne quadru- plex. Primo, irritas phylactus, Anselmus. Verum obstat quod fidem non balteo, sed scuto comparet Apostolus, vers. 16.

Unde melius *senindo,* ildem accipiunt veritatem qu® est in moribus, qua nimirum res omnes Sccnn io, amandas ct amplectendas per veritatem , id est, woram. Pcr virtutem et virtutis verum reclumquc dictamen metimur. Quid enim aliud est humilitas? quid caritas? quid patientia? quid aliud sunt creter® virtutes, quam lumina veritatis? ut quidam Sanctorum vere ct sapienter dixit ; veritatis, inquam, quares parvæ ul parvæ, torren® ul Ierren®, Vfiles ut viles, magnæ ut magnæ, honest® ut honest®, coelestes ut coelestes æstimantur ct adamantur. « Qui cinctus est hac veritate, ait Chrysostomus, nunquam fatigabitur, vel si fatigetur, in veritatem hanc reclinabitur ct conquiescet. Quid enim ipsum, dic quæso, fatigabit? paupertas? nequaquam : requiescet enim in veris divitiis, el per paupertatem istam cognoscet quæ sit vera paupertas. Sed servitus ipsum fatigabit? nequaquam : novit enim qu® vera servitus sil ; idemque judicium de ægritudine, fame aliisque qu® alios affligere solent. » Ilic sensus probabilis est et appositus.

TrriH, *Trito,* Adamus veritatem interpretatur sinceritatrm, quasi eam opponat Apostolus hypocrisi ^,2». Simonis Magi et asseclarum.

y , v>, Aerum respondeo et dico, veritatem hic signi- ’’/ ’lu ficare fidelitatem ct integritatem. Alludit enim 61 Apostolus ad *haun* xi, 5, ubi de Christo dicitur : «Et erit fides (hebraico HMOX *entuna, id* estibe! '* *fidelitas)* cinctorium renum ejus,» *q. d.* Veracitas sive fidelitas perpetuo Christo adhrerebit, more cinguli Christum cingens, ornans ct roborans. Sic enim Paulus Christianos instar Christi vult esso succinctos veritate, id est fidelitate quasi cingulo, fiam Hcbræis sorores sunt h® voces MOX *emet,* id est veritas, et H510X *entuna,* id est fides sive fidelitas, ab eadem radice et matrice (OX *aman,* id est firmus, stabilis, constans fuit, genit®; constantia enim mater est veritatis et fidelitatis. Hinc *veritas* sumitur hic et alibi pro fide sive fidelitate. Sicut ergo balteus militaris, ut dixi, symbolum est sacramenti militaris ct fidelitatis, qua miles astrictus est suo duci : ita balteus Christianorum est fidelitas, quam sacramento baptismi promiserunt, quaque se astrinxerunt Deo, quamque in christianismo professi sunt et profitentur; in baptismo enim professi sunt se renuntiaro Salarne et pompis ejus, Christique fidem ct logem sectaturos, ac communi Christi militi® ascripti bellum perenne indixerunt Satante. lopiU* til. Veriüj ct fl&lb Us spud Uebrciai mint ¿owe*.

Rursum, sicut cingulum, ut dixi, symbolum est fidelitatis et amoris conjugalis, quo quasi cingulo conjux conjugi astringitur el alligatur : ita cingulum hoc Christianorum est fidelitas et nmor non tantum militaris, quo Christo quasi capitaneo suo sunt obstricti ; sed et conjugalis, quo Christo quasi sponso devinciuntur. Itaque cingulum hoc Christianorum est fidelitas in Christi fide, religione, cultu, obedientia, ut illi quasi capitaneo , imo sponso nostro fideles simus usque ad mortem, et usque ad sanguinem pro eo contra diabolum ct quosvis hostes depugnemus, uti fecerunt Martyres , qui maluerunt perdere vitam, quam fidem et obedientiam Christi. Tales debent esse omnes Christiani, nimirum ita fideliter servire et obedirc Christo, ut malent subire mortem ct quasvis poenas, quam Christum offendere, ejusque legem transgredi, *q. d.* Paulus: Quid divldete, o Ephesii, ne fidem Deo in baptismo datarn violetis; fidem dico, quam quasi milites iniliti® ct vexillo Christi ascripti debetis duci vestro, quamque quasi conjuges eidem Christo debetis quasi sponso. Mementote vobis bellum cum dremone esse, non tantum pro capitaneo, sed ct sponso vestro; sicut ergo milites pro conjugibus sibi charissimis fortissime pugnant, in enses ct mortem ruunt : ita ct vos pro Christo sponso vestro fortissime ad mortem usque pugnate : qui enim capitaneus vester est Christus, idem ct sponsus et maritus est vester. Cingu- lum anioni militi- d’- ci j?”J m crHi Cl®»- Quid dino hio c,)n',"'ù'p. ima ,UOflifc

Porro S. Gregorius Nazianzcnus, *orat.* 42 : « Quœro, inquit, quid lumbis cum veritate commune sit, et qu® Pauli mens fuerit cum diceret: State igitur succincti lumbos vestros in veritate? Num forte quod speculatio concupiscentiam coerceat, nec aliorsum ferri sinat? Nec enim fieri potest, ul qui cujuspiam rei amore flagrat, pa-

rem od alias voluptates vim habeat. » Hoc est, ut explicat Nicetas, « Christi contemplatio lumbum nostrum ct concupiscentiam constringit, eamquo totam ad rerum divinarum amorem transfusam ct derivatam diffundi ac dispergi non sinit. » Christus enim est veritas, *Joan,* xiv, 6. Oratio igitur ct contemplatio Christi rerumque coelestium, minuit el infringit concupiscentiam, quæ in lumbis sedem habet : unde et ad ejus mortificationem hominem extimulat.

F tnido, ¿ fortitadi- own. llinc *secundo,* uti cingulum militare symbolnm 051 foriitudinis ct constanti® : ita hoc cingulum Christianorum , scilicet veritas, significai conslantiam et fortitudinem (unde et radix Hebræa JON *aman ,* a qua descendit cl nascitur *emet,* id est veritas, significat esse firmum ct constantem, ut dixi), monetque nos, ut simus fortes et constantes in jam dicta fidelitate, militia ct obsequio Christi.

Tertio, t'-ii lir ghww? Rursum *tertio,* sicut cingulum symbolum est *n,cnr*lal's ct virginitatis : ita per veritatem, integritatem hanc et puritatem intelligit Apostolus. Sic enim verum aurum dicitur quod integrum est ct puruin, nullaque cupri, aut alterius metalli impuritate fabatum et vitiatum : præsertim quia fidelitas sine integritate essa non potest, eamquo includit. Fideles enim esse non possumus in Hei obsequio , nisi in eo simus et integri. Hæc vero integritas et puritas maxime spectatur in temperantia ct castitate. Sicut enim duo maximi hostes sunt amor carnis ct amor Dei : ita qui fideles sunt in Dei amore, necessario amorem carnis et libidinis stringere, coercere ct supprimere debent , *q. d.* Apostolus : Balteus, o Ephesii, vos ornans, stringens ct roborans, sit veritas, id est integritas moruin in comprimenda concupiscentia, maxime libidinis, quæ in lumbis primam sedemcloriginem habet. Ha Chrysostomus, Hieronymus, Theophylactus, Anselmus, ut alludat

Tn qno 't.,r ÍÍ cniw'I t ut puri- Apostolus ad Lue. xn, 3j : «Sint lumbi vestri piie- ° Lumbos praecingimus, inquit S. Grcgoins, cum carnis luxuriam quæ in lumbis est, per continentiam coarctamus. » llinc sacerdos se vestiens cingulo : « Precinge, inquit, Domino, lumbos meos cingulo castitatis, ul maneat in me virtus continenti® ct castitatis.» « Quia igitur, inquit Hieronymus, lumbi in generationo semper accipiuntur ct semino, secundum illud : De fructu lumbi tui ponam super thronum tuum ; et alibi : Adhuc in lumbis erat Levi patris sui Abraham, quando obviavit ei Melehisedcch : videtur nobis accinxisse lumbos suos, qui nequaquam uxori debitum reddit, nec servit libidini, sed imitatur ingenitum Deum generationis negotiis non ministrans. Hoc idem reorcl illud significare, quod Joannes zonam pelliceam habebat circa lumbos suos, ct non erat de immundis, qui propter tluxum seminis extra castra projecti, cum arca Domini habitare non possunt. Nec ex bis, de quibus in *Humeris* scribitur : Sint vestimenta ejus dissuta. Qui autem Chri«to accinctus est veritate, hæc vestimenta in altum collieit, et sursum trahit, et nudorum laterum fœditalem balteo spirituali velat, stringit ct includit, et paratus ad prelium est ; et opera habet lucentia, quæ lucernæ dicuntur ardentes, n

Ad hrec *quarto,* hoc fidelitatis, constanti®, integritatis et castitatis cingulum , do quo huc usque, mire ornat Christianos, ut miro decore hisce suis virtutibus quasi ansulis connexum et variegatum Christianum cingat ct decoret : nimirum cum in eo elucet constans fidelitas, et fidelis integritas, el integra castitas, et casta constantia, sicque una virtus aliam quasi ansa ansam excipit , hominemque cingit et coronat

Denique *quinto,* hæc fidelitas facit Christianum expeditum ad bellum cum dæmone ineundum, ad quodvis opus Christianum suscipiendum, ad iter in cirium ingrediendum. Unde S. Hilario zona est efficax in omne bonum apparatus, ut ad omne ministerium Christi prompt® voluntatis cingulo simus accincti. Sed hæc promptitudo ruNim et melius per calceamenta significatur, dc quibus sequitur.

Et ixdvt i loricam jisTiTiÆ.—Id est, pro lorica vestra sit justitia. Pro *lorica* græce est Nota: Thoracis duæ sunt partes, una superior, quæ a pectore ad umbilicum; altera inferior, quæ ab umbilico ad genua protenditur diciturque a Græcis Cixa. Utriusque hujus partis juncturam et commissuram faciunt lumbi, quos tegit ct munit balteus, vel cingulum, ut dixi. Lorica ergo hic Germanica intelligitur, nimirum quæ a collo ad genua porrigitur, tegitquo tara femora, quam pectus, adeoque totum homiuis corpus , quatenus crassum et solidum est. Unde loricam hanc vocat justitiam non specialem, quæ cuique jus suum reddit; sed generalem, qu» est coniplexio omnium virtutum. Hæc enim totum hominem obarmat, et ab omni parte communit. Unde Chrysostomus : Lorica, inquit, justitiæ est catholica et virtute predila vila, *q. d.* Lorica vestra, o Christiani, sint opera justa et sancta, quibus assidue cor ct pectus undequaque obarmetis, ut non tantum bello defensivo diabolo resistatis; sed et offensivo acres illi plagas cl dolores infligatis. Opera enim bona flagellant et cruciant daemonem : nimirum uritur nostra humilitate ejus superbia, nostra patientia cl injuriarum condonatione lingitur ejus ira et impatientia, nostra dilectione cl obsequiis pungitur et configitur ejus invidia.

18. Er calceati pedes in phspabationB Evan– GtLii pacis. — «In preparation©, » hoc est preparations; sicut «in veritate,» idem est quod veritate, llebrei enim, ut dixi, exprimunt *bet,* id est ui, cum ablativo instrumenti, quod apud Latinos esset soloecismus, *q. d.* Calcei nostri sint preparado Evangelii pacis. Vera. is.

Quœrilur hic *primo,* cujus rei symbolum sint (Wc«ni calcei, el quid significent ia Scriptura?

rmn ᵓı I ¿ o, i.b ru-

Respondeo *primo,* calcetis symliohnn erat libertatls. Servi enim uti ct captivi incedebant nudis pedibus. *Hinc* nudi pedes signum sunt captivitatis et servitutis. Ita Isaias ambulavit nudus ct discalceatus per triduum, vel, ut alii, per triennium, ut portenderet captivitatem / Egyptiis et JJhiopibus imminentem ab Assyrio Sennacherib, qua nudis pedibus ducendi erant captivi in Assyriam , *Isai.* XX, 3. Contra, Hebreis servitute Ægyptiaca egressuris dicitur : a Calceamenta habebitis in pedibus,» id est, non jam nudis pedibus incedite, sicut hucusque more mancipiorum fecistis, sed calceati instar ingenuorum et liberorum.

S/. i 0>inl

Secundo, calceus symbolum erat usucapionis, possessionis el dominii; discalceatio vero signum erat cessionis juris sibi debiti. » Sic *Ruth,* cap. IV, vers. 7, dicitur : allie, inquit, erat mos antiquitus in Israel inter propinquos, ut, si quando alter alteri suo juri cedebat, ut esset firma concessio , solvebat homo calceamentum suum, et dabat proximo suo : hoc erat testimonium cessionis in Israel. » Idem patet *Doit.* xxv, 7. Contra do Davide dicitur *Psalm,* i.ix, vers. 10 : a In Idumeam extendam calceamentum meum, » id est possessionem meam, *q.d.* Calcando Idumeam calceis meis, adibo possessionem Idumææ, eamquo meo dominio subjiciam.

Tertio, Ulitis*

Terlio, calceus symbolum erat lætiliæ; contra discalceare se, sicut et cæsariem comaraque radere, signa erant luctus. Sic Ezechiel cum a Domino juberetur non lugere uxorem defunctam cap. XXIV. vers. 17, audit : « Corona tua circumligata sit tibi, ct calceamenta tua erunt in pedibus tuis, » id est, nc luctuosis cæremoniis prosequaris ejus mortem. Atque hæc fere sunt symbola calceorum domi togæque. Nara aliud foris et miliiiæ significat calceus.

Quarto, comUD- atj.ni inï irrpidi.

Unde quarto, in militia calceus symbolum est constanti®, confidenti» ct animi intrepidi. Qui enim nudipes est, timide et pedetentim incedit, nc pedem alicubi offendat; contra, calceatus audacter. Sic Homerus Græcos milites Trojam obsidentes Cl expugnantes VOCat iùz.vr,u.iJa; 'A/ xiw;, id est, bene ocreatos Achivos. Calceis enim militaribus non tantum planta pedis, sed el pes ipse ac tibia obtegitur, lalesquc calcei sunt ocrcæ ; unde per calceos hic ocrcæ accipi possunt : hæc enim sunt calcei equitum. Unde S. Cyprianus cau-ara cur Apostolus fidelium pedes velit esse calceatos, hanc dat : « Ul serpens, inquit, a nobis calcatus obteratur, neve armatos pedes possit mordere. »

Ci.c'.i iMii'.u (ianj , Ii ^w* (itno, " '"^ ᶜ l °"

Queritur *secundo,* qui sint calcei militis Christiani, quibus eum bic calceari vult Apostolus. Respondet *primo,* Gregorius Nyssenus, lib. Dc *Vita Mosis,* esse vitam mortificationis duram et asperam; vel, ut alii, esse memoriam mortis. Calcei enim fiunt ex mortuorum animalium pellibus et corio : unde sunt signa mortalitatis, lliuc S. Oior.x■••ius , *f'a'.lo'. ¡lierai- hire* cap. xv, docet angelos pingi discalceatos, eo quod sint inmortales , liberi et puri, sine affectu , labe, commistione. Memoria ergo mortis quasi calceus facit hominem expeditum, ut concupiscentiis et diabolo resistat, ut illecebras præsentis vitæ utpote breves ct caducas contemnat, fortiterque dimicet pro vita immortali adipiscenda. Verum hio sensus non est litteralis, sed tropologicus.

'Secón lo, exemph pitrufQ d*fujictorum.

Secundo, ex S. Gregorio Anselmus : *a* Calceamenta, inquit, quæ fiunt cx coriis mortuorum animalium, significant exempla patrum jam defunctorum, quibus ab omni terrena læsione defenduntur pedes nostra* mentis, id est affectiones, quibus tanquam pedibus ad faciendum aliquid promovemur. Laeditur enim pes prædicatoris a terra, si affectus ejus terrenum commodum ex praedicatione appetit, id est, si propter terrenum commodum, non propter regnum caelorum praedicat Evangelium. Et ideo predictis calceamentis induantur pedes nostri, id est exemplis patrum muniantur : ut, sicut patres studio superale intentionis, non appetitu terrenae commoditatis prædicaverunt Evangelium, sic et nos faciamus. » Sed et hoc est tropologicum.

Tertto, inimus intrepidus ct au hi al propagindum

Terlio, Hieronymus Prado in *Ezech.* cap. xvi, pag. 183, vult calceos esse animum intrepidum et audacem (hujus enim, ut dixi, calcei in militia sunt symbolum) a in præparationem » (ita enim ipse legit cum Theophylaclo ct nonnullis Bibliis), id est, in confirmationem et defensionem Evangelii : *praeparare* enim in Scriptura sœpe significat roborare, stabilire, confirmare. Hæc enim omnia significat Hebraeum pa *cun.* Sic *Psal.* xxm, 2, dicitur : « Ipse, scilicet Deus, super ilumina preparavi! (id est fundavit et firmavit) cum, » orbem scilicet terræ. Sic *Isai.* ii , 2 : « Erit, inquit, præparatus (id est fundatus et firmatus) mons domus Domini in vertice montium (1). »

Erandoliuto.

Verum hi omnes novos supplent ct inveniunt calceos, cum hi calcei sint ex verbis Apostoli quterendi, qui sicut scutum, gladium, galeam , balteum, loricam, ita et calceos proprios militi Christiano consignat et explicat. Unde sicut dixit lumbos ejus succingendos esse in veritate, quasi cingulo : ita hic dicit calceandum esse « in praeparatione » (ita enim legendum cum Grecis el Latinis Romanis ac Hieronymo : non autem, tn *praeparationem,* uti legit Theophylactus ct Prado), id est præparatione Evangelii, quasi calceo.

Qnirto ct genuino i pra* potilo Kyau0* e»l iXic.m>I

Dico ergo, « preparatio Evangelii » est calceus militis Christiani. Preparatio autem hæc, ut recte notat Chrysostomus el Theophylactus, est alacris promptiludo, et prompta alacritas animi, partira ad ambulandum viain Evangelii pacis, partira ad earn annuntiandam, qua per infensissimos Simonis , Gnosticoruin, imino dæmonuin ct hoslium omnium, cuneos forliter pergamus et

"'"'"Jl'' quo aa-

(1) Quæ interpretatio Roseamullero præplaceU

iiititiiia penetremus In cœlum. Plebs enim Clivi liana ba< promptitudine calceata esse debet, ut per viam Evangelii inoflenso pede ambulet, suaque sancta vita el conversatione alios ad eamdem viam ineundam alliciat, itaque fidem et Evangelium propaget cl promoveat. Unde de hac preparations ct promptitudine dixit S. Joannes Baptista: «Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus,» inquit Chrysostomus. Apostoli vero, Doctores et Pastores hac alacritate calceari debent, non tantum ut ipsi in hac Evangelii via ambulent, sed etiam ut sua prœdicatione et sanctitate alios ambulare faciant, adeoque ut pergant ad barbaras gentes, iisque annuntient Evangelium, ut et ipsæ juxta Evangelium vivant et ambulent.

Eapropter *Marci* vi, 9, Apostolis et prædicatoribus Evangelii dantur sandalia, quo scilicet audenter et alacriter suscipiant munus sibi injunctum, et omni timore humano deposito illud exerceant. Sandalia ergo hæc ct calcei signum sunt tum libertatis, tum dominii, tum lætitiœ, de quibus dixi quæstione prima, tum maxime animi constantis, excelsi, alacris et intrepidi : sunt enim calcei militis.

Cilceui Iridoihluus Tcclrsia »ymbo- 'triply1

Addit Ezcchiel cap. vi, vers. 10, sponsam Dei, id est Ecclesiam (puta Ecclesiæ fideles, filios ct milites), calceatam esse iantliino, id est, hyacinthino, sive violaceo corio ct calceo. «Calceavi, *nQu*t> to «anlhino,» *q. d.* O populo Israel, qui

ti. a or- I '..en- lornui et vnlulum ejW.

CS electus in sponsam Dei, in Ægypto quasi mancipium nudipes servisti; jam cum te inde educo, libertate te dono, et in signum libertatis do tibi calceum, cumque hyacinthini, id est violacei et coelestis coloris ; primo, ut significem coelestem debere esse tuam vitam, conversationem et spem, ut terrena relinquens festines ad coelestia, ait S. Gregorius, lib. XXX *Moral.,* cap. x.

Secundo, ut significem amorem ct sponsum tuum esse in cœlo : Deum nimirum ipsum, qui c coelis te protegit, ut alacrius et perfectius ambules , aut etiam prædiccs viam in cœlum.

Tertio, hyacinthus vestis erat regalis, *Eccli.* x1, 4 : « Ab eo qui utitur hyacintho, ct portat coronam (id est a rege), usque ad eum qui operitur lino crudo (id est plcbeium ct pauperem). » Calceus ergo hyacinthinus animum excelsum ct vere regium significat, qui in coelis fixus calcat omnem terrenum dominatum. « Namque pedes quibus progredimur, inquit Hieronymus Prado *in Ezech.* cap. xvi, pag. 185, affectus significant quibus animus fertur, quocumque fertur, testo Augustino; calceamentum vero libertatis cl dominationis est signum , hyacinthus autem coelestis regni imago. Pedes itaque calceati hyacintho indicant animum ingenuum, liberum ct regalem, qui spe coelestium bonorum terrena hæc omnia pessumdal ct proterit. Vide in Apocalypsi mulierem amictam solo, et lunam sub pedibus ejus, atque coronatam stellis duodecim,reginæ videlicet simulacrum, quam Vates describit lucida vestitam cyclade, luiq.u .... ¡«dlio, et quam sp.m- sus commendat ab incessu decoro et gratioso ob calceamenta hyacinthina , desiderium coelestium spirantia. Et in *Cantico Canticorum :* Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia prii> cipis! Ubi observandum , tunc sponsam filiam principis appellatam a sponso, cum calceamentis (haud dubie hyacinthinis) pedes ornaverat, quia pedes calceati symbolum exhibent regiæ dignitatis, ut diximus. » Ita Prado.

Itaque calceus Ecclcsiæ reginæ et sponsæ Dei, ac cujuslibet militis Christiani, qui hujus reginæ filius est, debet esse hyacinthinus, ut videlicet terram et terrena omnia pedibus calcet, animo versetur in cœlis, eo contendat magna alacritate ct promptitudine, memor se, utpote regis Christi et reginæ Ecclesiæ filium, regem esse , et ad cœleste regnum vocari illudque brevi initurum , ut cum triumpho una cum aliis Beatis, utpote regibus perenniter canat : « Fecisti nos Deo nostro regnum et sacerdotes, et regnabimus super terram , » imo super cœlum, a in sæcula sæculorum. »

Hæc est ergo « præparatio, » id est, alacritas Ahrnui et promptitudo, qua Ephesios ct quemvis Christic militem calceat Apostolus : ut nimirum promptussit non solum ad Evangelium retinendum et t -¡. defendendum , sed etiam ad illud propagandum per Gentiles licet invitos et adversantes; utque, IIU'?"X sicut inquit Chrysostomus et Theophylactus , paratus sit ad exitum scilicet ex hac vita, tot tentationibus, conflictibus, periculis et œrumms obnoxia, ad aliam quietam, beatam et æternam. timoda" e'

Unde pulchre S. Basilius in *Admonit. ad filium spiritual.,* militem Christi cum milite sæculari conferens, ita excitat ad hanc animi promptitudinem dicens : a Miles terrenus quocumque loco mittitur, paratus ac promptus est, neque se uxoris aut liberorum gratia excusare audebit: multo magis miles Christi, sine aliquo impedimento regis sui imperio debet obedire. Ille in prælio galeam ferream gestat : sed tua galea Christus sit, qui est caput tuum ; ille lorica ne vulneretur indutus est : sed tu pro lorica sis fide Christi circumdatus. Ille contra adversarium suum mittit lanceas et sagittas : tu contra adversarium divina eloquia jaculare. Ille donec pugna geritur, arma a semetipso non projicit, ne ab adversario vulneretur : ita et tu nunquam debes esse securus, quia tuus hostis hoste illius astutior est. Ille si superaverit, ad domum revertitur : tu vero hoste prostrato in illud cadeste regnum cum omnibus Sanctis intrabis. »

Evaxgelu pacis. — Id est Evangelii, sive læti nuntii, quo pax, id est omnia bona cum Dei benevolentia et amicitia hominibus promittuntur. Ita Chrysostomus et Theophylactus. *Pax* enim Hcbræis omnem prosperitatem, omnia fausta ct felicia, bonorumque omnium copiam significat. Unde hæc erat Hebræorum, et ex iis Christi Apos-

tolorumque salutatio, *Pan tecum,* qua omnem felicitatem omniaque bona aliis apprecabantur,

Secundo, dici potest «Evangelium pacis, » id est pacificum, pacem docens, concilians, afferens. Evangelium enim docet offensas remittere, *inimicos* diligere, dissensiones et lites aversari, concordiam et pacem quærcre ac tueri.

Ver».i«. 1G. Ilf OMNIBUS SUMENTES SCUTUM FIDEI, IN QUO POSSITIS OMNIA TELA NEQUISSIMI IGNEA EXTINGCERE. — Nota : Pro *in omnibus* græce est /-< -5<nv, quod Vatablus vertit, *super omnia;* sed Noster aptius vertit, *in omnibus.* Vultenim, ut recte notat Hieronymus, nos in omni tenlatione et opere gestare clypeum fidei, coquo venientes diaboli sagittas ct suggestiones excipere et retundere (1).

Secundo, pro *nequissimi,* græce est reO *mtiftiú,* id est, ut Vatablus et Erasmus vertunt, *illius mali* vel scelesti, hoc est, scelestissimi et nequissimi, puta diaboli.

Tertio, a tela » ejus « ignea, » id est, instar ignis penetrantia, ardentia ct inflammantia sunt suggestiones diaboli, quibus phantasiæ pravas cupiditates suggerit, et ad eas appetendas concupiscentiam et appetitum accendit et inflammat. Hisce telis vulnerat animam. « Anima, ait Orígenes, hom. 8 *in Num.,* quoties peccat, toties vulneratur. O si possemus per unumquodque peccatum videre, quomodo homo noster interior assidue vulneratur ! Vulneratur per linguam anima, vulneratur et per cogitationes, et concupiscentias malas; frangitur autem et conteritur per opera peccati. Quæ si omnia videre possemus, ct vulneratæ animæ sentire cicatrices, certum est, quod usque ad mortem resisteremus adversus peccatum ; sed nos cupiditatibus sæculi amentes effecti, vel vitiis inebriati, sentire non possumus quanta vulnera, quantas contritiones animæ peccando conquirimus. »

Ver». 17. 17. Et **GALEAM SALUTIS ASSUMITE, — id CSt, Ut** Theophylactus et Vatablus, galeam salutarem quæ caput servet ct salvet. Sed quænam est hæc galea? quibus verbis eam declarat et explicat Apostolus? Dico ergo, « galeam salutis, » id cst galeam quæ est ipsa salus, sicut dixit « scutum Cdei, » id est scutum quod est ipsa fides (2). Galea Christiani est salus allata a Christo, ct sperata a Christianis, hoc est spes salutis : ita enim sc explicat Apostolus, 1 *Thessal.* v, 8 : « Induti, inquit, loricam fidei et charitatis, et galeam spem salutis. » Ecce spem salutis vocat galeam. Sicut enim galea priucipem corporis partem, puta caput ipsum, a quo cætera membra lotusque homo pendet, luetur et communit ; ita spes salutis, cl gloriæ coelestis ac Immortalis servat ct communit caput, id est hominis cogitationes, fines et intentiones. Hæc enim in actionibus id sunt, quod caput in homine, scilicet principium ct gubernaculum actionum ct agendorum. Nam sicut caput regit, dirigit, movet et gubernat ca> tcra membra, totumquo hominem : ita finis ct intentio dirigit, inovet et gubernat omnia hominis desideria, verba et opera (3).

Spes ergo quasi galea caput nostrum symbolicum, puta finem et intentionem, armat ct conimunit.

Primo, quia facit ut ultimus noster finis et intentio sit Deus, fruitio Dei, salus et bcatitudo ceterna, eoque refert omnes alios nostros fines et intentiones, ac consequenter reliqua omnia cogitata, dicta ct facta nostra.

Secundo, quia facit ut homo cogitans bona illa immensa, quæ consecuturum se sperat, alias omnes cogitationes a diabolo suggestas repellat, hacque cogitatione et spe, ardua quævis aggrediatur , et animose cum hoste confligat, proponens sibi gloriam illam speratam, quæ victorem manet. Vide *ad Hebr.* xi, quam hac galea spei veteres Sancti armati fuerint et roborati, ad omnia dura vel suscipienda, vel toleranda.

Nota *primo :* Alludit Paulus *ad Isaia* lix, 17, ubi sic ait : a Indutus est (Dominus Deus) justitia ut lorica, ct galea salutis in capite ejus : indutus est vestimentis ultionis, et opertus cst quasi pallio zeli. » Quibus verbis Isaias per prosopopoeiam describit Dei, quasi militis, arma el panopliain : scilicet justitiam quasi loricam, salutem (studium salvandi homines) quasi galeam jam dictam, ct zelum quasi pallium : quibus armatus Deus peccatum, mortem , diabolum, hostes suos a nobis depulit, et homines impios gentesque infideles hostes suos subegit,ex impiis pios, cx infidelibus fideles, ex Ethnicis Christianos, cx inimicis amicos faciendo, ut recte ibi annotavit Theodoretus. Hanc enim suam panopliam Deus ct Christus suis militibus, puta Christianis, communicant, ut hic docet Apostolus.

Nota *secundo : Græce* est z«¡Kxt?xAaíav awir.fíou, hoc est *galeam salutaris,* id est, ut Hieronymus et alii exponunt, salvatoris, puta salvatorem Jesum, assumite pro galea : ut Jesus Christus omnes sensus qui sunt in capite, integros quasi galea servet et tueatur, inquit Hieronymus, omnisqua noster sermo , mens , cogitatio , consilium sit in Christo. Septuaginta cnim Interpretes, quos sequitur Paulus, Hebræum JTCJ> *(esca,* id est salutem, vertere solent auripwv , id est *salutare,* vel *salvatorem,* ut Christum salvatorem ct salutem ab eo

(1) TxI icam potest citam exponi, *ad hac omnia,* id r't, pr› ter ista omnia ; vel, *omnino, ante omnia.— Scutum el clypeum* distinguunt quidam veteres ; sed h. 1. species clypei pro *clypeo quotas* punitur.

(t) Per ovTTifwv hio metonimico intelligitur *spes* salutis æternæ ex Evangelio concepta, quod apparet ex t *Titess.* v, 8.

(3) Quomodo scutum vel clypcus *exstinguere* possit tela, hoc loco frustra quæritnr. Potuit enim Apostolus, qui voco *clypei* improprio utitur, suo frjpiS» t í; tnartuc vim aliquam insignem tribuero, qua clypei proprio tales carebant, Ilursum, *exstinguere* positum est propter *ignea.*

allatam significent nomino concreto quasi proprio Christi.

Id iisdem Ephesiis, post quadraginta ab hac Pauli epistola annos , scribens S. Ignatius innuit dicens : « Nihil melius quam pax m Christo, per quam bellum omne aboletur aereorum ct terrestrium spirituum. Non cnim est nobis colluctatio adversus sanguinem ct carnem, sed adversus principes ct potestates, » etc. Et paulo superius : «Tantum ul in Christo Jesu inveniamur, ut vere vivamus : absque eo ne respirare quidem unquam velitis. Is cnim mea spes cst, is mea gloriatio , hæ denique mcæ indeficientes divitiæ : in quo vincula a Syria Romam usque circumfero, spirituales margaritas, in quibus utinam mihi contingat consummari, ac participem Christi passionum , et socium mortis ejus fieri, et resurrectionis a mortuis et œlernæ vitæ. »

Epe*ocv Hic sensus redit in idem, et cum priore coincidit. Spes enim salutis cst illa, quam Salvator

Dei attulit, non alia; adeoque cst ipse Christus sal-

Jehm, valor, ipse cnim cst spes nostra; consequenter

cïiiditnr"csl ct Bnlea «ostra. Simili modo dicitur, *Proverb.*

in nomi-svili, 18 : «Turris fortissima nomen Domini. »

x» Jmu. Hebraice est nomen tetragrammatum et proprium Dei, scilicet ffln> Jc/wva, quod includitur in nomine Jesu non sono , sed sensu ct significatione, ut dixi *Exodi* cap. m ct vi.

Assumite, —SïÇxaflt, capite, arripite; Syrus, *apprehendite.*

Et gladium spiritus (id cst spiritalem) quod est verbum Dei. — Hoc gladio Christus vicit et jugulavit dœmoncm se tentantem et oppugnantem, *Matth.* iv. Hoc gladio usi sunt sancti omnes, uti

Onws d® S. Paula memorat Hieronymus in cjusEpfta-

«nlh- phio. « Si quando, inquit, procacior fuisset ini-

<lio tubi micus, ct usque ad verborum jurgia prosiliisset,

D-l tn ùibùV'ct *^U<^ Psalterii decantabat : Cum consisteret ad-

ingu*- versum me peccator, obmutui, et silui a bonis; ct

Ul'- rursus : Ego autem quasi surdus non audiebam, el quasi mutus non aperiens os suum. Iu tentationibus, Deuteronomii verba volvebat : Tentât vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligatis Dominum Deum vestrum de toto cordo vestro, et de tota anima vestra. In tribulationibus ct angustiis, Isaiæ (juxta Septuaginta) replicabat eloquia : Qui ablactati estis u lucte, qui abstracti ab ubere, tribulationem super tribulationem exspectato, spem super spem, adhuc pusillum propter malitiam labiorum, propter linguam malignam. Et Scripturæ testimonium in consolationem suam edisserebat, ablactatorum esse, eorum scilicet, qui ad virilem uitalem pervenissent, tribulationem super tribulationem sustinero, ut spem super spem mereantur accipere; scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non

S. Scrip- confundit. » Et infra per singula discurrens ita

'nra ait : « In languoribus el crebra infirmitate ilicc-bal : Quando infirma sum, tunc forUs sum; ct : Habemus thesaurum istum in vaste fictilibus, doncc mortale hoc induat immortalitatem, et cor- u»ixu..> ruptivurn hoc vestiatur incorruptionc. Et iterum ; Sicut superabundant passiones Christi in nobis, ita per Christum abundat et consolatio. Ac deinde' Ut socii passionum estis, sic critis ct consolationis. In mœrorc cantabat : Quare tristis es, anima mea, ct quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, salutare vultus mei, et Deus meus, tn periculis loquebatur : Qui vult venire post me , abneget semetipsum, et tollat crucem suam, ct sequatur me. El iterum : Qui vult animam suam salvam facere, perdet eam. Et : Qui perdiderit animam suam propter me, salvam eam faciet. Quando dispendia rei familiaris, ct eversio totius patrimonii nuntiabatur, aiebat : Quid cnim prodest homini si totum mundum lucrifecerit, et animæ suæ damnum habuerit : aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Et : Nudus exivi de utero matris meae, nudus el redeam. Sicut Domino placuit, ita factum est. Sil nomen Domini benedictum. »

Ilœc est ergo imago et militis Christiani a capite ad talos armati. Galea est spes salutis, Chnitllw sive spes in Christum; thorax ex justitia, id est m a clouera justa ct sancta; balteus est veritas, id est ndelilas, integritas et castitas; calcei et ocrcæ armiti, sunt præparatio ct alacritas ad viam Evangelii ineundam et propagandam; dextra tenet gladium, id est verbum Dei ; sinistra scutum, scilicet fidem.

Similiter, sed paulo aliter S. Ephrem, tractatu De *Panoplia* sive armatura spiritali, hæc arma Christiano militi adaptat, a Galea, inquit, cst spes, balteus cst charitas, calceamenta suut humilitas, scutum cst crux, arcus cst oratio. »

Huc etiam alludens Tertullianus, sed confuse lib. De *Corona militis,* cap. i, militem so profiteiilPin Christianum, idcoque graviter tortum ita describit : « Et nunc russatus (id cst rubricatus) suo sanguino, spe calceatus, de Evangelii paratura succinctus , acutiore verbo Dei totus de Apostolo armatus, et do martyrii candida laurea melius coronatus, donativum Christi in carcehe exspectat (!)• »

(1) aCætcnun huic loco, accurato loquendo, non inest allegoria, narn semper additur explicatio; in allegoria autem nil nisi imago ostenditur, el explicatio relinquitur lectori. Est potius hic locus comparatio dilatata, cum perpetua explicatione* In hoc ct similibus locis explicandis non csl argutandum in singulis verbis; nam omues species armorum, quæ hic commemorantur, redeunt tamen ad genus unum — anna, in applicatione *adminicula conitantur,* cujus species suut àkrOcix, Æuxtcœjvn, et sic porro. Proinde non quœrendum est, cur sinceritas comparetur cum cingulo, pietas cum thorace, firmitas cum ocreis, etc. Ex natura cinguli, thoracis, ocrearum, non potest causa comparationis erui ; manet enim eadem applicatio, sive hoc cum illo, sive aliud cum alio cogitetur ; et litarum manet scriptori *ornare* sic vel aliter orationem. Si quis objiciat, esse tamen magnum di<rtineii inter cingulum, th »racem, ocreas, etc.» huic respondemus, dillerre quidem hax anna, quu certis membris

Vrr». u. 18. Per omnem orahonlm i.r obsecraiioxem **ORANTES OMNI TEMPORB IN SPIRITU, ET IN IPSO VIGILANTES IN OMNI INSTANTIA, ET OBSECRATIONE PRO** Copis omnibus sanctis. — Nota : Post anna et panopliam militis Christiani, dat ei copias auxiliares, tf* ci.n< scilicet Dei *ct* angelorum. Unde per orationem et «timo obsecrationem jubet eas advocari. Oratio enim ontioirf cl annn jam dicta, et eorum usum et augmentum, *d^r id est vires internas impetrat pariter el externas; ut scilicet exterius Deus per angelos retundat et compescat ferociam et tentationes diaboli. Unde oratio magis necessaria militi Christiano quam cadera arma : Deus enim est, qui in omni tentatione ct conflictu dat victoriam. Illius ergo gratia et adjutorium maxime per orationem est implorandum (1).

Hujus rei typus 'fuit Josué ct Moses ; Josué militis pugnantis, Moses sacerdotis orantis speciem referi. Unde sicut Moses sua oratione impetravit victoriam Josué contra Amalee : n Cumque levaret, inquit Scriptura, *Exod.* xvn, 11, Moses manus, vincebat Israel; sin autem paululum remisisset, superabat Amalee, n Ita miles Christianus vincet diabolum ct omnes hostes, si assiduum comitem ct propugnatorem habeat orationem.

Conddio- Unde nota *secundo :* Conditiones requisitas in v" iD oratione hic explicat Apostolus.

rapid- *Primo* cnim requirit in oratione assiduitatem, u. diligentiam et frequentiam, cum dicitur : « Per omnem orationem, » *q. d.* Per jugem assiduam et omnimodam orationem ct obsecrationem, unde explicans subdit : « In omni nstanlia et obsecratione, » ut scilicet, inquit Theophylactus, instanter oret ct obsecret cum fletu, genuflexionc, tunsione pectoris, etc.

Secundo, ut Anselmus, ut obsecret obtestando Dei misericordiam per omnia sacra et sancta, v. g. per mortem , crucem , sanguinem Christi.

Utrumque enim significat obsecratio, scilicet *primo,* orationem ex intimo animi sensu, qui laerymis , aliisque signis externis declaretur, manantem, ut exponit Theophylactus. *Secundo,* ut Anselmus, significat obtestationem et quasi adjurationem per res sacras. Reliquæ conditiones orationis patebunt ex sequentibus jam dicendis.

Unde nota *tertio :* Vult Apostolus ut singuli Christiani orent ct obsecrent non tantum pro seipsis, sed ct pro omnibus sanctis, id est Christianis quibusvis, cl præsertim Apostolis et prædicatoribus Evangelii, qualis erat Paulus. Hinc patet populo Christiano valde commendandum ess , ulorent pro propagatione et propagatoribus Evangelii, hœresumque et infidelitatis extirpationo : etsi hoc populo, quid Clericis faciendum est?

Nota *quarto :* Vult ut orent omni tempore. Ilinc Eu bii». Euchitœ h.erclici apud Augustinum, *hœrcsi* 57, r"m rl" docuerunt Christianum non debere laborare, ncc tor di aliud agere, quam ut semper oret. Unde dicti obli; sunt Euchitai, id est precatores. Sed hoc dogma tio.- stolidum est ct impossibile. tr.-upT o-iàli.

Secundo, S. Basilius, hoin. *in Julittam Martyrem :* «Qui, inquit, bene semper agit, hic semper orat. » Per omnem enim virtutem Deo conjungimur, quod est officium orationis. Oratio enim RUi.-ic » non est aliud quam mentis in Deum elevatio, et i" sive mentis cum Deo conjunctio. Inter alias au- M ^. tem virtutes maxime nos Deo conjungit religiosa tim et pia intentio : si videlicet omnia opera nostra (ibidem pulchre docet Basilius) etiam manualia et fabrilia ad Dei gloriam referamus, ea scilicet faciendo eo fine, ut Deus per illa honoretur, ut hoc obsequium Deo praestemus, ut Deo placeamus. Hinc inulti pii ct sapientes viri initio studiorum et operum suorum orant, et per orationem studia ct opera sua Deo offerunt. Id valde consulendum est simplicibus mechanicis et agricolis. Ili enim multa opera laboriosa sœpe faciunt sine merito, quia tantum lucrum aucupantur, qui si doceantur insuper ca referre ad Deum, Deique obsequium ct gloriam, longe majora lucra apud Deum in coelis, quam apud homines in terra sibi comparabunt, itaque prætcr lucrum temporale, quod ab hominibus exspectant, ingens lucrum spiritale conquirent apud Deum.

Tertio et simplicissime, vult Apostolus ut Christiani orent omni tempore, id est assidue, quantum per alia negotia licet. Ita Anselmus. Et, ut Augustinus, «omni tempore, » scilicet orationi destinato , sive ab Ecclesia, sive a propria devotione ct consuetudine. Frequentiam enim orationis identidem hic aliis et aliis verbis inculcat Apostolus, præsertim ut certa ct stata orandi tempora nullo tempore intermittantur. Nihil enim fructuosius facere potest Christianus, quam si omne tempus ab occupationibus aliis liberum det orationi, Deoque vacet a quo oinno donum descendit ; ita fiet, ut studia et opera ipsius felicius succedant, ct melius fiant, utque Deus iis beuedicat, iisque præmium et prœsens ct futurum largiatur. Hinc monet sapienter S. Basilius, ut orationem sequatur lectio (et quodvis opus), lectioni (et cuivis operi) succedat oratio.

Nola *cpiinto :* Hæc oratio facienda est « in spi- Orillo ritu , » id est conscientia munda et fide integra, ficicndj inquit Ambrosius. Qui cnim polluta mente orat, Li spiri* hic in carne orat. *Secundo* et genuine, «in spiritu,» la. id est mente, affectu, desiderio, non voce et labiis. Opponit enim spiritum multiloquio, sive battologia! Gentilium, ait Chrysostomus, qui putabant se sua eloquentia et multiloquio flectere Deum ,

corporis destinata sani, sed hæc non posse transferri ad animino, in quo non possunt discerni varia membra, quibus etiam diversa adminicula adhiberi debeant. » Hæc Ilosenmullerus.

(t) *Oratio* et *otnecmtio,* Grace irpcowy.iet Str.ai; synonyma sunt. Alii tamen sic distinguunt, ut signi- Ucct prep's ad Ixma impetranda, ^rr.<n$ deprecationem uvendis malis, quai metuimus. Nam deductum est nomen ¿SÓ TÇJ ¿ùuç.

Matth. vr, 7, sicut oratores sua rhetorica flectunt judices. Unde Vatablus, a in spiritu, inquit, id est, cuín fervore spiritus, hoc est, cum intimo et ferventi spiritu. » Spiritus enim et affectus est Vinima orationis. Multi simplices et rudes parum habent ex hoc spiritu, ct fere tantum labiis orant. Ili docendi sunt adorare Deum in spiritu et veritato.

Oratio penare- noüWD'

Nota *sexto :* In oratione requirit Apostolus vigilantiam ct perseverantiam. Unde ait : u Et in ipso ùim ' à vigilantes, » græce «ì; avrò tcüto, id est *in hoc,* vel *ad hoc ipsum* (scilicet, ut in spiritu oremus omni tempore) vigilantes simus a in omni instantia,» *b* Izíar, irpcaxaprtpxoti, id est, ut Ambrosius, Syrus et Græci, in *omni perseverantia ;* Vatablus, *aim omni sedulitate.* Tali perseverantia oravit et impetravit filiæ suæ liberationem a dæmone mulier illa Chananæa, de qua *Matih.* xv, 27. Eodem modo et Anna oravit, et impetravit filium Samuelem, I *Hog.* cap. î, xv. Vido et *Luc.* cap. xi, 5. Ha Chrysostomus.

Vf». 19. 19. Et pno me, ut detur mihi sermo in apertione ORIS MEI cum fiducia, notum facere mysterium Evangelii, — *q. d.* Orate pro me assidue, ut Deus aperiat os meum, et inspiret sermones quos loquar, ut cum fiducia, græce -annoia, id est libertate et audacia, evangelizem, utque libere et audacter notum faciam mysterium (Syrus *arcanum)* Evangelii, id est per hypallagen, Evangelium mysteriosum et arcanum, sive Evangelium magno mysterio et arcano refertura. Hinc breviter Vatablus sic explicat : « Ut detur mihi aperto oro libero loqui; vel, ut quoties os meum aperio docendi causa, mihi detur sermo absque dicendi metu, ut notum faciam arcanum Evangelii. » Aliter explicat Maldonatus in *Notis Manuscript. :* «Iu apertione oris mei,» inquit, hoc est quotiescumque loqui voluero, aut prout postulavero, juxta illud Psaltis, « Aperi os tuum, et implebo illud.» Alludit Paulus ad illud *Etech.* xxix,21 : «Tibi dabo apertum os in medio eorum. » Ita S. Augustinus in *Psalm,* xxxi, initio : «Primum,inquit,infirmitatem meam orationibus vestris commendo, sicut dicit Apostolus, ut detur mihi sermo in apertione oris mei sic loqui vobis, quemadmodum et mihi dicere periculosum non sit et vobis audire salutare sit. »

Vin.îo. 20. Pro quo legatione (apostolatu) fungor in catena.— Hinc patet hanc epistolam Roma.' e vinculis esse scriptam, ait Hieronymus et Chrysostomus.

Ita ut in ipso (Evangelio scilicet predicando) audeam (xajpr.<naaup.a», id est libertate et audacia utar, liber sim et audax. *Secundo,* Theophylactus, ut in ipso, scilicet Evangelio et Evangelii predicanone defendenda animosus sim ct audax, *q. d.* Ut audacter et libero causam meam c vinculis dicam, meque defendam, et rationem reddam predicati a me Evangelii) prout oportet me (tuiquam legatum summi Dei, libere et intrepide) loqui. — Audi Chrysostomum etTheophylactum : L,h'rl ' « Ad quos, o Paule, legatione fungeris' Ad ho-us'*fp' mines, nt ipsos reconciliem Deo. At isti interim F>«ii me in vincula conjecerunt communem legem non reveriti, qua ubique mos et jus est, ut legati e™•- nihil patiantur mali. Catena ergo mihi imposita lt*- est, ut os ct libertatem loquendi milii obturet : vestra autem oratio meum mihi os aperiet, ut liberrime loquar, et proloquar quæ is qui me legatum emendavit, mihi commisit. Viden' gladium (libertatem scilicet et alacritatem enuntiandi verbi Dei) quem accepturus erat Paulus in apertione oris. »

21. Ut autem et vos sciatis que circa me sunt (tí -ipt rui-», id est, ut Vatablus, quæ de nobis sunt, res nostras, et statum nostrum), omnia vobis nota faciet Tycuicus. — Hinc collisimus Apostolum per Tychicum misisse has litteras ad Ephesios.

23. Pax fratribus. — Pax sit Christianis ; qui Vwfc apud vos sunt. Est salutatio Hebreorum qua usus est Christus, Pax vobis, caque apprecantur omnia bona, omnia felicia et fausta, ut dixi.

Er charitas cum fide (supple, conservetur et augeatur in fratribus, id est Christianis Ephesiis), a Deo Patre, et Domino Jesu Curisto.

24. Gratia clm omnibus qui diligunt Dominum Vcr;' nostrum Jesum Christum in incorruptione, —id est incorrupte, sincere et pure, non habentes corruptelam amoris terreni et vitiorum, *q. d.* Qui diligunt Jesum cum sinceritate, integritate et puritate fidei, spei et morum, maxime castitatis (hæc enim proprie dicitur corrumpi, vel esse incorrupta, ait Hieronymus). Et, ut Anselmus, qui cum casto amore Christum sponsum diligunt quasi sponsa quæ corruptionem non admittit. Peccatum enim morbus est et corruptio animæ; virtus vero animæ est sanitas et incorruptibilitas, ait Chrysostomus et Theophylactus. Sicut enim, «»t et inquit Chrysostomus, virgo corrumpitur dum c fornicatur, pomum corrumpitur dum putrescit, V|rtn4' sanitas corrumpitur dum homo fit æger, domus u» corrumpitur dum dissolvitur : ita anima corrum- er\pubH* pitur dum peccat. Peccata enim et voluptates illi- bu»- citæ dissolvunt, deturpant, putrefaciunt ct corrumpunt harmoniam, vigorem , sanitatem et integritatem animæ; virtus vero eadem reparat, animamque suæ integritati et incorruptioui restituit.

Nota, propositio *in* potest proprie accipi; vel, ut Vatablus, accipi potest pro *cum,* ut dixi; vel, horum ut Chrysostomus et Theophylactus, potest accipi ultimo pro *per, q. d.* Qui diligunt Jesum in incorruptionem , id est, per iucorruplioуem, puritatem et honestatem morum et virtutum.

Rursum *secundo,* OEcumenius, *b* appaia, inquit, id est , *q. d.* «In incorruptione,» id est incorruptibiliter, immortaliter, perenniter, scilicet tam in adversis, quam in prosperis; tam in paupertate quum in opulentia; tam in contemptu,

quam in honoribus; tam in desolatione, quam in consolatione; (ara in morte, quam in vita, diligunt Jesum Christum.

Denique *tertio,* Chrysostomus et vTiropnyrnctus, *putant (v pro «k* poni, *in incorruptione,* pro *in incorruptionem, id* est ad incorruptionem et immortalitatem, quæ meta est dilectionis et gratiæ, quam Ephesiis hic precatur Paulus. Omnes hos sensus ita complectitur Titelmannus in sua paraphrasi : Gratia sit cum omnibus qui diligunt Jesum in incorruptione fidei ct morum, iucorruptani fidem mente, et incorruptam vitam morib.it tenentes, habontesquo spem incorruptibilem, utpote ab eo non corruptibilia, sed iiicorrupt'bilia bona exspectantes. Amen.

0 filii hominum, diligite Jesum Christum in incorruptione : incorruptio enim facit proximum Deo. Mente et animo transcendite omnia cornip. tibilia. Oportet enim mortale hoc induere mortalitatem, el corruptibile hoc induere incoa ruptionem. Studete incorruptiora. Studete iu> mortalilati. Studete æiehmiati.

rtflix

ÊnRATUM : **Pag- 32, &>*• (1),** *lin. 3, lege :* **fiernadinus a Piconio, Mauduit,**
— 476, *Coi.* **2,-55 — aitP. Syri mimus.**

Coclommibus. — Typogr. Aabkbt PONSOT et P. BRODARD.